

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MAT-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENTIA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTAN-
TIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATIONUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
AB ÆVO APOSTOLICO USQUE AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXV.

SYMEON METAPHRASTES.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208.

1890

BK

60

.M38

t.115

Clichy — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via dicta Bas-d'Assnières. 43.7.99.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM X, ANNUS 960.

ΣΥΜΕΩΝ

ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ,

ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SYMEONIS LOGOTHETÆ,

COGNOMENTO

METAPHRASTÆ,

OPERA OMNIA,

*ASCETICA, PARÆNETICA, CANONICA, HISTORICA, HAGIOGRAPHICA, MAGNAM
PARTEM EX MSS. PARISIENSIBUS NUNC PRIMUM GRÆCE EDITA;*

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri Universæ

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS SECUNDUS.

VENIUNT TRIA VOLUMINA 60 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORUM S,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208

1890

II. Cum igitur memoria justi sit recolenda cum laudibus², ne meæ quæso imputetis præcipitantiæ laudibus efferentis eum, cujus necdum vitam enarravi. Et vero congruum fuerat eam præmittere: sed quoniam sapientibus sanctisque viris (1) nonnullis adnitentibus distincte expositam habemus hujus beati ab ipsis usque natalibus conversionem, propensionemque ad Dei cultum: ipsam quoque ejus in monastica vita exercitationem conversationemque purissimam, necnon deficientiam imperfectionum, et rectæ fidei ostentationem atque in molestiis perferendis constantiam, quibus vita ejus magis quam auro, margaritis, lapidibus pretiosis ornatur, equidem ut iis adderem aliquid, minime adduci potui: sed quæ dispersa fuerant, ex illis ipsis narrationibus in unam, ut lapidarii solent, compagem colligenda putavi: sciens quod qui impossibilia facienda suscipit, omnem agendi rationem indecore pervertat. Compendiosa igitur narratione usus rudem duntaxat quamdam recte factorum ejus complexionem concinnavi.

CAPUT I.

Natales, conjugium, vita in sæculo.

III. Beatus iste, Patres Fratresque charissimi, ab Christianæ religionis signaculo nomen adeptus, nobilium et dignitatibus conspicuorum parentum, filius fuit, quique Constantini Copronymi tempore vitam ex rectæ fidei regulis, occulte tamen, instituebant. Et vero ex tali suæ nativitatis principio debebat refulgere hæc stella, quæ a Deo in carne manifestati mysterii congruum habitura nomen erat: neque enim purissima hæc margarita hodie proponeretur nobis, si in illa perversarum opinionum caligine genitores ejus propalam pietatem fuissent aversati. Cum autem iis unigenitus esset, a puero divinas edoctus Litteras atque ad totius Scripturæ initiationem cognitionem, ne profana quidem sapientia deficiebatur: sed quidquid in ea esset pulcherrimum colligens, id intra mentis suæ thesaurum abdidit: quod vero fabulosum erat, longe illud valere jubens, prout conveniebat, despexit. Eo admodum juvene adhuc necdum pubertatis annos ingresso, parentes ejus hinc ad Dominum emigrarunt, et solus ipse inter copiosas remansit divitias; superna forsitan id ita disponente Providentia, ne eorum amor obex ei fieret recta ad Deum Via perrecturo.

IV. Postquam vero sacrilegus Constantinus (2) turpem turpiter efflavit animum, imperium Leo suscepit, materno cognomine Chazares (3) appellatus: quo regnante patricius quidam ipsi cogno-

² Prov. x, 7.

(1) Inter alios S Methodius patriarcha.

(2) « Anno 775 contra Bulgaros egressus, correptus est anthracum morbo, in crura sibi divinitus immisso et feбри subinde vehementissima, et ardore medicis ob incendii vim ignoto afflictus, subditorum humeris grabbato delatus Arcadiopolim, inde Selymbriam profectus 14 Septembris, nave conscensa ad castellum Strongylum devectus, infelicem

B'. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ μνήμη τοῦ δικαίου μετ' ἔγκω-
μίων, μὴ μου μείψῃσθε τῆς προπετείας, ὡς προ-
τοῦ βίου ἐγκωμιάζοντι. Τότε γὰρ ἀρμόδιον πέφυκεν
ἀλλ' ἐπειδὴ τισι σοφοῖς καὶ μακαρίοις ἀνδράσι πο-
νήσασι, καὶ τὴν τοῦ Μακαρίου ἐξ αὐτῆς γεννήσεως
ἀναστροφὴν τε καὶ διαγωγὴν, καὶ τὴν πρὸς θεῖον
ζῆλον κίνησιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ μονήρει
βίῳ ἀσκήσιν, καὶ τὴν καθαρὰν πολιτείαν, καὶ τὴν
ἄκραν ταπεινώσιν, καὶ τὴν τῆς ὀρθοδόξιας τράνωσιν,
καὶ τὴν πρὸς τὰ θεῖα καρτερίαν, ἀριδῆλως διηγη-
σαμένοις, ἐπὶ χρυσῷ καὶ μαργαρίταις καὶ τιμίοις
λίθοις προσθεῖναι τοῦτοις οὐχ ἠγησάμην, ἀλλὰ
σποράδην ἐκ τῶν αὐτῶν διηγημάτων συλλέξας,
ὡσπερ τις λιθολόγος, εἰς μίαν κατασκευὴν ἀθροῖσαι
προθυμήθη. Ὁ γὰρ ἀδυνάτοις ἐπιχειρῶν, τούνα-
τίον ἀσχημονὴν ἀντίκειναι τὸν τρόπον. Συντόμῳ γοῦν
τῆ διηγήσει χροσάμενος, ἀμυδρὰν τινα τῶν αὐτοῦ
καπορθωμάτων ὑπόληψιν καταυλῆσω.

Γ'. Ὁ μακάριος οὗτος, Ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ὁ
τῆς Χριστιανικῆς σφραγίδος ἐπώνυμος, εὐγενῶν φο-
νένων καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι περιεπέπτων γέγονε
τέκνον, ἐν ἡμέραις Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου,
τῆ ὑποκρυφίῳ δόξῃ ὀρθοδόξως πολιτευσάμενον.
Ἐδεῖ γὰρ, ἰδεῖν ἐξ αὐτῶν τὸν τῆς Θεοφανείας ἐπώ-
νυμον γεννητικῶς ἀποστῆλαι φωστῆρα: οὐ γὰρ ἂν
ἡμῖν ὁ καθαρὸς οὗτος μαργαρίτης προὔθευτο, εἰ
ἐν ἡμέραις σκοτοῦ διαφανῶς οἱ τούτου γεννήτορες
τὴν εὐσέβειαν ἀπίστρεψαν. Μονογενῆς τοιγαροῦν αὐ-
τοῖς ὑπάρχων ὁ μακάριος, ἐκπαιδεύεται νηπιόθεν
τὰ ἱερὰ Γράμματα, Γραφῆν τε πᾶσαν εἰς ἄκρον
μνηθεῖς, οὐδὲ τῆς ἔξω σοφίας ἡμοίρησε. Ταύτης
γοῦν τὸ κάλλιστον ἐπιλεξάμενος ἐν νῷ τεθησαύρικεν,
ὅσον δὲ τὸ μυθῶδες μακρὰν χαιροῖν εἰπὼν παρελο-
γίσαστο πρεπόντως. Νέου δὲ κομιδῆ τοῦ Μακαρίου
ὑπάρχοντος, καὶ οὕτω τῆς ἡλικίης ἡλικίας ἐπιτε-
λημένον, οἱ αὐτοῦ γονεῖς πρὸς Κύριον ἐξεδῆμησαν,
καὶ μένει λοιμὸν μόνος ἐν ὑπερβάλλοντι πλούτῳ ὁ
ἅγιος: τάχα τῆς Προνοίας οὕτως οἰκονομησάσης,
ἵνα μὴ ὁ τῶν γονέων πόθος, πρόσκομμα τῆς πρὸς
θεῖον αὐτοῦ τρίβου γεννήσῃται.

Δ'. Κωνσταντίνου δὲ τοῦ δυσσεβοῦς αἰσχροῦς τε-
λευτήσαντος, διαδέχεται τὴν βασιλείαν Λέων. ὁ ἐκ
μητρικῆς ἐπωνυμίας Χαζάρης ἐπικληθεῖς. Ἐν δὲ
τοῖς χρόνοις τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἦν τις πατρίκιος

in navigio mortem obiit, vociferans ac dicens. Etiam vivens igni nunquam exstinguendo addictus sum. » Hæc Theophanes.

(5) Non proprio, sed gentis nomine Leonis matrem Chazaram vocatam existimo: fuit enim, ut Theophanes ait, « Chagani Chazaræ principis filia, » Christiano dein nomine dicta Irene.

ὄμνημος αὐτῶ, πάνυ βάρβαρος καὶ θηριώδης τὸν τρόπον, καὶ τοῦ τῆς αἰρέσεως σμήνουσιν σύμφρων τε καὶ ἀντιλήπτωρ · ὃς διὰ τὴν τοιαύτην δυσσεβείαν ὁμοτρέφους τῷ βασιλεῖ καθελύκστην ὑπῆρχε καὶ φίλος περιδέξιος. Καὶ δὴ μαθὼν τὰ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ μακαρίου, κεύσει βασιλικῆ συνεργῶ χρησάμενος, ζευγνύει τῷ Θεοφάνει τὴν αὐτοῦ θυγατέρα ὅπερ βίαι καὶ μάστιγες γὰρ διὰ τὸν τοῦ κρατοῦντος, φόβον εἴξαντος τοῦ Θεοφάνους, ἐξήρτυτο τὰ ἐπιτήδεια τῶ γαμικῶ θαλάμῳ. Τῶν οὖν αἰσίων τελεθειμένων, ἑσπέρως καταλαβούσης, μόνους ἐν οικίᾳ τερπνῶ τὸν τε εὐσεβῆ νεανίαν καὶ τὴν εὐκλεῆ κόρην εἰσάγουσιν, ὡς ἂν αὐτοῖς ἐπιτηδείως ἔχοι πρὸς ἡδονῆς τρόπον. Σιγῆς δὲ γενομένης, καὶ πάντων ἀφουπνωσάντων, νυκτὸς τε βαθείας διαχυθείσης, στραφείς ὁ μακάριος, φησὶ τῷ κορασίῳ τάδε ·

B dum omnes sopor altus et nox profunda late diffusa tenet, per illa consiliis suis opportuna silentia ad puellam conversus adolescens, eam est in hunc modum allocutus :

Ε'. Ὁ μὲν παρῶν βίος, ὡ γύναι, βραχύς, ὡς πᾶσι εὐδαμον, καὶ ἀδελφία τοῦ μέλλοντος πλέον κραταιμένος, καὶ κρίσις ἀδέκαστος τοῦς ἐν τῷδε τῷ βίῳ διαδέχεται εὐθουούσας. Τοιγαροῦν καὶ ὁ γάμος οὐκ ἀπόδητος παρὰ Θεῶ · ἀλλ' αἱ φροντίδες τοῦ βίου, ἀλλειοῦσαι τὸν ἔνθεον λογισμόν, οὐκ ἰῶσι καθαρῶς ἀνοφθαλμῶν πρὸς τὰ μέλλοντα. Ἴσμεν δὲ καὶ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις Λάζαρον, διὰ στενοχωρίας τῆς ἐνθῆς τοῦ Ἀβραάμ τοῦς κόλπους κληρωσάμενον, καὶ τὸν ἐν γένῃ φλογιζόμενον πλούσιον, μαδί τῆς πρὸς αὐτὸν τοῦ Λαζάρου ἀφίξεως ἀξιούμενον, καὶ σταγόνας ὕδατος ἑστραγημένον, καὶ τὸ, « Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, » ἐγκαλούμενον. Καὶ ὁ Μακαρισμὸς ὑπόσχεται ἀγαθῶν οὐ τοῖς ἐν πλούτῳ κομῶσιν ὑπισχνεῖται, ἀλλὰ τοῖς κλυτῶσιν ἵνα ἐκεῖ γαλάσσουσιν, τοῖς πτωχοῖς τῷ πνεύματι, τοῖς δεδιωγμένοις διὰ δικαιοσύνην, τοῖς ὀνειδιζομένοις διὰ Χριστόν καὶ ἀπαξ ἁπλῶς, στερῆ καὶ τριβλιμμένη ἢ ὀδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, πλατεῖα δὲ καὶ εὐρύχωρος ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπόλειαν. Οὐκ ἔστιν οὖν ἄνευ θλίψεως ὑπεξελθεῖν ἡμᾶς · εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷδε τῷ βίῳ χαρμονικῶς διεξομεν, θλίψεις ἐν τῷ μέλλοντι διαδέχεται ἡμᾶς. Ἄλλ' εἰ βούλει, γύναι, μικρὸν τῇ φύσει κοινωνήσαντες διὰ τὴν τοῦ σοῦ πατρὸς αὐθάδειαν, ἀπάρωμεν ἑαυτοῦ; τῆς βορβορώδους ταύτης καὶ συρρετῆς διαγωγῆς, καὶ τὸν μονήρη βίον κατασπασώμεθα, ὅπως αἰωνίου ἐμμοιρήσωμεν ἀποκούσεως.

huic atque inquinatæ conversioni, vitamque monasticam amplectemur, ut æterna requie perfruarur.

Σ'. Τί οὖν εὐσεβὴς γύναιον; οὐκ ἀνένευστο πρὸς ταῦτα; οὐκ εἶπε τὰ μὴ καθήκοντα · τί τὸ κάλλος τῆς ἐμῆς νεότητος ἡμαύρωσας; τί μου τὴν τύχην ἀπέκλεισας; τί τὴν ἐμὴν χαρὰν εἰς θρήνον μετέλλαξας; Εἰ οὕτως ἡρετίσω τὰ κατὰ σαυτὸν, οὐκ εἶ μόνος ἐν ἐγγενεῖσι νεώτερος · ἴδου γοῦν σε, πρὸ τοῦ γάμου ἀπαγορευσαί, καὶ μὴ μαρῶναί μου τὸ ἑκαυτοῦ κάλλος. Οὐδὲν τοιοῦτον · ἀλλὰ τί; Ὡσπερ τις ἀγαθὴ γῆ τὸν σπῆρον δεξαμένη πολύχουρον βλαστάνει τὸν

minis fuit, barbarus omnino atque efferis moribus, hæreticique agminis infidelitate socius, auctoritate defensor : quæ eum impietas ita imperatori conciliavit, ut et convivam quotidianum ad mensam, et amicum in omnibus conjunctissimum haberet. Hic, ubi quanta esset beati juvenis opulentia didicit, filiam suam Teophani junxit, imperatoris jussionis terrore usus ad eas nuptias conciliandas, quibus pro utriusque dignitate instructus est thalamus genialis, Theophane ægre quidem atque reluctanter, ex metu tamen potentioris, ea ut fierent permittente. Ergo nuptiarum solemnibus rite auspiciatoque celebratis, cum vesper incubuisset, pietissimum juvenem atque illustrissimam virginem solos inducunt in couclave, ad delicias volupta-

B temque eo quo decebat, apparatu instructum. Ubi tenet, per illa consiliis suis opportuna silentia ad

V. Præsens quidem vita, conjux charissima, brevis est, ut notum omnibus, et magna plerumque futuri incertitudine tenetur; judicium autem severum manet eos qui in hac vita bonis et voluptatibus affluunt. Ideo, quamvis conjugii usus minime rejiciatur a Deo, ipsæ tamen, quæ eum comitantur sæculi curæ, plenam divino spiritu mentem evacuant alienantque, nec sinunt puris oculis intueri futura. Novimus Lazarum in Evangeliiis per eas, quas hic toleravit miserias, in Abrahæ sinum fuisse delatum; et in gehenna ardentem divitem ne hoc quidem obtinere potuisse, ut ad se dimitteretur, Lazarus : cui, cum etiam aquæ gutta negaretur, illud funestum insonuit : « Recepisti bona in vita tua * ». Neque vero ex evangelicis beatitudinibus ulla continet bonorum promissionem divitibus factam; sed flentibus nunc, quia istic ridebunt, aut pauperibus spiritu, aut persecutionem sustinentibus propter justitiam, vel contumelia propter Christum affectis. Atque ut uno semel verbo absolvam : » Angusta porta et arcta est via, quæ ducit ad vitam : lata vero et spatiosa quæ ducit ad perditionem », adeo ut impossibile omnino sit nobis tribulationem evadere. Si namque in hac vita jucunde vixerimus, in futura nostris tribulatio excipiet. Quapropter, si placet, charissima, corporibus ad modicum tempus conjuncti propter patris tui insolentem ferociam, subducemus nos ipsos salebrosæ huic atque inquinatæ conversioni, vitamque monasticam amplectemur, ut æterna requie perfruarur.

VI. Quid ad hæc pia mulier ? num renuit ? num aliquid præter decorem locuta : Cur speciem juventutis meæ obscuras, dixit ; meque sperata felicitate excludens, gaudium meum in lamenta convertis ? Si tu hac. quæ dicta est, ratione salutis tui consulere decreveras, non tu solus inter nobiles adolescens es : oportebat ergo, antequam conjugium iniretur, renuntiare sponsioni, nec meam recens efflorescentem pulchritudinem, velut marcidam

* Luc. xvi, 25. * Matth. vii, 14.

reddere. Nihil horum illa : sed, quemadmodum bona terra suscipiens semen, multum fructum profert, ita venerabilis femina, egregia sponsi, adhortatione roborata, alaeriter annuit, atque respondens : Haud equidem divinarum, inquit, ignara sum promissionum, suavissime sponse; etenim manifeste in Evangeliiis clamat Salvator noster : « Qui non relinquit patrem et matrem et uxorem et filios et fratres et sorores et domos et agros, et tollit crucem suam et sequitur me, non est me dignus ⁴. Jam igitur puros, si placet, atque incoquinatos nos sistamus cœlesti Sponso, etiam externum hominem nostrum Immaculatum conservantes. Quid nobis proveniet emolumenti, si opus est ut nos, quamvis ad breve tempus mutuo, sicut inquis, fruamur amplexu ? Quis enim futurum spondebit, quod in illo exiguo tempore sobolem facturi non simus, quæ nata nobis impedimento sit ? et quidem si mascula fuerit, pars illi facultatum et affectus rescanda erit : si autem muliebris, eu geminum malum ; oportebit namque et idoneam matrimonio expectare ætatem, et reliquam ei sollicitudinem impendere. Atqui vitæ finis, ut ipsemet numerabiles laquei. Quod si castitatem clam colentes tum finem perducendum a Deo.

VII. Obstupuit ad tam generosam puellæ mentem beatissimus juvenis, gratioseque respondens: Quod utile fuerit, inquit, manifestabit nobis Deus. Ergo totam egere in precibus noctem, Deum invocantes ut sibi eam in rem consulere atque prospicere dignaretur. Circa auroram vero contigit, ut obdormiscerent ambo et unum idemque eo tempore somnium viderent. Viderunt autem quemdam eximio fulgentem decore, qui placida ad eos voce utens : Dominus, inquit propositum animi vestri suscipiens, misit me, ut signarem vos ad hoc ut intactos vos integrosque sibi offerretis. Et continuo per totum corpus eos consignans ex oculis evanuit inluentium : qui cum evigilassent, et quæ viderant sibi invicem absque ulla diversitate narrassent ; data Deo gloria, qui tam facile invenitur quærentibus se, de cætero specie quidem ut conjuges, reapse ut germani inter sese vivere. O rem miram ! Novit Dominus qui sunt ejus ⁵, et quoniam solum Deum exquisierunt, continuo auxiliator atque adjutor pro desiderio ipsis inventus est. Quid hoc inferius eo miraculo, quod circa tres pueros in fornace gestum admiramur ⁶ ? Istic angelus urentem flammam ignis in ventum roris flantem commutans illæsos servavit illos : hic similiter angelus concitum igneumque voluptatis ardorem in rorem continentie trans formans, sponsos custodivit innoxios, atque ignem cum feno docuit citra damnum conjungere.

VIII. Nunc quoniam coconversationem sancti a nativitate ad matrimonium usque abunde declaravimus, agite, Christo dilecti, et ex certaminibus ejus specimen demum aliquod auditui vestro ad

A καρπὸν, οὕτω καὶ τὸ σεμνὸν γύναιον τῇ καλῇ παραινέσει τοῦ μακάροιο στομωθεῖσα, ἀσμένως κατένευσε καὶ φησιν Ἐὐχέμενος εἶμι, γλυκύτατε ἄνερ, τῶν θείων παραγγελμάτων ἡμῶν ἀριθμῶς βοᾷ· « Εἰ τις οὐ καταλείψει πατέρα, καὶ μητέρα καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγρούς, καὶ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσει μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. » Οὐκοῦν, εἰ βούλει, καθαρὸς καὶ ἀσπίλους ἑαυτοὺς παραστήσωμεν τῷ οὐρανίῳ νυμφίῳ Χριστῷ, ἀμώμητον καὶ ἀκηλίδωτον τον ἐξω ἡμῶν ἄνθρωπον διακηρήσαντες. Τί γὰρ ὄφελος, εἰ πρὸς μικρὸν, ὡς ἔφη, συνέλθωμεν ; Τίς δὲ καὶ ὁ ἐγγυητὴς ὅτι οὐ τεκνώσωμεν ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ, καὶ ἵνα μὴ γένηται ἡμῖν εἰς πρόσκομμα τὸ τεχθέν ;

B Καὶ εἰ μὲν ἄρσεν εἶη, μερικὴ τις ἐκκοπή ἢ εἰ δὲ θῆλυ, διπλοῦν τὸ κακόν· χρεῖα γὰρ ἀναμείναι καὶ χρόνους γάμου καὶ λοιπῆς προνοίας. Καὶ τὸ τῆς ζωῆς τέλος, ὡς ἔφη, ἐπ' ἀδελφῶν, καὶ αἱ τοῦ βίου παγίδες ἀνακρίθητοι. Λαυθανόντως οὖν ἐν ἀγνείᾳ βιωσάντων ἡμῶν, εὐ οἶδα καὶ τὴν ἡμῶν ἔφασιν τὸν Θεὸν οἰκονομήσαι.

Paulo ante dicebas, incertus est, et vitæ hujus in-

vixerimus, certa sum, desiderium nostrum ad opta-

Z'. Ἐκπλαγεῖς δὲ ὁ μακάριος ἐπὶ τῇ τῆς κόρης δεξιωτάτῃ γνώμῃ, χαριέντως πρὸς αὐτὴν εἶπε· Κύριος ἡμῖν δηλώσει τὸ συμφέρον. Δε' ὅλης δὲ τῆς νυκτός προσευξάμενοι, καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ συμπερόντι προνοητὴν καὶ κηδεμόνα ἐπικαλεσάμενοι, περὶ αὐτῆς τῆς ἡμέρας συνέβη ἀφυπνωσάσαι ἀμφοτέρους, καὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄναρ θεωρῆσαι ὁρώσει γὰρ τινα ὠραίως ἐξαστράπτοντα, πρὸς αὐτοὺς πραεῖα τῇ φωνῇ λέγοντα· Κύριος ὁ Θεὸς τὴν ὑμῶν προαίρεσιν ἀποδεξάμενος, ἀπέστειλέ με σφραγίσαι ὑμᾶς τοῦ ἀκεραίου καὶ ἀμωμήτους αὐτῷ παραστήναι. Καὶ κατασφραγίσας αὐτοὺς δε' ὅλου τοῦ σώματος, ἀφαντοῦς ἐγένετο. Ἀφυπνισάντων δὲ αὐτῶν, καὶ τῆς ὄπτασιος ἀπαρραλλάκτως ἀλλήλοις διηγησαμένων, καὶ τὸν Θεὸν δοξασάντων τὸν εὐρισκόμενον ῥαδίως τοῖς ζητοῦσιν αὐτόν, τὸ λοιπὸν διῆγον, σχήματι μὲν ὡς σύζυγοι, πράγματι δὲ ὡς ἀδελφοί. Ὡ τοῦ θαύματος ! Ἔγνω Κύριος τοὺς αὐτοῦ ἢ μόνον ἐξεζήτησαν τὸν Θεόν, εὐθύς ἐπίκουρος αὐτοῖς καὶ βοηθός πρὸς τὴν ἔφασιν εὐρίθη. Τί τοῦτο τοῦ κατὰ τοὺς τρεῖς παιδας θαύματος ἀτιμότερον ; Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄγγελος τὴν συμπλέγουσαν αὐρανὸν τοῦ πυρὸς εἰς πνεῦμα θρόσου διασπυρίζον μεταβαλὼν, ἀδριαθεῖς τοὺς παιδας διέσωσε· κἀνταῦθα πάλιν ἄγγελος τὴν ὀξυρότροπον καὶ φλογώδη τῆς ἠθονῆς ἀκμὴν εἰς σωφροσύνης θρόσον μεταῤῥυθμίνας, ἀσινεῖς τοὺς νέους διετήρησε, καὶ πυρὶ χόρτον ἀβλαβῶς συνδυσάσει ἐπετήδυσεν.

H'. Ἐπεὶ τοίνυν τὴν ἐκ γεννήσεως τοῦ μακαρίου μέχρι συζυγίας ἀναστροφὴν ἀποχρώντως ἐδηλώσαμεν, φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τῶν αὐτοῦ ἀγωνισμάτων μερικὴν τινα καταρχήσωμεν ἔμφασιν ταῖς ὑμετέρας

⁴ Luc, xiv, 26. ⁵ Num xvi, 5. ⁶ Dan. iii, 50.

ἀποαῖς, φιλόχριστοι. Τούτων οὕτω θεία νέουσι οἰκονομηθέντων, κατὰ μικρὸν τοῖς πενομένοις τὸν πλοῦτον σκορπίζοντες ἐν ὑποκεκρυμμένῃ ὑπολήψει, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ἑαυτοῖς θησαυρίζοντες, λαθεῖν εἰς τέλος τὸν τῆς κόρης οὐκ ἰσχυσαν πατέρα, δεινὸν τε ὄντα, καὶ ἀπηνῆ, καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ λίαν ἀειλέεμονα. Γνοὺς γὰρ τὴν καλλίστην τῶν νέων ἔμποριαν ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἀποτυχίαν μᾶλλον τὸ γνωσθῆναι ἢ εὐσέβειαν ἠγησάμενος, εἰσιλθὼν ἐν τοῖς βασιλείοις προσανατίθεται τῷ βασιλεῖ τοιαῦτα φήσας· Δυστυχῶ, βασιλεῦ, ἐπὶ τῷ ἀπράγμονι γαμβρῷ μου· σκορπίσας γὰρ κακιγὰκως τὸν ἴδιον πλοῦτον, οὐδὲ τῶν τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ἐφείσατο πραγμάτων· ἦδε γὰρ καὶ αὐτῶν τὸ πλεῖστον μέρος ἠφάνισε, καὶ οὐδὲ τέκνον ἢ ἑλεεινὴ μου θυγάτηρ ἀξιοῦται γονῆς· οἶμαι δὲ διὰ τὸ κατὰ πάντα ταλαίπωρον καὶ ἀπράγμονα εἶναι, ἐν κακῶς ἐγνώρισεν. Ἄλλ' εἰ κεύθει, φησί, τὸ κράτος σου, μικρὸν ἀνανεῦσαι ἐκ τῆς τοιαύτης βραθυμίας τὸ ἐμὸν γῆρας, τοῦτον ἐκδημοσίους ἐκπαχολεῖσθαι πράγματι πόρρω που κελύσεις σταλήναι, μήπως εἰς τέλος τοῖς λίαν ἐστρατημένοις καταρθημῆσθαι μου τὸ θυγάτριον. Πόθεν γὰρ διδαχθεὶς τὴν ἀπονενοημένην ταύτην ἔμποριαν οὐκ ἐπίσταμαι· ὡςπερ τις ἀνδριάς χαλκοῦς ἀκίνητος μῆνι πρὸς ἴφισεν τῶν τεσσῶν, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οἷα συμβαίνει πολλάκις τοῖς ἐξεστηκόσι τὸν νοῦν, πρὸς ὁ τι ἂν αἰτηθῆ τὸ ὑπάρχον αὐτῷ ῥᾶστα παρασχῶν ὑποσπείρεται ὀσημέραι τῆς οἰκείας ἐμπορίας, μάλιστα τοῖς ψευδῶς πένιαν προσποιουμένοις. Ἦδη δὲ καὶ τῶν κεράμων αὐτοῦ οὐκ ἀνθίξεται, εἰ μὴ θάττον πένια περισσεύθεις, ἱκανὸς γένηται πρὸς τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐπικράτειαν.

Θ' Καὶ δὴ θάττον κληθέντος τοῦ μακαρίου πρὸς τοῦ βασιλέως, στέλλεται παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τὰ μέρη Κυζικίου πρὸς δημοσίων τινῶν πραγμάτων διοίκησιν· ἔν γὰρ καὶ βασιλικῷ ἀξιώματος, οὐ τῶν ἐν τέλει, ἀλλ' ὑπερέτης τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένων ἵππων, οὗς δὴ στρατῶρας καλεῖν ἢ τάξις εἶθισται. Τούτου δὲ τοῦ προστάγματος τῷ μακαρίῳ δοθέντος, καὶ χαρᾶς αὐτῷ οὐ τῆς τυχεύσεως περιχυθείσης, ὡς ἐτίρας ἀφορμῆς αὐτῷ τῆς ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχωρήσεως θεόθεν οἰκονομηθείσης, τὰ πρὸς τὴν ὁδὸν συντόμως εὐτρέπιστο ἐπιτήδεια· καὶ πρόφασιν μαλακίας προσποιησάμενος, τοὺς μὲν αὐτῷ ὑπερητήσοντας διὰ τοῦ δρόμου πεπομφῶς, αὐτὸς ἐν ταχυδρόμῳ πλοίῳ ἐπιβὰς, καταλαμβάνει τὸ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ στό-

(3') Eorum scilicet, quos surtous βασιλικῶς ἵππους « equos regios ad manumducendos » appellat Codinus Curopalata c. 5, n. 14, in quorum unum cum imperatorem stratores levassent, sequebatur vacuorum equorum magnificus comitatus : cujus instituendi originem Codinus ad imperatorem Theophilum refert, qui cum aliquando equum, cui insidebat, cessisset mulieri, eum ut vi raptum vindicanti, eoque coactus esset primo obvium conscendere, constituerit ut in omnem eventum deinceps sequerentur equi sessoribus vacui.

(4) « Stratorum munus erat equum freno tenere et conscendenti imperatori opem ferre : » ita in

A communem admoveamus instructionem. His igitur divino nutu ad eum modum constitutis, cum magnos brevi thesauros pauperibus latenter dividissent, aut potius ipsis sibi per eorum manus condidissent, latere diutius puellæ patrem non potuere, severum utique, immitem, inhumanum, atque ab omni commiserationis alienum affectu. Cognoscens ergo infelix eam, quam novi nupti optimam instituerant, mercandi viam, et quod cognoverat non pietati imputans, sed infelicitati maximæ, in palatium ad imperatorem progressus, ita fatur : O me calamitosum, imperator, propter generi mei inertiam ! opes enim suas pessimis dilapidans modis, ne filiæ quidem mæ substantia abstinuit, et ejus maximam jam partem disperdidit : sed neque liberorum ex eo procreatione infelix filia mea digna invenitur ; ideoque per omnia miserum eum atque ignavum censeo, quem omine plane infausto cognovit. Sed si majestas tua annuat, ut senectus mea ab ejusmodi paululum respiret et relevetur inertia, procul eum jubebis amandari, publicis alicubi negotiis vacaturum, ne demum penitus spoliatis filiola mea annumeretur. Equidem unde edoctus sit insanam illam vivendi normam, intelligere nequeo, qui instar æneæ statuæ immobilis permanet ad desideria voluptatum ; quodque etiam molestius accidit, velut usuvenit sæpe, quidquid ab obvio quovis fuerit postulatus facillime præbens, ut mente capti facere sæpe solent, suis quotidie privatur opibus, in eos maxime liberalis, qui pauperiem simulant. Profecto ne figlinorum quidem ei copia suppetet, nisi quantocius ab ea qua cingitur inopia factus prudentior, idoneus fiat rebus suis retinendis.

IX. Ergo accersitus continuo ad imperatorem beatus, ablegatur ab eo in partes Cyzicenas, publicorum quorundam negotiorum gratia : erat enim regis dignitatis in aula, non tamen eorum, qui principem locum apud eum obtinebant, sed minister eorumum legiorum elegantiorum (3') inter eos, quos stratores (4) consuevit ordo (5) nominare. Quod cum ille mandatum accepisset, lætitiaque ex eo esset non vulgari perfusus, tanquam cui nova divinitus offerretur occasio mundi penitus deserendi : quidquid ad iter necessarium erat quam brevissime apparavit, simulatoque infirmitatis prætextu famulos omnes suos per cursum præmisit, ipse vero celocem conscendens, ad Magni (6) fluminis per-

Cedrenum Goar, nominatis quos sequitur auctoribus, explicans quid muneris haberet *protostrator*, quem *stratorem* et *comitem* et *domesticum* vocari nonnunquam, et senatorii ordinis haberi, et decrecente imperio, aciem sæpe duxisse ostendit.

(5) Officiorum ac ministeriorum curialium nomenclaturæ distributio.

(6) Fluvius hic Olympeus dividit a Sigriani : Ptolemæo et Plutarcho (inquit in *Thesaurō* Ortelius) Rhyndacus nominatur. olim Lycus dictus, Plinio teste, at recentiori nomine, ut est apud Apollonii Scholiasten, *Μίγιστος*, *Maximus*.

venit ostium : ac denique ei quæ istic est regioni appropinquans, tranquillo cursu iter conficiebat suum, quando lustrans prærupta ejus, qui in Sigrina est, montis littora, divina quadam providentia profundi cujusdam præcipitii lucum invenit, silvestrem plane ac cavernosum ; ad quem e navigio descendens, atque exscensione facta, solus tædio iūneris compulsus abiit, cæteris in navi imperans sese ut ibidem quieti expectarent.

X. Recognoscens vero diligenter locum, atque ad exercitationes spiritus peridoneum utilemque invenisse gavisus, in partem sese oraturus recepit, Deum deprecans, ut, quod expediens esset id sibi revelaret. Diuturna autem multarum horarum genuflexione deficiens cum paululum resedisset, velut in exstasi factus est prius oculisque vigilantibus vidit, eum, qui in thalamo sibi apparuerat, splendidissimum virum ; qui manus extensæ digito locum designans : Tuus quidem, inquit, socer, ejusdemque cum eo mentis imperator intra exiguum tempus ex hac vita discedent : tunc autem bonis tuis, nemine se opponente, in pauperes libere distributis, huc adveniens acceptam Deo vitam instituit. Hac igitur apparitione edoctus beatus quæ ad suam conducebant utilitatem, atque ad Cyzicenas partes paulo post appulsus, injuncto sibi negotio quam citissime confecto, rectum Constantinopolim cursum tenuit : et quæsitorem a se congruam reddens imperatori rationem, altiori etiam gradu est ab eo honoratus, atque inter spatharios (7) allectus ibidem deinde vixit, eum sponsa præstolans exitum visionis, quem et subsequutum vidit.

μειον · και πλησίον λοιπόν τῆς ἐκείθεν γενομενος γῆς, γαλινοδρομία τὴν πορείαν ἐποιεῖτο, καταμακρυθάνων τὰ κρημνώδεια τοῦ τῆς Συγριανῆς ὄρους παραλία. Κατὰ οὖν θεῖαν τινὰ πρόνοιαν καταλαμβάνει τινὰ βαθύκρημον λόχμην, ἀλώδη τε και ἀντρώδη · και ἀποβῆς ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ πλοίου, μόνος τῆ δυσχερείᾳ βεδιασμένος ἀνήλθε, τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέψας ἐν τῷ πλοίῳ ἡσυχῆ μένειν.

Γ'. Διαμαθὼν δὲ τὸν τόπον ἀκριβῶς, και ἡσθεῖς ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν, εὐξάμενος δὲ κατ' ἰδίαν, και τὸν Θεὸν τὸ συμφέρον ἐκετεύσας ἀποκαλύψαι, κεκμηκῶς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλείστας ὥρας γενομένης ὑπ' αὐτοῦ γονυκλισίας, και μικρὸν καθεσθίς, ὡς ἐν ἐκστάσει γέγονε, και ὄρᾳ γρηγοροῦσιν ὀφθαλμοῖς τὸν προφανέντα αὐτῷ ἐν τῇ παστάδι φωτεινῇ ἄνδρα, τὴν χεῖρα ἐκτεταμένην ἔχοντα, και τῷ δακτύλῳ τὸν τόπον ὑποδεικνύοντα και πρὸς αὐτὸν λέγοντα · Ὁ μὲν σὸς κηδεστής, ἀλλὰ και ὁ σύμφων αὐτοῦ βασιλεὺς, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τῶν τῆδε τελευτήσαντες ἀναχωροῦσιν · και λοιπὸν παρῆρσιᾳ τοῖς πενομένοις, τῶν ὑπαρχόντων σοι τὴν διανομὴν ποιησάμενος, ἐνταῦθα παραγεινάμενος Θεῷ εὐαρεστήσεις. Τοῦ οὖν μακαρίου διὰ τῆς ἐμφανείας τὰ αὐτῷ συντείνοντα πρὸς ὠφέλειαν συνιέντος, και τὰ μέρη Κυζίκου καταλαθόντος, ὡς τάχιστα δὲ τὸ αὐτῷ κελευσθὲν περατώσαντος, εὐθεῖά τις συνήργησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει παλινοδρομία. Καὶ δὴ προπόντος ἀπολογησάμενος, τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν αὐτῷ ἐρωτωμένων, ὑψηλοτέρῳ δὲ βαθμῷ ἦτοι τῶν σπαθαρῶν τῷ καταλόγῳ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τιμηθεῖς, διεῖχε τὸν λοιπὸν (χρόνον) προσμένων τὰ τῆς ὀπτασίας εἰς πέρας ἐληλακέναι, ὃ και γέγονε

CAPUT II.

Theophanis monachus et pro imaginum cultu certamina.

XI. Neque enim multum effluxit temporis, quin finem uterque vivendi faciens, plenam ipsis relinqueret libertatem, suis pro arbitrio rebus utendi ; quas continuo inter pauperes diviserunt, famulis etiam domesticis libertate donatis : ipsi vero pannoso induti habitu sibi invicem valedixere ; beato viro mulierem piam confirmante monitis salutaribus, ut divina observaret mandata, spiritualem erga proximum exerceret charitatem, orationi sinceræ atque imperturbatæ vacaret pro viribus, vitam irreprehensibilem, summamque teneret humilitatem, eique in recessu dicente : « Salvans salva animam tuam. » Ita illi convicti sunt ab invicem separati : qualem autem vitam duxerit pientissima illa mulier norunt omnes, quotquot

ΙΑ'. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ ἡμερῶν διάστημα, τέλει τοῦ βίου χρησαμένων ἄφοπτόρων, ἦδη λοιπὸν ἀδελφῶς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς τοῖς πενομένοις διανεμηκότες, ἐλευθερία δὲ τοὺς οἰκείτας ἀποπεμφάμενοι, ἐνδύονται λοιπὸν ῥακώδη ἄμφια, και συνταξάμενοι ἀλλήλοις, νοθεσίαις τε τοῦ μακαρίου καταστηρίξαντος τὴν εὐσεβῆ γυναῖκα, τηρεῖν τὰς θεῖας ἐντολὰς και ἀγάπην πνευματικὴν ἐν τοῖς πλησίον νεκτῆσθαι, προσευχὴν τε εὐκρινῆ και ἀρέμβαστον, και βίον ἀκαταίσχυντον, και ἄκραν ταπεινώσειν, ἀπέλυσεν αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ εἰπὼν · « Σώζουσα σῶζε τὴν ἑαυτῆς ψυχὴν. » Ἄλλοτριούνται τοίνυν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀναστροφῆς. Ὅποιον δὲ βίον ἐξήσκησεν ἡ εὐσεβῆς αὕτη γυνή, ἴσασι πάντες οἱ τὴν Βιβυνῶν οἰκοῦντες χώραν, ὅπως ἐκουσίως ἐπράθη, και δουλικὴν μετῆλθε

(7) Ita dicti a spathis, id est latioribus gladiis, quos gestabant, imperatori ad custodiam corporis circumpositi nobiles : quorum præfecti protospatharii nominantur et plures fuisse colligit Goar ex Eustratio in *Jure Græcorum* quator simul nominante : ex quo tamen non puto recte deduci omnes spatharios protospatharii titulo honestiori consuevisse appellari : quidni enim spatharii ma-

jori numero fuerint ; quibus in centurias distributis sui sub uno capite centuriones essent, etiam ipsi vel spatharii vel protospatharii nominati ? quidni plures non ad ministerium, sed ad dignitatem fuerint protospatharii dicti : cum his sæpe provincias commissas legamus ? ut Sergium illum Siciliæ ducem sub Leone Isaurico apud Theophanem.

τάξιν . γνωρισθεῖσα δὲ παρά τινων ἐκείδρα . Τὰ δὲ ἐν Πρεγίπῳ καὶ Καλωνύμῳ σὺτῆς ἀγωνίσματα, τίς ἂν καὶ δυνάμει γραφῆ παραδοῦναι, ἥτις καὶ χάρι- τὸς τε καὶ δυνάμειων θεῶν ἠξιώθη; μέρος δὲ τῶν αὐτῆς κατορθωμάτων ἐν τῇ παρά Μεθοδίου τοῦ ἐπιμύτου πατριάρχου συνθεσίῃ περὶ αὐτῆς τε καὶ τοῦ μακαρίου συγγραφῆ πρὸς ὠφέλιαν τῶν ἐντυ- γκνοντων ἱστορηται.

IB'. Ὁ δὲ ἀληθῶς μακαριτῆς Θεοφάνης ἐμβὰς ἐν πλοίῳ, καταλαμβάνει τοῖς Σιγριανῆς παραλίῳ, καὶ δὴ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ πλοίου, βιάδην καταλαμβάνει τὸν λοχμῶδη κραμὸν ἐκεῖνον · ἐν ᾧ ἐπὶ πλείστοις τὸ σῶμα καταδαμιάσας χρόνοις, καὶ τὸ μοναχικὸν περιβαλλόμενος εὐδυμα καὶ σχῆμα παρὰ Χριστοφό- ρου τοῦ διαφανοῦς ἀστέρος, ἤδη λοιπὸν καταφανῆς ἔγεννηται · οὐ γὰρ ἠδύνατο πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη. Ἡμέραν δὲ εἰς ἡμέρας συρρέοντων ἐπ' αὐτῶ τῶν τῆς ἀγγελικῆς ἐπιμύτων πολιτείαις, ἀπετέλεσε τὴν ἔρημον ἐκείνην μοναστήριον, ὅπερ ἔως τοῦ αἰῶνος ἐπανθοῦν ταῖς θεαῖς ἀρεταῖς καὶ δεικνύται καὶ δειχθήσεται. Ἐν αὐτῷ τοῖνον τοὺς πνευματικούς διεικνύσας ἀθλοῦς, μύστης τῆς Τριάδος γνήσιος ἀνεφάνη, καὶ ὀπτασιῶν μεγίστων θεωρητῆς γέγονεν. Ἦν δὲ αὐτῷ τὸ διαρκεῖν εἰς κοίτην ψαθίου εὐτέλει, καὶ τριχίνιον ἐπικάλυμμα, καὶ πρὸς κεφα- λὴν αὐτοῦ λίθος. Οὐκ ἐκαυχῆσατο νητός (a) ἀπαλό- τετος εἰς περιβολὴν αὐτοῦ, οὐκ κναφεύς ἐπὶ ἐσθῆτι αὐτοῦ μεμόχθηκεν, οὐκ ἵππος ἢ ἡμίονος πρὸς ὑπ- κρισίῳ αὐτῷ κερματικῆν, οὐ μαγείρων μαγγα- νείαι τὰ ἐπιτέδεια αὐτῷ χορηγοῦσαι, οὐκ εὐώδης οἶνος ἐπιπικνεῖ αὐτοῦ φάρυγγα · ἀλλ' ἦν αὐτῷ βρώ- σις καὶ πόσις ἄρτος τραχύτατος καὶ ὕδωρ βραχύ.

IG'. Τοῦ δὲ βασιλέως τέλει τοῦ βίου χρησαμένου, Εἰρήνης δὲ σὺν υἱῷ Κωνσταντίνῳ εὐσεβῶς τὴν βα- σιλείαν ἡμιοχούσης, προβάλλεται εἰς ἀρχιερέα Κων- στατινουπόλεως, παρὰ τε τῆς βασιλίσσης καὶ πάσης τῆς συγκλήτου καὶ τῶν λογάδων τῆς ὀρθοδόξου δογματῶν ἀριθείας, μετὰ θάνατον Παύλου τοῦ ἀπὸ πατριαρχῶν μοναχοῦ, Ταράριος ὁ ἀγιώτατος φωστῆρ τῆς ὀρθοδοξίας, σύνδοξος τε οἰκουμένης συνηθροίετο,

⁷ Matth. v. 74.

8) Asiæ minoris regio est provinciis Phrygiæ Ponti et Galatiæ cincta, quam Sangarius multiplici flexu interluit, donec per Pontum tandem in Euxinum revolvatur.

(9) Gregorium habent alia Acta.

(10) Hic Cyprius genere, gradu lector, doctrina et virtute præstans, ultimo Leonis Chazares anno, Christi 780, « quamvis ob hæresim, quæ tunc obtinebat, multum reluctaretur, patriarcha fuit per vim institutus. » Vim autem in eo potissimum passus cognoscitur, quod « inter Ordinationis solemniam imagines se nunquam adoraturum sub-

(a) Ignota nobis vox, nisi quatenus est *postremus mulus*. Si ex sensu et eo quod sequitur facere conjecturam liceret, suspicaremur *ῥήγος* vel *ῥη- γός* scribendum, ut sit *tinctus pannus* vel *tinctor* : nisi forte sicut a *ῥίω*, *ῥήτωρ*, *ῥητός*, sic a *νίω*,

A Bithyniæ (8) regionem incolunt : quomodo scilicet voluntarie divendita ad servilem se gradum dimisit : agnita vero ab aliquibus inde aufugit. Quis porro complecti scripto posset omnia ejus sive in Principe, sive in Calonymo certamina, ubi patrandorum quoque miraculorum in ea eluxit gratia ? maxime cum præclare ab ea factorum pars ad legentium utilitatem vulgata noscatur a sanctissimo patriarcha Methodio in ea scriptione, quam de ipsa beatoque ipsius viro composuit.

XII. Quid autem beatæ memoriæ Theophanes ? conscensa navi Sigriane expetiit littora, atque exscensione ibidem facta celeriter properavit ad præcipitium illud silvosum, in quo corpus suum multis domans annis, monasticoque indutus habitu, a Christophoro (9), splendidissimo illius ævi et regionis astro, et ipse quoque celebris exinde effectus est : neque enim abscondi poterat civitas supra montem posita ? Cum vero de die in diem confluerent ad eum, qui angelicam vivendi formam sub ejus institutione amplexabantur, solitudinem illam convertit in monasterium, quod usque nunc et deinceps divinis efflorescens virtutibus monstratur monstrabiturque. In hoc spiritualiter decertans, germanus sanctissimæ Trinitatis mystes, maximarumque visionum contemplator effectus est. Sufficiebant autem ei vilis in lectum storea, cilicium in operimentum et lapis pro pulvinari. Nulla fuit in amictu ejus ostentatio, nulla mollities, nec fuit in eo fullonibus laborandum ; non equum, non mulum unquam ad suum possedit usum : coquorum artificia in congrui sibi victus apparatu nescivit, nec odorato vino palatum irrigavit suum ; sed cibus ac potus ei durissimus panis et aqua permodica fuit.

XIII. Interea contigit ut imperatore vita functo, atque Irene cum filio Constantino regni gubernacula pie moderantibus, post mortem Pauli ejus (10) qui monachus fuerat ex patriarcha effectus, ab imperatrice, senatu toto, eorumque qui rectam in opinionibus doctrinam tenebant delecto cœtu, patriarcha Constantinopoleos crearetur Tarasius, veræ fidei sanctissimum lumen, synodusque œcu-

scripserit ; » permansit autem in ea dissimulatione, sanctis alioqui et religiosissimis moribus exemplum Ecclesiæ optimum præferens, ad annum usque 874 : quo conscientiæ stimulos mutum pastorem redarguentes diutius non sustinens, atque ex dolore in morbum incidens, throno nuntium remisit ac in Flori monasterium se conferens imperatrice propositi ejus inscia, monasticum habitum induit : ac paulo post serio monitis, qui ad ipsum fuerant submissi ab imperatrice, de synodo convocanda et corrigendo errore in pace obdormivit, magno omnium luctu. »

νίτωρ, νερός, *textor*, *textus* formaverint aliqui : ut sensus sit in ejus delicato vestitu non gloriatum esse finctorem textoremve, ut nec in eodem laborandum tulloni fuit.

menica convocaretur, a qua confirmatæ sunt eæ quæ ipsam præcesserant, sanctæ sex synodi; anathemati subjecti Constantinus (11) et Nicetas (12) hæresiarchæ et fraudulentæ patriarchæ; Germanus (13) sanctissimus patriarcha inscriptus diptychis; stultusque Leonomachorum error submotus e medio, et tanquam aranei tela esset dissolutus. Convenerant autem ex omni undique regione Patres (14) atque magistri, et apostolicarum sedium vicarii, ac monachorum primores; Plato (15), inquam, illustrissimum illud sidus ex iis, qui sunt Sacudeonis, Nicetas (16) atque Nicephorus cunctis memorandi Patres ex monasterio Medicii, præfatusque Christophorus (17) ex Parvo agro. Tunc spiritualis hujus congregationis evocatione beatus quoque Theophanes ad synodum venit, velut lucidissimum sidus; vi quidem coactus ille, venit tamen: quamvis quietem sectaretur semper summeque diligeret, strepitum multitudinis exosus.

XIV. Et illi quidem omnes adveniebant cum magno equorum, mulorum, pedisequorum ac vere-

(11) Fuerat hic Silæi episcopus atque ab impio Copronymo, post pseudosynodum pro abrogando imaginum cultu in Hieria celebratam ann. 753, 8 Augusti, in ambonem templi Blachernensis deductus, ipso imperatore faustam precessionem præeunte his verbis: « Constantino œcumenico patriarchæ multi anni. » Anno deinde 764 ab eodem inductus, ut publice imaginum cultum abjuraret, multaque suo gradu indigna committeret, paulo post in ejus, a quo promotus fuerat, odium incidit, ac throno dejectus in Principis insulam est relegatus: annique sequentis Octobri mense revector in urbem, damnatus a successore atque ad ludibrium circumductus, tandem capite plexus est: quam tragediam vide apud Theophanem accurate descriptam.

(12) Hic a Slavis oriundus 16 Novembris anni præfati 764, eunuchus cum esset, præter fas canonum imperatoris suffragio coronatus, impietatem suam imaginibus eradendis probavit, mortuus 6 Febr. an. 780.

(13) Festum ejus agitur 12 Maii: de cujus præclara confessione in tuendo adversus Leonem Isauricum imaginum cultu acturi sumus ad eum diem. Cæterum de hac illius in diptycha relatione nulla fit in Actis concilii, prout hoc tempore exstant, mentio: sunt autem diptycha Græcis, quæ Latini Tabulas ecclesiasticas nominant. Hæc duplicis fuisse generis observat Joan. Meursius in Glossario, alia vivorum (quales apud nos baptismales libri) in quæ nomina baptizatorum atque suscipientium seu patrinorum referebantur, ut patet ex Pachymeri in Paraphrasi Dionysii: alia mortuorum, non quorumcunque, sed patriarcharum duntaxat; neceorum quidem omnium, sed quos fidei integritas ac singularis virtus dignos probaverat publico illo inter sanctos cultu, quem Latini canonizationem vocant: hinc gravis illa et diuturna de Joanne Chrysostomo in Diptycha referendo difficultas, de qua in Prolog. ad Vitam S. Attici 8 Jan. § 6 et 7, unde hæc ex Theodoro hic repeto: « Episcopi Occidentis non prius cum episcopis Egyptii et Orientis et Bospori et Thraciæ communicare voluerunt, quam nomen illius sanctissimi viri in tabulas, quibus nomina episcoporum mortuorum continebantur, retulissent. » Donec tandem inquit Socrates « Atticus episcopus præcepit, ut de

(b) Elegans unius litteræ immutatio, qua impii illi non Patriarchæ, sed Patriarchæ dicuntur, ut

ἐπικυρούσα μὲν τὰς πρὸ αὐτῆς ἐξ ἀγίας συνόδου, ἀναθεματίζουσα δὲ Νικήταν καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς αἰρεσιάρχας καὶ δολιφρονὰς πατριάρχας (b), Γερμανὸν τε τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην τοῖς διπτύχοις ἐγγράφουσα, καὶ τὴν τῶν εἰκονομάχων σοδοῦσα ματαίαν πλάνην καὶ ὡς ἰστὸν ἀράχνης διαλύουσα. Συνήγοντο γοῦν οἱ πανταχοῦ γῆς Πατέρες καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἀποστολικῶν θρόνων τόποι τρηταί, καὶ οἱ τῶν μοναστῶν λογάδες· φημὶ δὲ, Πλάτων ὁ ἀειλαμπέστατος φωστὴρ ἀπὸ τῶν τοῦ Σακουδίου, Νικήτας καὶ Νικηφόρος οἱ ἀείμνηστοι Πατέρες ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Μηδικίου, καὶ ὁ προλεχθεὶς Χριστοφόρος ἐκ τοῦ Μικροῦ ἀγροῦ. Τότε δὲ, τότε, ὡσπερ διαφανῆς ἀστὴρ, προσκλήσει τῆς πνευματικῆς ταύτης πανηγύρεως, παραγίνεται καὶ ὁ μακάριος Θεοφάνης πρὸς τὴν σύνοδον, βία μὲν, ὁμῶς δ' ἄπεισι· καὶ γὰρ εὐ αἰεὶ ἐπιποθῶν καὶ διώκων τὴν ἡσυχίαν, καὶ πρὸς τὰς ὀχλήσεις ἀπεχθῶς ἔχων.

ΙΔ'. Πάντες μὲν οὖν ἦγοντο, ἱπποῖς, ἡμιόνοις, ἀνδραπόδοις, καὶ βερέδοις ὑπηρετούμενοι· ὁ δὲ Πα-

Joanne, sicut de aliis episcopis solet, in precibus mentio fieret. »

(14) Fuit ea synodus episcoporum cccc: hegumenorum aliorumque e clero aut monachatu illustrium personarum ratio inita non est: solum ad finem actionis 4, postquam episcopi circiter cclx subscripsissent, subscripsisse quoque reperiuntur monasteriorum præsides supra cxxx, quos longe majori numero fuisse necesse est.

(15) Græci memoriam hujus 4 Aprilis recolunt: Surlus encomium a S. Theodoro Studita conscriptum retulit ad 5 Decembris. Actioni iv subscripsisse reperitur in hæc verba: « Plato præses et archimandrita Saccudeorum similiter, » ut habet textus Græcus, pro quo in Latinis editionibus conciliorum, etiam Regia Parisiensi, legitur *sacri* etc. Fuitne *Sacudio*, ut hic scribitur, sive *Sacudeo*, ut in concilii versione Latina (nam in Græco *Σακουδεῶν* est, Saccudeorum), monasterii cui S. Plato præerat fundator, aut alia ex causa hoc nomen tractum sit, non habeo definire.

(16) Quinque omnino Nicetas reperio prædictæ actioni in ordine hegumenorum subscripsisse, quorum primus τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου, S. Alexandri; ii τῶν Γουδιλᾶ, Gudilaitarum; iii τῶν ἁγίων Ἑλλά, S. Eliæ; iv τῶν Ὀκτώων, Octaorum; v τῆς ἀγίας Θεοτόκου τῆς μονῆς τοῦ κάστρου τῆς Τίου, S. Dei Genitricis monasterii Castrii Tii: ex quibus ne unus quidem reperitur in editionibus Latinis; omnes tamen existimo ab hoc diversos; quippe qui conjungitur cum Nicephoro velut ejusdem monasterii quod S. Medicii vocant editiones Latinæ, ubi Nicephori hujus subscriptionem habent; in Græco autem textu legitur τοῦ ἀγίου Σεργίου τοῦ Μιδικιώνος, S. *Sergii Midicionis*: de quo quid ulterius dicam non magis suppetit, quam de Saccudeone. Addi ista videntur ad distinctionem aliorum monasteriorum ab eodem sancto nominatorum: sic enim Joannes presbyter τοῦ ἀγίου Σεργίου τῶν Γερμίων S. *Sergii Germinorum* eidem actioni subscribit, sed cognomentorum ejusmodi ratio hactenus inveniendâ restat.

(17) Unicum inter omnes hegumenos Christophorum reperi, eumque τῶν κανδύλων *canbelarum*, ut Latina vertunt, quem non est verosimile cum hoc esse eundem.

qui populo essent ruinæ occasio, siquidem φέρει ruinam significat.

τῆρ, οἷα πατῆρ, σὺν τῷ τριχίνῳ ἀμφίῳ καὶ τῇ A
 ποικιλτικῇ βακτηρίᾳ. Καθεσθείσης δὲ τῆς τιμίας
 συνόδου, καίτοιγε ἐν εὐτελεῖ προσχήματι τοῦ μα-
 καρίου θεωρουμένου, εὐσθεῖα δὲ ὑπὲρ πάντας ἀπο-
 στύβοντος, οὐ παρελόγισαντο, ἀλλ' ἐπέτρεψαν πρὸς
 τὴν τοῦ δόγματος δημηγορίαν ἤθεισαν γὰρ ἀκριβῶς
 τὴν ἀξίον τοῦ Πνεύματος ἰργάτην. Ὁ δὲ δι' ὀλίγων τὰ
 πολλὰ ῥητορεύσας, καὶ διὰ φυσικῶν καὶ γραφικῶν καὶ
 δογματικῶν ἀποδείξεων τοὺς ἀλαξήνας καὶ δυσφή-
 μους Εἰκονομάχους ἐλέγξας τε καὶ ἐπιστομίσας,
 ἀπέδωκε τὸν κόσμον τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ τοῦ θαύμα-
 τος ! τί τούτου μεγαλοπρεπέστερον ; Ὅμως τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθα βούλεται πνεῖ, καὶ ὅσα βού-
 λεται. Τούτων οὕτω τελεσθέντων, καὶ τῶν Πατέρων
 ἐν τοῖς ἐκείνου τόποις παλινοστησάνων, καταλαμ-
 βάνει πάλιν ὁ μακάριος τὸ παρ' αὐτοῦ νεωργηθέν B
 εὐρανομίμητον μοναστήριον. Ὡσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ
 ἦλιν σὺν ἀστροῖς δαδουχεῖ, τὴν σύμπασαν κατα-
 γλαίξων τῷ φωτὶ τῆς ἐλλάμψσεως· τὸν αὐτὸν δὲ
 τρόπον ἐξ αὐτῆς ὁ μακάριος, σὺν τοῖς κατ' ἐκλογὴν
 τοῦ Πνεύματος αὐτῷ μονασταῖς καὶ συνασκηταῖς,
 τῆν οἰκουμένην καταυγάζων, ταῖς μαρμαρυγαῖς τῆς
 ἰσαγγείου πολιτείας ἐπαίδρυνεν.

IE'. Δειλαμπτε τοῖνυν ἡ τῆς ὀρθοδοξίας ἀκτίς ἐν
 τοῖς πέρασιν. Χρόνων δὲ ἱκανῶν διηκασάντων, ἀνα-
 φέεται κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ὁ ὁμώνυμος τοῦ προ-
 τέρου Διῶν, ὅστις παρευθὺς τῆς ἀναγορεύσεως αὐ-
 τοῦ τὰς τιμίας καθελῶν εἰκόνας, ἠμαύρωσε τὸ τῆς
 Ἐκκλησίας κάλλος, ἐλυμήνατο ὡς τις μονιὸς ἄγριος C
 τῶν ὀρθοδόξων ὀμήγυριν, καὶ ἦν οἰκείον αὐτοῖς
 τὸ λέγειν « Ὁ Θεός, ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρο-
 νομίαν σου, » καὶ τὰ ἐξῆς· τοὺς γὰρ τῆς ὀρθοδόξου
 πίστεως προμάχους τε καὶ ὑπερμάχους Πατέρας
 πολλαῖς αἰκίαις καὶ θλίψεσι καθυποβαλὼν, κατεγκά-
 κως ἀπόλεσεν ἐν οἷς καὶ Θεόδωρον τὸν ὀσιώτατον
 ἠγόμισεν τῶν Στουδίου, ἐλέγξαντα τὴν τούτου μα-
 ταιογνωμίαν, χρονικῶς αἰκισάμενος ἐξορία παρῆ-
 πιμψε. Δολίκα δὲ γνώμη χρησάμενος, γράμμασι
 θοπευτικῶς πρὸς τὸν μακάριον Θεοφάνην, ἤτει
 συμφωνήσονται τῇ τούτου κακονοίᾳ πρὸς αὐτὸν ἤκειν.
 Ὁ δὲ μακάριος ἀντιγράφοις ἠμείψατο τοῖσδε·

IZ'. Ἐπίγνωθι, βασιλεῦ, τὸν σοι τὴν βασιλείαν
 χαρισάμενον, δεῖ οὐ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ τύ-
 ραννοι κρατοῦσι γῆς, ὡς Θεός ὢν ἀπερίγραπτος,
 κριόγραπτος τῇ καθ' ἡμᾶς προσλήψει γενόμενος D
 ὁμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα πλὴν ἁμαρτίας κεχρημάτι-
 κεν ὅπως δὲ νεκροὺς ἀνέστησε, καὶ τυφλοὺς ὠμμά-
 τωσι, καὶ λεπροὺς ἐκαθάρισε, καὶ τὰ ἄλλα καθεξῆς
 τῶν θαυμάτων αὐτοῦ· ὅπως τε Ἰουδαϊκῆ παρα-
 φροσύνῃ πάθος ὑπέμεινεν ἐκῶν, καὶ τριήμερος ἀνα-
 στας, εἰς οὐρανοὺς ἀνελήλυθε, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα

¹ Psal. LXXVIII, 1.

(18) Hos esse equos cursui velociori destinatos
 et assuetos, qualibus publici cursores utuntur, hinc
teredarii nominati, qui tamen a *vehendis* rhedis no-
 men acciperint, teste Festo, obiter insinuatam est
 in 16 Januarii ad num. 13 Actorum priorum

dorum multitudine (18); Pater autem sanctus, ut
 vere Pater, cilicino pallio suo ac baculo pastorali.
 Cæterum cum veneranda synodus consedisset, non
 despexere Patres humili quamvis habitu conspē-
 ctum Patrem, cum præ omnibus pietate coruscas-
 set; sed ad edicendam publice sententiam invita-
 runt. Noverant enim, et optime noverant, quam
 dignus Spiritus sancti operarius esset. Ille vero
 paucis multa complexus, rationibus ex natura,
 Scriptura ac disciplina petitis redarguit et obmu-
 tescere fecit arrogantes execrabilisque Iconoma-
 chos, Ecclesiæque pristinum restituit decus. O
 miraculum! quid eo dici magnificentius potest?
 nempe spirat ubi, et quantum vult Spiritus sanctus.
 Quibus ita gestis, Patribus que ad sua revertentibus,
 rursus se beatus recepit in monasterium recens a
 se fundatum, ipsique simillimum cælo. Ut enim in
 cælo sol cum astris lucet, orbem illuminans uni-
 versum illustrationis suæ splendore: eodem modo
 in terra beatus, cum suis in spiritu delectis mona-
 chis, et in sancto agone sodalibus, toti resplendens
 orbi, eum angelicæ suæ conversationis fulgoribus
 illustrabat.

XV. Diffundebantur igitur quaquaversum ortho-
 doxiæ radii: post annorum vero aliquantum
 decursum divina permissione surrexit priori cogno-
 minis Leo, qui statim ut declaratus est imperator,
 sacras imagines subverti præcipiens, Ecclesiæ pul-
 chritudinem exstinxit, et tanquam ferus aper
 afflixit cœtum orthodoxorum, quibus vere tunc
 dicere licebat: « Deus, venerunt gentes in hære-
 ditatem tuam », et ea quæ sequuntur. Orthodoxæ
 enim fidei defensores propugnatoresque Patres
 mala morte sustulit, multis eos verberibus pressu-
 risque subjiciens, in quibus et Theodorum sanctis-
 simum Studii archimandritam, quod stultum ejus
 edictum damnaret, post diurnam vexationem in
 exsilium expulit: fraudulento vero animo ad B. Theo-
 phanem blandas destinavit litteras, quibus eum
 rogabat, ut pessimæ suæ subscribens sententiæ, ad
 se accedere ne gravaretur. Ad quas ille in hanc
 formam rescripsit:

XVI. Noveris, imperator, eum qui tibi imperium
 largitus est, per quem reges regnant, et tyranni
 dominantur in terris; noveris, inquam, quomodo
 Deus incircumscribitur cum sit, tamen circumscribi
 dignatus sit, nostram assumendo naturam, similis
 nobis factus per omnia, nisi quod peccatum non
 habuerit. Secundum quam naturam suscitavit mor-
 tuos, illuminavit cæcos, mundavit leprosos, cætera-
 que ex ordine operatus est miracula sua: secundum
 quam eandem sponte mortem subiit, Judæorum

S. Marcelli Papæ. Festi sententiam multis docte
 confirmat in suo Etymologico Vossius, certis aucto-
 ribus antiquis demonstrans, antiquis cursoribus cur-
 sum publicum vehicularem fuisse.

illatam vesania, tertiaque resurgens die in caelos A gloriose ascendit, a paternæ dexteræ nunquam sejungendus consessu. Hanc naturam quia Evangeliorum nos codex docet, ipsum reverenter amplectimur, credimusque Christo nos exhibere honorem. Quod si illum amplexi non accusamur: quomodo jure merito accusabimur, si voluerimus suscipere et venerari ejusdem sententiæ historiam imaginibus adumbratam, per quas ii quoque, qui ad nos ex barbaris fide Christi imbuendi accedunt, totam rei gestæ veritatem facillime edocentur? Quam multi litterarum rudes dum divina miracula ipsis, ut sic dicam, conspiciunt oculis, eum qui pro nobis passus est glorificant Christum, quorum tu salutem invidisti? Quod unquam concilium pronuntiavit infandum id esse sacrilegium? Numquid non ipse Christus proprii vultus imaginem nullo formatam manu adminiculo Ancaro (19) trans- misit? nunquid non Deiparæ Virginis expressam coloribus similitudinem apostolus Lucas nobis tradidit (20)? Quid vero et traditæ a Patribus doctrinæ oppones? Etenim Basilius (21) ille ineffabilium scrutator mysteriorum, Imagini, inquit, delatus honor ad prototypum transit. Similiter aureo suo ore Joannes: Ego fusam quoque e cera imaginem dilexi. Necnon Cyrillus (22) Spiritus sancti cithara: Sæpius vidi, ait, expressam imaginem passionis, nec absque lacrymis visam transivi, et reliqua. Si ergo priora sex concilia sacras imagines relative ad sua prototypa adorari minime improbarint, tu illis sapienterem te reputas? Tuum est, imperator, bellare adversus hostes: doctrina Ecclesiæ Patribus curæ erit.

XVII. Hæc missis ab imperatore (23) litteris cum reposuisset beatus, tantam viri constantiam non

(19) Augarum vel Abgarum Edessenæ civitatis principem passim scriptum reperias, apud Latinos etiam Abagarum et Agabarum. Hujus imaginis festum Græci celebrant 16 Augusti et historiam in Menæis referunt, quo die Edessa in Constantinopolim est translata: unde acceptam Genuenses nunc in suburbano S. Bartholomæi de Armenis templo, PP. Bernabitarum curæ, amotis Basilianis monachis, ante annos non multos commisso, religiose venerantur. Miraculum ejus ab igne servatæ sub Cosroe ex *Ecclesiastica Historiâ* Evagrii in Niceno concilio II, actione 5 prælectam invenimus, et alibi passim illius mentionem. Vide Gretserum nostrum in insigni tractatu, quem de imaginibus non manufactis edidit, qui pro majori parte de hac una totus est, et nunc regia magnificentia Parisiis recusus reperitur post Georgium Codinum curapalatem, *De officiis Ecclesiæ et aulae C. P.* ejusdem Gretseri commentariis et Notis Goaris illustratum.

(20) Hanc ab Eudocia Augusta imperatrici Pulcheriæ Hierosolymis missam, eique templum τῶν ὁδηγῶν, id est, *Via ducum*, ab hac Constantinopoli ædificatam refert Nicephorus; de ea accipienda videntur illa S. Germani patriarchæ verba in Vita S. Stephani Junioris relata: » Ab evangelista Luca imaginem Virginis Dei Genitricis pictam novimus, quæ ab Hierosolymis missa est. » Vide eundem Gretserum prænominati tractatus, cap. 18, de hac

c) Ita S. Gregorius Papa II Ep. 1 ad Leonem Isauricum opponit inter se λατρευτικῶς et σχετικῶς: ut explicetur differentia ejus cultus, quem

συνιδρίας μηδέποτε χωρισθείς. Τῆς εὐαγγελικῆς βίβλου ἡμᾶς ἐκδιδασκούμενος, ταύτην περιπτυσσόμεθα, δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ τὴν τιμὴν ἀπονέμεντες, καὶ εἰ ταύτην περιπτυσσόμενοι οὐκ ἐγκαλούμεθα, ποία ἐγκλήσεις ἡμῖν τῆς αὐτῆς ἐξηγήσεως τὴν εἰκονικὴν ἀνατύπωσιν μὴ τιμᾶν καὶ ἀσπάζεσθαι, δι' ἧς οἱ ἐκ βαρβάρων κατηχούμενοι ῥαδίως παιδεύονται τὴν ἀλήθειαν; Πόσοι τῶν μὴ εἰδῶτων γράμματα ὡς ὀφθαλμοῖς τὰ θαύματα βλέποντες, τὸν δι' ἡμᾶς παθόντα δοξάζουσιν, ὧν τὴν σωτηρίαν ἐφθόνησας; Ποία τῶν συνόδων τοῦτο τὸ δύσφημον ἐνεφώνησεν ἀσίθημα; Οὐκ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὴν οἰκίαν ἀχειροποιήτως εἰκόνα Ἀγκάρῳ πέπομφεν; Οὐ τῆς Θεοτοκου μορφῆς τὴν ἐκτύπωσιν ὁ ἀπόστολος ἡμῖν Λουκᾶς ἱστορήσας παραδίδωκε; Τί δαι φησὶς ἐν ταῖς πατροπαράδοτοις διδασκαλίαις; Καὶ γὰρ, φησὶ Βασίλειος ὁ τῶν ἀρρήτων μύστης, ἡ τῆς εἰκότος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει. Φησὶ δὲ καὶ τὸ Χρυσῶν στόμα Ἰωάννης· Ἐγὼ καὶ τὴν κηρόχυτον γραφὴν ἠγάπησα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ λύρα τοῦ Πνεύματος Κύριλλος οὕτω φησὶν· Πολλάκις εἶδον ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους, καὶ οὐκ ἀδακρυτὴ τὴν θείαν παρήλθον, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰ οὖν αἱ προλαθοῦσαι ἐξ ἁγίας σύνοδοι προσκυνεῖσθαι τὰς ἁγίας εἰκόνας σχετικῶς (c) οὐκ ἀπεκλήρουσαν, σὺ σοφώτερος τούτων γίνῃ; Ἰδιὸν σοι, βασιλεῦ, τὸ πρὸς ὑπεσαντιοῦς πολέμειν· τὸ δὲ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς δόγμα τοῖς Πατράσι μελλήσει.

IZ'. Τούτων ἀντιγράφως τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ μακαρίου σταλέντων, μὴ ἐνεγκῶν ὁ τύραννος τὴν

C agentem, et Cuspiani nugas sequenti capite refellentem.

(21) Utrumque hunc Basili et Chrysostomi locum etiam Gregorius Papa allegat in Epistola ad S. Germanum patriarcham CP., lecta in concilio Nicæno II, actione 4, qua etiam actione hoc Chrysostomi effatum profectur a Theodosio præside S. Andreae ad Nesium, ut desumptum ex oratione, cui argumentum, « Quod veteris et novi Testamenti unus sit legislator. »

(22) Imo Gregorius Nyssenus: hujus enim esse locum illum, de Abrahamo patriarcha sermonem facientis, Adrianus Papa profitetur in sua ad Constantinum et Irenem Augustos Epistola, actione II prædicti concilii recitata. Sed hic memoriæ lapsus ignoscendus est elogii hujus auctori præ aliis, quibus ultimum pulcherrimumque confessionis hujus actum videtur confudisse: nam primæ Vitæ auctori ætate suppari potius standum est, nec omnino D credendum aut prius vexatos monachos, eversumque monasterium esse quam suam Theophanes constantiam Byzantii probasset; sed potius ei affligendo hæc deinde acta: aut tertio a Theodori ejectione die ipsum quoque expulsum in Samothraciam fuisse Theophanem.

(23) Mirum est in Vita S. Theodori Studitæ ultimæ hujus ad imperatorem adductionis nullam omnino mentionem fieri, in qua illud duntaxat, post narratos ejus in confirmandis fratribus verbo

imaginibus deferunt Christiani, ab eo quo idola adorabant gentiles, ipsismet divinaum aliquid inesse erroneo opinati.

τοσαύτων τοῦ ἀνδρὸς ἐνστασι, ἀποστείλας τινὰ τῶν ἐν τέλει, τῆν μὲν μονὴν ἕως ἰδαύου πυρίκαυστον πεποιήσας, τοὺς δὲ μοναχοὺς αἰκισάμενος διασκόρπισα, τὸν δὲ μακάριον δέσμιον συλλαβόμενος ἤγει εἰς τὸ Βυζάντιον. Καὶ κελύσαντος τοῦ τυράννου καθιερῶναι αὐτὸν ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ, ἐπὶ πλείστας ἡμέρας διέτριβεν ἐν ὑπονοίᾳ τοιαύτῃ, ὡς ἂν τὸ ἴσασον αὐτοῦ χανωθῆναι, εὐάλωτον ἵσται πρὸς συγκάθεσιν. Τῇ οὖν προτεραίᾳ ἀγαθῶν ὁ βασιλεὺς τὸν ἠρεμέτων Θεόδωρον τῶν Στουδίου ὄσιον ἠγούμνον, καὶ ἐπὶ πλείστας ὥρας δέμασί τε καὶ κολάσεων ὑποβίβουσι κατὰπέξιν οἰόμενος, τούναντίον δὲ ἰσχυθεὶς παρὰ τοῦ ὄσιου, ὡς μὴδὲ τῆς αὐτοῦ καρδίας ἐπισκοπῆς Θεοῦ αἰσθόμενος, αἰσχυθεὶς ὁ τυράννος τὴν κατ' αὐτοῦ τῆς ἐξορίας ψῆφον ἀπεψήφατο.

ΙΗ. Τῇ δὲ ἐπικύριον προστάξεν ὁ βασιλεὺς ἀχθῆναι αὐτῷ καὶ τὸν μακάριον Θεοφάνην. Κληθεὶς δὲ παρὰ τῶν συμμυστῶν τοιῶσδε φησάντων, ὡς Οὐ δεῖ τὸ σὸν κράτος ὑπὸ τινος τῶν ἀμνημονούτων ἀντιλήγεται καὶ ἐλύγισθαι, καὶ μάλιστα αὐθαδεστέρου τυγχάνοντος παρὰ πάντας τοὺς πρώην τοῦ νῦν ἀχθῆσομένου, μήπως ὑβρισθῇ τὸ τὸν ἀήτητον κράτος ταῖς ἀπιρρητικαῖς αὐτοῦ αὐθαδείαις, καὶ αὐστηρότασι τοῦθ' ἐνεκεν πρὸς τὴν ὁρμὴν ἐπισχῶν, ἀποστείλει ἕνα τῶν ἐν τέλει πρὸς τὸν ἅγιον, προστάξας βρυνεῖροις τριακοσίοις τὰ τε στέρνα καὶ τὸν κώτον καταξάναντα εἶσαι πάλιν ἐν τῇ εἰρηκῇ. Τῇ δὲ ἐπικύριον ἢ αὐτῇ πάλιν κόλασις τῷ μακαρίῳ γεγονυῖα, τὸ εὐτόνον αὐτοῦ τῆς πρὸς Θεὸν οὐκ ἐχαλῶντων ἐλπίδος. Ἀπεικῶν δὲ ἤδη πρὸς τὴν τοιαύτην ὁρμὴν ὁ παῶλης, ψήφισμα κατὰ τοῦ μακαρίου ἐπέμπευ, ἐξορία αὐτὸν ἐν Σαμοθράκῃ τῇ νήσῳ ἀποστείλαι, ἧτις ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ τῆς Μαρωνείας πελάγους ἰδρυται, θεινὴ καὶ ἀχμώδης πᾶσι τοῖς πλάζου βουλομένοις δεικνυμένη. Ἐν αὐτῇ δὲ λιμῶ καὶ δίψει καὶ καθεῖρξει πισθεὶς ὁ μακάριος, καὶ ἐπὶ τινὰς διαβίων χρόνους, τῶν τῆδε μετακεχωρηκῶς πρὸς ἀμείνονα καὶ θειοτίραν εὐκλειαν μεταδίβηκε, τὸ πᾶλιν σῶμα σὺν τῇ ψυχῇ ἀλώδητον διαφυλάξας. Οὐ ταῖς μακαρίαις εὐχαῖς στηριχθεῖναι, ὡ φιλακροαίμονες, Χριστῷ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ ἡμῶν, ἅμα τῷ προσκάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, δόξῃ καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμποντες, νῦν καὶ καὶ, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

et scripto conatus, breviter subjungitur, offensum iis tyrannum ac « nescium quo se verteret, cum hominis libertatem ac fiduciam ferre amplius non posset, Byzantium expelli carcerique tradi jussisse. » Vitam dabimus ad 11 Nov. diem quo mortuus est anno 826.

(24) Ea est Thraciæ civitas, etiam hoc tempore vetus nomen retinens, a qua propterea tanquam

A perferens tyrannus, quemdam in dignitate constitutum ablegavit, per quem monasterium ad ipsum usque pavementum exussit, monachos verberibus multatos dispersit, ¹ beatumque virum comprehensum ac vinctum Byzantium adduxit, atque de mandato tyranni in obscurum compingens carcerem, multis affixit diebus. Qua id fiducia? Nempe quod speraret emollitam animi sancti fortitudinem facilem fore ad consensum impietati præstandum. Pridie igitur quam ipsum accerseret imperator, adduci jussit (24) prædictum Theodorum Studii hegumenum, quem diu multumque propositis terribus tormentisque tentatum, iis percellendum existimans, cum ipse ab eodem e contra libere increparetur, velut qui intuentem corda Deum non cognosceret, exsilio confusus addixit, prolata adversus sanctum sententia.

XVIII. Postera vero die beatum quoque Theophanem coram se sisti jusserat: compellatus autem imperator a symmistis suggerentibus, quod indecens omnino esset majestatem imperatoriam ab aliquo vilium istorum hominum redargui ac vilipendi, maxime ab hoc jam accersiri jusso, qui præ cæteris omnibus in ejus conspectum adductis, insolens sit, et propter pervicacem proterviam suam austeritatemque insigni aliqua contumelia affecturus potestatem ipsius: impetum suum repressit, mittens quemdam e primoribus cum imperio, ut trecentis taurearum plagis pectore ac dorso lacera- tum, denuo recludi juberet in carcerem. Postridie vero cum idem denuo tormentum esset illatum sancto, nec quidquam eum remisisse appareret de firma in Deum fiducia, desperans infelix propter tantam sancti viri alacritatem, sententia contra ipsum lata, misit eum exsulem in insulam Samothracem, quæ in ejus, quod ad Maroniam (24) est, maris partibus sita est, squalida admodum et gravis omnibus accedere volentibus: in qua fame, siti, et angustiis pressus beatus per annos aliquot, ex hac vita demigrans ad meliorem transiit, corpore et anima absque noxa servatis. Cujus sanctis precibus, auditores dilecti, corroboramur, Christo benignissimo Deo nostro, unaque Patri principii experti, atque vivifico Spiritui gloriam et gratiarum actionem referentes, nunc et semper, atque per omnia et interminata sæcula sæculorum.

D Amen.

celebriori merito mare illud nominetur: distat alioqui a Samothrace insula 20 ferme miliaribus amplius quam ipsa insula a proxima continenti, juxta Ptolemæi calculos. Sunt qui existimet Ismarum esse Homeri: sed Plinius diversam facit. Hipparchiam nominatam aliquando docet Ortelius in *Thesaurō*.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΚΑΙ ΕΝΑΘΕΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΛΟΓΓΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟΥ

MARTYRIUM SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS

LONGINI CENTURIONIS.

(Latine apud Surium ad diem 16 Martii; Græcus textus, nunquam antea editus, prodit ex cod. Reg. Paris. 774, sæc. xv^o Edit. Patr.)

I. Cum Deo Verbo propter eam, quæ ex inobedientia nobis fuit importata, a bonis prolapsionem, visum esset fieri sicut nos, et voluntaria cruce et morte propter nos fuisset condemnatus propter suam in nos misericordiam, et chorus quidem discipulorum, timore amicitiae Christi esset oblitus, qui autem in eum cædem spirabant Judæi, eum jam morte damnassent: unus erat etiam Longinus e synagoga Judæorum, et constitutus fuerat centurio cujusdam numerum militum. Cum autem executioni esset mandata scelerata sententia, et ipse Christus in ligno esset affixus, medicans sumptum ex ligno gustum, admirandus hic Longinus habebat crucis custodiam sibi commissam cum suis militibus. Signis autem et i rodigiis, quæ circa crucem facta sunt, ad veritatem deductus, omni excusso metu, libere Christum ipsum et Deum confessus est in medio synagogæ Judæorum, « Vere, dicens, Filius Dei est hic ¹. »

II. Postquam sepulturæ mandatum fuit vivificum Christi corpus, ut nos a peccati sepulcris evocaret, et ad antiquam revocaret beatitudinem, Longino rursus jussit Pilatus, vitæ sepulcrum tueri custodia militari. Et ille quidem fecit id, quod erat imperatum, etsi non esset ejusdem de Christo cum Pilato sententiæ, ut jam didicimus. Cum autem peractum esset magnum mysterium resurrectionis, et milites miracula, quæ erant majora, quam ut ea caperet humana cogitatio, principibus sacerdotum et presbyteris Judaici cætus annuntiassent, hoc illi ignominiam et dedecus sibi afferre existimantes, et miraculum volentes extinguere, pecuniis persuaserunt militibus, ut calumniarentur Christi resurrectionem. Illi igitur ad Pilatum accedentes, falsam dixerunt esse resurrectionem. Verum non sic Longinus: sed mendacii quidem fuit præclarus confutator, verax autem testis veritatis, ut qui non sus-

¹ Math. xxvii, 54.

Α. Τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ τὴν ἐκ τῆς παρακοῆς ἐπινεχθεῖσαν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ἐκπτώσιν γενέσθαι καθ' ἡμᾶς εὐδοκήσαντος καὶ σταυρὸν ἐκούσιον καὶ θάνατον διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς οἶκτον κατακριθέντος καὶ τοῦ μὲν τῶν μαθητῶν χοροῦ δειλία τῆς πρὸς Χριστὸν φιλίας ἐκλαθόμενων, τῶν δὲ κατ' αὐτοῦ φονῶντων Ἰουδαίων ὑπόδικον αὐτὸν ἤδη τῷ θανάτῳ ποιησαμένων, εἷς ἦν καὶ Λογγίνος τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς, καὶ τινος ἐκατόνταρχος στρατιωτικοῦ καθίστατο τάγματος Ἐπεὶ δὲ πέρας ἡ πονηρὰ ψήφος ἐδέχετο, καὶ Χριστὸς αὐτὸς ἐπὶ ξύλου προσήλωτο τὴν ἐκ τοῦ ξύλου γεύσιν ἰώμενος, ὁ θαυμάσιος οὗτος Λογγίνος ἐτύγγανε μὲν τὴν τοῦ σταυροῦ φυλακὴν ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτῷ στρατιώταις πεπιστευμένοις· τοῖς δὲ περὶ τὸν σταυρὸν σημείοις καὶ τέρασι πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγηθεὶς καὶ πάντα φόβον ἀφ' ἑαυτοῦ ποιησάμενος, ἐλευθέρῳ γλώττῃ Χριστὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν ἐν μέτῳ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς ὡμολόγησεν· « Ἀληθῶς, λέγων, Υἱὸς Θεοῦ ἐστὶν οὗτος. »

Β'. Ὡς δὲ καὶ τάφῳ τὸ ζωοποιὸν ἐδόθη σῶμα Χριστοῦ, ἵν' ἡμᾶς τῶν τῆς ἀμαρτίας τάφων ἀνακαλίσηται καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπαναγάγῃ μακαριότητα, Λογγίνῳ καὶ πάλιν ὑπὸ Πιλάτου προσετέτακτο τὸν τῆς ζωῆς τάφον κουστῶδιᾳ στρατιωτῶν ἡσφαλίσθαι· καὶ ὁ μὲν ἐποίησε τὸ κελευσθέν, κἄν οὐχὶ καὶ τῆς αὐτῆς Πιλάτῳ περὶ Χριστὸν γνώμης ἦν, ὡς ἐκ τοῦ τέλους ἐμάθομεν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως ἐπραγματεύθη μυστήριον, καὶ οἱ στρατιῶται τὰ ὑπὲρ ἔνοιαν θαύματα τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις τῆς Ἰουδαϊκῆς συμμορίας ἀπήγγελλον, οἱ μὲν τῶν Ἰουδαίων προσετώτες, αἰσχύνον τὸ πρᾶγμα τιθεῖσθαι καὶ τὸ θαῦμα σβέσαι βουλόμενοι, πείθουσι χρημάτων τοὺς στρατιώτας τὴν τοῦ Κυρίου συκοφαντίαν ἀνάστασιν καὶ αὐτοὶ τῷ Πιλάτῳ προσελθόντες, ὡς περὶ ψευδοῦς εἰσηγοῦντο τῆς ἀναστάσεως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Λογγίνος οὕτως· ἀλλὰ τοῦ μὲν ψευδοῦς ἔλεγχος ἀκριβής, ἀληθῆς δὲ τῆς ἀληθείας μάρτυς

καθίστατο, συκοφαντῆσαι Χριστὸν ὡς κλαπέιντα μὴ ἰσχυρόμενος· ἐλευθερίῳ δὲ μᾶλλον καὶ γλώττῃ καὶ γνώμῃ αὐτὸν ἀνακηρύξας ἀληθινὸν καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγηγῆσθαι βεβαιωσάμενος· ὅθεν αὐτὸς τε Πιλάτος καὶ οἱ τῆς συναγωγῆς Ἰουδαίων ἐξάρχοντες τὸν φθόνον, ὃν πρότερον εἶχον κατὰ Χριστοῦ καὶ ἦν ἄδωσον κατ' αὐτοῦ μανίαν, ταύτην εἰς Λογγίνον νῦν μεταφέρουσιν, οὕτως ἀγρίως αὐτῷ χαλεπαίνοντες, ὡς μηδ' ἂν ἦ τε καὶ πάθοι Λογγίνος ἀξίαν αὐτὸν εἰσπραΐσθαι τιμωρίαν ποιοῦμενοι. Ἐντεῦθεν εἰς ἀκοάς ἔκει Λογγίνῳ τὸ πρᾶγμα, καὶ δῆλα τὰ τῆς ὀργῆς ἐγίνοντο, καὶ διὰ τοῦτο παραρρίπτεισθαι μᾶλλον Χριστῷ ἢ τοῖς τῶν Ἰουδαίων οἰκεῖν σκηνώμασι προθυμούμενος, τῇ τοῦ ἀξιώματος χλαμύδι καὶ ζώνῃ καὶ τῇ στρατείᾳ αὐτῇ, εὐθύς ὡς εἶχε συναποδύεται, καὶ δύο τινὰς τὸν ὁμοῖον αὐτῷ ζῆλον ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἔχοντας παραλαβὼν στρατιώτας, τὰς κατὰ κλήθος ἐκκλίνει διατριβὰς, καὶ Θεοῦ μόνου καὶ ἑαυτοῦ γίνεται.

Γ'. Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπολιπὼν, εἰς τὴν Καππαδοκῶν ἀφικνεῖται, κῆρυξ ὁμοῦ καὶ ἀπόστολος τῶν τοῦ Χριστοῦ παραδόξων καὶ θαυμαστῶν ἔργων συνάμα τοῖς δυοῖν στρατιώταις γινόμενος. Ὡς οὖν τούτων οὐδὲν τοὺς Ἰουδαίους ἐλάνθαιεν, ἅτε τῆς φήμης εἰς πάντας τὸν Λογγίνον προκατασκευάσας καὶ οἶά τινας ὑποπτέρου πᾶσαν σχεδὸν διατρεχούσης τὴν οἰκουμένην, εἰς ταῦτό συνελθόντες, κείθουσι Πιλάτον κατεπειν Λογγίνου καὶ σημάσαι τῷ Καίσαρι, ὅτι τε ἀλλότρια φρονῶν εἴη τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, καὶ ὅτι τῶν ὄπλων ἀμελήσας, Χριστὸν τινα κηρύσσει βασιλείᾳ τοῖς ἔθνεσι, κεντεῦθεν πάντας ὑποποιούμενος πρὸς τὴν εἰς ἐκείνην πίστιν ἐφέλκεται· τεκμήριον, φασὶ, τῶν λεγομένων, ὅτι καὶ τὴν Καππαδοκῶν πᾶσαν τῆς τοιαύτης διδασκαλίας πεπλήρωκε. Τούτοις τοῖς γράμμασι καὶ χρῆματα συνεκπέμπουσι, κλέψαι τὰς ἀκοάς βουλομένοι Καίσαρος, ὥστε καὶ τὸν Λογγίνου θάνατον ὑπόδως ἀνώσασθαι. Ὁ δὲ καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἰουδαίοις ἐχώρησε, καὶ ἀπὸ Ῥώμης εὐθύς τῆς Ἰουδαίας πρὸς Πιλάτον στέλλονται γράμματα Λογγίνου θάνατον καταφηριζόμενα. Λεξάμενος οὖν ὁ Πιλάτος τὰ γράμματα, ὡς εἶχεν, εὐθέως ἐγχειρίζει ταῦτα τοῖς Ἰουδαίοις καὶ πρὸς τὸν τοῦ μακαρίου φόνον προθύμος προθύμους ἐκπέμπει· οἱ δὲ τὴν μεταξὺ πᾶσαν γῆν ἀπέρω τάχει διαδραμόντες τῇ Καππαδοκῶν ἐφίστανται· καὶ Λογγίνον ἐν τινὶ τῶν πατρῶων ἀγρῶν τὴν ἀπράγμονα βίον ἀσκεῖν πυθόμενοι, εὐθύς ἐν τῷ κτηρῷ γίνονται, μὴ εἰδότες ἐκεῖνον εἶναι, περὶ οὗ τοῖς μακροῦς ὑπέστησαν πόνους καὶ τὴν παρείαν διήκουν, ὅθεν καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον ἠρώτων, τίς ἄρα Λογγίνος εἴη καὶ ποῖος ὁ Λογγίνον ἔχων ἀγρός· τοῖς μὲν γὰρ ἦν ἡ σπουδῆ, Λογγίνῳ ἀφανῶς ἐπιθέσθαι, διδῶσι, μὴ τὴν σωτηρίαν φυγῆ πραγματεῦσθαι. Ἐγώουσι δὲ ὅτι μᾶλλον αὐτῷ ἢ σπουδῇ ληφθῆναι ἢ κτηνοῖς λαβεῖν· ἐξήλου γὰρ ἐκεῖνον τὸν ἐκούσιον θάνατον, ὃν ἰδὼν ἐν σταυρῷ Θεὸν ὠμολόγησεν, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ δὲ ἡμᾶς, οὕτω διὰ Χριστὸν Λογγίνος τὴν σφαγὴν εἶδεν.

A linuerit calumniari Christum, tanquam furto surreptum : sed lingua et mente libera eum verum esse Deum prædicarit, et e mortuis esse excitatum affirmaverit. Quo factum est, ut et ipse Pilatus, et Judæorum synagogæ principes, invidiam qua prius movebantur in Christum, et quem in eum animo concipiebant furorem, eum nunc in Longinum transferrent, ei adeo irascentes, ut quidquid pateret Longinus, existimarent eum non satis datum esse pœnarum. Hinc ea res venit ad aures Longini, et eorum ira fuit ei significata. Quapropter magis volens abjici cum Christo, quam habitare in tabernaculis Judæorum, cum veste et cingulo dignitatis, ipsam quoque simul quamprimum exiit militiam. Et acceptis duobus militibus, qui habebant eundem zelum pro Christo et veritate, declinat cum populo congressionem, et cum Deo solo et secum versatur.

III. Nec multum intercessit temporis, et relictis Hierosolymis, venit in Cappadociam, præco simul et apostolus Christi admirabilium operum, et quæ sunt præter opinionem cum illis duobus militibus effectus. Cum autem eorum nihil lateret Judæos, utpote quod fama ad omnes Longinum transmitteret, et perinde ac alata perneciter omnem percurreret regionem, ii simul convenientes persuadent Pilato, ut de Longino male dicat, et significet Cæsari, quod aliena sentiret ab imperio Romanorum, et quod neglectis armis, Christum prædicet quemdam regem gentibus, et sic omnes in suam redigens potestatem, attrahat ad illius fidem. Eorum autem, aiebant, quæ dicuntur, signum est, quod universam Cappadociam ea implevit doctrina. Cum his litteris simul etiam emittunt pecunias, in aures Cæsaris volentes irrepere, ut Longini mortem facile emerent. Quod quidem processit etiam, ut videbatur, Judæis. Et Roma statim in Judæam ad Pilatum mittuntur litteræ, quæ Longinum morte damnabant. Pilatus ergo acceptis litteris, eas statim tradit Judæis, et ad beati viri cædem alacris alacres emittit. Illi autem cum totam quæ intercedebat, regionem maxima pervasisent celeritate, veniunt in Cappadocum regionem : et cum audiissent Longinum in quodam agro paterno agere vitam ab omni negotio remotam, statim veniunt in agrum, et cum Longino sermones conferunt, nescientes eum esse, propter quem tam magnos labores suscepissent, et iter confecissent. Unde etiam illum ipsum rogabant, quisnam esset Longinus, et in quonam prædio habitaret. Longinum enim studebant clam aggredi, timentes ne salutem sibi fuga quæreret. Ignorabant autem eum magis studere ut caperetur, quam illi, ut caperent. Imitabatur enim mortem illius voluntariam, quem cum vidisset in cruce, Deum fuit confessus : et quomodo Christus propter nos, ita Longinus propter Christum cædem sitiebat,

IV. Cum ergo Spiritus sanctus illa hora ei omnia significasset, sensim ad ipsos conversus, miti et leni voce dicit : « Sequimini, et ipse eum, quem queritis, ostendam ². » Tunc ergo veluti apud se lætans ille beatus et futuri gaudium præcipiens, et ante martyrium mortem martyrii amplectens, hæc secum dicebat : Quam speciosi pedes evangelizantium bona ³ ! Nunc videbo cœlos apertos. Nunc aspiciam gloriam Patris. Nunc, sicut primus martyr Stephanus, ipse quoque dicam : « Domine Jesu Christo, accipe spiritum meum ⁴, » quem clarissima voce audivi mortem ad se vocantem. Nunc supernam Jerusalem, angelorum quidem patriam, totius autem chori sanctorum metropolim, cum victoriæ plausibus, et canticis, et gloriosis tropæis, ascendam. Nunc exuo e luto confectam tunicam, et lamentabilia depono carnis vincula. Nunc liberor ab interitu et corruptione, et lætus induo incorruptionem. Egreddior e vita caduca et momentanea, et ex tempestate, cujus sunt magni fluctus et gravia naufragia, et venio ad verum et solum portum, in quo vita est ab omni tristitia remota et æterna. Lætare, anima, quæ vadis ad tuum effectorem. Ostende lætam, tempore id postulante, faciem. Eos, qui tibi tot bona conciliant, o Longine, benigne excipe. Eos qui nos ad cœnam vocant regalem, lauto et magnifico accipiamus convivio.

V. Hæc cum apud se locutus esset Longinus, eos, qui ad ipsum venerant, statim ducit in domum suam, et cum hospitio præclare accepisset, incipit deinde rogare post cœnam cur venissent, et quænam esset tanta Longini inquisitio. Illi autem, cum sacramentum, tanquam aliquod pignus ab eo accepissent, non esse publicaturum, quæ ei dicerent, neque secretum esse aperturum, dicunt quæ Pilato scripta fuerant a Cæsare, et quod venissent, ut Longini cum duobus militibus capita amputarent. Cum autem scivisset, quinam essent cum ipso morituri, illi scilicet qui Judaicæ mercedi Christum præposuerant, significaviteis, qui non diu ante ab eo discesserant, ut primorum bonorum essent sibi socii. Cumque semel atque iterum eos, qui missi fuerant a Pilato, hospitio magnifice accepisset, postridie eos ducens in agrum, expectabat eos, quos accersiverat. Cum autem accepisset eos jam appropinquare, statim annuntiat iis qui missi fuerant a Pilato : Ego sum, qui a vobis quæror, Longinus. Illi autem primum quidem non credebant. Quomodo enim existimassent eum esse, qui erat passurus, cum eum viderent tam lætum ad periculum ? Postquam autem recte sciverunt illum esse et nulla eis fuit relicta dubitatio, ægre ferebant, et a conscientia multas plagas accipiebant, quid non quidem dicentes, quid non autem facientes, cum esset adhuc recens recordatio ut qui pro bonis

Δ'. Τοῦ Πνεύματος οὖν τῷ ἁγίῳ πάντα κατ' ἐκεῖνο τῆς ὥρας γνωρίσαντος, ἠρέμα πρὸς αὐτοὺς ἐπιστραφεῖς Ἄκολουθεῖτέ μοι, λέγει πρᾶξι φωνῆ, καὶ τὸν ζητούμενον αὐτὸς ὑποδείξω. Τότε οὖν, ὡς περ ἐνευφραϊνόμενος ὁ μακάριος ἑαυτῷ καὶ τοῦ μέλλοντος προαπολαύων τῆς ἡδονῆς καὶ πρὸ τοῦ μαρτυρίου τὸν τοῦ μαρτυρίου θάνατον ἀσπαζόμενος, τοιαῦτα πρὸς ἑαυτὸν διελέγετο Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ ! Νῦν τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους ὄψομαι· νῦν ἱστορήσω τὴν δόξαν τοῦ Πατρός· νῦν ἐπ' Ἰησοῦ τῷ πρώτῳ τῶν μαρτύρων Στεφάνῳ· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου, καὶ αὐτὸς ἱρῶ, οὐ λαμπροτάτῃ φωνῇ τὸν θάνατον καλοῦντος ἐφ' ἑαυτὸν ἀκήκοα· νῦν Ἱερουσαλήμ τῆς ἁνωτάτης, τῆς πατρίδος μὲν τῶν ἀγγέλων, τοῦ δὲ τῶν ἁγίων χοροῦ παντὸς μητροπόλεως, μετὰ κρότων ἐπινηκίων καὶ περιφανῶν τῶν τροπαίων ἡδίστα ἐπιβήσομαι· νῦν ἀποδύομαι τὸν πῆλινον χειτῶνα, καὶ τοὺς πολυστεινάκτους τῆς σαρκὸς δεσμοὺς ἀποτίθεται· ἀπαλλάττομαι τῆς φθορᾶς, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν χαίρων ἐνδύομαι· ἔξεμι τοῦ προσκαίρου βίου καὶ τοῦ χειμῶνος, οὐ μεγάλα τὰ κύματα καὶ χαλεπὰ τὰ ναυάγια, καὶ πρὸς τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον ἀφικνούμαι λιμένα, ἐν ᾧ ζωὴ ἀλυπος καὶ αἰώνιος, Εὐφραΐνου πρὸς τὸν σὸν ἀπερχομένη, ψυχὴ, Ποιητὴν· δεῖξον φαιδρὸν, καιροῦ καλοῦντος, τὸ πρόσωπον· τοὺς προξένους σοι τῶν τοσούτων ἀγαθῶν. Λογγίνε, φιλοφρόνως ὑπόδεξαι· τοὺς ἐπὶ τὸ δαίπνον ἡμᾶς καλοῦντας τὸ βασιλικὸν πολυτελῶς ἐστίασώμαι.

Ε'. Ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ὁ Λογγίνος διαλεχθεὶς, τοὺς ἐπ' αὐτὸν ἐλθόντας εἰς τὸν ἴδιον εὐθύς οἶκον ἄγει καὶ ξενίσας λαμπρῶς, εἶτα καὶ ἱρωτᾶν μετὰ τὸ δαίπνον ἀρχεται. ἐφ' ᾧ τε ἤκοισεν, καὶ τίς ἡ τοσαύτη Λογγίνου ζήτησις. Οἱ δὲ, μὴ ἂν δημοσιεύσαι τοὺς λόγους μηδὲ τὸν κρυπτόμενον ἐκκαλύψαι, ὄρκου καθάπερ τε ἐνέχυρον, ἀπ' αὐτοῦ λαβόντες, τὰ γραφέντα Πιλάτῳ παρὰ Καίσαρος λέγουσι, καὶ ὅτι Λογγίνου συνάμα καὶ δύο στρατιωτῶν τὰς κεφαλὰς ἐκτεμεῖν ἀπηντήκασιν. Ὡς δὲ καὶ οὗτοι τίνες εἶεν οἱ ἅμα αὐτῷ ἀποθανεῖν μέλλοντες ἐμάνθανον, οἱ τῆς Ἰουδαϊκῆς, φημί, μισθαρνίας προτιμήσαντες τὸν Χριστὸν, τάχιστα παρ' αὐτὸν ἤκειν τοὺς ἄνδρας μικρῶ πρὸ τούτου διαστάντας εἰδήλου· ὥστε τῶν πρώτων ἀγαθῶν αὐτῷ κοινωνῆσαι· οὕτως τε μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν τοὺς ὑπὸ Πιλάτου σταλέντας φιλοτιμῶς ξενίσας, παραλαβὼν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐρίον ἐν ἀγρῷ, ἀνέμενε οὓς μετεστείλατο, ἐγγίσει δὲ ἡδὴ τούτους μαθῶν, εὐθύς· Ἐγὼ ὑμῖν ὁ ζητούμενός εἰμι Λογγίνος, ἀπαγγέλλει τοῖς τοῦ Πιλάτου. Οἱ δὲ πρότερον μὲν διεπίστουν· πῶς γὰρ ὑπέλαβον αὐτὸν εἶναι τὸν μέλλοντα παθεῖν, οὕτως αὐτὸν ὁρῶντες περιχαρῆ πρὸς τὸν κίνδυνον ; Ὡς δὲ αὐτὸν ἀκριβῶς ἐμάνθανον εἶναι καὶ οὐδὲν ἀμφίβολον αὐτοῖς ὑπελείφθη, βαρέως ἔφερον καὶ πολλὰς εἰδέχοντο τὰς ἀπὸ συνειδήτου πληγὰς· τί μὲν οὐ λέγοντες, καὶ ὅτι πρᾶττοντες, θερμῆς οὖσης ἔτι τῆς ἀναμνήσεως διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἑσθῶν κατάκρισιν· ἄτε πολλῶν ἀγαθῶν

² Isa. LI, 4. ³ Rom. X, 15. ⁴ Act. VII, 58.

παραὲν ἀμοιβὴν ποιεῖν μέλλοντες ; Ὡ δειπνοῦ δυο-
 τυχοῦς ! λέγοντας, ὦ χαλεπῆς ξενίας ! τί σοι, ἢ φίλε
 Λογγίνε, τοῦτο ἐδόξατο ἐγχείρημα, ἵνα τοὺς ἐπὶ σὸν
 φόνον εἰθύντας ὁ σὸς οἶκος ἐδέχτο ; ὦ ἀθλίαις κατα-
 γωγῆς ! ὦ κικρᾶς ἐστιαίως ! θάνατος ἢ ξενία σοι
 γίνεται καὶ σιωπῶν ἐπιθύσεις τῆ τραπέζῃ, ληστιάς
 περὶ δόξως τοὺς ὑπὸ σοῦ ξενισθέντας εὐρών. Τί ἂν
 πῦν οὕτως ἐλύπεις τοὺς ἐπιθῆναί σοι τὴν σφαγὴν
 αἰλλοντας ; Ἄπιθι τοιγαροῦν, μισθὸν τῆς ξενίας
 λαβὼν τοῦ θανάτου τὴν ἄφραση οὐ στέργομεν ἐπι-
 θῆναι σοι τὸ ξίφος, χεῖρα μαιφόνου ἐπινοεῖν τῆ
 σὴ δεξιᾷ δεδοίκαμεν · αἰδοῦμεθα τοὺς κοινούς, ἀλας
 ἰουδαίωμεν τὴν τράπεζαν, τὸν τῆς ξενίας ἔφορον
 εἰσχυνοῦμεθα · νακᾶ πρὸς τὸν φόνον ἢ χεῖρ · ὁ νοῦς
 οὐκ εὐεργέτου τὸν θάνατον · ῥάων ὁ παρὰ Πι-
 λάτῃ κίνδυνος ἡμῖν τῶν ἐκ τοῦ τοῦ συνειδότης πληγῶν ·
 πάντα παθεῖν ἴσμεν ἱτοιμοὶ ἢ Λογγίνῳ τοιαύτας
 ἀπιδοῦναι τὸς χάριτας.

Σ. Οὕτω τοίνυν οἱ στρατιῶται πρὸς τὸν τοῦ Χρι-
 στοῦ μάρτυρα καὶ λίαν περιπαθῶς ἔλεγον. Ἄλλ' οὐχὶ
 καὶ Λογγίνου ἠδύνατο πείθειν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς
 γροσκᾶτες ὁ γενναῖος ἀληθῶς ἀποκρίνεται. Τί μοι
 φθονεῖτε μεγαλῶν, ἀγαθῶν, ὧν καὶ ἄκοντες ἡμῖν
 ἐπιδοῦναι μέλλετε ; τί μου τὸν θάνατον οὕτω πολυ-
 πέως ἀνακλαίεσθε ; ἵνα τί κατηφιᾶτε τῷ πάθει ; οὐ
 θάνατος ἔμοι τὸ παρὸν, ἀλλὰ ζωῆς ἀπαρχή · ἐμοὶ τῷ
 ὅτι θάνατος μᾶλλον ἢ ἐνταῦθα διαγωγή, ὅτι μὴ τῷ
 ἐμῷ ἀσποτη παρίσταμαι, καὶ τῆς ἐκείθεν ἀπολαύω
 μακαριότητος · τὸ τέλος τῶν κακῶν οὐχὶ καὶ τέλος
 τῆς ζωῆς προξενήσει μοι, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀληθινὴν
 διαδιδάσκει αἰδιότητα καὶ μετασχεῖν τῆς ἐκείθεν
 κροσκαυτάσει λαμπρότητος · ἔχετε τὴν παραμυθίαν,
 ὡ φίλοι, παρ' ἑαυτοῖς ἔχετε · ἐγγὺς τὰ τῆς παρηγο-
 ρίας ὑμῖν, ὃν διὰ τὸ τέλος θρηνεῖτε, τοῦτον μετὰ τὸ
 τέλος ἠδίστα μακαρίσετε · ἀρκοῦν δὲ τοῦτο πάντως
 πρὸς εὐθυμίαν μεταβαλεῖν τὸν τὸν φίλον εἶδέναι πολ-
 λῶν ἀγαθῶν μᾶλλον κοινωνεῖν, ὡς περ φθονούτων
 μᾶλλον ἢ καὶ μισούντων τὸ σπεῦδειν ἀποστερεῖν
 αὐτὸν τῆς λαμπρότητος. Μὴ οὖν ὀδύρεσθε τὸν ἐκ-
 λείποντα, ἀλλ' εὐχαριστεῖτε τῷ δεχομένῳ · οὐκ ἂν
 ζημιώσατε με τὴν δοξάν ἐκείνην, ἢν εἶδον ἐγὼ στοι-
 χία σπείουσαν · οὐκ ἂν ἀρνηθῆην ὃν ἀπαξ Θεοῦ
 Υἱὸν ὠμολόγησα · δεδοίκα μὴ κατήγορον εὐρώ τὴν
 κτήσιν, ἀπιστος περὶ τοῦτον φραεῖς · οὐ τῷ πάθει
 καὶ ὁ οὐρκῶς ἐπιστήγνασε, καὶ τὰς ἀκτῖνας συν-
 ἔσειλεν ἡλιος, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας ἐκαινοτομεῖτο
 φῆγος, καὶ εἰς νύκτα περιπαθῶς εἰλετο.

Ζ'. Ἐτι τοῦ Λογγίνου ταῦτα δεξιόντος καὶ τοὺς
 παρὰ Πιλάτου πεμφθέντας ποιεῖν τὸ κελουσθῆν πεί-
 θουτος, οἱ συγκατακριθέντες αὐτῷ τὸν θάνατον
 στρατιῶται καταλαμβάνουσιν Ὁ δὲ, γαννυμένῳ τῷ
 προσώπῳ καὶ φαιδρῷ τοὺς ἄνδρας ἰδὼν, δεξιᾶν τε
 αὐτοῖς ἐμβάλλει, καὶ περιβάλλει τὸν τράχηλον, καὶ
 ἐθαλαμούς, ἠδῶς φιλεῖ, καὶ · Χαίρετε, ὦ συστρα-
 τῶται Χριστοῦ καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας, φησὶ,
 χαίρετε · ἢ δὴ γὰρ ἢ ἐν οὐρανοῖς πύλα ἀνίφεται, καὶ
 ἔγγιλοι τὰς ἡμέτερας μέλλουσι παραλαμβάνειν
 ψυχὰς καὶ τῷ μονογενεῖ προσάγει Υἱῷ · ἰδοὺ καὶ
 τὴς λαμπάδας ὄρω, καὶ τὰ βραβεῖά μοι ὑποφαίνεταί,

A essent malas reddituri gratias ? O infelicem, dice-
 bant, cœnam o grave hospitium ! Curnam, o chare
 Longine, hoc tibi cœptum venit in mentem, ut eos,
 qui venerant ad tui cœdem, domus tua acciperet ?
 O miserum habitaculum, o acerbum convivium !
 Mors tibi evadit hospitium, et teipsum mensæ ap-
 pones, eos præter opinionem inveniens latrones,
 qui hospitio a te fuerunt accepti. Quid faciens sic
 molestia affecisti eos, qui te sunt occisuri ? Abi ergo,
 accepta mercede hospitii, nempe mortis remissione.
 Non sustinemus ensem tibi inferre : cœdem molien-
 tem manum tuo capiti afferre formidamus, commu-
 nem salem reveremur : nos pudore afficit mensa :
 ad cœdem torpet manus : abhorret animus morte
 afficere benefaciorem. Facilius est periculum, quod
 nobis est a Pilato paratum, quam vulnera conscien-
 tiæ. Parata sumus omnia pati potius, quam Longino
 tales referre gratias.

VI. Sic quidem milites dicebant Christi martyri
 valde miserabiliter. Cæterum non poterant Longino
 persuadere : sed eis fortiter respondet vir vere
 generosus : Cur magna mihi bona invidetis, quibus
 vos inviti me estis remuneraturi ? Cur meam mor-
 tem defletis tam miserabiliter ? Cur tristes estis
 propter meam perpeccionem ? Non est hoc mihi
 mors, sed vitæ primitiæ. Mihi revera potius est
 mors, quæ hic est conversatio, quoniam non assisto
 meo Domino, nec fruor ea, quæ est illic, beatitu-
 dine. Finis finem malorum, non etiam finem vitæ
 mihi conciliabit : sed ad veram transmittet beati-
 tudinem, et efficiet, ut sim particeps illius æterni
 splendoris. Habetis, o amici, habetis apud vos so-
 latium, prope est vobis consolatio. Quem enim
 propter finem lugetis, eum vos post finem beatum
 reputabitis. Sufficit autem hoc ad afferendam animi
 tranquillitatem, scire amicum fore multorum bono-
 rum participem : quomodo est invidorum, vel odio
 potius habentium hominum, studere eum privare
 splendore. Nolite deflere eum qui deficit : sed
 gratias agite ei qui accipit. Non mihi illius gloriæ
 detrimentum afferatis, quam ego vidi elementa
 moventem. Non negaverim eum, quem Dei semel
 Filium sum confessus. Timeo ne creatam naturam
 inveniam accusatricem, si in eum appaream infide-
 lis, propter cujus passionem cœlum quoque ipsum
 est affectum tristitia, et sol contraxit radios, et lux
 diei miserabiliter deducta fuit ad noctem.

VII. Hæc adhuc dicente Longino, et eis, qui missi
 fuerunt a Pilato persuadente ut facerent quod eis
 fuerat imperatum, veniunt milites, qui cum eo morte
 damnati fuerant. Ille autem, læsto et alacri vultu eos
 intuens, et dexteram eis injicit, et collum amplecti-
 tur, et oculos suaviter deosculatur, et, Salvete,
 inquit, o Christi commilitones, et hæredes regni,
 salvete. Jam enim aperta est porta, quæ est in cœlis,
 et angeli sunt nostras accepturi animas, et oblaturi
 Filio unigenito. Ecce, et lampades video, et appa-
 rent mihi bravia, cum quibus sistendi sumus ad
 Judicis tribunal. Sed enim si quid vobis est impe-

ratum, dicebat eis qui missi fuerant. id implete. Deinde etiam conversus ad domus curatorem jubet vestem mundam ad se deferri, ut qui jam esset vocatus ad nuptias et thalamum, et eo festinaret. Porro autem cum induisset vestem, et manu ostendisset tumulum, in quo volebat poni corpus, in genua cum iis duobus, qui erant cum ipso, inclinatus (obeatum finem I), peregit certamen : et amputatis eorum capitibus, illi ascribuntur in choros martyrum et apostolorum, illorum quidem fortitudinem, horum vero zelum pro Christo ostendentes.

VIII. Quid vero post hæc est consecutum? Martyricum illius Longini caput cum statim accepissent ii, qui eum interfecerant, ad fidem plene faciendam quod Longinus esset mortuus, id portant ad Pilatum, ut qui scirent se nullo alio dono, quam eo magis illi gratificaturos. Ipse autem statim convocavit Judæos, magna secum voluptate afficiendos, ut qui Longini valde mortem sitirent, et eam emissent pecuniis. Quod quidem cum factum fuisset, ut eis placebat, jubet rursus indigna Pilatus : et ante portam civitatis per ignominiam fuit projectum pretiosum ejus caput. Sed is, cui visum fuerat pati pro nobis, ejus, qui propter ipsum fuerat passus, ne nunc quidem est oblitus : sed veluti perpetuo apparentem quamdam faciem iis, qui aderant, cernendam præbebat ante civitatem, et in sterquilinio jacentem, tanquam in domo regia conservatam, tuto protegebat, non solum non permittens, ut aliquid pateretur a fimo, sed etiam liberans alios, ne aliquid propter id paterentur. Quædam enim mulier vidua, quæ morte maritum amiserat, cum filio autem unico conflictabatur, et præter viduitatem sustinuerat etiam oculorum orbitatem, malo fide superato, cum filio vadit Jerusalem, sanctorum, quæ ibi erant, locorum contactu et adoratione, quos amiserat corporis duces, sperans se recuperaturam. Cum autem a filio deducta terram caperet et palverem, et imponeret oculis, adjicitur viduitati et oculorum orbitati (qualia sunt Dei judicia) alia quoque gravis calamitas. Morbus enim quidam invadens puerum, qui pro amissis oculis fuerat ei alius oculus, repente (pro dolor I) abripit a sinu matris.

IX. Statim ergo duplices ad eum accedunt tenebræ, et vitæ lux simul exstinguitur cum luce oculorum : eratque omnino infelix illa immobilis, tanquam aliquo fulmine, percussa calamitate. Cum autem paulo post a malo ad se rediisset, deflebat miserabiliter, et miserandas voces emittabat ad Dominum: O Domine, dicens, cur sic gravata est manus tua super me, et supra dolorem vulnerum meorum addidisti? Et nunc lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum. Num vires lapidum vires meæ? Ipsa quoque dicam, quod Job⁷: «Posuisti me parabolam, Domine, et motum

⁵ Psal. lxxvii, 27. ⁶ Psal. xxxvii, 41. ⁷ Job. vi, 22.

A μεθ' ὧν τῶ τοῦ ἀγωνοθέτου παραστησόμεθα βήματι· ἀλλὰ γὰρ εἴ τι καὶ προσετέχθητε, πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἔλεγεν, ἐκπληροῦτε. Εἶτα καὶ πρὸς τὸν τῆς οἰκίας ἐπιστραφεὶς ἐπίτροπον, στολὴν αὐτῷ καθαρὰν κομισθῆναι κελύει, ὡς ἐπὶ γάμον ἤδη καὶ νυμφῶνα κληθέντι καὶ πρὸς αὐτὸν σπεύδοντι. Καὶ δὴ κομισθεῖσαν ἐνδύς καὶ τῇ χειρὶ δείξας τὸν λόφον, ἐθατεθῆναι τὸ σῶμα ἠθούλετο, εἰς γόνυ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κλιθεὶς (ὡ μακαρίου τέλους I) τὸν ἀγῶνα δύνουσι· καὶ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθέντες, χοροὶς μαρτύρων καὶ ἀποστόλων ἐγγράφονται, τῶν μὲν τὴν ἀνδρείαν, τῶν δὲ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ ζῆλον ἐπιδείξάμενοι.

H'. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα, τί; Τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην Λογγίνου κεφαλὴν εἰς πίστωσιν ἀκριβῆ λαβόντες αὐτίκα οἱ ἀνελόντες ὅτι Λογγίνος τίθνηκε, κομίζουσι τῷ Πιλάτῳ, εἰδότες ὅτι μηδενὶ ἄλλῳ δωρήματι τοσούτου, ὡς ἐκείνῳ, τῷ αὐτῷ χαριούνται· καὶ ὅς συνεκάλει παραχρῆμα καὶ Ἰουδαίους τὰ μεγάλα αὐτῷ συνηθησομένοις, ἅτε καὶ αὐτοῖς λίαν τὸν Λογγίνου θάνατον διψῶσι καὶ χρημάτων ὄνιον τοῦτον ποιησαμένοις· οὐ δὴ καὶ ὡς αὐτοῖς φίλον γενομένου προστάττει καὶ αὐθις Πιλάτος, καὶ πρὸ τῆς πύλης ἀτίμως ἢ τιμῆ κεφαλὴ τῆς πόλεως ἔρριπτο· ἀλλ' ὁ ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν εὐδοκήσας τοῦ δὲ αὐτὸν παθόντος οὐδὲ νῦν ἐπελάθετο, ἀλλ' ὄλον ἀειφανῆ τινα πυρσὸν τοῖς παρῶσι παρῆχεν ὄραν πρὸ τῆς πόλεως καὶ τῇ κοπρίᾳ κειμένην, ὡς ἐν βασιλικῷ οἴκῳ φυλαττομένην ἀφανῶς ἔσκεπεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἀπὸ τῆς κοπρίας εἴσας παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάσχειν ἑτέρους διὰ ταύτης ἐλευθερώσας. Χῆρα γάρ τις γυνὴ καὶ θανάτῳ μὲν τὸν ἄνδρα ζημιωθείσα, υἱῷ δὲ τινι μονογενεῖ καὶ μόνῳ σαλεύουσα καὶ πρὸς τῇ χρείᾳ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν πῆρῳσιν ὑποστᾶσα, πιστεῖ τὸ πάθος νικήσασα μετὰ τοῦ τέκνου πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἄπεισι, τῇ τῶν ἁγίων ἐν αὐτῇ τόπων ἐπαρῇ τε καὶ προσκυνήσει, οὐς ἀποβέβηκε τοῦ σώματος φωταγωγός, ἀπολαβεῖν ἐπίσασα. Ὡς οὖν ὑπὸ τοῦ παιδὸς χειραγωγουμένη τοῦ χοῦ ἐλάμβανε καὶ τῆς κόπης, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπιτίθει, προστίθεται τῇ χρείᾳ καὶ τῇ πῆρῳσιν τῶν ὀφθαλμῶν, οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, καὶ ἄλλη χαλεπὴ συμφορὰ· νόσος γάρ τις καταλαβοῦσα τὸν παῖδα, τὸν ἀντὶ τῆς ζημίας τῶν ὀφθαλμῶν ὀφθαλμὸν ἄλλον αὐτῇ γενομένου, ἀβρόον, οἶμοι, τῶν ἀγκαλιῶν τῆς μητρὸς ἀρπάζει.

Θ'. Εὐθύς οὖν διπλοῦν αὐτῇ τὸ σκότος ἐπιφοιτᾷ, καὶ τὸ τοῦ βίου φῶς τῷ τῶν ὀμμάτων συναποσβέννεται, καὶ ἦν ὄλως ἀκίνητος ἢ ἀθλία, ὡσπερ σκηπτῶ τινι βληθεῖσα τῇ συμφορᾷ. Μετὰ βραχὺ δὲ νήφασα μικρὸν τοῦ κακοῦ, εἰλεινὸν ἀποδύρεται καὶ οἰκτράς ἤφει πρὸς τὸν Δεσπότην φωνάς· Ἴη Κύριε, λέγουσα, ἰνατί οὕτως ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χεὶρ σου, καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προτέθηκας, καὶ ἔν τῳ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ; Μὴ ἰσχύς λίθων ἢ ἰσχύς μου; Τὸ τοῦ Ἰωβ καὶ αὐτῇ ἐρῶ. Ἐθνηκάς με παραβέβη, Δέσποτα, καὶ κίνησιν κεφαλῆς ἐν πᾶσι, καὶ ἰσχύνησαν ἐπ' ἐμὲ οἱ ὑπομέ-

νοητός σε, Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων · μή μόνη οὕτως ἡμαρτον ἐγώ και μόνη οὕτω κολάζομαι, ὅτι και φωτός ἐμὲ και τοῦ μονογενοῦς ἔσται τοῦ ἴσα και φωτός ἐμοὶ φαίνοντο; ἀπιστήρησας; Ποία μοι λοιπὸν σωτηρία; ἑλπίς; ποία μοι παραμυθία; ὁδός; Οἶμοι, φέτετε, πότε μοι παραγορήσεις τὸ πάθος; πότε κερύσειεις τῶν ὀμμάτων τὴν συμφορὰν, ἐπὶ σωτηρίαν με χειραγωγῶν; Ἐλαθεῖς, ὦ παῖ, και μείζονα ἄλλω συμπτώματι τῷ σῶ ζημιώσας. Οἶχη μοι φυτὸν ἡδίστου πρὸ ὥρας, μόνην ἐμὲ τὴν ἀθλίαν ἀπολιπών. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ μήτηρ · και τί γὰρ ἡ μήτηρ, και μήτηρ μονογενοῦς; Και οὕτως ἐλευσίνως ἔχουσας ὑποστηρίζει οὕτως.

Γ'. Μεταξὺ δὲ πρὸς ὕπνου κατενεχθείση ὁ θεὸς Λογγίνος αὐτῇ ἐφίσταται και πάντα λέγει τὰ κατ' αὐτὸν, τὴν ἐπὶ σταυροῦ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν ὁμολογίαν, τὸν παρὰ Καίσαρος αὐτῷ και Πιλάτου καταψηφισθέντα θάνατον, τὴν ἐκτομὴν τῆς κεφαλῆς και τᾶλλα, ὅσα διὰ Χριστὸν ὁ μάρτυς φιλοτίμως ὑπέστη, και ὅτι σοὶ τὴν ἐμὴν πρὸς θεραπείαν εἶδει τῶν σῶν ὀφθαλμῶν φυλάττεσθαι κεφαλὴν, πολλῇ τῇ κοπρίᾳ κλυπομένην · ἐν' ἀψαμένη σοὶ τὸ φῶς εὐθείως ἀκολουθήσει και τὸν παῖδα δὲ σοὶ μετὰ δόξης παραστήσασι τὸ ἐπ' αὐτῷ πάθος ψυχαγωγῆσαντα. Τούτοις ἡ γυνὴ τοῖς λόγοις παρακληθεῖσά τε τὴν ψυχὴν και τὸ σῶμα ἱκανῶς νευρωθεῖσα, πρὸς τὸ ἔργον ἐκείγτο. Ἐπεὶ δὲ και τὸν τόπον, ἐνθα τὴν κεφαλὴν ἐμάχωντο ἀποκείσθαι, χειραγωγουμένη ἤδη κατελάθη, προθύμως διώρυγτε ταῖς χερσὶ και ὡσπερ τὰ θησαυρὸν ἀνευρούσα τὴν κεφαλὴν ἅμα τῇ ταύτης εὐρίσει και τὸ ἴδιον ἐξευρίσκει φῶς, και βλέπει τὸν ἄλιον ἢ και αὐτὴν φᾶναι τὴν κεφαλὴν ὡς νοητὸν ἄστὲρα ὑπὸ γῆν δύνασαν καθορᾶ. Εἶτα και περιπτύξαμένη θερμῶς καθηραμένη τε τῆς κόπρου και μύροις ἐντίμως ἀλείψασα, ἐπάνεισι πάλιν πρὸς τὸν ξενίσταντα, τὸν πολυτίμον ἐκείνον κομίζουσα μαργαρίτην.

ΙΑ'. Τῆς δ' ἐπιούσης νυκτός, αὐθις ὁ θεὸς ἐφίσταται Λογγίνος παιδρὸν ὑπομειδιῶντα και νυμφικοῖς ὡσπερ τοῖς περιβλήμασι διαλάμποντα τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐπικύμενος, ἠδῆως τε αὐτὸν και πατρικῶς ὑπαρχαλιζόμενος και φησι πρὸς αὐτὴν · Ἴδε ὃν ἐπένθεις, ὦ γυναι, ὃν ἐπένθεις υἱὸν · ἴδε, ὅπως ἔχει νῦν ἐλλείας, και παρακλήθητι · Θεὸς γὰρ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἐστράτευσεν βασιλείαν · κἀγὼ τοῦτον παρ' ἐμοὶ ἔχω λαθὼν παρὰ τοῦ Σωτήρος και δεξιᾶς οὔποτε τῆς ἐμῆς ἀποστήσεται. Λαβοῦσα τοίνυν τὴν ἐμὴν κεφαλὴν και τὸ σοῦ σῶμα παιδός, τῇ αὐτῇ λάρνακι θάψον και μηκέτι θρήνη σου τὸν μονογενῆ, μηδὲ τυπέτω σε ἡ καρδία σου, μεγάλη γὰρ αὐτῷ δόξα και εὐφροσύνη πολυμήνητοι τε χοροὶ, και πάνδημοι πανηγύριοι παρὰ τοῦ προσλαβόντος Θεοῦ δεινῶνται. Τούτων ἡ τοῦ παιδός ἀκούσασα μήτηρ εὐθὺς ἀνίσταται, και λαβοῦσα τὴν τοῦ μάρτυρος κεφαλὴν τῇ πατρίδι τοῦ μάρτυρος ἀποδίδωσι (Σαυδαίλη τῇ κόμη τὸ ὄνομα) · και τὸν τοῦ παιδός νεκρὸν ἀτμένως παραθεῖσα τῇ τοῦ μάρτυρος κεφαλῇ, ἐν τόπῳ τε ἐπιστήμῳ σεμνῶς περιστείλασα, τοιαῦτα

A capitis in omnibus : et pudore affecti sunt super me, qui sustinent te, Domine virtutum. » Num sola sic peccavi ego ? et sola sic punior, quod me luce et unigenito filio, qui erat instar lucis, privasti ? Quænam mihi est deinceps spes salutis ? Quænam mihi via consolationis ? Hei mihi, charissime, quando mihi malum consolaberis ? Quando oculorum levabis calamitatem, me deducens ad salutem ? Nescivisti, o fili, quod majori omni alio, tuo casu mihi damnum afferres maximum ? Abis, planta mihi juncundissima, me misera sola relicta ? Sed sic quidem mater, et mater unigeniti, qui sic fulciebat eam, quæ se habebat tam miserabiliter.

X. Interim autem dum fuisset in somnum resoluta, divinus ei apparet Longinus, et omnia dicit, quæ ad ipsum pertinebant, quæ in cruce Salvatoris nostri facta fuit, confessionem, mortem qua a Cæsare et Pilato fuit condemnatus, capitis amputationem, et alia, quæ martyr propter Christum sustinuit magnifice. Quin etiam dicit ei : Oportet te observare meum caput multo firmo tectum, ad tuorum oculorum curationem. Nam si illud attigeris, lux statim te sequetur. Poro autem ego quoque tibi adducam puerum eum gloria, qui quem propter eum accipis, dolorem consoletur. His verbis mulier animo recreata, et corpore satis corroborata, preperabat ad opus. Cum autem deducta jam pervenisset ad locum, in quo sciebat caput esse repositum, prompto et alacri animo fodiebat manibus. Et cum veluti quemdam thesaurum caput invenisset, simul cum ejus inventione, suam quoque lucem invenit ; et aspicit solem, aut etiam ipsum caput cernit tamquam lucidam stellam apparuisse. Deinde id ardentem complexa, cum a stercore expurgasset, et unguentis unxisset honorifice, revertitur ad eum, qui illam hospitio exceperat, pretiosam illam afferens margaritam.

XI. Sequenti autem nocte divinus rursus accedit Longinus, læto vultu subridentem, et quasi sponsalibus vestimentis nitentem filium suum inducens, suaviterque et paterne eum amplectens, et dicit ei : Ecce quem lugebas, filium, o mulier, quem lugebas : ecce quantus sit nunc ejus honor et gloria, et te ipsam consolare. Deus enim ipsum retulit in numerum militiæ sui regni, egoque nunc eum habeo acceptum a Salvatore, nec a mea unquam recedet dextera. Accipe ergo meum caput et corpus tui filii, et sepeli in eadem arca, et ne amplius lugeas filium tuum unigenitum, neque te verberet cor tuum. Nam magna gloria et lætitia, et magnis laudibus celebrandæ choreæ, et festa celeberrima ei data sunt a Deo, qui eum accepit. Hæc cum audiisset mater filii, statim surgit, et acceptum martyris caput, reddit Patriæ martyris (Pago autem nomen est Sandiale) ; et cum corpus filii capiti martyris libenter apposuisset, et in loco insigni honeste composuisset, hæc apud se dicebat : Nunc scio, quod iis, qui Deum diligunt, omnia ad bonum conferunt³. Quærebam

³ ROM. VIII, 28.

oculos parris, ego autem accepi etiam oculos spiritus. Me afficiebat tristitia jactura filii, sed ecce eum habeo heredem, Deo cum gloria regia assistentem, et nunc noctu et interdum mihi matri blande arridet, conglorificatus bonoribus prophetarum et martyrum, et cum eis exsultans, et cum Longino crucem ferens, et regni caelorum praecelsum ferens tropaeum inter angelos : adeo ut Longini factus discipulus, ipse quoque sacram emittat vocem, hymnicamque et mysticam, et epinicii instar habentem : Vere Dei Filius erat iste, et est, et erit. Regnum ejus, regnum omnium saeculorum, et ejus dominatio permanebit in aeternum ⁶. Et gloria et potentia in saecula saeculorum ¹⁰. Amen.

πρὸς ἑαυτὴν ἐπεφώνει · Νῦν οἶδα, λέγουσα, τοῖς ἀγαπᾶσι τὸν Θεὸν πάντα πρὸς τὸ ἀγαθὸν συλλαμβάνεται · ὀφθαλμοὺς ἐζήτησαν σαρκός, ἐγὼ δὲ καὶ τοὺς τοῦ πνεύματος ἔλαβον · ἔλπιε με ζημία τέκνου, ἀλλ' ἔχω τὸν κληρονόμον, ἰδοὺ, μετὰ βασιλικῆς τῆς δόξης τῷ Θεῷ παριστάμενον καὶ νῦν ἡμερὸν μοι, τῆ μητρὶ, προσγελαῖ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, προφητῶν τιμαῖς καὶ μαρτύρων συνδοξαζόμενος · μετὰ Λογγίνου τε σταυροφορῶν καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιφερόμενος τρόποιον μεταξὺ τῶν ἀγγέλων, ὡς Λογγίνου φθέγγεται μαθητῆς, ἀφήσει καὶ αὐτὸς φωνὴν ἱερὰν ὑμολόγον, μυστικὴν, ἐπινίκιον · ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς ἦν οὗτος, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται · ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, καὶ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα παραμένει · αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Psal. cxliv, 13. ¹⁰ Dan. vii, 27.

BΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΒΡΑΜΙΟΥ

VITA ET CONVERSATIO

S. P. N.

ABRAMII CONFESSORIS

ET MARIE NEPTIS EJUS

Quam Symeon Metaphrastes ex S. Ephræm videtur fusius descripsisse.

(Latine apud Surium ad diem 16 Martii, Græce ex codd. Reg. 774, sæc. xiv, 1484, sæc. xii. Edit. Patr.)

I. Virorum virtutis studiosorum vita, et eorum B quæ ab eis gesta fuerunt, narratio, omnibus quidem qui pie vivere studuerunt, tanquam utilis et jucunda, summo studio est expetenda : maxime autem iis, qui virtutem exercent, et qui beatam illam Dei mandatorum semitam ingredi decreverunt. Fiunt enim eis veluti quidam duces itineris, ut quod ipsi prius confecerint, et reipsa experientia ostendere possint iis qui sequuntur : ubi quidem oporteat aliquid remittere de ingressus vehementia, ubi autem rursus gradum accelerare et intendere. Sicque certam virtutis viam et facilem illis faciunt, qui eam aggrediuntur. Quoniam autem ex iis maxime insignis Abramius, non solum cum esset adhuc superstes, sed nunc quoque oratione veluti quadam expressus imagine, id plene præstare potest : res ejus nunc

A'. Ἀνδρῶν φιλαρέτων βίος καὶ ἡ τῆς αὐτῶν πολιτείας διήγησις καὶ πᾶσι μὲν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν προηρημένοις ποθεῖναι τε καὶ περισπούδαστοι, μάλιστα δὲ τοῖς ἀρετῆς μεταποιουμένοις καὶ ὅσοι τὴν μακαρίαν ἐκείνην τρίβον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ὀδεύσαι προείλοντο · γίνονται γὰρ αὐτοῖς οἰονεῖ τινες ὁδοὶ τῆς τοιαυτῆς πορείας, οἷα προδιανύσαντες ταύτην καὶ αὐτῆ πείρα καὶ πράγμασι τοῖς ἐπομένοις ὑποδεικνύειν ἔχοντες, ὅπου μὲν γενομένους μικρὸν τι διακαπαῦσαι χρὴ τῆς ὁδοιπορείας τὸ σύντονον, ὅπου δὲ πάλιν ἐπισκεῦσαι, καὶ κατατεῖναι, καὶ συντονωτέραν ποιήσασθαι, καὶ οὕτως ἀπλανῆ τὴν ὁδὸν τοῖς μετιούσι καὶ ῥαδίαν ἐργάζονται. Ἐπεὶ οὖν ἐπισημότερος τούτων Ἀβράμιος, οὐ μόνον ἔτι περιών, ἀλλὰ καὶ νῦν ὡσπερ ἐν εἰκόνι τῷ λόγῳ διατυπούμενος, διηγητέον ὡς οἶόν τε τὰ τοῦ ἀνδρός καὶ

ἡμῶν καὶ κατ' ἔχρος αὐτῷ τῆς ἀρετῆς πορευτέον καὶ ἁμαρτητέον εἰς δύναμιν. A a nobis narrandæ sunt pro viribus, ut sequamur, et quoad ejus fieri poterit, imitemur vestigia ejus virtutis.

Β. Οὗτος τοίνυν ὁ δεύτερος Ἀβραάμ καὶ τῷ πρώτῳ παρέμιλλος, ἐξ εὐγενούς μὲν τῆς ῥίζης εὐγενῆς ἐδιδάσθησε κλάδος· πατέρες γὰρ αὐτῷ λαμπροὶ μὲν τὸ γένος, λαμπροὶ δὲ τὸν βίον καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ τῇ κατὰ κόσμον ἐπιεικῶς σεμνυόμενοι. Ὁρώντες δὲ τὸν παῖδα πᾶσαν ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας ἀρετὴν μετιόντα, σφοδρῶ πάντῳ πυρὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν κατείχοντο πόθου· τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν γεγεννηκότων σπλάγγχνα καὶ πέφυκεν οὕτως ἀρετῇ παιδῶν, μείζονα τῆς φυσικῆς στοργῆς τε καὶ διαθέσεως αὐτοῖς τῶν πυρῶν ὑπακάπτειν, διό δὴ καὶ λίαν ἀκορέστως αὐτοῦ καὶ περικαῶς ἔχοντες, ἐπόθουν καλοῦ τοιοῦτου βλαστοῦ καὶ καρπῶν ἰδεῖν, ὅπως, καὶ ὡς εἰκόνας B τοῦ υἱοῦ τὰ ἔγγονα βλέποντες, τὸ πολὺ τοῦ πρὸς αὐτὸν φίλτρον διασπένθεισι, καὶ ἅμα τοιαύτην βουλόμηναι τῇ διαδοχῇ τοῦ γένους ὑποθεῖναι κρηπίδα τοιοῦτον θεμέλιον, ἀμείλι καὶ ἀγαγίσθαι νύμφην ἰσπούδαζον τῷ υἱῷ καὶ γάμου δῆσαι δεσμοῖς καὶ τῶν κοσμικῶν ἀξιοματίων ἐπὶ τὰ μείζων προσαγαγεῖν αὐτὸν καὶ περιφανέστερα. Ἀβραμῶν δὲ ἄρα ταῦτα φροντίς οὐδεμία, τάναντία δὲ καθάπαξ τῆς τῶν γονέων προήρητο γνώμης καὶ τὴν μὲν Ἐκκλησίαν. οἶά τινα νύμφην, ἑαυτῷ ἐμνηστεύετο, προσεφρέων αὐτῇ κατὰ τοὺς θερμοὺς τῶν νυμφίων νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ἀκοὴν τοῖς ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνοις καὶ ταῖς μελωδίαις θηλογόμενος· μίαν δὲ τιμὴν ἀληθῆ τὴν κατὰ Θεὸν ἐνόμιζε προκοπὴν· ἀρχὰς δὲ, καὶ δυναστείας, καὶ τιμῶν ὕψη, καὶ μεγέθη ἀξιοματίων, καὶ εἰ τι ἄλλο κοσμικὸν καὶ περιγεῖον, παίγνιον ἠγεῖτο πάντα καὶ σκηνῆς καὶ ὑπόκριτον, ὄνειρατος οὐδὲν ἄμεινον καὶ σκιᾶς διακείμενα.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ οἱ τακόντες ἐπέκειντο καὶ μετὰ πολλῆς αὐτῶν τῆς σφοδρότητος ὁμιλῆσαι γάμοις ἠνάγκαζον, ἧ δὲ μήτηρ ἀναβαλλόμενον ὀρώσα καὶ δάκρυα πολλάκις ἔφειε τῶν ὀφθαλμῶν, τὰ τῆς ἔσω φλογὸς ἀφρευθῆς σύμβολα, καὶ ὡς οὐδὲν ἄλλο ψυχὴν υἱοῦ κατακλάσαι δυνάμενα, οὐκ ἔχων ὁ καλὸς Ἀβραάμιος ὅτι καὶ παθῶν, μητρός τε λιταῖς καὶ πατρός εἰκει κελύεσθαι, καὶ τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν καταδέχεται, μίαν τῶν ἐντολῶν καὶ τοῦτο εἰδὼς τὸ καὶ πατρὶ καὶ μητρὶ πείθεσθαι· ἐπεὶ καὶ πρὸς ἐκείνον ἦδει τὴν τιμὴν διαδένειν, παρ' οὐ καὶ ἡ ἐντολή, καὶ ὡς ἔστι κοινὸς D ἐπάντων, καὶ πρῶτος πατήρ, καὶ δημιουργός, καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ ζῆν αἰτιώτατος. Ἀλλὰ μοι διασπένθειτο ἀκοὴ πᾶσα πρὸς τὴν ἀκρόασιν· ἤδη γὰρ ἐπίσχευεν ἐπὶ τὴν Ἀβραμίου ψυχὴν αἰ τῆς χάριτος ἐκτινῆς ἐπάρχονται· ἐτελείτο μὲν ἕκτῃ ἡμέρῃ ἡ εὐωχία, καὶ τὰ γαμήλια ἐκροτεῖτο, καὶ ὑμέναιοι ἤδοντο· κατὰ δὲ τὴν ἐβδόμην, ἐν ἧ καὶ λελυθῆναι ἤδη εἰκοὶς ἔμειλε τὰ τῶν γάμων, θαυματουργεῖται τι πᾶνμα, μηδὲ ὀφθαλμοῖς πιστευόμενον. Ἐκάθητο μὲν γὰρ μετὰ τῆς νύμφης μάλα λαμπρὸς ὁ Ἀβραάμιος, ὡς νυμφίος ἀληθῶς ἐπὶ τοῦ παστοῦ αὐτοῦ· ἡρῖδου δὲ καὶ κράτου τὸν οἶκον, ὡς εἰκόσ, κατεχόντων, καὶ περὶ τὴν τράπεζαν πάντων καὶ τοὺς δαιτυ-

II. Hic ergo secundus Abraham, et cum primo conferendus, ex nobili quidem radice germinavit ramus nobilis. Nam fuerunt quidem ei parentes clari genere, vita autem illustres, et qui divitiis et gloria mundana sibi summopere placebant. Cum autem viderent puerum ab ineunte ætate omnem virtutem exercentem, tenebantur quidem vehementi igne in eum amoris et desiderii. Sunt enim talia eorum, qui genuerunt, viscera, et natura est eis insitum, ut virtus filiorum majorem in eis excitet flammam naturalis charitatis et affectionis. Quamobrem cum esset eorum in eum amor et insatiabilis, et longe ardentissimus, desiderabant videre fructus pulchri hujus germinis : ut cernentes tanquam imagines filii nepotes, sui in eum amoris sedarent vehementiam, et simul successioni generis hoc jacerent fundamentum. Itaque studebant, ut et filius duceret uxorem, et alligaretur vinculis matrimonii et ad præcipuas et maxime illustres mundi proveheretur dignitates. Abramio autem nihil horum erat curæ : nam ea delegerat, quæ parentum animo plane adversabantur : et Ecclesiam quidem, tanquam sponsam quamdam, sibi desponderat, ei, ut solent sponsi ardentes, noctu et interdium assidens, et animum simul et aures demulcens iis, qui in ipsa fiunt ad Deum, hymnis et melodiis ; unum vero verum honorem ad Deum existimabat profectum. Magistratus autem et potestates et honorum altitudinem, et dignitatum magnitudinem, et si quid aliud mundanum et terrenum, existimabat omnia ludibrium et scenicam actionem, quæ nihilo melius sunt affecta quam somnium et umbra.

III. Cum autem parentes instarent et vehementissime urgerent, ut uxorem duceret, quinetiam mater videns eum differentem, sæpe lacrymas emitteret ex oculis, quæ sunt certa signa flammæ internæ, et quæ, si quid aliud, filii valde possunt animum infringere ; nesciret vero egregius Abramius quid faceret, cedit matri precibus et jussis patris, et jugum accipit matrimonii, ut qui sciret hoc esse unum ex Domini præceptis, patri et matri parere. Nam ad illum quoque transire honorem pulchre sciebat, a quo profectum est præceptum, et qui est communis omnium et primus pater, et opifex, et præcipua causa, ut simus et vivamus. Sed mihi arrigantur omnes aures ad audiendum : jam enim in animo Abramii incipiunt oriri radii gratiæ. Sex quidem præterierant dies, ex quo peragebatur convivium et celebrabantur nuptiæ, et canebatur hymenæus ; septimo autem, in quo erat eis solvendum matrimonium, fit res quædam admirabilis, et quæ vix credi possit. Nam sedebat quidem ad mensam cum sponsa splendidus admodum Abramius, tanquam sponsus revera in thalamo suo, tumultu autem et plausu tota domus perstrepebat, mensæque et convivis erant omnes intenti ; occultus au-

tem amator nostræ salutis, et qui intelligentia percipitur animarum nostrarum pronubus et sponsus Christus, illarum scilicet, quæ sunt dignæ thalamis suis, dulci quodam radio cœlestis et ineffabilis splendoris sensim immisso in thalamum, suavi et allio-
 cienti luce oculos illustravit Abramii, veluti ad se accersens, et ipsum per lucem attrahens. Illius enim animæ aperte amabat pulchritudinem, et volebat eum collocare in longe melioribus thalamis.

IV. Hujus autem lucis dulcedine summe captus Abramius, ut quæ ei per oculos ad animum affluerat, et ineffabili jucunditate et splendore cor habens repletum, neque cibum, neque potum volebat sumere : sed stabant immotie ejus oculi, ad lucis illius speciem intuentes, et apud se optabat, ut cito solveretur convivium. Quo quidem ut desiderabat, soluto, et singulis convivis domum reversis, tacite domo egreditur, a nullo alio, nisi a solo Deo, qui eum vocabat, visus. Et cum circa duo stadia abesset a civitate, pervenit ad quamdam cellam, quæ pulchre erat posita ad quietem et silentium. Eam autem, quam jucunde est ingressus ! Aliquid enim ei ostenderat, quæ apparuerat visio, quod spectabat ad ejus habitationem. Deinde, ut assolet in rebus hujusmodi, cum domi frequentissime nominaretur sponsus, et essent omnes occupati ad illi inserviendum, ipse autem minime adesset, statim recordati sunt parentes prioris filii sententiæ, et illius in Deum propositi, et magnæ adversus nuptias constantiæ ; neque eam rem poterant aliud vocare, nisi apertum secessum . Et ideo scrutabantur, non theatra, non fora, non regiam, non domos amicorum, sed solitudines, et montes, et monachorum habitacula, et sicubi esset aliquis locus aptus ad secessum et silentium. Cum multi ergo ubique quærerent Abramium, decimo septimo die postquam secesserat, invenitur in dicta cella, nullum habens, qui simul habitaret, sed ipse solus inclusus. Atque illos quidem, qui ipsum invenerant, invadit stupor commistus lætitiæ et tristitiæ, ut qui lætarentur quidem, quod invenissent adolescentem, stupere autem tam repentinam ejus mutationem, et statim ab initio susceptam vitam illam solitariam, et remotam ab omni consuetudine et societate, dolerent vero propter Abramii jacturam, quod talis scilicet adolescens sic ante tempus se a mundo removisset, et rebus quæ ad mundum pertinent.

V. Ille autem cum eos sic vidisset affectos, placide et benigne eos alloquens : Neque tristitia, inquit, affici oportet, nec admirari : sed Deo potius agere gratias, et ejus ineffabili benignitati et clementiæ, qui me sapienti quadam et arcana providentia a mundi subduxit nequitia. Orate ergo, inquit, amici mei et fratres, deinceps orate, ut bonum ejus jugum portem usque ad finem, et non onus ejus leve abji-

A μόνως ἀσχολουμένω, ὁ κρυπτός τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἑραστής ὁ νοητός τῶν ψυχῶν νυμφαγωγός τε καὶ νυμφίος Χριστός ὅσαι δηλονότι καὶ τῶν ἐκείνου νυμφῶνων ἀξίαι, ἀκτινά τινα γλυκεῖαν τῆς ἀνωτάτω περι αὐτὸν ἐκείνης καὶ ἀπορρήτου λαμπρότητος ἡρίμα πως ἐπαρεῖς τῇ παστάδι φῶς οἶον ἐπαγαγόντι καὶ ἡδιστον τὰς Ἀβραμίου περιήγαγεν ὄψεις, μετακαλῶν οἰονεὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ διὰ τοῦ φωτός αὐτὸν ἐφελκόμενος· ἦρα γὰρ τοῦ κάλλους περιφανῶς τῆς ἐκείνου ψυχῆς καὶ κρείττοσιν εἰσοικίσασθαι τοῦτον παρὰ πολὺ καὶ παστάσι καὶ θαλάμοις ἐβούλετο.

Δ. Ἄλους δὲ κατακρας τῆ τοῦ φωτός ἐκείνου γλυκύτητι καὶ Ἀβράμιοις, καθάπερ αὐτῷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταρρέυσαντος καὶ τῆς ἀπάτου φαιδρότητος ἐκείνης αὐτοῦ καὶ τῆς αἰγλης τὴν καρδίαν ὑποπλησθεῖς, οὐκέτι οὔτε σίτα οὔτε ποτὸν αἰρεῖσθαι ἠθέλει, ἀλλ' ἐπάγησαν αὐτῷ ακλιναῖς οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὴν φαντασίαν ἐκείνου τοῦ φωτός ἐνορῶντες· ἴστη γὰρ τὸν τύπον αὐτῷ πρὸ τῶν ὀμμάτων ὁ λογισμὸς καὶ ταχὺ λυθῆναι καθ' αὐτὸν εὔχετο τὴν ἐστίασιν· ἦς καὶ, ὡς ἐπόθει, λυθείσης καὶ οἴκαδε τῶν δαιτυμόνων ἐκάστου ἀφικομένων, ὑπέξεισι ἡσύχῳ ποδὶ τοῦ οἴκου, μηδὲ τῷ ἄλλῳ ὅτι μὴ μόνῳ τῷ καλοῦντι Θεῷ βλεπόμενος· καὶ σταδίου ἀποσχῶν ὡσεὶ δύο τῆς πόλεως, καταλαμβάνεται τὸ κελλίον ἡσυχίας ἐν καλῷ τόπῳ κείμενον καὶ τοῦτο πῶς ἂν εἴποις ἡδέως εἰσῆλθε· παρέδειξε γὰρ τι καὶ ἡ φανείσα ὄψις αὐτῷ πρὸς τὴν τούτου κατοικήσιν. Εἶτα, ὡσπερ ἐν τούτοις φιλεῖ, ἐπειδὴ πολὺ ἀνὰ τὸν οἶκον τὸ τοῦ νυμφίου ἦν ὄνομα καὶ περὶ τὴν ἐκείνου θεραπείαν πάντες ἡσχολήντο, παρῆν δὲ αὐτὸς οὐδαμῶς, εὐθέως οἱ γονεῖς τῆς προτέρας τοῦ παιδὸς ἀνεμιμνήσκοντο γνώμης καὶ τοῦ κατὰ Θεὸν ἐκείνου σκοποῦ καὶ τῆς πολλῆς περὶ τὸν γάμον ἐνστάσεως· καὶ οὐδὲν ἕτερον εἶχον, ὅτι μὴ σαφῆ τὸ πρᾶγμα καλεῖν ἀναχώρησιν· ταύτη τοι καὶ ἀνηρευνῶντο οὐ θέατρα καὶ ἀγοραὶ καὶ βασιλεία καὶ φίλων οἰκίαι καὶ νέων διατριβαί, ἀλλ' ἐρημίαι, καὶ ὄρη, καὶ μοναχῶν καταγῶγια, καὶ εἰ ποῦ τι χωρίον ἦν ἀνακεχωρηκὸς καὶ φιλήσυχον. Ἄλλων τοίνυν ἀλλαχοῦ κατὰ ζήτησιν Ἀβραμίον περιιόντων, ἐβδόμη καὶ δεκάτῃ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἡμέρα ἐν τῷ εἰρημένῳ κελλίῳ εὑρίσκειται, μηδένα σύνοικον ἔχων, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς κατακεκλεισμένος. Τοὺς μὲν οὖν εὐρόντας αὐτὸν ἐκπληξῆς ἡδονῆ λαμβάνει καὶ ἰύπη σύμμικτος· ἡσθέντας μὲν τῆ τοῦ παιδὸς ἀνευρέσει, ἐκπλαγέντας δὲ τὴν οὕτως ἀθρόαν μεταβολὴν καὶ τὸ ἐρημικὸν ἐκ προοιμίων εὐθύς ἐκείνο τοῦ βίου καὶ ἀκοινωνήτου ἀνιασθέντας δὲ τῆ τοῦ Ἀβραμίου ζημίᾳ, ὅτι τοιοῦτος νεανίσκος οὕτω πρὸ ὥρας βίου καὶ τῶν τοῦ βίου πραγμάτων ἀπέστησεν ἑαυτὸν.

Ε. Ὁ δὲ οὕτως αὐτοὺς ἔχοντας ἰδὼν καὶ προσηνῶς ἄγαν καὶ ἠπίως προσαγορεύσας, Οὔτε λυπεῖσθαι χρὴ, φησιν, οὔτε θαυμάζειν, Θεῷ δὲ μᾶλλον εὐχαριστεῖν καὶ τῇ ἀπάτῳ τούτου χρηστότητι καὶ φιλανθρωπία, ὅστις με σοφῆ τιμῇ καὶ ἀπορρήτῳ οἰκονομίᾳ τῆς βιωτικῆς ὑπεξήγαγε μοχθηρίας. Εὐχέσθε τοιγαροῦν ἐμοί, φίλοι καὶ ἀδελφοί, λοιπὸν εὐχέσθε, ὥστε τὸν χρηστὸν αὐτοῦ ζυγὸν ἕως τέλους βαστάσαι

με καὶ μὴ τὸ φορτίον αὐτοῦ τὸ εὐαφρὸν ἀπορρίψαι, ἀλλ' αἰεὶ τῷ νόμῳ καὶ ταῖς ἐντολαῖς ἐκείνου καὶ τοῖς θαλάσσιον ἐπισθαί. Εἶτα καὶ ἡξίου μάλα θερμῶς τοῦ μὴ συνεχῶς ἐκείσε ἀφικνουμένους τὴν ποθουμένην ἔσυχίαν ἐπιταράττει καὶ ὡσπερ ἐμποδῶν αὐτῷ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω γίνεσθαι προκοπῆς. Ταῦτα ἐκείνοι μὲν ἀκούσαντες καὶ ἰδόντες, ἀνίστρεφον· ὁ δὲ τὴν τοῦ οἰκίσκου εἰσοδὸν ἀποφράξας καὶ τινα θυρίδα βραχεῖαν καταλιπὼν, δι' ἧς ἂν ἄρτος αὐτῷ μόνον καὶ ὕδωρ παρέχοιτο, εὐχῆ τοῦ λοιποῦ καὶ νηστεία προσέκειτο. Ἐν τούτοις δὲ ὄντος Ἀβραμίου, καὶ ἀγωγὴν τοιαύτην φιλόσοφον μετιόντος, πολλὸς πανταχοῦ λόγος ἐφοίτα περὶ αὐτοῦ καὶ πολὺ τι πληθὸς ἐσθλοῶπων ἐπὶ τὴν ἐκείνου θέαν συνέρρει, τυχεῖν τινος παρ' ἐκείνου τῆς εὐλογίας ποθοῦντες. Δεκάτῳ δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἔτι τελευτῶσι μὲν οἱ τοῦ Β του γονεῖς· ὁ δὲ εὐεὶ πρὸς αὐτὸν ὁ ἐκείνων πλούτος καὶ κλερνώμενος ἀπάσης τῆς πατρικῆς οὐσίας καθίσταται ὁ Ἀβράμιος. Ὁ δὲ πάλαι ταῖς τοιαύταις φροντίσι χαιρεῖν εἰπὼν, τινὲ τῶν αὐτοῦ φίλων τὴν τοῦ τοιοῦτου κλήρου πιστεύει πρόνοιαν, ἀναλωθῆναι τὸ κλεῖον αὐτοῦ μέρος εἰς ἐνδεεῖς ἐπισκῆψας· οὐ δὴ κατὰ τὰς ἐκείνου ἐντολάς γενουμένου καὶ τοῦ πλοῦτου κελῶς αὐτῷ κενωθέντος καὶ τῶν πενήτων πολλὰς ἐπαρέσσαντος, φροντίδος ἀπολείλυτο πάσης, ὁ Ἀβράμιος· ἐπεὶ καὶ τοῦτο φροντίς ἐκείνῳ μᾶλλον διηνεκῆς, ὅπως ἂν μεθ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν τῶν βιωτικῶν τε καὶ γαίνων ἀπολειφθεῖ, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτὴν ἔχει πρὸς τὸν οὐρανὸν τεταμένην καὶ κουφὴν αἰεὶ πρὸς τὰ πνευματικὰ καμπίων.

Σ. Ποθήσας τοίνυν ὡς τιμιώτατον κτῆμα τὴν ἀκτασίαν, οὐδὲν ἕτερον ἔχειν ἠέσχετο, πλὴν μόνον τῶν ἀναγκαίων ἐχόντων τῷ σώματι, τὰ δὲ ἦν πάλιον καὶ ῥάκος τι τρίχινον, ἃ περιέκειτο, ψιμίθιον τε πρὸς κατάκλησιν βραχεῖαν τοῦ σώματος καὶ ποτήριον, ᾧ τοῦ μεμετρημένου ἐκείνου μετελάμβανεν ὕδατος· ἀλλ' ὅσα τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιτεθείων ἔπαρει, τοσούτῳ τοῖς τῆς ψυχῆς καλοῖς ἐθαλλε καὶ ἐκόμα ἐκλάμπουσαν αἰεὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κύκλου τῶν ἀρετῶν, τὴν ταπεινώσιν ἔχων καὶ τὴν ἀγάπην, ἧς δὴ καὶ μητέρας ἀγαθοῦ παντὸς ὀρίζονται εἶναι. Ἐνταῦθεν ὁμοίωμα μὲν τὴν ἀγάπην κοινῆ πρὸς ἅπαντας ἐπεδείκνυτο, τὴν δὲ τοῦ πλησιον αἰεὶ σωτηρίαν τῆς αὐτοῦ προετίθει. Τὰ δὲ τῶν αὐτοῦ χειλέων ἐκπορευόμενα, ποίας οὐχ ἰκανὰ ψυχᾶς καταβέβηαι καὶ ὑπέλκυσαι καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπισπάσασθαι; Δ Ἐπένειμα γὰρ καὶ λίαν παιδευτικῶς, ἐπετίμα δὲ πατρικῶς τε καὶ φιλοστόργως· ἢ τε πραότης αὐτῷ πανταχοῦ καὶ ἡ χάρις ἐπήνθει, τὴν ἐνδον τῆς ψυχῆς κατὰστασιν ἀκριβῶς διαφαίνουσαι. Θαυμάσιε δ' αὖν τις εἰκότως καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνδρὸς καρτερικὸν τε καὶ σύντονον· πεντηκοστὸν γὰρ ἔτος ἐν ἀσκήσει διατελέσας, οὐδέποτε μαλακὸν εἰς τοὺς πότους οὐδὲ ῥάθυμον ἐβλεψεν οὐδὲ καθυφῆκε τι τοῦ παραδεδομένου τὴν ἀρχὴν αὐτῷ τῆς ἐγκρατείας σκοπέος· ἀλλ' ὡσπερ ἄρτι πνευματικῶν ἰδρώτων ἐπτόμενος, οὕτως ἦν καθ' ἐκείνην πρὸς ἀγῶνας ἐπιδιδούς καὶ αὐτὸς αὐτὸν ὑπερβάλλον τῇ καρτερίᾳ· οἷα ἦν δὲ πρὸς Θεοῦ, πάντως τοιοῦτον ὄντα καὶ ἔτιως οἷα πόλιν περιφανῆ καὶ λαμπρὰν καθάπερ

ciam: sed semper sequar legem, et illius præcepta et voluntatem. Deinde etiam vehementer rogavit, ne illuc assidue venientes, suum desideratum obturbarent silentium et impedirent profectum ejus ad meliora. Illi quidem cum hæc audiissent et vidissent, sunt reversi. Ille vero obstructo aditu domunculæ, et relicta parva quadam fenestra, per quam panis solum et aqua ei præberetur, soli de cætero orationi vacabat et jejuniis. Cum in his autem esset Abramius, et hanc philosophicam exerceret vivendi rationem, de eo spargebatur fama in omnes partes, et magna hominum multitudo confluebat ad illum spectandum, desiderans ad illo aliquam consequi benedictionem. Decimo autem anno postquam secessisset, decedunt quidem ejus parentes: ad eum autem deferuntur illo rum divitiæ, et omnium patrum facultatum fit hæres Abramius. Ille vero cum jam olim tales curas jussisset valere, cuidam ex suis amicis committit, ut curam gerat hæreditatis, mandans, ut pars ejus maxima consumatur in egenos. Quod quidem cum factum fuisset, ut jusserrat, et pulchre profusæ fuissent ejus divitiæ, et opem tulisset multis pauperibus, solutus omni cura fuit Abramius. Nam in hoc ille perpetuo incumberebat, ut ejus animus occuparetur in nulla re mundana et terrena, sed eum totum haberet ad cælum extensum semperque levem et sublimem ad spiritualia.

VI. Cum ergo tanquam possessionem pretiosissimam desiderasset nil possidere, nihil aliud habere sustinuit, præterea sola, quæ sunt corpori necessaria. Ea autem erant, pallium et cilicium, quibus erat indutus, et storea ad brevem corporis accubitum, et poculum, quo modicam sumebat aquam. Sed quo magis egebat iis, quæ pertinebant ad usum corporis eo magis abundabat, bonis animæ, in orbe virtutum quæ eum circumdabat, semper resplendentem humilitatem habens, et charitatem, quas cujuslibet boni matres esse definiunt. Hinc æqualem, quidem communiter in omnes ostendebat charitatem. Proximi autem salutem semper suæ præponebat. Quæ vero ex ejus labris procedebant, quam non poterant animam demulcere, et attrahere ad virtutem? Nam valde quidem docte adhortabatur: reprehendebat autem paterne et amanter: mansuetudoque et gratia undique in eo florebat, internam animi constitutionem perfecte aperiens. Merito autem admirabitur quispiam ejus in certaminibus fortitudinem, et constantiam. Nam cum ante mortem continuos quindecim annos transegerit in exercitatione, nunquam molliter aut segniter aggressus est labores, neque quidquam remisit de ei ab initio tradita regula abstinentiæ: sed perinde ac si spirituales labores recens attingeret, ita ad certamina accedebat quotidie, seipsum in dies superans. Non erat autem die omnino permittere, ut talis lux sub medio lateret; neque fieri poterat, ut qui erat hujusmodi, et perinde ac clara quædam et illustris civitas, velut

in quodam monterum maximarum et pulcherrime gestarum, positus erat, absconderetur. Nec ergo fuit absconsus. Sed quomodo nuper ipse Dominus discipulis, ita etiam nunc illorum imitatori desuper apostolicum committit ministerium, et ejus honorat virtutem chrismate sacerdotii, et sudoribus monasticæ exercitationis athletica etiam certamina adjungit et laboribus abstinentiæ præter opinionem et admirabiliter adnectit coronas martyrii. Quonam modo autem, deinceps exponam.

VII. Lampsaci, quod est oppidum ad Hellespontum, erat quidam magnus vicus, et frequens populo, qui vocatur Tænia. Quoniam autem qui in eo vico habitabant, tenebantur a gravi errore gentilium, magna quidem multitudo sacerdotum et diaconorum ab episcopo ad eos mittebatur: plurimi quoque ex iis qui vitam susceperant monasticam, ab eo constituti erant vici magistri. Sed nemo eos poterat convertere ab errore: imo piis potius illi inferebat tormenta et supplicia, neque erat ullum poenæ genus, quod non terribiliter eis intentaretur. Cum ergo dubitaret episcopus quidnam oporteret facere, ut qui errabant, errorem agnoscerent, et rem aliquando cum suis communicaret, venit eis interim in mentem Abramius admirabilis. Tum non exspectans ipse aliorum de eo testimonia eis statim ostendit, quid de illo esset sibi persuasum, dicens: Credite mihi, filii, dicturo teste veritate, quod in tota fide nunquam mihi contigit videre talem virum et qui in tante virtute viveret et pietate. Cum ii autem, quæ ab ipso dicta fuerant, una voce confirmassent, ipse rursus: Venit, inquit, mihi in mentem quædam cogitatio: ea est autem, ut arbitrordivinioreis cujusdam providentiæ, eum initiare chrismate sacerdotii, et ei tradere vicum, qui est ad Hellespontum. Forte poterit, opem superna ei ferente gratia, multos deducere ad agnitionem veritatis. Hæc dixit, et e cathedra statim surgens episcopus, vadit ad Abramium cum universo clero. Et jam solitis dictis precibus postquam eum in Christo salutasset, et osculum dedisset, de vico ei exponit omnia. Præsterea autem eum quoque valde rogavit, ut illorum susciperet præfecturam. Ille vero cum primum quidem episcopum advenisse ægre tulisset, ut qui putaret se esse indignum, ad quem tantus vir accederet: deinde etiam quæ dixerat, graviter accepisset, propter magnam illam cordis contritionem et moderationem, et quod se nullo reputaret esse dignum, ea respondit, quæ et tali vitæ conveniebant, et tantæ humilitati: Quis ego

sum, domine mi, dicens, ut sacerdotii tantam subeam magnitudinem, et gravis populus mihi committatur docendus? Sine per Christum, sine me acerbe mea deflere peccata.

μέγθος ὑπελθεῖν καὶ λαοῦ βαρέως διδασκαλίαν ἐγχειρισθῆναι; Ἐασον διὰ Χριστόν, ἔασον πικρῶς ἀποκλαύσασθαι τὰς ἑμῶν πλημμελείας.

VIII. Cui rursus episcopus respondens: Recte soio, inquit, o chare filii Abrami, quod gratia, quæ tibi data est a Spiritu, potens es et verbis et factis.

A ἐπὶ τινος ὄρους τῶν μεγίστων κατορθωμάτων κείμενον ὑπὸ μοδίῳ καὶ κλίβῳ καλύπτεσθαι. Οὐκ οὐδὲ κεκαλυπταί· ἀλλ' ὡσπερ πρῶην τοῖς μαθηταῖς, οὕτως καὶ νῦν τῷ ἐκείνων μιμητῇ Χριστὸς ἀνωθεν ἀποστολικὴν ἐγχειρίζει διακονίαν τὴν τε τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν ἱερωσύνης τιμᾷ χρίσματι καὶ κόποις ἀσκητικοῖς ἀθλητικῶς εἰκότως πόνους ἐπισυνάπτει καὶ στεφάνοις ἐγκρατείας στεφάνους παραδόξως ἐπιτίθεισι μαρτυρίας· ὅπως δὲ ἄρα καὶ τίνα τὸν τρόπον τὰ τοῦ λόγου δηλώσει μοι.

Z'. Ἐν τῇ Λαμφάκῳ, τῇ πρὸς Ἑλλήσποντον κώμη τις ἦν μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καλουμένη Ταένια· ἐπεὶ δὲ οἱ τὴν τοιαύτην κώμην οἰκοῦντες τῇ χυλεπῇ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἀπάτη κατελιγμένοι, πολὺ μὲν ἐκάστοτε πλῆθος αὐτοῖς ἱερέων καὶ διακόνων ὑπὸ τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς προϊεστῶτος ἐπέμπετο· πολλοὶ δὲ τῶν τὸν μονήρην βίον ἀνηρημένων διδάσκαλοι παρ' αὐτοῦ τῇ κώμῃ καθίσταντο· τούτων δὲ ὁμοῦς οὐδεὶς μεταβαλεῖν αὐτοὺς τῆς ἀπάτης ἠδύνατο· ἀλλὰ καὶ βάσανοι μᾶλλον κατὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ τιμωρίαι παρ' ἐκείνων ἠπειλήθητο καὶ κολάσεως εἶδος οὐδὲν ὄλωσεν ἦν, ὃ νῆ τούτοις φοβερῶς ἐπισείετο. Ἀπορουμένου τοίνυν τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς προϊεστῶτος, τί ἂν δόμοι ποιεῖν πρὸς τὴν τῶν πεπλανημένων ἐπίγνωσιν, καὶ δῆποτε τὸ πρᾶγμα τοῖς περὶ αὐτὸν κοινουμένου, μνήμη τις παρεμπίπτει μεταξὺ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀβραμίου καὶ τὰς παρὰ τῶν ἄλλων αὐτὸς μαρτυρίας οὐκ ἀναμείνας, πρῶτος εὐθύς τὰς οικείας περὶ αὐτοῦ πίστεως παρέσχετο· Πιστεύσατέ μοι, τέκνα, εἰπὼν, ὑπὸ μάρτυρι μέλλοντι λέγειν τῇ ἀληθείᾳ, ὡς οὐδέποτε μοι διὰ πάσης ἐγένετο τῆς ζωῆς τοιοῦτον ἄνδρα ἰδεῖν καὶ οὕτως ἐν ἀρετῇ τοσαύτη ζῶντα καὶ εὐλαβεῖα. Τῶν δὲ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα φωνῇ μία ἐπισφραγισάντων, πάλιν αὐτὸς Ἐνοιῶ μί τις ἦλθε, φησί· θειοτέρας δὲ οἰκίας καὶ προνοίας αὐτῆ καὶ οικονομίας, τῷ τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν χρίσματι τελειῶσαι καὶ τὴν κώμην αὐτῷ τὴν πρὸς Ἑλλήσποντον ἐγχειρίσαι· ἴσως δυνήσεται, συναειρομένης αὐτῷ καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τοὺς πολλοὺς ὁδηγήσαι. Ταῦτα ἔφη, καὶ ὡς εἶχεν εὐθύς ὁ ἐπίσκοπος τῆς καθέδρας ἐξαναστάς, ἅμα τῷ κλήρῳ παντὶ πρὸς τὸν μακάριον ἄπεισιν· καὶ τῆς συνήθους εὐχῆς ἠδῆ γεγεννημένης μετὰ τὸν ἐν Χριστῷ ἀπασιμόν, τὰ περὶ τῆς κώμης ἅπαντα πρὸς αὐτὸν διεξῆει· πρὸς δὲ καὶ ἡξίου μάλα θερμῶς τοῦ τὴν ἐκείνων ἀναδέξασθαι προστασίαν· ὃ δὲ πρῶτα μὲν τὴν ἐπισκόπου δυσχεράνας ἐπιδημίαν, καθάπερ οὐχ ἱκανὸν ἑαυτὸν ἀνδρὸς τηλικούτου παρουσίας οἰόμενος, ἔπειτα δὲ καὶ βαρέως τοὺς παρ' αὐτοῦ δεξάμενος λόγους διὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην συντριβὴν τῆς καρδίας, καὶ μετριότητα, καὶ τὸ τοῦ μηδενὸς ἄξιον ἑαυτὸν ἠγέσθαι, τὰ καὶ βίῳ τοιοῦτῳ καὶ ταπεινώσει τοσαύτη προσήκοντα, πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Τίς εἰμι ἐγώ, Κύριέ μου, Κύριε, λέγων, ὥστε τηλικούτον ἱερωσύνης

H'. Πρὸς ὃν ὁ ἐπίσκοπος αὖθις τὸν λόγον ἀναλαβὼν· Οἶδα σαφῶς, οἶδα, τέκνον ποθεινόν, Ἀβράμιε, εἶπεν, ὡς τῇ δεδομένῃ σοι παρὰ τοῦ Πνεύματος χά-

ρετι δυνατός εἰ καὶ λόγοις καὶ πράγμασι· μὴ οὖν ἀποκλήσῃς ἔργῳ καθίνααι σαυτὸν, τοσαύτης μὲν ψυχῶν ὠφελείας αἰτίῳ, μεγάλας δὲ καὶ σοὶ παρὰ Θεοῦ προξενούντι τὰς ἀντιδόσεις. Ὁ δὲ τοῖς προτέροις, ἐπιμένων καὶ ἐτι· Ἔασον, αὐθις παρακαλῶ, ἔασον, ἔλεγε, τὰ οἰκεία θρηνησαι κακά. Καὶ ὃς ὑπολαβὼν δαιμυτήροις αὐτὸν ἠμείβετο λόγοις· Ἴδου δὲ κόσμον, λέγων, καὶ τὰ τοῦ κόσμου καταλιπὼν, καὶ τί μὲν οὐκ ἀσκήσας ἐπαινετὸν, ποίας δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν μὴ φύλαξ ἀναφανείς ἀκριβίστατος, τὸ κεφάλαιον οὐκ εἶδ' ὅπως ἔλαθες παραλιπὼν τὴν ὑπακοήν. Τούτων ἀκούσας ὁ μακάριος, τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρῦν ὑποκλυσθεὶς καὶ δὴ τι στενάξας βαθὺ καὶ ὑπόθρημον· Καὶ τίς εἰμι ἐγὼ, κύριε μου, κύριε, φησί, ἵνα καὶ αὐθις ἀναλάβω τὰ εἰρημίνα, ὅτι τοιούτοις ἔσχεσ περιέμου λογισμοὺς καὶ οὕτως ὄλαις χερσὶν ἀνελεύσασαι με φιλονεικίῃς πρὸς τηλικούτον ὕψος ἀρχῆς, τὸν εὐτλή καὶ ἀπερρίμμενον; Καὶ ὁ ἐπίσκοπος· Δὲ ὅτι, φησί, ὁ μὲν ἑαυτῷ μόνῳ ζῶν καὶ μόνῳ καλῶς ὅπως ἔχοι τὰ καθ' ἑαυτὸν μεριμνῶν, ἑαυτῷ μόνῳ περιποιεῖ τὴν ὠφέλειαν; Τὸ δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπωροθῶν καὶ ψυχῶν ἐπιμέλειαν πεπιστεύσθαι, ὅσον ἔχει τὸ κέρδος καὶ ὅποιον ἀγάπης δείγμα τῆς πρὸς Θεόν, καὶ ὅπως ἀπάσης ἐστὶ μείζον τῆς πρὸς αὐτὸν θεραπείας, αὐτὸν ἐκείνῳ σοὶ τούτου παρῆξομαι μάρτυρα· « Εἰ γὰρ φιλεῖς με, Πέτρε, φησί, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. » Ἵσπερ τοσοῦτον μέλει Θεῷ τῆς τῶν ποιμνίων ἐπιμέλειας, ὡς καὶ μέγιστον τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον τὴν περὶ ταῦτα τιθέναι κηδεμονίαν. Τοιαύταις συμβουλαῖς τε καὶ ὑποθήκαις, τοιούτοις ὑποφωνήμασι, πεισθεὶς ὁ Ἀβράμιος, ἠκολούθει πρὸς τὴν πόλιν τῷ ἐπισκόπῳ, κάκεινον τελέσπαιτος ἐπ' αὐτῷ τὰ εἰκότα καὶ οὕτω τέλειον αὐτὸν ἰσαδειξάμενος ἱερέα, εἶτα καὶ σὺν ἅμα τῷ κλήρῳ πεντὴ καὶ τῷ λαῷ τούτου προπέψαντος, τὴν προκειμένην ἐκείθεν ὁδὸν ἤρχετο, πολλὰ μεταξὺ δάκρυα

χρῖνον καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπήν τε καὶ συμμαχίαν ἐπικαλούμενος.

Θ'. Γενόμενος δὲ κατὰ τὴν κόμην καὶ ταύτην ὑπὸ βαθεῖ σκοτῶ τῆς ἀσθεΐας κειμένην καταλαβὼν, καὶ ὁ φησι ὁ θεὸς Παῦλος, « Τὴν τοῦ Μονογενοῦς δόξαν ἐν ὁμοιώματι γλυπτοῦ ἀλλαξαμένην, » τοιαῦτα τῷ Θεῷ ἐν συντριβῇ καρδίας προσηύχεται· Δέσποτα φιλάνθρωπε, Χριστὲ ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀγαθός, ὁ μόνος ἀνεξίκακος ὁ μόνος ἐλεήμων, ὁ τὸν ἄνθρωπον ἀράτῳ εὐσπλαγγίᾳ δημιουργήσας, ὁ συνιεις εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ καρδίας καὶ νεφροῦς ἐτάζων καὶ γινώσκων τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ, μὴ παρῆξ τὸ σὸν πλάσμα, τὸ τῆς σῆς χειρὸς δημιούργημα κακῶς ὑπὸ τοῦ νεητοῦ θηρὸς ἀπολλύμενον· ἀλλ' ἐξέλου αὐτοὺς τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος καὶ δὸς ἀπ' αὐτοῦ τὴν τῆς σῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν· σὺ γὰρ εἶδας ὅτι οὐ δόξης ἔνεκεν ἄνθρωπίνης, ἀλλὰ σωτηρίας ψυχῶν, τὴν φροντίδα ταύτην καὶ τὴν διακονίαν ἐπέδειξάνην. Ταῦτα τοιγαροῦν προσευξάμενος καὶ τὰ τῶν ὑπολειφθέντων αὐτοῦ χρημάτων παρὰ τοῦ ρίλου, ἕ τὴν τούτων ἀνίθετο πρῶνοιαν κομισάμενος, εἶπεν δὲ αὐτῶν εὐκτήριον ἀνεγείρει ἐπιτεπέστατον

A Ne ergo dubitaveris ad munus accedere, quod erit quidem causa tantæ animarum utilitatis, magnas autem apud Deum tibi conciliabit remunerationes. Ille vero perseverans in prioribus : Sine rogo, rursus dicebat, sine me mala propria defflere. Ille vero respondens, acrioribus eum verbis excepit, Ecce, dicens, cum et mundum, et quæ mundi sunt omnia reliqueris, et quid non laudabile quidem exercueris, quodnam autem Dei præceptum non accurate servaveris, id quod est præcipuum, nescio quomodo imprudens prætermisisti, nempe obedientiam. Hæc cum ille audisset B. Abramius, oculos suffusus lacrymis, et ex imo graviter suspirans : Quis ego sum, domine, domine mi, inquit (ut rursus repetam ea, quæ dicta sunt), ut de me talem susceperis cogitationem, et me, qui sum vilis et abjectus sic tota manu contendas attrahere ad tantam virtutis altitudinem ? Episcopus autem : Quoniam, inquit, qui sibi quidem soli vivit, et solum curat, ut res suæ recte se habeant, sibi soli parat utilitatem. Alios autem corrigere et animarum sibi creditarum curam gerere, quantum habet emolumentum, et quantum charitatis in Deum indicium, et quod id sit majus quovis alio cultu Creatoris et Domini, adducam tibi illius ipsius testimonium : « Si enim diligis me, Petre, inquit, pasce oves meas ¹¹. » Quamobrem Deo tantæ sunt curæ greges, ut maximum signum in ipsum dilectionis, eorum curam esse statuat. Talibus consiliis, monitis et sermonibus persuasus Abramius episcopum ad urbem est secutus. Cumque, ille in ipso, quæ par erat, peregrisset, et sic eum perfectum creasset sacerdotem, et deinde cum toto clero et populo eum deduxisset, propositam illinc viam iniiit, multas interim fundens lacrymas, et supernum invocans auxilium.

C

IX. Cum autem venisset in vicum, et cum invenisset jacentem in profundis tenebris impietatis, et ut dicit divinus Paulus¹², et Gloria Unigeniti mutata in similitudinem sculptilis, » sic Deum precabatur in contritione cordis : Benigne et clemens Domine Christe Deus, qui es solus bonus, qui es solus patiens, qui es solus misericors, qui creasti hominem benignitate ineffabili, qui intelligis omnia opera ejus, et corda et renes examinas, et intelligis ejus cogitationes : ne despicias tuum figmentum, opus tuarum manuum, quod male necatur a bellua, quæ percipitur intelligentia : sed libera cos a tyrannide inimici, et da eis veritatis tuæ agnitionem. Tu enim scis, quod non propter humanam gloriam, sed propter animarum salutem suscepi hanc curam et hoc ministerium. Cum sic ergo esset precatus. et aliquas accepisset pecunias, quæ remanserant apud amicum, cui curam commiserat facultatum, ex ipsis sedem exstruit oratoriam longe elegantissimam. Postquam autem finitum fuit ædificium, in-

¹¹ Joan xxi, 17. ¹² Rom. 1, 23.

cruentum in eo sacrificium Deo offerebat, et similes prioribus rursus fundebat preces : Collige, Domine, dicens, oves tuas errantes in hanc mandram recenter ædificatam, aperiens eis viam salutis per tuam agnitionem, ad gloriam tui gloriosi nominis. Tu es enim Deus solus misericordiæ et miserationum, qui non vis mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat¹³. Cum has ei preces obtulisset, et cor deinde vir sapiens confirmasset, et fuisset repletus zelo et desiderio, obiens statuas dæmonum, eas omnes diruit, et humi evertit, quæ erant vere terra dignæ, soloque cinere et pulvere.

ἀγάλματα περιελθὼν καθαίρει πάντα καὶ εἰς ἔδαφος ἀνατρέπει, τὰ γῆς ἀληθῶς ἀξία καὶ σποδοῦ μόνῃς καὶ κόνεως.

X. Cum autem post hæc accessissent quidam ex infidelibus, ut illis sacrificarent statuis, et eas precarentur, vidissentque gravi casu corruiße, non ignorarunt hostem : manifestum enim et virtus et studium arguebant utrinque Abramium : statimque correptis lignis et lapidibus, repente in sanctum irrurunt : nec prius cessarunt eum petere et crudelissime percutere, quam eum vidissent plane defecisse, et extremam jam agere animam. Recesserunt enim, existimantes eum mox esse moriturum. Ille autem cum circa mediam noctem recreatus esset ab illis intolerandis doloribus, vix tandem surgens, in templum est ingressus : et cum se pronum humi dejecisset, flens graviter, et fronte solum verberans, acerrimo et maximo studio fundebat preces pro illorum salute, ut depellerent impietatis nubem, quæ eos detinebat, et pure aspicerent ad radios veritatis. Mane autem cum illi ad templum accessissent, non gratia orationis (quomodo enim, cum eorum animi fluctuarent adhuc salo impietatis ?) sed ad videndam ædificiorum structuram (erat enim templum bene figuratum, et ea, qua par erat, symmetria constructum, et quod animum et oculos satis poterat lætificare), cum, inquam, venissent in templum, et offendissent sanctum in eo precantem, priorem rursus sævitiam et rabiem in eum ostenderunt : et cum eum rursus variis modis et vehementer cecidissent, vinculis et funibus omni ex parte comprehensum, trahunt per medium vicum, et in eum omni ex parte lapides nive cadente densiores conjecerunt, ignorantes stulti, pro qua gratia, pro quali pro ipsis precatione, qualem reddiderint ei remunerationem. Ille ergo tunc quidem ab eis relictus et semimortuus, jam a plagis dissolutus et sanguinem in terram fundens. Cum autem media nocte ad se rediisset, dicebat : Domine, quousque oblivisceris mei in finem ? Quousque avertis faciem tuam a me ? Quousque opera manuum tuarum despicias, quæ pereunt ? Hæc Deo dicebat, et verba miscebat lacrymis. Deinde autem vix tandem e solo surgit, perinde ac si non esset confectus tot plagis et vulneribus, et in dictum templum rursus ingreditur.

τοῦ ἔδαφους σχολῇ καὶ σὺν χρόνῳ, καθάπερ ἂν εἴ τις ὑπὸ τραύμασι καὶ πληγαῖς τοσαύταις κατεργασμένος καὶ εἰς τὸν εἰρημένον αὐθις ναὸν εἰσέρχεται.

¹³ Ezech. xviii, 23.

τε καὶ χαριστάτον. Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχε τὰ τῆς οἰκοδομίας, τὰς ἀναιμάκτους θυσίας ἐν αὐτῷ προσηγε Θεῷ καὶ τὰς ὁμοίας καὶ πάλιν προσευχὰς ἰποιεῖτο. Συνάγαγε, Κύριε, τὰ πεπλανημένα σου πρόβατα, λέγων, εἰς τὴν νεώκτιστόν σου ταύτην μάνδραν, ἀνοιγῶν αὐτοῖς εἰσοδὸν σωτηρίας διὰ τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, εἰς δόξαν τοῦ σοῦ ὀνόματος· σὺ γὰρ εἶ Θεὸς μόνος ἐλεύς καὶ οἰκτιρῶν, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέφει καὶ ζῆν αὐτόν. Ταύτας οὖν αὐτῷ τὰς δεήσεις προσενηγκῶν, εἶτα καὶ τὴν καρδίαν ὁ σοφὸς ἐπετρόωσας, ζήλου τε καὶ ὀρμῆς ἐμπλεως γεγονῶς καὶ τὰ τῶν δαιμόνων

Γ'. Μετὰ δὲ ταῦτα παραγεγόμενοι τινες τῶν ἀπίστων τοῦ καὶ θῦσαι τοῖς τοιοῦτοις ἀγάλμασι καὶ προσεύξασθαι, καὶ πτώμα κείμενον χαλεπὸν ἰδόντες, οὐκ ἠγνόησαν τὸν πολέμιον· δῆλον γὰρ ἦ τε ἀρετὴ καὶ ὁ ζῆλος ἰποίουσαν πανταχοῦ τὸν Ἀβράμιον· καὶ ξύλα καὶ λίθους εὐθύς ἀρπάσαντες ἔθειον ἄθροιστὸν κατὰ τοῦ ἁγίου καὶ οὐκ ἀνῆκαν βᾶλλοντες αὐτὸν καὶ ὠμότατα παίοντες, ἕως παντελῶς ἀπαγορεύσαντα εἶδον καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς γενόμενον· οἱ μὲν γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν αὐτὸν ἀποθεῖσθαι νομίσαντες ἀπηλλάγησαν. Ὁ δὲ περὶ μέσας νύκτας τῶν ἀφορήτων ὀδυνῶν ἐκείνων ἀνενηγκῶν, μόλις ὡς εἶχεν ὑπαναστάς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ πρηγῆ καταβαλὼν ἑαυτὸν καὶ πικρὸν κάτωθεν ἀνοιμῶζων καὶ τῷ μετώπῳ τύπτον τὸ ἔδαφος, τῇ θερμότητι ταύτῃ καὶ τῇ σπουδῇ τῶν εὐχῶν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐκίχρητο σωτηρίας, ὥστε τὸ κατέχον αὐτοὺς τῆς ἀσθεῖας ἀποσεισασθαι νῆφος καὶ καθαρῶς πρὸς τὰς αὐγὰς διαδελῆσαι τῆς ἀληθείας· ἔωθεν δὲ κἀκείνοι τῷ ναῷ ἐπιστάντες, οὐ προσευχῆς χάριν (πῶς γὰρ ἔτι τῷ σάλῳ τῆς ἀπιστίας τὰς ψυχὰς κυμαίνόμενοι ;). ἀλλὰ κατὰ θέαν τῆς τῶν οἰκοδομημάτων κατασκευῆς (ἦν γὰρ ὁ ναὸς σχήματος εὖ ἔχων καὶ συμμετρίας, καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ὀφθαλμοὺς ἰκανῶς εὐφραίνειν δυνάμενος)· ἐν τῷ ναῷ τοίνυν γενόμενοι, καὶ τὸν ἅγιον εὐχόμενον ἐν αὐτῷ καταλαβόντες, τὴν προτέραν αὐθις ὠμότητα καὶ λύσαν εἰς αὐτὸν ἐπεδειξάντο, καὶ πολυτρόπως τὸν ἄνδρα πάλιν καὶ σφοδρῶς αἰκισάμενοι, δεισμοῖς τε πάντοθεν καὶ σχοινίοις ἀπολαβόντες, διὰ μέσης εἰλεον τῆς κόμης καὶ λίθους ἐπ' αὐτὸν πανταχοῦθεν νιφετῷ παραπλησίους ἠφίεσαν ἀγνοοῦντες ἡλικίης οἱ μάταιοι χάριτος, οἷας ὑπὲρ αὐτῶν εὐχῆς, οἷας ἀμοιβὰς ἀπεδίδοσαν. Ἐκεῖνος τοίνυν τότε μὲν ἡμίθανός ὑπ' αὐτῶν κατελείφθη, ἐκλελυμένος ὑπὸ τῶν πληγῶν ἤδη καὶ καταβρέων ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐπεὶ δὲ ἦν ἐκ μέσων νυκτῶν ἀνανήψας καὶ ὡσπερ ἐν ἑαυτῷ γενόμενος· Ἐως πότε, Κύριε, ἔλεγεν, ἐπιλήθη μου εἰς τέλος, ἕως πότε ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ ; ἕως τίνος τὰ ἔργα τῶν σῶν χειρῶν περιορᾷς ἀπολλυμένα ; Ταῦτα ἔλεγε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δάκρυσιν ἐκίρνα τὰ ῥήματα. Ἐπειτα μέντοι καὶ ὑπανίσταται

ἐκίρνα τὰ ῥήματα. Ἐπειτα μέντοι καὶ ὑπανίσταται

ΙΑ'. Εἰς δὲ τὴν ἐπιούσαν καὶ οἱ χριστομάχοι θη-
 ρα εἰσέτιοι πάλιν ἐν αὐτῷ γενόμενοι, καὶ τοῦτον
 εὐχῆς εὐρόντες ἐκεῖ καὶ ὕμνων εὐχόμενον, οὐκ ἔτι
 πρῶτος ἐνεγκαῖν ἠδυνήθησαν, ἀλλὰ πληγὸς τε αὐτῶ
 τὰς κροτίδας ἢ πολλῶ καὶ μείζονας ἐπιθέντες, δε-
 σμοῖς τε τοῖς ὁμοίαις ὑποβαλόντες, πόρρω που τῆς
 κώμης φέροντες ἔρριψαν. Τούτοις οὖν τρίτον ἐξῆς
 ἑκαετῆρι χρόνον Ἀβράμιος, οὐκ ὀκλάσας, οὐ καθ-
 υρεῖς, οὐ καθευξάμενος οὐδένος, ἀλλὰ τῷ μίσαι προσι-
 τιθεὶς τὴν ἀγάπην, τῷ θυμῷ τὴν πραότητα, ταῖς
 λόιδόρσιαις τὰς εὐλογίας, νοουθετῶν, συμβουλεύων,
 παρακαλῶν τοὺς πρεσβύτας, τοὺς νέους, πᾶσαν
 ἀπλῶς ἡλικίαν, ὡς πατέρας, ὡς τέκνα, ὡς ὀδελφούς,
 οὐδέτιν ὄλων ἀγνῆς οὐδέ μικροψύχων ἐνδεικνύμενος,
 ἀλλ' ἐργῶ τὸ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ ἐκπληρῶν, καὶ ἀναγ-
 κῶν μεταξὺ καὶ θλίψεων τὰς ἐντολάς Κυρίου μελέ-
 τῶν ποιούμενος· διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἐξῆνθησεν ἐπ'
 αὐτῶν τὸ ἅγιασμα αὐτοῦ καὶ συνεληλυθότες ἄθροον
 οἱ πρῶτον ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι καὶ ἄπιστοι· Θεοῦ δὲ τοῦτο
 πάντως τοῦ παιδεύοντος ἄνθρωπον γινώσιν καὶ τῆς
 ἐκείνου περὶ τὸν Ἀβράμιον χάριτος συναχθέντες
 οὖν πάντες οἱ τὴν κώμην ἐκείνην οἰκοῦντες, καὶ οἷα
 εἰκὸς ἐν συναγωγῇ πλήθους ὁμιλίας τε πολλῆς καὶ
 λόγων πάντοθεν κινουμένων τὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς μέσον
 παρήγετο, καὶ θαῦμα τὰς ἀπάντων ἐπλήρου ψυχᾶς,
 καὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως ἀπορούμενοι· Ὁρᾶτε,
 πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον, οἷα κατὰ τοῦ Ἀβραμίου ἡμῖν
 εἰργασταί ! ὁ δὲ πρὸς ἡμᾶς ὅπως χρηστὸς ἔχει καὶ
 φιλανθρώπως, καὶ μεθ' ὅσης εὐψυχίας καὶ γενναί-
 οτατος τὴν τοσαύτην ὑπήνεγκεν ἐπιφορὰν τῶν δει-
 νῶν ; Πάντως εἰ μὴ τις ἦν Θεὸς αἰδιος ἀληθῶς καὶ
 ἀθάνατος ἀξίας τῶν πόνων καὶ ἀμοιβᾶς ἀποδιδόναι
 δυναίμενος, οὐκ ἂν τηλικαύτην δι' αὐτὸν ὑπομονὴν
 ἐπεδείξατο. Καὶ τὰ θεῶν δὲ ἡμετέρων ἀγάλματα
 εἶδτε ὡς ἀπονητὶ πάντα καὶ ῥαδίως κατέστρεψε
 καὶ οὐδεὶς ἠδυνήθη τῶν τοιούτων θεῶν οὐδέ καν αὐτὸς
 ἑαυτῷ ἐπαμῦναι τὴν ὕβριν ;

ΙΒ'. Ταῦτα ἐκεῖνοι μὲν πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον.
 Θεὸς δὲ τέλος τοῖς ῥήμασιν ἐπέθηκε δεξιόν, καὶ τὰς
 ψυχὰς εὐθὺς διαθερμανθέντες· Δεῦτε πάντες, τῷ
 χρυστῷ ἀνδρὶ τοῦτω προσπέσωμεν, εἶπον, συνθέμε-
 νοι τῷ ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσομένῳ Θεῷ. Καὶ ἅμα τῷ
 λόγῳ συντρέχουσιν αὐτίκα πρὸς τὸν ναὸν, καθάπερ
 ὑπὸ μιᾷ τῇ γλώττῃ καὶ τῇ ψυχῇ κρούζοντες. Δόξα
 σοι, τῷ πέμψαντι τὸν δούλον αὐτοῦ Ἀβράμιον Θεῷ
 τοῦ οὐρανοῦ· ἐξελεῖν ἡμᾶς τὴν τῶν εἰδώλων ἀχλύος.
 Ὅπερ ὁ μακάριος ἐκεῖνος παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἰδὼν,
 καὶ τινος ἀφ' αὐτοῦ τὴν καρδίαν πληρωθεὶς εὐφροσύνης,
 ἀρπάξει παραχρῆμα τὸν καιρὸν καὶ· Ὡ πατέ-
 ρες ἐν Κυρίῳ, καὶ τέκνα, καὶ ὀδελφοί, φησὶ, δεῦτε,
 κοινῇ ἀποδόμεν δόξαν Θεῷ τῷ θαυμαστῶς οὕτω
 καὶ ἀπορρήτως τὰ τῆς ψυχῆς ὑμῶν φωτίσαντι ἑμ-
 ματα, καὶ λάβετε τὴν σφραγίδα τοῦ Πνεύματος·
 προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ
 πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυθηθῇ. Τούτοις τοῖς
 λόγοις καὶ τὴν τῆς πίστεως συνείρει διδασκαλίαν,
 καὶ ὅπως χρὴ πιστεύειν διεξελθῶν, τῆς διὰ τοῦ βα-

XI. Die autem sequenti bellæ illæ Christi ini-
 micæ, cum illic rursus venissent, et eum orantem
 invenissent, ne tunc quidem potuerunt id ferre
 moderate : sed cum ei plagas priores, aut etiam
 multo majores imposuissent, et eum similibus vin-
 culis alligassent et traxissent, procul a vico proje-
 cerunt. In his ergo se tres annos deinceps fortiter
 gessit Abramius, non fractus, non cedens, nec ulli
 male imprecans : sed odio charitatem adjungens,
 iræ mansuetudinem, maledictis benedictiones, ad-
 monens, consulens, adhortans, senes, adolescentes,
 omnem, ut semel dicam, ætatem, ut patres, ut fil-
 ios, ut fratres, nihilque omnino ostendens, quod sit
 pusilli et abjecti animi : sed reipsa implens, quæ
 sunt divini Davidis, et inter necessitates et affli-
 ctiones mæditans præcepta Domini ¹⁴. Propter hæc
 in ipsum floruit ejus sanctificatio. Nam cum re-
 pente convenissent illi, qui nuper erant impii et in-
 fideles (est autem hoc Dei omnino, qui docet homi-
 nem scientiam, et illius gratiæ in Abramium),
 omnesque qui illum vicum habitabant, congregati
 essent, et, ut est consentaneum in cœtu multitudinis,
 sermones omni ex parte haberentur, res Abramii
 in medium adducebatur, et omnium animi imple-
 bantur admiratione. Itaque cum præ stupore in ma-
 gnam adducti essent dubitationem : Videtis, dice-
 bant inter se invicem, qualia a nobis facta sunt
 adversus Abramium : ille autem quam benigne et
 clementer in nos se gerit, quamque fortiter ac ge-
 nerose tulit mala, quæ sunt ei illata ? Omnino nisi
 esset vere Deus aliquis æternus et immortalis, qui
 potest pro laborum meritis reddere remunerationes,
 non ostendisset tantam pro ipso tolerantiam. Porro
 autem deorum nostrorum imagines videtis quam fa-
 cile et citra ullum laborem evertit, neque ullus ex
 iis diis potuit a se propulsare injuriam ?

XII. Hæc illi quidem inter se dicebant. Deus au-
 tem verbis finem imposuit convenientem. Ii enim
 protinus incitati animis, dixerunt : Adeste omnes,
 ad hujus boni viri genua procidamus, consentientes
 Deo, qui ab ipso prædicatur. Quæ simul atque dix-
 issent, concurrunt protinus ad templum, tanquam
 una lingua et anima clamantes : Gloria tibi Deo
 cœli, qui misisti servum tuum Abramium, ut nos
 a simulacrorum liberaret caligine. Quod quidem
 cum ille beatus vidisset præter omnem spem, ineffa-
 bili in corde repletus lætitia, repente tempus quo-
 que arripit, et : O patres in Domino, et filii, et
 fratres, inquit, adeste, et Deo simul reddamus glo-
 riam, qui tam admirabiliter et arcane illuminavit
 vestros animæ oculos : et accipite signaculum spi-
 ritus. Accedite ad ipsum, et illuminamini : et vestri
 vultus pudore nequaquam afficientur ¹⁵. His verbis
 conjungit etiam doctrinam veritatis. Et cum, quo-
 modo credere oporteat, verbis esset persecutus, eos
 in filiorum adoptionem asciscit per baptismum, cum

¹⁴ Psal. cxxviii, 77, et alibi passim. ¹⁵ Psal. xxxiii, 6.

essent numero circa mille. Et deinceps erat multus in eis quotidie admonendis et docendis. Illi autem tanquam bona terra, et pinguis, et aquis irrigua, reddiderunt fructus multiplicatos divinorum seminum. Atque annus quidem in his consumptus ab Abramio.

XIII. Deinde timens, ne, dum in vici curis versaretur et tumultibus, sibi aliqua re indulgeret ex iis quæ ad victum pertinent : cumque jam videret gregem perfectum et absolutum in divinis mandatis, statuit ad priorem reverti solitudinem. Cum noctu itaque surrexisset, dicebat : Domine, qui es solus bonus, qui solus es immemor acceptæ injuriæ, qui hanc recens collectam multitudinem solvisti a vinculis adversarii, et per eam, quam in te habent, fidem tuo colligasti vinculo : conserva hunc parvum tuum gregem invictum ab insidiis dæmonum, eos tanquam armis muni tua protectione, et eum accinge forti tua potentia : te autem propitium ego quoque miser inveniam, quando judicium pones in spem, et misericordiam tuam in trutinis. Ad peccati rationem nihil mihi imputetur a tua benignitate hic meus recessus. Tu enim es occultorum cognitor, et cordium examinador, et tu e longinquo cognovisti cogitationes meas, quod propter te et tui amore suscepi hanc peregrinationem : et ecce me subduco ab iis omnibus, quæ ad victum pertinent, ne si ad aliquid horum, tanquam ad scopulum impegero, in medio mari curarum mundanarum subeam naufragium. Atque sic quidem finem acceperunt ejus preces : et cum Dominico signo vicum muniisset, et eum Deo commendasset, se clanculum proripit ad secessum.

XIV. Mane ergo cum de more venissent vicani ad templum Dominicum, ut benedictionem Pastoris assequerentur, cumque eum ibi non invenissent, illos invasit confusio, mœrorque et animi ægritudo. Eum igitur diligenter quærun, non parvam terræ partem obeuntes. Sed reversi vacuis manibus, cum calidis lacrymis accedunt ad episcopum, et apud eum deflent, se esse privatos suo pastore. Ille autem sauciatus paribus telis ægritudinis, eum quoque quærit similiter. Postquam vero et ipse cognovit se ea facere, quæ erant inutilia (tuto enim propter quietis ac silentii cupiditatem latebat Abramius), tunc, sui cleri accepta parte aliqua, cum venisset ad vicum, primum quidem illorum animos satis consolatur, qui ægre ferebant pastoris absentiam. Deinde cum eos elegisset, qui erant virtute insigniores : et alios quidem presbyteros, alios autem diaconos constituisset, et alios cooptasset in alios sacros gradus : et iis veluti quamdam tradidisset regulam, et formam glorificationis, quæ fit in Ecclesia, et eis precatu esset vitam pacatam et a molestia liberam, recedit. Quæ quidem nec divinum quidem latuerunt Abramium. Sed ipse quoque, cum in eo, in quo latebat, loco hæc per Spiritum cognovisset, ab illius vici curis animum liberavit. Nam etsi trahebatur

πτίσματος αὐτοῦς υἰοθεσίας καταξιοὶ περί που χιλίους τὸν ἀριθμὸν ὑπάρχοντας· καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου πολὺς ἦν παραινῶν καθ' ἑκάστην, καὶ διδάσκων αὐτοὺς, καὶ διαλεγόμενος. Οἱ δὲ, ὡσπερ ἀγαθὴ τις γῆ, καὶ πίων, καὶ εὐδρός, πολλαπλασίους τῶν θείων σπερμάτων τοὺς καρποὺς ἀπεδίδοσαν. Ἐναιαυτὸν μὲν οὖν ἐν τούτοις τῷ Ἀβραμίῳ ἦνύετο.

ΙΓ'. Ἐπειτα δεισας μὴ ἐν μέσῃ κωμῇ καὶ φροντίσει καὶ θορύβοις στρεφόμενος προσηλωθῆ τινι τῶν βιωτικῶν, ἄλλως δὲ καὶ τὴν ποιμνὴν ἤδη ταῖς θείαις ἐντολαῖς κατηρητισμένην ἰδῶν, εἰς τὴν προτίραν ἔγνω καὶ πάλιν ἐπανελθεῖν ἐρημίαν. Νυκτὸς τοιγαροῦν ἀναστὰς· Κύριε ὁ μόνος ἀγαθός, ὁ μόνος ἀμνησικακός, ἔλεγε, ὁ τὴν υἰολεκτον ταύτην πληθὺν τῶν τοῦ ἀντικειμένου λύσας δεσμῶν, καὶ διὰ τῆς εἰς σὲ πίστεως πόθῳ συνδείσας τῷ σῶ αὐτὸς ἐπιουλαῖς δαιμόνων ἀνάλωτον, τὸ μικρὸν σου τουτί συντήρησον ποιμνιον· τείχισον αὐτοὺς ὡς ὄπλῳ τῇ σκεπῇ σου, καὶ τῇ κραταίᾳ σου δυναστεία περιέξωσον· εὐμενῆ δὲ σε καὶ ὁ ταλαίπωρος ἐγὼ εὐροίμι, ὅτε θήσεις κρίσιν εἰς ἐλπίδα καὶ τὴν ἐλεημοσύνην σου εἰς σταθμούς· μὴδὲν ἀμαρτήματος λόγῳ τῷ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης παρὰ τῇ σῇ χρηστότητι λογισθεῖη μοι· σὺ γὰρ εἰ γνώστης καρφίων καὶ καρδιῶν ἐξεταστής, καὶ σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν, ὅτι διὰ σὲ καὶ τὸ σὸν φίλτρον τὴν ἀποδημίαν ταύτην εἰλομην· καὶ τῶν βιωτικῶς ἰδοῦ πάντων ἑμαυτὸν ὑπεξάγω, μὴ πού τινι τούτων οἷα σκοπέλω προσάξας, ἐν πελάγει μέσῳ τῶν κοσμικῶν φροντίδων ὑποστῶ τὸν ναυάγιον. Εἶχε μὲν οὖν αὐτῷ τέλος τὰ τῆς εὐχῆς, καὶ τρίς τῷ δεσποτικῷ σημείῳ τὴν κώμην διασφραγίσας καὶ ταύτην θεῶ παραθείς, ἐξῶδῳ τινὶ λαθραία κλέπτει τὴν ὑποχώρησιν.

ΙΔ'. Ἐωθεν οὖν τοὺς τῆς κώμης τὸ κυριακόν, ὡς ἔθος, καταλαμβάνοντας, ὥστε τῆς παρὰ τοῦ ποιμένος εὐλογίας ἀξιοθῆναι, καὶ τούτον ἐν αὐτῷ μὴ ἐρρόντας, σύγχυσις εἶχε, καὶ λύπη, καὶ ἀθυμία· ἐρρυσαν τοῖσιν τοῦ ἀνδρὸς ἀκριβῆ ποιησάμενοι, μέρος τε γῆς οὐκ ὀλίγον κατὰ ζήτησιν ἐκείνου περιελθόντες καὶ κεναῖς χερσὶν ὑποστρέψαντες, προσέρχονται μετὰ θερμῶν δακρύων τῷ τῆς ἐπισκοπῆς προστάτῃ καὶ τὴν τοῦ ἰδίου ποιμένος στήρησιν πρὸς αὐτὸν ἀποδύρονται. Ὁ δὲ τοῖς ἴσοις τῆς ἀθυμίας καὶ αὐτὸς τρωθεὶς βελεσιν, ἴσην αὐτοῦ ποιεῖται καὶ ζήτησιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὗτος ἀνήνυστα ἔγνω πονῶν (ἐκρύπτετο γὰρ ἀσφαλῶς ἐπιθυμία τοῦ τῆς ἡσυχίας καλοῦ ὁ Ἀβράμιος), μέρος τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου τῆσιν αὐτὰ παραλαβῶν καὶ εἰς τὴν κώμην γενόμενος, πρῶτα μὲν ἰκανῶς παραμυθεῖται τὰς ἐκείνων ψυχὰς ὀδυνηρῶς ἄγχι ἐχούσας τῇ τοῦ ποιμένος ἀποδημίᾳ, ἔπειτα τοὺς δι' ἀρετὴν ἐπιφανεστέρους ἀπολεξάμενος, τοὺς μὲν πρεσβυτέρους, τοὺς δὲ διακόνους καὶ ἄλλους ἄλλοις τῶν ἱερῶν ἐγκαταλέξας βαθμῶν, καὶ τούτοις οἰονεῖ τινα παραδοῦς κανόνα καὶ τύπον τῆς κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν δοξολογίας καὶ ζωῆν αὐτοῖς εἰρηνικὴν τε καὶ ἄλυπον ἐπιυξάμενος, ἀπαλλάττεται. Ἄπερ οὖν οὐδὲ τὸν θεῖον Ἀβράμιον ἐλελήθει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν ᾧ κέρυπτο τόπῳ τὰ τοιαῦτα

μαθῶν καὶ τῶν περὶ τῆς κόμης ἐκείνης φροντῖδων τὴν ψυχὴν ἀπολύσας (εἰ γὰρ τῷ τῆς ἐρημίας ἐλκετο ἔρωτι, ἀλλὰ καὶ ταῖς περὶ τοῦ ποιμνίου φροντίσι καλῶν δεσμοῖς τισιν ἀλύτοις ἐδέδετο), τὴν ψυχὴν τοίνυν ἐπὶ τούτοις διακαπύσας, Θεῷ τε τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας, εἰς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο καὶ πάλιν ἐπέειπεν οἰκητήριον ἐχόμενά τε αὐτοῦ οἰκίσκον ἕτερον ἐποικοδομήσας καὶ τὴν εἰσοδὸν ἀποφράξας, τῇ προτέρᾳ δίδωσι καὶ αὐθις ἑαυτὸν ἐρημίᾳ. Τῶς δὲ τὰ ἐνταῦθεν καὶ ὁποίας αὐτῷ τίθησι παγίδας ὁ τοῖς τοιούτοις αἰεὶ βασκαίνων ἐκθρὸς, μὴ παραλιπεῖν ἀξίον. Μίσαι μὲν δὴ νύκτες ἦσαν τὰς συνήθεις εὐχὰς ποιουμένων τῷ Ἀβραμίῳ καὶ ὁ τοῦ σκότους προστάτης προσωπίον φωτὸς ὑποδύς καὶ αὐτὸ τοῦτο φῶς εἶναι ὑποκρινάμενος, φωνὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ἀπὸ κλήθους δῆθεν ἤφει πολλοῦ· Μακάριος εἶ, γέρον

B Ἀβράμια, λέγουσαν, ὅπως μακάριος εἶ, καὶ οὐδεὶς οὕτω τὰ θεῖα τέλειος ἐγένετο κατὰ σέ. Ὁ δὲ τὸ πρῶγμα μὴ ἔγνοήσας, ἀλλὰ τοῦτον ἐκεῖνον εἶναι ὑπονόησας, τὸν καὶ πρῶτον ἰσοθείας ὑποβολῆ τὸν ἀνθρώπων ἐπατήσαντα καὶ τὸ φῶς τοῦτο πάλιν οἰονεῖ τι δέλεαρ εἶναι κενδοθεσίας ὑπολαβῶν· Περφίμωσο, ἔλεγεν· ἐπιτιμᾷ σοι Χριστὸς ὁ Θεός, πονηρὲ· ἀφίστασε θάπτεον ἀπ' ἐμοῦ, ὑποχώρει μοι! οὐδὲν γὰρ ἂν ἕτερον ἐμμαντὲν ἔγνωγε οἰηθείην, ὅτι μὴ γῆν καὶ σποδόν. Ταῦτα εἶπε, καὶ εἰς καπνὸν εὐθύς ἢ φαντασία τοῦ φωτὸς διελύθη, καὶ τὸ δράμα ἠλέχθη, καὶ ἡ σκηνὴ τὸ προσωπίον ἀπέριψεν. Οὕτω τοιγαροῦν αἰσχυνθείς, διὰ τῶν ἐναντίων προσβάλλει, ὡσπερ ἐκεῖ διὰ κολακείας, οὕτως ἐνταῦθα διὰ δόλους ὑποσκελίσαι περιώμενος.

Γ Ε'. Οὐ πολὺ γὰρ τὸ ἐν μέσῳ καὶ ὁράται νύκτωρ αὐτῷ πάλιν ἀξίην κατέχων τῇ δεξιᾷ καὶ μίσση μὲν ἐσωκῶς τὴν τῆς στέγης δοκὸν διατέμνειν, συσσειῶν δὲ δεξιῶς καὶ κλωνῶν τὸν οἰκίσκον, πλήθη τε κατὰ τοῦ Ἀβραμίου μετὰ σπουδῆς οἰονεῖ συγκαλῶν καὶ ὄλωσ θορυβῶν τὸν ἄνδρα καὶ ἐκταράττων. Ὁ δὲ κἀνταῦθα πάλιν ὁ αὐτὸς ἦν, οὐκ ἄγνωσὸν τὸν πολέμιον· ἀμίλει καὶ πρὸς τὴν δψιν οὐδὲν διαταραχθείς· « Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με, » ἠρέμα καθ' ἑαυτὸν ὑπερβῆναι, « καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡμυνάμην αὐτούς. » Τοιαύταις κατ' ἐκθροῦ ἐπωδαῖς ὁ Ἀβράμιος, τοιαύτοις ὅπλοις ἐπέχρητο. Τί οὖν ἐκεῖνος; Ἐπιστρατεύει καὶ αὐθις αὐτῷ μετὰ ταῦτα, σφοδρῶ πάνυ κυρὴ καταπιμπρᾶν δοκῶν τὸ ψιμάθιον· καὶ ὅς οὐδὲν πρὸς τὴν φλόγα παθῶν ἐκείνην, ἀταράχῳ ψυχῆς ἐπέδαισεν αὐτῆς καταστήματι· « Ἐπὶ ἀσπίδα, λέγων, καὶ βασιλίσκον ἐπιδήτη καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. » Εἶτα καταλαμβάνει λοιπὸν ἢ τῆς τροφῆς προθεσμία καὶ ὁ μὲν ὕδωρ μόνον ἑαυτῷ παρατίθεται· μεταβαλὼν δὲ εἰς νεανίσκον ὁ πονηρὸς, τῇ χειρὶ ψαύει τοῦ ποτηρίου, ἀνατρέψαι τοῦτο περιώμενος. Ἀβράμιος δὲ ὁ θεῖος μηδὲν ὑποδειλιάσας μετὰ καταστάσεως ὑγιούς τὸ ὕδωρ προσέτετο· καὶ ὅρα μοι τοῦ πονηροῦ τὴν ἀναίδειαν καὶ ὅπως πολλάκις ἀποκρουσθεῖς οὐδὲ οὕτως ἀφίστατο· ἀλλ' εἰς ἕνα τῶν ὑπερευσεμένων τῷ ἁγίῳ καὶ στολῇ καὶ μορφῇ ἑαυτὸν διαμεψίας, λυχνίαν τε παρτίθει· ἔπειτα καὶ

A amore solitudinis, curis tamen gregis rursus erat vincetus vinculis insolubilibus. Cum ergo, quod ad hæc attinebat, quieto esset animo, et Deo, ut par erat, egisset gratias, rursus revertitur ad vetus illud habitaculum. Et cum ei contiguam ædificasset domunculam, et obstruxisset aditum, priori se tradit solitudini. Quænam autem sunt deinde consecuta, et quosnam ei tendit laqueos qui rebus ejusmodi invidet inimicus, non est prætermittendum. Erat quidem nox media, cum consuetas preces funderet Abramius: præses autem tenebrarum, suscepta persona luminis, et eam ipsam lucem esse simulans, ad eum emittit vocem, tanquam ex magna multitudine dicentem: Beatus es, senex Abrami, vere es beatus; et nemo in rebus divinis fuit tam perfectus, sicut tu. Ille autem cum rem minime ignoraret, sed eum illum esse cognosceret, qui decepit primum hominem, ei suggerendo, quod futurus esset Deo similis, et sciret hanc lucem esse veluti quamdam escam vanæ gloriæ: Compescere, dixit: te increpat Christus Deus, o maligne. A me cito recede: absit enim, ut me aliquid aliud esse putem nisi terram et cinerem. Hæc dixit, et in fenum statim fuit dissoluta phantasia luminis, et manifestus fuit actus simulatus et scena abjecit personam. Sic ergo pudore affectus, eum contraria ratione aggreditur: sicut illic per adulationem, ita hic per timorem eum conans supplantare.

C XV. Non multum enim intercessit temporis, et rursus ab eo noctu cernitur manu tenens securim: et videbatur quidem mediam tecti trabem dissecare, graviter autem concutere et movere domunculam, et multitudinem in Abramium quasi magno quodam studio convocare, et ad summam eum graviter perturbare. Ille autem hic quoque rursus idem erat, hostem minime ignorans. Visione itaque nihil territus: « Omnes gentes me circumdederunt, » sensim apud se dicebat, « et in nomine Domini ultus sum eos¹⁶. » Talibus adversus inimicum carminibus Abramius, talibus armis est usus. Quid ille ergo? In eum rursus bellum gerit postea, ut qui vehementi igne videretur comburere stoream. Ille autem nihil affectus es visione, interrito vultu eum invasit, dicens: « Super aspidem et basilicum ingredieris, et conculcabis leonem et draconem¹⁷. » Deinde venit tempus comedendi: et ille quidem solam sibi aquam apponit: malignus autem mutatus in adolescentem, manu tangit poculum, illud conans evertere. Divinus autem Abramius nihil perterritus, constanti vultu aquam acceperit. Vide autem mihi maligni impudentiam. Sæpe repulsus, ne sic quidem recedebat, sed rursus in unum ex iis, qui sancto ministrabant, veste et forma seipsum mutans, cum sanctus tunc comederet, lucernam ei apponebat. Deinde etiam videbatur talia canere: « Beati immaculati in via,

¹⁶ Psal. cxvii, 10. ¹⁷ Psal. xc, 13.

qui ambulant in lege domini ¹⁸. » Hic autem, vere beatus, erat plane surdus, ut qui aures ad hæc obstrueret, donec sumpsit illud modicum cibi. Post hanc autem parvam corporis curationem, crucis signo munitus : Si beatos, inquit, nosti eos, qui diligunt Dominum, cur non cessas assidue eis exhibere molestiam ? Ille autem respondens, vel invitus suam confitetur malitiam, et dicit : Quoniam eos bonum exercere video, nec possum pati id videre. Hæc cum dixisset, statim abiit.

XVI. Nondum autem quinque dies intercesserant, cum denuo eum aggreditur hic sævnis hostis cum maligna, quæ erat circa ipsum, caterva, et consuetis suis machinis et importunitate. Videbantur autem funibus domunculam omni ex parte comprehendisse, et totis manibus eam trahere, et se invicem adhortari, ut fieri solet in multitudine: Videte, dicentes, ut eum de propinquo projiciamus præcipitio. Ille autem (O interritum animum, O generosum spiritum) ne sic quidem pertimuit importunum inventum : sed dicebat : « Circumdederunt me, sicut apes favum : et exarserunt sicut ignis in spinis : et in nomine Domini ultus sum eos ¹⁹. » Hæc ille quidem apud se dicebat. Illi autem cum magno fugati sunt timore, tanquam egregii alicujus imperatoris, ne minas quidem solas sustineutes. Atque sic quidem sacrosanctus Abramius, qui ad spiritualis philosophiæ tantam ascenderat altitudinem.

XVII. Porro autem in iis, quæ de illo narrantur, hæc quoque addere oportet, quæ, quod attinet ad admirationem, nulli cedunt ex prioribus, quod scilicet non solum lætum radium semper e vultu emitteret, etsi non esset robusto corpore, imo a magna abstinentia videretur consumptus, et liquefactus : sed etiam, quod tempore ultimæ migrationis et resolutionis is rubor, quem habuit in juventute, suam non ignoraret naturam, cum adhuc vigeret, et floridus in genis insideret : et quod est his longe pulchrius, panni, quibus erat indutus, toto illo tempore, quo se exercuit (in exercitatione autem vixit Abramius quinquaginta annos) non cesserunt prolixitati temporis, nec effluxerunt, sed perpetuo floridi ac recentes tegebant sancti corpus. Nunc autem tempus est transeundi ad admirabilem illam narrationem, quæ ejus ex Deo zeli, et apostolico- rum viscerum, et bonæ affectionis est maxime insigne. Id autem principio quidem tristitia et dolore afficiet auditores : postremo autem multa voluptate, et animi tranquillitate animas implebit : et persuadet ne desperent homines, etiamsi ad summam deducti fuerint improbitatem. Ita autem habet :

XVIII. Mortuus est Abramii secundum carnem frater : mortuus est autem, unica relicta filia. Ea

¹⁸ Psal. cxviii, 4. ¹⁹ Psal. cxvii, 42.

A ἄδειν τα τοιαῦτα ἰδοῦμαι · « Μακάριοι οἱ ἄωμοι ἐν ὄψῳ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. » Καὶ ὁ μακάριος ὄντως ἐκείνος κωφὸς ἦν πρὸς ταῦτα βύων τὰ ὦτα, ἕως τῆς βραχείας ἐκείνης μετείληθε τροφῆς. Μετὰ δὲ τὴν μικρὰν ταύτην τοῦ σώματος θεραπείαν τῷ τοῦ σταυροῦ σημειῶ φραζάμενος · Εἰ μακαρίους οἶδας, φησι, τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Κύριον, τί δήποτε παρέχων οὐ παύη τούτοις ὀχλήσεις αἰεὶ καὶ πράγματα ; Κάκεινος ὑπολαβὼν τὴν ἰαυτοῦ κακίαν καὶ ἀκῶν ὁμολογεῖ καὶ φησιν. Ὅτι περ αὐτοὺς ὄρῳ τὸ ἀγαθὸν μετιόντας, καὶ ὄρῶν οὐκ ἀνέχομαι. Ταῦτα εἰπὼν, εὐθὺς ἔφυγε.

15'. Οὕτω δὲ πέμπτη μεταξὺ διήλθεν ἡμέρα καὶ προσβάλλει πάλιν ὁ χαλιπὸς οὗτος τῷ ἁγίῳ πολέμιος μετὰ τοῦ πονηροῦ περὶ αὐτὸν στίφους καὶ τῆς συνήθους ἐκείνης μηχανῆς καὶ σκαιοῦτος · ἰδοῦσκον δὲ σχοινίους πάντοθεν τὸν οἰκίσκον διαλαβόντες, ἔλκουν τὴν αὐτὸν ὄλαις χερσὶ καὶ ἀλλήλοισι ἐπιεικέυσσθαι καθάπερ ἐν πλῆθει φιλεῖ γίνεσθαι · Ὁρᾶτε, λέγουσθε, κατὰ τοῦ παρακειμένου κρηνοῦ ῥίψωμεν τὸν Ἄβραμῖον. Ὁ δὲ (ὁ ψυχῆς ἀπτοῦτου ! ὁ γενναίου φρονήματος !) οὐδὲ πρὸς οὕτω σκαιοτάτην ἐπίνοιαν ἰδέσθαι καὶ καταπέπληκτο, ἀλλ' · « Ἐκύκλωσάν με ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, » ἡρέμα ὑπέψαλλε, « καὶ ἐξεκαύθησαν ὡς πῦρ ἐν ἀκάνθαις, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς, » Ταῦτα ὁ μὲν καθ' ἑαυτὸν ὑπεφώνει · οἱ δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ δέους ἠλεύοντο, καθάπερ τινὸς στρατηγοῦ γενναίου, μηδὲ ψιλὴν ἀπειλὴν ὑπομείναντες. Οὕτως μὲν οὖν ὁ ἱερός οὗτος Ἄβραμῖος καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος τῆς πνευματικῆς ἀνέπτυ φιλοσοφίας.

C 12'. Κάκεινα δὲ χρῆ τοῖς περὶ αὐτοῦ λοιπὸν ἐπισημῆνασθαι διαγήμασιν, οὐδενὸς εἰς θαύματος λόγον τῶν προλαβόντων λειπόμενα, ὡς οὐ μόνον ἀκτίνα πέμποι αἰεὶ φαιδρὰν ἀπὸ τοῦ προσώπου, καίτοι μὴ ἔρρωμένως ἔχων τοῦ σώματος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἄγαν ἐγκρατείας τακρῶς τε καὶ ταλαιπῶρως, ἀλλ' ὅτι κἂν τῷ καιρῷ τῆς ἐσχάτης ἐκδημίας καὶ ἀναλύσεως τὸ τοιοῦτον ἐρύθημα τὴν οἰκίαν οὐκ ἠγνόησε φύσει, ἀλλ' ἀκμαῖον ἔτι καὶ ἀνθηρὸν ταῖς παρειαῖς ἐπικαθητο · καὶ τὸ δὴ τούτων πολλῶν χαριέστερον, ὅτι καὶ ἀπεριβέβητο ῥάκη παρ' ὅλον αὐτῷ τὸν ἀσκητικὸν ἐκείνον ὑπηρετήσαντα βίου (ἔτος δὲ πεντηκοστὸν ὁ Ἀβραμῖος ἤσκητο) οὐκ εἶξε τῷ τοῦ χρόνου μήκει καὶ διεβρύη, ἀλλ' ἐν ἴσῃ διὰ παντὸς ἦν ἀκμῆ καὶ νεότητι, τὸ σῶμα τῷ ἁγίῳ περικαλύπτοντα. Καιρὸς δὲ λοιπὸν ἐπὶ τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐκείνο μεταβῆναι διήγημα, καὶ ὁ τοῦ κατὰ Θεὸν ζήλου, καὶ τῶν ἀποστολικῶν αὐτοῦ σπλάγγων, καὶ τῆς φιλοστοργίας ἐπὶ τὸ ἐπισημότατον · τοῦτο δὲ καὶ μόνον λελθὲν κατηφείας μὲν ἅμα καὶ πάθους πρότερον τὰς φιλανθρώπους πληρώσει ψυχᾶς, ἡδονῆς δὲ πάλιν ἀπὸ τοῦ τέλους καὶ εὐθυμίας, καὶ πείσει μὴ ἀπογοινώσκειν ἑαυτῶν κἂν εἰς ἔσχατον κακίας κατενεχθῶσιν. Ἔχει δὲ οὕτως ·

D 13'. Ἐτελεύτησεν ἀδελφὸς κατὰ σάρκα τῷ Ἀβραμῖ · ἐτελεύτησε δὲ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ ἡ παῖς κομισθῆν

ἰκία καὶ ὄρφανὴ παντάπασι καταλείπειτο · ἦδη γὰρ ἦν καὶ ἡ μήτηρ προτεθνηκυῖα. Λαβόντες τοιγαροῦν οἱ προσήκοντες αὐτὴν, ἰδόμενον ἄρτι γεγονυῖαν ἔτος, ἄγουσι παρὰ τὸν πρὸς πατρός θεῖον, τὸν θεῖον ὄντως Ἀβραάμιον. Ὁ δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ζῆμιαν παρμυθούμενος, καὶ τὴν παιδα τῆς πολλῆς ἐκείνης νεώτερος καὶ ὄρφανίας κατελήσας, ὑποδέχεται χερσὶν ὑπταίαι αὐτὴν, ἀπονέμει τε αὐτῇ τὸν ἕξω τοῦ κελίου οἰκίσκον, καὶ ἦν τὸ λοιπὸν ἐπ' αὐτὴν ὑπὸ θυρίδι προκύπτων, Γραφάς τε αὐτὴν τὰς ἱεράς ἐκπαίδευσιν, ὅδον τε αὐτῇ τὴν ἀρίστην ὑποδεικνύων, ἐκέρρυννύων τε πρὸς τοὺς πνευματικούς ἀγῶνας καὶ ὑπαλείφων · καὶ ὁλως καθάπερ τις ἄετός ἦν, ἀνέχων τῷ περὶ τὸν νεώτερον, συνεπικουφίζων τε, καὶ διαβασταζῶν, καὶ τέμωνων σὺν αὐτῇ τὸν ἄερα, καὶ οὕτως πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ὕψος διδάσκων αὐτὴν ἵπτασθαι. Ἡ δὲ καὶ σφόδρα ἔτι νέα καὶ οὕτως ἄωρος οὔσα, ὅμως ἐπεδίδου πρὸς ταῦτα καὶ μείζονα πολλῶ τῆς ἡλικίας τὴν ἀρετὴν ἐπεδείκνυτο, ἐπ' οἷς ἠγάλλετο μὲν τὰ σπλάγγνα καὶ τὴν καρδίαν Ἀβραάμιος, καθάπερ ἐκεγνησία θυγατρὶ πατῆρ, καὶ ἀπροσκόπως αὐτὴν ἀνύσαι τὸν δρόμον τῆς ἀσκήσεως ἠύχετο. Ἐχαιρον δὲ καὶ πάντες, ὅτι ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ τοσαύτην εἶχε περὶ τὰ πνευματικὰ εὐδοκίμησιν καὶ οὕτως ἦν περὶ αὐτῆς σπουδαία τε καὶ φιλόπονος.

18'. Ἐν τούτῳ ἑαυτὴν οὔσαν καὶ οὕτω θαυμάζομένην, ἐπειδὴ καὶ προοῦσαν εἶχε τὴν ἡλικίαν καὶ εἰκοστὸν ἤδη γέγονεν ἔτος, ἀνὴρ τις, μοναχὸς μὲν τὸ σχῆμα, τὴν δὲ γνώμην φθόρος καὶ μίσητος, κατὰ φιλικίας νόμον τῷ μακαρίῳ φοιτῶν, καὶ ὀφθαλμοῖς ἰδὼν αὐτὴν ἀκολάστοις, ἀτοπον, οὐκ οἶδα πῶς, ἔρωτα καὶ αὐτῇ ἐμποιεῖ τῆς πρὸς αὐτὸν ὀμιλίας, τέχνη δὲ τοῦτο πάστω καὶ σκαιωρίᾳ τοῦ πονηροῦ, ἵνα καὶ ἀρετὴν τοσαύτην παίγιον πικρᾶς φιληδονίας ποιήσῃται καὶ ψυχῆς πάλιν ἱεράς, τῆς Ἀβραμίου φημί, δι' ἀθυρίας οὕτω μεγίστης καὶ συμφορᾶς περιγένηται · ἀναγκαστομένη οὖν ὑπὸ τοῦ ἀκολάστου τούτου ἔρωτος ἡ καρθίνος, ἐξάγει διὰ τῆς θυρίδος ἑαυτὴν καὶ συγγνωμένη τῷ μιαιφῶ ἐκείνῳ, καὶ τὴν χαλεπὴν ἐπιθυμίαν πληρώσασα, ἐπλήγη τὴν ψυχὴν εὐθείας καὶ σφοδρῶς ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσι καταφυγεῖσα περιπαθῶς ἄγαν αὐτὴν ὠλοφύριτο · Οὐαὶ μοι, ἐγὼ ἡ δειλαία, βῶσα, οὐαὶ μοι, ἡ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ ναὸν ἐνυβρίσασα, ἡ μολύνασα τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικὴν, ἡ τὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ πλάσμα μίανασα · φεῦ μοι τῇ ταιλικώρῳ ! φεῦ τῇ πασῶν ἀθλιωτάτῃ γυναικῶν, ὅτι πάντα τὸν ἔμπροσθεν τῆς ἀσκήσεως χρόνον βραχυτάτης ἡδονῆς ἀπεδόμην ! φεῦ, ὅτι τὰ πρὶν οἰκοδομηθέντα μοι πάντα εἰς κενὰ καὶ μάτην πεπόνηται ! ποίους ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίσω, τυφλώττοντας αὐτοὺς ἀκολάστοις βλέμμασιν ἔχουσα ; ποία τοῦ Θεοῦ δεηθήσομαι γλώττῃ ; χεῖρῃ δὲ ποία κινήσω πρὸς ἱερασίαν, ἐν ἡδοναῖς αὐτὰ μολοσμένα καὶ ῥήμασι καὶ φιλήμασι φέρουσα ; μετὰ ποίας δὲ παρρησίας τῇ θυρίδι προσέλθω, θυρίδι ἐκείνῃ, δι' ἧς ἐπέρμι μου τὰ γλυκία τῷ λάρυγγι λόγια ; πῶς δὲ τῷ θεῷ προσμιλήσω, ἡ τὰς ἐκείνου ἐντολὰς παραβάσα, ἡ τὰς πρὸς αὐτὸν ψευσαμένην ἐπαγγελίας, ἡ ἑναγῆς, καὶ φαῦλης, καὶ μιαιφῶς, καὶ σώμα ῥυπωθεῖσα καὶ τὴν

A vero erat plane infans, et ambobus parentibus orba; mater enim jam ante erat mortua. Illam ergo accipientes, qui ad ipsam attinebant, jam septimum annum agentem ducunt ad patrum, nempe ad divinum Abramium. Qui et fratris jacturam consolans, et misertus puellæ teneræ ætatis et orbitatis, supinis eam accipit manibus: et ei attribuit domunculam, quæ erat extra cellam: eamque de cætero prospiciebat ex fenestra, et eam sacras docebat litteras, optimamque viam ei indicabat, nec non confirmabat et excitabat ad certamina spiritualia: ac in summa, puellæ erat veluti quædam aquila, quæ pullum alis sustinet, allevatque, et portat, et cum eo scindit aerem, sicque eam docebat volare ad virtutis altitudinem. Illa autem, etsi esset ætate, tenera, et immatura, ad hæc tamen incrementum accipiebat, et majorem, quam licebat pro ætate, ostendebat virtutem. Propter quæ toto corde et visceribus exultabat Abramius, non secus, atque pater propter suam filiam: et rogabat, ut sine offensione posset cursum perficere exercitationis. Lætabatur autem omnino (Gr. lætabantur omnes), quod in ea ætate tantum valeret in rebus spiritualibus, et in eis esset adeo studiosa et diligens.

XIX. Cum ea autem esset ejusmodi, et in tanta haberetur admiratione, ubi processit ætate, et jam pervenit ad annum vicesimum, vir quidam habuit quidem monachus, mente autem perditus et sceleratus, lege amicitie accedens ad beatum, cum eam aspexisset oculis impudicis, turpem quoque ei injecit amorem cum eo congregiendi. Erat autem hoc omnino ars et astus maligni, ut tantam virtutem efficeret ludibrium obscenæ libidinis, et sacrosanctam Abramii animam superaret per maximam animi ægritudinem et calamitatem. Ab impudico ergo amore coacta virgo, seipsam educit extra domunculam, et cum scelerato illo et exsecrando congressa, acri expleta cupiditate, protinus fuit animo saucia: et propter ea quæ admiserat, vehementer compuncta, seipsam deflebat, valde miserabiliter clamans; Hei mihi miseræ, hei mihi, quæ Dei templum violavi, quæ pollui illam regiam imaginem, quæ iniqui navi figmentum ejus manuum. Hei mihi miseræ, hei omnium infelicissimæ feminarum, quod violavi pactum cum Deo conventum, quod omne præteritum tempus exercitationis brevissima vendidi voluptate. Hei mihi quod omnia, quæ a me antea fuerant ædificata, inania evaserunt et irrita. Quibus oculis ego cælum intuebor, eum eos habeam cæcutientes impudicis aspectibus? Quanam lingua Deum precabor, vel quænam labra movebo ad supplicationem, cum ea feram inquinata libidinis et verbis et oculis? Cum quanam autem fiducia accedam ad fenestram, fenestram, inquam, illam, per quam meo gutturi affluebat dulcia eloquia? Quomodo autem patrum alloquar, quæ transgressa sum illius mandata, quæ non servavi ei facta promissa, quæ sum improba, scelerata et exsecranda,

corporeque polluta et animo ? Hei mihi, quid de me fiet? Quo me vertam? Cur sum adhuc superstes? utinam mors ad me venisset ante libidinem. Utinam prius rapta fuisset ex corpore, ut mortis donum haberem puritatem corporis. Nunc autem quinam fontes lacrymarum mihi poterunt tantas sordes abluere? Eam sic acerbè deflentem, per eum dolorem malignus arripit ad desperationem, veluti timens, ut arbitrator, ne per poenitentiam fieret promptiori et alacriori animo, et longe magis et vehementius reluceret, quam prius. Desperans ergo suam salutem, aufugit in civitatem quamdam Asum nomine, quæ aberat duorum dierum itinere: et diversans in quodam diversorio, cum mutasset habitum, et vestem sumpsisset sæcularem, erat cuius volenti prompta ministra acerbæ voluptatis.

XX. Cum illa ergo sic se haberet, etsi esset proposita ad lascivos illiciendos oculos, Abramio quiescenti in interiore cella existit tale somnium: Videbatur ei draco ingentis magnitudinis, et aspectu horribilis, a sua caverna prorepssisse, et veniens ad ejus domunculam, quæritus erat, columbam devorasse: deinde rursus suam repetiisse speluncam. Ille ergo excitatus præ timore, tristi animo erat, et conturbato: et suspicans illam visionem significare persecutionem aliquam adversus Ecclesiam, de cætero erat vehementius intentus orationi, rogans ut ei aperte revelaretur visio. Non diu autem tardavit eventus: sed tertio die postea videbatur rursus videre illum draconem emersisse ex eo loco, quem subierat: et cum ad eum prorepssisset, et ejus pedibus caput submisisset, illum quidem protinus esse disruptum: columbam autem, quam fuisse ab eo devoratam præcedens ostenderat somnium, totam puram et immaculatam e medio ejus ventre evolasse. Hæc cum vidisset, et existimasset visionem significare aliquem lapsum animæ filiæ fratris sui, conturbatus, et animi ægritudine affectus prospiciens e fenestra: Maria, Maria mea, inquit, quid est, o filia, quod tibi tantam attulit socordiam, ut totos hos duos dies non moveris os ad laudes, non reddideris consuetas glorificationes, non petieris doctrinam, non eloquiorum illorum auditionem, quæ fuerunt melle et favo ori tuo dulciora?

διδασκαλίαν αἰτῆσαι, μὴ λογίων ἐκείνων ἀκράσιν, ἀ καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί σου καθίσταντο;

XXI. Cum hæc dixisset fratris filiæ, et nihil ab ea audivisset (quomodo enim, cum illa in diversorio versaretur in amoribus et comessionibus?) aperte cognovit visionem de ea significare: et protinus gravissimo dolore affectus, et in visceribus supra modum cruciatus, suspirio veluti quodam fumo ex interna flamma emissio, Deum rogabat, ut ea respiceret et exurgeret, et rediret ad priorem probæ vitæ institutionem. Nam etsi tunc ignorabat, quomodo abscessisset, et locum, in quo Maria versabatur: quod tamen latenter recessisset, et propter visionem illam, quæ apparuerat, non bonam spem de ea conceperat. Duos itaque annos Deum

ψυχὴν; Οἱμοι, τίς γίνωμαι; ποῖ τράπωμαι; ἵνα τί ἐτι περίεμι; ὄφελον ἐπῆλθέ μοι πρὸ τῆς ἐπιθυμίας ὁ θάνατος! ὄφελον προαηρηπάσθην τοῦ πτώματος, ἵνα κἀν θανάτου δῶρον εἶχον, τὴν ἀγνείαν τοῦ σώματος! Νῦν δὲ ποῖαί μοι πηγαὶ θαυρῶν τοσοῦτον ἀποπλῦναι ῥύπον δυνήσονται; Ταῦτα καὶ τοιαῦτα πικρῶς ἀποδυρομένην προαρπάζει διὰ τοῦ τοιοῦτου πάθους αὐτὴν ὁ πονηρὸς εἰς ἀπόγνωσιν, καθάπερ οἶμαι δεδοικῶς μὴ σφοδρότερα χρῆσθαι διὰ τῆς μετανοίας τῇ προθυμίᾳ καὶ μείζον λάμπῃ τοῦ προτέρου παρὰ πολὺ καὶ σφοδρότερον. ἀπογνοῦσα τοίνυν τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν, εἰς Ἄσόν τινα πόλιν ἀποδιδράσκει, δυνεὶ ὁδὸν ἡμερῶν ἀπέχουσαν· καὶ πρὸς τινι καταλύσασα πανδοχείῳ τὸ σχῆμά τε διαμείψασα καὶ κοσμηκὴν ἐσθῆτα μεταβαλοῦσα, πρὸ χειρὸς ἦν τὰ βουλομένη παντὶ, πικρᾶς ἡδονῆς ὑπηρέτις.

Κ'. Ταῦτα τοίνυν ἐκείνης ἐχούσης καὶ θήρατρον οὕτω λίχνους ὀφθαλμοῖς προκειμένης, γίνεται ὄναρ εἰς τὸν ἐνδοτέρω οἰκίσκον ἡσυχάζοντι Ἀβραμίῳ τοιοῦτον· ἰδὲ οὐκ εὐδοκίαν αὐτῷ μεγέθει μάλιστα καὶ δεινὸν ὑποβλέπων τῶν οἰκίῳ φωλεῶν ἀνεργύσας καὶ παρὰ τὸν αὐτοῦ οἰκίσκον ἔλθων περιστερὰν ἔνδον οὖσαν καταπιεῖν· εἶτα πρὸς χυραμοὺς αὐθις τοὺς ἑαυτοῦ καταδύνα· διυπνισθεὶς οὖν ἐκείνος ὑπὸ τοῦ δαίγματος, ἄθυμος ἦν καὶ τεταραγμένος, καὶ τὴν ὄψιν διωγμὸν τινα προσημαίνειν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπολαβὼν, εὐχῇ τοῦ λοιποῦ συντηνωτέρᾳ προσέκειτο, ἐκκαλυφθῆναι σαφῶς δέομενος αὐτῷ τὰ τῆς ὄψεως· καὶ ἡ ἐκβασίς οὐκ ἐβράδυνεν· ἀλλὰ μετὰ τρίτην ἐξ ἐκείνου ἡμέραν ἰδὲ οὐκ εὐδοκίαν πάλιν ἐκείνον ὄραν, ἐχέειδεν ὅπου κατέβη πρότερον ἀναδύνα καὶ παρ' αὐτὸν ἐρπύσαντα τοῖς αὐτοῦ τε ποσὶ κεφαλῇ ὑποσχόντα, τὸν μὲν αὐτίκα μάλᾳ διαβράγῃναι, τὴν δὲ περιστερὰν, ἡ καταπιεῖν αὐτὴν ὁ προλαβὼν ὑπέδειξεν ὄναρ, ἀρῆρπον ὄναρ καὶ καθαρὰν ἐκ μέσης αὐτοῦ τῆς γαστρὸς ἀναπτῆναι· ταῦτα ἰδὼν καὶ ἵνα κρίνας τῆς ἀνεψιᾶς ὄλισθεν ψυχῆς ὑποφαίνειν τὴν θέαν, θαυροῦ τε καὶ ἀθυμίας εὐθιῶς ὑποπλησθεὶς καὶ οὕτως ὡς εἶχε τεταραγμένος τῆς θυρίδος προκύψας· Μαρία μου, Μαρία μου, φησὶ, τί σοί, ὦ τέκνον, ἐστὶ τὸ ῥάθυμιόν ἐμποίησαν τοσαύτην, ὡς παρ' ὄλας δύο ταύτας ἡμέρας μὴ στόμα κινήσαι πρὸς αἴνεσιν, μὴ τὰς συνήθεις ἀποδοῦναι δοξολογίας, μὴ προσελθεῖν τῇ θυρίδι, μὴ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί σου καθίσταντο;

ΚΑ'. Ταῦτα πρὸς τὴν ἀνεψιᾶν δῆθεν εἰπὼν καὶ μηδὲν παρ' αὐτῆς ἀκούσας (πῶς γάρ; ἐκείνης ἐν τῷ πανδοχείῳ περὶ ἔρωτας καὶ κώμους ἀσχολουμένης), ἔγνω σαφῶς, τὴν ὄψιν περὶ αὐτῆς ὑπαινέττεσθαι καὶ ὀδυνηρότατα παραχρῆμα διατεθεὶς τὰ σπλάγγνα τε ὑπεραλγῆσας καὶ στεναγμὸν, οἰονεὶ τινα καπνὸν τῆς ἐνδοθεν φλογός, ἀναπέμψας, ἰδέετο τοῦ Θεοῦ τὸ λοιπὸν, ὥστε ἀναψῆσαι πάλιν αὐτὴν, καὶ διακυσθῆναι, καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν εὐδοκίμησιν· εἰ γὰρ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀποδημίας ἠγνόει, καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ τῆνικαῦτα Μαρία δειτρίδεν, ἀλλὰ τὸ λελεθὸς τῆς ὑποχωρήσεως καὶ ἡ φανείσα ὅψις ἐκείνη οὐκ ἀγαθὰς παρέιχεν αὐτῷ περὶ

αὐτῆς τὰς ἐλπίδας. Ἐπὶ δὲ οὖν ἔτεσσιν ἰδίῳ A
 περὶ αὐτῆς τοῦ Θεοῦ ἡ γὰρ διπλὴ τοῦ ὄνειρατος
 ὄψις τὸ τοῦ χρόνου διετίς ὑπέσθημαι· περὶ δὲ τὴν
 τοῦ δευτέρου ἔτους τελευταίην ἐπάνεισι τις τῶν φίλων,
 ὃς ἐτύγγαυε παρ' αὐτοῦ κατὰ ζήτησιν ἐκείνης ἀπ-
 οσταλαμένος, ὅποι τε ἡ ἀνεψία διατρίβει καὶ παρὰ
 τίνι καὶ ὅπως, σαφῶς πάντα μνηύων τῷ Ἀβραμίῳ·
 καὶ παραχρῆμα μὴ μελλήσας ἐκείνος μηδὲν, μηδ'
 ἀναβαλλόμενος, ἀλλὰ μακρὰ χαιρὸν εἰπὼν καὶ γῆρα,
 καὶ ἡσυχίαν, καὶ μοναχικῶς καὶ στήματι καὶ μνήματι,
 ὅπως ψυχὴν τῶν δικτύων ἐξελκύσῃ τοῦ διαβόλου,
 καὶ στρατιωτικῆ μὲν χρῆσάμενος τῇ στολῇ, ἐνθήμε-
 ρος δὲ τῷ κόλπῳ καὶ νόμισμα ἐν (τοσοῦτου γὰρ
 ἐτύγγαυεν εὐπορῶν), ἵππον τε μισθωσάμενος, καὶ
 τούτου τὸ τάχος ἐπιβάς, κατὰ τὸν πρῶτον καὶ οὗτος B
 Ἀβραὰμ τῆς ἐπὶ τὸ πανδοχεῖον φεροῦσης ἡψατο. Ὁ
 μὲν γὰρ κατὰ τῶν πέντε βασιλέων ἐστρατεύσας
 Ἄωτ τῶν τούτου ἀδελφιδῶν ἀνεσώσατο τῆς αἰχμαλω-
 σίας, ὃ δὲ πρὸς πάλιν τῷ ἀντικειμένῳ χωρήσας καὶ
 κατὰ κράτος τούτου ἐλὼν, τὴν οἰκίαν ἀδελφιδῆν
 ἤγαγεν.

ΚΒ'. Καταλαβὼν τοίνυν τὸ πανδοχεῖον, οἷά τις
 ἑμπειρὸς θηρατῆς καὶ παλαίης τοιαύτης θήρας τι
 τυχῶν, παρετήρει τῆδε κάκεισι, εἴ που μικρὸν ὑπο-
 βλεῖσθαι δυναθείη τὸ θήραμα· ἐπεὶ δὲ πολὺς ἐτρέβετο
 χρόνος αὐτῷ, καὶ οὐκ εἶχεν, ὅπως τὴν ζητουμένην
 θεάσεται· τοσοῦτ' γὰρ ἐκείνη σὴ φρονεῖ ὀφθαλμοῖς
 ἐφυλάττετο, ὅση τούναντίον λίχνος καὶ ἀκολάστοις
 ἐπέτραιεν· ἐπεὶ τοίνυν οὕτως εἶχε καὶ περὶ τὴν
 θίαν αὐτῆς ἀδυνατῶς, ἐπινοοῖται τι πρᾶγμα. ὃ καὶ
 μόνον ἱκανὸν παραστήσαι τὸν πολὺν αὐτοῦ ζῆλον C
 ἐκείνου καὶ ὅπως ὑπὲρ τοῦ σώσαι ψυχὴν οὐδενὸς τὸ
 παράπαν ἀπέχετο· πλάττεται μὲν γὰρ ἑραστοῦ καὶ
 σχῆμα καὶ τρόπον, ὃ μικροῦ τῆς τῶν ἀγγέλων πα-
 ρακτόμενος ἀυλίας, ἔρωτά τε σαρκικῶν ἑρῶν ὑποκρί-
 νεται· καὶ ἡρέμα τῷ πανδοχεῖ προσελθὼν Ἀκούω
 κόρην τινὰ καρὰ σοί, φησί, κάλλει περιφανῶς δια-
 πρέπουσαν τοῦ πανδοχείου προϊσταμένην, ἱταρικῶς
 τοὺς βουλομένους δέχεσθαι· ταύτης κάγω τοίνυν
 ἰοῶν ἀρικόμην. Καὶ ὁ πανδοχεὺς πρὸς τὴν πολιὰν
 βλέψας τοῦ Ἀβραμίου, ἀγνοῖαν δὲ τοῦ δράματος
 ἔχων καὶ οὐκ εἰδὼς τί βουλόμενος ἑρῶν ὑπεκρίνετο,
 ἔμυσάτετο μὲν αὐτὸν τῇ ψυχῇ καὶ πολλὴν ἀκολα-
 σίαν αὐτοῦ καὶ ἀσελγίαν κατεγίνωσκεν, ὅτι μηδ'
 ἐν γῆρα τοσοῦτ' αὐτὸν καὶ πολλὰ σωφρονεῖν ἀνέχοιτο,
 ἀλλ' οὕτως ἀπάθων πολὺ τῆς ἡλικίας ὁ τρόπος. D
 Ὅτως δὲ μὴ τῶν ἐπὶ τῇ κόρῃ μισθῶν ἀποστερη-
 θεία, διερεθίζειν δῆθεν ἰδοῦναι καὶ ὑποκνίσειν, καὶ
 εἰς πλείονα τὸν ἅγιον τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκαλεῖν, τὴν
 κόρην μὴ ἀπλῶς ὡραίου καὶ καλῆν εἶναι λέγων,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν τοσοῦτον ἀμείνονα, ὅση
 καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθίων τὸ ῥόδον φαιδρότερον· ὄνομα δὲ
 αὐτῆς Μαρία.

ΚΓ'. Ταῦτα τοῦ πανδοχεῖος εἰπόντος, ἀκούσας τοῦ
 ὀνόματος ὁ Ἀβραμῖος, ἔγνω ταύτην ἐκείνην εἶναι
 σεφῆς καὶ οὐκέτι ἐπιδοιάζων ἦν, ἀλλ' ὁ κόλπος
 εὐδῆς εἶχε τὴν χεῖρα καὶ τὸ νόμισμα τῷ ξενόδοχῳ
 καταβαλὼν, δεικνὸν τε παραθεῖναι καὶ τὴν κόρην
 ἐπὶ τὸ δεικνὸν ἐξαγαγεῖν ἐπιτρέπει· πολυτελῶς

pro ea rogavit. Somnii enim duplex visio, biennium
 temporis significabat. Circa finem autem secundi
 anni revertitur quidam amicus, qui ad eam quæren-
 dam fuerat ab ipso missus, ubinam versaretur fra-
 tris filia, et apud quem, et quomodo, omnia aperte
 significans Abramio. Ille vero statim nihil cuncta-
 tus, sed multum valere jubens et senium, et exercita-
 tionem, et silentium, monasticumque habitum et
 incessum, ut liberaret animam a laqueis diaboli,
 cum vestem induisset militarem, et in sinum num-
 mum unum immisisset (tantum enim erat ei opus)
 et equum conduxisset, et eum quamprimum con-
 scendisset, ipse quoque instar primi Abrahæ, viam
 iniiit, quæ ducebat ad diversorium. Nam ille qui-
 dem expeditione suscepta adversus quinque reges,
 Lot fratris filium servavit a captivitate. Hic autem,
 cum in certamen processisset contra adversarium
 et eum vi expugnasset, reduxit sui fratris filiam ad
 priorem virtutis exercitationem.

πρὸς τὴν προτέραν αὐτῆς ἀρετῆς ἀσκήσιν ἐπαν-

XXII. Cum pervenisset itaque ad diversorium,
 nonsecus ac venator peritus, huc et illuc observabat,
 sicubi posset prædam parumper aspicere. Verum
 tempus ad eo terebatur, et eam, quam quærebat,
 non poterat aspicere. Illa enim pudicos tantum vi-
 tabat oculos, quantum contra accurrebat ad lasci-
 vos et impudicos. Cum ergo sic eam non posset in-
 tueri, excogitat rem quamdam, quæ vel sola po-
 test ostendere magnum illius zelum, et quemad-
 modum, ut servaret animam, a nulla re omnino ab-
 stinebat. Amatoris quidem simulat et habitum, et
 mores, qui eo pervenerat, ut esset, sicut angeli,
 prope expers materiæ: et fingit se amare amore
 carnali. Itaque sensim accedens ad dominum diversor-
 sorii: Audio, inquit, apud te esse puellam insigni
 pulchritudine, quæ præest diversorio, et volentes
 admittit amatores. Illius igitur quoque captus amore,
 huc accessi. Præfectus autem diversorii intuens
 ad canos Abramii, rem vero ignorans, et nesciens
 quidnam sibi volens se amare simularet, animo
 quidem eum abominabatur, et eum magnæ damna-
 bat impudicitiae et intemperantiae, quod nec in tanta
 quidem senectute et canitie sustineret esse tempe-
 rans, sed ejus mores adeo discreparent ab ætate.
 Ne autem privaretur mercede, quam propter puellam
 erat habiturus, visum est illi senem provocare
 et incitare, aque ad majorem accendere libidinem,
 dicens esse quidem puellam elegantem et pulchram,
 et aliis feminis tantum præstantiorem, quantum est
 rosa lætior cæteris floribus: nomen autem ei esse
 Mariam.

XXIII. Hæc cum dixisset dominus diversorii, au-
 dito nomine, Abramius aperte cognovit hanc esse
 illam, neque dubitabat amplius. Manu igitur in si-
 num immissa, et nummos soluto domino diversorii,
 jubet parari cœnam, et introduci puellam. Cœna
 itaque opipare parata, diversorii dominus ad eum

educit puellam, quæ valde erat delicata, mollis et dissoluta. Quam cum vidisset sic meretricie ornatam Abramius, corde medio sauciatur : et conabatur quidem cohibere lacrymas, ne actum prodentes puellam effugarent, earum tamen minime poterat sistere fluxionem, victusa doloris necessitate, unde etiam guttatim lacrymabatur, in alteram partem convertens faciem, et a genis repellens lacrymas. Ut autem hujus rei omnem auferret suspicionem, amatoris apud eam verbis utebatur, annuebatque et suaviter arridebat, et alia omnia faciebat, quæ possunt provocare, et ad amorem accendere. Illa autem vicissim Abramo offerebat osculum, et arcte collum ejus amplectebatur. Interim vero cum sensim redolentem castorum et exercitationi deditorum membrorum fragrantiam sensisset, et vitæ prioris esset recordata et boni castitatis, et a quantis bonis excidisset misera, valde lacrymabatur et ingemiscebatur, et : Væ mihi miseræ, dicebat, væ mihi, quæ sum implicata tot funibus peccatorum. Hei mihi, quid agam? Quomodo me nunc terra non devorat? Propter quæ in magnam adductus dubitationem dominus diversorii, ut qui nihil sciret eorum quæ præcesserant : Maria, domina mea, dicebat, hoc totum biennii tempus jam tecum degens, nunquam te vidi ad tantam adductam tristitiam et animi ægrotudinem. Præ dubitatione itaque deficio et contremisco, cogitans, undenam et quonam modo hæc dicere tibi venerit in mentem. Illa autem, tanquam ei causam significans: Utinam, inquit, duobus annis ante decessissem. Sic enim fuisset omnino inter beatas.

XXIV. Propter hæc veritus divinus Abramius, ne ipse evaderet manifestus, deinde aufugeret filia ejus fratris, ut quam magna illa morderet prænitentia, et quæ non amplius ferret eum intueri, cujus præcepta tam aperte contempsisset, et sic aufugeret præda ex mediis ejus manibus, priusquam totam, escam devoraret; et propterea volens omnem auferre suspicionem, petulantiores mores amatoris suscipiens : Reprime, dicebat, o mulier, hæc tristia verba. Non enim ideo huc convenimus, ut recordereris eorum, quæ fecisti. Et conversus ad dominum diversorii : Amice, inquit, affer nobis cito quæ parasti, ut ambo collætetur; e longinquo enim, D ut vides, accessi propter ipsam. Lauto itaque exhibito convivio, qui totos quinquaginta annos ne sustinuerat quidem aspicere mulierem, et nec panem quidem, nec aquam, quæ sunt maxime necessaria, sumpserat ad satietatem, vinum bibit, et vescitur carnibus, et convivatur cum meretrice. Nam beatum quoque sciebat Paulum, ad quem ipse intuebatur, et cujus viscerum et zeli contendebat esse imitator, se aliquando purificasse, et caput etiam rasisse, Timotheum etiam circumcidisse, et ita ne Judaismo quidem pepercisse, ut infideles animas attraheret ad pietatem.

XXV. Cum sic ergo essent convivati, se invicem

A τοιγαροῦν τὸ δεῖπνον ὁ πανδοχεὺς εὐτραπέσιας, ἐξάγει τὴν κόρην ἐπ' αὐτὸ, θρυπτικῶς εὐ μάλα καὶ ἀβρώς τε καὶ ἀνειμένως ἔχουσας, ἣν ἰδὼν οὕτως ἑταιρικῶς διεσκευασμένην Ἀβράμιος, μέσην τιτρούσκει τὴν καρδίαν καὶ σιγῇ μὲν ἐπέχειν ἐπειράτο τὰ δάκρυα, μὴ φυγαδύσσει τὴν κόρην τὸ δράμα μηνύσαντα· τὰ δὲ ὁμῶς στήσαι τὴν ῥοὴν οὐκ ἠδύνατο νικώμενα τῇ τοῦ πάθους ἀνάγκῃ, ὅθεν ἐδάκρυεν ἀστακτι, τὸ προσωπον ἐπὶ θάτερα στρέφων καὶ τὰ δάκρυα τῶν παρειῶν ἀπωθούμενος. Ἴνα δὲ κλέψῃ πᾶσαν ἐπὶ τούτων ὑπόνοιαν, καὶ λόγους αὐτῇ προσήγειν ἐρωτηκοὺς, ἐνένευέ τε, καὶ ἡδὺ προσεγγέλα, καὶ λίαν ἐπαγωγῶν ἐμειδία, καὶ τᾶλλα πάντα ἐποίει, ὅσαπερ ὑποκνίσαι καὶ ἀναφλέξαι πρὸς ἔρωτα δύναται. Κέκεινη πάλιν ἀντεπήγειν Ἀβραμίῳ τὸ φιλημα B περιπλακείσα προσφυῶς τὸν τράχηλον κατησπάζετο· ἐν τούτῳ δὲ τῆς ἀποζούσης τῶν ἀγνῶν τε καὶ ἀσητικῶν μελῶν εὐωδίας ἡρέμα ὑπαισθημένη, τῆς τε προτέρας πολιτείας ἀναμνησθεῖσα καὶ τοῦ τῆς ἀγνείας καλοῦ καὶ οἴων ἢ δυστυχῆς ἐξέπεσεν ἀγαθῶν, ἐδάκρυε μάλα θερμῶν, καὶ ὑπέστεινε, καὶ, Οὐαί μοι, εἶπε, τῇ ἀθλία! οὐαί μοι, τῇ τοσοῦτων ἀμαρτημάτων σχοινία περικειμένη! οἴμοι, τί δράσω; πῶς οὐκ ἂν με νῦν ἢ γῆ καταπίοι; Ἐφ' οἷς ὁ πανδοχεὺς ἀπορούμενος, οἷα μηδὲ εἰδῶς τι τῶν προλαβόντων· Μαρία, Μαρία, κυρία, εἶπε, διετῆ δὴ τούτων ἄρτι συνδιάγων σοι χρόνον, οὐδέποτε σε πρὸς τοσαύτην κατήφειαν καὶ ἀθυμίαν εἶδον κατενεχθεῖσαν· ἐκλύομαι οὖν ὑπὸ τῆς ἀπορίας καὶ τρέμω, πόθεν ἄρα καὶ ὅπως τοιαυτὰ λέγειν ἐπήλθε σοι. Ἡ δὲ, ὡςπερ αὐτῷ C γνωρίζουσα τὴν αἰτίαν· Διότι [Τί ὅτι?], φησί, μὴ πρὸ δύων τούτων ἐτελεύτησα χρόνον! οὕτω γὰρ ἂν ἤμην πάντως ἐν μακαρίαις.

ΚΔ'. Πρὸς ταῦτα δεῖσας ὁ ἱερός Ἀβράμιος, μὴ καὶ αὐτὸς γένοιτο δῆλος, εἶτα φυγὰς οἰχοῖτο ἢ ἀνεψία ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐκείνης θακνομένη μεταμαλείας καὶ μηκέτι φέρουσα βλέπειν αὐτὸν, οὐ τὰς ἐντολὰς οἶδε φανερώς ἀθετήσασα καὶ οὕτως ἐκ μέσων αὐτὸν χειρῶν τὸ θήραμα διαφύγοι πρὶν ὅλον καταπίοι τὸ δέλειον, καὶ πασαν διὰ τοῦτο βουλόμενος ἀνελεῖν ὑπόψιαν, εἰς αὐθαδέστερον ἔραστοῦ τρόπου μεταβαλὼν· Ἐασον, εἶπεν, ἐπίσχες τὰ σκυθρωπὰ ταυτὶ ῥήματα, γύναι· οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ συνήλθομεν, ὥστε σε τήμερον ἀναμνησθῆναι τῶν πεπραγμένων. Καὶ πρὸς τὸν πανδοχέα λοιπὸν ἐπιστρέψας· Ἐταῖρε, πότον τινὰ καὶ αὐθις ἡμῖν συγκρότησον, εἶπα, ὅπως ἀμφοτεροὶ συνησθίημεν· πόρρωθεν γὰρ, ὡς ὄρας, ἀπέριμι δι' αὐτὴν τοῦ πότου τοιγαροῦν πολυτελῶς τελεσθέντος, ὁ παρ' ὅλους πενήκοντα χρόνους μηδὲ γυναικὸς ἀνασχόμενος ὄψιν, μηδὲ ἄρτου ποτὲ μηδὲ ὕδατος τῶν ἀναγκαιοτάτων μετασχῶν ἄχρι κόρου, οἴνου καὶ κρεῶν κοινωνεῖ καὶ γυναικὶ πόρην συνεσιᾶται, ἐπεὶ καὶ ἀγνιστάμενον ἤδὲ ποτὲ καὶ τὸν μακάριον Παῦλον, ἀλλὰ καὶ ξυρῶ πρὸς τῆ κεφαλῇ χρησάμενον, πρὸς ὃν οὗτος ἔωρα καὶ οὐ μιμητὴς τῶν σπλάγγων καὶ τοῦ ζήλου καθίστατο, καὶ περιτμόντα Τιμόθεον καὶ οὕτως Ἰουδαϊσμοῦ μὴ φεισάμενον, ἵνα ψυχὰς ἀπίστους ἐκλύσῃ πρὸς θεοσέβειαν.

ΚΕ'. Οὕτω τοιγαροῦν συνεσιθιέντες, λαβόμενοι

τῆς χειρὸς ἀλλήλων εἰς τὸν ἐνδοτάτω οἰκίσκον εἰσέρχονται· ἐστῆκει δὲ τις ἐν τούτῳ κλίβη, μαλακῶς εὐμύλια τὸν κατακλιθέντα δυνάμειν διαναπαύσαι· ἐφ' ἑξ καθίσαντος ἀβρώς Ἀβραμίου, τοῦ στρωμνῆ ἀεὶ τῇ γῆ κερχρημένου· Ἐπίδος, ἡ κόρη φησί, ὑπολύσω σου τὰ ὑποδήματα. Ὁ δὲ τὴν εὐραν μοχλοῖς ἀσφαλίσασθαι πρότερον ἐπιτάττει, κάκεινης τὰ ὑποδήματα μᾶλλον ὑπολύσαι σφοδρότερον ἐγκειμένης, ὁ μακάριος οὐκ ἠνείχετο. Πεισθείσα τοίνυν ἐκείνη καὶ τὴν θύραν ἀσφαλῶς ἐπικλεισαμένη, περιπέλεκται προσφῶς τῷ ἁγίῳ. Ἐπεὶ δὲ εἶδεν ἐν ἀφύκτῳ ἔχουμένην Ἀβράμιος καὶ οὕτως ἐντός ἀρκύων τὸ θήραμα, τότε δὴ τὸ τοῦ ἐραστοῦ προσωπίον ἀποβαλὼν καὶ πᾶσαν ἐκείνην τὴν σκηνὴν καὶ τὴν ὑπόκρισιν ῥίψας, τὸν ἔδον αὐτῇ ἀνακαλύπτει Ἀβράμιον, καὶ τὸν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τῆς ἀνεψιᾶς κόσμον περιελὼν καὶ τι βαρὺ καὶ περιπαθὲς ἀνομιώξας· Σπλάγγχρον μου, Μαρία, φησί, οὐκ οἶδας ὅστις ἐγώ; οὐκ ἐπιγνώσκεις τὸν συγγενῆ; Τί σοι ἄρα, ψυχὴ ἐμῆ, τὸ συμβάν; τις ὁ πρὸς ἀπάλειαν ὑποσύρας σε; ποῦ νῦν τὸ ἀγγελικὸν ἐκείνο σχῆμα τῆς καρθινίας, ποῦ ὁ ἐσταυρωμένος βίος ποῦ τὸ τῆς κατανούξεως δάκρυον; πῶς ἀπὸ τοσοῦτου τῶν ἀρετῶν ὕψους εἰς ἔσχατον ἀπάτης βράσθρον κατανέχθης; διατί μὴ μοι τὴν ἀκήρυκτον αἰνίγην τοῦ ἐχθροῦ μάχην ἐγνώρισας; Διατί μὴ τὸ χαλεπὸν ἐκείνο πτόμα παρὰ πόδας εὐθύς ἐθριάμβευσας; πάντως ἂν ἐγώ σοι καὶ ὁ φίλος Ἐφραὶμ δάκρυσιν καὶ δεήσεις τὰ πρὸς τὸν Θεὸν διεπρεσβεύσαμεθα· ἵνατί τοσοῦτον ἐμάκρυνας ἀφ' ἡμῶν; καὶ ἰνατί ἐπελήσθην ἀπὸ σοῦ, ὡς ἀπὸ καρδίας νεκρός; Τί τοσοῦτον ἰάλως τῇ ἀπογνώσει, ἥτις ἐστὶ τὸ τοῦ κοτηροῦ ἀφυκτον ἀγκιστρον, ὡς μηδὲ φείδισθαι λοιπὸν ἑαυτῆς, ἀλλὰ τὰ τῶν αἰσχίστων ἀνεθῆν τομῶν καὶ ταῖς παρὰ τοῦ ἐχθροῦ πληγαῖς τὰς παρ' αὐτῆς προετιθέναι, δέον διαναστῆσαι μᾶλλον καὶ πολλὴν ἐπὶ τοῖς τομῆθῆσι τὴν μεταμελειαν ἐπιδείξασθαι; Οὐκ οἶδας τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγγχνα περὶ ἡμᾶς καὶ ὅπως ἐστὶ μητρὸς κηδεμονικώτερος, οὕτως ἡμᾶς συναγεῖν ἐθέλων (καὶ ταῦτα καταφρονούμενος πολλὰκις καὶ παρορώμπος ὑφ' ἡμῶν) καθάπερ τὰ νοσσία ὄρνις ὑπὸ τὰς κτέρυγας; Διὰ ταῦτα γούν ἄψαι παρακαλῶ τῆς ἐπὶ τὰ κρεῖττω φερούσης, καὶ πρὸς τῆς ἐμῆς πολιᾶς, ναὶ πρὸς τῶν ἐπὶ σοὶ πόνων καὶ τῶν ἀφορήτων τῆς ψυχῆς ὀδυμῶν ἐκείνων καὶ τῆς πολλῆς ταύτης ἀθυμίας τε καὶ συγχύσεως, ἄψαι τῆς προτέρας διαγωγῆς· καὶ δὸς μοι μικρὸν ἀναπνεῦσαι καὶ μὴ μετὰ λύπης εἰς ἄδου τὸ γῆρας τὸ ἱμὸν παραπέμψης.

Κς'. Ταῦτα πρὸς τὴν ἀνεψιᾶν λέγων Ἀβράμιος, παρὰ κωφὸν ἄδειν εἶδομαι· νεύσασα γὰρ κάτω καὶ τὴν φωνὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς ἐκείνης αἰσχύνης ἐπισχεθείσα, ἐστῆκει ὁράσα εἰς γῆν καὶ πολλὰ τοῦ προσωπίου ἀφίεσα χρώματα, ἐξ ὧν ἦ τε ἀγωνία καὶ ἡ παρεχὴ τῆς ψυχῆς ἐδηλοῦτο· ἐφ' οἷς ἐκείνος οὕτω συγχυθείσαν αὐτὴν ἀνακτώμενος, μετὰ πολλῆς τῆς κρησπίτης καὶ τῆς ἐπιεικείας· Διατί, ὦ τέκνον, αἰεὶ ἀποκρίθη μοι; ἔρη· οὐκ οἶδας, ὅτι διὰ σε τὴν πικρὴν ὁδὸν ἐστειλάμην; οὐκ οἶδας, ὅτι διὰ τὴν τὴν πικρὰ πάντα σωτηρίαν ὑπεκρινάμην, τὸ στρατωπικρὸν τῆς στολῆς, τὸν ἔρωτα, τὴν κρησφαγίαν, ὅν

PATROL. GR. CXV.

A manu accipientes, in intimam ingrediuntur domunculam. In ea autem stabat quidam lectus, molliter stratus ad quietem : in quo cum molliter sedisset Abramius qui semper terra usus erat pro estrato : Sine, inquit puella, ut tibi solvam calceos. Ille autem jubet prius vectem obdi foribus. Cumque illa instaret vehementius, ut prius solveret calceos, beatus Abramius non sustinuit. Tandem ergo persuasa, cum ostium tuto clausisset, ad sanctum accessit. Postquam vero eam per manum cepit Abramius et viditeam non posse amplius effugere, et jam prædam esse retibus irretitam, tunc amatoris personam deponens, et abjiciens omnem scenam et simulationem, qui intrinsecus latebat, aperit Abramium : et ablato pileo, quem habebat in capite, et graviter suspirans : Cor meum, inquit, Maria, nescis quisnam ego sim ? Non agnoscis cognatum ? Quid est anima mea, quod tibi accidit ? Quis est, qui te traxit ad interitum ? Ubi nunc est ille angelicus habitus virginitatis ? Ubi est vita cruci affixa ? Ubi est lacryma compunctionis ? Quomodo tantarum virtutum altitudine descendisti ad ultimum barathrum deceptionis ? Cur mihi non statim significasti atrocem illam pugnam inimici ? Cur non de gravi illo lapsu e vestigio triumphasti ? Omnino ego et charissimus Ephræm lacrymis et precibus pro te apud Deum intercessissemus. Cur te tantum elongasti a nobis, et cur a te oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde ? Cur te adeo cepit desperatio, quæ est maligni hamus inevitabilis, et nec tibi quidem peperceris deinceps, sed inverecunde feceris ea quæ sunt turpissima, et inimici plagis tuas adjecteris : cum oporteret potius exurgere, et propter ea quæ admiseras, magnam ostendere pœnitentiam ? Non nosti Dei in nos viscera, et quemadmodum nostri curam gerit magis quam mater, ut qui nos velit congregare (idque cum sæpe a nobis contemnatur, et despicitur) non secus ac gallina pullos suos sub alis ? Propterea ergo rogo te, ini viam, quæ ducit ad meliora. Rogo, inquam, per meos canos, per labores propter te susceptos, et illas intolerabiles animi ægritudines, et hunc mœrorem, et confusionem, redi ad priorem vivendi rationem. Concede mihi, ut paululum respirem, et ne cum dolore meam senectutem transmittas ad inferos

XXVI. Hæc filiæ fratris dicens Abramius, videbatur surdo canere. Deorsum enim in terram inclinata facie, et præ magno illo pudore ejus voce repressa, stabat terram intuens : ex quibus significabatur angor et animi perturbatio. Quamobrem ille eam sic confusam recreans, cum magna lenitate et moderatione : Cur, inquit, o filia, tu mihi non respondes ? Nescis me propter te tantum iter esse ingressum ? Nescis me propter te, propter tuam salutem hæc omnia simulasse, vestem militarem, amorem, esum carniū, quem scis nihil aliud nosse, præter cellam et silentium ? Non est ullum pecca-

tum humanum, pro quo desperare oporteat. Nul-
lum est animæ vulnus adeo immedicabile, quod non
curetur, ustum pulchro igne pœnitentiæ. Super me
sit tua iniquitas, o filia. Ego pro te Christo reddam
rationem. Solum veni mecum, et ad solitudinis
revertamur habitaculum. Ad hæc illa vix humile
quippiam et triste, et veluti ægritudine animi emor-
tuum submisit loquitur : Cum ad te et vultum
tuum ne oculos quidem habeam, qui possint in-
tueri, o venerande Pater, ut qui sint tecti propter
tantum pudorem, quomodo potero ad Deum acce-
dere, a maligno graviter animo sauciata, et scetens
tam multis peccatorum ulceribus? Ille autem verba
ejus excipiens : Super me, inquit, o filia, sit ini-
quitas tua, et onus collo meo erunt tuæ actiones ;
solum revertamur ad priores nostras habitationes.
Ecce enim dilectissimus quoque Ephræm pudore
propter te afficitur et animi ægritudine. Concede
ergo nobis, ut respiremus, et ab hoc gravi propter
te liberemur mœrore. His puella valde animo con-
trita, cadit ipsa quoque, non secus ac meretrix illa,
ad pedes præceptoris, acerbè deflens, et eos irri-
gans fluviis lacrymarum.

XXVII. Cum ii ergo ita se haberent, et ille qui-
dem apud eam uteretur admonitionibus, et in bo-
nam terram sic seminaret : illa autem lacrymis
quodammodo irrigaret semina, ut fructus cito pro-
ferrent, et hinc pœnitentiam ostenderet et contri-
tionem, nox jam deducta erat ad matulinum : et
ipse quidem fratris filiam jubebat sequi ad mon-
tem. Cum illa rogasset autem, quidnam de vesti-
bus, et auro, et argento, et stragulis vestibus dein-
ceps faceret (erat enim splendide et sumptuose or-
nata), ut convenienter divino præcepto omnia relin-
quat, divinus admonet Abramius, ut eum solum se-
quatur, et contendat ad veras illas vitæ futuræ
divitias. Ea ergo accepta, egreditur clam e diver-
sorio : et cum ipsam equo imposuisset, ille præce-
debat pedes, equum manu trahens. Cum autem
fuissent in monte, mutant ordinem domuncularum ;
et eam quidem, quæ erat exterius, ipse statuit ha-
bitare, filiæ autem fratris tribuit interiorem. In
qua cum se coercuisset, et fores occlusisset domun-
culæ, illic fuit perpetuo, precibus, jejuniis et la-
crymis delens labes peccatorum animæ. Etenim ut
quæ nuper resipuisset a vitis corporis, sic ea sem-
per habebat præ oculis inferne versantia animam,
et admodum acerbè pungentia conscientiam, etsi
Deus sæpe ei ostenderet peccatorum remissionem,
nec hoc solum, sed etiam eam tanta impertiret fi-
ducia, ut et assidue miracula, et a morbis et vitiis
liberationes per eam ostenderet. Propter quæ corde
lætabatur Abramius, et Deo agebat gratias, quod
spe minime esset frustratus, sed susceptorum pro-
pter ipsam laborum fructus ferret suavissimos.

οἱς ἐφφράνιτο τὴν καρδίαν Ἀβράμιος καὶ ἀπεδίδου Θεῷ τὰ εὐχαριστήρια, ὅτι μὴ διεήμαρταν ἐλπίδων, ἀλλ' οὕτως ἠδίστους τῶν ἐπ' αὐτῆ πόνων (1) τοὺς καρποὺς ἐκομίζετο.

(1) In hac voce Vita Abramii cod. 774 desinit ; reliqua desumpta sunt ex cod. 1484, sæc. XII.

Α οἶδας αἰεὶ τοῦ κελλήου καὶ τῆς ἡσυχίας εἰδὸτα πλέον οὐδέν ; Οὐκ ἔστι τι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὅπερ ἀπαγορεύειν προσήκει · οὐκ ἔστι τι τῶν τῆς ψυχῆς τραυμάτων οὕτως ἀνίατον, ὃ μὴ τῷ καλῷ τῆς μετανοίας πυρὶ καιόμενον θεραπεύεται. Ἐπ' ἐμὲ ἡ ἀνομία σου, τέκνον ! ἐγὼ τὰς ὑπὲρ σοῦ εὐθύνας ὑπέβω Χριστῷ · μόνον ἐλθέ μετ' ἐμοῦ καὶ πρὸς τὸ τῆς ἐρημίας οἰκητήριον πάλιν ἐπανέλθωμεν. Πρὸς ταῦτα μῶτις ἐκείνη ποτὲ ταπεινὸν τι καὶ στυθρῶν καὶ οἶον ἀθυμία τεθνηκὸς ὑποφθέγγεται · εἰ πρὸς σὲ καὶ τὰς σὰς ὄψεις οὐδὲ ὀφθαλμοὺς ὄραν δυναμένους ἔχω, τίμιε Πάτερ, ἅτε ἐν τροπῇ τοσαύτη κεκαλυμμένους, πῶς προσελθεῖν θυνήσομαι τῷ Θεῷ, δεινῶς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τὴν ψυχὴν τετρωμένη καὶ τοσοῦτοις ἁμαρτιῶν ἔλκεσι βρούουσα ; Ὁ δὲ καὶ αὐθις ἰπολαβὼν · Ἐπ' ἐμὲ, φησὶ, τέκνον, ἡ ἀνομία σου καὶ φορτίον. ἐμῷ τραχὴλῷ σαὶ γενήσονται πράξεις · μόνον ἐπὶ τὰς πρότερας ἡμῶν πορευθῶμεν διατριβὰς · ἰδοὺ γὰρ καὶ τὸν θεῖον Ἐφραίμ, αἰσχρὴν διὰ σὲ κατέχει καὶ ἀθυμία · δὸς οὖν ἡμῖν ἀναπνεῦσαι καὶ τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐπὶ σοὶ κατηφείας ἀπαλλαγῆναι. Πρὸς ταῦτα σφοδρῶς ἡ κόρη τὴν ψυχὴν συντριβείσα, πίπτει κατὰ τὴν πόρνην καὶ αἴτη πρὸς τοὺς πόδας τοῦ διδασκαλοῦ, πικρῶς ὀλοφυρομένη καὶ δακρύων ποταμοῖς αὐτοὺς ἐπι- κλύζουσα.

ΚΖ'. Ταύτη τοιγαροῦν ἐχόντων αὐτῶν καὶ τοῦ μὲν τὰς παραινέσεις πρὸς αὐτὴν ποιουμένου καὶ οὕτως εἰς ἀγαθὴν γῆν σπείροντος, τῆς δὲ διὰ τῶν δακρύων ὡσπερ ἀρδούσης τὰ σπέρματα, ἵνα καὶ καρποὺς ταχὺ προσενέγκωσι, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐντεῦθεν καὶ τὴν συντριβὴν ἐπιδεικνυμένης, ἡ νύξ ἦδη περὶ ὄρθρον ἦν καὶ ὁ μὲν ἐπεσθαι τὴν ἀνεψιᾶν ἐπ- ἔτρεπε πρὸς τὸ ὄρος · τῆς δὲ περὶ τῶν ἐσθίων καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν ἀργυρωμάτων καὶ τῶν στρω- μνῶν πυθομένης, ὅτι λοιπὸν αὐτοῖς χρήσεται · καὶ γὰρ ἦν πολυτελῶς ἔχουσα τούτων καὶ φιλοτίμως, πάντα κατὰ τὴν δεισποτικὴν ἐντολὴν καταλείπει ὁ θεῖος Ἀβράμιος ὑποτίθεται καὶ αὐτῷ μόνῳ ἀκολουθεῖν καὶ πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἐκείνον τῆς μελλούσης ζωῆς ἐπιείσθαι πλοῦτον. Παραλαβὼν οὖν αὐτὴν, ὑπέβησε λάθρα τοῦ πανδοχείου καὶ ταύτην εἰς τὸν ἵππον ἐπιβιβάσας, πεζὸς αὐτὸς προηγείτο, τὸν ἵππον διὰ χειρὸς ἐφελκόμενος. Γενόμενος δὲ πρὸς τῷ ὄρει, τὴν τῶν οἰκίσκων ἀμειβουσι τάξιν καὶ τὸν μὲν ἐκτὸς αὐτὸς εἴλετο κατοικεῖν, τῇ ἀνεψιᾷ δὲ ἀπονέμει τὸν ἐνδοτέρω · οὐ δὲ καὶ καθείρξατα ἑαυτὴν καὶ τὰς θύρας ἐπικλεισμένη τοῦ δωματίου, διὰ παντὸς ἦν ἐκαὶ δεήσεις καὶ νηστείας καὶ δάκρυσι τοὺς τῆς ἁμαρτίας σπύλους τῆς ψυχῆς ἀπαλείφουσα · καὶ γὰρ ὡς ἄρτι τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἀνανήψασα, οὕτως αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχεν αἰεὶ στρέφοντα κάτωθεν τὴν ψυχὴν καὶ σφόδρα πικρῶς τὴν συνειδησεν πλήττοντα, καίτοι τοῦ Θεοῦ τὴν τῶν ἁμαρτημένων ἄφεσιν αὐτῇ πολλὰκις παραθεκνύντας, καὶ οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοσαύτης αὐτῇ μεναδόντος τῆς παρρησίας, ὡς καὶ θαύματα συνεχῶς καὶ παθῶν καὶ νόσων ἀπαλλαγὰς δι' αὐτῆς ἐπιδεικνύσθαι · ἐφ'

ΚΗ'. Ἐκεῖνος μὲν οὖν εἰς βαθύ γῆρας ἰλάσας Α καταλείπει τὸν βίον καὶ πρὸς τὰς σκηνάς μεταβαίνει τὰς αἰτίους, πολλοῦ περὶ τὴν τοῦ σώματος ἐκφορὰν κλήθους συρρέουστος πανταχόθεν καὶ τῶν κῆτον περιλημάτων καὶ τῶν βράχιων παρασπάσασθαι τι μικρὸν ἐκείστου φιλονεικούντος εἰς ἀγαθοῦ παντὸς θεσπερὸν, εἰς κακῶν ἀπάντων φυγαδευτήριον πίμπτον δὲ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην ἔτος τελευταῖα καὶ ἡ ἀσφιλία, ἧς τὴν ψυχὴν τῷ ποθουμένῳ Δεσπότη παραδειμένης καὶ νεκρᾶς ἤδη καὶ πρὸς τῇ ταφῇ κειμένης ἡδίστη τις ἐπίθῃται ταῖς ὄψεσι χάρις καὶ τις ἀπίς ἐκείθεν ἀπίστῃδε, σύμβολον ἀκριδῆς τῆς ταύτης ἐχούσης λαμπρότητος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

XXVIII. Atque ille quidem cum ad profundam pervenisset senectutem, e vita excedit, et ad æterna transit tabernacula, ad efferendum corpus magna undique confluyente multitudine, atque ejus pannorum et ciliciorum parum quid attrahere unoquoque contendente, ad cujusvis boni thesaurum, ad mala omnia propulsanda. Quinto autem anno post illius mortem, moritur etiam fratris filia. Quæ cum animam desiderato Domino tradidisset, et jam esset mortua, in sepultura, in ejus vultu suavissima quædam florebat gratia : et illinc quidam micabat radius, apertum signum ejus animæ splendoris in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

B

MENSIS APRILIS.

MARTYRIUM

SS. AGAPES, CHIONIÆ ET IRENES

QUÆ APUD THESSALONICAM PASSÆ SUNT.

(Latine apud Surlum ad diem 4 Aprilis (4). — Græca in codicibus Regiis Parisiensibus non exstant.)

I. Quanto ex adventu et præsentia Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi major gratia in humanum genus collata est, quam olim fuerat, tanto et sanctorum hominum victoria major exstitit. Pro his enim hostibus, qui corporeis oculis cernuntur, hostes illi superari jam cœpti sunt, qui oculorum sensu percipi non possunt. Nam dæmones ipsi, quorum naturæ spectabiles non sunt, vela purissimis atque honestissimis feminis, Spiritu sancto plenis, superati igni traduntur. Tales fuerunt tres illæ sanctæ mulieres, quæ ex urbe Thessalonica originem docebant : quam urbem sapientissimus Paulus celebravit, cum ejus fidem et charitatem, laudans, sic ait : « In omni loco fides vestra in Deum pervagata est¹. » Atque alibi : « De charitate, inquit, fraternitatis non necesse habuimus scribere vobis ; ipsi enim vos a Deo didicistis, ut diligatis invicem². »

II. Cum igitur persecutio a Maximiano impera-

C tore adversus Christianos illata esset, mulieres illæ, quæ virtutibus seipsas ornaverant, evangelicis legibus obediens, propter summam in eum charitatem et celestium bonorum spem, patrisque Abraham factum imitantes, patriam, cognationem facultatesque omnes reliquerunt, ac persecutores fugiendo, quemadmodum Christus præcepit³, altum quemdam montem petierunt, ibique divinis precibus operam dabant : et corpus quidem ipsum ad montis celsitatem contulerunt, eorum vero animus in celo ipso versabatur. Cum autem in eo loco fuissent comprehensæ, ad eum, qui persecutionis auctor erat, magistratum ductæ sunt, ut reliqua divina præcepta exsequentes, et ad mortem usque suam in Christum charitatem servantes, immortalitatis coronam assequerentur. Una quidem e tribus illis præcepti perfectionem possidens, et Deum ex toto animo diligens, et proximum sicut seipsam, sancto Apostolo dicente :

¹ Thess. i, 8. ² I Thess. iv, 9. ³ Matth. x, seqq.

(4) Quantum ad Irenen. Cur autem Irenen Latina Martyrologia 5 Aprilis, Agapen autem et Chioniam, 3 Græci vero in Menologio omnes tres 16 ejusdem mensis die habeant, præsertim cum nulla passa illis diebus reperiat in Actis a notariis exceptoribus conscripta, hactenus sibi incompertum testatur Ba-

ronius in not. ad Martyrolog. Rom. 3 April. Quod autem easdem auctor mulieres vocet cum virgines fuerint, ut testantur Martyrologia Latina, nota mulieris nomen adiphorum esse, et sexum solummodo indicare, ut pluribus disputat Tertullianus *De veland. virg.* Vide Baronium loco citato.

« Finis præcepti est charitas⁴ ; » merito Agape vocabatur. Hoc enim nomine Græci charitatem appellant. Altera purum ac splendidum baptismatis nitorem servans, ita ut de ipsa propheticum illud dici posset : « Lavabis me, et super nivem dealbabor⁵, » a nive nomen accepit ; Chionia enim dicebatur. Tertia Salvatoris et Dei nostri donum, hoc est, pacem in se habens, et in omnes exercens, quemadmodum Dominus dixit : « Pacem meam do vobis⁶, » Irene ab omnibus vocabatur, a pace nomen accipiens. Has tres feminas cum ad se ductas, et ita affectas magistratus vidisset, ut diis sacrificia offerre nollent, igne cremandas esse decrevit, ut per ignem exigui temporis, igni subjectos diabolum omnemque dæmonum catervam, ipsius diaboli exercitum, qui sub cælo est, superantes, incorruptam gloriæ coronam adipisci, ac Deum ipsum, a quo gratia eis collata est, cum angelis perpetuo collaudare possent. Quæ vero ad illis gesta sunt, ea breviter narabimus.

III. Cum præsideret Dulcetius (2), Artemensis [at Artemisius] scriba dixit : Cognitionem de his, qui præsentessunt, a stationario missam, si jubes, legam. Jubeo, inquit Dulcetius præses, te legere. Tunc ait scriba : Ordine tibi meo domino omnia, quæ scripta sunt, recitabo. Cassander beneficiarius hæc scripsit : Scito, mi domine, Agathonem, Agapen, Chioniam, Irenen, Casiam, Philippam, et Eutychiam nolle his vesci, quæ diis sunt immolata. Eas igitur ad tuam amplitudinem adducendas esse curavi. Tunc Dulcetius præses illi dixit : Quænam est ista vestra tanta insania, ut nolitis religiosissimis nostrorum imperatorum et Cæsarum jussis obedire ? Agathoni autem : Quare, inquit, tu ad sacra proficiscens, quemadmodum consueverunt, qui diis consecrati sunt, non his sacris usus es ? Respondit Agatho : Quoniam Christianus ego sum. Tum Dulcetius : Num tu etiam hodierno die in eo proposito permanes ? Maxime, inquit Agatho. At ille : Tu vero, Agape, quid ais ? Respondit : Ego Deo viventi credo, neque volo recte factorum conscientiam meam perdere. Tunc præses : Tu autem quid ad hæc dicis, Chionia ? Ait illa : Cum Deo vivo credam, ob id nolui facere, quod dicis. Ad Irenen vero conversus præses, ait : Quidnam tu ad hæc ? cur non piissimo nostrorum imperatorum et Cæsarum jussu obtemperavisti ? Divini timoris causa, inquit Irene. Dein Præses : Tu vero, Casia, quid ais ? Animam meam, inquit Casia, servare volo. Præses autem : Numquid sacrorum vis esse particeps ? Minime, inquit illa. Tunc præses : Tu vero, Philippa, quid dicis ? Respondit illa : Idem et ego dico. Quidnam, inquit præses, hoc idem est, quod dicis ? Illi autem Philippa : Mori malo, quam vestris sacrificiis vesci. Tunc præses : Sed

⁴ I Tim. 1. 5. ⁵ Psal. 1, 9. ⁶ Joan. xiv, 27.

(2) Anno 304. Vide Baronium.
(3) Lege enim vetitum de prægnantibus sumi supplicium docet Plutarchus *de his qui sero a nu-*

A tu, Eutychia, quid, ais ? Idem, inquit illa, et ego dico : malo et ipsa mori, quam facere quod jubes. Ait illi præses : Num virum habes ? Mortuum, inquit Eutychia, ille est. Præses vero : Quampridem mortuus est ? Ante menses fere septem, inquit Eutychia. Tunc ille : Et undenam igitur gravida facta es ? Ex eo, inquit illa, viro, quem dedit mihi Deus. Præses autem : Hortor te, Eutychia, ut ab ista insania desistere velis, et ad humanas cogitationes redeas. Quid ais ? visne regali edicto parere ? Minime, inquit Eutychia, ego parere volo, sum enim Christiana, Dei omnipotentis serva. Tum ille : Quoniam Eutychia gravida est, interea servetur in carcere (3). Atque hæc addidit : Tu vero, Agape, quid ais ? Visne omnia illa facere, quæ nos dominis imperatoribus ac Cæsaribus nostris devoti facimus ? Minime, inquit Agape, decet Satanæ devotam me esse. His verbis mens mea non abducitur : inexpugnabilis enim illa est. Tunc præses ait : Et tu, Chionia, quid ad hæc dicis ? Mentem nostram, inquit Chionia, nemo potest pervertere. At præses : Num aliqua apud vos sunt impiorum Christianorum commentaria, vel membranæ aliquæ, vel libri ? Respondit Chionia : Nulla, o præses, nobis sunt ; omnia illa imperatores qui nunc sunt, a nobis abstulerunt. Præses autem : Quisnam hanc mentem vobis dedit ? Omnipotens Deus, inquit illa. Dixit autem præses : Quinam sunt, qui vobis auctores fuerunt, ut ad istam stultitiam veniretis ? Deus, inquit Chionia, omnipotens et unigenitus ejus Filius, Dominus noster Jesus Christus. Dulcetius ait : Manifestum illud est, quod omnes vos devotioni nostrorum potentium imperatorum ac Cæsarum subjectos esse oportet. Quoniam vero post tam multum tempus, post tot admonitiones, totque edicta proposita, et tales minas injectas, vos temeritate quadam et audacia elatæ, ipsorum imperatorum ac Cæsarum justa jussa contempsistis, in Christianorum impio nomine permanentes : cumque ad hodiernum diem jussæ a stationariis ac primis militibus, Christi negationem scriptam profiteri, facere id recusetis, propterea pœnas vobis dignas accipite. Id cum dixisset, sententiam scriptam legit : Agapen et Chioniam, quoniam iniquis mentibus et contrariis sentiis elatæ, contra divinum edictum dominorum Augustorum et Cæsarum fecerunt, et nunc etiam temerariam, vanam et piis omnibus execrabilem Christianorum religionem colunt, igni tradendas jubeo illisque dictis, subjunxit : Agatho autem, Casia, Philippa et Irene, quoad mihi placuerit, serventur in carcere.

IV. Postea vero, quam sanctissimæ mulieres igni consummatæ sunt, cum rursus sancta Irene ad præsidem ducta fuisset, Dulcetius sic illam affatus est : Tuæ insaniæ propositum ex his, quæ facis, mani-

mine puniuntur. Sed nec de eis haberi quæstionem affirmat Ulpianus l. *Prægnantis ff, De pœnis.*

festo apparet, quæ tot membranas, libros, tabellas, A codicillos et paginas Scripturarum, quæ sunt impiorum Christianorum, qui unquam fuerunt, ad hodiernum usque diem servare voluisti : quæ cum prolata essent, ea cognovisti, quamvis quotidie negaveris, vos ejusmodi scripta possidere, non contenta neque sororum tuarum pœna, neque mortis metum præ oculis habens. Quamobrem tibi pœnam affari necesse est. Sed alienum tamen non videtur, etiam nunc benignitatis partem aliquam tibi condonari, ut si volueris nunc saltem deos agnoscere, B impunis et ab omni supplicio periculoque libera esse possis. Quid igitur dicis ? Facisne quod imperatores nostri et Cæsares jusserunt ? Num parata es sacrificiis vesci, et diis immolare ? Minime, inquit Irene, minime per Deum illum omnipotentem, qui creavit cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt. Summa enim illius ignis sempiterni pœna proposita his est, qui Jesum Dei Verbum negaverint. Dulcetius vero : Quisnam tibi auctor fuit, ut membranas istas atque Scripturas ad hodiernum usque diem custodires ! Ille, inquit Irene, Deus omnipotens, qui jussit nos ad mortem usque ipsum diligere : qua de causa non ausæ sumus eum prodere : sed maluimus aut viventes comburi, aut, quæcunque alia nobis acciderint, perpeti, quam talia scripta prodere.

V. Tum præses : Quisnam, inquit, conscius erat hæc in domo illa esse, in qua habitabas ? Respondit Irene : Hæc vidit Deus omnipotens, qui omnia scit ; præterea nemo. Nostros enim homines inimicis peiores duximus ne forte nos deferrent. Itaque nulli hæc ostendimus. Superiore anno, inquit præses, cum edictum illud tale, ac pium jussum dominorum imperatorum ac Cæsarum primo fuit divulgatum, ubinam vos latuisti ? Ad hæc Irene : Illic, ubi Deus voluit. In montibus (scit Deus) sub dio fuimus. Præses vero : Apud quem vixistis ? Sub dio, inquit illa, alias in aliis montibus versantes. At præses : Quisnam erant, qui vobis panem suppeditabant ? Deus, inquit Irene, qui omnibus escam suppeditat. Tum præses ait : Eratne pater vester harum rerum conscius ? At Irene : Minime, per Deum omnipotentem, conscius erat ille, qui ne novit quidem hæc omnino. Præses ait : Quis igitur vestrorum vicinorum id noverat ! Vicinos, inquit Irene, interroga, et loca inquire, vel eos qui norunt, ubi nos eramus. Præses dixit : Postquam e monte reversæ fuistis, ut tu dicis, legebat isne scripta ista, præsentem aliquo ? Domi nostræ erant, inquit Irene neque audebamus illa efferre : quamobrem magnopere angebamur, quod non poteramus nocte ac die illis operam dare, si-

cut a principio consueveramus usque ad annum superiorem, quo et illa occultavimus. Dulcetius præses dicit : Sorores quidem tuæ pœnas nostro jussu decretas exsolverunt ; te vero, etsi anteaquam aufugisses, propterea quod scripta ac membranas istas occultaveras, mortis pœna tibi decreta fuerat, non tamen eodem modo jubeo e vita sic repente discedere : verum per satellites ipsos, et Zosimum publicum carnificem in lupanari nudam statui præcipio, e pallatio singulis diebus panem unum sumentem, satellitibus ipsis non permittentibus te illinc discedere.

VI. Cum igitur satellites et Zosimus publicus minister præsto essent : Illud, inquit præses, vobis notum sit, quod si mihi significatum fuerit, vel horæ alicujus momento istam ex eo loco motam fuisse, in quo esse jussimus, tunc vos supremæ pœnæ subjecti eritis. Scripta vero ipsa a scriniis et arculis Irenes proferantur. Cum igitur quemadmodum a præside jussi fuerant, eam illi ad publicum lupanar duxissent, et propter Spiritus sancti gratiam quæ ipsam protegebat, et universorum Domino Deo puram atque intactam servabat, ne unus quidem ad eam accedere, vel turpe aliquid in eam facere aut dicere ausus fuisset, sanctissimam illam feminam Dulcetius præses revocavit, et ante tribunal sisti jussam, sic affatus est : Numquid in eadem adhuc temeritate persistis ? Minime, inquit Irene, temeritas, sed Dei pietas est, in qua persisto. Cui respondit Dulcetius præses : Et ex priore tuo responso manifeste ostendisti te imperatorum jussui nonle æquo animo parere, et nunc quoque in eadem arrogancia persistentem te video : quare dignam pœnam persolves. Cumque chartam petiisset, sententiam hanc contra ipsam scripsit : Quoniam Irene imperatorum jussui parere, diisque immolare noluit, quinimo nunc quoque in Christianorum ordine ac religione perseverat : hac de causa, ut antea duas ejus sorores, ita et ipsam viventem nunc comburi jubeo.

VII. Hæc sententia cum a præside lata fuisset, milites Irenem comprehensam in quemdam sublimem locum duxerunt, ubi et ejus sorores antea martyrium passæ fuerant. Cum autem magnum rogam accedissent, jusserunt ipsam in eum conscendere. Itaque sancta Irene psalmos canens, et Dei gloriam celebrans, in rogam se coniecit : atque ita consummata est in consulatu Diocletiani Augusti nono, Maximiani autem Augusti octavo, Kalendis Aprilis, regnante in sæcula Christo Jesu Domino nostro, cum quo Patri est gloria sanctoque Spiritui in sæcula sæculorum. Amen.

VITA S. VIRGINIS THEODORÆ

ET DIDYMI MARTYRIS

(Anno 280, Aprilis 5). — Latina quidem Martyrologia habent hanc historiam 28 Aprilis, aiuntque Theodoram una cum Didymo percussam; sed cum Metaphrastes habeat Didymum Nonis Aprilis cæsum, Theodoram autem evasisse, nos eam quinto Aprilis die cum Metaphraste collocavimus. — Latine apud Suriun. Deest in codicibus Græcis Parisiensibus.)

I. Diocletiano et Maximiano imperatoribus et præside Alexandrinæ civitatis Eustrathio, edictum quoddam adversus Christianos missum fuit, ut vel diis immolarent, vel supplicio afficerentur. Cum vero præses ille pro tribunali sederet in magna Alexandrinorum civitate, jussit cohortem accersire Theodoram virginem, quæ nuper capta fuerat, et in carcere servabatur. Quam cum duxisset: Præsto, inquit cohors, est Theodora. Judex igitur: Cujusnam sortis es mulier? Christiana, inquit Theodora, ego sum. At ille: Liberane, an serva. Dixi jam, inquit ipsa, Christianam me esse: Christus enim veniens, a peccato me liberavit. Quod vero et ad vanam atque inanem mundi hujus gloriam attinet, claris parentibus orta sum. Tunc judex quæstorem accersiri jussit. Quem cum cohors præsto esse dixisset: Dic, inquit, Luci: nostine Theodoram virginem? Cui Lucius: Per tuam, præses, valentem vitam ac splendorem, nobilissima est, multæque existimationis et primi generis mulier. Quare, inquit judex, cum sis ita nobilis, nuptias recusasti? Theodora respondit: Christi causa nubere nolui. Cum enim ille homo factus in mundo versaretur, ab ea, quæ semper virgo et Dei Mater fuit, genitus, a corruptione nos removit, et sempiternam vitam nobis promisit. Itaque fore mihi persuadeo, ut in ejus fide permanens, ad finem usque incorrupta et intacta sim.

II. Tunc judex dixit: Imperatores jusserunt, vos, quæ virginitatem semper servatis, aut diis immolare, aut injuriosius tractari. Arbitror, inquit Theodora, te non ignorare, hominis propositum Deo ipsi in primis gratum esse: is vero animum meum atque propositum castum esse cognovit. Quod si me id pati, quod dicis, et violari coegeris, non erit hæc impudicitia, sed vis et injuria. Judex autem: Cum te ingenuam esse noverim, et tui rationem habere cupiam, admoneo, ne contumeliosius te geras; nihil enim proficies. Nam per Deos omnes, sententiam hanc imperatores tulerunt. Tunc illi Theodora: Et prius, inquit, tibi dixi, hominis propositum atque animum Deo gratum esse. Cum enim omnia ille pernoscat, cogitata etiam nostra scit, et mentes ipsas perspicit. Quamobrem si coacta fuero facere quod dicis, impudicam me factam nunquam existimabo. Sive enim caput meum, sive manus, sive pedes abscindere, sive totum corpus dilacerare volueris,

A hoc quidem per vim ac potestatem, quam habes, facere poteris. Similiter lupanari tradar, necne, in arbitrii mei potestate non est, sed in manu tua, cui per imperium vim licet inferre. Quod vero ad animi mei propositum attinet, certum est Deo ipsi castitatis meæ professionem servare: illi enim virginitas mea dicata est; ille certus hujus rei dominus est: ille, si voluerit, virginitatem hanc meam, possessionem suam, incolumem atque intactam servabit.

III. Judex vero ait: Noli, Theodora, ætatem tuam honeste actam, totam injuriæ et probris objicere: nam ut urbis quæstor testatus est, his parentibus orta es, qui nobilitate atque existimatione cum primis excellunt. Ad hæc Theodora: Christum, inquit, primum confiteri debeo, qui et Deus est, et omnis notabilis honorisque auctor, qui scit et me columbam suam puram et incolumem ad finem usque servare. Tum judex dixit: Curnam erras, o Theodora? Eumne Deum credis, qui fuit in cruce suffixus? An qui talis est, te in lupanar conjectam, intactam servare poterit, ab his præsertim viris, qui mulierum amoribus insanire soliti sunt? Fidem, inquit Theodora, et spem habeo in Christo, qui crucem perpessus fuit sub Pontio Pilato, fore ut me ab iniquis istis viris eripiat, et a labe omnino liberam servet, in ejus fide permanentem, neque unquam eum negantem. Judex vero: Adhuc te nugantem patior, necdum jubeo tormentis subjici. Atsi contendere non destiteris, ut ancillam aliquam te prosternens, faciam quod domini atque imperatores nostri jusserunt, ut et reliquis mulieribus exemplum fias. Ad hæc Theodora: Parata sum corpus meum, cujus potestatem habes, tibi tradere: anima vero ipsa in solius Dei manu est ac potestate. Tum judex: Excæcate illam statim, eique dicite, ne insanire amplius velit, sed cedere et diis ipsis immolare. Minime, inquit Theodora, per Deum ipsum dæmonibus sacrificium aut cultum afferre volo, cum Deum adiutorem habeam. Ad hæc judex: Quid me cogis tibi honestissimæ femine injuriam facere? Ausculta mihi, o stulta, ne in tantam turbam incidas eorum, qui sententiam expectant quæ contra te feratur. Non sum amens inquit Theodora, quæ Deum confiteor, et ipsum adiutorem habeo. Quam enim injuriam mihi fore putas, ea res honorem et gloriam sempiternam mihi comparabit. Tum judex: Ego non amplius te

feram, sed imperatorum jussa exsequar : futurum A enim existimans ut persuaderi posses, diutius te ferebam. Quod si tibi parcens, id minus curabo, quod jussus fui, imperatores contemnere videbor. Illi autem Theodora ita respondit : Sicut ipse imperatores metuis quodque ab illis jussus es, id facere studes ; ita et ego studeo non negare Deum meum, timeo enim et ipsa verum illum imperatorem Deum contemnere. Contentiose, inquit iudex, mecum agis, et æternorum imperatorum jussa negligis, et me, tamquam imbellem aliquem despicias. Adhuc trium dierum tempus tibi condono, ac per deos omnes, nisi animum mutes et sacrifices, in lupanar te tradam, ut mulieres omnes te ita tractari videntes, turpitudine tua castigentur. At Thodora : Et nunc idem Deus est, et semper, qui non permittet, B ut eum derelinquam. Peto autem ut intactam ac puram me servari jubeas, quoad sententiam tuleris. Tunc iudex ait : Theodoram sub tuta custodia servate usque ad tres dies, si forte respiscens, sibi ipsa persuaserit, ut a tali contentione desistat. Quin et præcipio, ne permittatis aliquem ad eam ingredi et cum ipsa versari, propterea quod familia nobili et honesta nata est.

IV. Post tres dies cum iudex in tribunali sederet : Adducatur, inquit, Theodora. Cohors ait : Domine, præsto est Theodora. Tum ille : Si respuisti, et tibi jam persuasisti, nunc sacrificata, et esto libera ; puto enim te nequaquam sapere, in eodem proposito persistentem. Respondit Theodora : Antea dixi tibi, et nunc eadem dicere non recuso, castitatis meæ professionem, Christi causa susceptam esse, qui fuit incorruptæ vitæ prædicator, meamque confessionem ipsius Dei gratia fieri. Ejus igitur Domini et Dei confessio per me prædicetur, et ipse videat (scit enim) quomodo suam virginem puram conservet. Per deos ipsos, inquit iudex, dominorum jussa veritus, ne forte illis non obediens, pericliter, adversus te faciam quod sum jussus. Quoniam vero in lupanar tradi maluisti, quam diis ipsis sacrificare, videamus, num te servet Christus ille tuus, propter quem in contentione ista persistere voluisti. Id cum iudex dixisset, ad cohortem versus : Tradatur, inquit, ista in lupanar. Tunc ait Theodora : Tu, Deus, qui occultas res inspicias, qui novisti omnia, priusquam illa fiant, qui ad hodiernum usque diem mihi affuisti et intactam in ea re me servasti, quam tibi promisi, ipseet post hac me custodias, et a profanis et iniquis eorum manibus, qui parati sunt ancillæ tuæ injuriam inferre, incolumem et integram serves. Hæc cum illa dixisset, ad lupanar ducta est ; ad quod ingressa, oculos ad cælum erexit, et ait : Tu, Pater Domini nostri Jesu Christi, me adjuva, ut ab his canibus eripiar. Tu, qui Petrum in carcere adjuvisti, eumque ab injuria liberum illinc eduxisti, et me hinc ab injuria incolumem educaas, ut omnes videant, meque servam tuam esse cognoscant.

V. Turbæ autem illæ eam, ut lupi agnam, circumdantes, certatim studebant pro se quisque ad eam ingredi, et ut canes in feram aliquam, et accipitres in columbam, ita in eam turbæ inhiantes ingredi festinabant. Cæterum neque tunc Christus ipse cessabat, sed cum quemdam ex Fratribus præparasset, ad eam illum misit. Quidam enim religiosissimus Frater, qui Dei negotia tractare optime didicerat, et quemadmodum aliquem ex Dei voluntate divitem fieri deceret, bene noverat, ille cum e rebus bonis semper aliquid amplius appeteret, etsibi comparare studeret, duplicem martyrii coronam sibi conciliavit, et regnum cælorum hoc modo rapuit. Cum enim militari habitu se induisset, primus ad eam ingressus est, quasi unus ex impudentium et intemperantium hominum numero esset. Ejus igitur hominis novam et peregrinam figuram sancta illa virgo Theodora cum vidisset, fuit perterrita ; ea enim res multum injuriæ ac turpitudinis præse ferebat. Quamobrem ancipiti et dubio animo carceris angulos circumibat, secum cogitans, num a Christo ipso relicta esset.

VI. At sanctus Didymus (ita enim vocabatur) ut germanus frater, incipiens eam affari : Non sum, inquit, id, quod vides. Exstrinsecus enim lupus videor, intus vero sum ovis mansueta. Ne spectes exteriorem hanc vestem, sed interiorem et promptum animi affectum consideres. Frater enim sum in aliena figura, contra diabolum sapiens, eorum quidem veste indutus, qui sunt illius ministri, ut ita huc ingrediens non agnosceret (erant enim qui huc venientem speculabantur) et Domini mei pretiosam possessionem, et Dei columbam eam servare possem. Sed age vestem mutemus ; tibi Deus ipse victoriam largitur : me vero coronat sanctus, et qui sine macula est, Agnus ille, qui tollit peccata mundi. Exi tu, et, ad Dominum ito : Ego propter Dominum hic remanebo. Hac mea veste, quam timebas, induaris. Esto tu pro me, ut est ab Apostolo dictum ¹ : « Estote ut ego, quoniam et ego ut vos. » Ille quidem hæc dicebat : Theodora vero libenter ei obtemperabat. Novit enim ab illo ipso Deo, qui misit in lacum leonum prophetam Habacuc, ut Danieli ², qui et ipse propheta erat, cibum impartiret, quique et leonum ora obstruxit, militem illum tunc ad se missum, ut ipsius habitu occultata, et illinc erepta servari posset.

VII. Illa igitur virgo militis habitum sumpsit, ocreisque, quibus antea miles uti consueverat, crura sua contexit : cumque reliqua veste se induisset, capiti galeam imposuit, ejusque armis acceptis, illo ipso, quem, qui ei astiterat præcepit, ornatu induta egressa est. Admonita etiam fuit, ne quem aspiceret, propter eorum luporum impudentiam atque audaciam, neve aliquem alloqueretur : sed recta ad portam tenderet, et Jesum ipsum viæ ducem sibi proponeret. Et illa quidem illinc egressa,

¹ Galat. iv, 12. ² Dan. xiv, 32 seqq.

ut columba quædam alas quatiens, atque in cœlum tendens, ex accipitris ore, vel agna e leonum faucibus, evasit. Frater vero ille sedebat, de sorore non amplius sollicitus, et spirituale prandium expectans. Cumque se capitis tegumento induisset, eo in loco sedebat. Erat autem ita coronatus, ut si adversarium ipsum vicisset. Intervallo autem temporis, quidam ex insanientium numero intemperantiæ servus, ita ut erat impudens, illuc tanquam ad virginem ingredi ausus, cum virum pro virgine offendisset, mente percussus secum ipse dicebat: Nunquid virgines in viros transfert Jesus iste? Miles ille, qui ante me huc ingressus est, exiit. Quisnam igitur hic est, qui sedet? Ubinam virgo illa, quæ hic inclusa erat? Audivi aliquando a Jesu ipso aquam in vinum conversam: nunc majus quiddam video: virginem enim in virum mutavit. Timeo ne et me in mulierem convertat. Ille vero cum opportune sororem eripuisset, factum suum non occultavit: sed clara voce: Non mutavit, inquit, me Dominus, sed et mihi et illi coronam dedit. Quam igitur habebatis, eam non habetis; quique vobis non erat, eum nunc habetis. Virgo illa, virgo est, ut antea, miles vero Chritis Jesu athleta nunc est.

VIII. Egressus igitur, qui fuerat paulo ante ingressus, quod factum erat, nuntiavit. Id autem judex audiens, jussit eum ante tribunal sisti. Quem præsentem cum vidisset, eum interrogans ait: Quodnam tibi nomen est? Didymus, inquit ille, ego appellor. Tum judex: Et quisnam tibi suggestit, ut istud faceres, ac me contemneres? Cui Didymus: Deus me misit, ut hoc facerem. Confitere, inquit judex, antequam tormentis subjiciaris. Ubinam est Theodora illa virgo? Respondit illi: Per Christum Dei Filium, ubi ea sit, nescio. Illud scio, ac persuasum habeo, quod cum Dei sit serva, et

A Deum ipsum satis confessa fuerit, intacta perman-
sit, quam Deus ipse incolumem et a labe puram
servavit. Itaque quod factum est, non mihi, sed
Deo ipsi tribuo; quoniam secundum fidem ipsius
fecit illi Deus, quemadmodum et ipse nosti, si fateri
velis. Tunc ait judex: Cujusnam sortis homo tu
es? Christianus, inquit Didymus, ego sum a Christo
liber factus. At judex: Cruciate istum vehementer
duobus modis, propter ejus petulantiam. Peto, in-
quit Didymus, ut quod ab imperatoribus tuis jussus
es, celeriter expedias. Cui judex: Per deos duplici-
a tormenta tibi reposita sunt nisi diis ipsis sacri-
fices. Quod si feceris, prius illud facinus tuum au-
dax condonabitur. Ego, inquit Didymus, reipsa tibi
ostendi, me Dei athletam esse: propter finem enim
mihi repositum hoc facere aggressus fui, ut et virgo
ipsa, virgo remaneret, et ego Dei confessionem ma-
nifeste profiterer; nam in Dei fide permanens, tor-
menta non sentiam. Itaque celeriter fac, quod vi-
detur, non enim dæmonibus immolo. Nam et si in
ignem me tradere volueris, illinc etiam Deus me
potest eripere.

IX. Tunc illi judex: Tantæ audaciæ causa caput
tibi abscindetur: et quoniam dominorum atque
imperatorum nostrorum præceptum contempsisti,
reliquiæ tuæ in ignem tradentur. Ad hæc Didymus:
Benedictus, inquit, Deus et Pater Domini nostri
Jesu Christi, qui consilium meum non despexit,
sed et Theodoram ancillam suam integram servavit,
et me per duo tormenta coronabit. Cumque sen-
tentiam a judice latam accepisset, securi percussus
est. Quo facto, ejus corpus in ignem fuit conjectum.
Martyrio autem functus est sanctus Didymus Nonis
Aprilis, regnante in cœlis Domino nostro Jesu
Christo: quoniam ipsi et gloria cum Patre et san-
cto Spiritu nunc, et semper, et in sæcula sæculo-
rum. Amen.

MARTYRIUM S. THERMES

ET PHERBUTÆ EJUS SORORIS EJUSQUE ANCILLÆ.

(Anno 310. — Apud Surium ad diem 5 Aprilis. Græce non exstat in codd. Paris.)

I. Tempore nostræ persecutionis, regina repente in morbum incidit; quæ cum Judæorum crucis inimicorum esset studiosa, eosque libenter audiret, accesserunt ad eam atque dixerunt, Simeonis episcopi, cognomento Jombaphæ sorores, ut fratris necem ulciscerentur, venenum ipsi, quo interiret, miscuisse. Quod cum ad regis aures pervenisset, sancta Therme statim cum sorore et ancilla comprehensa est. Erat autem hæc virgo sacris in rebus exercitata: imo vero omnes erant in Jesu Christi fide optime institutæ. Habita de illis quæstio fuit in palatio. Maupia enim Magorum princeps cum duobus aliis principibus regis mandato judex fuerat

D constitutus. Cum autem sancta Therme cum duabus reliquis in judicium esset adducta, perspecta judices pulchritudine ipsius (erat enim forma admodum venusta) improbo singuli amore vehementer exarserunt: nemo tamen aliis rem indicavit. Sic igitur illas sunt allocuti.

II. Cur orbis terrarum reginæ ac dominæ veneficium parastis? Quo quidem crimine dignæ estis mortis supplicio. Hic sancta Therme respondens: Cur nos, inquit, in crimen vocatis, quod a veritate abest quam longissime? Cur nobis calumnias struitis? Si sanguinem nostrum sititis, quid vobis impedimento est, quominus illum bibatis? Si mortem

nostram optatis, ecce manus vestræ quotidie cædi-
bus coinquinantur : et nos propter Deum nostrum
malumus mori, quam ipsum abnegare : est enim
vita nostra. Et quemadmodum scriptum est, ut
unum Deum adoremus, et illi soli serviamus ¹, sic
etiam facimus. Et cum alibi scriptum sit : « Malefi-
cos non sines vivere ², » quomodo nos maleficæ,
quæ scelus id gravius prope Dei abnegatione judi-
camus ? Utrique profecto crimini mors proposita
est. Audiebant iudices virginem cum voluptate et
præ pulchritudinis atque sapientiæ ipsius admira-
tione loqui non poterant. Sed quisque secum ipse
sic cogitabat : Regem hortabor, ut illas liberet, et
hanc mihi uxorem ducam. Mauptas autem : Vix
tandem recte, inquit, dixisti, vobis non licere esse
maleficis ; verum fraternæ mortis ulciscendæ causa
id perpetrastis. Ad hæc virgo sancta respondit :
Quid mali fratri nostro accidit, ut nos propter
ipsum a Deo vivente vitam nostram sejungere de-
beamus ? Quamvis enim vos illum improbitate ves-
tra et æmulatione interfeceritis, tamen vivit, et
gaudet in regno cœlesti : quod quidem regnum, po-
tentiam et imperium vestrum evertet. Quæ illa cum
diceret, jusserunt eas in carcerem duci, et custo-
diri.

III. Diluculo autem misit ad eam Mauptas nun-
tium, qui diceret : Si vis, orabo regem, ut liberet
vos a morte, et eris mihi uxor. Quibus verbis audi-
tis, strenua virgo, etsi non potuit non commoveri,
tamen ita respondit : Os tuum obstrue, canis im-
munde, inimice Dei, et omnis veritatis ; nec audeas
amplius verbum impurum effundere in aures meas.
Neque enim ista cogitatio cadit in mentem meam.
Absit. Semel enim dicata sum Christo Domino, cui
virginitatem meam servo, et fidem ac veritatem
tueri studeo ; solus enim est sine peccato, et libe-
rare me potest ab immundis manibus, et impuris
cogitationibus vestris. Mori non timeo, nec ullum
cædis genus reformido. Hæc enim via, quam mihi
adornatis, me ducet ad charissimum fratrem meum
Simeonem, ut dolorum et gemituum, quo post necem
ipsius pertulit anima mea, solatium et consolati-
onem accipiam. Miserunt itidem ad eam reliqui
duo principes nuntios : quos illa pariter cum indi-
gatione rejecit. Quamobrem cum se victos ab illa
perspicerent, et cupiditatem suam inanem esse
animadvertent, consilium inierunt, et falsum at-
que iniquum ad regem testimonium detulerunt, eas
esse maleficas, asserentes.

IV. Quo rex audito, decrevit, ut nisi Soli immo-
larent, occiderentur. Quod quidem decretum cum
ad eas perlatum esset, responderunt, se Deum cœli
ac terræ effectorem adorare ; nolle autem honorem
Deo debitum, Soli ab ipso procreato tribuere : nec
illis minis posse a charitate Salvatoris et Domini
sui Jesu Christi revocari. Quæ cum dixissent san-
ctæ virgines, uno magi consensu magna voce

A e terra tollendas pronuntiarunt, quod reginæ phar-
maca præparassent, quibus interiret. Statim igitur
rex hanc in eas sententiam tulit, ut quo mortis ge-
nere magi vellent afficerentur. Negabant enim ho-
mines impii atque impuri, fieri posse, ut regina
convalesceret, nisi virginum corpora duas in partes
ita dissecarentur, ut regina per medium illarum
incederet. Sed Mauptas rursus, cum ad supplicium
ducerentur, ad sanctam misit, qui diceret, si vellet
sibi obsequi, curaturum, ut nec ipsa, nec reliquæ
puellæ interficerentur. At virgo sancta, clara voce :
Canis, inquit, immunde, cur hæc loqueris, quæ ego
audire non possum ? Ad finem enim hujus vitæ per-
venire cupio, ut perpetuo vivam. Absit, ut cadu-
cam hanc mihi vitam parem, qua morte peream
B sempiterna.

V. Eduxerunt igitur illas extra civitatem, et pro
unaquaque ipsarum binos palos ita defixerunt, ut
uni eorum collum, alteri pedes eorum alligarent :
et cum eas sic extendissent, assumpta serra fabrilis,
singulas in binas partes dissecuerunt. Et terna li-
gna procera in una parte viæ, terna in altera con-
stituerunt, illisque sanctarum virginum corpora
suspendunt. O spectaculum horrendum ac mise-
rabile, spectaculum lacrymis, luctu, stupore et ge-
mitu prosequendum. Si quis lacrymas non habet,
accedat, et erumpent ex oculis ejus fontes lacryma-
rum. Ecce corpora candida et sancta tropæum in
via constituerunt, in quibus illæ omni vitæ suæ
tempore gravitatem et virginitatem coluerunt. Li-
bertas in ignominiam versa est earum, quæ mode-
stiam et æquitatem in proprio thalamo exercebant.
Ecce gloria mutata est in contumeliam. Quandiu
quiescet et expectabit divina justitia ? Sed cum ad
judicandum exsurget, non parcat amplius, nec
miserebitur. Quam multa audet superbia : quæ ta-
men cum ceciderit, nec consurget, nec habebit ubi
consistat. Hæc profecto sanctarum ligna fructus
justitiæ ferunt. Vere isti sunt Arabiæ lupi crudeles,
bibentesque sanguinem, qui virgines has secuerunt
ac suspendunt. De ipsis cogitabat beatus Propheta
cum diceret : « Videntes utique absorbuissent nos.
Cum irasceretur furor eorum in nos, viventes ad
inferos deduxisset nos ³. » Quis tam horribili faci-
nore lætari potuit ? Quis tam immane spectaculum
C sine lacrymis intueri ? Nemo profecto. Aut si quis
potuit, is ab hominis natura est alienus, nec ex ge-
D nere Adam profectus est.

VI. Tulerunt igitur infelicem Reginam, quæ in
ea via per sanctarum corpora transiit, magna illam
caterva prosequente. Rex enim diem illum celebra-
bat. Martyrio coronata est sancta Therme, cum
sorore et ancilla, Nonis Aprilis in Christo Jesu Do-
mino nostro ; cui gloria cum sanctissimo Patre, et
benignissimo ipsius Spiritu vitæ largitore, nunc,
et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

¹ Deut. vi, x. ² Exod. xviii, 18. ³ Psal. cxxiii, 4.

S. CALLIOPHII VITA

ET MARTYRIUM.

(Latine apud Surium ad diem 7 Aprilis. Græce in cod. Paris. non invenimus.)

I. Theoclia mulier quædam pia, ac timens Deum cum tota familia sua, multas faciebat eleemosynas, et sancte vivebat. Hæc viro nupsit senatorio, qui nullos ex ea, quoniam erat sterilis, liberos suscipiebat : Dei tamen munere tandem concepit. Sed cum adhuc uterum gereret, maritus ejus defunctus est. Quamobrem in magna opulentia filium peperit, et Calliopium appellavit, qui in omni divinarum Litterarum sapientia educatus est. Erat autem Pergæ Pamphylis patricius; verum cum eo tempore contigisset, ut idololatriæ error vigeret, et veritas conderetur, et multi sacrificarent idolis, sanctus Calliopius assidue jejuniis et precationibus incumberebat. Quod cum ad iudices delatum esset, beata mater ejus Theoclia consuluit filio, ut vitandi iudicii causa, aurum, vestimenta, servosque sumeret, et illinc navigaret. Pompeiopolim igitur Ciliciæ se contulit, ubi cum impius præfectus Maximus Bacchanalia, et ludos, et choreas, et convivia idolis celebraret, admirabatur pius adolescens, quænam illa essent. Ipse enim jejuniis perpetuo vacabat. Ab illis igitur, qui aderant, percontatus est, quid illud esset. Qui cum respondissent, deorum esse celebritatem : Veni, inquiunt, et tu, ut convivii particeps fias. Ab ille : Christianus, inquit, sum, et Christum jejuniis celeberrimo, nec quæ sunt flagitiosis atque impuris idolis immolata licet in os eorum, qui Christum colunt, ingredi.

II. Hæc cum ad aures præfecti pervenissent, iracundia plenus, iussit eum in iudicio sisti. Quod cum esset factum : Ecquod, inquit Maximus, nomen est tibi ? Christianus sum, inquit, et Calliopius vocor. Cur, ait Maximus præfectus, cum per orbem universum deorum celebritas peragatur, tu in isto errore persistis ? Vos, inquit, Calliopius, errore tenebrisque versamini, qui, relicto Deo vivente, qui cælum et terram, et quæ in eis sunt omnia verbo procreavit, saxa sensus expertia, et ligna putrida, quæ sunt manuum impiarum opera, colitis et adoratis. Adolescentia, inquit præfectus, te petulantem reddidit, et magnos tibi cruciatus parat. Dic igitur, e qua gente sis, et ex quo genere. E Pamphylia sum, inquit Calliopius, et patricius genere, et, quod nobilissimum est, Christianus. Dic mihi, præfectus inquit, parentes habes ? Mater, respondit Calliopius, superest ; nam pater jam diu defunctus est. Per so-

lem ac deos omnes, præfectus inquit, si vis esse pius et diis immolare, filiam, quam unicam habeo, tibi uxorem dabo. Si uxorem, inquit Calliopius, ducere decrevissem, non prius filiam tuam acciperem; quam mater mea id sciret et approbaret. Verum sic habeto, me Christo meo credidisse, et pulverem hunc, quem Deus conflavit, et ad similitudinem suam fecit, purum et sine macula ante Christi tribunal sistendum esse. Quamobrem fac, quæ tibi videntur : ego enim Christianus sum.

III. Scelestissime, inquit Maximus præfectus, istiusmodi verbis futurum putas, ut ira commotus, te celeri supplicio necandum curem ? Falleris. Neque enim id faciam : sed corpus tuum omni cruciatuum genere confectum, in ignem conjiciam. Quanto, inquit Calliopius, pluribus me tormentis exercebis, tanto mihi ea perferenti corona splendidior contextetur. Nemo enim, ut scriptum est ¹, coronabitur, nisi legitime certaverit. Tunc Maximus jussit ut ei vinco plumbatis virgis omnia ossa confringerentur. Beatus autem Calliopius, dum vapularet : Gratias, inquit, ago tibi, Christe, quia dignus effectus sum, qui propter nomen tuum verbera sustinerem. Mihi, inquit Maximus præfectus, obtempera et diis immola, ut patriam videas, et matrem tuam, et ne spolieris divitiis ac fortunis tuis. Tormentorum enim sentis acerbiter. Dulcedinem, inquit Calliopius, promissæ a Christo quietis degusto, et tormenta non sentio. Nec in aliena regione me esse puto, cum Domini sit terra, et plenitudo ejus ². Et hic quoque patriam cerno, matremque meam. Nam mater mea, est Christi Ecclesia sacrosancta : et patria mea, est cælestis illa Jerusalem. Nostra enim conversatio in cælis est ³. Quod si mihi corpoream matrem objicias, audi quid Christus Deus meus dicat : « Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus ⁴. » Nam quod ad divitias pertinet, eas negligo, et malo Christi cruce affligi, quam caducis stulti mundi deliciis frui.

IV. Maximus præfectus : Quam est, inquit, excors. Crudis nervis ventrem ejus cædite, dicentes : Noli unum pro alio stulte respondere, sed apte ad interrogata. Insane, inquit Calliopius, et quavis fera crudelior, et a Christi pietate, qui in cælis est, aliene, tibi veritatis rationem expono, quam tu animi oculis non cernis, aures ocludens, ne Domini ser-

¹ II Tim. II, 5. ² Psal. xxiii, 4. ³ Philipp. III, 20. ⁴ Matth. x, 37.

monem exaudias, et contra legum præscripta jubes me, tanquam homicidam, verberari? Rotam, inquit præfectus, collocate et magnum ignem succendite. Rotæ tanta vi alligatus est adolescens, ut totus discerperetur. Quo quidem cruciatu cum acerbissime angeretur: Christe, inquit, præsto sis servo tuo, ut ad finem usque laudetur in me nomen tuum, quamvis indignus sim servus tuus: et cognoscent omnes, eos, qui in te sperant, non confundi in æternum. Statim igitur accedens angelus Dei, flammam carbonum exstinxit: et ministri, cum vellent rotam volvere, non poterant. Delicata autem ipsius membra totam rotam sanguine consperserunt. Erat enim acutis gladiis circummunita. Jussit autem præfectus eum solvi, et a rota dimoveri. Spectatores dicebant, iudicium illud iniquum esse; et dolebant, quod talis adolescens tam acerbè torqueretur. Sed Maximus: Nonne, inquit, dixi tibi, te adolescentia esse petulantem, et propterea gravioribus cruciatibus affectum iri? Canis, inquit Calliopius, impudentissime, tu me sic alloqueris, quasi crudelissima recusem aut deprecer tormenta tua. Infelix, inquit præfectus, credis te contumeliis effecturum, ut te celerius occidendum curem. Verum haud ita erit. Diis igitur immola, ut quæ reliqua sunt, tormenta lucrifacias. Non permittet, inquit Calliopius, Christus meus, ut puram meam in Deum fidem pervertas. Arbitratu tuo corpus excrucia, recepturus a Deo in die iudicii merita præmia. Qua enim mensura metiris, eadem remetietur tibi. Ferreis, inquit Maximus, catenis vinctum in interioram carcerem conjicite; nemo curam illius gerat; nemo impiorum amicorum ad eum accedat; beatum se putet ob ea tormenta, quibus propter ipsius impietatem adversus deos affectus est. Statim igitur vinctus in carcerem interioram conjectus est, ubi sine intermissione Deum laudabat.

V. His auditis, mater, facto testamento, ducentos quinquaginta servos libertate peculioque donavit: et quidquid auri, aut argenti, aut vestimentorum habebat pauperibus reliquit; possessiones autem Ecclesiæ sanctæ largita est. Tum celeriter in Ciliciam ad sanctissimum filium suum Calliopium contendit: et in carcerem ingressa, procidit ante pedes ejus, et vulnerum cruorem abstersit. Sanctus

A autem Calliopius catenis, et corporis tumore ex verberibus contracto, cohibebatur, quominus posset assurgere, et ad matrem accedere. Sed ita locutus est: Opportune venisti, mater, ut testis es Christi cruciatuum. Mater autem filii corpus aspiciens dilaniatum: Beata ego, inquit ad sanctissimum filium suum Calliopium, et beatus fructus ventris mei, quoniam, ut Anna, dicavi te sacrum munus Domino Jesu Christo: ut Sara obtuli te Deo holocaustum gratum, et acceptum Domino sacrificium. Mansit autem totam noctem illam in carcere ad ipsius pedes postrata. Simul autem ambo precabantur, et laudabant Deum. Et circa mediam noctem magna lux carcerem illustravit, et vox eos sic allocuta est: Vos estis sancti Dei et Christi confessores, eversoresque idolorum, qui patriam et pecunias reliquistis, ut cum Christo pateremini.

VI. Cum autem illuxisset, præfectus: Voca, inquit, Christianorum sectæ studiosum Calliopium. Demetrius autem centurio ad Calliopium: Nunc saltem, inquit, ab insania discede, et imperatoris decretis obtemperans, diis sacrificia, ut vivas: alioquin ut Magister tuus suffigeris in crucem. Admiror, inquit Calliopius, impudentiam tuam, qui cum sæpe ex me audieris Christianum me esse, et Christianum esse moriturum, et in Christo victurum, tam impudenter pergas veritatem oppugnare. Festino eandem, quam Magister meus pertulit, mortem optetere. Hæc cum ille dixisset, præfectus ex responsis martyris animadvertens eum a proposito deduci non posse, sententiam tulit, ut quinta Sabbatorum Paschæ in crucem ageretur. Quod materejus intelligens, quinque nummos ministris dedit, ut eum contraria ratione, quam Christus Dominus crucifixus fuit, affigerent cruci. Quinto igitur Sabbatorum pronus in caput crucifixus est, et die Parasceves animam egit. Et vox de cælo audita est, ita sonans: Veni, civis Christi, et cohæres sanctorum angelorum.

VII. Mater vero sanctissimi ac beatissimi filii corpus complexa, et Christum laudans, in ejus complexu spiritum reddidit. Et accedentes fratres, eorum corpora in loco sacro sepelierunt, collaudantes Patrem et Filium et Spiritum sanctum, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩΝ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ, ΑΦΡΙΚΝΟΥ, ΜΑΞΙΜΟΥ, ΠΟΜΠΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΑΣ ΑΥΤΩΝ ΤΟΝ ΔΡΙΘΜΟΝ Μ'.

MARTYRIUM

SS. TERENTII, AFRICANI, MAXIMI, POMPII

ET SOCIORUM QUADRAGINTA.

(Anno 420. Latine apud Surtum ad diem 10 Aprilis : Græce ex cod. Reg. Paris n. 1534. sœc. XII.—Interpres textum habuit ab eo quem edimus in nonnullis discrepantem. Edit. PATR.)

I. Decius Romanorum imperator, idolorum studio A cupiens omnes in exitii barathrum pertrahere (erat enim filius diaboli) in universas imperio subjectas provincias edictum misit, ut omnes Christiani ad immolandum et comedendum ea, quæ idolis essent immolata, pertraherentur. Quod si qui recusarent, in iudicium vocati plecterentur. Decretum hoc cum in Africam ad præfectum Fortunatianum esset perlatum, ipse sedens in tribunali, populum convocavit, et sic est allocutus : Diis immolate, alioqui suppliciis afficiemini. Et, his dictis, tormenta in medium proferri iussit. Quibus conspectis, multi perterriti præfecto obtemperarunt, et a Christi religione defecerunt. Quidam tamen ex ipsis, numero quadraginta in Christi fide fortiter mori decreverant, seque mutuo ita cohortabantur : Videte fratres, ne Dominum nostrum Jesum Christum abnegemus, ne ipse quoque abneget nos. Mementote Dominum olim dixisse : « Nolite timere eos, qui corpus occidunt animam autem non possunt occidere. Timete potius eum, qui potest animam et corpus perdere in gehennam ¹. »

ρησάντων τὸ πλῆθος τῶν κολαστηρίων, ἐκ μόνης τῆς θείας διδοικότες τὴν ἀπειλὴν, ἐπέστησαν τῷ τυράνῳ καὶ ἀποστάντες ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, προσεκύνησαν τοῖς εἰδώλοις. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν, τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα, συνήθεντο μᾶλλον ἐν γενναιότητι τελειωθῆναι ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον μετὰ θάρσους : Ὁρᾶτε, ἀδελφοί, μὴ ἀρνησώμεθα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα μηδὲ αὐτὸς ἀρνήσῃ ἡμᾶς· γινώτε, ὅτι ἤδη εἶπεν ὁ Κύριος : « Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυνάμεων ἀκοκτεῖναι φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γείνῃ. »

II. Fortunatianus ad hos : Video, iuquit, vos viros et ætate perfectos, et sapientia præditos : quamobrem miror, cur vos ejusmodi dementiæ tradideritis, ut unum Deum et regem dicatis, quem Judæi, ut hominem sceleratum, crucifixerunt. Re-

Α'. Βασιλεύοντος Δεκίου τοῦ παρανομοῦ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ βουλομένου αὐτοῦ πάντας τῇ ἰδίᾳ θρησκείᾳ ἐκλύσαι καὶ εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἐμβαλεῖν (πατέρα γὰρ ἔσχε τὸν Σατανᾶν), ἐξαπέστειλεν εἰς πᾶσαν τὴν ὑποτεταγμένην αὐτῷ βασιλείαν προστάγματα ἐγγράφως, ὥστε πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καθελεῖν εἰς τὴν μαρτὴν προσκύνησιν τῶν εἰδώλων· εἰ δὲ τινες ἀντιλέγοιεν, τούτους τῷ δικαστηρίῳ παραδίδοσθαι, καὶ μετὰ πολλῶν βασάνων καὶ αἰκισμῶν τῇ τελευταίᾳ τοῦ θανάτου ὑπάγεσθαι ψήφῳ. Ἐξαπέστειλε δὲ τὸ πονηρὸν αὐτοῦ καὶ ἀσέβες δόγμα καὶ τῷ ἡγεμόνι Φουρτουνάτῳ τῷ ἐν τῇ Ἀφρικῇ· καὶ φθάσαντος τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, εἰδέξατο ἡγεμῶν τὰ βασιλικά γράμματα. Ἀναγνούς οὖν αὐτὰ καὶ καθισθεὶς ἐπὶ τοῦ βήματος, εὐθέως προσέταξε συλλειφθῆναι τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· τῶν δὲ συλλειφθέντων, ἔφη πρὸς αὐτούς· Δέκιος ὁ αὐτοκράτωρ κελεύει, ἵνα θύσητε ἅπαντες τοῖς θεοῖς· εἰ δὲ μήγε, μέλλετε κακῶς καὶ πικρῶς ἀποθνήσκειν. Ταῦτα εἰπὼν προσέταξε καὶ τὰ βασανιστήρια ἅπαντα προτεθῆναι. Τῶν δὲ προτεθέντων, πολλοὶ τῶν θεω-

Β'. Τούτοις οὖν τοῖς λόγοις ἀλλήλοις θαρσποιοῦντες οἱ ἅγιοι, ἔφη πρὸς αὐτούς ὁ ἡγεμῶν· Ἄνδρες βέλτιστοι, θεωρῶ ὑμᾶς ἐν ἡλικίᾳ καλῇ καὶ τελείᾳ κεκοσμημένους ὄντας καὶ λογῶ σσοφισμένους· καὶ θαυμάζω, πῶς τοιαύτη ἀπιστία ἑαυτούς ἐξεδόκατε,

¹ Matth. x, 28.

ἕνα μόνον Θεὸν ὁμολογοῦντες τὸν Χριστὸν, ὄντινα ἄνθρωπον ὄντα, ὡς κακοῦργον, οἱ Ἰουδαίων παῖδες ἐσταύρωσαν. Τότε ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Τερέντιος, στόμα τῶν πάντων γενόμενος, εἶπεν οὕτως· Εἰ ἤδεις, ὡ ἡγεμὸν, τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐσταυρωμένου, κατέλειψας ἂν τὴν τῶν ματαίων εἰδώλων πλάνην, καὶ αὐτῷ μόνῳ προσεκύκεις καὶ ἰθεράπευες, τὸν ὄντα Υἱὸν εὐεργέτην ἐκ Πατρὸς ἀγαθοῦ καὶ εὐεργέτου, τὸν πλούσιον καὶ εὐσπλαγγχον καὶ ἐλεήμονα, ὃς νεύματι καὶ βουλήματι τοῦ Πατρὸς εἰς γῆν καταβάς καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀνθρωπινῇ φύσει ἐνδύσας ὑπέμεινε σταυρὸν καὶ θάνατον διὰ τῆν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ὁ δὲ ἡγεμὸν ἀκούσας ταῦτα, λέγει πρὸς τοὺς ἁγίους· Θύσατε προθύμως· ἢ ἀνάμεινος ὑμῶν τῶν μελῶν, τελείως ὑμᾶς ἀφανίσω. Ὁ ἅγιος Τερέντιος εἶπεν· Νομίζεις, ὡ τύραννε, φόβῳ δελεῖσαι ἡμᾶς; Οὐχ οὕτως ἀνάνδροι ἴσμεν, ἕνα καταλείψαντες τὸν τῆς ζωῆς χρηρῆγον προσκυνήσωμεν θεοὺς ἄλλοτρίους. Ἀλλὰ πράττει συντόμως, ὃ βούλει πράττει καθ' ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ ἐλείψας τὸν γενναῖον ἡμῶν λογισμὸν ἠδρασμένον ἔχουσα εἰς Χριστὸν. Τότε θυμωθεὶς ὁ ἡγεμὸν ἐκέλευσε περιαιρεθῆναι αὐτῶν τὰ ἱμάτια καὶ ἀγεσθαι αὐτοὺς καὶ μὴ βουλομένους εἰς τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων. Ἦσαν δὲ τὰ εἰδῶλα ἅπαντα περιεχυρωμένα καὶ ἐστολισμένα κόσμῳ πολυτελεῖ καὶ λαμπρῷ. Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἡγεμὸν εἶπεν αὐτοῖς· Θύσατε τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἡρακλεῖ· πάντες ἴδετε τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ὁ ἅγιος Τερέντιος εἶπεν· Πλανᾶσαι, ὡ ἡγεμὸν, μὴ εἰδῶς τὸ συμφέρον σοι· οὗτοι γὰρ, οὓς λέγεις θεοὺς, λίθοι εἰσὶ καὶ ξύλα καὶ χαλκός καὶ σιδήρος· κακὸς μνηστὴρ δὲ χρυσῷ καὶ ἱματισμῷ πολυτελεῖ πρὸς τὸ πλανᾶσθαι τοὺς ἀνοήτους ἀνθρώπους ἐπ' αὐτῶν, τοῦ ἀποστῆναι μὲν τῆς αἰωνίου ζωῆς, οὔτε λαλοῦσιν οὔτε ἀκούουσιν, ὑπὸ γὰρ ἀνθρωπῶν γλύφοντες καὶ χωνευθέντες, καὶ εἰς εἶδος ἀνθρώπων τυπωθέντες, μεταφέρουσιν εἰς τὴν αἴθειν τούτων ἔνοιαν τοὺς πειθομένους αὐτοῖς· Ὅμοιοι δὲ αὐτῶν εἰσιν οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς. » Εἶπατε δὲ ἡμῖν, ἄρα οἱ θεοὶ ὑμῶν, οὓς λέγετε, δύνανται ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἢ ἀμειψασθαι τινι ἀμυνομένῳ αὐτοῖς; Εἰ οὖν αὐτοῖς βοηθῆσαι οὐ δύνανται, πῶς ὑμῖν βοηθήσωσι;

Γ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἡγεμὸν καὶ ἰμμανὴς γενόμενος σφόδρα, ἐκέλευσε τὸν μακάριον Τερέντιον καὶ Ἀφρικανόν, Μάξιμόν τε καὶ Πόμπιον ἐν τῇ φρουρᾷ βληθῆναι τῇ ἐνδοτέρᾳ καὶ μετὰ πάσης ἀσφαλείας τρεῖσθαι αὐτοὺς, εἰπὼν· Ἐν τῇ μελλούσῃ προόδῳ ἀκούσω αὐτῶν. Τοὺς δὲ περὶ τὸν μακάριον Ζήνωνα, καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ Θεόδωρον, ὄντας τὸν ἀριθμὸν λζ', προστάξεν τῷ βήματι ἀχθῆναι καὶ λέγει αὐτοῖς· Μηδὲν ὠφελήθεντες ἐκ τῆς προτέρας ὑμῶν ὁμολογίας, κἂν νῦν πείσθητέ μοι καὶ θύσατε τῷ μεγάλῳ Θεῷ Ἡρακλεῖ. Οἱ δὲ ἅγιοι ἀποκριθέντες εἶπον· Ἡμεῖς πολλαῖς σοι εἶπομεν περὶ τούτου· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐπερωτήσεων ἔγνωσ, ὅτι Χριστιανοὶ ἴσμεν τελεῖοι, καὶ οὐ πείθεις ἡμᾶς προσκυνῆσαι εἰδώλοις ἀκαθάρτοις ποτέ· τὸ λοιπὸν ποίει ἐν τάχει, ὃ βούλει, εἰς ἡμᾶς. Ὁ ἡγεμὸν εἶπεν· Οὐ πείσθητέ μοι παρακαλοῦντι ὑμᾶς; ἀναγκάζομαι εἶναι τὸ κελυθῆναι μοι παρὰ τῶν ἀηττήτων βασιλέων

A spondit omnium nomine sanctus martyr Terentius: Si nosset, præfecte, Crucifixi virtutem, relictis idolorum erroribus ipsum coleres et adorares. Est enim Filius Dei, benignus, dives, clemens et misericors, qui Patris nutu et voluntate in terram descendit, divinitatemque suam humanæ naturæ conjunxit, et pro salute nostra crucem subire voluit. Fortunatianus, his auditis, dixit ad eos: Immolate: alioqui membra vestra comburens, delebo vos. Futas, inquit Terentius, nos terrore commotos sententiam mutaturos? Non adeo sumus ignavi, ut, relicto vitæ Largitore, deos alienos adoremus. Facigitur celeriter, quod tibi libet, adversum nos, quoniam strenui et constantes Christi cultores sumus. Indignatus præfectus, jussit eos, vestimentis detractis in idolorum templum trahi. Idola autem auro argentoque et pretiosis erant vestibus exornata. Ingressus Fortunatianus, dixit eis: Magno deo Herculi sacrificate. Gloriam enim et potestatem ejus conspiciatis. Erras, inquit Terentius, et ignoras id, quod tibi utile est. Dei enim isti tui, lapides sunt, et ligna, et æs, et ferrum. Ornati autem sunt auro, ut homines decipiant, et abducant ab æterna vita. Nam ipsi quidem non vident, nec loquuntur, nec audiunt, nec ambulant: quippe qui ab hominibus sculpti conflatique sunt, et in hominum speciem conformati, ut ad hanc impiam cogitationem eos, qui sibi parent, convertant: « Similes enim eorum sunt, qui faciunt ea et omnes, qui confidunt in eis⁸. » Dicite, quæso: Isti quos deos asseritis, possuntne sibi ipsis opitulari, et eos, a quibus læduntur, ulcisci? Quod si ipsi auxilio esse non possunt, quomodo nobis opitulabuntur?

τῷ πυρὶ δὲ παραπεμφθῆναι· οὔτε γὰρ βλέπουσιν οὔτε ἀκούουσιν, ὑπὸ γὰρ ἀνθρώπων γλύφοντες καὶ χωνευθέντες, καὶ εἰς εἶδος ἀνθρώπων τυπωθέντες, μεταφέρουσιν εἰς τὴν αἴθειν τούτων ἔνοιαν τοὺς πειθομένους αὐτοῖς· Ὅμοιοι δὲ αὐτῶν εἰσιν οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς. » Εἶπατε δὲ ἡμῖν, ἄρα οἱ θεοὶ ὑμῶν, οὓς λέγετε, δύνανται ἑαυτοῖς βοηθῆσαι ἢ ἀμειψασθαι τινι ἀμυνομένῳ αὐτοῖς; Εἰ οὖν αὐτοῖς βοηθῆσαι οὐ δύνανται, πῶς ὑμῖν βοηθήσωσι;

III. Hæc audiens præfectus, jussit Terentium, et Africanum, et Maximum, et Pompeium in carcerem interiorem detrueri, et omni diligentia custodiri, Cras, inquiens, audiam illos. Beatum autem Zenonem, et Alexandrum, et Theodorum cum reliquis sociis, qui erant omnes numero triginta sex, ad tribunal adductos sic alloquitur: Cum ex priori vestra contentione nihil utilitatis perceperitis, parete mihi, et magno deo Herculi immolate. At illi: Sæpius jam, inquiunt, diximus, nos esse Christianos, id quod ex superioribus quæstionibus intelligere potuisti: nec tu nobis unquam persuadebis, ut idola impura colamus et adoremus. Facile enim possumus, quidquid in hanc sententiam dixeris, confutare. Non vultis, inquit præfectus, cohortationes meas audire? Atqui invictorum imperatorum jussa facere cogemini. Et jussit eos asperis virgis et nervis vapulare. At illi, sublatis in cælum mani-

⁸ Psal. cxiii, 8.

bus, una omnes et clara voce dixerunt: Aspice, Domine, et adjuva servos tuos, et libera nos ab adversario. Quibus auditis, magis adhuc eos virgis cædi imperavit, donec multi satellites unus post alium eos verberando defessi sunt, et lora ac virgæ defecerunt. Rursum autem jussit eos fustibus cædi. Verum licet omnia ipsorum viscera contererentur, adeo tamen hilares ac læti erant fortium martyrum vultus, ut omnes sanctorum patientiam atque constantiam admirarentur.

καταξαινομένων και τοῦ αἵματος τῆ γῆ προσρέοντος, οἱ λῶροι και αἱ ράβδοι ἰθαπακλήθησαν και πάλιν ἐκλείυσαν ὁ παράνομος ξύλοις ἀγρίαις τύπτεσθαι αὐτούς, ὡς λοιπὸν και τὴν ἐνδοθεν οἰκονομίαν τῶν σπλάγχχνων αὐτῶν διαφανῆναι. Τοιαῦτα δὲ ἐγένοντο φαιδρὰ τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων, ὥστε πάντας θαυμάζειν τὴν ὑπομονὴν και καρτερίαν αὐτῶν.

IV. Postquam igitur cæsi fuerunt, dixit ad eos præfectus: Immolate, et liberabo vos. Sancti autem tacebant. Sed præfectus iratus, pyras incendi jussit, et terga eorum aduri, cum ea prius aceto et sale conspersa essent. Tunc sancti Dei martyres suspicientes in cælum dixerunt: Domine Deus noster qui tres pueros, Ananiam, Azariam et Misaelem de camino ignis liberasti, nec eos lædi permisisti: qui Daniele ex ore leonum eripuisti, et de manu Pharaonis Mosem servasti: et sanctam Theclam ab igne, et theatro, et feris ac bestiis marinis defendisti: qui amicis tuis perfectum regnum largitus es: qui Filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum a mortuis excitasti: qui multa variaque dona nobis dedisti: qui lucem procreasti, et cælum sicut pellem extendisti³: qui stellas dinumeras⁴, et suis eas nominibus vocas: qui in fines terræ misisti veritatem: exaudi nos supplices, et ex calamitatibus libera: quoniam tua est gloria in sæcula sæculorum. Amen. Cum precandi finem fecissent, præfectus ira desæviens, jussit eos suspensos dilacerari. Quod quidem dum fieret, sanguinis rivi ex eorum corporibus defluebant. Neque tamen cruciatuum acerbitate commovebantur. Deus enim confirmabat eos, et robur ac fortitudinem subministrabat. Præfectus autem ad eos: Persuaseruntne vobis tormenta, ut ab insania recedatis? an adhuc in impietate vestra permanetis? Illi nihil responderunt. Ad vos, inquit rursum præfectus, hæc loquor. At sancti Dei martyres suspicientes in cælum, ita locuti sunt: Deus omnipotens, qui Sodomorum urbem propter ipsorum nequitiam igne succendisti, et in solitudinem redegisti, hoc etiam impiorum domicilium nunc propter justitiam tuam evertet. Cumque Christi signum frontibus suis impressissent, insufflarunt adversus idola, et ea statim confracta in pulverem redegerunt. Tunc sancti martyres ad præfectum: Cernis, inquit, deos tuos? Ubi est robur ipsorum? potueruntne sibi ipsis opitulari? Haud multo post autem et templum corruit. Cujus eversione indignatus præfectus, jussit, ut sancti martyres capite plecterentur. Qua illi sententia læti, collaudabant Deum et gaudentes

Α ποιῆσαι, και ἄλλως ὑμῖν προσνευχθῆναι. Καὶ εὐθέως ἐκλείυσαν αὐτούς τύπτεσθαι μετὰ ράβδων ἀγρίων και βουνεύρων ὤμων. Οἱ δὲ ἄφιοι μάρτυρες τυπτόμενοι, ἀπλώσαντες τὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, φωνῇ μεγάλῃ εἶπον· Κύριε ὁ Θεός, ἐπίδε ἐφ' ἡμᾶς τοὺς δούλους σου, και βοήθησον ἡμᾶς, και λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἡγεμὼν, ἐτι μᾶλλον προσέταξε ραβδίξεισθαι αὐτούς, ἕως οὗ ἠλλαξεν ἕκαστος ἀνὰ δέκα κεντυρίωνας τυπτομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ πολὺ και τῶν σαρκῶν αὐτῶν

Δ'. Μετὰ δὲ τὸ σφοδρῶς τυπτηθῆναι, εἶπε πρὸς αὐτούς ὁ ἡγεμὼν· Θύσατε, καταδικαι, και ἀπολύω ὑμᾶς παραχρῆμα. Οἱ δὲ ἅγιοι ἐσιώπων. Τότε θυμωθείς ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευσε πυρωθῆναι ὀβελίσκους και κατακαῦσαι αὐτῶν τοὺς νώτους, εἰθ' οὕτως ὄξος Β δριμύ και ἄλας ραίνεσθαι αὐτοῖς και ὑψάσματος τριχίνω ἀνατριβῆναι αὐτῶν τοὺς νώτους· δριμυία δὲ ὄντως πάνυ ἢ βῆσσανος αὐτῆ· ὅθεν ἀνεστέφαντες οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ μάρτυρες εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπον· Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ ῥυσάμενος τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκ καμίνου πυρός, Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν και Μισαήλ, και μὴ ἕασας αὐτούς ἀδικηθῆναι, ὁ ῥυσάμενος τὸν Δανιὴλ ἐκ στόματος λεόντων, ὁ διασώσας Μωσῆν ἐκ χειρὸς Φαραῶ, ὁ διασώσας Θέκλαν ἐκ πυρός, και θεάτρον, και θηρῶν, ὁ πολλὰς και διαφόρους εὐεργεσίας χαρισάμενος ἡμῖν τοῖς δούλοις σου, ὁ τὸ φῶς ποιήσας και τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας, ὡσεὶ δέξῃν, ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἀστρῶν και πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν, ὁ τὴν ἀλήθειαν καταπέμψας εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἐπάκουσον και ἡμῶν, τῶν δούλων σου, δεομένων σοι νῦν, και σώσον ἡμᾶς ἐκ τῶν ἀναγκῶν ἡμῶν και τῶν θλίψεων, ὅτι ἐτάχθησαν ἡμῶν αἱ σάρκες, Δέσποτα, και τὸ πνεῦμα ἐκλείπει· σου δὲ, Κύριε, τὸ ἔλεος ἀνείκαστον και ἡ μακροθυμία ἀφατος, και σοὶ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην. Τελουσάντων δὲ αὐτῶν τὴν εὐχὴν. πάλιν ὁ ἡγεμὼν θυμομαχῶν ἐκέλευσε κρεμασθέντας ξείσθαι αὐτούς. Εσομένων δὲ τῶν μακαρίων ἐπὶ πολὺ, οὐδὲ οὕτως ἐφρόντιζον τῶν βασάνων· ὁ δὲ φιλόανθρωπος γὰρ, Θεός ἦν μετ' αὐτῶν, ὁ ἀντιλαμβάνόμενος και παρέχων αὐτοῖς τὴν ἰσχὺν και τὴν ἀνδρείαν· ἐπεὶ (ποία γὰρ ἂν ἀνθρωπινὴ σὰρξ ὑπήνεγκε ταῦτα;) λέγει ὁ ἡγεμὼν πρὸς αὐτούς· Κἄν νῦν, ἄθλιοι, ἐπεισαν αἱ βάσανοι σῦται ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας, ἢ ἐτι ἐμμένετε τῇ δυσσεβείᾳ ὑμῶν; Οἱ δὲ ἅγιοι οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Ἠὲν λέγει ὁ ἡγεμὼν πρὸς αὐτούς· Ὑμῖν λέγω και οὐδὲν μοι ἀποκρίνεσθε; Θύσατε λοιπὸν τοῖς μεγίστοις θεοῖς και ἀπολύω ὑμᾶς ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια μετ' εἰρήνης. Τότε οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ἀναστέφαντες εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶπον οὕτω· Κύριε ὁ Θεός, ὁ τὴν πόλιν τῶν Σοδομιτῶν διὰ τὴν παρανομίαν αὐτῶν πυρὶ κατακαύσας και ἐρημώσας, και τὰ νῦν δέομεθά σου, Βασιλεῦ ἅγιε· νεύσον ἐπὶ γῆς, δι-

³ Psal. cxiii, 2. ⁴ Psal. cxlvi, 4.

καίος ὢν καὶ τὴν πολύθεον, μάλλον δὲ ἄθεον κατὰ-
στραφὸν οἰκοδομὴν τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοὺς θεοὺς αὐ-
τοῦ λείπτον καὶ ἀφάνισον· καὶ ἡμᾶς τοὺς δούλους
σου ἐν τάχει ἐπίσκαψον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος,
ὅτι σὺ μόνος δέδοξασμένους ὑπάρχεις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Καὶ εἰπόντες ταῦτα οἱ ἅγιοι μάρ-
τυρες μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρύων, καὶ ποιήσαντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ μετώπῳ αὐτῶν καὶ
καθ' ὅλου τοῦ σώματος, ἐνεφύσησαν τοῖς ἀκαθάρτοις εἰδώλοις, καὶ παραχρῆμα ἐλίκμησαν αὐτὰ καὶ ἐγί-
νοντο ὡσεὶ σποδός· Τότε λέγουσιν οἱ ἅγιοι μάρτυρες τῷ ἡγεμόνι· Ἴδε τὰ σεβάσματα ὑμῶν· ποῦ γὰρ ἡ
ἰσχὺς αὐτῶν ἢ κενή; Μὴ ἠδυνήθησαν ἑαυτοῖς βοηθῆσαι; Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ ναὸς συντελέσθη καὶ συνετριβή.
Ὅργισθεὶς οὖν πᾶν ὁ ἡγεμὼν ἐπὶ τε τῇ συνετριβῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν θεῶν αὐτοῦ, ἐπὶ τε τῇ πτώσει τοῦ ναοῦ, ἐκέλευσεν
ἐποκεφαλίσθηναι αὐτοὺς παραχρῆμα. Λαβόντες δὲ τὴν ἀπόρασιν οἱ ἅγιοι, ἀπήσαν χαίροντες καὶ δοξάζοντες τὸν
θεόν, καὶ ἔλθοντες ἐπὶ τὸν ὠρισμένον τόπον, κλίναντες τὰ γόνατα καὶ τὸν θεὸν εὐχαριστήσαντες, εὐθὺς
ἀπεκεφαλίσθησαν. Καὶ ἔλθοντες οἱ Χριστιανοὶ λάθρα, ἦσαν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων καὶ ἔθηκαν αὐτὰ ἐν τόπῳ
σιμῶν.

Ε'. Τούτων δὲ οὕτως τελειωθέντων, πάλιν προσ-
ἔταξεν ὁ παράνομος ἡγεμὼν, ἀγεσθαι ἐπὶ τὸ βῆμα
τοὺς περὶ τὸν μακάριον Τερντίον καὶ Ἀφρικανὸν,
Μάξιμὸν τε καὶ Πόμπιον, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς·
Θύσατε κἄν ὑμεῖς τοῖς θεοῖς· εἰ δὲ μήγε, μέλλετε
κακῶς καὶ πικρῶς ἀπολέσθαι, καὶ οὐδεὶς ἂν δυνήθῃ
ρύσασθαι ὑμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου. Οἱ ἅγιοι εἶπον
πρὸς αὐτόν· Ἠγεμὼν, εἰπομέν σοι πολλάκις, ὅτι
Χριστιανοὶ ἴσμεν καὶ εἰς Χριστὸν ἔχομεν τὰς ἐπι-
δάς· δαίμοσι δὲ οὔτε προσκυνούμεν, οὔτε τοῖς θεοῖς
σου λατρεύομεν ποτε, οὔτε μὴν τὰς βασάνους σου
προσποιούμεθα· τοίνυν ἐπινοεῖ ἡμῖν ὅσας θέλεις
βασάνους· πιστεύομεν γὰρ τῷ Θεῷ, ὅτι ἠττηθήσῃ
ὑψ' ἡμῶν, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ σου, ὁ διάβολος, ἠτ-
τήθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐνδυναμούντος ἡμᾶς
νικᾶν σου τὰς ἐνθυμήσεις. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ
ἡγεμὼν καὶ ἰμμανὲς γενόμενος σφόδρα, ἐκέλευσε
πάλιν βληθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ, εἰπὼν περι-
εληθῆναι αὐτοῖς κλοιὰ σιδηρὰ περὶ τοὺς τραχήλους
αὐτῶν, καὶ πίδακας περὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἀλύ-
σις ἐπὶ τῶν χειρῶν· παραλαβόντες δὲ αὐτούς οἱ
δῆμιοι, ἔθεντο ἐν τῇ φυλακῇ, καθὼς ἐκελεύσθησαν.
Ἐκέλευσε δὲ ὁ παράνομος καὶ τριβόλους σιδηροὺς
ὑποστρωθῆναι αὐτοῖς καὶ καταπίεσθαι αὐτοὺς ἐν
αὐτοῖς καὶ μὴ συγχωρεῖσθαι τινα τῶν Χριστιανῶν
εἰσερχεσθαι πρὸς αὐτούς, πρὸς τὸ μὴδ' ὅλως παρ-
έχεν αὐτοῖς τροφάς, τούτων οὖν οὕτω γενομένων
καὶ περὶ τὸ μεσονύκτιον εὐχόμενων αὐτῶν, ἐξαίφνης
φῶς μέγα ἐλαμψεν ἐν τῇ φυλακῇ· ἄγγελος γὰρ Κυ-
ρίου ἔστη κατὰ πρόσωπον αὐτῶν καὶ εἶπεν πρὸς
αὐτούς· Τερντίε καὶ Ἀφρικανέ, Μάξιμε καὶ Πόμ-
πια, δούλοι τοῦ Θεοῦ ὑψίστου, ἀναστάντες ὁδοῦ
δοξᾶν τῷ Θεῷ καὶ ἀναπαύεσθε. εἶτα προσελθὼν ὁ
ἄγγελος ἤφατο τῶν κλοιῶν τῶν ἐπιχειμένων ἐπὶ
τοὺς τραχήλους αὐτῶν καὶ εὐθὺς διαρράγέντα τὰ
σιδηρὰ ἐξέπεσον ἐξ ὅλου τοῦ σώματος αὐτῶν· καὶ ἐν
τῷ ταῦτα γενέσθαι, ἰδοὺ καὶ τράπεζα ἐνώπιον αὐτῶν
ἰτοιμασμένη, πλήρης γέμουσα παντός ἀγαθοῦ· καὶ
εἶπε πρὸς αὐτούς ὁ ἄγγελος· Ἀναπαύεσθε, ἀδελ-
φοί, ἀναπαύεσθε ἐκ τῶν πολλῶν ὑμῶν κόπων καὶ
διέψεων· ἅμα δὲ καὶ τροφῆς μεταλάβετε, ἧς ἀπ-
ἰστίλει ὑμῖν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Τότε
οἱ ἅγιοι ἐλόγησαν τὸν θεόν καὶ μετέλαβον τροφῆς

¹ I Cor. 1, 25.

A ad locum præfinitum pervenerunt : et genibus fle-
xis, oblatisque cervicibus, confestim interfecti sunt.
Accesserunt autem viri religiosi, et sublata eorum
corpora in loco sacro condiderunt.

V. Tum beatum Terentium, et Africanum, et
Maximum, et Pompeium adduci jubet, et dicit ad
eos : Diis immolate, alioqui male estis perituri. Et
nemo poterit eripere vos e manibus nostris. Chri-
stiani sumus, ut sæpissime jam diximus, responde-
runt martyres, et in Christo spes positas et colloca-
tas habemus. Dæmones non adoramus, neque deos
tuos colimus, et tormenta tua negligimus. Proinde
quos vis, adhibe cruciatus. Deo enim adjuvante, te
a nobis victum iri confidimus, quemadmodum et
diabolus superatus est a Christo, qui nos ad cupi-
ditates tuas vincendas corroborat. His auditis, jus-
sit eos in custodiam abduci, et catenis eorum colla
et manus pedesque compedibus vinciri. Eos igitur
ministri, ut jussi fuerant, in carcerem conjecerunt.
C imperavit præterea, ut tribulos ferreos in terram
projicerent, quibus confingerentur : et nemini Chri-
stianorum ad eos accedere permitteret, ne cibum
afferrent. Verum circa mediam noctem lux fulsit in
carcere, et angelus Dei stetit in conspectu ipsorum,
et dixit ad eos : Terenti, et Africane, et Pompei,
et Maxime, servi Dei altissimi, insurgite, et cor-
pora vestra curate. Et accedens angelus, tetigit ca-
tenas eorum, et ceciderunt. Et ecce mensa coram
ipsis bene instructa. Et dixit ad illos angelus :
Quiescite, et cibum capite, quem vobis Christus
misit. Sancti autem, Christo collaudato, comede-
runt. At custodes, splendore perspecto, ingressi
sunt, ut viderent, quid illud esset : invenerunt eos
gaudentes : et præfecto rem nuntiarunt. Qui postri-
die eos ad tribunal adduci jussit ; et : Nondum, in-
quit, suppliciis edocti estis, ut ab amentia vestra
discedatis, et diis immoletis ? Respondit Terentius :
Stultitia hæc nobis erit et omnibus qui diligunt
Deum. « Quod enim stultum est Dei, sapientius est
hominibus : nam hominum sapientia, apud Deum
stultitia est ¹. » Stulti et amentes essemus, si, relicto
Deo, dæmones, quemadmodum tu facis, adora-
remus. Quibus verbis præfectus iratus, jussit eos
ungulis lacerari. Dum autem id fieret illi preca-
bantur Deum, dicentes : Jesu Christe, Fili Dei viven-
tis in sæcula, lumen Christianorum, spes nostra
certissima, præsto sis nobis, et fer auxilium : et

ne confundas nos propter sanctum nomen tuum. A

Christi igitur ope sublevati, cruciatus non sentiebant.

VI. Itaque jussit eos præfectus in carcerem re-

trudi. Et convocatis omnibus ferarum incantatoribus

imperavit, ut sævas omnes feras et crudeles, quas

haberet, aspides et viperas afferrent, et cum ipsis

includerent. Quæ quidem feræ ad pedes eorum ac-

cedentes, eos nihil omnino lædebant. Sancti vero

considentes, psallebant, et Deum collaudabant.

Cumque tribus diebus et tribus noctibus cum san-

ctis inclusæ mansissent, quarto die sub noctem

misit præfectus, qui viderent, utrum a feris con-

sumpti essent. Sed qui missi fuerant, ad carceris

fores appropinquantes, audiebant eos psallentes et

collaudantes Deum. Cumque diligentius vellent in-

tueri, quid ageretur, carceris tectum conscenden-

tes, sanctos viderunt, qui considebant, et angelum

Dei stantem ante faciem ferarum, et ne ad eos ap-

propinquarent, prohibentem : et Præfecto celeriter,

quæ viderant, nuntiarunt. Summo igitur mane

sedit in tribunali, et jussit, ut incantatores feras

suas sumerent, et sancti ad tribunal adducerentur.

Incantatores igitur cum ad carceris ostium incantationibus

suis feras advocarent, illæ non audiebant. Sed cum ostium

carceris apertum ab illis esset, uno omnes impetu egredientes,

quoscunque noctæ sunt homines, occiderunt, et in solitudinem

profectæ sunt. Tunc custodes ad præfectum sanctos

adduxerunt. Qui cum eos nulla in parte læsos aspiceret,

furore concitatus, eos capite damnavit. Sancti autem

egressi sunt læti, canentesque dicebant : « Liberasti nos,

Domine, ab iis, qui nos affligebant, et qui oderant nos,

confudisti ⁹. » Ministri vero, eductis gladiis, fecerunt imperata.

Atque ita sancti in Christi confessione, martyrii palmam

acceperunt. Eorum autem corpora recte componentes viri

religiosi, in loco, qui duobus passuum millibus ab urbe

distabat, sepelierunt, ad gloriam Salvatoris nostri Jesu

Christi, qui vivit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ἀδικηθέντας, ἰμμανῆς γενόμενος σφόδρα, ἔδωκε κατ'

⁹ Psal. XLIII, 8.

(1) Theodorus Lector scribit in Collectaneis lib. II, horum sanctorum martyrum reliquias translatas esse Constantinopolim x Kal. Octobris Theo-

ne confundas nos propter sanctum nomen tuum. A

Christi igitur ope sublevati, cruciatus non sentiebant.

πηδῆσαι ἔσω και μαθεῖν τὸ γεγονός · εἰσελθόντες

γὰρ εὗρον αὐτοὺς εὐφραينوμένους και δοξάζοντας τὸν

Θεόν · Οἱ δὲ δῆμιοι, ἄπερ εἰθεύσαντο, ἀνήγγειλαν τῷ ἡγεμόνι · και τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἐκέλευσεν αὐτοὺς

πρὸ τοῦ βήματος ἀγισθαί · ἀχθεντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἡγεμών · Ἄθλιοι !

οὕτως ἐπαίδευσαν ὑμᾶς αἱ βάσανοι, ἀπαλλαγῆναι ἧς ἔχετε μωρίας και προσελθεῖν θύσαι τοῖς θεοῖς ; Ὁ

ἅγιος Τερέντιος εἶπεν · Ἡ μωρία αὐτῆ, ὡ ἡγεμόν, ἔστω ἐμοὶ και τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν · α Τὸ γὰρ μω-

ρόν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν · ἡ δὲ σοφία τῶν ἀνθρώπων μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. »

Παράφρων δὲ και μαινώμενος ἔσομαι ὁμοίός σου, ἰάν, τὸν Θεόν μου καταλείψας, δαίμοσι προσκυνήσω. Ὁ

δὲ ἡγεμών, ταῦτα ἀκούσας και χολίσας πάνν, ἐκέλευσεν ἀναρτηθέντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου, ξέισσαι.

Οἱ δὲ μακάριοι ξεόμενοι ἐπὶ πολὺ, ἤρχοντο πρὸς Κύριον λέγοντες · Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος,

τὸ φῶς τῶν Χριστιανῶν, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς και τῆς ἀθανασίας, ἡ πίστις ἡ ἀρραγῆς και ἀκατάλυτος, ἐπιφάνηθι και

βοήθησον ἡμῖν, και μὴ κατασχῆνῃς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον ἀπὸ τῆς προσδοκίας ἡμῶν. Τῶν

δὲ δημίῶν ξεόντων αὐτοὺς ἐπὶ πολὺ και τοῦ Χριστοῦ ἐπικουφίζοντας και ἐνισχύοντος, τῶν βασιάνων οὐδ' ὄλω

ξέθανοντο.

ζ'. Τότε θυμωθεὶς ὁ ἡγεμών ἐκέλευσε κατανεχθέν-

τας αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀναληφθῆναι πάλιν ἐν τῷ

δεσμωτηρίῳ · και καλέσας πάντας τοὺς ἑπαιδοὺς

τῶν θηρίων, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἐνέγκαι, ὅσα εἶχον

θηρία χαλεπά και δεινὰ, τοῦτ' ἐστίν ἐχίδνας, ἀσπί-

δας τε και κεράστας, και συναποκλεισθῆναι μετ'

αὐτῶν ἐν τῇ φυλακῇ πρὸς τὸ ἀναιρεθῆναι ὑπ' αὐτῶν.

Και τούτων οὕτω γενομένων, ἦσαν τὰ θηρία ἔρ-

ποντα και πρὸς τοὺς πόδας αὐτῶν παρακαθήμενα ·

τὸ καθόλον οὐκ ἔλυμηναντο αὐτοὺς, ἀλλ' ἐποίησαν

τὰ ἐρπετὰ τρεῖς ἡμέρας και τρεῖς νύκτας ἐγκεκλει-

σμένα μετ' αὐτῶν, ὡσπερ ζῶα ἡμερα, τῶν ἁγίων

ὑμνούντων και δοξαζόντων τὸν Θεόν ἀκαταπαύστως ·

και τῇ ἡμέρᾳ τῇ τετάρτῃ ἀπίστευτερον ὁ ἡγεμών ἐπὶ

νύκτα, εἰ ἄρα ἀνηλώθησαν οἱ ἅγιοι ὑπὸ τῶν θηρίων

τῶν ἰοβόλων · και ὡς ἦλθον οἱ ἀπεσταλμένοι πρὸς

τὴν θύραν ἀκροάσασθαι, και ἤκουσαν αὐτῶν ψαλλόν-

των και ὑμνούντων τὸν Θεόν, βουλόμενοι ἀκριβέστε-

ρον μαθεῖν, ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ δῶμα τῆς φυλακῆς.

Περιβλεψάμενοι και ἀκριβῶς κατασκοπήσαντες, εἶδον

τοὺς ἁγίους καθημένους και ἄγγελον Κυρίου ἐστῶτα

κατὰ πρόσωπον τῶν ἰοβόλων ἐκείνων θηρίων, και

μηδ' ὄλω συγχωροῦντα κἂν ἐγγίσει αὐτοῖς. Τότε

δραμόντες ἀνήγγειλαν τῷ ἡγεμόνι, ὅσα εἶδον οἰκίους

ὀφθαλμοῖς · και ἀναστάς ὄρθρον ἀπὸ τῆς κλίνης αὐ-

τοῦ ὁ ἡγεμών, και καθεσθεὶς ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέ-

λευσε τοῖς ἑπαιδοῖς ἀναλαβεῖν μὲν τὰ θηρία, ἀχθῆ-

ναι δὲ τοὺς ἁγίους ἐπὶ τὸ βῆμα · ἀπελθόντες δὲ οἱ

ἑπαιδοὶ και μέλλοντες ἐγγίσειν τῇ θύρᾳ τῆς εἰρκτῆς,

ἤρξαντο ἐπικαλεῖν τὰ θηρία τῇ ἑαυτῶν ἑπαιδοῖα ·

τὰ δὲ οὐχ ὑπήκουσαν αὐτῶν. Τότε ἐλθόντες οἱ ἑπαι-

δοὶ και ἀνοίξαντες τὴν θύραν τῆς φυλακῆς, ἐξῆλθον

τὰ θηρία ὁμοθυμαδὸν κατ' αὐτῶν, και ἀπέκτειναν

παραχρῆμα τοὺς τε ἑπαιδοὺς και πάντας ὅσους

εὗρον ἀνθρώπους ἐκεῖ · και αὐτὰ ἔφυγον εἰς ἐρήμους

τόπους. Μετὰ ταῦτα δὲ παραγερόμενοι οἱ δεσμοφύ-

λακες, ἀνέλαβον τοὺς ἁγίους και ἤγαγον αὐτοὺς

πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Και ἰδὼν αὐτοὺς ὁ ἡγεμών μαθεῖν

αὐτῶν τὴν ἀπόφασιν. Οἱ δὲ ἅγιοι ἐξῆλθον χαί-

dosio Minore imperante. Vide Baronium in notis

ad Martyrologium Romanum, 10 April.

ροντες, και ψάλλοντες ἔλεγον· Ἐσωσας ἡμᾶς, Κύριε, ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς και τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς κατήσχυνας. Οἱ δὲ εἰς τοῦτο ταχθέντες, ἐνεγκόντες ξίφη τὸ προσταχθέν αὐτοῖς ἐποίησαν και τέλος τὸ διὰ ξίφους τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν ἐπέθηκαν· και οὕτως ἐν καλῇ προθυμίᾳ ἐτελειώθησαν ἐν τῇ ἑομολογίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μηνὶ Ἀπριλίῳ. Λαβόντες δὲ τὰ τίμια σώματα τῶν ἁγίων και καλλινίκων μαρτύρων Τερσεντίου, Ἀφρικανοῦ, Μαξιμου τε και Πομπιου ἄνδρες εὐλαβεῖς και φιλόχριστοι, και πάνυ κοσμίως και κρεπόντως κηδεύσαντες αὐτά, ἀπέθεντο ἐν τῇ γῆ, ὡς ἀπὸ μιλίων δύο τῆς πόλεως Ἀφρικῆς, εἰς δόξαν και τιμὴν τοῦ Κυρίου και Θεοῦ και Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα και τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

MARTYRION

ΤῶΝ ἉΓΙΩΝ ΚΑΙ ΕΝΔΟΣΩΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΚΑΡΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΠΥΛΟΥ

ΚΑΙ ΤῶΝ ΣΥΝ ΑΥΤΟΙΣ.

MARTYRIUM SANCTORUM ET GLORIOSORUM CHRISTI MARTYRUM

CARPI, PAPYLI ET SOCIORUM.

(Anno 150. Latine apud Surium ad diem 13 Aprilis, juxta perantiquum Romanum Martyrologium, itemque Bedæ et Usuardi. — Græca ex cod. Reg. Paris. nunc primum prodeunt. EDIT PATR.)

Α'. Μνησθαι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων εἴπερ ἄλλο τι λυσιτελεῖς και ὠφελιμον· ἱκανὴ γὰρ και μόνη μαρτύρων μνήμη πρὸς Θεοῦ ἔρωτα ψυχὴν διεγείρει και εἰσενεῖ τι πτερόν εἰς ἀρετὴν γενέσθαι και τοὺς αἰσούς τοῖς μάρτυσιν ἀθλοῦς νοερώς ὑπομένειν παρασκευάσαι, διὰ τῶν ἐκείθεν ἀμοιβῶν τὴν ἀπόλαυσιν. Τῶν γούν τοὺς μαρτυρικούς τούτους ἀγῶνας διηνουμένων εἰσὶ και οἱ στερόροι τῆς Ἐκκλησίας οὗτοι στυλοὶ τε και θεμέλιοι, Κάρπος και Πάπυλος, οἱ πατρίδος μὲν ὑπῆρχον περιφανούς, τῆς Περγαμηνῶν πόλεως, πατέρων δὲ σφόδρα φιλαρέτων γενόμενοι κατ' ἄλλῃλον ἐπεδείκνυντο και τὴν ἀγωγὴν, οἳά τις οὐκ εἰσεύς εὐγενῆ βλαστήματα, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γίνεσθαι και τῶν ῥιθρῶν μακκρίζεσθαι τὴν πηγὴν. Σῶμα μὲν γὰρ μόνοις ἐποίουν ἀρκεῖσθαι τοῖς ἀναγκαίοις, πᾶν τὸ ποικίλον και περιφρον ἀπωθούμενοι, οὕτω δὲ και τοῖς ἀναγκαίοις ἄλλα χρώμενοι, ὡς σώματι μὲν παρὰ πολὺ τῶν ἁγίων ἀπολείεσθαι, τῷ δὲ περιόντι τῆς ἐγκρατείας μαρτοῦ και παραψύσειν τοῦ ἀσωμάτου. Ἐντευθεν εἰς ὕψος ἀρετῆς ἀναχθέντες, ἄξιοι ἐκρίθησαν εἶναι και προστασίας λαοῦ πιστευθῆναι. Καὶ Κάρπος μὲν ἄρχιερωσύνην ἐπιβάς τὰ τῆς εὐσεβείας μυστήρια διέγγελλε τοῖς ἐν Θυατείροις· Πάπυλος δὲ, τῷ τῆς διακονίας βαθμῷ τιμηθεὶς, ἰσοῤῥοπον ἑαυτῷ τὴν σπουδὴν ἐν τοῖς ἴσοις ἐποίειτο πόνοις.

Β'. Ἐπει οὖν ὁ περὶ αὐτῶν λόγος πανταχοῦ διεδίδετο, οἳα μηδὲ λαθάνειν φύσει τῆς ἀρετῆς δυναμίας, ἀλλ' ἑαυτὴν ἀεὶ ποτε κηρυττούσης, πολὺ τε

PATROL. GR. CXV.

I. Meminisse eorum, qui pro Christo sunt passi, est plurimum utile et conducibile. Sufficit enim vel sola memoria, ut ad Dei amorem excitet animum, et sit veluti quædam ala ad virtutem, et efficiat, ut eadem certamina, quæ corpore martyres, mente ille sustineat pro fruentis iis quæ sunt illic, remunerationibus. Ex iis ergo, qui hæc martyrii peregere certamina, validæ quoque Ecclesiæ columnæ et fundamenta, Carpus et Papyrus noscuntur: quorum uterque in clara quidem patria, nempe civitate Pergamena, ex valde autem piis natus parentibus, eis quoque convenientem vitæ ostendit rationem, veluti generosæ cujusdam radicis generosum germen; adeo ut ex fructu arbor evaderet manifesta, et ex fluente censeretur fons beatus. Nam ambo quidem corpus faciebant esse solis contentum necessariis, repellentes quidquid erat varium et curiosum; necessariis autem tam modice utentes, ut corpore quidem multum abessent ab angelis, insigni autem abstinentia, incorporei propemodum viderentur. Hinc cum proveci essent ad summum virtutis, judicati sunt digni, quorum fidei committeretur populi præfectura. Et Carpus quidem, cum pervenisset ad pontificatum, pietatis mysteria annuntiabat iis, qui erant Thyatiris: Papyrus autem honoratus gradu diaconatus, suo munere respondens, adhibebat studium in paribus laboribus.

II. Cum ergo eorum fama pervasisset in omnes partes, utpote quod ea sit natura virtutis, ut non possit latere, sed seipsam semper prædicet, magna

multitudo ideo confluebat, et eorum fruens doctrina, libenter accedebat ad pietatem. Sed fieri omnino non poterat, ut qui fuit ab initio bonorum adversarius, cum hæc sic fierent, quietem ageret. Non quievit itaque, sed cum invenisset egregios administratos suæ malitiæ, eis persuadet ut sanctos accusent apud Decium, quod sint et in deos impii eos abominantes, et sequantur vanam Christianorum opinionem. Ille autem hac re gravissime affectus, Valerium quemdam assessorem, cum quo res omnes suas communicabat (erat autem amans dæmonum, et vir agrestis) emittit in Asiam, quæ sibi de sanctis nuntiata fuerant, ei significans, et ei in illos potestatem permittens. Statim ergo Valerius viam conficit quam celerrime : et postquam fuit in loco, ubi ii degebant, ille quidem statim deis vanis consueta voluit offerre sacrificia, ejusque jussus mox pervasit omnes terminos regionis Thyatirorum, ut quicumque in ea erant, nihil cunctantes venirent in eum locum ubi fieret sacrificium, gratiarum actiones ipsi quoque diis illius reddituri, ut qui nollet solum ægrotare, sed alios quoque vellet frui eodem morbo. Hoc autem ducebat esse sufficiens argumentum sententiæ martyrum. Dicebat enim intra se, quod si ipsos quidem viderit communiter convenientes cum multitudo ad sacrificandum, falsa apparebunt omnino, quæ dixerunt Decio. Sin minus, non est alia major exspectanda probatio.

III. Cum ergo omnes quidem in locum convenissent, ut peragerent sacrificia, soli autem abessent admirabiles duo martyres (alibi enim stabant, Deo preces, nempe verum reddentes sacrificium), iis sisti jussis, ille superbius ac elatius eos rogavit causam, cur ipsi abfuisent : deinde etiam adjecit : At saltem ante meos oculos pulchre corrigatur delictum ut accusatoribus invidia in caput eorum convertatur, et vobis clarior, quam prius, gloria oriatur. Ad hæc sancti, qui et metu et omni claritate humana erant superiores : Esset dedecus, o judex, dixerunt, apertum, inquam, dedecus, habere bovem et asinum (ut cum magno dicam Isaia) qui nos arguerent magni criminis ingrati animi, siquidem illi quidem cognoverunt possessorem¹, et eum, qui ipsos alebat : nos autem, quod aliamur ab ipso, ignorare videremur, si vero relicto Domino, qui falso vocantur, deos coleremus. Hæc dixerunt : et Deus simul iis, quæ dicta sunt, est assensus. Nam magnus irruens terræ motus, convertit in pulverem ea, quæ ab insipientibus colebantur, simulacra. Et inanima quidem sic se habebant, et ita fuerat dissoluta.

IV. Valerio autem firma erat ac stabilis malitia, et quæ non poterat amoveri. Nam cum admirari oporteret potentiam Dei ineffabilem, et deorum suorum magnam irridere imbecillitatem (quod quidem fecisset vir prudens et intelligens), ille evasit ma-

A πλῆθος παρὰ τοῦτο συνέβηεν καὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἠπολαύοντες διδασκαλίας, ἄσμενοι προσεχώρουν τῇ εὐσεβείᾳ. Ἄλλ' οὐκ ἦν πάντως τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀντικείμενον τοῖς ἀγαθοῖς τούτων οὕτω γινομένων ἡσυχίαν ἄγειν· οὐκ οὐδὲ ἡσύχαζεν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ κακίας ὑπουργοῦς οὐκ ἄγενοις εὐρηκῶς, ἐνδιαβάλλειν ἀναπειθῆαι Δεκίῳ τοὺς μάρτυρας, ὅτι τε ἄσεβεις τὰ πρὸς θεοῦ εἰσι, καὶ ὅτι τὴν καινὴν τῶν Χριστιανῶν πρεσβεύουσι δοξάζαν. Ὁ δὲ χαλεπώτατα πρὸς τοῦτο διατεθεὶς, Οὐαλερίῳν τινα συγκαθέδρον, ὃς καὶ τῶν ὄλων αὐτῷ ἔκοινωνε, φιλοδαίμονα καὶ ἀγρίον ἄνδρα, πρὸς τὴν Ἀσίαν ἐπέμπευε, ἅτε περὶ τῶν ἁγίων αὐτῷ ἀνηγγείη γνωρίσας καὶ τὴν κατ' ἐκείνων ἐξουσίαν ἐπιτρέψας αὐτῷ. Δύ-τικα οὖν Οὐαλερίου τὴν ὁδὸν εἰς ταχὺ ἄνυει, καὶ ἐπειδὴ ἐν ᾧ οὕτοι B διεῖγον γέγονε τόπω, ὃ μὲν εὐθὺς τοῖς ματαίως τὰς συνήθεις προσῆγε θυσίας· προστάγματα δὲ αὐτοῦ πᾶσαν ὄσσην οἱ Θυατείρων ἐπέιχον ὄροι, κατὰ σπουδὴν διελάμβανεν. ὥστε τοὺς αὐτῇ πάντας, ἔθθα ἢ θυσία γίνετο, μηδὲν μέλλοντας ἀπαντᾶν τὰς χαριστηρίου εὐχὰς καὶ αὐτοὺς τοῖς ἐκείνου θεοῖς συνοίσοντας, ὥσπερ οὐκ ἐθέλοντος μόνον νοσεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους παραπολαύειν αὐτῷ τοῦ νοσήματος. Τοῦτο δὲ ἄρα τακμήριον ἱκανὸν τῆς τῶν μαρτύρων ἐποιεῖτο γνώμης· ἔλεγε γὰρ ὡς, εἰ μὲν καὶ αὐτοὺς συνεργόμενους, τῷ πλήθει καὶ κοινῇ τὰς θυσίας προσφέροντας ἴδοι, ψευδῆ πάντως ἂ πρὸς τὸν Δεκίον κατεῖπον αὐτῶν εἶναι· εἰ δὲ μὴ, μὴ πίστιν ἑτέραν ἀναμένειν μείζονα.

Γ'. Ἐπεὶ οὖν πάντες μὲν συνδραμόντες ἦσαν, ὥστε τὰς θυσίας ἐπιτελέσαι, μόνη δὲ ἡ θαυμαστὴ τῶν μαρτύρων ἀπελείφθη θυὰς (ἴσταντο γὰρ ἔξω, τῷ Θεῷ τὰς εὐχὰς, τὴν ἀληθῆ θυσίαν ἀποδιδόντες), παραστησάμενος αὐτοὺς σχήματι σοδαρωτέρῳ τὴν αἰτίαν ἠρώτα τῆς ἀπολείψεως· εἶτα καὶ προσετίθει· Ὅτι κἄν γοῦν ἐπ' ὄψει ταῖς ἐμαῖς τὸ ὑστέρημα καλῶς ἀναπληρωθῆτω, ἵνα καὶ τοῖς κατηγοροῖς εἰς κεφαλὰς ὁ φθόνος μεταχωρήσῃ, καὶ ὑμῖν λαμπρότερον ἢ τὸ πρόσθεν το κλῆος ἀναφανῆ. Πρὸς ταῦτα οἱ ἅγιοι καὶ φόβου καὶ περιφανείας πάσης ἀνθρωπίνης ἀνώτεροι γεγονότες· Ἄλλ' αἰσχύνῃ, βασιλεῦ, εἶπον, αἰσχύνῃ σαφῆς, βούν ἔχειν καὶ ὄνον, κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαίαν εἰπεῖν, μεγάλης ἀγνωμοσύνης ἔλεγχον, εἴπερ ἐκεῖνα μὲν ἔγνω τὸν κεκτημένον καὶ τρέφοντα, ἡμᾶς δὲ φαίνεσθαι ἀγνοοῦτας, εἶγε τὸν ἀληθῆ Δεσπότην καταλιπόντες, ψευδωνύμοις προστεθῶμεν θεοῖς. Ταῦτα εἶπον καὶ ἅμα Θεὸς τοῖς εἰρημένους ἐπεφημίζετο, καὶ σεισμοῦ τι μέγα χρῆμα ἐπεσεχθέν εἰς κόνιν ἐλέπτυνε τὰ τῶν ἀφρόνων σεβάσματα, καὶ τὰ μὲν ἄψυχα οὕτως εἶχε καὶ διελέλυτο.

Δ'. Οὐαλερίῳ δὲ πάγιος ἢ κακία καὶ ἀμετάθετος δέον γὰρ θαυμάσαι τὴν ἀφαντοῦ τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ τῆς πολλῆς τῶν αὐτοῦ θεῶν ἀσθενείας καταγλάσαι (ὅπερ ἂν ἐποίεισε νοῦν ἔχων καὶ συνιών ἄνθρωπος)· ὃ δὲ θρασύτερος εἰδείκνυτο μᾶλλον καὶ αὐτὴν, ὡς εἶχε, τὴν

¹ Isa. 1, 3.

μανίαν ἐγύμνου. Ἄλλ' ἐπεὶ τὸ εὐγενὲς καὶ κόσμιον Ἀ τῶν ἀνδρῶν αἰδοῦμενος, βαρυτέρας τῶς ἀπειχέτο τιμωρίας· κλισίαι κλοισὶς σιδηροῖς περιαυχενισθέν- τας γυμνοὺς ἀνὰ μέσην τὴν ἀγορὰν περιάγεσθαι ἤγοντο τοίνυν οἱ ἀθληταὶ γυμνοὶ περιαυχενίῳ δεσμῶ βαρυνόμενοι, καὶ περιήσαν ἀτίμως τὴν ἀγορὰν οἱ ἀληθῶς τίμοι, μυκτηρισμὸς καὶ γέλως οἱ μυρίων ὄντες ἐπαίνων ἄξιοι. Ὁ δικάστης οὖν τὴν ἀτιμον πε- ρισγωγὴν αὐτῶν αἰσχύνην ὑπολαβὼν ἐμποιεῖσαι τοῖς ἁγίοις καὶ οὕτω μαλακωτέρους αὐτοὺς παρασκευάσαι περὶ τὴν ἐνστάσιν, ἀπαλωτέροις ἔκρινε λόγοις αὐτοὺς ὑπελθεῖν καὶ αὐτῇ κλέψαι τῆς προαιρέσεως αὐτῶν τὴν εὐγένειαν, καί· Εἰ μὲν ἑώρων ὑμᾶς, φησὶ, μὴ προσήματος ὑγιούς σαφῆ γνώσιμα φέροντας, ἀπεισχόμεν ἂν τῆς πρὸς ὑμᾶς συμβουλῆς· ἔξεστι γὰρ καὶ διὰ βρασίων ὑμᾶς εἰλεῖν, εἰ θελήσαιμεν, καὶ τὴν B ἔμπετον ἀκοντας, καὶ μὴ βουλομένους μεταδιδάξαι θρησκείαν· ἐπεὶ δὲ καὶ ὄψις καὶ ἡ τῶν ἡθῶν εὐκο- σμία τὴν τῆς γνώμας ἐλευθερίαν δηλοῦσι, πείθομαι σύμβουλος ἀγαθὸς ὑμῖν καταστῆναι· οὐδὲ γὰρ οἶμαι διαλαθάνειν ὑμᾶς, ὡς ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου τάγε τῆς πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεοὺς ἀρξάμενα δόξης τε καὶ τιμῆς καὶ εἰς δούρο καὶ ἐτι μένει, οὐ παρ' ἡμῖν γε μόνοις τοῖς τὴν Ἑλλάδα γλώσσαν εἰδῶσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς βαρβάροις αὐτοῖς· ἔξεστιν οὖν δι' αὐτῆς ἑρῆν πόλεις εὐνομίαν ἀγούσας, πολεμίων ὄρνῶν πί- πτουςαν καὶ εἰρήνην ἰθυνομένην· ἡ πόθεν βασιλεῖς καὶ δυνάσται πολλοὶ μὲν καὶ πρότερον, Ῥωμαίων δὲ νῦν εἰς τοσοῦτον δόξης προήλθον, ὡς καταστρέψασθαι μὲν ἔθνη, καταστρέψασθαι δὲ πόλεις, ὑποχειρίους δὲ ποιήσασθαι πᾶν τὸ ἀντίπαλον; Εἰ τοίνυν ἀμαθῶν C λόγους πρὸς τὴν ἀλογον αὐτῆν καὶ ἀρτιφανῆ τῶν Χριστιανῶν δόξαν ὑπήχθητε, οὐ μέμφομαι· τῆς ἐκπονητοῦ γὰρ εἶναι τοῦτο φημι· ὑμεῖς δὲ ἄλλ' ἰσχυρότεροι αὐτοὺς μεταθέτετε πρὸς τὸ βέλτιον, ὡς ἂν οἱ τε θεοὶ ὑμῖν ἰλαρὴ γένηται, πλειόνων τε ἀπο- λούσατε τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν καὶ τὸ τοῦ βασιλείως οὕτω φιλοτιμον περὶ τὰς εὐποιίας κερδήσατε· εἰ δὲ τοῖς πρότεροις μέχρι παντὸς ἐπιμείνητε, τὰ τούτων ἰσχυρία ὑμῖν συμβήσεται, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν αὐστηροτέρων (ὅπερ ἀπέχουμαι) πολλὴ ἀνάγκη πάντως ὑμᾶς πειρασθῆναι.

Ε'. Ταῦτα ἐπειδὴ οἱ μάρτυρες ἤκουσαν, τὰ ὀμ- ματα εἰς οὐρανοὺς ἀνασχόντες καὶ ὄλους ἑαυτοὺς τῆ τοῦ σταυροῦ σφραγίδι σημειωσάμενοι. Ἔοικας ἔπειτα, ὡς περ τινῶν τῶν ἀφελεστέρων, μηδὲ βρα- δύνως, ἀλλ' εὐκόλως οὕτω πείσειν ἡμᾶς οἰηθῆναι με- D ταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν· ἀλλ' οὐκ ἀνδράσιν ἀγενεσίην ἰσθε περιτυχῶν, οὐ μὰ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ τοῦτον ἠγῶνα καὶ τὴν ἡμετέραν ἐκ παιδῶν περὶ τὴν εὐσέ- βειαν ἀσκησιν· οὐδὲ γὰρ εἴ τι ἀρχαῖον, τοῦτο καὶ τιμῆς ἄξιον· ἐπειδὴ παλαιὰ μὲν πάντως καὶ ἡ κα- κία· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τιμᾶσθαι διὰ τὸν χρόνον ἄξια. Οὐ τοίνυν εἰ ἀρχαῖα δεῖ σκοπεῖν ἢ θρησκεία ὑμῶν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, εἰ δῖον αὐτῆν προσίσθαι, ἦν συμ- βουλεύσαιμεν ἂν ἡμεῖς ἐκκλίνειν ὀπίσθη δυνάμεις καὶ ἐκ τοῦ μέσου ποιεῖν, οὕτω φρικτὴν πυρὸς γένηται τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὴν θησαυρίζουσιν. Ὅλος δὲ, εἰ χρὴ μετ' ἀκριβείας προσέχειν, εὐρήσεις πάντως καὶ

gis temerarius, et suam plane ostendit insaniam. Sed cum virorum nobilitatem et modestiam reveritus, tunc a graviore cruciatu abstinuisset, jubet eos, ferreis collaribus collis eorum impositis, per medium forum nudos circumagi. Nudi itaque ducebantur athletæ, colli vinculo gravati : et forum obibant cum infamia, qui vere erant honesti : irrisi et ludibrio habiti, qui innumerabilibus digni erant laudibus. Judex ergo, qui turpem hanc et infamem traductionem putabat sanctos affecturam dedecore, et sic eorum constantiam esse emollituram, statuit mollibus eos verbis aggredi, et sic cuniculos agere in generosum eorum propositum, et : Si vos quidem, inquit, viderem non ferre aperta indicia generosi spiritus, nequaquam vobis darem consilium. B Licet enim, si velim, vos per tormenta expugnare, invitosque et nolentes ad nostram convertere religionem. Sed cum et vultus, et morum moderatio significent vestri animi libertatem, statui fungi apud vos officio boni consiliarii. Neque enim arbitror vos latere, quod longo ab hinc tempore incepta, quæ diis immortalibus exhibetur, gloria et honor, manet usque in hodiernum diem, non apud nos solos, qui Græcam linguam novimus, sed etiam apud ipsos Barbaros. Per hanc ergo religionem videre licet civitates bonis regi legibus, hostium deprimi supercilium, pacemque vigere. Undenam autem reges et principes, multi quidem etiam prius, nunc autem Romanorum, ad tantam gloriam pervenere, ut gentes quidem et civitates everterent, in potestatem autem omnes redigerent adversarios? Si ergo indoctorum sermonibus inducti estis ad hanc a ratione alienam, et quæ nuper apparuit, Christianorum opinionem, non valde reprehendo. Hoc tantum dico esse simplicitatis. At vos nunc tandem respicientes, et ad vos redeunt, convertimini ad id, quod est melius, ut et dii sint vobis propitii, et pluribus bonis, quæ sunt apud nos, fruamini, et imperatoris in benefaciendo munificentiam sic vobis concilietis. Sin autem in prioribus omnino persiste- ritis, a tot bonis exciditis : sed et nos quoque asperiores (quod absit) vobis necesse erit omnino experiri.

V. Hæc postquam audiverunt martyres, oculis in cælum sublatis, cum se Christi signaculo muniissent : Videris, dixerunt, nos, tanquam aliquos simpliciores non tarde, sed facile putare posse convertere ad dis- cendam impietatem. Sed scias te non incidisse in viros pusilli et abjecti animi : non, per hoc, quod pro Christo suscipitur certamen, et nostram ab ineunte ætate in pietate exercitationem. Non enim propter temporis antiquitatem, honore dignam dixerim vestram religionem. Non enim si quid est antiquum est, id etiam honore dignum : quandoquidem vetus quidem est omnino etiam vitium, sed non etiam propter tempus dignum est quod honoretur. Non est ergo considerandum, an antiqua sit vestra religio : sed hoc ipsum, an eam oporteat admittere, quam nos quidem consulerimus declinare, et de medio tollere pro viribus, quæ tam horribilem ignis gehennam

recondit et reservat iis qui ipsam diligunt. In summa autem, si velis accurate attendere, invenies omnino tu quoque eos, qui apud vos coluntur, deos, nihil aliud esse quam opera manuum hominum inanima et surda, quæ nihil omnino, non modo aliis, sed ne sibi quidem ipsis, possint opis afferre. Si ergo homo quidem est Dei opus, ut qui ab eo sit effectus, quæ vos autem simulacra adoratis, sunt opera manus humanæ : quomodo quis, nisi fuerit plane nullo sensu præditus, et plane hos et asinus, iis, quæ ipse est fabricatus, honorem tribuerit ? cum oporteret illa magis suos honorare opifices, si quis inesset eis sensus ? Quoniam ergo confessus es, nos esse intelligentes, et scis, quod homo, qui est sanæ mentis, nunquam veritati id, quod est falsum, prætulit, adverte animum, et de eo, qui vere est Opifex universorum, disce a veridicis labris.

VI. Deus suapte natura non potest circumscribi : est enim ejusmodi, ut in eum non cadat omnino circumscriptio, et superat omnem, quæ in tempore suscipitur, cogitationem. Namque temporum Creator non subjicitur tempori. Quamobrem nec cœpit quidem esse. Omnia autem, tam quæ sub aspectum cadunt, quam quæ mente percipiuntur, ad hoc, quod sint, produxit. Homo ergo cum esset a Deo effectus, et ei esset tributum ut habitaret paradisum, et ad majoris profectus exercitationem accepisset mandatum, invidia diaboli affectus morbo inobedientiæ, non posse interire, permutavit interitu : et cum carnis subiisset voluntatem, fuit subjectus morti. Cæterum pater invidiæ non fuit contentus hoc solo lapsu ejus, cui invadebat : sed etiam ad Dei, prohdolor ! oblivionem eos deduxit, qui postea nati sunt ex eodem genere, ut non solum corporibus, sed etiam animis mors dominaretur. Relicto itaque vero Deo, et ad lucem veritatis sua sponte claudentes oculos, cultus simulacrorum subiere tenebras. Propterea ergo idem nostri generis Opifex, qui benignis visceribus nos produxit ex nihilo, non ferens videre hominem opprimi maligni tyrannide, et a Paterno sinu non excessit, et omnia factus, sicut nos, præter solum peccatum, cruci affigitur, et moritur, a lapsu peccati nos volens liberare. Cum ergo sua morte nostri lapsus auctorem dejecisset, ipse et in cælos ascendit, e quibus descendat : et nos illuc vocat, ut qui nobis ad se ascensum ostenderit. Potesne tu quoque tale quid ostendere, quod a tuis diis factum sit, an te jam eos vocare pœnitet ? Possessionum autem et pecuniarum, et honoris apud imperatores, quæ sunt vestra, ut dicitis, bona, nos parvam curam gerimus, ut quæ ea non tanquam stantia judicare, sed tanquam fugientia, recte didicerimus a propheta, et maxime cum in Deum ipsum spem collocaverimus, et ab illius gloria toti pendeamus, propter quem etiam magno ac forti animo pati statuimus.

VII. Hæc cum audisset Valerius, et ægritudine animi fuit affectus, et igne insanie incensus. Et protinus exuens fictam personam mansuetudinis, internam

σὺ τοὺς παρ' ὑμῖν τιμωμένους θεοὺς οὐδὲν ἑτερονῆ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ἀψυχα καὶ κωφά, οὐ μόνον ἄλλοις οὐδ' ὁτιοῦν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς βοήθησαι τὸ παράπαν οὐ δυναμένους. Εἰ τοίνυν ἄνθρωπος μὲν πλάσμα, ἃ δὲ ὑμεῖς εἰδῶλα προσκυνεῖτε, ἀνθρωπίνης εἰσὶν ἔργα χειρῶν, πῶς ἂν τις, εἰ μὴ λαν ἀνάσθητος εἴη, καὶ βουῶς αὐτόχρημα καὶ ὄνος, τοῖς παρ' αὐτοῦ θεοδημιουργημένοις τὴν τιμὴν ἀποιέμοι, δέον ἐκεῖνα μᾶλλον τοὺς οἰκείους τιμᾶν δημιουργοῦς, εἰ τις αὐτοῖς αἰσθησῶς ; Ἐπειδὴ τοίνυν συνेतὸς ἡμῶς ὠμολόγησας καὶ οἶδας ὡς οὐκ ἂν ποτε φρονὸς ὑγιῶς ἄνθρωπος ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας προέλοιτο, ἐπίστησον τὴν διάνοιαν καὶ τὰ περὶ τοῦ ὄντως δημιουργοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ ὑπὸ ἀληθῶν χειλῶν διδάχθητι.

Ζ'. Θεὸς οὐ πέφυκε περιγράφεσθαι· ἀπερίγραπτος γὰρ πάντη καὶ ὑψηλότερος χρονικῆς ἀπάσας ἐνοίας· ποιητῆς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον ὄθεν οὐδὲ τοῦ εἶναι ἤρξατο· πάντα δὲ τὰ τε ὁρατὰ καὶ νοούμενα εἰς τὸ εἶναι αὐτὸς παρήγαγεν. Ὁ τοίνυν ἄνθρωπος πλάσμα Θεοῦ γεγονῶς τὸν παράδεισον τε οἰκεῖν κληρωθεὶς καὶ λαβῶν ἐντολὴν πρὸς γυμνασίαν προκοπῆς μείζονος, φθῶν διαβόλου παρακοῆν νοσήσας, τὴν φθορὰν τῆς ἀφθαρσίας ἠλλάξατο καὶ θελήμασι σαρκὸς ὑποκύψας, ὑπὸ χεῖρα γέγονε τῷ θανάτῳ· καὶ ὁ τῆς βασκανίας πατὴρ οὐδὲ τούτῳ μόνῳ τοῦ φθονηθέντος ἠρκίσθη τῷ πτώματι, ἀλλὰ καὶ εἰς λήθην, οἴμοι ! Θεοῦ τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ φύντας γένους ὕστερον ἤγαγεν, ὡς μὴ σωμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχῶν αὐτῶν κυριεύειν θάνατον· ἀμίλει καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἀπολιπόντες καὶ πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας ἰκονεὶ μύσαντες, τὸν τῆς εἰδωλολατρίας σκότον ὑπέβησαν. Διὰ ταῦτα τοίνυν αὐτὸς ὁ τοῦ ἡμετέρου γένους Δημιουργὸς ὁ φιλανθρώποις σπλάγγχωνος ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγῶν, μὴ φέρων ὑπὸ τοῦ πονηροῦ τὸν ἄνθρωπον ὄραν τυραννοῦμενον, τῶν τε Πατρικῶν οὐκ ἐξέστη κόλπῳ, καὶ πάντα πλὴν μόνης τῆς ἀμαρτίας καθ' ἡμᾶς γεγονῶς, σταυροῦται καὶ θνήσκει, τοῦ τῆς ἀμαρτίας πτώματος ἰθὺλων ἡμᾶς ἀνασώσασθαι. Τῷ ἑαυτοῦ τοιγαροῦν θανάτῳ τὸν αἴτιον τοῦ ἡμετέρου πτώματος καταβεβληκῶς, αὐτὸς τε εἰς οὐρανοὺς ἀνεληλύθει, ἀφ' ὧν καὶ κατήλθεν, καὶ ἡμᾶς ἐκείσε καλεῖ, τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῖν ἀνοδὸν ὑποδείξας. Ἐχεις τι καὶ αὐτὸς τοιοῦτον ἀντεπιδείξει παρὰ τῶν ἡμετέρων θεῶν γινόμενον ; ἢ καὶ τὸ θεοὺς ἤδη τούτους καλεῖν μεταμίλει σοι ; κτημάτων δὲ καὶ χρημάτων καὶ τῆς παρὰ βασιλεύσει τιμῆς τῶν ἡμετέρων, ὡς φατε, καλῶν λόγος ἡμῖν ὀλίγος, οὐχ ὡς ἐστῶτα κρίνειν, ἀλλ' ὡς φεύγοντα καλῶς ὑπὸ τοῦ προφήτου ταῦτα πεπαιδευμένοις, ἄλλως τε δὲ καὶ εἰς Θεὸν ἤδη ἐλπίδα θεμένοις καὶ τῆς ἐκείθεν δοξῆς ὄλων ἐξεχομένοις, δι' ὃν καὶ τὸ παθεῖν εὐψύχως εἰλόμεθα.

Ζ'. Τούτων ἀκούσας Οὐαλέριος, ἀθυμία τε εἶχετο καὶ πυρὶ μανίας ἐφλέγετο, καὶ παραχρῆμα τὸ ἐπίπλαστον τῆς ἡμερότητας προσωπεῖον ἀποβαλὼν, τὴν

ἔνθεν ἀγριότητα ἐξεγύμνου καὶ τὴν μὲν ὑπαρξίν τῶν ἁγίων εἰς διαρκαγὴν τοῖς κατηγορήσασιν ἐξεδήδου, πρᾶγμα τὸ λίαν ὑπ' ἐκείνων περιφρονούμενον, τοῖς πάνυ μέγα τοῦτο λογιζομένοις· αὐτοὺς δὲ ἵππων τεῶν ἀγρίων ἀποθεθέντας ἐκέλευεν ὅτι τάχος ἐπὶ τὰς Σάρδεις ἐλαύνεσθαι. Τὰς μὲν οὖν ἵππους ἀπὸ θυματέρων τρέχειν ἀρξαμένας, ἐσπέρας ἤδη καταλαβούσας, αἱ Σάρδεις μόλις τοῦ δρόμου παύουσιν· ἀλλὰ τοῖς μάρτυσι, καὶ τῇ πικρᾷ ταύτῃ τιμωρίᾳ διημερεύσασιν, ὅμως οὐδὲ ἡ νύξ ἄμοχθος ἦν, ἀλλ' εἰς ἡμούς θείους τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἰδαπανᾶτο. Εἰ δὲ που βραχὺ καὶ ὑπνου μετέλαβον, ἄγγελοι αὐτοῖς ἐφριτάμενοι πεπονηκότας τε ἀνελάμβανον καὶ περὶ τὰς μελλούσας ἐπιβασάνους προθυμοτέρους ποιοῦν. Τῇ δὲ ὑστεραία τοῦτο μὲν ἀλλήλοις, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς παροῦσι τὴν θείαν ἐκείνην ἐπιστασίαν οἱ ἅγιοι διαγούοντο, καὶ πότε Οὐαλέριος ἤξει ἐπανεξέτασιν αὐτοὺς περιμένειν, ὡς περ τινεὶς ἀξιόμαχοι στρατιῶται ἀγωνίων ἐπιθυμοῦντες καὶ πρὸς τὸν μετὰ θόξης θάνατον εὐτολμόν τι καὶ εὐγενὲς βλέποντες. Ἐκείνος δὲ τὰς Σάρδεις καταλαβὼν, ὡς τὸ νῦν, καὶ μὴ πρότερον, εὐπειθεστέροις τοῖς μάρτυσι καὶ εὐχερώτεσι ἤδη γενόμενοις περιτυχεῖν, τὰ μὲν γὰρ τῆς τιμωρίας ἐγένωσκε μόνον, τὰ δὲ τῆς παρακλήσεως, πόθεν ἡ γεώδης ἐκείνη ψυχὴ καὶ ξένη θείας κερκαίας καὶ ἀγαθότητος; ἐπεὶ δὲ πλεόν νῦν ἤπερ ἱμπροσθεν χαριεστάτους μὲν τὴν ὄψιν, εὐσταθεῖς δὲ τὸ φρόνημα καὶ ἀταπεινώτους τὴν ψυχὴν ἐθεάσατο, ἱπποῦς τὸ διὰ βασάνων ελαῖν, θωμαίαις πάλιν καὶ θωρῶν μειζόνων ἐπαγγελίαις τῶν τῶν γενναίων ἴστασιν ὑποχαυνοῦν ἐπιχειρεῖ. Ὡς δὲ ἐπὶ πλεόν C

καίρα καὶ πλείονα ἐπι τὴν στερρότητα κατανόει, πρὸς τὸ αὐστηρὸν αὐτὸς ἔχωρει τῷ συνεχεῖ τῆς μεταβολῆς καὶ τῷ ποικίλῳ τῆς ὁμιλίας θηρᾶσαι τὴν ἐν Χριστῷ ἀπλότητα τῶν ἁγίων ὁ σκολιὸς μηχανώμενος.

Η'. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὕτω νικώμενος ἦν καὶ οὐδὲ μικρὸν ὑπεριδόντας ἑώρα τοὺς μάρτυρας, ἀλλ' ὡς περ τις ἀλώπηξ ἐφάνη διαμαχομένη πρὸς λέοντας, ἀπορῶν τοῖς ὄλοις, ὑπέρχεται τέχνην ἑτέραν, καὶ Κάρπῳ μὲν καὶ Πάπυλον ἀποπέμπεται τοὺς γενναίους, ἰσραελῶς τηρεῖσθαι καλεύσας. Τὸν δὲ θαυμαστόν Ἀγαθοδωρον, ὃς τοῖς μάρτυσι δικουεῖτο καὶ τὰ τῶν ἰακωβῶν ἐπραττε (μάρτυς καὶ αὐτὸς ἤδη τέλειος ὢν, καὶ τῷ περὶ αὐτοὺς φίλτρῳ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἰσοκινῶναι κολάσειων), τοῦτον ἐκέλευσε ταθέντα βούD

πίρροις ἀνηλεῶς τύπτεσθαι· ἅμα μὲν λυπεῖν τοὺς ἰγίους διὰ τῆς πρὸς τὸν ὁμόπιστον τιμωρίας, ἅμα δὲ καὶ φοβεῖν βουλόμενος. Ἡμιλλῶντο οὖν ἀλλήλοις ἰακίτεροι ὃ τε κολάζων δικαστὴς καὶ ὁ μάρτυς· ὁ δικαστὴς μὲν ὥστε τῷ πλήθει τῶν πληγῶν τὸν ἄνδρα ελαῖν, ὁ μάρτυς δὲ ἠδῶως οὕτω τὰς πληγὰς δεχόμενος, ὡς δῆλον εἶναι τοῦτο δι' εὐχῆς τίθεσθαι, τὸ διφρασεῖαι τὴν τιμωρίαν καὶ μὴ ἀπαγορεῦσαι τοὺς κολαστὰς παύοντας. Ὡς οὖν τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνῳ σῆμα πολὺν ἤδη ταῖς μάστιξιν ἐκόπητο χρόνον, αἵματι μὲν ὡς περ ἐκ τινος πηγῆς κρουνοὶ ἀνεδίδεοντο, σκλάγγα δὲ τῆς οἰκείας περιβολῆς ἐγυμνοῦτο, ρίαι τῶν ἀρμονιῶν δισσπάντο, καὶ ἡ τῆς ὀδύνης

A aperuit feritatem. Et sanctorum quidem facultates dedit diripiendas iis qui accusaverant, rem, quæ valde quidem ab illis despiciebatur, plurimi autem fiebat ab iis qui id magnum existimabant : ipsos vero agrestibus quibusdam equis alligatos, jussit quam primum agi Sardas. Atque equos quidem, cum incepissent currere Thyatiris, adventante vespere, Sardis vix tandem faciunt a cursu desistere. Cæterum martyribus, qui in hoc acerbo cruciatu totum diem transegerant, nec nox tamen bonis actibus vacua remansit : sed in divinis hymnis plurima pars ejus fuit consumpta. Si quando autem parum somni caperent, eis assistentes angeli, defessos recreabant : et ad tormenta mox futura faciebant animo alacriores. Postridie autem partim quidem interse, partim autem ii qui aderant, narrabant sancti divinam illam apparitionem, et venturum Valerium ad eorum examinationem expectabant, perinde ac quidam strenui milites certamina cupientes, et ad mortem cum gloria suscipiendam, generose et audacter intuentes. Ille autem cum pervenisset Sardas, tunc existimabat, et si non prius, se obedientiores et faciliores inventurum martyres. Solum enim sciebat cruciatum ; consolationem autem unde sciret terrena illa anima, et aliena a divina apparitione et bonitate ? Cum eos autem vidisset vultu, quam prius lætiores, spirituque constantiores, et animo minus dejectos, desperans se posse eos tormentis expugnare, assentationibus rursus et majorum donorum promissionibus aggrediebatur emolliere virorum fortium constantiam. Cum autem magis tentasset, et adhuc majorem animadvertisset roboris firmitatem, processit rursus ad acerbiteriam, continua mutatione, et varia collocutione, moliens improbus venari eam, quæ in Christo fundata erat sanctorum simplicitatem.

VIII. Cum autem sic quoque vinceretur, et ne parum quidem cedentes videret martyres sed tanquam vulpes quædam visus est pugnare contra leones, animi plane dubius et perplexus, alia arte eos superare aggreditur ; et Carpum quidem et Papyulum viros fortes ac præclaros dimittit, jubens eos tuto servari : admirabilem autem Agathodorum, qui ministrabat martyribus, et famulorum munereungebatur (qui ipse quoque jam erat perfectus martyr, et suo in eos amore erat socius eorumdem suppliciorum), eum, inquam, jussit extensum, boum nervis cædi immisericorditer, simul quidem sanctos molestia afficere propter cruciatum ejus, qui erat ejusdem fidei, et terrefacere volens, Utrique ergo inter se contendeabant, nempe et judex qui puniebat, et martyr, judex quidem, ut multitudine plagarum eum expugnaret ; martyr autem, plagas tam libenter accipiens, ut evidens esset, eum hoc habere in votis, ut duraret supplicium, et non defatigarentur tortores ferientes. Cum ergo martyricum illud corpus jam longo tempore cæderetur flagellis, emittebantur quidem rivi sanguinis, tanquam ex quodam fonte, suo autem integumento nudabantur

viscera, divellebantur musculi a compagibus, et sensus doloris revera magnus et acer invadebat virum fortem. Ille autem perinde ac si nullam pateretur molestiam, in malis ita erat affectus, silentio ferens crebros ictus flagellorum, et pati propter Christum, habens satis magnum dolorum solatium.

IX. Cum autem jam defessus quidem esset Valerius, defatigati autem essent lictores feriendo, eum vero tormenta magis lætificarent, Christus eum in cœlos accersit, athletam digne coronaturus. Is autem et statim spiritum in manus ejus, qui vocavit, et corpus mortuum tradidit flagellantibus. Quod insepultum quidem fuit projectum, ut devoraretur a feris et alitibus, cum ita jussisset Valerius. Vespere autem quidam ex iis qui illic prope habitabant, id abscondunt in quadam propinqua spelunca, ducentes hoc esse opus benigni et clementis animi, aut sic etiam divina dispensante Providentia. Quidnam autem est postea consecutum? Valerius præses, qui erat revera versuta et fraudulenta vulpes, lenioribus verbis sanctos aggreditur, timens forte, ne ipsorum quoque, sicut jam etiam Agathodorum, amitteret. Dicebat enim: Ille quidem invenit mortem dignam tali arrogantia et amentia, cum non paruisset, ut sacrificaret diis immortalibus. Vos autem cum sitis sapientes, cur non aspicitis ad id, quod est vobis conducibile, sed vultis esse similes homini vere infelici, qui pro vita et gaudio stulte violentam mortem elegit? Et hæc quidem Valerius. Cum autem audivisset sanctos eum magnæ accusare stultitiæ propter hoc a ratione alienum consilium, se autem tunc conspiciendos plane felices ac beatos arbitrari, quando violentam, quæ apud eum videtur, Agathodori mortem imitati fuerint: relicta rursus eminenti clementia, ad ei consuetam et gratam reversus est feritatem: et ea facit, quæ ipsam decent. Longe enim profecturus, a civitate Sardanorum Pergamum usque jubet ipsum sequi sanctos: et cogit eos pari passu pedibus currere cum equis perniciousibus, ut labore cursus defatigati, cum aliud, quam inviti mutarentur et persuaderentur adorare simulacra? Sancti autem, quod non esset major cursus, eam rem existimabant detrahere de voluptate. Sic quidquid propter Christum inferebatur, non molestiam, sed magnam potius afferebat lætitiā, ut quod esset eis magna demonstratio suis in Christum desiderii.

X. Cum ergo in tanti cursus labore diem transigissent, aque ad dolorem vulnerum suorum (ut cum divino David dicam³) hoc quoque esset eis additum, simulque consecuta fuisset custodia, et nox jam adventasset, angelica quædam et divina virtus eis apparens, curavit eorum vulnera, et ad certamina suscipienda eis majorem indidit animi alacritatem. Cum ergo mane surrexisset Valerius, jubebat eos ingredi, ab laborem solummodo et he-

Α αίσθησις πολλή τις ἀτεχνῶς καὶ δριμύτια τὸν γενναῖον εἰσῆι· ὁ δὲ, καθάπερ τῶν λυπούντων πάσχων οὐδέν, οὕτως ἐν τοῖς δεινοῖς δέχεται, ἡσυχῇ φέρων τὰς τῶν μαστίγων νιφάδας καὶ τὸ διὰ Χριστὸν πᾶσχειν ἀρκοῦν ἔχων τῶν ὀδυνῶν παραμύθιον.

Θ'. Ὡς δὲ ἀπειρήκει μὲν ὁ Οὐαλέριος ἤδη, ἔκαμνον δὲ οἱ δῆμιοι παίοντες, τὸν δὲ καὶ ἤγαλλον αἱ βίασανοι μᾶλλον, μετακαλεῖται μὲν εἰς οὐρανοὺς ὁ Χριστός, ἀξίως στεφανώσων τὸν ἀθλητὴν· οὗτος δὲ τὸ πνεῦμά τε εἰς χεῖρας εὐθύς τοῦ καλέσαντος καὶ τὸ σῶμα νεκρὸν τοῖς αἰκίζουσι παρατίθει, ὅπερ ἀταφον μὲν παρερρίπτετο, δειπνον ἑτοιμον θηρίοις καὶ πειτεινοῖς ἐκκείμενον· οὕτω προσταγὴν ὑπὸ Οὐαλερίου. Β Ὀψίας δὲ γενομένης, τινὲς τῶν ἐκεῖ προσοικούντων κρύπτουσι τοῦτο ἐν τινι γειτονοῦντι σπηλαίῳ, ἔργον φιλανθρώπου ψυχῆς ποιοῦντες, ἢ καὶ θείας οὕτω προνοίας οικονομούσας. Τὸ δὲ μετὰ ταῦτα τί; Οὐαλέριος ὁ ἡγεμὼν, ἢ καλιμβολος τῶ ὄντι καὶ δολερὰ πάλιν ἀλώπηξ, ἠπιωτέροις τοὺς ἁγίους ὑπέρχετα λόγοις, φοβηθεὶς ἴσως, μὴ καὶ αὐτοὺς, ὥσπερ δὴ καὶ Ἄγαθοδωρον, ἤδη ζημιωθεῖη· ἔλεγε γάρ· Ὡς ἐκεῖνος μὲν ἄξιον ἀπονοίας τοιαύτης θάνατον εὔρει, μὴ πεισθεὶς θῦσαι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς· αὐτοὶ δὲ συνετοὶ ὄντες, τίνος ἂν χάριν οὐ πρὸς τὸ συμφέρον ὑμῖν ἀποβλέψητε, ἀλλ' ἐξομοιωθῆναι θελήσητε ἀνθρώπων δεινῶς κακοδαίμονι, ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ χαιρῖν ἀνοήτως βίαιον θάνατον ἐλομένῳ; Καὶ ταῦτα μὲν οὖν Οὐαλέριος. Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἁγίους ἤκουε πολλὴν μὲν αὐτοῦ καταγινώσκοντας ἀνοίαν, ἔνεκα τῆς ἀλόγου συμβουλῆς ταύτης, αὐτοὺς δὲ τότε ζηλωτοὺς μᾶλλον καὶ μακαρίους ὀφθήσεσθαι, ὅτι τὸν δοκοῦντα παρ' αὐτῶ βίαιον θάνατον τοῦ Ἄγαθοδωρου μὴήσονται, ἀπολιπὼν πάλιν τὴν ἠψευσμένην φιλανθρωπίαν, πρὸς τὴν αὐτῶ συνήθη καὶ φίλων ἐπανῆλθε θηριωδίαν καὶ τὰ προσήκοντα ταῦτα ποιεῖ· μακρὰν γάρ ὁδοίποριαν στείλασθαι μέλλων ἀπὸ τῆς Σαρδικιᾶν πόλεως πρὸς τὴν Πέργαμον, ἀκολουθεῖν αὐτῶ κελεύει καὶ τοὺς ἁγίους καὶ τῶ τάχει τῶν ἵππων συντρέχειν ἐκ ποδὸς ἀναγκάζει, ἵνα πρὸς τὸν ἐκ τοῦ δρόμου κόπον ἀπαγορεύσαντες (τί γε ἄλλο;) ἢ καὶ ἄκοντες μεταβάλλονται καὶ πεισθεῖν, εἰδῶλα προσκυνεῖν. Οἱ ἅγιοι δὲ, ὅτι μὴ καὶ πλείων ὁ δρόμος ἦν, ἠδονῆς ὑφίσταντο τὸ πρᾶγμα ἠγούντο· οὕτω πᾶν τὸ διὰ Χριστὸν ἐπαγόμενον οὐ λύπην, ἀλλὰ πολλὴν μᾶλλον ἐνεποιεῖ τὴν εὐφροσύνην, καθάπερ ἀπόδειξις αὐτοῖς τοῦ πολλοῦ πόθου τοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν γενομένου.

Γ'. Τῷ γοῦν τοῦ τοσοῦτου δρόμου καμᾶτῳ διεμερεύσαντες ἐπὶ τῷ ἄλγει τε τῶν τραυμάτων αὐτῶν, κατὰ τὸν θεῖον φάναϊ Δαυὶδ, καὶ τούτου προστεθέντος αὐτοῖς, εἶτα καὶ φυλακῆς ταῦτα διαδεδραμένης, νυκτὸς ἐπιγενομένης ἤδη, ἀγγελικὴ τις καὶ θειοτέρη δύναμις ἐπιστάσα ἰθεράπευσέ τε αὐτοῖς τὰς πληγὰς καὶ μείζονα πρὸς τοὺς ἀγῶνας τὴν προθυμίαν ἐνέθηκεν. Οὐαλέριος τοίνυν, ἔωθε ἀναστάς, βαδίζειν αὐτοὺς ἐκλεῖβε πρὸς τὸν πόνον ἀπλῶς καὶ τὴν ταλαι-

³ Psal. Lxviii, 27.

πυρίαν τῆς χθῆς ἡμέρας ἀποσκοπῶν καὶ οἰόμενος ἄν καὶ βασταζομένους τὴν ὁδὸν ἀνύσαι· ὡς δὲ οὕτως ἔχοντας ἔρρωμένους ἑώρα, καὶ τὰ τούτων πρόσωπα θάλλοντα μᾶλλον τῶν λουτροῖς καὶ ἀνέσεις καὶ σκιατραφίᾳ διηνεκῶς προσκειμένων, γοητεῖαν τὸ πρᾶγμα ἐκάλει ὁ δαιμόνων ἀληθῶς ἐμπλεως, καὶ διὰ τοῦτο καὶ προσετίθει τοῖς ἐπιπόνοις, θεραπέων ἑαυτῶ τὸν θυμὸν καὶ σιδήρῳ τὸ μέλη πανταχόθεν βαρυνόμενους ἐκέλευε πάλιν ὀδεύειν. Ἐπεὶ δὲ οὕτως τε κάκεινοι ἐν τῷ ὠρισμένῳ γεγῶνασι τόπῳ, θύσας δαίμοσιν Οὐαλέριος, ἐπὶ δικαστικῷ βήματι προκαθίσκει καὶ τὸν μακάριον παραστησάμενος Κάρπον καὶ πρόσσωπον περιθείς ἑαυτῷ πιστοῦ τινος φίλου καὶ ἑταρῆν ἔχοντος τὴν περὶ αὐτοῦ μέριμναν Ἐχρῆν μὲν, εἶπεν, αἰδοῦμένον σε τὴν πολλὴν ἡμῶν ἐπιπέμειαν, ἀντόματον ὀρμηθεῖς πρὸς τὸ καλὸν καὶ τοῖς μεγίστοις θύσαι θεοῖς· νῦν δὲ καὶ παρακαλούμενος πρὸς τοῦτο καὶ εὐεργετούμενος, ὡς ὀρώ, οὐδὲ βραχέως τινα χάριν αὐτοῖς ἀπονέμεις, ἀλλὰ τοῦ οἰκείου συμφέροντος ἀμελεῖς· ἰδοὺ γὰρ οὗτοι σε τοῦ γῆρας εὐκτεῖραντες, ἀταλαίπωρόν σοι διεθήκαν τὴν πορείαν· κῆτος δὲ οὐκ οἶδ' ὅτι παθῶν ἀγνώμων τὴν περὶ τοῦ εὐεργετᾶς ἐλέγχῃ καὶ ἡμᾶς ἐν μηδενὶ τιθέμενος πρὸς τὴν ἐκείνων ὀλιγορείς θεραπέαν· θέλησον γοῦν κἄν ἔρτι κατανεῦσαι καὶ συμβουλευόντι μοι τὰ λυσitteλῆ πεισθῆναι, ὡς ἐμὲ ἢ σὴ δυσωπεῖ πολιά καὶ λύπη δεινῆ συνέχομαι καὶ ὡσπερ οὐκ ἄλλοτριαν, ἀλλ' ἑμαυτοῦ συμφορὰν τὸ σὸν ἀνακαλομαι. Ἄλλὰ τί κἄθω; οἶσθας γὰρ, ὅτι λίαν οὕτως ὑπερορώμενος οὐκ ἀξίζομαι, εἰ καὶ μὴ δι' ἑμαυτόν, ἀλλὰ γε διὰ τὴν εἰς τοὺς θεοὺς ὕβριν.

ΙΑ'. Πρὸς ταῦτα ὁ θεὸς Κάρπος· Συμβουλήν ἀπὸ φωτός, ἔφη, πρὸς σκότος καὶ ἀπὸ ζωῆς πρὸς θάνατον ἄγουσαν οὐκ ἂν τις λογισμοῦ κύριος συμβουλήν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ ἐστίν, ἐπιβουλήν ὀνομάσοι· εἰ δὲ καὶ ἡ ἐμὴ σε δυσωπεῖ πολιά, τί τὸ ἐμποδίζον, μὴ καὶ σὲ πεισθῆναι μᾶλλον ἐμοὶ πατρικῶς συμβουλεύουσι; Ὅτι δὲ σὲ τὰ ἐμὰ λυπεῖ, ἐγὼ σὲ μᾶλλον οὐκ ἐτέρω τῆς ἀπωλείας, καὶ δηλὸς εἰμι (ἢ φίλη ἴστω ἐλέθεια) συναχθόμενός σου τῇ συμφορᾷ, τοιοῦτοις προσκειμένου θεοῖς καὶ ψεύδος τὴν ἐπίδα θεμένου, τὸ τῆς θείας φάναι Γραφῆς· οἶγε πῶς ἂν ποτε δικαίως νομισθεῖεν θεοὶ, ὕλης ἀψύχου ὄντες καὶ τὴν εἰς τὸ εἶναι παραγωγήν ἐξ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔχοντες; Οὐαλέριος οὖν οὕτως ὑπὸ Κάρπου τοὺς αὐτοῦ θεοὺς, κἄν ὁ λόγος ἀληθῆς ἦν, ὑβρίζομένους οὐκ ἐνεγκῶν, ἀγαθῶν λόγων πονηρῶν ἀντίδοσιν ἰποιεῖτο· ἰμίστησε γὰρ ἐν πύλαις ἐλέγχοντα (κατὰ τὸν θεῖον Ἄμωσ) καὶ λόγον ὅσιον ἰδεδιόξατο, ἐκέλευε τε εὐθίως, καὶ ὁ θυμὸς ἤμετρος ἦν, καὶ δημίον χεῖρες ἔχον τὸν ἅγιον· ῥάβδοι τε αὐτὸν ἀκαυθῶδεις ἀνηλεῶς ἔκρινον, καὶ αἱ σάρκες ξαινόμεναι συνεχῶς εἰς ἀέρα δυσκαθάζοντο· καὶ κόρον ἐν τούτοις οὐκ ἐλάμβανε ὁ θυμὸς, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἔτεροι τῶν δημίον, οἱ μὲν λαμπάδας αὐτοῦ ταῖς πλευραῖς ἀνηπτον, οἱ δὲ ἄλλας τοῖς μύλωνιν ἀπανθρώπως ἐπέταττον· ἐντεῦθεν αἱμάτων μὲν βύακες κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐφέροντο,

A sternæ diei aspiciens afflictionem, et existimans eos vix tandem portatos iter posse conficere. Cum autem vidisset illos adeo valentes et robustos, et vultus eorum non minus lætos et alacres, quam eorum qui utuntur assidue lavacris, et vitam agunt umbratilem, eam rem vocabat præstigias qui vere erat plenus dæmonibus: et ideo ampliozem eis adjunxit dolorem; nam eorum membris ferro omni ex parte gravatis, jussit eos rursus viam inire. Postquam autem et ipse, et illi in loco fuere præstituto, cum dæmonibus sacrificasset Valerius, in tribunali præsidet judiciali. Et cum beatum Carpum sisti curasset, et fidelis alicujus amici personam induisset, et qui de ipso erat admodum sollicitus: Oportebat quidem, dixit, te nostram reverentem lenitatem, tua sponte venire ad id, quod est bonum et honestum, et diis sacrificare maximis. Nunc autem, cum et ad id suasionibus inciteris, et beneficio afficiaris, ut video, ne minimas quidem eis agis gratias: sed negligis id, quod est tibi conducibile. Ecce enim hi tuæ miserentes senectutis, effecerunt, ut iter perageres absque afflictione. Ipse autem, nescio quomodo, et ingratus esse convinceris in tuos benefactores, et nos nihili faciens, illorum cultum despicias. Velis ergo nunc saltem annuere, et mihi credere consulenti ea, quæ sunt utilia. Tuam enim revereor canitiam et magno dolore afficior, et tanquam non alienam, sed meam, tuam defleo calamitatem. Sed quid agam? Scis enim, quod cum adeo despiciar, non feram, si non propter me ipsum, ad propter deorum contumeliam.

C XI. Ad hæc divinus Carpus: Consilium, inquit, quod a luce ad tenebras, et a vita ducit ad mortem, nemo, qui fuerit compos mentis, consilium, sed id ipsum, quod est, nominarit, insidias. Quod si meam reveretis canitiam, quid impedit, quominus tu mihi magis credas paterne consulenti? Quod autem tu ex me dolorem accipis, ego magis tui misereor interitus, et aperte tuam (hoc sciat amica veritas) ægre fero calamitatem, qui dicas deos colas, et spem posueris mendacium, ut talem cum divina Scriptura³. Qui quidem quemadmodum possunt dii jure reputari, cum sint ex inanima materia, et ad hoc, quod sunt, productionem habeant ex manu humana? Valerius ergo non ferens deos suos a Carpo, etsi verum diceret, ea affectos contumelia, bona verba male est remuneratus. Odio enim habuit in portis reprehendentem, cut divinus dicit Amos⁴) et sanctum sermonem est abominatus. Statimque ex jussu ejus lictorum manus tenebant sanctum: et virgæ spinæ eum cædebant immaniter: carnesque assidue laceratæ ac discerptæ, dispergebantur in aerem. Nec his satiabatur ira: sed alii rursus lictores, partim quidem admovebant lampades ejus lateribus, partim autem inhumane aspergebant sale ejus vibices. Hinc rivi quidem sanguinis per solum ferebantur: Fibræ autem, quæ divellebantur, mar-

¹ Isa. xxviii, 15. ⁴ Amos v, 10.

tyri gravem dolorem afferebant. His defessum fuisse, etiam si quid inanimum ita fuisset cæsum: doluistis autem vos quoque omnino vel solum audientes. Sed martyr quo magis augebatur multitudo suppliciorum, eo magis erat ipse captus Dei amore, et tanquam ex re aliqua suavissima se voluptate explebat ex doloribus: donec ejus virtute defessus Valerius, eum transmisit in carcerem.

XII. Cum autem divinum sisti curasset Papyrus, perinde ac si nunc eum primum aspexisset, rogavit, quinam essent parentes, quænam patria, et quænam esset martyri scientia. Sanctus autem: Jam, inquit, discere potuisti, me esse natum ex ingenuis parentibus; sum enim natus Thyatiris: exerceo autem medicinam, non quæ fuerit ex herbis e terra nascentibus, sed quæ alicui a Deo data fuerit. Non enim usque ad corpora circumscribimus ejus utilitatem: sed etiam morbos animæ corrigimus. Tunc judex: Non hæc, inquit, fieri potuerint sine exercitatione eorum, quæ scripta sunt a Galeno et Hippocrate, qui acceperunt a diis summam illius scientiæ. Papyrus autem: Galenus quidem, inquit, et Hippocrates, et qui illorum artem exercent, tunc aliquem curaverint, quando gratiam suæ benignitatis meus quoque Christus præbuerit. Sin minus, perit eis studium, nihil commodi consequens ex sua in arte exercitatione. Quos autem deos nominas, cum nec sibi quidem possint aliquid prodesse, quomodo iiorum gesserint aliorum sanitatis. Quod si etiam velis rem ipsam vere intelligere, eum, qui propter tesedet, altero ut vides oculo orbem, faciant visum recuperare: et postea nihil dicam. Fuerit autem quispiam, ait Valerius, qui eum possit sanare? Non hoc solum, inquit sanctus, sed omnes etiam alios morbos et affectiones insanabiles facile curaverit, qui Christum omni morbo medentem invocaverit. Dixit autem Valerius: Videamus in præsentia id, quod dicis: Non ego, inquit Papyrus, aggrediar primus. Vereor enim, ne cum ipse omnia adulteres, miraculum ascribas dæmonibus. Sed tui primum invocent quem velint tuorum deorum, et tunc ego quoque ostendam Christi mei virtutem.

XIII. Tunc cum quosdam deorum cultores et sacrificos adduxisset Valerius, jussit suos invocare deos, nullam, quæ ad hoc faciat, omittentes artem, nec industriam, nec rationem. Illi autem, alius alio accedentes, hic quidem Apollinem, ille autem Æsculapium, alius deinde alium invocabat ex diis adulterinis, impotentes in re, quæ fieri non poterat, quod ad homines attinet, invocantes. Eratque res valde ridicula, et plena dedecore. Quid enim de viventibus, magnus inquit Isaias⁵, sciscitabuntur mortuos? Totus ergo dies præterit, et illi quidem rogabant, supplicabant, sacrificabant, rebus illis

⁵ Isa. viii, 19.

A ἴνες δὲ διασπώμενοι δριμυτάτην τῷ μάρτυρι τὴν αἰσθησιν ἐνετοίουν· ἔκαμεν ἂν ἐν τούτοις, εἴ τι καὶ τῶν ἀψύχων ἦν αἰκιζόμενον· ἠλγήσατε δὲ καὶ ὑμεῖς πάντως καὶ πρὸς μόνην τὴν ἀκοήν. Ἄλλ' ὁ μάρτυς ὅσα τὸ πλῆθος τῶν κολάσεων ἐπετείνετο, τοσούτω καὶ αὐτὸς μᾶλλον τῷ πρὸς Θεὸν ἠλίσκετο ἔρωτι, καὶ ὡσπερ τινὸς ἡδίστου κατετρώφα τῶν ὀδυνῶν, ἔως πρὸς τὸ τοῦ ἀνδρὸς γενναίου ἀποκαμῶν Οὐαλέριος, τοῦτον μὲν παρέπεμψε τῇ εἰρηκῆ.

B IB'. Τὸν δὲ θεῖον παραστηθάμενος Πάπυλος, ὡσπερ νῦν πρῶτον αὐτὸν θευσάμενος, ἠρώτα, τίνες οἱ γένεται, τίς ἡ πατρὶς καὶ τίς ἄρα ἡ ἐπιστήμη τῷ μάρτυρι. Ὁ δὲ ἅγιος· Μεμάθηκας ἤδη, φησὶν, ὅτι ἰλευθέρων πατέρων ἐγὼ παῖς· ἐκ Θυατείρων δὲ ὄρημαι, μέτειμι δὲ ἰατρικὴν, οὐχ ὅποση γένοιτο ἂν ἐκ βοτανῶν τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ἀλλ' ὅση ἂν τιμὴ ἀπὸ Θεοῦ δοθῆι· καὶ γὰρ οὐ μέχρι τῶν σωμάτων περιόριζομεν τὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχικῶν ἀρρώστημάτων ποιούμεθα τὴν διορθωσιν. Εἶτα ὁ δικαστής· Οὐκ ἄνευ ἀσκήσεως τῶν Γαληνοῦ, ἔρα, καὶ Ἰπποκράτους ταυτὶ γένοιτο, οἱ παρα τῶν θεῶν τῆς ἐπιστήμης τὸ κεφάλαιον ἔλαβον. Καὶ ὁ Πάπυλος· Γαληνὸς μὲν καὶ Ἰπποκράτης, καὶ οἱ τὴν ἐκείνων ματιόντες τέχνην, τότε ἂν τινα θεραπεύσειαν, ἤνικα τῆς ἑαυτοῦ φιλανθρωπίας τὴν χάριν καὶ ὁ ἐμὸς παράσχοι Χριστὸς· εἰ δ' οὖν, ὄχεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ μηδὲν τῆς περὶ τὴν τέχνην ἀσκήσεως ἀπολαύσασα· οὐς δὲ γε ὀνομάξεις θεοὺς, οὐδὲ ἑαυτοὺς ὀνήσαι τι δυνάμενοι, πῶς ἂν τῆς ἑτέρων οὗτοι φροντίσωσι θεραπείας; Εἰ δὲ καὶ μαθεῖν ἔργω τὸ πρᾶγμα ἐθέλεις, τὸν παρὰ σοὶ καθήμενον πεπαρωμένον, ὡς ὄρας, ὄντα τὸν ἑτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἀναελίψαι ποιησάτωσαν, κάμοι λόγος τὸ μετὰ ταῦτα οὐδέεις. Εἴη δ' ἂν τις, εἶπεν Οὐαλέριος, ὁ τοῦτον ὑγιῶσαι δυνάμενος;— Οὐ τοῦτον μόνον, ὁ ἅγιος ἔφη, ἀλλὰ καὶ νόσος ἄλλη τις ἢ, καὶ πάθος οὐδὲ παρ' ὀλίγον ἰάσιμον, ῥαδίως ἅπαντα θεραπεύσειεν, ὅς ἂν τὸν ἰόμενον πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐπικαλοῖτο Χριστόν. Καὶ τὸν Οὐαλέριον φάναι· Ἴδωμεν ἐν τῷ παρόντι ὁ λέγεις.— Οὐκ ἐγὼ, φησὶν ὁ Πάπυλος, ἐγγχειρήσω πρῶτος· δέδοικα γὰρ, μὴ τὸ πρᾶγμα νοθεύσας αὐτὸς τοῖς δαίμοσι τὰ τοῦ θαύματος ὑπογράφης· ἀλλ' οἱ σοὶ πρότερον, ἢν βούλωνται, τῶν θεῶν ὑμῶν ἐπέκλησιν ποιησάτωσαν, καὶ τότε καλεῖν αὐτὸς τὴν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἐπιδείξω.

D II'. Τότε θεραπευτὰς τινὰς καὶ θύτας παραγαγὼν ὁ Οὐαλέριος, τοὺς ἑαυτῶν ἐκλευσεν ἐπικαλεῖσθαι θεοὺς, μηδὲ τέχνης, μηδὲ ἐπινοίας, μηδ' ἄλλης τινὸς μεθόδου πρὸς τοῦτο μεθιέντας μηδέν. Οἱ δὲ ἄλλος ἀλλαγῆ παριόντες, ὁ μὲν Ἀπόλλωνα, ὁ δὲ Ἀσκληπιόν, ὁ δὲ ἄλλος ἄλλον τῶν κειθῆλων ἐκάλει θεῶν, ἀδυνάτους κατὰ ἀδυνάτου πράγματος, ὅσα γε εἰς ἀνθρώπους ἤκεν ἐπικαλούμενοι· καὶ ἦν τὸ χροῖμα κομιδῆ γέλωτος, αἰσχρὴν σαφῆς. Τί γὰρ περὶ τῶν ζώντων, Ἡσαίας φησὶν ὁ μέγας, ἐκζητήσουσι τοὺς νεκρούς; Ἡμέρα γοῦν διεῆλθεν ὅλη, καὶ οἱ μὲν ἐδίοντο, ἐκέτενον, ἰθυσίαζον, πᾶσαν περὶ τὰ μάταια ἐποιούτο

τῶν προσεδρείων· τὰ δὲ κωφὰ κωφὰ ἦν, καὶ τῶ ἐκ A
 μέρους τυφλώτοντι οὐδεμία βοήθεια παρὰ τῶν ὄλων
 παπρωμένων. Τί οὖν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς; Ὁμοῦ
 σὺν τοῖς ὀμμασι τῆς σαρκὸς καὶ τὰ τῆς ψυχῆς εἰς
 οὐρανοὺς ἄρας, τὸν ἑαυτοῦ πρὸς ἔλεον ἐκάλει Δεσπό-
 τεν. Εἶ-α τί; Τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐπιβάλλει
 ταῖς ὄψεσιν, ἀπτεται τῇ χειρὶ, καὶ τῇ ἀφῆ τὸ φῶς
 ἐκπολεῖται, καὶ ὁ σβεσθεὶς ὀφθαλμὸς ῥᾶον ἢ πρὸς
 ὑπνον συγκαλυφθεὶς ἀνεώγνυτο, καὶ τὸ δὴ μείζων,
 καὶ ἡ ψυχῆς ἐλύετο πῆρωσις, καὶ πιστεύων ἦν, καὶ
 τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἑώρα, ὁ φωτίζει πάντα ἀνθρω-
 πον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἅμα πολὺ τι πλῆ-
 θος ἀνθρώπων τῷ θαύματι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας
 ἐπίγνωσιν ἐχειραγωγεί-ο. Τίνα ἂν οὐ μετέβαλον
 ταῦτα, καὶ τίς ὁ τὴν ἰσχὺν ἔχων ταύτην ἐκζητῆσαι
 καὶ μαθεῖν παρεσκεύασεν; Ἄλλ' εἰ καὶ πάντας, B
 Οὐαλέριον γοῦν οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ πολὺ μᾶλλον
 ἐκπαιστέρον ἑαυτοῦ πεποιθήκασι, καθάπερ ἐνηθόμε-
 νον τῇ ἀπωλείᾳ τῆς πλάνης καὶ οὐδαμῶς ἐκκαλυ-
 φθῆσαι τὴν ἀλήθειαν ἀνεχόμενον· ὅθεν καὶ τὸν μάρ-
 τυρα ταύτης ἐπὶ ξύλου μετωρίσας, αἰκίζετο δρι-
 μυτάτως, τοιαύτας αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς τῆς εἰς τὸν
 συγκαθεδρον εὐεργεσίας ἀποδιδούς.

ΙΔ· Ἐξαίνοτο μὲν οὖν τὸ καλὸν ἐκείνο σῶμα ταῖς
 μαστιξί. Πάπυλον δὲ οὐ τοῦτο ἐλύπει, ἀλλ' ὅτι μὴ
 χαλεπώτεροι μᾶλλον ἐπήγοντο βάσανοι, δεινῶς
 ἤσχαλλεν· ὡσπερ γοῦν ἀπ' ἐναντίας καὶ Οὐαλέριος
 ἠττωμένος ὄρων πάλιν τὰς αὐτοῦ βασάνους πρὸς τὴν
 τοῦ μάρτυρος εὐψυχίαν, πάθος ἴδιον εἶχε τοῦτο καὶ
 παρῶς ἔφερε· τοιγαροῦν προσετίθει καὶ ἄλλας, καὶ C
 κῦρ ταῖς αὐτοῦ πλευραῖς ὑπανάπτει καὶ λίθοις βάλ-
 λισθαι καλεῖται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πῦρ ὁ μακάριος
 εὐδὲν ἐπαθεν ἀγεννῆς, καὶ οἱ λίθοι καθάπερ αἰδούμε-
 ναι τὸ διὰ Χριστὸν οὕτως αἰκίζόμενον σῶμα, ἀλλαχού
 μὲν ἠκοντίζοντο, κατ' αὐτοῦ δὲ οὐδαμῶς ἐφέροντο.
 Ἐπει οὖν ἀπαγόρευσεν Οὐαλέριος ἤδη καὶ οὐδὲν
 ἔχων, ὁ ἐπαγάγοι τοῖς ἀγίοις εἰς τιμωρίαν, καιρὸν
 ἰδίῳ τῶν μῶλων, λογιζόμενος ἴσως, ὡς εἴ γε καὶ
 μακρὸν οὕτως ἀνεθεῖεν οἱ μάρτυρες, δριμυτέρας
 αὐτοῦ οἱ μῶλωπις περιβαλοῦσιν ὀδύνας ἤδη φλεγ-
 μένους καὶ οὕτω χυνοτέρους πρὸς τὰς μελλούσας
 ἑξετάσεις παρέχοντο. Ἄλλ' οὗτοι τὸν ἰατρὸν ἐγγύς
 ἔχοντες, δι' ὃν καὶ τὰς πληγὰς ἠδέως ἐδέχοντο, οὐ
 τῶν ὀδυνῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τραυμάτων αὐταῖς
 ὤλαις ἀπηλλάττοντο, μὴδὲ ἔχνος τι τούτων ἐφ' ἑαυ-
 τῶν περιφέροντες, ὥστε ἐλάνθανε πλῆττων ἑαυτὸν D
 Οὐαλέριος, οὐ τοὺς μάρτυρας, ὅσα γὰρ ἐκουφίζοντο
 τῶν πόνων ἐκείθεν, τοσοῦτω τὴν καρδίαν αὐτὸς ἐμα-
 στίζετο, καὶ θυμὸς αὐτὸν ἴσα καὶ πυρὶ κατεπίπρα.

ΙΕ· Βραχὺ τὸ μεταξὺ καὶ πάλιν ὁ μὲν ἐφ' ὑψηλοῦ
 κραιβάθηται βήματος, φονικὸν τε καὶ μακρὸν βλέπων,
 καὶ διὰ τοῦ τῆς ψυχῆς κατόπτρου, τῶν ὀφθαλμῶν,
 τὴν ἐνδὸν ὑποφαίνων περικρίαν, καὶ οὐδὲ προσετός
 τῶς κλεισίον ὦν· περιίσταται δὲ αὐτὸν πᾶν ὅσον
 ὑπερετικὸν εἶχε τῆς σφετέρως ἀλαζονείας· εἰσάγον-
 ται δὲ οἱ γεννάδαι· μᾶλλον δὲ εἰσίσαι πρόθυμοι·
 ἵπας ἂν αὐτοῦ εἰς εὐωχίαν, οὐκ εἰς ἀγῶνα καλεῖ-
 σθαι· καὶ ὁ μὲν κατακλήξει αὐτοῦ καὶ πρὸ τῶν

vanis perpetuo assidebant. Surda autem; surda
 erant: et ei, qui ex parte caecutiebatur nullum erat
 auxilium ab iis qui erant caeci penitus. Quid ergo
 Christi servus? Simul cum carnis oculis animæ
 quoque oculos ad cælum tollens, ad misericordiam
 suum invocabat Dominum. Deinde quid? Crucis
 signum immittit oculis, manu tangit, et tactum
 lux est consecuta, et exstinctus oculus facilius est
 apertus, quam si somno fuisset opertus: et quod
 majus est, ejus, qui beneficio affectus fuerat, animæ
 quoque ablata est caecitas, eratque credens, et veram
 lucem intuebatur, quæ illuminat omnem hominem
 venientem in hunc mundum: et simul etiam magna
 hominum multitudo deducta est miraculo ad agni-
 tionem veritatis. Quem non hæc mutassent, et ef-
 fecissent quætere et discere, quisnam is sit, qui
 tanta est virtute præditus? Sed et si omnes nequa-
 quam quidem certe Valerium, imo eum etiam se ip-
 so fecerunt longe sæviorem, perinde ac si delecta-
 retur errore, et nequaquam sustineret aperiri ver-
 ritatem. Unde etiam cum ejus martyrem sublimem
 supra lignum sustulisset, verberat acerbissime, ta-
 les ei reddens remunerationes pro beneficio, quo
 ejus affecerat assessorem.

XIV. Et flagellis quidem caedebatur pulchrum
 illud corpus: Papyrus autem non hoc male habebat,
 sed quod non graviora inflingerentur tormenta, ægre
 ferebat: quomodo contra Valerium, victa videns sua
 tormenta a martyris animi magnitudine, dolebat et
 acerbe tolerabat. Adjecit itaque etiam alia; et
 ignem accendit ejus lateribus, et jubet eum appeti
 lapidibus. Sed nec adversus ignem se gessit mar-
 tyr ignave: et lapides veluti reveriti corpus, quod
 sic pro Christo torquebatur, alio quidem jacieban-
 tur, nequaquam autem in ipsum ferebantur. Cum
 ergo jam defessus esset Valerius, nec jam haberet,
 quod sanctis inferret ad supplicium, dabat tempus
 vibicibus, reputans fortasse, quod si parum dimissi
 sic fuerint martyres, inflammati jam vibices eos
 gravioribus afficerent doloribus, et sic redderent
 molliores ad futuram quæstionem. Sed ii cum
 prope haberent Medicum, propter quem plagas li-
 benter accipiebant, non solum a doloribus, sed
 etiam a vulneribus liberati sunt simul cum cicatri-
 cibus, ne ullum quidem in se eorum ferentes vesti-
 gium. Quare seipsum imprudens feriebat Valerius,
 non martyres. Quo enim illi magis levabantur la-
 boribus, eo magis cor ejus caedebatur: iraque, pe-
 rinde ac ignis, eum accendebat.

XV. Breve tempus intercessit, et rursus ille qui-
 dem præsidet in excelso tribunali, torvo et caedem
 spirante aspectu intuens, et per animæ speculum,
 oculos, internam ostendens acerbiter, et nec
 pluribus quidem sui præbens adeundi copiam: illum
 autem tantum circumsistunt, quicumque erant mi-
 nistri ejus arrogantiæ. Introducuntur autem viri
 præclari, vel potius ingrediuntur prompto et alacri
 animo. Diceret eos vocari ad convivium, non au-

tem ad certamen. Et ille quidem videbatur, vel ante minas, eos esse territurus ipso solo aspectu: et interrogabat, sententiæ martyrum faciens periculum: et visione apprehendebat eorum mutationem. Tantum vero aberat, ut illi ita essent affecti, ut etiam ei exprobrarent tarditatem in ferenda sententia, et quod non cito morerentur, valde ægre ferrent: Cur, dicentes, et tibi, et famulis exhibes molestiam, nos quidem sæpe adducens, postremæ autem semper parcens sententiæ, sperans fortasse fore, ut nos pœniteat, et persuadeas, ut a Christo deficiamus et veritate? Quod quidem tunc aspexeris, cum videris nos æque ac deos tuos, nullo sensu præditos et surdos. Hæc cum primum dixissent, murices quidem ferrei dispergebantur in terra: præclari autem viri in eos nudi jaciebantur, et supini super eos trahebantur crudeliter: res ad cruciatum acerbissima, cum vel solum subjicitur oculis. Sed nec in hoc quidem deos suos neglexit famulos: sed statim (oportet enim rursus aliquid dicere ex divina Scriptura) ascendit inspirans in faciem eorum, et eos liberans ex afflictione. Et protinus evanuerunt murices, et conservati sunt ipsi illæsi a malis. Hoc plane judicem accendit furor: et novaculæ adeo crudeliter martyrum latera laniabant, ut utrumque par rursus egrederetur naturales limites, nempe et lictores in puniendo immisericorditer, et sancti in forti animo tolerandis molestiis.

XVI. Post hæc rursus congregat bestias crudelissimas, et sanctis theatrum constituit, et ipse sedet spectator. Et cum in medium adduxisset martyres, in eos immittit ursam: et cum putasset, simul atque fuissent immissi, fore ut virorum præclarorum corpora discerneret, vidit potius naturam animalium rationes carentium, admirabiliter docentem intelligentiam eos qui sunt participes rationis. Ursa enim, veluti reverita speciosos eorum pedes, et pacem vere annuntiantes, non solum nihil noxium, nec agreste fecit, nec ut semel dicam, belluinum: sed ad eorum pedes procidit, et amice est amplexa. Nec hoc quidem suffecit insipienti ad dandam ei intelligentiam. Sed leo quoque protinus immittitur: qui ipse similiter atque ursa, divinis obediebat nutibus, iis qui pro communi Domino gravia patiebantur, nihil omnino volens mali facere. Valerius autem, tanquam ipse se ipsum conans superare in scelere, in lacum quemdam nova calce et recens exstincta, vel, ut melius dicam, accensa refertum, jubet sanctos immitti, et in eo degere tres totos dies, tali modo invictos moliens vincere impius. Sed frustra laborabat adversus verum Deum depugnans. Nam divina quædam gratia, et virtus Christi aderat martyribus, qui propter ipsum erant in lacu, hebetans quidem calcis operationem, a malo autem illæsos servans athletas.

XVII. Valerius autem quo majorem gratiam videbat apparere in sanctis, eo magis iracundia ferve-

A ἀπειλῶν ἰδοῦσι μόνῃ τῇ θεῷ, καὶ ἡρώτα τῆς γνώμης ἀποπειρώμενος τῶν ἁγίων καὶ μεταβολὴν ἐραυτάζουτο· οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ τι τοιοῦτον παθεῖν, ὥστε καὶ ὠνειδίζον αὐτῶ τὴν περὶ τὴν ἀπόφασιν βραδυτῆτα, καὶ ὅτι μὴ ταχέως ἀπέθνησκον ἐπιεικῶς ἰδυσχίραινον. Τί πράγματα, λέγοντες, καὶ σαυτῶ καὶ τοῖς ὑπηρέταις παρέχεις, ἀγωγίμους μὲν ἡμᾶς πολλαίς ποιῶν, τῆς δὲ τελευταίας ψήφου φειδόμενος, ἐπιζῶν τάχα μεταβαλεῖν ἡμᾶς καὶ πείσαι ἀποστῆναι Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας; Ὅπερ τότε ἂν ἰθεάσω, ὅτε ὁμοίως τοῖς σοῖς θεοῖς ἀναισθητῶς ἡμᾶς ἰσάρακας καὶ κωφούς. Ταῦτα οὐκ ἔφθασαν εἰς τέλος εἰπεῖν, καὶ σιθηροὶ μὲν κατὰ γῆς ἐσπείροντο τριβόλοι· ἠκοντίζοντο δὲ κατ' αὐτῶν οἱ γενναῖοι γυμνοὶ καὶ ὑπτιοὶ ἐπάνω τούτων ἀφειδῶς εἰλοντο, πρᾶγμα πικρότατον εἰς τιμωρίαν καὶ μόνον εἰς ὄφθαλμοῦς ἐρχόμενον· ἀλλ' οὐδ' ἐν τούτῳ θεὸς τῶν οικείων ἡμῶν θεραπευτῶν, ἀλλ' εὐθέως (δεῖ γὰρ καὶ αὐθις τὸ τῆς θείας φάναι Γραφῆς) ἀνέβη ὁ ἐμφυσῶν εἰς πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐξαιρούμενος αὐτούς ἐκ θλίψεως· καὶ παραχρῆμα οἱ τριβόλοι ἀφανεῖς ἦσαν καὶ αὐτοὶ κακῶν ἀπαθείς ἐφυλάχθησαν. Τοῦτο πρὸς πλείονα μανίαν ἐξῆπτε τὸν δικαστὴν, καὶ ξυστῆρες πάλιν τὰς πλευρὰς ὑπέβηον τῶν ἁγίων, οὕτως ἀγρίως, ὡς ἀμφοτέρους αὐθις ἔξω τῶν φυσικῶν ὄρων γενέσθαι, καὶ τοὺς θημίους ἐν τῷ κολάζειν ἄσυμπαθῶς καὶ τοὺς ἁγίους ἐν τῷ φέρειν εὐψύχως τὰ λυπηρά.

C Ἰς'. Μετὰ ταῦτα πάλιν τὰ τῶν θηρίων ὠμότατα συναβροῖζει, θέατρον τε συνίστησι τοῖς ἁγίοις, καὶ θεατῆς αὐτὸς κάθηται· εἰς μέσον τε τοὺς μάρτυρας ἀγαγὼν, ἄρκτον αὐτοῖς ἐπαφίησι καὶ νομίσις ὁμοῦ τε ἀφθῆναι καὶ σοῖς γεννάδαις διασπαράξει τὰ σώματα, τῶν ἀλόγων μᾶλλον ἰώρα τὴν φύσιν παραδόξως τοὺς λογικοὺς συνειτίζουσαν· ἡ γὰρ ἄρκτος, ὥσπερ αἰδουμένη τοὺς ὠραίους αὐτῶν πόδας καὶ εἰρήνην ἀληθῶς εὐαγγελιζομένης, οὐ μόνον ἐπιδλαβεῖ οὐδὲν καὶ ἄρκιον καὶ τὸ ὅλον φάναι θηριῶδες εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ προσέπιπτεν αὐτοῖς μᾶλλον καὶ φιλικῶς ἠσπάζετο· οὐδὲ τοῦτο ἤρκεσε τῷ ἀσυνέτῳ νοῦν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ λέων εὐθὺς ἐπαφίεται· καὶ αὐτὸς ὁμοίως τῇ ἄρκτῳ τοῖς θεοῖς νέμιασι πειθαρχῶν ἦν καὶ τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινού Δεσπότου τὰ χαλεπὰ πάσχοντας οὐχ ὅπως δρᾶσαι τι πονηρὸν βουλόμενος. Οὐαλέριος τοίνυν, ὥσπερ αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπερβαλεῖν ἐν κακίᾳ πειρώμενος, ἐν τινι λάκκῳ τιτάνου πεπληρωμένῳ, ὃν σύνηθεος ἀσβεστον ὀνομάζειν, νεαροῦ καὶ ἄρτι σβεσθέντος, ἡ μᾶλλον ἀναφθέντος εἰπεῖν, εἰσαχθῆναι τοὺς ἁγίους προστάττει καὶ ὅλας τρεῖς ἐν αὐτῷ διαγεῖν ἡμέρας, τρόπῳ τινὶ τοιοῦτῳ νικῆσαι τοὺς ἀηττήτους ὁ δύσσεδῆς μηχανώμενος· ἀλλ' ἔκαμνε μάτην ἀντιμαχομένου ἀληθεῖ Θεῷ· θεία γὰρ τις χάρις καὶ δύναμις τοῖς δι' αὐτοῦ μάρτυσιν ἐν τῷ λάκκῳ παρῆν, ἀμβλύνοσα μὲν τὴν ἐνέργειαν τοῦ τιτάνου, κακοῦ δὲ ἀπαθείς τοὺς ἀθλητὰς συντηροῦσα.

ἸΖ'. Οὐαλέριος δὲ ὅσῳ πλείονα τὴν χάριν ἐν τοῖς ἁγίοις διαφανομένην ἰώρα, τοσοῦτῳ μᾶλλον αὐτὸς

ἐνακνύετο ἰσχυρότερος, ὁ ἄφρων, καὶ Θεοῦ γενέσθαι φιλονεικῶν· κρηπίδας οὖν σιδηρᾶς περόνας μακρᾶς διαπεκαρμέναις τοῖς μαρτυρικοῖς ἐκείνοις ποσίν ὑπυδισθῆναι προστάττει καὶ ὑποδιθέτας τρέχειν τοὺς μάρτυρας, ἵνα κἄν γούν τῆς βασιάνου ταύτης ἠττηθέντες ὀφθεῖν· ἀλλ' εἰκῆ καὶ πάλιν ἐπένει· ὅσῳ γὰρ καινότερα ἐπένει, τοσοῦτον καὶ θειοτέρα δύναιμι ἐπισκιάζουσα τοὺς ἁγίους κρείττους τε τῶν ἐπαγομένων ἐποίει καὶ ῥωμαιωτέρους μᾶλλον πρὸς τὰ δεινὰ παρεσκύαζεν. Ὁ δὲ καὶ ἐτι ἐπειρᾶτο μεταπίσειν, οὕτως ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἐπιδήλως βοηθουμένους· καὶ θύσειν ἁξίου τοῖς βδελυκτοῖς· τοσαύτη φρενοβλάβεια κατεῖχε τὸν ἀσιδῶ. Μὴ ἔχων οὖν, ὅτι καὶ χρήσαιτο, κατασχυμμένος ἤδη καὶ φανερώς ἠττώμενος, κάμινον ὕλην κολλῆ τρεφομένην ἀνάπτει καὶ κατὰ μέσης αὐτῆς ἐμβαλλει τοὺς μάρτυρας· ἡ δὲ ἐσθέννυτο τε εὐθὺς καὶ τοὺς ἁγίους ἀνέψυχεν· ὅτε καὶ ἡ σεμνοτάτη Ἀγαθονική μάρτυρος ὄντως ἀδελφῆ οὖσα, τοῦ Θεοῦ, φημί, Παπύλου, τὴν φλόγα τε σὺν αὐτοῖς εἰσήλθε καὶ τῶν ἀγῶνων, ὡσπερ δὴ καὶ τῶν στεφάνων κοινωνὸς γέγονε. Πάλιν οὖν ἡ φρουρὰ αὐτοὺς εἶχε, καὶ πάλιν οὗτοι τῶν πρὸς Θεὸν ὕμνων καὶ τῆς εὐχῆς εἶχοντο.

ΙΗ'. Ἐπει δὲ ἠπύρει τοῖς ὁλοῖς ὁ δικαστὴς, μόλις τότε τὸ διὰ ξίφους αὐτῶν κατακρῖνει τέλος. Ἦγοντο οὖν οἱ μάρτυρες ἐπὶ τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, χαρᾶς ἐμπλεῶ, οὐδὲ τῆς γενναίας Ἀγαθονικῆς ἀπολειφθῆναι τούτων ὑπομεινάσης· εἶτα χεῖρας οσίας ἱσασι πρὸς Θεόν, οὐχ ἑαυτῶν ὑπερηύχοντο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτῶν φονετὰς ῥυσθῆναι τε τῆς κλήνης καὶ μεταβαλεῖν πρὸς εὐσίβειαν· τοιαύταις ἀμοιβαῖς ἠμείβοντο τοὺς ἐχθρούς· οἱ τοῦ ἀγαθοῦ μαθηταί, καὶ ἄφρασι τοῦ τολμήματος εὐξαμένου τοῖς φονευταῖς, ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτοὶ μεγάλην ἐκείνοις ἔδεισαν χάριν, ἀπὸ δὲ αὐτῶν ἐξεδήμουν πρὸς τὸν ποθεινόν. Ἐπευξάμενοι δὲ τὰ λυσιτελεῖ πασι, τὰς κεφαλὰς ἀπετιμήθησαν, τρισκαίδεκάτην ἄγοντος τότε τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. Τὰ γούν τιμια τούτων λείψανα οὕτως ἀτίμως καὶ ἀμελῶς κείμενα Χριστιανῶν ἐκελόμενα χεῖρες, μετὰ λαμπάδων ὁμοῦ καὶ ὕμνων λαμπρῶς ἐν ἐπιφανείᾳ κατέθεντο τόπων, πλοῦτον Χριστιανοῖς ἄστυον, πνεύμασι πονηροῖς φοβεράν μάλιστα, καὶ νοσοῦσι πασι δρόσον καὶ ἀψευδῆ ἴαμα, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A bat ipse juveniliter, contendens stultus vel Deo esse fortior. Crepidis itaque ferreis, longis fibulis confixis, jubet calcari pedes martyrum, et calceatos illos sic currere, ut saltem viderentur victi in hoc certamine. Sed rursus quoque laboravit temere. Quo enim magis nova excogitabat, eo magis divina virtus adumbrabat sanctos, et iis quæ inferebantur, reddebat superiores, et adversus aspera et gravia efficiebat robustiores. Ille autem adhuc eos tentabat a sua traducere sententia, quibus sic aperte divina opem ferebat gratia : et volebat eos sacrificare rebus abominandis : adeo emotæ mentis erat impius. Cum ergo nesciret quid ageret, pudore jam affectus, et aperte superatus, accendit fornacem, quæ multa alebatur materia : et in medium ejus injicit martyres. Illa autem protinus fuit extincta, et refrigerabat sanctos. Quo quidem tempore honestissima quoque Agathonica, quæ erat vere soror martyris, divini, inquam, Papyli, et flammam cum eis intravit, et certaminum, sicut etiam coronarum, fuit particeps. Rursus ergo redierunt in custodiam : et rursus vacabant hymnis ad Deum et precibus.

XVIII. Cum autem dubius esset animi judex, nec ullum inveniret exitum, vix tandem eos condemnat, ut vitam finirent gladio. Ducebantur ergo martyres gaudio pleni ad locum consummationis, cum nec præclara quidem Agathonica ab eis abscedere sustinisset. Deinde cum sanctas manus ad Deum sustulissent, non pro se solum preces fundebant, sed etiam orabant, ut sui occisores ab errore liberarentur, et converterentur ad pietatem. Sic gratiam suis referebant inimicis, ejus, qui bonus est, discipuli, occisoribus suis precantes veniam ejus, quod erant admissuri, facinoris : quibus alioqui ipsi magnam habebant gratiam, quod per eos migrarent ad eum, quem desiderabant. Cum peccati quoque essent ea quæ erant omnibus utilia, eis capita fuerunt amputata tertio decimo mensis Octobris. Pretiosas autem eorum reliquias, quæ abjecte et contemptim jacebant, Christianorum manus cum sustulissent, cum lampadibus simul et hymnis in loco insigni præclare deposuerunt, opes Christianis inviolabiles, malignis spiritibus flagellum terribile, et rorem omnibus ægrotantibus et certam medelam : ad gloriam Dei Patris et Domini nostri, Jesu Christi : quem decet honor et potentia, cum sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ
 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
 ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ
 —
 CERTAMEN
 SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS
 ELEUTHERII EPISCOPI

(Latine apud Surium ad diem 18 Aprilis, Græce apud Bolland. tom. II Aprilis, p. 976, ex cod. 1190 biblioth. Vatic.).

I. Cum Ælius Adrianus Romanis quidem imperaret, dæmonibus autem et simulacris diligenter serviret : admirabilis quoque Eleutherius illo tempore cognitus est, veluti quædam stella diem illustrans. Cui patria quidem fuit inclyta et magna Roma : parentes autem genere quidem nobilissimi, divitiis vero opulentissimi, gloria etiam clarissimi. Ter consulem enim fuisse ejus patrem, ejus scribit historia. Sed cum essent adeo insignes, nec eis quidem deerat nobilitas ex pietate orta et religione. Ejus enim mater Evanthia, cum divini Pauli apostolicis admonitionibus fidem accurate didicisset, cum studio virtutis. Dei quoque cultu erat valde locuples. Ea cum hunc sanctum peperisset puerum, Eleutherium quidem vocavit ex ipso ortu : adeo autem liberaliter et honeste eum educavit, ut nomini res quoque convenirent. Sic ergo educatum, cum ad virilem ætatem pervenisset, Deo et archiepiscopo Aniceto (1) dat eum, donum ipso dignum. Ipse enim tunc Romanæ præerat Ecclesiæ. Qui videns morum ejus moderationem et alias virtutes, eum quidem primum diaconum, deinde presbyterum, postremo episcopum ordinat Illyrici.

II. Sicque lucerna, ut evangelice dicam ¹, posita super candelabrum, et verbi vitæque luce illuminante multorum cogitationes : et falsam quidem mendacii doctrinam proculcante, doctrinæ sermone affluente, ad solius autem Dei cognitionem multos convertente et deducente ad pietatem, non poterat malignus hæc ferre moderate : sed rabie quidem in ipsum agitabatur, et graviter spirabat contra pietatem. Totum vero subiens Adrianum, cum illo armatur contra veritatem : et ante alios omnes conten-

A. Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ῥωμαίων μὲν βασιλεύοντος. δαίμοσι δὲ καὶ εἰδώλοις ἐπιμελῶς δουλεύοντος, καὶ ὁ θαυμαστός Ἐλευθέριος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, οἷά τις ἡμερολαμπῆς ἀστὴρ ἔγνωρίζετο· ᾧ πατρὶς μὲν ἡ μεγάλη καὶ περιφανὴς ἐτύγχανε Ῥώμη, πατέρες δὲ γένει, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ περιφανέστατοι καὶ λαμπρότατοι· τρισύπατον γὰρ αὐτοῦ τὸν πατέρα γενέσθαι φασίν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω περιφανείας ἔχοντες, οὐδὲ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀπελείποντο εὐγενείας· ἡ μήτηρ γὰρ αὐτῷ Εὐανθία, ταῖς τοῦ θεοῦ Παύλου ἀποστολικαῖς παραινέσεσι τὴν πίστιν ἐκμαθούσα, πολλὴν ὑπῆρχε σὺν τῇ ἀρετῇ πλουτούσα καὶ θεοσεβείαν. Αὕτη τὸν ἱερόν τούτου ἀποτακούσα παῖδα, Ἐλευθέριον μὲν ὠνόμασεν, ἐλευθερίως δὲ οὕτω καὶ καλῶς ἀνατρέψασα, ὥστε τῇ κλήσει συμφωνεῖν καὶ τὰ πράγματα. Τραφέντα γοῦν καὶ ἀνδρωθέντα τῷ ἀρχιερεῖ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἀνικῆτῳ [Ἀνακλήτῳ] δῶρον ἀξίον δίδωσιν, ὅς τὸ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ κόσμιον καὶ τὴν ἄλλην ὁρῶν ἀρετὴν, διάκονον μὲν πρῶτον, εἶτα πρεσβύτερον, καὶ τελευταῖον ἐπίσκοπον χειροτονεῖ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

B. Καὶ οὕτω δὲ τοῦ λύχνου, εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθέντος, καὶ πολλῶ τῷ τοῦ βίου καὶ τῷ τοῦ λόγου φωτὶ τὰς τῶν πολλῶν διανοίας περιαστράπτοντος, καὶ καθοδηγούντος πρὸς θεοσεβείαν, οὐκ ἦν ταῦτα πρῶως τὸν πονηρὸν ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας δεινὸν ἔπνει καὶ μακικόν, ὅθεν καὶ τὸν Ἀδριανὸν ὑποδύς ὄλον, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τὸν Ἐλευθέριον εἰεῖν ἀγωνίζεσθαι, τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν εὐσεβῶν σπεύδων ἀποθνήσκειν, ὥσπερ δὲ τινὰς τῶν ἀσταχύων προέχοντας,

¹ Matth. v.

(1) *Leges Anacleto, cum Anicetus sederit post Adrianum, sub quo passus est Eleutherius.*

Εὐθύς οὖν Φίληξ τις τῶν στρατιωτῶν πέμπεται, τὸν Ἀ
 Ἐλευθέριον τῷ βασιλικῷ βήματι παραστῆναι κεκα-
 λυσμένος. Ὁ δὲ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβὼν, πλήθει
 τε περικυλωσάμενος στρατιωτῶν, καὶ τὸν ἅγιον
 ἔνδον ἀπολαβὼν, εἶτα καὶ εἰσελθὼν, καὶ ἀγρίῳ μὲν
 ὄμματι, ἀγριωτέρῳ δὲ φρονήματι τοῖς ὁρώσι φανεί-
 ῳς δὲ εἶδον αὐτὸν τὸ τῆς διδασκαλίας ἡδιστον νᾶμα
 προχέοντα, καὶ σὺν εὐκοσμίᾳ πολλῇ τοῖς συνοῦσι τὴν
 εὐσέβειαν καταγγέλλοντα, τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν
 θαυμάζων ἦν. Καὶ μεταβλῶν αὐτίκα τῆς ἀγριότη-
 τος, πρόβατον ἀντὶ λύκου, καὶ μαθητὴς ἀντὶ διώκτου
 γίνεται· καὶ ὑπερορᾷ μὲν αὐτοῦ βασιλέως, προσπί-
 πτει δὲ τοῖς ποσὶ τοῦ ἁγίου, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε συνῆν
 αὐτῷ τοῖς ἐκείνου λόγοις πρὸς τὴν εὐσέβειαν στηρι-
 ζόμενος. Ἄλλ' οὕτω μὲν ὁ Φίληξ ἐποίει, καὶ πρὸς
 τὸν ἀποστείλαντα οὐδαμῶς ἀναστρέφειν ἠγάπα· ὁ Β
 θεῖος δὲ Ἐλευθέριος παρῆρσιάσασθαι τὴν εὐσέβειαν
 προθυμούμενος, πορείας εὐθύς εἶχετο, καὶ τὸν Φί-
 λωνα συνπρόμηνον ἔχων. Ὡς δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ὕδατι
 κρωμάτῃ, ἄλλος οὗτος Κανδάκης ὁ Φίληξ γίνεται,
 καὶ παρὰ Φιλίππου τοῦ θεοῦ Ἐλευθερίου βαπτίζεται,
 τὴν εἰδωλολατρείαν τε ἀποβάλλεται.

cus et discipulus : et despicit quidem ipsum imperatorem : procedit autem ad pedes sancti, et ab eo
 tempore lubens versabatur cum magistro, illius verbis illuminatus, et in pietate confirmatus. Sed sic
 quidem fecit Felix, et nequaquam curavit reverti ad eum, qui miserat. Non erat autem, id quod videba-
 tur Eleutherio. Festinabat enim ad confessionem : eratque prompto et alacri animo ad pietatem libere
 efferendam. Iter certe protinus est ingressus, habens etiam se sequentem Felicem ducem exercitus.
 Cum autem inter eundum in aquam incidissent, fit hic Felix alius Candaces : et a divino Philippo
 baptizatur², nempe Eleutherio, et idololatrisæ caligine, tanquam putrido aliquo indumento,
 exuitur.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Ῥώμην κατέλαβον, Φίληξ μὲν C
 τοῖς ἐν Ῥώμῃ πιστοῖς τὰ κατὰ τὸν Ἐλευθέριον
 ἀπαγγέλλει, Ἐλευθέριον δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ ἑαυτοῦ
 κρείσσει βήματι· ὃν καὶ ἰδὼν νέον τε καὶ περι-
 καλλῆ, καὶ τῷ τῆς ἀρετῆς κόσμῳ ψυχὴν ἅμα καὶ
 ὀφθαλμοὺς ἀγλαίζοντα, Ἴνα τί, φησὶν, Ἐλευθέριε,
 τὴν πατρῴαν θρησκείαν ἀπολαβὼν, καινὸν τινα πρῶ-
 τεύεις Θεόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον; Ἐλευθέριος
 δὲ πρὸς οὕτως ἀσυνετοῦντα μὴδὲ ἀποκρίνεσθαι θέ-
 λων, ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὰ δὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς
 ὑπὲρ Χριστοῦ μιμούμενος, σιωπῶν ἐστήκει. Ἄλλ'
 ἀπόκρισε, καὶ αὐθις ὁ βασιλεὺς ἔφη, περὶ ὧν ἡρω-
 τήθης. Εἶτα καὶ τῆς πικρίας ἔνδους, Πείσθητί μοι,
 ἔλεγε, καὶ τοῖς ἀηττήτοις θυσοῦν θεοῖς· εἰ δ' οὐ,
 χαλεπὰς ἐπάξω σοι τιμωρίας, πειθομένῳ δὲ τὰς με-
 γίστας παρῆξω τιμὰς. Καὶ ὁ Ἐλευθέριος εὐπαρρη-
 σιάστως· Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, τοιούτοις λατρεύσω
 θεοῖς, ἢ ἄλλο ἀνεχομένῳ συνθήσομαι; Ἡὼς δὲ οὐ D
 μᾶλλον ἀποστῆναι τούτων καὶ ὑμῖν συμβουλευόμενοι;
 ἀπειθοῦντας ἤτε διακρύσω τῆς ἀπονοίας, ὅτι λόγῳ
 πρὸς Θεοῦ τιμηθέντες, ξύλων καὶ λίθων ἀτιμώτεροι
 καθιστήκατε, θεοὺς ταῦτα ἠγούμενοι, καὶ τὸν ἀληθῆ
 Θεὸν ἀφρόνως ἀποστρεφόμενοι, ὃς τὰ πάντα ῥήματι
 συνστήσατο· καὶ ἡμᾶς δὲ, τῶν αὐτοῦ κτισμάτων
 τὸ καλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον, εἰ καὶ ὡσπερ ἐν νυ-
 κτομαχίᾳ, τὸ φῶς τε καὶ πόλεμον ἀγνοοῦμεν, καὶ
 πρὸς μὲν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην ἐκπολεμούμεθα,

dit de medio tollere Eleutherium, ex piis studens
 demetere eos, qui erant insigniores, tanquam spicas
 quasdam cæteris præstantiores : et statim cum ter-
 ribili legatione mittitur Felix quidam, unus ex duci-
 bus exercitus, jussus ut per vim adducat Eleuthe-
 rium, et eum sistat antetribunal imperatorium. Qui
 cum ad Christi mandram pervenisset, ecclesiam, eam
 extrinsecus circumsidet multitudine militum : et
 cum intus interceptisset Eleutherium, tanquam præ-
 dam aliquam studebat habere agnum Christi. Deinde
 templum ingressus, et truculentis quidem oculis et
 truculentiore etiam spiritu, tanquam ipso vultu ejus,
 qui miserat, significans sævitiam, se ostendens iis,
 qui videbant : postquam vidit Eleutherium suavis-
 simum doctrinæ fluentum profundentem, et orna-
 tissime pietatem annuntiantem iis, qui cum eo
 versabantur, ille mirandum in modum admirabatur
 Christi virtutem : et statim mutata sævitia (visus
 est enim habere animum aptum ad suscipiendum
 semina pietatis), fit ovis pro lupo, et pro persecutore
 discipulus : et priorum veluti oblitus, non latro et
 persecutor, sed Christi, quem persequabatur, ami-
 cus et discipulus : et despicit quidem ipsum imperatorem : procedit autem ad pedes sancti, et ab eo
 tempore lubens versabatur cum magistro, illius verbis illuminatus, et in pietate confirmatus. Sed sic
 quidem fecit Felix, et nequaquam curavit reverti ad eum, qui miserat. Non erat autem, id quod videba-
 tur Eleutherio. Festinabat enim ad confessionem : eratque prompto et alacri animo ad pietatem libere
 efferendam. Iter certe protinus est ingressus, habens etiam se sequentem Felicem ducem exercitus.
 Cum autem inter eundum in aquam incidissent, fit hic Felix alius Candaces : et a divino Philippo
 baptizatur², nempe Eleutherio, et idololatrisæ caligine, tanquam putrido aliquo indumento,
 exuitur.

III. Postquam vero itinere confecto Romam vene-
 runt, a fidelibus quidem, qui erant Romæ, agnitus
 sigillatim de Eleutherio omnia annuntiat. Eleuthe-
 rium autem jussus imperatoris imperabat sisti ad
 illius tribunal. Ille vero tam magno et excelso ani-
 mo ingreditur, ac si non ad certamina, sed ad festum
 accerseretur. Quem cum aspexisset impera-
 tor, ut vidit eum esse et juvenem et formosum et
 virtutis ornamento et animo et oculis decorum :
 Cur, inquit, o Eleutheri, patria relicta religione,
 deorum cultum nihili faciens, novum quemdam
 Deum colis : isque cum non solum sit aperte mor-
 tuus, sed etiam mortem subierit turpissimam ?
 Eleutherius autem ei, qui se tam stulte gerebat, nec
 respondendum quidem esse arbitratus, et alioqui
 ipsum Christum in iis, quæ pro Christo passurus
 erat, imitans stabat tacens. « Sed responde, rursus
 dixit imperator : Qui fit, quod te tam stolide geras,
 et in hunc Christianorum cultum insanum te immi-
 seris ? » Deinde aliquantum remittens de acerbitate :
 « Pare, inquit, mihi et diis invictis sacrificia. Si
 enim persuasus convertaris, honores tibi præbebo
 maximos : sin autem non pareas, gravissima infe-
 ram supplicia. Eleutherius vero Domino invo-
 cato, qui dixit : Nolite esse solliciti, quomodo
 aut quid respondeatis. Dabitur enim vobis, inquit
 ille, sapientia, cui nullus poterit resistere³ : Quo-

² Act. viii. ³ Luc. xxi.

modo, inquit, potero sustinere talibus diis servire, aut alii sustinenti assentiar? Quomodo autem non magis vobis consuluerim ab eis deficere: et si non pareatis, vestram defleam amentiam, quod ratione a Deo honorari, effecti estis viliores lignis et lapidibus, adeo ut hæc deos esse putetis: et non solum esse, sed etiam bene esse existimetis: idque vero Deo relicto, qui ratione constituit universum? Cælum enim et terra sunt opus manus illius. Sumus vero nos ex iis, quæ creavit, opus pulcherrimum et pretiosissimum: etiamsi tanquam in pugna nocturna ignoramus id quod est amicum et hostile: et adversus nostrum quidem Dominum bellum gerimus: eos autem, qui sunt vere nostri inimici et hostes et dæmones, inquam, nostros, o insaniam, putamus esse dominos, et eos honoribus extollimus et sacrificiis. Ego igitur Domino meo adhæreo, et semper adhærebo, et Christo meo serviam, ignominias vestras et honores, et has pueriles larvas suppliciorum, infantium esse plagas reputans. Mihi enim, ut meus dixit doctor Paulus, totus mundus est crucifixus, et ego mundo⁴: et mori pro Christo, deliciæ mihi sunt et exsultatio. »

IV. Ira plenus per hæc evadit imperator, et grabatum jubet afferi æneum, et ei multum quidem ignis subterni: supra eum autem nudum extendi athletam, et sic perpetuo deflagrare, donec omnino interierit. Postquam autem hæc cito facta sunt, martyr insiluit in grabatum, et totus in toto fuit extensus. Civitas vero ægre ferens id quod factum fuerat (omnes enim fere convenerant ad spectaculum) exproprabant imperatori crudelitatem: Cur, dicentes, vir adeo clarus, genereque et sapientia insignis, male perit, tanquam infamis quispiam? Deus autem dolore allevabat e superis: et tanquam quodam rore refrigeratus, et in molli herba cubans, martyr sentiebat voluptatem. Imperator autem postquam animi rabiem tormento jam satis lenierat, existimans eum jam esse mortuum, jubet illinc tolli illius corpus. Postquam e lecto ferreo surrexit martyr, non solum illæsus, sed etiam lætus et alacer: Extollam te Deus meus, Rex meus, canebat cum gaudio, et laudabo nomen tuum perpetuo. Laudabo Deum, qui lætificat juventutem meam. Quoniam generatio et generatio laudabit opera tua, et potentiam tuam annuntiabunt, et miracula tua narrabunt⁵. Postquam vero Deo sic glorificato, audacius deinceps astitit ante tyrannum: Aspice ad me, ait, o imperator, quem tu existimasti ab igne exedendum, et intellige eum, qui a me prædicatur. Agnosce autem tuorum quoque deorum imbecillitatem.

V. Hanc audaciam et dicendi libertatem, suam esse contumeliam imperator arbitratus, et se victum esse opinatus, quod contemneretur, supplicium eo excogitat majus et vehementius. Rursus ergo in medio proponitur craticula, igne quidem subtus accenso: oleo autem desuper aspersa, et flammam graviter accendens. Sed ne tunc quidem gratia neglexit martyrem: sed simul atque fuit ipse impositus craticulæ, ignis statim fuit extinctus, et carbonem emarcuerunt: craticula vero, tanquam non oleum, sed aqua potius desuper fuisse infusa, ipsa quoque erat frigida, sanctum conservans illæsum. Quid vero? cum hisse fuit extincta ira imperatoris? Nequaquam: sed rabie semel percitus, et ad alia quidem nihilo melius affectus, quam cæcus: ad hoc autem solum intuens, ut diis suis gratificaretur in sancto puniendo, qui quidem sunt omnino dæmo-

Α τούς δὲ ἀληθῶς πολεμίους τοὺς δαίμονας τιμαῖς θεοῦ ραπεύομεν καὶ θυσίαις. Ἐγὼ γὰρ οὖν τοῦ ἰμοῦ Δεσπότου ἕμι περιέχομαι τε καὶ περιέξομαι, ἀτιμίας ὑμῶν περιφρονῶν καὶ τιμᾶς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ τρυφὴν καὶ ἀγαλλίασιν ὄντως ἠγούμενος.

Δ'. Θυμοῦ πλήρης ὁ βασιλεὺς ἐν τούτοις γίνεται, καὶ κραθᾶτον ἐνεχθῆναι καλεῖται χαλκοῦν, οὗ κάτωθεν μὲν πῦρ ὑποστρωθῆναι πολὺ, ἄνωθεν δὲ γυμνωθέντα διαταθῆναι τὸν ἀθλητὴν, ἕως ἂν καὶ εἰς τέλος διαφθαρῆ. Ὡς δὲ ταῦτα θᾶπτον ἐγένετο, καὶ ὁ μάρτυς ὅλως ὅλῳ τῷ κραθᾶτῳ ἐφήλωτο, οἱ κατὰ θέαν ἀθροισθέντες, βαρέως ἐνεγκόντες τὸ γεγονός, εἰς ὠμότητα ἰλοιδόρουν τὸν βασιλεῖα, Ἴνα τί, λέγοντες, ἀνὴρ οὕτω γένει τε καὶ σοφία περίελεπτος, οἷά τις τῶν ἀτίμων κακῶς ἀπόλλυται; Θεὸς δὲ ἄνωθεν ἐπεκούφιζε τὰς ὀδύνας, καὶ ὡσπερ τινὶ μαλακῆ ποσὶ καὶ δροσῶσαι κατακείμενος, οὕτως ὁ μάρτυς εὐπαθῶν ἦν. Ὁν ὁ τύραννος τεθνήσκει ὑπολαβὼν, ἀρθῆναι τὸν ἐκείνου νεκρὸν ἐκέλευεν. Ὡς δὲ τῆς σιδηρᾶς κλίνης ἐκείνης ἀναστάς ὁ μάρτυς, ἀπαθὴς ἦν καὶ εὐθυμος, Ὑψώσω σε, ὁ Θεὸς μου, ὁ Βασιλεὺς μου, μεθ' ἡδονῆς ἔψαλλε, καὶ αἰνίσσω τὸ ὄνομά σου διὰ παντός. Ἐπεὶ δὲ τὸν Θεὸν οὕτω δοξάζων θαρραλεώτερος ἐξῆς τῷ τυράννῳ παρέττη, Βλέψου εἰς ἐμὲ, βασιλεῦ, ἔφη, ὃν σὺ πυρὸς ἔργον γενέσθαι νενόμικας, καὶ σῦνεις μὲν τὸν ὑπ' ἰμοῦ κηρυττόμενον, ἐπίγνωθι δὲ καὶ τῶν ὁσῶν θεῶν τὴν ἀσθένειαν.

Ε'. Ὁ δὲ τύραννος, νομίσας ὑβρίζεσθαι τῇ παρρησίᾳ τοῦ μάρτυρος, καὶ ἠττηθῆναι δόξας τῷ περιφρονῆτῳ τῆς κολάσεως, μείζονα ταύτης καὶ σφοδρότερον ἐπινοεῖ. Ἐσχάρα γούν ἐν μέσῳ προτίθεται, πυρὶ μὲν κάτωθεν διακαιομένη, εἰλαίῳ δὲ ἄνωθεν διαβρεχομένη, καὶ τὴν φλογα δεινῶς ἐξάπτουσα, Πλὴν οὐδὲ τότε τοῦ μάρτυρος ἡ χάρις ἡμέλει ὡς γὰρ ἐπιτίθειτο τῇ ἐσχάρᾳ, τὸ πῦρ εὐθὺς ἐσθένετο, καὶ οἱ ἀνθρακες ἐμαραίνοντο· ἡ ἐσχάρα δὲ, ὡς οὐκ εἰλαίου μᾶλλον ἀλλ' ὕδατος ἐπιχεομένου, ψυχρὰ καὶ αὐτὴ ἦν, κακῶν ἀπαθὴ διατηροῦσα τὸν ἅγιον. Τί δέ; συνέσβεστο τούτοις ἔρα καὶ ὁ τοῦ βασιλέως θυμὸς; Οὐ μὲν οὖν αὐθις γὰρ ἐνεχθῆναι τήσανον προστάττει, κηρὸν τε καὶ πίσσαν, καὶ στίρα ἐν αὐτῷ ἐμβληθῆναι, πυρὶ δὲ πολλῷ ἐκκαῆναι κάτωθεν καὶ οὕτως ἐν αὐτῷ πάλιν διαταθῆναι τὸν μάρτυρα. Ὡς οὖν ἔργον γέγονε τὸ κεκλεισμένον, καὶ τὸ τῆ-

⁴ Galat. vi. ⁵ Psal. cxliv.

γανον ὄλον ἀνθρακῶδες ἦν, ἵστατο δὲ καὶ ὁ μάρτυς Ἀ τὴν τιμωρίαν ὑποδεξόμενος, ὁ τύραννος πολλὰ παραινίσσας αὐτῷ, ποικίλαις τε κολακίαις ὑπέλθων, ἐπεὶ κειθουόντα ἑώρα, καὶ τὰς κολακίαις εὐστόχως ὑβρῆσεν ἀμειδόμενος (λύκον γὰρ Ἀραβικὸν τοῦτον ἐκάλεσι, ὅτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ προβάτοις ἐπιβουλεύοντα), τῷ τῆσδε αὐτὸν κελύει διαταθῆναι. Εὐθύς οὖν τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἐπηκολούθει, καὶ μεταβάλλεται μὲν εἰς δρόσον τὸ πῦρ, αὖρα δὲ τις ἠδίστη τὸν γενναῖον ἐνέψυχεν.

ctus, tanquam in germanum filium : nec vellem per deos, virum tam nobili loco natum, et qui est ipse adeo bonus, tam disertus, et tam pulchra specie, seipsum inconsiderate injicere in periculum : idque propter nihil aliud quam propter pervicaciam vanam et inutilem. Postquam autem stetit martyr adversus hæc generose decertans, apte probris remunerans blanditias, et illum lupum appellans Arabicum, ut qui ovibus Christi insidietur, tandem hæc quoque adjecit : Quicquid feceris, non mihi persuadebis, ut ab hac pia et beata desistam constantia.

Γ. Ἀδριανὸς δὲ πικρῶν αὐτῷ πρὸς τούναντιον Β μεθισταμέντων, ἀπορῶν ἐκάθητο, βαθεῖα λύπη τὴν γλῶτταν κειθουόντος ὃν ἰδὼν οὕτως ἔχοντα ὁ τρυκαῖτα τῆς πόλεως ἐπαρχος, Κορίμων αὐτῷ ὄνομα, δεινὸς δὲ οὗτος βασάνους ἐξευρεῖν καινοτέρας, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν στρατηλάτην Φίληκα μαθὼν, καὶ ἤδε μὲν σπέρματα τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως εἰς καρδίαν διεξάμενος, ἐτι δὲ τῶν Ἑλληνικῶν ἐχόμενος, καὶ τῷ βασιλεῖ χαριζόμενος ὅτι οὕτως τὸν Ἀδριανὸν διαπορούντα ὄρων, προσελθὼν ἔφη· Ἐγὼ σε, φησὶ, βασιλεῦ, ἀπαλλάξω πραγμάτων, καὶ τούτων τὸν νέον διδάξω τὸν ἀπειθουόντά σοι μὴ τοιούτοις ἐπιχειρεῖν, ἀλλὰ καὶ κλίθωνος μὲν ἐνεχθήτω χαλκοῦς, ὀδελίσκοι δὲ ὀρεῖς ἐφ' ἐκάτερα τῶν μερῶν αὐτοῦ ἐμπαγήτωσαν, καὶ ὄψει ὅσον οὐπὼ τὸν Ἐλευθέριον ἢ κειθόμενον ἢ κακῶς ἀπολλύμενον. Ταῦτα δὲ λέγων C ἔλαθον τὸν λέοντα φοβεῖν καλῶς πληγαῖς οἰόμενος. Ὅμως ἤρεσκε ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸν μηχανήματος σπουδῇ τελεσθέντος, ἄρας τοὺς φαινομένους ἄμα καὶ τοὺς ἀφανεῖς ὀφθαλμοῦς, καὶ τοῦ οὐνοῦ ὄλον εἰς οὐρανοῦς ἀπερείσας· Εὐχαριστῶ σοι, ἔφη· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ καὶ Θεέ, ὅτι τοιούτων με καὶ τοσούτων ἀγαθῶν ἠξίωσας, ὅτι χειρὶ κραταιᾷ σου δύναμιν περιέζωσας, ὅτι ὑπὲρ σοῦ τοιαῦτα πάσχον εὐδόκησας· καὶ νῦν ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἴδε οἷα τεκταινοῦσιν οἱ μισούντές σε κατ' ἐμοῦ, καὶ ῥύσαι ἀπὸ βέλους αὐτῶν τὴν ψυχὴν μου, ἵνα ἴδωσι πάντες, ὅτι πλὴν σοῦ οὐκ ἔστι Θεός· Εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν κολαζόντων. ὡσπερ ἄλλος τις Στέφανος ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων, εὐχόμενος, Ἄψαι τῆς αὐτῶν, ἔλεγε, καρδίας, πολυέμει δεσποτα, καὶ πρὸς τὸ σὸν καθ' ὀδύνησον θέλημα, ἵνα γνῶσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ τῆς ὀλεθρίου τῶν εἰδώλων ἀποστῶσι λατρείας, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

me talibus et tantis bonis sis dignatus : quod me manu tua potenti virtute accinxeris, quod pro tuo nomine talia tibi pati visum sit. Et nunc aspice de cælo, et vide qualia contra me fabricantur, qui te oderunt : et libera animam meam a jaculo eorum, et a viris sanguinum⁶, qui bonus es, serva me : ut sciant omnes, te esse solum Deum et gloriosum in toto orbe terrarum. Deinde etiam pro iis ipsis, qui illum cruciabant, sicut Stephanus⁷ pro iis, qui eum lapidibus appetebant, orans : Tange cor eorum, dicebat, o Domine, qui es multæ misericordiæ, et tuum sanctum eis no-

⁶ Psal. v. ⁷ Act vii.

(2) *Correum* hunc vocat Beda in Martyrologio ad hunc diem.

men fac sit cognitum, et deduc ad tuam voluntatem : ut cognoscant te solum verum Deum, et desistant a pernicioso cultu simulacrorum : quoniam benedictus es in sæcula. Amen.

VII. Cum Corebo sic orantem attendisset martyrem, veluti accenso, qui erat ei repositus, carbone pietatis, repente mutatur longe pulcherrima mutatione : et tanquam non is esset, qui paulo ante excogitabat supplicia adversus martyrem, accedens ad imperatorem : Pro quo, inquit, maleficio, aut pro quo crimine his pœnis afficitur Eleutherius ? aut pro qua causa morte tam acerba damnatur ? Imperator vero hac inopinata auditione valde commotus, torve intuens Corebonem : Num tu es, inquit, is, quem ego novi, Corebo ? Quidnam autem tibi accidit, aut quidnam tibi factum fuit ? Numquid te cepit aurum ab illius matre acceptum, et tam repente mutavit ? Quam multa vero etiam a multis aliis tibi data, potuerint conferri cum meis donis, quem ego et opibus et gloria mea, familiaritate et conjunctione beatum Romæ reddidi ? Quod si plura desideras, licet tibi nostris frui affatim : tibi sunt aperti omnes mei thesauri : ex his hauri ambabus manibus, neque teipsam ita prodas, a femina furto sublatus, et paucis auro emptus. Corebo autem jam totus repletus bono spiritu, et martyris precibus mentem habens illuminatam, exclamavit illud admirabile et dignum quod celebretur : Pretium tuum, dicens, tecum eat in perditionem. Tuæ vero pecuniæ sint fontes ignis, qui te manet. Quid enim tua sponte cæcutis, et conaris movere ea, quæ sunt immobilia ? idque, cum didiceris experientia, quod nullus quidem ex tuis diis potest ullum ex iis, qui adsunt, in ignem injectum servare. Is autem, quem colit Eleutherius, reddit eum et igne potentiorum et quovis alio supplicio.

VIII. His sic dici non potest, quanta ira et dictis insaniam repletus fuerit tyrannus. Solent enim revera validæ amicitia validas quoque similiter parere inimicitias. Unde etiam jubet præfectum eodem puniri clibano, quo ipse consuluerat, ut puniretur Eleutherius. Cum ergo jam appropinquaret tormento, Ora pro me, clamavit Corebo martyri, et me arma his armis, nempe Christi signaculo, quibus ducem exercitus munisti Felicem. Sic ergo Corebo armatus a martyre, et protinus injectus in clibanum, ipse quoque mansit similiter ab igne non expugnatus. Adrianus autem his tormentis defessus, eum condemnat, ut ei caput amputetur. Et Coreboni quidem sic succedit finis martyrii : et qui a multis a sæculo desideratur, hic brevi tempore thesaurum arripuit. Quænam vero sunt Eleutherio postea consecuta ? Primum quidem ipse in clibanum immittitur : deinde etiam obeliscis, ut videbatur, transfigitur. Et clibanus quidem rursus, sicut prius exstinguitur : convertuntur autem protinus cuspides obeliscorum, quodammodo carnem honorantes martyris, et ejus, qui punit, animæ arguentes cæcitatem : quinetiam multos ex iis, qui astabant, attrahentes ad Dei cognitionem, qui hæc faciebat miracula : qui etiam, Magnus est Deus Christianorum, clamabant, qui nobis prædicatur per Eleutherium.

Z'. Οὕτως εὐξαμένη τῷ μάρτυρι προσχών ὁ Κορέμων, καὶ τὸν προαποκείμενον αὐτῷ τῆς θεοσεβείας ἀνθρακὰ ὡσπερ ἀναζωπυρηθεὶς, ἀφῶ μεταβολὴν μεταβάλλεται τὴν καλλίστην, καὶ τῷ βασιλεῖ προσελθὼν, Ποίου, φησὶν, ἀδικήματος χάριν ὁ πικρὸς οὗτος Ἐλευθερίῳ καταψηφίζεται θάνατος; Καὶ ὁ βασιλεὺς, τῷ παραδόξῳ τοῦ ἀκούσματος ἐκπλαγείς, γογγόν τι καὶ βλοσυρὸν πρὸς τὸν Κορέμονα βλέψας· Σὺ αὐτὸς εἶ, ἔφη, ὃν ἐγὼ γινώσκω Κορέμονα; καὶ τί πάθεις; Μήτι σε χρυσὸς εἶλεν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δεδωμένου μητροῦ; καὶ πόσα ἂν σοὶ καὶ παρὰ πολλῶν ἐτέρων διδόμενα, τῶν ἐμῶν δωρεῶν ἀντάξια γένοιτο, ὃν ἐγὼ καὶ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ τῇ πρὸς ἐμὲ οἰκείωσει ζηλωτὸν ἐν Ῥώμῃ κατέστησα; ἀλλ' εἰ καὶ πλειόνων ἐρᾶς, οἱ ἐμοὶ πάντες ἀνείνται σοὶ θησαυροὶ· τούτων ἀμφοτέρας ἀντλεῖ, καὶ μὴ οὕτω καταπροδῶς σεαυτὸν, κλέμμα γυναικὸς καὶ ὀλίγου χρυσοῦ γενόμενος ὄνιον. Ὁ δὲ Κορέμων, ἦδη τῇ τοῦ μάρτυρος εὐχῇ τὴν ψυχὴν φωτισθεὶς, τὸ θαυμαστὸν καὶ ἀξεύμητον ἐξέδοξεν· Ἔστω, λέγων, ἡ τιμὴ σου σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν, τὰ δὲ χρήματά σου ὑπόκαυμα τῷ περιμένοντι σε πυρὶ γένοιτο· τί γὰρ δὴ καὶ ἐκὼν τυφλώτεις, καὶ ταῦτα πείρα μαθῶν, ὅτι τῶν μὲν σῶν θεῶν οὐδεὶς τὸν ἐμβληθέντα πυρὶ σῶσαι δύναται, ὃν δὲ ὁ Ἐλευθερίος οὗτος σβέννεται καὶ πυρὸς αὐτὸν δείκνυσι καὶ πάσης ἄλλης κολάσεως ἰσχυρότερον;

cum didiceris experientia, quod nullus quidem ex tuis diis potest ullum ex iis, qui adsunt, in ignem injectum servare. Is autem, quem colit Eleutherius,

H'. Τούτοις οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσης ὀργῆς καὶ μανίας ἐπλήσθη ὁ τύραννος· εἰώθασι γὰρ αἱ ἰσχυραὶ φιλίαι ἰσχυρὰς ὁμοίως ἔχθρας ἀπογεννᾶν· ὅθεν καὶ αὐτῷ τούτῳ κελεύει τῷ κλιβάνῳ τιμωρηθῆναι τὸν ἑπαρχον, ὡπερ αὐτὸς κολασθῆναι τὸν Ἐλευθερίον συνεβούλευεν. Ὡς δὲ τῇ βασανῷ προσήγγισεν, εὐξαί ὑπερ ἐμοῦ, ὁ Κορέμων τῷ μάρτυρι ἐπέδοξε, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ μεσσηγίῳ καθόπισσον, ἣ καὶ τὸν στρατηλάτην περιτύχυσας Φίληκα. Οὕτως οὖν ὁ Κορέμων ὑπὸ τοῦ μάρτυρος ὀπισθεὶς, καὶ τῷ ὀργάνῳ βληθεὶς, ἀνάλωτος πυρὶ καὶ αὐτὸς ἦν. Ἀδριανὸς δὲ τὰ τῶν βασάνων ἀπειρηκὼς, ξίφει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκτεμήθη καὶ κελεύει. Καὶ Κορέμων μὲν οὗτος ἐν βραχεῖ τὸν πολλοῖς ἐξ αἰῶνος ποθούμενον ἤρπασε θησαυρὸν. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα τίνα; Καὶ Ἐλευθερίος τῷ κλιβάνῳ ἐμβάλλεται, καὶ τοῖς ὀβελίσκοις τε τὸ δοκεῖν περιπέριται· ἀλλ' εὐθύς ὁ μὲν κλιβανὸς σβέννεται, στρέφονται δὲ καὶ αἱ τῶν ὀβελίσκων ἀκμαὶ, τιμῶσαι ὡσπερ σάρκα μαρτυρικῆς, καὶ ψυχῆς τύφλωσιν ἐλέγχουσαι τοῦ κολάζοντος, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν παρστώτων εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ τοῦ ταῦτα θαυματουργούντος ἔλκουσαι, οἱ καὶ Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, ἐδῶν, ὁ δὲ Ἐλευθερίου ἡμῖν κηρυττόμενος.

Christianorum, clamabant, qui nobis prædicatur

Θ'. Αὐθις οὖν ἀπορία καὶ λύπη λαμβάνει τὸν τύραννον, καὶ τότε μὲν τῇ φρουρᾷ τὸν μάρτυρα δίδωσιν, ὕστερον δὲ δι' ὅλης ἡμέρας σκεψαμένῳ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ, ποῦ καὶ ὅπως Ἐλευθέριος ὑπόσχη τὴν τιμωρίαν, ἔδοξε. Τόπος μὲν ἡ φρουρά, τρόπος δὲ οἰκτιστός ὁ διὰ λιμοῦ. Συχνὰς οὖν ἡμέρας ἐν τῇ εἰρατῇ ἐπυκτεύετο τῷ λιμῷ· ἀλλ' ὁ τῷ Δανιὴλ ποτε, καὶ τῷ Ἠλίᾳ μετὰ ταῦτα, τροφὴν διὰ πτηνοῦ χορηγῆσας, καὶ τοῦτον τρέφει διὰ περισσευᾶς. Καὶ ὁ μὲν εὐχαρίσκει Θεῷ, ὅτι τῶν ἴσων τοῖς μεγάλοις τούτοις ἐξίσταται· ὁ δὲ τύραννος ἐμεμῆνει, ὡς ἀσθενοῦς αὐτῷ ἀεγχεθέντος τοῦ μηχανήματος· ὅθεν καὶ ἵππους ἀγρίους ὑπὸ ζυγῶν κελύει δεθῆναι καὶ τὸν Ἐλευθέριον, ἵνα τῶν ἵππων ἀμαθῶν ὄντων ζυγοῦ καὶ ἀγρίων, τῷ βροίῳ τε τοῦ ἄρματος ἄγαν ἐκταραχθέντων καὶ κλημελῶς φερομένων, ὁ μάρτυς πέτρας καὶ ἀλλοῖς προσπαρασσομένους, τὰς σάρκας διασπασθῆ, καὶ μεληδὸν κατακοπῆς ἀπορρήξῃ τὴν ψυχὴν. Ἄλλ' ὡσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἔκαμνε τὰ πρὸς διαφθορὰν ἐνεργῶν, οὕτως οὐδὲ Χριστὸς τὰ πρὸς σωτηρίαν οἰκονομῶν· ἄγγελος γὰρ ἐξ οὐρανοῦ ἐπιστάς, τοὺς ἀγρίους ἵππους ἐκείνους ἡμέρους ἀφνω ἐποίει, καὶ τὸν Ἐλευθέριον λύσας, ἐπιβιδάζει τῷ ἄρματι, καὶ πρὸς τὸ τῇ πόλει γεγονοῦν ὄρος τοὺς ἵππους ἰθύνας, ἀλύπως καὶ ὁμαλῶς ἀναλθεῖν τὸν μάρτυρα παρεσκευάσει. Προσγίγνεται δὲ τούτῳ καὶ ἕτερον τι τῶν παραδόξων. Ἐν τῷ ὄρει γὰρ γενομένου τοῦ μάρτυρος, καὶ τὸν Θεὸν συνήθως αἰνοῦντος, ἄρατοι καὶ λέοντες, καὶ εἰ τι ἄλλο τῶν ἀνημέρων θηρίων προσελθόντες, κυκλοῦσι τε τὸν τοῦ Θεοῦ δούλον καὶ περισσαινουσι, καὶ εἰς τῆς ἐκείνου συνίετα φωνῆς, συννελογεῖν τε καὶ προσκυνεῖν ἄρμηστο, καὶ τοῦτο ἰδῆλου τῇ τε πρὸς γῆν νεύσει, καὶ τῇ πρὸς ἄερα τῶν ποδῶν ἐπάρσει, καὶ τῇ ἄλλῃ διατυκώσει τοῦ σώματος.

Nam cum sic in montem venisset martyr, et deinde rationale sacrificium, consuetam Deo laudem, sacrificaret, quæ aderant animalia, ursi et leones, et si quæ erant aliæ feræ, accedentes circumdant Dei famulum, et ei blandiuntur : et tanquam illius vocem intelligentes, benedicere ceperunt et adorare, et hoc significabant, quod et in terram annuerent, et rursus in aerem pedibus efferentur, et aliis etiam gestibus corporis.

Γ'. Ἄλλὰ τὰ μὲν θηρία οὕτω τὴν χορείαν ἐπλήρου, ὡσπερ χορολέκτου καὶ πρωτοστάτου τυχόντα τοῦ μάρτυρος· Ἀδριανὸς δὲ οὐχ ὅτι τούτου, ἀλλ' οὐδὲ τῶν θηρίων αὐτῶν ἤδειτο τὴν σύνεσιν· εἰς ἑκοστὴν γὰρ ἐκείνων ἑλθὼν, Ἀδριανὸς ἦν ὁ αὐτός, πολλῶν καὶ θηρίων καὶ ὄνων ἀνοητοτέρως τε καὶ ἀγριώτερος· οὐ μόνον γὰρ βελτίων οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θαύματος γέγονεν, ἀλλὰ καὶ στρατιώτας ξιφῆρεις ἐπέμπε, θάπτον συλληψομένους τὸν Ἐλευθέριον, τὰ δὲ θηρία, ὡς ἂ ἀκριβῶς εἰδῶτα καὶ φίλους κρίνειν τοῦ ἰαν-ῶν δεσπότου καὶ πολεμίου, ὡς μόνον εἶδον τοὺς στρατιώτας, ταχέως ἐφέροντο, καὶ μικροῦ ἂν καὶ δεισπάσαντο τούτους κέρασι καὶ ὀδοῦσιν, εἰ μὴ ὁ μάρτυς τοῖς μὲν ὡς περὶ τινα χαλινὸν τὸν λόγον ἰμβάλων, ὅθεν ἤλθον ἐπανιέναι προσέταττε, τοῖς δὲ στρατιώταις λύσας τὸν φόβον, καὶ τὴν μεθ' ὅπλων ἱκανῶς ἐνειδίσας. Οὐ γὰρ ἐπὶ τινα, φησὶν, ἀνδρόφονον ἢ ληστὴν ἤλθετε, οὐς εἶδει νεύματι μόνῳ σημή-

¹ Dan. xiv. ² III Reg. xvii.

PATROL. GR. CXV.

IX. Rursus ergo et hæsitatio et magnus dolor invadit tyrannum. Et tunc quidem martyrem tradit in custodiam : postea autem eximios ex iis qui ei parebant, convocatos congregat : et cum totodie deliberasset, ubi et quonam modo Eleutherius subiret supplicium, visus est ei locus quidem carcer : modus vero maxime miserabilis, nempe per famem. Et postquam hæc visa sunt, multos quidem dies in carcere decertavit cum fame. Sed qui olim Danieli ¹ et Eliæ ² per volucrem alimentum suppeditavit, eum quoque alit per columbam, et ejus animam implet bonis. Et ille quidem agebat gratias, quod his magnis bonis sit dignus habitus : tyrannus autem insaniebat, et quod ostensum esset machinationem fuisse imbecillam, efferabatur : et ideo equos feros et minime mansuetos, eis longe sævior, jubet jugo alligari, et eis etiam alligari Eleutherium : ut cum equi, qui jugum ferre non didicerant, et erant alioqui feri, strepitu currus valde essent perturbati, et huc et illuc temere ferrentur, martyri, petris et aliis alliso, divellerentur et lacerarentur carnes, ut sic particulatim et membratim concisus, abrumperet animam. Sed nec hæc ei processerunt ex animi sententia ; sed quomodo ille non cessabat ea operari, quæ ad vim faciendam pertinebant, et ad afferendum interitum : ita nec Christus ea providere, quæ spectabant ad salutem. Angelus enim e caelo adveniens, et feros illos equos repente reddidit mites et mansuetos : et cum solvisset Eleutherium, eum immittit in currum : et cum direxisset equos ad montem vicinum civitati, effecit, ut martyr ascenderet leniter et placide. Fi vero aliud quoque accedit admirabile et contra opinionem.

X. Sed sic quidem feræ, perinde ac si martyr esset chori institutor et ductor, et cum is incepsisset canere, eæ quoque choream implentes circumsiliebant et quasi respondebant, et magistrum, quoad ejus fieri poterat, sequebantur admirabiliter. Adrianus autem non solum martyris, sed ne ipsarum quidem ferarum reverebatur intelligentiam : sed cum ad illas venisset audiendas, erat idem Adrianus multis etiam feris et asinis insipientior et efferatior. Multi enim, quibus curæ erat venatio, cum hæc suis vidissent oculis, renuntiarunt imperatori sed ille erat, ut est in proverbio, asinus ad lyram. Non solum enim miraculo nihil evasit melior, sed etiam armatos emisit milites, mox comprehensuros Eleutherium. Feræ autem non conservabant parem in illos observantiam : sed ut quæ accurate scirent sui domini discernere amicos et inimicos, cum primum eos viderunt, celerrime in eos fere-

bantur : et parum abfuit, quin eos discernerent cornibus et dentibus, nisi martyr illis quidem tanquam freno aliquo non aspectabili, injecta oratione, jussisset eas reverti unde venerant. Cum militibus vero metum solvisset, et qui cum armis fuerant eis adventum exprobrasset (neque enim ad parricidam aliquem venisse aut latronem, quos oportebat, cum nutu solum significassent, sequentem habere eum, qui ab eis quæritur), hoc cum dixisset, læto et alacri animo sequebatur, multum disserens in itinere : et si nihil aliud, dicens oportere eos revereri ferarum intelligentiam, et ex eis capere certum exemplum ad eum, qui ipso creavit, agnoscendum. Deinde optime cum eis disseruit de regno cœlorum et gehenna : et sic per totam viam benignissime admonens et docens, tantam vim habuit, ut multis ex eis persuaderet, efficeretque, ut lux veritatis luceret in illorum animis.

XI. Postquam vero Romam pervenerunt, imperator statim maximam convocat concionem, volens habere plurimos testes interitus martyris. Cum autem fuerunt omnia parata, et frequens convenit populus, secus evenit, quam putabat imperator. Qui enim aderant, non martyris occisionis, sed Christi, quæ in ipso erat, virtutis fuerunt potius testes, omni exceptione majores. Nam læna quidem admodum sæva in eum immittitur : quæ instar teli magno impetu irruit et ad sanctum accedit, non ut Eletherium discerneret, aut vel exiguo morsu eum offenderet : sed potius ut illius pedes præ magna amplecteretur benevolentia. Quod quidem fecit accurrens. Inclinavit enim cervicem ejus pedibus : lingua vero lambebat ejus plantas. Videbatur autem ægre ferre, quod non etiam vocem haberet humanam, quæ pro pietate loqueretur cum martyre. Sed nec hæc persuadent imperatori, qui erat duro corde, sicut et ille Pharao, ut pietatem ex eis disceret ; sed ut qui bestiam damnasset imbecillitatis, quod ea esset femina, jubet etiam marem simul immitti in martyrem. Ille vero velut contendens cum femina, et non minus benevolus volens videri in athletam, illam quidem repellit : ipse autem accurrens pedes amplectitur, adhæret, lambit, exilit, gestu, aspectu et motu suam annuntiat benevolentiam. Ex iis vero, qui aderant et hæc videbant, qui animæ quidem oculis utcunque intuebantur, protinus clamabant magnum esse Deum, qui colitur ab Eletherio. Quorum autem mentis visus cœcutiebat, ii sanctum vocabant planum et maleficum, qui hæc solis præstigiis falso faciebat apparere. Sed fieri non poterat, ut in his divina quiesceret justitia ; sed oportebat omnino obstrui labra dolosa, ut divinus dicit David, quæ adversus justum loquebantur iniquitatem, in superbia scilicet et contempatione : sicut etiam obstructa sunt, et ultimo siluere silentio. Nam inter loquendum ictu percussi, qui non cadebat sub aspectum, protinus accipiunt mortem præmia blasphemiarum.

XII. Iniquus autem imperator in summam adductus dubitationem, postquam vidit omnia cedere martyris menti et gratiæ, eum morte condemnat, quæ gladio sit ei afferenda. Nam quoniam martyrii cursus non poterat aliter finem accipere, et hic ipse athleta venire ad Christum, quem desiderabat, ipsum quidem, qui sunt hujus rei ministri, gladio interimunt. Deinde matrem quoque quæ erat ejus collo circumfusa, et ei magis corde quam ore adhærebat : nihil autem muliebre aut maternum loquebatur,

Α ναντας τὸν ζητούμενον ἔχειν ἐπόµεον. Οὕτως εἰπὼν προθύμως ἠκολούθει· πολλὰ δὲ κατὰ τὴν πορείαν τοῦτοις διαλεγόμενος, ἐπεικῶς τε παραινῶν καὶ διδάσκων, πολλοῖς αὐτῶν τὸ τῆς ἀληθείας ἐπίλαμψε γῶς.

ΙΑ'. Ὡς δὲ τὴν Ῥώμην κατέλαβεν, ὁ βασιλεὺς θέατρον μέγιστον συνιστᾷ, μάρτυρας πλείστους ἔχειν βουλόµενος τῆς τοῦ μάρτυρος ἀπωλείας. Τούναντίον δὲ μᾶλλον ἐπίβαινον ἢ ἐδόκει τῷ βασιλεῖ· οἱ γὰρ παρόντες οὐ τῆς τοῦ μάρτυρος ἀναίρεσις, ἀλλὰ τῆς ἐπ' αὐτῷ δυνάμεις τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον μάρτυρες ἦσαν φανερώς ἀπαράγροτοι. Λίαινα μὲν γὰρ αὐτῷ ἐπαφίεται πᾶν ἀγρία, ἥτις σφοδρῶς μὲν ἐπίσει τῷ Ἁγίῳ, οὐ μὲν ὥστε λαφύξασθαι ἢ ὀλίγω δήγματι λυπήσαι, ἀλλ' ὥστε τοὺς ἐκείνου πόδας εὐνοικῶς περιπτύξασθαι· ἔκλινε μὲν γὰρ αὐτοῖς τὸν αὐχένα, ὑπένεξε δὲ τῇ γλώττῃ τὰ ἴχνη, καὶ ὥσπερ ἤχθετο ὅτι μὴ καὶ φωνὴν ἀνθρωπείαν εἶχε συμφορηγόμενον ὑπὲρ εὐσεβείας τῷ μάρτυρι. Οὐ δὲ ταῦτα πείθουσι τὸν κατὰ τὸν Φαραῶ σκληροκάρδιον βασιλεῖα μεταμαθεῖν τὴν εὐσέβειαν, ἀλλ' ὥσπερ ἀσθένειαν, ὅτι θῆλυ, καταγούς τοῦ θηρίου, καὶ ἄρρητα τῷ μάρτυρι συναφθῆναι κελεύει· κακείνος οἰονεῖ πρὸς τὴν θῆλειαν ἀμιλλώμενος, ἀπωθείται μὲν ταύτην, οὗτος δὲ τῷ μάρτυρι προσδραμῶν περιπλέκεται τοῖς ποσὶ, περιφύεται, σαίνει, σκιρτᾷ, σχήμασί τε καὶ νεύμασι, καὶ κινήμασι, τὴν εὐνοίαν ἀπαγγέλλει. Τῶν δὲ ταῦτα βλέπόντων, οἱ μὲν ποσῶς ὀρώντες τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, εὐθύς ἐβδων μέγαν εἶναι τὸν Ἐλευθερίου Θεόν, οἱ δὲ τυφλώτοντες διὰ τὴν ἀσέβειαν, πλάνον καὶ φαρμακὸν τὸν Ἅγιον ἀπεκάλουν. Ἄλλ' ἐμφορηθῆναι πάντως εἶδει τὰ χεῖλη τὰ δόλια, ὡς ὁ θεὸς ἔφη Δαυὶδ, τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν, ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ ἐξουθενώσει, ὥσπερ ἄρα καὶ ἐνεφράγησαν, καὶ τὴν ἐσχάτην σιωπὴν ἐσιώπησαν· μεταξύ γὰρ τῶν λόγων ἀοράτως πληγνέτες, θάνατον εὐθύς εὔρον τὰ τῆς βλασφημίας ἐπίχειρα.

ΙΒ'. Ὁ μέντοι παράνομος βασιλεὺς τοῖς ὄλοις ἀπορηθεὶς, ἐπεὶ καὶ πάντα ἰώρα τῆς τοῦ ἀθλητοῦ γνώμης ἠττώμενα, θάνατον αὐτοῦ κατακρίνει τὸν διὰ μαχαίρας. Αὐτὸν μὲν οὖν εὐθύς οἱ πρὸς τοῦτο διακονοῦντες ἀναίρουσι τῷ ξίφει. Ἐπειτα καὶ τὴν μητέρα περιπλακείσαν αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ, καὶ καρδίᾳ, μᾶλλον ἢ στόματι περιπτυσσομένην, γυναικειον οὐδὲν ἢ μητρικὸν ἐπιφορηγόμενον, οὐ δ' ἀνάξιόν τι τοιοῦτε παιδὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγῶσι αὐτοῦ μᾶλλον φαιδρυνόμενον, ἀνηλεῶς οἱ δυσσεβεῖς ἐχομένην τοῦ παιδὸς

επισφάττουσιν· τί δὲ καὶ ἄλλο ἢν οικειότερον, ἢ αὐ-
 τοὺς δρᾶσαι πονηροὺς ὄντας, ἢ ἐκεῖνην παθεῖν, φιλό-
 θεον ὑπάρχουσαν καὶ φιλόπαιδα, ἢ οὕτω θνήσκοντι
 τῷ υἱῷ συναποθανεῖν, καὶ μὴ ἀπολειφθῆναι γερῶν
 υἱοῦ, καλῶς μητέρα παιδαγωγήσασαν, ἀλλὰ κοινῇ
 τούτους τῷ κοινῷ Δεσπότη ἔμφανισθῆναι, καὶ παρ'
 αὐτῷ μένειν, κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, μητέρα ἐπὶ τέκνῳ
 εὐφρανομένην ;

ΙΓ'. Οἱ δὲ παρόντες ἐκ τοῦ Ἰλλυρικοῦ εὐσεβεῖς,
 σπουδῇ τὰ αὐτῶν ἐνελόμενοι λείψανα, τοῖς ἐν Ῥώμῃ
 πιστοῖς περὶ τούτων φροντίζουσι, γνωρίζουσι τε
 αὐτὸ καὶ κοινὰ τίθενται, καὶ οὕτως ἄμφω ταῦτα
 μυστήσαντες, καὶ τὰ εἰκότα τιμήσαντες, θάπτουσι
 φιλοθέως, Χριστιανοῖς κλοῦτον ἄσυλον, τοῖς ἐν νόσοις
 τε καὶ πονηροῖς πνεύμασι χρῆμά τι ἀλεξίκακον, εἰς
 δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς
 μιᾶς ἐκλήρης καὶ ἀκτίστου θεότητος, ἣ πρέπει δόξα,
 κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἄει καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁹ Psal. cxii, 9.

A neque tali filio indignum, sed ejus certaminibus
 lætabatur et gloriabatur : immisericorditer impii
 filio suo adhærentem interficiunt. Quidnam vero
 erat convenientius, illosne fecisse cum essent
 mali, an illam esse passam, cum esset pia in Deum
 et amans filii ? an cum sic moriente filio esse mor-
 tuam, et non abesse a præmiis filii matrem, quæ
 eum pulchre erudiit; sed eos communiter sisti ante
 communem Dominum, et apud eum manere, ut sacra
 dicit Scriptura, matrem propter filium lætantem ? ?

XIII. Qui autem erant pii ex Illyrico, quicunque
 quidem tunc aderant, cum diligenter eorum extul-
 lissent reliquias, iis qui erant Romæ fideles, qui
 eas diligenter inquirebant, ubinam essent, signifi-
 cant et communicant : et sic cum ambo eas unxis-
 sent et condivissent, et ut par est honorassent, ipsas
 pie sepeliunt : Christianis divitias, quæ non possunt
 eripi, morbis et malis spiritibus propulsandis præ-
 sents remedium : ad gloriam Patris et Filii et
 Spiritus sancti, nunc et semper et in sæcula sæcu-
 lorum. Amen.

MARTYRION

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΣΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ⁽¹⁾.

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS GEORGII

(Aprilis die 23, anno 303. — Acta Sanctorum Bolland. ad hanc diem Græce: interpretationem Latinam adornandam curavimus.)

Α'. Ἄρτι τοῦ τῆς εἰδωλομανίας νέφους τὴν οἰκου-
 μένην διαλαβόντος, καὶ μικροῦ πάντων ὄλω ποδὶ χω-
 ρούντων πρὸς τὴν ἀσίθειαν Διοκλητιανοῦ τότε καὶ Μα-
 ξιμιανοῦ τὴν βασιλείαν ἰθυόντων ἀρχῆν, οἱ τῶν ἐκ τοῦ
 πατρὸς αἰῶνος τὰ Ἑλλήνων διαπρισθευόντων δεισι-
 δαιμονίστατοι τε ἦσαν καὶ δραστηκώτατοι. Οὗτοι ἐπὶ
 μέγα τὴν ἀθείαν αὐξῆσαι μέγα τῷ ὄντι καὶ σπου-
 δαιότατον εἶναι τιθέμενοι, πάντας τοὺς ἐν τῇσι συγ-
 κλησάμενοι καὶ κοινῇ διασκεψάμενοι περὶ τούτου,
 ἐπὶ κακίτους ἐώρων τὴν ἴσθη αὐτοῖς ὀδύοντας καὶ

C I. Quo tempore idololatria caligine sua orbem
 terrarum obscuraret, et tantum non omnes citato
 gradu impietatis viam ingrederentur, Diocletianus
 et Maximianus rerum summapotiebantur, viri inter
 omnium ætatum paganos et superstitionisissimi et
 audacissimi. Qui impietati undiquaque augendæ ac
 proferendæ omnem operam dando, magistratus un-
 dique collectos super ea re examinerunt, et ubi
 eos plane consentire vidissent, dicta et visa factis
 exæquare statuerunt. Itaque edictis per totum im-

(1) Metaphrastæ adjudicat Allatius in Diatriba
 de Simeonum scriptis pag. 125 in earum Vitarum
 catalogo quæ proprio Metaphrastæ stylo signan-

tur: quare gratum philhelleni lectori futurum cre-
 didi, si hanc talis viri paraphrasim, quæ publicam
 hactenus lucem non vidit, hic exhiberem.

perium missis deos patrios, id est idola manu facta, sacrificiis coli jusserunt (stultos reges, qui ab istis sibi imperium, omnibus vero mortalibus salutem impertiri credebant!), omnibus autem qui se Christianos profiterentur dirissimis poenis subijci, necem in pietatis præmio proponendo.

λεῖψαι μὲν δι' αὐτῶν τὸ κράτος, ἀνθρώποις δὲ πᾶσιν τὴν σωτηρίαν βραβεύεσθαι), πάντας δὲ τοὺς ὁμολογούντας εἶναι Χριστιανούς, μετὰ τὴν εἰς τὸ βῆμα παράστασιν, ἀπόμοτον τὴν ὁμολογίαν ταύτην οὐ ποιοῦμένους, συχναῖς ὑποβάλλεσθαι τιμωρίαις, εἴτα καὶ θανάτου ψῆφον τῆς εὐσεβείας πορίζεσθαι τὴν ἀντίδοσιν.

II. Tunc admirabilis miles Christi Georgius seu astrum pellucidum per impietatis tenebras lucebat. Natus in Cappadocia claris parentibus, inque Palæstina educatus, majorum pietatem amplexus, candidis moribus, ætate juvenis, prudentia senex, corde simplex, ira contra impios ardebat. Igitur circa rem militarem egregie eruditus dux cohortis Invictorum præficitur, et cum imperator bellum contra Persas gereret, Georgius tempori cedens, manu fortis brevi bello inclaruit.

ζῆται· ἠνίκα δὴ καὶ τὸν βασιλεῖα [ἴδει] τὸν κατὰ Περσῶν (3) ὑπέλθειν πόλεμον, αὐτὸν ἐκείνον ὁ καιρὸς παρεκάλει, ἐφ' ᾧ καὶ ἀθλοῦς οὔτε μικροῦς ἀγωνίζεται, καὶ θαυμαστὴν ἔχων ἐν πολέμοις εὐτολίμην γνωρίζεται.

III. Cum autem majoris dignitatis adipiscendæ cupidus esset, ea quam affectabat majorem, Deo ita volente, nactus est. Recepto enim patrimonio, ad imperatores reversus, Saulis sortem aliquo modo expertus est. Hic enim asinos requirens regnum invenit, noster autem mundanæ avidus gloriæ regni cœlestis compos est factus. Ubi enim, in ipso statim adventu, Deum contemptum, dæmones autem honoratos vidisset, impietatis ardore incensus Davidis exemplum secutus est qui dicit se incredulitate Dei adversariorum misere vexari. Sed Domini promissionum memor qui se eos coram Patre agnosciturum esse dicit, qui se coram hominibus confessi fuerint: hac promissione Domini arrepta, tutum se reddere voluit.

μνημονεύσας, ἃ καθαρώς ἐπαγγέλλεται, τοῖς ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ὁμολογοῦσιν αὐτὸν, ἀντιδιδόναι φιλοτίμω τὴν ἐμπροσθεν τοῦ Τεκόντος ὁμολογίαν· ἐσπευσεν ὡς τάχος ἀρπάσαι τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ χρεὸς ἑαυτῷ δεσποτικῶν προσημηστεύσασθαι.

IV. Cum autem per portam angustam intrare vellet, in divitis obstaculum videns, quibus tamen ad bonas res auxiliaribus uti volebat, pauperibus eas distribuit. Porro gravem armaturam, qua Paulus in spiritu fideles armat, Ipse induit, lumbos in veritate cingit, justitiæ lorica se vestit, galeam salutis capiti imponit, pedes ad Evangelium pacis annuntiandum tegit; deinde fidei clypeum, et spi-

(2) Νούμερα pluraliter *cohortes*, quam vocem in ipso Julio Cæsare restituisse gloriatur Meursius in Græco-Barbaris, certe a Latinis ad Græcos transiit, distinguebantur autem *Numeri* suis singuli cognomentis, quale hic est cognomen *Aniciorum* seu *Invictorum*: verumne, an ornatus causa hic assumptum, non dijudico.

ἄρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀσείβειαν, ἔργῳ βεβαιῶσαι τὰ δοξάντα σπουδῆν ἐποιούντο· καὶ διὰ ταῦτα γράμματα καὶ προθέματα πολλῶ τῷ τάχει διὰ πάσης ἐροῖτα τῆς οἰκουμένης, τοὺς μὲν νομιζομένους θεοὺς, τὰ χειροποιήτᾳ φημι ξόανα καὶ βδελύγματα, θυσίας ἀπάσαις τιμᾶν (καὶ γὰρ ἰδοὺ τοῖς ἀνοήτοις βασιλευσάσιν ἐπιφανῶν, τροφῶν ἢ Παλαιστίνῃ, τὸ σίβας ἐκ προγόνων αὐτοῦ εὐσεβέστατος ἦν καὶ ἀσχυρος, τὴν μὲν ἡλικίαν νεάζων, τὴν δὲ φρόνησιν πολιός, εὐθύς τὴν καρδίαν, ζήλου πνέων κατὰ τῆς ἀσείβειας. Καλῶς οὖν ἐκπονηθεὶς τὰ πολέμια, κόμης τοῦ νομέρω (2) τῶν Ἀνικιωρῶν ἐπιφανῆ προχρηρί-

Β'. Τότε δὴ καὶ ὁ θαυμαστός στρατιωτὴς μέγας Γεώργιος, τὸ τοῦ Χριστοῦ τῷ ὄντι γεώργιον, ἀστέρα τινὰ τῶν διαφανῶν εἰκονίζων, ἐν σκότει τῆς ἀσείβειας εἰδείκνυτο. Τούτῳ πατρὶς μὲν ἡ Καππαδοκίαν, πατέρες δὲ τῶν ἐπιφανῶν, τροφὸς ἢ Παλαιστίνῃ, τὸ σίβας ἐκ προγόνων αὐτοῦ εὐσεβέστατος ἦν καὶ ἀσχυρος, τὴν μὲν ἡλικίαν νεάζων, τὴν δὲ φρόνησιν πολιός, εὐθύς τὴν καρδίαν, ζήλου πνέων κατὰ τῆς ἀσείβειας. Καλῶς οὖν ἐκπονηθεὶς τὰ πολέμια, κόμης τοῦ νομέρω (2) τῶν Ἀνικιωρῶν ἐπιφανῆ προχρηρί-

Περσῶν (3) ὑπέλθειν πόλεμον, αὐτὸν ἐκείνον ὁ καιρὸς παρεκάλει, ἐφ' ᾧ καὶ ἀθλοῦς οὔτε μικροῦς ἀγωνίζεται, καὶ θαυμαστὴν ἔχων ἐν πολέμοις εὐτολίμην γνωρίζεται.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ μείζονος ἦν τιμῆς ὀργόμενος, εὔρειν οὐχ ἤς ὠρέγετο, ἀλλ' ἤς ὑπέρχεν ἐκείνος ἀξίως, τῆς θείας οὕτω προνοίας οἰκονομηταμένης. Λαβὼν γὰρ τὰ ἐκ πατέρων αὐτῷ περιελθόντα χρήματα, καὶ πρὸς τοὺς τότε βασιλεύοντας ἀφικόμενος, πάσχει τὴν Σαουλ παραπλήσιον. Ὁ μὲν γὰρ ὄνους ἀναζητῶν βασιλείαν ἐκτέησατο, ὁ δὲ κοσμικῆς δοξῆς ἐπιθυμῶν οὐρανῶν ἐτυχε βασιλείας. Καὶ ὅπως ἐγγὺς ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ὑβριζόμενον, δαίμονας δὲ τιμωμένους, ζήλω θεοσεβείας διακαυθεὶς τὴν ψυχὴν, εἰς νοῦν τι τὰ τοῦ Δαβὶδ βαλλόμενος, ὅτε μὲν τῇ θῆα τῶν ἀσυνετούτων ἐκτέησθαι λέγοντος, ὅτι τὰ ὅμοια πάσχειν, διὰ τὴν

περὶ τοὺς θεοὺς λόγους τῶν ἐχθραινόντων ὀλιγορίας, ἔπειτα καὶ τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων εἰς καιρὸν δια-

Δ'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῶ τῷ πλοῦτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὀπλιζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

Ε'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῶ τῷ πλοῦτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὀπλιζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

Δ'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῶ τῷ πλοῦτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὀπλιζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

Ε'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῶ τῷ πλοῦτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὀπλιζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

Ε'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῶ τῷ πλοῦτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὀπλιζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

Ε'. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν στενὴν εἰσελεύσεσθαι πύλην προελομένῳ, ἵνα μηδὲν ὁ τῶν χρημάτων ὄγκος αὐτῷ ἐμποδίσειεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὡς βοηθῶ τῷ πλοῦτῳ πρὸς τὰ καλὰ χρήσαιτο, πενήτων αὐτὸν χερσὶ διανέμει. (4) Πρὸς δὲ καὶ τὴν πανοπλίαν, ἣν Παῦλος ἐν πνεύματι τοὺς πιστοὺς ὀπλιζει περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μὲν ὁσφὺν ἐν ἀληθείᾳ περιζωσάμενος, ἐνδυσάμενος δὲ καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης θώρακα, περι-

(3) Anno 304 missus contra Persas fuit Galerius Maximianus, eo successu, quem ad annum Diocletiani 17 Theophanes describit.

(4) Expungo hæc pauca quoniam τὸ θεῖον οἰκισάμενος, quia non video quomodo huc pertineant.

θέμιτός τε καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης ὑποδησάμενος, ἔπειτα καὶ τὸν τῆς πίστεως θυρεόν, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἀναλαβὴν μάχαιραν, ἣ ἔστι ῥῆμα Θεοῦ, καὶ ὡς οἶον τε ἦν ἀσφαλῶς καθόλου περιφραξάμενος, πρὸς τὸν κατὰ τῆς ἀσεβείας ἐχώρει πόλεμον.

Ε'. Εὐρὼν δὲ τοὺς, ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλεύειν καὶ ἀρχεῖν, αὐτοὺς μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀσεβείας κραταιότερον ἀρχομένους, πλῆθη τε βασιανιστηρίων οὐ κατὰ τῶν ποικιλομένων (ὡσπερ ἦν θέμις) καὶ ἀδικούντων, ἀλλὰ κατὰ τῶν εὐσεβούντων μᾶλλον προκείμενα, αὐτοὺς τε δημηγοροῦντας οὐδὲν θεοσεβείας, οὐδὲν δίκαιον, ἀλλ' ὅσα πρὸς ἀσεβείαν ἀλείφει καὶ τὴν τῶν δεικνύοντων λατρείαν (τί γὰρ ἔτερον ἢ τῶν ψευδώνυμων θεῶν προσκύνσεις;) οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσαπειλούντας, εἰ μόνον ὀνομάσειε τις τὸν Χριστόν, ἔξω παυτὸς ἑλέους, τοῖς προκείμενοις, κατακρυπτόμενος (5), ἐξαπθεσθεῖν ζήλου πλησθεὶς τὴν ψυχὴν, καὶ τρυφᾶς μᾶλλον οὐ πληγᾶς εἶναι τὰ ἀπειλούμενα θεοῦ ὄρμημα, διακώψας τὸ πλῆθος, καὶ παρελθὼν δοῦλον ὑπέρχειν.

Ζ'. Τὴν παρρησίαν ταύτην, καὶ τὸ θάρσος, καὶ τὴν τόλμην τοῦ μάρτυρος οὐχ ἀπλῶς εἶδε τὸ τῶν ἀσεβῶν πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρῶς κατεπλάγησαν. Ὁ μόντοι γεννάδας θερμώτερον ἔτι μᾶλλον, Θεὸν μὲν ἀληθινὸν τὸν Χριστὸν ὡμολόγηε, τὰ δὲ γε τιμώμενα παρ' αὐτῶν εἶδωλα καὶ τοὺς ὀνόματα μόνον θεοῦ διεπίτυε τε καὶ ἐμυκτήριζε, καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπόθεσιν ἐποιεῖτο σφοδρῶ γλιωτός. Πλὴν ἀλλὰ τοῖς τυράννοις ταῦτα ἀκούουσι παυτοδαπῆ ἦν ἡ γνώμη· ποτὲ μὲν γὰρ τὸν ἄνδρα τῆς παρρησίας ἐθαύμαζον, ποτὲ δὲ ἠπειλοῦν, ποτὲ δὲ καὶ θωπείαις ὑπέρισαν, ὥστε κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ τοὺς ἐκείνων λόγους. τοῦτο μὲν βελίστην ἐοικέναι, τοῦτο δὲ ὑπὲρ ἑλαιοῦ ἀπαλοῦς δεικνύσθαι· τὴν τε γὰρ νεότητά καὶ τὸ κάλλος ἑλέους παυτὸς ἀξίον καὶ φειδοῦς ἔκρινον, τὴν ζωὴν προτιμοτέρων σαφῶς ὑπέτιθον, τιμὰς ὑπηγάλλοντο, πλούτου καὶ τρυφᾶς ὑπεμίμνησκον. Ὡς δὲ πρὸς τὰ φιλεῖνθρωπα ταῦτα καὶ μαλακὰ μὴδὲν ἐπικλινόμενον ἔωσαν, μεταβάλλοντες βασάνους ἠπειλοῦν, ὡσπερ τὴν ἔβην φοβερὰς, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐν πικρῷ θανάτῳ τοῦ βίου καταστροφῆν.

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ πρὸς πάντα ἔωσαν εὐπαγῆ καὶ ἀκλόνητον, μιμούμενον τε τὴν οἰκίαν ἀτέχνως τοῦ φρονίμου, ἢ οὐχ ἀνέμοις σαλεύεται, οὐ ποταμοῖς παρασύρεται, οὐ βροχαῖς κατακλύζεται, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου λείοντα ξυρᾶν ἐφοῦν, ἢ πρὸς κολωνὸν κηρύττεισθαι οἱ δὲ καὶ πείραν ἐπήγαγον, καὶ θράπτειν ἔφοντο, καὶ μορμολύττεισθαι τὸν ἀπτόητον, ξύλων τοίτην αἰωρηθέντος, κοντῶ τὴν γαστέρα διακρούειν ἐκίλευον. Καὶ οἱ μὲν ἔργου ἤπτοντο· ὁ δὲ, ὡσπερ ἐναφρακνόμενος ταῖς πληγαῖς, ἀφῆκε τοὺς παύοντας, πρὸς Θεὸν μᾶλλον ἐκίνει τοὺς λόγους, καὶ δηλὸς ἦν ἐπαλοῦσιν αὐτῷ χάριτας τῆς κολάσεως. Εὐχαριστῶ

A ritus ense accingit, qui est Dei Verbum, et sic ab omnibus partibus tutus ad impietatis bellum progreditur.

V. Ubi eos qui nomine et speciesolum regnarent ab impietate possessos, et tormentorum poenam non scelestis, id quod fas erat, sed piis et fidelibus inflictam animadvertisset: imperatores enim pro sua impietate nihil juste faciebant, imo quæcunque ad impietatem et dæmonum cultum incitant fovebant (qui sane nihil aliud nisi falsorum deorum B adoratio) et iis qui Christum nomine solum profitebantur mortem crudelissimam intentabant: Georgius sancto ardore incensus et istas minas floccifaciens via per multitudinem sibi patefacta Christianum sese ac Christi servum professus est.

διὰ Χριστὸν λογισάμενος, εὐτολμὸν τε καὶ λεοντώδες εἰς μίσην, Χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκέρηξεν καὶ Χριστοῦ

VI. Hæc dicendi libertas, hæc audacia multitudinem impiorum stupefactam mirum in modum commovere; quod animum Georgio addidit, ita ut Christum Deum verum palam profiteretur et ipsa deorum falsorum nomina conspueret inque ludibrium verteret. Tyranni ipsi, his auditis, varia sentiebant, nunc viri sancti sermonem liberum admirantes, nunc minis eundem insequentibus; imo usque ad blanditias descenderunt, ita ut, si cum Davide loqui licet, eorum verba cum jaculis, tum oleo comparanda viderentur. Viri enim juventutem et pulchritudinem commiseratione dignas censebant: quare meliorem ei vitæ conditionem, cum honoribus ac divitiis proposuere. Cum autem virum sanctum nec minis nec blanditiis moveri viderent, cruciatus instrumenta cum mortis terrioculamento monstrarunt.

VII. Ad hæc omnia Georgius constans atque immotus viri prudentis domum imitatur quæ ventis non labefactatur, fluminibus non obruitur, imbribus non demergitur, et imperatorum voces ad leonem indomitum aut montem surdum datæ videbantur. Igitur quem minis, tormentis, omni formidinis genere subigere non valebant, ejus postremo crucifixi corpus hastilibus perfodi jusserunt. Et carnifices quidem dum jussa exsequuntur, martyr læsto inter cruciatus animo, contemptis tortoribus, Deum alloquens gratias pro supplicio retulit: Grates tibi ago, Domine ac Deus, dicens, quod beneficiis me tuis

(5) Ecgraphum nostrum κατακρυπτόμενον, quod sensum nullum faciebat.

dignum censes. Hæc cum dixisset cuspis, quæ sancti viri corpus attingit, instar plumbi reflectitur, atque innocua in tortorum manibus evadit.

VIII. Inde tortores majori cum odio (probe enim noverant difficile sibi fore ut virum sanctum supplicii interimant) diriora circumspiciebant tormenta. In carcerem itaque deducitur donec novum cruciatu instrumentum invenerint. Sed ne sic quidem animo æque ac corpori quietem esse volentes, compedibus vincti pectori lapidem ingentem imponunt. Hic vero gratias de novo agens, lapidem loco supplicii pro cordis fulcro, fidem suam confirmando, futurum esse precabatur.

IX. Tunc Diocletianus novam mortis machinam excogitavit, indole ipsus atra et inhumana dignissimam, quo majorem condemnato dolorem afferret. Rota prægrandis conficitur, mucronibus acutissimis præfixa, quæ in gyrum circum voluta damnati corpus brevi exsangue fixis in ipsa gladiis dilacerabat. Super ea vir sanctus nudus loricisque vinctus extendebatur; sed pectore per orationem ac in Christum fidem bene confirmato se, quo duriores subisset plagas, eo majorem in cæli mercedem nacturum esse sperabat, dummodo Paulo fides habeatur dicenti: Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Sic igitur Georgius, volvente rota, circumactus et gladiis fœde discissus, astantium risus ac ludibrium factus est, qui rebus præsentibus unice intenti quærebant: Ubinam est Deus Georgii, et cur e manibus eum nostris non liberat? Sicut David dicit: Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei, dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus? Hi præ imprudentia sua intelligere non valebant; Salomon sapientissimus autem iis qui propter timorem Domini dura patiuntur hoc prædicat: Tunc, inquit sanatio corpori tuo erit et cura ossibus tuis. Et reapse obtigit ei sanatio et cura admirabilis: quomodo vero, audi.

οὐχ εἶχον, τοῖς οὐτως διὰ το φοβεῖσθαι τὸν Κύριον θειῶς πάσχουσιν, οἷα Σολομὼν ὁ σοφὸς προλέγει, τότε, φάσκων, ἰασίς ἐστὶ τῷ σώματί σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου. Τοιγαροῦν καὶ γέγονεν αὐτῷ ἰασίς, καὶ κομιδὴ θαυμαστὴ, καὶ ὅπως ἄκουε.

X. Tortores virum sanctum cum tali modo rota affixissent, recesserunt, fame eos ad liturgiam solemnem vocante; ii, inquam, qui per esum panis, Christi populum devorant. Sanctus interea (ita enim imperatum fuerat), voto astrictus manebat haud invitus. Brevi post tempore vox cœlitus demissa et divinitus comperta quæ athletam nominatim compellebat, auditur. Paulo post angelus Dei facili negotio vincula solvit ac vulnera penitus sanat, insurperque amicum ac popularem eum ex intimo

Α σοι, Δέσποτα καὶ Θεᾷ, λέγων, ὅτι μὲ τῶν σῶν ἀγαθῶν ἄξιον γενέσθαι παρασκευάζεις. Οὕτως ἐλεγεν, καὶ ὁ κοντὸς εὐθὺς μολίβδου δίκην ἐστρέφετο, τῷ μὴ πεισθέντι τοῖς παρανομοῦσιν αὐτὸς ὑπέικων ῥαδίως καὶ οἶον εὐκλειῆς γινόμενος, τοῖς μόντοι βλάπτειν τὸν Ἅγιον βουλομένοις οὐδαμῶς χρήσιμος.

Η'. Ἄλλὰ γὰρ οἱ ἔχθραινόντες, οὕτω πρὸς πλείονα θυμὸν ἐξαφθόντες (ἠττάσθαι γὰρ τὸ μὴ δυνατοῦς εἶναι τιμωρεῖσθαι σαφῶς ἔκρινον) πρὸς βαρυτέρας ἔβλεψαν τιμωρίας· καὶ τὸ μὲν νῦν ἔχον ἡ φυλακὴ τὸν Ἅγιον παραλαμβάνει, ἕως αὐτοῖς ἡ περὶ τοῦ πῶς δεῖ τιμωρησασθαι σκέψις γένοιτο· ἵνα δὲ μηδὲ οὕτως ἄμεινον ἔχει τὸ σῶμα ψυχῇ, κατακρηθίς τὴν εἰκότην, ἀλλὰ καὶ πέδαις μὲν τοὺς αὐτοῦ πόδας δεσμοῦσιν, ὑπτιον δὲ διατείναντες καὶ βαρεῖ λίθῳ τὰ στήρνα καταβαρύνουσιν. Ὁ δὲ καὶ οὕτως ἠγαθήν τι τῷ Θεῷ πάλιν, καὶ τὸν εἰς τιμωρίαν ἐπιτιθέντα λίθον αὐτῷ, εἰς στηριγμὸν καρδίας ἠύχεται γενέσθαι, πάγιόν τε καὶ ἀμετάθετον ἐμπειδώσει αὐτῷ τὴν ὁμολογίαν.

Θ'. Ἐπειτα εἰς τὴν ἐπιούσαν καὶ περὶ τῆς βαρυτέρας σκέπτεται βασάνου Διοκλητιανὸς ὁ θεινός· ἡ δὲ ὄργανόν τι τιμωρητικὸν ἦν, ἄξιον μὲν τῆς ἐκείνου πικρᾶς ψυχῆς καὶ δαιμονιώδους, ἰδεῖν δὲ φρικωδέστατον, καὶ ὑποστῆναι παντάπασιν ἀλγυνότατον. Τροχὸς τις ἤρμοστο παμμεγέθης, μαχαίραις ὀξεύταις καταπαγίς, ὅς μεθόδῳ τινὶ κομψοτέρῃ κινουμένους τε καὶ περιδινόμενος, τὸν αὐτῷ προσδεθῆναι κατακρηθίς, ἔξαιμον εὐθὺς ἰδεῖν καὶ κατακόπον ταῖς μαχαίραις. Ἐπ' αὐτῷ τοίνυν ὁ Ἅγιος γυμνὸς ὄλος περιταθείς καὶ δεθείς, εὐχῇ καὶ πίστι τῇ πρὸς Χριστὸν ἐπιβρώσας αὐτοῦ τὴν καρδίαν, εἶτα καὶ εὐέλπιδος ὦν, ὅτι μειζόνων τιμωριῶν μείζους ἂν πάντως ἀντιλάβοι καὶ τοὺς μισθοὺς, εἴπερ ἄξιος πιστεύειν ὁ Παῦλος, κατὰ τὸν ἴδιον λόγον εἰπὼν ἐκαστον καὶ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεσθαι, γενναίως εἶχε καὶ καρτερῶς, ἄνω τε καὶ κάτω στραφομένος καὶ περιελιόμενος, καὶ ταῖς μαχαίραις θεινῶς κατακρουρούμενος, ὀνειδισμὸς τε καὶ χλευασμὸς, τὸ τοῦ θείου φάναι Δαυὶδ, τοῖς κύκλῳ γυρομένοις, οἱ πρὸς τὸ παρὸν μόνον βλέποντες, Ποῦ δὲ νῦν, ἔρασκον, ὁ Θεὸς Γεωργίου, καὶ διὰ τί μὴ ἔλθοι τῶν ἡμετέρων χειρῶν αὐτὸν ῥυσόμενος· ὡς καὶ ταῦτα συνάδειν τὰ τοῦ Δαυὶδ, Ἐν τῷ καταθλάσθαι τὰ ὀστά μου, λέγοντος, ὠνειδίξον με οἱ ἔχθροί μου, ἐν τῷ λέγειν αὐτοῦς μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου; Οἱ ἀσύνητοι ὄντες οὐμενοῦν συνιδεῖν

καί ποτε, οἷα Σολομὼν ὁ σοφὸς προλέγει, τότε, φάσκων, ἰασίς ἐστὶ τῷ σώματί σου, καὶ ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις σου. Τοιγαροῦν καὶ γέγονεν αὐτῷ ἰασίς, καὶ κομιδὴ θαυμαστὴ, καὶ ὅπως ἄκουε.

D I. Οἱ μὲν κολάζοντες μετὰ τὸ διαθεῖναι ταύτην τὸν Ἅγιον ἀνεχώρουν, τῆς γαστρὸς αὐτοῦ εἰς τὴν συνήθη καλούσης λειτουργίαν, ἐκείνους φαμίην, οἴτινες διετίθουν ἐν βρώσει ἄρτου τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν κατεσθίοντες· ὁ δὲ Ἅγιος, οὕτω προσταχθὲν, ἔμεινεν ὡσπερ εἶχε τῷ τροχῷ δεσμιος. Ἄλλὰ προσεκεῖτο ὡς οἶον τε φιληκῶς, ἐνταῦθα γὰρ καὶ ἡ θαυμασία τοῦ ἀγαθοῦ ἐπίσκεψις. Οὐ πολὺς μετὰ τὸν δεσμόν παρελθε καιρὸς, καὶ ἤχος μὲν οὐρανόθεν ἠχίται φαιδρὸς, φωνὴ δὲ ἐκείθεν οἷα θεοκρηπὴς ἔξακούεται,

πρὸς ὄνομα καλοῦσα τὸν ἀθλητὴν· ἔπειτα καὶ ἀγγε-
λος Θεοῦ παραστὰς, λύει μὲν τῶν δεσμῶν ἐκείνων
μᾶλα ραδίως, θεραπεύει δὲ τὰς πληγὰς ὡσπερ οὐδὲ
γενομένας πρότερον, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ὡς φίλον ἤδη καὶ συμπολίτην προσαγορεύει τὰ φιλικώτατα. Πλη-
ροῦται γὰρ κένταυθα τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Δαυὶδ προηγορευμένον, ὅτι « Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύ-
κλω τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.

ΙΑ'. Ἐἶτα τὸν Ἅγιον ἰνησθῆναί τε τοῖς γενομένοις
καὶ δοξάζει τὸν Κύριον, Ἵψώσω σε, λέγοντα, ὁ Θεός
μου, ὁ Βασιλεύς μου, καὶ εὐλογῆσαι τὸ ὄνομά σου
εἰς τὸν αἰῶνα· αἰνῶσω τὸν Θεόν μου διὰ παντός, τὸν
Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου. Ἐἶτα φανε-
ρὸν ἑαυτὸν τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιῶν ὁ Ἅγιος,
μίσος αὐτῶν γίνεται, θυσίας τοῖς ἐπίσης αὐτοῖς
ἀνασθητοῖς προσαγόντων θεοῖς, φωνῇ τε λαμπρο-
τέρᾳ, Ἐπίγνωθι, βασιλεῦ, ἔφη, τίς μὲν ἐγώ, ὃν
ὑμεῖς εἰς ἀπόλειαν ἐκδεδώκατε, τίς δὲ ἐκεῖνος, ὁ
τῆς περὶ ὑμῶν ἀκαλλίβητος με τιμωρίας· ἐπίγνωτε
τούτους, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι πιστεύσατε, παυσά-
μοσι προσέχειν θεοῖς, οἵτινες οὐ μόνον ἑτέροις, ἀλλὰ
καὶ ἑαυτοῖς ἀδύνατοι βοηθεῖν. Ἦκουσε ταῦτα ὁ βασι-
λεὺς, καὶ τὴν ὄψιν προσβαλὼν τῷ μάρτυρι, τίς τε
εἴη διεκρινεῖτο, καὶ περὶ τὴν θέαν ἀμφαγοῦσιν
ἴσκει· κοῦ γὰρ καὶ εἰκὸς ἦν πιστεύειν ὅτι καὶ
δεσμὰ διακόψεις, καὶ τὰς ἀνηκίστους πληγὰς ἐξυγιωθείς,
ἀπαθῆς τὸ παράπαν ὄρασθαι, καὶ μηδὲ
ιχνος τε κολάσεως ἐπισημαίνειν τῷ σώματι;

ΙΒ'. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος πάλιν ἑαυτὸν ἰδείκνυ, καὶ
τοῖς μὴ πάνυ πεπρωσθαι καὶ ὀφθαλμοῦς, καὶ νοῦν
βουλομένοις ἐπίδουλος ἦν, καὶ αὐτὸς εἶναι Γεώργιος,
αὐτὸς ὁ τῆς ἀληθείας μάρτυς ἀκριβῶς ἐπιστεύετο·
πολλοὶς αἴτιος σωτηρίας ἐγένετο, καὶ τῆς εἰς Χρι-
στὸν πίστεως πρόξενος ἀληθῆς· καὶ πρώτοις γε τῶν
ἄλλων, τοῖς καὶ πρώτοις τὴν ἐπιφάνειαν, Ἀνατολίῳ
ρημὶ καὶ Πρωτολίοντι τοῖς στρατηλάταις. Οἱ καὶ
φακερῶς ἔνα Θεὸν ἀληθινὸν εἶναι τῶν Χριστιανῶν
ἰσχυραίνοντες, ἐν τόποις ἐρήμοις κατακοπῆναι μετὰ
τῶν ἄλλων τῶν συμπιστευσάντων αὐτοῖς κατεκρίθη-
σαν, καὶ τοῦτο μισθὸν εἶχον τῆς εὐσεβείας τὸ ἐκείνα
παθεῖν, ἃ πολλῶ μᾶλλον τοὺς τὴν κρίσιν ἐξνεγκύ-
τας ἦν ἀξίον. Ἀπαγόμενοι δὲ εἰς τὸν τῆς τελειώσεως
τόπον, πάντες ὡς ἐκ μιᾶς καὶ γλώττης καὶ γνώμης,
Κύριε, ἔκραζον, Ἰησοῦ Χριστέ, πρόσδεξαι τὰς ψυχὰς
ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ· καὶ τὴν βραχεῖαν ὁμολογίαν ταύ-
την τῆς εἰς σὲ πίστεως, εἰς δικαιοσύνην λογισάμενος
καὶ ἀπολύτρωσιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, ὑπὸ τὴν
σὴν ἡμᾶς ἀδιάδοχον κατάστασιν βασιλείαν· οὕτως
αἰσθητὰς, τὸ τῆς μαρτυρίας ἐκδέχεται τέλος. Εὐρέθη
καὶ ἡ βασιλεῖς Ἀλεξάνδρα, τὴν ἀγαθὴν γῆν μεμησαμένη, καὶ σπέρματα λαβοῦσα καὶ ἀφορμὸς τὰ
κατὰ τὸν θεῖον Γεώργιον, εὐσταχυν ἐγεώργει τὴν εἰς
ρησιασασμένη τὴν εὐσεβείαν, καὶ Χριστιανὴν ἑαυτὴν
τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς.

ΙΓ'. Τον μόντοι βασιλεῖα κατὰ τοῦ μάρτυρος θυμὸς
ἰκθυῖας ἄγαν θερμὸς, χαλεπῇ πάλιν αὐτὸν ἤπειγε
παραδοῦναι κολάσει. Τιτάνῳ γούν, ὃν σύνθετος καλεῖν
ἔδοξεν, ἄρτι οὐκ ἐσθῆντι, ἢ τότε ἀληθίστερον εἰπεῖν
ἰσχυρῆντι, συγχωσθῆναι κελύει, φύλακάς τε διὰ
παντός παρεδρεύειν, ὡς μηδὲν ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι
φιλάνθρωπον, μηδὲ κακουργηθῆναι τι πρὸς τῶν
ἡμετέρων μηδοτιῶν. Εἶχε μὲν οὕτω τὸ κελευσθῆν·
ἡμερῶν δὲ τριῶν διαγενομένων, ὁ βασιλεὺς, ὅσον ἐπὶ

A animo appellat. Et noc quidem loco divi Davidis
dictum impletur : « Immittet angelus Domini in
circuitu timentium eum, et eripiet eos. »

XI. Georgius posthæc gavius de his omnibus
Dominum glorificavit : Exaltabo te, Deus, dicens,
mi rex, et laudabo nomen tuum in æternum. Glo-
rificabo Deum meum semper, Deum qui lætificavit
juventutem meam. Dein sanctus coram rege cæ-
terisque se constituens qui diis inanibus sacra
faciebant, clara voce : Considerate, inquit, quis ego,
quem perniciæ devovistis, et quis ille qui diris me
vestris cruciatibus eripuit. Hunc cognoscite verum-
que Deum esse credite, diis vestris jam non studentes
qui ne sibi ipsis, nedum aliis auxilio esse possunt.
His auditis, imperator oculis in martyrem conversis
quis esset rogavit ; jam enim oculis diffidere cœpe-
rat. Quis revera Georgium adhuc vivere suspicari
ausus fuerit ? quis eum post tot et tam dira tor-
menta incolumem et sanitati redditum crediderit ?

ζῶν διαρκέσει Γεώργιος ; μὴ ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ τροχῷ

XII. Postea publice prodeundo omnibus qui ocu-
lis ac mente capti non essent, Georgium se an-
nuntiavit et veritatis testis esse creditus est, plu-
rimis salutis auctor et fidei in Christum sospitator
factus, ut Anatolio et Protoloenti ducibus qui in pri-
mis fidelibus exstiterunt. Hi unum Christianorum
Deum verum esse unanimiter exclamarunt, et in
loco deserto ut capite plecterentur cum aliquibus
consortibus condemnati sunt. Pietatis igitur mer-
cedem nacti sunt, qua iudices impii multo dignio-
res fuerant. Ubi in locum supplicii pervenerunt,
omnes una voce et una mente : Domine Jesu Christe,
clamaverunt, recipe animas nostras in pace ; et si
hiscæ fidem in te profitemur, in justitiam imputabis,
et remissis peccatis in æterno nos regno tuo con-
stitue ; quibus dictis martyrii corona eis obtigit.
Alexandra quoque imperatrix bonam terram imitata
fuisse et semen a Georgio sparsum fidei in Chri-
stum inseruisse videtur. Pietatem namque modeste
colens et Christianam sese confitens, piis moribus
insistere nunquam destitit.

XIII. Georgii animi fortitudo effecit ut tyrannus
novis eum suppliciis tradere statuerit. Igitur asbesto
eum obtegi et custodibus undique cingi jussit,
ne quid boni vel mali pateretur. Sic imperatum
fuerat. Interjectis deinde tribus diebus imperatori
ut par erat, Georgium demortuum esse et jam pu-
trecere putabat. Igitur milites delegavit qui ossa
defuncti nulla mora dispergerent Christianorumque
liberalitati insultarent ; probejenim noverat quanti

hujusmodi res pretii abud religiosos homines haberent. Igitur asbesto dempta, sanctus, mirum dictu! non solum vivus inventus est, sed plane incolumis, quasi rosis obductus fuisset.

τῆς ἐξ αὐτῶν μεγαλοδωρείας· ἤδει γὰρ ὅσῳ τιμᾶται ταῦτα τοῖς εὐσέβειαν τιμᾶν ἐλομένοις. Ὡς οὖν περιέλλον τὴν ὑποκειμένην ἀσβεστον, ὁ δὲ, ὧ τοῦ καινοῦ θαύματος! οὐ ζῶν εὔρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπαθῆς τὸ παράπαν, ὡσπερ οὐδενὶ τῶν λυπούντων ὠμιλῆκῶς, ἀλλὰ ῥόδοις μᾶλλον ἢ ἀνθεσι σκεπασθεὶς τοῖς ἀπαλωτάτοις.

XIV. Hujus miraculi, quod cum iis quæ Christus ipse operatus est, comparandum videtur, testes quotquot aderant (multi autem ad martyrem videndum convenerant), Magnus, exclamarunt, est Deus Christianorum. Id quod Alexandra quoque confessa est, et milites ipsos qui ad colligenda Georgii ossa missi fuerant ad fidem perduxit. Cum deinde ad imperatorem duceretur, stupor ac timor ejus animum cœperunt. Quis te vitæ reddidit? Georgius, Quid opus est, dicit, vanis vocibus? Nam si vobis revelationem, non crederetis. At scito, imperator, Christum Filium Dei alis invisibilibus me et omnes qui in eum credunt, tegere et ab omni malo liberare.

ὅτι Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, αὐτὸς καὶ ἐμὲ καὶ ἀοράτοις ἐπισκιάζει, καὶ παντὸς οὐτινοσοῦν βλαβεροῦ ῥύεται.

XV. Imperator ægre tulit verba adeo libera; igitur sancti pedibus calceos ferreos, cum clavis præacutis, igne calefactos addit atque sic incedere jubet, et cum male procederet: Curre alacriter, Georgi, clamat, in curriculo certaminis. Auxilium deinde a Christo cum lacrymis et usque ad finem perseverantiam exposulavit, Ne, dicens, inimicus dicat, Superavi eum; et subito solamen invenit, et, ut dicit Scriptura sacra, lux tempestiva ei prorupit, ac remedia repente præsto fuerunt: siquidem vox cœlestis audita animum confirmat, et sanitatem recipit. Sed cum pluribus ei coronis opus esset ad remunerandam animi constantiam et magnitudinem, et benigna Christi manus majora datura esset, in carcerem denuo detrusus est.

καὶ ὕγιῆς ἄλος γίνεται. Ἐπεὶ δὲ καὶ πλειόνων ἰδεῖτο στεφάνων, διὰ λογισμῶν εὐστάθειαν καὶ ψυχῆς μέγεθος, ἢ φιλόδοξός τε Χριστοῦ δεξιὰ πρὸς παροχὴν μειζόνων ἀμοιβῶν νῦν τρεπίετο, καὶ τὸ δισμωτήριον αὐθις αὐτὸν ὑπεδέχετο.

XVI. Cum postero die novam interrogationem subiret, imperator, Quousque, dicit, jussis nostris resistes, idque per superbiam, et maleficiis atque incantamentis usus, quibus populum ipsum decipere non dubitasti? Ad hæc martyr imperatorem et astantes oculis generosa nobilitate plenis aspiciens, Ego, inquit, quem vos ad mortem eamque duram atque inevitabilem detrudere statuistis: ecce medius inter vos asto, testis irrefutabilis potestatis Christi. Nihil duxi tormenta quæ passus sum; quodcunque aliud in me intuleritis, sine metu feram. Vos autem quid speratis, qui vana idola colitis? Nihil vos piget, aliis quoque perniciæ causam esse; immo deos nominatis viros ebriosos, dissolutis moribus, homicidas, et qui hac sola con-

τῷ πράγματι κρίνων, θανεῖν τε αὐτὸν φετο, καὶ εἰς τέλος ὑποστῆναι διαφθοράν, ταύτη τοι καὶ στρατιωτικὰ ἐπίταττεν ἀπελθεῖν, καὶ ἀνελομένους σπουδῆ τὰ ὅσα ἀφανίζεις, βασκαίνειν Χριστιανοὺς ἀντικρυς

ΙΔ'. Τοῦτο τὸ μέγα καὶ οὐδὲ μακρὰν ἀπιστῶν (6) τοῖς ἀπίστοις φημί τῶν Χριστοῦ θαυμασίων, πάντες ὅσοι παρόντες ἔτυχον θεασάμενοι (καὶ γὰρ πολλοὶ συνῆλθον κατὰ θέαν τοῦ μάρτυρος), Μέγα καὶ τῶν Χριστιανῶν Θεός, ἀνεδοήσαν· τοῦτο καὶ τὴν βασιλίδαν Ἀλεξάνδραν παρῆρσιάζασθαι, καὶ τὴν ἴσων ἀφείναι φωνὴν παρεσκευάσσε· τοῦτο καὶ τοὺς ἀποσταλέντας ἐπὶ τὴν συλλογὴν τῶν ὁσῶν στρατιωτικῶν, πιστεῦσαι πεποιήκεν. Ὡς δὲ καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἤδη διεβιδιάσθη, ἐκπληξίς αὐτὸν εἶλε, καὶ ὑπὸ δέους ἐβάλλετο, ἀμείλει καὶ παραστάνα ἠρώτα, Τίς ὁ τῆς ζωῆς σοι, λέγων, καταστάς αἷτιος; Καὶ ὅς, Ἐὰν ἀκούσαντες, ἔφη, μὴ πιστεύσητε, τίς ἄρα χρεῖα ῥημάτων κενῶν; Πλὴν ἀλλὰ δῆλον σοι, βασιλεῦ, ἴστω, πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας πτέρυξι τε

ΙΕ'. Οὐκ ἠνεγκεν ἡ βέβηλος ἀκοὴ ῥήματα ψεύδους ἐλεύθερα καὶ μοχθηρίας, ἀλλὰ κακῶς αὐτὸν πάλιν τῆς ἀληθείας ἀμείβεται· καὶ ὑποδήμασι σιδηροῖς, ὧν ἦλοι ὀξεῖς προέπιπτον, πυρωθεῖσιν ὑποδεθέντα ἐλαύνεσθαι κελεύει· ὁ δὲ τρέχειν ἀδυνάτως ἔχων, ὡσπερ ἑαυτῷ τόλμην ἐμβάλλον, καὶ ὑπεράνω καὶ ἀνθρωπίνων ὄρων τρέχειν ἐγκλεισμένος, Τρέχει, Γεώργιε, ἔλαγε, τρέχει τὸν τῆς ἀθλήσεως εὐπροθύμως δρόμον. Εἶτα καὶ βοήθειαν αἰτήσας παρὰ Χριστοῦ σὺν δάκρυσι, καὶ τὴν εἰς τέλος ὑπομονὴν, Ἴνα μὴ εἶπη, λέγων, ὁ ἐχθρός· Ἰσχυσα πρὸς αὐτὸν, ταχίας εὐθύς τυγχάνει παρακλήσεως, καὶ τὸ τῆς θαίας φάναι Γραφῆς, πρῶτιμον αὐτῷ τὸ φῶς ἰρήνης, καὶ ταχύ ἀνέτειλε τὰ ἰάματα· παραχρῆμα γὰρ φωνῆς ἄνωθεν ἀκούσας ἤχηθείσης, προθυμίας τε πίμπλαται.

ΙΖ'. Εἶτα τὴν ἐπιούσαν πάλιν εἰς ἐρώτησιν παραχθέντι, Μέχρι τίνος, ὁ βασιλεὺς ἔφη, τοῖς ἡμετέροις ἀπειθήσεις προστάγμασι, παρ' οὐδὲν ἕτερον, ὅτι μὴ μόνον αὐθάθειαν, καὶ τὸ τὰς ἑαυτοῦ προλήψεις ἐπιδεκαῖν οὐκ ἐπιστημόνως, μᾶλλον δὲ γουπταῖς ἀλύειν ἀπειροκάλως, αἰς ὄλωσ καὶ τεθάρρηκας ἐξαπατῶν τὸν λαόν; Πρὸς ταῦτα ὁ μάρτυς, γενναῖόν τε καὶ ἀνδρῶδες πρὸς τε τὸν βασιλίαν καὶ τοὺς συμπαρόντας περιβλεψάμενος· Ἐγὼ, ἔφη, ὁ παρ' ὑμῶν εἰς θάνατον ἐκδοθεὶς, καὶ θάνατον οὕτω χαλεπὸν τε καὶ ἀφυκτον, αὐτὸς ἐγὼ νῦν μέσος ὑμῶν ἴστηκα, μάρτυς ἀπαράγραπτος τῆς τοῦ Χριστοῦ μου δυνάμεως· τὰς τε ἤδη μοι ἐπενεχθείσας βασάνους ἐν οὐδενὶ θέμενος, καὶ νῦν ἔτοιμος πρὸς πᾶν ἄλλο τὸ παρ' ὑμῶν ἐπαγομένον ὑποπτήξαι μηδέν. ὑμῖν δὲ πῶς ἔχει τὰ τῶν

(6) Idem ἀπιστίας, quod corrigo.

ἐπίδων, οἱ ματαίους εἰδώλους προσκείμενοι ; οὐδὲν ἄν κείτε καὶ ἑτέροις ἐπι ἀπωλείας ὑπόθεσις γίνεσθαι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι δεῖ μᾶλλον θεοὺς ὀνομάζοντας, ἀνθρώπους ἐν μίθαις, καὶ ἀσελγείαις, καὶ φόνοις τούτοις ζήσαντας, νυνὶ δὲ αἰωνίῳ πυρὶ δι' αἰῶνος τιμωρουμένους, ὃ καὶ τοὺς σεβομένους αὐτοὺς ἄπαντας περιμένει.

ΙΖ'. Θυμὸς πάλιν ἐπὶ τούτοις εἶχε τὸν τύραννον καὶ πάλιν ὁ καλὸς Γεώργιος ἐμαστίζετο, καὶ νεύροις βοεῖοις ἀνηλεῶς ἐκόπτετο ὁ δὲ ἐπ' αὐτοῖς οὕτω γενναίως δέχεται, ὡς ἐπ' αὐτῷ πεπληρωσθαι τὸ τοῦ θείου Δαυὶδ ἄ « Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνω. » Ἐπὶ πολὺ τοίνυν οὕτω μαστιζομένου, καὶ σφόδρα γενναίως πρὸς τὰς πληγὰς ἔχοντος, ὥστε τοὺς παίοντας μᾶλλον ἀποκαμῖν ἢ ἐκείνον, καὶ μέχρι βλεμματός ἐνδοσιμὸν τι καὶ μαλακὸν ὑποφθῆναι προσχῶν ὁ τύραννος οἶα καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἀποκαμῖν, καὶ τῆς τοῦ μάρτυρος ἠττάσθαι καρτερίας ὑποδεικνύμενος, Ἔως τίνος, ἔφη, τὴν ματαίαν ταύτην δημοσιεύων φιλοτιμίαν, πολλῶν σεαυτὸν οὐκ ἐγκαθῶν μόνον ἀποστειρεῖς, ἀλλὰ καὶ κακῶν ποιῆεις πρόξενον, ἡμῖν μὴ πείθεσθαι βουλόμενος ; Τούτῳ ὁ θεὸς ἀκούσας Γεώργιος, εἶθε μᾶλλον, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὑμεῖς ἐπίσθητέ μοι, καὶ σὺν ἡμῖν τὸν μόνον προσεκυνεῖτε Θεὸν ὃ καὶ αὐτὸς ζωὴ ἴσθιν ἀντικρυς, καὶ ζωὴν παρέχειν δυνάμενος. Τί γὰρ ἂν καὶ περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκροὺς ἐκείνος ταυτὶ τὰ παρ' ὑμῶν τιμῶμενα γνησίως καλῶν.

ΙΗ'. Τότε Μαγνέντιος, ὁ καὶ δευτέρων τιμῶν τῶν μετὰ Διοκλητιανὸν ἀξιοῦμενος, πρὸς οὓς τῷ βασιλεῖ κοινολογισάμενος, καὶ ἀνεθῆναι τῶν πληγῶν αἰτήσας τὸν μάρτυρα, ἐγγυτάτω τε αὐτοῦ παραστησάμενος Ἄλλὰ δὴ πάντως, ἔφη, Γεώργιε, εἰ βούλει τῷ σῶ ἡμᾶς πιστεῦσαι Θεῷ, ἔργον τι πρὸς πίστιν ἐχέγγυον ἐκιδείξασθαι (7), καὶ ἓνα τῆς ἐκ γειτόνων κειμένης σοροῦ τῶν νεκρῶν ἀναστῆσαι, οὐπερ γενομένου, οὐ δυσκόλως ἡμεῖς πρὸς τὴν σὴν θρησκείαν μεταταξόμεθα. Τοιαῦτα μὲν ὁ Μαγνέντιος, ἐργῶδῆς τι καὶ δυσάκουστον ἢ καὶ μᾶλλον ἀδύνατον τὸ παράπαν οἰόμενος τῷ μάρτυρι προταίνει εἰς πείραν, ἵν' ἐντεῦθεν εἰς ἡμῶν, οὐκ ἀλόγως τὰ τῆς ἡμετέρας διακωμωδήσῃ πιστεύω (ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, ὡς Παῦλος φησὶ ὁ θεὸς, μαρτία τοῖς ἀπολλυμένοις ἴσθι) ὁ δὲ οὕτω Γεώργιος ῥάδιον ἦν, ὡσπερ εἰ πτῆναι τῷ ἀετῶ τας ἐκίλευεν, ἢ νῆξασθαι τῷ δελφίνι, εἰ βούλει δὲ ὡσπερ εἰ καθεύδοντά τινα ἐκείνῳ ἐπέταττεν ἀνιστᾶν. ἦδει γὰρ ὅτι τῷ βουλήματι μόνῳ τὸ σύμπαν ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι, οὐδὲν ἂν ἐμποδίσει καὶ νεκροῖς ὁστέοις ἐμπνεῦσαι ζωὴν.

ΙΘ'. Εἰς γόνυ τοιγαροῦν κλιθεῖς, καὶ Θεῷ δούς τὴν εὐλαβῆ προσκύνησιν, ἔπειτα καὶ διαναστάς, καὶ ὀφθαλμοῦς, μετὰ τῶν αἰσθητῶν φημι καὶ τοὺς νοερῶς, εἰς ὕψος ἑπάρας, κάκεινον δεηθεὶς ὃν τοῖς εὐκαίτοις ἐδόξασι μέλει, καὶ οὐ τὴν ἀψευστον ἦδει ἐπαγγέλλαν, ὅτι δοξάσει δὴ καὶ αὐτὸς θεοπροπῶς τοὺς δοξάζοντας, ἓνα τῶν κειμένων νεκρῶν εὐθὺς ἐκίστασθαι ὡς πολλοὺς μὲν τῶν θασασμένων τοῦ τε κλήθους καὶ τοῦ στρατοῦ πιστεῦσαι, τὸν δὲ βασιλεῖα θυμῶσαι μὲν καὶ αὐτόν, γόητα δὲ κατὰ τὸ φανερόν ἐκαλίσαι τὸν Ἄγιον, καὶ εἰς φάντασμα θεῖναι τὸ

(7) An ἐτέγγυον, ut significet *fide dignum*, quomodo ἀεγγυῶν significat *fide jubeo*? sed ἀνέγγυος ex usu auctororum probatorum contrarium vi-

ditione vixerunt, nunc vero igne perenni per omne ævum usti, quod idem omnibus eorum asseclis imminet.

ἐξετασθέντας, καὶ τὸν μὲν βραχὺν τοῦτον βίον ἐπὶ XVII. Iratus de his tyrannus Georgium flagellari nervisque bovinis immaniter cædi jussit ; quam quidem pœnam vir sanctus cum omni patientia subiit, ut illud Davidis impleteret : « Congregata sunt super me flagella, et ignoravi. » Postquam ita verberibus male tractatus patientem tamen animum ostendisset, siquidem tortores magis quam ipse fatigaretur, quod facile erat videre, tyrannus ægre ferens se a martyris constantia superatum, Quousque, inquit, pertinacia tua continuabis non solum multis te bonis privare, sed mala multa in caput tuum ingerere ? His auditis, divus Georgius. Cur non potius, respondit, tu mihi obedis, unum Deum adorando, qui vita est et qui vitam dare potest ? qui honorem vivis ac mortuis debitum discernit ? ὡμῶν τιμῶμενα γνησίως καλῶν.

XVIII. Tum Magnentius, qui post Diocletianum secundas imperii partes gerebat, appropinquans huic persuasit, ut a martyre torquendo desisteret, et Georgium sic est allocutus, At, inquit, si vis nos Deo tuofidem habere, opus, saltem exhibe fide dignum, ac hominem qui in domo vicina mortuus jacet, expergefaciendo ; quod si feceris, nos Deum tuum sine mora pro vero habebimus. Magnentius hanc rem martyri ut difficilem aut potius plane impossibilem insinuat, materiam inde ludibrii contra sanctam nostram religionem sumpturus (verbum enim crucis, ut sanctus Paulus dicit, pereuntibus stultitia est). Res autem Georgio æque facilis erat effectu, ac si aquilæ volare, delphini natare præceperis, imo ac si dormienti alicui surgere intimaris. Probe enim sciebat, eum qui sola voluntate quæcunque vult, ex nihilo creare valet, sine difficultate, ossibus mortuis vitam insufflare posse.

XIX. Tum genibus flexis et invocato honoris causa Deo, oculos non corporis tantum, sed mentis ipsius sursum tollit, et carmine peculiari glorificat. haud nescius, veram illius promissionem quod rite se glorificantes glorificaturus esset. Unum tunc mortuorum in vitam revocat, quo facto multi e plebe et exercitu in Deum crediderunt ; imperator ipse autem, licet stupefactus, virum sanctum incantatorem, ipsumque factum incantationem appellavit. Quare Athanasium quemdam accersiri jussit, virum ob magicam artem clarum, qui veritati ludos detur significare, idemque quod *spurius, illegitimus, incertus*, ut docent communiter Lexicographi.

phantasticos substitueret; sed a martyre non minus falsi convictus est quam qui Moysis miraculis olim obstarentur. Hinc multi gentilium atque incantator ipse Athanasius, idolorum falsitate recognita, almæ pietatis luci se cum fiducia dediderunt. Qui omnes una cum eo quem Georgius ad vitam reducerat, tyranno jubente, capitis damnati sunt, Christi sigillo antea insigniti.

ειδώλων πλάνης έτοιμότατα καταγόντες, τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας θερμῶς προσέδραμον· οἱ, καὶ προσταγὴν οὕτω παρὰ τοῦ τυράννου, τὴν διὰ ξίφους δέχονται τελευταίην σὺν τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι, πρότερον τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα παρὰ τοῦ Ἁγίου δεξάμενοι.

XX. Idololatræ porro immoti his rebus in sensu abundabant suo, artes mælas exercendo. Miraculo enim peracto multum abfuit ut pietatem amplecterentur, ut auctorem miraculi cognoscere vellent; e contra veritatis sectatorem pessime tractabant, in carcerem rursus detrudendo. Sed Dei oses non gratiam quoque viro sancto impertitam cum ipso concluderunt. Multitudo enim credentium ibi convenit, et argento custodibus oblato id effecerunt ut sancti vultum aspicerent, gratiarumque multiplicium ipsi compotes fierent. Quicumque enim morbis laborarent, a propinquis ad carceris fores adducebantur, ubi sanitatem desideratam adipiscebantur. Inter quos Glycerius quidam, pauper rusticus, cum bos ei inter arandum periisset, ad sanctum accessit, fuisque plurimis lacrymis Georgium permovit. Sed qui opibus non dives, is pietate non pauper erat, quippe qui animum fertilem et pietatis semini recipiendo aptum gerebat (dictitabat enim, Christum hæc facere posse utpote solum verum Deum). Dixit ei igitur vir sanctus: Si credis, bovem tuum vivum reperies.

καὶ αὐτὸν εἶναι μόνον ἀληθῆ Θεόν· οὕτως ἐκείνος θῶν εὐρήσεις ζῶντα τὸν βούν.

XXI. Et cum revera reperiisset, ritu Judaico contempto, Samarita fit et therapeuta, qui inter eundem Deo gratias dicebat et fidem sanctam propagabat. Idcirco jam non, ut antea, in paupertate vivit, sed divitiæ ipsi magnæ et inalienabiles conceduntur. Non enim paucorum jugerum terræ dominus erat sed omnem paradisi possidebat; id autem quomodo, audi. Martyri qui ex carcere revertebatur obvii facti prævaricatores impii, cognitio quanto studio rebus Christianis faveret, comprehensum eum ad imperatorem ducunt; qui ne solita quidem interrogatione eum dignatus et rerum mutatarum causam investigandi minime cupidus, solo aurium iudicio finem causæ imponere gestiebat; ense enim sanctum brevi post plecti jussit. Sic igitur vitam finivit paupertatē gloriosam, morte cæterorum æmulatione digna, proprio suo sanguine baptizatus.

ζήλου μηδενὸς ἀξίος ὢν, τοῦ δετέλους ἀξιοζήλωτος, πισθείς.

(8) Acta omnia alia prius adducunt Athanasium quam agant de mortuo suscitato.

(9) Alluditur ad istud Evangelii, ubi ex decem

Ἀ γεγόνος. Δι' ἣν αἰτίαν καὶ Ἄθανάσιόν (8) τινα εἰς μέσον παραχθῆναι καλεῖται, δόξαν ὅτι πλείστην ἐκ γοητείας ἐαυτῷ περιτιθέμενον, ἀνατρέψει οὕτω ταῖς αὐτοῦ φαντασίας πειρώμενον τὴν ἀλήθειαν· ὅς οὐδὲν ἦτον εὐχερῶς ὑπὸ τοῦ μάρτυρος διαλέγθη, ἢ οἱ τῷ Μωϋσεῖ πρότερον ἀντιθαυματουργεῖν νομιζόμενοι. Ταύτητος καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτός οὗτος, ὁ τὴν γοητείαν πολὺ Ἄθανάσιος, τῆς εὐσεβείας θερμῶς προσέδραμον· οἱ, καὶ προσταγὴν οὕτω παρὰ τοῦ τυράννου, τὴν διὰ ξίφους δέχονται τελευταίην σὺν τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι, πρότερον

Κ'. Οἱ δὲ τῶν εἰδώλων θεραπευταὶ ἀσάλευτοι μάλλον ἦσαν καὶ αὐτοὶ διαφερόντως εἰς κακίαν· δέον γὰρ τοῦ θαύματος γενομένου μεταμαθεῖν τὴν εὐσεβίαν· δέον, τίς ὁ ποιῶν ταῦτα, μαθεῖν. Οἱ δὲ οὐ γινώσκοντες μᾶλλον οὐδαμῶς ἔσπευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς ἀληθείας προσκυνητὴν κακῶς ἠμίθεον, καὶ τῆ εἰρηκτῆ πάλιν οἱ θεομισεῖς ἐπέκλειον. Πλήν ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐπομένην αὐτῷ χάριν οὐμενοῦν συγκατέκλειον· τὸ γὰρ πλῆθος τῶν πιστευσάντων ἐπέκλειον, καὶ τοὺς φυλάττοντας εὐ ἐπερχόμενον, ὄντιον τε καὶ χρημάτων ποιούμενον τὴν τοῦ μάρτυρος ὄψιν, πολυτίμων αὐτοὶ χαρίτων ἀτεχνῶς ἀπέλαβον· ὅσοι γὰρ ἦσαν ὁμιλοῦντες νόσοις, οὗτοι παρὰ τῶν προσκυνόντων εἰς τὴν εἰρηκτὴν ἦγοντο, καὶ ἡς εἶδοντο ὑγείας οὐ διεμαρτάνον. Μεθ' ὧν καὶ Γλυκερίος τις πένης καὶ ἀγροίκος, ἄρτι τοῦ βοῦς αὐτῷ περὶ τὴν ἀροσίαν πεσόντος, προσελθὼν ἐκείνος τῷ μάρτυρι, καὶ δάκρυα θύου, ἄπερ εἶχε καὶ οἷς τὸν Ἁγίον μᾶλλον καμφθῆσθαι ἠλπισεν, εἶτα καὶ περὶ τὴν εὐσεβίαν οὐ πένης ἀναφανείς, ἀλλὰ ψυχὴν ἔχων εὐγείων καὶ σπέρματα δέξασθαι τῆς εὐσεβείας ἐπιτηδείαν (εἶρηκε γὰρ πιστεύειν δύνασθαι ταῦτα τὸν Χριστὸν ποιεῖν, ἔχων, ἤκουε παρὰ τοῦ Ἁγίου· Εἰ πιστεύεις, ἀπέ-

ΚΑ'. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἀπελθὼν οὕτως εἴρε, τὸ τῶν Ἰουδαίων μισήσας (9), Σαμαρείτης ἐν τούτῳ γίνεται, καὶ πρὸς τὸν θεραπευτὴν ἐπανέρχεται· καὶ τοὺς μὲν πόδας ἢ πορεία εἶχε, τὰ χεῖλη δὲ ἢ εὐχαριστία, καὶ ἡ τῆς ὑγίους πίστεως ἀνακήρυξις. Λιὰ ταῦτα γοῦν οὐδὲ ἀφίσταται, ὡς τὸ πρότερον τὴν πενίαν σύνεικον ἔχειν, ἀλλὰ πλοῦτος αὐτῷ δίδεται πολὺς τε καὶ ἄσυλος· καὶ γὰρ οὐκέτι πλείθρων ὀλίγων γῆς κύριος ἦν, ἀλλ' ὅλον κληρονομεῖ τὸν παράδεισον· καὶ ὅπως, ὄρα μαθεῖν. Ἐπανελθόντι τῆς εἰρηκτῆς καὶ τοῦ μάρτυρος, ἐντυχόντες οἱ τῆς ἀσεβείας ὑπουργοὶ δραστηκότατοι, καὶ μαθόντες ὅπως τὰ Χριστιανῶν ἐπρέσβευε τε καὶ διαρρήθην ἐκέρυττε, συλλαβόντες ἄγρονσι πρὸς τὸν βασιλεῖα· καὶ ὅς, οὐδὲ τῆς συνήθους ἐρωτήσεως ἀξιώσας, οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἀναγνοῦς τῆς μεταβολῆς, έτοιμος ἦν περὶ τὴν τῶν ἀκουσθέντων τομὴν καὶ ἀπότομος· ἔειπε γὰρ ἐκείνου παραχρημα κατακοπήναι. Καὶ οὕτω τελειοῦται, τῆς μὲν πενίας μάρτυρος γεγωνῶς σχεδίου καὶ τῷ οικείῳ αἵματι βα-

leprosis mundatis, quorum novem supponuntur fuisse Judæi, Samaritanus solus rediit, ad beneficium a Salvatore receptum agnoscendum.

ΚΒ'. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς πολὺ τι πλῆθος ἐν Α τῇ φυλακῇ τῷ μάρτυρι προσιὸν ὅσαι ὥραι τῇ εὐσεβείᾳ προστίθενται, οὐκ ἀνεκτῶς ἔσχεν· ἀλλὰ τὸν Ἅγιον μετακαλεσάμενος, ὀργίως μὲν ἔτι καὶ αὐστηρῶς, οὐδαμῶς· ἀλλὰ τῆς λευτῆς μὴ ἐξικνουμένης, καὶ τὴν ἀλωπεῆν προστίθει, καὶ τὸ πικρὸν καὶ ἀκότομον ὑπὸ προσχίματι καλύψας φιλανθρωπίας, πρῶτος καλὴν ὑπέρχεται καὶ ἠπίως· Νῆ τοὺς θεοὺς, εἰρακῶς, εἰ μου ἀκούσης, Γεώργιε, καὶ προσελθὼν θύσης, ἀγαθῶν ἀγαθὰ εὐρήσεις, καὶ χρημάτων μὲν κύριος ἔσῃ συγχῶν, πρῶτον δὲ σου μεθ' ἡμᾶς ἕτερον εἰς τιμὴν οὐχ ἔξεις· Κήθουμι γὰρ σου καὶ τῆς εὐγνωστῆς ὥρας, καὶ τῆς νεότητος οἴκτεον ἔχω πολὺν, καὶ βούλομαι σε ζῆν μᾶλλον ἢ θανάτῳ διασφραθῆναι πικρῷ. Οὕτως εἶπεν ὁ βασιλεὺς, Μαγνητικῶ τῷ φίλῳ πεισθεὶς, εἰρηκότι τὴν ἐσχάτην ταύτην πρὸς τὸν Ἅγιον ὁμιλίαν, ὡς οἶόν τι θεραπευτικὴν Β ποιήσασθαι. Ὁ δὲ μάρτυς εὐπρόσωπον ὡσπερ τὴν ἀκαλογίαν ἐνταῦθεν εὐρών· Εἰ πρῶτον, ἔφη, ταῦτα ἔλεγες, εἶχον ἂν καὶ χάρων οἱ λόγοι· νῦν δὲ μετατοσκάτας αἰκίας, εἶπερ δὴ καὶ πεισθείημεν, τί ἂν ποιῶν ἀντιμετρήσεις τὰ λυπηρὰ; Τοῦτο ἐκεῖνος, ὡς ἱρμακῶν τι σὺν ἡδονῇ μάλιστα διαρκάσας, ἄτε δὴ καὶ ἀκίδικα τινὰ τοῦ πεισθῆσασθαι ὑποφαίνων, Ὡς πατρι, ἔφη, τέκνον φιλούμενον, ταῦτά μοι ἄφες, καὶ προσελθὼν θυσίαν προσέτευχε τοῖς θεοῖς· οὕτω γὰρ ἐκεῖνους τε εὐμενεῖς ἔξεις, καὶ σεαυτῷ τὰ κάλλιστα προξενήσεις. Καὶ ὁ μάρτυς, Εἰ τοῦτό σοι, ἔφη, κατὰ γνώμην, ὦ βασιλεῦ, ὥρα πρὸς θεοὺς ἀπίναί.

ΚΓ'. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Διοκλητιανὸς ἤκουσε, προστέγματος εὐθὺς πανταχόσε διέθει εἰς τὸ ἱερόν ἀπαντας αὐτῷ συνιέναι, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει καὶ ὅσοι τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν, ὑπόλαμπρον ἐφωρῶντο τῷ κήρυκι, ὅτι Γεώργιος, ὁ ἐν Γαλιλαίοις περιβλεπτός, Ἀπόλλωνι προσέρχεται θύσων. Παραχρῆμα γοῦν πάντες Ἕλληνας κρότοις καὶ καιᾶσιν ἐσυφρακνόμενοι, βασιλέα τε καὶ τὸν ἐκεῖνου θεὸν Ἀπόλλωνα νικητὴν κηφύμου. Ἐπεὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ ἐπὶ τὸς ἦσαν, σιωπῆς γενομένης, προσχῶν ὁ Ἅγιος τῷ ἀγάλματι, ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦν, καὶ πρὸς αὐτὸ βλέψας, Σὺ εἰ θεός; ἔφη, καὶ σὶ δεῖ προσκυνεῖν ἀνθρώπους; Τὸ δὲ ἐνοικουῦν αὐτίκα πνεῦμα, ὡσπερ τῷ τοῦ Ἁγίου φέδῳ καταπειθῆς γενομένου, καίτοι φιλοφειδῆς ὢν, ἄκον ἐκήρυττεν τὴν ἀλήθειαν· Οὐκ εἰμι ἐγὼ θεός λέγων, ὡσπερ οὐδὲ οἱ σὺν ἡμοῖς τὸν καὶν οἰκοῦντες, ἀλλ' εἰς ἀληθείας ὁ Χριστός. Εἶτα ὁ μάρτυς, Καὶ εἰ μὴ ἔστε θεοί, ἔφη, τί καθόντες, ἀνθρώπους ἐξεκατᾶτε ὡς θεοῖς προσέχευ ὑμῖν; πῶς δὲ καὶ ὑπομείναι ὄλωσ ὑμεῖς τεθαρρήκατε, ἡμοῦ ἐνταῦθα παρόντος τοῦ δεύλου Χριστοῦ; Οὕτως εἰπόντος τοῦ μάρτυρος, καὶ ὡσπερ τι ἄμαχον ὄπλον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον αὐτοῖς ἐπισείσαντος, τάρραχος εὐθὺς ἠκούετο, καὶ βοή καὶ θρήνος ἐκ τοῦ ἱεροῦ, δρακετευόντων τῶν δαιμονίων· αὐτὰ τε τὰ εἰδῶλα ὡσπερ ὑπὸ τινος κραταιᾶς χειρὸς κατασπώμενα, ἕτερον τῷ ἑτέρῳ συγκατακίπτον ἐφέρετο, καὶ εἰς χοῦν ἐλεπτύετο.

ΚΔ'. Τί τὸ ἐπὶ τούτοις; Ἀθυμία μὲν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἶχε πολλή· εὐφροσύνη δὲ τοὺς πιστοὺς ἀρρήτος, καὶ μᾶλλον ἐδεδαιούντο πρὸς τὴν ἰδέσθαι· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἢ βασιλεῖς Ἀλεξάνδρα, ἢ καὶ μείζωνος παρρησίας ἐνθεν ὑποπλη-

XXII. Ubi imperator adivit, martyrem a multitudine in carcere obsideri ac fidem mutare, iræ impatiens, virum sanctum arcessivit pelli leoninæ vulpinam superaddens, et mansuetudinem quam intus nequaquam sentiebat, simulans dulce ac suaviter : Per deos, inquit, si me audis, Georgi, et diis sacrificas, summum bonorum obtinebis, opes magnas nancisceris ac secundos in imperio, præter me, honores adipisceris. Miseret enim me tui et pulchritudinis tuæ et adolescentiæ teneræ, ac vivere te quam acerba morte perire malo. Talia locutus est imperator, instigante amico Magnentio, affirmante, hac ratione virum sanctum subigendum fore. Georgius vero gratanter audita ista propositione, Si prius, dixit, talia enuntiavisses, deliberandi locus fuisset. Nunc autem, si post tot tantaque tormenta te audirem, quomodo me eorum quæ perpessus sum, oblivisci doceres? Imperator in lucro ponens viri sancti conversionem, quam se obtenturum sperabat, Ne succenseas mihi, inquit, qui te sicut pater filium dilectum complector; diis autem sacrificas. Sic enim illos propitios habebis, et ipse optima quæque acquires. Ad hæc martyr : Si hæc, o rex, inquit, tua sententia est, jam ad deos est confugiendum.

XXIII. His auditis Diocletianus edicto magistratus populum ac milites omnes in templo adesse per præconem jussit, siquidem Georgius, Galilæus bene notus, Apollini sacrificaturus adforet. Ex templo gentiles carminibus et hymnis gaudium manifestando imperatorem et deum ipsius Apollinem laudibus efferunt. Postquam omnes templum ingressi essent, silentio facto, Georgius Apollinis statuam conspicatus : Tu deus es, inquit, et ab hominibus adorari præsumis? Tum confessim malus dæmon inclusus, utpote sancti metu percussus, alioquin mendax, hoc tamen loco, licet invitus, verum enuntiavit : Non sum deus, dicens, neque qui mecum hocce templum incolunt, sed unus Christus. Tum martyr, vos igitur, qui dii non estis, cur homines decipitis, inquit, pro diis haberi præsumentes? Qui fit ut me servo Christi præsentem huic fraudi non renuntietis? Hæc cum dixisset martyr, et omnibus qui aderant, crucis signum sicut telum irresistibile injecisset, tumultus clamore et gemitu mistus auditus est dæmonum simul aufugientium; idola vero ipsa, quasi manu forti correpta communi ruina in pulverem redacta jacebant.

XIV. Quid postea? Desperatio magna imperatorem, et qui cum eo erant, tenebat; fideles autem gaudium ineffabile in fide confirmabat, inter quos Alexandra imperatrix, quæ inde audacior facta idolis non parum irrisit. Iratus jam tum imperator

cum fidelium turbam vidisset amplius in fide confirmatorum, priori lenitate exuta, integrum Diocletianum ostendit, et torve intuens martyrem : Talibus, inquit, sacrificiis, sceleste, deos sospitatores te adoratum esse, tales iis gratias relaturum annuntiasti ? Sed non diu exsultabis ; non diu diis invictis irridebis ; nullum ex incantamentis fructum metes. Cui martyr cum multa modestia ac prudentia, Nemo, inquit, mendacii me arguet ; semper enim inde a principio eandem sententiam conservare studui, id est Deo servire et ut S. Paulus scribit, hostiam viventem, sanctam et placentem offerre. Quid ? nonne res ipsæ clamant quod ea quæ vos adoratis, error et mendacia sunt et duntaxat nomina sine re ?

Ἰσπευσα, τὸ δὲ ἐστὶ τῶ ἑμῶ μόνον λατρεύειν Θεῶν, καὶ αὐτῶ ζῶσαν ἅγιαν τε καὶ εὐάρεστον (ὡς Παῦλος ὁ θεὸς φησὶ) προσφέρειν θυσίαν. Τί δέ ; οὐχὶ καὶ αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, ὅτι τὰ παρ' ὑμῶν προσκυνούμενα πλάνη καὶ ψεῦδος ἐστὶ, καὶ ὀνόματα μόνον πραγμάτων ἔρημα ;

XXV. Omnia deinde in vanum abire videns tyrannus prioribus tormentis ulteriora adiacere noluit, periculum enim erat ne ipse risui foret, martyr autem, spreto quibuscunque tormentis, gloriosior fieret, sententiam contra eum tulit sic dicendo : Georgius vanæ Christianorum gloriæ sectator pertinax, deorum autem salutiferorum contemptor, qui nec minis nec promissis cedere scit, imo qui Alexandram quoque imperatricem ad eadem deduxit, cum hac ipsa capite plectatur. Post hanc sententiam, quibus id imperatum erat, eos comprehensos extra urbem ad supplicii locum deduxerunt. Imperatrix autem Alexandra viam tenens et in memoriam Deum revocans, tota in precibus, id quod laborum motus et oculorum sursum directio satis indicabant, antequam eo pervenerit, illius iudicio, cujus iudicia abyssus, humi prostrata, piam animam exhalavit.

(ὡς ἢ τε τῶν χειλῶν αὐτῆς κίνησις ἐδήλου καὶ ἡ τόπον καταλαβεῖν, τοῦ παντός κριναντος ἀπορρήτως τῆ γῆ, τὴν ἅγιαν αὐτῆς ἀφῆκε ψυχὴν.

XXVI. Georgius porro, Christi martyr, cum ad locum supplicii pervenisset, a carnificibus ut sepaulisper relaxarent petiit ; quod cum obtinisset ab hostibus, ad orandum conversus, sublatis oclum versus oculis, Mi Deus, de profundo cordis exclamavit, cujus sum inde a nativitate, in quem speravi, cui confisus ad hoc me certamen accinxi, o spes dulcis, promissio vera, sanctarum amorinsons animarum, cujus benignitati corda nostra confidunt ; qui animi desiderii, antequam exprimantur satisfacit, fortifica me ad hocce certamen quod pro nomine tuo aggressus sum, et recipe animam meam, et contra dæmones aërios malos præmunitam iis quos ab omni tempore dilexisti, adnumera : Ignosce, quæso, Domine, quæ per ignorantiam contra me fecerunt, eosque qui te vere cognoscant dignos redde ; quia benedictus es in sæcula.

τῶ λαῶ τούτῳ, Δέσποτα, ὅσα κατὰ ἀγνοίαν εἰς ἐμὲ δειπράξαντο, καὶ ἀξίους αὐτοὺς τῆς ἐπιγνώσεώς σου τῆς ἀληθοῦς παρασκευάσασον, ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἀσθεῖσα, πολλῶ τῶ κατὰ τῶν εἰδώλων ἐνετῦρα γέλωτι. Ὁργῆ τοίνυν ὁ βασιλεὺς κατάσχετος γεγονώς, ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ τῶν πιστῶν πλήθη ὁρῶν, ἔτι μᾶλλον πρὸς θεοσίβειαν ἐπισταριζόμενα, τὸ μὲν ἐπίχριστον ἐκείνο χρηστὸν ἀποδύεται, αὐτὸν δὲ φανερώς ἐκείνον τὸν Διοκλητιανὸν ἐπιδείκνυσι. Καὶ δριμύ τι καὶ μανικὸν ἐμβλέψας τῶ μάρτυρι, τοιαύταις, ἔφη, θυσίαις, ὧ κακῶς ἀπολλύμενε, τοὺς σωτήρας ἐπαγγελίῳ τιμῆσαι θεοὺς ; τοιαύταις χάρισι δεξιώσασθαι ; Ἄλλ' οὐ μὲν οὖν οὐκ ἐπὶ πολὺ χαιρήσεις, οὐδὲ τῶν ἀηττήτων καταμωκῆση θεῶν οὐχ οὕτω ταῖς γοηταῖς ἰσχύσεις. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς, μετὰ πολλοῦ τοῦ εὐκόσμου καὶ συνετοῦ, Ἐγὼ, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, παρ' οὐδὲ ἀλίσκομαι ψεύδος εἰπῶν, ἀλλ' ὅτι μοι πρόθεσις ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο καὶ εἰς δεῦρο φυλάξειν

ΚΕ'. Ἀπέικε τοῖς ὄλοις ὁ τύραννος, καὶ περιττὸν εἶναι καὶ ἀνόητον ἠγησάμενος, τὸ ἐπὶ ταῖς πρώην πολλαῖς καὶ χαλεπαῖς τιμωρίαις ἔτι καὶ ἐτέρας ἐπινοεῖν (κινδυνεύσει γὰρ ἀντικρυς αὐτὸς μὲν εἰσχύνην ὀφλεῖν καὶ οὐδὲν ἀνέειν τῶν κολάσεων γινόμενων, ὁ μάρτυς δὲ λαμπρότερος ἐπιδείκνυσθαι), δίδωσι τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆρον εἰρηκῶς οὕτω Γεώργιος, ὁ τῆς ματαίας μὲν τῶν Χριστιανῶν δόξης ἔκτοπος ἱραστός, τῶν σωτήρων δὲ θεῶν καταφρονητής, καὶ μᾶτε δεῖνῶν ἐπαγγελίαις μᾶτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις μεταθεῖσθαι πεισθεῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλιδα μᾶλλον Ἄλεξάνδραν παρακρουσάμενος, τὸν διὰ ξίφους σὺν αὐτῇ θάνατον ὑποστήτω. Τοιαύτης δοθείσης τῆς ἀποφάσεως, οἱ πρὸς ταῦτα διακονεῖν ὑποτεταγμένοι, παραλαβόντες αὐτοὺς, ἔξω που τῆς πόλεως, πρὸς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον, ἐχώρουν. Ἄλλ' ἡ βασιλις Ἄλεξάνδρα, τῆς ὁδοῦ μὲν ἐχομένη, Θεοῦ δὲ μνήμην κατὰ καιρὸν ποιουμένη, καὶ ὄλην αὐτὴν εἰς εὐχὴν τρέψασα τὸν ὀφθαλμῶν εἰς οὐρανὸν ἔπαρσις), πρὸ τοῦ τὸν οὐ τὰ κρίματα ἀβυσσος πολλὰ, ἐπικατακλιθεῖσα

ΚΖ'. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γεώργιος, ἦδη πρὸς τῶ τόπῳ γενόμενος, μικρὸν ἀνεθῆναι τοὺς θαμίους ἤξιον, τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην χάριν παρ' ἐχθρῶν αἰτησάμενος· καὶ ταύτης τυχῶν, εἰς εὐχὴν τε ἑαυτὸν συντείνας, καὶ τὸ δμμα διάρας εἰς οὐρανὸν, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκ βάθους ἀνέκραξε τῆς καρδίας, ἐφ' ὃν ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ἐφ' ὃ καὶ θαρρήσας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀπεδυσάμην, ἡ γλυκεῖα ἐλπίς, ἡ ἀψευδὴς ἐπαγγελία, ὁ τῶν ἱερῶν ψυχῶν ἔρωσ ἀπαθῆς, οὐ καὶ τῆ ἑτοιμασίᾳ τῶν καρδιῶν ἡμῶν προσέχει τὸ οὐς, ὅς καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων αἰτήσεων τὴν ἐπιθυμίαν παρέχεις τῶν καρδιῶν αὐτὸς με ἐνίσχυσον μέχρι τέλους τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὃν ὑπὲρ τῆς σῆς ὑπέβηθον ὁμολογίας, διενεγκεῖν, καὶ πρόσδεξαι μου τὴν ψυχὴν, καὶ ἀνωτέραν αὐτὴν τῶν πονηρῶν τε καὶ ἀερῶν φυλάξας πνευμάτων, τοῖς ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαριστήσασαι συναριθμήσον· ἀφες δὲ δειπράξαντο, καὶ ἀξίους αὐτοὺς τῆς ἐπιγνώσεώς σου

ΚΖ. Εἶτα μετὰ τὴν εὐχὴν εἰς γόνυ κλιθεὶς, καὶ τὸν αὐχένα διατείνας, τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸ στέφος εἰδέχεται, τὸ μὲν ὑπὸ τῶν μισούντων τὴν ἀλήθειαν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τοῦ ἀθλητῆς στεφανοῦντος τῆς εὐσεβείας, ὃ καὶ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ψυχὴν παρετίθει, τρίτη ἐπὶ εἰκαδὶ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ἄγοντος, τὸν δρόμον τελήσας, τὴν πίστιν τηρήσας, ἀριστεὺς δὲ τως γενναῖος ἀναφανείς, λαμπρότερον τε κατὰ τῆς πλάνης ἢ κατὰ τῶν πολεμίων ἀναστήσας τὸ τρόπαιον· διὰ τοῦτο καὶ στέφανον εἴληψε, οὐ φθαρτὸν τινα καὶ δεξιᾶς φθαρτῆς προτεινόμενον, ἀλλ' ἀφθαρτον ἐξ ἀφθάρτου, ἧς οὐ στεφανούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ συμμαχούσης ἐπειράθη τὸ πρότερον, καὶ τῶν ἀγῶνων αὐτῷ συναφαπτομένης. Χριστοῦ γὰρ ἐστὶν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

XXVII. Denique post preces dictas humi procumbens, collo extenso, gladium et coronam una recipit, illum quidem a veritatis osoribus, hanc ab eo qui pietatis athletas coronat, cui etiam sanctam suam animam tradidit die 23 Aprilis, postquam cursum finierat, fidem servarat et nobilis antesignanus factus, vexillum contra errorem potius quam contra hostes portaverat. Hanc ob causam etiam coronam nactus est non marcescibilem, sed perennem, et quam jam in prioribus certaminibus sociam ac popugnatricem habuerat. Christo enim potestas et gloria cum Patre principio carente et Spiritu vivifico nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

MARTYRIUM

SANCTI MARCI APOSTOLI

ET EVANGELISTÆ

(Latine apud Surium ad diem 25 Aprilis. Græca nunc primum prodeunt ex cod. Reg. Paris. 881, sæc. XI. Edit. Patr.)

I. Tempore illo, cum apostoli per omnem orbem terrarum dispersi essent, divina voluntate factum est, ut vir sanctissimus Marcus in Ægypti regionem adiret. Evangelistam hunc esse, sancti apostolicæ Ecclesiæ canones constituerunt, eo quod primus ipse in tota Ægypti regione, Libya, Marmarica, Ammonica et Pentapoli, Christi Evangelium quod scripserat, et ejus ad nos adventum prædicavit. Erat enim tota illa regio hominibus referta: qui cum essent corde incircumciso et durissimo, idolis serviebant, pleni omni impuritate, et impurorum spirituum cultores. Per omnes enim urbes ac provincias, templa et lucos constituerunt. Siderum etiam eventa et magicæ artes, omnisque dæmonum facultas apud eos exercebatur, quam Dominus Jesus, cum in eam regionem ivisset, dissolvendam atque evertendam præmonstravit.

II. Cum igitur divinus evangelista Marcus in Cyrenen urbem Pentapolis venisset, et cæleste Christi regnum prædicasset, et apud eos miracula ingentia fecisset (ægroto enim curavit, leproso mundos reddidit, ac divinæ gratiæ verbo impuros et feroces spiritus ejecit), multi per eum crediderunt in Dominum Jesum Christum, et fecerunt, ut eorum simulacra in terram dejicerentur: qui et baptisate illuminati sunt in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Amen. Illic igitur per sanctum Spiritum ei revelatum fuit, ut ad Pharitem Alexandriam abiret, et bonam Dei sementem illic spargeret. Itaque beatus evangelista Marcus ad stadium, tanquam generosus et fortis athleta, prompto animo gradiebatur. Cumque fratres ipsos salutasset, Dominus, inquit, meus mihi dixit, ut ad urbem Alexandriam proficiscar. Fratres autem eoque illum deduxerunt, quoad in navigium ingressus est. Cumque panis buccellam degustassent, bene illi precantes, eumque deducentes, sic dicebant: Dominus Jesus Christus prosperum faciat iter tuum.

A. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τῶν ἀποστόλων διαμερισθέντων κατὰ τὴν πᾶσαν οἰκουμένην, ἔλαχε τὸν ἀγιωτάτον Μάρκον ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον χώρα ἑλευθέρῳ βουλήσει, ὄθεν καὶ εὐαγγελιστὴν αὐτὸν ἐθέσπισαν οἱ μακάριοι κανόνες τῆς ἀγίας καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ Αἰγύπτῳ χώρα, Λιβύῃ τε καὶ Μαρμαρικῇ, Ἀμμωνιακῇ καὶ Πενταπόλει, κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας. Ἦν γὰρ πᾶσα ἡ γῆ αὐτῆ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ εἰδωλόλατραι, μεστοὶ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων σεβασταὶ· κατὰ πᾶσαν γὰρ οἰκίαν, καὶ ἀμφοδόν, καὶ ἑπαρχίαν, σηκούς καὶ τεμένη κατασκευάζοντο· ἀποτελέσματά τε, καὶ γοητεῖαι, καὶ πᾶσα δύναμις ἐρηγορητικῆ. Μᾶλλον δὲ δαιμονικῆ ἦν ἐν αὐτοῖς, ἦν ἐπιδημήσας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατέλυσε καὶ ἀπόλωσεν.

B. Τοῦ οὖν θεοσεβίου εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ἐν Κυρήνῃ τῆς Πενταπόλεως κατανήσαντος, καὶ λαλήσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, καὶ ποιήσαντος εἰς αὐτοὺς τὰ παράδοξα θαύματα (ἀσθενούντας ἐθεράπευσε, λεπρούς ἐκαθάρισε καὶ πνεύματα χαλεπὰ ἐξέβαλε τῷ λόγῳ τῆς χάριτος), πολλοὶ πιστεύσαντες δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐποίησαν τὰ εἰδωλα αὐτῶν χαμαιριφῆ, ἐφωτίσθησάν τε βαπτισθέντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκεῖ οὖν ἀπεκαλύφθη αὐτῷ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν Φαρίτην Ἀλεξανδρείαν ἀναπελθεῖν καὶ τὸ καλὸν σπέρμα τοῦ Θεοῦ κατασπεῖραι. Ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὡς γενναῖος ἀθλητῆς, ἐπὶ τὸ σκάμμα προθύμως ἐβάδιζε καὶ ἀσπασάμενος τοὺς ἀδελφούς εἶπεν. Ὁ Κύριός μου ἐλάλησε πρὸς με, ὅπως πορευθῶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν πόλιν. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ προσέπεμπον αὐτὸν ἕως τοῦ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον· καὶ γυσσάμενοι ψωμὸν αὐτοῦ προσέπεμπον αὐτὸν λέγοντες· Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εὐδοῶσι τὴν ὁδὸν σου.

Γ'. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ εἰς Ἀ τὴν Ἀλεξάνδρειαν παρεγένετο καὶ τοῦ πλοίου ἀποβάς ἦλθεν εἰς τινα τόπον καλούμενον Μένδιον. Αὐτοῦ τὴν πύλην εἰσελθόντος τῆς πόλεως, εὐθὺς τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ διαβρέγη. Ὁ δὲ μακάριος ἀπόστολος γνοὺς ἔφη· Ὅντως ἡ ὁδὸς εὐλυτος. Παλαιοράφον δὲ θεασάμενος ἐπέδωκεν αὐτῷ τὸ ὑπόδημα· τὸ ῥάφος τῷ ὀπητιῷ ἐπληξεν αὐτοῦ τὴν ἀριστεράν χεῖρα καὶ φησὶν· Εἰς Θεός. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος ἀκούσας. Εἰς Θεός, ἔφη ἐν ἑαυτῷ γελάσας. Εὐώδωσε Κύριος τὴν ὁδόν μου. Καὶ πτύσας χαμαὶ, ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος καὶ ἐπέχρισε τὴν χεῖρα τοῦ ἀνδρός λέγων· Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἴσθι ὑγιής. Καὶ εὐθὺς ἰάθη ἡ χεὶρ τοῦ ἀνδρός. Ὁ δὲ παλαιοράφος ἰστορήσας τὴν δύναμιν τοῦ ἀνδρός, καὶ τὴν ἰατρικὴν τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀσκητικὸν σχῆμα, εἶπε αὐτῷ· Δέομαι σου, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, δεῦρο καταλύσον σήμερον εἰς τὸν οἶκον τοῦ καιδός σου, καὶ φρυγώμεθα ἡμῶν ψωμὸν ἄρτου, ὅτε ἐπιτασας ἔσως μετ' ἐμοῦ σήμερον. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος πειχωρῆς γενόμενος ἔφη· Ὁ Κύριος δάψοι ἄρτον ζωῆς ἐπουρανίου. Ὁ δὲ ἄνθρωπος παρεδιάσκατο τὸν ἀπόστολον καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ χαίρων.

Δ'. Εἰσελθὼν δὲ ὁ μακάριος Μάρκος εἶπεν· Εὐλόγια Κυρίου ὦδε· εὐξόμεθα, ἀδελφοί. Καὶ ἠξήσαντο ἅμα, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἀνεκλήθησαν. Ὡς δὲ ἠγαθύνθησαν, εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Πάτερ, τί ἄρα, καλῶσι, τίς εἶ καὶ πόθεν ὁ λόγος οὗτος ὁ δυνατός ἐν σοί; Εἶπε δὲ ὁ ἅγιος Μάρκος· Ἐγὼ δούλος εἰμι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶπε δὲ ὁ ἄνθρωπος· Ἐβουλόμην αὐτὸν ἰδεῖν. Εἶπε δὲ ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Μάρκος· Ἐγὼ σοὶ αὐτὸν δεκνύω. Καὶ ἤρξατο ὁ ἅγιος Μάρκος ἄρχην ποιῆσαι τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, Υἱοῦ Ἀβραάμ, καὶ δεκνύειν αὐτῷ τὰ περὶ τῶν προφητῶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶπε· Δέομαι, κύριε, ἐγὼ γραφὰς ἄσπερ σὺ λέγεις, οὐδέποτε ἤκουσα, ἀλλ' Ἰλιάδα καὶ Ὀδυσσεΐαδα, καὶ ὅσα σοφίζονται οἱ τῶν Αἰγυπτίων παῖδες. Τότε ὁ ἅγιος Μάρκος εὐαγγελίζεσθαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν καὶ δεκνύειν αὐτῷ ὅτι ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. Ἐκίστευσε δὲ ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου λεγομένων σημείων καὶ τεράτων, καὶ ἐφωτίσθη αὐτός, καὶ ὅλος ὁ οἶκος αὐτοῦ, καὶ πολὺ πλῆθος τοῦ τόπου ἐκείνου. Ἦν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἰατροῦ· που ἐκείνου Ἀνανίας.

Ε'. Ὡς δὲ ὄχλος ἐγένετο τῶν πιστευόντων ἐπὶ τὸν Κύριον, ἤκουσαν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, ὅτι Γαλιλαῖός τις παρεγένετο ἐνταῦθα, καὶ ἀνατρέπει τὰς τῶν θῶν θυσίας, καὶ κωλύει αὐτῶν τὰς θρησκείας, καὶ ἐξήτειν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ ἰθὺς αὐτῷ ἐνδραπέδω. Ἐπεγνοὺς δὲ ὁ ἅγιος Μάρκος τὰς ἐπιβουλὰς

¹ Matth. 1, 1, 2.

(¹) Anno 45 venit Alexandriam. Vide Euseb. in Chron. Baron. an 45.

III. Beatus vero Marcus postridie Alexandriam venit (1). Cumque descendisset e navi, adiit locum quemdam, qui vocabatur Mendion. Cum autem ejus urbis portam ingressus esset, statim ipsius calceamentum dissolutum fuit. Quod beatus apostolus intelligens: Vere, inquit, via hæc expedita et facilis est. Visoque veterum calceamentorum sutore, calceamentum reficiendum ei tradidit. Ille vero calceamentorum sutor subula sinistram manum suam percussit, et continuo clamavit: Unus Deus est. Id cum beatus Marcus audivisset, secum cogitans ac ridens dixit: Prosperum fecit Dominus iter meum. Cumque in humum despussit, ex ipso sputo lutum confecit, et ejus viri manum illinens: In nomine, inquit, Jesu Christi viventis in sæcula, esto sanus; ac statim ejus viri manus sanata est. Sutor autem ille cum apostoli Marci potentiam, et orationis efficacitatem, habitumque virtutis exercitationi convenientem animadvertisset: Precor, inquit, te, homo Dei, ut venias hodie et divertas ad domum servi tui, ut simul pane vescamur, quoniam misericordia hodie me persecutus fuisti. Beatus apostolus Marcus ea re valde lætatus: Dominus, inquit, dabit tibi panem vitæ cœlestis. Homo igitur ille valde hilaris, coegit apostolum domum suam divertere.

IV. Quam cum beatus Marcus introivisset: Benedictio, inquit, Domini hic sit. Precemur Deum, fratres. Ac simul precati sunt, et post preces accubuerunt. Ut vero benigne se vicissim acceperunt, dixit homo ille: Pater, obsecro te, quis es? Et undenam oratio ista tam potens in te profecta est? Cui sanctus Marcus dixit: Ego servus sum Domini Jesu Christi, Filii Dei. Vellem, inquit ille, Deum videre. Tum sanctus Marcus: Illum ipsum tibi ostendam. Cœpitque sanctus apostolus exponere initium illius Evangelii: Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham¹: eique ostendere, quæ prophetæ ipsi de Christo prædixerunt. Vir autem ille: Istas, inquit, domine, Scripturas quas tu dicis, nunquam ego audivi, sed Iliadem et Odysseam, et quæcumque Ægyptiorum filii doceri solent. Tunc cœpit sanctus evangelista Marcus Christum ipsi nuntiare, atque ostendere hujus mundi sapientiam stultitiam esse apud Deum. Credidit homo ille Deo, propter ea quæ a Marco dicta sunt, et propter signa et prodigia per eum facta: ipseque et tota ejus domus, et magna ejus regionis multitudo, ab evangelista ipso illuminata est. Erat autem hominis illius nomen Anianus.

V. Cum vero crevissent numerus eorum qui in Domino crediderunt, audiverunt civitatis illius optimates, Galileum quemdam illuc venisse, qui deorum sacrificia everteret, et ipsorum cultum impediret. Quamobrem eum interficere studebant, atque insidias multas ei faciebant. Quas cum san-

ctus Marcus cognovisset, ordinavit episcopum Anianum et tres presbyteros Malchum, Sabinum et Cerdonem, ac septem diaconos, et alios undecim, qui ecclesiasticum ministerium obirent. Quo facto, aufugiens, rursus in Pentapolim venit. Ibi cum annos duos transegisset, et fratres qui illic erant confirmasset, episcoposque et clericos per regionem illam ordinasset, rursus venit Alexandriam, et ejus loci fratres multo numero et gratia et scientia Dei auctos invenit, qui et ecclesiam sibi ipsis ædificaverant in iis locis quæ Bubulci nomen habent, maritimaque sunt infra præcipitia quædam posita. Qua re justus ille vir multum gavisus est; cumque genua in terram posuisset, divinam gloriam celebravit.

VI. Cum vero inultum temporis transisset, et Christiani aucti essent, idola ipsa irridebant, et Græcos qui ea colerent, subsannabant. At Græci, posteaquam audiverunt sanctum evangelistam Marcum illuc venisse, ardore quodam atque invidia repleti sunt, eo quod audirent admirabilia quædam per eum fieri. Ægrotos enim sanabat, leprosos mundabat, surdis auditum ita restituebat, ut Evangelii prædicationem ab eo percipere possent: multis denique cæcis visum præstabat. Quamobrem illum insectabantur. Quem cum non invenirent, stridebant dentibus suis, et in sacrificiis et idolorum suorum debacchationibus adversus sanctissimum virum vociferantes, dicebant: Multæ sunt hujus magi et venefici violentiæ.

VII. Factum autem fuit, ut beatus et festus dies noster, hoc est, sanctum Pascha die Dominico celebraretur, octavo Kalendas Maii, hoc est, vicesimo quarto die mensis Aprilis, qui ab Ægyptiis Pharmutius vocatur. Illo autem tempore et Serapidis illorum Dei debacchatio celebrabatur. Cum igitur eam temporis opportunitatem nacti essent, homines quosdam subornatos miserunt, qui apostolum sanctas divinæ oblationis preces et ministerium facientem invenerunt. Quem cum comprehendissent, fune in ejus collum injecto, trahebant, ita dicentes: Trahimus bubalum hunc ad bubulci stabulum. At sanctus Marcus cum traheretur, Salvatori Christo gratias agens: Gratias, inquit, ago tibi, Domine Jesu Christe, quod dignus habitus sum, qui pro nomine tuo hæc paterer. Ejus autem

VIII. Erat ejus diei vespera, cum in carcerem eum conjecerunt, donec inter se decernerent, quali morte ipsum de medio tollerent. Media vero nocte januis clausis, et custodibus ante januam excubantibus, ecce terræ motus magnus factus est. Angelus autem Domini cum descendisset de cælo, tetigit ipsum, dicens: Serve Dei, Marce, summe omnium illorum sanctorum, qui sunt in Ægypti regione, en scriptum est nomen tuum in libro vitæ cælestis, et connumeratus es cum sanctis apostolis, et memoria tua non delebitur in æternum. Ejusdem chori consors eris, cujus cælestes et supernæ potentiæ consortes sunt. Archangeli spiritum tuum

αὐτῶν, χειροτονήσας ἐπίσκοπον τὸν Ἀνανίαν καὶ προδουτέρους τρεῖς, Μιλαῖον, καὶ Σαβῖνον, καὶ Κέρδωνα, καὶ διακόνους ἐπτά, καὶ ἄλλους ἑνδεκά εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἔφυγε καὶ ἀπέβητε πάλιν εἰς τὴν Πεντάπολιν. Καὶ ποιήσας ἐκεῖ ἑπτὰ δῦο, καὶ θεμελιώσας καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς, καὶ χειροτονήσας καὶ ἐπίσκοπους καὶ κληρικούς κατὰ χώραν, ἦλθε πάλιν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ εὖρε τοὺς ἀδελφοὺς πληθυνθέντας ἐν χάριτι καὶ ἐπιστήμῃ Θεοῦ· καὶ ἐκκλησίαν οἰκοδομήσαντες ἑαυτοῖς ἐν τοῖς καλουμένοις Βουκόλου τοῖς παραθαλασσίαις, ὑποκάτω κρημῶν· καὶ ἔχάρη πάνυ ὁ δίκαιος, καὶ θεὸς τὰ γόνατα ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

Σ'. Ὡς δὲ ἐπληροῦτο χρόνος ἰκανός, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο, καὶ καταγέγων τῶν εἰδώλων καὶ ἐξεμυκτήριζον τοὺς Ἕλληνας, ἔμαθον οἱ Ἕλληνες αὐτὸν παραγεγόμενον τὸν ἅγιον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον, καὶ ἐπλήσθησαν ζήλου διὰ τὸ ἀκούειν αὐτοὺς τὰς θαυματουργίας αὐτοῦ, ὡς ἐποίη· ἀσθενούντας γὰρ ἰθεράπευεν, λεπρούς ἐκαθάριζε, κωφοὺς εὐηγγελίζετο, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἔχαρισατο τὸ βλέπειν· καὶ ἐζήτουν αὐτὸν πιᾶσαι καὶ οὐχ ὑβρίζον αὐτὸν· καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐν ταῖς κωμαστικαῖς τῶν εἰδώλων αὐτῶν κατέκραζον αὐτοῦ ἰέγοντες· Πολλὰί βίαι τοῦ μάγου.

Ζ'. Ἐγένετο δὲ τὴν μακαρίαν ἡμῶν ἱορτὴν τοῦ Πάσχα καταλαβῖν τὴν ἁγίαν Κυριακὴν Φαρμουθὶ καὶ πρὸ ὀκτώ Καλανδῶν Μαίου, τοῦτ' ἔστι Ἀπριλίου κδ'. ἐν οἷς ἦν καὶ αὐτῶν Σεραπιακῆ Κωμαστία. Εὐκαιρίας δὲ τοιαύτην εὐρόντες, ἐγκαθίστους πέμφαντες, καταλαβον αὐτὸν τὰς εὐχὰς τῆς θεϊκῆς ἀναφορᾶς ποιούμενον· καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἔβαλον κάλον εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ οὕτως ἔσυρον αὐτὸν λέγοντες· Σύρομεν τὸν βούβαλον εἰς τὰ βουκόλου. Ὁ δὲ ἅγιος Μάρκος συρόμενος εὐχαριστίας ἀνεβίδου τῷ Σωτῆρι Χριστῷ λέγων· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι κατηξιώθην ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου ταῦτα παθεῖν. Καὶ ἦσαν αἱ σάρκες αὐτοῦ πίπτουσαι εἰς τὴν γῆν, καὶ αἱ πέτραι ἐμολύνοντο τοῦ αἵματος αὐτοῦ.

carnes decidebant, et sanguine ipso lapides inquit-

Η'. Ἐσπίρας δὲ γενομένης, ἔβαλον αὐτὸν εἰς φυλάκην, ἐπισκεψόμενοι, ποίῳ θανάτῳ αὐτὸν ἀπολέσωσιν. Τῆς δὲ νυκτὸς μεσοῦσης, καὶ τῶν θυρῶν κλεισμένων, καὶ τῶν φυλάκων κειμένων πρὸ τῶν θυρῶν, ἰδοὺ σεισμός ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, ἤψατο αὐτοῦ λέγων· Ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ Μάρκος, ὁ κορυφαῖος τῶν καὶ Ἀἴγυπτον ἁγίων, ἰδοὺ τὸ ὄνομά σου ἐγγράφεται ἐν βιβλῷ ζωῆς αἰωνίου καὶ συγκαταριθμηθῆς μετὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· ἰδοὺ τὸ μνημόσυόν σου οὐ καταλειφθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· σύγχορος ἐγένου τῶν ἁγίων δυνάμεων ἐν οὐρανοῖς· ἀρχάγγελοι τὸ πνεῦμά σου ὑποδέξονται καὶ τὰ λείψανά σου εἰς γῆν οὐκ

ἐκολούνηται. Ταύτην τὴν ὄπτασίαν θεασάμενος ὁ μακάριος Μάρκος, τὰς χεῖρας αὐτοῦ τανύσας εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε μου Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι οὐκ ἔγκατελιπές με, ἀλλὰ συγκαταθήρησάς με μετὰ τῶν ἁγίων σου. Δέομαι σου, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, πρόσθεξαι ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχὴν μου καὶ μὴ με ἀποδοκιμάσῃς ἀπὸ τῆς χάριτός σου. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ὁ Κύριος Ἰησοῦς παρεγένετο πρὸς αὐτὸν τῷ σχήματι ᾧ ἦν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ οἶα μορφῇ ἦν πρὸ τοῦ παθεῖν αὐτὸν καὶ ταφῆναι, καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰρήνη σοι, ἡμέτερε Μάρκε, εὐαγγελιστά μου. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος εἶπεν· Εἰρήνη σοι, Κύριε μου Ἰησοῦ Χριστέ.

Θ'. Πρωίας δὲ γενομένης, ἦλθεν πάλιν τὸ πλῆθος τῆς πόλεως καὶ ἐξενέγκαντες αὐτὸν ἐκ τῆς φυλακῆς, ἔβαλον πάλιν τὸν σχοινίον εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἴσχυρον ἄγοντες· Σύρομεν τὸν βούβαλον εἰς τὰ βουβάλου. Ὁ δὲ μακάριος Μάρκος εὐχαριστίας μᾶλλον ἀπέπεμπεν τῷ παντοκράτορι Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ λέγων· Εἰς χεῖράς σου, Κύριε, παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου. Καὶ τοῦτο εἰπὼν παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν δυσσεβῶν Ἑλλήνων πῦρ ἀνάψαντες εἰς τοὺς καλουμένους ἀγγέλους, ἐτέφρωσαν τὸ λείψανον τοῦ δικαίου. Τότε κρηνοῖα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατέβη λαίλαψ, καὶ ζάλη ἐπέμει ἐγένετο μεγάλη, καὶ ὁ ἥλιος συνέστειλεν τὰς ἀκτίνας, καὶ ἐγένετο βροντῶν ἤχος πολὺς καὶ ὑστὸς κλειστός μετὰ χαλάζης ἕως ἑσπέρας, ὥστε καὶ οἰκέματα πολλὰ καταπίπτειν καὶ πολλοὺς τεθνηκέναι. Φοβηθέντες δὲ ἔϊσαντο λείψανον τοῦ ἁγίου καὶ ἔφυγον. Ἐτεροὶ δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον, ὡς δὲ ὁ τρισμακάριος Σίρακις αὐτῶν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐποιήσατο διὰ τὸ αὐτοῦ γενέθλιον.

οἰσι, reliquias sancti Marci dereliquerunt ac fugerunt. Alii vero irridentes dicebant, ut turbo quidam erumperet, et tempestas magna fieret, et sol ipse radios suos contraheret, tonitruaque et eorum sonitus multus audiretur, plurima quoque pluvia cum grandine commista usque ad vesperam duraret ita ut aedificia multa corruerent, et homines non pauci mortui caderent. Ejus igitur rei timore perculsi, reliquias sancti Marci dereliquerunt ac fugerunt. Alii vero irridentes dicebant, ut turbo quidam erumperet, et tempestas magna fieret, et sol ipse radios suos contraheret, tonitruaque et eorum sonitus multus audiretur, plurima quoque pluvia cum grandine commista usque ad vesperam duraret ita ut aedificia multa corruerent, et homines non pauci mortui caderent. Ejus igitur rei timore per-

I'. Τότε ἐλθόντες ἄνδρες εὐλαβεῖς, συνέστειλαν λείψανον τοῦ δικαίου ἀπὸ τῆς τέφρας καὶ ἤνεγκαν ὅπου τὰς εὐχὰς αὐτῶν καὶ τὰς ψαλμωδίας ἐπέτελλουν, καὶ ἐκήδευσαν αὐτὸν καθὼς ἔθος τῇ πόλει, καὶ ἀπέθεντο ἐν τόπῳ λελατομημένῳ ἐνδόξως κελούντες αὐτοῦ τὴν μνήμην μετὰ σωφροσύνων καὶ προσευχῶν, ὡς πρῶτον κειμήλιον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κεκτημένοι, καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἀπέθεντο. Ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Μάρκος ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ πρωτομάρτυς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πρὸς Αἴγυπτον μὴνι κατ' Αἰγυπτίους Φαρμουθι λ', κατὰ δὲ Ῥωμαίους πρὸς τὰ Καλανδῶν Μαίων· κατὰ δὲ Ἑβραίους Νισαβρίων ἑπτακαιδεκάτῃ, ἐπὶ βασιλείας Γαίου Τιβερίου Καίσαρος· κατὰ δὲ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἔδωκα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Kalendas Maii, ut Romani numerant, hoc est, Aprilis vicesimo quinto, obiit, imperatore Claudio Nerone Caesare : nobis autem Christianis imperante Domino nostro Jesu Christo ; cui gloria est et imperium cum Patre et Spiritu sancto, in saecula saeculorum, Amen.

¹ Luc. XIII, 46.

in coslos suscipient, et reliquiae tuae in terris non peribunt. Hanc visionem cum beatus Marcus vidisset, manus suas in caelum extendit ac dixit : « Gratias ago tibi, Domine mi Jesu Christe, quod non dereliquisti me, sed cum sanctis tuis me connumerasti. Precor te, Domine Jesu Christe, ut accipias in pace animam meam, neque me reprobes, aut excludas a gratia tua.» Cumque haec ille dixisset, Dominus Jesus Christus ad eum venit figura illa quam habebat, quo tempore versabatur cum discipulis suis, et qua forma erat, antequam crucem passus, et sepultus fuisset. Qui et ei dixit : Pax tibi, Marce evangelista meus. Beatus vero Marcus dixit : Pax tibi, Domine Jesu Christe.

IX. Cum vero dies illuxisset, venit illuc civitatis multitudo : quae cum illum eduxisset e carcere, rursus in ejus collum funem injecerunt, eumque pertrahentes, dicebant : Trahamus bubalum in bubulci stabulum. At beatus Marcus eo majores gratias omnipotenti Domino Jesu Christo agebat, dicens : « In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum¹ : » Cumque hoc dixisset, tradidit Deo spiritum. Impiorum vero Graecorum multitudo, cum ignem, eo in loco qui Angelorum nomine appellatur, accendisset, illius viri justae reliquias comburebat. Tunc Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi providentia factum est, ut turbo quidam erumperet, et tempestas magna fieret, et sol ipse radios suos contraheret, tonitruaque et eorum sonitus multus audiretur, plurima quoque pluvia cum grandine commista usque ad vesperam duraret ita ut aedificia multa corruerent, et homines non pauci mortui caderent. Ejus igitur rei timore per-

X. Tunc venerunt homines religiosi et viri justae reliquias a cinere secreverunt, atque in eum locum tulerunt, ubi preces et psalmos suos canebat ; ejusque funus curarunt, ut civitatis mos erat. Reliquias autem deposuerunt in loco illustri e lapidibus exciso, ipsius memoriam sobrie et pie cum precibus celebrantes, quo nihil pretiosius Alexandria civitas possidebat. Illas autem reliquias Orientem versus collocarunt. Codex MS. etiam haec addit : Fuit autem forma beatissimi Marci hujusmodi : Longo naso, subducto supercilio, pulcher oculis, recalvaster, proluxa barba, velox, habitudinis optimae, aetatis mediae, canis aspersus, affectione continens, gratia Dei plenus. Beatus igitur Marcus evangelista, primus Christi martyr in Aegypti Alexandria, mense, qui apud Aegyptios Pharmutius, et apud Hebraeos Nisan dicitur, septimo

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΝΘΙΜΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΟΥΣ.

MARTYRIUM

SANCTI MARTYRIS ANTHIMI

EPISCOPI NICOMEDIE

(Latine apud Surium ad diem 27 Aprilis ; Græcus textus nunc primum editur ex cod. Reg. Paris. 1489. sæc.XI. Edit ΡΑΤΑ.)

I. Quis nescit, quam pulchre quidem sita sit Nicomedia, et quanta sit ejus magnitudo, quantusque sit ejus splendor, et quanta pulchritudo, et quod ea sit arx omnium civitatum Nicomediæ (f. Bithyniæ)? Sed quamvis ea sic se habeat, et ad tantam processerit elegantiam, suo tamen germine magis gloriatur, quam his omnibus. Ex ea enim, tanquam generosus ramus, editus est Anthimus, floruitque et pulchros fructus produxit. Nam modo quidem excesserat ex infantia, et in eo honorum morum florebat omnis gratia. Et jam evaserat adolescens, et erat intelligentiæ multis numeris absolutus. Postquam autem in virorum numerum est relatus, et eos fructus percepit, qui sunt inter viros, et ventri imperavit, iræque et carni est moderatus, et mundanum hunc fastum abhorruit, toto tempore vacabat orationi, et divinarum rerum meditationi. Matrem autem virtutum charitatem studiose exercuit. Se autem in hoc præclare gessit, quod semper esset gravitate præditus, et cogitabundus et sollicitus. Tanta autem ornatus erat humilitate, ut satis esset, si vel solum videretur, ad compungendas animas eorum, qui erant studiosi virtutis, et ad augendam virtutem.

II. Quoniam ergo qui sic vitam agebat, et vel maxime vocalem præconem propriam habebat virtutem, nec celari, nec latere poterat, evehitur ad excelsam sedem sacerdotii, et in presbyterorum cathedra laudat Dominum: cum tamen non repente ad id pervenisset, neque suæ vitæ præmium fecisset sacerdotium: sed cum se prius recte gessisset in multis aliis gradibus, et eis convenientem exercuisset virtutem, et hæc omnia tulissent testimonium, quod dignus esset superioribus, sic ascendit ad magnam dignitatem sacerdotii, non honorem persequens, nec arripiens: sed ab illo potius apprehensus, etiamsi ipse se procul removebat propter summam humilitatem. Deinde excedit quidem ex hominibus, qui Nicomediæ tunc erat episcopus. Erat autem pastore vidua Ecclesia, et se esse desertam

A. Ἄ. Τίς οὐκ οἶδε τὴν Νικομήδου, ὅπως μὲν θέσει, τε καὶ μεγέθους, ὅπως δὲ λαμπρότητος καὶ ὠρῶν ἔχει καὶ ὡς τῆς Βιθυνῶν πάσης πόλεως ἀρόπολις ἐστὶν αὐτῆ. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσα καὶ εἰς τοῦτο καλοῦ προσελθοῦσα, τῷ οἰκίῳ βλαστῶ μᾶλλον ἢ πᾶσι τούτοις σεμνύεται· ταύτης γὰρ ὁ θαυμαστός Ἄνθιμος κατὰ τοὺς εὐγενεῖς κλάδους ἀειθόθη καὶ ἠνθησε καὶ καλοὺς ἤνεγκε τοὺς καρπούς. Ἄρτι μὲν οὖν τὴν τῶν νηπίων ἡλικίαν ὑπερανέθη καὶ χρηστῶν αὐτῷ πᾶσα χάρις ἠθῶν ἐπήνθει· μεράκιόν τε ἦδη ἰσχυροῦν καὶ πολλῇ τῇ συνέσει κατήρτυστο. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἀνδρας ἐγράφετο, τὰ ἐν ἀνδράσι τε ἀγαθὰ ἐκαρπούτο, καὶ γαστροῦ ἤρχε, καὶ θυμοῦ καὶ σαρκὸς ἐκράτει, τὴν κοσμικὴν τε ταύτην διέπτυσε φαντασίαν, καὶ καιρὸς ἅπας αὐτῷ πρὸς εὐχῆς ἦν ἀσχολία καὶ τῶν θείων μελέτη. Τὴν μέντοι τῶν ἀρετῶν μητέρα, τὴν ἀγάπην, φιλοπόνως ἤσκει, καὶ τὸ ἀδιάχτητον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον καὶ μεμεριμημένον μεθ' ὑπερβολῆς τούτῳ κατάρθωτο· καὶ τοσαύτη πάντοθεν τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἐκκόσμητο ὡς ἱκανὸν εἶναι καὶ μόνον ὁρῶμενον πολλὰς τῶν φιλαρέτων καταλύξαι ψυχὰς καὶ εἰς ἀρετῆς ἐπίδοσιν ἀγαγεῖν.

B. Ἐπειδὴ τοίνυν οὕτω βιοῦντα καὶ πολυφωσώτατον τὴν ἰδίαν ἀρετὴν ἔχοντα κήρυκα, οὐ κρύπτεσθαι οὐδὲ λαθεῖναι ἐξῆν, καὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν ἀνάγεται, ἐπὶ αἰνεῖ ἐν πρεσβυτέρων καθέδρᾳ τὸν Κύριον· οὐκ ἀθρόον ἐνταῦθα ἔλθων, οὐδὲ προοίμιον τοῦ βίου τὴν ἱερωσύνην πεποιημένος, ἀλλὰ πολλοῖς πρότερον καὶ ἄλλοις ἠνδιαπρόψας βαθμοῖς ἀντιμετρήσας τε αὐτοῖς ἀξίως τὴν ἀρετὴν καὶ ὑπὸ πάντων τούτων μαρτυρηθεὶς, ὅτι καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐστὶν ἀξίος. Οὕτω τοῦ μεγάλου τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος ἐπιβαίνει, οὐ διώξας τὴν τιμὴν οὐδὲ ἀρπάσας, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης μᾶλλον καταληφθεὶς, καὶ εἰ καὶ σφόδρα πόρρω ἑαυτὸν ἐποίησε τῷ μεγέθει τῆς ταπεινώσεως. Εἶτα οἴχεται μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ τῆς Νικομηδείων τρυνηαῦτα ἐπίσκοπος· ἰχθύει δὲ ποιμένος ἢ Ἐκκλησία καὶ τὴν ἐρημίαν ἔλαινωσ ἐπέμβει

καὶ τὴν συμφορὰν ἀνωδύρητο. Νικομηθίων τολύου οἱ ἄλλοι προκρίτοι καὶ μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας ὅσον τρέφοντες ἦν τὸ στυγνὸν ἐκείνο καὶ πικρὸν τῆς ἐρημίας πάθος οὐ φέροντες, μάρτυρά τε τῆς αὐτῶν ψήφου τὸ Θεῖον ἐκάλουσαν καὶ ἐδίοντο θερμῶς ἐκκαλυφθῆναι τούτοις, εἰ τῷ Θεῷ τὰ τῆς αὐτῶν γνώμης ἀπόδεκτα εἴη, καὶ εἰ τὴν ἀνωθεν ἔχοισαν ψῆφον ἐπιμαρτυροῦσαν καὶ αὐτῶν καὶ συμφεγγομένην τῷ πράγματι καὶ ἰδοὺ φῶς μέγα καὶ θαυμαστὸν ἤστραψε, καὶ φωνὴ τις τῷ Ἀνθίμῳ θεία προσεμαρτύρει, καὶ τὴν ψῆφον ἐπαύρουσαν, καὶ εἰς πέρας ἀγαγεῖν προετρέπειτο. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας καθίσταται, καὶ τὸν ἀξίον ὁ θρόνος ἀπολαμβάνει, καὶ τὸν οἰκτεῖον ἀκαιρεῖται κόσμον ἢ Ἐκκλησία, καὶ τὴν κατὰ φεῖαν ἀποτίθησιν, τοιοῦτου (κατὰ Παῦλον) ἀνεπιλήπτου φάναι καὶ οὕτω σοφοῦ καὶ μεγάλου τυχοῦσα τοῦ ἐπιστάτου.

Γ'. Ὁ δὲ κατὰ τοὺς ἀγαθοὺς κυβερνήτας πρὸς τοῦτο μόνον ὄλω τῷ ὀφθαλμῷ ἰώρα καὶ παρεσκευάσθη, ὅπως τε τὸν χαλιπὸν τῆς εὐσεβείας κοιμίσειε κλύδωνας, καὶ ὅπως τὰς τῶν συμπλέοντων ψυχὰς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ καθορμίσειεν. Οἶδεν Ἰνδῆς ταῦτα καὶ Δόμνα Ἰνδῆς ἐκεῖνος ἐνὶ ἡμετέροις τε καὶ ἀξιώματι· αὐτὸν μὲν βασιλέα καὶ τὰ περὶ βασιλεία πάντα καταλιπὼν, τῇ εὐσεβείᾳ δὲ μετὰ τῆς Δόμνης προτεθείς καὶ τὸν κοινὸν ἀμφὺ βασιλέα πλουτήσαντες· οὐδὲ Γλυκερίος καὶ Θεόφιλος τῆς τοῦ ἰσθμοῦ περὶ τὴν εὐσεβείαν σπουδῆς ἀγευστοί, ἰκανὸν τοῦτο τεκμήριον τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον παρασχόμενοι· οὐδὲ πληθὺς ἄλλη δισημυρίων διὰ πυρὸς αὐτῶν καὶ οὗτοι τελειωθέντες· ὅσοι τε περὶ Μαρδόνιον καὶ Μυγδόνιον, Πέτρον καὶ τὸν καρτερικώτατον Ζήνωνα, τὸν Ἰσθμὸν καὶ αὐτοὶ πρὸς Χριστὸν ἐπιδειξάμενοι πόθον, ἐπεὶ μὴ καὶ τῆς Ἰσθμῆς ἐκεῖνοις ἠνίσχοντο μαρτυρίας ἀπολιθῆναι· τοσαῦτα μὲν δὲ τότε πολλοὶ τῆς εὐσεβείας ἐπίδοσις ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀνθίμου ἔβητο· ἀφῶν δὲ τις χειμῶν ἐγείρεται χαλιπώτατος, καὶ σφοδροτέρα καταγίγινετο ἰμπεριουσία Χριστιανῶν, κατέδυσε πάντας· ἦν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς Μαξιμιανός, διωγμῶν δὲ ὁ βαρύτερος ἐπὶ μέγα τε ἤρτο καὶ κατὰ γῆς ἀπάσης ἐχώρει καὶ οἱ μὲν ἠρευνῶντο Χριστιανῶν, οἱ δὲ ἔρευγον, οἱ δὲ ἀνηροῦντο. Τὸ μὲν τῆς εὐσεβείας ἀνθος τὸν Ἀνθίμον δῆλον ἢ ἀρετῆ κίοντα ποιεῖ καὶ μνηστέον τοῖς τὰ Χριστιανῶν ἰερουργίαι, καὶ οὗτος, ὁ νῦν μὲν ἐν ἱερῶσι μέγας, μαρτῶν δὲ ὑστερον κῶν τοῖς μάρτυσιν.

Δ'. Ὁ μὲν γὰρ παρά τινι διετρίβετο κώμη σπαίρων τε τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας καὶ τὸ τάλαντον τῆς πίστεως πολλαπλασιάζων· πέμπει δὲ εἰς εἰκοσιν ἐπίπας ὁ Μαξιμιανός, ὥστε συλλαβεῖν τοῦτον καὶ παρ' αὐτὸν ἀγαγεῖν. Οἱ δὲ ἐν τῇ Σημάνῃ παραγεγονότες (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῆς κώμης) ἐντυγχάνουσι τῷ Ἀνθίμῳ καὶ μὴ συμβαδόντες, ὡς οὗτος ἐκεῖνος ὁ ζητούμενος εἴη, αὐτὸν Ἀνθίμον ἠρώτων περὶ Ἀνθίμου, καὶ ὅστις οὗτος ὑπάρχει, καὶ ὅπου διατρίβει τῆς κώμης. Ὁ καὶ τῶν μὲν ἐπὶ ξενίᾳ τούτους παραλαβὼν

A deflebat miserabiliter, et deplorabat calamitatem. Nicomediensium itaque praepositi, et maxime qui erant alumni ecclesiae, se esse desertos ægerrime ferentes, omnes inter se communi suffragio decernunt, Anthimo mandandum esse episcopatum. Cum ergo venissent ad ecclesiam, Deum vocabant testem suae electionis, et vehementer rogabant, ut eis revelaretur, an esset Deo accepta eorum sententia, et an haberent supernum suffragium eis suffragans et astipulans. Ecce autem circumfulsit lux magna et admirabilis: et vox quaedam Anthimo tulit testimonium, et eorum confirmavit electionem, et hortata est, ut ad effectum deducerent. Atque sic praeficitur clavo regendo Ecclesiae, et sedes virum dignum suscipit, et suum ornamentum accipit Ecclesia: et deponit tristitiam, ut quae adeo (ut cum Paulo dicam ¹) irreprehensibilem et adeo sapientem et magnum sit assecuta praefectum.

III. Ille autem, quomodo boni gubernatores, hoc solum spectabat. Et ad id se parabat, ut sedaret solum fluctus impietatis, et ut animas eorum qui simul cum eo navigabant, ad portum Dei duceret. Hoc novit Indes et Domna. Indes ille vir admirabilis et laude dignus, qui, relicto imperatore et imperatoris rebus omnibus, cum Domna accessit ad pietatem, et communem regem ambo sunt assecuti, Neque Glycerius et Theophilus fuerunt expertes studii nujus viri pietatis, qui hoc sufficiens praebuere testimonium, nempe mortem pro Christo. Neque alia multitudo viginti millium, qui fuerunt per ignem consummati. Mardonius quoque, et Mygdonius, et Petrus, et fortissimus Zeno, qui ipsi quoque ostenderunt parem in Christum amorem, quoniam nec a pari quidem sustinuerunt abesse martyrio. Tantum quidem in pietate incrementum tunc multi acceperunt ab Anthimo admirabili. Repente autem excitatur tempestas vehementissima etsævisissima procella irruens in Christianos, omnes perculit. Nam imperium quidem obtinebat Maximianus: exorta est autem gravissima persecutio, et pervasit in omnem terram: et ex Christianis alii quidem quaerebantur, alii vero interficiebantur. Atque florem quidem pietatis, Anthimum, virtus tunc facit manifestum: et indicatur quoque illis qui quaerebant Christianos, is qui tunc quidem erat magnus inter sacerdotes, paulo post autem etiam inter martyres.

IV. Nam ille quidem versabatur in quodam pago, seminans verbum veritatis, et talentum fidei multiplicans. Mittit autem Maximianus circa viginti equites, ut eum comprehenderent et ad eum adducerent. Illi autem cum Semanam venissent (est enim hoc nomen pago), offendunt Anthimum: et, non conjicientes hunc illum esse, quem quaerebant ipsum Anthimum rogabant de Anthimo, et quisnam is esset, et ubinam iu pago degeret. Ille vero cum eos quidem inter hospitio accepisset, et eis pa-

¹ 1 Tim. III, 2.

nem et fabas in cœna apposuisset, et pro viribus convivium exhibuisset, deinde se esse Anthimum renuntiat. Quod quidem cum illi audivissent, propemodum obstupuerunt, et nec ad illius quidem canos poterant omnino intueri, reputantes quidem mensam, et cœnam, et hospitium, rursus autem cogitantes, quam de causa, et propter quid ducturi essent eum ad Maximianum, ad extrema scilicet mala, et certum supplicium. Quod quidem et eorum animis majorem afferebat dolorem, et efficiebat, ut apud Anthimum erubescerent. Hac de causa cum os illius veridicum haberet ejus indicem, et ex ejus lingua intelligerent eum esse Anthimum, eum lubenter dimittebant, et ut recederet, suadebant : sciebant enim nihil boni ei esse successurum ex suo adventu ad Maximianum. Nobis autem ad nostram, aiebant, sufficit defensionem, Anthimum quidem multum quæsisisse per universam Nicomediam, non potuisse tamen eum invenire. Sed qui Dei præcepta semper meditabatur Anthimus, eos omnino adhortans et docens, ut veritatem loquantur in corde suo, et nec illos propter ipsum vel solis labris mentiri sustinens, et alio qui propter Christum mortem sitiens, una cum eis illinc est profectus, et iter iniit. Cum eos autem multum esset exhortatus ad pietatem, et de futuris cum eis disseruisset, et si quid eis durum et asperum ex pietate inerat, id levigasset, et complanasset, et eis animæ agrum mundum, et ad pietatis semen suscipiendum aptum reddidisset, divinas prius effundit preces : deinde cum fluvium offendisset in itinere, eos baptizat, et iter rursus coeptum persequitur, donec venit in civitatem, et ad tribunal tyranni ingreditur, pone quidem manus vinctus. Sic enim propter pietatem oportebat, tanquam maleficum, sisti ante imperatorem : mentem autem ad cœlos extendebat, unde ad se sperabat venturum auxili-um.

V. Volens ergo imperator vel ipso solo aspectu Anthimo ostendere, quam esset grave et acerbum aditurus periculum, ut eum statim in principio inveniret molliorem, instrumenta publica ad torquendum comparata, ei prius producit in conspectum : et cum eum intro vocasset : Tu es, inquit, qui post Christum, qui dicitur, erras, Anthimus : facilemque et simplicem turbam in eumdem adducis errorem, et deos nostros innumerabilibus contumeliis afficis ? Ille autem ex æquo ridens et tormenta proposita, et ea quæ dixerat tyrannus : Ne ad hæc quidem, inquit, tibi responderem, certo scias, o imperator, nisi mihi sacer et divinus doctor Paulus persuaderet, docens nos esse paratos cuilibet petenti reddere rationem. Pollicitus est enim nobis Deus oris sapientiam, « cui non potuerunt resistere omnes nostri adversarii³. » Nam ego quidem prius tui in simulacra erroris, et in eos quos dicis deos, damnabam crassitudinem : nunc

Α και δειπνον αυτοις παραθεις, αρτον τε και κυαμους, και ως ειχε χειρος και δυναμικως εστιάσας, ειτά ίαυ- τον είναι τον "Ανθιμον απαγγέλλει · όπερ εκεινου ακούσαντες, ολίγου δεϊν επεπήγασαν και ουδε αντι- βλίπειν εις την εκεινου πολϊαν ισχυον, αναλογιζό- μνοι μιν την τράπεζαν, και τὸ δειπνον, και την ξενϊαν. Ένθυμούμενοι δε πάλιν, ότου ένεκα και επ' ότω μέλλοιεν αυτόν παρά Μαξιμιανόν άγαγειν, δηλον πάντως, ως επί κακοίς ισχύοις και όμολογουμένη τιμωρία · ό δὴ και μάλλον ελύπει τε αυτόν τας ψυ- χάς και προς τον "Ανθιμον αϊδούς άντιπίπλα. Ταύτη τοι και μηνυτην του άνδρός άψευδη τὸ εκεινου έχον- τες στόμα και ως αυτός "Ανθιμος ειη παρά της αυ- του γλώττης μαυθάνοντες, όμως ήφισάν τε αυτόν εκόντες και υποχωρεϊν προετρέποντο · ήδειςαν γάρ, ως ουδεν χρηστόν της παρά Μαξιμιανού άφιξως απολαύσοι. Ημϊν δε άπόρη, έφασαν, εις άπολογϊαν, τὸ πολλά μιν τον "Ανθιμον ανά την Νικομηθϊϊν πά- σαν ζητῆσαι, όμως δε μη δυνηθῆναι άνευρεϊν. "Αλλ' ή των έντολών του Θεου μελέτη, ό ιερὸς του Θεου "Ανθιμος, λαλεϊν αλήθειαν εν καρδία πάντας προε- πόμενος και διδάσκων, εκεινοίς μηδε εν μόνοις τοίς χειλεισι ψεύσασθαι δε' αυτόν άνεχόμενος, άλλως δε και τον υπέρ Χριστου διψών θάνατον, συναπήρητο αυτοίς εκειθεν και όδοϋ ειχτο. Πολλά δε τούτοις προς ευσέβειαν παραινίσας και περι των μελλόντων διεξελθών και πᾶν ει τι σκληρόν από της ασθεϊας αυτοίς ή αντίτυπον ενυπήρχε, λεάνας τε αυτό και διομαλίσας, και καθαράν αυτοίς την της ψυχῆς άρου- ραν και εις ευσθεϊας σπόρον επιτηθϊϊαν παρ- σκευάσας, τας θεϊας προκαταβάλλει εύχάς · ειτα και ποταμόν εν τη παρόδῳ καταλαβών, τούτους βα- πτίζει και της προκειμένης έχεται πάλιν πορείας, έως επί την πόλιν άφίκετο και τὸ τυραννικόν εϊσεισι βῆμα, όπίσω μιν τῷ χειρε δεδεμένος · ούτω γάρ δια την ευσέβειαν ως κακούργον έμφανισθῆναι ειδει τῷ βασιλεϊ, εις ουρανοϋς δε την διάνοιαν άνατεινων, όθεν και ήξεν αυτόν την βοήθειαν ήλιπϊεν.

Ε'. Ο βασιλεύς τοίνυν πείρας πικρόν και από ψε- λῆς θεϊας "Ανθιμῷ βουλόμενος επιδειξει, όπως αυτό και μαλακώτέρῳ την πρώτην προσενεχθήη, τὰ κο- λαστήρια πρότερον υπ' όψιν όργανα δημοσία προτί- θησι και αυτόν εισκαλίεσας · Σϋ ει, φησί, ό όπίσω του λεγομένου Χριστου πλανώμενος "Ανθιμος και τον πολύν άφελῆ και εύκολον άνθρωπον τη ίση περι αυτόν υπαγόμενος άπάτη και μυρίαν ύβριν των ήμετέρων θεών καταχϊων ; 'Ο δε επ' ίσης τί τε προ- κείμενα όργανα και τούς του τυράννου λόγους γελά- σας · Ουδε άπεκρινάμην αν σοι, φησί, προς ταύτα, Ισθι, ω βασιλεϋ, ει μη με ό ιερὸς και θεϊος διδάσκα- λος επειθε Παϋλος, έτοιμους ήμᾶς είναι διδάσκων, παντι τῷ αιτούντι λόγον διδόναι · επηγγελιατο γάρ ημϊν ό Θεός διδόναι και στόμα και σοφϊαν, η ου δυ- νήσονται άντιστῆναι πάντες οι άντικείμενοι ημϊν. 'Ις έγωγε πολλήν σου και πρότερον παχύτητα ήδη καταγωνίσκων της περι τὰ ειδωλα πλάνης τούς ύμε- τέρους, ως έφης, θεούς, νϋν πλείονά σου και φανεράν

³ Hebr. xiii, 17 ; 1 Petr. iii, 13. ⁴ Luc. xxi, 15.

τὴν ἀμαθίαν ὄρω, ὅτι καὶ αὐτὸν συλῆσαι ὄλωσ ἐμὲ ἤλπισας καὶ τοῦ τῶν ἀπάντων ἀποστῆναι Διμιουργοῦ τοῦ καὶ σὲ, τὸ ἀχάριστον πλάσμα, τῆ ἐαυτοῦ εἰκὼν τετριμμένος· ἵνα τί γὰρ με καὶ δεσμώτην τῷ σῶ βήματι παρεστήσω καὶ τὰ τῶν βασάνων ὑπ' ἄφην προτίθεικας ὄργανα, ἢ δῆλον ὡς καταπλήξων τοῦτοις καὶ ἢ πείσων πάντως, ἢ βιασόμενος; Ἄλλοις δὲ τισὶ ταῦτα τῶν ἀγεννησιτέρων προσφέρειν, οἷς ὁ βίος τε ὁ παρὼν ἡδονὴ καὶ τὸ στερηθῆναι τούτου τιμωριῶν ἢ μεγίστη· ὡς ἐμὲ καὶ τὸ πᾶν τούτῳ σώμα δεσμωτηρίου συνέχει παντός χαλεπώτερον, ὅτι μου τὴν ψυχὴν οὐκ ἐξ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἐρώμενον διαβῆναι ἀπειλαὶ δὲ καὶ τιμωρίαι καὶ βιάσανοι, τίνας οὐ ποθεινότεραί μοι διατριβῆς κατὰ πόδας ἐπακολουθούντα τὸν θάνατον ἔχουσαι, ὅστις με τῶν τῆς σαρκὸς δεσμῶν ἀπολύσας, πέμψει πρὸς τὸ ποθοῦμενα;

5. Ταῦτα τοῦ μεγάλου τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ μείζονος τὴν ἀθλήσιν Ἀνθίμου διαξελθόντος, ὁ βασιλεὺς Μακρόν ταῦτα φλυαρία ἄφην δὲ μετὰ ταῦτα, πρὸς ἑαυτὸν ὑποψιθυρίας, κελύει, λίθοις αὐτοῦ τὸν τόνοντα τύπτεισθαι. Ὁ δὲ ὡσπερ ἀπαρχὴν ἤδη τῶν διὰ Χριστοῦ ἀθλῶν πεποιτημένος καὶ τὴν τῶν στεφάνου λαμβάνων ὑπόθεσιν, πρῶτος τε τὰς παρούσας κίχας εἰδέχεται καὶ ἐπιπονωτέρας ἐζητεῖ, λαμπροτέρων τυχεῖν καὶ τῶν ἐπάθλων ἐπιθυμῶν· καὶ τοῦτο μὲν ἐπιχλευάζων, καὶ ὡσανεὶ τὸν τύραννον διαπαίζων, τοῦτο δὲ τῆ τῆς μανίας φλογὶ σφόδρα κατακαίων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ὡσπερ εἰς ἀλγεινότερας πολλῶν καὶ μείζονας κολάσεις διετριβίζων. Θεοὶ, ἐπέφερον, εἰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέθωσαν. Ὅπερ μέσης αὐτῆς Μαξιμιανῶ καθικνούμενον τῆς καρδίας περόναις σιδήρου πεπυρωμέναις τοῦ μαρτυροῦς διέπειρεν ἀστραγάλους, τῷ δὲ σφόδρα τε καθ' ἑδονὴν ἢ βιάσανος ἦν, οἷα δὲ τυγχάνοντι ὧν ἐπιθύμει διὰ Χριστὸν καὶ μικροῦ χάριν ἔδει Μαξιμιανῶ· οὕτως Ἀνθίμος τῷ Χριστῷ εἰδίφα χαρίζεσθαι. Μαξιμιανὸς τοίνυν κατὰ πολλὴν ἀδειαν ἐξουσιάζων ταῖς τιμωρίαις καὶ τὸ τοῦ μαρτυροῦς γενναῖον τῷ αὐστηρῷ τῶν κολάσεων νικῆσαι φιλονεικῶν, ὄστρακον προστάττει τῷ εἰδίφει διαστρωθῆναι· αἷτα γυμνὸν αὐτῷ ἐπιταθέντα τὸν ἄθλητὴν ῥάβδοις σφοδρότερον τύπτεισθαι, ὡς ἂν διπλῆ τὰ τῆς ὀδύνης κτῶ ἐπὶ τὴν ψυχὴν καταρῥέοι, ταῖς ἐκ τῶν ῥάβδων τε κλυγαῖς ἀνωθεν καὶ τῆ κάτωθεν τῶν ὄστράκων ἐπιτυπία. Ὁ δὲ, μηδὲ ἐνταῦθα τὴν νίκην ἀπογνοῦς, ταῦτι ἐπῆδε τὰ ῥήματα· Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα καὶ Βασιλεῦ τῶν αἰῶνων, ὅτι περιζώσας με δύναμιν ἐξ ἑσέως καὶ τοὺς ἐχθροὺς μου εἰδωκάς μοι νῶτον, καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας, καὶ συνεπόδισας πάντας τοὺς ἐπανισταμένους ἐπ' ἐμὲ ὑποκάτω μου.

7. Ἄγχι ἐφ' ἑτέρα καὶ πάλιν ὁ Μαξιμιανὸς ἐχώρησε, καὶ χαλκᾶς περὶ κνημίδας ἐκπυρωθείσας ὑποδέθηκεν προστάττει τῷ μαρτυρῷ. Ὅπερ οὖν, ὡς ἐκέλευσε, γεγονὸς καὶ τῶν μακαριῶν ἐκείνων ποδῶν τὸ σφοδρότατον δὴ τοῦτο καὶ εἰς ὀδύνης λόγον ἀφορητότατον τὰς πεπυρωμένας κνημίδας ἀρωμασμένον, ἵνα τις ἀνωθεν τῷ γενναίῳ χάρις ἐπίπτῃται καὶ

A autem video majorem tuam et apertam ignorantiam, quod me quoque ipsum sperasti abrepturum, et me ab omnium Creatore abduclurum, qui te quoque ingratum figmentum sua honoravit imagine. Cur enim me vinctum ad tuum tribunal produxisti, et tormentorum instrumenta meis oculis subjecisti? Num clarum est te id fecisse, ut me obstupefaceres, et vel omnino persuaderes, vel vim afferres? Oportet hæc aliquibus aliis proponere, qui sunt nimis pusilli et abjecti animi, et quibus hæc præsens vita est voluptati, et qui maximum ducunt supplicium ea privari. Nam me hoc e luto corpus continet quovis carcere gravius, quod mihi non sinat animam transire ad dilectum. Minæ autem, supplicia et tormenta, quibusnam deliciis non sunt mihi jucundiora, quæ habent mortem e vestigio consequentem, quæ cum me a carnis liberarit vinculis, mittet ad ea quæ desidero?

VI. Hæc cum sacerdotio magnus, et decertatione major Anthimus disseuisset, dixit imperator: Sunt hæc quidem proluxæ nugæ: videbis autem. Cum vero apud se submurmurasset, jubet ejus cervicem verberari lapidibus. Ille autem tanquam jam suscipiens primitias certaminum propter Christum et fundamentum accipiens coronarum, placide accepit præsentis plagas, et cupiebat accipere graviores, desiderans consequi præmia præclariora. Et partim quidem irridens, et tyrannum veluti ludificans, partim autem flamma insanæ animi ejus accendens, et ad majora et graviora irritans supplicia: Dii aiebat, qui cælum et terram non fecerunt, pereant. Quod quidem cum Maximiani cor medium penetrasset, ferreis candentibus fibulis talos transfixit martyris. Illi autem tormentum erat magnæ voluptati, ut qui ea assequeretur, quæ desiderabat propter Christum, et Maximiano propemodum agebat gratias propter supplicia: adeo desiderabat Anthimus Christo gratificari. Maximianus ergo, qui libere in tormentis suam exercebat potestatem, et martyris generosum animum contendebat superare acerbitate suppliciorum, jubet testis solum consterni: deinde ei nudum athletam impositum, virgis cædi vehementius: ut duplex dolor ad ejus permaneret animum, nempe et superne ex virgarum verberibus, et inferne ex testarum duritie. Ille autem ne tunc quidem desperans victoriam, cantabat hæc verba: Ago tibi gratias, Domine et Rex sæculorum, quod me cinxisti virtute ex alto, et inimicos meos dedisti mihi dorsum: et eos qui me oderant exterminasti: et omnes, qui adversus me insurgabant, subter me supplantasti.

VII. Sed Maximianus rursus processit ad alia, et ænea candentia tibialia jubet alligari martyri. Quod quidem cum factum esset, sicut jusserat, et beatis illis pedibus, quod est vehementissimum, et ad doloris rationem maxime intolerandum, ignita tibialia fuissent applicata, divina quædam gratia ad generosum illum virum desuper advolat: et

illinc audit vocem eum magis roborantem, et spondentem victoriam, et præmia promittentem, et mox manum præbentem quæ imponat coronam. Vox autem ejus animum convertit ad tranquillitatem, et ejus vultum reddidit alacriorem. Porro autem jucundus quoque quidam subrisus insidet ejus labris, significans internam cordis tranquillitatem. Hæc ergo videns Maximianus, stupebat quidem, ut erat consentaneum (quidni enim stupe- ret?): rei tamen detrahebat, et eam vocabat præstigi- as, et incantationem, et rogabat causam. Justus autem, Sunt, inquit, mihi præsentia, o imperator, bona præmia et certa promissio futurorum. Brevi enim convincam te frustra esse inflatum, et deos, quos nominas, ostendam esse humanis viribus longe imbecilliores, adeo ut te sit subitura pœnitentia, quod mei feceris periculum: et quod non a nobis citius recesseris, non leve sis damnum judicaturus.

VIII. His vehementer commotus Maximianus, jubet martyrem rotæ alligatum, continenter quidem in rota versari, ignis autem lampadibus ejus carnes consumi et eliquari. Atque Maximiano quidem ad effectum statim deductus fuit jussus: et lampades in manu habentes lictores, accesserunt ad martyrem qui erat extensus in rota, ignem spirantes ignem videntes, ignem ferentes: animis in eum flammam spirantes ferventius, quam ignis, quem habebant in manibus, ac propemodum arbitrantes, se atletam facturos esse totum flammeum. Postquam autem jam venerunt prope rotam, (o admirabilem tuam, o Christe, in eum virtutem), illa quidem continuo destitit moveri: illi vero cadunt in terram, et fluunt lampades e manibus, quæ nullam earum curam gerunt: et jam dimissæ sunt vacuæ, veluti quodam sopore eas torpesciente. Propter hæc ira percitus imperator, tortores, insectabatur maledictis, et criminabatur quod jussa exsequi negligenter, et præsentium rerum curam omnem abjicerent. Et: Quomodo, dicebat, eo venistis audaciæ, ut vos tanta invaserit socordia, et istum nostro imperio prætuleritis, adeo ut nostra quidem jussa reliqueritis imperfecta, humi autem accubueritis, ut et vobisipsis gratificemini, et labore defessos recreetis? Videt, quemadmodum ne seipsos quidem possint restituere, neque manibus uti ad id quod est opus: sed ignorabat stolidus, divinam virtutem, non autem socordiam, vires eorum exstinxisse. Illi autem: Non ita res se habent, o imperator, responderunt, neque tardis sumus in tuis jussis exsequendis: absit, ut tantum insaniamus: neque cessimus socordiæ, neque manus nostræ magno defessæ sunt labore: sed terribilis quædam visio nos sic affecit, quæ nos humi dejecit, et manus nostras dissolvit: et jam sumus membris dissoluti, et effecti omnino imbecilli. Tres enim viri, aspectu quidem candidi, et candidis induti vestibus, specie autem terribiles, nobis apparentes, torve in nos et ferociter aspexerunt: et ignis qui erat in manibus, ex lampadibus statim

A φωνῆς ἐκείθην ἐπὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐνισχυούσης ἰσχυροῦς, καὶ τὴν νίκην παρεγγυώσης, καὶ τὰ ἔπαθλα ὑποσχομένης, καὶ ὅσον οὐδέπω χεῖρα ἀργούσης στεφανηφόρον· καὶ ἡ φωνὴ πρὸς τὸ εὐθυμότερον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν μεταβάλλει καὶ φαιδρότερον διατίθησι τοῦ προσώπου τὴν ὄραν καὶ τι καὶ μειδίημα χαρίεν τοῖς χεῖλεσιν ἐφίξάνει, τὴν ἔνδον τῆς καρδίας γαλήνην ὑποσημαῖνον. Ταῦτα οὖν ὁρῶν Μαξιμιανὸς ἐκπλήττετο μὲν ὡσπερ εἰκὸς (τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν;) δεισῦρε δὲ ὁμῶς τὸ πρᾶγμα καὶ γοηταῖον ἐκάλεε καὶ τὴν αἰτίαν ἔπυνθάνετο. Ὁ δὲ δίκαιος· Χρηστά μοι, ἔφη, προόμια τὰ παρόντα, ὦ βασιλεῦ, καὶ ἀψευδῆς τῶν μελλόντων ἑπαγγελία· διελέγξω γὰρ σε μάρτυν ἀναφυσόμενον οὐκ εἰς μακρὰν καὶ θεοῦς, οὓς ὀνομάζεις, ἀσθενεστέρους πολλῶν δυνάμειος ἀνθρωπίνης καὶ αὐτοὺς ἐπιδείξω, ὡς μεταμελήσῃ σοι τῆς καθ' ἐμὲ πείρας καὶ ὅλως ὅτι μὴ θάπτον ἡμῶν ἀπηλλάγης, ζημίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κρῖναι.

H. Τούτοις ὀξυκινήθει Μαξιμιανὸς, κελύει ἐπὶ τροχοῦ τὸν μάρτυρα διαδεθέντα, συστρίψεσθαι μὲν συνεχῶς τῷ τροχῷ, λαμπάσι πυρὸς τὰς σάρκας αὐτοῦ καταδαπανᾶσθαι καὶ διατῆκισθαι. Μαξιμιανῷ μὲν οὖν ἔργον ἢ πρόσταξις ἦν καὶ διὰ χειρὸς ἔχοντες οἱ δῆμιοι τὰς λαμπάδας, προσήεσαν κατὰ τοῦ τροχοῦ τεταμένῳ τῷ μάρτυρι, πῦρ πνέοντες, πῦρ ὁρῶντες, πῦρ φέροντες, πολλῶν τὰς ψυχὰς ἐπ' αὐτὸν τοῦ ἐν χερσὶ πυρὸς θερμότερον ζέοντες, μονοῦ φλόγα τὸν ἀθλητὴν ποιῆσαι οἰόμενοι. Ὡς δὲ ἤδη τοῦ τροχοῦ πλησίον ἦλθον (ὦ θαυμαστῆς σου περὶ τὸν ἄνδρα, Χριστὲ, δυνάμειος!) ἔστη μὲν εὐθὺς ἐκείνου τῆς κενώσεως· οἱ δὲ κατὰ γῆς πίπτουσι καὶ ὑποβρίουσι τῶν χειρῶν αἱ λαμπάδες· αἱ δὲ χεῖρες ἀμελοῦσιν αὐτῶν καὶ ἔρημοι ἤδη ἀφείνται, ὡσπερ ὕπνου τινὸς αὐτὰς καταρραθυμούντος. Ἐπὶ τούτοις ὀργῇ λαμπάει τὸν βασιλέα καὶ κακῶς ἔλεγε τοὺς δημίους, ὀλιγωρίαν τε αὐτοῖς τῶν προστάξεων ἐνεκάλει καὶ ἀμέλειαν τῶν ἐν χερσὶ φροντίδων καί· Πῶς εἰς τοῦτο τόλμης, ἔλεγεν, ὑμεῖς ἤλθετε, ὅτι καὶ ὄκνος εἶπεν ὑμᾶς καὶ τούτον τοῦ ἡμετέρου προστάγματος ἔθεσθε προτιμότερον, ὡς ἡμιτελῆ μὲν τὰ ἐπιταχθέντα καταλείπειν, κατακλιθῆναι δὲ τῷ ἰδάφει, ἵνα καὶ ἐκ- τοῖς τι χαρίσησθε καὶ πεπονηκότας ἐκ τοῦ κόπου διαναπαύσητε; Ὁρᾶς ὡς οὐδὲ ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς δύνανται οὐδὲ χρῆσασθαι ταῖς χερσὶν εἰς δέον; ἀγνοῶν ὁ μάταιος, ὅτι θεία δύναμις ἔσβισεν αὐτῶν τὴν ἰσχὺν, ἀλλ' οὐχὶ ὄκνος. Οἱ δὲ· Ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, ἀπεκρίνατο, οὐδὲ βραδεῖς περὶ τὰς σὰς προστάξεις ἡμεῖς, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πολλοῦ κόπου ἔκαμον αἱ χεῖρες ἡμῖν, ἀλλὰ φοβερά τις ὄψις οὕτω διέθηκεν ἡμᾶς· τῆ γῆ προσκαταβαλοῦσα, καὶ παρείμεθα τὰς δεξιὰς καὶ ἐκλελυμένα ἤδη καὶ τὸ ὅλον ἄστονοι καθιστάκαμεν· τρεῖς γὰρ ἄνδρες, λευκοὶ μὲν τὴν θείαν, λευκοὶ δὲ τὴν ἀναβολὴν, φοβεροὶ τὸ εἶδος, ἐπιφανέντες ἡμῖν, πικρὸν τε εἰς ἡμᾶς καὶ ἄγριον εἶδον καὶ τὸ ἐπὶ τῶν χειρῶν πῦρ καθ' ἡμῶν εὐθὺς ἀπὸ τῶν λαμπάδων ἔπνευ· ἔπειτα κελεύσαντες ἀποστῆναι Ἀνθίμου (θεράποντα δὲ Θεοῦ τούτου ἑκαλου) καταβάλλουσαν ἡμᾶς καὶ οὕτως αὐτίκα, ὡς ὄρᾳς, διατιθεῖσιν. Οὗτοι μὲν οὖν ἀλλήλοις διελέγοντο ταῦτα.

in nos spiravit. Deinde cum jussissent abscedere Anthimum (eum autem vocabant Dei famulum), nos dejiciunt : et sic statim, ut vides, afficiunt. Atque ii quidem hæc inter se disserebant.

Θ'. Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ τροχὸς τῆς περιφορᾶς ἠρέμει καὶ Α οὐδὲ τὸ παράπαν εἶχε κινήματος, ἐν τούτῳ θερμότερον ὁ μάρτυς τῷ Θεῷ προσέφερε τὴν εὐχαριστίαν καὶ πλειονὸς ἐκείθεν ἀπέλαυε τῆς χρηστότητος. Μαξιμιανὸς τοίνυν τῆς τῶν δαμίων ἀφελείας, ἀλλ' οὐ τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίας δεῖξαι τὸ πρᾶγμα ἐθέλων, κατήγαγεν αὐτὸν τοῦ τροχοῦ καὶ τὸν διὰ ξίφους, εἶπε μὴ θύσειε, θάνατον αὐτῷ ἠπειλεῖ. Ὁ δὲ μείζωνος τὴν ἀπειλὴν εὐχαριστίας ἐπέθεσιν ἰποιοῖτο, καὶ τὸν χορὸν καταλαβεῖν τῶν δεσμοῦρων μαρτύρων, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τοῦ Θεοῦ ἰδέετο, ὡς ἐξεῖναι καὶ αὐτῷ σεμνύνεσθαι καὶ λέγειν · « Ἴδού ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. » Καὶ ὅς, ἐπειδὴ μᾶλλον αὐτῷ κατ' εὐχὴν τὸ τέλος ἴωσα · Οἶδα, φησὶ, ὑμῶν τῶν Χριστιανῶν τὸ λίαν δοξαστικὸν καὶ φιλότιμον, ὅπως τυχεῖν ὁποῖου δήποτε Β ὀνόματος διὰ τὸ παράβολον τοῦ τολμήματος ὀργόμενοι τὸ κακῶν ἴσχατον ἀπάντων αἰρεῖσθε τὸν βλαίον θύατον · ἀλλ' οὐχ αἰρήσεις, φησὶ, τούτου γε ἐνεκεν · ἀλλ' ἐγὼ σε πολλαῖς πρότερον περιβαλὼν τιμωρίαις, εὐτὼ τοῦ παρόντος στερήσω φωτός, τὸν μὴ τοσαύτης ἰδούσης τελειούτου χρήματος ἄξιον. Καὶ ὁ μάρτυς · Οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως, φησὶ, λαμπρότερα μοι πολλῶ παρασκευάσεις τὰ ἑπαθλα.

Γ. Τί τὸ μετὰ ταῦτα ; Σίδηρος αὐτὸν καὶ ἀλύσεις δεσμοῦσαι καὶ πρὸς τὸ τῶν κακούργων ἄγεται δεσμοτήριον · ἀλλὰ τὰ συνήθη καὶ πάλιν ἐκείνῳ πρὸς τὸν Θεὸν ἢ γλώττα ὑπέθε καὶ τὰς ἀλύσεις ὁμοῦ καὶ τὰ δεσμὰ διαλύεται, οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς ἄγοντας αὐτοῦς δημίους ἀμετόχους ἀφεῖσα τοῦ θεάματος · ἀλλὰ πρηνὴς εἶχε καὶ τούτους ἢ γῆ τῷ παραδόξῳ τῆς θείας καταπλεγέντας · θεία γὰρ τις ἄνωθεν χάρις τὸν μάρτυρα περιπτᾶσα, φῶς τε αὐτῷ λαμπρότατον οἶον ἐπαρῆκε καὶ τοὺς παραλαβόντας αὐτὸν δημίους μετὰ τῶν σιδηρῶν ἐκείνων δεσμών, ὧν περιέκειτο, ἄρρον δίδωσι τῷ ἑδάφει, μηδὲ ὅσον καταμύσαι φησιν ἰσχυρόντας. Ὁ μάρτυς τοίνυν αὐτοὺς ἀναστήσας, ἔχισθαι τῆς ὁδοῦ ἀνατρέπει καὶ τὸ δεσμοτήριον καταλαβόντες, ὁ μὲν, ὡσπερ εἰς εὐωχίαν, εἰσεῖσι χαίρων καὶ τοῖς ἐκεῖ τὸν τῆς πίστεως προθεῖς ἄρτον, καὶ τούτους δεξιωσάμενος τὰ μεγάλα, καὶ τὴν εὐσίθειαν αὐτοῖς προκίων, ὅλως τῷ Χριστῷ οἰκισοῦται καὶ νοήσεται διὰ τοῦ βαπτίσματος. Μαξιμιανὸς δὲ πρὸ τῶν ὑπὸ χεῖρα μαθῶν καὶ δεισας μὴ πολλοῖς καὶ ἄλλοις αὐτὸν ζημίωση, παρίστανει πάλιν τὸν ἀθλητὴν ἐπιτῶ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ θύσαι παρακαλεῖ τοὺς αἰεῖου θεοῖς · ἐνθεν τοι καὶ ἄθλον τοῦ πράγματος τὴν ἱερωσύνην αὐτῷ ὑπισχνεῖται. D

ΙΑ'. Ὁ δὲ μετὰ παρρησίας · Ἄλλ' ἱερεὺς ἐγὼ γε καὶ πρὸ τῶν σῶν λόγων, ἔφη, καὶ ἱερεὺς τοῦ πρώτου καὶ καλοῦ κοιμῆνος καὶ ἀρχιερεὺς Χριστοῦ, ὅς ἐν τῆς ἐμῆς μόνον μεταλαμβάνει σαρκὸς καὶ μέχρῃς ἐμοῦ κάτεισι δὲ ἐμὲ, καὶ ταῦτα Θεός ὢν, αὐλὸς τε

⁴ Hebr. n, 13.

IX. Interim autem dum rota quiescebat ab ambitu, et nihil omnino movebatur, martyr Deo ferventiorē offerebat gratiarum actionem, et illinc ampliorē consequebatur benignitatem. Maximianus itaque volens ostendere, ex lictorum simplicitate, non autem ex martyrica ad Deum fiducia, hanc rem esse profectam, eum deposuit e rota, et ei ense mortem minatur, nisi sacrificarit. Ille autem ex minis sumpsit argumentum majoris gratiarum actionis : et toto corde Deum rogavit, ut perveniret ad chorum viginti millium martyrum, ut etiam liceret ei dicere : « Ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus . » Imperator vero postquam vidit finem ei maxime esse in votis : Scio, inquit, quam vos Christiani sitis gloriæ cupidi et honoris appetentes, et quod projecta vestra audacia qualescunque nomen assequi cupientes, extremum omnium malorum, mortem violentam eligitis. Sed hac quidem de causa minime lætaberis. Nam cum ego te prius multis affecero suppliciis, luce præsentis sic privabo, ut qui sis indignus tantæ rei voluptate. Martyr autem, Non alia, inquit, ratione efficies, ut præmia consequar præclariora.

X. Quid postea consequitur ? Ferreis catenis vincitur, et ad maleficorum carcerem deducitur. Sed ea quæ consueverat, ejus lingua ad Deum canebat : et catenas simul dissolvit et vincula, nec eos quidem qui ipsum ducebant, lictores dimittens expertes miraculi. Nam ii quoque proni humi jacebant, obstupefacti admirabili spectaculo. Quædam enim divina gratia desuper martyrem circumvolans, et in eum lucem immisit clarissimam, et eos qui ipsum accooperant, lictores, cum ferreis quibus erat circumdatus, vinculis humi repente dejecit, cum ne connivere quidem sustinuissent. Cum vero martyr eos fecisset surgere, jubet ut cœptum iter peragant. Cum autem pervenissent in carcerem, ingreditur ille læstus, tanquam ad convivium : et cum eis qui illic erant, fidei panem proposuisset, et eos benigne et comiter esset amplexus, et eis propinasset pietatem ac veram religionem, eos Christo totos conjungit et conciliat, et ejus adoptivos filios efficit per baptismum. Maximianus autem cum hoc accepisset ab iis qui erant ei subjecti, et timuisset, ne multorum aliorum faceret jacturam, jubet rursus ad se adduci martyrem, et rursus adhortatur, ut diis illius sacrificet. Quo tempore hujus quoque rei præmium ei pollicitur sacerdotium.

XI. Ille autem libere : At ego, inquit, ante tua verba sum sacerdos primi et magni et præclari Pastoris et Pontificis Christi, qui non solum meæ carnis est particeps, et ad me usque propter me descendit : idque cum sit Deus expers materiæ, et

qui non potest comprehendi : sed etiam sacrificavit seipsum pro ovibus ; et in crucem actus, mortem suscepit, et die tertio resurrexit, et in caelum rursus ascendit, me quoque simul evehens, qui illinc cecideram propter inobedientiam. Hujus sum ego sacerdos, et ei meipsum statui offerre hostiam. Res autem vestrae, et vestrorum, ut dicitis, deorum, dignae sunt nocte et angulis, et quae lugeantur potius propter interitum et calamitatem quam appetantur maledictis.

XII. His ita percitus imperator, jubet generosum Anthimum duci ad mortem. Ducitur ergo athleta, spe futurorum habens vigentem laetitiam. Et cum pervenisset ad locum, in quo erat per mortem perventurus ad vitam (2), ad precandum tempore petito et accepto, cum postremo esset precatus, et Deum allocutus, ei beatum illud caput amputatur tertio mensis Septembris. Vespere autem accedentes quidam fideles, cum pretiosum corpus illius sustulissent, sancteque et honorifice composuissent, in ipso loco, in quo fuit consummatus, pulchre deponunt, laudantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam divinitatem et regnum ; cui omnis gloria, honor et adoratio in saecula saeculorum Amen.

καὶ ἀπερὶληπτος ἄλλὰ καὶ ἑαυτὸν τίθεικεν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ σταυροῦ γέυεται καὶ θανάτου, καὶ τριήμερος ἀνίσταται, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἄνισει πάλιν, συναναφέρων με τὸν ἐκείθεν διὰ τὴν παρακοὴν πεπτωκότα· τούτου ἱερεὺς ἐγὼ καὶ τούτω παρακαγεῖν ἑμαυτὸν θυσίαν προήρημαι· τὰ δὲ ὑμέτερα καὶ τῶν ὑμετέρων, ὡς φατε, θεῶν, νυκτὸς ἄξια καὶ γωνίας θρηνοῦμενα διὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν συμφορὰν μᾶλλον ἢ λοιδορούμενα.

IB'. Τούτοις ὑπερξέσας τῷ θυμῷ Μαξιμιανός, κελύει τὸν γενναῖον Ἀνθιμον τὴν ἐπὶ θάνατον ἀγεσθαι· ἀγεται τοίνυν ὁ ἀθλητὴς ἑνακμάζουσαν αὐτῷ τῇ τῶν μελλόντων ἐπαγγελίᾳ ἔχων τὴν ἡδονὴν· καὶ τὸν τόπον καταλαβὼν, ἐν ᾧ διὰ τοῦ θανάτου πρὸς τὴν ζωὴν ἔμελλε διαβῆναι, καιρὸν εἰς προσευχὴν αἰτήσας, καὶ λαβὼν, καὶ τὰ τελευταῖα προσευξάμενος καὶ διαλεχθεὶς τῷ Θεῷ, τὴν μακαρίαν ἐκείνην κεφαλὴν ἀφαιρεῖται, τρίτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ἐσπέρας δὲ τινες παραγενόμενοι τῶν πιστῶν, καὶ τὸ ἐκείνου σῶμα τὸ τίμιον ἀνελόμενοι, καὶ ὀσείως καὶ λαμπρῶς περιστεύσαντες, παρ' αὐτῶν τὸν τῆς τελειώσεως τόπον διαπρεπῶς ἄγαν κατατιθείασι, δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, τὴν μίαν θεοῦτητα καὶ βασιλείαν, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

(2) Vide Euseb. *Hist. Eccles.* lib. viii, c. 6, et Baron. an. 302.

MENSIS MAIUS

DE SANCTO PHILIPPO APOSTOLO

MARTYRE HIERAPOLI IN PHRYGIA.

(Maii die 1. *Acta Sanctorum Bolland.* Maii tom. I, p. 7 Latine ; Græce p. 733, ex cod. Vat.)

1. Celebris est ad Kalendas Maii memoria S. Philippi apostoli in antiquissimis Fastis Latinis. Pervetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, a mille prope annis exaratum, quo ab initio operis ut nostro usi sumus, quodque Epternacensibus ut suum exigentibus reddidimus, habet præfixum Indicium de festis apostolorum diebus, et referenda ad Kalendas Maii ista suggerit : « Natalis S. Philippi apostoli, in civitate Hierapoli provinciæ Asiæ. » Verum in contextu Martyrologii ad Kalendas Maii hæc solum leguntur : « Natalis sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi. » In apographo Corbeiensi Parisiensi excuso ejusdem Martyrologii Hieronymiani ita habetur : « In Asia Hierapoli SS. Philippi apostoli et Jacobi. » De S. Jacobo, qui non spectat ad Hierapolim, mox seorsim agemus. Similia de utroque habentur in antiquioribus Fastis mss. quos non est operæ pretium indicare. Venerabilis Beda in genuino suo Martyrologio, quod ante tomum secundum Actorum Martii ex octo antiquis codicibus edidimus, ista scribit : « In Hierapoli Philippi apostoli, et Jacobi apostoli fratris Domini. » Addit Florus : « Quorum primus in Asia in civitate Hierapoli provinciæ Phrygiæ passus est, ibique cum filiabus suis requiescit. » Rabanus, ætate proximus, sic scribit : « In Hierapoli Philippi apostoli, qui Ebionitarum hæresim exstinxit, et quievit in pace. » Usuardus scripto mandavit hæc verba : « Natale apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus postquam Scythiam ad fidem Christi convertisset, apud Hierapolim, Asiæ civitatem, glorioso fine quievit.

2. Ado archiepiscopus Viennensis, in libello *De festiuitatibus sanctorum apostolorum*, hoc elogium edidit : Natalis beatorum apostolorum Philippi et Jacobi : ex quibus Philippus, cum pene Scythiam conuertisset, diaconibus, presbyteris et episcopis ibi constitutis, reuersus est ad Asiam, ubi continua prædicatione per aliquot annos insistens, multitudinem populorum Christo, laboribus piis semper inserviens, lucratus est : quique apud Hierapolim Asiæ civitatem dormiuit cum patribus suis, beato fine sepultus. » Hæc Ado ; quibus addit Notkerus : « Exstincta hæresi Ebionitarum, qui Christum Jesum ante Incarnationis tempus fuisse negabant. » In hodierno Martyrologio Romano adduntur nonnulla de ejus martyrio his verbis : « Natalis beatorum apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam omnem fere Scythiam ad fidem Christi conuertisset, apud Hierapolim Asiæ civitatem, cruci affixus, et lapidibus obrutus, glorioso fine quieuit. » Hæc ibi, quibus similia in suo Martyrologio tradit Galesinius. At Maurolycus aliquanto plura interserens, « Natale, inquit, beatorum apostolorum Philippi et Jacobi, ex quibus Philippus, postquam Scythiam ad fidem Christi conuertit, ubi dejecto Martis simulacro erexerat crucem, et venenosum draconem exterminarat ; apud Hierapolim civitatem Asiæ glorioso fine quieuit : sive ab Ebionitis cruci affixus et lapidatus occubuit : iuxta quem duæ filiæ ejus virgines tumulatæ sunt ; tertia Ephesi jacet. » Hæc Maurolycus : præter quæ Constantinus Felicius nonnulla miscet ex Actis Græcis, de quibus mox agemus.

3. Vocatio Philippi ad apostolatam nonnullis etiam Fastis ad 28 Februarii ascribitur : sed ista ex iudicio Maii latius deducenda fuere, ut via sterneretur ad acta Latina, primo loco danda, in quibus omnia continentur, quæ in citatis Martyrologiis attinguntur. Eadem Acta habemus in tribus illustribus codicibus nostris, quorum aliquis ante octingentos annos videtur exaratus. Præterea accepimus eadem descripta ex vetustis codicibus Trevirensi S. Martini, duplici Audomarensi Ecclesiæ cathedralis, Ultrajectino ecclesiæ S. Salvatoris, Romano cardinalis Baronii. Invenimus ipsa etiam in tribus reginæ Sueciæ signatis numero 81, 482 et 1604, Parisiensi cardinalis Mazarini, Duacensi monasterii Aquicinctini Bodecensi, in Westphalia, et in codice ms. hospitalis S. Nicolai prope Cusam : neque ab his diversa sunt, quæ habuit auctor historiæ de Translatione brachii S. Philippi Florentiam. Legendaria si libuisset excutere, plura possemus indicare exempla. Sed in primis memorabilis est nobis eadem Acta continens codex pervetustus, quadratis litterarum ductibus et discrimine diphthongorum atque vocalium accurate servato exaratus, qui olim pertinuit ad monasterium SS. Petri et Pauli in Wissenburg diocesis Spirensis, nunc est amplissimi baronis Blumii, sæpius a nobis memorati, ob vetustum Martyrologii Hieronymiani apographum, quod ipse ex eodem monasterio acceptum pro sua humanitate communicavit. Ex hoc vetusto codice Acta virtutum et passionum sanctorum Christi apostolorum, Reinoldus Dehnius, societatis nostræ vir eruditus, descripta nobis transmisit.

4. Præfigitur huic codici « epistola Melitonis, » aliis Melliti, « episcopi Laodicensis, ad universos episcopos et Ecclesias Catholicorum, de quodam Leucio, qui quorundam Actus apostolorum scripserat. » Notat hunc Melito falsitatis titulo, potissimum quia dixit, « eos docuisse duo principia boni et mali, et bona a bono et mala a malo substituisse principio. » Eadem epistola præfigitur ante Acta S. Joannis evangelistæ apud Florentinum ad Martyrologium Hieronymianum. Mentio prædicti Leucii, aliis Leontii, videtur fieri in Tractatu *De fide sive de Unitate Trinitatis contra Manichæos*, qui tomo VI Operum S. Augustini continetur : verum non habetur in Retractationibus ejus, neque in Indicivo Possidii ; asseritque Philippus Labbe *De Scriptoribus ecclesiasticis*, « evicisse Sirmondum in Historia Prædestinationis ex fide mss. codicum, præcipue Corbeiensis, quod sit Evodii episcopi Uzalensis, » in Proconsulari provincia Africa, ad quem exstant variae S. Augustini epistolæ : ut vel tunc ante indicatus Melito sive Mellitus episcopus vixisse videatur.

5. Sunt hæc apostolorum acta postmodum varie aucta, et sub nomine Abdiæ, Babylonis episcopi ab apostolis ordinati, sæpius recusa ; quasi ea ex Hebraica in Græcam linguam transtulisset discipulus Abdiæ Eutropius, et hinc in Latinam vertisse se dicat Julius Africanus, qui tertio sæculo floruit sub imperatoribus Heliogabalo et Alexandro Mammææ filio. Baronius in notis ad hunc diem, « Licet, inquit, apocrypha censeantur hæc sub nomine Abdiæ, vera tamen nonnulla ibi esse mihi facile persuadeo : » maxime quando aliunde ea Acta (ut hic de S. Philippo), satis probantur. Exstant eadem excusa anno 1531 inter Rapsodias Anonymi Philalethi Eusebiani, in Vitas, miracula passionesque apostolorum a Frederico Nausea collectas : et in plerisque horum non legitur quod Philippus « cruci affixus et lapidibus obrutus fuerit. » Verum inserta sunt illa verba apud Joninum Mombritium, in Legendario ante ducentos annos excuso : item in Breviario Romano anni 1522 atque eo quod jussu Pauli papæ III a cardinale Quignonio ordinatum et Pii V jussu postea editum hactenus asservatur, licet in hisce Acta integra non dentur, ut in antiquiori Breviario. Prior pars Actorum integra habetur in Breviario anni 1479, 1490 et sequentium : in eaque parte continentur illa quæ inde Maurolycus supra tradidit de « venenoso dracone exterminato, » aut forsân diabolo sub tetri monstri figura. Similia habent Petrus de Natalibus lib. IV *Catalogi*, cap. 107, Philippus Ferrarius *De sanctis Italiæ*, et plures alii.

6. Actis Latinis subjungimus Acta ex Græco translata: quæ nobis valde antiqua videntur, et a Symeone Metaphraste inter Vitas Sanctorum potius transcripta quam de novo composita: cui vel ideo magis ascribuntur, quia primus et antiquus auctor non est suo nomine notus. Exstant ea, interprete Gentiano Herveto, tomo quinto Vitarum sanctorum Patrum ab Aloysio Lipomano vulgarum: et ad has Kalendas Maii a Laurentio Surio translata sunt, unde cum Græco collata et nostris notis illustrata damus; ipsum autem Græcum in mss. Vaticanis Venetisque invenimus. Vixit eodem cum Metaphraste sæculo Nicetas Paphlago, qui et David, rhetor disertissimus ac vir sapientissimus: cujus orationes plures transtulit Franciscus Combefis, et in sua *Bibliotheca Patrum concionatoria* edidit. Earum duæ referuntur ad hasce Kalendas Maii, altera de S. Jacobo Alphæi e duodenario apostolorum numero; altera de S. Philippo apostolo, quæ solum est metaphrasis jam dictorum Actorum.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΦΙΛΙΠΠΟΝ

COMMENTARIUS

IN S. PHILIPPUM APOSTOLUM

(Ex ms. Græco Vaticano signato 1798. — Interprete Daniele Papebrochio.)

I. Deus Dei Verbum, semper coexistens Patri A et nullo tempore circumscriptus, propter naturæ nostræ lapsus voluit nobis assimilari et tempori subjici: itaque et Virginis ventre conclusus est, et sui communionem deificavit quod assumpserat. Quoniam vero hic ejus in carne adventus salutem erat operaturus omnibus, oportuit etiam ut haberet divinæ istius et ineffabilis dispensationis spectatores atque participes mysteriorum, per quos supernam vocationem generi nostro copiose ministraret. Postquam igitur omnem Jordani finitimam regionem pervasisset Joannis prædicatio, et gratia Spiritus operante multi per illum baptizarentur (quando etiam Christus meus baptismum suscepit) ipsum incomprehensibile Dei Verbum urbanam frequentiam dimittens (eatenus enim videbatur Hierosolymis habitasse) venit in Galilæam, in qua etiam tum commorabatur admirabilis Philippus.

II. Erat hic ex Bethsaida, civitate Andreæ et Petri, tunc vero in Galilæa præsens: qui statim ab ineunte ætate a parentibus traditus liberalibus disciplinis, cum esset bonæ indolis, et ad quamvis laudabilem scientiam aptus, statim Mosaicos libros percurrit, et quæcunque de Christo erant prædicta imbibit, quomodo scilicet venturus esset diebus novissimis, et salutem omnibus impertiturus: nec

(a) Latine reddidi, *Videbatur Hierosolymis habitasse*, propter Templum scilicet, cui peculiari modo

A'. Ὁ τοῦ Θεοῦ Θεὸς Λόγος, αἰδίως συνὼν τῷ Πατρὶ, καὶ ἄχρονος ὢν, εἴλετο καὶ κατ' ἡμᾶς γενέσθαι ποτὶ, καὶ ὑπὸ χρόνον εἰσεῖν, διὰ τὸ τῆς ἡμετέρας ὀλίγημα φύσεως ἐντεῦθεν καὶ Παρθένου σαρκὶ περιγράφεται, καὶ θεοὶ τῆ κοινωνία τὸ πρόσλημμα. Ἐπεὶ δὲ τῆς μετὰ σώματος ἐπιδημίας αὐτοῦ πᾶσι περιποιούσης τὴν σωτηρίαν, θεατὰς τοῦτον τῆς ἀβρότου θείας οἰκονομίας καὶ κοινωνοῦς τῶν μυστηρίων ἔχειν ἔχρη, ὡς ἂν καὶ τῷ γενέει παντὶ δι' αὐτῶν ἐπιδαψιλεύσητε τὴν ἀνάκλησιν μετὰ τὸ διαπάσης τῆς περιούκου τε καὶ ὁμόρου τῷ Ἰορδάνῃ χωρῆσαι τὸ Ἰωάννου κήρυγμα, τὴν χάριν δὲ διαδοθῆναι τοῦ Πνεύματος καὶ πολλοὺς ὑπ' ἐκείνου τὸ βάπτισμα δεῖξασθαι (ἦνίκα δὴ καὶ ὁ ἑμὸς ἰθαπτίσθη Χριστὸς) τὰς ἐν ἄστει διατριβάς ὁ αὐτὸς οὗτος ἀπεριληπτος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀφείς (καὶ γὰρ ἦν τοῖς Ἱεροσολούμοις (a) ἐπιδημῶν) ἐπεγωριάζει τῇ Γαλιλαίᾳ.

B'. Τῆδε ὁ θαυμαστός ἐνεδήμει Φίλιππος, ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ μὲν ὢν, τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, τῇ Γαλιλαίᾳ δὲ τότε παρών· ὅστις ἐκ πρώτης εἰτε ἡλικίας εὐθὺς μαθήμασιν ὑπὸ τῶν γειναμένων διδασκτοῖς ἐξεδόθη· δεξιὰς δὲ τυχῶν τῆς ἀγωγῆς καὶ πᾶσαν ἐπαινετὴν παιδείαν ἀσκήσας τε ἤδη καὶ παιδευθεὶς, τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἐπῆει, καὶ ὅσα περὶ Χριστοῦ προηγορεύετο ἐμύετο, ὡς ἐκ' ἐσχάτων

suam præsentiam indulgebat Dei Verbum, etsi alias per essentiam præsens ubique.

ἐλυσιτέται καὶ κοινῇ πᾶσιν οἰκονομήσει τὴν σωτηρίαν· οὐ γὰρ ἔφαίτο τοῖς τότε παιδεύουσι πρὸς ἑτέραν μάθησιν τοὺς φοιτητάς ἐκπονεῖν, εἰ μὴ τὰ Μωσαίως πρότερον ἐπιλέξοιντο.

Γ. Ἐπιστάς οὖν ὁ Ἰησοῦς τῇ Γαλιλαίᾳ, καὶ τὸν μέγαν τοῦτον Φίλιππον εὐρηκώς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ προστρέπετο· καὶ ὡς ἀκούσας εἰς μνήμην ἤκεν εὐθύς ὡς ἐκ παιδὸς περὶ Χριστοῦ ἤσκησέ τε καὶ συνέλεξετο· καὶ τοῦτον ἐκείνον εἶναι διεγνώ, ὃν αἱ τοῦ Μωσαίου βίβλοι ἐλύσεσθαι ὑστερον δισάφουν. Ἐντυθεὶς οὗτος τῷ κλέσαντι διδασκαλῷ τὸ ἀπὸ τοῦδε συνῆν, συμπροϊούσαν τε εἶχε τῷ χρόνῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῖς τῶν μαθητῶν κορυφαίως συνηριθμεῖτο. Μετασχὼν δὲ οὕτω τοῦ ἀγαθοῦ, κοινωνοὺς παραλαμβάνει καὶ ἄλλους τῆς μεταλήψεως, καὶ οὐκ ἀποκρύπτειται ταύτην, ἀλλὰ πρῶτον περιτυχὼν τῷ Ναθαναὴλ, ὃς ἐκ πολλοῦ φίλος αὐτοῦ καὶ συνηθὴς ἐτύγχανε, τὴν τοῦ ἐρχομένου παρουσίαν, οὐχ ὡς ἐτι μέλλουσα, ἀλλ' ὡς ἤδη παρούσα, εὐηγγελίσαστο· Οὐκ ἔτι, λέγων, ἐν ἐλπίσειν ἡ σωτηρία τῷ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὃν αἱ προσημαίνουσαι γλώσσαι καὶ τῷ Πνεύματι Ἰωταρα προεῖπον ἐπ' ἐσχάτων τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσασθαι, κἀρεστί· τοῦτον εὐρόντες ἡμεῖς τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ Ἰησοῦν, καὶ τῷ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων ὑπερφύει μὴ ἔχοντες ἀπιστεῖν, μακρὰς τοῖς ἄλλοις ἀπασι λώμεθα.

Δ'. Τούτοις κατάρας ἐλὼν τὸν Ναθαναὴλ, καιτοι δυσανασχέτουτα τῷ πράγματι, καὶ μὴ ἂν ἐκ Ναζαρέτ ἀγαθὸν εἶναι τι διατεινόμενον, τοῦ μὲν τὰ τοῦ Ἰσραὴλ προσθεύειν ἀρίστησι, πιθήμιον δὲ τῷ Χριστῷ προσάγει τὸν ἄνδρα, (b) καὶ τοῦτο πρῶτον εὐνοίας ἀπαρμύλλου καρίστησι γνῶρισμα. Ὁ δὲ τῇ ἡμέρᾳ αὐτίκα πίστει προσθέμενος παρρησιαστικωτερον ἐξέδοξε, Ῥαββί, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἠσθεις ὡς ἀπὸ γνώμης ἐνδιαθέτου λεχθέντι, ἐκκαλύπτει αὐτῷ τὸ οὐκ εἶδον, ὥστε καὶ μύστην μειζόνων ἴσασθαι μυστηρίων, καὶ βασιλείας Θεοῦ θεατῆν· τί γὰρ φησι; « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν ἀνεωγότα ὄψεσθε, καὶ τοὺς ἄγγελους τοῦ Θεοῦ ἀναβαινοντάς τε καὶ καταβαινοντάς ἐπὶ τὸν γῆν τοῦ ἀνθρώπου. » Τὸ ἀπ' ἐκείνου τοιγαροῦν ὁ ἱερώτατος Φίλιππος ταῖς ἱεραῖς μυσταγωγίαις ὑπέχων τὸ οὐκ, ὅλος ἐκείνων ἦν τὴν διάνοισιν, μηδεμιᾶς αὐτὸν ἀντισπώσης φροντίδος πρὸς ἑτέρω, καὶ τῷ τῆς θειοτέρας γνώσεως φωτὶ τὸν λογισμὸν ἐκαθαίρειτο, τὴν τε προτέραν ἀποσκευαζόμενος ἄγνοιαν, καὶ τὸν ἐντὸς ἀνακαίνιζόμενος ἀνθρώπων. Εἰς ἄνδρας τοῖσιν ἤκων, τελειώτερον μὲν τὴν ἀγάπην τὴν εἰς Χριστὸν προσελάμβανε· τὴν Ἰσὴν δὲ περὶ αὐτοῦ ἀντελάμβανε, ὡς ἐν Ἰσὴν καὶ υἱοῦ λογισθῆναι τὴν κληρονομίαν τε πλουτῆσαι τάξιν, καὶ τῇ ἐπελεύσει τοῦ Πνεύματος ἀρχῶν ἐπὶ καταστήναι τὴν γῆν.

Ε'. Ἐπειδὴ καὶ ὁ τοῦ σωτηριώδους πάθους καιρὸς ἦνιστήκει, δε' οὐ τῷ παθητῷ γένει περιεγένετο ἡ ἀπίθεια, καὶ ἀδιστακτως οὗτος τῷ διδασκαλῷ συνῆν. Ἐδίεσε δὲ κατ' ἐκείνο καιροῦ, τῶν Ἑλλήνων πρὸς-

A enim iis qui juventutem docebant, fas erat doctrinam aliam discipulis tradere, nisi prius Moysen edidicissent.

IH. Veniens igitur in Galilæam Jesus, et magnum hunc Philippum reperiens, sequi se jubet. Hic vero ut vocantem audiit, statim venit in memoriam eorum quæ a puero perceperat collegeratque de Christo ipsumque esse cognovit, quem libri Mosaicorum venturum demonstrabant. Exinde vocanti se Magistro adhæsit, et paulatim proficiens in virtute, discipulorum præcipuis fuit annumeratus. Quod autem adeptus erat bonum etiam aliis communicare voluit; illudque haud abscondens, primo cui occurrit Nathanaeli (erat hic ei amicus et familiaris a longo tempore) præsentiam venientis, non ut futuram, sed ut jam existentem annuntiavit, dicens: Non jam amplius in spe consistit Israelis salus: sed quem propheticæ linguæ in Spiritu prædixerunt Salvatorem, extremo in tempore suscitandum, ipse nunc adest. Hunc ergo cum invenerimus Jesum a Nazareth, neque possimus esse increduli excellentiæ miraculorum ejus, aliis omnibus longum valere jussis conversationem illius suscipiamus.

χαίρειν εἰπόντες, τὴν ἄμα τούτῳ διαγωγὴν προει-

IV. His dictis post se Nathanaelem trahens, licet ægre persuasum, et num ex Nazareth boni aliquid esse posset percontantem, a cura Israelis abducit, Christoque obsecuturum stitit, atque hoc primum sinceræ suæ mentis argumentum præbuit. Nathanael vero integra cum fide assistens, liberrime exclamavit: Rabbi, tu es Rex Israel. Quem ut sensit Christus ex animi incommutabilis sententia sic loqui, manifestat ei quod magnorum conscius esset futurus secretorum et regni Dei speculator. Quid enim ait? « Amen, inquit, dico vobis, videbitis cœlum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis. » Ex illo ergo tempore sanctissimus Philippus, sacris mysteriis aurem accommodans, toto in illis erat animo, nullique alteri curæ eum advertens, lumine diviniore cognitionis in mente purgabatur; ac primam exuens ignorantiam, renovabatur quoad hominem interiorem. Progrediente vero ætate perfectiorem erga Christum charitatem assumens, ejus vicissim æqualem erga se recipiebat amorem, ut tanquam filius reputaretur, et loco hæredis esset, atque in adventu Spiritus sancti princeps super omnem terram constitueretur.

V. Cum autem instaret tempus salutiferæ Passionis, qua passibili naturæ comparanda impassibilitas erat, aderat ipse continue Christo. Contigit vero tunc gentilium legatos aliquos mitti Hierosolymam

¹ Joan. i, 51.

(b) Sequens linea abest a versione antiqua, fortassis et in MS. Veneto defuit.

ad diei festi spectaculum : qui animo stupefacti, propter mira sibi de Christo nuntiata (magna enim quædam tunc de eo et fidem omnem excedentia dicebantur, quia Lazarum suscitavit a mortuis, et omnis turba eum laudibus extollebat, et millena alia operabatur miracula) cupiebant in ipsius venire alloquium. Huic porro tam honestæ obsequentes cupidini, Jesum meum sequuntur ; et accedentes ad Philippum, causam sui adventus exponunt : Philippus vero nuntiavit primum vocato Andreæ, et simul ambo indicarunt Jesu : qui ipsis Passionem suam et secuturam gloriam explicuit dicens : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet ; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert². »

κόκκος, λέγων, τοῦ σίτου πεισὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἀποθανὼν δὲ πολὺν φέρει τὸν καρπὸν.

VI. Et hæc quidem ipsis tunc dixit Christus ; cum vero passus et suscitatus a morte, seipsum pluries manifestaret discipulis eosque faceret spectatores rerum humanum captum excedentium ; etiam hic magnus Philippus, tanquam socius et particeps ineffabilium mysteriorum, aderat iis quæ fiebant, eorumque unus censebatur. Quando autem Dominus et Salvator noster Jesus Christus omnem susceptæ pro nobis in carne dispensationis ordinem impleverat, et cælestibus terrena mirabiliter univerrat, atque in cælum susceptus cum gloria ad dexteram Patris consederat, Spiritum quoque consolatorem, prout pollicitus fuerat, in specie linguarum ignearum miserat iis quos habuerat vitæ mortalis socios et consocios secretorum ; eodem Spiritu etiam plenus Philippus, accinxit sese ad evangelicum cursum.

VII. Tum vero quibusdam ex iis Orientales partes, aliis Occiduas aggreddentibus, nonnullis etiam Borealia et Australia climata pervadentibus, et prædicationem sibi demandatam implentibus, admirabilis hic apostolus, sortitus Asiam (1) ipsamque circumiens, et omnes in ea urbes oppidaque pervadens (2), innumerabilem multitudinem adduxit ad pietatem ; quos universos lumine regenerationis consignans, cælesti adduxit Patri. Quin et infirmitatibus morbisque afflictos, et a dæmone male infessos, solo verbo sanctæque manus impositione curabat ; ipsos quidem adversarios invisibiliter pellens, visibiliter autem salvans eos qui vexabantur, dum eos prædicationis magnificentia et operatione miraculorum stupenda, velut retiis quibusdam, ad veritatis agni-

² Joan. xii 24.

(1) In aliquo MS. Græco, præter Asiam, indicatur Lydia, in Menæis Græcis Mysia et Lydia, sed hæ provincie sunt in ipsa Asia Minori.

(2) Nicetas hæc ita exponit : « Asiæ plagas perlustrans, ac cunctis provinciis et urbibus vitæ doctrinam annuntians, eosque qui ad vitam erant ordinati, veræ per fidem vitæ reconcilians, captos omnes a diabolo, innumeris que erroribus ac sedu-

(c) MS. Κενοποιήσαντος, vacuasset, quod non habet commodum sensum.

θεόντων τινὰς τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα στελεῖσθαι κατὰ θέαν τῆς ἑορτῆς· οὗτοι τοῖς παραδόξοις περὶ τοῦ Ἰησοῦ διαγγελθεῖσι καταπλεγνῆτες τὸν νοῦν (μεγάλα γὰρ ἤδη περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτοῖς πέρα πίστεως διεγγέλλοντο, ὡς ἀναστήσει μὲν τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, εὐφήμοις δὲ ὑπὸ τοῦ ὄχλου παντὸς παραπεμφθεῖη φωναῖς, ἕτεραί τε μυρία τελέσει θαύματα) εἰς ἔρωτα τοῦ διὰ λόγων ἰλθεῖν τούτῳ κατέστησαν. Ἦτῶνται τοιγαροῦν τοῦ καλοῦ τούτου ἔρωτος, ὡς τὸν ἑμὸν τε ἤκουσιν Ἰησοῦ· καὶ τῷ Φιλίππῳ προσελθόντες, τὴν χρεῖαν διαγγέλλουσι τῆς ἀφίξεως. Ὁ δὲ τῷ πρωτοκλήτῳ Ἀνδρέᾳ τὰ περὶ αὐτῶν κοινωνάμενος τῷ Ἰησοῦ σὺν αὐτῷ προσαγγέλλει τὴν ἔλευσιν, καὶ οὗτος τὰ περὶ τοῦ πάθους αὐτοῖς καὶ τῆς τούτου δόξης τῷ λόγῳ διασημαίνει· « Ἐὰν μὴ ὁ

αὐτὸς μόνος μένει· ἀποθανὼν δὲ πολὺν φέρει τὸν καρπὸν. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἐκείνους ὁ Χριστὸς διεξῆμι. Ἦνίκα δὲ μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς πολλάκις ἑαυτὸν παρεδήλου, καὶ θεατὰς καθίστη τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μέγας Φίλιππος, οἷα συμφοιτητὴς καὶ κοινωνὸς τῶν ἀπορρήτων τοῖς πραττομένοις παρῆν· καὶ τούτων εἰς ἐξητάζετο. Ἦθη μὲν οὖν τοῦ Δεσπότου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν διὰ σαρκὸς πᾶσαν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν τελέσαντος, καὶ τοῖς ἑπουρανόις παραδόξως (c) ἑνοποιήσαντος τὰ ἐπίγεια, μετὰ δόξης τε εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθέντος, καὶ ἐν δεξιᾷ τῆς τοῦ Πατρὸς μεγαλωσύνης καθίσαντος, τὸ παράκλητόν τε Πνεῦμα τοῖς αὐτόπταις αὐτοῦ καὶ μύσταις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐν εἶδει γλωσσῶν πυρίνων ἐξαποστείλαντος· τούτου καὶ Φίλιππος πληρωθεὶς, πρὸς τὸν τοῦ Εὐαγγελίου δρόμον παρεσκευάζετο.

Z'. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν αὐτῶν τὰς ἐφᾶς λήξεις, οἱ δὲ τὰς ἐσπερίου λαχόντες ἐπήσαν, βόρειά τε καὶ νότια περιέθειον κλίματα, τὸ προστεταγμένον αὐτοῖς πληροῦντες διάγγελμα· καὶ ὁ θαυμαστός οὗτος ἀπόστολος τὴν Ἀσίαν κεκλήρωτο. Ταύτην τε κύκλῳ περιῶν, καὶ πάσαις μὲν πόλεσιν, ὅλαις δὲ χώραις ἐπιδημῶν, μυρίον τι πλῆθος καὶ ἄριθμὸν ὑπερβαῖνον, συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ πεποίηκεν· οὗς καὶ καθάπαξ τῷ τῆς παλιγγενεσίας φωτὶ σημειούμενος, τῷ οὐρανίῳ προσῆγε Πατρί. Καὶ δὴ καὶ τοὺς πάθεισι τισι καὶ νόσοις πιεζομένους, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ οἷς ἰνοικοῦν τι δαιμόνιον κακῶς διετίθει, λόγῳ μόνῳ καὶ χειρὸς ἱερᾶς ἐπακῆ ἑθεράπευσεν· νοητῶς μὲν τοὺς ἐπεμβαινόντας τε καὶ ἀντικειμένους τροποῦμενος, αἰσθητῶς δὲ τοὺς ὑπ' ἐκείνων ἀπατηθέντας ἀνασω-

tionibus perditos, sapientiæ divinæ sermonibus ac exhortationibus captivans, ac regenerationis aqua emundans, gratiæque spiritu illuminans atque consummans, in eum modum Patri qui in cælis est filios asciscebat. Cunctos vero, qui variis languoribus ac morbis tenebantur, aut obsessi a dæmonio erant, aut quovis alio sinistro casu afflictabantur, solo sermone ac sacræ contractu manus sanabat. »

ζόμενος· οὗς τοῦ τε κηρύγματος μεγάληγορία, καὶ ἅ ταις παραδόξοις θαυματοποιαῖς, οἷά τισι δικτύοις ζωγρῶν τῆς ἀληθείας, ἤγε κατὰ βραχὺ πρὸς ἐπίγνωσιν. Ἱερεῖς δὲ καὶ θυσιαστήρια πανταχοῦ τῶν ἐκεῖ τόπων ἀποτάξας τε καὶ δειμύμενος, ἀντὶ θυσιῶν τῶν ἐπιδαμίων τὴν ἱεράν ἐν τούτοις τελείσθαι μυσταγωγίαν ἱερώς παρεσκεύασεν, ὡς τηρεῖσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τοῦ Εὐαγγελίου θεσμόν. Οὕτω μὲν οὖν πολὺ τε πλῆθος τῶν δι' αὐτοῦ πιστευσάντων τῷ Χριστῷ προσηγάγετο· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἐνθένδε τούτου τὸν Κύριον στείλασθαι, τοῖόνδε τε περὶ τὸ τέλος αὐτῶ συνῆνέχθη.

Π. Πόλις ἐστὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐπιφανής, Πόλις ἱερά καλουμένη· αὕτη πολυσανθροπία τῶν ἄλλων ἀνθήσασα, καὶ πόλεων ἰτέρων μήτηρ ὀνομασθεῖσα, τὸν ἱερώτατον Φίλιππον μετὰ τὸν μυρίον ἐκείνον ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου δέχεται κάματόν. Παραβαλὼν οὖν οὗτος ὁ μέγας ἀπόστολος, ὥστε καὶ ταύτη κηρύξει τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπεὶ ξοάνοις εἶδε ταύτην, καὶ τῶν (δ) ἐμπηστικῶν τοῖς ἰσθλοῖς, ἐχίδνη τινὲ τερατώδει τὸ σίβας, οἴμοι, προσνέμουσαν, ζήλω θείῳ τὴν ψυχὴν καταπίμπραται, καὶ συντονώτερον προσκείμενος ταῖς εὐχαῖς, τῆ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τὴν ὀλεθρίαν ταύτην καὶ πολλοῖς ἀπωλείας γενομένην αἰτία, νεκρῶν αὐτίκα δεικνύει.

Θ'. Ἐπεὶ δὲ οὕτω καλῶς ἢ κατὰ τοῦ πικροῦ τούτου θηρίου εἶχεν αὐτῷ πρὸς τὸν Κύριον ἐντευξίς, τὸ ἀπὸ τούτου πᾶσιν ἐπιεικῶς παρήγει καὶ συνδούλευε, τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἠγεῖσθαι ζῶντα Θεόν, μηδὲ τοῖς ὑπὸ γῆν ἔρπουσι προσανέχειν βοσκήμασιν· ἐπεὶ καὶ Θεός, ὃς ὢν ἀεὶ, Θεός τελείος τε καὶ ἀπεριληπτος, μετὰ τὸ παραγαγεῖν τόνδε τὸν ὄρατόν τε τούτου κόσμον καὶ μὴ ὀρώμενον, κατ' εἰκόνα τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος πλάσας τὸν ἄνθρωπον, καὶ τούτου τῷ αὐτεξουσίῳ τιμῆσας, τῶν ἐν παραδείσῳ καλῶν μετέχειν πεποιήκεν, ἀπέχισθαι τούτου μόνου κελύσας, ὅπερ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἠθετηκότα τὴν ἰστολήν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὀλισθήσαντα περιεῖν ἦν οὐ Θεοῦ, διὰ νόμου τούτου πρότερον παιδαγωγήσας καὶ προφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων καὶ τὸν ἰμωρῶν τούτῳ Λόγον ἐκ Παρθένου ἀγνῆς καθ' ἡμᾶς τεχθῆναι εὐδόκησεν ὁ δὲ καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπων ἐπιφανεί, καὶ πάθειν ὁμιλήσας ὁ ἀπαθής, διὰ τρίτης τε ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, φιλανθρωπία ἡμῖν ἱκανέρωσεν ἑαυτὸν, καὶ πρὸς οὐρανοῦς ἀπῆρεν, ἴδεν ἐτύγγανε καταβιδηκῶς τούτου δὲ καὶ αὐθις ἔξεν πιστευόμενος, ὃς πλάσμα μὲν τὸ ἑαυτοῦ ἀναστῆσαι, ἀποδώσει δὲ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἰσιθε καὶ ὑμεῖς οἱ δ' ὅτι ἀξιοθίντες τοῦ θείου φωτός τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ καθαρῖσαι γὰρ ὑμῖν εὐαγούς πάθους πεκτός ἢ διάνοια, πρὸς κόρον δε, εἰ καὶ μὴ κόρος ὄρισται τούτοις, τῶν παρ' αὐτοῦ χαρίτων πλησθῆσεσθε, καὶ ἀγαθῶν τῶν ἐπηγγελμένων κληρονομήσετε.

(3) Idem Nicetas : « Sacerdotes et præsules fidelibus præfecit, altaria per loca Domino præfixit, ac sacram sanctorum sacramentorum tradidit formulam. »

(4) Cum per viginti annos in Scythia laborasset, ut Acta Latina habent.

(5) Idem Nicetas : « Hierapolis urbs Phrygiæ

(d) Ἐμπηστικός, pestifer, a latina voce Pestis.

tionem brevi tempore adduxit. Sacerdotes (3) vero et altaria per omnia ibidem loca ordinans et construens, pro cruentis victimis docuit incruentam offerre hostiam, et Evangelii normam etiam in istis observare ; atque ita maximum credentium per se numerum adduxit Christo. Cum denique in eo res esset statu. ut omnes quidem deberent transire ad fidem, ipse vero transire ad Dominum, tale quid ei circa finem contigit (4).

ἴδει πάντως μεταφοιτῆσαι, ἐκδημίαν τε τὴν πρὸς

VIII. Civitas quædam Phrygiæ, illustris, quæ sancta nominatur (5), et incolarum frequentia præcellit cæteras, atque aliarum mater dicitur, sanctissimum Philippum, post innumeros pro fide labores, excepit. Cum autem huc venisset apostolus ut etiam in ea prædicaret Evangelium, eamque vidisset simulacris et inter pestifera venenata viperæ (6) cuidam monstrosæ cultum deferre, divino succensus est zelo : et orationibus assiduis enixius incumbens, Christianæ nomen invocans, lethiferam illam belluam, quæ multis fuerat mortis causa, neci dedit.

IX. Postquam vero adversus belluam istam crudellem tam bene ei cessisset Domini appellatio, cunctis exinde suadere cœpit, ut in cælis vivere Deum crederent ; neque serpentibus per terram animantibus adhærent : quando revera Deus est, qui semper existens Deus perfectus et incomprehensibilis, postquam visibilem hunc mundum et invisibilem produxisset, etiam hominem formavit ad imaginem magnificentissæ ; eumque voluntatis suæ libero ornans arbitrio, paradisi bonis perfrui voluit, solum jubens ut a scientiæ ligno abstineret. Mandata vero prætergressum suæque privatum gratia cum despiciere nollet, primum quidem per legem atque prophetas eum erudiit, deinde et consubstantiale sibi Verbum ex intemerata Virgine nasci voluit, itaque in humana apparens similitudine, nostrisque communicans passionibus impassibilis ipse, ac die tertia resurgens a mortuis, amantem se nobis manifestavit, atque ad cælos abiit unde descenderat : ipsum vero rursus venturum credimus, ut figmentum suum resuscitet, et reddat unicuique secundum opera sua : id ipsum quoque sciatis etiam vos, divino regenerationis lumine dignati ; purgabitur enim mens vestra ab omni passione turpi, ejusque donis implebimini ad satietatem, si tamen eorum satietas esse possit, et bonorum promissorum hæreditatem obtinebitis.

magna atque illustris, opum abundantia, gloriæque fastigio superba, civium robore ac multitudine nulli forte tunc magnarum per Orientem metropoleon primas concedens.»

(6) Hierum Nicetas ait, « Hierapolim portentosæ cuidam infandæque viperæ tamquam Deo addictam, eamque hostiis non absque dementia placare.»

X. Hæc et his plura divinitus apostolus diserebat publice ac privatim. Si quos vero præ cæteris videbat suscipere verbum fidei, eos admovebat regenerationis lumini (7), et in ordinem recipiebat sacerdotalem faciebatque animata Christi templa. Ita feliciter progredientem veritatem inimicus ejus videns, cohibere se non potuit quin ei insidiaretur atque offendiculum objiceret. Eis itaque qui tunc in civitate primas tenebant sese insinuans, ipsorumque indignationem velut ignem accendens, primum comprehendi ab eis Philippum fecit, multitudinem in eum subito commovens, tum ei quidquid potuit molestum atque exitiale intulit. Nam qui eum comprehenderant duro incluserunt carceri, duriusque ceciderunt ac flagellarunt; deinde funibus per talos trajectis (8) suspenderunt in altum.

XI. Et hoc quidem significare poterat statum animi, rectam ad superna viam tenentis: non ita tamen eum dimisit Dominus; sed quoniam tunc temporis divinus apostolus Bartholomæus etiam Hierapoli erat, una cum ipso Evangelium annuntians, passionis eum consortem esse voluit ut fuerat prædicationis. Illo ergo, ut diximus, suspenso et alis cruci addicitur Bartholomæus (9). Soror etiam Mariamne (10), corpore et animo virgo, neque magis natura fratri conjuncta quam animo, aderat patienti Philippo, cum quoque patiebatur ac sustinebat cruciatum. Dum autem hæc fierent, contigit res omnino nova: concussa enim terra et tremorem insolitum patiente, cunctorum animis incubuit formido, qui oblectationis causa ad spectaculum conveniant. Subvertitur funditus locus omnis, atque in profundum in conspicuum dehiscit: simul autem absorbebatur populus, eratque in periculo miserimæ perditionis.

XII. Cum igitur omnes obstupescerent, neque consilium ullum utile expedirent; tandem, licet sero, agnoverunt vindictam se sustinere supplicii et injuriæ Philippo illatæ, eumque circumstantes suum appellabant salvatorem, atque rogabant dexteram eis suam porrigeret, neque despiceret animas ipsius solius causa periclitantes. Narratur autem quod cum ita insisterent precibus, multaque miserationi commovendæ idonea dicerent, neque ab orando cessarent, misertus eorum quæ fiebant Jesus,

(7) In Menæis Græcis dicitur: « Conversa Nicænoris proconsulis uxor, et Stachys domus a proconsule et populo incensa ». In Aliis Græcis MSS. dicitur: « Stachys valde dives et urbis primarius, qui fuerat annis 40 cæcus, et a sancto Philippo illuminatus. » An idem Stachys factus fuerit postea episcopus Byzantinus, ut Menæa addunt, examinabitur ad 31 Octobris, quo colitur.

(8) Citatus Nicetas: « Funiculis e calcaneis

(e) Διαδονείται, corrigo διαδομείται, ut si compositum a δομῶ, et tantumdem valeat atque subvertito a fundamentis.

Γ. Ταῦτα καὶ πλείω τούτων ἰδίᾳ καὶ κοινῇ συνευρώ ὁ θεῖος ἀπόστολος· οὐς δὲ ἦδη τῶν ἄλλων μᾶλλον δεχομένων τὸν λόγον τῆς πίστεως, τῷ τῆς παλιγγενεσίας τούτους προσῆγε φωτὶ, καὶ τῷ τῶν ἀρχιερέων κατέβη τάγματι, καὶ ναοὺς ἐψυχωμένους Χριστῷ καὶ ἁγίους ἀνάγειν. Οὕτω κατ' εὐθὺ χωροῦσαν ὁρῶν τὴν ἀλήθειαν ὁ ταύτη βασκαίων ἐχθρὸς, οὐκ ἀνεκτὰ ἐποιεῖτο, εἰ μὴ σφαλοὶ τε αὐτῶν καὶ τοῦ πρόσω διακωλύσοι. Ἐντεῦθεν τοὺς τότε καιροῦ τὰς τῆς πόλεως μετιόντας ἀρχὰς ὑπέλθων, καὶ οἷα πῦρ ἀναφλέξας αὐτοῖς τὸ ζηλότυπον, συλληφθῆναι μὲν ὑπ' αὐτῶν παρασκευάζει τὸν Φίλιππον, συχρῆν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου κατ' αὐτοῦ χεῖρα κινήσας, ἐπάγει δὲ τοῦτο πᾶν εἰ τι λυπηρὸν καὶ δλεθρῖον. Κατατίθενται μὲν γὰρ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν πικρῶς ἐν εἰρκτῇ, Β πικρότερον δὲ μαστιγοῦσι καὶ παίουσιν, εἶτα σχοινίοις τῶν ἀστραγάλων ἐξάψαντες, ἐπὶ μετώρου κατὰ κεφαλῆς ἀναρτῶσι.

ΙΑ'. Τὸ δὲ ἄρα τὴν ἐπ' εὐθὺ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοοῦ πορείαν ὡς τὸ εἰκὸς ὑπεσήμεναι· κἄν οὐκ εἰς ἔσχατον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαράκλητον· ἀλλ' ἐπέει κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου καὶ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος ἀπόστολος συνεπιδημῶν ἦν τούτῳ τῇ Ἱεραπόλει, καὶ συγκαταγγέλλων τὸ Εὐαγγέλιον, ὡσπερ δὲ τοῦ κηρύγματος, οὕτω καὶ τοῦ πάθους αὐτῷ κοινωνεῖ· κακίονος τῶν ἀστραγάλων, ὡς ἔφημεν, ἀναρτηθέντος σταυρὸν αὐτὸς κατακρίνεται. Καὶ ἡ ἀδελφὴ δὲ Μαριάμνη, ἡ μηδὲν ἤττον μία τὴν φύσιν ἢ τὴν γνώμην αὐτῷ, ἡ καὶ τὸ σῶμα παρθένος καὶ τὴν ψυχὴν, παρῆν μὲν πάσχοντι Φιλίππῳ τῷ ἀδελφῷ, τὸ δὲ πέθος ὡς οἷον τε τῇ προαιρέσει συνεφέλιετο καὶ συνεμερίζετο. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, γίνεται τι πρᾶγμα κοινόν, σείεται μὲν ἐξαίφνης ἡ γῆ καὶ ἀσυνήθη κλόνον ὑφίσταται, φόβος δὲ ταῖς ἐπεικῶν δακρυαῖς ἐνέσκηψεν, ὅσοι τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ θέατρον τὰ ὁρώμενα, (e) διαδομείται ἅπας ὁ χώρος ἐκεῖνος, καὶ εἰς βάθος κατῆ ἀσυμφανὲς, συγκαταεσπᾶτο δὲ τῷ ἰδάφει, καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καὶ οἰκτιστα παραπολίεσθαι διεκινδύνευσεν.

ΙΒ'. Ἀμνηχανία τοίνυν ἐπὶ τῷ κακῷ πάντας εἶχε, καὶ εἰς ἄπορον αὐτοῖς περίστατο τὰ βουλευόμενα· ὅψι γούν καὶ σὺν χρόνῳ αἰσθόμενοι, ὡς τῆς εἰς Φίλιππον τιμωρίας καὶ ὕβρεως τὴν δίκην ἐντεῦθεν ὑπέχουσι, περιστάντες τούτου σωτῆρα ἐπεδοῶντο, καὶ δεξιᾶν ὑποτείνουν πρὸς ἀνάσσειν ἤτουν, μηδὲ καταπροίεσθαι ψυχὰς, ἐπὶ μόνῳ σαλευούσας αὐτῷ. Δέγεται δὲ τούτων οὕτω ταῖς δέησιν προσκειμένων, καὶ πολλὰ ἐπὶ ἔλεῳ λεγόντων, καὶ οὐκ ἀνέντων, τὸν Ἰησοῦν, ἄνωθεν οὐς φιλέωνθρον ὑποκλίναντα καὶ τὸ γινόμενον vincunt, in sublimi verso in terram capite suspendunt. »

(9) Eadem de sancto Bartholomæo habet Nicetas; et in Vita S. Bartholomæi Josephus, forsan Hymnographus, illustranda ad 24 Augusti.

(10) Colitur S. Mariamna, Nicetæ Maria, 17 Februarii, ad quem diem ejus Acta e variis collecta dedimus.

εὐκτηρήσασα ἐπιφανῆσαι ἄθρόον αὐτοῖς, καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ λωφῆσαι μὴ εὐθύς τὰ θειά, στήριχθῆναι δὲ τὸ τέως κλονούμενον ἔδαφος, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν θάνατον ἔλαυνῶς κινδυνεύουσι θειοτέραν τιὰ ὀφθῆναι τὴν δύναμιν, κλίμακος ἔξι ἐπέχουσας, καὶ τὴν ἑσοδὸν ῥαδίαν παρέχουσας. Τοῦτο πίστει πρὸς σωτηρίαν ὁδὸς τοῖς ἀπίστοις ἐγένετο, καὶ μέγα μὴ ἅμα τὸν Φίλιππον, μείζονα δὲ καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐπρίσθευεν ἐκάρυξε Κύριον.

ΙΓ'. Τὸ ἀπὸ τοῦδε οὖν ἀφείναι μὴ οἱ σισωσμένοι τοὺς μαθητὰς τῶν δεσμῶν διὰ σπουδῆς ἐποιούντο, καθεῖναι δὲ τούτους τοῦ ξύλου πρὸς τάχος ἠπείγοντο. Καὶ λύουσι μὴ τὸν Βαρθολομαῖον, ὁ Φίλιππος δὲ τούτους ἐπέσχε τῆς πρὸς αὐτὸν ἐγχειρήσεως ἤδει γὰρ ὅσον οὕτω ἐκδημήσων πρὸς τὸν ποθοῦμενον, ὅθεν καὶ τοῦ ξύλου ἀπωρημένος, τοῖς ἀνά τὴν πάλιν περὶ τῶν συνοικούντων ὅλης ἡμέρας ὠμίει καὶ διελίγεται, τῇ πρὸς τὸν Κύριον πεποιθήσει τὰς αὐτῶν στρεβλάς ψυχάς, καὶ ἱκετηρίαν ὑπὲρ τούτων ποιούμενος, τοῖς ἱεροῖς ἱερώς συναπῆλθε λογίοις, καὶ πρὸς ὃν ἔγκρα μεταφοίτησε Κύριον, ἐν χειρὶ τούτου τὴν αὐτοῦ ψυχὴν παραθέμενος.

ΙΔ'. Τὸ δὲ γε τίμιον αἰτοῦ σώμα παρὰ Βαρθολομαίου καὶ Μαρίας ὁσῶς κατενεχθῆναι, λαμπρῶς τε τῶν (N) ἐπὶ ταφῇ νενομισμένων τυχόν, ὕμνοις ἱεροῖς καὶ τιμαῖς ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ κατετύθη καὶ ἱερῶ, τισσαρισκαϊδικῆν ἄγοντος τότε τοῦ Νοεμβρίου. Βαρθολομαῖος δὲ ἄρα καὶ Μαρίας ἐπὶ βραχὺ τῶ τόπῳ προσμέναντες, καὶ τῶ τιμῶ τῶδε λειψάνῳ τὰ τῶν ὕμνων καὶ τιμῶν ἀποδόντες, καὶ αὐθις λαμπρότερον βεβαιότερον τε τοὺς παρόντας περὶ τὴν πίστιν ἐδράσαντες, τῆς ἐπὶ τὰ οἰκεία εἶχοντο, τὸ τοῦ Χριστοῦ κερύττοντες Εὐαγγέλιον. Ὅτι αὐτῶ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A benignam ipsis aurem commodarit, subitoque apparuerit : quodque apparitione illa statim cessarit periculum, solumque eatenus tremulum constiterit firmum, et iis qui mortem expectabant miserabilem divinior quædam apparuerit virtus, scalarum vice serviens, et facilem sursum præbens ascensum. Atque ea res infidelibus facta via fidei ad salutem, magnum quidem esse monstravit Philippum, majorem vero eum quem ipse prædicaverat Dominum.

XIII. Qui autem salvati erant festinabant quidem discipulos eximere e vinculis, eosque e ligno quantocius deponere : sed cum Bartholomæum solvissent, prohibuit Philippus ne idem sibi facerent, sciebat enim sese jamjam emigraturum ad illum quem desiderabat : ideoque e ligno pendens, die tota loquebatur cum civibus de salute ipsorum, confirmansque eorum animos exhortando et preces pro iis fundens, sancte inter sancta excessit eloquia ; atque ad Dominum quem amaverat transiit, animam suam in manus illius commendans.

XIV. Venerandum porro illius corpus a Bartholomæo et Mariamne, cum ea splendide persolvissent quæ fieri in sepulturis consueverunt, depositum est cum hymnis atque obsequiis sacris in loco sancto ac decenti, decima quarta die Novembrii. Bartholomæus autem et Mariamne, modico ibidem comorati tempore, cum iterum venerando illi corpori hymnorum atque exsequiarum justa splendidius persolvissent, et præsentibus amplius confirmassent in fide, ad propria reversi sunt, prædicando ubique Evangelium Christi : quia ipsi convenit omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper in sæcula sæculorum. Amen.

(N) Ita corrigo, pro ἐπιφανῆ : nam, ἐπὶ ταφῇ, legendum suadet sensus, et ita videtur in MS. Veneto invenisse interpres quo usus Lipomanus.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΑΚΩΒΟΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΝ

COMMENTARIUS
IN SANCTUM JACOBUM APOSTOLUM

ET FRATREM DOMINI

(Acta Sanctorum Bolland. ad diem 1 Maii, Græce et Latine.)

PROLOGUS.

I. Nihil est viro bono et virtutis amatori æque A
jucundum, et quod nulla minus satietate offendatur,
atque justī memoria, et maxime, si passus sit
propter Christum. Ea enim illum magis excitat ad
lætitiā, quam aurum pecuniæ amatores, et quæ-
cunque sunt visu delectabilia novarum rerum cupi-
dus. Adde quod ipsa justī memoria non solum est
jucunda, sed etiam valde utilis; cum aliquem zeli
et æmulationis stimulum immittat animis, et ad
similia aggredienda excitet. Agedum ergo nos quo-
que magnum Jacobum in medium adducentes (qui
vere est Justus et nominatur, et ut Christi frater
vocaretur eximie est assecutus) communem ex rebus
illius utilitatem capiamus et voluptatem. Nam
licet multi alii, qui in ecclesiastica scribenda histo-
ria studium posuerunt, de hoc justo narraverint, et
ante omnes Hegesippus et Clemens: quorum ille
quidem in quinto suo libro, hic autem in sexta ea-
rum, quæ vocantur Hypotyposes, nonnulla ex iis
quæ ab ipso gesta sunt, assumentes, posteris tradi-
derint: nemo tamen se extendit ad omnia, neque
contendit de eo dicere singulatim. Causa autem est
quod non fuit eorum institutum de ipso scribere;
sed erat quidem eis aliud propositum argumen-
tum: in parte autem, cum ita accidisset, illius
meminerunt.

Α'. Οὐχ οὕτως ἡδύ τι τῷ φιλαρίτῳ καὶ
δενὶ λυμαινόμενον ὡς μνήμη δικαίου· καὶ
διὰ Χριστὸν παθόντος κατέστηκε. Καὶ ἡ
πλείων ἐκείνῳ ἢ χρυσὸς τοῖς φιλοχρημα-
δοῦσιν τὴν ὥραν ἡδέα τοῦς (α) φιλοκαίνουσ
σύνῃν παρακαλεῖ. Ἐπεὶ οὖν οὐχ ἰδέα μόν
δικαίου μνήμη, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠφέλιμος,
κέντρον ταῖς ψυχαῖς ἐνεῖσα, καὶ τῶν ἰσῶν
διεγείρουσα· φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς τὸν μέγε-
θος Ἰακώβου εἰς μέσον προθέντες, τὸν ἀληθῶς
ὄντα τε καὶ ὀνομαζόμενον ὅς καὶ τὸ ἀδελφ
σθαι Χριστοῦ διαφερόντως πεπλούτηκε, καὶ
λειαν τὰ ἐκείνου καὶ ἡδονὴν ποιησώμεθα.
μὲν γὰρ καὶ ἄλλοις ὑπῆρξε τῶν περὶ τὴν
στικτὴν ἱστορίαν ἐσπουδακῶτων περὶ τοῦ
τούτου διεξελθεῖν, καὶ πρό γε πάντων Ἡ
καὶ Κλήμεντι, ὧν ὁ μὲν ἐν γε τῷ πέμπτῳ
ὑπομνήματι, ὁ δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν καλούμε-
τυπώσεων, ἕνα τῶν αὐτῶν πεπραγμένων ἁ-
τες παρέδωσαν τοῖς εἰς ὕστερον· ἀλλ' οὐ
ἅπαντα καθῆκεν ἑαυτῶν, οὐδὲ τὰ κατὰ μέρος
ἐφιλοτιμήσατο. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι μὴ δὲ τί
σκοπὸν ἔθεντο· ἀλλ' ἑτέρα μὲν τῷ λόγῳ ὑπὸ
οἱ δὲ ἐν τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς ἐμμένοντο, καὶ τ
ἀπὸ τοῦ παρήκοντος.

CAPUT.

Patria, epistola scripta et elucidata. Aliæ virtutes.

II. Jacobo ergo divino patria fuit Judæa, pater C
Joseph (1), qui propter insignem virtutem et mo-
rum bonitatem, fuit sponsus Virginis, quæ Dominum

B'. Ἰακώβῳ τοίνυν τῷ θεῷ, πατὴρ Ἰουδ
τῆρ Ἰωσήφ, ὅς διὰ τε τὸ τῆς ἀρετῆς περιόν,
τὴν τῶν τρόπων χρηστότητα, τῇ τὸν Χριστ

(1) Hanc aliquorum Græcorum sententiam supra
rejecimus, ostendimusque fuisse filium Cleophæ,
qui secundum aliquos erat dicti S. Josephi frater,

vel saltem maritus Mariæ, natæ ex a
matertera Deiparæ, ideoque dictæ Soror

(a) φιλοκαλοῦς videtur legisse interpretes quo Lipomanus usus in ms. Veneto.

γεννησαμένη παρθένω εἰς μνηστῆρα ἐτέλει. Πράξις τῆ κλήσει συμβαίνουσα. Ὡδλίαν γὰρ αὐτὸν κεκλησθαι φασιν, ὅπερ δὴ καὶ δηλοῦν τὸν δίκαιον βούλεται ὀφθαλμὸς λίαν βλέπων, καὶ εἰσὺς ὄντως τοῦ παρὰ Θεοῦ ἀξιός· ἀκοὴ ῥήμασι θείοις τὸ παραπάν ἀναργμῆνη, στόμα ὡς τι ἐντρύφημα διὰ παντὸς ἔχον τὸν νόμον, χεὶρ πρὸς τὸ εὐποιεῖν αἰετι κινουμένη, γαστήρ πρὸς τὰς αἰυτῆς ὁρμῆς ὅλως καταργημένη. Ἐμψύχων μὲν γὰρ καὶ οἶνον τοσοῦτο παρ' ὄλων τὸν βίον ἀπέσχετο, ὡς ὕδωρ μὲν ἠγεῖσθαι ποτὸν ἠδίστον, τροφὴν δὲ ἄρτον, καὶ τοῖς τῶν θαυρῶν σταγόσι τὸ μέτρον ὑπερβάλλειν τῆς πόσεως ἴσασι τὰ κατεσκληχότα γόνατα τοῦ δικαίου, καὶ ἡ τούτοις οἶον ἐναποθενοῦσα δορὰ καὶ τῆς ψυχῆς παρεστῶσα τὸ πρόθυμον· ῥάχος αὐτῷ φίλον ἐνθύμα, καὶ σινδῶν ἠνίκα τῶν ἱερῶν ἐπιθαίνειν ἐμελλε· νύξ αὐτῷ καὶ ἡμέρα οὐ διακρίνετο, ἀλλὰ καὶ νύξ ἐνεργὸς ἐν τοῖς τοῦ φωτός ἔργοις, καὶ ἡμέρα τὴν νυκτερινὴν ἠσυχίαν τῷ ἀπαράχῳ τῆς ζωῆς ὑπεκρίνετο· ποθεινὸς τοῖς οἰκείοις, τοῖς ἀλλοτρίοις αἰδέσιμος, τῷ γὰρ φιλοτιμῷ τῆς ἀρετῆς τοσοῦτο μὴ ὅτι φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀμειβτοῖς ὁ ἀνὴρ ἐτετιμητο, ὡς ἐνίοις αὐτῶν καὶ τὸ τούτου συγγράφαι μαρτύριον, καὶ μὴ μόνον δίκας ἀτίσαι φάναι τοὺς ἀνελόντας τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὴν πόλιν χρήσασθαι συμφορὰ, καθ' ἣν τὸ μῦθος αἰετο συμβέβηκε, μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ Ἰώσηπος ἐν γε τῷ εἰκοστῷ τῆς Ἀρχαιολογίας συγγράμματι τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξιῶν.

Γ. Καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοσοῦτον ὅπως δὲ καὶ τᾶλλα τοῦ δικαίου διὰ μνήμης τοῖς φιλαρέτοις ὑμῖν ποιησόμεθα; Ἄρτι μὲν ὁ Κύριος ὑμῖν τοῦ κατὰ σάρκα κωκινῶνθε μυστηρίου, καὶ ὁ μέγας οὗτος Ἰάκωβος ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας καθίσταται· δύο δὲ ὄντων τῶν ἀγόντων ἄνθρωπον εἰς τῶν αἰώνων, θεωρίας φημί καὶ πράξεως, ἐξ ὧν αἰ ἄρται τὸ κράτος εὐλόγησιν, ἐξεταστῶν ἐν ἑκατέρῳ τοῦ ἀνδρός τὸ εὐδόκιμον. Ἄλλ' ἐπειπερ διὰ θεωρίας μάλιστα πρὸς Θεὸν ἡ ἀνάβασις, πρῶτον τὸ θεωρητικὸν ἐκείνου καθ' ὅσον οἶον τε διεξέθωμεν, εἶτα καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς δύναμιν ἐξετάσωμεν· χρῆναι γὰρ οἰμαι τὸ ἐπισκοπικὸν ὀφθαλμὸν τῷ θεωρητικῷ εὐμνῆσθαι πρὸς τῶν ἄλλων, εἰ καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπίβασιν εἶναι τοῦ θεωρητικοῦ τινεὶ ὑπελήφασιν. Ἐνταῦθα τοῖνον δεδόσθω κατὰ συγχώρησιν τὸ θεωρητικὸν ἠγεῖσθαι τῆς πράξεως, ἐπειπερ τῷ πρακτικῷ τοῦ δικαίου συνῆπτει καὶ τὸ μαρτύριον.

Δ. Ἄλλ' ἔστι κατανοῆσαι τρανῶς ἐπίσκοπον ποιῶντα μετ' ἐπιστήμης τὸ ποιμνιον, τὸν τῆ καθολικῆ τοῦ ἀνδρός Ἐπιστολῆ ἐντυγχάνοντα. Καὶ πρῶτον π τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλὸν μὴ παροπτίον· δηλοῦ-

(2) *Obliam* etiam legitur apud Eusebium, unde hic locus acceptus, et ex hoc apud Rufinum atque Nicephorum: verum male hic ponitur *Obliam*, quasi significet *Justum*. cum Eusebius sic habeat ἐκαλείτο δίκαιος καὶ Ὡδλίος ὁ ἴστιν ἑλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ καὶ δίκαιοσύνη. Quod commodum sensum habet; cum revera *Ophlias*, juxta Henricum Valesium Hebraice dicatur *arx populi*. Nicolaus tamen Felletus lib. III *Miscellan.* sacrum mallet sic legi, ἐκαλείτο

A nostrum Jesum Christum peperit. Erant autem ejus actiones nomini convenientes: aiunt enim eum fuisse vocatum *Obliam* (2) quod quidem vult significare justum. Oculus ejus lenis et placidus, et vere dignus qui consequeretur a Deo misericordiam; aures divinis verbis omnino apertæ: os, in quo, tanquam aliquæ delicie, lex erat perpetuo: manus, quæ semper movebantur ad benefaciendum: venter, omnino suis resistebat appetitionibus: nam ab animalis et vino tota vita usque adeo abstinuit, ut aquam quidem existimaret potum suavissimum, quemadmodum et alimentum panem, lacrymarum guttas abundanter miscens cum potione. Norunt obdurata justî genua, et eorum velut emortua caro animi promptitudinem. Pannus erat ei gratum indumentum, et sindon, quando erat ad sacra ascensurus. Inter noctem et diem nullum erat ei discrimen: sed noctu quoque lucis exercebat opera; et dies, vitæ tranquillitate et turbarum vacuitate, imitabatur plane noctis silentium. Suis erat jucundus, alienis venerandus: tantam enim laudem virtutis, non solum apud amicos, sed etiam apud pietatis (3) ignaro fuit affectus, ut nonnulli quoque eorum ejus conscripserint martyrium, et dixerint, non eos solum fuisse pœnas, qui Justum interemerunt; sed civitatem quoque magnam accepisse calamitatem, in qua execrandum illud contigit facinus. Ei quod dico, fert testimonium Josephus, in vicesimo libro Antiquitatum id referens.

III. Quomodo autem et alia, quæ ad justum pertinent, vobis virtutis amantibus pro dignitate recensebimus? Postquam Dominus carnem nostram assumere dignatus fuit, magnus hic Jacobus tenuit clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ (4). Cum autem duo sint, quæ hominem ducunt ad perfectionem, contemplatio, inquam, et actio, ex quibus vim accipiunt virtutes; examinandum est, quam hic esset in utroque eximius. Sed quoniam maxime per contemplationem ad Deum est ascensus, quoad ejus fieri potest, prius narremus de illius contemplatione, deinde etiam ejus actionem ponderemus pro viribus. Existimo enim oportere episcopi oculum ante alia delectari vi contemplandi, etiamsi actionem quidam putarunt esse ascensum ad contemplationem. Concedatur ergo, quod contemplatio præcedat actionem, quandoquidem justî actioni conjunctum est etiam martyrium.

IV. Quomodo episcopus gregem cum scientia pascere debeat, is aperte potest intelligere, qui Catholicam ejus legit Epistolam. Et primum quidem id, quod est in inscriptione egregium, non est

Σαδδίκ καὶ Ὡάμ, ὁ ἴστιν δίκαιος καὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ: nominabatur Saddic et O-liam quod est justus et munitio populi.

(3) Judæos scilicet, Christianorum mysteriorum expertes.

(4) Græce ad verbum: « Nuper quidem Dominus particeps nobis factus est mysterii secundum carnem, et magnus hic Jacobus Ecclesiæ Hierosolymitanæ tenet clavum; » quæ malui clariori paraphrasi explicare.

prætermittendum ; protinus enim, et, ut dicitur, a carceribus, significatur sancti modestia. Sic autem habet ¹: « Jacobus Dei et Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem. » Nam cum ei liceret seipsum vocare apostolum, aut episcopum, aut quod majus est fratrem Domini, quibus nominibus ipsum quoque Paulus significavit scribens ad Galatas², videtur delectari humilioribus ; se esse servum Christi Dei significat tribubus Israelis, vel maxime proprium magistri insigne habens moderationem, et ea sibi magis placens, quam episcopatus atque fraternitatis dignitate.

V. Sed age, nonnulla, quæ leguntur in Epistola, quantum conceditur, persequamur, per quæ erit manifesta illius mentis puritas, et accurata doctrina. Nam cum fuisset in principio Epistolæ, et contemplante animi oculo considerasset, ut est consequens, quod quisquis ad Deum accedit, incidit in tentationes (Boni enim principium et radix, est Deus : bonum autem, est virtus : via autem, quæ fert ad virtutem, est aspera et difficilis, et multa habet adversa : et ideo evenit omnino, ut qui ad Deum accedunt, in res incidant inæquales) : exhortatur sanctos ad invictam patientiam et nunquam cedentem, bonos imitans puerorum præceptores, et qui convenienter legibus decertationis sciunt decertare. Dicit enim : « Omne gaudium existimate, fratres mei, quando in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur (5) : [patientia autem perfectum opus habeat, ut in nullo deficiatis. Si cui autem vestrum deest sapientia, petat a Deo, qui dat omnibus absolute, et non exprobra. » Considera autem, cum quanta hortatur sapientia. Non enim solummodo sustinere, sed etiam gaudere ingruentibus jubet tentationibus ; nec solum gaudere, sed id etiam omne gaudium ducere. Neque vero dicit quaslibet tentationes ; sed « Quando in varias incideritis tentationes. » Causa autem est : « Scientes, inquit, quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. » Deinde subjungit, in fide debere esse firmitatem, et constantiam, et nullam dubitationem, dicens : « Vir animo duplex, et instabilis in omnibus viis suis. »

VI. Quod autem postea dicit, quamtam cum venustate habet etiam profunditatem ? « Glorietur enim, inquit, humilis quidem in sua altitudine : dives autem in sua humilitate. » Nam cum divitiæ quidem alliciant ad superbiam, paupertas autem ad humilitatem et animi dejectionem ; ille contra jubet facere, divitem quidem suam constituere altitudinem in modestis actionibus ; pauperem vero hoc ipsum existimare dignitatem non contemnendam, si magno et excelso animo ferat paupertatem. Ita paupertatem et divitias, quæ sunt sæpe multis materia ad peccandum, materiam efficit ad Dei cultum. Deinde rursus cum sciret, cujus gloriæ, et quam multorum bonorum sint tentationes conciliatrices iis qui se fortiter gerunt, repetens dicit : « Beatus

¹ Jac. I, 1 seqq. ² Galat. I, 19.

(5) Quæ hic sequuntur, uncis inclusa, desunt in nostro ms. Græco.

b) Plura aliquanto habentur in ms. Veneto, quæ vide in versione Latina, [ ] uncis inclusa.

ται γὰρ εὐθύς ἀπὸ γραμμῆς τοῦ ἁγίου τὸ μέτριον ἔχει δι' οὕτως · « Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν. » Ἐξὸν γὰρ αὐτῷ ἀπόστολον καλεῖν ἑαυτὸν, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ τὸ γε μείζον εἰπεῖν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ Παῦλος γράφων Γαλάταις ἐδήλωσεν · ὁ δὲ τοῖς ταπεινοτέροις φαίνεται χαιρῶν, καὶ δούλον ἑαυτοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι γνωρίζει · τὸ ἰδιαιτάτον τοῦ διδασκαλοῦ παράσημον τὴν μετριοφροσύνην ἔχων, καὶ ταύτη σεμνυνόμενος μᾶλλον ἢ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῷ τῆς ἀδελφότητος ἀξιώματι.

Ε'. Ἄλλ' ὅπως ἔνια καὶ τῶν τῇ Ἐπιστολῇ φερομένων κατὰ τὸ ἐγγυροῦν διεξέλθωμεν, δι' ὧν εὐληπτον ἔσται καὶ τῆς διανοίας ἐκείνου τὸ καθαρὸν καὶ ἡ τῆς διδασκαλίας ἀκρίβεια. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἐπιστολῆς γινόμενος κρὶ σκοπήσας τῷ θεωρητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ὅτι πάντα δὴ τὸν τῷ Θεῷ προερχόμενον ἀκόλουθον πειρασμοῖς περιπίπτειν (ἀρχὴ μὲν γὰρ καὶ ρίζα τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Θεός, ἀγαθὸν δὲ ἡ ἀρετὴ, ἢ δὲ γε πρὸς ἀρετὴν φέρουσα τραχέα τε καὶ προάτης καὶ πολλὰ τὰ ἀντικείμενα ἔχουσα · καὶ διὰ τοῦτο συμβαίνει πάντως τοῖς πρὸς Θεὸν ἐρχομένοις ἀνωμάλοις πράγμασι περιπίπτειν) · τοῦτο δὲ σκοπήσας ἀλείφει τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπομονὴν ἀνένδοτον, τοὺς σοφοὺς μιμούμενος παιδοτριβίας, καὶ κατὰ νόμους ἀθλήσεως καλῶς γυμνάζειν ἐπισταμένους · φησὶ γὰρ · « Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅτ' ἂν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις · « καὶ ἡ αἰτία, « Εἰδότες, φησὶ, ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται (b). » Εἶτα τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀναμφιλόγον τε καὶ σταθερὸν ὑποτίθεισιν · « Ἀνὴρ δίψυχος, λέγων, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, »

ς'. Ὁ δὲ μετὰ ταῦτα λέγει, πόσον ἔχει μετὰ χάριτος καὶ τὸ βάθος ; « Καυχάσθω γὰρ, ἔφη, ὁ μὲν ταπεινός ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. » Επεὶ γὰρ ὁ μὲν πλοῦτος ἐπαγωγὸν εἰς ἀλαζονείαν, ἡ πενία δὲ ταπεινὸν καὶ μικρόψυχον ἔχεινος τὸνναντίον κελύει ποιεῖν ὕψος ἑαυτοῦ ποιῆσθαι τὸ μετριάζειν, τὸν πένητα δὲ αὐτὸ τοῦτο ἀξίωμα νομίζειν οὐ τὸ τυχόν, τὸ τὴν πενίαν φέρειν μεγαλοψύχως · οὕτω καὶ πενίαν καὶ πλούτον, ὅντα τοῖς πολλοῖς πολλὰκις εἰς ἀμαρτίαν, ὕλην εἰς Θεοῦ θεραπείαν τίθησι καὶ ἀμφοτέρα. Ἐπειτα καλὴν εἰδώς οἷας δόξης, ὅσων ἀγαθῶν πρόξενοι τοῖς καρτεροῦσιν οἱ πειρασμοί, ἐπαναλαμβάνων, « Μακάριος, φησὶν, ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δοκιμὸς γινόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς · « τῷ μακαρι-

σμῶ καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι εὐπαραδέκτους ἄ-
τους πειρασμούς τοῖς φιλαρέτοις εἶναι παρασκευά-
ζων, μικροῦ δὲ καὶ ὡς ἔρμαιον αὐτοῖς ἠγεῖσθαι, καὶ
μεθ' ἡβουῆς ὑποδέχασθαι.

Ζ'. Οὐ μὴν δὲ τὸ τῶν πολλῶν νόσημα, οἳ καὶ ὅπως
ιδίας ἐκδικούντες ἐπιθυμίας, ἐκ φύσεως εἶναι τὸ
ἀμαρτάνειν λέγουσι, καὶ οὐδὲ τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν
κακῶν ὀκνοῦσι νομίζειν, κατέλιπεν ἀθεράπευτον·
ἀλλ' ὡσπερ τις ἀριστος ἰατρός, τοῖς φυλακτικοῖς
χρώμενος βοηθήμασι, πρὸς τὴν νόσον ἵσταται ταύτην,
« Μηθεῖς, λέγων, πειραζόμενος λέγεται, ὅτι Ἄπο Θεοῦ
πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστὶ κακῶν,
πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα, ἕκαστος δὲ πειράζεται
ὑπὸ τῆς ιδίας ἐπιθυμίας ἐξεκόμενος καὶ δειλαζό-
μενος· εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίθει ἀμαρτίαν, B
ἢ δὲ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκτείνει θάνατον. » Οὐ-
τως ὁ δίκαιος δικαίως μεταξὺ ἀνθρώπων ἐδίκασε καὶ
Θεοῦ, ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀναίτιον τῶν κακῶν μαρτυρή-
σας καὶ σιωπᾶν πείσας γλώσσας μεγαλορῥήμονος,
τοῖς ἀνθρώποις δὲ ἐπιγνώμονας τῆς ἑαυτῶν ἀσθε-
νείας καὶ τῶν ἀμαρτημάτων εἶναι ποιήσας, εὐλόγως
τε παρασκευάσας, ἑαυτοῖς μᾶλλον καὶ οὐ Θεῷ τὰ ἐκ
πονηρᾶς συνήθειας καὶ ῥαθυμίας ἐπιγράφειν σφάλματα,
καὶ οὕτω τὸ ταπεινοφρονεῖν μανθάνειν καὶ συγγνώμην
αἰτεῖν.

Η'. Ἐκείθεν ὅτε τὸν δίκαιον σοφῶς ἀναίρουντα τὸν
ἐπόμενον ἐπὶ τῇ κατορθώσει τοῦ ἀγαθοῦ τύπον, καὶ
πειθόντα τῷ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἑαυτοῖς λογιζέσθαι τὸ
κατορθωθῆναι· « Μὴ πλυνᾶσθε γὰρ, φησὶν, ἀδελφοί μου
ἀγαπητοί, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέ-
λειον ἀνωθέν ἐστὶ καταβαίνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν
φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἐστὶ παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀπο-
σκίασμα· βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας
εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τῶν αὐτοῦ κτισμά-
των. » Ταῦτα καὶ φρονήματος ἀποκενοὶ τύπον, καὶ τὸ
Θεῖον παρκατικὸν ἅμα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀτρεπτον εἶναι
καὶ ἀναλλοίωτον δείκνυσιν, καὶ ὅπως ἐξείριστον ἢ πρὸς
τὰ ἄλλα κτίσματα περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται τὸ
κρηδεμονικὸν ἔχον.

Θ'. Μετὰ ταῦτα καὶ ἠθικωτέρων ἀπτεται παραι-
νιτων. « Ἔστω, λέγων, πᾶς ἄνθρωπος ταχύς εἰς τὸ
ἐκούσσει, βραδύς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδύς εἰς ὄργην. »
Εἰ γὰρ τὸ λέγειν ταχέως φυλακῆς ἀξίον, τὸ ταχέως
ὀργίζεσθαι ποσῆ· μᾶλλον δεῖται τῆς ἀσφαλείας·
Ὅρα δὲ καὶ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Χριστιανοῦ, οἷους
εἶναι λέγει τοὺς χαρακτῆρας. « Ἐρησικία καθαρὰ καὶ
ἐμίαντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν· ἐπισκέ-
πτεσθαι ὀρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν,
ἀσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. » Ἐπίσης κε-
λεύει καὶ τοῦ κόσμου ἀγίστασθαι, καὶ τῷ πλησίον
προστίθεσθαι· ταῖς γὰρ ἀληθείας, τότε γνησίως
τοῖς ἀδελφοῖς συμπαθήσομεν, ὅτε τῆς τοῦ κόσμου
προσπαθείας ἑαυτοῖς ἀπορρήξομεν. Τῷ δὲ εἰπεῖν,
« Μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε, ἀδελφοί, τὴν πίστιν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης, » τὸ κατ'

A homo qui sustinet tentationem : quoniam cum fuerit
probat, accipiet coronam vitæ ; » beatitudine et
spe coronarum efficiens, ut sint viris bonis acceptæ
tentationes, et eas propemodum tanquam lucrum
existiment, et cum voluptate excipiant.

VII. Neque multorum morbum, qui suas defen-
dentes cupiditates, peccatum dicunt esse a natura,
et neque verentur existimare Deum esse causam
malorum, reliquit incuratum : sed tanquam medicus
præstantissimus auxiliis præservativis utens, huic
morbo resistit, dicens : « Nemo qui tentatur dicat : A
Deo tentor. Deus enim non (6) tentatur a malis ; ipse
autem tentat neminem : unusquisque vero tentatura
propria concupiscentia attractus et inescatus. Deinde
concupiscentia cum concepit, parit peccatum : pec-
catum autem perfectum, parit mortem. » Sic vir
justus juste judicavit inter homines et Deum : illi
quidem suo testimonio tribuens, quod non esset
auctor malorum, et linguis loquacibus persua-
dens, ut tacerent ; efficiens autem, ut homines
suam agnoscerent imbecillitatem et sua peccata ;
et ut sibi, et non Deo, ascriberent delicta, quæ ex
mala consuetudine proveniunt et socordia, et
sic discerent se humiliter gerere, et petere veniam.

VIII. Præterea videbis justum sapienter perimen-
tem arrogantiam et superbiam, quæ sequitur bonum
recte gestum, et persuadentem Deo potius quam
sibi ipsis ascribere, quod fuerit recte factum. « Ne
erretis igitur, inquit, fratres mei dilecti : omne
donum bonum, et omne datum perfectum, de-
super descendit a Patre luminum, apud quem
non est vicissitudo nec mutationis, obumbratio :
volens enim genuit nos verbo veritatis, ut simus nos
primitiæ quædam ejus creaturarum. » Hæc et
exinaniunt arrogantiam, et ostendunt Deum esse
datorem bonorum, et esse immutabilem, nec in
eum cadere alterationem : quodque is est eximius,
si conferatur cum rebus creatis, et maximam vi-
detur gerere curam hominis.

IX. Posthæc accedit ad admonitiones, quæ ad
mores magis pertinent : « Sit, dicens, omnis homo
velox ad audiendum, tardus ad loquendum, et tar-
dus ad iram. » Si enim velox sermo est cavendus,
quanto magis adhibenda est cautio, ne cito irascaris ?
Vide autem, quomodo figuram veri exprimit
Christiani. « Religio pura et immaculata Patri et
Deo hæc est : visitare orphanos et viduas in afflic-
tione eorum, immaculatum seipsum conservare
a mundo. » Ex æquo jubet et a mundo recedere,
et ad propinquum accedere : tunc enim vere ac
sincere fratrum miserebimur, quando nos separa-
bimus ab affectione in mundum. Dicendo autem ³,
« Ne in personarum acceptionibus habeatis, fratres
fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ, » tollit id
quod fit ad ostentationem, docens ne vivamus ut

³ Jac. II, 1 seqq.

(6) Clarius hoc ex Græco quam quod Latina versio habet : « Deus enim intentator malorum est. »

placeamus omnibus, neque quæramus gloriam ex hominibus, humilia et abjecta cogitantes : sed Deum solum amemus, et ejus quod fit habeamus ipsum laudatorem, et remunerationem ab eo expectemus. Dicendo vero eum legem implere regiam, qui diligit proximum sicut seipsum, excitat ad fratrum dilectionem, ex ejus qui legem tulerat dignitate, sciens hujus præcepti magnitudinem et pulchritudinem : et quod plena legis adimpletio, est dilectio in proximum : et hoc ipsum est summa honorum.

X. Quomodo autem movet ad misericordiam ? Terrens immisericordi et inevitabili, quod illic est, judicio. « Judicium, inquit, sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam : » per hoc concedens, ut misericordia gloriatur plus quam judicium, quatenus illi dat victoriam. Quin etiam ita dicit fidem opus habere actione, sicut corpus eget spiritu : absque ea autem esse mortuam et inutilem, ut non confidamus in eo solum quod credamus, et inaniter gloriemur. Hoc autem probat statim, Abraham et Raab adducens in testimonium : illum quidem, qui cum fide Isaac quoque obtulit ; hanc autem quæ speculatores per aliam viam transmisit. Et quid opus est, ut singula enumerem ? Vix ullam prætermisit ex virtutibus moralibus, ad quam non incitaverit virum pium ac religiosum, cum multa probabilitate, gratia ac jucunditate. Is linguæ legem dedit, ut qui et in tempore tacendum, et in tempore dicendum accurate doceret. Is paterne docet sequi quidem veritatem, a falso autem abstinere. Porro autem linguam quoque maledicam et calumniatricem plurimum accusat. Et de propinquo clanculum detrahere, aut etiam eum judicare, ab animis hominum procul propulsat.

XI. Tuum opus est, o Juste divites quoque rursus et pauperes admonere : illos quidem, ne confidant in divitiis : hos autem, ut mala ferant patienter, ut qui sint tolerantiae accepturi mercedem, quæ non potest auferri : et illis quidem infidelitatis argumentum divitiis objicere, ut qui in eis confidant, et non in Dei sinu, qui nunquam exhauritur ; his autem, tanquam prophetam annuntiare, quod pro foribus stat is qui judicat. Illud autem, non perjurium solum, sed vel ipsum omnino jusjurandum declinari debere, cujusnam alterius, quam linguæ justæ fuerit admonitio, dicentis † : « Ante omnia, fratres mei, nolite omnino jurare, neque per cælum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum : sit autem vestrum, Certe certe, et, Non non, ne sub judicio decidatis. » Eos, qui sunt sereno et tranquillo animo, docet, ut se muniant oratione ; eos, qui ægrotant, ut oleo utantur cum oratione sacerdotis ad unctionem, et id habeant pro morbi medicina, ut pole quod oratio, cui opera fuerunt auxilium maxima possit efficere. Quid opus

† Jac. v. 12.

A ἐπιλεξὶν γινόμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων μὴ πρὸς ἀρεσκίαν βίου ἀνθρωπίνην, μηδὲ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπιζητεῖν δοξάν, χαμαιζήλα φρονούντας καὶ ταπεινά· ἀλλὰ Θεὸν μόνον φιλεῖν, καὶ ἐπαινήτην ἔχειν τοῦ γινόμενου, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἀπεκδέχεσθαι. Τῷ δὲ καὶ νόμον φύσει βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην διερεθίζει τῷ ἀξιώματι τοῦ νομοθετήσαντος, τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰδῶς τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, καὶ ὅτι πλῆρωμα νόμου ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, καὶ τοῦτο δὴ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον.

I'. Ὅπως δὲ καὶ πρὸς ἔλεον διεγείρει ; Μάλα σοφῶς δυσωπῶν τῷ ἀνηλεῖ καὶ ἀπαρακλήτῳ τῆς ἐκείθεν κρίσεως. « Ἀνέλεον γὰρ ἔφη τὴν κρίσιν τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεον » καὶ κατακαυχᾶσθαι ἔλεον κρίσεως, τούτῳ διδούς ἤπερ ἐκείνη τὰ νικητήρια. Ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οὕτω δεῖσθαι φησι τῆς πράξεως, ὡς δαίται τὸ σῶμα τοῦ πνεύματος· ταύτης δὲ χωρὶς νεκρὰν οἶον ὑπάρχειν αὐτὴν καὶ ἀνόνητον· ἵνα μὴ τὸ πιστεῦεν μόνον ἐπιθαρρῶμεν καὶ διὰ κενῆς ἐγκουχῶμεθα. Καὶ πείθει τοῦτο λέγων, εὐθύς τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν Ῥαὰβ παράγων εἰς μάρτυρας, τὸν μὲν μετὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν Ἰσαὰκ προσενέγκοντα, τὴν δὲ τοῖς κατασκόποις δι' ἐτίρας ὁδοῦ παραπεμφθεῖσαν. Καὶ τί με δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον ἀριθμεῖσθαι ; σχεδὸν γὰρ οὐδὲ μίαν ὑπέλιπε τῶν ἡθικῶν ἀρετῶν, πρὸς ἣν οὐκ ἠρέθισε τὸν φιλόθεον, μετὰ πολλοῦ τοῦ πιθανοῦ καὶ τῆς χάριτος. Οὗτος τῇ γλώσσει θεσμὸν ἐπέθηκε, σιωπᾶν τε κατὰ καιρὸν καὶ λέγειν ἀκριβοσάμενος· οὗτος τῆς μὲν ἀληθείας ἐχέσθαι, τοῦ ψεύδους δὲ καὶ μίαν ἀπέχεσθαι πατρικῶς διδάσκει· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοσόφου γλώττης καὶ διαβόλου πλείστα κατηγορεῖ, καὶ τὸ λάθρα δὲ τοῦ πλησίον καταλαλεῖν, ἢ καὶ κρίνειν τῆς τῶν ἀνθρώπων διανοίας μακρὰν ἀπωθεῖται.

II'. Σὸν ἔργον, ὦ δίκαιε, καὶ τὸ πλουσίοις αὐθις καὶ πένησι παραινέσαι, τοὺς ἐπὶ τῷ πλούτῳ μὴ πεποιθέναι, τοὺς δὲ μακροθύμως φέρειν ὡς ληψόμενος μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναφαίρετον· κακείνοις μὲν ἐλεγχον τῆς ἀπιστίας τὸν πλούτον τιθέναι, ἅτε δὴ ἐπ' αὐτῷ θαρρήσασι, καὶ μὴ κόλποις τοῖς μηδέποτε κενουμένοις· τοῖς δὲ οἷα προφήτης εὐαγγελίζεσθαι πρὸ τῶν θυρῶν ἰστάναι τὸν κρίναντα. Τὸ δὲ μὴ τὴν ἐπιορκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ὄρκον ἀπλῶς ἐκτρέπεσθαι, τίνος ἄλλης ἢ τῆς δικαίας γλώττης παραίνεσις, πρὸ πάντων λεγούσης· « Ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὄλω, μὴ τε τὸν οὐρανὸν, μὴ τε τὴν γῆν, μὴ τε ἄλλον ὄρκον τινά· ἔστω δὲ ὑμῶν το Ναι Ναι· καὶ τὸ Οὐ Οὐ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. » Τοὺς ἐνθυμούντας ἀσφάλειαν ἑαυτῶν ποιῆσθαι τὴν προσευχὴν διδάσκει, τοὺς νοσοῦντας ἐλαίῳ μετὰ προσευχῆς ἱερέως εἰς ἀλοιφὴν χρῆσθαι, καὶ τοῦτο τῆς νόσου ποιεῖν ἴαμα· ὡς τῆς εὐχῆς ἄρα τῆς διὰ τῶν ἔργων βοηθουμένης, ἐνεργεῖν τὰ μέγιστα δυναμένης. Τί δὲ χρὴ τὰ τῆς γλυκειᾶς ταύτης Ἐπιστολῆς πάντα διαλαβεῖν, ἐξὸν ἐντυγχάνειν αὐτῇ τῷ βουλομένῳ κακείθεν

ὡς ἐκ πηγῆς ἀρύεσθαι, καὶ γευσάμενον πιστοῦσθαι, καὶ οὕτως ἀξιόχρεων μάρτυρα γίνεσθαι τῶν Ἰακώβου καλῶν ;

A est omnia persequi, quæ hæc continet Epistola, cum eam possit qui velit legere, et illinc haurire tanquam ex fonte, et gustando factis probare, et ita fide dignus esse testis eorum, quæ pulchre dicuntur a Jacobo ?

CAPUT II.

Synodus Hierosolymis habita. Æstimatio singularis apud apostolos et Judæos. Martyrium.

IB'. Ἔστι δὲ κἀντεῦθεν τὸ ἀξιόχρεων ἐκείνου καὶ δυνατὸν ἐν λόγῳ μαθεῖν. Ζήτησις κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν κατέστη ποτὲ, εἰ δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος κατὰ τὸ ἔθος Μωσαίως λοιπὸν περιτέμνεσθαι. Οἱ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου τοίνυν ἀδελφοὶ τοῖς ζητουμένοις τὰ Ἱεροσόλυμα ἀποστόλοις τὴν κρίσιν ἐπέτρεψαν, Παύλου καὶ Βαρνάβα διακονούντων πρὸς τὸ ζητούμενον. Τῆς δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἐκκλησίας εἰς τοῦτο συναθροισθείσης, καὶ Πέτρου τοῦ τῶν ἀποστόλων πρώτου προσετηκότος τῆς πίστεως, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα καταβάλλοντος : « Ἄνδρες ἀδελφοί, φησὶν ὁ Ἰακώβος, Συμεῶν ἐξηγήσατο καθὼς πρώτος ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν. » Εἶτα ἐπιθείς τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τοῖς ζητουμένοις ὄντως ἐπεφημίετο : « Κρίνω ἐγὼ, λέγων, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, τῆς πορνείας, καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ πνικτοῦ. » Οὕτως ἔφα, καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο, καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰακώβου ψηφισθὲν εἰς τύπον τοῖς ἀποστόλοις ἐγράφητο, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παρεδίδετο· οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς εἶχε τοῖς ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ τὸ αἰδέσιμόν.

II'. Ἄλλ' ἐστὶν ἀκούσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἐπίσταλκεν. « Ἀνῆλθον, φησὶ, εἰς Ἱεροσόλυμα ἰσπερῆσαι Πέτρον, ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰακώβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, » ὡς μεγάλου τινὸς ὄντος καὶ ἀξίου μνήμης τοῦ θιάσασθαι τὸν Ἰακώβον. Οἷος δὲ ἔστι καὶ αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰακώβος, ὁ τὰ τῶν Πράξεων ἱκῶν σαφῶς εἰσεταί. « Γενομένων γὰρ ἡμῶν, φησὶ ὁ Λουκάς, εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπιδίξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί· τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσήθη ἐν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰακώβον, πάντες τε παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγήσατο καθ' ἑν ἑκάστου ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησε τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἰδοῦντες τὸν Παύλῳ· Θεωρεῖς, ἀδελφε, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ἰπάρχουσιν· κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίας διδάσκεις ἀπὸ Μωσαίου τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους. Ἄλλὰ τοῦτο ποίησον ὁ σοὶ λέγομεν· ἀγίσθητι σὺν (c) τοῖς οὖσιν ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησον, καὶ γνώσονται ὅτι περὶ ὧν κατήχηται περὶ σοῦ ὡδὲν ἔστι. » Πάντως δὲ Ἰακώβου δέον ὑπολαμβάνειν

XII. Porro autem hinc quoque sciri potest, quanta esset ejus auctoritatis et dicendi facultas. Fuit aliquando quæstio Antiochiæ, an oporteret eos qui ex gentibus ad verbum veritatis accedebant, more Mosaico deinceps circumcidere. Fratres ergo, qui erant Antiochiæ, apostolis commorantibus Hierosolymis permiserunt judicium, Paulo et Barnaba usi ministris ad proponendum id de quo quærebatur. Cum vero quæ Hierosolymis erat Ecclesia ad hoc esset congregata, et Petrus primus apostolorum præsesset fidei, et jaceret semina pietatis : « Viri fratres, inquit Jacobus, Simon exposuit quomodo primum Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo ; et ei consentiunt prophetæ. » Deinde cum subjunxisset verba unius prophetæ, de iis quæ quærebantur hanc tulit sententiam : « Judico ego, dicens, non esse molestia efficiendos eos, qui ex gentibus ad Deum convertuntur : sed scribendum ad eos, ut se abstineant a contaminationibus simulacrorum, fornicatione, et sanguine, et suffocato. » Sic dixit, et quod dixerat, deductum est ad effectum : et quod a Jacobo fuerat decretum, scriptum est ab apostolis, et Ecclesiæ pro forma fuit traditum. Tanta apud apostolos fuit ejus reverentia.

XIII. Sed licet etiam audire, quidnam Paulus de eo scribat ad Galatas : « Ascendi, inquit, Hierosolymam ad videndum Petrum. Alium autem apostolum non vidi, nisi Jacobum fratrem Domini : » utpote quod res esset magna, et digna quæ mandaretur memoriæ, videre Jacobum. Qualibus autem monitionibus ad Paulum usus sit Jacobus, aperte sciet, qui legerit Actus apostolorum. « Cum nos enim (inquit Lucas) venissemus Hierosolymam, exceperunt nos omnes fratres. Sequenti autem die ingressus est Paulus nobiscum ad Jacobum, et omnes accesserunt presbyteri : quos cum saluasset, exposuit singulatim unumquodque eorum, quæ Deus fecit gentibus per ministerium suum. Illi autem cum audiissent, glorificaverunt Deum, dicentes Paulo : Vides, frater quam multa millia sunt inter Judæos eorum qui crediderunt, et sunt omnes legis æmulatores : de te autem audierunt, quod tu doces a Mose defectionem Judæos omnesqui sunt in gentibus. Sed fac hoc, quod tibi dici, mus : sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se : his assumptis, sanctifica te cum illis, et impende in illis, ut radant capita : et cognoscent

⁵ Act. xv, 14, 15. ⁶ Ibid. 19. ⁷ Galat. i, 19.

(c) Etiam hic locus ex Act. xxi magis integre habetur in eadem versione.

omnes, quod quæ de te audierunt, nihil sunt * . » A Oportet autem omnino existimare hæc verba esse Jacobi, ut qui esset princeps illius Ecclesiæ ; propterea enim hoc egregie a Luca est additum : « Paulus nobiscum ingressus est ad Jacobum. » Tantum inter apostolos tribuebatur Jacobo, et adeo erat clarus, et habebatur in tanto honore, partim quidem hoc habens ex virtute, partim autem hoc namque ex eo quod esset frater Domini.

XIV. Judas autem, qui catholicarum septimam scripsit Epistolam, quam ex re se ipsum significat, et quomodo facit inscriptionem ? « Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, iis qui sunt dilecti in Deo Patre. » Non ex imperatoriis et inanibus dignitatibus sibi tantum claritatis tribuunt, qui sunt in mundo splendidi, quantum ille sciebat gloriari ex eo, quod esset et diceretur frater Jacobi (7). Si autem est Judæ gloria dici fratrem Jacobi, quanto est ipsi Jacobo major, quod Christi frater nominetur ? Ipse enim solus assecutus fuit hæc privilegia, et dignus est habitus, qui solus vocaretur (8) frater Domini.

XV. Hic ergo magnus et divinus Jacobus erat sanctus (ut sacra dicunt Eloquentia) ex utero matris suæ. Quamobrem statim post Christum, primum Pontificem, accipit clavum Ecclesiæ Hierosolymitanæ, et solus in Sancta sanctorum perpetuo ingreditur (9). Non enim semel, sicut iis qui legi et umbrae cælestium serviebant, concedebatur ingressus : sed sic ingrediebatur, ut qui solus posset ingredi propter puritatem. Ingrediens autem, se inclinabat in genua, et populo conciliabat remissionem peccatorum, melius quam Moses : adeo ut instar camelorum ei genua obdurescerent, eo quod ea flecteret assidue : sic enim nobis Deus, qui homo factus est, orandum tradit. Propter insignem autem justitiam, vocabatur Justus Oblias (10), quod lingua nostra significat comprehensionem populi et justitiam.

XVI. Cæterum, quomodo prophetæ (11) prius significaverunt, quidam ex septem hæresibus, quo-

* Act. xxi, 20 seqq.

(7) Cum Jacobo ex matre Maria solus frater Joseph assignetur in Evangelio, dicendum erit Judam fuisse Jacobi fratrem, ex eodem quidem patre Cleopha, sed ex altera matre.

(8) Iterum Christus, Marci vi, vocatur a Nazarenis frater Jacobi et Joseph, et Judæ et Simonis. Paulus etiam I Cor. ix, 5, Fratres Domini nominat, Judam verosimiliter et Simonem intelligens, ex duodenario numero apostolorum duos, sed forte minus propinquos : ut Jacobus hic (nam de fratre Josepho, qui potuit ante Christum obiisse, nihil legitur) solus et autonomastice Adelphothei gloriosum cognomentum retinuerit. Scilicet, etc.

(d) Textus habet *εισήει*.

(e) Vide notata ad versionem Latinam num. 10. Hic addo in ms. Græco, primum *Ἰεθλιας*, hic vero

εἶναι τὰ ῥήματα, οἷα τῆς Ἐκκλησίας κατάρχοντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Λουκᾷ πρόκειται κατεξαιρέτων, ὅτι « Παῦλος (d) εἰσέλθοι σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰακώβον. » Τοσοῦτον ἐν ἀποστόλοις Ἰακώβω τὸ συγκαχωρηκός, καὶ οὕτως ἦν ἐπιφανής τε καὶ ἀξιώτιμος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἔχων, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδελφός εἶναι τοῦ Κυρίου προσειληφώς.

ΙΔ'. Ἰούδας δὲ τὴν ἐβδόμην Ἐπιστολὴν τῶν καθολικῶν γράφων, ἐκ τίνος ἄρα δῆλον αὐτὸν ποιεῖ, καὶ πῶς τὴν ἐπιγραφὴν τίθησιν ; « Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος, ὁ ἀδελφός δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ Πατρὶ ἠγαπημένοις. » Οὐχ οὕτως ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τούτων καὶ διακένων ἀξιωματικῶν, οἱ κατὰ κόσμον λαμπροὶ τὸ ἐπίσημον ἑαυτοῖς περιποιῶνται, ὅσον ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἀδελφός εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἰακώβου σεμνύνεσθαι ἔγνω. Εἰ δὲ τούτω δοξά τὸ ἀδελφὸν Ἰακώβου λέγεσθαι, πόση ἐκείνω μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου κατανομάζεσθαι ; αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος τῶν πρῶσθειῶν ἔτυχε τούτων, καὶ ἀδελφός Κυρίου μόνος λέγεσθαι κατηξίωται.

ΙΕ'. Ὁ τοίνυν μέγας οὗτος καὶ θεῖος Ἰακώβος ἅγιος ἦν, ὡς τὰ ἱερά φασὶ Λόγια, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ· διὸ καὶ, μετὰ Χριστὸν εὐθύς τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας τοὺς οἴκας ἐγγχειοῖσθαι, καὶ μόνος εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων διαπαντός εἰσπορεύεται· οὐδὲ γὰρ ἀπαξ, καθάπερ τοῖς τῷ νόμῳ καὶ τῇ σκιά τῶν ἐπουρανίων λατρεύσασιν, ἐγγχωροῦν ἦν, ἀλλ' οὕτως εἰσῆει ὡς μόνος εἰσιέναι δυνάμενος διὰ καθαρότητα. Εἰσερχόμενος δὲ, κείμενος ἐπὶ τῶν γονάτων εὕρισκετο, καὶ τῷ λαῷ τῶν ἡμαρτημένων ἄφρσιν, κρεῖττον ἢ κατὰ Μωσέα τε ποιούμενος, ὡς ἀπεσκληρέναι αὐτῷ τὰ γόνατα κατὰ τὰς καμήλους, διὰ τὸ ἐπὶ γόνυ τοῦτον διαπαντός κάμπτεσθαι· οὕτω γὰρ ἡμῖν ὁ Θεός, γενόμενος ἀνθρώπος, τὰ τῆς εὐχῆς παραδίδωσι. Διὰ μέντοι δικαιοσύνης ὑπερβολὴν δίκαιος ἐκαλεῖτο καὶ (e) Ὀβλιας, ὁ καθ' Ἑλληνας περιοχὴ δηλοῦται τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη.

ΙϚ'. Ὡσπερ γοῦν οἱ προφῆται πρότερον δεδηλώκασι, τινὲς μέντοι τῶν ἐπτά αἱρέσεων, ὧν Ἄνανος

(9) Græce εἰς τὰ Ἅγια ἁγίων. Ast Hegesippus ex quo ista deducta, solum habet: Τούτω μόνῳ ἔξῃ εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. Erat Sancta sanctorum locus, in quem semel in anno intrabat supremus pontifex. At Sancta locus, in quem quotidie intrabant sacerdotes. Et licet sanctus Jacobus non esset sacerdos Judæorum, tamen illi sanctitatis existimatio tantam conciliarat auctoritatem, ut intranti in sancta nullus resisteret.

(10) Commodius dixisset Saddic et Oblias, ut duplex interpretatio sequens, duplici Hebraicæ voci responderet.

(11) Hegesippus apud Eusebium, hæc verba

etiam Ἰουλλιας scribi, quæ ex Eusebio censuimus corrigenda.

ἐξηγήτε (ἱερὸς δὲ ἦν τότε ὁ Ἄνανος ἡνίκα Παῦλος Ἀ
ἐπιβουλεύσας Καίσαρα πρὸς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Πι-
στοῦ δεσμώτης ἐστέλλετο παρὰ Νέρωνα) οὔτοι γοῦν
οἱ τῶν τοιούτων αἰρέσεων, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν
Παῦλος τὴν ἐπιβουλήν ἐξήρτυον ἀμαρτάνοντες, ἐπὶ
Ἰακώβου τρέπονται, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· τοιαῦτα
γὰρ αὐτοῖς καὶ κατ' ἐκείνου τετόλμητο. Καὶ μέσον
ἑαυτῶν ἀπολαθόντες τὸν Δίκαιον, ἄρνησιν τῆς εἰς τὸν
Χριστὸν πίστεως ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐξεζήτουν αὐ-
τὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπυθάνοντο· Εἰπέ ἡμῖν, ὦ Δί-
καιε, λέγοντες, τίς ἐστὶν ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ,
πιστούμενος τὴν ἐκείνων φωνήν, καὶ δίκαιος, ὡσπερ
γοῦν ἐκαλεῖτο, φανῆναι βουλόμενος, δικαίαν καὶ τὴν
φωνὴν δίδωσιν, Οὗτός ἐστιν, λέγων, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν τοῖς ὑπὸ τοῦ
Ἰακώβου λεγομένοις πιστεύοντες ἦσαν· οἱ δὲ ἠπίσταν
B τε καὶ ἀντέλεγον κατὰ παράδοσιν οὐκ ὁρθὴν καὶ πλάνην·
αἱ γὰρ αἰρέσεις αὐταὶ παρὰ Ἰουδαίους (ὡς τὰ θεϊά
ρασι Λόγια) οὔτε ἀνάστασιν ἐπίσθευον, οὔτε ἐρχό-
μενον ἀποδοῦναι ἐκάστη κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Πολλοὶ
μῆτοι καὶ διὰ τὸν Ἰακώβον τῶ τῶν πιστευόντων χορῶ
συνεπάττοντο, καὶ θόρυβος πολὺς τοὺς ἀρχοντας εἶχε
τῶν Ἰουδαίων ἅτε διὸ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματίων
ρασκόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαός, Ἰησοῦν τὸν Χρι-
στὸν προσδοκῶν.

IZ'. Προσελθόντες τοιγαροῦν Ἰακώβω· Παρακα-
λούμέν σε, Δίκαιε, μᾶλα δεινῶς ἔλεγον, ἐπίσχες τὸν
λαόν, ἐπεὶ περ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν ὡς αὐτὸν ὄντα
Χριστὸν· ἄλλ' ὅπως πίσις τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν
τοῦ Πάσχα περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνελθούσας, μὴ πλαν-
ᾶσθαι περὶ αὐτοῦ· σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα· καὶ
C μαρτυροῦμέν σοι, ἡμεῖς τε καὶ πᾶς ὁ λαός, ὅτι δι-
καιος εἶ, καὶ πρόσωπον οὐ λαμβάνεις· τὴν μαρτυρίαν
αὐτῆς, τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ τὸ πρόσωπον μὴ λαμβά-
νεις, τούτου χάριν ἐκείνῳ προσενέγοντες ἔν' ἐκ τοῦ
δικαίου κλέψῳσι μᾶλλον αὐτὸν, καὶ πρόσωπα ἐκείνων
λαβεῖν ἀναπέισωσι τῇ κολακείᾳ διαφθαρέντα. Ἐπὶ τὸ
πετερύγιον οὖν, φησὶν, ἀναβάς στήθε τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ἡς
ἐπιφανῆς τῷ λαῷ, καὶ ἀκουσά σου τὰ ῥήματα γένη-
ται· διὰ γὰρ τὸ Πάσχα συνελθούσας αἱ φυλαὶ ἅπα-
σαι μετὰ τῶν ἐθνῶν. Ἐστησαν οὖν οἱ τε Γραμματεῖς
καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν Ἰακώβον ἐπὶ τὸ πετερύγιον τοῦ
ἱεροῦ· καὶ φωνῆ γεγωνοτέρᾳ, Δίκαιε, ἔφησαν, σοὶ
πάντες ὀφείλομεν πείθεσθαι· ἐπεὶ περ ὁ λαός ὀπίσω
πλανᾶται τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πάντες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου
σταυρὸν ὑπομεμενηκότα γινώσκουμεν· ἀπάγγελον ἡμῖν
D τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

II'. Ἐπεὶ οὖν ὁ καιρὸς ἐκάλει τὸν ἀριστία στήναι

connectens periodo priori, de honorificis cognomen-
tis Jacobo per Judæos additis, ait, ὡς οἱ προ-
φήται δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ sicut prophetæ de eo de-
clarant : nec facile est explicare quos istic Pro-
phetas significet : suspicor applicata ei quædam
loca, quæ alias de Messia sub nomine *Justi* in-
veniuntur : ut cum dicitur Sapientiæ II : « Oppri-
mamus et circumveniamus Justum. »

(12) Josephus, lib. xii, cap. 8, trium duntaxat
hæreseon meminit, Phariseæ, Sadduceæ, et Es-
senæ : at septem a se prius descriptas in Com-
mentariis hic ait Hegesippus, cui credimus, et
Josephum locum tres præcipuas nominasse.

A rum dux erat Ananus (12), (Erat autem Ananus
tunc sacerdos (13), quando Paulus appellato Cæ-
sare, Romam a Festo vincetus, missus est ad Nero-
nem) cum essent frustrati spe insidiarum, quas
struxerant adversus Paulum, convertuntur contra
Jacobum fratrem Domini. Hæc autem in illum fa-
cere ausi sunt. Cum Justum interceptissent medium,
petebant ab eo negationem fidei in Christum coram
toto populo, et ex ipso sunt, sciscitati : Dic nobis, o
Juste, dicentes, quodnam est ostium Jesu (14). Ille
vero verbum eorum confirmans, et qualis diceba-
tur Justus volens videri, justam similiter vocem
emisit, Hic est, inquit, Filius Dei Jesus Christus.
Atque nonnulli quidem credebant iis quæ diceban-
tur a Jacobo ; alii autem minime credebant, et
B convenienter non rectæ traditioni et errori. Quæ-
dam enim hæreses apud Judæos (ut divina dicunt
Eloquia) neque tenebant resurrectionem, neque
credebant Deum venturum, ut redderet unicuique
secundum opera sua. Atque multi quidem propter
Jacobum relati sunt in numerum credentium :
magna autem murmuratio exorta est inter prin-
cipes Judæorum, utpote quod dicerent Pharisei et
Scribæ in periculum venire universum populum,
expectantem Jesum Christum.

XVI. Cum ergo accessissent ad Jacobum : Te
valde rogamus, o Juste, dicebant, cohibe populum :
in errore enim inductus est de Jesu, quod ipse
sit Christus : et fac, ut iis qui die Paschæ conve-
nerint, de Jesu persuadeas, ne de ipso fallantur.
C Tibi enim nos credimus et tibi ferimus testimo-
nium, et universus populus, quod sis justus, et
personam non accipias : hoc autem testimonium,
quod esset justus, et personam non acciperet, ideo
illi tribuebant, ut ex hoc Justo nomine eum ad se
allicerent, et persuaderent, ut illorum personas
acciperet, corruptus assentatione. Ascendens ergo,
inquunt, sta supra templi pinnaculum, ut cernaris
a toto populo, et verba tua audiantur : nam propter
Pascha convenerunt omnes tribus cum genti-
bus (15). Statuerunt ergo Scribæ et Pharisei Ja-
cobum supra templi pinnaculum, et alta voce dixe-
runt : Juste, debemus omnes tibi credere. Quo-
niam igitur populus errat post Jesum, quem omnes
scimus passum esse mortem sub Pontio Pilato,
nobis enuntia, quid tibi videatur de Jesu.

XVIII. Cum ergo tempus vocaret, ut vir fortis

(12) Hic Actorum xxiii et deinceps vocatur Ana-
nias, princeps sacerdotum.

(4) Ostium poni videtur pro exitu seu fine :
intendebant enim, ut simpliciter respondendo quod
obisset in cruce videretur ejus divinitatem negare.

(15) Non solum quarumcunque tribuum Israeli-
tas, sed etiam gentiles ad diem festum undequaque
solitos Hierosolymam ascendere, notius ex Evan-
gelio est, quam ut contra Scaligerum probari de-
beat : cujus etiam scrupulo de gentibus templum
non ingredientibus facile satisfacit ipse locus, in
eam partem prospectum habens, ad quam gentili-
bus quoque fas fuerit accedere.

resisteret mendacio, non est cunctatus, neque metu prodidit veritatem : sed et animo et lingua liberrimus, et magnam protinus vocem emittens : « Quid me rogatis, inquit, de Jesu ? Ipse sedet in cœlo ad dexteram virtutis Patris sui, venturus posthac in nubibus cœli, ut judicet orbem terræ in justitia. » Cum multi autem fuissent persuasi ab hoc Jacobi testimonio, clamarentque et dicerent, Hosanna Filio David : Scribas et Pharisæos subiit magna ejus, quod factum fuerat, pœnitentia, et inter se dicebant : Male fecimus, qui tale testimonium Jesu præbuerimus. Agedum ergo Jacobum dejiciamus, ut populus metu retardatus non credat Jesu. Cum sic dixissent, magna voce clamaverunt : O ! o ! Justus quoque erravit.

XIX. Cum ergo ascendissent in templi pinnaculum, eum statim dejiciunt. Et ne sic quidem desistentes ab insania, dicebant : Justum obruamus lapidibus. Et cœperunt in eum jaculari lapides, quoniam dejectus non erat mortuus. Sed conversus (O sanctam animam !) figit humi genua dicens : Domine Deus Pater, dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt ; eandem vocem, quam Stephanus, divinus quoque emittens Jacobus. Cum sic ergo eum appeterent lapidibus, unus ex sacerdotibus, qui erant filii Recham, filii Rechabim, de quibus fert testimonium Jeremias (16) propheta, clamavit, dicens : Cessate : quid facitis ? Justus pro nobis precatur. Quidam autem ex eis, accepto fuste ex officina fullonis, quo comprimebat vestes, valide infligit ejus capiti : et sic Justus tradidit animam. Quem acceperunt et sepelierunt prope templum Dei.

XX. Quicumque autem erant, in civitate moderati et probi, et videbantur leges accurate servare, hoc tulerunt graviter, et clam mittunt ad Agrippam (erat enim is successor tetrarchiæ Herodis) rogantes, ut scriberet ad Ananum, ne talia auderet. Neque enim recte fecisse dicebant, quod fecerat magno Jacobo. Quidam autem ex eis Albino quoque procedentes obviam, venienti Alexandria (ipsum enim post Festum elegit Cæsar procuratorem Judææ) eum docent, non licere Anano absque ejus sententia sedere in concilio. Albinus igitur, credens iis qui dixerant, iratus scribi ad Ananum, minans eum daturum pœnas admissi facinoris. Rex vero Agrippa, Anano deposito a sacerdotio, cum fuisset Pontifex non plures quam tres menses, alterum ejus loco constituit. Mala autem extrema invaserunt Judæos post mortem Jacobi : horum testis est Josephus Judæus, qui nihil celavit veritatis.

(16) Ast Rechabites, de quibus Hieremiæ xxxv, ex Madianitis inter Judæos habitantibus erant, uti, ex x Numerorum liquet ; quomodo ergo ex iis sacerdotes erant ? Glossema igitur hoc de suo adjecerit vel Hegesippus vel Eusebius, eo quod legere-

A κατὰ τοῦ ψεύθους. οὐ μέλλων ἦν οὐδὲ δεῖλᾶ τὴν ἀλήθειαν προδιδούς, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν καὶ γλῶτταν ἐλευθερώτατος, καὶ μεγάλῃν εὐθύς ἀφίει τὴν φωνήν · « Τί με ἑρωτᾶτε περὶ τοῦ Ἰησοῦ ; λέγων, καὶ αὐτὸς κἀθηται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἐρχόμενος μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. » Καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰακώβου, κραζόντων τε καὶ λεγόντων · Ὁσαννᾶ τῷ Υἱῷ Δαβὶδ, πολλὴ τούτοις Γραμματεῖς τότε καὶ Φαρισαίους εἰσήει μετάνοια τοῦ πραχθέντος · καὶ πρὸς ἀλλήλους, Κακῶς ἐποίησαμεν, ἔλεγον, σοι αὐτὴν μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ · δεῖτε τοιγαροῦν, καταλάβωμεν τὸν Ἰακώβον, ἐν ᾧ ὁ λαὸς οὕτω φόβῳ περισχεθέντες μὴ πιστεύσωσι τῷ Ἰησοῦ. Οὕτως B εἰπόντες μέγα τι βεβοήκασιν · Ὡ ! ὦ ! καὶ ὁ Δίκαιος ἐπλανήθη.

ΙΘ'. Ἀναβάντες οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον εὐθύς καταβάλλουσι · καὶ μηδὲ οὕτω τῆς ματαίας στάντες, ἔλεγον · Λιθάσωμεν τὸν Δίκαιον. Καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτὸν, ἐπεὶ περ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ στραφεὶς, ὡ ψυχῆς ὀγίας ! τίθησι τὰ γόνατα, λέγων · Κύριε Θεὲ Πάτερ, ἀφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσι · τὴν αὐτὴν τῷ Στεφάνῳ φωνὴν ἀφίει καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβος. Οὕτως οὖν λιθοβολούντων αὐτὸν, εἰς τῶν ἱερέων, τῶν υἱῶν Ῥηχαὶ, υἱοῦ Ῥαχαβῆν, τῶν ὑπὸ Ἰερμίου τοῦ προφήτου μαρτυρουμένων, ἔκραξε λέγων · Παύσασθε, τί ποιεῖσθε ; εὐχεται ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Δίκαιος. Καὶ τις αὐτῶν, ἀπὸ τῶν κναφίων τὸ ξύλον λαβὼν, ἐν ᾧ ἀπεπίαζον τὰ ἱμάτια, ἐπάγει λίαν κατὰ C τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ · καὶ οὕτως ὁ Δίκαιος παραδίδωσι τὴν ψυχὴν. Καὶ λαβόντες αὐτὸν θάπτουσι πλάσιον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ.

ΙΚ'. Ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιεικίστατοι, καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκριβεῖς ἰδοῦντες, βαρέως ἠνεγκαν ἐπὶ τούτῳ · καὶ πέμπουσι κρύφα πρὸς τὸν Ἀγρίππαν (οὗτος γὰρ τῆς Ἡρώδου τετραρχίας διάδοχος ἦν) ἀξιούνται ἐπιστεῖλαι Ἀνάῳ, μὴ τοιαῦτα τοιμᾶν, μηδὲ γὰρ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τούτον Ἰακώβον ὀρθῶς καταπράξει. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τῷ Ἀλβίνῳ ὑπαντήσαντες, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁδοιποροῦντι (αὐτὸν γὰρ μετὰ Φῆστον ἐχειροτόνησε Καίσαρ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον) διδάσκουσι μὴ ἐξεῖναι τῷ D Ἀνάῳ χωρὶς γνώμης αὐτοῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβίνος δὲ τοῖς εἰποῦσι πεισθεὶς, γράφει μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἀνανον, δίκας ἀπειλῶν ὑποσχέειν αὐτὸν τοῦ τοιοῦδε τοιμῆματος. Ἀγρίππας μόντοι ὁ βασιλεὺς, ἀφελὼν τῆς ἱερωσύνης τὸν Ἀνανον, ἄρξαντα μῆνας οὐ πλείους τριῶν, ἕτερον ἀντ' ἐκείνου κατέστηκε. Τὰ μόντοι κικῶν ἔσχατα, μετὰ τὴν Ἰακώβου τελευτὴν, Ἰουδαίους κατέλιπε · καὶ μάρτυς τούτων Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, μηδὲν τῆς ἀληθείας ὑποκρυψάμενος.

tur *Alius Rechab*, adductus in hunc errorem: eum nomen hoc fere potuerit etiam ex Aaronis familia aliquis, sicut ex Judæis multi gesserunt nomen *Ismaelis*, quos ridiculum foret *Ismaelitas* dicere.

ΚΑ' Ταῦτα οὕτω συνήθην, καὶ προστέθη τοῖς ἀγίοις ὁ ἅγιος, τοῖς μάρτυσιν ὁ μάρτυς, τοῖς δικαίοις ὁ δικαίος καὶ ὧν καὶ ὀνομαζόμενος· ἐν ἐπισκόποις πρῶτος τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον. Ἦν μὲν γὰρ προφθάσας ἐν διακόνους ὁ Στέφανος, ἐν ἀποστόλοις ὁ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος· νῦν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς τῷ πρῶτῳ ἀρχιερεῖ Χριστῷ ἠκολούθησεν, ὁ μάρτυς τῷ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς τὸ αἷμα τὸ ἴδιον ὑποσχόντι. Πόσων σοι θείων ἀξιωματῶν ποσοὶ χρεωστούνται σοι στέφανοι, τῷ μαθητῇ, τῷ ἀρχιερεῖ, τῷ δικαίῳ, τῷ θεαδελφῷ, τῷ μάρτυρι, τῷ ὁ τι ἂν τις εἶποι τῶν ἀγαθῶν ἐκ περιουσίας ἔχοντι, εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ἀχωρίστου Θεότητος, ἣ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A XXI. Hæc ita evenerunt, Sanctus additus est sanctis, Martyr martyribus, justis qui Justus erat et nominabatur, quippe primus inter episcopos fuit martyrica corona redimitus. Nam inter diaconos quidem præcessit Stephanus, inter apostolos Zebedæi Jacobus: nunc autem pontifex Christum primum Pontificem est secutus; martyr eum, qui pro universo mundo proprium præbuit sanguinem. Quam multarum divinarum dignitatu quam multæ tibi debite sunt coronæ, discipulo, pontifici, justo, Dei fratri, martyri? qui quidquid boni dixerit quispian, habes ex abundantia: ad gloriam Patris, Filii et Spiritus sancti, quæ est una et inseparabilis divinitas, etquam decetomnis honor et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.

B Amen.

MARTYRIUM ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΚΑΚΙΟΥ ΚΑΠΠΑΔΟΚΟΣ.

MARTYRIUM SANCTI ET EGREGII CHRISTI MARTYRIS

ACACII CAPPADOCIS

(Surius ad diem 8 Maii; Græce nunc primum prodit ex. cod. Reg. Paris 1334, sæc. XII.)

Α'. Τρίτον τοῦτο τοῦ μισοκάλου καὶ παμπονήρου δράκοντος λαίλαπι κινήσαντος κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων ἐπὶ Μαξιμιανῶν τοῦ γαμβροῦ Διοκλητιανοῦ, υἱοῦ δὲ καὶ ὑπερασπιστοῦ τοῦ Σατανᾶ, εὐθὺς καὶ τὰ πονηρὰ καὶ ἀσεβῆ δικτάγματα τούτου κατὰ πᾶσιν χώρον ἐπιφοίτησεν, ἐνθα προσέτταθεν, ὥστε ἐν πάσῃ πόλει, εἴ τις μὴ βούλοιο τῇ θεραπείᾳ τῶν θεῶν προσεῖναι, τοῦτον ἀπαραιτήτως πάσῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθῆναι. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἔξω ἄρχοντας ἐθέσκισεν, φόβῳ πάντα καὶ κινδύνου βασιλικοῦ γέμοντα· πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῖς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἡγεμόσι ταῦτα παρηγγέλλετο, ὥστε εἴ τις τῶν στρατιωτῶν μὴ ὑπέικη τοῖς προσταγμάσι τοῦ βασιλέως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, μᾶλλον δὲ δαιμόνων, τοῦτον δέσμιον τοῖς ἔξω δικαστηρίοις δίδοσθαι εἰς τιμωρίαν.

Β'. Ἐν τούτῳ τοίνυν τῷ καιρῷ καὶ τὰ κατὰ τὸν μακάριον καὶ ἅγιον μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Ἀκάκιον τὸν ἀληθῶς φερωνύμως τῇ θεῇ πράξει μαρτυρηθέντα καὶ μηδὲν τοῦ κακοῦ μετασχόντα ἢ πράξαντά τι τῆς πονηρᾶς καὶ κακντρεχοῦς αὐτοῦ μηχανῆς· οὗτος δὲ ἦν ὁ ἅγιος, γένους μὲν Καππαδοκῶν, τῇ δὲ τύχῃ στρατιώτης, τῇ δὲ προθέσει ἀθλητῆς τοῦ Χριστοῦ· καὶ ταῦτα ἐκόσμη, καὶ γένος, καὶ στρατιῶν.

C I. Cum tertio bonorum omnium hostis, et omni ex parte improbissimus draco diabolus, adversus Dei servos turbinem commovisset sub Maximino Diocletiani genero, et ipsius Satanæ filio ac propugnatore, statim impia ejus edicta per omnes regiones missa sunt. Edictis autem illis id præcipiebatur, ut in omni urbe, si quis esset, qui nollet deorum culturam obire, sine remissione aliqua omnibus suppliciis ac tormentis subjiceretur. Edicta vero ipsa omni terrore et regalibus minis ac periculis referta erant. Ad hæc et exercitus ducibus præceptum fuit, ut si quis e militibus imperatoris edicto, quod ad deorum vel ad dæmonum potius culturam pertineret, non obediret, ille vinculis astrictus, tribunalibus ad supplicia perferenda traderetur.

D II. Tempore illo sancti Acacii martyris facta efflouerunt, qui rei ipsa nomen suum comprobavit, cum nihil omnino malorum dæmonum particeps fuerit, neque quidquam egerit, quod cum malitiosi diaboli machinis conveniret. Hic vir sanctissimus fuit genere Cappadox, et conditione quidem miles, at proposito et voluntate, Christi athleta; itaque et genus, et ordinis dignitatem exornavit. Ejus fa:

etum hoc modo se habuit : Cum Firmus quidam A
militaris ordinis esset tribunus eorum qui Romano-
rum lingua Martii, Græce vero Ἄρειοι dicebantur,
et sub eo tribuno centurio esset Acacius, Firmus
ipse singulos milites ad se accersitos tentabat, ut
quem animum quisque haberet, experiri ac scire
posset. Cumque multos partim assentationibus,
partim minis ad idolorum superstitionem atque in-
teritum allexisset, posteaquam tribuni tentatio ad
Acacium pervenit, tunc beatus ille clara voce :
Christianus, inquit, ego natus fui : itaque Christia-
nus et sum, et ero, Domino meo Jesu Christo hoc
approbante : nam et ex parentibus, et ex majori-
bus Christianis natus sum. Hoc cum ille dixisset,
et Firmus tertio eum tentaret, ac modo gravibus
minis, modo promissis ingentibus promptam animi
alacritatem et ejus constantiam debilitare, et illum
ad se trahere conaretur, ita constans et immobilis
in Christi confessione beatus ille perstitit, ut dein-
ceps Firmus coactus fuerit, prout edicto regio ju-
bebatur, virum sanctum Acacium vinculis astric-
tum, ad Bibianum quemdam mittere, qui totius
exercitus imperium administrabat.

III. Cum igitur hic pro tribunali sederet, et eos
interrogaturus esset, qui Dei confessionem profite-
bantur, Antoninus scriba ad Bibianum hæc detulit :
Pridie hujus diei, Bibiane præses, Firmus eorum,
qui Martii dicuntur, tribunatum gerens, Acacium
centurionem vinctum misit ad potestatem tuam,
quippe qui dominorum nostrorum et invictorum
Augustorum edicto parere noluerit, eo quod Chri-
stianorum religionem sequatur. Diligentur quoque
causam ipsius ad te scripsit. Bibianus tunc dixit :
Recitentur, quæ ad me scripta sunt ab optimo viro
Firmo tribuno. Recitata autem sunt, quæ scripta
erant in hanc sententiam. Flaccus Firmus Bibiano
duci salutem : Acacium centurionem sub me tri-
buno militantem, multumque a nobis partim ille-
cebris, partim promissis, partim etiam minis pro-
vocatum, ut a Christianorum secta discederet, cum
se Christianum esse asseveraret, et in ea confes-
sione constanter permaneret, ego invictorum ac
triumphantium imperatorum nostrorum jussis
obediens, illum vinctum ad te misi, qui tormen-
tis ac suppliciis subjici debet, ut legibus ipsis o-
bediat.

IV. Hac epistola recitata, Bibianus dixit : Addu-
catur Acacius, quem tribunus dicit. Adest ille,
inquit, Antoninus Commentariorum præfectus. Aca-
cius vero tunc illic stetit ridenti vultu : quæ res
futurum ejus viri gaudium figurabat. Judex igitur
illi dixit : Quodnam tibi nomen est ? Respondit
ille : Optabile et mihi et toti generi meo nomen
est a Christo derivatum : illud vero, quo humano
usu appellor, Acacius est. Ad hæc Judex : Quare,
inquit, Acacius nominatus, ut ipse dicis, malus
nunc es, non obediens editis imperatorum ? Hoc

καὶ ἀξίωμα. Τὰ δὲ κατ' αὐτὸν οὕτως ἔχει τὸν τρόπον .
Φήρμου τινὸς ταξιαρχοῦντος τῶν λεγομένων τοῦ
ἀριθμοῦ κατὰ μὲν τὴν τῶν Ῥωμαίων γλῶτταν Μαρ-
τησιῶν, καλουμένων, κατὰ δὲ τὴν τῶν Ἑλλήνων
Ἄρειων, στρατευομένου δὲ αὐτοῦ τῷ ἀριθμῷ κεν-
τυρίωνος, καὶ ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν προσκαλου-
μένου τοῦ Φήρμου, καὶ πειρωμένου τὰ τῆς γνώμης
ἐκάστου, καὶ πολλοὺς τὰ μὲν κολακείαις, τὰ δὲ καὶ
ἀπειλαῖς δολοῦντος εἰς τὴν ἀπώλειαν, ὡς ἔφθασεν
καὶ εἰς αὐτὸν ἡ πείρα τοῦ ἀρχοντος, ἀνέκραγεν ὁ
Μακάριος φωνῇ μεγάλῃ λέγων Ἐγὼ Χριστιανὸς
ἐγεννήθην, καὶ εἰμι, καὶ ἔσομαι, τοῦ Κυρίου μου
Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦτο παρακαλουμένου καὶ θελοντος·
καὶ γὰρ καὶ γονέων καὶ γένους Χριστιανοῦ εἰμι·
τοῦτο οὖν τρίτον ἀπόπειραν ποιουμένου τοῦ Φήρ-
μου καὶ ποτὲ μὲν ἀπειλῇ βαρεία, ποτὲ δὲ μερίζου
ὑποσχέσειν ἐκμαλάξει αὐτοῦ τὸ πρόθυμον βουλομέ-
νου καὶ ἐξέλκοντος, ἔμεινεν ἀσάλευτος ὁ Μακάριος
τῇ ὁμολογίᾳ, ὡς λοιπὸν ἀναγκασθῆναι τὸν Φήρμον
καὶ κατὰ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικὸν δεδεδειμένον
ἀποστεῖλαι τὸν ἅγιον Ἀκάκιον Βιβιανῶ τινι τῷ δι-
έποντι τὴν καθόλου τοῦ στρατοῦ ἀξίαν.

Γ'. Τοῦτου οὖν καθεσθέντος πρὸ τοῦ βήματος καὶ
ἐπερώτησιν μέλλοντας ποιῆσθαι τῶν εἰς τὸν Θεὸν
τὴν ὁμολογίαν ἐσχηκότων, Ἀντωνῖνος κομνηταρήσιος
ἀναφέρει τῷ Βιβιανῶ λέγων Κύριέ μου, τῇ χθὲς
ἡμέρᾳ Φήρμος ὁ τριβούνος τῶν λεγομένων Μαρτη-
σιῶν Ἀκάκιον τινα στρατιώτην ὄντα τοῦ νομῆρου
αὐτοῦ δέσμιον παρέπεμψεν πρὸς τὴν σὴν ἐξουσίαν,
ὡς μὴ βουληθέντα εἶξαι τῷ προστάγματι τῶν δεσπο-
τῶν ἡμῶν τῶν ἀηττήτων Ἀγούστῶν, τῇ δὲ τῶν
Χριστιανῶν θρησκείᾳ ἐξακολουθοῦντα, ἀκριβῶς γρά-
ψας καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ τῇ σὴ ἀρετῇ. Βιβιανὸς
εἶπεν Ἀναγνωσθήτω πρότερον τὰ γραφέντα τῇ ἐμῇ
καθοσιώσει παρὰ τοῦ κυρίου μου καὶ ἐναρέτου Φήρ-
μου τοῦ ταξιαρχοῦ καὶ παρυσθῆ ἀεγνωσθῆ. Ἦν δὲ
τὰ γραφέντα τοιαῦτα· Φλάβιος Φήρμος τῷ κατὰ
πάντα μοι σεβασμίῳ Βιβιανῶ χαίρειν. Ἀκάκιον
στρατιώτην τοῦ ἀριθμοῦ τυγχάνοντα τοῦ ὑπ' ἐμὲ πο-
λὰ παρ' ἡμῶν τοῦτο μὲν κολακείαις καὶ ὑποσχέσει
προτραπέντα, τοῦτο δὲ καὶ ἀπειλαῖς ὑπομνησθέντα,
Χριστιανὸν δὲ αὐτὸν λέγοντα καὶ ἀελνώως περὶ τοῦ-
του ἔχοντα, πληρῶν τὸ πρόσταγμα τῶν ἀηττήτων
τροπαιοῦχων βασιλέων ἡμῶν, ἀπέστειλα δέσμιον τῇ
σὴ στερότητι, ὀφειλοντα πρῶτον ἐρωτηθῆναι, εἰθ'
οὕτως σερβίλαις ὑποβληθῆναι καὶ τιμωρίας, ὅπως εἴξη
τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων νόμοις.

Δ'. Ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς, Βιβιανὸς
λέγει· Εἰσαχθήτω Ἀκάκιος ὁ καὶ ἐπιζητούμενος.
Ἀντωνῖνος κομνηταρήσιος λέγει· Ἔστηκε, κύριε.
Σταθεῖς δὲ ὁ μακάριος Ἀκάκιος πρὸ τοῦ βήματος
Βιβιανοῦ, εἶχεν τὸ πρόσωπον ὡσπερ ῥόδον μειδιῶν
καὶ ἀνθούντα, ἤδη προεικονιζόμενος τὴν χαρὰν τὴν
μέλλουσαν αὐτὸν διαδέχασθαι. Λέγει αὐτῷ ὁ δικαστὴς·
Τίς καλεῖσαι ; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τὸ ποθεῖνόν
ὄνομα ἐμοί τε καὶ παντὶ τῷ γένει μου Χριστιανός·
τὸ δὲ τῆς χρήσεως τῆς πρὸς ἀνθρώπους Ἀκάκιος·
Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Καὶ διὰ τί, φησὶν, Ἀκάκιος

λεγόμενος, καθὼς λέγεις, κακὸς φαίνεται, μὴ πειθόμενος τοῖς θεσπίσμασιν τῶν αὐτοκρατόρων ; τοῦτο γὰρ καὶ σημαίνει τὰ γραφέντα ἡμῖν παρὰ Φέρμου τοῦ ταξιάρχου. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Κατασοφίζε μου, ὦ δικαστά· ἐγὼ δὲ σοὶ λέγω, ὅτι κατὰ τοῦτο μᾶλλον Ἀκάκιος λέγομαι· οὐ γὰρ θέλω μετασχεῖν τῆς κακίας καὶ πονηρίας τῶν ἀθλίων καὶ αἰμοδόρων δαιμόνων ἢ τῶν τούτοις πειθομένων Ἑλλήνων. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Πόθεν ὀρμώμενος οὕτω καταθρασύνη τῷ λόγῳ ; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τί γὰρ τοῦτο ποιῆ, ὅτι ἐρωτᾷς περὶ τῆς πατριδος ; Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐπειδὴ ἔμπειροι γεγονάμεν καὶ τὰ ἤθη τῶν πατριδῶν ἐπιστάμεθα, διὰ τοῦτο ἐπαρώτησά σε, ἵνα πρὸς τὸ ἦθος τῆς πατριδος σου ἀκούσας, οὕτω καὶ χρῆσωμαι ἐν τῷ παρόντι προστάγματι. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Γένει μὲν εἰμι Ἀχαιοὺς, ἐγεννήθη δὲ ἐν Καππαδοκίᾳ· ἐκείσε τοίνυν καὶ τὴν κατοικίην τῶν γονέων μου ἔχοντων, ἐκὶ στρατείῳ ἦλθον, ὅθεν μάλιστα καὶ πολλοὺς τῶν συστρατιωτῶν μου προλαβόντας μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ γνωρίζω, ἀλλὰ καὶ γειτόνας καὶ συνηλικιώτας μου. Βούλομαι οὖν ἐκείνοις ἀ' μᾶλλονκολουθήσαι, εἴπερ τοῖς λεγομένοις νόμο ἰσά ρηύμων ἀνθρώπων ἀκούσαι τοῖς μετ' αὐτῶν φθειρομένοις τῆ παραλλαγῆ τοῦ βίου τούτου.

Ε'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Μὴ νομίσης, Ἀκάκιε, τὰς τυχούσας σε τιμωρίας ἐκδιξασθαι· καὶ γὰρ καὶ τὸ πάτριόν σου ληρώδες καὶ ἀπότομον θάρσος τοῦτο ζητεῖ. Ὡστε οὖν πάντα σου τὸν λογισμόν ἐκείνον ρίψας, θέλησον πειθαρχῆσαι τοῖς νόμοις τῶν βασιλέων τῆ πρὸς τοὺς θεοὺς θεραπείᾳ, δι' οὓς κρατοῦσιν οἱ τὰ πάντα νικῶντες καὶ διεπόντες Αὐγουστοί, αἰδεσθῆναι δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸ βῆμα ἡμῶν, καὶ μὴ νομίσης εἶναι πάντων φρονιμώτερος, ἀπονοίᾳ ἀκαίρῳ κηραμένος, εἰς ἀνθρώπων τινα, ὡς φασιν ὑπόδικον τοῖς νόμοις γεννημένον, τὰς ἐλπίδας ἔχων. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Σφάλλει, δικαστά, δεινὴν πλάνην τοῦ Σατανᾶ πλανώμενος· οὐ γὰρ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν θεῶν, ὡν λέγεις, κρατοῦσιν οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ διὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εὐσπλαγγχοῦ Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα ποιήσαντος καὶ διακυβερνήσαντος· τὸ δὲ εἰς ἀνθρώπων ὑπόδικον, ὡς σὺ λέγεις, ἔχειν με, δικαστά, τὰς ἐλπίδας, γινώθι, ὅτι ἀνθρώπος μὲν δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπεφάνη τῷ κόσμῳ, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς· Θεὸς δὲ ὡν ἀληθινὸς καὶ φέρων τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ οἰκονομίαν, ἣν οὐκ ἂν δύνησθαι ἀκούσαι ἢ γινῶναι, εἰ μὴ πρῶτον ἑαυτὸν εὐτρεπίσης τῆ πίστει· πῶς ἂν κατ' ἀξίαν διηγῆσμαι σογ ; Θεὸς γὰρ ὡν ἀληθινὸς, ὡς ἔφην, τὴν φύσιν καὶ Ἄστοις ἀδιαίρετος· ὑπάρχων, καὶ συναϊδίος αἰεὶ τοῦ Πατρὸς, ἐν ἰδίῳ, ὅτε ἠθέλησεν, καιροῖς ἐτέλεσεν τὸ ὄργον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ τῆς κατακρίσεως ὡς Σατανᾶ, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς βασκαίνοντος, ἡλευθέρην.

Ζ'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Καὶ εἰ κατ' αὐτοῦ πράσσοσιν οἱ βασιλεῖς, πῶς οὐκ ἀμειβεται τούτους ὁ Χριστὸς σου, ὁ τὴν οἰκονομίαν, ὡσπερ σὺ ἔφης, δι' ἡμᾶς βαστάσας, εἴγε ἰστὶν Θεὸς ἀληθινὸς καὶ δυνα-

A enim significant, quæ nobis a Firmo tribuno scripta sunt. Tum Acacius : Captiosis sermonibus mecum agis, o iudex ; verum ego tibi affirmo ob eam rem justius me Acacium nominari, quod nolim dæmonum istorum sanguinem vorantium malitiæ particeps fieri, neque cum Græcis communicare, qui talibus obtemperant. At iudex dixit : Undenam tu es, qui tam temerario sermone te jactas ? Quorsum, inquit Acacius, de patria me interrogas ? Cui iudex : Quoniam rerum usum habemus, et patriarum mores recte novimus, propterea hoc a te quæsi, ut pro ejus patriæ, ex qua tu es, moribus ac dignitate me in hac quæstione præstem. Tum Acacius : Genere, inquit, Achivus sum, in Cappadocia vero natus : quo loco cum parentes mei habitarent, ad exercitum veni, ubi et multos ex meis commilitonibus ante me Christi martyres fuisse accepi : quin etiam vicinos et æquales meos, tales fuisse cognovi : quibus et signorum gratiam post ipsorum mortem a Deo ipso impartitam vidi-mus. Illos igitur sequi malui, quam eas quas vos leges dicitis, cum humanæ illæ sint, et una cum hominibus post vitæ hujus excessum corrumpantur.

V. Ad hæc iudex : Ne putes mediocres cruciatu tibi parandos esse ; etenim ista patriæ tuæ nugacitas et mira temeritas hoc expostulant. Ne igitur hæc patiaris, abjice omnes istas cogitationes, et imperatorum legibus obtempera, deorum cultui serviens, quorum nutu omnium victores ac rectores Augusti rerum potiuntur : nos etiam et tribunal hoc nostrum reverere, neque putes te omnium esse prudentissimum, temeritate ista importuna nunc abutentem, et in homine illo, quem pœnis secundum legem decretis subjectum fuisse aiunt, spes tuas collocantem. Erras, inquit Acacius, o iudex, gravissimis Satanæ fallaciis deceptus ; non enim propter eorum deorum, quos tu dicis, cultum imperio Cæsares Augusti potiuntur, sed benigni Dei omnia gubernantis concessione hoc efficitur. Quod autem dicis, in homine condemnato (ut ipse ais) me spem collocasse, scito Jesum Dominum nostrum hominem nostri causa factum, in mundum hunc venisse, ut nobis salutem daret : qui cum idem esset verus Deus, mira quadam et immensa providentia humanam suscepit naturam, et eam in se habuit. Id vero tu neque cognoscere, neque audire poteris, nisi prius te ipsum fidei Christianæ accommodaveris. Cum enim natura, ut dixi, esset verus Deus, et Verbum a Patre non divisum, sed cum illo semper cœternum, propriis, quibus ipse voluit, temporibus nostræ salutis opus perfecit, et a Satanæ ipsius, qui ab initio nobis inviderat, condemnatione ac servitute nos liberavit.

VI. Ad hæc iudex dixit : Si imperatores ipsi contra eum faciunt, curet illos non punit Christus iste tuus, qui, ut ipse dicis, humanam naturam nostri causa suscepit ? Facile enim imperatores punire

potest, si est Deus vere potens. Ex hoc ipso, inquit Acacius, eum, ac ejus bonitatem et potentiam cognoscere potes, quod cum injuriæ illi fiant, non statim pœnas vobis refert, sed diutius exspectat, ut vos Græcos pœniteat, qui cultum et venerationem Deo congruentem, dæmonibus affertis. Ad hæc et servorum, qui ei grati sunt, electionem ac progressum hoc modo compellere vult. Itaque hac providentia utitur. Nam si statim vobis pœnam inferre vellet, et vos ipsi in perpetuum periissetis, et ipsius servi manifesti non fierent; quin etiam gratia ipsius potentia otiosa permansisset. Quomodo enim Dominus noster gloriose laudari posset, nisi diuturna in vestris sceleribus puniendis patientia uteretur? Nunc vero hæc ita fieri permittit, ut et vos, qui non resipiscitis, sed diuturnam ipsius patientiam respicientes, in vestra sævitia persistitis, et ab eo magis magisque desciscentes, ad interitum properatis, vestra culpa condemnemini, et nos, qui ejus imperium agnovimus, perpetuo cum illo vivamus. Quin etiam ipsius gloria in illis hominibus manifestior fiet, qui scelera sua recognoscentes, vitam emendaverint.

VII. Tunc Bibianus: Litteras forsitan didicisti, ob idque sic diserte respondes. Nam per deos ipsos sermonem rationi consentaneum habuisti, ut hominum salutem sub Dei potentia esse ostenderes. Ex hoc ipso, inquit Acacius, Dei omnium dominatoris potentiam et gratiam agnoscere potes, quod cum non didicerim litteras illas, quæ vobis valde optabiles videntur, nisi tantum pauca quædam ad divinarum Litterarum lectionem necessaria, ipse Deus pro nobis miserabilibus suis servis respondet, facitque ut ab omnibus hominibus, quin etiam ut et a vobis ipsis, qui eruditi estis, laudemur. Nam et ab initio cum dispensationis divinæ opus perficeret, et suum ipsius regnum orbi terrarum prædicandum curaret, non hominibus genere aut divitiis, orationisve aut litterarum facultate præstantibus ad Evangelii sui prædicationem, sed piscatoribus et publicanis, ac pauperibus quibusdam usus est. Hoc autem fecit, ut ejus potentia, quæ mentem omnem exsuperat, cognosceretur, sancto ac divino Spiritu ejus discipulos adjuvante.

VIII. Post hæc iudex: Omittens ego, quod opportune mihi faciendum est, tecum nugor, qui talia disseris. Tu scis imperatorum edicta omni terrore plena vobis proposita esse, ut vos Christiani homines vel sacrificetis, et deos ipsos colatis, in omnibus rebus vos illis subjicientes atque eo modo honores ab illis reportetis: vel, si sacrificare nolueritis, condemnemini, et suppliciis ac pœnis subjiciamini. Velim igitur dicas, num diis ipsis sacrifices, et legibus obtemperes, an te id facturum neges. Respondit Acacius: Sæpe et a Firmo interrogatus, Christianum me esse confessus sum. Quod ergo dixi, iterum dico, me Christianum esse, et impuris dæmonibus non sacrificare. Ego, inquit iudex, etiam nunc ætatem istam tuam misericordia

τὸς; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ἐκ τούτου γὰρ μάλλον, δικαστὸν, ὀφείλεις γνωρίσαι αὐτὸν, καὶ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ ὑβριζόμενος οὐκ εὐθέως ἀνταποδίδωσιν ἡμῖν, ἐκδεχόμενος ὑμῶν τῶν Ἑλλήνων τὴν μετάνοιαν καὶ ἐπιστοφὴν, τῶν τὸ αὐτῷ πρέπον σίβας τοῖς δαίμοσι προσφερόντων· ἔτι δὲ καὶ τῶν εὐαρεστούντων αὐτῷ δούλων τὴν ἐκλογὴν καὶ προκοπὴν βουλόμενος ἐκτελεῖσαι, οὕτως ἄποδομήσεν. Εἰ γὰρ ἠθούλετο εὐθέως ὑμῖν ἀποδοῦναι καὶ ὑμᾶς ἀπόλλυσθαι αἰωνίως, καὶ οἱ δούλοι αὐτοῦ οὐκ ἐγίνοντο φανεροί, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀργὴ δεικνύμενη. Καὶ πῶς εἶχεν δοξασθῆναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰ μὴ ἦν μακροθύμος ἐπὶ ταῖς πονηρίαις ὑμῶν; Νῦν δὲ συγχωρεῖ ταῦτα οὕτως γενέσθαι, ἵνα καὶ ὑμεῖς ὅσοι οὐ μετανοεῖτε, ἀλλὰ καταπτύσαντες τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ ἐμμένετε τῇ ὀμότητι ὑμῶν καὶ τῇ ἀποστάσει τῆς ἀπωλείας αὐτοκατάκριτοι γίνησθε, καὶ ἡμεῖς δὲ ἐκ προθέσεως τὴν δεσποτείαν αὐτοῦ ἐπιγινόντες, ζήσωμεν αἰδίως σὺν αὐτῷ καὶ ἡ δόξα δὲ αὐτοῦ φανερωθῆθῆ διὰ τῶν μετανοούντων ἀνθρώπων καὶ διορθουμένων τῶν ἑαυτῶν βίον.

Z'. Βιβιανὸς εἶπεν· Ἀκάκιε, ἐμαθεὶς γράμματα, ὅτι οὕτως προσόχως ἀποκρίνη· μὰ τοὺς θεοὺς ἐκδεχόμενον λόγον εἶπας, ὅσον τὸ ὑπ' ἐξουσίαν εἶναι Θεοῦ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ἐν τούτῳ γὰρ μάλλον, ὦ δικαστὰ, ὀφείλεις γνωρίσαι τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότου, ὅτι μὴ μαθόντος τὰ δοκούντα ὑμῖν περισπούδαστα γράμματα, εἰ μὴ μόνον ὀλίγα πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἑλευθέρων δούλων αὐτοῦ ἀπολογεῖ τε καὶ ποιεῖ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ὑμῶν τῶν πεπαιδευμένων ἐπαινεῖσθαι· καὶ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς πλῆρων τὴν οἰκονομίαν καὶ μέλλων κηρύσσειν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν, οὐκ ἐχρήσατο ἀνθρώποις ἢ γένοι, ἢ πλούτῳ, ἢ λόγῳ, ἢ γράμμασι δυνατοῖς πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἀλειύσει καὶ τελώναις, καὶ παντελῶς ἐν πτωχαῖς περιουσίας ἐχρήσατο. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν ὁ φιλόνητος Θεός, ἵνα ἡ ὑπερβάλλουσα πάντα νοῦν δύναμις αὐτοῦ γνωρισθῆ, τοῦ θείου καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐν πᾶσι συνεργούντος αὐτοῖς.

H'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐγὼ εἶσας τὸ καιρῖον, ὡς εἰπεῖν ληρῶ μετὰ σοῦ τοιαῦτα διαλεγόμενος· οἶδας δὲ, ὅτι παντὸς φόβου ἡμῖν ἐστὶ γέμοντα τὰ προσταγμάτα τῶν αὐτοκρατόρων, ὥστε ἡ θύοντας καὶ θεραπεύοντας τοὺς θεοὺς ὑμᾶς τοὺς Χριστιανούς ἐν πᾶσι ὅτε ὑπηκόους αὐτοῦς γενόμενους καὶ τιμὰς παρ' αὐτῶν κομιζέσθαι, τοὺς δὲ μὴ θύοντας τιμωρεῖσθαι κατὰ κράτος. Θύεις οὖν τοῖς θεοῖς καὶ πειθαρχεῖς τοῖς νόμοις τῶν βασιλέων, ἢ ἀκμὴν ἀντιλέγεις; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Καὶ ἐπὶ Φῆρμου πολλάκις ἐπερωτηθεὶς, ὠμολόγησα Χριστιανὸν ἑαυτὸν εἶναι, καὶ πάλιν λέγω ὅτι Χριστιανὸς εἶμι, καὶ οὐ θύω δαίμοσιν ἑκαθήρτοις ποτέ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐγὼ ἔτι τὸ τῆς ἡλικίας σου μέτρον οἰκτεῖρω· ὁρῶ γὰρ σε μὴ πλεονεῖσαι καὶ ἐ' ἐτῶν ὄντα· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ στρατιώτου

σχῆμα αἰδεσθεῖς, οὐκ ἠθέλησα τιμωρίας σε ὑποβα-
λεῖν· ἐὰν δὲ ἐμμένεις τῇ μαωρία ἐκείνῃ, ἀναγκάσεις
με τοῦ ἐπαγαγεῖν σοι βασάνους πικρὰς καὶ ἀνηκέστους.
Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ὁ βούλει, ποίει ἐν τάχει,
κἀγὼ γὰρ ὁ νῦν ποιῶ οὐκ ἔστι μαωρὸν, ἀλλὰ καὶ πάνυ
φρόνιμον, ἵνα τὸν ποιήσαντά με καὶ μέχρι τοῦ νῦν προ-
σεσόμενόν μοι μὴ ἐγκαταλείπω. τὸν μόνον ἀληθινὸν
θεόν. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Πῶς μόνον ἐφῆς εἶναι ἀληθι-
νὸν θεόν, ὅποτε λέγεις, τὸν Χριστὸν Υἱὸν εἶναι θεοῦ;
ἀνάγκη πᾶσα, εἰ Υἱὸς καὶ ἴσος εἶη τῷ Πατρὶ, δύο αὐ-
τοὺς εἶναι, λοιπὸν καὶ οὐχὶ ἓνα θεόν. Δύο εἶναι καὶ αὐ-
τοὶ λέγοντες θεοὺς, πῶς νῦν ἓνα ἐκφωνεῖς; Ἀναγκάζεις
με γὰρ ληρολογεῖν μετὰ σοῦ, οὕτως ἐκθεσμα καὶ ἀνάρ-
μοστα ὁμιλῶν.

dicatis, quare nunc unum Deum profers? Cogis enim me tecum nugari, cum ista tu nunc absurda et inconcinna dicas :

Θ'. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Πιστεύω τῷ Ἰησοῦ Β
τῷ σταυρωθέντι ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, δοθῆναι μοι
λόγον διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πρὸς τὴν
ἐπερώτησιν ταύτην τοῦ διασαφῆσαι αὐτὴν· οὐ γὰρ ἡ
τυχευῶσα ἔστιν αὕτη ἐπερώτησις, πῶς δύο λέγοντες
θεοὺς, ἓνα προσκυνεῖν θεόν ἐπαγγελλόμεθα· ἐγὼ δὲ
σοι λέγω, δικαστᾶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχωρί-
στον εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἶναι μὲν
τρία πρόσωπα ἐν τρισὶ προσηγορίαις, μίαν δὲ δύνα-
μιν καὶ θεότητα τούτων τῶν ὀνομάτων ὑπάρχειν·
ἓνα δὲ λέγομεν θεόν ἔχοντα καὶ Λόγον, καὶ ἀνευ τοῦ
ζωτικῆς Πνεύματος μὴ εἶναι. Δίδωμι δὲ σοι καὶ
ὑπόδειγμα ἐγχαυρῶν ὅσον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀνθρω-
πικὴν δύναμιν ἐν τούτῳ· ὡσπερ ὁ βασιλεὺς ὁ νῦν,
ὃν σὺ ἐπιγράφεις δεσπότην, ἐγὼ γὰρ ἀνθρώπον αὐτόν
λέγω, ἀλλὰ καὶ χρίσει μεῖζονι ὑποκείμενον, ἔχει δὲ
υἱὸν καὶ λέγεται, εἰ τύχοι, οὗτος Μαξιμιανός, ὁ δὲ
υἱὸς αὐτοῦ Μαξέντιος, καὶ εἰσὶ δύο μὲν πρόσωπα, ἡ
δὲ φύσις αὐτῶν, τοῦτ' ἔστιν τῆς ἀνθρωπότητος, μία
καὶ ἡ βασιλεία μία καὶ ἀδίαριστος τοῦ πατρὸς καὶ
τοῦ υἱοῦ· τιμᾶται γὰρ ὁ υἱὸς διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ
πατὴρ διὰ τὸν υἱόν· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ
τοῦ θεοῦ τῆς θείας οὐσίας μίας οὐσης καὶ ἀτρέπτου,
θεοῦ τε καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ
τοῦ ἁγίου· εἷς καὶ ἀληθὴς θεὸς ὁ παρ' ἡμῶν προσκυνου-
μενος.

sancti essentia, una eademque sit immutabilis, propterea unus, et vere Deus est, qui a nobis colitur.

Γ'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Πολλάκις καὶ ἐπὶ τὸ προ-
κείμενον ἐμοῦ προτρεψάμενον σε, σὺ τοῖς λόγοις σου
τούτοις τοῖς μηδὲν σε ὠφελοῦσι μεταβαλεῖν με βού-
λει· πείσθητι οὖν μοι, καὶ ἤσπον, καὶ ἐπίγνωθι τοὺς
πατέρας θεοὺς, δι' οὓς τὰ πάντα συνέστηκεν· ἐπὶ
πολὺ γὰρ σου ἐφεισάμην. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει·
Μὴ με νομίσης φοβῶν κτυπεῖν· ἔχεις τὸ σῶμά μου
εἰς μάστιγας ἐτοιμον· ὡς βούλει, χρῶ αὐτῷ· τὸν δὲ
λογισμὸν τῆς ψυχῆς μου οὕτε σὺ, οὕτε ὁ αὐτοκράτωρ
σου, οὕτε ἡ παρουσία τῶν δαιμόνων σου δύναται
μετατρέψαι ἐπὶ τὸ φαῦλόν ποτε. Ὁ δικαστὴς εἶπεν·
Ἐκεῖ οὖν οὕτως βούλει, ἀνάγκη μοι πᾶσα εἰς αἰχι-
σμούς χωρῆσαι κατὰ σοῦ καὶ τὸ πρόσταγμα τὸ βασι-
λικὸν πληρῶσαι· ἀδύνατον γὰρ σε τοιαύτη ἐξετάσει
ὑποκισόντα, ἀναχωρῆσαι οὕτως καταπαίξαντα τοῦ

A prosequor. Video enim te non amplius quam viginti
quinque annos natum. Quin etiam militarem di-
gnitatem reveritus, nolui te statim tormentis sub-
jicere. At si diutius in ista tua insania persistes,
coges me inevitabilibus tormentis te subjicere. Ad
hæc Acacius : Quod volo facere non stultum, sed
valde prudens et Deo gratum opus est, ut eum, qui
me creavit, et ad hunc usque diem providentia sua
prosecutus est, non deseram : illum, inquam,
ipsum, qui solus est verus Deus. Quomodo, inquit
judex, dixisti solum esse verum Deum, cum dicas
Christum Dei Filium esse ? Omnino enim necesse
est, at si Filium est, et Patri par sit ; et ita non
unus, sed duo sint dii. Cum igitur et ipsi duos Deos

dicatis, quare nunc unum Deum profers? Cogis enim me tecum nugari, cum ista tu nunc absurda et inconcinna dicas :

IX. Tum Acacius : Ego credo, et in Jesu, qui
sub Pontio Pilato crucifixus fuit, spem habeo, fu-
turum, ut mihi persanctum ejus Spiritum sermonis
facultas suggeratur, qua interrogationi tuæ respon-
dere, et quæstionem tuam explicare possim. Non
vulgaris quæstio hæc est, quare cum duos nomine-
mus, unum Deum a nobis coli profiteamur. Dico
igitur tibi et Spiritum sanctum a Patre et Filio esse
inseparabilem, ac tres quidem personas esse in
tribus appellationibus, sed unam tamen horum
nominum potentiam esse ac divinitatem. Unum
autem dicimus Deum, habentem et Verbum, et
Spiritum sanctum. Absurdissimum enim esset,
Deum sine Verbo, et sine vitali Spiritu dicere.
Idque exemplo tibi ostendam, ad hanc ipsam rem
explicandam accommodato, quatenus humanæ fa-
cultatis conditio patitur. Quemadmodum imperator,
qui nunc est, quem tu dominum, ego vero hominem
dico, et majori judicio subjectum, et filius ejus
(quorum qui pater est, Maximianus dicitur, filius
autem Maxentius appellatur) duo quidem illi sunt,
sed ipsorum tamen naturæ, humanæ, inquam, condi-
tionis ratio una est, imperiumque patris et filii unum
et inseparabile ; honoratur et enim filius per patrem,
et pater per filium. Eodem modo et Deus conside-
ratur : nam cum divina Patris, Verbi, et Spiritus

D X. Ad hæc judex : Sæpe, inquit, te hortatus
sum, ut ad rem propositam redeas ; at tu istis tuis
sermonibus nullam tibi utilitatem afferentibus,
studes me a proposito abducere. Fac igitur, quod
ipse dico, et sacrificium offeras, ac patrios deos
agnoscas, per quos omnia hæc constiterunt. Diutius
enim tibi peperci. Cui Acacius : Ne putes, terroribus
istis me percussum iri. En habes corpus meum ad
flagella excipienda paratissimum ; utere illo, ut
libet : mentem vero et animi mei propositum neque
tu, neque imperator tuus neque dæmonum tuorum
præsentia unquam pervertere, et ad scelus compelle-
re poterit. Tunc illi judex : Ergo, quando tu ita
vis, omnino necesse est verberibus ac tormentis te
subjicere, et imperatoris edictum exsequi. Nam

fieri non potest, ut tali quæstioni subjectus, sic redeas, iudicium nostrum illudens. Tunc præses furore percitus, et cohortem affatus: Figite, inquit, quatuor vectes, et in illis Acacium alligate, crudisque nervis ipsius terga et ventrem verberate, ut discat alia non nugari, neque putet se aliquid scire, cum nihil sciat. Videamus an ipsius Deus auxilium ei afferat, ejusque mens ac propositum quam firmum et immutabile sit, experiamur. Cum igitur Acacius in illis vectibus alligatus esset; et ejus terga undique verberarentur, hanc solam vocem ille emittebat: Christe, opem feras mihi humili servo tuo; Domine Deus, ne me derelinquas.

XI. Cum vero sex carnifices vicissim illum verberarent, et ejus sanguis in terram abunde diffunderetur, totumque corpus vulneribus acerbissimis laniatum esset, iudex ipse cum miserabiles illas plagas videret, et martyris mentem ac voluntatem constantem atque immobilem esse animadverteret: Num, inquit, nunc sacrificabis? Itane miser dici, quam amicus imperatorum esse maluisti? Ad hæc dixit Acacius: Nequaquam ego sacrifico: habeo enim Dominum meum Jesum Christum opem mihi ferentem; itaque istis tuis cruciatibus robustiorem ac promptiorem me reddidisti. Hactenus enim tormentorum exspectatio, aliqua ex parte cogitationes meas perturbabat: cum vero vis illata est, ethæc pati cœpi, per Jesum Christum mihi potentiam suggerentem, robustissimus factus sum, et ad omnia tormenta suscipienda paratissimus. Deo ipso sine dubitatione aliqua confisus. Tum iudex: Ista, inquit, dicis, quoniam majora tormenta tibi non intuli. Sed ego temeritatem istam tuam dejiciam. Eo enim, quod hactenus tibi peperci, audacem, ut dicis, te reddidi. Cui Acacius: Fac celerrime quidquid vis. Quos enim cruciatus mihi afferre cogitas, illi utilitatem mihi afferent: et quo majora tormenta adhibebis, eo majorem Domini mei gratiam invitum mihi conciliabis. Hæc, inquit iudex, loqueris, quoniam corpus tuum nondum verberibus laceratum est. Tum Acacius: Jam dixi, ut faceres, quidquid vis, non enim impuris dæmonibus sacrifico, neque voluntati tuæ, aut patris tui Satanæ morem gero. His auditis, iudex commotus dixit: Plumbeis aminis ejus maxillas contundite, ne iste nostra diuturna in eum patientia temerario modo abutatur. Post hæc Acacius: En factum est, quod voluisti, neque quidquam amplius profecisti; non enim malæ artes tuæ meam in Christum charitatem superabunt. Sacrifica, inquit iudex, et ab imminentibus reliquis tormentis liber esto. Respondit Acacius: Nunquam (ut dixi) sacrificabo: tantum enim imminentes cruciatus despicio, quantum et antecedentes non curavi, Deo ipso mihi animos suggerente.

XII. Ad hæc iudex: Quomodo, inquit tu miles atque illiteratus, ita causam tuam agis? Cui Acacius: Putasne propria virtute nos hæc respondere? Minime, inquam, nos hæc facimus, sed locuples et

A δικαστηρίου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ ἀρχων πρὸς τὴν τάξιν λέγει· Πήξατε τέσσαρας πάλους ἐν τῇ γῆ καὶ ἐκεῖ ἐνδῆσαντες αὐτὸν, νευροὶς ὤμοις χρήσασθε αὐτῷ καθ' ἑκάτερα μέρη νώτου καὶ κοιλίας, ἵνα μάθῃ μὴ φλυαρεῖν τοσαῦτα καὶ νομίζειν εἰδέναι τι, μηδὲν ἐπιστάμενος. Διέντος δὲ αὐτοῦ ἐν τοῖς τέσσαρσι πάλοις καὶ μαστιζομένου σφοδρῶς καθ' ἑκάτερα μέρη τοῦ σώματος, αὐτὴ μὴν ἐγένετο παρ' αὐτοῦ φωνή· Ἰησοῦ Χριστέ, βοήθει μοι, τῷ ταπεινῷ δούλῳ σου! Κύριε, μὴ με ἐγκαταλείπῃς!

vocem ille emittebat: Christe, opem feras mihi

ΙΑ'. Καὶ ἀλλαγέντων ἐπ' αὐτῷ ἕξ δεικίων τῶν καὶ τυπόντων αὐτὸν, καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὴν γῆν πληρώσαντος, καὶ ὅλου τοῦ σώματος αὐτοῦ χαλεπῶς διατεθέντος τοῖς τραύμασιν, ὁ δικαστὴς ὄρων τὸ πάθος ἐλευθέρων γεγεννημένον καὶ τὸν λογισμὸν τοῦ μάρτυρος ἀμετακίνητον ὄντα, λέγει πρὸς αὐτόν· Θύεις, Ἀκάκιε, ἢ ἀκμὴν ἀντιλέγεις; σὺ γὰρ ἤλω ἄθλιος μᾶλλον φανῆναι ἢ φίλος γενέσθαι τῶν βασιλέων. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Οὐ θύω ποτὶ· ἔχω γὰρ τὸν Κύριόν μου Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν βοηθοῦντά μοι ἄε· ἐμὲ γὰρ ἐκ τῶν βασάνων σου τούτων ἰσχυρώτερον μᾶλλον καὶ θαρσαλέωτερον κατέστησας· ἔως γὰρ ἄρτι ἡ προσδοκία τῶν δεινῶν κἄν ἐν μέρει τὸν λογισμὸν μου ἐτάραττεν, γενομένη δὲ ἡ πείρα τοῦ πάθους καὶ ἐνεχθεῖσα διὰ τὸν ἐνδυναμοῦντά με Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, σφόδρα με γενναιώτατον ἐποίησεν πρὸς πᾶσαν τιμωρίαν πιστεύσαντα ἀδιακρίτως τῷ Θεῷ· Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ἐπειδὴ τὰς μειζονὰς σοι τιμωρίας οὐδέποτε ἐπήγαγον, ταῦτα λέγεις· ἐγὼ σου τὸ θράσος καθαιρῶ τοῦτο· φεισάμενος γὰρ σου, θαρσαλέον σε, ὡς λέγεις, πεποίηκα. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Ποίει διὰ τάχους ὁ θελεῖς· ἄς γὰρ νομίζεις βασάνους μοι ἐπάγειν, εἰς ὠφελειάν μου εἰσιν καὶ ὅσον μειζονὰς μοι ἐπιφέρεις κολάσεις, τοσοῦτον καὶ ἐν τῷ Κυρίῳ χάριν ἄκων χαρίζῃ. Ὁ δικαστὴς λέγει· Ταῦτα λαλεῖς, Ἀκάκιε, ἐπειδὴ τὸ σῶμά σου οὐδέπω κατεξάνθη τοῖς αἰκισμοῖς. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Καὶ ἤδη σοι ἔφην, καὶ ἄλλην λέγω, ποίει ὁ θελεῖς· οὐ θύω γὰρ δαίμοσι ἀκαθάρτοις, οὔτε μὴν ποιῶ τὸ θελημα σου, οὔδε τοῦ πατρός σου, τοῦ Σατανᾶ. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Θλάσατε αὐτοῦ τὰς σιαγῶνας μολιβδίσιν, ἵνα μὴ ἀπαυθαδίζηται τῇ ἡμετέρᾳ ἐπ' αὐτῷ μακροθυμία. Καὶ τούτου ἐν τάχει γενομένου, ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ἴδε καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἠθέλησας, ἐποίησας, τύραννε, καὶ οὐδὲν πλέον ὠφέλησας· οὐ γὰρ νικήσουσιν αἱ κακοτεχνίαι σου τὴν εἰς Χριστὸν μου ἀγάπην. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Ὑθῶσον λοιπὸν καὶ ἀπαλλάγηθι τῶν μενουσῶν σε βασάνων. Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος λέγει· Εἰπόν σοι, ὦ δικαστὰ, πολλάκις, ὅτι οὐ θύω δαίμοσι ποτε· τοσοῦτον γὰρ τῶν μελλουσῶν βασάνων κατέπτυσσα, ὅσον καὶ τῶν ἤδη προλαβουσῶν οὐκ ἐφρόντισα, τοῦ Θεοῦ μου χορηγοῦντός μοι τὴν δύναμιν.

ΙΒ'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Πῶς στρατιωτικῆς ὦν καὶ ἀγράμματος, Ἀκάκιε, οὕτως ἐτοιμῶς ἀπολογῆσαι; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τί γὰρ; νομίζεις ἡμᾶς ἀπολογεῖσθαι ἐξ ἰδίας σκέψεως ἢ μαθήσεως; Οὐχί·

ἀλλὰ τὸ πλοῦσιον καὶ ἁγίου Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ χορηγεῖ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν πολλὴν καὶ ἄφθονον τοῦ λόγου παρρησίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν, καθὼς καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν, προσειπὼν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· « Ὅτ' ὦν, φησὶ, παραδίδωσιν ὑμᾶς τοῖς ἄρχουσι διὰ τὸ ὄνομά μου, μὴ μεριμνήσητε, πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τὸ τί εἴπητε· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Ἄντωνιος κομνηταρῆσιος ἔγει τῷ ἁγίῳ μάρτυρι· Τί ὠφελεῖς, ἄθλιε, τοιαῦτα νοουθετηθεὶς καὶ μὴ πεισθεὶς, ἐάν ὕστερον μετὰ βασάνων βαρυτέρων ποιήσης τὸ πρόσταγμα τῶν βασιλέων; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Ὑπαγε! νοουθήτησον σιαυτὸν, ταλαίπωρε! Εἰ γὰρ τοῦ ἄρχοντός σου καὶ τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπινεχθεισῶν μοι ὑπ' αὐτοῦ βασάνων οὐκ ἐφρόντισα χάριτι τοῦ Θεοῦ μου, σοῦ ἔχω ἀκούσαι; Ὁ δικαστὴς λέγει· Ἀκάκιον τὸν ἀκαθούσιον στρατιώτην γενόμενον ποτε, ὑπὸ ἀσφαλὴν φρουρῶν τὴν ἐνδοτέραν εἰς τρία κεντήματα τοῦ ξύλου βαλόντες, περιίθετε σιδηρά βαρέα κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ κατὰ παντός τοῦ σώματος, τηρηθησόμενον μοι τῇ ἐξῆς δικασίμῳ· μὴ ὀφθαίεσθαι δὲ αὐτὸν ὑπὸ τῶν συνέθνων συγχωρούμενον καθόλου, μὴ ποτε μακαριζόμενος ὑπ' αὐτῶν, εὐτονώτερος ἡμῖν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐξαίτησιν εὐρεθῆ.

ΙΓ'. Καὶ ἀπήχθη ὁ μακάριος ἐν τῇ φρουρᾷ χαίρων ἐπὶ τε τῇ παρελθούσῃ ἐπερωτήσῃ καὶ ἐπὶ τῶν μέλλοντων ἀγαθῶν ἀπολήψει παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς Θεοῦ· καὶ ἐποιήσεν ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Πειρίνου ἡμέρας ἑπτὰ. Ἐγένετο δὲ τὸν Βιβιανὸν γράμματα δεῖξασθαι παρὰ Λικινίου τοῦ ἐπάρχου τοῦ προλαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ Βυζάντιον· ἐκέλευσεν δὲ καὶ τοὺς δεσμώτας ἀκολουθησάτω αὐτῷ. Ὁ οὖν μακάριος μάρτυς Ἀκάκιος καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν τραυμάτων τρυχόμενος καὶ τῷ πόνῳ τοῦ σώματος στενοχωρούμενος, ἔτι δὲ καὶ τῷ πλήθει τῶν σιδηρῶν βαρυνόμενος, καὶ τῇ ἐφήξει τῶν δημίων τῶν ἐν τῇ ὀδῷ ταλαιπωρούμενος, καὶ τῷ καμᾶτῳ τῆς πορείας θλιβόμενος, καὶ τῇ ἐνδείᾳ τῶν σιτίων ἐκλιμπανόμενος, καὶ τῷ μὴ συγχωρεῖσθαι τινα τῶν γνωστῶν συνέθνων ὄρεν αὐτὸν πρὸς τὸ ζῆν λοιπὸν ἐξαπορούμενος, ἐπακολουθούντων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δεσμωτῶν ἐν τῇ ὀδῷ καὶ τῶν κατεπιγόντων αὐτοῦς δημίων, ἠὔξατο τῷ Θεῷ, ἀξιώσας πρότερον τοὺς δημίους, συγχωρηθῆναι αὐτῷ εὐξασθαι· καὶ σταθεὶς ἐν τόπῳ τινί, ἠὔξατο πρὸς Κύριον καὶ εἶπεν· Δόξα σοι, ὁ κατὰ τὸ πολὺ εὐεὶός σου ποιῶν καὶ τὰ εὐεὶά σου μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά σου· δόξα σοι, τῷ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν κατέσταντι εἰς τὸν κληρὸν τούτου· δόξα σοι, Ἰησοῦ, τῷ εἰδόντι τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ἡμῶν καὶ δόντι μοι ἐν ταῖς βασάνοις τὴν ὑπομονὴν. Ἐπεὶ οὖν βλέπεις, Κύριε μου, πολλὰ τὰ συνέχοντά με κακὰ καὶ τοῦ μέλλειν ἐκδημησάτω τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τοῦ σώματος, αὐτός οὖν, Δέσποτα Κύριε, ἀπόστειλον ἄγγελον πρὸς με ἰαματικόν, ἰώμενόν με ἀπὸ τῶν περιεχουσῶν με ὀδυνῶν καὶ ἀναγκῶν, καὶ κέλευσον καταξιώθῆναι με οἷω δῆποτε τρόπῳ μόνον ἀποφάσει δικαστοῦ τελειω-

sanctus Dei Spiritus servis suis liberam orationem et patientiam suppeditat, illis providens, quemadmodum Salvator ipse discipulos suos docuit, cum sic dixit: « Quando vos tradiderint principibus propter nomen meum, ne solliciti sitis, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid dicatis: non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis! » Antoninus scriba dixit sancto martyri: Et quænam tibi, miser, utilitas futura est, si de talibus rebus admonitus persuaderi non vis, ac postea gravioribus tormentis adductus, imperatorum edicto parebis? Abi, et te ipsum admoneas, inquit Acacius, nam si neque præsidem ipsum, neque minas illius, neque cruciatus in me illatos, Dei ope adjutus curavi, putasne me talem esse qui te audiam? Tum iudex ministris dixit: Acacium impium hominem olim militem, in carcere interiore tribus lignis alligatum custodite, et gravibus catenis ejus collum ac totum corpus circumdate, sequentis diei iudicio reservandum: neque a suæ gentis hominibus illum videri permittite, ne forte ab ipsis beatus prædicetur, et ad futuras quæstiones constantior inveniatur.

XIII. Ductus igitur fuit beatus Acacius in carcerem, tum præterita confessione quam professus fuerat, tum futuris bonis, quæ a Deo vero accepturus erat, valde lætus: mansitque in carcere in urbe Perintho septem dies. Interea Bibianus accepit litteras a Flaccino, ut Byzantium se conferret: jussit autem et eos qui erant in carcere, illum sequi. Beatus igitur martyr Acacius, et vulnere tumore, et corporis labore afflictus, ad hæc et illis multis ferreis catenis gravatus, militumque in via urgentium importunitate, et itineris lassitudine, ac ciborum inopia, denique notorum hominum, e quibus neminem videre permittebatur, absentia valde mœrens, et de vita ipsa desperans, cum et alii vinciti eum sequerentur, et carnifices urgerent, petiit a carnificibus, ut orandi Dei potestatem illi facerent. Cum igitur quodam in loco stetisset, ita Deum precatus est: Gloria sit tibi, Deus, qui pro tua clementia in eos misericordem te præbes, qui diligunt nomen tuum: gloria, inquam, tibi sit, qui et me in peccatis viventem, ad hanc sortem tuam vocasti: gloria tibi, Jesu, qui nostræ carnis infirmitatem novisti, et ut tormenta fortiter ferrem, patientiam mihi præbuisi. Quoniam igitur vides, mi Domine, multis malis me oppressum, ita ut anima ipsa e corpore meo excessura videatur, tu ipse, Domine, mitte angelum, qui me curet, et ab angustiis, quibus opprimor, me sanet; ac velis mihi hoc concedere, ut quacunquæ ratione, modo iudicis sententia decretum sit, martyrimum compleam, et apud te sim. Cum ita Deum oraret, vox e nube demissa est (erat enim aer ipse nubibus contextus): Esto,

¹ Matth. x, 19.

Acaci, robustus et fortis. Vox autem illa fuit ita clara, ut carnifices et alii vincti eam audientes admirarentur, ac dicerent: Numquid et nubis loquuntur? An unquam tale quid auditum est, ut nunc ipsi audivimus? Hæc dicentes, de ea re ambigebant. Multi vero ex iis, qui vincti ducebantur, cum hæc audissent, in Dei Filium crediderunt, et ad martyris pedes se abicientes, eum rogarunt, ut Christianæ fidei doctrinam ipsis exponeret.

σαντες ταῦτα, ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ καὶ Θεῷ καὶ προσέπεσαν τῷ μακαρίῳ μάρτυρι Ἀκακίῳ, ἀξιούντες, αὐτὸν, κειθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς πίστεως.

XIV. Tunc igitur martyr Acacius una cum illis iter faciens: «Ego, inquit, paulum temporis miles fui, sed apud sacerdotes educatus, quin etiam genus e sacerdotibus ducens, memini audire ipsos hæc docentes, quemadmodum Deus ipse, cum homini, qui e paradiso exociderat, salutem dare, et ab inferis cum educere vellet, misit in hunc mundum coeternum Verbum suum. Veniens igitur Filius Dei, carnem suscepit ex sancta Virgine Maria, et figura apparens ut homo, crucem sustinuit, ut Adami, qui Deo non obediverat, peccatum per crucis lignum emendaret, et condemnationis remissionem ei condonaret, ipse pro nobis noster Dominus debitum solvens; nam eo quod in cruce fixus fuit, chirographum, quod contra nos erat, discidit, et peccatum dissolvit, et propria morte delevit mortem, et inferos expoliavit, omnemque diaboli potestatem confudit atque infirmavit. Cumque totum diaboli exercitum profligasset, portasque æreas confregisset, ac vectes ferreos contrivisset, triduo e mortuis resurgens, humano generi resurgendi facultatem præbuit, ut omnes omnibus futuris sæculis viveremus. Hic enim mundus ad breve tempus manet, et nihil est.» Hæc omnia cum illi audivissent, ad Christi fidem conversi sunt. Postridie vero noctis tempore eo in loco, in quo erant, viderunt quosdam splendida veste indutos et militari habitu ornatos cum Acacio ipso loquentes. Quidam autem ex his qui eos viderant, existimabant Acacii commilitones atque amicos esse, qui metuentes imperatorem, noctis tempore Acacium viderent. Alii vero visionem aliquam divinam eam fuisse dicebant. Cum autem postea nocte Byzantium venissent, et simul in unam domum coniecti essent, rursus viderunt eosdem angelos cum Acacio loquentes, et vulnera, quæ erant in illius corpore, aqua ferventi abluentes, eumque curantes, ita ut omnes, qui et tunc, et superiore nocte illos viderant, dicerent, vere sanctorum angelorum visionem martyri oblatam fuisse.

XV. Postridie vero cum martyr in carcerem interiorum coniectus, et iudicis jussu ligno ac ferreis vinculis ligatus fuisset, alique vincti in exteriori carcere servarentur, rursus multa lumina nocte accensa apud martyrem ipsum et viros alios viderunt, e vinculis eum solventes atque curantes, alios

ἄθνηα ἐν εἰρήνῃ καὶ εἶναι με παρὰ σοί, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Καὶ εὐξαμένου αὐτοῦ ταῦτα, φωνὴ ἐγένετο ἐκ νεφέλης (ἢν γὰρ ὁ ἄηρ συγκεχυμένος). Ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου. Ἀκάκιε· ἐγὼ γὰρ εἶμι πάντοτε μετὰ σοῦ· ὡς καὶ τοὺς δημίους καὶ τοὺς δεσμώτας ἀκούσαντας τὴν φωνὴν θαυμάζειν καὶ λέγειν· Ἄρα καὶ νεφέλη λαλεῖ; ἢ ἠκούσθη ποτὲ, ὡς νῦν ἠκούσαμεν; Καὶ διεπάρουσι περὶ τούτου. Πολλοὶ δὲ τῶν δεσμωτῶν ἀκού-

σαντες ταῦτα, ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ καὶ Θεῷ καὶ προσέπεσαν τῷ μακαρίῳ μάρτυρι Ἀκακίῳ, ἀξιούντες, αὐτὸν, κειθῆναι αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς πίστεως.

ΙΔ'. Τότε γοῦν ὁ ἅγιος μάρτυς σὺν αὐτοῖς ὁδεύων εἶπεν· Ἐγὼ μὲν, ἀδελφοί, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐγενόμην στρατιώτης, ἀυξήθεις εἰς χεῖρας ἱερέων· ἀλλὰ καὶ γένος ἔχων ἱερατικόν, μέμνημαι αὐτῶν διδασκόντων, ὅτι ὁ φιλόκθρωπος Θεὸς θέλων τὸν ἐκπεσόντα ἐκ τοῦ παραδείσου σῶσαι καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ᾄδου, ἀπέστειλεν τὸν συναϊδίον αὐτοῦ Υἱὸν καὶ Λόγον εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαρκούται ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας καὶ σχήματι φανείς ὡς ἄνθρωπος, σταυρὸν ὑπέμεινε ἰουδαίῳ δι' ἡμᾶς, ἵνα τοῦ Ἀδάμ τὴν παρακοὴν πάλιν διὰ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἰάσῃται καὶ δώσῃ αὐτῷ τὴν ἀφῆσιν τῆς καταδίκης. Αὐτὸς οὖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ χρεῖος ἕποδὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ διὰ τὸ προσηλωθῆναι τῷ σταυρῷ, σχίσας τὸ καθ' ἡμῶν χειρὸγραφοῦν καὶ λύσας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὰ τοῦ οἰκείου θανάτου θανατώσας καὶ ἐξουθενώσας τὴν δύναμιν πᾶσαν τοῦ διαβόλου καὶ πάσης τῆς στρατείας αὐτοῦ, συνθλάσας τε πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοῦς σιδηροῦς συντρέψας διὰ τῆς ἁγίας καὶ τριημέρου αὐτοῦ ἀναστάσεως, χαρίζεται τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ζωὴν, ἵνα καὶ συνζήσωμεν πάντες αὐτῷ εἰς τοὺς μελλόντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ταῦτα τοίνυν ἀκούσαντες, πάντες ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ τοῦ Χριστοῦ, τῶν δὲ πιστευσάντων τινὲς ἰδοῦ ἐν τῇ ἐπιούσῃ ἐσπέρα ἐν τῇ μονῇ εὐθα ἔμειναν ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ εἶδον λαμπροροῦντάς τινας ἄνδρας, σχήματι στρατιωτικῷ περιβεβλημένους καὶ ὁμιλοῦντας αὐτῷ· καὶ οἱ μὲν τῶν εἰδόντων ἐνόμιζον φίλους αὐτοῦ εἶναι συστρατιώτας καὶ ὡς διὰ τὸν βασιλικὸν φόβον ἐληλυθέναι ἐν νυκτὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ ἐπισκέψασθαι αὐτόν· οἱ δὲ ἕτεροι ὄπτασίαν τινα ἀπόρρητον εἶναι εἶπεν. Πάλιν δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐλθόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ βληθέντες ὁμοῦ ἐν οἴκῳ ἐνὶ ἐν τῇ φυλακῇ, εἶδον πάλιν τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας ἦτοι ἁγίους ἀγγέλους ὁμιλοῦντας αὐτῷ καὶ κατατολῶντας ὕδατι θερμῷ τὰ τραύματα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ θεραπεύοντας αὐτόν, ὡς πάντας θεασαμένους τότε τὰ παραδόξα καὶ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ εἰπεῖν· Ὅπτασία τις ἁγίων ἀγγέλων τῷ ἁγίῳ μάρτυρι ἐγένετο.

ΙΕ'. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ βληθέντος τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀκακίου εἰς τὴν ἐνδοτέραν φυλακὴν ἐν τῷ ξύλῳ καὶ τοῖς σιδήροις, κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀρχόντος, ἐπιγεμένον καὶ τρυχωμένον καὶ τῶν ἄλλων δεσμωτῶν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν φυλακὴν ὄντων, εἶδον πάλιν φῶτα πολλὰ ἐν τῇ νυκτὶ ἀπτόμενα πρὸς τὸν

μάρτυρα, καὶ τοὺς ἀνδράς τοὺς μὲν λύνοντας αὐτὸν ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν, τοὺς δὲ τροφὴν αὐτῷ προσφέροντας, καὶ ταῦτα τὰ παράδοξα ἐν πλείοσιν ἀγωγαῖς θαυμάζοντες, καὶ τῷ δεσμοφύλακι ἀνεπέγκαντες, ἐποίησαν καὶ αὐτὸν αὐταῖς ὄψεσι πληροφορηθῆναι, ὅθεν καὶ ὁ καπικλάριος ἐκπλαγεὶς ἐφ' οἷς ἐθαύαστο, πολλοῖς τῶν φίλων αὐτοῦ ἀπειθῶν ἐφανέρωσεν. Ὁ δὲ ἀρχὼν μετὰ τὸ ἔλθειν αὐτὸν ἐν τῷ Βυζαντίῳ, μετὰ ἐπὶ τῆς ἡμέρας καθίσας πρὸ τοῦ βήματος, ἐξήτησεν τὸν κάρτυρα λέγων· Κάλει τὸν Ἀκάκιον τὸν τῆς ἀσεβοῦς θρησκείας τῶν Γαλιλαίων συνήγορον. Ἀντωνίνος κομενταρήσιος εἶπεν· Ἔστηκεν, κύριε. Σταθέντος δὲ πρὸ τοῦ βήματος τοῦ μάρτυρος, ἰδὼν ὁ δικαστὴς τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου φαιδρὸν ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου, ἐξεπλάγη. Ἥλιζεν γὰρ αὐτὸν ὁ δικαστὴς ἐκ τῶν τραυμάτων τοῦ σώματος, καὶ ἐκ τῆς θλίψεως τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκ τῆς ἐνδειας τῶν σιτιῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς πολλῆς ὁδοῦ καταπεινημένον σφόδρα καὶ τεταρχειμυμένον ἰδεῖν τῷ σώματι, ὡς θαυμάσαντα αὐτὸν καὶ ἐκπλαγέντα ἐπὶ τῇ ὠραιότητι αὐτοῦ καὶ τῇ τοῦ προσώπου φαιδρότητι, εἶπεν πρὸς τὴν τάξιν· Ὁ κάκιστοι καὶ πονηροὶ στρατιῶται, οὐχὶ ἐκέλευσα ὑμᾶς εἰς τὴν ἰσχυρότατον φυλακὴν ἐν τῷ ξύλῳ εἰς τρία κεντήματα βαλεῖν σιδήροις τε βαρυτάτοις καὶ πολλοῖς κατὰ τοῦ τραχήλου καὶ τῶν ποδῶν, καὶ κατὰ παντός τοῦ σώματος αὐτοῦ βληθῆναι, ὡς τῇ τούτων ἀγχόνῃ τὸ ἄκμαίον καὶ ἄνθον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καταπονηθῆναι καὶ μήτε ἐπισκέπτεσθαι τινας αὐτὸν πλὴν τοῦ τὴν βρώσιν αὐτοῦ εἰσφέροντος; πῶς οὖν ὁρῶ αὐτὸν οὕτως νῦν τετραμμένον ὡς ἀθλιτὴν, ἀλλὰ καὶ τῷ κάλλει προστετημένον καὶ πολὺ χαριέστερον αὐτὸν γεγονότα;

ΙΣ'. Ἀντωνίνος κομενταρήσιος εἶπεν. Μὴ τὴν σὴν ἀρετὴν καθὼς προσέταξας, εἰς πάσας τὰς τιμωρίας ὑπέδωλεται καὶ ἐκ Περίνθου κατὰ τὴν ὁδὸν τὰ σιδήρα φορῶν, ἦλθεν ἕως τῶν ὧδε. Ἐάν οὖν δοκῇ τῇ ἔξουσίᾳ σου ἐπιθεῖν καὶ τὰ σιδήρα καὶ σταθμίσει κτὰ, ὧδε εἰσὶν· μέχρι γὰρ τοῦ δικαστηρίου τούτου οὐ περιηρήθησαν ἀπ' αὐτοῦ· ἐπερωτῆσαι δὲ ἡ ἔξουσία σου καὶ τὸν δεσμοφύλακα μετὰ ἀπειλῆς, εἰ μὴ οὕτως προστέτακτο αὐτῷ κατὰ τὴν κέλευσίν σου. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Εἰσαχθῆτω ὁ δεσμοφύλαξ. Τοῦ δὲ εἰσαχθέντος, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ δικαστὴς· Διὰ τί, τρισκατάρτα, κατὰ τὸ προστάχέν σοι οὐκ ἐποίησας, ἀλλ' οὕτως αὐτὸν τετραμμένον καὶ ἀνελιμμένον ἤγαγες ἡμῖν, ὡς μέλλοντα πάμμαχον ἡμῖν ποιῆσαι; Ὁ ἅγιος Ἀκάκιος εἶπεν· Τὸ ἐμὸν σοὶ πάμμαχον, ὦ δικαστὰ, τετήρηται σοὶ ἐν οὐρανῷ, ἐμπροσθεν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀληθινοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ, τοῦ καὶ τὴν φαιδρότητα καὶ βῶσιν μοι παρασχόντος· ὁ Κύριός μου καὶ Θεὸς οὕτως θεραπεύει τοὺς δούλους αὐτοῦ ῥήματι μόνῳ. Ὁ δικαστὴς· Κλάσατε αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας, ἵνα μὴ λαλῇ μὴ ἐπερωτώμενος. Καὶ πρὸς τὸν δεσμοφύλακα λέγει· Τί λέγεις σὺ, τρισκατάρτα;

ΙΖ'. Κάσσιος δεσμοφύλαξ εἶπεν· Μὴ τὴν σὴν ἀρετὴν τὰ μὲν προστάχέντα πάντα καὶ μετὰ προσθήκης κακῶν γεγονάσιν αὐτῷ· ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ δορυφοροῦντες αὐτὸν ὡς καὶ οἱ δίσμοιο πάντες οἱ συν αὐτῷ ἐπίστασται, καὶ εἰ ἄλλως λέγω, κεφαλὴν ἔχω· δάμαί σου, ἐξουσίαν ἔχεις, ποιεῖ ὁ βούλει· ἐθιω-

PATROL. GR. CXV.

A vero cibum ipsi afferentes : idque cum sæpius vidissent, carceris custodem adduxerunt, ut ipse quoque propriis oculis factum videns, de re illa certior fieret. Eam rem cum custos carceris visam obstupisset, multis amicis narravit. Præses vero, septimo die postquam Byzantium venit, martyrem ad se duci iubens : Vocetur. inquit, Acacius, impiæ Galilæorum religionis patronus. Cui Antoninus scriba : En præsto est ille, quem quæris. Cum igitur ante tribunal martyr constitisset, ejusque vultum hilarem, velut angeli alicujus aspectum, præses vidisset, obstupuit ; sperabat enim futurum, ut tum vulneribus corporis, tum vinculorum ærumnis, ac ciborum penuria corpore consumptum, et de via multa fessum videret. Cum igitur aliter se habentem vidisset, ejus pluchritudinem atque hilaritatem sic admiratus est, ut cohorti diceret : Annon vobis, milites pessimi, præcepi, ut hominem istum in interiorum carcerem conjectum in ligno ligaretis, ferreisque et gravissimis ac multis vinculis ejus collum et totum corpus constringeretis, ita ut ipsius florens ætas iis ligaminibus angeretur ac languesceret, neque sineretis aliquem ipsum visere, nisi qui cibum illi afferret ? Quomodo igitur ipsum, velut athletam quemdam pinguem factum video : quin etiam longe pulchriorem ac venustiozem, quam antea fuerat ?

B XVI. Tum Antoninus scriba : Ita quidem factum est, ut jussisti ; in omnes enim ærumnas illas, quas dixisti, conjectus, et ex urbe Perintho hucusque per totam viam ferreis vinculis astrictus fuit. Quod si amplitudini tuæ visum fuerit vincula ipsa ferrea videre, eaque ponderare, en illa hic sunt. Nam usque ad hoc tribunal homo iste his ferreis vinculis exutus non fuit. Quære a carceris custode minas adhibens, et vide, an ita illi jussum sit, quemadmodum tu præcepisti. Tum judex : Veniat, inquit, huc custos carceris. Cum venisset ille, judex ita eum interrogavit : Quare, scelestissime custos, facere noluit, quod jussus es, sed ita nutritum atque instauratum istum ad nos duxisti, quasi bellator quidam futurus nobis esset ? Ad hæc Acacius : Mea, inquit, pugnandi virtus e cælo a vero illo certaminis præfecto Jesu Christo servata est, qui et robur mihi attulit. Dominus enim meus ita curat servos suos solo verbo. Tum judex : Confringite ejus dentes, ut non loquatur, nisi cum interrogatus fuerit. Iterum autem custodem carceris interrogans : Quidnam, inquit, scelestissime, respondes ?

XVII. Tum Cassius custos carceris respondit : Per tuam amplitudinem juro, exsecutum me fuisse quæcumque te jussisti, et insuper alia mala his addidisti ; sed fuere alii, qui hunc hominem curaverunt, ut sciunt omnes qui una cum ipso vincti erant. Quod si rem aliter se habere cognoveris, en caput

meum præsto est : potestatem habes : quæso facias quidquid vis. Videbamus enim sæpius quosdam veste splendida ornatos milites, aliosque urbanis viris, alios Medis quibusdam similes esse censebamus, qui una cum ipso versabantur, quique ejus vulnera curabant, et diligenter abstergebant, multisque cibariis propositis, una cum eo vescabantur. Hæc omnia homines, qui ex urbe Perintho una cum eo vincti ducti sunt, tum in via, tum hic cum sæpius vidissent, mihi retulerunt : ita ut ego, cum ipsis non crederem, et verum scire cuperem, meis oculis videns id cognoverim. At si quando repente, cum hæc spectarem, ingredi ad eum voluissem, et ab illis quærere undenam illuc ingressi essent, aut quinam forent illi, quos una cum ipso vidissem, sæpius ad eum ingressus, neque quemquam illorum, neque quidquam e cibariis illis videbam, sed hunc solum ligno alligatum, preces ad Deum fundentem, et divinam gloriam laudantem, interdum vero dor-

XVIII. Tum judex : Pecunias, inquit, ab Acacii contribulibus accepisti, ob idque iudicium vis eludere. Ac statim furore percitus, plumbeis virgis ejus terga pulsari jussit. Quin cum cruciaretur, vociferans dicebat : Quæso, judex, ut si res aliter se habet, quam dixi, me interficias. Tum ille : Veneficum igitur hominem hunc esse affirmes opus est. Cui carceris custos : Ego, inquit, quod vidi, dico, neque scio, veneficusne sit, an non. Hæc cum beatus Acacius audiret, illorum stultitiam irridebat, quamvis fractis esset maxillis. Itaque judex ipse rursus furore accensus, Acacio dixit : Tunc venisti ut nos derideres, præstigiis ac veneficiis tuis confusus ? Ego, inquit Acacius, non rideo, quod vestra pernicie gaudeam : imo sempiternam vestram condemnationem multum doleo. Vos autem ipsi vestram vitam irridetis, qui verum illum Deum cæli et terræ, maris et omnium quæ in eis sunt, effectorem dereliquistis, et lapides ipsos adoratis. Tum Judex ei dixit : Ne putes ista tua constantia me victum iri ; non sinam te vivere, nisi diis sacrifices, et invictorum imperatorum edictis obedias. Cui Acacius : Si timerem minas tuas, statim tibi obtemperans, fecissem quod jubes ; quoniam vero sententia mea melior est, quam tua, minas istas nihil timeo : fac, quod libet.

XIX. Tunc Judex furore percitus : Sacrificasne, inquit, an adhuc pergis insanire ? Respondit Acacius : Tu pergis id facere, qui homines, a quibus nihil mali commissum est neque aliquid in te peccatum fuit, sic injuste consumis ? Hæc cum audisset judex, jussit virgas quernas afferri, et ejus terga ac ventrem verberari. Cumque decem homines vicissim Acacii corpus verberarent, martyr ipse tormentis afflictus, sic clamabat : Christe, adjuva humilem servum tuum. Iratus autem judex, jussit ventrem amplius verberari. Cumque decem illi homines hoc fecissent, et beatus martyr doleret, voce magna dixit : Domine Jesu Christe, adjuva servum tuum Acacium. Hoc cum ab eo dictum fuis-

σόμενον γὰρ πλειστάκις λαμπροφωροῦντάς τινας, ὡσπερ στρατιώτας, καὶ ἄλλους ὡς σχολαστικούς, καὶ ἑτέρους ὡς ἰατροὺς εἶναι ἐνομιζόμενον, συνόντας αὐτῷ, καὶ ἐπιμελουμένους, καὶ τῷ ὕδατι καταπλουύοντας τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ συνεισθίουσας αὐτῷ, πολλῶν ἀγαθῶν προκειμένων αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ πάντα ταὶ οἱ δέσμοι ἀπὸ τῆς Περίνθου ἐρχόμενοι μετ' αὐτοῦ ἰδόντες καὶ ὡς πλειστάκις ἀνηνεγκάνοι, ὥστε καὶ ἐμὲ αὐτοψί πεισθῆναι μὴ πιστεύοντα αὐτοῖς. Εἰ ποτε δὲ ἀνοιξάς τὴν κατήναν εἰσελθεῖν ἠδουλήθη, αἰφνιδίως θεωρῶν ταῦτα, ἐπαιρωτῆσαι αὐτοὺς βουληθεὶς, πῶθεν ἄρα εἰσῆλθον ἢ τίνας εἰσὶν ἐκεῖνοι οὓς ἔβλεπον μετ' αὐτοῦ, εἰσελθῶν δὲ πολλάκις πρὸς αὐτόν, οὐδένα ἐξ αὐτῶν εὑρίσκον οὐδὲ τῶν προκειμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν, ἀλλὰ τούτου μόνου ἐν τῷ ξύλῳ τεταμένον εὐχόμενόν τε καὶ δοξάζοντα τὸν Θεὸν αὐτοῦ, ὅτε δὲ καὶ ὑπὸν κατακείμενον.

ΙΗ'. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Σὺ χρήματα παρὰ τῶν συνέβησαν αὐτοῦ λαθῶν, παίζειν θέλεις τὸ δικαστήριον. Καὶ θυμωθεὶς ἐκέλευσεν, καταυχενοῖς αὐτῷ μολιβδῆσι χρῆσασθαι. Ὡς δὲ ἐδασκανίζετο ὁ δεσμοφύλαξ, ἐβόα καὶ ἔλεγεν· Δέομαί σου, εἰ ἄλλως εἶπον, ἀποκτείνόν με. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Οὐκ οὖν γόητα αὐτόν ἀποφέρεις ; Ὁ δεσμοφύλαξ εἶπεν· Ἐγὼ ὁ εἶδον, εἶπον· εἰ δὲ ἔστιν γόης, οὐκ οἶδα. Ὁ δὲ μακάριος Ἀκάκιος ἰσθῶς καὶ ἀκούων ταῦτα ἐγέλασε ἐπὶ τῇ ἡφροσύνῃ αὐτῶν, καὶ τοῦτο κλασθεὶς τοὺς σιαγόνας, ὡς τὸν δικαστὴν πάλιν ὀργισθέντα· Καταπαίξαι ἡμῶν ἤλθε, λέγων, θαρρῶν ταῖς γοητεῖαις σου ; Ἀπεκρίθη Ἀκάκιος· Ἐγὼ μὲν οὐ καταπαίξω ὡς ἐπιχαίρων τῇ ἀπωλείᾳ ὑμῶν· ἀλλὰ καὶ σφόδρα λυποῦμαι περὶ τῆς αἰδίου ὑμῶν κρίσεως. Παίξετε δὲ ὑμεῖς τὴν ἑαυτῶν ζωνὴν, καταλιπόντες τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ λίθοις προσκυνοῦντες. Ὁ δικαστὴς εἶπεν· Μὴ νομίσης με νικῆσαι τῇ εὐτομίᾳ σου· οὐκ ἐγὼ σε ζῆσαι, ἐὰν μὴ θύσης καὶ πληρώσης τὸ προσταχθέν σοι ὑπὸ τῶν ἀπητῆτων αὐτοκρατόρων βασιλείων. Ἀκάκιος λέγει· Εἰ ἐφοδύμην σου τὰς ἀπειλάς, ἀπὸ πρώτης ἂν πεισθεὶς σοι ἐποίουν ὁ λέγεις· ἐπειδὴ δὲ ὁ λογισμὸς μου καλλίων σου ἔστι καὶ οὐ φοβοῦμαι σου τὰς ἀπειλάς, ποίει ὁ θέλεις.

ΙΘ'. Τότε θυμωθεὶς ὁ δικαστὴς λέγει· Θύεις λοιπὸν ἢ ἐτι ἐπιμένεις τῇ μοιρίᾳ σου ; Ἀκάκιος εἶπεν· Ἐπιμένεις σὺ ἀνθρώπους μὴδὲν πράξαντας κακὸν ἢ ἀδικήσαντας, ἀδίκως οὕτως ἀναλίσκων ; Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ δικαστὴς, κελύει μηλεῖνας ῥάβδους ἐνεχθῆναι καὶ κατὰ τοῦ νότου καὶ τῆς κοιλίας τύπτεσθαι αὐτόν, Ἀλλαγέντων δὲ δέκα ἀνθρώπων τυπόντων αὐτόν, ὁ μάρτυς ἐν ταῖς βασάνοις ἐβόα λέγων· Χριστὲ, βοήθει μοι τῷ ταπεινῷ δούλῳ σου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ δικαστὴς κελύει κατὰ τῆς κοιλίας τύπτεσθαι αὐτόν. Ἀγῆσας δὲ ὁ μακάριος ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, βοήθει τῷ δούλῳ σου Ἀκακίῳ. Τούτου ῥηθέντος ὑπ' αὐτοῦ, εὐθέως φωνῇ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐγένετο λέγουσα αὐτῷ.

Μὴ φοβοῦ, Ἀκάκιε, ἀλλὰ θάρσει· σὲ γὰρ δεῖ μετὰ τῶν πατέρων σου ἀπιεῖναι καὶ εὐφρανθῆναι ὧδε, ὅπου νῦν ὁμολογεῖς τὸ ὄνομά μου. Καὶ γενομένης τῆς φωνῆς ταύτης, οἱ τύπτοιτες αὐτὸν ναρκήσαντες ἕστησαν ἐν-σοί, μὴ δυνάμενοι τὰς χεῖρας κινήσαι, ὥστε ἐπὶ τοῦτο ἀπορρήθῃναι τὸν ἄρχοντα, καὶ θυμωθῆναι σφόδρα, καὶ πέμψαι τὸν ἅγιον Ἀκάκιον Φλακκίῳ τῷ ἀνθυπάτῳ τῆς Εὐρώπης μετὰ καὶ ἀναφορᾶς γράψαντα οὕτως·

Κ'. Τῷ κατὰ πάντα θαυμασιωτάτῳ καὶ μεγίστῳ δικαστῇ Φλακκίῳ ἀνθυπάτῳ Βιβιανῷ ὁ αἰδετιμώτατος καθολικός· Ἀκάκιον τὸν τῆς ἀσθεύς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν συνήγορον πιμθέντα μοι παρὰ Φήρμου τοῦ ταξιάρχου πειθόμενον ἀριθμοῦ Μαρτησίων καὶ μὴ βουλόμενον εἶχειν τοῖς προσταχθεῖσιν τὰ παρὰ τῶν ἀηττήτων βασιλέων ἡμῶν· πρὸ γὰρ τούτων τῶν εἰκοσι ἡμερῶν ἀποσταλέντα δεξιόμενος αὐτὸν καὶ σιταβαρῶς τὴν κατ' αὐτοῦ ἀνάκρισιν ποιησάμενος, οὐδὲν πλέον ἰσχυσα ἐνεργῆσαι εἰς αὐτὸν κλῆν κόπους καὶ θυμὸν· τοῦ προκειμένου γὰρ αὐτοῦ τροκοῦ ἔχεται ἐπιμελῶς. Ἐπεὶ οὖν πλέον ὁ φόβος πρόσθεν τῇ μεγίστῃ σου ἐξουσίᾳ, τοῦτον μετὰ τῶν πραχθέντων εἰς αὐτὸν παρὰ τῆ ἡμῶν βραχύτητι ἐπίστα-εἰλα ἐπὶ τὴν μεγίστην σου ἐξουσίαν, αἰκίστα αὐτὸν κλείστα ἐκ τοῦ δικαστηρίου καὶ οὕτως παραπέμφας τὴν λαμπρότητά σου· οὕτως κατὰ τὴν τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων διάταξιν πράξεις εἰς αὐτόν. Ἐβρώσο. Δεξιόμενος δὲ ὁ Φλακκίος τὰ γράμματα τοῦ Βιβιανοῦ, ἐκέλευσεν ἐγκλιεθῆναι τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἀκάκιον ἀπὸ δεσμῶν ἐν τῇ φυλακῇ. Γυναῖκα γὰρ εἶχεν ὁ Φλακκίος Χριστιανὴν, καὶ ἦν ἀξιωθεῖς καὶ ὀρκισθεῖς λάθρα παρ' αὐτῆς, ὥστε διὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ παρ' αὐτοῦ ἐξεταζομένους μὴ ἐπὶ πολὺ τιμωρεῖσθαι παρ' αὐτοῦ.

ΚΑ'. Μετὰ οὖν ἄλλας πέντε ἡμέρας προκαθίσας ὁ ὑψύκατος Φλακκίος ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσεν ἰσχυθῆναι τὸν μάρτυρα. Τοῦ δὲ ἐλθόντος, προστάξιν ἀναγνωσθῆναι τὰ ἐπ' αὐτῷ πεπραγμένα παρὰ Βιβιανοῦ, καὶ ἀναγνωσθέντων αὐτῶν, ὡς κατέμαθεν ὁ δικαστὴς τὴν αὐστηρίαν τῆς ἐπ' αὐτῷ ἐξετάσεως, τὴν τε ἔνστασιν καὶ ἀκλιθῆ ὁμολογίαν τοῦ μάρτυρος καὶ τῶν ἐπ' αὐτῷ γεγονότων παραδόξων θαυμάτων, αἰτιασάμενος τὸν Βιβιανὸν ὡς μὴ τάχειον αὐτὸν ἰσέλονται, ἀλλ' εἰς τῶσαύτην ἀκρίθειαν καὶ ἡπερώτησιν πρὸς ἄνθρωπον στρατιώτην πέποιηκοτα, προστάξιν ἔειπαι ἀποτιμηθῆναι τὴν κεφαλὴν τοῦ μάρτυρος πρὸ τῆς πόλεως Βυζαντίου, εἰπὼν· Ἀκάκιον, τὸν τῶν Γαλιλαίων σύμμαχον καὶ λιποτακτῆσαντα τῇ συμμαχίᾳ τῶν τροπαιούχων αυτοκρατόρων ἡμῶν, ἵνα ταύτη μᾶλλον ἀιρησάμενος τὸ τέλος αὐτοῦ θάπτην ἰδεῖν, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν ἐξέτασις τῶν στρεβλῶν εἰδίδασιν, τοῦτον κελύει τὸ δικαστήριον τοῖς νομοῖς μὴ πειθόμενον ἔειπαι τὴν κεφαλὴν ἀποκοπῆναι.

ΚΒ'. Ὡς δὲ ἔγνω ὁ μακάριος τῆς κλήσεως αὐτοῦ τιμωμένον τὸ ἔργον, βραβεύσαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἀνεβόησεν καὶ εἶπεν· Ὁ πόσις στόμασι, Χριστέ, εὐλογῆσω σε, ζωῆς ἀρχηγέ, γὰρ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι οὕτως ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος εἶ ἐπ' ἐμὲ, τὸν ἁμαρτωλὸν, εἰς τοιοῦτον κλῆρον καταξίωσας με. Καὶ ἀπαχθεῖς ἔξω τῆς πό-

set, statim vox de cælo venit, ac dixit: Ne timeas, Acaci, sed esto bono animo; decet enim te cum patribus tuis esse, et cælo versantem oblectari, eo quod nunc nominis mei confessionem profitearis. Cum hæc vox audita esset, homines illi qui martyrem verberabant, torpescens tanquam muti effecti sunt, neque manus ipsas amplius movere poterant, ita ut iudex ipse ambigeret, et furore accensus, sanctum illum martyrem Acacium ad majora iudicia, hoc est, ad Flaccinum proconsulem Thraciæ mitteret, qui et relationem talem ad eum scripsit:

XX. Admirabili et maximo iudici Flaccino proconsuli, Bibianus imperatorum devotissimus salu-tem: Acacium, impiæ Christianorum religionis patronum, a Firmo Martiæ legionis tribuno ad me missum, neque volentem iis parere, quæ ab invictis imperatoribus nostris præcepta sunt, cum viginti diebus ante ad me missum acceperim, et vehementer de ipso inquisiverim, nihil amplius profeci: propositi enim sui tenax est. Quoniam vero potestas tua plus timoris afferre potest, propterea hominem hunc cum actis, quæ de illo a me composita sunt, cum te præstantissimum virum esse sciam, ad te misi. Cum igitur Flaccinus has litteras accepisset, jussit martyrem in carcere quidem concludi, sed servari tamensine vinculis, et remota custodia illa tam atroci. Uxorem enim Christianam Flaccinus habebat, a qua rogatus, et jurejurando clam astrictus fuerat, ut qui propter Christi fidem ab ipso inquirebantur, non diu, neque multum ab eo cruciantur.

XXI. Jussit igitur Flaccinus post quinque dies Acacium martyrem ad se duci, et ejus acta recitari, quæ Bibianus confecerat. Quibus recitatis, inquisitionis, quæ a Bibiano facta fuerat, austeritatem et martyris constantiam, stabilemque confessionem, et miracula per ipsum facta cognovit, Bibianumque accusavit, quod non celeriter eum interfecerat, sed tam exquisite adversus militarem hominem se gesserat; jussitque martyris caput abscondi ante urbem Byzantium, ita pronuntians: Acacium Galilæorum adjutorem, et nostrorum imperatorum tropæis insignium desertorem, qui operam dedit, ut quamprimum vitæ suæ finem talem videret, sicut quæstiones de eo factæ docuerunt: hunc, inquam, hominem legibus non obedientem, tribunal nostrum jubet gladio percuti, et capite privari.

XXII. Postea vero, quam beatus Acacius vocationis suæ opus jamjam perficiendum cognovit, Spiritu sancto ita decernente, clamans sic ait: Quam nullis linguis te laudare vellem, Christe, Dux vitæ, et Fili Dei, quoniam ita misericors et benignus es in me peccatis obnoxium, qui et tali sorte me dignatus fuisti. Cumque ductus fuisset

extra urbem Byzantium in locum ubi martyrimum obeundum illi erat, rogavit carnifices, ut paulisper Dei orandi facultatem ei concederent. Itaque positus in terra genibus, has preces ad Deum misit : Gloria tibi Deus, et immensæ tuæ magnificentiæ convenit laudatio, qui sic gloriosus in nobis peccatorum onere gravatis te ostendis. Quo enim majora beneficia nobis largiris, et quo magis iniquitates nostras remittis, eo abundantius benignitatis tuæ gloria relucet. Benedictum sit nomen gloriæ tuæ, quod ita faciendum probasti, ut in Filio tuo unigenito et Spiritu sancto hominem ipsum honorares, et nunc me tantis beneficiis indignum propter bonitatem tuam ad talem gloriam invitasti, non propter mea opera. Benedico igitur tibi, Domine Deus sanctus Israel, cum unigenito Filio tuo, et sancto Spiritu, quoniam tua est gloria, tuus honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Hæc cum dixisset, gladio percussus fuit, et capite truncatus. Itaque martyrimum perfecit sanctus Acacius octavo die mensis Maii, imperatore Maximiano. Ejus autem corpus viri pii ac religiosi collegerunt, et omni studio ac diligentia funus ipsius curaverunt eo in loco, qui Staurius appellatur, imperante Maximiano tyranno, regnante autem super nos Domino nostro Jesu Christo : cui gloria sit et imperium in sæcula sæculorum. Amen

αὐτοῦ σῶμα καὶ ἐκήδευσαν μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἐν τόπῳ ἐπικαλουμένῳ Σταυρίῳ. Ἐτελείωθη δὲ ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἀκάκιος μηνὶ Μαίῳ, ὀγδόῃ, βασιλεύοντος Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου, καθ' ἡμᾶς δὲ βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Α λειως, εἰς τὸν τόπον οὗ ἡμελλέ τελειοῦσθαι, ἀξιώσας τοὺς δημίους, ὥστε ἐπιτραπῆναι αὐτῷ ῥοπὴν ὥρας εὐξασθαι, θεὸς τὰ γόνατα αὐτοῦ ἤξαστο λέγων· Δόξα σοι, ὁ Θεός, καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ σου τῇ ἀνυπερβλήτῳ πρέπει εἰνεσις τῷ οὕτω ἐνδοξαζομένῳ ἐν τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡμῶν· ὅσα γὰρ ἡμῖν χαρίζῃ καὶ παρ' ὁρᾶς τὰς ἀνομίας ἡμῶν, τοσοῦτον μᾶλλον πλεονάζει ἡ δόξα τῆς ἀγαθότητός σου. Εὐλόγητόν τὸ ὄνομα τῆς δόξης, σου Κύριε, ὅτι οὕτως εὐδόκησας ἐν τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ, καὶ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἁγίῳ, καὶ τῷ ζωοποιῷ Πνεύματι τιμῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ὃν καθ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν ἐπλασας, καὶ νῦν με, Δέσποτα ἀγαθε, ἀνάξιον ὄντα καὶ ταπεινόν, εἰς τοιαύτην δόξαν καὶ χαρὰν ἤγαγες διὰ τὴν σὴν ἀγαθότητα καὶ συμπάθειαν, οὐ διὰ τὰ ἐμὰ ἔργα καὶ τοὺς ἀγῶνας. Δός οὖν ἔλεος καὶ μισθόν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομά σου, Κύριε, καὶ τοῖς τιμῶσι καὶ μεμνημένοις τῆς μαρτυρίας ἡμῶν μισθόν οὐράνιον δωρῆσαι καὶ ἄφρασι ἁμαρτιῶν, νῦν τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ τὰ ταμιεῖα αὐτῶν ἐμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· πρόσδεξαι δὲ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καὶ συγκαταριθμήσον με μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν σου ἐν τῇ ἀναστάσει τῆς ἀτελευτήτου σου βασιλείας εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἅγιος μάρτυς, ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῷ ξίφει· καὶ συνέπτειλαν ἄνδρες εὐλαβεῖς τὸ τιμιον

Acta sanctæ Glyceriæ virginis, martyris Heracleæ in Thracia, et B. Alexandri Romani, martyris Driziparæ in Thracia, quæ apud Lipomanum et Surium exstant ; Metaphrastæ abjudicant socii Bollandiani ad Maii diem 13 et 14, « cum stylus concisus sit et ab ejus periodico scribendi genere alienissimum ; » quod agnoscens Leo Allatius, in genuinis Metaphrastæ scriptis dignoscendis versatissimus, acta hæc inter illa enumerat quæ sub nomine Metaphrastæ, sed errore communi, referuntur a Lipomano et Surio.

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΒΟΝΙΦΑΤΙΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI MARTYRIS BONIFACII

APUD TARSUM METROPOLIM CILICIE.

(Anno 290. Latine apud Surium ad diem 5 Junii, Græce in Actis Sanctorum Bolland, ad diem 14 Maii.)

Α'. Καὶ τὰ τῶν ἄλλων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων ἔβλα πολύ τε καὶ μέγα τοῖς σπουδαίοις τὸ κέρδος περιτομῆ· τῆς τε γὰρ κοινῆς φύσεως ὑπερφυῆ καὶ μέγιστα κατορθώματα παριστᾷ, καὶ τὸν μὲν Χριστὸν κἀντα, τὸν ἐχθρὸν δὲ νικώμενόν τε καὶ προφανῶς ἀσχυρόμενον· πρὸς τούτοις, τοὺς μὲν ἀσεβεῖς περιρραίστατα διαλέγχει, τοὺς εὐσεβεῖς δὲ μᾶλλον ἐπιμνησθεῖ, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀμίλλαν τοὺς ἡμιώτεροις διερεθίζει. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπ' ἐκείνων, ἐπ' ὧν καὶ ὁ λοιπὸς βίος τῷ μάρτυρι σύμφωνος, καὶ ἐκ παιδῶν ἢ τῆς ἀρετῆς ἀσκήσις σύντροφος. Εἰ δὲ τις ἢ τὸν βίον τὴν μὲν ἀρχὴν ἐρραθυμικῶς, μετὰ πᾶσα δὲ τοσοῦτον ἐκλάμψας τοῖς ἀγαθοῖς, ὡς ἀθρόον καὶ μαρτυρίου στέφανον ὑφαρπάσαι, ποῖαν ἀπολείπει τοῦτο χάριτος τοῖς εὐσεβέσιν ὑπερβολὴν; ἵπαι καὶ φύσει τὸ παρελπίδα Χριστὸν, πολὺ τοῦ συνήθους ἐπιτερέπιςτρον. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ ἡ τοῦ ἀπολωλότος προβάτου δηλαδὴ εὐρεσις τῷ Δεσπότη φέρει. Τοιοῦτος οὖν καὶ Βονιφάτιον ἐγνωμεν, τὸν περιώνυμον τοῦ Χριστοῦ ἀθλητῆν· οὐκ ἄρα καὶ ἀξίον μὴ τὴν ἀθλησιν παριδεῖν, ἀλλὰ μνήμη ὡς οἶόν τε καὶ γραφῆ παραδοῦναι. Ἐχει δὲ οὕτως.

Β'. Ἦν τις ἐν Ῥώμῃ γυνή, Ἀγλαίς τὸνομα, ὀνόματι δὲ τούτῳ καὶ τᾶλλα συνοδᾷ ἠκολούθει, γένος τε, καὶ ὥρα, καὶ πλοῦτος, ἐπ' οἷς ἀγλαίεσθαι ταῦτην ἐπεικῶς ἦν. Γένος μὲν γὰρ τῶν εὐπατριδῶν, καὶ τῶν ἀνθυπάτου λαχόντων τιμῆς· ὥρα δὲ σὺν νότῃ, καθ' ἣν ἂν πρὸς ἔρωτας θερμώτερος σχοίη γυνή· πλοῦτος δὲ βαθὺς καὶ καταχρήσασθαι ἱκανὸς πᾶσι τούτοις ἐπιγενομένον· καὶ τὸ αὐτεξούσιον τὸ τῆς ἐπιθυμίας πῦρ ἰσχυρῶς ἐφῆπτε, καὶ πρὸς ἀτόπος αὐτὸν ἔρωτας παρεκάλει. Οὕτω τοιγαροῦν Ἀγλαίς πλουτοῦσα, καὶ ἀγαθοῖς τῆς γῆς, θάλλουσα, διὰ ταῦτά τε καὶ ἐρώτων ἀκρατῶς ἔχουσα, τινὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῆς εἶπουν φροντιστῆ τῶν κτημάτων (ὁ καλὸς οὗτος ἦν Βονιφάτιος, οὐκ (α) ἀγχινοιά μὲν

Luc. xv, 4 seqq.

(α) Ἀγχινοία *ingenii solertia* Herveto vertitur, nobis alibi necdum lecta vox et barbariem prima sui parte spirans.

I. Aliorum quidem Christi martyrum certamina magnum lucrum viris bonis afferunt: nam et communis naturæ maxima est quæ naturam superant, facta ostendunt: et vincentem quidem Christum, aperte autem victum et probro ac dedecore affectum inimicum. Præterea impios quidem manifestissime arguunt: pios vero magis confirmant et corroborant, et ad spiritalem decertationem aciores reddunt et vehementiores. Et hæc quidem in illis, in quibus reliqua quoque vita congruit cum martyrio, et a pueris eis coaluit virtutis exercitatio. Si quis autem ab initio quidem ignavam et dissolutam vitam egerit, postea vero bonis adeo splenderit, ut repente martyrii coronam arripuerit, quidnam potest esse hac gratia præstantius apud pios? Nam natura quoque id, quod præter spem, boni evenit, est delectabilius eo quod est consuetum. Eo tendit ovis quoque perditæ a Domino inventio¹. Talem ergo novimus quoque fuisse hunc inclytum Christi martyrem Bonifacium. Cujus non æquum est despiciere certationem: sed eam litterarum mandare monumentis. Sic autem habet:

II. Erat Romæ mulier quædam nomine Aglais. Hoc autem nomen consequabantur etiam alia congruentia, genus et species et divitiæ, quæ ei magnum splendorem et decus afferebant. Nam genus quidem erat patritiorum, et eorum, qui proconsularem honorem sunt assecuti: species vero cum juventute, quæ efficere possint, ut mulier sit amoris vehementius dedita: luculentæ autem divitiæ, et quæ vel ad eis abutendum satis essent. His omnibus accedens libera vivendi potestas, ignem valide accendebat, et ad turpes amores incitabat. Cum esset ergo adeo dives Aglais, et terræ bonis floretet, et propterea incontinenter uteretur amoribus, ea cum quodam ex suorum bonorum procuratori-

bus (is erat pulcher Bonifacius, non ingenii solum solertia et in eam benevolentia, sed etiam alia specie longe superans) non honestis utebatur congressionibus; non erubescio enim hæc dicere, cum paulo post possim ostendere vere divinam et admirabilem mutationem. Alioqui autem a vino quidem et amoribus vincebatur ab initio: sed et pecuniæ erat contemptor magnificentissimus, et ad eas egentibus distribuendas longe liberalissimus, et hospitalitati deditus, si ullus alius. Si quando ergo vidisset aliquos ex viatoribus, aut æstu et siti eliquatos, aut nive et frigore concretos, aut alia ratione itinere gravatos, ipse festinans hilariter eis ibat obviam, et rogabat ut a labore quiescerent: et cum cessissent, in domum suam introductos hospitio benigne accipiebat, et verbis et factis eorum omnem propulsabat molestiam. Hæc etiam ante martyrium ornabant Bonifacium. Neque est ille solummodo examinandus et spectandus ex aliis: sed sunt etiam conjungenda ea, quæ sunt meliora. Bonifacius enim aliquid quidem voluptati, plurimam vero partem tribuens virtuti, et pulcherrima genera virtutis accurate exercens, ne esset perfectus ex hoc solo prohibebatur, quod non esse perans.

III. Cæterum non multo interjecto tempore hæc quoque labes, tanquam in toto mundo et pulchro corpore, eluitur, et quod ex vitio suscipiebatur dedecus, tegitur longe majori gloria. Non sustinuit enim Dominus despiciere animam, adeo omni ex parte pulchram, perpetuo inquinari unius vitii turpitudine: sed placuit omnino divinarum rationum dispensationi, martyrico etiam sanguine purpureum et regium colorem indere. Quoniam modo autem hoc sit effectum, et quodnam sit jactum fundamentum martyrii, parata est docere oratio. Adhuc quidem vigeat persecutio in Christianos, et profunda illa caligo simulacrorum totum simul occupabat Orientem. Subit autem illius dominam salutaris cogitatio, et cor ejus penetrat vehemens quoddam et invictum desiderium reliquiarum martyrum. Quoniam vero existimabat Bonifacio nullum esse fideliorum, aut ad in his servendum diligentiorum, ei sicut carnalem et turpem, ita etiam laudabilem et beatum amorem communicat, et eum seorsum accipiens, Scis, inquit, frater, qualibus simus coinquinati peccatis, nec nobis curæ esse aliquid, quod exspectamus futurum ut sistamur ante Deum, et pro his gravia subeamus supplicia. Cæterum audivi a quodam viro pio, quod si quis eos, qui propter Christum passi et affecti sunt martyrio, in honore habuerit et coluerit, magna quædam et præclara eum illinc ex eo manet remuneratio, et eadem, qua illi, fruatur beatitudine. Multi autem nunc quoque, ut, aiunt, pro Christo pulchra adeunt certamina. Tu vero (etenim jam venit tempus, ut meus ostendat Bonifacius, qua sit in hos affectione) ad hæc mihi inservi, et omni studio eo vadens, propra ad me afferre aliquid e sacris his reliquiis: ut cum eas honorifice deposue-

A και τῆ πρὸς αὐτὴν εὐνοίᾳ, πολλῶ δὲ και ὡ τῶν ἄλλων κρατῶν) μίξισιν οὐ καλαῖς ἐχρ: γὰρ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων, ἔχων και μετ' δεῖξαι θεῖαν ὄντως και θαυμασίαν μεταβολήν. τε δὲ και οἶνον μὲν ἐρώτων τὸ καταρχᾶς ἦν· οὐ μὴν τᾶλλα τοιοῦτος· ἀλλὰ και χρημᾶτα ὀπτῆς κομιδῆ μεγαλοψυχώτατος, και θεομένοι διανεῖμαι φιλοτιμώτατος, και φιλοξενίαν εἰς ἄλλος φιλοφρονέστατος. Ὅποτε γοῦν ἴδοι τι ὁδοιπορούντων, ἢ καύσωνι και δῖψει τηκομι χιόνι και ψύχει προσπηγνυόμενους, ἢ ἄλλως ὁδοιπορίας βαρυνόμενους, αὐτὸς ἐπισπεύδων ὑπήντα, και τοῦ μόχθου διαναπαύσασθαι πο και εἴξαντας εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγὼν ἐξενεῖ φρόνως, και λόγοις ἅμα και ἔργοις πάν ὅτι B ἀηδῆς δίδλυε. Ταῦτα και πρὸ τοῦ μαρτυρίου τὸν Βονιφάτιον· και οὐχ ἁπλῶς ἐκείνον ἢ ἄλλων δοκιμαστέον, ἀλλὰ συναπτέον πάντως βελτίονα· Βονιφάτιος γὰρ τὸ μὲν ἦδονῆ, τὸ 1 και τῆ ἀρετῆ νέμων, και τὰ κάλλιστα τῆς εἰδῆ πρὸς ἀκροβείαν ἡσκηκῶς, τὸ μὴ τέλει παρὰ μόνου τοῦ μὴ σωφρονεῖν ἐκωλύετο.

Γ'. Πλὴν οὐ πολὺ τὸ ἐν μίσῳ και ὁ σπῆλι καθύπερ ὄλῳ καθαρῶ και παρικαλλεῖ σώματι θαιρεται· και ἡ ἐκ τοῦ πάθους αἰσχύνῃ πολλῶ δόξῃ περικαλύπτεται. Οὐ γὰρ ἠνέσχετο ψυχὴν οὕτω παρθεῖν τὰ πάντα καλὴν, ἐνὸς αἰσχει διὰ τέλους μολύνεσθαι· ἄλλ' εὐδόκῃσθεσι τῶν λόγων οἰκονομία, και μαρτυρικῶ ἀλυοργῆς αὐτῆ και βασιλικὸν χρῶμα πε Ὅπως δὲ τοῦτο διακονόμεται, και οἷα τῶ μ καταβίβληται ἢ κρηπίς, ἔτοιμος διάσκειν Ἡκμαζε μὲν και ἐτι ὁ κατὰ Χριστιανῶν 1 και ὁ εἰδωλικὸς ἐκείνος και βαθὺς κατὰ πά τῆς Ἐφῶς ἐπεκράτει ζῶφος· ὑπέρχεται δὲ τὴν δέσποιναν σωτήριος λογισμὸς, και τὴν καρδίᾳ διατρέχει δριμύς τις ἔρωσ και ἀμαχος ἰ μαρτυρικῶν. Ἐπι δὲ οὐδένα Βονιφάτιου ἠγείτο πιστότερον, ἢ τοιοῦτοις ὑπουργεῖν στερον, τοῦτον δὲ και κοινωνόν, ὡσπερ τοῦ 1 και ἀτίμου, οὕτως ἄρα και τοῦ ἐπαινετοῦ τ ρίου ποιεῖται ἔρωτος. Καὶ ἰδιαζόντως ἀπο Οἰδᾶς, φησιν, ἀδελφεῖ, οἷαις συνεχράνθημη τῶν, μηδὲν τι μέλλον ἡμῖν, ὅτι θεῶ παρασι D προσδοκῶμεν και χαλεπᾶς τούτων ὑποσχέτῳ λάσει· πλὴν ἀλλ' ἐπυθόμεν τινὸς τῶν εὐσεβῶ ὡς εἰ τις τοὺς διὰ Χριστὸν παθόντας και μ σκοντας διὰ τιμῆς μετέλθοι και θεραπείας, π αὐτοῦ ἐκείθεν και λαμπρὰ περιμένει ἀντίδοι τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἀπολαύσει μακαριότητος. δὲ και νῦν, ὡς φασιν, ἐν τῆ Ἀσίᾳ ὑπὸ Χριστο καλὸν ἀγῶνα διαγωνίζονται· σὺ δὲ (και γι καιρός, ὅπως περὶ ἡμᾶς ἔχει τὸν ἐμὸν φαν Βονιφάτιον) πρὸς ταῦτά μοι καθυπουργῆσο σπευδῆ τῆ πάσῃ παραγενόμενος, τῶν ἀγίων λειψάνων ἀγαγεῖν ἐπέιχθητι, ὡς ἂν ἐντίμω καταθέμενοι, και ἱερούς ἐπιδημησάμενοι

βύλακας τε αὐτοὺς καὶ σωτήρας διαπαντὸς ἔχομεν. Ταῦτα πρὸς αὐτὸν εἰρηκυῖα, ἐπεὶ πρὸς ἐκόντα ἔλεγε καὶ προθυμον τὴν ὑπηρεσίαν, χρυσίον ἐγχειρίζει συχνόν· οὐδὲ γὰρ ἐξῆν λείψανόν τι μάρτυρος προῖκα λαβεῖν, ἀλλὰ τὸ πολὺ τῶν Χριστιανῶν περὶ αὐτὸν φίλτρον πορισμοῦ τοῖς ἀσεβέτεσι πρόφασις ἦν, καὶ πολλοῦ πρὸς ἐκείνους αὐτὰ παρέχειν ἰποῖσι. Τοῦτου ἰὼν ἔνεκα, συχνόν τὸ χρυσίου, καὶ ἵνα καὶ πένησιν ἢς διανομὴν ἀρέσῃ. Συνεκπέμπει δὲ καὶ ἰππεῖς ἑωσθεα, μύρα τε καὶ σινδόνας καὶ τᾶλλα ὅσα προσίκουσι τιμῆν τοῖς ἁγίοις. Ἀλλὰ προσεκτέον· ἐνταῦθα γὰρ ἦκομεν ἔνθα καὶ τὸ τοῦ διηγήματος χαρίεπατον.

Δ'. Ὡς ἤδη πορείας ἐμελλεν ὁ Βονιφάτιος ἀπτεσθαι, εὐθὺς, ὡσπερ ὑπὸ γραμμῆς τὴν ἑαυτοῦ νίκην καὶ τὸν στέφανον προσημαίνων· Εἰ δὲ πως, ἔφη, ὡς ἔσποινα, ταύτης μὲν διαμαρτεῖν τῆς ἐγχειρήσεως, ἐξέτερος δὲ, ὁ φασί, πλοῦς τὸ ἐμὸν σοι σῶμα προσεχθεῖα, ἄρα σοι ἂν τοῦτο μέτριον εἴη τοῦ σκοποῦ παραμύθιον, καὶ τιμῆς ἀξίον παρὰ σοῦ νομισθεῖα; Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἐκείνος παιζων πρὸς τὴν δειπνοῦσαν ἢ σπουδάζων· ὁ δὲ Θεὸς τὸ μέλλον ὡσπερ διὰ τῆς ἐκείνου προφηγοῦσε γλώττης. Ἡ μόντοι Ἀγλαίς· Οὐ καιρὸς, ἔφη, Βονιφάτι, παιδιᾶς οὐδὲ ἰσῶν τοιούτων, ὧν ἀποσχόμενοι εὐλαβῶς ἔχειν προτρέπομαι καὶ κοσμίως, ἐπεὶ καὶ τοιούτοις ὑπηρετεῖν μέλλεις, ὧν ἡμᾶς, μὴ ὅτι γε ψαύειν, ἀλλὰ καὶ βλέπειν τοὺς ἀναξίους πάντολμον καὶ θρασύ. Τούτοις ἀρκούντως ἐπιτιμησάσα καὶ ἐντρέψασα, καὶ ὡσπερ ἀντὶ παιδιᾶς ἀκαιροῦ εἰς φόβον εὐλογον τὴν ἐκείνου ψυχὴν καίασθησασα, εἶτα καὶ, Ὁ Θεὸς, ἐπειπούσα, ὁ δὲ ἡμᾶς μορφήν δούλου λαβὼν καὶ τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ἐκχέας, αὐτὸς παρίδοι τὰ πταισμάτά μου καὶ ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου, καὶ καθυθυναῖ τὰ διαβήματά σου· πρὸς τούτοις καὶ δεξιῶν αὐτῶ τὴν ἐπάνοδον εὐξαμένη ἐξέπεμψε. Τὸν δὲ Βονιφάτιον ὤκισαν μὲν οὐ μετρίως τε καὶ οἱ τῆς δεσποίνης λόγοι, καὶ πρὸς τὰ θεῖά τε καὶ σιδικάσμα περιειδὲ κατέστησαν, ὅθεν οὔτε κρεῶν ἤπτετο κατὰ τὴν πορείαν, οὔτε μὴν οἴνω ἐχρῆτο· εἰσῆει δὲ αὐτὸν καὶ λογισμὸς, ὡσπερ παιδαγωγὸς ἀγαθός, ὅτιπερ, Οἶα δρᾶσας, οἶα μέλλω χερσὶν ἀνάγνοις μετακομίζω; Καὶ τῶ δέει τούτῳ ἡρέμα τι τῆς πρὸς τὸ σῶμα προσπάθειας κατωλεγῶρει, καὶ ἑαυτῶ προσέχειν ἐπιέετο· φόβος μὲν γὰρ πατὴρ προσοχῆς· ἡ δὲ γαλήνης μήτηρ καὶ καταστάσεως, αὐτὴ δὲ τὴν συναίσθησιν, ὡσπερ ἐν ἀταράχῳ τινὶ καὶ καθαρῶ ὕδατι, τὰ αὐτῆς αἵσχη διαβλέπειν ποιεῖ· καὶ οὕτως ἀρχαὶ καὶ ρίζαι τῆς μετανοίας φύονται, ἡ δὲ τότε καὶ Βονιφάτιον καλῶς συνειλήφει, καὶ ἤδη πρὸς βίου ἀκρίβειαν ἀπονεύων φανερός ἦν, τῆς μὲν παχυτέρας ταύτης καὶ ποικιλιῆς τροφῆς, ὡσπερ ἐφημεν, ἀπεχόμενος, εὐχῆς δὲ ἀδιαλείπτου καὶ νηστείας κατὰ τὴν πορείαν ἐχόμενος.

Ε'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπιβὰς τῆς Ἀσίας κατὰ τὴν ὑπερμεμένην τῆς Κιλικίας Ταρσὸν ἐγένετο, ἔνθα δὲ

A rimus, et sacras ædes eis ædificaverimus, eos semper habeamus custodes et servatores. Hæc cum ei dixisset, et se libenter id ministerium promptoque et alacri animo obiturum ostendisset, tradit ei multum auri. Neque enim licebat gratis accipere ullas martyrum reliquias, sed Christianorum magnus in eas amor, erat impiis causa lucri, et efficiebat ut non nisi magni eas emptas præberent. Ea de causa mittit multum auri, et ut etiam haberet, quod distribueret pauperibus. Mittit autem cum eo equos quosque duodecim, et unguentum, et sindonas, et quæcunque alia usui erant ad honorandos sanctos. Sed est attendendum; huc enim venimus, ubi est narratio jucundissima.

IV. Cum jam Bonifacius esset iter ingressurus, statim quasi graphice victoriam suam et coronam præsignificans: Si forte, inquit, o domina, quemadmodum contingit, ut hoc quidem cœpto frustreris: secunda vero, ut aiunt, navigatio, meum ad te corpus afferat: fueritne hoc tibi mediocre tui instituti ac scopi solatium, et apud te habendum in honore? Et hæc quidem ille fortasse magis ludens apud dominam, quam agens serio: Deus autem id, quod erat futurum, prædixit per illius linguam. Aglais vero: Non est, o Bonifaci, inquit, tempus ludendi, neque horum verborum, a quibus abstinentem jubeo, ut pie et honeste te geras. Nam iis es inserviturus, quæ nos non solum tangere, sed etiam aspicere indignos, nimis est audaciæ et temeritatis. Cum his satis increpasset, et pudore affecisset, et pro ludo intemptivo ad justum et rationi consentaneum metum illius animam traduxisset et dixisset: Deus, qui servi formam propter nos accipit, et suum effudit sanguinem, ipse ad mea non aspiciat delicta, et mittat angelum suum ante te, et dirigat gressus tuos. Deinde faustum ei precata reditum, eum emittit. Bonifacio vero non mediocriter quidem profuerunt verba dominæ, et ut res divinas et religiosas revereretur, effecerunt. Hinc factum est ut in itinere nec carnes tangeret, nec vino uteretur, Subibat autem ejus quoque mentem cogitatio, veluti quidam bonus pædagogus: Qualia sunt quæ feci, et qualia sum impuris manibus portaturus? Propter hunc vero metum, sensim negligebat pristinam suam in corpus affectionem, et ut sibi attenderet, sibi persuadebat. Nam metus quidem est mater tranquillitatis et quietis; ea vero parit conscientiam, quæ facit, ut anima tanquam in pura aliqua et non turbata aqua, sua intueatur dedecora: et sic nascuntur principia et radices pœnitentiæ. Jam tunc autem pulchre conceperat Bonifacius, et jam aperte ostendebat, se inclinare ad vitam perfectam et accuratam, ut qui a crassis quidem et supervacaneis, ut diximus, abstineret alimentis, assiduis vero precibus et jejuniis vacaret in itinere.

V. Postquam autem ascendisset in Asiam, et ad celebratam in Cilicia pervenisset Tarsum, quo in

loco etiam decertabant martyres, aliis quidem A permisit, ut ipsi et equi quiescerent, apud quemdam illic hospitio excepti. Ipse vero ne viæ quidem excusso pulvere, profectus est ad videndum desideratos martyres. Et cum venisset in stadium, videt populi quidem magnam collectam multitudinem ad ea videnda, quæ fiebant; sanctos autem variis affici tormentis, et unum quidem omnibus crimen objici, nempe pietatem ac veram religionem, non eosdem vero subire cruciatus, sed tam multos, ut nemo fere eodem damnaretur supplicio, etsi spiritu essent conjuncti, et ore nihilominus eadem loquerentur. Nam alius quidem pendebat capite, subter vero ignis erat substratus: alius autem erat extensus quatuor lignis. Alius serra secabatur. Alius discerpentium manibus B comminuebatur: et illius quidem oculi effodiebantur, hujus autem manus amputabantur, et huic quidem per collum palus transactus, terræ erat affixus: illi vero manus pene circumagebantur, pedes autem contra improbe refringebantur, et utrisque sic vinctis similiter ossa conterebantur. Alium (o magnam impiorum insaniam!) licebat videre mutilatum manibus et pedibus, et humi instar globi devolutum. Sed etsi hæc paterentur viri generosi et fortes, tanquam non subirent aliquid violentum et molestum, sed perinde ac si eorum renovarentur corpora, et sustinerent quamdam in melius mutationem, sicut erat revera, lætabantur, eis divina virtute ferente auxilium, et confirmante ad certamen: non poterat enim aliter fieri, ut humana hæc pateretur natura, idque cum gaudio, nisi superna eos manus tangeret. Hæc videns Bonifacius, et non solum videns, sed etiam sedulo et diligenter singula considerans, et partim quidem stupens martyrum constantiam, partim autem pares coronas consequi desiderans, totus Deo afflatus, descendit in theatrum: et cum se fecisset manifestum omnibus, martyres, qui erant omnes viginti, singulatim amplectitur. Deinde etiam omnibus audientibus magna voce, Magnus est, inquit, Deus Christianorum: Magnus est, qui athletas sua ope adjuvit. Hæc cum dixisset, rursus lætus adhærebat martyribus, cum magno desiderio prehensabat et amplectebatur pedes. Quibus autem deerant pedes, eas, quæ restabant, partes corporis: beatos quidem eos pronuntians propter animi fortitudinem, et propterea, quæ passi fuerant, et quod breve sit id, quod est reliquum, et mox futura sit liberatio a laboribus et æterna lætitia: pro se autem rogans, ut esset eis socius certaminum, et particeps coronarum, quas sunt habituri a Christo.

VI. Cum autem fieri non posset, ut hæc laterent, maxime cum vocem altius sustulisset, præses per multitudinem acrius defligens oculos, et videns Bonifacium: Quis hic est, inquit, qui nos usque adeo negligit et magnos deos? Ille ipse ergo dicat, accedens propius. Postquam autem ille adfuit,

και οι μάρτυρες ἠγωνίζοντο, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐφῆκε διαναπαύσασθαι, αὐτοὺς τε καὶ ἵππους ἐν τινι τῶν ἐκεῖθεν ξενισθέντας, αὐτὸς δὲ μὴδὲ τῆς ὁδοῦ τὴν κόνιν ἐκτιναξάμενος, ὡς εἶχε ποδῶν ἐχῶραι τοὺς ποθουμένους μάρτυρας ἱστορῆσαι. Καὶ παριὼν εἰς τὸ στάδιον, ὄρᾳ τοῦ μὲν δήμου πολὺ τι πλῆθος συνειλεγμένον κατὰ θέαν τῶν πραττομένων, βασιάνους δὲ τοὺς ἁγίους ποικίλαις ἐκδιδομένους, καὶ ἐν μὲν ἐγκαλουμένους ἅπαντας τὴν εὐσέβειαν, οὐ ταῖς αὐταῖς δὲ τιμωρίαις ὑπαγομένους, ἀλλὰ τοσαύταις, ὡς σχεδὸν μὴδένα τὴν ἴσην κατακρίνεσθαι τῷ ἑτέρῳ, καίτοι καὶ πνεύματι συνημμένους, καὶ στόματι, οὐδὲν ἤττον τὰ αὐτὰ φθεγγομένους. Ὁ μὲν γὰρ ἤρτητο ἐπὶ κεφαλῆν, κάτωθεν δὲ αὐτοῦ πῦρ ὑπέστρωτο· ὁ δὲ ξύλοις τέσσαρσι διατίτατο· ἄλλος ἐπίριζτο, ἄλλος ξέοντων χερσίν ἐλεπτόντο· καὶ τοῦ μὲν ὄψεις, τοῦ δὲ χεῖρες ἐξέκόπτοντο· καὶ τῶν μὲν διὰ τοῦ τραχήλου πάσσαλος ἐλάσθεις τῇ γῇ προσεπίγνυτο, τῷ δὲ χεῖρες μὲν ὀπίσθεν περιήγοντο, πόδες δὲ πονηρῶς ἀντανεκλώντο, καὶ ἀμφοτέρων οὐτε δεσηθέντων, ῥάβδοις αὐτὸς τὰ ὀστά συνεστρίβετο· ἄλλον, ὡς τῆς πάλλης μανίας τῶν ἀσεβῶν! καὶ χεῖρας ἦν ἰδεῖν ἅμα καὶ πόδας ἀφαιρεθέντα, καὶ δίκην σφαίρας ἐπὶ γῆς κυλιόμενον. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα πᾶσχοντες οἱ γενναῖοι, καθάπερ οὐ βίαιόν τι λυπηρὸν ὑφίστάμενοι, ἀλλ' οἰοῦσι τὰ σώματα καινίζόμενοι, καὶ τινα πρὸς τὸ κρείττον ἄλλοίωσιν ὑπομύοντες, ὡσπερ ἄρα καὶ ἦν, οὕτως ἐχαιρον, τῆς θείας ἀντηκρυς ἐπιβοηθούσης αὐτοῖς δυνάμειος καὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐνισχυούσης· οὐ γὰρ ἄλλως δυνατὸν ἦν ἀνθρωπίαν φύσιν ταῦτα διενεγκεῖν, καὶ τότε σὺν ἡδονῇ, μὴ τῆς ἀνωθεν χειρὸς συναφαπτομένης. Ταῦτα καὶ Βονιφάτιος ὄρων, καὶ οὐχ ἀπλῶς ὄρων, ἀλλ' ἐπιμελῶς ἕκαστα καὶ φιλοπόνως ἐξακριβούμενος, καὶ τοῦτο μὲν ἐκπληττόμενος τῆς καρτερίας τοὺς μάρτυρας τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἴσων αὐτοῖς στεφάνων ἀξιοθῆναι γλιχόμενος, ὅλος ἔθους γενόμενος, πρὸς τὸ θείκρον καταβαίνει, καὶ τοῖς πᾶσι ἑαυτὸν ἐπίδηλον παρασχών, εἰκοσι τοὺς μάρτυρας ὄντας πάντας καθ' ἓνα περιβάλλει καὶ περιπτύσσεται· εἶτα καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων μεγάλη φωνῇ, Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός, μέγας ὁ τοῖς ἀθληταῖς συμμαχῶν, ἐξεβόησεν. Οὕτως εἰπὼν, τῶν μαρτύρων αὐθις γεγηθὼς εἶχετο, παρεκαθέζετο, ποθεινὸς τοὺς πόδας περιπτύσσειτο· οἷς δὲ μὴ πόδες, τὰ λειπόμενα μέλη τοῦ σώματος κατησπάζετο, μακαρίζων, ἐπιθαρρύνων, θεόμενος· μακαρίζων μὲν τῆς ἀνδρείας καὶ ὧν προπεπόνθεισαν, ἐπιθαρρύνων δὲ καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ἔμελλον, ὅτι τε βραχὺ τὸ λειπόμενον, καὶ πόνων ἀπαλλαγὴ μετ' ὀλίγον καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος· ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲ θεόμενος, ὥστε καὶ κοινωτὸς αὐτοῖς τῶν ἀγῶνων καὶ συμμετόχος τῶν παρὰ Χριστοῦ γενέσθαι στεφάνων.

Σ. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα μαθεῖν οὐχ οἶόν τε ἦν, ἅτε καὶ τῆς φωνῆς ἐπὶ μείζον ἀρθείσης, ὁ ἀρχων ὀξύτερος ἀτενῆσας διὰ τοῦ πλῆθους, καὶ τὸν Βονιφάτιον θασάμενος· Τίς οὗτος, εἶπεν, οὕτως ἀμελῶς καὶ ἡμῶν καὶ τῶν μεγάλων ἔχει θεῶν; Αὐτὸς τοιγαροῦν ἐκεῖνος, αὐτὸς ὁ ἐγγύτερος παραστάς λεγέτω. Ἐπεὶ δὲ

καὶ παρίστη, ἐρωτηθεὶς· Εἰμὶ μὲν, ἔφη, Χριστιανός, τῆ δὲ τοῦ ἐμοῦ Δεσπότητος δυνάμει θαρρῶν τῶν ὁμοδόλων τοὺς μὲν πιστοὺς φιλῶ, σοῦ δὲ καὶ τῶν σῶν ὡς ἀγνωμόνων ὑπερφρονῶ. Καὶ ὁ ἄρχων· Ταῦτα μὲν λέγειν, τόγε νῦν, ἔα· λέγει δὲ τὴν τε κλήσιν τὴν σὴν καὶ τὸ ἐπιτήδευμα. Ὁ δὲ Βονιφάτιος· Ὅνομα μὲν ἐμοὶ τὸ πρῶτον καὶ ὁ μᾶλλον χαίρω καλούμενος, Χριστιανός· εἰ δὲ καὶ τὸ ἐκ γονεῶν τοῦτο βούλει μαθεῖν, Βονιφάτιος. Καὶ ὁ ἄρχων, ἔτι τοῦ ἁγίου λέγοντος ἐκκόψας. Ἄγε δὴ οὖν, ἔφη, Βονιφάτιε, πρὶν ἢ τῶν σαρκῶν σου καὶ τῶν ὀστέων ἀφῶμαι, κείθου ποιεῖν τὰ κελεύσμενα, καὶ προσελθὼν θύε τοῖς εὐμενεῖσι θεοῖς· τοῦτο γὰρ σοὶ πολλὰ προξενήσει τὰ ἀγαθὰ, φιλίαν θεῶν, ἀπαλλαγὴν χαλεπῶν, καὶ παροχὴν πλούτου καὶ μεγίστων τιμῶν. Πρὸς ταῦτα ὁ μάρτυς. Οὐδὲ ἀποκρίνασθαί σοι, ἦσθι, δίκαιον· πλὴν ἀλλὰ τοῦτό γε ὁ καὶ πολλάκις ἔφη, ἔρω, Χριστιανός ἐγώ· τοῦτο μόνον παρ' ἡμῶν ἀκούε· αὐτὸς δὲ, εἰ μὴ ἀνέχη, ὁ τι βούλει, τῷ σώματι χρωῶ.

Ζ'. Ἐπὶ τούτοις χαλεπήνας ὁ ἄρχων, ἐπὶ κεφαλὴν αὐτὸν κρεμασθῆναι κελύει, καὶ ἰσχυρῶς μὲν ξέσθαι· τὴν βίασενον δὲ παρατείνεσθαι, ἄχρι διαφανῆς τὰ ὀστά γένηται. Καὶ ταῦτα μὲν ὡςπερ ἐκεῖνος ἐκέλευε οὕτω δὴ καὶ πρὸς τάχος τοῖς δημοῖσι ἐπράττετο· ὁ δὲ Χριστοῦ μάρτυς καθάπερ οὐ τῷ διασπᾶσθαι τὰς σάρκας, ἀλλὰ τῷ διαιρεῖσθαι τῶν ἁγίων μᾶλλον ἀλγῶν, τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲν ἤρειδεν ἐπ' ἐκείνους, αὐτὴν τε τὴν σφίην ποθῶν, καὶ ἅμα ὡς πρὸς καλὸν παραδείγμα βλέπων τοὺς ἐκείνων διὰ Χριστὸν ἄθλους. Ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ὁ ἄρχων οὐδὲν ἀπὸ τῆς βίαςενον ταύτης ὑφέντα τοῦ παρόντος σκοποῦ, μικρὸν ἀνεῖθναι κελύει, καὶ πάλιν ὡςπερ ἐκ διαλείμματος προσβάλλων τῷ μάρτυρι, καὶ τοιόνδε τρόπον ἀποπειρᾶσθαι αὐτοῦ βουλόμενος, Γενέσθω σοι, φησὶν, ὦ Βονιφάτιε, τὰ παθήματα ταῦτα, μαθήματα πρὸς τὸ βέλ-ιον, καὶ πείραν τῶν ἀνηκέστων τούτων λαθῶν ὀδυρῶν, ὅψι γοῦν, ἄθλιε, σιαυτὸν οἰκτεῖρας τῶν μενουσῶν σε κολάσεων, πρόσελθε θύσων. Ὁ δὲ ἄγιος· Ἐμὲ θύειν ἐπιτάττων, ἀσύνατε, οἷσι δυνατοῖς ὄλωσ ἐπιχειρεῖν; Ἐγὼ θεοῖς προσελεύσομαι, ὧν μόνη τοῦτον προσσηγορία μὴδ' ἀκοαῖς φερρηγῆ;

Η'. Θυμὸς πάλιν τὸν ἄρχοντα κατέσχευεν οὐκ ἀνεκτός, καὶ καλαμοὶ ὀξυθύντες εὐθύς κατὰ τὸν ὄνυχον αὐτῷ ἐνεκείροντο. Οἶδ' ὁ τι πεπόνθατε καὶ πρὸς μόνην τὴν ἀνοήν· ἐσχάτως γὰρ ἡ βίασενος χαλεπή. Ἄλλ' ὁ μάρτυς, εἰς οὐρανὸν ἀτενῶς ἀναβλέψας, καὶ ὡςπερ ὄλην ἐκεῖ μετὰ τῆς δικαιοῖας θεοῦ καὶ τὴν αἰσθησεν, οὐδὲ βραχὺ γοῦν ἐφρόντιζε τῆς ὀδύνης· ἀλλ' ἐκκόλως αὐτὸς ἔφερε μᾶλλον, ἢ ὁ ἄρχων προσέταπεν· ὡς οὖν καὶ αὐτῇ τῷ δυσσεβεῖ διακηνῆς ἡ βίασενος ἐξηλέγχετο, ἑτέραν αὐθις πικρὰν τιμωρίαν ἐξ ὠμότητος τε καὶ πονηρίας ἐπινοεῖ, καὶ κελύει τὸ στόμα δικαιογένητι τῷ μάρτυρι μόνυθρον αὐτῷ ἐγχεθῆναι σφόδρα διακαέντα. Ἐπεὶ οὖν ἔγνω τοῦτο ὁ ἄθλιος, καὶ χεῖρας ἅμα καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑψώσας, Δέσποτά μου, ἔφησεν, Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ κρεῖττονά με τῶν ἡδὴ προλαβουσῶν δειξῆς τιμωρίων, καὶ νῦν παρίσταθί μοι, μόνη ἐμοὶ παράκλησις,

A rogatus : Sum quidem, inquit, Christianus; Domini vero mei fretus virtute, ex conservis fideles quidem diligo, te autem et tuos tanquam ingratos despicio. Præses vero : Hæc quidem mitte dicere in præsentia. Dic autem nomen tuum et studium. Bouifacius autem : Primum quidem mihi nomen, et quo maxime vocari gaudeo, Christianus. Quod si vis etiam scire nomen mihi impositum a parentibus, Bonifacius. Præses vero sancto adhuc loquente, eum interpellans : Age ergo, inquit, o Bonifaci, priusquam tangam carnes tuas, et ossa, pare et fac imperata, et accedens sacrificia diis propitiis. Hoc enim tibi multa bona conciliabit : deorum amicitiam, a rebus gravibus et asperis liberationem, divitiarumque et maximorum honorum suppeditationem. Ad hæc martyr : Ne tibi quidem, inquit, justum est respondere ; hoc tamen, inquit, dicam, quod sæpe dixi ; Sum Christianus ; hoc solum audi a nobis. Si hæc autem non feras, fac quod tibi libuerit.

VII. Hæc cum dixisset, præses jubet eum suspendi præcipitem, et fortiter quidem cædi ; tormentum autem extendi, donec ossa fiant manifesta. Et hæc quidem, sicut ille jussit, quamprimum facta sunt a lictoribus : Dei autem martyr tanquam non dolens quod carnes distraherentur, sed potius, quod separaretur a sanctis, in illos quidem defigebat oculos, simul et ipsam desiderans visionem, et tanquam ad pulchrum exemplar, intuens ad illorum propter Christum certamina. C Postquam ergo vidit eum præses hoc tormento nihil remisisse de suo scopo, jubet eum paululum relaxari : et rursus interjecto aliquo intervallo aggrediens martyrem, et hoc modo volens eum tentare : Sint tibi, inquit, o Bonifaci, hæc perpesiones, documenta ejus quod est melius, et intolerabiles hos jam expertus dolores, tandem, o infelix, tui misertus, propter ea quæ te manent supplicia, accede sacrificaturus. Sanctus autem : Mihi jubens sacrificare, o stolide, existimas te ea aggredi, quæ possint fieri ? Ego ad deos accedam, cum vel sola eorum appellatio sit auribus intolerabilis ?

VIII. Ira rursus intoleranda invasit præsidem, et acutæ mox arundines ei transfixæ sunt per unguis. Scio vos vel ad solum auditum exhoruisse ; est enim tormentum longe gravissimum. Sed martyr, fixis oculis cælum intuens, perinde ac si totum sensum illic cum mente posuisset, ne minimum quidem ourabat cruciatum : sed ferebat ipse facilius, quam præses imperabat. Postquam ergo impio hoc tormentum fuit inane et irritum, alium rursus excogitat acerbum cruciatum ex immanitate et ex improbitate : et jubet martyris ore aperto plumbum valde candens ei infundi. Postquam ergo hoc cognovit athleta, manus simul et animum extollens ad Dominum : Domine mi, inquit, Jesu Christe, qui me fecisti fortiolem iis, qui jam præcessere, cruciatibus, nunc quoque adais mihi, qui es sola mea consolatio, me levans

dolore : et aperte ostende te mihi opem ferre ad parandam victoriam adversus Satanam et hunc præsidem. Pro te enim et tua gloria, ut scis, decerto. Hæc dixit, et sanctos simul rogavit, ut ei opem ferrent suis precibus ad decertationem. Atque illi quidem ei precabantur victoriam et finem martyrii : exstitit autem tunc quoque Christi virtutis opus plane admirabile. Nam cum tormentum jam esset paratum, et Bonifacius tanquam quidam strenuus athleta staret, exspectans adversarium : alii vero martyres, utpote non solum decertatores, sed eorum etiam, quæ in hoc fiebant, acres spectatores, et magis quam ille animo anxii, ei quidem, ut diximus, simul precarentur victoriam : tunc quæ erat congregata populi multitudo, et alioqui ex iis quæ præcesserant, mota erat misericordia martyrum : partim autem ægre ferebat nimiam præsidis crudelitatem, et propter utraque hæc sanctorum in rebus asperis et gravibus non solum tolerantiam, sed etiam lætitiā stupebat, et sic deducebatur ad fidem in Christum, universa repente simul tollit confusum clamorem, et mente et voce consentientem : Magnus est Deus Christianorum ; magnus es Rex, Christe ; omnes in te credimus. Hæc et omnes clamabant, et simul aram quidem, quæ illic est, evertēbant, præsidem autem lapidibus appetebant. Ille vero, timore affectus et suæ vitæ metuens, ut qui veniret in periculum, ne mox periret, fuga suæ salutis consulit, turpiter dimisso heatro.

IX. Hæc alium quidem quamvis efferatum et immanem, ira tamen placabilem, persuasissent eadem sentire, quæ alii, et effecissent ut ad Christum accederet : at non illum sceleratum et execrandum. Sed tantum abfuit, ut ipse ex timore et ex hac admirabilii populi consensione, aliquam acceperit utilitatem, ut statuerit etiam rem agere majori contentione, et ira eum incitante, certamen instaurare. Mane ergo præsidens in tribunali, cum curasset in suum conspectum produci martyrem, et illus exprobrabat pietatem, et quod Dominus noster fuisset crucifixus, ridebat. Cum hæc autem non ferens martyr pergeret gravioribus probris vicissim insectari judicem, pro veris et justis verbis rursus luit supplicium : et statim lebes pice repletus et valde accensus suscepit martyrem. Sed cum hoc quoque fieret, non neglexit Deus ex alto facere consueta miracula. Nam cum angelus e cælo descendisset, illius quidem corpus, sicut etiam corpora trium puerorum, conservavit illæsum : flamma autem repente in orbem circumfusa, cum apprehendisset quosdam ex iis qui astabant, infidelibus eadem fecit quæ olim Babylone.

X. Tunc impius, timens quidem Christi virtutem, sed ne sic quidam quidquam de impietate remittens, sed tanquam ipse quoque mutari erubescens, aut amplius sanctum videre vivum, arguentem deorum illius imbecillitatem, eum morte

Α κουφίζω με τῆς δόξης, καὶ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Σατανᾶ καὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦδε νίκην μοι φάνηθι συναιρούμενος· σοὺ γὰρ ἔνεκεν καὶ τῆς σῆς δόξης, ὡς οἶδας, ὑπεραθλῶ. Ταῦτα εἶπε· καὶ τῶν ἁγίων ἅμα ἰδεῖτο, εὐχαίς αὐτῷ συνεπιλήψεσθαι πρὸς τὴν ἀθλήσιν. Οἱ μὲν οὖν αὐτῷ τὴν τε νίκην καὶ τὸ τοῦ μαρτυρίου τέλος ἐπέυχοντο. Γίνεται δὲ καὶ τότε τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἔργον ἀξιοθαύμαστον. Ἐπεὶ γὰρ ἤδη καὶ ἡ βασανὸς εὐκροπέης ἦν, καὶ ὁ Βονιφάτιος ὡσπερ τις παλαιστῆς γενναῖος εἰστήκει περιμένων τὸν ἀνταγωνιστὴν, οἱ ἄλλοι δὲ μάρτυρες, ὡς ἂν οὐκ ἀγωνιστῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ δρωμένων θερροὶ θεαταί, καὶ μᾶλλον ἡ ἐκείνων ἀγωνιωῦντες, τὴν νίκην, ὡσπερ ἔφημεν, συνεπύχοντο· τότε δὲ τὸ συνελεγμένον πλῆθος, καὶ ἄλλως καὶ τῶν προλαβόντων κατὰ μικρὸν, τοῦτο μὲν πρὸς τοὺς μάρτυρας πταινόμενον, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸ λίαν ὤμῶν τοῦ ἄρχοντος διασχεραίνον, καὶ δι' ἅμφω ταῦτα τὴν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τῶν ἁγίων οὐχ ὅσον ὑπομονὴν ἀλλὰ καὶ ἠδονὴν ἐκπληττόμενον, καὶ οὕτω πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν ἤδη χειραγωγούμενοι πίστιν, αἶρουν μὲν ἅπαντες βοὴν συμμιγῆ, μιᾷ δὲ ἀνακράζουσι γνάμη τε καὶ φωνῇ, Μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν· μέγας εἶ, Χριστέ βασιλεῦ, πάντες εἰς σε πιστεύομεν. Ταῦτα πάντες τε ἀνέκραζον, καὶ ἅμα τὸν μὲν ἐκείσε βωμὸν κατέστρεφον, τὸν δὲ ἄρχοντα λίθοις ἐβαλλον· ὁ δὲ κατὰφοβος καὶ περιδῆς περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς γεγονώς, καὶ ὡσπερ ὅσον οὐπω κινδυνεύων ἀπολωλέναι, φυγῇ μόνῃ πιστεύει τὴν σωτηρίαν, ἐπ' αἰσχρῆν λύσας τὸ θίατρον.

Β Θ'. Ταῦτα δὲ ἄλλον μὲν θηριώδη τινὰ καὶ ἀτίβασσον, πλὴν ἰσισμόν τὴν ὀργὴν, ἐπέσχον ἂν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις φρονῆσαι, καὶ τῷ Χριστῷ προσελθεῖν παρεσκεύασεν· ἄλλ' οὐχὶ καὶ τὸν μιᾶρον ἐκείνον· ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπέσχευ αὐτὸς ἀπόνασθαι τι τοῦ φόβου καὶ τῆς παραδόξου ταύτης τοῦ πλήθους συμπνοίας, ὅσον ἔγνω καὶ φιλονεικότερος καταστῆναι, καὶ σπουδάζειν, ἅτε καὶ τῆς ὀργῆς αὐτὸν εἰς τοῦτο παρεξυνοούσης, τὴν ἤτταν ἀναμαχέσασθαι. Ἐωθεν οὖν τοῦ βήματος προκαθίσας, καὶ ὑπ' ὄψιν αὐτῷ παραστήσας τὸν μάρτυρα, τὴν τε εὐσέβειαν ὠνεῖδιζε τὴν ἐκείνου, καὶ τὸ ἐσταυρωθῆναι τὸν Δεσπότην ἡμῶν ἐχλεύαζεν. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα μὴ φέρων ὁ μάρτυς πεκροτέραις ὑβρεσι διετέλει τὸν δικαστὴν ἀμειβόμενος δίκην, ὑπέιχε πάλιν ῥημάτων ἀληθῶν καὶ δικαίων. Καὶ λέβης εὐθίως, πίσεως τε ἀναπλησθεὶς καὶ λάβρος ὑποκακίς, τὸν ἀθλητὴν ὑπεδέχετο. Ἀλλὰ καὶ τούτου δὲ γενομένου, Θεὸς ἄνωθεν οὐκ ἡμῖν τὰ συνήθη θαυματουργῶν. Ἄγγελος γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς, τὸ μὲν ἐκείνου σῶμα, ὡσπερ καὶ τὰ τῶν τριῶν παιδῶν, ἐφύλαττεν ἀπαθὲς· κύκλω δὲ ἡ φλόξ ἑξαπίνης περιχυθεῖσα, καὶ τινὰς τῶν παριστάτων ἀπίστων διαλαβοῦσα, τὰ αὐτὰ τοῖς ἐν Βαβυλῶνι πάλαι διεθήκε.

Γ'. Τότε ὁ δυσσεβὴς τὴν μὲν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν φοβηθεὶς, μηδὲν δὲ μηδὲ οὕτω τῆς ἀσεβείας ἄνεως, ἀλλ' ὡσπερ ἐπαισχυνόμενος τὸ καὶ αὐτὸς ἐκείνος μεταβάλλεσθαι, ἢ τὸν Ἄγιον ἐν ζώσιν ὄραν ἔτι τὴν τῶν ἐκείνου θεῶν ἀσθένειαν διελέγχοντα, θάνατον

αὐτοῦ κατακρίνει, οὕτως εἰπὼν Ἐπιφάνιον, βασιλέων μὲν ἀπειθήσαντα νόμοις, ἡμετέροις δὲ λόγοις οὐδαμῶς εἴξαντα, καὶ μηδὲ θύσαι τοῖς εὐμενέσι θεοῖς θελήσαντα, ἀλλὰ τῷ ἐσταυρωμένῳ μᾶλλον ὡς Θεῷ προσανέχοντα, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἐκτεμηθῆναι κελεύω. Καὶ οὕτως αὐτὸν οἱ δορυφόροι παραλαβόντες, τοῦ δικαστικοῦ ἐξάγουσι βήματος. Ὁ δὲ καλλίνικος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἔχαιρε μὲν οἶον οὐκ ἐπὶ τελευτῆν, ἀλλ' ἐπὶ ζωὴν μᾶλλον, ὡς περ ἄρα καὶ ἔν, πορευόμενος. Βραχὺ δὲ αὐτῷ ἐνδοῦναι τοὺς ἀπάγοντας αἰτησάμενος, στάς πρὸς ἀνατολὰς ἤρχετο Ἐπιφάνιον, λέγων, καὶ Θεέ, ταχὺ προκαταλαβέτωσάν με οἱ οὐκ ἐπιφάνιοί σου, καὶ παράσταθι μοι καὶ νῦν βοηθός, ἵνα μηδὲν μοι ὁ πονηρὸς ἐμποδῶν γένηται, διὰ τὰς ἐν ἀφροσύνῃ προγεγενημένας μοι ἀμαρτίας Ἐπιφάνιον, ἀλλὰ πρόσδεξαι μοι τὴν ψυχὴν ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοῖς ὑπὲρ σου τὸ αἷμα ἐκχάσει, καὶ μέχρι τέλους τὴν πίστιν διατηρήσασαι, καμὲ συναρίθμησον Ἐπιφάνιον, καὶ τὸ τῷ αἵματί σου περιποιηθῆναι ποιμνιον, τὸν σὸν λαόν, μου Χριστέ, τὸν περιούσιον, δυσσεβείας πάσης καὶ πλάνης ἑλληνικῆς, ὅτι εὐλογητὸς εἶ καὶ μένων εἰς τοὺς αἰῶνας. Ταῦτα ἤρχετο, καὶ τὴν εὐχὴν τὸ ξίφος εὐθὺς διεδέχετο, καὶ τὴν σπατὴν ἐτίμνετο κεφαλὴν. Θαυματουργεῖ δὲ τι κἀναυθὰ Θεός, καὶ αἷμα ὁμοῦ καὶ γάλα τῆς τομῆς ῥυθῆναι ποιεῖ, ὡς τὸ μὲν τῆς φύσεως εἶναι, τὸ δὲ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως. Καὶ οὕτως τὸ θαῦμα μέγα φανὴν εἰς ἐκπληξιν, μείζον ἂν εἰς ὠφέλειαν, ἀνδρας τῶν ἀπίστων πενήκοντα καὶ πεντακοσίους (b) τῷ Χριστῷ πείσαν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν εἰδωλικὴν πλάνην μυσσηθέντας ἀπολιπεῖν.

IA'. Τοιοῦτο Ἐπιφάνιῳ τῆς ζωῆς τὸ πέρας ἔσται ἔσται τὸ εἰπὴ καὶ ἄλλως ἐπιφάνιον καὶ προῤῥήθη ὑπ' αὐτοῦ τέλος εἴληφεν. Οἱ δὲ, πρὸς ζήτησιν ἐκείνων τῶν λειψάνων συναπεμφοθέντες, ταῦτα μὲν ἀγνοοῦντες, περιερχόμενοι δὲ ἀπὸ πάσαν τὴν πόλιν, ἐπεὶ ζητοῦντες αὐτὸν οὐχ εὕρισαν, οἴουσι ταῖς οὐ καλαῖς αὐτὸν συνήθως χαρίζεσθαι ἡδοναῖς, Ἐπιφάνιον ἐκεῖνος ἄρτι, πρὸς αὐτοὺς εἶπεν, ἢ πάντως γυναίξιν σύνεστιν, ἢ καὶ προσεδρεύει ποτοῖς ὡς τὰ πολλά. Ταῦτα ἐν νῷ στρέφοντες, ὡς περ εἶπα αὐτοὶ διεσάφησαν, συνκωτώσι τιμὴ τῶν πολιτῶν τοῦ τότε κομνηναρίου τυγχάνοντι ἀδελφῶ, καὶ τοῦδε διαπυθάνονται, εἰ τίνα ἴδοι (ξένον Ῥωμαῖον). (c) Ἐπὶ μὲν τίνα, ἔρασκε, τὴν χορὸν ἐν τῷ σταδίῳ τὸν μαρτυρικὸν ἀγῶνα διαγωνίσασθαι, καὶ ξίφει τελευτηθῆναι Ἐπιφάνιον, καὶ μηδὲν δὲ μηδέπω ἀκριβῶς εἰδέναι, εἰ καὶ οὕτως αὐτὸς ὁ ζητούμενος. Ἄλλ' εἰπατέ μοι, φησὶν, ὁποῖός τις ἐστὶ καὶ τὴν ὄψιν, καὶ τίνα δὲ τὰ παρὰ τὴν μορφήν. Ὁ δὲ ἐκεῖνος λόγῳ τὸν ἄνδρα ἐξωγράφουν, ὅτι τὸ μὲν σῶμα αὐτῷ βραχὺ, ξανθὴ δὲ ἡ θριξὶ καὶ τᾶλλα ὅσα χαρακτηρισίαι Ἐπιφάνιον ἰκανῶ. Οὗτος ἐκεῖνος, ἔφη, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, οὗτος ἄρα, καὶ ἄλλοι οὐδεῖς. Οἱ δὲ τὴν μὲν ἀρχὴν διεπίστουν, καὶ ἠτατῆσθαι τὸν ἄνδρα φωνοῦν. Σὺ δὲ Ἐπιφάνιον ἀγνοεῖς, λέγοντες,

(b) Hunc numerum unde acceperit Metaphrastes nescio, Latina solum indefinite dicunt quod multi.

A condemnat, sic dicens : Bonifacio, qui non paruit quidem legibus imperatorum, verbis autem nostris nequaquam cessit, et diis propitiis noluit sacrificare, sed crucifixum potius colere tanquam Deum, jubeo caput ense amputari. Et ita eum assumentes satellites, e judiciali educunt tribunali. Victoria autem insignis Christi martyr, gaudebat quidem tanquam non ad mortem, sed ad vitam potius, sicut etiam revera ita habebat, proficisceretur, cum petiisset ab iis qui ipsum abducebant, ut ei parum temporis concederent, stans ad orientem precatus est : Domine mi, dicens, Domine Deus, cito me praeveniant miserationes tuae, et nunc adsis mihi adjutor, ne mihi malignus aliquid afferat impedimenti propter ea, quae in insipientia mihi praecesserunt peccata : sed suscipe animam meam in pace, et inter eos, qui pro te sanguinem effuderunt, et fidem usque ad finem conservarunt, me quoque adnumera. Libera autem tuo quoque pretioso sanguine acquisitum gregem, tuum populum, mi Christe, peculiarem, ab omni impietate et errore gentilium : quoniam es benedictus et manens in saecula. Haec est precatus, et preces statim ensis est consecutus, et amputatum fuit caput venerandum. Facit autem hic quoque Deus aliquod miraculum, et sanguinem cum lacte facit fluere ex vulnere : adeo ut ille quidem esset naturae, hoc vero pie fidei : et sic miraculum, quod magnum visum erat ad stuporem, majus fuit ad utilitatem : quod quingentis et quinquaginta viris infidelibus persuasit, ut Christum sequerentur, et errorem simulacrorum abominantes relinquerent.

XI. Hic fuit exitus vitae Bonifacii. Ita quod illi temere venerat in mentem, accepit eum finem, quem ipse praedixerat. Qui autem cum eo missi fuerant ad quaerendas reliquias, haec quidem ignorantes, totam vero civitatem obeuntes, quoniam quaerentes ipsum non inveniebant, putantes eum non pulchris, ut solebat, operam dare voluptatibus : Certe ille (dicebant apud se) modo vel omnino coit mulieribus, aut in iis locis desidet, ut id magna ex parte facit. Haec animo versantes, ut ipsi postremo explicarunt, occurrunt cuidam civi, qui erat frater Commentariensis, et eum interrogant, an vidisset aliquem hospitem illum accedentem. Ille autem dicebat, heri quemdam hospitem in stadio martyricum decertasse certamen, et ense fuisse consummatum : se vero non certo scire, an is sit, qui ab eis quaereretur. Sed dicite mihi, inquit, qualisnam est aspectu, et quae sunt ejus formae insignia ? Cum autem illi hominem verbis describerent, nempe quod breve quidem esset ei corpus, flavi vero capilli, et alia quae satis erant ad exprimendam formam Bonifacii : Hic est ille, inquit, quem vos quaeritis. Illi autem in initio quidem non credebant, et eum putabant

(c) Deerat haec egrapho nostro, ex Latina versione suppleta.

esse deceptum, dicentes : Non nosti Bonifacium, qualisnam sit ei vita, et quam propensa ac proclivis ad voluptates, et quam ex diametro vitæ reputet martyricæ. Cum vero ille diceret, nihil obstare, quominus ipsi accederent ad stadium, et corpus ipsum aspicerent, illi cedentes, accedunt quidem, viro illo eos ducente. Qui cum etiam eis corpus ostendisset, illi coniectis in corpus oculis, quod jacebat sine capite, vel ex hoc solo agnoscunt Bonifacium. Deinde etiam cum invenissent caput seorsum jacens, et ejus corpori conjunxissent, illum ipsum esse credentes, obstupuerunt : et timore contractus fuit eorum animus. Timebant enim, ne eis aliquid succenseret, quod ejus mentem accusassent, eum judicantes ex eo solo, quod præcesserat, et nescientes, quali vitæ principio qualem et quam jucundum finem imposuisset. Sed mox metum ademit martyr, se placide et benigne in eos gerens. Nam postquam caput fuit conjunctum corpori (tu es omnium Dominus, o Christe Rex, qui glorificas eos, qui te glorificant), sensim quidem aperit oculos : eos autem intuetur amice et placide, loquentis speciem præ se ferens, et ostendens se eis bene velle, et probrorum, quæ in eum ingesserant, minime meminisse. Illi vero acerbe flentes, et calidas lacrymas effundentes : Ne memineris, dicebant, serve Jesu, nostrarum iniquitatum, neque probrorum, quibus te divinum et sacrosanctum caput stulte sumus insectati. Cum sic sibi sanctum placassent, et ejus reliquias, corpus, inquam, et caput quingentis aureis emissent, et odoriferis aromatibus et unguentis unxissent, et candidis lineis involvissent, et in honorifica capsula imposuissent, Romam reversi sunt, sua nihil interesse arbitantes accipere alterius martyris reliquias, cum illum haberent qui jam erat sibi notus, et qui eos germane et sincere amplectitur, et dat eis fidele testimonium supernæ defensionis.

XII. Interim autem, dum isti domum proficiscebantur, advenit ad Aglaidem visio, nempe angelus e cælo, dicens : Suscipe eum, qui aliquando quidem fuit tuus famulus, nunc autem est frater noster et comminister : suscipe eum qui prius quidem erat famulus, nunc autem est tuus dominus, et eum pie honora : ut qui sit tuæ quidem servator animæ, custos autem vitæ. Illa autem surgens tremebunda, et ex ecclesiastico choro aliquos insignes assumens, et cum magno honore procedens obviam corpori martyris, id quidem suscipit, et valde honorifice deponit et magnifice, stadiis quinquaginta procul a Roma : sacram vero ei ædem instruit, materia insignem et pulchritudine, et talem, qualem omnino oportebat suscipere corpus talis animæ : ut non spiritalis solus haberet æternum tabernaculum, sed illius quoque corpus frueretur domo conveniente : in qua in hodiernum usque diem fiunt multa admirabilia, et

A και οἷος ὁ βίος αὐτῶ, πρὸς ἡδονὰς μᾶλλον καὶ ἀνάσεις ἔχων, καὶ ἐκ διαμέτρου τῷ μαρτυρικῷ βίῳ ἀπειναντίας κείμενος. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος μὴδὲν εἶναι τὸ ἐμποδῶν ἔλεγεν ἐπὶ τὸ στάδιον παρελθεῖν, καὶ τῷ σώματι αὐτῷ προστυχεῖν, εἴξαντες ἐκεῖνοι παρέρχονται μὲν εἰς τὸν τόπον, τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῖς ἡγουμένου· εἶτα καὶ τὸν νεκρὸν ὑποδείξαντος, τὰς ὄψεις ἐκεῖνοι τῷ σώματι προσβαλόντες τῆς κεφαλῆς ἀνευ κειμένου, ὅσον ἦν ἀπὸ τούτου τὸν Βονιφάτιον ἀνεγίνωσκον· εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν εὐρόντες χωρὶς τοῦ κειμένου, καὶ τῷ αὐτῆς συνάφαντες σώματι, αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι πιστεύσαντες θάμβει συνείχοντο, καὶ δέει τὴν ψυχὴν συνεστέλλοντο· καὶ γὰρ εἰδοίκεσαν, μὴ τι καὶ μνησίη αὐτοῖς, ὧν εἰς διάνοιαν αὐτοῦ κατηγοροῦν, ἀπὸ μόνου τοῦ προλαβόντος αὐτὸν κρίνοντες, καὶ μὴ εἰδότες οἷω προοιμίᾳ βίου οἷον τέλος ἐπέθηκε χαριστάτων. Ἄλλ' ὅσον οὐπω καὶ τὸν φόβον ὁ μάρτυς ἐξείλε, λίαν προσηνῶς αὐτοῖς καὶ φιλανθρώπως προσενεχθεὶς· ὡς γὰρ ἡ κεφαλὴ συνήθη τῷ σώματι (σὺ εἶ πάντων Κύριος, Χριστὲ βασιλεῦ, ὁ δοξάζων τοὺς σε δοξάζοντας!) διανοίγει μὲν ἡρέμα τοὺς ὀφθαλμούς, ἀτενίζει δὲ πρὸς αὐτοὺς φιλικὸν τι καὶ ἡμερον, ὡσπερὶ φθηγόμενη τῷ σχήματι, καὶ δηλοῦσα, ὅτι καὶ λίαν εὐμενῶς τὰ πρὸς αὐτοὺς ἔχει, καὶ οὐδὲν ὧν ἄρα καὶ ἐξύθρισαν εἰς καρδίαν μνησικακεῖ. Οἱ δὲ πάνυ πικρὸν ἀνακλαύσαντες, καὶ δάκρυα θερμὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποστάξαντες, Μὴ μνησθεὶς ἡμῶν, ἔφησαν, δούλε Κυρίου, ἀνομιῶν, μὴδ' ὧν γε ἡμεῖς εἰς σε τὴν θείαν ὄντως καὶ ἱερὰν κεφαλὴν ἀφρόνως πεπαρωνήκαμεν. Οὕτως ἴλω τοῦ Ἁγίου τυχόντες, καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ, τὸ σῶμά τε φημι καὶ τὴν κεφαλὴν, χρυσίων ὄλων πεντακοσίοις ἐξωνησάμενοι, μύροις ἐσωδιάσαντες, καὶ λευκαῖς ὀθόνησι περιβαλόντες, καὶ φιλοτίμῳ θήκῃ ἐνθέμενοι τὴν ἐν Ῥώμῃ ὀπισθεν ἀνεχωροῦν, μὴδὲν αὐτοῖς ὄλω προσήκον νομίσαντες, ἄλλου μάρτυρος ἀναλαβεῖν λείψανον, ἐκεῖνου δὲ ἔχοντες ἡδὴ τοῦ πάνυ γνωρίμου, καὶ ὅς γνησίως αὐτοὺς ἀσπάζεται. Καὶ πιστὰ δίδωσκον ἐντεῦθεν μαρτυρία τῆς ἀνωθεν προστασίας.

IB'. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι τὴν οἶκαδὲ ἐπορεύοντο, καὶ ὄψις θεία τῇ Ἀγλαίδι ἐπιφοιτᾷ, ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ λέγων, Δέξαι τὸν ποτε μὲν δούλον ὑπάρχοντα σὸν, νῦν δὲ ἡμέτερον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν. Δέξαι τὸν πρὶν μὲν οἰκέτην, νυνὶ δὲ σου Δεσπότην· καὶ τίμησον εὐλαδῶς, οἷα δὲ τῆς σῆς μὲν ψυχῆς σωτήρα, φύλακα δὲ τῆς ζωῆς. Ἡ δὲ διαναστάσα σύντρομος, καὶ τινὰς τῶν ἐπιφανῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κλήρου παραλαβοῦσα, καὶ σὺν πολλῇ τιμῇ τῷ μαρτυρικῷ αὐτοῦ σώματι ὑπαντήσασα, δέχεται μὲν τοῦτο καὶ κατατίθεισιν ἅγαν σεμνῶς τε καὶ φιλοτίμως, σταδίοις πεντήκοντα τῆς Ῥώμης ἀπέχον· οἶκον δὲ αὐτῷ διανίστησιν ἱερὸν, τῇ τε ὕλῃ καὶ τῷ κάλλει λαμπρὸν, καὶ τοιοῦτον οἷον εἶδει πάντως ψυχῆς τοιαύτης σῶμα λαχεῖν, ἵνα μὴ τὸ πνεῦμα μόνον σκηπὴν ἔχη τὴν οὐρανίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα δὲ τὸ ἐκεῖνον οἰκίας ἀπολαύῃ τῆς προσηκούσης· ἐν ἧ καὶ εἰς ἔτι πολλὰ τῶν παραδόξων ἐπιτελεῖται, καὶ δαίμονες μὲν ἀθρόως φυγαδεύονται, νόσοι δὲ ἀοράτοις νεύμασι ἀπελαύ-

νοται, εἰσι δὲ οἱ καὶ τὰς ψυχὰς ὑγιῶς ἔχοντες τῇ A
πίστει βελτίους γίνονται.

II'. Καὶ ἡ μακαρία δὲ Ἀγλαΐς ἀνωθεν αὐτῆς τὴν
ψυχὴν ὑποτυπώντας τοῦ μάρτυρος, πάντα τὰ προσ-
όντα ἀποδομένη καὶ διελούσα πτωχοῖς, οὕτω τοῦ λοι-
ποῦ διεβίου καλῶς τε καὶ φιλαρέτως, οὐ σώφρονα
μύρον καὶ παρθενικὸν βίον ἀσπασαμένη, ἀλλὰ καὶ
τραχυτάτην ἀσκησιν ἐλομένη κατὰ τῆς προλαβούσης
φαιλότητος, ὡς καὶ χάριτος θαυμάτων ἀξιοθῆναι,
καὶ δαίμονας οὓς ὑποσκελίζοντας εἶχε πρότερον ἐξ
ἀνθρώπων ἐλάυνει. Ὁ δὲ ἀσκητικὸς αὐτῆ βίος
πεντεκαίδεκα ἔτη οὕτω τὸν καλὸν ὑπνώσασα ὑπνο
τῷ μάρτυρι προσετέθη. Τοιοῦτον Ἀγλαΐδι καὶ Βονι-
φατίῳ πέρας ἀπήνησεν, οὕτω δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν B
καλὴν ἀλλοίωσιν ἠλλοιώθησαν, πάθει μὲν σαρκι-
κοῖς ἀνθρωπίνως δουλεύσαντες, πάθει δὲ ὑπὲρ ἀνθρω-
πον διὰ Χριστὸν ὑπερμείναντες, καὶ κατὰ παθῶν
ἀτίμων νεανικῶς ἀνδραγαθίζοντες, εἰς δόξαν Πατρὸς,
Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ προσ-
κύνησις, νῦν καὶ αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
Ἀμήν.

dæmones quidem repente fugantur, morbi vero
expelluntur natibus, qui non cadunt sub aspectum.
Sunt autem nonnulli, qui cum non sint sani ani-
mis, fide fiunt meliores.

XIII. Porro autem beata Aglais, martyre ejus
informante animam, cum omnes suas facultates
distribuisset, et divisisset pauperibus, de cætero
honeste vixit et e virtute, non solum temperantem
et castam vitam amplectens, sed etiam asperimam
eligens exercitationem adversus præcedentem
nequitiam, ut etiam digna haberetur dono mira-
culorum, et dæmones quos prius habebat ipsam
supplantantes, expelleret ex hominibus. Monastica
autem ejus vita duravit quindecim annis, et cum
pulchrum sic somnum obdormisset, adjuncta est
martyri. Talis fuit Aglaidis finis et Bonifacii. Sic
fuit quidem pulchra eorum mutatio, ut qui carnis
quidem affectionibus humanitus servierint, hu-
manam vero superarint naturam patiando pro
Christo, et adversus vitia se viriliter et fortiter
gerentes, ad gloriam Patris, et Filii, et sancti
Spiritus, quem decet honor et gloriatio nunc et
semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΘΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΒΙΚΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΣ.

MARTYRIUM

SS. VICTORIS ET CORONÆ.

(Latine apud Surium ad diem 14 Maii ; Græce ex cod. Reg. Paris. 1519, sæc. XII. Edit. PATR.).

A'. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐν αἷς ἐδιώκοντο οἱ C
Χριστιανοὶ, ὑπὸ τοῦ τότε βασιλέως τῶν Ῥωμαίων
Ἀντωνίνου, ἐθνικοῦ τυγχάνοντος, καὶ Σεβαστιανοῦ
τοῦτο τε δουκὸς, ἦν τις ἀνὴρ ἀπὸ Ἰταλίας στρατιώ-
της Χριστιανός, εὐλαβὴς πάνυ καὶ φοβούμενος τὸν
Θεόν, ὀνόματι Βίκτωρ. Τούτῳ ὁ δοῦξ εἶπεν· Γράμ-
ματά μοι ἠνέχθησαν τοῦ βασιλέως κελεύοντα ὑμᾶς
τεὺς Χριστιανούς θύειν τοῖς θεοῖς ἀνυπερθέτως, τοὺς
δὲ ἀπειθοῦντας τιμωρίας δεῖναις ὑποβάλλεσθαι·
ἐπίθυσον οὖν καὶ σὺ, Βίκτωρ. Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ
ἅγιος Βίκτωρ· Ἐγὼ στρατιώτης εἰμὶ τοῦ μεγάλου
βασιλέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ καὶ
οὐχ ὑπάκουός θνητῷ βασιλεῖ· ἡ γὰρ τούτου βασιλεία
πρόσκαιρός ἐστι καὶ παρερχομένη· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ
καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλεία ἀθάνατός ἐστι
καὶ αἰώνια· καὶ ὁ μένων ἐν αὐτῇ κληρονομεῖ ζωὴν D
αἰώνιον. Ὁ δοῦξ λέγει· Τοῦ βασιλέως ἡμῶν τυγχά-
νεις στρατιώτης· κείσθητι οὖν καὶ ὑπάκουσον τοῦ

I. Quo tempore Antoninus, gentium supersti-
tionem sequens, Romanum tenebat imperium.
Sebastiano duce, persecutio adversus Christianos
homines commota est. Erat autem miles quidam
genere Italus et Christianus, qui Deum valde re-
verebatur ac metuebat, huicque nomen erat Vi-
ctor. Eum virum dux ille, quem supra diximus,
sic affatus est : Venerunt ad nos litteræ ab impe-
ratore, quæ jubent vos Christianos diis sacrificare :
illos vero, qui edicto non obediunt, suppliciiis gra-
vissimis subijci oportere. Sacrificata igitur, Victor :
ne animæ periculum subeas. Tum sanctus Victor.
Ego, inquit, miles sum magni Regis Jesu Christi,
immortalis, inquam, illius imperatoris, neque
mortali regi obediam. Hujus enim imperium tem-
pore circumscribitur, et caducum est : Dei autem
mei et Salvatoris Jesu Christi regnum est im-
mortale atque æternum : cujus qui particeps effi-

citur, æternæ vitæ sortem percipiet. Tunc ait dux : Cum imperatoris nostri miles sis, obtempera imperatoris edicto, et diis sacrificia. Ad hæc respondit sanctus Victor : Si ego quo tempore sub imperatore militabam, tunc etiam Domino et Deo meo occulte serviebam, quomodo nunc committere possum, ut illo derelicto, idolis vestris sacrificem? Itaque fac quidquid libet. En corpus Deus habet, qui salutem et ruinam afferre potest.

II. Tum dux ille : Video te multa sapientia ornatum, eaque in respondendo valde utentem. Mea, inquit Victor, sapientia non est ex me, sed Deus meus illam mihi contulit. Ad hæc præses : Libera teipsum a multis cruciatibus, et diis sacrificia. Quinimo libenter, inquit Victor, cruciatum quemvis patiar, ne sacrificia talia offeram : sed et illud affirmo, vehementer me gaudere, quod dignus factus sim, qui pro Christi nomine tormenta patiar, et cœlesti illo Rege frui sperem. Ad hæc dux ille : Nunquid Christianorum sacerdos es tu, qui tam prudenter nobis respondes? Hoc, inquit Victor, munere indignus sum ego, sed Christi mei gratia me talem effecit : hæc enim his, qui recto corde sunt, et Christi mandata observant, sapientiam et omnia bonarum rerum copiam ex suis illis immensis divitiis largitur. Quemadmodum enim agricola ipse cum terram colit, paratam eam reddit ad fructus ferendos : ita et Dei sapientia ac gratia eos a quibus observatur, fortes, sapientes, ac tales reddit, qui Deo ipsi fructum ferre possint : ne que permittit, ut ab hostibus superari queant.

III. Tum dux ait : Num tu mori decrevistis? Respondit Victor : Hujusmodi mors his vitam conciliat, qui brevia hæc tormenta fortiter ad extremum usque perferunt. Ad hæc dux ille : Sententiamne istam firmam habes? Maxime, inquit Victor. Tum dux digitorum Victoris compages eosque confringi jussit, quoad e pelle ipsa exirent. Quo facto, Victor ait : Gratias ago Deo meo, quod gratiam suam propiorem mihi ostendit. Tunc quæsit ab eo dux, quare cibum non sumeret. Cui respondit Victor : Habeo ipse spirituale cibum, quo fit ut non esuriam in æternum. Tum ille jussit fornacem accendi, et Victorem in eam coniectum ad tertium usque diem servari. Factumque fuit ita. Tertio autem die cum ille opinaretur Victorem ab igne consumptum fuisse, jussit fornacem aperiri, et martyr cineres in flumen demergi. Patefacta igitur fornace, invenerunt Victorem ipsum vivum, et Deum laudantem, quod ignis ejus corpus non tetigerat. Mox jussit dux venena pestifera cum carnibus commista edenda illi proponi. Quæ cum a venefico quodam homine porrecta ei fuissent, sanctus martyr Victor ait : Mihi quidem non liceret carnes gustare, sed ut cognoscas veneficia tua nihili esse, en istas carnes comedam. Cumque illas e manibus venefici hominis accepisset, Christum precatus, ejusmodi

Α προστάγματος αὐτοῦ καὶ ἐπίθυσον. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Καὶ ὅτε αὐτῷ ἐστρατευόμην καὶ τὰ αὐτοῦ ἐφρόνουν, Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου ἐν τῷ κρυπῷ ἐλάτρευον, καὶ νῦν οὐ δύναμαι καταλείψαι αὐτὸν καὶ εἰδώλοις ἐπιθύσαι· ποιεῖ οὖν ὁ θέλει εἰς ἐμὲ· τοῦ μὲν γὰρ σώματός μου ἐξουσίαν ἔχεις, τῆς δὲ ψυχῆς ὁ Θεὸς μόνος, ὁ δυνάμενος σώσαι καὶ ἀπολέσαι.

meum in manu tua est : animæ vero potestatem

Β Ἄγει αὐτῷ ὁ δούξ· Ὁρῶ σε ἐν τῇ ἀπολογίᾳ σου πολλὴν σοφίαν περιεικόμενον· σχήψαι οὖν τὸ συμφέρον. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ λέγει· Ἡ ἐμὴ σοφία, ὡ δικαστὰ, οὐκ ἔστιν ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' ὁ Θεὸς μου ἐδωρήσατό μοι αὐτήν. Ὁ δούξ λέγει· Ῥύσαι σεαυτὸν ἀπὸ πολλῶν βασάνων, καὶ προσελθὼν θύσον τοῖς θεοῖς. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ μὴ θύσαι ἠδέως βασανίζομαι καὶ πλέον δισχυρίζομαι διαγωνιζόμενος, ὅτι κατηξιώθην ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ βασανισθῆναι καὶ εἰς τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα ἔλθειν τοῦ Βασιλείως τῶν οὐρανῶν. Ἄγει αὐτῷ ὁ δούξ· Μὴ ἱερεὺς εἶ τῶν Χριστιανῶν, ὅτι οὕτως συνειπὼς ἀποκρίνη; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ἐγὼ ταύτης τῆς μεγίστης χάριτος καὶ δωρεᾶς ἀναξίος εἰμι· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ μου χάρις ἤγαγέ με εἰς τοῦτο· αὐτὴ γὰρ ἔστιν ἡ παρέχουσα τοῖς εὐθείσι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ σοφίαν καὶ σύνεσιν μετέχειν παντὸς ἀγαθοῦ· ὡσπερ γὰρ γεωργὸς καλλιεργῶν αὐτοῦ τὴν γῆν ἐτοιμάζει αὐτήν εἰς καρποφορίαν, οὕτως καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτὴν ἐνδυναμοῖ, καὶ σοφίζει, καὶ ποιεῖ καρποφορεῖν τῷ Θεῷ, μὴ συγχωροῦσα τῷ ἐχθρῷ περιγενέσθαι αὐτῶν.

Γ. Σεβαστιανὸς ὁ δούξ εἶπεν· Ἐκριναις μᾶλλον τὸν θάνατον εἰσθαι ἢ τὴν ζωὴν; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Οὗτος ὁ θάνατος ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ τοῖς μέχρι τέλους ὑπομένουσι τὰς προσαίρους ταύτας βασάνους. Ἄγει αὐτῷ ὁ δούξ· Καὶ ὅλως ταύτης ἐπικράτησας τῆς γνώμης; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ναί. Τότε ὁ δούξ ἐκέλευσε συγκλασθῆναι τὰς ἀρμονίας τῶν δακτύλων αὐτοῦ, ἕως ἂν ἐκ τῆς δωρεᾶς ἐξέλθωσιν. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε, ὅτι ἤγγισεν ἡ χάρις αὐτοῦ εἰς ἐμὲ. Ἄγει αὐτῷ ὁ δούξ· Διὰ τί τὴν ἀνοιάν σου οὐ λαμβάνεις; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ὅτι βιαίως καὶ ἀδικῶς ἀπαιτεῖται, καὶ οὔτε λαμβάνειν οὔτε ἐσθίειν βούλομαι ἐξ αὐτῆς· ἔχω δὲ τὴν πνευματικὴν τροφήν καὶ οὐ μὴ πεινάσω εἰς τὸν αἰῶνα. Ταῦτα ἀκούσας ὁ δούξ, ἐκέλευσεν ἐκκαῆναι κάμινον καὶ ἐμβληθῆναι αὐτὸν ἐν αὐτῇ, ἄχρις ἡμερῶν τριῶν· καὶ ἐγένετο οὕτως. Μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ἡμέρας, νομίσας ὁ δούξ ἀνηλωθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πυρός, ἐκέλευσεν ἀνοιγῆναι τὴν κάμινον καὶ ῥιφῆναι τὰ ἄστα αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμὸν· καὶ ἀνοίξαντες αὐτήν, εὔρον αὐτὸν ζῶντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν, δι' ὅτι οὐδ' ὅλως ἔφατο αὐτοῦ τὸ πῦρ. Τότε ἐκέλευσεν ὁ δούξ φάρμακα ἀναιρετικὰ δοθῆναι αὐτῷ φαγεῖν μετὰ κρεῶν· καὶ ἐπιδοθέντων αὐτῷ τῶν φαρμάκων ὑπὸ τοῦ μάγου, ἔφη ὁ ἅγιος Βίκτωρ· Οὐκ ἐξόν μοι ἦν κρεῶν ἀψασθαι· ἵνα δὲ γνῶς, ὅτι οὐδὲν εἰσιν αἱ μαγικαὶ σου, καὶ καταπρονῶ

αὐτὰς, ἐσθίω ἀνυπερθέτως. Καὶ δεξιόμενος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ μάγου, προσευξάμενος τῷ Χριστῷ, ἤρξατο ἐσθίειν· καὶ φαγὼν οὐδὲν ἔπαθεν κακόν. Ὁ δὲ μάγος ἐπὶ τῇ οικίᾳ μαγείᾳ καταισχυνθεὶς, προσήγαγεν αὐτῷ πάλιν ἕτερα φάρμακα τῶν προτέρων δεινότερα καὶ λέγει αὐτῷ· Καὶ νῦν δεῖσαι καὶ φάγε· καὶ ἐὰν φαγὼν μηδὲν πάθῃς κακόν, καταλιμπάνω μου τὰς μαγείας, καὶ πιστεύω καὶ γὰρ τῷ Θεῷ ᾧ λατρεύεις. Λαθόντος δὲ τοῦ μακαρίου Βίκτορος, καὶ φαγόντος, καὶ μηδὲν παθόντος κακόν, ἀνεβόησε μετὰ φωνῆς ὁ μάγος καὶ εἶπεν· Ἐνίκησας, ψυχὴν ἀπολυμένην ἐξ ἄθου ἀναγαγὼν· ὡσπερ γὰρ ἀνδριάς χαλκούς παλαιωθείς καὶ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου σμηχθεὶς ἀνακαινούται, οὕτως καὶ ὁ ἀνθρώπος ὁ ἐν κακοῖς παλαιωθείς, ἐὰν ἐπιστρέψῃ, σώζει αὐτὸν ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ χάριτι. Τότε ὁ μάγος προσχρῆμα κατέκαυσε πυρπάσας τὰς μαγικὰς αὐτοῦ βιβλους καὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ ἀποταξάμενος, γέγονεν Χριστιανός.

Δ'. Τούτων δὲ πάντων οὕτως γενομένων, ἔφη ὁ δούξ τῷ μακαρίῳ Βίκτορι· ἐπίθυσον τοῖς μεγίστοις θεοῖς, καὶ γενεὴ λοιπὸν συνετὸς καὶ φρόνιμις. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Ἐγὼ πάντοτε συνετὸς εἰμὶ τὸν Θεὸν ἐπιγνώσκων. Ὁ δούξ εἶπεν· Τοῦτο οὐκ ἔστι συνέσις, ἀλλὰ μωρία, τὸ μὴ βούλεσθαι θύειν τοῖς θεοῖς. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχυνῇ. Ἐφη πρὸς αὐτὸν ὁ δούξ· Ποῦ γέγραπται ταῦτα; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἐδίδαξεν ἡμᾶς. Ὁ δούξ εἶπεν· Οὐκοῦν Θεὸς ἦν ὁ Παῦλος; Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Παῦλος Θεὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ Θεοῦ, ἀπόστολος καὶ σοφὸς ἀρχιτέκτων· ἐπὶ γὰρ τῷ θεμελίῳ τῷ θεῖντι ὠκοδόμησε καὶ ἐπλήρωσε τὴν οἰκὸν μὲν τῆς διδασχῆς αὐτοῦ· καὶ λαβὼν σοφίαν παρὰ Θεοῦ, ἐσχεν ἐν ἑαυτῷ τὸ πλήρωμα τῶν Γραφῶν καὶ ἐδειξεν ὁδὸν τοῖς σωθῆναι βουλομένοις. Ὁ δούξ εἶπεν· Παῦσαι λοιπὸν τῆς μωρίας σου ταύτης, καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, ἐπεὶ οὐκ ὠφελήσουσί σε τὰ ῥήματα ταῦτα. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Οὐκ εἰμὶ μωρὸς, ἀλλὰ πάνυ φρόνιμις τὸν Θεὸν μου μὴ ἀρνούμενος· μωροὶ δὲ εἰσι καὶ ἄφρονες οἱ ἀκούοντές σου καὶ δαίμοσι θύοντες· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ διάβολος ἀπ' ἀρχῆς ψεύστης ἐστίν καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἔγνω, ὡς καὶ ὑμεῖς οἱ διάκονοι αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ αἱ καρδίαι ὑμῶν πεπῆρωνται, τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας μὴ ἔχουσαι.

Ε'. Τότε θυμωθείς ὁ δούξ ἐκέλευσε τὰ νεῦρα ὅλου τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀποκοπῆναι, καὶ τούτου γενομένου, εἶπεν ὁ ἅγιος Βίκτωρ· Ταῦτα πάντα πάσχων ὑπὸ σοῦ, οὐδ' ὅλως ἠσθόμην ἀλγηθόνος, διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνδυναμούσάν με, ὡσπερ γὰρ κέντρον ἀπὸ ποδός ἐκφερόμενον συνεκφέρει ἑαυτῷ τὴν κακουχίαν καὶ πᾶσαν τὴν ἀλγηθόνα καὶ ἀνάπαυσιν παρέχει τῷ σώματι, οὕτως καὶ γὰρ, τῶν νεύρων μου ἀποσπασθέντων, πάνυ ἀνεπαυσάμην διὰ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν καὶ τὴν ἐνισχύουσάν με χάριν. Τότε πάλιν ὁ δούξ ἐπὶ πλείον ὀργισθεὶς, ἐκέλευσεν ἔλαιον σφοδρῶς πυρῶσθαι καὶ ἐπιχεθῆναι αὐτῷ κατὰ τῶν

A carnibus vesci cœpit, neque quidquam mali passus est. Veneficus autem ille pro suis veneficiis erubescens, alia quædam obtulit prioribus illis pejora : Hæc, inquit, accipe : quæ cum comederis, si nihil mali passus fueris, statim artem magicam derelinquam, et credam etiam ipse Deo quem tu colis. Cum igitur beatus Victor venena illa comedisset, neque quiddam mali passus fuisset, veneficus ille magna voce clamans : En, inquit, vicisti, et animam meam jamdiu perditam, ab inferis eduxisti. Sicut enim statua ærea, quæ jam inveterata est, a fabro aliquo expolita renovatur : ita et me miserum, in malis inveteratum, Deus ipse sua gratia renovans convertit, et ad salutem traduxit. Itaque veneficus ille omnes suos libros magicos igni combussit, et omnibus rebus renuntians, Christianus factus est.

IV. Cum hæc ita se haberent, dux ad beatum Victorem conversus : Sacrifica, inquit, diis maximis, et esto prudens. Victor respondit : Ego prudens semper sum, cum Deum cognoscam. Non est, inquit dux, prudentiæ, sed stultitiæ signum, nolle diis ipsis sacrificare. Ad hæc sanctus Victor : Stulta mundi elegit Deus, ut sapientes confundat ¹. Tunc ait dux : Et ubinam hoc scriptum legitur ? Cui respondit Victor : Paulus apostolus nos hæc docuit. Num, inquit ille, Deus erat Paulus ? Cui Victor : Minime Paulus Deus est, sed Dei apostolus, et sapiens architectus : ædificavit enim super fundamentum quod positum fuerat ², et doctrina sua orbem terrarum replevit : qui cum sapientiam sibi a Deo traditam accepisset, divinarum Litterarum plenam perfectamque notitiam in se habuit, et his, qui salvi esse cupiunt, viam ostendit. Tunc ait dux : Desine in posterum ab ista insania et diis sacrificare ; non enim tibi proderunt verba ista tua. Manime, inquit Victor, insanus ego sum, sed valde prudens, cum Deum meum non negem. Insani et dementes sunt, qui te audiunt, et dæmonibus victimas offerunt : Etenim pater vester diabolus mendax est, et in veritate non stetit : sicut et vos, qui estis illius ministri ³. Quin etiam corda vestra excæcata sunt, veritatis notitiam non habentia.

V. Tunc furore accensus dux ille, jussit totius corporis martyris nervos divelli. Quo facto, dixit sanctus Victor : Cum omnia hæc a te patior, nullum omnino sensus dolorem percipio propter Dei gratiam, quæ me corroborat. Quemadmodum enim aculeus a pede alicujus evulsus, secum una dolorem omnem aufert, et corpori deinde requiem præbet : ita et ego, nervis meis divulsis, maxime recreatus sum, divina gratia me corroborante. Tunc dux magis magisque iratus jussit oleum vehementer calefieri, et in occultas partes corporis infundi. Quo facto, beatus martyr ait : Tam

¹ I Cor. I, 27. ² I Cor. III, 11, 12. ³ Joan. VIII, 44.

suave mihi fervens hoc oleum visum est, quam gelida aqua, cum ei datur, qui propter nimium æstum siti laborat: cum eam enim biberit, valde recreatur. Tunc dux furore intolerabili correptus, jussit, in ligno martyrem suspendi, et igneas ejus corpori faces admoveri. Ille vero divina gratia magis corroboratus, earum lampadum faces non sentiebat. Mox ad illum dux: Sacrifica, inquit, diis, diu enim te pertuli. Respondit Victor: Minime faciam quod tu vis, sed quod vult Deus meus: quem precor, ut sacrificium purum atque castum meipsum illi offerre possim, in cujus potestate anima et corpus meum est.

VI. Tunc jussit venenum cum aceto mistum in ejus fauces injici. At beatus Victor ait: Acetum et venenum hoc mihi videtur mel et favus esse. Id autem facit Christus ipse. Cum autem dux liberam ejus orationem non ferret, illius oculos compungi jussit. Cui dixit Victor: Cum corporis mei visum excæcaveris, tunc interiori animæ sensu acutius videbo. Corporei enim oculi mundi hujus vanitatem aspiciunt: at cordis acies veram illam intuetur lucem. Cogis me, inquit dux, multa et magna tormenta tibi afferre: Et ego gratias ago Deo meo, qui facultatem et robur mihi præstat sustinendi tormenta tua. Ut igitur libet, me crucies, neque ulla in re mihi parcas: paratus enim sum omnes ærumnas, quascunque mihi attuleris, libenter perpeti, Deo ipso mihi vires suggerente.

Θεῶ μου τῶ ἐνισχύσαντί με ὑπομένειν τὰς βασάνους· ἔτοιμος γάρ εἰμι πάντα πόνου ὑπὸ σοῦ ἐπαγόμενόν μοι ὑπομένειν, τοῦ Θεοῦ μοι παρέχοντος δύναμιν καὶ ὑπομονήν.

VII. Tunc ait dux: Suspendite hominem istum capite in terram revolutum, quoad sanguis ex ejus naribus in terram defluat. Illo igitur suspenso milites discesserunt, eumque tres dies ita suspensus dereliquerunt. Cum vero tertius dies præterisset, illic reversi, cum vivum reperissent, quem mortuum fuisse crediderant, statim excæcati sunt. Sed beatus Victor misericordia commotus, Deum orans: In nomine, inquit, Domini mei Jesu Christi visum recipite. Itaque restituta militibus vendendi facultate, abierunt illi, et duci omnia, quæ facta fuerant, retulerunt. Tunc ille magis iratus est, et militibus præcepit, ut Victorem degluberent. Cui beatus martyr: Licet, inquit, corporis pellem abstuleris, mentem tamen ipsam et cogitationes meas non superabis. Tunc militis cujusdam uxor, Stephana nomine, cum illic præseus esset, annos sexdecim nata, voce magna clamavit: Beatus es, Victor, et beata sunt opera tua sancta. Sacrificium tuum Deo acceptum est, ut Abelis victima, quoniam teipsum obtulisti recto corde. Sic Deus te accepit, ut Enoch illum virum justum, qui translatus est, ne gustaret mortem, quoad certum tempus præterierit. Justus factus es, ut Noe, bonorum operum fructibus refertus. Per-

A κρυπτῶν μελῶν. Καὶ τούτου γενομένου εἶπεν ὁ μακάριος Βίκτωρ· Οὕτως μοι τὸ ἐκπυρωθῆναι τούτο ἐλαϊὸν ἐστίν, ὡς περ ὕδωρ δοθῆναι ἐλθόντι ἀπὸ καύσωνός τινε διψῶντι καὶ πίνοντι, καὶ ἀναψύξαντι. Ὁ δὲ δούξ θυμῶ ἀκατασχήτῳ συσχεθεὶς, ἐκέλευσεν πάλιν κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ξύλῳ καὶ λαμπάδας πυρὸς προσσεχθῆναι τῷ σώματι αὐτοῦ. Ὁ δὲ μακάριος Βίκτωρ ταῦτα πάσχων οὐδ' ὄλωσ ἠσθάνετο τῶν λαμπάδων, ἀλλ' ἐνεδυναμοῦτο πλέον ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν αὐτῷ ὁ δούξ· Ἐπίθυσον λοιπὸν· πολλὰ γὰρ σου ἠνεσχόμεν. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Οὐ τὸ σὸν θέλημα ποιῶ, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ εὐχομαι προσαγαγεῖν αὐτῷ θυσίαν καθαρὰν καὶ ἀγνήν ἐμαυτῷ, ὅτι αὐτὸς καὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἐξουσιάζει.

ς'. Καὶ ἐκέλευσεν πάλιν ὁ δούξ κονίαν μετὰ ὄξους εἰς τὰ βραχχεῖα αὐτοῦ ἐμβληθῆναι· καὶ τούτου γενομένου ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Τὸ ὄξος καὶ ἡ κονία ἐμοὶ ὡς περ μέλι καὶ κηρίον εἰσὶ διὰ τὸν Χριστόν. Τότε μὴ φέρον τὴν παρρησίαν αὐτοῦ ὁ δούξ, ἐκέλευσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐκκεντηθῆναι· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος Βίκτωρ· Ὅτ' ἂν τὴν τοῦ σώματος πηρώσῃς ὄρασιν, τότε διὰ τῆς ἔνδον ὀράσεως πλέον ὀρῶ τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς, ὡς εἶπεν Πέτρος ὁ ἅγιος ἀπόστολος, ὅτι α' Ἐὰν κατανοήσῃτε τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, οὐ χροσίαν ἔχετε τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ σώματος· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος βλέπουσι τὰ μάταια τοῦ κόσμου τούτου, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὀρᾶσιν. » Ὁ δούξ εἶπεν· Ἀναγκάζεις με πολλὰς καὶ μεγάλας σοὶ ἐπιθεῖναι κολάσεις. Ὁ ἅγιος Βίκτωρ εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ σου· ὡς οὐν θέλεις, κολάζει με καὶ μὴ μοι φείδου.

Z'. Τότε ὁ δούξ ἐκέλευσε κρεμασθῆναι αὐτὸν κατὰ κεφάλαια, ἕως ἂν ἐκ τῶν ῥινῶν αὐτοῦ αἷμα ῥέουσι ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐάσαντες αὐτὸν οἱ στρατιῶται κρεμάμενον, ἀπῆλθον ἀπ' αὐτοῦ ἕως ἡμερῶν τριῶν· μετὰ δὲ τὸ τέλος τῶν τριῶν ἡμερῶν παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν, νομίζοντες αὐτὸν ἤδη τεθνᾶναι· καὶ θεασάμενοι αὐτὸν παραχρῆμα ἐτυφλώθησαν. Σπλαγχνισθεὶς δὲ ἐπ' αὐτοῖς ὁ ἅγιος Βίκτωρ καὶ προσευξάμενος εἶπεν· Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲ ὄν ἐγὼ ἐνθάδε κρέμαμαι, ἀναβλέψατε· οἱ δὲ στρατιῶται ἀναβλέψαντες παραχρῆμα καὶ ἀπειθόντες ἀπήγγειλαν τῷ δουκὶ πάντα τὰ γεγενημένα. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ δούξ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐκδαρθῆναι καθ' ὅλου τοῦ σώματος μου δορᾶν ἀφελῆς, Βίκτωρ· εἰ καὶ τὴν τοῦ σώματος μου δορᾶν ἀφελῆς, ἀλλὰ κατὰ τοῦ λογισμοῦ ποιῆσαι τι οὐ δύνασαι. Τότε γυνὴ τις στρατιώτου τινὸς ἐκ τῆς αὐτοῦ παρεμβολῆς ὀνόματι Στεφάνης, ἐκείσε παρεστῶσα, οὔσα ὡς ἑτῶν ἑξκαίδεκα, ἀνεδόθη λέγουσα· Μακάριος εἶ, Βίκτωρ, καὶ παμμακάρια τὰ ἔργα σου τὰ ἅγια· προσσεχθεὶς σου ἡ θυσία ὡς ἡ θυσία τοῦ Ἀβελ, ὅτι προσήνεγκας ἑαυτὸν ἐν εὐθύτητι καρδίας· καὶ ὁ Θεὸς προσεδέξατο ὡς Ἐνώχ τὸν δίκαιον, ὃς μετετίθη, ἵνα μὴ γεύσῃται θανάτου τοῦ αἰῶνος τούτου, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ὀρισμῆνος χρόνος· ἰδικαιώθης ὡς περ Νῶε πληρωμένος καρ-

πάν ἀγαθῶν· τλειος εἶ και δίκαιος ὡσπερ ἐκεῖνος· ἐν ὄλῃ τῆ γενεᾷ αὐτοῦ· ἐπίστευσας ὡσπερ Ἀβραάμ· προσήνεγκας ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ὡς Ἰσαάκ· ὑπέμεινας πειρατμούς· ὡς Ἰακώβ, ἠνίκα ἐθιώκετο ὑπὸ Ἡσαῦ· ἰσοφίσθης ὡσπερ Ἰωσήφ, ᾧ ἐγνώσθη τὰ ἀποδησόμενα περὶ τοῦ λιμοῦ· και ἐγένου φρόνιμος και πιστός· ἔβλησας ὡς Ἰώβ, ὃς πολλούς πειρασμούς ὑπομείνας, ἐνίκησε τὸν ἔχθρον· ἐξήλωσας τὸν Ἡσαΐαν, ὃς μέσον ἐπίρσθη ὑπὸ Μανασσῆ. Οὐχ ἤψατό σου τὸ πῦρ, ὡς οὐδε τοῦ Ναβουχοδονόσορ τῶν τριῶν παιδῶν· ἤλπισας ἐπὶ Κύριον ὡς Δαυὶδ ὁ τοῦ Ἰεσσαί· ἀπέλαβες τὴν σοφίαν Σολομώντος, ἕως ἂν νικήσης τοῦ ἀντιπάλου τὰς μεθοδείας. Προσδεχθεῖ σου ἡ θυσία, ὡς ἡ τοῦ Σαμουὴλ· ἐγένου εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, ὡς Ἐλεάζαρος ἐν τῇ ἰσρατεῖα αὐτοῦ· προσδεχθεῖ σου τὸ τοῦ διαγμοῦ αἷμα, ὡς τοῦ Δαυὶδ διὰ τῶν ὄνειρων· εἶδον γὰρ δύο στεφάνους ἀπὸ οὐρανοῦ φερόμενους, ἓνα μείζονα και ἓνα ἐλάσσονα· και τὸν μὲν μείζονα σοὶ φερόμενον ὑπ' ἀγγέλων δώδεκα, τὸν δὲ ἐλάσσονά μοι κειτόμενον. Εἰ γὰρ και σκευὸς εἰμι ἀσθενής, ἀλλ' ὅλων κἀγὼ ἀγωνίζομαι και σπουδάζω τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν.

Η'. Ὁ δὲ δούξ ἀκούσας ταῦτα, ἰθυμώθη λίαν και ἐκέλευσεν προσαχθῆναι αὐτὴν αὐτῷ και λέγει αὐτῇ· Σὺ τίς εἶ; Ἡ δὲ εἶπεν· Χριστιανή. Ὁ δὲ δούξ εἶπεν· Πόσων ἐτῶν εἶ; Ἡ δὲ ἀγία εἶπεν· Δεκαπέντε ἐτῶν και μηνῶν ὀκτώ. Λέγει αὐτῇ ὁ δούξ· Πρὸ ἐξέυχθης ἑσθέρη; Ἡ ἀγία Στεφανὶς εἶπεν· Πότε ἐναυτοῦ ἐνός και μηνῶν τεσσαράρων. Ὁ δούξ εἶπεν· Και διὰ τί οὕτως ταχέως ἀφῆκας τὸν κόσμον; Ἡ ἀγία Στεφανὶς εἶπεν· Ἐπειδὴ ἓνα μετὰ παρρησίας ἀπαντήσω τῷ προσδοκωμένῳ Σωτῆρι μου Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἰπουρρανίῳ και ἀθανάτῳ Νυμφίῳ· ὁ γὰρ ἐπίγειος νυμφίος πρόσκαιρός ἐστι και θνητός, ὁ δὲ ἰπουράνιος, και αἱ Χριστοῦ δωρεαὶ ἀθάνατοι, και ἀκίνητοι, και ἀδιάλυτοι, και αἰώνιοι εἰσιν. Ὁ δούξ εἶπεν· Πausαμένη τῆς ἀνωφελούς ταύτης φλυαρίας, προσελθούσα θύσον τοῖς θεοῖς, μὴ ποικιλίαις τιμωρίαις και δειναῖς βασανίσας σε ἀπολέσω. Ἡ ἀγία εἶπεν· Ἐγὼ Στεφανὶς κελούμαι, ἢ στέφανος ἀπόκειται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, και διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιθύω, ἓνα κομίσωμαι αὐτὸν παρὰ τοῦ δικαίου και ἀληθινοῦ ἀθλοθέτου Χριστοῦ.

in caelis reposita est. Quamobrem sacrificia ista vestra non offeram, ut a vero illo certaminum praeside Christo coronam recipere possim.

Θ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ δούξ και σφόδρα θυμωθείς, ἐκέλευσε δύο δένδρα φοινίκων καμφθέντα ἀλλήλαις κελληθῆναι ταῖς κορυφαῖς κἀκείσε δεθῆναι τὴν μακροῖαν ἐκ τῶν δύο ποδῶν· και ἀπολυθῆναι αὐτὰ ἄθρόως ἀπ' ἀλλήλων. Τούτου δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους γυνομένου, διεσχίσθη μέσον ἡ ἀγία ἀθλοφόρος τοῦ Χριστοῦ Στεφανὶς, και ἐγένετο εἰς μέρη δύο ἐν τοῖς δεσφὶ φοινίξῃ, και οὕτως ἐτελειώθη ἐν εἰρήνῃ και τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς ἐπλήρωσεν πιστῶς, ἀπολαβοῦσα τὸν στέφανον τῆς νίκης παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸν δὲ ἅγιον Βίκτορα ἐκέλευσεν ὁ δούξ τραχηλοκοπηθῆναι. Ὁ δὲ καλλίνικος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἀκούσας τῆς ἀποφάσεως ταύτης εἶπεν· Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε, τῷ χαρισμένῳ μοι τὴν νίκην ταύτην και δωρεῖάν μέχρι τέλους. Μᾶλλον δὲ τελειοῦσθαι ὁ μακάριος Βίκτωρ λέγει τοῖς κραιστωναρίοις· Γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι

A fectus ac justus tu es, ut ille fuit in generatione sua. Credidisti, ut Abraham; obtulisti te Deo, ut Isaac; tentationes sustinuisti, ut Jacob; sapiens effectus es, ut Joseph, cui rerum futurarum praenotio concessa fuit. Certamina ipsa, ut Job ille, fortiter pertulisti, qui multas tentationes peressus, hostem diabolum expugnavit. Isaiam aemulatus es, qui a rege Manasse medius scissus est. Te ignis flamma non attigit, quemadmodum nec Nabuchodonosoris flammæ tres illos pueros attigerunt. Spem tuam in Deo ipso collocasti, ut David filius Jesse. Vidi duas coronas e caelo demissas, unam majorem, alteram minorem: et majorem quidem illam tibi allatam ab angelis duodecim, minorem vero ad me missam audivi. Nam etsi vas infirmum egosum, nihilominus tamen et ipsa parata sum certamen subire, ac caeleste regnum assequi studeo.

VIII. Hæc cum dux ille audivisset, valde iratus est, et jussit feminam illam ad se duci, quam sic afflatus est: Quænam es tu? Christiana, inquit illa, ego sum. Tum dux ab ea quæsit, quot annos nata esset. Cui Stephana, quindecim annos et menses octo se natam esse respondit. Quæsit præterea dux, quandiu vixisset cum viro, cui conjuncta fuerat. Cui respondit illa, se annum unum et menses quatuor cum eo vixisse. Et quare, inquit dux, tam cito mundum reliquisti? Ad hæc ita sancta Stephana: Reliqui brevem et fragilem mundi hujus decorem, et terrenas ac fallaces corporis voluptates, ut fidenti animo Salvatore meo Jesu Christo, quem exspectamus, occurrere valeam, ut illi videlicet divino et caelesti Sponso; terrestris enim sponsus ad tempus est et mortalis. Tum dux: Desistas, inquit, ab ista nugacitate inutili, et ad deos accedens, illis sacrifices, ne novis et gravioribus tormentis te cruciatam consumam. At illa dixit: Ego vocor Stephana, cui corona

IX. His auditis, dux ille furore nimio accensus, jussit Stephanam duabus palmarum arboribus incurvatis alligari, et repente arborea illas dimitti. Quo facto, bellatrix et martyr Stephana duabus illis palmis in duas partes discerpta est: itaque in pace martyrium perfecte in Christo complevit. D Sanctum vero Victorem jussit securi percuti. Qui cum ejusmodi sententiam de se latam audivisset, sic ait: Gratias ago Deo meo, qui tali et tanto dono me prosequitur. Cum igitur martyrium beatus Victor obiturus esset, hæc dixit quæstoribus: Post septem dies vestri oratores morientur, et vos ipsi post duodecim moriemini; dux vero post viginti quatuor ab adversariis captivus ducetur; nostri autem homines post tres annos venient ad tollendum corpus meum: habeo enim et loculos jam pridem mihi paratos. Vos igitur rogo, ne in

alienis oculis me ponatis, neque reliquias meas detineatis, quominus in proprium locum reportentur. His dictis, securi percussus est, statimque sanguis et lac ex ejus vulneribus effluxit, ita ut omnes mirarentur. Multi vero ex Græcorum numero, cum factum illud vidissent, et victoris martyris patientiam, et constantem atque immobilem fidem animadvertissent, consilium et sententiam priorem mutaverunt. Itaque Christiani facti, ex iis quæ vir ille sanctus prædixerat, magis confirmati sunt. Omnia enim, quæ a beato illo martyre prædicta fuerant, completa sunt, ita ut et alii complures ex ea re ad Christi fidem conversi fuerint. Martyrio autem functi sunt sanctus Victor et beata Stephana quarto decimo die mensis Novembris in urbe Damasco, imperante Antonino, et Sebastiano duce. Quare sit gloria Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἰταλίας, ἐπὶ βασιλείῳ Ἀντωνίνου καὶ Σεβαστιανοῦ δουκός, εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἀ μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ οἱ ῥήτορες τελευτήσωσι, καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ τελευτᾶτε μεθ' ἡμέρας δώδεκα, καὶ ὁ δοῦξ μεθ' ἡμέρας εἴκοσι τέσσαρας ἀρπαγῆσται ὑπὸ τῶν ἐναντίων· καὶ μετὰ τρία ἔτη ἐλεύσονται οἱ ἡμέτεροι ἐπὶ τὸ ἄραι τὸ σῶμά μου· ἔχω γὰρ καὶ τὴν σορὸν ἔκκαλαι ἐτοιμὴν· μὴ οὖν εἰς ἄλλοτριαν τεθῶ, παρακαλῶ, μηδὲ κωλύσῃτε ἀρθῆναι τὸ λείψανόν μου, ἵνα εἰς τὰ ἴδια ἀποκομισθῆ ἐν εἰρήνῃ. Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, καὶ εὐξαμένου, ἐκρούσθη τῷ ξίφει καὶ ἐξῆλθεν αἷμα καὶ γάλα, ὥστε πάντας θαυμάσαι τοὺς περιστώτας. Πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων θεωρήσαντες τὴν καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν τῆς ἀκλινοῦς αὐτοῦ πίστεως, μεταβαλλόμενοι τὸν τρόπον, γέγονασιν Χριστιανοί. Ἀκούσαντες δὲ καὶ περὶ ὧν προείρηκεν, πλέον ἐστηρίχθησαν· πάντα γὰρ ὅσα προείπεν, ἐγένοντο, ὡς ἐκ τούτου πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος καὶ καλλίνικος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Βίκτωρ σὺν τῇ μακαρίᾳ Στεφανίδει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐνδεκάτῃ, ἐν πόλει Δαμασκῶ τῆς μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐνδεκάτῃ, ἐν πόλει Δαμασκῶ τῆς

MENSIS JUNIUS.

DE S. SAMPSONE XENODOCHO

CONSTANTINOPOLI.

(Anno 530 vel 531, Junii die 27. — Acta 88. Bolland. ad hanc diem, Græce et Latine.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ 1. — *Auctor Vitæ S. Sampsonis Symeon Metaphrastes.*

Leo Allatius, in sua de Symeonum scriptis Diatriba, ubi de Symeone Metaphraste fusius agit, varias sanctorum Vitas, quæ sub ejusdem nomine passim veniunt, tum quod alios auctores præferant, tum quod a scribendi methodo et stylo aique ætate Metaphrastis multum aberrant, ei plane abjudicat; alias vero nonnullas tanquam genuinos illius fetus designat, ex quibusde cæteris fieri possit judicium; de Vita tamen Sampsonis Xenodochi nihil pronuntiavit, forte quod Græcum textum videre ei non licuit; difficile enim est de genuino auctoris fetu judicium ferre, nisi eum proprio idiomate loquentem audias. Nos Vitam eam Græce conscriptam, quam ex ms. bibliothecæ Medicæ regis Franciæ nacti sumus, infra dabimus. Ut autem appareat eam a Symeone Metaphraste esse compositam, quæ fuerit illius scribendi formula et modus, ex Psello ejusdem encomiaste, iisdemque

C temporibus vicino, paucis hic juvat apponere, ut est apud Leonem Allatium in Diatriba prælaudata.

2. « Τὰ γὰρ προοίμια τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπτόμενα εὐθὺς τοῦ ὑποκειμένου, καὶ βαρχὺ τι προῖων, τὸν τοῦ συγγραμματος ἀναφαίνει σκοπὸν· καὶ τὴν πᾶσαν ἐπ' ἐνοίαις τῶν λόγων ὑπόθεσιν κεφαλαιωσάμενος εὐθὺς κατὰ μέρη τέμνει, πρὸς τε τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς καιροὺς μεταρμόζεται. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα τοῦ λόγου τὸ αὐτὸ πᾶσι, καὶ ἡ ποιότης μία τῆς φράσεως, ἡ δὲ γε τοῦ ἤθους μεταβολὴ ποικίλη, καὶ ὡς ἂν εἴπῃ τις, τεχνικὴ. οὐ διὰ τὴν τέχνην τὰ πρᾶγματα μεταβάλλουσα, ἀλλὰ τῷ ἐκάστῳ τῶν παρακλιπτόντων πραγμάτων τε καὶ προσώπων οἰκίειν ὑφερμηνεύουσα· ὡς πρὸς ἀρχέτυπα δὲ τὰ ἀρχαιότερα τῶν πραγμάτων ἐνατενίζων, ἐκείνων τε οὐκ ἀπίσταται, ἵνα μὴ δοξῇ ἄλλο τι ποιῶν, καὶ παρὰ τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν ὅλην ἰδέαν μετατυπεῖ οὐκ ἐναλλάττων τὴν ὕλην, ἀλλὰ τὸ ἡμαρτημένον τῶν εἰδῶν διορθούμενος, οὐδὲ καινοτομῶν τὰς ἐνοίας, ἀλλὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα μετατιθεῖς, ἀνωμαλίαις τε περι-

πίτων διηγημάτων ὁ λόγος αὐτῶ, καὶ μεταλλαγῆς ὑποθέσεων οὐ συγχέεται, οὐδὲ παρατίθεται. » Quæ ita vertit Allatius :

3. « Principium ejus orationum statim attingit subjectum, et parum procedens, ostendit sui scripti scopum ; et in nonnullis orationibus, cum totum argumentum recapitulet in summam, id statim in partes dividit. Se autem accommodat personis et temporibus, et est quidem omnibus idem color orationis et una qualitas dictionis ; morum autem varia est mutatio, et, ut dixerit quispiam, artificiosa, non per artem res mutans, sed, quod unicuique rei et personæ incidenti conveniebat, interpretans. Tanquam autem ad archetypa exemplaria ac res antiquiores intuens, nec ab illis recedit, ne videatur aliquid aliud facere, et ad exemplar quoque totam transmutat dicendi formam, non diversam faciens materiam, sed quod in dicendi genere peccatum erat, corrigens ; neque sententias innovans, sed convertens figuram dictionis, et ei incidens oratio in diversitatem narrationum et varietatem argumentorum non confunditur neque perturbatur, » etc.

4. Hæc qui cum Proœmio auctoris contulerit, in eo Metaphrastem agnoscat : in ipso enim initio descriptionis suæ scopum intentumque significat ; deinde, quæ documenta ad Sampsonis historiam texendam habuerit, exponit ; quæ quamvis inerudite et barbære essent composita, secuturum tamen sese proficitur, quanquam ea meliori stylo metaphrasticè exornet. Deinde si totam hujus descriptionis formam, stylum, frequentemque adagiorum, hinc inde erudite intercurrentium, usum consideret, atque ea omnia cum genuinis illius ac germanis fetibus, de quibus constat apud Allatium in præfata Diatriba, ubique Metaphrastem invenies. Præterea certos nos reddit auctor Vitæ hujus in Proœmio, se multorum aliorum sanctorum, martyrum quidem labores et certamina, confessorum vero vitas et res gestas diligenter conscripsisse, idque Constantinopoli, ubi S. Sampsonis tumultus celestibus clarebat prodigiis ; inde et ea narrat miracula, quæ aut ipse oculis conspexit, vel ab oculatis testibus ipse audivit ; quæ cui istius temporis auctori ascribentur, nisi Metaphrasti ?

5. Hunc non ludimagistrum trivialem fuisse, ut quidam somniarunt, sed summa in republica dignitate excelluisse, utpote qui *Magistri et Logothetæ* nomine appelletur ; quod eorum munus est, qui rationes fiscales vel publicas cognoscunt et disceptant, sumptusque vel et redditus ita dirigunt, ut reipublicæ potius quam privatorum munus sustineant ; hujus, inquam, dignitatis fuisse Metaphrastem, evidenter demonstratum lector inveniet apud Bollandum nostrum in Præfatione gen. ad Vitas sanctorum, cap. 1, § 3, et fusius apud Allatium in Diatriba prædicta. Nostrum vero auctorem conspici posse fuisse in republica dignitatis, ex eo licet conjicere, quod in Vita num. 12 asserat se amicum

A fuisse, et perquam familiarem viro in summa dignitate constituto, Leoni scilicet, ὃν ὁ πατρικίων τε καὶ πραιποσίτων εἶχε χορὸς, καὶ ὃς μετῆλθε μὲν τὴν τοῦ Δρουγγαρίου τὴν τῶν πλωϊμῶν, μετῆλθε δὲ καὶ τὴν τοῦ Λογοθέτου τοῦ Δρόμου ἀρχὴν, « qui in patriciorum præpositorumque ordinem relatus fuit, quique rei maritimæ præfecturam ac Logothetæ Cursus publice magistratum gessit, » quæ sunt inter suprema reipublicæ Constantinopolitanæ munera.

B 6. Cum vero alius quidam Leo, qui Leonis patricii ministerio suberat, quique erat protospatharius (id est princeps eorum qui ad corporis custodiam erant deputati) domini sui gratia ac favore, quam ob causam nescio, excidisset, nullusque pro misero intercedere auderet, quod difficilis ad patricium pateret aditus, et asper esset in sermonis congressu, præsertim inter famulos ; solus hujus Vitæ auctor, pro sua scilicet qua apud Leonem patricium pollebat auctoritate et gratia, pertinacem animum ad impetrandam misero veniam interpellare sustinuit, ut ipsemet refert loco præcitato. Inde inferre licet hunc quoque fuisse eximie dignitatis atque auctoritatis, dignumque qui in tanti viri amicitiam familiaritatemque admitteretur. Convenit igitur auctori nostro stylus et scribendi formula Symeonis Metaphrastis, convenit vitæ institutum, convenit dignitas ; nunc superest, utrum cum ætate ejusdem convenire possit, perspicere.

C 7. Floruisse Metaphrastem ultimis annis imperii Leonis Philosophi, qui obiit anno 909, constat ex ipsiusmet testimonio in Vita S. Theoctistes, ubi ait : « Γενομένη μοί ποτε κατὰ τὸν Παρόν γέγονα δέ καὶ γὰρ ἐπὶ Κρήτην διέπλεον ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Λέοντος ἐκείσε πεμφθείς· Λέοντος, φημί, τοῦ εὐτυχοῦς ὄντως βασιλέως, καὶ τὴν εὐτυχίαν Ῥωμαίων τῷ τάφῳ ἀναθάψαντος· ἐπεμπόμην δὲ συστρατευόμενος Ἡμερίῳ τῷ πάνυ, τῷ στρατηγικωτάτῳ δηλαδὴ, καὶ ἀρχοντι τοῦ τε δρόμου, καὶ τοῦ στόλου παντός... Ἐστελλομένη τοιγαροῦν τοῦτο μὲν ἐκείνῳ συστρατευόμενος, καὶ προβιβαζόμενος εἰς πείραν στρατηγικὴν, οἷα πάλος μητρὶ πρὸς τὰ γενναϊότατα τῶν στρατηγημάτων συσκαίρων. Οὕτω γὰρ ἦν ὁ τοῦ μακαρίτου μου Βασιλέως σκοπός· τοῦτο δὲ προσβυόμενος πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ἄραβας. » Quæ sic Latine sonant Allatio : « Cum aliquando in Paro essem insula ; fui autem : nam in Cretam navigabam a Leone beatæ memoriæ eo missus ; Leone, inquam, illo vere fortunato imperatore, qui ipsam Romanorum felicitatem secum videtur in sepulcrum intulisse : mittebar autem una militans cum clarissimo illo Hemerio, utpote ducebatur exercitus peritissimo, dromi præfecto, qui et universæ classi imperabat .... Mittebar igitur partim cum eo militans, et ad imperatoris artis documentum aliquod promovendus, ut equulus matri, ad præclara ejus stratagemata assiliens : id enim præcipue Augustus spectabat : partim

ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer. »

8. Ex his infert Bollandus noster, in prædicta præfatione, Metaphrastem id temporis non adeo fuisse natu provectum, ut qui imperatoriæ virtutis tirocinium ponere sub veterano duce juberetur, eique additus fuerit οἷα πῶλος μητρὶ, « velut equulus matri, » solumque ei tribuit xx ou xxii annorum ætatem. Allatius vero hanc similitudinem non ad ætatem, sed ad docilitatem et disciplinam referens ex ultimis verbis, τούτο δὲ προσθευόμενος πρὸς τοὺς τὴν Κρήτην ἔχοντας Ἀραβας, « partim ut ad Arabas Cretam obtinentes legatione fungerer, » concludit, ea in expeditione Metaphrastem provectoris ætatis fuisse, quæ capax esset sustinendæ auctoritatis, atque illius prudentiæ, quæ in legato requiritur: quare annos xl, aut minimum xxxv ei tribuit. Multa quidem ille præter alia eaque gravissima erudite congerit, unde opinionem suam verosimilem reddat.

9. Omnia tamen, quæcunque affert, rem plane non conficiunt, idque solum convincunt, communiter id contingere secundum ordinariun rerum humanarum cursum, non vero absolute, ita factum nunquam esse. Capax etenim est nonnunquam adolescentia rerum maximarum, tum in militia, tum in republica, præsertim si prudentia et exterior corporis species, ut quandoque factum vidimus, ætatis defectum suppleat. Ut alios præteream, Scipio Africanus, quod Romaa habet historia, annos xxiv natus, imperator missus est in Hispaniam, quam quatuor mensium spatio Carthaginensibus eripuit. Pompeius Magnus, teste Cicerone in Orat. *pro lege Manilia*, « ineunte adolescentia summi ipse exercitus imperator fuit; » et tamen quanta in moderando dirigendoque exercitu prudentia rerumque usus requiritur! Juvat hic annectere quod refert Beyerlink in *Theatro vitæ hum.*, verbo: *Legatus* « Venerant, inquit, superiori ævo ad imperatorem Orientis imberbes legati, quos cum ille despiceret, quod adolescentiores missi essent, libere et audacter dixerunt: Si ex menti lanugine æstimanda sit aptitudo et dignitas, hircos potiores partes habituros. »

10. Quod igitur in paucis contigit, in Metaphraste contingere potuit, præsertim cum Michael Psellus ipsius encomiastes, ejus in prima ætate ingenium, innatamque quasi prudentiam extollat hisce verbis: « Καὶ τὸ κατὰ πάντων ἀσύγκριτον κράτος καὶ ἀπαράμιλλον, ἦν μὲν εὐθύς τὸ ἐκ πρώτης, ὡς εἰπεῖν, γενέσεως, καὶ ἐξ ἀνούσης ἤδη τριχός, ὥσπερ οἱ τῶν λέοντων σκύμνοι, εὐθύς τὴν ὄφρυν παραδεικνύοντες, καὶ τῶν ἱππαρχείων τριχῶν τὸ λάσιον. Ὑπήνθει γὰρ αὐτῶ τὰ τῆς συνέσεως ἄνθη, καὶ τὸ φρόνημα ρίζαν τινὰ εἶχε βαθύαν, καὶ ὁ νοῦς ἐξήστραπτέ τι θαυμάσιον. Ταῦτα δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἀρκούντα ἐτύγχανεν εἰς τελείωσιν, ἐκείνῳ δὲ προχαράγματα τῆς τελείας ἐγνωρίζετο φύσεως. » Quæ ex interpretatione Allatii ita sonant: « Et vires quidem

(ingenii) incomparabiles statim et a primo, ut semel dicam, ortu, etiam florente capillo ostendebat; non secus atque leonum catuli ostendunt protinus supercilium et densam colli jubam. Etenim flores pullulabant intelligentiæ, et habebat prudentiæ profundam quamdam radicem, quodam admirabili fulgore mens micabat. Hæc aliis quidem suffecissent ad perfectionem; in illo autem agnoscebantur veluti quædam prius descriptæ figuræ, quæ perfectam ejus indolem præsignificabant. » Quid miri igitur, si Metaphrastes id temporis legatione aliqua perfunctus fuerit, prudentia magis quam ætate provectoris? forte etiam aliis legatis senioribus honoris causa additus, ut quemadmodum sub Himerio veterano duce rei militaris, ita sub iis rei politicæ inter exterarum nationes rudimentum poneret.

11. Quod igitur fieri potuit, factum tantisper supponamus, atque ultimo Leonis Philosophi anno, æræ communis 914, Symeoni Metaphrasti xxx aut xxxii annorum ætatem tribuamus. Poterit tunc ad tempora Nicephori Phocæ pervenisse (qui anno lxxiii ejusdem sæculi imperium Orientis adeptus fuit) atque octogenario major aliqua etiam elucubrasset. Hoc supposito, videamus an chronologia hæc convenire possit nostro auctori, qui num. 49 narrans miraculum quod Bardæ protospathario accidit, ait: Σφόδρα δὲ οὗτος Ῥωμανῶ βασιλεῖ τῷ ἱπικεῖ τε καὶ χρηστῶ προσωκείωτο, ὃν καὶ Ἰσσαι πάντες, υἱὸν Κωνσταντίνου γενέσθαι, τοῦ, τὰ πάντα συνελόντα εἰπὼν, βασιλικωτάτου. « Ei vero (Bardæ) magna intercesserat familiaritas cum Romano imperatore benigno et clemente, quem sciunt omnes fuisse filium Constantini, qui (ut omnia semel dicam) fuit imperator egregius, » quibus verbis de Romano Constantini Porphyrogeniti filio, ut jam mortuo loqui videtur, nisi forte verti possit: « Ei vero magna intercedebat familiaritas cum Romano imperatore, quem sciunt omnes esse filium Constantini; » atque ita ad Romani imperatoris tempora, qui ab anno 960 ad 63 imperium tenuit, referri posset, alias ad successoris illius Nicephori Phocæ tempora transferendus, adeoque nihil hic est, quod cum ætate Metaphrastis pugnet.

12. At terruit me quod num. 15 legatur, ut apud Surium translatum est, scilicet: « Petit a bono Joanne (ille enim tunc obtinebat imperium) ut cura hujus domus sibi demandaretur; » ubi Joannes Zemiscus indigitatur, qui anno 969 regnare incepit, ad cujus tempora Metaphrastes ægre potest pertinere, nisi eum nonagenario majorem, Vitam hanc scripsisse fateamur. Quam ob rem pro Joanne scribendum puto Constantinum: idque eo facilius adducor ut credam, quia in egrapho nostro Græco nomen Joannes integre scriptum non habetur, sed duabus tantum initialibus litteris Ἰσ. In authentico igitur nomen Constantinus per compendium scriptum fuerit duabus aut tribus primis litteris Κων tantum expressum; unde extritis edacitate temporis, in prima littera K, duabus transversis li-

neolis et ultima forte littera ν, Ἰώ remanserit; ex eoque Joannem fecerint. Cum igitur illa ita commode explicari possint, cæteraque omnia Metaphrasti convenient, nihil obest, quominus Vitam S. Sampsonis ei ascribamus, quam in decrepita sua senectute composuerit, postquam plurimorum martyrum et confessorum, ut ipsemet confitetur, res gestas in lucem ediderat.

13. Notatum invenio in Indice nostro viatorio, Vitam Sampsonis, quæ incipit, Ἀλλὰ μὲν χάριτος ἔργον καὶ θεραπείας, τῆς πρὸς τὸν μέγαν Σαμψών etc., servari manuscriptam in bibliothecis Vaticana et Vallicellina Romæ; item in Florentina et Taurinensi. Nobis illa pridem extracta fuit ex codice ms., ut jam dixi, Medicæo regis Christianissimi, sub hoc titulo, Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Σαμψών τοῦ ξηνοδόχου. « Vita et conversatio sancti Patris nostri Sampsonis, exceptoris hospitem. » Latinam impresserunt Lipomanus tomo 6, et ex ipso Surius tomo 2; juxta interpretationem Gentiani Herveti: quam eandem ego quoque hic retineo, in paucis tamen aliquibus, cum textu Græco collatis, mutatam.

§ II. — Tempus mortis.

14. Quod ad ætatem Sampsonis attinet, Metaphrastes, Menologium Basilio Porphyrogeniti, Memæ excusa, Origines Constantinopolitanæ ineditæ parte II, eum floruisse aiunt sub Justiniano imperatore, utpote qui ab eodem sancto in vivis existente ab immedicabili morbo fuerit liberatus; atque, ut protanto beneficio grates referret, magnificentum eidem ædificaverit xenodochium, quod deinde Hospitale S. Sampsonis est appellatum. Ast cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, hoc die, ea omnia erroris arguit, ex eo quod Procopius, qui illis temporibus vixit, eaque ob oculos habuit, lib. I *Ædific. Justiniani imp.*, cap. 2, testetur, Hospitale Sampsonis nomine, ab eodem Sampsonem erectum, olim incendio conflagrasse; cumque vix quædam remansissent vestigia, illud ipsum hospitale ab eodem Justiniano imperatore munificentius instauratum fuisse, censuque annuo ingentis pecuniæ locupletatum. Cum autem Metaphrastes num. 41 testetur, dictum incendium contigisse post obitum Sampsonis, quando et Sophiæ nobile templum exustum est, ac pariter testetur Marcellinus in Chronico, id contigisse in temporibus Anastasii imperatoris; concludit prælaudatus cardinalis, longe ante Justiniani imperium Sampsonem diem suum obiisse; atque ex eodem Procopio multo magis redarguit Cedrenum, dum ait conflagrasse domum Sampsoniam anno penultimo Justiniani.

15. Has difficultates dissolvit Nicolaus Alemannus in notis ad cap. 4 *Historiæ arcanae* Procopii. Juvat ejus verba hic annectere: « Longe antiquiorem Justiniano Sampsonem credit cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium, et vacillare fidem

illius historiæ putat, quæ habeat, nosocomium Sampsonis, eodem rogante, a Justiniano erectum, cum Procopius dicat, restauratum, quod jam antea idem Sampson exædificasset. Verum adeo exiguum fuit primum illud Sampsonis ædificium, tam illustre vero tamque magnificentum a Justiniano factum, ut nihil veritati detraxisse Metaphrastes videri possit. Quod addit Baronius de conflagratione ejus nosocomii, quam tum contigisse arbitratur, cum sub Anastasio Sanctæ Sophiæ templum exustum fuit; clarum est in historiis non semel illud templum incendiis obnoxium fuisse; Justiniani vero anno v illud nosocomium incensum esse idem Procopius refert lib. I *De ædific.* et I *Belli Pers.* cap. 24, et Theophanes ad annum v Justiniani. Fortasse majoris momenti fit in hac re, quod Procopius de Sampsonis ætate ait: Ἀνὴρ τις θεοσεβῆς ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις, Σαμψών ὄνομα. *Vir quidam pius qui superioribus annis floruit.* At hoc etiam nihil est; nam Procopius librum illum *De ædificiis*, ubi hoc habet, extremo Justiniani imperio scripsit, nempe sex et triginta atque amplius annis post mortem Sampsonis. Vigebat tamen adeo ejus memoria, ut Justinianus, Novella 59 et 131, ubi de Sampsonem loquitur. Ὁ τῆς ὁσίας μνημῆς Σαμψών, dicat, « Sanctæ memoriæ Sampson; » quod (ut obiter notem) cum in antiquis manuscriptis, litteris singularibus S. M. notatum esset, male in Latinis editionibus Novellæ 131 exceptum est: Sanctæ Mariæ Sampson. Quod autem in Metaphraste corrigendum plane censeo, est ratio temporis vitæ Sampsonis et annorum imperii Justiniani; nam antistite Mena Sampsonem superfuisse, haud bene Metaphrastes narrat, cum ante consulatum Behzarii obiisse, ex Novella 59 perspicue constet. Porro ejusdem Novellæ publicatio atque electio Menæ, fere in idem tempus incidunt, nempe circa annum Justiniani XI; at vero ante annum ejus v mortuum Sampsonem fuisse nemo dubitet. Ad hunc calculum revocanda sunt quæ de incendio nosocomii a Metaphraste narrantur. »

16. Hæc erudite Alemannus: at vero, contra quod hic existimat, auctor Chronici Alexandrini amplissimum ea tempestate (anno scilicet quinto Justiniani) fuisse ait nosocomium Sampsonis cum dicat: « Ἐνῶν τοῦ Σαμψών ὁ μέγας ἰκαύθη, καὶ ἀπώλοντο οἱ ἐν αὐτῷ ἀνακείμενοι ἀρρώστοι. Xenodochium Sampsonis magnum conflagravit, unaque periire qui in eo erant infirmi. » Reparatum autem et reædificatum a Justiniano haud diu postea stetit, siquidem anno XXXVII ejusdem imperatoris rursus arsit, ut scribit Theophanes et ex eo Cedrenus: « Τῷ λζ̄ ἔτι γέγονεν ἰμπυρισμὸς μέγας, καὶ ἰκαύθη τελείως ὁ ξηνὸν τοῦ Σαμψών. Anno (Justiniani) XXXVII factum est incendium magnum, et conflagravit penitus xenodochium Sampsonis. » Quamvis postea reædificatum constet.

17 Quare frustra redarguit erroris Cedrenum

Baronius, quod penultimo imperii Justiniani: nno incendium hoc posuerit: cum non unum, sed duplex illius xenodochii constet fuisse incendium. Dum igitur hæc omnia recte sic explicari possunt, non est cur recedamus a Metaphraste, Synaxariis, Menæisque Græcorum, Sampsonem sub Justiniano vixisse asserentibus. Porro cum primum xenodochii illius incendium accidisse ex supradictis constet anno Justiniani quinto, idque a Metaphraste num. 11 post mortem Sampsonis evenisse asseratur, anno ejusdem imperatoris III aut IV (id est anno Christi 530 vel 531) Sampsonem ad superos emigrasse statuimus.

18. At vero jure merito Alemannus Metaphrastem arguit erroris (qui error etiam est in Synaxariis Menæisque Græcorum) quod num. 4 Sampsonem a patriarcha C. P. Mena, sacerdotem ordinatum esse referat; tum propter rationes superius ab Alemanno allatas, tum præterea quod Menas ille, antequam dignitatem patriarchalem consequeretur, eodem Justiniano imperante præfuerit xenodochio Sampsonis, cui Sampson ipse usque dum vixit, præfuit, ut refert Nicephorus C. P. in Patriarchis C. P. vocans eundem *Ἐνοδόχον τοῦ Σαμψών*: et Liberatus diaconus de eodem ait cap. 2: « Fuit iste Menas præpositus xenodochii majoris, quod vocatur Sampson, genere Alexandrinus; » adeoque post mortem Sampsonis solum ad dignitatem patriarchalem est evectus.

§ III. — *Cultus ex Menologiis, Menæis, aliisque Fastis.*

19. Celebris apud Græcos semper fuit S. Sampsonis memoria, utpote cujus sepulcrum statim a morte miraculis claruerit, et salutarem morbis omnigenis liquorem stillare inceperit; unde illius festum inter solemniora Constantinopolitanæ Ecclesiæ numeratur: in hoc enim festo a judiciis vacandum erat usque ad Officii divini finem, ut constat ex constitutione novella Emmanuelis Commeni imperatoris de Feriis lata anno 1166. Synaxarium imperatoris Basilii Porphyrogeniti in ms. Cryptæ Ferratæ hoc in illo habet elogium: « Σαμψών ἐν ἁγίοις Πατῆρ ἡμῶν, ὑπῆρχε μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, συγγενῆς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Παρασχόμενος τὸν πλοῦτον αὐτοῦ πάντα τοῖς πτωχοῖς καὶ πτωχικὸς διὰ Χριστὸν, Κωνσταντινούπολιν κατέλαβε, καὶ τοῖς ναοῖς τῶν ἁγίων Προφητῶν ἐν αὐτοῖς προσευχόμενος διατέλει. Ἠσυχίας δὲ λαβόμενος, καὶ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς ἐμμελετήσας, φανερός ἐγένετο δι' ἀρετῆν τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Μηνᾷ, καὶ χειροτονεῖται παρ' ἐκείνου πρεσβύτερος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ λοιπὸν ἦν λιμῆν σωτήριος τοῖς πενομένοις καὶ ἀσθενοῦσι, μετέχων καὶ τίχνης ἰατρικῆς. Θεραπεύσας δὲ καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἀπὸ πάθους δυσίατου ἐπιλοφρονήθη παρ' ἐκείνου τὰ μέγιστα. Καὶ κτίσας ξενώνα εἰς ἀνάπαυσιν τῶν πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν, καὶ πολλὰ καθάρωματα καὶ θαύματα ποιήσας, ἐκοιμήθη ἐν εἰρή-

νη· τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ ἐτίθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μωκίου. »

20. « Sanctus Pater noster Sampson ex antiqua Roma ducebat originem, Magni Constantini consanguineus: divisus vero inter pauperes omnibus suis facultatibus, et propter Christum mendicans, Constantinopolim se recepit, atque in ipsis sanctorum Prophetarum ecclesiis orationi assidue vacavit. Cum autem privatam et obscuram ageret vitam, Scripturarum divinarum meditationi intentus, virtutibus suis, sanctissimo patriarchæ Menæ enotuit, et ab ipso ordinatus est sacerdos Magnæ ecclesiæ. Cæterum portus salutaris erat pauperibus et infirmis, scientia artis medicæ imbutus. Cum vero imperatorem Justinianum a difficili morbo sanasset, ab hoc maxime dilectus est; ædificatoque xenodochio, ad pauperum et infirmorum solatium, post multa recte facta ac miracula, obdormivit in pace; ipsius vero corpus depositum est in templo S. martyris Mocii. »

21. Similia habent mss. collegii nostri Divionensis et Claromontani, nunc Ludovici Magni. Huic insuper sequens additur dystichon:

Ἐξῆγεν ὁ πρὶν ἐν γνάθῳ Σαμψών ὕδωρ,
Ὁ νῦν δὲ Σαμψών ἐκ τάφου βλύζει μύρους.

*Aquam dedit maxilla Sampsonis prius;
Sampsonis at nunc busta stillant balsamum.*

In Menæis vero excusis Officium habet proprium et Canonem sub hac acrostichide:

Ἦμῶ σε, Σαμψών, πίστεις θείοις λόγοις. ἸΩΝΗΦ.
Sermone, Sampson, te sacro fidei cano. JOSEPH.

Cum autem canon hic nihil habeat particulare, nisi quod in elogio habetur, eum prætermittimus. Elogio duo hi præmittuntur versus:

Σαμψών Ὁμοῦρους ἐτροπούτο μὲν πάλαι,
Σαμψών δὲ θραυεὶ δαίμονας ἄρδην νέος.

*Sampson fugavit olim Homorrhæos quidem;
Sed vulnerat nunc dæmonas Sampson novus.*

Additurque etiam præmisso dystichio hexametrum istud, ex quo cognoscitur præcipuus Sampsonis hoc die cultus;

Ἐνοδόχος δ' ἐν εἰκάδι ἐβδομάτῃ θάναε Σαμψών.

Xenodochium Sampson vicesima septima tollit.

D 22. Elogium vero ita habet: Οὗτος ὁ ἅγιος [Σαμψών] ὑπῆρχε Ῥωμαῖος τὸ γένος· ὃς διασκορπίσας τὸν καταλειφθέντα αὐτῷ πλοῦτον ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς πίνησι καὶ πτωχοῖς, τὴν βασιλεύουσαν κατέλαβε καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους καὶ σιδασμίους καταλαβὼν, καὶ ὁσιότητος αὐτῶν καταπολεύσας, ἡσυχίαν λαβόμενος, ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς ἐντρύφα, μόνῳ Θεῷ προσανέχων. Ὅθεν κατάδηλος γενόμενος τῷ τιμιωτάτῳ πατριάρχῃ Μηνᾷ, χειροτονεῖται ὑπ' αὐτοῦ πρεσβύτερος, εἰς τῶν τοῦ κλήρου γενόμενος καὶ χρησοῦσι βοηθείας· καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ὣν ἐν πείρᾳ αὐτός, καὶ τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν ἐνώματῳ πάθει περιπεσόντα ἐλευθέρωσεν. Ἐκ τούτου ὁ βασι-

λούς ὑπεραγασθεὶς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, καὶ σέβας αὐτῷ ἀπονέμων, τὸν μέγιστον οἶκον καὶ περιβόητον δι' αὐτοῦ ἀνεγείρας, ξενῶνα κατασκεύασε, καὶ σκευοφύλακα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὸν Ἅγιον τοῦτον κατίστησεν. Αὐτὸς δὲ καλῶς καὶ θεοφιλῶς πολιτευσάμενος, καὶ πολλοῖς πρόξενος σωτηρίας γενόμενος, καὶ πολλοὺς πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τοῦ αὐτοῦ ἀπραιφνοῦς βίου διαναστήσας, ἐκεῖ μὲν ἀνεπαύσατο, κατετίθη δὲ τὸ τίμιόν αὐτοῦ λείψανον ἐν τῷ μεγίστῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Μωκίου, καθ' ἑκάστην βρῦον ἱεματοφῆρα νάματα εἰς δόξαν καὶ αἶνον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

23. « Sanctus ille (Sampson) genere Romanus erat. Hic distributis inter pauperes divitiis, quæ sibi a parentibus erant relictæ, ad imperatoriam civitatem venit, atque in oratoria et basilicasse recipiens, pie locorum illorum sanctitate fruebatur privatamque atque obscuram ducens vitam, divinarum Scripturarum lectione animum oblectabat, soli Deo intentus : unde cognitus a dignissimo patriarcha Mena ab eodem sacerdos ordinatur, factus unus ex clero. Erat vero portus salutaris pauperibus atque ope indigentibus. Cumque rei medicæ esset peritus, ipsum etiam imperatorem Justinianum immedicabili morbo laborantem liberavit. Inde imperator admiratus viri virtutem, eumque magno

A in honore habens, maximam et celebrem domum ipsius suasu ædificatam in xenodochium erexit. Sanctum præterea suppellectili sacræ majoris Ecclesiæ præfecit. Tandem post honestam piamque conversationem, postquam plurimissalutis auctor fuisset, multosque ad zelum et vitæ suæ inculpatæ imitationem excitasset, ibidem quievit, pretiosumque ipsius corpus repositum est in maximo templo S. Mocii, in dies salutari scaturigine medellam morbis afferens, ad laudem et gloriam Christi Dei nostri. »

24. Hujus quoque sancti hoc die nomen inscriptum reperitur Calendario Syriaco seu Chaldaico, Romæ impresso anno 1624, quod olim anno 1662 Latine reddidit D. Josephus, Italice vero Symon Moyses, ambo collegii Maronitarum alumni. Hujus præterea meminit Martyrologium Arabico-Ægyptium, quod ex Arabico transtulit Gratia Simonius Maronita, postmodum Tripolitanus in Syria archiepiscopus. In hoc Martyrologio sequentem orationem habet cum S. Joanne Eleemosynario communem: « Possedisti omnia, o Pater sancte Sampson, dum in omnibus fuisti semper assiduus, ditans pauperes, ipsosque alens, et sublevans; precare Christum Deum, ut liberet animas nostras. »

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΑΜΣΩΝ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

S. P. N. SAMPSONIS

VITA ET CONVERSATIO

PROLOGUS.

Α'. Ἀλλὰ μὴν χάριτος ἔργον καὶ θεραπείας, τῆς C πρὸς τὸν μέγαν Σαμψῶν ἐκπληροῦντες, ἅμα δὲ καὶ μίμψιν τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐκκλίνοντες, εἰς τὸν παρῶντα λόγον καθήκαμεν ἑαυτοὺς, καὶ τὸν ἐκείνου συντάξασθαι βίον εὐγνωμόνως ὑπέστημεν. Καὶ πῶς γὰρ οὐ μίμψις εὐλογος καὶ δικαία, εἰ πολλῶν ἐτίρων ἁγίων, τῶν μὲν μαρτύρων, τῶν δὲ καὶ ἄλλως εὐαρεστακῶτων Θεῷ, τῶν μὲν ἀθλοῦς καὶ πόνους, τῶν δὲ καὶ βίους καὶ πράξεις κατὰ σπουδὴν συνταξάμενοι, τούτου δὲ τοῦ μεγάλου Σαμψῶν φαινοίμεθα κατολι-

I. Partim quidem magno Sampsoni gratitudinem et cultum debitum exhibentes, partim autem hominum justam vitantes reprehensionem, ad hanc accessimus orationem, et illius scribendæ Vitæ onus libenter suscepimus. Quomodo enim non optimo jure reprehenderemur, si, qui multorum aliorum sanctorum, tum martyrum, tum aliter Deo placitorum, illorum quidem labores et certamina, horum vero vitam et res gestas diligenter conscripsimus, hunc magnum Sampsonem videamur

contemnere, præsertim cum is adeo nobis propinquus, et sepulcro, ubi mirabilia operatur, propemodum vicinus sit? Adde quod nullum ex iis, qui nos præcesserunt, invenerimus, qui fuerit ejusdem, cujus nos animi, et Vitam illius scriptis exacte mandaverit. Non quidem me latet, a viro pio et pontifice, et non parum erudito, magni Sampsonis compositum fuisse encomium. Ego autem de Vita loquor distincte composita, quæ et res ab illo præclare gestas accurate tractet, et miraculorum ejus mentionem faciat sufficientem. Hoc enim qui præstiterint, in hodiernum usque diem, neque alios novimus, neque nos præstare possumus, qui ab illis temporibus sumus multum remoti; neque possumus ejus vitam perfecte prosequi, sed solum eam referre paulo diligentius, et pauca ex ejus miraculis viris piis ad Dei gloriam exponere. Ejus enim parvum Vitæ opusculum, in quod, a clero acceptum, incidimus, visum nobis est non solum negligenter compositum, sed ipsum etiam testatur, eum, qui id composuit, nihil habuisse eruditionis; imo vero nec ea ipsa, quæ narrat, satis perfecte et absolute traduntur, et longe absunt a summa perfectione. Quin etiam illud opus, quo diu usi sumus, comperimus se habere similiter, et ex eadem (ut aiunt) factum esse fidelia; idque inscriptum quidem esse Encomium divini Sampsonis, et habere singularem quamdam narrationem eorum, quæ ab illo in vita gesta sunt: sed parce admodum, et tenuiter viris bonis præbens gustum ejus miraculorum. Quod autem nos omnium maxime conturbat, est, quod ipsi illorum narrationem (neque enim aliunde quidquam habemus) sequi debeamus. Ea de causa petimus nobis dari veniam ab iis qui legent ea quæ sunt, a nobis elaborata, ut nos non condemnent negligentiam, neque hanc minime examinatum rejiciant narrationem. Neque enim nostrum est hoc opus, ut prius diximus, sed illorum potius, quos sumus secuti. Illud itaque Herodoti hic poterit commode dici: esse potius Istiæ calceum, etiamsi ipsum induerit Aristagoras.

Α γωρούνας, και μάλιστα ούτως έγγυτάτω κειμένον και όσον από του παραδοξοποιού τάφου γειτονονύτος ήμίν; και ταύτα, μηδένα των πρό ήμών εύρόντες τής αύτης ήμίν γενόμενον διανοίας, και τον έκείνου βίον συγγραφάμενον φιλοπόνως. Καί με ού λήθητε τό του θεοφιλούς άνδρός και άρχιερέως, αλλά και παιδείας ού [μικρόν] έχοντας, εις τον Μέγαν συντεθεν έγκώμιον· έγώ δε βίον λέγω, κατά μέρος συντεταγμένον, και τά έκείνου διαλαμβάνοντα προς άκριβείαν, προς δε και των θαυμασιών μνήμην άρκούτως ποιούμενον. Τοúτο γάρ ούθ' έτίρους έγνυμεν άχρι και νυν δράσαντας, ούθ' ήμεις ποιήσαι δυνατόι τυγχάνομεν όντες, πάμπολυ τοίς χρόνοις άπολειπόμενοι· και άκριβώσασθαι τά γε του βίου καλώς μη δύναμενοι, πλην όσον επιμελέστερον αυτά διεληθειν, και όλίγα των θαυμάτων εις δόξαν Θεου παραθέσθαι τοίς φιλοθείοις· ή γάρ εντύχομεν εκ του κλήρου λαθόντες μικρώ συντάγματι βίου, τοúτο δή ούτε βραθύμως μόνον έδοξε συντετάχθαι, αλλά και παιδείας τον συνθέμενον ενδεώς έχοντα μαρτυρεί, μάλλον δή ταύτα περι ών πεποιήται την εξήγησιν, ού μιν ουν εντελώς έχουσιν ούδ' ήκριβωμένως, πολλή δέ μάλλον άκριβείας άπολιμπάνονται· προς δε και ή συντάγματι πάλιν ώμειληκόις έσμεν, παραπλησίως εύρομεν έχον και τής, ως φασι, κεραμείας πεποιημένου έγκώμιον μιν είναι του θείου Σαμφών επιγεγραμμένον και μερικην έχον τινά διήγησιν των έκείνω βεβιωμένων, πάνυ δε φειδωλώς και μικρολόγως των αυτού θαυμάτων άπογεύων τοús φιλοκαλούς. Ό δε όσον από τής των πεπραγμένων εξηγήσεως (οúδε γάρ παρόν άλλοθεν) ακολουθειν αυτοίς μελλομεν. Ταύτη του και συγγνώμη από των έντυγχάνόντων τοίς πεπονημένοις ήμίν αιτούμεν, ώστε μη άμείλιαν, μηδ' όλιγωρίαν τής άβασανίστου ταύτης καταψηφίζεσθαι διηγήσεως· οúδε γάρ ήμίτερον, ώσπερ έφημεν, τό προκειμενον έργον, άλλ' ιχνών έτίρων παρακολούθημα. Τοιγαρουν κανταύθα τό Ηροδοτειον έκείνο λέγεσθαι χώραν έξει, Ιστιαίου τό υπόδημα μάλλον είναι, ει και Αρισταγόρας αυτό έπεδύσατο. Έχει μέντοι τότε ούτως.

CAPUT I.

Sampsonis genus, patria, studium, benignitas in pauperes et ægrotos; erga imperatorem beneficium, obitus.

II. Hic ergo magnus, et cujus omnem orbem D terræ pervasit fama, Sampson, genus quidem duxit ex illa celebri et inclyta Roma. Ortus est autem non ex ignobilibus nec vulgaribus parentibus, sed valde honestis et claris: quorum magnæ quidem erant opes, genus autem ducebatur ex sanguine imperatoris (1). Sed cum viri hujus maximi res externæ ita se haberent, neque internas unquam neglexit. Nam et virtutis magnam curam gerebat, et divinæ Scripturæ lectioni erat intentus, et tan-

B'. Ό μέγας ούτος και διά πάσης βεδοημένος τής οικουμένης Σαμφών, ειλικε μιν τό γένος εκ τής περιωνύμου και διαφανούς Ψώμης, προήλθε δε ούκ εξ άσήμων άρα τινών, οúδε των επιτυχόντων, αλλά και λιαν εύγευών τε και περιδόξων· πλούτου μιν περιουσίαν βαθίως έχόντων, βασιλική δέ αίματι κατά γένος φαιδρυομένων. Πλην άλλα των θύραθεν ό Παμμέγας ούτως έχων, οúδε των οικίων ήμέλει πόθεν· και γάρ άριστες έφρόντιζε λιαν, και τή τής θείας Γραφής έντεύξει σπουδή προσέκειτο, και ως

(1) Menologium Constantini Porphyrogeniti habet, eum fuisse consanguineum Constantini Magni, Menæa excusa nihil habent de ipsius familia.

τινος ἡδίστου τροφῆς ἐμμελῶς εἶχετο, καὶ δι' ὀλίγου πρὸς πᾶσαν αὐτῆς τὴν γνώσειν ἀφίκετο. Μηδὲ ἰατρικῆς, τῆς φιλανθρώπου τέχνης, ὁ φιλανθρωπότετος ἀμελήσας. Ἄλλα καὶ αὐτῇ φιλοπόνως προσενεχθεὶς, καὶ τοὶ ὀλίγα μὲν ὑπῆρχε τῇ τέχνῃ χρώμενος, τῶν δ' ἄλλων παρεχώρει τῷ θεουργῷ τῆς χάριτος νοσήματα καὶ πάθη ἀνίατα θεραπεύων, καὶ ὡς προκαλύμματα τῆς χάριτος ἐπιχειρῶν τῇ τέχνῃ διὰ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολῆν.

Γ'. Ὡς δὲ καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ τὸν βίον ἀπέλιπον, οὐκ ἔτι μέλλον ἦν, οὐδ' ἀναβαλλόμενος, ἀλλ' ὡς καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδείου, ἀτε μηδενὸς ὑπάρχοντος τοῦ κωλύοντος, τὰ κατὰ γνώμην ἵκοίη, καὶ πλοῦτου μὲν φθαρτοῦ καὶ προσκαιροῦ πλοῦτου αἰώνιον ἀνταλλάττειτο κατὰ τὴν θείαν τοῦ Δεσπότη φωνὴν, ἣ τὰ ὑπάρχοντα πωλῆσαι κελεύει καὶ παρασχέιν ἐλεημοσύνην, ἐντεῦθεν τε βαλάντια μὴ παλαιούμενα κτήσασθαι. Ἐδίδου δὲ τὸν πλοῦτον, οὐ κατὰ μικρὸν οὐδὲ φειδομένως, οὔτε μὴν κατὰ στραγγαρίων, ἀλλὰ καὶ λίαν χύδην καὶ ἀνεμιμένως, ἀμφοῖν χεῖροισι, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς τὰς τῶν πενήτων ἢ πεινῶντων ἀπαντῶν γαστέρας, καὶ τοῦτο οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις, ἀλλὰ διὰ παντός τοῦ βίου ποιούμενος· ἠλικιωτὶς γὰρ αὐτῷ καὶ σύντροφος, ἄχρι τέλους ἢ ἐλεημοσύνη. Τὰς δὲ τῶν δούλων ἀγέλας οὐκ ἔτι μένειν παρ' ἑαυτῷ ἤξειο, οὐδὲ τῶν ὁμοδούλων ὑπερηφάνως κατ' αὐθεντίαν, ἀλλ' ἐλευθερίας μᾶλλον εὐγενῶς ἤξειο, αὐτάρχεις αὐτοῖς παρέχων καὶ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς. Τί γὰρ εἰδέτο τῆς ἐξ ἀνθρώπων δουλείας ὁ δούλον ἑαυτὸν τῷ Κυρίῳ γνήσιον ἀφ' ἑωσάμενος; Οὕτω γοῦν περὶ τὰ ὄντα διατεθεὶς, τῷ προσκαιρῶν καὶ οἰονεὶ δεσμῶν τιμῶν ἀναθείς, κοῦφος ἦν ἀτεχνῶς καὶ εὐζῶνος, καὶ τῷ ἐνὶ μὲν χιτῶνι εἰ δὲ τῶν οἰκετῶν ἀρκούμενος. Εἶτα καὶ τὴν Ῥώμην ἀπολιπὼν ὁ Γεννάδας, πρὸς τὴν νέαν ταύτην ἀφικνεῖται Ῥώμην, τὴν τοῦ θείου Κωνσταντίνου, φημι· ἀφ' ἧς μὲν αἰτίας κινήθει πρὸς τοῦτο λέγειν οὐκ ἔχω· πλὴν οὐκ ἀθεοὶ πάντως, οὐδ' ἀλυσιτελῶς τῇ λαμπρῇ ταύτῃ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων ἐνδεδημακῶς, ἣ καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἐναπόκειται σῶμα, θησαυρὸς ἀσυλος, πλοῦτος ἀδάπανος, νοσημάτων πάντων ἀλεξιτήριον.

Δ'. Ὁ γοῦν τὰ πάντα μέγας Σαμψὼν τὴν μεγάλην τήνδε πόλιν καταλαβὼν, ἐν μικρῇ μὲν τινι φαύλῃ διεγενεὶ οἰκίᾳ, ἐν δὲ τῷ πλησίον κήδεσθαι πολὺς ἦν· τὴν γὰρ οἰκίαν ταύτην φιλανθρωπίας ὑπόθεσις καὶ ἰατρικῶν ἀμισθῶν ποιησάμενος, τοὺς νόσους ἐπιχομένους ἐνείζων ἦν καὶ φιλαδέλφως ὑποδεχόμενος, καὶ μὴ μόνον ἐπιμελείας ἀξίων πάσης, ὡς περ οἱ τῆς τέχνης βούλονται νόμοι, ἀλλὰ καὶ τροφῆς κοινῶν καὶ στρωμνῆς, ἀκολούθως ταῖς τοῦ Χριστοῦ ἐπιτολαῖς, καὶ τοῦτο μὲν τὰ τῆς τέχνης, τοῦτο δὲ μᾶλλον καὶ τὰ τῆς χάριτος ἐνδεικνύμενος. Πού γὰρ τέχνης ἔργον δαίμονας ἀπέλαύνει, καὶ παθῶν ἀνιάτων θαυματουργεῖν ἴσασιν, ἃ ἐκείνῳ δρᾶσαι, οἷα δὴ καὶ τὸ θελήσαι βράδιον καὶ ἀπλῶς; Ἄλλου μὲν ἄλλο

A quam jucundissimo cibo ei diligenter adhærebat et brevi tempore venit ad omnem ejus cognitionem. Verum cum neque medicinam, quæ ars valde conducit humanæ salutis, vir humanissimus neglexisset, sed se etiam ei diligenter dedisset, etsi arte parum admodum ad quæstum sit usus, in pauperibus tamen cessit divinæ gratiæ ministerio, morbos curans immedicabiles, et tanquam gratiæ velamento arte utens propter summam humilitatem.

III. Postquam autem ejus parentes e vita excessissent, non amplius cunctabatur, nec differebat; sed apta usus occasione, utpote quod nullus esset prohibitor, ea faciebat, quæ sibi videbantur, et breves periturasque divitias commutabat cum æternis, obtemperans voci Dominicæ, jubenti vendere ea quæ quis habet, et præbere eleemosynam¹, et hinc parare crumenas, quæ minime veterascunt. Dabat vero opes non parce, idque nec tenuiter nec guttatim distillans, sed profuse admodum et large, ambabus, ut dicitur, manibus affundens in ventres pauperum, aut esurientium; idque non semel, aut bis, sed per totam vitam: connata enim cum ipso et connutrita usque ad mortem fuit eleemosyna. Servorum autem greges nolebat amplius apud se manere, neque in servos uti arroganter imperio: sed potius libertate ingenue dignabatur, eis abunde præbens, quod ad victum sufficeret. Quid enim ei opus erat servitute hominum, qui se verum et germanum servum Domino consecraverat? Sic itaque erga facultates affectus, rebusque temporalibus tanquam vinculis exutus, erat revera levis et accinctus, et una quidem tunica, uno autem famulo contentus. Deinde Roma relicta hic vir egregius in hanc novam venit Romam, divini, inquam, Constantini civitatem. Atque quænam quidem eum causa permoverit, nequaquam possum dicere. Sed non sine Dei numine, neque omnino inutiliter versatus in hac regia est civitate, in qua est etiam sacrum ejus corpus repositum, thesaurus sacrosanctus, divitiarum, quæ minime consumuntur, omnium morborum remedium.

IV. Hic ergo omni ex parte magnus Sampson, cum ad hanc pervenisset civitatem, in quadam parva et humili domo habitabat, in proximi cura gerenda assiduus. Nam cum hanc domum benignitatis argumentum, et gratuitam fecisset officinam, eos, qui morbo premebantur, hospitio excipiebat, et fraterne tractabat: nec solum in eos omni utebatur cura et diligentia, ut volunt leges artis, sed et cibum, et cubile eis impertiebat, secundum Christi præcepta, partim quidem artis suæ, partim vero divinæ gratiæ beneficia impertiens. Quid enim? An artis opus est dæmones expellere, et morborum mirabilem efficere curationem? Quæ quidem ei facere, non minus quam

¹ Matth. xix.

velle, erat facile. Et alteri quidem aliquid aliud, Sampsoni autem hospitalitas et benignitas, et in egentes misericordia, erat adeo propria, ut prope modum ipsi naturalis fieret, sicut soli quidem est illuminare, igni autem urere. Hinc etiam innotuit ei qui tunc erat Christi Pontifex: bonitatis enim splendor et decus eos, qui eam exercent, cito propalat. Is autem erat Menas (2), virtute non obscurus. Ab illo ordinatur sacerdos, triginta jam annos natus, et paulo plus. Deinde et ei innotuit, qui administrabat imperium. Id autem ex eo accidit.

V. Justinianus quidem erat, qui imperabat, cujus et imperii diuturnum fuit tempus (3), et vita illustris. Ei morbus incubuit valde gravis, cum ei male affecta essent pudenda, et vesica gravi laboraret ulcere. Atque ille quidem patienter laboraret, nec dolores ferre poterat. Ei autem erat circumfusum examen medicorum et circa eum, ut mos est, aderant magno studio disputantes: qui ad promittendum quidem, et ad bona spe implendum sunt valde prompti, ut qui et ejus manum, qui laborat, hinc incitent, et efficiant, ut sit ad dandum alacrior: ut autem promissa deducant ad effectum, et laborantem liberent ab eo quod eum male habet, non solum brevi non possunt efficere, sed neque longa mora et dilatione, neque longi temporis utentes auxilio: sed parati quidem sunt eorum qui laborant, accusare tarditatem, au etiam ad id, quod est deterius, proclivitatem, ut qui vel præceptis non acquiescant, vel cibo et potu non ea, qua par est, cautione utantur: se autem, et ea, quæ ad curandum adhibent, medicamenta minime reprehendunt. Quid ergo imperator? Postquam vidit eos multa quidem dicere, et magna verba loqui, nihil autem conferre ad curationem, imo vero lædere, et majores dolores afferre, ipse agitabatur quidem doloribus, ferre vero non poterat. Atque omnes quidem medicos ex æquo condemnans, ut inutiles, in malam rem abire jussit: ad Deum autem confugit, et ei magno studio adhæret, et illinc quærit auxilium. Nonnunquam enim egestas docet, quid nobis sit utile; et efficit, ut discamus, unde nam verum veniat auxilium: « Auxilium enim meum, inquit, a Domino ². »

VI. Cum itaque vehementer petisset, non tarde consequitur, sed ei in somnis ostenditur multitudo medicorum, qui ordine quidem astabant, honesta vero, et quæ sacerdotibus conveniebat, erant veste induti. Vidit autem quemdam accedentem eunuchum, ex auro quidem contexta veste indutum, Præposito vero amictu similem, qui visus est ostendere unum quemquam ex medicis, quo sit

² Psal . cxx, 2.

(2) A Patriarcha Mena non potuisse Sampsonem ordinari sacerdotem dictum est in Comment. præviom. 18.

Ατι· Σαμφών δὲ ἡ ξηνοδοχία καὶ φιλανθρωπία καὶ ὁ περὶ τοῦ ἐνδοεῖς οἶκος τὸ ἰδιαίτατον, ὡς μικροῦ καὶ εἰς φύσεως ἀποβαίνειν ἀναγκαιότητα, οἷον ἠλίω μὲν τὸ φωτίζειν, πυρὶ δὲ τὸ καίειν. Ἐντεῦθεν καὶ τῷ τηνικαῦτα ἀρχιερεῖ τοῦ Χριστοῦ δῆλος γίνεται (ἀρετὴ γὰρ πρᾶγμα ἴσα φωτὶ λάμπων, ὅθεν καὶ ταχύ λίαν ἀνακηρύττει τοὺς μετιόντας). Μῆνας οὗτος ἦν ὁ τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀδελος, καὶ ἱερεύς· ὑπ' ἐκείνου χειροτονεῖται τριάκοντα ἤδη γεγωνῶς ἔτη, καὶ μικρὸν τι πρὸς. Εἶτα καὶ τῷ τὴν βασιλείαν διέποντι φανερός γίνεται· παρ' αἰτίαν δὲ τοιαύτην.

Ε'. Ἰουστινιανὸς μὲν ἦν ὁ κρατῶν, οὗ καὶ ὁ τῆς ἀρχῆς χρόνος πολὺς, καὶ ὁ βίος ἐπιφανής. Τούτῳ νόσος ἐνσκήπτει μάλα βαρεῖα τῶν αἰδοίων αὐτῷ πονηρῶς ἐχόντων, καὶ τῆς κύστεως ἔλκει χαλεπῶ κακωθείσης. Ὁ μὲν οὖν ἐπισχέ τε καὶ ἔκαμνε καὶ τὰς ὀδύνας φέρειν, οὐ δυνατὸς ἦν· ἰατρῶν δὲ σμήνος αὐτῷ περιεκέχυτο καὶ περὶ αὐτὸν, ὡσπερ ἔθος, σπουδαιολογούμενοι παρήσαν, οἱ ἐπαγγεῖλασθαι μὲν καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων πληρῶσαι κομιδὴ πρόχειροι, ἅτε δὴ καὶ τὴν χεῖρα τοῦ κάμνοντος ἐντεῦθεν ὑποκινούντες, καὶ προθυμοτέραν εἰς ἐπιδόσεις εἶναι παρασκευάζοντες· εἰς ἔργον δὲ τὸ ἐπαγγέθεν ἀγαγεῖν, καὶ τοῦ λυπούντος ἀπαλλάξαι τὸν πιεζόμενον, οὐ μόνον οὐκ ἐν ὀλίγῳ δυνατοὶ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τριβῆ καὶ μελλήσει πολλᾶκις, οὐδὲ τὸν μακρὸν χρόνον λαμβάνοντες εἰς βοήθειαν· ἀλλ' ἔτοιμοι μᾶλλον τοὺς πάσχοντας αἰτιάσθαι τῆς βραδύτητος, ἢ καὶ τὰς πρὸς τὸ χεῖρον συμβαινούσας περιπετείας, ὡσεὶ μὴ τοῖς παραγγελλομασιν εἰκόντας, ἢ περὶ τὰς βρώσεις ἢ πόσεις ἀφυλάκτως ἔχοντας· ἑαυτοῖς δὲ καὶ οἷς κέχρηται εἰς θεραπείαν φαρμάκοις, μέμψιν οἱ βέλτιστοι προσάπτουσιν οὐδεμίαν. Τί οὖν ὁ βασιλεὺς; ἐπὶ πολλὰ μὲν αὐτοὺς λέγοντας ἰώρα καὶ μεγαλορῆμονοῦντας, οὐδὲν δὲ πρὸς θεραπείαν ἀνύοντας, ὅτι μὴ καὶ βλάπτοντας καὶ ἀκεσίαν ἀπαντας ἀποδεικνυμένους, αὐτὸς τε ὀδύνας ἐβάλλετο μὲν, φέρειν δὲ οὐκ ἠδύνατο. ἰατρῶν μὲν ἐπ' ἴσης πάντων τὸ ἀνωφελῆτον καταγνοῦς, οἰμῶζειν ἔφασκε προσφεύγει δὲ μᾶλλον Θεῷ, καὶ αὐτοῦ λίαν ἐμμελῶς περιέχεται, καὶ τὴν ἐκείθεν ζητεῖ βοήθειαν. Ἔστι γὰρ ὅτι δὴ καὶ ἡ ἀπορία διδάσκαλος ἡμῖν τοῦ λυσιτελοῦντος γίνεται, καὶ ὅθεν ἡ ἀψευδὴς ἦκει βοήθεια, μανθάνειν ποιεῖ. « Ἡ γὰρ βοήθειά μου, φησὶ, παρὰ Κυρίου. »

Δ. Σ'. Θερμῶς τοιγαροῦν αἰτήσας, οὐ βραδέως ἐπιτηγχνάνει, ἀλλὰ κατ' ὄναρ αὐτῷ δεικνύται ἰατρῶν πλῆθος στιχηθὸν παριστάμενοι, τὴν μὲν τοι στολὴν ἱεροπρεπῶς περιεκείμενοι· εὐνοῦχον δὲ τινὰ παρελθόντα ἰώρα, χρυσοῦφῃ μὲν περιβεβλημένον, Πραιποσίτῳ δὲ τὴν ἀναβολὴν ὁμοιον, ὅς καὶ ὑποδεικνύειν αὐτῷ ἰώκει τῶν ἰατρῶν ἕκαστον, ὅπως ἔχει προσώπου καὶ ἡλικίας καὶ παραστήματος, ἐφ' οἷς ἕνα

(3) Regnavit Justinianus Magnus ab anno Christi 527 ad 463.

δουτα τὸ πρόσχημα ταπεινόν, τὴν πολιάν εὐπρεπῆ, τὴν ἐνδυσιν εὐσταθῆ, γνωρίσαι τε τοῦτον τῷ βασιλεῖ ἐμμελίστερον καὶ οἷς ἴσθι πάντων παρασκευάσαι καταμαθεῖν, καὶ ὡς αὐτὸς μόνος, οὐ μὲν τοι τῶν ἄλλων οὐδεὶς, φάναι, δυνατὸς σοὶ δοῦναι τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὕπνου ἀνείθη ὁ βασιλεὺς, ἀληθῆ κρίνας τὸν ὄνειρον (ἐποίει γὰρ πιστεύειν καὶ ταῦτα οἰκονομήσας ἰδεῖν καὶ μέλλων ἐξ ἔργου τὰ ὀραθέντα πιστώσασθαι), χαρᾶς μὲν πληροῦται· μετὰ καλεῖται δὲ τοὺς ἰατροὺς εὐθέως. Καὶ οἱ μὲν συνήλθον καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ παρέστησαν ἄπαντες· ὁ δ' ἐπέμει ἐκαστον φιλοπραγμονῶν ἐσχάτως, καὶ βασιζῶν οὐχ ἔττον, ἢ τὸν χρυσὸν ἢ Λυδία λίθος, πρόσωπόν τε καὶ σχῆμα καὶ ἡλικίαν κατὰ τὰ ὑποδειχθέντα παράσημα διὰ τῶν ὄνειρων. Ὡς δὲ οὐδὲν τῶν παρόντων εἴρα τοιούδε γνώρισμα, λύπη καὶ ἀπορία συνέχετο, καὶ οἷα διψητικώτερος ἔτι καθίστατο τοῦ ἐπαγγελθέντος ἀποτυγχάνων. Ἐντεῦθεν πολλή τε καὶ θερμὴ καὶ ὄξειά ζήτησις, ἐπαγγελία τε δωρεῶν καὶ τιμῶν μεγίστων, ἃς ὁ τὸν ἄνδρα τὸν ζητούμενον ἐμφανίσαν, ἀκολούθως οἷς εἶδε συμβόλοις ὁ βασιλεὺς, ἐμέλλεν εὐθύς λήψεσθαι. Ὁ μὲν οὖν ἐζητεῖτο λίαν ἐκθύμως, καὶ τὸ γνώρισμα ἦν, οὐ κατὰ τοῦ Πέλοπος, ὡσπερ οἶδεν ὁ μῦθος, ἀπὸ τοῦ ὤμου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ περιόντος τῆς ἀρετῆς καὶ προηγουμένως ἀπὸ τοῦ μετριοπαθοῦς καὶ συνισταμένου.

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι δυσχερὲς ἦν ἡ εὔρεσις (ἐκρύπτετο γὰρ οὐ τὴν μορφήν μεταβάλλων, οἷα δὲ καὶ τὸν Πρωτῆα πλάττουσιν, ἀλλ' οἰκονομία τινι θειοτέρᾳ τούτου συμβαινόντος, ἵνα καὶ ἡ βραδεία δῆλωσις ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐπιπόθητον καταστήσῃ) ὄψι καὶ μόλις τῶν ἰατρῶν τις τῶν βασιλικῶν, τῷ μὲν βασιλεῖ γνώριμος, συνήθης δὲ τῷ Μεγάλῳ, καὶ τὰ ἐκείνου ἀριστα συνειδώς, οὐ τὰ τῆς ἀρετῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς χάριτος τε καὶ τῶν θαυμάτων, ἔνθεν αὐτῷ καὶ συμβαλεῖν ῥάδιον ἦν, ἐκείνον εἶναι τὸν ἰασόμενον, αὐτὸς οὗτος δῆλον εὐθύς τὸν Μέγαν τῷ βασιλεῖ καθίστησι καὶ χαρᾶς αὐτῷ γίνεταί πρόξενος, ὅσως οἱ πάθει σωματικῷ κάμνοντες καὶ ἀπαλλαγῆς ἐπιέμενοι, δυνατοὶ μόνον συνεῖναι. Εὐθύς μὲν οὖν εἰς ὄψιν ὁ θαυμαστὸς αὐτῷ παρῆει Σαμψών· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βραχὺ τὸ μέσον ἀκοῆς φημι, καὶ τῆς θεᾶς γενέσθαι κερῆκεν· οὕτως αὐτὸν ἢ τοῦ ἰδεῖν ἰσχυρῶς εἶλεν ἐπιθυμία. Ἰδὼν οὖν ἀνέγνω καλῶς ἀπὸ τῶν νυκτῶς ὀραθέντων τὰ μεθ' ἡμέραν φαινόμενα, οἷον ὀφθαλμῶν ἡμερότητα, μορφῆς ἰλαρότητα, ἡδῶν εὐκοσμίαν, πώγωνος ἀύχμηρίαν, ὀμμάτων κατήφειαν, σύμβολά τε αὐτῷ ἐπιτρέποντα μετριοφροσύνης. Ταῦτα ἐκείνος, προσιώντος τοῦ θαυμαστοῦ, θεασάμενος, οὐδὲ καθεκτὸς ἦν ἔτι, ἀλλ' ἀναστὰς ἐξ ἀμέτρου περιχαρείας περιβάλλει τε τὸν εὐτελῆ τὸ φαινόμενον, ὃ τὴν βασιλείαν περιβλεπτός, καὶ φιλεῖ ἄγαν ἡδέως, οὐ στόμα μόνον, ἀλλὰ καὶ κεφαλῆν. Ἡ μὲν αὐτὸς εἰ, λέγων, Πάτερ, αὐτὸς εἰ, ὁ κατ' ὄναρ μοι παράδοξως ἐπιφανείς, ἀλλὰ καὶ τὸ πάθος τὸ ἐμὸν ἐπαγγελλεῖς ἰάσασθαι. Οὕτως εἰπὼν, εὐθύς εἰς τὰ προσιώτερά συνεισῆει τῶν βασιλικῶν ἐγκρατῆς ὧν

A vultu, ætate et habitu; inter quos unum, qui erat specie humilis, canis decorus, vestitu honestus et compositus, diligentius curare, ut notus esset imperatori: et efficere, ut sciret qualis esset in omnibus, et dixisse: Hic solus, et nullus ex aliis, tibi potest dare, ut a morte libereris. Postquam autem a somno fuit excitatus imperator, verum judicans esse somnium (ut crederet enim, effecerat is qui providerat ut videret, et quæ visa fuerant, erat re ipsa confirmaturus), impletur quidem gaudio: accersit autem statim medicos. Et illi quidem convenerunt, et se ei omnes coram stiterunt. Hic vero unumquemque lustrabat, diligentissime perscrutans, et non minus examinans quam aurum lapis Lydius, vultumque et figuram B et ætatem, secundum signa, quæ erant ostensa per somnia. Postquam autem nullum vidit tale signum in eis qui aderant, dolore afficiebatur, et perplexo erat animo, multoque factus est avidior, quod nondum esset promissum assecutus. Hinc diligens facta est inquisitio, donorumque et maximorum honorum promissio, quos esset accepturus qui virum ostenderet ex iis indicibus quæ viderat imperator. Hic quidem diligenter quærebatur; signum autem, quo cognosceretur erat, non quomodo Pelopis (ut narrat fabula) humerus; sed virtus insignis, et præcipue moderati mores et compositi.

VII. Cum autem esset difficilis inventio (celabatur enim, non formam mutans, ut fingunt proreum, sed quodam divino hoc eveniente consilio, ut tardior ostensio eum redderet magis desiderabilem), vix tandem unus ex medicis imperatoris, notus quidem imperatori, magno autem Sampsoni familiaris, et qui res illius optime noverat, non virtutem solum, sed etiam gratiam et miracula, eum manifestum reddit. Hinc autem illi facile erat conjicere, eum esse qui illum erat curaturus. Hic ergo ipse magnum illum Sampsonem notum reddidit imperatori, et ei tantam conciliat lætitiā, quantum ii, qui laborant morbo corporis et ab eo cupiunt liberari, soli possunt intelligere. Atque statim quidem venit admirabilis Sampson: neque enim inter visum et auditum intercessit tempus vel brevissimum: tantum ejus videndi imperatorem ceperat desiderium. Cum vero eum vidisset, ex iis quæ noctu visa fuerant, pulchre recognovit ea quæ cernebantur interdiu, utpote oculorum mansuetudinem, formæ hilaritatem, morum honestatem, barbæ squalorem, aspectus tristitiā, et quæ eum decebant signa moderationis. Hæc cum ille, admirabili accedente Sampsonē, esset contemplatus, non potuit amplius contineri, sed surgens præ immoderata lætitiā, eum qui specie vilis erat et abjectus, ipse, qui erat insignis imperio, amplectitur, et suaviter admodum osculatur, non os solum, sed etiam caput, dicens: Certe, o Pater, tu es ipse, qui mihi admirabiliter in somnis apparuisti: quin etiam te morbum meum pollicitus es

curaturum. Hæc cum dixisset, statim ingressus est in regiæ penetralia, Sanctum illum manu tenens : neque enim existimabat se magnum quid facere, illam honorans, cujus admirabilem virtutem mox esset experturus.

VIII. Postquam autem ingressus est imperator, et eum habuit secum sedentem, nondum sua erga eum benignitate satius, plura adhuc faciebat. Ejus manus capiens, suis imponebat oculis, et eas cum maxima voluptate deosculans, et in eas distillans lacrymas, lætabatur. Morbi enim, qui eum premebat, necessitas efficiebat, ut homo appareret potius quam imperator, et qui humanis flectebatur miseriis, quam qui imperatoria efferebatur magnificentia. Verumenimvero hæc magna imperatoris moderatio et religio, gravem Sancto injecit molestiam, et perinde ac si ei fieret injuria, et in eum nimia exerceretur molestia, non potuit tenere silentium, sed : Ne sic feceris, o imperator, neque tam demisse et abjecte, exclamabat ; nec eo quod te ipse immodicè dejicias et deprimas, efficias, ut damner arrogantæ. In quo enim sum communibus hominibus superior, qui sum miser, et peccatis obnoxius, et opus habeo magna Christi benignitate et clementia ? Verumenimvero hæc tua fidei abundantia et fervor, est futuri a Christo auxilli certus nuntius, qui est Rex regum, et potest omnia facere. Cum hæc dixisset, imposuit manum parti affectæ. Et ea quidem suoungebatur officio. Ipse autem copia humilitatis volens celare abundantiam gratiæ, quibusdam rebus, quas parti laboranti ex arte imposuit, curationem conabatur ascribere. Sed medicinam, quæ applicabatur, vincebat, quæ celabatur, veritas : et qui in aliis fuerat cognitus rerum effector mirabilium, in hæc quoque fuit cognitus fecisse miraculum. Non multo enim dies præterierunt, et imperator fuit omnino liberatus a morbo, et est integram assecutus sanitatem, repletusque est lætitia et admiratione, illa quidem propter recuperatam valetudinem, hac autem propterea, quod qui eum sanum fecerat, Deo esset familiaritate conjunctus.

IX. Deinde etiam, ut tantæ curationis beneficio responderet, B. Sampsoni aurum donavit splendide ac magnifice, et quæcumque poterant incitare desiderium ejus, qui secundum carnem vivit. Illi autem tenuiter et frugaliter vivere, erat bonum per se expetendum omnibus quidem divitiis beatius, quavis vero gloria ac dignitate excellentius. Imperatoris certe liberalitatem et munificentiam opportunis et validis recusavit recusationibus : Illa mihi das, dicens, o imperator, quæ lubenter reliqui propter Christum, ut qui multas possessionem pecunias, et multas haberem possessiones. Quomodo ergo ea accipiam, sine quibus vivere aperte comperi utilius esse, et a quibus prudenter discedentem Deo esse conjunctum, dilucide est ostensum ? Quod si pro summa tua benignitate et

Α ἐκείνου τῆς τε Ὀσίου χειρὸς, οὐδὲ γὰρ ἄετο μέγα τί ποιεῖν ἐκείνην τιμῶν, ἧς ἀπολαῦσαι θαυματουργούσης ἔμελλον.

Η'. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰσῆλθεν ἐνδον βασιλεὺς, καὶ συγκαθήμενον αὐτὸν εἶχεν, οὕτω κόρον δεχόμενος τῆς φιλοφροσύνης, ἔτι καὶ πλέον ἐποίει, λαμβάνων αὐτοῦ τὰς χεῖρας, ὁμασιν ἐτίθει τοῖς ἑαυτοῦ καὶ καταφιλῶν μεθ' ὅσης εἶποι τις ἡδονῆς, καὶ δάκρυα καταστάζων αὐτῶν ἤδετο· ἡ γὰρ τοῦ πιέζοντος πάθους ἀνάγκη ἀνθρώπων αὐτὸν ἐποίει μᾶλλον ἢ βασιλεία δεικνυσθαι καὶ ἀνθρωπίναις καλυπτόμενον ἀθλιότησιν ἢ μεγαλοπρῆταῖς βασιλικαῖς ἱπαιρόμενον. Πλὴν ἀλλ' ἡ πολλὴ αὐτῆ τοῦ βασιλέως μετριοπάθεια καὶ τὸ σέβας βαρῦτητα καὶ λύπην ἐμβέβληκεν τῷ Ὀσίῳ, καὶ ὡσπερ ἀδικὸν τι πάσχων, καὶ εἰς μετριοφροσύνην πλεονεκτούμενος οὐκ ἤνεγκε σιωπῆν· ἀλλὰ, Μὴ οὕτω ποίει, ὦ βασιλεῦ, μὴ οὕτως ἡρέμα καὶ ταπεινῶς, ὑπεφῶναι, μηδὲ τῷ ἀμέτρως ἐθέλειν αὐτὸν ταπεινῶσαι, ἔμοι κράϊμα προξενήσας ὑπερσφίας. Τί γὰρ πλέον ἔχω ἐγὼ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ταλαίπωρος ὢν καὶ ἀμαρτίας ὑπεύθυνος, καὶ πολλῆς τῆς παρὰ Χριστοῦ χρηστότητος καὶ φιλοανθρωπίας ἐπιδότης ; Πλὴν ἀλλὰ τὸ ἀφθόνον σου τοῦτο τῆς πίστεως καὶ θερμὸν ἀγγελοῦ σοι γίνεται ἀψευδῆς τῆς ἀπὸ Χριστοῦ βοηθείας, τοῦ Βασιλέως δὴ τῶν βασιλευόντων καὶ πάντα δυναμένου ποιεῖν. Οὕτως εἰπὼν, χεῖρα ἐπέτιθει τῷ πάσχοντι μέρει· καὶ ἡ μὲν ἐνήργει τὰ ἑαυτῆς· ὁ δὲ κρύπτειν ἐθέλων ταπεινοφροσύνης περιουσία χάριτος ἀφθονίαν, ἐπιθέμασι τισι τοῖς ἐκ τέχνης, ἀ τῷ ἀλγοῦντι μέρει ἐπέβαλλεν. ἐπιγράφειν ἐπειράτο τὴν ἱασιν. Ἄλλ' ἐνίκα ἐπιπλαττομένην οὕτω θεοαπειαν ἢ ὑποκρυπτομένη ἀλήθεια, καὶ ὁ ἐν πολλοῖς καὶ ἄλλοις θαυματουργὸς γνωρισθεὶς κἄν τούτῳ δὴ θαυματουργῶν ἐγνωρίζετο. Οὐ πολλὰὶ παρήλθον ἡμέραι καὶ ὁ βασιλεὺς ὄλωσ ἀπηλλάγη τοῦ πάθους καὶ καθαρῶς ἀπλευσεν ὑγιαιῖς, πλήρης τε ἦν εὐφροσύνης καὶ θαύματος, τῆς μὲν διὰ τὴν ἀνάστρωσιν, τοῦ δὲ διὰ τὴν τοῦ ὑγιάσαντος πρὸς Θεὸν οικείωσιν.

Θ'. Ἐπειτα καὶ ὡς ἀμειψόμενος τὸ μέγα τῆς θεοραπείας δωρήμασιν ἐπικαίροις, χρυσὸν τε ἰδίῳ μεγαλοψύχως, καὶ ἄλλα ὅσα δὴ ἐπιθυμίαν οἶδε παρακαλεῖν, τοῦ κατὰ τάραχα ζώντος φημι· ἐκείνῳ δὲ τὸ λιτῶς οὕτω καὶ ἡμελημένως ζῆν, αὐθαίρετον ἀγαθόν, παντὸς μὲν πλοῦτου μακαριώτερον, πάσης δὲ δόξης ἀξιοματικώτερον· ἀμείλει καὶ τὸ τοῦ βασιλέως φιλότιμόν τε καὶ μεγαλόδωρον εὐκαίροις καὶ ἰσχυραῖς διεκρούσατο ἀπολογίαις. Ἐκείνῳ μοι δίδως, ὦ βασιλεῦ, εἰπὼν, ὢν αὐτὸς ἡδέως ἐξέστην διὰ Χριστόν, πολλὰ μὲν ἐκ κτήμασι, πλεῖστα δὲ καὶ ἐν χρήμασι κεκτημένος. Πῶς οὖν ἐγὼ λήψομαι ταῦτα, ὢν τὸ ζῆσαι χωρὶς φανερώς εὖρον ὠφέλιμώτατον, καὶ ὢν τὸ ἀποστῆναι φρονίμως. Θεῷ οικειωθῆναι καθαρῶς ἀποδεδείκται ; Εἰ δὲ βούλει διὰ πολλὴν χρηστότητα καὶ φιλοανθρωπίαν κεχαρισμένον ἡμῖν τί γίνε-

σθαι, μάλλον [Θεῷ γενέσθω] και οὕτω δὴ και πρὸς ἡμᾶς τὸ γεγονός διακθήσεται. Ἔσται δὲ τοῦτο, εἰ πλησίον τοῦ ἰμοῦ οἰκίσκου, ὅν τε αὐτὸς οἰκᾷ, και τινὰς τῶν νοσῆματι κατόχων εἰσάγων ἐπιμελείας ὡς ἐμὴ δύναμις ἀξίῳ, οἴκου τοῖς νόσῳ κάμνουσιν ἐπιτήδειον αὐτὸς ἔγερει. Τοῦτο γὰρ σοι ἀοίδιμον ὄνομα θήσει και προξενήσει μισθὸν ἀναφαίρετον. Ἦκουσεν ὁ βασιλεὺς, και τὸ αἰτηθὲν ὡς δωρεῖν μάλλον ἢ αἰτησιν ἀσμένως προσήκατο. Καὶ παραχρῆμα (και γὰρ ἦν τότε και τὸν θεῖον ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ναὸν κατασκευασόμενος) και αὐτὸν ἐπέταττε συνοικοδομῆσθαι προθυμία τε ψυχῆς, και οἰκοδομουμένων πολυχειρία, και θαυσιλία παντὸς ἀναλώματος, αὐτοῦ μὲν παρέχοντος φιλοτίμως, κατὰ δὲ τὸ ἀρέσκον τῷ Μεγάλῳ τῆς οἰκοδομίας τελευτουρουμένης. Ἐπεὶ δὲ και ὠμοδόμητο λίαν φιλοκάλως και μεγαλοπρεπῶς, και ὀνόματος αὐτοῦ ἤξειοντο, εὐθὺς ἐκείνῳ τε ἐπετράπετο, και αὐτὸς ἦν ὁ θεῖος Σαμψών, ὁ τὴν τοῦ οἴκου προστασίαν πεπιστευμένος.

I'. Προστίθειν ὁ βασιλεὺς και ἕτερον, βασιλικῆς ἀξίον μεγαλοδωρίας, ἀπόμοισαν οὐκ ὀλίγην, οὐδ' ἐξ ὀλίγης προαιρέσεως τῷ ἁγίῳ τούτῳ οἴκῳ καθιερῶν, ἐκ προνομῆς δὴπου διαιεθεύσαν, ἧς ὁ θαυμαστός Βασιλεὺς ἀπὸ τῆς τῶν Ἀσσυρίων γῆς ἐκείνῳ προσαγαγὼν ἦν, λαμπρᾶς τῷ ὄντι και φιλοτίμου. Εἶτα και κτημάτων δωρεαῖς κρατῦναι τὸν οἶκον, ἰκανῶς ἔχοντων εἰς τε ἄλλας αὐτοῦ δαπάνας και πρὸς ἱατρῶν σιτηρέσια, και τῶν ἑτέρας ἐπιτετραμμένων αὐτοῦ λειτουργίας. Ἐπὶ πολλοῖς οὖν τοῖς χρόνοις οὕτως ὁ Μακάριος διακρίσας ἐν ταῖς τῶν καμνόντων ἐπιμελείαις, και πατρικῶς πάντων και λίαν κηδεμονικῶς, προμηθεύμενος, ἐπεὶ και εἰς βαθὺ γῆρας ἤδτι παραδύς ἦν, και ἀδυνάτως ἔχον αὐτῷ τὸ σῶμα τὴν τελευτὴν ὄδῳ, νοσοῦν μὲν ὀλίγα και οἷα προοίμια δεικνύσθαι ταῦτα και ἀφορμὴ θανάτου. Θνήσκει δὲ οὐκ ἀθυμῶν, οὐδὲ βαρυνόμενος, οὐδὲ τὴν μετᾶσθαι δυσχεραίνων κατὰ τὰς φιλοσωμάτων ψυχᾶς τε και φιλοκόσμους, ἀλλὰ πρᾶως και ἰλαρῶς, ἄτε γούν δ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος ὑπ' οὐ καλεῖται, και εἰ οἷας περιφορᾶς εἰς οἷαν κατάστασιν μεταβαίνει, και οἷαι τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπολαύσεις ἐκδέχονται · ἐκ γὰρ τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις, ἐκ τῶν σπερμάτων τε ἤδει και τοὺς καρπούς. Ἡ μὲν οὖν ἀξιοθεὸς ἐκείνου καθαρὰ ψυχὴ πρὸς οὐρανίους οἰκήσεις μεταφοιτᾷ · τὸ δὲ ἱερὸν σῶμα και ἅγιον τῷ

A humanitate nobis aliqua in re gratificari cupias, id fiat Deo potius, et ita quod factum fuerit, ad nos quoque transibit. Fiet autem hoc, si prope meam domunculam, quam et ipse habito, et aliquos ex iis, qui morbis laborant, eo introducens curo pro viribus, ægrotantibus domum aptam excitaveris. Hoc enim tibi et clarum nomen pariet, et conciliabit mercedem, quæ auferri non poterit. Audivit imperator, et quod petatum fuerat, libenter admisit, tanquam donum potius, quam petitionem. Et statim (tunc enim divinum construebat templum nomine Dei Sophiæ) jussit ut id quoque simul ædificaretur prompto et alacri animi studio, et eorum quæ ædificabant, magna multitudine, et omnium impensarum copia, ipso quidem suppeditante liberaliter, ex magni vero Sampsonis sententia effecto ædificio. Postquam autem pulchre et magnifice fuit ædificatum, et ab ejus fuit nomine denominatum, protinus illi fuit permissum. Et ipse erat divinus ille Sampson, cui commissa fuerat domus administratio (4).

X. Adjicit autem imperator aliud quoque dignum imperatoria munificentia. Non exiguam enim suorum bonorum partem, et non sine egregio proposito, huic ædi sanctæ consecrat, sumptam, scilicet ex prædis, quas admirabilis ille Belisarius ad eum attulerat e terra Assyriorum (5), quæ revera erant præclaræ et optimæ. Deinde domum quoque munit donis possessionum, quæ et ad alios ejus sumptus sufficiebant, et ad alimentum medicorum, et eorum, quibus erant alia commissa munera. Cum multos autem annos sic transigisset (6) ille beatus in cura gerenda ægrotorum, de quibus omnibus erat instar patris sollicitus, et jam ad gravem devenisset senectutem, et corpus imbecillum ei mortem parturiret, parum quidem ægrotat, et quod posset ostendi esse proœmium et occasio mortis. Moritur autem non tristis, neque graviter et ægre ferens decessum, ut solent animæ quæ corporis et mundi nimio tenentur amore: sed placide et hilariter, ut qui pulchre sciret a quo vocaretur, et a qua perturbatione ad quam transiret requiem, et quantæ voluptates essent beatam ejus animam excepturæ. Ex laboribus enim remunerationes, et fructus noverat ex seminibus. Atque Deo quidem digna et munda illius anima ad cœlestem transit habitationem: sacrum vero et san-

(4) Erat hoc xenodochium, ut habet Cangius in Constantinopoli Christiana lib. iv, inter ædem Sophianam et ædem Irenes. Et, ut ibidem ait Cangius, exstat Epistola Innocentii III Pontificis lib. xiii, epist. 17, qua confirmat præceptorum et Fratris hospitalis S. Sampsonis Constantinopolitani donationem cancelli, quod Garelis nuncupatur, factum ab Henrico imperatore (P. Meminit etiam istius xenodochii Jacobus de Vitriaco in *Hist. Occident.*, cap. 29, his verbis: « Quomodo sunt hospitalia sancti Spiritus in Romana urbe et S. Sampsonis in Constantinopolitana civitate, et B. Antonii in ipso capite, et B. Mariæ Ronsciovallis in introitu Hispaniæ, et alia quædam Deo grata et

pauperibus peregrinis, seu infirmis valde necessaria. »

(5) Transferri id oportet post mortem Sampsonis: vivente etenim Sampsonis xenodochium hoc satis misere habebat, ut habetur infra sub finem num. 17: quamvis, quoad structuram attinet, satis magnificentum fuerit, ut dictum est in Commentario prævio num. 15.

(6) Hæc non intelligenda sunt post conditum a Justiniano xenodochium: verum de cura et sollicitudine quam etiam prius ægrotis et pauperibus impendebat: post structum enim xenodochium unum alterumve annum tantum supervixit.

ctum ejus corpus deponitur honorabiliter in A maximo templo Mocii martyris (7), utpote quod magnus ille Sampson ex eo diceretur trahere cognitionem, non corpore solum, sed multo magis animo et moribus. Quam multis autem clarus fuerit miraculis, qui est in rebus omnibus maxime admirabilis, non in vita solum, sed etiam multo magis post mortem, neque lingua potest dicere, neque auris admittere. Quomodo enim, cujus nec in hodiernum quidem diem constiterunt fluenta miraculorum? Imo vero nec consistent quidem, donec ille idem fuerit, et ejusdem misericordiae ad intercedendum pro hominibus apud Deum. Pauca ergo, si videtur, ad Dei gloriam, et eorum, qui audiunt, delectationem ac utilitatem ex iis quæ post ejus hinc excessum facta sunt, prosequatur B oratio.

CAPUT II

Miracula post mortem.

XI. Et primum quidem sit, quod et multæ linguæ canunt, et libri ferunt, et omnes credunt, quod in populari tumultu, adversus Justinianum, magnum illum et clarissimum imperatorem excitato accidit (8). Illo tempore audacissimorum atque imprimis temerariorum hominum manus, ignem ferentes, præclarissimas et ditissimas ædes aggrediuntur, atque principium incendio dant a maximo templo Dei Sophiæ, quod cum in orbem omnia exedisset, deinde serpens venit usque ad præclaras ædes divini Sampsonis, et tectum arripit celeriter, et fremens ulterius procedit: existimabaturque fore, ut mox tota domus omnino intiret. Quid ergo est postea consecutum? Multæ quidem ex adverso in eo movebantur manus gratæ et piæ, nihil non facientes, nihil non molientes eorum quæ possunt fieri ad ignis cohibendum impetum. Sed malum erat inexpugnabile. et omne superabat auxilium. Vincitur tamen, et eo fuit potentior cura magni Sampsonis. Fuerunt enim, fuerunt, qui tunc digni sunt habiti divinum videre Sampsonem per tectum circumcirca cursitantem, et ignem increpantem, et veluti frementem, et admirabiliter ejus impetum retardantem. Cujus quidem aspectu ignis veluti obstupefactus retrocessit: deinde cum tonitru repente erupisset, copiosa quoque affluxit pluvia, quo factum est, ut ignis exstingeretur, et domus conservaretur illæsa præter tectum (9).

μεγίστῳ ναῷ Μωκίου τοῦ μάρτυρος πανσέπτως ἐγκατατίθεται· ἅτε δὴ καὶ συγγένειαν ἔλαβεν τοῦ Μεγάλου φημιζομένου, καὶ οἰκείως ἔχειν, οὐ κατὰ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ πλεον κατὰ ψυχὴν δηλαδὴ καὶ τοὺς τρόπους. Ὅσοις δὲ τοῖς θαύμασιν ἰδοξάσθη ὁ τὰ πάντα θαυμασιώτατος, οὐ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον πολλῶ μᾶλλον, οὔτε γλῶττα δυνατὴ λέγειν, οὔτε ἀκοή παραδέχεσθαι. Πῶς γάρ, οὐ μαδὲ μέχρι καὶ νῦν οἱ τῶν θαυμάτων ἔστησαν βύραες· μᾶλλον δὲ οὐδὲ στήσονται, ἕως ἂν ἐκεῖνος ὁ αὐτὸς ἦ, καὶ τοῖς αὐτοῖς χρήται σπλάγγχοις ὑπὲρ ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν διαπρεσβευόμενος; Ὅλίγα τοίνυν, εἰ δοκεῖ, πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ τὴν ἀκούοντων ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν, τῶν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν αὐτοῦ μετάθεσιν γενομένων τῶ λόγῳ μεταληπτόν.

ΙΑ'. Καὶ πρῶτόν γε τοῦτο, ὁ καὶ γλῶτται πολλὰ ἄδουσι, καὶ βίβλοι φέρουσι, καὶ πάντες, πιστεύουσι, καὶ ὁ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου, φημί, καὶ μέγα ἐν βασιλευσὶ λαμβάντος Ἰουστινιανοῦ τοῦ δήμου φορὰν, ἥτις γε κατ' αὐτοῦ συνέστη, γενέσθαι συνέθη· καὶ ὅπως πάντολμοί τινες χεῖρες καὶ φιλοκίνδυνοι, πῦρ ἀνάψασαι, τοῖς λαμποῖς τῶν οἰκῶν καὶ πολυχρύσοις, κατὰ τὸ ἐξαιρετόν ἐπιτίθενται. Ἀρχεται μὲν οὖν τὸ κακὸν ἀπὸ τοῦ μεγίστου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, καὶ τὰ κύκλω διανεμηθὲν ἅπαντα, εἴτα καὶ μέχρι τοῦ λαμποῦ τοῦδε οἴκου τοῦ θείου Σαμφῶν ἔρπον ἔρχεται. καὶ τῆς ὄροφῆς ὀξείας ἐπιλαμβάνεται καὶ τὸ προσωτέρω βρέμον ἐπῆει, ἐπίδοξόν τε ἦν ὅσον οὔπω, καὶ παντελῶς θέσθαι τῶ οἴκῳ φθοράν. Τί τοίνυν τὸ μετὰ ταῦτα; πολλὰ μὲν ἀντιστρόφως ταῖς προλαβούσαις ἐκινούντο περὶ αὐτὸν χεῖρες φιλοχάριστοι καὶ φιλόανθρωποι, τί μὴ ποιῶσαι, καὶ τί τῶν γενέσθαι δυναμένων οὐ μηχανώμεναι πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς τοῦ πυρὸς ῥύμης· ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἄμαχον ἦν, καὶ πάσης ἰσχυρόταρον βοήθεια· ἠττάται δ' οὖν ὁμως, καὶ κρείττων ἢ τοῦ Μεγάλου πρόστασία γίνεται, Ἦσαν γάρ, ἦσαν, οἱ τὸν θεῖον τότε Σαμφῶν ἠξιοῦντο θεωρεῖν, κύκλω τῆς ὄροφῆς περιθέοντα, ἐπιτιμῶντά τε τῶ πυρὶ, καὶ οἰονεὶ ἐμβριμώμενον, καὶ τῆς ὀρμῆς αὐτῶ παραδόξως ἀναχαλιζόντο, οὐ καὶ τὴν θείαν ἐκείνο ὡσπερ καταπλάγην, εἰς τούπισω τε ἐχώρει, καὶ ἀνεκόπτετο· ἔπειτα βροντῆς ἀθρόον καταβράγούσης, ὄμβρος, οἷος θαφιλῆς ἐπερρύη, ὡς ἐντεῦθεν, τὸ μὲν πῦρ ἀποσβέσαι, διασωθῆναι δὲ καὶ τὸν οἶκον πλὴν τῆς ὄροφῆς ἀπαθῆ.

(7) De S. Mocio martyre actum est die 11 Maii.

(8) Hæc seditio facta est anno v Justiniani, atque excitata est a Victoriatis, ita appellatis, quod pro tesserâ τὸ Νίχα Vince, assumerent. Hanc fuse describunt Procopius *de bello Pers.* lib. 1, cap. 24, et *Chronicon Alexandrinum* ad annum v Justiniani, etc.

(9) Hoc miraculum ægre conciliari potest cum eo, quod habet Chronicon præcitatum, asserens, quod in prædicto tumultu populari. Ξενὸν τοῦ Σαμφῶν ὁ μέγας ἐκαύθη, καὶ ἐπώλοντο οἱ ἐν αὐτῶ ἀνακαίμενοι ἄρρωστοι. Magnum Sampsonis xenodochium conflagravit, et interierunt qui in illo decumbabant infirmi.

IB'. Προσκείμεθα και ἕτερα τῶν θαυμάτων, οὐ τὰ πολλοῖς προτερον γενόμενα χρόνοις, δι' ἀπορίαν καινῶν και προσφάτων (οὐδε γὰρ ἐκλείπουσιν ἄχρι και νῦν τῶν ποταμῶν μιμούμενα τοὺς ρέοντας ἀενάως), ἀλλὰ τὰ μικρῶ πρόσθεν γεγενημένα, ἵνα και πλέον οὕτω πιστὰ εἴη, τὰ μὲν αὐτοὺς ἐκείνους διηγουμένους ἔχοντα, τοὺς τῶν χαρίτων ἀποναμένους, γλώττας φιλαλίθεις και τῷ ψεύδει παντάπασιν ἀπεχθανομένας· τὰ δὲ τοὺς γένει προσήκοντας ἢ ὑπηρετήσαντας ἢ ἄλλως ὀφειωμένους αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς τῶν θαυμάτων πεπειραμένοις. Αὐτίκα γούν Θεοδώριτος, ὁ τῷ Σπαθαροκουβικουλαρίων διαπρέπων τάγματι, ὃ τῷ πολλῇ γε ἢ ἀρετῇ μαρτυρεῖται, χρηστότης μετὰ τῆς ἀληθείας, και μετριπαθῆς ἐπισείκεια· Οὗτος ὑπηρετῆς ἦν, και ὑπηρετῶν οἰκειότατος· Λέοντος ἐκείνου φημι, ὃν ὁ τῶν Πατρικίων τε και πραιποσίτων εἶχε χορὸς, και ὃς μετῆλθε μὲν τὸν τοῦ Δρουγγαρίου τῶν πλωίμων, μετῆλθε δὲ και τὴν τοῦ Λογοθέτου τοῦ δρόμου ἀρχὴν, ἐφ' ἣ και τέθηκεν οὐ πλέον μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, ἢ μῆνες τὸ μέγιστον, πέντε. Τοῦτω τοιγαρὺν τῷ Θεοδώριτῳ, και ἕτερος ἦν [Λέων τοῦνομα] τῶν συνυπηρετούντων τῷ περιφάνει Λέοντι, ἀλλὰ και οἰκειῶς ἐχόντων και ιδιωτῶν τις, πρωτοσπαθάριος τε γὰρ ἦν, και ὡς σύνθετος ὀνομάζειν, ἐπὶ τοῦ Μαγκλαβίου, φίλος τε τῷ Θεοδώριτῳ ἐς τὰ μάλιστα και συνυπηρετῆς ὁμόψυχος. Τοῦτω τοίνυν τῷ Λέοντι ὁ Δρουγγάριος κατά τινα πρόφασιν χαλεπήνας, ἐξ ὀψείας τε ἔθετο, και παρῆρσις αὐτὸν ἀπίστησε τῆς συνήθους, χρόνον οὐχι βραχύν. Μάρτυς εἰμι και αὐτὸς τῆς πρὸς τὸν Λέοντα χαλεπότητος τοῦ ἀνδρός, και τὴν ἀποστρεφῆν οἶδα, και τὴν χρόνιον ἀπόστασιν. Και γὰρ και αὐτὸς ἤξιον ὑπὲρ τοῦ Λέοντος, φίλος ὢν και συνήθης τῷ Δρουγγαρίῳ. Ἦνιάτο τοίνυν ὁ Λέων μάλα σφοδρῶς και ἀθυμία συνείχετο, και τὴν λύπην εἶχε, και αὐτῶν ὀστέων ἀποτομένην και μυελῶν, και ἰσχυρῶς τέκουσαν. Ἦν δὲ τὸ λυποῦν οὐ μόνον τοῦ Λέοντος, ἀλλὰ μὲν και Θεοδώριτος τὸν αὐτὸν εἶλε ζῆγόν τοῦ λόγου, και συνήλγει αὐτῷ και συνέπασχε, νόμοις εἰκῶν φιλανθρωπίας, ἅτε δὲ φίλος ὢν και συνυπηρετῆς, ὡσπερ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν.

II'. Ταῦτη τοίνυν μηδε φέρων οὕτω πάσχοντα τὸν Λέοντα καθορᾶν, ἀπετολμα δηλαδὴ και παρεκινδύνευε τοῖς λόγοις τοῖς πρὸς τὸν ἑαυτῶν δεσπότην (σφόδρα γὰρ δυσπρόσιτος τε και δυσσμίλητος ὁ ἀνὴρ, και μάλιστα ἐν ὑπηρετίαις) και ἤξιον περὶ αὐτοῦ τρόπον τὸν ἔμφρον· Οἶχεται, λέγων, ὁ Λέων οἶχεται· δέος μὴ και δρᾶσαι μὲν τι τῶν χαλεπῶν, ὅπερ ἄπειρος οὐ βουλόμεθα, μηδε θανάτου καταστάμεν

(10) Spatharii erant, qui custodiæ corporis imperatoris erant deputati, a voce Σπάθα, quæ majorem *gladium* significat, quo illi armabantur. Vide Cangium in Glossario Græco-Barbaro. Spatharocubicularius, qui simul spatharii et cubicularii munere fungebatur.

(11) Drungarius, id est præfectus, a voce Δρουγγος, quæ *Globum militum* significat. Leunclavius in Onomastico Turcico ita Græcis appellari ait *baculum tribuni*, quem instar sceptri gerit, forte a voce Latina *trunous*, ut ait Cangius; quem consule

XII. Adjiciantur alia quoque miracula, non quæ multis ante annis facta sunt, quod desint nova et recentia (non enim in hodiernum usque diem deficiunt, utpole perennes imitantia fluvios), sed ea quæ paulo ante contigerunt, ideoque sunt magis credibilia; quæque relata fuerunt, tum ab iis ipsis, qui beneficia consecuti sunt, viris veridicis, et omnis mendacii osoribus: tum ab illis, qui aut consanguinei, aut famuli, aut aliter familiares fuerunt iis, in quibus miracula patrata sunt. Adsit igitur Theodoritus, Spatharocubicularius insignis (10), cujus testatissima est virtus, probitas, veracitas, et summa animi moderatio. Is erat famulus, et famulorum familiarissimus, et fidelissimus Leonis illius, qui erat ex ordine patriciorum, et præpositorum, qui que gessit magistratum Drungarii (11) classiariorum, necnon ratiocinatoris (12) cursus; in quo diem clausit extremum, non amplius quam menses, ut summum, quinque post obitum illius. Erat Theodorito huic etiam socius ex numero secum famulantium illustri Leoni, et ipse Leo dictus, domino suo charus atque familiaris. Erat enim protospatharius et ut mos est nominare (13), in Manclabio (14). Hic summus erat Theodoriti amicus, et unanimis socius in ministerio. Huic autem Leoni cum aliqua de causa succensisset Drungarius, eum habuit suspectum, et tempore non parvo eum a consueta removit familiaritate, et ab ea, quam prius habebat, fiducia. Sum quoque ego testis Drungarii adversus Leonem indignationis, vidique aversionem ejus et diuturnam separationem. Imo ego quoque rogavi pro Leone, ut qui essem Drungario amicus et familiaris. Valde itaque angebatur Leo, et magna afficiebatur animi ægritudine, dolorque vel ipsa ossa et medullas tangebatur, et valde consumebat. Quin etiam Theodoritus idem jugum trahebat, ut dicitur, ejusque movebatur misericordia, gravique dolore afficiebatur, legibus cedens amicitiae, ut qui esset amicus, et in ministerio socius, ut prius est ostensum.

XIII. Cum itaque ferre non posset, Leonem sic affici, ausus est verbis suum aggredi dominum (neque enim facilis ad eum patebat aditus, et asper erat in sermonis congressione, maxime inter famulos) et prudenti inita ratione, pro eo rogavit: Perit, dicens, Leo perit: timendum est, ne sibi grave aliquid faciat, quod quidem certe nolimus, neque simus auctores ejus mortis. Miser enim jam

in utroque Glossario. Hic Drungarius ad classis præfecturam refertur.

(12) Λογοθέτης τοῦ δρόμου erat is, qui rationes cursus publici expendebat. Vide Cangium ibidem.

(13) Πρωτοσπαθάριος, Præfectus custodum corporis.

(14) Μαγκλαβιον *Clavam* significat, qua armabantur qui erant imperatoris cohortis; hic vero sumitur pro ipsa cohorte imperatoria. Rursum vide Cangium.

extabuit, et est sane consumptus, non ferens tuam aversionem ; et statim amittet etiam animam. Hoc cum non semel, sed sæpe dixisset, assiduitate et opportuna persuasione belle reconciliat Leoni dominum suum ; jubeturque ipsum adducere in conspectum ejus. Ille vero præ nimio gaudio ac festinatione (dum forte debebat per scalas descendere) impeditum alicubi pedem graviter luxat ; jacetque sine voce, immobilis et dolore fractus, ac ægre tandem delatus est ad lectum. Tres dies præterierant, et ipse sic jacebat supinus, mutus, stupefactus, somni et cibi expers, nec aquam quidem admittens, nec omnino se movens, sed veluti lecto affixus, et a re inaniosa nihil differens. Sanctum tamen etiam tacendo rogans, videt eum stantem ad extremum lecti, tangentem talum pedis affecti, et dicentem : Surge, nihil erit tibi amplius mali. Simul autem atque hoc dixit, simul disparuit, spectante Theodorito, et præ stupore nihil loquente. Postquam vero magnus ille Sampson procul fuit ab oculis, ad se redit Theodoritus, et novo veluti spiritu animatur, sibi que restituitur ; oris quoque et linguæ usum recipiens, læta voce glorificabat Deum subsusurrabatque : Sanctus iste est Sampson ; et statim ministrum est allocutus, dicens : Surge, Basili (ita enim is vocabatur), et da mihi vestem, ut me induam : et simul pedem tetigit. Eum autem videns sanum, alteri manum admovit, qui erat illæsus ab initio. Rei enim admirabilitatem eum reddebat prope emotæ mentis, et erat tanquam sui oblitus, et dubitans et hæsitanti similis. Nimium enim gaudium et bonum inexpectatum ac præter opinionem eveniens, mentem solet dimovere. Ubi autem comperit ambos esse sanos, alacri statim animo et pedibus tendit ad sepulcrum ejus, qui misero curationem impertierat, et beneficium ei refert acceptum, gratiasque pie agit, ut solet gratus et memor animus.

ἔβρωσθαι δειγνῶ, αὐτίκα πρόθυμος προθύμοις ποσὶ, πρὸς τὴν εὐχαριστίαν, ὡσπερ οἶδεν εὐγνώμων ψυχῇ, θεοφιλῶς ἀποδίδωσι.

XIV. Huic vero Theodorito accidit, ut Sanctus ille in alio quoque miraculo, quod circa dominum, ejus factum est (quisnam autem is sit, jam ostensum est) inserviret. Sed quomodo id accidit ? Cum Drungarius hic Leo aliquando equitaret, evenit, ut equus illius pedem muro allidens, eum feriret graviter. Male autem se habebat pes, non brevi aliquo tempore, sed multis diebus. Deinde cum sic affectus ostenderetur medicis, eos ad necessariam sectionem et chirurgicam operationem propellebat. Atque erat quidem dies quartus, quo medicis visum fuerat sic facere. Et Nicolaus (erat autem is quoque unus ex iis qui serviebant Drungario, et ejus domum complebant) statuerat ipsi afferre sectionem. Illa vero nocte apparent Teodorito iviri tres, domum Drungarii ingredientes, habitu et amictu Romani. Quibus factus obviam, Quoniam itis ? rogavit. Illi autem voce et aspectu placido : Ad dominum tuum accedimus. Ad hæc autem

A αἰτίοι· τέτληκε γὰρ ὁ δυστυχὴς ἤδη καὶ δεδαπάνηται, τὴν ἀποστροφὴν οὐ φέρων τὴν σὴν, καὶ ὅσον οὕτω ἀποβάλλει καὶ τὴν ψυχὴν. Τοῦτο οὐχ ἀπαξ εἰρηκῶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις. τῷ συνεχεῖ καὶ εὐκαίρῳ πείθει, καὶ τὴν καταλλαγὴν πρεσβεύει καλῶς τῷ Λέοντι. Εἶτα καὶ εἰς θῆψιν αὐτὸν ἀγαγεῖν κλειυθεῖς, ἐκείνος ἐκ τῶν ἀγαν περιχαρείας (κλίμακα οὕτω συμβᾶν κατιῶν) καὶ τῷ τάχει συμποδισθεῖς, διάστροφός τε καὶ ἔξεδρος τὴν τοῦ ποδὸς ἀρμογὴν γίνεται· καὶ εὐθύς ἀφωνός τε καὶ ἀκίνητος ἦν, ὑπὸ τῆς περιωδυνίας ἀποβράγεις, ἡ κλίνη τε εἶχε τοῦτον, μόγις πρὸς αὐτὴν ἐκκεκομισμένον. Τρεῖς παρήλθον ἡμέραι, καὶ αὐτὸς οὕτως ἔκειτο ὑπτιος, ἀφρωνος αὐτῆς τε καὶ ἀχανῆς καὶ ἀσιτος, οὐδὲ ὕδατος προσιέμενος οὐδαμῶς, οὐδὲ κινήσεις ὅλως· ἀλλ' οἰοῖναι τῇ κλίνῃ προσηλωμένος καὶ τῆς ἀψύχου διαφέρων οὐδέν. Δεόμενος μέντοι καὶ σιωπῶν τοῦ Ἁγίου, ὁρᾷ τοῦτον παρὰ τοὺς πρόποδας ἐστηκότα τῆς κλίνης, τοῦ ἀστραγάλου τὸν ἐπαφώμενον τοῦ πεπονθότος ποδός, καὶ Ἔγειραι, εἰρηκῶτα, κακὸν γὰρ ἐστὶ σοι τὸ παράπαν οὐδέν· ἅμα τε ἔφη τοῦτο, καὶ ἅμα ἐξῆι, βλέπόντων τοῦ Θεοδώριτου τῶν ὀφθαλμῶν. τοῦ στόματος μὴδὲ φθέγγεσθαι δυναμένου, Ἐπειδὴ καὶ ὁ Μέγας πῶρῶ τῶν ὀφθαλμῶν ἦν, ἐπάνεισι μὲν εἰς ἑαυτὸν ὁ Θεοδώριτος, καὶ οἰοῖναι ψυχούται, καὶ κινουμένων παρόμοιος δεικνύται, φωνῆ δὲ καὶ τὸ στόμα ὡσπερ πρότερον εἶχε, δοξάζων τε ἦν τὸν Θεόν, φωνῆ φαιδρότερον, ὡς δὲ καὶ ὑποφθεγγόμενος, Ὁ ἅγιός ἐστι Σαμψών. Καὶ αὐτίκα [πρὸς] τὸν ὑπηρετούμενον, Ἀνάστα, ἔφη, Βασίλει (οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο), καὶ τὸ ἱμάτιόν μοι δός ἐπενδύσασθαι. Καὶ ἅμα τοῦ ποδός ἤπτετο, καὶ ὑγιαῖ τοῦτον ὁρῶν, θατέρῳ τὴν χεῖρα προσῆγε τῷ ἐξ ἀρχῆς ἀπαθεί· εἰδείκνυ γὰρ αὐτὸν μικροῦ καὶ ἔκφρονα ἢ παραδοξοποιία τοῦ πράγματος, καὶ ὡσπερ ἐκλαθόμενος ἑαυτοῦ, καὶ ἀμφιγυῶν δεικνύτο, καὶ ἀπορουμένῳ ἰοίκει. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ περιχάρεια καὶ τὸ ἀδόκητον ἀγαθόν, οἶδεν ἐξιστᾶν οὐ μετρίως. Ὡς οὖν καὶ ἀμφοτέρους τὸν τοῦ θεραπεύσαντος τάφον, ὁμολογεῖ τε ἦν χάριτι, καὶ ἀποδίδωσι.

D Δ'. Τῷ Θεοδώριτῳ δὴ τούτῳ καὶ ἐτέρῳ θαύματι, ὃ περὶ τὸν ἑαυτοῦ πέπρακται κύριον (δῆλος δὲ ἦδη, τίς οὗτός ἐστιν) ἐξεγένετο ὑπουργῆσαι, ἀλλ' ὅπως ἄρα καὶ ἐξεγένετο. Τοῦ Δρουγγαρίου Λέοντος, τοῦ δὲ ἱππαζομένου ποτὲ, συμβαίνει τὸν ἵππον τοῖς ἡμῶν προσαβράξαντα τὸν ἐκείνου πόδα πλῆξει χαλεπῶς. Εἶχε τοιγαροῦν πονηρῶς ὁ πούς, οὐ παρ' ὀλίγον, ἐλλ' ἐν ἡμέραις συχναῖς. Εἶτα καὶ τοῖς ἰατροῖς οὕτως ἔχων ἐπιδεικνύμενος, πρὸς τομὴν αὐτοῦ ἀναγκαίως παρεκάλει καὶ χειρουργίαν. Ἡ μὲν οὖν ἡμέρα τετράς, ὅτε οὕτω δίδοσθαι τοῖς ἰατροῖς δρᾶν· καὶ ὁ Νικολάος (εἰς δὲ καὶ αὐτὸς τούτων ἦν, τῷ Δρουγγαρίῳ τε ὑπηρετούμενος καὶ τὸν αὐτοῦ οἶκον συμπληροῦν) ὠρίζετο ἐπενεγκεῖν αὐτὸς τὴν τομὴν. Κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπιφαίνονται τῷ Θεοδώριτῳ ἄνδρες τρεῖς, τὸν οἶκον εἰσιόντες τοῦ Δρουγγαρίου, τὸ σχῆμα Ῥωμαῖοι καὶ τὴν περιβολὴν. Οἷς ὑπαντήσας, Πού δὲ ἡ ἀφίξις ; ἤρετο· Καὶ αὐτοὶ πρᾶξι ἅμα φωνῆ, πρᾶψ δὲ καὶ τῷ βλέμματι, Πρὸς τὸν κύριόν σου

ταυδε πάριμεν, εἶπον. Πρὸς ταῦτα τῷ Θεοδώριτῳ A λέγειν ἐπήει· Ἄλλ' ἠγνόηται καὶ ὑμῖν τοῖς κυρίοις, οἷα λύπη τῷ δρουγγαρίῳ τῆγε νῦν ἔχει, καὶ ὡς τήμερον μέλλον τοῖς ἰατροῖς τομῆν τῷ ποδὶ ἐκείνου ἐπενεγκεῖν; Οἱ δὲ, Οὐ, φασίν, ἀλλὰ τοῦτό σοι μὴ παραδεκτέον· ἡμεῖς γὰρ πρὸς αὐτὸν ἔλευσόμεθα τῆς Παρασκευῆς, καὶ αὐτὸν ἐποψόμεθα. Ἐωθεν οὖν τοὺς ἰατροὺς ἔργου ἔχιστα βουλομένους, καὶ τῷ ποδὶ ἐπαγαγεῖν τὴν τομῆν, εἰργεν ὁ Θεοδώριτος, ἐπιμηθεύσας αὐτίκα τῆς ὄψεως· κακίνοις ὅπως εἶχεν ἐξηγησάμενος, καὶ αὐτοὶ δὲ μαθόντες, καὶ οὐ προοπτίαν εἶναι τὴν ὄψιν εὐσεβῶς κρίναντες, ἐπέειχον. Ὡς δὲ καὶ ἡ Παρασκευὴ παρῆν (ὦ Χριστέ, τῶν σῶν μεγαλείων, ὡς θαυμαστός εἶ ὁ Θεός ἐν τοῖς σοῖς ἀγίοις!) ὁ ποὺς ἦν, οἷος πρὸ τοῦ παθῆναι, ἀκραιφνῆς καὶ ὅλος ὑγιεινότητος, οὐχ ὅπως τομῆς, ἀλλ' οὐδέ τινας B ἄλλας ἐπιμελείας δεόμενος.

IE'. Οὐ ταύτης μόνου οὗτος ὁ περιφανὴς Λέων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ἀπέλαυσε τοῦ μεγάλου θαυματουργίας· νόσῳ τῶν βαρυτάτων περισχεθείς, τοῖς τε ἀλλοῖς τοῦ σώματος μέρεσιν ἀδύνατος, τοῖς δὲ γόνασι μέλλον ὡς σχεδὸν ἀχρήστοις αὐτοῖς, καὶ μηδὲ ἐνεργοῖς οὖσιν, ἐπέχρητο· ἐν μὲν γὰρ ὀμαλεῖ τόπῳ καὶ κλιμακῶ βιάζεσθαι ἴσως αὐτῷ κατὰ σχολὴν οὐκ ἀδύνατον, κλιμακὰ δὲ ἀναλθεῖν, ἢ ὀδεύσαι πρὸς ἀναστα, ἐν τῶν Ἡρακλείων ἀθλῶν αὐτῷ τὸ ἐγχείρημα. Ἰατρῶν οὖν πάντων καὶ τῶν ἄλλων βοηθειῶν ἐπαγγελομένων, οὐδὲν πλέον τῶν ἐπαγγελῶν ἀπέλαυσε καὶ ταῖς ἐπίσιν ἐνησθῆναι μόναις. Εἶτα τῆς τοῦ Ἁγίου μνήμης ἐπιλαβούσης, φρονεῖ τι θεοσεβέστερον καὶ πρὸς τὸ ὠφελεῖν ἀληθέστερον, τῶν ἄλλων πάντων C ὡς ἀνοήτων ὑπεριδῶν τῷ ἐκείνου προσεῖς τάφῳ, ἐν ᾧ γεόμενος πραγματείαις μὲν οὐ χρῆται τισιν, οὐδὲ κολυμηρόις ἄλλως προσεδρίαίς, εὐχῆ δὲ μόνῃ τότε καὶ ἀλοφῆ τοῦ ἐκείθεν βλύζοντος μύρου ἐπὶ τοῖς γόνασιν αὐτοῦ τοῖς πεπονηκόσιν· οὐ γενομένου, ἐποβάλλεται μὲν εὐθείως τὰς τῆς νόσου πίδακας, ῥώνονται δὲ τοὺς πόδας ῥῶσιν ἐντονωτάτην. Ἐπειτα καὶ ὑγιαινοῦντι ὅλῳ σώματι καὶ ἠθρομένη ψυχῇ πρὸς τὸν οἶκον ἐπάνεισι τὸν οἰκεῖον. Πλὴν ἀλλὰ δεῖξαι βουλομενος, ὅτι μὴ πρὸς ῥάθυμον ψυχῆν, περὶ τὰς χάριτας ἢ εὐεργεσίας, ἀλλὰ πρὸς εὐγνώμονα μᾶλλον καὶ θεραπευτικῆν, ἐπιπέτρ ὁ τοῦ θεοῦ τοῦδε Σαμψῶν οἶκος κάμων ἦν τότε καὶ εἰς γόνυ κλιθείς, ὅσον ἐν χροῖμασι καὶ ἀναλώμασι τοῖς εἰς θεόν, αἰτεῖται τὸν χρηστὸν Κωνσταντῖνον (ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ τότε ἀρῶν) D ἐγχειρισθῆναι οἱ τοῦ οἴκου τοῦδε τὴν προστασίαν. Ὁ μὲν οὖν ἐδίδου, ἤδει γὰρ οἷος τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἀπὲρ, αὐτὸς δὲ λαβὼν, οὐκ ἀνίει, καὶ χειρὶ, τὸ τοῦ λόγου, καὶ ποδὶ συμβαλλόμενος, καὶ πᾶσαν εἰσάγων ἐκεῖ τὴν σπουδὴν, ἕως ἀνέστησέ τε καὶ ἀρκούντως ἔχειν κατ' ἐκντὸν παρεσκευάσεν.

rudentem apte movebat, et manibus, ut dicitur, pedibusque confundebat, et omne ad id studium adhibebat, donec eam restituit, et quantum in se fuit, effecit, ut sanus bene se haberet.

* Psal. LXXV, 36.

(15) In Egrapho Græco scriptum erat Ἰῶ, pro quo Constantinum posui, scilicet Porphyrogeni-
PATROL. CA. CLXV.

Theodorito venit in mentem, ut diceret : Sed vos, o domini, latet, quanto in præsentia dolore laboret Drungarius, et quod sint hodie medici illius pedis sectionem adhibituri? Illi autem : Nequaquam, inquit : et tu id ne credideris. Nos enim ad ipsum venturi sumus in Parasceve, et malum ejus inspecturi. Mane ergo medicos jam volentes manum admovere operi, et pedi inferre sectionem, prohibuit Theodoritus, statim recordatus visionis, et eis narrans quemadmodum ea se habuisset. Quam cum ipsi intellexissent, et visionem non esse despiciendam pie judicavissent, abstinuerunt. Cum vero jam adesset Parasceve (o tua, Christe, magna! « Quam admirabilis Deus in sanctis tuis! ») pes erat qualis antequam læderetur, purus, et totus sanus, non modo nulla sectione, sed nec ulla alia indigens curatione.

XV. Non hoc solum insignis hic Leo, sed aliud quoque a magno Sampson est consecutus miraculum. Morbo enim gravissimo laborans, alias quidem corporis sui partes habebat plane impeditas; genua vero propemodum inutilia, et quæ suo officio minime fungi poterant. In loco enim plano et æquali utcumque fortassis ingredi poterat : scalas autem ascendere, aut per locum acclivem incedere, erat ipsi labor Herculeo major. Ex medicis vero omnibus, et cæteris qui aliquam ei opem ferre pollicebantur, nihil præter promissa et spem bonam est assecutus. Deinde cum eum subiisset memoria Sancti, agitatur animo aliquid magis pium, et magis aptum ad medelam. Aliis omnibus despectis, tanquam inutilibus, accedit ad illius sepulcrum. Ad quod cum venisset, non ulitur quidem aliquibus negotiosis vacationibus, neque multas alioqui dies illic assidet, sed sola precatione et unctione unguenti, quod illinc scaturit, ulitur liniens genua male habentia. Quod cum factum esset, continuo morbi incommodis liberatus, pedibusque novo robore firmiter confirmatus fuit : et mox toto sanus corpore, et lætus animo domum revertitur. Verum enimvero cum vellet ostendere, non in ignavum hominem, et beneficii accepti immemorem, id fuisse collatum, sed in virum gratum et pium ; quoniam divini hujus Sampsonis domus tunc male sarta tectaque ruinam minabatur, oblati pecuniis ac sumptibus opportunis, quod atinebat ad pecunias et sumptus opportunos, petit a bono Constantino (15) (ille enim tunc obtinebat imperium) ut cura illam restaurandi sibi demandaretur. Atque ille quidem dedidit. Sciebat enim quanta esset viri industria et diligentia. Ipse autem cum accepisset, non remittebat, sed omnem

tum, qui ab anno 912 usque ad 60 tenuit imperium. Vide Comment. Præv. num. 12.

XVI. Nec hoc quoque prætermittendum, quod eumdem habet, qui passus est, et eumdem, qui curavit. Nam qui passus quidem est, fuit insignis Leo : Sampson autem divinus, qui curavit. Hye-los (16) est unus morbus ex iis qui corrumpunt oculos hominum. Qui cum in illius canthum incubisset, eum valde premebat. Eum cum aliquis exsecuisset medicus, lædebat potius, quam juvabat : in hoc solo excusandus, quod non sua sponte damnum attulit. Fit enim sectio maxima, et valde periculosa, quam ipsam quoque divinus curat Sampson, dum illius unguento ungitur frequentius, quodam admodum parvo relicto foramine, idquædedita opera, et propter utilitatem. Nam per ipsum humor quidam facile effluens, et oculo et capiti multum profuit.

XVII Adjiciatur aliis magni Sampsonis miraculis miraculum quoque Genesisii. Nam præter terrorem, habet etiam in se jucunditatem, et est audili dignissimum. Hic ergo Genesisus erat quidem unus ex clero ; fuit autem multos annos minister xenodochii ; non minus enim, quam triginta annorum fuit ejus ministerium. Erat autem in eo admodum socors et negligens. Una itaque nocte accedens Sanctus, multas ei plagas infixit, dicens : Cur non ea præbes, quibus egent infirmi ? et cur negligenter versaris in hoc tuo ministerio ? Hæc autem non in somnis, neque per nudam solum visionem facta, sed opere ipso mox manifestata fuerunt. Maue enim mutum quidem erat os Genesisii, livor autem et tibices manifesti in corpore, non minus, quam lingua, quod factum fuerat, significabant. Cum itaque quidnam sibi accidisset, rogatus explicare non posset, ei datur charta, in qua scripsit, quomodo se habuissent ea quæ facta fuerant. Tres interim dies præterierunt, et ille quidem adhuc erat elinguis. Cum hæc autem jam audiisset Drungarius, non amplius contineri poterat, sed ad sacram domum statim accedit, cupiens per interrogationem et responsionem audire apertius, ea quæ facta fuerant : sed modum non inveniens propter vincula, quibus adhuc erat astricta lingua ægrotantis, rem committit precibus : Sancte Dei, dicens, scis, scis quanta mea sit in te fides, et quam fuerim in tuo ministerio diligens, concede, ut Genesisus sua ipse lingua, quæ passus est, enuntiet. Cum ille sic esset precaturus, non fuit fraudatus sua petitione ; sed ab ipso rogatus Genesisus, primum quidem balbutiebat, exiliterque et intercese loquebatur, et ea dicebat, quæ minus intelligi poterant Lingua autem ei paulatim relaxata, omnia explicat, adjiciens etiam aliquid de domo magni Sampsonis, propter illam enim indignatio præcipue orta erat : quæ quidem domus, dum vir sanctus adhuc vivebat inter homines superstes, nullius pretii (17) erat, et contemnebatur ;

(16) Ἰελοπή, inquit Cangius in Glossario Græco oarbaro, est vitium in accipitribus, cum scilicet Buculos quasi vitreos habent. Idem videtur signifi-

A 15'. Οὐδὲ τοῦτο παραλείπειν ἄξιον, ὁ καὶ τὸν ἰασάμενον καὶ τὸν αὐτὸν ἐπὶ ἄμφω ἰσθύντα σηµαίνει· ὁ μὲν γὰρ ἦν ὁ περιφανὴς Λέων, Σαμφών δὲ ὁ θεῖος ὁ ἰασάμενος. Ἰελοψ τὸ πάθος ἐν ἔστι καὶ τοῦτο τῶν ὀφθαλμοῦς ἀνθρώπων ἐπισαινόντων, ὁ, καὶ τῷ ἐκείνου κωνῶ ἐπισκῆψαν, ἐπέεον ἰσχυρῶς. Τοῦτο ἰατρῶν τις ἐκκόψας, βλάπτων ὑπῆρχε μᾶλλον ἢ ὠφελῶν, καὶ τούτω μόνῃ δηλαδὴ μὴ πονηρευόμενος, ὅτι μὴ ἐκὼν ἐπῆγε τὴν βλάβην· μεγίστη γὰρ ἡ τοιῆ γίνεται καὶ ἀκρωρ ἐπισφαλῆς, ἦν καὶ αὐτὴν ὁ θεῖος ἰᾶται Σαμφών, τῷ ἐκείνου θαµινώτερον ἐπιχειρομένην, μικρᾶς τινος ἄγαν ὑπολειφθείσας ὀπῆς, καὶ αὐτῆς κατὰ πρόνοιαν δηλαδὴ καὶ τοῦ ὠφελῆν ἐνεκεν· διὰ τῆς αὐτῆς γὰρ ἰκµᾶς τις εὐχερῶς ἀποβρέουσα, τὰ μεθ' ὅλα τῷ τῆ ὀφθαλµῶ καὶ τῆ κεφαλῆ συνείπει.

B 17'. Προσθήτω καὶ τὸ τοῦ Γενεσίου τοῖς ἄλλοις τοῦ Μεγάλου θαύµασιον· ἔχει γὰρ μετὰ τοῦ φοβεροῦ καὶ τὸ χαρίεν, καὶ ἔστιν ἐπιεικῶς ἀξιόκοντον. Ὁ τοίνυν Γενέσιος οὗτος ἦν μὲν εἰς τῶν τοῦ κλήρου, ἦν δὲ καὶ ὑπουργῶν περὶ τὰς τοῦ ξενώνου τοῦδε λειτουργίας, ἔτη συχνά· καὶ γὰρ οὐκ ἐλάττων ἢ χρόνοι τριάκοντα ἢ ὑπερσία. Ἐτύγγανε δὲ ὡν ἀµελῆς περὶ αὐτὴν καὶ ἀτέχνως ῥάθυμος. Ταύτη τοι καὶ μετὰ τῶν νυκτῶν, ἐπιστάς αὐτῷ ὁ Ἄγιος, πληγὰς ἐνείπει πολλὰς, διὰ τί μὴ, λέγων, παρέχεις ὡν χρεῖαν οἱ κάµοντες ἔχουσι, καὶ διὰ τί περὶ ταύτην σου τὴν διακονίαν ὀλιγώρως ἔχεις ; Ταῦτα δὲ οὐκ ὄναρ οὐδὲ µίχρι καὶ ψιλῆς φαντασίας ἔτυχεν εἰρησαµένα, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν ἀντικρυς τῶν ἔργων καὶ ἡ ὑποδείξεις φανερὰ ἔωθεν γὰρ ἄφωνον μὲν ἦν τῷ Γενεσίῳ τὸ σῶμα, µελανία δὲ καὶ πελιδνώσεις περὶ τὸ σῶμα διαφανεῖς, γλώττης οὐκ ἐλάττων ἀπαγγέλλουσαι τὰ πραχθέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἐρωτώµενος ὁ πεπονηθεὶς διασαφῆσαι ἀδύνατος ἦν, χάριτος αὐτῷ δίδοται, καὶ τούτω, ὅπως εἶχεν, ἐντίθησι τὰ γενηθέντα. Τρεῖς τῷ μετὰ παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ὁ μὲν ἀγλωττος· τῷ δὲ δρουγγαρίῳ τῶν πεπραγµένων ἀκουστῶν ἤδη γενηθέντων, οἷος ἐκείνος οὐδὲ καθεκτός ἦν ἔτι, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἱερὸν οἶκον τὸ παραυτίκα γίνεται. Καὶ διψῶν μὲν διὰ πείσεως καὶ ἀποκρίσεων ἀκοῦσαι τρανέστερον τὰ γενηθέντα· ἀπορῶν δὲ διὰ τὰς ἐγκειµέναις ἔτι πείδας τῆ γλώσσης τοῦ πεπονητότος, εὐχὴν τὸ τοῦ πράγματος ἐπιτρέπει· Ἄγιε τοῦ Θεοῦ, λέγων, εἰ μου σύννοιδας τὴν πίστιν ὅση πρὸς σέ, καὶ ὅπως ἐµµελέστατος ἐγὼ περὶ τὴν λειτουργίαν, δὸς αὐτῇ γλώττῃ μοι τὸν Γενέσιον ὁ πέπουθεν ἀπαγγέλλαι. Οὕτως ἐκείνος εὐξάμενος, οὐ δειήμαρτε τῆς αἰτήσεως, ἀλλ' ἐρωτώµενος ὑπ' αὐτοῦ ὁ Γενέσιος, πρῶτα μὲν ὑποβαταρίζων ἦν, ἀµυδρῶς τε καὶ διακεκοµµένως ὑποφθεγγόµενος καὶ ἤττον συνετὰ λέγων· κατ' ὀλίγον δὲ ἀνεθείσας αὐτῷ τῆς γλώττης πάντα διασαφεί, προσθεῖς καὶ τὰ περὶ τῆς Μεγάλου οἰκίας. Δ' ἐκείνην γὰρ καὶ μᾶλλον ἢ ἀγανάκτικαις, ἥτις ζῶντι μὲν τῷ Ἄγιῳ, καὶ ἔτι περιόντι τῷ βίῳ, φαύλως εἶχε καὶ ἰκανῶς ἐξουθενούτο· μεταστάντος δὲ πρὸς care Ἰελοψ.

(17) Non adeo scilicet xenodochio Sampsonis (dum hic viveret) prospectum erat de redditibus e

Θεόν, καὶ ἤδη φανεροῦ γενομένου τὴν ἀγιότητα, εἶδε ἅπ-
κτύως αὐτὴν καὶ τιμῆς ἀξιούσθαι, καὶ ὡς ἐκείνου
οἰκίαν λογιζέσθαι· ὁ δὲ καὶ γέγονεν εὐσεβῶς τε καὶ
φιλοθέως· εἰς γὰρ ναὸν μεταβέβηται, καὶ ἀγιστείας
ἐξιοῦται τῆς προσηκούσης.

17. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ πρὸς τὸν Εὐστράτιον θαῦμα, ὅς
τοῦ καταλόγου μὲν τῶν προσπαθάρων ἐστὶ (ἐτι δὲ
ζῶν καὶ περιῶν δεικνύται), μικρὸν οἶον καὶ τὸ τυχόν
καὶ οὐδὲ μνήμης ἀξίον. Ἥλγει μὲν γὰρ ἐκείνος
ὀφθαλμῶν δὴ καὶ ἕτερον, καὶ λίαν σφοδρῶς· φίλος
δὲ ἦν αὐτῷ καὶ συνθηθὴς ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων,
ὃν καὶ ὑπηρετεῖσθαι τῷ δρουγγαριῷ φθάσαντες
ἐθελώσαμεν, ὅς καὶ τὴν τοῦ ξενῶνος προστασίαν
ἐπιτετραμμένος ἦν ἐξ ἐκείνου, ὀδύνας οὕτω βαλλόμε-
νον ταῖς ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπιδῶν· Εἰ ποιήσεις, ἔφη, B
ζῆς Εὐστράτιε, ὅπερ ἐγὼ σοι ὑπόθωμαι, οὐδὲν ἔξεις
τὸ κωλύον, ἔχων τὸν ὀφθαλμὸν ὑγιᾶ. Ἐρομένου δὲ
τοῦ Εὐστρατίου. Τί ποτε ἐστὶν ὁ ποιήσω; Ἐλαίου
δαίται ὁ ξενῶν, ἔφη, καὶ εἰ παρέξεις τὸ πρὸς τὴν
χρῆσαν, ἀναμφιλέκτως ὑγιανεῖς· ὁμως, εἰ βούλει,
καὶ ἠγγράφους σοι τούτου παρέξω τὰς πίστις. Οὐ-
τως ἔφη, καὶ οἱ λόγοι οὐ μέχρι καὶ λόγων ἔστησαν,
ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἔργον ἐξίβαινον· ἐπιπαρσθήσας τῇ
τοῦ Μεγάλου δυνάμει, καὶ οἷς ἑώρα ὑπ' αὐτοῦ θαυ-
ματουργοῦμεν ὁ Λέων πιστοὶ τὸν Εὐστράτιον διὰ
γραφῆς, οὕτως ἔχούσης· Ἐγὼ Λέων πεποιθὼς ἐπὶ
τῇ τοῦ Ἁγίου δυνάμει, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἰμειβαλι-
μαι πίστις, ἐγγυῶμαι σοι τῷ Εὐστρατίῳ, παρέχοντι
γὰρ σοι τὸ γε πρὸς τὴν χρῆσαν τοῦ οἴκου ἔλαιον, παρ-
ἔξι σοι καὶ ὁ Μέγας τὸν ἐκ Θεοῦ ἔλεον καὶ τὸν C
ὀφθαλμὸν ἀλήσεις οὐκέτι. Ὁ μὲν οὖν Ἅγιος ἔφθανε
τὴ παρ' ἑαυτοῦ, ποιῶν τὴν ἐκείνου δόσιν, καὶ ἀπαθῆ
καὶ ἀναληγῆτον εἶχε τὸν ὀφθαλμὸν ὁ Εὐστράτιος.
Ἐκείνος δὲ, κατὰ τὸ ἀδόμιμον, ἅμ' ἠλέητο, καὶ τί-
θησκον ἡ χάρις ὠλεγώρησε γὰρ ὧν ἐπηγγέλατο,
μετὰ τὸ τυχεῖν ὧν ἐβούλετο λίαν ἀναξίως καὶ σφαλε-
ρῶς, χορηγὸς τε ἔλαιον τοῦ πρὸς τὸν ἱερὸν οἶκον
οὐδὲ βραχέως ἦν. Ἄλλ' ὁ Μέγας νυκτὸς ἐκείνῳ ἐπι-
φρεῖς (δαί δε χρησασθαι ταῖς αὐτοῦ λόγοις), Ἐμοί,
ἔφη, ἐμπαιξέεις; Φρονοὶ τὸν Εὐστράτιον ἡ ἀληθὴς
αὐτῆ ὄψις, καὶ δέους αὐτὸν ἐμπίπλησιν· ἅμα γὰρ
ροτὶ τὸ ἔλαιον ἅπαν πρὸς τὸν Λέοντα ἐπιπέμψας,
Ἄπιτά σοι, φησὶν, ἤδη τὸ χρέος· αὐτὸς δὲ μοι ἐξ-
ῶν τὸν Ἅγιον, οὐδὲ γὰρ δυνατὸς ἐγὼ φέρειν τὰς παρ'
αὐτοῦ ἐπιτάς.

18. Τὸ δὲ περὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Βάρδα γε-
γνῶς μικροῦ καὶ πιστεῖως ἐστὶ κρείττον, ὅς ἐτύγ-
χευ μὲν ἀδελφὸς ὧν Ἰωάννου, φημί, τοῦ πατρι-
κίου, τοῦ ἐκ Μακεδόνων τὸ γένος ἔλκοντος· σφόδρα
δὲ οὕτος Ῥωμανῶ βασιλεῖ τῷ ἐπιεικέι τε καὶ χρη-
στῷ προσωκειούτο, ὃν καὶ ἴσασιν πάντες υἱὸν Κων-
στατίνου γενέσθαι, τοῦ, τὰ πάντα συνελόντα εἰπὼν,
βασιλευσάτου. Τοῦτ' οὖν τοιγαροῦν τῷ Βάρδᾳ πάθος

causibus, quamvis structura satis esset magnifi-
cam.

A post mortem vero ejus et manifestatam sanctimo-
niam, debebat omni veneratione honorari ac ve-
luti ipsius domus reputari. Quod quidem factum
est pie et religiose : mutata enim est in templum,
et assecuta est eam, quam par est, venera-
tionem.

XVIII. Sed neque quod in Eustratium factum
est miraculum, qui est in protospathariorum
quidem relatus numerum (est autem adhuc vivus
et superstes) parvum est et vulgare, et indignum
commemoratu. Nam ei quidem valde dolebat alter
ex oculis. Cum ei autem esset amicus, et familiaris
Leo protospatharius, quem prius diximus mini-
strasse Drungario, cui etiam fuerat ab illo com-
missa cura xenodochii, et vidisset eum affici tanto
dolore oculi : Si feceris, inquit, o amice Eustrati,
id quod ego tibi suggessero nihil, habebis, quod
prohibeat, quod minus sanum habeas oculum.
Cum vero rogasset Eustratius, dicens : Quidnam
est, quod sum facturus? Oleo, inquit, opus est
xenodochio : quod si præbueris, convalesces citra
ullam dubitationem : et, si ita velis, id ego man-
dabo litteris ; quod tibi polliceor. Sic ait, et verba
non in solis verbis constiterunt, sed etiam proces-
serunt ad opus. Magni enim Sampsonis virtute
fretus, et iis, quæ ab eo vidit fieri, miraculis,
Eustratio fidem facit per scripturam, quæ sic ha-
bebat : Ego Leo fretus virtute sancti Sampsonis,
et fide, qua sum in eum confirmatus, spondeo ac
fide jubeo tibi Eustratio, quod præbenti tibi ad
usum ejus domus oleum, præbebit quoque ma-
gnus Sampson a Deo misericordiam, neque tibi
amplius dolebit oculus. Atque Sanctus quidem
prævenit illius donationem, illæsumque et omnis
doloris expertem oculum habuit Eustratius. Ille
autem simul (ut vulgo dicitur) et misericordiam
est assecutus, et memoria ejus illi mortua est.
Contempsit enim quæ erat pollicitus, postquam,
quæ voluit, est consecutus, indigne admodum et
periculose ; et sanctæ domui ne nimium quidem
præbuit oleum. Sed cum Magnus illi noctu appa-
ruisset (oportet autem uti ejus verbis) : Me, in-
quit, habes ludibrio? Efficit vero hæc visio, ut ad
se redeat Eustratius, timore correptus. Nam cum
diluculo totum oleum misset ad Leonem : Jam,
D inquit, exsolvi tibi debitum : tu autem placa mi-
hi Sanctum. Neque enim possum ferre ejus
minas.

XIX. Quod autem in protospatharium Bardam
factum est, fidem prope superat. Erat hic frater
Joannis patricii, qui ducebat genus ex Macedonia,
et magna ei intercesserat familiaritas cum Romano
imperatore, benigno et clemente, quem sciunt
omnes fuisse filium Constantini (18) : qui (ut
omnia semel dicam) fuit imperator egregius. Huic
ergo Bardæ morbus incumbit in latus isque longe

(18) Romanus imperator, Constantini Porphyro-
genitis filius, regnavit ab anno 960 ad 61.

gravissimus (eum morbum medici vocant carbunculum) (19) qui totum fere latus comprehendebat, et quinque habebat foramina, laboranti vero afferebat dolores intolerabiles. Etenim neque hic mali constitit acerbitas, sed etiam usque ad mamillam ex latere dimanavit, aut etiam propagatum est quoddam aliud tuber acerbissimum, quod eam maxime tumefecit, ex quo crevit morbus, itaque invaluit; ut videretur etiam medicis superari non posse, ipsique omnem spem longioris vitæ abjicerent. Cum autem Sancti appropinquaret festivitas, medici omnes, et qui vocantur Chartularii (20), et quicumque die sequenti erant, ut mos est eis, venturi in templum præclari martyris Mocii, et solitas peracturi preces vespere, eo relicto, plane animum despondente, et omni bona spe vacuo, recesserunt. Ipse autem mane quemdam accersit ex chartulariis, Michaelem nomine, ostiarium, qui hæc mihi narravit. Xenodochio vero tunc præerat Bardas, qui ipse morbo laborabat: ad quem cum venisset ostiarius ille, vidissetque stantem erectum, mundis indutum vestibus et sanum, impletur admiratione. Putans autem eum decipere, et esse remotæ mentis: Hei mihi! inquit, quid tibi accidit? Sed tu, respondit Bardas, cur omitens Deo, quam par est, dare gloriam, fles potius et vociferaris, perinde ac si lugeres? Michael autem eo quod præter spem acciderat, spectaculo magis obstupefactus, diligenter eum interrogabat, et ardebat discere quod factum fuerat. Ille vero clara et elata voce statim cœpit dicere: Res enim ejusmodi est nimia exsultatio.

νόμενον. Ὁ δὲ λέγειν εὐθύς ἤρξατο λαμπροτέρα χάρις.

XX. Postquam inquit, me ita affectum relinquentes, domo recessistis, ego a morbi doloribus agitatus, et quod nulla relicta esset spes vitæ, victus ægritudine et maxime, quod non mihi liceret cum aliis venire ad Sancti sepulcrum, et cum ipsis celebrare festivitatem ejus, totam noctem transegi insomnis. Sic autem jacens, video quemdam senem, egressum a templo domus meæ (videbatur vero esse monachus) procedere usque dum venisset in medium hujus domus; qui me despiciens: Tibi dico, inquit, surge. Cumque ego responderem: Quomodo hoc mihi imperas? Non enim possum. Ille bis et ter eadem repetiit. Tandem autem: Ego tibi dico, inquit, surge, et ad sancti Sampsonis sepulcrum vade quam primum. Cum hoc dixisset, ego statim me parum e lecto, exiliui, et illum vidi rursus reversum in templum, ex quo mihi visus fuerat egressus, et tandem omnino sublatus est ex oculis. Tunc vero plane surrexi, et visus sum liberatum esse ab omni dolore: et mamillæ tumore ambabus astringens manibus, sensi spiritum quemdam retro

(19) Ἄνθραξ, *Carbunculus*, est ulcus crustosum a sanguine, in atram bilem converso et infervescente excitatum.

A τῆ πλευρᾷ ἐπισκῆπτει, παντάπασι χαλεπὸν (ἀνθρακα τὸ πάθος ἰατρῶν παιδες κατονομάζουσιν), ὃ καὶ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν μικροῦ περιέσχε, καὶ εἰς πέντε μὲν ὁπᾶς διετέρητο, ὀδύνας δὲ ἀπορήτους ἐδίδου τῷ πάσχοντι· καὶ γὰρ οὐ μέχρις ἐκείνου τὸ τῆς κακίας πικρὸν ἔσται· ἀλλὰ μὴν καὶ εἰς τὸν μαστὸν ἐκ τῆς πλευρᾶς διεδόθη, ἢ καὶ ἑτέρα τις ἀνεδόθη πικροτάτη παραφυκῆς, καὶ μέγαν αὐτὸν καὶ ἐξωδηκὸτα διέθηκε· καὶ τὸ πάθος ἤξετο καὶ ἰσχυρὸν ἦν, ὡς καὶ τοῖς ἰατροῖς κρεῖττον ἰατρικῶς εἶναι δοῦσαι, καὶ τὰς τῆς ζωῆς αὐτῷ ἐλπίδας ἀπαγορεύσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου μνήμη ἐγγίζουσα ἦν, ἰατροὶ πάντες, καὶ οἱ οὕτω καλούμενοι χαρτουλάριοι, καὶ ὅσοι ἕτεροι ἐμελλον εἰς τὴν ἐπιούσαν, ὡσπερ εἰθισμένον αὐτοῖς, εἰς τὸν τοῦ λαμπροῦ μάρτυρος Μιχαίου ναὸν ἀφικέσθαι, καὶ τὴν συνήθη λιτὴν ἐκτελέσαι· τὴνδε τὴν ἐσπέραν ἀπελιπόντες αὐτὸν ἤδη ἀπειρημένον, καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐρημον, ἀπίνοντες ᾤχοντο, Ἐωθεν δὲ οὗτος μετακαλεῖται τινὰ τῶν χαρτουλαρίων (ὁ ὀστιάριος Μιχαὴλ οὗτος ἦν), ὃς καὶ ταῦτά μοι διηγήσατο· ἔξενόδοχος δὲ τῆνικαῦτα ὁ Βάρδας, ὁ τῷ πάθει τούτῳ κατεληγμένος, ἐτύγγαυεν ὦν. Ἐπεὶ οὖν οὗτος ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, ἐστηκότα ὄρα, καθαρὰ τε ἱματισμένον, καὶ ὑγιεινῶς διακειμένον· οὕτως ἰδὼν ἔχοντα, πληροῦται μὲν θαύματος, παραφρονεῖν δὲ αὐτὸν οἰόμενος καὶ ἐξεστηκέναι, Οὐαὶ μοι, φησὶ, τί σοι γέγονεν; Καὶ ὁς· Ἀλλὰ σὺ γε ἀπολιπὼν, ἔφη, τὸ δόξαν, ὡσπερ ἄρα χρῆ, τῷ Θεῷ προσάγειν, οἰμώξεις μάλλον, καὶ ὅμοια τοῖς θρηνοῦσι βοᾷς; Πλὴν ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ, καὶ ἔτι πλέον τῷ παρ' ἐλπίδα θεάματι ἔξενιζόμενος, ἠρώτα τε καὶ

C διεπυθάνετο ἐμμελῶς, καὶ ἐδίψα μαθεῖν τὸ γυγλωττῆ καὶ πομπικῶς· τοιοῦτον ὄντως ἡ περι-

K'. Ἐπεὶ με, φησὶ, καταλιπόντες οὕτως ἔχοντα, οἴκαδε αὐτοὶ ἔχωρεῖτε, ἐγὼ, ὑπὸ τε τῶν τοῦ πάθους ὀδυνῶν βεβλῶμενος, ὑπὸ τε τοῦ ἀπεγνωσθῆναι μοι τὰς τῆς ζωῆς ἐλπίδας ἀθυμῆα νικώμενος, καὶ μάλλον ὅτι μὴ καὶ αὐτὸς ἤξλωμαι σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου τε τάφον οἴχεσθαι, καὶ τὰ τῆς μνήμης συνορτάσαι, ἀγρυπνῶς μετὰ ἅπασαν τὴν νύκτα διήλθον. Οὕτω δὲ κείμενος, ὄρα γέροντά τινα τοῦ ναοῦ τοῦ οἴκου μου ἐξεληλυθότα (ἔωκει δὲ καὶ μοναχὸς εἶναι)· οὗτος μέσον τῆς οἰκίας ταύτης παραστάς, καὶ ἀπιδὼν πρὸς με· Σοὶ λέγω, φησὶ, ἔγειραι. Ἐμοῦ δέ· Πῶς τοῦτο ἔφη; οὐδὲ γὰρ δύναμαι, φθροξασμένου· ἐκείνος καὶ δις καὶ τρις προσετίθει, οὕτως ἔλεγον. Τελευταῖον δὲ, Ἐγὼ σοὶ λέγω, φησὶ, ἔγειραι καὶ εἰς τὸν τοῦ Ἁγίου Σαμφῶν τάφον ἀπὸ τοῦ πρὸς τὰς τάχους. Οὕτως εἰπόντος, εὐθύς ἐγὼ μικρὸν τι τῆς κλίνης ἐμαυτὸν ἀνέσχον· κάκεινον ἐθεώμην εἰς τὸν ναὸν, ὅθεν μοι ἐξεληθὼν ἐφάνη, αὐθις ἐπανελθόντα, καὶ τέλος, ἀφανῆ γινόμενον. Καὶ τότε δὴ ὅλος ἐξασέστη, καὶ ἔωκειν ὀδύνης ἀπηλλάχθαι πάσης· τότε οἴδημα τοῦ μαστοῦ ἀμφοῖν ἐπισφίγγων, πνεύματος ἡσθόρην ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὅπισθεν ὑπαρισμένον.

(20) Chartularii sunt, quibus chartarum publicarum custodia mandabatur. De his vide Cangi-

Εἶτα καὶ τὴν σύνοικον ἠδέως φωνήσας, Δοκῶ μοι, ἴβην, μηδὲ ὀδυνᾶσθαι, ἀλλὰ σὺ τοὺς ἐπιχειμένους τῆ πληγῆ δεσμούς λῦσον ἡρέμα. Καὶ αὐτὴ οὕτως ἰποῖσι, καὶ ἀηδία πολλὴ ταύτην εἶχε, καὶ, Οἴμοι [ἔφη], τίς οὗτος ὁ ἀμανίτης ὁ τῆ πληγῆ ἐπιχειμένος; Τὸ δὲ ἦν διασσημμένη σὰρξ καὶ ἀπόβλητος τοῖς ἀμγίοις συνεκσπαθείσα. Οὕτως ἰαθεὶς ἐγὼ καὶ παραδόξως ἀκρόρωσθεις, οὐκ ἔτι οἶός· εἰμι ἐμαυτὸν ἐπέχειν, ἀλλὰ τῆ τοῦ ἰασαμένου πειθόμενος ἐντολῆ, πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀπειμι τάφον, τοῖς ἄλλοις συνεορτάσων. Οὕτως εἰπὼν, οὕτω δὴ καὶ παραχρῆμα ἰποῖσι, καὶ πρὸς τὸν Ἅγιον πλήρης ἠθονῆς καὶ χαρᾶς ἀπῆει, τοῖς συναυτῶσι μέντοι καὶ ἀπιστὸν τι χρῆμα εἶδοκει, καὶ τὴν ἄβιν ἀμφισβητήσιμον.

ΚΑ'. Συντετάχθω τοῖς προλαβοῦσι καὶ αὐτὸ τοῦ Γεωργίου τὸ θαῦμα· οὐ φαῦλον γάρ, οὐδὲ τὸ τυχόν, οὐδ' ὥστε καὶ παριδεῖν ἀξίον. Οὗτος οἰκίτης μὲν ἐτύγγανεν ὡν μοναχοῦ τινος καὶ ἱερέως, Ἐφραϊμ τοῦνομα, τῷ τοῦ ὕδρωπος δὲ περισχεθείς πάθει, καὶ τῷ ἱερῷ οἴκῳ τοῦ Μεγάλου ἀνακλιθείς· ἔπειτα τὴν χρονίαν κατάκλισιν δυσχεράνας, ὑπολιπὼν τὸν ἱερὸν τοῦ δεσπότητος οἰκίσκον ἀπεισιν. Ὁ μὲν οὖν δεσπότης οὐκ ἀνίει παραινῶν αὐτῷ καὶ ὑποτιθέμενος ἀεὶθεῖν αὐθις καὶ τῷ τοῦ Ἁγίου οἴκῳ προσμῖναι· ἐπι δὲ μὴ ἐπειθεν (ἐφείδετο γὰρ αὐστηροτέρων ῥημάτων διὰ τὴν τοῦ πάθους βαρύτητα). Κἂν γοῦν εἴσω τοῦ εὐκταρίου εἰσελθεῖ, ἔφη, αὐτὴν τοῦ Ἁγίου προσκυνήσων εἰκόνα εἶτα τοῦ ἐλαίου λαβὼν τε καὶ ἀλειψάμενος τῆ κοίτῃ τῆ σῆ, ἀνακλιθήτε. Καὶ ὅς ἐποίησε τὸ κελυσθῆν. Ἐπει δὲ καὶ ἡμέρα, ἦν, ἐκελύετο μὲν παρὰ τοῦ δεσπότητος καὶ ἔτι τὰ ὅμοια ποιεῖν· ὁ δὲ, Ἄλλ' ἐγὼ, φησὶν, ἔβρωκα, καὶ τῆ τοῦ Ἁγίου θυνάμει καθαρᾶς ἀπέλαυκα ὑγιείας· ταύτης γὰρ τῆς νυκτὸς κατ' ὄναρ ἐπιφανεῖς μοι ὁ Ἅγιος τῆς τε κοιλίας μου ἤψατο, καὶ εἰρηκέ μοι· Ἄπιθι ὑγαίνων, οὐδὲν γὰρ ἔτι σοι τῶν κακῶν ἐνοχλεῖ. Οὐδ' ἔρχει πρὸς πίστιν αὐτὰ τῷ δεσπότη· ἀλλὰ καὶ πᾶσαν προσῆγε, καὶ περιειργάζετο πρόσωπόν τε βραχίονα, καὶ κοιλίαν, καὶ πόδας, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τε καὶ μέρη, καὶ ἐπει οὐδὲ λείψανόν τε εἴωρα οὐδὲ ἔχρος τοῦ πάθους οὐδὲν, δόξῃ τῆ πρὸς Θεὸν ἐχρήτο καὶ εὐχαριστία τῆ πρὸς τὸν Ἅγιον, ἱατροῦ τε τυχῶν ἀμίσθου καὶ ἀψευδοῦς, καὶ ὑγιῶς ἔχοντα τὸν οὐαίτην ὄρων.

quod in ipso medicum nactus fuisset, qui certissimam famulo suo sine mercede reddidisset salutem.

ΚΒ'. Ἄλλὰ καὶ τὸ τῆς Εἰρήνης πάθος ὁμοίως ἦν ἔχον ὕδρωψ γὰρ καὶ αὐτὸ πάθος τὸ χαλεπώτατον, ὃ καὶ ἀστειᾶς δὴ καὶ θαυμασιωτέρας ἔτυχε τῆς ἰάσεως. Ἡ μὲν οὖν Εἰρήνη γυνὴ τις ἦν ἐνὸς τῶν τῷ ἱερῷ οἴκῳ διακονούντων, ἐφ' ἧ καὶ ἀνακλιθείσα, πρὸς μὲν τῶν ἱατρῶν ἀπειρητὴν τὴν ὑγίειαν. Ὁ μὲντοι Ἅγιος νυκτὸς ἐπιστάς μετὰ τινῶν καὶ ἐτέρων δύο, μεθ' ὧν μὲν εἴωθεν ὡς τὰ πολλὰ ἐπιφαίνεσθαι, τοῖς θεοῖς τε ἀνυργύρους εἶναι τούτους φασὶ Κο-

A emitti e latere. Deinde conjugem hilariter allocutus : Mihi videor, inquam, nihil mali sentire ; sed tu sensim solve vincula plagæ imposita. Ea autem sic fecit, non sine magna, qua afficiebatur, molestia ; et, Hei mihi, dixit : Quis est hic amanites (21), qui plagæ est impositus ? Id vero erat caro putrefacta et separata, quæ una cum pannis evulsa fuerat. Sic ego sanatus, et præter spem et opinionem pristinae restitutus valetudini, non me potui amplius continere, quin parerem curatoris mei præcepto, et me conferrem ad ejus sepulcrum, cum aliis festum celebraturus. Cum sic dixisset, statim quoque sic fecit, et ad Sanctum abiit plenus gaudio et lætitia. Iis autem, qui ei fiebant obviam, res videbatur incredibilis, et vel de suis dubitabant oculis.

XXI. Conjungatur præcedentibus Georgii quoque miraculum : non est enim leve, nec vulgare, neque ullo modo contemnendum. Is erat minister monachi cujusdam et sacerdotis, nomine Ephraim. Cum autem hydrope laboraret, et in sacra magni Sampsonis æde esset repositus, omnia quidem repulit, quæ ei a medicis prius erant ad medelam adhibita, utpote a quibus omnibus nihil opis sensisset. Deinde cum ægre ferret, quod tamdiu illic decumberet, sacra illa æde relicta, abiit in domini domunculam. Non cessabat autem dominus eum monere et hortari, ut reverteretur, et in Sancti domo adhuc maneret. Cum vero non persuaderet (a verbis enim abstinere ab asperioribus propter morbi gravitatem) : Oratorium, inquit, saltem ingredi, adoraturus ipsam Sancti imaginem : deinde cum oleum acceperis, et te unxeris, in tuo lecto recumbe. Ille autem fecit, quod jussus fuerat. Postquam vero advenit, jubebatur quidem a domino adhuc facere similiter ; ille autem : Sed ego, inquit, jam convalui, et Sancti virtute sum integram assecutus sanitatem. Hæc enim nocte mihi apparens in somnis Sanctus, meum ventrem tetigit, et dixit mihi : Abi, cum sis sanus ; nihil enim mali te vexat amplius. Hac autem ad fidem domino faciendam non suffecerunt : sed ipsemet periculum facere voluit, et diligenter scrutatus vultum ejus, et ventrem, et pedes, et reliqua membra, cum nullas morbi reliquias, aut vestigia reperiret, Deum laudavit, et Sancto egit gratias, quæ etiam ipsa hydrope laborabat, eoque gravissimo ; ac ideo magis solemnis, magisque miranda fuit ejus curatio. Habebat illa maritum ex eorum numero, qui ædi sacræ inserviunt, in qua et ipsa decumberet, desesperans salutem a medicis obtinendam. Sanctus autem noctu apparens cum aliis duobus ; cum quibus ut plurimum solebat apparere (eos vere esse dicunt divinos illos, qui sine ulla

(21) Amanites, fungi species.

medentur pecunia, Cosmam et Daminanum) eam primum interrogavit, quidnam mali pateretur. Illa autem videbatur ipsum malum ostendere; Sanctus vero unum e sociis suis alloqui, et dicere: Oportet ejus femori adhibere sectionem. Et ille quidem sic fecit. Mulier autem, ut quæ dolorem quemdam senserat, e somno est excitata; nihil vero cognovit ex iis quæ passa fuerat. Cum autem diluxisset, ad eam accedens famula, vidensque aquam sub lecto fusam, arbitrata, ut erat verisimile, eam esse urinam: exprobravit ipsi, quod turpiter indecore se gereret, et quod neque surrexisset, neque ullam vocasset ex ancillis, sed inquinasset et vestes et stragula. Illa autem negabat, dicens, se nihil tale fecisse. Deinde remota tunica, cum visa esset sectio, et humor effluens, cognitus inde fuit medicus: et ipsa sana exstitit, et domum cum gaudio est reversa.

XXIII. Atque hæc sufficiunt ad cognoscendam gratiam quæ magno Sampsoni data fuit. Quid enim (ut est in tragœdia) numerare oportet innumerabilia (22)? Etenim qualia facta sunt, nunquam cessant fieri, sed fluminum instar se habent; atque ideo miraculum unum sufficit pro omnibus, tanquam flumen divinitus fluens, quod procedit e sepulcro viri sancti, et quotidie oritur tamquam e fonte. Procedit autem non semper: sed paucis diebus ante festum Thaumaturgi quidam veluti humor apparet, qui deinde paulatim augetur, et remanet post festum sic scaturiens, donec aliquot dies præterierint: deinde cessat. Atque hoc modo, ut opinor, majori est in honore et admiratione, quam si perpetuo fluere. Quoniam sic servare certum, et nunquam aberrans tempus fluendi et deficiendi, præterquam quod id gratius et admirabilius sit, est etiam magis venerabile. Quod enim est perpetuum, affert fortasse etiam satietatem; satietas autem inducit contemptionem.

XXIV. Hoc est, quod tibi a nobis offertur donum, maxime Pater Sampson, nescio quidem, an ex tui animi sententia, sed certe pro nostris viribus. Quod quidem benigne et placide accipias, qui es benignissimus: morborumque nostrorum, atque ideo animæ potius, quam corporis, bonus sis medicus dux et custos totius nostræ vitæ, Christum reddens mihi propitium. Quem ipse quidem insigne dilexisti, ego autem peccatorum multitudine, hei mihi, plusquam dici possit, provocavi ad iram: quem decet omnis gloria, honor et adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(22) His annotatis minime contentus fuisset eruditus Commentator, sed quoque novam versionem adornare voluisset, si per vitam licuisset; quæ versio minus presse inherens Græcorum verborum ordini, et periodis usque ad fastidium aurium Latinarum prolixit; multo clarius exhibuisset sen-

σάν και Δαμιανόν, ἤρετο πρῶτον αὐτὴν ὁ Ἅγιος, τί ἂν και πάσχουσα εἶη. Ἡ δὲ ὑποδεικνύσαι ἐδόκει· και ὁ Ἅγιος ἐνὶ τούτων προσλαβὼν ὑπεραῖνετο· Τομὴν αὐτῆς δεῖ τῷ μηρῷ ἐπιθεῖναι. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐποίησε. Ἡ δὲ, ὡσπερ ὀδύνης αἰσθημένη τινός, διυπνίζετο, ἔγνω δὲ οὐδὲν ὧν πέπονθεν. Ὡς δὲ και ἡμέρα ἦν, ἡ ὑπηρετὶς αὐτῆ προσελθοῦσα, και ὕδωρ ὑπὸ τῆ κλίτῃ κεχυμένον ἰδοῦσα, οὐράν τε αὐτὸ εἶναι, ὡς τὸ εἰκός, οἰθηθεῖσα, τὸ ἀκοσμον αὐτῆ ἀνείδιξε, και ἀτεχνῶς ἀσχημον, ὅτι μὴ ἀνέστη, και μὴ ἐκάλεσε μαθεμίαν τῶν ὑπηρετουμένων, ἀλλὰ και τὰ ἱμάτια ἤσχυεν οὕτω μετὰ τῶν στρωμάτων. Ἡ δὲ ἤρνεῖτο μηδὲν τοιοῦτον εἰργάσθαι, λέγουσα· Μηδαμῶς. Ἐπειτα τοῦ χιτῶνος ἀνασταλέντος, τῆς τομῆς τε διαφανείσης, και τοῦ ὕγρου καταρρέοντος, ὁ μὲν ἰατρὸς δῆλος ἦν, αὐτῆ τε ὑγιῆς ἐδείκνυτο, και οἵκαδε καλῶς ἐπανήρχετο.

ΚΓ'. Ἀρχεῖ τούτοις γούματος τὴν ὅλην ἀποδειχθῆναι τοῦ Μεγάλου χάριν. Τί γάρ, κατὰ τὴν τραγωδίαν, ἀναρίθμητα μετρήσασθαι δεῖ; και γὰρ οὐδέποτε ταῦτα λεγόμενα λήγουσιν· ἀλλὰ τοῖς τῶν ποταμῶν ῥεύμασιν ἔχουσιν ὁμοίως· ἄλλως δὲ τε και ἐνός ἀντι πάντων ἀρκοῦντος, τοῦ θεορρύτου, φημί, νέματος, ὁ πρόεισι μὲν τοῦ τάφου, και τοῦ-ου ἔχει γίνεσιν και πηγὴν· πρόεισι δὲ οὐκ ἀεὶ, ἀλλ' ὀλίγαις μὲν πρότερον ἡμέραις τῆς τοῦ θαυματουργοῦ ἑορτῆς, οἷα νοτὶς ὑποφαίνεται· ἔπειτα και τὸ ὀλίγον αὖξεται, και διαμένει μετὰ τὴν ἑορτὴν, οὕτως ἡ πηγὴν, ἕως και τινες ἡμέραι παρέλθοιεν, εἶτα παύεται. Πλὴν οἷμα ταῦτη θαυμαζόμενον και τιμιώτερον, ἢ εἰ διηνεκῶν και ἀλύκτως διετέλει ῥέον· ἐπεὶ τότε συντηρεῖν οὕτως ἀπλανῆ τε και ἀδιέψευστον τὸν καιρὸν τὸν τῆς ἐπιρροῆς, φημί, και τὸν τῆς ἐκλείψεως μετὰ τοῦ θαυμασιώτερον και χαριέστερον εἶναι, μᾶλλον ἐστὶ και σεβασμιώτερον· τὸ γὰρ διηνεκὲς ἴσως και προσκορὲς· ὁ δὲ κόρος πρᾶγμα φέρον εἰς καταφρόνησιν.

ΚΔ'. Τοῦτο τοι τὸ παρ' ἡμῶν προσαγόμενον δώρημα, μέγιστε Πατρῶν, Σαμψόν, οὐκ οἶδα μὲν, εἰ καιτὰ γνώμην τὴν σὴν, κατὰ δύναμιν δὲ πάντως τὴν ἡμετέραν, ὁ και δέχοιο προσηνώς τε και φιλανθρωπῶς, ὁ πάνταχοῦ φιλόκωπος, και τῶν παθῶν και νόσων τῶν ἡμετέρων, και μᾶλλον τῶν ψυχικῶν, ἰατρὸς εἶης χρηστός, ἡγεμῶν και φύλαξ παντός τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου· Ἐλεῶν μοι τιθεὶς τὸν Χριστόν, ὃν αὐτὸς μὲν διαφερόντως ἠγάπησας, ἐγὼ δὲ πλῆθει ἁμαρτιῶν, οἴμοι, ἀδιηγήτως παρώργισα· ὧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ και προσκύνησις, νῦν και ἀεὶ, και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

sum auctoris, magisque intercesa minus fatigasset lectorem. Sed quod hic non potuit, morte immatura preveniente; neque nos modo possumus, prelo moram non ferente: quamvis tamen negare nolumus, plura etiam nos in textu emendasse inter corrigendum typhothetarum errata.

MENSIS JULIUS.

DE SS. STEPHANO EPISCOPO RHEGIENSI ET SOCIIS,

SUERA ÉPISCOPO, AGNETE, FELICITATE ET PERPETUA
MARTYRIBUS RHEGII IN CALABRIA.

(Juli die 5 Acta SS. Bolland, ad hanc diem.)

1. Notiores olim fuere hi sancti apud Græcos, A quam apud Latinos. Meminerunt eorum nonnulla Menæa apud nos, Chiffletianum atque Sirmundianum; quorum illud die v Julii legit: *Στεφάνου Καλαβρ. και τῶν σὺν αὐτῷ*. Hoc vero eodem die paulo explicatius: *Τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Στεφάνου, τοῦ εἰς τὸ Ῥήγιον Καλαβρίας κειμένου, και τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων μαρτυρησάντων*. « Sancti Stephani martyris, qui jacet Rhegii in Calabria, et sociorum ejus sanctorum, qui cum eo martyrium subierunt. » Monachis quoque Cryptæ Ferratæ, et aliis ecclesiasticis Græci ritus, celebrandum eodem die præscribitur festum, *Τοῦ ἁγίου Στεφάνου και τῆς συνοδίας αὐτοῦ*. Similia habent Menæa Græca bibliothecæ Vaticanæ; et alibi alia facile invenientur, quæ mihi visa non sunt, quæque jam dicta potuerunt confirmare.

2. Nulla tamen apud Martyrologos Latinos Stephani hujus et sociorum martyrum exstat memoria. Quod indicium esse possit, non adeo celebrem scriptorum illorum temporibus, viguisse cultum in Ecclesia Latina. Atque hinc factum sit, ut Rhegionensis archiepiscopus, Annibal de Afflictis, vir multa sanctimonia clarus, initio sæculi superioris supplicaverit congregationi sacrorum Rituum Romæ quo « sibi suisque Rhegionensibus facultas fieret, publice exponendi imaginem, S. Stephano episcopo suo ac martyri, atque altaria et templa in honorem ejusdem erigendi. » Affert pro motivo talia impetrandi, quod « pridem, atque etiam tunc temporis celebrabatur de eodem sancto Stephano sociisque, C die v Julii Missa et alia Officia. » Et sacra congregatio, referente illustriss. et reverendissimo D. Francisco, Sancti Angeli in Foro Piscium Card. Buoncompagno, gratiam petitam concessit anno 1622. De hisce mihi constat, ita factum esse, ex testimonio Nicolai Mariæ Modofari, tunc Romæ ecclesiæ S. Thomæ in Parione rectoris, et hujusce causæ Agentis, atque eodem anno 1622 electi in

episcopum Bovensem, qui suffraganeus est Rhegionensis.

3. Prædictarum Scripturarum (uti is addit, qui illas nobis submisit) archetypha asservantur penes Joannem Simonem de Antonillo, U. J. D. virum eruditum et pium, et ipsi S. Stephano satis additum, cujus devotione et expensis sacellum exstat (utique post acceptum illa de re responsum sacre Congregationis Roma) exstructum in ecclesia Prædicatorum S. Stephano dicatum, in quo annis singulis concedenti cum magnificentia Missæ sacrificium et Vesperæ musicis cum concentibus in festo Sancti solemniter celebrantur. Circa iconem vero antistitis Stephani, ejusdem acta et martyrium hinc inde figuris et versibus declarantur.

4. Iisdem fere temporibus, quibus Romæ petita concessaque fuit facultas construendi S. Stephano altaria, sacella, templa, impressit Ferrarius utrumque catalogum suum, alterum nempe sanctorum Italiæ, anno 1613, alterum illorum qui in Romano Martyrologio non habentur, anno 1625. In utroque commemorat, die 5 Julii, S. Stephanum, sed absque sociis; in priori quidem cum elogio hoc: « Stephanus, civis Rheginus, a S. Paulo apostolo, cum ex Syria Romam ductus, Rhegium, Brutiorum metropolim appulisset, ad Christum conversus, et in fide instructus, primus Rhegiorum episcopus ab eodem apostolo ordinatur. Qui, post Apostoli discessum, dum munus episcopale prædicando impigre exsequeretur, multis jam ad fidem perductis. in Neroniana persecutione comprehenditur; cumque constanter in fidei confessione perseveraret, atque multis affectus suppliciiis, cruciatus omnes superasset, demum capitis obtruncatione martyrium consummavit. » In posteriori autem Catalogo idem Ferrarius sic habet: « Rhegii in Brutis, S. Stephani, primi ejusdem episcopi et martyris sub Nerone. »

5. Non omni ex parte isthæc concordant cum

Actis Græcis, quæ mihi ab hisce viginti annis, tunc Romæ agentis, a R. P. Josepho Denti, domus professorum societatis nostræ præposito, Messanæ curata fuerunt describi e codicibus ms. celeberrimi prope urbem illam monasterii Sancti Salvatoris, ordinis S. Basilii; uti pluribus dixi ad Vitam S. Sebastianæ V. M. tomo VI Junii, quæ indidem ab eodem, uti multæ aliæ, mihi Græce fuerunt submissæ. Hæc, inquam, Acta S. Stephani videntur fons esse, ex quo, quotquot de illo Latine scribere, sua hauserunt, aliis additis, aliis mutatis, pro suo cujusque sensu. Sic Stephanus, qui in Actis Græcis legitur patria Nicænus in Bithynia fuisse, et cum S. Paulo apostolo Rhegium apulisse; apud Ferrarium dicitur civis Rheginus, et ab appellente illas in oras Paulo, Rhegii inventus, atque ibi ad Christi fidem conversus fuisse.

6. Hieronymus Marafioti in suo Calabriae Chronico, Italice anno 1601 excuso, pag. 47, et Marcus Antonius Politi in suo similiter Chronico, Messanæ impresso ann. 1617, pag. 80. Idem Paulus Gualterius in sanctis Calabriae, qui anno 1630 Neapoli prodierunt, pag. 53, et Ferdinandus Ughellus in suo *Italiae sacræ* tomo IX edito anno 1662, habent Vitam S. Stephani, quam primus ex codice Græco interpretatus est Italice; secundus et quartus Latinam ediderunt ex alia atque alia interpretatione. Tertius e textu Latino Italicam fecit cum oratoria interpolatione. Horum ego editionibus inter se et cum textu nostro Græco collatis, quanquam eodem fere recidunt omnia, malui tamen novam interpretationem facere, consimilem nostro ms. Græco, illamque simul imprimere, ut omnia magis authentica sint. Editio Ughelli propius insistit nostro ms. Græco: Marafiotina et Politiana in paucis aliquantum discordant; et in illo præcipue, quod designent diem martyrii septimum Julii: quem Ughellus noster textus Græcus, Menæa et Menologia citata, unanimiter asserunt quintum Julii.

7. Cornelius a Lapide in Acta apostolorum cap. ultimo ad illa verba, *Devenimus Rhegium*, commentans, varia habet, quæ sibi, tunc Romæ commentanti, submissa fuerunt a Rhegiensibus, viris eruditissimis et primariis: atque ex illorum fide hæc narrat: «Silet hic multa Lucas, ac præsertim Rhegiensium a Paulo conversionem, uno die, quo apud eos hæsit, factam: quæ ex Ecclesiæ Rhegiensis monumentis, eodem ævo (nempe sæculo Christi Primo) Græce conscriptis, ac deinde in Latinum idioma translatis, et in archiepiscopali archivio asservatis, a Rhegiensibus viris eruditissimis et primariis ad me Romam transmissis, hic transcribam.» Transcribit autem ibi Acta Latina S. Stephani episcopi, a Paulo apostolo Rhegiensibus, ut aiunt, in transitu ordinati, quæ alia non sunt quam quæ nos infra damus Græco-Latina; nec tamen ibi sunt integra; nam desinunt in martyrio his verbis: « Quod digni fuerunt pro Christo mori; » nec

A quidquam habent de sepultura sanctorum corporum. Facile condono P. Cornelio, Theologo et Commentatori in sacram Scripturam eximio, quod fide et auctoritate Rhegiensium, virorum eruditissimorum et primariorum, talia scripserit. Ipse interim nihil per se commentatur de mora aut non mora Pauli apostoli apud Rhegium. Supposuit, vera esse quæ Rhegienses de mora ejus apud se unius diei, et de magna conversione gentilium illo die facta; item de Actis S. Stephani, sæculo Christi primo Græce conscriptis affirmabant. Et si quid illa de re per se commentatus fuisset, utique observasset quod si Paulus uno die Rhegii moram traxisset, non potuisset secundo die Putoleos attingisse: quod Lucas factum esse ait. Sed de his mox alia.

B 8. Interea ex citatis editionibus animadverto, in textu Græco nostro sphalmata quædam commissa esse, verosimiliter oscitantia librarii, illis in locis, ubi ego per inclusa hisce sigis [] verba supplere conatus sum. Inter quas correctiones etiam est, quod tertium nomen mulierum, simul passarum, Perpetua desiderabatur, quæ in Italico et Latino Sueræ episcopo, Agneti et Felicitati subnectitur. Ex his autem ipsis nominibus dubium oriri possit, an omnes isti una cum Stephano passi fuerint sæculo Christi primo. Acta quidem, etiam Græca, non tam antiqua sunt, nec talia, ut illud ipsis tuto credi possit. Testimonia Martyrologorum nulla reperiuntur. Cultus nec valde antiquus apud Latinos, nec valde celebris fuit ante sæculum xvi, quando ejus amplificatio petita fuit a S. Rituum congregatione Romæ et obtenta, per facultatem exponendi publice imaginem sancti, ejusque nomini altaria et templa dedicandi: quæ eatenus nulla habuerit. Locus, ubi sepultum fuit corpus in hodiernum usque diem, uti scribit historicus Rhegiensis Politus anno 1617 reperiri non potuit.

C 9. Ex his, inquam, dubitari possit, an S. Stephanus cum sociis suis martyrium passus sit sæculo primo; eoque magis quod totis tribus primis sæculis episcopus, suæ civitatis alius, Rhegiensibus non sit notus. Si dicas, per traditionem notum esse S. Stephanum pro sæculo primo, quæram, cur alius episcopus, pro eodem sæculo et duobus sequentibus, similiter notus non sit. Inquies, quia antiqua civitatis scripta interciderunt; superest autem vita S. Stephani, quæ ipsum S. Pauli apostoli discipulum facit. Audio. Sed illa ipsa vita non sapit longam antiquitatem, nec potest ante sæculum decimum scripta fuisse, si non sit diu, post. Spatio autem novem, decem, aut plurium sæculorum tunc elapso, quando scripta fuit, potest scriptor multa ignorasse de gestis sancti sui, quemadmodum nunc nihil de illis scitur ex antiquitate præter id quod in vita narratur: et magis potest ignorasse certum tempus quo vixit, martyrioque coronatus fuerit. In hac porro ignoracione aut maligna traditionis vulgi luce scribere exorso visum fuerit, aptiori tempore Stephanum adduci Rhegium non

posse, quam quo Paulus apostolus eodem appulisse sciebatur; et præsumi poterat, ipsum ibidem pro se aliquem reliquisse episcopum.

10. Tum vero quæri potest de sociis symmartyribus S. Stephani, Suera episcopo, et mulieribus, Agnete, Felicitate et Perpetua, unde illos acceperit aut mutuatus forte sit scriptor Vitæ. Æque hæc obscura aliunde sunt: nec facile capiam, quomodo illis inductæ religionis Christianæ initiis, duo Rhegii fuerint episcopi, quando de uno solo non constat certo. De mulieribus quoque certiora desiderari possunt, ne quis cogatur suspicari, Perpetuam atque Felicitatem, omnium fere antiquorum Patrum scriptis celebratas, in Africa cum aliis sociis martyres ineunte sæculo tertio passas, Rhegium traductas fuisse.

11. Ego quidem per hæc dubia mea nihil derogatum velim veritati; sed magis cupio, veritatem ex illis illustriorem fieri per aptas ad dubia mea Rhegiensium solutiones. Aliud quoque dubium huc pertinet, ubi de prima Rhegiensium ad Christi fidem conversione per Paulum apostolum, sermo est. Popularium vox, et quodammodo Evangelium, de quo dubitare nefas sit, insonat auribus, Paulum, cum e Syria Rhegium appulisset, ducendus Romam a centurione et custodibus suis ad tribunal Cæsaris, in ingressu urbis Rhegiensis, cœpisse Christum annuntiare: incolas autem obstinato animo ei prohibuisse istiusmodi annuntiationem; tandem tamen, deprecante Paulo, ut se dicentem audirent tantillo tempore, quo parvulum candelæ frustulum, quod manu tenebat accensum, deflagrasset, id permisisset. Tum vero Paulum candelæ ardentis frustulum imposuisse columellæ, quæ forte astabat, marmoreæ; et hanc columnam, consumpta brevi candelula flammam concepisse et perrexisse ardere. Quo viso prodigio, incolas fidem Christi amplexatos fuisse.

12. Hoc factum, non tantum vulgi sermone, sed etiam scripto celebratur a Marco Antonio Politi in Chronico Rhegiensi pag. 80, sed obiter tantum. Primum mihi in his dubium est, utrum Paulum Rhegii miracula fecerit aut aliquos ad fidem converterit, imo an istam urbem ex navigatione illa intraverit. Scribit Luca, comes S. Pauli in navigatione Syriaco-Romano, quæ vidit; et accurate notat moram quam in civitatibus obviis traxerunt, Sic Militæ, ait, hibernasse Paulum tres menses, et quæ ibidem interea fecit miracula et conversiones gentillium, describit. Syracusis triduo substituerunt; Puteolis rogatu fratrum manserunt dies septem. De Rhegio autem nihil simile meminit Lucæ textus. En verba, Actorum cap. ult: « Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. Inde circumlegentes, devenimus Rhegium, et post unum diem, stante austro; secundo die venimus Puteolos, ubi inventis fratribus, rogati sumus manere apud eos, dies septem; et sic venimus Romam. » Igitur Paulus et Lucas, navigantes Syracusa vene-

runt Rhegium. Non dicuntur urbem intrasse, nedum moram diurnam ibi fecisse; sed potius iter prosecuti, e conspectu Rhegii, favente austro, post unum diem navigationis, venerunt die secundo Puteolos. Neque enim, si uno die Rhegii subitissent, potuissent die secundo Puteolos attigisse, quibuscunquestantibus ventis, propter longinquam locorum distantiam.

13. Ita intellecto sacri scriptoris textu, uti plane videtur intelligi debere, evanescit prodigium columnæ marmoreæ ardentis in conversionem Rhegiensium, imo et conversio ipsorum per Paulum, et ordinatio Stephani tunc temporis in episcopum. Quod si quis etiam sustinere velit, Paulum civitatem ingressum fuisse, ibique die uno mansisse, B nondum columna marmorea arserit. Quid enim? Si id factum fuisset, Lucas, Pauli socius, utique scivisset. Si scivisset utique scripsisset. Utpote qui multo minora Pauli gesta in Melita insula et alibi, tam sedulo in memoriam posteritatis scripto consignavit. Utitur in re simili, simili argumentatione S. Hieronymus, Legebatur ipsius adhuc tempore liber de gestis Pauli et Theclæ, in quo et de baptizato leone narrabatur. Quod refutaturus ipse, sic ait: « Igitur Περίόδου; Pauli et Theclæ, et totam baptizati leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut individuus comes Apostoli Lucas, inter cæteras ejus res, hoc solum ignoraverit? » Similiter quomodo idem ignoraverit, accensam a parva candelula, prædicante Rhegii Paulo, columnam marmoream arsisse? » Addit Hieronymus ex Tertulliano, « Presbyterum quemdam in Asia σπουδαστήν apostoli Pauli, victum esse apud Joannem, quod auctor esset libri, et confessum, se hoc Pauli, amore fecisse; et ob id de loco excidisse. » Digna factoribus in rebus sacris ac seriis pœna, sive finxerint amore personæ privatæ, sive amore patriæ, ut res ejus gestas quam altissime repetant, aut conversionem ejus ad Christi fidem ab apostolis deducant.

14. Procedamus porro. Non tantum Pauli tempore ignotum fuit prodigium ardentis columnæ, verum etiam mille annis post, usque ad tempus, quo primaria S. Stephani vita, quam Græco-Latinam damus, conscripta fuit. Ejus quippe auctor, quamvis Paulum inducat Rhegium: ibique fidem annuntiasse, multos baptizasse, atque etiam presbyteros et episcopos ordinasse dicat, adeoque innuat longiorem moram ibidem traxisse; tamen suo tempore nondum scivit, quod incolæ Rhegienses initio pertinaciter prohibuerint Paulo prædicare fidem, deinde vero per prodigium columnæ marmoreæ ardentis conversi ab ipso fuerint. Quin imo satis declarat auctor vitæ, Rhegienses ab initio, absque ullo singulari miraculo, Paulum concionantem pronos auscultasse: et sicuti terra bona susceptum semen multiplicat centuplum, ita illos suscepisse verbum Dei ex ore Pauli. Debet igitur fabula ista primum nata fuisse in vulgus, post æta-

tem dicti scriptoris et forte diu post, ex otiosi alicujus cerebro, quæ mox vulgo placuerit, atque etiam a prædicto chronographo Rhegiensi, Marco Antonio Politi, recepta fuerit. Scriptoribus aliis, Marafiotio in Chronico Calabriae, atque Ughello in episcopis Rhegiensibus; item Paulo Gualterio in Calabriae Sanctis, et Vita S. Stephani, qui ante et post Politum, sua ediderunt, non ausis prædicti prodigii, ac talis conversionis Rhegiensium ad fidem Christi, vel verbo meminisse, quod faciam.

15. Superest, ut de ætate S. Stephani et sociorum ejus martyrum, verbum addamus. Satis, constare potest ex hactenus disputatis, ipsum a S. Paulo enavigatione Syriaco-Romana episcopum Rhegii constitutum non fuisse: id interim aiunt Rhegienses, atque adeo ex illorum opinione constitutus fuit anno Christi 56 quo illac transiit Paulus. De anno autem determinato martyrii nihil dum apud ipsos legi. Ferrarius scribit, passum esse Stephanum sub Nerone: quod certat cum Actis, in quibus legitur, ipsum præfuisse episcopum annos decem et septem. Ex quo consequitur, martyrio defunctum esse anno 73, quod æque sustineri non potest. Quia scitur, nec illo anno, nec aliquot præcedentibus, nec aliquot subsequentibus, persecutionem ullam fuisse motam contra Christianos. Quamobrem aliud tempus quærendum est, quo episcopus factus, quoque martyrium passus sit S. Stephanus. Illud autem invenire non erit facile: cum Ughellus dicat, « post Stephanum usque ad Constantini Magni tempus, episcopos, qui in civitate Rhegiensi floruerunt, desiderari. » Rogo igitur Rhegienses, ut ipsi nova cura in rem illam tanquam suam, propius inquirent.

16. Nobis quidem experientia constat, ubique gentium obtinuisse et obtinere, estque pluribus quodammodo innatum, ut rerum suarum antiquitatem affectent, eamque quam altissime attollant: quod et frequenter usu venit in Actis sanctorum, quæ post longa tempora ex caliginosa traditione aut apocryphis scriptis colliguntur. Id accidisse sanctis Galliae prioribus episcopis, luculenter testatur Philippus Labbe, antiquitatis eruditus, si quis alius, in Breviario suo chronologico Historiæ sacræ et profanæ ad annum Christi 69, ita scribens anno 1665: « Ab annis facile octingentis plures majorum nostrorum crediderunt, quod primi episcopi fundatores Ecclesiarum nostrarum per Galliam, fuerint

A discipuli aut Christi Domini, aut sanctorum Petri, Pauli aut Clementis, etc., quodque venerint prædicare Evangelium in vastas hasce provincias sæculo primo Christianismi, S. Ursinum Bituricensium, S. Austremonium Arvernorum, S. Martialem Lemovicensium S. Frontonem Petrocoricensium, S. Eutrophium Santonensium, » et quos porro recenset magno numero alios: « quos inquit, doctissimi viri, Faber, Bosquetus, Launoyus, Patres Sirmundus et Petavius, aliique plures, censuerunt non venisse nisi sæculo tertio aut quarto. » De nonnullis sanctorum illorum et nos tractavimus in Actis nostris, et fere consentimus cum citatis auctoribus.

17 In Sicilia quoque Syracusani, qui sanctum suum Marcianum, primum civitatis episcopum nominant, contenduntque, Antiochia sibi a S. Petro apostolo submissum fuisse, ostenduntur ad diem 14 Junii nostri, aberrasse ipsumque sanctum, imperantibus Valeriano et Gallieno sæculo tertio, martyrium sustinuisse. Umbri similiter, ut nuper diximus, in tractatu præliminari ad tomum I Julii, affectant antiquitatem primorum aliquot episcoporum suorum, quos a S. Petro apostolo e Syria ad se missos fuisse; qui non nisi temporibus Diocletiani et Maximiani vixerunt ac martyres facti sunt. Nihil attinet plura congerere exempla. Res eruditissimum est. De S. Stephano, primo Rhegiensium episcopo, jam ostendisse mihi videor ipsum nec sæculo primo, nec a S. Paulo apostolo, quando is navigavit Romam, ordinatum fuisse episcopum; quando autem ordinatus fuerit, nequeo divinare; quia de hoc Stephano silent tam Martyrologi Latini, quam alii scriptores antiqui, saltem qui ante vitam ejus scriptam vixerint. Fortassis posset ejus martyrium ad tempora Diocletiani et Maximiani referri, quia nulli alii ante illud tempus noti sunt episcopi Rhegienses. Verum certiora de his exspectabimus a Rhegiensibus ipsis, ut jam dixi.

18. Diximus quoque, unde acceperimus Acta Græca, et quia tarde fuerunt collecta, comperiuntur non magnæ fidei esse. En ipsa, cum nostra interpretatione. Titulus talis præfigebatur: Ἀθλητικὸν τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν ἱερομάρτυρος Στεφάνου, μητροπολίτου τῆς Καλαβρίας: *Certamen sancti Patris nostri, sacri martyris Stephani, metropolitæ civitatis Rhegii in Calabria.*

ACTA AUCTORE ANONYMO

Nisi forte sit Metaphrastes.

Ex codice ms. monasterii Sancti Salvatoris, ordinis S. Basilii prope Messanam.

Α'. Οὗτος ὁ ἅγιος ἱερομάρτυς Στέφανος ὑπῆρχεν ἀπὸ πόλεως Νικαίας · κατερχομένου δὲ Παύλου τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ Ῥώμῃ, συνηκολούθησεν αὐτῷ ἄχρι πόλεως Ῥηγίου τῆς Καλαβρίας. Εὐρὼν ὁ Ἀπόστολος τὴν πόλιν οὖσαν κατείδωλον, ἐκήρυξεν ἐν αὐτῇ λόγον Κυρίου, καὶ ὡσπερ ἀγαθὴ τὸν σπῆρον δεχομένη καὶ ἑκατοστέουσα, οὕτως οἱ ἐν αὐτῇ τὸν λόγον ἐδέξαντο · κατηχήσας οὗτος αὐτοὺς ὁ Παῦλος, καὶ βαπτίσας πλείστους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, προχειρίζει αὐτοῖς ἀρχιεπίσκοπον Στέφανον. Ὅς καλῶς ποιμένας τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ποιμνῆν, πολλοὺς τῷ ἰσπερίῳ (μῆρει) ὑπέστρεψεν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ταῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις. Διατρίψας οὖν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἑπτὰ καὶ δέκα ἑνιαυτούς, καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους χειροτονήσας, καὶ τῆς Ἐκκλησίας Θεοῦ χάριτι μεγαλυνθείσης, ἐκινήθη διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Β'. Ἐκρατήθη ὑπὸ Ἱέρακος ἡγεμόνος ὁ Ἅγιος προσαίτιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἠναγκάσθη ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ θῆσαι τοῖς εἰδώλοις · ὃς δὲ οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ μᾶλλον παρῆρσια τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, Θεὸν ὄντα καὶ Ποιητὴν πάντων · τὰ δὲ εἰδῶλα, ξύλα καὶ λίθους ἀνάσθητα, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, τοῦ διαβόλου ἐφευρήματα. Διὸ τύπτεται ἀπειδῶς (σὺν τῷ Σουηρᾷ ἐπισκόπῳ) καὶ λίθοις τὰς ὄψεις συνθλῶνται, καὶ εἰς κάμινον πυρὸς ἐμβληθέντες, ἐξῆλθον ἀβλαβεῖς · ὅθεν πλείστοι ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ, καὶ, Μέγας ὁ Θεός, ἀνεδόησαν, ὁ ὑπὸ Στεφάνου, καὶ Σουηρᾶ τῶν ἀρχιερίων κηρυττόμενος. Ἐν οἷς ὑπῆρχον γυναῖκες σεμναί, Ἄγνη, Φιλικητὰς (καὶ Περπετούα) προσαγορευόμεναι, μαθήτριαι τοῦ ὁσίου Στεφάνου ὑπάρχουσαι, παρῆρσιασάμεναι ἐμπροσθεν σταῖσαι Ἱέρακος ἡγεμόνος, ὡμολόγησαν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, Θεὸν ἀληθινὸν καὶ Ποιητὴν πάντων ἀνακηρύξασαι.

Γ'. Τότε θυμοῦ πλησθεὶς, ἐκέλευσεν αὐτὰς ξίφει ἀπομηθῆναι ἅμα Στέφανῳ καὶ Σουηρᾷ τοῖς ἀρχιερεῦσιν. Οὗ γινομένου, παραυτίκα ἀπέδωκαν τὰς ἀγίας αὐτῶν ψυχὰς τῷ Κυρίῳ, εὐχαριστοῦντες καὶ ἀγαλλιώμενοι, ὅτι ἠξιώθησαν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀποθανεῖν. Τὸ δὲ τίμιον σῶμα τοῦ ὁσίου ἱερομάρτυρος Στεφάνου, ὑπ' ἀνδρῶν εὐσεβῶν ἄνωγ' ἐν τῇ νυκτὶ κομισθὲν ἐν τῷ νοτιῳ μέρει τῆς αὐτῆς πόλεως, κατετίθη ἐν τῷ ἡσυχαστικῷ αὐτοῦ εὐκτηρίῳ, ὡς ἀπὸ σημείου ἐνὸς τῆς πόλεως, πλείστας ἰάσεις ἰπιτελοῦν. Τὰ δὲ τῶν λοιπῶν ἁγίων τὰ σώματα, Σουηρᾷ ἐπισκόπου, σεμνῆς Ἄγνης καὶ Φιλικητᾶτος (καὶ Περπετούας), ἐνθα ἀπεμῆθησαν, ὑπὸ πιστῶν κατετίθησαν, ὑπὲρ τοῦ κόσμου προσβέουντες.

A. I. Sanctus hic martyr Stephanus, civitate Nicæa ortus, cum Paulus apostolus proficisceretur Romam, ipsum comitatus fuit usque ad civitatem Rhegium Calabriae. Inveniens autem Apostolus civitatem illam, totam idololatram, prædicavit ibi verbum Dei : et quemadmodum bona terra semen recipit multiplicatque centuplum, ita incolæ civitatis verbum receperunt. Interea catechizans ipsos Paulus, baptizavit plurimos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ; atque ordinavit ibi archiepiscopum Stephanum, qui recte pascens commissum sibi gregem, multos in occidentalibus plagis, convertit doctrina sua ad fidem Christi. Postquam igitur septemdecim annos ibi exegisset, episcoposque et presbyteros consecrasset, atque Ecclesia per Dei gratiam perampla esset : mota fuit persecutio contra Christianos.

II. In illa autem comprehensus ab Hierace præside S. Stephanus, tanquam auctor Christianismi, coactus fuit negare Christum et sacrificare idolis Quod ille non sustinens, potius confessus est Christum Deum esse et creatorem omnium ; idola vero esse ligna et lapides, sensu carentia, opera manuum hominum, et diaboli inventa. Hinc sine cessatione verberatur una cum episcopo Suera, et facies eorum lapidibus conteruntur, et in caminum ignis injecti, inde exierunt illæsi. Quo miraculo plurimi crediderunt in Christum, exclamantes : Magnus est Deus, quem Stephanus et Suera episcopi prædicant. Inter hos quoque erant honestæ feminæ, Agnes et Felicitas et Perpetua nominatæ discipulæ sancti Stephani ; quæ libera voce, stantes coram Hierace præside, confessæ sunt nomen Christi, ipsum Deum verum et Factorem omnium prædicantes.

III. Tunc præses, iracundia plenus, præcepit ipsis gladio amputari caput, uti et Stephano et Sueræ episcopis. Quo facto, reddiderunt sanctas animas suas Domino, gratias agentes et exultantes, quod digni fuerint pro Christo mori. Venerabile autem sancti Stephani corpus a viris religiosus nocte intempesta deportatum fuit in australem partem ejusdem civitatis, ac depositum in secreto ejus oratorio, quod circiter milliari uno a civitate abest, plurimas operans curationes. Reliquorum vero sanctorum corpora Sueræ episcopi, venerabilis Agnetis, Felicitatis et Perpetuæ, ibi a fidelibus deposita fuere, ubi occubuerant ; pro mundo intercedentes.

DE SANCTIS XLV MARTYRIBUS

NICOPOLI IN ARMENIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

(Acta SS. Bolland., Mai die 10.)

1. Nicopolis in Armenia, ab aliis pluribus ejusdem nominis civitatibus additione hujus provinciæ distincta, a Pompeio Magno condita ob Mithridatem ibi debellatum, auctore Dione Cassio, lib. xxxvi Historiarum Romanorum, exstitit clarissimorum martyrum XLV palæstra, constantiæ eorum testis et spectatrix, ac gloriæ theatrum; civitas sane tum insigni hoc triumpho nobilis, tum mirifice prædicari merita, quod temporibus Valentis imperatoris inconcussa steterit adversus Arianorum procellas, ut pluribus meminit S. Basilius in epistol. addit., sicut signat Baronius in notationibus hic, 6, 9, 10, 11, et 12 edit. Nut celebratissimam vero sanctorum martyrum memoriam fuisse in sacris tabulis, abunde constabit ex iis quæ de eorum cultu subnectimus.

2. Menologium Basilianum, ad calcem tomi primi hujus mensis post annuntiationem: Eodem mense (Julio die x), passio sanctorum XLV martyrum, qui in Nicopoli martyrio affecti sunt, » ita de illis prædicat: « Quadraginta quinque Christi martyres vixerunt sub regno Licinii et præfectura Lysiæ, quorum principes fuere Leontius, Mauritius, Daniel et Antonius. Comprehensi itaque astiterunt duci Lysiæ in Nicopoli Armeniæ, Christumque confessi et idola exsecrati, cæsi que ac lapidibus ora et faciem contriti, in carcerem conclusi sunt, per dies plures absque cibo permanentes. Milites, eorum constantiam conspicati, Christo crediderunt. Deinde e carcere ejecti, et crura securibus ab-cissi, hi quidem jam mortui, illi autem adhuc spirantes, in caminum ignis injecti, cursum consummarunt, accipientes immortale regnum, quod paratum ipsis fuit a Christo ante mundi constitutionem. » Alibi sæpius horum martyrum recurrit memoria in Græcis fastis, ac plerumque cum parvo elogio, videlicet in Menæis impressis eorumque indice et Horologio Græcorum; item in Supplemento ad Menæa ex Synaxario Sirmondi et ms. Chiffletii, in Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, Menæo Chiffletii, Menologio Slavo Russico, quod pro *Leontio* scribit *Leonis*, Maximo Cythetorum episcopo; quibus addi potest ms. ex libro linguæ Arabicæ de vita nonnullorum sanctorum Typicum S. Sabæ, nec non epitome excusa Menologii: denique Menologium Sireti: e quo postea eorum memoria transiit ad Martyrologium Romanum, sic illos referens: « Nicopoli in Armenia, sanctorum martyrum Leontii, Mauriti, Danielis et sociorum, qui sub Licinio imperatore et Lysia præside varie excruciat, tandem in ignem coniecti, martyrii cursum confecerunt. » Molanus illos etiam habet, et Galesinius.

3. Menæa impressa, uti etiam dictum eorum Supplementum, sacro martyrum agmini ita accinunt:

Παρεμβολή τις εὐρίθη τῶ. Θεῶ νία
 Τόλμη παρεμβαλοῦσα καὶ πυρὸς μίσην.
 Κτείνεν ἀρισθενείας δεκάτη πῦρ Νικόπολιτας.

*Nova castra Numen militem invenit novum
 Audacter ausum tendere in medio rogos.
 Flamma necat decima generosa Nicopolitas.*

Idem Supplementum habet hoc singulare de eorum cultu: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῶ ναφῶ τῆς ἀγίας Ἀκυλίνης πλησίον τοῦ φόρου. Celebratur autem eorum solemnitas in templo S. Aquilinæ prope Forum. » De templo S. Aquilinæ agit Cangius lib. iv *CPolis Christianæ*, pag. 144.

4. Baronius tom. III, pag. 162, num. 46, agens de hisce martyribus, agonem eorum affigit anno 316. In Menologio Slavo-Russico ponuntur passi anno 307. Liber linguæ Arabicæ, de quo supra, videtur ipsos alligare temporibus Diocletiani; cum post annuntiationem ibidem addatur Actorum vitæ aut elogii, ut autumo, principium « in diebus Diocletiani: » et ascribitur, fol. 13. Tomo V. Maii, pag. 151, in annot. ad cap. 3 Actorum S. Donati et sociorum martyrum lit. f, ponitur Licinius cœpisse persequi Christianos anno 316. Secus opinatur Pagius in Critica hist. Chronol. tom. I, pag. 381, censens, nullos martyres in persecutione Liciniana fuisse passos ante annum 319, neque ante illud tempus Licinium persecutionem Ecclesiæ intulisse. Tillemontius tom. V, pag. 512, obiter ex Græcis tabulis sanctos Christi pugiles commemorans, annum martyrii non determinat. Et vero ea temporis ratio, quam figit Pagius, non videtur improbabilis: neque enim apparet, quem potissimum martyrio sæpe dicto assignes annum, quam illum quo Licinius varia in Christianos machinatus est, eos e palatio suo pellens, concilia celebrare, eos ve-

tans, aliaque quam plurima contra eos statuens ac gerens in odium Constantini de quibus Eusebius lib. 1 *De Vita Constantini*, capite 31, 32 et seqq. agit; quæ Petavius alligat anno Christi 319, ut videre est in parte altera *De doctrina temp.*, pag. 718; addens, passos esse in ea persecutione XL martyres in Cappadocia, frigore enectos, et Basilium, Amasiæ Ponticæ episcopum, martyrio affectum, citaque Eusebii Chronicon. Actum de illo est tom. III Aprilis, pag. 416, apposita epocha, circa ann. 322; de iis autem die 10 Martii. ad hæc Eusebii Chronicon Latine versum apud Josephum Scaligerum pag. 180, ad an. cccxxi habet; «Licinius Christianos de palatio suo pellit.» Dicamus ergo, martyres obiisse circa annum 319.

5. Quid sentiam de Actis, e Græco in Latinum sermonem a me conversis, paucis intellige. Non sincera illa esse, sed episodiu plus uno adornata dramaticæque composita, indubitatum mihi videtur. Spirat enimvero in illis ingenium Metaphrastis, vel saltem alterius cujusdam ei non absimilis, trægædi sacri potius quam sinceri historici nomen promeriti. Argumento sunt sequentes observationes. Primo, preces, verbis psalmodiarum nimis compositæ concinnatæ, ut videsis num. 8 et 12. Secundo, inductio martyrum utriusque sexus nec non exemplum S. Potamienæ, temporibus Maximiani pro tuenda pudicitia in lebetem, pice instructum, a suo domino injectæ, nonne theatrum spirant? S. Leontius, ea narrans ut animos excitet ad fortiter pro Christo dimicandum, dicit se ea accepisse « a magistro suo, qui veniebat ex Egypto, et audisse se aieba a S. Antonio asceta. » Quæro qui hic Antonius aceta? Antonius magnus, ut opinor, celeberrimus plurium monachorum abbas: si ille est, quem conjicio, satis disparata connectere videtur scriptor; cum is tam diu obierit post S. Leontium, anno utique 356. Res illæ narrantur, a num. 8 in fine. Tertio, diabolus, Æsculapium mentitus, ducemque Lysiam contra martyres concitans, quidnam est nisi scena dramatica, num. 12?

6. Quinto, mors martyrum, hoc modo accelerata, qui refertur num. 16, fallor si plenam fidem inveniatur. Sexto, prodit in scenam mulier, sanctis aquam sub vestibus clam in carcere deferens, num. 11; quæ de novo redit num. 19. Erunt, ut opinor, quibus preces et aqua e rupe elicitæ non omnino arridebunt, num. 22. Denique Actorum sinceritati non mediocriter officit sequens clausula, a genuinis Actis abesse consueta, quæ habetur num. 23, in qua Sisinnius ita Deum orat jamjam moriturus. « Opus tuæ indigos, teque nostro interventu invocantes, statim exaudi, Domine, in quacunqu necessitate et indigentia; quamvis in viduitate et orbitate; quamvis in peregrinatione; quamvis in infirmitate corporis et animæ; quamvis in ære alieno et calumniis; quamvis in acerba servitute; quamvis in hominum ac pecudum contagione; quamvis in mari quispiam sit naufragus, etc. Tu illi, rex, per nos solatio sis, et statim exaudi, ut cognoscant mundi hujus incolæ, multum nos diligi abs te, et exaudiri, ac malo cuilibet fiat aqua hæc in medelam, nam ad invocationem tuam ebullit et innovatum est vetus miraculum in gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, in laudem et memoriam martyrum tuorum quinque et quadraginta.

7. Inter martyres XXXVI Alexandriæ passos, de quibus hoc itidem die agitur superius, duo primi Leontius et Mauritius, et quintus Daniel, tribus nostris martyribus Nicopolitanis, quorum expressum vidimus nomen, prorsus homonymi sunt. Quæ homonymia suspicionem fortasse nonnulli præbere poterit, hic æque, ac alibi, plus semel, inductæ alicujus, confusionis, una fortasse martyrum turma in duas distracta, vel, si hoc non vis, alterius in alteram nominibus derivatis. Verum quoniam quid hic lateat mysterii, nobis assequi non est promptum, in duas eos classes distinximus, secuti Martyrologia Hieronymiana: uti indicavimus supra, ubi de dictis triginta sex martyribus egimus, et difficultatem hanc non prætermisimus.

8. Tamayus solius S. Leontii nomen exprimit, et socios martyres confuse: « Nicopoli in Armenia, S. Leontii martyr, qui cum aliis sociis agonem admirabilem complevit. » Hoc recte; sed clausulam sequentem, «cujus exuvie sacræ in oppido Aloaudete, diocesis Giennensis in cœnobio monialium B. Claræ debita cultus honorificentia servantur,» quorsum adjunxit? Cum in notis ad hunc locum candide profiteatur «suspitari se, erase amicum eruditum,» nimirum P. Martinum Xemena Jurado, ex cujus relatione prædictis Sancti reliquiis istum locum assignarat, «et hæc pignora esse alterius Leontii martyris Romæ passi; de quo agunt Maurolycus, Galesinius, et Philippus Ferrarius in generali catalogo Sanctorum die 9 Julii fol. 284, et suademur ex eo quod comiti Beneventano ejus exuvias obtulit Paulus V, Pont. Max. extractas ex Romanis cæmeteriis; nec huc usque sciatur Nicopolitani Romæ advectas fuisse.» Recte, ut opinor, hic se et alium suum ducem corrigit Tamayus. Utinam in pluribus aliis eadem felicitate et facilitate se correxisset! Sic plures fierent ejus merces apud eruditos hagiophilos etiam Hispanos, indignatione potius ac risu sæpe digniores, quam pretio.

MARTYPION
 ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΕ' ΜΑΡΤΥΡΩΝ.
 —
 MARTYRIUM
 —
 SANCTORUM XLV MARTYRUM.

CAPUT I.

Vulgato a Licinio edicto contra Christianos, sistuntur coram duce Lysia sancti martyres.

I. Licinius imperator quaquaversum edicta vulgavit, ut si qui reperirentur Christiani, omnimodis plecterentur. Edicti vero exemplar expressum erat sic : Licinius imperator, maximus, augustus, his, qui per orbem terrarum præsunt, salutem : Postquam divinitas nostra facta est certior (1), quosdam eorum qui Christiani appellantur, non solum beneficis diis non sacrificare, sed etiam pio deorum cultui injurias irrogare ; quin imo prætextu eis sacrificandi, plurimos deos vel ipso nocturno tempore contrivisse, punitosque sæpius non respuisse aut honoribus affectos, aut metu absterritos ; ideo potestas nostra jubet, ut ubicunque invenientur Christiani, diis hi sacrificent, magnisque honoribus ac donis fruantur : reluctantes autem, una cum uxoribus ac liberis, igni ac ferro tradantur ; facultates insuper illorum omnes publicentur, in templorum, furtim ab ipsis eversorum, nec non mutorum et publicorum balnearum utilitatem. Inviolabile itaque imperium nostrum edocti, quantum conniti potestis, id quod mandatum est, exsequamini, ne una vos cum impiissimis periclitemini. Hisce itaque vulgatis in plateis urbium edictis, sancti Dei famuli gavisii sunt, oblatam martyrii opportunitatem considerantes.

II. Inter hæc publicato Nicopolitarum in civitate edicto, quando timores ingruerent, et instructæ essent carnificinæ, erecta ligna ad suspensionem, unguis ferreæ acutæ ad abrasionem, cassides ignitæ, ollæ ferventes, rotæ, clavi, nervi bubuli indurati, aliique cruciatu atrociores ; et dum advenisset dux Lysias, ubi universa Armeniæ legio sortito erat distributa, comprehensi sunt nonnulli, qui Christianos se declarabant, Leontius et Mauritius et Daniel viri natalium splendore conspicui, et doctrinarum eruditione, vitæque ad Christi leges conformatione

(1) Isto quondam titulo imperatores fuisse nuncupatos, colligitur ex ej istola Valentiniani ad Theodosium imperatorem data, quæ est numero

A A'. Λικίνιος ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε διατάγματα κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὡς εἶ τινες εὐρεθῆεν Χριστιανοί, τοὺτους παντὶ τρόπῳ κολάζεσθαι. Ὁ δὲ τύπος τοῦ διατάγματος τοῦτου εἶχε τὸν χαρακτῆρα· Λικίνιος αὐτοκράτωρ, μέγιστος, σεβαστός, τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀρχουσιν χαίρειν· Ἐπειδὴ ἐδιδάχθη ἡ ἡμετέρα θεϊότης, ὅτι τινὲς τῶν λεγομένων Χριστιανῶν οὐ μόνον οὐ θύουσι τοῖς εὐεργεταῖς θεοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐνουβρίζουσι τὴν εὐσεβῆ τῶν θεῶν θρησκείαν, πλείστους δὲ θεοὺς καὶ ἐν νυξὶ συνέτριψαν προφάσει τοῦ θύειν αὐτοῖς, καὶ πολλάκις κολασθέντες οὐ μετετέθησαν, οὐ τιμαῖς εἰζαντες, οὐ φόβῳ μεταπεισθέντες, διὰ τοῦτο κελύει τὸ ἡμέτερον κράτος, ὅπου δ' ἂν εὐρεθῆεν Χριστιανοί, τοὺτους θύσαι τοῖς θεοῖς, καὶ τιμῶν μεγίστων καὶ δωρεῶν ἀπολαύειν· τοὺς δὲ μὴ πεισθέντας σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις πυρὶ καὶ μαχαίρᾳ παραδίδοσθαι, τὴν δὲ γὰρ ὑπαρξὴν αὐτῶν πᾶσαν δημοσιευθῆναι εἰς ἐπιμέλειαν ναῶν, τῶν ὑπ' αὐτῶν κλοπῇ καθαιρεθέντων, καὶ τειχῶν καὶ λουτρῶν δημοσίων. Εἰδότες οὖν τὸ ἀπαράδατον τῆς ἡμετέρας κελύσεως παντὶ σέβει τὸ προσταχθῆναι εἰς ἔργον ἐνέγκαι, ὡς μὴ καὶ ἡμᾶς συγχινδυνεύσαι τοῖς ἀθεωτάτοις. Τοῦτων τῶν προσταγμάτων προτεθέντων ἐν ταῖς πλαταιαῖς τῶν πόλεων, οἱ ἅγιοι δούλοι τοῦ Χριστοῦ ἔχαιρον, τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου σκοποῦντες.

B B'. Καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ Νικοπολιτῶν προτεθέντος τοῦ διατάγματος, καὶ τῶν φόβων ἐπισειόμενων, καὶ τῶν κολαστηρίων εὐτρεπισθέντων, ξύλων ὀρθίων εἰς ἀνάρτησιν, ὀνύχων τε σιδηρῶν ἀκμαίων εἰς εἰσέξειν, C καὶ κασσίδων πεφυρακτωμένων, τηγάνων καὶ τροχῶν, καὶ ἤλων, καὶ βουνύρων ξηρῶν, καὶ ἑτέρων χαλεπωτέρων κολαστηρίων, καὶ παραγνωμένου τοῦ δουκὸς Λυσία, ὥπερ ἦν ἀπόκεκληρωμένη ἡ λεγεὼν πᾶσα ἡ Ἀρμενίας, συνελήθησαν τινες, ἑαυτοὺς καταδύλους ποιήσαντες, ὅτι Χριστιανοὶ εἰσιν, Λεόντιος καὶ Μαυρίκιος, καὶ Δανιὴλ, ἄνδρες ἐπίσημοι

vicesima quinta, et habetur parte 1 concilii Chalced. a. col. 512.

si illi, qui faciunt ea quæ lex non jubet, prævaricatores dicuntur, summoque supplicio et morte ipsa digni sunt; dii vestri prævaricatores quali tandem mortis genere sunt digni? Homines novimus qui ab istis se spurcitiis continuerunt: et justi appellantur, libidinem aversantes. Ergo homines continentes diis incontinentibus præstantiores sunt. Si non ita res se habet, sed male dixi, testimonium mihi perhibe. Neque enim male dixi; nam dii non sunt, qui servant, sed pessimi demones, animis perniciem afferentes.

V. Sanctus Daniel dicit sancto Leontio: Belle dixisti, Pater, et nobis omnibus animos addidisti. Dux dixit: Malum caput, et omni dementia plenum; nonne Deus vester, tanquam maleficus cruci affixus est; ecquis autem deorum nostrorum affixus est cruci? Sanctus Leontius dicit: Deus noster cruci affixus est; quin imo in cruce ejus gloriamur, contra quam dii vestri nihil quidquam valent. Christus enim volens hominem servare a tali, quæ invaluerat, impietate, voluntarie se tradidit Judæis, hæc per prophetas vaticinatus, ut antiquam primi hominis prævaricationem per crucem solveret, ad infernum descenderet, cum aperiret, animas liberaret, et resurrectionem nobis donaret. Dii autem vestri, Jupiter quidem propter luxuriam factus est cygnus, taurus ac serpens. Quidnam ergo amabilius est, Deumne, postquam homo, quem fecerat, mala sua voluntate perierat, Deumne, inquam, pro ipso mori et resurgere, atque nunc ipsum simul resurgere misericordiam consecutum; an ob luxuriam fieri ciconiam et repere ob libidinem? Similiter quoque Apollo, deus vester, fulmine periit, ut in fabulis vestris in scenam datur. Æsculapius vero et Hercules fulmine itidem icti et igne cælesti consumpti fuerunt; non enim dii erant, sed impostores.

A πος πραττέτω ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ μιμησάσθω τοὺς ἀνθρώπους· εἰ γὰρ οἱ πράττοντες ἂ μὴ ὁ νόμος κελύει, παράνομοι λέγονται, καὶ τιμωρίας μεγίστης, καὶ θανάτου ἀξιοὶ εἰσιν, οἱ θεοὶ ὑμῶν παρανομοῦντες πύσων θανάτων ἀξιοὶ εἰσιν! Οἶδαμεν ἀνθρώπους ἐγκρατευομένους ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τούτων, καὶ λέγονται δίκαιοι, ζυλασσόμενοι ἀπὸ ἀσελγείας οὐκοῦν οἱ ἐγκρατεῖς ἀνθρώποι τῶν θεῶν ἀκρατῶν κρείττονές εἰσι. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει οὕτως, ἀλλὰ κακῶς εἶπον, μαρτύρησόν μοι· οὐκ εἶπον γὰρ κακῶς ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ σώζοντες, ἀλλὰ δαίμονες κάκιστοι, ἰλοθρεύοντες ψυχάς.

Ε'. Ὁ ἅγιος Δαυὶλ λέγει τῷ ἁγίῳ Λεοντίῳ· Καλῶς εἶπας, Πάτερ, καὶ Πάντας ἡμᾶς παρεθάρρυνας. Ὁ δούξ εἶπεν· Κακῆ κεφαλῇ, καὶ πάσης ἀπονοίας πεπληρωμένη, οὐχὶ ὁ θεὸς ὑμῶν ἐσταυρώθη ὡς κακοῦργος; τίς δὲ τῶν θεῶν ἡμῶν ἐσταυρώθη; Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ὁ μὲν ἡμέτερος θεὸς ἐσταυρώθη, καὶ ἐγκαυχώμεθα ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, δι' οὗ οἱ θεοὶ ὑμῶν οὐκ ἐτι ἰσχύουσιν· ὁ γὰρ Χριστὸς, βουλόμενος σῶσαι τὸν ἀνθρώπον διὰ τὴν ἐπικρατησασαν ταύτην ἀθεότητα, ἐκουσίως ἑαυτὸν παρέδωκε τοῖς Ἰουδαίοις, προκηρύξας ταῦτα διὰ τῶν προφητῶν, ἵνα διὰ τοῦ σταυροῦ παράδεισιν ἄρχαίαν τοῦ πρωτοπλάστου λύσῃ, καὶ κατέλθῃ εἰς τὸν ᾄδην, καὶ ἀνοίξῃ τοῦτον, καὶ ἀπολύσῃ ψυχάς, καὶ ἀνάστασιν ἡμῖν δωρήσεται· οἱ δὲ ἡμέτεροι θεοὶ, Ζεὺς μὲν, δι' ἄσωτίαν κύκνος, καὶ ταῦρος, καὶ ἑρπετὸν ἐγένετο· τί οὖν ἐστὶν ἐραστότερον, Θεὸν τὸν ποιήσαντα ἀνθρώπον, καὶ ἀπολωλὸτα διὰ ἰδίαν ἑαυτοῦ κακὴν προαίρεσιν, ἀποθανεῖν τὸν Θεὸν δι' αὐτὸν, καὶ ἀναστῆναι, καὶ συναναστῆναι τοῦτον ἐλεηθέντα, ἢ δι' ἄσωτίαν γενέσθαι πελαργόν, καὶ ἔρπειν διὰ τὴν πορνείαν; Ὁμοίως δὲ καὶ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς ὑμῶν, ἐκεραυνώθη, ὡς ἐν τοῖς μύθοις ὑμῶν τραγωδεῖται. Ἀσκληπιὸς δὲ καὶ Ἡρακλῆς ἐκεραυνώθησαν καὶ αὐτοὶ, καὶ καταδραπάνθησαν πυρὶ οὐρανίῳ, οὐ γὰρ ἦσαν θεοὶ, ἀλλ' ἀπατηλοὶ.

CAPUT II.

Sancti lapidibus percussi et in carcerem conjecti, variis exemplis a sancto Leontio confirmantur.

VI. Tum dux iratus lapidibus vultus eorum cædi jussit. Et dixit: Ora eorum percutite, ex quibus blasphemia erupit contra deos. Percussi sancti dicunt tyranno: Deus te percussurus est, minister Satanæ, quia audiens veritatem, ebrius es impietate. Sanctus Leontius dicit: Fratres, ne maledicite his, qui ex se ipsis maledicti sunt, benedicite potius, quoniam ita scriptum est: «Benedicite persequentibus vos¹;» benedicite et non maledicite. Dux dicit: Leonti, per deos juro, si obtemperetis mihi et sacrificetis, quidquid volueritis, dabo vobis: nam hucusque vos sustinui, considerans futurum, ut mutaremini. Si itaque imperatoribus refragamini, etsi non veneritis diis sacrificaturi, membra vestra corvis et canibus cibum proponam, et

D ς'. Καὶ χολώσας ὁ δούξ ἐκέλευσε λίθοις τὰς ὄψεις αὐτῶν δέρεσθαι, καὶ λέγει· Τύπτετε τὰ στόματα αὐτῶν, ὅθεν ἐξῆλθε βλασφημία εἰς τοὺς θεοὺς. Οἱ δὲ ἅγιοι τυπτόμενοι λέγουσιν τῷ τυράννῳ· Τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, ὑπηρέτα τοῦ Σατανᾶ, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἀκούων μεθύεις τῇ ἀσεβείᾳ· Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει· Ἀδελφοί, μὴ καταράσθε τοὺς αὐτοκαταράτους, ἀλλὰ μᾶλλον εὐλογεῖτε· ἐπειδὴ οὕτως ἐπιγράφεται· Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντάς ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταράσθε. Ὁ δούξ εἶπεν· Λεόντιε, μὰ τοὺς θεοὺς, ἐὰν πεισθῆτέ μοι, καὶ θύετε, ὁ ἐὰν βούλησθε, παρέξω ὑμῖν· ἕως γὰρ τοῦ κεράντος ἡμεσχομένη ὑμῶν, σκοπῶν τὴν μεταβολήν. Ἐὰν οὖν παρακούσητε τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ μὴ, προσελθόντες, θύσητε τοῖς θεοῖς, τὰ μέλη ὑμῶν τοῖς

¹ Matth. v, 44.

παραῖτι καὶ τοῖς κυσὶ βορίαν παραθήσω, καὶ οὐδὲν ἰμάς ὠφελήσει ἢ ματαία ἔνστασις. Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος λέγει· Ποίοις θεοῖς κελύεις θῦσαι ἡμᾶς; Λυσίας λέγει· Θύσατε τῷ Διὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι. Ὁ ἅγιος Λεόντιος εἶπεν· Ὁ Θεὸς ὑμῶν ἑαυτὸν σώσαι μὴ δυνάμενος, Ἀπόλλων λέγεται· τοῦτο ὑμεῖς μαρτυρεῖτε.

Ζ'. Ἀγανακτήσας οὖν ὁ Λυσίας, καὶ ἐκ τοῦ θυμοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαπύρους ποιήσας, καὶ τρεῖσας τοὺς ὀδόντας, ἐκέλευσεν σιδήρῳ δεθῆναι αὐτῶν τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας, καὶ κλοιοῖς βρασιτάτοις κατασφιγχθέντας ἀποτεθῆναι εἰς τὸ δεσμωτήριον εἰς τὸν πύργου τῆς πόλεως τῆς βλεπούσης κατὰ βορίαν, ἔνθα καὶ πηγὴ ὑπεκτρέχει, ῥέουσα ἔξωθεν τῆς πόλεως τῆς πόλεως· παραγγείλας τοῖς φυλάσσουσιν αὐτοὺς στρατιώταις, Μεναιὰ καὶ Βηληράδην, λέγων αὐτοῖς· Βλέπετε, ὦ Μεναιὰ καὶ Βηληράδην, πῶς αὐτοὺς φυλάττετε· μὰ τὸν γὰρ Ἀσκληπιόν, ὅτι εἰάν μάθω, ὅτι ἄρτος ἢ ὕδωρ ἐδόθη αὐτοῖς παρά τινος, τὴν ἐκείνων τιμωρίαν ὑμῖν ἐπιθήσω, καὶ πυρὶ σὺν ἐκείνοις ὑμᾶς ἀναλώσω. Οἱ δὲ στρατιῶται, τὰ δεσμὰ περιθέντες τοῖς ἁγίοις, ἐπέβαλον εἰς τὸν πύργον. Οἱ δὲ ἅγιοι ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος ἔλεγον· Εὐλογοῦμέν σε, Κύριε, τὸν Βασιλεῖα τῆς δόξης, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου παραστάντα εἰς κριτήριον διὰ τὰς ἡμετέρας ἀμαρτίας· σὺ γὰρ εἶ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, ὁ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν θυσιάσθεις, ὁ τοῦ Ἀληθινοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀληθινός, καὶ τοῦ σου Πατρὸς ἀρχιερέυς· μὴ χωρήσης ἡμᾶς τοῦ ἐλεῖν σου, μήτε ταύτης τῆς ἀδελφότητος, ἐνώσας ἡμᾶς πάντας τῇ σῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ποιήσας ἡμᾶς ὁμοψύχους, ἐνωσον ἡμῶν καὶ τὴν τελείωσιν· καὶ μὴ ποιήσης ἡμᾶς ἐν μηδενὶ χωρισθῆναι ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως ἰδόντες ἡμῶν τὴν καλὴν προθυμίαν οἱ ἄσεβεις ἐργάται, ἐπιθυμήσουσιν τὴν καλὴν ἡμῶν πράξιν. Ἴδοὺ γὰρ ἐν σκότει κατεδήληθημεν πεινῶντες καὶ διψῶντες, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐν δεσμοῖς ἐκτρεχεται· ἀλλὰ σὺ, Κύριε, χάρισαι ἡμῖν τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐλείωσιν ἡμῶν τὸν δρόμον, ἵνα μηδένα ἐξ ἡμῶν ὁ Σατανᾶς χειρώσῃται.

Η'. Καὶ κλίναντες τὰ γόνατα προσηύξαντο, καὶ ἀναστάντες ἐκαθίσθησαν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ὀρθοῦς στήναι· ἦσαν γὰρ ἐν τοῖς δεσμοῖς κατακαμπτόμενοι, καὶ ἐψάλλον συμφῶνως λέγοντες· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχες μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἀνήγαγόν με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλεῦος. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμὸν, ἔπεισαν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἀναστάντες πάλιν ἐψάλλον λέγοντες· Εἰσάκουσον, ὁ Θεὸς προσευχῆς μου, ἐν τῷ δέσθαι με πρὸς σέ· ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου. Ἐσκέπασάς με ἀπὸ συστροφῆς πονηρουμένων, ἀπὸ πλῆθους ἐργαζομένων ἀδικῶν. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμὸν, καὶ ποιήσαντες τρίτην εὐχὴν, ἐκαθίζουτο, ἀλλήλων τῆ δεσμὰ καταφιλοῦντες, καὶ προσέχοντες ἀλλήλους ἡγαλλιώντο. Ὁ δὲ ἅγιος Λεόντιος ἤρξατο παρακαλεῖν αὐτοὺς καὶ λέγει· Ἀδελφοὶ τίμοι καὶ θεράποντες καὶ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, γενναίως ἅπαντα ὑπομείνωμεν· οἴδατε γὰρ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ὅσα

² Psal. XXXIX. 2, 3. ³ Psal. LXIII, 2, 3.

A nihil vobis proderit stulta perveracia. Sanctus Antonius dixit: Cujusmodi diis sacrificare nos jubes Lysias dicit: Sacrificate Jovi et Apollini. Sanctus Leontius dixit: Deus vester, qui semetipsum servare non potest, Apollo dicitur. Id confitemini vos ipsi.

VII. Indignatus ergo Lysias, oculis inflammatis præ furore ac dentibus fremens, manus eorum ac pedes catenis vinciri jussit; et catenis gravissimis excarnificatos, in carcerem compingi in turri civitatis, quæ Boream respicit. Unde etiam fons excurrit, fluens extra portam civitatis. Militibus qui eos custodiebant, Menææ et Beleradæ, id mandati dedit, dicens: Videte, Menæa et Beleradæ, quomodo ipsos custodiat. Nam per Æsculapium, si rescivero, aut panem aut aquam eis a quopiam data esse, poena illorum vos multabo, et igne simul cum illis vos perdam. Milites autem, vincula sanctis circumponentes, in turrim conjecerunt. Sancti ex uno quasi ore dicebant: Benedicamus te, Domine, Regem gloriæ, qui propter peccata nostra coram Pontio Pilato astitisti judicandus. Tu enim vera es vita, pro nobis peccatoribus in hostiam datus, veri Dei verus Filius, Patrisque tui Pontifex: ne separa nos a misericordia tua, neque ab hac fraterna conjunctione, qui omnes nos unis tui confessione, et unius efficis voluntatis, mortem quoque nostram uni: nec permittit ut alter ab altero in aliquo separemur, ut videntes egregiam nostram alacritatem impii ministri exemplo nostro moveantur. Ecce enim in tenebras detrusi sumus, esurientes ac sitientes, et animus noster in vinculis tabescit; sed tu, Domine. patientiam nobis da, cursumque nostrum perfice, ut nullum e nobis Satanæ capiat.

VIII. Et flexis genibus orabant; et postquam surrexissent, consederunt, eo quod recto corpore stare non poterant (erant quippe in vinculis incurvati) et una voce canebant, dicentes: « Exspectans expectavi Dominum, et intendit mihi, et exaudivit orationem meam, et eduxit me de lacu miseriæ et de luto fecis². » Atque expleto psalmo, ceciderunt in faciem, et surgentes rursus ceciderunt, dicentes: « Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor ad te: a timore inimici eripe animam meam. Prolexisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem. » Atque expleto psalmo et tertia facta oratione consedere, alter alterius vincula osculantes, et se mutuo stringentes exsultabant. Sanctus vero Leontius hortari ipsos cœpit et dicere: Fratres venerandi, famulique ac servi Christi, generoso animo omnia toleremus: nostis enim e sacris Litteris, quanta sustinuerit Job (sed enim vos non lalet finis Domini) memores estote,

quod Joannes Baptista capite truncatus sit, Stephanus autem lapidatus, Petrus apostolus Romæ crucifixus, Paulus capite minutus, Thomas spiculis confossus. Quot vero sancti temporibus Maximiani imperatoris, Decii et Adriani, aliorumque impiorum imperatorum, martyrio sint affecti, et gloriose coronas consecuti, et fortunati ab omnibus Prædicentur, et nostis omnino et audistis.

IX. Quorsum autem viros pugiles commemorare attinet? Ubi mulieres quoque, religione et virili animo præstantes, imbecillitate sexus deposita, in Christo posuerunt spem, ob repositam in cælis gloriam. Dicit enim Dominus in Evangeliiis: « Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor et ego cum coram Patre meo, qui in cælis est: et qui negaverit me coram hominibus, negabitur et ipse coram angelis Dei ⁴. » Itaque si mulieres, quarum natura infirma est, viriliter decertarunt, quanto magis nos tales ac tantos pro Christo martyrio perfungi oportet? Audistis de sancta Euphemia, Capitolina et Julitta, aliisque sanctis mulieribus, quarum nomina scripta sunt in libris cælorum, quam strenue dimicant, et diabolus debellarint. E quibus dilectioni vestræ recensebo dignum sermonem, commemorans ea quæ accepi a viro, magistro nostro, qui veniebat ex Ægypto, et audisse se aiebat a sancto Antonio asceta.

X. Temporibus Maximiani persecutoris fuit puella quædam Alexandriæ, alicujus a divitibus istic degentibus, ancilla. Nomen ipsi erat Potamiæna (2). Cogebatur a suo domino ad concubitum. Illa dixit: Ancilla Christi sum, non scortor. Dominus vero ad tempus aliquod ipsi insultat. Ipsa autem non gessit morem. Is itaque simul diligens, simul miserans, non cecidit, sed præfecto eam tradidit dicens: Si proposito meo obsecundet, annuntia; sin minus, puni illam, ut Christianam. Præfecto itaque tradita, multisque adulationibus ab ipso tentata, ut heri jussis obtemperaret, respondens dixit: Ne talis unquam fiat judex, qui jubet ancillam obedire libidini domini. Cumque præfectus timorem incuteret: In lebetem te conjiciam, ut pice comburaris, cum christiana sis; hæc dixit illi: Per caput imperatoris (multum enim hunc revereris) ne jubeas simul et semel me projici in lebetem. sed paulatim demitti, ut noris quantum patientiæ Christus mihi donet.

XI. Ipsa itaque in lebetem injecta, simul atque pax ad collum pervenit, spiritum suum tradidit. Videtis, quod mulier, quæ erat sola et ancilla et

⁴ Matth. x, 32, 33.

(2) De hac S. Potamiæna juniore actum tom. II. Junii pag: 6.

Α ὑπέμεινεν Ἰώβ, ἀλλὰ καὶ τὸ τέλος Κυρίου ἔγνωτε. μέμνησθε πάντως ὅτι Ἰωάννης μὲν ὁ Βαπτιστὴς ἀπεκεφαλίσθη, Στέφανος δὲ ἐλιθοβολήθη, Πέτρος ὁ ἀπόστολος ἐν Ῥώμῃ ἐσταυρώθη, Παῦλος ἀπεκεφαλίσθη, Θωμᾶς ἐκεντήθη· ὅσοι δὲ ἅγιοι ἐν τοῖς χρόνοις Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ Δεκίου, καὶ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀσεβῶν βασιλέων, ἐμαρτύρησαν, ἐπιδόξωσιν καὶ τοὺς στεφάνους ἀπέλαβον, καὶ μακαρίζονται παρὰ πάντων, καὶ ἔγνωτε πάντως καὶ ἀκούετε.

Θ'. Καὶ τί δεῖ περὶ ἀνδρῶν ἀθλησάντων λέγειν; Ὅπου γὰρ καὶ γυναῖκες θεοσεβεῖς καὶ ἀνδρείαι, ἀποβίμναι τὸ τῆς φύσεως ἄτονον καὶ ἀσθενές, ἐνίσχυσαν τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα διὰ τὴν ἀποκειμένην ἐν οὐρανοῖς δόξαν. Ὁ γὰρ Κύριος εἶπεν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις: « Ὅς ἂν ὁμολογήσῃ με ἔμπροσθεν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν καὶ γὰρ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ ὅς ἂν ἀπαρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνήσεται καὶ αὐτὸς ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. » Εἰ οὖν γυναῖκες, ὧν ἡ φύσις ἀσθένεια, ἀνδρικῶς ἠγωνίσαντο, πόσῳ μᾶλλον ὀφειλομένῳ ἡμεῖς οἱ τοιοῦτοι καὶ τοσοῦτοι ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρῆσαι; Ἀκούετε περὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας, καὶ Καπιτουλίνης, καὶ Ἰουλίττης, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων γυναικῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλοι τῶν οὐρανῶν εἰσὶν ἀνάγραπτα, πῶς λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ ἐνίκησαν τὸν διάβολον· ἐν οἷς διηγήσομαι τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν λόγον ἄξιον, μνημονεύων, ἃ ἀκήκοα παρὰ ἀνδρῶν, διδασκαλοῦ ἡμῶν, ἐλθόντος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, καὶ αὐτὸς εἶπεν ἀκηκοῖναι παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ ἀσκητοῦ.

Γ'. Ὅτι ἐν τοῖς καιροῖς Μαξιμιανοῦ τοῦ διώκτου κόρη τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δούλη τινὸς ὑπάρχουσα τῶν ἐκείσε πλουσίων· αὕτη δὲ ἐλέγτο Ποταμίηνα. Ἠναγκάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου συγκαθεσθῆναι αὐτῷ. Ἡ δὲ εἶπεν· Ὅτι Χριστοῦ εἰμι δούλη, καὶ οὐ πορνεύω. Ὁ δὲ δεσπότης ἐφῆδετο αὐτῆς ἕως τινός· ἡ δὲ οὐκ ἐπέισθη· αὐτὸς μὲν ἅμα ἀγαπῶν, ἅμα δὲ καὶ ἐλεῶν, οὐκ ἔτυπεν, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὴν τῷ ἡγεμόνι, λέγων· Ἐάν συνθῆτε τῷ σκοπῷ μου, φῆσαι αὐτῇ, εἰ δὲ μὴ, κόλασον αὐτὴν ὡς Χριστιανήν. Παρασθεῖσα δὲ τῷ ἡγεμόνι, καὶ πολλὰ παρ' αὐτοῦ κολακυσθεῖσα τοῦ πεισθῆναι τοῖς τοῦ δεσπότου κελύμασι, ἀποκριθεῖσα εἶπεν· Μὴ γένοιτο τοιοῦτός ποτε δικαστὴς, ὃς κελύει ἀσωτία δεσπότου δούλην ὑποτάσσεισθαι. Τοῦ δὲ ἡγεμόνος φοβήσαντος, ὅτι ἐν τῷ λέβητι σε ἐμβάλω, συγκαίεσθαι τῇ πίσσῃ ὡς Χριστιανὴν οὖσαν· ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ τὴν κεφαλὴν σοι τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ πολὺ φοβῆ αὐτὸν, μὴ κελύσεις ἀπὸ ἀπαξ ῥιφθῆναι με ἐν τῷ λέβητι, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν χαλασθῆναι, ἵνα γνώω, πόσῃ μοι ὑπομονῇ ὁ Χριστὸς χαρίζεται.

ΙΑ'. Καὶ βληθείσης αὐτῆς ἐν τῷ λέβητι, ὡς ἦλθεν περὶ τὸν τράχηλον ἡ πίσσα, ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν αὐτῆς. Ὅρατε, ὅτι γυνὴ μόνη καὶ δούλη ὑπάρχου-

σα, καὶ μὴ ἔχουσα ἑαυτῆς ἐξουσίαν, οὕτως τῆ μεγά-
λῃ ὑπομονῇ κατήσχυε τὸν τύραννον. Τί ἂν εἴποι-
μεν ἡμεῖς; ἢ ποία ὑπέρθεσις ἔσται τοῦ μὴ ἀποθα-
νεῖν ὑπὲρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Μετὰ
γὰρ τὴν τελείωσιν ἡμῶν αἱ μὲν ψυχαὶ ἡμῶν ὑπὸ
ἀγίων ἀγγέλων δορυφοροῦνται, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ
τῶν οὐρανῶν στέφανοι καὶ τιμαὶ ἔσονται· τὰ δὲ
λείψανα ἡμῶν μετὰ χαρᾶς καὶ δόξης κατὰ πᾶσαν
τὴν οἰκουμένην ἐκπέμπονται, καὶ ταῦτα εἰπὼν,
πάντας παρεθάρρυνεν, ὥστε καὶ αὐτοὺς εἰπεῖν. Τοῦ
Κυρίου τὸ θέλημα γενέσθω. Καύσωνος δὲ οὗτος
ἀφορήτος, ἦν ἵνα ταῦτα τοῖς ἀγίοις συνέβαινε, καὶ
ἐκκαίμενων αὐτῶν τῇ δέψῃ, καὶ κωλυομένων τῶν
οικείων ἐπιδοῦναι αὐτοῖς ἄρτον, ἢ ὕδωρ, γυνὴ τις
θεοσεβῆς ὀνόματι Βασιανῆ, εὐσχημόνως ἐνδυσμαμένη
τὴν γυναικίαν στολὴν, καὶ μαφόριον πλατύτερον
τῆς συνηθείας περιβαλλομένη, κώθωνας ὕδατος πλή-
ρεις διαξωσαμένη, καὶ ὡς ἐπισκέψης χάριν ἀνω-
κόπτως πρὸς αὐτοὺς εἰσπορευομένη, ἐπότιζεν αὐτοὺς
λαοθρονόντως.

A quæ non habebat potestatem sui ipsius, tam magna
patientia tyrannum confuderit. Quid ergo nos di-
cemus? aut qualis dilatio erit non mori pro Domino
nostro Jesu Christo? Nam post mortem nostram,
animæ nostræ sanctorum angelorum satellitio sti-
pabuntur; et in regno cœlorum coronæ et honores
erunt: reliquæ autem nostræ cum gaudio et ho-
nore per universum orbem transmittentur. Hæc fa-
tus, omnibus animos addidit, adeo ut ipsi quo-
que dicerent: Domini voluntas fiat. Cum autem
quo tempore hæc eveniebant sanctis, æstus esset
intolerabilis, et præ siti exurerentur; cumque in-
super interdictum domesticis esset præbere eis pa-
nem aut aquam, mulier quædam pia, nomine Ba-
siana, muliebri amictu decore induta, maforio (3)
B latiore, quæm solebat, circumdata, poculis aquæ
plenis cincta et tanquam visendi gratia sine suspi-
cione ad eos profecta, clam ipsis potum dedit.

CAPUT III.

*Sancti frustra ad cultum deorum incitantur; in deos et tyrannum invehitur
sanctus Leontius; clam a muliere potantur.*

IB'. Διαυνυκτερεύσαντες δὲ ἐν τῷ σκότει ἦσαν
ἀγαλλιῶμενοι, ὡς ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἔψαλλον ὁμοῦ πάν-
τες λέγοντες· « Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός,
καὶ ἐκ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ λύτρωσαι με·
ρύσαι με ἐκ τῶν εργαζομένων τὴν ἀνομίαν, καὶ ἐξ
ἀνδρῶν αἰμάτων σώσον με, » καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ γὰρ
C κλείστοι αὐτῶν νεαρᾶς ἡλικίας ἦσαν ἐκμεμαθηκότες
τοὺς ψαλμοὺς. Καὶ τελέσαντες τὴν νυκτερινὴν ἐ-
σχάν, ἐκάθητο ἐκδεχόμενοι τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοή-
θειαν. Ὁ δὲ δοῦξ, ἐν φροντίδι γενόμενος, ποία
τιμωρία κολάσει τοὺς ἀγίους, αὐπνοῦ διετέλει τὴν
νύκτα. Περὶ δὲ τὸν ὄρθρον ἀφυπνώσαντος αὐτοῦ,
παρίστη αὐτῷ ὁ Σατανᾶς, λέγων· Ἄνδριζου, Λυ-
σία· ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ Ἀσκληπιός, εἰς ὃν χθες
ἄμυνες· ἀλλὰ ἀναστὰς τιμώρησον τοὺς ἀνθρώπους
τούτους· ἀπαξ γὰρ βλασφημήσαντες καὶ ἐνυβρί-
σαντες οὐκ εἰσὶν ἄξιοι τῆς ἡμετέρας θεότητος· ξί-
σον οὖν αὐτούς· οἶδα γὰρ τὴν ἐνστάσιν αὐτῶν, ὅτι
οὔτε θύουσιν ἡμῖν, οὔτε προσκυνοῦσιν· πολλὰ γὰρ
ἄλεγον κατ' ἐμοῦ ἐν τῇ φυλακῇ. Εὐθύς οὖν, κλάσας
αὐτῶν τὰ ὀστά, καῦσον αὐτὰ πυρὶ, καὶ ἐπιζήτησον
D τὸν Λύκον ποταμὸν, καὶ ἐκεῖ αὐτὰ ἀπόλεσον· φο-
βοῦμαι γὰρ μὴ πως, ἐὰν εὕρωσιν αὐτὰ οἱ Χριστιαν-
οὶ, οἰκοδομήσαντες οἴκους μεγάλους καὶ περιφαν-
εῖς. ἐκεῖ αὐτοὺς κατορύξωσιν, κακείνους σέβοντες
καὶ τιμῶντες, ἐμὲ ἐξουθενήσουσιν· σπουδῆ οὖν ἀπ-
όλεσον αὐτούς.

II'. Ἀναστὰς οὖν ὁ δοῦξ τὸ πρῶν μετὰ σπουδῆς
πολλῆς καὶ φαντασίας, καὶ πλήθους στρατιωτῶν,
καὶ ἐξελθὼν ἔξω τῆς πόλεως ὡς ἀπὸ βημάτων ρν',
καὶ εὐρῶν τόπον ὑψηλότερον, καθίσας ἐπὶ τοῦ βή-

XII. Dum vero pernoctarent, in tenebris tam ex-
sultabant quam in luce, cantabantque una omnes:
« Eripe me de inimicis, Deus meus, et ab insur-
gentibus in me redime me. Libera me ab operan-
tibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me⁵, »
etc. Quippe plurimi illorum ab ineunte ætate psal-
mos perdiderant. Nocturnis precibus absolutis
sedebant, exspectantes a Deo auxilium. At dux,
cura confectus quonam supplicio sanctos afficeret,
noctem transigebat insomnis. Sed ubi sub auroram
obdormivisset, adstitit ipsis Satanas, ac dixit:
Macte animis, Lysia: ego namque Æsculapius
sum, per quem hesterno die jurasti, at strato te
proripe, et illos homines plecte: nam semel bla-
sphemiis et injuriis usi divinitate nostra indigni
sunt. Proin cæde illos; scio quippe perveraciam
ipsorum, quod nec nobis sint sacrificaturi, nec cul-
tum delaturi, nam multa adversum me dixerunt in
carcere. Mox ergo confracta ipsorum ossa flammis
combure, et fluvium Lycum inquire, et ibi hæc dis-
perde. At enim vereor, ne, si Christiani inveniant,
qui domos magnas ædificarunt et illustres, ibidem
eos defodiant, illosque reverentia et honore per-
sequentes me pessumdent: perde itaque ipsos sine
mora.

XIII. Dux itaque cum mane surrexisset multa
cum festinatione, visionis imagine ac militum
multitudine, atque egressus esset extra civitatem
quasi ad spatium passuum centum et quinquaginta

⁵ Psal. LVIII, t. 2, 3.

(3) Vox ista significat operimentum capitis, maxime feminarum, de qua Cangius.

locumque sublimiorem invenisset, sedens in tribunali, sanctos accersi jussit. Nec mora : milites ejecerunt ipsos, ac victos stiterunt. Dux autem fixo obtulu illos pererrans, sic fatur : Scitis pepercisse me vobis heri, ne tormentis cruciarem, et in hodiernum usque diem convivisse, ut hodie diis sacrificantes, imperatoribus fiat amici, et nobis; et postquam vestrum quilibet sacrificaverit ad ducentos aureos accipiat, vestesque et dona alia imperatoria. Ecce enim, plerosque vestrum sacrificare velle video ; si ergo morem mihi geratis, mox tauros huc adduci mandavi, ut diis immoletis, prandium vobis paretur, et inter epulas splendida quoque accipiat dona. Sin obedire recusatis, ad aliud tormentorum genus, procedere oportet. Proin auctor vobis sum ne dulcissimæ lucis usura privari, ne ab uxoribus et liberis et amicis separari vos patiamini ; sed sacrificium offeratis, et, cui libuerit deo, thus adoleatis.

XIV. Tunc uno quasi ex ore sancti dixerunt : Anathema tibi, tyranne, congruum furori tuo cognomentum sortite ; jubes enim nos a Deo vivente deficere, et impuris et abominandis dæmonibus sacrificare. Enimvero et indumentum, et cibis, et potus, et thesaurus, et pater, et amicus, et frater nobis est Dominus noster Jesus Christus, qui nos vocavit. Dux dicit : Etiamnum vobis parco vel injuria lacessitus, nam et amicorum ferre defectus æquum est ; relictisque omnibus, sancto Leontio dixit : Præ reliquis mysteria gentilium probe callere te video, plane a puero iisdem institutum. Quid ergo ? Quandoquidem Jupiter, Apollo et Æsculapius dii tibi esse non videntur ; Neptuno aut Dianæ hostiam litate. Sanctus Leonitus dicit : Erratis, dum eos dicitis esse deos. At enim immortales hominum mentes diis mortalibus præstant ; etenim si e cælo et terra deorum vestrorum esse generationem dicunt, cælumque ac terra obnoxia sunt corruptioni elementa ; prorsus, quoniam genitores suos imitantur filii, corrumpuntur ipsi, ut genitores. Jam vero si corruptioni obnoxii sunt, quomodo dii appellantur ? Et si mentes hominum, vinculis corporeis solutæ, non sustinent permanere, cum corpus non existit, at divinum quemdam locum occupant ; diine erant hi qui quærent ea quæ hominum mentes oderunt, et veneræ libidinis pruritu gaudent ? Itaque si quisquam audeat dicere : Deus ego sum, præter unum Dominum nostrum Jesum Christum, alium quoque mundum ille condidit, dicatque : Hunc ego mundum condidi, actum demum Deus nuncupetur, is enim Domini ac regis nostri Jesu Christi ars et opificium est.

XV. Sanctus Leontius iratum ac perturbatum conspicatus ducem sic infit : O dux, audi æquo animo : quia me dixisti rebus gentilium initiatum, audi, quæ dicam contra tuos deos. Quemadmodum tu si Cæsar nominareris, et imperatori bilem moveres, supplicio dignus fores ; sic dei quoque vestri,

A ματος, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τοὺς ἁγίους · καὶ οἱ στρατιῶται τὸ τάχος ἐκβαλόντες αὐτοὺς παρίστησαν δεδμενούς. Καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτοὺς ὁ δοῦξ, εἶπεν · Οἰδατε, ὅτι χθές, φεισάμενος ἡμῶν τοῦ μὴ προσάγειν ὑμῖν βασάνους, εἰς τὴν σήμερον ἐταμειυσάμην, ἵνα τὴν σήμερον θύσαντες τοῖς θεοῖς, φίλοι γένησθε τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἡμῶν, καὶ θύσας ἕκαστος ὑμῶν λάβῃ πρὸς σ' χρυσοῦς, καὶ ἐσθῆτας, καὶ ἄλλας δωρεὰς βασιλικὰς · ἰδοὺ γὰρ, ὁρῶ τοὺς πλείστους ὑμῶν θέλοντας θύσαι. Ἐάν οὖν πεισθῆτέ μοι, ἐντεῦθεν ἤδη ἐκέλευσα ἀχθῆναι ταύρους, ἵνα θύσητε τοῖς θεοῖς, καὶ γένηται ὑμῖν ἄριστον, καὶ ἐν τῇ εὐωχίᾳ λήψετε καὶ τὰς δωρεὰς λαμπράς. Ἐάν δὲ μὴ πεισθῆτέ μοι, ἀνάγκη ἐπὶ τὸ ἔτερον εἶδος τῶν βασάνων ἔλθειν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς μὴ στερηθῆναι τοῦ γλυκυτάτου φωτός, μηδὲ χωρισθῆναι γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ φίλων, ἀλλὰ θύσαι, καὶ θυμιάσαι λίβανον οἷῳ βούλεσθε θεῶ.

ΙΔ'. Τότε πάντες οἱ ἅγιοι ὡς ἐξ ἐνὸς στοματος εἶπον · Ἀνάθεμά σοι, τύρρανε, τῆς οἰκείας λύσσης ἐπάνωμε · κελεύεις ἡμᾶς ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, καὶ θύσαι δαίμοσιν ἀκαθάρτοις καὶ βδέλυκτοις · ἡμῖν γὰρ καὶ εὐδυσμα, καὶ βρώσις καὶ πόσις, καὶ θησαυρός, καὶ πατήρ, καὶ φίλος, καὶ ἀδελφός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν ὁ καλίστας ἡμᾶς. Ὁ δοῦξ λέγει · Ἐτι ὑμῶν φείδομαι καὶ ὑβριζόμενος · δίκαιον γὰρ ἐστὶ καὶ τὰ τῶν φίλων ἐλαττώματα βαστάζειν · καὶ καταλιπὼν πάντας, λέγει τῷ ἁγίῳ Λεοντίῳ · Ὁρῶ σε μᾶλλον εὖ εἰδῶτα τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια, πάντως ὅτι ἐκ παιδὸς ἐμυθήσῃς. Τί οὖν ; ἐπειδὴ οὐ δοκοῦσί σοι εἶναι θεοὶ Ζεὺς καὶ Ἀπόλλων καὶ Ἀσκληπιός, καθίστατε τῷ Ποσειδῶνι, ἢ τῷ Ἀρτέμιδι. Ὁ ἅγιος Λεόντιος λέγει · Πεπλάνησθε, θεοὺς τούτους λέγοντες · ὅποτε αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἀθάνατοι οὔσαι, κρεῖττους εἰσὶ τῶν θεῶν τῶν θνητῶν. Εἰ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς λέγουσιν εἶναι τὴν γέννησιν τῶν θεῶν ὑμῶν, οὐρανὸς δὲ καὶ γῆ φθαρτὰ στοιχεῖά εἰσι · πάντως, ὅτι καὶ τὰ τέκνα μιμοῦνται τοὺς γενήτορας, καὶ φθείρονται καὶ αὐτοὶ, ὡς οἱ γονεῖς · εἰ δὲ εἰσι φθαρτοὶ, πῶς ὀνομάζονται θεοί ; Καὶ εἰ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀποσπώμεναι τῶν σωμάτων, οὐκ ἐπανέχονται ὡς μὴ σώματος παραμένειν, ἀλλὰ τινα θεῖον τόπον καταλαμβάνουσιν, εἰ θεοὶ ἦσαν ἐλεῖνοι, οἱ ζητοῦσιν ἂν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μισοῦσι, καὶ χαιρουσιν πορνείαις καὶ κνήσει ; Εἰ οὖν τολμᾷ τις εἰπεῖν · Ὅτι Θεός εἰμι, παρὶξ ἐνὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποιήσει καὶ οὗτος ἕτερον κόσμον, καὶ εἶπῃ ὅτι Τοῦτον τὸν κόσμον ἐγὼ ἐποίησα, καὶ τότε λεγέσθω Θεός · οὗτος γὰρ τοῦ Κυρίου καὶ βασιλείᾳς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστὶ τέχνη καὶ δημιουργημα.

ΙΕ'. Καὶ θιασάμενος ὁ ἅγιος Λεόντιος τὸν δοῦκα θυμωθέντα καὶ στρεβλούμενον, λέγει αὐτῷ · Ὁ δοῦξ, ἀνεξικακῶς ἀκουσον · ἐπειδὴ γὰρ εἰπές με μύστην εἶναι τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἀκουε τὰ κατὰ τῶν θεῶν σου · ὅν τρόπον γὰρ σὺ ἴαν Καῖσαρ κληθεῖς, καὶ παροργίσας τὸν βασιλεῖα, τιμωραῖος

ἄξιος εἶ· οὕτως καὶ οἱ θεοὶ ὑμῶν οἱ δαίμονες, τομῆ-
σαντες ἑαυτοὺς θεοὺς καλεῖν, ἑνοχοὶ εἰσι μεγίστης
κολάσεως. Ὅρα δὲ καὶ ἕτερον παράδοξον· διὰ τί
ὑμεῖς οἱ ἐκδικοὶ τῶν θεῶν ὑμῶν καθεκάστην ἑλα-
τοῦσθε; ἡμεῖς δὲ οἱ ὑπὲρ Χριστοῦ δούλοι διωκόμενοι
καὶ ἀποθνήσκοντες πληθύνομεν; Καὶ τοῦτο πεισάτω
σε, τύραννε, ὅτι δούλοι ἐσμεν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἡγαπη-
μένου. Καὶ θυμωθεὶς ὁ δούξ λέγει· Θύσατε τοῖς
θεοῖς· ἐπαί, μὰ τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὸν Ἥλιον,
οὐχ ὑπερβήσεσθε τὴν αὔριον. Οἱ δὲ ἅγιοι πάντες ὡς
εἰς ἑνὸς στόματος εἶπον· Ἡμεῖς Κυρίῳ Ἰησοῦ
προσφέρομεν λογικὴν λατρείαν, καρπὸν χειλέων
ἡμῶν, καὶ ἑαυτοὺς ὀλοκλήρους τῶν ῥυομένων ἡμᾶς
τῆς μελλούσης κρίσεως· σὲ δὲ, Λυσία, ἅμα τοῖς
θεοῖς σου κολάζοντα ἐν γέννη πῦρὸς ἀσέεστος.

Ιζ'. Καὶ χολάσας ὁ δούξ ἐκέλευσε πάντας γυμνω-
θῆναι εἰς ξύλα μακρὰ, καὶ ξέσθαι ὄνυξι σιδηροῖς,
καὶ ὀστράκοις ὀξείσιν· καὶ ἐκέλευσε βοᾶν τὸν κή-
ρυκα· Οἱ τοῖς θεοῖς μὴ θύοντες, ἀλλὰ καὶ ἐνυβρί-
ζοντες, ταῦτα πάσχουσιν. Οἱ δὲ ἅγιοι, ξεόμενοι, ἔλε-
γον· Ὁ τύραννε, εἰ ἔχεις δεινότερα κολαστήρια,
προσάγαγε· ταῦτα γὰρ ἡμῖν ἴσταν εὐκαταφρόνητα.
Καὶ ἦδη ὥρας ἔκτις καταλαβούσης, καὶ τοῦ ἡλίου
καταφλέξαντος τὴν γῆν πᾶσαν, ἦσαν οἱ ἅγιοι ξεό-
μενοι. Ὁ δὲ δούξ, πεινάσας, ἐκέλευσεν αὐτοῖς κα-
τωχθῆναι καὶ ἀποτεθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, ἐντειλάμε-
νος μηδένα θεᾶσαι αὐτούς, μήτε ὕδωρ αὐτούς ἀπο-
δοθῆναι. Ἦν δὲ τις πολιτευτὴς ἐν τῇ πόλει τοῦνομα
Ἡρώδης Χριστιανός, ὑποκρινόμενος δὲ τὸν ἐλληνι-
σμὸν, παρ' ᾧ ἔμενον ὁ δούξ. Ἔσχε δὲ νοτάριον
Φίλιον ὀνόματι. Οὗτος ἦν ἀγαπώμενος παρὰ τοῦ
ἁγίου Λεοντίου· καὶ μεταστειλάμενος αὐτὸν ὁ ἅγιος
Λεόντιος λέγει· Ἀδελφε Φίλιε, ἀπελθὼν εἰπὲ
Ἡρώδη, ἴνα, εἰ ἔχει τινα εἰς τὸν δούκα παρρησίαν,
ἄριον ἡμᾶς τελειώσῃ· νύλαβεῖτο γὰρ μὴ τις τῶν
ἁγίων δολιχάσας ἀπαγορεύσῃ. Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπ-
ἠγγελε πάντα τῷ πολιτευομένῳ. Ὁ δὲ δούξ ἦν
καλέσας αὐτὸν ἐπ' ἄριστον, καὶ περιέμενον αὐτὸν.
Ἡρώδης δὲ παρητέτο λέγων· Ὅτι, ἐπειδὴ χθὲς
εἶδον τῶν καταδικῶν ἐκείνων τὰς πλευρὰς ξεομένας,
σιανθεῖς ἀνετράπην τοῦ στομάχου, καὶ οὐ δύναμαι
ἀριστῆσαι. Καὶ ὁ δούξ ἐπρωῶτησεν αὐτὸν λέγων·
Τί οὖν βούλει ἴνα ποιήσω; Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐχὶ ὡς
ἰσθεστηκότις τοῖς τῶν αὐτοκρατόρων θεσπίσμα-
σιν ἄξιοι εἰσι θανάτου; Τί οὖν οὐκ ἀποθνήσκουσιν συντόμως; Ὁ δὲ ὑπέσχετο τὴν αὔριον πυρὶ παραδοῦνα
αὐτοὺς κατὰ τὰ διατάγματα τοῦ βασιλέως.

ΙΖ'. Καὶ ὁ Φίλιος, ἀκούσας ταῦτα, δραμῶν ἀπ-
ἠγγελε τοῖς ἁγίοις· οἱ δὲ, φαιδρυνθέντες τὰς ψυχὰς,
ἐξεδέχοντο τὸ πέρας μετὰ καλῆς προθυμίας, καὶ εὐ-
λόγησαν πάντες τὸν Φίλιον διὰ τὴν ὑπακοήν, καὶ
Ἡρώδην διὰ τὴν σπουδὴν. Ἡ δὲ συνήθως ἀποφέ-
ρουσα αὐτοῖς τὸ ὕδωρ ἐλευθέρᾳ εἶχε μὲν τὸ ὕδωρ,
ὡς τὸ σύνθηθε, ἐπὶ τὸ διάζῳσμα· κωλυθεῖσα δὲ εἰσ-
ελθεῖν, ἠρωτάτο παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἔχει ὕδωρ. Ἡ
δὲ διὰ τοὺς παρεστῶτας ἠρνήσατο· καὶ λέγει αὐτὸ ὁ
ἅγιος Λεόντιος τῇ Ἀρμενίῳ φωνῇ Βασιανῇ· Εἰ μὴ
ἤνεγκας ἄρτι τὸ ὕδωρ ἐν ταύτῃ τῇ ἀνάγκῃ, ὅτι κατα-
φλεγόμεθα καὶ αἱ καρδίαι ἡμῶν σβέννυνται, καὶ ὁ
ἰκοίσεως ἡμῖν καλόν, ὡς οὐδὲν κατεφάνη, καὶ ὡς οὐτε

A dæmones, deos sese nuncupare ausi, maximæ pœ-
næ rei sunt. Quin imo alteram quoque rem incre-
dibilem vide. Cur vos, deorum vestrorum vindices,
in dies deficitis; nos contra servi pro Christo per-
secutionem patientes, et morientes, crescimus? Vel
illud tibi persuadeat, tyranne, dilecti nos Dei
servos esse. Dux furore accensus dicit: Diis immo-
late: quia per Æsculapium et solem, non ultra cra-
stinum vivetis. Sancti autem ex uno quasi ore
dixerunt: Nos Domino Jesu offerimus rationabile
obsequium, fructum laborum nostrorum, quæ nos
ipsos integre liberabunt a futuro iudicio; te vero
Lysia, una cum diis tuis, ignibus gehennæ addicent
inextinguibilibus.

B XVI. Duxiratus ad ligna oblonga nudari omnes
jussit et unguulis ferreis ac acutis testis radi, præ-
conemque clamare: Qui non sacrificant, sed potius
injuriam inferunt, hæc patiuntur. Dum sancti ex-
qarnificarentur, dixerunt: O tyranne, si acerbiora
tibi sint tormenta, profer: hæc enim contemnimus
Cum jam esset hora sexta et sol accenderet omnem
terram, sancti radebantur. Inter hæc dux, consilii
inops, jussit eos abduci et carceri mancipari, præ-
cipiens ne quis eos viseret, neu aquam præberet.
Erat quidam reipublicæ administrator in civitate,
nomine Herodes, christianus, sed gentilium sacra
simulabat, apud quem dux habitabat. Habebat is
notarium, nomine Philinum, qui a sancto Leontio
diligebatur. Postquam illum accersivisset, sanctus
C Leontius dixit: Philine, frater, vade, Herodi dic,
ut, si quid apud ducem valet, impetret, ut nos cras
morte afficiat: timebat enim, ne quis sanctorum
præ timore deficeret. Ille autem abiens renuntia-
vit omnia reipublicæ administratori. Dux vero in-
vitabat ipsum ad prandium et jam exspectabat.
Herodes excusabat se, dicens: Quia, postquam heri
vidi istorum reorum latera radi, male affecto sto-
macho reversus sum et nequeo prandere. Dux in-
terrogavit eum, dicens: Quid igitur vis, ut faciam?
Ille autem dixit: Nonne hi, qui edictis impera-
torum obsistunt, morte digni sunt? Cur ergo non
moriuntur propere? Ille vero promisit, cras eos
igni addicturum juxta imperatoris mandata.

D XVII. His auditis, cucurrit Philinus, et sanctis
renuntiavit, qui animis hilares exspectabant fi-
nem cum egregia alacritate, et omnes bene preca-
bantur Philino, quod gessisset morem, et Herodi,
quod festinaret. At generosa ista mulier, quæ aquam
ad sanctos deferre consueverat, aquam de more
sub cinctura condebat: verum ingressu prohibita,
interrogabatur a sanctis, an aquam haberet. Negavit
ipsa propter astantes. Sanctus Leontius hoc dixit
sermone Armeno Basianæ: Si non attulisti aquam
in hac necessitate (nam comburimur, et corda no-
stra exstinguuntur) sane quod nobis fecisti bonum
tanquam nihil apparuit et tanquam prorsus non

factum. Hoc autem dixit, hortans eam, ut aquam afferret. Illa vero porta egressa, parvamque et angustam nacta fenestram, aquam eis per illam tradidit. Et postquam bibissent et refocillati essent, precabantur, ut filii ejus et filii filiorum ejus sacerdotes fierent, in tanti servitii compensationem.

CAPUT IV.

Orantibus apparet angelus; convertuntur duo carceris custodes; damnantur sancti martyres ad ignem; aqua e rupe elicita; translatio et cultus reliquiarum.

XVIII. Vespere facto, cantabant dicentes: « Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat ⁶, etc. » Et expleto psalmo, corroborabantur in vinculis, gratias agentes Deo, orantes et dicentes: Domine Jesu, qui portas mala omnis creaturæ, nihil absconditum est coram te, qui scrutaris corda et probas renes: tu scis, quo flagremus tui desiderio, cernis tormenta; animabus nostris medere, nam corpora nostra tradidimus propter te; dele iniquitates nostras in corruptibili nostra vita: parva quippe hæc nobis sunt, et minime molesta, ob multam in te, Domine, charitatem; te desideramus, te timemus. Aspice e cælo, et nos erige; tu etenim consolaris nos in omni tribulatione nostra, ut possimus sustinere. Nihil loci habeat Satanas. Ne nos a fraterno hoc amore separa: omnium enim nostrum mater est fides in te. Et tu, Domine, Pater noster, glorifica nomen tuum in membris nostris, et tanquam in holocaustis arietum et taurorum et in myriadibus pinguium ovium admittamur. Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo, Domine, et perficiatur coram te; quia benedictus es et glorificatus in omnia sæcula. Et cum omnes dixissent. Amen noctem traduxerunt insomnes. Ad noctis medium, magnum psalmum sibi funebrem cecinerunt.

XIX. Hunc postquam implevissent et orassent, ecce angelus Domini astilit et lucem implevit habitaculum, et dicit ipsis: Gaudete, prope adest vester finis et nomina vestra in libro viventium scripta sunt. Confidite: Dominus vobiscum. Hæc fatus discessit ab eis angelus. Adoraverunt sancti, et gratias egerunt Deo. At vero milites, qui custodiebant fores carceris, Menæas et Belerades spectarunt quidem lumen, et vocem angeli audierunt; sed vultum ejus non viderunt. Dicit Beleradi Menæas Ægyptiorum lingua (erant quippe genere Ægyptii): Viden' et audin', frater Belerade, qualis regis milites sint isti? Ego sane ab initio Christianis amicus fui: neque enim student quemquam lædere, sed attendunt sibi ipsis, jejunio vacantes, et Deum suum præcantes, maxime in aurora, et nullo non tempore illum adorantes. Nihil injusti, iniqui nihil faciunt; hospitales sunt, omnes diligunt. Et

A ὁλως γεγονός. Τοῦτό δὲ ἔλεγε προτροπόμενος αὐτῇ ἐνεῖλαι τὸ ὕδωρ. Ἡ δὲ ἐξελοῦσα τῆς πύλης, καὶ εὐρούσα μικρὰν καὶ στενὴν θυρίδα, διὰ ταύτης ὑπέδωκεν αὐτοῖς τὸ ὕδωρ. Καὶ πίνοντες καὶ ἀναψύξαντες ἐπηύξαντο αὐτῇ τοὺς υἱούς, καὶ υἱούς τῶν υἱῶν αὐτῆς εἰς ἱερέας γενέσθαι διαμοιβὴν τῆς τοιαύτης θεραπείας.

IΗ'. Ἐσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἔβαλλον λέγοντες: « Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου πρὸς σε ἔλθτω, » καὶ τὰ ἔξῃς. Καὶ πληρώσαντες τὸν ψαλμὸν, ἦσαν ἐρρώμενοι ἐν τοῖς δεσμοῖς, εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ, δεόμενοι καὶ λέγοντες: Κύριε Ἰησοῦ, ὁ βασιτάζων τὰ κακὰ πάσης τῆς κτίσεως, οὐδὲν κρυπτόν παρὰ σοί, ὁ ἱερυνῶν καρδίας, καὶ δοκιμάζων νεφρούς: σὺ ἐπίστασαι τὴν ἡμετέραν εἰς σὲ προθυμίαν ὄρας τὰς βασάνους, ἴασαι ἡμῶν τὰς ψυχάς: τὰ γὰρ σώματα ἡμῶν διὰ σὲ παρεδώκαμεν: συναπαλείψον ἡμῶν τὰ ἀνομήματα ἐν τῷ φαρτῷ ἡμῶν βίῳ: μικρὰ γὰρ ἡμῖν ἐστί ταῦτα, καὶ ἀνάληγτα, διὰ τὴν πολλὴν περὶ σὲ, Δέσποτα, ἀγάπην: σὲ ποθοῦμεν, σὲ φοβοῦμεν. Κάτιδε οὐρανόθεν, καὶ παραθάρρυνον ἡμᾶς: σὺ γὰρ εἰ ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῖν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς ἐπινοεῖν καὶ μὴ ἐχέτω τόπον ὁ Σατανᾶς: μὴ χωρίσης ἡμᾶς τῆς ἀδελφότητος ταύτης: μήτηρ γὰρ πάντων ἡμῶν ἢ εἰς σὲ πίστις. Καὶ σὺ, Κύριε, Πατὴρ ἡμῶν, δόξασόν σου τὸ ὄνομα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, καὶ προσδεχθείημεν ὡς ἐν ὀλοκαυτώμασι κριῶν καὶ ταύρων, καὶ ὡς ἐν μυριάσιν ἀρνῶν πιόνων. Οὕτω γενέσθω ἡ θυσία ἡμῶν ἐνώπιόν σου, Κύριε, καὶ ἐκτελέσθω ὀπισθέν σου: ὅτι εὐλόγητος εἶ καὶ δεδοξασμένος εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Καὶ πάντων εἰπόντων, Ἀμήν, διετέλεσαν αὐπνοί, Περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἔβαλλον τὸν μέγα ψαλμὸν, ἐπιτάφιον ἑαυτοῖς.

ΙΘ'. Καὶ πληρωσάντων αὐτῶν καὶ εὐξαμένων, ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου ἐπλήρωσε φωτὸς τὸ οἶκημα, καὶ λέγει αὐτοῖς: Χαίρειτε: ἔγγυς ὑμῶν ἡ τελείωσις, καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐν βίβλῳ τῶν ζώντων ἀνεγράφησαν. Θαρσείτε: ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν. Οἱ δὲ ἅγιοι προσεκύνησαν, καὶ ἠυχάριστησαν τῷ Κυρίῳ. Οἱ δὲ στρατιῶται, οἱ φυλάσσοντες τὰς θύρας τῆς φυλακῆς. Μεναιᾶς καὶ Βηληράδης, ἐθεάσαντο μὲν τὸ φῶς, καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἀγγέλου ἤκουσαν, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ εἶδον. Καὶ λέγει Μεναιᾶς τῷ Βηληράδῃ τῇ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ, (ἦσαν γὰρ Αἰγύπτιοι τὸ γένος): Ὅρας καὶ ἀκούεις, ἀδελφε Βηληράδη, οἷου βασιλείως εἰσὶν οὗτοι στρατιῶται; καὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς φίλος τῶν Χριστιανῶν τυγχάνω: οὐ γὰρ σπουδάζουσιν ἀδικεῖν τινα, ἀλλ' ἑαυτοῖς προσέχουσι νηπτεύοντες, καὶ δεόμενοι τοῦ Θεοῦ αὐτῶν, μάλιστα ἐν τοῖς ὄρθοις, καὶ ἐν πάσῃ δε ὥρα προσκυνούντες

⁶ Psal. CI, 2.

αὐτῶν, μηδὲν ἀδικῶν ἢ παράνομον διαπραττόμενοι, A φιλόξενοι, πάντας ἀγαπῶντες. Καί, ὡς καὶ αὐτὸς οἶδας πρὸ ἐμοῦ, τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἐρημίτας, ὅποσα θαυματουργοῦσιν. Τί οὖν μέλλομεν, ἢ βραδύνομεν; Νῦν καιρὸς ἀγῶνος. Ἐμοὶ δοκεῖ εἰσελθεῖν σὺν αὐτοῖς ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ παρακαλέσαι αὐτοὺς δεῖξασθαί με σὺν αὐτοῖς. Σοὶ δὲ τί δοκεῖ, ἀδελφέ; Καὶ ὁ Βηληράδης ἔφη· Εἰ οὗτοι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ αὐτῶν μετὰ χαρᾶς ἀποθνήσκουσι, καὶ τοιοῦτον φῶς βλέπουσιν, οἷον καὶ ἡμεῖς ἰδεῖν κατοξιώθημεν τῷ ἐπ' αὐτοῖς φανέντι, διατί καὶ ἡμεῖς μέτοχοι τῆς χαρᾶς αὐτῶν οὐ γινόμεθα; Ἡθελον δὲ εἰ τις τὸν δούχα, ἵνα ἠνάγκασεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἢ Ἀπόλλωνος, καὶ ὄν καθέξατο· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν φιλοζῶει, ἡμῶν δὲ καὶ τὰς ἀνῶνας καὶ τὰς ἄλλας εὐεργεσίας ὑπέτεμε, καὶ B ἐνδρας δικαίους ἀποκτενεῖ· προσέλωμεν οὖν·

Κ'. Καὶ εἰσδραμόντες προσέπεσον τοῖς ἁγίοις, λέγοντες· Κύριοι ἡμῶν, καὶ δούλοι τοῦ Χριστοῦ, δεῖξασθε καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑμῶν· ἐπιστεύσαμεν γὰρ ἡμεῖς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀγαπήσαντα ἡμᾶς. Εὐξασθε οὖν καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα μὴ ὡς βραδύναντες ἐκκληισθῶμεν. Καὶ πάντες ὁμοῦ περιπλακέντες αὐτοῖς οἱ ἅγιοι κατεφιλήσαν αὐτούς μετὰ χαρᾶς, λέγοντες· Ἀδελφοὶ ἡμῶν ἔστε· ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τοὺς τῆς ἐνδεκατῆς ὥρας ἐργάτας ἐδέξατο εἰς τὸν ἀμπελώνα· μὴ οὖν δειλιάσητε· ὃ γὰρ ἐπιστεύσατε Κυρίῳ, τῷ ὀφθέντι ἡμῖν καὶ λαλήσαντι, αὐτὸς ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὡς ἀξίους ὄντας. Πρωίας δὲ γενομένης, ἠκούσθη ταῦτα τῷ δούχῳ, ὅτι καὶ οἱ φύλακες παρέβησαν, καὶ εἰσι σὺν τοῖς δεσμώταις. Ὁ δὲ δούξ βλασφημίας τοῦ, θεοῦ αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι ἕνα καθ' ἕνα ἀπόλεσε, μὴ δυνάμενοι ἑαυτοῖς βοηθῆσαι, ἀλλ' ἐκδέχονται τὴν διὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκδίκησιν. Καὶ ἐξελθὼν τῆς πόλεως, ἐκάθισεν ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, καὶ δεδωκώς πρόσδον κατὰ τῶν ἁγίων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς προαχθῆναι· καὶ θεασάμενος τὸν Μενάταν καὶ Βηληράδην ἑαυτοὺς συνδέσαντας τοῖς ἁγίοις, ἐμειδίασε, καὶ λέγει Ἀππιανῷ τῷ πρίγκιπι· Θεωρεῖς, Ἀππιανέ, ὅτι ἔστι τις καὶ ἐν τοῖς χείροσιν ἠδονὴ ἢ θάνατον φέρουσα· ἰδοὺ γὰρ οἱ στρατιῶται τὸν θάνατον μᾶλλον D ἠγάπησαν ἢ τὴν ζωὴν. Ἀππιανὸς εἶπεν· Δεσποτα, κόλασον αὐτοὺς ξένη τιμωρία. Ὁ δὲ δούξ λέγει· Οὐ, μὰ τοὺς θεοὺς, οὐ κολάζω αὐτούς, μήπως κολαζόμενοι καὶ ὁμολογήσαντες τοὺς θεοὺς ζήσουσιν, ἀλλ' ἀποφαίνομαι κατ' αὐτῶν ὅπως σὺν τοῖς ἄλλοις καῶσιν, ὃ ἐπεθύμησον, λάθωσιν.

ΚΔ'. Ἀπερήνατο οὖν κατ' αὐτῶν, λέγων· οὗτοι οἱ ἰστώτες πρὸ τοῦ βήματός μου οἱ πέντε καὶ τεσσαράκοντα τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας θρησκέουτες τυγχάνοντες, καὶ παρακούσαντες τῶν αὐτοκρατόρων βασιλείων, καὶ μὴ θύσαντες τοῖς θεοῖς, πρότερον μὲν πελέεσι τεμνέσθωσαν χεῖρας καὶ πόδας, ἔπειτα πυρὶ παραδοθήτωσαν, καὶ ἀπωλεία τοῦ Λύκου ποταμοῦ. Οἱ δὲ ὑπηρέται, ποιήσαντες καθεσθῆναι τοὺς ἁγίους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κατέτεμον

(4) Nota est Latinis vox *annona*; hic forte sumitur pro salario.

sicut tu prae me nosti, quot solitarii in Ægypto miracula faciunt? Cur ergo moramur, aut tardamus? Nunc certaminis tempus est. Una cum ipsis in carcerem introire mihi placet, ipsosque obtestari, ut me in suum accipiant consortium. Quid autem tibi videtur, frater? et Belerades dixit: Si mortem illi non timent, sed propter Deum suum moriuntur cum gaudio, et tale lumen aspiciunt, quali nos quoque dignatus est ille, qui his apparuit; quid ni gaudii ipsorum participes fiamus etiam nos? Vellem, ut quis ducem cogeret ad moriendum pro deo suo Æsculapio aut Apolline, cumque apprehenderet: sed enim ille amat vitam; nostras vero annonas (4) et alia beneficia succidit, ac viros justos occidit. Accedamus itaque.

XX. Et accurrentes acciderunt sanctis, dicentes: Domini nostri et servi Christi, nos quoque in numerum vestrum admittite: credidimus enim nos in Dominum nostrum Jesum Christum, qui dilexit nos. Orate itaque pro nobis, ne tanquam tarde venientes excludamur. Sancti omnes illos amplexi, osculum dederunt cum lætitia, dicentes: Fratres nostri estis; nam Dominus noster Jesus Christus horum undecimque operarios admisit in vineam: nolite ergo timere nam Dominus, cui credidistis, qui nobis apparuit, et nobiscum locutus est, ipse vos vocavit, tanquam dignos. Orta autem luce, dux accepit, custodes esse prævaricatos, et a vincitorum partibus stare; et deos suos conviciatus dixit, eos unum post alterum periisse, qui non possent sibi ipsis auxiliari, sed ab hominibus pœnas pati. Civitate egressus consueto consedit loco, et misso ad sanctos qui in via præiret adduci eos jussit: exin Menæam et Beleradem contemplatus, cum sanctis vinctos, subrisit et Appiano principi (5) dicit: Cernis, Appiane, quod vel in inferioris notæ hominibus voluptas quædam sit perferre mortem. Ecce enim milites mortem dilexerunt potius quam vitam. Appianus dixit: Domine, inusitato cruciatu eos plecte. Dux vero dixit: Non, per deos, non crucio ipsos, ne cruciati, et deos confessi vivant; sed pronuntio sententiam contra illos, ut una cum aliis comburantur, et, quod optarunt, accipiant.

XXI. Sententiam itaque adversus eos tulit, dicens: Hi, qui ante tribunal meum astant quinque et quadraginta christianæ superstitionis cultores, imperatoribus Augustis reluctati, diis non immolarunt, primo quidem bipennibus amputentur manus ac pedes, dein igni tradantur, et Lyci fluvii undis pereant. Ministri autem sanctos humi collocantes, sine mora membris truncarunt: quorum alii in pyra ardente sanguinolenti animam exha-

(5) Latine *princeps*, de quo Cangius in utroque Glossario.

labant: alii vero adhuc spirabant. Inter quos Anicetus, contemplatus fractum esse crus suum, non prorsus abscissum, sed deformiter tortum, corporis sui mala ridens, dixit: Adeste, fratres, videte falcem frugiferam: atque illi simul cum ipso gaudebant. At sanctus Sisinnius, fractis organis et magno præcordia inflammatus æstu, præ isti discruciabatur, ac volutatus in subjectam petram haud procul ab aliis sanctis, aperto ore, Dominum oravit, dicens:

εἰς τὴν ὑποκειμένην πέτραν οὐ μακρὰν τῶν ἄλλων ἁγίων, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδεήθη τοῦ Κυρίου, λέγων.

XXII. Domine, donorum magnorum dator, qui multitudinem plebis ac populi sitiientem prærupta e rupe potasti, qui Rubrum mare bifariam secuisti, ut populus e manibus iniqui eriperetur; qui cataractas cæli aperuisti; qui evocasti aquas maris, et effudisti illas in faciem universæ terræ; qui benedixisti aquas, quæ sunt in Jordane, per sanctum baptismum tuum; qui dixisti: Ego sum aqua viva; petram hanc aperi, aquam effunde, pauxillum potus mihi præbe: et ex hoc cognoscam si nos diligas, et si digni simus, Domine, qui te invocemus. Cernis enim, compagem corporis nostri omnem consumptam et aridos nos esse tanquam testam. Illo hæc orante in petra, ingens e petra murmur insonuit, et strepitus aquarum: ruplaque petra effudit aquam limpidam ac nitidam, quæ in hodiernum usque diem spectatur: et postquam sanctus Sisinnius bibisset, benedixit Deum, dicens; Benedico te, Domine, quod animam satiasti inanem. Laudo te, Rex, et glorifico, qui existens ante sæcula, natus es e Deipara Maria, quia, tanquam puer per lac matris, per opus quod condidisti saturatus sum.

XXIII. Largire mihi et sanctis fratribus consummare cursum in tua gratia et spe; et sicuti inter nos uniti animis fuimus constanter, ita uniamur ossibus. Opis tuæ indigos, teque nostro interventu invocantes, statim exaudi, Domine, in quacunque necessitate et indigentia: quamvis in paupertate quisquam existat, quamvis in viduitate et orbitate, quamvis in peregrinatione, quamvis in infirmitate corporis et animæ, quamvis in ære alieno et calumniis, quamvis in acerba servitute, quamvis in hominum aut pecudum contagione, quamvis in mari quisquam sit naufragus, quamvis denique in aliis rerum temporum ac locorum adjunctis; tu illum, Rex, per nos interpellatus statim exaudi, ut cognoscant omnes mundi hujus incolæ, multum nos diligi abs te, et exaudiri, ac malo cuilibet fiat aqua hæc in medelam, nam ad invocationem tui ebullit, et innovatum est vetus miraculum in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in laudem et memoriam martyrum tuorum quinque et quadraginta.

XXIV. Atque hoc orante in petra, milites, qui

⁷ Joan. iv, 10.

καὶ ἐμέλιζον ἐν σπουδῇ· καὶ οἱ μὲν τῶν ἁγίων, ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ καύσωνος ἐξαιματωθέντες, ἀπέδωκαν τὰς ψυχάς· οἱ δὲ ἐτι ἐμπνέοντες ἦσαν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Ἀνίκητος θεασάμενος τὸν μηρὸν αὐτοῦ κλασθέντα, οὐ παντὶ δὲ τμηθέντα, ἀλλὰ στρεβλῶς κείμενον, καταγελῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, εἶπεν· Δεῦτε, ἴδετε, ἀδελφοί, δρεπάνην καρπικὴν· καὶ αὐτοὶ δὲ αὐτῷ συνεφαιδρύνοντο. Ὁ δὲ ἅγιος Σισίνιος, κατεαγείς τὰ σκέλη, καὶ σφοδρὰ καταφλεχθεὶς τὰ ἔγκατα ἐκ τῆς δίψης, κατεσύρη, κυλισθεὶς τὰ ἔγκατα ἐκ τῆς δίψης, κατεσύρη, κυλισθεὶς

KB'. Κύριε μεγαλόδωρε, ὁ ἐκ πέτρας ἀκροτόμου δῆμον μέγαν καὶ λαὸν διψῶντα ποτίσας, ὁ θεὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν τμήματα δύο, ἵνα ὁ σὸς λαὸς ἀπὸ χειρῶν ἀνόμου ῥυσθῇ, ὁ ἀνοίξας τοὺς καταράκτας τοῦ οὐρανοῦ, ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, ὁ εὐλόγησας τὰ ὕδατα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ διὰ τοῦ ἁγίου σου βαπτίσματος, ὁ εἰπὼν· Ἐγὼ εἰμι τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν· διάνοιξον τὴν πέτραν ταύτην, καὶ ἔκχεον ὕδωρ, καὶ πότισόν με μικρὸν, καὶ ἐν τούτῳ γνώσσομαι εἰ ἠγάπησας ἡμᾶς, καὶ εἰ ἀξιοὶ ἴσμεν τῆς σῆς ἐπικλήσεως, Δέσποτα. Ὁρᾷς γὰρ ὅτι πᾶσα πηγμᾶς τοῦ σώματος ἡμῶν ἐξεδάπανήθη, καὶ ξηροὶ γεγόναμεν ὡς ὄστρακον. Ἐτι δὲ τούτου εὐχομένου ἐν τῇ πέτρᾳ ἄθροον, ταραχὴ τις γέγονεν ἐκ τῆς πέτρας, καὶ βόμβος ὕδατος· καὶ ραγίσσα ἡ πέτρα ἐξέβλυσεν ὕδωρ διειδές τε καὶ καλόν, ὅπερ θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον· καὶ πῶν ὁ ἅγιος Σισίνιος ἠλόγησε τὸν Θεὸν λέγων· Ἵμνω σε, Κύριε, ὅτι ἐχόρτασας ψυχὴν κενήν. Αἰνῶ σε, βασιλεῦ, καὶ δοξολογῶ τὸν προαιώνιον τεχθέντα ἐκ τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ὅτι ἐκορέσθη τὸ σὸς χτισμάτος, καθάπερ παιδίον γάλα μητρὸς.

KΓ'. Καταξίωσόν με καὶ τοὺς ἡγιασμένους ἀδελφούς μου τελειωθῆναι τῇ σῇ χάριτι καὶ ἐλπίδι· καὶ ὡσπερ ἠνώθημεν ταῖς ψυχαῖς ἀδιστακτικῶς, ἐνωθώμεν καὶ τοῖς ὀστέοις· καὶ τῶν χρειῶν ἐχόντων τῆς σῆς βοήθειας, καὶ παρακολούτων σε δι' ἡμῶν ταχέως ἐπάκουσον, Κύριε, ἐν ἐκάστη ἀνάγκῃ καὶ χρειᾷ· κἂν ἐν πείνᾳ, τὴν ὑπάρχη, κἂν ἐν χηρείᾳ καὶ ὀρφανίᾳ, κἂν ἐν ἀποδημίᾳ, κἂν ἐν ἀσθενείᾳ σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ ἐν χρέεσι, καὶ συκοφαντίαις, κἂν ἐν πικρᾷ δουλείᾳ, κἂν ἐν φθορᾷ ἀνθρώπων ἢ ζώων, κἂν ἐν θαλάσῃ χειμαζόμενός τις εἴη, κἂν ἐν ἄλλῃ περιστάσει προσαχθῇ, σὺ, Βασιλεῦ, δι' ἡμῶν παράκλησιν ταχὺ ἐπάκουσον, ἵνα γνῶσι πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην, ὅτι πολὺ ἠγάπησας ἡμᾶς, καὶ ἀκούεις ἡμῶν· καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο γενέσθω εἰς ἴασιν ἐν παντὶ πάθει· σὴ γὰρ ἐπικλήσει ἐξ ὀμβρίσε, καὶ παλαιὸν θαῦμα ἀνεφάνη εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἐπαινοῦν δὲ καὶ μνησὶν τῶν μαρτύρων σου τῶν πέντε καὶ τεσσαράκοντα.

KΔ'. Καὶ τούτου εὐχομένου ἐν τῇ πέτρᾳ, οἱ στρα-

τιώται, καύσαντες κάμινον ἐν τῇ χώρᾳ πλησίον τῆς πόλεως, καὶ εἰς ὕψος θρέψαντες ξύλοις τὸ πῦρ, καὶ ποιήσαντες ὁμοίαν τῆς Βαβυλωνίας, ἦλθον ἐπάραι αὐτούς· καὶ ζητοῦσι τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὁ εἰς ἔλειπεν. Ὁ δὲ ἅγιος Σισίνιος ἐβόησε λέγων. Ὡδέ εἰμι, Ὡδέ εἰμι. Ἐλθόντες δὲ καὶ ἀπάραντες καὶ τούτον, ἤγαγον ἐπὶ τὸ πῦρ. Καὶ λέγουσιν οἱ ἅγιοι ὁμοψύχως· « Εἰς χεῖράς σου, Κύριε, παραθησόμεθα τὰς ψυχὰς ἡμῶν » καὶ, « Εὐλογητός Κύριος, ὅς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θῆραν τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν » καὶ ψάλλοντες ἐβλήθησαν εἰς τὸ πῦρ. Οἱ δὲ δῆμιοι ἐξήπτον τὴν κάμινον, μιμούμενοι τοὺς Χαλδαίους. Καὶ τελειωθέντων αὐτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἣτις ἐστὶ τοῦ Ἰουλίου δεκάτη, ἐκέλευσεν ὁ δούξ συλλεγῆναι αὐτῶν τὰ ὀστά, καὶ ριφῆναι ἐν τῷ ποταμῷ, τῷ λεγομένῳ Λύκῳ, τῷ ὄντι ἀποσημεῖα ἐξ τῆς πόλεως· καὶ κενίσαντες ἐζήτουν τόπον ἐπιτήδειον πρὸς ἀπόλιαν τῶν ἁγίων λειψάνων. Ἐβλήξ δὲ ἐστὶ πρὸς τῇ γερύρᾳ βαθύς, καὶ ἐν αὐτῷ κατεκένωσαν τοὺς μαρσίππους.

ΚΕ'. Ὁ δὲ ποταμὸς, καθάπερ παρακαταθήκην λαβὼν τῶν ἁγίων τὰ λείψανα, καὶ ὡς ὀφείλων σῶα καὶ ἀέριαια ἀποδοῦναι, αὐτὰ συναγαγὼν ἐν ἐνὶ ὄρω παρεφύλαττεν. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν δημίων, ἄνδρες θεοσεβεῖς, δούλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁμότροποι τῶν ἁγίων, λαβόντες τινὰς ἐμπείρους εἰδότες πολυπραγμονῆσαι τὰ βάθη τοῦ ποταμοῦ, ἀνῆραντο ὅλα μετὰ τῆς [γῆς] συνηγιασμένης αὐτοῖς, ὡς πληρωθῆναι τὴν Γραφήν· « φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστά αὐτῶν » καὶ ἐνέγκαντες ἐν τῇ πόλει ἀνέθεντο ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῶν οἴκοις, εἰρήνης δὲ βαθείας, τῆς τοῦ Χριστοῦ φιλοφροσύνης, καὶ τῆ βασιλείᾳ τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου, καὶ εἰσι πύργοι τῆς πίστεως ἄσπειροι, ἀστέρες λογικοὶ λάμποντες Χριστιανοῖς, ἄνθη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, προσβιβαί τῶν ἀμαρτωλῶν, φύλακες τῶν εὐσεβῶν, προστάται τῆς τε ἰδίας πόλεως καὶ τῆς οἰκουμένης, ἐργάται τῶν κεκτημένων αὐτοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει δόξα ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ αἰ, καὶ εἰ, τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

⁸ Psal. xxx, 6. ⁹ Psal. cxxiii, 6. ¹⁰ Psal. xxxiii, 24.

accenderant pyram in campo prope civitatem, ignem lignis in sublime nutrientes in similitudinem fornacis Babylonicæ, venerunt, ut ipsos tollerent; numerum ineunt, et unus desiderabatur Sanctus autem Sisinnius clamavit, dicens: Hic sum, hic sum. Venientes vero hunc quoque sustulerunt, et adduxerunt in ignem. Et dicunt sancti unanimiter: « In manus tuas, Domine, tradimus animas nostras⁸; » et: « Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captivum dentibus eorum⁹; » et cantantes in ignem injecti sunt. Porro lictores accenderunt pyram, imitantes Chaldæos. Eodem quo obierant die, quæ est decima Julii, jussit dux colligi eorum ossa, ac projici in fluvium, cognomento Lycum, milliariibus ex a civitate distantem. Quo ubi detulissent, quæsiverunt aptum locum ad perdendas sanctas reliquias. Profundus est vortex prope pontem, in quo evacuarunt sacculos.

XXV. At fluvius depositi instar sanctorum reliquias accepit, utque pro eo, ac debebat, salvas atque incolumes redderet, eas unum in locum collectas conservavit. Lictoribus vero inde digressis, viri religione insignes, servi Dei, et sanctorum moribus consimiles, assumptis quibusdam fluvii profunda explorare peritis, integras sustulerunt cum sanctificata ipsis [terra] ut impleretur Scriptura: « Custodit Dominus omnia ossa eorum¹⁰. » Et postquam in civitatem innoxissent, in oratoriis ea reposuerunt, cum profunda esset pax, dante Dei benignitate, piissimo Constantino regnante, et urris ipsi sunt fidei inconcussa, stellæ ratione præditæ Christianis lucentes, flores ecclesiarum, quæ per orbem terrarum sunt, intercessores peccatorum, piorum custodes, civitatis suæ et orbis universi præsides, benefactores eorum, qui se possident in Christo Jesus Domino nostro, quem decet gloria simul cum Patre, et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

BΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΑΥΤΟΥ
VITA BEATI EUGENII
ET MARLÆ FILLÆ EJUS

(Latine in Actis SS. Bolland, ad diem 17 Julii; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1538).

I. In illo tempore erat vir quidam in Bithynia, nomine Eugenius. Is habebat uxorem valde honestam, et Deum timentem, quæ peperit filiam unicam, et vocavit nomen ejus Mariam. Mortua autem ejus uxore, educavit filiam suam Eugenius in bona et honesta vita. Cum vero crevisset adolescentula dixit ei pater ejus : Filia charissima, ecce omnes meas facultates trado in manus tuas. Ego enim vado, ut salvam faciam animam meam. Cum hæc autem a patre suo audiisset adolescentula, dicit ei : Pater, tu vis teipsum servare, et me perdere. Nescis Dominum dicere in Evangeliiis : « Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus ¹ ? » Rursus vero alibi dicit : « Qui salvam facit animam, est tanquam qui creat. » Hæc cum audiisset pater ejus Eugenius, ejus verbis valde fuit lætatus. Flebat enim et ejulabat, cum hæc diceret ; et dicit ei pater ejus : Filia charissima, qui possum tibi facere ? Tu quidem es femina : ego autem volo ingredi monasterium ; et quomodo potes mecum versari ? Diabolus enim propter vos bellum gerit adversus Dei servos. Hæc cum audiisset ejus filia, dixit patri suo : Domine, mi pater : non sic ingrediar quomodo tu dicis, sed tondebo comam capitis, et induta veste virili, ingrediar tecum monasterium, nemine sciente, me esse feminam.

II. Beatus autem Eugenius, auditis, quæ dicebat filia, valde lætatus, cum omnia bona sua distribuisset pauperibus et mendicis, orphanisque et viduis, et totondisset suam filiam, virili amictu eam induit, et nominavit nomen ejus Marinum, hæc ei dans mandata : Vide, filia, quomodo te sis conservatura. Futura enim es in medio ignis ; non ingreditur enim femina in monasterium. Te ergo conserva Christo immaculatam, ut cum impleverimus id quod sumus polliciti, habeamur digni regno cælorum. hæc cum dixisset Eugenius, et precatus esset assumens filiam suam Mariam in habitu adolescentis, ingressus est cœnobium. Eis autem ingressis in monasterium, in dies proficiebat puella in omni virtute, obedi-

A Α'. Γέγονέ τις ἀνὴρ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ὀνόματι Εὐγένιος. Οὗτος ἔσχε γυναῖκα, ἧτις ἐγέννησε θυγάτριον μονογενῆ καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτῆς Μαρία. Τελευτησάσης δὲ τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἀνέθροψεν ὁ πατὴρ αὐτῆς τὸ παιδίον ἐν πολλῇ καταστάσει διδασκαλίας καὶ σεμνῶ βίῳ. Αὐξηθείσης δὲ τῆς νεανίδος, εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς· Τέκνον, ἰδοὺ, πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι δίδωμι εἰς χεῖράς σου· ἐγὼ δὲ ἀπέρχομαι ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὴν ψυχὴν μου σώσαι. Ἀποκριθεῖσα δὲ ἡ νεάνις εἶπεν· Πάτερ, σὺ τὴν ψυχὴν σου θέλεις σώσαι, καὶ τὴν ἐμὴν ἀπολέσαι ; Οὐκ οἶδας, ὅτι λέγει ὁ Κύριος· « Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων ; » καὶ πάλιν λέγει· « Ψυχὴν ὁ σώζων ἔσται ὡς ὁ κτήσας αὐτὴν. » Ταῦτα ἀκούσας ὁ πατὴρ αὐτῆς λέγει αὐτῇ (ὡς ἑώρα αὐτὴν ὀδυρομένην καὶ κλαίουσαν)· Τέκνον, τί σοι ἔχω ποιῆσαι, ὅτι ἐγὼ βούλομαι ἐν μοναστηρίῳ εἰσελθεῖν, καὶ πῶς δύνασαι σὺν ἐμοὶ εἶναι ; Ὁ διάβολος γὰρ δι' ὑμῶν ὀχλεῖ, καὶ ταράσσει τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ. Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα λέγει· Οὐχί, Πάτερ, οὐκ εἰσελεύσομαι καθὼς σὺ λέγεις, ἀλλὰ ἀποθρίξασα τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἀνδρεῖον σχῆμα ἀναλαβοῦσα, οὕτως μετὰ σοῦ εἰλεύσομαι.

B Ὁ δὲ πατὴρ, διακρίνας πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ τοῖς πένησι, καὶ ἀποθρίξας τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, περιέβαλεν αὐτὴν ἀνδρεῖον σχῆμα καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὴν Μαρίνον, καὶ παρήγγειλεν αὐτῇ λέγων· Βλέπε, τέκνον, πῶς διατηρεῖς σεαυτὴν ἀνά μέσον γὰρ τοῦ πυρὸς μέλλεις διάγειν· φύλαξον οὖν ἑαυτὴν ἀμειπτον τῷ Χριστῷ, ὅπως πληρωσωμεν τὴν ἐπαγγελίαν ἡμῶν. Καὶ λαθὼν αὐτὴν εἰσῆλθεν ἐν κοινοβίῳ. Ἡμέρα δὲ καὶ ἡμέρα προέκοπτεν ἡ καὶ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν καὶ εἰς πολλὴν ἀσκησιν. Πάντες οὖν οἱ ἀδελφοὶ ἐνόμιζον αὐτὴν εὐνοῦχον εἶναι διὰ τὸ ἀγένειον καὶ λεπτόν τῃ ἀφωνίᾳ· ἕτεροι δὲ ὑπελάμβανον, ὅτι ἀπὸ πολλῆς ἐγκρατείας τὸ διὰ δύο ἡμερῶν ἐσθίειν αὐτὴν. Συνέβη δὲ τὸν πατέρα αὐτῆς

¹ Joan x, 11.

τελευτῆσαι, καὶ προσέθηκε τῇ ἀσκήσει καὶ ὑπακοῇ, ὥστε καὶ χάρισμα αὐτὴν λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ δαιμόνων· ὥτινι γὰρ τῶν ἀσθενούντων ἐπιτίθει τὰς χεῖρας, παραχρῆμα ἰάτο. Εἶχε δὲ τὸ κοινόδιον τεσσαράκοντα ἀνδρας σὺν αὐτῇ ἁγίους· κατὰ δὲ μῆνα τέσσαρες τῶν ἀδελφῶν ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς ἀποκρίσεις τοῦ μοναστηρίου, διὰ τὸ ἔχειν αὐτοὺς καὶ ἄλλων ἀναχωρητῶν τὴν φροντίδα. Ἦν δὲ μέσον τῆς ὁδοῦ πανδοχείον· καὶ ὑπάγοντες καὶ ἐρχόμενοι οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὸ μακρὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεπαύοντο ἐκεῖσε· ἐν οἷς πολλὴν θεραπείαν παρεῖχεν αὐτοῖς ὁ πάνδοξ, ὑποδεχόμενος αὐτοὺς ἰδιάζοντας.

curabat prolinus. Habebat autem illud cœnobium curatos. Singulis vero mensibus mittebantur quatuor ipsi habent in aliis quoque locis diversas possessiones. Erat autem in media via diversorium, et qui ibant et veniebant, propter itineris longitudinem illic requiescebant. Inter cœteros autem magnam eorum curam gerebat is, qui præerat diversorio, eos seorsum accipiens. Invidus vero et malignus diabolus, qui rebus bonis semper invidet, mala autem ad se attrahit, ægre ferens hujus beatæ in Deum amorem, pulcherrimamque et honestissimam vivendi rationem, studuit aliquantulam ei labem inurere et eam affligere.

Γ'. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν προσκαλισάμενος ὁ Β ἐγγύμενος τὸν ἀδελφὸν Μαρίνον λέγει αὐτῷ· Ἀδελφε, ἐπίσταμαί σου τὴν πολιτείαν καὶ τὸ περὶ τὴν ὑπακοὴν σπουδαῖον ὅτι τέλειος εἶ ἐν πᾶσιν· θέλησον οὖν ἐξελεῖν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ μοναστηρίου, ἐπειδὴ οἱ ἀδελφοὶ λυποῦνται μὴ ἐξερχομένου σου· τοῦτο γὰρ ποιούντος σου, πλείονα μισθὸν κομῆσει παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπου. Καὶ ὁ Μαρίνος ταῦτα ἀκούσας προσπεσὼν αὐτῷ λέγει· Εὐχαί, Πάτερ, καὶ ὅπου ἂν κελύξῃς μοι, ἐγὼ ἀπέρχομαι. Ἐξελεθόντος οὖν ἐν μιᾷ τοῦ ἀδελφοῦ Μαρίνου σὺν τοῖς ἄλλοις τρισὶν ἀδελφοῖς διακονίαι, καὶ καταλυσάντων αὐτῶν ἐν τῷ πανδοχείῳ, συνέβη τινὰ στρατιώτην διαφθεῖραι τὴν θυγατέρα τοῦ πανδόχου, ὡς καὶ λαβεῖν αὐτὴν κατὰ γαστρός. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ στρατηλάτης, ὅτι, Ἐὰν γωσθῇ τῷ πατρὶ σου, εἰπέ ὅτι Ὁ νεώτερος ὁ τοῦ κοινοδίου ὁ εὐειδῆς ὁ λεγόμενος Μαρίνος ἐκεῖνος ἐκοιμήθη μετ' ἐμοῦ. Καὶ δοὺς αὐτῇ τὸ τῆς φθορᾶς ἔπορεύθη. Γνοὺς δὲ μεθ' ἡμέρας ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἐξήτησεν αὐτὴν λέγων· Ποθεν σοι τοῦτο; Καὶ ἔβαλε τὴν αἰτίαν ἐπάνω τοῦ Μαρίνου.

cepi. Postquam ergo egressi fuissent monachi simul cum Marino, rescivit pater puellæ filiam suam utero concepisse. Qui rogavit eam dicens: Undenam hoc tibi factum est? Puella autem respondit, dicens: Juniorille cœnobii formosus monachus, qui dicitur Marinus, mecum dormiit, et me prægnantem reddidit.

Δ'. Ἐπίρας οὖν αὐτὴν ὁ πανδοχεὺς, παραγίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ κράζων καὶ λέγων· Ποῦ ἐστὶν ὁ πλάνος ἐκεῖνος, ὃν λέγουσι Χριστιανόν; Ὡς δὲ συνῆνυσεν αὐτῷ ὁ ἀποκρισιάριος ἔφη αὐτῷ· Τί κράζεις, ἑταῖρε; Ὁ δὲ εἶπεν· Ὅτι κακῆ ὥρα συνέτυχον ὑμῖν, καὶ μὴ γίνοιτό μοι ἔτι ἰδεῖν μοναχοὺς καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὁμοίως δὲ καὶ τῷ ἡγουμένῳ ἔλεγε ταῦτα, ὅτι τὸ θυγάτριόν μου, πάτερ, ὃ μονογενὲς εἶχον, ἐν ᾧ προσεδόκων, ὅτι τὸ γῆρας μου ἔχει ἀναπαυθῆναι, καὶ ἰδοὺ τί ἐποίησε μοι Μαρίνος, ὃν λέγετε Χριστιανόν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἡγούμενος· Ἀδελφε, τί σοι ποιήσω, μὴ ὄντος αὐτοῦ ὡδε; ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτὸν τῆς διακονίας, οὐδέν μοι ἄλλο ἐστὶν εἰ μὴ κλωῖα αὐτὸν ἐκ τοῦ μοναστηρίου. Φθάσαντος δὲ τοῦ

et humilitate et in majori exercitatione. Cum vero aliquot annos peregisset beate in monasterio, existimabant monachi eum esse eunuchum, propterea quod esset imberbis et voce gracili. Alii autem existimabant, præ nimia exercitatione, et quod solum secundo quoque die comederet, eum esse voce adeo tenui. Aliquo vero post tempore contigit ejus patrem decedere: incrementum autem accepit ejus exercitatio, obedientia et humilitas; adeo ut ipsa quoque donum Dei acceperit contra dæmones. Unumquemque enim eorum qui laborabant et vexabantur, manus eis imponens et orans, quadraginta viros omni virtute et sapientia exornatos. Singulis vero mensibus ad responsa monasterii, propterea quod ipsi habent in aliis quoque locis diversas possessiones. Erat autem in media via diversorium, et qui ibant et veniebant, propter itineris longitudinem illic requiescebant. Inter cœteros autem magnam eorum curam gerebat is, qui præerat diversorio, eos seorsum accipiens. Invidus vero et malignus diabolus, qui rebus bonis semper invidet, mala autem ad se attrahit, ægre ferens hujus beatæ in Deum amorem, pulcherrimamque et honestissimam vivendi rationem, studuit aliquantulam ei labem inurere et eam affligere.

III. Quodam itaque die, præfectus monasterij accersito Marino, dicit ei: Frater Marine, scio tuam vitæ agendæ rationem esse perfectam in omnibus, et præcipue in obedientia. Velis ergo tu quoque egredi, ut ministres monasterio? Fratres enim ægre ferunt, te ad id non egredi. Hoc autem faciens, o fili, majorem accipies mercedem a benigno et clementi Deo. Etenim Dominus quoque noster Deus non dedignatus est ministrare suis discipulis. Hæc cum audiisset Marinus, se projecit ad pedes præfecti, dicens: Bene precare mihi, venerande Pater, et ego ibo quocunque volueris. Egresso autem Marino et aliis tribus monachis ut ministrarent, diverterunt, ut consueverant, ad illud diversorium. Qui autem præerat diversorio, habebat filiam unicam. Miles vero quidam ingressus diversorium, ei attulit vitium: ea vero concepit. Præcepit autem ille miles, dicens: Si hæc res fuerit cognita, et te examinaverint tui parentes, unde hoc factum sit, dic eis: Formosus ille junior monachus mecum dormiit, et ex eo concepit. Præcepit autem ille miles, dicens: Si hæc res fuerit cognita, et te examinaverint tui parentes, unde hoc factum sit, dic eis: Formosus ille junior monachus mecum dormiit, et ex eo concepit.

IV. Cum hæc autem audiisset præfectus diversorii, cursu et cum magna ira venit in monasterium, eum accusans, et dicens: Ubi est ille planus, ille falsus christianus, quem dicitis esse monachum? Ei vero factus est obviam apocrisarius monasterii, et dicit ei: Bene venisti, frater. Cur es adeo tristis, et cur tam temere loqueris? Cessa parumper, rogo te. Respondens autem præfectus diversorii, dicit ei: Pereat hora, qua unquam cognovi monachum. Hei mihi, quid accidit? Quid faciam autem, nescio. Cum vero hæc rescivisset præfectus, eum accersit, et dicit: Quid tibi vis, frater? Quid es tristis? Præfecto autem monasterii dixit is, qui præerat diversorio: Quid mihi volo? De cætero

nullum amplius videam aut conveniam monachum. Postquam autem a praefecto rursus fuit rogatus is qui praerat diversorio: Propter quam causam haec dicis? respondit et dixit: Filiam habebam unicam, in quam spem meam collocabam, quod ea esset requies meae senectutis. Ecce vero quid fecit Marinus? eam praegnantem reddidit, quem dicitis esse Christianum et pium. Haec cum audiisset praefectus, stupefactus dicit ei: Quid possum tibi facere, cum ipse non sit hic? Sed quando venerit ex ministerio, nihil est aliud quod agam, nisi ut expellam e monasterio. Cum autem venisset Marinus cum aliis tribus fratribus, accersit eum praefectus, et dicit ei: Abba, haec ne est tua vivendi ratio et exercitatio? Quando diversatus fuisti in diversorio, attulisti vitium filiae praefecti diversorii. Huc autem veniens ejus pater tanquam per theatrum traduxit nos monachos. Marinus, vero his auditis, se humi projecit in faciem, dicens praefecto: Condone mihi humili et peccatori propter Dominum, o pater, quoniam tanquam homo erravi. Tunc praefectus ei iratus, ejecit eum e monasterio.

V. Egressus autem beatus extra vestibulum monasterii, mansit sub dio, sustinens frigus et aestum annostres. Qui ergo ingrediebantur et egrediebantur ex monasterio, rogabant ipsum, dicentes: Cur sic sedes, abba, afflictus in vestibulo? Ille autem dixit eis: Quoniam sum fornicatus, propterea ejectus sum ex monasterio. Cum vero venisset pariendi tempus filiae praefecti diversorii, peperit puella filium masculum. Puerum autem tollens pater ejus, venit ad monasterium; et cum invenisset Marinum sedentem extra monasterium, projecit ei puerum, et statim recessit. Marinus vero sumens puerum in manus, dicebat lamentans: Hei mihi misero et abjecto: ego certe humilis et nequam, accipio pro meritis meorum peccatorum. Cur autem hic quoque infelix puer mecum moritur? Coepit vero accipere lac a pastoribus, et sic alebat puerum ut pater. Non satis autem erat Marino afflictio et pudor quo afficiebatur quotidie: sed puer quoque flens et excernens, contaminabat et sordidabat ejus vestes. Post spatium autem trium annorum, seditionem agitarunt omnes fratres, dicentes praefecto: Pater venerande, sufficit fratri Marino poena, quam sustinuit. De caetero rogamus, accipe eum rursus in monasterium: maxime vero, quod coram omnibus confessus est lapsum suum. Cum autem contradiceret praefectus, et non persuaderetur eum accipere, coeperunt monachi ei rursus dicere: Nisi fratrem Marinum rursus acceperis in monasterium, o Pater, nos quoque recedimus. Quomodo possumus a Deo petere, ut condonet nobis nostra peccata, cum frater noster tres annos sub dio sedeat in vestibulo?

VI. Haec cum audiisset praefectus a monachis, dicit eis: Revera propter peccatum, quod fecit, non est dignus huc ingredi: propter vestram tamen charitatem et preces eum accipio, et cum accersisset Marinum coram omnibus, dicit ei: Frater, non es dignus stare in primo tuo loco, propter peccatum quod fecisti: propter fratrum autem charitatem et preces, accipio te omnium postremum in regulam. Marinus vero coepit praefecto dicere cum lacrymis: Hoc quoque mihi magnum est, o venerande Pater, quod me dignum feceris, qui ingrederer intra vestibulum, ut sic quoque dignus habear, qui serviam sanctis meis Patribus. Et cum

ἄββᾶ Μαρίνου σὺν τοῖς ἄλλοις τρισὶν ἀδελφοῖς, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἡγούμενος· Αὕτη ἐστὶν ἡ πολιτεία σου καὶ ἡ ἀσκησις, ὅτι καταλύσαντος σου ἐν τῷ πανδοχείῳ, διέφθειρας τὴν θυγατέρα τοῦ πάνδοχος; καὶ ἔλθων ἐκεῖνος ὡς θεάτρον ἡμᾶς τοῖς κοσμικοῖς ἐποίησεν; Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Μαρῖνος ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον λέγων· Συγχώρησόν μοι, πάτερ, διὰ τὸν Κύριον, ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἐπλανήθην. Ὁ δὲ ἡγούμενος ὀργισθεὶς ἐξέβαλεν αὐτὸν ἐξω τοῦ μοναστηρίου ἐν ὀλίγαις.

Cum autem venisset Marinus cum aliis tribus fratribus, accersit eum praefectus, et dicit ei: Abba, haec ne est tua vivendi ratio et exercitatio? Quando diversatus fuisti in diversorio, attulisti vitium filiae praefecti diversorii. Huc autem veniens ejus pater tanquam per theatrum traduxit nos monachos. Marinus, vero his auditis, se humi projecit in faciem, dicens praefecto: Condone mihi humili et peccatori propter Dominum, o pater, quoniam tanquam homo erravi. Tunc praefectus ei iratus, ejecit eum e monasterio.

B E. Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἐκαθίσετο αἶθριος ὑπομένων τὸ ψῦχος γενναίως καὶ τὸν καύσωνα. Οἱ οὖν εἰσερχόμενοι καὶ ἐξερχόμενοι ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· Διὰ τί ὡς καθίσεις; Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· Ὅτι ἐπόρευσα, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεβλήθην ἐκ τοῦ μοναστηρίου. Φθάσαντος δὲ τοῦ τόκου τῆς θυγατρὸς τοῦ πάνδοχος, ἐγέννησεν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ παῖδα ἄρρενα, καὶ ἑτάρας αὐτὸ ὁ πάνδοξ, παραγίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Εὐρών δὲ τὸν Μαρῖνον ἐξωθεν τοῦ πυλῶνος καθήμενον, προσρίψας αὐτῷ τὸ παιδίον λέγει· Ἴδού τὸ κακῶς ἐσπειρας τέκνον σου, λαβε αὐτό. Καὶ εὐθέως ἀνεχώρησεν. Λαβὼν οὖν ὁ Μαρῖνος τὸ παιδίον, ἐθλίβετο περὶ αὐτοῦ λέγων· Ναὶ ἐγὼ τὰς ἀμαρτίας μου ἀπολαμβάνω· διὰ τί δὲ καὶ τὸ ἄθλιον βρέφος τοῦτο σὺν ἐμοὶ ἀποθνήσκει; Ἦρξατο οὖν γυροῦν, καὶ λαμβάνειν γάλα ἀπὸ τῶν ποιμένων, καὶ τρέφειν τὸ παιδίον ὡς πατὴρ· οὐκ ἦρκει δὲ αὐτῷ ὁ περισπασμὸς ὃν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον κλαῖον καὶ ὀδυρόμενον ἠχρίου τὰ ἰμάτια αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τρία ἔτη ἰδόντες οἱ ἀδελφοὶ τὴν τσασάτην αὐτοῦ θλίψιν καὶ ὑπομονὴν, προσελθόντες λέγουσι τῷ ἡγούμενῳ· Ἄρκει αὐτῷ ἡ ἐπιτιμία, ὅτι ἐπὶ πάντων ὁμολογᾷ τὸ ἑαυτοῦ σφάλμα. Τοῦ δὲ ἡγούμενου ὄλωσ μὴ πυθομένου δέξασθαι αὐτὸν, λέγουσιν οἱ ἀδελφοὶ, ὅτι, Ἐὰν μὴ διέξῃ αὐτὸν, καὶ ἡμεῖς ἀναχωροῦμεν τοῦ μοναστηρίου· ἄρα πῶς ἔχομεν αἰτήσασθαι συγγνώμην περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν σήμερον τριετοῦς χρόνου καθημένου αὐτοῦ αἰθρίου;

Quomodo possumus a Deo petere, ut condonet nobis nostra peccata, cum frater noster tres annos sub dio sedeat in vestibulo?

ζ'. Τότε εἰδέξατο αὐτὸν ὁ ἡγούμενος λέγων· Ἴδού διὰ τὴν ἀγάπην τῶν ἀδελφῶν δέχομαι σε, ἴσχατον μέντοι πάντων ὄντα. Ὁ δὲ ἔβαλε μετάνοιαν λέγων· Μέγα μοί ἐστι, πάτερ, ἵνα ὄλωσ ὑπὸ τὴν στέγην ὑμῶν εἰσελθῶ. Ἔβαλε δὲ αὐτὸν ὁ ἡγούμενος εἰς τὰ ἀτιμότερα ἔργα τοῦ μοναστηρίου· καὶ ποιεῖ αὐτὰ μετὰ σπουδῆς ἐν πολλῷ πόνῳ διάγων· εἶχε δὲ καὶ τὸ παιδίον ὀπισθεν αὐτοῦ κράζοντα καὶ ζητούντα τὰ πρὸς τὴν βρῶσιν καὶ ὅσα ἐστὶ τοῖς νηπίοις σιτίσια. Αὐξήθη οὖν καὶ ἀνατραφὴν ἐν πολλῇ ἀρετῇ ἡξιώθη τοῦ μοναχικοῦ σχήματος.

Et cum

eum accepisset præfectus, immisit ad viliora et abjectiora opera monasterii. Is vero ea faciebat cum studio et magno metu et compunctione. Habebat autem puerum quoque Marinus, eum retro sequentem et clamantem : Ta ta ta, et requirentem ea quæ sunt pueris necessaria ad alimentum. Non solum enim his ærumnis et afflictionibus premebatur Marinus, sed etiam de alendo hoc puero erat valde sollicitus. Cum crevisset autem puer, debebat in monasterio, educatus in virtute et in temperantia. Porro vero sancto quoque et monastico habitu est dignatus. Sicque proficiebat in humilitate et multa obedientia, ut amaretur ab omnibus.

Z'. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἠρώτησεν ὁ ἡγούμενος A τοὺς ἀδελφοὺς λέγων · Πού ἐστιν ὁ ἀδελφὸς Μαρῖνος ; ὅτι ἔχω σήμερον τρίτην ἡμέραν οὐκ οἶδα αὐτὸν εἰς ψαλμοδίαν · αἰεὶ γὰρ πρὸ πάντων εὕρισκετο · εἰσελθόντες εἰς τὸ κελλῖον αὐτοῦ μὴ ἀβρωστία τινα κατεκεῖται. Ἀπελθόντες οὖν εὔρον αὐτὸν τελειωθέντα, καὶ ἀπήγγειλαν τῷ ἡγούμενῳ, ὅτι ὁ ἀββᾶς Μαρῖνος ἐτελειώθη, καὶ εἶπεν · Ἄρα πῶς ἀπῆλθεν ἡ ἀθλία αὐτοῦ ψυχὴ ; ποίαν ἀπολογία βουλομένη δοῦναι ; καὶ προσέταξε κηδεύειν αὐτόν. Καὶ ὡς ἦλθον ἀποπλύναι αὐτόν, εὔρον ὅτι γυνὴ ἦν, καὶ πάντες ἐσπράξαν τὸ · Κύριε, ἐλέησον. Ὁ δὲ ἡγούμενος ἐπυνθάνετο · Τί ἐστίν, ὃ ἔχετε ; οἱ δὲ εἶπον ὅτι Ὁ ἀδελφὸς Μαρῖνος γυνὴ ἐστίν. Τότε εἰσελθὼν ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς πρόσωπον κλαίων καὶ λέγων · Ὡς ἀποθνήσκω εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ πόδας, ἕως οὗ ἀκούσω σὺν γῶν ἡσυχίᾳ. Ἦλθε δὲ αὐτῷ φωνὴ λέγουσα ὅτι, Εἰ μὲν εἰδὼς τοῦτο ἐπραξας, οὐκ ἂν σου συνεχωρήθη ἡ ἁμαρτία · ἐπειδὴ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησας, ἀρεθίσεται σοι.

Cum autem venissent fratres, ut eum componerent ad sepeliendum, invenerunt eum esse mulierem : et stupefacti, cœperunt omnes una voce clamare : Domine, misere. Præfectus vero cum tumultum audiisset et conturbationem, rogavit, dicens : Quidnam hos sibi vult ? Illi autem dicunt ei cum admiratione : Frater noster Marinus est sexu mulier. Cum venisset ergo præfectus, et vidisset rem admirabilem et præter opinionem, se humi projecit, et tenens pedes beatæ, cum multis lacrymis clamabat, dicens : Ignosce mihi, Domine Jesu Christe, quod per ignorantiam peccavi in sanctam et castam tuam sponsam. Et rursus procidens ad venerandas et sanctas ejus reliquias, clamabat, dicens : Hic moriar ad sanctos et venerandos tuos pedes, donec audiero mihi esse condonata ea quæ in te peccavi. Cum is autem diu defleret et plangeret, venit ad eum vox de caelo, dicens : Si hoc quidem sciens fecisses, non tibi condonassem ; quia autem nesciens hoc fecisti, peccatum fuit tibi condonatum.

H'. Καὶ ἐγερθεὶς δηλοῖ τῷ πανδοχεῖ · καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ λέγει · Ἰδοὺ ὁ Μαρῖνος ἐκοιμήθη. Ὁ δὲ λέγει · Ὁ Θεὸς συγχωρήσει αὐτῷ, ὅτι ἐρημόν τὸν οἶκόν μου ἐποίησεν. Λέγει αὐτῷ ὁ ἡγούμενος · Μετανόησον, ἀδελφε, ὅτι ἡμαρτες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπὶ σὺ ἐπῆρες τοῖς λόγοις σου · ὁ γὰρ Μαρῖνος γυνὴ ἐστίν. Καὶ ἐπιγινούς τοῦτο ὁ πάνδοξ ἐξέστη καὶ ἐδοξασε τὸν Θεόν. Καὶ ἰδοὺ, ἐν ὀλίγῃ ὥρᾳ παραγίνεται ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἐλεγχομένη καὶ λέγουσα τὴν ἀλήθειαν, ὅτι Ὁ στρατιώτης ἐπάτησέ με, καὶ ἐμίανε, καὶ παραχρῆμα ἰάθη. Καὶ λαβόντες οἱ ἀδελφοὶ τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Μαρίας, μυρίσαντες κατέθεντο ἐν τόπῳ σημῶν μετὰ πάσης δωροφορίας. Χριστὸν ἀνυμνοῦντες τὸν Σωτῆρα τῶν ἀπάντων, τὸν αἰεὶ δοξάζοντα τοὺς δοξάζοντας αὐτόν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

locasset ac composuisset, ei ostendit ipsam esse sexu feminam, et eam fuisse temere maledictis appetitam. Tunc cœpit diversorii quoque præfectus deflere propter inopinatum ab eo visum miraculum. Post hæc autem justa fecerunt sanctis et venerandis ejus reliquiis, et deposuerunt in insigni loco monasterii, cum psalmis et hymnis et multis luminibus, octavo mensis Februarii. Statim vero venit filia præfecti diversorii a dæmone correpta, et confitens omnem veritatem, et dicens : Talis miles me fe-

VII. Post hæc autem cum vidisset Dominus perfectam esse ejus fidem et tolerantiam, et esse dignam regno cœlorum, accepit eam in æterna paradisi tabernacula, nemine sciente. Nam cum is obiisset, et nec egrederetur ad servitium monasterii, et nec ad psalmodiam regulæ, rogavit præfectus fratres, dicens : Ubi est abbas Marinus ? Ecce enim jam præterierunt tres dies ex quo eum Primus autem, omnium inveniebatur in regula. Ingredimini ergo ejus cellam, et videte, num in non vidi in psalmodia, neque in suo ministerio. aliquam ceciderit ægritudinem. Cum autem venissent fratres in cellam, beatæ, ingressi invenerunt eam consummatam in Domino, et puerum ei assidentem et flentem. Tunc propre egressi fratres, præfecto renuntiaverunt, dicens : Frater Marinus dormiit. Ille vero cum audiisset, miratus est et dixit : Quomodo excessit ejus anima. aut quam Deo allaturus est excusationem de iis quæ peccavit ? Tunc de cætero jussit, ut ei justa facerent.

VIII. Tunc surgens præfectus a venerandis ejus reliquiis, statim misit ad præfectum diversorii, dicens : Veni cito ad nos, nam te volo convenire. Cum autem venisset præfectus diversorii, dicit ei præfectus monasterii : Ecce frater Marinus est mortuus. Is vero dicit præfecto monasterii : Deus ei condonet id quod fecit in abjectam meam filiam. Dicit ei præfectus monasterii : Pœnitentiam age, o frater. Nam peccasti coram Deo. Sed me quoque tuis verbis decepisti, et peccavi ego quoque propter te. Ecce enim Marinus revera est mulier, Cum hæc autem audivisset præfectus diversorii, et præfecti verbis fuisset obstupefactus, mansit mutus et attonitus. Eum vero manu apprehendens præfectus monasterii, duxit eum in locum, in quo jacebat beata Maria : et cum eam honeste et decore

fellit, et persuasit, ut falso accusarem hanc beatam. Deinde cum appropinquasset loculo beatæ, præfecto et fratribus rogantibus sanctæ venerandas reliquias, protinus ipsa hora fuit curata et mundata a dæmone. Tunc cum vidissent miraculum, quod erat præter opinionem, laudarunt omnes clementem et benignum Deum propter signum quod factum fuerat, et propter patientiam et tolerantiam beatæ, quod perstitisset usque ad mortem, non aperiens se esse mulierem, propter regnum cælorum. Et nos ergo o fratres dilecti, æmulemur ejus fortitudinem, constantiam et tolerantiam, ut inveniamus misericordiam et gratiam in futuro sæculo, a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, cui gloria et potentia simul cum Patre et Spiritu sancto nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS

MAURICII

ET SEPTUAGINTA EJUS DISCIPULORUM.

(Latine apud Surium ad diem 18 Julii ; Græca nunc primum prodeunt ex cod. ms. 1542. sæc. x. EDIT. PATR.)

I. Martyrum memoria est ostensio pietatis in Deum et mentis quæ tenetur amore sapientiæ, cum Deo conjunctio : materiæ commistio cum rebus expertibus materiæ et pax incompatibilitatis, quæ refrenat animi perturbationes. Quis enim venerandum et divinum eorum certamen mentis intuens oculis, non erit remotus a carne et a mundo, conculcatam intelligens eorum carnem propter suam in Deum pietatem ? Non enim caro his concupiscit, neque pulvis terræ rebellat contra Dei imaginem. Sed sapienter ducebatur id quod est deterius, gubernatum ab eo quod est præstantius, et habens mentem quæ dimoveri non poterat a meta cælesti. Tale certamen aliquando proponitur septuaginta martyribus, quorum pretiosum et Christi amantem sanguinem, Apameensium excipiens civitas, sanctum et Deo gratum emisit sacrificium, pro pretioso unguento totum corpus Christi, nempe sanctam Ecclesiam, in eorum sanguine inungens.

II. Maximianus enim in primis impius et iniquus imperator, quamlibet, quantumvis magnam, crudelitatem contendens superare, studebat ut omnes qui subjecti erant ejus imperio, offerrent execrandis et immundis simulacris : ut per eorum adorationem et deorum qui falso nominantur falsam religionem, suo imperio acquireret præsidium et magnificentiam. Cum hoc ergo facere statuisset, ipse seipsum ad hoc sedulum et industrium constituit ministrum. Non enim sustinebat jubendo

A'. Μαρτύρων μνήμη φιλοθείας καθίστακεν ἐνδειξις καὶ φιλοσόφου διανοίας πρὸς Θεὸν κοινωνία ὕλης ἐπιμιξία πρὸς τὴν αὐλον λήξιν ἀπαθείας εἰρήνη χαλινοῦσης τὰ πάθη οὐρανῶν πνευμάτων καὶ γηίνων σωμάτων σπενδομένων ἀλλήλοις · τίς γὰρ αὐτῶν τὸν ἀγῶνα τοῖς νοητοῖς θεώμενος ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔξω σαρκὸς καὶ κοσμοῦ γενήσεται πατουμένην τὴν σάρκα θεοφιλῶς κατανοῶν ; Οὐ γὰρ τούτοις ἡ σὰρξ ἐπεθύμει, οὐδὲ ὁ χοῦς τῆς γῆς κατὰ τῆς θείας εἰκόνας ἐτραχηλίαζεν · ἀλλ' ἤγετο σοφῶς τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος κυβερνώμενον, ἀκλινῆ τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὴν οὐράνιον νύσσαν κεκτημένον · τοιοῦτος ἀθλὸς ποτε καὶ τοῖς ἐβδομήκοντα προχειρίζεται μάρτυσιν, ὧν τὸ φιλόχριστον αἷμα ἢ τῶν Ἀπαμείων δεξαμένη μητρόπολις θυσίαν ἁγίαν καὶ εὐάρεστον ἀνέπεμψε τῷ Θεῷ, ἀντὶ μύρου πολυτίμου τὸ πᾶν σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐν τῷ αἵματι τούτων μυρίσασα.

B'. Μαξιμιανὸς γὰρ, ὁ δυσσεβίστατος βασιλεὺς, πᾶσαν ὀμότητος ὑπερβολὴν νικᾶν φιλοτιμούμενος, ὄλην τὴν ὑπ' αὐτὸν πολιτείαν τοῖς ἀκαθάρτοις προσφέρειν ἐσπούδαζε δαίμοσιν, ὡς ἂν δῆθεν διὰ τῆς προσκυνήσεως τῆς τῶν ψευδωνύμων θῶν θρησκείας φυλακὴν τε καὶ μεγαλοπρέπειαν τῇ οἰκείᾳ βασιτείᾳ περιποιήσοιτο. Τοῖνυν ποιεῖν δοκιμάσας αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο σπουδαῖον λειτουργῶν προχειρίζεται · οὐ γὰρ ἠνείχετο διὰ κελύσεως γράφειν, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, τοῖς κατὰ χώραν ἄρχουσι τῆς εἰδω-

λατρείας φροντίζεν· ἀλλὰ ἀόκνως αὐτὸς τὴν οἰκουμένην περιέρχεται ὑπέρτης ὀξὺς τῶν βωμῶν τῶν δαιμόνων γινόμενος, ἐλπίζων διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀποστάντας τῆς δεισιδαιμονίας αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ προσφοιτησάντας αὐτομολῆσαι παρασκευάζειν πρὸς τὴν πλάνην τῶν ἀκαθάρτων αὐτοῦ καὶ βδελυκιῶν θεῶν. Μετὰ τοιαύτης οὖν γνώμης τὴν Ῥώμην καταλιπὼν Μαξιμιανὸς ὁ δυσσεβέστατος τύραννος καὶ διὰ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τὴν ὁδοπορίαν ποιούμενος, κατήγησεν εἰς Ἀπάμειαν τὴν μητρόπολιν τῆς δευτέρας τῶν Σύρων ἐπαρχίας, ἔνθα τῶν εἰδώλων οἱ ἱερεῖς προσελθόντες αὐτῷ κατηγόρουσαν τῶν Χριστιανῶν λέγοντες· Ὡ θεοτάτε βασιλεῦ, παρρησίαν ἡμῖν πρὸς τὴν εὐσεβίαν τῶν θεῶν δωρησαμένων ἀναφέρουμεν ἐπὶ τὸ ἀήττητον σου κράτος, ὅτι τῶν παρ' ἡμῖν ἕκαστος μετὰ φόβου καὶ πόθου τοὺς πατρώους σου τιμᾷ θεοὺς, μάλιστα δὲ τὸν Δία τὸν πατέρα τῶν θεῶν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν θαυμασιόν τοὺς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους θεοὺς συνετῶς φυλάττοντάς τε καὶ περιποιούμενους τὴν βασιλείαν τῆς ἐξουσίας σου. Μαυρίκιος δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἑβδομήκοντα στρατιῶται τοῦ κράτους σου, ἐκ τῶν σὺν ὑψωθέντες δωρεῶν καὶ τὰς φιλοτιμίας σου, καρπωσάμενοι χάριτας, ἀτιμάζουσι τοὺς θεοὺς καὶ κατὰ τῆς ἀήττητου σου τετυραννήκασι βασιλείας, τῆ πλάνῃ συναπαγόμενοι τῶν λεγομένων Χριστιανῶν.

Γ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος Μαξιμιανὸς ἐθυμώθη τῇ ψυχῇ, καὶ τὰς φρένας ἠλλοιώθη, καὶ τὴν διάνοιαν ὑπὲρ κάμινον ἐξεκασθη, ἐξαίρετως διδαχθεὶς ὅτι ἐν ταῖς αὐτοῦ στρατείαις τοιοῦτους στρατιώτας ὑπάρχειν. Καὶ δὴ ἡμέραν ἐπιτηρήσας ἐπίσημον καὶ τόπον ἐπιτήδειον εὐρηκῶς πρὸς θεωρίαν τοῦ δήμου, μέσον τῶν ἀρκτῶν πυλῶν τῆς Ἀπαμείων μητροπόλεως Γιτνείας Ἀμαξικῆς λεγομένης, κάκεισε τὸ δικαστήριον εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, ἀχθῆναι τοὺς ἀειδίμους προσέταξε μάρτυρας. Ἐφ' ὑψηλοῦ τοίνυν βήματος τοῦ δυσσεβεστάτου τυράννου καθεσθέντος, πάσης τῆς πόλεως καὶ πάσης ἡλικίας εἰς τὴν τούτων θεωρίαν συνδραμούσης, ὡς μηδὲ τῶν θαλαμνομένων παρθένων καταλειφθεισῶν ἐν τοῖς οἰκίαις καταγωγίαις, ἤγον οἱ δορυφόροι τοὺς ἑβδομήκοντα στρατιώτας τοῦ Χριστοῦ, οὓς θεασάμενος ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν τούτων ἑξαρχὸν εἶπεν· Ἡμεῖς ἐλπίζομεν, ὦ Μαυρίκιε, ὡς τῶν ἡμετέρων ἀπολαύοντες δωρεῶν, καὶ βασιλικῇ τροφῇ ἐναβρυνόμενοι, καὶ τῶν κοσμομένων ἐν ἀξιώμασι τὰ πρωτεία παρ' ἡμῶν εὐτυχῆσαντες κατίχως τῆς ἡμετέρας ἰθύνεσθαι γαληνότητος, καὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας τῆς ἡμετέρας θεοφυλοῦς θρησκείας ἄ... πηδᾶν πράξεισιν ἀνρθείαις καὶ διδασκαλίαις παντοδαπαῖς εἰς τὸ ὑγίαις ἐπιστρέφεται τὸ σὸρ θεραπεύοντες, καὶ τὸ χολοῦν διορθούμενοι, καὶ τὸ πολεμοῦν εἰρηνεύοντες, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἅπαν τὸ μὴ κατὰ τὸν ἡμέτερον σκοπὸν πολιτευόμενον ὡς πολέμιον ὑποτάττοντες. Ἐδιδάχθημεν δὲ πᾶν τὸ ἐναντίον, ὡς εἰσικε, περὶ ὑμῶν πρὸς οἷς γὰρ ἑτέροισι ἐκ τῆς ἡμετέρας δεισιδαιμονίας ἀφηνιάσαντας οὐκ ἐπετρέψατε, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ τῶν

A scribere ad locorum praesides, ut imperatores qui eum praecesserant, ut idolorum cultus curam gererent; sed ipse impigre et diligenter obibat orbem terrae, effectus velox minister altarium demonum, sperans infelix per suum adventum se effecturum, ut qui defecerant ab ejus superstitione, et accesserant ad veritatis Christi cognitionem, transfugerent ad errorem suorum immundorum et execrandorum deorum. Tali ergo animo Romam relinquens Maximianus impius tyrannus, et per Orientis partes iter faciens, pervenit Apameam, quae est metropolis secundae provinciae Syrorum. Quo in loco idolorum sacerdotes ad eum accedentes, accusabant Christianos, dicentes ei: O divinissime imperator, cum dii nobis dederint loquendi libertatem apud tuam pietatem, deferimus ad tuam invictam potentiam, quod unusquisque eorum qui sunt apud nos, cum timore et desiderio honorat maximos et patrios deos: maxime autem Jovem patrem deorum, et Apollinem admirabilem, qui sunt aliis diis superiores, et imperium tuae potestatis valde conservant et tuentur. Mauricius autem et qui sunt cum eo septuaginta milites tuae potentiae, in altum elati honoribus tuis et muneribus, et qui ditia et magnifica dona ex te perceperunt, deos habent contemptui, et adversus magnum tuum et invictum imperium exercent tyrannidem, abducti ab errore Christianorum.

III. Haec ergo cum audisset tyrannicus imperator Maximianus, animo valde fuit iratus, et praecordiis incensus, et mente magis arsit quam fornax: praecipue cum accepisset, quod in suo exercitu tales essent milites. Et cum diem observasset insignem, et locum invenisset aptum ad populi spectaculum, in medio portarum septentrionalium metropolis Apameensium, quae dicitur Vicinia Amaxica, et jussisset illic parari iudicium, jussit duci inclytos martyres. Cum in alto autem tribunali impius sedit tyrannus Maximianus, concurrisset vero universa civitas et omnis aetas ad eos spectandos, adeo ut nec virgines quidem, quae degunt in thalamis, remanserint in suis habitaculis, duxerunt satellites septuaginta Christi milites. Quos cum aspexisset imperator, dixit eorum duci: Nos sperabamus, o Maurici, quod nostris fruentes donis, et alimento educti imperatorio, primosque honores et dignitates a nobis consecuti, insisteretis vestigiis nostrae tranquillitatis, et eos qui conarentur resilire a nostra deo grata legione, fortibus factis et omne genus doctrinis converteretis ad sanitatem, quod aegrotaret curantes, et quod claudicaret corrigentes, et quod bellum gereret pacificantes: et ut semel dicam, quiquid se non ex nostro haberet instituto, tanquam inimicum et hostile subjiicientes. Sed de vobis, ut videtur, contrarium accepimus. Non solum enim non convertistis eos qui adversus nostram rebellaverunt religionem, sed etiam ipsi adversus deos nostros omnipotentes tyrannidem exercentes, et qui eis sunt constituti honores

et sacrificia ac libamina abolentes, aliis fuistis duces ad barathrum interitus, si vera sunt quæ de vobis ad nostras aures pervenerunt.

IV. Dixit sanctus Mauricius : Imperator, quæ a nobis exercetur tyrannis adversus deos, qui sunt nullo sensu præditi, nobis validam acquirit victoriam a vero Deo, et coronam gloriæ. Non enim aspernamur et nihili facimus Deum, qui nos finxit, ut stulta est tua traditio : sed glorificamus eum, qui est solus verus Deus, qui fecit cælum et terram et mare, et omnia qui in eis sunt. Improbos autem et immundos dæmones et qui hominibus afferunt exitium, quæ sunt surda et cæca simulacra, et nullo sensu prædita, non convenit deos vocare, o imperator. Dixit imperator Maximianus : Cum honorem a diis sis consecutus, et militiæ primum locum sortitus, o Maurici, eis pulchram refers gratiam. Dixit sanctus Mauricius : Nunquam honorem accepi a diis vestris, neque volo eos honorare. Quis enim unquam ex hominibus, qui Dei habet cognitionem, sustinuerit honorare materias nullo sensu præditas ? Sed quibus non est mens, quæ rectis gubernatur rationibus, propterea quod jumentis comparati sint insipientibus, et similes facti sint eis ¹, ii lapides et ligna in deos referunt, mentemque eis tribuunt, et honorant tanquam deos. Dixit imperator Maximianus : Quoniam primas partes obtinisti in ordinibus nostræ administrationis, o Maurici, id tibi magnam præbuit confidentiam et effecit audaciorum : adeo ut splendide et citra ullam conturbationem respondeas nostræ serenitati. Jubetque, eo separato, reliquos interrogari, et blande eis dicit imperator : Quis vobis tantam fecit injuriam, o fratres, ut deficeretis a diis servatoribus : accederetis autem errori hominum qui adorant hominem crucifixum tanquam unum homicidam ? Non enim sic vos erudimus, neque in tali doctrina eduximus.

V. Tunc vere beati Theodorus et Philippus, tanquam ex ore sanctorum septuaginta martyrum, dixerunt imperatori : Nos, o tyranne imperator Maximiane, tantum absumus ab errore, ut te quoque optemus liberari ab errore, a quo nos quoque fuimus liberati, unum et solum adorantes verum Deum, Patrem omnipotentem, et unigenitum ejus Filium Jesum Christum Dominum nostrum, qui est Dei virtus et Dei sapientia ² : et sanctissimum ejus Spiritum, qui nobis inspiravit cognitionem et intelligentiam, ut confitearis quidem Trinitatem, quæ est ejusdem essentiæ : abomineris autem immundam tuam religionem : et hanc quidem abjicias, quæ est ad tempus, militiam : Deo vero milites, qui est Rex exercituum. Dixit Maximianus imperator : Video, o Philippe, te senectutem quidem habere reverendam : intelligentia autem multum cedere juvenibus. Confuge ergo ad deos, et sis bo-

A ἡμετέρων παντοκράτορων θεῶν τυραννήσαντες καὶ τὰς νενομισμένας αὐτοῖς τιμὰς τε καὶ θυσίας καὶ σπονδὰς ἀθετήσαντες, ὀδηγοὶ πρὸς βάρβαρον ἀπολλείας ἑτέροις γεγόνατε· ἤπερ ἀληθεία κυροῦται τὰ εἰς ἡμετέρας ἀκοὰς καθ' ὑμῶν ἀφικόμενα.

Δ'. Μαυρίκιος εἶπεν· Ἡ παρ' ἡμῶν τυραννία κατὰ τῶν ἀναισθητῶν σου θεῶν, βασιλεῦ, νίκην ἡμῖν ἰσχυρὰν παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ στέφανον δοξῆς περιτίθησιν· οὐ γὰρ ἀθετοῦμεν τὸν πλά-

. . . . . τα ἡμᾶς Θεὸν κατὰ τὴν ἀνο-
. . . . . παράδωσιν· ἀλλὰ δο
(Ξ) ἄζομεν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν . . . . .
(τόν) ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν . . . . .
(γῆν) καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

Τοὺς δὲ δαίμονας τοὺς τῶν ἀνθρώπων φθοροποιούς B οὐ πρέπει σοι καλεῖν θεούς, ὦ βασιλεῦ. Μαξιμιανὸς εἶπεν· Ἐπειδὴ, τῆς τῶν θεῶν ἀπολαύσας τιμῆς, τῶν πρωτείων τῆς στρατείας ἤξιωθης, Μαυρίκιε, καλὴν αὐτοῖς ἀποδίδως τὴν ἀμοιβήν. Μαυρίκιος εἶπεν· Οὐδὲ τιμὴν ἰδέξάμην παρὰ τῶν ὑμετέρων θεῶν, οὐδὲ τιμᾶν αὐτοῦ, βούλομαι· τίς γὰρ ἀνθρώπων ποτὲ γνώσιν ἔχων Θεοῦ τὰς ἀναισθητοῦς τιμᾶν ἀνέξοιτο ; ἀλλ' οἷς οὐχ ὑπάρχει νοῦς, λογισμοῖς ὀρθοῖς κυβερνώμενος διὰ τὸ παρασυμβληθῆναι τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῆναι αὐτοῖς· οὗτοι θεοποιοῦσιν τοῖς λίθοις καὶ τοῖς ξύλοις ἀπονέμουσι γνώμην καὶ τιμῶσιν ὡς θεούς. Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἡ τῶν τρωτείων τοῦ ὑμετέρου τάγματος διοικήσεις, Μαυρίκιε, πολλὴν σοι παρρησίαν παρέσχες, καὶ θρασύτερον ἀπειργάσατο εἰς τὸ λαμπρῶς καὶ ἀκαταπλήκτως πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀποκρίνεσθαι γαληνότητα, καὶ κελύει, χωρισθέντος αὐτοῦ, τοὺς λοιποὺς ἐρωτᾶσθαι. Καὶ φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς· Τίς τοσοῦτον ὑμᾶς ἠδίκησεν, ἀδελφοί, ὡς ἐκ τῶν σωτήρων ἀποστήνα θεῶν, προστεθῆναι δὲ παρασκευάσας τῇ πλάνῃ τῶν προσκυνούντων ἀνθρώπων σταυρωθέντα ὡς ἓνα τῶν φονῶν ; Οὐ γὰρ οὕτως ὑμᾶς ἐπαιδεύσαμεν οὐδὲ τοιαύταις διδασκαλίαις ἐθρέψαμεν.

Ε'. Τότε Θεόδωρος καὶ Φίλιππος ὡς ἐκ στόματος τῶν ἁγίων ἑβδομήκοντα μαρτύρων εἶπον· Ἡμεῖς, ὦ τύραννε Μαξιμιανέ, τοσοῦτον πλάνης ἀπέχομεν, ὡς καὶ σε τῆς ἀπατῆς οἰκτείρομεν, ἧς ἠλευθερώθημεν τὸν ἓνα καὶ μόνον ἀληθινὸν προσκυνούντες Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, Θεὸν, δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν ὑπάρχοντα, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ πανάγιον τὸ ἐμπνεύσαν ἡμῖν γνώσιν καὶ σύνεσιν· ὁμολογεῖν μὲν Τριάδα ὁμοούσιον, βδελύττεσθαι δὲ τὴν ἀκάθαρτόν σου θρησκείαν καὶ τὴν μὲν πρόσκαιρον ταύτην ἀποβάλλεσθαι θρησκείαν, στρατεύεσθαι δὲ τῷ Θεῷ τῷ βασιλεῖ τῶν δυνάμεων. Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Βλέπω σε, Φίλιππε, γῆρας μὲν αἰδέσιμον ἔχοντα, σύνεσιν δὲ πολὺ τῶν νέων λειπόμενον· αὐτομόλησον οὖν πρὸς τοὺς θεούς καὶ γενοῦ σύμβουλος ἀγαθὸς τοῖς λοιποῖς σου στρατιώταις τῆς εἰς τοὺς θεούς προσκυνήσεως, ὅπως ἂν

¹ Psal. xlviii. ² I Cor. i.

τιμῶν μειζόνων ἀξιοθῆς παρ' ἡμῶν. Ὁ δὲ ἅγιος A Φίλιππος εἶπεν· Ἐγὼ σύμβουλος πονηρὸς οὐ γενήσομαι τοῖς αὐτοπροαιρέτως ὀδηγηθεῖσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γέγραπται· « Οὐαί, δε' οὐ τὸ κακὸν ἔρχεται! Μαξιμιανὸς εἶπεν· Τὸ μακρόθυμον τῆς ἡμετέρας ἀνεξικακίας τολμηρότερον σε πεποίηκεν, Φίλιππε. Μὴ οὖν ἐπιμείνητε τοῖς αὐτοῖς, ἵνα μὴ δικαίως τὴν δίκην καθ' ὑμῶν παρωτρύνητε καὶ γένησθε δαίγμα τῆς ἡμετέρας ἀγανακτήσεως, τολμώντες, ὀνομάζουσι τὸν παρ' ὑμῶν θεοποιούμενον ἄνθρωπον. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ ἅγιοι ἐβδόμηκοντα εἶπον τῷ τυράννῳ· Ἡ κενοδοξὸς ἀπειλή τῆς σῆς, βασιλεῦ, βδελυρίας δύναμιν ἐξ ὑψους ἡμῖν χαρίζεται· οὐ γὰρ ἐνοικεῖ φόβος βασάνων, εἰς διάνοιαν βεβαίων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον.

ζ'. Τότε ὁ βασιλεὺς Μαξιμιανὸς ἐκέλευσεν ἀφαιρεθῆναι τῶν ἁγίων ἐβδόμηκοντα τὸ σχῆμα τῆς στρατείας καὶ κοπήναι αὐτῶν τὰς ζώνας καὶ παραστῆναι αὐτῷ μετὰ πολλῆς ἀτιμίας. Καὶ ταῦτα τῶν ὑπασπιστῶν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους διαπραξαμένων, ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ τύραννος, Ἴδε, οἷας ἀτιμίας ἐτύχετε διὰ τὴν ἀπειθειαν ὑμῶν. Οἱ δὲ ἅγιοι εἶπον πρὸς τὸν τύραννον· Εἰ καὶ σύ, ὡς νομίζεις, ἐξέδυσας ἡμᾶς, ἀλλ' ἔστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, ᾧ λατρεύομεν, ἐνδύων ἡμᾶς στολὴν τῆς αἰωνίου δόξης, ἣν αὐτὸς οὐδε ἀκούειν καθίστησκει ἀξίως διὰ τὸν Σατανᾶν τὸν πατέρα σου, τὸν λαλοῦντα ἐν σοί. Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος εἶπεν· Ὁ μιαιώτατος καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενίας ἀνάξιος, ὑμεῖς γερόνατε τῆς ἑαυτῶν ἀτιμίας πρόφασιν· ἐξ ἡμῶν γὰρ τιμηθέντες, καὶ τοὺς θεοὺς ἐνυβρίσατε, καὶ τῆς ἡμετέρας φιλίας κατεφρονήσατε. Ἀποκριθέντες οἱ ἅγιοι εἶπον τῷ τυράννῳ· Ἡ στρατεία σου, ὡς μηδὲν ἔχουσα, παρέρχεται, καὶ ἡ παρούσα τιμὴ ἀτιμία σοὶ ἔστιν, ἐπειδὴ τοῦ βδελυκτοῦ σοὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπιλάθου Θεοῦ, τὰ δὲ ἄψυχα εἰδῶλα, τὰ μὴ ὠφελούντα διὰ τὸ μὴ γινώσκουσι τὸν τιμῶντα αὐτὰ καὶ ὑβρίζοντα, ἀνοήτως θεοποιεῖς. Ὁ τύραννος εἶπεν· Διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τῆς ἡμετέρας βασιλείας φειδόμενος ὑμῶν καὶ βουλόμενος περιποιήσασθαι τὴν ζωὴν ὑμῶν, ἔτι ἀνέχομαι ὑμῶν. Καὶ ἐκέλευσε τρεῖς ἡμέρας ἀποτεθῆναι αὐτοῦς· ἐν τῇ φρουρᾷ, ἵνα τὸ συμφέρον βουλευσῶνται.

Propter nostri imperii clementiam vobis parcens, et volens vitam vobis esse salvam, adhuc vos pa-

caperent consilium quod eis expediret. D VII. Cum autem satellites implesent jussum imperatoris, et eos in custodia inclusissent cum collaribus, sancti dixerunt inter se : Fratres charissimi, paremus omnes nostras animas ad orationem, et intense oremus benignum et clementem Deum nostrum; ut det nobis sapientiam et cognitionem per sanctum Spiritum, et injiciat in os nostrum, quid respondeamus imperatori : ut admiretur ipse quoque tyrannus veritatem nostræ fidei. Et se ad precandum conferentes sancti septuaginta Christi martyres dixerunt tanquam ex uno

³ Matth. xviii.

nus consiliarius reliquis tuis militibus de diis adorandis, ut majora dona et honores a nobis consequaris. Dixit sanctus Philippus : Notum tibi sit, o imperator, me non futurum malum consiliarium iis qui sua sponte deducti sunt ad timorem veri Dei. Scriptum est enim ³: «Vae ei, per quem malum venit.» Dixit imperator Maximianus : Lenitas nostræ patientiæ te audaciorem effecit, o Philippe. Nolite ergo in his insistere, ne justas pœnas in vos iriritetis et evadatis exemplum nostræ indignationis, audentes nominare hominem, qui a vobis est relatus in deos. Respondentes vero sancti septuaginta martyres, dixerunt tyranno imperatori : Vanæ et inanes minæ, o imperator, tuæ abominationis, virtutem nobis ex alto largiuntur. Non enim ingreditur aut inhabitat metus tormentorum in bona mente et stabili eorum qui diligunt Dominum.

VI. Tunc Maximianus imperator valde iratus, jussit auferri a sanctis septuaginta militibus habitum militiæ, et eis abscondi zonas, et deinde sic eos ad ipsum adduci cum magna ignominia. Cumque hæc magna celeritate effecissent satellites, dixit eis tyrannus : Videte, a quali gloria et honore excidistis, et quale vobis obtigerit dedecus et contemptio propter vestram inobedientiam. Sancti dixerunt tyranno : Etiamsi tu, ut existimas, nos exuisti habitu militiæ, et abscondisti zonas nostras, est Deus noster in cœlis, quem colimus, qui nos induit vestibus et zonis incorruptæ et æternæ ejus gloriæ, quam ipse non es dignus videre aut audire propter Satanam patrem tuum, qui in te loquitur et operatur. Tunc valde iratus tyrannus, dixit sanctis : O execrandi et indigni deorum benevolentia, vos vestram ignominiam vobis conciliastis. A nobis enim honore affecti, maximos deos affectis contumelia, et nostram contempsistis amicitiam. De cætero accipite convenienter vestris factis. Respondentes autem sancti, dixerunt tyranno : Imperator, hæc militia tua, ut quæ nihil sit, præterit, et qui adest honor, est tibi dedecus : quoniam oblitus es Dei, qui hanc tibi dedit potestatem. Vana vero et inanima simulacra, quæ te nihil juvant, quod ea non cognoscant eum qui ipsa honore afficit aut contumelia, in deos stolidæ, ut qui plane sensu careas, refers. Dixit tyrannus : et volens vitam vobis esse salvam, adhuc vos pa-

caperent consilium quod eis expediret. D VII. Cum autem satellites implesent jussum imperatoris, et eos in custodia inclusissent cum collaribus, sancti dixerunt inter se : Fratres charissimi, paremus omnes nostras animas ad orationem, et intense oremus benignum et clementem Deum nostrum; ut det nobis sapientiam et cognitionem per sanctum Spiritum, et injiciat in os nostrum, quid respondeamus imperatori : ut admiretur ipse quoque tyrannus veritatem nostræ fidei. Et se ad precandum conferentes sancti septuaginta Christi martyres dixerunt tanquam ex uno

ore et una anima: Domine Jesu Christe, Deus omnipotens, cujus potestas æterna, et regnum non interibit, mitte ad nos sanctissimum tuum Spiritum, et nos per eum erudi, ut in ipso exsultemus et lætemur ⁴, et vincamus erroris nequitias, et extollamur in vera tua fide per sanctum Spiritum, qui loquitur in nobis convenienter tuæ veræ et a mendacio alienæ promissioni, et pro a nobis ablata mundana dignitate, efficiamur milites in sancta tua civitate, et ascribamur in numerum civium cum omnibus tuis sanctis, qui tibi a sæculo recte in fide placuerunt. Quoniam tu es solus Deus, et te decet gloria et potentia in sæcula. Amen.

VIII. Completis autem tribus diebus, præsidens rursus Maximianus, in eundem locum portæ Amazixæ rursus concurrente universa civitate, accersit sanctos. Sancti vero martyres accesserunt tracti a ministris, et steterunt ante impium. Iniquus autem imperator minas temperans clementia, dixit eis: O viri, discite tandem qui vobis expediat: et accedentes, diis sacrificate, et vitam accipite, et non mortem acerbam. Dixerunt sancti martyres: De hoc bonum consilium cepimus, o imperator. Audi attente, et ne nos amplius cogas, aut vim nobis ullam afferas: Statuimus enim odio habere hanc vitam, quæ est ad tempus diligere vero mortem propositam propter Christi desiderium. Per ipsum enim vitam æternam speramus lucrificare. De cætero ergo fac breviter in nos quod vis. Nos enim non negamus Deum nostrum, neque dæmones tuos unquam adorabimus. Nam in condemnatione hujus mortis, quæ est ad tempus, liberamur ab æterna condemnatione. Hæc cum dixissent sancti martyres, videns tyrannus in medio eorum adolescentem dixit ei: Dic, adolescens, quod est tibi nomen, et cujus es genere? Dixit adolescens: Nominor quidem Photinus, a vera luce accepto nomine. Sum autem miles Christi, qui pudore affecit patrem tuum Satanam. Et sum genere quidem Romanus: filius vero et carnalis et spiritalis Mauricii clarissimi. Ex eo enim ortus, et ab eo accepta Dei cognitione, in Christi fide sum educatus, quem tu negans, o imperator, comparatus es jumentis insipientibus, et similis factus es illis.

IX. Dixit tyrannus: Stultus es adolescens, et sunt tua verba ætate digna. At jam disce, quod est tibi conducibile: et accedens, sacrifica maximo Jovi, et parce tuæ juventuti. Dixit adolescens: Propterea quod non facio, quod vis, neque sacrifico simulacris, dicis me stultum esse. Nam quod attinet quidem ad fidem Domini mei Jesu Christi, valde sapio. Tunc dixit tyrannus rursus Sanctis: Quousque importunitatem vestram sustinemus, o miseri, et tormenta differimus ex benignitate incomparabili? Sacrificate ergo diis, ne in vos armetis justitiam. Dixerunt sancti martyres tyranno:

A ἔξουσία αἰώνιος καὶ ἡ βασιλεία οὐ διαφθαρήσεται, ἐξαπόστειλον ἡμῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ πανάγιον, ἵνα ἐν αὐτῷ ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν, καὶ νικῶσμεν τὰς πονηρίας τῆς πλάνης, καὶ ὑψωθῶμεν ἐν τῇ ἀληθειᾷ σου πιστεὶ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ λαλοῦντος ἐν ἡμῖν, κατὰ τὴν ἀληθινὴν σου ἐπαγγελίαν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀναιρεθείσης κοσμικῆς ἀξίας παρ' ἡμῶν γενώμεθα στρατιῶται ἐν πόλει ἀγία σου, ἐν ἧ συνελθόνται σοι πάντες οἱ συναγόμενοι τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ σου, μεθ' οὗ σοι τῷ Πατέρει πρέπει ἡ δοξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

B H'. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τριῶν ἡμερῶν προκαθίσας πάλιν ὁ Μαξιμιανὸς κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον τῆς Ἀμαξικῆς πύλης, συνδραμούσης καὶ πάσης τῆς πόλεως, μετεπέμψατο τοὺς ἁγίους. Οἱ δὲ παρεγένοντο, ἐλκόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ ἔστησαν ἔμπροσθεν τοῦ δυσσεβοῦς. Ὁ δὲ φιλανθρωπία τὴν ἀπειλὴν κεράσας, ἔφη πρὸς αὐτοὺς· Κἂν ὀψί ποτε τὸ συμφέρον ὑμῖν μάθετε, ὦ ἄνδρες, καὶ προσελθόντες θύσατε τοῖς θεοῖς, καὶ κομίσασθε τὴν ζωὴν καὶ μὴ τὸν πικρὸν θάνατον. Οἱ ἅγιοι εἶπον· Τοῦτο καλῶς ἐβουλεύσασθε, βασιλεῦ, τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν μισῆσαι, ἀγαπῆσαι δὲ τὸν προκειμένον θάνατον διὰ τὸν εἰς Χριστὸν πόθον· ἐλπίζομεν γὰρ δι' αὐτοῦ κερδάναι τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Λοιπὸν οὖν ποιεῖ συντόμως ὁ βούλει· ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἀρνούμεθα τὸν Θεὸν ἡμῶν, οὐδὲ τοὺς δαίμονάς σου προσκυνούμεν· ἐν γὰρ τῇ κατακρίσει τοῦ πρόσκαιρου τούτου θανάτου, τῆς αἰωνίου κατακρίσεως ἐλευθερούμεθα. Ταῦτα εἰπόντων τῶν ἁγίων, θεωρήσας ὁ τύραννος ἐν μέσῳ αὐτῶν νεανίαν, ἔφη πρὸς αὐτὸν· Τί σου τυγχάνει τὸ ὄνομα, καὶ πόθεν ὑπάρχεις τῷ γένει; Τὸ μειράκιον ἔφη· Φωτεινὸς ὀνομάζομαι παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός τὴν κλήσιν δεξιόμενος, καὶ στρατιωτῆς εἰμι Χριστοῦ, τοῦ καταισχύναντος τὸν Σατανᾶν, τὸν πατέρα σου· Ῥωμαῖος δὲ ὑπάρχω τὸ γένος, Μαυρικίου τοῦ ἐνδοξοτάτου τυγχάνων υἱὸς σαρκικός τε καὶ πνευματικός· ἐξ αὐτοῦ γὰρ προσελθὼν καὶ τὴν γνώσιν παρ' αὐτοῦ εὐληφῶς τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν πίστιν ἀνετρέφην τοῦ Χριστοῦ, ὃν σὺ ἀπαρνούμενος, βασιλεῦ, παρασυμβλήθης τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθης αὐτοῖς,

Θ'. Ὁ τύραννος εἶπεν· Ἀνοητεῖς, μειράκιον, καὶ τῆς ἡλικίας ἀξία τυγχάνει τὰ ῥήματά σου. Διδάχθητι οὖν τὸ συμφέρον, καὶ προσελθὼν θύσον τῷ μεγίστῳ θεῷ Δεῖ, καὶ φεῖσάι σου τῆς νεότητος. Τὸ μειράκιον ἔφη· Ἐν τῷ μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα σου λέγεις μοι ἀνοηταίνειν, ἐπεὶ καὶ πάνυ φρονῶ περὶ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τότε εἶπεν ὁ τύραννος πρὸς τοὺς ἁγίους πάλιν· Ἔως ποτε τῆς ὑμετέρας σκαϊότητος ἀνεχόμεθα καὶ ταῖς βασιάνοις ἀνοχὴν ἐξ ἀσυγκρίτου φιλανθρωπίας παρέχομεν; θύσατε οὖν τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ τὴν δίχην καθ' ὑμῶν ἐξωπλήτῃ. Οἱ ἅγιοι εἶπον τῷ τυράννῳ· Ἐὰν ἔχῃς γνώσιν, ὑπ-

⁴ Matth. x.

ουργί τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων, μεμάθηκας παρὰ Α Φωτεινοῦ τὴν ἡμετέραν ἰσχύν· εἰ γὰρ ἐκεῖνος νέος ὑπάρχων τὴν ἡλικίαν κατήσχυνέν σου τὴν ἀσεβῆ καὶ ἀναίσθητον γνώμην διὰ τῆς εὐλιχρινούς αὐτοῦ πίστεως καὶ τῆς εἰς Χριστὸν γνώσεως, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς αἰρησόμεθα πάσας βασάνους ὑποστῆναι, ὅπως καταισχύνωμεν τὸν πατέρα σου, τὸν διάβολον, καὶ εὐαρεστήσωμεν τῷ Χριστῷ; Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος ἐκέλευσεν τύπτεσθαι τοὺς ἁγίους βουνεύροις ὁμοίς· καὶ ἤρξαντο οἱ ὑπηρέται τύπτειν αὐτοὺς, ἕως οὗ διεύραξαν τὰς σάρκας αὐτῶν, καὶ τοῦ αἵματος αὐτῶν σφοδρῶς φεραμένου, οἱ ἅγιοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναδιέψαντες εἶδον Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκετεύοντες ἐισχύσαι αὐτοὺς καὶ τῶν πόνων ἐπικουφίσαι· ὃς ἐπακούσας τῆς αὐτῶν ἐκτενοῦς προσευχῆς, ἐπέστη αὐτοῖς τῷ ἄοράτῳ αὐτοῦ δυνάμει καὶ τῶν πόνων τῶν βασάνων αὐτοὺς ἐπικουφίσεν καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἐπιστήριξεν ἀγάπῃ.

Γ'. Ἀπονησάντων δὲ βασανιστῶν, εἶπεν ὁ τύραννος τοῖς ἁγίοις· Ἔργωτε οὖν, ὡς τολμηταί, ὡς ῥαδίον μοι καθίστατε τὴν ζωὴν ὑμῶν ἀπολέσαι· θύσατε οὖν τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ πικροτέρων πειρωθῆτε βασάνων. Ἀποκριθέντες δὲ οἱ ἅγιοι τῷ τυράννῳ εἶπον· Τοῦτο γίνωσκε, ἀσεβέστατε καὶ ἄλλοτριε τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ, ὅτι, ὡς περ σὺ οὐκ αἰσθάνῃ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ, διὰ τὸν περικαλύπτοντα τὴν διάνοιάν σου ἐκ τῆς πλάνης τῶν δαιμόνων σκότον, οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς τῶν βασάνων σου αἰσθανόμεθα, διὰ τὸ περωτίσθαι ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐπειοὶ τοίνυν ἑτέρας μηχανάς βασανιστηρίων καινοπρεπεῖς καθ' ἡμῶν· διὲξ γὰρ ἡμῶν ἡ διάνοια καὶ ἐπιθυμῆ ἢ κατὰ Χριστὸν ἡμῶν ἀγάπῃ διὰ τῆς σῆς καθ' ἡμῶν ἀποφάσεως, θεωρησάσι τὸν ζῶντα Θεὸν καὶ βασιλεύοντα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος καὶ θυμωθεὶς, κελεύει πυρὰν παμμεγέθη γενεσθαι καὶ ἐν αὐτῇ στῆναι τοὺς μάρτυρας· τῶν δὲ δορυφόρων πληρωσάντων αὐτοῦ τὴν ἀπᾠθροπον κέλευσεν, ἰκουσίως οἱ ἅγιοι ἐπήρχοντο τῇ πυρκαϊᾷ, ὡς ὑδατι τῷ πυρὶ προσομιλεῖν ἄλλήλοις παρακλιεόμενοι· καὶ λόγον οὐδένα τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ποιούμενοι κούσεως, μεγαλοφυνεῖ τῷ φρονήματι πρὸς τὸν τύραννον ἐφασκον· Ἐμεῖς, Μαξιμιανέ, τὴν τύφλωσιν τῆς σῆς ἀναίσθησις λογιζόμενοι, οἰκτιρομέν σε τῆς λιθίνης καρδίας ἐνεκεν, ὅτι ὑπερέτης γέγονας τῆς τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων πλάνης, μὴ δυνάμενος ἀνανῆσαι μὴδὲ ἐπιγνώσιναι ὡς πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπερέβηκεν ἀνδρείαν ἢ τοσαύτη τῆς καρτερίας ὑπομονή. Τίς γὰρ χωρὶς θείας ἀναψύξεως τοσοῦτον κατὰ παμψάγου φλογὸς ἀγωνίσαιτο; Οἱ δὲ τῷ πνεύματι ζήοντες καὶ τὸν Θεὸν ἐνδυσάμενοι πῦρ καταναλίσκον τοὺς κατὰ σὲ δυσσεβεῖς ὄντας, οὐδαμῶς βλάβαι τοὺς εὐσεβεῖς δυνήσεται· φλόξ γὰρ ὑπὸ φλογὸς προσκαίρου τε καὶ φθαρτῆς οὐκ ἔχει φύσιν καταναλισκασθαι. Μάτην οὖν μοχθεῖς, ἀνοήτε τύραννε, τοὺς πεπυρωμένους ἡμᾶς τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ πυρὶ δαπανῆσθαι φιλονεικῶν· ἐπύρωσεν γὰρ ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον.

Scelestē et administer immundorum dæmonum, si quid ingenii habeas aut scientiæ, didicisti a Photino nostram fidem et vires nostras. Si enim ille, cum sit ætate juvenis, pudore affecit impiam tuam mentem et nullo sensu præditam, per sinceram suam fidem et Christi cognitionem, quanto magis nos contendemus tormenta omnia sustinere, ut pudore afficiamus patrem tuum diabolum, et placeamus Christo nostro et Deo? Tunc iratus tyrannus jussit sanctos verberari crudis boum nervis: et cæperunt ministri eos cædere, donec carnes eorum discerpserunt: et cum valde emanaret eorum sanguis, sancti sursum aspicientes in cælum, clamabant Christo supplicantes, ut eis vires adderet et levaret eorum labores. Qui cum audisset intensam eorum precationem, ad eos accessit potestate quæ non cadit sub aspectum, et allevavit labores tormentorum, et confirmavit corda eorum in charitate in ipsum.

X. Cum defessi autem essent tortores, tyrannus dixit sanctis: Cognovistis, o audaces homines et temerarii, quam sit mihi facile vitam vestram perdere? De cætero ergo diis sacrificate, ne acerbiora tormenta sentiatis. Sancti vero respondentēs, dixerunt tyranno imperatori: Hoc cognosce, o impie et aliene a vero Deo nostro, quod quomodo tu Christi charitatem non sentis et ejus splendorem propter tenebras quæ mentem tuam operiunt ex errore dæmonum, ita neque nos tormenta tua sentimus, propterea quod mens nostra sit illuminata a fide et charitate Christi Dei nostri. Excogita ergo, o tyranne et insane canis, alias in nos novas machinas tormentorum. Sitit enim mens nostra, et desiderat, quæ est ex Christo, charitas, per tuam in nos sententiam, contemplari Deum vivum et regnantem in sæcula. Hæc cum audisset tyrannus et valde fuisset iratus, jubet accendi rogam maximum et in eum jaci sanctos martyres. Cum impleissent vero satellites acerbum et inhumanum ejus jussum, sancti sua sponte accesserunt ad rogam, se invicem adhortantes, ut ad ignem tanquam ad aquam accederent: neque ullam ducentes rationem carbonum exustionis, magno et constanti spiritu dixerunt tyranno: Nos, o imperator, considerantes cæcitatē tuam et sensus egestatem lapidei tui cordis miseremur, quod fueris minister erroris improborum et immundorum dæmonum, non valens resipiscere, aut cognoscere Deum cæli et terræ, qui tantam nobis fortitudinem dedit et tolerantiam. Quis enim absque divina refrigeratione, adversus omnia exedentem flammam decertaverit? Qui autem spiritu fervent et Deum induerunt, ignis consumens illos, qui sicut tu sunt impii nequaquam pios lædere poterit. Flammæ enim non est a natura ingeneratum, ut consumatur a flamma, quæ est ad tempus, et in quam cadit interitus. Quamobrem frustra laboras, o stolide tyranne, qui nos, qui Christi conflagramus charitate, igne contendis consumere. Nos enim ignis candefecit, sicut candefit argentum.

XI. Cum omnes autem qui audiebant propter hæc verba admirarentur, tyrannus, qui ab initio erat vas interitus, perseveravit velle sanctos perdere, et neque persuasus fuit verbis gloriosorum martyrum, neque rebus ipsis fuit obstupefactus. Quam obrem jubet eis rursus palis affixis, ferreis unguibus latera fortiter cædi. Cum ergo sancti et generosi martyres hoc quoque certamen strenue decertarent, et omnes admirarentur imperatoris amentiam et furorem, præclarus martyr Mauricius dixit tyranno: Non sentis tuam imbecillitatem et miseriam, o immunde et profane tyranne, quod Photinus parvus hic adolescens tui imperii fregerit audaciam? Talia enim et tam multa subiisse tormenta, est tui crudelissimi imperii confractio. Quomodo ergo universam nostram phalangem frangere poteris, qui a tantillo adolescente fueris superatus? Propter hæc verba ira percitus sceleratus Maximianus, et ardentibus eum intuens oculis, et stridens in eum dentibus, et volens sanctum et beatum Christi martyrem Mauricium acerbè ulcisci, jubet spiculatori, ut ante oculos patris filium conficiat et occidat, Eo itaque præsentè, et filium aspiciente, ejus caput abscidit spiculator.

XII. Cum ergo hoc modo beatissimi Photini caput venerandum fuisset amputatum, isque pulchre et gloriose migrasset ad Dominum, dixit præclarus Mauricius: Nostrum desiderium implevisti, o tyranne, et de cætero firmum et stabilem habemus cursum cœlestem. Quis enim ex nostra multitudine sustinebit superari a Photino Christi milite, qui migravit in cœlum, et pudore affecit patrem tuum diabolum? Ad hæc majori studio et contentione tormentorum in nos excogita cruciatus, et nihil a te prætermittatur eorum quæ probant an firmam et immobilem fidem Christo servemus. Quando autem vidit Maximianus sanctos Christi martyres prompto et alacri animo perpetentes, et rectam suam fidem non deserentes, convocato suo belluino et inhumano senatu, cum eis consultabat, quem admodum sanctos martyres morte afficeret acerbissima, per quos terrorem afferret Christianis, qui erant in toto orbe terrarum, et efficeret, ut deficerent a sancta et nulli affini reprehensioni religione Christianorum. Tunc cum ipsi multa consultassent, et alius alia dixissent: quidam ex iis qui in senatum convenerant, qui erat radix acerbissimæ, et fructus nequitiae, et cujusvis alterius malitiae et injustitiae arbor feracissima, consuluit tyranno, dicens: Imperator, hic mensis est tempus maximi æstus (erat enim tunc mensis Julius), situs est vero extra civitatem versus occidentem inter duos, qui propter eam siti sunt, fluvios et lacum, locus positura quidem planus, feno autem plenus et infinita alia materia, quem, qui in eo loco habitant, vocant Rogam, propterea quod sit vesparum ac crabronum acerbum habitaculum, quos meridie ne facile quidem potest aliquis transire sine periculo. Jube ergo

A IA'. Πάντων οὖν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις θαυμαζόντων ῥήμασιν, σκευὸς ὑπάρχων τῆς ἀπολείας ὁ τύραννος διέμεινεν ἐνιστάμενος τοῦ ἀπολέσαι τοὺς ἁγίους, καὶ οὔτε τοῖς λόγοις ἐπίειθετο τῶν ἀοιδίμων μαρτύρων, οὔτε τοῖς πράγμασιν ἐξεπλήττετο· καὶ κελεύει ἀνασκολωπισθέντας τοὺς ἁγίους σιδηροῖς ὄνυξιν τὰς πλευράς αὐτῶν εὐτόνως ξείσθαι. Τῶν οὖν ἁγίων μαρτύρων καὶ τούτων ἰσχυρῶς διαθλούντων τὸν ἄγωνα, καὶ πάντων θαυμαζόντων τὴν τοῦ βασιλέως ἀνοίαν, Μαυρίκιος, ὁ ἀοιδίμος μάρτυς, πρὸς τὸν τύραννον ἔφη· Οὐκ αἰσθάνη τῆς σῆς ἀσθενείας, ὡ βδελυρώτατε τύραννε, ὅτι Φωτεινός, τὸ βραχὺ τοῦτο μεράκιον, κατέλυσεν τὴν βασιλείαν; τὸ γὰρ τοσαύτα καὶ τηλικαύτας ὑποστῆναι βασάνους, κατάλυσις τῆς σῆς ὀμώτατης βασιλείας ἐστίν· πῶς τοίνυν πᾶσαν ἡμῶν διαρρήξεις τὴν φάλαγγα, τοσαυτάκις ὑπὸ μεираκυλλίου τηλικούτου καταπεσών; Θυμωθεὶς οὖν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις Μαξιμιανός ὁ παμμιαρός ῥήμασιν, καὶ πυρίνοις αὐτὸν περιβλεψάμενος ὀφθαλμοῖς, τρίζων κατ' αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας καὶ βουλόμενος δῆθεν τὸν τρισμακάριον Μαυρίκιον πικρῶς ἀνταμείψασθαι, κελεύει τῷ σπεκουλάτῳ κατ' ὀφθαλμοῦς τοῦ πατρὸς διαχειρίσασθαι τὸν παῖδα, καὶ παρόντος αὐτοῦ καὶ θεωμένου τὸν υἱὸν τὴν τούτου κεφαλὴν ἀποτεμῆν.

IB'. Τούτῳ τοίνυν τῷ τρόπῳ Φωτεινοῦ τοῦ τρισμακαρίου τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντος καὶ τὴν καλὴν ἐκδημίαν πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντος, Μαυρίκιος, ὁ ἀοιδίμος, ἔφη· Ἐπλήρωσας ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν, τύραννε, καὶ λοιπὸν βεβαίον ἐκτετάμεθα τὸν οὐράνιον δρόμον· τίς γὰρ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνέξεται πληθῆος ἤττον φανῆναι τοῦ Χριστοῦ στρατιώτου Φωτεινοῦ, τοῦ πρὸς οὐρανὸν ἐκδημήσαντος καὶ τὸν σὸν πατέρα καταισχύναντος διάβολον; Πρὸς ταῦτα φιλοτίμους τῶν βασιανιστηρίων ἐπινόει καθ' ἡμῶν τὰς κολάσεις καὶ μηδὲν σοὶ παραλείψω τῶν δοκιμαζόντων ἡμᾶς εἰ βεβαίαν τῷ Χριστῷ καὶ ἀσάλευτον τὴν πίστιν παραφυλάττομεν. Ὅτε οὖν εἶδεν ὁ Μαξιμιανός τοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἐν βεβαίῳ καρτεροῦντας καὶ τῆς αὐτῶν ὀρθῆς οὐ μεθισταμένους πίστεως, συγκαλεσάμενος αὐτοῦ τὴν ἀπάνθρωπον σύγκλητον, ἐβουλεύετο μετ' αὐτῶν, πῶς τοὺς ἁγίους θανάτῳ πικροτάτῳ διάθοιτο, δι' ὧν τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Χριστιανοὺς ἐκφοδῆσειεν καὶ τῆς ἀμωμῆτου θρησκείας ἀποστῆσαι παρασκευάσειεν. Εἰς οὖν τῶν συνελθόντων ἐν τῇ συγκλήτῳ, ῥίξα πικρίας ὑπάρχων καὶ πανηρίας καρπός, καὶ πάσης ἀδικίας πολυφορώτατον δένδρον, συνεβούλευε τῷ τυράννῳ λέγων· Ὁ μὲν οὗτος καύσωνός ἐστι καιρός· πάνεμος γὰρ μὲν τῆνικαῦτα καθίστηκεν παράκειται δὲ ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ θυτικὸν κλῆμα, μεταξὺ τῶν προσκειμένων ταύτην δύο ποταμῶν καὶ τῆς λίμνης, τόπος ὁμαλὸς μὲν τῇ θέσει, χόρτου δὲ καὶ λυτῆς ὕλης ἀπείρου μεστός, ὃν οἱ ἐντόπιοι ῥόγα ἐπονομάζουσιν διὰ τὸ σφηκῶν καὶ χαλκομετιῶν πικρὸν καταγῶγιον ὑπάρχων, κωνώπων τε καὶ σκνιπῶν παπληρωμένον χωρίον, οὓς οὐδὲ παρῆλθαι τινα ἀκινδύνως ἐν μεσημβρίᾳ καθίστηκεν ῥάδιον· κλείουσον οὖν χρισθῆναι μετὰ τὰ σώματα αὐτῶν κα

ἐν αὐτῷ δεσμευθῆναι ζωύφιοις, καὶ ἐν ταύτῃ κατα-
λήφονται πάντων τῶν προλαβουσῶν βασάνων ἀλγεινό-
τερον ὄλεθρον, καὶ γνώσκονται μὴ βλασφημεῖν τοὺς
αἰωνίους ἡμῶν θεοὺς, καὶ τί τὸ βιάζεται τὴν ἐναντίαν
τοῖς βασιλεῦσιν ὁδὸν τοὺς τολμήσαντας ὦντσαν.

ΙΓ'. Καὶ ἤρρεσεν τὸ ῥῆμα καὶ ἡ βουλή αὐτῆ τῷ
βασίλει καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ· καὶ κελεύει ὁ βασι-
λεὺς ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ αὐτοὺς παραδοθῆναι. Οἱ δὲ
τῆς ἀδικίας ὑπερέττει τὴν μεσημβρίαν σκοπήσαντες,
καὶ καιρὸν ἡρεμίας ἐπιτηρήσαντες, ἐν ᾧ πνοῆς ἀνέ-
μων ἀμοιροῦντα τῶν ζωύφιων τὰ πλήθη τυγχάνουσι
τοῖς παρεμπίπτουσι σώμασι βθεῖαν τὴν τρῆσιν καὶ
ἐπὶ ὄθου ἀπεργάζονται· δῆσαντες ἀλύσει τοὺς
ἀγίους κατήγαγον εἰς τὸν τόπον καὶ δίνυρον ἐκλεξά-
μενοι τόπον, ἀεναῶ πηγῇ παρακείμενον, ἐξ ἧς
ἰλυῶδη τέματα πέφυκε γίνεσθαι, οὗ καὶ ἐπιχωριά-
ζειν φιλεῖ ἡ τῶν προῤῥηθέντων ζωύφιων πληθὺς,
χρίουσι μὲν τῶν ἁγίων μέλι τὰ τίμια σώματα, δε-
σμοῦσι δὲ βιαίως ξύλοις κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ρί-
ψαντες καὶ τὸ τίμιον σῶμα φωτεινοῦ, τοῦ ἀειδίου
μάρτυρος, πρὸ προσώπου τοῦ αὐτοῦ πατρὸς Μαυρι-
κίου τοῦ πανευφήμου, μείζονα τιμωρίαν ἐκ τούτου
προσάγειν αὐτῷ λογιζόμενοι. Τοῦτο πράξαντες τὴν
ταχίστην ἀνεχώρησαν, μὴ φέροντες τὴν τῶν ἰσοδύλων
ζωύφιων προσβολὴν. Διακατερήσαντες οὖν οἱ ἅγιοι
ἡμέρας τε καὶ νύκτας δέκα, τῇ πικρᾷ ταύτῃ καὶ
ἀσυποίστῳ βασάνῳ, ἀνατείναντες τὸ ὄμμα πρὸς τὸν
θεόν, ἤξσαντο λέγοντες· Κύριε, ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ
κτίσας ἡμᾶς κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ ὁδη-
γήσας ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας
καὶ θεότητος, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ
παναγίου Πνεύματος, σοὶ παρακατατιθέμεθα τὰς ἡμέ-
τερας ψυχὰς καὶ παρακαλοῦμεν κατατάξαι αὐτάς
μετὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων σοὶ
ἁγίων. Καὶ προσευξάμενοι παρέδωκαν ἐν εἰρήνῃ τὰς
ψυχὰς αὐτῶν τῷ θεῷ, καὶ τῶν στεφάνων ἠξιώθησαν τῆς
ἀθλήσεως.

mens, et te decet gloria in sæcula. Amen. Hæc cum
mas, et sic dignati fuerunt coronis decertationis.

ΙΔ'. Ὁ δὲ παμμιαρός βασιλεὺς Μαξιμιανὸς καὶ
μετὰ θάνατον τοῖς αἰετῶσι θυμούμενος μάρτυσι (θεῶ
γὰρ ζῶσιν οἱ κατὰ θεὸν ἐκδημήσαντες καὶ ἐνθένδε
ἀπαλλαγῶσιν), ἀκούσας ὅτι παρέδωκαν τὰς ψυχὰς,
κελεύει τοῖς δορυφόροις τὰς τιμίων αὐτῶν κεφαλὰς
ἐκτεμεῖν καὶ ρίψαι κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον. Οἱ δὲ κατ-
αγαγόντες ἀπὸ τῶν ξύλων τὰ ἐνδοξα αὐτῶν λείψανα,
οὐκ ἐνάρκησαν τὰς σθεασμίους αὐτῶν ἀποτεμεῖν
κεφαλὰς, ἀλλὰ ταύτας ἐκκόψαντες, πανταχῇ κατὰ
τὴν ὕλην ἐκείνην διεσχόρησαν. Τινὲς δὲ πιστοὶ
ἀδελφοί, νυκτὸς μετὰ πολλοῦ φόβου παραγενόμενοι,
συνέλεξαν τὰς τιμίας αὐτῶν κεφαλὰς καὶ τὰ πανάγια
αὐτῶν σώματα, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ εὐωδίας πολλῆς
καὶ φαλμωδίας ἐνθίου καὶ εὐχῆς ἐκ-νεοῦς ὀρύξαντες
τῇ γῆ ταῦτα κατέθεντο ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἔνθα καὶ
ἤγωνίσαντο οἱ γενναῖοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, ἐν
ᾧ καὶ ἐπιραίνονται ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ. Εὐφραΐ-
νου τοῖνον, Ἀπάμεια, στέφανον ἀναθησαμένη πνευ-
ματικόν, ἐκ διαφόρων λίθων πολυτίμων συγκείμενον,
καὶ μίαν ἀρμονίαν θεοπρεποῦ ἐλλάμψεως ἀπεργα-

A eorum corpora ungi melle, et in eo alligabuntur
animalcula, ut in hoc cruciatu sentiant interitum
graviorem tormentis omnibus, quæ præcesserunt,
et cognoscant, non esse maledictis incessendos
invictos nostros et æternos deos.

XIII. Hæc ergo cum dixisset pessimus et sceleratissimus ille senator, ejus consilium placuit imperatori et universo senatui, et jubet imperator eos tradi huic supplicio. Cum itaque meridiem observassent ministri iniquitatis, et tempus quietum, in quo, flatu ventorum carentia animalia, corporibus, quæ incidunt, gravem et molestam efficiunt perforationem, catenis vinctos deduxerunt sanctos in prius dictum locum : et cum obiissent et elegissent locum humidum, situm prope fontem perennem et limosum, ex quo enasci solent limosæ lacunæ et voragine, ubi etiam solet degere multitudo ejusmodi animalculorum, melle quidem unguunt sanctorum veneranda corpora : lignis autem eos vehementer alligant in eo loco, jacentes etiam venerandum corpus inclyti martyris Photini ante faciem patris sui benedicti Mauritii, reputantes se ex eos ei majus allaturos supplicium. Hæc ergo cum fecissent, quam primum recesserunt, ut qui venenatorum animalculorum minime ferrent impetum. Cum itaque sancti decem dies et noctes hoc intolerabile et acerbum pertulissent supplicium, sublati ad Deum oculis, Dominum precati sunt, dicentes : Domine Deus noster, qui nos creasti ad imaginem et similitudinem tuam, et deduxisti nos ad agnitionem tuæ veritatis et divinitatis, et unigeniti tui Filii, et sanctissimi et vivifici Spiritus, apud te nostras animas deponimus, et rogamus ut eas colloques cum omnibus sanctis, qui tibi placuerunt a sæculo. Quoniam te dileximus, et te desideravimus ex toto animo nostro, et pro te nosipsos ad mortem tradidimus. Tu es enim Deus solus benignus et clemens, et te decet gloria in sæcula. Amen. Hæc cum dixissent, Deo tradiderunt beatas et divinas ani-

XIV. Sceleratus autem et tyrannicus imperator Maximianus, etiam post mortem irascens semper viventibus martyribus (Deo enim vivunt, qui ex Deo emigrarunt, etiamsi hinc excesserint), cum audivisset eos emisisse animas, jubet abscindi veneranda et sancta eorum capita, et jaci in eundem locum. Pessimi vero ministri scelerati imperatoris, cum e ligno deposuissent venerandas et gloriosas eorum reliquias, non veriti sunt amputare colenda eorum capita. Cum ea autem abscidissent, ubique per illam silvam projecerunt ac dissiparunt. Quidam vero fratres fideles, noctu cum magno timore accedentes, collegerunt veneranda eorum capita et sanctissima et honoranda eorum corpora, et cum eo, quo par est, honore, et multo ac suavi odore, divinaque psalmodia, et intensis precibus, in terra fodientes, deposuerunt ipsa in eo loco, ubi decertaverunt præclari et fortes Christi milites. In quo etiam apparent tanquam luminaria in mundo. Quorum nos quoque omnes dignemur esse celebris

conventus participes et gratiæ, uno animo et con-
sensu fruentes, quæ ab eis proficiscitur, curatione:
in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et po-
tentia, cum Patre et sancto Spiritu nunc et sem-
per, et in sæcula sæculorum. Amen.

τοῖς ἑβδομήκοντα μάρτυσιν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ διαγγέλλουσιν, ὧν καὶ ἡμεῖς ἀξιοθνήσκοντες κοινωνοὶ γενέσθαι τῆς πανη-
γύρευς καὶ τῆς χάριτος μέτοχοι, καὶ τῆς ἑορτῆς ὁμογνώμονες τῆς παρ' αὐτῶν ἰάσεως ἀπολαύοντες, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰῶνων. Ἀμήν.

ζόμενον, θησαυρὸν οὐράνιον ἔχουσα, διαφόρους μὲν
μαργάριτας πλούτου ἐκλάμπουσα, πρὸς μίαν δὲ καὶ
τὴν αὐτὴν τῆς ἀκτίστου Τριάδος φωταγωγοῦσα πί-
στιν, οὐρανὸς ἀγαλλεται, γῆ τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ
φωτισομένη καὶ παμποικίλοις ἀστροῖς ἐκλάμπουσα

φωτισομένη καὶ παμποικίλοις ἀστροῖς ἐκλάμπουσα

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΔΑΝΙΗΛ

καὶ τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας

ANANIAN, AZAPIAN, ΜΙΣΑΗΛ.

COMMENTARIUS

DE

SANCTO PROPHETA DANIELE

ET DE SS. TRIBUS PUERIS

ANANIA, AZARIA ET MISAELE.

(Latine apud Surium ad diem 21 Julii ; Græcus textus nunc primum editur ex cod. ms. Paris. 1490, sæc. xi. Ed. Patr.)

I. Cum Nabuchodonosor rex Assyriorum civitatem
Jerusalem bello cepisset, et magnam illinc prædam
egisset, et plurimos abduxisset bello captos, et
splendide ac magnifice reversus esset Babylonem,
sui imperii sedem, nobilissimos pueros Judæorum
delegit, et sibi ad suum attribuit ministerium. Inter
quos erant etiam quatuor ex iis, qui a rege Davide
ducebant originem : pulchri quidem specie cor-
poris, pulchri autem specie quoque animæ, inge-
numque et liberalem aspectum pulchre ex utrisque
ostendentes : qui etiam ad Ezechiam et Josiam
viros justissimos genus proximè referebant. Cum
illos ergo excidisset, et providisset ut ex mensa
regia alerentur, tradit pædagogis, ut in externa
sapientia et ipsa Chaldæorum doctrina pulchre eru-
direntur. Ex his unus quidem vocabatur Daniel :
qui ipsum vero sequebatur, Ananias : et tertius
Azarias, et alius Misael. Mutatis autem eorum no-
minibus, Daniele quidem vocat Baltassar, Ana-
niam Sidrach, Azariam vero Misach, et Misaelem

A'. Ἄρτι Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων
τὴν Ἱερουσαλήμ πολέμῳ κατακτησάμενος, λίαν τε
πολλὴν ἐκείθεν ἐλάσας καὶ δορυαλώτους ὡς πλείστους
λαβὼν, λαμπρῶς τε εἰς Βαβυλῶνα πάλιν τὴν οἰκίαν
ἀρχὴν ἀναξεύξας, τοὺς εὐγενεστάτους τῶν Ἰουδαίων
παῖδας ἀπολεξάμενος, εἰς ὑπουργίαν ἀπένειμεν
ἑαυτῷ, ἐν οἷς καὶ τέσσαρες ἦσαν τῶν τοῦ βασιλέως
Δαυὶδ ἀπογόνων, καλοὶ μὲν τὴν τοῦ σώματος ὄραν,
καλοὶ δὲ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς, καὶ πολὺ τὸ εὐγενὲς ἐξ
ἀμφοτέρων ἐπιδεικνύμενοι, οἱ καὶ εἰς Ἐζεκιάν καὶ
Ἰωσίαν τοὺς δικαιοτάτους προσεχῶς τὸ γένος ἀν-
έφερον· τούτους οὖν ἐκεῖνος ἐκτομίας ποιήσας καὶ
χορηγείσθαι αὐτοῖς τάγε πρὸς τροφήν ἀπὸ τῆς βα-
σιλικῆς τραπέζης οἰκονομήσας, παιδαγωγοῖς παρα-
δίδωσιν, ὡς ἂν τὴν τε θύραθεν σοφίαν καὶ αὐτὰ
ἄριστα παιδευθῶσι τὰ τῶν Χαλδαίων. Τούτων μὲν
Δανιὴλ ἰκαλεῖτο ὁ μετ' αὐτὸν δ' Ἀνανίας, Ἀζα-
ρίας τε ὁ τρίτος καὶ ὁ λοιπὸς Μισαὴλ· διαμείψας
δὲ αὐτοῖς τὰ ὀνόματα, τὸν μὲν Δανιὴλ Βαλτάσσαρ
καλεῖ, Σεδράχ δὲ τὸν Ἀνανίαν, τὸν Ἀζαρίαν Μι-

σάκ, καὶ Ἀβδοναγὸν τὸν Μισαὴλ ὀνομάζει· οὓς δὴ-
 που καὶ ἐφίλει ὁ βασιλεὺς καὶ λίαν εὐμενὲς πρὸς
 αὐτοὺς ἔβλεπε, τῆς ἀγγιχοῦσας ἀποδεχόμενος, καὶ ὅτι
 μὴ μόνον εὐφυῶς διέκριντο περὶ τὰ μαθήματα,
 ἀλλὰ καὶ πολλή τις ἐπέπρεπεν αὐτοῖς σύνεσις τε καὶ
 κοσμιότης. Ἄλλ' οὕτως μὲν πρὸς τοὺς παῖδας ὁ βα-
 σιλεὺς.

Β'. Δανιὴλ δὲ ὁ θυμαῖσιος οὐκ ἐπαινέτης μόνου
 τῆς ἀρετῆς ἦν, ἀλλὰ καὶ μετῆι ταύτην ἐπιμελῶς·
 καὶ διὰ τοῦτο σκληραγωγίαις τε ἐξεδίδου τὸ σῶμα,
 καὶ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἰδεσμάτων οὐ μόνου,
 αὐτὸς παρηγεῖτο μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 ἑτέροις καὶ συγγενέσι, τοῖς τρισὶ λέγω παισίν, οὐ-
 τω ποιεῖν παροργύα. Δόξαν οὖν ἀμφοτέροις, καθ-
 ολου πάντων τῶν ἐμφύχων ἀπέχεσθαι καὶ σπέρμασι
 μόνους καὶ λαχάνους σιτεῖσθαι, προσελθόντες Ἀσχά-
 νη τῷ τῆν ἐπιμελείαν αὐτῶν ἐπιτετραμμένῳ ἀρχι-
 ενούχῳ, τὰ μὲν παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς κομιζο-
 μενα ἤξιουν αὐτῶν λαμβάνοντα ἀναλίσκειν, παρέχειν
 δὲ αὐτῶν ὄσπρια τε καὶ φοίνικας εἰς διατροφήν,
 καὶ εἰ τε τῶν ἀψύχων ἕτερον αὐτοὶ βούλοιντο· πρὸς
 γὰρ τὴν τοιαύτην διαίταν, ἔλεγον, ἐξ ἀρχῆς κκοινί-
 σθαι, τῆς δὲ ἑτέρας ὀλιγωρεῖν. Ὁ δὲ εἶναι μὲν ἔτοι-
 μος ἔλεγον, ὑπηρετεῖν αὐτῶν τῇ θελήσει. Ὑφορᾶσθαι
 δὲ μὴ κατάηλοι τῷ βασιλεῖ γενηθέντες, ἐκ τε τῆς
 τῶν σωμάτων ἰσχύουτος καὶ τῆς ὠχρότητος τῶν
 προσώπων· συμμεταβάλλειν γὰρ αὐτοῖς ἀνάγκη τὰ
 σώματα καὶ τὰς χροὰς αἶμα τῇ διαίτῃ, καὶ μάλιστα
 τῶν ἄλλων παίδων εὐπαθούτων, αἵτιοι κινδύνου
 καὶ τιμωρίας αὐτῷ καταστῶσιν. Ἐχοντα οὖν πρὸς
 τοῦτο εὐλαβῶς τὸν Ἀσχάνην, πείθουσιν οἱ γενοῖναι
 ἐπὶ δέκα ἡμέρας ταῦτα παρασχεῖν αὐτοῖς πείρας
 ἕνεκα, καὶ μὴ μεταβαλῶσιν μὲν αὐτοῖς τῆς τῶν
 σωμάτων ἕξως, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν ὡς οὐδὲν
 εἶναι βλαβερομένους· εἰ δὲ μειωθέντας ἴδοι καὶ τῶν
 ἄλλων ἀειδέστερον ἔχοντας, ἐπὶ τὴν προτέραν αὐ-
 τούτους ἄγειν διαίταν καὶ κατὰ τὰ κελυσεμένα ποιεῖν.
 Ὡς δὲ οὐ μόνον οὐδὲν αὐτοὺς ἐλπίει τὴν τροφήν
 ἐκείνην προσφερομένης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων εὐτρα-
 φέστεροι τῶ σώματι καὶ καλοὶ τὴν ὄψιν ἐγίνοντο, ἵς
 τοὺς ὀρώντας τοὺς μὲν περὶ τὸν Δανιὴλ δοκῶν ἐν ἀφθονίᾳ
 καὶ τρυφῇ τῇ πάσῃ βιοῦν, τοὺς ἑτέρους δὲ τῶν παίδων
 ἐνδείστερον σιτεῖσθαι καὶ μὴ κατὰ χρεῖαν ἀπολαύειν
 τῶν διδομένων.

Γ'. Ἐξ ἐκείνου μετὰ ἀδείας ὁ Ἀσχάνης ὅσα μὲν
 ἀπὸ τοῦ δειπνοῦ καθ' ἡμέραν συνήθως ἐπέμπε τού-
 τοις ὁ βασιλεὺς, αὐτὸς ἐλάμβανεν, ἐχορήγει δὲ αὐ-
 τοῖς τὰ προειρημένα· οἱ δὲ ὡς καὶ τῶν ψυχῶν αὐτοῖς
 διὰ τοῦτο καθαροῦν καὶ πρὸς τὴν τῶν μαθημάτων
 ἀνάληψιν ἐπιτηδεῖων ἐκ τούτου γεγονημένων, πάσαν
 εἰοίμως ἐξέμαθον τὴν παιδείαν, ἣτις ἦν παρὰ τε
 τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις, μάλιστα δὲ Δα-
 νιὴλ, ὃς ἰκανὸς ἦδη περὶ τὴν παιδείαν γεγονώς καὶ
 περὶ κρίσεως ὀνειρῶν ἰσπουδάκει, καὶ τὸ θεῖον αὐτῷ
 φανερόν ἐγίνετο· ὑπ' αὐτοῦ τε τυπούμενος τὴν διὰ
 νοικ, πολλὰ τῶν μελλόντων ἐναργῶς προηγορεῖν.
 Δεύτερον παρήλθεν ἔτος τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἀλι-
 σως, καὶ ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ὄναρ ὄρα θου-
 μαστόν, οὗ τὴν ἐκβασιν κατὰ τοὺς ὑπνοὺς αὐτὸς αὐ-

A nominat Abdenago. Quos quidem et rex amabat, et
 benigne admodum eos aspiciebat, eorum laudans
 indolem : et quod non solum valebant ingenio ad
 disciplinas, sed eis quoque magnum afferebat or-
 namentum solertia et modestia. Sed sic quidem
 erat rex affectus in pueros.

II. Divinus autem Daniel non solum erat lau-
 dator virtutis, sed eam etiam diligenter exercebat.
 Et ideo asperitate vitæ corpus affligebat, et ciborum
 mensæ regie non solum recusabat esse particeps,
 sed aliis etiam cognatis, tribus, inquam, pueris
 sic suasit ut facerent. Cum utrisque ergo visum
 esset, ab omnibus abstinere animatis, et vesci solum
 seminibus et oleribus, accedentes ad Aschanetem
 archieunuchum, cui erat commissa eorum cura a
 rege, eum rogarunt, ut quæ ab ipso rege ad eos
 afferentur, ipse accipiens consumeret : pro eis
 autem præberet legumina et dactylos ad nutrimentum,
 et si quid aliud vellet ex inanimis. In hac
 enim vitæ ratione dicebant se esse educatos ab
 initio, aliam vero despiciere. Ille autem dicebat se
 esse quidem paratum inservire eorum voluntati :
 sed timere, ne id rex rescisceret ex corporum gra-
 cilitate et vultus pallore. Necesse enim esse, ut
 eis simul mutentur corpora et colores cum ratione
 victus : et maxime, ne cum alii pueri sint bonæ
 habitudinis, ipsi sint ei causa periculi et supplicii.
 Cum itaque cautione hac in re uteretur Aschanes,
 ei persuadent pueri illi egregii, ut decem dies hæc
 illis præberet experiendi causa : et si non mutaretur
 quidem eis corporum habitus, sineret in eis perse-
 verare. Sin autem viderit diminutos, et aliis se
 habentes deterius, eos ad priorem victus reducat
 rationem, et faciat ut fuit ei imperatum. Cum vero
 eo alimento utentes nihil offenderentur, sed et
 corpora eorum melioris essent habitudinis, quam
 aliorum, et aspectu pulchriora, adeo ut qui eos
 videbant, putarent Daniele quidem et tres alios
 vivere in omnibus lautitiis et deliciis : alios autem
 pueros vesci parcius, nec eis suppetere ea, quæ
 sunt ad usum necessaria.

III. Ex illo tempore, cum reverentia, Aschanes
 quæcunque quidem e sua cœna, ut solebat, ad eum
 mittebat rex ipse accipiebat : quæ prædicta sunt vero,
 eis suppeditabat. Illi autem, utpote quod eis animæ
 propterea evaserant mundæ et aptæ ad suscipiendas
 diciplinas, omnem cito didicere doctrinam, tam
 quæ erat apud Hebræos, quam quæ apud Chal-
 deos : maxime vero Daniel, qui cum jam esset
 satis doctrina provector, studium quoque posue-
 rat in iudicio somniorum : eique Deus manifeste
 apparebat : a quo cum ejus mens informaretur, ex
 futuris multa evidenter prædixit. Secundus annus
 præterierat, ex quo capta fuerant Hierosolyma,
 et rex Nabuchodonosor : somnium videt admirabile,
 cujus eventum in somnis ipse Deus ei significavit.

Ille autem cum surrexisset e cubili, et ipsius somnii est oblitus, et illius, quam a Deo habuit, conjecturæ. Chaldæis ergo protinus accersitis, tam qui erant inter magos eximii, quam qui periti divinationis, dixit eis se vidisse somnium, et quid significaverit: porro accidisse, ut eorum oblivisceretur, quæ viderat: et jubebat eos dicere quodnam esset somnium, et quænam esset significatio. Illis vero dicentibus fieri non posse ab hominibus, ut nisi ipse exposuisset visionem, conjecturam enuntiarent: ipse mortem minatus est sapientibus, nisi ei et visionem revocarent in memoriam, et conjecturam simul enuntiarent. Et statim jussit eos omnes interimi, cum pronuntiassent se non posse facere id, quod jussi fuerant.

IV. Cum hoc intellexisset Daniel, jussisse regem omnes occidi sapientes, inter hos autem se quoque cum cognatis venire in periculum, accedit ad Arioch unum ex regis satellitibus, et rogat, ut ei dicat causam, propter quam rex tam improbe jussisset occidi omnes sapientes, Chaldæos et magos. Cum vero de somnio ex eo intellexisset, et quod jussi a rege hoc ei declarare, qui fuerat oblitus, dixerunt se non posse: et propterea rex ira motus, eorum morte damnavit: rogavit Arioch, ut intraret ad regem, et peteret magis unam noctem, et in ea hanc differret interemptionem. Dicebat enim se sperare fore ut cum in ea Deum orasset, somnium cognosceret. Et ille quidem hæc regi quem primum renuntiavit. Ille autem cupiens scire, quænam esset visio, et quænam esset ejus significatio, jubet sustineri magorum interemptionem, donec sciret, quidnam dicturus esset Daniel, et quænam esset ejus virtus. Hic ergo beatus cum tota nocte cum cognatis ad se secessisset, tota nocte Deo supplicavit, ut magos servaret et Chaldæos, cum quibus ipse quoque simul erat periturus, et liberaret ab ira regis, aperiendo ei visionem, cujus rex erat oblitus. Deus autem simul et misertus eorum qui erant in periculo, et volens suum prophetam reddere gloriosum, ei significat somnium, et aperit conjecturam: et cum protinus Daniel hæc Azariæ et cæteris aperuisset, eos, qui vilis spem abjecerant, et in mortem suam defixerant cogitationem immutat et reddit lætiores et animo alacriores.

V. Cum Deo autem cum eis egisset gratias, qui misertus fuerat eorum ætatis, et esset dies, accedit ad Arioch, et rogat, ut eum ducat ad regem. Dixit enim, se ei velle somnium significare, quod ei accidit ut nocte videret præterita. Ingressus vero, primum se excusavit, nolens aliis Chaldæis videri sapientior: et quod cum nullus illorum potuisset invenire somnium, ipse id esset dicturus. Non enim per experientiam, neque quod sit subtilioris et solertioris ingenii, hoc accidit: sed nostri, inquit, misertus Deus, qui veneramus in mortis periculum mihi pro mea anima et eorum, qui sunt ejusdem

τῶ ἐδήλωσεν ὁ Θεός· ὁ δὲ τῆς κοίτης διακωστήσας αὐτοῦ τε τοῦ ὄνειρατος λήθην ἔσχε καὶ ἦς ἔτυχε δήπου παρὰ Θεοῦ τῆς συγκρίσεως. Τοὺς οὖν Χαλδαίους αὐτίκα μεταμειψάμενος, ὅσοι τε τῶν μάγων ἐξείρειτο καὶ ὅσοι τὴν μαυτικὴν ἐμπειροί, ὡς εἶη τε ὄναρ ἰσρακῶς αὐτοῖς ἔλεγεν καὶ τὸ συμβεβηκὸς περὶ τὴν λήθην ὡς εἶδεν ἀπήγγελλεν· ἐκέλευέ τε λέγειν αὐτοῦς, ὅτι τε ἦν τὸ ὄναρ καὶ τίς ἡ δὴλωσις· τῶν δὲ ἀδύνατον εἶναι λεγόντων ἀνθρώποις, εἰ μὴ τὰ τῆς ὀράσεως αὐτοῖς ἐκθοίτο, τὴν σύγκρισιν ἀπαγγέλλειν· αὐτὸς θάνατον ἠπειλεῖ τοῖς περὶ ταῦτα σοφοῖς, εἰ μὴ καὶ τὴν ἀνάμνησιν αὐτῶ τοῦ ὄραματος καὶ τὴν σύγκρισιν ὁμοῦ διαγγεῖλωσι, καὶ εὐθύς προσέταττε πάντας αὐτούς ἀναιρεθῆναι πρὸς τὸ κελυθῆναι ἀδυνατῶς ἔχειν ἀπαγορεύσαντας.

Δ'. Τοῦτο μαθὼν Δανιὴλ, ὅτι προστάξει πάντας ὁ βασιλεὺς ἀποθανεῖν τοὺς σοφοὺς, ἐν τούτοις δὲ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν συγγενῶν κινδυνεύειν, προσέειπεν Ἀριῶχ τῶ τοῦ βασιλέως σωματοφύλακι καὶ δέεται παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν μαθεῖν, δι' ἣν οὕτω κακῶς ὁ βασιλεὺς πάντας εἶη κελύσας ἀναιρεθῆναι τοὺς σοφοὺς τε καὶ Χαλδαίους καὶ μάγους· καὶ μαθὼν τὰ περὶ τοῦ ἐνυπνίου καὶ ὅτι κελυθῆντας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ· αὐτῶ δηλοῦν ἐπιλελησμένον μὴ δύνασθαι εἶπον· καὶ διὰ ταῦτα πρὸς ὄργην κινήσεις, θάνατον αὐτῶν κατακρίνοι, ἤξιον τὸν Ἀριῶχ εἰσελθόντα πρὸς τὸν βασιλέα μιαν αἰτήσασθαι νύκτα τοῖς μάγους καὶ ταύτη τὴν ἀναίρεσιν ἐπισχεῖν· ἐλπίζειν γὰρ διὰ ταύτην, ἔφασκε, δεηθεῖς τοῦ Θεοῦ, γνώσεσθαι τὸ ἐνυπνιον· καὶ ὁ μὲν κατὰ τάχος ἀπήγγελλε ταῦτα τῶ βασιλεῖ· ὁ δὲ μαθεῖν ἄρα γλιχόμενος, τίς ἡ ὄψις καὶ τίς ταύτης ἡ σύγκρισις, κελύει τὴν ἀναίρεσιν τῶν μάγων ἐπισχεθῆναι, ἕως γνῶ, τίνας οἱ λόγοι τοῦ Δανιὴλ, καὶ τίς ἂν ἡ παρ' αὐτοῖς εἶη δύναμις. Ὁ μακάριος οὗτος τοῖνον μετὰ τῶν συγγενῶν ὑποχωρήσας πρὸς ἑαυτὸν, δι' ὅλης ἰκέτευε τῆς νυκτὸς τὸν Θεόν, σώσαι καὶ τοὺς μάγους καὶ τοὺς Χαλδαίους, οἷς δὴ καὶ αὐτὸς μέλλει συναπολίσθαι, καὶ ῥύσασθαι τῆς τοῦ βασιλέως ὀργῆς ἐμφανίσαντα τὴν ὄψιν αὐτῶ καὶ ποιήσαντα δὴλῶν, ἦς ὁ βασιλεὺς ἐπιλεληστο· ὁ δὲ Θεὸς ἅμα τοὺς τε κινδυνεύοντας ἐλεήσας καὶ τὸν αὐτοῦ προφήτην δοξάσαι βουλόμενος, τὸ τε ὄναρ αὐτῶ γνωρίζει καὶ τὰ τῆς συγκρίσεως δὴλα παρίστανει· καὶ Δανιὴλ εὐθύς ταῦτα τοῖς περὶ Ἀζαρίαν ἐκαλύψας, τοὺς μὲν ἀπεγνωκότας ἤδη τοῦ ζῆν καὶ πρὸς τὸ τεθῆναι τὴν διάνοιαν ἔχοντες, εἰς τὸ εὐθυμότερον μεταβάλλει.

Ε'. Εὐχαριστήσας δὲ τῶ Θεῷ μετ' αὐτῶν ἔλεον λαθόντι τῆς ἡλικίας αὐτῶν, γενομένης ἡμέρας παραγίνεται πρὸς τὸν Ἀριῶχ καὶ ἄγειν αὐτὸν ἤξιον πρὸς βασιλέα· δηλώσαι γὰρ αὐτῶ βούλεσθαι τὸ ἐνυπνιον εἶη, ὅπερ ἰδεῖν τῆς παρελθούσης νυκτὸς τοῦτ' ἐ συμβεβηκεν. Εἰσελθὼν δὲ παρηγεῖτο τὰ πρῶτα, μὴ σφώτερον αὐτὸν δοξάει τῶν ἄλλων Χαλδαίων βουλόμενος, καὶ ὅτι μηδενὸς ἐκείνων τὸ ὄναρ εὐρεῖν δυναθέντος, αὐτὸς αὐτὸ μέλλοι λέγειν· οὐ γὰρ κατ' ἐμπειρίαν, οὐδ' ὅτι τὴν διάνοιαν αὐτῶν μάλλον ἐκπεπόνηται, τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἐλεήσας, φησί, ὁ Θεὸς κινδυνεύοντας ἀποθανεῖν, δεηθέντι περὶ τε τῆς

ἐμῆς ψυχῆς καὶ τῶν ὁμοειδῶν, καὶ τὸ ὄναρ καὶ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ φανερῶν ἐποίησεν· οὐχ ἔττον γὰρ τῆς ἐφ' ἡμῖν λύπης ἢ περὶ τῆς σῆς δόξης ἐφρόντιζον, ὡς βασιλεῦ, ἀδίκως οὕτως ἄνδρας καλοῦς τε καὶ ἀγαθοῦς ἀποθανεῖν ἐπιτρέψαντος, ἐξ ὧν οὐδὲν μὲν ἀνθρωπίνης σοφίας ἐχόμενον ἤτησας, ὃ δὲ ἦν ἔργον μόνου Θεοῦ ἐπεζήτηεις. Σοὶ τοίνυν, ὦ βασιλεῦ, φροντίζοντι περὶ τοῦ τίς ἄρξει τοῦ κόσμου παντός μετὰ σέ, βουλόμενος δηλώσαι Θεός, ὄναρ ὑποδεικνύει τοιοῦτον· Ἐδοξας ὄραν ἄνδριάντα μέγαν ἰστώτα. οὗ τὴν μὲν κεφαλὴν συνέβαιεν εἶναι χρυσῶν, τοὺς δὲ ἄμους καὶ τοὺς βραχίονας ἀργυροῦς, ἀπὸ χαλκοῦ δὲ τὴν γαστέρα καὶ τοὺς μηρούς, κνήμας καὶ πόδας σιδηροῦς· ἔπειτα λίθον εἶδες ἐξ ὅρου ἀπορράγνεντα ἐμπεισεῖν τε τῷ ἄνδριάντι καὶ τοῦτον καταβαλόντα συντριβεῖν καὶ μηδὲν αὐτοῦ μέρος ὀλόκληρον ἀφίειναι, τὸν δὲ χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σιδηρὸν λεπτότερον γενέσθαι καὶ κόνειος· καὶ τὸν μὲν ἀνέμου πνεύσαντος εἰς ἀέρα διασπαρῆναι, τὸν δὲ λίθον αὐξῆσαι τοσοῦτον ὡς ἄπασαν δοκεῖν τὴν γῆν ὑπ' αὐτοῦ πεπληρωῆσθαι. Τὸ μὲν ὄναρ, ὅπερ αὐτὸς εἶδες, τοιόνδε· ἢ σύγκρισις δὲ αὐτοῦ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· ἢ μὲν χρυσὴ κεφαλὴ σῆ τε ἐδήλου καὶ τοὺς πρὸ σοῦ βασιλείας Βαβυλωνίου αἱ δύο δὲ χεῖρες καὶ οἱ ἄμμοι ὑπὸ δύο καταλυθήσονται βασιλείων τὴν ἡγεμονίαν ὑμῶν, Πέρσας εἶναι καὶ Μήδους τούτους φημί· τὴν δὲ ἐκείνων ἑτερός τις ἀπὸ τῆς δύσεως καθαιρήσει χαλκὸν ἡμφιεσμένον. Ἀλέξανδρος οὗτος ὁ Μακεδὼν· καὶ ταύτην ἄλλη παύσει, τὴν ἰσχύν ὁμοία τῷ σιδήρῳ· καὶ κρατήσει μὲν εἰς ἅπαν διὰ τὴν τοῦ σιδήρου φύσιν· εἶναι γὰρ αὐτὴν στερρότεραν τῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργυροῦ καὶ τοῦ χαλκοῦ· ἢ τῶν Ῥωμαίων αὐτὴ μεγαλοδύναμος βασιλεία. Ἐδήλωσε δὲ αὐτῷ καὶ περὶ τοῦ λίθου λέγων· ὅτι Ὁ λίθος ὁ τμηθεὶς ἄνευ χειρῶν, ὁ Χριστός ἐστι· τὸ δὲ χειρῶν ἄνευ τὸ χωρὶς συνουσίας, ἐκ τῆς ἀμώμου τεχθῆναι γαστρός αὐτὸν προσητέυσεν.

ζ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἀνηκούως ταῦτα καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἶναι τὸ φανέν ὄναρ συνείδω, ἐξεπλάγη τὸν Δανιὴλ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, καὶ παραχρῆμα μικρὰ πάντα καὶ βασιλείαν αὐτὴν καὶ ὄγκον τῆς ἀρχῆς θέμενος, τοῦ θρόνου τε ἐξανίσταται καὶ ἰσοθείους ἐκείνων ἐτίμα τιμαῖς· ἔτι δὲ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Θεοῦ θέμενος, ἀπάσης αὐτὸν ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἐποίησεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτῷ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁμοτρόπους, τοὺς περὶ Ἀζαρὶαν φημί, ἄρχοντας ἀναδείκνυσαι Βαβυλωνός, οὓς μετ' ὀλίγον ὑπὸ φθόρου καὶ βασκαρίας εἰς κίνδυνον ἐμπεισεῖν συνέβη, τῷ βασιλεῖ προσκρούσαντας ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ὁ Βαβυλώνιος βασιλεὺς ἐκεῖνος ταῖς κατὰ τὸν βίον εὐθηνίαις εἰς ἀπόνοιαν ἐπαρθεὶς, ἔτι δὲ καὶ τῷ ἀμυθῆτῳ πλούτῳ καὶ τῷ πλήθει τῶν ὑποταγέντων ἐθνῶν ἐπὶ μέγα τε φυσικῆς καὶ μικροῦ καὶ Θεὸς εἶναι διὰ κούφότητα φασκασθεὶς, μονοουχὶ καὶ θεοὺς πλάττειν αὐθήμερον ᾤετο καὶ τὰ οἰκεία τῶν αὐτοῦ χειρῶν ἔργα θεοῦ ἀποδείξει δαῖν ἰσπευδέν· ἐντεῦθεν καὶ χρυσοῦν ἄνδριάντα κατασκευάσας, πηχῶν τὸ μὲν ὕψος ἐξήκοντα, τὸ πλάτος δὲ ἐξ, ἔστησε τοῦτον ἐν μέσῳ τοῦ

gentis, precanti, et somnium aperuit et ejus expositionem. Non minorem enim nostri doloris, quam tuæ gloriæ curam gerebam, o rex, qui viros tam bonos et tam honestos, inique mori jusseras, cum nihil petiisses, quod esset humanæ sapientiæ: sed hoc ab eis exegisses, quod erat solius Dei opus. Tibi ergo, o rex, cogitanti, quis post te esset mundo imperaturus, volens Deus significare, tale ostendit somnium. Visus es tibi videre magnam statuam stantem, cujus caput quidem contigit esse aureum: humeros autem et brachia, argentea: ex ære vero, ventrem et femora, tibias et pedes ferreos. Deinde lapidem vidisti abruptumo monte, incidere in statuam: et eam comprehendere ac conterere, et nullam ejus partem relinquere integram: aurum autem et argentum et æs et ferrum vel pulvere fieri subtilius: et statuam quidem vento spirante dispersam fuisse in aerem: lapidem vero adeo crevisse, ut videretur universa terra ab eo fuisse repleta. Atque somnium quidem, quod ipse vidisti, fuit tale. Ejus autem conjectura hoc modo se habet: Aureum quidem caput, te significabat, et qui ante te fuerunt, reges Babylonios. Duæ vero manus et humeri, a duobus regibus dissolvendum esse vestrum principatum, a Persis, inquam, et Medis. Illorum autem principatum destruet quidam alius ex occidente, ære indutus. Is est Alexander Macedo et eum faciet alius cessare, viribus ferro similis. Superabit autem omnino propter ferri naturam: est enim is fortior auro, argento et ære: est vero id potentissimum Romanorum imperium. Significavit autem etiam de lapide, dicens: Lapis qui fuit scissus sine manibus, est Christus. Illud vero, Sine manibus, prædixit eum sine coitu esse nasciturum ex utero a labe alieno.

VI. Nabuchodonosor autem cum hæc audivisset, et hoc esse quod ei apparuerat, somnium intellexisset, stupuit Danielis ingenii magnitudinem: et protinus parva omnia, et ipsum regnum, et imperii magnitudinem esse ducens, surgit e throno, et Deo paribus illum afficit honoribus. Præterea vero et quoque sui dei imposita appellatione, eum totius regni esse effectit curatorem. Quin etiam ejus cognatos, qui erant ei virtute pares, Azariam, inquam, et cæteros, creat principes Babylonis: quos paulo post contigit propter invidiam incidere in periculum cum regem offendissent hac de causa: rex ille Babylonis, felici rerum successu, et infinitis divitiis, et multitudine earum quas subjunxerat gentium, in superbiam elatus et valde inflatus, et propemodum propter levitatem se deum esse visione apprehendens, propemodum se vel deos eo ipso die putabat posse fingere, et suarum manuum opera deos contendebat efficere. Hinc factum est, ut cum auream construxisset statuam, sexaginta quidem cubitorum altitudine, sex autem latitudine, eam statuerit in medio campo Babylonis, qui vocatur

Deera. Et cum esset eam consecraturus, ex tota terra, cui imperabat, convocavit primos satrapas. Dederat vero eis quoque signum, ut non tam temere, nec absque aliqua ratione ei honorem tribuerent : sed tanquam signo dato accedentes, cum magno metu adorarent. Fuit autem tale signum : Quando, inquit, audierint tubam, hoc magna voce significantem, tunc oportet, inquit, proidentes adorare statuum : eos vero, qui hoc non fecerint, continuo injici in fornacem ignis ardentis. Ut enim esset ei majus et clarius certamen pro statua, jubet fornacem ex diametro distantem, pice, sarmentis, naphtha et stuppa accendit regione statuæ : ut si quis convinceretur jussui regis non assentiens, in fornacem statim conjiceretur.

VII. Cum omnes ergo, ut jussi fuerant, jam resonante tuba, adorarent statuum, hi tres soli recusarunt hoc facere, ut sacra docent Eloquia : ut qui patrias leges transgredi minime sustinerent, et Deum dedecore afficere, et simulacro offerre adorationem. Hinc factum est ut apud iniquum regem accusarentur. Accedentes autem, qui eos accusabant : Rex dixerunt ii, quibus a te datum est imperium regionis, Sidrach, inquam, hic, Misac, et Abdenago, neque omnino sustinent adorare imaginem, neque tuis jussis obediunt. Hæc cum illi dixissent, ii statim producti sunt ante tribunal regium. Quid ergo deinceps est consecutum ? Ille quidem rogavit, an vera essent, et nollent auream statuam adorare cum aliis. Dicebat enim se non credere hæc esse vera. Illi vero magno et excelso animo dixerunt se nullum alium habere, nisi solum Deum in cælis : qui nos potest, o rex, eripere ex hac fornace ardente, et ex tuis manibus. Cer o enim scias, quod nos deos tuos non colemus, et auream, quam posuisti, statuam non adorabimus. His tyrannus non minus ira accensus, quam fornax ardens, jubet iratus viros robustos, Azariam cum cæteris, vinctos cum vestibus et tibialibus, ita ut erant, in fornacem injicere. Et illi quidem statim in ignem injecti, divina providentia conservantur illæsi, et admirabiliter ac contra opinionem manifestum effugiunt periculum. Non enim eos omnino ignis attigit, neque eos ulla affecit molestia. Sed cum una cum eis descendisset et Angelus, statim quidem a circumpositis relaxantur vinculis : aura autem rore aspergens, eis evasit ignis, et tanquam in thalamo in media flamma stantes, laudabant Deum universorum : Benedictus es, dicentes, Domine, Deus patrum nostrorum et laudabile et gloriosum est nomen tuum in sæcula : et quæ deinceps sequuntur in cantico. Eos vero qui ipsos accusabant, Chaldæos, et multos alios ex Assyriis, ignis excurrens perdidit et interemit. Sic gloria et honore coronare novit Deus eos, qui revera nomen illius glorificant. Sic fide dignus est, qui promisit, quod etiamsi per ignem venias, non combureris,

A πεδίου Βαβυλωνος Δειρὰ καλουμένου και μελλων καθιροῦν αὐτόν, συνεκάλεσεν ἐξ ἀπάσης ἕως ἤρχει γῆς τοὺς πρώτους τῶν σατραπῶν, δεδώκει δὲ και σημεῖον αὐτοῖς, ἵνα μὴ ἀπλῶς οὕτω μηδ' ἀνευ λόγου τινὸς τὸ σέβας αὐτῶ νέμοιεν, ἀλλ' ὡσπερ ἐκ συνθήματος προσιόντας σὺν φόβῳ πολλῶ προσκυνεῖν. Καὶ τὸ σημεῖον τοιόνδε. Ἦνίκα, φησὶν, σημαινούσης ἀκούσουσι μέγα τῆς σάλπιγγος, τότε, φησὶ, πεσόντας προσκυνεῖν τὸν ἀνδριάντα · τοὺς δὲ μὴ τοῦτο ποιοῦντας εὐθὺς τῆ τοῦ πυρὸς ἐμβληθῆναι καμίνῳ. Ἴνα γὰρ μείζων αὐτῶ και περιφανέστερος ὁ ὑπὲρ τοῦ ἀνδριάντος ἄγων καταστῆ, και κάμινον ἐκ διαμέτρου κατέναντι τῆς εἰκόνος ἐκαθῆναι προστάττει πίσση και κληματίδι, πρὸς δὲ και νάφη και στυπείῳ ἰσχυρῶς τρεφομένην, ἐν ὅσῳ ἐλέγχῳ τῷ βασιλικῷ δόγματι μὴ κατατιθέμενος, αὐτίκα παραδιδῶται τῆ καμίνῳ.

B Πάντων οὐκ κατὰ τὸ καλεῖσθαι ἐκ συνθήματος ἠχοῦσης ἤδη τῆς σάλπιγγος προσκυνούντων τὸν ἀνδριάντα, οἱ τρεῖς οὗτοι μόνοι τοῦτο πράξει ἠπειθήσαν, ὡς και τὰ ἱερὰ διδάσκουσι Λόγια, ἅτε τοὺς πατέρας νόμους παραβῆναι μὴ ἀνασχόμενοι και τὸν ὑψιστον Θεὸν ἀτιμάσαι και εἰδῶλῳ προσευκαεῖν τὴν προσκύνησιν · ταύτη τοι και τῷ πονηρῷ διαβάλλονται βασιλεῖ · και προσελθόντες οἱ διαβάλλοντες αὐτούς · Βασιλεῦ, ἔφησαν, οἱ παρὰ σοῦ τῆς χύρας ἄρχων λαχόντες, Σεδράκ οὗτος και Μισάκ και Ἀβδεναγῶ, οὔτε τῆ εἰκόνι προσκυνεῖν ὄλωσ ἀνέχονται, οὔτε μὴν τοῖς σοῖς διατάγμασι πειθαρχοῦσι. Ταῦτα εἶπον ἐκεῖνοι, και ταχὺ τοῦτους εἰς παράστασιν τὸ βασιλικὸν ἐδέχετο βῆμα · τί οὖν τὸ ἐνεῦθεν ; Ὁ μὲν εἰ ἀληθῆ ταῦτα διεπυνθάνετο και τῆ χρυσῆ εἰκόνι μετὰ τῶν ἄλλων οὐ προσκυνεῖν βούλοιντο · μὴ δὲ γὰρ πιστεύειν εἶλεγει ἀληθείας ἔχειν ταῦτα · οἱ δὲ μεγάλῳφρονι διανοίᾳ οὐδὲν ἕτερον ἢ ἔχειν μόνον Θεὸν ἐν οὐρανοῖς ἔφασκον, ὅς ἐξελίσθαι ἡμᾶς δύναται τῆς καμίνου ταύτης τῆς καιομένης και τῶν σῶν χειρῶν, ὦ βασιλεῦ. Γνωστὸν γὰρ ἀληθῶς ἔστω σοι, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν και τῆ εἰκόνι τῆ χρυσῆ ἤ ἔστησας οὐ προσκυνοῦμεν. Τούτοις ὁ τύραννος οὐδὲν ἠττον τῆς ἀναφθεῖσης καμίνου διακαυθεῖς ἀνδρας ἰσχυροὺς ἐν ὄργῃ κελύει τοὺς περὶ Ἀζαριάν αὐταῖς στολαῖς και περικνημῖσιν ὡς εἶχον πεδῆσαντες, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν κάμινον · και οἱ μὲν εἰς τὸ πῦρ εὐθὺς βληθέντες, ἐκ προνοίας θείας ἀβλαβεῖς διασώζονται και παραδόξως τὸν προφανῆ κίνδυνον ὑποφεύγουσιν · οὐ γὰρ ἤψατο αὐτῶν τὸ καθόλου τὸ πῦρ οὐδὲ μὴν ἐλύπησε τὸ παράπαν, ἀλλὰ συγκαταβάντος αὐτοῖς ἀγγέλου, ἀνίσταται μὲν τῶν περιχειμένων αὐτίκα δεσμῶν · αὐρα δὲ δροσίζουσα τὸ πῦρ αὐτοῖς ἐγεγόνει, και ὡς ἐν παστάδι τῆ φλογὶ μέσον ἐστῶτες τὸν ἐπὶ πάντων ὕμνον Θεὸν · Εὐλογητός εἶ, Κύριε, λέγοντες, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, και αἰνεστὸν και δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας, και τὰ εἶξῃ τῆς ᾠδῆς · τοὺς δὲ διαβαλόντας αὐτοὺς Χαλδαίους και πολλοὺς ἄλλους τῶν Ἀσσυρίων τὸ πῦρ ἐκδραμόν διεφθεῖρε τε και εἰς τέλος ἀπόλεσεν. Οὕτω δόξῃ και τιμῇ στεφανοῦν οἶδε Θεὸς τοὺς ἔργῳ τὸ ἐκεῖνον δοξάζοντας ὄνομα · οὕτω πιστὸς ὁ ἐπαγγελ-

λάμενος, ὅτι ἔκαν διὰ πυρὸς διελεθῆς, οὐ μὴ κατακαυθῆς οὐδὲ μὴ συμφλεγῆς. Εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα· καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ διῆγον, ἔτι τὸν ἐπὶ πάντων αἰνούντες Θεόν.

Η'. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ πρᾶγμα διὰ θαύματος θέμενος, τοῦ θρόνου μὲν εὐθύς ἐξανίσταται· διαπορώων δὲ ἦν, πῶς ἄρα τρεῖς παρ' αὐτοῦ τῇ καμίνῳ βλήθεντες τέσσαρες ἄρτι καθορώνται, μηδὲν λυπηρὸν ἢ ἀσθεὲς ὅλως ἔχοντες· ἢ τοῦ τετάρτου δὲ ὄψις ὁμοία γιῶ Θεοῦ, καὶ αὐτίκα πρὸς τῆ θύρα τοῦ καμίνου γενόμενος· Σεδράχ, Ἰρη, καὶ Μισάκ καὶ Ἀβδευαγῶ, οἱ δούλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐξέλθετε καὶ δευτεροὶ δὲ ἐξῆτον σώωι καὶ ἀθικτοὶ, μηδὲ τριχὸς αὐτῶν τοῦ πυρὸς κυριεύσαντος. Ταῦτα ὡς εἶδεν ὁ βασιλεὺς, τὴν ὑπερβολὴν τοῦ θαύματος, μᾶλλον δὲ τῶν θαυμάτων καταπλαγείς, ὅτι τε κρείττους ὤφθησαν τοιοῦδε πυρὸς, καὶ ὅτι μὴ ἀπλῶς κρείττους, ἀλλὰ μηδὲ θριξ αὐτῶν τὸ εὐμαραντότατον τοσαύτη παρερῶνη φλογί· πρὸς τούτοις ἔτι δεδεμένοι ὄντες εὐθύς ἀνείθησαν, καὶ ὅτι περ ἐν τῇ καμίνῳ παρόντες ἔτι καὶ ἄδεν ἀκούοντο, ὃ τοῖς ἐν φλογὶ θάνατον ὀξείως οἶδεν ἐπαγεῖν αὐτῇ παραχρῆμα τῇ διανοίξει τοῦ στόματος, καὶ ὅτι τὸ πῦρ ἐκεῖνο ὃ τῆς οικείας ἐν τούτοις ἐξελάθετο φύσει, ἐν τοῖς περὶ τὴν κάμινον οὔσι Χαλδαίοις πῦρ ἀκριδῆς ἦν καὶ οὐδὲ κατὰ χώραν μένον, ἀλλ' ἐξίον καὶ ἀλλόμενον καὶ τοὺς ἀξίους εὐμαρῆστατα καταπλέγον· ταῦτα πάντα ἐκεῖνος ὡς εἶδεν, εἰς γῆν τε εὐθύς ἐπιπτε καὶ, Εὐλόγητος εἶ, Κύριε, μεγάλη ἔπραξε τῇ φωνῇ, ὃ Θεὸς τοῦ Σεδράχ, Μισάκ καὶ Ἀβδευαγῶ, ὃς ἀπέστειλε τὸν ἀγγελον αὐτοῦ καὶ ἐρρύσατο τοὺς ὄσιους αὐτοῦ παῖδας ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ κακῶν ἀπαθείς διετήρησεν· εἶτα καὶ δόγμα ἐκτίθησιν, Πᾶς ὅστις, λέγων, οὐ προσκυνεῖ τὸν Θεὸν Σεδράχ, Μισάκ καὶ Ἀβδευαγῶ, εἰς ἀπώλειαν ἴσται καὶ τὰ ἐκεῖνου πάντα εἰς προνομίην· αὐτοὺς δὲ τοὺς μακαρίους παῖδας νῦν ἢ πρότερον μείζουσι δοξάσας τιμαῖς, ἄρχειν καὶ τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλώτων ἐπέτρεπεν.

Θ'. Βραχὺ τὸ μετὰ ταῦτα, καὶ πάλιν ὄρασις ἑτέρα κατὰ τοὺς ὕπνου τῷ βασιλεὶ δείκνυται, καὶ ἡ ὄρασις τοιαύτη· δένδρον ὄρῳν ἰδοῦκε μέγα τε καὶ θαυμάσιον, ὃ ἐρρίζωτο μὲν ἐπὶ γῆς, ἐμεγαλύνθη δὲ καὶ ἴσχυσε μέγα, καὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ κατελήφει τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλοις ὡραίοις ἐκόμα καὶ ἔβριθε πολλῶ τῷ καρπῷ, τὰ θηρία τε τοῦ ἀγροῦ πάντα καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐν τούτῳ κατῶκει· εἶτα καὶ φωνὴ τις ἀνωθεν ἀθρόα προῆι ἐκτεμεῖν τὸ δένδρον κελύουσα, μόνην δὲ τὴν τῆς ρίζης ἐκθῆναι φυτὴν· καὶ δὴ καὶ ἐτίμετο καὶ τὰ φύλλα τοῦδε παραχρῆμα ἐξερρούισκετο, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ζῶα καὶ πετεινὰ θάπτον ἀπίστατο. Ὁ μὲν ὄνειρος οὗτος· ὃ δὲ βασιλεὺς τοῦ ὕπνου διακαστάς καὶ πάλιν τοὺς μάγους καλέσας, διεξῆι τὸ θεαθεὶν καὶ ἅμα τί σημαῖνοι λέγειν ἤξιον· παρατυχῶς τῶν μὲν ἄλλων οὐδεὶς ἰδυνήθη τὴν τούτου δῆλωσιν ἐφειρεῖν καὶ τὸ μέλλον ἐμφανῆσαι τῷ βασιλεὶ, Δανιὴλ δὲ μόνος καὶ τοῦτ' ἐκρίνευ καὶ καθὼς οὗτος προεῖπεν, ἀπέθη· εἶρηκε γὰρ, ὅτι Σὺ εἶ τὸ δένδρον, ὅπερ εἶδες, ὡ βασιλεῦ, καὶ οὐ μετὰ βραχὺ τῆς ἀρχῆς ἐκπεσῆ· τοῦτο γὰρ ἡ τομὴ ἰδῆλου·

A neque ardebis. Atque hæc quidem sic habuerunt, et tres pueri degebant in fornace laudantes Deum universorum.

VIII. Rex autem rem admiratus, statim quidem surgit e throno: dubitabat autem, quomodo tres ab eo conjecti in fornacem, nunc cernantur quatuor, qui nihil omnino grave aut molestum sensere. Aspectus vero quartus est similis Filio Dei. Et statim accedens ad ostium fornacis, Sedrach, Inquit, et Misac, et Abdenago, servi Dei altissimi, exite et venite. Illi autem salvi egressi sunt et intacti, cum ne in unum quidem pilum dominatum obtinisset ignis. Hæc cum vidisset rex, miraculi vel potius miraculorum summam stupens magnitudinem, nempe quod et tali igne fuerint superiores, et quod non solum superiores, sed nec eorum quidem pilus, res, quæ facillime flaccescit et marcescit, tanta flamma effluerit: et præterea, quod cum essent vinciti, continuo fuere soluti: et quod cum adhuc essent in fornace, auditi sunt canentes: quod quidem iis, qui sunt in flamma, ipsa statim oris apertione mortem solet afferre protinus: et quod ille ignis, qui in eis propriæ est oblitus naturæ, in Chaldæis, qui erant circa fornacem, fuit verus et perfectus ignis, et nec in loco quidem manens, sed egrediens et saliens, et eos, qui digni erant, comburens facillime. Postquam ille vidit hæc omnia, statim humi cecidit, et Benedictus es, Domine, magna voce clamavit, Deus Sidrach, Misac et Abdenago qui misit angelum suum, et liberavit sanctos suos pueros ab igne, et a malis conservavit illesos. Deinde etiam edit decretum, Quicumque, dicens, non adorabit Deum Sidrach, Misac et Abdenago, interibit, et illius bona omnia prædæ erunt. Ipsos aut embeatos pueros majori, quam prius, honore afficiens, jussit Judæis captivis præesse.

IX. Non multum intercessit temporis, et rursus alia visio regi apparet in somnis. Videbatur sibi videre arborem magnam et admirabilem, quæ radices quidem egerat in terra: crevit autem et valde fortis evasit, et altitudo ejus cælum attingebat, et speciosus erat comata foliis, et plena erat multo fructu: omnes vero bestię agri et volucres in ea habitabant. Deinde vox quoque quædam repente ex alto exstitit, quæ jubebat arborem excindere, solum autem dimitti germen radicis. Fuit itaque excisa, et ejus folia repente effluerunt: et quæ erant in ea, omnes animantes et volucres, cito recesserunt. Atque fuit quidem hoc somnium. Rex autem e somno excitatus, Magis rursus vocatis narrat id, quod visum fuerat: et simul rogavit, ut dicerent, quidnam significaret. Atque aliorum quidem nullus potuit statim invenire significationem, et aperire regi quidnam esset futurum: Daniel vero solus hoc conjecit: et evenit, sicut is prædixerat. Dixit enim: Tu es arbor quam vidisti, o rex. Non multo post autem excides ab imperio,

hoc enim significabat sectio. Deinde etiam vitam ages simul cum feris, et feno pascaris sicut bos : cumque sic septem annis vixeris in solitudine, imperium rursus accipies. Hoc enim sibi vult vox illa, sed germen radicum dimittite. Propterea, o rex, tibi meum placeat consilium, et iniquitates tuas eleemosynis redime, et peccata tua in miserationibus pauperum : et fortasse in tuis delictis exercebitur lenitas et patientia.

X. Atque hæc quidem postea evenerunt, et finem acceperunt, sicut dixerat Daniel. Cum enim dictos septem annos versatus esset rex in solitudine, neque ullus esset ausus regnum aggredi, Deum precatus, ut suum regnum reciperet, cum successione potentiae excelsam rursus mentem induens, in regnum revertitur : et cum regnasset quadraginta tres annos, excedit e vita : vir in rebus gerendis acer et vehemens, et eorum, qui ipsum præcesserunt, regnum longe felicissimus. Post decessum autem Nabuchodonosoris, ejus filius regnum suscipit : qui statim Jechoniam regem Hierosolymorum, quem pater Nabuchodonosor captivum duxerat Hierosolymis, solvens e vinculis, habuit inter amicos maxime necessarios : ei donans multa munera, et honore afficiens inter eos, qui erant in regno Babyloniorum. Nihil enim boni Jechoniam ostenderat pater Nabuchodonosor : sed eum in vinculis tenebat et affligebat, et si Jechonias fecerat rem humanissimam, et dignam multis laudibus, ut qui seipsum tradiderat cum uxoribus et liberis, et toto genere manibus Babyloniorum, ne urbs ab hostibus capta everteretur : ut hæc leges apud Josephum narrantem singulatim. Cum autem is quoque e vita decessisset, postquam regnasset octodecim annos, ejus filius ei succedit in imperio : quod cum tenuisset quadraginta annos, e vita excedit. Deinde Balthasar quoque ejus nepos fit hæres imperii. Non nultum intercessit temporis, et Cyrus rex Persarum, et Darius Medorum, expeditionem suscipiunt adversus Babylonem. Cæterum cum regnum accepisset Balthasar, et accidit novum quidnam et prodigiosum.

XI. Accumbebat ille, cœnans in magna domo, et facta ad convivia regalia, cum suis concubinis et amicis. Ipse autem, cum sic ei visum esset, præ magna arrogantia jubet e suo templo afferri vasa Dei, quæ Nabuchodonosor ejus avus cum rapuisset Hierosolymis, iis nequaquam usus fuerat, sed in suo templo pie deposuerat. Hic vero inconsiderata et a ratione aliena inductus audacia, eis utebatur ; et dum biberet et maledicam linguam moveret adversus Excelsum, ex pariete videt manum procedentem, et in muro syllabas inscribentem. Conturbatus vero a visione, Magos simul et Chaldæos, et quotquot erant Babylone ejus generis, qui poterant signa et futura conjicere,

Α εἶτα καὶ θηρίοις ἔσθ' συνδικαιώμενος καὶ χόρτον ὡς βοῦν ψωμιούσι σε· καὶ διαζήσας οὕτως ἐπὶ τῆς ἐρημίας χρόνους ἑπτὰ, αὐθις τὴν ἀρχὴν ἀπολήψῃ· τοῦτο γάρ ἡ φωνή· Ἰλλήν τὴν φυὴν τῶν ῥίζων ἰάσατε. Διὰ τοῦτο, ὦ βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι καὶ τὰς ἀμαρτίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων ἴσως ἔσται μακροθυμία τοῖς παραπτώμασί σου.

Ι'. Ἐξέβη μὲν ὕστερον ταῦτα καὶ τέλος εἴληφεν, ὡς ὁ Δαυιὴλ εἰρήκει· διατριψας γὰρ ἐπὶ τῆς ἐρημίας ὁ βασιλεὺς τὸν εἰρημένον ἑπτεσθῆ χρόνον, οὐδενὸς τολμήσαντος ἐπιθέσθαι τοῖς πράγμασι, καὶ δευθις τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν αὐθις ἀπολαβεῖν, εἶτα καὶ τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν, τῇ διαδοχῇ τοῦ κράτους συναποδύς, πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανέρχεται καὶ ἔτη τρία καὶ τεσσαράκοντα βασιλεύσας, τελευτᾷ τὸν βίον, ἀνὴρ δραστήριος καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων γνόμμενος εὐτυχίστατος. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Ναβουχοδονόσορ, ὁ παῖς αὐτοῦ τὴν βασιλείαν παραλαμβάνει, ὃς εὐθὺς τὸν τῶν Ἱεροσολύμων βασιλεῖα Ἰεχονίαν, ὃν ὁ πατὴρ Ναβουχοδονόσορ αἰχμάλωτον ἤγαγεν ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῶν δεσμῶν ἀνείς, ἐν τοῖς ἀνογκαιοτάτοις τῶν φίλων εἶχε, πολλὰς αὐτῷ δωρεὰς δούς καὶ ποιήσας ἐντιμον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ βασιλέων· οὐκ ἦν γὰρ ὄλως ἀγαθὸν τι πρὸς Ἰεχονίαν ἐνδειξάμενος ὁ τούτου πατὴρ Ναβουχοδονόσορ, ἀλλ' ἐν δεσμοῖς εἶχεν αὐτὸν καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσαι, καίτοι γε Ἰεχονίου πρᾶγμα φιλανθρωπότατον καὶ πολλῶν ἀξίων ἐπαίνων ἐργασαμένου, ὡς ἂν ἑαυτὸν παραδόντος σὺν ἅμα γυναίξει καὶ τέκνοις καὶ ὄλῳ τῷ γένει χερσὶ τῶν Βαβυλωνίων, ἵνα μὴ ἐκείνη κατασκαφείη ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς Ἰωσήφῳ ταῦτα κατὰ μέρος ἐντεύξη διηγουμένῳ. Τελευτήσαντος δὲ κοὶ τούτου μετὰ ἔτη ὀκτωκαίδεκα τῆς βασιλείας, ὁ παῖς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται καὶ κατασχών αὐτὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, καταστρέφει τὸν βίον· εἶτα καὶ Βαλτάσαρ ὁ τούτου ἀπόγονος κληρονόμος τῆς ἀρχῆς γίνεται· οὐ πολὺς ἔρρει τὸ μεταξὺ χρόνος, καὶ Κύρος ὁ Περσῶν βασιλεὺς καὶ Δάρειος ὁ Μήδων ἐπιστρατεύουσι κατὰ Βαβυλῶνος· πλὴν ἀλλὰ Βαλτάσαρ τὴν βασιλείαν παραλαβόντος, καινὸν τε καὶ τερραστιον οἶον συμβέβηκε.

ΙΔ'. Κατέκειτο μὲν γὰρ ἐκεῖνος δειπνῶν, ἐν οἴκῳ μεγάλῳ καὶ πρὸς ἐστίασις πεποιημένῳ βασιλικῆς, μετὰ τῶν παλλακίδων αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων· αὐτὸς δὲ οὕτω δόξαν ἐκ πολλῆς ἀπονοίας κομισθῆναι κελεύει τοῦ ἰδίου ναοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σκεύη, ἃ Ναβουχοδονόσορ ὁ τούτου πάππος συλήσας ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων, οὐκ ἐχρῆτο μὲν, εἰς δὲ τὸν αὐτοῦ ναὸν εὐλαδῶς κατατίθειεν· οὗτος δὲ θράσει προαχθεὶς ἀλόγῳ ἐχρῆτο καὶ μεταξὺ πίνων καὶ βλάσφημον γλώτταν κατὰ τοῦ Ὑψίστου κινῶν, ἐκ τοῦ τείχους ἑρᾷ χεῖρα προοῦσαν καὶ τῷ τοίχῳ τινὰς συλλαβὰς ἐγγράφουσαν. Παραχθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ὀψεως, μάγους ἅμα καὶ Χαλδαίους καὶ πάν τούτο τὸ γένος, ὅσον ἦν ἐν Βαβυλωνίῳις σημεῖα τε καὶ ὄνειρατα κρίνειν εἶδος, εὐθὺς συνεκά-

(1) Evilmerodach nomine.

λαι, μαθεῖν τὰ γεγραμμένα παρ' ἐκείνων βουλόμενος· τῶν δὲ μάγων οὐδὲν ἐν τούτοις συνείναι λεγόντων, ὑπὸ μεγάλης ἀγωνίας ὁ βασιλεὺς καὶ πολλῆς τῆς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ λύπης ἐπισχεθεὶς, ἐκήρυξε κατὰ πᾶσαν ἐν βραχεί τὴν χώραν, τῷ τὰ γράμματα ταῦτα καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν δηλουμένων διάνοιαν σαφῆ καταστήσονται δώσειν ἐπαγγελλόμενος στρεπτόν τε περιουχένιον χρύσειον καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα φορεῖν, ὡσπερ οἱ τῶν Χαλδαίων εἰώθασι βασιλεῖς, πρὸς δὲ καὶ τὸ τρίτον μέρος τῆς ἰδίας ἀρχῆς· οὕτως ἐκδηλότατα διακηρυχθέν, ἔτι μὲν πλείον οἱ μάγοι συνειδραμόν τε καὶ πρὸς τὴν εὐρεσιν ἐφιλοτιμήσαντο τῶν γραμμάτων, οὐδὲν δὲ ἔλαττον ἀπορούντες ἰστέκασαν.

Β'. Ἐν τούτῳ τὸν βασιλεῖα μεστὸν ἀθυμίας γενόμενον ἢ αὐτοῦ μάμμη θασαμένη, ἀναλαμβάνειν τε ἤρξατο καὶ τὰ περὶ τοῦ προφήτου Δανιὴλ γνώριμα καθιστᾶν, ὅσα τῷ ἐκείνου πάμπῳ, τῷ Ναβουχοδονόσορ φημί, ἐφ' οἷς ἔωρακεν ἀπορήτοις, αὐτὸς διεσάφισεν· Ἔστι τις, λέγουσα, ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας αἰχμάλωτος ἐνταῦθα ἀχθεὶς (Δανιὴλ αὐτῷ ὄνομα), ἀνὴρ δεινὸς εὐρεῖν τὰ ἀπορήτα καὶ Θεῷ γνώριμα μόνῳ, ὃς Ναβουχοδονόσορ τῷ βασιλεῖ, μηδενὸς ἄλλου δυνήθητός εἰπῆν περὶ ὧν ἴδαιτο μαθεῖν, ἐγνώρισε πάντα καλῶς καὶ εἰς φῶς ἤγαγε τὰ ζητούμενα· μεταπεψόμενος οὖν αὐτὸν εὐρήσεις εὐθέως ὁ γνῶναι ζητεῖς. Καὶ ὃς τάχιστα τούτων μετακαλεῖτο καὶ διαλεχθεὶς ὅσα πύθοιτο περὶ αὐτοῦ καὶ ἧς ἔχει σοφίας καὶ ὡς τὸ θεῖον αὐτῷ Πνεῦμα συμπάρεστι καὶ μόνος εὐερεῖν ἰκανώτατος, ἂ μὴ τοῖς ἄλλοις εἰς ἐπινοίαν ἔρχεται, φράζειν αὐτῷ τὰ γεγραμμένα καὶ διαλύειν ἕξιου, κἄν σκυθρωπὸν ἦ, φησὶν, τὸ ὑπὸ Θεοῦ σημαινόμενον· τούτο γὰρ ποιήσαντι πορφυρᾶν δῶσω ἐνδύσασθαι καὶ χρύσειον περὶ τὸν ἀχθῆνα στρεπτόν καὶ τὸ τρίτον τῆς ἀρχῆς μέρος, τιμὴν καὶ γέρας τῆς σοφίας ἰσόμενον, ὡς ἂν ἐξ αὐτῶν ἐπισημώτατος ἅπασι γένοιτο καὶ περιβλεπτός.

Γ'. Δανιὴλ δὲ τὰς μὲν δωρεὰς αὐτὸν ἔχειν ἕξιου· τὸν γὰρ σοφὸν καὶ θεῖον δῶροις οὐχ ἄλωσιμον εἶναι δεῖ προῖκα· δεῖ τοὺς δειόμενους ὠφελεῖν βούλεισθαι· μὴνύειν δὲ αὐτῷ τὰ γεγραμμένα τοῦ βίου καταστροφῆν, ὅτι μηδὲ οἷς ὁ πρόγονος αὐτοῦ Ναβουχοδονόσορ διὰ τὰς εἰς Θεὸν ὕβρεις ἐκολάσθη, τούτοις αὐτὸς ἔμαθεν εὐσεβεῖν καὶ μηδὲν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πέρα φρονεῖν· ἀλλ' ὅτι καὶ Ναβουχοδονόσορ μεταπλασθέντος εἰς θηρίων διαγωγὴν ἐφ' οἷς ἠσέθησε, καὶ μετὰ πολλὰς ἰκεσίας καὶ δεήσεις ἐλεθέντος, ὥστε πάλιν ἐπανελθεῖν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον καὶ τὴν βασιλείαν αὐτὴν καὶ διὰ ταῦτα τὸν Θεὸν ὡς τὴν ἅπασαν ἔχουσα δύναμιν καὶ προνοούμενον τῶν ἀνθρώπων, ἄχρη καὶ τελευτῆς ὑμνούντος λήθην αὐτὸς ἔλαβε τούτων καὶ πολλὰ μὲν ἐβλασφήμησεν εἰς τὸ Θεῖον, τοῖς δὲ σκεύουσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν παλλακίδων διακονεῖτο· ταῦτα οὖν ὁρῶντα τὸν Θεόν, ὀργισθῆναι αὐτῷ καὶ διὰ τῶν γεγραμμένων προκαταγγέλλειν, εἰς οἷον αὐτὸν καταστρέψαι δεῖ τέλος· ἰδῆλου δὲ τὰ γράμματα τάδε· μάνη, θέκει, φαρῖς· τούτο δὲ ἐλεγεν Ἑλλὰδι γλώσσῃ σημαίνειν, ὅτι τὸν τῆς ζωῆς σου χρόνον ἠρίθμηκεν ὁ Θεὸς καὶ σταθμῶ περι-

A statim convocavit, ex illis volens discere ea quæ scripta fuerant, Dicentibus autem magis, se eorum nihil intelligere. Rex valde anxius, et magno animi dolore oppressus, propter hanc rem inopinatam et valde admirabilem, publico præconio brevi edixit per totam regionem, se ei, qui has litteras et quidnam significarent, esset declaraturus; pollicens esse daturum torquem aureum, et vestem gestandam purpuream, sicut solent ferre reges Chaldæorum, et præterea tertiam partem sui imperii. Cum hoc publico præconio sic fuisset promulgatum, adhuc quidem magis concurrebant magi, et contendebant invenire, quid sibi vellent litteræ. Nihilominus autem stabant dubitantes.

XII. Interea regem angore animi plenum videns ejus avia, cœpit repetere, et de Daniele propheta ei significare, quæ illius avo, Nabuchodonosori, inquam, propter ea quæ viderat arcana, ei exposuerat, Est quidam, dicens, qui fuit ductus huc e Judæa captivus, nomine Daniel, vir egregius ad invenienda arcana, et quæ sunt soli Deo cognita: qui regi Nabuchodonosori, cum nullus alius posset dicere de iis quæ quærebant, omnia pulchre significavit, et edidit in lucem ea quæ quærebantur. Si eum ergo accersiveris, id quod scire cupis, mox invenies. Ille vero eum celerrime accersit: et cum dixisset, quæ de ipso et de ejus audiebat sapientia, et quid divinus sit cum eo Spiritus; et sit ad inveniendum solus vel maxime idoneus ea quæ non veniunt aliis in mentem, rogabat ut ei diceret et solveret ea, quæ scripta fuerant; etiamsi sit inquit, injucundum et asperum quod a Deo significatur. Hoc ergo si feceris, dabo tibi purpuram, quate induas; et torquem aureum, quem collo tuo imponas, et tertiam partem mei imperii, futuram præmium et honorem tuæ sapientiæ: ut ex ipsis evadas longe clarissimus, et ab omnibus suspiciendus.

XIII. Daniel autem rogabat quidem, ut sibi sua haberet munera, virum enim sapientem et divinum non esse capiendum muneribus: se vero gratis velle juvare eos qui opus habeant. Declarat autem ei ea quæ scripta fuerant, nepe vitæ exitum: quod neciis quidem, quæ avus ejus Nabuchodonosor passus erat, suppliciiis propter suas in Deum contumelias, ipse didicerat esse pium, et ultra modum humanæ naturæ non sumere spiritus: sed quod etiam cum Nabuchodonosor mutatus esset in vitam ferinam propterea quæ impie gesserat, et post multas preces et supplicationes misericordiam esset consecutus, et rediisset ad vitam humanam et ipsum regnum: et propterea Deum, ut qui omnem haberet potentiam, et hominum curam gereret, usque ad mortem laudaret, ipse eorum est oblitus: et Deum quidem multis insectatus est maledictis, vasis autem ejus ut sibi ministraretur, effecit simul cum pellicibus. Hæc ergo videntem Deum ei esse iratum, et per ea quæ scripta sunt, ei præsignificare, qualis sit futurus vitæ exitus. Significabant autem hæc litteræ, *Mane, Thecel, Phaz*

res, hoc vero dicebat lingua. Latina significare : *Tempus vitæ tuæ numeravit Deus, et in libra appendit, et ablatum regnum tuum dividet Medis et Persis.* Cum regi sit dixisset Daniel, quænam significarent hæc in muro litteræ, Baltasar quidem angore et animi dolore fuit oppressus propter aspera illa et tristia, quæ ei significabantur. Neque tamen ei tanquam prophetæ malorum, non dat ea munera, quæ fuerat pollicitus, sed præbuit omnia quam minatus quidem erat regni eversione, definitæ esse necessitatis, sed non ejus qui prædixit, esse reputans : ea autem, quæ promissa fuerant, implere, boni esse viri judicans, justique et veri.

XIV. Præterfluxit breve spatium temporis, et captus fuit ipse et civitas, sicut prædictum fuerat a Daniele, cum Rex Persarum in ipsum duxisset exercitum. Sed Baltassar quidem sic e vita excedit : Darius vero, qui Babyloniorum dissolvit principatum, qui erat etiam filius Astyagis, regni sexagesimum secundum annum transegerat, quando cepit Babylonem. Qui etiam admirabilem hunc prophetam secum accipiens, tanquam rem aliquam magnam et pretiosissimam, duxit in Mediam, magnum suum in eum studium ostendens et observantiam. Daniel ergo cum esset in tanto honore et exsistimatione apud Darium, et ipse ejus sermones acciperet, ut qui haberent aliquid divinum, in eum quoque excitata est invidia ab iis qui primas partes ferebant in Media. Etenim invidabant satrapæ, videntes eum esse in majore exsistimatione, et esse majus in eum regis studium, et haberi in majori apud eum honore. Quærentes autem calumniæ occasionem et accusationis, minime inveniebant ; nullam enim eis præbebat causam, nam neque a pecuniis vinci poterat, et omnem quæstum despiciebat. Hinc factum est, ut cum nihil possent invenire, quod de eo dicentes apud regem, de ejus honore possent aliquid detrachere, alium modum quærerent, quo eum depellerent a regis benevolentia. Videntes ergo Daniele ter in die precantem, arbitrati sunt se invenisse occasionem, per quam sint ei allaturi exitium : et accedentes ad Darium, ei renuntiant, visum esse omnibus ejus satrapis et principibus, ut nullus ex omnibus spatio triginta dierum ullam omnino petat petitionem, neque a Deo neque ab homine, nisi ab ipso rege. Qui hanc autem legem fuerit transgressus, in lacum leonum injiciatur.

XV. Rex vero non intelligens eorum malignitatem, nec suspicans eos hæc esse machinatos adversus Danielem, cessit eorum sermonibus. Et alii quidem omnes caventes, ne transgrederentur ea quæ eis imperata fuerant, quiescebant : Daniel autem hoc minime curabat : sed, sicut ei mos erat, stans orabat. Hinc cum eum observassent satrapæ, et apparuisset ea, quan in ipsum studebant accipere, occasio, statim venerunt, ad regem, et accusarunt Danielem, ut qui solus transgrederetur ea quæ fuerant imperata. Nam cum nullus, aiebant,

A στησε και περιελών σου την βασιλειαν Μήδοις αυτήν και Πέρσαις διανομηί. Ούτω Δανιήλ ταύτα τῷ βασιλεῖ σημαίνειν φράσαντος τὰ ἐν τοίχῳ γράμματα, τὸν μὲν Βαλτάσαρ οἶον εἰκὸς ἐφ' οὕτω χαλεποῖς τοῖς δεδηλωμένοις λύπη και συμφορὰ κατέλαβεν, οὐ μὴν ὡς προφήτη κακῶν αὐτῷ γενομένῳ τῷ προφήτῃ τὰς δωρεάς αἷ υπέσχετο δῶσειν, οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ πάσας παρίσχετο, τὴν μὲν ἠπειλημένην τῆς βασιλείας καθαιρέσειν τῆς ὀρθοθείσης ἀνάγκης, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ προφητεύσαντος εἶναι λογισάμενος, τὴν δὲ τῶν ἐπηγγελμένων ἐκπλήρωσεν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ κρίνων και δικαίου και ἀψευδοῦς.

ΙΔ'. Βραχὺ διεήλθε τὸ μεταξὺ, και αὐτὸς τε ἐλήφθη και ἡ πόλις, ὡς τῷ Δανιήλ προηγόρευται, Κύρου τῶν Περσῶν βασιλέως ἐπιστρατεύσαντος ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ Βαλτάσαρ μὲν οὕτω τὸν βίον ἀμείβει. Δαρειῷ δὲ τῷ καταλύσαντι τὴν Βαβυλωνίαν ἡγεμονίαν, ὃς δὴ και Ἀστυάγου υἱὸς ἦν, ἔτος ἐξηκοστὸν και δεύτερον τῆς βασιλείας ἤνυστο, ἠνίκα τὴν Βαβυλῶνα εἶλεν· ὃς και τὸν θαυμάσιον τουτοῖ προφήτην μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν ὡς μέγα τι χρῆμα και ἀξιότιμον, ἤγαγεν εἰς τὴν Μηδικήν, πολλὴν τὴν περὶ αὐτόν θεραπείαν ἐπιδεικνύς. Δανιήλ τοίνυν ὢν ἐν τοιαύτῃ τιμῇ και λαμπρῇ σπουδῇ παρὰ τῷ Δαρειῷ, μόνος τι σύμβουλος αὐτῷ ἐχρημάτισε, και τοὺς αὐτοῦ λόγους ὡς τι θεῖον ἔχοντας ὁ βασιλεὺς ἀποδεχόμενος ἦν. Ἀμίλει και φθόνος αὐτῷ ὑφείρπε παρὰ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐκ Μηδικῆ· ἐβίσκαλλον γὰρ αὐτῷ οἱ σατράπαι παρευδοκιμοῦντα ὀρώντες και πλείονος ἀξιοῦμενον τῆς ἐκ βασιλέως θεραπείας τε και τιμῆς· και ζητοῦντες διαβολῆς ἀφορμὴν και κατηγορίας, οὐχ εὐρισκόν· παρείχε γὰρ αἰτίαν οὐδεμίαν αὐτοῖς, ἐπεὶ και χρημάτων ἀνώτερος ἦν και παντὸς λήμματος ὑπερόπτης· ἐντεῦθεν ὡς οὐδὲν εἶχον εὐρεῖν ὁ κατεπόντες αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ζημιώσουσιν αὐτόν εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ τιμὴν, τρόπον ἄλλον ἐξήτουν, καθ' ὃν αὐτόν τῆς βασιλικῆς ἐκστήσουσιν εὐμνεΐας. Ὀρώντες οὖν τὸν Δανιήλ τρεῖς τῆς ἡμέρας προσευχόμενον τῷ Θεῷ, πρόφασιν ἐγνώσαν εὐρηκέναι, δι' ἧς αὐτῷ συσκευάσουσι τὴν ἀπόλειαν· και πρὸς τὸν Δαρειὸν ἐλθόντες ἀπήγγελλον, ὡς τοῖς σατράπαις αὐτοῦ πᾶσι και ἡγεμόσι δόξειεν, ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα μηδὲνα τῶν πάντων αἰτήσασθαι τι μηδὲν αἴτημα, μήτε παρὰ Θεοῦ μήτε παρὰ ἀνθρώπου, ὅτι μὴ μόνον παρὰ σοῦ, βασιλεῦ, τὸν δὲ τὸν νόμον παραβέβηκῶτα τουτοῦ εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθῆσσεσθαι τῶν λεόντων.

ΙΕ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐ συνιδὼν τὴν κακουργίαν αὐτῶν, οὐδ' ἐπὶ τὸν Δανιήλ ταύτα συσκευασταμένους ὑπονόησας, εἶξε τοῖς αὐτῶν λόγοις και προτίθησε πρόγραμμα δηλοῦν τῷ πλήθει τὰ δόξαντα τοῖς σατράπαις· και οἱ μὲν ἄλλοι πάντες φυλαττόμενοι τὰ προστεταγμένα μὴ παραβῆναι ἠρέμουν, τῷ Δανιήλ δὲ τουτων φροντίς οὐδεμία, ἀλλ' ὡσπερ ἔθος ἰστάμενος ἤσχετο· ἔνθεν τοι και παρατηρήσαντες αὐτόν οἱ σατράπαι, τῆς ἀφορμῆς, ἣν ἐσπούδαζον λαβεῖν ἐπ' αὐτόν ὡσπερ παραφανείσης, εὐθὺς ἤκον πρὸς βασιλέα και κατηγοροῦν ὡς παραβαίνοντες μόνου τοῦ

Δαυιὴλ τὰ προστεταγμένα · Μηδενὸς γὰρ, φησὶ, τῶν ἄλλων τολμῶντος προσέχυσθαι τοῖς θεοῖς, ὁ Δαυιὴλ τοῦτο πράττειν οὐ βούλεται, καὶ ἅμα ὡς παραβάτην νόμου ἤξιον κατὰ τὸν νόμον εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθῆναι τῶν λεοντῶν. Θαρρήσας δὲ ὁ Δαρείος, ὅτι ῥύσεται τὸ θεῖον αὐτὸν καὶ οὐδὲν οὐ πάθοι θειὸν ὑπὸ τῶν θηρίων, ἐκέλευσεν αὐτὸν εὐθύμως τὸ συμβᾶν φέρειν · καὶ βληθέντος εἰς τὸν λάκκον τοῦ Δαυιὴλ, σφραγίσας τὸν ἐπὶ τοῦ στομίου κείμενον ἀντὶ θύρας λίθον ὁ βασιλεὺς, ἀνεχώρησεν, ὄλην τὴν νύκτα ἐχόμενος.

Ις'. Μεθ' ἡμέραν δὲ ἀναστὰς, ἐπὶ τὸν λάκκον ἔλθε καὶ σωζομένην τὴν σφραγιδα εὐρών, ἣ σημενάμενος τὸν λίθον καταλελοίπει, ἀνοίξας ὀνομαστί τε τὸν Δαυιὴλ ἐκάλει καὶ διεπυθάνετο εἶγε καὶ νῦν σώξεται · τοῦ δὲ κἀνωθεν ὑπακούσαντος καὶ μηδὲν παθεῖν εἰπόντος ἀνιαρὸν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀνέλκυσθῆναι τοῦ λάκκου · οἱ δὲ ἐχθροὶ θεασάμενοι τὸν Δαυιὴλ μηδὲν πεπυθότα θειὸν, οὐ μὲν οὖν, ἔλεγον, ὡς βασιλεὺς, διὰ τὸ θεῖον καὶ τὴν τούτου πρόνοιαν οὕτως σίωπῶνται, ἀλλὰ τῷ τοὺς λέοντας κεκορησμένους ὑπάρχειν τροφῆς. Τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν ἐπι βασκανίας ἐπιτημένοι εἶπον. Ὁ βασιλεὺς δὲ μισήσας τῆς πονηρίας αὐτούς, παραβληθῆναι μὲν πολλὰ κελεύει τοῖς λέουσι κρέα, κορασθέντων δὲ αὐτῶν, εἰς τὸν λάκκον ἐμβληθῆναι τοὺς διὰ μίσους τὸν Δαυιὴλ ἔχοντας, ὅπως εἰ διὰ κέρου αὐτοῖς οὐ προσέξουσιν οἱ λέοντες μάθοι. Σαρπὶς δὲ ἐγένετο τῷ Δαρείῳ, ὅτι θεία χεὶρ ἦν ἡ τὸν Δαυιὴλ σωσασα, παραβληθέντων ἤδη τοῖς θηρίοις τῶν σατραπῶν · οὐδενὸς γὰρ αὐτῶν τὸ παράπαν ἐφείταντο ἀλλὰ πάντας αὐτοὺς οὐνεξὶ καὶ ὀδοῦσιν εὐθὺς διασπάράζον τε καὶ βορᾶν ἰποιοῦσαντο, καθάπερ τῷ λιμῷ κἀμνοντες καὶ τροφῆς ἀστοχοῦντες. Διασφραγίστων οὖν οὕτω τῶν ἐπιβουλεσάντων τῷ Δαυιὴλ, ὁ βασιλεὺς Δαρείος ἄνδρα φρόνιμον ἑαυτὸν δεικνύς καὶ πειθόμενον ἀληθείᾳ, πράγμασί τε φανεροῖς καὶ ἀνατιρήτοις, καθ' ὅλην ἐπέμψε τὴν χώραν ἐπαινῶν τὸν θεῖον, ὃν ὁ Δαυιὴλ προσκυνεῖ, καὶ μόνον αὐτὸν εἶναι ἔλεγεν ἀληθῆ καὶ τὸ πάντων ἔχοντα κράτος · ἔσχε δὲ καὶ τὸν Δαυιὴλ διὰ τιμῆς οὐδενὶ ἄλλῳ παραπλησίας, πρῶτον αὐτὸν ἀποδείξας τῶν φίλων · συνῆσαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἑταῖροι καὶ συγγενεῖς, οἱ περὶ Ἀζαρίαν φημι, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τῆς ἰσης αὐτῷ καὶ προνοίας καὶ τιμῆς ἀπολύοντες.

Ις'. Ὡς δὲ οὕτως ἐπίσημος καὶ λαμπρὸς, ὡκοδόμησεν ἐν Ἐκβατάνοις τοῖς Μηδικοῖς καὶ βάρην ἐκπρεπέστατον τι κατασκευάσας καὶ θαυμασίως πεποιημένον, ἣ μέχρι δεῦρο μὲν ἔστι καὶ σώζεται · τοῖς δὲ ὁρώσει δοκεῖ προσφάτως κατασκευάσθαι καὶ ἐπ' αὐτῆς ἡμέρας, ἧς ἑκκστος αὐτῆν ἱστορεῖ · οὕτω ναιρὸν αὐτῆς τὸ κάλλος καὶ μηδαμοῦ γεγηρακὸς ὃν ὑπὸ τοῦ τοσούτου χρόνου φαίνεται. Θάπτονται δὲ ἐν τῇ βάρει ταῦτα οἱ τε Μηθῶν καὶ Περσῶν βασιλεῖς, καὶ ὁ ταύτην πεπιστευμένος Ἰουδαῖος ἔστιν ἱερεὺς. Ἰωσήφῳ καὶ ταῦτα πρὸς λέξιν τῷ Ἰουδαίῳ συντάσσεται. Ἐπεὶ δὲ οὐ θαυμαστός μόνον ὑπῆρχεν ὁ Δαυιὴλ ἐτέρων ἐπιλύειν ὄνειρους, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μᾶλλον θαυμασιώτερος, ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁρῶν

alius auderet deos orare ; Daniel hoc non vult facere : et simul tanquam legis transgressorem, volebant eum ex lege jaci in lacum leonum. Confidens autem Darius fore ut Deus eum eriperet, et a feris nihil grave pateretur, jussit eum alacri animo ferre quod acciderat : et in lacum injecto Daniele, cum obsignasset rex lapidem, qui erat litus in aditu loco ostii, recessit, totam noctem insomnis transigens, ut qui premeretur cura de Daniele.

διαγαγὼν αὐπνος, φροντίδι τῇ περὶ τὸν Δαυιὴλ συν-

XVI. Cum autem, postquam dies esset, surrexisset, venit ad lacum : et cum salvum invenisset signaculum, quo reliquerat obsignatum lapidem aperiens nominatim vocavit Danielem, et rogavit, an adhuc esset salvus. Cum ille vero inferne audiisset, et dixisset se nihil molestum esse passum, jussit eum extrahi e lacu. Cum vidissent autem inimici Danielem nihil mali fuisse passum. Non fuit, dicebant, iste conservatus propter Deum et propter ejus providentia, sed quod leones essent cibo satiatii. Hac illi quidem dicebant, victi ab invidia. Rex vero odio habens eorum improbitatem, jubet quidem multas carnes objici leonibus : cum ii autem fuissent satiatii, eos in lacum injici, qui, odio habebant Danielem, ut sciret, an propter satietatem eos non tangerent leones. Planum vero factum est Dario, fuisse divinam manum, quæ servavit Danielem, cum injecti fuissent satrapæ ; nulli enim eorum omnino pepercerunt : sed eos omnes unguibus et dentibus protinus discerpserunt et devoraverunt, perinde ac si fame laborarent et alimento egerent. Cum ii ergo interiissent, qui Danieli paraverant insidias, Rex Darius seipsum ostendens virum prudentem et parentem veritati, rebusque apertis et contra quas nihil dici poterat, misit per totam regionem, laudans Deum, quem adorat Daniel : et eum solum dicebat esse verum, et qui in omnes obtinet dominatum. Habebat autem Danielem in majori honore, quam ullum alium, ostendens eum esse primum ex amicis. Simul vero cum eo erant etiam cognati : Azarias, inquam, cum cæteris, in quos et par erat studium regis, et in pari eos honore habebat.

XVII. Cum is autem esset insignis et splendidus, extruxit in Medicis Ecbatanis, turrim, pulcherrimum quoddam ædificium et factum admirabiliter, quæ in hodiernum usque diem conservatur ; iis autem qui vident, videtur nuper fuisse constructa, atque adeo eo ipso die, quo illam aspicit unusquisque, tam recens ejus pulchritudo, et quæ minime consenuit tanto tempore, cernitur. Sepe liuntur vero in hac turre reges Medorum et Persarum : et is cui ea est commissa, est Judæus sacerdos. Hæc ab Joseph Judæo ad verbum conscripta sunt. Quoniam autem non solum fuit admirabilis in solvendis aliorum somniis, sed longe admirabilior in iis quæ ille ipse vidit,

operæ pretium est hic quoque eorum meninisse, et ostendere, quam esset ejus mens pura et Deo digna.

XVIII. A magno hoc propheta, cum adhuc degeret Baltasar in terra Chaldæorum, visi sunt quatuor venti cœli in mare irruere, et quatuor magnæ bestiæ ex eo ascendere, quæ significabant quatuor magna regna. Quarum una quidem visa fuit tanquam leœna, et ejus pennæ tanquam aquilæ. Ea significabat regnum Chaldæorum. Ursa autem secunda, quæ in ore tria habebat latera : cui vox quoque audiebatur, dicens : Surge, comede carnes multas, ea significabat regnum Medorum et Persarum. Et tertia, pardus : quæ etiam ostendebatur habens quatuor pennas volucris supra ipsam : et in ea quoque bestia cernebantur quatuor capita. B Regnum Græcorum per eam significabatur. Quorum potentissimos reges vidit postea in forma arietis et hirci. Darium quidem tanquam arietem, in omnibus terræ partibus cornu petentem ; Alexandrum vero tanquam hircum in eum insurgentem, et viribus ac impetu conculcantem et prosternentem. Quartam autem bestiam vidit terribilem et stupendam, et mirandum in modum fortem : cujus ferrei quidem dentes, unguis autem ænei. Ea vero superabat omnes, quæ ipsam præcesserant, viribus et audacia : excedebatque et comminuebat, et reliquas conculcabat pedibus. Per hæc docens manum Romanorum, quæ jamdiu tenet imperium. In cujus capite animadverti, inquit propheta, decem cornua et aliud quoque parvum, quod inter ea nascebatur, et tria ex prioribus evelebat radicitus. C Jam enim in ipso fine Romani imperii, quod secatur in multos principatus, dicit quidem fore ut decem reges simul exsurgant. Hoc enim significabat visio decem cornuum, tria autem ex his regnis a parvo illo cornu dissolvi, quod cernebat habere oculos hominis, et os magniloquum, et superaturum esse vitium omnium vitiorum, quæ fuere a sæculo, quæ quidem aperte significant Antichristum.

XIX. Cum sic ergo in visione quodam fuisset admirabilis propheta, vidit etiam quosdam thronos intelligentes positos et supramundanos : et Deum gloriæ, tanquam Antiquum dierum, præsidem : qui eo, quod sit ante sæcula, sic videnti voluerit videri : cujus etiam indumentum erat album, sicut D nix : et capillus ejus cernebatur tanquam lana pura. Nihil enim obscurum, nihil triste, nihil sordidum apud veram et magnam et primam lucem. Quin etiam thronum quoque ejus dicit apparuisse, tanquam flammam ignis, et rotas ignem emittentes, et fluvium ignis ante eum fluentem, et horrenda omnia et terribilia, et admirabilia omnia, et quæ Deum decebant. Mille enim millia, inquit, et decies mille millia ei assistentes, pie admodum ministrabant. Deinde cum rubibus tanquam Filium hominis, Filium Dei dixit se vidisse venientem, et eum ad Patrem usque euntem, et tanquam ab eo dilectum, cum eo honorifice sedentem, et ei uni-

A *ιτύγγανεν, αξιον ενταυθα και περι αυτων μνησθηναι και δεϊξαι τῆς του ανδρος διανοίας το καθαρωτατον τε και αξιοθεον.*

III'. *Ωπται τῷ μεγάλῳ τούτῳ προφήτῃ, Βαλτάσαρ ἐτι ἐν τῇ τῶν Χαλδαιῶν διάγοντος, τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τοῦ οὐρανοῦ προσβαλόντας τῇ θαλάσῃ και τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀπ' αὐτῆς ἀναβαίνοντα, ἃ και τὰς μεγάλας τέσσαρας βασιλείας αἰνιτιτόμενα ἦν, ὧν τὴν μὲν ὡσεὶ λέαιναν ὤφθαι, και πτερὰ αὐτῆς ὡσεὶ ἀετοῦ · τῶν Χαλδαιῶν αὐτῇ τὴν βασιλείαν ὑπογράφουσα ἦν · ἄρκον δὲ τὴν δευτέραν, τρία πτενῆρα ἔχουσαν ἐν τῷ στόματι, πρὸς ἣν και φωνὴ λέγουσα δεικνύετο · Ἀνάστηθι, φάγε σάρκα πολλὰς — αὐτῇ τὴν Μήδων και τῶν Περσῶν διηνίττετο βασιλείαν · και παράλιον τὴν τρίτην, ἣτις και πτερὰ τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς ἐδείκνυτο ἔχουσα · και τέσσαρες δὲ τῶν θηρίων κεφαλαὶ καθαρῶντο · ἡ Ἑλλήνων βασιλεία δι' αὐτῆς ἐδηλοῦτο · ὧν τοὺς δυνατωτάτους βασιλείας ἐν κριῦν και τράγου μορφῇ · Δαρσίον μὲν οἷα κριὸν κατὰ πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς κυρίττοντα · αὐτῷ δὲ τὸν Ἀλέξανδρον οἷα τράγον ἐπανιστάμενον και ὀρμῇ ἰσχύος συμπατοῦντα και καταβάλλοντα · τὸ τέταρτον δὲ θηρίον φοβερόν εἶδε και ἐκθαμβόν και ἰσχυρόν περιττῶ, οὐ σιδηροὶ μὲν ο ὀδόντες, οἱ ὄνυχες, δὲ ἀπὸ χαλκοῦ · και τοῦτο ὑπερβάλλειν ἰσχύϊ τὰ πρὸ αὐτοῦ πάντα και ἰταμότητι, ἰσθίον και λεπτόνον και τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶ συμπατοῦν · τὴν ἄρτι κατέχουσαν χεῖρα διὰ τούτου διδασκόμενος τῶν Ῥωμαίων · οὐ πρὸς τῇ κεφαλῇ και δέκα κέρατα προσενόουν, φησὶν ὁ προφήτης · και μικρόν ἄλλο μεταξὺ τούτων φυόμενον και τρία τῶν προτέρων ἐκρίζουεν · ἡ δὲ γὰρ ἐπ' αὐτῷ τῷ τέλει τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς πολυαρχίαν κατατεμενομένης, δέκα μὲν ἀναστήσεσθαι βασιλεῖς ὁμοῦ λέγει · τοῦτο γὰρ ἡ τῶν δέκα κερᾶτων ὄψις ἐδηλοῦ · τρεῖς δὲ τῶν τοιούτων βασιλείων ὑπὸ τοῦ μικροῦ κέρατος ἐκαίοντο καταλυθῆναι, ὃ και ὀφθαλμοὺς ἔχειν ἀνθρώπου και στόμα λαλοῦν μεγάλα και τὴν κακίαν πάντων ὑπεροίσειεν τῶν ἀπ' αἰῶνος κακῶν ἑώρα, τοῦ Ἀντιχριστοῦ ταῦτα προδήλως σημαντικά.*

IO'. *Ὡδε τοιγαροῦν τῆς ὑπερφυστικῆς ὁλος ὀράσεως γεγονώς ὁ προφήτης, ἐθεώρει και θρόνους νοερούς τινας και ὑπερκοσμίους τιθεμένους και τὸν Θεὸν τῆς δοξῆς οἷα Παλαιὸν ἡμερῶν προκαθήμενον, τῷ προαιώνιον αὐτὸν εἶναι, οὕτως ὀφθῆναι τῷ βλέποντι βουληθέντα, οὐ και τὸ ἐνδυμα λευκόν, ὡσεὶ χιῶν και τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ὡσεὶ ἔριον καθαρὸν ὀρᾶσθαι · οὐδὲν γὰρ ἀλαμπές, οὐδὲν κατηφές οὐδὲ ῥυπῶν παρὰ τῷ μεγάλῳ και ἀληθινῷ και πρώτῳ φωτὶ · ἀλλὰ και τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς πυρὸς εἶπε φαίνεσθαι φλόγα και τροχούς πῦρ ἀφιέντας και ποταμὸν πυρὸς ἐμπροσθεν ρέοντα και πάντα φοβερὰ και φρικτὰ και πάντα θαυμαστὰ και θεοπρεπῆ · χιλιάς γὰρ χιλιάδες, φησὶ, και μυρία μυριάδες αὐτῷ παροστώσαι πανευλαδῶς ἐλειτούργουν. Εἶτα μετὰ τῶν νεφελῶν ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου τὸν Υἱὸν ἐρχόμενον τοῦ Θεοῦ εἶπεν ὀρᾶν και τούτον ἄχρι τοῦ Πατρὸς ἰόντα και ὡς ἀγαπητὸν αὐτῷ ἐστίμως συνεδριάζοντα και τούτῳ τὴν ὅλην ἐξουσίαν και τὴν βασιλείαν τῶν πάν-*

των δεδομένην καὶ τὴν τιμὴν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βίβλους ἀνοιγομένας καὶ κρύφια φανερούμενα καὶ πάντα γυνὰ τῷ κριτῇ καὶ τετραχλησιμένα παρεστῶτα καὶ τῶν μὲν ἄλλων τὴν ἐξουσίαν καταργουμένην καὶ τὴν ἀρχὴν· ἐκεῖνο δὲ τὸ πονηρότατον θηρίον καὶ τὴν κακίαν ἀσύγκριτον, ὃ καὶ τὸν μετὰ τῶν ἁγίων ἐτόλμησε πόλεμον καὶ στόμα λαλοῦν εἶχε μεγάλα ἐξακαιρούμενον καὶ εἰς καύσιν πυρὸς ἀσθεστον παραπεμπόμενον· ἐντεῦθεν δὲ τὴν μεγαλοσύνην καὶ τὴν τῶν ὄλων βασιλείαν εἰς αἰῶνας τοῖς ἁγίοις δεδωρημένην.

Κ'. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον (ὦ μακαρίας ὄψεως) θεύεται Δανιὴλ, ἀλλὰ καὶ προσευχόμενος μετὰ ταῦτα καὶ ῥήμασιν ἐξομολογήσεως τὸν ὑπεράγαθον ἐξευμενίζόμενος· Ἦμην, φησὶ, τὸ ἐξῆς ἐν Σούτοις τῇ μητροπόλει Περσίδος, καὶ ὡς ἐξῆλθον εἰς τὸ πεδίον μετὰ καὶ τῶν ἑταίρων, ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο· καὶ φυγόντων τῶν σὺν ἡμοῖ, μόνος ἀπολείμμαι κατὰ στόμα πεσών. Καὶ ἰδοὺ τις ἐστῆκώς ἤψατό μου καὶ ἀνέστησε καὶ τὰ μέλλοντα συμβῆσθαι τοῖς πολίταις μετὰ πολλὰς ὄσας ἐμυσταγωγῆσε γενεάς. Ὅτε ἄρα οὗτος ἦν ὁ μέγας καὶ πρῶτιστος τῶν οὐρανίων δυνάμεων Γαβριήλ, ὃς καὶ ἀναστάντι αὐτῷ δειχθῆναι κριὸν ἐσήμαινε μέγαν, πολλὰ μὲν ἐκπεφυκότα κέρατα, τελευταῖον δὲ αὐτὸν ἐν ὑψηλότερον ἔχοντα· ἔπειτα ἀναβλέψας μὲν εἰς τὴν Δύσιν, θεάσασθαι τράγον ἐφ' αὐτῆς δι' ἄερος φερόμενον· συρράξαντα δὲ τῷ κριῶ καὶ τοῖς κέρασι κυρίζοντα, δις καταβαλεῖν αὐτὸν ἐπὶ γῆν καὶ πατήσαι· εἶτα τὸν τράγον ἰδεῖν ἐκ τοῦ μετώπου μέγιστον ἀναφύοντα κέρασ, οὐ κλασθέντος, ἀναβλαστῆσαι τέσσαρα, καθ' ἑκάστην τῶν ἀνέμων ἐτετραμμένα, ἐξ αὐτῶν δὲ ἀνασχεῖν καὶ ἄλλο βραχύτερον, ὃ καὶ αὐξῆσαι ἔλεγε· ὁ ταῦτα δεικνύς καὶ πολεμήσειν αὐτοῦ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν αἰρῆσαι ἀνὰ κράτος καὶ πάντα τὰ τοῦ νόμου περιελθεῖν· καὶ ταῦτα ἐπὶ ἡμέρας χιλίας καὶ διακοσίας ἐνεθήκοντα εἶξ. Ταῦτα μὲν ἰδεῖν ἐν τῷ πεδίῳ τῷ ἐν Σούτοις ὁ Δανιὴλ ἔγραψε· κριὸν δὲ αὐτῷ τὴν ὄψιν τῶν ὄρασθέντων ἐδήλου τὸν Θεὸν οὕτως· τὸν μὲν γὰρ κριὸν βασιλείας τὰς Μήδων καὶ Περσῶν σημαίνειν αὐτῷ ἔρασκε, τὰ δὲ κέρατα τοὺς μέλλοντας βασιλεύειν. Αὐτὸ δὲ τὸ κέρασ τὸ ἔσχατον αὐτὸν σημαίνειν τὸν ἔσχατον βασιλεῖα· τοῦτον γὰρ καὶ διοίσειν ἔλεγε τῶν λοιπῶν, πλούτω τε καὶ δόξῃ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ· τὸν δὲ τράγον δηλοῦν, ὡς τῶν Ἑλλήνων τις βασιλεύων ἔσται, ὃς τῷ Περσῇ συμβαλὼν δις κρατήσει τῇ μάχῃ καὶ παραλήψεται τὴν ἡγεμονίαν ἅπασαν. Δηλούσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κέρατος τοῦ ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ τράγου τὸν πρῶτον βασιλεῖα. Εἶτα καὶ τὴν τῶν τεσσάρων ἀναβλαστῆσιν βασιλείων ἐκπεσόντος ἐκείνου· τῇ δὲ πρὸς τὰ τέσσαρα κλίματα τῆς γῆς αὐτῶν ἀποστροφῇ ἐκείνου τοὺς διαδόχους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου βασιλέως ἐξεικονίζεσθαι, καὶ τὸν εἰς ἀνοὺς διαμερισμὸν δηλούσθαι· γενέσθαι δὲ καὶ τινὰ ἔτιρον ἐκ τούτων βασιλεῖα, ἀναιδῆ μὲν τῷ προσώπῳ, ἱκανὸν δὲ συνίεναι προβλήματα, ὃς καὶ δόλῳ διαφθερεῖ πολλοὺς καὶ ἐπὶ ἀπωλεία πολλῶν στήσεται· πολεμήσει τε τὸ ἔθνος καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν ἰσχυρῶς

PATR. GR. CXV.

A versam potestatem et regnum omnium dari et honorem. Quin etiam libros ei esse apertos, et occulta ei esse manifesta, et omnia adstare nuda et detecta: et aliorum quidem aboleri potestatem et imperium: illam autem pessimam bestiam et improbitate incomparabilem, quæ movit bellum adversus sanctos, et os habuit, quod magna et superba loquebatur, deletam et transmissam ad ignis conflagrationem, qui nunquam exstinguitur. Deinde vero majestatem et universorum regnum datum sanctis in æternum.

XX. Neque vero hæc solum (o beatam visionem) vidit Daniel: sed orans quoque postea, et verbis confessionis placans eum qui est summe bonus: Eram, inquit, deinceps, Susis, quæ est metropolis Persidis, et postquam egressus sum in campum cum familiaribus, ecce factus est magnus terræ motus, et fugientibus iis qui mecum erant, relictus sum solus. Et ecce quidam stans me tetigit, et fecit surgere: et quæ civibus erant eventura post multas generationes mystice enarravit. Is autem erat magnus ille et primus cælestium potestatum Gabriel. Qui etiam sibi, cum surrexisset, significavit fuisse magnum ostensum arietem, cui multa quidem enata erant cornua; habebat autem unum altius. Et hæc quidem cum aspexisset, ait se vidisse in Occidente hircum, qui inde ferebatur per aerem; confligentem vero cum ariete, et bis cornu petentem, ipsum humi prostravisse et conculcasse. Deinde vidisse hircum, cui magnum cornu nascebatur in fronte: quo fracto, germinnasse quatuor, versa ad singulos ventos. Ex ipsis autem exortum esse aliud quoque brevius: quod is qui ostendebat, dicebat fore ut cresceret, et ejus gentem bello invaderet, et civitatem vi caperet, et quæcunque sunt legis, tolleret: idque diebus mille ducentis et nonaginta sex. Hæc quidem se vidisse in campo, qui est Susis, scripsit Daniel: Deum autem eorum, quæ adspexerat, visionem dicebat sic sibi declarasse. Nam arietem quidem dicebat significare regna Medorum et Persarum; cornua autem, eos qui erant regnaturi. Ipsum vero cornu ultimum, significat ipsum ultimum regem. Dicebat enim fore, ut is præstaret cæteris, et divitiis et gloria et alio splendore. Hircum autem, significare futurum ex Græcis regem quemdam, qui bis cum Persa confligens, eum pugna vinceret, et universum assumeret principatum: significari vero a magno cornu, quod est in fronte hirci, primum regem. Deinde etiam ortum quatuor regum, cum ille excessisset: uniuscujusque autem eorum conversione ad quatuor climata terræ describi successores post mortem primi regis, et significari factam ab eis divisionem. Futurum autem alium quoque quemdam exiis regem, vultu quidem impudentem: idoneum vero ad intelligenda problemata: qui et iolo multos interimet, et stabit ad interitum multorum: bellabit autem adversus gentem, et eorum leges fortiter dissol-

vet : quin etiam templum quoque spoliabit, et de-
lebit rempublicam, et prohibebit tres annos fieri
sacrificia. Hæc quoque sic facta sunt et ad effe-
ctum pervenerunt, Antiocho videlicet regnante,
qui fuit cognominatus Epiphanes.

XXI. Prædixit autem ipsa Daniel multis ante
generationibus, cum Deus ei ea ostendisset, et ut
scriberet effecisset : ut et qui ea legunt, et consi-
derant ea quæ eveniunt, et Danielem admirentur
propter honorem, quo fuit dignus a Deo judica-
tus, et inveniant Epicureos hac in re valde errare,
qui et providentiam e vita expellunt, et Deum
non censent rerum humanarum curam gerere :
neque a beata essentia, et in quam non cadit
interitus, ad hoc ut universa permaneant guberna-
ri omnia, carentia auriga et curatore. Mundum
autem universum dicunt sua sponte ferri : sic
male sentientes et dicentes aperte stolidi et ne-
scientes, quod ne navis quidem in portu servari
potuerit, defecta gubernatore et nautis. Sed quis
in rebus honestis fuerit adeo socors et ignavus,
aut auditores tantæ damnarit negligentiae et som-
nolentiae, ut non aliorum etiam meminerit pro-
phetæ hujus admirabilis, quæ et possunt afficere
admiratione, et magnam afferre utilitatem animis
auditorum ?

XXII. Erat enim tunc apud Babylonios simula-
crum, quod in magno habebatur honore. Ei nomen
erat Bel : cui etiam tanquam deo constructum erat
templum et ara, eique suppeditati fuerant largi
sumptus : et circa illum erat frequens turba sacer-
dolum. Sumptus vero specie quidem ac prætextu
suppeditabantur idolo : revera autem ab ejus sacer-
dotibus latenter consumebantur. Id ipse quoque
rex colebat Is erat Cyrus, qui Dario successerat.
Qui etiam, similiter atque Darius, honorem con-
servans in Danielem, eum habebat convictorem et
gloriosissimum omnium suorum amicorum. Hinc
etiam factum est, ut ei suaderet ut Bel coleret tan-
quam deum viventem. An non vides, inquit, quod
similæ quidem Artabas duodecim quotidie, oves
autem non pauciores quam quadraginta comedat ?
vini vero sex totas ebibat metretas ? Est hoc error
manifestus et aperte deceptio, ait Dei propheta.
Nam quod intus quidem, est lutum, æs autem extrin-
secus, neque potest esse, neque bibere. Irascitur
hæc, audiens Cyrus et statim vocat sacerdotes mi-
naturque mortem, nisi Bel comedentem ostenderint.
Illi vero, Mensæ cibos, aiunt, appone ; nos autem
egrediemur, et clavibus ac signaculis obserata ja-
nua, redi die sequenti : et nisi omnia consumpta
inveneris, nos digni erimus supplicio ; sin minus,
Daniel, qui et de nobis, et de ipso deo est mentitus.
Atque Cyrus quidem statim, sicut dixerant, cibos
apposuit : Daniel autem, eis imprudentibus, cinere
templi solum conspersit : et cum sic ambo clausis-
sent et obsignassent, recesserunt. Sequenti vero
die accedentes, vident vestigia mulierum et viro-
rum et puerorum in cinere. Qui etiam capti, osten-

A καταλύσει· ἔτι γε μὴν συλήσει καὶ τὸν ναόν,
ἀφανιεῖ τε τὴν πολιτείαν καὶ τὰς θυσίας ἐπὶ τρισὶν
ἔτεσιν ἀπείρξει τελείσθαι. Γέγονε μὲν οὕτω ταῦτα
καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη, Ἀντιόχου δῆτα τοῦ Ἐπιφανοῦς
βασιλεύοντος.

ΚΑ'. Προεῖπε δὲ αὐτὰ Δανιὴλ πολλαῖς ἄρα γενεαῖς
πρότερον, τοῦ Θεοῦ δεῖξαντος αὐτῷ ταῦτα καὶ γρά-
ψαι παρασκευάσαντος, ὥστε τοὺς ἀναγιγνώσκοντας
καὶ τὰ συμβαίνοντα σκοποῦντας θαυμάζειν τε τὸν
Δανιὴλ τῆς τιμῆς, ἧς ἄξιος ἐκρίθη παρὰ Θεοῦ, εὐρί-
σκειν τε τοὺς Ἐπικουρείους ἐντεῦθεν κομιδῇ πλα-
νωμένους, οἱ τὴν τε πρόνοιαν ἐβκάλουσι τοῦ βίου
καὶ Θεὸν οὐκ ἀξιοῦσι τῶν πραγμάτων ἐπιτροπεύειν,
οὐδὲ ὑπὸ τῆς μακαρίας καὶ ἀφάρτου φύσεως πρὸς
διαμονὴν τῶν ὄλων κυβερνᾶσθαι τὰ σύμπαντα,
ἄμοιρον δὲ ἠνιόχου καὶ φροντιστοῦ. Τὸν κόσμον αὐτο-
μάτως ἅπαντα φέρεσθαι λέγουσι, κακῶς οὕτω καὶ
φρονούντες καὶ λέγοντες οἱ προφανῶς ἀνοήτοι καὶ
οὐκ εἰδότες, ὡς οὐδὲ ἐν λιμένι διασωθεῖν
κυβερνήτου καὶ ναυτῶν ἔρημος. Ἀλλὰ τίς ἂν ῥάθυ-
μως οὕτω περὶ τὰ καλὰ γένοιτο ἢ τῶν ἀκρωμέ-
νων ῥαθυμίαν τοσαύτην καὶ ὕπνον κατεργακῶς, ὡς
μὴ καὶ τῶν ἄλλων τοῦ θαυμαστοῦ τούτου προφήτου
ἐπιμνησθῆναι θαυμάσαι τε ἰκανῶν ὄντων καὶ πολλὴν
ὠφέλειαν ταῖς τῶν ἀκροατῶν ψυχαῖς ἐμβαλεῖν δυνα-
μένων ;

ΚΒ'. Ἦν γὰρ τότε τοῖς Βαβυλωνίοις πᾶν σφόδρα
τιμώμενον εἶδωλον· ὄνομα τοῦτω Βῆλ, ᾧ καὶ οἷα
θεῷ ναὸς κατεσκευάστο καὶ βωμὸς δαπάναι τε κε-
χορηγήνητο δαψιλῆς· καὶ ὄχλος ἱερέων ἦσαν περὶ
ἐκείνου συχνός· αἱ δαπάναι δὲ προφασιν μὲν τῷ εἰ-
δῶλι χορηγούμεναι, τὸ δὲ ἀληθὲς τοῖς ἱερέουσιν αὐτοῦ
κατὰ τὸ λεληθὸς δαπανώμεναι· τοῦτο εἰσέβητο καὶ
αὐτὸς βασιλεύς. Κύρος ἦν οὗτος, ὁ τὸν Δαρεῖον δια-
δεξάμενος, ὃς ἄρα καὶ πρὸς τὸν Δανιὴλ τὴν ὁμοίαν
Δαρεῖω διασώζων τιμὴν, συμβιωτήν τε εἶχε καὶ τῶν
αὐτοῦ φίλων ἐπιδοξότατον. Ἐνθεν τοι καὶ παρήγει
αὐτῷ καθάπερ θεῷ ζῶντι προτέχειν τῷ Βῆλ. Ἦ οὐχ
ὄρα, φησὶν, ὡς Ἀρτάβας μὲν σεμιδάλειος ἐκάστης
ἡμέρας δυοκαίδεκα, πρόβατα δὲ οὐ μείον ἢ τεσσαρά-
κοντα ἐσθίει, οἴνου δὲ εἴς τοὺς πάντας μετρητὰς ἐκ-
πίνειν ; Πλάνη τοῦτο σαφὴς καὶ ἀντικρὺς παραλο-
γισμός, ὁ τοῦ Θεοῦ ἐφη προφήτης· ὁ γὰρ ἔνδον μὲν
πηλός, ἐξωθεν δὲ χαλκός ὢν, οὐτ' ἐσθίειν οὔτε πί-
νειν δυνατῶς ἔχει. Ὀργίζεται ὁ Κύρος ἀκούσας·
καλεῖ παραυτίκα τοὺς ἱερεῖς, ἀπειλεῖ θάνατον, εἰ
μὴ ἀποδείξαιεν ἐσθίουσα τὸν Βῆλ· οἱ δὲ Τῆ τραπέζῃ
παράθης, ἔφασαν, τὰ βρώματα, βασιλεῦ· ἔξιμεν δὲ
ἡμεῖς, καὶ αὐτὸς κλεισί καὶ σφραγίσει τὴν θύραν
ἀσφαλισάμενος, τὴν ἐξῆς ἴθι, καὶ εἰ μὴ καταλάβεις
ἀνηλωμένα πάντα, ἄξιοι τιμωρίας ἡμεῖς· εἰ δ' οὖν,
ἀλλὰ Δανιὴλ πάντως, ὁ καὶ αὐτοῦ θεοῦ γε κατα-
ψευδόμενος καὶ ἡμῶν. Κύρος μὲν οὖν κατὰ τὸν λό-
γον τῶν βρωμάτων εὐθύς πεποίηκε τὴν παράθешιν·
Δανιὴλ δὲ τούτους λαθῶν, σποδιᾷ τὸ τοῦ ναοῦ ἅπαν
ἔδαφος καταπάττει· καὶ οὕτω κλείσαντες ἀμφοτέροι
καὶ σφραγίσαντες ὄχοντο τῇ ἐξῆς δὲ παριόντες,
ἔχνη γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν καὶ παιδῶν ὄρασι κατὰ
τῆς σποδιᾶς, οἱ καὶ ληφθέντες τὰς κρυπτὰς ὑπ-

εδείκνυσαν εισόδους, δι' ὧν εισιόντες πρώην, ἀνήλουν A τὰ προτιθέμενα· ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἰδὼν, ὀργῆς ὁμοῦ καὶ αἰσχύνῃς ὑπόπλευς γίνεται καὶ τῆς μέχρι τότε διαλασθηαυούσης αὐτὸν ἀπάτης τοὺς ἱερεῖς ἀμυνόμενος, ἀπαντας αὐτοὺς ἀναιρεῖ, τὸν ναὸν δὲ καὶ τὸν Βῆλ ἐκδοτὸν εἰς καταστροφὴν παρέσχε τῷ Δαυιήλ.

ΚΓ'. Τοῦτο πρῶτον Βαβυλωνίους ὁ Δαυιήλ ἐπιδείξας κατόρθωμα, οὐδενὸς τῶν ἐν τε συνέσει καὶ ἀγχινοία θαυμαζομένων ἀπολειπόμενον εἶτα καὶ δευτέρων ἐπιτίθησιν· οὐ γὰρ μόνον οἱ ἀναισθητοὶ οὗτος τὸν ἀναισθητὸν ἐσέβοντο Βῆλ, ἀλλὰ καὶ δράκοντά τινα μέγαν ἐμφωλεῦντα οἰκῶ τινὶ θεραπεύοντες, ὡς θεῶν προσείχον· ἔργον τοῦτο τὸ νοητοῦ δράκοντος, τοῦ μὲν Θεοῦ τῶν ὄλων ἀφιστᾶν, θηρίῳ δὲ πείθειν προσκείσθαι πονηροτάτῳ· πειράται γοῦν καὶ τούτῳ Κύβητος τοῦ Δαυιήλ καὶ ὡς ἀληθῶς ἐσθίουσι καὶ πίνουντι καὶ ζῶντι θεῶν προσκυνεῖν παραγγύα· Οὐ γὰρ ἂν, ἔφησεν, ἔχῃς εἰπεῖν, ὅτι καὶ οὗτος οἶα ἐστὶ θεὸς ζῶν· ὁ δὲ Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου προσκυνήσω· μόνος γὰρ οὗτος ἀληθῶς ζῶν, δι' οὗ ζῶμεν καὶ κινουῦμεθα καὶ ἐσμέν· ὁ δὲ δράκων οὗτος ἰοδόλος ὄφης καὶ πονηρὸς, λυμαίνεσθαι μὲν εἰδώς, ὠφελεῖν δὲ οὐδὲνα δυνατὸς ὦν. Εἰ δ' ὅτι καὶ θνητὸς ἐπτι γινώσκει θεοὺς, καὶ τὴν φύσιν φθαρτὸς, ἀλλ' οὐ μὲν οὖν θεὸς οὐδαμῶς, ἐπίτρεψον, ὦ βασιλεῦ, καγὼ τοῦτον μαχαίρας ἄνω καὶ ῥάβδου κατακτενῶ. Ἐπιεύσαντος οὖν ἐν τούτῳ τοῦ βασιλέως, πίσσαν ὁμοῦ καὶ στέαρ καὶ τρίχα· ὁ θαυμαστός οὗτος ἀνὴρ ἐσθηκῶς, εἶτα καὶ μάζας πεποικῶς, εἰς τὸ στομα καθῆκε τοῦ δράκοντος. Ὁ δὲ φαγὼν ῥήγγνται παραχρῆμα. Πρὸς ταῦτα οἱ τῶν Βαβυλωνίων δεισιδαιμονίστατοι βαρῆως διεσέγγοντες, τῷ βασιλεῖ τε προσήλθον καὶ τὸν Δαυιήλ ἐξητίσαντο· ἦσαν γὰρ ἀτέχνως ὑπὸ τοῦ ἀφανοῦς δράκοντος ὑποδεδλημένοι καὶ πολλὴν ὄσσην κατὰ τοῦ προφήτου τὴν μανίαν ὠδίνοντες. Προσίασι τοίνυν τῷ βασιλεῖ· Παράδος ἡμῖν τὸν Δαυιήλ, λέγοντες· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ σε ἀποκτενοῦμεν. Δῆλος γὰρ ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἔργων καθίσταται, ὅτι καὶ αὐτὸς ἤδη τὰ Ἰουδαίων φρονεῖς. Ἀμῆλι καὶ παραδίδωσι τοῦτον εἰς χεῖρας αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, οὐχ ἐκὼν ἀλλως οὐδὲ βουλόμενος, παραδίδωσι δ' οὖν ὁμοῦ· οἱ δὲ λάβοντες εἰς τὸν τῶν λεόντων λάκκον εὐθύς κατεῖσαν· ἐπτά δὲ ἦσαν οὗτοι τὸν ἀριθμὸν, οἷς δύο τε σώματα καὶ πρόβατα δύο ἡμερησία τροφή τετύπωτο, ἐν ἧξ δὲ ταῖς ὄλαις ἡμέραις κῆς ὁ δίκαιος αὐτοῖς συγκαθειργνυτο, ἄσιτοι τὸ παράπαν καὶ τροφῆς ἤστινοσοῦν ἀγευστοὶ καταλείφθησαν, ἵνα τῷ λιμῷ μὲν πιεζόμενοι, ἀπάσης δὲ ἄλλης τροφῆς ἀπορούντες, καὶ ἔχοι τινὰ δύναμιν ὁ προφήτης εἰργουσαν αὐτοῖς τὴν ὄρμην, ἀλλ' οὖν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ κινούμενοι βιαίτερον, τὴν γένυν αὐτῶ ταχέως ἐπιβάλλωσι καὶ λαφύζωνται. Τί οὖν ὁ Κύριος· Ἄρα τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην αὐτῶ παραδίδωσιν; ἢ σώζει μὲν ἐκ στόματος λεόντων, τῷ λιμῷ δὲ πιεζεσθαι καταλείπει; ἢ τροφὴν μὲν εἰς βρώσιν ὀρέγῃ διὰ τινος τῶν ἄλλογενῶν καὶ ἀπεριμῆτων; πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων

dunt occultos aditus, per quos nuper ingredientes, consumebant ea quæ apponebantur. Hæc cum rex vidisset, ira simul repletur et pudore, et ulciscens sacerdotes propter eam quæ ad hoc usque tempus latebat, fraudem, eos omnes interimit; templum autem et Bel præbuit evertendum Danieli.

XXIII. Cum Daniel Babylonis hoc præclarum primum ostendisset factum, quod nullo eorum, quæ propter intelligentiam et ingenii acumen in admiratione habentur, est inferius, deinde etiam secundum adjicit. Non solum enim isti nullo plane sensu præditi, nullo sensu præditum Bel colebant: sed etiam magnum quemdam draconem, qui in domo quadam delitescebat, tanquam deum colebant. Hoc opus est ejus, qui intelligentia percipitur draconis, abducere quidem a Deo universorum: persuadere autem, ut adhereant bestiæ nequissimæ. Tentatur ergo in hoc quoque Daniel a Cyro: et jubebat ut eum adoraret tanquam vere comedentem et bibentem et viventem deum. Non potes enim, aiebat, dicere hunc non esse deum viventem. Ille autem, Dominum, inquit, meum adorabo. Is enim est solus vere vivens, per quem vivimus et movemur et sumus¹. Hic vero serpens est draco venenatus et malus, qui scit quidem nocere, nemini autem potest prodesse. Quod si velis scire eum etiam esse mortalem, et in quem natura cadit interitus, non autem deum, permitte, o rex, et ego eum occidam sine gladio et virga. Cum vero ei rex hoc annuisset, et picem simul et adipem et pilos coxisset hic vir admirabilis, et deinde etiam offas fecisset, demisit in os draconis. Ille autem cum comedisset, confestim rumpitur. Hæc cum graviter tulissent quicumque ex Babylonis erant superstitiosi et falsæ religioni dediti, ad regem accesserunt et petierunt Danielelem. Erant enim revera instigati a dracone, qui non cadit sub aspectum, et adversus prophetam magnum furorem conceperant, et jam parturiebant. Accedunt ergo ad regem, dicentes: Trade nobis Danielelem; sin minus, te occidemus. Jam enim nobis ex tuis factis evasit manifestum, te quoque ipsum eadem sentire quæ Judæi. Eum itaque tradit rex in manus eorum, non libens alioqui nec volens, tradit tamen. Illi vero cum eum accepissent, rursus demittunt in lacum leonum. Ii erant septem numero, quibus et duo corpora et duæ oves singulis diebus erant deputatæ adeorum alimentum. Sex autem totis diebus, quibus justus fuit cum eis inclusus, relicti sunt omnino jejuni et omnis alimenti expertes: ut fame quidem oppressi, et omni alio nutrimento carentes, etiamsi propheta haberet aliquam virtutem, quæ eorum arceret impetum, at fame certo impulsus violentius, maxillas celeriter in eum immitterent ac discernerent. Quid ergo Dominus? Traditne feris animam, quæ confitetur? aut servat

¹ Act. xvii, 28.

quidem ex ore leonum? Relinquit autem eum fame moriturum; aut alimentum quidem præbet ad esum, sed per alienigenam aliquem et incircumcisum? Multum abest. Sed ut per omnia omnipotentes ejus vires et ineffabilis misericordia fieret manifesta, divina quidem manu obstruuntur ora leonum, vel protinus ipsi seipsos comprimunt ac contrahunt, angulos subeuntes, et nec sacrum corpus omnino audentes attingere: sed tanquam quidam satellites benevoli ac fideles, suum regem custodientes, et

XXIV. Erat autem alius quidam propheta in Judæa. Is erat sacer Habacuc, quem scio satis omnibus esse notum. Is ergo, cum panem in disco comminisset et jus ei immisisset, abibat ut ferret ad messorum; erat enim tempus æstatis. Angelus autem Domini ei apparuit, et jussit eum id ferre Babylonem ad Danielelem. Cum is vero ignorantiam, et esse maximum quod intercedit spatium, et quam difficile esset imperatum, adduceret, protinus angelus comam capitis apprehendit, et momento temporis impetu ducentis spiritus expansus stetit super lacum: et appellavit Dei vinctum, et dixit: Accipe hanc cœnam, quam Deus ad te misit, tui magnam curam gerens. Hæc Habacuc. Magnus autem Daniel in contritione spiritus et humilitate animæ: Meminit vero mei Deus, respondit, fidelis vox est revera famuli, quomodo bonus quoque Dominus ejus curam gerit. Deinde, cum accepisset, comedit: ipse autem Habacuc, cum eadem rursus virtute illud immensum transvolasset spatium, (o celeritatem, o divinam pernecitatem) momento temporis ita suo fuit loco restitutus, ut nondum præterisset hora prandii messoribus. Atque hoc quidem cum sit plane solius Dei opus et ejus immense potentie, majus ex se habet miraculum, quam ut id possit assequi sermo vel cogitatio. Atque sex quidem dies sic transierunt, Danielelem in lacu conservantes. Cyrus autem septimo die abiit, ut amicum jam lugeret mortuum. Cum vero despexisset, et vidisset ipsum sedentem in lacu illæsum, magna vocelaudavit Deum rerum admirabilium, et magis quam prius Darius; et illum quidem illinc quam primum extraxit: eos autem, qui ei temere invidabant, continuo demisit devorandos a leonibus. Sic etiam in gentibus cognoscitur Deus judicia faciens, ut in operibus manuum ipsorum comprehendantur peccatores, providens modo ineffabili. Fuit ergo postea Daniel et regis victor, honoremque et gloriam apud ipsum est consecutus supra omnes ejus amicos.

XXV. Sed et rursus admirabilis Daniel consuetudine faciens, et perseverans in ab initio cœpta abstinentia, rursus talibus dignus est habitus contemplationibus. Fui enim, inquit ille, tres dierum hebdomadas jejunans. Panem enim desideriorum non comedi, et caro et vinum non intravit in os meum: et unguento non fui unctus, donec impleti essent

A τότε παντοδύναμον αὐτοῦ τῆς ἰσχύος καὶ τὸ τῶν οἰκτιρῶν ἀπόρρητον καταρανεὶ γίνονται, ἐμφράττειται μὲν θεία παλάμη λείοντων στόματα, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς συστέλλονται ταῖς γωνίαις παραδυσμένοι καὶ μηδ' ὅλως ἱεροῦ σώματος παραψάσαι τολμῶντες, ἀλλ' ὡσπερ δορυφόροι τινὲς εὐνοί τε καὶ πιστότατοι τὸν ἑαυτῶν φυλάττοντες βασιλέα, καὶ μηδὲ τοῦ λιμοῦ μνησθῆναι ὑπὸ τοῦ περικειμένου δέουσι αὐτοῖς συγχωρούμενοι.

quos nec famis quidem meminisse sinebat, qui eos

ΚΔ'. Ἦν δὲ τις ἄλλος προφήτης ἐν Ἰουδαίᾳ, ὁ ἱερὸς Ἀμβακούμ οὗτος, ὃν γινώσκον εἶναι πᾶσιν ἐπίσταμαι· οὗτος οὖν ἄρτους ἐν πίνακι διαθρύψας τὸ ἔψημά τε τούτοις ἐπιβαλὼν, ἀτῆι κομιζῶν τοῖς θείαις (θέρους γὰρ ἦν ὁ καιρὸς), ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐπιφανείς, μετακομίσαι τούτο εἰς Βαβυλῶνα τῷ Δανιὴλ ἐπέταττε· τοῦ δὲ τὴν ἀγνοίαν καὶ τὸ πάμπλου εἶναι τὸ μεταξὺ διάστημα τὸ ἀμήχανόν τε προβαλλομένου τοῦ ἐπιτάγματος, αὐτίκα πρὸς τοῦ ἀγγέλου τὴν κόμην ἐπιληφθῆναι τῆς κεφαλῆς ἐν ἀκαρεῖ τε τῷ ροίζῳ τοῦ ἀγοντος πνεύματος ἐκπετασθέντα ἐπάνω στήναι τοῦ λάκκου καὶ προσαγορεύσαι τὸν δέσμιον ἐκεῖ τοῦ Θεοῦ· καὶ δεῖξαι τουτὶ τὸ δεῖπνον, εἰπεῖν, ὁ Θεὸς σοι μάλα κηδόμενος ἐξ-ἀπέστειλε. Ταῦτα ὁ Ἀμβακούμ. Ὁ μέγας δὲ Δανιὴλ ἐν συντριβῇ πνεύματος καὶ ταπεινώσει ψυχῆς· Ἐμνήσθη δὲ μου ὁ Θεός, ἀπεκρίνατο· πιστοῦ τῷ ὄντι θεράποντος ἢ φωνῆ, ὡσπερ ἄρα καὶ ἀγαθοῦ Δεσπότης ἢ περὶ αὐτὸν πρόνοια· εἶτα καὶ δεξιόμενος ἔφαγεν· αὐτὸν δὲ παραχρῆμα τὸν Ἀμβακούμ αὐτῆς τῆ αὐτῆς δυνάμει τὸ μυρίον ἐκεῖνο διάστημα, διαπτάνα (ὡ τοῦ τάχους, ὡ τῆς θείας ζήτητος!) οὕτως ἐν ῥιπῇ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἀνασωθῆναι τόπον, ὡς μὴ παρελκυσθῆναι τὴν ὥραν τοῦ ἀρίστου τοῖς θείαις· τούτο μὲν οὖν μόνου καθαρῶς ἔργον ὃν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παντοδυνάμου ῥοπῆς, αὐτόθεν ἔχει τὸ θαῦμα ἢ κατὰ λόγου καὶ φρενῶν δύναμιν. Ἡ ἔκτη μὲν οὖν οὕτως ἐπεραίνετο, τὸν Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ διατηρούσα, Κύριος δὲ τῆ ἑβδομῆ ἀπήει ὡς τεθνηκότα ἤδη τὸν φίλον πενήτησων· ἐγκύψας δὲ καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐν τῷ λάκκῳ καθήμενον ἀβλαβῆ, μεγάλη φωνῆ τὸν τῶν θαυμασίων ὕμνοι Θεὸν καὶ μᾶλλον ἢ Δαρείος τὸ πρότερον· καὶ τὸν μὲν ἐκείθεν ἀνελκυσεν ἐν σπουδῇ· τοὺς δὲ μάτην αὐτῷ βασκαίνοντας ἐτόιμην εὐθύς τοῖς λείουσι καθῆκε βροάν· οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἔθνεσι γινώσκειται Κύριος κρίματα ποιῶν ἐν τοῖς ἔργοις τε τῶν χειρῶν αὐτῶν ἀρρήτως οἰκονομῶν, τοὺς ἁμαρτωλοὺς συλλαμβάνεσθαι· ἦν οὖν τὸ μετὰ ταῦτα ὁ Δανιὴλ συμβιωτής τε τοῦ βασιλέως καὶ τιμῆς παρ' αὐτῷ καὶ δόξης ὑπὲρ πάντας αὐτοῦ τοὺς φίλους καταξιοῦμενος.

ΚΕ'. Ἀλλὰ γὰρ καὶ πάλιν Δανιὴλ ὁ θαυμαστος τὰ συνήθη ποιῶν καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενος ἐγχερατείας, τοιοῦτων αὐτῆς ἤξιούτο καὶ τῶν θεωρίων· ἤμην γὰρ, ἐκεῖνος φησι, τρεῖς ἑβδομάδας ἡμερῶν νηστεύων. Ἄρτον γὰρ ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγον καὶ κρέα καὶ οἶνος οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ ἀλείμμα οὐκ ἔλειψάμην ἕως πληρώσεως τριῶν ἑβδομάδων

ἡμερῶν. Καὶ ἐν ἡμέρᾳ εἰκοστῇ καὶ τετάρτῃ τοῦ πρώτου μηνός, ἐγὼ ἤμην ἐχόμενα τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου Χωμάρ καὶ ἤρα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐνδεδυμένος βαβυλῶν καὶ ἡ ὄσφυς αὐτοῦ περιεζωσμένη ἐν χρυσίῳ Ὀφάτζ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὡσεὶ θαρσεῖς, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ ὄρασις ἀστραπῆς, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡσεὶ λαμπάδες πυρός, καὶ οἱ βραχίονες αὐτοῦ καὶ τὰ σκέλη ὡς ὄρασις χαλκοῦ στίλδοντος, καὶ ἡ φωνὴ τῶν λόγων αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὄχλου. Ταῦτα εἶδον καὶ ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἡ δόξα μου μετεστράφη εἰς διαφθοράν καὶ εὐθὺς ἐπὶ τὴν γῆν πίπτω· καὶ ἰδοὺ χεὶρ ἀπτομένη μου καὶ ἤγειρέ με ἐπὶ τὰ γόνατά μου καὶ, Σύνες!... φησί, πρὸς με, Δανιὴλ, ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν, καὶ στήθι ἐπὶ τῇ στάσει μου, ὅτι νῦν ἀπεττάλην ἐγὼ πρὸς σέ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης, ἧς ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ταπεινωθῆναι ἐναντίον τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἠκούσθησαν οἱ λόγοι σου καὶ ἐγὼ ἦλθον πρὸς σέ καὶ ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν ἐστῆκει ἐξ ἐναντίας μου εἰκοσι καὶ μίαν ἡμέραν. Καὶ νῦν ἀνδρίζου καὶ ἰσχυε, ὅτι ἐγὼ μετὰ σοῦ εἶμι· ἐνταῦθα πολλὰ μὲν τῶν ἐσομένων ὁ φανείας ἀγγέλιος τῷ προφήτῃ μυσταγωγῆι περὶ τῆς Περσῶν βασιλείας καὶ καταλύσεως καὶ εἰς οὐς ἐμελλε μεταπίπτειν· ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῆς βασιλείσεως Νότου, ἃ καὶ πέρας ἔλαβε μετὰ ταῦτα καὶ τοῖς καλουμένοις Μακκαβαϊκοῖς ἐνεγράφη.

Κς'. Οὐκ ἐκ τούτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρων ὁ Δανιὴλ μέγας τε τὴν θεωρίαν καὶ θαυμάσιος τὴν σύνεσιν ἀνερένη· καὶ ἔκ τῶν παρῶμεν, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν κρίσιν Σωσάννης, ὁ πολλῶν πρότερον ἔστι, νέος ὢν, εἰργαστο, τίνα ἄλλην συνέσεως ὑπερβολὴν ἀπολείπει; Ἦν πιστὴν μὲν τῷ ἀνδρὶ γενομένην, θάνατον δὲ κατακριθεῖσαν ἐκ συκοφαντίας ἀδικωτάτης τῶν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς μᾶλλον ἐκείνην θεωσάμενον παραπλήσιά τε τῷ Ἰωσήφ κινδυνεύουσαν ὑποστήνην, ὁ ἐκείνον τότε ῥυσάμενος καὶ ταύτην δὲ παραδόξως διὰ Δανιὴλ ῥύεται σοφῆ κρίσει κακοτεχνίαν τῶν πρεσβυτέρων ἐλέγξαντος καὶ αὐτοῦς μᾶλλον ἀξιῶς θανάτου δεῖξαντός τε καὶ γενέσθαι παρασκευάσαντος.

Κζ'. Οὕτω συνέσεως ἔχων, οὕτω χάριτος καὶ μεγέθους θεωριῶν κατηξίωται· αὐτὰ τε τὰ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ τῆς δίττης τοῦ λόγου παρουσίας μυστήρια τῷ πνεύματι καταθεωρήσας· καὶ ὅσα δὲ τῶν ἄλλων ἀξιολογώτατα καὶ ὅσα πρὸς τῷ τοῦ αἰῶνος τελειοποιεῖσθαι μέλλει καὶ τὴν τότε θλίψιν καὶ τὴν ἐκ γῆς χόματος ἐξανάστασιν τῶν ἀνθρώπων τὴν τῶν ἁγίων τε δόξαν καὶ τὴν τῶν ἀσεβῶν αἰσχύνην τὴν οὐδέποτε ληγουσαν, τὰ βαθεῖα τε τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον οἶοντε τῷ σάρκα περιειμένῳ διὰ τοῦ ἱερωνώτους αὐτὸ πνεύματος ἐγνωκώς· ἔπειτα τοῦ δεσμοῦ λυθεὶς καὶ τὴν γῆν ἠθίως τῇ γῇ παραδοῦς, πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ ὤχετο, αὐτοῖς τε τοῖς τοῖσι καὶ φίλοις παισὶ καὶ προφήταις εἰς αἰὶ συνῶν καὶ μηδὲ ἡμῶν κατὰ γὰρ τὸ περιέπειν καὶ βοηθεῖν ἀφιστάμενος, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος τῆς ὑπερ-

A dies trium hebdomadam; et vicesimo et quarto die primi mensis, ego sedebam prope magnum fluvium Chobar; et sustuli oculos meos, et vidi. Et ecce vir indutus sacra stola, et lumbus ejus accinctus auro Hophatz: et corpus ejus tanquam Tharsis, et vultus ejus tanquam aspectus fulguris: et oculi ejus tanquam lampades ignis, et brachia ejus et tibiæ tanquam aspectus æris resplendentis, et vox verborum ejus tanquam vox tubæ. Hæc vidi, et virtus mea defecit a me, et gloria mea conversa fuit in interitum: et continuo cado in terram, et ecce manus me tangens, erexit me et super genua mea; et Attende, inquit, ad me, Daniel, vir desideriorum, et sta in statione mea: quoniam nunc ego missus sum ad te: quoniam a primo die, quo dedisti cor tuum, ut humiliareris coram Domino Deo tuo, ego veni ad te: et princeps regni Persarum stetit contra me viginti et unum diem. Et nunc esto vir fortis et robustus, quoniam ego sum tecum. Hic multa quidem futura, qui apparuit angelus, prophete mystice enuntiat de regno Persarum et ejus eversione: et ad quos erat adventurum. Deinde etiam de regina Austri, quæ quidem postea finem acceperunt, et scripta sunt in libris, qui vocantur Machabæorum.

XXVI. Non ex his autem solis, sed etiam ex aliis, Daniel apparuit magnus in contemplatione et admirandus intelligentia. Et ut alia omittamus, quod de Susanna factum est judicium, quod diu ante fecit, cum esset adhuc juvenis, quidam reliquit intelligentiæ, quo id possit superare? Quæ quidem cum fuisset marito fidelis, morte autem esset damnata ex iniquissima calumnia eorum qui illam impudicis aspexerant oculis, et erat similia passura iis quæ Joseph passus est, qui illum tunc eripuit, is eam quoque admirabiliter servat per Danielem: qui sapiente judicio seniorum convicit malignitatem, et eos magis morte dignos ostendit, et ut mortem paterentur effectit.

XXVII. Cum tanta esset intelligentia, tanta gratia et tam magnis dignus est habitus contemplationibus: cumque ipsa Dei arcana, et duplicis Verbi adventus mysteria spiritu esset contemplatus: quin etiam quæcunque sunt aliis pluris facienda, et quæcunque sunt eventura in fine sæculi, et eam, quæ tunc erit, afflictionem, et hominum ex terræ aggere resurrectionem, et sanctorum gloriam, et impiorum ignominiam, quæ nunquam desinit, et Dei profunda, quantum potest is qui est carne indutus, per ipsa scrutantem spiritum cognovisset, deinde vinculo solutus, terra terræ libenter tradita, ad Deum, quem desiderabat, vir desideriorum abiit, cum his tribus et amicis pueris et prophetis perpetuo conversans, et nec a nobis quidem, quod ad defendendum et adjuvandum attinet, abscedens. Ad gloriam Patris et Filii et

Spiritus sancti, supernaturalis et divinæ Trinitatis : quam decet honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen (2).

Αφ' ους και θείας Τριάδος, ἣ πρέπει τιμὴ και προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(2) *Humatus est S. Daniel in angusta caverna honoribus magnis in Babylone, ubi adhuc suo tempore ejus monumentum exstare habet Epiphanius De vita prophetarum, cap. 10, in fine. Inde vero ejus et trium puerorum reliquiæ translatae sunt Alexandriam*

et in ecclesiam SS. Joannis et Cyri positæ. Easdem Venetias translatas esse, et crus Danielis Verzellis, et magnam trium puerorum sacrorum pignorum partem Romæ in diaconia S. Adriani asservari, ait Baronius in notis ad Martyrologium hoc die.

MARTYRION
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΠΛΑΤΩΝΟΣ.
MARTYRIUM
SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS
PLATONIS.

(Latine apud Surium ad diem 22 Julii ; Græca nunc primum prodeunt ex cod. ms. Paris. n. 1539, sæc. XII EDIT.)

I. Non sum nova dicturus de Galatis, neque aliena ab iis qui Ancyram habitant : nec dicam incredibilia de confessore, et eo cui verbum Dei fuerat commissum. Stulte enim fecerunt Galatæ, ut consueverant : fuit autem Plato revera sanctissimus, qui sibi Dei creditam habebat sapientiam : et ea passus est a Galatis, quæ confessore pati jubet lex Christi. Eum enim captum sævi et immisericordes conjecerunt in carcerem, ut qui verbum Dei annuntiaret, et violaret leges imperatoris. Acerbe ergo et inhumane iis eum affecerunt suppliciis, quæ non fas est ipsam humanam sustinere naturam, gravem ostendentes insolentiam, et in belluinam conversi crudelitatem. Fortiter autem ferebat venerandus et purissimus Platonis animus, ut qui afflictiones omnes et calamitates propter Christum ferre esset meditatus. Nam non eandem, quam is qui erat ejusdem nominis, Plato exercuerat philosophiam, nec erat in eadem doctrina philosophatus : sed erat quidem præstantissimus in omni verbi sapientia : fide autem antecellebat iis qui unquam fuerunt.

II. Hic ergo beatus Plato multos quidem ex iis qui Ancyram habitabant affecit beneficio : multos autem verbo illuminans, fecit Christo credere : et multos ex iis, qui a potentioribus opprimebantur calumniis, liberavit ab injuriis. Pro iis vero, quibus ipsos affecerat beneficiis, pœnæ ab eo exactæ sunt ; aut potius seipsum libens tradidit, fortique et excelso animo tulit calamitates. Erat enim ejus semper ad Deum scopus, cujus etiam fuit imitator.

Α'. Οὐ ξένα Γαλατῶν ἐστὶν ἂ μὲν λέγειν, οὐδὲ τῶν τὴν Ἀγκυραν οἰκούντων ἀλλότρια, οὐδὲ ὁμολογητοῦ και Θεοῦ λόγον πεπιστευμένου ἀπιστὰ ἱρῶ. Ἐπραττον Γαλάται ἀνοήτως ἂ σύνθητες αὐτοῖς ἦν ὑπῆρχεν δὲ Πλάτων ὁ ἀγιώτατος ἀληθῶς Θεοῦ σοφίαν πεπιστευμένος και κεκτημένος και ἔπασχεν ἂ ὑπομένειν ὁμολογητῆ νόμος Χριστοῦ προσείατταν. Λαβόντες οὖν αὐτὸν ἔθεντο ἐν φρουρᾷ ὡς λόγον Θεοῦ καταγγέλλοντα και νόμους βασιλείως καθαιρούντα. Οὕτως οὖν αὐτὸν ἐτιμωροῦντο ἂ μὴ θέμις ὑπομένειν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐνδείκνυμενοι ἂ εἰς ἀπόνοιαν χαλεπὴν και ὠμοτάτην μετατραπέυτες. Ἐφερον δὲ ἡ καθαροτάτη Πλάτωνος ψυχὴ γενναίως πάσας τὰς συμφορὰς φέρειν μεμελετηκυῖα ἂ φιλοσοφίαν γάρ, οὐ τὴν αὐτὴν τῶ ὁμωνύμῳ φιλοσοφῆσας οὐδὲ τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ λόγον ἀσκήσας, ὑπερείχει ἐν πάσῃ σοφίᾳ λόγου, διέφερε δὲ πῶποτε τῶν γενημένων.

Β'. Οὗτος οὖν ὁ μακάριος πολλοὺς μὲν τῶν τὴν Ἀγκυραν οἰκούντων εὐηργέτει, πολλοὺς δὲ τῶ λόγῳ φωτίζων ἐποίει πιστεῦσαι, πολλοὺς δὲ τῶν καταδυναστευομένων ἠλευθέρου και ὑπὲρ ὧν εὐηργέτει τούτου χάριτι δίκας ἀπητάτο ἂ και ἑκάς ἰδέου και ὑπέμειν τὰς συμφορὰς. Ἦν γάρ αὐτοῦ ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν Κύριον, οὐ και μιμητὴς ἐγένετο. Δι' ὃ και θαρρῶν ἀπῆει ἐπὶ τὴν τιμωρίαν ἀγόμενος. Ὁ δὲ βικάριος Ἀγριππῖνος προκαθίσας ἐν τῇ βασι-

λαβῆ ἀντικρυς τοῦ Διὸς, ἐκέλευσεν παραστῆναι τὸν μάστορα. Ὁ δὲ βοηθὸς ἔφη· Ἔστῃκεν πρὸ τοῦ βήματός σου, κύριε. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Πάσης τῆς οἰκουμένης ἐν ἡσυχίᾳ διαγούσης, ἵνα τί αὐτὸς ἐν τοσαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ καθίστησθαι πλάνη; Πλάτων εἶπεν· Ὑμεῖς ἐστε οἱ ἐν πλάνῃ διάγοντες τὸν Θεὸν τὸν ποιησαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν σὺν παντί τῷ κόσμῳ αὐτοῦ καὶ σεβόμενοι λίθους πεπελεκημένους καὶ ξύλα σαθρὰ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη· Τὸ νέον τῆς ἡλικίας προπετεῖν, σε παιεῖ καὶ ὕβριν οὐ τὴν τυχοῦσάν σοι προξενεῖ. Εἰπέ οὖν μοι, ποίας θρησκείας εἶ, καὶ ποίας τύχης τυγχάνεις, ἢ τί τὸ ὄνομά σου; Πλάτων εἶπεν· Θέλεις μαθεῖν, ποίας θρησκείας εἰμι; Χριστιανός εἰμι. Ἀγριππῖνος ἔφη· Τὸ παρὰ ἀνθρώπων σοι κληρωθὲν ὄνομα λέγω· ὅτι γὰρ Χριστιανός εἶ, κἀγὼ οἶδα· ἀλλὰ ἐκέλευσεν ὁ αὐτοκράτωρ μηδὲνᾶ ἀνθρώπων ὀνομάζεσθαι Χριστιανόν. Πλάτων εἶπεν· Εἰ μαθεῖν θέλεις, ποίας θρησκείας εἰμι, εἶπον ἤδη ὅτι Χριστιανός εἰμι· εἰ δὲ καὶ τὸ ὄνομα θέλεις μαθεῖν τὸ παρὰ τῶν γονέων μου κληρωθὲν, Πλάτων λέγομαι ἐκ παιδός· Χριστοῦ δούλος εἰμι ἐκ κοιλίας μητρός μου· πόλειω δὲ τῆς ἐνταῦθα τυγχάνω· ἐκρατήθην δὲ ὡς θεοσεβῆς καὶ δούλος Χριστοῦ· καὶ σοὶ προσκνήχθην καὶ πρόκειται μοι διὰ Χριστὸν θάνατος, ὃν ὑποστῆναί με δεῖ παρὰ σοῦ. Ποίει οὖν ὁ θέλεις.

rem mors est mihi proposita propter Christum, quam oportet me a te exspectare. Fac ergo cito quod scis et statuisti.

Γ'. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἔφη. Οὐ συμφέροι σοι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κατὰ δianoian ἔχειν· τοὺς γὰρ ὁμολογούντας αὐτὸν θανάτῳ παραδίδοσθαι ὁ αὐτοκράτωρ ἐκέλευσεν, τοὺς δὲ ἀρνούμενους τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἀμείβεσθαι. Διὸ συμβουλεύω σοι πεισθῆναι τῷ τοῦ αὐτοκράτορος νόμῳ, καὶ κερθῆσαι τὸ κακοῦ θανάτου κίβρα λαβεῖν. Ἀποκριθεὶς δὲ Πλάτων εἶπεν· Ἐγὼ τῷ ἐμῷ κείθῳ βασιλεῖ, ὧ κεκλήρωμαι· τὸν δὲ πρόσκαιρον τοῦτον αἰρούμαι θάνατον, ἵνα τὴν αἰώνιον αὐτοῦ κληρονομήσω βασιλείαν. Ἀγριππῖνος, λέγει· Ὑπάγε σκέψαι τὸ συμφέρον σοι, ἵνα μὴ καὶ κακῶς ἀποθάνῃς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Τὰ συμφέροντά μοι ὁ Κύριος μεριμνήσει. Ἀγριππῖνος λέγει· Ἐγὼ τὰ προστάγματα τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς κελύουσιν οἱ ἄχραντοι αὐτοῦ νόμοι πανταχοῦ πάντας τοὺς Χριστιανούς ἢ θύειν ἢ τὸ ζῆν ἀπαλλάττεσθαι. Σὺ οὖν πως τολμᾷς ἀνατρέψαι τὰ προστάγματα τοῦ βασιλέως διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τοὺς ὑπακούοντας ἀνατρέψεις; Πλάτων γελᾶσας εἶπεν· Ἐγὼ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ μου, ὡς κελύουσί μοι ἄχραντοι αὐτοῦ νόμοι, ἀνατρέπειν τὰς τῶν δαιμόνων τελευτὰς καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν, οὔτε σοι ξένον ἐστὶν ἐπινοεῖν βρασάνους, οὔτε δὲ ἐμὲ αἰκίζόμενον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀποθνήσκειν. Σὺ γὰρ ἤδη πολλοὺς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει ἀνεῖλες, οἵτινες νικῆσαντες τὸν θάνατον ἀνεδῆσαντο κατὰ τοῦ διαβόλου τὸν τῆς δικαιοσύνης στίφανον.

Δ'. Καὶ ὁ Ἀγριππῖνος ταῦτα ἀκούσας αἰρεσίτροπός τε ὑπάρχων καὶ κατὰ τῶν ἀθλητῶν τῆς εὐσεβείας ὑπερβαλλόντως ἠγριωμένος καθάπερ τινὰ ἐπιφόνῳ ἀλόντα ἢ ἐπὶ τινι ἐτέρῳ πλημμελήματι. Μετὰ

A Quamobrem cum abduceretur, confidens ibat ad supplicium. Vicarius autem Agrippinus cum aperte praesedisset in Jovis basilica, jussit sisti martyrem. Apparitor autem dixit : Stat ante tuum tribunal, domine. Dixit Agrippinus : Cum totus orbis terræ degat in lætitia, cur es in tali et tanto errore constitutus? Dixit sanctus Plato : Vos estis, qui in errore degitis : et reliquistis Deum, qui fecit cœlum et terram cum toto eorum ornatu : et excisos colitis lapides et ligna putrida, opera manuum hominum. Dixit Agrippinus : Juvenilis tua ætas te facit temerarium, et efficit ut sis valde insolens. Dic ergo mihi, cujusnam es religionis, et cujus conditionis et civitatis, et quod est tibi nomen. Sanctus dixit Plato : Si velis scire cujusnam sim

B religionis, sum Christianus. Dixit autem Agrippinus : Dic nomen, quod tibi fuit impositum a parentibus. Nam ipse quoque scio te esse Christianum. Jussit vero imperator nullum hominem vocari Christianum. Dixit sanctus Plato : Si velis scire cujus sim religionis, jam dixi tibi me esse Christianum. Si autem vis etiam scire nomen mihi tributum a parentibus, dicor Plato a pueritia; et sum quidem Christi servus ab utero matris meæ : sum vero civis hujus civitatis. Nunc autem sum captus et ad te adductus, tanquam pius et Christi servus. Quamobrem mors est mihi proposita propter Christum, quam oportet me a te exspectare. Fac ergo cito quod

C III. Vicarius dixit : Non expedit tibi, o Plato, Crucifixi nomen habere in mente. Nam qui eum confitentur, jubet imperator tradi morti acerbæ : eos autem, qui ipsum negant, donis maximis afficere. Quamobrem tibi consulo, ut pareas legi imperatoris, et hoc lucrifacias, ne mortis acerbæ facias periculum. Respondens autem dixit sanctus Plato : Ego pareo meo Regi, cui etiam milito ; mortem autem, quæ est ad tempus, eligo, ut sim hæres regni æterni. Dicit Agrippinus : Considera, o Plato, quidnam sit tibi conducibile, ne male pereas. Dixit sanctus Plato : Curabit Dominus ea quæ sunt mihi conducibilia. Dixit Agrippinus : Nosti Plato, jussa imperatoris, quomodo jubeant intemeratæ ejus leges omnes Christianos aut diis sacrificare, aut vita privari? Tu ergo quomodo audes hæc jussa evertere, et per inobedientiam eos etiam qui tibi parent, evertis? Dixit sanctus Plato : Cognovi jussa Dei mei, sicut jubent ejus intemeratæ leges et vivifica præcepta, nempe dæmonum mysteria evertere, et ei soli servire. Neque enim est tibi novum et alienum, excogitare tormenta : neque rursus mihi, mori pro pietate. Tu enim jam multos sustulisti de medio propter hanc confessionem, qui, morte devicta, justitiæ acceperunt coronam adversus diabolum.

IV. Agrippinus autem cum hæc audisset, ut qui esset sævus et belluinis moribus, et adversus athletas pietatis supra modum efferatus, veluti quemdam cædis reum, aut alicujus alterius magnis cri-

minis convictum, postquam ipse ab initio didicisset ejus in Dominum nostrum Jesum Christum virtutem et fidem firmam et immobilem jubet, extensum sæve cædi nervis bubulis. Quod cum quam primum factum esset, et quatuor milites sanctum verberarent multas horas, et defessi essent, alii autem duodecim milites ad id mutati essent, ne ulla quidem inventa est macula in corpore sancti Platonis : adeo ut omnes quidem obstupefacti, supra modum admirati fuerint, et a se discesserint ; ipse autem alacrius et constantius perseveraverit in confessione Christi, et per multas afflictiones contenderit ingredi in regnum Dei, in quod non cadit interitus.

V. Dixit Agrippinus : Ego tibi consulo ut amico ut mortem quidem declines, ad vitam autem accedas. Dixit sanctus Plato : Recte admones, o Agrippine. Fugio enim mortem æternam, et ad vitam me confero sempiternam, Dixit Agrippinus : Dic, cacodæmon, quot sunt mortes ? Dixit sanctus Plato : Duæ : una quidem ad tempus ; altera vero æterna. Ita etiam, duæ vitæ : una quidem brevis ; altera vero sempiterna. Dixit Agrippinus : Diis sacrifico, et declina cruciatus. Dixit sanctus Plato : Fac cito, o Agrippine, id quod tibi videtur. Ego enim nunquam sacrifico. Neque enim ignis, neque crux, neque ira bestiarum, neque ablatio membrorum nobis persuadent a Deo vivo deficere. Neque enim diligimus quod nunc est sæculum : sed qui pro me est mortuus et resurrexit, Christum.

VI. His auditis, Agrippinus jussit eum reduci in carcerem. Sequebatur autem multa turba Christianorum, propter ejus sanctam et gloriosam confessionem. Fortis autem et magnanimus Christi martyr Plato jussit sibi fieri silentium. Et postquam ipsi cessarunt a tumultu, voce sublata dixit eis : Viri qui Christum diligitis, et estis amatores veritatis, non levi de causa adeo hoc certamen : sed propter effectorem cæli et terræ et omnium quæ sunt in eis. Ne vos ergo conturbent, rogo, ea quæ fiunt. *Multæ enim sunt afflictiones justorum, et ex eis omnibus liberabit ipsos Dominus*¹. Adeste de cætero, et confugiamus omnes simul ad portum, qui nullis agitur tempestatibus, nempe Christum, et ad petram, quam magnus dixit Apostolus : *Petra autem erat Christus*². Ne ergo cedamus, o dilecti, periculis, quæ suscipiuntur pro pietate : cum sciamus, quod passiones hujus temporis non sunt dignæ, quæ conferantur cum gloria quæ est in nobis revelanda³. Hæc ergo cum dixisset Christi martyr Plato, et turbis, quæ aderant, addidisset animum, et mentem eorum confirmasset. Ingressus est carcerem lætus et Deum glorificans. Ingressus autem, humi fixis genibus, Dominum precatus est, sic dicens : Domine Jesu Christe, omnium creator et opifex, et qui tua providentia curam geris universorum, qui omnibus tuis fa-

τὸ μαθεῖν αὐτὸν ἐκ προομιῶν τὴν τούτου πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρετὴν τε καὶ ἀσάλευτον πίστιν, παρεκελεύσατο, τοῦτον ἐκπαθέντα δέρμασιν ὤμοις καὶ βοῖοις αἰκίζεσθαι. Καὶ τούτου γενομένου καὶ τεσσάρων στρατιωτῶν τυπτόντων τὸν ἅγιον ἐπὶ πολλαῖς ὥραις καὶ ἀτονισάντων ἐτέρων στρατιωτῶν δώδεκα ἀλλαγέντων, οὐδὲ ὁ τυχὸν σπῆλος εὐρέθη ἐν τῷ σώματι τοῦ ἁγίου Πλάτωνος, ὥστε πάντας ἐκπλαγέντας θαυμάσαι, αὐτὸν δὲ προθυμότερον ἐμμεῖναι τῇ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίᾳ, καὶ διὰ πολλῶν θλίψεων σπεύδοντα εἰσελθεῖν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀφθαρτον βασιλείαν.

Ε'. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Ἐγὼ σοι παραινῶ ἐκκλῖναι τὸν θάνατον καὶ προσδραμεῖν τῇ ζωῇ. Πλάτων εἶπε· Καλῶς παραινεῖς, ὦ Ἀγριππῖνε· φεύγω γὰρ τὸν αἰώνιον θάνατον καὶ προσφεύγω τῇ αἰδίῳ ζωῇ. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Εἰπέ, κακὸδαίμων, πόσοι εἰσὶ θάνατοι ; Πλάτων εἶπε· Δύο· ὁ μὲν πρόσκαιρος, ὁ δὲ αἰώνιος· οὕτως δὲ καὶ ζῶαι δύο· ἡ μὲν ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ αἰεζῶος. Ἀγριππῖνος εἶπεν· Θύσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὰς τιμωρίας ἐκκλίνον. Πλάτων εἶπεν· Ποίαι τὸ δοκοῦν σοι ἀπηνές· ἐγὼ γὰρ οὐ θύω· οὔτε γὰρ πυρὸς, οὔτε θηρίων, οὔτε θυμοῦ μερὲς ποιήσουσίν με ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζώντος· οὐ γὰρ τὸν νῦν ἀγαπῶ αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν μέλλοντα καὶ τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀποθανόντα Χριστὸν καὶ ἠραστάνα.

Σ'. Καὶ ὁ Ἀγριππῖνος αὐτὰ ἀκούσας ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναληφθῆναι ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ· ὄχλος δὲ πολλὸς ἠκολούθει τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐνδόξῳ ὁμολογίᾳ. Ὁ δὲ μεγαλόφρων καὶ ἀνδρείος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἐκέλευσεν αὐτῷ ἡσυχίαν γενέσθαι καὶ μετὰ τοῦ παύσασθαι αὐτοῦ τοῦ θορύβου, ἐπάρας τὴν ἰδίαν φωνὴν εἶπεν· Ἄνδρες φιλόχριστοι καὶ τῆς ἀληθείας ἑραστοὶ, οὐ φανήσιν ἔνεκεν αἰτίας ἐπὶ τόνδε πάρεμι ἀγῶνα, ἀλλ' ἔνεκεν τοῦ Ποιητοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς· Μὴ τοίνυν ἡμᾶς θορυβεῖτω, παρακαλῶ, τὸ γενομένον· Πολλοὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ἀλλὰ δεῦτε πάντες ἡμῶν καταφύγωμεν ἐπὶ τὸν ἀχείμαστον λιμένα Χριστοῦ καὶ τὴν πέτραν, ἣν ὁ μέγας Ἀποστόλος εἶπεν· Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Κύριος. Μὴ ἐνδῶμεν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας κινδύνους, εἰδότες ὅτι οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δοξάν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ταῦτα εἰπὼν καὶ παραθαρτύνας τοὺς περιεστῶτας ὄχλους, καὶ πληρώσας τὴν διδασκαλίαν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δεσμοτήριον· καὶ εἰσελθὼν, θεὸς τὸ γόνατα αὐτοῦ, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς στενάξας, ἤρξατο πρὸς τὸν Κύριον λέγων οὕτως· Ὁ πάντων κτίστης καὶ δημιουργός, ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὁ πᾶσιν τοῖς δούλοις σου τὴν ὑπομονὴν χαρίζομενος, χάρισαι καὶ ἐμοί, τῷ δούλῳ σου ὑπομονῆν, καὶ ἐξαπόστειλον Μετὰλλ, τὸν ἀρχάγγελόν σου, ἵνα

¹ Psal. xxxiii, 20. ² I Cor. x, 4. ³ Rom. viii, 18.

ῥύσεται με ἐκ τοῦ κακοτέχνου καὶ ἀπατηλοῦ ὄφραυς Ἀ
Ἄγριππίου, ἵνα γνῶσιν πάντες, ὅτι οἱ διὰ χειρῶν
ἀνθρώπων γινόμενοι θεοὶ οὐδὲν εἰσιν, ἀλλὰ σὺ μόνος εἶ
δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

pino, ut cognoscant omnes non esse deos, qui fiunt per manus hominum, sed te solum esse Deum, qui es patiens et multæ misericordiæ et glorificatus in sæcula. Amen.

Ζ'. Μετὰ δὲ ἡμέρας ἑπτὰ προκαθεσθεις ὁ βικάριος Ἀγριππίος ἐν τῇ βασιλικῇ ἀντικρυς τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν παραστῆναι τὸν μάρτυρα. Ὁ δὲ βοηθὸς Βικεντίος ἔφη· Ὁ τοῖς νόμοις τῶν βασιλείων ἀπειθῶν καὶ ἀντιλέγων τοῖς ἡμετέροις προστάγμασι Πλάτων, ὁ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν ὑπέρμαχος ἵστακεν πρὸ τοῦ βήματός σου, κύριε. Καὶ ὁ Ἀγριππίος προσέταξεν προτεθῆναι ποικίλα βασανιστήρια, λέβητα χαλκοῦν, καὶ τίγανα, καὶ χεῖρας σιδεραῖς, καὶ ἀνακλάστας, καὶ καταπέλτας, ὀβελισκούς, ὄξεις καὶ ὄγκινους, καὶ ἕτερα πολλά, οἷόμενος διὰ τούτων καταπλήττειν τὸν μάρτυρα, ὅπως θύσει τοῖς θεοῖς, ἐξαιρέτως δὲ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ φησι πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ θεωρήσας σου τῆς ἡλικίας τὸ νέον, καὶ φειδόμενός σου τῆς τοῦ σώματος ἀκμῆς, τῆς τε τῶν πατέρων εὐγενείας ἐπιγινώσκων σε ἀξίον ὄντα, πρὶν πάλιν ἀρξασθαι τῶν βασάνων, συμβουλεύω σοι, ὥστε τῶν θυσιῶν ἀπογευσάμενον σώζεσθαι μεθ' ἡμῶν, εἰδὼτα τοῦτο ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀντειπόντων μοι ἔζησεν· ὡσπερ πάλιν οὐδεὶς τῶν ἀκουσάντων ἀπεστερήθη τῶν παρ' ἐμοῦ ἐπαγγελθέντων αὐτῷ· σὺ τοίνυν, εἰ θέλεις μοι ἀκοῦσαι ὡς ἰδίου πατρὸς καλῶς σοι συμβουλευόντος, μονογενῆ θυγατέρα ἀδελφοῦ μου ἔχω· ταύτην ἐκδίδωμί σοι πρὸς γάμον ἐπιδοῦς αὐτῇ προῖκα πολυτελεῆ καὶ ἰδίον σε ἀναγορεύσω τέκνον. Ὁ δὲ μακάριος ἀθλοφόρος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Πλάτων γελιάσας εἶπεν· Ἄθλιε καὶ μισάνθρωπε, καὶ πάσης δικαιοσύνης ἔχθρῆ, ὑπερίτα τοῦ διαβόλου καὶ ὑπουργὲ τοῦ Σατανᾶ, εἰ ὅπως ἐβουλόμην εἰς γάμον ἔλθειν καὶ ἀγαγέσθαι γυναῖκα καὶ διάγειν ἐν περισπασμῷ τοῦ βιωτικοῦ τούτου καπνοῦ, οὐ κἀτηξίωκα ἂν τῷ φροντίζοντι τῶν πραγμάτων μου λαβεῖν γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ βελτιόνα τῆ ἀλλῆν ἢ αὐτὴν ἄγομένην εἰς γάμον. Τότε ὁ σύσχιλος τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπουργὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου πάσης κακίας γέμων καὶ παντὸς ἰοῦ καὶ δόλου μεμειστωμένος, καθάπερ τις λῶν φόνον ἐρευγόμενος, ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι κράδδατον χαλκοῦν καὶ κατατεθῆναι εἰς αὐτόν τὸν μάρτυρα καὶ ὑποκαυθῆναι πῦρ, καὶ γνέσθαι ἀνθρακίαν μεγάλην, καὶ ῥένεσθαι αὐτὴν ἐλαίῳ, καὶ ῥητίνῃ, καὶ ἀσφάλτῳ, καὶ κηρῷ, καὶ ῥαβδίζεσθαι αὐτόν λεπτοτέροις ῥάβδοις, ἵνα ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν πληγῶν ἢ οἰκονομία τῶν σπλάγγων αὐτοῦ γυμνωθεῖσα ἀφόρητον αὐτῷ περιποιήσῃ τὴν βύσανον.

Η'. Δικιζομένου δὲ αὐτοῦ, Σωφρόνιος κομνηταρῆσιος ἔφη· Πανάθλιε, πείσθητι τῷ βικαρίῳ καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν κέρδησον. Τί ἀντιλογίαι, ἄθλιε; Οὐχ ὄρας τὰ προκείμενα βασανιστήρια διὰ σέ; Πλάτων εἶπεν· Ἐγὼ τὸ σῶμά μου διὰ Χριστὸν ὅλον παρέδωκα. Τί οὖν μου οὐκ ἀρίστασαι, σκρινιάρη τοῦ Σατανᾶ καὶ ἔχθρῆ τῆς ἀληθείας; Σαυτὸν νουθέτησον τῆς πλάνης ἐκτός

mulis tolerantiam largiris et victoriam, mihi quoque humili et abjecto largire ad finem usque tolerantiam, et emitte archangelum tuum Michaellem, ut me liberet a fallaci et malitioso serpente Agrippino, ut cognoscant omnes non esse deos, qui fiunt per manus hominum, sed te solum esse Deum, qui es patiens et multæ misericordiæ et glorificatus in sæcula. Amen.

VII. Septem autem post diebus præsidens Agrippinus vicarius in basilica ex adverso Jovis, jussit sisti martyrem. Dixit vero apparitor Vincentius: Qui non paret imperatorum legibus, et vestris jussis repugnat, Plato, qui est defensor impiæ Christianorum religionis, stat ante tuum tribunal, domine. Tunc Agrippinus jussit diversa et varia tormentorum genera ante ipsum statui: lebetem æneum, sartagine ferreas, candentes crates, manus ferreas, catapultas, acutos obeliscos, uncos, rotas, et multa alia terribilia, existimans infelix, se per hæc esse territorum martyrem, ut diis ejus sacrificaret, præcipue autem Apollini, qui pellit ad interitum, et dicit ei: Ego quidem, charissime Plato, contempnans tuam juvenilem ætatem, et parcens flori tui corporis, et sciens parentum tuorum nobilitatem, tibi consulo priusquam rursus incipiam te torquere, ut gustatis sacrificiis serveris, et sis nobiscum: hoc quoque sciens, quod nullus unquam vixit ex iis qui mihi non paruerunt: quomodo rursus nullus ex iis qui mihi paruerunt, ei a me promissis bonis fuit privatus. Ergo tu quoque, o optime Plato, si volueris me audire, tanquam patrem proprium, bonum tibi dantem consilium, habeo unicam fratris mei filiam: eam tibi dabo in matrimonium, valde magnam ei tradens dotem, et te meum proprium vocabo filium. Beatus autem et revera fortis athleta Christi Plato ridens dixit: Miser et hominum inimice, fili diaboli, et administer Satanæ, si vellem jungi matrimonio, et ducere uxorem, et degere in deceptione, implicatus fumo hujus mundanæ vitæ, dignarerne vel in rerum mearum sollicitudine accipere uxorem fratris tui filiam, aut tales habere ancillas, qualis est filia fratris tui, aut ea etiam meliores, ut ego eam ducam uxorem? Tunc Satanæ scholasticus et administer patris ejus diaboli, plenus omni vitio et repletus omni genere improbitatis, non secus ac draco quispiam aut leo cædem eructans, grabatum jussit afferri æneum, et in ipso deponi martyrem: et sic ignem accendi, et fieri magnum acervum prunarum, eumque aspergi oleo et resina et bitumine et cera, et eum cædi virgis subtilissimis, ut a plagis et igne nudata ejus viscerum structura ei intolerabile tormentum efficiat.

VIII. Cum diu autem cæderetur martyr, dixit Sophronius commentariensis: Infelicissime, pare vicario, et diis sacrificia, et ne male moriaris, lucrifac. Quid contradicis? Non vides parata propter te tormenta? Dixit sanctus Plato: Ego totum meum corpus propter Christum tradidi. Cur ergo non desistis, o Satanæ scriniarie, et inimice veritatis? Te ipsum admone, ut ab errore desistas. Ego enim

scio, quid mihi expediat, et nunquam avertar ab hac confessione. Dixit Agrippinus : Quis est Christus, quem dicis? Num potest te vivum eripere e meis manibus non sacrificantem? Nunc ergo vis male mori. Scias autem, quod qui fuit crucifixus a Judæis, non potest te servare, etiamsi præstigiis tuis valde confidas. Sin autem magno deo Apollini sacrificaris, et tuo sacrificio eum tibi placaris, potest te ab hoc, qui te detinet; candentis ignis grabato et dolore eripere. Sanctus autem Plato dixit: Nunquam sacrificabo, nec Apollini, nec reliquis diis tuis. Nam qui Apollo dicitur, pellit ad interitum: et omnes, qui in eum credunt, eodem peribunt interitu. Vis autem scire, o stulte et gravi corde, delire et mente capte, quod non sunt dii, qui fiunt per manus hominum, sed aurum et argentum, et ligna, et lapides formati variis et diversis coloribus? Qui oculos habent, et non vident: manus habent, et non palpant: pedes habent, et non ambulant, aures habent, et non audiunt: nares habent, et non odorantur⁴; et, ut semel dicam, sunt opera fabricatorum, et aurificum, et tornatorum, et lapididarum. Isti enim, quos tu deos esse dicis: quomodo non possunt alicui benefacere, ita nec possunt unquam lædere eos qui timent Dominum. Sunt enim nullo sensu præditi, vobis similes: et non sentiunt, nec cum eis offertur sacrificium. nec cum libamen, nec cum eis ullus alius exhibetur cultus. Deus autem, qui omnia fecit, et cælum extendit tanquam pellem, et terram fundavit super aquas⁵, qui potest animam et corpus perdere in gehenna⁶: ipse in omnes dominatum obtinens, rationalia et incruenta suscipit sacrificia, quæ ex puro corde ei offeruntur: et quomodo non est absurdum, ut nos relicto effectore universorum, sacrificemus lignis et lapidibus ratione carentibus, qui creati sumus ad Dei imaginem?

IX. Dicit Agrippinus: Miserere tui de cætero, o miser; et si nolis sacrificare, dic solum: Magnus est Apollo, et jubebo te auferri ab hoc gravi ignis, quo vexaris, cruciatu, abique sospes et noster amicus. Sanctus autem dixit Plato: Absit, ut ego ita mei miserar, ut meo parcens corpori, et parva accepta, ut tu censes, relaxatione, cum anima vadam ad gehennam ignis. Dixit Agrippinus: Recte facis, infelicissime, tibi mortem afferens. te hac suavissima volens luce privare. Dixit Plato: Pro Christo mori, conciliat mihi regnum cælorum; non mihi autem solum, sed etiam omnibus, qui ipsum timent. Ego vero tibi dico, quod non possunt vincere, qui cum Deo conantur bellum gerere, et pietatis athletas diversis tormentis subijciunt: quomodo rursus nec qui Christum habent opem ferentem, possunt malos homines et Deo invisos vincere propter insignem eorum malitiam. Quamobrem dico tibi, tyranne, quod neque vita, neque mors, neque gladius, neque

γενέσθαι· ἐγὼ γὰρ τὸ συμφέρον ἑμαυτῷ γινώσκω καὶ οὐ μετατρέπομαι ἀπὸ τῆς ὁμολογίας ταύτης. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος ἔφη· Τίς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὃν σὺ λέγεις; Μὴ δύναται σε ῥύσασθαι ἐκ τῶν χειρῶν, μὴ θύοντα; νῦν οὖν βούλει κακῶς ἀποθανεῖν. Γίνωσκε οὖν, ὅτι ὁ σταυρωθεὶς παρὰ τῶν Ἰουδαίων οὐ δύναται σε σῶσαι, εἰ καὶ σφόδρα θαρρῆεις ταῖς γοητείαις σου. Ἐάν δὲ θύσῃς τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἀπόλλωνι καὶ θεραπείσῃς αὐτὸν διὰ τῆς θυσίας σου, δυνατὸς ἐστὶν ἀπὸ τῆς κατεχούσας σε ταύτης ὀδύνης καὶ κραββατοπυρίας ἐξελεῖσθαι. Πλάτων εἶπεν· Οὐ θύω οὔτε τοῖς λοιποῖς θεοῖς, οὔτε Ἀπόλλωνι· ὁ γὰρ λεγόμενος Ἀπόλλων ἀπάλειά ἐστὶν, καὶ πάντες δὲ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες, τῇ αὐτῇ ἀπαλείᾳ ἀπολοῦνται. Θέλεις δὲ γινῶναι, ἀνόητε καὶ βαρυκάρδιε, καὶ φρεναπάτα καὶ λυμῶν, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν ἀνθρώπων γενόμενοι, ἀλλὰ χρυσοῦς, καὶ ἄργυρος, καὶ ξύλα, καὶ λίθοι, μεμορφωμένοι ποικίλοις καὶ διαφόροις χρώμασιν· οἱ ὀφθαλμοῦς ἔχουσι καὶ οὐ βλέπουσιν, ὡτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἀκούουσιν, ῥίνας ἔχουσι καὶ οὐκ ὁσφρανθήσονται, χεῖρας ἔχουσι καὶ οὐ ψηλαφήσουσι, πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περιπατήσουσι· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἔργα χειρῶν τεχνιτῶν καὶ χρυσοχόων καὶ τορνευτῶν καὶ λιθοξῶν εἰσὶν. Οὗτοι γὰρ, οὐς λέγει εἶναι θεοὺς, ὡσπερ ἀγαθὸν οὐ δύναται ποιῆσαι, οὕτως οὐδὲ βλάψαι τοὺς φοβούμενους τὸν Θεὸν δύναται, ἀλλὰ ἀναίσθητοὶ εἰσὶν ὁμοιοὶ ὑμῶν καὶ οὐκ αἰσθάνονται οὔτε θυσίας προσφερομένης οὔτε μὴν ἐτέρας τινὸς θεραπείας. Ὁ δὲ πάντα ποιήσας, καὶ τὸν οὐρανὸν ταχύσας ὡσεὶ δέριν καὶ τὴν γῆν θεμελιώσας· ἐπὶ τῶν ὑδάτων, δυνάμενος καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολεῖσαι ἐν τῇ γέννῃ, αὐτὸς δεσπόζων πάντων, προσδέχεται τὰς λογικὰς θυσίας καὶ ἀναιμάκτους, τὰς ἀπὸ καθαρᾶς καρδίας προσφερομένας καὶ πῶς οὐκ ἀτοπὸν ἐστὶν καταλείψαντας ἡμᾶς τὸν τῶν ὄλων ποιητὴν, ξύλοις καὶ λίθοις ἀλόγοις θύειν ἢ σπένδειν τοὺς κατ' εἰκόνα κτισθέντας Θεοῦ;

Θ'. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος ἔφη· Οἴκτερον σεαυτὸν λοιπὸν, τρισάθλιε, καὶ, εἰ μὴ θέλεις θύσαι, εἰπέ μόνον· Μέγας ὁ Ἀπόλλων, καὶ κελεύσω σὲ κατενεχθῆναι ἀπὸ τῆς κατεχούσης σε δεινῆς τοῦ πυρὸς κολάσεως, καὶ ἀπέλθε ὑγιαίνων καὶ φίλος ὑπάρχων ἡμέτερος. Πλάτων εἶπεν· Μὴ γένοιτό μοι οὕτως ἑαυτὸν ἐλεῆσαι, ἵνα φειδόμενός μου τοῦ σώματος, καὶ ὀλίγον, ὡς σὺ νομίζεις, ἄνεσιν λαβῶν σὺν τῇ ψυχῇ ἐμπέσω εἰς τὴν γένναν. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος ἔφη· Καλῶς, δυστυχίστατε, θάνατον ἑαυτῷ ἐπάγεις, βουλόμενος ἑαυτὸν στερίσαι τοῦ ἡδίστου φωτός. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀποθανεῖν βασιλεῖν οὐρανῶν προξενεῖ μοι, οὐκ ἐμεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς φοβούμενοις αὐτόν. Ἐγὼ δὲ σοὶ λέγω ὅτι οὐ δύναται νικῆσαι οἵτινες μάχη πειρῶνται νικᾶν τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀθλητὰς, καὶ βασάνοις διαφόροις ὑποβάλλωσιν, ὡσπερ πάλιν οἱ Χριστὸν ἐπαμύνοντα ἔχοντες νικᾶσθαι τοῖς πονηροῖς ἀνδράσι καὶ μισοθεοῖς οὐ δύναται. Διὸ λέγω σοὶ

⁴ Psal. cxiii, 8-7. ⁵ Psal. ciii, 3, 5. ⁶ Matth. x, 28.

οὔτε ζῶν, οὔτε θάνατος, οὔτε μάχαιρα, οὔτε λιμός, οὔτε κίνδυνος, οὔτε ὑψωμα, οὔτε βίβλος, οὔτε τις κτίσις ἐτέρα χωρίσει με ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Τούτου χάριν πεισθῆναι μοι ὀφείλεις ἰπαγγελλομένῳ σοι οὐ φθαρτῶν τινῶν πραγμάτων καὶ σαθρῶν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν, ἣν οἱ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπιστρέφοντες ἔχουσιν, ὅθεν ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Ματαιώσουσιν τοίνυν τὴν ἐλπίδα τοῦ διαβόλου, ἣν ἔχεις ἐπὶ σοί, καὶ ἀπόστηθι ἀπὸ τῆς μανίας ταύτης· καὶ ἀναλαβὼν τὸ λογικὸν ἀξίωμα, γνῶθι τίς ἐστιν ὁ πάθος σαρκὶ ζῶνι χαρίζομενος. Οὕτω γὰρ ἔσται θαυμαστός μεταστρεφθεὶς ἀπὸ τῆς πονηρίας ταύτης καὶ ψυχοφθάρτου πλάνης. Δέχεται γὰρ τοὺς μετανοοῦντας ὁ Κύριος ὁ πάντας θέλων σῶθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν.

Γ'. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος ταῦτα ἀκούσας ἔφη· Ἀπονενοημένοι, καὶ τῶν θεῶν ἀλλότριά, καὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐχθροὶ, καὶ τῶν νόμων τῶν βασιλικῶν καθαρῶτα, εἰς τοσαύτην μανίαν ἤλθετε, ὥστε καὶ μέχρις ἐμοῦ ἐκτείνειν τὴν πλάνην σου καὶ πειρᾶσθαι ἀπὸ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀποστῆσαι με καὶ μεταγαγεῖν εἰς τὴν τοῦ ἰσταυρωμένου θρησκείαν; Πλάτων εἶπεν· Ταῖς ἐμαῖς οὐ πείθῃ παραινήσεις, ἀλλὰ ἀποκαλεῖς με ταῦτα τυγχάνειν, ἵνα ἐνουθῆτάς σε καὶ τὸ συμφέρον σοι συνθεύλουσα. Πλὴν καὶ οὕτως μέμνησόν μου, ὅτε ἤξει καιρὸς, ὅτε μετὰ θαυμάσιον ἀναμνησθήσῃ μου τῆς νοουθεσίας καὶ οὐδὲν ὠφελήσεις, ἀλλὰ βυθοῖς Ταρτάρων παραδοθῆεις, ἀπελευθέρη εἰς αἰώνιον κόλασιν. Ποιεῖ οὖν ὁ θελεῖς· τοὺς γὰρ τῆς καρδίας σου ὀφθαλμοὺς οὕτως ἐτύφλωσεν ὁ διάβολος, ὥστε μὴ διαβλέψαι σε πρὸς τὸ τῆς θεογνωσίας φῶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ σκότος ὄραϊν, ἔνθα ἡτοιμασται τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον σοί τε καὶ τῷ πατρί σου, τῷ Σατανᾷ. Ἐρῶν δὲ τριῶν διαγενομένων καὶ κατενεχθέντος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κραδῆδου, οὕτως ἔλαμπεν τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου Πλάτωνος ὡς ἀπὸ λουτροῦ ἐξεληθέντος αὐτοῦ, καὶ εὐωδία μύρου πολυτελοῦς ἐξεπορεύετο ἐξ αὐτοῦ· εἶχεν γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀληθινὸν λουτρόν καὶ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν, δι' ἧς καὶ εὐωδίας τοὺς παρестῶτάς ἐπλήρου, καὶ πᾶς ὁ παριστάς ὄχλος ἐδοξάζει τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τοῦ μακαρίου Πλάτωνος, ὥστε λέγειν ὅτι, Ἀληθῶς μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν· τοσαύτας γὰρ βιασάνους ὑποβλήθεισιν παρὰ τοῦ ἀνελεοῦς δικαστοῦ, οὐκ ἠρνήσατο τὸ φοβερὸν ὄνομα, ἀλλὰ τῷ γενναίῳ λογισμῷ ἐνίκησεν τὴν μανίαν τοῦ ἀρχοντος.

ΙΑ'. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος μετὰ τὸ ἀφόρητον αὐτῷ καὶ τοιαύτην βίασιν προσκαγεῖν εἶπεν· Οὐκ ἐπίσθης, Πλάτων, ἐκ τῆς φροσνευθείσης σοι δεινῆς βιασάνου θύσαι τοῖς θεοῖς; πλὴν εἰ μὴ βούλει

A fames, neque periculum, neque altitudo, neque profundum, neque ulla alia res creata potest nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro ⁷. Ea de causa tu magis debes mihi parere, pollicenti fore, ut fruaris non rebus aliquibus caducis, et in quas cadit interitus, sed regno cælorum et vita æterna : quam habent, qui ad ipsum convertuntur ; unde aufugit dolor, tristitia et gemitus ⁸. Fac ergo ut vana sit spes, quam in te habet diabolus, et discede ab hac insaniam, et rationali accepta dignitate, cognosce quisnam sit qui omni carni vitam largitur. Sic enim eris admirabilis, traductus ab hac improbitate et ab errore, qui affert animæ exitium. Eos enim excipit, qui moventur pœnitentia, Dominus noster Jesus Christus, qui vult omnes homines salvos fieri, et venire ad agnitionem veritatis ⁹ ; qui non vult mortem peccatoris et impii, sed ut convertatur et vivat ¹⁰, ductus pœnitentia.

X. Agrippinus autem, his auditis, furore percitus dixit : Amentissime, et a diis aliene, et inimicæ imperatorum, et legum eversor imperatoriarum, eoque processisti insaniam et amentiam, ut ad me usque tuum errorem extenderes, et me a deorum benevolentia conareris abducere, et ad religionem Crucifixi traducere ? Dixit sanctus Plato : Scio ego, o tyranne, quod tu non pares meis admonitionibus : sed me vocas planum et præstigiatorem, quod quidem tu es : quoniam te admonui et consului id quod est tibi utile. Cæterum sic mei quoque memineris, quando venerit tempus : quo tempore cum lacrymis recordaberis meæ admonitionis, nec ea tibi quidquam proderit, o infelix, sed in Tartari profundo ibis ad supplicium æternum. Fac ergo cito id quod vis. Cordis enim tui oculos ita excæcavit diabolus, ut non aspicias ad lucem Dei cognitionis : sed intuearis ad tenebras, ubi est paratus ignis æternus tibi et patri tuo Satanæ. Cum tres autem horæ intercessissent, et ipse depositus fuisset ex grabato, corpus ita resplendebat sancti et beati Platonis, perinde atque si ipse exisset e balneo, et suavis quidam odor tanquam unguenti pretiosi ex eo egrediebatur. Habebat enim Christi verum lavacrum, et pretiosam et veram cognitionem, per quam bono odore implebat eos qui aderant : et tota quæ circumstiebat turba Deum glorificabat propter fortitudinem et tolerantiam beati Platonis, adeo ut ipsi dicerent : Vere est magnus Deus Christianorum. Tam multis enim tormentis subjectus a crudeli et immisericordi iudice : sed in præclaro perseverans animi instituto, vicat insaniam præsidis.

XI. Agrippinus autem postquam ei intolerabile et tale tormentum attulisset, dixit : Non tibi persuasit, o Plato, gravissimum tormentum, quod tibi fuit illatum, ut diis sacrificares ; sed si nolis sacri-

⁷ Rom. viii, 38, 39. ⁸ Isa. xxxv, 10. ⁹ I Tim. ii, 4. ¹⁰ Ezech. xviii, 23.

ficare, solum nega Crucifixum, et te dimittam. A Dixit sanctus Plato : O cor perversum, et mens extincta, et anima malis tradita, et quæ nihil cogitat quod Deum deceat. Quid est, quod dicis ? Qui mihi tot beneficia conciliavit, Servatorem Christum negabo propter te, o crudivore et vindex simulacrorum, rerumque inanimarum et mutarum defensor, et patrone erroris, ut reddar miser, tibi similis et iniquus ? et non sufficit tibi solum esse talem, sed eos etiam qui jam relati sunt in numerum militum Christi, vis esse socios tuæ impietatis, in eadem via interitus studens eos supplantare, qui recta via ingrediuntur ? Discede a me, qui operaris iniquitatem. Statuisti enim alios quoque ad eam trahere. Confido autem in Deo meo, quod non faciet sanctum suum videre interitum. Dixit Agrippinus : Quoniam tui sum misertus, evasisti insolens ac contumeliosus, stulta loquens et emotæ mentis ; ego autem te cito tam gravibus afficiam suppliciis, ut ex teipso mihi dicas : Da mihi, ut sacrificem. Egregius autem Christi athleta Plato dixit : Christus est Deus, et non est sanctum ejus nomen negandum. Non est æquum, ut ego relinquens fontem vitæ, colam dæmonia et libem lapidibus, quorum quidem mater est ars. Si enim non fuissent artes inventæ ab hominibus, non eratis deos habituri, sed plane eratis futuri sine diis. Tunc Agrippinus, multa ira repletus propter fiduciam et dicendi libertatem martyris, surrexit e throno suo : et quam citissime indutus fibulatorio jubet sphæras accendi ferreas, et poni in ejus mammillis. Ministri autem Satanae cito fecerunt ea quæ jubebantur. Sphærarum autem ignis fuit tanta vehementia, ut non solum apparerent ejus latera, sed etiam corrumperetur interna ejus viscerum structura, ut per nares ejus et cerebrum emissus fuerit fumus ex calore ei per sphæras accenso.

XII. Beatus autem Plato, qui jam a multis reputatus fuerat esse mortuus, dixit Agrippino : Parva sunt tua tormenta, o potor sanguinis, et bestiis moribus similis, et sæve canis, si consideretur ira tua et immanitas. Ira tua erit parva, tormenta autem tua sint magna. Nam per tormenta, quæ mihi intentas, cognosces potentiam Christi, qui mihi fert auxilium. Apparitor autem veniens prope sanctum Platonem, dixitei : Pare, o homo, jussis imperatoris et diis sacrificata, et lucrifac, ne male moriaris. Non potes enim mortem effugere, nisi ea feceris, quæ a me tibi dicta sunt. Qui autem erat vere magno et excelso animo et vere Christi Plato, apparitorem quidem non parvis incessens contumeliis, ei os obstruxit tanquam malo consiliario : interrito autem spiritu et animo immobili, et mente non perturbata, oculos in cælum extollens, dixit : *Dorsum meum dedi ad flagella, et genas meas ad alapas : faciem autem meam non averti a dedecore putatorum* ¹¹. *Ne discesseris a me, Domine, quoniam*

¹¹ Isa. I, 6.

θύσαι, ἀρνήσασθαι τὸν ἐσταυρωμένον, καὶ ἀπολύω σε. Πλάτων εἶπεν · Ὡ καρδία διεστραμμένη, καὶ διάνοια ἐσθεσμένη, καὶ ψυχὴ κακοῖς δεδομένη, καὶ οὐδὲν πρόπον τῷ Θεῷ δεκνομένη, τί ἐστίν ὁ λόγος ; Τῶν τοσούτων εὐεργεσιῶν πρόξενόν μοι γενομένον Σωτῆρα Χριστὸν ἀρνήσομαι διὰ σέ, αἰμοδόρα, καὶ τῶν εἰδώλων ἔκδικε, καὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀφώνων προστάτα, καὶ τῆς πλάνης συνήγουρε, ἵνα γένωμαι ὁμοῖός σου, παράνομος καὶ οὐκ ἀρκεῖ σοι μόνος εἶναι τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη στρατολογηθέντας τῷ Χριστῷ κοινωνοὺς τῆς ἀσεβείας σου θέλεις εἶναι, εἰς τὴν αὐτὴν ἀπωλείας ὁδὸν σκαλίσαι σπειύδων τοὺς ὀδεύοντας τὴν εὐθείαν ὁδὸν ; Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ ὁ τὴν ἀνομίαν ἐργαζόμενος · προῆρησαι γὰρ καὶ ἄλλους εἰς αὐτὴν ἐλκύσαι, καὶ θαρρῶ τῷ Θεῷ μου, ὅτι οὐ μὴ ποιήσει τὸν ὄσιον αὐτοῦ ἰδεῖν διαφθοράν. Ἀγριππῖνος εἶπεν · Ἐπειδὴ ὠκτειρά σε, ὑβριστὴς καὶ μωρολόγος καὶ φρενοβλαβὴς γέγονας, ἐγὼ σε ἐν τάχει τιμωρίας χαλεπὰς παραδώσω, ἵνα μοι ἀφ' ἑαυτοῦ εἰπῆς · Δός μοι ἵνα θύσω. Ὁ δὲ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ ἀθλητὴς εἶπεν · Ἔστιν ὁ Θεὸς μου καὶ ἀνεξάρνητον ἔσται τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ · οὐκ ἔστιν οὐκ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καταλιπόντα προσέχειν δαιμονίους καὶ σπένδειν λίθοις, ὧν μητέρες τέχναι · καὶ γὰρ τέχναι παρὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰ μὴ ἦσαν ἐφευρημένα, οὐκ ἐμέλλετε θεοὺς εἶχειν, ἀλλὰ ὑπάρχειν ἄθειοι. Ὁ δὲ Ἀγριππῖνος θυμοῦ πληθεὶς διὰ τὴν παρῆρησίαν τοῦ μάρτυρος, ἐξανέστη τὸν θρόνον καὶ τὸ φιβλατόριον περισχιζάμενος σπουδῆ πολλῇ κελύει σφαιράς σιδηρᾶς πυρωθῆναι καὶ τεθῆναι εἰς τὰς μασχάλας αὐτοῦ. Οἱ δὲ ὑπῆρέται τοῦ Σατανᾶ θάττον τὰ κλειυσθέντα αὐτοῖς διεπράττοντο · τοσαύτη γὰρ σφοδρότης ἐκ τῶν σφαιρῶν ἐγένετο τοῦ πυρὸς, ὥστε μὴ μόνον ἀναφανῆναι τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνδοθεν οἰκονομίαν τῶν σπλάγγων αὐτοῦ φθαρῆναι, ἕως διὰ τῶν μυκτῆρων αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐγκεφάλου ὁ καπνὸς ἀνεφέρετο ἐκ τῆς ὑπαφθῆσης αὐτῶν διὰ τῶν σφαιρῶν θερμότητος.

IB'. Ὁ δὲ μακάριος Πλάτων ἤδη νομισθεὶς τεθνᾶναι, εἶπεν πρὸς τὸν Ἀγριππῖνον · Μικραὶ σοῦ εἰσιν αἱ βασάνοι, αἰμοπότα καὶ θηριότροποι καὶ ἀνήμεροι κύων πρὸς τὸν θυμὸν σου καὶ ἀγριότητα · ἀλλ' ὁ θυμὸς σου ἔστω μικρὸς, αἱ δὲ βασάνοι σου ἔστωσαν μεγάλαι · γνώστη γὰρ διὰ τῶν βασάνων, ὧν ἐπάγεις μοι τὴν δύναμιν τοῦ βοηθοῦ μου Χριστοῦ. Ὁ δὲ βοηθὸς προσελθὼν πλησίον τοῦ ἁγίου Πλάτωνος εἶπεν αὐτῷ · Πείσθητι τοῖς προστάγμασι τοῦ αυτοκράτορος καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν κέρδησον. Οὐ γὰρ δύνασαι ἀποφυγεῖν τὸν θάνατον, ἴαν μὴ ἀνάσχη τῶν λεχθέντων σοι παρ' ἐμοῦ. Ὁ δὲ μεγάλωφρων καὶ εὐγενὴς τῆ ψυχῆ καὶ ἀληθῶς δούλος τοῦ Χριστοῦ Πλάτων τὸν μὲν βοηθὸν οὐ μικρῶς ἐνυβρίσας, ἐπιστόμισεν ὡς κακοσύμβουλον, ἀτρέπτω δὲ φρονήματι καὶ ἀμετακινήτῳ τῆ ψυχῆ καὶ ἀταράχῳ τῆ διανοίᾳ ἀνατείνας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν · Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας εἰς ραπίσματα · τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέτρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτύ-

σμάτων μὴ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ, Κύριε, ὅτι θλίψις ἐγγύς, μὴ ποτε εἴπωσιν τὰ ἔθνη, Πού ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτοῦ; Αὐτὸς οὖν, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, εὐδόκητον εἰς ἐμὲ, ἵνα τελείως τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου διαφυγῶν παραστῶ τῷ βήματί σου τῷ φοβερῷ, τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνισάμενος· σοὶ γὰρ πρέπει καὶ ἐν ἐκκλησίαις καὶ ἐν παντί τόπῳ τῆς δεσποτίας σου τιμῆ, κράτος, μεγαλωσύνη, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ πολλῶν ἐπακουσάντων τὸ Ἀμήν, ἐπέστη ὁ τόπος τῆς βασιλικῆς καὶ οὐδε οὕτως συνῆκεν ὁ Ἀγριππίνος, ὅτι βοηθούμενος ἦν παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἀνόσει, διὰ τί οὕτω ἀπονεύουσαι καὶ οὐ φεῖδῃ τοῦ ἰδίου σώματος, ὁρῶν αὐτὸν οὕτως διαφόρως τιμωρούμενον· πείσθητι οὖν μοι καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, ἵνα μὴ κακῶς ἀποθάνῃς. Πλάτων εἶπεν· Εἶπόν σοι πολλάκις, καὶ νῦν σοὶ λέγω, ὅτι Θεοῦ ζῶντος λάτρης εἰμι καὶ τούτου τὰ δόγματα καταλείψαι οὐ δύναμαι καὶ τοῖς ματαίοις τὸ ὄνομα ἔχουσι θεοῖς τοῖς κίβδηλοις· τούτοις προσκυνῆσαι καὶ μυστραῖς εἰδώλοις οὐκ ἀνέχομαι. Ἀλλὰ καθ' ἡμέραν οὐ παύσομαι τῷ Θεῷ προσευχόμενος, προσπίπτων καὶ δεόμενος τῆς παρ' αὐτοῦ ἀληθινῆς σωτηρίας τυχεῖν. Σὺ δέ, Ἀγριππίνε, ματαίοις εἰδώλοις προστετηκώς καὶ τὸν οὖν σεσυλημένος τὸν εἰς θεογνωσίαν σε ἔλκοντα παρὰ τοῦ πατρὸς σου τοῦ Σατανᾶ, καὶ ὅλως αὐτοῦ γενόμενος, καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς ἔλθειν μὴ βουλόμενος εἰς αἰῶνα παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ βοηθοῦντός μου τιμωρηθῆσθαι ὡς ἐνυβρίζων τοὺς δούλους αὐτοῦ, οἰόμενος μεταβαλεῖν αὐτῶν τὴν εἰς Θεὸν ἀγαθὴν προαίρεσιν.

ΙΓ'. Ἀγριππίνος εἶπε· Ἴδε, Πλάτων, ὅσα σε εἴασα φλυαρίσαντα μωρολογῆσαι· πλὴν εἰ καὶ ἀνάξιος ὑπάρχεις τῶν παρ' ἡμῶν λόγων διὰ τὴν θρασύτητά σου καὶ ἀμετάβλητον καρδίαν· ἀκουσον ὅπερ λέγω σοι. Πολλάκις πολλὰ ἀκήκοα τοιαῦτα τῶν ὁμολογούντων τὸν Γαλιλαῖον, καὶ οὐδεὶς ἀνέλυσεν ἐκ τῶν ἐμῶν χειρῶν ζῶν, εἰ μὴ ἐπέστη καὶ ἔθυσεν. Εἰ οὖν μὴ θέλεις ἀνασχέσθαι μου καὶ θύσαι τοῖς θεοῖς, βλέπε τί μέλλεις πάσχειν· καὶ γὰρ πολλὰ βασανιστήρια μένουσιν σε. Ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς Πλάτων γελάσας εἶπεν· Ἄθλιε, καὶ ἀλαίπωρε, καὶ μισάνθρωπε, καὶ ἀνήμερε, καὶ πάσης παρανομίας ἀρχηγί, ἄλλοτριε τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπηρέτα τοῦ Σατανᾶ, καὶ τῆς γέννης τοῦ πυρὸς κληρονόμος, καὶ πάσης θεϊκῆς κολάσεως ἀξίε, οὐ πείθουσί με οἱ λόγοι σου· εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς Δεσπότης Χριστὸς τὸ εαυτοῦ αἷμα ἐξέχευεν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα ἀπὸ πάσης ἀνομίας τὸν κόσμον αὐτοῦ λυτρώσεται, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ ὀφειλομένοι ἀποθνήσκωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα καὶ διὰ τούτου εὐγνώμονες ὀφθῶμεν τῷ ὑμετέρῳ Δεσπότη.

ΙΔ'. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος προσέταξεν λωροτομηθῆναι αὐτὸν εἰπών· Εἰ ἄρα βοηθήσει αὐτόν ὁ Θεὸς ἐφ' ᾧ ἐλπίζει, τῶν δὲ βασιλικῶν διατάξεων καὶ τῶν ἡμετέρων προσταγμάτων καταφρονῶν. Καὶ ὁ ἅγιος Πλάτων ἀκούσας ταῦτα εἶπεν· Ἀναιδέστατε καὶ

A *afflictiones prope* ¹²; *ne forte dicant gentes: Ubi est Deus eorum* ¹³? Tibi ergo placeat, o Domine Jesu Christe, ut ego famulus tuus, perfecte adversarii effugiens tyrannidem, cum audacia et fiducia sistar ante tuum tribunal terribile, hoc pulchro confecto certamine. Te enim decet et in Ecclesis et omni loco tuæ dominationis gloria, honor, potentia et majestas, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Et cum multi audiissent, Amen, motus est locus basilicæ: et ne sic quidam intellexit miser Agrippinus, quod Christus ei ferret auxilium, sed dixit ei: Impie, cur es adeo emotæ mentis, et non parcis tuo corpori, cum id videas variis modis tam acerbe cruciari? Pare ergo mihi, et sacrificia diis intemeratis, ne male moriaris. Sanctus Plato dixit: Dixi tibi sæpe, quiu etiam nunc tibi dico, me esse Dei cultorem, necut ejus decreta deseram, me posse in animum inducere, nec ut eos adorem, qui temere nomen habent deorum, sunt autem adulterina et exsecranda simulacra. Sed non cessabo in dies assidue Deo meo procidere et eum orare, ut salutem ab eo consequar. Tu autem, Agrippine tyranne, vanis affixus simulacris, et a patre tuo Satana privatus mente, quæ te trahebat ad Dei cognitionem, et totus redactus in ejus potestatem, et ad viam vitæ nolens ascendere, in æternum punieris a Deo, qui mihi fert opem. Quem contumelia afficiens, ejus servos variis tormentis subjicis, existimans te mutaturum eorum bonum in Deum propositum.

C XIII. Agrippinus dixit: Vide, Plato, quam multa sivi te nugantem stulta dicere. Sed etsi sis indignus nostris sermonibus propter tuam audaciam et cor immutabile, audi quod tibi dico: Sæpe audi vi multa ejusmodi ab iis qui confitentur Galilæum, nec ullus recessit vivus a meis manibus, nisi persuasus sit et sacrificarit. Si ergo non vis mihi morem gerere, et diis sacrificare, vide quid sis passurus. Te enim multa manent tormenta, si non audiveris me tibi consulentem. Sanctus autem Christi martyr Plato dixit: Infelix et inhumane, et homines habens odio, et auctor ac princeps omnis iniquitatis, a Deo aliene et minister Satanæ, et hæres ignis gehennæ, et digne omni suplicio, non me terrent tua verba, nec minæ mihi persuadent. Meus enim Dominus pro me suum effudit sanguinem, ut mundum redimeret ab omni iniquitate: quanto magis nos peccatores debemus pro ipso mori, ut vel per hoc grati et beneficii memores conspiciamur Domino nostro Jesu Christo.

D XIV. Vicarius autem Agrippinus cum hæc audi visset, et magno furore esset percitus, jussit eum cædi loris, dicens: Videamus an Deus sit ei opem laturus, in quo sperans imperatorias constitutiones contemnit et nostra jussa. Sanctus

¹² Psal. xxi, 11, 12. ¹³ Psal. lxxviii, 10.

autem Plato, his auditis, dixit : Impudentissime et sceleratissime canis, novorum tormentorum inventor et excogitator Agrippine : convenienter enim tuo animi studio et instituto fuit ab initio tibi nomen impositum. Es enim agrestis quidam lupo, et effrenatus tanquam equus indomitus, eos præcipitans qui sequuntur impudentem et sceleratam tuam mentem. Miser et infelix, esne adeo stultus et insipiens, et excæcatus a patre tuo Satana? Non vides, quemadmodum Christus mihi in prioribus adfuit tentationibus, et nunc quoque adest, levans meos labores, et curans plagarum notas, quæ a te mihi imprimuntur ; et, ut semel dicam, nunquam reliquit eos qui ipsi serviunt? Fac ergo quam celerrime ea quæ tuo sedent animo, ut per tormenta, quæ mihi inferuntur, et indignas plagas, cognoscas Christum mihi opem ferre, qui a tua, quæ cum Deo pugnat, lingua nunc afficitur contumelia. Ego enim semper habens opem, quæ ab eo mihi fertur, non timebo tuas minas, neque varios tuos cruciatus.

XV. Ministri autem Satanae cito fecerunt impetrata, et quamprimum tanquam inanimam eum tangentes statuam, sancti membra conscindebant immisericorditer, incipientes ab humeris. Sanctus autem Plato dicebat : *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi et exaudivit deprecationem meam* ¹⁴. Omnes autem qui eum aspiciabant ægre ferebant propter ei illatum cruciatum. Erat enim Agrippinus supra modum inhumanus et plane ferox. Egregius vero Christi athleta Plato, tanquam turris quædam quæ pulsatur, inconcussus manens et immotus propter suam fidem in Christum, in somnis quodammodo torqueri videbatur. Hoc enim tormentum non formidans, neque ab eo obstupescens, non solum pusillo et abjecto animo non cessit : sed se ostendens magnanimum, lorum unum e suo latere evulsum ex iis quæ lictores ex ejus corpore abscindebant, projecit ante tribunal judicis, dicens : Inhumanissime et omnibus feris sævior, esto, cor tuum est adeo excæcatum, ut Deum non agnoscas, qui ad suam nos fecit, imaginem : quomodo non misereris corporis, iisdem quibus tu, obnoxii perpressionibus, quod membratim conscinditur : sed tibi est voluptati membrorum meorum dissectio? Hæc autem dico, non ut qui fugiam mori pro pietate, sed crudelitatem tuam et inhumanitatem reddam omnibus manifestam. Ego enim propter Christum meum libenter patior omnia mala, quæ mihi a te inferuntur, et libenter sustineo dolorum acerbiteriam, ut in futuro sæculo æternam inveniam requiem. Tu autem, o crudelissime et immanissime homo, accepta pelle mei corporis, eam habe testem tuæ impietatis, quæ te mittit ad æternum, et quod nunquam desinit, supplicium, cum simulacris tuis et dæmonibus. Dixit Agrippinus : Cur es insipiens, et odio habes tuum corpus, o Plato, et non curas, quod intestina

A **μειρώτατε κύων και βασάνων κακούργε, ἐπινοητὰ Ἀγριππίνε ! πρὸς γὰρ τὴν προαίρεσιν τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπέτιθη σοι καὶ τὰ ὄνομα ἄγριος γῆρ ις καθάπερ ἵππος ὑπάρχεις, ἀχαλίνωτος κρεμνίζων τοὺς ἐξακολουθοῦντας τῇ μαιφόνῳ σου γνώμῃ. Τοσοῦτον ὑπάρχεις ἄφρων και ἐτυφλώθης παρὰ τοῦ πατρός σου, τοῦ Σατανᾶ, και οὐχ ὄρας πῶς και ἐν τοῖς προτέροις παρίστη μοι και ἐν τοῖς δευτέροις δε παρίστηκεν ὁ Χριστός, ἐπικουρίζων τοὺς πόνους και θεραπεύων τοὺς παρὰ σοὶ μοι γενομένους τῶν πληγῶν τόπους, και ἀπλῶς ἐρῶ, οὐδέποτε καταλιμπάνει τοὺς αὐτοῦ δούλους. Ποίει οὖν τὰ παριστάμενά σοι ἐν τούτοις. ἵνα και διὰ τῶν βασάνων τῶν προσφερομένων μοι και τῶν αἰκισμῶν γνώσῃ τὸν βοηθοῦντα Χριστὸν, τὸν παρὰ τῆς σῆς Θεομάχου γλώττης νῦν ὑβρίζόμενον. Ἐγὼ γὰρ ἔχω τὴν αὐτοῦ βοήθειαν συνεργουσάν μοι, και οὐ φοβηθήσομαι σου τὰς ἀπειλὰς και τὰς τιμωρίας.**

IE'. Οἱ δὲ ὑπηρεταὶ θάττον ἐποίουν τὰ προσταχθέντα αὐτοῖς και μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ὡς ἀψύχου ἀνδριάντος ἀπτόμενοι, ἀνηλεῶς τὰ τοῦ ἁγίου κατέτεμον μελῆ ἀπὸ τῶν ὤμων ἀρξάμενοι. Ο δὲ ἅγιος Πλάτων ἔλεγεν Ἰπομένων ὑπέμεινα τον Κύριον, και προσέσχεν μοι και εἰσήκουσεν τῆς δέσπῳς μου. Καὶ ἅπαντες οἱ θεωροῦντες αὐτὸν ἀπεδυσπέτου διὰ τὴν τιμωρίαν τὴν προσερχθεῖσαν αὐτῷ ἦν γὰρ ὁ Ἀγριππίνος ὑπερβάλλοντως ἀπάνθρωπος. Ο δὲ γενναῖος ἀθλητῆς τοῦ Χριστοῦ ὡσπερ τις πύργος βαλλόμενος και ἀσάλευτος μένων και ἀμετακίνητος, ἐν ὄνειροις ἔδοκει βασανίζεσθαι : μὴ δειλιάσας γὰρ τὴν βάσανον ταύτην μηδε καταπληγεις ὑπ' αὐτῆς, οὐ μόνον οὐὰ ἐνέδωκεν ὀλιγορήσας, ἀλλὰ γὰρ και μεγαλοψυχῆσας, λῶρον ἵνα ἀποσπάσας ἐκ τῆς αὐτοῦ πλευρᾶς ὄν οἱ δῆμιοι ἔτιμον ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἔρριψεν πρὸ τοῦ βήματος τοῦ δικαστοῦ λέγων Ἀσυμπαθέστατε και πάντων θηρίων ἀγριώτατε, ἡ καρδία σου οὕτως πεπώρωται, και τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιγινώσκεις, τὸν και εἰκόνα ἰδίαν ἡμᾶς πεποιηκότα πῶς οὐδὲ τὸ ὁμοιοπαθὲς σῶμα οἰκτιρεῖς κατὰ μέρος τέμον' ἔρπει σε ἡ τῶν μελῶν μου κατακοπή ; Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχ ὡς φεύγων τὸ ὑπερ εὐσεβείας ἀποθανεῖν, ἀλλὰ τὴν σὴν ὠμότητα πᾶσιν ποιῶν κατὰδῆλον' ἐπεὶ πῶς ἡδέως διὰ τὸν Χριστὸν πάσχω και τὰ παρὰ σοῦ ἐναγόμενα ὑπομένω τὴν τῶν πόνων δεινότητα οὐ φεύγω, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν ἀνεσιν εὐρῶ σὺ δὲ ἀπ' ἠνέστατε, δεξάμενος τὴν τοῦ σώματός μου δορᾶν, μάρτυρα τῆς ἀσεβείας ἔχεις, πέμπουσάν σε εἰς αἰωνίαν και ἀτελεύτητον κόλασιν μετὰ τῶν εἰδώλων σου. Ἀγριππίνος ἔφη Ἰνατί ἄσύνετος εἶ, και ἐμίσησας τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, και οὐ φροντίζεις ὅτι τὰ ἔγκατά σου διὰ τῶν πλευρῶν σου σὺν τῇ κόπρῳ φέρεται, ἀλλ' ἔτι και νῦν ἀναισθητεῖς πρὸς δε τούτοις, οὐκ ἀρκεσθεῖς τοῖς εἰρημένους σου, νῦν οὐκ ἐπαύσω τοὺς θεοὺς ἐνυβρίζων και παροξύνων τὸ

¹⁴ Psal. cxv, 1, 2,

σεμνὸν δικαστήριον. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Εἰ γὰρ οὕτως τοιαύτας ὑπὸ σοῦ δεινὰς τιμωρίας παθῶν ὑβριστῆς καλοῦμαι καὶ βλάβηστος, σὺ ὁ ἐπὶ ἄγων τοιαύτας βασάνους ὀφείλεις φρονεῖν ἐν τοῖς ἔργοις δειχθῆναι καὶ βλάβηστος ἐν τοῖς λόγοις. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος εἶπεν· Τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς αὐτοκράτορας πολλὰ ἐνυβρίσας καὶ ἐμὲ οὐ μικρῶς παροργίζεις· οἶδα ὅτι τοῦτο ποιεῖς, ἵνα διὰ τάχους σε ἀποκτείνω· ἐγὼ δὲ χειροτέρας βασάνους προσενέγκω καὶ κατὰ μέρος ἀναλώσω σε, ἵνα μὴ πεισθῆς καὶ θύσης τοῖς ἀχρόντοις θεοῖς. Ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς εἶπεν· Πολλὰ σοι εἶπον καὶ νῦν λέγων οὐ παύσομαι, μὴ ἀπειλῆ μοι λόγοις, ἀλλ' ἔργοις δεῖξον εἰς ἐμὲ τὰς βασάνους, ἵνα γνωσθῆς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς σου τοῦ Σατανᾶ καὶ τοῦ αὐτοκράτορός σου· ἐξουσίαν γὰρ ἔχεις τοῦ σώματός μου, τῆς δὲ ψυχῆς ὁ Θεός.

cessabo dicere : Ne minare verbis, sed reipsa in me ostende tormenta, ut cognoscaris faciens voluntatem patristui Satanæ et tui imperatoris ; habes enim, ut prius dixi, potestatem mei corporis, animæ autem Deus.

IX'. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος ταῦτα ἀκούσας εἶπεν· Ἔργως ἔδωκ' ἐμὴν πείρα διὰ τῶν βασάνων (α) τῶν ἐπιτελεσθέντων μοι παρὰ σοῦ, ὅτι οὔτε τοῦ σώματός μου φείδομαι διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν μου εὐσέβειαν, φοβηθεὶς τοῦ ἰπουρανίου βασιλείως τὸ πρόσταγμα· τότε Ἀγριππίνος ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναρτηθῆναι εἰς τὸ ξύλον ἐπὶ τοσοῦτον ἕξεισθαι, ὥστε τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεῖσθαι· καὶ ὁ κήρυξ ἔδωκ' ὀψὲς μεγάλην· Θύσον, Πλάτων, καὶ ἀπολύθη. Τοῦ δὲ ἀγίου Πλάτωνος ἀρνούμενον καὶ μὴ βουλομένου θύσαι, ἐκέλευσεν ὀγκνίους τὰς παρῆρας αὐτοῦ ἕξεισθαι, ὥστε μηκέτι ὀρᾶσθαι πρόσωπον ἀνθρώπινον, διὰ τὸ γυμνωθῆναι τὰ ὀστέα αὐτοῦ.

C autem magna voce clamabat : Sacrifica, Plato, et solveris a vinculis. Cum vero sanctus Plato negaret se sacrificaturum, jussit tyrannus uncis ferreis ejus genas discerpi ac laniari. Adeo autem sunt laniatæ, ut facies hominis non cerneretur amplius, propterea quod essent ejus ossa plane nudata.

IZ'. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου καταρῆσθαι, καὶ πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Πανὰθλιε, τί προσδοκᾷς λοιπὸν ; πάσης γὰρ τῆς δορᾶς σου ἀποδαρείσης καὶ τῶν ὀστέων γυμνωθέντων, ἀνάσχω μοι, καὶ παῦσαι τῆς τοιαύτης φιλοσοφίας καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, καὶ μὴ ἐπίμενε τῆ ἀντιθέσει τῶν λόγων τούτων, ἵνα μὴ κακὸς κακῶς ἀποθάνης. Ὁ μάρτυς εἶπεν· Τί προσδοκᾷς ἕτερον ἀκούειν ἢ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ ; τῆς γὰρ δορᾶς μου ἀποδαρείσης καὶ τῶν ὀστέων μου γυμνωθέντων, θαρσαλέωτερος, ὡς ὄρας, σοὶ παρίστηκα. Εἰ τοίνυν ὑπολείπεται ἕτερόν σοι ὀφείλειν εἰς ἐμὲ παραχθῆναι, ποίει ἐν τάχει ὁ βοῦλει. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος θαυμάσας τὴν καρτεροψυχίαν τοῦ μάρτυρος, ἐκέλευσεν πάλιν αὐτὸν ἀναρτηθῆναι καὶ ἕξεισθαι εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ εἰς τὰ σπλάγχνα. Ὁ δὲ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς εἶπεν· Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἦξει ἡ βοήθεια μου, καὶ τὰ εἴη. Ὁ δὲ Ἀγριππίνος εἶπεν· Ἀνόσει καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενείας ἀλλότριε, ἐπειδὴ ἔδωκά σοι παρρησίαν, μὴ κολάσας σε κατὰ λόγον, φθίγγεσθαι τολμᾶς ἀσέτων

¹⁵ Psal. cxx 1, 2.

(α) Desunt quædam verba propter homœoteleuton quæ, sic restituo : Ὅτι οὔτε φιλοσόφου Πλάτωνος ἐφείδομαι ἢ διὰ τὴν τῶν θεῶν εὐνοίαν φοβηθεὶς τὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρόσταγμα· ὁ δὲ ἅγιος Θεοῦ μάρτυς Πλάτων εἶπεν· Ἔργως ἔδωκ' ἐμὴν πείρα καὶ σὺ διὰ τῶν βασάνων. EDIT. PATR.

A tua per tua latera feruntur cum stercore : sed adhuc nunc quoque es nullo sensu præditus : præter hæc autem non contentus iis quæ dicta sunt, non cessasti nunc deos incessere contumeliis, et venerandum meum irritare judicium. Sanctus Plato dixit subridens : Si ego, qui tot cruciatus et supplicia sum a te passus, contumeliosus vocor et maledicus : tu qui ea mihi infers, revera et factis debes dici parricida, et verbis maledicus. Dixit Agrippinus : deos et imperatores jam sæpe multis affectisti contumeliis, et ad iram me non parum provocas. Scio autem te hoc facere, ut te quam primum occidam ; ego autem tibi tormenta inferam acerbiora, et te per partes consumam, nisi mihi parueris, et intemeratis diis sacrificaveris. Sanctus martyr Christi dixit Plato : Sæpe tibi dixi, et rursus dico, et non ostende tormenta, ut cognoscaris faciens voluntatem patristui Satanæ et tui imperatoris ; habes enim, ut prius dixi, potestatem mei corporis, animæ autem Deus.

XVI. His auditis, dixit Agrippinus : Jam experientia cognovisti per tormenta, quod nec philosopho quidem Platoni pepercissem propter deorum benevolentiam, timens jussum imperatoris. Sanctus Dei martyr Plato dicit : Cognovisti jam tu quoque, o tyranne, experientia per tormenta quæ mihi a te sunt illata, quod corpori meo non parco propter pietatem in Deum meum, timens jussum Regis cælestis. Agrippinus autem cum hæc audivisset, et fuisset magno furore percilus, jussit eum in ligno suspensum tamdiu cædi, donec omnes ejus carnes simul cum sanguine in terram effunderentur. Præco autem magna voce clamabat : Sacrifica, Plato, et solveris a vinculis. Cum vero sanctus Plato negaret se sacrificaturum, jussit tyrannus uncis ferreis ejus genas discerpi ac laniari. Adeo autem sunt laniatæ, ut facies hominis non cerneretur amplius, propterea

XVII. Postquam autem jussit Agrippinus eum de ligno deponi, dixit ei : Infelicissime, quid de cætero exspectas, cum sit tota tua caro excoriata, et nudata sunt ossa ? Morem mihi gere, et cessa ab hac vana philosophia, et diis sacrificata, et ne persistas in hac verborum contentione, ne malus male pereas. Dixit martyr : Quid exspectas, o tyranne, a me aliud audire, nisi fidem Domini nostri Jesu Christi ? Carne enim mea excoriata et nudatis ossibus, adsum, ut vides, cum majore audacia. Si ergo tibi restat aliquid aliud, quod mihi debet fieri, fac cito quod vis. Tunc impius Agrippinus martyris admirans fortitudinem, jussit eum rursus suspendi in ligno, et vehementer ejus cædi ulnas et femorum ejus latitudinem. Ita fecerunt lictores, eum cædentes spatio trium horarum. Dixit autem Sanctus Christi martyr : *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium meum. Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum et terram* ¹⁵, Dixit Agrippinus : Impie et a benevolentia deorum aliene, quoniam dedi tibi fiduciam, non te puniens

διέκουσιν, καὶ ἀπαλλαγῆς τῶν περιεχόντων σε κακῶν· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀπενεχθῆναι ἐν τῇ φυλακῇ, παραγγείλας τῷ κομενταρησίῳ, οὐγκίῳ ἄρτου δίδοσθαι αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ κρασίον ὕδατος καὶ παρὰ μηδενὸς ὀρᾶσθαι αὐτὸν· ὑπενόει γάρ, μὴ τις τῶν διαφερόντων αὐτῷ ἐπιδῶσθαι αὐτῷ τὸ διαθρῆψαι αὐτὸν δυνάμενον, ἀγνοῶν ὁ ἄθλιος, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτων μόνων ζῆσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένου διὰ στόματος Θεοῦ. Ὁ δὲ ἅγιος Πλάτων ἐποίησεν ἐν τῇ φυλακῇ ὀκτωκαίδεκα ἡμέρας· καὶ ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζῆσεται, οὐκ ἔθελησεν παρὰ τοῦ κομενταρησίου ἄρτον ἢ ὕδωρ λαβεῖν. Ἦδει γάρ ὁ τῷ Δαυιδῷ ἐν μέσῳ λέοντων τροφὴν ἀποστειλάς, αὐτὸς καὶ αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ διαθρῆψαι. Ὡς δὲ οἱ φύλακες ἐθεώρουν, μηδενὸς τούτου γενομένου, δειλιάσαντες, μὴ διαφθαρεῖ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, παρακαλοῦν αὐτὸν λέγοντες· Φάγε, ἄνθρωπε, μὴ πως κινδυνεύσωμεν ἡμεῖς σοῦ μηδενὸς θέλοντος γεύσασθαι τῶν προσφερομένων σοι παρ' ἡμῶν. Ὁ δὲ μακάριος Πλάτων εἶπεν· Μὴ νομίσητε, ὦ ἄνδρες, ὅτι ἐγὼ τελευτήσω τούτου χάριν τοῦ μὴ θέλειν ἐσθίειν με· ὑμᾶς γὰρ τρέφει ἄρτος, ἐμὲ δὲ λόγος ἀληθινὸς διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος· καὶ ὑμᾶς μὲν χορτάζει κρέας, ἐμὲ δὲ εὐχή. Ὑμᾶς εὐφραίνει οἶνος, ἐμὲ δὲ Χριστός, ἡ ἀληθινὴ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς ἀμπελος. Ὑμεῖς προσδοκᾶτε ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων ἀκούσαι, ἐγὼ δὲ φωνὴν Δεσποτικὴν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καθ' ἣν ἐρεῖ ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου Χριστός· Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Η'. Μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς προκαθίσας ὁ Ἀγριππίνος ἐν τῇ βασιλικῇ, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τὸν ἅγιον Πλάτωνα. Ἀχθέντος δὲ αὐτοῦ, εἶπεν πρὸς αὐτὸν· Πείσθητί μοι λοιπὸν, καὶ θύσον τοῖς θεοῖς, καὶ τὸ κακῶς ἀποθανεῖν κέρδησον. Ὁ ἅγιος Πλάτων εἶπεν· Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ποίει οὖν ἐν τάχει εἰς ἐμὲ ὁ βούλει· ἐγὼ γὰρ οὐ θύω εἰδώλοις ἀψύχοις. Τότε ἰδὼν τὸ ἀμετάθετον τῆς πίστεως αὐτοῦ, ἔδωκεν ἀποφασιν κατ' αὐτοῦ, ἵνα ἀποτμηθῇ κεφαλὴ αὐτοῦ. Λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ δῆμιοι, ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Κάμπῳ. Καὶ στὰς ὁ ἅγιος μάρτυς παρακάλεσεν τὸν σπεκουλάτορα, ὥστε ἐνδοῦναι αὐτῷ προσεύξασθαι, καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, πρόσδεξαι ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχὴν μου· καὶ ἐκτείνας τὸν ἑαυτοῦ τράχηλον, εἶπεν τῷ σπεκουλάτορι· Ποίει τὸ προσταχθέν σοι. Τότε ὁ σπεκουλάτωρ κρούσας αὐτὸν τῷ ξίφει, ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καὶ κορπίδωκεν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ. Τὸ δὲ λείψανον τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου Πλάτωνος λαβόντες οἱ Χριστιανοὶ κατέθεντο ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος Πλάτων μηνὶ Νοεμβρίου ἐπ', βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁸ Deut. viii, 3; Matth. i, 4. ¹⁹ Habac. ii, 4; Hebr. x, 38. ²⁰ Dan. xiv, 32. seqq. ²¹ Matth. xxv, 34, ²² Philipp. i, 21.

A accedes ad deos, qui universum orbem terræ administrant: et liberaberis a gravibus tormentis, quæ te circumstant. Hæc cum dixisset, jussit eum reduci in custodiam, jubens commentariensi quotidie ei dare unciam panis et potum aquam, et prohibens ne ab ullo videretur. Verebatur enim, ne quis ex iis qui ad ipsum attinebant ei daret alimenta: ignorans stultus, quod *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod exit per os Dei* ¹⁸. Sanctus autem Plato transegit decem et octo dies in custodia, et ut in ipso quoque impleretur id quod scriptum est: *Justus ex fide vivet*, ¹⁹, noluit a commentariensi panem omnino aut aquam accipere. Sciebat enim, quod qui Danieli misit nutrimentum, qui erat in medio leonum ²⁰, ipse ipsum quoque nutriet in custodia. Postquam autem custodes cum viderunt nihil sumere, veriti ne interiret a fame, eum hortabantur, dicentes: Comede, o homo, ne forte veniamus in periculum, si tu nolis quidquam gustare eorum quæ tibi a nobis offeruntur. Beatus autem Plato dixit. Ne existimetis, o fratres, me moriturum propterea, quod non comedam. Vos enim nutrit panis, me autem verbum Dei permanens in æternum, et vos quidem satiant carnes, me autem puræ preces. Vos lætificat vinum, me autem Christus vera vitis Patris, qui non cadit sub aspectum. Vos exspectatis audire laudem ab hominibus: ego autem vocem Dominicam in die judicii, qua dicet Redemptor mundi Christus: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ante mundi constitutionem* ²¹.

XX. Post dies autem aliquot præsidens Agrippinus in basilica, jussit sanctum Platonem ad ipsum duci e custodia. Cum autem ductus esset, dicit ei: Pare mihi de cætero, et diis sacrificia, et lucrare, ne male moriaris. Dixit sanctus Plato: Mihi vivere, Christus: et pro ipso mori, et lucrum ²² et gloria. Fac ergo mihi cito, quod velis, ego enim nunquam sacrificabo simulacris inanimis. Tunc cum vidisset Agrippinus fidem ejus immutabilem, tulit in eum sententiam, ut caput ei amputaretur. Cum ergo eum accepissent lictores, abduxerunt extra civitatem in loco, qui vocatur Campus. Stans autem sanctus martyr, rogavit spiculatorem, ut ei parum spatii concederet ad orandum. Qui sublatis in cælum suis oculis, Dominum oravit, dicens: Ago tibi gratias, Domine Jesu Christe, quod sancto tuo nomine protexisti me servum tuum, et dedisti mihi gratiam, ut perfecte cursum conficerem pro te suscepti certaminis. Et nunc rogo te, suscipe in pace animam meam: quoniam es benedictus in sæcula, Amen. Tunc cum collum suum extendisset dixit spiculatori Fac amice, id quod fuit tibi imperatum. Spiculator autem eum gladio percutiens, abscidit ejus sanctum caput: et statim tradidit Domino suum spiritum. Pretiosæ autem et sanctæ

beati Platonis reliquæ acceptæ a Christianis, depositæ fuerunt in eodem loco, qui dicitur Campus. Consummatus autem fuit sanctus et gloriosus martyr, Plato beatissimus, mensis Novembris decimo octavo, regnante Domino nostro Jesu Christo: cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΠΤΑ ΠΑΙΔΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΕΦΕΣΩ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΑΥΤΩΝ.

COMMENTARII SEPTEM ADOLESCENTIUM

QUI EPHESI DORMIERUNT.

(Latine ap. Surium ad Julii 27 ; Græce ex cod. ms. Paris, n. 1485. sæc. XI.)

I. Tenente Decio Romani imperii principatum, accidit, ut ipse ex Cartagenna civitate in Ephesum, multo furore percitus, descenderet. Tunc omnis finitima regio in eam urbem convenit, ut vanis et falsis diis immolaret. Eorum vero, qui Christi fidem sequebantur, Ecclesiæ dispersæ sunt. Christiani enim tam sacerdotes, quam laici, metuebant tyranni aspectum. Qui cum ingressus esset Ephesum, animo elato in media urbe cœpit idola erigere: cumque illis totus esset addictus, præcepit urbis optimatibus, ut vanis illis diis secum una victimas offerrent. Itaque victimarum sanguine loca illa replebantur, et omnes turbæ undique ad idolorum, quæ erant Ephesi, celebritatem confluebant. Fama enim per fines illius regionis divulgabatur, quod scilicet victimarum nidor ex urbe media in altum prosilliret.

II. Cum igitur diem festum suorum deorum Decius ageret, atque ipsius jussu universa multitudo ob eam celebritatem ad templa idolorum quæ erant Ephesi, ex omnibus locis impigre conflueret, ac diis libaret, cumque tota illa urbs sacrificia redoleret, fideles homines tristes erant, iidem et ab idolorum cultoribus opprimebantur. Itaque partim persequentium ora fugiebant, ne comprehendi possent: partim sese occultabant. Tribus autem diebus postea imperator edictum præposuit, ut Christiani omnes caperentur: quo tempore gentiles ac Judæi urgebantur ad turbas, quæ in unum locum convenerant ut una cum imperatore idolis sacrificarent. Tunc nonnulli tormenta formidantes, excidebant a fide, et coram turba illa miseri ad idolorum sacrificia decidebant. At qui ex animo Christi fidem sequebantur, cum audirent aliquos lapsos fuisse illorum casum magnopere dolentes, miserorum hominum animas lugebant, qui propter metum ad idolorum sacrificia delapsi fuerant. Quicumque vero ex eorum

A'. Ἐγένετο, βασιλεύοντος Δεκίου τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, κατελθεῖν αὐτὸν ἐν πρώτοις ἀπὸ Καρθαγίνης τῆς πόλεως ἐν Ἐφέσῳ ἐν πολλῷ θυμῷ. Συνήχθη δὲ πᾶσα ἡ περιχώρος τοῦ τόπου ἐκείνου εἰς τὰς θυσίας τῶν ματαίων θεῶν. Αἱ δὲ ἐκκλησῖαι τῶν πιστῶν διεσκορπίσθησαν, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ πᾶς ὁ φιλόχριστος λαὸς ἐφοβήθησαν σφόδρα ἀπὸ προσώπου τοῦ τυράννου. Ὅτε οὖν εἰσηλθὼν Δέκιος ὁ βασιλεὺς εἰς Ἐφεσον, ὑψώθη ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ ἤρξατο οἰκοδομεῖν ναοὺς τοῖς εἰδώλοις ἐν μέσῳ τῆ πόλεως· καὶ ὅτε ἐξεχύθη ἐν τῷ ἑλληνισμῷ τότε παρήγγειλε τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως θύειν μετ' αὐτοῦ τοῖς ματαίοις θεοῖς· καὶ οὕτως ἐμόλυνε τὰ σάματα αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν θυσιῶν, καὶ πάντα τὰ πλήθη συνήγοντο ἀπὸ ἐκάστου τόπου εἰς τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων τότε ὄντων ἐν Ἐφέσῳ· καὶ ὁ καπνὸς τῶν κακῶν περιέσπασε τοὺς πολλοὺς, καὶ τὸ σκότος καὶ ἡ κνίσσα τῶν θυσιῶν αὐτῶν ὡς ἔθυσον τοῖς ματαίοις εἰδώλοις ἀνέβαινον ἐκ μέσης τῆς πόλεως.

B'. Ὡς οὖν ἑορτὴν ἐπιτελεῖ ὁ Δέκιος τοῖς θεοῖς αὐτοῦ, ἐκέλευσε πᾶν τὸ πλῆθος συναχθῆναι εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν θεῶν· τότε συνήγοντο πολλὰ πλῆθη ἀπ' ἐκάστου τόπου εἰς τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων τῶν ὄντων ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, καὶ ἔσπευδε τοῖς θεοῖς ἐπώρξασεν δὲ πᾶσα ἡ πόλις ἀπὸ τῶν θυσιῶν, μέγα δὲ πένθος κατεῖχε τοὺς πιστοὺς, καὶ ἐταπεινούοντο ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν. Καὶ ἐρευνῶν καὶ ἐκάλυπτον τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ πολὺς στεναγμὸς καὶ ὄδυρμος κατεῖχεν αὐτοὺς, ἀπὸ προσώπου τοῦ διώκτου. Καὶ τῆ ἡμέρᾳ τῆ τρίτῃ ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ἐξαιφνης κατέχεσθαι τοὺς Χριστιανούς. Οἱ δὲ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκολλῶντο τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν πόλεων ἔσπερον καὶ ἐξέβαλλον τοὺς Χριστιανούς, καὶ ὤθουν αὐτοὺς μετὰ ἀπειλῆς, καὶ προσέφερον πρὸς τοὺς ὄχλους συνηγμένους καὶ θύοντας τοῖς εἰδώλοις ἅμα τῷ βασιεῖ. Οἱ δὲ δειλαινόμενοι τὰς βασάνους ὀλίσθαινον καὶ ἐπιπτον ἐκ τοῦ νιούσ εἶναι τῆς πίστεως εἰς τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων ἔμπροσθεν τοῦ ὄχλου· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀκούοντες ταῦτ' ἔσπεναχρῶοντο καὶ ἐπέπθον τὰς ψυχὰς τῶν

δειλαινομένων προσχωρούντων εἰς τὰς θυσίας τῶν εἰδῶλων, οἱ δὲ εὐρεθέντες ἰδραῖοι ἐν τῇ πίστει ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐστήκασιν ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως ἀκλιῆ τὸν λογισμόν ἔχοντες, καὶ μὴ φοβούμενοι τὰς ἀπειλὰς τῶν τυράννων, δεχόμενοι δὲ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ τὰ λοιπὰ βασανιστήρια γενναίως ὑπέφερον.

Γ'. Αἱ δὲ σάρκες τῶν ἁγίων ἐταπεινοῦντο ὑπὸ τῶν βασάνων, καὶ τὰ αἵματα ἐκ τῶν μελῶν αὐτῶν ἔρρεον ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐπ' ἄνω τῶν πύργων καὶ τῶν τειχέων τῆς πόλεως, ἐκρέμοντο τὰ σώματα τῶν ἁγίων τὰς δὲ κεφαλὰς αὐτῶν ἐκόντευον ἐπὶ ξύλον ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, καὶ οἱ κόρακες, καὶ οἱ γῦπες, καὶ τὰ πλήθη τῶν πετεινῶν ἐκύκλουν ἐπάνω τῶν τειχέων, καὶ κατήσθιον τὰ σώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων, καὶ πένθος μέγα κατεῖχε τοὺς πιστοὺς ὑπὲρ τῆς τολμῆς ταύτης. Οὕτως ἦν ὁ ἄγων μιστὸς φόβου τοῖς ὁρώσιν αὐτόν. Αὕτη ἦν ἡ ἀπειλὴ ἡ πεπληρωμένη θανάτου ἢ οἱ οὐράνιοι καὶ οἱ ἐπίγειοι ἰθαύμασαν, οἱ λίθοι ἐπέθανον τὴν θλίψιν τὴν γενομένην. Καὶ αἱ ἀγοραὶ τῆς πόλεως ἐκακοῦντο ἐκ τῶν συρμάτων τῶν μελῶν τῶν ἁγίων τῶν συρομένων ἐπάνω αὐτῶν. Δάκρυα δὲ κενὰ κατερέροντο ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πιστῶν, ὅτε ἔβλεπον τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἐρριμένα, καὶ τὰ γένη τῶν πετεινῶν κατεσθίοντα αὐτά. Ποῖον πένθος τοῦτο μείζον ἦν; Ἡ ποῖος τρόπος τοῦτου σκληρότερος ἦν; Ὅτε οἱ πιστοὶ ἔφευγον καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Θεὸν ὑψοῦν δεόμενοι ὅπως ρυσθῶσιν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τυραννοῦντος, πατέρες τὰ ἴδια τέκνα ἔρροῦντο ὁμοίως καὶ τέκνα τοὺς ἑαυτῶν πατέρας, φίλοι φίλων ἐσχίζοντο, ὑπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης. Μαξιμιλιανὸς δὲ καὶ Ἰάμβλιχος, καὶ Μαρτίνος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Διονύσιος, καὶ Ἐξακοστοδίακός, καὶ Ἀντωνῖνος, οἵτινες καὶ ἦσαν ἰδραῖοι ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ, βαστάζοντες τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν ὀρώντες τὰ γινόμενα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔκλαιον καὶ ἐστέναζον, καὶ ἡ προσευχαῖς ἦσαν προσκαρτεροῦντες διὰ παντός, ἐπειδὴ τῶν ἑμφανῶν τοῦ παλάτιου, καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως ἦσαν τέκνα.

Δ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ συνήθροισεν ὁ βασιλεὺς τὰ πλήθη εἰς τὴν θυσίαν τῶν ματαίων εἰδῶλων, τότε ὑπέστειλλον ἑαυτοὺς οἱ ἅγιοι οὗτοι καὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐπιπτον ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ χροῦν ἔβλελλον ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκλαιον καὶ ἐστέναζον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Παρατηρήσαντο δὲ αὐτοὺς οἱ συμπράκτορες αὐτῶν, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς θυσίας τῶν θεῶν ἀνεχώρουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, καὶ ὡς ἐζητεῖτο ἕκαστος τοῦ θῆσαι ἐνώπιον τῶν θεῶν. Ἐλθόντες οἱ παρατηροῦντες αὐτοὺς εἶπον· Βασιλεῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας ζῆθι, σὺ τοὺς εἰς μακρὰν ἀπέχοντας προσεγγίζεις τῇ θυσίᾳ τῶν θεῶν, καὶ ἰδοὺ οἱ ἐγγίζοντές σοι καταφρονοῦσι τῆς βασιλείας σου· καὶ τὰ προστάγματα σου ἀκυροῦσι, καὶ μακρὰν αὐτὰ εἶναι ἠγοῦνται, καὶ τῇ θρησκείᾳ τῶν Χριστιανῶν λατρεύουσι. Μαξιμιλιανὸς δὲ ἦν υἱὸς τοῦ ἐπαρχοῦ, καὶ πρῶτος αὐτῶν, καὶ οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ ἦσαν πρῶτοι ἐν ταῖς στρατείαις τῶν διαβαλλόντων αὐτούς.

(1) Maximilianus, etc. Alia nomina habet Gregorius Turonensis, cui consentit Martyrologium Ro-

numero in Christi fide stabiliore inventi sunt, mentem atque cogitationem firmam conservantes, neque tyranni minas extimescentes, sed nequissimi diaboli tela suis corporibus libenter excipientes, cruciatus omnes forti animo perferebant.

III. Itaque sanctorum martyrum carnes multis variisque tormentis lacerabantur, ita ut ex illorum vulneribus multus sanguis deflueret. Quorum corpora in urbis mœnibus ac turribus suspendebantur: capita vero palis affixa, erigebantur ante portas. Itaque corvi, vultures et ejusmodi aves, mœnia illa circumdantes, sanctorum martyrum carnes dilaniabant. Quæ res Christianis hominibus mœrorem afferebat. Tale tantumque certamen propositum erat his, qui Christi fidem confitebantur. Tales erant minæ terroris plenæ, omnibus plane formidolosæ: tales ærumnæ, lapides fere ipsos commoventes. Sanctorum martyrum cadaveribus urbis plateæ coarctabantur. Flebant autem fideles, quod sancta illa corpora in terris dejecta, viderent a volucris lacerari. Quæso, quodnam facinus tantopere dolendum? Quæ cædes sic immanis et acerba? Tunc Christiani homines, manibus in cœlum erectis, precabantur Deum, ut eriperentur e manibus tyranni. Patres filios, filii patres abnegabant. Calamitates ipsæ amicissimos viros a se vicissim disjungebant. At (1) Maximilianus, Jamblicus, Martinus, Joannes, Dionysius, Exacustadius et Antoninus, simul versantes, omnesque pariter in Christi fide stabiles, et Christi passiones in corporibus suis gestantes, cum viderent quæ quotidie contra Christianos efficerentur, fletu, gemitu, jejuniis ac precibus assidue se communiebant. Erant autem illustrium virorum et optimatum urbis filii.

IV. Cum vero imperator turbas gentilium ad inanum idolorum sacrificia congregasset, tunc sancti viri, quos paulo ante nominavimus, in unum locum convenerunt, simulque ad Christianorum ecclesiam ingressi, prostraverunt se in terram, et pulvere capita sua conspergentes, ante Deum gemitus et lacrymas effundebant. Quod cum facerent, observati sunt a speculatoribus quibusdam quod scilicet tempore illo, quo sacrificia diis offerebantur, ipsi ad Christianorum ecclesiam secederent. Cumque singuli diligenter exquirentur, ut diis sacrificarent, accesserunt qui homines illos observaverant, et imperatori dixerunt: Vivas, imperator, æterno tempore. Tu eos, qui longe absunt, cogis sacrificiis præsto esse, et qui prope sunt, contemnunt imperium tuum, et jussa tua pro nihilo faciunt, Christianorum observantes religionem. Erat autem Maximilianus (2) ipse præsidis filius,

manum.

(2) Alias Maximianus primus inter martyres.

item alii cumprimis illustres in exercitu. Tunc Decius impertor, ira percitus, illos ad se victos duci jussit. Quibus ductis: Quare, inquit, non permansistis nobiscum, ut diis sacrificaretis, qui totum orbem terrarum ad sibi obediendum convocarunt? Accedite igitur, et debitum diis sacrificium offerre, quemadmodum omnes facere consueverunt. Tunc Maximilianus respondit: Habemus, imperator, Deum in cælis habitantem, cujus gloria cælum et terra plena est, cui sacrificium confessionis nostræ offerre soliti sumus, atque nostrorum orationum libamine coram Deo exsultamus omni tempore. Nos enim nidorem ac fumum vestrorum sacrificiorum istis idolis non offerimus, quandoquidem nostras animas labefactare nolumus.

V. His auditis, Decius non amplius loqui voluit, sed jussit militares zonas ab eis auferri. Cujus rei causam esse dixit, quod deorum potentis adversarios ipsos deprehenderat. Præterea illos a deorum munificentia repellendos, atque ab imperii militia procul arcendos esse decrevit, quoad opportune de illorum religione inquirere posset. Non enim æquum videri sibi aiebat, illorum juventutem tormentis consumi: itaque misericordia motum temporis spatium se illis concedere, ut in tera resipiscerent, ad deos reverterentur, et viverent. Hæc dixit imperator, et præcepit ferreis vinculis illorum colla exui, atque a suo conspectu removeri. Tunc Decius in alias urbes profectus est, ut faceret quæ in animo habebat, eo tamen consilio, ut Ephesum repeteret. Itaque sanctis viris, quos diximus, concessum fuerat ab imperatore, ut per aliquot dies libere versari possent.

VI. Cum igitur opportunum tempus invenissent, et in Christi fide perseverare constituissent, justitiæ operibus incumbebant: cumque aurum et argentum ex paternis facultatibus collegissent, pauperibus multam pecuniam distribuerunt: et inter se consilium ineuntes, vicissim se his verbis adhortabantur: Secedamus parumper ab hac urbe, et subeamus speluncam illam magnam, quæ vergit ad Orientem. Illic quiete viventes, Deum nostrum attentis et assiduis precibus oremus, ut tales effici possimus qui ante tyranni aspectum constanter stare valeamus: neque desinamus Dei gloriam collaudare, ut Deus ipse ope sua nos adjuvet, quo rectam ejus confessionem servemus coronamque illam incorruptam his paratam, qui ejus fidem custodiunt, et Christum agnoverunt, accipere possimus. Itaque cum tantum argenti sumpsissent, quantum illis ad sumptum satis esse posset, ascenderunt in speluncam in monte sitam, (mons Ochlon appellatur) quo in loco multos dies transegerunt, Deum ipsum orantes, et salutem animarum suarum semper ab eo postulantes. Jamblico autem, qui omnibus aliis erat natu mi-

A Τότε Δέκιος ὁ βασιλεὺς ὀργισθεὶς, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι αὐτοῦς, καὶ ὅτε προσηνήχθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν δακρύων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ὄντων, λέγει αὐτοῖς Δέκιος ὁ βασιλεὺς· Διατί οὐκ ἐμείνατε μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν θυσίαν τῶν θεῶν, οἵτινες πᾶσαν τὴν οἰκουμένην προσκαλοῦνται πρὸς ἑαυτούς· καὶ νῦν προσέλθετε καὶ θύσατε τὴν κεχρηωσθημένην ἡμῖν θυσίαν τοῖς θεοῖς, καθὼς ἐποίησαν πάντες οἱ ἄνθρωποι. Τότε Μαξιμιλιανὸς ἀποκριθεὶς, εἶπεν τῷ βασιλεῖ· Ἐχομεν Θεὸν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ πεπλήρωται τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ αὐτῷ προσφέρομεν τὴν κρυπτὴν θυσίαν τῆς ἐξομολογήσεως ἡμῶν, καὶ ἐν τῇ σπουδῇ τῆς δεήσεως ἡμῶν ἐμφανόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ διαπαντός. Ἡμεῖς γὰρ τὴν κτίσαν τοῦ καπνοῦ τὴν μεμολυσμένην, ἐμπροσθεν

B εἰδῶλων σου οὐ προσφέρμεν, οὐδὲ γὰρ μολύνομεν τὴν καθαριότητα τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ τῶν σωμάτων.

E'. Τότε Δέκιος οὐ διελέχθη ἀμφοτέροις· ἀμα, ἀλλὰ κελεύει κοπήναι τὰς ζώνας αὐτῶν. Καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· Ἐπειδὴ εὗρον ὑμᾶς ἐναντίους κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν θεῶν, διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς ἀλλοτριωθήσεσθε τῆς αὐτῶν μεγαλειότητος καὶ τῆς στρατείας τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἕως οὗ λάβω καιρὸν καὶ μετὰ δοκιμασίας ἐπερωτηθήσεσθε, περὶ τῆς οὔσης ἐν ὑμῖν θρησκείας· οὐ γὰρ δίκαιόν ἐστιν εὐθὺς ἀπωλείσθαι τὴν νεότητά ὑμῶν καὶ μαράναι τὰς ἡλικίας ὑμῶν ἐν ποικίλαις βασάνοις· ἐγὼ γὰρ συμπαθήσας δίδωμι ὑμῖν καιρὸν, ὅπως ἐν αὐτῷ σοφισθέντες ἐπιστρέψητε καὶ ζήσεσθε. Τότε ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς Δέκιος, καὶ ἐπῆραν τὰ κλοιὰ τὰ σιδηρὰ ἐκ τῶν τραχήλων αὐτῶν, καὶ ἐξέβαλον αὐτούς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλείως. Τότε οὖν ὁ Δέκιος ἐξῆλθεν εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, πληρῶσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐπ' ἀναλθεῖν εἰς Ἐφεσον τὴν πόλιν ἐν αὐτῷ τὸ θυμῷ τῆς ἀλαζονίας αὐτοῦ, τότε οὖν ἐδόθη τοῖς ἁγίοις ἐνδοσίς ἡμερῶν παρὰ τοῦ βασιλείως.

ς'. Λαβόντες οὖν καιρὸν οἱ ἅγιοι, ἐπλήρωσαν τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ πίστει αὐτῶν, καὶ λαβόντες χρυσιον καὶ ἀργύριον ἐκ τῶν γονικῶν αὐτῶν, διεδίδουν τοῖς πτωχοῖς· τότε ἐσκέψαντο μετ' ἀλλήλων καὶ εἶπον· Ἀποχωρίσωμεν ἑαυτούς ὀλίγον καὶ ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἀπέλθωμεν εἰς τὸ σπήλαιον τὸ μέγα τὸ ἐν εἰς ἀνατολῶν τῆς πόλεως. Καὶ δεηθῶμεν ἐκεῖ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μετὰ ἡσυχίας ἐκτενῶς, καὶ εὐτρεπίσωμεν ἑαυτούς ἐνώπιον τοῦ τυράννου παραστῆναι, μὴ οὖν ἀργήσωμεν ἀπὸ τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιήσῃ μεθ' ἡμῶν ὁ Κύριος, καὶ πληρῶσωμεν τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ τυράννου, καὶ λάβωμεν τὸν ἀμάραντον στέφανον τὸν ἠτοιμασμένον τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι. Καὶ λαβόντες μετὰ χειρὸς ἀργύριον εἰς λόγον τῆς δαπάνης αὐτῶν, ἀνέβησαν εἰς τὸ σπήλαιον τὸ ἐν ἐν τῷ ὄρει τῷ λεγομένῳ Μοχλός, καὶ διήγον ἐκεῖ πολλὰς ἡμέρας προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι τοῦ Θεοῦ διὰ πάντες, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἰάμβλιχον δὲ νεώτερον ὄντα καὶ δυνατώτερον καὶ φρόνιμον, ἔταξεν διακοπεῖν αὐτοῖς· καὶ ὅτι κατῆρχετο εἰς τὴν πόλιν ἤλλασσε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὡς πτωχός, καὶ ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ ἀργύριον καὶ εἰδίδου τοῖς

πρωχοῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἠκροῦτο τί ἐλέγετο ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ βασιλέως. Καὶ οὕτως ἠγόραζε τὴν χρεῖαν αὐτῶν καὶ ἀνῆρχετο, ἀναγγέλλων αὐτοῖς τὰ λεγόμενα καὶ πραττόμενα κατ' αὐτῶν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ βασιλέως.

posset vestem mutabat, et unus aliquis e numero haberet, partem aliquam pauperibus distribuebat de imperatore diceretur.

Ζ'. Καὶ μεθ' ἡμέρας τινάς, ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Δέκιος εἰς Ἐφεσον, καὶ παραχρῆμα ἐκέλευσε τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, ἵνα τοῖς περὶ Ἀχιλλεῖδην καὶ τοῖς ἑταίροις αὐτοῦ, θυσίαις ἐπιτελεῖν τοῖς ματαίοις εἰδώλοις, περὶ αὐτῶν γὰρ ἐνεθυμεῖτο. Καὶ γὰρ ἐγνώριζεν αὐτούς. Καὶ οὕτω κατεσχέθησαν οἱ πιστοὶ φόβῳ μεγάλῳ, καὶ αὐτὸς δὲ Διομήδης ὁ καὶ Ἰάμβλιχος ἀκούσας ταῦτα, ἐξῆλθε τῆς πόλεως ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὀλίγους ἄρτους, καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος ἐν τῷ σπηλαίῳ, ὅπου ἦσαν οἱ ἑταῖροί αὐτοῦ - καὶ διηγήσατο αὐτοῖς τὰ περὶ τῆς εἰσοδοῦ τοῦ τυράννου ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ ὅτι ἐξητήθησαν μετὰ τῶν πολιτευομένων εἰσελθεῖν καὶ θῦσαι ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἀκούσαντες ταῦτα σφόδρα ἐφοβήθησαν, καὶ ἐδέθησαν τοῦ Θεοῦ μετὰ κλαυθροῦ καὶ στεναγμοῦ μεγάλου. Ἀναστὰς δὲ Διομήδης, παρέθηκεν ἐνώπιον αὐτῶν τράπεζαν, καὶ τοὺς ἄρτους οὓς ἠγόρασε τοῦ μεταλαθεῖν αὐτούς καὶ ἐδυναμωθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον τοῦ τυράννου, ὁμοῦ δὲ καθισθέντων αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ σπηλαίου μετέλαβον τροφῆς, περὶ δυσμᾶς ἡλίου· ὡς οὖν ἐκαθέζοντο λυπούμενοι καὶ ὀμιλοῦντες ἀλλήλοις, ἐνύσταξαν καὶ ἀπεκοιμήθησαν· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι ἀπὸ τῆς λύπης τῆς οὖσης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν.

Η'. Ὁ δὲ οἰκτίρμων καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς, ὁ πάντοτε προνοούμενος τῶν δούλων αὐτοῦ, προτέταξεν αὐτούς θανεῖν τὸν αἰνετὸν θάνατον καὶ χρηστὸν, ἐνεκεν τῶν μελλόντων ἀποκαλύπτεσθαι θαυμάτων. Καὶ οὐκ ἤσθοντο περὶ τῆς κοσμήσεως τοῦ ὕπνου αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἐκοιμήθησαν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ ὡς ὕπνος καθημερινός, καὶ ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Ὡς ἔστιν ἡ δοξολογία ἐν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τὸ ἀργύριον ὃ ἦν ἐν τοῖς βαλκαντίοις αὐτῶν, ἦν παρ' αὐτοῖς ἐνθα ἦσαν κείμενοι ἐπὶ τὴν γῆν. Τῇ δὲ ἐξῆς ἔωθεν ἐπεξήτησεν αὐτούς ὁ βασιλεὺς, μετὰ τῶν πρώτων καὶ τῶν πολιτευομένων ἐν παντὶ τόπῳ τῆς πόλεως, καὶ οὐχ εὐρέθησαν. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς μεγιστάσιν αὐτοῦ· Πολὺ ἐλυπήθη διὰ τὸν θλίψιν τῶν νεανίσκων ἐκείνων, ὅτι τέκνα λαμπρῶν καὶ μεγάλων ἦσαν, καὶ ὑπέλαβον ὅτι ἡ βασιλεία ἡμῶν ὀργίσθη κατ' αὐτῶν, διὰ τὴν ἀσέβειαν τῆς παραβάσεως αὐτῶν τῆς ἐμπροσθέν μου· καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ κράτους ἡμῶν οὐ μνησικακεῖ τοῖς παραβαίνουσι καὶ ἐπιστρέφουσι πρὸς τοὺς εὐμενεῖς θεοὺς. Ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως, καὶ εἶπον τῷ βασιλεῖ· Περὶ ἐκείνων τῶν νεωτέρων τῶν ἀποστατῶν, μὴ ἔστω ἐν λύπῃ τὸ κράτος σου, ἐπειδὴ ἀκμήν ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν ἀγνωσίᾳ τυγχάνουσι. Καὶ ὡς ἠκούσαμεν ἐκείνων τὸν καιρὸν τὸν δωθέντα αὐτοῖς μετανοεῖν, ἐν αὐτῷ μᾶλλον ἐκάθητο πληροῦντες τὸ κακὸν θέλημα αὐτῶν. Καὶ ἔλαβον τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύ-

A nor, et obeundis ministeriis aptior atque expeditior, impositum fuit negotium, ut in urbem descenderet, et si quid fieri opus esset, ipse faceret. Erat autem juvenis ille valde prudens.

Itaque cum ad urbem descendebat, ne agnosci mendicorum videbatur : cumque pecuniam secum dabat etiam operam, ut subauscultaret, quidnam

VII. Post aliquot dies rediit imperator Decius in urbem Ephesum : et statim jussit optimates cum his qui Achillidem sequebantur, et aliis qui erant illic, sacrificia vanis idolis offerre : de falsis enim diis suis erat valde sollicitus, cum eorum vanitatem non cognosceret. Quamobrem Christianæ fidei sectatores timore magno afficiebantur. Hæc cum Jamblicus audivisset, egressus est ex urbe, paucos panes secum ferens, et ad montis speluncam, ubi erant socii, reversus est. Narravit Jamblicus, quæ in tyranni palatio ad ejus ingressum audierat, et quemadmodum quæsitum fuerant et ipsi, ut una cum aliis civibus, præsentem imperatore, sacrificarent. His auditis, timuerunt illi, et multo cum gemitu ac lacrymis Deum precati sunt. Apposita est igitur illis mensa et panes, quos Jamblicus emerat, ut cibum sumerent et ad tyranni certamen sustinendum promptiores fierent. Consedere igitur in media spelunca, et sole occidente cibum sumpserunt. Cum vero tristes sederent, et inter se colloquerentur, dormire cœperunt; erant enim eorum oculi propter mœrorem gravati.

VIII. At clemens ac benignus Deus, qui servis suis semper providet, fecit illos mortis gentis quoddam obire, ut per eos miracula quædam opportuna fierent. Itaque cum sopore omnes corrupti essent, in terra jacentes obierunt, animas suas Deo reddentes, et divinam gloriam concelebrantes. Argentum autem, quod habebant in suis marsupiis, apud illos eo in loco, in quo jacebant, remansit. Postridie mane imperator inter optimates jussit iterum septem illos adolescentes requiri. Qui cum non invenirentur, ad optimates conversus : Magnopere, inquit, doleo propter adolescentum illorum calamitates, eo quod illustribus et claris parentibus orti sunt. Opinor enim illos, arbitratos imperii nostri majestatem sibi valde iratam esse, propter pietatis nostræ religionem ab eies violatam, aufugisse. Sed imperii nostri benignitas non succenset his qui resipiscunt, et ad deorum nostrorum clementiam animos reducunt. Hæc dixit imperator. Cui optimates responderunt : Quod ad illos adolescentes pertinet religionis desertores, imperii tui majestas nequaquam doleat, neque resipuisse illos arbitretur, adhuc enim in pristina sua ignorantia perseverant, et ut audivimus, eo ipso tempore, quod ipsis præscriptum fuit ad mutandum consilium, pertinaciores facti, obstinatam voluntatem retinent. Itaque argentum et aurum pauperibus

per urbis plateas dispositis distribuerunt, neque amplius quisquam eos vidit. Si placet igitur majestati tuæ, parentes illorum capiantur, et tormentis cogantur dicere, ubinam eorum filii lateant. Hæc audiens imperator, ira percitus jussit adolescentum parentes accessiri. Quos cum præsentem vidisset: Et ubinam, inquit, sunt filii vestri, imperii et jussorum nostrorum contemptores? Propterea vos etiam insolentiæ ipsorum causa interfici jubeo.

IX. Tunc illi dixerunt: Precamur te, benignissime imperator, ut nostram causam audias. Nos imperii et majestatis tuæ jussa non violavimus neque propitia deorum numina deseruimus. Quare igitur nos illorum, qui desertores sunt, causa moriemur? Quod vero ad argentum et aurum pertinet, illi a nobis pecuniam subriperunt: quam cum pauperibus distribuissent, aufugerunt in montem, et tibi delitescunt in spelunca. Sive igitur vivant, sive mortui sint, nos ignoramus. Hæc audiens imperator viros illos dimisit, et multum secum cogitabat, quidnam faceret adolescentibus. Benignus autem Deus in ejus mentem injecit, ut speluncæ illius aditum lapidibus obstrueret, quo sanctorum martyrum corpora sepulta illic jucerent, neque sanctæ reliquiæ amoverentur, sed usque ad resurrectionem ipsam servari possent.

X. Decius ergo imperator sententiam contra illos adolescentes talem pronuntiavit: Quoniam nostris edicis parere noluerunt desertores adolescentem, et nostrorum deorum numen contempserunt, propterea et ipsi benignitate nostri imperii priventur, neque amplius in conspectum hominum appareant. Quamobrem speluncæ aditus saxis magnis obstruatur, et sigillorum munimine imprimatur, ut vivi obruantur, et in ejusmodi carcere moriantur. Existimabat enim tam imperator, quam tota civitas adolescentem illos adhuc vivere, Theodorus vero et Barbus, qui fuerant a cubiculo imperatoris, et ministri admodum fideles, cum essent et ipsi Christiani, propter persecutionem sese occultaverant. Tum inter se ita dicebant: Scribamus martyrium septem adolescentium in plumbeis tabulis, quoniam propter Christi fidem mortui sunt, et martyres facti sunt. Quæ autem scripserimus, in æreis oculis reponamus, et oculos ipsos sigillo munitos, inter lapides qui sunt in eo loco, ponamus (fortassis enim Dominus antenovissimi adventus diem martyres visitabit), ut si quo tempore spelunca hæc patefacta et sanctorum martyrum corpora in apertum prolata fuerint, ex litterarum monumentis illorum facta disci possint. Fecerunt igitur Theodorus et Barbus quod inter se communicaverant.

XI. Temporis intervallo mortuus est Decius imperator, et tota ætas illa interiit. Successerunt autem imperatores suo quisque tempore, quoad Theodosius imperator sceptrum tenere cepit. Qui

ριον ταύτων και δίδωκαν αὐτὰ πτωχοῖς, εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς πόλεως, αὐτοὶ δὲ ἔκτοτε οὐκ ἐφάνησαν. Εἰ τοίνυν δοκεῖ τῷ κράτει σου, συσχεθῶσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν και βασιανισθῶσιν, και αὐτοὶ δεικνύουσιν ἡμῖν που ἐκεῖθησαν. Ὅτε δὲ ἤκουσε ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ὀργίσθη και μετεπέμψατο τοὺς γονεῖς αὐτῶν, και ἔλθόντες ἔστησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, και ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς λέγων· Ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ ἀποστάται, οἱ ἀποστάτες ἐκ τῆς βασιλείας μου, και ἀθετήσαντες τὸ πρόσταγμα ἡμῶν; διὰ τοῦτο κελύω ὑμᾶς ἀποθανεῖν, ἀντὶ τῆς τυραννίδος αὐτῶν.

Θ'. Τότε ἀπεκρίθησαν οἱ γονεῖς αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως και εἶπαν· Διόμειθά σου, βασιλεῦ· ἡμεῖς τὸ πρόσταγμα τοῦ κράτους σου οὐ παρέβημεν. Καὶ τοὺς εὐμενεῖς θεοὺς οὐκ εἰσάσαμεν· διὰ τί οὖν ὑπὲρ ἐκείνων τῶν ἀποστατῶν ἡμεῖς ἀποθνήσκουμεν, οἵτινες τὸ ἀργύριον ἡμῶν και τὸ χρυσίον ἤρπασαν και δίδωκαν πτωχοῖς, και ἰδοὺ εἰσὶν κεκρυμμένοι ἐν τῷ σπηλαίῳ· και ἐν πολλῇ θλίψει και ἀθμονίᾳ διάγουσιν· εἴτε τοίνυν ζῶσιν εἴτε και ἀπέθανον, οὐκ οἶδμεν. Καὶ ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἀπέλυσεν αὐτοὺς. Ἐν πολλῇ οὖν σκέψει ὑπῆρχεν ὁ βασιλεὺς τί ποιήσει ἐκείνοις τοῖς παιδίοις. Ὁ δὲ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐναποφράξαι τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου ἐκείνου λίθοις, και τοῦτο οὐκ ἐξ ἰδίου θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἵνα ταφῶσιν ἐκεῖ τὰ σώματα τῶν ἁγίων μαρτύρων, ἵνα μὴ κινήθωσι τὰ λείψανα αὐτῶν, ἐπειδὴ ἦσαν τε ἡρημένα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀναστασεως τοῦ Κυρίου.

Γ'. Τότε ἀπεφώνησε κατ' αὐτῶν Δέκιος, και εἶπεν· Ἐπειδὴ ἠπαίθησαν τοῖς ἡμετέροις προστάγμασιν οἱ ἀποστάται ἐκεῖνοι, και κατέφρονησαν τῶν εὐμενῶν θεῶν, και αὐτοὶ στερηθῶσι τῆς εὐπρεπειᾶς τῆς βασιλείας, και μηκέτε φανῶσιν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο σφραγισθήτω τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου λίθοις μεγάλοις ἐπὶ τὸ καταποθῆναι και ἐκλείψαι τὴν ζωὴν αὐτῶν, και ἀποθάνωσιν ἐν τῇ φυλακῇ, Ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὁ βασιλεὺς και πᾶσα ἡ πόλις ὅτι ζῶσιν ἀκμὴν οἱ ἅγιοι. Θεόδωρος δὲ και ὁ Βάρβος οἱ κουδικουλάριοι και πιστοὶ τοῦ βασιλέως, ἦσαν Χριστιανοὶ και ἐκρυβον ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ διωγμοῦ. Καὶ οὕτω πρὸς ἀλλήλους διελογίσαντο και εἶπον· Γράπτωμεν δὴ εἰς πτυχία μολυβδᾶ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἁγίων τούτων, ὅτι διὰ Χριστὸν ἀπέθανον, και μάρτυρες εἰσὶ, και θήσωμεν αὐτὰ ἐν γλωσσοκόμῳ χαλκῷ και σφραγίσωμεν ἐν σφραγίδι και κρύπτωμεν αὐτὰ μεταξὺ τῶν λίθων τῶν ὄντων ἐκεῖσε. Τάχα γὰρ ἐπισκέπτεται αὐτοὺς ὁ Κύριος πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, εἴποτε καιρῶ ἀνοιγῆι τὸ σπηλαίον, και φανερωθῶσι τὰ σώματα τῶν ἁγίων ἀποκλεισθέντων ἐν αὐτῷ, και ἐπιγνωσθῶσιν ἀπὸ τῶν γραμμάτων τούτων. Καὶ ὡσερ ἐνεθυμήθησαν οἱ πιστοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, οὕτω και ἐποίησαν.

ΙΑ'. Ἀπέθανεν δὲ ὁ βασιλεὺς Δέκιος και πᾶσα ἡ γενεὰ ἐκείνη και ἄλλοι βασιλεῖς ἐβασίλευσαν μετ' αὐτὸν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἕως οὗ ἀνέστη Θεοδόσιος ὁ πιστὸς βασιλεὺς. Καὶ ἐν τῷ τρια-

κοστῶ ὄρθωσθε τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐπεφοίτησα τινες τῶν αἰρετικῶν βουλόμενοι διασκεδάσαι τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ἣν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ δὲ εἰδωλόατραι οἱ στρατευόμενοι ἐν τῷ παλατίῳ, διωγμὸν φανερὸν ἵποιοῦν κατενώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ οἱ δῆθεν καλούμενοι ἐπίσκοποι ἀγαπῶντες διαστρέφειν τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας, πολλὰς παραβάσεις ἐδείκνυον ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις· ἦν δὲ ὁ κορυφαῖος αὐτῶν καὶ πάντων τῶν κακῶν αἰτίας, Θεοδωρὸς ὁ ἐπίσκοπος αἰγῶν τῆς πόλεως ἅμα τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων, οὐκ ὀφειλόντων ὀνομάζεσθαι ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ ἐπειδὴ, εἰδίωξαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος καθ' ἑκάστην ἐν τῇ διανοίᾳ ἰθιλοῦτο, καὶ εἶδετο μετὰ δακρῶν ἰκετεύων τὸν Θεόν, βλέπων ταλαντευομένην τὴν πίστιν τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν. Τινες γὰρ ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔστι παράκλησις τοῖς νεκροῖς· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι τὸ σῶμα τὸ παλαιωθὲν καὶ ἀφανισθὲν καὶ διασκορπισθὲν οὐ παραβαλεῖται, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτῆ μόνῃ δέχεται τὸ μυστήριον τῆς ἀφθαρσίας καὶ ζωῆς. Καὶ ἐπλανήθησαν ἐν τοῖς ματαίαις αὐτῶν λόγοις, καὶ οὐκ ἐνεθυμήθησαν ἐν ἑαυτοῖς, ὅτι βρέφος οὐδέποτε ἐκυήθη ἐν κοιλίᾳ μητρὸς αὐτοῦ ἄνευ σαρκός, οὔτε ἐξέβη σὰρξ ἄνευ ἐκ μητρὸς ψυχῆς ζωτικῆς. Καὶ ἐβυσαν τὰς ἀκοὰς τῶν διανοιῶν αὐτῶν τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τοῦ λόγου Κυρίου ἐπόντος ὅτι, Ἀκούσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ πάλιν λέγει· Πολλοὶ τῶν καθυδόντων ἐκ γῆς χωμάτων ἐξεγερῶνται· καὶ πάλιν γέγραπται· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀνοίγω τὰ μνήματα ὑμῶν, καὶ ἐξέλξω ὑμᾶς ἐκ τῶν τάφων, λαὸς μου. Οἱ δὲ αἰρετικοὶ ἐπλανήθησαν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ζωῆς, καὶ ἐστρεψαν τὴν γλυκύτητα τῆς πίστεως, εἰς πικρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. hæretici homines a recta vitæ semita deviantes animaram cogitationibus pervertebant.

IB. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐλυπεῖτο καὶ ἐκάθητο ἐπὶ σάκκου καὶ σποδοῦ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ· ὁ δὲ ἐλεήμων Θεὸς ὁ μὴ βουλόμενος ἀπολέσθαι τινα ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πίστεως· ὁ βουλόμενος ἐπιφάναι τὸ μυστήριον τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐπέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν ἀδολίου τοῦ Κυρίου τοῦ ὄρους ἐκείνου, ἐν ᾧ ἦν τὸ σπηλαῖον ὅπου ἦσαν κεκοιμημένοι οἱ ἅγιοι μάρτυρες, οἰκοδομησαί μάνδραν τῶν θρεμμάτων αὐτοῦ, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἅμα τῶν ἐργατῶν, ἐκύλιον λίθους εἰς τὴν οἰκοδομήν ἐκ τῆς θύρας τοῦ σπηλαίου. Τότε προστάγματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδόθη ζωὴ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τοῖς οὖσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ D καλέσασα τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ μνημείου καὶ χαρισμένη αὐτῷ τὴν ζωὴν, αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρασχὼν καὶ τούτοις τοῖς ἁγίοις πνεῦμα ζωῆς. Καὶ ἐξετίστησαν καὶ ἐκάθισαν ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ ὡς ἐνόμισαν καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἐσπάζοντο ἀλλήλους, διότι εἶδος νεκρώσεως οὐκ ἐφαίνετο ἐν αὐτοῖς· τὰ γὰρ

A cum religiose et Christiane imperaret, surrexerunt quidam hæretici, qui negabant mortuorum resurrectionem (1), quam Christus ipse in sua sancta Ecclesia firmiter credi voluit. Milites enim quidam idolorum cultores, cum in palatio imperatoris versarentur, apertam persecutionem adversus aliquos apud imperatorem commoverunt. Quin etiam episcopi quidam rectas Dei semitas pervertere cupientes, in ecclesiis multarum prævaricationum erant auctores. Quorum princeps et malorum omnium caput habebatur Theodorus Æginensium episcopus, simul cum iis quos secum habebat : qui ne nominari quidem debent, cum Dei Ecclesiam persecuti fuerint. At imperator Theodosius in dies magis perturbabatur ac dolebat, cum sanctarum Ecclesiarum B fidem fluctuantem videret. Itaque a Deo ipso ejus mali curationem posebat. Erant enim, qui dicerent mortuis hominibus consolationem nullam futuram. Alii affirmabant corpus vetustate consumptum, ipsum quidem consolationem nullam habiturum, sed solam animam immortalis vitæ participem futuram. Ejusmodi homines vanis opinionibus decepti sic errabant, neque animadvertabant infantem puerum nunquam in ventre matris fuisse sine carne, neque carnem e vulva exiisse sine anima vitali. Item claudentes mentis oculos, sacras Litteras non considerabant, in quibus scriptum est : *Audient, qui sunt in monumentis, vocem Filii hominis et vivent* ¹ ; et alio loco : *Et multi de iis qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt : alii in vitam æternam, et alii in opprobrium* ² ; cum illud etiam in eis scriptum inveniatur : *Ecce ego aperiam sepulcra vestra, et educam vos de sepulcris vestris, popule meus* ³. Hæc sunt divinarum Litterarum testimonia. Sed aberrabant, et fidei sinceritatem obliquis suarum

XII. Imperator igitur Theodosius eam rem molleste ferebat, ob idque mœrore afficiebatur. Verum cum clementissimus Deus neminem velit a fidei via errantem perire, fecit ut resurrectionis mysterium omnibus patefieret. Immisit enim in mentem cujusdam hominis, qui dicebatur Adolius, ejus montis et speluncæ dominus, ubi sancti martyres dormierant, ut ovile quoddam suis pecudibus construeret. Ejus igitur servi una cum his qui operi faciendo vacabant, lapides pro ædificio ex ejus speluncæ ostio revolvebant. Tunc Domini nostri Jesu Christi jussu sanctis illis viris, qui in spelunca dormierant, vita restituta est, et vox illa, quæ Lazarum e monumento excitavit, eadem et sanctis martyribus vitæ spiritum restituit. Surrexerunt igitur, et Deum laudantes consederunt, et quemadmodum quotidie consueverant, se vicissim salutabant, quoniam nullum in eis signum exsistebat, ex quo mortuos se fuisse judicare possent : nam

(1) Vide Baronium in notis ad Martyrologium hoc die.

¹ Joan. v, 28. ² Deut. ii, 3. ³ Ezech. xxxvii, 12.

et vestes tales erant, quales et antea, quam obiissent : corpora etiam ipsa florebant, hilaritatem prae se ferentia : denique tales erant, ut si pridie vesperi somnum coepissent, et postridie mane experrecti fuissent. Adhuc et de idolorum superstitione solliciti, a Decio imperatore se inquiri existimabant : ob idque multa cura affecti, vertebant oculos ad Jamblicum procuratorem, et ab eo denuo quaerebant quoniam pridie vesperi audivisset de ipsis in civitate. Quibus Jamblicus respondit : Quemadmodum vobis dixi heri vesperi, et nos una cum reliquis civibus quaesiti fuimus, ut diis immolaremus coram imperatore : qui nisi ejus jussui obtemperaverimus, tormenta se nobis allaturum constituit. Quid autem facturum sit, nescio.

XIII. Tunc respondit Maximilianus (2) : Agite, fratres, parati simus prodire in conspectum imperatoris illius terribilis et veri Dei Jesu Christi, neque timeamus mortalem istum imperatorem. Tu vero, Jamblice, da operam ut pararetur nobis cibus ad horam constitutam. Accipe argentum, ingredi in urbem, eme panes multos : pauci enim fuerunt quos heri vesperi attulisti, ob idque esurimus. Eadem opera discas, quid Decius imperator de nobis decernat. Cogitabant enim se nocte superiore cubuisse, et postridie mane experrectos fuisse. Tunc igitur bene mane surrexit Jamblicus, et argentum sumpsit ex loculis, quemadmodum consueverat. Erat autem moneta illa veteri nota impressa quae partim quadraginta, partim sexaginta nummorum pretio pendebatur veterum imperatorum temporibus, cum sancti viri de quibus verba facimus, prius vivebant. Præterierant autem trecenti et septuaginta anni ex quo dormierant usque ad diem quo resurrexerunt.

XIV. Cum igitur illuxisset, exiit Jamblicus ex spelunca, et vidit lapides ante speluncam positos, atque obstupuit : nihil enim de lapidibus illis cognoverat. Descendens autem de monte, timebat deambulare. Itaque in via totus trepidabat, metuens in urbem ingredi, ne quo modo agnosceretur, et ad imperatorem Decium vinctus duceretur : quippe ignorabat ejus tyranni ossa in sepulcro putrefacta esse. Cum vero in urbem ingrederetur, et venerandæ crucis signum ante urbis portas erectum vidisset, sic obstupuit, ut a mente fere exciderit : atque in quancunque partem oculos vertisset, rerum novitate percussus, magis obstupescerebat. Accessit ad aliam urbis portam, et illic etiam crucem ipsam supra muros erectam vidit. Cumque omnes portas obiisset, venerandæ crucis figuram aspiciens, præ stupore mutus factus est. Itaque cum ad primam flammam portam se contulisset, ita secum loquebatur : quidnam hoc est ? Heri vesperi hujus crucis signum in latibulis servabatur, et nunc aperte in ipsius urbis foribus erectum vide

Α ἱμάτια αὐτῶν ὡσπερ ἦσαν ἐνδεδυμένοι πρὸ τοῦ αὐτοῦ κοιμηθῆναι καὶ ἀναστῆναι, οὕτως ἦσαν ἐπάνω αὐτῶν. Καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἦσαν ἀνθηρὰ καὶ φαίδρα καὶ οὕτως ἦσαν ὡς κοιμηθέντες ἀπὸ ὄψι καὶ ἐγερθέντες πρωίας, ἔχοντες τὴν φροντίδα καὶ τὴν λύπην τῆς εἰδωλολατρίας, καὶ ἐλογίζοντο ὅτι Δέκιος ὁ βασιλεὺς ἐπιζητεῖ αὐτούς. Καὶ ἐν πολλῷ φόβῳ καὶ ἀγωνίᾳ ὑπῆρχον, καὶ ἐπέβλεψαν πρὸς Ἰάμβλιχον τὸν οἰκονόμον αὐτῶν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν περὶ τῶν λαλούμενων ὄψι ἐν τῇ πόλει, καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἰάμβλιχος, ὡσπερ πρόειπον ὑμῖν, ὅτι ἐζητήθημεν ὄψι μετὰ τῶν πολιτευομένων ἐπιθύσαι τοῖς εἰδώλοις ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ ἰδοὺ ἐντεθύμηται κακὰ περὶ ἡμῶν· τί ποιήσει δὲ οὐκ οἶδα.

Β ΠΓ. Τότε ἀπεκρίθη Μαξιμιλιανὸς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἄδελφοί, εἰοίμως ἔχομεν παραστῆναι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἐκείνου τοῦ φοβεροῦ καὶ φρικτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ μὴ δειλιάσωμεν ἀπὸ τοῦ φθοροῦ τούτου βασιλέως· εἶπεν δὲ καὶ πρὸς Ἰάμβλιχον ὅπως εἰομάσθι αὐτοῖς τὴν τροφήν αὐτῶν εἰς τὴν ὠρισμένην ὥραν, καὶ εἶπεν· Λάβε ἀργύριον ἐν ταῖς χερσί σου καὶ εἰσελθε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀγόρασον περισσοὺς ἄρτους, ὅτι ὀλίγοι ἦσαν οὓς ἤνεγκας ἐσπέρας, καὶ ἰδοὺ πεινώμεν, καὶ μάθε τί ἐντέλλεται περὶ ἡμῶν Δέκιος ὁ βασιλεὺς, οὕτω γὰρ ἐνόμιζόν ὅτι τὴν νύκτα ἐκείνην ἐκοιμήθησαν καὶ ἀνέστησαν. Ἔωθεν δὲ ἀναστὰς Ἰάμβλιχος ἔλαβεν τὸ ἀργύριον ἐκ τῶν βαλαντίων αὐτῶν, καθὼς εἴωθεν ἀπὸ τῆς μονίας τῆς μεμονοτευμένης τεσσαράκοντα νομίων, καὶ τῆς ἄλλης μονίας ἐξήκοντα νομίων τῆς οὐσης ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἁγίων τούτων ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἐφάνη, καὶ εἶχον τριακόσια ἐβδομήκοντα δύο ἔτη ἕως ὅτου ἐξυπνίσθησαν καὶ ἀνέστησαν οἱ ἅγιοι παῖδες.

Δ ΔΔ. Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμέρα ἐξῆλθεν Ἰάμβλιχος ἐκ τοῦ σπηλαίου καὶ εἶδεν τοὺς λίθους κειμένους ἐμπροσθεν τοῦ σπηλαίου καὶ ἐξεπλάγη, οὐδὲν γὰρ ἐγένωσκε περὶ αὐτῶν, κατῆλθεν δὲ ἀπὸ τοῦ ὄρους καὶ ἐφοβεῖτο περιπατεῖν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τῇ πόλει, ἐφοβεῖτο γὰρ μὴ πως γνωσθῆ ὑπὸ τινος καὶ ἐμφανίσῃ περὶ αὐτοῦ, καὶ κατασχόντες παραδώσουσιν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ ἦδει ὅτι ἦσαν τὰ ὀστά τοῦ τυράννου ἐν τῷ ἄδῃ. Καὶ ὅτε ἐφθασεν ὁ Ἰάμβλιχος εἰς τὴν πόλιν ἀτενίσας εἶδεν τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ πεπηγμένον κατὰ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, καὶ ἐξέστη ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ. Καὶ κατένοιε ὡδὲ καὶ ὡδὲ καὶ ἐξεπλήττετο, ὁμοίως δὲ ἀπελθὼν καὶ εἰς τὴν ἄλλην πύλην τῆς πόλεως, εἶδεν ἀκαίετο σταυρὸν πεπηγμένον ἐπάνω αὐτῆς καὶ ἰθαύμαζεν, καὶ περιελθὼν ὅλας τὰς πύλας, εὗρεν οὕτως τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ ἴστατο ἐνὲς ἐκπληττόμενος ἐπὶ τούτοις· Ὅτε οἷν ἦλθεν ἐπὶ τὴν πρώτην διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἔλεγεν· Τί ἄρα ἐστὶ τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὅτι ἐσπέρας ἐν τῷ κρυπτῷ ἦν, καὶ νῦν πεφανέρωται, μετὰ παρ-

(2) Vide Baronium ubi supra.

ῥησίας ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ἔλεγεν δὲ ἐν τῇ A
διανοίᾳ αὐτοῦ μήτι ὄραμά ἐστι τοῦτο; Μετὰ δὲ
ταῦτα λαβὼν θάρσος ἐσκέπασε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἤκουσε πολλῶν
λεγόντων καὶ ὁμνούντων ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ νῦν ἐκάστη γλῶσσα τε-
τράνωται ἐν αὐτῷ, πάλιν δὲ ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ, τάχα
οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ πόλις Ἐφεσος διατὶ τὰ οἰκήματα
αὐτῆς ἐστὶν ἐνηλλαγμένα, καὶ ἡ διάλεκτος αὐτῆς
δειδασγμένη ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ ἄλλην πόλιν οὐκ οἶδα
εἰ μὴ ταύτην μόνην. Καὶ περιερχόμενος, ἤρῳτα
τινὰ τῶν πολιτῶν λέγων, πῶς καλεῖται ἡ πόλις
αὕτη· ὁ δὲ εἶπεν· Αὕτη Ἐφεσός ἐστι· καὶ εἶπεν
Ἰάμβλιχος παρ' ὀλίγων Ἐγὼ ἐπιλαθόμεν καὶ ἐπλά-
νῆθην ἐν τῷ νοί μου, ἀλλ' ἐξέθλω ἐκ τῆς πόλεως
ταύτης μὴ πως πλανηθῶ.
inquit, certe sum, locorum oblitus, totaque mente
ne magis errem.

IE. Ὡς οὖν ἐν πολλῷ φόβῳ καὶ ἀγωνίᾳ ἦν, βουλό-
μενος ἐξελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, προσῆλθε πρὸς τοὺς
πιπράσκοντας τοὺς ἄρτους ἀγοράσαι, καὶ ἐκβαλὼν
ἀργύριον, εἶδκεν αὐτοῖς· αὐτοὶ δὲ λαβόντες καὶ
ιδόντες τὴν μονίταν ὅτι μεγάλη ἦν καὶ ἐνηλλαγμένη,
ἐθαύμασαν καὶ ἀλλήλοις ἐπεδείκνυον αὐτήν, καὶ παρ-
ῆλθε διὰ πασῶν τῶν καθεδρῶν τῶν πωλούντων τοὺς
ἄρτους, καὶ ἐψιθύριζον μετ' ἀλλήλων καὶ ἔβλεπον
εἰς τὸν Ἰάμβλιχον καὶ εἶπον· Οὗτος θησαυρὸν εὔρει,
καὶ ἐστὶ πολλῶν ἐτῶν. Ὁ δὲ Ἰάμβλιχος βλέπων
τοὺς προσέχοντας αὐτῷ ψιθυρίζοντας, ἐροδῆθη·
ἐνόμιζε γὰρ ὅτι ἐγνώριζον αὐτὸν καὶ βούλονται
παραδοῦναι αὐτὸν δεκίῳ τῷ βασιλεῖ, πολλοὶ δὲ προσ-
ἔρχοντο ἐμβλέποντες εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ὡς
ἴσταντο κατέχοντες αὐτὸν ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς,
συνέδραμεν ὄχλος πολὺς καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος
κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν λεγόντων ὅτι Κατεσχέθη τις
νεανίας εὐρῶν θησαυρὸν. Καὶ συνήχθησαν ἐπάνω
αὐτοῦ ὄχλος πολὺς φάσκοντες· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος
ξένος ἐστὶ, καὶ οὐδέποτε ἴδομεν αὐτόν. Καὶ ἠτινίζον
εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ ἰδοῦντο Ἰάμβλιχος
ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς ὅτι οὐχ εὔρει θησαυρὸν, καὶ
ὑπὸ τῆς ἐκπληξείως συνεχόμενος οὐκ ἴσχυσε· προσ-
έχων δὲ περιεσκόπει εἰς τὸν ὄχλον, καὶ οὐδ' ἓνα
ἐπιγίνωσκε, καὶ γὰρ λαμπρὸν καὶ περιφανές γένος
εἶχεν ἐν τῷ παλατίῳ Ἐφεσού, καὶ καθὼς ἐνόμιζεν
ὅτι ἐσπέρας γνωστός ἦν πᾶσι καὶ ἔωθεν οὐδ' ἓνα
ἐπιγινώσκων ἐθαύμαζεν, καὶ ὡς ἐξιστακῶς προσ-
εἶχεν εἰς τὸν ὄχλον ἰδεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τινα τῶν
ἀδελφῶν, καὶ οὐδ' εἰς ὑπῆρχεν ἐξ αὐτῶν.
omnino et ipse ignotus. Dabat operam ut inter turbam
illam patrem vel aliquem ex fratribus inveniret,
neque quemquam videbat.

Ις'. Τότε ἐγνώσθη ὁ λόγος ἐν ὅλῃ τῇ πόλει καὶ
ἕως τοῦ ἐπίσκοποιου. Εὐρέθη δὲ καὶ κατοικονομία
Θεοῦ καὶ ὁ ἀνθύπατος τῆς πόλεως κατ' αὐτήν
τὴν ὥραν ἀνερχόμενος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ ὡς
διελογίζοντο περὶ τοῦ θησαυροῦ ἐγνώσθη ἡ ἀνάστα-
σις τῶν νεκρῶν πᾶσι τοῖς λαοῖς, καὶ ἐκέλευσαν
μετὰ πάσης φιλανθρωπίας φυλαχθῆναι τὸν νεανί-
σκον καὶ ἐνεχθῆναι πρὸς αὐτοὺς, ἔχοντα τὸ ἀργύ-
ριον ὃ ἐπεφέρειτο, καὶ ὡς εἶλον τὸν Ἰάμβλιχον

mus. Verene hoc video, an spectri alicujus illusionē
decipior? Cum hæc diceret, et crucis figuram ubi-
que fixam videret, animo magis confirmato, in ur-
bem aperto capite ingressus est. Cumque longius
progrediretur, audivit multos per Jesu Christi nomen
jurare. Quare magis percussus: Quid hæc sint,
inquit, ignoro. Heri vesperi nemo libere Christum
nominabat, et nunc tam multis linguis Christi no-
men celebratur? Rursus secum ambicens, dicebat:
Fortasse urbem Ephesum non video, quoniam ejus
ædificia omnino mutata sunt, et ipsius lingua alia
quædam est Christum edocta: quod in nulla alia
urbe fieri vidi, nisi in hac sola. Progressus igitur,
quæsitivè a quodam cive, quo nomine urbs illa voca-
retur: Ephesus, inquit ille, hæc vocatur, Non cre-
B didit Jamblicus, sed secum cogitans: Deceptus,
aberrans. Exeundum igitur mihi est ex hac urbe,

XV. Cum ergo sollicitudine magna teneretur
et illinc exire vellet, prius voluit panes emere, et
argentum sumpsit, ut pretium daret. Qui vero
panem vendiderant, cum monetam illam magnam
et diversam vidissent, mirati sunt, et vicissim
eam sibi ostendebant. Per manus igitur tradita,
moneta illa per omnes qui panem vendebant,
transiit. Qui vicissim in aurem insurrantes, et
Jamblicum intuentes, dicebant: Vere homo iste
thesaurum invenit, veterem illum quidem, et multis
abhinc annis reconditum. Jamblicus cum illos
surrantes videret, cœpit timere: existimabat enim
se ab illis agnosci, et Decii imperio tradendum
esse. Cum vero multi accessissent, et ejus formam
nequaquam cognoscere possent, in medio foro illum
detinebant. Itaque turbæ multæ confluerunt, et
sermo hic per totam civitatem vulgatus est, adoles-
centem quemdam comprehensum fuisse, qui the-
saurum invenerat. Turbæ autem ad eum congregatæ
dicebant: Homo iste peregrinus est, neque unquam
illum vidimus. Hæc dicebant, et intentis oculis,
magis magisque ipsum intuebantur. Volebat Jam-
blicus causam suam agere, quod falsum esset, quod
de thesauro invento dicerent: sed stupore deten-
tus, id facere non poterat. Cumque omnes turbas
circumspiceret, neminem agnoscebat, et nemini
notus erat, licet claro et illustri genere apud Ephe-
sum natus esset. Quapropter admiratione maxima
detinebatur, quod pridie vesperi omnibus notus
fuisset, et postridie mane neminem agnosceret,
et ad se duci cum argento, quod secum habebat. Cum

XVI. Tunc ea res per totam urbem vulgata, usque
ad episcopi aures pervenit. Divina quoque Providen-
tia factum est, ut ejus urbis proconsul illa ipsa hora
veniret ad episcopum. Qui dum diceret de thesauro
que ab adolescentem illo inventum cogitabat, ea res
fecit, ut mortuorum resurrectio pateret omnibus.
Jusserunt enim tam proconsul, quam episcopus,
adolecentem illum benigne tractatum custodiri, et
ad se duci cum argento, quod secum habebat. Cum

igitur Jamblicus ad ecclesiam traheretur, putabat ad Decium imperatorem se trahi. Itaque huc et illuc circumspiciebat, ut aliquem suorum videret, vel consanguineorum, vel eorum quibus notus fuerat. Adolescentem ita circumspicientem turba, ut insanum aliquem, irridebat: itaque violentius ad ecclesiam impellebatur. Jam vero proconsul et Stephanus episcopus monetam illam in manus sumptam inspicientes, admirabantur. Tunc proconsul Jamblicum interrogans: Ubinam, inquit, est thesaurus, quem invenisti? Moneta enim hæc e thesauro subrepta est. Minime, inquit Jamblicus, thesaurum inveni, quemadmodum me vos insimulatis. Illud unum certo scio, ex paternis meis pecuniis argentum hoc esse, ejus monetæ nota impressum, quæ huic urbi consueta est. Sed certe miror, neque cogitare possum, undenam tentatio hæc mihi acciderit. Ad hæc præses: Undenam, inquit, es tu? Illi autem respondit Jamblicus: Ex hac urbe, ut opinor, ego sum. Quo patre natus? inquit præses. Estne aliquis, qui te agnoscat? Veniat, et testimonium dicat pro te, et credemus tibi. Protulit Jamblicus patris et fratrum suorum nomina: neque quisquam noverat, quos diceret. Tum præses: Vera, inquit, non sunt, quæ dicis. Hæc audiens Jamblicus, perplexo erat animo, nec habens quid responderet, silebat. Quem cum ita perplexum tristem vidisset: Fortasse, inquit, insanus est, alii dicebant: Nequaquam insanus est, sed insaniam simulat, ut pericula effugiat. Acerbioribus verbis præses increpans: Qua ratione, inquit, te ferre possumus, aut tibi credere, argentum hoc ex paternis pecuniis ad te pervenisse, cum moneta hæc ex inscriptione et nota significet, quod trecentis et octoginta annis ante nos fuerit, ac priusquam Decius imperaret, neque ulla ex parte similis sit illi, quæ nunc in urbe impenditur? Num parentes ita veteres, et ante trecentos annos genitos habere potes tu, qui adolescens es? An putas te sic astutum esse, ut senes et Ephesinæ urbis sapientes decipias? His de causis jubeo te in vincula conjici, et flagellis verberari, donec confitearis, ubinam sit thesaurus iste.

XVII. Hæc audiens Jamblicus, et timens, faciem in terram prostravit, et his verbis illos affatus est: Precor vos, ut mihi non gravemini dicere, quod quæsiro: omnia enim libere vobis confessus fuero. Decius imperator, qui erat in hac urbe, vivitne, an non? Ad hæc Stephanus episcopus: Non est, inquit, filii, qui hodie in hac regione Decius imperator nominetur. Tunc Jamblicus: Venite, quæso, mecum, et ostendam vobis in spelunca montis Ochlon socios meos, ut ab illis discatis verum esse, quod dico. Certe scio ab imperatore Decio nos illuc fugisse: quem Decium et ego heri vesperi in urbem Ephesum ingredientem vidi. Sit autem necne urbs ista Ephesus, nescio. Tunc episcopus Stephanus in eam cogitationem veniens, quod Deus per juvenem illum aliquid eis revelare vellet: Eamus, inquit, et videamus. Statimque episcopus et proconsul cum

εις τὴν ἐκκλησίαν ἐνόμιζεν ὅτι πρὸς Δέκιον τὸν βασιλέα ἄγουσιν αὐτόν. Καὶ περιεσκόπει ὧδε καὶ ὧδε ἰδεῖν τινὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ καὶ γνωρίμων, καὶ ὁ ὄχλος κατεγέλα αὐτοῦ καὶ προσεῖχον αὐτῷ ὡς μωρῷ. καὶ οὕτω μετὰ βίας, ὠθούν αὐτόν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ ἀνθύπατος καὶ Στέφανος ὁ ἐπίσκοπος, λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὸ ἀργύριον, εἶδον καὶ ἐθαύμαζον. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ ἀνθύπατος, εἶπεν πρὸς τὸν Ἰάμβλιχον, Πού ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὃν εὔρες, ἐπειδὴ τὸ ἀργύριον ὁ βασιτᾶς, ἐξ αὐτοῦ ἐστίν· Ἰάμβλιχος εἶπεν· Ἐθσαυρὸν μὲν οὐδέποτε εὔρον, καθὼς κατηγορεῖτέ μου, ἀλλ' οἶδα ἐγὼ ὅτι τῶν πατρικῶν μου ἐστὶ, καὶ τῆς συναλλαγῆς τῆς πόλεως ὑπάρχει τὸ ἀργύριον, τίς δὲ ἐστὶν ὁ πειρασμὸς ὁ συμβεβηκώς μοι νῦν, οὐκ οἶδα. Καὶ ὁ ἀνθύπατος ἔφη· Πόθεν εἶ, ὁ δὲ Ἰάμβλιχος ἀπεκρίνατο, Ὡς νομίζα ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Υἱὸς τίνος εἶ, ἢ τίς σε γινώσκει ἐνταῦθα, εἰδὼν μαρτυρήσει περὶ σοῦ, καὶ πιστευσόμεν σοι. Τότε Ἰάμβλιχος εἶπεν τὴν προσηγορίαν τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπεγινώσκεν αὐτούς. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀνθύπατος εἶπεν. Οὐκ ἀληθεύεις, ὁ δὲ Ἰάμβλιχος ἀπορούμενος ἐστῆκεν ἠσυχάζων. Καὶ τινες ἰδόντες αὐτὸν ἐν τοιαύτῃ ἀθυμίᾳ εἶπον· Τάχα μωρὸς ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Οὐχὶ ἀλλὰ προσποιεῖται, ὅπως ῥυσθῆ ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ὁ δὲ ἀνθύπατος αὐστηρῶς αὐτῷ ἐπαπειλησάμενος εἶπεν· Πῶς ἀνασχώμεθα καὶ πιστευσώμεν σοι ὅτι τὸ ἀργύριον τοῦτο τῶν πατρῶων σου ἐστίν· ὅτι ἡ μονίτα αὐτῆς δηλοῖ ἐκ τῆς ἐπιχειμένης αὐτῆς γραφῆς καὶ σφραγίδος, ἀπὸ τριακοσίων ἐβδομήκοντα ἐτῶν ὑπάρχειν, καὶ ὅτι ἐστὶ πρὸ Δεκίου τοῦ βασιλέως, καὶ οὐκ ἠλλάγη, καὶ οὐκ ἐστὶν ὁμοία αὐτῆς ἡ μονίτα καὶ τῆς πολιτευομένης νῦν, ἐν ἣ ἐστὶν ἡ δόσις καὶ ἡ κλήσις τοῦ καιροῦ τούτου. Μὴ ἐκ τῶ παραχημένων καὶ τῶν τοσούτων χρόνων ὑπάρχουσιν οἱ γονεῖς σου ὅτι σὺ νέος ὦν βούλη πλανῆσαι τοὺς γέροντας καὶ σοφοὺς Ἐφέσου. Διὰ τοῦτο ἐπετέλλομαι νῦν εἰς δεσμὰ καὶ μάλιστα καὶ θλίψεις παραδοθῆναι σε, ἕως οὗ ὁμολογήσης, ποῦ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς οὗτος.

thesaurus iste.

XVIII. Ταῦτα ἀκούσας Ἰάμβλιχος πάνυ ἐφοβήθη, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Δέομαι ὑμῶν, κύριοί μου, ὁμολογήσω ὑμῖν, Δέκιος ὁ βασιλεὺς ὁ ὦν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἵσταται ἕως τοῦ νῦν, ἢ οὐ; Ἀκούσας δὲ ταῦτα Στέφανος ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος, εἶπεν αὐτῷ· Τέκνον, οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ γῆ σήμερον λεγόμενος βασιλεὺς Δέκιος· τότε ἀποκριθεὶς Ἰάμβλιχος εἶπεν, Διὰ τοῦτο δέομαι ὑμῶν, δεῦτε μετ' ἐμοῦ, καὶ δεικνύω ὑμῖν τοὺς ἐταίρους μου ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ ὄρει μοχλῶ, καὶ μακθάνετε παρ' αὐτῶν ὡς καγὼ οἶδα, ὅτι ἀπὸ προσώπου Δεκίου τοῦ βασιλέως πεπεύγαμεν ἐκεῖσε, καγὼ εἶδον ὄψε εἰς τὴν πόλιν Ἐφεσον τὸν Δέκιον. Εἰ οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ πόλις Ἐφεσσος, οὐκ οἶδα. Τότε ὁ ἀγιώτατος Στέφανος ὁ ἐπίσκοπος ἐνεθυμήθη ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ εἶπεν· Ἀποκάλυψιν τινα ὁ Θεὸς βούλεται ἡμῖν φανερώσαι σήμερον διὰ τοῦ νεανίσκου τούτου· καὶ δὴ

ἀπελθόμεν καὶ θεασώμεθα. Παραχρῆμα δὲ ἀναστάν-
τες ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος καὶ ὁ ἀνθύπατος ἅμα
τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως καὶ πλήθη πολλὰ, ἀν-
έβησαν εἰς τὸ ὄρος ἐν ᾧ ἦν τὸ σπήλαιον. Ὁ δὲ
Ἰάμβλιχος εἰσῆλθεν ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἐγνώ-
ρισε πάντα τὰ γεγονότα τοῖς ἀγίοις, καὶ αὐτοὶ
εἰσῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ
ὡς εἰσῆρχοντο, εὗρεν ὁ ἐπίσκοπος γλωσσόκομον
κατὰ τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου, μικρὸν χαλκοῦν
κεκρυμμένον μετὰ τῶν λίθων ἔχων σφραγίδας
δύο ἀργυράς, καὶ λαβὼν αὐτὸ, ἔστη ἔξω τῆς θύρας,
καὶ συγκαλεσάμενος τὸν ἀνθύπατον καὶ τοὺς πρώ-
τους τῆς πόλεως, ἐνώπιον αὐτῶν ἠνοιξε, καὶ εὗρεν
δύο πτυχία μολιβδᾶ καὶ ἀναγνόντες τὰ γράμματα,
εὗρον οὕτω γεγραμμένα, ὅτι ἀπὸ προσώπου Δεκίου
τοῦ τυράννου ἔφυγον οὗτοι οἱ ἅγιοι, Μαξιμιλιανὸς
ὁ υἱὸς τοῦ Ἐπάρχου, καὶ Ἰάμβλιχος, καὶ οἱ λοιποὶ
ἑπτὰ παῖδες, καὶ διὰ προστάγματος τοῦ τυράννου
αὐτῶν ἦν ἐγγεγραμμένη εἰς τὸ ὕψος τῶν πτυχίων. Καὶ
ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις οἷς ἐδωρήσατο τοῖς υἱοῖς τῶν
εὐλόγησαν τὸν Θεόν.

ΙΗ'. Καὶ εἰσελθόντες ἐν τῷ σπηλαίῳ εὗρον τοὺς
ἀγίους ἐκείνους καθήμενους ἐν ἀγαλλιάσει πολλῇ,
καὶ αἱ ὄψεις αὐτῶν ἔλαμπον ὡς φῶς, καὶ ἰδόντες
αὐτοὺς προσέπεσον αὐτοῖς καὶ προσεκύνησαν ἐπὶ
τὴν γῆν, καὶ εὐχαρίστησαν τῷ Κυρίῳ τῷ καταξι-
ώσαντι αὐτοὺς θεάσασθαι τὸ παράδοξον τοῦτο
θεῖμα· καὶ οὕτως ἐλάλησαν αὐτοῖς οἱ ἅγιοι μάρ-
τυρες, καὶ ἐδίδαξαν αὐτοὺς ἅπαντα τὰ γεγονημένα
ἐπὶ τῶν χρόνων Δεκίου τοῦ βασιλέως. Καὶ εὐθέως
ἐπεψῶν γράμματα πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον.
Ἐντάχει κειλεύσει ἡ σὴ θεϊότης παραγενέσθαι καὶ
ἰδεῖν τὰ θαυμάσια ἃ ἐδίειξεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἡμέραις
τῆς βασιλείας σου. Φῶς γὰρ ζωῆς ἀνέτειλεν ἡμῖν,
καὶ ἡ ἀνάστασις ἡ μέλλουσα ἐμφανίζεσθαι τῷ
κόσμῳ, ἐδείχθη ἡμῖν ἐν τοῖς σώμασι τῶν ἁγίων
τῶν ἀναστάντων. Παραχρῆμα δὲ ἀκούσας ὁ βασι-
λεὺς ἰχάρη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἰδόξαζε τὸν Θεόν· ἦλθεν
δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως πλήθη πολλὰ καὶ ἄπειρα ἀπὸ
Κωνσταντινου πόλεως εἰς Ἐφεσον, ἐξῆλθεν δὲ εἰς
ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου πᾶσα ἡ πόλις
μετὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πρώτων τῆς πόλεως
καὶ οὕτως ἀνέβησαν εἰς τὸ σπήλαιον πρὸς τοὺς
ἀγίους· ἐξῆλθον δὲ οἱ ἅγιοι εἰς ἀπάντησιν τοῦ βα-
σιλέως καὶ προσηγόρευσαν αὐτόν. Εἰσῆλθεν δὲ καὶ
ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ προσεκύνησεν αὐ-
τοῖς, καὶ περὶ τοὺς τραχῆλους αὐτῶν ἐπιπόσῳν
ἐκλαυσεν, καὶ ἐδόξαζε πόν Θεόν καὶ ἡγαλλιάτο τὸ
καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἅγιος Μαξιμιλιανὸς εἶπεν τῷ βασιλεῖ· Ἐκ τῶν νῦν ἐτι καὶ ἐτι διαμενεῖ ἡ βασιλεία
σου ἐν τῇ βεβαιότητι τῆς πιστεώς σου. Καὶ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος φυλάξει τὴν βασιλείαν
σου ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ἐκ παντὸς πειρασμοῦ, καὶ πιστευσόν μοι ὅτι ἔνεκεν σου ἐξήγειρεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ
χώματος τῆς γῆς.

ΙΘ'. Ὡς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ
πάντα πλήθη ἠτένιζον εἰς αὐτοὺς, καὶ ἤκουον
τοὺς λόγους τούτους, ἡγαλλιώντο· οἱ δὲ ἅγιοι κλι-
νάντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τὸ πασο-
εὔξασθαι ἐκοιμήθησαν, καὶ οὕτω παρέδωκαν τὰ
πνεύματα αὐτῶν τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
Καὶ ἐκείλευσεν ὁ βασιλεὺς γενέσθαι ἑπτὰ σωρούς

A optimatibus et turbis multis ascenderunt in montem
ad speluncam, quam Jamblicus antecedens demons-
travit. Dum autem episcopus, et qui cum eo erant,
ingrederentur in speluncam, in ejus ostio arculam
quandam æream invenit episcopus, inter duos la-
pides positam, et duobus argenteis sigillis impres-
sam; quam coram præside et optimatibus aperiens,
duas plumbeas tabulas in ea invenit, in quibus
scriptum erat, a Decio tyranno fugisse Maximilia-
num Eparchi filium, Jamblicum, et reliquos ado-
lescentes, et ipsius Decii tyranni jussu speluncæ
illius aditum obstructum fuisse. Erat et eorum
martyrium in earumdem tabellarum latitudine
B conscriptum. Quo lecto admiratione affecti sunt,
et Deum ipsum, qui tanto miraculo adolescentes
illos persecutus fuerat, summis vocibus collauda-
runt.

ἐνεργῶν τὸ στόμιόν τοῦ σπηλαίου, καὶ ἡ μαρτυρία
καὶ ἄγνωστον ἐθαύμαζον καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν
καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀνεβόησαν πάντες οἱ ὄντες ἐκείσε καὶ

XVIII. Ingressi vero in speluncam, sanctos illos
sedentes invenerunt: quorum facies instar luminis
effulgebat. Ad eorum igitur pedes se abjicientes, eos
venerati sunt, et Deo gratias egerunt, qui tanti
miraculi spectaculum ipsis concesserat. Cæterum
sancti martyres de omnibus, quæ sub Decio facta
fuerant, eas docuerunt. Statim vero episcopus et
proconsul miserunt litteras ad imperatorem in hanc
sententiam: Celerrime jubeat majestas tua huc
C aliquos venire, et videre miracula, quæ Deus osten-
dit imperii tui tempore: quandoquidem futuræ in
extremis temporibus resurrectionis signum nostra
ætate mundo ipsi præmonstratum est, in sanctorum
victorum corporibus quæ nunc resurrexerunt. Ea re
gavisus est imperator, et Dei gloriam laudabat. Quin
etiam ad eum locum ex urbe Constantinopoli cum
multis hominibus profectus est: eique tota civitas
Ephesina obviam processit. Illico autem ab episcopo,
proconsule et optimatibus deductus, in speluncam
ingressus est: cumque adolescentes salutasset et
amplexus esset, flere cœpit, et Dei gloriam cele-
brans, toto animo exultavit. Cui Maximilianus vir
sanctissimus: Ex hoc, inquit, tempore imperium
D tuum propter fidei tuæ stabilitatem firmum erit, et
Jesus Christus Filius Dei vivicus todiet ipsum in no-
mine suo ab omni tentatione. Mihi credas, tui causa
fuisse nos a Deo ipso exsuscitatos.

XIX. Imperator, et episcopus, et tota turba hunc
sermonem audientes, mirum in modum lætabantur.
Sancti vero martyres cum sua capita in terram decli-
nassent, et Deum precabantur, dormierunt et ita di-
vino nutu suos spiritus Domino tradiderunt. Imperator
igitur jussit septem aureas arcas componi quibus
septem illorum juvenum corpora conderentur. Nocte

vero illa juvenes in somnis apparuerunt imperatori, eique dixerunt, ut in spelunca, in qua fuerant supra terram, eos requiescere sineret. Quamobrem imperator usque ad hodiernam diem illic eos esse voluit. Deinde magnus episcoporum cœtus illic convenit, et diem festum celebravit, virosque beatissimo, ut ipsorum dignitas postulabat, debitis honoribus omnes prosecuti sunt. Ad hæc imperator illius regionis pauperibus multa dedit, et qui erant in carcere eos dimitti jussit. Quo facto, Theodosius lætus rediit in urbem Constantinopolim multo comitatu. Omnes autem exsultantes Christum Deum nostrum collaudabant, sanctos suos mire gloriosos efficien-tem: cui convenit gloria, honor et adoratio nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A χρυσᾶς εἰς τὴν ταφὴν αὐτῶν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐφάνησαν κατ' ὄναρ τῷ βασιλεῖ λέγοντες· Ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἴσμεν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐπάνω τῆς γῆς, ἔασον ἡμᾶς. Καὶ ἀφῆκεν αὐτούς ὁ βασιλεὺς ἕκαστε, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ συναθροισμὸς μέγας ἐπισκόπων ἐγένετο, καὶ ἑορτὴν μεγίστην ἐπέτελεσαν, καὶ ἀξίως ἐτίμησαν τοὺς ἁγίους, ἐν τῇ ἀναπαύσει αὐτῶν. Καὶ ὁ βασιλεὺς δῶματα ἱκανὰ δέδωκε τοῖς πτωχοῖς τοῦ τόπου ἐκείνου, καὶ τοὺς ἐν δεσμοῖς ἀπέλυσεν. Ἐξῆλθεν δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Ἐφέσου τῆς πόλεως καὶ σὺν αὐτῷ πλήθη πολλὰ, προπέμποντες αὐτὸν ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ἐν ἀγαλλιᾶσει καὶ χαρᾷ, δοξάζοντες, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν δοξάζοντα τοὺς ἁγίους αὐτοῦ· ὅτι αὐτῷ πρέπει δοξα τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν B καὶ αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

MARTYRIUM TOY AΓIOY KAI EYΔOΞOY MARTYPOΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ.

MARTYRIUM SANCTI ET INCLYTI MARTYRIS PANTELEEMONIS.

(Latine ap. Surium ad Julii 27; Græce ex cod. ms. Patris. n. 1475. sæc. xii.)

I. Cum idolorum caligo diffusa esset per totum orbem terræ, quando Maximianus tenebat scepra Romani imperii, tunc cognitus fuit Nicomedie admirabilis et magnus inter martyres Panteleemon. Ex ea enim sui generis ducebat originem: et vocabatur quidem Pantoleon: erat autem filius Custorgii, opibus quidem insignis, impietate autem clarioris. Erat enim deditus superstitioni gentilium et ardenti zelo in eam erat incensus. Erat vero illi mater fidelis, quæ, quod ad religionem attinet, cum marito pugnabat ex diametro: et bene affecta erat Eubula (id enim erat ei nomen) in res Christianorum. Cum a tali ergo matre et magistra bonuse ducaretur filius, corporali simul et spiritali ejus privatur nutrimento, lege mortis et communis nature, imperfectam et immaturam agens ætatem, cum parum, proh dolor! esset usus materna illa curatione.

II. Postquam autem vidit pater eum per ætatem esse aptum disciplinis, tradit grammatico, deinde præceptoribus et institutoribus. Postquam vero fuit in Græcis satis doctus diciplinis, docetur medicinam, in ea arte illo tempore viro excellentissimo, nomine Euphrosyno, traditus in disciplinam. Ille autem celeritate ingenii, tanquam avis quædam secans aerem, magna facilitate omnia pervasit, parum indigens eorum qui eum adjuvarent, laboribus, propter vires ingenii. Sicque brevi æquales omnes a tergo reliquit. Erat autem et moribus modestus, et sermone jucundus, et pulchritudine insignis. Quæquidem faciebant, ut cum magna voluptate esset in ore omnium, et haberetur ab omnibus in admiratione: adeo ut ipse Maximianus, cum illum aliquando vidisset (ventitabat enim in regiam,

A. Τῆς εἰδωλικῆς ἀχλὺς κατὰ πάσης διασκευασθείσης τῆς οἰκουμένης, ἠνίκα Μαξιμιανὸς ἐπὶ τῶν σκῆπτρων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καθίστατο, τότε δὲ καὶ ὁ θαυμαστὸς καὶ μέγας ἐν μάρτυσι Παντελεήμων κατὰ τὴν Νικομήδειαν ἐγνωρίζετο· ἐκείθεν γὰρ εἶχε καὶ τὰς τοῦ γένους πηγὰς. Παντολέον μὲν καλούμενος, υἱὸς δὲ ὢν Εὐστοργίου, ἐπιφανοῦς τὸν βίον, ἐπιφανεστέρου πολλῷ τὴν ἀσέβειαν· τὰ γὰρ Ἑλλήνων σεβόμενος ἦν καὶ θεομὸν ἔχων περὶ ταῦτα τὸν ζῆλον. Μήτηρ δὲ ἐκείνη πιστὴ, καὶ ὅσα περὶ τὸ σέβας, ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸν αὐτῆς ἄνδρα διακειμένη εὐθούλως τε ἢ εὐθούλῃ (τοῦτο γὰρ αὐτῇ ὄνομα) πρὸς τὰ τῶν Χριστιανῶν ἔχουσα. Ὑπὸ τοιαύτῃ τοίνυν μητρὶ καὶ διδασκάλῳ ὁ ἀγαθὸς τροφόμενος παῖς τὴν σωματικὴν ἅμα τροφήν τε καὶ τὴν πνευματικὴν ὑποστρεφῆται ταύτης νόμῳ θανάτου καὶ τῆς κοινῆς φύσεως, ἀτέλῃ ἔτι καὶ ἄωρον ἄγων τὴν ἡλικίαν.

B. Ἐπεὶ οὖν ὁ πατὴρ ὥρα αὐτὸν ἔχειν παιδείας ἔωρα, γραμματιστῇ φέρων δίδωσιν· εἶτα διδασκάλους καὶ παιδευταῖς. Ὡς δὲ ἱκανῶς εἶχε μαθημάτων καὶ λόγων Ἑλληνικῶν, τὰ τῶν ἱατρῶν ἐκπονεῖν δίδοται τῷ διαφορωτάτῳ τὴν τέχνην κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Εὐφροσύνη τοῦνομα πρὸς μαθητείαν παραδοθεὶς καὶ ὃς τάχει φύσεως ὥσπερ τις πτηνὸς ἀέρα τέμνων κατὰ πολλὴν εὐκολίαν τομῶς πάντα διήκει, ὀλίγα πονῶν διὰ τὴν πολλὴν ῥώμην τῆς φύσεως· εἰς συνεργίαν δεόμενος καὶ οὕτως ἐν βραχείᾳ πάντα ἡλικιώτατος ὀπίσω ἐτίθει, καθάπερ τὸ Λύδιον ἄρμα ἐκεῖνο πρὸς παιδείαν ἐλαύνων. Ἦν δὲ καὶ τὸ ἦθος ἐπιεικῆς καὶ τὴν οὐμίλιαν ἐπιτεροπῆς καὶ τὸ κάλλος ἐξαισίος, ἅπερ δὴ καὶ ἔργον αὐτὸν καὶ τρυφὴν πάσης γλώττης ἐποίουν καὶ παρὰ πᾶσι σχεδὸν διὰ θαύματος ἤγετο, ὥστε καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον Μαξιμιανὸν ποτε θεασάμενος

(ἰφοίτα γὰρ εἰς τὰ βασίλεια τῶ διδασκάλῳ ἐπόμεινος) οὐ σιγῇ παρελθεῖν, ἄλλὰ δι' ἐρείνης· τὰ ἐκείνου ποιῆσαι προσκαλεσάμενον καὶ ὅπου εἴη καὶ ὅθεν καὶ τὰλλα διερωτῶντα οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ τῷ διδασκάλῳ ἐπισκεψάσθαι πρὸς τάχος αὐτόν τὴν ἰατρικὴν πᾶσαν ἐκμελετῆσαι· ἦσθη γὰρ ἐπὶ τῷ αὐτοῦ ἦθει ἀρστή τε τῇ ἄλλῃ καὶ ἐκρινεν ἔχειν ἐκείνον εἰς τὰ βασίλεια.

Γ'. Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ πρεσβύτης τις τοῦνομα Ἑρμόλαος ἐν δωματίῳ τινὶ σὺν καὶ ἄλλοις ἅμα Χριστιανοῖς κρυπτόμενος ἦν (τοῦτο γὰρ ὁ τοῦ κρατοῦντος φόβος ἐποίησε). Ὅς ἄπικοντα τὸν Παντολέοντα εἰς διδασκαλίαν θεώμενος καὶ τῷ θύραθεν ὀστράκῳ τὸν εἶσω ἐγκυλιπτόμενον μαρμαρίτην κατανοῶν, ὅπως τε εἶχε κινήματος, ὅπως βλέμματος καὶ ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῷ ἤμερον ἰώρων καὶ γαληνόν· ταῦτα ἐκείνος ὁρῶν καὶ ὡσπερ τινα εὐγενῆ ἵππον, οἷον οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, καὶ ἐτι πᾶλλον ὄντα κρίνας ἀριστον εἶσθαι, γινούς τε διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς ὀφθήσεται κατὰ Παῦλον, μέγα ἐπιούτο καὶ πολλοῦ τοῦτο ἡξίου τὸ τοιαύτην ἐκείνον ἀργεῦσαι ψυχὴν. Ποτὲ γοῦν περιοντα προσκαλεσάμενος, εἰσελθεῖν ἐνθὸν ἡξίου ἐν ᾧ ἐκείνος ἐκρούπτετο δωματίῳ καὶ ὃς εἰσῆι καὶ πλησίον αὐτόν παρακαθιστάμενος, ἠρώτα γένος τε καὶ πατέρας καὶ ὁποῖον ἀσπάζοιτο σέβας καὶ εἰξῆς ἕκαστα. Καὶ ὁ Παντολέον εὐθύς ἀπαντα πρὸς ἀλήθειαν καταλέγει, καὶ ὡς ἡ μὲν μήτηρ ἀποθάνοι ἤδη τὰ Χριστιανῶν σεβομένη, ὁ πατὴρ δὲ ζῶν τέθνηκε τὴν Ἑλλήνων μετιῶν θρησκείαν. Εἶτα ὁ πρεσβύτης προσθεῖς· Αὐτὸς δὲ, παῖ καλὲ, ἔφη, τίνας μέρους εἶναι βούλει καὶ ποτέρου σεδάσματος; Καὶ ὁ Παντολέον· Ἡ μὲν μήτηρ, εἶπεν, ἐτι περιούσα τοῖς αὐτοῖς με συνθέσθαι παρήναι, ὅπερ δὴ καὶ αὐτὸς ἠδουλόμην· ὁ δὲ πατὴρ ἄτς καὶ μείζονα τὴν ἰσχύον ἔχων, τῇ αὐτοῦ προσέχειν ἀναγκάζει θρησκεία, ἐπεὶ καὶ βούλεται τοῖς τοῦ παλατιοῦ ἡμᾶς ἐντάξαι. Τίς δὲ ἦν μετέρχη παιδείαν ὁ πρεσβύτης φησίν; Ἀσκληπιοῦ, ἔφη, καὶ Ἴπποκράτους τέχνη καὶ Γαληνοῦ. Τοῦτο γὰρ καὶ τῷ πατρί μου δοκοῦν· ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλός με βεβαίῶν πάρεστιν, ὡς εἰ ταύτην μάθοιμι ἀκριβῶς, δυνατὸς εἶναι πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἰάσθαι νόσον καὶ παντὸς πάθους ἰσχυροτέραν προβάλλεσθαι ταύτην· καὶ ὁ Ἑρμόλαος, ἀφορμὰς ἤδη καὶ σπέρματα παρὰ τῶν ἐκείνου λόγων λαβὼν, καθάπερ ἀγγείου τυχῶν καλοῦ, τὸ θεῖον τῆς πίστεως μύρον ἐμβαλεῖν ἡξίου. Καὶ πείσθητί μοι, ἔφη, κάλλιστε ντανίσκων, καὶ γινώθι ὅτι τὰ Ἀσκληπιοῦ ταῦτα καὶ Ἴπποκράτους καὶ Γαληνοῦ μικρὰ καὶ πρὸς μικρόν τοῖς χρωμένοις βοηθεῖν δύναται· ἄλλὰ καὶ θεοὶ αὐτοὶ οὐκ ἐθέτουν Μαξιμιανὸς μῦθοι κενοὶ κουφοτέρων ἀκοῶν κλέμματα, ὡφελεῖν δὲ οὐδὲν τὸ παράπαν δυνάμενοι, ἀλλ' ὁ μόνος ἀληθὴς Θεὸς ὁ Χριστὸς, εἰς ὃν πιστεύσας αὐτοῦ μόνου τῇ ἐπικλήσει ἅπαν νόσημα φυγαδεύων ἔση, ὃς τυφοῖς μὲν φῶς, νεκροῖς δὲ ἀνάστασιν, λεπροῖς δὲ καθαρισμὸν ἐδώρησατο, καὶ ὃς τοὺς ὑπὸ Μαξιμιανοῦ προσκυνουμένους δαίμονας λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτάγματι εἰξήλανε τῶν ἀνθρώπων, οὐ καὶ τοῦ χρασπέδου γυνῆ ἀψαμένη τοῦ ἱματίου ὀχετοῦς αἵματος ἐφ' ὅλοις δώδεκα χρόνοις ρέοντα εὐθύς ἔστησε. Καὶ τί θεῖ τα

A sequens magistrum) non silentio præterierit : sed eum accersens, de ipso inquisierit, cujusnam esset filius, et unde, et alia rogaverit : quin etiam præceptorī mandaverit ut eum, quam citissime fieri posset, in omni exerceat medicina : ejus enim moribus et flore virtutis delectabatur, et statuit illum habere in regia.

III. Illo autem tempore quidam senex religione Christianus, nomine Hermolaus, erat absconsus in quadam domuncula cum aliis Christianis (id enim faciebat metus imperatoris). Qui cum videret Pantoleonem euntem ad præceptorem, et externa testam adverteret celari margaritam, considerans quoniam esset ejus incessus, quis motus, quis aspectus, quanta esset ejus oculorum serenitas et tranquillitas; hæc, inquam, cum ille videret, et, sicut generosum quemdam equum ii, qui tenent harum rerum scientiam, etiamsi sit adhuc pullus, judicant fore optimum : aut ex tenera adhuc planta arborem aptam ad fructum : cognovisset per spiritum fore, ut Pauli sententia cerneretur vis electionis, magni ducebat et plurimi hoc faciebat, si talem illam venatus esset animam. Cum eum itaque prætereuntem aliquando accersisset, rogavit, ut ingrederetur in illam, in qua latebat, domunculam. Ille autem ingressus est. Quem cum prope fecisset sedere, rogavit de genere, et parentibus, et cujusnam esset religionis, et deinceps singula. Pantoleon vero statim omnia refert, ut rei habebat veritas : et quod mater quidem jam esset mortua, quæ erat religione Christiana : pater autem vivens sit mortuus, gentilium sequens superstitionem. Deinde cum adjecisset senex : Tu autem, bone fili, cujusnam vis esse partis, et utrius religionis? Pantoleon vero : Mater quidem, inquit, cum esset adhuc superstes, suasit, ut assentiret ejus religioni, quod quidem mihi placebat ; pater autem, ut qui sit fortior, cogit me religioni suæ dare operam ; vult enim me referre in numerum palatinorum. Quænam vero est ea, cui studes, disciplina ? ait senex : Æsculapii, inquit, et Hippocratis, et Galeni. Nam hoc quoque visum est patri meo. Quin etiam ipse nobis affirmavit magister, quod si eam accurate didicero, potero curare omnem morbum humanum et eam, ut fortiozem, objicere cuivis affectioni. Hermolaus autem ex illius verbis occasione accepta et semine, tanquam pulcherrimum nactus receptaculum, cœpit divinum fidei fluentum in id effundere : Crede mihi, dicens, o optime adolescens, vera dicenti, Hæc Æsculapii, Hippocratis et Galeni parva sunt, et parum possunt prolesse iis qui eis utuntur. Quin etiam dii ipsi, quos colit Maximiauns, sunt vana omnino fabula, et leviorum mentium deceptio. Unus autem solus verus Deus est Christus : in quem si credideris, ejus sola invocatione omnes morbos solves et fugabis : qui cæcis quidem lucem, mortuis autem vitam, leprosis dedit purgationem : qui eos qui a Maximiano adorantur, dæmones, solo verbo et jussu expulsi

ab hominibus: cujus etiam vestimenti fimbria, cum eam solum tetigisset mulier, statim stitit canales sanguinis, qui duodecim annos integros fluxerat. Et quid opus est, res illius dicere? perinde enim est, ac arenam, stellas, et aquæ guttas dimetiri, ejus miracula enumerare et magnalia. Et nunc quoque adest suis adjutor inexpugnabilis, consolans in molestiis, dilatans in afflictione: in rebus, inquam, adversis, et iis quæ præter nostram voluntatem accidunt, preces minime expectans, sed præveniens ipsum quoque motum cordis. Qui etiam iis qui ipsum diligunt, majora quam ipse fecit, præbens faciendi miracula, donat deinde vitam, quæ nullum

IV. Hæc verba cum Pantoleon, tanquam bona terra, corde accepisset et abscondisset, credebat, et vera esse judicabat, et ab eis omnino pendeat, et suaviter in eis meditabatur, et dicebat Hermolao, se ea sæpe audivisse a matre, et vidisse eam orantem, et Deum, quem ipse prædicat, invocantem. Volebat autem hæc quoque suo magistro significare. Quotidie ergo ibat Pantoleon ad senem, et se pulchris his fluentis oblectabat et ad veram fidem paulatim confirmabatur: et ad magistrum quotidie ventitans, non prius domum redibat, quam suas aures oblectasset verbis senis. Aliquando itaque revertens a præceptore, cum parum a via propter usum aliquem declinasset, videt infantem mortuum, quem momorderat vipera, et ipsam belluam prope eum stantem, et veluti ostendentem, quisnam cædem fecisset. Eum ergo, cum id vidisset, invasit timor, et recessit paululum. Deinde cum rursus seipsum collegisset, est reversus, et stetit juxta puerum. Judicabat enim hoc esse sufficientis signum eorum, quæ senex dixerat, si vera essent: Surget enim, inquit, puer ejus verbo, et id patietur bellua, quod ipsi fecit. Hoc ei in mentem venit, et precibus petivit, et simul visus est infans vivus, et bellua mortua, et quæ apud eam erat, ea quæ intelligentia apprehenditur, bellua multo magis perdita et enecta.

V. Cum ad perfectionem ergo fidei in Christum sic pervenisset Pantoleon, statim asperxit in cælum externis oculis, et Deo, qui eum vocaverat a tenebris interitus ad lucem veritatis, benedixit cum multa animi tranquillitate. Deinde cum ferre non posset lætitiā, ad senem accedit Hermolaum, et exponit id quod acciderat, et venerandum ab eo petit baptismum. Ille autem (sciebat enim quidnam cuinam largitur) in hoc libenter inseruit, et eum, qui erat luce dignus, divino perficit baptisate. Cum vero septem dies mansisset apud senem, poculentis ipsius verbis cor ejus irrigatur, et pinguefit anima, venterque divinis impletur fluminibus. Sicque vixit sub bono spiritu, multis conservatus utilitas et illuminatio. Cum fuisset autem dies octavus, venit ad patrem. Ille vero: Ubi eras, inquit, filii, prioribus diebus, et me conjecisti in magnam animi ægritudinem? Numquid tibi accidit aliquid præter expectationem? Is vero: Ad quemdam, inquit, ex iis qui versantur in aula regia,

A ίκείνου λέγειν; ἴσον γὰρ ἔστιν ψάμμον τε μετρεῖν ἢ ἀστέρας χάος τε θαλάττης καὶ τὰ αὐτοῦ θαύματα καὶ μεγαλεῖα ἐξαριθμεῖν· ὅς καὶ νῦν παρέσσι τοῖς αὐτοῦ δούλοις, σύμμαχος τε καὶ βοηθὸς ἀμαχος, παρακαλῶν ἐν λύπαις, πλατύνων ἐν θλίψει, ἐν περιστάσει καὶ τῶν ἀβουλήτων ἀπαγωγῇ, μὴ ἀναμένων τὴν δέησιν, ἀλλ' αὐτὴν προφθάνων τὴν τῆς καρδίας ἐτοιμασίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτὸν φοβουμένοις μείζονα ἢ ἑκείνος ἔδρασε, παρέχων θαυματουργεῖν, εἴτα καὶ ζῶν ἑωρούμενος αἰώνιαν.

Δ'. Ταῦτα ὁ Παντολέον, ὡς περ γὰρ ἀγαθὴ, τὰ ῥήματα εἰς καρδίαν παραλαβὼν καὶ κρύψας, ἐπίστευε τε καὶ ἀληθῆ ἔκρινεν εἶναι καὶ ὅπως αὐτῶν ἐξήρητο καὶ μελέτην εἶχε ταῦτα γλυκεῖαν ἐλεγεί τε καὶ παρὰ τῆς μητρὸς αὐτὸ πολλὰκις ἀκοῦσαι προσευχομένην τε αὐτὴν ὁρᾶν καὶ ὅν σὺ κηρύττεις ἐπιβοημένην Θεόν· ἠθούλετο δὲ τῷ διδασκάλῳ γινώριμα ταῦτα θέσθαι· ἡμέρας οὖν ἐκάστης ἀπέει ὁ Παντολέον πρὸς τὸν πρεσβύτερον καὶ τῶν καλῶν τούτων ἐτρέψα ναμάτων καὶ πρὸς τὴν εὐσεβῆ πίστιν κατὰ μικρὸν ἐστηριζέτο καὶ πρὸς τὸν διδασκαλον δὲ διὰ πάσης ἐφοῖτα καὶ οὐ πρότερον οἴκαδε ἐπανήει, εἰ μὴ τὰς ἀκοὰς ἠῦφρανε καὶ τοῖς ῥήμασι τοῦ πρεσβύτου· ποτὲ τοίνυν ἀπὸ τοῦ διδασκάλου Εὐφροσύνου ἐπανίων καὶ μικρὸν τῆς ὁδοῦ κατὰ τι δεῖσαν ἐκκλίνας, ὁρᾶ παιδίον ὑπ' ἐχίδνης δεδεγμένον καὶ τεθνηκός· αὐτό τε τὸ θηρίον ἐγγύς που παρὸν καὶ ὡς περ τὸν φονεὰ ὄστις εἶη εὐδῆλον καθιστόν· ἰδόντα οὖν φθῆος εἶλε καὶ μικρὸν ὑπεχώρει· εἴτα πάλιν ἑαυτοῦ γενόμενος, ἐπανήει καὶ τῷ παιδίῳ παρίσταται· ἔκρινε γὰρ αὐτάρκες σημεῖον τοῦτο τῶν τοῦ πρεσβύτου λόγων, ὁφθῆναι εἰ ἀψευδῶς ἔχουεν· ἀναστήσεται γὰρ τὸ παιδίον, ἔφη, τῷ αὐτοῦ ῥήματι καὶ τὸ θηρίον ὁ δέδρακεν ἑκεῖνο, πείσεται. Τοῦτο εἰς νοῦν τε ἔλαβε καὶ δι' εὐχῆς ἤτησε καὶ ἅμα ὠρᾶτο ζῶν τὸ παιδίον, ὁ θῆρ τεθνηκός, ὁ νοητός τε παρ' ἑαυτῷ θῆρ καὶ τῆς ἀσθεῖας πατῆρ (πῆρ) πολλῶν πλέον ἀπολωλώς καὶ διεφθαρμένος.

Ε'. Ταῦτη τοιγαροῦν ὁ Παντολέον εἰς τὴν τελειότητα τῆς κατὰ Χριστόν πίστεως κατανήσας, εἶδεν εὐθύς εἰς τὸν οὐρανὸν τοῖς ἔξω ἅμα καὶ τοῖς ἑσωθεν ὀφθαλμοῖς καὶ τὸν καλέσαντα Θεὸν ἀπὸ τοῦ τῆς ἀπωλείας σκότους εἰς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας μετὰ πολλῆς εὐλόγει τῆς εὐθυμίας. Εἴτα οὐχ οἷός τε ὦν φέρειν τὴν ἡδονήν, τῷ πρεσβύτῃ πρόσεισιν Ἐρμολάῳ καὶ τὸ γεγονός ἐξηγεῖται καὶ τὸ θεῖον αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ βάπτισμα. Ὁ δὲ (ἦδει γὰρ οἷον οἶω χαρίζεται) ἄσμενος ἄσμένῳ ὑπηρετεῖ καὶ θεῷ βαπτίσαται τὸν τοῦ φωτός ἄξιον τελειοῖ. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρας τῷ γέροντι παραμείνας, τοῖς ποτίμοις αὐτοῦ λόγοις ἀρδεται τὴν καρδίαν, πικαίνεται τὴν ψυχὴν, τὴν κοιλίαν ποταμῶν θείων ἐμπλεως γίνεται. Οὕτως ὑπὸ τῷ ἀγαθῷ πνεύματι ἐξῆ πολλοῖς ὠφέλεια καὶ φωτισμὸς συντηρούμενος· ἡμέρας δὲ γενομένης ὀγδόης, καταλαμβάνει πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ ὅς· Πεῦ ἦς, τέκνον, τὰς πρὸ τοῦ ἡμέρας, φησὶν, καὶ με πολλῆ περιέβαλες ὀδύνῃ, μὴ σοὶ τε τῶν ὀδοκῆτων συμβαίη. Ὁ δὲ· Ἄνδρα, ἔφη, τῶν περὶ τὰ βασιλεία ὄντων,

νόσω βαρεία κατελημμένον περιδεύοντες ἦμεν ἐγώ τε καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ οὗτος κεχαρισμένος ἦν καὶ φροντίδος ὅτι πολλῆς ἀξίος, οὐκ ἦν ἐκεῖθεν ἡμῖν τὸ ἀποστῆναι ῥάδιον, ἀλλὰ διετελέσαμεν ταύτας δὴ τὰς ἐπὶ παρόντες ἡμέρας, ἕως καθαρᾶς ἐκείνου ἀπέλαυσε ὑγείας. Ταῦτα εἶρηκεν οὐ φιλοψευδῆς ὢν, ἀλλ' οἰκονομῶν ἐν κρίσει τοὺς λόγους· ἔστι γὰρ ὅτε καὶ τὸ ψεῦδος προτιμητέον· οὐ κατὰ τι φαῦλον, καὶ ἀνελεύθερον σπουδάζομενον, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν ἐπαινετὴν προσκρινόμενον.

Σ'. Ταῦτη τοι καὶ τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὸν διδάσκαλον Εὐφρόσυνόν γεγωνῶς, ἐπεὶ κάκεινος τὰ ὅμοια ἤρετο, παραπλησίαν δέδωκε καὶ αὐτῷ τὴν ἀπολογία. Ὁ πατήρ, λέγων, ἀργὸν ὠνήσατο καὶ τοῦτον ἐμὲ παραλαβεῖν προσετρέψατο· οὐπερ οὐκ ἦν μοι ἀποστῆναι σχολή, ἕως πάντα τὰ αὐτοῦ ἐπόψομαι προσεχόντως, καὶ οἷς προσῆκον ἐκείνου τὴν ἐπιμέλειαν ἐγχειρίσω. Πολλοῦ γὰρ ἀξίος οὗτος καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ κτημάτων παραβαλλόμενος. Τοῦτο δὲ εἶλεγε τὴν τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ὑπαινιττόμενος χάριν. Ἔργον δὲ ἐποιεῖτο καὶ λιαν ἐπιμελῆς ἀποστῆναι τῆς πλάνης τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ παρασκευάσαι χρέος ὅτι μάλιστα δυσασπύδοτον υἱοῦ πρὸς πατέρα τῆς εἰς τὸ εἶναι δηλονότι παραγωγῆς φιλοτίμως ἀποδοῦναι σπουδάζων καὶ τὸν κατὰ σάρκα γεγεννηκότα διὰ πνεύματος ἀναγενῆσαι βουλόμενος. Ὅθεν οὐ δέλιπε σοφῶς αὐτὸν ὑπὸν πύσεις τε προτείνων οὐκ εὐλύτους καὶ οὕτω διασαλεύειν τὴν θρησκείαν αὐτοῦ πειρώμενος. Τί ποτε γὰρ, εἶλεγε, οἱ θεοὶ, πάτερ, οἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἱστάμενοι εἶσι καὶ νῦν ἴστανται, μηδέποτε καθέδρας μνησθέντες; Ὅσοι δὲ κάθηνται πάλιν, οὕτω διὰ παντὸς μένουσι καὶ οὐδέποτε ὠφθησαν ἀναστάντες; Τοῦτων καὶ ἄλλων ὁμοίων ὁ πατήρ ἀκούσας, ἀπόρως εἶχε πρὸς τὴν ἐπίκλησιν καὶ ἤδη περὶ τοὺς αὐτοὺς διείσεστο καὶ ὑπόψυχρος ἦν, ὅπερ ὁ Παντολέων ὁρῶν ἐμεγάλυνε τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα καὶ χάριτας αὐτῷ ὠμολόγει, ὅτι τέως γούν ἐπιδοιάζοντα ἔθηκε τὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ (ὁ φησὶν Ὡσηὲ ὁ θεὸς) μερίζοντα καρδίαν, ὅθεν οὐδὲ ἰώρακα τὰ τὴν προλαβοῦσαν συνήθειαν θαψιλῶς αὐτὸν προσφέροντα τὰς θυσίας.

Ζ'. Βουληθεὶς οὖν τὴν πρώτην συντρίψαι καὶ καθελεῖν τὰ τοῦ πατρὸς εἰδῶλα πολλὰ ὄντα παρὰ τῷ αὐτοῦ κοιτῶνι, ἐπέσχε, μὴ παροργίσει βουλόμενος· πολλοῦ γὰρ ἔτιμα τὸ πατέρα τιμᾶν. Ἐλεγε δὲ, ὅτι πειθοῖ μᾶλλον αὐτὸν ἐπάξομαι καὶ ἐπιεικείᾳ τῷ Χριστῷ πιστεῦσαι, καὶ οὕτως ἀμφοτέροις ἔσται, ταῦτα καταβαλεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τὴν ἐντολὴν θεοῦ πατέρα τιμᾶν, τῆς πολλῆς ταύτης εὐλαβείας ἐκείνου ἀποδειξάμενος, ἀφορμὴν παρέσχεν ἐπιτηθείαν, ἣ καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα ὁμαλῶς οὕτω καὶ ἠπίως πιστεῦσαι πεποίηκε, κάκεινον ἑαυτοῦ μισθοῦ ὅσου κατέστησε πρόξενον. Ταῦτα γὰρ ἐνθυμωμένῳ τῷ Παντολέοντι προσέροχονταί τινες χειραγωγούμενον τυφλὸν ἐπαγομένοι. Κόψαντες οὖν τὴν θύραν, ἐπυθάνοντο εἰ παρῶν εἶη Παντολέον ὁ ἰατρός. Μαθόντες δὲ παρῆναι, προσέμενον· καὶ ὡς ἀκούσας, μετὰ πολλῆς

A gravi morbo laborantem, profecti eramus ego et magister, et quoniam is erat gratus imperatori, et dignus cujus magna cura gereretur, non erat omnino facile nobis illinc recedere, sed perpetuos septem dies illic fuimus praesentes, donec ille sanitatem puram est consecutus. Haec dixit, non dicens mendacium, sed mystice verba dispensans in iudicio oeconomiae, non autem mali alicujus consilii causa.

VI. Itidem cum sequenti quoque die venisset ad magistrum Euphrosynum (quoniam ille quoque eadem interrogavit), ad eum simili usus est excusatione: Pater, dicens, emit agrum, et me eum jussit accipere, a quo non est mihi otium descendendi, donec ejus omnia attente inspexero, et iis quibus oportet, curam illius tradidero. Est enim magni pretii; et qui cum nulla alia potest conferri possessione. Hoc vero dicebat, tacite innuens gratiam divini baptismatis. Porro autem magnum adhibebat studium et diligentiam, ut patrem ab errore abduceret, et efficeret, ut pietati assentiretur, eum qui ipsum genuerat secundum carnem ipse per spiritum studens regenerare. Quo circa nunquam cessavit ipsum sapienter aggredi, et proponere interrogationes, quae non facile solvi possent, et sic ejus in falsos deos superstitionem conari dissolvere. Quanam enim de causa, dicebat, o pater, qui ab initio quidem stabant, nunc adhuc stant, sedendi nunquam memores? Quicumque autem rursus sedent, sic manent perpetuo, et nunquam visi surgere? Haec et alia similia pater audiens, haesitabat in eorum solutione, et jam in sua de diis opinione labescebat, et erat ancipitis sententiae. Quod quidem videns Pantoleon, Christi nomen magnis laudibus efferebat, et magnas ei agebat gratias, quod patrem suum saltem reddidisset dubitantem, et (quod divinus ait Oseas¹) cor dividentem. Quocirca nec eum videbat, ut solebat, frequentia et optima offerentem sacrificia.

VII. Cum itaque primo voluisset contere et destruere patris simulacra, quae in ejus cubiculo erant multa, se continuit. Is enim honorare patrem magni faciebat. Dicebat enim: Ego eum potius inducam persuasionem, lenitateque et mansuetudine efficiam, ut Christo credat: et sic amobus ea licebit dejicere. Et ideo is, qui patrem praecipit honorare, illius magnam amplectens pietatem aptam praebuit occasionem, quae fecit, ut ejus pater plane et placide crederet: et procuravit, ut ille magnam sibi pararet mercedem. Haec cum cogitaret Pantoleon, accedunt quidam, caecum, qui manu deducitur, adducentes: Cum fores autem pulsassent, rogabant an adesset Pantoleon medicus. Cum vero adesse intellexissent, exspectabant. Ille autem cum audiisset, cum maximo studio egreditur, patrem quoque simul assu-

¹ Osee x, 2.

mens. Cum autem vidisset cæcum, rogavit quonam opus haberet. Ille vero : Luce, inquit, qua sum privatus, et qua nihil est hominibus jucundius. Misericordia ergo motus meæ calamitatis, da, ne sic vivam imperfecte, et veluti ex dimidio : sed videam solem, videam cælum. Nam nos quidem sic viventes, nihil differimus ab iis qui sunt apud infesos. Et cum facultates omnes medicis præberimus, modicum quoque lumen, quod erat nobis reliquum, amisimus : hoc solum a præclaris illis medicis assecuti, quod cum facultatibus luce quoque simus privati. Pantoleon autem : Cum aliis, inquit, medicis tuas dederis facultates, et nullam acceperis utilitatem, si rursus aspexeris, quid mihi dabis? Ille vero : Quæ sunt, inquit, reliqua ex meis facultatibus, exsolvam prompto et alacri animo. Deinde Pantoleon : Donum quidem, inquit, lucis per nos tibi dabit Pater luminum : tu autem, quæ mihi es pollicitus, vade, et da pauperibus.

VIII. Hæc cum audisset pater, eum a cœpto abducebat : Noli, dicens, o charissime, ne tu etiam irridearis. Quid enim plus poteris, quam priores medici? Pantoleon autem : Nemo, inquit, ex aliis medicis scit hunc hominem tractare, ut ego sum tractaturus. Multum enim interest inter eos, et eum qui nos docuit. Cum putasset autem pater eum hæc dixisse de Euphrosyno ; illum quoque, inquit, filii, audio in hoc curaudo suam adhibuisse diligentiam, et nihil profecisse. Pantoleon vero : Exspecta, inquit, pater, et ipsa res indicabit. Hæc cum dixisset, et cæci oculos tetigisset, et magnum Christi nomen vocasset, et ab ipso precibus petiisset illius curationem, statim illi quidem oculorum, patri autem solvit tenebras impietatis, et effecit ut aperte confiteretur pietatem : vel potius cæco duplicem dedit medelam. Carnis enim et animæ cæcutiebat oculis, ut qui esset adorator idolorum, et per lucem jam corpoream apertos cordis habuisset oculos. Ambos ergo, cum credidissent, divino dignatur baptisate, et refert in numerum fidelium. Sed non eo usque sisti poterat Eustorgii studium pietatis, ut qui esset pater magni Pantoleonis : sed apertissime ostendens se errorem habere odio, cum contrivisset idola quæ erant in cubiculo, ea jacit in fossam, ut quæ essent oblivione et profundo vere digua.

IX. Haud ita magnum intercedit spatium, et moritur pater Pantoleonis. Moritur autem morte corporis : nam a morte animæ jam erat omnino liberatus per fidem et divinum baptismum. Quocirca Pantoleon cum invenisset tempus opem ferre voluntati, famulos quidem liberat a servitute, et eis satis dedit pecuniæ : alia autem habuerunt manus pauperum. Deinde eos etiam, qui erant in carceribus, et qui tormentis vexabantur et morbis, circumiens curabat, et ea præbens, quæ erant necessaria : ut non solum morbi videretur medicus, sed etiam egestatis. Qua ex re quidnam accidit? Universa

A ἐξῆι τῆς σπουδῆς, παραλαβὼν ἅμα καὶ τὸν πατέρα. Ἰδὼν οὖν τὸν τυφλὸν οὗτο δέοιτο ἐπαρώτα. Ὁ δὲ οὐ ἰστέρημαι φωτὸς, εἴλεγε, καὶ οὐ μῆδεν ἤδιον ἀνθρώποις· εἴλον τοίνυν λαβῶν μου τῆς συμφορᾶς, δὸς οὕτω μὴ ἀτελῶς ζῆν καὶ οἷον ἐξ ἡμεσείας, ἀλλ' ὄρα ἡλίον, ὡς νῦν γε οὐδὲν ζῶντες ἡμεῖς τῶν ἐν ἀθῆ διεννοῶχαμεν. Πάντα γὰρ τὰ ὄντα ἰατροῖς παρασχόντες καὶ ἡ περιελίπετο μᾶλλον μετρίαν αὐγὴν ἀπολέσαμεν. Τοῦτο τῶν καλῶν ἐκείνων ἰατρῶν ἀπονάμενοι τὸ στερηθῆναι τῆς οὐσίας μετὰ τοῦ φωτός. Καὶ ὁ Παντολείων· Τοῖς μὲν ἄλλοις ἰατροῖς, ἔφη, τὰ ὄντα δούς οὐδεμιᾶς ἀπελεύτας ὠφελείας, ἔμοι δὲ τί ἂν ἀναβλέψας παράσχοις; Καὶ ὅς, Τὰ περιελεφθέντα, εἶπε, τῆς οὐσίας προθύμως καταβαλῶ. Εἶτα ὁ Παντολείων· Τὴν μὲν τοῦ φωτός, ἔφη, δωρεάν ὁ τῶν φώτων Πατὴρ Θεὸς δὲ ἡμῶν ἔσται σοι χαριούμενος· σὺ δὲ, ἂ ἔμοι ἐπηγγείλω, πορευθεὶς πένησι παράσχοι.

H'. Τοῦτων ὁ πατὴρ ἀκούων, ἀπήγεν αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος· Μὴ σύγε, φίλτατε, λέγων, μὴ καὶ γέλωτα ὄφλοις. Τί γὰρ ἂν πλείον τῶν προλαβόντων ἰατρῶν αὐτὸς δυνηθῆς. Καὶ ὁ Παντολείων· Ὡς ἐγὼ βούλομαι, ἔφη, τῷ ἀνδρὶ τῷδε χρῆσασθαι, οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἐπίσταται ἰατρῶν· πολὺ γὰρ τὸ μέσον αὐτῶν τε καὶ τοῦ ἡμᾶς μαθητεύσαντος. Δόξαν δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ περὶ Εὐφροσύνου ταῦτα εἰρηκέναι· Κάκκειον, εἶπεν, ἀκήκοα, τέκνον, ἐπιμελείας ἀξιώσασαι τὸν ἄνδρα καὶ μῆδεν πλείον ὀνῆσαι. Ὁ δὲ Παντολείων· Ἐπίμεινον, ἔφη, πάτερ, καὶ αὐτὸ δείξει τὸ πρᾶγμα. Ταῦτα εἰπὼν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀψάμενος τοῦ τυφλοῦ, τὸ μέγα τε ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καλέσας καὶ παρ' αὐτοῦ ἴασιν ἰπευξάμενος, εὐθύς ἐκείνῳ μὲν τὸ τῶν ὀφθαλμῶν, τῷ πατρὶ δὲ τὸ τῆς ἀσθεείας ἔλυσε σκότος καὶ τρανώς ὁμολογεῖν παρεσκύασεν τὴν εὐσεβείαν, μᾶλλον δὲ τῷ τυφλῷ διεπλήν παρέχει τὴν ἴασιν· ἦν γὰρ καὶ σαρκὸς ὄμματα καὶ ψυχῆς τυφλώτων, ἅτε καὶ αὐτὸς εἰδῶλον προσκυνητῆς ὦν. Καὶ διὰ τοῦ σωματικοῦ φωτός καὶ τοὺς τῆς καρδίας διανοοίεις ὀφθαλμούς· πιστεύσαντας ἀμφοτέρους τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀξιοῖ καὶ τῆ τῶν πιστῶν μερίδι συντάττει. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸν Εὐστοργίον στήσαι τὸ φιλευσεβὲς ἦν, Παντολέοντος γε ὄντα τοῦ μεγάλου πατέρα· ἀλλὰ πρόδειξιν ἐκείνος τοῦ μισῆσαι τὴν πλάνην ἀκριδῆ παρέχων τὰ ἐν τῷ κοιτῶνι συντρέψας εἰδῶλα, τῷ βόθρῳ δίδωσι, τὰ λήθης ὄντως καὶ βυθοῦ ἀξια.

Θ'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ ὁ τοῦ Παντολέοντος οὗτος πατὴρ θνήσκει, θνήσκει δὲ θάνατον τὸν σωματικόν, ἐπεὶ τοῦ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς πίστεως πάντως ἀνείθη, καὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος· Ὅθεν ὁ Παντολείων τὸν καιρὸν εὐρῶν συμπράττοντα τῷ θελήματι, τοὺς μὲν οἰκέτας ἀφίησι τῆς δουλείας, ἱκανὰ χρήματα παρασχόμενος, τᾶλλα δὲ χεῖρες εἶχον πνήτων. Εἶτα καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς καὶ βασάνοις περιῶν, ἰθεράπευε τὰ ἐπιτήδεια παρεχόμενος καὶ διδούς μετὰ τῆς ὑγείας καὶ τὴν τοῦ μὴ πνέσθαι θεραπείαν, ὡς μικροῦ πάσαν τὴν πόλιν ἰατροῖς τοῖς ἄλλοις χαίρειν εἰπόντας, τῷ Παντολέοντι προσείναι

καὶ παρ' αὐτοῦ ὧν ἕκαστος εἶχεν ἀνίσταται νοσημάτων· συνήργει γὰρ αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χάρις. Τοῦτο πρὸς πολλὸν φθόνον ἐκμαίνει τοὺς ἰατροὺς· καὶ παριόντι ποτὲ τῷ πρὸ τοῦ τυφλῶ, οὗ ἡ ἀνάβλεψις ἔργον τῆς τοῦ Παντολέοντος εὐσεβείας, χαλεπῶς εἶχον καὶ πρὸς ἀλλήλους· Οὐχ οὗτος, ἔλεγον, ὁ τυφλός, ὅς τὴν ἡμετέραν ἤλεγξε τέχνην μηδὲν αὐτῆς ἀκονάμενος; Τίς οὖν ὁ τὴν ἰασιν δούς, καὶ θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα θυνάμενος; Καὶ προκαλεσάμενοι ἐπυνθάνοντο, καὶ ὅς οὐκ ἔκρυψε τὸν θεραπευτὴν.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ Παντολέοντα εἶναι τοῦτον τὸν Εὐφροσύνου μαθητὴν ἐμάθανον, Μεγάλου διδασκαλοῦ μέγας, τῷ ὄντι, ἔλεγον, καὶ ὁ μαθητής. Οὕτως ἀγνοοῦντες εἰς Χριστὸν προσεφύτουν. Διυμαστῆτο γοῦν πρόφασις διὰ τὸν φθόνον τοῖς ἰατροῖς, ὥστε κατεπειν αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐπεὶ δὲ εὗροιεν τῶν ὁμολογητῶν τινα θεραπεύμενον ὑπ' αὐτοῦ, προσελθόντες τῷ Μαξιμιανῷ· Βασιλεῦ, εἶπον, ὃν σὺ πάσῃ σπουδῇ τὴν ἰατρικὴν ἐκίλευσας ἐκμαθεῖν, ὥστε χρήσιμον εἶναι τῷ κράτει τῷ σῶ, οὗτος, ὡς ἴοικεν, ὀλίγα καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς εὐνοίας τῆς σῆς φροντίσας, περίεσις τοὺς τε ὑβριστὰς τῶν θεῶν θεραπεύων, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις οὐχ ἀπλῶς φρονῶν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους σίβειν κατὰ τὸ ὅμοιον ἐφέλικόμενος, ὃν εἰ μὴ τάχιον τοῦ ζῆν ἀπαλλάξῃς, λύπης οὗ τι μικρᾶς σαυτῷ πρόξενος ἔσῃ, ἀτε πολλοὺς μὲν ὁρῶν ὑπ' ἐκείνου τῆς τῶν θεῶν θυσίας ἀφισταμένους, τὰς δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἰάσεις εἰς Χριστὸν ἀναφερομένας. Τοῦτο εἰπόντες εἰς πίστιν τῶν εἰρημένων καὶ τὸν ποτὲ τυφλὸν τὸν ὑπὸ Παντολέοντος ἰαθέντα παρελθεῖν ἤξιον. Ἐπεὶ οὖν ἠκούοντο καὶ παρίστη· Πῶς ὁ Παντολέον, εἶπον, ἰάσατό σου τοὺς ὀφθαλμούς; Ὁ δὲ· Χριστὸν ἐπισησάμενος, ἔφη, καὶ ταῦτα οὐδὲ βραχὺ μοι προσδιατρίψας, ἵνα καὶ τέχνης ἔνοιᾶ τις παρεδύετο, ἀλλὰ σχεδὸν ἔφθανε τὴν ἐπίκλησιν ἡ τοῦ φωτὸς ὄρασις. Σοὶ δὲ τί παρίσταται; ὁ βασιλεὺς ἔφη· Χριστὸν εἶναι λέγεις τὸν ἰασάμενόν σε ἡ τοὺς θεούς; Καὶ ὁ θεραπευθεὶς· Βασιλεῦ, εἶρηκεν, αὐτοῖς τοῖς πράγμασι τὴν κρίσιν ἐπιτρεπτόν· τούτους γὰρ, οὐς ὄρας ἰατροὺς, πολλὰ ἐπ' ἐμοὶ καμώντες, ἑαυτοῖς μὲν ὄνησαν, τὴν οὐσίαν κατακείραντες τὴν ἐμὴν διὰ τὰς ματαίας, φεῦ, τοῦ φωτὸς ἐλπίδας, ἐμὲ δὲ οὐδὲν, ὅτι μὴ καὶ προσέβλεψαν διαφθείραντες καὶ ἦν εἶχον μετρίαν ἀγῆν. Τίνα οὖν χρὴ βοηθὸν ἠγεῖσθαι, Ἀσκληπιὸν τὸν ὑπὸ πολλῶν κληθέντα καὶ μηδὲν πλέον ὄνησαντα, ἢ Χριστὸν τὸν ὑπὸ Παντολέοντος μόνου καὶ παραχρῆμα τὸ φίλον πᾶσι φῶς ἐμοὶ δωρησάμενον; Τοῦτο, βασιλεῦ, δῆλον ἀληθῶς καὶ τυφλῶ. ἄλλως δὲ εἰρηκεν· Nam hoc ipsum est, vel caeco ut dicitur, evidens.

ΙΑ'. Πρὸς ταῦτα Μαξιμιανὸς ἀπορῶν λόγου καὶ ὡσπερ ἐξ ἐπιτάγματος μόνου πειθῶ παρέχειν θυνάμενος· Μὴ μῶραινε, ἔφη, μηδὲ Χριστὸν εἰς ἀπαξ ὀνομάζων ἔσο· ἀντικρυς γὰρ οἱ θεοὶ σοὶ τὸ φῶς ἔδωκάν σοι. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, οὐ πρὸς τὴν ἔξουσίαν τὸ παράπαν ἰδὼν καὶ ὑπὲρ τὸν τοῦ Εὐαγ-

ΓΑΡΑΟΙ. ΓΑ. CXXV.

A fere civitas, cum alios jussisset valere medicos, accedunt ad Pantoleonem, et ab eo liberantur ab iis quos unusquisque habebat, morbis: ut qui sibi quoque opemferentem haberet boni spiritus gratiam Hoc eum apud medicos in magnam vocat invidiam: et cum aliquando praeteriret, qui prius fuerat caecus, cujus videndi facultatis restitutio erat opus pietatis Pantoleonis, aegre ferebant, et inter se dicebant: Non est hic caecus, qui nostram arguit artem, ut quae nihil ei profuerit? Quis est ergo is qui eum curavit, et qui potest talem praebere medicinam? Cumque eum advocassent, rogabant. Ille autem non celavit eum, qui fuerat medicatus.

X. Postquam vero intellexerunt eum fuisse Pantoleonem, Euphrosyni discipulum: Magni, aiunt, magistri magnus est revera discipulus. Sic ignorantes de Christo prophetabant. Atque quaerebatur quidem a medicis occasio propter invidiam, de eo detraherent apud imperatorem. Cum autem invenissent ex confessoribus quemdam ab ipso curari accedentes ad Maximianum, dixerunt: O imperator, quem tu jussisti omni studio discere medicinam, ut esset potentiae tuae utilis, is, ut videtur, et metum et benevolentiam tuam parum curans, obit eos medicans, qui sunt in deos contumeliosi, et eadem quae illi non solum sentiens, sed alios quoque ad eadem colenda attrahens, cui nisi cito vitam ademeris, tibi non parvam afferet molestiam ut qui multos quidem videas ab illo abduci a deorum sacrificio, Christo autem adscribi Aesculapii curationes. Cum hoc dixissent, ad fidem faciendam eorum quae dicta fuerant, rogabant ut accederet is qui aliquando fuerat caecus: eum autem curarat Pantoleon. Postquam vero auditi sunt, et is adstitit: Quomodo, dixerunt, Pantoleon tuos curavit oculos? Ille autem: Christo, inquit, invocato; idque cum nec breve quidem tempus mecum esset moratus, ut aliqua cogitatio artis nobis posset in mentem venire: sed invocationem propemodum praecessit visio oculorum. Tibi autem quid videtur inquit imperator: Christum esse dicis, qui te curavit, an deos: Qui vero curatus fuerat; Imperator inquit, hujus rei iudicium est rebus ipsis permitendum. Hi quidem, quos vides, medici cum pro me multum laborassent, sibi quidem profuerunt, ut qui meas attonderint facultates: mihi autem nihil, imo vero etiam obsuerunt, qui modicam lucem quam habebam, corruerunt. Quem nam ergo oportet existimare adiutorem? Aesculapiumne, qui a multis fuit vocatus, et nihil profuit: an Christum, qui a solo Pantoleone invocatus charam mihi lucem statim donavit? Hoc, o imperator, quonam modo dicitur, evidens.

XI. Ad haec Maximianus cum non haberet, quod diceret, et quasi solo jussu ei posset persuaderi: Noli, inquit, stulte gerere, et ne Christum quidem omnino nominare; aperte enim dii tibi lucem donarunt. Is autem ad veritatem, non ad potestatem, omnino aspiciens, et liberius loquens

quam cæcus Evangelii : Tu, inquit, te stulte geris, qui eos qui sunt cæci vocas datores lucis, quibus consimiliter tu quoque cæcus permanes, qui talia opinaris, et non potes intueri ad lucem veritatis. Propter hæc tyrannus fuit ira incitatus. Quomodo enim omnino aures, quæ emarcuerunt et corruptæ sunt assentionibus, asperiores, quæ ex veritate dicitur, sustinuerint orationem? Statimque vera esse judicans, quæ ei prius dicta fuerant a medicis, jubet amici Christi caput amputari, penam veritatis ei mortem inferens, et invitus efficiens, ut pulchras Christo referret gratias, qui eum curaverat, nempe confessionem. Bonus autem Pantoleon ne sic quidem neglexit ea facere, quæ temporis et rebus conveniebant; sed cum martyris corpus emisset ab iis qui interfuerant, id cum patre suo sepelit, ut qui per suam in Christum confessionem, eum sibi proprium esse duxisset, et cognatione sanguinis eum reputasset longe conjunctionem.

XII. Deinde imperator ad se accersit Pantoleonem. Ille vero cum abduceretur, labris canebat psalmum temporis convenientem: *Deus, dicens, laudem meam ne tacueris: quoniam os peccatoris et dolosi in me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et verbis odii circumdederunt me et oppugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, calumniabantur: ego autem orabam. Et reddiderunt mihi mala pro bonis, et odium pro dilectione mea. Sed fer mihi opem, Domine Deus meus, et salvum me fac secundum tuam misericordiam. Induantur, qui me calumniantur, confusione et amiciantur, tanquam diploide, ignominia sua: servus autem tuus lætabitur in te*¹. Cum finita autem esset ejus precatio, stetit coram rege, aut, ut melius dicam, non coram illo, sed coram immortalis, et eo qui est in æternum. Coram eo enim vere stabat, et mente conversabatur. Cui ille primum placide et benigne: Non bona sunt, o Pantoleon, ea quæ de te audivimus, a te magnum quidem esse contemptui habitum Æsculapium, et alios, qui sunt apud te, deos: in illum autem Christum, qui male periit, te tuam spem posuisse, et eum solum Deum nominare. Quanquam non iguoras omnino, quam ego te benignis aspexerim oculis, et quemadmodum, cum ego te in meam adscivissem familiam, præceptori tuo Euphrosyno diligenter mandaverim, ut te quamprimum faceret in medicina præstantissimum, ut mihi ea in re posses esse usui. Tu autem... Sed omnino homines multa falsa dixerint et inania. Et ideo te accersivi, ut illa quæ a me sunt audita, arguantur esse vana, et invidorum alioqui hominum calumniam: et maximis diis, ut par est, offeras sacrificium.

XIII. Ad hæc Pantoleon: Facta, inquit, o imperator, sunt verbis magis credibilia et fortiora, et ante omnes quidem res alias præcedere oportet

Α γαλιου τυφλὸν ἀτεχνῶς παρῆρσιασάμενος· Σὺ μαρταίνεις, ἔφη, φωτὸς δωτῆρας τοὺς τυφλοὺς ὀνομάζων, οἷς καὶ αὐτὸς ὁμοίως τυφλώτων εἶ, τοιαῦτα δοξάζων καὶ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀπιδεῖν μὴ δυνάμενος. Θυμὸς ἐπὶ τούτοις εἶχε τὸν τύραννον· Ποῦ γὰρ ὁλος κολακείαις ὑπόσαθρος καὶ διεφθαρμένη ψυχὴ λόγων ὑπ' ἀληθείας δριμυτέρων ἀνάσχοιντο ἄν; καὶ εὐθέως ἀψευδῆ κρίνας τὰ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐκείνων λεχθέντα, κελύει τὴν κεφαλὴν ἐκκοπῆναι τοῦ φιλοχρίστου, ἐπιτίμιον αὐτῷ τῆς ἀληθείας ἐπενεργῶν τὸν θάνατον καὶ ἄκων παρασευάσας, καλὰς αὐτὸν ἀποδοῦναι χάριτας τῷ θεραπευκῷ Χριστῷ τὴν μαρτυρίαν. Ὁ μέντοι Παντολέον οὐδὲ οὕτως ἡμελεῖ ταῦτα προσήκοντα τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι ποιεῖν· ἀλλὰ χρημάτων ὀνησάμενος παρὰ τῶν ἀνελοτῶν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, τῷ πατρὶ συνθάπτει τῷ ἑαυτοῦ, καθάπερ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας αὐτὴν ἐξειδιωσάμενος· καὶ πολλῷ τῆς δι' αἵματος συγγενείας τούτου οικειότερον τῷ ἑαυτῷ λογισάμενος.

ΙΒ'. Εἶτα ὁ βασιλεὺς τὸν Παντολέοντα ἐκάλεσε πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ὡς ἀπαγόμενος οἰκείον τῷ καιρῷ τοῖς χεῖλεσι ψαλμὸν ἤδεν· Ὁ Θεός, τὴν αἰνεσίαν μου, λέγων, μὴ παρασιωπήσης, ὅτι στόμα ἀμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοιχθη· ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία, καὶ λόγοις μίσους ἐκύλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεὰν, ἅντι τοῦ ἀγαπᾶν με, ἐνδύβαλλόν με, ἐγὼ δὲ προσευχόμενος, καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μίσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου· ἀλλὰ βοήθησόν μοι, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ σωσῶν με κατὰ τὸ ἐλεός σου· ἐνδυσάσθωσαν οἱ διαβάλλοντές με ἐντροπήν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοῖδα αἰσχύνην αὐτῶν· ὁ δὲ δούλος σου εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοί. Καὶ τῆς εὐχῆς αὐτῷ ληξάσης, εἰστήκει τοῦ βασιλέως ἐνώπιον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, οὐκ ἐκείνου, τοῦ ἀθανάτου δὲ καὶ διακωνίζοντος. Αὐτῷ γὰρ ἦν περιστάμενος ἀληθῶς κατὰ νοῦν οἱ συγγενόμενος, ὃν ἐκεῖνος ὁμαλῶς τὰ πράγματα καὶ λίαν ἠπίως· Οὐκ ἀγαθὰ, εἶπεν, ὦ Παντολέον, ἃ δὲ περὶ σοῦ ἀκηκόαμεν, ὡς ἡμελησθαι μὲν τὸν μέγαν Ἀσκληπιὸν καὶ τοὺς ἄλλους παρὰ σοὶ θεοὺς, ἐπὶ Χριστὸν δὲ ἐκείνον τὸν ἀπολωλότα κακῶς ἀναρτῆσαι σε τὰς ἐλπίδας, καὶ τούτου μόνον ὀνομάζειν Θεόν, καίτοιγε οὐκ ἠγνόησας τὰ ἐμὰ πάντως, καὶ οἷον εὐμενῶς ἑώρων πρὸς σὲ καὶ ὅπως ἐξοικειούμενός σε πολλὰ τῷ διδασκάλῳ σου Εὐφροσύνῳ ἐπήγγελα, ἀριστὸν σε τὴν ἰατρικὴν ὡς τάχιστα ἀποδειξαι, ὥστε μοι τὰ πρὸς τούτῳ εὐχρηστον εἶναι. Σὺ δὲ, ἀλλὰ πολλὰ πάντως εἶποιεν ἄνθρωποι ψευδῶς καὶ ματαίως, καὶ διὰ τοῦτο σε προσκέκλημαι, ὥστε κάκεινα ἅπερ δὲ καὶ ἠκούσθη μοι, κενὰ δόπου καὶ βασκάνων ἄλλως συκοφαντικῶν ἀπιλεγθῆναι καὶ σὲ τοῖς μεγίστοις θεοῖς, ὡς προσέχει, θυσίαν προσενεγκεῖν.

ΙΓ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Παντολέον· Ἔργα λόγων, βασιλεῦ, ἔφη, πιστότερα τε καὶ ἰσχυρότερα, καὶ πάντων μὲν καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων πίστιν προ-

¹ Psal. cVIII, 1-5, 26, 28, 29.

ηγείσθαι δεῖ και ἀλήθειαν. Ἡ δὲ περ τὸ Θεῖον εὐσέβεια ὅσον ὑψηλοτέρα, τοσοῦτον ἄρα και πλείονος δεομένη τῆς ἀκριβείας. Ὁ μὲν οὖν παρ' ἐμοῦ προσκυνουμένος οὐρανὸν ἐποίησε, γῆν ὑπίστησε, νεκροὺς ἀνάστασιν, τυφλοὺς ἀνάβλεψιν, λεπροὺς κάθαρσιν, παρειμένους ἀνόρθωσιν θελήματι μόνῳ και λόγω παρίσχε. Θεοὶ δὲ οἱ παρ' ὑμῶν λεγόμενοι και σεβόμενοι οὐκ οἶδα εἰ υἱ τοιοῦτον ἢ εἰργάσαντο ἢ ὅλως εἰσὶ δυνατοὶ ἐργάσασθαι. Εἰ δὲ βούλει, και νῦν αὐτοῖς πράγματα, βασιλεῦ, τὴν βίασανον δώμεν, και παρελθέτω τις ἐνταῦθα τῶν ἀνάτα νοσοῦντων και ὧν ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ και χεῖρ ἀπαγορεύει τὴν θεραπείαν. Παρὶθθίωσαν δὲ και οἱ παρ' ὑμῶν ἱερεῖς. Εἶτα ἐπικλητίον ἐκείνοις μὲν πρώτοις τοὺς ἑαυτῶν θεοῦς, ἐμοὶ δὲ τὸν ὑπ' ἐμοῦ λατρευόμενον και, ὅς ἂν ὀνομασθεὶς φυγάδα θεῖν τὴν νόσον, οὗτος Θεὸς μόνος και λογιζέσθω δῆπου και σεβάζεσθω τοὺς δὲ ἄλλους οἰώμεν ἑώμεν, λήθην αὐτῶν μακρὰν καταχέαντες. Ἐρρεσκε ταῦτα τῷ βασιλεῖ. Θεοῦ γὰρ ἦν τοῦτο και τῆς ἀνωθεν προνοίας οικονομία, ἵνα δὴ τὰ τῆς πίστεως και τοῖς ἐχθροῖς ἀναμφίλογα ἦ, και οὕτως ἐν τῷ προφανεῖ μάλλον νικῆσειεν ἢ ἀλήθεια.

ΙΔ'. Ἄγεται τοίνυν εἰς μέσον παρειμένος ἀνὴρ, κλινοπέτης ὧν και τῷ παραμόνῳ παρέσει μικροῦ πλέον τῆς ἐχούσης αὐτὸν κλίνης μηδὲ κινεῖσθαι δυναμένος, Παριστάντες οὖν οἱ τῶν ματαίων θεῶν ἱερεῖς τε και ἱατροὶ ματαιότατοι, οἱ μὲν Ἀσκληπιόν, οἱ δὲ Δία, οἱ δὲ Ἄρτεμιν, ἄλλοι δὲ ἄλλους ἐπεκαλοῦντο, ἀνόητοι ἀνοήτων ἰκέται δεικνύμενοι, και μάλιστα ἐν οὕτως ἐκτόπῳ και ὑπερφυεῖ πράγματι ἴσον γὰρ ἦν αὐτὸν ῥασθῆναι και τοὺς ἐκείνων θεοῦς αἰσθησιν ὀρθῆναι και λόγον ἔχοντας. Τίνα οὖν τὰ οὕτως ἄφωνα και κωφὰ, τίνα παρέχειν ἄλλοις ἠδύναντο θεραπείαν; Οὐκ οὐδὲ παρίσχον, ἀλλὰ πολλὰ τῶν ἐρημένων αἰτησαμένων, αὐτὸ τοῦτο ὅπερ ἦσαν και τοῖς δεηθείσιν ἐφάνησαν. Οὐς ὁ Παντολέων ὁρῶν μειδιάματι εὐκρπεῖ τὴν ματαιοπονίαν αὐτῶν ἐμυκτῆρισεν. Ἐπεὶ δὲ και αὐτὸς τὴν ἐπίκλησιν ἐπετρέπη, αἶρει μὲν τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν, συνανατείνει δὲ τούτῳ και τὴν διάνοιαν, και, Κύριε, εἰσακουσον, ἔφη, τῆς προσευχῆς μου, και ἡ κραυγὴ μου πρὸς σὲ ἔλθτω· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, ἐν ἧ ἂν ἡμέρᾳ θλίβωμαι κλίνον πρὸς με τὸ οὖς σου· ἐν ἧ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε ταχὺ ἐπάκουσόν μου, και δειξὸν τοῖς σε ἄγνωστοις και τοῖς μὴ οὔσι σεβομένοις θεοῖς, ὅτι πάντα δύνασαι, Βασιλεῦ, ἀδυνατεῖ δὲ σοι οὐδέν. Οὕτως ἔφη και τῆς χειρὸς ἀψάμενος τοῦ κειμένου, Ἐν τῷ ὀνόματι, λέγει, Χριστοῦ τοῦ ἀνορθοῦντος τοὺς κατεβράχμενους, ὑγιῆς ἔσο και ὑγιῶς τοῖς μέλεσι χρώμενος. Εἶπεν και ὁ λόγος εἰς ἔργον ἐξέβη, και ἡ κλίνη τὸν παρειμένον οὐκέτι, ἀλλ' οἱ πόδες εἶχον ἑαυτοῦ θαρρύντως βαίνοντα και σχεδὸν ἄττοντα και εὐθὺ οἴκου μετὰ θερμῆς ὄσης τῆς ἠδονῆς πορευόμενον.

dientem, et propemodum exsillentem, et statim cum magna voluptate domo egredientem.

ΙΕ'. Οὐ μέχρι τούτου τὰ τῆς θεραπείας ἔστη, ἀλλ'

fidem et veritatem. In Deum autem pietas, quo est excelsior, eo majori perfectione et absolute indiget. Atque is quidem, qui a me colitur et adoratur, cœlum fecit, terram constituit, mortuos suscitavit, cæcis visum reddidit, leprosos curavit, paralyticos erexit : idque sola voluntate et verbo. Qui autem a vobis dicuntur et coluntur dii, nescio an aliquid tale fecerint, aut possint omnino facere. Et si velis, id nunc re ipsa experiamur. Accedat huc aliquis ex iis qui laborant immedicabiliter, et quorum curationem desperat ars humana et manus. Accedant autem etiam, qui sunt apud vos sacerdotes. Deinde ab eis quidem sunt primum dii illorum invocandi : a me autem is quem colo. Et qui nominatus morbum fugaverit, is Deus solus reputetur et colatur : alios autem in malam rem amandemus, eos magna obruentes oblivione. Placuerunt hæc imperatori. Erat enim hoc Dei et divinæ ejus providentiæ consilium, ut sic recta fides vel apud ipsos inimicos esset citra controversiam, et in aperto magis vinceret veritas.

XIV. Adducitur itaque in medium vir paralyticus, qui jam longo tempore decumbebat in lecto, et qui propemodum non poterat magis moveri, quam qui eum tenebat lectus. Cum itaque accessissent vanorum deorum sacerdotes, et ii qui versati fuerant in medicina, alii quidem Æsculapium, alii vero Jovem, alii autem Dianam, alii vero alios deos invocabant, amentes iis rebus supplicantes, quæ mente et sensu carent, et maxime in re tam magna, et quæ usque adeo superabat naturam. Erat enim æque difficile, et ipsum convalescere, et videri illorum deos sensu et ratione præditos. Quænam enim adeo muta et surda possunt aliis ullam præbere curationem? Ergo nec præbuerunt : sed cum multa petiissent ii qui dicti sunt, hoc ipsum quod erant, nempelapides, iis qui rogabant, aperte apparuerunt. Rogantes autem videns Pantoleon, inanem eorum laborem decore subridendo, subsannavit. Postquam vero ipse quoque jussus fuit invocare, tollit quidem in cœlum oculos, cum iis autem extollit vocem, et, Domine, inquit, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat. Ne avertas faciem tuam a me ; in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. In qua die invocavero te, celeriter exaudi me⁴ ; et ostende iis qui te ignorant, et eos qui non sunt, deos colunt, te omnia posse, o Rex, tua potentia. Nihil est autem quod a te non possit fieri. Sic dixit : et cum tetigisset manum ejus, qui jacebat, dicit : In nomine Christi, qui erigiteos qui sunt confracti, esto sanus, et sane utere membris tuis. Dixit, et verbum effectus est consecutus : neque amplius lectus paralyticum, sed ejus pedes sustinebant, audacter ingre-

XV. Neque vero ad eum usque constitit curatio,

⁴ Psal. ci, 2, 3.

sed ipse quidem corpore, multi autem alii animo paralytici, et morbo impietatis enervati, cum vidissent quod factum fuerat, surrexerunt et erecti sunt: et postremo priori errore condemnato, verum Deum coluerunt. Sic enim Dominus et illuminat cæcos, et scit erigere contractos. Atque sceleratos quidem sacerdotes et medicos, qui sua sponte erant immedicabiles, non subiit lumen veritatis: sed cum a malis rebus liberari non possent, ut qui essent iis diu assuefacti, accedentes ad Maximianum, ad iracundiam provocarunt eum adversus sanctum. Si siveris illum vivere, dicebant, et dii simul tibi peribunt et sacrificia: et aperte fabula nostra videbitur religio et sacra orgia; Christiani autem nos profuse ridebunt, et res illorum magis florebut, et erunt nostris multo validiores. Hæc cum dixissent, ille facilem eis aurem præbuit, et paruit. Sanctum itaque accersit imperator, et tanquam escam benignitatis ei imperator porrigens admonitionem: Credemihī, inquit, Pantoleon, et diis offer sacrificium. An non vides, quod quibuscunque non est persuasum, ut facerent quod dictum fuerat, ii gravissima supplicia et mortem habuerunt incredulitatis remunerationem? Horum est testis, qui nuper misere vita privatus est. Anthimus ille senex. Ego autem curam gerotuxæ juventutis, neque volo te tam male perire. Scito enim, fore ut te multa et gravia excipiant supplicia, si eamdem sequaris inobedientiam.

XVI. Pantoleon vero, vitans quidem admonitiones, tanquam aperta m fraudem, minas autem contemnens, tanquam ipsis somniis imbecilliores: Ne existimes, inquit, o imperator, fore ut me persuadeas admonitionibus, nec ut me minis terreas. Quid enim me vel ex bonis mundi capiet, vel terribit ex rebus terribilibus, qui non solum mortem contemno, sed eam etiam optandam arbitror propter Christum? Pro eo autem tormenta tantum abest ut extimescam, ut etiam magnum damnum existimem, si non sint plura et gravissima, et in iis clementiam quavis crudelitate duco esse graviolem. Egregium certe Anthimum, non ut tu miserum, sed valde etiam beatum esse iudico, et ejus mortem cuivis vitæ præfero, quod tali fine talem ornavit senectutem, et canitie alborem sanguine cruentavit martyrii. Quod si ille, qui erat tam provecæ ætatis, adeo fortem et constantem se ostendit, me, qui sum adhuc juvenili ætate, quæ non oportet gravia sustinere, ut iisdem, quibus senex, coronis dignus habear? Non ergo persuadebis, non expugnabis, non nos ab hac abduces confessione: non per sacra inihī et divina signa, quibus ego factus sum certior de veritate. Patriam enim pudore affecerim, et matris, quæ me peperit, pietatem, a qua in iis quæ ad pietatem pertinent, pulchre prius fui informatus et cum qua in æternis tabernaculis propere requiescere. Hæc dixit Pantoleon, et paucis ostendit, qualem virum offendisset is qui de sceptris et throno se ja-

A αὐτὸν μὲν κατὰ σῶμα, πολλοὶ δὲ ἄλλοι παρρημένοι καὶ ψυχὴν καὶ ἀσθεβείας πάλαι κατεβράγγμειν τὸ γεγυγὸς θεασάμενοι, ἀνίστησάν τε καὶ ἀνωρθώθησαν, καὶ τῆς προτέρας πλάνης πολλὰ καταγρόντες τὸν ἀψευδῆ Θεὸν ἐσεβάσθησαν. Τοῖς μακροῖς μὲν οὖν ἱερεῦσι καὶ ἀνιάτως ἔχουσιν ἰατροῖς ἐθελοκακοῦσιν οὐκ εἰσίδου τὸ φέγγος τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ δυσπαλαλάκτως εἶχον τῶν μοχθηρῶν, ὡς ἂν ἐπὶ πολὺ τούτους συνειθισμένοι, ὄθην καὶ τῷ Μαξιμιανῷ προσεβλήθοντες, ἐξώργιζον αὐτὸν κατὰ τοῦ ἀγίου καὶ, Εἰ ζῆν ἐκείνον εἴσεις, ἔλεγον, οἴχεταί σοι μετὰ τῶν θυσιῶν καὶ τὰ θεῶν, καὶ μῦθος ἀντικρυς δοῦμι θρησκεία τε ἡμέτερα καὶ ἱερά ὄργια, Χριστιανοὶ δὲ πλατὺ γελᾶσουσι καθ' ἡμῶν καὶ ἰσχύσουσι, καὶ τὰ αὐτῶν ἀνθήσει μᾶλλον, καὶ πολὺ ἴσται τῶν ἡμετέρων ἐπιβρατέστερα. Ταῦτα εἰπόντες, ἀκούοντος ἔτυχον καὶ πειθόμενου τοῖς λεγομένοις. Μετακαλιῖται τοίνυν ὁ βασιλεὺς τὸν Παντολέοντα καὶ οἰοῖσι δέλασθαι φιλανθρωπίας τὴν παραινέσιν αὐτῷ προτείνων. Πείσθητί μοι, ἔλεγε, Παντόλεον, καὶ θυσίαν προσένεγκε τοῖς θεοῖς· ἢ οὐχ ὄρας, ὅτι ὅσοι τοῦτο ποιῆσαι ἠπειθήσαν, βαρυτάτας κολάσεις καὶ θάνατον ἔσχον τῆς ἀπειθείας ἀντίδοσιν; καὶ μάρτυς τούτου ὁ πρό μικροῦ ἀθλίως τοῦ ζῆν ἀποβράγγεις Ἄνθιμος ὁ γέρον. Ἐγὼ δὲ σου κήδομαι τῆς νεότητος καὶ οὐ βούλομαι οὕτως κακῶς ἀπολίσθαι. Ἴσθι γάρ, ὅτι πολλοὶ σε καὶ χαλεπαὶ διαδέχονται βᾶσανοι τῆς αὐτῆς ἐχόμενον ἀπειθείας.

15. Καὶ ἡ Παντολέων τὰς μὲν παραινέσεις ὡς φανεράν ἀπάτην ἐκκλίνων, τὰς ἀπειλὰς δὲ ὡς ἀσθενεστερας καὶ ὄνειράτων περιφρονῶν. Μηδὲ παραινέσεις, ἔφη, βασιλεῦ, οἶον με πείσεις, μήτε καταπλήξῃν ταῖς ἀπειλαῖς. Τί γάρ ἢ τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν αἰρήσει, ἢ τῶν φοβερῶν δεδιξέται τὸν οὐχ ἀπλῶς θανάτου καταφρονούντα, ἀλλὰ καὶ μακάριον τούτον καὶ ἱράσμιον εἶναι διὰ Χριστὸν λογιζόμενον; τὰς δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ βασάνους τοσοῦτον ἀπέχῃ δεδοικέναι, ὥστε καὶ ζημίαν οὐ μικράν ἔγημαι, εἰ μὴ πλείους εἶν καὶ χαλεπώταται καὶ τὴν περὶ ταύτας φιλανθρωπίας πάσης ὠμότητος τίθεμαι βαρυτέραν· ἀμίλει καὶ Ἄνθιμον τὸν καλόν, οὐχ ὡς σὺ ἄθλιον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μακάριον εἶναι κρίνω καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον ζωῆς προτιθεμαι πάσης, ὅτι τοιοῦτον τέλει τὸ σεμνὸν ἐκόσμησε γῆρας καὶ λευκότητα πολλὰς αἵματι ἐφοίνεξε μαρτυρίου. Εἰ δὲ ἐκείνος οὕτως ἡλικίας ἔχων, οὕτως ἐφάνη καρτερικός, ἐμὲ τὸν ἐνταῦθα νεότητος ὄντα, ποῖον οὐ δεῖ τῶν χαλεπῶν ὑποστῆναι, ἵνα τῶν ἴσων τῷ γέροντι στεφάνων ἀξιωθῶ; Οὐ τοίνυν πείσεις, οὐχ αἰρήσεις, οὐ τῆς ὁμολογίας ταύτης ἐπιστήσεις ἡμᾶς, βασιλεῦ, οὐ μὰ τὰ ἱερά μοι καὶ θεῖα μαρτύρια, οἷς ἐγὼ πεπληροφόρημαι τὴν ἀλήθειαν· αἰσχυνομένην γάρ ἂν καὶ πατρίδα καὶ τῆς ἐμῆ τεκούσης μητρός τὸ φιλόθεον, παρ' ἢ μοι καλῶς καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας προσετυπώθη καὶ ἦπερ ἐν σκηναῖς αἰωνίοις συναναπαύεσθαι καταπέιγομαι. Ἐφη ταῦτα ὁ Παντολέων, καὶ διὰ βραχίων ὑπέδειξεν, οἷω προσδεβληκῶς ἦν ὁ τοῖς σκῆπτροῖς καὶ τῷ θρόνῳ μεγαλαυχούμενος, καὶ ὅτι ἐκείνος

πίσειν ἐπίστας δικτύω θηράσειν αὔρας ἤλπισεν ἢ ἀστὸν εἶλιν ἐν νεφελαις ὑπεριπτάμενον. Ὅθεν καὶ ἀπόρων τοῦ πείθειν, πείραν αὐτῶ καθῆκε τὴν διὰ τῶν βασάνων, ὃ τῆς ἐξουσίας ἦν, οὐχὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως.

IZ'. Καὶ πρῶτα μὲν ξύλου ἀπήρτητο καὶ σιδηροῖς ὁ μάρτυς ὄνυξι κατεξέτετο· πρὸς δὲ καὶ λαμπάδες πυρὸς ταῖς αὐτοῦ πλευραῖς ὑπκαίοντο. Ὁ δὲ οὐ ταῖς πληγαῖς καὶ ταῖς καύσεσιν, ἀλλὰ τῷ δυναμένῳ βοηθεῖν προσεῖχε καὶ τὸ ὄμμα αἴρων εἰς οὐρανὸν, προσνήχτο καὶ διὰ τοῦτο παρῆν εὐθύς ὁ ῥυόμενος· καὶ ὁ Χριστὸς ἐν σχήματι Ἑρμολίου ἐπιφανείς αὐτῶ τοῦ πρεσβύτου, παρακαλῶν ἦν πάνυ γνησίως καὶ ἀνακτώμενος· Ἐγὼ γὰρ εἰμι μετὰ σου, ὡς περ πρότερον ἔφη ταῖς ἀποστόλοις, ἐν πάσιν οἷς πάσχων δι' ἐμὲ καρτερεῖς· καὶ ὅτι παρῆν, ἐγγὺς ἢ ἀπόδειξις. Ἄμα γὰρ καὶ αἱ τῶν θημιῶν παρεῖντο χεῖρες, καὶ αἱ λαμπάδες, ἐσθένοντο, καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ κολάζειν πλέον ἀπέχετο. Κελεύει τοιγαροῦν αὐτὸν κατενεχθῆναι τοῦ ξύλου, οὐκ ἐλεῶν μᾶλλον, ἀλλ' ὃ τι πράξειτο διαπορῶν καὶ τοῦ πλείονος τόγε γοῦν ὑπὸ τῆς ἄνω χειρὸς εἰργόμενος. Εἶτα προσεχῶν αὐτῶ, Τίς ἢ τέχνη αὐτῆ τῆς γοητείας, ἔλεγε, Παντόλεον, ἢ σοὶ καὶ τὰς λαμπάδας ἐσθεσε καὶ τοὺς δορυφόρους ἐν ἀτονίᾳ κατέστησεν; Ὁ δὲ· Ἡ ἐμῆ, ἔφη, γοητεία, Χριστὸς ἐστίν, ὃς καὶ παρίσταται μοι ταῦτα διενεργῶν. Εἰ οὖν μείζονας, ὁ βασιλεὺς εἶπεν, ἐπάξομαι τὰς βασάνους, τί ποτε θράσεις; Τί ἄλλο, φησὶν ὁ μάρτυς, ἢ καὶ αὐτὸς μείζονων ἀπολαύσω τῶν ἀντιλήψεων; Ἦκουεν ἢ πονηρία αὐτὸν πείραν ἐπάγαγεν· οὔτε γὰρ πιστεύειν ἤδει τοῖς ἀγαθοῖς, οὔτε τῶν βλαπτόντων ἀπέχετο. Ἐκέλευεν οὖν λέβητα σιδηροῦν, ὃ μολιβδος ἐνήν, παραχθῆναι, πυρὶ τε αὐτὸν κάτωθεν ὑποκαίεσθαι καὶ τούτῳ τὸν ἀθλητὴν ἐμβληθῆναι. Ἐπεὶ δὲ σπουδῆ τὸ κελευσθῆν ἠνύετο, ἀπαγόμενος πρὸς τὴν τιμωρίαν ὁ μάρτυς, τὴν προσευχὴν πάλιν ὡς τι σεσθήριον καὶ παράκλησιν ἰκανῶς ἀναχύψεν αὐτὸν δυναμένην, λαμβάνει τῷ στόματι καὶ ταύτην τοῦ θειοῦ ἀπειλοῦντος ἐκείνου κατῆδε λέβητος· Εἰσακούσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου, λέγωνε ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σέ, ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ, ἐξελοῦ τῶν ψυχῶν μου. Σκέπασόν με ἀπὸ συστροφῆς πονηρευομένων, ἀπὸ πλήθους ἐργαζομένων ἀδικίαν. Οὕτως ἠύξατο, καὶ σὺθις ἐν εἶδει τοῦ ἱεροῦ γέροντος Ἑρμολίου ὁ Χριστὸς αὐτῶ καθωρᾶτο, τῷ λέβητι τε σὺν αὐτῶ ἐγκατέθην καὶ τὸ πῦρ εὐθέως ἀπεσθῆντο, καὶ ὁ μολιβδος εἰς τὴν φυσικὴν ψυχρότητα μεταβάλλετο. Καὶ πάλιν εὐχὴ αὐτῶ καὶ ψαλμὸς κατὰ καιρὸν ἤδετο· Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέν μου. Ἐσπέρας καὶ πρωῆ καὶ μεσημερίας διηγῆσομαι καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου.

II'. Τῶν μὲν παρόντων τοὺς ἄλλους ἀπαντας ἐκπληξίς εἶχε· μόνος δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῆς αὐτῆς πλάνης ἰσχυρῶς εἶχετο, καὶ τοῦτο ἦν διὰ μεριμῶν ποία κολάσει τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα τιμωρήσεται, καὶ ἢ μεταθίσθαι τῆς εὐσεβείας πείσει ἢ κακῶς

A ctabat. Quamobrem cum nesciret, quam posset ratione persuadere, expertus est per tormenta : quod erat potestatis, non autem sapientiæ et prudentiæ.

XVII. Et primum quidem in ligno fuit appensus, et ferreis martyr laniabatur unguis. Præterea autem ignis quoque lampades lateribus ejus admovebantur. Ille vero non plagis et ustionibus, sed et qui potest opem ferre, attendebat, et oculos in cælum tollens, orabat. Et ideo statim adfuit liberator, et Christus apparens in habitu Hermolai senis, eum vere ac germane consolabatur et recreabat : Ego enim sum tecum, dicens, in omnibus, in quibus propter me patiens, te fortiter geris. Quod autem adesset, non procul abfuit probatio. Nam simul laxatæ fuerunt manus lictorum, extinctæ quoque sunt lampades, et a castigando abstinuit imperator, et plane dubitabat quid ageret. Jubet ergo eum demitti de ligno, non quod misereretur, sed potius quod plane nesciret, quid ageret. Deinde propius accedens : Quænam est, inquit, o Pantoleon, ars præstigiæ, quæ tibi exstinxit lampades, et satellitibus vires et vigorem abstulit ? Ille autem, Meæ, inquit, præstigiæ est Christus, qui etiam adest mihi hæc operans. Si ergo, inquit, majora tibi tormenta infligam, quidnam facies ? Quid aliud, inquit martyr, quam ipse quoque majores consequar remunerationes ? Audiuit improbitas, et voluit experiri. Neque enim bonis noverat credere, neque abstinebat a malis. Jussit ergo afferri lebetem ferreum, cui inerat plumbum, ipsumque igne inferne succendi, et in eum athletam injici. Postquam autem diligenter factum est, quod jussum fuerat, cum duceretur martyr ad supplicium, rursus orationem tanquam ad extinguendum comparatam, et consolationem, quæ satis possit eum refrigerare, sumit in ore, et eam in terribili illo cecinit lebetes : *Exaudi, Deus, vocem meam*, dicens, *dum oro ad te : timore inimici libera animam meam. Protege me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem*⁵. Sic oravit, et rursus in forma sancti senis Hermolai Christus ab eo visus est et lebetem una cum eo est ingressus, et ignis protinus est extinctus, et plumbum in naturalem mutatum est frigiditatem. Et rursus oratio, et psalmus oportune ab eo canebatur : *Ego ad Deum clamavi et Dominus exaudivit me. Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudiet deprecationem meam*⁶.

XVIII. Ataque ex iis quidem, qui aderant, alios omnes cepit admiratio : solus autem imperator valide in suo hæsit errore : qui apud se cogitabat, quonam supplicio Christi puniret martyrem, et aut eum a pietate traduceret, aut male vita priva-

⁵ Psal. lxxiii, 2, 3. ⁶ Psal. lxxv, 17, 18

ret. Cum autem consulerent, qui aderant, ut in A profundum maris jaceretur sanctus (nam etiam post decessum Christianis ejus invidabant reliquias), audiens imperator est persuasus, et jubet gravissimum lapidem ejus collo alligari, et sic in mare immitti. Curæ autem fuit ministris, ut cito id, quod eis imperatum fuerat, exsequerentur; Deo vero, ut manum præberet adjutricem ei qui propter ipsum patiebatur. Quod quidem etiam factum videre licuit. Nam illi quidem cum ad mare venissent, et ejus collo lapidem alligassent, in profundum transmittunt. Christus autem cum in priore Hermolai forma rursus apparuisset, effecit, ut lapis quidem, non secus atque folium arboris, mari supernataret: illum vero, non secus atque magnum prius Petrum, manu deducens, fecit B pedibus ambulare super fluctus. Ipse enim, qui redimebatur et servabatur, ipse erat, cujus in mari viæ, et in multis aquis semitæ et vestigia, ut divinus ait David ⁷, non sunt cognita. Ingredebatur ergo Pantoleon ille admirabilis, et jam erat in littore, laudem conticens ei qui servaverat, dignam pia illius anima, et rebus admirabilibus. Quem cum sic vidisset salvum præter spem imperator: Quid hoc est, inquit, Pantoleon, mare quoque tuis superasti præstigiis? Ille autem: Etiam mare, inquit, fecit, quod jussum est a Domino. Ei etenim cedit mare et terra, et quæcunque sunt, ei magis cedunt, quam tibi imperatori, qui nunc ad tempus serviunt.

XIX. Ad hæc tyrannus, volens potius male per- C suadere, quam bene persuaderi et salutariter, jubet omne genus feras produci adversus virum egregium. Quæ cum adductæ essent, et illum prope statuisset, partim quidem ei metum incutiens, partim autem fingens se moveri misericordia, et in omnem se partem versans, ut persuaderet: Hæ, inquit, o Pantoleon (ei feras ostendens), adductæ sunt propter te et tuum interitum. Si tui ergo ulla moveris misericordia (ego enim tuæ curam gero formæ et ætatis), velis persuaderi, et videri esse prudens et cordatus, ut qui possis vitam morti præferre, lætitiâ doloribus, ignominie gloriam et delicias. Cui sanctus: Si antequam essem expertus Dei, quam mei suscipit defensionem, a tuis verbis non potui persuaderi: nunc ex D quo sum tantum consecutus auxilium, persuadebor? Cur me ferarum crudelitate perterrefacere quæris, o imperator? Qui enim satellitum tuorum ad torquendum paratas manus inutiles effecit et imbecillas, et ignem reddidit frigidum, et plumbum in aquam transmutavit, et ipsum mare constrinxit compedibus, poterit omnino feras quoque mansuefacere, et eas nobis efficere ovibus mansuetiores.

XX. Cum ergo non parens Christi martyr, esset pugnaturus cum bestiis, ut qui levius esse reputas-

του ζῆν ἀπαλλάξει. Ἐπεὶ δὲ συνεβούλευον οἱ παρ-
όντες, βυθῶ θαλάσσης παραδοθῆναι τὸν ἅγιον (ἐφθό-
νον γὰρ καὶ μετὰ τέλος τῶν αὐτοῦ λειψάνων Χρι-
στιανοῖς), ἀκούων ὁ βασιλεὺς ἐπέθετο· καὶ κελεύει
λίθον ὅτι βαρύτερον τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐκδεθῆναι
καὶ οὕτως τῷ πελάγει ἐναφθῆναι. Ἐμελεν οὖν τοῖς
ὑπηρετοῦσι μὲν τάχιον ἐκπληρῶσαι τὸ προσταχθέν,
τῷ δὲ Θεῷ βοηθῆσαι τῷ δι' αὐτὸν πάσχοντι, ὅπερ
δὴ καὶ γινόμενον ἦν ὄραν. Οἱ μὲν γὰρ προσωτέρω
θαλάσσης ἐλθόντες, αὐτὸν ἀφιάσι, τὸν λίθον ἐξά-
ψαντες τοῦ τραχήλου. Ὁ δὲ Χριστὸς τῇ πρότερά
μορφῇ πάλιν Ἐρμολάου ἐπιφανείς, τὸν μὲν λίθον
ἴσα δὴ καὶ φύλλῳ τῇ θαλάσῃ ἐπιπλεῖν παρεσκύα-
σεν, ἐκείνον δὲ χειραγωγῶν, οἷα καὶ Πέτρον τὸν
μέγαν πρότερον πεζεύειν ἐποίησεν κατὰ κυμάτων·
αὐτὸς γὰρ ὁ λυτρούμενός τε καὶ σώζων αὐτὸς ἦν,
οὗ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ὁδοὶ καὶ ἐν πολλοῖς ὕδασι αἱ
τριβοὶ καὶ τὰ ἴχνη, κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ, οὐκ ἐγνώ-
σθησαν, Ὡδνευ τοιγαροῦν Παντολέων ὁ θαυμαστός
καὶ ἤδη ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ἦμι, αἶνον τῷ σεσωκότῃ
πλέκων, αὐτοῦ τε τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν
ἐκείνου θαυμασιῶν ἐπάξιον. Ὅν θεασάμενος οὕτω
παρ' ἐλπίδα σωθέντα ὁ βασιλεὺς· Τί τοῦτο, εἶπε,
Παντολέον; καὶ τῆς θαλάττης ταῖς γοητεῖαις κατε-
κράτησας; Ὁ δὲ· Καὶ ἡ θάλασσα, ἔφη, τὸ κελευ-
σθὲν ὑπὸ τοῦ δεσπόζοντος αὐτῆς εἰργασται. Εἶκει
γὰρ αὐτῷ θάλασσά τε καὶ γῆ καὶ πάντα τὰ ὄντα
μᾶλλον εἰκουσιν, ἢ σοὶ, Βασιλεῦ, οἱ νῦν προσκαιρῶς
ὑπηρετοῦντες.

ΙΘ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τύραννος, πείσαι μᾶλλον κα-
κῶς ἢ πεισθῆναι καλῶς τε καὶ σωτηριῶς βουλό-
μενος, θήρας παραχθῆναι παντοδαπούς κατὰ τοῦ
γενναίου κελεύει· ὧν ἐνεχθέντων, ἐγγὺς ἐκείνον
παραστησάμενος καὶ τοῦτο μὲν φόβον αὐτῷ ἐμποιών,
τοῦτο δὲ καὶ ὡς οἰκτεῖρων φαίνεσθαι μηχανώμενος
καὶ παντοῖος πρὸς τὸ πείσειν γινόμενος· Οὗτοι,
ἔφη, δεῖξας αὐτῷ τοὺς θήρας, διὰ σὲ καὶ τὴν ἀπό-
λειάν γε τὴν σὴν παρήχθησαν, Παντολέον· εἰ τι
οὖν οἰκτεῖρεις σαυτὸν (κῆδομαι γὰρ σου καὶ ὥρας
καὶ ἡλικίας), πεισθῆναι θέλησον καὶ ὀφθῆναι φρέ-
νας ἔχων καὶ νοῦν, ἅτε προκρίνειν δυνάμενος
θανάτου ζωὴν, ὀδυνῶν εὐφροσύνας, ἀτιμίας πά-
σης δόξαν τε καὶ τρυφάς. Πρὸς δὲ ὁ ἅγιος· Εἰ
πρὸ τοῦ πείραν λαβεῖν, ἔφη, τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ
ἐμὲ ἀντιλήψεως, οὐκ εἶχον πείσθαι σου τοῖς λό-
γοις, νῦν ἄφ' οὗ τοσαύτης ἀπέλαυσα τῆς ἐπικου-
ρίας, πειθόμενος ἴσομαι; Τί δέ με καὶ τὴν τῶν
θηρίων, ὦ βασιλεῦ, ὠμότητι μορμολύττη; Καὶ γὰρ
ὁ τῶν σῶν δορυφόρων τὰς τιμωρητικὰς χεῖρας ἀπρά-
κτους καὶ ἀσθενεῖς ποιησάμενος καὶ τὸ πῦρ ψυχρὸν
ἀποδείξας, τὸν μόλιθόν τε εἰς ὕδωρ μεταποιήσας
καὶ αὐτὴν πεδῆσας τὴν θάλασσαν, δύνατός ἐστι πάν-
τως καὶ ταυτὶ τὰ τιθασσέσθαι θηρία καὶ προβάτων
ἡμῖν ἡμερώτερα ταῦτα παρασκευάσαι.

Κ'. Ἐπεὶ οὖν ἀπειθῆς μένων ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς,
ἔμελλε θηριομαχεῖν, ἅτε τοῦ μὴ δαίμοσι προσκυνῆ-

⁷ Psal. LXXVII, 20.

σαι καλῶς γε ποιῶν καὶ τὸ θηρίοις ἐκδοθῆναι κακὸν εἶναι κουφώτερον λογισάμενος· συνέρρει μὲν πᾶσα ἡ πόλις ἰδεῖν τὸ γινόμενον, νεανίαν οὕτω καλόν, εὐγενῆ τὸ σῶμα, εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, οὐδὲν ὁ τι κακὸν δράσαντα κακῶς μέλλοντα παθεῖν καὶ θηρίοις ἐκδοθῆσόμενον. Ἀπήγετο καὶ ὁ δίκαιος ὡς λέων πεποιθῶς κατὰ τὸ ἄδοξον καὶ οὐδὲν ὑφειμένον ἢ μαλακὸν ἢ πρὸς ἔλιον ἔλαον ὁρῶν. Καὶ πῶς γὰρ ἐμίλει, τοῦ συνήθους βοηθοῦ πάλιν εἰς ὅψιν Ἑρμολάου συνόντος αὐτῷ καὶ θαρρῆν ἐπιτρέποντος; Εἶτα τῶν θηρίων ἐπαρεθέντων τῷ ἀθλητῇ, οὕτω κελύσαντος τοῦ πολλῷ τούτων ἀγριωτέρου τυράννου, οἱ μὲν παρόντες εὐθὺς ὤντο τὸν ἅγιον διασπαραχθήσασθαι, μὴ ὄντος τοῦ ῥυομένου μηδὲ σώζοντος· οὐχ οὕτω δὲ τοὺς θιοσεβεῖς παρεσκεύασεν ὁ λέγων· Τὸν Ἰψιστον ἔθου καταφυγὴν σου· οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγίει ἐν τῷ σκηνώματι σου· καὶ Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκην ἐπέβησθαι, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα· οὐκ οὐδὲ διεψεύσε τοῦ πιστεύσαντος τὴν ἐλπίδα. Τοσοῦτον γὰρ ἀπίσχον οἱ θῆρας τοῦ κακῶς διαθεσθαι τὸν ἅγιον, ὡς μικροῦ καὶ τὸ μὴ θῆρας εἶναι ὄλωσ αὐτοὺς νομισθῆναι, θῆρας, ἔφην, μὴδ' ἀπλῶς ἄλογα καὶ τοῦ φρονεῖν ἀπιστερημένα, ἀλλ' οἷον τινος ἐμφρονας καὶ τῆς τῶν λογικῶν ὄντας μερίδας, μετὰ πολλῆς τῷ μάρτυρι προσιόντας εὐλαθείας, σαίνοντας δὲ ἡδέως καὶ φιλανθρώπων γλώσση καὶ θεραπευτικῇ τῶν ποδῶν παραψαύοντας, ἄλλοις τε δὲ καὶ ἀλλήλοις διαμιλλώμενοι, τίς πρῶτος αὐτῶν πρὸς σέλθοι, οὐ πρότερον ἀπιστάμενοι, πρὶν ἂν ὁ μάρτυς αὐτοῖς ἐπέβῃ τὴν χεῖρα καὶ εὐλογῆσειεν.

ΚΑ'. Ἦν οὖν ἰδεῖν πρᾶγμα κομιδῇ καινότερον· ἐπεὶ γὰρ τοιαύτη τοὺς ἀνθρώπους ὑπῆλθε κακία, ὥστε ὁμοῦ καὶ ἀλόγων αὐτοὺς ἄνοιαν καὶ ὠμότητα θηρίων ὑπερβαλεῖν, τὴν μὲν ἐν τῷ μὴ σέβασθαι τὸν πεποιηκότα, τὴν δὲ ἐν τῷ τιμωρεῖσθαι τοὺς αὐτὸν σεβομένους, ὡκονόμησεν ὁ πάντα μετασκευάζων Θεός, ἐμπάλιν τοὺς θῆρας οἷα λογικοὺς ὀφθῆναι καὶ ἀνθρώπων ἡμερότητα μιμουμένους, κήρυκας ἀψευδῆς ὄντας τῆς ἐκείνων κακίας καὶ τῆς αὐτοῦ ἀφράστου μακαριότητος. Ὅθεν καὶ οἱ παρόντες ἐπὶ τῷ γινόμενῳ· Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός ἐστιν, ὁ μόνος καὶ ἀψευδῆς, ἐβόων, καὶ Ἀφίεσθω ὁ δίκαιος. Τί οὖν ὁ ἀληθῶς θῆρ καὶ ὠμότατος βασιλεύς; Ἐπάγει τὸν θυμὸν κατὰ τῶν θηρίων καὶ πάντα εὐθὺς ἀναιρεῖ, ὡσπερ διαφθονήσας αὐτοῖς τῆς συνέσεως καὶ τὸν ὑπ' ἐκείνων οὐκ ἐνεγκῶν ἔλεγχον. Τὰ δὲ καὶ οὕτως ἀναιρεθέντα ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις, οὐδενὶ βρώσει τῶν σαρκόδωρον γινόμενα, τιμῶντος κἄν τούτῳ ἀθλητῆν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς εὐσέβειαν τοὺς ἄλλους παρακαλοῦντος, ὥστε τὸν ἀσύνητον βασιλεία τοῦτο μαθόντα, προστάξει τὰ θάρια κατορυγῆναι τῇ γῆ, πολλοῖς οὕτω τὴν πίστιν ἐπιστηρίζοντα. Διαπορηθεὶς τοίνυν ὁ Μαξιμιανός· Τί ποιῆσαιμι, ἔλεγε, Παντολέοντι; ἤδη γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, τοὺς κλειοὺς ἀπέστησεν ἀπὸ τῶν θεῶν· Οἱ δὲ Τροχῶς, φασί, γενέσθω, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ οὕτως

set, tradi bestiis, quam adorare dæmones, confluit quidem universa civitas ad videndum id quod fiebat, tam pulchrum scilicet juvenem, et corpore et animo præstantem, qui nihil mali fecisset, male passurum, et feris tradendum bestiis. Abductus est autem justus confidens ut leo, sicut canitur, et nihil molle ac remissum intuens, aut quod moveret ad misericordiam. Quomodo enim id erat facturum, cum rursus in conspectum veniret Hermolaus, et juberet eum esse bono animo? Deinde cum bestię jam cum athleta essent congressę, sic jubente tyranno, qui aderant quidem, putabant fore, ut sanctus statim discerneretur, perinde ac si non esset qui servaret et eriperet: sed de viro pio non sic statuerat is, qui dicit: *Altissimum posuisti refugium tuum: non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, et, Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*³. Itaque nec spem fefellit ejus, qui crederat. Tantum enim abfuit, ut ferę sancto maleficerent, ut eę propemodum ne ferę quidem viderentur; ferę, dixi, imo nec, ut semel dicam, animantia ratione carentia, et vi intelligendi privata: sed tanquam prudentia, et ex numero eorum quę sunt ratione prædita, cum magna reverentia accederent ad martyrem, suaviter blandientes, benignaque et medicante lingua pedes tangentes: et alioqui inter se contenderent, quęnam prima ad eum accederet, et non prius recederet, quam martyr ei manum imposuisset et ei benedixisset.

XXI. Licebat ergo videre rem maxime novam, et longe jucundissimam, homines quidem mutatos in ferarum sævitiam, rursus autem videri feras, tanquam ratione præditas, et credi humanam habere mansuetudinem. Ii certe, qui aderant, admirati id quod factum fuerat, clamabant: Magnus est Deus Christianorum, qui quidem est solus et verus; et: Dimittatur justus. Quid igitur? Qui vere erat ferus et crudelissimus, imperator iram inferi in bestias, et omnes statim tollit de medio, perinde ac eis invidens prudentiam, et non potens ferre earum reprehensionem. Illę autem cum sic essent interfectę, multos dies manserunt a nullo comesę ex carnivore, Deo in hoc quoque athletam honorante, et ad pietatem alios hortante: adeo ut cum hoc stultus rescivisset imperator, eas jusserit infodi, sic multis fidem confirmans, Sic ergo dubitans Maximianus Quid faciam, dicebat, Pantoleoni? jam enim, ut videtis, multos abduxit a deis. Illia utem: Fiat, aiunt, rota, et ea in altum locum feratur. Deinde cum ei fuerit alligatus Pantoleon, per declive mittatur: accidet enim omnino, ut cum deorsum feratur, ipse per partes et membra conteratur, et sic malus male pereat. Et hæc quidem illi prompti ad malum invenientium, et qui nihil æque bene faciebant, ac lædebant. Deus autem, qui semper protegit eos qui

³ Psal. xc, 10-13.

illum diligunt, ne nunc quidem deserit Pantoleo. A τοῦ τόπου ἀνευχθήτω. Εἶτα τοῦ Παντολέοντος nem, sed eum rursus defendit, sicut charum filium. αὐτῷ προσδεθέντος, ἀφεθήτω κατὰ τοῦ πρανοῦς· συμβήσεται γὰρ πάντως τοῦ τροχοῦ καταφερομένου κατὰ μέρος αὐτὸν ἐπιτριβῆναι καὶ μέλος κακὸν οὕτω κακῶς ἀπολίσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ποριμώτατοι τὴν κακίαν καὶ πρὸς τὸ βλάπτειν εὐρετικοί. Ὁ δὲ αἰεὶ τῶν ἡγαπηκώτων αὐτὸν ὑπερασπίζων Θεός, οὐδὲ νῦν ἀρίστατο Παντολέοντος, ἀλλ' οἷα φίλου παιδὸς καὶ αὐθις προίστατο.

XXII. Atque interim quidem mansit in carcere, donec constructa esset rota. Cum vero ea esset jam constructa, rursus concurrente magna multitudine, utpote quod imperator ipse adesset spectator, alligatur martyr rotæ, et ipse desuper per declive dimittitur. Et illi quidem psalmus movebat labra, et preces, quæ Potentem vocabant ad auxilium. Ille autem protinus aderat, eum confirmans : et ad ostendendam præsentiam, rumpebantur vincula, martyr relaxabatur, et erat ab omni malo integer. Rota autem non tam contra illum, quam pro illo acta, occidit multos infideles ; et sic fit pœna ultrix eo modo, qui dici nequit ; et cognoscitur Deus iudicia faciens ⁹, et Deus ultionum libere agit ¹⁰. Propter hoc timor invasit civitatem, imperatorem admiratio. Et cum esset adhuc crassus vitio, nec posset lucem suscipere veritatis, rogavit sanctum : Quid hæc sibi volunt ? et quousque ex nostro populo alios quidem a diis abduces, alios autem morti dedes, ut horum quidem detrimentum patiamur, illos autem etiam nobis habemus adversos ? Deinde etiam rogavit, quemnam habuisset doctorem, et ex quo didicisset Christianismum.

XXIII. Christi vero martyr confidenter confitetur Hermolaum, ut qui non posset eum celare, qui non erat angulo dignus et oblivione : sed luce. Cum autem jussisset, ut ei produceretur in conspectum, minime distulit martyr, ut qui didicisset experientia, qualis esset apud eum lingua et ingenium, quæ facilius capere possent, quam capi. Abiens ergo ille justus simul cum tribus militibus, quibus credita fuerat ejus custodia, venit in domum, in qua latebat divinus Hermolaus. Quem cum ipse aspexisset : Cur huc venisti, fili, et quam de causa ? rogavit. Ille vero : Te vocat, inquit, imperator, domine mi senex. Is vero dixit, se hoc scire, quoniam adest tempus patiendi et moriendi pro Christo, ut ipse ei significaverat illa nocte. Postquam ergo illi constiterunt ante imperatorem, ille rogavit, quisnam esset ei nomen. Is vero et nomen dixit, et non celavit se esse Christianum. Deinde cum rogasset imperator, an etiam secum alios haberet Christianos, ille cum esset verax, dixit, Hermippum et Hermocratem, quos habebat. Cum eos ergo jussisset etiam sisti cum Hermolao, ubi affuerunt : Vos estis, inquit, qui Pantoleonem a cultu deorum abduxistis ? Illi autem : Eos, inquit, qui ipso digni sunt, Christus scit ad lucem vocare. Imperator autem : Missis, inquit, nugis, si vultis ab hac priore culpa absolvi, et iis qui a nobis amantur, et primos honores a nobis consequuntur,

KB'. Τὸ μὲν οὖν παρὸν ἐλάμβανεν αὐτὸν ἡ εἰρ-
κτῆ, ἕως ἢ τοῦ τροχοῦ κατασκευῆ γένοιτο. Ὡς δὲ
ἦδη καὶ κατεσκευάστω, πλήθους πάλιν συνδραμόν-
τος πολλοῦ, ἄτε βασιλέως αὐτοῦ θεατοῦ παρόντος,
δισμύεται ὁ μάρτυς πρὸς τῷ τροχῷ, καὶ αὐτὸς ἀνω-
θεν κατὰ τοῦ πρανοῦς ἀφίσταται. Καὶ τῷ μὲν ψαλμὸς
τὰ χεῖλη ἐκίνει καὶ εὐχὴ καλοῦσα τὸν δυνατὸν εἰς
ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ τὸ τάχος παρῆν ἐπισχῶν, καὶ
B δεῖγμα τῆς παρουσίας ἐρρήγγυτο τὰ δισμὰ, ὁ μάρ-
τυς ἀνέτω καὶ κακοῦ παντὸς ἀβικτος ἦν· ὁ τροχὸς
δὲ οὐ κατ' ἐκείνου μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνου φερό-
μενος, πολλοὺς ἀπόλλυσι τῶν ἀπίστων, καὶ γίνεται
οὕτω τιμωρὸς ἀρρήτως ἢ τιμωρία, καὶ γνωσκαται
Κύριος κρίματα ποιῶν καὶ Θεὸς ὁ τῶν ἐκδικη-
σων ἐκδήμωσ παρρησιαίεσται. Φόβος ἐπὶ τούτοις
ἔσχε τὴν πόλιν, θαῦμα τὸν βασιλέα, καὶ ἐτι παχὺς
ὦν τὴν κακίαν καὶ τοῦ τῆς εὐσεβείας φωτὸς ἀπαρ-
δεκτος, ἐπυθάνετο παρὰ τοῦ ἀγίου· Πόθεν ταῦτα ;
καὶ ἄχρι τίνος, φησὶν, τοὺς μὲν ἡμετέρου λαοῦ τῶν
θεῶν ἀποστήσεις, τοὺς δὲ θανάτῳ παραπέμψεις,
ἐν' ἐκείνους μὲν τέλειον ζημοίμεθα, τούτους δὲ καὶ
καθ' ἡμῶν ἔχοιμεν ; Εἶτα καὶ τίνα ἔσχε τὸν παιδευ-
τὴν ἤρετο, καὶ παρὰ τίνος μάθοι τὸν Χριστιανι-
C σμόν.

KI'. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς θάρρουντως ὁμο-
λογεῖ καὶ φανεροὶ τὸν Ἐρμολαο, οὐ κρύπτειν εἰ-
δώς τὸν μὴ γωνίας καὶ λήθης, ἀλλὰ φωτὸς ἀξίον.
Ἐπεὶ δὲ ἐκέλευσεν καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ γενέσθαι, ὁ
μάρτυς οὐκ ἀνεβάλλετο, πείρα μαθῶν, οἷα παρ'
αὐτῷ γλώττα καὶ φρονέσ θηρῶν μᾶλλον ἢ θηρᾶ-
σθαι δυνάμεναι. Ἀπελθῶν τοίνυν ὁ δίκαιος σὺν
ἅμα τρισὶ στρατιώταις τῶς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ πι-
στευθεῖσι, προσβάλλει τῷ δωματίῳ, ἔνθα ὁ θεὸς
Ἐρμολαοσ κρυπτόμενος ἦν, ὃν αὐτὸς θεασάμενος·
Τί ἔκεις ἐνταῦθα, τέκνον, καὶ τίνος χάριν ; διεπυ-
θάνετο. Καὶ ὅς· Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, καλεῖ σε, κύριέ
μου πρεσβύτα. Ὁ δὲ γνωσκαειν ἔλεγε τοῦτο, ἐπεὶ καὶ
ὁ καιρὸς πάρεστι τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν καμὲ
D καὶ θανεῖν, ὡς μοι τῆς νυκτὸς ταύτης αὐτὸς δεδή-
λωκεν. Ὡς οὖν ἀπελθόντες τῷ βασιλεῖ παρίστησαν,
προσχῶν ἐκείνος τῷ πρεσβύτῃ τίς τε εἶη καὶ τί
ὄνομα αὐτῷ ἤρετο. Ὁ δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἔφη καὶ τὸ
Χριστιανὸς εἶναι οὐκ ἀπεκρύψατο. Εἶτα ἐρομένου
τοῦ βασιλέως, εἰ καὶ ἄλλους ἔχοι Χριστιανούς σὺν
αὐτῷ, φιλαλήθης ὦν ἐκείνος, Ἐρμιππὸν τε καὶ
Ἐρμοκράτην οὐς εἶχεν, εἶρηκεν. Τούτους οὖν ἀχθῆ-
ναι καὶ σὺν Ἐρμολαῷ παραστῆναι αὐτῷ κελύσεας,
ἐπεὶ παρίστησαν· Ὑμεῖς ἐστε, ἔφη, οἱ τὸν Παν-
τολέοντα τῆς τῶν θεῶν ἀπειστήσατε θρησκείας ; Οἱ
δέ· Τοὺς ἀξίους ὁ Χριστὸς οἶδε καλεῖν πρὸς τὸ φῶς.
Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ἀφέντες τὸ κενολογεῖν, ἔφη, εἰπερ

⁹ Psal. ix, 17. ¹⁰ Psal. cxiii, 1.

βούλεσθε καὶ τῆς προτέρας ταύτης αἰτίας ἀπολυθῆναι καὶ τοῖς παρ' ἡμῶν φιλουμένοις καὶ τῶν πρώτων ἡξωμένοις τιμῶν συνταγῆναι, πεισθῆναι τούτων παρασκευάσατε τοῖς θεοῖς θύσαι. Οἱ δὲ Πῶς ἂν τοῦτο δράσειαν, εἶπον, οἱ πρώτους ἑαυτοὺς πείσαντες μὴ ἀποστῆναι Χριστοῦ μηδὲ κωφοῖς εἰδῶλοις θυσίαν προσενηγκεῖν; Ταῦτά τε εἰπόντες καὶ εἰς οὐρανοὺς ὄμματα αἰσθητὰ τε ἅμα καὶ νοητὰ ἔβραν. Οὕτω δὲ εὐχομένοις ἐπιφαίνεται ὁ Σωτῆρ, καὶ ὁ τόπος εὐθὺς ὄλος κλόνῳ καὶ σεισμῷ βάλλεται.

ΚΔ'. Ὁ δὲ γε ταῖς ἀληθείαις διασεισισμένος τὸν νοῦν βασιλεὺς τοὺς θεοὺς ἔφη ἀγανακτήσαντας σείσαι τὴν γῆν; πρὸς ὃν ὁ μάρτυς μάλα συνετῶς καὶ γενναίως· Εἰ δὲ καὶ αὐτοὺς συμβαίῃ τοὺς θεοὺς σου καταπεισῆν· Ὅσῳ πέρασ εἶχεν ὁ λόγος, καὶ τις τῶν τοῦ βασιλέως παραγενόμενος ἦν ἄγγελος ἐκείνῳ τῆς συμφορᾶς· Οἱ θεοὶ, ὦ βασιλεῦ, λέγων, ἔπεσον τε καὶ συνετριβήσαν. Οὕτως οἱ φοβεροὶ καὶ τὴν γῆν σειόντες, πτώμα ἔκιντο πονηρόν, τοῖς οὐχ ὁμοίως τυφλοῖς οὐδὲ αὐτόχρομα λίθοις πολλοῦ γέλωτος ἀληθῶς ἄξιοι. Ἐτερος μὲν οὖν καὶ βραχείας ἀπολαύων φρενὸς καὶ μὴ τῇ μορφῇ μόνῃ τοῦ μὴ κτήνος εἶναι φανερώς πιστευόμενος κἂν ἐπέγνω τὸν ἄψευδῆ Θεὸν καὶ ποιῆν ταῦτα δυνάμενον· ἀλλ' οὐκ ἐκείνος· ἀλλ' εἰ τι βελτίων ὑπῆρχε καὶ ὅσον ἀπάνωτο ἀπὸ τῆς θεοσημίας, ἀπὸ τῶν ἔργων εὐθὺς δῆλος γίνεται. Αὐτίκα γὰρ τῶν μὲν τριῶν ἁγίων ἐκείνων μετὰ τὸ πολλὰ τούτους καλᾶσαι τὸν διὰ ξίφους θάνατον διακρίνει· Παντολέοντα δὲ τὸν μέγαν τῷ δεσμοτηρίῳ κατὰ τὸ παρὸν δίδωσι. Τὰ μὲν οὖν ἀναιρεθέντα τῶν μαρτύρων σώματα οὕτω κείμενα Χριστιανοῖς ἐμέλησεν ἀνελίσθαι καὶ ὡς προσήκον ἦν αὐτὰ θάψαι.

ΚΕ'. Παντολέοντα δὲ ἀπὸ τῆς εἰρκτῆς καλέσας ὁ βασιλεὺς· Δοκεῖ σοι, ἔφη, ὅτιπερ ζῶν τὰς ἐμὰς χεῖρας δυνήσῃ διαφυγεῖν, εἰ μὴ προσελθὼν πρότερον θύσης τοῖς θεοῖς, καὶ ταῦτα τοῦ διδασκάλου σου Ἐρμολάου, Ἐρμίππου τε καὶ Ἐρμοκράτους τὸ καλὸν ἤδη μαθόντων καὶ τοῖς θεοῖς θυσίαν προσενηγκόντων, οἱ καὶ ἀμοιβὴν τῆς εὐπειθείας, τὸ πρῶτον εἶναι νῦν ἐν τῷ παλατίῳ παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν; Εἴπερ οὖν καὶ σὺ τὴν καλὴν αὐτῶν ζηλώσας μεταβολὴν θύσεις, τότε ὄψει, Παντόλεον, οἷος ἐγὼ βαρὺς ὢν τῷ κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας, παρὰ πολὺ τῶν κειθόμενων ὑπάρχω τῷ εὐγνωμονεῖν, θεραπεύειν φιλοτιμότητος· τοῦτο δὲ κατὰ πολλὴν ἔφη τὴν κακοῦθιαν, ὅσα πρὸς τὸ πεισθῆναι, φημί, τοὺς ἁγίους. Πῶς γὰρ, οὐκ ἤδη φθάσας ἀνεῖλεν; Ἄλλ' εἴνα τῷ ὁμοίῳ δειλάσῃ τὸν ἐκ Θεοῦ φωτιζόμενον, ὅθεν οὐδὲ λαθεῖν ἴσχυσεν, ἀλλ', ἴδω τούτους καὶ αὐτὸς, εἶρηκε, βασιλεῦ, πρὸ τοῦ σοῦ προσώπου παρισταμένους· Ὁ μέντοι Μαξιμιανὸς ἔτι τοῦ δολιοῦσθαι καὶ μηδὲν ὑγιῆς λέγειν οὐκ ἀφιστάμενος (ἔθετο γὰρ καὶ τὸ σέβας καὶ τὴν ἐλπίδα ψεύδος, κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαίαν φάναι, καὶ τῷ ψεύδει ἔκρινε σκεπασθήσασθαι), οὐ πάρεισιν ἐνταυθα, ἔφη, ἀλλὰ κατὰ χρεῖαν τινα καλοῦσαν εἰς ἑτέραν πόλιν παρ' ἡμῶν ἐξέπεμψθησαν. Ὁ δὲ μάρτυς· Καὶ ἄκων, ἔφη, τάληθις εἶρηκας ὁ τὸ ψεύδος φιλῶν· ἐν οὐρανοῖς γὰρ εἰσι νῦν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει διαγόντες.

¹¹ Isa. xxviii, 15.

A annumerari, effloite ut ei persuadeatur diis sacrificare. Illi vero, Quomodo, inquit, hoc fecerimus qui primum nobis persuaserimus Christum non deserere, nec surdis simulacris offerre sacrificium? Hæc dixerunt, et sensus et mentis oculos in cælos sustulerunt. Sic precantibus autem apparet Salvator: et totus statim locus agitur et movetur.

XXIV. Emotæ autem revera mentis imperator dicebat, deos indignatos movisse terram. Cui martyres prudenter admodum et fortiter: Si contigerit ipsos quoque deos tuos, inquit, una cadere? Nondum finita erat oratio, et quidam ex ministris imperatoris accessit ad illum, nuntius calamitatis: Dii, dicens, o imperator, ceciderunt et contriti sunt. Sic illi terribiles et terram quatientes, jacebant in terram dejecti tristi casu, iis qui non erant æque cæci et plane lapides, ridiculi. Atque alius quidem, qui vel parum habuisset prudentiæ, et non ei sola forma obstaret, ne aperte crederetur esse pecus, Deum verum agnovisset, et qui posset hæc facere, sed non ille: qui quantum melior evasisset, et quantam utilitatem ex pietate percepisset, statim ex rebus ipsis aperit. Statim enim tres illos sanctos, postquam eos multis affecisset suppliciiis, damnat capitis. Magnum autem Pantoleonem interim mittit in carcerem. Atque martyrum quidem sic interfectorum corpora curæ fuit Christianis tollere, et ea, ut par erat, sepelire.

XXV. Pantoleonem autem cum imperator vocasset e carcere: Putasne, inquit, te posse vivum meas manus effugere, si non accedens prius diis sacrificaveris? idque cum doctor tuus Hermolaus, Hermippusque et Hermocrates id, quod bonum est, mutati jam didicerint, et diis sacrificium obtulerint, qui etiam a nobis obedientiæ acceperunt remunerationem, ut sint primi in palatio? Si ergo tu sacrificaveris, eorum pulchram imitatus mutationem, tunc videbis, Pantoleon, quam ego, qui sum gravis in puniendis iis qui non parent, sim liberalis et munificus in benefaciendo iis qui parent. Hoc autem dicebat maligne et malitiose (quod attinet, inquam ad sanctos) ad illi persuadendum. Quomodo enim, quos jam ante interfecerat? sed ut inescaret eum, qui a Deo illuminabatur. Quamobrem nec latere potuit; sed: Eos ipse quoque videam, inquit, o imperator, ante tuam astantes faciem. Maximianus autem nondum cessans fraude agere (posuit enim ipse quoque spem mendacium, ut dicam cum magno Isaia ¹¹, et statuit se mendacio tegere): Non adsunt hic, dixit, sed aliqua necessaria de causa missi sunt a nobis in aliam civitatem. Martyr autem: Vel invitus, inquit, verum dixisti, cum diligas mendacium; sunt enim nunc in cælis, degentes in civitate Dei.

XXVI. Cum vero nullum non movisset lapidem, lapidum adorator, videret autem eum nihil de sua remittere constantia, et neque cedere assentationibus, nec verborum suasionibus, nec donorum promissis, nec suppliciorum minis, neque aliquo alio ex iis quæ vel delinire, vel perterrere possunt, abduci a pietate, ubi eum adhuc flagellis vehementer cecidisset, non quod speraret se aliquid posse efficere sed, ut expleret suam animi libidinem, ut gladio mortem subiret, eum condemnat: et deinde post mortem pulchrum corpus igni mandari; is, inquam, condemnat, qui æterno igne vere erat dignus. Ducebatur itaque athleta ad locum consummationis, commissus manibus lictorum. Quo quidem cum venisset, et esset ejus animus plenus gaudio (sciebat enim ex quibus afflictionibus quales eum essent excepturæ voluptates), psallabat hoc Davidicum: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: et enim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Dominus justus concidet cervices peccatorum*¹². Deinde facit hic quoque Deus miraculum non minus prioribus miraculis. Oleæ enim plantæ eum alligant, collum autem ejus quidam ense ferit, Statim autem ferri quidem conversa est acies cæræ similis, mansit autem collum sicut erat ab initio, sectionis nullum penitus habens signum.

XXVII. Ea de causa tremor invasit occisores, et accedentes ei fiunt supplices, quem prius existimabant ne dignum quidem esse apud eos vivere: cujus etiam pedes speciosos prehensantes, quid non dicebant, quid non faciebant, audaciæ petentes veniam, et in Christum fidem aperte confitentis? Ille autem non solum, quod ad se attinet, remittit, sed etiam eis a Christo perfectam petit remissionem. Quamobrem vocem quoque audiit de cælis confirmantem, consummanda ea quæ petiverat, eumque non amplius esse vocandum Pantoleonem, sed Panteleemonem. Res autem, dicebat ea vox, nomini conveniet. Plurimi enim per te consequentur misericordiam. Hanc vocem cum ille audiisset et de iis quibus dignus erat habitus, certior factus esset, conversus, jussit lictores facere, quod eis imperatum fuerat. Illi autem renuebant, et judicabant hoc esse minime tolerandum. Cum vero instaret martyr, facerent quod a tyranno eis imperatum fuerat, aperte dubitantes, et quid facerent ignorantes, se ipsos utrisque dividunt, nempe pietati, et sancti viri jussui. Et cum omnia prius membra essent deosculati, quamque eum revererentur et colerent, satis testati essent, beatum ejus caput deinde ense amputant vicesimo septimo Julii. Quod quidem, ut arbitrator, non potuissent, si ille non annuisset, ut qui nollet a martyrii magna dignitate excidere

XXVIII. Suntque rursus miracula miraculis consequentia, eo, qui glorificabatur, glorificante eum, qui propter ipsum hæc pati delegit. Lac enim flu-

A ΚΣ'. Ἐπεὶ δὲ, τὸ τοῦ λόγου, πάντα λίθων κινήσας ὁ τῶν λίθων προσκυνητῆς ἀνένδοτον αὐτὸν ἰώρα καὶ πάσης πέτρας στερότερον καὶ οὔτε κολακείαις, οὐ λόγων πειθοί, οὐ δωρεῶν ἐπαγγελίας, οὐ τιμωριῶν ἀπειλαῖς, οὐκ ἄλλω τινὶ τῶν ἢ θλίγειν, ἢ φοβεῖν δυναμένων τῆς εὐσεβείας παρατρεπόμενον, μάστιγι καὶ ἔτι σφοδραῖς αἰκισάμενος, οὐδὲν πλέον ἐπιτίξων ἀνύειν, ἀλλὰ τῷ θυμῷ χαριζόμενος, τὸν διὰ ξίφους θάνατον καὶ αὐτὸν κατακρίνει, εἶτα καὶ μετὰ τέλος πυρὶ τὸ καλὸν σῶμα παραδοθῆναι, ὃ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ὄντως ἄξιός. Ἦγετο τοιγαροῦν εἰς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον χερσὶ θεμίῶν ὁ ἀθλητῆς πιστευθεῖς. Ἔνθα δὴ καὶ γενόμενος καὶ χαρᾶς ὄσης πλησθεὶς τὴν ψυχὴν (ἤδδει γὰρ ἐξ οἶων θλίψιν οἶαι τοῦτον διαδέξονται ἡδοναὶ) τὸ Δαυϊτικὸν τοῦτο ὑπέψαλλε λέγων· Πλεονάκις ἐκπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου· καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι· ἐπὶ τὸν νῶτόν μου ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἰμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν· Κύριος δίκαιος συνέκοψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν. Εἶτα θαυματοουργεῖ κἀνταῦθα Θεὸς, οὐδὲν τῶν προλάβόντων θαυμάτων ἔλαττον. Ἐλαίας μὲν γὰρ αὐτὸν προσδεσμοῦσι φυτῷ· παῖσι δὲ τις αὐτοῦ τὸν αὐχένα ξίφει. Εὐθύς δὲ τὸ μὲν τοῦ σιδήρου στόμα κερῶ τοικὸς ἀνεστρίφето, ἔμεινε δὲ ὁ αὐχὴν ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦν μὴδ' ὀτιοῦν ἔχων τομῆς σύμβολον.

ΚΣ'. Τρόμος ἐπὶ τούτῳ λαμβάνει τοὺς φονευτὰς, καὶ προσελθόντες ἰκέται γίνονται τοῦ μὴδὲ ζῆν παρ' αὐτοῖς ἄξιον, ἀλλὰ τὸ θανεῖν ἀτίμως κατακριθέντος, οὐ καὶ τῶν ὠραίων ποδῶν ἐχόμενοι, τί μὲν οὐκ ἔλεγον, τί δὲ οὐκ ἐποίουν συγγνώμην τε τῆς τολμᾶς αἰτούμενοι καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διαρρήδη ὁμολογούντες; Ὁ δὲ οὐκ ἀφίσει μόνον, τὸγε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Χριστοῦ τούτοις τελείαν αἰτεῖται τὴν ἀνεσθί, ὅθεν καὶ ἀκούει φωνῆς οὐρανῶθεν αὐτὴν τε τὴν τελείωσιν βεβαιούσαν τῶν αἰτηθέντων, καὶ ὡς Οὐκ ἔτι Παντολίῶν, ἀλλὰ Παντελήμων ἔση καλούμενος καὶ τὰ πράγματα συμφθῆγονται τῷ ὀνόματι· πλείστοι γὰρ ἔλεον διὰ σὲ τεύχονται. Ταύτης ἐκείνος τῆς φωνῆς ἀκουστῆς γενόμενος καὶ οἶων ἠξιώθη βεβαιωθείς, ἐπιστραφεὶς ποιῆσαι τὸ κελευσθῆν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐπέταττε· οἱ δὲ ἀνένευον καὶ ἥμισα τοῦτο ἀνεκτὸν ἔκρινον εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ὁ μάρτυς ἐπέκειτο ἢ μὴ γενέσθαι τὸ κελευσθῆν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου φανερώς ἀπορῶντες καὶ μὴ ἔχοντες ὃ τι δράσουσιν, ἀμφοτέροις μερίζουσιν ἑαυτοὺς τῷ τε τῆς εὐσεβείας πράγματι καὶ τῷ ὑπὸ τοῦ ἁγίου κελευομένῳ· καὶ φιλήσαντες πᾶν μέλος πρότερον καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸ σέβας ἱκανῶς γνωρίσαντες, εἶτα καὶ ξίφει τὴν μακαρίαν τέμνουσι κεφαλὴν, εἰκάδα ἐβδόμην ἄγοντος Ἰουλίου μηνός, οὐκ ἂν, οἶμαι, τοῦτο δυναθέντες, εἰ μὴ ἐκείνος ἐπένευε, τοῦ μεγάλου τῆς μαρτυρικῆς ἀξιώματος ἐθέλων μὴ ἐκπεσεῖν.

ΚΗ'. Καὶ πάλιν θαύματα θαύμασιν ἀκολουθεῖ, δοξάζοντος τοῦ δεδοξασμένου τὸν δὲ ἐκείνον ταῦτα προφηρημένον παθεῖν. Γεῖλα γὰρ ἄντι αἵματος εὐθύς

¹² Psal. cxxviii, 1-4.

ἄρβυρα, καὶ τὸ τῆς ἐλαίας φυτὸν ᾧ προσεδέθη ἅπαν
 τῷ καρπῷ βριῖθον εἰδείκνυτο. Ὅπερ εἰς γνώσιν τῶ
 τυραννοῦντι ἰλθόν, ἐκκοπήναι τε τὸ φυτὸν προσ-
 τάττει καὶ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος παραδοθῆναι
 πυρὶ, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐκέλευσθη. Οὐκ ἔ-
 μιν οὖν οἱ πιστεύσαντες στρατιῶται πρὸς τὸν βασιλέα
 ὑπέστρεψαν, πολλὴν ὠμότητα τούτου κατεγνωκότες
 καὶ τὸ τῶν μάγων πρὸς Ἡρώδη ζηλώσαντες, δοξά-
 ζοντες δὲ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ μάρτυρα διετέλουν·
 ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν τινες συνελθόντες ἐν αὐτῷ τῷ
 τόπῳ ἔξω τῆς πόλεως, ἔνθα καὶ τὴν τελείωσιν ὁ μάρ-
 τυς ὑπέστη, τὸ ἱερὸν ἐκείνου σῶμα ἐν προαστείῳ
 σχολαστικοῦ τινος (Ἀδαμάντιος αὐτῷ ὄνομα) ὁσίως
 καὶ ἱερῶς κατέθετο, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ
 ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ βασιλείας,
 ἣ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰῶνων. Ἀμήν.

xit protinus pro sanguine, et planta oleæ, cui fue-
 rat alligatus, conspecta est tota fructu onusta. Quod
 quidem cum venisset ad tyranni notitiam, jubet
 plantam exscindi, et corpus martyris igni tradi, sicut
 etiam prius jusserat. Atque milites quidem, qui cre-
 diderant, non amplius reversi sunt ad imperato-
 rem, eum condemnantes magnæ crudelitatis, et
 quod Magi Herodi fecerunt, imitantes; Deum autem
 et ejus martyrem perpetuo glorificabant. Quin etiam
 cum quidam fideles convenissent in eo ipso loco extra
 civitatem, in quo martyr subiit consummationem,
 sacrum illud corpus in suburbano ejusdem scholaste-
 stici (erat autem ei nomen Adamantius) sacrosancte
 deponunt: in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus
 sancti, cui est una divinitas, et regnum: cui con-
 venit honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ.

CERTAMEN

SANCTI MARTYRIS CALLINICI.

(Latine apud Surium ad diem 29 Julii; Græcus textus nunc primum prodit ex cod. ms. Paris (ancien fonds.)
 n. 1475, sæc. xi Edit.).

Α'. Τῆς εἰδωλικῆς μανίας ἐπικρατούσης καὶ
 πάντα ἐπινεμομένης καὶ διαφθειρούσης, δαίμοσι
 μὲν πονηροῖς τὸ θεῖον σέβας ἐπιφραμίζετο, Θεῷ δὲ
 τῷ κτίστῃ τῶν ὄλων καὶ δημιουργῷ οὔτε προσέγειν
 οἱ τῆ δυσσαβεία προστετιχότες ἐδούλοντο, οὔτ' ἀπο-
 νέμειν τιμὴν τὴν προσήκουσαν· τὰς γὰρ ψυχὰς πα-
 ρωθέντες οἱ τὸ κατ' εἰκόνα λαχόντες παρὰ Θεοῦ, τὸ
 μὲν τῆς ἀληθείας ὑπέστρεψαν φῶς μύσαντες τὰς
 αἰσθήσεις πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπίγνωσιν, τῷ
 δὲ γε τῆς πλάνης προσέδραμον σκοτει, μητ' αὐγα-
 σθῆναι τῆ τῆς χάριτος αἴγλη θελήσαντες, μὴθ' ὄλως
 ἀνωπῆσαι καὶ κατεῖν πανταχοῦ ἠπλωμένην τὴν
 ἀκτίνα τῆς γνώσεως· πολλὴν γὰρ τινα καὶ ζοφώδη
 καταχέας τῶν ἀνθρώπων ὁ πονηρὸς ἄγνοϊαν καὶ
 τούτους παντοίως ὑποποιεσάμενος, τοῦ μὲν ἀληθινοῦ
 καὶ μόνου δέσποτος Θεοῦ καὶ ἀπήγαγεν, εἰδῶλοις δὲ
 κωφοῖς καὶ ἄλλοις αἰσχίτοις ἀφομοιώμασι λατρεύειν
 ἀνέπεισε καὶ τιμᾶν, ὡς ἂν ἐντεύθεν ὀλοσχερῶς ἐλη
 καὶ παραστήσεται. Ἄλλ' οὐκ ἴδωκεν αὐτῷ ὁ φυ-
 λάσσων ἡμᾶς καὶ φρουρῶν Κύριος τὴν ὄλην αὐτοῦ
 καὶ καθ' ἡμῶν ἐμπλῆσαι δυσμένειαν, οὐδὲ τοσοῦτον
 κτενωκεν ἐσθῆσαι, ὡς πᾶντα πάντα ποιῆσαι

I. Cum simulacrorum invalesceret insania, et om-
 nia exederet et corrumperet, malis quidem dæ-
 monibus divinus honor attribuebatur: Deo autem
 creatori et opifici universorum neque animum
 volebant adhibere, qui erant dediti impietati, neque
 ei, quem par est, honorem tribuere. Nam cum mu-
 tilatis essent animis ii quibus obtigerat ut fierent
 ad Dei imaginem, veritatis quidem lucem aversa-
 bantur, conniventes oculis ad ejus, qui illos fece-
 rat, agnitionem: currebant autem ad tenebras
 erroris, neque volentes illustrari splendore suæ
 gratiæ, neque omnino contra intueri et aspicere
 ubique diffusum radium cognitionis. Nam cum
 multam et tenebrosam effudisset malignus in ho-
 mines ignorationem, et eos omnino in suam rede-
 gisset potestatem, a vero quidem et solo Deo dis-
 junxit et abducit: surda autem et muta simulacra
 turpissime persuasit colere et adorare, ut sic eos
 omnino expugnaret et subjugaret. Sed qui nos cu-
 stodit et servat Dominus, non concessit ei, ut
 omnino suum in nos impleret odium: neque se
 adeo impudenter gereret, ut nos omnes concu-

caret. Multi enim eum vicerunt, et omnes ejus vires perdidit. Domini enim amore inflammatis eorum animis, et totis ejus qui est potens, charitate confirmatis, ad bellum gerendum adversus inimicum strenue et audacter processerunt, omnibus quidem membris lacerati, et carnis compagibus resoluti, recreationem autem ac delicias ea quæ magnos dolores afferunt, tormenta existimantes: quos adhuc certaminum sanguine distillantes accepit Christus agonotheta. Puræ namque ei oblatae sunt hostiæ, et victimæ voluntariæ. Propter quæ communis superatus inimicus, cecidit admirabili quodam casu illis spectantibus. Cum eo congressus magnus quoque athleta, et corona redimitus Callinicus, cujus luctam et certamina in præsentem prosequitur oratio, usque adeo derisit ea quæ sunt ejus terribilia, ut tanquam infantem prima statim lucta prostraverit, et humi affixerit. Sed ejus quidem egregii viri omnia singulariter dicere et referre nec ulla posset oratio, nec quæ ab eo gesta sunt, auditione fuerunt accepta ab omnibus, ut possint omnia proferri ab omnibus. Quædam autem pauca, et quæ eorum qui audierunt, minime fugiunt memoriam (etenim interfuerunt quidem, cum decertaret martyr, et viderunt nonnulla eorum quæ fiebant), præsentem orationem tradentur memoriæ. Sic enim et nostro satisfaciemus desiderio, et athletæ afferemus brevem laudem martyrii.

II. Hic ergo divinus et magnus Callinicus, in bona et rerum omnium fertili Ciliciæ regione natus, fuit præclare educatus, Deum quidem omnium Salvatorem et effectorem ab infantia confitens et honorans, simulacra autem, nullo sensu prædita et plane surda abhorrens et habens odio. Qui cum etiam vellet pietatem ubique disseminare, usus est multis et longis peregrinationibus, vitam quidem dignam religione exercens, vitæ autem institutum exornans religione. Fidem enim in Christum non solum in sinu ferre, sed etiam publice prædicare, pium esse existans, cognitus fuit a multis magister veritatis: quos perinde ac quidam magnes trahebat apud seipsum, et avertebat ab errore. Ab ejus enim, tanquam alicujus sirenis, dulcissimo verborum capti sono ii qui audiebant, statim deducebantur ad fidei agnitionem, pulchra ei effecti præda.

III. Cum vero multos vicus et civitates obiens, pervenisset Ancyram Galatiæ civitatem magnam, et populo frequentissimam (erat autem verbum divinum in ea explicans et dividens), et multi ex iis qui tunc illic erant, fuissent ejus doctrinæ participes, accensa est ab aliquibus in eum invidia et odium inconsideratum. Qui enim divinas insolenter despiciebant admonitiones, et aversati quidem erant veritatem, tanquam terra autem petricosa semen verbi non admittebant, fidei præconem accusant apud eum, qui tunc erat præses civitatis, virum quidem plenum impietate, plenum item

αὐτῷ. Πολλοὶ γὰρ οἱ τοῦτον καὶ νικῆσαντες καὶ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ δλίσαντες δύναμιν. Τῷ γὰρ τοῦ Δεσπότητος φίλτρῳ τὰς ψυχὰς πυρωθέντες, οἷς ὁ θεὸς ἔρωσ ἐνέσκηψε καὶ ὅλους αὐτοὺς τῇ ἀγάπῃ τοῦ δυνατοῦ ἐπιβρώσαντες, εὐθαρσῶς καὶ γενναίως πρὸς τὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐχώρησαν πόλεμον· πάντα μὲν τὰ μέλη κοπτόμενοι καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἀρμονίας παραλυόμενοι, ἀνεσις δὲ μᾶλλον ἢ τριφὴν τὰς πολυδύνους βασάνους ἠγοούμενοι, οὓς ἔτι καὶ τὰ τῶν ἀγῶνων περιστάζοντάς αἵματα ὁ ἀγωνοθέτης Χριστὸς προσελάβετο, θύματα ἅμωμα προστευχθέντες αὐτῷ καὶ σφάγια ἐθελούσια, ἐφ' οἷς ὁ κοινὸς ἡττηθεὶς δυσμενῆς πτώμα πέπτωκε τοῖς ὀρώσιν ἐξαισιον. Τούτῳ συμπλακαίς καὶ ὁ μέγας ἀθλητὴς καὶ στεφανίτης Καλλίνικος, οὗ τοὺς ἀθλοὺς καὶ τὰ παλαισμάτα ὁ νῦν λόγος δείξεισιν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῶν φοβερῶν κατεγέλασεν, ὡς οἷα παῖδα νήπιον ἐκ πρώτης εὐθὺς πάλῃ καταβαλεῖν καὶ εἰς γῆν καταβρέξασθαι. Ἄλλὰ πάντα μὲν τὰ τοῦ γενναίου λέγειν τε ἑνὸς μέρους καὶ διηγεῖσθαι, οὔτε λόγος ἐστὶν ὁ πᾶσιν ἐναργῶς ἐπιέναι δυνάμενος, οὗτ' ἐν πολλῶν ἀκοαῖς τὰ τούτῳ ἐνηχῆθη πεπραγμένα, ὡς ἂν καὶ πᾶσι πάντα γένοιτο ἐκφορα. Ὅτι γὰρ δὲ ταυ καὶ ὅσα τὴν μνήμην τῶν ἀκουσάντων οὐ διαπέφυγεν (ἐπεὶ καὶ παρῆσαν τινες ἀγωνιζομένῳ τῷ μάρτυρι, ἔνια τῶν γινόμενων θεώμενοι) διὰ τοῦ παρόντος λόγου ὑπομνήματι στήσεται. Οὕτω γὰρ τὸν τε ἡμέτερον πόθον ἀφοσιώσασθαι, καὶ τῷ ἀθλητῇ βραχὺν τὸν τοῦ μαρτυρίου εἰσοίσομεν ἔπαινον.

Β'. Οὗτος τοίνυν ὁ θεὸς καὶ μέγας Καλλίνικος ἐν τῇ Κιλικίᾳ καὶ φύς καὶ τραφαίς, χώρας εὐφύρου καὶ τὰ πάντα χρηστοῦς, ἀγῶνῆς ἔλαχεν ἀστείας καὶ ὑπερφυοῦς, θεὸν μὲν τὸν πάντων Σωτῆρα καὶ ποιητὴν ἐκ πρώτης ἅμα τριχὸς ὁμολογῶν καὶ τιμῶν, εἰδῶλα δὲ τὰ ἀναίσθητα καὶ κωφὰ βδελυττόμενος καὶ μισῶν, ὅς καὶ τὴν εὐσέθειαν ὑποσπεῖρειν βουλομένος πανταχοῦ, ὁδοιπορίας ἐκίχρητο συχναῖς καὶ μακραις, βίον μὲν ἐπάξιον ἀσκούμενος τοῦ σεβάσματος, τὴν δὲ γε πολιτείαν ἐπιχοσμῶν τῷ σεβάσματι· τὴν γὰρ εἰς Χριστὸν πίστιν οὐκ ἐγκόλιον μόνον φέρεται, ἀλλὰ καὶ δημοσία κηρύττειν ἠγοούμενος εὐσεβείας, πολλοῖς τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐγνωρίζετο, οὓς δὲ καὶ ὡς εἴ τις μαγνητὴς εἰλέε τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῆς πλάνης ἀπέστρεψε. Τούτου γὰρ τῆς ἡδίστης τῶν λόγων ἠχοῦς οἷα Σειρήνης ἀψευθοῦς ἀλόντες, οἱ ἀκρωόμενοι πρὸς τὴν τῆς πίστεως εὐθὺς ἐξωγροῦντο ἐπίγνωσιν, καλὸν αὐτῷ γενόμενοι θῆραμα.

Γ'. Ὡς δὲ πολλὰς κόμας καὶ πόλεις περιῶν καὶ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας κατεῖλε πῶλεν οὕτω μεγάλῃ καὶ πολυάνθρωπον (ἦν δὲ τὸν θεῖον λόγον ὑφαπλῶν κἄν αὐτῇ καὶ διαμένῳ) πολλοὶ τε τῶν ἐκεῖσε τῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν μετελήφθησαν, φθόνος ἀνήθη πρὸς τινῶν καὶ μίσος ἀλόγιστον κατ' αὐτοῦ. Οἱ γὰρ ἀπειροκάλως τῶν θείων ἔχοντες παραινέσεων καὶ ἀπειστραμμένοι μὲν τὴν ἀλήθειαν, ὡς γῆ δὲ πετρώδης τὸν τοῦ λόγου σπόρον μὴ θεγόμενοι, ἐνδιαβάλλουσι τὸν τῆς πίστεως κήρυκα τῷ τυνικαῦτα τῆς πόλεως προστατεύοντι, ἀνδρὶ πλήρει μὲν ἀσεβείας ὄντι, πλήρει δὲ θυμοῦ καὶ ὀμότητος.

Σακερδῶς τούτω ὄνομα, ᾧ καὶ θᾶπτον ὁ ἀθλητὴς προσαχθεῖς, εἰς ὄψιν τε αὐτῶ παραστάς· Τί, φησὶν ὁ θρασυὺς ἄρχων καὶ ἀλαζῶν πρὸς τὸν ἅγιον, κατὰ τοσοῦτου κράτους μόνος τῶν ἄλλων τομᾶς ἀθαδάζεσθαι, καὶ ταῦτα ἐπηλυς ὦν καὶ οὐχ ἡμεδαπός, πάντων ὑποκυπτόντων καὶ θύσιας τοῖς θεοῖς προσαγόντων καὶ αὐτοὺς εὐμενεῖς ἔχειν σπυδόντων, δι' ὧν ἡμῖν πάντα θεωρεῖται τὰ κάλλιστα ; Ἀλλὰ σύ γε οὐ μόνον οὐ προσέρχῃ θύσων αὐτοῖς καὶ ἐξίλωσόμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσεῖναι βουλομένους ἀφιστάς καὶ λόγοις φευκτικῆς ἐπαγωγῆς, μήτε σώματος μεγέθει θαρρῶν, μήτε περιβολῇ ἀξιώματος. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ πράως οὕτω καὶ προσανῶς ἀπεκρίνατο.

ris fretus magnitudine, neque auctoritate ulla aut dignitate. Cui martyr Christi sic mansuete respondit et placide :

Δ'. Ἐγὼ μὲν ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογῶ εὐτελής τὸ φαινόμενον καὶ μικρὸς περιφέρω δὲ ἐν τῷ ὀστρακίῳ μου τούτῳ σεαυτοῖς τὸν ἐμὸν πολῦτιμον ὃν καίθησαυρ μαργαρίτην Χριστὸν, τὸν Κύριόν μου καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν, οὐ δουλός εἰμι, ᾧπερ ῥίφην ἀπὸ γαστρῶς, ὅς πλοῦτος ἐμοὶ καὶ καύχημα καὶ ἰσχυρὸς δι' ὧν ἡδίστα ἐμοὶ καὶ τερπνὰ τὰ τοῦ βίου ἅπαντα ἀλγεινά. Οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, ᾧ ἡγεμῶν, εἰ τοιοῦτου Δεσποτοῦ ὦν, σκευδῶ καὶ ἀγωνίζομαι, ὅπως τε αὐτὸς τοῦ ἰεῦ τῆς κακίας ἐμαυτὸν ἀποξέσαιμι, καθ' ὅσον οἰόντε συντηρήσας ἀλώδητον, καὶ ὅπως τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης τοῦς ἠπατημένους ἐκσπάσαιμι καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσάξαιμι. Ὁ γὰρ ἐξάγων ἁμαρτωλῶν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ (ἧ φησὶ τὰ θεόπνευστα λόγια) σώσει μὲν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πληθος ἁμαρτιῶν. Εἴθε οὖν ἐπειθού μοι καὶ αὐτὸς τὴν μὲν παρούσαν ἀπάτην καταλειπεῖν, τῷ δὲ γε τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδραμεῖν. Ἐγνωσ γὰρ ἂν τότε ὡς ἀληθῶς, τί μὲν ὁ τῶν ὀλῶν Θεὸς καὶ Δεσπότης, τί δὲ τὰ παρ' ὑμῶν εἴδωλα καὶ κωφὰ, ἃ ψυχῆς ἀτεχνῶς ελευθρὸς καὶ ἀπόλεια.

Ε'. Τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων ἡ φαύλη ψυχὴ καὶ μισόκαλος, ἀκατασχέτου λίαν ὑπεπλήσθη θυμοῦ, καὶ τῷ ἁγίῳ βλοσυρὸν ἐνιδὼν καὶ δριμύ· Ἐοικας μοι, φησὶ, τὸν θάνατον τῆς ἡδίστης ζωῆς προτιμᾶν καὶ διὰ τοῦτο ῥήμασιν ἀπονενοημένοις κέχρησαι κατὰ τῶν θεῶν, συνειρῶν ἀπνευστί τὰ παιδαριώδη ταῦτα καὶ μάταια· ἀλλ' ἴσθι ὡς οὐδὲν σε τούτων ὀνήσει οὐδέ τις σε τῶν ἐμῶν ἐξελίκεται χειρῶν οὐδ' ὃν ἐπαγγέλλῃ Σωτῆρα σὸν καὶ Θεόν. Πάντα γὰρ σου διαψηλαφήσω τὰ μέλη, καὶ πᾶν εἰ τι πικρὸν ἐπάξω σοι κολαστήριον, ὡς ἂν αὐτῇ πείρᾳ γνῶς, ὅσον τὸ ἀπειθεῖν τοῖς κρατοῦσι κακόν, καὶ ὅσαις ὑπεύθυνοι τιμωρίαις οἱ τοὺς θεοὺς μυκταρίζοντες καὶ τὴν αὐτῶν λατρείαν ἀπανανόμενοι. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς θαρσαλέωτερον ἀνέσας· Μὴ μέλλε, εἶπε, μηδ' ἀναδύου, ἀλλ' ἐτοίμαζε ταχέως πάντα σου τὰ τῶν βασανιστηρίων ὄργανα· ἐκέτωσάν αἱ μάστιγες, τὸ ξίφος, τὸ πῦρ, ὁ τροχός, καὶ ὅσα σοι ἄλλα πρὸς τιμωρίαν ἐπινοήσονται· ἐμοὶ γὰρ ἐν μόνον φοβερὸν καὶ φρίκης ἄξιον, τὸ φοβηθῆ-

ira et crudelitate. Ei autem erat nomen Sacerdos Ad quem cum productus esset athleta, et venisset in ejus conspectum : Quid, inquit audax et arrogans præses sancto, adversus tantam potentiam audes solus ex aliis te insolenter gerere, idque cum sis advena, et non nostras, omnibus se submittentibus, et diis sacrificia offerentibus, et eos studentibus habere benevolos ac propitios, per quos nobis donantur, quæcunque sunt optima et pulcherrima ? Sed tu quidem non solum non accedis diis sacrificaturus, et eos placaturus : sed eos etiam ab instituto dimovens, qui volunt accedere, verbis ad inducendum accommodatis decipis, neque corporis fretus magnitudine, neque auctoritate ulla

IV. Ego quidem me fateor esse hominem specie humilem et pusillum : circumfero autem in hoc meo vase fictili pretiosum meum thesaurum, et margaritam Christum Dominum meum et Salvatorem Jesum, cujus sum servus : cui projectus sum ab utero, qui est mihi divitiarum, gloriatio et virtus, per quæ sunt mihi delectabilia et longe jucundissima quæcunque sunt in vita aspera et molesta. Non est ergo mirum, o præses, si cum talis sit mihi Dominus, contendo et decerto, ut et ipse me a vitii rubigine expoliam, me integrum et sincerum, quoad ejus fieri potest, conservans, utque ab errore idolorum eos, qui sunt decepti, avellam, et adducam ad veritatem. Qui enim abducit peccatorem a errore viæ suæ (ut dicunt divinitus inspirata Eloquia) servabit animam amorte et operiet multitudinem peccatorum¹. Atque utinam tu quoque a me persuadereris præsentem quidem relinquere deceptionem, ad veritatis autem lucem accedere. Tunc enim revera cognovisses, quid sit universorum quidem Deus et Dominus : quid autem, quæ sunt apud vos simulacra, quæ revera sunt animæ exitium et interitus.

V. Hæc cum mala audisset anima, et quæ, quæ sunthonesta, habet odio, ea quæ contineri non poterat ira fuit repleta, et sanctum torve intuens : Mihi, inquit, videris mortem vitæ præferre jucundissimæ, et ideo adversus deos verbis usus es insolentibus, et amentiam tuam significantibus, hæc puerilia et inania contexens, et vano spiritu proferens : sed scias futurum, ut nihil horum tibi prosit, neque te : aliquis ex meis manibus eripiat, ne is quidem, quem tu profiteris Deum et Salvatorem. Omnia enim tua membra contrectabo, et quodcunque est acerbum, tibi inferam supplicium : ut ipsa scias experientia, quantum sit malum non parere iis qui dominatum obtinent, et quam multis sint pœnis obnoxii ii qui deos subsannant, et eorum cultum repudiant. Quem martyr audacius fixis intuentibus oculis : Noli, inquit, differre, nec protrahere : sed cito para omnia tormentorum instrumenta. Venina flagella, ensis, ignis, rotæ, et quæcunque alia excogitata fuerunt

¹Jac. v, 20.

ad supplicia. Est enim mihi unum solum terribile et formidandum, ne quid timeatur plusquam Deus, et ab ea quæ illic est, separer beatitudine. Alia autem omnia, quæ meo corpori intuleris, voluptatem mihi potius reputabo, quam cruciatum, propter meum in Deum amorem.

VI. Tunc præses cum desperasset fore ut mutaretur, jubet ei totum corpus cædi nervis crudelissimis. Qui cum cæderetur, clamabat præco : Agnosce deos, Callinice, et eos invoca, ut te ab hoc tormento eximant. Ille autem tam leniter plagas accipiebat, ut ne videretur quidem omnino pati : tantum abest, ut conderet, aut flecteretur, ad Deum solum totam mentem dirigens, et ei constanter agens gratias, pro quo hæc pati delegerat. Et quo magis videbat corpus sanguine diffluere, eo magis subsannabat eos qui verberabant, quod non plures et vehementiores ei plagas inferrent. Sunt enim, inquit, longe minores et imbecilliores, quam ego exspectavi, et quam sim tolerare paratus. Propter quæ majori furore percitus Sacerdos, jubet eum pendere a ligno, et ferreis laniari unguibus. Quem cum etiam circumstetissent lictores agrestes et crudeles, scrutatis sunt totam compagem corporis, nulli corporis parti parcentes. Dixisses eum habere naturam lapidis, aut aliquam aliam eorum, quæ sunt dura et repugnantia, cum vidisses eum nulla affici molestia, nec ullo frangi dolore. Sic eum mutavit ejus amor in Christum, ut ejus, quam habebat, oblivisceretur naturæ. Tantum enim abfuit, ut summo tormento succumberet, ut, voce libera irrideret et ludificaretur tyrannum. Qua de causa videbatur hic quidem inexpugnabilis, ille autem pudore affectus, et sola quadam inani se exsultatione jactitans.

VII. Cum autem omnino desperasset stolidus, ad hoc ultimum conversus est supplicium, quod solus, vel cum admodum paucis excogitavit et invenit : quod quidem erat signum ejus furiosæ et amentis animæ. Nam cum crepidas clavis acutis confixisset, jubet alligari pedibus martyris, et imperat iis qui eum abducebant, lictoribus, ut tractus iniret viam Gangram usque. Ut autem majores et acriores ei afferrentur dolores ex perforatione clavorum, cum alios lictores collocasset in equis perniciosissimis, cogebat ante eos currere athletam clavis confixum. Omnino vel ad solum spectaculum fractus esset omnis animus, ne apertis quidem oculis hæc ferens aspicere. Sed non ille inhumanis, et corde plane lapideo, aut natura est ullo modo commotus, aut dolorem reputavit insuperabilem : sed tanquam iis quæ gerebantur, insultans, præsidebat superbus, impiam suam animam implens talibus spectaculis. Qui etiam jussit lictoribus, ut simul atque dictam accenserent civitatem, vehementissimam fornacem accenderent, et sanctum in eam injicerent : ut etiam qui illic sunt, aiebat, viderent ejus inobedientiam

Α ναί τι πρό Θεοῦ καὶ τῆς ἐκείθεν χωρισθῆναι μακαριότητος. Τὰ δ' ἄλλα πάντα, ὅσα ἂν τῷ ἰμῷ ἐπάξαις σώματι, ἡδονὴ μοι μᾶλλον ἢ τιμωρία διὰ τὸν πρὸς Θεὸν λελόγισται ἔρωτα.

Σ'. Τότε ὁ ἡγεμὼν τὴν μεταβολὴν ἀπελπίσας προστάσσει νεύροις ὠμοτάτοις κατὰ παντὸς τοῦ σώματος τύπτεσθαι, ὧ καὶ τυπτομένῳ ἐπέθοι ὁ κήρυξ· Ἐπίγνωθι, Καλλίνικε, τοὺς θεοὺς καὶ αὐτοὺς ἐπικάλεισαι, ὅπως σε ταύτης τῆς βασάνου ἐξέλωνται. Ὁ δὲ οὕτως ἀτρέμας ἐδέχθη τὰς πληγὰς. ὡς μηδὲ πάσχειν ὄλωσ δοκεῖν, πολλοῦ γε δεῖ καταπίπτειν ἢ ἐπικάμπτεσθαι, Θεῶ μόνῳ τὴν ὄλην τείνων δεινόειαν καὶ αὐτῷ ἐπιμόνως εὐχαριστῶν, ἀνθ' οὗ ταῦτα παθεῖν εἴλετο, καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἑώρα τοῖς αἵμασι τὸ σῶμα κατάρρυτον, τοσοῦτῳ τοὺς τύπτοντας ἐμυκτήριζεν, ὅτι μὴ πλείους αὐτῷ καὶ σφοδρότερας τὰς πληγὰς ἐπιφέροιτο. Ἐλάττους γὰρ αὐταί, φησί, καὶ ἀδρανεῖς κατὰ πολὺ ὦν προσεδόκησα καὶ πρὸς ἃ παρσεκέυασμαι. Ἐφ' ὧ καὶ πλέον ὁ Σακερδῶς ἐκμανεῖς, ἀναρτᾶσθαι αὐτὸν ἐπὶ ξύλου κελύει καὶ σιδηροῖς τοῖς δνυξὶ ζαίνεσθαι, ὃν καὶ δῆμοι περιστάντες ἀγριοὶ καὶ ὠμοὶ τὴν ὄλην ἀρμονίαν τοῦ σώματος διεπρήνησαν, μηδενὸς τῶν τῆς σαρκὸς μορίων φεισάμενοι. Εἶπες ἂν αὐτὸν λίθου φύσει ἢ τινα ἄλλην ἔχειν τῶν ἀντιτύπων τε καὶ στερεῶν τὸ ἀνάλητον αὐτοῦ τεθεαμένος καὶ ἀτρέμμον, οὕτως αὐτὸν ὁ πρὸς Χριστὸν ἔρωσ ἠλλοίωσεν, ὡς καὶ αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι ἧς εἴληχε φύσεως. Τοσοῦτον γὰρ ἀπείχε τῇ ὑπερβαλλούσῃ ταύτῃ ὑποκατακλίνεσθαι βασάνῳ, ὡς καὶ πεπαρήρησιασμένη ἦδη φωνῇ ἐπιτωθάζειν τὸν τύραννον καὶ αὐτῷ ἐπιγελάειν ἐφ' ὧν οὗτος μὲν ὠρᾶτο ἀκαταγώνιστος, ἐκεῖνος δ' ἤσχυμμένος καὶ μόνῳ τῷ διακένῳ φρουράματι βρενθυόμενος.

Ζ'. Ὡς δὲ τοῖς ὄλοις ἀπεγνώκει ὁ μάταιος, ἐπὶ τὴν ἰσχύτην ταύτην τιμωρίαν ἐτράπετο, ἢ μόνος ἢ κομίδῃ σὺν ὀλίγοις καὶ διανοήσατο καὶ ἐξέυρε σύμβολον οὐσαν τῆς ἐμπλήκτου αὐτοῦ καὶ παραφόρου ψυχῆς. Κρηπίδας γὰρ ἦλοις ὀξείσι διαπερνήσας ὑποδεσθῆναι προστάσσει τὸν μάρτυρα καὶ τοῦτον συρόμενον τὴν μέχρι Γαγγρῶν βαδίζειν ὁδὸν τοῖς ἐπάγουσιν αὐτὸν δημίσις παρήγγειλεν· Ὡς ἂν δὲ μείζους αὐτῷ ὀδύναι καὶ δριμύτεραι ἐκ τῶν τῆς ἡλων γένοιτο διατρήσεως, ἐτέρους δημίους ἵπποις ἐπιθεῖσας ὠκυτάτοις καὶ ταχίνοις, θείει ἐμπροσθεν αὐτῶν τὸν τοῖς ἦλοις διαπεπαρμένον ἀθλητὴν κατηνάγκαζε. Πάντως καὶ πρὸς μόνην τὴν θίαν ἐκλάσθη ἂν πᾶσα ψυχὴ μηδ' ἀνευγόνισιν ὀφθαλμοῖς τοιαῦτα γέρουσα καθορᾶν· ἀλλ' οὐχ ὁ λιθοκάρδιος καὶ ἀπηνῆς ἢ τι πρὸς τὴν φύσιν ἔπαθεν ἢ τὸ τῆς ὀδύνης ἐλογίσαστο ἀνυπέριθτον, ἀλλ' ὡσανεὶ τοῖς δρωμένοις ἐπεντρυφῶν, προκἀθήτο σοβαρῶν, τὴν ἀνοσιουργὸν αὐτοῦ ψυχὴν τοιούτων θεαμάτων κατεμπιπλῶν· ὅς γε καὶ τοῖς δημίσις παρεκλεύσατο ἅμα τῷ ἐπιθεῖναι τῆς εἰρημένης πόλεως, κάμινον σφοδρότατην ἐκκαῦσαι καὶ ταύτῃ τὸν ἅγιον ἐμβαλεῖν, ὡς ἂν καὶ οἱ ἐκεῖ, φησί, τὸ ἀπειθεῖς αὐτοῦ θεάσαιντο καὶ ἀπόσκληρον, ἐπεὶ κἂν ταύτῃ τῆ πόλει

πολλούς, ὡς ἀνέγνωμεν, τῆς τῶν θεῶν λατρείας ἅλτρε καὶ contumaciam : quoniam in ea quoque civitate multos, ut accepimus, abduxit a cultu deorum.

Η'. Ὁ οὖν μεγίστου Χριστοῦ ἀθλητῆς τὴν κατάκοπον ταύτην ἀγόμενος ὁδόν, εἶχε τὴν ἀνωθεν χάριν ἐπιβρώννυουσιν αὐτὸν καὶ ὑποστηρίζουσιν, ᾧ καὶ θάπτετο ὁ δρόμος ἠνύετο καὶ τῆς τῶν ἵππων ταχυτήτος ὀξύτερον. Οἷα γὰρ κούφος καὶ εὐδρομος μετὰ τῶν σιδηροπέτων ἐκείνων κρηπίδων διέθετο, ὑποψάλλων ἐκεῖνα τὰ τοῦ Δαβὶδ· Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι. Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλίου, καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατέβησε τὸ διαδήματά μου, καὶ τὸ Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ὡς δὲ μίλια ἐξήκοντα τρέχων διήνυσσε καί τινα τόπον Ματρίκα οὕτω λεγόμενον κατέλιπε, θαυματουργεῖ τι ἐν ἐκείνῳ παράδοξον καὶ ἐξαιρετικόν. Τῶν γὰρ ἀπαγόντων αὐτὸν δημίων διέπει τὰς γλώσσας καταφρυσσομένων καὶ τῆ τε ὑπερβολῆ τοῦ πνίγους (ἦν γὰρ τῶν μηνῶν ὁ Ἰούλιος) τῆ τε ταλαιπωρίας τῆς ὁδοῦ ἐκλείψει μόνον οὐ μελλόντων καὶ μήτε ἰδατός ποθῆν ἐπιφανομένου, ὅθεν τὸ δίψος ἰάσασιντο καὶ ἰαυτοὺς λειποθυμοῦντας ἐπανακτήσασιντο, μήτ' ἄλλης μηχανῆς εἰς θεραπείαν τοῦ πάθους εὐρισκομένης, πάντων ἀπογόντες πρὸς μόνον τὸν ἅγιον ἐπεστράφησαν, τοῖς αὐτοῦ ποσὶ προσπίπτοντες καὶ αὐτῶ τοιαῦτα σὺν δάκρυσι λέγοντες· Μὴ μνησθῆς τῶν ἡμετέρων κακῶν, ἅγιε, μηδὲ ἐνθυμηθῆς ὅσα ἐν σοὶ πεπαρωνήκαμεν, ἀλλὰ τούτων πάντων ἀμνηστίαν λαβὼν, βοήθησον ἡμῖν κινδυνεύουσι καὶ δὸς ὕδωρ διψώταις ψυχαῖς καὶ τῆ βία ἐκτετηγμέναις τοῦ καύσωνος· ἀνάλωται γὰρ ἡμῖν ἡ φυσικὴ νοτίς, ἐξέλιπεν, ὡς ὄρεα, ἡ ἰσχὺς, ὁ καύσων ὑπὲρ κεφαλῆς. Πάντα ὁμοῦ συνίσχεν ἡμᾶς τὰ δεινὰ, ἃ σοῦ μόνου ἰστί μεταβαλεῖν καὶ ἰάσασθαι.

Θ'. Ταῦτα τῶν δημίων λεπτῶ καὶ ἀτόνω λεγόντων τῷ φθέγματι, εἰλεον τούτων λαμβάνει ὁ συμπαθίστατος, καὶ ἑαυτὸν εἰς ἱκεσίαν τρέψας, ἐπεκαλεῖτο τὸν ἀμνηστίακον Θεὸν καὶ ἰδέετο μὴ παριδεῖν τοὺς τοσαύτη πιεζομένους ἀνάγκη, ἀλλ' οἰκτιρῆσαι καὶ ὕδωρ πιεῖν παρασχεῖν, ὡσπερ παλαι τὸν ἐν ἐρήμῳ λαόν, καὶ τῆ δίψῃ κεκαυμένους παραμυθῆσασθαι· καὶ, ὡ τοῦ θαύματος! ἅμα τῆ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου καὶ προσευχῆ, ὕδωρ ἀπὸ τίνος πέτρας ῥυεῖν καὶ τοῦτο ἀφθόνως βλύσαν, ὡσπερ ἀπὸ πηγῆς, τῶν τε δημίων τὰ καταφρυνθέντα ἀνέψυξε στόματα τοῦ καυνοῦ ἐκείνου καὶ ποτίμου νάματος ἐμπλησθέντα, καὶ τοῖς ἐξῆς πᾶσι πλήσμιον ἐτηρήθη τὸ πόμα καὶ αἴνασον. Οὐ γὰρ ἐπέλιπεν ἐκ τότε ῥέον καὶ μηδέποτε ἀπακωόμενον. Τοιαύτη τοῦ μάρτυρος ἡ πρὸς τὸν Θεὸν παρρησία καὶ δύναμις· οὕτω τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Κύριος. Ὁ γὰρ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ τρέφων ἅπαντας τῆ τροφῆ πονηροῦς τε καὶ ἀγαθοῦς, τί θαυμαστόν εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις καίπερ οὐσι τὸν τρόπον

VIII. Ille ergo magus Christi athleta per hanc viam ductus laboriosam, habebat supernam gratiam eum confirmantem et sustentantem : a quo etiam perficiebatur cursus celerius, quam ab illis equis, quamtumvis pernicibus. Nam perinde levis, ac si fuisset ad cursum expeditus, cum illis ferro alligatis percurrebat crepidis, psallens illa Davidis : *Expectans expectavi Dominum, et attendit mihi. Et eduxit me de lacu miseræ, et de luto fæcis. Et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos*². Et illud : *Dominus illuminatio mea et Salvator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo*³? Postquam autem currens peregit sexaginta stadia, et pervenit ad quemdam locum, qui dicebatur Matrica, facit in eo quoddam insigne miraculum. Nam cum lictoribus, qui eum abducebant, linguæ siti torrerentur et æstu immodico (erat enim mensis Julius), et propter viæ molestiam propemodum deficerent, et nec aqua alicunde appareret, qua sitim sedarent et se exanimatos recrearent, et nec alia inveniretur ratio, qua malo afferrent remedium, omni spe abjecta, ad solum sanctum conversi sunt, ad ejus pedes provoluti, et hæc ei dicentes cum lacrymis : Ne recorderis nostrorum malorum, o sancte, nec veniant in mentem nostræ in te contumeliæ. Sed eorum omnium oblitus, fer nobis opem periclitantibus, et da aquam sitientibus animabus, et quæ sunt vi æstus liquefactæ : consumptus enim est nobis humor naturalis. Defecit, ut vides, virtus, æstus imminet capiti. Nos omnia simul opprimunt mala, quæ tuum est solius mutare et curare.

IX. Hæc dicentibus lictoribus tenui et imbecilla voce, eorum movetur misericordia vir maxime misericors : et cum se convertisset ad preces, invocavit Deum, qui injuriarum et malorum obliviscitur, ne eos despiciatur tanta oppressos necessitate : sed misereatur, et aquam eis bibendam præbeat sicut olim populo, qui erat in solitudine, et eos consoletur qui sunt adusti siti. Simul autem cum sancti invocatione et precibus (o miraculum !) aqua ex quadam petra effluens, et tanquam ex fonte copiose scaturiens, et lictorum torrida ora refrigeravit, repleta illo novo et copioso fluente, quod posteris est conservatum plenum et perenne. Non enim defecit fluens ab eo tempore et nunquam est consumptum. Talis fuit martyr ad Deum fiducia et virtus. Ita eos, qui glorificant ipsum, Deus glorificat. Qui enim solem suum oriri facit super justos et injustos, et nutrit omnes tam malos, quam bonos⁴, quid mirum, si his etiam viris, licet sint moribus sævi, et cædes spirantes, abunde

² Psal. xxix, 2, 3. ³ Psal. xxvi, 1. ⁴ Matth. v, 45.

suppeditarit suam misericordiam? Qui cum etiam, ut diximus, abunde bibissent ex illa aqua quæ affluerat, et suos recreassent et erexissent animos, perrexerunt iter facere, sequente eos quoque martyre. Quod cum totis septuaginta stadiis confecissent, Gangram pervenerunt, sicut eis imperatum fuerat.

X. Cæterum lictores non lubentes quidem (habebant enim ante oculos martyris beneficium), sed victi metu eorum, qui obtinebant dominatum (habebant enim animos molles et flexibiles et hiantes ad ea sola quæ videbantur), festinarunt facere id, quod jussi fuerant, eos maxime incitante martyre ut abiret celerius ad eum quem cupiebat. Quocirca cum fornacem succendissent, et sanctum prope statuissent, jam lætantem et exultantem in eam injecerunt. Qui cum etiam ultimis verbis Deum laudasset, et in certaminis consummatione egisset gratias, in manus Domini tradidit spiritum, et ad eam quæ illicest, transiit beatitudinem, vicesimo nono mensis Julii. Sed tu quidem, o beate, martyrum decus et ornamentum, sic e vita egressus, et præmiorum stigmatibus decoratus, nunc purus sedes cum Christo sponso purissimo, in hoc te oblectans et exhilarans, et corona gloriæ ab eo coronatus. Memento autem nostri quoque deinceps, qui te colimus, et hoc sacrum tuum festum celebramus: et da nobis, ut æquabiliter et sine ulla offensione transigamus vitæ asperitatem: ut cum non obruti enataverimus ex hoc mari tentationum, in portum quietis appellamus, ipsum habentes gubernatorem tuis intercessionibus Dominum nostrum et Salvatorem Christum: quem decet omnis honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

Ἄφρονικοί, τὸν αὐτοῦ ἐπεδαψιλεύσατο ἕλεον; Οἱ καὶ ἄφθονως ἐκ τοῦ καταρρέοντος ἐκείνου ὕδατος πεπωκότες, ὡς ἔφαμεν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀναζωπυρήσαντες, εἶχοντο τῆς ὁδοῦ, ἐπομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ μάρτυρος, ἦν καὶ ἐβδομήκοντα ὁλοὶς σταδίους συμπεράναντες τὴν Γάγγραν ἤδη κατέλαβον, καθὰ τούτοις προσέτακτο.

Γ. Ἄλλ' οἱ δῆμοι εὐλαβούμενοι (εἶχον γὰρ ἤδη πρὸ ὀμμάτων τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μάρτυρος), φόβου δὲ ὅμως τοῦ παρὰ τῶν κρατούντων ἠττώμενοι (ἄλλως τε καὶ ψυχὰς ἔχοντες ἐκλύτους καὶ μαλακὰς καὶ πρὸς μόνον κερηνυίας τὰ ὀρώμενα) τὸν κελυσθεὶν ποιῆσαι ἠπείγοντο, μάλιστα καὶ τοῦ μάρτυρος παρορμῶντος αὐτοὺς ὡς ἂν θάπτον ἀπὴν πρὸς τὸν ποθοῦμενον. Ὅθεν καὶ κάμινον ὑπανάψαντες καὶ πλησίον τὸν ἅγιον περιστήσαντες, χαίροντα ἤδη καὶ ἀγαλλιώμενον, ταύτην ἐπέβαλλον, ὅς καὶ ῥήμασι τελευταίαις τὸν Θεὸν ὑμνήσας, καὶ αὐτῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγῶνος τελειώσει εὐχαριστήσας ταῖς τοῦ Δεσπότητος χερσὶ τὸ πνεῦμα παρέδωκε καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀπίθου μακαριότητα, εἰκάδα ἐνάτην τοῦ Ἰουλίου ἄγοντες. Ἄλλὰ σὺ μὲν, ὦ μαρτύρων ἐντύφημα καὶ καλλώπισμα, οὕτω καὶ βίους καὶ μεταστάς καὶ τοῖς στίγμασι τῶν ἀθλῶν ὠραίσθεις, νυν καθαρὸς τῷ καθαρωτάτῳ νυμφίῳ παρίστασαι Χριστῷ, ἐνηθόμενος τούτῳ καὶ ἐπευφραϊνόμενος καὶ τῷ τῆς δοξῆς στεφάνῳ παρ' αὐτοῦ ταινιούμενος, μέμνησο δὲ καὶ ἡμῶν λοιπῶν τῶν τιμώντων σε καὶ τὴν ἱεράν σου ταύτην ἰορταζόντων πανηγυρίν, καὶ δίδου ἡμῖν ὁμαλῶς καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου διανύσαι τραχύτητα, ὡς ἂν ἀκλυστοὶ τὴν τῶν πειρασμῶν διανηξάμενοι θάλασσαν τοῖς τῆς ἀναπαύσεως λιμέσι καθορμισθῆμεν, αὐτὸν ἔχοντας κυβερνήτην διὰ τῶν σῶν πρεσβειῶν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα Χριστόν, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VITA

SANCTI ET JUSTI EUDOCIMI.

(Apud Surium ad diem 29 Julii. Græcum textum non invenimus.)

I. Eudocimi, qui convenienter suo nomini ex Deo laudem est assecutus, vitam bonum est exponere. Hinc enim simul voluptas et utilitas non redit solum ad expositores, sed multo magis ad auditores; non solum quod se ostenderit vehementem amatorem virtutis, et quod est honestum, statim elegerit ab ineunte ætate; cum multis enim aliis fuit hic vitæ zelus ei communis: sed quod in illo præcipuum et pene singulare, vel omni, vel magna ex parte excelluit, ejus in mundo fuit supra mundum vita: et quod cum viveret in medio tumultuum, et harum rerum instabilium, quæ om-

nibus tempestatibus sordibusque plenæ sunt, puram et tranquillam, et minime inquinatam suam conservaverit animam: et ostenderit esse timidi et pusillaniami, mundi fugam persequi, et adjutrice uti solitudine, perinde ac si quis in maris tranquillitate navigans, et absque ullis fluctibus ventisque vehementibus, velit vocari peritus navigationis, et intelligens eorum quæ ad mare pertinent. Quoniam ergo illius vita est exemplar sufficiens, cum omnibus, ut semel dicam, qui virtutis studium sibi vendicant, ut iis qui in mundo vivunt, et mundo (ut cum divino Paulo dicam) uti solum

¹ I Cor. vii.

non abuti eligunt, dicantur res illius, et virorum bonorum animis apponatur mensa divina, et opsonia, quæ nunquam consumuntur.

II. Sanctus ergo Eudocimus genus quidem duxit ex Cappadocibus, piorum parentum pia soboles. Quorum alter quidem Basilius, Eudocia autem nomine, quæ genuerat, erant genere insignes, opibus abundantes, illustresque auctoritate. Patri-
 ciorum enim dignitate clarus erat Basilius. Cum tam præclaros autem generis fontes haberet filius, non tam visus est nobilis ex parentibus, neque tantam ex eis accepit gloriam, quantam ipse præclaris suis factis ex se nobilitatem suis attulit parentibus. Nam filios quidem, qui ex claris orti sunt parentibus, permultos invenies : parentes autem talium filiorum, qui in medio mundo vitam nulli reprehensionis affinem transegerunt, admodum paucos. Ille ergo doctrinæ et disciplinis jussus attendere, magnum in his posuit studium, non verberibus, non terroribus, non aliquo alio indigens ex iis quæ possunt puerilem ad res honestas excitare socordiam : sed ipse erat sibi stimulus ex propensione et animi alacritate ad ea quæ bona sunt. Multo autem magis invigilabat lectioni divinorum eloquiorum, et assidue in eis versabatur, adeo ut ipse quoque caneret cum divino Davide : *Exsultabo ego super eloquia tua, ut qui invenit spolia multa* ². Et : *Quam dilexi legem tuam, Domine : tota die meditatio mea est* ³. Propterea ei reputatum est supra millia auri et argenti⁴, juxta divinum Prophetam, dico Davidem. Et Dei eloquia dulcia gutturi ejus fuerunt, et supra mel ori ejus ⁵.

III. Vacabat autem divinis templis et assidue ad ea veniebat. Et cum ejus æquales et familiares dediti essent venationibus, et equorum cursibus, et aliis adolescentum studiis, ille ea ægre ferebat, et ab eis minime movebatur, et nulli cedebat ex iis quæ juvenilibus blandiuntur cupiditatibus. Jucunde vero et libenter versabatur Eudocimus, aut in domo orationis, aut in lectione divinorum Eloquiorum, per quæ studebat seipsum reddere templum Deo dignum ut qui nihil ostenderet injucundum, nihil turpe ex deformitate animi perturbationum, et in eas collato studio. Non res adversæ, non secundæ, non aliquid ex iis quæ animum possunt aut efferre, aut deprimere, fuit satis validum ad eum a suo instituto dimovendum : sed dexteris et sinistris armis (ut dicit Paulus ⁶) dextere utebatur, et ea materiam faciebat philosophiæ. Quin etiam cum viam sæpe ingrederetur, tam quæ ferebat ad regiam, quam quæ in ullum alium locum mentem simul et linguam habebat intentam operi : hanc quidem canentem Psalmos Davidis, illam autem attendentem, et quæ dicebantur intelligentem, et jubenti ipsi Davidi parentem. Non enim id ei, quod multis, usuveniebat, qui psallunt quidem, sed non intelligunt : quique cum iis

A quæ dicunt, ipsi prius pugnant, et re ipsa aperte contradicunt, cum procul ab iis quæ dicuntur, aberret eorum animus. Temperantiam autem, quæ vere publica est, et pulchritudine alias excellit virtutes, sic amavit, et ab ea ita aperte est superatus, ut eam in vita sociam, et quæ secum habitaret, delegerit, et audacter cum Job diceret non hoc solum : *Oculum meum non est cor consecutum* ⁷, sed etiam, quod illo est majus, pactum fecisse cum oculis, nullo modo intellexisse super virginem ⁸ : et usque adeo vitaverit cum muliere colloqui, ut soli matri non esset prohibitum ad eum accedere, quam in magna habebat veneratione : ut qui non solum maternis, sed virtutis etiam cederet legibus. Præteream autem nulli licebat mulieri cum eo omnino loqui, aut ad eum adire.

IV. Cum temperantia vero conjunxit etiam eleemosynam, cum pulcherrima eam quæ est maxime hilaris : adeo ut illius quidem lumine illustraretur facies, hujus autem oleo cor pinguefieret, essetque et mundus et misericors : adeo ut alitudo, quæ procedit ex puritate, ad proximum (ut par est) ex consensu se inclinans, in tuto esset. Tam splendide autem attendebat eleemosynæ, et eam ita amplectebatur, ut non solum superfluis, sed etiam necessariis se pie gereret : et non parce seminaret, sed in benedictionibus : et non solum pecuniis, sed etiam carnibus, si ex iis pauperibus dari posset auxilium minime parceret, idque admodum hilari, promptoque et alacri animo, motus dilectione in Deum et proximum. Fructus enim charitatis, est in fratrem misericordia, adeo ut ipse promptior esset ad dandum, quam ille ad accipiendum, qui opus habebat misericordia : et cum dedisset, ipse magis lætaretur, et plus se juvari crederet, quam is, qui acceperat, quomodo res vere habebat. Majores enim sunt divinæ gratiæ, quam humanæ, quas ipse larga manu emebat largius illinc scaturientes. Et, ut semel dicam, orphanorum erat pater Eudocimus, curator viduarum, indumentum nudorum, panis esurientium, animarum quæ ægritudine gravabantur solatium.

V. Is cum et ab imperatore honores, et quæ est ad tempus, gloriam assequeretur propter virtutem, nihil ex eo lædebatur, ut cujus nec calor animæ tepesceret, neque ad cursum spiritualem fieret impetus hebetior : sed potius eam quoque Deo ascribens gratiam, hiuc sumebat occasionem majoris in ipsum desiderii, et eum colendi promptius et alacrius. Certe cum esset electus, ut præset parti exercitus Cappadocum, et moraretur circa id, quod vocatur Charsianum, gerebat magnam curam populi, ut qui non solum de eis esset paterne sollicitus, sed eas etiam, quæ erant inter se invicem, ut solent, controversias solveret, nullam in partem propendente trutinâ justitiæ : et judicans orphanum (ut dicam cum Isaia), ⁹ et vi-

² Psal. cxviii, 162. ³ ibid. 97. ⁴ ibid. 72. ⁵ ibid. 103. ⁶ II Cor. vi, 7. ⁷ Job. xxxi, 7. ⁸ ibid. 1. ⁹ Isa. I, 17.

ret. Cum autem consulerent, qui aderant, ut in profundum maris jaceretur sanctus (nam etiam post decessum Christianis ejus invidabant reliquias), audiens imperator est persuasus, et jubet gravissimum lapidem ejus collo alligari, et sic in mare immitti. Curæ autem fuit ministris, ut cito id, quod eis imperatum fuerat, exsequerentur; Deo vero, ut manum præberet adjutricem ei qui propter ipsum patiebatur. Quod quidem etiam factum videre licuit. Nam illi quidem cum ad mare venissent, et ejus collo lapidem alligassent, in profundum transmittunt. Christus autem cum in priore Hermolai forma rursus apparuisset, effecit, ut lapis quidem, non secus atque folium arboris, mari supernataret: illum vero, non secus atque magnum prius Petrum, manu deducens, fecit pedibus ambulare super fluctus. Ipse enim, qui redimebat et servabat, ipse erat, cujus in mari viæ, et in multis aquis semitæ et vestigia, ut divinus ait David ⁷, non sunt cognita. Ingrediebatur ergo Pantoleon ille admirabilis, et jam erat in littore, laudem contexens ei qui servaverat, dignam pia illius anima, et rebus admirabilibus. Quem cum sic vidisset salvum præter spem imperator: Quid hoc est, inquit, Pantoleon, mare quoque tuis superasti præstigiis? Ille autem: Etiam mare, inquit, fecit, quod jussum est a Domino. Ei etenim cedit mare et terra, et quæcunque sunt, ei magis cedunt, quam tibi imperatori, qui nunc ad tempus serviunt.

XIX. Ad hæc tyrannus, volens potius male persuadere, quam bene persuaderi et salutariter, jubet omne genus feras produci adversus virum egregium. Quæ cum adductæ essent, et illum prope statuisset, partim quidem ei metum incutiens, partim autem fingens se moveri misericordia, et in omnem se partem versans, ut persuaderet: Hæc, inquit, o Pantoleon (ei feras ostendens), adductæ sunt propter te et tuum interitum. Si tui ergo ulla moveris misericordia (ego enim tuæ curam gero formæ et ætatis), velis persuaderi, et videri esse prudens et cordatus, ut qui possis vitam morti præferre, lætitiâ doloribus, ignominie gloriam et delicias. Cui sanctus: Si antequam essem expertus Dei, quam mei suscipit defensionem, a tuis verbis non potui persuaderi: nunc ex quo sum tantum consecutus auxilium, persuadebor? Cur me ferarum crudelitate perterrefacere quæris, o imperator? Qui enim satellitum tuorum ad torquendum paratas manus inutiles effecit et imbecillas, et ignem reddidit frigidum, et plumbum in aquam transmutavit, et ipsum mare constrinxit compedibus, poterit omnino feras quoque mansuefacere, et eas nobis efficere ovibus mansuetiores.

XX. Cum ergo non parens Christi martyr, esset pugnaturus cum bestiis, ut quilevius esse reputas-

Α τοῦ ζῆν ἀπαλλάξει. Ἐπει δὲ συνεβούλευον οἱ παρόντες, βυθῶ θαλάσσης παραδοθῆναι τὸν ἅγιον (ἐφθόνου γὰρ καὶ μετὰ τέλος τῶν αὐτοῦ λειψάνων Χριστιανοῖς), ἀκούων ὁ βασιλεὺς ἐπίθετο· καὶ κλεῦει λίθον ὅτι βαρύτερον τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐκδεθῆναι καὶ οὕτως τῷ πελάγει ἐναφειθῆναι. Ἐμελεν οὖν τοῖς ὑπηρετοῦσι μὲν τάχιον ἐκπληρῶσαι τὸ προσταχθέν, τῷ δὲ Θεῷ βοηθῆσαι τῷ δὲ αὐτὸν πάσχοντι, ὅπερ δὴ καὶ γενόμενον ἦν ὄραν. Οἱ μὲν γὰρ προσωτέρω θαλάσσης ἐλθόντες, αὐτὸν ἀφιάσι, τὸν λίθον ἐξάψαντες τοῦ τραχήλου. Ὁ δὲ Χριστὸς τῇ προτέρα μορφῇ πάλιν Ἑρμολάου ἐπιφανείς, τὸν μὲν λίθον ἴσα δὴ καὶ φύλλῳ τῇ θαλάσῃ ἐπιπλεῖν παρεσκευάσεν, ἐκείνον δὲ χειραγωγῶν, οἷα καὶ Πέτρον τὸν μέγαν πρότερον πρὸς εὐεῖν ἐποίει κατὰ κυμάτων· αὐτὸς γὰρ ὁ λυτρούμενός τε καὶ σώζων αὐτὸς ἦν, οὐ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ὁδοὶ καὶ ἐν πολλοῖς ὕδασι κίτριβοὶ καὶ τὰ ἔχνη, κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ, οὐκ ἐγνώσθησαν, Ἦδευε τοιγαροῦν Παντολέων ὁ θαυμαστός καὶ ἤδη ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ἤει, αἶνον τῷ σωσώκτι πλέκων, αὐτοῦ τε τῆς φιλοθέου ψυχῆς καὶ τῶν ἐκεῖνου θαυμασίων ἐπάξιον. Ὅν θεασάμενος οὕτω παρ' ἐλπίδα σωθέντα ὁ βασιλεὺς· Τί τοῦτο, εἶλεγε, Παντολέων; καὶ τῆς θαλάττης ταῖς γοητείαις κατακράτησας; Ὁ δὲ· Καὶ ἡ θάλασσα, εἶφη, τὸ κελυσθῆν ὑπὸ τοῦ δεσπόζοντος αὐτῆς ἐργασταί. Εἶκει γὰρ αὐτῷ θάλασσά τε καὶ γῆ καὶ πάντα τὰ ὄντα μᾶλλον εἴκουσιν, ἢ σοί, Βασιλεῦ, οἱ νῦν προσκαίρως ὑπηρετοῦντες.

ΙΘ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τύραννος, πείσαι μᾶλλον κακῶς ἢ πεισθῆναι καλῶς τε καὶ σωτηρίως βουλόμενος, θήρας παραχθῆναι παντοδαπούς κατὰ τοῦ γενναίου κλεῦει· ὧν ἐνεχθέντων, ἐγγὺς ἐκείνον παραστησάμενος καὶ τοῦτο μὲν φόβον αὐτῷ ἐμποιῶν, τοῦτο δὲ καὶ ὡς οἰκτεῖρων φαίνεσθαι μηχανώμενος καὶ παντοῖος πρὸς τὸ πείσειν γινόμενος· Οὗτοι, εἶφη, δειξας αὐτῷ τοὺς θήρας, διὰ σὲ καὶ τὴν ἀπωλειάν γε τὴν σὴν παρήχθησαν, Παντολέων· εἴ τι οὖν οἰκτεῖρεις σαυτὸν (κῆδομαι γὰρ σου καὶ ὥρας καὶ ἡλικίας), πεισθῆναι θέλησον καὶ ἀφθῆναι φρένας ἔχων καὶ νοῦν, ἅτε προκρίνειν δυνάμενος θανάτου ζωῆν, ὀδυνῶν εὐφροσύνας, ἀτιμίας πάσης δόξαν τε καὶ τρυφάς. Πρὸς δὲ ὁ ἅγιος· Εἰ πρὸ τοῦ πείραν λαθεῖν, εἶφη, τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἐμὲ ἀντιλήψεως, οὐκ εἶχον πείθεσθαι σου τοῖς λόγοις, νῦν ἄφ' οὗ τοσαύτης ἀπέλαυσα τῆς ἐπικουρίας, πειθόμενος ἔσομαι; Τί δέ με καὶ τὴν τῶν θηρίων, ὦ βασιλεῦ, ὠμότητι μορμολύττη; Καὶ γὰρ ὁ τῶν σῶν δορυφόρων τὰς τιμωρητικὰς χεῖρας ἀπράκτους καὶ ἀσθενεῖς ποιησάμενος καὶ τὸ πῦρ ψυχρὸν ἀποδείξας, τὸν μολιβδῶν τε εἰς ὕδωρ μεταποιήσας καὶ αὐτὴν πεδήσας τὴν θάλασσαν, δυνάτὸς ἐστὶ πάντως καὶ ταυτὶ τὰ τιθασσῆσαι θηρία καὶ προβάτων ἡμῖν ἡμερώτερα ταῦτα παρασκευάσαι.

Κ'. Ἐπει οὖν ἀπειθῆς μένων ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἔμειλε θηριομαχεῖν, ἅτε τοῦ μὴ δαίμοσι προσκυνῆ-

⁷ Psal. LXXVII, 20.

σαι καλῶς γε ποιῶν καὶ τὸ θηρίοις ἐκδοθῆναι κακῶν εἶναι κουφότερον λογισάμενος· συνέρρει μὲν πᾶσα ἡ πόλις ἰδεῖν τὸ γινόμενον, νεανίαν οὕτω καλὸν, εὐγενῆ τὸ σῶμα, εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, οὐδὲν ὁ τι κακὸν δράσαντα κακῶς μέλλοντα παθεῖν καὶ θηρίοις ἐκδοθῶσόμενον. Ἀπήγετο καὶ ὁ δίκαιος ὡς λέων πεποιθῶς κατὰ τὸ ἄδόμενον καὶ οὐδὲν ὑφειμένον ἢ μαλακὸν ἢ πρὸς ἔλεον ἔλκον ὄρων. Καὶ πῶς γὰρ ἔμελλε, τοῦ συνήθους βοηθοῦ πάλιν εἰς ὄψιν Ἐρμούλου συνόντος αὐτῷ καὶ θαρρῆν ἐπιτρέποντος; Εἶτα τῶν θηρίων ἵπαρεθέτων τῷ ἀθλητῇ, οὕτω κελύσαντος τοῦ πολλῷ τούτων ἀγριωτέρου τυράννου, οἱ μὲν παρόντες εὐθύς ὦντο τὸν ἅγιον διασπαραχθήσεσθαι, μὴ ὄντος τοῦ ῥυομένου μηδὲ σώζοντος· οὐχ οὕτω δὲ τοὺς θεοσεβεῖς παρεσκευάσεν ὁ λέγων· Τὸν Ὑψίστον ἔθου καταφυγὴν σου· οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἔγγιει ἐν τῷ σκηνώματι σου· καὶ Ἐπί ἀσπίδα καὶ βασιλίσκην ἐπιθήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα· οἶκον οὐδὲ διεψεύσει τοῦ πιστεύσαντος τὴν ἐλπίδα. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον οἱ θῆρες τοῦ κακῶς διαθέσθαι τὸν ἅγιον, ὡς μικροῦ καὶ τὸ μὴ θῆρας εἶναι ὅλως αὐτοὺς νομισθῆναι, θῆρας, ἔφη, μηδ' ἀπλῶς ἄλογα καὶ τοῦ φρονεῖν ἀπιστερημένα, ἀλλ' οἷον τινος ἔμφραναι καὶ τῆς τῶν λογικῶν ὄντας μερίδας, μετὰ πολλῆς τῷ μάρτυρι προσιόντας εὐλαθείας, σαίνοντας δὲ ἡδέως καὶ φιλανθρώπων γλώσση καὶ θεραπευτικῇ τῶν ποδῶν παραψάλλοντας, ἄλλως τε θ-καὶ ἀλλήλοισι διαμυλλώμενοι, τίς πρῶτος αὐτῶν προςέλθοι, οὐ πρότερον ἀφιστάμενοι, πρὶν ἂν ὁ μῦρτυ αὐτοῖς ἐπιθῇ τὴν χεῖρα καὶ εὐλογῆσειεν.

ΚΑ'. Ἦν οὖν ἰδεῖν πρᾶγμα κομιδῇ καινότατον· ἐπεὶ γὰρ τοιαύτη τοὺς ἀνθρώπους ὑπέλαθε κακία, ὥστε ὁμοῦ καὶ ἄλόγων αὐτοὺς ἀνοίαν καὶ ὠμότητα θηρίων ὑπερβαλεῖν, τὴν μὲν ἐν τῷ μὴ σέβασθαι τὸν πεποιηκότα, τὴν δὲ ἐν τῷ τιμωρεῖσθαι τοὺς αὐτὸν σεβομένους, ἄκονόμησεν ὁ πάντα μετασκευάζων Θεός, ἔμπαλιν τοὺς θῆρας οἷα λογικοὺς ὀφθῆναι καὶ ἀνθρώπων ἡμερότητα μιμουμένους, κήρυκας ἀψευδεῖς ὄντας τῆς ἐκείνων κακίας καὶ τῆς αὐτοῦ ἀφράστου μακαριότητος. Ὅθεν καὶ οἱ παρόντες ἐπὶ τῷ γενομένῳ· Μέγας ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός ἐστιν, ὁ μόνος καὶ ἀψευδής, ἰδῶν, καὶ Ἀφίεσθω ὁ δίκαιος. Τί οὖν ὁ ἄληθῶς θῆρ καὶ ὠμότατος βασιλεύς; Ἐπάγει τὸν θυμὸν κατὰ τῶν θηρίων καὶ πάντα εὐθύς ἀνακρεῖ, ὡσπερ διαφρονήσας αὐτοῖς τῆς συνέσεως καὶ τὸν ὑπ' ἐκείνων οὐκ ἐνεγκῶν ἔλεγχον. Τὰ δὲ καὶ οὕτως ἀναιρεθέντα ἐπὶ πολλαῖς ἡμεραις, οὐδενὶ βρώσις τῶν σαρκοθόρων γινόμενα, τιμῶντος καὶ τούτῳ ἀθλητῆν τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς εὐσέβειαν τοὺς ἄλλους παρακαλοῦντος, ὥστε τὸν ἀσύνητον βασιλεία τοῦτο μαθόντα, προστάξει τὰ θαρῖα κατορυγῆναι τῇ γῆ, πολλοῖς οὕτω τὴν πίστιν ἐπιστηρίζοντα. Διαπορηθεῖς τοίνυν ὁ Μαξιμιανός· Τί ποιῆσαιμι, ἔλεγε, Παντολέοντι; ἦδη γὰρ, ὡς ὄρατε, τοὺς πλείους ἀπέστησεν ἀπὸ τῶν θεῶν· Οἱ δὲ Τροχός, φασὶ, γενέσθω, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ οὕτος

A set, tradi bestiis, quam adorare dæmones, confluit quidem universa civitas ad videndum id quod fiebat, tam pulchrum scilicet juvenem, et corpore et animo præstantem, qui nihil mali fecisset, male passurum, et feris tradendum bestiis. Abductus est autem justus confidens ut leo, sicut canitur, et nihil molle ac remissum intuens, aut quod moveret ad misericordiam. Quomodo enim id erat facturus, cum rursus in conspectum veniret Hermolaus, et juberet eum esse bono animo? Deinde cum bestię jam cum athleta essent congressę, sic jubente tyranno, qui aderant quidem, putabant fore, ut sanctus statim discerperetur, perinde ac si non esset qui servaret et eriperet: sed de viro pio non sic statuerat is, qui dicit: *Altissimum posuisti refugium tuum: non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, et, Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*⁶. Itaque nec spem fefellit ejus, qui crediderat. Tantum enim abfuit, ut ferę sancto malefacerent, ut eę propemodum ne ferę quidem viderentur; ferę, dixi, imo nec, ut semel dicam, animantia ratione carentia, et vi intelligendi privata: sed tanquam prudentia, et ex numero eorum quę sunt ratione prædita, cum magna reverentia accederent ad martyrem, suaviter blandientes, benigneque et medicante lingua pedes tangentes: et alioqui inter se contenderent, quęnam prima ad eum accederet, et non prius recederet, quam martyr ei manum imposuisset et ei benedixisset.

C XXI. Licebat ergo videre rem maxime novam, et longe jucundissimam, homines quidem mutatos in ferarum sævitiam, rursus autem videri feras, tanquam ratione præditas, et credi humanam habere mansuetudinem. Ii certe, qui aderant, admirati id quod factum fuerat, clamabant: Magnus est Deus Christianorum, qui quidem est solus et verus; et: Dimittatur justus. Quid igitur? Qui vere erat ferus et crudelissimus, imperator iram infert in bestias, et omnes statim tollit de medio, perinde ac eis invidens prudentiam, et non potens ferre earum reprehensionem. Illę autem cum sic essent interfectę, multos dies manserunt a nullo comesę ex carnivoris, Deo in hoc quoque athletam honorante, et ad pietatem alios hortante: adeo ut cum hoc stultus rescivisset imperator, eas jusserit infodi, sic multis fidem confirmans. Sic ergo dubitans Maximianus Quid faciam, dicebat, Pantoleoni? jam enim, ut videtis, multos abduxit a deis. Illia utem: Fiat, aiunt, rota, et ea in altum locum feratur. Deinde cum ei fuerit alligatus Pantoleon, per declive mittatur: accidet enim omnino, ut cum deorsum feratur, ipse per partes et membra conteratur, et sic malus male pereat. Et hæc quidem illi prompti ad malum inveniendum, et qui nihil æque bene faciebant, accidebant. Deus autem, qui semper protegit eos qui

⁶ Psal. xc, 10-13.

illum diligunt, ne nunc quidem deserit Pantoleo. A τοῦ τόπου ἀνευχθήτω. Εἶτα τοῦ Παντολέοντος nem, sed eum rursus defendit, sicut charum filium. αὐτῷ προσδεθέντος, ἀφεθήτω κατὰ τοῦ πρανοῦς· συμβήσεται γὰρ πάντως τοῦ τροχοῦ καταφερομένου κατὰ μέρος αὐτὸν ἐπιτριβῆναι καὶ μέρος κακὸν οὕτω κακῶς ἀπολίσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ περιμώτατοι τὴν κακίαν καὶ πρὸς τὸ βλάπτειν εὐρετικοί. Ὁ δὲ αἰεὶ τῶν ἡγαπηκῶτων αὐτὸν ὑπερασπίζων Θεός, οὐδὲ νῦν ἀφίστατο Παντολέοντος, ἀλλ' οἶα φίλου παιδὸς καὶ αὐθις προίστατο.

XXII. Atque interim quidem mansit in carcere, donec constructa esset rota. Cum vero ea esset jam constructa, rursus concurrente magna multitudine, utpote quod imperator ipse adesset spectator, alligatur martyr rotæ, et ipse desuper per declive dimittitur. Et illi quidem psalmus movebat labra, et preces, quæ Potentem vocabant ad auxilium. Ille autem protinus aderat, eum confirmans : et ad ostendendam præsentiam, rumpebantur vincula, martyr relaxabatur, et erat ab omni malo integer. Rota autem non tam contra illum, quam pro illo acta, occidit multos infideles ; et sic fit pœna ultrix eo modo, qui dici nequit ; et cognoscitur Deus iudicia faciens ⁹, et Deus ultionum libere agit ¹⁰. Propter hoc timor invasit civitatem, imperatorem admiratio. Et cum esset adhuc crassus vitio, nec posset lucem suscipere veritatis, rogavit sanctum : Quid hæc sibi volunt ? et quousque ex nostro populo alios quidem a diis abduces, alios autem morti dedes, ut horum quidem detrimentum patiamur, illos autem etiam nobis habemus adversos ? Deinde etiam rogavit, quemnam habuisset doctorem, et ex quo didiciasset Christianismum.

XXIII. Christi vero martyr confidenter confitetur Hermolaum, ut qui non posset eum celare, qui non erat angulo dignus et oblivione : sed luce. Cum autem jussisset, ut ei produceretur in conspectum, minime distulit martyr, ut qui didicisset experientia, qualis esset apud eum lingua et ingenium, quæ facilius capere possent, quam capi. Abiens ergo ille justus simul cum tribus militibus, quibus credita fuerat ejus custodia, venit in domum, in qua latebat divinus Hermolaus. Quem cum ipse aspexisset : Cur huc venisti, fili, et quam de causa ? rogavit. Ille vero : Te vocat, inquit, imperator, domine mi senex. Is vero dixit, se hoc scire, quoniam adest tempus patiendi et moriendi pro Christo, ut ipse ei significaverat illa nocte. Postquam ergo illi constiterunt ante imperatorem, ille rogavit, quisnam esset ei nomen. Is vero et nomen dixit, et non celavit se esse Christianum. Deinde cum rogasset imperator, an etiam secum alios haberet Christianos, ille cum esset verax, dixit, Hermippum et Hermocratem, quos habebat. Cum eos ergo jussisset etiam sisti cum Hermolao, ubi affuerunt : Vos estis, inquit, qui Pantoleonem a cultu deorum abduxistis ? Illi autem : Eos, inquit, qui ipso digni sunt, Christus scit ad lucem vocare. Imperator autem : Missis, inquit, nugis, si vultis ab hac priore culpa absolvi, et iis qui a nobis amantur, et primos honores a nobis consequuntur,

KB'. Τὸ μὲν οὖν παρὸν ἐλάμβανεν αὐτὸν ἡ εἰρ-
κτῆ, ἕως ἢ τοῦ τροχοῦ κατασκευῆ γένοιτο. Ὡς δὲ
ἤδη καὶ κατεσκευάστω, πλήθους πάλιν συνδραμόν-
τος πολλοῦ, αἶτε βασιλέως αὐτοῦ θεατοῦ παρόντος,
δεσμιῖται ὁ μάρτυς πρὸς τῷ τροχῷ, καὶ αὐτὸς ἀνω-
θεν κατὰ τοῦ πρανοῦς ἀφίσταται. Καὶ τῷ μὲν ψαλμὸς
τὰ χεῖλη ἐκτείνει καὶ εὐχὴ καλοῦσα τὸν δυνατὸν εἰς
ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ τὸ τάχος παρῆν ἐπισχύων, καὶ
δείγμα τῆς παρουσίας ἐρρήγγυτο τὰ δεσμὰ, ὁ μάρ-
τυς ἀνίστατο καὶ κακοῦ παντὸς ἀθικτός ἦν ὁ τροχός
δὲ οὐ κατ' ἐκείνου μάλλον, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνου φερό-
μενος, πολλοὺς ἀπόλλυσι τῶν ἀπίστων, καὶ γίνεται
οὕτω τιμωρὸς ἀρρήτως ἡ τιμωρία, καὶ γινώσκειται
Κύριος κρίματα ποιῶν καὶ Θεὸς ὁ τῶν ἐκδική-
σεων ἐκδήμωσ παρρησιάζεται. Φόβος ἐπὶ τούτοις
ἔσχε τὴν πόλιν, θαῦμα τὸν βασιλέα, καὶ ἐπιπαχὺς
ὦν τὴν κακίαν καὶ τοῦ τῆς εὐσεβείας φωτὸς ἀπαρά-
δεκτος, ἐπυθάνετο παρὰ τοῦ ἀγίου· Πόθεν ταῦτα ;
καὶ ἄχρι τίνος, φησὶν, τοὺς μὲν ἡμετέρου λαοῦ τῶν
θεῶν ἀποστήσεις, τοὺς δὲ θανάτῳ παραπέμψεις,
ἐν' ἐκείνους μὲν τέλειον ζημιοίμεθα, τούτους δὲ καὶ
καθ' ἡμῶν ἔχομεν ; Εἶτα καὶ τίνα ἔσχε τὸν παιδευ-
τὴν ἤρετο, καὶ παρὰ τίνος μάθοι τὸν Χριστιανισ-
μὸν.

KΓ'. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς θάρρουντως ὁμο-
λογεῖ καὶ φανεροῖ τὸν Ἑρμόλαον, οὐ κρύπτειν εἰ-
δὼς τὸν μὴ γωνίας καὶ λήθης, ἀλλὰ φωτὸς ἀξίον.
Ἐπεὶ δὲ ἐκέλευσεν καὶ εἰς ὄψιν αὐτῷ γενέσθαι, ὁ
μάρτυς οὐκ ἀνεβάλλετο, πείρα μαθῶν, οἶα παρ'
αὐτῷ γλώττω καὶ φρένας θηρῶν μάλλον ἢ θηρᾶ-
σθαι δυνάμεναι. Ἀπέλθῶν τοίνυν ὁ δίκαιος σὺν
ἅμα τρισὶ στρατιώταις τοῖς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ πι-
στευθεῖσι, προσβάλλει τῷ δωματίῳ, ἐνθα ὁ θεὸς
Ἑρμόλαος κρυπτόμενος ἦν, ὃν αὐτὸς θεασάμενος·
Τί ἔκεις ἐνταῦθα, τέκνον, καὶ τίνος χάριν ; διεπυ-
θάνετο. Καὶ ὃς· Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, καλεῖ σε, κύριέ
μου πρεσβύτα. Ὁ δὲ γινώσκων ἔλεγε τοῦτο, ἐπεὶ καὶ
ὁ καιρὸς πάρεστι τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ παθεῖν καμῆ
D καὶ θανεῖν, ὡς μοι τῆς νυκτὸς ταύτης αὐτὸς δεδή-
λωκεν. Ὡς οὖν ἀπέλθόντες τῷ βασιλεῖ παρίστησαν,
προσχῶν ἐκείνος τῷ πρεσβύτῃ τίς τε εἶη καὶ τί
ὄνομα αὐτῷ ἤρετο. Ὁ δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἔφη καὶ τὸ
Χριστιανὸς εἶναι οὐκ ἀπεκρύψατο. Εἶτα ἐρομένου
τοῦ βασιλέως, εἰ καὶ ἄλλους ἔχει Χριστιανούς σὺν
αὐτῷ, φιλαλήθης ὢν ἐκείνος, Ἑρμιππὸν τε καὶ
Ἑρμοκράτην οὐς εἶχεν, εἶρηκεν. Τούτους οὖν ἀχθῆ-
ναι καὶ σὺν Ἑρμόλαῳ παραστῆναι αὐτῷ κελύσας,
ἐπεὶ παρίστησαν· Ὑμεῖς ἐστε, ἔφη, οἱ τὸν Παν-
τολέοντα τῆς τῶν θεῶν ἀπεστήσατε θρησκείας ; Οἱ
δέ· Τοὺς ἀξιούς ὁ Χριστὸς οἶδε καλεῖν πρὸς τὸ φῶς.
Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ἀφέντες τὸ κενολογεῖν, ἔφη, εἴπερ

⁹ Psal. ix, 17. ¹⁰ Psal. cxiii, 1.

βούλεσθε και τῆς προτέρας ταύτης αἰτίας ἀπολυθῆναι και τοῖς παρ' ἡμῶν φιλουμένοις και τῶν πρώτων ἡξιωμένοις τιμῶν συναγῆναι. πεισθῆναι τούτων παρασκευάσατε τοῖς θεοῖς θύσαι. Οἱ δὲ Πῶς ἂν τοῦτο δράσειαν, εἶπον, οἱ πρώτους ἑαυτοὺς πείσαντες μὴ ἀποστῆναι Χριστοῦ μηδὲ κωφοὺς εἰδῶλοις θυσίαν προσεγγεῖν; Ταῦτά τε εἰπόντες και εἰς οὐρανούς ὄμματα αἰσθητά τε ἅαα και νοητά ἔραν. Οὕτω δὲ εὐχομένοις ἐπιφαίνεται ὁ Σωτήρ, και ὁ τόπος εὐθύς ὅλος κλόνω και σεισμῷ βάλλεται.

ΚΔ'. Ὁ δὲ γε ταῖς ἀληθείαις διασσεισμέτος τὸν νοῦν βασιλεὺς τοὺς θεοὺς ἔφη ἀνακατήσαντας σείσαι τὴν γῆν; πρὸς δὲ ὁ μάρτυς μάλα συνειδῶς και γυναικίως· Εἰ δὲ και αὐτοὺς συμβαίη τοὺς θεοὺς σου καταπεισεῖν· Οὐπω πέρας εἶχεν ὁ λόγος, και τις τῶν τοῦ βασιλέως παραγεγόμενος ἦν ἄγγελος ἐκείνω τῆς συμφορᾶς· Οἱ θεοί, ὦ βασιλεῦ, λέγων, ἔπεσον τε και συνετρίβησαν. Οὕτως οἱ φοβεροὶ και τὴν γῆν Β σείοντες, πτώμα ἔκειντο πονηρὸν, τοῖς οὐχ ὁμοίως τυρλοῖς οὐδὲ αὐτόχρομα λίθοις πολλοῦ γέλωτος ἀληθῶς ἀῖθιοι. Ἐτερος μὲν οὖν και βραχχείας ἀπολαύων φρενὸς και μὴ τῆ μορφή μόνη τοῦ μὴ κτήνος εἶναι φανερώς πιστευόμενος κἂν ἐπέγνω τὸν ἀψευδῆ Θεὸν και ποιεῖν ταῦτα δυνάμενον· ἄλλ' οὐκ ἐκείνος· ἄλλ' εἰ τι βελτίων ὑπῆρχε και ὅσον ἀπάνωτο ἀπὸ τῆς θεοσημίας, ἀπὸ τῶν ἔργων εὐθύς δῆλος γίνεται. Αὐτίκα γὰρ τῶν μὲν τριῶν ἁγίων ἐκείνων μετὰ τὸ πολλὰ τούτους κολάσαι τὸν διὰ ξίφους θάνατον διακρίνει· Παντολέοντα δὲ τὸν μέγαν τῷ δεσποτηρίῳ κατὰ τὸ παρὸν δίδωσι. Τὰ μὲν οὖν ἀναιρεθέντα τῶν μαρτύρων σώματα οὕτω κείμενα Χριστιανοῖς ἐμέλησεν ἀνελεῖσθαι και ὡς προσήκον ἦν αὐτὰ θάψαι.

ΚΕ'. Παντολέοντα δὲ ἀπὸ τῆς εἰοκτῆς καλέσας ὁ βασιλεὺς· Δοκεῖ σοι, ἔφη, ὅτιπερ ζῶν τὰς ἐμὰς χαίρας δυνήσῃ διαφυγεῖν, εἰ μὴ προσελθῶν πρότερον θύσης τοῖς θεοῖς, και ταῦτα τοῦ διδασκαλοῦ σου Ερμολάου, Ἐρμίππου τε και Ἐρμοκράτους τὸ καλὸν ἤδη μαθόντων και τοῖς θεοῖς θυσίαν προσεγγόντων, οἱ και ἀμοιβὴν τῆς εὐπειθείας, τὸ πρώτοι εἶναι νῦν ἐν τῷ παλατίῳ παρ' ἡμῶν εἰληφασιν; Εἴπερ οὖν και σὺ τὴν καλὴν αὐτῶν ζηλώσας μεταβολὴν θύσεις, τότε ὄψει, Παντόλεον, οἷος ἐγὼ βαρὺς ἂν τῷ κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας, παρὰ πολὺ τῶν πειθομένων ὑπάρχω τῷ εὐγνωμονεῖν, θεραπεύειν φιλοτιμότερος· τοῦτο δὲ κατὰ πολλὴν ἔφη τὴν κακοῦθειαν, ὅσα πρὸς τὸ πεισθῆναι, φημί, τοὺς ἁγίους. Πῶς γὰρ, οὐς ἤδη φθάσας ἀνείλεν; Ἄλλ' ἵνα τῷ ὁμοίῳ δελεάσῃ τὸν ἐκ Θεοῦ φωτιζόμενον, ὅθεν οὐδὲ λαθεῖν ἴσχυσεν, ἄλλ', Ἴδω τούτους και αὐτὸς, εἶρηκε, βασιλεῦ, πρὸ τοῦ σοῦ προσώπου παρισταμένους· Ὁ μέντοι Μαξιμιανὸς ἔτι τοῦ δολιοῦσθαι και μηδὲν ὑγιῆς λέγειν οὐκ ἀριστάμενος (ἔθετο γὰρ και τὸ σέβας και τὴν ἐλπίδα ψεύδος, κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαίαν φάναι, και τῷ ψεύδει ἔκρινε σκεπασθῆσθαι), Οὐ πάρεσιν ἐνταῦθα, ἔφη, ἀλλὰ κατὰ χρεῖαν τινὰ καλοῦσαν εἰς ἑτέραν πόλιν παρ' ἡμῶν ἐξέπιμφθησαν. Ὁ δὲ μάρτυς· Και ἄκων, ἔφη, τάληθες εἶρηκας ὁ τὸ ψεύδος φιλῶν· ἐν οὐρανοῖς γὰρ εἶσι νῦν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει διάγοντες.

¹¹ Isa. xxviii, 15.

A annumerari, effice ut ei persuadeatur diis sacrificare. Illi vero, Quomodo, inquit, hoc fecerimus qui primum nobis persuaserimus Christum non deserere, nec surdis simulacris offerre sacrificium? Hæc dixerunt, et sensus et mentis oculos in cœlos sustulerunt. Sic precantibus autem apparet Salvator: et totus statim locus agitur et movetur.

XXIV. Emotæ autem revera mentis imperator dicebat, deos indignatos movisse terram. Cui martyres prudenter admodum et fortiter: Si contigerit ipsos quoque deos tuos, inquit, una cadere? Nondum finita erat oratio, et quidam ministri imperatoris accessit ad illum, nuntius calamitatis: Dii, dicens, o imperator, ceciderunt et contriti sunt. Sic illi terribiles et terram quatientes, jacebant in terram dejecti tristi casu, iis qui non erant æque cæci et plane lapides, ridiculi. Atque alius quidem, qui vel parum habuisset prudentiæ, et non ei sola forma obstaret, ne aperte crederetur esse pecus, Deum verum agnovisset, et qui posset hæc facere, sed non ille: qui quantum melior evasisset, et quantam utilitatem ex pietate percepisset, statim ex rebus ipsis aperit. Statim enim tres illos sanctos, postquam eos multis affecisset suppliciis, damnat capitis. Magnum autem Pantoleonem interim mittit in carcerem. Atque martyrum quidem sic interfectorum corpora curæ fuit Christianis tollere, et ea, ut par erat, sepelire.

XXV. Pantoleonem autem cum imperator vocasset e carcere: Putasne, inquit, te posse vivum meas manus effugere, si non accedens prius diis sacrificaveris? idque cum doctor tuus Hermolaus, Hermippusque et Hermocrates id, quod bonum est, mutati jam didicerint, et diis sacrificium obtulerint, qui etiam a nobis obedientiæ acceperunt remunerationem, ut sint primi in palatio? Si ergo tu sacrificaveris, eorum pulchram imitatus mutationem, tunc videbis, Pantoleon, quam ego, qui sum gravis in puniendis iis qui non parent, sim liberalis et munificus in benefaciendo iis qui parent. Hoc autem dicebat maligne et malitiose (quod attinet, inquam ad sanctos) ad illi persuadendum. Quomodo enim, quos jam ante interfecerat? sed ut inescaret eum, qui a Deo illuminabatur. Quamobrem nec latere potuit; sed: Eos ipse quoque videam, inquit, o imperator, ante tuam astantes faciem. Maximianus autem nondum cessans fraude agere (posuit enim i. se quoque spem mendacium, ut dicam cum magno Isaia ¹¹, et statuit se mendacio tegere): Non adsunt hic, dixit, sed aliqua necessaria de causa missi sunt a nobis in aliam civitatem. Martyr autem: Vel invitus, inquit, verum dixisti, cum diligas mendacium; sunt enim nunc in cœlis, degentes in civitate Dei.

XXVI. Cum vero nullum non movisset lapidem, lapidum adorator, videret autem eum nihil de sua remittere constantia, et neque cedere assentationibus, nec verborum suasionibus, nec donorum promissis, nec suppliciorum minis, neque aliquo alio ex iis quæ vel delinire, vel perterrere possunt, abduci a pietate, ubi eum adhuc flagellis vehementer cecidisset, non quod speraret se aliquid posse efficere sed, ut expleret suam animi libidinem, ut gladio mortem subiret, eum condemnat: et deinde post mortem pulchrum corpus igni mandari; is, inquam, condemnat, qui æterno igne vere erat dignus. Ducebatur itaque athleta ad locum consummationis, commissus manibus lictorum. Quo quidem cum venisset, et esset ejus animus plenus gaudio (sciebat enim ex quibus afflictionibus quales eum essent excepturæ voluptates), psallat hoc Davidicum: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: et enim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Dominus justus concidet cervicem peccatorum*¹². Deinde facit hic quoque Deus miraculum non minus prioribus miraculis. Oleum enim plantæ eum alligant, collum autem ejus quidam ense ferit, Statim autem ferri quidem conversa est acies ceræ similis, mansit autem collum sicut erat ab initio, sectionis nullum penitus habens signum.

XXVII. Ea de causa tremor invasit occisores, et accedentes ei fiunt supplices, quem prius existimabant ne dignum quidem esse apud eos vivere: cujus etiam pedes speciosos prehensantes, quid non dicebant, quid non faciebant, audaciæ petentes veniam, et in Christum fidem aperte confitentem? Ille autem non solum, quod ad se attinet, remittit, sed etiam eis a Christo perfectam petit remissionem. Quamobrem vocem quoque audiit de cælis confirmantem, consummanda ea quæ petiverat, eumque non amplius esse vocandum Pantoleonem, sed Panteleemonem. Res autem, dicebat ea vox, nomini conveniet. Plurimi enim per te consequentur misericordiam. Hanc vocem cum ille audiisset et de iis quibus dignus erat habitus, certior factus esset, conversus, jussit lictores facere, quod eis imperatum fuerat. Illi autem renuebant, et judicabant hoc esse minime tolerandum. Cum vero instaret martyr, facerent quod a tyranno eis imperatum fuerat, aperte dubitantes, et quid facerent ignorantes, se ipsos utrisque dividunt, nempe pietati, et sancti viri jussui. Et cum omnia prius membra essent deosculati, quamque eum revererentur et colerent, satis testati essent, beatum ejus caput deinde ense amputant vicesimo septimo Julii. Quod quidem, ut arbitror, non potuissent, si ille non annuisset, ut qui nollet a martyrii magna dignitate excidere

XXVIII. Suntque rursus miracula miraculis consequentia, eo, qui glorificabatur, glorificante eum, qui propter ipsum hæc pati delegit. Lac enim flu-

ΚΣ'. Ἐπει δὲ, τὸ τοῦ λόγου, πάντα λίθων κινήσας ὁ τῶν λίθων προσκυνητῆς ἀνένδοτον αὐτὸν ἰώρα καὶ πάσης πέτρας στέρροτερον καὶ οὔτε κολακείαις, οὐ λόγων πειθοί, οὐ δωρεῶν ἐπαγγελίαις, οὐ τιμωριῶν ἀπειλαῖς, οὐκ ἄλλω τινὶ τῶν ἢ θέλειν, ἢ φοβεῖν δυναμένων τῆς εὐσεβείας παρατρεπόμενον, μάλιστα καὶ ἐπι σφοδραῖς αἰκισάμενος, οὐδὲν πλέον ἐλπίζων ἀνύειν, ἀλλὰ τῷ θυμῷ χαριζόμενος, τὸν διὰ ξίφους θάνατον καὶ αὐτὸν κατακρίνει, εἶτα καὶ μετὰ τέλος πυρὶ τὸ καλὸν σῶμα παραδοθῆναι, ὁ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ὄντως ἄξιός. Ἦγετο τοιγαροῦν εἰς τὸν τῆς τελειώσεως τόπον χερσὶ δημίῳ ὁ ἀθλητῆς πιστευθεῖς. Ἐνθα δὴ καὶ γενόμενος καὶ χαρᾶς ὄσης πλησθεὶς τὴν ψυχὴν (ἤδει γὰρ ἐξ οἶων θλίψεων οἶαι τοῦτον διαδέξονται ἡδοναί) τὸ Δαυιτικὸν τοῦτο ὑπέψαλλε λέγων· Πλεονάκις ἐκπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου· καὶ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησάν μοι· ἐπὶ τὸν νῶτόν μου ἐτάκταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν· Κύριος δίκαιος συνέκοψεν αὐχένας ἁμαρτωλῶν. Εἶτα θαυματουργεῖ κἀνταῦθα Θεός, οὐδὲν τῶν προλαβόντων θαυμάτων ἕλαττον. Ἐλαιίας μὲν γὰρ αὐτὸν προσδεδουλοῦσι φυτῶ· παῖδι δὲ τις αὐτοῦ τὸν αὐχένα ξίφει. Εὐθύς δὲ τὸ μὲν τοῦ σιδήρου στόμα κηρῶ ἰοικός ἀνεστρέφετο, ἔμεινε δὲ ὁ αὐχὴν ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦν μὴδ' ὄτιοῦν ἔχων τομῆς σύμβολον.

ΚΣ'. Τρόμος ἐπὶ τούτῳ λαμβάνει τοὺς φονευτάς, καὶ προσελθόντες ἰκέται γίνονται τοῦ μὴδ' ἔξιν παρ' αὐτοῖς ἄξιου, ἀλλὰ τὸ θανεῖν ἀτίμως κατακρίθεντος, οὐ καὶ τῶν ὠραίων ποσῶν ἐχόμενοι, τί μὲν οὐκ ἔλεγον, τί δὲ οὐκ ἐποίουν συγγνώμην τε τῆς τολμᾶς αἰτούμενοι καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διαρρήθην ὁμολογούντες; Ὁ δὲ οὐκ ἀφίησι μόνον, τόγε εἰς αὐτὸν ἤκον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Χριστοῦ τούτοις τελείαν αἰτεῖται τὴν ἄνεσιν, ὅθεν καὶ ἀκούει φωνῆς οὐρανόθεν αὐτὴν τε τὴν τελείωσιν βεβαιούσαν τῶν αἰτηθέντων, καὶ ὡς Οὐκ ἐπι Παντολέων, ἀλλὰ Παντελεμόνων ἔση καλούμενος καὶ τὰ πράγματα συμφέγγονται τῷ ὀνόματι· πλείστοι γὰρ ἔλειος διὰ σε τεύξονται. Ταύτης ἐκείνος τῆς φωνῆς ἀκουστῆς γενόμενος καὶ οἶων ἠξιώθη βεβαιωθείς, ἐπιστραφεὶς ποιῆσαι τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐπέταττε· οἱ δὲ ἀνένευον καὶ ἤκιστα τοῦτο ἀνεκτὸν ἔκρινον εἶναι. Ἐπει δὲ ὁ μάρτυς ἐπέκειτο ἢ μὴν γενέσθαι τὸ κελευσθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ τυράννου φανερώς ἀποροῦντες καὶ μὴ ἔχοντες ὁ τι δρᾶσουσιν, ἀμφοτέροις μερίζουσιν ἑαυτοὺς τῷ τε τῆς εὐσεβείας πράγματι καὶ τῷ ὑπὸ τοῦ ἁγίου κελευομένῳ· καὶ φιλήσαντες πᾶν μέλος πρότερον καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸ σέβας ἱκανῶς γνωρίσαντες, εἶτα καὶ ξίφει τὴν μακαρίαν τέμνουσι κεφαλὴν, εἰκάδα ἐβδόμην ἄγοντος Ἰουλίου μηνός, οὐκ ἂν, οἶμαι, τοῦτο δυνηθέντες, εἰ μὴ ἐκείνος ἐπένευε, τοῦ μεγάλου τῆς μαρτυρίας ἀξιώματος ἔθλων μὴ ἐκπεσεῖν.

ΚΗ'. Καὶ πάλιν θαύματα θαύμασιν ἀκολουθεῖ, δεδοξαμένου τὸν δι' ἐκείνου ταῦτα προηρημένον παθεῖν. Γάλα γὰρ ἀντὶ αἵματος εὐθύς

¹² Psal. CXXVIII, 1-4.

ἑρβύη, καὶ τὸ τῆς ἐλαίας φυτὸν ᾧ προσεδέθη ἅπαν A
τῶ καρπῷ βριθὸν ἐδείκνυτο. Ὅπερ εἰς γνώσιν τῶ
τυραννοῦντι ἰλθόν, ἐκκοπήναι τε τὸ φυτὸν προσ-
τάττει καὶ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος παραδοθῆναι
πυρὶ, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐκέλευσθη. Οὐκ ἔ-
μιν οὖν οἱ πιστεύσαντες στρατιῶται πρὸς τὸν βασιλέα
ὑπέστρεψαν, πᾶσιν ὁμότητα τούτου κατεγνωκότες
καὶ τὸ τῶν μάγων πρὸς Ἡρώδην ζηλώσαντες, δοξά-
ζοντες δὲ Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ μάρτυρα διετίλουν·
ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν τινες συνελθόντες ἐν αὐτῷ τῶ
τόπῳ ἔξω τῆς πόλεως, ἔνθα καὶ τὴν τελείωσιν ὁ μάρ-
τυς ὑπέστη, τὸ ἱερὸν ἐκείνου σῶμα ἐν πραστέῳ
σχολαστικοῦ τινος (Ἀδαμάντιος αὐτῷ ὄνομα) ὁσίως
καὶ ἱερώς κατέθετο, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ
ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ βασιλείας,
ἣ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν B
αἰῶνων. Ἀμήν.

xil protinus pro sanguine, et planta oleæ, cui fue-
rat alligatus, conspecta est tota fructu onusta. Quod
quidem cum venisset ad tyranni notitiam, jubet
plantam excindi, et corpus martyris igni tradi, sicut
etiam prius jusserat. Atque milites quidem, qui cre-
diderant, non amplius reversi sunt ad imperato-
rem, eum condemnantes magnæ crudelitatis, et
quod Magi Herodi fecerunt, imitantes; Deum autem
et ejus martyrem perpetuo glorificabant. Quin etiam
cum quidam fideles convenissent in eo ipso loco extra
civitatem, in quo martyr subit consummationem,
sacrum illud corpus in suburbano cujusdam schola-
stici (erat autem ei nomen Adamantius) sacrosancte
deponunt: in gloriam Patris, et Filii, et Spiritus
sancti, cui est una divinitas, et regnum: cui con-
venit honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ.

CERTAMEN

SANCTI MARTYRIS CALLINICI.

(Latine apud Surium ad diem 29 Julii; Græcus textus nunc primum prodit ex cod. ms. Paris (ancien fonds.)
n. 1475, sæc. XI Edit.).

A'. Τῆς εἰδωλικῆς μανίας ἐπικρατούσης καὶ C
πάντα ἐπινομομένης καὶ διαφθειρούσης, δαίμοσι
μὲν πονηροῖς τὸ θεῖον σέβας ἐπεφημιζέτο, Θεῷ δὲ
τῶ κτίστη τῶν ὄλων καὶ δημιουργῷ οὔτε προσέχεν
οἱ τῆ δυσσεβείᾳ προστετηκότες ἐβούλοντο, οὔτ' ἀπο-
νέμειν τιμὴν τὴν προσήκουσαν· τὰς γὰρ ψυχὰς πη-
ρωθέντες οἱ τὸ κατ' εἰκόνα λαχόντες παρὰ Θεοῦ, τὸ
μὲν τῆς ἀληθείας ἀπεστράφησαν φῶς μύσαντες τὰς
αἰσθήσεις πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος ἐπίγνωσιν, τῷ
δὲ γε τῆς πλάνης προσέδραμον σκότει, μητ' αὐγα-
σθῆναι τῆ τῆς χάριτος αἴγλη θεήσαντες, μὴθ' ὄλωσ
ἀντωπῆσαι καὶ κατιθεῖν πανταχοῦ ἠπλωμένην τὴν
ἀκτίνα τῆς γνώσεως· πολλὴν γὰρ τινὰ καὶ ζοφώδη
καταχίας τῶν ἀνθρώπων ὁ πονηρὸς ἄγνοιαν καὶ
τούτους παντοίως ὑποποιεσάμενος, τοῦ μὲν ἀληθινοῦ
καὶ μόνου δέιστησε Θεοῦ καὶ ἀπήγαγεν, εἰδῶλοις δὲ D
κωφοῖς καὶ ἄλλοις αἰσχίστοις ἀφομοιώμασι λατρεύειν
ἀνέπεισε καὶ τιμᾶν, ὡς ἂν ἐντεύθην ὀλοσχερῶς ἔλη
καὶ παραστήσεται. Ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ φυ-
λάσσων ἡμᾶς καὶ φρουρῶν Κύριος τὴν ὄλην αὐτοῦ
καὶ καθ' ἡμῶν ἐμπλῆσαι δυσμένειαν, οὐδὲ τοσοῦτον
ἀσταναιδένυσσασθαι, ὡς πᾶντα πάντα ποιῆσαι

I. Cum simulacrorum invalesceret insania, et om-
nia exederet et corrumperet, malis quidem dæ-
monibus divinus honor attribuebatur: Deo autem
creatori et opifici universorum neque animum
volebant adhibere, qui erant dediti impietati, neque
ei, quem par est, honorem tribuere. Nam cum mul-
tilatis essent animis ii quibus obtigerat ut fierent
ad Dei imaginem, veritatis quidem lucem aversa-
bantur, conniventes oculis ad ejus, qui illos fece-
rat, agnitionem: currebant autem ad tenebras
erroris, neque volentes illustrari splendore suæ
gratiæ, neque omnino contra intueri et aspicere
ubique diffusum cognitionis. Nam cum
multam et tenebricosam effudisset malignum in ho-
mines ignorationem, et eos omnino in suam rede-
gisset potestatem, a vero quidem et solo Deo dis-
junctum et abducit: surda autem et muta simulacra
turpissime persuasit colere et adorare, ut sic eos
omnino expugnaret et subjugaret. Sed qui nos cu-
stodit et servat Dominus, non concessit ei, ut
omnino suum in nos impleret odium: neque se
adeo impudenter gereret, ut nos omnes concu-

caret. Multi enim eum vicerunt, et omnes ejus vires perdidit. Domini enim amore inflammatis eorum animis, et totis ejus qui est potens, charitate confirmatis, ad bellum gerendum adversus inimicum strenue et audacter processerunt, omnibus quidem membris lacerati, et carnis compagibus resoluti, recreationem autem ac delicias ea quæ magnos dolores afferunt, tormenta existimantes: quos adhuc certaminum sanguine distillantibus accepit Christus agonotheta. Puræ namque ei oblatae sunt hostiæ, et victimæ voluntariæ. Propter quæ communis superatus inimicus, cecidit admirabili quodam casu illis spectantibus. Cum eo congressus magnus quoque athleta, et corona redimitus Callinicus, cujus luctum et certamina in præsentem prosequitur oratio, usque adeo derisit ea quæ sunt ejus terribilia, ut tanquam infantem prima statim lucta prostraverit, et humi affixerit. Sed ejus quidem egregii viri omnia singulariter dicere et referre nec ulla posset oratio, nec quæ ab eo gesta sunt, auditione fuerunt accepta ab omnibus, ut possint omnia proferri ab omnibus. Quædam autem pauca, et quæ eorum qui audierunt, minime fugiunt memoriam (etenim interfuerunt quidem, cum decertaret martyr, et viderunt nonnulla eorum quæ fiebant), præsentem orationem tradentur memoriæ. Sic enim et nostro satisfaciemus desiderio, et athletæ afferemus brevem laudem martyrii.

II. Hic ergo divinus et magnus Callinicus, in bona et rerum omnium fertili Ciliciæ regione natus, fuit præclare educatus, Deum quidem omnium Salvatorem et effectorem ab infantia confitens et honorans, simulacra autem, nullo sensu prædita et plane surda abhorrens et habens odio. Qui cum etiam vellet pietatem ubique disseminare, usus est multis et longis peregrinationibus, vitam quidem dignam religione exercens, vitæ autem institutum exornans religione. Fidem enim in Christum non solum in sinu ferre, sed etiam publice prædicare, pium esse existimans, cognitus fuit a multis magister veritatis: quos perinde ac quidam magnes trahebat apud seipsum, et avertebat ab errore. Ab ejus enim, tanquam alicujus sirenis, dulcissimo verborum capti sono ii qui audiebant, statim deducebantur ad fidei agnitionem, pulchra ei effecti præda.

III. Cum vero multos vicus et civitates obiens, pervenisset Ancyram Galatiæ civitatem magnam, et populo frequentissimam (erat autem verbum divinum in ea explicans et dividens), et multi ex iis qui tunc illic erant, fuissent ejus doctrinæ participes, accensa est ab aliquibus in eum invidia et odium inconsideratum. Qui enim divinas insolenter despiciebant admonitiones, et aversati quidem erant veritatem, tanquam terra autem petricosa semen verbi non admittebant, fidei præconem accusant apud eum, qui tunc erat præses civitatis, virum quidem plenum impietate, plenum item

αὐτῷ. Πολλοὶ γὰρ οἱ τοῦτον καὶ νικῆσαντες καὶ τὴν πᾶσαν αὐτοῦ δόξαντες δύναμιν. Τῷ γὰρ τοῦ Δεσπότητος φιλιτρῶ τὰς ψυχὰς πυρωθέντες, οἷς ὁ θεὸς ἔρωσ ἐνίσκηψε καὶ ὅλους αὐτοὺς τῆ ἀγάπῃ τοῦ δυνατοῦ ἐπιβρώσαντες, εὐθαρσῶς καὶ γενναίως πρὸς τὸν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ ἐχώρησαν πόλεμον· πάντα μὲν τὰ μέλη κοπτόμενοι καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἀρμονίας παραλυόμενοι, ἀνεσιν δὲ μᾶλλον ἢ τρυφῆν τὰς πολυωδύνοους βασάνους ἠγούμενοι, οὓς ἔτι καὶ τὰ τῶν ἀγῶνων περιστάζοντας αἵματα ὁ ἀγωνοθῆτης Χριστὸς προσελάβετο, θύματα ἄμωμα προσεσχθέντες αὐτῷ καὶ σφάγια ἐθελούσια, ἐφ' οἷς ὁ κοινὸς ἡττηθεὶς δυσμενῆς πτώμα πέπτωκε τοῖς ὀρώσιν ἐξαισιον. Τοῦτω συμπλακείς καὶ ὁ μέγας ἀθλητῆς καὶ στεφανίτης Καλλίνικος, οὗ τοὺς ἀθλους καὶ τὰ παλαισμάτα ὁ νῦν λόγος διέξεισιν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῶν φοβερῶν κατεγέλασεν, ὡς οἷα παῖδα νήπιον ἐκ πρώτης εὐθύς πάλης καταβαλεῖν καὶ εἰς γῆν καταβράξασθαι. Ἀλλὰ πάντα μὲν τὰ τοῦ γενναίου λέγειν τε ἀνά μέρος καὶ διηγεῖσθαι, οὔτε λόγος ἐστὶν ὁ πᾶσιν ἐναργῶς ἐπιέναι δυνάμενος, οὔτ' ἐν πολλῶν ἁκοαῖς τὰ τοῦτω ἐνηχῆθη πεπραγμένα, ὡς ἂν καὶ πᾶσι πάντα γένοιτο ἔκφορα. Ὅλιστα δὲ τίνα καὶ ὅσα τὴν μνήμην τῶν ἁκουσάντων οὐ διαπέφευγεν (ἐπεὶ καὶ παρῆσάν τινες ἀγωνιζομένῳ τῷ μάρτυρι, ἕνια τῶν γινομένων θεώμενοι) διὰ τοῦ παρόντος λόγου ὑπομνήματι στήσεται. Οὕτω γὰρ τὸν τε ἡμέτερον πόθον ἀφοσιώσαμεθα, καὶ τῷ ἀθλητῇ βραχύν τὸν τοῦ μαρτυρίου εἰσοίσομεν ἔπαινον.

Β'. Οὗτος τοίνυν ὁ θεὸς καὶ μέγας Καλλίνικος ἐν τῇ Κιλικίᾳ καὶ φύς καὶ τραφεῖς, χῶρας εὐφόρου καὶ τὰ πάντα χρηστῆς, ἀγωγῆς ἔλαχεν ἀστείας καὶ ὑπερφνοῦς, θεὸν μὲν τὸν πάντων Σωτῆρα καὶ ποιητὴν ἐκ πρώτης ἅμα τριχὸς ὁμολογῶν καὶ τιμῶν, εἰδῶλα δὲ τὰ ἀναίσθητα καὶ κωφὰ βδελυττόμενος καὶ μισῶν, ὃς καὶ τὴν εὐσέθειαν ὑποσπεύρειν βουλομένος πανταχοῦ, ὁδοιπορίας ἐπέχρητο συχναῖς καὶ μακραις, βίον μὲν ἐπέξιον ἀσκούμενος τοῦ σεβάσματος, τὴν δὲ γε πολιτείαν ἐπισκοπῶν τῷ σεβάσματι· τὴν γὰρ εἰς Χριστὸν πίστιν οὐκ ἐγκόλιον μόνον φέρειν, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κηρύττειν ἠγούμενος εὐσεβείας, πολλοῖς τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἠγνωρίζετο, οὓς δὲ καὶ ὡς εἰ τις μαγνητὶς εἰλέε τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῆς πλάνης ἀπέστρεψε. Τοῦτου γὰρ τῆς ἡδίστης τῶν λόγων ἠχοῦς οἷα Σειρῆνος ἀψευδοῦς ἀλόντες, οἱ ἀκρωόμενοι πρὸς τὴν τῆς πίστεως εὐθύς ἐξωγροῦντο ἐπίγρυσιν, καλὸν αὐτῷ γινόμενοι θήραμα.

Γ'. Ὡς δὲ πολλὰς κόμας καὶ πόλεις περιῶν καὶ τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας κατέλιπε πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον (ἦν δὲ τὸν θεῖον λόγον ὑφαπλῶν κἄν ταύτη καὶ διαμένων) πολλοὶ τε τῶν ἐκεῖσε τῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν μετελήφισαν, φθόνος ἀνήθη πρὸς τινῶν καὶ μίσος ἀλόγιστον κατ' αὐτοῦ. Οἱ γὰρ ἀπειροκαλῶς τῶν θεῶν ἔχοντες παραινέσεων καὶ ἀπειστραμμένοι μὲν τὴν ἀλήθειαν, ὡς γῆ δὲ πετρώδης τὸν τοῦ λόγου σπόρον μὴ δεχόμενοι, ἐνδιαβάλλουσι τὸν τῆς πίστεως κήρυκα τῷ τινικαῦτα τῆς πόλεως προστατεύοντι, ἀνδρὶ πλήρει μὲν ἀσεβείας ὄντι, πλήρει δὲ θυμοῦ καὶ ὀμότητος.

Σακερδῶς τούτω ὄνομα, ᾧ καὶ θαῦτον ὁ ἀθλητὴς προσαχθεῖς, εἰς ὄψιν τε αὐτῷ παραστάς· Τί, φησὶν ὁ θρασυὺς ἀρχὼν καὶ ἀλαζῶν πρὸς τὸν ἅγιον, κατὰ τοσοῦτου κράτους μόνος τῶν ἄλλων τομᾶς ἀθαδᾶζεσθαι, καὶ ταῦτα ἐπηλυς ὢν καὶ οὐχ ἡμεδαπός, πάντων ὑποκυπτόντων καὶ θύσιας τοῖς θεοῖς προσαγόντων καὶ αὐτοὺς εὐμενεῖς ἔχειν σπυδόντων, δι' ὧν ἡμῖν πάντα θεωρεῖται τὰ κάλλιστα; Ἄλλὰ σύ γε οὐ μόνον οὐ προσέρχῃ θύσων αὐτοῖς καὶ ἐξελωσόμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσεῖναι βουλομένους ἀφιστάς καὶ λόγοις φευκαίῃ ἐπαγωγῶς, μήτε σώματος μεγέθει θαρρῶν, μήτε περιβολῇ ἀξιώματος. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ πράως οὕτω καὶ προσανῶς ἀπεκρίνατο.

ris fretus magnitudine, neque auctoritate ulla aut dignitate. Cui martyr Christi sic mansuete res spondit et placide :

Δ'. Ἐγὼ μὲν ἄνθρωπος εἶναι ὁμολογῶ εὐτελής τὸ φαινόμενον καὶ μικρὸς· περιφέρω δὲ ἐν τῷ ὀστρακίῳ μου τούτῳ σκεύει τὸν ἐμὸν πολῦτιμον ὃν καίθησαυρ μαργαρίτην Χριστὸν, τὸν Κύριόν μου καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν, οὐ δουλός εἰμι, ᾧπερ ῥίφην ἀπὸ γαστρὸς, ὅς πλοῦτος ἐμοὶ καὶ καύχημα καὶ ἰσχύς δι' ὧν ἠδίστα ἐμοὶ καὶ τερπνὰ τὰ τοῦ βίου ἅπαντα ἀλγεινά. Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν, ᾧ ἡγεμῶν, εἰ τοιοῦτου Δεσποτοῦ ὢν, σπεύδω καὶ ἀγωνίζομαι, ὅπως τε αὐτὸς τοῦ ἰοῦ τῆς κακίας ἐμαυτὸν ἀποξέσαιμι, καθ' ὅσον οἶόντε συντηρήσας ἀλώδητον, καὶ ὅπως τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης τοὺς ἠπατημένους ἐκπαῖσαιμι καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσάξαιμι. Ὁ γὰρ ἐξάγων ἁμαρτωλῶν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ (ἧ φησὶ τὰ θεόπνευστα λόγια) σώσει μὲν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πληθὸς ἁμαρτιῶν. Εἴθε οὖν ἐπειθου μοι καὶ αὐτὸς τὴν μὲν παρούσαν ἀπάτην καταλιπεῖν, τῷ δὲ γε τῆς ἀληθείας φωτὶ προσδραμεῖν. Ἔγνωσ γὰρ ἂν τότε ὡς ἀληθῶς, τί μὲν ὁ τῶν ὀλῶν Θεὸς καὶ Δεσπότης, τί δὲ τὰ παρ' ὑμῶν εἰθώλα καὶ κωφὰ, ἃ ψυχῆς ἀτεχνῶς δλεθρὸς καὶ ἀπώλεια.

Ε'. Τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων ἡ φαύλη ψυχὴ καὶ μισόκαλος, ἀκατασχέτου λίαν ὑπεπλήσθη θυμοῦ, καὶ τῷ ἁγίῳ βλοσυρὸν ἐνιδῶν καὶ δριμύ· Ἔοικάς μοι, φησὶ, τὸν θάνατον τῆς ἠδίστης ζωῆς προτιμᾶν καὶ διὰ τοῦτο ῥήμασιν ἀπονουνομένοις κίχρησαι κατὰ τῶν θεῶν, συνειρῶν ἀπνευστέ τὰ παιδαριώδη ταῦτα καὶ μάταια· ἀλλ' ἴσθι ὡς οὐδὲν σε τούτων ὀνήσει οὐδέ τις σε τῶν ἐμῶν ἐξελείπει χειρῶν οὐδ' ὃν ἐπαγγέλλῃ Σωτῆρα σὸν καὶ Θεόν. Πάντα γὰρ σου διαψηλαφήσω τὰ μέλη, καὶ πᾶν εἰ τι πικρὸν ἐπάξω σοι κολαστήριον, ὡς ἂν αὐτῇ πείρᾳ γνώσ, ὅσον τὸ ἀπειθεῖν τοῖς κρατοῦσι κακῶν, καὶ ὅσαις ὑπεύθυνοι τιμωρίας οἱ τοὺς θεοὺς μυκτηρίζοντες καὶ τὴν αὐτῶν λατρείαν ἀπαναινόμνοι. Πρὸς ὃν ὁ μάρτυς θαρσαλέωτερον ἀτενίσας· Μὴ μέλλε, εἶπε, μηδ' ἀναδύου, ἀλλ' ἐτοιμαζε ταχέως πάντα σου τὰ τῶν βασανιστηρίων ὄργανα· ἠκέτωσαν αἱ μάστιγες, τὸ ξίφος, τὸ πῦρ, ὁ τροχός, καὶ ὅσα σοι ἄλλα πρὸς τιμωρίαν ἐπενουήσονται· ἐμοὶ γὰρ ἐν μόνον φοβερὸν καὶ φρίκης ἄξιον, τὸ φοβηθῆ-

ira et crudelitate. Ei autem erat nomen Sacerdos Ad quem cum productus esset athleta, et venisset in ejus conspectum : Quid, inquit audax et arrogans præses sancto, adversus tantam potentiam audes solus ex aliis te insolenter gerere, idque cum sis advena, et non nostras, omnibus se submittentibus, et diis sacrificia offerentibus, et eos studentibus habere benevolos ac propitios, per quos nobis donantur, quæcunque sunt optima et pulcherri- ma ? Sed tu quidem non solum non accedis diis sacrificaturus, et eos placaturus : sed eos etiam ab instituto dimovens, qui volunt accedere, verbis ad inducendum accommodatis decipis, neque corpo-

IV. Ego quidem me fateor esse hominem specie humilem et pusillum : circumfero autem in hoc meo vase fictili pretiosum meum thesaurum, et margaritam Christum Dominum meum et Salvatorem Jesum, cujus sum servus : cui projectus sum ab utero, qui est mihi divitiarum, gloriatio et virtus, per quæ sunt mihi delectabilia et longe jucundissima quæcunque sunt in vita aspera et molesta. Non est ergo mirum, o præses, si cum talis sit mihi Dominus, contendo et decerto, ut et ipse me a vitii rubigine expoliam, me integrum et sincerum, quoad ejus fieri potest, conservans, utque ab errore idolorum eos, qui sunt decepti, avellam, et adducam ad veritatem. Qui enim *abducit peccatorem aberrore viæ suæ* (ut dicunt divinitus inspirata Eloquia) *servabit animam amorte et operiet multitudinem peccatorum* ¹. Atque utinam tu quoque a me persuadereris præsentem quidem relinquere deceptionem, ad veritatis autem lucem accedere. Tunc enim revera cognovisses, quid sit universorum quidem Deus et Dominus : quid autem, quæ sunt apud vos simulacra, quæ revera sunt animæ exitium et interitus.

V. Hæc cum mala audisset anima, et quæ, quæ sunt honesta, habet odio, ea quæ contineri non poterat ira fuit repleta, et sanctum torve intuens : Mihi, inquit, videris mortem vitæ præferre jucundissimæ, et ideo adversus deos verbis usus es insolentibus, et amentiam tuam significantibus, hæc puerilia et inania contexens, et vano spiritu proferens : sed scias futurum, ut nihil horum tibi prosit, neque te : aliquis ex meis manibus eripiat, ne is quidem, quem tu profiteris Deum et Salvatorem. Omnia enim tua membra contrectabo, et quodcunque est acerbum, tibi inferam supplicium : ut ipsa scias experientia, quantum sit malum non parere iis qui dominatum obtinent, et quam multis sint pœnis obnoxii ii qui deos subsannant, et eorum cultum repudiant. Quem martyr audacius fixis intuens oculis : Noli, inquit, differre, nec protrahere : sed cito para omnia tormentorum instrumenta. Venina flagella, ensis, ignis, rotæ, et quæcunque alia excogiatat fuerunt

¹Jac. v, 20.

ad supplicia. Est enim mihi unum solum terribile et formidandum, ne quid timeatur plusquam Deus, et ab ea quæ illic est, separer beatitudine. Alia autem omnia, quæ meo corpori intuleris, voluptatem mihi potius reputabo, quam cruciatum, propter meum in Deum amorem.

VI. Tunc præses cum desperasset fore ut mutaretur, jubet ei totum corpus cædi nervis crudelissimis. Qui cum cæderetur, clamabat præco : Agnosce deos, Callinice, et eos invoca, ut te ab hoc tormento eximant. Ille autem tam leniter plagas accipiebat, ut ne videretur quidem omnino pati : tantum abest, ut concideret, aut flecteretur, ad Deum solum totam mentem dirigens, et ei constanter agens gratias, pro quo hæc pati delegerat. Et quo magis videbat corpus sanguine diffuere, eo magis subsannabat eos qui verberabant, quod non plures et vehementiores ei plagas inferrent. Sunt enim, inquit, longe minores et imbecilliores, quam ego exspectavi, et quam sim tolerare paratus. Propter quæ majori furore percitus Sacerdos, jubet eum pendere a ligno, et ferreis laniari unguis. Quem cum etiam circumstetissent lictores agrestes et crudeles, scrutatis sunt totam compagem corporis, nulli corporis parti parcentes. Dixisses eum habere naturam lapidis, aut aliquam aliam eorum, quæ sunt dura et repugnantia, cum vidisses eum nulla affici molestia, nec ullo frangi dolore. Sic eum mutavit ejus amor in Christum, ut ejus, quam habebat, oblivisceretur naturæ. Tantum enim abfuit, ut summo tormento succumberet, ut, voce libera irrideret et ludificaretur tyrannum. Qua de causa videbatur hic quidem inexpugnabilis, ille autem pudore affectus, et sola quadam inani se exultatione jactitans.

VII. Cum autem omnino desperasset stolidus, ad hoc ultimum conversus est supplicium, quod solus, vel cum admodum paucis excogitavit et invenit : quod quidem erat signum ejus furiosæ et amentis animæ. Nam cum crepidas clavis acutis confixisset, jubet alligari pedibus martyris, et imperat iis qui eum abducebant, lictoribus, ut tractus iniret viam Gangram usque. Ut autem majores et acriores ei afferrentur dolores ex perforatione clavorum, cum alios lictores collocasset in equis perniciosissimis, cogebat ante eos currere athletam clavis confixum. Omnino vel ad solum spectaculum fractus esset omnis animus, ne apertis quidem oculis hæc ferens aspicere. Sed non ille immanis, et corde plane lapideo, aut natura est ullo modo commotus, aut dolorem reputavit insuperabilem : sed tanquam iis quæ gerebantur, insultans, præsidebat superbus, impiam suam animam implens talibus spectaculis. Qui etiam jussit lictoribus, ut simul atque dictam accenserent civitatem, vehementissimam fornacem accenderent, et sanctum in eam injicerent : ut etiam qui illic sunt, aiebat, viderent ejus inobedientiam

ναί τι πρὸ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκείθεν χωρισθῆναι μακαριότητος. Τὰ δ' ἄλλα πάντα, ὅσα ἂν τῷ ἐμῷ ἐπάξαισι σωματι, ἡδονὴ μοι μᾶλλον ἢ τιμωρία διὰ τὸν πρὸς Θεὸν λελογίσται ἔρωτα.

Σ'. Τότε ὁ ἡγεμὼν τὴν μεταβολὴν ἀπέλιπας προστάσει νεύροις ὠμοτάτοις κατὰ παντὸς τοῦ σώματος τύπτεσθαι, ᾧ καὶ τυπτομένῳ ἐπέθια ὁ κήρυξ· Ἐπίγνωθι, Καλλίνικε, τοὺς θεοὺς καὶ αὐτοὺς ἐπικάλεισαι, ὅπως σε ταύτης τῆς βασάνου ἐξέλωνται. Ὅ δὲ οὕτως ἀτέμας ἐδέχετο τὰς πληγὰς. ὡς μηδὲ πάσχειν ὅπως δοκεῖν, πολλοῦ γε δεῖ καταπίπτειν ἢ ἐπικαίμεσθαι, θεῶν μόνῳ τὴν ὅλην τείνων διαύνοια καὶ αὐτῷ ἐπιμόνως εὐχαριστῶν, ἀνθ' οὗ ταῦτα παθεῖν εἴλετο, καὶ ὅσα μᾶλλον ἰώρα τοῖς αἵμασι τὸ σῶμα κατάρρυστον, τοσοῦτῳ τοὺς τύπτοντας ἐμυκτήριζεν, ὅτι μὴ πλείους αὐτῷ καὶ σφοδρότερας τὰς πληγὰς ἐπιφέρουτο. Ἐλάττους γὰρ αὐταί, φησὶ, καὶ ἀδρανεῖς κατὰ πολὺ ὧν προσεδόκησα καὶ πρὸς ᾧ παρεσκεύασμαι. Ἐφ' ᾧ καὶ πλέον ὁ Σακερδῶς ἐκαμνεῖς, ἀναρτᾶσθαι αὐτὸν ἐπὶ ξύλου κελεύει καὶ σιδηροῖς τοῖς ὄνυξι ζαίνεσθαι, ὃν καὶ δῆμιοι περιστάντες ἄγριοι καὶ ὠμοὶ τὴν ὅλην ἀρμονίαν τοῦ σώματος διεφύνησαν, μηδενὸς τῶν τῆς σαρκὸς μορίων φεισάμενοι. Εἶπεῖς ἂν αὐτὸν λίθου φύσιν ἢ τινα ἄλλην ἔχειν τῶν ἀντιτύπων τε καὶ στερῶν τὸ ἀνάλγητον αὐτοῦ τετρακέμενος καὶ ἀτέραμον, οὕτως αὐτὸν ὁ πρὸς Χριστὸν ἔρωσ ἠλλοίωσεν, ὡς καὶ αὐτῆς ἐπιλαθέσθαι ἢς εἴληξε φύσεως. Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχετῃ τῇ ὑπερβαλλούσῃ ταύτῃ ὑποκατακλίνεσθαι βασάνῳ, ὡς καὶ πεπαρρησιασμένη ἦδη φωνῆ ἐπιτωθάζειν τὸν τύραννον καὶ αὐτῷ ἐπιγελαῖν ἐφ' ὧν οὗτος μὲν ὠρᾶτο ἀκαταγώνιστος, ἐκεῖνος δ' ἠσχυμμένος καὶ μόνῳ τῷ διακένῳ φρυάγματι βρεθυόμενος.

Ζ'. Ὡς δὲ τοῖς ὅλοις ἀπεγνώκει ὁ μάταιος, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην τιμωρίαν ἐτράπετο, ἢ μόνος ἢ κομιδῆ σὺν ὀλίγοις καὶ διανοήσατο καὶ ἐξεῦρε σύμβολον οὖσαν τῆς ἐμπλήκτου αὐτοῦ καὶ παραφόρου ψυχῆς. Κρηπίδας γὰρ ἦλοις ὄξεισι διαπερνήσας ὑποδοσθῆναι προστάσει τὸν μάρτυρα καὶ τοῦτον συρόμενον τὴν μέχρι Γαγγρῶν βαδίσειν ὁδὸν τοῖς ἐπάγουσιν αὐτὸν δημίους παρήγγειλεν· Ὡς ἂν δὲ μείζους αὐτῷ ὀδύνας καὶ δριμύτερας ἐκ τῶν τῆς ἡλῶν γένοιτο διατηρήσει, ἐτέρους δημίους ἵπποις ἐπιβιβάσας ὠκυτάτοις καὶ ταχίνοις, θέσει ἔμπροσθεν αὐτῶν τὸν τοῖς ἦλοις διαπεπαρμένον ἀθλητὴν κατηνάχαζε. Πάντως καὶ πρὸς μόνην τὴν θέαν ἐκλάσθη ἂν πᾶσα ψυχὴ μηδ' ἀνεωγῶσιν ὀφθαλμοῖς τοιαῦτα γέρουσα καθορᾶν· ἀλλ' οὐχ ὁ λιθοκάρδιος καὶ ἀπηνής ἢ τι πρὸς τὴν φύσιν ἐπαθεν ἢ τὸ τῆς ὀδύνης ἐλογίσαστο ἀνυπέβλητον, ἀλλ' ὡσανεὶ τοῖς δρωμένοις ἐπεντροφῶν, προυκάθητο σοβαρὸς, τὴν ἀνοσιουργὸν αὐτοῦ ψυχὴν τοιοῦτων θεαμάτων κατεμπιπλῶν· ὅς γε καὶ τοῖς δημίους παρεκλείσατο ἅμα τῷ ἐπιβῆναι τῆς εἰρημένης πόλεως, κάμινον σφοδρότατην ἐκαυῶσαι καὶ ταύτῃ τὸν ἅγιον ἐμβαλεῖν, ὡς ἂν καὶ οἱ ἐκεῖ, φησὶ, τὸ ἀπειθεῖς αὐτοῦ θεάσαιντο καὶ ἀπόσκληρον, ἐπεὶ κἄν ταύτῃ τῆ πόλει

πολλούς, ὡς ἀνέγνωμεν, τῆς τῶν θεῶν λατρείας ἀπέστησεν.

Η'. Ὁ οὖν μεγίστου Χριστοῦ ἀθλητῆς τὴν κατάκοπον ταύτην ἀγόμενος ὁδόν, εἶχε τὴν ἀνωθεν χάριν ἐπιβρώνουσαν αὐτὸν καὶ ὑποστηρίζουσαν, ᾧ καὶ θάττον ὁ δρόμος ἠνύετο καὶ τῆς τῶν ἵππων ταχυτήτος ὀξύτερον. Οἷα γὰρ κούφος καὶ εὐδρομος μετὰ τῶν σιδηροδέτων ἐκείνων κρηπίδων δίδευσεν, ὑποψάλλων ἐκεῖνα τὰ τοῦ Δαβὶδ· Ἵπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι. Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάακου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλῦος, καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὸ διαδήματά μου, καὶ τὸ· Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ὡς δὲ μίλια ἐξήκοντα τρέχων διήλυσεν καὶ τινα τόπον Ματρίκα οὕτω λεγόμενον κατείληψε, θαυματουργεῖ τι ἐν ἐκείνῳ παραδόξον καὶ ἐξαισίον. Τῶν γὰρ ἀπαγοντων αὐτὸν δημίῳν δίδει τὰς γλώσσας καταφρυσσομένων καὶ τῆ τε ὑπερβολῆ τοῦ πνίγους (ἦν γὰρ τῶν μηνῶν ὁ Ἰούλιος) τῆ τε ταλαιπωρίας τῆς ὁδοῦ ἐκλείψειν μόνον οὐ μελλόντων καὶ μήτε ὕδατος ποθὲν ἐπιφαινομένου, ὅθεν τὸ δίψος ἰάσαιντο καὶ ἑαυτοὺς λειποθυμοῦντας ἐπανακτήσαιντο, μήτ' ἄλλης μηχανῆς εἰς θεραπείαν τοῦ πάθους εὐρισκομένης, πάντων ἀπογόνους πρὸς μόνον τὸν ἅγιον ἐπιστρέψασαν, τοῖς αὐτοῦ ποσὶ προσπίπτοντες καὶ αὐτῷ τοιαῦτα σὺν δάκρυσι λέγοντες· Μὴ μνησθῆς τῶν ἡμετέρων κακῶν, ἄγιε, μὴδὲ ἐνθυμηθῆς ὅσα ἐν σοὶ πεπαρωνήκαμεν, ἀλλὰ τούτων πάντων ἀμνηστίαν λαβὼν, βοήθησον ἡμῖν κινδυνεύουσι καὶ δὸς ὕδωρ διψώσας ψυχαῖς καὶ τῆ βία ἐκτετηγμέναις τοῦ καύσωνος· ἀνάλωται γὰρ ἡμῖν ἡ φυσικὴ νοτις, ἐξέλιπεν, ὡς ὄρας, ἡ ἰσχύς, ὁ καύσων ὑπὲρ κεφαλῆς. Πάντα ὁμοῦ συνέσχεν ἡμᾶς τὰ θεινὰ, ἀ σου μόνου ἐστὶ μεταβαλεῖν καὶ ἰάσασθαι.

Θ'. Ταῦτα τῶν δημίῳν λεπτῶ καὶ ἀτόνῳ λεγόντων τῷ φθέγματι, ἔλεον τούτων λαμβάνει ὁ συμπαθέστατος, καὶ ἑαυτὸν εἰς ἱκεσίαν τρέψας, ἐπεκαλεῖτο τὸν ἀμνηστίακον Θεὸν καὶ ἰδέετο μὴ παριδεῖν τοὺς τοσαύτῃ πιεζομένους ἀνάγκη, ἀλλ' οἰκτιρῆσαι καὶ ὕδωρ πιεῖν παρασχεῖν, ὡσπερ παλαι τὸν ἐν ἐρήμῳ λαόν, καὶ τῆ δίψῃ κεκαυμένους παραμυθῆσασθαι· καὶ, ὦ τοῦ θαύματος! ἅμα τῆ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου καὶ προσευχῆ, ὕδωρ ἀπὸ τίνος πέτρας ῥυτὴν καὶ τοῦτο ἀφθόνως βλύσκει, ὡσπερ ἀπὸ πηγῆς, τῶν τε δημίῳν τὰ καταφρυγέντα ἀνέψυξε στόματα τοῦ καινοῦ ἐκείνου καὶ ποτίμου νόματος ἐμπλησθέντα, καὶ τοῖς ἐξῆς πᾶσι πλήσιμιον ἐτηρήθη τὸ πόμα καὶ αἴναον. Οὐ γὰρ ἐπέλιπεν ἐκ τότε ῥέον καὶ μηδέποτε δαπανώμενον. Τοιαύτη τοῦ μάρτυρος ἡ πρὸς τὸν Θεὸν παρρησία καὶ δύναμις· οὕτω τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζει ὁ Κύριος. Ὁ γὰρ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ τρέφων ἅπαντας τῆ τροφῆ πονηροῦς τε καὶ ἀγαθοῦς, τί θαυμαστόν εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀνδράσι τούτοις καίπερ οὕσι τὸν τρόπον

atque contumaciam : quoniam in ea quoque civitate multos, ut accepimus, abduxit a cultu deorum.

VIII. Ille ergo magnus Christi athleta per hanc viam ductus laboriosam, habebat supernam gratiam eum confirmantem et sustentantem : a quo etiam perficiebatur cursus celerius, quam ab illis equis, quamtumvis perniciosibus. Nam perinde levis, ac si fuisset ad cursum expeditus, cum illis ferro alligatis percurrerebat crepidis, psallens illa Davidis : *Expectans expectavi Dominum, et attendit mihi. Et eduxit me de lacu miseriarum, et de luto faecis. Et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos*². Et illud : *Dominus illuminatio mea et Salvator meus, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo*³? Postquam autem currens peregit sexaginta stadia, et pervenit ad quemdam locum, qui dicebatur Matrica, facit in eo quoddam insigne miraculum. Nam cum lictoribus, qui eum abducebant, linguæ siti torrerentur et æstu immodico (erat enim mensis Julius), et propter viæ molestiam propemodum deficerent, et nec aqua alicunde appareret, qua sitim sedarent et se exanimatos recrearent, et nec alia inveniretur ratio, qua malo afferrent remedium, omni spe abjecta, ad solum sanctum conversi sunt, ad ejus pedes provoluti, et hæc ei dicentes cum lacrymis : Ne recorderis nostrorum malorum, o sancte, nec veniant in mentem nostræ in te contumeliæ. Sed eorum omnium oblitus, fer nobis opem periclitantibus, et da aquam sitientibus animabus, et quæ sunt vi æstus liquefactæ : consumptus enim est nobis humor naturalis. Defecit, ut vides, virtus, æstus imminet capiti. Nos omnia simul opprimunt mala, quæ tuum est solius mutare et curare.

IX. Hæc dicentibus lictoribus tenui et imbecilla voce, eorum movetur misericordia vir maxime misericors : et cum se convertisset ad preces, invocavit Deum, qui injuriarum et malorum obliviscitur, ne eos despiciatur tanta oppressos necessitate : sed misereatur, et aquam eis bibendam præbeat sicut olim populo, qui erat in solitudine, et eos consoletur qui sunt adusti siti. Simul autem cum sancti invocatione et precibus (o miraculum !) aqua ex quadam petra effluens, et tanquam ex fonte copiose scaturiens, et lictorum torrida ora refrigeravit, repleta illo novo et copioso fluente, quod posteris est conservatum plenum et perenne. Non enim defecit fluens ab eo tempore et nunquam est consumptum. Talis fuit martyris ad Deum fiducia et virtus. Ita eos, qui glorificant ipsum, Deus glorificat. Qui enim solem suum oriri facit super justos et injustos, et nutrit omnes tam malos, quam bonos⁴, quid mirum, si his etiam viris, licet sint moribus sævi, et cædes spirantes, abunde

² Psal. xxxix, 2, 3. ³ Psal. xxvi, 1. ⁴ Matth. v, 45.

suppeditarit suam misericordiam? Qui cum etiam, A ut diximus, abunde bibissent ex illa aqua quæ affluerat, et suos recreassent et erexissent animos, perrexerunt iter facere, sequente eos quoque martyre. Quod cum totis septuaginta stadiis confecissent, Gangram pervenerunt, sicut eis imperatum fuerat.

X. Cæterum lictores non lubentes quidem (habebant enim ante oculos martyris beneficium), sed victi metu eorum, qui obtinebant dominatum (habebant enim animos molles et flexibiles et hiantes ad ea sola quæ videbantur), festinarunt facere id, quod jussi fuerant, eos maxime incitante martyre ut abiret celerius ad eum quem cupiebat. Quocirca cum fornacem succendissent, et sanctum prope statuissent, jam lætantem et exultantem in eam injecerunt. Qui cum etiam ultimis verbis Deum laudasset, et in certaminis consummatione egisset gratias, in manus Domini tradidit spiritum, et ad eam quæ illic est, transiit beatitudinem, vicesimo nono mensis Julii. Sed tu quidem, o beate, martyrum decus et ornamentum, sic e vita egressus, et præmiorum stigmatibus decoratus, nunc purus sedes cum Christo sponso purissimo, in hoc te oblectans et exhilarans, et corona gloriæ ab eo coronatus. Memento autem nostri quoque deinceps, qui te colimus, et hoc sacrum tuum festum celebramus: et da nobis, ut æquabiliter et sine ulla offensione renatigamus vitæ asperitatem: ut cum non obruti enataverimus ex hoc mari tentationum, in portum quietis appellamus, ipsum habentes gubernatorem tuis intercessionibus Dominum nostrum et Salvatorem Christum: quem decet omnis honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ἄφρονικοί, τὸν αὐτοῦ ἐπιδαψιλεύσατο ἕλκον; Οἱ καὶ ἀφθόνως ἐκ τοῦ καταρρέουστος ἐκείνου ὑδάτος πεπωκότες, ὡς ἔφαμεν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀναζωπυρήσαντες, εἶχοντο τῆς ὁδοῦ, ἐπομένον αὐτοῖς καὶ τοῦ μάρτυρος, ἦν καὶ ἑβδομήκοντα ὁλοῖς σταδίοις συμπεράναντες τὴν Γάγγραν ἤδη κατέλαβον, καθὰ τοῦτοις προσέτακτο.

Γ'. Ἄλλ' οἱ δῆμοι εὐλαβοῦμενοι (εἶχον γὰρ ἤδη πρὸ ὁμμάτων τὴν εὐεργεσίαν τοῦ μάρτυρος), φόβου δὲ ὄμως τοῦ παρὰ τῶν κρατούντων ἠττώμενοι (ἄλλως τε καὶ ψυχὰς ἔχοντες ἐκλύτους καὶ μαλακὰς καὶ πρὸς μὴνα κερηνυίας τὰ ὀρώμενα) τὸν κελουσθὴν ποιῆσαι ἠπέιγοντο, μάλιστα καὶ τοῦ μάρτυρος παρορμῶντος αὐτοῦς ὡς ἂν θάπτον ἀπὴν πρὸς τὸν ποθοῦμενον. Ὄθεν καὶ καμίον ὑπανόψαντες καὶ πλησίον τὸν ἄγιον περιστήσαντες, χαίροντα ἤδη καὶ ἀγαλλιώμενον, ταύτη ἐνέβαλλον, ὅς καὶ ῥήμασι τελευταίοις τὸν Θεὸν ὑμνήσας, καὶ αὐτῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀγῶνος τελειώσει εὐχαριστήσας ταῖς τοῦ Δεσπότου χερσὶ τὸ πνεῦμα παρέδωκε καὶ πρὸς τὴν ἐκειθεν ἀπέβη μακαριότητα, εἰκάδα ἐνάτην τοῦ Ἰουλίου ἄγοντες. Ἄλλὰ σὺ μὲν, ὦ μαρτύρων ἐντύρημα καὶ καλλώπισμα, οὕτω καὶ βίου καὶ μεταστάς καὶ τοῖς στίγμασι τῶν ἀθλῶν ὠραίσθεις, νυν καθαρὸς τῷ καθαρωτάτῳ νυμφίῳ παρίστασαι Χριστῷ, ἐναδόμενος τούτῳ καὶ ἐπευφραϊνόμενος καὶ τῷ τῆς δοξῆς στεφάνῳ παρ' αὐτοῦ ταινιούμενος, μέμνησο δὲ καὶ ἡμῶν λοιπὸν τῶν τιμώντων σε καὶ τὴν ἱεράν σου ταύτην ἑορταζόντων πανήγυριν, καὶ δίδου ἡμῖν ὁμαλῶς καὶ ἀπροσκόπως τὴν τοῦ βίου διανύσαι τραχύτητα, ὡς ἂν ἀκλυστοὶ τὴν τῶν πειρασμῶν διανηξάμενοι θαλάσσαν τοῖς τῆς ἀναπαύσεως λιμῆσι καθορμισθῆμεν, αὐτὸν ἔχοντες κυβερνήτην διὰ τῶν σῶν πρεσβειῶν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα Χριστὸν, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

VITA

SANCTI ET JUSTI EUDOCIMI.

(Apud Surium ad diem 29 Julii. Græcum textum non invenimus.)

I. Eudocimi, qui convenienter suo nomini ex Deo laudem est assecutus, vitam bonum est exponere. Hinc enim simul voluptas et utilitas non redit solum ad expositores, sed multo magis ad auditores; non solum quod se ostenderit vehementem amatorem virtutis, et quod est honestum, statim elegerit ab ineunte ætate; cum multis enim aliis fuit hic vitæ zelus ei communis: sed quod in illo præcipuum et pene singulare, vel omni, vel magna ex parte excelluit, ejus in mundo fuit supra mundum vita: et quod cum viveret in medio tumultuum, et harum rerum instabilium, quæ om-

nibus tempestatibus sordibusque plenæ sunt, puram et tranquillam, et minime inquinatam suam conservaverit animam: et ostenderit esse timidi et pusilli animi, mundi fugam persequi, et adjutrice uti solitudine, perinde ac si quis in maris tranquillitate navigans, et absque ullis fluctibus ventisque vehementibus, velit vocari peritus navigationis, et intelligens eorum quæ ad mare pertinent. Quoniam ergo illius vita est exemplar sufficiens, cum omnibus, ut semel dicam, qui virtutis studium sibi vendicant, ut iis qui in mundo vivunt, et mundo (ut cum divino Paulo dicam) uti solum

¹ I Cor. vii.

non abuti eligunt, dicantur res illius, et virorum A
honorum animis apponatur mensa divina, et opsonia, quæ nunquam consumuntur.

II. Sanctus ergo Eudocimus genus quidem duxit ex Cappadocibus, piorum parentum pia soboles. Quorum alter quidem Basilius, Eudocia autem nomine, quæ genuerat, erant genere insignes, opibus abundantes, illustresque auctoritate. Patriorum enim dignitate clarus erat Basilius. Cum tam præclaros autem generis fontes haberet filius, non tam visus est nobilis ex parentibus, neque tantam ex eis accepit gloriam, quantam ipse præclaris suis factis ex se nobilitatam suis attulit parentibus. Nam filios quidem, qui ex claris orti sunt parentibus, permultos invenies : parentes autem talium filiorum, qui in medio mundo vitam nulli reprehensioni affinem transegerunt, admodum paucos. Ille ergo doctrinæ et disciplinis jussus attendere, magnum in his posuit studium, non verberibus, non terroribus, non aliquo alio indigens ex iis quæ possunt puerilem ad res honestas excitare socordiam : sed ipse erat sibi stimulus ex propensione et animi alacritate ad ea quæ bona sunt. Multo autem magis invigilabat lectioni divinorum eloquiorum, et assidue in eis versabatur, adeo ut ipse quoque caneret cum divino Davide : *Exsultabo ego super eloquia tua, ut qui invenit spolia multa* ². Et : *Quam dilecti legem tuam, Domine : tota die meditatio mea est* ³. Propterea ei reputatum est supra millia auri et argenti⁴, juxta divinum Prophetam, dico Davidem. Et Dei eloquia dulcia gutturi ejus fuerunt, et supra mel ori ejus ⁵.

III. Vacabat autem divinis templis et assidue ad ea veniebat. Et cum ejus æquales et familiares dediti essent venationibus, et equorum cursibus, et aliis adolescentum studiis, ille ea ægre ferebat, et ab eis minime movebatur, et nulli cedebat ex iis quæ juvenilibus blandiuntur cupiditatibus. Jucunde vero et libenter versabatur Eudocimus, aut in domo orationis, aut in lectione divinorum Eloquiorum, per quæ studebat seipsum reddere templum Deo dignum ut qui nihil ostenderet injucundum, nihil turpe ex deformitate animi perturbationum, et in eas collato studio. Non res adversæ, non secundæ, non aliquid ex iis quæ animum possunt aut efferre, aut deprimere, fuit D
satis validum ad eum a suo instituto dimovendum : sed dexteris et sinistris armis (ut dicit Paulus ⁶) dextere utebatur, et ea materiam faciebat philosophiæ. Quin etiam cum viam sæpe ingrederetur, tam quæ ferebat ad regiam, quam quæ in ullum alium locum mentem simul et linguam habebat intentam operi : hanc quidem canentem Psalmos Davidis, illam autem attendentem, et quæ dicebantur intelligentem, et jubenti ipsi Davidi parentem. Non enim id ei, quod multis, usveniebat, qui psallunt quidem, sed non intelligunt : quique cum iis

quæ dicunt, ipsi prius pugnant, et re ipsa aperte contradicunt, cum procul ab iis quæ dicuntur, aberet eorum animus. Temperantiam autem, quæ vere publica est, et pulchritudine alias excellit virtutes, sic amavit, et ab ea ita aperte est superatus, ut eam in vita sociam, et quæ secum habitaret, delegerit, et audacter cum Job diceret non hoc solum : *Oculum meum non est cor consecutum* ⁷, sed etiam, quod illo est majus, pactum fecisse cum oculis, nullo modo intellexisse super virginem ⁸ : et usque adeo vitaverit cum muliere colloqui, ut soli matri non esset prohibitum ad eum accedere, quam in magna habebat veneratione : ut qui non solum maternis, sed virtutis etiam cederet legibus. Præteream autem nulli licebat mulieri cum eo omnino loqui, aut ad eum adire.

IV. Cum temperantia vero conjunxit etiam eleemosynam, cum pulcherrima eam quæ est maxime hilaris : adeo ut illius quidem lumine illustraretur facies, hujus autem oleo cor pinguefieret, essetque et mundus et misericors : adeo ut altitudo, quæ procedit ex puritate, ad proximum (ut par est) ex consensu se inclinans, in tuto esset. Tam splendide autem attendebat eleemosynæ, et eam ita amplectebatur, ut non solum superfluis, sed etiam necessariis se pie gereret : et non parce seminaret, sed in benedictionibus : et non solum pecuniis, sed etiam carnibus, si ex iis pauperibus dari posset auxilium minime parceret, idque admodum hilari, promptoque et alacri animo, motus dilectione in Deum et proximum. Fructus enim charitatis, est in fratrem misericordia, adeo ut ipse promptior esset ad dandum, quam ille ad accipiendum, qui opus habebat misericordia : et cum dedisset, ipse magis lætaretur, et plus se juvari crederet, quam is, qui acceperat, quomodo res vere habebat. Majores enim sunt divinæ gratiæ, quam humanæ, quas ipse larga manu emebat largius illinc scatuerientes. Et, ut semel dicam, orphanorum erat pater Eudocimus, curator viduarum, indumentum nudorum, panis esurientium, animarum quæ ægritudine gravabantur solatium.

V. Is cum et ab imperatore honores, et quæ est ad tempus, gloriam assequeretur propter virtutem, nihil ex eo lædebatur, ut cujus nec calor animæ tepesceret, neque ad cursum spiritualem fieret impetus hebetior : sed potius eam quoque Deo ascribens gratiam, hinc sumebat occasionem majoris in ipsum desiderii, et eum colendi promptius et alacrius. Certe cum esset electus, ut præset parti exercitus Cappadocum, et moraretur circa id, quod vocatur Charsianum, gerebat maguam curam populi, ut qui non solum de eis esset paterne sollicitus, sed eas etiam, quæ erant inter se invicem, ut solent, controversias solveret, nullam in partem propendente trutinæ justitiæ : et judicans orphanum (ut dicam cum Isaia), ⁹ et vi-

² Psal. cxviii, 162. ³ ibid. 97. ⁴ ibid. 72. ⁵ ibid. 103. ⁶ II Cor. vi, 7. ⁷ Job. xxxi, 7. ⁸ ibid. 1. ⁹ Isa. i, 17.

duam justificans, et omnibus idem apparens per æqualem in omnes benevolentiam. Et quid opus est, ut dicam singula? Erat virtute perfectus Eudocimus; erat insignis charitate in Deum, et insignis charitate in proximum. Quamobrem ejus exitium et interitum, proximo, inquam, clanculum detrahare, adeo odio habebat, ut non solum ipse nihil tale faceret, sed etiam si alius vellet facere, minime sustineret non honestis verbis aures præbere: et quod ad se attinet, illas quoque conservaret peccatis superiores.

VI. Illum sic viventem, piúmque vitæ institutum exercebat, et recte se gerentem communis in regione aliena finis occupat, cum esset triginta tres annos natus, et necdum quidem canis capillos albefecisset, multorum autem canos superaret prudentia. Male autem habebat Eudocimum, non quod absolute moreretur, ut qui per totam vitam id esset meditatús, et quam cum egisset vitam, quænam sors esset eum consecuta: et alioqui cum esset sapiens, non ignorabat omnino, qualis esset lex inter composita: nempe quod cum accepisset principium, necesse esset finem quoque consequi; quamobrem non eum conturbabat corporis separatio, sed quod cum matrem non vidisset charissimam, longe esset peregrinatus. Quomodo autem est mortuus? est enim hoc simul philosophiæ et utilitatis particeps. Egrotabat quidem vir ille, et morbus eum jam eo deduxerat, ut ultimum ageret spiritum. Ipse vero cum suos accersisset familiares, primum quidem diligenter mandavit, et eos jurejurando adegit, ut eum mandarent sepulcro, sic Indutum, et nequaquam in ipsum observarent, quæ solent in mortuis. Deinde cum omnes jussisset extra fores egredi, ipse solum inclusus dat se orationi. Oratio autem erat (audita enim fuit a quodam, qui prope fores auscultabat) ut ejus ad Deum excessus esset obscurus, et nulli cognitus, quomodo etiam tota fere ejus vita nulli evasit manifesta. Cum vero alia quoque adjecisset orationi, et egisset gratias, et postremo dixisset: *In manus tuas commendo spiritum meum* ¹⁰, vere sanctam emisit animam. Quidam autem ex iis qui sepulturæ ejus inserviebant, magis rustice, quam pie, in hoc mandato exsequendo affecti, non solum cum vestimentis et calceis, quibus erat indutus, sed etiam cum stragulis, in quibus jacebat, in lignea capsula sic impositum, humi conduunt eum, qui nihil habebat dignum tenebris, nube omnino solem, aut lignum modio, aut potius, si mavis, in cella penaria pretiosissimum thesaurum, et qui non potest consumi. Sed ille sic quidem fuit conditus: Deus autem non passus est eum latere, sed eum reddit manifestum causa multorum utilitatis. Sic autem facit.

VII. Vir quidam a spiritu vexabatur dæmoniaco, Elias nomine, cum post mortem sancti non multi dies præterissent. Repente accedit ad sepulcrum,

A multa quidem dicens, multa autem faciens, quæ solet facere nequitia dæmonum in damnum humanæ naturæ, quæ desuper bello ab eo appetitur. Dæmone quidem moto a sancto, aut a Christi potius virtute, ut eum manifestum faceret et honoraret, movente autem et torquente, et maxima tempestate hominem conturbante, cum tanquam mortuum Eliam humi jecisset, sceleratum illud dæmonium statim abiit, ut quod fuerat homini veluti quædam disciplina, et medicamentum ad expianda peccata iis, quæ Deus novit, judiciis. Atque Elias quidem sic fuit liberatus a dæmone: Deus autem non eousque fecit consistere sui servi gloriam: imo vero cum tanquam tuba valde clamans, in multos esset dispersum miraculum, multitudinem eorum, qui laborabant variis morbis, vocavit ad sepulcrum, sepulcrum, inquam, ex quo admirabiliter multis scaturiebat vita et curatio.

VIII. Ex his vero una mulier, quæ habebat filium, cujus solutæ erant manus, quique eas ferebat non secus atque lapis ac statua, cum ardentem accessisset ad sepulcrum, non longa opus habuit mora, non negotiis, non diebus: sed cum primum venit, ei opem tulit ad liberandum a morbo filium, oleum sumptum ex lucerna beati sepulcri: quo cum illa filii manum unxisset, vidit statim eum totum illæsum, et utentem manibus simul liberis et suo fungentibus officio. Alius autem puer eodem quidem modo affectus, in hoc vero solo differens, quod priori quidem manus, ei autem pedes erant immobiles: is ergo simili fide oblatus, similem quoque consecutus fuit curationem. Nam cum is quoque unctus esset in pedibus oleo lucernæ, protinus exsiliit, et fuit causa magnæ gratiarum actionis, quæ offerebatur ipsi sancto, qui curaverat, et Deo, qui præbuerat gratiam curationum.

IX. Rursus autem mulier vexata a dæmone, liberata est a maligno spiritu eam vexante, cum solum accessisset ad sepulcrum, et pulchre didicisset, quemadmodum lux persequitur tenebras, et quam sit terribilis, bonus et gratus servus malo servo et fugitivo, propter eam quæ ei cum Domino intercedit, conjunctionem et familiaritatem. Porro autem alii quoque mulieri, quæ gravi morbo laborabat, fuit mirabilis curatio solutio sepulcri pulvis sumptus cum fide, deinde aqua conspersus, aut ut melius dicam, ejus lacrymis, et impositus parti corporis, quæ male se habebat. Et ideo cum seminasset in lacrymis ferventis in Deum fidei, messuit exultationem curationis ¹¹. Non paucis quoque aliis male affectis, qui longe aberant, fide autem non erant longe, hic pulvis ad eos allatus, visus est aptum in omni morbo medicamentum, et quod multis quoque aliis modis erat jucundissimum. Nam cum eo, quod curabat certissime, habebat etiam celeritatem, et cum

¹⁰ Psal. xxx, 6. ¹¹ Psal. cxxv, 5.

celeritate, molestiæ vacuitatem, et cum molestiæ vacuitate, quod nulla erat omnino solvenda merces, et nihil penitus damni accipiebatur. Deficient me tempus et oratio, defectæque erunt manus scriptio- nis operi servientes, si voluerimus omnia comprehendere, quæ et prius ille, ubi fuit sepultus, et nunc huc quoque translatus, facit miracula.

X. Quoniam autem translationis meminit oratio, de ea quoque tractandum est, quemadmodum facta sit et quænam fuerit causa, quod illius corpus sepultum in finibus Charsiani, sit in hanc regionem translatum civitatem. Magna et velox ejus miraculorum fama in omnes partes pervadebat, et implebat aures omnium : et natura quidem sic habebat, nunc autem velocior quoque facta est propter rei novitatem. Ubi enim speraverit quispiam, hominem in mundo viventem, et qui populi suscepit administrationem, et qui singulis horis tantis agitabatur fluctibus, posse per se quiescere, et interiorum hominum habere nulla vexatum molestia, illæsosque et manifestos in se conservare typos Dei memoriæ, et ejus metu cor custodire mundum ab omnibus sordibus ? Nam pietatem quidem exercere, et amplecti honestatem, virtutisque aliquantisper et Dei meminisse mandatorum, in multis fortasse invenies ex iis etiam, qui in mundo vivunt. Non enim eos omnino virtute nudabimus, et tanquam propriam possessionem eis solis tribuamus, qui sunt a mundo separati. Sed ad tantam impatibilitatis et virtutis esse evehctum altitudinem, ut consequatur quis gratiam et splendorem miraculorum, id eorum solum dixeris, qui mundo et mundanis omnibus multam salutem dixerunt, et solitudines magis quam civitates, et deserta, et longe esse remotum ab amicis propter Christum sunt amplexi, eorumque paucorum : si quidem paucorum novimus eam quæ est pro viribus, perfectionem.

XI. Cum sic ergo fama ejus mortis et miraculorum esset dispersa, ejus parentes (eis enim adhuc viventibus est mortuus) et maxime mater, quæ maximo et germanissimo amore, ut filios solent matres, eum prosequabatur, magnum ignem habebant in visceribus, simul quidem et ut filium desiderantes, et cupientes conspici parentes ejus, qui adeo clarus erat miraculis. Mater ergo non ferens cordis impetum, arbitrata, esse quid parvum et nihili faciendum, et non satis firmam piæ matri excusationem viæ longitudinem et senectutis imbecillitatem, horum omnium nullam ducens rationem, profecta Byzantio ad id, quod jam prius diximus, Charsianum incredibili pervenit celeritate. Deinde cum aspexisset eorum multitudinem, qui assidue accedebant ad sepulcrum, et donum, quod assequabantur, qui multis et variis laborabant morbis et affectionibus, et quam celerem adipiscebantur cu-

A rationem, ipsorum, inquam, malignorum spirituum morborumque et affectionum, ut qui perinde ac si horribilem terrorem, et accedere non permittentem, eis incutiat sepulcrum, non possint permanere : vel potius ut hostes quidam et inimici, qui fortis imperatoris ne possint quidem ferre conspectum, sed eos quos ceperunt, statim dimittant, et in fugam se conjiciant ; hæc cum illa vidisset, et sepulcro fuisset circumfusa, jucunde et canore deflebat, partim quidem filium lugens ut mortuum, partim autem ut ex Deo viventem, et tantis dignatum miraculis admirans, et ut quæ ipsa quoque gratia et gloria frueretur, et eo nomine gloriaretur.

XII. Fili, voce dicebat altiore, fili, lux æterna meorum oculorum, fili, arcanum quoddam ineffabile bonum parentibus : undenam tibi hæc clara et magna lux curationum ? Undenam copiosa fluxit gratia Spiritus ? An sunt hæc omnino piæ vitæ remuneratio, et occultorum laborum ? An potius non solum remuneratio, sed arrha et proœmium honorum, quæ te post hæc manent ? Sum ego revera beata inter matres, quæ digna sum habita, quæ essem et vocarer mater talis filii. Non tibi amplius contexo lamentationes maternas tanquam filio, sed tanquam Dei amico hymnos cano spirituales. Non amplius te voco filium, et fructum ventris mei, sed filium Dei per gratiam, non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, sed revera natum ex Deo ¹². Quem cum ipsa genuerim carnaliter, ab ipso rursus vicissim generor spiritaliter. Nec erubesco eum vocare patrem, cujus verus pater est ille cœlestis : cognati autem, angeli et sanctorum omnium chori, bonorum operum communi- one, et æqualitate remunerationis. Curam gere parentum, quibus est gravius tui desiderium, quam senectus. Atqui, o charissime, pulchre carnali tuæ matri referes gratiam pro datis alimentis, si spiritali tuo Patri tuis intercessionibus eam reddas familiarem. Pulchre quoque patri tuo referes gratiam, quod te ad hoc, ut esses, produxerit, si ad ejus senectutis et imbecillitatis requiem sinus Abraham petieris. Hæc nunc ad te contendunt et patris canities, et matris in partu dolores, et ubera, quæ tu, qui es omni ex parte perfectus, suxisti, cum esses adhuc infans. Curam gere parentum, curam gere cognatorum. Lætabitur, sat scio, Deus, quem tu honorandum censes in parentibus, quos jubet illius præceptum honorare, utpote quod per ipsos honor ad illum feratur. Nam et primus omnium est pater, et opifex, et causa, ut ad hoc, ut sint, producantur.

XIII. Hæc dixit, et jubet tolli lapidem, et capsam trahi extra monumentum. Quod cum factum esset, ubi ea jubente, apertus est locus, cernitur miraculum, et ad videndum divinissimum, et ad dicendum jucundissimum, et ad ea, quæ præcesserant,

¹² Joan. i, 13.

confirmanda validissimum. Decem et octo menses præterierant post mortem, et qui tot ante dies erat mortuus, nullum habuit signum, non corporis fluxionem, non compaginis solutionem, non carnis consumptionem, non nigrorem, non aliquid quod esset evanidum, aut quod emarcuisset, et esset liquefactum : sed totus videbatur recens, perinde ac si nuper eum reliquisset anima. Propemodum videbantur esse membra cum motu, genæ cum rubore, labra cum flore, os cum anhelitu. Existimasses, te eum omnino videre non mortuum, sed potius dormientem, aut seipsum colligentem, et diligentius aliquid meditantem. Porro autem ipsæ tunicæ, ipsæ vestes stragulæ adeo erant integræ et illæsæ, et nullo detrimento affectæ (quod attinet ad sepulturam) atque si fuissent positæ in arca, et diligenter custoditæ. Est mortuis corporibus ex se quid injucundum ac tetrum. Est vestibus quoque quæ longo tempore jacuerunt, et aliis ejusmodi malus quidam odor, et qui offendit odoratum. Illic autem nihil ejusmodi, sed bonus odor, et gratia, et delectatio, tanquam non aliquod supulcrum et locus, sed hortus esset apertus. Probantur ea quæ dicta sunt, et quod corpus esset adhuc integrum et recens, ex hoc quod sequitur.

XIV. Quidam monachus, Joseph nomine, sacerdos, et qui pietati studebat, cum tunc adesset, subjectis manibus, et amplexus mortuum, conabatur erigere. Ille autem cedebat et videbatur parere, et seipsum tradere. Erectus itaque fuit vir ille admirabilis, articulis et compagibus recte inter sese habentibus. Quod cum vidisset presbyter, et metu esset repletus, rogavit ut permitteret ea auferre, quibus erat indutus. Ipse autem rursus paruit, et manus remisit presbytero et pedes, ut iis uteretur ut vellet. Exiit ergo eum sacerdos tunica, et eum altera induit. A pedibus vero amovet non solum calceos, sed ea etiam, quæ intus erant ex serico imposita pedibus. Hæc ergo omnia tam facile fecit, et citra ullum laborem, perinde ac si ille opem ferret sacerdoti, et se traderet, ut eo commode uti posset. Deinde eum rursus reclinat in ea, qua prius erat, figura : adeo ut id totum divino factum sit consilio, quod sic sepultus fuerit, ut erat antea : ut vel ex hoc esset manifestum omnibus, quod post sepulturam manserit corpus potentius interitu et dissolutione. Quod quidem visum multis dæmonibus et morbis causa fuit, ut fugerent ; et merito. Si enim etiam cum esset absconsum, erat eis terribile, postquam apparuit quomodo non esset ejusmodi, ut non posset omnino sustineri ?

XV. Quid post hæc est consecutum ? Contendebat mater, sacro sublato corpore, demum reverti. Hæc enim, dicebat, stella ex meo ventre orta est. Qui autem in ea habitabant regione, contendebant non concedere, ut id aggrederetur. Nam etsi, dicebant, ex te processit illa stella, cernitur tamen apud nos occidisse. Quomodo ergo eum a nobis auferes, qui

A miraculorum tales ostendit radios ? Ex te pulcher quidem germinavit palmæ, sed apud nos produxit botros miraculorum, et ei placuit, ut nos frueremur musto gratiarum et curationum. Non erat Deo difficile, si unde processit, eum voluisset illuc rursus divertere. Ne videaris ergo repugnare iudicio Dei et voluntati, neque nobis divinas gratias invidias. Ne nos fonte privaveris, qui non nobis solis, sed etiam communiter omnibus est ad fruendum propositus. Ad gloriam tibi sufficit, quod ejus mater apparueris, de cujus etiam mortuo corpore tanta est contentio. Nos prius ex ac expelles patria, quam hoc bono nobis a Deo dato nostram privas patriam. Illa postquam hæc audiisset, sciens esse sibi aliquod sapientius capiendum consilium, quivit. Deinde autem cum jussisset omnes valere, domum revertitur. Ille vero pius in primis monachus et sacerdos, de quo prius diximus, cum remansisset, et dierum multitudine omnem expulsisset suspicionem, et in eo custodiendo effecisset custodes socordiores, noctu ingressus, divinum suffuratus est thesaurum, et cum furto aufugit. Sed odor miraculorum ostendit unguentum, quod celabatur, et morborum curatio fuit furti accusatrix.

XVI. Mulier enim quædam, dum is in via ferretur, et qui eum ferebant in quodam, ut est consentaneum, vellent loco requiescere : illa, inquam, cum a maligno vexaretur spiritu, in loculum irruit, et graviter insiliit, et veluti a magno fluctu fuit exagitata. Deinde cum sanctum turpissimis esset insectata maledictis, non illa quidem omnino, sed qui eam inhabitabat, quem adversarium dixeris, fortis ille ab eo percussus recessit, abiens in loca, ad quæ a Deo fuerat condemnatus. Illa autem sana domum rursus est reversa. Non longum tempus intercesserat, et virgo quædam præfecta monasterii, quod vocabatur Mantineum, cum secreto quodam et gravi morbo laboraret, et non posset graves, quos sentiebat ex eo, ferre dolores, cum rescivisset illud mortuum vitam afferens corpus afferri, et magna fide et animi ardore ei facta obviam, tanquam viventi et audienti sancto ad loculum ei morbum dixisset, ardentis fidei mercedem, celerem invenit curationem. Ejusmodi miracula faciens, et eam a Deo gloriam adipiscens, Byzantium tandem introducit corpus parentibus jucundissimum, mortalibusque utilissimum, malis spiritibus potentius, ægreditibus et morbis validius, medicamentum vere inexpugnabile : neque valens solum adversus unum morbum, sed, ut semel dicam, resistens omnibus.

Mater ergo læta tali reditu filii, et simul caput in Christo tollens, splendoremque et magnificentiam in tempore ostendens, argenti magno sumptu capsam induit : non solum id faciens, tanquam in gratiam filii, sed eum studens honorare, tanquam Dei amicum : ut illud quidem esset naturæ, hæc vero pii animi, et mentis Deum amantis. Cum sic ergo capsam argento parentes optimi circumdedia-

sent, hoc vere sacrum templum deponunt in pulchro templo, quod ipsi Deiparæ construxerant, communes hominibus effecti benefactores, dato dono, quod extenditur in sempiternum : per quem demones fugantur, morbi solvuntur, et Deus in omnibus, et per omnia glorificatur. Quoniam eum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

MENSIS AUGUSTUS.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΓΑΤΕΡΩΝ ΑΥΤΗΣ

ΠΙΣΤΕΩΣ, ΕΛΠΙΔΟΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ.

MARTYRIUM SANCTARUM MULIERUM

SOPHIÆ

ET EJUS FILIARUM

FIDEI, SPEI ET CHARITATIS.

(Laline apud Surium ad diem 4 Augusti ; Græce ex cod. ms. Græc. Paris n. 1526, sæc. XII.)

Α'. Μετὰ τὸ διαγγελθῆναι πανταχοῦ τὸ σωτήριον κήρυγμα, πλωρηθῆναι τε τὰ πάντα τοῦ γυνῶναι τὸν Κύριον, οἶονεὶ λειψῶνον κακίας Ἀδριανὸς τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων διεῖπων ἀρχὴν, πολλὴν εἶπερ τις ἄλλος τὴν πρὸς τοὺς ψευδωνύμους θεοὺς ἐπεδείκνυτο δεισιδαιμονίαν, τοὺς μὲν θωπείαις ὑπερχόμενος, τοὺς δὲ καὶ ἀπειλαῖς καταπλήττων. Κατ' ἐκεῖνο τοῖνον καιροῦ, γυνὴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, τοῦνομα Σοφία, γένους τῶν ἐπιφανῶν, χώρας Ἰταλῶν, χηρείαν ὑποστάσα ἀνδρὸς θυγατράσι μόναις τρισὶ τὸν βίον ἐσάλειεν. Αὕτη τῇ περιωνύμῳ τῶν πόλεων Ῥώμῃ ἐπιδημήσασα ταῖς παρθένους ὁμοῦ πολὺ τὸ χάριεν καὶ ἐπαγωγὸν ἐχούσαις κατὰ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, οὐχ ὑπήχθη τῇ πλάνῃ, οὐδὲ πρὸς τὴν τοῦ δυσσεβοῦς βασιλεύοντος θρησκείαν ἀπεκλίεν, λίαν τὴν κλήσιν ἐπὶ τῶν ἔργων δεικνύουσα, ἢ τῆς ἀνωθεν ὄντως σοφίας ἐπάνυμος. Ἡ γὰρ ἀνωθεν σοφία, φησὶν ὁ θεὸς Ἰακωβος, πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστίν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, εὐπειθὴς, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν. Ἐξ ὧν γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς παρ' αὐτῇ καρπὸς ἐγνωρίζετο ταῖς θυγατράσι τὰς προσηγορίας ἡρμόζετο· καὶ ἐκεῖναι πάλιν ἀληθεύουσας ταύτας παρ' ἑαυταῖς ἐδείκνυον, καὶ οὐδὲν ἀπᾶθον οὐδὲ ἀλλότριον εἶχον οἱ κλάδοι τῆς ῥίζης.

Β'. Ἐπεὶ δὲ παρὰ πᾶσι διεβεβόητο ἢ τε σύνεσις ἐκείνων καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ πρὸς Χριστὸν σέβας, οὐκ ἐνεγκῶν ὁ τοῦ φθόνου πατὴρ, διὰ βασκαίων ὀφθαλμῶν Ἀντιόχου τινὸς ἀνδρὸς, τὴν τῆς πόλεως πρῶτον πεπιστευμένου τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν τῶ

I. Postquam fuisset salutaris prædicatio ubique annuntiata, et omnia essent repleta cognitione Domini, veluti quædam sceleris reliquiæ Adrianus Romanorum administrans imperium, in falsos deos, qui nominantur, ostendebat plurimam, si ullus alius, superstitionem, alios quidem alliciens blanditiis, alios autem etiam minis territans. Illo autem tempore mulier quædam pia et religiosa, nomine Sophia, clara genere, Itala natione, cum esset viduata marito, cum tribus filiabus solis vitam agitabat. Ea cum simul cum virginibus, quæ erant valde honestæ, et elegantes animo et corpore, Romæ versata esset, non fuit errore seducta, neque ad impii imperatoris reclinavit religionem, factis ipsis pulchre suam ostendens appellationem quæ nomen vere sumpsisset a superna sapientia, et diceretur Sophia. Quæ est enim desuper Sapientia, inquit divinus Jacobus, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, obediens, plena misericordia et fructibus bonis. Eo enim, quod virtutis fructus apud eam agnoscebatur, adaptavit filiabus suis appellationes : et illæ rursus in se ostendebant esse veras, neque habebant aliquid rami, quod discreparet aut esset alienum a radice.

II. Cum autem celebraretur apud omnes et illarum prudentia et virtus, et in Christum religio, non ferens pater invidiæ, per invidos oculos cujusdam Antiochi, cujus fidei commissa fuerat præfectura urbis, significat imperatori earum pietatem, et eas defert

Lingua dolosa impius et verbis odii. Protinus ergo ille ira percitus inconsiderata, eos quos solent vocare apparitores, mittit ad eas adducendas. Illæ autem cum didicissent causam eorum adventus, cumque corporibus essent inseparabiles, magis etiam conjungerentur spiritu, nihil ostendentes filiæ, quod non cum matre conveniret, ut quæ inveniebantur inter se fraterne consentire, et erant veluti corona sibi æqualis: quæ per ipsas et matrem complebatur, alacriter iverunt. Postquam autem sederunt pro tribunali præfecti urbis, cum ipsæ eum qui dixit, non esse timendos eos qui occidunt corpus¹, et pollicitus est a se dandam esse sapientiam, Dominum invocassent, et se crucis figura muniissent, omni timore deposito, steterunt cum forti et generoso animo. Judex autem, conjectis in eas oculis, cum vultum vidisset liberalem, mentemque magnam et præclaram, cui ferebat testimonium oculorum et habitus modestia, mittens fungi muliere judicis, conversus est ad admirationem.

III. Cum autem matrem prope curasset sistendam, et illas semovisset: Non parva sunt, inquit, o mulier, quæ adversus te deferuntur. Si quidem non parva res est, morum a parentibus traditorum et religionis negatio. Cur ergo Romanorum regionem implevisti tumultu et dissensione, omnino non esse deos, sed eos esse solum nomina quæ rebus ipsis careant, asserens? Dic ergo quam primum patriam, genus, nomen et religionem. Illa autem: Primum quidem, inquit, mihi est præcipuum nomen, ex Christo appellari. Sophia autem, est mihi impositum nomen a parentibus. Genus duco ex iis qui primos magistratus gesserunt in Italia, in qua etiam sum nata, Inter omnia vero, ut a me dictum est, glorior invocatione mei Christi et Domini, cui fui oblata continuo ab ortu, et cui obtuli fructum mei uteri: propter quem etiam venimus in hanc Romanorum civitatem, ut cum rectam fidem usque ad mortem conservaverimus, pulchrum viaticum afferentes, pro Christo susceptam decertationem, et transeuntes a morte in vitam, hæredes simus honorum quæ sunt illic promissa.

IV. Horum verborum libertatem, et cum libertate sapientiam admiratus est impius. Ut qui autem jam primo facto periculo esset superatus, tunc quidem distulit virginum interrogationem; apud quamdam autem mulierem ordinis senatorii, nomine Palladium, jubet eas cum matre servari, imperans ut eas tertio die produceret ad examinationem. Illæ autem otio quod eis datum fuerat, recte utentes animum adhibebant matri, quæ eis suabebat ea quibus erat opus. Dicebat enim eis: Ego quidem, o dilectæ filiæ, cum vos secundum carnem genuissem, omni doctrina et sacris Litteris erudii. Quoniam autem tempus vos vocat ad certamen, meorum verborum fructus qualis sit, in vobis appareat: et diu a vobis meditatam

Α βασιλεὶ δὴλῶν ποιεῖ, καὶ τὰ κατ' αὐτὰς γλώσση δολία καὶ λόγοις μίσους ὁ δυσσεβῆς φανεροῖ. Παραχρῆμα τοίνυν αὐτὸς ἀλογίστω θυμῷ ἐπιτρέψας οὐκ ἠτάξις προτίκτωρας οἶδε καλεῖν, ἐπὶ τὸ ἀγαγεῖν ἐκείνας ἐκπέμπει. Αἱ δὲ τῆς παρουσίας αὐτῶν μαθοῦσαι τὸ αἴτιον, ἀδιαίρετοι σωματικῶς οὔσαι καὶ κατὰ πνεῦμα μᾶλλον συνήπτοντο, οὐδὲν τε ασύμφωνον, ὡσπερ εἶρηται, πρὸς τὴν μητέρα ἐπιδειξάμεναι, καὶ ἀλλήλαις ἀδελφὰ φρονούσαι ἠύρισκοντο, καὶ οἰονεὶ στέφανος ἦσαν ἰαντῶ ἴσος, δι' αὐτῶν τε καὶ τῆς μητρὸς συμπληρούμενος. Ὡς δὲ ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ κατέστησαν βήματος, τὸν εἰπόντα μὴ φοβηθῆναι ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, δοθήσεσθαι τε παρ' αὐτοῦ σοφίαν ἐπαγγελιαμένον ἐπικαλεσάμεναι Κύριον, καὶ τῷ σταυρικῷ τύπῳ περιφραζάμεναι, παντὸς ἀποστᾶσαι δέοντος, μετὰ γενναίου τοῦ φρονήματος ἔστησαν. Ἐπεὶ δὲ ταύταις τὸ ὄμμα ἐπέβαλεν ὁ δικάζων. ἰδὼν παράστημα εὐγενῆς καὶ μέγεθος διανοίας, ἀπὸ τε τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς τοῦ σχήματος μαρτυρούμενον εὐκοσμίας, τὸ δικάζειν ἀφείς, πρὸς τὸ θαυμάζειν ἐτρέπετο.

Γ'. Τὴν οὖν μητέρα πλησίον παραστησάμενος, κἀκίνας που μεταθείς. Οὐ μικρὰ, φησὶν, ὦ γύναι, τὰ κατὰ σέ, εἴπερ οὐδὲ μικρὸν πατροπαραδοτῶν ἰθῶν καὶ σεβασμάτων ἄρνησις: ἵνα τί οὖν τὴν Ῥωμαίων ταραχῆς ἐπέπλησας καὶ διχοστασίας, μηδὲ τὸ παράπαν εἶναι θεοῦς, ἀλλ' ὀνόματα μόνον αὐτοῦς τελεῖται πραγμάτων ἔρημα, διατεινομένη; Λέγε τοίνυν τὸ τάχος πατρίδα, γένος, ὄνομα καὶ τὸ σέβας. Ἡ δὲ, Πρῶτον μὲν ἐμοί, ἔφη, καὶ ἐξαιρετὸν ὄνομα, τὸ καλεῖσθαι ἀπὸ Χριστοῦ. Σοφία δὲ τὸ ἀπὸ τῶν γεννητόρων λέγομαι: γένους τυγχάνουσα τῶν τὰς πρώτας ἀρχὰς περιβεβλημένων ἐν Ἰταλίᾳ: ὄθεν καὶ ὠρμημαί. Ἐν πᾶσι δὲ, ὡς μοι εἶρηται, τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἐμοῦ Δεσπότητος Χριστοῦ σεμνύνομαι μᾶλλον, ᾧ καὶ προσηνήχθην εὐθύς ἐκ γεννήσεως, καὶ τὸν τῶν ἐμῶν ὠδίνων καρπὸν προσενήνοχα: δι' ὃν καὶ εἰς τήνδε τὴν Ῥωμαίων παραγεγονάμεν, ὡς ἂν τὸ περὶ τὴν πίστιν ὑγιᾶς μέχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου διατηρησασαί, καὶ καλὸν ἐφόδιον τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσειν ἐπαγόμεναι, μεταβᾶσαι τε ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἐκείθεν κληρονομήσωμεν ἀγαθῶν.

Δ'. Τῶνδε τῶν ῥημάτων ὁ δυσσεβῆς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ μετὰ παρρησίας εὐσύνετον διὰ θαύματος ποιησάμενος, ὡς ἤδη διὰ τῆς πρώτης πείρας τὴν ἤτταν δεξάμενος, τότε μὲν τῆς πρὸς τὰς παρθένους ἐρώτησιν ὑπερέθετο, παρά τινι δὲ γυναικὶ τῶν τῆς συγκλήτου τάξεως, τοῦνομα Παλλαδία, προστάττει φυλάττεσθαι, τρίτην ἡμέραν παραγαγεῖν αὐτὰς εἰς ἐρώτησιν κελύσας. Αἱ δὲ τὴν δεδομένην σχολὴν εὐ διαθίμεναι τῇ μητρὶ προσείχον τὰ δέοντα παραινούση. Ἐλεγε γὰρ αὐταῖς: Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς, ὦ τέκνα ποθοῦμενα, τὸ κατὰ σάρκα γεννήσασα, παιδεία πίσση καὶ ἱεροῖς λόγοις ἐξεθρεψάμην. Ἐπεὶ οὖν καιρὸς εἰς ἀγῶνα παρακαλεῖ, ὁ τῶν ἐμῶν λόγων παρπὸς ὁποῖος, ἐν ὑμῖν ὀρθῶ καὶ μὴ τὴν ἐκ

¹ Matth, x, 28.

πολλοῦ διαμελετηθεῖσαν ὑμῖν ἀρετὴν, ἢ δι' ὀλίγου ἂν ἐπιναχθῆσομένη ἐπήρεια διελέγξῃ, μηδὲ τὸ τῆς πλάνης ἀνίσχυρον τὴν παντὸς ἰσχυροτέρα κατισχύουσα ἀλήθειαν. Ὑποπτόν μοι τῆς ἡλικίας ὑμῶν τὸ νεῖζον, ἀλλὰ μὴ δειλιάτω τὸν κίνδυνον· εἴχετε γὰρ βοθητὴν τὴν ἄμαχον τοῦ Χριστοῦ συμμαχίαν. Δότε τοιγαροῦν τῷ ἐμῷ γῆρα, δότε τοῖς ὑμετέροις ἀγῶσιν ἐνσκιρτῆσαι νεανικώτερον, ἀνένδοτον ἄχρι τῶν εἰς Χριστὸν διατηρούσαι ὁμολογίαν, ὅς καὶ χειρὶ στέφει τῇ ἀθανάτῳ, καὶ ἁμαράντους ὑμῖν παρέξει τοὺς στεφάνους, μεθ' οὗ καὶ εἰς αἰῶνας ἔσεσθε συγχωρεούσαι, καὶ ἀφθαρτον τρυφῶσαι τρυφῆν, πλοῦτόν τε ἄστυλον, καὶ ἡδονὴν καρπούμεναι μηδέποτε παυόμεναι. Φρονίμων οὖν ἐστὶν ἀντικαταλλάξασθαι τῶν μικρῶν τὰ μέγιστα, τῶν ἀστάτων τὰ μένοντα, τῶν ῥέοντων τὰ μὴ κενούμενα· ἐπεὶ καὶ πασῶν

πραγμάτων αὕτη τιμιώτερα, ὀλίγου αἵματος οὐρανῶν ὠνήσασθαι τὴν βασιλείαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ Σοφία.

Ε'. Αἱ δὲ μητρὶ τοιαύτη προσήκουσαι θυγατέρες· Σὺ μὲν, εἶπον, ὡ σεβασμία μητέρα, εὐχαῖς ἡμᾶς ταῖς μητρικαῖς παρὰπεμψον, φυλακτήριον ἡμῖν ἀγαθὸν αὐτὰς παρασχοῦσα. Ὁ δὲ προσιπῶν Κύριος, Μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί ἀπολογήσῃτε, ὅταν ἐπὶ βασιλεῖς ἀχθῆτε καὶ ἡγεμόνας, οὗτος πάντως, ὡς μὲν ἀληθῆς, οὐ διαψεύσεται, ὡς δὲ δυνατός, ἐκπληρώσει, παρέχων ἡμῖν σοφίαν, δι' ἧς δυνασόμεθα τὴν μωρῶν ὄντως καὶ καταργουμένην νικῆσαι σοφίαν, καὶ φανερώως τροπύσασθαι τὴν ἀσέβειαν. Τῶν οὖν ὠρισμένων τριῶν ἡμερῶν ἤδη παρηκουσῶν, πρὸς τὴν ἐρώτησιν αἱ ἄγιοι ἤγοντο. Εἶτα ὁ δικάζων δεῖνός ὢν καὶ σκοπήσας τί χαλάσειεν ἂν νεανίδων ἀπαλῶν λογισμὸν, πολλῇ ταύτας ὑπέρχοντο κολακείᾳ· καὶ Ὁρῶν, ὑμῶν, ἔφη, τὸ κάλλος, ὡ παιδεις, καὶ τὴν ἐκ τῆς μορφῆς ταύτην ἀπορρέουσαν ἡδονὴν, οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης ἡγοῦμαι προσθεῖν ὑμᾶς φύσεως, ἀλλὰ τινος θειοτέρας ἐπὶ θαύματι τῶν ὁρώντων ἀποταχθῆναι· διὰ ταῦτα καὶ πατρικὴν ἐνδεικνύμενος τὴν στοργὴν, ἄξιῳ ὑμᾶς, φίλταται, μὴ βουληθῆναι ὄλως ἀπειθῆσαι φιλοῦντι πατρὶ, ἀλλὰ πρῶτα μὲν ἐπινοῦν λαθεῖν ἐνθα ἡλικίας ἢ μήτηρ ὑμῶν ἐστίν, ἧς καὶ μαστίζεσθαι δεῖ τὸ γῆρας, εἴπερ ὑμεῖς ἀπειθοῦσαι φαίνεσθε. Ἐπειτα δὲ καὶ τὸ νέον τῆς ὑμῶν ἡλικίας εἰς καρδίαν θέσθαι, τοῦ κάλλους τε τὸ ἀνθος καὶ τὴν ἀπόρρητον εὐμορσίαν, ἣν ὅσον ἐθαύμασσα, τοσοῦτον ἔσομαι κολάζων καὶ μὴ βουλόμενος, εἴγε ὑμεῖς τῷ μὴ πείθεσθαι λυπούσαί με πρὸς ὀργὴν ἐξαγάγητε· καὶ τότε, φεῦ! ἀπολείψῃτε κακῶς ὅταν ἔδει μᾶλλον ὑμᾶς χαίρειν, εὐπραγεῖν, πλοῦτου καὶ δόξης καὶ βασιλικῆς ἀπολαύειν εὐμενείας, αὐτῶν τε τῶν καλῶν τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡλικίας κατατρυφᾶν, Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὁ δικάζων.

Σ'. Αἱ δὲ παρθέναι, τὰ τῆς Σοφίας βλαστήματα· Ἡμεῖς, εἶπον, ὅτε τῶν ἐπαγγελιῶν σου τούτων, ὡς εἴρηκας, ἐπιέμεθα, οὔτε τῶν ἀπειλῶν καὶ βασάνων ἐπιτρεπόμεθα· ἀφθάρτων γὰρ ἐρῶμεν ἀγαθῶν, καὶ ἀφθάρτου Νυμφίου, τῶν ἀνθρωπίνων πάντων καταφρονήσασαι. Ὅτι δὲ τὴν μητέρα κολάσειεν ἀπειλεῖς,

¹ Matth. x, 19.

virtutem, quæ vobis brevi est inferenda, non vincat injuria : neque erroris imbecillitas re qualibet fortiolem superet veritatem. Mihi est suspecta ætas vestra juvenilis et tenera ; sed non extimescat periculum. Vobis enim opem feret invictum Christi auxilium. Date ergo meæ senectuti, date, ut vestris certaminibus juveniliter exultem, firmam et stabilem servantes usque ad finem Christi confessionem : qui et manu coronabit immortalis, et quæ non possunt marcescere, vobis præbebit coronas, post quas in sæcula choros simul ducetis, et fruemini deliciis, in quas non cadit interitus, et consequemini divitias, quæ non possunt subripi, et quæ nunquam desinit, voluptate potiemi. Est ergo prudentium parvis permutare maxima, instabilibus permanentia, fluentibus ea quæ non exinaniuntur. Est enim omnium negotiorum hoc longe præstantissimum, paucis sanguine emere regnum cœlorum. Et hæc quidem Sophia.

V. Matri autem congruentes filiæ : Tu quidem, inquit, o veneranda mater, nos maternis precibus prosequere, eas nobis præbens bonum tutamen : Dominus autem, qui dixit : Ne solliciti sitis quomodo aut quid respondeatis, quando ducemini ad reges et præsidēs¹ ; is omnino, ut qui sit verax, non mentietur ; ut qui sit autem potens, promissum implebit, præbens nobis sapientiam, per quam poterimus vere stultam sapientiam et quæ exinanitur vincere, et adversus impietatem aperte tropæum erigere. Cum tres ergo præstituti dies jam præterissent, ducuntur sanctæ ad interrogationem. Deinde judex cum esset callidus, et considerasset quidnam tenerarum adolescentularum animum maxime remittere et emollire posset, eas multis aggressus est blanditiis ; et : Cum videam, inquit, o puellæ, vestram pulchritudinem, et quæ ex hac forma effluit, voluptatem, non existimo vos ex humana processisse natura, sed e diviniore aliqua esse editos, ad eorum qui vos cernunt, admirationem. Et ideo in vos paternam ostendens benevolentiam, rogo vos, charissimæ, ne amanti patri velitis omnino esse inobedientes : sed primum quidem cogitate qua sit ætate mater vestra, cujus necesse est flagelletur senectus, si vos non parueritis. Deinde animo versate vestram teneram ætatem, florem pulchritudinis et speciem, quæ non potest verbis exprimi : quam quantum admiror, tantum puniam etiam invitus, si vos non parendo molestiam afferentes, me ad iram provocaveritis. Et tunc, proh dolor ! male peribitis, quando vos maxime oporteret gaudere, felices esse, divitibus, et gloria, et imperatoria frui benevolentia, ipsisque temporis et ætatis vos explere deliciis. Sed hæc quidem judex.

VI. Dixerunt autem virgines, Sophiæ germina : Nos neque promissa, quæ tu dixisti cupimus, neque minas, nec tormenta curamus. Amamus enim bona, in quo non cadit interitus, et Sponsum, qui non perit, humana omnia contemnes. Quod autem minaris matrem te esse flagris cæsurum,

tanquam hoc modo nos territurus propter naturalem inter nos invicem consensionem, nescis te nobis et illi annuntiare bonorum perfectionem. Quid enim Christianis potest esse jucundius, quam pati pro Christo? Etiam si non haberemus tales, quæ sperantur, remunerationes, quam non gloriæ præstantiam superat, pati pro eo qui nos formavit? Quando autem nobis etiam paratum est regnum cælorum, et divitiæ, in quas non cadit interius, et perceptio bonorum æternorum, conari nos traducere a nostra sententia promissione bonorum, quæ sunt ad tempus, est aperta insania. Ne fallaris ergo, iudex. Neque enim assentans trahes, neque puniens nos convertes: sed tunc majorem afferes molestiam, si parcens huic, quam tu magnificas, juventuti et pulchritudini, non sis graves illaturus cruciatus. Nos enim damno afficies majorum bonorum remunerationis. Postquam audivit iudex hanc firmam et constantem defensionem statuit eas separare a se invicem, et singulatis eas adducere ad examinationem, ut sic quoque eas majore afficeret molestia, ut eis uteretur imbecillioribus. Cum autem interrogasset de ætate et nominibus uniuscujusque, et a matre accepisset, unam quidem vocari Fidem, et jam agere annum duodecim; alteram autem duobus annis esse priore ininorem, quæ vocatur Spes; tertiam autem nominari quidem Charitatem, uno autem anno esse secunda ininorem: primam jussit primum produci, et: Sacrifica, dixit, Dianæ, o adolescentula: non hoc tibi novum imperamus, sed quod a nobis quoque fit jamdiu.

VII. Illa autem tanquam eo ipso vellet ostendere eos frustra ipsas separasse, volentes ex tribus contextam comminuere catenam, ut qui ignorarent esse ei ex alto audaciam et doctrinam, quonam scilicet modo oporteat respondere: O vestram, dicebat, quæ in profundum usque penetrat, cæcitatem, qui tam misere cæcutientes, aliis etiam vultis esse viæ duces: et cogere vultis, ut procedamus vobiscum ad eandem viam interitus! Quisnam autem homo, si sapiat, persuadebitur a vero quidem Deo recedere, cujus manuum opera sunt cæli et terra, et omnia quæ sunt in eis: ad opera autem manuum hominum, tanquam ad deos accedere, et iis quæ sunt mentis expertia, et surda, eliget cultum offerre? Fuerit hoc summus stupor, et tam eorum qui jubent, quam qui parent, amentia. Fac ergo quod vis, et quibus vis nos trade malis. Melius est enim prius pati omnia, dum sapimus, quam persuaderi ut talia faciamus. Quæ dicta fuerant, replent ira iudicem; et cum non posset persuadere, ad vim faciendam se contulit. Jubet ergo ei adimi vestem, et manibus pone vinculis, eam virgis verberari gravissimis. Cum autem experientia majorem ostenderet constantiam et vehementiores spiritus, et martyr, non ut quæ virgis cæderetur, sed ut quæ rosis spargeretur, potius esset affecta, ne vibicibus quidem in corpore

ως τῷ τρόπῳ τούτῳ φοβήσων ἡμᾶς διὰ τὴν φυσικὴν πρὸς ἀλλήλας συμπάθειαν, λελήθαι ἡμῖν τε κακείνη τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν εὐαγγελιζόμενος. Τί γὰρ ἡδύτερον Χριστιανοῖς τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ παθῆναι; Καὶ εἰ μὴ τοιαύτας ἐλπίζομενας εἶχομεν ἀντιδόσεις, ἀλλ' αὐτό γε τὸ πάσχειν ὑπὲρ τοῦ πλάσαντος τίνα δόξης ὑπερβολὴν καταλείπει; Ὅταν δὲ καὶ οὐρανῶν ἡμῖν ἐτοιμάζεται βασιλεία, καὶ πλοῦτος ἀφάρτος, καὶ αἰωνίων ἀπολαύσει ἀγαθῶν, τὸ μεταπέσειν ὅλως ἐπιχειρεῖν ἀγαθῶν προσκαιρῶν ἐπαγγελίας, μωρία σαφής. Μὴ τοίνυν ἀπατῶ, δικαστά· οὔτε γὰρ κολακεύων ἐλκύνεις, οὔτε κολάζων μετατρέφεις ἡμᾶς· ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἀνιάσεις, εἴγε φειδόμενος ἡμῶν τῆς μέγα παρὰ σοὶ ταύτης νομιζομένης νεότητος καὶ τῆς ὥρας, οὐ χαλεπὰς ἐπάξεις τὰς κολάσεις· ζημιώσεις γὰρ πάντως τῶν μειζόνων ἀγαθῶν τὴν ἀντίδοσιν. Ταύτην ὡς ἤκουσε τὴν ἀπενῆ καὶ ἀπότονον ὁ δικάζων ἀπολογίαν, ἔγνω διελεῖν αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ κατὰ μιαν εἰσάγειν πρὸς τὴν ἐρώτησιν, ἵνα καὶ μᾶλλον οὕτω λυπήσῃ, καὶ ὡς ἀσθενεστέρας χρήσαιο. Ἐρωτήσας δὲ καὶ περὶ τῆς ἡλικίας ἐκάστης καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων, καὶ ὑπὸ τῆς γεννησαμένης μαθῶν, τὴν μὲν Πίστιν τε καλεῖσθαι καὶ ἤδη δωδέκατον ἔτος ἀνύειν· τὴν δὲ Δυσὶ χρόνοις λείπεσθαι τῆς προτέρας ἢ ἡ κλησὶς Ἐλπίς, τὴν δὲ τρίτην Ἀγάπην μὲν ὀνομάζεσθαι, ἐνὶ δὲ τῆς δευτέρας ὑστερεῖν ἔπει τὴν πρώτην παρακνησάμενος· Θύσον, ὦ νεανίς, ἔλεγε, τῇ Ἀρτέμιδι· οὐ καινὸν σοὶ τοῦτο προστάττομεν τὸ ἐπιτάγμα, ἀλλ' ὅπερ ἐκ πολλοῦ ἤδη καὶ παρ' ἡμῶν γίνεται.

Z'. Ἡ δὲ ὡσπερ αὐτόθεν ἐπιδειξασθαι βουλομένη ὅτι ἐπὶ ματαίῳ τὴν διαίρεσιν αὐτῶν ἐποίησαντο τὴν ἐκ τριῶν σειρῶν λεπτύναι βούλομενοι, ἀγνοοῦντες ὅτι ἀνωθεν τὸ θάρσος αὐταῖς, καὶ ἡ τοῦ πῶς δεῖ ἀπολογεῖσθαι διδασκαλία· Ὡς τῆς εἰς βάθος ὑμῶν δικνουμένης πωρώσεως, ἔλεγεν· οἱ ἀθλίως οὕτω τυφλώττοντες, καὶ ἑτέροις εἶναι ὁδηγοὶ βούλεσθε, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ὑμῖν χωρῆσαι τῆς ἀπωλείας ὁδὸν ἀναγκάζετε. Τίς δ' ἂν εὐφρονῶν ἀνθρωπος πεισθῆναι ἀποστῆναι μὲν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οὐ ἔργα χειρῶν οὐρανός καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀπαντα, ἔργοις δὲ χειρῶν ἀνθρωπίνων ὡς θεοῖς προσελθεῖν, καὶ αὐτοῖς ὁ νοῦν ἔχων ἀνοήτοις οὔσι καὶ κωφοῖς προσαγαγεῖν λατρείαν; δεινὴ τοῦτο παραπληξία, δεινὴ, καὶ τῶν κελουόντων καὶ τῶν πειθόμενων ἀνοια. Πράττε τοιγαροῦν ὁ βούλει, καὶ οἷς ἂν βούλει παραδίδου κακοῖς· βέλτιον γὰρ πάντα παθεῖν πρότερον, ἵως τὸ φρονεῖν ἔχομεν, ἢ τοιαῦτα δράσαι πεισθῆναι. Θυμοῦ τὰ ρηθέντα πληροῦσαι τὸν δικαστὴν καὶ τοῦ πείθειν ἀπορήσας ἐχώρει πρὸς τὸ βιάζεσθαι. Κελεύει ταύτης ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐσθῆτα, καὶ χεῖρας ὀπίσω δεθείσας ῥάβδοις βαρυτάτοις τυπτεσθαι. Ἐπεὶ δὲ πλέον ἢ πείρα τὸ στερρόν ἐδείκνυτο τοῦ γρονθήματος, καὶ ἡ μάρτυς ὡς οὐ ραβδιζομένη, ἀλλὰ ῥάδοις μᾶλλον βαλλομένη δίκαιτο, μηδὲ μωλώπων τῷ σώματι αὐτῆς ἐπιφαινομένων, πρὸς ὀμότητα μᾶλλον ὁ δικαστὴς, ἠρεθίζετο, καὶ ἀμφο-

ίρους αὐτῆς ἐκκοπῆναι τοὺς μαστοὺς προστάττει. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν τούτῳ τεράστιόν τι πρᾶγμα καινοτομούμενον. Ἀντὶ γὰρ αἵματος χρουνοὶ κατέρρυσον γάλακτος ὅπερ καὶ ἐτι πλείονα τῷ δικάζοντι τὸν θυμὸν ἀνῆπτε, καὶ πρὸς ἐσχάρα πυρακτωθείση ἐπιτεθῆναι ταύτην διεκελεύετο. Ἄλλ' ὡσπερ ἐκεῖνος πονηρὸς ὢν ἐπινοίας οὐκ ἠπόρει πρὸς τὸ κολάζειν, οὕτως ὁ Ἄγαθὸς πάλιν διὰ τῶν ἐπαγομένων δοξάζειν τὴν ἁγίαν οὐ διελίμπανεν ὅπερ οὖν κἀνταῦθα γίνεται. Τὸ πῦρ γὰρ αὐτὴν παραλαβὸν ἀπαθῆ διετῆρει τὴν ἰδίαν ἀποβαλὸν ἐνέογειαν· εἶτα καὶ αὐτὴς ἀρθθεῖσαν ἐκείθεν, εἰς τήγανον βληθῆναι κελεύει πίσση διακαυθῆναι καὶ ἀσφάλτῳ. Ἐφ' οὗ στᾶσα μέσου ἀτρέπτῳ καὶ ἀπαθῆ τῷ προσώπῳ τὴν ἄνωθεν ἐκάλει ἐπικουρίαν· καὶ εὐθὺς τὸ πῦρ οὐκέτι ἦν πῦρ, καὶ τὸ φλέγον εἰς ψυχρότητα μετεβάλλετο, ὡς δοκεῖν παρὰ λειμῶνι δροσῶδει καὶ ἐν πόᾳ τινὶ μαλακῇ τὴν ἁγίαν διαναπαύεσθαι.

Η'. Οὕτως οὖν πάντων τῶν ἐπαγομένων κολαστηρίων οὐδὲν μὲν τὴν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ βλαπτόντων, τοὺς ὁρῶντας δὲ μᾶλλον εἰς θαύμα κινούντων, οὐκ ἔχων ὃ τι καὶ δράσειεν ὁ τοῦ πονηροῦ γνήσιος ὑπηρέτης, τὸν διὰ ξίφους θάνατον ἀποφθέγγεται κατ' αὐτῆς. Οὐ διαγγελθέντος, φανερὰ ἦν ἡ μάρτυς πλήρης οὕσα χαρᾶς· τῇ μητρὶ τε προσήγε δέησιν ὑπὲρ θυγατρὸς εὐχέσθαι, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς παρήγει μηδὲν τῆς πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως καθυφεῖναι σπουδῆς· Οἴδατε, λέγουσα, τίμη συνεταξάμεθα, καὶ οὐ τῇ σφραγίδι ἐνεσημάνθημεν. Τούτου εἰς ἔσχατον ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ μὴ ἐκκακῆσωμεν· μία μήτηρ ἡμᾶς ἐγένετο, ἡ αὐτὴ τὰς τρεῖς ἀνθρώπων ψατο, ὑπὸ μιᾶς ἐτράφημεν τὴν σωματικὴν τροφήν τε καὶ τὴν πνευματικὴν· ἐν τῷ τέλει καὶ ταῖς τρισὶν ἔστω, ταῖς ἀδελφαῖς ἀδελφὰ φανήτω καὶ τὰ φρονήματα· οἰκεῖον ὑπόδειγμα ταῖς μετ' αὐτῆν, ἡ πρώτη γενέσθω. Τούτοις αἱ ἀδελφαὶ τοῖς λόγοις ἐπιρρώσθαι, καὶ τὴν μάρτυρα προσειποῦσαι τὰ τελευταῖα καὶ ἀσπασάμεναι, ἠξίουσαν ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ κοινοῦ δεηθῆναι Δεσπότου, τὸν ἴσον αὐτῇ δρόμον διελεῖν ἀπροσκόπως, ἵνα καὶ τῶν ἴσων ἀξιοθῶσι στεφάνων.

Θ'. Ἡ δὲ γενναία μήτηρ οὐδὲν ἀγεννὲς οὐδὲ μικρόψυχόν τι καὶ γυναικεῖον πάσχουσα, ἀλλ' ὡσπερ αἰδουμένη ταπεινὸν καὶ ἀνάξιον θυγατρὸς τοιαύτης καὶ παθεῖν καὶ εἰπεῖν, ὅπως ἦν ὑψηλῆ, ὅπως μεγαλόφρων, τοῦτο λυπούμενη μόνον, μὴ τὰς ἄλλας ἴδοι μικρόν τι τοῦ παραδείγματος τῆς πρώτης ἀπολυφθείσας, καὶ κινδυνεύσῃ μιᾶς ὀφθῆναι μόνης καὶ οὐ τριῶν τοιούτων εἶναι μήτηρ γνησίᾳ. Διὸ καὶ ἀξίους τὴν παῖδα προέπειπε λόγους· Ἐγὼ μὲν σε, θυγατερ, ἐγέννησα, λέγουσα, καὶ πόνους ὠδίνων ἐκατέρησα ἐπὶ σοί, καὶ εἰς τοῦτό σε ἠλικίας τρίφουσα ἤγαγον· πλὴν ἀλλὰ ἀπέχω τὰ τροφαῖα νῦν, ἀπέχω τῶν πόνων τὰς ἀντιδόσεις πολλὰ τῷ μείζονι· Εἰ γὰρ καὶ μηδεὶς δύναται γομεῖσιν ἀντιδοῦναι χάριτας ἴσας (πῶς γὰρ παρ' ὧν αὐτὸ τὸ εἶναι εἴληφεν;) ἀλλὰ σύ μοι πάντα μεγαλοπρεπῶς ἀποδέδωκας, τοιαύτης ἐμὲ θυγατρὸς μητέρα δειξάσα, οὕτως ὑπὲρ Χριστοῦ μεγαλοψύχως ἀλλήλασα. Πρὸς ὃν ἀπιθι,

A ejus apparentibus, incitabatur magis iudex ad crudelitatem, et jubet ei mamillas excindi. Tum licebat in ea videre rem novam et prodigiosam. Ei enim pro sanguine fluebant rivi lactis. Quod quidem iudici majorem adhuc iram accendebat, et supra candentem focum eam jussit imponi. Sed quomodo ille cum esset malus, facile excogitabat supplicia: ita etiam bonus Deus per ea quæ intentabantur, sanctam non cessabat glorificare. Quod hic quoque usu venit. Nam cum ignis eam apprehendisset, conservabat illæsam, amissa propria operatione. Deinde rursus quoque illinc sublata, jubet injici in sartagine pice accensam et bitumine. In cujus stans medio, constanti et minime turbato vultu supernum invocavit auxilium. Et continuo ignis non erat ignis, et ardor mutatus fuit in frigiditatem: adeo ut videretur in roscido prato et in molli herba sancta requiescere.

VIII. Sic ergo omnibus, quæ inferebantur, suppliciis martyrem quidem Christi nihil lædentibus, eos autem qui aspiciebant, moventibus ad admirationem, nesciens quidnam ageret maligni minister germanus, in eam mortis gladio inferendæ pronuntiat sententiam. Quod cum esset ei renuntiatum, apertum erat, gaudium plenam esse martyrem. Quæ matrem est precata, ut oraret pro filia, et sorores est exhortata, ut non dubitarent mori pro consequendo bravio æternæ vocationis: Scitis, dicens, cui nomen dedimus et cujus sumus signatæ signaculo. In ejus ad finem usque persistere confessione, ne ignavia adductæ dubitemus. Una mater nos genuit, eadem tres aluit, ab una sumus educatæ tam corporali alimento quam spiritali: sit unus finis etiam tribus, sororibus sint sororiæ et germanæ voluntates. Sit prima domesticum exemplum, iis quæ eam consequuntur. His verbis confirmatæ sorores, cum martyrem alloquentes, extremum ei vale dixissent, rogarunt ut pro se communem precaretur Dominum, ut sine offensione cursum ei parem peragerent, ut pares quoque consequerentur coronas.

IX. Generosa autem mater, non illiberaliter, neque pusillo et effeminato animo se gerens, sed perinde ac erubescens aliquid facere, aut dicere, quod esset abjectum et indignum tali filia, erat omnino magni et excelsi animi, hanc solum animo accipiens molestiam, ne videret alias primæ exemplum non assequi, et veniret in periculum, ne unius solius et non trium videretur esse mater germana. Quocirca filiam dignis verbis prosequabatur: Ego quidem, o filia, te genui, dicens, et propter te tuli partus dolores, et te nutriens deduxi ad hanc usque ætatem: sed nunc accipio mercedem alimentorum, accipio laborum remunerationes, easque multiplicatas. Nam etsi nullus possit parem gratiam referre parentibus (quomodo enim cum ab iis ipsum, quod sumus, acceperimus?) tu tamen mihi omnia abundanter reddidisti, cum me talis filia matrem esse ostenderis, et tam

magnifice pro Christo decertaveris. Ad quem vade, filia, vade, tuo sanguine pro eo effecta purpurea, quo tuo sponso concipieris, quo coram ipso sisteris quovis colore et flore colorata speciosius. Hæc cum illa a sororibus et matre audivisset, porrecta continuo cervice, ei caput amputatur: et sustollitur ad Christum, qui est caput omnium.

X. Impius autem iudex non ferens ignominiam, ex se partæ victoriæ damnum cogitabat ex aliis reparare: multo autem magis per eas quoque victus apparuit. Continuo ergo accersita ea, quæ erat secunda: Crede mihi, inquit, filia, et cum maximam deam Dianam adoraveris, læta discede. Illa autem, Spes revera, quæ pudore affici non potest: Quomodo, inquit, credidisti me esse sororem præcedentis, cujus jam fecisti periculum: ita tuo sit etiam animo persuasum, fore ut constantia concipiar ejus soror: et nihil esse omnino nec lætum, nec molestum, quod me ab hac traducat constantia. Hæc cum ille audisset, convertitur continuo ad puniendum, producere interrogationem, inane esse iudicans et supervacaneum. Veste ergo nudatam, jubet ipsam quoque, sicut primam, crudis boum nervis flagellari. Cum autem par supplicium sustinens, ei quoque parem ostenderet fortitudinem, major ira iudici est excitata: et jubet fornacem valde accensam, venerandam excipere martyrem. Sed Deus sororis ejus quoque curam gerebat similiter. Idipsum autem nunc quoque accidit, quod in flamma Babyonica; nam ingressam martyrem flamma nequaquam tangebatur. Propterea ergo Spes emittebat voces, quibus simul et gratias ageret, et supplicaret. Agebat enim gratias Deo, quod in malis illæsa fuisset conservata: supplicabat autem propterea quæ erant futura, ut in omnibus illis nomen glorificaretur, et pudore afficerentur impii.

XI. Eam ergo non reveritus impius, quam ipse quoque ignis visus est revereri, jubet eam ligno suspendi, et ferreis laniari unguis. Illa autem tunc quoque eamdem præ se ferebat animi magnitudinem, quam in malis præcedentibus ostenderat. Quamobrem liberalis quidem gratia illustrabat oculos, membris vero dilaceratis quidam odor suavis aderat. Leniter autem summis labris subridens: Tu quidem, inquit, o sanguinarie, putas robur meum enervare suppliciiis. Ego autem a meo Christo confirmata, confido fore, ut te infirmum reddam et imbecillum, et irritos efficiam tuos conatus, qui cum femina bellum gerere sis aggressus, idque cum sim juvenula, et ad opem mihi ferendam nihil habeat paratum, nisi quod in Deo vero confido. His ad furorem incitatus, jubet lebetem pice et resina plenum, et vehementer accensum sanctæ subjici, Deo autem de more operante, lebes quidem dissolvebatur tanquam cera a facie ignis: quod vero in se habebat incensum, repente diffusum, non paucos perdidit ex iis qui circumstantibus, infidelibus. Sed ne sic quidem

A τέκνον, ἄπιθι τοῖς αἵμασι τοῖς ὑπὲρ τοῦτου πεφονεγμένη, οἷς καὶ ὀφθήσῃ τῷ σῶ νυμφίῳ, οἷς αὐτῷ παραστήσῃ παντὸς φυκίου καὶ ἄνθους ὠραιότερον κερωσμένη. Τοιαῦτα πρὸς τῶν ἀδελφῶν ἐκείνη, τοιαῦτα πρὸς τῆς μητρὸς ἀκούσασα, τὸν αὐχένα εὐθύς ὑποσχούσα τὴν κεφαλὴν τέμνεται, καὶ πρὸς Χριστὸν τὴν πάντων ἀναφέρεται κεφαλὴν.

Γ'. Ὁ δυσσεβὴς μέντοι δικαστὴς τὴν αἰσχύνην οὐ φέρων ἐκ τῶν λοιπῶν ὑπενοεῖ τὴν ἤτταν ἀνακαλέσασθαι πολλῶν δὲ μᾶλλον καὶ δι' αὐτῶν ἐφάνη νικώμενος. Εὐθύς οὖν τὴν ἐλάττονα τοῖς ἔτεσι καὶ δευτέραν καλίστας Πείσθητί μοι, θύγατερ, ἔφη, καὶ τῇ μεγίστῃ θεῷ Ἀρτέμιδι προσκυνήσασα, πολλὰ χαίρουσα ἄπιθι. Ἡ δὲ ἀκαταίσχυτος τῷ ὄντι Ἐλπὶς: Ὅν τρόπον ἐπίστευσας, ἔφη, ἀδελφὴν με εἶναι τῆς προλαβούσης, ἧς ἤδη καὶ πείραν εἴληφας, οὕτω πείσθητι καὶ τῇ γνώμῃ καὶ τῇ ἐνστάσει ἀδελφὴν με ταύτης ὀφθήσεσθαι, καὶ μὴδὲν εἶναι μηδολῶς οὐ τῶν εὐφραίνοντων, οὐ τῶν λυπούντων, ὃ με τῆς τοιαύτης μεταπίσει ἐνστάσεως. Τοῦτων ἐκείνος ἀκούσας ἐπὶ τὸ κολάζειν εὐθύς τρέπεται, τὸ τὴν ἐρώτησιν παρατείνειν ὡς τι μάταιον κρίνας καὶ περιττόν. Τῆς ἐσθῆτος οὖν γυμνωθεῖσαν κελεύει καὶ αὐτὴν ὁμοίως τῇ πρώτῃ βουλεύει ὡμοῖς μαστίξασθαι. Ἐπεὶ δὲ ἴσῃ τὴν κόλασιν ὑπομένουσα, καὶ τὴν καρτερίαν ἴσῃ αὐτῇ ἐπεδείκνυτο· καὶ ὁ θυμὸς μείζων τῷ δικαστῇ δεινίστατο, κάμινον αὐτῆς κελεύει πρὸς μέγα διακαυθεῖσαν τὴν σεμνὴν ὑποδείξασθαι. Ἄλλ' ὁ τῆς ἀδελφῆς Θεὸς πάντως καὶ ταύτης ἦν ὁμοίως αὐτῆς κηδόμενος. Γίνεται οὖν καὶ νῦν τῇ Βαβυλωνίᾳ φλογὶ παραπλήσιον, καὶ τῆς μάρτυρος ἐπιθέσεως οὐδαμῶς ἠπτετο· διὰ ταῦτα γούν εὐχαριστηρίου ἢ Ἐλπὶς ἅμα καὶ ἰκετηρίου ἠφίει φωνᾶς· ἐφ' οἷς μὲν ἤδη κακοῖς ἀπαθῆς τετήρητο εὐχαριστηρίου, ἐφ' οἷς δὲ ἐμελλεν ὀσικετηρίου, ὥστε ἐν πᾶσι τὸ ἐκείνου ὄνομα δοξασθῆναι, καὶ καταίσχυθηναί τοὺς ἄσεβεις.

ΙΑ'. Οὐκ αἰδεσθεῖς οὖν ὁ ἄνομος ἦν καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ αἰδεσθῆναι ἐφάνη, ἀναρτᾶσθαι ξύλῳ προστάττει, ὄνυξί τε σιδηροῖς ξέσθαι. Ἡ δὲ τὴν ἴσῃ εὐψύχῃαν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι δεινοῖς, καὶ νῦν φέρουσα ἦν. Διὸ καὶ χάρις μὲν τὰς ὄψεις ὑπνυγάζεν ἐλευθέρως, μέλει δὲ τοῖς ἀποξεομένοις πολὺ τὸ εὐώδες προσῆν. Ἄκρω δὲ μεδιᾶματι καὶ ὅσον ἦν τοῖς χεῖλεσιν ὑποτρέχειν· Σὺ μὲν, ὦ μαιφόνε, φησὶν, οἷσι μου ταῖς τιμωρίαις τὸν τόνον ἐκλύειν ἐγὼ δὲ τῷ ἐμῷ Χριστῷ ῥωννυμένη πέποιθα μᾶλλον ἄτονόν σε καὶ ἀπρακτόν ἀποδείξαι, γυναικί προσβαλόντα πόλεμον, καὶ ταῦτα νεαρᾷ ὄσῃ καὶ μὴδὲν ἐχούσῃ πρὸς ἀρωγὴν, πλην ἐπὶ Θεῷ μόνῳ ἀψευδεὶ θαρρόσῃ. Τοῦτοις ἔτι πρὸς μανίαν παροξυνθεῖς, λέθητα κελεύει πίσεως τε καὶ ῥητίνης ὑποπλησθέντα καὶ λάβρως ἐκκαέντα τὴν ἁγίαν ὑπολαβεῖν. Θεοῦ δὲ κατὰ τὸ σύνθηδες ἐνεργούντος, ὃ μὲν λέθης καθάπερ κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς διελύετο· ὅπερ δὲ καίτοι μὲν εἶχεν ἐν ἐστυῶν ἐξαπίνης διαχθεῖν, οὐκ ὀλίγους τῶν περιεστώτων ἀπίστων διελυμήνατο. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω συνιδεῖν εἶχεν ὁ τυφλώτων ἀκριβῶς τὴν διάνοιαν, τίς ἢ θαυματουργεῖσα ταῦτα δύναμις ἦν. Ὅθεν καὶ πᾶσιν

οἷς ἔδρασε τὴν ἤτταν ἀπενεγκάμενος, καὶ ἀπόρως ἄχων ὡσπερ τὸ κατὰ γνώμην αὐτῆ ποιῶν, τὸν διὰ ξίφους θάνατον ἐπίσχει τῇ ἀδελφῇ, καὶ κατ' αὐτῆς ἀποφαίνεται. Πάλιν δὲ καὶ αὐτὴ τὴν μητρικὴν μὲν ἐξιγέρειον ἐπεκαλεῖτο εὐχὴν· τὴν τελευταίαν δὲ καὶ μετ' αὐτὴν ἀδελφὴν διακίση πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὑποδειγμα ἑαυτὴν ἀσφαλῆς διδοῦσα, καὶ πιστοῦς ἀπὸ τοῦ παθεῖν τοὺς λόγους παρέχουσα. Εἶτα τῷ κειμένῳ προσφύσα λειψάνῳ τῆς ἀδελφῆς περιείχετο, κατεφίλει, περιπτύσσετο· τοῦτο μὲν ὡς ἀγίας τιμῶσα, τοῦτο δὲ καὶ θαρρόουσα ὡς ἀδελφῆς θαρρῶσαι παρὰ τῆς συγγενείας ἐφέλετο, καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀνθελεκτο πάλιν, τῷ συνειδέναι μάρτυρα τὴν κειμένην εἶναι. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἐδάκρυσε πρὸς ἣν ἤδη ἔχωρει διὰ τοῦ ἰσοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς; δέχεται τοιγαροῦν καὶ αὐτὴ τὸν διὰ ξίφους θάνατον, καὶ ἀπεισι τὴν καλὴν πορείαν, τὴν μακαρίαν ὄντως ὁδὸν, καὶ πᾶσι μὲν Χριστιανοῖς ἐπιθυμητὴν, ὀλίγοις δὲ βᾶσιμον.

Suscipit ergo ipsa quoque mortem gladio, et pulchram viam ingreditur, viam vere beatam, et quæ est expetenda quidem omnibus Christianis, sed quam pauci ineunt.

IB'. Ο τοῖνον ἄνομος δικαστῆς εἰς ἔσχατον ἀπορίας ἔλθων καὶ τὸ τῆς αἰσχύνης περιφανὲς ὑπενεγκέιν οὐ θυνάμενος, ὁμοῦ ἐπὶ τῇ ἔσχατῇ τῶν ἀδελφῶν ἐσάλευε τὰς ἐλπίδας. Ἔδακνε γὰρ αὐτὸν τὸ κομιδῆ νέον τῆς μάρτυρος, ὡς εὐεπιχείρητον αὐτῷ γενέσθαι προσδοκώμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ προσηγε τὰς ἐρωτήσεις, καὶ λόγους ἐκίνει πείθειν δυναμένους· Μὴ ἀπατάω σε, φησὶν ἡ Ἀγάπη, τὸ νεαρόν μου τῆς ἡλικίας, ὡς εὐεξάπλητον ἔσαι, καὶ λόγοις τοῖς σοῖς εὐκόλως δολώμενον· διδάξει γὰρ σε μετ' ὀλίγον ἢ πείρα ὅτι τῆς αὐτῆς ρίζης ὄρηξ ἔγώ, καὶ μίας ἐκείνης γατρὸς γέννημα, ὧν ἤδη δύο βλαστῶν καὶ τέκνων εἰς πείραν ἐλήλυθας. Οὐ γὰρ ἐπ' ἐμοὶ τὰ τῶν προλαβοῦσάν αἰσχυρῆσεται, οὐδὲ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν ἐγὼ ψεύσομαι, ἀλλὰ τοσοῦτω μᾶλλον ὑπερβαλῶ καὶ τῇ καρτερίᾳ, ὅσα καὶ τῇ πείρᾳ πλεονεκτῶ, τὴν τοῦ Χριστοῦ βοήθειαν ἐπὶ ταύταις δεδιδραμένην. Οὐκ ἤνεγκε τὴν παρρησίαν ταύτην ὁ μιὰρὸς, ἀλλ' ἐκρίψεν τὴν Ἀγάπην ἀναρτᾶσθαι κελύει, καὶ ἱμάσι τείνεσθαι πανταχόθεν, ὡς τὰς τῶν μελῶν ἁρμονίας τῷ σφαιρῷ τῆς ἐνστάσεως τῆς κατὰ φύσιν συνθέσεως διασπᾶσθαι. Ἀλλὰ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἡ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν προστάσα, καὶ μετ' αὐτῆς ἦν, ἀπαθῆ κακῶν συντηρούσα. Ἀνάπτεται τοιγαροῦν καὶ αὐτῇ κάμινος ἐκ παντοδαπῆς ὕλης, πρότερον τοῦ προστάξαντος ἰσχυρῶς ὄρηξ διακαυθέντος· Ὁρᾷ οὖν, ἐκείνός φησι τῇ μάρτυρι, τὸ κατὰ σου καιόμενον πῦρ; Ἐτέρως οὖν οὐκ ἂν δύναιο τὴν ἀπειλὴν αὐτοῦ ἐκφυγεῖν, εἰ μὴ τὸ προσαιτῶμενον οὐδὲν ὑπερτιθεμένη τελέσαι σπουδᾶσης· ἐγὼ δὲ σοὶ καὶ φιλανθρωποτερον χορησομαι· εἰπέ γὰρ κατὰ πρόσχημα ῥήματι μόνῳ, Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις, καὶ εὐθύς ἀπολύη πάσης αἰτίας. Ἡ δὲ, Μὴ γένοιτό μοι, φησί, μηδὲ ῥήματι μόνῳ ἀνόσιόν τι δρᾶσαι καὶ ἀπρεπές, καὶ γλώσσαν πεποιηκότα θεοσεβείας.

II'. Τί τὸ ἀπὸ τοῦδε; Τοὺς λόγους ἀφεί, τὸ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ κελυεσθὲν ἐποίει, καὶ ἀκοντίζεσθαι ταύτην τῷ πυρὶ προσέταττεν. Ἦν δὲ οὐ τοὺς συλλαφόμενους

potuit ille mente cæcus intelligere, quænam esset hæc virtus, quæ faciebat miracula. Unde etsi in omnibus, quæ fecit, superatus fuisset, nesciens tamen quid ageret, in eam mortis per gladium inferendæ, æque atque in ejus sororem, pronuntiat sententiam. Rursus autem ea quoque in decessu prece implorabat maternas: postremam autem post ipsam sororem excitabat ad certamina, seipsam pulchrum et certum exemplar præbens, et ex uno quod passa sit, orationem faciens fide dignam. Deinde adjacentes sororis accedens reliquias, eas amplectebatur: et partim quidem ex eo commota, quod esset soror, ad lacrymandam atrahabat a cognitione: partim autem intelligens martyrem eam esse, quæ jacebat, reliquias honorabat, tanquam sanctas, et ad gaudium retrahebatur. Quomodo enim propter sanctam lacrymaretur, ad quam libenter pari modo mortis jam tendebat.

XII. Iniquus autem judex cum ad extremam venisset dubitationem, et non posset apertam ferre ignominiam, in extrema tamen sorore adhuc spe tenebatur. Eum enim movebat valde tenera illius ætas, quæ ei existimabatur fore expugnata facilis. Postquam autem adhibuit interrogationes, et movit verba, quæ poterant persuadere: Ne te decipiat, inquit Charitas, ætas mea tenera, ut quæ facile possit decipi, et a tuis verbis allici. Te docebit mox experientia, me esse ramum ejusdem radicis, et fetum illius unius uteri, cujus jam duorum germinum et filiarum fecisti periculum. Non enim quantum in me erit, priores pudore afficiam neque degenerabo ab eadem nobilitate: sed tantum superabo fortitudine, quanto majorem habeo experientiam, ut quæ Christi auxilium in eis didicerim! Hanc libertatem non tulit sceleratus, sed jubet suspendi Charitatem, et omni ex parte extendi loris adeo ut membrorum compages vehementi illa contentione divellerentur a naturali sua compositione; sed Dei virtus, quæ aliarum sororum curam gesserat, cum ipsa quoque erat, illam illæsam servans a malis. Accenditur ergo ei quoque fornax ex omni generis materia, cum is qui jusserat, prius vehementi ira fuisset incensus; Vides, dicit ille martyri, ignem qui contra te movetur. Non poteris aliter minas ejus effugere, nisi quod imperatur minime tergiversans, effectum reddere studueris. Ergo autem te utar etiam benignius. Dic enim solum: Magna Diana, et statim ab omni criminatione liberaberis. Illa autem: Absit, inquit, ut vel solo verbo faciam aliquid impium et indecorum, et linguam tali polluam locutione, quæ est aliena a pietate in eum, qui creavit.

XIII. Quid deinde? Verbis relictis fecit, quod et jubebat ira, et jussit eam jaci in ignem. Illa autem non solum eos qui ipsam erant comprehensura,

sed propemodum ipsum etiam jussum præveniens, in mediam flammam insiluit, tanquam in aquas calidas et lavacra suavissima. Protinus ergo flamma quidem diffundebatur, et apprehendebat eos qui circumstabant. Tetigit autem ignis ipsum quoque judicem, tum ut ulcisceretur impietatem, tum ut ipse minime dubitaret, sed uteretur seipso teste divinæ potentiae. Sic ergo res quidem impiorum affliciebantur dedecore; glorificabatur autem Deus per suam martyrem. Judici autem male se habebat ea pars corporis, quam flamma tetigerat, et mittit quosdam, qui sanctam adducerent. Qui autem missi fuerant, vident quosdam candidis indutos vestibus, eleganti et honesta specie, qui vel sola forma poterant adducere in admirationem; qui etiam sæpe visi fuerant cum beata versari in fornace, et simul cum ea preces fundere. Cum autem eis sanctam conantibus capere solutæ essent dexteræ, non valentes aliquid amplius facere: Egrederere, clamabant, ancilla Dei: vocat te iudex. Quæ etsi ex igne egressa esset illæsa, cum ei omnino non nocuisset ignis, et impius corpus haberet adhuc semiustulatum, et ex ipso posset intelligere: crassam tamen nubem ferens in oculis, erat plane insipiens. Propterea in eam rursus alia induxit supplicia, et jubet ejus membra transfigi terebris. Cum autem martyr habens omnino mentem ad Deum sublatam, parum aut nihil curaret tormenta, eam morte condemnat. Quod quidem cum audisset adolescentula, cujus non erant pusilli et muliebres spiritus, et reputasset hoc esse veluti signaculum et firmitatem suam in Deum confessionis, magnas Deo egit gratia: Ago tibi gratias, dicens, divina Trinitas, una divinitas, una gloria, una potentia, quod te et tuis martyribus meis sororibus dignam me, quæ sum minima, reddidisti. Concede autem, ut mater mea post meum decessum tandiu sit in hac misera vita superstes, ut tuis ancillis justa faciat.

XIV. Cum sic precata esset beata Charitas admirandæ filiæ mater admirabilis pro ea est precata, non ut eam videret vivam, et longo tempore viveret, mortem effugiens, et eam solam haberet consolationem et spem senectutis, cum ab aliis esset deserta filiabus; nihil horum est precata, aut voluit; hæc enim iudicabat esse matrum illiberalis et pusilli animi, et quæ intuentur solum ad id quod adest, et quod videtur: sed ut convenienter ejus proposito acciperet consummationem et bona facta bonus sequeretur exitus. Quamobrem ad mortem ei addens animum, et ad finem, cursus confirmans: Euge, dicebat, o filia; o mei uteri revera felix planta! o quæ honoravisti parentes! o quæ Deum in tuis glorificasti membris. Quis non tuam laudabit fortitudinem? Quis non animi robur et constantiam? Vade ad communem Dominum, ad thalamum, in quem non cadit interitus, ad quietem revera beatam, laborum

μόνον, ἀλλὰ μικροῦ καὶ αὐτὸ τὸ πρόσταγμα φθάνουσα, ἐπὶ μέσης ἤλατο τῆς φλογός, ὡσπερ ἐπὶ θερμῶν ὑδάτων καὶ λουτρῶν ἡδίστα. Παραυτίκα γοῦν ἢ μὲν φλόξ διεχρίτο, καὶ τῶν περιστώτων ἐπελαμβάνετο· ἤπτετο δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος, ἅμα μὲν τὴν ἀσέβειαν ἀμυνόμενον, καὶ πρὸς τὸ μηδὲν αὐτὸν ἀμφίβολον ἔχειν, ἀλλ' ἐαυτῷ μάρτυρι χρῆσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. Οὕτως οὖν τὰ μὲν τῶν ἀσεβῶν κατησχύνετο, Θεὸς δὲ διὰ τῆς αὐτοῦ μάρτυρος ἐδοξάζετο· εἶχε δὲ καὶ τῷ δικαστῇ πονήρας τὸ παραπολαύσαι τῆς φλογός μέρος ταῦ σώματος, καὶ πέμπει τινὰς ἀξίοντας τὴν ἁγίαν. Οἱ δὲ πεμφθέντες λευκημονοῦντας ἑώραν τινὰς εὐπροσώπους ὅτι μάλιστα καὶ χαρίεντας ἐκπληξιν ἀπὸ τῆς μορφῆς ἐμποιοῦν δυναμένους· οἱ καὶ πολλάκις ἐν τῇ καμίνῳ συνόντες τῇ μακαρίᾳ καὶ συναναφέροντες αὐτῇ τὰς εὐχὰς ἰθείσθησαν. Ἐπεὶ οὖν ἐπιχειροῦσι τούτοις τὴν ἁγίαν λαβεῖν παρεῖντο αἱ δεξιαί, οὐ δυνάμενοί τι δρᾶσαι πλέον· Ἐξίθι, ἑβών, ἢ τοῦ Θεοῦ δούλη, ὁ δικάζων καλεῖ. Ὡς οὖν ἀδικτος ἀπὸ τοῦ πυρός ἐξῆλθεν οὐδὲν αὐτὴν τὸ παράπαν βλάψαντος, ὁ δυσσεβῆς καίτοι ἡμίφλεκτον ἐτι τὸ σῶμα ἔχων, καὶ ἀπ' ἐαυτοῦ συνεῖναι δυνάμενος, ὁμως παχὺ φέρων τὸ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς νέφος, ἀσύνετος ἦν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐθις τιμωρίας ἐπέστη ἑτέρας, καὶ τρυπάνοις αὐτὴν κελεύει διαπερνασθαι τὰ μέλη. Ἐπεὶ δὲ τὴν διάνοιαν διὰ παντὸς πρὸς Θεὸν ἔχουσα τῶν ἐπαγομένων ὀλίγα ἐφρόντιζεν ἢ οὐδὲν, τὸν διὰ ξίφους θάνατον καὶ αὐτῆς κατακρίνει, ὅπερ ἢ μηδὲν ἀγενεὲς μηδὲ θῆλυ φρονούσα νεάνις ἀκούσασα, καὶ ὡσπερ σφραγιδα τοῦτο καὶ ἀσφάλειαν τῆς πρὸς Θεὸν ὁμολογίας λογισαμένη, πολλὰς ὁμολογεῖ τῷ Θεῷ χάριτας· Εὐχαριστῶ σοι, λέγουσα, θεία Τριάς, μία θεότης, μία δόξα, μία δύναμις, ὅτι καὶ με τοῦ νυμφῶνος τοῦ σου καὶ τῶν σῶν μαρτύρων τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν ἀξίαν τὴν ἐλαχίστην ἐδειξας. Δὸς δὲ καὶ τὴν ἐμὴν μητέρα μετὰ τὴν ἐμὴν τελευταίαν τῷ τάλαιπῶρῳ τούτῳ ἐπιζητῆσαι βίῳ, ὅσον τὰ νουμισμένα ταῖς σαῖς θεραπεινίαις ἀφοσιώσασθαι.

ΙΔ'. Οὕτω τῆς μακαρίας δεηθείσης Ἀγάπης, ἢ τῆς θαυμασίας θυγατρὸς θαυμασία μητέρα τινὰ ὑπὲρ αὐτῆς δέησιν ἐποιεῖτο, οὐχ ἵνα ζῶσαν αὐτὴν ὄρᾳ, οὐδ' ἵνα μακρὸν χρόνον βιῶν τὸν θάνατον ἐκφυγοῦσα, καὶ παραμυθίαν αὐτὴν μόνην ἔχοι καὶ γυροκόμον ἐλπίδα τῶν ἄλλων θυγατέρων ἔρμος οὔσα· οὐδὲν τοιοῦτον ἢ ἠῤῥετο ἢ ἠθέλησε. Ταῦτα γὰρ ἀγεννῶν ἐκρίνε μητέρων καὶ πρὸς τὸ παρὸν μόνον βλεπουσῶν, ἀλλ' ὥστε κατὰ τὴν αὐτῆς πρόθεσιν καὶ τὴν τελείωσιν δεῖξασθαι καὶ καλαῖς πράξεισι καλὸν ἀκολουθῆσαι καὶ τέλος. Διὸ καὶ πρὸς τὸν θάνατον ἐπαλείφουσα ταύτην, καὶ πρὸς τὸ τοῦ δρόμου τέλος ἐπιρρῶννῦσα· Εὐγε, ὦ θυγατερ, εἶπε, ὦ γαστρός ἐμῆς μακάριον οὕτως φυτὸν, ὦ γονεῖς τιμήσασα, ὦ Θεὸν ἐν τοῖς σοῖς δοξάσασα μέλεσι· τίς σε τῆς ἀνδρίας οὐκ ἐπαινέσει; τίς τῆς καρτερίας, τίς τῆς ἐνστάσεως; Ἄπιθι πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, πρὸς τὸν νυμφῶνα τὸν ἀφθαρτον, πρὸς τὴν μακαρίαν οὕτως ἀνάπαυσιν, ἀπολειψαμένη

τῶν ἀθλῶν τὰς ἀμοιβάς. Ὡς ἴσου τὸν στέφανον φαν-
τάζομαι δεξιᾷ Δισποτικῇ προτεινόμενον! Ὡς τοὺς
ἀγγέλους, ὁρῶ χαίροντας, καὶ τὴν σὴν τελείωσιν
ἀναμένοντας! Ὡς οἰαίς ἐγὼ τρεῖσι θυγατράσι τὴν
Τριάδα τετίμηκα! Οἷα δῶρα, οἷα θύματα προσ-
ήνεγκα ταύτῃ! Τοιαύτας εὐχάς, τοιούτους λόγους ἢ
καλὴ μήτηρ ἐφόδιον τῇ θυγατρὶ παρασχουσα, πρὸς
τὴν ποθουμένην ὁδὸν παρέπεμψε! τὸν αὐχένα οὖν ἢ
μακαρία προτεινάσα τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον
ὑπέσται προθύμως, ἥς τὸ σῶμα ἢ μήτηρ περιπαθῶς
ἅμα καὶ εὐλαβῶς κατησπάζετο, τὸ τε τῆς φύσεως
καὶ τὸ τῆς γνώμης ποιούσα, εὐωδιάσασά τε καὶ
περιστείλασα, ὅπως εἶδει τὴν καὶ μητέρα καὶ φιλο-
μάρτυρα, μεγαλοπρεπῶς τε καὶ φιλοτίμως, καὶ ὅσα
νόμος ἐπὶ τοιούτοις γίνεσθαι λειψάνοις τελέσσασα,
τοῖς τῶν ἀδελφῶν καὶ τοῦτο συνάπτει, καὶ τῷ ναφ
κατατίθει ταῦτα, ὃν ἔτυχε πρότερον ἀναστήσασα
φιλοκαλῶς, μέγα τι χρῆμα καὶ θησαυρὸν ἀδαπάνητον
ἢ φιλόχριστος ὄντως δωρησαμένη Χριστιανοῖς,
ἴασιν ψυχῆς, ἴασιν σώματος, ἀπρόσκοπον βίου δια-
γωγῆν, πρὸς Θεὸν οικειῶσιν, μεγάλων ἀγαθῶν πα-
ροχὴν δωρεῖσθαι δυνάμενον. Εἶτα μετὰ τὴν ἐκείνης
τελείωσιν, τριῶν ὁλῶν ἡμερῶν διαγενομένων, ἢ
καλλιπαις αὐτῇ μήτηρ ἐξεληθούσα τὴν ὑπὲρ τῶν
ἱερῶν παιδῶν τελέσασα μνήμην, προσφῶσα τῇ τῶν
λειψάνων σορῷ. Τίμια παρὸ Θεοῦ θύματα, εἶπη,
τετελειωμένα καλλιερήματα, δέξασθε τὴν ὑμῶν μη-
τέρα σύσκηνον τοῖς ὑμέτεροις οἷς κατοικεῖτε
σκηνώμασιν. Ταῦτα εἶπη, καὶ συναπήχθη τοῖς ῥή-
μασιν ἢ γενναία, καὶ ὑπνον ὑπνωσε τὸν δικαίους
ἀρμόζοντα, ἢ μήτηρ προστεθείσα ταῖς θυγατράσι,
καὶ κοινῇ πάλιν τῷ τῶν ἁγίων χορῷ. Αἱ γοῦν συνελ-
θούσαι φιλευσεθεῖς τὰ νενομισμένα καὶ ἐπ' αὐτῇ
τελέσασαι, τῇ κοινῇ τῶν θυγατέρων σορῷ κατ-
έθεντο. Ἐδει γὰρ ὡσπερ τῶν ψυχῶν, οὕτω δὴ καὶ
τῶν σωμάτων μίαν αὐτῶν εἶναι τὴν κατοικίαν, εἰς
δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· τῆς μιᾶς
θεότητος, ἢ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις,
νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A acceptura remunerationes. Ut visione apprehendo
coronam, quæ dextera Domini porrigitur. Ut video
angelos lætantes, et exspectantes tuam consumma-
tionem. O quibus ego tribus filiabus honoravi
Trinitatem : qualia dona, quales ei obtuli suffitus?
Tales preces, talia verba cum egregia mater filiarum
præbuisset viaticum, prosecuta est ad viam deside-
ratam. Collum itaque porrigens beata, prompto
et alacri animo subiit mortem pro Christo. Cujus
corpus mater simul cum magna affectione et pie-
tate est amplexa : faciensque quod volebat ratio et
natura, cum ipsum suffisset, et ut decebat matrem
et martyrum amantem, splendide et magnifice
composuisset, et ea fecisset, quæ de more fiunt
in rebus hujusmodi, id quoque in templo deponit
simul cum sororibus, quod illa prius præclare ex-
citaverat, rem magnam et thesaurum, qui consumi
non potest, vere amans Christi femina largita
Christianis medelam animæ, medelam corporis,
inoffensam vitæ transactionem, Deo conjunctio-
nem, et qui potest magna bona præbere. Deinde
cum tres integri dies intercessissent post ilius con-
summationem, egressa hæc egregiarum filiarum
mater pro sacrosanctis filiabus peractura com-
memorationem, accedens ad loculum reliquiarum :
Pretiosæ, dixit, apud Deum hostiæ, consummata
et pulchre litata sacrificia, accipite vestram ma-
trem contubernalem in vestris, quæ habitatis,
tabernaculis. Hæc dixit, et simul cum his verbis
abscessit mulier egregia, et somno, qui justis con-
gruit, obdormiit mater addita filiabus, et commu-
ni rursus choro sanctorum. Cum autem piæ
convenissent feminæ, ei quoque justis factis depo-
suerunt in communi loculo filiarum. Oportebat
enim, quomodo animarum, ita etiam corporum
esse unam habitationem : ad gloriam Patris et
Filii, et Spiritus sancti, unius divinitatis, quam
deceat omnis gloria, honor et adoratio, nunc et
in sæcula sæculorum. Amen.

VITA

SANCTI STEPHANI

PAPÆ ET MARTYRIS.

(Latine apud Surlum ad diem 2 Augusti. Græce non exstat.)

Quo tempore Valerianus et Gallienus impietatis
sectatores imperabant, Christianorum quamplurimi
acerbissimos tyrannos declinantes, latitabant. Non
deerant tamen qui fidei certamen subeuntes, marty-
rii palmam assequerentur. Erat enim lex proposi-
ta ut quicumque Christianum hominem latitantem

D detulisset, omnes ejus facultates ipse haberet et quos-
cunque honores in exercitu petisset, obtinere posset.
Illo igitur tempore B. Romanæ urbis episcopus
Stephanus, cum totum clerum congregasset, sic
eum affatus est : Audistis, fratres et commilitones
mei, crudelissimum edictum diaboli, ut si quis

Christianum deprehenderit, omnes ejus facultates ipse possideat. Moneo igitur vos, fratres, ut terrenas divitias contemnatis, quo cœlestis regni hæreditatem percipere possitis : Nolite hujus mundi principes extimescere : sed Deum cœli et terræ Dominum, ejusque unigenitum Filium Jesum Christum adorate illum colite, ad illum confugite, qui potest nos omnes eripere de manibus inimicorum nostrorum et de diaboli malitia liberatos sua gratia corroborare.

II. Tunc presbyter quidam, nomine Bonus : Nos, inquit, terrenas nostras facultates relinquere in animo habemus, quinimo sanguinem ipsum propter Dominum nostrum Jesum Christum, et ejus nominis confessionem effundere parati sumus, ut illum assequi digni efficiamur. His dictis, omnes clerici ad beatissimi pontificis pedes prostrati, significarunt, quod quisque gentiles domi suæ haberet, qui baptizari optarent. Itaque a pontifice quærebant num alio, an ad eum illos ducturi essent, quo baptizari possent. Jussit igitur beatissimus episcopus, ut postero die ad cryptam, quæ appellatur Nepotiana, omnes convenirent. Cum igitur ad eam cryptam convenissent, inventi sunt illic tam mares, quam feminæ, centum et octo ; quos illo ipso die Pontifex in nomine Domini nostri Jesu Christi sanctissimo baptismate et aliis divinis mysteriis consecravit, et ut illis placatum ac propitium Deum redderet, sacrificium obtulit, sicque omnes sacramentorum participes facti sunt.

III. Eo autem die, qui deinceps secutus est, beatus Stephanus ordinavit tres presbyteros, et septem diaconos, ac sexdecim clericos et sedens omnes illos docebat de regno Dei, ac de sempiterna illa vita, quæ futura est. Mox cœperunt populi ex Græcis et reliquis gentibus ad eum venire, qui divinos sermones audientes, a Stephano pontifice baptizabantur. Interea venit quidam tribunus militum, Nemesius nomine, cui erat filia unica quæ ab incubulis : apertos quidem oculos habuerat, sed nihil omnino aspiciebat. Ille se ad beati pontificis pedes prostravit, ac dixit : Oro te, pontifex, ut me et filiam meam baptizas, quo et ipsa illuminetur, et animas nostras ab æternis tenebris eripias, quoniam ad hanc usque diem semper in ærumnis et doloribus propter hujus filiam meam cœcitate versatus fui. Tunc beatus episcopus : Si credis, inquit, ex toto corde, omnia tibi credenti concessa fuerint. Ad hæc Nemesius tribunus : Ego ad hanc usque diem toto animo credidi, et nunc credo Dominum Jesum Christum Deum esse qui aperuit oculos cæci nati : neque enim humanis consiliis impulsus, sed ejus ipsius vocatione, ad sanctitatem tuam veni.

IV. His auditis, statim beatus pontifex hominem illum adduxit ad locum quemdam, qui vocatur Titulus pastoris ; cumque et ipsum, et ejus filiam catechismo instruxisset, quemadmodum Christianæ fidei canones et ordo postulat, jussit eos jejunare usque ad vesperam. Cum autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem pastoris

A Titulum vocatum fuisse diximus, itaque Nemesium in aquam demisit, et baptizavit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Cum vero ex piscina exisset, cœpit ipsius filia clamare : En hominem video, qui tetigit oculos meos, in cujus circuitu magnæ lucis splendor apparet. Tunc Stephanus et ipsam Nemesii filiam baptizavit, quæ Lucilla vocata est. Ex hoc tempore multi cœperunt ad pedes beati pontificis Stephani se prosternere ; et cum lacrymis baptismum ab eo petere. Illo itaque die, quo Lucilla baptizata est, mares et feminæ sexaginta duo baptizati sunt. Sic igitur, divina gratia et ope adjuvante, multi viri Deum metuentes ex gentibus, beatum pontificem Stephanum adierunt, ut ab illo Christi baptismum acciperent. Mox ille sanctissimus pontifex, Spiritus sancti gratia refertus, cœpit Christianorum multitudinem in unum locum convocare divinaque officia celebrabat in martyrum latibulis, quæ cryptæ appellantur : quo tempore Nemesium patrem Lucillæ ordinavit diaconum.

V. Impietatis vero sectatores quidam cum hæc audivissent, insuper et Nemesium tribunum cum tota familia Christi fidem sectari, baptismoque et fidei lumine adjutum, cœcitate pristina abjecisse, rem detulerunt ad Glabronem et Maximum consules, homines scilicet impietatis valde studiosos. Tunc illi de ea re consultantes, præceperunt, ut quocumque in loco Nemesius diaconus inveniri posset, omnino gravissimis suppliciis affigeretur. Cum autem Nemesius ipse quodam die per viam Appiam iter faceret, et esset prope Martis templum, et Valerianum ac Maximum impios homines videret, qui ut antea consueverant sædissima dæmonibus sacrificia offerebant, ita Deum ipsum flexis genibus oravit : Domine Deus creator cœli et terræ, dissipa consilia et machinas, quibus diabolus humanas mentes pervertit ; dissipa eas, quæso, per nomen Domini nostri Jesu Christi Filii tui, quem misisti in hunc mundum. Contere Satanam, ut miseri et infelices isti ab ejus laqueis quibus irretiti sunt eripiantur, ac humanis manibus fabricata simulacra derelinquentes, agnoscant te omnium rerum creatorem, Deum et Patrem omnipotentem, et unicum Filium tuum Dominum Jesum Christum. Illa ipsa hora impius Maximus a dæmone correptus, voce magna cœpit clamare : Nemesius nunc factus Christianus me incendit. Ecce illius oratio me cruciat. Ex illa igitur hora egressi e templo, jusserunt Nemesium detineri. Cum vero qui eum tenuerant, verberibus pulsarent, repente Maximus consul efflavit animam.

VI. Itaque Nemesius statim ductus est ad Valerianum in palatium, quod Claudii nomine appellatur. Quem sic affatus est Valerianus : Et ubinam est, o Nemesi, prudentia illa tua, quam semper in te cognovimus, tum in consiliis ineundis, tum in rebus gerendis firmissimam ? An ignoramus nos, quid optimum, quidve pessimum sit, quippe qui non aliud te adhortamur ut facias, nisi quod utilitatem tibi affere possit, ut scilicet quæ vera sunt ample-

ctens, deos ipsos non deseras, quos omni tempore a pueritia coluisti et veneratus es? Ad hæc Nemesius diaconus: Ego, inquit, scelestissimus veritatem ipsam dereliqueram, et sanguinem innocentem effuderam, et ad hoc usque tempus peccatis oneratus fueram; sed Christi Domini et Dei misericordia modo adjutus, tandem Creatorem meum cognovi, cujus baptismo illuminatus sum, qui et cordis mei oculos aperuit, et corporeis filiæ meæ pupillis lumen restituit. Hunc adoro, hunc timeo, huic cultum et preces supplex offero, cujus auxilium semper implorabo, et simulcra omnia, quæ dæmones esse cognovi, et ipsa, et eorum cultores aversor et exsecror. Tunc ait Valerianus: Nota mihi sunt veneficia tua, quibus humanas cædes patrare ausus es, quippe quiet Maximum consullem tuis præstigiis de medio sustulisti: quin etiam adhuc contra nostram et reipublicæ salutem temere christianorum causa talia veneficia exercere non desistis.

VII. His dictis, Valerianus ira percitus, jussit illum in privato carcere detineri, quem, cum opus fuisset, sistendum præcepit. Jussit etiam Sempronium Nemesii famulum, domino suo fidelissimum, illic præsto esse, a quo ejusdem Nemesii tum facta, tum bona omnia inquirerentur: cujus etiam filiam Lucillam custodiri præcepit apud sceleratam quamdam mulierem, nomine Maximam. Postero autem die jussit iniquissimus Valerianus Sempronium tradi cuidam tribuno, qui vocabatur Olympius, ut torqueretur, et de domino ipsius per eum inquireretur. Illum igitur Olympius his verbis aggressus est: Novistine qua de causa hic ante nos constitutus es? Hæc ille ait. Ad quæ Sempronius nihil respondit. Sed nihilominus Olympius: Ausculta, inquit, Semproni, et fac quod jubent imperatores nostri: sin minus, multis et variis tormentis cruciaberis. Ostendas igitur nobis Nemesii domini tui facultates, deinde vero propitiis deorum nostrorum numinibus sacrifices. Ad hæc Sempronius: Si facultates domini mei Nemesii requiris, scito illas a me Christo fuisse oblatas; non enim nostra, sed illius erant bona. Quod vero dicis et me hortaris, ut diis tuis sacrificem, nullo modo faciam: Christo enim sacrificio Dei viventis Filio sacrificium laudis et confessionis, cui et dominus meus Nemesius seipsum obtulit. Cum hæc dixisset Sempronius, furore accensus est Olympius, et satellitibus dixit: Prosterne hominem istum, et virgis percutite. Afferte ante illum deum Martem ac tripodem, ut vel diis ipsis thura offerat, vel sine intermissione aliqua virgis percutiatur. Allatum igitur aureum [æreum] Martis idolum una cum tripode, in conspectu Sempronii locatum fuit. Quod cum Sempronius vidisset: Conterat, inquit, te Dominus Jesus Christus Filius Dei vivi. Hoc dixit Sempronius, ac repente idolum illud sic liquefactum est, quasi cera igne admoto. Quod cum vidisset Olympius, stupore perculsus obmutuit: mox vero domi suæ illum custodiri jussit, dicens: Hæc nocte omnia tormenta tibi afferam, et

A miseris modis te consumam. Hæc dixit, et Sempronium custodiendum tradidit Tertullo cuidam, domus suæ gubernatori. Exuperiæ autem conjugii Olympius ipse narravit, quemadmodum Sempronius Jesu Christi Dei sui nomine invocato, Martis idolum comminuerit.

VIII. Tunc Exuperia uxor: Si tanta, inquit, est Christi potentia, quantam dicis, satius nobis est de hinc illos ipsos deos relinquere, qui neque sibi neque nobis opem ferre possunt. Quæramus igitur Deum illum, qui Nemesii tribuni filiæ lumen restituit. Tunc Olympius Tertullo præcepit, ut mitius se gereret cum Sempronio, siquidem Nemesii pecuniis inquirendis ipse operam dare vellet. Hoc mandatum exsecutus est Tertullus. Olympius vero cum conjuge Exuperia, et unico filio Theodulo, illa ipsa nocte venerunt, et ad pedes Sempronii prostrati, dixerunt: Nos paulo ante Christi potentiam cognovimus, verum scilicet Deum illum esse, qui Nemesii tribuni filiæ oculorum lumen dedit. Quamobrem te precamur, ut cures nobis dari salutare baptismum in nomine Jesu Christi, quem tu prædicas. Respondit Sempronius: Si pœnitentiam agitis ex toto corde vestro, benignus est Deus meus, et accipiet vos pœnitentiam agentes. Tunc Olympius: Jamjam, inquit, faciam, ut credas me toto corde Christi Dei fidem sequi. Hæc dixit, et statim cubiculum patefecit, in quo habebat multa et varia idola. Quibus ostensis: En, inquit, Semproni, hæc omnia simulacra in potestate tua sunt: fac illis quidquid libet. Cui Sempronius: Age, simulacra ista omnia manibus propriis contere, auroque et argento, ex quibus confecta sunt, igne conflatis, pauperes congrega, et illis hæc distribue. Fecit omnia, quæ Sempronius dixerat, Olympius, nihil prorsus dubitans. Repente vero audita est vox e cælo, dicens: In te, Semproni, requievit spiritus meus. Audierunt vocem illam Olympius et ejus uxor, et in fide ipsa facti sunt firmiores, ob idque ad salutare baptismum promptiores. Itaque Sempronium precabantur, petentes ut sigillum Christi acciperent, et per aquam ac Spiritum denuo nascerentur.

IX. Omnia hæc Sempronius Nemesio domino suo retulit. Quæ cum Nemesius accepisset, celeriter adiit ad beatissimum pontificem Stephanum, eique rem omnem exposuit. Ille vero Christo Deo nostro gloriam dedit, et proxima nocte Olympii domum adiit. Quo viso, statim Olympius prostravit se ad pontificis pedes una cum uxore Exuperia, et filio Theodulo. Erexit autem illos sanctissimus pontifex, atque interrogavit, an crederent in Dominum nostrum Jesum Christum. Cui omnes concorditer animo responderunt: Credimus, Pater sanctissime, in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Tunc pontifex eos baptizavit in nomine sanctæ, consubstantialis et individue atque vivificantis Trinitatis. Ostenderunt autem illi et idola, quæ propriis manibus comminuerant. Quæ de resanctissimus pontifex gratias egit Deo, et pro illis sacri-

ficiam obtulit benigno et salutis nostræ auctori Domino Jesu Christo; eosque sanctæ oblationis participes fecit. Itaque tota illa domus gaudio magno et hilaritate repleta est.

X. Tertius dies præterierat, cum Valerianus et Gallienus imperatores valde impii hæc audierunt, qui furore accensi, jusserunt Nemesium et ejus filiam Lucillam, indicta causa, torqueri. Sed cum nullis tormentis de sententia moveri possent, illos obtruncari jusserunt. Et quia cupiebant Lucillæ patri persuadere, ut sententiam mutaret, præceperunt Lucillam prius obtruncari. Cum vero et Nemesii propositum stabile atque immobile cognovissent, illum etiam securi percute jusserunt in loco illo, qui est inter duas vias, Appiam et Latinam, non longe ab urbe Roma. Postera die nefarius Valerianus jussit Sempronium, publice audiendum, sisti. Cui dixit: Quare non consulis tibi ipsi, et diis te subjicis, per quos universa natura regitur et gubernatur? Christus me regit et gubernat, inquit Sempronius, qui et hanc sententiam mihi confirmavit. Tunc jussit Valerianus Sempronium in ignem conjici. Milites igitur cum ignem multum accendissent, sanctum illum virum Sempronium, vinctis post terga manibus, in mediam flammam conjecerunt. Itaque beatissimus martyr Sempronius in media flamma positus; spiritum Jesu Christo commendavit. Pretiosæ autem ipsius reliquiæ intactæ permanserunt. Venit autem beatus pontifex Stephanus cum clericis et viris religiosis, sanctique Sempronii reliquias collegit, et illas cum Olympii et sociorum, qui prius propter Christum interfecti fuerant, sanctissimis reliquiis collocavit.

XI. Post multos dies Valerianus et Gallienus cœperunt beatum episcopum Stephanum et ejus clerum inquirere: quin etiam edicto proposito jusserunt, ut ubicunque inventi fuissent, post multa et varia tormenta, morte acerbissima necarentur. Itaque detenti sunt clerici duodecim, quorum nomina hæc sunt: Faustus, Maurus Primitivus, Columnius [*Calumniosus*], Joannes, Exuperantius, Cyrillus, Honoratus, Theodosius [*Theodorus*], Basilus, Castulus, Donatus. Qui cum multis cruciatibus torquerentur, neque adduci possent ut facerent quod jussi erant, postremo imperatores jusserunt illos obtruncari in via quæ appellatur Aquæductus. Quorum veneranda corpora curavit Tertullinus, qui fuerat Olympii servus quamvis adhuc esset gentilis, et eorum reliquias reposuit prope corpora sanctorum Juvini et Basilei, in via Latina. Cal. Aug.

XII. Hæc cum audivisset beatus Stephanus pontifex, jussit ad se accersiri Tertullinum, quem multis hortationibus ad Christianam fidem conversum docuit de regno Dei, et sempiternæ vitæ mysteriis initiavit, sanctissimoque baptismate purgavit, atque illum adhuc alba veste indutum, ordinavit presbyterum. Quem cum docuisset de salute ac cœlesti regno sanctus pontifex: Esto, inquit, tibi, frater, hoc onus impositum, ut multorum marty-

rum reliquias diligenter inquiras. Cum hoc mandatum accepisset Tertullinus, post duos dies quam presbyter ordinatus est, a Marco tribuno comprehensus, ad Valerianum ducitur. Cui Valerianus: Age, inquit, domini tui pecunias huc affer; secus, interficieris. Ad hæc Tertullinus respondit: Si pecunias domini mei et tu habere cupis, æternam vitam assequi poteris; nam ille pro Christo moriens, Deo ipsi facultates suas obtulit, in futuro illo ævo eas recepturus. Si ergo et tu vere in Deum credideris, muta que ac sensus expertia idola exsecratus fueris, misericors et clemens Deus te pœnitentiam agentem amplectetur. Tunc dixit Valerianus: Ergo domini tui pecuniæ æternam vitam illi afferunt? Maxime, inquit Tertullinus, et non solum æternam vitam, sed perpetuum etiam regnum conciliant.

XIII. His auditis, Valerianus ad eos sermonem dirigens, qui aderant: Delirat, inquit, Tertullinus iste. Prosternatur igitur in terram, et multis virgis percutiatur. Itaque cum B. Tertullinus sine misericordia verberaretur, voce magna dicebat: Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, quod non disjuncti me a domino meo et servo tuo Olympio, qui et me antecessit martyrio functus. Cum itaque inter verbera et plagas hoc diceret, jussit imperator ejus lateribus ignem subjici. Cui nefarii atque impij homines hoc sæpe inculcabant: Tertulline sacrilege, redde pecunias domini tui. Beatus vero Tertullinus constanti animo atque hilari vultu dicebat Valeriano: Age, miser, fac celerrime quidquid vis, ut per incendium et flammam istas me sacrificium Deo gratum offerre possim. Tunc jussit Valerianus Tertullinum non amplius verberari, sed tradi Saprithio urbis præsidi, cui dixit: Age, require ab isto pecunias Olympii domini sui; deinde coge illum diis libare: quod nisi fecerit, variis tormentis crucietur.

XIV. Cum hoc mandatum accepisset Saprithius, statim tribunal sibi parari jussit in eo loco, qui Mamertini domus appellatur, præcepitque adduci ad se martyrem, præcone sic indicente: Adducatur huc sacrilegus Tertullinus: Adductus itaque fuit Tertullinus, quem præses interrogavit, quonominem vocaretur. Cui Tertullinus: Peccator, inquit, sum ego, servus servorum Jesu Christi. Tunc Saprithius præses sic eum affatus est: Considera quæ nunc tibi præcipiuntur, et sine mora facias, quod dico, ut vivas. Eia igitur diis sacrificia, et redde, quæ jubemus, bona Olympii domini tui; sin minus, tormentorum suppliciiis consumptus fueris. Ad hæc respondit Tertullinus: Si nosset æternæ vitæ felicitatem, non esses de præsentis sæculo anxius ac sollicitus, ea curans quæ a dæmonibus, quos vos colitis, suggeruntur, et tibi et tui similibus æternos cruciatus afferent. His auditis, Saprithius præses jussit Tertullini faciem lapidibus collidi. Sanctus vero Tertullinus, Deo gratias agens, dixit præsidi: Tu meum os confringi jussisti, et Domi-

nus meus Jesus Christus, quem ego colo, te ac diabolus idololatriæ auctorem conteret. Tunc præses dixit his qui præsentibus erant: Curnam iste moratur Olympii pecunias reddere? Et ad eum conversus: Age, inquit, affer pecunias quas debes, et diis sacrificia, ne capite obtruncatus, vitam amittas. Respondit Tertullinus: Ego in Domino meo Jesu Christo, cui credidi, confirmatus ita sum, et ita illum habere cupio, ut præsentem hanc vitam pro nihilo ducam, cujus nullos certos fines constitutos video.

XV. Hæc audiens Sapritius, furore accensus, jussit Tertullinum in ligno extendi, et nervis diu verberari. Cum igitur nervis cæderetur Tertullinus, clamabat: Domine Jesu Christe, ne deseras servum tuum, qui fidem et spem suam in te collocavit: sed da vires, ut in sancta et recta confessione tua perseverem, quoniam tu es spes mea, Fili Dei vivi. Mox jussit Sapritius Tertullinum in rota suspendi. Dum igitur in rota penderet beatus ille, Spiritus sancti auxilium invocabat. Cum autem ipsius animus ac propositum ita firmum et stabile vidisset Sapritius, ut moveri non posset, retulit Valeriano tyranno, Tertullinum nullis minis, nullis adhortationibus, nullis denique cruciatibus aut machinis adduci posse, ut vel diis immolet, vel domini sui facultates ac pecunias in medium afferat. Tunc Valerianus sententiam ferens, jussit Tertullinum obtruncari. E rota igitur depositus, ductus est per viam Latinam ad secundum urbis lapidem, quo in loco fuit capite obtruncatus. Ejus autem reliquias B Stephanus collegit, et sepelivit in crypta, quæ arenosa dicitur, pridie Kalendas Augusti. [Cod. Kal. Augusti].

XVI. Postero autem die Valerianus misit cohortem, quæ beatum pontificem Stephanum cum multis clericis, presbyteris ac diaconis comprehenderet. Cum igitur pontifex et ejus clerici cum eo comprehensi essent, plurimi Christiani lugentes a longe illos sequebantur. Postea vero quam B. Stephanus jussu Valeriani ante ipsius tribunal stetit: Tune, inquit scelestissimus imperator, es ille Stephanus, qui rempublicam nostram perturbare ac dissolvere aggressus es, quique consiliis et præstigiis tuis suades populo, ut a deorum cultu desciscat? Ad hæc sanctus episcopus Stephanus respondit: Ego rempublicam non perturbo, sed admoneo et hortor omnes homines, ut derelictis dæmonibus, qui adorantur in istis vestris idolis, ad verum Deum se convertant. Ergo, inquit Valerianus, tu statim interficiendus es, ut alii exemplo tuo perterrefacti, respiscant et vivant. His dictis, jussit in templum Martis Stephanum pontificem duci, atque illic sententiam de illo pronuntiari. Ductus est igitur

¹ Matth. x, 28.

(1) Lat. cod. « *Sepelierunt corpus ejus cum ipsa sede sanguine ejus aspersa in eadem crypta, in loco qui dicitur Cameterum Calisti.* »

(2) Lat. cod. *acoluthum*. Nam non acoluthis tan-

A beatissimus pontifex a satellitibus extra mœnta et portam Appiam ad templum Martis. Quo in loco episcopus ipse, omnibus spectantibus, oculos in cœlum erexit, ac dixit: Domine Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui evertisti turrim confusionis apud Babylonem, destrue, quæso, nunc et locum hunc, in quo diaboli superstitio per idolorum cultum exercetur. Cum hæc dixisset pontifex, repente facto tonitruo et fulgure maximo, templum Martis magna ex parte corruit. Quod videntes milites, perterrefacti aufugerunt, ac reliquerunt beatissimum Stephanum cum omnibus Christianis, qui eum secuti fuerant. Itaque illa ipsa hora B Stephanus abiit cum omnibus Christianis, quos secum habebat, ad cœmeterium B. Lucillæ [al. Lucinæ], ubi multis adhortationibus Christianos consolabatur, ipsos hortans et corroborans, ne tyrannorum minas et tormenta formidarent, cum Dominus ipse dicat: *Nolite timere eos qui possunt occidere corpus, animam vero non possunt occidere: time te illum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*¹. His adhortationibus bonus ille pastor proprias oves confirmans, obtulit Christo Deo omnipotenti oblationem.

XVII. At impius Valerianus, cum et Martis templum eversum fuisse, et Christianorum multitudinem cum pontifice Stephano esse audivisset, misit milites longe plures his quos antea miserat. Qui cum venissent, invenerunt beatum pontificem Stephanum Deo sacrificium offerentem. Illorum autem adventu sanctus episcopus nihil perturbatus est, sed tranquillo et quieto animo Christo Deo sacrificium obtulit, atque ibidem capite obtruncatus est, quarto Nonas Augusti. Christiani vero, qui erant illic, cum se tali pastore orbatos vidissent, multas lacrymas effuderunt. Ejus autem venerandum corpus in illa eadem crypta deposuerunt, ubi et ejus sanguis effusus fuerat, in via Appia, in qua martyr ille multa cum pace requievit (1).

XVIII. Eodem die milites idolorum cultores diaconum (2) quemdam invenerunt, Tharsitium nomine, qui purissimum Christi corpus ferebat. Comprehenderunt igitur illum milites: cumque curiosius ab eo inquirerent, quidnam secum ferret, et ipse indignum judicaret ante porcos margaritas projicere, nulla ratione adduci potuit, ut sanctissimum ac purissimum sacramentum impuris hominibus revelaret. Virgis igitur et lapidibus eoque Tharsitium contuderunt, quoad spiritum efflavit. Cum vero ejus corpus exanime per terram volutaretur, curiosi et sacrilegi milites neque sub ulnis intra manicas, neque sub vestibus aliquid invenire potuerunt. Relicto igitur sic, ut erat venerando

tuum, sed et laicis olim persecutione urgente concessum erat acceptam in Ecclesia Eucharistiam domum ferre.

illo Tharsitii corpore, multo cum stupore aufugerunt, et ad Appiæ viæ portam venientes, Christianos multos invenerunt. Mox Valeriano rem omnem exposuere. Illo autem ipso die Christiani venerandum gloriosi martyris Tharsitii corpus in cœmeterio Calisti in via Appia deposuerunt. Post hæc Christianorum Ecclesia in unum collecta, in san-

ctissimi Stephani pontificis et martyris locum, Xistum Romanæ urbis episcopum constituerunt nono Kalendas Septemb. tertio anno Valeriani, et Galieni secundo (3): in nobis autem regnante Domino nostro Jesu Christo: cui sit gloria et imperium nunc et semper, et in secula sæculorum. Amen.

(3) Mendum hic irrepsisse vult Baronius anno 260 ponendumque annum Valeriani quartum et Galieni tertium.

MARTYRION ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΥΠΛΟΥ.

MARTYRIUM

SANCTI GLORIOSISSIMIQUE MARTYRIS

EUPLI

(12 Augusti. — Ex monumentis Eccl. Græcæ Joan Bapt. Cotelerii, tom. I, p. 194).

II. Temporibus Diocletiani et Maximiani imperatorum, tantus idololatriæ fervor insederat per omnes regiones et insulas, ut idola cuncta erigerent. Miserunt autem imperatores quemdam nomine Pentagurum in fines provinciæ Siciliæ, qui omnia idola erigeret, Christianos vero impune disperderet gravibusque torqueret suppliciis. Ut ergo pervenit ad Catanam civitatem, Calvisianus de more plebi urbis præcepit obviam prodire ei qui ab imperatoribus missus fuerat. Ea quippe gentilium consuetudo est. Et ingressus est Pentagurus in urbem. Tunc jussit Calvisianus tribunal suum constitui in loco qui Achillius appellatur; ad hæc præcones mitti per plateas civitatis, quo universi convenirent.

II. igitur cum Pentagurus in diabolico suo solio sederet una cum Calvisiano, universus populus congregatus est ante tribunal eorum. Tunc Pentagurus postulavit, his ad Calvisianum verbis usus: Istine omnes deorum nostrorum religionem observant? Respondit Calvisianus sic: Cuncti hi quos pietas tua conspicit, deorum nostrorum cultui dediti sunt. Quæ postquam audivit a Calvisiano, turbas jussit dimitti. Deinde Pentagurus edictum

A'. Κατὰ τοὺς καιροὺς Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν βασιλέων, τοιοῦτος θυμὸς τῇ εἰδωλολατρείᾳ ἐγένετο καθ' ἑκάστην χώραν καὶ νῆσον, ὥστε πάντα τὰ εἰδῶλα ἐξεγείρει. Ἀπίστευαν δὲ οἱ βασιλεῖς τινα ὀνόματι Πεντάγουρον ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐπαρχίας Σικελίας, πάντα τὰ εἰδῶλα ἐξεγείρει, καὶ τοὺς Χριστιανούς ἀθῶως ἀναλωθῆναι καὶ δειναῖς τιμωρίαις βασανισθῆναι. Ὡς δὲ ἴφθασεν ἐν τῇ Καταναίων πόλει, κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκέλευσεν ὁ Καλβισιανὸς τοῖς δούλοις τῆς πόλεως ἀπάντησιν ποιήσασθαι τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τῶν βασιλέων, ὡς ἔθος ἦν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Πεντάγουρος ἐν τῇ πόλει. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Καλβισιανὸς τὸ τριβωνάλιον αὐτοῦ τεθῆναι ἐν τῷ τοπῷ τῷ λεγομένῳ Ἀχιλλίῳ. Καὶ ἐκέλευσεν κήρυκας ἀποσταλῆναι κατὰ τὰς πλατείας τῆς πόλεως, ὥστε πάντας συναθροισθῆναι.

B'. Τότε ὁ Πεντάγουρος καθισθεὶς ἐν τῷ διαβολικῷ αὐτοῦ θρόνῳ σὺν τῷ Καλβισιανῷ, συνηθροίσθη πᾶς ὁ λαὸς ἔμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτῶν. Τότε ἐκέλευσεν ὁ Πεντάγουρος, λέγων πρὸς Καλβισιανόν· Οὗτοι πάντες τὴν τῶν θεῶν ἡμῶν λατρίαν ἐπιτελοῦσιν; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Καλβισιανὸς εἶπεν· Τούτους πάντας οὐκ καθορᾷ ἢ σὴ εὐσέβεια τὴν τῶν θεῶν ἡμῶν λατρίαν ἐπιτελοῦσιν. Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὑπὸ Καλβισιανοῦ, ἐκέλευσε τοὺς δούλους ἀπολύθῆναι. Τότε ὁ Πεν-

τάγουρος ἐνεφάνισεν Καλδισιανῶ τὸ πρόσταγμα τῶν βασιλείων· καὶ ζώνουσιν αὐτὸν ἐπαρχὸν τῆς πόλεως (1), καὶ ἀποδίδωσιν αὐτῷ τὸ πρόσταγμα τὸ βασιλικόν, ὥστε πειράσαι τοὺς Χριστιανούς. Παρευθὺ οὖν ὁ Πεντάγουρος ὀδοποιρίαν ἐποιεῖτο ἐπὶ τὰς ἐτέρας πόλεις· σπουδῆν δὲ ἐποιεῖτο ζητῶν τὴν τῶν Ἀκραγαντίνων πόλιν. Τότε ὑψωθεὶς ὁ Καλδισιανὸς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐνδυσάμενός τε τὸ πρόσταγμα τῶν ἀσεβειστάτων βασιλείων, θυμοῦ πλησθεὶς ἐκέλευσε τοὺς ὑπηρέταις αὐτοῦ λέγων· Ἀκριβῶς ἐρευνῶντες ἐξέλθετε ἐπὶ τὰς πλατείας τὰς πόλεως, καὶ ἐν τοῖς περιχώροις τοῖς ἐπικειμένους ἡμῖν, καὶ ἐὰν εὕρητέ τινα τὸν Χριστὸν ὀμολογούντα, δέσμιοι προσενέγκάτε μοι αὐτὸν, ὅπως ἀνώνυμος προσθήσω αὐτῷ, καὶ τιμὴν πλείονα ἔξει.

Γ. Τίτες οὖν τῶν παρεστῶτων εἶπον αὐτῷ· Δέσποτα, ἴσθι ἐνθάδε τις ξένος ὀνόματι Εὐπλος ἔχων βιβλαρίδιον μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν τούτῳ ἀπατᾷ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, λέγων ὅτι μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἴσθι. Τότε ἀκούσας ὁ Καλδισιανὸς καὶ ταραχθεὶς εἶπεν· Σπουδαίως δέσμιοι προσαγάγετέ μοι αὐτόν. Ἀπελθόντες δὲ οἱ ὑπηρέταις, καὶ διαδραμόντες τὰς πλατείας τῆς πόλεως, εὗρον αὐτὸν ἐν καλλίῳ διάγοντα καὶ διδάσκοντα τοὺς λαοὺς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰσελθόντες, ἐπέδραμον πρὸς αὐτόν· καὶ δῆσαντες αὐτόν, ἤνεγκαν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος. Καλδισιανοῦ τοῦ ἐπάρχου. Τότε ὁ ἀσεβέστατος καὶ διάβολος Καλδισιανὸς ἐπιπλέξας τοὺς πόδας, καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐνδεσμήσας ἐπὶ τὰ γόνατα, εἶπεν· Σὺ εἶ ὁ ἀπατηλὸς, τῶν θεῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων καταφρονητής; Ὁ δὲ ἅγιος Εὐπλος εἶπεν· Τίτες εἰσὶν οἱ θεοὶ ὑμῶν, ἵνα προσκυνήσω αὐτούς; Ὁ δὲ Καλδισιανὸς εἶπεν· Διὲ καὶ Ἀσκληπιῷ καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Γαληνῷ. Ὁ δὲ μακάριος Εὐπλος εἶπεν· Ἐν τούτοις εἶ τυφλὸς, ὅτι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν οὐκ ἐπιγνώσκεις, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἀνθρώπων ἐκ γῆς διαπλάσαντα, τὸν ἐνδύσαντα ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς ἐν δυμα ἀφθαρσίας, τὸ τίμιον καὶ ὑπερένδοξον καὶ πανάγιον, φοβερόν καὶ φωταγωγὸν θάπτισμα. Πρὸς ταῦτα Καλδισιανὸς ὑπομιμνῶν, ἔφη· Εἰς βασάνους μὴ εἰσελθῶν, τυραννικῶς ταῦτα λέγεις. Ὁ δὲ ἅγιος Εὐπλος εἶπεν· Οἱ βασάνοι σοι ἐμοὶ στέφανός εἰσιν· σοὶ δὲ εἰσιν σκότος.

Δ'. Τότε ὁ ἀσεβέστατος Καλδισιανὸς ἀκούσας ταῦτα ἐταράχθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ διαβόλου· καὶ ἐκέλευσεν παγῆναι ξύλον, καὶ κρεμασθῆναι ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ χεῖρας σιδηρᾶς γενέσθαι, καὶ καταξέισθαι τὰς σάρκας αὐτοῦ ἐπιμελῶς. Ὁ δὲ μακάριος Εὐπλος εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰ οὗτοι τὰς σάρκας,

(1) Ζώνουσι αὐτὸν ἐπαρχὸν τῆς πόλεως. Martyrium S. Eustathii, ζώνονται κατὰ τὸ πρότερον στρατηλάτης. Ubi a Niceta Paphlagona, περιζώνονται αὐθις ζώνην στρατηγικὴν. Hinc cincti, præcincti, honore aut cinguli honore præcingi, etc. Contra in Chronico Alexandrino, p. 744, Ἀποζωσθεὶς τῆς ἀξίας αὐτῶν. Juris Græco-Romani P. I, p. 73: Τὴν ζώνην τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἀφαιρούμενος. Latini dicunt Cingulum amittere, cingulo honoris exui, cinguli dignitate nudari. Nam juxta Suidam ζώνη significat τὸ ἄξιωμα. Et quod legimus apud Sozomenum, lib.

A imperatorum patefecit Calvisiano, cumque præsidem urbis declaravit, necnon tradidit ei imperiale edictum, ut Christianos inquireret. Confestim itaque Pentagurus ad alias urbes iter suum dirigebat; festinabat porro ut Agrigentinarum civitatem peteret. Tunc Calvisianus elatus a diabolo, et impiissimorum imperatorum edicto munitus, plenus furoris, edixit ministris suis in hæc verba: Exite ad urbis plateas et finitimas nostræ regiones indagate, ac si quem inveneritis qui Christum confiteatur vinctum ad me adducite, ut adductori annonam adjiciam, doneturque majori honore.

μοι αὐτόν, ὅπως ἀνώνυμος προσθήσω αὐτῷ, καὶ τιμὴν

B III Quidam ergo ex adstantibus dixerunt illi: Domine, est hic aliquis peregrinus, nomine Euplus, qui secum libellum habet, in quo plebis multitudinem decipit, dicens quod magnus sit Deus Christianorum. Quo audito Calvisianus perturbatus ait: Festine vinctum ad me adducite hominem. Proinde abierunt satellites: et percursis urbis plateis, invenerunt eum in cellula morantem, Deique Evangelium populo exponentem. Unde ingressi, impetum adversus illum fecerunt, ligatumque duxerunt ad tribunal Calvisiani præsidis. Tunc impiissimus ac diabolus Calvisianus, cum pedes suos innoxisset, manusque ad genua colligasset: Tunc, inquit, es seductor, deorum atque imperatorum contemptor? At sanctus Euplus dixit: Quinam sunt dii vestri, ut adorem eos? Excepit Calvisianus: Adorandi dii sunt Jupiter, Æsculapius, Diana, Galenus. At beatus Euplus ait: In his cæcus es, quod Dominum nostrum Jesum non cognoscis, conditorem cæli et terræ, quique hominem e terra formavit, ac nos Christianos induit veste immortalitatis, pretioso videlicet, gloriosissimo, sanctissimo, terribili atque illuminatorio baptisinate. Ad hæc Calvisianus subridens inquit: Quia tormenta nondum subiisti, adeo tyrannice ac superbe loqueris. Responsum dedit sanctus Euplus: Tormenta illa tua, mihi corona sunt, tibi vero sunt tenebræ.

D IV. Quæ postquam audivit impiissimus Calvisianus, a patre suo diabolo conturbatus est; ac jussit lignum in terra defigi, illumque in eo suspendi, necnon manus ferreas confici, et carnes ejus dilacerari. Porro beatus Euplus hæc verba protulit: Domine Jesu Christe, si isti carnes meas

1. cap. 6: Ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένειν ἄξις; lib. vii cap. 13: Προὔτρεπτο μείζονος τιμῆς ἐπαγγελίας δειλάζουσα vertitur in historia Tripartita: In suo cingulo permaneret. Majoribus eum cingulis invitabat. Ut in Novellis cingulum Græce ἀρχή. Ad hæc ἀποθίσθαι τὴν ζώνην vel ῥίπτειν, cingulum deponere, balteum ponere, projicere, est abdicare se potestate. Denique ex Homilia de uno legislatore utriusque. Testamenti, tom. vi S. Chrysostomi, Ἔστιν ἡ ζώνη βασιλέως γνώρισμα καὶ κριτοῦ. Quid enim multa de re triviali?

dilantant, nudumque me volunt astare ante diabolicum suum tribunal, indue me carne incorruptionis, neque istorum tormenta adversus me praevalent. Tum vox e caelo audita est, hujusmodi ad eum : Confide, Euple ; forti sis animo. Nam vera vestis tibi praeparata est. Post quod Calvisianus praeses dixit : Vel nunc non destitisti ab istis tuis nugis ? Ingredere, diis sacrificia, ut multa bona ab invictis imperatoribus accipias, nosterque evades amicus, et ingentia praemia per nos consequeris. Sanctus Euplus ita locutus est : In hoc cognosce, perditionis filii, operaris diaboli, quod auro argenteoque hos omnes adducas ad cultum idolorum. Ad haec ira accensus tyrannus Calvisianus, imperavit malleos fabricari, et verberari crura illius. Sed beatus Euplus istum habuit sermonem : Insane, insipiens, corde caece, cur mihi infers tormenta tua ? Si potes, aliis suppliciiis propria me afficere.

V. Tunc ad iram concitatus tyrannus Calvisianus, jussit beatum Euplum devinciri, et magnum immaculatumque Evangelium alligari collo ejus, sicque quasi per ludibrium abduci in carcerem. In quem ingresso beato Euplo, praecipit Calvisianus, fores carceris signari annulo ejus, utque milites eundem carcerem sedulo custodirent. Cum autem beatus Euplus in carcere septem dies ac septem noctes transegisset, siti coepit laborare. Quorocirca extensis manibus oravit : Here Domine Jesu Christe, verus Deus noster, qui das escam omni carni¹, qui per Moysem servum tuum filiis Israelis aquae abundantiam largitus es², qui Sampsonem per aquam ex maxillam eductam irrorasti³, qui laetificastinos pretioso maximeque glorioso baptismate, qui Jordanico fluente et lavacro vitae immortalis etiam super terram contrivisti inimicum ; tu ipse nunc, Domine Jesu Christe, impera fontem aquae vivae scaturire ex carcere hoc, de qua exsatis ; ut agnoscant cuncti, non esse Deum alium praeter te, Domine. Hanc precem cum ille complevisset, repente aquae copia intra carcerem manavit ; isque gratis actiis bibit, et glorificans sanctam, consubstantialem, vivificantem Trinitatem, coepit psallere, ac ineffabilem Dei erga homines amorem laudibus celebrare.

VI. Caeterum post septem illos dies, iterum mandavit impiissimus Calvisianus, beatum Euplum vinctum duci ad tribunal. Cumque profecti fuissent lictores, et aperuissent carcerem, confestum viderunt aquarum affluentiam. Verum beatus Euplus aquam increpuit manu, illaque evanuit. Quam rem in carcere gestam intuiti satellites, dixerunt inter se : Magnus est Deus hominis istius. Et eductum Beatum e carcere, adduxerunt ad Calvisiani tribunal. Qui in faciem beati Eupli oculos conji-

¹ Psal. cxxxv, 25. ² Exod. xvii, 6. ³ Judic. xv, 19.

A μου καταξίουσιν, και γυμνόν με βούλονται παραστῆσαι ἐπὶ τὸ διαβολικόν αὐτῶν βῆμα, ἐνδύσόν με σάρκα ἀφθαρσίας, και μὴ τὰ τούτων βάσανα ἐνισχύσωσιν ἐπ' ἐμέ. Καὶ φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ ἠκούσθη λέγουσα πρὸς αὐτόν· Θάρσει, Εὐπλε, και ἰσχυρε· τὸ γὰρ ἔνδυμα τὸ ἀληθινόν ἠτοιμάσθη σοι. Τότε Καλβισιανὸς ὁ ἑπαρχος εἶπεν· Κἄν νῦν οὐκ ἀπίστῃς ἐκ τῆς φλυαρίας σου ; Εἰσελθε, και θύσον τοῖς θεοῖς· ὅπως πολλὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν ἀητητῶν βασιλείου ἀπολήψῃ, και ἡμῶν φίλος ἔσῃ, και πολλὰς ἀντιλήψεις παρ' ἡμῶν ἀποτύξῃ. Ὁ ἅγιος Εὐπλος εἶπεν· Ἐν τούτῳ γινώθι, υἱὲ τῆς ἀπωλείας, ἐργάτα τοῦ διαβόλου, ὅτι ἐν χρυσῷ και ἀργύρῳ τούτους πάντας πείθεις προσκυνεῖν τὰ εἰδῶλα. Πρὸς ταῦτα θυμωθεὶς ὁ τύραννος Καλβισιανός, ἐκέλευσε σφύρας γενέσθαι, και ταῖς κνήμαις τύπτεσθαι. Ὁ δὲ μακάριος Εὐπλος εἶπεν· Ἄφρων και ἀσύνητε και τυφλὲ τῇ καρδίᾳ, τί μοι ἐπιφέρεις τὰς βασάνους σου ; Εἰ δυνατόν σοὶ ἴσθιν, ἐτέρας βασάνους ἐπενέγκαι μοι σπεύσον.

E. Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος Καλβισιανός, ἐκέλευσεν δεθῆναι τὸν μακάριον Εὐπλεν, και τὸ μέγα ἀρχαῖον Εὐαγγέλιον δεθῆναι ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, και ὡς ἐπὶ ἑμπαύματος ἀπάγεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Εἰσελθόντος δὲ τοῦ μακαρίου Εὐπλου ἐν τῇ φυλακῇ, ἐκέλευσεν ὁ Καλβισιανός σφραγισθῆναι τὴν θύραν τοῦ δεσμωτηρίου τῷ δακτυλιδίῳ αὐτοῦ, και στρατιώτας ἀσφαλῶς φυλάττειν τὴν φυλακὴν. Καὶ ποιήσας ὁ μακάριος Εὐπλος ἐν τῇ φυλακῇ ἐπὶ τὰς ἡμέρας και ἐπὶ τὰς νύκτας, ἐδίψησεν. Ἐκτείνας δὲ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ μακάριος Εὐπλος εἶπεν· Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ὁ διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί, ὁ διὰ Μωϋσείως τοῦ θεράποντός σου δώσας πλησμονὴν ὑδάτων τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὁ δροσίσας τὸν Σαμψών ὑδατὶ ἐκ σιαγόνος, ὁ εὐφράνας ἡμᾶς τῷ τιμίῳ και ὑπερενδόξῳ βαπτίσματι, ὁ τῷ Ἰορδανίῳ ρεῖθρῳ και λουτρῷ τῆς ἀθανάτου ζωῆς και ἐπὶ γῆς τὸ ἀλλότριον συντριψας· και νῦν αὐτός, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, κέλευσον ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου τούτου, ὑδατος πηγὴν ζῶντος ἐκδύσαι, και ἐξ αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι με, ἵνα γινώσκω πάντες ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ἄλλος πλὴν σου, Κύριε. Καὶ πληρώσαντος αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ταύτην, ἄφρων ἀνῆλθεν πλησμονὴ ὑδατος ἐνδοθεὶς τῆς φυλακῆς. Καὶ εὐχαριστήσας εἶπεν· και δοξάσας τὴν ἁγίαν και ὁμοούσιον και ἑωποῖόν Τριάδα, ἤρξατο ψάλλειν και αἰνεῖν τὴν ἀπατον αὐτοῦ φιλοθροπῖαν.

D Γ. Καὶ μετὰ τὰς ἐπὶ τὰς ἡμέρας, ἐκέλευσε πάλιν ὁ ἀσεβέστατος Καλβισιανός, δέσμιον τὸν μακάριον Εὐπλον ἀχθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτοῦ. Ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπηρέτων, και ἀνοιξάντων τὴν φυλακὴν, ἄφρων εἶδον τὴν πλησμονὴν τοῦ ὑδατος. Ἐπιτιμῆσας δὲ τὸ ὕδωρ ὁ μακάριος Εὐπλος τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀφανὲς ἐγένετο. Ἰδόντες δὲ τὸ γεγονός ἐν τῇ φυλακῇ οἱ ὑπηρέται, εἰς ἀλλήλους ἔλεγον· Μέγας ἴσθιν ὁ Θεὸς τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Καὶ παραλαβόντες τὸν μακάριον ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ἤνεγκαν αὐτὸν

et encomia. Quorum narratio non erit nobis absque fide dignis testibus, nec sumetur ex personis quibuslibet: sed quam viri, quibus jure credendum est et qui simul cum doctrina egregiam quoque vitam attulerunt, diligenter composuerunt; Gregorius, inquam, Nyssenus, Athanasius Alexandrinus, Dionysius Areopagita, et multi alii, qui nec sunt vulgares, ut diximus, eruditionis, et sunt vita admirabiles: et, quod majus est, quam ipsum quoque divinum refert Evangelium.

II. Jam enim divinus Gregorius in oratione quæ de ortu Christi ab ipso est composita (a), hæc de ea tractat: Audivi, dicens, arcanam quamdam et occultam historiam, de ea hæc narrantem: Erat insignis in accurata vitæ, quæ est ex lege, institutione, et inter optimos apprimè notus, pater Virginis. Consenuerat autem sine liberis, quod non erat ejus conjux apta ad procreandos filios. Erat vero ex lege quidam honor matribus, quem non adipiscebantur, quæ carebant filiis. Imitatur ergo ea quoque illa, quæ narratur de matre Samuelis¹. Et cum fuisset intra templa sanctorum, fit supplex Deo, rogans ne excideret ab ea, quæ est ex lege, benedictione, cum in legem nihil peccaret: fieret autem mater, et Deo consecraret id quod pareret. Cum nutu autem divino confirmata esset ad gratiam, quam petierat, postquam peperit puellam, eam quidem nominavit Mariam: ut vel ipsam nomen significaret, a Deo datam esse gratiam. Cum vero jam crevisset puella, ut non amplius opus haberet sugere mamillam, eam Deo tradidit, et promissum implevit, et ad templum adduxit. Sacerdotes autem interim quidem, ad similitudinem Samuelis, inter sanctos educabant puellam.

III. Cum vero crevisset, consilium ceperunt, quidnam sacro illi corpori facientes, in Deum non peccarent. Eam enim legi naturæ subjungere et eam dare in servitutem ei qui illam duceret, videbatur absurdissimum. Existimatum est plane sacrilegium, si divini donarii homo fieret dominus: quandoquidem a lege est constitutum, ut maritus esset dominus conjugis². Ut autem in templis versarentur mulieres eum sacerdotibus, et inter sanctos viderentur, neque lege permittebatur, nec res erat honesta. Eis vero de his consultantibus, a Deo datur consilium, ut eam quidem dent viro nomine desponsationis: is autem talis esset, qui ad virginis aptus esset, custodiam. Inventus est itaque Joseph, qualem quærebat ratio, ex eadem tribu qua erat virgo: et ex consilio sacerdotum sibi despondet Virginem. Conjunctio autem processerat usque ad desponsationem. Tunc virginis a Gabriele aperitur mysterium. Erant autem verba mysterii benedictio.

¹ I Reg. 1, 1 seqq. ² Gen. 11, 16. ³ Luc. 1, 28-31. ⁴ ibid. 35. ⁵ I Cor. 1, 24.

(1) Τοῦ Μεταρραστοῦ. Ὡς γὰρ ἤκουσε τούτων, εὐθὺς ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῇ Πνεύματος διακου-

A *Ave, gratia plena, inquit, Dominus tecum.* Contraria illi primæ voci, quæ facta est mulieri, nunc verba fiunt Virgini. Illa doloribus in partu condemnata fuit propter peccatum: in hac autem per lætitiā expellitur tristitia. In illa partum præcesserunt dolores: hic vero lætitia est obstetrix partus. *Ne timeas, inquit.* Quoniam enim omni mulieri metum affert partus expectatio, metum expellit dulcis partus promissio: *In utero concipies, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum³.*

IV. Quid autem Maria? Audi puram vocem Virginis. Angelus partum annuntiat, et illa adhæret virginitati, non corrumpi, judicans esse præstantius, quam apparitionem angeli. Et neque potest angelo non credere, neque discedit ab iis quæ statuerat. Est, inquit, mihi prohibita cum viro consuetudo. Quomodo erit mihi hoc, quoniam virum non cognosco? Hæc vox Mariæ, est demonstratio eorum quæ arcane et occulte narrantur. Si enim eam Joseph acceperat in matrimonium, quemadmodum ei visum est alienam, quod partum ante significaret, si ipsa omnino expectabat fieri ei mater lege naturæ? Quando quidem carnem, quæ Deo fuerat consecrata, veluti quoddam sanctum donarium, intactum conservari oportebat; propterea: *Etsi sis angelus, inquit, et si de cælo venias, etiamsi sit super hominem id quod apparet, non potest tamen fieri, ut virum cognoscam.* Quomodo ergo ero mater absque viro? Nam Joseph quidem novi sponsum, virum autem non cognosco. Quid ergo paranympus Gabriel, qualem thalamum parat puro et impolluto matrimonio? *Spiritus, inquit, sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi⁴.* O beatam illam carnem, quæ propter insignem puritatem, animæ bona ad se attraxit. In aliis enim omnibus vix anima pura sancti Spiritus adventum acceperit; hic autem fit caro Spiritus receptaculum. Quin etiam virtus Domini obumbrabit tibi. Quid hæc perarcana significat oratio? *Christus Dei virtus, et Dei sapientia, inquit Apostolus⁵.* Altissimi ergo Dei virtus, quæ est Christus per adventum sancti Spiritus formatur in virginitate. Quomodo enim umbra corporum conformatur figuræ eorum quæ præcedunt, ita etiam character et signa, quibus Filii Dei cognoscitur divinitas, apparebunt in ejus, qui paritur, virtute, ut qui imago et signaculum et adumbratio, et splendor primi exemplaris, per admirabiles ostendatur operationes. Et hæc quidem divinus Gregorius. Alia autem et sacrum Evangelium, et alii viri pii, ac Dei amantes, quos nominavimus, et quorum nominatim non meminimus, vere docent.

V. (1) Hæc ergo postquam Virgo audivit, statim

(a) Opp. Gregorii Nysseni, *Patrologiæ* tom. XLVI, col. 1138 D, inter dubia Edit.

γασθεισα τὸν νοῦν, ἀσμένως τε διετεθῆ τῷ ἐπαγγελματι· καὶ Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, φησὶ πρὸς τὸν

mente illustrata a Spiritu, qui ei inhabitabat, libenter acceperat promissum : et *Ecce ancilla Domini*, ait angelo, *Fiat mihi secundum verbum tuum* ⁶; simul et ad angeli vocem ea utens, qua par est, cautione, et postquam fide digna visa essent ea quæ dicta fuerant, noluit amplius esse incredula : sed illo quidem evasit primæ matris deceptionem, hoc autem vitavit Zachariæ incredulitatem, quæ ultra, quam deceret, processit.

VI. (2) Atque angelus quidem ab ea recessit. Consecuta est autem paulo post et Mariæ cum studio ad montana adventus, et ejus in domum Zachariæ ingressus. Magno enim studio contendit gratulari Elisabethæ, ut quæ ab angelo didicisset novam ejus conceptionem. Accedit ergo, et benigne salutatur. Fit autem salutatio dulcis exsultatio infantis, qui erat in utero Elisabethæ. Jam enim ex ventre sciebat servus Dominum, qui erat in utero : et cum sensisset ejus in mendum adventum, mirandum in modum lætabatur. Hoc enim aperte significabat illa exsultatio. Non te autem lateat Elisabethæ reverentia et submissio, cum prædi-

tionem admirabili. Virginis enim adventum admiratur, quippe qui ejus superaret conditionem, *Unde hoc mihi*, dicens : sicut etiam illius filius de Domini adventu in tempore baptismi. Jam vero hanc quoque matrem et dominam suam nominat : sed etiam benedictam dicit in mulieribus, et eum, qui in utero gestabatur, fructum ventris vocat admirabiliter, ut qui cum viri semine nihil habuisset commune.

VII. Cujusmodi vero est illa quoque rursus admirabilis Mariæ prædictio, fore ut celebraretur ab omnibus generationibus. Non enim (3) se beatam prædicat vana mota arrogancia, neque lingua communi hæc loquitur : sed divino Spiritu serviens, et id quod fit in æternum, divinans. Magnificat autem Deum Maria, se et credere ostendens propter vocem Elisabethæ : *Beata enim*, inquit, *quæ credidit fore, ut ea perficiantur, quæ si dicta sunt a Domino* ⁶; et se etiam magnæ rei inservire. Sed hæc quidem sic habent. In domo autem Elisabethæ (4) circa tres menses habitavit Maria. Deinde sic, inquit, *reversa est in domum suam*. Sic enim me docet Evangelium ⁷. Quid

⁶ Luc. i, 38. ⁶ ibid. 45. ⁷ ibid. 56.

ἄγγελον. Γένοιτο μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου· ἅμα τὴν τε ἀρίθειαν εἰς ὅσον ἶδαι πρὸς τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν φυλάξασα, καὶ μὴ πλεῖον μετὰ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν εἰρημένων ἐλομένη διαπιστεῖν· ἀλλὰ τῶ μὲν, τῆς προμήτορος τὴν ἀπάτην διαφυγοῦσα· τῷ δὲ τὸ δυσπειθεῖς ἐκκλίναςα Ζαχαρίου καὶ πέρα τοῦ καλῶς ἔχοντος.

(2) Οὐ φθάνει γοῦν ἀσπασαμένη τὴν Ἐλισάβετ ἡ πολυύμητος Δέσποινα· καὶ ὁ ἀσπασμός, σκίρτημα τοῦ ἐν γαστρὶ αὐτῆς βρέφους ἡδὺ γίνεται. Καὶ γὰρ ἀπὸ γαστρὸς ἐμάθησεν ἡδὺ τὸν ἐν γαστρὶ Δεσποτὴν ὁ δοῦλος, καὶ τὴν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ πάροδον ἡσημέμενος, ὑπερφῶς ἦδeto. Τοῦτο γὰρ τὸ ἐν ἀγαλλίσει σκίρτημα φανερώς ἰδῆλου. Μὴ λάθοι δὲ σε μηδὲ τὸ λίαν μετρίων τε καὶ ὑποχωρητικῶν Ἐλισάβετ μετὰ καὶ θαυμαστῆς τῆς προῤῥήσεως· ἡδεῖτο γὰρ τὴν τῆς Παρθένου ἐπιστάσιαν, ὡς ὑπὲρ ἀξίαν οὖσαν αὐτῆς· καὶ διὰ ταῦτα διαπορούσα, Πόθεν μοι τοῦτο, λέγει ; καθάπερ καὶ ὁ παῖς ἐκείνης πρὸς ἐτὴν Δεσποτικὴν ἐποίει προσέλευσιν, Καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με, λέγων, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος. Ὅρα δὲ πῶς καὶ προαγορεύει, καὶ μητέρα ταύτην ἡδὺ καὶ κυρίαν ἑαυτῆς ὀνομάζει· ἀλλὰ καὶ εὐλογημένην ἐν γυναιξὶ λέγει· καὶ τὸν κυφορούμενον ἐν αὐτῇ καρπὸν κοιλίας παραδόξως ἀποκαλεῖ. Τί τοῦτο σημαίνουσα ; ὅτι σπέρματος ἀνδρὸς οὐδαμῶς ἐκοινῶνει.

(3) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Οὐ μακαρίζει δὲ ἑαυτὴν, τύφῳ κενῷ κινηθεῖσα, οὐδὲ γλώσση κοινῇ φθέγγεται ταῦτα, ἀλλὰ θείῳ Πνεύματι λειτουργοῦσα, αὐτὸ τὸ εἰσασι τελούμενον προθεσπίζει, καὶ οὐ τὰ ἴδια μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινά. Ποῦ γὰρ τὸ ἀλαζονεύεσθαι παρ' αὐτῆς, ἥτις καὶ δοῦλην ἑαυτὴν καλεῖ, καὶ τὴν ταπεινωσιν ὁμολογῆ· καὶ ἀπορεῖ τὴν ἐπ' αὐτῆς θείαν ἐπίβλησιν ; Πνεύματι τοίνυν θείῳ κινουμένη, οὐ κενά τινα καὶ ὑπέρομπα, ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα προαγορεύει τὰ

ἰσόμμενα. Μεγαλύνει δὲ τὸν Θεὸν ἡ Μάρια, ὅτι τε πιστάως δεικνύσα διὰ τὴν τῆς Ἐλισάβετ φωνὴν· Μακαρία γὰρ, φησὶ, ἡ πιστεύουσα τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου· καὶ ὡς μεγάλῳ τοιοῦτω ὑπερετεῖ πράγματι· ἀλλὰ καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ.

(4) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Εἶχε μὲν ἡ τῆς Ἐλισάβετ οἰκία τὴν Παρθένον ἐνοικον περὶ μῆνας τρεῖς· ἐδούλετο δὲ αὐτῇ ἡ παραμονὴ, τυχὸν μὲν καὶ τοῦ παραδόξου κατανοῆσαι τὴν ἐκβασιν· ἢ πορεῖτο γὰρ, ὡς εἰκός, τοῖς καθ' ἑαυτὴν· καὶ ἐκπληξὶς εἶχε ταύτην οὐχὶ μετρία· τυχὸν δὲ καὶ συνησθῆναι τῇ Ἐλισάβετ τὰ τοιαῦτα μεγαλεία καὶ εὐαγγελία· ὅτου δὲ χάριν ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ μὴ πλεον ἢ συνοικία, ἢ πάντως ὡς τίκεται μελλούσης τότε τῆς Ἐλισάβετ ; Εἰ γὰρ περὶ τὸν ἕκτον μῆνα τοῦ ταύτην δὴ συλλαβεῖν ἡ τοῦ ἀγγέλου γέγονε πρὸς τὴν Παρθένου ἀποστολῆ, αὐτῇ δὲ γενομένη πρὸς Ἐλισάβετ μῆνας τρεῖς παρ' αὐτῇ διαμένη, εὐδὴλον ὅτι τοῦ χρόνου τῆς συλλήψεως. ὃν ὁ ἕνατος περιγράφει μῆν, πέρας ἔχοντος, εἰς τὸν αὐτῆς οἶκον ἐπάνεισιν ἡ Παρθένος· καὶ τούτου τυχόν, διὰ τὸ μέλλον ἀπαντᾶν πλῆθος εἰς τὸν Ζαχαρίου οἶκον, τόκου μὲν ὤραν τῆς Ἐλισάβετ ἐχούσης· τῆς δὲ παρθενικῆς ταῦτα αἰδοῦς οὐκ ἀνεχομένης· ἔθιμον δὲ ὃν ὑποχωρεῖν τὰς παρθένους, ἐπειδὴν μάλῃ τίκεται ἐν γαστρὶ ἔχουσα· δεῖ γὰρ καὶ τοῦτο σκοπεῖν· ἡδὺ καὶ τῆς Ἐλισάβετ τόκου ὤραν ἐχούσης, ἡ Μαρία καίτοι ἀτεχνῶς οὖσα ἔγκυος, ἀλλ' οὖν, ὡς παρθένος ἐξίσταται. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς τὸν οἶκον τὸν ἑαυτῆς ἐπαῶθη, ἀλλαχοῦ μὲν, οὐδαμοῦ· ἐκεῖ δὲ τὸ μετὰ τοῦτο διάγουσα ἦν, ἕως ἐγγίξειν ἡδὺ τὸν τῆς· κυοερίας καιρὸν ἐγνωκεν. Ἀλλὰ τῷ Ἰωσήφ ἡ τῆς Παρθένου γαστήρ εἰς ὄγκον ἀρθεῖσα (ἡ γυνὴ γὰρ ὅτι Πνεύματος ἦν ἁγίου) λογισμούς ἐνῆκεν οὐκ εὐπρεπεῖς

autem sibi voluit Mariæ hæc mensio ? Fortasse quidem, ut ejus rei admirabilis videret exitum, de qua non mediocri tenebatur admiratione. Est autem in more positum, ut virgines secedant, cum, quæ fert uterum, est paritura. Oportet enim hoc quoque considerare. Ea de causa cum jam instaret tempus ut pareret Elisabeth, et si revera esset prægnans, recedit, tamen, tanquam virgo, et in domum suam revertitur. Postquam autem reversa est, nusquam quidem alibi, sed domi deinceps degebat, donec cognovit jam tempus adesse partus.

VIII. Cæterum Josephum tumens Virginis uterus (nesciebat enim id esse opus sancti Spiritus) in dubias induxit cogitationes, et ideo eam clanculum dimittere habebat in animo : *Ut quiesset justus, inquit, et eam nollet traducere* ⁸; adeo justus, ut non solum nollet punire, etiam si hoc lex juberet ⁹: sed neque rem vellet propalare, et in publicum proterre. Hoc enim sibi vult illud, *Traducere*. Cum hæc autem, inquit, cogitasset, venit angelus, prompte solvens dubitationem. Nihil enim probri nec contumeliæ eam subire oportebat, quæ ab omni probro et dedecore erat longe purissima. Qualis autem fuit vox angeli ad Josephum ? *Joseph Alti David, ne timeas accipere Mariam uxorem tuam* ¹⁰. Fi-

⁸ Matth. i, 19. ⁹ Levit. xx, 10. ¹⁰ Matth. i, 20.

Ταῦτά τοι καὶ Ἰαθραῖαν αὐτῇ τὴν ἀπόλυσιν ὠκονομῆμι· ἄτε οὕτω δίκαιος ὢν, ὡς μὴ μόνον μὴ κολάσασθαι βούλεσθαι, καίτοι γε τοῦ νόμου τοῦτο κελεύοντος, ἀλλὰ μηδὲ παραδειγματῆσαι, τούτῃστι φανερόν τὸ πρᾶγμα θίσθαι καὶ ἐκπομπεῦσαι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἀφικνεῖται ὁ ἄγγελος, λύων ἰστοίμως τὴν ἀπορίαν· εἶδει γὰρ μηδὲν ὄλως ὑβριστικὸν ἐπιμωμον ὑποστῆναι, τὴν παντός μώμου καθαρωτάτην· οὐ γὰρ μόνον φησὶν ἀθικτος παρανόμου μίξωσις ἢ Παρθένος, ἀλλὰ καὶ φύσιως κρείττων, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἢ κωφορία, ὥστε οὐ φόβου μόνον ἀπηλλάχθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ὑποπεπλησθαι. Σὰ ταῦτα μεγαλεῖα, Παρθένε· καὶ σὲ δόξαζων ὁ Δυνατός, ὑπερφυῶν πραγμάτων οἰκονομίας πεποίηκεν.

(5) Τοῦ Μεταφραστοῦ καὶ Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ. Ἐνταῦθα ὁ λόγος διασαφεῖν ὤρμηται περὶ τῆς προφητείας, ὅπως εἴληπε πέρας, τῆς μὴ ἐκλείψειν ἄρχοντα ἐξ Ἰουδα θεσπιζούσης, μηδὲ ἠγούμενον ἐκ τῶν μηρῶν ἐκείνου, ἕως ἂν εἴληθῃ ᾧ ἀπόκειται, αὐτὸν δὲ εἶναι προσδοκίαν ἔθνων· περὶ τοῦ Χριστοῦ δηλαδὴ καὶ τοῦτο λεγούσης. Τότε γὰρ ἐκεῖνος ἐπιφοιτᾷ, ὅτε λοιπὸν ἐπιλειποτερες ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἄρχοντες καὶ ὑπὸ τὰ σκῆπτρα ἤδη τὰ τῶν Ῥωμαίων τοῦ νοι. Ὅμοῦ τε γὰρ ὁ Χριστὸς γίνεται, καὶ ἀπογραφή πρώτη ἐκείνη γίνεται, κρατησάντων Ῥωμαίων γενόμε- Ἰουδαίων ἔθνοισ, καὶ ὑπὸ ζυγῶν τῆς οἰκείας βασιλείας αὐτοῦ ἐνεγκόντων· Ἀντίπατρος γὰρ ὁ Ἡρώδου πατὴρ, τοῦ Ἰουδαίων ἀρχεῦτος ὑστερον, ἐξ Ἀραβίας ἀγῆται γυναῖκα, Κύπριον ὄνομα, ἣτις παίδων αὐτὸν τεσσάρων πατέρα ποιεῖ, ὧν εἰς οὗτος ὁ Ἡρώδης ἦν. Μᾶλλον δὲ τραυότερον, ὡς οἶόν τε, τὰ τοῦ

lium David illum vocans, quidnam vult aliud, quam ei revocare in memoriam, undenam sit Christus processurus ? Dicendo autem, *Ne timeas*, ostendit eum timuisse ne Deum offenderet, si adulteram domi suæ haberet. Ea de causa, *Uxorem tuam*, pure nominat, tollens suspicionem. Neque enim si ei omnino fuisset allatum vitium, uxor illius diceretur. Quod autem uxorem hic dicat sponsam, tibi persuadeat Scriptura, quæ ante matrimonium generos vocat sponso. Quomodo vero præcipit accipere eam, quæ jam erat accepta, et quæ intus manebat ? Clarum est, quod in animo suo jam dimissa fuerat et erat extra fores. Visus est ergo ille eam angeli voce Jesepho modo tradere, qui etiam eam postea in cruce tradidit discipulo. *Quod enim*, (ait), *in ea est genitum ex Spiritu sancto est*. Ex redundanti quadam copia solvit ejus angorem. Non solum inquit, virgo est intacta a coitu illegitimo, sed etiam natura est præstantior, et hominem superat conceptio. Quamobrem non est solum solvendus metus, sed etiam oportet esse plænum lætitia. *Tua sunt hæc magnalia, o virgo ; et te glorificans, qui potens est, fecit dispensationem rerum admirabilium et supernaturalium.*

IX. Verum enimvero (5) quomodo exitum habuit

πράγματος ἄνωθεν δηλωτέον. Ἰρακνοῦ γάρ, τοῦ ἀδελφοῦ Ἀριστοβούλου τοῦ ἀρχιερέως, ὃς καὶ διὰ δῆμα μὲν βασιλικὸν περιέθετο, δέσμιος δὲ ὑπὸ Πομπηίου στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων σὺν ἅμα παισὶν εἰς Ῥώμην αἰσχροῦς παρεπέμφθη, ἠνίκα καὶ τελεῖν φόρους ἐτάχθη τοῖς Ἰουδαίοις. Τούτου δὲ τοῦ Ἰρακνοῦ ἀρχιερέως ὑπὸ Πομπηίου ἀναδειχθέντος, ἐπειτὰ δὲ καὶ ὑπὸ Πάρθων ἰαλωκότος, Ἀντιπάτρου τε πρὸς δόλων ἀναιρηθέντος, ὃν ἐπίτροπον αὐτὸς τῆς χώρας κατέστησεν, ὃς καὶ Ἡρώδου τοῦ μετὰ ταῦτα βεβασιλευκότος τῆς Ἰουδαίας πατὴρ ἦν, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ τῶν ἐν Ἰουδαία πραγμάτων ἀντεχομένου, Πρώδης οὗτος ὁ τοῦ Ἀντιπάτρου υἱὸς πέμπει πολλά τινα χρήματα δοῦς τότε Ῥωμαίοις, καὶ ὑπόσπονδος αὐτοῖς γεγωνῶς, ἐγκρατῆς γίνεται τῆς ἀρχῆς. Ὄθεν δὲ τοῦ πράγματος ἔσχε τὰς ἀφορμὰς, ὁ λόγος ὡς οἶόν τε διὰ βραχίων ἐρεῖ. Αὐγούστου γὰρ Καίσαρος εἰς εἰς Αἴγυπτον ἀπύοντος μετὰ χειρὸς ὡς μάλιστα πλείστης, πρὸς τε τὸν Κλεοπάτρας φημι πόλεμον, εἰς ἣν περιέστη τὰ τῆς ἀρχῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῶν Πτολεμαίων ἐλκουσαν τὸ γένος, ὥστε ἄρα καὶ Ἰωσήφω δοκεῖ, πρόσσειν αὐτῷ Ἡρώδης οὗτος, λειτουργίαν οὔτε μετρίαν ἐν στρατεύμασι τε καὶ ἀναλώμασι χορηγῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ Κλεοπάτρα καὶ Αἴγυπτος ἐν χερσὶν ἦν Αὐγούστῳ, δωδέκατον ἔτος ἤδη τῆς ἀρχῆς ἔχοντι, ἐπανῶν αὐτὸς εἰς Ῥώμην, Ἡρώδου τῆς θεραπείας ὥστερ εἰκὸς ἀκομημονεύων, βουλῇ τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου, βασιλεῖα τοῦτον τῆς Ἰουδαίας χειροτονεῖ, περιθεὶς διάδημα. Ὅσπερ ἐπιβὰς Ἰεροσολύμων, ἐπεὶ τοὺς Ἰουδαίους ἔγνω μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ διακειμένους, ἀλλὰ τῷ ἀλλόφυλον

prophetia, quæ non defecturum principem ex Juda neque ducem ex femoribus illius, donec venerit, cui est repositum: ipsum autem esse expectationem gentium ¹¹ (de Christo videlicet hoc dicit), explicare aggredimur. Tunc enim ille advenit, quando deinceps defecerant Judaici principes, et Romanis erant sceptris subjecti. Simul enim et Christus nascitur, et fit illa prima descriptio: cum Romani scilicet dominatum obtinerent in gentem Judæorum, et eos suo subjunxissent imperio. Antipater enim pater Herodis, qui postea princeps fuit in Judæa, uxorem duxit ex Arabia, Cyprim nomine: quæ eum patrem effecit quatuor filiorum, quorum erat hic unus Herodes. Satius est autem, ut quam apertissime possumus, rem declaremus. Cum enim Hyrcanus frater Aristobuli, post interemptum Aristobulum pontificem, qui etiam diadema regum sibi imposuerat, vinculus a Pompeio duce Romanorum cum filiis Romam turpiter esset transmissus (quo tempore constitutum quoque est ut Judæi tributa penderent) cumque postea Hyrcanus ipse creatus pontifex ab eodem Pompeio, a Parthis fuisset postremo captus, et Antipater dolo fuisset interemptus, qui erat pater Herodis, qui fuit postea rex Judææ, et nemo esset, qui res Judæorum obtineret, hic Herodes Antipatri filius, cum dedisset plurimas Romanis pecunias, et fœdus cum eis inivisset, obtinet imperium. Quænam autem hujus rei data sit ei occasio, dicemus quam fieri potest brevissime.

X. Cum Augustus Cæsar in Ægyptum cum maximis copiis iret, ad bellum, inquam, Cleopatras (erant enim in ejus potestate res Ægypti, ut quæ genus traheret ex Ptolemæis, sicut etiam videtur

A Josepho) accedit ad eum hic Herodes, et exercitus et impensas ei suppeditando, non mediocri fungens apud eum munere. Cum autem et Cleopatra et Ægyptus essent in manibus Augusti, qui jam duodecim annos imperaverat, ipse Romam revertens, memor, ut est consentaneum, officii, quo in eum usus fuerat Herodes, senatusconsulto Judææ eum regem elegit, ei quoque imposito diademate. Qui cum venisset Hierosolymam, quoniam sciebat Judæos non esse bene in eum affectos, sed quod esset alienigena, et alioqui asper et difficilis, ejus ægre ferre imperium, eorum quidem nonnullos occidit, plurimis autem malefecit, civitatemque et Dei templum stolidè et improbe relegit in servitum. Ille ergo male utens potestate, quiddam insigniter sceleratum adjicit, et quod erat sui vitii apertum indicium. Tribuum enim et familiarum, quæ erant in Judæa, publicas scripturas a tempore Eadræ, rem faciens invidia plenam et insania, igni tradit. Scopus autem erat improbissimus: nempe, ne notum esset Judæis, ex quamam ii sunt tribu, et quinam ex eis sunt indigenæ, et quinam ex iis quos ipse solebat appellare *γειώρας*, id est, advenas. Præter alia autem, cum sacerdotalem vestem in quodam vase reposuisset, viris indignis, pecuniis (proh dolor!) emptum mandabat pontificatum. Et hæc quidem iste.

XI. Cum autem Cæsar Augustus quadragesimum secundum sui imperii ageret annum, exit ab eo edictum, ut fiat descriptio universi orbis terræ ¹². Abiit itaque unusquisque in suam civitatem, ut ibi describeretur. Oportebat enim in descensu ejus, qui regnat in coelis, terræ quoque principes con-

¹¹ Gen. II, 40. ¹² Luc. II, 1.

εἶναι καὶ ἄλλως δύσχρηστον, βαρυνομένους αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν, ἐπίουσι μὲν αὐτῶν καὶ ἀπέκτεινε, τοὺς πλείους δὲ κακῶς ἔδρασε· ἠνδραποδίστατό τε τὴν πόλιν, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερὸν ἀνοήτως καὶ μοχθηρῶς. Κακῶς οὖν ἐκείνος τῇ ἐξουσίᾳ χρώμενος, εἶτα καὶ παράσημόν τι προστίθησι, καὶ δείγμα σαφὲς τῆς σφετέρως κακίας. Πάσας γὰρ τὰς τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ φυλῶν καὶ γενῶν δημοσίους ἀναγραφὰς, αἱ ἀπὸ τοῦ Ἑσδρα ἐτύγγανον οὖσαι, φθόνου καὶ μανίας ἔργον ποιῶν, πυρὶ δίδωσι. Καὶ ὁ σκοπὸς, ὡς κομιδῆ πονηρὸς· εἶνα μὴ κέτι τοῖς Ἰουδαίοις γνώριμον ἢ ἐκ ποίας οὗτοι τυγχάνουσι πατριᾶς, καὶ τίνες μὲν αὐτῶν οἱ ἡμέδαποι καὶ αὐτόχθονες, τίνες δὲ οὐς γειώρας εἶθιστο καλεῖν. Πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐν σκευῇ δὴ τινὶ ἀποθέμενος, καὶ σφραγίδας ἐπιβαλὼν, ἀσήμοις ἀνδράσι φεῦ χρημάτων ὠνιον τὴν ἀρχιερωσύνην ἐτίθει. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἦδη δὲ Καίσαρος Λύγουστου, δεύτερον ἔτος καὶ τεσσαρακοστὸν βασιλεύοντος, ἔξεισι παρ' αὐτοῦ δόγμα, ἀπογραφὴν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐγκλιεύμενον, ἤγουν φορολογίαν· καὶ ταύτην Κυρηνίῳ τινὶ, ὡς εὐνουστάτῳ καὶ πρώτῳ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ὁ Καίσαρ ἐνεχείρισεν, ὃν καὶ κατέστησεν ἡγούμενον Συ-

ρίας ἦτοι τῆς Ἰουδαίας. Ἀπῆει τοιγαροῦν ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν ἀπογράφσθαι πόλιν. Ἔδει γὰρ τῇ πρὸς γῆν καθόδῳ τοῦ ἐν οὐρανοῖς βασιλεύοντος καὶ τοῦς τῆς γῆς ἄρχοντας λειτουργίας εἰσενεγκεῖν. Καὶ ἐπεὶ τὸ δόγμα δηλαδὴ τῆς ἀπογραφῆς πρὸς τὴν σφετέραν ἕκαστον συνῴθει πατρίδα· τούτῳ καὶ Ἰωσήφ πειθόμενος, ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως φημι Ναζαρέτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικνεῖται πρὸς Βηθλεὲμ πόλιν, ἡ πόλις ἐστὶ Δαβὶδ. Καὶ ἡ αἰτία, τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ εἰκου φησὶ καὶ πατριᾶς, ὃ ἴσθι συγγενείας Δαβὶδ. Ἀφικνεῖται δὲ πρὸς ἀπογραφὴν, σὺν τῇ θαυμασιωτάτῃ γυναικῶν Μαρίας, οὖση ἐγκύω. Καὶ γὰρ ἢ μὲν Γαλιλαία, χώρα τίς ἴσθι Παλαιστίνης· ἢ δὲ Ναζαρέτ πόλις τῆς Γαλιλαίας. Πάλιν ἢ Ἰουδαία, χώρα τίς οὕτω προσαγορευομένη· Βηθλεὲμ δὲ πόλις τῆς Ἰουδαίας. Τὸν μὲν τοι Χριστὸν οἱ προφῆται πάντες οὐκ ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ ἔφασκον ἤξειν, κακῶς τεχθήσεσθαι. Ἐπεὶ οὖν φανερόν ἄπασιν ἦν, ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ τὸν Κύριον ἔρχεσθαι, γέγραπται γὰρ, ὡς ἔφημεν. Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χλιείσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ.

ferre munera. Quoniam autem edictum, scilicet A descriptionis, unumquemque in suam compellebat patriam, Joseph quoque ei parens, ex Galilæa, ex civitate, inquam, Nazareth, venit in Judæam, in Bethleem civitatem, quæ est civitas David. Causa vero erat, eo quod esset (inquit) de domo et familia David, hoc est cognatione. Venit autem ad descriptionem cum hac ex mulieribus maxime admirabili Maria, quæ erat gravida. Etenim Galilæa quidem est quædam regio Palæstinæ: Nazareth autem est civitas Galilææ. Rursus autem Judæa est quædam, quæ sic dicitur, regio; Bethleem vero civitas Judææ. Atque Christum quidem omnes prophetæ, non ex Nazareth venturum dicebant, sed ex Bethleem, et fore ut illic pareretur. Ecce enim tibi evestigio proposita est propheta: *Et tu Bethleem terra Juda, nequaquam es minima in principibus Juda* ¹³. Et quæ sequuntur deinceps, tibi declarat Evangelium ¹⁴. Quoniam ergo manifestum erat omnibus Christum venturum ex Bethleem, idcirco Josephum et Mariam, qui et si cives essent Bethleemites, ea terra dimissa (quod multis sæpe accidit, ut dimissis iis quæ ipsos tulerunt, malint in aliena habitare civitate), ipsi quoque habitabant in Nazareth, compellebat, ut dictum est, eos vel invitos, in Bethleem edictum, Deo admirabiliter et præter opinionem hæc dispensante et versante.

XII. Cum illic ergo fuissent propter descriptionem *Impletisunt*, inquit ¹⁵, *dies ut Virgo pareret; et parit (6) filium suum primogenitum et fascis involvit eum,* C *qui nullis potest terminis circumscribi; et propterea quod non esset eis locus in diversorio, o tuam ineffabilem, Christe, propter me paupertatem, in præsepi reclinat eum,* qui omne alimentum suppeditat; eum qui nequaquam capi potest, ea quæ ipsum

A arcana ratione ceperat. Cum enim multi ex multis locis ad descriptionem confluerent (ut est consentaneum) et loca scilicet præoccuparent, et ex eo eos qui postremi veniebant, in magnas abducerent angustias, illum, sic cum aliis loco egentem, præsepe suscipit: illum, inquam, qui paupertatem elegit ab initio, et eam honoravit in seipso. Sed pastores quoque, inquit, erant in hac regione, agentes in nocte custodias. Ad quos Dei quoque adventum angelus et eos Domini gloria circumfulsit. Cum autem ex territi fuissent spectaculo: *Timuerunt enim, inquit, timore magno, angelus timorem, ut qui non decenter eos invasisset, expellit: Nolite timere, dicens; ecce enim annuntio vobis gaudium magnum quod erit universo populo, non Judæis solis, sed omnibus.* Adhuc apertiore gaudii significationem: *Quoniam,* inquit, *natus est vobis hodie Salvator qui est Christus Dominus, in civitate David.* Ut autem Deo profecta et vera vox judicaretur, ejus statim sequitur confirmatio. Repente enim cum angelo laus quoque auditur a multitudine angelici exercitus dicentis: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* ¹⁶.

XIII. Quænam vero (7) erant ea quæ tu admirabilis conservabas, Maria, et in tuo corde conferebas ¹⁷? Num omnino et id quod tibi dixerat angelus, et quæcunque rursus dixerunt pastores? Hæc ipsa in tuo corde componens, et cum illo ipso conferens, videbas omnia ad unum convenire quod Deus revera sit is qui est ex te natus, et te fecit miraculum, quod caelo et terra non capitur. Qui etiam suscipit circumcisionem confirmans suam cum Judæis cognationem, ne illis occasionem præberet eum negandi. Circumciditur autem octavo die seu die Dominico, quo fuit etiam resurrectio; et Jesus nominatur. Significat vero hoc

¹³ Mich. v, 2. ¹⁴ Matth. ii, 6. ¹⁵ Luc. ii, 6, 7. ¹⁶ ibid. 8-15. ¹⁷ ibid. 19.

(6) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Τίττει τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ἡ ἀμίαντος κόρη, καὶ σπαργανοῖ τὸν ἀόριστον, καὶ παρὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον αὐτοῖς ἐν τῷ καταλύματι, ὡ τῆς ἀφάτου σου, Χριστέ, δι' ἐμὲ πτωχείας! ἐν τῇ φάτνῃ τὸν τῆς τροφῆς ἀπάσης χορηγὸν ἀνακλίνει, τὸν μηδαμῶς χωρούμενον ἢ ἀχωρήτως χωρήσασα. Πολλῶν γὰρ πολλαχόθεν πρὸς τὴν γραφὴν ὡσπερ εἰκὸς συρρέοντων, καὶ πολλὴν ἐντεύθεν τοῖς ἰσχυροῖς ἐπιγενομένοις περιποιούντων τὴν στένωσιν, ὡ τῆς δι' ἐμὲ στενοχωρίας καὶ ξενιτείας τοῦ διὰ πάντων χωροῦντος καὶ πᾶσαν κτίσιν ἐμπεριέχοντος! ἐκείνον μετὰ τῶν ἄλλων οὕτω καὶ τόπου διαπορούμενον, οὐχ' εὕρισκει γὰρ τόπον οὐδὲ καταλύμα, ἡ φάτνη δέχεται τὴν πτωχείαν ἐλόμενον ἐξ ἀρχῆς, καὶ ταύτην ἐν ἑαυτῷ τιμῆσαντα. Ἐντεύθεν ὁ ἀπερίγραφος ἐν σπηλαίῳ, ὁ Λόγος ἐν φάτνῃ, ὁ τοῦ κόσμου δημιουργός, αὐτουργός καὶ τοῦ τόκου, καὶ ὀδηγός τοῦτο που γίνεται αὐτὸς μὲν μαιεύων, αὐτὸς δὲ μαιευόμενος καὶ τῇ μητρὶ τὸν θάλαμον χαρίζομενος. Ἐντεύθεν ὁ πάντων συνοχεύς, ἐν σπαργάνοις ὁ πάντων τροφεύς, ἐν τοῖς γαλακτοτροφουμέ-

νοῖς ὁ πάντων ἀπογραφεύς, ἐν τοῖς ἀπογραφομένοις.

Ποιμένες δὲ, φησὶν, ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, φυλακὰς περὶ νύκτα ποιούμενοι, οἷς καὶ ἄγγελος Θεοῦ ἐπέστη, καὶ δόξα Κυρίου αὐτοῦ περιέλαμψεν. Ἐπεὶ δὲ κατάφοβοι γέγονασι τῇ θεάματι, ὁ ἄγγελος, ὡς μὴ καθ' ὤραν ἐπελθόντα τὸν φόβον ἐξω ποιεί, Μὴ φοβεῖσθε, λέγων, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν, ἣτις ἔσται, οὐκ Ἰουδαίοις μόνις, ἀλλ' ἅπασιν. Καὶ προστίθησι τρανώτερον τὴν τῆς χάριτος δῆλωσιν. Ὅτι φησὶν, ἐτίχθη ὑμῖν Σωτήρ.

(7) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ποῖα γὰρ ἦν ἕτερα, ἢ ἄπειρα ἢ θαυμαστὰ συνετήρησις Μαρίας, καὶ εἰς καρδίαν συνίβαλλες, ἡ πάντως ὅσα τε εἰρήκει πρὸς σὲ ὁ ἄγγελος, καὶ ὅσα δὴ πάλιν οἱ ποιμένες εἶπον; Ταῦτα εἰς καρδίαν αὐτῆς συντίθεισα, καὶ τοῦτο ἐκείνῳ συγχερίνουσα, πρὸς ἐν ἰώρας συνάδοντα πάντα, καὶ μίαν εὕρισκας. ὡ μητὲρ σοφίας, τὴν συμφωνίαν ὅτι Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν ὁ ἐκ σοῦ γεννηθεὶς, καὶ σὲ θαύμα δειξὰς παρὰ ταῦτα πάντα, καὶ παρὰ πάντων τούτων

salutem populi. Quod etiam Virgini prædicit angelus ante conceptionem, *Et vocabis, inquit, nomen ejus Jesum*¹⁸, idemque Josepho postea, atque subjungit: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*¹⁹. Deinde etiam rursus exspectat tempus purificationis. *Postquam enim impleti sunt, inquit, dies purgationis ejus secundum legem Moysi* (complementum autem dierum erat quadragesimus), *tulerunt infantem Jesum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur: et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum*²⁰.

XIV. Sed satius fortasse (8) fuerit id solvere, quo videtur repugnare inter evangelistas. Matthæus²¹ namque dicit Jesum, postquam natus esset, profectum in Ægyptum; hic autem, divinus scilicet, Lucas, ipsum post quadraginta dies venisse Hierosolymam. Sed nihil dicunt, quod inter se discrepet neque quod rei obstat consequentiæ. Cum enim, postquam natus esset, secundus annus præterisset, Christus abducitur in Ægyptum. Lucas ergo ea quæ interim facta sunt, et quæ prætermisit Matthæus, circumcisionem scilicet tractat et purifica-

tionem: *Et ecce, dicens, homo erat in Jerusalem cui nomen Simeon, et homo erat justus, et Spiritus Domini erat in ipso. Quin etiam venit, inquit, in Spiritu in templum, et ei ulnas præbuit ad eum suscipiendum*²², Quodnam est autem salutare quod senex suis vidit oculis? Ipse, qui desiderabatur, Jesus. Hoc enim nomen quoque significat. Paratum vero fuerat ejus mysterium omnino ad salutem, non solis Judæis, sed mundo etiam universo. Hoc enim sibi vult illud: *Omnium populorum*; sicut etiam illud: *Lumen ad revelationem gentium, et gloriam populi tui Israel*. Vide vero (9), quam accurate loquitur evangelista: *Erant autem, inquit, Joseph et mater ejus admirantes propter ea quæ de ipso dicebantur*²³. Matrem quidem dicens, ut quæ vere esset, et ab ipsa vocans habitudine; illum autem nudo nomine, ut qui videretur quidem pater non esset autem revera. Ea quoque ratione ambo- lus quidem benedixit Simeoni; relicto autem Joseph, alloquitur Mariam solam, ut quæ fuisset ministra divini consilii: *Ecce enim, inquit, hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum, et in signum, cui contradicetur*²⁴. Quomodo autem (10) a re, studiose auditor, accipitur illud: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*²⁵? Quid-

¹⁸ Luc. 1, 31. ¹⁹ Matth. 1, 21. ²⁰ Luc. 11, 21-14. ²¹ Matth. 2, 13, 14. ²² Luc. 11, 28, 27. ²³ ibid. 33. ²⁴ ibid. 34. ²⁵ Matth. 11, 1 seqq.

συνθεσμενων, ουρανῳ και γῆ χωρουμενον, ἀλλὰ μηδὲ C
ἀξίως ὑμολογουμενον.

(8) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ἐνταῦθα, οὐκ ἀχαρι, ἀλλὰ και ἀναγκαῖον τὸ δοκοῦν ἐναντιολογεῖσθαι τοῖς εὐαγγελισταῖς, ἐπιλύσαι. Πῶς γὰρ φησι Ματθαῖος μὲν, Μετὰ τὴν γέννησιν εἰς Αἴγυπτον ἀπάγει τὸν Ἰησοῦν· οὗτος δὲ, ὁ θεῖος δαλονότι Λουκᾶς, Μετὰ τεσσαράκοντα διέλευσιν ἡμερῶν, εἰς Ἱερουσόλυμα; οὐδὲν ἀπᾶδον λέγοντες ἀλλήλοις, οὔτε μὲν τῆ ἀκολουθία τοῦ πράγμα-τος προσιστάμενον. Δεύτερον γὰρ ἔτος ἤδη μετὰ τὴν γέννησιν παρελθὼν εἰς Αἴγυπτον ὁ Χριστὸς ἀπάγεται, Λουκᾶς δὲ τὰ ἐντὸς τούτου γενόμενα, και ἀ παρῆκα Ματθαῖος, τὰ τῆς περιτομῆς λαμβάνει και τοῦ καθαρισμοῦ. Ἐπει και τοῦτο τοῖς εὐαγγελισταῖς σύνηθες, ἵνα μηδεὶς ἢ περιττός, ὡς μηδὲν ἔχων εἰπεῖν πλέον· και οὕτω τὰ πᾶσι παρεμμένα, πᾶσι και πεπλήρωται. D Πῶς δὲ κάκεινο ἐπιλυτέον ἡμῖν ἀμφιλογούμενον; κατὰ μὲν γὰρ τὸν θεῖον Ματθαῖον χρηματισθεὶς ὁ Ἰωσήφ, εἰς Ναζαρέτ ἔρχεται· ὁμοῦ τε τὸν κίνδυνον φύγων, και τῆ πατρίδι ἐμφιλωρεῖν βουλόμενος· ὁ δὲ Λουκᾶς οὐ φησι κατὰ χρησμόν αὐτῶ τὴν ἀφιξιν ἐκεῖσε γενέσθαι, ἀλλ' ὅτι τὸν καθαρμὸν πληρώσαντες πάντα, πρὸς Ναζαρέτ αὐθις ἐπανελθεῖν ἔγνωσαν, ἦν και πατρίδα ἐπεγράφητο, ὡς ἐκεῖ τὴν οἰκησιν πηξάμενοι. Ἰστίον οὖν ὅτι τὸν πρὸ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου χρόνον ἰστορῶν ὁ Λουκᾶς, οὐδὲ γὰρ πρὸ τοῦ καθαρμοῦ κατήγαγεν ἂν αὐτοὺς ἐκεῖσε, ἵνα μηδὲ παρὰ τὸν νόμον· μηδ' ὅτι οὖν γένηται, ταυτὰ φησιν· ἔμμενον γὰρ καθαρθῆναι πάντως, εἴτα εἰς Ναζαρέτ ἔλθειν, και τότε δὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον·

εἴθ' οὕτως ἐκεῖθεν ἀνελθόντες, εἰς Ναζαρέτ αὐθις ἔλθειν ἐγκαλεῖονται. Πρὸ τούτου δὲ οὐδαμῶς ἦσαν χρηματισθέντες ἐκεῖσε φρεῖν, ἀλλ' ἐμφιλωρουντες ὡς ἔφημεν τῆ πατρίδι, αὐθαιρέτως τοῦτ' ἐπραττον. Ἐπει γὰρ παρ' οὐδὲν ἕτερον ἢ εἰς Βηθλέεμ ἀνάβασις γέγονεν, ἢ διὰ τὴν ἀπογραφὴν, και οὐδὲ στήναι οὐδαμῶ εἶχον, πληρώσαντες ἤδη δεῖ ὅπερ ἀνήλθον, εἰς τὴν Ναζαρέτ κατήεσαν. Οὐ τοίνυν ἀντιλογία παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς, ἀλλὰ διάφορος ἀπαγγελία· ἄλλο δὲ ἐστὶ διαφόρως εἰπεῖν, και ἄλλο ἐναντίως.

(9) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ὅρα δὲ μοι και τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν ἀκρίβειαν· τὴν μὲν γὰρ μητέρα εἶπεν, ὅτι δὴ και ἀληθῶς οὔσαν, ἀπ' αὐτῆς καλίσας τῆς σχέσεως· τὸν δὲ ἀπὸ ψιλοῦ τοῦ ὀνόματος, ὡς πατέρα δοκοῦντα μὲν, μὴ ὄντα δὲ πρὸς ἀλήθειαν.

(10) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Πῶς σοι τῷ φιλολόγῳ ἀκροατῆ ταῦτα ληφθήσεται; και τί ποτε ἄρα τὴν ῥομφαίαν ταύτην ὑποληπτίον; ἢ τὴν ἀμφιβολίαν, τὸν σκανδαλισμὸν, τὸ πειρατήριον, ἅπερ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ, τὴν τῆς ἀγίας Παρθένου διεῖλε ψυχὴν; Και σοῦ οὖν αὐτῆς, εἰ και καλῶς τὰ τοῦ Κυρίου ἄνωθεν ἐδιδάχθης, ἀφεταί τις σάλος, και διακρίνουσα καθ' ἑαυτὴν ἔση· εἰκὸς δὲ και τὴν λύπην κινίξασθαι διὰ τῆς ῥομφαίας· ἢ γε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους συνέσχεν αὐτὴν, ἀγνοοῦσαν ὡς και αὐτοῦ θανάτου ἔσται περικρατής. Ἐπει και τοῦτο δηλοῦν βούλεται τὸ, Ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί· ὅτι μετὰ τὰ σκάνδαλα δηλαδὴ ταῦτα, ἀ τὴν καρδίαν τῶν μαθητῶν διέσεισε και Μαρίας, βραχὺ τὸ ἐν μίση, και ταχέια τίς ἐπέλαμψε παρὰ

nam ergo existimare oportet hunc esse gladium? Num dubitationem, ostensionem, tentationem, quæ in tempore crucis tuam, o Virgo, pervaserunt animam? Te ergo ipsam quoque etiamsi desuper Domini pulchre res didicisti, attinget aliquid? Convenientius est autem, quod dolorem ipsum gladii nomine significaverit, qui quidem tempore Passionis eam invasit. Nam id quod dicitur: *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*, ad discipulos magis, quam ad eam pertinere videtur: nempe quod post tentationes et dubitationes, quæ cor eorum concusserunt, non multum temporis intercessit, et velox quædam illuxit a Deo curatio, eorum animos replens tranquillitate, et ad fidem suam confirmans magnitudine resurrectionis.

XV. Sed id quod cœpit, persequatur oratio, et rursus accipiat ea quæ prætermisit. Cum enim, inquit, *natus esset Jesus in Bethleem Judæ, in diebus Herodis regis*²⁵. Vides? Et tempus nobis evangelista, et locum, et auctoritatem similiter significat: auctoritatem quidem, ut eum ab altero Herode discernat ac distinguat, qui Joannem interfecerat²⁶; ille enim erat tetrarcha, hic autem rex; locum vero et tempus, nos transmittens ad prophetias. Quarum alteram quidem prædixit Michæas: *Et tu Bethleem, dicens, terra Juda, nequaquam es minima in principibus Juda*²⁷. Alteram vero Jacob patriarcha: *Non deficiet enim, inquit, princeps ex Juda, et dux de femoribus ejus*²⁸. Quomodo autem Magis venit in mentem, ut tantum iter conficerent, et venirent ad adorandum infantem, qui erat adhuc in fasciis; idque cum esset ejus mater pauper et nullius nominis, et quæ nihil habebat præter solum tugurium? Numquid planum est, Deum eorum animos ad hoc movisse? Vide enim eorum quoque clarum fuisse virtutem, non solum eo quod venerint, sed etiam quod auctacter et libere loquantur. Ne enim existimarentur fuisse suppositi, et viæ ducem ostendunt: *Vidimus enim, dicentes, ejus stellam*; et viæ magnitudinem: *in Oriente*, scilicet. Deinde etiam addunt insignem fiduciam, cum dicunt: *Et venimus ad eum adorandum*. Neque iræ populi, neque regis tyrannidis ullam ducunt rationem. Quæ cum audiisset Herodes, *conturbatus est*, inquit. De imperio enim eum metus ceperat. Et ideo ad se quoque congregat pontifices et scribas populi, et eos diligenter interrogat, ubinam Christus nasceretur.

XVI. Considera autem admirabilem rerum dispensationem, et quemadmodum veritas etiam suorum inimicorum utitur auxilio. Cum enim interrogarentur Judæi, ubinam Christus nasceretur, ii, *In Bethleem Judæ*, ut res se habebat, dixerunt: et

²⁵ Matth. II, 1. ²⁶ Matth. XIV, seqq. ²⁷ Mich. V, 2. ²⁸ Gen. XLIX, 10.

Θεοῦ θεραπεία, τὰς ψυχὰς αὐτῶν γαλήνης πληροῦσα, καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ βεβαιοῦσα πίστιν τῷ μεγάλῳ τῆς ἀναστάσεως.

A statim testem adduxerunt prophetam, qui et Bethleem magnificat, et ex ea ducem exiturum, et populum Israeliticum ab eo esse pascendum prædicit. Sic ii qui erant revera inimici, necesse habebant vel inviti aperire prophetiam, etsi non omnem. Quod enim deinceps sequitur, reticuerunt, quod est: *Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis*. Cur sic fecerunt? Quod regi loquerentur *ad gratiam*. Ille autem quid facit? Clanculum vocat Magos, diligenter perscrutatur stultus tempus stellæ, quæ apparuit eis, jam aggrediens de medio tollere id quo natum fuerat. Quod quidem non solum erat amentię, sed etiam insanię. Cujus modi enim erant ea quæ clam Magis vocatis loquitur? *Ite, et diligenter inquirete de puero: postquam autem inveneritis, renuntiate mihi, ut ego quoque veniens, eum adorem*. Evidens et aperta insania. Si enim vera quidem sunt verba, et non insidiosa, cur cum eis latenter congrederis? Sin autem vis aliquid sinisterum celare et dolosum, quomodo ne hoc quidem potuisti perspicere, quod sic a Magis deprehenderis maligne et scelerate gerere, quod quæras latere? Hinc cum stella eis rursus apparuisset, eis dux efficitur, sicut ab initio. Absconsa enim erat, postquam apparuerat ad Orientem, ut cum illi ducem perdidissent, necessario Judæos interrogarent, et sic res evaderet manifesta omnibus. Postquam vero vel ipsos inimicos habuere magistros, eis rursus apparet.

C XVII. Vide autem, a quam multis fit ejus rei fides. Nam nunc quidem stella, nunc populus Judæorum, deinde etiam insidiæ, et præterea, prophetia docent id quod quærebatur. Deinde cum eos rursus stella accepisset ex Hierosolymis, postquam cum rege collocuti essent, deducit in Bethleem, non simpliciter vadens, sed eos trahens, et ducens meridie: ut vel ex eo notum esset omnibus, eam non esse stellam unam e multis, neque omnino similis cum aliis ordinis. Ideo enim vadens ex Jerusalem, non prius consistit, donec ad ipsum venerit præsepe. Postquam autem stetit supra puerum, statim constitit. Et propterea quod nunc quidem absconderetur, nunc autem apparet, et deinde cum apparuisset, rursus staret, ostendebat se esse majoris virtutis, quam quæ in stellam caderet, et eis faciebat accessionem fidei. Certe longe maxima afficerent lætitia, quod et invenissent id quod quærebatur, et iter non frustra confecissent, ei quod fetus esset divinus, et quod fuissent nuntii veritatis. Quæ quidem omnia sunt illius admirabilis puellæ encomia propter Deum, qui ex ipsa natus est: et eorum magnitudine illam, ut præcipuam, eximunt a mulieribus. Postquam autem fuerunt intra domum, *viderunt*,

D

inquit, *infantem cum Maria matre ejus*²⁹. Quid autem magnum viderunt, quod eum adorarunt, cum omnia essent ejusmodi, ut nihil posset esse vilius? Speluncamne, præsepe, fascias: an matrem, quæ tanta erat simplicitate? Quid ergo eos tanta affecit admiratione, ut non solum adorarent, sed etiam dona offerrent, eaque hujusmodi, quæ ipsum esse Deum et Regem significarent? Hoc enim sibi volunt, nempe Regem quidem aurum, thus vero Deum, myrrha autem præsignificabat mortem, quam pro me erat subiturus, Quidnam ergo eos movit? illud, quod etiam effecit, ut domo excitarentur, et tantum iter conficerent: stella omnino, et quæ eorum animis inerat a Deo illuminatio.

XVIII. Sed qui consentaneum erat animo versare matrem, hæc cernentem? Cujusnam filii esset mater, ad quem viri tam insignes sic accesserant, stella duce utentes: qui eum adorabant in fasciis et dona offerebant, tanquam ei se conciliare studentes, et sibi aliquid magnum quod hinc erat secuturum, procurantes? Vel quantum eam gaudere par erat ac quantum illustrari, quantæque spei fructum jam percipere non ex his solum, sed ex illis etiam, quæ præcesserant, admirabilia colligente? Hæc puer ille dat ei præmia: sic opponit humilibus ea quæ sunt illustria; ne solum videns speluncam, et tugurium, et præsepe, et viles fascias, parva, ut consequens videbatur, opinaretur, et distraheretur cogitationibus: sed ut hæc magna considerans, rursus in altum extolleretur, et propter hunc novum partum se posset beatam ducere. Quod enim ab initio consuevit Dominus facere, ut quæ sunt vilia et humilia, extollat præter opinionem, sicut e contra, ut ea quæ sunt superba, deprimat: hoc quidem certe videret etiam facere in seipso.

XIX. Sed cur Magis est imperatum, ne rursus redirent ad Herodem? Et quorsum illa abjecta et minus decora in Ægyptum fuga Christi, perinde ac si non posset aliter esse salvus? *Puturum est enim*, inquit, *ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum*³⁰. Num ut per hæc parva et humana, et carneretur ipse carnem sumpsisse, et dispensationis illius crederetur magnitudo? Maxime: propterea nec primo statuit in omnibus facere miracula. Quæ enim ab initio facta sunt, propter Matrem omnino facta sunt, propter Joseph, propter pastores, propter Magos. Qua de causa Magis quoque datum est responsum ne reverterentur ad Herodem, ut et doctores cito mitterentur in Persarum regionem, et tyranni furor interrumperetur sciretque se ea aggredi quæ effici non possent. Quod si non evasit melior, non in eum, qui hæc providit, et qui hæc eo fecit consilio, sed in summam illius insaniam culpa est conferendam; præterea ut tu quoque, qui ex Christo vivere elegisti, non parvas ad philosophiam ex eo invenias occasiones: nempe ut et statim ab initio exspectes

lentiones, et sis paratus adversus insidias. Jubeatur autem assumere puerum et matrem ejus et fugere in Ægyptum, non sicut prius. Nam tunc quidem dicit, *Uxorem tuam*; nunc vero hanc vocat *matrem*, cum esset egressus partus, et mota suspicio, Fugæ autem causa, est metus insidiarum. Vide ergo rursus cum magnis et suspiciendis conjungi humilia, et cum jucundis ea quæ sunt molesta. Post illam per stellam deductionem, post illorum tanquam Regi, vel potius tanquam Deo exhibitam adorationem, et donorum oblationem, in eo fuit metus mortis, et fuga occulta. Et de quo prius renuntiatum fuerat fore ut salvum faceret populum, ne se quidem videtur posse salvum facere. Quæ quidem quomodo rursus animum Virginis affecerunt? Et quid consentaneum est eam interea cogitasse? Sic etiam in omnibus sanctis consequenter invenies, cum iis quæ sunt ex animi sententia, misceri quoque molesta. Verum enim vero sic quidem Christus venit in Ægyptum.

XX. Herodes autem cum a scopo aberrasset, in infantes, qui nullam fecerant injuriam, tota ira erumpit, eo modo eos ulciscens, qui illum illuserant: vel potius propter suam in Christum insaniam, quam concepit ob metum regni, communiter adversum omnem irruit naturam, et interficit omnes infantes qui erant in Bethleem, in hac universa cæde infantium existimans se et unum illum omnino assecuturum, et ut ille solutus esset a metu, omnes lugere procurans immisericorditer: quod vel in rebus inanimatis abstinuisset facere alius, et teneras plantas aspiciens, misericordia ductus, eas noluisse excindere. Sed videte vos, qui imperium amatis, et estis a vana superati gloria, in quantam ea insaniam adigat amatores, et quonam eos ferri persuadet, et quænam eos cogit facere. Hanc autem infantium cædem Jeremias quoque multis ante annis prænuntiat, et prædicit tragœdiam, et introducit Rachelem flentem suos filios, et consolationem minime admittentem³¹. Quorcirca non ignorante scilicet Deo hæc fiebant, sed et sciente, et volente quidem arcere, permittentem autem arcanis quibusdam rationibus. Sed Herodes quidem percipiens eorum, quæ fecit, fructus convenientes, divinitus immissa plaga, toto corpore sauciatur, et vere malus male perit, ejus regno in quator partes divisio: Archelao quidem imperium obtinente in Judæa, Herode autem, et Philippo, et Lysania, illo quidem Galilææ, hoc vero Iturææ et Trachonitidis, postremo autem, tetrarchatum sortito Abilinæ^{32, 33}.

XXI. Postquam autem excessit Herodes ex humanis, angelus rursus in somnis Josepho apparet in Ægypto, et jubet infantem accipere, et proficisci in terram Israel. Quam multæ, o Christi Mater, fuerunt tibi casuum inæqualitates? quam multæ rerum mutationes? Ecce enim rursus quidem fuisti soluta ab exsilio, et ad propriam reverteris regio-

²⁹ Matth. ii, 11. ³⁰ Matth. ii, 13. ³¹ Jerem. ii, 15. ^{32, 33} Luc. iii, 1; Matth. 20, 21.

nem, et eum, qui tibi male facere aggressus fuerat, ipsa potius eum vidisti male periisse. Cum domum autem venisses, rursus invenis malorum successionem et vides filium tyranni, qui fuit tui Filii (pro dolor!) insidiator, pro eo regnantem. Sed rogaverit quispiam ex studiosis, quomodo Archelaus Judææ imperabat, Pontio Pilato tunc præside? Num quod nuper decessisset Herodes, et nondum in multa regnum esset divisum, illius filius interea habebat imperium? Non est autem evangelistæ supervacanea patris quoque adjectio. *Pro Herode* enim, inquit, *patre ejus*³⁴, ut scilicet eum a fratre distingueret, ut qui ipse quoque Herodes vocaretur similiter.

XXII. Venit ergo Joseph Nazareth, ut qui in somnis responsum accepisset (ita enim divinus ait Matthæus) simul et periculum fugiens, et volens habitare in patria. Ut autem posset magis confidere, responsum accipit ab angelo. Atqui non dicit Lucas illum venisse ex responso: sed cum omnem implemment purificationem, statuisse rursus reverti Nazareth. Quomodo ergo est a nobis solvenda controversia? Quod tempus, quod fuit ante descensum in

³⁴ Matth. II, 22. ³⁵ Luc. II, 23. ³⁶ ibid. 40.

(11) Τοῦ Μεταφραστοῦ καὶ τοῦ Γεωμέτρον Ὅμως, ὅτε δώδεκα ἐτῶν γεγονώς ἦν, ἀνεισι μὲν ἅμα τοῖς γονεῦσιν, εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα τελεσόμενος· ὡς δὲ ἐκείνη πέρας εἶχεν ἐν ἡμέραις ἐπτά τελουμένη, αὐτοὶ μὲν ὑπέστρεφον, Ἰησοῦς δὲ ὑπομένει, τούτους λαθῶν. Καὶ οἱ μὲν ἐζητοῦν, ὁ δὲ τριῶν ἡμερῶν ἀδηλος ἦν. Εἶτα φανερός αὐτοῖς γίνεται ἐν τῷ ἱερῷ μὲν καθεζόμενος, ὁμοῦ τε ἀκούων τῶν διδασκάλων, καὶ πρὸς ἐκείνους διαλεγόμενος, ἐκπλήττων τε τοὺς ἀκροατὰς ἐν ταῖς ἀποκρίσει· κατὰ τούτο γὰρ καὶ τὸ κραταιοῦσθαι αὐτὸν πνεύματι, καὶ σοφία προκόπτειν καὶ χάριτι, ὡς πολλοῖς τοιοῦτον ἀναφανισόμενος. Λαυθάνει δὲ τοὺς γυνεῖς ὥστε μὴ παρ' αὐτῶν κωλυθῆναι τὴν πρὸς τοὺς νομομαθεῖς ἐκείνους διαλέξιν· εἰδῶτων ὡς περ αὐτοῦ τὸ ἀγράμματον, καὶ τοῦ μὴ προσπαταῖν τοῖς λόγοις εὐλαβουμένων· ἢ ταῦτα τάχα καὶ διαφεύγων, μὴ δόξῃ τοὺς γονεῖς ἀτιμάζειν, τῷ ἀπειθεῖν ἐγκλεινομένοις τὰ ἀνθρώποις ἀκόλουθα. Διὰ ταῦτα ὑπομένει λάθρα, καὶ οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς γινώσκεται· ἵνα μηδέτερον, ἢ φανερός γενόμενος κωλυθῇ, ἢ καὶ ἀπειθῇ κωλυόμενος. Ὅρα δὲ ὅπως καὶ ἡ προσήκει παιδίῳ ποιεῖ. Οὐ γὰρ προπετῶς διδάσκει τοὺς νομομαθεῖς διδασκάλους καὶ ἱερεῖς, καίτοι μόνος αὐτὸς αὐτόχρονα σοφία καὶ λόγος ὦν καὶ χορηγὸς τῆς σοφίας· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τούτο, μέτρα καὶ ἡλικίας καὶ ἀξίας αὐτὸς τε καλῶς εἰδώς καὶ τοῖς ἄλλοις ὀρίζων, τοῖς ἱερεῦσι καὶ διδασκάλοις τοῦ διδάσκειν παραχωρεῖ. Αὐτὸς δὲ ἀκούει τε καὶ ἐπερωτᾷ μετὰ πολλῆς ἀμφοτέρων τῆς συνέσεως· λογικῶς τε γὰρ ἐρωτᾷ· καὶ ἀκροᾶται συνετῶς, καὶ ἀποκρίνεται συνετώτερον, ὃ καὶ τὸ θαῦμα πολλῶν μεῖζον ἐποίει τῆς ἀκροάσεως.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ μὲν θαυμασία μήτηρ, σπλαγγων μητρικῶν ἠττωμένη, καὶ τέκνον αὐτὸν περιπαθῶς καλεῖ, καὶ ὡς ἐγκαλοῦσα, προτείνει τὴν μετ' ὀδύνης

A *Ægyptum*, narrans Lucas (neque enim ante purificationem eos illuc duxisset, ut nihil omnino fieret contra legem) hæc dicit. Erat enim omnino purificandus, deinde venturus Nazareth, et tunc descensurus in *Ægyptum*. Deinde cum sic ex *Ægypto* rediissent, jubetur rursus in Nazareth venire. Antea enim, nullo accepto responso, ut illuc venirent, sed cum libenter habitarent, ut diximus, in patria sua, sponte hoc faciebant. Cum enim ascensus non fuisset propter aliam causam, quam propter descriptionem, et nusquam stare possent, eo impleto, propter quod venerant, descenderunt in Nazareth. Angelus certe, qui postea eos reddebat quieti, domi restituit. Nec hoc ab re, sed cum prophetia hoc ipsum multis ante annis significasset. *Ut enim*, inquit, *impletetur, quod dictum fuerat a prophetis, Nazarenus vocabitur*³⁵. *Puer autem* ut ait Lucas, *crescebat et invalescebat, spiritu repletus sapientiæ, et gratia Dei in ipso*³⁶. Hæc accipienda sunt, ut dicta sint, quod attinet ad humanitatem.

XXIII. Cum autem (11) esset natus annos duodecim, ascendit quidem simul cum parentibus Jeru-

ζήτσιν, καὶ πάντα ὁμοῦ ὡς μήτηρ, καὶ παρρησιαστικώτερον, καὶ ἀνθρωπινώτερον, καὶ περιπαθέστερον, διαλέγεται· Τί τοῦτο, τέκνον, ἐποίησας ἡμῖν; καὶ ὅτι Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι, ἐζητοῦμεν σε. Αὐτὸς δὲ λύει πάντα διὰ τούτο, καὶ περὶ πατρός ἐκείνης τοῦ δοκοῦντος εἰπούσης, ὁ Χριστὸς ὡς περ τὸ ῥηθὲν διορθούμενος, περὶ τοῦ ὄντως λέγει Πατρός, εἰς ἔνοιαν αὐτὴν ἐμβάλλων τῆς ἀληθείας· καὶ μὴ χαμαὶ βαίνειν, ἀλλ' εἰς ὕψος ἀρῆσθαι παρασκευάζων· Οὐκ ἤθευτε, λέγων, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναι με; Οὕτω δεικνύσιν ἑαυτὸν ὄντα φύσει Θεόν, εἶγε τῆς αὐτῆς φύσεως ὁ παῖς τῶν τεκόντων. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Πατρὸς ὁ ναός, ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς ἦν ἐκείνος, καὶ αὐτοῖς τὸ ῥῆμα συντετὸν οὕτω γέγονεν. Ἐνταῦθα πρώτως ἀνδρικώτερον ἢ μάλλον εἰπεῖν θειώτερον, πρὸς τοὺς οἰκείους διαλέγεται, καὶ δεικνύσιν ὅτι καὶ ἕτερος ὁ Πατήρ αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐχ' ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῶ, ἀλλὰ καὶ ὡς Θεῷ, καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν προσεκτεῖν, καὶ ὅτι ὁ τοῦ Πατρὸς οἶκος, ὁ ναὸς θελασθῆ, καὶ αὐτοῦ οἶκός ἐστι, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι αὐτοὺς ἐγκλητέον μᾶλλον ἀγνοοῦσι ταῦτα, καὶ μηδὲν μῆτε λαλοῦσι μῆτε φρονοῦσι τῶν πρὸς ἀλήθειαν. Ἐνταῦθα πρώτως τοῦ ἀληθῶς Πατρὸς φανερώτερον μνημονεύει, καὶ παραγυμνοῖ αὐτοῦ τὴν θεότητα. Κάτεισι μετὰ τῶν γονεῶν ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ναζαρετ ὁ Κύριος· καὶ διατελεῖ τούτοις ὑποταττόμενος, γονεῖς τιμῶν παιδύων ἐκ τοῦ οἰκείου· καὶ ὅπερ αὐτὸς ἐντελούμενος ἦν, τούτο πρώτως πληρῶν, καὶ τιμῶν οὕτω διδασκῶν γονεῖς, τιμῶν δὲ πάντως μετὰ Θεόν· ἐκείνων γὰρ προτιμωτέρων εἶναι τὴν θεοσίδειαν. Διὰ τούτο καὶ παραλιπὼν αὐτοὺς, τῶν ναῶν προσμένει, καὶ τὸν αὐτοῦ πόθον, ἰσχυρότερον εἶναι δεῖν τοῦ φυσικοῦ καλεῖν καὶ πατρικοῦ.

salem, festum Paschæ celebraturus. Cum vero illud finem accepisset, ipsi quidem reversi sunt : Jesus autem manet eos latens. Et illi quidem quærebant, hic vero tres dies latuit. Deinde eis fit manifestus, in templo quidem sedens, simul autem audiens doctores, et cum illis disserens, et in responsis auditores afficiens admiratione. In hoc enim implebatur, quod de illo scriptum est, quod *puer confortabatur spiritu, et proficiebat sapientia et gratia apud Deum et homines*, eo quod multis talis esse declaratur. Latet autem parentes, ne ab eis prohiberetur disserere cum jurisperitis, ut qui scirent eum non didicisse litteras, et cavent, ne laberetur in sermone : aut fortasse cavens, ne videretur parentes habere contemptui, eo quod non parentibus pareret jubentibus ea quæ sunt hominibus consequentia. Vide autem, quemadmodum ea facit, quæ puero conveniunt. Non enim docet legisperitos, etiamsi esset suppeditor sapientiæ, sed audit et interrogat : utrumque cum magna sapientia. Sed cur non primo, nec secundo, sed tertio invenitur, qui quæritur a parentibus ? Hinc fortasse sepulturam, et quæ post tres dies futura erat, resurrectionem præsignificans, Tunc enim, cum sepulcro contactus esset, apparet.

XXIV. Sed quomodo rursus Mater admirabilis, a maternis victa visceribus, et cum magna affectione vocat Filium, et tanquam reprehendens, adducit eam, quæ cum dolore fiebat, inquisitionem ? *Ecce, dicens, pater tuus et ego dolentes quærebamus te* ²⁷. Et ideo cum illa dixisset de patre, tanquam de eo qui videbatur, Christus veluti corrigens id quod dictum fuerat, dicit de eo, qui est vere pater, ei veritatem revocans in memoriam, et providens, ut non humi serpat, sed in altum extollatur : *Nescitis, dicens, quod me oportet esse in iis quæ sunt Patris mei* ²⁸ ? Sic se ostendit Deum esse natura, siquidem Filius ejusdem est naturæ cum Patre. Quoniam autem illud templum Patris erat, in iis quæ sunt Patris ille versabatur. Quod verbum nondum manifestum illis erat. Ille autem descendit cum eis in Nazareth, et mansit eis subjectus, ex se docens honorare parentes, et quod ipse jusserat, hoc primus implens ; honorare autem omnino post Deum, illique esse præferendum Dei cultum. Ideo enim eis relictis, in templo remanserat, ostendens Dei amorem naturali et paterno validiorem esse debere.

XXV. Sed mihi rursus (12) vide mulierum sapien-

²⁷ Luc 11, 48. ²⁸ ibid. 49. ²⁹ ibid. 51. ³⁰ Joan. 11, 1 seqq.

(12) Τοῦ Μεταφραστοῦ. Ὅρα μοι καὶ αὖθις τὴν σοφωτάτην γυναικίῳν Μαρίαν τὴν μητέρα τῆς ὄντως σοφίας καὶ ἀπορρήτου γνώσεως. Διαιτῆρι γὰρ, φησί, πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον ἐπὶ τῇ τῶν ποιμένων ἐπιστάσιᾳ, καὶ οἷς ἐκείνοι ἰωρακότες καὶ ἀκούσαντες ἐξηγόρευον. Καὶ τότε γὰρ ταῦτα πάντα ἡ Μαρία συν-

* Huc usque Metaphrastes in Catena Græca textum Latinum partim repræsentat ; in sequentibus omnino abludit.

tissimam Mariam, Matrem ejus, qui vere est sapientia et arcana cognitio. *Conservabat enim, inquit, omnia verba hæc in corde suo* ²⁹ : sicut etiam prius in adventu pastorum, et iis quæ illi visa et audita narrabant. Et tunc Lucas similiter hæc omnia dixit Mariam conservare. Non enim ei, tanquam alicui infanti attendebat, sed quæ dicebantur, plurimi faciebat : et nihil erat ex iis quæ ab ipso dicebantur et flebant, quod non ea magno studio dignum duceret, et corde diligenter celaret, divinarum quarundam rerum et arcanarum ea esse semina, easque illis præmonstrari recte judicans.

XXVI. Post hæc baptisma, post quod miracula quoque ; sed (ut divinus dicit Joannes ³⁰) id quod primum fecit (in nuptiis, inquam, aquæ in vinum mutationem) fecit Matre Præsentem. Illa quidem certe prima admonet vinum deesse, Filio præbens occasionem et materiam faciendi miraculum. Is autem quamvis ægre ferre videbatur, et ideo recusare : facit tamen ea quæ a Matre suggerebantur, honorans omnino ut Matrem, et veluti ei reddens mercedem, quod ipsum in alvo gestaverit. Vide autem hic quoque Dei Matris insignem moderationem et prudentiam. Nec enim jubet audacter, tanquam Mater Filio, ut faciat miraculum, sed eum solummodo admonet, idque cum quadam magna reverentia et submissione, et quantum sufficeret ad suam declarandam voluntatem. Quid enim est, quod dicit Filio ? *Vinum non habent*. Nam etsi ea illum esse suum cognoscebat Filium, non ignorabat tamen eum esse suum quoque effectorem. Et ideo simul quidem volens ostendere, cujusnam esset Mater, et simul etiam referre gratiam iis qui invitaverant, prudenter ei suggerit miraculi effectorem. Deinde etiam ministris : *Quodcumque dixerit, inquit, vobis facite*, hoc dicens de Filio ; jam enim veniebat ad notitiam virtutis Filii, ut quæ vidisset multa admirabilia, quæ etiam paulatim in corde conferebat, ut recte cognovimus ex iis quæ præcesserunt.

XXVII. Quoniam autem non alio spectat argumentum propositum, quam solum ad ostendendam Virginis magnalia, erit hoc quoque unum ex iis quæ illius sunt bona et præclara, si ostenderimus eam fuisse perpetuo versatam cum Filio, et ei semper assedissee, et nec in tempore quidem rerum adversarum, nec in Passione fuisse ab eo separatam, quando et discipuli, et amici, et omnes noti, alii quidem ipso omnino relicto, se in pedes conjecerunt : alii vero, cum paululum exspectassent, nega-

εῖται· οὐ γὰρ ὡς παιδίῳ τινὶ προσεῖχεν· ἀλλὰ περὶ πλείστου τὰ λεγόμενα ἐποιεῖτο, καὶ οὐδὲν ἦν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, ὃ μὴ ἄξιον αὐτῆ σπουδῆς ἐποιεῖτο, καὶ εἰς καρδίαν ἐκρυπτεν ἑμμελῶς, σπέρματα εἶναι ταῦτα καὶ μηνύματα θείων τινῶν καὶ ἀπορρήτων πραγμάτων, καλῶς χρίνουσα*.

verunt. Itaque quoniam hæc ita se habent, aliis relictis, nos ea dicamus. Cum enim tempus jam adesset Passionis, et ille se ipsum traderet, et staret in medio eorum qui in eum cædem spirabant, et jam abduceretur ad Pilatum, et ante Caipham sisteretur, et ad Herodem mitteretur examinandus, et tandem in eum ferretur sententia, et cruce condemnaretur, Mater, sicut in aliis superabat mulierem, ita etiam hic quoque videtur plusquam mulier, quæ ab illo minime recedit, sed propius sequebatur, nihil timens quod esset formidabile: non quod tantum maternis vinceretur visceribus, quam quod potius divino induceretur iudicio, adeo ut alias quoque duas mulieres, duas, inquam, Marias, ut docet Evangelium ⁴¹, ad hoc adhortata sit, et ut secum versaretur, persuaserit: ut quæ essent forti et generoso animo, et vellent adhærere huic sponso, qui non videtur, et tamen cum non cernatur, appropinquat. Erant enim, inquit, mulieres quoque, quæ consequebantur a Galilæa, et ministrabant ei. Ea ratione videntur ne abfuisse quidem a tempore mysteriorum, sed cum duodecim quidem minime accubuisse, fuisse tamen ejus domus consequenter participes. Nam discipulos quidem, cum mysteria et humilitatis summæ traderet doctrinam, una habuit accumbentes; Matrem autem jussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant, tanquam per eam ipsam ipsas benigne accipiens, et adimplens officium humanitatis, et simul cum eis vescens, et sic pro ministerio eis referens gratiam.

XXVIII. Sic autem una quoque ingressa est in atrium Annæ et Caiphæ, cernens unumquodque eorum quæ gerebantur, et apud eum quidem manens, dum judicaretur: una autem proficiens, dum adduceretur ad mortem, eorumque qui ibant, egressus et ingressus considerans, et omnium ora attendens, ut sciret, quænam in eum ferretur sententia: quinam vero erant ii qui ei assentiebantur, aut qui reprehendebant. Nulli enim obscurum est, eam hæc vidisse omnia, quando quidem in cruce quoque una aderat, quando ab ipso crucifixo Filio fuit commendata discipulo. Et ideo licet considerare, cujusmodi illa esset, quæ hæc difficilia cernebat et molesta, illusiones, flagella, alapas, purpuræ amictum, coronæ impositionem, contumeliosam translationem. Oportet quoque considerare, quemnam haberet animum, sive ex Filio eam simpliciter iudices, naturalem ferentem vim passionis: sive quod eum cognosceret homine superiorem, admirans summam ejus tolerantiam: aut potius utrumque, adeo ut et naturali flecteretur affectione, et miraculo afficeretur

XXIX. Postquam autem scelerati venerunt in locum Calvariæ, et fixa quidem fuit crux, in ea vero pendebat ejus Filius, quomodo erat animo affecta, eum videns sic patientem? Quomodo videbat eum nudatum vestibus, qui cælum tegit nubibus? Quomodo habentem puras carnes clavis confixas? Quo

⁴¹ Marc. xv, 40. ⁴² Luc. ii, 35. ⁴³ Psal. xxi, 17. ix, 26.

A modo non in ejus potius carnis tela immittebantur? ut etiam hinc finem acciperet, quod dixerat admirabilis Simeon: *Tuam quoque ipsius animam pertransibit gladius* ⁴⁴. Quomodo sanguinis guttis effluentibus non acerbiores lacrymarum aquæ ductus fluebant ex illius oculis? Quomodo illum tulit videre in crucedistentum, ipsam, et eos qui aderant, aspicientem aspectu benignissimo? Quid vero irrisiones, quid impia transeuntium scommata, ingratorum subsannationes, probra eorum quid circumstabant? Quæ quidem omnia eam transverberabant profundius, quam ulli clavi. Et innumerabilibus quidem plagis sauciabatur: stimulis autem confodiebatur innumerabilibus. Hoc vero erat ei omnium molestissimum, quod ad illum quidem accedere, et eum alloqui sitiebat, repellebatur autem a multitudine canum eam circumstantium. Sic enim divinus ille Pater eos prius nominavit ⁴⁵.

XXX. Postquam autem quæcunque volebant, impleta fuerunt a Dei parricidis, et non expectabant amplius, fore ut ab eis evaderet: cum proximi quidem amici effugissent, aut potius (ut dicam cum propheta ⁴⁶) a longe starent, ipse autem esset clavis confixus, custodia ab eis omnino negligebatur, tunc verisimile est, Deiparam, sibi data facultate, ad eum accessisse, et intemeratos quidem ejus pedes, et impressas eis plagas libenter esse deosculatam, et sanguine miscentem lacrymas, oculos et genas attrivisse, cum maximo autem animi motu eum aspicientem dixisse: Quid hæc sunt, o Domine et Deus? suntne hæc remunerationes tuæ inexplicabilis in homines clementiæ? Estne hæc retributio tuæ benignitatis? Inne, quos tu affecisti beneficio, tales tibi gratias retulere? Te purpura induunt irrisionis, quos tanquam filios Pater ornasti stola gloriæ, et tanquam aquila nidum regens, alis expansis suscepisti ⁴⁷, et in dorso tuo portasti. Contumeliæ coronam tibi imposuerunt, quos bonæ voluntatis armis ipse coronasti, et ut adversus inimicos caput tollerent, confirmasti. Clavis tibi dolores afferunt, qui a laboribus Ægyptiacæ servitutis, et ab innumerabilibus afflictionibus sunt liberati. Arundine tuum caput feriunt, quibus mare virga percussus cessit fugientibus. Sed loquere aliquid modicum ad tuam Matrem recreandam: non fero enim dolores, quæ te peperit sine dolore. Ubi te videbo postea? Quod erit mihi solatium? Quis mei curam geret ac defendet?

XXXI. Cum eam vidisset tam acerbè affectam, et stantem prope dilectum discipulum, illud (sicut erat consentaneum) est omnino elocutus, quod divinum narrat Evangelium. Eam enim Primus aspiciens: *Mulier*, inquit, *ecce filius tuus* ⁴⁸, ostendens discipulum. Sic vel cruci affixus, curam gerebat matris, et eam commendavit dilecto discipulo, nos docens non negligere parentes usque ad extremum spiritum,

⁴⁴ Psal. xxxvii, 31. ⁴⁵ Deut. xxxii, 11. ⁴⁶ Joan.

quanquam prius videbatur etiam repellere, ut quæ A non in tempore ei esset molesta. *Quid enim mihi et tibi* (in nuptiis inquit), *mulier*⁴⁷ ? et postea : *Quæ est mater mea* ? Hic autem apertam ostendit dilectionem, et discipulo quidem eam commendat, sic consolans, illum autem magis honorans commendatione, et quod valde eum diligeret, hoc utens testimonio (quid enim aliud faciens, aut dicens, illum tali honore est dignatus ?), simul quoque quod permansisset, ei referens gratias. Deinde cum etiam aspexisset discipulum, *Ecce inquit, mater tua*⁴⁸. Hoc autem erat conjungentis ad dilectionem, et simul etiam ostendentis amborum auctoritatem. *Ab eo ergo tempore*, inquit, *discipulus eam accepit in propria*⁴⁹, intelligens quorsum tenderet oratio, et Domini voluntati sincere inser-

viens. XXXII. Postquam autem finem acceperunt omnia, *Sitio*, inquit *Salvator*⁵¹. Qui vero erant veloces ad malum, et ingratorum ingratiissimi, ei acetum felle commistum, qui aqua (proh dolor !) in sitis æstu in terra arida sunt potati ; et qui melle saturati fuerunt⁵², fel porrigunt ; quorum uva, uva fellis, et ira, draconum domus⁵³. Sed quomodo rursus illam hæc videntem, oportebat cruciari animo ? Quando autem mortuum quoque vidit, quomodo tulit ? quomodo non etiam ipsam una abruptit animam ? Quomodo sustinuit videns inimicos, qui ne post mortem quidem adhuc erant reconciliati Filio, sed cædem adhuc in eum spirabant, et gladio ejus latus confodiebant ? Sed hæc C quidem divinum narrat Evangelium. Dicuntur autem hæc quoque a linguis, quæ plurimi faciunt veritatem, quod cum hæc nova et admirabilia percepta essent oculis Deiparæ, et post mortem Filii, perinde ac si viveret, ex ejus latere aqua et sanguis scaturiret, illa tum quidem haurit reverenter et diligenter.

XXXIII. Deinde ea sic se totam dedit parandæ sepulturæ, et quemadmodum divinum illud corpus e ligno deponeretur, et aptum monumentum consequeretur. Cum autem non posset hæc per se efficere, ejus mentem movet omnino ejus Filius, ut scrutaretur in loco Calvariæ. Quod cum factum esset, concedit ut ejus scopus facile succederet. Invenitur enim quoddam monumentum recentissimum et pulcherrimum, et elegans locus in quo erat situs, illo quidem nequaquam dignus : Quid enim omnino ex rebus terrenis ? sed non indignus ejus quæ quærebat, desiderio. Atque erat quidem sepulcrum plane, ut dixi, novum et omnino intactum, utinam quo nullum adhuc esset sepultum : ne, si alia posita fuissent corpora, dubitaretur quodnam resurrexisset : et locus in optimo aere positus, et in horti speciem ornatus. Postquam autem sciscitata intellexit, non solum esse amicum horti do-

minum, sed etiam discipulum, verum occultum (hoc enim docet Evangelium⁵⁴), ut qui Dei timeret parricidas, venit ad eum Virgo, et verbis ei suadet accommodatis, ut in suo monumento, tanquam in aliquo armario, magnam vim opum reponat, et sic domum custodientem apud se vitam habeat. Finem enim, inquit, acceperunt res adversariorum, et maxime probrosam hi mortem Magistro attulerunt, nulla quantumvis magna, injuria et ignominia in eum prius prætermittenda. Cæterum nunc quoque in ligno jacet mortuus et nudus, mihi et creatæ naturæ horrendum spectaculum, ut quem potius irrideant, quam ejus misereantur. Da ergo mihi gratiam, et communi, inquam, huic Magistro. Audacter pete illius corpus, ut deponatur, et mandetur sepulturæ, si non etiam post mortem sit illis Jesus invisus. Sic nobis omnibus magnam afferes consolationem, qui in omnem redacti sumus egestatem, et quorum nemo movetur misericordia : *Amici enim mei et propinqui mei ex adverso appropinquaverunt et steterunt, et proximi mei a longe steterunt*⁵⁵. Ex me non possum quidquam facere, ut vides, cum sim sola et hospita, et cum uno solo ex discipulis intenta sim crucifixo. Sic mihi sistes dolorem, sic reprimes lacrymas.

XXXIV. Cum Josephum Deipara talibus verbis inflexisset et incitasset, emittit ad Pilatum. Ille autem, expulsa omni timiditate, et ab illo, qui mortuus vitam inspirat, mortua audacia inspiratus, audacter (inquit Marcus⁵⁶) ingreditur ad Pilatum, et iis usus, quibus opus erat, verbis peti- tum accipit divinum illud corpus, et cui nihil potest exæquari, ostendens animum, Judæ tanquam ex diametro contrarium. Nam ille quidem cum haberet, tradidit iis qui erant interfectori ; hic autem ab iis qui interfecerant, petiit et accepit. Verum enim vero rursus persequatur oratio, quomodo Mater se haberet. Dicunt enim ii qui de his rebus tractarunt, eam ab initio usque ad finem se fortiter et constanter gessisse, honeste quidem, et non indecore utentem motu animi : factis tamen ostendentem se esse Matrem, sed omnino Matrem illius qui amico mortuo et ostendit amorem, et motum animi certis finibus continuit. Mortuum itaque videns Filium, ea motu animi usa est ut oportuit. Quin etiam in eo a cruce deponendo maternis manibus inservit, et clavos, qui extrahebantur, suo sinu accepit, et membra illius amplexa est, partim quidem ulnis stringens, partim autem suis quoque lacrymis plagas emundans deinde etiam tota toti corpori circumfusa. Ecce tibi ab omni sæculo præfinitum mysterium ad finem usque venit, o Domine, placida voce dicit. Et Josepho in manu tradens sindonem : Tibi autem, inquit, deinceps erit curæ, ut in hac eum,

⁴⁷ Joan. II, 4. ⁴⁸ Matth. XII, 48. ⁴⁹ Joan. XIX, 27. ⁵⁰ Ibid. ⁵¹ Ibid. 28. ⁵² Exod. XVI, 31. ⁵³ Deut. XXXII, 32, 33. ⁵⁴ Joan. XIX, 38-42. ⁵⁵ Psal. XXXVII, 12, 13. ⁵⁶ Marc. XV 43.

honeste componas, myrrhaque pulchre condias, A et ei justa facias.

XXXV. Cum sic ergo novo monumento divinum corpus tradidissent, Joseph, et qui cum eo erat Nicodemus, et alii qui cum eis aderant, ipsi quidem statim recedunt a sepulcro; Mater autem sola remansit sepulcro adhærens, minime dormientibus oculis perseverans. Nam etsi Mariam Magdalenam Matthæus ex adverso cum altera significavit assedissee, solum tamen ad videndum venisse innuit, neque ausas esse accedere eo tempore, quo mandabatur sepulturæ. Certe namque eis succurrit, ut recederent propter metum Judæorum, et adventum custodiæ⁸⁷. Inquit enim ipse Matthæus: *Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati, venit Maria Magdalene et altera B Maria videre sepulcrum*⁸⁸. Non dixisset autem venisse, quæ remansissent, nisi eæ quoque similiter ut cæteri, recessissent, a monumento. Atque alii quidem alteram, quæ dicitur, Mariam, quam ipse dixit, qui præcessit, et Marcus clare aperit, dicens: *Maria autem Magdalene, et Maria Joseph, aspiciabant ubi ponerent*⁸⁹; alii vero Mariam quæ appellata est Jacobi, existimarunt esse Deiparam, non recte, neque accurate veritatem conjectantes, Ubique enim in Evangelii ipsa post arcanum illum ortum aperte et proprie nominatur Mater, ethanc omnino maxime notam habet appellationem. *Acceptit, inquit, infantem, et Matrem ejus*⁹⁰. Et rursus: *Erat Mater Jesu illic*⁹¹. Et *Dicit Mater ejus ministris*⁹². Et: *Descendit in Capharnaum ipse, C et Mater ejus*⁹³. Et: *Mater tua et fratres tui steterunt foris*⁹⁴. Quin etiam: *Steterunt ad crucem Jesu Mater ejus et soror Matris ejus*⁹⁵. Labes, si vis, etiam Lucam in Actibus suffragantem iis quæ sunt proposita; *Hi omnes erant perseverantes in oratione cum mulieribus, et Maria Matre Jesu*⁹⁶. Et in summa difficillime inveniri potest, eam esse aliter nominatam, aut ex patre, aut ex aliqua alia cognationis habitudine, ut diximus. Quocirca nulla ex his illa est.

XXXVI. Nam aliæ quidem tota nocte ad sepulorum ingressæ sunt et egressæ, et ea quæ fiebant, apostolis nuntiarunt. Quamobrem nec eis contigit videre plura miracula resurrectionis. Illa autem quæ indivulsa assidebat sepulcro, omnia vidit aperte, et non statim, sed postea protulit in lucem, et renuntiavit. Nam quomodo simul terræmotum, et angeli in momento temporis descensum, et lapidis revolutionem, et custodum profundum soporem, et expergefactionem, et quorundam in urbem reversionem, potuissent abeuntes mulieres, et rursus revertentes, integre perspicere? Sed clarum est, hæc fuisse materni et ardentis amoris, quæ perpetuo assidens et acri-

re spiritu vigilans, omnia perfecte vidit ut se habebant, quod ne tantillum quidem, ut diximus, a sepulcro recesserit, donec ipsam vivificam vidit resurrectionem. Nam lapis quidem revolutus, et angelus ei insidens, ab aliis quoque visus est mulieribus. Quando autem, et quemadmodum hæc facta sunt, illæ quidem omnino nesciebant: ipsa vero sola, ut quæ assideret, omnia accurate perspexit. Videntur ergo ei primæ esse dati boni nuntii resurrectionis, et quoad ejus fieri potuit, ab ea conspectus fuisse splendor Filii. Sed sic quidem Dei Mater et ipsa clarius aspiciit Filii resurrectionem, et ejus prædicatores de ea magis confirmat, quam eæ quæ unguenta attulerunt: etiamsi, dum loquerentur de Domini resurrectione, nullam ejus mentionem fecerint, caventes fortasse mater-num afferre testimonium, ne videretur suspectum, et propter conjunctionem fides ei minus haberetur. Sed Deipara, cum Filii resurrectionem et visu, et internis oculis sic accepisset, postea habitavit cum dilecto discipulo, exspectans tempus Christi assumptionis.

XXXVII. Postquam autem finem accipere oportebat, quæcumque ad carnis susceptæ pertinebant œconomiam, et ita in cælum extolli, quod assumptum fuerat, amicis apparens Salvator (non enim sæpe post resurrectionem spectabilem se illis præbebat), et multa alia cum eis disserit, et boni Spiritus adventum annuntiat. Deinde etiam cum eduxisset parum extra civitatem, et illos, ut eum decebat, impertisset benedictione, videntibus ipsis in cælum extollitur⁹⁷. Sed ne ea res ipsis afferret molestiam, et dolorem eis procrearet Magistri privatio, ejus quoque curam gessit bonus pastor. Ad eos mittit angelos, qui et illius ascensum explicarent, et eos ineffabili et admirabili implerent consolatione⁹⁸. Cum autem adorassent, rursus domum læti sunt reversi, simul quidem agentes in superiore cœnaculo, sicut constitutum fuerat, et Paracleti exspectantes adventum. Erant autem in oratione unanimiter perseverantes, sicut etiam Lucas Evangelista narrat. Cum enim nominatim Christi enumerasset discipulos, deinde subjungit: *Et hi omnes perseverabant unanimiter in oratione et precatione, cum mulieribus et Maria matre Jesu, et cum fratribus ejus*⁹⁹. Semper enim ipsa quoque cum eis conversabatur, a rebus pulcherrimis et honestissimis nunquam omnino desistens.

XXXVIII. Postquam autem in tempore Pentecostes apostoli, impleti divina gratia Paracleti, ad Evangelii doctrinam alius alio mittebantur, et jam prædicatio fidei annuntiabatur, Virginem, utpote dilecto discipulo et virgini commendatam, quæ erat in Sion ejus domus, eam habebat illic degen-

1 ⁸⁷ Matth. xxvii, 63, 66. ⁸⁸ Matth. xxviii, 1. ⁸⁹ Marc. xv, 1. ⁹⁰ Matth. ii, 14. ⁹¹ Joan. ii, 1. ⁹² Ibid. 3. ⁹³ Ibid. xii, 1. ⁹⁴ Matth. xii, 47. ⁹⁵ Joan. xix, 25. ⁹⁶ Act. i, 14. ⁹⁷ Luc. xxiv, 51. ⁹⁸ Act. i, 10, 1 ⁹⁹ Ibid. 14.

tem : cui tanquam Matri Deo honor ab omnibus exhibebatur. Cum vero et mortis eam participem fieri necesse foret, (cur enim hoc passura non esset, quamvis Dei Filius ex ea genitus revera esset homo ?) cum, inquam, ætate provectora ad multam senectutem pervenisset, et peregrinationis tempus præsens esset, per angelum, se migraturam esse, a Filio edocta est, sicut et antea, quo tempore in ejus ventrem ingressurus erat, nuntiatum illi fuerat. Cum igitur excessus sui mysterium didicisset, eam rem lætitiæ tantæ, quanta verbis explicari non potest, materiam judicans (quid enim illi suavius evenire poterat, quam cum Filio suo esse et una regnare ?) statim jussit plurima lumina domum afferri ; idque factum est. Tota vero domus mundata est. Lectus item, et thalamus ornabatur : et convocabantur quotquot erant cognati et vicini, ut cum ea lætitiæ fierent participes. Deinde parata erant omnia ad excessum. Significat itaque iis qui convenerant, id quod ei Filius per angelum nuntiaverat. Ostendit autem bravium, quod sibi ab eo datum fuerat. Id vero erat ramus palmæ, ut linguæ assuefactæ vera loqui de eo dixerant : signum victoriæ mortis, et vitæ imago immortalis : sicut etiam Hebræorum pueri id ejus faciebant Filio, inspirati divinitus. Illi enim appropinquant ad passionem, ii ramos palmarum offerbant, eum futurum victorem mortis ante significantes⁷⁰. Cum autem jam adesset tempus excessus, illa quidem veræ vitæ mater jacebat in grabato : aderat vero is, qui eam domo exceperat, Joannes. Aderant etiam, quicumque erant electi in Jerusalem, amicæque et cognatæ simul astabant. Virgo ergo ad Joannem aspiciens virginem, cum pauca cum eo esset locuta, deinde : Duas, inquit, tunicas quas toto vitæ tempore habui tegumentum mei corporis, eas dari jubeo hisce duabus mulieribus. Hæc illa quidem dixit. Qui aderat vero, videntes signa decessus, ex oculis multas fundebant lacrymas. Quis enim tali privari muliere tulisset sine dolore ? Deinde e cælo quidem descendit ejus Filius, illius divinam assumpturus animam, per nubem autem suos congregat discipulos, ut viderandum ejus corpus mandarent sepulturæ.

XXXIX. Postquam vero vidit eos Deipara, cognovit autem causam, propter quam omnes statim accersiti fuerant, et uniuscujusque audiit petitiones, eos quidem, ut par erat, impertiit benedictionibus. Cum vero omnibus dixisset verba quæ in decessu dici solent : Vos, inquit, valete, filii ; meum autem hinc decessum ne luctu, sed lætitiâ potius prosequamini ; quandoquidem vobis est persuasum, nos transire ad gaudium : et videte, ut corpus meum mandetis sepulturæ in hac figura, in qua ergo me composuero. Hæc est enim, inquit,

mea voluntas. Accersit autem Petrum, deinde alios : et cum lucernas ipsi accendissent, illa in spiritu exsultans, diductis labris, Benedico tibi, inquit, datori omnis benedictionis, causæ luminis ; qui meum ventrem inhabitasti. Benedico tuæ charitati, qua nos dilexisti. Domine : et magnifico verba tua, quæ nobis data sunt in veritate et credo mihi affutura, quæ dixisti. Cum sic dixisset, se reclinat in lecto, et manibus in alium sublati, cum nulli reprehensioni affine suum corpus in honestam et decoram figuram composuisset, et eos venerandum apperuisset (etenim videbat jam Dominum ad ipsam venientem cum multitudine angelorum), tota impletur gaudio et voluptate, et cum rursus dixisset : *Fiat mihi, Domine, secundum verbum tuum*, emittit tanquam in somno spiritum, et eum in amicis deponit Filii manibus. Ne autem videatur esse inane, quod dictum est de congregatione apostolorum, quæ facta est in dormitione Virginis ; satius fuerit ea summam addere, quæ a Dionysio Areopagita dicuntur in tertio libro (1), et capitis quidem. *Quæ sit vis orationis et de beato Hierotheo, de pietate et de theologica* inscriptum est *conscriptio*. Dicuntur autem ea quidem Timotheo Ephesi episcopo. Ea vero sunt in hoc capite sic ad verbum posita :

XL. « Quandoquidem apud ipsos quoque nostros Deo afflatus sacrorum principes, quando nos quoque, ut ipse nosti, et multi, ex nostris sacris fratribus ad videndum corpus, quod vitæ principium dedit, et Deum suscepit, convenimus (aderat autem Dei quoque frater Jacobus, et Petrus, qui erat theologorum suprema et antiquissima summitas), visumque est, ut post illud spectaculum, omnes sacrorum principes hymnum canerent, et laudarent, prout poterat unusquisque, infinitam bonitatem divinarum virium : post theologus ille, ut scis, vicit omnes alios mystas sacrorum, ut qui plane excederet, et a se omnino abduceretur, et in ea quam hymnis celebrabat, afficeretur societate et communicatione, et ab omnibus, a quibus audiebatur et videbatur, et cognoscebatur, et non cognoscebatur, judicaretur esse a Deo afflatus et divinus scriptor hymnorum. Et quid tibi amplius dixerim de iis quæ illic de Deo divine dicta sunt ? Etenim nisi sum mei quoque oblitus, scio multos a te audisse quasdam partes illorum Deo afflantium hymnorum. » Sed hæc et quidem sacer Dionysius. Nobis autem pergat oratio ad ea quæ deinceps sequuntur.

XLI. Cum autem in orbem sanctum Virginis corpus circumdedissent apostolorum chorus, et quidquid erat electum ex viris et mulieribus, et hymnis honorabant qui illud deducebant, et omnia membra reverenter simul et amanter amplectebantur, non solum suum ostendentes desiderium, sed vel

(1) *De divinis nominibus*, cap. 3.

⁷⁰ Joan. XII, 13.

ex tactu credentes percipere utilitatem. Fidem autem consecuta quoque est operum demonstratio. Cæcis oculi illuminabantur, surdis aures aperiebantur, claudis bases pedum confirmabantur, et quodlibet morborum et ægritudinum genus facile dissolvebatur. Cur non dico quæ sunt perfectiora? Aer quidem et cælum ascensu spiritu sanctificabatur : terra autem similiter depositione sacri corporis. Cæterum nec aquæ quidem natura erat expers benedictionis : sed ipsa quoque lavaero purissimi corporis fuit particeps sanctificationis. Neque enim illud habebat opus purgationibus (quis enim hoc diceret, nisi emotæ mentis) sed suo contactu potius sanctificabat id quod attingebatur, Deinde quid? Mundis sindonibus mundum corpus involutum, rursus in lecto ponitur. Deinde cum lucernis et unguentis, intelligentibus quidem desuper laudantibus virtutibus, apostolicis autem et divinis Patribus Deo digna cantica canentibus divina arca ex Sion vecta apostolicis manibus et humeris, ad Gethsemane sacrum prædium exportatur, angelis, ut est consentaneum, præcurrentibus, circumcursantibus, sequentibus, angelicis pennis adumbrantibus, longe, inquam, splendidiore et venerabiliore facta deductione, quam propter translationem veteris illius arcæ testamenti Domini, ut sacra narrant Eloquia ⁷¹.

XLII. Accidit huic pulchræ et divinæ rei grave quidem quid et odiosum, non tamen silentio, sed memoriæ mandatum et ad gloriam quidem et laudem piorum, dedecus autem improborum, qui infidelitatis malum semper sectantur. Cum hoc sacrum et impollutum corpus in Gethsemane efferetur, ubi sepulcro tradi Deipara ipsa præceperat, Judæis, qui semper fuerunt repleti invidia, ne in hoc quidem succurrit tacere, sed ad ejus, quod fiebat, splendorem claudere oculos, et ad eis innatum motum animi erumpere qui, erat ergo aliis insanior et impudentior, is cum venerandum portaretur grabatum, in id irruit plenus inconsiderato impetu et furore. Ejus autem scopus erat, hunc sacrum lectum in terram allidere, et tali afflicere injuria, ut qui esset vir insigni audacia. Non neglexit autem divina justitia : sed manus quæ grabatum, apprehenderant, ex ulnis protinus fuerunt abscissæ. Verum quæ in partu gaudio totum orbem terrarum repleverat, non erat ulli omnino in morte futura causa molestiæ. Cumque qui passus fuerat, esset quidem improbus, non amen omnino ejus improbitas videretur insanabilis, ex his quæ erat passus, justam eorum quæ male senserat, petiit pœnitentiam. Et quoniam carebat manibus, nec eas poterat ad preces extendere, emittit lacrymas ex oculis, et sic petit urationem. Disciplinam autem, vide, simul et medicationem. Statim enim ii quidem, qui lectum ferebant, constituerunt, accedit vero is qui passus

A fuerat sectionem, et quæ amputatæ fuerant, partibus ulnis applicatis (hoc autem jusserat Petrus), statim consecuta est manu umcuratio.

XLIII. Hinc ad sacratissimam abducitur Gethsemane, et illic sanctissimum quidem corpus mandatur sepulturæ. Quidni enim, cum etiam qui erat Deus, ejus Filius, more hominum sepelitur? Per ipsum autem ad cœlestia et divina transmittitur tabernacula. Quod dicimus confirmat Juvenalis divinus Hierosolymarum episcopus. Fuit autem hic vir sanctus, et a Deo inspiratus, qui ab antiqua et vera traditione narrationem dicens ad se sic fuisse deductam, ait : Quod tres totos dies ad sepulcrum sancti permanserunt apostoli, divinas hymnodias ex alto audientes. Deinde post tertium diem, cum unus ex apostolis tardius venisset ad exsequias, vel quod ita contigisset, vel quod divinum ita providisset consilium, ut nota esset omnibus translatio admirabilis, tunc et ipse quidem accessit, et, ut est consentaneum, magnum ex eo cepit dolorem, quod tanti boni mansisset expers, idque omnino tolerare non poterat. Sacer itaque ordo apostolorum non justum esse judicans ut ipse quoque vivificum illud corpus non videret et amplecteretur, jubet statim aperiri sepulcrum. Et illud quidem fuit apertum; thesaurus autem nequaquam erat in eo : sed solæ erant vestes, in quibus fuerat conditus, quomodo etiam in ejus Filii resurrectione. Quas cum ipse esset amplexus, et qui cum eo aderant, et repleti essent inexplicabili odore et gratia, rursus quidem claudunt sepulcrum, Miraculum autem posteris filius a patre accipiens deinceps tradit; atque vivifici quidem corporis divinæ sepulturæ ita se habet narratio. Siquidem quod ex ea natum erat, totam eam Verbum ad se transtulit, et voluit eam apud se et esse, et perpetuo simul vivere. Verum enim vero pro ejus impolluto corpore suam vestem, boni nostri magnam semper ducens rationem, veluti quamdam dat huic civitati hæreditatem. Quemadmodum autem hoc factum sit, et quomodo beatum illud donum ad nos venerit, et sacrosancto hoc thesauro ditata sit Constantino-polis, jam declarabit oratio.

XLIV. Leo ille magnus, qui illo tempore optime Romanorum administrabat imperium, duos sub se habebat, qui curam gerebant exercitus : quorum uni quidem erat nomen Galbius, alteri autem Candidus, fratres genere, fratres virtute, et ut semel dicam, in cæteris quidem valde insignes et paucis similes : sed unum eis deerat, idque maximum. Siquidem non rectam habere fidem, est laborare in rebus maximis et præcipuis; Arianæ enim pestis erant participes, cum ex paterna forte traditione malum hoc, tanquam quædam hæreditas ad eos venisset. Dicebantur enim fuisse proximi genere Ardaburio et Aspari, qui

⁷¹ II Reg. vi, 4 seqq; III Reg viii, 4 seqq.

illis temporibus in regia obtinere tyrannidem: A quos cum Ario sensisse, aperte arguit veritas. Verum enim vero Galbium et Candidum, qui alioqui se recte gerebant, et Deo placebant, non sivit divina gratia non esse illuminatos in eo quod est præcipuum salutis: sed eos ab errore traducit ad veritatem, adeo constanter et stabiliter, ut non solum recte se haberent, et tuti essent, quod attinet ad pietatem: sed etiam alios, quos nescient non recto pede ingredi ad veritatem, studerent pro viribus efficere, ut ejusdem essent secum sententiæ. Ii cum pie essent affecti, magno quoque et excelso animo se dedunt misericordiæ exercendæ in pauperes, ut qui pro agnitione veritatis satagerent Christo reddere gratias. Castissima ergo Mater illius magni Dei et Salvatoris nostri, sacrosanctum thesaurum, nempe suam vestem, volens suæ largiri civitati, ut hoc fiat, per dilectos illos viros providet quodam modo diviniore. Modus autem ita habet:

XLV. Immittit eis desiderium odorandi sancta loca quæ sunt Hierosolymis. Quod plane et ab illis factum est. Cumque Leoni et Verinæ rem aperuisent, comitatum non exiguum eorum familiarium et amicorum secum adduxerunt. Cum autem iter ingressi essent, et jam venissent Palæstinam, viam, quæ ducit in Galilæam, præferunt maritimæ, pluri facientes contemplari Nazareth et Capernaum, quam maritimis frui delectationibus. Ex quibus illa quidem fuit sacrum Deiparæ habitaculum, et in ea multo tempore vidit Deum Verbum ex se genitum; hæc autem ejus filii charum et consuetum diversorium. Cum hic ergo fuissent, ut diximus, quoniam non permittebat tempus ut ulterius progredierentur (jam enim erat vespera, et nox obscura; provisum autem omnino hoc quoque fuerat divinitus), vicus quidem eos excipiebat, isque parvus. In eo autem habitabant et alii non pauci, et muliercula quoque quædam insignis castitate, et plane honestissima et moderatissima: quæ propter profundum quidem senium et canos honorata, sed propter magnum virtutum ornamentum longe honoratior erat. Apud eam autem vestis, divinus fuerat hic thesaurus reconditus. Quomodo vero fuisset illa tantæ rei custos, nisi et virtutum fuisset ornata pulchritudine, et animi puritate? Quanquam enim Hebræa quidem erat illa mulier (est namque amica veritas), illius tamen animam locum dixisses, qui est in præsentia quidem obscurus, aptus est autem ad lumen excipiendum, et valde accommodatus. Divinum vero erat in hoc quoque aperte consilium, ut res apud eam mulierem recondita, quæ sic affecta erat, ut eam totis viribus celare studeret, postea in lucem prolata, majorem fidem haberet.

XLVI. Vide ergo, quam eleganter processerit divinum consilium. Nam apud eam venientes, excipiuntur hospitio Galbium et Candidum sapientes, eos sic divina deducente gratia. Erat vero

propter id solum, quod in ea latebat, domus admirabilis: alioqui autem nihil habebat magni, sed erat plane vilis et abjecta. Cum eos autem tempus vocaret ad cœnam, ubi accubuissent, vident interius aliam domunculam: quæ multo quidem lucernarum lumine illustrabatur, multis vero sufflûibus et unguentis suave spirabat: in ea autem sitam magnam ægrotorum multitudinem. Ex quo divinum quidem quippiam suspicabantur esse et venerabile, rei tamen veritatem omnino excogitare non poterant. Invitant itaque ad convivium egregiam illam ancillam, cupientes ex ea aliquid scire ejus, quod desiderabant; illa autem hoc reusabat, causans religionem, et quod non fas sit ei, cum sit Hebræa, vesci cum Christianis. Illi vero, cum propter magnam sitim cognitionis ejus, quod erat propositum, nihil de propenso suo studio remitterent, eam adhuc invitant ardentius, et illius non parendi pertinaciæ objiciunt aliud validius: Quid, dicentes, obstat, si cum tu acceperis cibos, quibus pro more vesceris, nobiscum quidem colloquaris, sola autem tuis alimentis utaris? His itaque paret mulier, et congregitur.

XLVII. Postquam autem comedissent, apud eam viri illi precibus egerunt, ut eis id significare non recusaret, quænam essent ea quæ fiebant in domo interiori. Existimabant enim esse aliquid legale, et ex umbratilibus illis et veteribus. Illa autem ea quidem dicit, quæ, fiebant: causam vero, quamobrem ea fierent, minime persuadetur ut aperiat. Videtis enim, inquit, o viri dignissimi, ægrotorum multitudinem. Etenim cum Deo ita videatur, in hoc quidem loco dæmones expelluntur: cæcis autem ut libere videant, claudis ut ambulent, surdis ut audiant, et mutis ut loquantur, efficitur mirabiliter; et alii morbi, et corporum mutilationes, quæ medicorum artibus nullo sint modo medicabiles, curantur facile. Illi autem (non enim erant imprudentibus hominibus similes, neque quod interrogare oportebat, ipsi præ simplicitate prætermittent). Undenam vero, rogabant, principium cepit locus talia operandi? Illa vero: Apud nos, inquit, Hebræos a patribus tradita habetur narratio, quod Deus in hoc loco visus sit cuidam ex patribus: ex quo factum est, ut loco hæc servaretur gratia. Hæc cum ea diceret, illi ei corde minime assentiebantur: sed videbatur eis muliercula, sicut res erat, probabilium verborum pulchra specie celare veritatem. Ipsi ergo eam quidem adhuc rogabant vehementius, ut eis rem, ut se habebant, aperiret, respiciens, si nihil aliud, laborem saltem tanti itineris, qui nulla alia de causa erat susceptus, nisi ut viderent sancta loca, et audirent ea quæ a piis et sanctis dicuntur hominibus. Illa autem ne sic quidem cœdebat, sed manebat, ut statuerat, apertum religionis existimans esse dedecus, si aperiretur veritas, et dicens se nihil scire amplius quam quod locus sit plenus divina gratia.

ex tactu credentes percipere utilitatem. Fidem autem consecuta quoque est operum demonstratio. Cæcis oculi illuminabantur, surdis aures aperiebantur, claudis bases pedum confirmabantur, et quodlibet morborum et ægritudinum genus facile dissolvebatur. Cur non dico quæ sunt perfectiora? Aer quidem et cælum ascensu spiritu sanctificabatur : terra autem similiter depositione sacri corporis. Cæterum nec aquæ quidem natura erat expers benedictionis : sed ipsa quoque lavacro purissimi corporis fuit particeps sanctificationis. Neque enim illud habebat opus purgationibus (quis enim hoc diceret, nisi emotæ mentis) sed suo contactu potius sanctificabat id quod attingebatur, Deinde quid? Mundis sindonibus mundum corpus involutum, rursus in lecto ponitur. Deinde cum lucernis et unguentis, intelligentibus quidem desuper laudantibus virtutibus, apostolicis autem et divinis Patribus Deo digna cantica canentibus divina arca ex Sion vecta apostolicis manibus et humeris, ad Gethsemane sacrum prædium exportatur, angelis, ut est consentaneum, præcurrentibus, circumcursantibus, sequentibus, angelicis pennis adumbrantibus, longe, inquam, splendidiore et venerabiliore facta deductione, quam propter translationem veteris illius arcæ testamenti Domini, ut sacra narrant Eloquia ⁷¹.

XLII. Accidit huic pulchræ et divinæ rei grave quidem quid et odiosum, non tamen silentio, sed memoriæ mandatum et ad gloriam quidem et laudem piorum, dedecus autem improborum, qui infidelitatis malum semper sectantur. Cum hoc sacrum et impollutum corpus in Gethsemane efferetur, ubi sepulcro tradi Deipara ipsa præceperat, Judæis, qui semper fuerunt repleti invidia, ne in hoc quidem succurrit tacere, sed ad ejus, quod flebat, splendorem claudere oculos, et ad eis innatum motum animi erumpere qui, erat ergo allis insanior et impudentior, is cum venerandum portaretur grabatum, in id irruit plenus inconsiderato impetu et furore. Ejus autem scopus erat, hunc sacrum lectum in terram allidere, et tali afficere injuria, ut qui esset vir insigni audacia. Non neglexit autem divina justitia : sed manus quæ grabatum, apprehenderant, ex ulnis protinus fuerunt abscissæ. Verum quæ in partu gaudio totum orbem terrarum repleverat, non erat ulli omnino in morte futura causa molestiæ. Cumque qui passus fuerat, esset quidem improbus, non amen omnino ejus improbitas videretur insanabilis, ex his quæ erat passus, justam eorum quæ male senserat, petiit poenitentiam. Et quoniam carebat manibus, nec eas poterat ad preces extendere, emittit lacrymas ex oculis, et sic petit curationem. Disciplinam autem, vide, simul et medicationem. Statim enim ii quidem, qui lectum ferebant, constituerunt, accedit vero is qui passus

A fuerat sectionem, et quæ amputatæ fuerant, partibus ulnis applicatis (hoc autem jusserat Petrus), statim consecuta est manu umcuratio.

XLIII. Hinc ad sacratissimam abducitur Gethsemane, et illic sanctissimum quidem corpus mandatur sepulturæ. Quidni enim, cum etiam qui erat Deus, ejus Filius, more hominum sepelitur? Per ipsum autem ad cælestia et divina transmittitur tabernacula. Quod dicimus confirmat Juvenalis divinus Hierosolymarum episcopus. Fuit autem hic vir sanctus, et a Deo inspiratus, qui ab antiqua et vera traditione narrationem dicens ad se sic fuisse deductam, ait : Quod tres totos dies ad sepulcrum sancti permanserunt apostoli, divinas hymnodias ex alto audientes. Deinde post tertium diem, cum unus ex apostolis tardius venisset ad exsequias, vel quod ita contigisset, vel quod divinum ita providisset consilium, ut nota esset omnibus translatio admirabilis, tunc et ipse quidem accessit, et, ut est consentaneum, magnum ex eo cepit dolorem, quod tanti boni mansisset expers, idque omnino tolerare non poterat. Sacra itaque ordo apostolorum non justum esse judicans ut ipse quoque vivificum illud corpus non videret et amplecteretur, jubet statim aperiri sepulcrum. Et illud quidem fuit apertum; thesaurus autem nequaquam erat in eo : sed solæ erant vestes, in quibus fuerat conditus, quomodo etiam in ejus Filii resurrectione. Quas cum ipse esset amplexus, et qui cum eo aderant, et repleti essent inexplicabili odore et gratia, rursus quidem claudunt sepulcrum, Miraculum autem posteris filius a patre accipiens deinceps tradit; atque vivifici quidem corporis divinæ sepulturæ ita se habet narratio. Siquidem quod ex ea natum erat, totam eam Verbum ad se transtulit, et voluit eam apud se et esse, et perpetuo simul vivere. Verum enim vero pro ejus impolluto corpore suam vestem, boni nostri magnam semper ducens rationem, veluti quamdam dat huic civitati hæreditatem. Quemadmodum autem hoc factum sit, et quomodo beatum illud donum ad nos venerit, et sacrosancto hoc thesauro ditata sit Constantino-polis, jam declarabit oratio.

XLIV. Leo ille magnus, qui illo tempore optime Romanorum administrabat imperium, duos sub se habebat, qui curam gerebant exercitus : quorum uni quidem erat nomen Galbius, alteri autem Candidus, fratres genere, fratres virtute, et ut semel dicam, in cæteris quidem valde insignes et paucis similes : sed unum eis deerat, idque maximum. Siquidem non rectam habere fidem, est laborare in rebus maximis et præcipuis; Arianæ enim pestis erant participes, cum ex paterna forte traditione malum hoc, tanquam quædam hæreditas ad eos venisset. Dicebantur enim fuisse proximi genere Ardaburio et Aspari, qui

⁷¹ II Reg. vi, 4 seqq; III Reg viii, 4 seqq.

illis temporibus in regia obtinere tyrannidem: A quos cum Ario sensisse, aperte arguit veritas. Verum enim vero Galbium et Candidum, qui alioqui se recte gerebant, et Deo placebant, non sivit divina gratia non esse illuminatos in eo quod est præcipuum salutis: sed eos ab errore traducit ad veritatem, adeo constanter et stabiliter, ut non solum recte se haberent, et tuti essent, quod attinet ad pietatem: sed etiam alios, quos nosset non recto pede ingredi ad veritatem, studerent pro viribus efficere, ut ejusdem essent secum sententiæ. Ii cum pie essent affecti, magno quoque et excelso animo se dedunt misericordiæ exercendæ in pauperes, ut qui pro agnitione veritatis satagerent Christo reddere gratias. Castissima ergo Mater illius magni Dei et Salvatoris nostri, B sacrosanctum thesaurum, nempe suam vestem, volens suæ largiri civitati, ut hoc fiat, per dilectos illos viros providet quodam modo diviniore. Modus autem ita habet:

XLV. Immittit eis desiderium odorandi sancta loca quæ sunt Hierosolymis. Quod plane et ab illis factum est. Cumque Leoni et Verinæ rem aperuisent, comitatum non exiguum eorum familiarium et amicorum secum adduxerunt. Cum autem iter ingressi essent, et jam venissent Palæstinam, viam, quæ ducit in Galilæam, præferunt maritimæ, pluris facientes contemplari Nazareth et Capernaum, quam maritimis frui delectationibus. Ex quibus illa quidem fuit sacrum Deiparæ habitaculum, et in ea multo tempore vidit Deum Verbum ex se genitum; hæc autem ejus filii charum et consuetum diversorium. Cum hic ergo fuissent, ut diximus, quoniam non permittebat tempus ut ulterius progredierentur (jam enim erat vespera, et nox obscura; provisum autem omnino hoc quoque fuerat divinitus), vicus quidem eos excipiebat, isque parvus. In eo autem habitabant et alii non pauci, et muliercula quoque quædam insignis castitate, et plane honestissima et moderatissima: quæ propter profundum quidem senium et canos honorata, sed propter magnum virtutum ornamentum longe honoratior erat. Apud eam autem vestis, divinus fuerat hic thesaurus reconditus. Quomodo vero fuisset illa tantæ rei custos, nisi et virtutum fuisset ornata pulchritudine, et animi puritate? Quanquam enim Hebræa quidem erat D illa mulier (est namque amica veritas), illius tamen animam locum dixisses, qui est in præsentia quidem obscurus, aptus est autem ad lumen excipiendum, et valde accommodatus. Divinum vero erat in hoc quoque aperte consilium, ut res apud eam mulierem recondita, quæ sic affecta erat, ut eam totis viribus celare studeret, postea in lucem prolata, majorem fidem haberet.

XLVI. Vide ergo, quam eleganter processerit divinum consilium. Nam apud eam venientes, excipiuntur hospitio Galbius et Candidus sapientes, eos sic divina deducente gratia. Erat vero

propter id solum, quod in ea latebat, domus admirabilis: alioqui autem nihil habebat magni, sed erat plane vilis et abjecta. Cum eos autem tempus vocaret ad cœnam, ubi accubuissent, vident interius aliam domunculam: quæ multo quidem lucernarum lumine illustrabatur, multis vero suffibus et unguentis suave spirabat: in ea autem sitam magnam ægrotorum multitudinem. Ex quo divinum quidem quippiam suspicabantur esse et venerabile, rei tamen veritatem omnino excogitare non poterant. Invitant itaque ad convivium egregiam illam ancillam, cupientes ex ea aliquid scire ejus, quod desiderabant; illa autem hoc recusabat, causans religionem, et quod non fas sit ei, cum sit Hebræa, vesci cum Christianis. Illi vero, cum propter magnam sitim cognitionis ejus, quod erat propositum, nihil de propenso suo studio remitterent, eam adhuc invitant ardentius, et illius non parendi pertinaciæ objiciunt aliud validius: Quid, dicentes, obstat, si cum tu acceperis cibos, quibus pro more vesceris, nobiscum quidem colloquaris, sola autem tuis alimentis utaris? His itaque paret mulier, et congregitur.

XLVII. Postquam autem comedissent, apud eam viri illi precibus egerunt, ut eis id significare non recusaret, quænam essent ea quæ fiebant in domo interiori. Existimabant enim esse aliquid legale, et ex umbratilibus illis et veteribus. Illa autem ea quidem dicit, quæ, fiebant: causam vero, quamobrem ea fierent, minime persuadetur ut aperiat. Videtis enim, inquit, o viri dignissimi, C ægrorum multitudinem. Etenim cum Deo ita videatur, in hoc quidem loco dæmones expelluntur: cæcis autem ut libere videant, claudis ut ambulent, surdis ut audiant, et mutis ut loquantur, efficitur mirabiliter; et alii morbi, et corporum mutilationes, quæ medicorum artibus nullo sint modo medicabiles, curantur facile. Illi autem (non enim erant imprudentibus hominibus similes, neque quod interrogare oportebat, ipsi præ simplicitate prætermittentibus). Undenam vero, rogabant, principium cepit locus talia operandi? Illa vero: Apud nos, inquit, Hebræos a patribus tradita habetur narratio, quod Deus in hoc loco visus sit cuidam ex patribus: ex quo factum est, ut loco hæc servaretur gratia. Hæc cum ea diceret, illi ei corde minime assentiebantur: sed videbatur eis muliercula, sicut res erat, probabilius verborum pulchra specie celare veritatem. Ipsi ergo eam quidem adhuc rogabant vehementius, ut eis rem, ut se habebant, aperiret, respiciens, si nihil aliud, laborem saltem tanti itineris, qui nulla alia de causa erat susceptus, nisi ut viderent sancta loca, et audirent ea quæ a piis et sanctis dicuntur hominibus. Illa autem ne sic quidem eodebat, sed manebat, ut statuerat, apertum religionis existimans esse dedecus, si aperiretur veritas, et dicens se nihil scire amplius quam quod locus sit plenus divina gratia.

- XLVIII. Cum autem illi pulchre sensissent eam optime quidem scire, vitare autem ne eam scire esset apertum, et ideo præ se ferre ignorationem, evadunt avidiores inveniendi ejus, quod quærebatur, et sicut Cleophas et ille alius discipulus, corde cœperunt ardere⁷³. Eos enim Virgo beatissima incitabat, volens Byzantinis divinum hunc et sacrosanctum largiri thesaurum. Omnem ergo statim movebant lapidem, ut mulier, remittens immobilem hanc occultationem, eis id quod tacuerat, in apertum proferret. Quin etiam jurisjurandi necessitatem adhibebant, ejusque adeo validi, ut animum quamvis inexpugnabilem suo possent loco movere. Cum sic eam omni ex parte astrinxissent, et tanquam inevitabilia ei vincula imposuissent, vix tandem persuadent ut eis rem aperiat. Cum itaque ex alto et cum lacrymis suspirasset, et in terram fixisset oculos, perinde ac si eam puderet enuntiare: O viri, inquit, nunquam in hodiernum usque diem, divinum hoc mysterium viro evasit manifestum. Quæ enim in genere meo me præceserunt, jurejurando adhibito, uni mulieri, eique virgini, ita tradiderunt, ut singulis ætatibus ea res sic traderetur; sed quoniam video vos esse viros reverendos et pios: et alioqui (nam hoc quoque vobis significabo) ad me usque redactæ sunt mei generis feminæ, nec ulla superest alia post me virgo, cujus fidei a me credi possit cognitio mysterii, rem modo vobis aperiam. Existimo enim fore, ut quod a nobis dicitur, apud vos conservetis. Mariæ illius Deiparæ (hoc enim est nobis ab alto traditum) hic custodita sita est vestis. Obstupuerunt viri illi, cum solum rei audiissent principium. Deinde adjiciens mulier, Etenim hæc, inquit, Deipara vitam finiens, duabus mulieribus virginibus duas suas vestes donavit loco benedictionis; ex quibus una fuit ex mei generis majoribus, quæ id accepit, quod donatum fuerat, et in arca deposuit: et omnino jussit iis qui erant sui generis, ut esset virgo unaquæque, quæ eam acciperet. Est ergo arca recondita in interiore domo quam nunc videtis: et quæ in ea est vestis, est causa omnium, quæ fiunt, miraculorum. Hæc, o viri, est vera narratio ejus quod a vobis quæritur: et videte, ut ad vos usque solum deducta sit cognitio, et nemo sciat ex iis omnibus, qui sunt Hierosolymis.

XLIX. Cum hæc audissent, adhuc major metus viros subiit et lætitia. Metus quidem, propter magnitudinem eorum quæ audita fuerant: lætitia autem, quod essent participes talium sacramentorum. Quid ergo deinceps consequitur? Viri se ipsos humi dejiciunt, et pedes illius deprehensantes, Nulliquidem, inquiunt, ex iis qui sunt Hierosolymis, notum erit id quod nobis dictum est, ne dubites, domina; dominam enim jam te vocamus, quæ sis talibus dignata mysteriis; ipsam tibi hujus rei testem citamus Deiparam. Unum autem aliud concede

A nobis rogantibus. Rogamus vero, ut dormiamus in eo loco, in quo hic divinus reconditus est thesaurus. Cum hoc autem statim concessisset mulier, stragulam quidem vestes portatæ sunt in eum locum. Illi vero non se somno dederunt, sed cum nocturnum accepissent silentium, totam noctem perseverabant in oratione, et cum lacrymis agebant gratias Deiparæ, quod talibus auditionibus et spectaculis digni essent habiti. Cum autem eos qui ægrotabant, vidissent somno oppressos, metuntur ex omni parte ambitum arcæ, in qua erat divinum repositum inidumentum: ipsamque ligni speciem et habitudinem, ex quo erat arca, accurate admodum et diligenter considerant. Deinde mane egressi, et honestam salutarunt mulierem, et cum rogassent ut audacter juberet, si quid sibi opus esset Hierosolymis, se enim rursus ad ipsam venturos per eandem viam, inierunt iter versus Jerusalem, cum illa dixisset se nullo alio egere, nisi eorum precibus, et ut eos rursus lætos videret et alacres.

L. Cum fuissent itaque Hierosolymis Galbius et Candidus, et partim quidem Deo preces fudissent, partim autem pauperibus et egentibus liberaliori dextera eleemosynam erogassent, secreta vocant quosdam fabros lignarios, quibus jubent, ut eis construant arcam et forma, et figura, et magnitudine illi, quam viderant, similem, mandantes præterea, ut formaretur etiam ex ligno veteri, quo nihil in ea cerneretur, quod non esset omni ex parte simile prædictæ. Excogitant deinde aliquid aliud idoneum ad celandum id quod erat futurum. Comparant sibi auratum operculum, ut eo arca tegetetur. Postquam autem et precatio, et erogatio eis satis bene habere visa fuit, eo accepto, quod fuerat fabrefactum, redeunt in vicum sani et alacres: aromatibusque suffitibus aptis ad sacrificium, venerandam donant mulierem. Et illa quidem rursus viros, tanquam sibi familiares, jucunde accipit. Illi autem rursus ab ea petunt, quod prius, ut scilicet in sacro habitaculo totam noctem transigerent. Illa vero rursus quoque permittit, nihil omnino suspicans. Qui ingressi, summo otio utebantur precibus ad inculpatam, et ab omni reprehensione alienam Dei Matrem, eas tanquam sacram hostiam lacrymis pingue facientes: Non ignoramus nos servi tui, dicentes, o divinissima, et in primis illustris Domina, quænam olim Ozæ evenerint, qui ausus est tangere arcam, quæ erat secundum legem. Quomodo ergo nos, qui sumus multis obnoxii peccatis, te non jubente, ausi fuerimus divinam hanc arcam omnino tangere, intra quam est talis thesaurus repositus: et non solum tangere profanis manibus, sed etiam eam alio transferre? Annue ergo voluntati nostrarum animarum, o boni Filii bona Mater. Ad tuam enim civitatem est translatio, quæ est omnium aliarum Regina, et te semper magno studio statuit honorare. Ad eam nos hoc

⁷³ Luc. xxiv, 32.

divinum donum exportare statuimus, ad ejus tutelam et gloriam, quæ nunquam exstinguatur. Hæc tota nocte dicentes in oratione, et solum lacrymis madefacientes, repente implentur fiducia, fiducia, inquam, contemperata reverentia. Deinde ad divinam accedunt arcam, simul læto et tremente animo, et cum omnes, qui illic erant, efficeret somnus nullo sensu præditos (o beatas manus, o furtum, in quod nulla potest omnino cadere reprehensio!) hanc accipiunt eis quoque omnino hac in re favente gratia. Et eam quidem sic tollunt: apponunt autem, quam Hierosolymis ad ejus similitudinem fabricati fuerant, cum ei etiam imposuissent operculum. Quod quidem erat aureum, ut diximus.

LI. Cum primum autem illuxisset, sanctam mulierem quidem jubent valere, et rogant ut non cesset pro eis orare, et eorum facere commemorationem. Deinde ei quoque digito ostendunt operculum, quasi veram illam tegeter et primam arcam, quod mulieri quoque visum est ab illis allatum esse honoris gratia. Et cum præterea iis qui fuerant inventi, pauperibus suppeditassent quæ erant necessaria, valde læti protinus iter ingressi sunt, domum reversuri. Postquam autem venissent Byzantium, non honestum esse statuerunt, iis qui illo tempore erant, imperatoribus mysterium prius communicare, quam patriarchæ. Eos enim subibat timor, ne quod ipsi suum esse bonum statuerant, eo ab illis privarentur. Cum ergo multa consultassent, eis hæc visa est optima sententia, latenter eos ad hoc quoque monente Deipara. Erat eis prædium apud muros civitatis, propinquum marini sinus cornui (huic loco nomen erat Blacchernæ). In eo exstrunt quidem domum oratoriam. Cum autem eis magnæ esset curæ ut laterent, Petri apostolorum principis et Marci domum nominant. Cum in eo certe sacrum illum thesaurum posuissent, omne statim studium adhibuerunt, ut in templo esset perpetua hymnodia, perpetuus odor aromatum, et assiduus splendor luminum. Et sic quidem longo tempore hoc divi-

num mysterium, fuit semper revera mysterium

LII. Quoniam autem ei, quæ per ipsum honorabatur, et cujus erat ille amictus, visum est, tantum bonum ad solos testes non debere contrahi, et tanquam profundo aliquo contegi silentio, et communes divitias esse eorum tantum proprias, et communi epulo eos se solos explere: movet ipsos ad id quod tacuerant, proferendum in lucem: et accedentes, annuntiant iis qui tunc erant, imperatoribus, et aperiunt quale sit miraculum, et declarant quemadmodum sit allatum. Eos autem, cum audiissent, magnum invasit gaudium, et protinus fit publicum, quod fuerat occultum. Et beati quidem inter omnes reputantur Galbius et Candidus propter tale ministerium, et publicis honorantur honoribus. Divina autem ædes in eo loco regis impensis Deiparæ ædificatur: et capsula ex argento et auro constructa, sacrum illum thesaurum excipit: plurimis aliis muneribus et donis domus honoratur. Leo vero et Verina (ii enim tunc imperabant; quorum tempore hoc quoque magnum et revelatur mysterium, et ad regiam urbem exportatur) cum pulchre et pie imperassent, et Galbius et Candidus, qui hoc ministerium pulcherrime obierunt, transferuntur postea ad senectuti non obnoxiam vitæ conditionem.

LIII. Cum ergo hæc sacra arca nobis contineat, non quasdam tabulas, manu Mosaica politas, sed vestem plane divinam, et summe venerandam, quæ non solum intemeratam et ab omni labe alienum corpus texit, sed in qua (ut audacter dicam) cum esset infans, Deus Verbum fuit involutus et auctus: adeo ut ea sæpe conspersa sit guttis lactis venerabilis, quo nutritus fuit is qui est omnium alimentum et vita; ad eam quidem vere laudandam nulla sufficit oratio. Sola autem gratiarum actione res est prosequenda, et ipsi Deiparæ sunt agendæ gratiæ, et ejus Filio communi Salvatori et Regi, qui omnia ad nostram utilitatem et salutem dispensat. Ei gloria et potentia nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

MARTYRIUM

S. MARTYRIS MAMANTIS.

(Latine apud Surium ad diem 17 Augusti. — Græca non occurrunt in mss Paris).

I. Mamas, magnus et insignis martyr Christi, patriam quidem habuit Paphlagoniam: erat autem clarus et pietate et genere. Nam erat ei quidem pater Theodotus, mater vero Ruffina, religione quidem ambo fideles, genere autem insignes, ut qui

orti essent ex patriciis, et qui non solum in filiis, sed etiam in omnibus qui erant sui generis, conservarent nobilitatem. Hi, cum esset vehemens eorum amor in Christum, et nec possent quidem internum continere desiderium; sed et libere profiterentur

pietatem, et multos ad eam excitarent, accusantur apud Alexandrum, qui tunc erat legatus civitatis Gangræ, et cui mandatum fuerat ab Imperatore, ut deorum quidem cultum omni studio augetet et extolleret : qui invenirentur autem, Christianos multis subiceret suppliciis. Quod si in sua perseverarent religione, etiam morti traderet.

II. Alexander ergo divinum Theodotum, productum ante suum tribunal, cogebat sacrificare simulacris. Sed ille ne aurem quidem præbebat iis quæ dicebantur. Legatus autem, cum esset paratus eum punire, prohibebatur a dignitate parentum. Non enim ei permittebatur contumelia afficere filios patriciorum, nisi imperator permitteret. Eum itaque mittit in Cappadociæ Cæsaream ad Faustum præsidem. Ille autem, qui quo erat in impietate ardentior, eo erat sævior, cum accepisset Theodotum, eum statim coniecit in carcerem. Ejus vero conjux etsi esset gravida, maritum tamen est secuta, et cum Theodoto ingrediente carcerem, una quoque est ingressa. Interim autem dum simul degerent, Theodotus et sciens carnis imbecillitatem, et non ignorans tyranni sævitiam, statuit ad Deum confugere: quem precabatur, ut ipse potius moreretur cum uxore, quam aliquid accideret eorum mente indignum, dum non possent sustinere vehementiam suppliciorum. Deum itaque rogabat, dicens: Domine Deus virtutum, dilecti Filii tui Pater tibi benedico, et te glorifico, quod vel in carcere habitare propter nomen tuum sum condemnatus. Sed te rogo, Domine, suscipe animam meam in his vinculis, qui meam nosti imbecillitatem, ne aliquando in me glorietur inimicus. Hæc ergo is est precatus. Qui vero finxit singulatim corda nostra, qui intelligit omnia opera nostra, mente ante opera suscepta, post finem orationis, ei mortem affert vestigio. Atque sic quidem excessit Theodotus, corpore mortuo relicto in custodia.

III. Conjux autem ejus Ruffina, non ferens afflictionem carceris cum ipsa quoque intempestive peperisset filium, utpote quod magna illa afflictio effecisset, ut pareret præter naturam, distrahebatur multis ac variis animi perturbationibus. Eam graviter angebat mors mariti, premebant gravissimæ de infante sollicitudines, et præsidis crudelitas efficiebat ut extrema timeret et contremisceret; et tamen a nullo horum vincebatur, sed Deo quidem infantem commendat et dedicat; ipsa autem assidens mariti reliquiis, et partim quidem miserabiliter deflens solitudinem, partim autem non sustinens conjugii relictam esse superstitem, in lacrymis et suspiriis hæc dicebat Deo: Qui finxisti hominem, et ex ejus latere Evam es fabricatus, concede ut ego quoque eadem via ingrediar qua maritus et liberata ab; is rebus caducis et fluxis, transeam ad ea quæ sunt apud te tabernacula et mansiones, quæ sunt æternæ et in quas non cadit interitus. Hæc Deum precata est

A Ruffina, et, voti facta compos, perinde ac consequens, ipsa quoque decedit.

IV. Ea ergo beatum illud ad Deum iter diente, solus infans jacebat vivus inter par reliquias. Protinus autem quædam divina habitu et figura adolescentis, apparet cuida lieri claræ et genere et opibus, neque minus te ac religione, vocabatur autem Ammia: jubet, ut petat quidem a præside corpora sanc qui dormierunt in carcere: tollat autem in quoque, qui jacet inter eos, et eum sibi a in filium, et magnam ejus curam gerat illi (carebat enim liberis, et erat vidua) sicut ei vit somnium, ad præsidem cito accedens, eum facile annuentem ejus petitioni. Nam quoque morem gerentem effecit divina grati tim enim reddidit, quæ Ammiæ jussa fi Quamobrem cum et sanctorum corpora et tem exportasset, illa quidem splendide si magnifice in suo horto sepelit: infantem aut educat in filium, et non secus, atque si ipse peperisset eum alebat et erudiebat, atque majorem, quam si fuisset mater ejus, curam g

V. Peractus autem jam erat annus, ex quo adoptatus: et quo magis puer crescebat, eo procedente tempore, simul quoque crescebat eum amor Ammiæ. Dum enim videbat, ta fructum sui uteri, et existimabat se eum rum, qui ipsam pulchre in senectute aler secundum annum infans attingebat, et lin nera Ammiam vocat mammam. Hoc autem Romanorum significat *matrem*. Itaque pr fantis balbuties proprium nomen ei tri Mamam vocabatur ab omnibus, et de cæter scebatur. Cum fuisset autem quinque anno: eum commendat Ammia magistris litterar vero movebatur earum vehementi amor doctrina ac disciplinis erat longe suis æq superior; eratque ejus animus totus inter plane defixus in eruditione.

VI. Romanorum autem scepra tunc imperator Aurelianus, qui cogebat omnes s re dæmonibus, non solum viros et mulier etiam pueros. Maxime autem ei curæ eran Existimabat enim se facile eos esse indu D propter ætatis teneritatem. Sed alii quidem revera cedebant voluntati imperatoris: qu cum Mamante ventitabant ad ludum litte imitabantur ipsi quoque canam pueri prud et nec verba quidem audire necesse ha Quotidie enim docebantur honesto illo Mamantis spectaculo et exemplo solum agnoscere Deum universi opificem, et ei r. animorum offerre sacrificium: eos autem, impiis et coluntur et adorantur dii, nugas mare, et plenos probro et dedecore. Faust Cæsareæ præsidis, successor creatus Dem vir valde spirans impietatem, et accenst menti ejus æmulatione, cum primum s

Cæsaream, bonum Mamantem ad eum statim A deferunt, quod non solum ipse deos non coleret, sed suos quoque æquales et condiscipulos ad errorem suum omnes induceret. Mamas autem jam quintum decimum agebat annum ætatis; et honesta matrona (hoc enim erat Ammiæ epithetum) morte privatus, fit successor et hæres ejus facultatum.

VII. Democritus ergo, cum hæc audisset de Mamante, fuit protinus efferatus in puerum. Et cum effecisset ut ad suum tribunal sisteretur, primum quidem interrogat an esset Christianus: deinde, an ille esset, qui neque ipse diis sacrificat, et persuadet condiscipulis, ne pareant imperatori. Ille autem, majorem, quam ætas patiebatur, præ se ferens animi constantiam, et nihil conturbatus. B Ego, inquit, vestram valde condemno canitiem, quod tanta circumfusi sitis erroris caligine, ut nec possitis quidem adspicere ad radios veritatis, sed, vero et vivo Deo relicto, accessistis ad dæmones inanimos et surdos. Nam ego quidem a meo Christo nunquam recedam, et quoscunque potero ad eum adducam. Admiratus est Democritus pueri dicendi libertatem et statim ab initio desperans se posse eum inducere, simul et minatus est adolescenti et iis qui eum circumstabant, jussit ducere puerum ad aram Serapidis, ut vel invitus deo sacrificaret. Ille autem nihil a minis effeminate affectus et illiberaliter. At non licet, inquit, tibi me punire, qui sum educatus a matre maxima et clarissima, et fuculentam ab ea accepi hæreditatem, et maximas divitias, adjiciens nomen Ammiæ. C Cum hæc autem audiisset Democritus et ab iis qui circumstabant, de beata matrona et Mamante accurate omnia didicisset, et cognovisset se non posse eum punire, ferreis vinctus vinculis Ægas eum mittit ad imperatorem, omnia ut se habent significans litteris imperatori.

VII. Ille autem cum litteras accepisset, et eas perlegisset, puerum varie aggreditur: et cum eum in suum conspectum adduxisset, nunc quidem minabatur et magnum terrorem intendebat, nunc autem promissis invitabat, et ei proponebat munera et honores, et dicebat: Si ad magnum accedens Serapidem, ei sacrificaveris, o pulcher puer, eris nobiscum in palatio: et primum quidem aleris D regaliter, deinde te multi mirabuntur et laudabunt, beatusque eris de cætero, et cui possit invideri. Hoc autem faciebat Aurelianus, et hæc duo simul, nempe et minas proferebat, et promissa, ut vel minis eum terreret, et extremum ei metum afferret, aut promissis ejus solidam frangeret constantiam, et in summa eum molliret, ejusque oculos præstringeret, et adduceret ad impietatem. Hæc autem magis acuebant alacre et promptum studium adolescentis: et, Absit, respondit, o imperator, ut has quæ a vobis honorantur, status in honore habeam, aut earum ullam ducam rationem quæ sunt surdæ et inanimæ, et quæ arguunt, quam sitis cras-

si et nullo sensu præditi, quod ea colere et in honore habere omnino sustinetis. Desine ergo minas intentare terribiles, ut tibi videntur, et maximapolliceri. Nam puniens quidem, benefacies: benefaciens autem damno afficies maximo. Pro Christo enim mori, est mihi quovis honore et lucro præstantius. His vehementer irritatus Aurelianus jubet corpus pueri cædi flagris. Atque adolescenti quidem prudentia cano cædebatur tenerum et modo florens corpus; ille vero perinde afficiebatur atque si quateretur in somnis.

IX. Cum autem imperator eo ipso tempore, quo torquebatur puer, ei adlaretur, et eum omni ratione conaretur emollire, dicebat enim: Dic vel solis labris te sacrificaturum: et statim liberaberis ad omni supplicio: Non ego, inquit Mamas, o imperator, solum mihi verum Deum et Regem Christum, neque labris nec corde negaverim, etiam si præsentibus longe graviora excogitaveris. Quin etiam magnas tibi habeo gratias, quod me per hæc tormenta ei quem desidero concilies; et opto solum, ne manus defatigentur tortoribus, quæ jam, ut vides, mihi magna bona procurant: sed robustæ potius reddantur et valentes. Aurelianus autem postquam vidit eum tam parum curare verbera, jubet ei nudatum corpus totum torreri lucernis ignis: ut cum carnes paulatim eliquarentur, et diutius versaretur in tormento, et dolores sentiret graviore. Et hoc quidem deductum est ad effectum, et ad motus sunt lucernæ corpori martyris. Sed et ignis reverebatur athletam, et in milites spirabat vehementius. Atque martyr quidem sine dolore admittebat lucernas; illæ autem magis urebant animum persecutoris. Nam cum ne minimum quidem corpus martyris attingerent eo illi majorem flammam excitabant insaniam. Deinde jubet martyrem verberari lapidibus. Ille autem perinde erat affectus, atque si aspergeretur rosis, et spe futuri lætabatur.

X. Cum itaque valde animi dubius esset omni ex parte Aurelianus, et nullum supplicii genus posset excogitare, quod cor Mamantis attingeret, jubet globum plumbeum ejus collo alligari, et sic in medium mare ductum martyrem, projici in profundum. Et jussus quidem, deductus est ad effectum; sed ne tunc quidem, o Mama, Deus tui est oblitus, angelis enim suis mandat de te, ut te custodiant. Et statim angelus forma humana in orbem circumiens, terrorem quidem affert iis qui ipsum ducebant, et eos vertit in fugam; jubet autem martyrem venire in montem, qui est Cæsareæ, et illic degere. Cum fuisset ergo in monte, et totos quadraginta dies mansisset jejunos, fit hic alius Moses. Ei in manus novum traditur testamentum, quod non tunc quidem primum esse cœperat, sed jam fuerat datum patribus. Et quod tunc deerat Mosi, hoc nunc adimpletur in martyre. Nam Moses quidem solummodo e celo accipit tabulas: ad hunc autem et vox, et virga ab alto descendit. Cum autem virgam accepisset, et ut vox significabat, ea terram disse-

cuisset, quomodo prius mare Moses, accipit Evangelium editum e terræ visceribus.

XI. Quid opus est ea dicere, quæ sunt postea consecuta? Non amplius nobis martyr Moses, sed fit alius Paulus prædicans Evangelium. Cum quoddam autem templum construxisset, in quo orare consueverat, quoniam oportebat eum, sicut Paulus¹, operari manibus, divina virtute ad se ducit omnes feras: et lac mulgens feminarum, quæcumque id scilicet præbent poculentum hominibus, effiebat caseum; et ejus quidem parum sibi relinquebat et reponebat: reliquum autem descendens Cæsaream, distribuebat egentibus. Quoniam autem magnus Mamas fama et sermone multorum celebrabatur, Alexander quidem alius, non is quem prius diximus, tunc creatus præses Cappadociæ, vir crudelis, si ullus alius, et contendens in impietate a nemine superari, cum de eo omnia intellexisset, mittit quosdam equites ad eum quærendum, ut cum invenissent, ad eum adducerent. Cum illorum itaque adventum præscivisset martyr, fit eis obviam. Illi autem postquam simul convenissent, neque scirent hunc esse illum, rogabant eum, ubinam, et in quo loco esset Mamas. Ille vero: Vos quidem, inquit, o amici, oportet nunc ex equis descendere, ut eamus ad cenam; postea autem ostendam vobis Mamantem. Hi ergo ab eo hospitio accepti, caseum et panem libenter comederunt; his enim egregius eos accepit Mamas, dominus convivii.

XII. Interim autem ad martyrem accedunt, ut consueverant, feminæ animantes, ut unaquæque suo lacte mulgeretur. Quod cum vidissent equites, eos invasit stupor et timor, et cæna relicta, confugiunt ad martyrem. Ille vero cum metum eis ademisset, et eos bono et fidenti animo esse jussisset, deinde vellet etiam eorum animos a cura liberare, dixit se quidem vere eum esse, qui quærebatur, Mamantem, ne amplius eum quærent. Eos ergo dimittit, pollicitus se ipsum quoque mox venturum. Deinde cum equites protinus recessissent (tali enim viro credebant, neque in eo poterant ullum suspicari mendacium) cum unum ex iis qui erant in monte, leonibus, martyr nutu ad se vocasset, jubet eum, postquam ipse ingressus fuerit stadium, cursim pergere ad Græcos et Judæos, qui lingua maledica nomini Unigeniti detrahunt, et id maledictis incessunt, et eis afferre interitum. Hæc cum jussisset feræ, e monte proficiscitur: et accedit ad equites, qui eum expectabant ad portam civitatis. Cum ii itaque eum assumpsissent, ducunt ad Alexandrum. Ille autem protinus: Tunc es, inquit, ille qui es magia insignis? Martyr autem Mamas prudenter dicit: Ego sum Christi servus, qui eis quidem qui credunt in ipsum, et faciunt ejus voluntatem, dat salutem; magos autem et incantatores, et eos qui adorant idola, igni tradit æterno. Sed quamam de

A causa me accersisti? Quod nec possum quidem, inquit præses, perspicere, quibusnam utens præstigiis et incantationibus, viribus inexpugnabilia et fera animalia inducis, ut cum eis degas, et apud eas verseris: imperes autem propemodum, tanquam ratione præditis. Respondens autem martyr: Qui servit, inquit, Deo meo, qui solus vivit, et est verus, ne vel parum quidem sustinuerit versari et vitam agere cum idololatris et maleficis. Quamobrem ego mihi duco esse præstantius, versari simul cum feris, quam vobiscum habitare. Nam illæ quidem non nostris inducuntur, ut putas, incantationibus, et ideo mihi redduntur cicures et domesticæ, neque enim scio quid sibi velit vel solum nomen incantationis; sed et si sint prudentiæ expertes et rationis, sciunt tamen ipsæ quoque meum revereri Dominum, et in honore habere ejus famulos. Vos vero estis longe, quam ipsæ, minus participes rationis, quod cum illas habeatis exemplar honorandi Domini, ne sic quidem intelligitis.

XIII. Præses autem cum adversus hæc ne posset quidem contradicere, conabatur aperte vim afferre. Cnr autem eo, aiebat, processisti stultitiæ et audaciæ, ut insurgas quidem adversus imperatorum constitutiones, impudenter autem nos quoque afficias contumeliis? Sed tormenta te vel invitum omnino ea quæ oportet, docuerint. Et statim jubet eum suspensum valde cædi. Ille autem, et si adeo acerbe laceraretur, perinde erat affectus, atque si nullum dolorem sentiret penitus. Neque enim tortores aspexit effeminate, nec se mollem præbuit in tormento, non humile et illiberale aliquid est locutus: sed recta in cælum suos defixerat oculos et consolationem expectabat a superis. Cum vero præses suppliciorum et dolorum acerbiter intendere, et instaret ut martyr laniaretur vehementius, vox quædam divina, quæ exstitit e superis, ei quidem levat magnam partem doloris: confirmat autem et corroborat id, quod laborabat, et reddit eum quibusvis tormentis superiorem. Eam cum multi audissent ex fidelibus, firmiores et constanter evaserunt in pietate. Alexander autem postquam vidit generosum Mamantem nihili facere ferreas illas ungulas, quibus laniabatur, corde magis lacerabatur ab insania; et ipsum quidem illinc deducit: accendit autem fornacem ignis, ut athleta in eam jaceretur. Atque jam quidem accendatur fornax ignis: præses vero, quoniam tunc erat occupatus in aliis, satius esse putavit parumper martyrem tradere in custodiam. Quadam enim spe ducebatur, quod si ei tempus daretur, ut apud se esset, et consideraret accuratius, fore ut et experientia malorum, quæ præcesserant, et metu futuræ fornacis, accederet mollior ad secundas interrogationes, et non parum priorem suam mutaret sententiam. Atque ille quidem vir generosus conjicitur in carcerem: ad quadraginta autem Christianos,

¹ I Cor. iv, 12.

qui in eo prius detinebantur, ibi inventos liberat a vinculis: et cum carceris claves et vectes labefactasset, sola precatione, et totas portas aperisset, eis quidam concedit, ut sine labore exeant, relinquitur autem ille solus in custodia, in qua angeli præsencia excitabatur et confirmabatur ad futura certamina.

XIV. Interea ergo jam accensa erat fornax: et præses, abjectis aliis curis, rursus producit martyrem ad tribunal, et dicit: Tanta omnino nostra in rebus maxime necessariis occupatio, et diuturna in illis mora, præbuerunt tempus ineundi consilii quod esset tibi utile. Sin minus, tu vides, quam sit alta fornax: nihil tamen dicam, donec inconsiderata hæc tua constantia effecerit, ut te multum deploras. Ille autem vir egregius: Jam tibi, o præses, prius meam aperui sententiam; cur de iisdem rebus tibi rursus exhibes negotium? Cum inceperis, finem impone; ne differas ea quæ mihi es minatus. Præses autem eum protinus immittit in fornacem. Sed qui pueris, qui erant in Assyria, fornacem aliquando rore aspersit Deus, is hic quoque aderat, auferens ignis operationem. Martyr autem versabatur in flamma, tanquam in prato florido. Toto certe tempore, quo in igne est moratus, canebat hymnos ad Deum. Atque tres quidem dies eum tenuit fornax. Deinde cum flamma cessasset et essent in cinerem dissoluti carbones, jubet præses lictoribus, ut efferant, si quid sit reliquum ex ossibus martyris. Illi autem cum venissent ad fornacem, illius vocem apertissime audiunt Deum laudantem. Illi vero protinus reversi, Præsidi renuntiant rem illam admirabilem. Ille vero: Per magnum, inquit, Serapionem, et alios omnes deos, hoc est aperte incantatio et præstigiæ. Et multa alia nugatus est adversus veritatem: adeo erat attonitæ et plaue emotæ mentis. Populus autem, quicumque, inquam, paululum poterant intueri ad veritatem, cum nec ignis vestigium, neque ullam fuliginem aspexissent ferre athletam, illius Deum laudabant, et ei soli ascribebant miraculum.

XV. Stolidus autem præses, postquam ex fornace rursus astitit martyr sanus et salvus ante illius tribunal, cum nec ejus quidem pilum ignis attigisset, longas in eum effudit nugas, eum insimulans magiæ et veneficii, et hæc vocans dæmoniaca. Ille autem ne responso quidem eum est dignatus. Et præses quidem eum deduxit ad certamen, futurum, ut putabat, cœnam bestiis. Ille autem sequebatur subridens. Et in martyrem quidem immissus fuit pardus, et sævus ursus. Sed ursus quidem eum

reverenter adorabat, et ad ejus pedes procumbebat. Dixisses, si vidisses, eum amplecti illius vestigia. Pardus autem lenis et mansuetus, in ejus humeros citra, ullam insiliens molestiam, lingua abstergebat ejus sudorem, et eum demulcebat, perinde ac eum deliniens, et ægre ferens ea quæ patiebatur. Et quæ a præside quidem immissæ sunt bestię, sic, ut videtis, meum tractarunt athletam. Sed non sic leo, qui ab illo signum accepit, quem ipse armavit adversus impios, ut prius diximus. Nam dentibus stridens, et iram spirans, propere descendit de monte: cum conturbasset theatrum, et in partes dissecasset, ex eis quidem multos discerpsit dentibus et unguibus. Quo quidem tempore innumerabilis multitudo infidelium, intelligentes virtutem divinam, quæ erat in martyre, ejus Deum magnifice extollebant. Hæc, quæ vel ipsos poterant mollire lapides, reddebant præsidem duriores: et leonem rursus in ipsum immittit. Ille autem, quantum qui præseserat, efferatus fuerat in impium theatrum, et eis quavis morte vitam effecerat acerbiorem, tantum hic accessit mitis et mansuetus martyrem: adeo ut multis videretur immissus esse a præside ad eum consolandum, non autem ad puniendum.

XVI. Cum itaque spem omnem abjecisset impudens ille præses, rogat quemdam ex iis qui ei parebant, ut id præclari hujus martyris viscera ferreum adigat tridentem. Et ille quidem eum ambabus manibus torquet in martyrem. Martyr autem sanguine manantia fert intestina, adeo ut quædam mulier ex iis quæ benevolæ erant martyribus, quam primum accurrens, oratere guttas sanguinis susceperit, et lætus ingreditur per medium theatrum; magnam enim a vinculis securitatem præbebat ei finis, qui mox exspectabatur, et egreditur lætus e civitate, onere, quod gestabat, sibi placens dum internam naturæ compositionem in manibus suavissime circumferebat, ut qui gauderet, quod ea oblata esset hostia ei qui formaverat, et grato animo reddita esset ei qui dederat. Cum ergo duo stadia pervasisset, et Christo agonothetæ visum esset eum satis laborasse, recumbit in quadam spelunca, et aspicit ad eas, quæ illic sunt, coronas. Vox autem desuper exstitit, vocans athletam ad æterna illa tabernacula et præmia, ad eum qui illic est splendorem, et delicias, ad quas transit protinus, ab illis exceptus secundo mensis Septembris. Quas detur omnibus nobis consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesus Christi, cum quo Patri simul cum sancto Spiritu gloria, honor et potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRIUM

SANCTORUM PAULI ET JULIANÆ.

QUI APUD URBEM PTOLEMAIDEM PASSI SUNT.

(Latine apud Surium ad diem 17 Augusti. — Græce non exstat in mss. Paris)

I. Aurelianus imperator per totum orbem terrarum A contra Christianos edictum proposuit, ut omnes idolis sacrificarent: qui vero id facere nolissent, vita pessime privarentur. Ille igitur cum in Isauriam venisset, in urbem Ptolemaidem se contulit, ut omnes Christianos cogeret idolis sacra facere. Cum vero beatissimus Paulus una cum sorore sua Juliana imperatorem in urbem ingredientem vidisset, Christi signo frontem notavit, et ad sororem conversus, Esto, inquit, bono animo, soror mea, neque timeas; dico enim tibi magnam quamdam tentationem Christianis imminere.

II. Vidit Aurelianus, cum Paulus Christi signo frontem notavit, et misit qui illum corripere. Quem cum in media turba stare jussisset, Miserrime, inquit, homo, quidnam tibi proposuisti, ut me urbem B ingrediente frontem signare auderes? An ignoras edictum contra Christianos propositum? Respondit Paulus: Audivi equidem edictum tuum, sed nemo unquam poterit tantum timorem nobis injicere, ut Christum verum Deum abnegemus tuam; enim tormenta brevia sunt, neque eos lædere possunt, qui Deum metuunt. At Dei tormenta, sempiterna illa sunt. Eodem modo voluptas et gloria, quam Deus Christianorum generi largitur æterna est. Quis igitur tam amens est ut viventem Deum derelinquat, et surda atque muta ista vestra idola colere velit, cum ipse auctor nostræ salutis Christus Jesus dixerit: *Quicumque negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre eo, qui in cælis est?*

III. Cernis, inquit, Aurelianus, quandiu te nugantem passus sum ac sustinui? Accede jam, et diis sacrificas, ne pessimo mortis genere consumaris. At Paulus: Ego nullum alium Deum cognovi, nisi Dominum. Jesum Christum, quem colui semper inde usque a patribus meis puro corde atque animo. Tum Aurelianus dixit: Suspendite hominem istum, et acriter torquete, donec venerit Dominus ipsius, et eum liberet. Suspendunt igitur illum carnifices, et cruciatibus affligere cœperunt. Cumque affligeretur, voce magna Deum invocans, dicebat: Domine, Jesu Christe, vera Dei veri et Patris progenies, cujus ortum nemo comprehendere potest, non Angeli, non Archangeli, non Throni, non Dominationes, non

Principatus, non Potestates, non Virtutes, non Cherubini, aut Seraphini, nisi Pater solus; tu, inquam, afferas opem mihi humili et abjecto servo tuo et ex manibus Aureliani meliberes. Deus autem protinus ita cruciatus illos leves effecit, ut beatus Paulus nil sentiret.

IV. Sancta vero Christi sponsa Juliana, cum fratrem suum ita cruciari vidisset, occurrit ad tribunal, et voce magna clamans: Aureliane, inquit, tyranne, cur ita crudeliter fratrem meum innocentem crucias? Tum Aurelianus: Detegite mox istius mulieris caput, et ejus genas vehementer percutite, ne sic temere loquatur; istum vero nefarium hominem constanter cruciate, eo quod Christi, quem dicit, patrocinium et adjumentum se habere ait. Risit Juliana, et: Miror, inquit, quomodo imperator cum sis, deliras, neque potentiam Christi cognoscis, quemadmodum scilicet tormenta his hominibus, qui eum invocant, leviora efficit. Aurelianus ad suos conversus, dixit: Muliercula ista ex mea clementia majorem in modum elata est; itaque illam torve intrens: Accede, inquit, et diis immola, non enim manus meas te evasuram confidere debes. Ad hæc Juliana: Ego neque tua tormenta extimesco, neque minas tuas ad me pertinere arbitror; est enim Deus in cælis, qui poterit eripere nos de iniquis manibus tuis. Quæcunque igitur habes torquendi instrumenta, mihi admoveas, ut ex his ipsis Dei et Salvatoris Jesu Christi opem mihi præsentem esse cognoscas.

V. Hæc dixit Juliana, Cui Aurelianus: Video, inquit, pulchritudinem tuam talem esse, ut illius rationem habens te perdere nolim. Te igitur adhortor ut sacrifices quo legitimam mihi uxorem tedeligere possim, et mecum una regnes, imperio meo omni tempore fruens. Quin etiam fratri tuo injuriam compensabo, et faciam, ut amplissimum dignitatis gradum apud me habeat. Erexit Juliana, oculos suos in cælum, et crucis signo eum frontem notasset, risit. Cui Aurelianus, Cur, inquit, Juliana, multam benignitatem meam contemnens, risisti? Non, inquit illa, contempsit benignitatem tuam; sed rideo, gaudens, quod Sponsus meus cælestis, qui vult omnes homines salvos fieri¹, sedet in solio sancto suo, ejusque divinitatis pulchritudinem contemplor; qui

etiam me hortatur ut certamina ipsa libenter sustineam, te vero nugacem et futilem hominem contempnam, quippe qui cum te imperatorem appellari facias, et ligna et lapides adoras. Audiens hæc Aurelianus, bili percitus: Suspendite, inquit, mulierem istam, eamque constanter cruciate, ut intelligat se ante imperatoris tribunal consistere. Cœperant jam carnifices illam cruciare, cum Paulus ejus frater eam intuens, Ne timeas, inquit, soror, tyranni cruciatus, neque ipsius minas formides. Sustineamus paulisper, ut perpetuo requiescere possimus. Infligite huic, inquit Aurelianus, cruciatus assiduos eique inculcate, ne surpeba et stulta verba effutiat. Audiens hæc Juliana, iterum risit, et ait: Aureliane tyranne atque inique, Dominus Jesu Christus facit, ut neque labores, neque tormenta hæc sentiam. Tunc Aurelianus, Quamvis, inquit, multas nugas effundas, et similes te cruciatus non sentire, faciam tamen, ut diutius crucieris, et doloribus succumbas. Non sinet, inquit illa, Christus ipse, me unquam a te superari. Ille est, qui mihi opem affert et nunc, et semper ad finem usque opitulabitur, quo ipsius potentiam, et nostram Christianorum patientiam cognoscere possis. Te vero ipse Deus meus æterno igni puniet; exiget enim a te animas quas perdidisti.

VI. His verbis magis exarsit Aurelianus, et jussit lebetem afferri, ac picem in eum conjici, atque ignem multum infra lebetem accendi, ita ut nemo propius accedere posset. Jussit autem in illum conjici Paulum et Julianam. Qui cum fuissent conjecti, oculos in cœlum erigentes, ac tanquam uno eodemque ore precantes, hæc dicebant: Domine Deus patrum nostrorum, Abraham, Isaac et Jacob, qui descendisti in fornacem ignis ad Sidrach, Misach et Abdenago in Babylonis regione, neque illos igne lædi permisisti: tu, Domine Jesu Christe, lux illa immensa, Patris mysterium et gloria, Dei que altissimi dextera, qui homo factus propter peccata nostra inter homines versatus es, da salutem animabus, quas inimicus diabolus miserrime deceptas et corruptas, usque ad infimam tartaræ sedis voraginem detrudere conatur: quemadmodum Aurelianus iste, ipsius diaboli discipulus, nunc facit. Hæc cum illi precantes dixissent, pix effervescens in gelidam aquam conversa est, ita ut qui præsentibus erant, Dei potentiam admirarentur.

VII. Nihilominus tamen Aurelianus, proprio furore oppressus, Deo gloriam non reddebat, sed magicis artibus ea fieri existimabat. Jussit postea e lebete illos extrahi, in quibus nec picis odor aliquis inerat: quin etiam neque in lebete ipsos picis aliquid inventum est, sed tantum frigida aqua. Tunc Aurelianus: Existimatisne, inquit, eos, qui præsentibus sunt, a vobis circumveniri et adduci, ut putent auxilium a Deo vestro vobis allatum, et non magicis potius artibus hæc facta esse? Non ita, per deos ipsos, res se habebit; faciam, enim ut cruciatibus affecti, igne consumamini, nisi diis ipsis victimas obtuleritis. Ad

hæc Paulus respondit: Minime nos possumus viventem Dominum Deum relinquere, cœli et terræ creatorem, qui nos e tenebris eripuit, et a manibus tuis eodem liberavit. Nunquam igitur, Aureliane imperator, nobis persuadere poteris, ut lapidibus et stultis vestris, voce auditu et anima carentibus, cultum præbeamus. Itaque de cætero tormenta quæcunque vis, nobis admoveas, ut Dei nostri vim cognoscas.

VIII. Jussit Aurelianus duas ferreas sedes illuc afferri, et e balneis publicis carbones congeri, et sedes illas vehementer succendi; suum vero abdomine illitos martyres ipsos supra candentes sedes imponi. Quod cum mox factum esset: Jam, inquit Aurelianus, artibus vestris omnibus superatis, potestis discere, quisnam sit Aurelianus imperator. Veniat nunc Christus vester, si potest, et vobis laborantibus opem afferat. Respondit statim Aureliana: Nobiscum hoc in loco Christus, est, nobis opem affert, neque sinit ab igne nos tangi. Tu vero illum non vides, cum ejus visione indignus sis. Moneo te Aureliane, ut insaniam istam omittas, et ad Christum accedas, nam si ei credere volueris, te respicientem amplectetur cum benignus sit ac misericors, et humana peccata condonet. Quod si non credideris, æterno igno punieris.

IX. Magis iratus est Aurelianus, et jussit carnifices capite truncari, quasi pecunias a Christianis accepissent, ut illis parcerent. Cum vero ad mortem deducerentur carnifices, hortabatur eos Paulus his verbis: Nolite timere, neque enim in æternum moriemini, sed sanctorum participes futuri estis, et cœlestis regni hæredes. Hæc cum audissent carnifices, constiterunt, ita Deum orantes; Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana prædicant, adesto nobis, et in confessione tua fac nos perfectos esse, quoniam nihil mali fecimus, et morimur. Hæc cum dixissent, obruncati sunt. Eorum alter, Quadratus; alter, Acacius dicebatur.

X. His igitur martyrio consummatis, jussit Aurelianus alios carnifices ignem afferre, et supra carbones sal aspergere, ut ignis ipse vehementer accenderetur. Tum Juliana: Aureliane, inquit, Tyranne et nefarie, cur te ipsum affligis? Video enim te cruciari, et omnibus modis furore detentum affligi, denique ut serpentem aliquem exsibilantem, venenum contra nos effundere; sed nihil tamen proficies, cum Deus ipse nos corroboret, ut pravas tuas cogitationes sustinere possimus. Itaque cum adversus nos nihil efficere potueris, magis erubescas, et a nobis ipsis abstinebis. Aurelianus jussit illos exsolvi, et in carcerem detrudi, atque ligna quædam maximi ponderis in eorum cervices imponi, pedes etiam compedibus ligari, catenis manus de vinciri, et ferreos clavos sterni, ut illis configerentur neque Christianorum aliquem permitti ad eos ingredi, ne cibus afferretur. Illos igitur carnifices in carcerem duxerunt, quæque ab Aureliano jussi fuerant, eis fecerunt. Cum vero media nocte martyres Deum precarentur, lux quædam magna

effulsit in carcere, et angelus coram illis stetit, A et temerarie, curiam hæc facinora contra Christianos patrare audes? Quidnam homines Deo servientes commiserunt, ut ita crudeliter et immaniter eos crucies? An quia Christum omnium dominatorem venerantur? Hæc cum audiret Aurelianus, ita obstupuit, ut hora una mutus remanserit. Tandem respondens: Tunc etiam, inquit, Stratonice, istorum stultitiæ atque insanie particeps factus es? An Julianæ pulchritudo te decepit, et ejus jucundis sermonibus allectus es? Stratonice cum in cælum oculos erexisset, dein Paulum ac Julianam in ligno suspensos circumspexisset, crucis signo munitus, illorum aspectus tales vidit, quales angelorum Dei facies esse solent. Mox occurrit, et deorum aram calcibus conculcavit, eamque evertens, ait: En et ego Christianus sum; facias licet quidlibet. Furor accensus Aurelianus, jussit ejus caput abscindi. Cumque sententiam imperator tulisset, venit ad eum locum in quo martyrium obiturus erat; ubi cum genua inclinasset, ita oravit: Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana confitentes, invicti permanent a divinitate tua servati, et Aureliani tyrannidem confundentes; tu, quæso et animam meam accipe in cœlesti regnum tuum, meam, inquam, animam, qui brevissimæ horæ spatio nomen tuum confessus sum, præsentem Aureliano. His dictis, ille caput extendit, et carnifice obtruncatus est. Venerunt autem Christiani, et ejus reliquias collegerunt.

XI. Tertio post die Aurelianus, cum in tribunali sedisset, jussit sanctos martyres Paulum et Julianam illuc duci, quibus ait: An nondum tormenta ipsa vos docuerunt, ut ab ista insaniam vestra discedatis, et deos adeuntes, illis victimas offeratis? Hæc, inquit Paulus, stultitia mihi sit, et omnibus, qui Deum ipsum diligunt. *Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus; et sapientia hominum stultitia est apud Deum.* Desipiens profecto et insanus essem, si a Deo ipso deficiens, dæmones vestros colerem. Denuo Aurelianus, bili percitus, jussit illos in ligno suspendi, et cruciari. At illi Deum orantes, hæc dicebant: Domine Jesu Christe, Fili Dei viventis, lux Christianorum, et fides, quæ neque concuti, neque ab adversariis expugnari, aut dissolvi potest: ostende faciem tuam, et nobis opem feras, neque nos destituas propter sanctum nomen tuum. Cum igitur carnifices diutius illos cruciarent, et Christus eorum cruciatus sublevaret, nihil omnino martyres tormenta illa sentiebant.

XII. Unus vero e carnificibus, nomine Stratonice, cum staret ad sinistram Julianæ latus, et tormenta in eam inferret, ejus pulchritudine captus, manus ab ea continebat. Cujus sensum atque animum cum beata et sancta Juliana cognosceret, sinistram pedem extendit, et calce illum verberans: Stratonice, inquit, fac quod jussus es a tyranno Aureliano, neque manus a me contineas mihi parcens; ego enim habeo Regem meum Dominum Jesum Christum, Deum æternum, et animæ meæ curatorem, qui corporeis laboribus me sublevarat, atque ita præsentem cruciatus non sentio. Hæc cum Stratonice audivisset, statim ense, quem manu tenebat, abiecit; cumque ad tribunal Aureliani cucurrisset, clamans: Aureliane, inquit, tyranne

XIII. Paulus vero et Juliana cruciatus fortiter sustinebant. Tunc Aurelianus Julianam affatus: O scelesti, inquit, et impia muliercula, quomodo in tormentis existens, carnificem decipere potuisti, eique mortis causam afferre? Non ergo, inquit Juliana, illum decepi, vel mortis causam attuli, sed qui me assumpsit Jesus Christus, ille ipse et hunc dignum fecit, ac vocavit; nisi enim dignus fuisset, nunquam ad martyrii palmam pervenire potuisset. Illum igitur in regno cœlorum requiescentem aspicias, te vero in gehennæ flamma puniri senties. Tunc quidem pectus tuum, infelix, percutes, cum inferiore hominem, teipso apud Christum præstantiorem videbis, et dolore affectus, clamabis, Dei misericordiam implorans, quam tamen impetrare non poteris. Post hæc jussit Aurelianus illos et ligno detractos, in carcerem interiorum concludi, et omnes, veneficos ac præstigiatores vocari, qui feras omnes, quasunque haberent, acerbissimas, hoc est, viperas, aspides, cerastes ac dracones, afferrent, ut una cum Paulo et Juliana in carcere concluderentur. Cum igitur feras attulissent, quem admodum a tyranno jussi fuerant, simul cum Paulo et Juliana eas concluderunt. Serpebant autem feræ illæ, et ad pedes beatorum martyrum assidebant, intentis quidem oculis eorum facies aspicientes, sed nihil tamen nocentes. Paulus au-

* I Cor. 1, 20, 25.

tem et Juliana sedebant psallentes, et Deum col-
laudantes.

XIV. Manserunt autem serpentes illæ tres dies
et tres noctes cum martyribus clausæ. Tertio autem
die misit Aurelianus sub noctis tempus, ut disceret,
an a serpentibus consumpti essent. Venerunt, qui
missi fuerant ad eum locum : cumque ad januam
accessissent, eos, psalmos canentes et Deum lau-
dantes, audiverunt. Cum vero accuratius scire vel-
lent, quo pacto res se haberet, ascenderunt in lo-
cum quemdam superiorem. Unde per fenestram
speculati, viderunt Paulum sedentem simul cum
sorore sua Juliana, et angelum Dei stantem in
conspectu ferarum, neque permittentem feras ac-
cedere. Cucurrerunt igitur illi, et Aureliano omnia,
quæ viderant, nuntiarunt. Surrexit Aurelianus di-
luculo, et sedit pro tribunali, et iussit veneficos
feras suas illinc evocare, et martyres duci ad tri-
bunal. Accesserunt venefici ac januam, et feras eo
modo, quo solebant, vocare cœperunt. Cum vero
feræ ipsæ illis non obedirent, januam patefecerunt,
et feræ uno impetu omnes exierunt, et quos-
cunque infideles homines prope januam invenerunt,
statim interfecerunt, et ad deserta loca aufu-
gerunt.

XV. Carceris autem custodes Paulum et Julianam
ad Aureliani tribunal duxerunt. Tyrannus igitur
eos intuens, ac ridens : Beatum, inquit, me hodie
existimo, quod vestra consuetudine fruor ; fortasse
enim magnum aliquid a vobis lucrifaciam, et per
deos ipsos, si quidem mihi verum dixeritis, multa
et magna dona a me percipietis, et regni mei po-
testas penes vos erit. Nunquid vos deum Apollinem
præsentem, et vobis opitulantem, ut audivi a
quibusdam speculatoribus, vidistis ? Nos, inquit
Paulus, nullum Apollinem cognovimus, nam sumus
ex eorum numero, quibus Deus salutem dedit. Tua
vero anima ad mortem usque perdita est. Non
enim sapis, neque resipiscere vis ; quin imo multus
tyrannidis tuæ furor ad blasphemiam te convertit,
quippe qui angelum, quem misit Dominus Jesus
Christus ad obturanda ora serpentum, quæ tua
est arrogantia et temeritas, Apollinem fuisse dicis.
Tunc iratus Aurelianus, iussit plumbeis globis
Pauli maxillas contundi, atque illi dici : Ne ita
insipienter et arroganter loquaris, cum scias te
imperatori assistere.

XVI. Iussit postea e tribunali Paulum abduci,
et Julianam ejus sororem coram sisti, quam his
verbis aggressus est : Quæso, animæ meæ domina
Juliana, quæso, inquam, et te hortor, ne fratris tui
insaniam imiteris. Video te puellam prudentis-
simam, multa sapientia refertam. Obtempera con-
siliis meis, et columnas aureas per totum terrarum
orbem, tuo nomine inscriptas, erigam. Tunc illi
Juliana : Minime, inquit, me decipies, Aureliane
tyranne et impie. Non circumvenies Dei altissimi
servam. Ne mihi æternam mortem suggeras. Vis-
ne me privare Dei gloria et cœlesti regno, quo ut

A indignus es et alienus ? Jussit Aurelianus Julianam
semoveri, et Paulum reduci ; cui dixit. En, Paule,
soror tua promisit mihi se diis sacrificaturam ;
quæ idcirco mihi uxor erit, totiusque regni mei
domina. Fac igitur et tu quod dico, et sinas tibi
persuaderi ut diis sacrifices. Ad hæc Paulus : Vere,
inquit, mentitus es, idque tuo malo ; sed nihil
alienum fecisti a patris tui diaboli disciplina, cum
id facias, quod ille solet : neque enim aliquem
subripere potestis, nisi mendacia confingendo.
Sed frustra laboras, namque nos non decipies ;
ne si totius quidem orbis terrarum imperium nobis
pollicereris. Minime, inquam, nos circumvenire
poteris.

XVII. Quousque tandem, inquit Aurelianus, inju-
riam nobis facis ? An non erubescis, nugator et insi-
diens ? Per deos ipsos ego omnium generum tor-
mentis affligam, et nemo e manibus meis auferre
poterit. Jussit igitur ignem afferri, et quatuordecim
virgas ferreas, easque in ignem conjici, et valde ac-
cendi : tum Pauli manus et pedes ligari, ferreumque
vectem inter manus et pedes injici, et in terram
defigi, ac sic virgis ignitis binis per vices Paulum
percuti, Juliana vero iussit in lupanari con-
stitui. Itaque multi e turba illa, quæ circumstabat,
sœlesti et nefarii homines, certatim contendebant,
quis ad eam primus ingrederetur. Erant enim velut
equi hinnientes, ejus puellæ forma incitati. Cum
vero in eo loco, in quo Aurelianus jusserat, con-
stitutæ esset, statim angelus Domini descendit de
cœlo, et dixit : Ne timeas, Juliana ; Dominus
enim Jesus Christus, quem tu colis, misit me, ut te
protegam, et sanctum nomen ejus notum faciam
omnibus timentibus eum. Cum vero multi ad vir-
ginem accederent, et ejus pulchritudine frui vellent,
angelus excussit e pedibus suis pulverem, et in
eorum oculos iniecit, ita ut eos excœcarit. Quapro-
pter neque amplius cernebant, ubi essent, aut quo
irent, neque ad illam accedere poterant. Id cum
turbæ vidisset, quod admirabiliter factum fuerat,
uno animo clamabant : Magus est Deus Pauli et Ju-
lianæ qui ubique eos servat et protegit, qui illum
timent. Qui autem excœcati fuerant, flexis genibus
supplices ejus opem implorabant, dicentes : Juliana
serva Dei altissimi, peccavimus quidem contra te,
cum stulte atque insipienter nos gesserimus ; sed
tu da, quæsumus, nobis veniam, ut Dei serva :
et precare Christum tuum, ut nobis visum restituat.
Eorum misericordia commota Juliana, paululum
aquæ accepit : et cum oculos in cœlum extulisset,
Deum invocavit, ita dicens : Domine Jesu Christe,
auctor omnium salutis, exaudi me, et nunc etiam
ostende miracula et prodigia quæ facis propter
nos filios hominum. Restitue his viris facultatem
videndi, ut sanctum et gloriosum nomen tuum ce-
lebre tur. Hæc cum dixisset, aquam supra turbas
illas infudit, et omnes, qui excœcati fuerant, vi-
sum receperunt. Tum illi ad terram prostrati,
gratias Deo reddebant, pœnitentiam agentes. Cum-

que peccata sua confessi essent, Christiani facti sunt.

XVIII. Paulus vero, de quo dicebamus, cum a carnificibus cruciaretur, virgis illis ferreis diutius percussus vociferabatur, hæc dicens : Aureliane tyranne et nefarie, quidnam mali commisi, ut sic crudeliter et impie me crucies ? Verum me quidem a tormentis Dominus meus Jesus Christus sublevat : te vero manet hæreditas æterni illius ignis, qui paratus est tibi, et diabolo hæc adversus nos suggerenti. Et ubinam, inquit Aurelianus, Paule, est Juliana soror tua, quam ais esse temperantem et virginem ? En illa ad lupanar ducta est. Num putas adhuc esse virginem ? Ad hæc Paulus : Scio, inquit, illum ipsum Deum, qui semper a tuis pravis cogitationibus me liberavit, sororis etiam meæ propugnatores fuisse, et intactam ab omni labe conservasse. Misit enim angelum suum a cælo, ut eam custodiret. En ut sine macula, et virginitatem puram habens, revertitur, ut videat vincula mea. Miserat enim Aurelianus, ut Juliana duceretur. Quæ cum venisset ad tribunal, et Paulus eam vidisset, multo gaudio plenus risit. Aurelianus vero : Num, inquit, Juliana, amatores tui pulchritudine tua satiati sunt ? Atila dixit : Mea pulchritudo, meum ornanentum et decus Christus est, qui misit angelum suum, et me abjectam atque humilem servam protexit : quoniam fidem et spem meam in illo fixam habeo. Quapropter gratias illi ago, et sanctum ejus nomen collaudo, quod ipse est, qui facit mirabilia solus, et non est alius Deus præter ipsum.

XIX. Jussit deinceps Aurelianus Paulum exsolvi, et foveam quamdam effodi, tam longam, quanta est trium hominum statura ; tum ligna et ignem afferri, atque in fovea illa succendi. Fecerunt carnifices, quod jussum fuerat, admodum studiose ; nam et foveam statim effoderunt, et ignem vehementer accenderunt. Itaque Aurelianus jussit Paulum et Julianam in ignem illum conjici. Sancti vero martyres, Deum collaudantes, Salvatorem ac Dominum Jesum Christum invocabant ad opem sibi ferendam. Cum autem ad eum locum venissent, sua membra crucis Christi signo munierunt, et sponte se in ignem conjecerunt. Erant autem in igne illo Deum laudantes, et ejus gloriam prædicantes. Ecce autem angelus Domini descendit de cælo, et fumum una cum igne foras excussit, neque permisit sanctos martyres vel paululum ab igne perturbari. Stabant itaque in fovea illa rectis corporibus, divinas laudes proferentes in hanc sententiam : Benedictus es, Domine Deus Rex sæculorum, qui memor fuisti humilitatis nostræ et præsentia tua ignis flammam exstinxisti propter bonitatem tuam, quæ facit ut peccata nostra non recorderis. Tu nos indignos, salvos atque incolumes eripuisti a cogitationibus tyranni Aureliani, qui suo imperio ita intumescit, quasi futurus sit immortalis.

† Psal. LXXI, 18.

A Hæc cum martyres precarentur, multi ex Græcis, Dei potentiam contemplantes, animo compuncti, ab idolorum superstitione defecerunt, et Christi fidem secuti sunt ; multi etiam carnifices, qui eos verberaverant, cum Dei tanta in illos beneficia collata vidissent, mutato consilio, Christi fidem amplexi sunt.

XX. Perlata vero sunt hæc omnia ad Aurelianum, qui jussit, illos ita ut erant, in fovea lapidibus obrui. Sed ecce repente tonitruum sonitus cum multis fulguribus, et nubes huc atque illuc agitata, et ignis plenæ, usque ad Aureliani conspectum devenerunt, et ignem illum in terram effuderunt, voxque hæc e cælo ad eum demissa est : Aureliane, ingredere in abyssum gebennæ ignis, paratam tibi et patri tuo diabolo. Hæc cum facta essent, misit Aurelianus, et jussit athletas et Christi martyres ex fovea illa extrahi, et in carcerem conjici. Itaque sancti martyres Dei gloriam laudabant in omnibus his, quæ Deus ipse mirabiliter illorum causa fecerat. Septimo die postea diluculo Aurelianus sedit in tribunali, et jussit sacerdotes afferre quocunque idola habebant argento et auro confecta ac pretiosis lapidibus ornata. Quæ sacerdotes ipsi mox in conspectu Aureliani constituerunt, cum stravissent sub ejus pedibus purpuram regalem. Tum Aurelianus : Vocate, inquit, Paulum et Julianam. Quos cum vidisset ante tribunal consistentes, animo et vultu valde irato illis minatus, dixit : Ite nunc, et diis sacrificate ; nolim enim existimetis, manus meas vos evasuros. Subrisit Paulus, et ait : Nunquam, tyranne, Deum nostrum derelinquemus, qui cælum et terram effecit. Ne putes amplius, idolis tuis cultum nos allaturos. Tum Aurelianus : Violenta, inquit, morte dignus es, Idolane tibi hæc videntur ? Neque intelligis, quæ vis in illis sit ?

XXI. ad hæc Paulus : Jupiter iste, quem tu deum esse dicis, homo quidam fuit fugitivorum filius, qui artem magicam bene edoctus fuerat : cumque præter cæteros homines esset incontinentissimus, et libidini maxime deditus, ac quorundam pulcherrimas uxores atque filias adamasset, se continere non potuit quin cum illis commisceretur. Qui modo in taurum mutatus, modo avi similis, aquilæ scilicet, ac cygno, mulieres nonnullas ex jam dictis circumvenit, et a mente alienatas in eam miseriam impulit, ut ipsum tanquam deum colerent. Ad hæc et alias mulieres per formæ mutationem et præstigias decepit, aurum commutatus. Et ne alia ejus libidinosa facinora hoc loco narrem (scio te ad iracundiam concitari : sed licet irascaris, dicam tamen nihil veritus) iste, qui prope Jovem positus est, et Apollo dicitur, an non ex adulterio genitus est et muliere quadam, quæ Latona dicebatur, quæque illum peperit inter duas arbores, qui et

militum Christianorum, a Trajauo, dum in Oriente ipse opera nefaria commisit, patrem Jovem imitatus? Eodem modo et Dionysius vester ille deus, an non et ipse ex adulterio genitus est ex Semele Cadmi filia? Nugator, inquit Aurelianus, et sceleste, an non ex Junone deorum matre Bacchus genitus est? Risit Paulus, et ait: Estne deus, qui ex muliere genitus incipiat esse deus, aut qui uxorem habeat? Tunc Aurelianus: Quousque, inquit, multas nugas effudens diis maledices? an non et vester Christus, quem vos Christiani Deum cœlestem esse dicitis, ex muliere genitus est? Respondit Paulus: Non es tu dignus, qui Dei mysterium audias. Verum ne oratione tua multos eorum, qui præsentes sunt, circumvenias, necesse est aperire id, quod quæris.

XXII. Initio Deus ipse cum cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt, effecisset, hominem effinxit ad imaginem et similitudinem suam. Purum enim a malitia, innocentem, justum, pietate præditum creavit illum Deus, et in paradiso deliciarum pleno eum collocavit. Pater autem vester diabolus non ferens tantam hominis felicitatem, Evam seduxit, et per illam, Adam ad divini præcepti transgressionem impulit. Quo factum est, ut et Adam ipse tanquam transgressor e paradiso expulsus sit, et genus omne humanum morti et peccati pœnæ obnoxium evaserit. Quamobrem cœlestis Pater et omnipotens Deus misericordia motus, humano generi subvenire volens, misit Filium suum, ut humanam carnem susciperet, et Adam solveret, eosque qui ab injusto detinebantur, ipse igitur Deus, Verbum Dei ac Patris Filius, ante sæcula omnia est sapientia ipsius, et potentia et dextera: qui per archangelum Gabrielem annuntiatus fuit sanctæ illi Virgini puræ atque honestissimæ, ex prophetico et regio genere originem ducenti. In cujus utero Deus ipse, hoc est, cœleste Verbum, quod oculis corporeis non cernitur, habitans, suscepit corpus, cum Gabriela Mariam ipsam affatus esset: *Ave gratia plena: Dominus tecum*; et paulo post: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*⁵. Genitus igitur fuit Deus et cœleste Verbum per Virginem, omni labe purissimam, corpore, tanquam veste quadam, indutus propter humanæ salutis dispensationem. Nemo enim poterat Deum verum, ita ut est, præsentem videre, cum Deus ipse sit ignis consumens⁶, neque homo aliquis vivens Dei faciem videre possit. Hujus igitur dispensationis causa Deus noster, quod ad carnem pertinet, genitus fuit, et ut infans lacte nutritus est, cum esset tamen divinitate perfectus. Insuper factus est puer, et juvenis, cumque hominibus, ut homo, conversatus est annos triginta tres, urbes, regiones, et castella orbis terrarum pertransiens, et

beneficiens omnibus, ac liberans eos⁷, qui a diabolo vexabantur. Postea in ligno crucis suffixus est, ut salutem daret mundo, qui perierat diaboli violentia et fallacia. Idem corpore mortuus est. Cumque ad inferos descendisset una cum sancta anima illa sua, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit⁸: atque in caliginosa inferorum penetralia ingressus, eripuit eos qui vinculis detinebantur, et ex carcere diaboli illos in superiorem regionem eduxit⁹. Quod totum ipsius benignitati acceptum referetur. Cum vero ita post tres dies a mortuis resurrexisset, apparuit suis discipulis atque apostolis, et aliis multis, qui vere in eum crediderant: et cum aliquoties commedisset et bibisset cum apostolis per dies quadraginta, sic postea in cœlum assumptus est, et sedet ad dexteram Patris cum corpore illo, quod ipse Deus Verbum sibi copulavit. Nunc igitur diabolus dolore affligitur, illum enim Christus ipse Christianorum pedibus conculcari fecit, qui per sanctum ipsius nomen ingrediuntur in regnum cœlorum: a quo regno tu alienus es. Habes enim sortem et partem æternam ignis gehennam, hæreditatem diaboli patris tui precipiens.

XXXIII. His auditis, Aurelianus præ furore vultu mutatus est, et dentibus stridere cepit, exarscens in illum, cui et respondens: Multas, inquit, nugas te modo effudentem passus sum, patientiam in te, nugax et sceleste, audiendo retinens. Tu vero quandiu perges me contemnere, et diis maledicere? Nunc igitur nisi diis immolaveritis, pessimis modis vos perdam, ita ut nemo possit e manibus meis vos eripere. Tum Paulus et Juliana concordi animo et magna voce clamantes: Nos, inquirunt, Christiani sumus, et in Christo ipso spes nostras collocatas habemus; dæmones non adoramus idolis tuis non servimus, tormenta tua non timemus. Excogita igitur quoscunque vis cruciatus, fidem enim in Deo habemus, fore ut a nobis supereris, quemadmodum pater tuus diabolus a Christo superatus fuit, qui nos etiam robustos facit, et pravas artes tuas expugnat. Hæc cum audisset Aurelianus, jussit lignum quoddam magnum afferri. Quod cum allatum fuisset, fecit Paulum in eo alligari. Carnifices vero ejus manus colligarunt. Tunc Aurelianus præcepit accensas lampades afferri, et in ejus faciem injici, præcone ita vociferante: Ne in orbis terrarum dominos contumeliosus sis, neve in ipsos maledicta conjicias.

XXIV. Juliana cum fratrem suum igne comburi spectaret, summa voce clamavit: O tyranne et sceleste, quid mali frater meus commisit, ut ita crudeliter eum crucies? Jussit Aurelianus et Julianam in ligno alligari et accensas faces in os ejus et in totum corpus adhiberi; cui et dixit: impudentissima mulier erubescere, quemadmodum

⁵ Luc. I, 28, 32. ⁶ Deut. IV, 24; Hebr. XII, 29.
¹⁰ I Petr. III, 19:

Evod. XXXIII, 20. ⁷ Act. X, 38. ⁸ Psal. CVI, 16.

mulieres decet. Tum Juliana ridens : Vere, inquit, Aureliane, te admonentem acceptum habeo, eo quod dixisti : Cum sis mulier, erubescere ; revereor enim, et erubescere Christum Dei viventis Filium, qui est ante faciem meam, neque illum possum derelinquere, et dæmones colere. Furore accensus est Aurelianus, cum se ab illis irrisum videret. Itaque jussit carnifices ignem per totum corpus illorum circumferre. Quod cum illi mox fecissent, tota civitas, quæ sanctorum martyrum spectaculo intererat, voce magna clamabat : Imperator Aureliane, injuste judicas, injuste illos crucias. Si nolunt diis sacrificare, sententiam contra illos feras. Tum Aurelianus, cum metueret, ne populus seditionem adversus ipsum concitaret, sententiam tulit, ut eorum capita truncarentur, et corpora

XXV. Itaque decimo septimo die mensis Augusti exierunt simul lætantes, atque versum hunc psalmi concinentes : *Salvasti nos, Domine, ab affligentibus nos et odientes nos confundisti.* Cum vero ad locum martyrii venissent extra urbem, Paulus rogavit carnificem, ut Julianam prius quam ipsum, securi percuteret. Juliana vero, cum faciem suam Christi signo munisset, admodum læta collum extendit, eamque spiculator securi percussit. Paulus igitur cum sororem Christi martyrio perfunctam vidisset, oculos

A in oelum erexit, et Deo gratias egit, ac crucis signo se itidem muniens collum suum extendit : quem et spiculator mox obtruncavit.

XXVI. Erant illorum corpora extra urbem jacentia, cum e loco illo ea tollere Christiani prohiberentur. Milites enim, ita ut jusserat Aurelianus, observabant, ne quis reliquias illas auferret. Veniebant autem in eum locum lupi, canes et volucres, et circa sanctorum martyrum corpora sedentes, illa custodiebant : cumque muscas et ejusmodi animalia supra corpora illa sedentia viderent aves ipsæ alis ea expellebant, non permittentes, ut in sanctis illis corporibus insiderent. Itaque septem dies et septem noctes feræ ac volucres cœli circa martyrum reliquias consederunt. Cæterum nuntiata sunt omnia hæc a militibus Aureliano. Qui cum ea audivisset : O furorem, inquit, pessimum Christianorum istorum, quos ne mortuos quidem superare potuimus, Misit igitur, et milites ipsos noctu illinc abduxit : neque enim volebat de die eos illinc remove, ne a Christianis, irriderentur, Cum vero dies illuxisset, exierunt Christiani, et martyrum corpora curantes, sumptuose in pace condiderunt, regnante Domino nostro Jesu Christo, cum quo Patri simul et sancto Spiritui sit gloria, honor et imperium nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

¹¹ Psal. XLII, 8.

DE S. ANDREA TRIBUNO

AC SOCIIS

MATYRIBUS IN CILICIA.

(Acta SS. Bolland. ad diem 19 Augusti.)

§ I. *Publica eorum veneratio, nomen S. Andreae confusum, Acta, martyrum numerus.*

Nomen hujus celeberrimi martyris ac sociorum quam sit memorabile, quantaque aq̄d posteros manserit in benedictione, testantur affatim monumenta antiqua, quæ ad nos usque de illis sunt transmissa. Incipiamus a Fastis Græcis. Typicum, quod sub S, Sabbæ nomine citatur, meminit hoc die « Sancti martyris Andreae, ducis militaris, ac sociorum bis mille quingentorum et nonaginta trium. Menalodium Sirleti sic habet : « Natalis sanctorum martyrum Andreae, ducis exercitus, et sociorum duorum millium quingentorum nonaginta trium, qui Maximiani persecutoris temporibus delati apud Antiochum ducem exercitus quod essent Christiani perseverantes in Christi confessione, ense percussi sunt. » Eundem cum honorifico nomine megalomar-

C tyris nec non eosdem numero socios signant Menæa magna impressa, ac sequentes illis accinunt versiculos :

Ἐστῆσε τμηθεὶς αἱμάτων λίμνας ὄχλος
Σοὶ τῷ παραστήσαντι λίμνας ὑδάτων.

Ἐνὶαὶ καὶ δεκάτῳ τάμον Ἄνδρείου ἀύχνη λαμ-
[πρόν.

*Truncata rivos sanguinis pro te deat
Turba hæc, aquarum, Christe, qui rivos dabas.
Non post decimam collum Andreae Abscidit ensis.*

Censeo alludere poetam ad genus martyrii, et ad salutarem fontem : de quo vide Acta num, 11 12 et 13. Dicta Menæa peculiarem ac solennem faciunt de S. Andreae memoriam in Officio sacro hujus diei, condito etiam Canone in honorem Sancti, cujus hæc est acrostichis :

Ἦμνοι προτῷ σε, Ἄνδρέα, Στρατηλάτα.

Laudes tuas, o Ductor Andreae, cane.

2. Porro hodierni nostri pugiles in variis aliis Fastis sacris memorantur: et enim in Calendario Ruthenorum apud Possevinum fit mentio S. Mart. Andreæ: in Menæo Chiffletii, 'Ανδρείου Στρατηλάτου, Andreæ militaris ducis. Martyrologium Arabico-Ægyptium ac ms. Taurinense cum ipsius tum sociorum in genere meminere; quorum numerum determinat Menologium Slavo-Russicum Sparwefeldianum eodem modo, quo Typicum ac Menologium Sireti. Synaxarium e Menologio, jussu Basillii imperatoris collecto, post hunc titulum, Certamen sancti megalomartyris Andreæ militiæ ducis, ac sociorum ejus, ponit Actorum compendium, cujus textus Græcus excusus datur ad calcem tomi I mensis Augusti, Latine autem sic sonat: « Erat hic, imperante Maximiano, dux militum in orientali regione sub Antiocho, qui universo militum agmini præerat. A quo postquam una cum aliis militiæ ducibus missus esset adversus Persas, et Christum invocasset, in fugam egit Persas, et post insperatam victoriam socios nos ad Christi fidem pertraxit. Accusati vero apud Antiochum, tanquam rei judicio, coram ipso astitere: et ipse quidem in lecto ferreo ignito fuit extensus; sociorum autem e quadratis lignis manus transfixi sunt clavibus. Deinde autem ex aliis mille, jubente Antiocho, e regionis finibus exacti: quos ubi instruxisset Sanctus, ad Christi fidem adduxit. Rem ubi comperisset Antiochus, eosque simul cum his quibus præerat, esset insecutus, omnes ense interemit, omniumque postremum Andream, illustrem Christi martyrem, et inter athletas fama celebrem. »

Quam memorabile hujus nostri Megalomartyris seu Magni martyris nomen est apud Græcos, tam celebre etiam est apud Latinos, antiquissimis utique ac primæ notæ Martyrologiis inscriptum. Nam Usuardus hac die ita eum refert: « Natalis sancti Magni, seu sancti Andreæ martyris, cum sociis suis duobus millibus quingentis nonaginta et septem. » Ad quam annuntiationem ista jam pridem in Usuardo a nobis edito et illustrato observata sunt. « Andream apud Græcos inclytissimum Megalomartyrem Martyrologi nostri Latini verosimillime ex Græca appellatione binomium fecerint Magnum seu Andream. Sic etenim Beda, prout apud nos editus est, et eo Rabanus, Romanum parvum, Ado, et, cujus jam verba dedimus, Usuardus. Melius fortasse legissent, magni Andreæ: neque enim verosimile puto, Martyrologos nostros Andream tribunum militum cum Magno episcopo Anagnino confundere voluisse. » Hanc observationem de duplici nomine eidem nostro martyri perperam indito, inferius confirmare conabimur. Habemus interim ex dictis (nihil quippe cogit omnes illas annuntiationes huc integras transcribere) magni nominis martyrem fuisse S. Andream in Ecclesia Latina. De Wandelberto postea agemus. Martyrologium Romanum modernum ita de illo legit ac sociis, quorum tamen numerum non determinat: « In Cili-

cia natalis sancti Andreæ tribuni, et sociorum militum, qui victoria de Persis divinitus adepti, ad fidem Christi conversi, et hoc nomine accusati, sub Maximiano imperatore in angustiis Tauri montis ab exercitu Seleuci præsidis trucidati sunt. »

4. Quia vero circa annuntiationem apud Galesium nonnulla mox erunt notanda, illam quoque hic præmittere visum est. Sic igitur sonat: « Cæsareæ, sanctorum martyrum Magni, Andreæ, et sociorum, quingenti et nonaginta septem, cum leonem conspexissent in homines a fide alienos sævientem, ad beati martyris Magni pedes mansuetum et prostratum jacere; rei admirabilitate commoti, ad Christi fidem se contulerunt. Quamobrem Alexandri præsidis jussu capite plectuntur, Magnus vero lapidibus obruitur. » Annuntiatio hæc convenit S. Magno, cujus martyrium pluribus describit Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 79; in quo tamen cum nullum de S. Andrea inveniam vestigium, mirum mihi accidit, ipsius nomen intrusum legi in dicta annuntiatione. Sed res hæc pluribus tractatur apud nos hac die, qua de sancto Magno Cappadocæ agitur, pag. 717. Nunc de hallucinatione Martyrologorum superius indicata et hic pluribus refellenda tractabimus; e qua videtur originem traxisse Galesiniana.

5. Et ea quidem est duplex; altera in eo versatur, quod S. Andreæ addiderint nomen non suum, Magni videlicet; altera incertior priore, quod alicubi forte S. Magnus aliter annuntietur, quam debeat, uti mox referam. Ad priorem quod attinet, præter illa, quæ paulo ante præmisimus, hæc addo ad majorem illorum confirmationem. Baronius in notationibus hac die 19 Augusti ad annuntiationem Martyrologii Romani Andreæ tribuni et soc., « De his, ait, hac die Usuard. et Ado; licet Andream cum S. Magno confundant. » Hunc errorem etiam castigat Lambecius Commentariorum de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, lib. VIII, pag. 202, ubi occasione versionis Latinæ et exordii Actorum S. Andreæ ac sociorum apud Surium hac die, Martyrium S. Andreæ, ducis exercitus, et sociorum, auctore Symeone Metaphraste. Vocatur autem hic Andreas etiam magnus, etc., sic scribit: « Hoc non est intelligendum de nomine proprio Magni; quippe quod S. Andreas Stratelates non habuit, sed tantum de titulo Μεγαλομάρτυρος sive Magni martyris, qui illi in hujus narrationis inscriptione Græca honoris causa tribuitur. Perperam igitur et absurde in Adonis archiepiscopi Viennensis Martyrologio die 19 Augusti legitur: Natalis sancti Magni seu sancti Andreæ, » etc. Merito itaque ista, « Vocatur autem hic Andreas etiam Magnus » ommissa sunt in editione Surii, anno 1618 Colonisæ edita. Hæc de errore isto in alium forte lapsus est Wandelbertus, dum eidem martyrum manipulo videtur adjunxisse S. Magnum Cappadocem, cui aliam martyrii palæstram supra assignavimus. Sic enim canit.

Magnus et Andreas quarta denaque coruscant : Septem nonaginta et quingenti comitantur, Quos pariter sancti simul his bis mille sequuntur.

6. Varia sunt Actorum exemplaria. Lambecius loco citato pag. 201 et 202 unum affert hoc titulo ac principio : Τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ. Ἐθλησις τοῦ ἁγίου καὶ ἑνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἀνδρίου τοῦ Στρατηλάτου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων δισχιλίων πεντακοσίων ἑνενηκοντα τριῶν. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἁσπεστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας διωγμῶς κατὰ Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Συρίας· εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκείσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντιόχος τις, δεισιδαίμων ἄνθρωπος ὢν, etc. Id est : *Eadem die (19 Augusti) certamen sancti et gloriosi magni martyris Andree, ducis exercitus, et bis mille quingentorum nonaginta trium cum eo peremptorum. Temporibus impiissimi Maximiani imperatoris magna adversus Christianos mota est persecutio, maxime in partibus Syriæ. Quidam autem Antiochus, superstitioni deorum addictus homo, ibidem tunc ordinis militaris imperium tenebat,* etc. Observat Lambecius hanc narrationem Latine exstare apud Laurentium Surium, ac Symeoni Metaphrastæ ibidem tribui, ut modo indicatum est. Sed nullum ejusdem vestigium invenio apud Allatium in Diatriba de Symeone scriptis a pag. 124. ubi Vitas enumerat, quas tanquam Metaphrastæ proprias signat. Consule quæ dicta sunt tomo III hujus mensis pag. 719 de Actis S. Eupli martyris. Habemus etiam exemplar Græcum in nostro codice † ms. 194, cujus exemplaris titulo prænotatur eadem in ms. Cæsar. 45 pag. 221 ex-
 C stare. Aliud Græcum apographum asservamus hoc titulo : Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος τοῦ Στρατηλάτου, ex cod. Ambros. N. f. n. 152, sicut additur in eodem apographo. Incipit : Τὸν θαυμαστὸν Ἀνδρίαν τὸν στρατηλάτην. *Mirabilem Andream exercitus ducem,* etc.

7. Baronius anno Christi 301 collectionem historicam Actorum intexit : quæ quidem, ait ibidem num. 5 germana noscuntur. At, bona eminentissimi cardinalis venia, non paucæ occurrunt difficultates, quæ illis incommodant. Nam primo, ea non esse exarata a scriptore contemporaneo, illud est indicio, quod in principio illorum dicantur ista : « Persecutio quædam magna contra Christianos commota est. Erat tempore illo Antiochus quidam. » Et inferius : « Celeberrimus martyr » vocatur Sanctus. Postea vero sequitur : Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulaverat, locus in quem venerandus sanguis ille *martyrum* defluerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens, qui fons ad hodiernum usque diem gratiis redundat. » An illa auctori synchrono conveniunt ? Secundo, oratio S. Andree, in qua dicit : « Domine Deus.. accipe mei peccatoris.. preces, eorumque omnium qui mecum sunt.. omnibusque his qui necessitatis tempore nostra, qui sumus

A indigni, nomina invocaverint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent ; quique ad locum hunc confugerint, eos protege.. et quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illis curationum fons, » etc. Oratio, inquam, illa merum est episodium, cum a nemine potuerit audiri nisi a solis ipsis martyribus, quibus per tempus non licuit eam aliis referre. Accedit eo, quod non satis videatur consentanea humilitati Christianæ, quæ in martyribus elucere debet.

B 8. Tertio, mirum etiam videri potest, S. Andream, Christi fidem amplexum, prælio uni quin imo pluribus, prout apparet, sese exposuisse, antequam petiisset atque obtinisset baptismum. Audiantur Acta : « Inter idolorum cultores velut rosa florebat inter spinas.. fidelissimus Dei servus et martyr Andree.. Hic.. Jesu Christi opem assecutus adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus excellabat. Bello autem contra Persas ipsi commisso, eos solos, quos manifeste cœlestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit : nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant, qui illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt.» Sequitur postea S. Andree confessio, cruciatus in ignito lecto æneo, sociorum militum supplicium, etc., quibus tandem cum ipsius tum militum subditur baptismus, quem dicuntur suscepisse a Petro urbis Tarsensis episcopo, postquam eo clam discessissent. Nos interim ex dictis concludimus, in hujusmodi Actorum historia non tam relucere sinceram narrationem, quam Græculi scribillatoris, quisquis demum ille fuerit, compositionem : id quod confirmabitur ex aliis quibusdam incommodis, quæ inferius proponuntur. Vide Adnotata.

D 6. Numerus sanctorum martyrum non ponitur eodem modo apud Græcos ac Latinos. Hi quippe existisse illos memorant bis mille quingentos nonaginta septem, ex præmissis supra num. 3, Martyrologium Romanum non signat numerum : in cujus determinatione Fasti Græci, num. 4 citati fere cum Latinis antiquis consentiunt. Acta nullum quidem etiam numerum determinant : sed magnus fuerit necesse est, cum ingentem Persarum multitudinem debellarit, et « Andreas cum tota sua fortiet a Deo electa phalange, » uti loquuntur Acta, martyrium sit consecutus ; quamvis « illum milites qui ex iis qui cum ipso fuerant : apud Antiochum detulerunt, quod Deum.. confiteretur et celebraret, in cruce suffixus fuerat.» Verum quo pacto tantus cohæret numerus, cum Eusebio, qui *Ecclésiasticæ Historiæ* a Valesio editæ lib. viii, cap. 4, pag. 296, hæc refert : Postquam.. dux Romani exercitus nescio quis (intellige Maximianum Galerium) Christianos milites persequi aggressus, eos, qui in exercitu merebant, lustrare cœpisset

ac recensere, et Christianis liberam eligendi potestatem fecisset, ut vel imperatorum jussis obtemperantes honoris sui gradum retinerent, vel si parere nollent, honore militiæ nudarentur; complures regni Jesu Christi milites, nominis illius confessionem sæculari gloriæ ac felicitati, qua fruebantur absque ulla cunctatione præstulerunt. Ex quibus pauci admodum (in Græco est *εἰς πέντε καὶ δύο*, id est, unus et alter) non modo dignitatem, verum etiam vitam amittere pro defensione pietatis sustinuerunt: cum is qui religioni nostræ struebat insidias, parce adhuc et raro sanguinem quorundam fundere auderet. Verum ubi apertius se ad bellum accinxit, dici non potest, quot et quantos Christi martyres in omnibus locis atque urbibus passim cernere licuerit, » post famosum videlicet edictum contra ecclesias propositum Nicomedis, de quo cap. 5 meminit idem Eusebius.

10. Si itaque pugilum nostrorum martyrium differre liceret atque ad illam crudelissimam persecutionem, qua in omne genus hominum a tyrannis sævitum est, textus Eusebii non crearet difficultatem; sed cum eo usque non videatur differendum, saltem secundum Acta, prout videlicet ea nunc exstant; non videamus, quo pacto satis commode ad verba Eusebii responderi queat. Diximus, saltem secundum Acta etc., quæ S. Andræ ac sociorum militum cædem narrant accidisse post bellum Persicum; circumstantia vero illa fortasse adjecta fuit a non satis cauto exornatore Actærum, quæ aliunde non sunt magnæ admodum auctoritatis. Quidquid sit, nos ingentem illum sociorum martyrum numerum, in Græcis pariter ac Latinis Fastis consignatum, relinquimus in antiqua sua possessione, ita tamen ut, Martyrologium Romanum secuti, eum in titulo ante hunc Commentarium nostrum non determinari verimus. Nunc a numero martyrum pergamus ad tempus martyrii.

§ II.

Tempus martyrii expensum.

« Cursum, inquit Acta, martyrii sui beatissimus Andreas cum tota sua forti et a Deo electa Phalange perfecit decimo nono die mensis Augusti, die Dominico. » Littera G, quæ hic est littera diei 19 Augusti, non invenitur tanquam littera Dominicalis signata ad nostrum propositum, nisi anno 294 et 305; unde consequens est, ut secundum Acta innecti debeat martyrium illud anno alterutri. Si autem anno 305 id affigas, satagendum est, ut dictus annus componatur cum modo, quo Maximianus martyres tractari jussisse fertur in Actis, et cum reliqua eorundem Actorum serie, rebus ibidem ita expositis, ut dictu difficile videatur, eas accidisse tempore persecutionis generalis Diocletianæ. Adde quod memorent accidisse palmam martyrii quando erat bellum illud contra Persas, quo a S. Andrea ejusque sociis insignis victoria relata de ipsis fuit; unde fit, ut tempus martyrii pendeat a tempore istius belli secundum Acta. Baronius ad

annum Christi 304, num. 4, Diocletianum imperatorem cum suo collega Maximiano tunc triumphasse de Persis affirmat; et ibidem num. 2. « Porro, ait, enituit in bello Persico eximia virtus Andræ tribuni militum, » etc.

11. Sed Pagius ad dictum annum, num. 2, illum triumphum celebratum affirmat « anno 303 » quo Lactantius lib. *De mortibus persecutorum*, cap. 47, Diocletianum Romæ Vicennalia celebrasse tradit. Nam cum triumphus ille Romæ exhibitus fuerit, ut Eusebius in Chronico, Eutropius et Cassiodorus testantur, et ante annum 303 post victoriam Persicam Diocletianus Romæ non fuerit, liquet eo anno triumphum hunc actum esse. Præterea triumphos cum Vicennialibus et id genus festis de more exhibitos fuisse, sæpeque dilatos non semel insinuavi. Quare licet pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuisset, tamen triumphus de Persis anno tantum 303 actus. Et, nonnullis interjectis, ad anni 301 numerum 2, quos e Baronio citabam, et seqq. observat ista: « Diocletianus. nullum hoc anno de persecutione Christianorum promulgavit edictum, sed tantum in milites sævitum, Quare martyres, de quibus Baronius, ante annum 303 passi non sunt. » Alii martyres isti huc non spectant, sed L. Andreas cum suis militibus, quorum martyrium ex jam dictis apud Baronium, ac criticum ejus, consummatum sit anno 301.

12. Sed quo minus eorum adstipulemur sententiæ, obstat 1°: Pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuerat, uti modo fatebatur Pagius, Persis videlicet a Galerio Cæsare tunc victis, ex eodem auctore ad istum annum num. 6 et 7. Cur ergo sanctorum nostrorum militum martyrium differri debeat ad annum Christi 301? Cur Pagius secundum sua principia illud non ponit citius, cum anno 298 militum persecutionem affigat, dicens ad eundem annum num. 2: « Persecutio adversus milites hoc anno inchoata, ut recte Prosper in Chronico. Sicut igitur persecutio generalis in ipsis utriusque Augusti (sermo est de Diocletiano et Maximiano Herculio) Vicennialibus cæpit; sic et jeus quædam velitatio in utriusque Quindecennialibus. » 2°: Cum dicant Acta, num. 2: « Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret; » cumque bellum illud S. Andræ ab Antiocho demandatum fuerit, non utique ex dictis post annum 297, quo « pax inter Romanos et Persas sancita; » quidnam cogit illius ac sociorum martyrium procrastinare usque ad annum Christi 301? 3°: Cum denique hic annus componi non possit cum ratione temporis, quo martyrium accidisse memorant Acta, nimirum « decimo nono die mensis Augusti, die Dominico, » sicut supra observatum est; melius quidem nobis videretur, Acta in hoc defendere, et erroris non condemnare, si

probabili aliquo argumento eo non compelleremur. A gentibus barbaris luctaret, cum alii intra laxiores et quietiores terras delicate imperarent. »

13. Theodericus Ruinartius inter Acta sincera et selecta a se vulgata, pag. 309 et seqq. editionis primæ, exhibet Acta S. Maximiliani martyris, in quibus præter alia, anno Christi 295 quarto Idus Martii eum impellentia ut militiæ nomen daret, dicuntur ista : « Maximilianus respondit : Militia mea ad Dominum meum est. Non possum sæculo militare. Jam dixi, Christianus sum. Dixit Dion proconsul : In sacro comitatu dominorum nostrorum Diocletiani et Maximiani, Constantii et Maximi, milites Christiani sunt et militant. » Quomodo igitur, si anno 295 milites Christiani fuerint inter turmas Maximiani et in aula ejus, quomodo, inquam B in milites nostros Christianos anno Christi 294 sub Maximiano sævitum est ? Accedit eo, quod non satis verosimile videatur, tyrannidem persequendi Christianos a solo Maximiano esse executioni mandatam, nisi post victoriam, quæ anno 297 de Persis relata fuerit, quæque animum ejus inflarit, cristasque ejus erexerit ad audendum quidlibet. Et vero contextus Actorum S. Andreæ non obscure insinuat, Maximianum tunc temporis rem gessisse in Oriente : et extra tempus belli Persici videtur semper egisse suas partes Illyricum versus, cum apud Lactantium lib. *De mortibus persecutorum*, cap. 18 dicat : « Jam fluxisse annos quindecim in Illyrico vel ad ripam Danubii, quibus relegatus cum

14. Atque hæc sunt difficultates, quæ in figendo tempore martyrii sese offerunt. Quandoquidem vero non est mihi promptum solvere hunc nodum saltem inhærendo Actis, satius esse duxi eundem scindere, et nostrorum Pugilum martyrium ponere cum Actis sub Maximiano, sub quo etiam illud signat Martyrologium Romanum, non determinato ejusdem martyrii anno. Dixi « saltem inhærendo Actis ; » nam si eorundem scriptor habuerit ante se documenta melioris notæ, illaque ita transformavit ornatu ac interpolatione, ut incommoda superius expensa ad istam causam sint referenda ; tunc non video cur tempus martyrii innecti non possit persecutioni Diocletianæ ; cur non item diei Dominico, atque adeo anno særæ vulgaris 305, post imperatoria videlicet illa edicta (vide Acta num. 8) quæ inde anno ab 303 adversus Christianos prodire ; cur denique cum Actis dici nequeat illud accidisse imperatore Maximiano, nempe veri ac proprii nominis imperatore intelligendo, qui ante dictum annum 305 Cæsar duntaxat fuerat, quamquam cum adjecto jam tum ab anno 293 etiam titulo imperatoris, uti legitur apud auctorem neotericum Gallum *Historiæ imperatorum*, tom. IV in Diocletiano, art. 9, pag. 21. Quia vero plane supervacaneum judico, alterutrum e duobus, quæ apud me sunt, Græcis exemplaribus supra indicatis in Latinum convertere, exhibeo.

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

MARTYRIUM S. ANDREÆ TRIBUNI ET SOCIORUM.

(Græce nunc primum editur ex cod. ms. Paris., n. 548, sæc. xii.)

1. Imperatore Maximiano homine valde impio, C persecutio quædam magna contra Christianos comota est præcipue autem in regionibus Syriæ. Erat tempore illo Antiochus quidam, superstitioni plurimum deditus, militares ordines sub imperio suo regens : qui propter idolorum insaniam, contra pios homines furorē acrem spirabat, Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi

A'. 'Εν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβοστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας, διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεισι τῆς Συρίας. Εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκείσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντίοχος δεισιδαίμων τις, καὶ σφοδρὸν τῶν ὑπὲρ τῆς εἰδωλομανίας κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων πνέων θυμῶν. Ὑπὸ τούτου οὖν τὸν Ἀντίοχον πολλοὶ στρατηλάται τῆς αὐτῆς συμμετέχοντες πλάνης ἐπάττηντο. Ἀνά

μέσον δὲ αὐτῶν ὡσπερ εἰς ἀκάνθας ῥόδον καὶ μεταξὺ
δυσωδίας θυμίαμα ὁ πιστὸς τοῦ Θεοῦ δοῦλος καὶ μάρ-
τυς Ἀνδρέας λανθάνων ἐφαίνεται. Διὰ γὰρ τὴν τοῦ
προσόντος αὐτῶ ζήλου θερμότητα τῆς παρὰ τοῦ
μαγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
συνεργίας καταξιούμενος, τῶν ὑπεναντίων ἐν τοῖς
πολέμοις ἐκράτει καὶ πολλοῖς διέπρεπε τοῖς ἀνδρα-
γαθῆμασιν.

Β'. Κατ' ἐκείνον τον καιρὸν συμβέβηκεν μοῖραν
τινα Περσικῆς δυνάμεως παρεκδραμεῖν τὰ μεθόρια,
καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἀρασθαι. Ἐπεὶ οὖν
καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπι-
θόντων οὐ μετρίως τοῦτον ἐτάραξεν, εἰς μνήμην ἐλ-
θῶν τῶν Ἀνδρέου στρατηγημάτων, μετὰπεμπτον
ἦγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἡθάδα, παρακαλῶν εὐτολμίαν,
καὶ τοιοῦτοις πρὸς αὐτὸν χρώμενος λόγοις εἶπεν·
Τὰ τῆς ἀνδρείας σου, φησὶν, ἔργα, καὶ ὅσα κατὰ
τῶν πολέμιων ἠρίστευσας, καὶ ἔμοι δῆλα καὶ αὐτῶ
καθεστῆκασιν τῷ τὰ σκηπτρα διέποντι, ἀνθ' ὧν καὶ
τῆς ἀξίας ἐλαχες ταύτης. Τοιγάρτοι καὶ τὸν μέγαν
ὄντα καὶ σχεῖδον τῆ σῆ προθυμία καταπιστεύω πό-
λεμον, ἵνα σοὶ καὶ μᾶλλον διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος
ἀγώνων ἡ εὐκλεία περιγένηται. Τοῦτων ὁ τοῦ Χριστοῦ
ἀριστεύς τῶν λόγων ἀκηκῶς, καὶ οὐ πλῆθει καὶ
ὄπλοις καὶ ἄρμασιν, μόνω δὲ τῷ παντοδυνάστῃ Θεῷ
πεποιθώς, τὸν μέγαν ἐκείνου ἐζήλωσε Γεδεών, καὶ
τινας τῶν ἐπομένων ὀλίγους καὶ εὐαριθμήτους εἰς
τὴν τηλικαύτην παράταξιν παραλαβὼν, οὓς προδή-
λως ἡ ἀνωθεν χάρις αὐτῶ κατεσήμανεν, τὴν πρὸς τοὺς
ἀντιταγαμένους παράταξιν ἐποίησατο.

Γ'. Ἦδη δὲ τῆς συμπλοκῆς ἀρχεσθαι μέλλων, τῆς
τῶν ἐναντίων πληθύος τὴν ὑπερβολὴν θεογνωσίας
ὑπόθεσιν τοῖς ἰδίους παρείχετο· οὕτω γὰρ ἦσαν τῆς
εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν πίστεως κατηξιωμένοι· ταῦτα
διεξίω πρὸς αὐτούς· Καίρὸς ὑμῖν οὗτος, φησὶν, τῆς
τοῦ ἐπουρανοῦ Θεοῦ ἐπιγνώσεως· αὐτίκα γὰρ γνώ-
σεσθε ὡς οἱ θεοὶ τῶν ἰθῶν ὄντως δαιμονία εἰσιν.
Θεὸς γὰρ ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ ἐμὸς, ὃς τὸν οὐρανὸν καὶ
τὴν γῆν ἐποίησεν. Αὐτὸς τοιγαροῦν παντοδύναμος ὧν
βοηθεῖ τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, ἀναδείκνυσί τε
αὐτούς ἰσχυροὺς ἐν πολέμῳ, καὶ παρεμβολὰς κλίνου-
σιν ἄλλοτριῶν. Ἰδοὺ τοίνυν ὁρᾶτε ὡς ἐξ ἐναντίας
ἡμῶν οἱ πολέμοι ἐν πολλῷ ἔστησαν ἀριθμῶ καὶ κε-
κραταίνονται τέως ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀλλὰ δεῦτε τὴν
πλάνην ἀφέντες, τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐπικαλέσασθε
σὺν ἔμοι, καὶ ὄψεθε τούτους ἐκλειοπέτας ὥστε
καπνὸν καὶ ὡς κωνορτὸν ἀπὸ ἄλωος ἐμπροσθεν
ὑμῶν ἀπεληλαμένους. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπεν· οἱ δὲ τοῖς

(1) Tribunus militaris præerat militum legioni
seu parti exercitus. Apud Græcos vocatur στρα-
τάγης, quod ducem exercitus etiam interpretari
possis, etsi subesset Antiocho totius exercitus
duci : nam dicebatur et ille etiam dux exercitus
erat, ut Ulpianus declarat apud Baronium ad an-
num Christi 301, num 2. De tribunis autem varia
observat Vossius in Etymologico linguæ Latinæ ad

A tribuni militares ejusdem erroris participes nume-
rabantur. Inter quos velut rosa florebat inter spinas
et inter graveolentes odores fragrans aliquis vapor,
fidelissimus Dei servus et martyr Andreas : qui la-
tuerat quidem antea, sed postea manifeste appa-
ruit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem,
magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi opem
assecutus, adversantium bellorum hostes superabat,
et multis egregiis ac strenuis facinoribus excel-
lebat.

II. Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum
pars quædam fines transiliret, et bellum adversus
Antiochum suscitaret. Quoniam igitur repentina
hostium incursio, et eorum multitudo non medio-
criter ipsum perturbavit, Andræ tunc tribuni mi-
litarem (1) peritiam et strenuitatem recordatus, il-
lum ad consuetos ordines accersiri jussit, hortans-
eum, ut forti animo esset, utens autem his sermo-
nibus : Tuæ, inquit, fortitudinis facinora quæque
adversus hostes, et mihi et ei, qui sceptrum imperii
tenet, maxime nota sunt, et admodum manifesta :
quapropter et dignitatis istius gradum sortitus es.
Itaque magnum hoc et repentinum bellum fortitu-
dini (2) tuæ committo, ut per præsentis certaminis
occasionem ad gloriam tuam superiorem major
cumulus accedat. Hos cum audisset sermones op-
timus Christi miles Andreas, non copiis, non armis
aut curribus, sed solo præpotente Deo fretus, ma-
gnum illum Gedeonem æmulatus est, et paucos
quosdam milites ad ejusmodi aciem assumpsit. Eos
enim solos, quos manifeste cælestis gratia ei de-
signavit, secum habens, oppositis hostibus prælium
intulit (3).

III. Jam vero cum esset congressurus cum hosti-
bus, eorum ingentem multitudinem divinæ cog-
nitionis argumentum suis militibus proposuit :
nondum enim Christi Dei nostri fide donati fue-
rant. Hæc igitur illis, enarrabat : Præsens oppor-
tunitas, cælestis et divinæ cognitionis concilia-
trix, vobis erit : statim enim cognoscetis, quod
dii gentium vere dæmonia sunt, quodque verus
Deus ille est, quem ego colo, qui cælum et ter-
ram effecit. Ipse igitur cum omnia possit, opem
affert iis qui eum invocant, eosque fortes in bello
efficit, et hostium cohortes facit terga vertere,
En igitur, ut videtis, hostes ipsi e regione nobis
sunt oppositi, copiis innumerabiles et nobis vali-
diores ; sed, agite, errorem idololorum omittentes,
mecum una Deum, qui vere Deus est, invocate,
ac statim videbitis hostes ipsos, velut fumum quem-
dam aut pulverem, coram vobis deficientes. Hæc

vocem tribus.

(2) De bello ac pace cum Persis agit Commenta-
rius prævius, § 2.

(3) Mirum, quod jam amplexus Christi fidem,
nondum tamen baptizatus, mortis se periculo ex-
posuerit (vide Commentarium § 1), nisi recurras
ad miraculum, quo victoriam præciverit, quodque
hic videtur insinuari.

ille dicebat. Cui, milites credentes, et cum multa fiducia irruentes oppositas phalanges in fugam converterunt, et illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. Milites autem illos ejus prælii victores, reique admirabilis supra omnium opinionem testes, sanctus vir Dei Andreas, ut electos Christi viros, perfecte, quantum in illo erat confirmavit, et ad Dei cognitionem adduxit.

IV. Ea re putatisne parum adversarium diabolum conturbatum, qui victoriam illam contra se tropæum quoddam erectum cogitavit, neque aliquid aliud eam rem fuisse, nisi propriæ potestatis casum, existimavit? Cæterum maximus Dei athleta, ad stadium progredi paratus, quasi pignora quædam cœlestia, præstantia dona ab ipso Deo percipiebat, cum et ejiciendorum dæmonum miraculis abundaret. Multos igitur in singulos dies impuris spiritibus perturbatos liberabat, sicque lethale vulnus diabolo infligebat, et invidum et superbum hostem maxime subjiciebat. Cum vero quæ ad bellum pertinebant, viro sancto ex sententia processissent, et adversus Persas tropæum statuisset, venit cum suis militibus in urbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam ex iis qui cum ipso fuerant, invidia et livore incitati, cum bonum illud non voluntarie (4) delegissent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum dux confiteretur et celebraret, qui in cruce suffixus fuerat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, et misit quosdam ex ordine militari, qui ab eo discerent quod verum erat, et planum facerent. Cumque per eos qui missi fuerant, rem ita se habere certo audivisset, apud eum per internuntios partim admonitionibus usus est: commemoransque suum in Christianos odium et acerbiter, per ipsos internuntios ei dicebat: Cum noveris, quemadmodum et qualibus tormentis sustulerim Eutyechium Polyucti filium (5), et multos eorum qui una cum illo Christi fidem secuti sunt, ac quemadmodum neminem ipsorum misericordia prosecutus fuerim, tu quo nunc consilio, aut qua spe hominis in cruce suffixi mentionem proponis?

V. Ad hæc Andræas respondit: Maxime istis verbis, quæ dicit, constantiam meam Antiochus corroborat. Nam si omnes, quos nominatim protulit, gravibus tormentis ab illo subjecti, victores ipsius extiterunt, et Christo Deo coronati athletæ astiterunt, quare non et ego studere debeo amicus, vel potius Domini mei Jesu christi servus, omni tempore permanere, ut eadem, quæ illi, consequar præmia? Has voces per eos qui celeriter, quæ dicebantur, excipiebant, et litteris mandabant, a sancto viro prolatas accepit Antiochus ille arrogans, et a Dei pietate abhorrens, eumque vinctum ad se duci jussit, et omnibus audientibus interrogari, et aperte fateri, num imperatoris edicto, an suo

(4) Equis igitur illos ad hoc coegit?

(5) S. Polyucti, celeberrimi martyris Melitenæ in Armenia passi. Acta jam pridem sunt illustrata apud nos die 13 Februarii in quibus ibidem pag.

λεχθεῖσιν πιστεύσαντες, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θάρσους ὀρμήσαντες· τὰς ἀντιμετώπους ἐτρέψαντο φάλαγγας, καὶ μεγάλην κατ' αὐτῶν ἤρανον νίκην. Ταύτης δὲ μάρτυρας τῆς παρατάξεως καὶ τῆς παραδοξοποιίας ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἑαυτοῦ ποιησάμενος, καὶ τελείως ἐνεῦθεν αὐτοὺς βεβαιώσας, τῇ τοῦ Κυρίου προσήγαγεν ἐπιγνώσει.

Δ'. Καὶ πῶς οἴεσθε τοῦτο τὸν ἀντικείμενον διάβολον συνετάραξεν, καθ' ἑαυτοῦ τὸ τρόπαιον λογισάμενον, καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ πτώσειν ἰδίαν τὸ γεγονός ἠγησάμενον; Ἄλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγιστος; ἄθλητὴς ἐπὶ τὸ στάδιον κατὰ μέτρος χωρῶν, ὡσπερ τινὰς ἀρραδῶνας ἐπουρανίους τὰ κρείττονα τῶν χαρισμάτων ἐλάμβανεν ἀνωθεν, καὶ τῇ κατὰ δαιμόνων ἐπλοῦτει θαυματουργία. Πολλοὺς γοῦ ἡμέρας ἐκάστης ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους ἐλευθερῶν, καί τισιν πληγὴν ἐτίτρωσκε τὸν διάβολον, καὶ μειζόνως κατεδουλοῦτο τὸν βάσκανόν τε καὶ ὑψηλόφρονα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοῦ πολέμου κατὰ νοῦν τῷ ἁγίῳ προῦχώρησε, καὶ κατὰ Μήδων στησάμενος τρόπαιον γέγονεν σὺν τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἄξιας κομούμενος ὡς ἐχρῆν ἀμοιβᾶς. Εὐθὺς τούτου καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ στρατιώτας τινὲς φθόνου μὲν καὶ ζηλοτυπίας ἔργον ἐπιτηδεύοντες, ἀγαθὸν δὲ ὁμῶς ἀκούσιον ἐργαζόμενοι, διέβαλλον ὡς Θεὸν τὸν ἑσταυρωμένον ὁμολογούντας τε καὶ θαζάζοντας. Τοῦ δὲ δι' ὀργῆς τὸ πρᾶγμα ποιησαμένου καὶ στείλαντος πρὸς αὐτὸν τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου τινὰς τὸ ἀκριβὲς μαθησομένους τὰ καὶ διασαφήσοντας, καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν διὰ τῶν ἀπεισταλμένων ἠκριβωκότος, καὶ πῆ μὲν κολακίαις, πῆ δὲ καὶ ἀπειλαῖς, ἔτι δὲ καὶ ἀναμνήσει χρησαμένου τῆς ἑαυτοῦ πρὸς Χριστιανοὺς δυσμενείας τε καὶ πικρότητος, ἐπιλέξῃς τε διδηλωκότος· ὅτι Οἶδας ὅπως καὶ οἰκίαι ἀνέβηλον βασάνους Εὐτύχιον τε τὸν υἱὸν Πολυεύκτου, καὶ πολλοὺς τῶν σὺν ἐκείνῳ τῆν εἰς Χριστὸν πίστιν ὁμολογηκότας, καὶ οὐκ ἠλέησα αὐτούς, φησὶ, καὶ νῦν σοὶ τίνι σκοπῷ καὶ ποίᾳ ἐλπίδι τὸν ὑπὲρ τοῦ ἑσταυρωμένου λόγον προβάλλῃ;

Ε'. Πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενος ἔφη· Πάνυ μὲν οἶν διὰ τούτων ὧν εἶρηκας ἰσχυροποιεῖς μου τὴν ἔστασιν· εἰ γὰρ οὗτοι πάντες, οὓς ἐξωνόμασας, ὑπὸ τοῦ σου μεγέθους δειναῖς αἰχλαῖς ὑποβληθέντες νικηταὶ σου γέγονασιν καὶ στεφανηφόροι Χριστῷ τῷ Θεῷ παρεστήκασιν ἀθληταί, πῶς οὐ μὴ σπουδάσω καγὼ, φίλος, δούλος δὲ μᾶλλον τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ διαμείναι μέχρι παντός, ἵνα τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἀπολαύσω βραβείων; Ταύτας οὖν τὰς φωνὰς διὰ τῶν εἰς τάχας γραψάντων εἰς τὰς αὐτοῦ τῆν ἅγιον ἄκοῦς ἀποθέμενος, προσέταξεν ἐκεῖνος ὁ ἀλαζῶν τε καὶ ἄθιος δέσμιον εἰσαχθέντα παρ' αὐτῷ κατανώπιον πάντων ἐρωτηθῆναι καὶ σαφῶς ἔξειπείν, πότερον τοῖς βασιλῆως θεσπίσμασιν, ἢ τῷ Θεῷ αὐτοῦ βού-

654 meminit idem Sanctus uxoris ac filiorum; quorum forte unus fuerit Eutyechius ille, de quo hic fit mentio. Synonymus in crucem actus notatur in Mensis magnis excusis die 2 Septembris.

λοιτο πειθαρχεῖν. Τοῦ δὲ εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων τε καὶ ἀγγέλων καὶ πάσης τῆς κτίσεως τρανώς τε καὶ εὐθαρσῶς ὁμολογήσαντος τὸν Χριστὸν ἰκολάσειν ἐπενόησε κατ' αὐτοῦ πονηρὰν ὁ σοβαρώτατος ἡγεμῶν, κατειρωνεύμενος δὴθεν αὐτοῦ καὶ λέγων· Ἐπειδὴ πολλὰ φαίνεται λαθῶν Ἀνδρέας ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ νίκας οὐκ ὀλίγας ἀναδησάμενος, ἀνέσειωσεν αὐτὸν καὶ ἀναπαύσειωσεν ἐφευρεῖν ἰμνηχανησάμεθα καὶ τρόπον.

Σ. Καὶ δὴ προσέταξε κλίνην κατασκευασθῆναι χαλκῆν, καὶ ταύτης γενναίως ἐκπυρωθείσης, ὑπερθεῖν ἀποτεθῆναι τὸν ἅγιον ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ λίαν εὐθύμως ἐπεισκηδῆσας τῇ κλίνῃ ὥσπερ ἐπὶ τινος στρωμνῆς ἀπαλῆς ἰακτὸν διανέπεισσε, καὶ παραυτὰ μὲν σφόδρα ἤσθετο τῆς κολάσεως, πικρὸς αὐτῷ περιφλεγόμενος καὶ περιδρασομένου τοῦ σώματος. Ὑπερθερον δὲ βραστήωνος ἐτύγχανε καὶ ἀναψυχῆς τῇ ἄγαν θερμότητι τῆς αὐτοῦ πίστεως τοῦ πυρὸς ὑπενδεδωκότος. Ἀγαθῶν δὲ ὁ παράνομος δικαστὴς καὶ τινος τῶν σὺν αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον ἀριστευσάντων στρατιωτῶν, τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ ξύλου τετραγώνων προσηλωθῆναι τελείως διέταξε μειδιῶν, καὶ πυθνανόμενος εἰ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι τοῦτο, ὡς αὐτίκα μάλα προθύμως ἐκείνους συνθέσθαι, καὶ· Εἶθε γὰρ, εἶθε, φησὶν, Χριστοῦ γυνοίμεθα μιμηταὶ τοῦ δι' ἡμᾶς ἐπὶ τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ προσηλωθέντος. Ἄλλ' ἔντεῦθεν πάλιν ἐπὶ τὸν θεοφορὸν ὁ τύραννος ταῖς ἐπερωτήσεσιν ἐπαναδραμῶν ἐπιειρᾶτο διαπυρρῶναι, εἰ τοιαύτης πείρας προσενηχθείσης αὐτῷ μεταμελεῖται τῶν δεδογμένων, καὶ τῆς Χριστιανῶν μετατίθεται πίστεως. Τοῦ δὲ εἰρηκότος τὸν τῶν εἰς τέλος ὑπομνήτων ἀναμνήναι τε καὶ ἀπεκδέχεσθαι στίφανον, καὶ μηδέποτε τῶν κολῶν αὐτῷ κεκοιμημένων ἐκστήσεσθαι, προσέταξεν τοῦτον φρουρᾷ κατασφαλισθῆναι, τὸ μὲν δοκεῖν ὅπως καιρὸν ὁ μάρτυς διασκέψῃως πρὸς τὸ δὴθεν μεταβουλεύσασθαι λάθοι, αὐτῷ δὲ τῷ πράγματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἵνα τῆς τοῦ κρατοῦντος συνείας ὁ Ἀντίοχος γένηται γνώμης.

Ζ'. Αὐτίκα γοῦν μῆνυσις παρ' αὐτοῦ πρὸς Μαξιμιανὸν ἀποστέλλεται ὡς ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν θεοφόρον Ἀνδρέαν καὶ τοὺς ἀμφὶ αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημίων ἔγνω γραμμάτων, κρίνει οὐ μικρὸν οἴσειν αὐτῷ γογγυσμὸν τε καὶ τάραχον, εἰ τοιοῦτον περιφανῆ στρατηγὸν καὶ τοσοῦτους μετ' αὐτοῦ καὶ οὐπὸς ἀρίστους ὀπλίτας τῇ διὰ ξίφους ἐκδῶ τιμωρίᾳ, ἀντιγράψει πρὸς Ἀντίοχον ὥστε αὐτὸν μετὰ τινος ἐπιτεχνήσεώς τε καὶ πανουργίας τὸ πρακτέον κατὰ τὸ λεληθὸς ἐξανύσαι, καὶ μὴ δοῦναι διὰ τοῦτου καιρὸν νεωτερισμοῦ τε καὶ ἀταξίας τῷ ὅλῳ στρατεύματι. Ταῦτα δὲ διεξήλθεν εἰδὼς ὡς εἰ τις ἐνίοις ἐκ τοῦ πλήθους παραλυπήσειεν μὴ προφανῆς ἴδικον εἰργασμένους, κἄν ἀδοξοί τινες εἴεν, κἄν ἀναριθμητοί, ἐπ' αὐτοὺς ἡ ῥοπή γίνεται τῶν πλειόνων, ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἡ τοῦ προσώπου ἀξίωσις πλείστη ὑπῆρχεν καὶ μαρτυρούμενοι κάματοι καὶ τῶν αὐτῷ συνόντων τὸ πλεῖθος οὐ μέτριον. Διὸ δὴ καὶ ἐπήγαγεν ὁ

A Doe, parere vellet. Ille autem præsentibus hominibus, angelis, et tota spectabili et creata natura, distincte, aperte et confidenter Christum confessus est. Itaque superbissimus præses acerbissimum supplicium adversus illum excogitabat, et ironia quadam utens : Quoniam, inquit, multum laboris Andreas in bellis perpessus est et victoriis non paucis coronatus fuit, remissionis et requiei viam ac rationem ipsi excogitavimus.

VI. Jussit igitur æreum lectum componi : qui cum valde accensus fuisset, sanctum virum Andream supra illum poni jussit. At ille præsentem et alacri animo in lectum illum, tanquam in molle aliquod stratum insilivit, et in illo decubuit, statimque vehementem cruciatum sensit, cum totum ejus corpus combureretur, et undique ignis ardore fervesceret. Mox vero propter eximium fidei suæ fervorem, requiem et recreationem habuit, cum ignis ipse relaxatus esset. Duxit etiam nefarius ille judex quosdam ex eorum militum numero, qui una cum ipso strenue in bello se gesserant, et vere in Deum crediderant, ipsorumque manus in lignis, quadratam figuram habentibus, suffigi jussit, ridensque ab eis quæssivit, num ea res esset illis voluptati. Repente illi animo valde prompto sibi eam rem jucundissimam esse affirmarunt, hæc addentes : Utinam Christi simus imitatores, qui propter nos in ligno crucis suffixus fuit ; Deinceps ad divinum Andream tyrannus interrogationes suas convertens periculum faciebat, num talem cruciatum expertus, sententiam mutasset, et a Christianorum fide animum avertisset. Sed cum is respondisset, se coronam illam quam, qui ad finem usque patientiam retinent, adipiscuntur, a Deo expectare, neque unquam ab iis quæ recte et firmiter statuta sunt, se decessurum, jussit tyrannus Andream e lecto illo eductum, in carcere diligenter custodiri, verbo quidem, quod martyri tempus dare vellet, ut

VII. Statim igitur ad Maximianum litteras misit, et rem illam significavit. Maximianus cum de Andrea et iis qui cum illo erant, certior factus est per eas litteras, quas supra diximus, existimans non parum perturbationis et tumultus ad eum perventurum, si tam insignem et clarum ducem exercitus, totque et tantos viros, qui cum ipso erant, milites optimos gladio perculti juberet, rescripsit ad Antiochum, ut artificio aliquo aut versutia viro latenter ad id quod vellet, perficiendum alliceret, neque rerum novandarum, aut seditionis occasionem toti exercitui præberet. Hæc scripsit imperator, illud considerans, quod si, cum aliquibus obcuris hominibus, quorum crimina sint incerta, poenam judex inferre vult, ad illorum causam defendendam plerique propensi sunt, eo magis in hoc viro id fieret, qui et dignitatis gradum tenebat, et non vulgares labores, multorum virorum testimo-

MARTYRIUM

SANCTORUM PAULI ET JULIANÆ.

QUI APUD URBEM PTOLEMAIDEM PASSI SUNT.

(Latine apud Surium ad diem 17 Augusti. — Græce non exstat in mss. Paris)

I. Aurelianus imperator per totum orbem terrarum A contra Christianos edictum proposuit, ut omnes idolis sacrificarent: qui vero id facere nolissent, vita pessime privarentur. Ille igitur cum in Isauriam venisset, in urbem Ptolemaidem se contulit, ut omnes Christianos cogeret idolis sacra facere. Cum vero beatissimus Paulus una cum sorore sua Juliana imperatorem in urbem ingredientem vidisset, Christi signo frontem notavit, et ad sororem conversus, Esto, inquit, bono animo, soror mea, neque timeas; dico enim tibi magnam quamdam tentationem Christianis imminere.

II. Vidit Aurelianus, cum Paulus Christi signo frontem notavit, et misit qui illum corripere. Quem cum in media turba stare jussisset, Miserrime, inquit, homo, quidnam tibi proposuisti, ut me urbem B ingrediente frontem signare auderes? An ignoras edictum contra Christianos propositum? Respondit Paulus: Audivi equidem edictum tuum, sed nemo unquam poterit tantum timorem nobis injicere, ut Christum verum Deum abnegemus tuam; enim tormenta brevia sunt, neque eos lædere possunt, qui Deum metuunt. At Dei tormenta, sempiterna illa sunt. Eodem modo voluptas et gloria, quam Deus Christianorum generi largitur æterna est. Quis igitur tam amens est ut viventem Deum derelinquat, et surda atque muta ista vestra idola colere velit, cum ipse auctor nostræ salutis Christus Jesus dixerit: *Quicumque negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in cælis est?*

III. Cernis, inquit, Aurelianus, quandiu te nugantem passus sum ac sustinui? Accede jam, et diis sacrificata, ne pessimo mortis genere consumaris. At Paulus: Ego nullum alium Deum cognovi, nisi Dominum. Jesum Christum, quem colui semper inde usque a patribus meis puro corde atque animo. Tum Aurelianus dixit: Suspendite hominem istum, et acriter torquete, donec venerit Dominus ipse, et eum liberet. Suspendunt igitur illum carnifices, et cruciatibus affligere cœperunt. Cumque affligeretur, voce magna Deum invocans, dicebat: Domine, Jesu Christe, vera Dei veri et Patris progenies, cujus ortum nemo comprehendere potest, non Angeli, non Archangeli, non Throni, non Dominationes, non

Principatus, non Potestates, non Virtutes, non Cherubini, aut Seraphini, nisi Pater solus; tu, inquam, afferas opem mihi humili et abjecto servo tuo et ex manibus Abusureliani me liberes. Deus autem protinus ita cruciatus illos leves effecit, ut beatus Paulus nil sentiret.

IV. Sancta vero Christi sponsa Juliana, cum fratrem suum ita cruciari vidisset, cucurrit ad tribunal, et voce magna clamans: Aureliane, inquit, tyranne, cur ita crudeliter fratrem meum innocentem crucias? Tum Aurelianus: Detegite mox istius mulieris caput, et ejus genas vehementer percutite, ne sic temere loquatur; istum vero nefarium hominem constanter cruciate, eo quod Christi, quem dicit, patrocinium et adjumentum se habere ait. Risit Juliana, et: Miror, inquit, quomodo imperator cum sis, deliras, neque potentiam Christi cognoscis, quem admodum scilicet tormenta his hominibus, qui eum invocant, leviora efficit. Aurelianus ad suos conversus, dixit: Muliercula ista ex mea elementia majorem in modum elata est; itaque illam torve intrens: Accede, inquit, et diis immola, non enim manus meas te evasuram confidere debes. Ad hæc Juliana: Ego neque tua tormenta extimesco, neque minas tuas ad me pertinere arbitror; est enim Deus in cælis, qui poterit eripere nos de iniquis manibus tuis. Quæcunque igitur habes torquendi instrumenta, mihi admoveas, ut ex his ipsis Dei et Salvatoris Jesu Christi opem mihi præsentem esse cognoscas.

V. Hæc dixit Juliana, Cui Aurelianus: Video, inquit, pulchritudinem tuam talem esse, ut illius rationem habens te perdere nolim. Te igitur adhortor ut sacrifices quo legitimam mihi uxorem te deligere possim, et mecum una regnes, imperio meo omni tempore fruens. Quin etiam fratri tuo injuriam compensabo, et faciam, ut amplissimum dignitatis gradum apud me habeat. Eruit Juliana, oculos suos in cælum, et crucis signo eum frontem notasset, risit. Cui Aurelianus, Cur, inquit, Juliana, multam benignitatem meam contemnens, risisti? Non, inquit illa, contempsi benignitatem tuam; sed rideo, gaudens, quod Sponsus meus cælestis, qui vult omnes homines salvos fieri¹, sedet in solio sancto suo, ejusque divinitatis pulchritudinem contemplor; qui

Matth. x, 23. ¹ I Tim. ii, 4.

etiam me hortatur ut certamina ipsa libenter sustineam, te vero nugacem et futilem hominem contemnam, quippe qui cum te imperatorem appellari facias, et ligna et lapides adoras. Audiens hæc Aurelianus, bili percitus : Suspendite, inquit, mulierem istam, eamque constanter cruciate, ut intelligat se ante imperatoris tribunal consistere. Cœperant jam carnifices illam cruciare, cum Paulus ejus frater eam intuens, Ne timeas, inquit, soror, tyranni cruciatus, neque ipsius minas formides. Sustineamus paulisper, ut perpetuo requiescere possimus. Infigite huic, inquit Aurelianus, cruciatus assiduos eique inculcate, ne surpeba et stulta verba effutiat. Audiens hæc Juliana, iterum risit, et ait : Aureliane tyranne atque inique, Dominus Jesu Christus facit, ut neque labores, neque tormenta hæc sentiam. Tunc Aurelianus, Quamvis, inquit, multas nugas effundas, et simules te cruciatus non sentire, faciam tamen, ut diutius crucieris, et doloribus succumbas. Non sinet, inquit illa, Christus ipse, me unquam a te superari. Ille est, qui mihi opem affert et nunc, et semper ad finem usque opitulabitur, quo ipsius potentiam, et nostram Christianorum patientiam cognoscere possis. Te vero ipse Deus meus æterno igni puniet ; exiget enim a te animas quas perdidisti.

VI. His verbis magis exarsit Aurelianus, et jussit lebetem afferri, ac picem in eum conjici, atque ignem multum infra lebetem accendi, ita ut nemo propius accedere posset. Jussit autem in illum conjici Paulum et Julianam. Qui cum fuissent conjecti, oculos in cœlum erigentes, ac tanquam uno eodemque ore precantes, hæc dicebant : Domine Deus patrum nostrorum, Abraham, Isaac et Jacob, qui descendisti in fornacem ignis ad Sidrach, Misach et Abdenago in Babylonis regione, neque illos igne lædi permisisti : tu, Domine Jesu Christe, lux illa immensa, Patris mysterium et gloria, Deique altissimi dextera, qui homo factus propter peccata nostra inter homines versatus es, da salutem animabus, quas inimicus diabolus miserrime deceptas et corruptas, usque ad infimam tartaræ sedis voraginem detrudere conatur : quemadmodum Aurelianus iste, ipsius diaboli discipulus, nunc facit. Hæc cum illi precantes dixissent, pix effervescens in gelidam aquam conversa est, ita ut qui præsentés erant, Dei potentiam admirarentur.

VII. Nihilominus tamen Aurelianus, proprio furore oppressus, Deo gloriam non reddebat, sed magicis artibus ea fieri existimabat. Jussit postea e lebete illos extrahi, in quibus nec picis odor aliquis inerat : quin etiam neque in lebete ipsos picis aliquid inventum est, sed tantum frigida aqua. Tunc Aurelianus : Existimatisne, inquit, eos, qui præsentés sunt, a vobis circumveniri et adduci, ut putent auxilium a Deo vestro vobis allatum, et non magicis potius artibus hæc facta esse? Non ita, per deos ipsos, res se habebit; faciam, enim ut cruciatibus affecti, igne consumamini, nisi diis ipsis victimas obtuleritis. Ad

hæc Paulus respondit: Minime nos possumus viventem Dominum Deum relinquere, cœli et terræ creatorem, qui nos e tenebris eripuit, et a manibus tuis eisdem liberavit. Nunquam igitur, Aureliane imperator, nobis persuadere poteris, ut lapidibus et stautis vestris, voce auditu et anima carentibus, cultum præbeamus. Itaque de cætero tormenta quæcunque vis, nobis admoveas, ut Dei nostri vim cognoscas.

VIII. Jussit Aurelianus duas ferreas sedes illuc afferri, et e balneis publicis carbones congeri, et sedes illas vehementer succendi; suum vero abdomine illitos martyres ipsos supra candentes sedes imponi. Quod cum mox factum esset : Jam, inquit Aurelianus, artibus vestris omnibus superatis, potestis discere, quisnam sit Aurelianus imperator. Veniat nunc Christus vester, si potest, et vobis laborantibus opem afferat. Respondit statim Aureliano Juliana : Nobiscum hoc in loco Christus, est, nobis opem affert, neque sinit ab igne nos tangi. Tu vero illum non vides, cum ejus visione indignus sis. Moneo te Aureliane, ut insaniam istam omittas, et ad Christum accedas, nam si ei credere volueris, te respicientem amplectetur cum benignus sit ac misericors, et humana peccata condonet. Quodsi non credideris, æterno igno punieris.

IX. Magis iratus est Aurelianus, et jussit carnifices capite truncari, quasi pecunias a Christianis accepissent, ut illis parcerent. Cum vero ad mortem deducerentur carnifices, hortabatur eos Paulus his verbis : Nolite timere, neque enim in æternum moriemini, sed sanctorum participes futuri estis, et cœlestis regni hæredes. Hæc cum audissent carnifices, constiterunt, ita Deum orantes ; Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana prædicant, adesto nobis, et in confessione tua fac nos perfectos esse, quoniam nihil mali fecimus, et morimur. Hæc cum dixissent, obruncati sunt. Eorum alter, Quadratus ; alter, Acacius dicebatur.

X. His igitur martyrio consummatis, jussit Aurelianus alios carnifices ignem afferre, et supra carbones sal aspergere, ut ignis ipse vehementer accenderetur. Tum Juliana : Aureliane, inquit, Tyranne et nefarie, cur te ipsum affligis? Video enim te cruciari, et omnibus modis furore detentum affligi, denique ut serpentem aliquem exsibilantem, venenum contra nos effundere ; sed nihil tamen proficis, cum Deus ipse nos corroboret, ut pravas tuas cogitationes sustinere possimus. Itaque cum adversus nos nihil efficere potueris, magis erubescas, et a nobis ipsis abstinebis. Aurelianus jussit illos exsolvi, et in carcerem detrudi, atque ligna quædam maximi ponderis in eorum cervices imponi, pedes etiam compedibus ligari, catenis manus de vinciri, et ferreos clavos sterni, ut illis configerentur neque Christianorum aliquem permitti ad eos ingredi, ne cibus afferretur. Illos igitur carnifices in carcerem duxerunt, quæque ab Aureliano jussi fuerant, eis fecerunt. Cum vero media nocte martyres Deum precarentur, lux quædam magna

effulsit in carcere, et angelus coram illis stetit, et dicit : Paule et Juliana, servi Dei altissimi, surgite et Deum orate. Hæc dixit angelus, et ad eos accessit : ac statim instrumenta, quibus eorum colla constricta erant, tetigit, statimque tam illa, quam reliqua ferrea et lignea vincula contracta, de justorum, martyrum corporibus exciderunt : duæ autem sedes pannis strætæ, et mensa coram ipsis illico apposita est, omnigenis ferculis plena, eisque angelus dixit : Venite, requiescite, et cibum sumite, quem misit vobis Jesu Christus. Paulus et Juliana, earelæti, discubuerunt. Cumque panem ipsi in manus sumpissent, et oculos in cælum erexissent, Deo ipsi gratias egerunt, et cibi participes facti sunt. Viderunt carceris custodes lucem illam magnam; cumque ad eos repente introivissent, quod factum fuerat didicerunt, ipsos insuper comedentes, et hilares factos viderunt. Itaque cum illis recumbentes et ipsi comederunt, Deoque laudem et gloriam dederunt, qui talem gratiam filiis hominum contulisset, ita ut plerique ex ipsis Deo crediderint, et Christiani evaserint.

XI. Tertio post die Aurelianus, cum in tribunali sedisset, jussit sanctos martyres Paulum et Julianam illuc duci, quibus ait : An nondum tormenta ipsa vos docuerunt, ut ab ista insania vestra discedatis, et deos adeuntes, illis victimas offeratis? Hæc, inquit Paulus, stultitia mihi sit, et omnibus, qui Deum ipsum diligunt. *Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus; et sapientia hominum stultitia est apud Deum.* Desipiens profecto et insanus essem, si a Deo ipso deficiens, dæmones vestros colerem. Denuo Aurelianus, bili percitus, jussit illos in ligno suspendi, et cruciari. At illi Deum orantes, hæc dicebant : Domine Jesu Christe, Fili Dei viventis, lux Christianorum, et fides, quæ neque concuti, neque ab adversariis expugnari, aut dissolvi potest : ostende faciem tuam, et nobis opem feras, neque nos destituas propter sanctum nomen tuum. Cum igitur carnifices diutius illos cruciarent, et Christus eorum cruciatus sublevaret, nihil omnino martyres tormenta illa sentiebant.

XII. Unus vero e carnificibus, nomine Stratonicus, cum staret ad sinistrum Julianæ latus, et tormenta in eam inferret, ejus pulchritudine captus, manus ab ea continebat. Cujus sensum atque animum cum beata et sancta Juliana cognosceret, dextrum pedem extendit, et calce illum verberans : Satratonice, inquit, fac quod jussus es a tyranno Aureliano, neque manus a me contineas mihi parcens ; ego enim habeo Regem meum Dominum Jesum Christum, Deum æternum, et animæ meæ curatorem, qui corporeis laboribus me sublevat, atque ita præsentis cruciatus non sentio. Hæc cum Stratonicus audivisset, statim ense, quem manu tenebat, abiecit; cumque ad tribunal Aureliani cucurrisset, clamans : Aureliane, inquit, tyranne

et temerarie, curam hæc facinora contra Christianos patrare audes? Quidnam homines Deo servientes commiserunt, ut ita crudeliter et immaniter eos crucies? An quia Christum omnium dominatorem venerantur? Hæc cum audiret Aurelianus, ita obstupuit, ut hora una mutus remanserit. Tandem respondens : Tunc etiam, inquit, Stratonice, istorum stultitiæ atque insanix particeps factus es? An Julianæ pulchritudo te decepit, et ejus jucundis sermonibus allectus es? Stratonicus cum in cælum oculos erexisset, dein Paulum ac Julianam in ligno suspensos circumspexisset, crucis signo munitus, illorum aspectus tales vidit, quales angelorum Dei facies esse solent. Mox accurrit, et deorum aram calcibus conculcavit, eamque evertens, ait : En et ego Christianus sum; facias licet quidquid libet. Furore accensus Aurelianus, jussit ejus caput abscindi. Cumque sententiam imperator tulisset, venit ad eum locum in quo martyrium obiturus erat; ubi cum genua inclinasset, ita oravit : Domine Jesu Christe, quem Paulus et Juliana confitentes, invicti permanent a divinitate tua servati, et Aureliani tyrannidem confundentes; tu, quæso et animam meam accipe in cæleste regnum tuum, meam, inquam, animam, qui brevissimæ horæ spatio nomen tuum confessus sum, præsentem Aureliano. His dictis, ille caput extendit, et carnifice obtruncatus est. Venerunt autem Christiani, et ejus reliquias collegerunt.

XIII. Paulus vero et Juliana cruciatus fortiter sustinebant. Tunc Aurelianus Julianam affatus : O scelesti, inquit, et impia muliercula, quomodo in tormentis existens, carnificem decipere potuisti, eique mortis causam afferre? Non ergo, inquit Juliana, illum decepi, vel mortis causam attuli, sed qui me assumpsit Jesus Christus, ille ipse et hunc dignum fecit, ac vocavit; nisi enim dignus fuisset, nunquam ad martyrii palmam pervenire potuisset. Illum igitur in regno cælorum requiescentem aspicias, te vero in geheneæ flamma puniri senties. Tunc quidem pectus tuum, infelix, percities, cum inferiore hominem, teipso apud Christum præstantiorem videbis, et dolore affectus, clamabis, Dei misericordiam implorans, quam tamen impetrare non poteris. Post hæc jussit Aurelianus illos e ligno detractos, in carcerem interiorum concludi, et omnes, veneficos ac præstigiatores vocari, qui feras omnes, quascunque haberent, acerbissimas, hoc est, vipersas, aspides, cerastes ac dracones, afferrent, ut una cum Paulo et Juliana in carcere concluderentur. Cum igitur feras attulissent, quemadmodum a tyranno jussi fuerant, simul cum Paulo et Juliana eas concluderunt. Serpebant autem feræ illæ, et ad pedes beatorum martyrum assidebant, intentis quidem oculis eorum facies aspicientes, sed nihil tamen nocentes. Paulus au-

^a I Cor. 1, 20, 25.

teum et Juliana sedebant psallentes, et Deum col-
laudantes.

XIV. Manserunt autem serpentes illæ tres dies
et tres noctes cum martyribus clausæ. Tertio autem
die misit Aurelianus sub noctis tempus, ut disceret,
an a serpentibus consumpti essent. Venerunt, qui
missi fuerant ad eum locum : cumque ad januam
accessissent, eos, psalmos canentes et Deum lau-
dantes, audiverunt. Cum vero accuratius scire vel-
lent, quo pacto res se haberet, ascenderunt in lo-
cum quemdam superiorem. Unde per fenestram
speculati, viderunt Paulum sedentem simul cum
sorore sua Juliana, et angelum Dei stantem in
conspectu ferarum, neque permittentem feras ac-
cedere. Cucurrerunt igitur illi, et Aureliano omnia,
quæ viderant, nuntiarunt. Surrexit Aurelianus di-
luculo, et sedit pro tribunali, et iussit veneficos
feras suas illinc evocare, et martyres duci ad tri-
bunal. Accesserunt venefici ac januam, et feras eo
modo, quo solebant, vocare cœperunt. Cum vero
feræ ipsæ illis non obedirent, januam patefece-
runt, et feræ uno impetu omnes exierunt, et quos-
cunque infideles homines prope januam inveni-
erunt, statim interfecere, et ad deserta loca aufu-
gerunt.

XV. Carceris autem custodes Paulum et Julianam
ad Aureliani tribunal duxerunt. Tyrannus igitur
eos intuens, ac ridens : Beatum, inquit, me hodie
existimo, quod vestra consuetudine fruor ; fortasse
enim magnum aliquid a vobis lucrifaciam, et per
deos ipsos, si quidem mihi verum dixeritis, multa
et magna dona a me percipietis, et regni mei po-
testas penes vos erit. Nunquid vos deum Apollinem
præsentem, et vobis opitulantem, ut audivi a
quibusdam speculatoribus, vidistis ? Nos, inquit
Paulus, nullum Apollinem cognovimus, nam sumus
ex eorum numero, quibus Deus salutem dedit. Tua
vero anima ad mortem usque perdita est. Non
enim sapis, neque resipiscere vis ; quin imo multus
tyrannidis tuæ furor ad blasphemiam te convertit,
quippe qui angelum, quem misit Dominus Jesus
Christus ad obturanda ora serpentum, quæ tua
est arrogantia et temeritas, Apollinem fuisse dicis.
Tunc iratus Aurelianus, iussit plumbeis globis
Pauli maxillas contundi, atque illi dici : Ne ita
insipienter et arroganter loquaris, cum scias te
imperatori assistere.

XVI. Iussit postea e tribunali Paulum abduci,
et Julianam ejus sororem coram sisti, quam his
verbis aggressus est : Quæso, animæ meæ domina
Juliana, quæso, inquam, et te hortor, ne fratris tui
insaniam imiteris. Video te puellam prudentis-
simam, multa sapientia refertam. Obtempera con-
siliis meis, et columnas aureas per totum terrarum
orbem, tuo nomine inscriptas, erigam. Tunc illi
Juliana : Minime, inquit, me decipies, Aureliane
tyranne et impie. Non circumvenies Dei altissimi
servam. Ne mihi æternam mortem suggeras. Vis-
ne me privare Dei gloria et cœlesti regno, quo ut

indignus es et alienus ? Jussit Aurelianus Julianum
semoveri, et Paulum reduci ; cui dixit. En, Paule,
soror tua promisit mihi se diis sacrificaturam ;
quæ idcirco mihi uxor erit, totiusque regni mei
domina. Fac igitur et tu quod dico, et sinas tibi
persuaderi ut diis sacrifices. Ad hæc Paulus : Vere,
inquit, mentitus es, idque tuo malo ; sed nihil
alienum fecisti a patris tui diaboli disciplina, cum
id facias, quod ille solet : neque enim aliquem
subripere potestis, nisi mendacia confingendo.
Sed frustra laboras, namque nos non decipies ;
ne si totius quidem orbis terrarum imperium nobis
polliceris. Minime, inquam, nos circumvenire
poteris.

XVII. Quousque tandem, inquit Aurelianus, inju-
riam nobis facis ? An non erubescis, nugator et insi-
diens ? Per deos ipsos ego omnium generum tor-
mentis affligam, et nemo e manibus meis auferre
poterit. Iussit igitur ignem afferri, et quatuordecim
virgas ferreas, easque in ignem conjici, et valde ac-
cendi : tum Pauli manus et pedes ligari, ferreamque
vectem inter manus et pedes injici, et in terram
defigi, ac sic virgis ignitis binis per vices Paulum
percuti, Juliana vero iussit in lupanari con-
stitui. Itaque multi e turba illa, quæ circumstabat,
scelesti et nefarii homines, certatim contendebant,
quis ad eam primus ingrederetur. Erant enim velut
equi hinnientes, ejus puellæ forma incitati. Cum
vero in eo loco, in quo Aurelianus jusserat, con-
stitutæ esset, statim angelus Domini descendit de
cælo, et dixit : Ne timeas, Juliana ; Dominus
enim Jesus Christus, quem tu colis, misit me, ut te
protegam, et sanctum nomen ejus notum faciam
omnibus timentibus eum. Cum vero multi ad vir-
ginem accederent, et ejus pulchritudine frui vellent,
angelus excussit e pedibus suis pulverem, et in
eorum oculos injecit, ita ut eos excæcarit. Quapro-
pter neque amplius cernebant, ubi essent, aut quo
irent, neque ad illam accedere poterant. Id cum
turbæ vidisset, quod admirabiliter factum fuerat,
uno animo clamabant : Magnus est Deus Pauli et Ju-
lianæ qui ubique eos servat et protegit, qui illum
timent. Qui autem excæcati fuerant, flexis genibus
supplices ejus opem implorabant, dicentes : Juliana
serva Dei altissimi, peccavimus quidem contra te,
cum stulte atque insipienter nos gesserimus ; sed
tu da, quæsumus, nobis veniam, ut Dei serva :
et precare Christum tuum, ut nobis visum restituat.
Eorum misericordia commota Juliana, paululum
aquæ accepit : et cum oculos in cælum extulisset,
Deum invocavit, ita dicens : Domine Jesu Christe,
auctor omnium salutis, exaudi me, et nunc etiam
ostende miracula et prodigia quæ facis propter
nos filios hominum. Restitue his viris facultatem
videndi, ut sanctum et gloriosum nomen tuum ce-
lebretrur. Hæc cum dixisset, aquam supra turbas
illas infudit, et omnes, qui excæcati fuerant, vi-
sum receperunt. Tum illi ad terram prostrati,
gratias Deo reddebant, pœnitentiam agentes. Cum-

que peccata sua confessi essent, Christiani facti sunt.

XVIII. Paulus vero, de quo dicebamus, cum a carnificibus cruciaretur, virgis illis ferreis diutius percussus vociferabatur, hæc dicens : Aureliane tyranne et nefarie, quidnam mali commisi, ut sic crudeliter et impie me crucies ? Verum me quidem a tormentis Dominus meus Jesus Christus sublevat : te vero manet hæreditas æterni illius ignis, qui paratus est tibi, et diabolo hæc adversus nos suggerenti. Et ubinam, inquit Aurelianus, Paule, est Juliana soror tua, quam ais esse temperantem et virginem ? En illa ad lupanar ducta est. Num putas adhuc esse virginem ? Ad hæc Paulus : Scio, inquit, illum ipsum Deum, qui semper a tuis pravis cogitationibus me liberavit, sororis etiam meæ propugnatores fuisse, et intactam ab omni labe conservasse. Misit enim angelum suum a cælo, ut eam custodiret. En ut sine macula, et virginitatem puram habens, revertitur, ut videat vincula mea. Miserat enim Aurelianus, ut Juliana duceretur. Quæ cum venisset ad tribunal, et Paulus eam vidisset, multo gaudio plenus risit. Aurelianus vero : Num, inquit, Juliana, amatores tui pulchritudine tua satiati sunt ? Atila dixit : Mea pulchritudo, meum ornanentum et decus Christus est, qui misit angelum suum, et me abjectam atque humilem servam protexit : quoniam fidem et spem meam in illo fixam habeo. Quapropter gratias illi ago, et sanctum ejus nomen collaudo, quod ipse est, qui facit mirabilia solus, et non est alius Deus præter ipsum.

XIX. Jussit deinceps Aurelianus Paulum exsolvi, et foveam quamdam effodi, tam longam, quanta est trium hominum statura ; tum ligna et ignem afferri, atque in fovea illa succendi. Fecerunt carnifices, quod jussum fuerat, admodum studiose ; nam et foveam statim effoderunt, et ignem vehementer accenderunt. Itaque Aurelianus jussit Paulum et Julianam in ignem illum conjici. Sancti vero martyres, Deum collaudantes, Salvatorem ac Dominum Jesum Christum invocabant ad opem sibi ferendam. Cum autem ad eum locum venissent, sua membra crucis Christi signo munierunt, et sponte se in ignem conjecerunt. Erant autem in igne illo Deum laudantes, et ejus gloriam prædicantes. Ecce autem angelus Domini descendit de cælo, et fumum una cum igne foras excussit, neque permisit sanctos martyres vel paululum ab igne perturbari. Stabant itaque in fovea illa rectis corporibus, divinas laudes proferentes in hanc sententiam : Benedictas es, Domine Deus Rex sæculorum, qui memor fuisti humilitatis nostræ et præsentia tua ignis flammam exstinxisti propter bonitatem tuam, quæ facit ut peccata nostra non recorderis. Tu nos indignos, salvos atque incolumes eripuisti a cogitationibus tyranni Aureliani, qui suo imperio ita intumescit, quasi futurus sit immortalis.

A Hæc cum martyres precarentur, multi ex Græcis, Dei potentiam contemplantes, animo compuncti, ab idolorum superstitione defecerunt, et Christi fidem secuti sunt ; multi etiam carnifices, qui eos verberaverant, cum Dei tanta in illos beneficia collata vidissent, mutato consilio, Christi fidem amplexi sunt.

XX. Perlata vero sunt hæc omnia ad Aurelianum, qui jussit, illos ita ut erant, in fovea lapidibus obrui. Sed ecce repente tonitruum sonitus cum multis fulguribus, et nubes huc atque illuc agitata, et ignis plenæ, usque ad Aureliani conspectum devenerunt, et ignem illum in terram effuderunt, voxque hæc e cælo ad eum demissa est : Aureliane, ingredere in abyssum gebennæ ignis, paratam tibi et patri tuo diabolo. Hæc cum facta essent, misit Aurelianus, et jussit athletas et Christi martyres ex fovea illa extrahi, et in carcerem conjici. Itaque sancti martyres Dei gloriam laudabant in omnibus his, quæ Deus ipse mirabiliter illorum causa fecerat. Septimo die postea diluculo Aurelianus sedit in tribunali, et jussit sacerdotes afferre quocunque idola habebant argento et auro confecta ac pretiosis lapidibus ornata. Quæ sacerdotes ipsi mox in conspectu Aureliani constituerunt, cum stravissent sub ejus pedibus purpuram regalem. Tum Aurelianus : Vocate, inquit, Paulum et Julianam. Quos cum vidisset ante tribunal consistentes, animo et vultu valde irato illis minatus, dixit : Ite nunc, et diis sacrificate ; nolim enim existimetis, manus meas vos evasuros. Subrisit Paulus, et ait : Nunquam, tyranne, Deum nostrum derelinquemus, qui cælum et terram effecit. Ne putes amplius, idolis tuis cultum nos allaturos. Tum Aurelianus : Violenta, inquit, morte dignus es, Idolane tibi hæc videntur ? Neque intelligis, quæ vis in illis sit ?

XXI. ad hæc Paulus : Jupiter iste, quem tu deum esse dicis, homo quidam fuit fugitivorum filius, qui artem magicam bene edoctus fuerat : cumque præter cæteros homines esset incontinentissimus, et libidini maxime deditus, ac quorundam pulcherrimas uxores atque filias adamasset, se continere non potuit quin cum illis commisceretur. Qui modo in taurum mutatus, modo avi similis, aquilæ scilicet, ac cygno, mulieres nonnullas ex jam dictis circumvenit, et a mente alienatas in eam miseriam impulit, ut ipsum tanquam deum colerent. Ad hæc et alias mulieres per formæ mutationem et præstigias decepit, aurum commutatus. Et ne alia ejus libidinosa facinora hoc loco narrem (scio te ad iracundiam concitari : sed licet irascaris, dicam tamen nihil veritus) iste, qui prope Jovem positus est, et Apollo dicitur, an non ex adulterio genitus est e muliere quadam, quæ Latona dicebatur, quæque illum peperit inter duas arbores, qui et

4 Psal. LXXI, 18.

militum Christianorum, a Trajano, dum in Oriente ipse opera nefaria commisit, patrem Jovem imitatus? Eodem modo et Dionysius vester ille deus, an non et ipse ex adulterio genitus est ex Semele Cadmi filia? Nugator, inquit Aurelianus, et sceleste, an non ex Junone deorum matre Bacchus genitus est? Risit Paulus, et ait: Estne deus, qui ex muliere genitus incipiat esse deus, aut qui uxorem habeat? Tunc Aurelianus: Quousque, inquit, multas nugas effudens diis maledices? an non et vester Christus, quem vos Christiani Deum cœlestem esse dicitis, ex muliere genitus est? Respondit Paulus: Non es tu dignus, qui Dei mysterium audias. Verum ne oratione tua multos eorum, qui præsentes sunt, circumvenias, necesse est aperire id, quod quæris.

XXII. Initio Deus ipse cum cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt, effecisset, hominem effinxit ad imaginem et similitudinem suam. Purum enim a malitia, innocentem, justum, pietate præditum creavit illum Deus, et in paradiso deliciarum pleno eum collocavit. Pater autem vester diabolus non ferens tantam hominis felicitatem, Evam seduxit, et per illam, Adam ad divini præcepti transgressionem impulit. Quo factum est, ut et Adam ipse tanquam transgressor e paradiso expulsus sit, et genus omne humanum morti et peccati pœnæ obnoxium evaserit. Quamobrem cœlestis Pater et omnipotens Deus misericordia motus, humano generi subvenire volens, misit Filium suum, ut humanam carnem susciperet, et Adamsolveret, eosque qui ab injusto detinebantur, ipse igitur Deus, Verbum Dei ac Patris Filius, ante sæcula omnia est sapientia ipsius, et potentia et dextera: qui per archangelum Gabrielem annuntiatus fuit sanctæ illi Virgini puræ atque honestissimæ, ex prophético et regio genere originem ducenti. In cujus utero Deus ipse, hoc est, cœleste Verbum, quod oculis corporeis non cernitur, habitans, suscepit corpus, cum Gabriel ita Mariam ipsam affatus esset: *Ave gratia plena: Dominus tecum*; et paulo post: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*⁵. Genitus igitur fuit Deus et cœleste Verbum per Virginem, omnilabe purissimam, corpore, tanquam veste quadam, indutus propter humanæ salutis dispensationem. Nemo enim poterat Deum verum, ita ut est, præsentem videre, cum Deus ipse sit ignis consumens⁶, neque homo aliquis vivens Dei faciem videre possit. Hujus igitur dispensationis causa Deus noster, quod ad carnem pertinet, genitus fuit, et ut infans lacte nutritus est, cum esset tamen divinitate perfectus. Insuper factus est puer, et juvenis, cumque hominibus, ut homo, conversatus est annos triginta tres, urbes, regiones, et castella orbis terrarum pertransiens, et

A benefaciens omnibus, ac liberans eos⁷, qui a diabolo vexabantur. Postea in ligno crucis suffixus est, ut salutem daret mundo, qui perierat diaboli violentia et fallacia. Idem corpore mortuus est. Cumque ad inferos descendisset una cum sancta anima illa sua, contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit⁸: atque in caliginosa inferorum penetralia ingressus, eripuit eos qui vinculis detinebantur, et ex carcere diaboli illos in superiorem regionem eduxit¹⁰. Quod totum ipsius benignitati acceptum referetur. Cum vero ita post tres dies a mortuis resurrexisset, apparuit suis discipulis atque apostolis, et alijs multis, qui vere in eum crediderant: et cum aliquoties commedisset et bibisset cum apostolis per dies quadraginta, sic postea in cœlum assumptus est, et sedet ad dexteram Patris cum corpore illo, quod ipse Deus Verbum sibi copulavit. Nunc igitur diabolus dolore affigitur, illum enim Christus ipse Christianorum pedibus conculcari fecit, qui per sanctum ipsius nomen ingrediuntur in regnum cœlorum: a quo regno tu alienus es. Habes enim sortem et partem æternam ignis gehennam, hæreditatem diaboli patris tui precipiens.

XXXIII. His auditis, Aurelianus præ furore vultu mutatus est, et dentibus stridere cœpit, exarscens in illum, cui et respondens: Multas, inquit, nugas te modo effudentem passus sum, patientiam in te, nugax et sceleste, audiendo retinens. Tu vero quandiu perges me contemnere, et diis maledicere? Nunc igitur nisi diis immolaveritis, pessimis modis vos perdam, ita ut nemo possit e manibus meis vos eripere. Tum Paulus et Juliana concordi animo et magna voce clamantes: Nos, inquirunt, Christiani sumus, et in Christo ipso spes nostras collocatas habemus; dæmones non adoramus idolis tuis non servimus, tormenta tua non timemus. Excogita igitur quoscunque vis cruciatus, fidem enim in Deo habemus, fore ut a nobis supereris, quemadmodum pater tuus diabolus a Christo superatus fuit, qui nos etiam robustos facit, et pravas artes tuas expugnat. Hæc cum audisset Aurelianus, jussit lignum quoddam magnum afferri. Quod cum allatum fuisset, fecit Paulum in eo alligari. Carnifices vero ejus manus colligarunt. Tunc Aurelianus præcepit accensas lampades afferri, et in ejus faciem injici, præcone ita vociferante: Ne in orbis terrarum dominos contumeliosus sis, neve in ipsos maledicta conjicias.

XXIV. Juliana cum fratrem suum igne comburi spectaret, summa voce clamavit: O tyranne et sceleste, quid mali frater meus commisit, ut ita crudeliter eum crucies? Jussit Aurelianus et Julianam in ligno alligari et accensas faces in os ejus et in totum corpus adhiberi; cui et dixit: impudentissima mulier erubescere, quemadmodum

⁵ Luc. I, 28, 32. ⁶ Deut. IV, 24; Hebr. XII, 29.
¹⁰ I Petr. III, 19:

Exod. XXXIII, 20. ⁸ Act. X, 38. ⁷ Psal. CVI, 16.

mulieres decet. Tum Juliana ridens : Vere, inquit, Aureliane, te admonentem acceptum habeo, eo quod dixisti : Cum sis mulier, erubescere ; revereor enim, et erubescere Christum Dei viventis Filium, qui est ante faciem meam, neque illum possum derelinquere, et dæmones colere. Furore accensus est Aurelianus, cum se ab illis irrisum videret. Itaque jussit carnifices ignem per totum corpus illorum circumferre. Quod cum illi mox fecissent, tota civitas, quæ sanctorum martyrum spectaculo intererat, voce magna clamabat : Imperator Aureliane, injuste judicas, injuste illos crucias. Si nolunt diis sacrificare, sententiam contra illos feras. Tum Aurelianus, cum metueret, ne populus seditionem adversus ipsum concitaret, sententiam tulit, ut eorum capita truncarentur, et corpora canibus ac feris et volucribus cœli projicerentur.

XXV. Itaque decimo septimo die mensis Augusti exierunt simul lætantes, atque versum hunc psalmi concinentes : *Salvasti nos, Domine, ab affligentibus nos et odientes nos confudisti.* Cum vero ad locum martyrii venissent extra urbem, Paulus rogavit carnificem, ut Julianam prius quam ipsum, securi percuteret. Juliana vero, cum faciem suam Christi signo munisset, admodum læta collum extendit, eamque spiculator securi percussit. Paulus igitur cum sororem Christi martyrio perfunctam vidisset, oculos

A in cœlum erexit, et Deo gratias egit, ac crucis signo se itidem muniens collum suum extendit : quem et spiculator mox obruncavit.

XXVI. Erant illorum corpora extra urbem jacentia, cum e loco illo ea tollere Christiani prohiberentur. Milites enim, ita ut jusserat Aurelianus, observabant, ne quis reliquias illas auferret. Veniebant autem in eum locum lupi, canes et volucres, et circa sanctorum martyrum corpora sedentes, illa custodiebant : cumque muscas et ejusmodi animalia supra corpora illa sedentia viderent aves ipsæ alis ea expellebant, non permittentes, ut in sanctis illis corporibus insiderent. Itaque septem dies et septem noctes feræ ac volucres cœli circa martyrum reliquias consederunt. Cæterum nuntiata sunt omnia hæc a militibus Aureliano. Qui cum ea audivisset : O furor, inquit, pessimum Christianorum istorum, quos ne mortuos quidem superare potuimus, Misit igitur, et milites ipsos noctu illinc abduxit : neque enim volebat de die eos illinc remove, ne a Christianis, irriderentur. Cum vero dies illuxisset, exierunt Christiani, et martyrum corpora curantes, sumptuose in pace condiderunt, regnante Domino nostro Jesu Christo, cum quo Patri simul et sancto Spiritui sit gloria, honor et imperium nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

¹¹ Psal. xlii, 8.

DE S. ANDREA TRIBUNO

AC SOCIIS

MATYRIBUS IN CILICIA.

(Acta SS. Bolland. ad diem 19 Augusti.)

§ I. *Publicæ eorum veneratio, nomen S. Andree confusum, Acta, martyrum numerus.*

Nomen hujus celeberrimi martyris ac sociorum quam sit memorabile, quantaque a quodam posteris manserit in benedictione, testantur affatim monumenta antiqua, quæ ad nos usque de illis sunt transmissa. Incipiamus a Fastis Græcis. Typicum, quod sub S, Sabbæ nomine citatur, meminit hoc die « Sancti martyris Andree, ducis militaris, ac sociorum bis mille quingentorum et nonaginta trium. Menologium Sirleti sic habet : « Natalis sanctorum martyrum Andree, ducis exercitus, et sociorum duorum millium quingentorum nonaginta trium, qui Maximiani persecutoris temporibus delati apud Antiochum ducem exercitus quod essent Christiani perseverantes in Christi confessione, ense percussi sunt. » Eundem cum honorifico nomine megalomar-

C tyris nec non eosdem numero socios signant Menæa magna impressa, ac sequentes illis accinunt versiculos :

*Ἐστῆσε τμηθεὶς αἱμάτων λίμνας ὄχλος
Ζοὶ τῷ παραστήσαντι λίμνας ὑδάτων.*

*Ἐννία καὶ δεκάτῃ τάμον Ἄνδρῆου ἀύχονα λαμ-
[πρόν.]*

*Truncata rivos sanguinis pro te deati
Turba hæc, aquarum, Christe, qui rivos dabas.
Non post decimam collum Andree Abscidit ensis.*

Censeo alludere poetam ad genus martyrii, et ad salutarem fontem : de quo vide Acta num, 11 12 et 13. Dicta Menæa peculiarem ac solennem faciunt de S. Andree memoriam in Officio sacro hujus diei, condito etiam Canone in honorem Sancti, cujus hæc est acrostichis :

D *Ἦμνοις κροτῶ σε, Ἄνδρῆα, Στρατηλάτα.
Laudes tuas, o Ductor Andree, cane.*

orro hodierni nostri pugiles in variis aliis sacris memorantur: et enim in Calendario norum apud Possevinum fit mentio S. Mart. æ: in Menæo Chiffletii, Ἀνδρείου Στρατηλάτου, æ militaris ducis. Martyrologium Arabico-tium ac ms. Taurinense cum ipsius tum son in genere meminere; quorum numerum ninat Menologium Slavo-Russicum Spardianum eodem modo, quo Typicum ac ogium Sirleti. Synaxarium e Menologio, jussu imperatoris collecto, post hunc titulum, men sancti megalomartyris Andreæ militiæ ac sociorum ejus, ponit Actorum compen-cujus textus Græcus exousus datur ad calcem mensis Augusti, Latine autem sic sonat: hic, imperante Maximiano, dux militum in ali regione sub Antiocho, qui universo mili-agmini præerat. A quo postquam una cum militiæ ducibus missus esset adversus Persas, istum invooasset, in fugam egit Persas, et post atam victoriam socios nos ad Christi fidem xit. Accusati vero apud Antiochum, tanquam licio, coram ipso astitere: et ipse quidem in 'erreo ignito fuit extensus; sociorum autem adratu lignis manus transfixi sunt clavis. e autem ex aliis mille, jubente Antiocho, e is finibus exacti: quos ubi instruxisset Sand Christi fidem adduxit. Rem ubi compe-Antiochus, eosque simul cum his quibus at, esset insecutus, omnes ense interemit, om-que postremum Andream, illustrem Christi rem, et inter athletas fama celebrem.» m memorabile hujus nostri Megalomartyris agni martyris nomen est apud Græcos, tam e etiam est apud Latinos, antiquissimis uti-prime notæ Martyrologiis inscriptum. Nam us hac die ita eum refert: «Natalis sancti, seu sancti Andreæ martyris, cum sociis uobus millibus quingentis nonaginta et sep-Ad quam annuntiationem ista jam pridem ardo a nobis edito et illustrato observata: Andream apud Græcos inelytissimum Mega-ym Martyrologi nostri Latini verosimillime ca appellatione binomium fecerint Magnum dream. Sic etenim Beda, prout apud nos est, et eo Rabanus, Romanum parvum, Ado, us jam verba dedimus, Usuardus. Melius D e legissent, magni Andreæ: neque enim ve-le puto, Martyrologos nostros Andream tri-a militum cum Magno episcopo Anagnino idere voluisse.» Hanc observationem de du-omine eidem nostro martyri perperam indito, s confirmare conabimur. Habemus interim us (nihil quippe cogit omnes illas annuntia-huc integras transcribere) magni nominis rem fuisse S. Andream in Ecclesia Latina. andelberto postea agemus. Martyrologium rum modernum ita de illo legit ac sociis, m tamen numerum non determinat: «In Cili-

cia natalis sancti Andreæ tribuni, et sociorum mi-litum, qui victoria de Persis divinitus adepta, ad fidem Christi conversi, et hoc nomine accusati, sub Maximiano imperatore in angustiis Tauri montis ab exercitu Seleuci præsidis trucidati sunt.»

4. Quia vero circa annuntiationem apud Galesinium nonnulla mox erunt notanda, illam quoque hic præmittere visum est. Sic igitur sonat: «Cæsareæ, sanctorum martyrum Magni, Andreæ, et sociorum, quingenti et nonaginta septem, cum leonem conspexissent in homines a fide alienos sævientem, ad beati martyris Magni pedes mansuetum et prostratum jacere; rei admirabilitate commoti, ad Christi fidem se contulerunt. Quamobrem Alexandri præsidis jussu capite plectuntur, Magnus vero lapidibus obruitur.» Annuntiatio hæc convenit S. Magno, cujus martyrium pluribus describit Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 79; in quo tamen cum nullum de S. Andrea inveniam vestigium, mirum mihi accidit, ipsius nomen intrusum legi in dicta annuntiatione. Sed res hæc pluribus tractatur apud nos hac die, qua de sancto Magno Cappadoce agitur, pag. 717. Nunc de hallucinatione Martyrologorum superius indicata et hic pluribus refellenda tractabimus; e qua videtur originem traxisse Galesiniana.

5. Et ea quidem est duplex; altera in eo versatur, quod S. Andreæ addiderint nomen non suum, Magni videlicet; altera incertior priore, quod alicubi forte S. Magnus aliter annuntietur, quam debeat, uti mox referam. Ad priorem quod attinet, præter illa, quæ paulo ante præmisimus, hæc addo ad majorem illorum confirmationem. Baronius in notationibus hac die 19 Augusti ad annuntiationem Martyrologii Romani Andreæ tribuni et soc., «De his, ait, hac die Usuard. et Ado; licet Andream cum S. Magno confundant.» Hunc errorem etiam castigat Lambecius Commentariorum de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi, lib. viii, pag. 202, ubi occasione versionis Latinæ et exordii Actorum S. Andreæ ac sociorum apud Surium hac die, Martyrium S. Andreæ, ducis exercitus, et sociorum, auctore Symeone Metaphraste. Vocatur autem hic Andreas etiam magnus,» etc., sic scribit: «Hoc non est intelligendum de nomine proprio Magni; quippe quod S. Andreas Stratelates non habuit, sed tantum de titulo Μεγαλομάρτυρος sive Magni martyris, qui illi in hujus narrationis inscriptione Græca honoris causa tribuitur. Perperam igitur et absurde in Adonis archiepiscopi Viennensis Martyrologio die 19 Augusti legitur: Natalis sancti Magni seu sancti Andreæ,» etc. Merito itaque ista, «Vocatur autem hic Andreas etiam Magnus» omissa sunt in editione Surii, anno 1618 Colonis edita. Hæc de errore isto in aliam forte lapsus est Wandelbertus, dum eidem martyrum manipulo videtur adjunxisse S. Magnum Cappadocem, cui aliam martyrii palæstram supra assignavimus. Sic enim canit.

Magnus et Andreas quarta denaque coruscant : Septem nonaginta et quingenti comituntur, Quos pariter sancti simul his bis mille sequuntur.

6. Varia sunt Actorum exemplaria. Lambecius loco citato pag. 201 et 202 unum affert hoc titulo ac principio : Τῆ αὐτῆ ἡμέρα. Ἐθλησις τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἀνδρίου τοῦ Στρατηλάτου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τελειωθέντων δισχιλίων πεντακοσίων ἑνεήκοντα τριῶν. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβιστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας διωγμῶς κατὰ Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Συρίας εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκείσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντιόχος τις, δεισιδαίμων ἄνθρωπος ὢν, etc. Id est : *Eadem die (19 Augusti) certamen sancti et gloriosi magni martyris Andreae, ducis exercitus, et bis mille quingentorum nonaginta trium cum eo peremptorum. Temporibus impiissimi Maximiani imperatoris magna adversus Christianos mota est persecutio, maxime in partibus Syriæ. Quidam autem Antiochus, superstitioni deorum addictus homo, ibidem tunc ordinis militaris imperium tenebat, etc.* Observat Lambecius hanc narrationem Latine exstare apud Laurentium Surium, ac Symeoni Metaphrastæ ibidem tribui, ut modo indicatum est. Sed nullum ejusdem vestigium invenio apud Allatium in Diatriba de Symeone scriptis a pag. 124. ubi Vitas enumerat, quas tanquam Metaphrastæ proprias signat. Consule quæ dicta sunt tomo III hujus mensis pag. 719 de Actis S. Eupli martyris. Habemus etiam exemplar Græcum in nostro codice † ms. 194, cujus exemplaris titulo prænotatur eadem in ms. Cæsar. 45 pag. 221 exstare. Aliud Græcum apographum asservamus hoc titulo : Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος τοῦ Στρατηλάτου, ex cod. Ambros. N. f. n. 152, sicut addit in eodem apographo. Incipit : Τὸν θαυμαστὸν Ἀνδρίαν τὸν στρατηλάτην. *Mirabilem Andream exercitus ducem, etc.*

7. Baronius anno Christi 301 collectionem historicam Actorum intexuit : quæ quidem, ait ibidem num. 5 germana noscuntur. At, bona eminentissimi cardinalis venia, non paucæ occurrunt difficultates, quæ illis incommodant. Nam primo, ea non esse exarata a scriptore contemporaneo, illud est indicio, quod in principio illorum dicitur ista : « Persecutio quædam magna contra Christianos commota est. Erat tempore illo Antiochus quidam. » Et inferius : « Celeberrimus martyr » vocatur Sanctus. Postea vero sequitur : Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulaverat, locus in quem venerandus sanguis ille *martyrum* defluerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens, qui fons ad hodiernum usque diem gratiis redundat. » An illa auctori synchrono conveniant ? Secundo, oratio S. Andreae, in qua dicit : « Domine Deus.. accipe mei peccatoris.. preces, eorumque omnium qui mecum sunt.. omnibusque his qui necessitatis tempore nostra, qui sumus

A indigni, nomina invocaverint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent ; quique ad locum hunc confugerint, eos protege.. et quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illis curationum fons, » etc. Oratio, inquam, illa merum est episodium, cum a nemine potuerit audiri nisi a solis ipsis martyribus, quibus per tempus non licuit eam aliis referre. Accedit eo, quod non satis videatur consentanea humilitati Christianæ, quæ in martyribus elucere debet.

B 8. Tertio, mirum etiam videri potest, S. Andreæ, Christi fidem amplexum, prælio uni quin imo pluribus, prout apparet, sese exposuisse, antequam petiisset atque obtinisset baptismum. Audiantur Acta : « Inter idolorum cultores velut rosa florebat inter spinas.. fidelissimus Dei servus et martyr Andreas.. Hic.. Jesu Christi opem assecutus adversantium bellorum hostes superabat, et multis egregiis ac strenuis facinoribus exalabat. Bello autem contra Persas ipsi commisso, eos solos, quos manifeste cœlestis gratia ei designavit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit. Jam vero cum esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem divinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit : nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant, qui illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. » Sequitur postea S. Andreae confessio, cruciatus in ignito lecto æneo, sociorum militum supplicium, etc., quibus tandem cum ipsius tum militum subditur baptismus, quem dicuntur suscepisse a Petro urbis Tarsensis episcopo, postquam eo clam discessissent. Nos interim ex dictis concludimus, in hujusmodi Actorum historia non tam relucere sinceram narrationem, quam Græculi scribillatoris, quisquis demum ille fuerit, compositionem : id quod confirmabitur ex aliis quibusdam incommodis, quæ inferius proponentur. Vide Adnotata.

C 6. Numerus sanctorum martyrum non ponitur eodem modo apud Græcos ac Latinos. Hi quippe exstitisse illos memorant bis mille quingentos nonaginta septem, ex præmissis supra num. 3, Martyrologium Romanum non signat numerum : in cujus determinatione Fasti Græci, num. 4 citati fere cum Latinis antiquis consentiunt. Acta nullum quidem etiam numerum determinant : sed magnus fuerit necesse est, cum ingentem Persarum multitudinem debellarit, et « Andreas cum tota sua fortis et a Deo electa phalange, » uti loquuntur Acta, martyrium sit consecutus ; quamvis « illum milites qui ex iis qui cum ipso fuerant : apud Antiochum detulerunt, quod Deum.. confiteretur et celebraret, in cruce suffixus fuerat. » Verum quo pacto tantus cohæret numerus, cum Eusebio, qui *Ecclésiasticæ Historiæ* a Valesio editæ lib. viii, cap. 4, pag. 298, hæc refert : Postquam.. dux Romani exercitus nescio quis (intellige Maximianum Galerium) Christianos milites persequi aggressus, eos, qui in exercitu merebant, lustrare cœpisset

ac recensere, et Christianis liberam eligendi A potestatem fecisset, ut vel imperatorum jussis obtemperantes honoris sui gradum relinquerent, vel si parere nollent, honore militiæ nudarentur; complures regni Jesu Christi milites, nominis illius confessionem sæculari gloriæ ac felicitati, qua fruebantur absque ulla cunctatione præstulerunt. Ex quibus pauci admodum (in Græco est εἷς καὶ ἄλλος, id est, unus et alter) non modo dignitatem, verum etiam vitam amittere pro defensione pietatis sustinuerunt: cum is qui religioni nostræ struerebat insidias, parce adhuc et raro sanguinem quorundam fundere auderet. Verum ubi apertius se ad bellum accinxit, dici non potest, quot et quantos Christi martyres in omnibus locis atque urbibus passim cernere licuerit, » post famosum videlicet edictum contra ecclesias propositum Nicomedis, de quo cap. 5 meminit idem Eusebius.

10. Si itaque pugilum nostrorum martyrium differre liceret atque ad illam crudelissimam persecutionem, qua in omne genus hominum a tyrannis sævitum est, textus Eusebii non crearet difficultatem; sed cum eo usque non videatur differendum, saltem secundum Acta, prout videlicet ea nunc exstant; non videamus, quo pacto satis commode ad verba Eusebii responderi queat. Diximus, saltem secundum Acta etc., quæ S. Andreæ ac sociorum militum cædem narrant accidisse post bellum Persicum; circumstantia vero illa fortasse adjecta fuit a non satis cauto exornatore Actærum, quæ aliunde non sunt magnæ admodum auctoritatis. Quidquid sit, nos ingentem illum sociorum martyrum numerum, in Græcis pariter ac Latinis Fastis consignatum, relinquimus in antiqua sua possessione, ita tamen ut, Martyrologium Romanum secuti, eum in titulo ante hunc Commentarium nostrum non determinari verimus. Nunc a numero martyrum pergamus ad tempus martyrii.

§ II.

Tempus martyrii expensum.

« Cursum, inquiunt Acta, martyrii sui beatissimus Andreas cum tota sua forti et a Deo electa Phalange perfecit decimo nono die mensis Augusti, die Dominico. » Littera G, quæ hic est littera diei 19 Augusti, non invenitur tanquam littera Dominicalis signata ad nostrum propositum, nisi anno 294 et 305; unde consequens est, ut secundum Acta innecti debeat martyrium illud anno alterutri. Si autem anno 305 id affigas, satagendum est, ut dictus annus componatur cum modo, quo Maximianus martyres tractari jussisse fertur in Actis, et cum reliqua eorumdem Actorum serie, rebus ibidem ita expositis, ut dictu difficile videatur, eas accidisse tempore persecutionis generalis Diocletianæ. Adde quod memorent accidisse palmam martyrii quando erat bellum illud contra Persas, quo a S. Andrea ejusque sociis insignis victoria relata de ipsis fuit; unde fit, ut tempus martyrii pendeat a tempore istius belli secundum Acta. Baronius ad

annum Christi 304, num. 1, Diocletianum imperatorem cum suo collega Maximiano tunc triumphasse de Persis affirmat; et ibidem num. 2. « Porro, ait, enituit in bello Persico eximia virtus Andreæ tribuni militum, » etc.

11. Sed Pagius ad dictum annum, num. 2, illum triumphum celebratum affirmat « anno 303 » que Lactantius lib. *De mortibus persecutorum*, cap. 17. Diocletianum Romæ Vicennalia celebrasse tradit. Nam cum triumphus ille Romæ exhibitus fuerit, ut Eusebius in Chronico, Eutropius et Cassiodorus testantur, et ante annum 303 post victoriam Persicam Diocletianus Romæ non fuerit, liquet eo anno triumphum hunc actum esse. Præterea triumphos cum Vicennialibus et id genus festis de more exhibitos fuisse, sæpeque dilatos non semel insinuavi. Quare licet pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuisset, tamen triumphus de Persis anno tantum 303 actus. Et, nonnullis interjectis, ad anni 304 numerum 2, quos e Baronio citabam, et seqq. observat ista: « Diocletianus, nullum hoc anno de persecutione Christianorum promulgavit edictum, sed tantum in milites sævitum, Quare martyres, de quibus Baronius, ante annum 303 passi non sunt. » Alii martyres isti hic non spectant, sed L. Andreas cum suis militibus, quorum martyrium ex jam dictis apud Baronium, ac criticum ejus, consummatum sit anno 301.

12. Sed quo minus eorum adstipulemur sententiæ, obstat 1°: Pax inter Romanos et Persas jam ab anno 297 sancita fuerat, uti modo fatebatur Pagius, Persis videlicet a Galerio Cæsare tunc victis, ex eodem auctore ad istum annum num. 6 et 7. Cur ergo sanctorum nostrorum militum martyrium differri debeat ad annum Christi 301? Cur Pagius secundum sua principia illud non ponit citius, cum anno 298 militum persecutionem affigit, dicens ad eundem annum num. 2: « Persecutio adversus milites hoc anno inchoata, ut recte Prosper in Chronico. Sicut igitur persecutio generalis in ipsis utriusque Augusti (sermo est de Diocletiano et Maximiano Herculio) Vicennialibus cœpit; sic et jeus quædam velitatio in utriusque Quindecennialibus. » 2°: Cum dicant Acta, num. 2: « Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret, et bellum adversus Antiochum suscitaret; » cumque bellum illud S. Andreæ ab Antiocho demandatum fuerit, non utique ex dictis post annum 297, quo « pax inter Romanos et Persas sancita; » quidnam cogit illius ac sociorum martyrium procrastinare usque ad annum Christi 301? 3°: Cum denique hic annus componi non possit cum ratione temporis, quo martyrium accidisse memorant Acta, nimirum « decimo nono die mensis Augusti, die Dominico, » sicut supra observatum est; melius quidem nobis videretur, Acta in hoc defendere, et erroris non condemnare, si

probabili aliquo argumento eo non compelleremur. A
Est autem illud.

13. Theodericus Ruinartius inter Acta sincera et selecta a se vulgata, pag. 309 et seqq. editionis primæ, exhibet Acta S. Maximiliani martyris, in quibus præter alia, anno Christi 295 quarto Idus Martii eum impellentia ut militiæ nomen daret, dicuntur ista : « Maximilianus respondit : Militia mea ad Dominum meum est. Non possum sæculo militare. Jam dixi, Christianus sum. Dixit Dion proconsul : In sacro comitatu dominorum nostrorum Diocletiani et Maximiani, Constantii et Maximi, milites Christiani sunt et militant. » Quomodo igitur, si anno 295 milites Christiani fuerint inter turmas Maximiani et in aula ejus, quomodo, inquam B
in milites nostros Christianos anno Christi 294 sub Maximiano sævitum est? Accedit eo, quod non satis verosimile videatur, tyrannidem persequendi Christianos a solo Maximiano esse executioni mandatam, nisi post victoriam, quæ anno 297 de Persis relata fuerit, quæque animum ejus inflarit, cristasque ejus erexerit ad audendum quidlibet. Et vero contextus Actorum S. Andreæ non obscure insinuat, Maximianum tunc temporis rem gessisse in Oriente: et extra tempus belli Persici videtur semper egisse suas partes Illyricum versus, cum apud Lactantium lib. *De mortibus persecutorum*, cap. 18 dicat: « Jam fluxisse annos quindecim in Illyrico vel ad ripam Danubii, quibus relegatus cum

gentibus barbaris luctaret, cum alii intra laxiores et quietiores terras delicate imperarent. »

14. Atque hæc sunt difficultates, quæ in figendo tempore martyrii sese offerunt. Quandoquidem vero non est mihi promptum solvere hunc nodum saltem inhærendo Actis, satius esse duxi eundem scindere, et nostrorum Pugilum martyrium ponere cum Actis sub Maximiano, sub quo etiam illud signat Martyrologium Romanum, non determinato ejusdem martyrii anno. Dixi « saltem inhærendo Actis; » nam si eorundem scriptor habuerit ante se documenta melioris notæ, illaque ita transformavit ornatu ac interpolatione, ut incommoda superius expensa ad istam causam sint referenda; tunc non video cur tempus martyrii innecti non possit persecutioni Diocletianæ; cur non item diei Dominico, atque adeo anno æræ vulgaris 305, post imperatoria videlicet illa edicta (vide Acta num. 8) quæ inde anno ab 303 adversus Christianos prodire; cur denique cum Actis dici nequeat illud accidisse imperatore Maximiano, nempe veri ac proprii nominis imperatore intelligendo, qui ante dictum annum 305 Cæsar duntaxat fuerat, quamquam cum adjecto jam tum ab anno 292 etiam titulo imperatoris, ut legitur apud auctorem neotericum Gallum *Historiæ imperatorum*, tom. IV in Diocletiano, art. 9, pag. 21. Quia vero plane supervacaneum judico, alterutrum e duobus, quæ apud me sunt, Græcis exemplaribus supra indicatis in Latinum convertere, exhibeo.

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

MARTYRIUM S. ANDREÆ TRIBUNI ET SOCIORUM.

(Græce nunc primum editur ex cod. ms. Paris., n. 548, sæc. xii.)

1. Imperatore Maximiano homine valde impio, C
persecutio quædam magna contra Christianos commota est præcipue autem in regionibus Syriæ. Erat tempore illo Antiochus quidam, superstitioni plurimum deditus, militares ordines sub imperio suo regens: qui propter idolorum insaniam, contra pios homines furorem acrem spirabat, Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi

A'. 'Εν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ ἀσεβιστάτου Μαξιμιανοῦ βασιλείας, διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐγένετο μέγας, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Συρίας. Εἶχεν δὲ τότε τῆς ἐκείσε στρατηγικῆς τάξεως τὴν ἀρχὴν Ἀντίοχος δεισιδαίμων τις, καὶ σφοδρὸν τῶν ὑπὲρ τῆς εἰδωλομανίας κατὰ τῶν εὐσεβούντων πνέων θυμῶν. Ὑπὸ τούτου οὖν τὸν Ἀντίοχον πολλοὶ στρατηλάται τῆς αὐτῆς συμμετέχοντες πλάνης ἐτάττοντο. Ἀνὰ

μέσον δὲ αὐτῶν ὡσπερ εἰς ἀκάνθας ῥόδον καὶ μεταξὺ
 δυσαδίας θυμιάμα ὁ πιστὸς τοῦ Θεοῦ δούλος καὶ μάρ-
 τυς Ἀνδρέας λανθάνων ἐφαίνετο. Διὰ γὰρ τὴν τοῦ
 προσόντος αὐτῷ ζήλου θερμότητα τῆς παρὰ τοῦ
 μαγαλοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 συνεργίας καταξιούμενος, τῶν ὑπεραντίων ἐν τοῖς
 πολέμοις ἐκράτει καὶ πολλοῖς διέπρεπε τοῖς ἀνδρα-
 γαθήμασιν.

Β'. Κατ' ἐκείνον τον καιρὸν συμβέβηκεν μοῖραν
 τινὰ Περσικῆς δυνάμειος παρεκδραμεῖν τὰ μεθόρια,
 καὶ πόλεμον πρὸς τὸν Ἀντιοχὸν ἄρρασθαι. Ἐπεὶ οὖν
 καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπι-
 θύτων οὐ μετρίως τοῦτον ἐτάραξεν, εἰς μνήμην ἑλ-
 θῶν τῶν Ἀνδρίου στρατηγημάτων, μετὰπεμπτον
 ἦγεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἠθάδα, παρακαλῶν εὐτολίμην,
 καὶ τοιοῦτοις πρὸς αὐτὸν χρώμενος λόγοις εἶπεν·
 Τὰ τῆς ἀνδρείας σου, φησὶν, ἔργα, καὶ ὅσα κατὰ
 τῶν πολέμιων ἠρίστευσας, καὶ ἐμοὶ δῆλα καὶ αὐτῷ
 καθεστῆκασιν τῷ τὰ σκήπτρα διέποντι, ἀνθ' ὧν καὶ
 τῆς ἀξίας ἔλαχες ταύτης. Τοιγάρτοι καὶ τὸν μίγαν
 ὄντα καὶ σχεδὸν τῆ σφῆ προθυμίᾳ καταπιστεύω πό-
 λεμον, ἵνα σοὶ καὶ μᾶλλον διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος
 ἀγώνων ἡ εὐκλεία περιγένηται. Τούτων ὁ τοῦ Χριστοῦ
 ἀριστὺς τῶν λόγων ἀκηχοῦς, καὶ οὐ πλῆθει καὶ
 ὀπλοῖς καὶ ἄρμασιν, μόνω δὲ τῷ παντοδυνάστη Θεῷ
 πεποιθῶς, τὸν μίγαν ἐκείνον ἐζήλωσε Γεδεών, καὶ
 τινὰς τῶν ἐπομένων ὀλίγους καὶ εὐαριθμήτους εἰς
 τὴν τηλικαύτην παράταξιν παραλαβῶν, οὓς προδή-
 λως ἡ ἀνωθεν χάρις αὐτῷ κατεστήμανεν, τὴν πρὸς τοὺς
 ἀντιταγμαμένους παράταξιν ἐποίησατο.

Γ'. Ἦδη δὲ τῆς συμπλοκῆς ἀρχεσθαι μέλλων, τῆς
 τῶν ἐναντίων πληθύος τὴν ὑπερβολὴν θεογνωσίας
 ὑπόθεσιν τοῖς ἰδίοις παρείχετο· οὕτω γὰρ ἦσαν τῆς
 εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν πίστεως κατηξιωμένοι· ταῦτα
 διεξίων πρὸς αὐτοὺς· Κάριος ὑμῖν οὗτος, φησὶν, τῆς
 τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ ἐπιγνώσεως· αὐτίκα γὰρ γνώ-
 σεσθε ὡς οἱ θεοὶ τῶν ἔθνων ὄντως δαιμονιά εἰσιν.
 Θεὸς γὰρ ἴσταν ἀληθινὸς ὁ ἐμὸς, ὃς τὸν οὐρανὸν καὶ
 τὴν γῆν ἐποίησεν. Αὐτὸς τοιγαροῦν παντοδύναμος ὧν
 βοηθεῖ τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, ἀναδείκνυσί τε
 αὐτοὺς ἰσχυροὺς ἐν πολέμῳ, καὶ παρεμβολὰς κλίνου-
 σιν ἄλλοτριῶν. Ἰδοὺ τοίνυν ὁρατε ὡς ἐξ ἐναντίας
 ἡμῶν οἱ πολέμοι ἐν πολλῷ ἔστησαν ἀριθμῷ καὶ κε-
 κραταίωνται τέως ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀλλὰ δεῦτε τὴν
 πλάνην ἀφέντες, τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν ἐπικαλέσασθε
 σὺν ἐμοί, καὶ ὄψεθε τούτους ἐκλειοπότες ὥστε
 καπνὸν καὶ ὡς κωνορτὸν ἀπὸ ἄλωος ἔμπροσθεν
 ὑμῶν ἀπεληλαμένους. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπεν· οἱ δὲ τοῖς

(1) Tribunus militaris præerat militum legioni
 seu parti exercitus. Apud Græcos vocatur στρα-
 τολάτης, quod ducem exercitus etiam interpretari
 possis, etsi subesset Antiocho totius exercitus
 duci: nam dicebatur et ille etiam dux exercitus
 qui vel uni tantum ab imperatore legioni præfectus
 erat, ut Ulpianus declarat apud Baronium ad an-
 num Christi 301, num 2. De tribunis autem varia
 observat Vossius in Etymologico linguæ Latinæ ad

tribuni militares ejusdem erroris participes nume-
 rabantur. Inter quos velut rosa florebat inter spinas
 et inter graveolentes odores fragrans aliquis vapor,
 fidelissimus Dei servus et martyr Andreas: qui la-
 tuerat quidem antea, sed postea manifeste appa-
 ruit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem,
 magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi opem
 assecutus, adversantium bellorum hostes superabat,
 et multis egregiis ac strenuis facinoribus excel-
 lebat.

II. Tempore illo accidit, ut Persicarum copiarum
 pars quædam fines transiliret, et bellum adversus
 Antiochum suscitaret. Quoniam igitur repentina
 hostium incursio, et eorum multitudo non medio-
 criter ipsum perturbavit, Andræ tunc tribuni mil-
 itarem (1) peritiam et strenuitatem recordatus, il-
 lum ad consuetos ordines accersiri jussit, hortans-
 eum, ut forti animo esset, utens autem his sermo-
 nibus: Tuæ, inquit, fortitudinis facinora quæque
 adversus hostes, et mihi et ei, qui sceptrum imperii
 tenet, maxime nota sunt, et admodum manifesta:
 quapropter et dignitatis istius gradum sortitus es.
 Itaque magnum hoc et repentinum bellum fortitu-
 dini (2) tuæ committo, ut per præsentis certaminis
 occasionem ad gloriam tuam superiorem major
 cumulus accedat. Hos cum audisset sermones op-
 timus Christi miles Andreas, non copiis, non armis
 aut curribus, sed solo præpotente Deo fretus, ma-
 gnum illum Gedeonem æmulatus est, et paucos
 quosdam milites ad ejusmodi aciem assumpsit. Hos
 enim solos, quos manifeste cælestis gratia ei de-
 signavit, secum habens, oppositis hostibus prælium
 intulit (3).

III. Jam vero cum esset congressurus cum hosti-
 bus, eorum ingentem multitudinem divinæ cog-
 nitionis argumentum suis militibus proposuit:
 nondum enim Christi Dei nostri fide donati fue-
 rant. Hæc igitur illis, enarrabat: Præsens oppor-
 tunitas, cælestis et divinæ cognitionis concilia-
 trix, vobis erit: statim enim cognoscetis, quod
 dii gentium vere dæmonia sunt, quodque verus
 Deus ille est, quem ego colo, qui cælum et ter-
 ram effecit. Ipse igitur cum omnia possit, opem
 affert iis qui eum invocant, eosque fortes in bello
 efficit, et hostium cohortes facit terga vertere.
 En igitur, ut videtis, hostes ipsi e regione nobis
 sunt oppositi, copiis innumerabiles et nobis vali-
 diores; sed, agite, errorem idolorum omittentes,
 mecum una Deum, qui vere Deus est, invocate,
 ac statim videbitis hostes ipsos, velut fumum quem-
 dam aut pulverem, coram vobis deficientes. Hæc

vocem tribus.

(2) De bello ac pace cum Persis agit Commenta-
 rius prævius, § 2.

(3) Mirum, quod jam amplexus Christi fidem,
 nondum tamen baptizatus, mortis se periculo ex-
 posuerit (vide Commentarium § 1), nisi recurras
 ad miraculum, quo victoriam præciverit, quodque
 hic videtur insinuari.

ille dicebat. Cui, milites credentes, et cum multa fiducia irruentes oppositas phalanges in fugam converterunt, et illustrem de hostibus ipsis victoriam deportarunt. Milites autem illos ejus prælii victores, reique admirabilis supra omnium opinionem testes, sanctus vir Dei Andreas, ut electos Christi viros, perfecte, quantum in illo erat confirmavit, et ad Dei cognitionem adduxit.

IV. Ea re putatisne parum adversarium diabolum conturbatum, qui victoriam illam contra se tropæum quoddam erectum cogitavit, neque aliquid aliud eam rem fuisse, nisi propriæ potestatis casum, existimavit? Cæterum maximus Dei athleta, ad stadium progredi paratus, quasi pignora quædam cœlestia, præstantia dona ab ipso Deo percipiebat, cum et ejiciendorum dæmonum miraculis abundaret. Multos igitur in singulos dies impuris spiritibus perturbatos liberabat, sicque lethale vulnus diabolo infligebat, et invidum et superbum hostem maxime subjiciebat. Cum vero quæ ad bellum pertinebant, viro sancto ex sententia processissent, et adversus Persas tropæum statuisset, venit cum suis militibus in urbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam ex iis qui cum ipso fuerant, invidia et livore incitati, cum bonum illud non voluntarie (4) delegissent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum dux confiteretur et celebraret, qui in cruce suffixus fuerat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, et misit quosdam ex ordine militari, qui ab eo discerent quod verum erat, et planum facerent. Cumque per eos qui missi fuerant, rem ita se habere certo audivisset, apud eum per internuntios partim admonitionibus usus est: commemoransque suum in Christianos odium et acerbiter, per ipsos internuntios ei dicebat: Cum noveris, quemadmodum et qualibus tormentis sustulerim Eutychem Polyeucti filium (5), et multos eorum qui una cum illo Christi fidem secuti sunt, ac quemadmodum neminem ipsorum misericordia prosecutus fuerim, tu quo nunc consilio, aut qua spe hominis in cruce suffixi mentionem proponis?

V. Ad hæc Andreas respondit: Maxime istis verbis, quæ dicit, constantiam meam Antiochus corroboret. Nam si omnes, quos nominatim protulit, gravibus tormentis ab illo subjecti, victores ipsius exstiterunt, et Christo Deo coronati athletæ astiterunt, quare non et ego studere debeo amicus, vel potius Domini mei Jesu christi servus, omni tempore permanere, ut eadem, quæ illi, consequar præmia? Has voces per eos qui celeriter, quæ dicebantur, excipiebant, et litteris mandabant, a sancto viro prolatas accepit Antiochus ille arrogans, et a Dei pietate abhorrens, eumque vincitum ad se duci jussit, et omnibus audientibus interrogari, et aperte fateri, num imperatoris edicto, an suo

(4) Equis igitur illos ad hoc coegit?

(5) S. Polyeucti, celeberrimi martyris Melitenæ in Armenia passi. Acta jam pridem sunt illustrata apud nos die 13 Februarii in quibus ibidem pag.

λεχθείσιν πιστεύσαντες, και μετά πολλού του θάρσους όρμήσαντες· τας άντιμετώπους έτρήσαντο φάλαγγας, και μεγάλην κατ' αυτών ήραντο νίκην. Ταύτης δε μάρτυρας τής παρατάξεως και τής παραδοξοποιίας ό άγιος του Θεου τους έκλεκτους ίαυτου ποιησάμενος, και τελείως έντευθεν αυτούς βεβαιώσας, τή του Κυρίου προσήγαγεν έπιγνώσει.

Δ'. Και πώς οίεσθε τουτο τον άντικείμενον διάβολον συνετάραξεν, καθ' ίαυτου το τρόπαιον λογισάμενον, και ουδεν ότι μη πτώσει ιδίαν το γεγονός ήγησάμενον; Άλλ' ό του Θεου μέγιστο; άθλητής έπι το στάδιον κατά μέρος χωρών, ώσπερ τινάς άρρώδωνας έπουρανίους τα κρείττονα των χάρισμάτων έλάμβανεν άνωθεν, και τή κατά δαιμόνων έπλούτει θαυματουργία. Πολλούς γουό ήμέρας έκάστης υπό πνευματων άκαθάρτων ένεχλουμένους έλευθερών, καιρίαν πληγήν έτίτρωσκε τον διάβολον, και μειζόνως κατεδουλούτο τον βάσκανόν τε και ύψηλόφρονα. Έπειδή δε τα του πολέμου κατά νοϋν τώ άγίω προύχώρησε, και κατά Μήδων στησάμενος τρόπαιον γέγονεν συν τοις άμφι αυτόν προς τον Άντιοχον άξίας κομούμενος ώς έχρηήν άμοιβάς. Εϋθώς τουτον και τους συν αυτώ στρατιώτας τινές φθόνου μιν και ζηλοτυπίας έργον έπιτηδεύοντες, αγαθόν δι' όμως ακούσιον έργαζόμενοι, διαβάλλον ώς Θεόν τον έσταυρωμένον όμολογούντας τε και δοξάζοντας. Του δε δι' όργής το πράγμα ποιησαμένου και στείλαντος προς αυτόν του στρατιωτικού καταλόγου τινάς το άκριβες μαθησομένους τα και διασαφήσοντας, και ταϋτα ουτως έχρειν δια των άπισταλμένων ήκριθωκότος, και πη μιν κολακίαις, πη δε και άπειλαίς, έτι δε και άναμνήσεισι χρησησαμένου τής ίαυτου προς Χριστιανούς δυσμενείας τε και πικρότητος, έπιλέξως τε δεδηλωκότος· ότι Οιδας όπως και οίαις άνέλλον βασάνοις Εϋτύχιόν τε τον υιόν Πολυεύκτου, και πολλούς των συν εκείνω τήν εις Χριστόν πίστιν όμολογηκότας, και ουκ ήλέησα αυτούς, φησι, και νϋν σοι τίνι σκοπώ και ποία έλπίδι τον ύπερ του έσταυρωμένου λόγον προβάλλη;

Ε'. Προς ταϋτα άποκρινόμενος έφη· Πάνυ μιν οϋν δια τούτων ών έρηκας ισχυροποιείς μου την ένστασιν· ει γάρ ουτοι πάντες, ους έξωνόμασας, υπό του σου μεγέθους δειναίς αικίαις ύποβληθέντες νικηταί σου γεγόνασιν και στεφανηφόροι Χριστώ τώ Θεώ παρεστήκασιν άθληταί, πώς ου μη σπουδάσω κάγω, φίλος, δούλος δε μάλλον του Κυρίου μου Ίησού Χριστου διαμείναι μέχρι παντός, ίνα των αυτών εκείνοις απολαύσω βραβείων; Ταύτας οϋν τας φωνάς δια των εις τάχας γραφάντων εις τας αυτού τον άγιον άκοάς αποθέμενον, προσέταξεν εκείνος ό άλαζών τε και άθεος δέσμιον εισαχθέντα παρ αυτώ κατενώπιον πάντων έρωτηθηναι και σαφώς έξειπείν, πότερον τοίς βασιλέως θεσπισμασιν, ή τώ Θεώ αυτου βού-

654 meminit idem Sanctus uxoris ac filiorum; quorum forte unus fuerit Euty chius ille, de quo hic fit mentio. Synonymus in crucem actus notatur in Mensis magnis excusis die 2 Septembris.

λοιτο πειθαρχεῖν. Τοῦ δὲ εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων τε καὶ ἀγγέλων καὶ πάσης τῆς κτίσεως τρανώς τε καὶ εὐθαρσῶς ὁμολογήσαντος τὸν Χριστόν· κύλασιν ἐπενόησε κατ' αὐτοῦ πονηρὰν ὁ σοβαρώτατος ἡγεμὼν, κατειρωνεύμενος δὴθεν αὐτοῦ καὶ λέγων· Ἐπειδὴ πολλὰ φαίνεται λαβῶν Ἀνδρέας ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ νίκας οὐκ ὀλίγας ἀναδησάμενος, ἀνέσεως αὐτὸν καὶ ἀναπαύσεως ἐφευρεῖν ἐμηχανησάμεθα καὶ τρόπον.

Σ'. Καὶ δὴ προσέταξε κλίνην κατασκευασθῆναι χαλκῆν, καὶ ταύτης γενναίως ἐκπυρωθείσης, ὑπερθεῖν ἀποτεθῆναι τὸν ἅγιον ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ λίαν εὐθύμως ἐπεισηδήσας τῇ κλίνῃ ὡσπερ ἐπὶ τινος στρωμνῆς ἀπαλῆς ἑαυτὸν διανέπαυσε, καὶ παραυτὰ μὲν σφόδρα ἤσθητο τῆς κολάσεως, πικρὸς αὐτῷ περιφλεγόμενος καὶ περιδρασσομένου τοῦ σώματος. Ὑστερον δὲ ῥαστώνης ἐτύγγχανε καὶ ἀναψυχῆς τῇ ἄγαν θερμότητι τῆς αὐτοῦ πίστεως τοῦ πυρὸς ὑπενδιδωκότος. Ἀγαθὸν δὲ ὁ παράνομος δικαστὴς καὶ τινας τῶν σὺν αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον ἀριστευσάντων στρατιωτῶν, τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ ξύλου τετραγώνων προσηλωθῆναι τελείως διέταξε μειδιῶν, καὶ πυνθανόμενος εἰ πρὸς ἡδονὴν ἔχουσι τοῦτο, ὡς αὐτίκα μάλα προθύμως ἐκείνους συνθέσθαι, καὶ· Εἴθε γάρ, εἴθε, φησὶν, Χριστοῦ γενοίμεθα μιμηταὶ τοῦ δὲ ἡμᾶς ἐπὶ τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ προσηλωθέντος. Ἄλλ' ἐντεῦθεν πάλιν ἐπὶ τὸν θεοφορὸν ὁ τύραννος ταῖς ἐπερωτήσεσιν ἐπαναδραμῶν ἐπειράτο διαπυρρῶναι, εἰ τοιαύτης πείρας προσνεχθείσης αὐτῷ μεταμελεῖται τῶν διδογμένων, καὶ τῆς Χριστιανῶν μετατίθεται πίστεως. Τοῦ δὲ εἰρηκότος τὸν τῶν εἰς τέλος ὑπομενόντων ἀναμείναι τε καὶ ἀπεκδέχεσθαι στέφανον, καὶ μηδέποτε τῶν κολῶς αὐτῷ κεκριμένων ἐκστήσεσθαι, προσέταξεν τοῦτον φρουρᾷ κατασφαλισθῆναι, τὸ μὲν δοκεῖν ὅπως καιρὸν ὁ μάρτυς διασκέψῃ πρὸς τὸ δὴθεν μεταβουλεύσασθαι λάθοι, αὐτῷ δὲ τῷ πρῶτῳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἵνα τῆς τοῦ κρατοῦντος συνείης ὁ Ἀντίοχος γίνηται γνώμης.

Ζ'. Αὐτίκα γοῦν μῆνυσις παρ' αὐτοῦ πρὸς Μαξιμιανὸν ἀποστέλλεται ὅς ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν θεοφόρον Ἀνδρέαν καὶ τοὺς ἀμφὶ αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημῶν ἔγνω γραμμάτων, κρίνει οὐ μικρὸν ὄσειν αὐτῷ γογγυσμὸν τε καὶ τῆραχον, εἰ τοιοῦτον περιφανῆ στρατηγὸν καὶ τοσοῦτους μετ' αὐτοῦ καὶ οὕτως ἀρίστους ὀπλίτας τῇ διὰ ξίφους ἐκδῶ τιμωρία, ἀντιγράφει πρὸς Ἀντίοχον ὥστε αὐτὸν μετὰ τινος ἐπιτεχνήσεως τε καὶ πανουργίας τὸ πρακτέον κατὰ τὸ λεληθὸς ἐξανῦσαι, καὶ μὴ δοῦναι διὰ τοῦτου καιρὸν νεωτερισμοῦ τε καὶ ἀταξίας τῷ ὅλῳ στρατεύματι. Ταῦτα δὲ διεξῆλθεν εἰδῶς ὡς εἴ τις ἐνλοῦς ἐκ τοῦ πλῆθους παραλυπήσειεν μὴ προφανῆς ἔδικον εἰργασμένους, κἂν ἀδελφοὶ τινες εἴεν, κἂν ἀναριθμητοί, ἐπ' αὐτοὺς ἡ ῥοπή γίνεται τῶν πλειόνων, ἐνταῦθα μέντοι καὶ ἡ τοῦ προσώπου ἀξίωσις πλείστη ὑπἄρχεν καὶ μαρτυρούμενοι κάματοι καὶ τῶν αὐτῷ συνόντων τὸ πλῆθος οὐ μέτριον. Διὸ δὴ καὶ ἐπήγαγεν ὁ

A Doe, parere vellet. Ille autem præsentibus hominibus, angelis, et tota spectabili et creata natura, distincte, aperte et confidenter Christum confessus est. Itaque superbissimus præses acerbissimum supplicium adversus illum excogitabat, et ironia quadam utens: Quoniam, inquit, multum laboris Andreas in bellis perpessus est et victoriis non paucis coronatus fuit, remissionis et requiei viam ac rationem ipsi excogitavimus.

VI. Jussit igitur æreum lectum componi: qui cum valde accensus fuisset, sanctum virum Andream supra illum poni jussit. At ille præsentem et alacri animo in lectum illum, tanquam in molle aliquod stratum insilivit, et in illo decubuit, statimque vehementem cruciatum sensit, cum totum ejus corpus combureretur, et undique ignis ardore fervesceret. Mox vero propter eximium fidei suæ fervorem, requiem et recreationem habuit, cum ignis ipse relaxatus esset. Duxit etiam nefarius ille judex quosdam ex eorum militum numero, qui una cum ipso strenue in bello se gesserant, et vere in Deum crediderant, ipsorumque manus in lignis, quadratam figuram habentibus, suffigi jussit, ridensque ab eis quæsit, num ea res esset illis voluptati. Repente illi animo valde prompto sibi eam rem jucundissimam esse affirmarunt, hæc addentes: Utinam Christi simus imitatores, qui propter nos in ligno crucis suffixus fuit! Deinceps ad divinum Andream tyrannus interrogationes suas convertens periculum faciebat, num talem cruciatum expertus, sententiam mutasset, et a Christianorum fide animum avertisset. Sed cum is respondisset, se coronam illam quam, qui ad finem usque patientiam retinent, adipiscuntur, a Deo expectare, neque unquam ab iis quæ recte et firmiter statuta sunt, se decessurum, jussit tyrannus Andream e lecto illo eductum, in carcere diligenter custodiri, verbo quidem, quod martyri tempus dare vellet, ut rem suam melius consideraret, et sententiam mutare posset: re autem vera hoc faciebat, ut ipse interea scire posset, quænam esset super Andream, cæterisque militibus Christianis, imperatoris sententia.

VII. Statim igitur ad Maximianum litteras misit, et rem illam significavit. Maximianus cum de Andream et iis qui cum illo erant, certior factus est per eas litteras, quas supra diximus, existimans non parum perturbationis et tumultus ad eum perventurum, si tam insignem et clarum ducem exercitus, totque et tantos viros, qui cum ipso erant, milites optimos gladio percuti juberet, rescripsit ad Antiochum, ut artificio aliquo aut versutia viro latenter ad id quod vellet, perficiendum alliceret, neque rerum novandarum, aut seditionis occasionem toti exercitui præberet. Hæc scripsit imperator, illud considerans, quod si, cum aliquibus obœuris hominibus, quorum crimina sint incerta, pœnam judex inferre vult, ad illorum causam defendendam plerique propensi sunt, eo magis in hoc viro id fieret, qui et dignitatis gradum tenebat, et non vulgares labores, multorum virorum testimo-

nīs comprobatos, pertulerat, ac ordini militum non contemnendo præerat. Quamobrem in suis ad Antiochum litteris adjunxit: Placet mihi, hujusmodi viros a carcere liberari, quasi anteactarum rerum venia iis concessa: paulo autem postea, nisi resipuerint, tanquam ob aliud crimen delatos, illos ipsos graviter

VIII. Antiochus igitur cum has litteras a Maximiano accepisset, fecit quod imperator jussisset, et insignem Dei servum Andream, et omnes qui cum ipso erant, ex vinculis eduxit, et libero ac securo animo vitam degere permisit. At sanctus Dei minister Andreas ejusmodi fallaciæ inventum divinitus sibi patefactum cognovit, et eos qui cum ipso laboraverant, ejusque admonitionibus ad divinam cognitionem perducti fuerant, secum habens, in Ciliciam ad Tarsum metropolim se contulit: jam dudum enim propositum habuerat, per Petrum, qui tempore illo religiose et sancte præsidebat jam dictæ metropoli, et multis egregie factis præstabat, Deoque ipsi gratus erat, ad salutarem baptismum perducere. Nam etsi fuerat ab initio, ut supra dictum est, fidelissimus Dei minister, et ejus donis refertus, nondum tamen divini baptismatis particeps factus erat. Antiochus cum Andream, et eorum qui cum ipso erant, discessionem (6) cognovisset, furore accensus, consiliarios suos, et, quibus uti consueverat, accessivit, quæque Andreas fecerat, cum illis communicavit, et litteras misit ad Seleucum, qui in Ciliciæ administratione, quod ad militare opus pertinebat, ejus vicarius erat. Litteræ autem illæ ita se habebant: Puto te audivisse de Andrea, qui olim dux fuit in exercitu maximorum imperatorum, quod nunc non solum se ipsum amentię tradidit, sed plurimos etiam militum, quos secum habebat, concitatos, ad eam sententiam impulit, ut regalibus et divinis edictis adversarentur. Quoniam vero cognovimus clam hinc ipsum discessisse, et in Cilicum provincia nunc exsistere, æquitati tuæ placeat, regiæ voluntati obtemperanti, et Andream, et eos qui cum ipso sunt, persequi, ac detentos et vincetos nostris manibus tradere. Quod si adversati fuerint, aut fugere jam cœperint, militibus gladiis confice.

IX. Seleucus cum ejusmodi litteras accepisset, expeditos et probatissimos milites, quos Romani ordinarios (7) appellant, quamplurimos secum habens, (erat enim et ipse contra Christi servos nimio furore percitus), ad Tarsensium urbem prope- ravit, cum sanctorum hominum catervam illic esse didicisset. Andreas vero sanctus vir, cum id præ-

(6) Non satis equidem concipio, quomodo discessio illa fieri a Sancto potuerit invito Antiocho, cui suberat secundum Acta Estne hujusmodi factum disciplinæ militari ac legibus civilibus consonum? Ultramque certe transgressionem semper obnixè cavebant Sancti. Ad hæc, cum Sanctus ac socii ejus voluerint fugere persecutionem, secundum Acta, num. 9, cur manserunt simul, ac separati non sunt? Separatio certe illa ex natura rei erat maxime conducens, si non necessaria, ut perscu-

A Μαξιμιανὸς ἐν ταῖς πρὸς τὸν αὐτὸν Ἀντίοχον γράμμασιν· ὅτι Δόξαν μὲν αὐτοὺς τῆς εἰροκτῆς ἀπολύειν καὶ τῶν ἤδη προγεγονότων συγγνώμην χαρίζεσθαι· ἐν παραβύσῳ δὲ μετ' ὀλίγον, ὡς ἐφ' ἑτέρῳ πλημμελήματι τούτους μετελθεῖν.

B H. Ἀντίοχος οὖν τὰς τοιαύτας ἀντιγράφους διέξαμενος Μαξιμιανοῦ συλλαβὰς ἐπ' ἔργον ἤγαγεν τὰ προστεταγμένα, καὶ τὸν μὲν ἔδοξον τοῦ Θεοῦ δούλον Ἀνδρίαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας ὑπεξήγαγε τῶν δεσποτηρίων καὶ ἀδελῶς δῆθεν καὶ ἀμερίμωως διάγειν ἐπέτρεπεν. Ὁ δὲ ἅγιος τοῦ Θεοῦ θεράπων τῆς τοιαύτης ἐξαπάτης τὸν τρόπον ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἐγνωκῶς, παρέλαβε τοὺς αὐτῷ συγκαίμοντας καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παραίνεσως τὴν θείαν λαβόντας ἐπίγνωσιν, καὶ κατὰ τὴν Ταρσίων μητρόπολιν τῆς Κιλικίας γέγονεν ἐπαρχίας. Ἦν γὰρ καὶ ἐκ πολλοῦ σκοπὸν ἔχων διὰ Πέτρου τοῦ τρυκαῦτα ὁσίως τῆς εἰρημένης προεδρεύοντος μητροπόλεως, καὶ πολλοῖς τοῖς κατὰ Θεὸν διαλάμποντος κατορθώμασι τῷ σωτηρίῳ προσαχθῆναι βαπτίσματι. Ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ, ὡς προείρηται, πιστὸς ὑπῆρχεν θεράπων Θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ χαρισμάτων πεπληρωμένος, οὕτω δὲ μετασχὼν τοῦ θείου βαπτίσματος, Ἀντίοχος δὲ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαθῶν ἀναχώρησιν, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς, τοὺς ἑαυτοῦ συμβούλους τε καὶ συνήθεις προσεκαλέσαστο καὶ τὰ περὶ τούτου αὐτοῖς κοινοσάμενος, γράμμα πρὸς Σίλευκον διεπέμψατο τὸν αὐτοῦ τὸ πᾶν ἀναπληροῦντα ἐν ταῖς ἐπὶ τῆς Κιλικίας στρατηγικαῖς διοικήσεσιν, ὡς πῶς ἔχον· Ἀκηκοῦμαι σε ἤδη νομίζομεν τὰ περὶ Ἀνδρίου τοῦ πρόην μὲν στρατηλάτου τῶν μεγίστων αὐτοκρατόρων, νυνὶ δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν εἰς ἀπόνοιαν ἄρακτος, ἀλλὰ καὶ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ στρατιωτῶν πρὸς ἐναντίωσιν τῶν βασιλικῶν ἀναρρίπισαντος θεσπισμάτων. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐγγωμεν αὐτὸν λαθραῖως ἐντεῦθεν ὑπαναχωρήσαντα κατὰ τῆς Κιλικίων νῦν ἐπαρχίαν ἀναφανῆναι, θελήσῃ ἢ σὴ ἐπιείκεια τῷ βασιλικῷ κατακολουθοῦσα σκοπῷ ἐπιδιώξαι τούτον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ κατασχέειν, καὶ δεσμούς ταῖς ἡμετέραις παραδούναί χερσίν· εἰ δὲ πρὸς ἐναντίωσιν ἢ φυγὴν ἰδεῖν ἐγχειρήσωσιν, στρατιωτικοῖς ξίφεσιν αὐτοὺς ἐξαναλώσει.

D Θ'. Ὁ δὲ Σίλευκος τὸ τοιοῦτον γράμμα διέξαμενος καὶ τῶν εὐζώνων καὶ δοκιμωτάτων στρατιωτῶν οὐς δὴ ταξάτου καλοῦσιν, ὅτι μάλιστα πλείστους παραλαβὼν (ἦν γὰρ καὶ οὗτος τῆς κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ θεραπόντων μανίος πεπληρωμένος), ἐπὶ τὴν εἰρημένην Ταρσίων μητρόπολιν ὤρμησεν, ἐκείσε τὸ τῶν ἁγίων στίφος διάγειν μεμαθηκῶς. Ὁ δὲ ἅγιος

toribus sese subducerent. De his itaque viderit Actorum auctor.

(7) Ordinarios. In nostro exemplari Græco, quod habetur in codice † Ms. 194, ταξάτου lego. Gangio in glossario Græco-barbaro sunt ταξάτοι, milites quivis, a voce τάξις, « Nisi, inquit, quis malit sic appellatos, quod iis taxetur certa in stipendium pecuniæ summa. » Deinde observat voce ταξάτοι maxime dici milites præsidarios seu qui in castrorum præsidia inducuntur.

τοῦτο προγνούς και αιτήσας παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἐπισκόπου τὸ σωτηριον βάπτισμα, και τοῦτο μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου και ἀθλητικοῦ τοῦ ζήλου δεξάμενος, ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ πιστοῖς στρατιώταις, συμπρόντος τοῦ Πέτρου και Νόννου τοῦ ἐπισκόπου Βερόοιας· σπουδῆ τε χρησάμενος ἐξῆλθεν ἐκ τῆν λεγομένην Ταξανίτην, οὐκ ἐκ δειλίας τοῦτο πράττων, ἀλλὰ δεσποτικὸν ἐκτελών θέσπισμα τὸ θεωρίζον· Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν. Γνοῦς δὲ ὁ Σέλευκος τὸν θεοφόρον ἐκείθεν ἀπάραντα, ἀδημονία τε συγχυθεὶς και ἀλλοιωσας τῇ λύπῃ τὸ πρόσωπον, ἰδίωκεν αὐτὸν τε και τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπιτεταμένους· ὁ θεοφόρος δὲ τὴν ἀπὸ τῆς λεγομένης Ταξανίτιδος ὀδοιπορίαν στείλαμενος ὤδυσεν ὄλον τὸν Ταύρον μέχρι τῆς καλουμένης Ταμαλινῆς ἐνορίας· και ἐλθὼν εἰς τὰ μέρη τῆς κόμης τῆς λεγομένης Ὁρχηστῶν, και διακειμένης ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἀρμενίων ἐπαρχίᾳ πλησίον τῆς Μελιτινῶν περιφανοῦς μητροπολεως, παρουσίᾳ τοῖς καλουμένοις Χαυσόριος και Χαραβαθῶν τόποις. Ἦς δὲ τοῦτο οὐκ ἔγνω Σέλευκος και ἀπορον αὐτῷ παντάπασιν ἦν τὸ μαθεῖν διὰ ποίας ὁ ἅγιος ὤδυσεν, εἰσδραμῶν τις ἀνὴρ πρὸς αὐτὸν Μαρτίνος τοῦνομα κατεμήνυσεν ὡς τὸ ὄρος τοῦ Ταύρου λαβὼν τῇ δι' ἐκείνου πορείᾳ τὴν πάροδον ἐποίησατο.

Γ'. Τότε οὖν ὁ διώκτης ἐκείνος τοῦτο μαθὼν, κατέλαβε τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Χαυσούριος· ὁ δὲ πανεύφημος μάρτυς συνόντων αὐτῷ πανταχόσε τῶν πιστῶν ἐκείνων στρατιωτῶν ὤρμησεν ἐπὶ τὸ μέρη τὰ προσαγορευόμενα Ἀνδροκαλῶν, οὐ πόρρω τῆς μνημονευθείσης Ὁρχηστῶν τυγχάνοντα κόμης, και κατέρριψεν εἰς αὐτὰ τὰ στενά τοῦ Ταύρου. Ὅτου δὲ χάριν στενά προσαγορεύεται τὸ σχῆμα τοῦτο που παρίστασιν· αἰχίνες γὰρ δύο τοῦ ὄρους ἀντίθετοι κατὰ βραχὺ συνιόντες, σχισθὸν μὲν ἀλλήλοισιν ἀπτόνται· ἐκ δὲ τοῦ κάτω παρίρποντος ποταμοῦ διειργόμενοι στενοὶ μὲν γίνονται μικροῦ δειν και ἀπόρευτοι· χάσμα δὲ μεταξὺ κρημνώδεις ἀποτελοῦσι, φοδερὸν και τοῖς ὄλωσ προσβλέπουσιν. Ἀλλὰ τούτου μὲν ἔνεκεν οὕτως ἢ τοιαύτη χρηματίζειν ἔλαχε θέσις. Ὁ δὲ μέγας και περιώνυμος μάρτυς ἐκ θείας προαγορεύσεως τούτους προορισθῶναι τοὺς τόπους τῆ αὐτοῦ τε και τῶν ἀμφὶ αὐτὸν τελειώσει προαγνώκως (ἐχρῆν γὰρ ἄρα τὸν θεόδρομον. τὴν στενὴν και τεθλιμμένην ὀδύσαντα ὁδὸν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν), τῆς περαιτέρω πορείας ἐπαύσατο.

¹ Matth. x, 23.

(8) Tandem aliquando ponitur hic S. Andreas cum suis baptismum suscepisse. Vid. Commentarium prævium, § 1.

(9) Tamalme, Androcalon, Chausorium, Charavatium (in textu nostro Suriano est Charavatium) regiones, et Taxanite atque Capsurium notantur apud Ortelium, sed quod nihil vel parum aliunde de illis didicerit, inde colligo, quod addat: « Loca ista habet circa Armeniam minorum vel Ciliciam Metaphrastes in S. Andreæ duois exercitus Vita. »

(10) Augustias. In nostro dicto Græco exemplari τὰ στενά, qua voce etiam usus est Strabo, lib. 1

A cognovisset, petiit a beato Petro episcopo sanctissimum baptismum. Quod multo cum desiderio et certandi ardore suscepit una cum fidelissimis militibus, quos secum habebat (8). Erat autem cum Petro episcopo et Nonnus episcopus Beroæ. Post hæc Andreas celeritate usus, exiit in locum, qui dicitur Taxanite, non metu id faciens, sed ut præceptum Domini servaret, quod ita definit: *Cum persecuti vos fuerint, ex una civitate fugite in aliam*¹. Seleucus vero cum audivisset divinum illum virum ex ea urbe migravisse, sollicitudine et confusione quadam affectus, et præ tristitia vultum mutatum habens, intento cursu et ipsum, et ejus socios insequabatur. Porro Andreas, cum et e loco Taxanite discessisset, totum montem Taurum peragravit usque ad fines ejus regionis, quæ Tamalme (9) dicitur. Cum venisset autem ad castellum quod dicitur Orchesum, in Armeniorum provincia situm prope Melitiniensium illustrem metropolim, pervenit inde ad Chausorii et Charavatiniensium regiones. Id cum nesciret Seleucus, neque rationem aliquam inire posset, qua sciret, perquam viam sanctus ille vir iter fecisset, venit accurrens ad eum homo quidam, Martinus nomine, qui significavit, Andream ad Taurum montem pervenisse, et per eum et alia loca transiisse.

X. Tum persecutor ille, cum id didicisset, celeriter venit ad locum, qui dicitur Capsurium. Celeberrimus autem martyr una cum fidelissimis illis militibus secum versantibus, properavit ad eam regionem, quæ dicitur Androcaloni, et in Tauri montis angustias (10) se dejecit. Causam vero quare angustiarum vocentur, ejus loci figura declarat. Duo enim montis juga vicissim sibi opposita, ac paulatim coeuntia, fere inter se copulantur: sed flumine (11) præterfluente distincta, angustias quasdam efficiunt, quæ fere invicem sunt: hiatum vero præcipitem inter se habent, magnum illum quidem, et vel iis qui ipsum accipiunt, terribilem. Hac de causa ejus loci situs talem appellationem accepit. Magnus (12) ergo et celeberrimus martyr, cum ex divina prædictione loca illa suo et eorum omnium, qui cum ipso erant, martyrio præfinita esse cognovisset (oportebat enim eum, qui divinum cursum conficiebat, et per angustam et arctam viam ambulabat ad cæleste Dei regnum ingredi), ulterius regredi desistit. Tunc Seleucus venit, et vidit loca,

pag. 53 editionis Parisiensis anni 1620, e quo dictarum angustiarum situm subdo. Postquam enim egisset de Pyramo fluvio Ciliciæ, « Navigabilis, ait ille ex mediis Cataoniæ campis effunditur, ac delatus per Tauri angustias in Ciliciam, in fretum, quod inter hanc et Cyprum est, exit. »

(11) Pyramo videlicet, ex mox dictis.

(12) Magnus. Nomen hoc, uti vides, est appellativum suffragante nostro apographo Græco, ὁ δὲ μέγας και περιώνυμος μάρτυς, non proprium S. Andreæ, ac proin cave ne ex hac voce vel binominem facias sanctum, vel non recte annunties. Consulite Commentarium, § 1.

in quibus viri illi a Deo ducti constituerant : in eos autem exercitum, quem secum habebat, immisit. Id cum sensisset Dei minister, et se et socios suos ad preces excitans, ait : O amici et commilitones, ac filii mei, nunc est tempus acceptabile, nunc dies salutis : perstemus in Dei amore, resistamus animo æquo et forti, quemadmodum præcepit nobis Deus : manus nostras non ad ulciscendos persecutores, sed ad Deum precandum, eique gratias agendum erigamus, quod nobis concesserit, ut ad horam hanc venire potuerimus, quo partem et sortem cum omnibus iis qui sanctitate præditi sunt, assequamur. Supplices ab illo postulemus, quod martyrum primus celeberrimus Stephanus, cum lapidibus obrueretur, a Deo petivit dicentes et nos : Domine Jesu Christe, accipe spiritus servorum tuorum, quos in manus tuas commendamus.

XI. Cum vero in medio ipsorum constitisset, manibus atque oculis in cælum erectis, Deum oravit hæc dicens : Domine Deus, qui magnus es et omnipotens, accipe mei peccatoris et indigni servi tui preces, eorumque omnium, qui mecum sunt, et fidem tuam immobilem servaverunt : omnibusque his, qui necessitatis tempore nostra, qui sumus indigni, nomina invocaverint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent : quique ad locum hunc confugerint, eos protege, et a malo ac necessitate libera, largiens ipsis sanitatem animæ et corporis : et quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illic curationum fons, et spirituum impurorum redargutio ac liberatio, ut terribilis et sancti, benedictique nominis tui, unigeniti etiam Filii tui Christi Dei nostri sanctissimi, et vitam dantis Spiritus sancti gloria celebretur in sæcula sæculorum, Amen (13). Completis his precibus, astiterunt statim persecutores, feris immitibus crudeliores. Ipsi vero, tanquam agni simplices ad immolandum ducti, mansuete et leniter seipsos illorum manibus tradiderunt, communem omnium Dominum imitantes.

XII. Profani igitur illi et nefarii persecutores, ferociter, et cum quodam (ut ita dicam) dentium stridore ac fremitu irruentes, strictis gladiis beatissimos viros interfecerunt, et illorum multo sanguine præterlabentem fluvium impleverunt. Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulaverat, locus, in quem venerandus sanguis ille defluerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens : qui fons ad hodiernum usque diem gratis redundat et curationem singulis accommodatam largitur. Quamobrem non ad eos solum qui prope, et in eo loco ac finitima regione sunt, sed ad ipsos etiam, qui longe absunt, et ab illis locis multum distant hujus viri sancti fama celeriter pervenit : quæ facit, ut omnes tam parvi, quam mediocres et summi viri, concursu magno illuc proficiscantur,

A Τότε ὁ Σέλευκος ἰδὼν καὶ ἰδὼν τὰ χωρία ἐν οἷς οἱ θεοδιήγητοι ἐκείνοι ὑπέφρχον, ἐπαῆρκεν αὐτοῖς τὸν ἐπόµενον αὐτῷ στρατόν. Τοῦτον δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων αἰσθόμενος, εἰς προσευχὴν ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ διακίεσθαι λέγων· Ὡ φίλοι στρατιώται καὶ τεκνία μου, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος καὶ ἡμέρα σωτηρίας· στάμεν θεοφιλῶς, στάμεν ἐπεικῶς, ὡς προσέταξεν ἡμῖν ὁ Θεός, τὰς χεῖρας ἡμῶν, οὐκ ἐφ' ᾧ τοὺς διώκοντας ἀμύνασθαι, ἀλλ' εἰς δέησιν αἰρόντες τοῦ καταξιώσαντος ἡμᾶς Θεοῦ, εἰς τὴν ὥραν ταύτην ἰλθεῖν, ἵνα λάβωμεν μερίδα καὶ κλῆρον ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις· ἵκετεύσομεν αὐτὸν καὶ παρακαλέσομεν, λέγοντες ὅπερ λιθοβολούμενος ὁ τῶν μαρτύρων προηγασάμενος ἀοιδίμος εἰρηεὶς Στέφανος· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξαι τὰ τῶν δούλων σου πνεύματα, εἰς τὰς σὰς γὰρ ἑαυτοὺς παρατιθέμεθα χεῖρας.

IA'. Καὶ στάς ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας καὶ τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανόν, προστύξατο λέγων· Ὁ Θεός ὁ μέγας, ὁ παντοκράτωρ, πρόσδεξαι μου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου σου δούλου τὴν προσευχὴν, καὶ πόντων τῶν σὺν ἡμοῖ ἀκλινῆ τὴν εἰς σὲ πίστιν τετηρηκότων, καὶ πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις ἐν καιρῷ βοηθείας τῆς ἀναξιώτητος ἡμῶν τὰ ὀνόματα, παράσχου πᾶσιν τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα, καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν τόπον καταφεύγοντας τοῦτον σκέπασσον, καὶ ῥύσαι ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ πάσης ἀνάγκης, δωρούμενος αὐτοῖς ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος· καὶ ἵνα τὸ ταπεινὸν ἡμῶν αἷμα ἐκχεῖται, γενέσθω ἐκεῖ πηγὴ ἱαμάτων, καὶ πνευμάτων ἁκαθάρτων ἐλεγμός, τε καὶ ἀπολύτρωσις, ἵνα δοξάζηται σου τὸ εὐλογημένον καὶ φοβερόν καὶ ἅγιον ὄνομα, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Μετὰ δὲ τὴν προσευχὴν, ἐπίστησαν εὐθίως αὐτοῖς οἱ διώκοντες, θηρίων ἀνημέρων δεινότεροι. Αὐτοὶ δὲ ὡς ἄρνια ἀγόμενοι ἄκακα τοῦ θύεσθαι, οὕτως ἡσύχως ἑαυτοὺς καὶ ἡπίως ταῖς ἐκείνων χερσὶν ἐκδεδώκασι, τὸν κοινὸν Διεσπότην μιμούμενοι.

IB'. Ἀγρίως δὲ καὶ μετὰ τινας, ὡς εἰπεῖν. βρυχηθμοῦ ἐπιελθόντες τούτοις οἱ βέβηλοι, τοῖς ἑαυτῶν ἀπέκτειναν ξίφεσιν, καὶ τοῖς τούτων αἵμασι τὸν παραρρόντα ποταμὸν ἐπλήρωσαν. Κατὰ δὲ τὴν ἁγίαν τοῦ μάρτυρος προσευχὴν ὁ τόπος ἐν ᾧ τὸ πολύσπετον αὐτοῦ καὶ τίμιον ἔρρευεν αἷμα, πηγὴ γέγονεν φορὰν ἀναπέμπουσα παντοδαπῶν ἱαμάτων· ἥτις μέχρι τῆς ἡμέρας ὑπερεκχεῖται καὶ πλημμυρεῖ καὶ τὰ πρὸς ἰατρίαν ἐκάστῳ χαρίζεται. Πάντων μὲν γὰρ, ὡς ὁ φθάσας ἐδήλωσε λόγος, τῶν κριτόνων ὁ μάρτυς ἡξίωται χαρισμάτων· διαφέροντως δὲ καὶ καταξίωτον τὸ κατὰ δαιμόνιον ἐκλήρωσατο χάρισμα. Ὅθεν οὐ τοῖς ἔγγιστα μόνον καὶ περὶ τὸν τόπον αὐτὸν καὶ τὴν ἐνορίαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὸν ἀποῦσι καὶ πόρρω διεστώσει τε καὶ ἀπέχουσιν ἢ τοῦτου ἰδραμεν ἀκοή· καὶ πάντας μικροῦς τε καὶ μέσους καὶ ὑπερέχοντας ἐκείσε συντρέχειν παρα-

σκευάζει, και δοξάζει τὰ γινόμενα ταῦτα. Τὸν μὲν οὖν Ἀ δρόμον ὁ μακάριος οὗτος μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς θεολό-
κτου και καρτερᾶς ἐτέλεισε φάλαγγος, τῇ ἑνεακαιδεκάτῃ
τοῦ Ἀυγούστου μηνός, και ταύτῃ τῶν ἡμερῶν τῇ κυρίᾳ,
ᾧρα δευτέρα.

II'. Πέτρος δὲ ὁ τῆς Ταρσίων ἐπίσκοπος ὁ και τὸ
θεῖον αὐτῷ κεράσας λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος, και
Νόννος ὁ ἐπίσκοπος τῆς Βερρόλιων, Θεόδουλος τε και
Συνέσιος διάκονοι, Μαρτίνος τε και Νικόλαος, Εὐσε-
βιός τε και Λαμυρίων ἀναγνώσται, ἐν τῷ μίλλειν
αὐτὸν τε και τοὺς σὺν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα πληροῦν
τῆς ἀθλήσεως, μακρόθεν ἐπηκολούθου, ἐπιποθού-
τες τὸ πέρασ ἰδεῖν · και γε και εἶδον τὴν κοινὴν
πάντων ἐν Κυρίῳ τελείωσιν και τὰ τίμια τούτων
ἐκείσε κατέθετο λείψανα μετὰ τοῦ προσφόρου σ-
βάσματος. Ἐθειάσαντο δὲ και τὴν πηγὴν ἐκείνην B
τὴν σεδιάσμιόν τε και πολυθαύμαστον τῷ σιαγόνι τοῦ
αἵματος τοῦ δικαίου μεγαλομάρτυρος ὑπακούσασαν
παραχρῆμα και μετὰ τῆς τῶν ἱαμάτων ἀθρόων ἀνα-
βλύσασαν χάριτος · εὐθύς γοῦν ἐν πρώτοις τὸν ἑνα
τῶν εἰρημίων ἀναγνωστῶν Λαμυρίωνα ὑπὸ πνεύ-
ματος κρυφαίου παρενοχλούμενον ἀκαθάρτου, και
μήπω μέχρι τότε φανερωθέντα ἴασατο, και σὺν αὐ-
τοῖς ᾤχετο γενόμενος ὑγιής. Ἐφ' οἷς ὑμνήσαντες τὸν
ὡς ἀληθῶς ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ εὐδοξαζόμενον Θεόν,
τὴν Κηλικίας ὁδὸν παρητήσαντο · διότι Πέτρον τὸν
τῆς Ταρσίων ἐπίσκοπον τὸν ἅγιον, ὡς εἶρηται, βα-
πτίσαντα μάρτυρα, συλλαβεῖν ὁ Σέλευκος ἐπεζήτησε.
Ἦδυσσαν δὲ μετ' εἰρήνης τὴν Ἰσαυρίαν, αἰνοῦντες
ἅμα και εὐλογοῦντες τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν
ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ και
προσκύνησις σὺν τῷ Πατρὶ και τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, C
νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

(14) De hac temporis nota disputat Commen-
tarius, § 2.

(15) Magis mihi placeret auctor. si diceret, *Se-
quebantur* ac comitabantur Sanctum ejusque so-
cios, ut illos in fide confirmarent, et ad martyrium
compararent, quam ut eorum finem cognoscerent.
Cui enim bono subserviebat, e loginquo illos se-

et miracula, quæ illic fiunt, gloriose celebrent.
Cursum igitur martyrii sui beatissimos Andreas
cum tota sua forti et Deo electa phalange perfe-
cit decimo nono dei mensis Augusti, die Dominico
(14), hora secunda.

XIII. Petrus vero Tarsensis urbis episcopus,
qui divino baptismatis lavacro eum purgavit, Non-
nus episcopus Bercœnsium Theodulus et Synesius
diaconi Marinus et Nicolaus, Eusebius et Lamy-
rion lectores, cum Andreas ipse, et ii qui cum eo
erant, certamen perpessuri essent, e loginquo se-
quebantur, cupientes eorum finem cognoscere (15)
quem et cognoverunt, communem, inquam, illorum
omnium in Domino consummationem : quorum se
venerandas reliquias reposuerunt, congruentem
venerationem adhibentes. Viderunt et fontem illum
venerandum, et multorum miraculorum effectorem
ex justis et magni martyris defluente sanguine sca-
turientem, qui fons cum primum scaturiit, repen-
te curacionum gratiam emisit : statim enim unum
ex lectoribus, quos diximus, Lamyrionem, a spiritu
quodam pravo et impuro perturbatum, neque ad
illum usque diem liberatum, imprimis curavit,
qui cum aliis lectoribus sanus rediit. Idcirco illi
Deum hymnis celebrarunt, qui vere in sanctis suis
gloriosus efficitur. Cæterum in Ciliciam amplius
redire noluerunt, quoniam Petrum Tarsensis urbis
episcopum, qui martyrem Andream cum sociis, ut
dictum est, baptismate purgaverat, Seleucus capere
studebat. Abierunt igitur, divina providentia ducti
n Isauriam (16), laudantes simul et benedicentes
Domino Jesu Christo : cum quo Patri simul et
sancto Spiritui sit gloria nunc et semper, et in sæ-
cula sæculorum. Amen.

qui ea de causa ?

(16) Esto, Petrus aliquam rationem habuerit,
quia nempe Seleucus eum capere studebat, si Ac-
tis credimus, abeundi in Isauriam ; verum cur
idem fecerunt Nonnus episcopus Bercœnsis, alii-
que ecclesiastici, et cur non potius redire ad
propria ?

DE SANCTO ROMULO

MARTYRE IN GRÆCIA

ITEM

DE SS. MARTYRIBUS EUDOXIO, ZENONE, MACARIO ET MCIV MILITIBUS
MELITINÆ IN ARMENIA MINORI.

(Acta sanctorum Bolland. ad diem 5 Septembris, tome II.)

§ 1. *Cultus apud Latinos Græcos intricata et non D
cohærens Menologii Basiliani narratio.*

Martyrologium Romanum sanctos hosce Pugiles
ad 5 Septembris ita annuntiat : « Eodem die sancti

Romuli, aulæ Trajani præfecti, qui cum sævitiam
imperatoris in Christianos detestaretur, cæsus virgis
capite truncatus est. Melitinæ in Armenia passio
sanctorum militum Eudoxii, Zenonis, Macarii, et

sociorum mille centum et quator, qui abicientes militiæ cingulum, in persecutione Diocletiani pro confessione Christi necati sunt. » Patet hic Romulum sejungi a reliquis ; et recte, uti Acta inferius danda ostendent. Fallitur tamen Baronius, dum in Notationibus ad Martyrologium ait, « Græci de eodem (Romulo) item hac die in Menologio agunt : nam Menologium Latine versum a Sirleto cardinale, quod ipse Baronius ad Januarii profitetur se Menologii nomine semper intelligere, alique Græcorum fasti ecclesiastici nihil prorsus hac die de Romulo habent ; sed eum una cum cæteris martyribus celebrant 6 Septembris.

2. Accipe verba laudati Menologii Sirlitani ab Henrico Canisio editi : « Eodem die [6] certamen sanctorum martyrum Eudoxii, Zenonis, Romuli, Macarii et reliquorum. Sanctus Romulus capite obtruncatus est a Trajano imperatore, qui Christianos plurimos in diversas regiones exsules misit, sed in Christianæ fidei confessione permanentes mortis supplicio subiecit. Eudoxius vero comes sub Diocletiano detentus a præside Melitinæ obtruncatus est cumque eo milites numero 1104. Paucis post diebus B. Zeno cum reliquis S. Eudoxii sociis, martyrii coronam accepit. » Clara hæc et distincta sunt : at Menologium jussu Basilii imperatoris Porphyrogenetæ sæculo x collectum, et Urbini anno 1727 impressum Græco-Latine, certamen SS. MM. Eudoxii, Romuli, et sociorum ad dictum diem valde intricate et confuse narrat hoc modo : « Eudoxius Christi martyr, Trajano Romano imperatore, comes ordine fuit, multisque militum milibus (Græce *μυρίους και χιλίους*, id est, xi mille) in Gallia imperavit. Romulus autem aulæ imperatoris præpositus, auctor fuit eidem Trajano, ut in Galliam mitteret, qui Christianos milites diis immolare compellerent. Quo peracto, cum milites ad id faciendum induci nequirent in Melitinam Armeniæ urbem relegati sunt. Post hæc Romulus pœnitentia ductus, cum in Christum credidisset, Trajanumque objugasset, capite plexus est. Deinde cum imperio potitus esset Maximianus, edixissetque Christianos interfici, mandavit per litteras et Melitinæ præfecto, ut Christi cultores occideret. Quare Eudoxium comitem, ejusque socios milites comprehensos, quod idola adorare nollent, primum quidem multis suppliciis vexavit demum capite obtruncavit. »

3. Versio Aroudii col. 250 inter Anecdota Ugheliana tomo X *Italiæ sacræ* Venetiis recussæ, quoad sensum eadem fere est, qualem et Galesinius ante dederat in suo Martyrologio : nostrum quoque ms. exemplar Græcum Menologii Basiliani statuit Eudoxium comitem sub Trajano, martyrem sub Maximiniano. Conciliari hæc forsitan utcunque possent, si per Trajanum significetur Decius, utpote Trajanus prænominis ; at si Eudoxius, imperante Trajano proximo Nervæ successore, initio sæculi n comes fuit, quis credat illum vitam produxisse

A ad tempora Maximiani ? Vidit haud dubie Molanus ista non cohærere ; ideoque in additionibus ad Usuardum 5 Septembris scripserit : « Eodem die SS. MM. Eudoxii, qui et Marianus, Romuli Zenonis, et Macarii, qui sub Trajano martyrio coronantur. » Sed Metaphrastes, quem allegat, diserte tradit Romulum jussu Trajani necatum, Eudoxium vero aliosque diu post martyrio affectos esse sub Diocletiano. Ferrarius in Catalogo generalis sanctorum ad 6 Septembris videtur martyres velle geminare : præmissa enim hac annuntiatione, Melitenæ in Armenia SS, Martyrum Eudoxii, Romuli, et sociorum sub Trajano, » quam notat ex Galesinio desumptam esse, subdit : « De Eudoxio et soc. Melitenæ passis agitur in Martyrol. Rom. die præced ; sed sub Diocletiano : hi vero sub Trajano passi traduntur. De Romulo duntaxat agit Martyrol. Rom, præcedenti die. » Nicolao Antonio infra citando videntur omnes ejusdem agonis triumphatores esse ; at non edisserit sub quo imperatore.

4. Festum S. Eudoxii et sociorum in Typico seu Rituali S. Sabæ colendum præscribitur 6 Septembris his verbis : *Και τοῦ ἁγίου μάρτυρος Εὐδοξίου, και τῶν σὺν αὐτῷ ἀθλησάντων ἁγίων Μαρτύρων* id est, *Et S. M. Eudoxii, ac SS. Martyrum cum ipso passorum*, Menæa magna impressa ad eundem diem Græce sic habent : « Certamen SS. MM. Eudoxii, Zenonis, Romuli et Macarii, » et sequentibus eos ornant versiculis :

C *Τρηθέντες Εὐδόξιος, Ῥωμύλος, Ζήνων.*
Και Μακάριος, μακαριστοὶ τοῦ τέλους.

Capite minuti Eudoxius, Romulus Zenon
Ac Macarius finem beatum obtinent.

Μακάριος et *μακαριστός* sonant *beatus* ; in quo lusit poeta, significatum nominis proprii unius martyris per appellativum omnibus attribuens. Subditur elogium satis prolixum, cujus hoc initium est : *Οὗτος ἅγιος Ῥωμύλος ἐπὶ Τραιανῶ τὴν κεφαλὴν ἀφῆρθη. Hic S. Romulus sub Trajano capite truncatus est.* Dein agitur de Eudoxio al iisque tempore Diocletiani coronatis. Pauca illa ideirco huc transtuli, ne quis solos versiculos ac titulum legens existimaret, in Menæis conjungi hosce Martyres tanquam in eadem persecutione passos : quod sane pronum esset opinari ex titulo, Romulum aliis intermiscente.

5. Post memoratum elogium sequitur alia annuntiatio : *Τῇ αὐτῇ ἡμέρῃ ἑκατὸν τέσσαρες και χιλιοὶ στρατιῶται... ξίφει τελειοῦνται.* Id est, *eodem die centum quatuor ac mille milites... gladio cæsi consumunt martyrium.* His deinde bini accinuntur versiculi ;

Δεκάς δεκαπλῆ και χιλιάς μαρτύρων
Και τετράς ἀπλῆ συντελευτῶσι ξίφει.

Quos Latine sic vertas.

Decas decupla et chilia Martyrum.
Quaternioque simul ense vitam finiunt,

Istis versiculis addunt Menæa distichon aliud,

exprimens simile martyrium S. Calodotes, quam et in annuntiatione mox data conjungunt laudatis militibus, sed perperam: nam sancta illa martyr ad hanc classem non pertinet. Dabitur cum sociis suis die 6 Septembris. Martyres autem 1104, de quibus hic separate agitur, haud dubie sunt illi milites, quos elogium citatum narrat projecisse balteos coram praeside exemplo S. Eudoxii; utrobique enim, etiam in Actis et ms. Menologio Slavico-Russico, ac Synaxario Ruthenico infra memorando idem est numerus 1104, nec ullum apparet distinctionis fundamentum.

6. Desiderantur sancti nostri in duobus Armenorum Menologiis ab Assemano editis tomo III Bibliothecae Orientalis Clementino-Vaticanae, pag. 645 et 649; at in ms. Catalogo sanctorum Armenis celebratorum, quem Papebrochio misit D. Ludovicus Picques doctor Sorbonicus, haec num. 50 leguntur: « Testimonium S. Euductii (Εὐδύξιου) qui Marinus vocatus est. Item Romeli et Macari, qui martyres tempore Trajani, Septembris sexto. » Clemens Galanus, qui multos annos in Armenia missionarius fuit, parte I Conciliationis Ecclesiae Armenae cum Romana in Annotatione ad caput 2 pag. 16, inter martyres ibidem passos recenset Eudoxium, Zenomen, Macarium sociosque sub Diocletiano; at Romuli nusquam meminit. Porro eximius Picquesius monet, praedictum Catalogum Latine versum esse ex ingenti regiae bibliothecae codice Armenio N° 314, uncialibus litteris scripto ante annos ab hoc 1687 circiter sexcentos; sed interpretem, Oscanum archiepiscopum Armenum, haud satis peritum titulos incondite dictasse amanuensi, imo et nonnullos omisisse. Addit in litteris posterioribus ejusdem anni 1687, se dumtaxat usque numerum 33 inclusive Latinam versionem cum textu Armeno contulisse: quod utinam vir eruditus et humanissimus reliquis 111 numeris fecisset, simulque omissa ab Oscano supplevisset. Meminit quoque ad eandem diem S. M. Eudoxii Synaxarium Ruthenicum ms., quod anno 1688 Moscuam submitit noster illic missionarius p. Georgius David, addens in fine Synaxarium istud esse commune toti ecclesiae Ruthenicae. Aliud peculiare dioecesis Kiioviensis, eodem interprete, ita habet: « Et S. M. Eudoxii, et cum eo 1104. »

7. Mss. Menae Graeca bibliothecae Ambrosianae et PP. Dominicanarum conventus S. Marci Florentinae, ac supplementum ad Menae excusa collectum ex Ms. Synaxario membranaceo antiquo P. Sirmondi S. Romulum ante alios annuntiant, prima quidem hoc modo: « Romyli, Eudoxii, Zenonis, Macarii M., » altera titulum addunt, « Romulus praepositus, Eudoxius, Zenon Macarius; » tertium vero Graece ita habet; « Passio SS. MM. Romuli, Eudoxii, Zenonis et Macarii. » Elogium subjunctum quaedam ab Actis diversa continet, proinde in pauca id contraho. « Ex hisce sanctis Romulus praepositus sub Trajano imperatore decollatus est.

est Post Trajanum autem et reliquos imperatores non paucis annis elapsis, cum Diocletianus imperium adeptus esset, Eudoxius comes capite plexus est cum Zenone et Macario, ἅμα σὺν τοῖς ὑπ' αὐτῶν στρατιώταις, τὸν ἀριθμὸν οὗσι χιλίους ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρσιν id est, una cum militibus, qui eis parebant, numero mille centum triginta quatuor. Ἡ δὲ αὐτῶν σύναξις τελεῖται ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγ. Προκοπίου ἐνθὸν τοῦ ἁγ. μ. Μηνᾶ. Celebratur autem ipsorum memoria in oratorio S. Procopii, quod est in templo S. M. Menae. » De sacra aede a Constantino Magno dicata sancto Menae martyri potest videri Cangius, libro IV *Constantinopolis Christianae*, sect. 9, num. 62; ibidem num. 38, templum S. Eudoxi consecratum fuisse saeculo IV vel V, narrat his verbis: « S. Eudoxio aedes exstructa patricio et praefecto, Constantino M. imperante, si qua fides Codino pag. 394 certe Eudoxium praefectum praetorio sub Theodosio juniore vixisse indicant leges aliquod in Cod. Th.

§ II. An sanatio Justiniani imperatoris martyribus hisce ascribenda sit. 1 Numerus S. Eudoxii sociorum; fragmenta de S. Romulo; ejus cultus in Hispania, quando et ubi martyres passi. Acta Graeca, et Baronii conjectura de mille militibus.

Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum hac die scribit sequentia: « Ex horum militum numero, qui Melitinae in Armenia coronati sunt, quator sacra corpora delata Constantinopolim, reperta sunt temporibus Justiniani imp., quorum beneficio imperator lethali morbo curatus est. Rem gestam perpetuis dignam monumentis conscripsit Procopius, lib. I *De aedificis Justiniani imperatoris*. » Inventionem harum reliquiarum in templo S. Irenes M., et beneficium sanationis per eas Justiniano praestitum ex eodem Procopio Caesariensi refert ad annum Christi 500 num. 2 Verum Procopius, anno 1663 cum interpretatione nostri Claudii Maltreti Parisiis editus, libro I, cap. 7 non habet quator, sed οὐχ ἕσσον ἢ τεσσαράκοντα, id est, non minus quam quadraginta; et licet subdat hos fuisse Romanos milites legionis duodecimae, quam olim stationariam habuit urbs Armeniae Melitene; non tamen dicit in ea urbe martyrium esse passos. Hinc dubium est, an corpora illa fuerint aliquorum ex hodiernis militibus, et consequenter an ipsis ascribit debeat patratum miraculum Tillemontius, tomo II *Monumentorum ecclesiasticorum* secundae editionis, pag. 514 suspicatur fuisse reliquias celeberrimorum 40 Martyrum Sebastenorum, quae prope Constantinopolim sub Theodosio II inventae sunt, de quibus ad diem X Martii.

9. Tillemontius citatus numerum S. Eudoxii sociorum auget trecentis. Scribit enim 1404, pro 1104, idque bis reperit, allegans Menae magna Graecorum editionis Venetae anni 1528. Editio illa mihi ad manum non est; sed quoniam in Menaeis, quae anno 1595 Venetiis prodierunt, in Menologio cardinalis Sirloti, Actis a Metaphraste conscriptis

et alibi computantur duntaxat 1104; existimo Tillemontium perperam Græca vertisse. Unde autem in Supplemento ad Menæa excusa, cujus verba dedi num. 7, ad prædictos 1104 accesserint triginta, compertum non habeo: neque ob solam Synaxarii Sirmondiani auctoritatem numerum in Martyrologio Romano descriptum augere volui. Ad S. Romulum quod attinet, eum Pseudo-Dexter in Chronico ad annum Christi 100 num. 2 Hispanum facit ac Trajano homopolum, ita scribens: « S. Romulus Trajani Cæsaris præfectus patria Italicensis, Hispanus in Hispaniam ab eodem relegatus in Celtiberia patitur. » Nempe innumeri martyres ad Orientem passi, quorum duntaxat meminit ex antiquis Græcorum Menologium, Pseudo-Archimedis hujus (Dextri) operam in hos tractus terrarumque finem, Gades transferunt inquit vir spectatæ eruditionis D. Nicolaus Antonius in litteris ad Bollandum datis anno 1658. Quid vero speciatim de S. Romulo senserit accipe ex mss. ipsius posthumis, quæ Cuperus noster anno 1721 Madriti magna ex parte descripsit.

10. « Romulum oportet quidem apud Græcos martyrio sublatum: quomodo enim homo Hispanus, et in Hispania pro vera fide occisus, omnem sui memoriam ad Græcos transportaverit, nullam domi et apud suos reliquerit? De hoc docere non debuerunt gravi propugnatores mendacissimi Chronici. Et referunt hoc sermone Græci occisionem martyris, nullum ut relinquat locum relegationi. Romulus dicitur, postquam suasisset Traiano militum Christianorum cædem, in se conversus credidisse in Christum, imperatoremque impietatis accusasse. » Tum subdit verba quædam ex Menologio Basilii et ex Metaphraste, dein sic prosequens: « Nullum hic fateri opus est Hispaniensi relegationis, Celtiberique martyrii vestigium; siquidem Trajanum in Hispaniam venisse nunquam, ex Dione et aliis compertissimum est. » Hactenus de adducto Chronici loco; quod sequitur ferit potissimum Joannem Tamayum Salazar martyrologum Hispanum, qui in Notis ad 5 Septembris alia falsa ex Bivario superaddidit.

11. « Non autem contenti Romulo cive et martyre Dextri vindices Bivarius et Tamajus progressi sunt ulterius, et quod in Actis Onesimi a Simeone scriptum fuerit Metaphraste (Februario 16 apud Sorium tom. I.) oblatum eum Tertullo præsidii una cum sociis Romulo et Papia; statim, quasi revelatum sibi divinitus fuisset, Bivarius non dubitanter affirmare ausus est, eundem hunc esse cum nostro Romulo; cui temerario ausui obstringere nil veritus Joannes Tamajus, in Acta ipsa Romuli, quæ ad obruzam veri et comperti non alias formari fas et æquum fuit, vanissimam admisit Bivarii conjecturam; Romulumque Trajani hunc præfectum Onesimi socium illum constituit. Sed quænam, ais, injecerunt hanc mentem Bivario? An solam nominis rationem secutus fuit? Nam

A huic tot abversantur argumenta, quot Romulo ævo illo pares esse potuerunt, nedum pares vixerunt. Habemus Actorum verba pro mille testibus: *Tunc adductum (Onesium) ad tribunal Tertulli cum Romulo adjutore et Papia spiritali commilitone, interrogavit Tertullus, dicens: Quies?*

12. « Plane vel hic Onesimus ille Philemonis Collossensis servus, de quo agit Paulus Apostolus Epistola ad Philem, atque idem Ephesinus postea episcopus, ut apparet ex Epistola S. Ignatii ad Ephesios; vel martyr alius SS. Alphii Philadelphii et Cyrini præceptor, Puteolis aut in Sicilia una cum iis passus, quod magis placet Ferrario in Catal. Sanctorum 19 Februarii et 31 Julii, et Henschenio tom. II Februarii pag. 858, num. 15, confudisseque Metaphrastem utriusque res gestas. Si primum dixeris, fateri oportet consequenter, Romulum, quem appellant adjutorum episcopi Acta Onesimi, alium prorsus ab eo fuisse, qui propter approbatam Trajano impietatem, cujus aulæ magister erat, causam coram eo dixit. Qui enim simul esse poterat prætorii Augusti præfectus et Ephesini episcopi coadjutor? Neque item sic jejune Acta de Romulo tantæ in sæculo dignitatis viro agerent, ut quærendi locum relinquerent, quis illet esset. Si vere Puteolanum martyrem hunc dixeris, nihil ad eum pertinere qui sub ultimis ethnicis imperatoribus, hoc est, vel Decio vel Licinio triumphavit, Romulum Trajani martyrem fateri compellamur. Porro quid mirum in has angustias deveniri, quando undique corrasietiam levissimis argumentis tam sacræ res tractantur? Quæ falsa sunt, certe nequeunt comprobari aliis nisi inepte; et movere aliquid oportet, ut nihil fiat. » Hæc contra fabulatores illos eruditus Hispanus.

13. Cæterum ista persuasio de patria S. Romuli occasionem dedit solemnii ejus cultui hoc die in diocesi Hispalensi, prout narrat Tamayus, pag. 61 his verbis: « Denique cum archipræsul D.D. Petrus de Castro et Quinones, Hispalensis sedis metropolitæ, referentibus Decano et capitulo suæ illustrissimæ Ecclesiæ et aliis doctissimis viris, cognovisset hunc sanctum martyrem ex Italica, suæ diocesis urbe oriundum fuisse; anno 1624 illi cultum cum Officio duplici in diocesi, et secundæ classis in loco, ubi olim Italica fuit, detulit et hoc in posterum observari præcepit, virtute privilegiorum a summis pontificibus concessorum præsulibus Hispaniæ. » Sed novum hic rursus errorem admiscuit; nam Rodericus Caro, quem citat, in *Antiquitatibus Hispalensibus*, fol. 106 quadriennio citius id factum tradit, nimirum anno 1620: certe fieri debuit ante 20 Decembris 1623, quo prædictum archiepiscopum Petrum de Castro a vivis excessisse Tamayus ipse ad 11 Martii pag. 201, aliique auctores Hispani asserunt.

14. De tempore, quo passi fuere, observat Pagninus in Critica Baronii ad annum 106, num. 3, contingere non potuisse martyrium S. Romuli et

esset, morti addictorum, ante annum 112, quo is imperator in Orientem transmisit. Castellanus in Martyrologio universali, pag. 979 certamen S. Romuli consignat ipso anno 112 : utrum recte, non ausim asserere : Tillemontius enim tom. II *Imperatorum*, Nota 17 et 22 in Trajanum, probabiliter statuit duplicem profectionem Trajani in Orientem, primam anno 106, alteram non nisi anno 114. Ad SS. Eudoxium et socios quod spectat, martyrium hi consummarunt sub Diocletiano ex antedictis, anno, ut Surius notat, 290. Baronius autem in *Annalibus* primum de ipsis meminit ad annum 311, num. 21. Horum palæstra fuit Melitina seu Melitene in Armenia Minori ad Euphratem fluvium. S. Romulus vero passus videtur in Græcia, sicuti eum Galesinius annuntiat, cum aliis quidem martyribus, sed quos postea scribit alibi coronatos esse, videlicet in Armenia et tempore Maximiani. Vide supra num. 2, *Menologium*.

15. Acta Græca, quorum apographum, nescio unde acceptum, habemus hoc titulo : *Μαρτύριον τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων Εὐδοξίου, Ῥωμύλου, Ζήνωνος καὶ Μακαρίου*, id est : *Martyrium sanctorum et gloriosorum Christi martyrum Eudoxii, Romuli, Zenonis et Macarii*, ex antiquis monumentis conscripsit Metaphrastes, eique illa indubitanter attribuit Leo Allatius in *Diatriba de Symeonum scriptis*, pag. 129 initium recitans. Latine versa edidit Aloysius Lipomanus episcopus Veronensis tomo VI *Vitarum SS.*, quam interpretationem inferius recudam, sed more nostro divisam in capita et numeros, ut Græcæ narrationi similiter dividendæ respondeat. Baronius ad hunc diem ea vocat Acta S. Romuli, quia nempe de ipso agit prior illorum pars ; at rectius ab aliis appellantur reliquorum etiam martyrum nomine, quorum agone, S. Eudoxii præsertim magis fuse describunt post narratum Romuli martyrium. Miror tamen, quod Græci sanctorum tam diversis temporibus,

A ut ipsitradunt, passorum res gestas in unam eademque narrationem conjecerint. Ex collatione Actorum cum Elogio, quod exstat in *Menæis* magnis impressis, patet illa ex hoc concinnata esse, at multum aliunde amplificata : ex quibus autem monumentis, ignoro.

16. Certe quidem illa amplificatio facta non est ex narratione seu elogio *Menologii* Basiliani : in hoc namque dicitur S. Romulus auctor primum fuisse Trajano, ἀποστῆλαι εἰς τὴν Γαλλίαν etc., ut mitteret, vel, uti Galesinius et Arcudius verterunt, iret in Galliam, Asiaticam nempe, id est, Galatiam, militesque Christianos diis immolare compelleret ; deinde pœnitentia ductus credidisse in Christum. Metaphrastes vero, mirabilia omittere haud solitus, impium illud Romuli consilium, secutam pœnitentiam et conversionem ne verbo quidem attingit : imo contra insinuat, eum jam ante Christianum fuisse. Mitto alias discrepantias, facile ab erudito lectore observandas. Quod spectat ad undecim mille relegatos milites, « Conjectura ducimur, inquit Baronius ad annum 108, ut existimemus hos illos ipsos esse decem mille præstantissimos martyres, qui in silvis montis Ararat in Armenia sunt crucifixi. » Hoc si verum sit, manifestæ falsitatis convincuntur istorum crucifixorum Acta ; Baronius quippe loco citato præmittit, undecim mille milites inventos fuisse Christianos a Trajano exercitum lustrante : martyres aulem Crucifixi idololatræ adhuc erant tempore Adriani, quando angelus in campo apparens fidem Christi eis prædicavit, uti narratur tom. IV Junii ad diem 22 in ipsorum Actis, quæ ibidem, a pag. 175, *Commentario critico* excussit Papebrochius ac fabulosa esse monstravit. Verisimile etiam non est, undecim millia hominum simul neci data fuisse a Trajano : certe id Metaphrastes non siluisset, si in antiquis monumentis reperisset.

MARTYPION

ΤΟΥ

ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΥΔΟΞΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤῷ ΑΘΛΗΣΑΝΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ.

MARTYRIUM S. EUDOXII

ET SOCIORUM.

CAPUT I.

Milites Christianos in exsilium pellit Trajanus : id improbens S. Romulus et aperte Christum confitens gloriosum subit martyrium.

Α'. Τραϊανῶ τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως πολλὰν μὲν

(1) Trajanus imperium suscepit anno Christi 98, mortuus est 117.

PATROL. GR. CXV.

I. Trajano (1) impio imperatore in execrandum

errorem simulacrorum magnum quidem studium A conferente, valde autem et atrociter spirante ad- versus pios ; et alii sacrificare dæmonibus, et aut omnes cogebantur milites. Litteræ enim peratoris mittebantur in omnes partes, urgentes ad impietatem et Christianos cogentes vel sacrificare, vel variis subjici suppliciis. Quæ quidem postquam venerunt ad exercitum, qui erat in Oriente, illi quidem eo tempore ea comparantes, quæ ad bellum pertinebant, continuisque et gravibus se exercentes militiæ meditationibus, alioqui autem religionem amplectentes, nihil curabant litteras illas imperatorias. Qui cum magna pugna eis esset exorta, præclaram adversus inimicos obtinent victoriam (2).

II. Hoc fuit relatum ad imperatorem Trajanum. B Ille autem propterea quod sua edicta despexerant, ne communis quidem omnium boni, nempe victoriæ, ullam ducit rationem : sed eos qui imperatorias contempserant constitutiones, erant autem numero undecim millia (3), relegat in Armeniæ Melitenam (4) et loca, quæ circa eam sita sunt. Reliquus vero exercitus erat in metu propter eorum relegationem, ne dolore affecti molirentur res novas, et eis aliquid mali afferrent, ut qui nec Christianismi, neque propter Christum susceptæ relegationis fuissent eis socii. Verum illi nihil tale fecerunt aut cogitarunt : sed ut qui erant discipuli ejus qui vere est mitis, fuerunt etiam imitatores mansuetudinis et lenitatis Magistri ; et placide ferebant exsilium, et minime ægre ferebant contumeliam. C

III. Romulus autem aulæ imperatoriæ tunc præpositus (5) apud Trajanum imperatorem, neque ei, neque civitati omnino dicebat expedire ea quæ facta fuerant. Ille autem, cum oporteret Romulo agere gratias, ut qui benevole esset in eum affectus, stulte et ingrante se gerens, eum potius maledictis insectabatur et ei irascebatur, et tanquam crimen objiciebat pietatem. Romulus vero verba illius ne tantillum quidem curans, gloriabatur potius contumeliis propter Christum susceptis :

(2) Nescio de qua victoria hic agat Metaphrastes.

(3) Quid Baronius de iis conjiciat, vide num. 16 Commentarii.

(4) Hanc *Melitenem* seu *Militinam* Trajanus ex castro urbem fecit gentisque metropolim, teste Procopio Cæsariensi lib. in *De Edificiis Justiniani*, cap. 4 ; Tillemontius tom. III *Imperatorum*, pag. 119 id refert ad annum Christi 107, Trajani 10. Civitatem illam cum regione cognomine Ptolomæus aliique geographi ascribunt Armeniæ Minori ; Strabo autem, Plinius et Stephanus tribuunt Cappadociæ, quibuscum sentit Christophorus Cellarius *Geographiæ antiquæ* lib. III, cap. 5, eamque in tabula Asiæ Minoris collocat ad confluentem Melæ et Euphratis in Cappadocia ; utpote ex cujus nobilioribus olim fuit præfecturis : verum in tabula Orientis, quam postea exhibet, tractum illum comprehendit Armenia Minore. Idem fit in aliorum tabulis anno 1741 editis. Urbs porro de qua agimus, etiam dicta reperitur Melita, nunc Turcis vulgo *Malatyah*. Distinctionis causa recte addidit Metaphrastes, τῆς Ἀρμενίας, Armeniæ : nam et tractus Sustanæ ad

πρόνοιαν καὶ σπουδὴν ὑπὲρ τῆς βδελυρᾶς τῶν εἰδώλων πλάνης εἰσφέροντος, μέγα δὲ καὶ ἀπάνις κατὰ τῶν εὐσεβῶν πνέοντος, ἄλλοι τε θυεῖ [*lege* θύειν] τοῖς δαίμοσι, καὶ πρό γε πάντων τὸ στρατιωτικὸν ἠναγκάζοντο. Βασιλικὰ γὰρ ἐπέμπετο πανταχοῦ γράμματα σπουδάζοντα τὴν ἀσέβειαν, καὶ Χριστιανοὺς ἢ θύειν κελεύοντα, ἢ ποικίλαις ὑποβαλλισθαὶ τιμωρίαις. Ἄπερ ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ πρὸς Ἐὼ ἀφίκετο στρατεύματα, ἐκείνοι μὲν τὰ πρὸς τὸν πόλεμον κατ' ἐκείνου τῆς ὥρας συσκευαζόμενοι, καὶ μελέταις συνεχίσει καὶ βαρβαρίαις τὰ πολεμικὰ ἐξασκούμενοι, ἄλλως τε δὲ καὶ τὰ Χριστιανῶν ἀσπαζόμενοι, οὐδε ὀλίγα τῶν βασιλικῶν ἐκείνων συλλαβῶν ἐπιστρέφοντο. Ἀμέλει καὶ μάχης αὐτοῖς καρτερᾶς συββάγεισης, κατοῦσι τῶν ἐναντιῶν καὶ μάλα λαμπρῶς.

B'. Τοῦτο καὶ εἰς βασιλείᾳ Τραιανὸν ἀνήχθη. Ὁ δὲ διὰ τὴν τῶν οἰκείων ἀποταγμάτων παρόρασιν οὐδὲ τοῦ κοινου πάντων ἀγαθοῦ τῆς νίκης λόγον ποιεῖται · ἀλλὰ τοὺς τὰς βασιλικὰς διατάξεις ὑπεριδόντας (τὸ πλῆθος δὲ χίλιοι ἐπὶ τοῖς μυρίοις ἦσαν) πρὸς τε τὴν τῆς Ἀρμενίας Μελετηνὴν καὶ τὰ περίεξ ἐκείνης ὑπερορίζει. Ἢ γὰρ μὴν ὑπόλοιπος στρατιὰ περιδεῆς ἦν καὶ κατὰφοδος διὰ τὴν ἐκείνων ὑπερορίαν · μὴ καὶ λυπηθέντες πρὸς νεωτερισμὸν ἀποβλέψωσιν, εἴτα καὶ αὐτοὺς κακώσωσιν, ὡς μᾶτε τοῦ Χριστιανισμοῦ μᾶτε τῆς δι' ἐκείνων ὑπερορίας αὐτῶν κοινωνήσαστας. Ἄλλ' οὐκ ἐκείνοι ἢ ἐπραξάν τε τοιοῦτον ἢ ἐνόησαν · ἀλλ' οἶα τοῦ πράου ὡς ἀληθῶς μαθηταί, μιμηταί καὶ τῆς διδασκαλοῦ πραότητος καὶ τῆς συμπαθείας ἦσαν · ἡμέτερος τε ἔφερον τὴν ὑπερορίαν, καὶ ἥκιστα τῆς ὕβριως ἰδυσχέριον.

C'. Ῥωμύλος δὲ ὁ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς τῆνεκαῦτα πραιπόσιτος πρὸς τὸν βασιλεῖα Τραιανὸν, οὔτε αὐτῷ πάντως οὔτε τῇ πόλει συμφέρειν εἶλεγε τὰ γεγενημένα. Ὁ δὲ, θεῶν χάριτας ὁμολογῶν τῷ Ῥωμύλῳ ἅτε πρὸς αὐτὸν εὐνοικῶς ἔχοντι, εὐθήης ὦν καὶ ἀχάριστος, εἰλοιδορεῖτο μᾶλλον αὐτῷ καὶ ὠργίζετο, καὶ ὡς ἐγκλημα προέτινε τὴν εὐσέβειαν. Ῥωμύλος δὲ, τῶν ἐκείνου λόγων μὲδὲ τὸ βραχὺ φροντίζων, ἐσαμνύνετο μᾶλλον ταῖς διὰ Χριστὸν ὕβρεσι · καὶ τῷ περὶ αὐτὸν ζῆλῳ διαπυρώτατα τὴν ψυχὴν ἐκκαυθεῖς,

Tigrim fluvium a Ptolomæo Melitene nominatur, teste laudato Cellario, cap. 19.

(5) Tillemontius tom. II *Monumentorum*, pag. 180 negat, titulum *aulæ imperatoriæ præpositi* cognitum fuisse tempore Trajani. Sed cum Suetonius, Trajano et Adriano synchronus, militum præfectos in Othone appellaverit *præpositos*, et tempore Statii Papinii poetæ, qui sub Domitiano floruit, procurator ærarii majoris diceretur ærarii sacri præpositus, teste Salmasio in Notis ad Vitam Antonini Diadumeni ; cur non potuit etiam vocari sub Trajano *aulæ imperatoriæ præpositus*, cui ejusdem custodiæ vel ministerio aulico invigilandi cura erat demandata ? imo quis rite probare queat, hoc titulo appellatum non fuisse ? Ait enim Tillemontius tom. II *Imperatorum*, pag. 195, penitus intercidisse Vitam Trajani a variis auctoribus scriptam. Cæterum Cangius in Glossario ad vocem Græco barbaram Πραιπόσιτος profert hunc ipsum locum Vitæ S. Romuli, quam in Indice auctorum col. 41 notat desumptam ex codice Colberteo 855, unde fortassis et apographum nostrum acceptum est.

ἐξυβρίζει μὲν εἰς τοὺς ἐκείνου θεοὺς ἀναίδην· ὁμολο- A
γεί δὲ φανερώς τὸν Χριστὸν καὶ παρρησιαίεσθαι τὴν
εὐσεβίαν. Ἀγριανὸς τοίνυν ἐπιπλέον Τραϊανός, κελύει
ταθῆναι τούτον καὶ βράβδους αἰκίζεσθαι.

Δ'. Ὁ μὲντοι Ῥωμύλος εὐφύχως δεχόμενος τὰς
πληγὰς, Νῦν εὐεργετῶν με ἴσθι τὰ μέγιστα, πρὸς
Τραϊανὸν εἶόα. Τὸ τε γὰρ σῶμα ἐμοὶ τῷ ἐρυθρῷ
τούτῳ περιβρέομενον αἵματι τὸν ἐκ τῆς εἰδωλικῆς
κνίσσης δυσώδη μολυσμὸν ἀπολούεται, καὶ ἡ ψυχὴ
δὲ ἀφθαρσίας χιτῶνα καθαρὸν περιβάλλεται. Οὐκ
ἤνεγκε ταῦτα Τραϊανός, ἀλλ' εἰς πλείονα τὸν θυμὸν
προαχθεῖς, ταχέϊαν αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐπίτομόν τε τὸ
μαρτύριον διεπράξατο· καὶ τμηθῆναι τὴν κεφαλὴν
Ῥωμύλου ψηφίζεται. Ὁ μὲν οὖν ἄσμενος τὸ διὰ
Χριστὸν εἶδε ξίφος, καὶ ἤδιστα τὸ τοῦ μαρτυρίου B
ἐπῆλθε στάδιον.

CAPUT II.

S. Eudoxius missos ad se capiendum convivio excipit, dem sponte adit praesidem, coram quo fidem pro-
fitetur balteumque abjicit, mitilibus 1104 exemplum ejus imitantibus.

Ε'. Συγχυθὲ δὲ μεταξὺ διελθόντος χρόνου, Διοκλη-
τιανός μὲν αἵματι ἐμφυλίῳ καὶ τυραννίδι κλείπει τὴν
βασιλείαν, φιλονεικεῖ δὲ τοὺς πρὸ αὐτοῦ τυράννους
κατὰ γὰρ τὸν τῆς ὠμότητος καὶ τὸν τῆς ἀσεβείας λό-
γον ὑπερβαλεῖν, καὶ τὴν ἐκείνων ἀγριότητα φανερὰν
δείξει φιλανθρωπικῶν ὅθεν δὴ διατάγματα συνελθὼν
κατελάμβαναι τὸ ὑπήκοον, ἢ πάντας αὐτῷ κοινωνῆσαι
τῆς ἀσεβείας, ἢ θάνατον αὐτοῖς εἶναι τὸ τῆς παρα-
κοῆς ἐπιτίμιον, Χριστιανοὶ τοίνυν διὰ τὸ τῆς ὀργῆς C
τοῦ ἀνδρὸς ἀμαχόν τε καὶ δεινῶς ἀγριον, οἱ μὲν τὰς
μετὰ τῶν θηρίων ἐν ἐρήμοις διατριβὰς τῆς μετὰ τῶν
ἀνθρώπων μᾶλλον προέκρινον συνοικίας· οἱ δὲ ὄρη
καὶ σπήλαια, καὶ ὅσα δύνανται κρύπτειν, ὑποδυόμενοι
καὶ αὐτὸν, ὡς οἰόντες, τὸν ἥλιον διαλαθεῖν ἔσπευδον.

Ζ'. Ἐνταῦθα μνησεται τις εὐσεβῆς, καὶ τοῦ μὴ
λαθεῖν ὄντως ἄξιος, Εὐδοξίος ἢ Μαρριανός ὄνομα
ἀνὴρ· ἀμφοτέροις γὰρ ἐκυριολογεῖτο τοῖς ὀνόμασιν·
ἀπὸ πριμικηρίων δὲ τὴν ἀξίαν, ἧς διὰ τὸν εἰς Χριστὸν
πόθον ἀπεληλαμένους, ἐν τῇ τῶν κομητῶν ὑπεδιβάσθη·
καὶ ταύτης δὲ μὴ τυχῶν, ἔστερξεν ἂν τῷ ποθομένῳ
μόνῳ παρακαλούμενος· Μνησεται δὲ τὸ τηρικαῖτα
Μελιτηνῆς ἡγεμόνι· ὃς ἐπειδὴ τὰ περὶ τοῦ ἀνδρὸς
ἕκαστα μεμαθήκοι, τοὺς ἀξόντας αὐτὸν παραχρῆμα D
ἐπέμπευ. Τοῦτο δὲ μὴ τὸν Εὐδοξίον λαθόν, εὐ-
τελειστέρην περιθέμενος τὴν στολὴν, ἵνα μὴ ὅστις εἶη
φανερὸς γίνοιτο, ἐμφανίζεται τοῖς ἀπεισταλμένοις.
Ἐντυχόντες τοίνυν αὐτοῖς [ἴπῳ αὐτῷ] καὶ μήπω
τούτων ἐκείνου εἶναι νομίσαντες, ὅπη ἄρα διατριβοὶ
ὁ κόμης Εὐδοξίος, εὐθέως ἠρώτων. Ὁ δὲ· Εἰ μοι
παρελθεῖν ἐθέλησατε εἰς τὴν στάγην [l. στήγην],
ἡμερώτατα πρὸς αὐτοὺς ἔφη, καὶ βραχὺ τὸν ἐκ τῆς
ὁδοῦ κόπον διαναπαῦσαι, καὶ τραπέζης καὶ ἀλῶν κοι-
νωνῆσαι, ἐγὼ ὑμῖν τὸν ζητούμενον ὑποδείξω.

et ardentissimo ejus zelo in animo accensus, libere
quidem et effuse illius deos probris insectatur,
Christum autem aperte confitetur, et pietatem
audacter profitetur. Magis itaque irritatus Trajanus
jubet eum extendi et virgis caedi.

IV. Romulus autem magno et forti animo plagas
accipiens : Nunc scias, me maximo affici benefi-
cio, exclamabat ad Trajanum. Corpus enim, quod
hoc rubro mihi sanguine circumfluit, abluit sordes,
quas contraxi ex nidore simulacrorum ; et indulitur
anima munda tunica incorruptionis. Non tulit hæc
Trajanus, sed majori ira percitus, ei celere
comparat liberationem, et breve efficit martyrium ;
et decernit, ut caput Romuli amputetur. Atque
ille quidem libenter ensem aspexit propter Chri-
stum, et jucundissime subiit stadium martyrii.

V. Cum multum autem intercessisset temporis 6,) Diocletianus quidem sanguine intestino et tyrannide invadit imperium (7), contendit autem eos qui præcesserant tyrannos crudelitate superare et impietate, et ostendere illorum sævitiam fuisse humanitatem. Unde etiam ad eos qui illius parebant imperio, edicta veniebant frequentia, ut omnes vel cum eo communionem impietatis susciperent, vel mors esset eis poena inobedientiæ. Christiani itaque propter sævam et immanem illius iram, alii quidem malebant cum feris habitare in solitudinibus, quam simul cum hominibus : alii autem montes et speluncas et quæcunque celare poterant subeuntes studebant, quoad ejus fieri poterat, vel ipsum solem latere.

VI. Eo tempore defertur quidam vir pius, et plane indignus qui lateret. Ei nomen erat Eudoxius, aut Marianus ; erat enim utrumque ei nomen proprium. A dignitate autem primiceriatus expulsus propter amorem Christi, descenderat ad inferiorum comitum dignitatem ; quam quidem etiamsi non fuisset consecutus, satis tamen habuisset eum solum sequi, quem desiderabat. Defertur autem ad eum, qui tunc erat præses Melitenæ. Qui cum de eo singula intellexisset, qui ipsum adducturi essent, emittit protinus. Hoc autem cum non latuisset Eudoxium, villiori veste indutus, ne esset manifestum, quisnam esset, se ostendit iis qui missi fuerant. Cum eum ergo convenissent et nondum eum illum esse putassent, ubinam versaretur comes Eudoxius, eum rogarunt. Ille autem, Si meum tectum subire volueritis, eis dixit benignissime, et a labore itineris vos parum recreare, mensæque et salis mecum esse participes, ego ostendam vobis eum quem quaeritis.

(6) Annorum scilicet 167. Trajanus enim obiit anno Christi 117, Diocletianus vero imperium suscepit anno 284.

(7) Crimen Apri prætorio præfecti, qui imperio

inhians Numerianum generum suum per insidias necavit, Metaphrastes male imputat Diocletiano. Hic enim non cæde aut tyrannide imperium invasit, sed ab exercitu electus imperator mortem Numeria-

VII. Cum ergo parasset convivium, eos excipit liberaliter. Illis autem mensa satis exhilaratis, et promissum deinde exigentibus et rogantibus, ut eum ostenderet quem quærebant; ille continuo eum, qui erat intus, aperit Eudoxium, dicens: Ego sum, quem quæritis. Hoc gladio vehementius illorum percutit animum; et respondentes dixerunt: Non te prodemus, qui nos accepisti convivio, neque pro hospitalitate tam male referemus gratiam. Sed hoc ad nostram sufficit excusationem, quod cum in quærendo multum laboraverimus, non potuimus tamen invenire Eudoxium. Illi quidem pro hospitio has Eudoxio retulere gratias.

VIII. Ille autem, qui et sciebat latere cum opus esset, et rursus non latere quando hujus rei esset tempus (divina enim, quæ aderat gratia et docebat Athletam, jussit ut eos sequeretur), cum uxorem vocasset Basilissam aut, si velis, Mandanem, nam ea quoque duplici nomine vocabatur, ei mandat quæ spectant ad familiam. Et cum omnia ejus curæ commississet, hoc quoque postremum et germanum ei dat mandatum, ne ejus defleat decedens neque propter mortem ejus lamentetur, sed lampadibus (9) et alia lætitia potius illum diem honoret. Statim ergo suam quidem cognationem despicit Eudoxius: obliviscitur autem propter Christum sui amoris in filios, validi et inevitabilis vinculi parentibus. Ut enim illum lucrifaciat, omnia damnum existimat et stercora. Et vadit ad presidem.

IX. Is autem cum ipsum vidisset, Salve, inquit, comes Eudoxi. Ille autem vicissim reddit salutem, dicens: Tu quoque salve, præses. Præses autem rursus: Tuam, inquit, accersivimus claritatem, ut jussis parans imperatoris, et diis, ut par est, offeras sacrificium, et maxime patri omnium deorum magno Jovi, et Phæbo Apollini, et charæ Virgini Dianæ. Martyr autem: Mihi unum est, inquit, sacrificium veri Dei, qui hoc produxit universum; et ei sacrificabo sacrificium laudis, qui est Deus in trinitate personarum, vitæ autem suppeditator et veræ salutis dispensator. Quos autem deos nominas, ligna eos video et lapides, nihil differentes penitus a quavis alia ina-

ni ultus est, occiso perduelli Apro. Et prioribus quidem imperii sui annis Diocletianum favisse Christianis testatur Eusebius, lib. viii, cap. 1. Persecutio autem adversus milites inchoata est anno 298 secundum Pagium. ac deinde anno 305 ad Christianos omnes extensa.

(8) Ἐσχέφατο a verbo σκίπτομαι non significat jussit, sed deliberavit, sive statuit, et referri debet ad personam initio periodi, quod etiam exigit subsequens conjunctio copulativa καί, et, quam interpretis omisit. Rectius itaque sic vertes: « Ille autem, qui et sciebat latere cum opus esset, et rursus non latere quando hujus rei esset tempus (divina enim aderat gratia docebatque athletam) sequi viros statuit: et cum uxorem vocasset, » etc. Menæa dicunt, sa-

Z'. Παρασκευασάμενος οὖν τὰ πρὸς τὴν ἐστίασιν φιλοτίμως, δεξιούται τοὺς ἀνδρας. Τῶν δὲ ἡσθόντων ἰκανῶς τῇ τραπέζῃ, εἶτα καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπειτούντων καὶ δεομένων φανερόν αὐτόν ποιήσασθαι τὸν ζητούμενον, ἐκείνος εὐθύς τὸν ἔνδον αὐτοῖς ἀνακαλύπτει Εὐδόξιον· Ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε, εἰπὼν. Τοῦτο μαχαίρας δέξυτερον καθίκετο τῆς ἐκείνων ψυχῆς· καὶ ὑπολαβόντες, Οὐ προδώσομεν σε τὸν ἡμέτερον ἐστίατορα, εἶπον, οὐδὲ οὕτω τὴν φιλοξενίαν κακῶς ἀμειψομεθα· ἀλλὰ τοῦτο ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν ἀρκίσει τὸ πολλὰ περὶ τὴν ζήτησιν καμόντας, ὅμως μὴ θυνηθῆναι ὅλως τὸν Εὐδόξιον ἀνευρεῖν. Ἐκείνοι μὲν οὖν ταύτας Εὐδοξίῳ τῆς ξενίας τὰς χάριτας ἀπεδίδοσαν.

H'. Ὁ δὲ καὶ λαθεῖν εἰδὼς ὅτι δέον, καὶ μὴ λαθεῖν αὐτὸν ὅτε τούτου καιρός· θεία γὰρ ἦν χάρις ἢ παρούσα καὶ διδάσκουσα τὸν ἀθλητὸν [ἢ ἀθλητὴν]· ἀκολουθήσαι τοῖς ἀνδράσι ἐσχέφατο (8)· καὶ τὴν γυναῖκα καλέσας Βασιλισσαν, ἢ καὶ Μανδάνην, εἰ βούλει· διπλοῖς γὰρ καὶ αὐτῇ τοῖς ὀνόμασιν ἐκαλεῖτο· ὅσα τε εἶδε τῶν κατ' οἶκον αὐτῆ ἐντέλλεται, καὶ πάντα τῇ αὐτῆς ἀναθεῖς φροντίδι, ἐσχάτην τοῦτο καὶ γυναικίαν ἐντολὴν δίδωσι· μὴ ἐπιτακρῶσαι τῇ αὐτοῦ ἐκδημία, μὴ ἀποδύρασθαι, μὴ θρηνησαι ὅλως τὴν τελευτήν· ἀλλὰ καὶ λαμπροφορία καὶ τῇ ἄλλῃ παιδρότητι ἐκείνην τιμῆσαι μάλιστα τὴν ἡμέραν. Εὐθύς οὖν καταφρονεῖ μὲν τῆς εἰκείας συγγενείας Εὐδόξιος· ἐπιλανθάνεται δὲ διὰ Χριστὸν τῆς πρὸς τὰ τέκνα στοργῆς, τοῦ ἰσχυροῦ δὲ τούτου καὶ ἀπαραιτήτου τοῖς πατράσι δεσμοῦ· ἵνα γὰρ ἐκείνον κερδήσῃ, ζῆμίαν ἡγεῖτο πάντα καὶ σκύβαλα· καὶ ἀπεισι πρὸς τὸν ἡγεμόνα.

Θ'. Καὶ αὐτὸς τὸν ἄνδρα ἰδὼν, Χαίροις, ἔφη, κόμης Εὐδόξιε. Ὁ δὲ τοῖς ἴσοις εὐθύς ἡμείβετο, Χαίροις καὶ αὐτός, εἰπὼν, ὦ ἡγεμόν. Καὶ ὅς πάλιν, Μετεστελλάμεθά σου, ἔφη, τὴν περιφάνειαν, ὥστε καὶ τοῖς βασιλικοῖς ὑπηρετῆσαι προστάγμασι, καὶ τοῖς θεοῖς τὴν προσήκουσαν θυσίαν προσενεγκεῖν, μάλιστα τῷ πατρὶ πάντων θεῶν τῷ μεγάλῳ Δεῖ, Ἀπολλωνί τε τῷ φοῖβῳ, καὶ τῇ φιλῇ παρθένῳ Ἀρτεμίδι. Καὶ ὁ μάρτυς· Ἐμοὶ μία, ἔφη, θυσία, ἢ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, τοῦ τὸ πᾶν τότε παραγαγόντος· καὶ αὐτῷ θύσω θυσίαν αἰνέσεως, ὅς ἐν τριάδι θεολογούμενος ὑποστάσεων, ζωῆς ταμίης καὶ οἰκονόμος ἀληθοῦς σωτηρίας γνωρίζεται. Οὐς δὲ θεοὺς ὀνομάζεις ξύλα τούτους καὶ λίθους ὁρῶ τῆς λοιπῆς ἀψύχου ὕλης μηδὲ βαρὺ δια-

tellites suasisse sancto, ut fugeret; quod licet disertis verbis non expresserit Metaphrastes, colligi tamen potest ex numero præcedente.

(9) Græce λαμπροφορία, id est *gestatione facium vel splendidæ vestis*. In prima significatione vocem illam adhibet S. Gregorius Nazianzenus oratione II in Pascha, ex interpretatione Jacobi Billii, pag. 676 Pro secundo significato, nimirum *gestatione splendidæ vestis*, citatur etiam Gregorius in Lexico Joannis Scapulæ, col. 1736. Cangius ad vocem λαμπρός ostendit variis exemplis, λαμπροφορεῖν interdum esse *vestibus splendidis*, interdum *albis vestiri*; et pro hoc adducit locum Gregorii Nazianzeni, p. 157, apud Billium pag. 409, ubi λαμπροφορία vertitur Latine *vestitus candor*.

φέροντας. Πρὸς ταῦτα διαβλέψαι οὐκ ἔχων ἐκεῖνος (πόθεν ὄσπερ ὑπὸ βαθείᾳ τῆς ἀσθεῖας ἐκάθευθε μίθῃ;) Ἔγώ σε τὰς τοῦ βασιλέως ἐκτόλειςαι προστάξεις, καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς τὰ εἰθιμμένα δρᾶσαι προαρεψάμεν, ἔφη· ἀλλὰ σὺ καὶ θεῶν, ὡς ὁρῶ, καὶ βασιλέως ὑπερ-
 ὀρᾶς, οὕτω μὲν ἀναίθην εἰς οὓς ἐκεῖνος σίθει θεοὺς ἐνυδρίσας, οὕτω δὲ καινοφανῆ τινα λατρίαν παρὰ ταύτην νομοθεῶν, καὶ ταύτη, ὡς εἰς ἐμὰ ὦτα ἦκει, τοὺς πολλοὺς ἀνακείθων.

Γ'. Ταῦτα, πολλῶν περιεστῶτων στρατιωτῶν, ὁ ἡγεμὼν διελέγχετο. Καὶ μεταξὺ ἄγριον καὶ θριμὴν τούτων [forte τούτοις] ἐμβλέψας· Ὅσοι καὶ ὑμῶν, ἔφη, μὴ τοῖς βασιλικοῖς θεσπίσμασιν ἔπειθε, τὰς στρατιωτικὰς διαλυσάμενοι ζώνας γυμνοὺς ἑαυτοὺς τῶν τῆς ἀξίας συμβόλων γνωρίσατε. Τί τοῦτο λέγων ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος; Ὅπως εἰ τινες διὰ τὴν τῆς στρατείας κοινωνίαν φιλίᾳ τῷ Εὐδόξειῳ ἔχοντες, κοινωνεῖν αὐτῷ καὶ τῆς γνώμης βούλοιντο, αἰδισθῶσιν ἐν τοσοῦτῳ πληθεὶ ἀποστατούντες αὐτοὶ μόνοι· ὀλίγους γὰρ εἶναι παντάπασιν αὐτοὺς ὄψετο· κἀκεῖθεν ὁμοῦ μὲν τὸν Εὐδόξιον εἰσχύνοιο, ἀλλότρια οὕτω τῆς στρατιᾶς πάσης φρονούντα· ὁμοῦ δὲ καὶ μόνον εὐρών, χρῆσαιτο αὐτῷ ὁ τι καὶ βούλοιο. Ἄλλ' ὁ δραστήμιος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, κατὰ τῆς ἐκείνου μᾶλλον κεφαλῆς τὴν μεθοδεῖαν περιέτρεπε ταύτην. Οὕτω γὰρ ὁ πᾶς λόγος αὐτῷ εἰρητο, καὶ ὁ γενναῖος Εὐδόξιος (ἐτύγχανε γὰρ τότε τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς περικείμενος) τὴν ζώνην εὐθύς ἀφελὼν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχοντος ἐπιρρίπτει. Τοῦτο δὲ προτροπῆ τοῖς ἄλλοις ἐγένετο καὶ ζῆλον [adde ἀνήψε]· καὶ ὁ περιεστῶς ἄπας κατάλογος, τίσασαρες ἐπὶ τοῖς ἑκατόν καὶ χίλοις ὄντες, ἀγαθῶς ὑποδείγματι τῷ Εὐδόξειῳ αὐτίκα χρώμενοι, τὰς ζώνας καὶ οὗτοι κατὰ τῶν ἐκείνου ὄψεω ἀπέρριπτον.

ΙΑ'. Ὑποπτήξας οὖν τὸ πλῆθος ὁ ἡγεμὼν ἀναφέρει Διοκλητιανῶν τὰ τοῦ πράγματος. Ὁ δὲ τοὺς μὲν τῆς τοιαύτης τὸλμης αἰτίους καὶ ἀρχηγοὺς βαρυτάτας δοῦναι τὰς τιμωρίας κελεύει· τὴν δὲ περὶ τῶν ἄλλων ψῆφον τῆ βουλῆ ἐπιτρέψαι, τοιαύτην ἐκεῖνος παρὰ τῆς βασιλικῆς ἀπονοίας τὴν ἐξουσίαν λαβὼν, τὸν γενναῖον Εὐδόξιον τῷ ἑαυτοῦ παραστησάμενος κήματι [l. βήματι]. Τὰς μωρὰς, ἔφη, ζητήσεις καὶ ἀντιλογίας καὶ τῆς διανοίας ὁμοῦ καὶ τῆς γλώττης ἀποβαλὼν, θῦσον τοῖς θεοῖς ἑκὼν· ἐπεὶ καὶ ἀκούτᾳ σε τὸ αὐστηρὸν πάντως τῶν βυσάνων παρασκευάσει. Καὶ αὐτίκα δεσμὰ, καὶ πληγὰς, καὶ ἰσχυρὰν, καὶ πῦρ, καὶ τᾶλλα δὲ τὰ βαρυτάτα καὶ πρὸς ἀκοήν μόνην ἀπρηθμείτο. Διγγιᾶσατε καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες, οἶδα, καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ἀγωνιάτε τοῦ διηγῆματος· μήτε καὶ ὁ λόγος τὸν νόον ἀθλητὴν ἐθορύβησεν. Ἄλλὰ

(10) Græce καινοφανῆ id est, *noviter apparentem* sive *quæ nova apparet*, a καινός et φαίνω. Vocem illam καινοφανῆς in nullo inveni Lexico.

(11) Id est, *coram præside*. P. Matthæus Raderus Societatis nostræ in Historia sacra ex magnis Ecclesiarum Græcæ Menæis quam inter mss. servamus eamdem phrasin elogiū horum martyrum τῷ προσώπῳ, etc., vertit in *conspectu præsidis abiecit*. Testabantur Christiani illa zonæ abiectione se nolle

A nima materia. Ad hæc ille non valens intueri, (quomodo enim, qui dormiebat oppressus profunda crapula impietatis?) Ego te, inquit, sum hortatus, ut exsequeris jussa imperatoris, et diis faceres ea quæ solent fieri: sed tu, ut video, et deos despicias et imperatorem, ut qui, quos ille quidem colit, deos tam impudenter probris affeceris et contumeliis; novam (10) autem præter hanc introduces religionem, et ut eam suscipiant (ut ad meas aures pervenit) multis persuadeas.

X. Hæc dicebat præses, multis militibus circumstantibus; quos ille interim torve et ferociter intuitus: Quicumque ex vobis, inquit, jussa regia non sequimini, vos militaribus tunicis exuentes, cognoscite esse nudos ab insignibus dignitatis. B Cur hoc autem dicebat ille improbus? Ut, si qui propter militiæ societatem bene vellent Eudoxio, et essent in eadem, in qua ipse sententia, erubescerent ipsi soli deficientes in tanta multitudine; existimabat enim eos omnino esse paucos, et simul quidem sentire pudore afficere Eudoxium, qui sic videretur sentire diversa a toto exercitu; et si solum eum invenisset, de eo faceret, quod vellet. Sed qui apprehendit sapientes in astutia eorum, id, quod excogitavit, convertit in ejus caput. Nondum enim totam absolverat orationem, et egregius ille Eudoxius (tunc enim erat indutus insigni magistratus) zona statim ablata, eam projicit in faciem præsidis (11). Hoc autem visum est aliis adhortatio et zelus (12): et, totus, qui circumstabat numerus, qui erant mille, centum et quatuor (13), bono exemplo protinus utentes Eudoxio, ii quoque projecerunt zonas in faciem illius.

XI. Dubitans autem præses de multitudine, rem defert ad Diocletianum. Ille autem auctores quidem tantæ audaciæ jubet gravissimis affici suppliciis; sententiam autem de aliis ferendam relinqui senatui. Hanc cum ille accepisset potestatem ab imperatoris amentia, generosum Eudoxium assistentem curans pro suo tribunali, Stultas, inquit, quæstiones et mentis et linguæ mittens contradictiones, tua sponte diis sacrificas: nam alioqui ut id invitatus facias omnino coget acerbitas suppliciorum. Et statim enumeravit vincula, et plagas, et carcerem, et ignem, et quæcunque vel solo auditu sunt gravissima. Caligastis vos quoque, sat scio, hæc audientes, et anxii estis de narratione eorum quæ deinceps sequuntur: num scilicet ea oratio conturbarit athletam. Sed estote bono ani-

fidem abnegare, ideoque ultro renuntiare honoribus tum militaribus tum palatinis, quod S. Basilius docet de S. Gordio M. tomo III Januari, pag. 131.

(12) Melius sic veritas: « Hoo autem aliis fuit hortamento zelumque accendit; » nam accusativus ζῆλον regi debet ab aliquo verbo, quod omissum est in apographo nostro.

(13) Vide Commentarium, num. 9.

mo. Majorem enim ei flammam accendit pro pietate, quod putaret se sic longe præclariorem esse consecuturum coronam victoriæ.

XII. Ei itaque dicit martyr : Ludis, præses. Hæc ego existimo puerorum terriculamenta, aspiciens ad eas, quæ sunt illinc remunerationes, et pendens a sola munifica dextera mei agonothetæ Christi. Nam me terret ille ignis, qui sopiri non potest, et stridor dentium, et quæcunque alia acerbissimasunt parata iis qui Deum aspernantur et ei non obediunt. Hæc autem tua sunt mihi plane ludus ; et ignis, quem mihi minaris, est vel ipsa aqua frigidior. Ensis autem me afficiet beneficio ; me enim mittet ad ea quæ desidero, et pro hoc quidem sole, qui occidit et cito absconditur, reddet mihi Luciferum (14) illum, qui nunquam occidit et suavem radium emittit et ineffabilem ; et pro hac mundana et quæ paulo post non erit, visione, ea, quæ sunt firma ac stabilia et perpetuo permanent. Deos autem existimare lignum et lapidem et aurum et argentum, quod manus formavit et ars poliiit, oculosque et manus et reliqua membra eis insculpsit, quomodo non est magnæ amentiam ?

CAPUT III.

Mirabili constantia et magnanimitate acerbissimos perferi cruciatus : capite damnatus oral Deum, mandata uxori dat, mortemque amico prædicat. Sancti et aliorum martyrium.

XIII. Excipiens autem præses : Videtur, inquit, tanta mea lenitas et mansuetudo te ad tantam adducere stultitiam et audaciam. Sed tuam quidem in nos contumeliam, quod ad nos quidem attinet, tolerabimus ; ipsos autem deos imperatorem patia te contumelia affici, plane est stultum et non multum abest ab amentia. Deinde martyr : Imo vero, inquit, sunt hæc grata iis qui sapiunt et non sunt emotæ mentis. Hoc majori furore concitat præsidem, et statim jubet athletam extensum a quatuor hominibus (15) recentibus loris verberari crudeliter. Cum autem jam diu cæsus incorpoream (16) ostenderet philosophiam in mortali corpore, et se primum turpiter irrisum vidisset tyrannus, martyrem quidem relaxavit a plagis, conjecit vero in carcerem.

XIV. Cum aliquot dies moratus fuisset in carcere, rursus eum jubet sisti. Et : Num te, inquit præses, aliqua subiit pœnitentia, et respicisti ab illa rabie et insania ? Ille autem generosus : Nondum, inquit, ut video, intellexisti res nostras ; sed bene scio fore ut intelligas, et eas licet tarde discas, quando magis fueris periclitatus et me acerbioribus subjeceris suppliciis. Hanc non ferens

(14) Solem justitiæ (nam et φωσφόρος apud Suidam est sol), Christum nempe, de quo canit Ecclesia in benedictione cerei Paschalis : « Ille, inquam, Lucifer, qui nescit occasum. »

(15) Martyris latera præcipue hoc cruciatu affecta fuisse, tradunt Menæa magna ; ταπεινὸς ἐκ τεσσάρων ὁ θεὸς, Εὐδόξιος τύπτεται τὰς πλευρὰς καὶ ξίεται ; quod Raderus noster ita vertit : *S Eudoxius, manibus pedibusque extensis, in*

Α θαρσαίτε· πλείονα γὰρ αὐτὸν μάλλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀνάπτει τὴν φλόγα, ὅτι καὶ λαμπρότερος φωτε πολλῶν διὰ ταῦτα γενήσεται στεφανίτης.

ΙΒ'. Ἀμέλει καὶ ποῦς αὐτὸν ὁ μάρτυς· Παιζεὶς ἔχων, ἡγεμῶν, ἔφη. Παιδῶν ἐγὼ ταῦτα ἡγαμαι μορμολύκεια, πρὸς τὰς ἐκείθεν ὀρῶν ἀμοιβάς, καὶ μόνης τῆς φιλοτίμου δεξιᾶς τοῦ ἐμοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ ἐκκρεμάμενος. Ὡς ἐμὲ τὸ πῦρ ἐκείνο φοβεῖ τὸ ἀκοίμητον, καὶ ὁ τῶν ὀδόντων βρυγμὸς, καὶ τὰλλα ὅσα τοῖς τὸν Θεὸν ἀτελοῦσι πικροτάτη μερὶς ἀπόκειται. Τὰ δὲ σὰ ταῦτα, παιδιὰ πάντως ἐμοί· καὶ τὸ πῦρ, ὅπερ ἀπειλεῖς, καὶ αὐτοῦ ψυχρότερον ὕδατος, τὸ δὲ ξίφος εὐεργετήσεται· πεμψεὶ γὰρ με πρὸς τὰ ποθούμενα, καὶ ἀντιδώσει τοῦ μὲν δύοντος ἡλίου τούτου καὶ ταχὺ κρυπτομένου τὸν ἄδυτον ἐκείνον Φωσφόρον, καὶ γλυκεῖάν τινα τὴν ἀκτῖνα καὶ ἀπόρρητον ἀρίτητα τῆς δὲ κοσμικῆς ταύτης φαντασίας, καὶ ὀλίγω ὑστερον οὐκ ἰσομένης, τὰ ἰσώτα καὶ εἰσασι διαμείνοντα. Τὸ δὲ καὶ θεοὺς νομίζειν τὸ ξύλον, καὶ τὸν λίθον, καὶ τὸν χρυσόν, ἃ χεὶρ ἐμόρφωσε καὶ περιέξεσε τέχνη, καὶ ὀφθαλμοὺς αὐτοῖς καὶ χεῖρας καὶ τὰ λοιπὰ δειγλυψε μέλη, πως οὐκ εὐήθεις κομιδῆ καὶ ἀνοήτων ;

ΙΓ'. Ὑπολαβὼν τοίνυν ὁ ἡγεμῶν, Ἔοικεν ἡ τὸ σάτυρ μου, ἔφη, μακροθυμία καὶ ἡμερότης εἰς τοῦτό σε μωρίας καὶ θρασύτητος ἀγαγεῖν· ἀλλὰ τῆς μὲν εἰς ἡμᾶς ὕβρεως τὸ γοῦν ἐφ' ἡμῖν ἀνεξομειθᾶ σου· τὸ δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς θεοὺς καὶ τὸν αὐτοκράτορα ὑβρίζοντος ἀνέχεσθαι, ἀλλὰ τοῦτό γε ἡλιθίον τε καὶ οὐ πόρρω μανίας. Εἶτα ὁ μάρτυς· Οὐχ ὕβρις, εἶπε, ταῦτα τοῖς ὑγιαίνουσι τὸν νοῦν καὶ μὴ τὰς φρένας διεσφορόσι. Τοῦτο σφοδρότερον τὸν ἡγεμόνα ἐκμαίνει· καὶ αὐτίκα κελύει ἐκ τεσσάρων διαταθέντα τὸν ἀθλητὴν ἰμάσι χλωροῖς ὠμότερον τύπτεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πολὺν ἤδη ξεινόμενος χρόνον, φιλοσοφίαν ἀσωμάτων ἐκ σώματι θνητῷ ἐπεδείκνυτο, καὶ καταγελασθέντα τὴν πρώτην αἰσχρῶς ἑαυτὴν [ἴμο ἑαυτὸν] ὁ τύραννος εἶδεν ὑπάνηκε μὲν τὸν μάρτυρα τῶν πληγῶν, δίδωσι δὲ τῷ δεσμοτηρίῳ.

ΙΔ'. Τινὰς (δὲ ἡμέρας ἐν φυλακῇ διατριψάμενον) (17) παρίστησι πάλιν ἑαυτῷ, καὶ, Εἰ ποῦ σέ τις, ἔφη ὁ ἡγεμῶν, μεταμέλεια ἔχει καὶ τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς λύσσης ἀνήνεγκας ; Καὶ ὁ γεννάδας· Οὐπω γοῦν, ὡς ὀρῶ, τὰ ἡμέτερα συνήκας, ἀλλὰ συνήσεις, εὐ οἶδ' ὅτι καὶ ὀψιμαθῆς τούτων γενήσει [γενήσῃ] ἐπειδὴν πλείονι καὶ τῇ πείρᾳ χρῆση, καὶ πικροτέρᾳ περιβάλλῃ βασάνῳ. Τούτον ἐκείνος τὸν μυκτῆρα

lateribus verberatur et laceratur.

(16) Græce ἀσωμάτων, angelicam : Cangio enim col. 30 in Appendice ad Glossarium, ἀσωματοί, sunt *angeli*, Metaphrastes significare vult, opinor, mirabilem fuisse martyris patientiam et fortitudinem humana majorem.

(17) Verba unciis inclusa supplēvi ex Latina versione, deerant enim in apographo nostro.

οὐκ ἐνεγκών, ἀλλὰ θερμότερος ἑαυτοῦ πολλῶν τὴν μακίαν γενόμενος, σφαίραις τὸν τένοντα μολιβδίναις συνθλάττει, καὶ ἀναμοχλεύει τούτου τὰ ἄρθρα, ὁ θανάτων ἀπάντων πικρότερον. Προσῆγετο τοιγαροῦν τὸ ἀθηεὶς τουτὶ μηχανήματα τῶ ἀθλητῆ καὶ καινόν · ὁ δὲ ὡσπερ τις ἀνάλωτος ἔστηκε πύργος, μηδὲ βραχὺ ταῖς ἐκείνου προβολαῖς διασαλευόμενος. Ὁ ἡγεμῶν τοίνυν, ἐπεὶ μὴ ἔφερεν αἰσχροῦς οὕτω διὰ πάντων ἠττώμενος, θάνατον αὐτοῦ κατακρίνει · ἡγάπα γὰρ εἰ καὶ οὕτω τοῦ ἀνδρὸς ἀπαλλαγείη.

ΙΕ. Πλήθος οὖν αὐτὸν δημίων παραλαβόντες ἐπειδὴ τὸν τῆς τιμωρίας καταλαβόν τόπον, χεῖρας ὁ μάρτυς καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ἀνασχών, Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός, εἶπε, ὁ προσδεξιόμενος Ἄβελ τὴν θυσίαν, Ἄβραάμ ὀλοκαρπώεις, τῶν ἀπ' αἰῶνος σου μαρτύρων καὶ προφητῶν καὶ δικαίων τὰ αἵματα, καὶ τοὺς μακροῦς πόνους, καὶ τὴν ὑπερφυᾶ καρτερίαν. αὐτὸς εὐμενῆ καὶ νῦν ὀφθαλμῶ τὴν ἐμὴν ἴδε θυσίαν, καὶ μὴ ὑπερίδης, Κύριε, τοῦ διὰ σὲ μέλλοντος ῥυθῆναι μικροῦ αἵματος, ἐκ θερμοτάτης σοι προαιρέσεως καταθυομένου · ἰδοὺ γὰρ ὡς ὄρας, τὴν ψυχὴν διὰ σὲ σήμερον ἀποτίθειμαι. Εἶτα πάλιν προσθεῖς, Ἄπολαυέτωσαν, φιλάνθρωπε Δέσποτα, ἔφη, τῆς παρά σου βοήθειας οἱ δὲ ἐμοῦ τὸ σὸν καλοῦντες ἅγιον ὄνομα · μνήσθητε τοῦ λαοῦ σου, μνήσθητε τῆς κληρονομίας σου, ἧς ἐκτήσω · καὶ μὴ ἐπιλίποι τούτους τὸ παρά σου ἔλεος, Κύριε. Ταῦτα διαλεχθεὶς τῶ Θεῷ, τὴν σύζυγον μεταστραφεὶς ἐκείθεν ὄρα · καὶ ὧν ἐντεταλατο αὐτῆ πρότερον ἀναμνήσας, καὶ ἀσφαλῆ τὰ πιστὰ λαβὼν ὥστε καταπαρᾶξαι πάντα καὶ πέρασ αὐτοῖς ἀγαθὸν ἐπιθεῖναι, τελευταίαν ἐντολὴν αὐτῆ ἐπισκῆπτει τάφον αὐτῶ ἐν τῷ χωρίῳ Ἄμιμνα καλουμένῳ ἐπιχωσαί ἐν τούτῳ τε αὐτοῦ καταθάψαι τὸ σῶμα.

ΙΖ. Πλήθος οὖν αὐτὸν οὐκ ὀλίγου περιστάτος, ὄρα τίνα μέσον ἐστῶτα Ζήωνα [Ἰ. Ζήωννα] φίλον αὐτῷ μάλιστα καὶ συνήθη πενθοῦντα τὴν ἐκείνου τελευτήν καὶ κοπτόμενον · καὶ, Ὡ φίλε Ζήων, μὴ κλαῖε, ἔφη · σὺ μὲν γὰρ, οἶδα, τὸν ἡμέτερον θρηναῖς χωρισμόν · ἀλλ' ὁ Θεός, ᾧ ἐγὼ λατρεύω καὶ εἰς ὃν πέποιθα, οὐ διαστήσει ἀλλήλων ἡμᾶς, οὐς θερμῆ πάλαι φιλία, καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν ἔρωσ συνῆψεν · ἀλλ' ὡσπερ ἐν ἐνὸς σκάφους, οὕτω τὸν βίον συμπλεύσομεν. Πρὸς ταῦτα ὁ Ζήων διαθερμασθεὶς τὴν καρδίαν καὶ ἀναξίσας, ἐθάρσησε καὶ Χριστιανὸν εὐθύς ἑαυτὸν ὑπὸ τῆ πάντων ὄψει καὶ ἀκοῆ ἐμαρτύρει. Ἐν ὅσῳ δὲ οὗτος μετὰ παρρησίας τοῦτο εἶσα, συλλαβόντες αὐτὸν οἱ δῆμιοι κατὰ τὸ προστεταγμένον ὑπὸ τοῦ τυράννου, ξίφει τὴν κεφαλὴν ἀφαιροῦνται · καὶ ἡ τοῦ Εὐδοξίου παρρησίας οὕτω ταχὺ τὸ πέρασ λαμβάνει, καὶ τὸν φίλον ὄρα Ζήωνα τῷ μαρτυρίῳ τελειωθέντα.

ΙΖ. Οὕτω τὰ τῆς φιλίας πραγματευσάμενος, καὶ τοιοῦτω τέλει τὸν Ζήωνα τελειωθέντα ἰδὼν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸν φωνή τις ἄνωθεν καὶ κατὰ πόδας ἐκάλει, καὶ ὡσπερ τινὰ καὶ οὗτος εὐωχίαν ἀπῆτε τὸν θάνατον · ξίφει τὴν μακαρίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἄσμενος

(18) *Amimna* quis locus fuerit, apud *geographos* non inveni. *Menæa* tantum habent ἀμνημον τάφον, quod citatus *Raderus* monumentum humile

A *præses* irrisionem, sed longe acriore percitus insaniam, ferreis [plumbeis] globis conterit cervicem, et ejus emovet articulos, quod quidem est omnibus mortibus acerbius. Adhibita est ergo hæc nova et insolita athletæ machinatio. Ille autem stabat tanquam turris, quæ non potest expugnari, ne tantillum quidem labefactatus illius insultibus. Præses itaque cum non ferret se tam turpiter ab eo superari, eum morte condemnat: satis enim ducebat, si vel sic ab eo liberaretur.

XV. Cum eum ergo accepisset multitudo licitorum, postquam pervenerunt ad locum supplicii, martyr manus et oculos simul tollens ad cælos: Domine Deus, inquit, qui Abelis suscepti sacrificium, Abrahæ oblationes, eorum qui fuerunt a sæculo, martyrum et justorum sanguinem, longosque labores, et admirabilem tolerantiam; tu quoque nunc benignis oculis meum vide sacrificium, et ne despicias, Domine, hunc paucum propter te effundendum sanguinem, qui ferventissimo animo tibi sacrificatur. Ecce enim, ut vides, animam propter te hodie depono. Deinde rursus adjiciens: Consequantur, inquit, benigne Domine, a te auxilium, qui propter me tuum sanctum nomen invocant. Memento hæreditatis tuæ, quam acquisisti, et ne eis deficiat, Domine, tua misericordia. Hæc cum Deo dixisset, illinc conversus videt conjugem, et cum quæ ei prius verserat, revocasset in memoriam et fidem ab ea accepisset, se omnia recte exsecuturam, hoc postremo ei mandat, ut ei fossam fodiat in loco, qui dicitur, *Amimna* (18), et in eo corpus ejus sepeliat.

XVI. Cum autem eum non parva circumsteteret multitudo, vidit quemdam in medio stantem, nomine Zenonem, ei valde amicem et familiarem illius mortem plangentem. Cui ille: O chare Zeno, tu quidem, inquit, sat scio, nostram fles separationem; sed Deus, cui ego servio et in quem confido, non nos a nobis invicem sejunget, quos vehemens amicitia et ardens in ipsum amor conjunxit; sed perinde ac in una scapha nos vitam transmittemus. His Zeno corde accensus et inflammatus sumpsit audaciam, et continuo omnibus videntibus et audientibus se statim esse martyrem [Christianum] est protestatus. Interim autem dum sic clamabat libere, eum comprehendentes lictores, ut eis jusserat tyrannus, caput illi adimunt. Itaque Eudoxii prædictio tam cito effectum est sortita, et ipse amicem Zenonem statim videt cunctis summatum martyrio.

XVII. Cum sic amico providisset, quoniam eum quoque vox quædam e vestigio vocabat, ipse vero tanquam convivium quoddam mortem poscebat; beato suo capite ensi dato, moritur post amicem (19). Ejus autem conjux

interpretatur.

(19) In *Menæis* dicitur capite-truncatus μετὰ τοῦ φιλιτάτου αὐτοῦ Ζήωνος... ἀποτραπηθέντός ξίφει τὴν

non solum corpore, sed etiam animo, cum vidisset maritum propter Christum interfectum, neque eum neglexit, neque illiberale aut effeminatum aliquid est locuta : sed quamprimum accurrens, in lanæ quidem vellere suscipit Athletæ sanguinem, hoc enim ei mandarat maritus (20). Cum autem sustulisset corpus, id honorifice sepelit, ubi iussa fuerat, nec alia quidem illius mandata negligens ; non quod eum amisisset, sed quod non una cum eo excessisset, reputans viduitatem.

XVIII. Unde etiam ad tyrannum accersita (21), statim a seipsa accedens, irridebat illius deos et habebat ludibrio, ne ipsum quidem dimittens immunem a contumelia, qui eos sustineret honorare. Sed tu quidem, inquit tyrannus, hæc facis volens a me interfici et studens venire ad maritum, ut aliquid nomen assequaris apud hos impios Galilæos (22) ; ego autem nequaquam tibi mortem afferam, etsi sis digna pluribus mortibus ; ne existimes fore ut id a me assequaris. Illa autem : Cor meum, inquit, videt meus Dominus, et mentem accipit ante facta. Non ergo frustrata sum coronis quod a te non fuerim interfecta : sed quod prompto animi studio me ipsam sacrificavi, ero cum marito particeps eorumdem præmiorum, et paribus fruar remunerationibus. Eam, cum hæc dixisset, expellit e tribunali.

XIX. Nondum autem transierat septem dies (23) cum gloriosus martyr Eudoxius in somnis apprensus conjugi, jubet ut mittat ad prætorium Macarium, suum familiarem et amicum. Ea autem cum renuntiasset Macario visionem, ille quam primum venit in prætorium, et cum satellites, quisnam esset, cognovissent, eum statim comprehendunt et ducunt ad præsidem. Ille autem statim eum interrogavit, quænam ejus esset religio, et quod genus. Is vero : Sum, respondit, Christianus : deos autem gentium (24) et profundam eorum deceptionem jam olim didici contemnere, cum me hoc admirandus docuisset Eudoxius. Hinc fit ut ego contendam me ipsum sacrificare hostiam vero Deo, per quod potero cito ad dominum meum pervenire Eudoxium.

XX. Præses autem postquam nomen audivit Eudoxii, et hunc cognovit esse illius discipulum ; ille mirandum in modum animi dubius, sciebat enim, se nihil amplius effecturum in discipulo, quam fecisset in magistro : Huic quoque, inquit, infelici Macario sceleratum caput ense quampri-

αὐτοῦ κεφαλὴν μετὰ τῶν λοιπῶν σὺν τῷ ἁγίῳ Εὐδοξίῳ ἁγίων μαρτύρων, id est : *Una cum carissimo sibi Zenone... qui gladio occubuit cum reliquis Eudoxii sociis et martyribus*, videlicet militibus 1104, quos postea eodem mortis genere secutus est S. Macarius, uti narratur numero ultimo.

(20) Potuit uxor ex pietate et reverentia sanguinem mariti colligere ; sed verisimile non est, martyrem id mandasse.

(21) Græca non dicunt, accersitam fuisse : sed

Α δούς, ἐπαποθνήσκει τῷ φίλῳ. Ἡ μέντοι ὀμύζυγος οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν διὰ Χριστὸν ἀναιρεθῆντα τὸν ἄνδρα θεασαμένη οὐ ραθύμως εἶδεν, οὐδὲν ἀγεννές, οὐδὲ θῆλυ ἐφθέγγετο · ἀλλὰ προσδραμούσα τὴν ταχίστην πόκῃ μὲν ἰρίου τὸ ἀθλητικὸν αἷμα δέχεται · τοῦτο γὰρ ἐντεταλμένον ἦν αὐτῇ παρὰ τοῦ ἀνδρός · ἀνελομένη δὲ καὶ τὸν νεκρὸν, ὅση προστίετατο αὐτῇ, φιλοτίμως κηδεύει · μηδὲ τῶν ἄλλων ἐκείνου ἐντολῶν ἀμελήσασα · οὐχ ὅτι ἀπέλαβε τῷ ἀνδρὶ δευνῶν, ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ αὐτὴ συναπῆλθε, τὴν χηρείαν λογισαμένη.

ΙΗ'. Ὅθεν καὶ τῷ τυράννῳ αὐτόκλητος παραστᾶσα διεχλεύαζε τε τοὺς ἐκείνου θεοὺς, καὶ γέλωτα ἐποιεῖτο, μηδὲ αὐτὸν ὑβρεῶς ἀπειῖσα τὸν τὰ τοιαῦτα τιμᾶν ὀνεχόμενον. Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὁ τύραννος ἔφη, ταῦτα ποιεῖς ἀναιρεθῆναι παρ' ἐμοῦ βουλομένη, καὶ φθᾶσαι τὸν ἄνδρα σπουδάζουσα, ἵνα τινὸς καὶ παρὰ τοῖς ἀσθεῖσι τούτοις Γαλιλαίοις ὀνόματος τύχης · ἐγὼ δὲ οὐδαμῶς σοι, καίτοι πολλῶν ἄξια θανάτων οὖση, τὸν θάνατον ἐπαγάγω · μὴ τούτου παρ' ἐμοῦ τυχεῖν οἶου. Ἡ δὲ, Τὴν καρδίαν, εἶπεν, ὁ ἐμὸς Δεσπότης ὄρα, καὶ τὴν γνώμην ἀποδέχεται πρὸ τῶν ἔργων · οὐκ οὐκ, ὅτι μὴ ἀνήρημαι παρὰ σοῦ, τῶν στεφάνων ἐξέπεισον · ἀλλ' ὅτι προκατέθυσα ἑμαυτὴν τῇ προθυμίᾳ, τῶν ἰσῶν ἀμοιβῶν ἀπολαύσομαι. Ταῦτα εἰποῦσαν ἐκβάλλει τοῦ βήματος.

ΙΘ'. Ἐπτά δὲ οὐκω παρῆλθον ἡμέραι καὶ ὁ καλλίνικος Εὐδοξίος ὄναρ ἐπιστὰς τῇ συζύγῳ Μακάριον τὸν συνήθη καὶ φίλον αὐτοῦ πέμψαι πρὸς τὸ πραιτώριον ἐπισκήπτεν. Τῆς δὲ τὰ τῆς ὄψεως τῷ εἰρημένῳ Μακαρίῳ ἀπαγγελιάσης, τὴν ταχίστην ἐκείνος παρὰ τὸ πραιτώριον ἔρχεται · καὶ γνόντες αὐτὸν οἱ τῆς τάξεως, ὅστις εἶη, συλλαβόντες εὐθύς ἄγουσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Καὶ αὐτίκα τὴν θρησκείαν ἐκείνος καὶ τὸ γένος ἠρώτα. Ὁ δὲ, Χριστιανός εἰμι, Χριστοῦ δούλος, πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο. Ἐλλήνων δὲ θεῶν καὶ τῆς βαθείας περὶ αὐτοὺς ἀπάθης [*l. ἀπάτης*] παλαι καταφρονεῖν μεμάθηκα, τοῦτό με τοῦ θαυμαστοῦ Εὐδοξίου διδάξαντος. Ἐνθεν τοι καὶ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ θυσίαν ἑμαυτὸν θύειν ἐπιτίγομαι, δι' ἧς δυνήσομαι καὶ τὸν κύριόν μου Εὐδοξίον ταχέως καταλαβεῖν.

Κ'. Ὁ ἡγεμὼν τοῖνον ὡς τὸ τοῦ Εὐδοξίου ἤκουσαν ὄνομα, καὶ τοῦτον ἐκείνου μαθητὴν ἔγνω · τοῖς ὄλοις εὐθύς ἐξαπορηθεὶς, ἤδει γὰρ ὡς οὐδὲν ἐν τῷ μαθητῇ πλέον ἀνύσειεν, ἐν τῷ διδασκάλῳ τοῦτο μαθῶν · Καὶ ὁ καχοδαίμων, εἶπεν, οὗτος Μακάριος ξίφει τὴν μακρὰν κεφαλὴν τὸ τάχος ἀφαιρέθητω. Καὶ αὐτίκα

αὐτόκλητοι παραστᾶσα, id est, *ultronea se sistens*.

(22) Christianos per contemptum Galilæos appellabant ethnici, quo convicio dein sæpe usus est Julianus apostata. Videri possunt Macri in Hierolexico.

(23) Menæa habent : Ἐπτά δὲ ἡμερῶν παρελθουσῶν, id est, *septem diebus elapsis*.

(24) Ἐλλήνων proprie sonat Græcorum ; sed hic, utalibi sæpe, significat gentilium seu ethnicorum,

οἱ δὴμοιοι τὰ προστεταγμένα ἐποίουν. Οὗτω Μακάριος Ἀ
 ὡς ἀληθῶς ὁ μακάριος γίνεται, καὶ τῶ τῶν πρὸ αὐ-
 τοῦ μαρτύρων χορῶ κατατάσσεται. Καὶ τοιοῦτον
 οἱ γενναῖοι κατὰ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως πολεμίου
 ἴστησαν τρόπαιον, ἐν αὐτῷ Χριστῷ, Πατρὶ, καὶ τῶ
 παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ Πνεύματι· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα,
 κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν.

(25) Apographum nostrum Græcum addit sequentia: *Et illorum, qui ante ipsum passi fuerant,*

num amputetur. Lictores autem protinus fecerunt, quæ jussi fuerant. Sicque Macarius fit revera Macarius, quod est beatus (25). Et hi generosi viri tale tropæum erexerunt adversus communem hostem naturæ in ipso Christo Deo, et Patre principii experte, et sancto et bono Spiritu, quoniam eum decet gloria et potentia, honor et adoratio nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

martyrum choro inseritur; quæ apud Lipomanum et Surium omissa sunt.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΣΩΖΟΝΤΟΣ

ΠΑΘΟΝΤΟΣ ΕΝ ΚΙΛΙΚΙΑ ΠΑΡΑ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΔΥΣΣΕΒΟΥΣ.

MARTYRIUM

SANCTI ET GLORIOSI MARTYRIS CHRISTI

SOZONTIS

QUI PASSUS EST IN CILICIA JUSSU IMPII MAXIMIANI.

(Latine apud Surium ad diem 7 sept.; Græce ex cod. Græc. Paris, n. 1523, sæc. XII.)

Α'. Μαξιμιανῶ τῆς Κιλικίας ἡγμονεύοντος, καὶ Β
 τὰ τῆς ἀσεβείας ἀΐξεν τε καὶ ἐπὶ μέγα αἶρειν κατὰ
 τὸ πονηρὸν τῶν κρατούντων ἐπίταγμα διὰ σπουδῆς
 τιθεμένου, παραγενοτός δὲ καὶ ἐν αὐτῇ Πομπειου-
 πόλει τῆς Κιλικίας, καὶ τὸ ἐκεῖ τιμώμενον χρυσοῦν
 ἄγαλμα θυσία τε φιλοτίμῳ καὶ τῇ ἄλλῃ σπουδῇ τι-
 μῶντος, καὶ ταύτην τὴν οἰκίαν δεισιδαιμονίαν ἐπι-
 δεκνύοντος· νεανίσκος τις πατρίδα μὲν ἔχων Λυκαο-
 νίαν, καὶ Ταράσιος, τὸ ἀπὸ γενέσεως ὄνομα, Σώζων
 δὲ τῶ θείῳ βαπτίσματι μετονομασθεὶς, καὶ τῶ προ-
 τέρω βίῳ συναποβαλὼν καὶ τὸ ὄνομα, προβάτων
 ποιμὴν ὢν, οὐδὲν ἤττον καὶ ἀνθρώπων ἐγένετο. Οἷς
 γὰρ ἂν κατὰ ποιμαντικὴν ἐπιχωριάσειε τόποις, εἰ-
 στία τε τοὺς ἐκεῖ πάντας τῶ λόγῳ τῆς εὐσεβείας, καὶ
 πολλοὺς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μάνδραν εἰσήλαυνεν. Ἄνηρ
 οὗτος ἰλαρὸς μὲν τὸ ἦθος καὶ πρᾶος, ἐν τῶ νόμῳ δὲ C
 τοῦ Κυρίου τὸ θήλημα ἔχων, καὶ ἐν αὐτῶ μελετῶν
 ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, ταύτη τοι μὴδὲ τοῦ προφητικοῦ
 ἐκπίπτει μακαρισμοῦ.

Β'. Κατὰ τινα γούν ποτε πηγὴν τῶ Σώζοντι γενο-
 μένῳ, καὶ τῇ τε πηγῇ τῇ τε περιτερυκνύει τὴν πε-

I. Cum Maximianus esset præses Ciliciæ, et impie-
 tatem augere et extollere, convenienter edicto im-
 peratorum, magno studio contenderet, venisset
 autem in ipsam quoque Ciliciæ Pompeiopolim, et
 aureum, quod illic colebatur, simulacrum splendido
 sacrificio et alio studio honoraret, et sic ostenta-
 ret suam falsam religionem: quidam adolescens
 patriam habens Lycaoniam, et ab ortu quidem Ta-
 rasius, in divino autem baptismo Sozon denomi-
 natus, cum priore vita amisso quoque nomine,
 cum esset pastor ovium, fit etiam nihilominus
 pastor hominum. Nam in quibus locis degebat in
 pastione, illic omnes excipiebat convivio verbi
 pietatis, et introducebat in Dei mandram. Hic vir
 cum esset moribus quidem hilaris et mitis, in lege
 autem Domini haberet voluntatem, et in ea noctes
 et dies meditaretur¹, ea ratione nec prophetica
 frustratur beatitudine.

II. Cum autem fuisset aliquando Sozon in quodam
 loco, qui habebat fontem, et fonte herbaque, quæ nata

¹ Psal. I, 2.

erat juxta fontem, grægem pasceret, eum valde A
 opportunus et suavis somnus invasit, et divina
 quædam ad eum accedit visio. Visio autem eum
 magis confirmat, et ei animum addit ad pietatem.
 Deinde etiam revelat gratiam, quæ ad locum erat
 desuper devolutura. Erit enim, inquit, hic præ-
 sens locus multis utilis, et apud ipsum salutem
 invenient, et glorificabunt Trinitatem. Cum illinc
 autem surrexisset egregius ille pastor, venit Pom-
 peiopolim, et cum in ea quidem vidisset florere
 impietatem, contemptas autem esse res Christia-
 norum, et summe neglectas, non potuit id ferre
 placide ; sed cor illius repente invasit impetus, et
 cum venisset ad templum, in quo stabat aurea
 statua, confringit manum ejus dexteram ; et cum
 eam vendidisset, succurrit multis, qui illic erant, B
 egentibus. Non latuit hoc ædituos ; sed propterea
 quod nescirent quis fecisset, multi statim com-
 prehendebantur miseri, qui nihil tale fecerant, et
 accusabantur sacrilegii, reputati malefactorum om-
 nium sceleratissimi, ut qui suffurati essent dei
 imaginem. Nemo autem eis opem ferebat ; sed qui
 erant prius amici eos aversabantur ; et custodes
 carceris (ita enim existimabant se diis esse grati-
 ficatos) graviter affligebant eos, qui capti fue-
 rant.

III. Generosus autem Sozon libere volens profi-
 teri pietatem, et eos liberare, qui nihil sciebant
 ex iis quæ facta fuerant, seipsum defert, veniens
 ad ædituos, et dicens se eum esse, qui maleficium
 admisit in imaginem. Postquam autem hoc dixit, C
 abductus protinus fuit ad Maximianum. Ipse vero
 in alto sedens tribunali, cum eum curasset aisten-
 dum, et cum quanto potuit fastu apparuisset,
 primum quidem nomen, deinde religionem, et
 postremo patriam, quæ eum tulisset, rogavit. Ille
 autem : Patria quidem mihi est Lycaonia, ea enim
 me tulit ; parentes vero ab ortu mihi nomen im-
 posuerunt, Tarasius ; Sozontem autem in divino
 me vocarunt baptismate. Sum enim Christianus,
 Christum solum verum Deum adorans, qui creavit
 cælum et terram. Cujusnam autem rei usus, inquit
 Maximianus, te huc adduxit ? Præsum, inquit,
 Sozon, gregi ovium : et quæ mihi loca florida, et
 aqua abundantia, et ad pascendum herbida anni
 tempora ostenderunt, ad ea ago oves. Deinde :
 Quomodo autem, inquit Maximianus, eo proces-
 sisti audaciæ, ut dei dexteram abstuleris ?

IV. Excipiens vero Sozon : Quod non audacis
 quidem cœpti sit, quod factum est, neque id pec-
 cato debeat imputari, tuus quoque, ut mihi quidem
 videtur, deus testatur. Neque enim ægre fert, nec
 tanquam injuria affectus, aspere quidquam loquitur.
 Quod si vox quoque ei aliqua adesset, videtur
 mihi potius vos esse accusaturus, et aperte repre-
 hensurus, quod relicto omnium Opifrice, inanimam
 suspiciatis materiam, et eam deum esse existime-
 tis, vos in benefactorem ostendentes ingratos et
 immemores. Sed si vis, inquit præses, non solum

γῆν πᾶσα τὸ ποιμνιον ἐστιῶντι, ὑπνος αὐτῷ μάλα
 εὐκαιρος ἀφίκετο καὶ γλυκύς καὶ ὄψις παραγίνεται
 θειοτέρα. Ἡ δὲ ὄψις ῥώννουσι τε μᾶλλον αὐτὸν πρὸς
 εὐσέβειαν, καὶ θάρσος ἐπίσει. Εἶτα καὶ χάριν ἀνω-
 θεν καταπτῆναι τῷ τόπῳ μέλλουσαν ἐκκαλύπτει.
 Ἔσται γὰρ ὁ παρῶν οὗτος, ἔφη, τόπος πολλοῖς εἰς
 ὠφέλειαν, σωτηρίαν τε παρ' αὐτῷ εὐρήσουσι, καὶ
 τὴν Τριάδα δοξάζοντες ἔσονται. Ἐκείθεν τοίνυν ὁ
 καλὸς ἐκεῖνος ποιμὴν ἀναστὰς εἰς τὴν Πομπειούπο-
 λιν ἦκε, καὶ ἀνθούonta μὲν οὕτω τὰ τῆς ἀσθεῖας
 ἰδὼν ἐν αὐτῇ, παρεωραμένα δὲ τὰ Χριστιανῶν, καὶ
 εἰς ἔσχατον ἀμελούμενα, οὐκ ἠδυνήθη πρῶτος ὑπε-
 νεγκεῖν, ἀλλ' ὄρμη τε τὴν ἐκεῖνου καρδίαν εὐθύς
 ὀξεία εἰσέδου, καὶ παρὰ τὸν ναὸν ἔυθα τὸ ἀγαλμα
 εἰσθήκει τὸ χουσοῦν ἀφικόμενος τὴν χεῖρα τούτου
 θεῖαν ἀποθραύει, καὶ τιμῆς αὐτὴν ἀποδόμενος πολ-
 λοῖς ἐκείθεν τῶν ἐνδεῶν ἱπαρκεῖ. Οὐκ ἔλαθε τοῦτο
 τοῦς νεωκόρους, ἀλλ' ἀγνοία τοῦ δράσαντος, πολλοὶ
 αὐτίκα συνειλαμβάνοντο ἀθλοιοι, μηδὲν τοιοῦτο εἰρ-
 γασμένοι, καὶ ἱεροσυλίας ἀπηταῦντο δίκας ἀπάντων
 τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κακούργων μιαιώτατοι λογι-
 σθέντες, ὡς τοῦ θεοῦ σεσυληκότες τὸ ἀγαλμα.
 Ἐβοῆθη δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶς ἑταῖροι αὐτοῦς
 ἀπεστρέφοντο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν δεσμῶν (οὕτω γὰρ
 ὦντο χαρίζεσθαι τῷ θεῷ) βαρεῖς τοῖς ἐαλωκόσιν
 ἐπιστάτες.

Γ'. Ὁ γὰρ μὴν γενναῖος Σῶζων παρρησιάζασθαι
 τε τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἀπολύσαι τούτους ἐθέλων οὐδὲν
 τῶν γεγενημένων εἰδόμενος, προσαγγέλλει ἑαυτὸν ἐλ-
 θῶν εἰς τοὺς νεωκόρους ὡς εἴη αὐτουργὸς τῆς ἐπὶ
 τὸ ἀγαλμα ἐκεῖνος ἐπιβουλῆς. Ὡς δὲ τοῦτο εἶπεν,
 ἀπήγετο εὐθύς πρὸς τὸν Μαξιμιανόν. Καὶ αὐτὸς ἐφ'
 ὑψηλοῦ μάλιστα τοῦ βήματος προκαθίσας, αὐτὸν τε
 παραστησάμενος καὶ ὡς οἶόν τε σοβαρὸς ὄφθεις,
 πρῶτα μὲν τὴν κλῆσιν, εἶτα τὸ σέβας, ἔπειτα καὶ τὴν
 ἐνεργημένην ἐπυνθάνετο. Ὁ δὲ, Τὸ μὲν τῆς γενέ-
 σως, ἔφη, Ταράσιον οἱ τεκόντες ἔθεσαν, Σῶζοντα
 δὲ με τῷ θεῷ βαπτίσματι μετωνόμασαν, Λυκαονία
 δὲ μοι πατρίς, αὕτη γὰρ με καὶ ἤνεγκε Χριστιανὸς
 δὲ εἰμι, Χριστὸν μόνον τὸν ἀληθῆ Θεὸν προσκυνῶν,
 ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τίς δὲ ἄρα χρεία,
 Μαξιμιανὸς ἔφη, ἐνταῦθα σε ἤγαγε ; Ποίμνης, φησί,
 προβάτων, ὁ Σῶζων, προϊστάμαι, καὶ ἄπερ ἂν εὐαθῆ
 τῶν χωρίων, καὶ ἐνυδρα, καὶ χλοερὸν εἰς νομὴν θάλ-
 λοντα δεῖξωσιν αἱ ὄραι, ἐκεῖσε δὲ καὶ τὰ πρόβατα
 εἰσελαύνω. Εἶτα, Καὶ πῶς ἄρα, φησί Μαξιμιανός,
 εἰς τοῦτο τόλμης εἰλήλυθας, ὡς καὶ τὴν θεῖαν ἀφ-
 ελεῖν τοῦ θεοῦ.

Δ'. Ὑπολαβὼν τοίνυν ὁ Σῶζων Ὅτι μὲν οὐκ ἔστι
 τόλμης τὸ γεγενημένον, ἔφη, οὐδ' ἐν ἀμαρτήματος
 λόγῳ θέτω ἂν τις αὐτὸ, καὶ ὁ σὸς, ἔμοιγε δοκεῖ,
 θεὸς μαρτυρεῖ. Οὐτε γὰρ νεμισθᾶ, οὐδ' ὡς περι-
 υβρισμένος δεινὸν ὄλωσ φθέγγεται εἰ δὲ τινος ἄρα
 καὶ φωνῆς εὐπορήσεις, δοκεῖ μοι μᾶλλον ἂν ὑμῖν
 αὐτοῦς ἐγκαλέσαι καὶ φανερώς μίμψασθαι, ἔτι τὸν
 Δημιουργὸν τῶν ὄλων ἀφέντες πρὸς τὴν ἐψυχον
 ὕλην ἐπτόησθε, καὶ ταύτην ἠγεῖσθε θεὸν, ἀχάριστοι
 δηλαδὴ καὶ ἀγνώμονες περὶ τὸν εὐεργέτην ἀναφα-
 νέντες Ἄλλ' εἴγε βούλει, φησὶν ὁ ἡγεμὼν, μὴ συγ-

γνώμης μόνον τυχεῖν, ἀλλὰ τινος ἀξιοθῆναι καὶ ἀμοιβῆς, τῶν λήρων τούτων ἀρέμενος, σώσον, Σώζων, σιαυτόν, καὶ προσελθὼν ἦυσον τοῖς θεοῖς. Ὁ δὲ· Καὶ πῶς οὐ μακρῶ καὶ αὐτοῦ γε ἂν εἶην ἀναισθητότερος τοῦ ὑμέτερου θεοῦ, ἔφη, τούτο τιμᾶν ἐλομενος, ὅς οὐδὲ αὐτὸς πάσχων, ἀμύνειν οἷός τε ἦν ἑαυτῶ, οὐδὲ φωνῆν τινα προΐσθαι, οὐδὲ καλέσαι τοὺς βοηθήσοντας, οὐδὲ, τὸ πάντων γοῦν ἀθλιώτατον, οἷα πάθει διαμαρτύρασθαι; Ὡρα γοῦν σοι τοιαῦτα τιμώντων καὶ πλάττειν ἐκάστης ἡμέρας θεοὺς, καὶ μεταπλάττειν ἄλλους, ἐν τῇ τῶν χειρῶν τέχνῃ τὴν δημιουργίαν τῶν θεῶν τιθεμένων.

Ε'. Τούτοις θερμὸν ζήσας ὁ Μαξιμιανὸς πεικραῖς τὸν μάρτυρα παραδίδωσι τιμωρίαις, καὶ πρῶτα μὲν σιδηροῖς ὄνυξι διαξάινει. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν βάσανος καὶ τῶν ὀστέων αὐτῶν καθικνεῖτο, ὁ δὲ σύμμαχον ἀγαθὸν τὸ Θεῖον ἐκάλει, καὶ καθάπερ ἀπὸ σιδήρου συγκείμενον ἔχων τὸ σῶμα, οὕτω κούφως ἔφερε καὶ τῶν ζιόντων ἀπαθίστατος ἦν, ἐφ' ἑτέρα Μαξιμιανὸς πάλιν ἐτρέπετο, καὶ ὑποδήμασιν ἡλοῖς ὄξισιν ἰμπεπαρμένους τὸν ἀθλητὴν ὑποδεῖ, καὶ τούτοις ἰμπεριπατεῖν αὐτὸν ἀναγκάζει. Ὁ δὲ ὡς ἐπὶ ῥόδα μᾶλλον ἐτρέχε, καὶ ῥύσας ὄρων αἵματος τῶν ποδῶν κατιόντας, περιρρίσθαι τι τῶν ἡδέων ἰδοῦκε, καὶ τοὺς τοῦ τυράννου καὶ τῶν περιεστώτων χλευασμοὺς ἐφημίαν ἤγειτο. Καὶ ἐκαλλωπίζετο ταύτῃ μᾶλλον ὁ ἀθλητὴς ἢ τῇ χλαμύδι ἐκείνῃς τοῦ ἀξιώματος. Ἐἶτα κατερωνευόμενος αὐτοῦ Μαξιμιανὸς· Αὐλήσον, φησί, Σώζων, αἴριον ἐξιούσης τῆς μεγάλης θεᾶς, καὶ αὐτὴν ἐκείνην ὀμνυμί, πάσης εὐθύνης αὐτίκα καὶ τιμωρίας ἀπολεύση. Καὶ ὁ μάρτυς· Σὺ μὲν καταγελῶν, ἔφη, καὶ διαπαίζων ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα φθόγγῃ, τοῦ συμπνέοντός σοι πονηροῦ δαίμονος ταῦτα καθ' ἡμῶν ὑποβέλῃ καὶ ἄγρον, συνάγων καὶ ἀνακαλῶν τὰ ἐμὰ πρόβατα· καὶ νῦν δὲ ἄθω τῷ Κυρίῳ μου ἄσμα καινόν, εὐαγγελιζόμενος πᾶσι τὸ τούτου σωτήριον. Ἡ δὲ σὴ θεὸς ὄνος ἂν εἶη πάντως, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς τὸν αὐλόν, ἀψυχός τε οὖσα παντελῶς καὶ ἀναισθητός.

ς'. Πρὸς ταῦτα πλέον ὁ Μαξιμιανὸς τῷ θυμῷ κατ' αὐτοῦ διανίσταται, καὶ σφοδρότερας αὐτῷ μάστιγας τῶν προτέρων ἐπάγει, ἐν' οὕτω, φησὶν, ἀναμοχλευθῆ μὲν αὐτῷ τὰ ἄρθρα, παρεθῶσι δὲ καὶ αἱ ἄρμονιαι, καὶ διαρρῦθ τὰ ἔγκατα ὡσεὶ ὕδωρ. Ἐἶτα καὶ πῦρ ἀνάψας, εἴ τι τῶν μελῶν ὑπολειφθεῖν, κατακαύσειν καὶ τούτο ἡπείλει, ὡς ἂν μηδὲ τῆς κοινῆς ἀπάντων τύχοι ταφῆς. Μαξιμιανὸς οὖν οὕτω παρεσκευάσατο, καὶ οὕτως ἰποῖε· καὶ τῷ μάρτυρι μὲν αἱ σάρκες ταῖς πληγαῖς διεκόπτοντο, καὶ ἡ ἔνδον ἐγυμνοῦτο διάπλασις. Ὁ δὲ ὡσπερ ἐν λειμῶνι χλοερῶ διατρίβων, καὶ ἡρέμα δρεπόμενος ἄνθη, οὕτω δέκειτο, καὶ χαιρῶν ἀποδίδωσι τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ.

Ζ'. Ὡς δὲ καὶ ἡ φλόξ ἐπὶ μέγα ἤρετο ἤδη, βροντῇ ἄνωθεν φρικῶδὲς τι καὶ φοβερόν ἀπηχῆσασα, καὶ πολὺν ὄμβρον καὶ χάλαζαν συγκατενεγκοῦσα, διεσκέδασε μὲν τοὺς δημίους καὶ ἐκ μέσου πεποίηκεν. Οἱ δὲ φιλομάρτυρες καὶ μάλιστα τούτων οἱ σπου-

A consequi veniam, sed aliquam etiam remunerationem, missis his nugis, serva te ipsum, Sozon, et accedens diis sacrifica. Et quomodo, inquit, non essem vel ipso vestro deo minus sensu praeditus, si eum statuerem colere, qui nec si ei aliquid fiat, se potest defendere, neque vocem aliquam emittere, neque vocare eos qui sint opem laturi, neque, quod est omnium miserrimum, quaelia patiat, protestari? Est itaque in tua potestate, qui haec colis, deos quotidie fingere, et alios rursus refingere, cum in arte manuum ponas deorum fabricationem.

V. Maximianus, cum his ei efferbuisset animus, tradit martyrem gravibus et acerbis cruciatibus. Et primum quidem ferreis eum laniat unguibus. B Quoniam autem Sozon, etsi tormentum quidem ad ipsa usque ossa pervadebat, Dei tamen invocans auxilium, ita ferebat leviter, ut videretur habere corpus ex ferro compositum; convertitur rursus ad alia Maximianus, et calceis acutis clavis confixis induit athletam, et cum ipsis eum cogit ambulare. Ille autem currebat, tanquam super rosas incedens; et videns rivos sanguinis descendentes ex pedibus, videbatur suavibus rebus circumfluere; tyrannique et eorum qui circumstant, irrisiones ducebat esse laudationem; et ea re magis gloriabatur athleta, quam ille chlamyde dignitatis. Deinde eum illudens Maximianus: Tibia, inquit, cane, Sozon, cras magna procedente dea, et per illam ipsam juro, quod ab omni examinatione et cruciatu statim liberaberis. Martyr autem: Tu me, inquit, irridens haec loqueris, ea maligno daemone in nos tibi suggerente. Ego autem et prius quidem tibia in agro recte cecini, congregans et revocans meas oves, et nunc quoque cano Domino meo canticum novum, ejus salutare omnibus annuntians. Tua autem dea fuerit omnino, ut est in proverbio, asinus ad tibiam, ut quae sit plane inanima, et nullo sensu praedita.

VI. His Maximianus magis in eum irritatur, et prioribus vehementiores ei plagas imponit: ut sic quidem ei moverentur articuli, et dissolverentur compages, et intestina tanquam aqua diffuerent. Deinde cum ignem etiam accendisset, si quod reliquum esset membrum, id quoque se minabatur combusturum, ut ne quidem omnium communem assequeretur sepulturam. Sic ergo se parabat Maximianus, et sic faciebat: et martyri quidem carnes plagis laniabantur, et interna aperiebantur viscera; ille autem tanquam in herbido prato versans, et vernos flores decerpens, erat affectus, et laetus Deo reddit animam.

VII. Cum autem jam flamma in altum esset sublata, terribile et horrendum tonitru resonans, multumque imbrem et grandinem simul dejiciens, lictores quidem depulit et dispersit; amici autem martyrum, et maxime ii qui erant diligentiores,

secure colligebant martyris reliquias, Interim A autem cum nox quoque advenisset, non fuit retardatum illorum promptum et alacre studium. Neque enim erat nox amplius, sed lux clarissima protinus illucescens, ea reddebat manifesta, quæ non oportebat latere, et præstabat ut ea facile tollerentur et colligerentur a piis. Quæ quidem omnia sancte collecta septimo Septembris, præclaram et magnificam assecuta sunt sepulturam. Lux enim illa etiam usque ad ipsum venit sepulcrum, et permansit in sepultura reliquiarum. Deinde reversa est nox ad suam naturam; et ubique fuit Sozon prædicatus victor præclarus ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi, quem decet honor, gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

δαιότεροι, ἀδείας λαβόμενοι τῆς ἀπὸ τῶν θημίων, ἄσμενοι τὰ μαρτυρικά συνέλεγον λείψανα· ἐν τοσούτῳ καὶ ἡ νύξ ἐπιγενομένη τὴν ἐκείνων οὐκ ἐπέκοπτε προθυμίαν, οὐκέτι γὰρ οὐδὲ αὐτὴ νύξ ἦν, ἀλλὰ φῶς λαμπρότατον οἶον αὐτίκα ἐκλάμψαν δὴλὰ τε τὰ μὴ τοῦ λαθεῖν ἀξία ἵποίει, καὶ ἀναιρεῖσθαι τοῖς εὐσεβέσι βραδίως αὐτὰ καὶ συλλέγειν παρεῖχεν. Ἄ δὴ-που πάντα καὶ ἰερῶς συλλεγέντα ἐδόθη τῷ Σιπτεμβρίου φιλοτίμου ταφῆς ἔτυχε καὶ λαμπρᾶς. Τὸ φῶς γὰρ ἐκείνο καὶ πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν τάφον καὶ τῆ τῶν λειψάνων ταφῆ παρέμεινε πάντων, εἶτα καὶ οἰκίαν πάλιν ἡ νύξ ἀνέλειτο φύσει, καὶ διὰ πάντων ὁ λαμπρὸς ἀνετηρύττετο στεφανίτης, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ πρέπει τιμῆ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

MARTYRIUM TOY AGIOY MEGALOMARTYPOΣ ΣΕΥΗΡΙΑΝΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS SEVERIANI.

(Græce ex Cod ms. Paris, n. 1525, sæc. XII; Latine apud Surium ad diem 9 Sept.)

I. Licinio impio imperante, Lysias, qui tunc erat B dux, properabat e Cæsarea venire Sebasten. Eum enim vocabat tempus martyrum Christi: illorum, inquam, victoria insignium quadraginta. Postquam autem illis ad finem pervenit martyrium, Severianus quoque ad ducem defertur. Fuit autem hic vir insignis virtute. Nuntiabatur vero, quod hic Severianus non solum Christianam teneret religionem, et cultum gentium probris ac contumeliis aperte afficeret; sed etiam multos ex gentibus decipiens, ad suum Deum adduceret. Præter hæc etiam alias intentabant ei criminationes, nempe quod quadraginta illorum, qui paulo ante viriliter decertaverant, et neque tormentorum experientiae, neque bonorum promissis cessissent, sed eundem statum usque ad mortem præ se tulissent, Severianus fuerit præcipua causa eorum tolerantiae: et quod cum multas haberet facultates, nullum sineret egere ex iis qui erant ejusdem sententiæ; quin etiam eos qui includebantur in custodiis, propterea quod mutarint religionem, non sineret, propter rerum necessariam indigentiam, meliorum suscipere sententiam: sed affatim eis suppeditans, redderet impudentiores. Et hæc quidem invidia, ex veritate sumens.

A'. Λικινίου τοῦ δυσσεβοῦς βασιλεύοντος, Λυσίας, τὸ τῆνικαῦτα δούξ ὢν, ἐκ Καισαρείας γενέσθαι κατὰ τὴν Σεβαστείαν ἔσπευδεν· ἐκάλει γὰρ αὐτὸν ὁ καιρὸς τῶν Χριστοῦ μαρτύρων, τῶν καλλινίκων, φημί, τεσσαράκοντα. Ὡς οὖν ἐκείνοις τὸ μαρτύριον πέρας εἶχε, γνώριμα τῷ δουκὶ καὶ τὰ περὶ Σευηριανοῦ γίνεται. Ἄνῆρ δὲ οὗτος τὴν ἀρετὴν διαδόχτος. Ἐγγέλλετο δὲ ὅτι Σευηριανὸς οὗτος οὐ μόνον τὰ Χριστιανῶν εἴη πρασσέων, ἐξυβρίζων δὲ πρὸς τὰ Ἑλλήνων ἐπιφανέστατα, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοὺς ὅσαι ἡμέραι τῶν ἡμετέρων ἑξαπατῶν τῷ ἑαυτοῦ προσάγει Χριστῶ. Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλας αὐτῷ κατηγορίας ἐπέγον, ὅτι τε, τῶν πρὸ μικροῦ τεσσαράκοντα γενναίων ἀνδρισσαμένων, καὶ μὴτε βασάνων πείρα, μὴτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίας ἐνθεωκότων, ἀλλὰ μέχρι θανάτου διενεγκόντων τὴν ἐνστάσιν, Σευηριανὸς εἴη τῆς κατερίας ταύτης ὁ αἰτιώτατος, καὶ ὅτι, φησί, πολλῶν χρημάτων κύριος ὢν οὐδένα τῶν ὁμοδόξων πένεσθαι παρορᾷ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς κατακλεισμένους διὰ τὴν ἐκ τῆς θρησκείας αὐτῶν μετέθεσιν οὐκ ἐὰν τῆ ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων φρονῆσαι τι βέλτιον, ἀλλὰ θαψιλῶς παρέχων ἱταμωτέρους καθίστησι. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ φθόνος ἐκ τῆς ἀληθείας λαμβάνων τὰς ἀφορμάς.

Β. Ἡ δὲ τοῦ δουκὸς ἀκοὴ ἐδέχεται τὰ προσαγγελ-
λάμενα, τοῦτο μὲν ἠδομένη, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς ὄργην
εὐθύς ἐρεθιζομένη. Ἦδeto μὲν γὰρ οἷς καὶ αὐθις
κολάζειν ἐμέλλεν, ὅπερ ἦν αὐτῷ δι' ὠμότητος περιου-
σίαν τὸ χαριέστατον· ἐξήγετο δὲ πρὸς ὄργην οἷς
ὅλως ἐμάνθανεν εἶναι τινὰ τὸν θαρρόντα τῆς τοσαύ-
της αὐτοῦ μανίας ὑπεριδεῖν. Ἐβούλετο γὰρ καὶ
μόνη τῇ φήμῃ τῆς ἀγριότητος τοῦς τὸν Χριστὸν
προσκυνοῦντας ὑποπτήσσειν αὐτὸν, καὶ εἰς ἐσχάτους
μυχούς ἀποκρύπτεσθαι· ἵνα δὲ καὶ μὴ μάτην Λυσίας
κατονομάζοιτο (ἐλύττα γὰρ κατὰ Χριστιανῶν λύτταν
ἄμαχον), ἀποστέλλει τινὰς μετὰ φοβεροῦ τοῦ κελύ-
σματος ἀνάρπαστον αὐτίκα Σευηριανὸν ἄξοντα.
Τί δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης; Οὐδὲ ἀνέμεινε
τοὺς πεμφθέντας, ἀλλὰ φθάσας αὐτῶν τὴν ἀφίξιν
τῷ δουκὶ παρέστη, καὶ παρρησίας εἶναι τὸν καιρὸν
λογισάμενος, Ὡ Λυσία, φησὶν, οὐχ ἱκανὸν σοὶ τὸ
μόνον ἀπολλυσθαι καὶ κατὰ σεαυτοῦ τὸ ζῆφος ὠθεῖν,
ἀλλὰ καὶ τὰς ἡμετέρας βούλει παραπολέσαι ψυχὰς,
καὶ ὡς ἱεραιῶν τι ταύτας τοῖς δαίμοσι τοῖς σοῖς
παρασχεῖν; Ἄλλ' ἴσθι μὲν ὡς οὐκ ἀγενέσειν οὐδὲ μι-
κροψύχοις περιτύχοις· ἐμοὶ γὰρ κατὰ τὸν ἐμὸν διδάσ-
καλον Παῦλον τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ δι' ἐκείνου ἀπο-
θανεῖν κέρδος μέγιστον.

Γ. Τοῦτοις ὁ ἀθλητὴς τὸν τῆς ἀπονοίας πύργον εὐ-
θύς ἐνέεισε τοῦ ἀλάστορος, τοῦτο μὲν ὅτι παρ' ἐλ-
πίδα πάσαν μηδὲ κληθῆναι περιμεινας ἀπήνησε·
τοῖτο δὲ ὅτι καὶ ἀπίστῳ τόλμῃ παρ' αὐτὸ τὸ φανῆ-
ναι μόνον ἐχρήσατο. Ἐσιώπα γοῦν ἐφ' ἱκανὸν τοῖς
ὄλοις διαπορῶν. Εἶτα δεινὸν ἐμβλέψας τοῖς παρ-
εστῶσι, καὶ τῇ χειρὶ παραδείξας τὸν μάρτυρα· Νει-
ροῖς, εἶπεν, ὡμοῖς ὡς τάχος καταφαινόσθω, ἵνα κἄν
οὕτως αἰσθηταὶ οἶων αὐτῷ πρόξενον τὸ πεπαρρη-
σιάσθαι μὴ κατὰ καιρὸν γίνεσθαι. Ὁ μὲν δὲ οὕτω
τυπτόμενος ἔχαιρεν οἷς ὑπὲρ Χριστοῦ τὰς βασάνους
ὑπέφερε, καὶ τὸ ψαλμικὸν ἐκείνου καθάπερ ᾠδὴν
ἀλεξικάκων ἐπῆθε τοῖς τραύμασιν, Ἐπὶ τῶν νότων
μου, λέγων, ἐτέκταινον οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐμάκρυναν
τὴν ἀνομίαν αὐτῶν· καὶ τὰς πληγὰς ἐποιεῖτο τῆς
πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ὑπέκκαυμα. Ὁ τύραννος δὲ
ἐπεὶ τοὺς μαστίζοντας εἴωρα κάμνοντας μᾶλλον, τὸν
μάρτυρα δὲ τῷ πάσχειν φαιδρότερον τὴν ὄψιν τῷ
φωτὶ δεικνύοντα τοῦ πνεύματος, τῶν μαστίγων ἀνε-
θῆναι διακελεύεται. Εἶτα πρὸς τὸ πραότερον δῆθεν
μεταβαλὼν· Οὐκ ἀσθενῆς, εἶπεν, εἰ στρατιώτης, ὅσον
ἀπὸ τῆς πρώτης πείρας μαθεῖν, ἀλλὰ ἱρρωμένως
ἔχων καὶ ἀνδρικῶς, καὶ πρὸς κίνδυνον παραβαλέσ-
θαι δυνάμενος. Ἐξέστι δὲ σοὶ τοῖς παροῦσι μαθεῖν
ὡς οὐκ εὐφροσύνης τινός, οὐδὲ δεξιᾶς τύχης ὁ Χρι-
στὸς σοὶ καθίστηκε πρόξενος. Ὁ δὲ μάρτυς ἀνα-
θαρσάσας μᾶλλον, καὶ οἶον εὐστομωτέραν τὴν γλῶτ-
ταν τῇ πείρᾳ τῶν ἀλγεινῶν ποιησάμενος· Εἰ σου τὰ
τῆς ψυχῆς, εἶπεν, ὄμματα μὴ τῷ σκότει τῆς δυσσε-
βείας ἡμαῦρωτο, εἰδείξα ἄν σοι ὅσων ἀγαθῶν μοι
κατέστη πρόξενος ἢν ἐπήγαγες τιμωρίαν. Νῦν δὲ τί
ἄν πάθοιμι πρὸ τυφλοῦ φαίνων καὶ ἄδων ἐπὶ κωφῷ;

II. Quæ vero nuntiabantur, dux audiit, partim
quidem lætus, partim autem ad iram protinus in-
citatus. Nam lætabatur quidem, quod mox esset
puniturus, quod propter summam crudelitatem
erat ei jucundissimum: ira autem concitabatur,
quod intelligeret omnino esse aliquem, qui aude-
ret despiciere tantam ejus insaniam. Volebat enim
vel sola fama auditionis eos qui Christum adora-
bant, ipsum formidare, et in extremis latere pe-
netralibus et latibulis. Ne autem temere appella-
retur Lysias (erat enim vehementi rabie percitus
adversus Christianos), mittit quosdam cum jussu
terribili, qui Severianum mox arriperent, et ad
se adducerent. Quid autem Christi miles? Ne
expectavit quidem eos qui missi fuerant, sed
eorum adventum anticipans, accessit ad ducem,
et reputans esse tempus loquendi libere: O Ly-
sia, inquit, non sufficit tibi solum perire et in
teipsum ensem impellere, sed nostras vis quoque
perdere animas, et eas tanquam lucrum aliquod
tuis præbere dæmonibus? Sed scias nunc te inci-
disse in viros fortes, et qui non sunt pusilli et
abjecti animi. Mihi enim (ut ait meus doctor
Paulus) vivere est Christus, et propter illum mori
lucrum est maximum¹.

III. His athleta amentis arcem statim labefacta-
vit hujus cacodæmonis, partim quidem, quod
præter spem omnem, ne expectavit quidem ut
vocaretur; partim autem quod dum comparuit,
incredibili usus est audacia. Siluit itaque aliquan-
tulum, plane animi dubius et perplexus. Deinde
eos qui aderant, horribiliter intuens, et manu mar-
tyrem ostendens: Crudis, inquit, nervis quamprimum
laceretur, ut sciat, quidnam conciliet libere
loqui non in tempore. Atque ille quidem, dum sic
verberabatur, lætabatur tormentis, quæ sustinebat
propter Christum, et illud psalmicum, tanquam
salutare remedium, afferens carmen, cantabat ad
vulnera: *Supra dorsum meum*, dicens, *fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam*²; et plagas ducebat esse incitamentum ad Christi
dilectionem. Tyrannus autem cum videret eos
quidem esse fessos, qui flagris cædebant: marty-
rem vero esse vultu alacriorem luce spiritus,
jubet eum relaxari a verberibus. Deinde cum tra-
ductus esset ad mansuetudinem: Non es, inquit
dux, miles ignavus, quantum potest intelligi ex
prima experientia, sed fortis et strenuus, et qui
potes audacter adire pericula. Potes autem scire
ex præsentibus, quod nullam lætitiā, neque
prosperam aliquam fortunam tibi Christus conciliet,
Martyr autem animo magis confirmatus, et
ut qui rerum asperarum perpessione linguam ma-
gis acuisset: Si oculi, inquit, animæ tuæ non
essent hebetati tenebris impietatis, ostendissem
tibi, quam multa bona mihi conciliasset id quod
mihi intulisti supplicium. Nunc autem quid agam

¹ Philipp. 1, 21. ² Psal. cxviii, 3.

cæco præluens, et surdo canens? Si enim non sic affectus esses, o iudex, intellexisses Christi gratiam et virtutem, quæ me confirmat. Num enim putas sine ea tam facile affectum iri erga tormenta carnem et sanguinem? Si ergo sic sentis, si ea quæ sunt præ pedibus, non potes intueri, quomodo non sunt omnia tua surda, et cæca, et diis tuis similia.

IV. Dux autem valde ridens, etsi martyr nondum cessasset dicere: Tantum abest, inquit, ut recte sentire existimem, et credam iis quæ a te dicuntur, ut futuris tormentis sim effecturus, ut modestior reddaris et sapientior. Rursus autem dicit martyr: Hæc verba te magnæ arguunt amentitiæ; sed quoniam confidis in tormentis, et credis fieri posse ut his me persuadeas, ego quidem sum prope: manus autem lictorum non sunt procul. Libere ergo loquar in necessitate spiritus mei, et, ut ait divinus Job³, aperiam os meum, quod amaritudine animæ coarctatur: et videbis me quavis statua solidiorem, et patibili natura superiorem. Apud Deum enim meum est virtus et potentia mea, et in ipso est spes mea et auxilium. Cum hæc verba accepisset Lysias: Es, inquit, audax concionator, et in nos fluens magna dicendi copia, et adversus deos glorians te jactitas. Tuamne mentem fugit, te alloqui præsidem, qui tuæ vitæ habet potestatem, cum sis unus ex multis, et relictus sis in numerum militum? Ille vero: Non ignoro, inquit, sed in Christum pietas dat mihi tantam auduciam, et loquendi libertatem. Angor autem animo, quod non sit aliquis sine affectione, simul et sapienter iudicaturus. Forte enim, o Lysia, Dei omnium effectoris agnovisses virtutem, et deos falsos contempsisses. Sed cur studium nostrum nihili fecisti? In quonam autem ipse tibi places, et præclare de te sentis? Es enim præses, et ex sublimibus, non id negaverim; nihil tamen a nostra differt communi natura. Nam tu quoque es homo, in quem mors cadit et interitus. In nos autem absolutam non habes potestatem, præter quam in solum corpus. Ipsa autem me docent divina Eloquia⁴, non timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed illum potius extimescere, qui corpus et animam potest gehenna condemnare: quæ te accipiet, D

et dæmonibus in æternum puniendum.

V. His magis ad iram concitatus Lysias, jubet martyrem trahi appensum ferreis laniari unguis. Postquam autem martyr sensit tormentum gravius (quomodo enim essent coronæ, nisi exciperent labores et dolores?), Jesu Christe, exclamavit, qui solus facis a sæculo mirabilia, qui suspensus fuisti in cruce, et sic superbum dejecisti: qui in hodiernum usque diem magnis et extolleris propter opera tua admirabilia: veni ad me servan-

A Eὶ γὰρ οὕτως, ὦ δικαστὰ, μὴ δείκναισθε, συνείδει, ἀντὶ τὴν ἐπισχυνοῦσάν με τοῦ Χριστοῦ χάριν καὶ δύναμιν. Ἄρα γὰρ οἶε ταύτας χωρὶς ῥᾶου οὕτω πρὸς βασάνους αἷμα καὶ σάρκα διατεθῆναι; Εἰ οὕτω φρονεῖς, εἰ τὰ ἐν ποσὶ ταῦτα βλέπειν ἀδυνατεῖς, πῶς οὐχὶ πάντα σου κωφὰ καὶ τυφλὰ καὶ τοῖς θεοῖς, τοῖς σοῖς ὅμοια;

Δ'. Ὁ δὲ μάλα γαλάσας ὁ δοῦξ, μήπω τοῦ λέγειν παυσασμένου τοῦ μάρτυρος, Τσοῦτον, φησὶν, ἀπέχων τοῦ καλῶς σε φρονεῖν οἴεσθαι, καὶ τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις πεισθῆναι, ὅτι καὶ σὲ μᾶλλον ἀγωνιοῦμαι ταῖς μελλούσαις βασάνοις μεταβαλεῖν πρὸς τὸ σωφρονίστερον. Καὶ ὁ μάρτυς αὐτίς φησὶ· Πολλὴν ἀνοικίαν σου κατηγορεῖ τὰ ῥήματα ταῦτα· πλὴν ἐπὶ βασάνοις τὸ θαρρῆν ἔχεις, καὶ ταύταις οἶε μὴ μεταπίσειν, ἐγγὺς μὲν ἔγω, αἱ δὲ δημίον χεῖρες οὐ πόρρωθεν. Παρρησιάσσομαι γοῦν ἐν ἀνάγκῃ τοῦ πνεύματός μου, καὶ, κατὰ τὸν Ἰωβ, ἀνοιξοῦ τὸ στόμα μου περικρία τύχης συνεχόμενος· ὅψει με παντὸς ἀνδριαντοῦ στερότερον, καὶ παθητῆς ἀνώτερον φύσεως. Παρὰ γὰρ τῷ Θεῷ μου ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κράτος μου, καὶ παρ' αὐτῷ ἡ ἐλπίς μου καὶ ἡ βοήθεια. Τούτου ὁ Λυσίας τὸν λόγον παραλαβὼν· Θρασύς τις εἶ δημιουργός, ἔφη, καὶ καθ' ἡμῶν πολλὸς ῥίον, κατὰ τῶν θεῶν φρουαττόμενος. Ἡ διαπίφηνσί σου τὸν νοῦν ὅτι ἀρχοντεὶ διαλέγη τῆς σῆς κεφαλῆς κατεξουσιάζοντε, ἀνὴρ τῶν πολλῶν ὢν, καὶ τάγμασι στρατιωτικοῖς ἐναριθμῖος; Καὶ ὁς, οὐκ ἀγνωῶ, ἔφη, ἀλλὰ τὸ εἰς Χριστὸν εὐσεβὲς οὕτω θαρρῆν καὶ παρρησιάζεσθαι δίδωσι. Πλήρης δὲ γίνομαι λύπης, ὅτι μὴ ἐστὶ τις ὁ δικάσων ἡμῖν ἀπαθῶς ἅμα καὶ συνειτῶς· ἐπεὶ τάχ' ἂν, ὦ Λυσία, καὶ παντουργοῦ Θεοῦ ἐγνωρίσας δύναμιν, καὶ ψευδῶν θεῶν κατεφρόνησας. Πλὴν εἰς τί καὶ τὸ ἐπιτηδευμα τοῦμὸν ἐξουδένωσας ἐν τίνι δὲ καὶ αὐτὸς μεγαφρονεῖς; Ἄρχων μὲν γὰρ εἶ, καὶ τῶν ὑψηλῶν, οὐκ ἀρνήσομαι· οὐδὲν δὲ τῆ κοινή φύσει παραλλάττων ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἀνθρώπος θανάτῳ ὑποκείμενος καὶ φθορᾷ. Ἐξουσιάζεις δὲ οὐχ ἡμῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ μόνον τοῦ σώματος· αὐτὰ γὰρ με τὰ θεῖα διδάσκουσι λόγια μὴ φοβείσθαι ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἀποκτείνει μὴ δυναμένων· ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον φρίττει καὶ δεδοικέναι τὸν καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα δυνάμενον τῆ γέννη καταδικάζειν, ἧτις ἐκδέχεται σε τὸν ἀμέτρως νῦν φρουαττόμενον, αὐτοῖς θεοῖς σου καὶ δαίμοσιν αἰωνίως κολασθῶμενον.

Ε'. Τούτοις εἰς ὄργην πλείονα ὁ Λυσίας ἐξενεχθεὶς κελεύει τὸν μάρτυρα ἐκρίω ἀναρτηθέντα δυνεῖ τὸ σῶμα σιδηροῖς ξείσθαι. Ὡς οὖν ὁ μάρτυς δριμυτέρως ἤσθετο τῆς βασάνου (καὶ πῶς γὰρ ἂν δικαίως οἱ στέφανοι, εἰ μὴ πόνους ἠμείβοντο καὶ ὀδύνας;) Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβόησεν, ὁ ποιῶν μόνος ἐξ αἰῶνος θανάσιμα, ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς, καὶ τὸν ὑπερήφανον οὕτω καταβαλὼν, ὁ μέχρι καὶ νῦν τοῖς παραδοξοῖς τῶν ἔργων μεγαλυνοῦμενος, εἰθὲ εἰς τὸ

³ Job vii, 11. ⁴ Matth. x, 28.

σώσαι με, καὶ τὸν μὲν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ A
 πονηροῦ σύντριψον, τὰ δὲ τῶν ἐμῶν ἄρθρα μελῶν
 λελυμένα σύσφραξον, ἀγαθὴ, καὶ δός μοι τὸν ἀγῶνα
 τούτου διαυσαι τοῦ μαρτυρίου· λύσον δὲ καὶ τὴν
 ἐπικειμένην τῷ παντὶ σου ποιμνίῳ σκοτόμαιναν.
 Ὅρα εἰς ὅσον ἦρθη, καὶ ὅπως πάντα σχεδὸν περιέ-
 λαβεν. Εἶχε μὲν οὖν οὕτως εὐχῆς ὁ μάρτυς κρεμά-
 μενος· ὁ τύραννος δὲ ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἐπεμπε τῶν
 δημίων, τὰς δόνας ἐκ τούτου δριμυτέρας ἐπιτεχνώ-
 μενος. Ἐπεὶ δὲ ἰώρα τὸν ἅγιον ἀτρίπτω καὶ συνι-
 στῶτι τῷ προσώπῳ τὰ ἐπαγόμενα φέροντα, διαπορη-
 θεις ἀνεθῆναι μὲν τῶν μαστίγων αὐτόν, τῆ εἰρκτῆ δὲ
 παραδοθῆναι διακαλεύεται. Ὁ μάρτυς οὖν ἀπαγόμενος,
 καὶ οἶα αὐταῖς πληγαῖς σεμνυόμενος διὰ μίσου
 ἰδὼσα τῆς πόλεως· Οἱ τὰ τραύματα τῶν τοῦ Χριστοῦ
 βλέποντες ἀθλητῶν, ἔνοσιτε τούτων τὰς ἀμοιβὰς B
 καὶ τὰ ἐπαθλα. Οὔτε γὰρ νῶ ληπτὰ, οὔτε λόγῳ ρητὰ,
 ὅσα ὁ ἀθάνατος βασιλεὺς τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι
 καὶ νῦν δίδωσι ἀγαθὰ, καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ἐν οὐρανοῖς
 ταμιεύεται. Καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν
 γλυκὺ· τὸ δὲ καὶ δι' αὐτὸν ἀποθανεῖν ἡδίων. Καὶ
 ἅμα παροίποντο πολλοὶ τῷ ἀνδρὶ, ἐπὶ ῥέει δὲ καὶ
 πλείων ὁ ὄχλος τὰ σωτήρια ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενοι,
 ἕως τῆς φυλακῆς ἐπέβη καὶ αὐτῆς εἰσω γεγένητο.

Σ. Πέμπτη τοίνυν μετὰ τὴν φρουρὰν περιῆλθεν
 ἡμέρα, καὶ ἅγιε πάλιν τὸν ἀθλητὴν ὁ Λυσίας, καὶ
 ἀναιδῶς τὸν πρῶτον ὑποκρινάμενος, ταύτη μετενεγ-
 κείν αὐτόν τῆς εὐσεβείας ἐμψυχῶσατο. Καὶ, Ἰστω-
 σαν οἱ θεοὶ ἅπαντες, ἔλεγε, Σευηριανέ, ὅτι πάνν C
 σφόδρα ἐκπλήττομαι, ἀναλογιζόμενος ὅπως ἀνήρ
 οὕτω μὲν ἀγαθὸς τὴν ὥραν, καὶ ὅσα ἰδεῖν ἀνδρείως,
 οὕτω δὲ ἐμπειρίαις πραγμάτων μεμελετημένος θά-
 νατον προφανῆ τοῦ ἡδέος τούτου ἀλλάττη φωτός
 Ἐπαινώ σου τὸ σταθερὸν, ἀλλ' εἰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν
 ἐκίχρησο τῷ πλεονεκτήματι. Τὸ δὲ καὶ σιδήρῳ, καὶ
 πυρὶ, καὶ θηρσί, καὶ λίθοις παλαίειν ἡλίθιον κομιδῆ
 καὶ οὐδὲ μανίας ἐλεύθερον. Ἡ οὐχ ὄρα εἰ μὴ τι
 ἄλλο, ὡς παρῆται μὲν σοι τὸ γενναῖον τῆς ῥώμης
 καὶ λελυται· διαρρέει δὲ καὶ αὐτὸ ἡδὴ τὸ σῶμα καὶ
 οἰχεται· τούτοις ὁ Λυσίας ἐκλύσαι πανούργως τὸν
 τόνον αὐτῷ ἐπεχείρει. Ὁ δὲ, Μὴ πρὸς τὰς θαπανη-
 θείσας ταῖς μαστιξίαις σάρκα σκοπέει, φησὶν· ἄς εἰ καὶ
 μὴ αὐτὸς ἀναλώσει, ἀλλ' ὁ θάνατος ἐπιελθὼν οὐ
 φείσεται πάντως· ἀλλ' ἐστὶ μοι προαίρεσις, ἣν οὔτε D
 ἀπειλὴ καταπλήξει, οὔτε βία σάσει· τούναντιον
 μὲν οὖν ἅπαν, καὶ ῥώννυσι μάλλον αὐτὴν ὑπὲρ
 Χριστοῦ καὶ προθυμότεραν ἐργάζεται. Ὅθεν μὴ
 μαστιξίαι, μηδὲ ἀνάργα, μηδὲ διάξαινε μόνον, ἀλλὰ
 καὶ λίθοις βάλαι, καὶ πυρὶ δίδου, καὶ πᾶν ὅπερ ἢ
 βουλομένῳ σοι δυνατόν, ἐπάγειν μὴ ἀναβάλλῃ. Ὡς
 θᾶπτον ἂν σὺ κολάζων ἀπαγορεύτης, ἢ αὐτὸς διὰ
 Χριστὸν ἐμυτοῦ φείσομαι. Ἐχθρὸς δὲ ὅποιος ἂν
 ἕτερος ἐμοὶ σοῦ χαλεπώτερος ἴσται, συνιδεῖν οὐχ
 ἔχω· ὅς γε οὐ πόρρωθεν ἀκροδοιξίεις, οὐδὲ κατὰ τοῦ
 σώματος ἀφίης τὸ βέλος, ἀλλ' αὐτὴν σκυλεύσαι φι-
 λωνικεῖς τῆς εὐσεβείας ὄπλων γυμνώσαι, καὶ δούλην
 ἐπαγαγεῖν καὶ αἰχμάλωτον.

dum, et brachium quidem peccatoris et maligni
 conterere, meorum autem membrorum articulos dis-
 solutos colliga et uni, o bone : et concede mihi,
 ut possim peragere hoc certamen martyrii. Solve
 autem etiam eam, quæ tuo gregi imminet, caligi-
 nem. Vides quam sit in altum elata, et quemad-
 modum omnia fere comprehendit. Atque sic quidem
 precabatur martyr suspensus. Tyrannus autem
 alios post alios mittebat lictores, graviores ex hoc
 dolores machinans. Postquam autem vidit sanctum
 immutabili et constanti vultu ferentem ea quæ in-
 tentabantur, animi dubius, jubet eum quidem
 relaxari a vinculis, conjici autem in carcerem.
 Martyr ergo dum abducebatur, et gloriabatur quo-
 dammodo plagis, per mediam clamabat civitatem :
 Qui athletarum Christi videtis vulnera, eorum
 remunerationes cogitate et præmia. Neque enim
 mente comprehendere, neque verbis exprimi possunt
 bona, quæ Rex immortalis et nunc dat iis qui
 pro ipso patiuntur. et in cælis reservantur in pos-
 terum. Quin etiam ipsum quoque pro ipso pati,
 est jucundum, propter ipsum autem mori, est ju-
 cundius. Eum autem multi sequebantur, et major
 affluebat turba, quæ ab eo docebatur ea quæ sunt
 salutaria, donec ascendit in custodiam, et ipsam
 est ingressus.

VI. Quintus dies præterierat, ex quo conjectus
 fuerat in custodiam, et athletam rursus curavit
 adducendum Lysias ; et impudenter se mitem
 esse simulans, sic eum moliebatur traducere a
 pietate. Et, Sciant omnes dii, dicebat, Severiane,
 valde miror, reputans quod vir quidem adeo for-
 ma elegans, et quod videri potest, fortis, et qui
 rerum tantam nactus es experientiam, aperta
 morte a suavi hac luce discedas. Laudo tuam
 stabilitatem et constantiam, si ea usus esses ad-
 versus hostes. Cum ferro autem, igne, bestiis et
 lapidibus decertare, est plane stultum, et nonni-
 hil affine insanis. An non vides si nihil aliud,
 robur quidem tuum esse fractum et dissolutum,
 ipsum autem corpus jam diffluere et perire ? His
 Lysias callide conabatur ejus enervare constan-
 tiam. Ille autem : Ne consideres, inquit, carnes
 consumptas flagellis, quas situ non consumpseris,
 at mors adveniens minime omnino eis parcet. Sed
 est mihi libera animi voluntas, quam neque minis
 terrebunt, neque tormentum attinget : contra au-
 tem eam magis omnino pro Christo confirmant,
 promptioremque efficiunt et alacriorem. Quocirca
 non solum flagris cæde, suspende et lacera : sed
 etiam obrue lapidibus, et jace in ignem, et quid-
 quid, quod vis et potes facere, in me ne cuncteris
 intentare. Nam tu eris citius defessus puniendo,
 quam ego mihi parcam propter Christum. Quis-
 nam autem te mihi gravior futurus sit inimicus,
 non possum perspicere : qui non solum eminus
 jacularis, ac telum in corpus immitis, sed studes
 ipsam spoliare animam, et eam omnino nudare
 armis pietatis, et servam abducere et captivam.

VII. Hæc cum dux audiisset, continuo personam A et scenam abjicit, et rursus erat Lysias cum solita crudelitate et immanitate, et jubet lapidibus conteri os martyris, et deinde etiam ei dicitur: Noli Christum crucifixum in lingua circumferre, neque illum commemorando esse molestus ducis auribus. Sed strenuus athleta etiam decertans cum tali supplicio, tamen responsionem quoque adjecit: Miser, dicens, qui tuam animam semel fecisti dæmonum habitaculum, merito ne solo quidem auditu potes ferre Christi mei nomen. Ad hæc rursus dux: Ego, o Severiane, existimanste factum esse moderatiorem tormentis præcedentibus, et sermonem imperii, et quæ opus sunt, quod ad me quidem attinet, suasi. Quoniam autem ipse magis contendis vincere priora secundis, et quæ præceserunt perpressiones, exsuperatione delere posteriorum, ut aliquam referas gloriam a Christianis, qui æque ac tu sunt stulti, te omnimodo docebo experientia, quod te tuus Christus netantillum quidem juverit. Tunc Severianus, qui ipse quoque, sicut divinus Paulus, erat plenus divino Spiritu: Nos, inquit, non ea, quæ videntur, o iudex, sed ea etiam, quæ non videntur, consideramus⁵. Veniet autem, qui liberat, et sanctus e cælo visitabit, et quæ a te in me intentantur supplicia, omnia efficiet inania, ut sunt revera. Hæc cum martyr respondisset, dux conversus ad circumstantes: Quoniam, inquit, Severianus præsentium malorum exspectat remunerationes, interim pendeat sublimis in ligno, et hujus latera ungule ferreæ consumant. Sint autem C etiam circa eum satellites, ut vehementius lanietur, et nobis aliquas fortasse agat gratias, qui sic etiam auctores sumus plurimum bonorum.

VIII. Hæc ille quidem dixit, veluti subsannans; multitudo autem lictorum statim circumstantes, et eum sublime tollens, latera lacerabat crudeliter. Ille autem: Unam hanc, dicebat, plagam gravem existimo, quæ me a Christo disjungit. Sunt vero hæc omnes mihi potius voluptati. Me enim ab iis quæ sunt in terra, separantes, soli Christo conjungunt. Interim autem dux quidem dicebat: Diis sacrificata, Severiane, et liberare a suppliciis. Ille vero ipsius verba netantillum quidem curans, neque eum aliqua dignans responsione, apud se tacite loquebatur: Non sunt dignæ passiones nunc D temporis, quæ conferantur cum gloria revelanda⁶. Dux itaque martyris silentium, contemptum, sicut erat, arbitratus, graviora in eum excogitabat; et eum de ligno deposuisset, deducit ad mucum, cumque duos lapides maximos et gravissimos, unum quidem collo, alterum autem alligasset pedibus, et martyrem fune cinxisset, dimittit e muro sublime pendente, ut lapidum pondere membris ei divulsis, violenter abruptam animam. Sed revera in te speravit, Domine, et non est affectus

Z'. Τούτων ὁ δοῦξ ἀκούσας, τὸ προσωπίον εὐθὺς καὶ τὴν σκηνὴν ἀπορρίπτει, καὶ Λυσίας ἦν αὐθις μετὰ τῆς συνήθους ἀπηνείας καὶ τῆς ὀμότητος, λίθους τε τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνου συντριβέσθαι στόμα, εἶτα καὶ ἐπιλέγειν αὐτῷ μὴ ἐπὶ τῆς γλώττης περιφέρειν τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν, μηδὲ τῇ ἐκείνου μνήμῃ τὰς τοῦ δοῦκος ὑπεὶν ἀκοίας. Ἄλλ' ὁ γενναῖος οὗτος καίτοι αὐτῇ παλαιῶν κολάσει, ὅμως καὶ τὸ αἴτιον προσετίθει. Ἄθλιε, λέγων, δαιμόνων οἰκατῆριον ἀπαξ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ποιησάμενος, εἰκότως οὐδὲ ἀκοῆ μόνῃ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ ὄνομα διενεργεῖν δύνασαι. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ δευῖ· Ἐγὼ σωφρονεστέρων σε γινίσθαι ταῖς προλαβούσαις βασάνοις οἰσθεις, Σευηριανὲ, καὶ λόγου μετέδωκα, καὶ τὰ δέοντα τὸ γε εἰς ἐμὲ ἦκον, παρήνεσα· ἐπεὶ δὲ B μᾶλλον αὐτὸς νικῆσαι φιλονεικῆς τοῖς δευτέροις τὰ πρότερα, καὶ τὰ φθάσαντα πάθῃ τῇ τῶν ὑστέρων ὑπερβολῇ ἀμαυρώσαι, ὅπως τινὰ καὶ δόξαν παρὰ τῶν ἐπ' ἴσης σοι ἀνοήτων ἀπειγῆχῃ Χριστιανῶν, πείρα σε διδάξω πάντως ὡς οὐδὲ βραχὺ σε ἄρα ὁ σὸς Χριστὸς ὠφελήσειεν. Ἐνταῦθα Σευηριανὸς, θείου Πνεύματος καὶ αὐτὸς κατὰ Παῦλον πλησθεὶς· Ἡμεῖς, ἔφησεν, οὐ τὰ βλεπόμενα ταῦτα σκοποῦμεν, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα, δικαστὰ· ἤξει δὲ ὁ ῥυόμενος, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ οὐρανοῦ ἐπισκέψεται, καὶ τὰς ἐπαγομένας ἐμοὶ παρὰ σοῦ κολάσεις ματαίας ἀποδείξει, καὶ κινὰς ἀπάσας, ὅπερ ἴστί. Ταῦτα τοῦ μάρτυρος ἀποκριναμένου, ὁ δοῦξ πρὸς τοὺς περιστεύοντας ἐπιστραφεὶς· Ἐπεὶ, φησί, Σευηριανὸς θαυλεστέρως τῶν παρόντων κακῶν τὰς ἀντιδόσεις ἐκδέχεται, C μετεωρισθῆτω τέως ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ τὰς τούτου πλευρὰς ὀνυχες σιδηροὶ δαπανήτωσαν· ἴστω δὲ τις παρὶ αὐτὸν καὶ δορυφορία, ὅπως συστονώτερον ζήνοιο, καὶ τινὰς ἴσως ἡμῖν ὁμολογητὴ καὶ χάριτας, πλειόνων οὕτως αἰτίοις ἀγαθῶν αὐτῷ γινομένοις.

Ἡ'. Ταῦτα ὁ μὲν ὄν ἐπιχλευάζων εἶπε· θεμίον δὲ πλῆθος εὐθὺς περιστάνας, καὶ τούτον μετεωρίσαντες, τὰς πλευρὰς ὀμότερον διεσπάθειον. Ὁ δὲ, Μίαν πληγὴν, ἔλεγε, ταύτην ἐπάθουον ἤγημαι, τὴν ἀπὸ Χριστοῦ διιστώσαν με· αὐταὶ δὲ μοι μᾶλλον καὶ καθ' ἡδονὴν εἰσι πᾶσαι· τῶν ἐπὶ γῆς γὰρ με διατέμνουσαι Χριστῷ συνάπτουσι μόνω. Ἐν τούτῳ οὖν ὁ μὲν δοῦξ, Θύσον, ἔλεγε, τοῖς θεοῖς, Σευηριανὲ, καὶ τῶν κολάσεων ἀπαλλάττου. Ὁ δὲ, τῶν ἐκείνου ῥημάτων οὐδὲ τὸ βραχὺ φροντίζων, οὐδὲ τινος αὐτὸν ἀποκρίσεως ἀξιών, Οὐκ ἄξια, ἐν ἑαυτῷ ὑπελάλει, τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλυφθῆναι δόξαν. Ὁ δοῦξ τοίνυν τὴν σιωπὴν τοῦ μάρτυρος καταφρόνησιν, ὅπερ ἦν, νομίσας, βαρύτερα κατ' αὐτοῦ ἐπενοεῖτο, καὶ τοῦ ξύλου τούτου καταγαγὼν, ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀνάγει καὶ δύο τινὰς λίθους, τὸ μέγεθος μεγίστους, βαρεῖς τὴν ὀκλήν, τὸν μὲν τοῦ τραχήλου, τὸν δὲ τῶν ποδῶν ἐκδέσας, καὶ σχοινίω πάλιν τὸν μάρτυρα διαζώσας μετέωρον ἀπὸ τοῦ τεύχους ἀφήσιν, ὅπως τῷ τῶν λίθων βάρει τῶν μελῶν διασπασθέντων αὐτῷ, βιαίως τὴν ψυχὴν ἀπορρήξῃ. Ἄλλ' ὄντως ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισε, καὶ οὐ κατῆ-

⁵ II Cor. iv, 18. ⁶ Rom. viii, 18.

1. Ἡ μὲν γὰρ τῶν μελῶν διάπλασις τῆς οἰκρομοσίας διεσπάτο καὶ τὰ ὀστέα τῶν σαρκῶν ὑπο· ἡ δὲ προαίρεσις ὅλως ἦν ἀπαθής. Διαδὲ αὐτὸν ἀνωθεν καὶ ὁ Λυσίας· Ἵπομεινον, Σευηριανέ, τάχα γὰρ οὕτω παρὰ τῷ σῷ Χριστῷ καὶ ὁ μισθός σοι μείζων γενήσεται. Ὁ μάρτυς ἐκλείπων ἤδη, καὶ πρὸς τελευταίας ἀναπνοάς· ἡ δὲ εἶπε, τύραννε, τίνα μοι προξενεῖς οὗτου, ἐπεθύμησας ἂν τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς ὑπο· τί θηλῶν ἐντεύθεν, ὅτι καὶ μείζωνων διὰ τῶν ἄλλων ἠφιέτο. Θαυμάζων τοίνυν ὁ Λυσίας τοσαύτη τοῦ ἀνδρὸς ὑπομονὴ τε καὶ γενναϊότη· αἱ μάλιστα ἐφ' οἷς εὐκαιρῶς οὕτω, καίτοι γε τις ἀπειλημμένος κακοῖς, ἀπεκρίνατο· Ὡμην, Σευηριανέ, ιδιώτην εἶναί σε, καὶ γραμματέων ὄντων, οἷα στρατιώτην ὄντα, καὶ περὶ πολέμοις μναζόμενον· ἀλλ' ὡς ὄρω, πολὺς εἶ τὴν γλώτ· ται λέγειν ῥητορικώτατος. Πρὸς ταῦτα ὑπολα· ἄγιος· Ὁ Θεὸς, φησὶν, ἢ ἐγὼ λατρεύω, ὑπο· ρθαι πάντα δυνατὸς ὢν, ἂν ιδιώτην λάβῃ, σο· ρεργάζεται, ἂν δειλὸν, ἀνδρείον ποιῇ, ἂν μογ· ροῦ καὶ βραδύγλωσσον, εὐρῶνον ῥήτορα καὶ ἀναδείκνυσι. Ταῦτα εἶπε, καὶ βραχὺ τὰς διανασχῶν, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε ὁ Θεός, ἵτι ἐπίσχυσάς με, καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν ἱραχιονιάς μου, καὶ ἔρρύσω τὴν ψυχὴν μου τοβοῦς ῥομφαίας, ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρὸς σου, τὸν τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμὲ ὕψωσάς με, ὅν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου, Δέσποτα, ἐν τοῖς τῶν οἴκου σου κατασκήνωσόν με· ὅτι εὐ· μένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Ταύτην τὴν εὐχὴν ἀποδοῦς, εὐθύς αὐτῷ συναποδίδωσι ὁ πνεῦμα, ἐννάτην τότε τοῦ Σεπτεμβρίου ἔργουτος.

Ἐξ δὲ ἐξῆς, τῶν εὐσεβῶν τινες, οἷς διαζῶν ἐτι· ἰ τῆς ταφῆς ὁ μάρτυς ἐπέσκηψεν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἵντες καὶ τὸ μαρτυρικὸν ἐκεῖνον σῶμα διαπρε· ριστεῖλαντες, καὶ ἴμνους ἐπ' αὐτῷ, καὶ ὅσα ανοῖς νόμος διατελέσαντες, ποθοῦσαι ἅμα δε· ναις χερσὶν ἀνελόμενοι, διὰ μίσης νυκτὸς εἰς τριῖδα τοῦ μάρτυρος ἀνεκόμενον. Ἐπεὶ δὲ κατὰ· ριον ἀφίκοντο, μηνύεται μὲν τῇ πατρίδι ἐκεῖθεν λειψάνου ἐπιδημία· καὶ ἕκαστός τε προῦπαντῶν· καὶ ὁμοῦ πάντες ἐξῆσαν, καὶ οὐδεὶς ἦν ὃς οἶτα, οὐ γέρων, οὐ παῖς, οὐκ ἄσθενής, οὐ φύσει· ἄλλ' ἕκαστος προαρπάσαι τὴν εὐλογίαν ἐνό· μόνον εἰ φθάσει τῷ λειψάνῳ προῦπαντήσας. τοίνυν ἀπάντων σὺν προθυμίᾳ ἐπειγομένων, τεθνεώτος σύζυγος ὑπολείπειτο μόνη (τε· ρικεὶ γὰρ τις κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν τοῦ μάρ· οικετῶν)· καὶ ἦν τῇ γυναικὶ πικρὰ πάντα, ἡ τε δρὸς ζημία καὶ ἡ τοῦ παρακαλοῦντος ἐρημία, μὴ ἔχειν ὅπως εἰς ὑπάντησιν καὶ αὐτῇ συνεξίσι. τοίνυν ἔνδον ὑπολειφθεῖσα, ἐπειδὴ ἐζήτησε τὸν κλοῦντα, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ τὸν συλλυπούμε· ἰ οὐκ εἶρε, παραθεμένη τὸν τοῦ συζύγου νεκρὸν το, ἔστεινεν, ὠλοφύρετο, οἷα ζῶντι τῷ τεθνη·

A pudore. Nam membrorum quidem forma a sua com· page divellebatur, et ossa nudabantur carnibus, vo· luntas autem et liberum animi institutum erat om· nino impatibile. Eum autem ex alto ludificans Ly· sias : Sustine, dicebat, Severiane, fortasse enim sic apud Christum erit tibi major merces. Martyr au· tem cum jam deficeret, et extremum ageret spiri· tum, Si sciores, tyranne, dicebat, quænam pro his mihi concilies, ipse quoque desiderares pati ea· dem : quid aliud hinc significans, quam quod ma· jora cupiebat propter Christum ? Admirans itaque Lysias tantam ejus tolerantiam et fortitudinem, et maxime quod tam opportune, etiamsi talibus esset malis implicatus, respondisset, Existimabam, Seve· riane, inquit, te esse hominem rudem et ignarum litterarum, ut qui sis miles, et in bello te semper exercueris : sed, ut video, es facundus et summa vi dicendi præditus. Ad hæc respondens sanctus : Deus, inquit, cui ego servio, qui potest facere ut omnia consistent, cum sit omnipotens, si virum rudem acceperit, eum reddit sapientem ; si mutum tardæque et impeditioris linguæ, eum efficit diser· tum et elegantem oratorem. Hæc dixit et cum manus paululum extendisset : Ago tibi, inquit, gra· tias, Domine Deus, quod me confirmasti, et posuisti arcum sæneum brachia mea, et eripuisti animam meam ab impia rhomphæa, ab inimicis manus tuæ et ab iis qui insurgabant adversus me extulisti me. Et nunc in atriis tuis, Domine, in bonis domus tuæ colloca me. Quoniam lætantibus omnibus habitatio est in te. Cum has preces edidisset Do· mino, simul etiam ei reddit spiritum nona mensis Septembris.

IX. Sequenti autem die quidam ex piis, quibus martyr vivus suam mandarat sepulturam, simul convenientes, cum martyricum illud corpus magni· fice composuissent, et super id hymnos cecinissent, et quæcunque solent Christiani peregrissent, desi· derantibus simul et colentibus manibus elatum media nocte tulerunt in patriam martyris. Cum au· tem venissent in quemdam locum, illinc quidem patriæ significatur adventus reliquiarum. Cogita· bat vero unusquisque eis ire obviam ; et omnes simul egressi sunt, neque fuit ullus, qui non vene· rit : non senex, non puer, non infirmus, non natura tardus ; sed existimabat unusquisque se prærepturum esse benedictionem, si modo prius occurrisset reliquiis. Sic ergo omnibus alacriter fe· stinantibus, mortui servi conjux sola relicta fuerat (decesserat enim eo tempore quidam ex æervis martyris), erantque uxori acerba omnia, mariti damnum, et ejus qui eam consolaretur, solitudo : et quod nesciret quonam modo posset ire obviam martyri. Sola ergo intus relicta, quoniam quæsiit qui eam consolaretur, et non fuit, et qui simul doleret, et non invenit, mortui conjugis corpore

al. xvii, 36 seqq.

PATROL. GR. CXV.

apposito, plangebatur, gemebat, lamentabatur, mortuum perinde ac vivum alloquebatur : Surge, o marite, surge, dicens, eamus obviam domino nostro, ne videamur soli pigri et desides, neque quispiam nos negligentiae accuset in nostrum dominum. Sensim autem et tangebatur tunicam, et lacrymas cum voce emittebat. Hæc postquam brevi tempore suggestit, et dixit conjugi, etiam corpus martyris mox erat adventurum, repente (o miraculum!) vivus cernitur, qui erat mortuus, et iis abjectis quæ erant ei imposita, cum se protinus cinxisset, ipse quoque vadit obviam martyri. Quod insigne miraculorum, et tulit athletæ testimonium de majore ejus fiducia ad Dominum, et ad majus desiderium accendit omnium animos. Non enim quod factum fuerat erat ejusmodi ut posset rejici, neque de eo poterat esse ulla dubitatio : sed quos decessus habuit spectatores, et qui curam gesserant funeris, fuerunt ii quoque testes resurrectionis.

X. Cum longo autem tempore assedisset famulus sepulcro martyris, decimo quinto anno ab illo tempore, et paulo plus, ipse quoque excessit eva. Atque tunc quidem considerantibus omnibus, qui ad hoc congregati fuerant, ubinam ab eis martyricum corpus deponeretur, quoniam dubitationis non dabatur solutio, meliori et divinatori providentiæ id statuendum reliquerunt, et coronam ex floribus contextam imponunt reliquiis. Protinus autem, tanquam ab aliquo missa, desuper advolans aquila, accepit coronam, et sensim movit pennas, et eas minus pernices habuit ad volandum. Sed illam quidem statim sequebatur populus. Ipsa autem quodam modo eum ducebat, tantum ante eos volans, ut non esset multum remota ab oculis. Et cum venisset ad propinquam silvam et deinde coronam ex alto demisisset in pulchro loco montis et volare cœpit celerius, et profecta est ad suam habitationem. Hoc illi conjicientes divinam esse indicationem, cum voluptate et magno studio concurrentes sacrum illud et divinum corpus illic sancte et divine deponunt. Quo in loco in hordiernum usque diem sanctus illic frequentes operatur curationes, et multa miracula, cuilibet roganti benigne apparens, et ejus curam gerens, in Christo Jesu Domino nostro : cui gloria et potentia, cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

A κότε συνδιελέγτο· Ἐγείραι, ὦ ἄνερ, ἔγείραι, λέγουσα ὑπαντήσωμεν τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ, ἔγείραι, μὴ μόνοι φανώμεν νεθεὶς μηδὲ ράθυμοι, μηδὲ ὀλιγωρίας τις ἡμῶν περὶ τὸν οἰκεῖον καταγνώτω δεσποτῆν· ἡρέμα δὲ καὶ χιτῶνος ἤπτετο, καὶ δάκρυα μετὰ τῆς φωνῆς ἤφει. Ταῦτα ἐπεὶ βραχὺν ὥσπερ ὑπετίθει χρόνον τῷ συζύγῳ καὶ διελέγτο, ἤδη γὰρ καὶ τὸ μαρτυρικὸν σῶμα ὅσον οὐδέπω ἐπιδημῆν ἐμελλε, ζῶν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, ὃ τοῦ θαύματος ἡ νεκρὸς ὁράται, καὶ τὰ περιεκείμενα ῥίψας, διαξωσάμενος εὐθύς, τῷ μάρτυρι καὶ αὐτὸς προὔπηντα, καὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦδε τοῦ θαύματος πλείονα πρὸς τὸν Κύριον παρρησίαν τῷ ἀθλητῇ ἐμαρτύρει, καὶ εἰς μίξινα πῶθεν τὰς ἀπάντων ψυχὰς ἀνέφλεγεν. Οὐ γὰρ δυσπαράδεκτον ἦν τὸ γεγονὸς οὐδ' ἀμφίβολον, ἀλλ' οὐς τῆς τελευτῆς θρατῆς εἶχε, καὶ περὶ τὰ ἐπιχθήδεια πονουμένους, τούτους καὶ τῆς ἀναβιώσεως πεποιήτο μάρτυρας.

I'. Χρόνον δὲ τῷ τοῦ μάρτυρος ὁ οἰκέτης προσεδρεύσας τάφῳ, μετὰ πέμπτον ἐξ ἐκείνου πρὸς τοὺς δέκα ἔτος, καὶ ὀλίγω τι πλείον, καὶ αὐτὸς ἀπέβιω. Τότε μὲν οὖν διασκοπομένων ἀπάντων τῶν ἐπὶ τούτῳ συνειλεγμένων, ὅπου ἄρα καὶ τὸ μαρτυρικὸν αὐτοῖς κατακεῖσται σῶμα, ἐπεὶ καὶ λύσις τῆς ἀπορίας οὐκ ἦν, κριτέοντι καὶ θειοτέρῃ προνοίᾳ τὴν ψῆφον ἀνέθεσαν, καὶ στέφανον ἀνθινον διαπέλαξαντες, τῷ λειψάνῳ ἐπιτιθεῶσιν. Αὐτίκα δὲ ὥσπερ ἐκ τινοῦ ἀποστολῆς ἀετὸς ἀνωθεν ἐπιπτὰς τὸν στέφανον εἰλήφει, καὶ ἡρέμα τὸ πτερόν ἐκίνει, καὶ ἀργότερον πρὸς τὴν πτῆσιν εἶχεν. Ἄλλὰ τῷ μὲν τὸ πλῆθος εὐθύς εἶποντο· ὁ δὲ οἷον αὐτὸς ἀφηγεῖτο τοσοῦτω προεπίπταμενος τούτων, ὅσω μὴ τῶν ὀφείων ἐπὶ πολὺ δίστασθαι· καὶ δὴ πρὸς τῇ πλησίον ὕλῃ γενόμενος, εἶτα τὸν στέφανον ἐν καλῷ τοῦ ὄρους ἀφείκ ἀνωθεν, πτῆσεώς τε ἤπτετο ταχυτέρας, καὶ ἐπὶ τὰ οἰκεία ἤθη ἐχώρει. Τοῦτο ἐκείνοι θεῖαν εἶναι συμβαλόντες ἐπίδειξιν, σπουδῆ μεθ' ἡθονῆς συνδραμοντες, τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ θεῖον σῶμα ἱερῶς ἐκεῖ καὶ θείως κατέθετο. Οὐ δὴ καὶ πολὺς ἐστὶ μέχρι καὶ νῦν ὁ μάρτυς ταῖς ἰάσεσι καὶ ταῖς θαυματουργίαις δεομένων παντὶ φιλανθρώπως ποιούμενος τὰς ἐπιφανείας, καὶ θερμῶς προϊστάμενος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYRIUM ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΜΗΝΟΔΩΡΑΣ, ΜΗΤΡΟΔΩΡΑΣ ΚΑΙ ΝΥΜΦΟΔΩΡΑΣ.

MARTYRIUM SANCTARUM MULIERUM

MENODORÆ, METRODORÆ ET NYMPHODORÆ.

(Latine apud Surium ad diem 10 Sept. ; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1526.)

Α'. Οὐδὲ γυναῖξιν οὐδὲ κόραις τὸ τῆς μαρτυρίας Ἀ ἀποκλείεται στάδιον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ θανάτου καταφρονουσί, κατακαίζουσι τελετῆς · μᾶλλον δὲ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν καὶ ἀσπάζονται, καλὴν ἐντεῦθεν ἐμπορίαν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ποιούμεναι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θαυμαστὴ τῶν παρθένων τριάς, Μηνοδώρα, λέγω, καὶ Νυμφοδώρα καὶ Μητροδώρα, τὰ τῆς παρθενίας ὡς ἀληθῶς δῶρα καὶ ἀναθήματα, προθύμως ἐπὶ τοῦτο ἦλθον καὶ σὺν ἡδονῇ τὸ κέρδος, καὶ τὸν θάνατον ἀνδρείοτατα εἰλοντο, οὐ παρὰ τὸν ἄδην αὐτὰς κατὰγοντα, οἵπερ δὴ καὶ θανάτου τρόπος ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀθανάτους νυμφῶνας, πρὸς τὰς καστὰδας τὰς ἱεράς, πρὸς αὐτὸν τὸν φαῖδρόν νυμφίον Χριστὸν θυμότερα παραπέμποντα.

Β'. Ἐτρέφθησαν μὲν γὰρ ἐν τῇ Βιθυνῶν σωφρό-
νως εὐ μάλα καὶ ἐλευθερίως (αὕτη γὰρ κατὰ τοὺς
εὐγενεῖς κλάδους ἤνεγκε τὰς παρθένους), χάριτες δὲ
αὐτὰς παρθενικαὶ περιίστατο) · συνανέτελλε δὲ καὶ
τὸ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἄνθος, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν παρειῶν
ἐρύθημα. Φαιδροτάτην μὲν γὰρ τὴν θίαν περιέ-
χοντο, καὶ διὰ τῆς τοῦ σώματος ὥρας, ἡ εὐγένεια
τῆς ψυχῆς αὐταῖς ἠρόεμα ὑπαύγαζε, καὶ ἀπεριόργως
ἦσαν καλαί. Κατὰ βραχὺ δὲ αὐταῖς ἀνέτρεχεν ἡ ἡλι-
κία, καὶ παρθενίας ἐρώσσαι, τὴν τῶν ἀνδρῶν ὀμιλίαν
ἔφουγον, καὶ τὴν ἐρημίαν ἐπόθουν. Διὰ Χριστὸν
τοῖνον τὴν ἐνεγκαμένην ἀπολιπούσαι καταλαμβά-
νουσι γεώλοφόν τε τῶν Πυθίων θερμῶν οὐ πόρρω,
καὶ σωφροσύνη τε ἐν αὐτῷ διεζῶν καὶ περὶ τὴν ἄλ-
λην τῆς ἀρετῆς ἀσκησὶν φιλοπόνως δέικνεντο. Χρόνῳ
δὲ πᾶσαν τὴν τοῦ θείου Πνεύματος εἰτοικισάμεναι
χάριν, διελαμπὸν τε τοῖς καλοῖς ἔργοις καὶ τοῖς
θαύμασι, καὶ τῇ ἀφθονίᾳ τῶν χαρίτων πόλις ἦσαν
ἀληθῶς ἐπάνω ὄρους κειμένη. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ
ταχύ δῆλαι γίνονται, καὶ πολλοὶ πρὸς αὐτὰς συρ-
ρίοντες ἦσαν, οἱ οὐ μόνον νοσῶν τε καὶ πνευματῶν
πονηρῶν ἀπῆλλάττοντο. ἀλλὰ καὶ φῶς ψυχῆς καὶ
σωτηρίαν ἐπλοῦτον. Ταῦτα καὶ εἰς φρόνωνα φοιτᾷ,
ὃς τὴν ἀρχὴν τῆς περιχώρου ταύτης
πεπίστευτο, Μαξιμιανῷ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν

I. Nec mulieribus quidem, nec puellis clausum
est stadium martyrii : sed et eæ mortem conte-
muunt, et decessum habent pro ludo : imo vero ipsum
honorant et amplectuntur, ex eo pulchras sibi mer-
ces comparantes, nempe regnum cœlorum. Propter
ea admirabilis quoque trinitas martyrum, et vir-
ginum, Menodora, inquam, et Nymphodora et
Metrodora, quæ vere erant dona virginitatis,
prompto et alacri animo ad hoc venerunt, et cum
voluptate mortem susceperunt fortissime, non quæ
ad inferos deducit, ut mors solet impiorum : sed ad
æternos thalamos et sacros porticus, ad et ipsum
jucundum sponsum Christum transmittit alacriter.

II. Atque modeste quidem et liberaliter fuerunt
educatæ in Bithynia (ea enim tanquam generosos
aliquot ramos has tulit virgines), et eas circumvola-
runt gratiæ virginitatis : simul autem exortus est
etiam flos in vultu, et rubor in genis. Nam et
jucundissimum exhibebant spectaculum, et per
speciem corporis animæ nobilitas sensim in eis
relecebat : et erant pulchræ citra curiositatem.
Paulatim autem eis excurrerebatur ætas, et amantes
virginitatem fugiebant hominum consuetudinem,
et desiderabant solitudinem. Propter Christum
ergo, relicta quæ eas tulerat patria, veniunt in quem-
dam tumultum non procul a Pythiis thermis, et tem-
peranter in eo vivebant, et in omni alia virtutis
exercitatione studiosæ erant et diligentes. Cum
autem procedente tempore admisissent omnem gra-
tiam divini Spiritus, bonis resplendebant operibus, et
miraculis, et copia gratiarum erant revera civitas sita
supra montem. Et ideo cito evadunt manifestæ, et
multi ad eas confluebant : qui non solum liberabantur
a morbis et a malis spiritibus, sed fiebant etiam
divites luce animæ et salute. Hæc perveniunt etiam
ad aures Frontonis, cujus fidei commissa fuerat re-
gionis illius administratio, Maximiano tenente
Romanorum imperium : et continuo mittit Fronte

suum assessorem cum ministris et satellibus jubens ut quæreret virgines.

III. Cum autem inventæ fuissent, Undenam, dicebat judex, tanta est vobis audacia, ut, mitto cætera, Deum colatis, quem neque ipse magnus Maximianus, neque nos honorantes in hodiernum usque diem conspecti sumus? Nequaquam autem perturbatæ, sed in eodem animæ statu manentes virgines, Nos, o judex, dixerunt, non humano decreto Deum nosse didicimus; sed eum utique, qui semper est, et universum intuetur, confitemur: qui etiam hunc continet ordinem universorum, et potestate, non essentia, mente comprehenditur: qui munda vitæ delectatur et virtute, et iis qui sic ex virtute vitam agunt suæ bonitatis gratia solet apparere: et sub quo reges imperant, et tyranni terram sua obtinent ditione. Virgines hæc valde constanter et concinne respondententes præses intuens, et modestiam valde est admiratus, et responsorum sapientiam. Diu itaque tacens, et hæc ducens pro miraculo, vix tandem secundam intulit interrogationem, rogans quænam essent earum nomina, et quæ patria. Illæ autem: Primum quidem, a Christo vocatæ sumus, dixerunt. Quod si etiam nomen a baptismo impositum oporteat addere, una quidem Menodora, altera autem Metrodora, deinde tertia Nymphodora, dicimur. Patria autem nobis est Bithynia. Ex eodem vero semine productæ sumus, et ab eadem matre sumus educatæ, et ab eisdem parentibus dilectæ sumus, et eandem matrem et eundem patrem appellavimus. Eandem quoque vitæ rationem secutæ sumus, et eandem adhuc tenemus sententiam.

IV. Morum itaque et verborum liberalitatem ille silentio admiratus, curiose admodum et callide vaser ille conatus est protinus virgines seducere: Ne ergo, dicens, quæ dii ad concordiam bona dederunt, vos, o charæ puellæ, reddatis vana et inania, sed super hæc etiam alia ædificate, et mihi parentes, diis quoque communiter sacrificare et tanquam sorores in benevolentia erga eos consentite protinus, nec sustineat altera alteram sororem videre turpissima, o dii! et acerbissima patientem, et florem pulchritudinis probris et contumeliis miserabiliter affici. Hæc ergo, ut qui, quæ oportet dicam et vobis utilia, a me accipite, et mihi parete, tanquam patri, in vos paternam servanti affectionem. Sic enim imperatoris benevolentiam assequimini et gloriam, et vos excipiet affluentia et mare bonorum; et merito felices semper existimabimini, et memoriæ mandabimini: sin minus immane et crudele supplicium consumet pulchram vestram et teneram speciem. Ad hæc excipiens Menodora, At nobis, inquit, o judex, nec quæ tu promittis videntur esse magna, nec quæ tu rursus minaris possunt

Α δέροντες · και πέμπει τόν συμπάροδρον εὐθύς ὁ φρόνων μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερασπισάντων και τῶν δορυφόρων πληθύος τὰ κατὰ τὰς παρθένους αὐτῶ ἐπιτρέψας.

Γ'. Ὁ δὲ διὰ τῶν ὑπερηγουμένων αὐτῶ δαμίων μεταστειλάμενος ταύτας, Πόθεν ὑμῖν ἡ τοσαύτη, ἔλεγε, τόλμα, ὡς, ἵνα τὰλλα παρῶ, Θεὸν σέβειν, ὃν οὔτε Μαξιμιανὸς αὐτὸς ὁ μέγας οὔθ' ἡμεῖς τιμῶντες ἀχρι και νῦν ἄφθνημεν; Ὑπὸ τῷ αὐτῷ τοίνυν καθ' ἅρῃ τῆς ψυχῆς παραστήματι αἱ παρθῆνοι, Ἡμεῖς, ὦ ἄρχων, ἔφησαν, οὐκ ἀνθρωπίνῳ δόγματι πεπαιδευμένα εἶδέναι Θεόν, ἀλλὰ τοῦτον δῆπου τὸν αἰεὶ ὄντα και τὸ πᾶν ἐφορῶντα ὁμολογοῦμεν, ὃς και τῆνδε τῆν τῶν ὄλων συγκατεῖ τάξιν και δυνάμει οὐ τῆ οὐσίᾳ κατανοεῖται, ὃς καθαρᾶ τε ἡδεται πολιτεία και ἀρετῇ, και τοῖς οὕτω μὲν καθαρῶς, οὕτω δὲ ἐναρέτως βιοῦσι, τῇ τῆς οικείας ἀγαθότητος χάριτι φιλεῖ ἐπιφαινέσθαι, και ὑφ' οὗ βασιλεῖς τε ἄρχουσι και τύραννοι κρατοῦσι τῆς γῆς. Ταῦτα τὰς παρθένους ἀτρέπτως πάνυ και ἐμμελῶς ἀποκριναμένας ὁ ἄρχων ἐμβλέψας, ὑπερηγάσθη τῆν τε κοσμίαν παράστασιν και τὸ τῶν ἀποκρίσεων νουνεχῆς και εὐσύνητον. Και οὕτως ἦν ἐπὶ πολὺ σιωπῶν, και ἐν θαύματι ταύτας ποιούμενος. Ὅψι δ' οὖν ὁμως και δευτέραν ἐρώτησιν ἐπέθηκε, τίνα τε τὰ ὀνόματα, και ἦτις αὐταῖς πυνθανόμενος ἡ πατρίς. Δι δὲ, Πρῶτα μὲν ἀπὸ Χριστοῦ κεκλήμεθα, εἶπον. Εἰ δὲ και τὸ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ὄνομα δεῖ προσθεῖναι, ἡ μὲν Μηνοδώρα ἡ δὲ Μητροδώρα, και ἡ μετ' αὐτῆν δὲ Νυμφώδωρα, λεγόμεθα. Πατρίδος ὀρμώμεθα τῆς Βιθυνῶν. Ἐφυμεν δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος, και ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς ἐτρέφημεν, και ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἠγαπήμεθα, και τῆν αὐτῆν μητέρα και τὸν αὐτὸν πατέρα προσηγορεῖσκαμεν. Και πολιτείας δὲ ἠψάμεθα τῆς αὐτῆς, και τῆς Ἰησῆς ἐπι ἐχόμεθα γνώμης.

Δ'. Τὸ ἐλευθέριον τοίνυν τοῦ τε τρόπου και τῶν ῥαμάτων ἡσυχῇ ἐκείνος θαυμάσας, περιέργως ἄγαν ὁ δεινὸς και ὑπόουλως, κλέψαι τὰς παρθένους εὐθύς ἐπιχειρεῖ, Μὴ οὖν ἂ οἱ θεοί, λέγων, εἰς ὁμόνοιαν ταῖς ἀδελφαῖς παρέσχον τὰ ἀγαθὰ, μάταια ὑμεῖς, ὦ φίλαι κόραι, ποιήσητε · ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα και ἄλλα οἰκοδομεῖτε φιλικὰ ἔργα, και ἀδελφὰ μοι οὕτω τοῦ λοιποῦ φρονεῖτε · και πειθῆνοι μοι γενόμεναι, κοινῇ οὕτω και τοῖς θεοῖς θύσατε και ὡς ἀδελφῆς, και μὲν περὶ τῆν εἰς αὐτοὺς εὐνοίαν εὐθύς διαστάσαι ἀλλήλων, ἀνάσχεσθε ἀδελφῆν ὑμῶν ἰδεῖν, τὰ ἀίσχιστα, ὦ θεοί, και πεκρότατα ὑπομένουσαν, και τὸ τῆς ὥρας ἀνθος ἐλευσινῶς ὑβριζόμενον. Ἦς οὖν τὰ δέοντα και λυσιτελεῖ, λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε, και μοι ὅσα και περιπειθήσθε πατρικῆν πρὸς ὑμᾶς τηροῦντι διάθεσιν. Οὕτω γὰρ ἂν εὐμενεία, τε ἀπολαύσητε βασιλικῆς και δόξης, εὐροιά τε βίου ὑμᾶς και ἀγαθῶν ἐκδέχεται θάλασσα, και μακαρίζοισθε γε δικαίως τὸν αἰεὶ χρόνον, και μνήμης τυγχάνοιτε. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ χεῖρ ἀπηνής και κόλασις ὠμοτέρα, τὸ καλὸν, εἰμοι τῆς ὥρας τοῦτο και ἀκαλὸν ἀναλώσουσι. Πρὸς ταῦτα Μηνοδώρα ὑπολαβοῦσα, Ἄλλ' ἡμῖν, ὦ ἄρχων, εἶπεν, οὔτε τὰ

παρὰ σοῦ ὑπισχνούμενα μεγάλα, εἶναι δοκεῖ, οὔτε μὴν πάλιν τὰ ἀπειλούμενα φόβον ἐμποιεῖν δύναται. Πλούτου μὲν γάρ, καὶ τρυφῆς, καὶ δόξης, καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἡδίων ἀπόλαυσις, ὅσα πρόσκαιρον ἔχει τὴν ἡδονήν, τοσοῦτω μόνιμον ἐκείθεν τὴν τιμωρίαν· αἱ δὲ κολάσεις καὶ ἡ τοῦ φθαρτοῦ τούτου σώματος κάκωσις λυπήσουσι μὲν ἴσως ἐνταῦθα καὶ μικρὸν ἀλγῆσαι παρασκευάσουσιν, εὐφροσύνης δὲ ἡμῖν ἴσονται πρόξενοι μηδέποτε παυομένης. Σοῦ μὲν γὰρ καὶ τὸ κακὸν πρόσκαιρον καὶ τὸ ἀγαθὸν παρερχόμενον· τοῦ ἡμετέρου δὲ Δεσπότου καὶ τὸ λυποῦν αἰώνιον καὶ τὸ εὐφραίνον αἰεὶ ποτε διαμένον. Ταύτη δὲ καὶ μᾶλλον ἀδελφαὶ δόξομεν, καὶ ἀδελφαὶ τὰς ψυχὰς μᾶλλον ἢ τὰ σώματα, εἰ ὡς περ μία γαστήρ ἡμᾶς ὤδιεν, οὕτω καὶ θάνατος εἰς ὑπὲρ ἀσεβείας τελειώσει, καὶ θάλαμος ὁ αὐτὸς ὑποδέχεται. Οὕτως οὐ λυθήσεται ἡμῖν ἡ φιλία οὐδὲ ἀφ' ἡμῶν διαστησόμεθα, ἀλλὰ διηνεκῆ τὴν ἀδελφότητα αὐταῖς καὶ τὴν συζυγίαν τηρήσομεν, εἰ τῷ ἀδελφῷ ἡμᾶς πλάσαντι ἀδελφὰ καὶ τὰ φρονήματα παραστήσομεν. Ἄλλ' οὐκ ἀρνησόμεθα σε, νυμφίε Χριστέ, ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μὴ τοίνυν μηδὲ αὐτὸς ἡμᾶς ἐμπροσθεν τοῦ Πατρὸς σου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Πρὸς ταῦτα, ὦ δικαστῆ, κόλαζε τὸ καλὸν σου τοῦτο τοῦ σώματος ἄνθος, καὶ καταδαπάνη ταῖς μάλιστα, οὐδεὶς γὰρ οὕτω κάλλιστος κόσμος, οὐδὲ χρυσός, οὐδὲ πολυτελεῖς ἐπιβλημα καὶ ποικίλον οὕτω κοσμήσειεν ὡς αἱ σαὶ πληγαὶ, αἱ σαὶ μαστίγιες, αἷς ἐκ πολλοῦ ἡμεῖς διψῶμεν διὰ Χριστόν, καὶ ὧν ἐτι γλιχόμεθα.

Ε'. Ταῦτα οὐκ ἤνεγκε πράως ὁ δικάζων, ἀλλὰ πάντα θυμὸν κατὰ τῆς παρθένου ταύτης ἀφῆκε· καὶ παραχρῆμα κελεύει Μηνოდώραν περιδουθεῖσαν, ὑπὸ τέσσαρασι διαζαίνεσθαι τοῖς δαίμοσι καὶ ταύτη τὸν κήρυκα ἐμβοᾶν· Θεοὺς τίμα, βασιλεία εὐφήμει, τοὺς κειμένους νόμους μὴ ὑβρίζε. Ἡ δὲ καὶ ὠρῶν δύο ταῖς πληγαῖς διαζαίνομένη, οὐδεμιᾶς ὡς περ ὀδύνης ἠσθάνετο, περιουσία μόντοι γενναϊότητος οὐδ' ἐπιστενάξε ταῖς πληγαῖς. Τὸ δὲ τῆς ὀφθάλμου ὀδύνης οὐδὲ ὀλίγον ἄχρεια· ὄλω γὰρ ὀφθαλμῶν πρὸς τὰ μέλλοντα ἰώρα, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐλπίσι τὴν ψυχὴν μετεώριστο. Ὁ μόντοι ἀνόητος ἄρχων, διαβλέψαι πρὸς ταῦτα οὐκ ἔχων, τετύφλωτο γὰρ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς μαλακωτέρα ὑπὸ τῶν μαστιγῶν ἐντεύξεσθαι τῇ μάρτυρι ὤτετο, καὶ ἐπὶ τὰ πρότερα παρεκάλει καὶ θύειν αὐθις ἐκέλευεν. Ἡ δὲ, Καὶ τί παρὰ τοῦτο ἕτερον, ἔφη, μάταιε, τὸ ἔργον ἔμοι· Ἡ δὲ οὐχ ὄρας ὡς ὄλην ἑμαυτὴν τέθουκα τῷ ἐμῷ Θεῷ; Τίς γὰρ τῷ αἵματι μου ὠφέλεια ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν, εἰ μὴ τῷ ἐμῷ τοῦτο προλαβοῦσα καταθύσω νυμφίῳ; Ταῦτα, ὡς περ τις σπενθήρ τῷ τοῦ συμπαρέδρου θυμῷ ἐμπεσόντα, ἐξῆπτε μᾶλλον αὐτὴν καὶ ἀνέφλεγε, καὶ σφοδρότεραν κατὰ τῆς ἱερᾶς ψυχῆς ἐκείνης ὠπλιζε τὴν μακίαν, καὶ ῥάβδοις συνετρίβετο τὰ ὄστα ἢ γενναία καὶ συνεθλάτο, μὴ κινωμένη ὄλω, μὴ μεταπίπτουσα. Τῷ γὰρ ἰσχυρῶς τοῦ Χριστοῦ πόθῳ ἐδέδετο πάντοθεν. Εἶτα τῷ νυμφίῳ τὴν ἀρετὴν προμηνύει, καὶ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μέγα βοήσασα, τὸ ἐμὸν ἀγαλλίαμα, ὁ ἐμὸς ἔρω, ἐπὶ σὲ τὴν ἐλπίδα τὴν ἐμὴν καταπεύγω·

A ullum terrorem incutere. Nam frui quidem divitiis, et deliciis et gloria et aliis jucundis, quo majorem habet ad tempus voluptatem, eo stabilius ac diuturnius illic habet supplicium. Supplicia autem, et hujus, in quod cadit interitus, corporis afflictio, nos quidem hic fortasse molestia afficiunt, et efficiunt ut dolor aliquis sentiatur: lætitiā autem conciliabunt, quæ nunquam est desitura. Nam malum quidem quod a te infertur est ad tempus, et bonum quod confertur præterit; nostri autem Domini et id quod affert molestiam est æternum, et id quod lætitiā afficit semper manet. Sic et magis videbimur sorores, et sorores animis potius quam corporibus, si sicut nos venter unus peperit, ita etiam mors consumet pro pietate, et idem suscipiat thalamus. B Sic non dissolvetur nobis amicitia, neque a nobis invicem separabimur: sed perpetuam servabimus nobis fraternitatem et conjunctionem, si ei qui nos finxit sorores exhibeamus etiam sororias voluntates. Sed te non negabimus, sponse Christe, coram hominibus. Nec tu ergo nos neges coram Patre nostro, qui est in cælis. Castiga itaque, o judex, hunc tibi pulchrum florem corporis, et consume flagellis. Nullum enim ornamentum pulcherrimum, neque aurum, neque tegumentum ullum magnificum et varium, ita ornaverit corpus, ut tuæ plagæ, tua flagella, quæ nos jamdiu sitimus propter Christum, et quæ adhuc magis desideramus.

V. Hæc non moderate tulit judex, sed omnem iram in hanc immisit virginem; et statim jubet, aliis duabus abductis, exulam Menodoram cædi a quatuor lictoribus, et sic exclamare præconem: Deos cole; bonis verbis et laudibus prosequere imperatorem; latas leges noli injuria afficere. Illa autem, cum duabus horis cæderetur, nullum sensit dolorem. Nam propter insignem generositatem ne plagis quidem ingemiscebatur. Vultus autem rubor nihil omnino expalluit; toto enim oculo aspicebat ad futura, speque suspensus et erectus erat ejus animus. Stultus autem judex, qui hæc perspicere non poterat (occæcatus enim habebat oculos animæ), existimabat se propter tormenta molliorem habiturum martyrem, et ad ea, ad quæ prius, eam hortabatur, et jubebat rursus sacrificare. Illa vero: Et quodnam, inquit, aliud, præter hoc, opus a me factum est? Annon vides, quod me totam Deo meo sacrificavi? Quænam enim est meo sanguini utilitas, dum descendo in interitum, si non eum prius meo sponso sacrificavero? Hæc eum veluti quædam scintilla cecidissent in animum assessoris, eum magis accenderunt, et ejus furorem vehementius inflammaverunt et armaverunt contra sacram illam animam. Et virgis ossa conterebantur, et confringebantur genæ rosæ martyri, quæ non movebatur omnino, nec concidebat. Erat enim omni ex parte alligata valido ac firmo Christi desiderio. Deinde sponso suum adventum significat. Et cum magna voce clamasset: Domine Jesu Christe, mea exsul-

tatio, meus amor, ad te spem meam confugio, accipe in pace meam animam, et ipsum emisit spiritum, et præclare ascendit ad sponsum, quem diligebat, pro ipso susceptis stigmatibus et vulnere cicatricibus exornata, et quovis flore speciosius et jucundius variata.

VI. Post quartum autem diem cum apud se consultasset assessor, ne ab aliis quoque ejus sororibus vinceretur, et animum versasset in omnem partem, et mentis quodammodo intima explicasset penetrata, Metrodoram quidem et Nymphodoram ducit ad tribunal. Eas autem ille quidem miser sub suum producit conspectum, et ponit ante pedes virginales pulchrum illud corpus sororis, quod non habebat amictum, non integumentum, totum tumidum et confectum vibicibus, apertaque flagrorum et plagarum vestigia ferens in omni membro, et quasi sentibus obsitum vulneribus, mirabile quoddam spectaculum et nec ipsis quidem oculis credibile. Sic enim existimabat fore, ut eas obstupefaceret, et metum eis afferret, timentibus ne eis tale aliquid eveniret. Sed illius quidem corpus sic fuit propositum, et omnes qui circumstabant, animo perturbabantur, et manifestas effundebant lacrymas, et eo spectaculo movebantur ad misericordiam, præter sævam et immanem animam judicis. Eum enim non misericordia sed ira potius subibat et indignatio. Illæ autem trahebantur quidem a propriis visceribus ad lacrymandum; sed id eis nequam permisit conscientia. Sciebant enim et martyrem esse sororem, et ipsas quoque hoc postea futuras, et ad ipsam mox esse venturas perconsummationem. Itaque sic fuerunt affectæ, perinde ac si venissent ad thalamos sororis; erantque valde lætæ et plenæ voluptate, ut quæ eam deducerent ad thalamos, in quos non cadit interitus, et ut ne ipsæ ab iis essent remotæ properarent. Sed judex etiamsi tam forti et tam excelso fuisset animo ad conspectum sororis, non desperavit tamense eas esse persuasurum; sed (ut est in proverbio) omnem movit lapidem, partim quidem minis tormentorum tentans earum labefactare animum partim autem bonorum promissis illicere; et, Si sacrificaveritis, inquit, scribam statim ad imperatorem. Ille autem pecuniis et opibus multis vos donabit, vosque viris genere et dignitate clarissimis conjungat matrimonio, et invenietis sponsos dignos vestra pulchritudine.

VII. Et is quidem hæc; illæ autem: Quousque dicebant, non cessabis, miser, non nostro solum scopo, sed etiam tibi ipsi dicere contraria? et nunc quidem nos vocare sorores hujus beatæ, nunc autem nos aggredi, tanquam alienas, et quæ facile possunt vinci? Si nos ergo credidisti esse sorores genere, hanc etiam pro pietate constantiam, et nihil abjectum et illiberale, neque tali sorore, neque illa, ex qua tres rami orti sumus, radice indignum inventurum existima. Sin autem vis scire, qualis sit nostra constantia, ex ea quæ præcessita ccurate intellige.

Δεξάι μου τὴν ψυχὴν μετ' εἰρήνης· αὐτὸ τε ἀφῆκε τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς ὃν ἠγάπα νυμφίον λαμπρῶς ἀνέρχεται, τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ στίγμασι καὶ ταῖς τῶν τραυμάτων οὐλαῖς κάλλιστα δεισκευασμένη. καὶ παντὸς ἀνθους εὐχρωώτερον τε πεποικιλμένη καὶ χαριέστερον.

Σ'. Μετὰ μέντοι τετάρτην ἡμέραν σκεψάμενος ὁ συμπάρεδρος ὅπως ἂν μὴ καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς ἀδελφῶν ἠττηθεῖη, καὶ πανταχόθεν συγκροτηθεῖς, καὶ ὡσπερ τινὰ βαθυτέραν ἀναπτύξας φρένα, Νυμφοδόραν μὲν ἄγει καὶ Μετροδόραν τῷ βήματι παράγει δὲ ὁ ἄθλιος ὑπὸ τὴν ὄψιν αὐταῖς καὶ πρὸ τῶν ποδῶν τίθησι τῶν παρθενικῶν τὸ καλὸν ἐκεῖνο τῆς ἀδελφῆς σῶμα· οὐκ ἐπίβλημα ἔχον, οὐ περικάλυμμα, ὅλον διωδηκὸς τοῖς μύλωνι καὶ κατεργασμένον, σαφῆ τὰ τῶν μαστίγων ἴχνη καὶ τῶν πληγῶν ἐπὶ παντὸς φέρον μέλους καὶ ἠκανθωμένον τοῖς τραύμασι, παράλογον τι θέαμα καὶ οὐδὲ αὐτῷ πιστὸν ὄμματι. Ταύτη γὰρ αὐτὰς καταπλήξεν καὶ εἰς θεὸς ἐμβαλεῖν ἔβητο, δεδοικίας μὴ καὶ αὐτὰς τὰ παραπλήσια παθεῖν γένοιτο. Ἄλλὰ τὸ μὲν ἐκείνης σῶμα οὕτω προέκειτο, καὶ πάντες οἱ περιεστηκότες ἐπληροῦντο πάθους, καὶ εἰς δάκρυα φανερά κατήγοντο, καὶ εἰς οἶκτον ὑπὸ τῆς θείας ἐκινούντο πλὴν τῆς τοῦ δικαστοῦ ψυχῆς τῆς ἀπηνούς τε καὶ ἀνημέρου. Τοῦτον γὰρ οὐκ ἔλεος ἀλλ' ὀργὴ μᾶλλον καὶ νέμισις ὑπέσθη. Αἱ δὲ δακρύσαι μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων σπλάγγων ἐφείλκοντο, τὸ συνειδὸς δὲ αὐταῖς οὐκ ἐπέτρεπεν. Ἦδισαν γὰρ μάρτυρά τε τὴν ἀδελφὴν εἶναι, καὶ τοῦτο καὶ αὐτὰς μικρόν ὑστερον εἴσασθαι, καὶ πρὸς αὐτὴν ὅσον οὐδέπω χωρῆσαι διὰ τῆς αὐτῆς τελειώσεως ἀμίλει καὶ ὡς ἐπὶ πασταδάς τῆς ἀδελφῆς ἐλθοῦσαι οὕτω δέκνουντο, καὶ φαιδραὶ τε ἦσαν καὶ ἡδονῆς μεσταί, οἷα ἐπὶ τοὺς ἀκηράτους νυμφῶνας ἐκείνους προπέμπουσαι ταύτην, ὧν μὴδὲ αὐταὶ ἀπολειφθῆναι ἠπέγοντο. Ἄλλ' ὁ δικαστῆς, καίτοι γενναίως οὕτω δικαιοθεσιῶν τῶν παρθένων πρὸς τὴν τῆς ἀδελφῆς ὄψιν, ὁμῶς τὸ πείσειν αὐτὴν οὐκ ἀπέγνω. Ἄλλ' (ὡσπερ ὁ λόγος) πάντα λίθον ἐκίνει· τοῦτο μὲν ἀπειλαῖς βασιάνων κατασειεῖν αὐτῶν τὸ στερόν τοῦ φρονήματος, τοῦτο δὲ καὶ ἀγαθῶν ἐπαγγελίας ὑποκλέπτειν αὐταῖς πειρώμενος· καὶ ὡς Εἰ θύσετε, φησὶ, γράψω παραχρῆμα τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ καὶ χρέμασι καὶ πλούτῳ πολλῷ χαριεῖται, καὶ ἀνδράσι γένει τε καὶ ἀξιώμασι περιφανεστάτοις πρὸς γάμον ὑμᾶς συνάψει, καὶ ἀξίους τοῦ κάλλους ὑμῶν εὐρήσετε τοὺς νυμφίους.

Ζ'. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα· αἱ δὲ, Μέχρι τίνος, εἶπον, οὐ παύση, ἄθλιε, οὐ τῷ ἡμετέρῳ μόνον σκοπῷ, ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τὰ ἐναντία διαλεγόμενος; καὶ νῦν μὲν ἀδελφῆς ἡμᾶς τῆς μακαρίας ταύτης καλῶν, νῦν δὲ ὡς ἄλλοτριαῖς οὔσαις εὐχειρώτοις προσβάλλον; Εἰ τοίνυν ἀδελφῆς εἶναι τὸ γένος πεπίστευκας, ἀδελφῆς καὶ τὴν καλὴν ταύτην ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνστασις ὑπολάμβανε, καὶ μηδὲν ἀγεννὲς ἐν ἡμῖν εὐρήσειν μὴδὲ ἀδελφῆς τοιαύτης μὴδὲ ρίζης ἐκείνης ἧς οἱ τρεῖς ἔφυμεν κλάδοι ἀνάξιον. Εἰ δὲ καὶ περὶ ἡμῶν βούλει μαθεῖν ὅποια ἂν τὴν ἐνστασις εἴημεν,

ἀπὸ τῆς προλαβούσης ἀκριβῶς μάθασαι. Εἰ γὰρ καὶ ἂν χωρὶς ὑποδείγματος τηλικαύτη ᾤφθη τὴν ἀρετὴν, τί ποτε ἂν ἡμεῖς δράσταιμεν πρὸς τοιοῦτον ὑπόδειγμα τὴν ἀδελφὴν βλέπουσαι; Ἡ οὐχ ὁρᾶς ὅπως ἡμᾶς καὶ κειμένη προτρέπεται, καὶ τῆς συγγενείας ὑπομνήσκαι, καὶ πρὸς τὸν ὁμοιον παραθαρρύνει ζῆλον, καλὸν ἀλλήσεται τύπον ἑαυτὴν παρασχούσα; Ἡ οὐδὲ ἀπολειφθησομεθα ἴσθι, οὐδὲ τὴν ἐκείνης εὐγένειαν ἀτιμάσομεν. Οὐ ψευσόμεθα τοὺς τεκόντας, ἐκείνης πατέρας εἶναι πείθουσαι μόνης, εἰ περὶ τὴν ἀσίθειαν ἡμᾶς κινδυνύσομεν. Ἐρρίτω πλούτος, ἔρρίτω δοξα, τὰ ἐπὶ γῆς αὐτὰ καὶ εἰς γῆν αὐτῆς ῥόντα· ἔρρίτωσαν φθαρτοὶ μνηστῆρες. Ἐχομεν Χριστὸν ἡμεῖς τὸν ἡμέτερον νυμφίον, οὗ σφόδρα ἐρωμεν, ᾧ καὶ προἶκα μόνου τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δοῦσαι θάνατον, παστάδας τε ἱεράς, καὶ θαλάμους ἀθανάτους, καὶ νυμφῶνας διηνεκῆς ἀντιλάβομεν, καὶ παρ' αὐτῷ λαμπρῶς βασιλεύσομεν.

Η'. Πρὸς ταῦτα ὁ δικαστὴς, εἰδὼς ὡς ἀνύσειε μὲν πλεον οὐδὲν, φλεγμαίνοντι δὲ ὁμοῦ τῷ θυμῷ χαρίζομενος, τὴν δευτέραν τῶν ἀδελφῶν δευτέρᾳ δίδωσι ταῖς βασάνοις. Καὶ μετεωρίζει μὲν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἡ γενναία γυνὴ Μητροδώρα, λαμπάδες δὲ πυρὸς διέκαιον αὐτὴν πάντοθεν· καὶ ὠρῶν δύο τῇ ἀπηνεῖ ταύτῃ πιεζομένη κολάσει, τὸν ἱεραστὴν ἐπεδοῦτο μόνου, καὶ τὴν ἐκείθην ἐκάλει ἐπικουρίαν. Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ τῆς εἰδωλικῆς ἡμέλει ἀπάτης, ἀλλ' ἐμυκτηρίζε τε αὐτὴν καὶ, ὅπερ ἦν ἀληθῶς, αἰσχύνῃν ἐδείκνυ καὶ γέλωτα. Ἐνθεν τοι καὶ κατὰγει μὲν τὴν γενναίαν ἐκείθην· μοχλοῖς δὲ σιδηροῖς ὑποβάλλει καὶ τὸ πᾶν αὐτῆς πιέζει σάμα καὶ καταθλά. Ἐκείνη μὲντοι τὴν φύσιν ἥδη ἀπαγορεύσασαν αἰσθημένη, τῷ φιλομένου συλλαλεῖ Νυμφίῳ, οἷα δὲ διὰ τοῦ θανάτου πρὸς αὐτὸν πλησιάζουσα, καὶ τὸν νυμφῶνα ἑαυτῇ προπαρασκευάζει. Εἶτα καὶ τὴν ψυχὴν ταῖς ἀγγέλων χερσὶ πιστεύει, καὶ ὅλη πρὸς αὐτὸν ἐκδημῆι. Ὁ παράνομος δὲ ἄρχων ἐκείνος ταῖς ὅλοις ἀπαγορεύσας, καὶ τὸ τῆς αἰσχύνῃς ὑπερφυεῖς ὑπενεγκεῖν οὐ δυνάμενος, ὑπέλιπετό τινα ὁμοῦ ἑαυτῷ παραμυθίαν, τὴν τρίτην τῶν ἀδελφῶν· καὶ παραστησάμενος Νυμφόδωρα τὸ ποῦον ἀναισχύντως καὶ ἱλαρὸν ὑπεκρίνατο, καὶ, Πείσθητί μοι καὶ αὐτῇ, ἔλεγεν, ὦ καλὴ νεάνις, ἦν ἐγὼ πλεον τῶν ἄλλων, αἱ φίλαι τῶν θεῶν ἴσασι χάριτες, καὶ τοῦ κάλλους ἄγαμαι καὶ τῆς ἡλικίας οἰκτιρῶ· πείσθητί μοι τῷ οὕτως ὡς παιδὸς γνησίας σου περικαιμένῳ, καὶ προσελθοῦσα, τί τοῦτο βαρὺ; προσκύνησον τοῖς θεοῖς μόνου, καὶ αὐτίκα μεγίστην μὲν εἶσται σοι χάριν ὁ βασιλεὺς· δώσει δὲ καὶ χρῆματα καὶ τιμὰς, καὶ τὸ γε μείζον, παρρησίαν τὴν πρὸς αὐτὸν. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ κακῶς, οἴμοι! καὶ αὐτῇ ἀπολεῖ, καὶ οὐδὲν πάντως τῆς πικρᾶς ταύτης ὀνήση τελευτῆς ὡσπερ οὖν οὐδ' αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς ὄνουντο.

Θ'. Οὕτως οὖν τοῦ ἄρχοντος εἰρηκότος, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ φρόνιμον καὶ τῶν ἀδελφῶν συνετωτέρων εἰπόντος, ἐκείνη τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων ὅσα καὶ λίρων φροντίσασα· τὸ φρόνιμον δὲ μόνου ὑπολαβούσα, Εἶτα οὐκ αἰσχύνῃ, ἔφη, οὐδὲ ἐρυθριάς, νῦν μὲν φρόνιμον ὀνομάζων, νῦν δὲ τὸν ἀληθῆ καταλιπούσαν

A Si enim ea, eum nullum haberet exemplar propositum, tantam ostendit virtutem, quidnam fecerimus nos tale exemplar, nempe sororem, aspicientes? An non vides, quemadmodum illa vel jacens nos adhortatur, et cognationem revocat in memoriam, et ad talem zelam nobis addit animum, seipsam præbens pulchrum exemplar decertationis? A qua certo scias nos non esse discessuras, neque illius nobilitatem habituras contemptui. Non fallamus parentes, illius solius parentes esse persuadentes, si in periculum veniamus de pietate. Valeant divitiæ, valeat gloria et hæc quæ sunt e terra et rursus in terram revertuntur. Valeant proci, in quos cadit interitus. Habemus nos Christum nostrum sponsum, quem valde amamus, et cui cum dotem solum dederimus, eam quam pro ipso subimus mortem, sacros immortales et æternos accipiemus thalamos, et præclare apud ipsum regnabimus.

VIII. Ex his intelligens iudex se nihil quidem effecturum, ferventi tamen iræ indulgens, secundam sororem seorsum dat secundo loco torquendam. Et sublime quidem in ligno pendet mulierum fortissima Metrodora, lampades autem ignis eam urebant ex omni parte; et cum spatio duarum horarum hoc gravi premeretur supplicio, solum suum clamabat amatorem, et ejus invocabat auxilium. Sed neque idolorum negligebat deceptionem, sed et eam subsannabat, et, id quod erat revera, turpem ostendebat et ridiculam. Deinceps autem generosam quidem illam virginem illinc deducit, ferreis vero vectibus subjicit et universum ejus corpus premit et confringit. Illa autem, defatigatam jam sentiens naturam, sponsum dilectum alloquitur, ut quæ per mortem ei appropinquaret, et sibi parat thalamum. Deinde animam suam credit manibus angelorum, et tota ad ipsum excedit. Iniquus autem ille iudex spem omnem abiciens, et non valens ferre summum dedecus, sibi tamen quamdam relinquebat consolationem, nempe tertiam sororem. Et cum producendam curasset Nymphodoram, mansuetudinem et hilaritatem impudenter simulavit, et ei dixit: Mihi morem gere, o pulchra adolescentula, quam ego plus quam alias (deorum amicæ id sciunt Gratia), et admiror propter pulchritudinem, et ætatis misereor. Morem mihi gere, qui non minus, quam germanæ filiæ tuo incendor amore; et accedens (quidnam est hoc grave?) deos solum adora, et statim maximam quidem tibi gratiam habebit imperator; dabit autem pecunias et honores, et quod est longe maximum, apud ipsum fiduciam. Sin minus, hei mihi, tu quoque ipsa male peribis; neque hæc mors acerba tibi quidquam omnino proderit, quomodo nec tuis profuit sororibus.

IX. Cum sic dixisset iudex, postremo autem eam et prudentem et cæteris vocasset sapientiore, illa alia ejus verba non magis curans, quam nugas, id autem solum, quod eam vocabat prudentem, excoipiens, Non te pudet, inquit, nec erubescis, nunc quidem nominare prudentem, nunc autem te verum Deum

relinquentem, jubere ad tuos accedere dæmones? Et quonam modo, inquit, extremæ non fuerit hoc insanis, et mentis plane emotæ, a communi Domino et universorum opifice deficientem sequi manuum opera, quæ carent sensu et intelligentia, et ea colere tanquam deos? Quænam ex eis possim sperare, et quænam lucrifacere, dic mihi, et accipio. Ostende mihi, quid boni sis consecutus ex tua in illos spe; et parebo. Sed nihil potes dicere. Revera enim *simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. Similes illis fiunt qui colunt ea*¹. Et ideo ne parcas ea quæ velis facere. En tibi carnes paratæ pati propter Christum, et magis quam tu nos punire. Tunc ignorans scelestus, quid ageret, et quamnam spem apprehenderet (per omnia enim fuerat repulsus), hanc quoque sublimem in ligno extollit, et ferreis eam discerpit unguibus. Sed illa ad hoc nullam neque vocem, neque gemitum emittebat: aperte autem ostendebat se cum Deo colloqui. Et hoc docebant et labra quæ movebantur, et oculi quos ad cælum extollebat. Ille autem stolidus rursus quoque verbis eam est aggressus; non citra violentiam, et per præconem jussit eam sacrificare, et liberari a tormentis. Illa vero dicebat: Me Domino meo sacrificavi, propter quem vel pati est voluptas, et mori lucrum. Illud autem injusto judici majorem accendit furorem. Deinde autem eam quoque ferreis contudit et confregit vectibus. Sed hujus quoque omnino curam similiter gerebat Deus ut sororum, et efficiebat ut immane vinceret supplicium, et adversus ipsam fortis staret naturam. Deinde eam quoque ad se accersit, et virgolibenter deponit animam in sinu amatoris.

X. Impius autem iudex, iræ utens auxilio, etiam in ipsa mortua corpora bellum gerit; et cum accendisset fornacem, eamque aluisset multa et apta materia, in ipsam jaculatur corpora martyrica. Deus autem amator animarum, nec corpora quidem neglexit; sed magna vis repente erumpens tonitruum et fulgurum prævenit ignem fornacis, et ipsum judicem, et quæ ei serviebat multitudinem in favillam redigit et fuliginem. Et hoc invenerunt procæmium gehennæ, quæ nunquam desinit, qui erant illa sola revera digni. Vehemens autem repente erumpens pluvia extinguit fornacem: et cum statim avidis manibus virginum corpora pii sustulissent, magnifice que ornassent et composuissent, foderunt eis sepulcrum in loco earum consumptionis: Deo hoc quoque providente admirabiliter, ut quas unus pepererat uterus, eis quoque unum daretur sepulcrum; et quarum animæ unum et eundem sunt thalamum consecutæ, earum ne surdus quidem cinis separaretur, sed sorores in vita, sorores in cælis, sorores etiam in terra ostenderentur. Templum autem in hodiernum usque

¹ Psal. cxiii, 4, 8.

καλύων τοῖς δαίμοσι τοῖς σοῖς προσελθεῖν; Καὶ ποίας οὐκ ἐσχάτης τοῦτο μανίας καὶ διαφθορᾶς τῶν φρενῶν, Δεσπότου κοινοῦ καὶ τοῦ τῶν ὄλων τούτων ἀποστᾶσαν Δημιουργοῦ, χειρῶν ἔργοις, αἰσθησεῶς τε καὶ φρενῶν ἐρήμους ἀκολουθήσαι, καὶ αὐτοῖς ἴσα καὶ θεῶν προσανέχειν; Ἴνα τίνα γοῦν ἐκείθεν ἐλπίσω; Ἴνα τί δὲ κερδάνω; Εἰπέ, καὶ δέχομαι· δεῖξόν μοι τί χρηστὸν τῆς ἐπ' αὐτὰ σὺ προσδοκίας ἀπέλαυσας, καὶ πείθομαι. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν· ἀληθῶς γὰρ τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ τιμῶντες αὐτὰ. Πρὸς ταῦτα μηδενὸς ἀπέχου ὧν βούλει. Ἴδού σοι καὶ σάρκες πάσχειν διὰ Χριστὸν ἑτοιμοί, καὶ μᾶλλον ἢ σὺ κολάζειν ἡμᾶς. Ἐνταῦθα μὴ ἔχων ὁ μιαιφόνος ὁ τι καὶ δράσει, καὶ ποίας ἄρα τῆς ἐλπίδος ἀνθίσεται (διὰ πάντων τροπῶν ἀπεκρούσθη), καὶ ταύτην ἐπὶ τοῦ ξύλου μετωρίζει, καὶ διαξάνει σιδηροῖς ὄνυξιν. Ἄλλ' οὐδεμίαν πρὸς ταῦτα ἐκείνη οὐδὲ φωνὴν οὐδὲ στεναγμὸν ἤφει, φανερά δὲ ἦν συλλαλοῦσα Θεῷ. Καὶ τοῦτο αὐτῇ τὰ γε ὑποκινούμενα χεῖλη ἐδίδασκεν, καὶ οἱ πρὸς οὐρανοῦς αἰρόμενοι ὀφθαλμοί. Ὁ τοίνυν ἀσύνετος ἐκείνος λόγους, αὐτῇ καὶ πάλιν οὐκ ἀβιάστως ἐπήγε, καὶ θύειν διὰ τοῦ κήρυκος ἐκέλευε, καὶ ἀπαλλάττεσθαι τῶν βασάνων. Ἡ δὲ, Τίθυκα ἐμαυτὴν, εἶπε, κἀγὼ τῷ Κυρίῳ μου, δι' ὃν καὶ τὸ παθεῖν ἔδον, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Τὸ δὲ ἄρα μείζονα τῷ ἀδικῶ κριτῇ τὴν μανίαν ὑφῆπτεν. Ὅθεν καὶ μοχλοῖς αὐτὴν σιδηροῖς συνέτριβε καὶ συνέθλα. Ἄλλὰ καὶ ταύτης ἦν πάντως ὁ τῶν ἀδελφῶν Θεὸς ὁμοίως κηδόμενος καὶ τῆς τε βασάνου κρατεῖν ἐποίησε τῆς ἀπηνοῦς, καὶ πρὸς αὐτὴν ἴστασθαι γενναίως τὴν φύσιν· εἶτα καὶ πρὸς ἑαυτὸν μετακαλεῖται, καὶ τὴν ψυχὴν ἢ παρθένος τοῖς κόλποις ἠδέως τοῦ ἑραστοῦ ἀποτίθεται.

Γ'. Ὁ ἀδίκος τοίνυν κριτῆς, τὴν ἐκ τοῦ θυμοῦ συμμαχίαν παραλαβὼν, καὶ αὐτοῖς ἐπιστρατεύει τοῖς νεκροῖς σώμασι, καὶ κάμινον ἀνάψας, καὶ πολλῇ ταύτην ὕλη καὶ ἐπιτηδεῖα θρέψας, ἀκοντίζει κατ' αὐτῆς τὰ μαρτυρικὰ σώματα. Θεὸς δὲ ὁ τῶν ψυχῶν ἑραστής οὐδὲ τῶν σωμάτων ἡμίλει· ἀλλὰ βροντῶν μέντοι χρῆμα καὶ ἀστραπῶν ἀθρόον καταρραγεῖσαι προφθάνουσι τὸ τῆς καμίνου πῦρ, καὶ αὐτὸν τὸν δικάζοντα καὶ τὸ ὑπηρετούμενον αὐτῷ πλῆθος, αἰθάλην δεικνύουσι καὶ ἀσβόλην. Καὶ τοῦτο γε προέμιον τῆς ἀτελευτητοῦ γενένης εὐρον, οἱ καὶ μόνως ἐκείνης ὡς ἀληθῶς ἄξιοι. Ἰετός δὲ κατὰ πόδας βραχδαῖος ἐπιπεσῶν σθενύει τὴν κάμινον, καὶ ποθοῦσαις αὐτίκα χερσὶ τὰ παρθενικὰ λείψανα οἱ εὐσεβεῖς ἀνελόμενοι, καὶ διαπρεπῶς κοσμήσαντές τε καὶ περιστειλαντες, τάφον αὐτοῖς ἐν τῷ τῆς τελειώσεως ἔχωσαν τόπῳ, Θεοῦ καὶ ταῦτα θαυματουργοῦντος, ὅπως ἄς μία γαστήρ ᾧδιε, ταύτας καὶ τάφος εἰς πιστευθῇ· καὶ ὧν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔλαχον αἱ ψυχαὶ νυμφῶνα, τούτων μηδὲ ἡ κωφὴ διαστῆ κόνις· ἀλλ' εἰς ἀδελφαὶ κἂν τῷ βίῳ, ἀδελφαὶ κἂν τοῖς οὐρανοῖς, ἀδελφαὶ κἂν τῇ γῆ δεικνυόμεναι. Τέμενός

τι εἰς δεῦρο πρὸ τῶ τάφῳ αὐτῶν ἱερὸν ἱδρυται, οἰονεῖ A
 τινὰ ποταμὸν, ἐνδον προχέοντα θαύματα.

ΙΑ'. Ἀκουσάτωσαν ταῦτα καὶ ἀδελφαὶ καὶ παρ-
 θῆνοι, καὶ ὅσαι ὑπὸ ζυγόν. Καὶ αἱ μὲν οὕτως ἀλλή-
 λας φιλείωσαν, αἱ δὲ μὴ τῆς οἰκείας καταγινωσκέ-
 τωσαν φύσεως· Ἀνώγει γάρ καὶ γυναῖξιν ἡ τοῦ
 μαρτυρίου θύρα· πᾶσαι δὲ ὁμοίως καὶ θανάτου διὰ
 Χριστὸν καὶ πάντως καταφρονεῖτωσαν, ἵνα καὶ τῶν
 ὁμοίων παρὰ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ τῆς χρηστό-
 τητος ἀπολαύσειαν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχίαν
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρισ-
 τοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα,
 τιμὴ, κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

A diem positum est in earum sepulcro, instar cujus-
 dam fluvii intus effundens miracula.

XI. Hæc audiant sorores, et universæ mulieres,
 tam virgines, quam quæ sunt conjunctæ matrimo-
 nio. Et illæ quidem sic se invicem diligant; hæc
 autem suam non condemnent naturam. Nam femi-
 nis quoque aperta est janua martyrii. Omnes autem
 similiter et mortem et omnia contemnant, ut similia
 quoque consequantur ab ejus bonitate et benigni-
 tate. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia et
 benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo
 Patri simul cum sancto Spiritu gloria, honor et
 potentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.
 Amen.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΗΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΤΗΣ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

VITA ET CONVERSATIO

S. MATRIS NOSTRÆ

THEODORÆ ALEXANDRINÆ.

(Latine apud Surium Sept. 11, Græce ex ms. Paris. 1526.)

A. Ζήνων μὲν ἤδη τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίους B
 δειπνῶν ἀρχὴν, Γρηγόριος δὲ τὴν τοῦ ὑπάρχου
 ἐξουσίαν ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον εἶχεν Ἀλεξανδρεία.
 Ἡ δὲ οὐ τοσοῦτον ἐπ' ἄλλῳ τῶν ἀπάντων Ἀλεξάν-
 δρεια ὅσον ἐπὶ Θεοδώρα μᾶλλον ἐκαλλωπίζετο,
 οἷας μητρὸς αὐτῆς ὑπάρξασα καὶ πατρὶς, καὶ
 τοιοῦτον ἀγενῆ κλάδον ἀναδοῦσα, καὶ οὕτω πάσαις
 βρύνοντα χάρισιν. Ἐν αὐτῇ γὰρ ἡ σεμνὴ τῶ ὄντι,
 καὶ κοσμία τοῖς ἤθεσι, τὰς ἐν κόσμῳ διατριβὰς
 ἐποιεῖτο· ἀνδρὶ μὲν συνοικεῖν λαχοῦσα συναφεία
 γάμου τῇ κατὰ νόμον, ταύτῃ δὲ καὶ ἄλλως μὲν τὴν
 ὀφειλομένην τοῖς ἀνδράσι τιμὴν ἀπονέμουσα μάλιστα
 δὲ τῷ σωφρονεστάτῃ τε εἶναι· τῶν ἐν τῇ πόλει
 πασῶν οἰκειῶς τε πρὸς τοῦτον καὶ πιστῶς διακεί-
 σθαι, καὶ καθαρὰν αὐτῷ τὴν στοργὴν φυλάττειν καὶ
 πόθοις ῥυπαροῖς ἀνεπίμικτον. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεπι-
 λήπτως ἀγαπῶντας βιοῦν οὐκ ἔτι μὴ καὶ τὰς ἐκ τοῦ
 πονηροῦ προσβολὰς δέχισθαι, πειρασμὸς ἐγείρεται
 καὶ ταύτῃ δεινός. Ἐκεῖνος γὰρ τὸ τε τοῦ ἀνδρός
 σώφρον ὄραον, τῇ τε σεμνότητι τῆς ὀσίας διαφρονῶν
 ἔργον ἔθετο καὶ σπουδὴν τὴν τοιαύτην συζυγίαν διατε-
 μεῖν.

B'. Καὶ δὴ τινὰ ῥέοντων χρήμασι καὶ πλούτῳ

Zeno quidem Romanum jam tenebat imperium,
 Gregorius autem præfecti gerebat magistratum in
 Alexandrina Ægypti civitate. Alexandria autem nullo
 ex omnibus aliis tantum gloriabatur, quantum
 Theodora, ut quæ esset ejus mater, et quæ eam
 pepererat patria, et ramum edidisset tam pulchrum
 et omnibus adeoscatentem gratiis. In ea enim suam
 mundanam habebat conversationem ista vere
 veneranda, et ornata moribus, cum viro conjuncta
 legitimo matrimonio, ei quidem eum qui maritis
 debetur honorem tribuens; maxime autem ab eo
 dilecta, quod esset castissima omnium quæ erant
 in civitate, benevoleque et fideliter in eum esset
 affecta, et purum ei servaret amorem, et nullis
 turpibus immistum desideriiis. Quoniam vero ii qui-
 bus placet vivere citra reprehensionem fieri non
 potest, ut non oppugnentur maligni insidiis, gravis
 quoque in eam ab ipso excitatur tentatio. Ille enim
 tunc videns hujus mariti moderationem, et hujus
 sanctæ invidens honestati, adhibuit omne studium
 et diligentiam, ut hanc rescinderet conjunctionem.

II. Quemdam itaque juvenem, pecuniis et opibus

onustum, quibus rerum copia suppeditabat materiam ad stimulum amoris, incitavit ad eam amandam propter florentem ejus speciem. Illa autem non nutum, non gestum, nec quidquam tale omnino sustinente, nullus non lapis ab eo movebatur, ut ad effectum omnino deduceret id quod desiderabatur; adeo ut ejus familiæres et vicinas, ad hoc ei inservientes, assidue transmitteret quidquid erat desiderabile et blandiens cupiditati se daturum pollicens. Illa autem his verbis et illecebris opponebat diem judicii et timorem gehennæ: Quin etiam erubesco, dicebat, vel ipsum solem habere testem talis flagitii. Quod quidem verbum cum apprehendisset una ex lenis, mali accessionem habens artem magicam, hoc ei proposuit probabiliter: Sed hoc inquiring, a te fiat post solis occasum et nullus erit qui te cognoscat: neque futurus est ullus omnino testis apud Deum, aut apud homines. Hæc audivit et fuit cor ejus protinus illectum et seductum. Erat enim mulier quæ natura facile capi potest et decipi, et maxime quod futurum esset ut factum Deum lateret, per fraudem audiverat et crediderat. Et sic ad effectum deductum est malum ejus consilium.

III. Postquam autem re facta quam turpis et indecora res sit peccatum, agnoscit, acerbos habens stimulos et valde compuncta conscientia cruciari animo cœpit et amara duci pœnitentia dicens: Ex quali honore ad quantam transiit ignominiam! « Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ¹; » et: « Conversa sum in ærumnam, dum infixæ est mihi spina. » Hæc dicebat et lacrymarum emittebat fontes calidos, sic peccati abstergens fetorem et deformitatem. Conjux autem ignorans causam ejus tristitiæ, omnia dicebat et faciebat, eam consolans et pro viribus eam conans recreare. Sed illa, peccato tanquam quodam ulcere interna depascente et cogitationem non sinente quiescere, erat inconsolabilis, et nullam attendebat orationem, quæ eam recrearet. Propterea statuit venire ad unum ex sacris monasteriis, in quo piæ exercebantur feminæ, et sic aliqua ratione parare sibi consolationem. Cum ergo abiisset, et ejus quæ præerat pedes apprehendisset, eam valde rogabat et petebat, ut quamprimum afferretur divinum Evangelium. Causa autem erat, ut hinc certior fieret, an quod vespere ei factum fuerat, evasisset evidens Dei oculis. Et quid, ait ei præfecta, est Deo incognitum? Num enim (sicut ait divinus David²) qui plantavit aurem non audit? aut qui finxit oculum non considerat, cui vel ipse primus et exilis cordis nostri motus evadit manifestus? Sed si dolorem nolis habere intensiorem, mihi expone quidnam sit, quod tuum mordet animum; et fortasse nobis non deerit remedium. Illa autem recordatione ejus, quod factum fuerat, commota ad lacrymas, quod ab initio petierat, denuo petit Christi Evangelium.

A βαρυνομένων, οἷς ὕλη πρὸς αἴστρον ἢ εὐθηρία, πρὸς τὸν ταύτης διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν ὥραν ἐκίνησεν ἔρωτα. Ἐκείνης δὲ μὴ νεῦμα, μὴ σχῆμα, μηδὲν ὅλως τῶν τοιούτων ἀνεχομένης, λίθος αὐτῷ ἅπας ἐκινεῖτο τοῦ πάντως εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ ὑποθούμενον· ὡς καὶ τὰς συνήθεις αὐτῆ, καὶ τὰς ἐκ γειτόνων πρὸς τοῦτο διακοσμουμένας συνεχῶς διαπέμπεσθαι πᾶν ὅπερ ἐφετόν καὶ σαῖνον ἐπιθυμίαν δώσειν ἐπαγγελλόμενος. Ἡ δὲ τοῖς ῥήμασι τούτοις καὶ ὑποκνίσμασι τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν καὶ τὸν τῆς γεννῆς ἀντιτεθεὶ φόβον· ἀλλὰ μὲν καὶ, τὸν ἥλιον αἰσχύνομαι, φησὶ, μάρτυρα τοῦ τοιούτου μιάσματος..... δραξαμένη ῥήματος τῶν προαγωγῶν μία προσθήκη τοῦ κακοῦ καὶ τὴν μάγον ἔχουσα τέχνην, πιθανῶς δῆθεν αὐτῆ προτίθειν· Ἄλλὰ

B μετὰ θυμᾶς ἡλίου, λέγουσα, τόδε σοι πραχθήτω, καὶ οὔτε τινα τὸν συγγινώσκοντα εἶξεις, οὔτε μὴν πρὸς Θεὸν ἢ πρὸς ἀνθρώπους, μάρτυρα τὸ παράπαν ἐσόμενον. Ταῦτα ἤκουσέ τε, καὶ τὴν καρδίαν εὐθύς ὑποδέλπιται· γυνὴ γὰρ ἦν φύσις εὐεξαπάτητος καὶ ἀλώσιμος, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ Θεὸν τὸ πραχθὲν λάθοι δολερῶς ἤκουσε καὶ ἐπίστευσε· καὶ οὕτως εἰς ἔργον ἐξέβη τὸ πονηρὸν βούλημα.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν πράξιν, ὅπως αἰσχροῦ καὶ ἄσεμνον ἢ ἀμαρτία γνωρίζεται, πικρὰς ἔχουσα τὰς ἀκίδας καὶ ἰσχυρῶς τὸ τυνηδὸς καταξίνουσα, καὶ μάλιστα τοῦ πράξαντος σεμνὸν τὸ πρότερον μεταδιώκοντος βίον καὶ φιλοσοφία προσέτιτος ἤρξαντο καὶ αὐτὴ σπαράττεσθαι τὴν ψυχὴν καὶ πικρὸν οἶον τὸν μετὰ μὲλον δέχεσθαι· εἰς οἷαν ἐξ οἷας τιμῆς τὴν αἰσχύνην μετέβη! Προσώρυσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπέες μου, λέγουσα, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου, καὶ ὅτι ἐτράφην εἰς ταιλαιωρίαν, ἐν τῷ ἐμπαγήναι μοι ἄκανθαν. Ταῦτα ἔλεγέ τε καὶ θεομᾶς δακρῶν ἠφείη πηγὰς, τὸ δυσῶδες οὕτω καὶ ἀκαλλῆς τῆς ἀμαρτίας ἀποκαθαίρουσα. Ὁ μόντοι σύνοικος, τὴν αἰτίαν τῆς σκυθρωπότητος ἀγνοῶν, πάντα τε ἔλεγε καὶ ἐποίει παρηγορᾶν αὐτὴν, καὶ ὅση δύναμις, ἀναλαμβάνειν πειρώμενος· ἀλλ' ἐκείνη ὡσπερ τινὸς ἔλκου τῆς ἀμαρτίας διαδοσκομένης τὰ ἔνδον, καὶ τὸν λογισμὸν ἠρεμεῖν οὐκ ἐώσης, ἀπαράκλητος ἦν καὶ οὐδενὶ λόγῳ παρηγοροῦντι προτέχουσα. Διὰ ταῦτα καὶ εἰς ἐν ἔγνω τῶν ἱερῶν ἀφικέσθαι φροντιστηρίων, ἐν ᾧ γυναῖκες ἤσκούντο θεοσεβεῖς καὶ οὕτω τρόπον τινα παραψυχῆς ἑαυτῆ μηχανήσασθαι. Ἀπεθούσα γοῦν καὶ τῶν τῆς προσετώσης λαβομένη ποδῶν, πολλὴ τις ἦν δεομένη ταύτης, καὶ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον παραχθῆναι τὸ τάχος αἰτούσα· καὶ τὸ αἴτιον ὡστε πληροφορίαν ἐκείθεν λαβεῖν, εἰ τὸ διαπραχθὲν ἐσπέρας αὐτῆ τοῖς τοῦ Θεοῦ δῆλον γέγονεν ὀφθαλμοῖς. Καὶ τί, φησὶν ἡ καθηγουμένη πρὸς αὐτὴν, ἠγνόηται τῷ Θεῷ; Μὴ γὰρ (ὡς ὁ θεὸς ἔφη Δαυὶδ) ὁ φυτεύσας τὸ οὐς οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν οὐχὶ κατανοεῖ, ᾧ καὶ αὐτῆ πρώτῃ καὶ λεπτῇ κίνησις τῆς καρδίας ἡμῶν δῆλη γίνεται, πλὴν, εἰ μὴ μέλλοις ἐπιτείνειν τὸ ἄλγημα, ἐμοὶ

¹ Psal. xxxvii, 6. ² Psal. xxxi, 4. ³ Psal. xciii, 9.

νάθου, τί τὸ δάκνον σου τὴν ψυχὴν, καὶ ἴσως Ἀ. πορήσομεν θεραπείας. Ἡ δὲ, τῇ μνήμῃ τοῦ τος κινήσεια πρὸς δάκρυα, τὸ ἐξ ἀρχῆς ἢ καὶ αὐθις ἐζήτει τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον.

εὐθὺς ἀνελίξασα ἅμα τῇ ἐπιβολῇ τῶν ὀφθαλκεῖνο εὔρεν ἐγκείμενον, τὸ ὁ γέγραφα γέγραφα. οὕτως λυπη βαρεῖα τὴν ψυχὴν πληγίσασα, ταῖς τε τὴν ὄψιν πατάξασα, Οὐαί μοι τῇ ἀθλίᾳ, μέγα ἦ φεῦ τῆς πλάνης, φεῦ τοῦ τολμήματος! εἰς ἣν τοῦ ἀνδρὸς ἐξέβρισσα κοίτην. Ταῦτα λέει, καὶ συγχύσειως μὲν τὴν καρδίαν, δακρύων ἠεροῦσα τὸ ἔδαφος, καὶ μηδὲ τὸ ὄμμα πρὸς ἕως αἰρεῖν τολμῶσα, ἀλλὰ καὶ τούτου ἀπείρ- : λέγουσα, ὡς καὶ τῷ ἀέρι μολυσμὸν δοῦσα τῇ ἀτοπίᾳ τοῦ ἐγχειρήματος, μὴ προσθεῖναι τὸν ἔγω κόσμῳ προσμῖναι καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ σφωτάταις ἐπινοίαις πτερίσσαι τὸν ἀπατή-

Quod quidem cum primum evolvisset, simul atque injecit oculos invenit illud scriptum : Quod scripsi, scripsi 4. » Et simul gravi animi dolore sauciata, et manibus suam pulsans faciem : Hei mihi miseræ, magna voce exclamavit ; o errorem, o audax facinus ! violavi viri cubile. Hæc dicens, et cor quidem confusione, solum autem replens lacrymis, et nec ad cœlum quidem audens oculos attollere, sed etiam ab hoc dicens se arceri, ut quæ nefario suo flagitio ipsum etiam aerem polluerit, statuit deinceps non amplius manere in mundo, et in iis quæ sunt mundi, sed sapientissimis cogitatis supplantare eum qui deceperat.

Καὶ ἀνδρείου οὕτως σχῆμα περιθεμένη, ὡσάν B τὸς δαίμονας λάθη (ἤδει γὰρ ὡς σφόδρα τῷ μελήσει περὶ αὐτῆς καὶ οὐ παύσεται ταύτην τῶν), ἀνδρῶν πρόσσεισι κοινοβίῳ, σημείοις ὀκτω- : α τῆς Ἀλεξανδρίων ἀπέχοντι· καὶ ἔτι τοῦ ος ἐξω τυγχάνουσα, εἰσδεχθῆναι τε αὐτὴν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ γενέσθαι τῶν ἀσκουμένων. : οὐ πρότερον ἔφησαν αὐτὴν εἰσοκίσεσθαι, ἀνδρα τοῦτοις καὶ οὐχὶ γυναῖκα νομιζομέ- : ἢ μὴ παρ' ὄλην ἐκαὶ τὴν νύκτα αἴθριος δια- καὶ δοκίμιον οὕτω καρτερίας παράσχη τοῖς οἷς. Ἡ δὲ οὐ μόνον ἡδέως ἐδέξατο τὸ ἢ, καὶ ταῦτα μὴ ἀγνοοῦσα ὅτι θηρία πολλὰ υκτὸς προσβάλλει διὰ τὸ τοῦ τόπου ἔρημὸν τε ριμίδῃ ἄγριον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὸ προστα- ἡγαγε· καὶ διενυκτέρευεν οὕτω προσμένουσα C ἰλῶνι. Διὸ καὶ ὁ τῷ Δανιὴλ πάλαι καθημερώσας εοντεῖαν ὁμοίτητα, αὐτὸς καὶ νῦν τὴν ὁσίαν ἕως εἰς οἶον ὕψος ἀναδραμεῖται τῆς ἀρετῆς, ἡρσιν ἀληπτον διατήρησεν· ὁ καὶ αὐτῇ πείρα αθόντες οἱ μοναχοὶ τὸ συνεῖναι τοῦτοις θεο- ἔκριναν. Ἀσμένως οὖν εἰσδεχθείσης, ὁ τῆς προστάως, ἐντυγνῶν αὐτῇ κατὰ μόναις, ἐπι- ἡρώτα, τίς τε εἴη, καὶ κατὰ ποῖαν δὴ τὴν , πρὸς τὰ τῶν μοναχῶν παραγένοιτο. Μὴ ἴμασι χρεῶν, φησί, βρακνόμενος, ἢ φόνῳ ἄλλοις, ἢ τρέφειν παῖδας ἠπορηκῶς, τὸ κοσμι- ποβαλεῖν σχῆμα προεῖλου ; Δι' οὐδὲν τούτων, δῶρα εἶπεν, ὡ πάτερ, ἀλλὰ παρὰ τὸ σχολάσαι νον τοῦ κοσμικοῦ θαροῦθου, καὶ τὰς οἰκείας D κύσασθαι ἁμαρτίας. Πῶς δὲ καὶ, ἀνθυπέφε- μέγας, καλῆ ; Καὶ ἡ γυναῖκα, Θεόδωρος, εἶπεν, το ὄνομα. Ὁ δὲ, καὶ μὴ ὑπολάμβανε, ἔφη, : Θεόδωρε, ὅτι ἐκτὸς ἔσται σοι πόνων ἢ ἢ διαγωγῇ· ἀλλ' εἰ βούλει τῷ ὄντι τὸν τῆς ἡς ζυγὸν ὑπέλθειν, πᾶσαις ἴσθι χρεῖαις ἡσων τῶν ἀδελφῶν, οὐ ταῖς ἐν τῇ μονῇ οἶον τῶν φυτῶν καὶ λαχάνων ἐπιμελούμενος, ; τε μετακομιδῇ λειτουργῶν καὶ ἀμελλητῆ ἢ, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς ἐξω ταύτης διακονούμενος, τε χρεῖα καλοῖη πρὸς τὴν πόλιν ἀπιέναι, μὴ

IV. Virili autem induta habitu, ut lateret eos qui eam persequerentur (sciebat enim fore, ut ipsa marito magnæ esset curæ, et eam non cessaret quærere) accedit ad virorum cœnobium, quod decem et octo millia distat Alexandria. Et cum esset extra vestibulum, rogabat ut intro admitteretur, et esset ex numero eorum qui exercebantur. Illi autem dixerunt, se non prius eam esse intromissuros, etsi vir ab eis existimaretur esse et non femina, nisi tota nocte illic maneret sub dio, et tolerantiae experimentum sic præberet fratribus. Illa autem libenter accepit, quod dictum fuerat ; idque cum non ignoraret, quod noctu multæ bestiæ ingrediebantur per locum desertum et admodum agrestem, sed etiam deduxit ad opus id quod imperatum fuerat : et sic pernootavit, manens ante vestibulum. Quamobrem qui olim Danieli leoninam mansuefecit crudelitatem 5, ipse quoque sciens ad quantam virtutis altitudinem sit sancta perventura, conservavit eam, ne a feris caperetur. Quod cum monachi ipsa didicissent experientia, judicant esse Deo gratum, ut cum eis versaretur. Ea ergo libenter admissa, præfectus monasterii eam seorsim allocutus, diligenter eam rogavit quisnam esset, et quam de causa venisset ad monasterium. Num, inquit, fœnore gravatus, aut factæ cædis convictus, aut cum non haberes unde filios aleres, statuisti mundanum deponere habitum ? Propter nullum horum, o Pater, dixit Theodora, sed ut solus quietem agam a mundano tumultu, et mea defleam peccata. Quomodo autem, subjunxit magnus præfectus, appellaris ? Dixit autem illa generosa mulier : Est mihi nomen Theodorus. Ille autem, Ne existimes, inquit, o frater Theodore, citra laborem tibi futuram eam quæ est hic conversationem : sed si velis revera subire jugum obedientiæ, scias te inserviturum fratribus in omnibus quæ sunt necessaria, non solum in monasterio, ut qui sis curaturus plantas et olera, et ministraturus in aqua exportanda, et hortum irrigaturus, sed

foris etiam serviturus, et quando usus exegerit, ut eas in civitatem, minime recusaturus. Neque tamen hoc prætextu contemptui habebis labores exercitationis, sed oportet nihilosecius vacare jejunio et orationi, et de more psallere, vespertinamque et matutinam glorificationem quotidie peragere; præterea autem nec horarum, quæ vocantur, ullam prætermittere; quin etiam in genibus flectendis laborare, et sic corpus affligere propter insidias eorum qui bellum gerunt. Atque beata quidem, cum hæc omnia suis accepisset auribus, et ea esse putasset, tanquam aliquas animæ delicias, cum magno et alacri animi studio se ea esse facturam est pollicita. Et sic admittitur in eundem ordinem cum egregio illo choro monachorum.

V. Quoniam autem ejus cum Deo pacta conventa futura erant vera, et a mendacio aliena, valere jubens omnem carnis prudentiam, se statim exiit ad certamina, nullam moram, neque prætextum ullum afferens, quo minus ministraret. Cum ergo octo annos quotidie perseveraret in irrigatione plantarum et olerum, quæ usum præbebant iis qui erant in monasterio, molendique et pinsendi frumentum et ad panem præparandi munus nihilosecius exsequeretur, et coqueret olus quo se alebant qui corpus studebant mortificare, nunquam tamen abfuit a synaxi, quæ peragebatur in ecclesia, sed in ea quoque pium suum ostendebat animum. Sed licet ita degeret, et vitam elegisset tam laboriosam, præcedentis delicti cogitatio non sinebat eam omnino quiescere; sed nocte, quæ sequebatur hæc diurna ministeria, quando et somno et mediocri oportebat quiete frui, pectus pulsans, et animam movens ad lacrymas: Condone mihi peccatum, dicebat, Domine, quod perdidit decus meæ continentię. Cum monachis autem aliquando defecisset oleum, jubetur ut accipiat camelos, et veniens in civitatem, eis afferat oleum, quo sibi erat opus. Cum autem jam iter esset ingressa, accidit ut præter expectationem maritum aspiceret, divina huic omnino opem ferente Providentia. Nam cum seipsum consolari non posset ejus maritus, ut qui esset a tali conjuge separatus, et ea de causa absque intermissione effunderet lacrymas, et nec tempore quidem posset extinguere animi ægritudinem, petiit a Deo, qui noverat telum, quod ejus cor sauciabat, ut sibi manifestum fieret, an Theodora statuerit alium virum sequi. Hoc enim suspicabatur, et propterea major flamma cordis alebatur.

VI. Qui contritis ergo medetur animis ad eum mittit angelum, qui ejus suspicionis depelleret molestiam: Si velis inquiens, venire in ejus conspectum, fac ut mane surgas, et vadas recta ad martyrium Petri apostoli, et attendas vultum ejus qui tibi primo est occursurus, et te contemplaturus. Sic enim fiet, ut nequaquam frustreris eo

Α παραιτούμενος. Οὐ μὴν ἴσται σοι ταῦτα πρόφασις πρὸς τοὺς ἀσκητικούς πόρους ὀλεγωρεῖν, ἀλλὰ καὶ οὕτω μᾶλλον ἀπαρλείπτως νηστεία δεῖ σε προσανέχειν καὶ προσευχῆ, ψάλλοντα συνήθως καὶ τὴν ἑσπερινὴν ὀσημέραι καὶ ὀρθρινὴν δοξολογίαν ἐπιτελεῖν πρὸς δὲ καὶ τῶν καλουμένων ὠρῶν μηδεμίαν παραλιμπάνειν, προσπονεῖσθαι δὲ καὶ γονάτων κλίσει, καὶ οὕτω τρύχειν τὸ σῶμα διὰ τὰς ἐκείθεν τῶν πολεμούντων ἐπιβουλὰς. Ἡ μακαρία μὲν οὖν, ταυτὶ πάντα ἐνθεῖσα ταῖς ἀκοαῖς, καὶ ὡσπερ τι ψυχῆς εἶναι λογισαμένη ἐντρύφημα, μετὰ πολλῆς αὐτὰ τῆς προθυμίας ἐπηγγελίατο πράττειν, καὶ οὕτως ὁμοτελὲς τῷ καλῷ ἐκείνῳ τῶν μοναχῶν χορῷ γίνεται.

B

Ε'. Ἐπεὶ δὲ αἱ πρὸς Θεὸν αὐτῆς συνθήκαι τὸ ἀψευδὲς ἔξειν ἔμελλον, πᾶσι τοῖς τῆς σαρκὸς φρονήμασι χαίρειν εἰπούσα, εὐθὺς ἀπεδύσατο πρὸς τοὺς πόρους, μηδένα ἔκνον μηδὲ πρόφασιν εἰς διακονίαν προβαλλομένη. Εἰσιν οὖν ὁκτὼ τῆ τε τῶν φυτῶν ἀρθεία καὶ τῶν λαχάνων ἅ τοῖς ἐν τῇ μονῇ τὴν χρείαν παρεῖχεν, ὅσαι ἡμέραι προσκαρτερούσα τοῦ τε ἀλῆθειν τὸν σίτον καὶ τρυγᾶν τὸ ἀλούμενον, καὶ εἰς ἄρτους παρασκευάζειν, οὐχ ὑπερίζουσα, εἰσούσα τε τὸ λάχανον ᾧ καὶ ἀπέτρεφον ἑαυτοὺς οἱ νεκροῦν τὸ σῶμα σπουδάζοντες, οὐδὲ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ τελουμένης συνάξεως ἀπελείφθη ποτε, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐν ταύτῃ τῆς ψυχῆς ἐνέβαινε τὸ φιλόθεο. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσαν ἀγωγῆς, καὶ βίον ἄγαν ἐπίπονον ἐλομένην, ὁ τοῦ προλαβόντος σφάλματος λογισμὸς οὐκ ἀνήκεν ὅλως αὐτὴν ἡρεμεῖν, ἀλλὰ ταῖς πανημέροις ταύταις διακονίαις τῆς νυκτὸς ἐπιούσης, ὅτε καὶ ὕπνου καὶ μετρίας ἔδει μεταλαχεῖν ἀναπαύσεως, πλήττουσα τὸ στήθος, καὶ τὴν ψυχὴν κινούσα πρὸς δάκρυα, Συγχώρησόν μοι τὴν ἀμαρτίαν, ἔλεγε, Κύριε, ἥ τὸ εὐσχημον τῆς ἐμῆς ἀπίστεως σωφροσύνης. Ἐλαίου δὲ ποτε τοὺς μοναχοὺς ἐπιλιπόντος, ἐπιτρέπεται αὐτῇ τὰς καμηλοὺς λαβεῖν, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν πόλιν ἀφικομένη τὸ εἰς χρείαν μετακομίσειν αὐτοῖς ἔλαιον. Ὡς οὖν εἶχετο τῆς ὁδοιπορίας, εἰς θεῖον ἀδοκῆτως τοῦ ἀνδρὸς περιπίπτει, τῆς θείας εἰς τοῦτο πάντως συναραμένης προνοίας. Παρηγορεῖν γὰρ ἑαυτὸν οὐχ οἷός τε ὦν ὁ ταύτης ἀνὴρ τοιαύτης συζύγου διατμηθεὶς, ἀπαυστὸν τε τὸ ἐπὶ ταύτῃ σταλάζον δάκρυον καὶ μηδὲ τῷ χρόνῳ δυνάμενος σβίσει τὴν ἄθυμιαν, τὸν εἶδῶτα οἷον αὐτῷ τὸ βίλος ἐτίρωσκε τὴν καρδίαν ἦτι τὸν Θεὸν φανερόν αὐτῷ γενέσθαι, εἰ Θεοδώρα προσέλετο ἀνδρὶ ἐτέρῳ ἀκολουθεῖν τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ ὑπονοούμενον ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μείζων ἢ τῆς καρδίας ἐτρέφετο φλόξ.

Σ'. Ὁ τοίνυν ἰώμενός τας συντετριμμένας ψυχὰς ἄγγελον αὐτῷ ἐπιπέμπει τὸ λυπηρὸν τῆς ὑπονοίας διασκεδάζοντα. Εἰ βούλοιο δὲ, φησὶ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτῇ προσελθεῖν, ὀρθριώτερον ἀναστῆναι καὶ εὐθὺ βαδίσαι τοῦ μαρτυρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, προσέχειν τε τῇ ὄψει τοῦ πρώτου αὐτῷ συναυτήσοντας καὶ προσαγορεύοντας. Οὕτω γὰρ, εἶπεν, οὐκ

ἀποτεύξῃ τοῦ ζητουμένου. Ἦκουσεν ἐκεῖνος, καὶ ἀ κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα ποιεῖ, καὶ συνίασιν ἀλλήλοις ἀντιπρόσωπον καὶ κατ' ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ πόθεν ἂν ἐκείνῳ συμβαλεῖν τὴν ὁμοζυγον εἶναι, ἀνδρα τὸ φαινόμενον καθορώντι, καὶ κατ' ἀνδρας ἐνδεδυμένον, καὶ ἄλλως ἐσθήτος οὔσης μοναχικῆς, ἤδη δὲ καὶ τῆς ὥρας ὑπομαραυθείσης αὐτῇ τῇ ἀμέτρῳ κακοπαθείᾳ καὶ τῷ τραχεῖ τῆς ἀσκήσεως ; Ἐκείνη μόντοι τῷ μόνον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ τὴν ὄψιν αὐτῇ μνήσασαι τίς ὁ βλεπόμενος (ἴσως γὰρ ὁ χαρακτήρ ἐκείνου ἀτρέστατα τὰ γνωρίσματα), ἀνάμνησιν εὐθὺς ἐλάμβανε τοῦ εἰς αὐτὸν φίλτρου καὶ ἀμαρτήματος, καὶ Οἱ μοι ἄνερ, ἀνακλαύσασα εἶπεν, εἰς οἴους πόρους ἐκδέδωκα ἑμαυτὴν θεραπείαν μηχανωμένη τοῦ πρὸς σὲ σφάλματος, καὶ δάκρυσιν ἐκείνο πολλοῖς ἀναλεῖψαι σπουδάζουσα. Καὶ δὴ καὶ πλησίον αὐτοῦ γνομένη, Χαῖρε τε αὐτῷ προσφωνήσασα, τὸ τάχος ἀντιπαρήρχετο. Ὅ δὲ τῇ ὁμοίᾳ μὲν καὶ αὐτὸς ἀντιπροσαγορεύει φωνῇ. Παρῆλθε δὲ τῶν ῥηθέντων αὐτῷ πρὸς τοῦ ἀγγέλου καθάπερ ἐπιλαθόμενος, ὡς τῇ μεταβολῇ τε τοῦ σχήματος καὶ τῷ ἀνομοίῳ τῆς ὄψεως τὸ παράπαν ἀπατηθεῖς.

Ζ'. Πολλῇ οὖν τῇ ἀθυμίᾳ βαλλόμενος οἷα διαψυθεῖς τὴν ἐπαγγελίαν, Ἵνατί με, δέσποτα, παριδῶν, ἔλεγε, μὴ εἰς τέλος τὰ ἐπηγγελμένα προήγαγες ; Ἀλλ' αὐθις ὁ φανείς αὐτῷ παραστάς, Οὐκ ἠπάτησαι, εἶπεν. Ὅ τῃ προτεραίᾳ γὰρ συναντήσας σοι μοναχός καὶ Χαίρε σοι προσειπὼν, αὐτὸς ἦν, ἐκεῖνος αὐτός, ἧσοι σπουδαίως ἐπιζητεῖται γυνή. Καὶ οὕτω μὲν αὐτῷ τὰ τῆς ὑπονοίας ἐλύετο, τὸ μὴ ἑτέρῳ ταύταν ἀνδρὶ προσελθεῖν ὅπερ ἡ τῶν μοναχικῶν ἀμφίων ἐδήλου περιβολή. Ἐμενε δ' οὖν οὕτω περιαλγών, καὶ τῇ τῆς ὁμοζύγου στερήσει διακακιομένος. Ἡ δὲ μακαρία Θεοδώρα, τὸ πρὸς Κύριον φιλόνητον πλέον ἐξάπτουσα, ἄτε καὶ τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ἤδη γευσάμενη, καὶ μείζονσιν ἀγῶσιν ἑαυτὴν ἐμβαλεῖν προθυμὸς ἦν, καὶ ἀπαξ, τῆς ἡμέρας ἰσθίειν τὸ σῶμα ἐπαιδαγωγεῖ. Ἐπειτα τοῖς πόνοις προσθεῖσα κατὰ δύο, τὰ σιτία παρῆρχε, καὶ οὕτω κατολῖγον τοῖς ἐπιπονωτέροις προσβαίνουσα, καὶ εἰς εἴην ἄκρας ἐγκρατείας ἐλθοῦσα κινεῖ πρὸς ἰκεσίαν τοὺς συνασκουμένους αὐτῇ μοναχοὺς, ἐπιτροπὴν τοῦ προσετώτος λαβεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ ἰεδομάδος προσαγωγῇ τῆς τροφῆς. Ἀλλὰ καὶ τούτου κατὰ γνώμην τυχοῦσα πρὸς ἑτέραν ἀπειθε δέησιν, τριχίνοις ἐνδύμασιν ἐπιτρίψαι τὸ σῶμα, ὡσπερ ἀμυνομένη τὴν πλήξασαν ἠδονῆν. Οὕτω γὰρ οὐδὲ μετὰ τοσοῦτους ἀγῶνας λήθην ἠδύνατο τῆς πληγῆς ἐκείνης λαβεῖν, ἀλλ' ἔμεινεν αἰετῇ προσθήκη τῶν ἐπιπόνων, τὸν βεβληκότα βάλλουσα, καὶ πολλῶν μείζονα τὴν αἰσχύνην ἣς αὐτὴ πέπονθεν ἐκείνῳ περιτιθεῖσα, γυνὴ τὸν καὶ πολλοὺς νικήσαντα τῶν ἀνδρῶν καὶ σάρκα φορούσα τὸν ἀσώματον τροπουμένην.

Η'. Ἵνα δὲ καὶ ὁ πολὺς ἐν ἐλέει Θεὸς δοξασθῇ, καὶ ἡ ἐκείνης ἀξιοθαύμαστος ἀγωγή γνώριμος καταστῇ, θαυματουργεῖται τι τοιοῦτον λόγου καὶ μνήμας ἀξίον. Λίμνη τῆς μονῆς ὑπῆρχεν ἐγγύς ταύτη κροκόδειλος ἐμφιλοχωρῶν, ᾧ ἂν ἐντύχοι τῇ

A quod quæris. Audivit ille, et fecit sicut jussus fuerat. Et conveniunt adversis frontibus, et se invicem aspicientes ; sed undenam posset ille conjicere eam esse suam conjugem, cum id quod ei apparebat videret esse virum, et virili veste indutum, maxime cum vestis esset monastica, et jam ei emarcuisset species immodica afflictione et asperitate exercitationis? Illa autem cum eum solum vidisset, et ei indicaret vultus, quisnam esset qui videbatur (servabat enim illius figura indicia immutabilia), recordata est protinus sui in eum amoris et peccati, et, Hei mihi, o marite, flens et humili voce dixit, ad quantos me labores tradidi, dum mei in te delicti quæro medicinam, et studeo multum illud delere lacrymis ! Et cum ei fuisset propius, et ei, Salve, dixisset quam primum præteriiit. Ille autem eam quoque simili voce resalutavit. Præteriiit autem veluti oblitus eorum quæ ei dixerat angelus, ut qui figuræ mutatione et vultus dissimilitudine fuisset omnino deceptus.

VII. Multa itaque afflictus animi ægritudine, ut qui frustratus fuisset promissione : Cur me, Domine, despiciens, dicebat, non deduxisti ad finem ea quæ promissa fuerant? Sed rursus accedens is, qui ei apparuerat : Non fuisti deceptus, dixit. Nam qui tibi pridie occurrit monachus, et dixit tibi, Salve, is ipse erat illa tua conjux, quæ a te studiosè quæritur. Et sic quidem soluta ei fuit suspicio, quod ea ad alterum virum non accessisset : quod quidem significabat amictus monasticarum vestium. Ille tamen deinceps manebat dolore affectus et cruciatus propter privationem conjugis. Beata autem Theodora amore Domini magis accensa, ut quæ jam gustarat ejus suavitatem, et parata erat seipsam in majora conjicere certamina, et semel in die comedens, corpus castigabat ; deinde adjiciens laboribus, secundo quoque die cibum sumebat ; et sic paulatim aggrediens magis laboriosa, cum pervenisset ad habitum summæ abstinence, monet monachos, qui cum ea exercebantur, ut a præfecto peterent ei permitti, ut cibum semel tantum sumeret in hebdomada. Sed cum id quoque esset, ut volebat, consecuta, ad alteram aspexit petitionem, nempe ut corpus contereret cilicio, veluti ulciscens eam, quæ ipsam sauciarat, voluptatem. Nondum enim nec post tam multa quidem certamina poterat eam capere oblivio illius plagæ, sed semper pergebat, adjiciens labores, ferire eum qui percusserat, et ei majorem inurere ignominiam ea quam passa fuerat, femina eum qui multos viros vicerat, et carnem gestans, eum fundens ac profligans, qui erat incorporeus.

VIII. Ut autem glorificaretur Deus, qui est magnus et copiosus in misericordia, et cognosceretur illius vita admirabilis, fit tale miraculum, dignum quod scribatur et mandetur memoriæ. Erat quidam lacus prope monasterium. In eo

foris etiam serviturus, et quando usus exegerit, ut eas in civitatem, minime recusaturus. Neque tamen hoc prætextu contemptui habebis labores exercitationis, sed oportet nihilosecius vacare jejunio et orationi, et de more psallere, vespertinamque et matutinam glorificationem quotidie peragere ; præterea autem nec horarum, quæ vocantur, ullam prætermittere ; quin etiam in genibus flectendis laborare, et sic corpus affligere propter insidias eorum qui bellum gerunt. Atque beata quidem, cum hæc omnia suis accepisset auribus, et ea esse putasset, tanquam aliquas animæ delicias, cum magno et alacri animi studio se ea esse facturam est pollicita. Et sic admittitur in eundem ordinem cum egregio illo choro monachorum.

V. Quoniam autem ejus cum Deo pacta conventiona futura erant vera, et a mendacio aliena, valere jubens omnem carnis prudentiam, se statim exiit ad certamina, nullam moram, neque prætextum ullum afferens, quo minus ministraret. Cum ergo octo annos quotidie perseveraret in irrigatione plantarum et olerum, quæ usum præbebant iis qui erant in monasterio, molendique et pinsendi frumentum et ad panem præparandi munus nihilosecius exsequeretur, et coqueret olus quo se alebant qui corpus studebant mortificare, nunquam tamen abfuit a synaxi, quæ peragebatur in ecclesia, sed in ea quoque pium suum ostendebat animum. Sed licet ita degeret, et vitam elegisset tam laboriosam, præcedentis delicti cogitatio non sinebat eam omnino quiescere ; sed nocte, quæ sequebatur hæc diurna ministeria, quando et somno et mediocri oportebat quiete frui, pectus pulsans, et animam movens ad lacrymas : Condone mihi peccatum, dicebat, Domine, quod perdidit decus meæ continentię. Cum monachis autem aliquando defecisset oleum, jubetur ut accipiat camelos, et veniens in civitatem, eis afferat oleum, quo sibi erat opus. Cum autem jam iter esset ingressa, accidit ut præter expectationem maritum aspiceret, divina huic omnino opem ferente Providentia. Nam cum seipsum consolari non posset ejus maritus, ut qui esset a tali conjuge separatus, et ea de causa absque intermissione effunderet lacrymas, et nec tempore quidem posset extinguere animi ægritudinem, petiit a Deo, qui noverat telum, quod ejus cor sauciabat, ut sibi manifestum fieret, an Theodora statuerit alium virum sequi. Hoc enim suspicabatur, et propterea major flamma cordis alebatur.

VI. Qui contritis ergo medetur animis ad eum mittit angelum, qui ejus suspicionis depelleret molestiam : Si velis inquires, venire in ejus conspectum, fac ut mane surgas, et vadas recta ad martyrium Petri apostoli, et attendas vultum ejus qui tibi primo est occursurus, et te contemplaturus. Sic enim fiet, ut nequaquam frustreris eo

Α παραιτούμενος. Οὐ μὴν ἴσται σοι ταῦτα πρόφασιν πρὸς τοὺς ἀσκητικούς πόρους ὀλιγωρεῖν, ἀλλὰ καὶ οὕτω μᾶλλον ἀπαραλείπτως νηστεία δεῖ σε προσανέχειν καὶ προσευχῆ, ψάλλοντα συνήθως καὶ τὴν ἑσπερινὴν ὀσημέραι καὶ ὀρθρινὴν δοξολογίαν ἐπιτελεῖν· πρὸς δὲ καὶ τῶν καλουμένων ὠρῶν μηδεμίαν παραλιμπάνειν, προσπονεῖσθαι δὲ καὶ γονάτων κλίσει, καὶ οὕτω τρύχειν τὸ σῶμα διὰ τὰς ἐκείθεν τῶν πολεμούντων ἐπιβουλὰς. Ἡ μακαρία μὲν οὖν, ταυτὶ πάντα ἐνθεῖσα ταῖς ἀκοαῖς, καὶ ὡσπερ τι ψυχῆς εἶναι λογισαμένη ἐντρύφημα, μετὰ πολλῆς αὐτὰ τῆς προθυμίας ἐπαγγέλιατο πράττειν, καὶ οὕτως ὁμοτελῆς τῷ καλῷ ἐκείνῳ τῶν μοναχῶν χορῷ γίνεται.

B

Ε'. Ἐπεὶ δὲ αἱ πρὸς Θεὸν αὐτῆς συνθήκαι τὸ ἀψευδῆς ἔξεν ἔμελλον, πᾶσι τοῖς τῆς σαρκὸς γρονήμασι χαίρειν εἰπούσα, εὐθὺς ἀπεδύσατο πρὸς τοὺς πόρους, μηδὲνα ὄκνον μηδὲ πρόφασιν εἰς διακονίαν προβαλλομένη. Εἰσιν οὐκ ὀκτῶ τῆ τε τῶν φυτῶν ἀρθεία καὶ τῶν λαχάνων ἅ τοῖς ἐν τῇ μονῇ τὴν χρείαν παρείχεν, ὅσαι ἡμέραι προσκαρτεροῦσα· τοῦ τε ἀλήθειν τὸν σίτον καὶ τρυγᾶν τὸ ἄλούμενον, καὶ εἰς ἄρτους παρασκευάζειν, οὐχ ὑπερίζουσα, εἴσουσα τε τὸ λάχανον ᾧ καὶ ἀπέτρεφον ἑαυτοὺς οἱ νεκροὺν τὸ σῶμα σπουδάζοντες, οὐδὲ τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ τελομένης συνάξεως ἀπελείφθη ποτὲ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐν ταύτῃ τῆς ψυχῆς ἐνέφανε τὸ φιλόθεον. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχουσαν ἀγωγῆς, καὶ βίον ἄγειν ἐπίπονον ἐλομένην, ὁ τοῦ προλαβόντος σφάλματος λογισμὸς οὐκ ἀνήκεν ὅλως αὐτὴν ἡρεμεῖν, ἀλλὰ ταῖς πανημέροις ταύταις διακονίαις τῆς νυκτὸς ἐπιούσης, ὅτε καὶ ὕπνου καὶ μετρίας ἔδει μεταλαχεῖν ἀναπαύσεως, πλήττουσα τὸ στήθος, καὶ τὴν ψυχὴν κινούσα πρὸς δάκρυα, Συγχώρησόν μοι τὴν ἀμαρτίαν, ἔλεγε, Κύριε, ἢ τὸ εὐσχημον τῆς ἐμῆς ἀπίστεως σωφροσύνης. Ἐλαίου δὲ ποτε τοὺς μοναχοὺς ἐπιλιπόντος, ἐπιτρέπεται αὐτῇ τὰς καμηλοὺς λαβεῖν, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν πόλιν ἀφικομένη τὸ εἰς χρείαν μετακομίσειν αὐτοῖς ἔλαιον. Ὡς οὖν εἶχετο τῆς ὀδοιπορίας, εἰς θείαν ἀδοκίμως τοῦ ἀνδρὸς περιπίπτει, τῆς θείας εἰς τοῦτο πάντως συναραμένης προνοίας. Παρηγορεῖν γὰρ ἑαυτὸν οὐχ οἷός τε ὦν ὁ ταύτης ἀνὴρ τοιαύτης συζύγου διατμηθεὶς, ἀπαυστὸν τε τὸ ἐπὶ ταύτῃ σταλάζον δάκρυον· καὶ μηδὲ τῷ χρόνῳ δυνάμενος σβῆσαι τὴν ἀθυμίαν, τὸν εἰδὸτα οἷον αὐτῷ τὸ βίλος ἐτίρωσκε τὴν καρδίαν ἤτει τὸν Θεὸν φανερόν αὐτῷ γενέσθαι, εἰ Θεοδώρα προσέλετο ἀνδρὶ ἐτέρῳ ἀκολουθεῖν· τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ ὑπονοούμενον ἦν, καὶ διὰ τοῦτο μείζων ἢ τῆς καρδίας ἐτρέφετο φλόξ.

Σ'. Ὁ τοίνυν ἰώμενός τας συντετριμμένας ψυχὰς ἀγγέλον αὐτῷ ἐπιπέμπει τὸ λυπηρὸν τῆς ὑπονοίας διασκεδάζοντα· Εἰ βούλοιτο δεῖ, φησὶ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτῇ προσελθεῖν, ὀρθριώτερον ἀναστῆναι καὶ εὐθὺ βᾶσαι τοῦ μαρτυρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, προσέχειν τε τῇ ὄψει τοῦ πρώτου αὐτῷ συνακτῆσοντος καὶ προσαγορεύοντος. Οὕτω γὰρ, εἶπεν, οὐκ

ἀποτεύξῃ τοῦ ζητουμένου. Ἦκουσεν ἐκεῖνος, καὶ ἀκατὰ τὰ ἐπηγγελμένα ποιεῖ, καὶ συνίασιν ἀλλήλοις ἀντιπρόσωπον καὶ κατ' ὀφθαλμούς. Ἄλλὰ πόθεν ἂν ἐκείνῳ συμβαλεῖν τὴν ὁμοζυγον εἶναι, ἀνδρα τὸ φαινόμενον καθορῶντι, καὶ κατ' ἀνδρας ἐνδεδυμένον, καὶ ἄλλως ἐσθήτος οὔσης μοναχικῆς, ἤδη δὲ καὶ τῆς ὥρας ὑπομαραυθείσης αὐτῇ τῇ ἀμέτρῳ κακοπαθείᾳ καὶ τῷ τραχεῖ τῆς ἀσκήσεως; Ἐκείνη μὲντοι τῷ μόνον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ τὴν ὄψιν αὐτῇ μηνύσαι τίς ὁ βλεπόμενος (ἔσωζε γὰρ ὁ χαρακτήρ ἐκείνου ἀτρέστατα τὰ γνωρίσματα), ἀνάμνησιν εὐθὺς ἐλάμβανε τοῦ εἰς αὐτὸν φίλτρου καὶ ἀμαρτήματος, καὶ Οἱ μοι! ἄνερ, ἀνακλαύσασα εἶπεν, εἰς οἴους πονοῦς ἐκδέδωκα ἑμαυτὴν θεραπείαν μηχανωμένα τοῦ πρὸς σὲ σφάλματος, καὶ δάκρυσιν ἐκεῖνο πολλοῖς ἀναλεῖψαι σπουδάζουσα. Καὶ δὴ καὶ πλησίον αὐτοῦ γνομένη, Χαῖρε τε αὐτῷ προσφωνήσασα, τὸ τάχος ἀντιπαρήρχετο. Ὁ δὲ τῇ ὁμοίᾳ μὲν καὶ αὐτὸς ἀντιπροσαγορεύει φωνῇ. Παρήλθε δὲ τῶν ῥηθέντων αὐτῷ πρὸς τοῦ ἀγγέλου καθάπερ ἐπιλαθόμενος, ὡς τῇ μεταβολῇ τε τοῦ σχήματος καὶ τῷ ἀνομοίῳ τῆς ὄψεως τὸ παράπαν ἀπατηθείς.

Ζ'. Πολλῇ οὖν τῇ ἀθυμίᾳ βαλλόμενος ὅσα διαψυθείς τὴν ἐπαγγελίαν, Ἵνατί με, δέσποτα, παριδῶν, ἔλεγε, μὴ εἰς τέλος τὰ ἐπηγγελμένα προήγαγες; Ἄλλ' αὐθις ὁ φανείς αὐτῷ παραστάς, Οὐκ ἠπάτησαι, εἶπεν. Ὁ τῇ προτεραίᾳ γὰρ συναντήσας σοι μοναχός καὶ Χαῖρί σοι προσειπών, αὐτὸς ἦν, ἐκεῖνος αὐτός, ἧσοι σπουδαίως ἐπιζητεῖται γυνή. Καὶ οὕτω μὲν αὐτῷ τὰ τῆς ὑπονοίας ἐλύετο, τὸ μὴ ἐτέρῳ ταύτην ἀνδρὶ προσελθεῖν ὅπερ ἡ τῶν μοναχικῶν ἀμφίων ἐδήλου περιβολή. Ἔμεινε δ' οὖν οὕτω περιαλγών, καὶ τῇ τῆς ὁμοζυγου στερήσει διακαίωμενος. Ἡ δὲ μακαρία Θεοδώρα, τὸ πρὸς Κύριον φιλόνητον πλέον ἐξάπτουσα, αἶτε καὶ τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ἤδη γευσάμενη, καὶ μείζονσιν ἀγῶσιν ἑαυτὴν ἐμβαλεῖν πρόθυμος ἦν, καὶ ἀπαξ, τῆς ἡμέρας ἐσθίειν τὸ σῶμα ἐπαιδαγωγεῖ. Ἐπειτα τοῖς πόνοις προσθείσα κατὰ δύο, τὰ σιτία παρῆιχε, καὶ οὕτω κατολίγον τοῖς ἐπιπονωτέροις προσβαίνουσα, καὶ εἰς εἶξιν ἄκρας ἐγκρατείας ἐλθοῦσα κινεῖ πρὸς ἰκεσίαν τοὺς συνασκουμένους αὐτῇ μοναχοὺς, ἐπιτροπὴν τοῦ προσετώτος λαβεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ ἑβδομάδος προσαγωγῇ τῆς τροφῆς. Ἄλλὰ καὶ τούτου κατὰ γνώμην τυχοῦσα πρὸς ἑτέραν ἀπειθε δέησιν, τριχίνοις ἐνδύμασιν ἐπιτρέψαι τὸ σῶμα, ὡσπερ ἀμυνομένη τὴν πλήξασαν ἤδονῃν. Οὕτω γὰρ οὐδὲ μετὰ τοσοῦτους ἀγῶνας λήθην ἠθύνατο τῆς πληγῆς ἐκείνης λαβεῖν, ἀλλ' ἔμεινε ἄει τῇ προσθήκῃ τῶν ἐπιπόνων, τὸν βεβληκότα βάλλουσα, καὶ πολλῶν μείζονα τὴν αἰσχύνην ἣς αὐτὴ πέπονθεν ἐκείνῳ περιτιθεῖσα, γυνὴ τὸν καὶ πολλοὺς νικῆσαντα τῶν ἀνδρῶν καὶ σάρκα φορούσα τὸν ἄσωματον τροπομένην.

Η'. Ἵνα δὲ καὶ ὁ πολὺς ἐν ἑλέει Θεὸς δοξασθῇ, καὶ ἡ ἐκείνης ἀξιοθαύμαστος ἀγωγή γνώριμος καταστῇ, θαυματουργεῖται τε τοιοῦτον λόγου καὶ μνήμας ἄξιον. Λίμνη τῆς μονῆς ὑπῆρχεν ἐγγύς ταύτην κοροδέιλος ἐμφιλοχωρῶν, ᾧ ἂν ἐντύχοι τῇ

A quod quæris. Audivit ille, et fecit sicut jussus fuerat. Et conveniunt adversis frontibus, et se invicem aspicientes; sed undenam posset ille conjicere eam esse suam conjugem, cum id quod ei apparebat videret esse virum, et virili veste indutum, maxime cum vestus esset monastica, et jam ei emarcuisset species immodica afflictione et asperitate exercitationis? Illa autem cum eum solum vidisset, et ei indicaret vultus, quisnam esset qui videbatur (servabat enim illius figura indicia immutabilia), recordata est protinus sui in eum amoris et peccati, et, Hei mihi, o marite, flens et humili voce dixit, ad quantos me labores tradidi, dum mei in te delicti quæro medicinam, et studeo multum illud delere lacrymis! Et cum ei fuisset propius, et ei, Salve, dixisset quam primum præteriiit. Ille autem eam quoque simili voce resalutavit. Præteriiit autem veluti oblitus eorum quæ ei dixerat angelus, ut qui figuræ mutatione et vultus dissimilitudine fuisset omnino deceptus.

VII. Multa itaque afflictus animi ægritudine, ut qui frustratus fuisset promissione: Cur me, Domine, despiciens, dicebat, non deduxisti ad finem ea quæ promissa fuerant? Sed rursus accedens is, qui ei apparuerat: Non fuisti deceptus, dixit. Nam qui tibi pridie occurrit monachus, et dixit tibi, Salve, is ipse erat illa tua conjux, quæ a te studiosè quæritur. Et sic quidem soluta ei fuit suspicio, quod ea ad alterum virum non accessisset: quod quidem significabat amictus monasticarum vestium. Ille tamen deinceps manebat dolore affectus et cruciatus propter privationem conjugis. Beata autem Theodora amore Domini magis accensa, ut quæ jam gustarat ejus suavitatem, et parata erat seipsam in majora conjicere certamina, et semel in die comedens, corpus castigabat; deinde adjiciens laboribus, secundo quoque die cibum sumebat; et sic paulatim aggrediens magis laboriosa, cum pervenisset ad habitum summæ abstinentiæ, monet monachos, qui cum ea exercebantur, ut a præfecto peterent ei permitti, ut cibum semel tantum sumeret in hebdomada. Sed cum id quoque esset, ut volebat, consecuta, ad alteram aspexit petitionem, nempe ut corpus contereret cilicio, veluti ulciscens eam, quæ ipsam sauciarat, voluptatem. Nondum enim nec post tam multa quidem certamina poterat eam capere oblivio illius plagæ, sed semper pergebat, adjiciens labores, ferire eum qui percusserat, et ei majorem inurere ignominiam ea quam passa fuerat, femina eum qui multos viros vicerat, et carnem gestans, eum fundens ac profligans, qui erat incorporeus.

VIII. Ut autem glorificaret Deus, qui est magnus et copiosus in misericordia, et cognosceretur illius vita admirabilis, fit tale miraculum, dignum quod scribatur et mandetur memoriæ. Erat quidam lacus prope monasterium. In eo

habitans crocodilus, in quemcunque incidisset A hominem vel bestiam, seu parvam seu magnam, eam protinus exedebat. Iis itaque, qui in ea regione habitabant, erat malum adeo terribile, ut ipse præfectus civitatis (erat autem hic ille Gregorius, quem quæ præcessit significavit oratio) in eo loco statuerit milites ad arcendos eos qui illac transibant. Cum ergo scivisset præfectus monasterii, qualis esset vita Theodoræ, et quod prope conferri posset cum ipsis angelis, et quod non esset expers divinæ gratiæ, eam accersivit et ei dixit: Fili, Theodore, tolle urnam, et propera nobis aquam afferre ex hoc lacu. Illa autem ex apostolico præcepto sciens esse parendum iis qui præsent, implevit quod jussa fuerat. Et multis jubentibus illam e loco excedere, si non mortem cuperet apertissime, illa tamen freta fide in Deum, et peragens opus obedientiæ, quæ novit vitam conciliare, non mortem, cum effugisset omnes qui arcebant, accedit ad locum: et (o admirabilia tua opera, o Domine *) conspecta fuit vehi a bellua; et cum aquam hausisset, et implesset vas quod erat in manibus, vecta rursus ad illa bellua terræ redditur. Et sic illa quidem in terra conservatur illæsa; bellua autem, cum sanota ipsam increpasset, luit pœnas eorum quæ ad hoc usque tempus admiserat, et eo in loco statim cernitur mortua. Evadit ergo res aliis quoque manifesta, utpote quod qui percepissent oculis, eam multorum auribus tradere voluerint: et propterea Deo omnes egerunt gratias.

IX. Erat autem hic quoque invidia factura, quæ ei conveniunt, et ejus sunt propria. Quidam enim ex monachis (nemo est enim, qui non appetat inimici insidias) invidentiæ stimulis icti, quod viderent beatam venire ad summum virtutis, insciente præfecto, eam mittunt in quoddam Procul remotum monasterium, tradentes ei epistolam, specie quidem, ut quæ haberet aliquid quod urgeret, et postularet celeritatem; revera autem ita structæ fuerant insidiæ: quoniam hoc noctu fiebat, ut devoraretur a bestiis. Erat enim illa via deserta, et in qua solæ alebantur feræ. Sed frustra has insidias molitus est adversarius, et secus evenit quam ipse machinabatur. Ad sanctam enim in via D errantem accedit quædam bestia, fitque ei dux viæ non fallax, donec eam deduxit ad monasterium, ad quod fuerat missa: imo vero ne tunc quidem discessit. Cum ea enim ingressa, ipsa quoque introit; et cum illa ivisset, ut præfecto redderet litteras, ingressa est fera ad janitorem, cumque mox erat discerptura, nisi ille clamasset; et cum ex clamore conversa beata cognovisset quisnam esset tumultus, offendit virum, qui jam exedebatur a bestia. Illa ergo statim, apprehenso

λίμνη παραβάλλοντι ἀνθρώπῳ ἢ κτήνι, μικρῆ τε καὶ μείζονι, τοῦτο δειπνον εὐθὺς ἐποίειτο· οὕτως οὖν κατέστη τοῖς ἐπιχωριάζουσιν ἐπιφοβόν τὸ κακόν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν τῆς πόλεως ὑπαρχόν (Γρηγόριος δὲ οὗτος ἦν ὃν καὶ πρόσθευ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε) στρατιωτᾶς παρακαθίσαι τῷ τόπῳ, εἰργεῖν τοὺς δι' ἐκείνης ὀδεύοντας. Εἰδὼς οὖν ὁ τῆς μονῆς προστάς, οἷος ἦν ὁ τῆς Θεοδώρας βίος, καὶ ὡς μικροῦ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς ἀμιλλώμενος, καὶ ὡς, οὐκ ἂν εἴη καὶ χάριτος θείας αὐτῆ ἀμοιρος, μετὰ κλητὸν αὐτὴν ποιησάμενος, Τέκνον, εἶπε, Θεόδωρε, τὸ κεράμιον ἄρας, ὕδωρ ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὡδε λίμνης ἐπέιχθη τι ἀγαγεῖν. Ἡ δὲ πείθεισθαι τοῖς ἡγουμένοις ἀποστολικὴν εἰδυῖα παραίνεσιν, ἐπλήρου τὸ κειλευσθῆναι, καὶ πολλῶν αὐτὴν ἐκχωρεῖν τοῦ τόπου διακειλευομένων, εἰ μὴ θανατᾶ προδηλότατα, ἐκείνη πίστευε τῇ εἰς Θεὸν θαρβύουσα καὶ ὑπακοῆς ἔργον ἀνύουσα, ἡ ζῶν μαῖλλον οἰδεῖν, οὐχὶ θάνατον, προξενεῖν, πάντας ὁμοῦ διαφυγούσα τοὺς εἰργοντάς, τῇ λίμνῃ προσβάλλει, καὶ, ὡ τῶν παρεθόξων ἔργων σου, Κύριε! ἐπάνω τοῦ θηρός, ἐωρᾶτο βασταζομένη, ἀρρυσάμενη τε ὕδωρ καὶ τὸ ἐν χερσίν ἄγγος πλήσασσα, ἐποχος πάλιν ὑπ' ἐκείνου δὴ τοῦ θηρός, τῇ ξηρᾷ παραδίδοται. Καὶ οὕτως ἐκείνη μὲν ἀπαθῆς τῇ γῆ διασώζεται· τὸ δὲ θηρίον παρ' αὐτῆς ἐπιτιμηθῆναι εἰσπράττεται δίκην τῶν μέχρι τότε τολμηθέντων αὐτῷ, καὶ παρ' αὐτίκα τῷ τόπῳ πεσὼν ἐωρᾶτο νεκρόν· γίνεται οὖν τὸ πρᾶγμα καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπίδηλον, ὅτε τῶν ὀφθαλμοῖς τοῦτο παραλαβόντων, πολλῶν ἄκοαῖς χαρίσασθαι βουληθέντων, καὶ πάντας εἶχε Θεὸς δι' ἐκείνης εὐχαριστοῦντας αὐτῷ.

Θ'. Δεῖ κἀν τούτῳ τὰ οἰκεία ὁ φθόνος ἐνδείκνυσθαι. Τινὲς γὰρ τῶν μοναχῶν (ἐπεὶ μηδεὶς ταῖς ἐπιχειρήσεσιν ἀχείρωτος τοῦ ἐχθροῦ), βασκανίας κέντρον βληθέντες, οἷς ἐώρων τὴν μακαρίαν εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἤκουσαν, λάθρα τῆς τοῦ προστάτου γνώμης, εἰς ἐν τι τῶν μακρῶν ἀσκητηρίων ταύτων ἐκπέμπουσιν, ἐπιστολὴν ἐγχειρίζοντες, τὸ φαινόμενον μὲν, ὥστε τῶν ἐπιεγόντων ἔχουσαν, καὶ τέλος δόμιμον ὀξυτέρου, τὸ δὲ ἀληθῆς συσκευῆ ἦν, ἐπεὶ καὶ νυκτὸς διαπράττετο, κατάφρωντα γενέσθαι θηρίων· ἔρημος γὰρ ἡ ὁδὸς ἐκείνη καὶ θηρίων μόνων τροφός. Ἄλλ' εἰς μάτην ἡ ἐπιβουλή τῷ ἀντικειμένῳ, καὶ τοῖναντίον μαῖλλον, ἢ αὐτὸς ἐτεχνάζετο. Πλανωμένη γὰρ καθ' ὁδὸν τῇ ὁσίᾳ προσέρχεται τι θηρίον, καὶ γίνεται ταύτης ὁδηγός ἀπλανῆς ἕως ἄγων τῇ μονῇ παρίστησε, πρὸς ἣν καὶ ἐτυχὴν ἐκπεμφθεῖσα· μαῖλλον δὲ οὐδὲ οὕτως ἀπέστη· εἰσελθούσῃ γὰρ καὶ αὐτὸ συνεισῆει. Κάκεινης πρὸς τὸ ἐγχειρίσαι τῷ προστάτῳ τὴν ἐπιστολὴν ἀπελθούσης, ὁ θῆρ τῷ πυλωρῷ ἐπέη, καὶ ὅσον οὕτω διασπᾶν αὐτὸν ἐμέλλεν, εἰ μὴ βοήσαντος ἐκείνου, καὶ συνδρομῆς γεγυνοῦσας ἐπιστραφεῖσα ἡ μακαρία, καὶ ὅστις εἶη ὁ θόρυβος διαγνοῦσα, καταλαμβάνει τὸν ἀνδρα βρώσειν ἤδη, τοῦ θηρός γινόμενον. Εὐθὺς οὖν ἐκείνη τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ δρα-

* Psal. xxxix, 6.

Ξαμίνη, διαφθορᾶς τὸν ἀνθρώπων ἀπαλλάττει, εὐλαίῳ A
 δὲ ὑπαλείφουσα τὰ βλαβέντα μέλη, καὶ Χριστοῦ τὸ
 ὄνομα προσεπάδουσα, τοῦτον μὲν ὡς τὸ προτερον
 ὑγιᾶ ἀποδείκνυσι, τὸ δὲ θηρίον πεσεῖν τε καὶ διαρ-
 ραγῆναι παραχρῆμα ποιεῖ.

Γ'. Ταῦτα ἐκείνη μὲν λαθεῖν ἠθούλετο, καὶ οὐδὲν
 μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐφανέρου τοῖς μοναχοῖς· οἱ
 τυχόντες δὲ τῆς εὐεργεσίας ἅμα πρὸς αὐτάγγελοι
 τοῦ προχθέντος γίνονται, Εὐχαῖς Θεοδώρου, λέγον-
 τες, χαλεποῦ θανάτου ῥύεται ἄνθρωπος καὶ θηρίου
 φάρυξ ἡμῖν χαρίζεται, τὸν εἰς βράσιον ἤδη λη-
 φθέντα. Ἴν καὶ τοὺς λόγους ὁ προσετώς τοῦ φρον-
 τιστηρίου καταπλαγείς τις ὃς ἐκείσε τοῦτον ἀπει-
 σταλκεν ἀπορούμενος δηρώτα· ὡς δὲ ἦσαν ἅπαντες
 ἔξαρνοι, τὴν μακαρίαν προσβλέψας· Τίς οὗτος, ἔφη,
 Θεόδωρε, ὃς ἐπὶ προφανεῖ κινδυνῷ ἄωρισε τῶν νύκ-
 των κατήπειγε τὰ ἐκείσε καταλαθεῖν; Καὶ θέα μοι
 ψυχῆς εὐθείας ἀνάπλασμα, καὶ τὸ ἄτυφον γάρ
 ἑαυτῇ περιποιουμένη, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς φυλάττουσα
 τὸ ἀνέγκλητον· Ἰπνω, εἶπεν, τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς
 τοὺς ἔδον τε καὶ τοὺς ἔξω βαρυνομένη, μὴ εἰπεῖν
 ἔχειν ἄρτι τοὺς ἀποσταλέντας ἐξ ὀνοματος· διε-
 πρίετο δεινῶς ὁ διάβολος, αὐτὴν μὲν τὴν ὑποσκελε-
 σθεῖσαν ὀρών τσσαύταις νύκταις τὴν ἦταν ἀναπα-
 λαιουσαν, ἑαυτὸν δὲ κατακράτος ἠττώμενον. Ἀφέ-
 μενος οὖν τοῦ κατὰ τὸ λαυθάνον ἐπιδοῦλεύειν φανε-
 ρῶς αὐτῆς παραστάς ἠπέλει μὴ ἀνήσειν τοὺς πει-
 ρασμοὺς ἐπάγοντα, ἕως αὐτὴν θείῃ πτώμα γελώμε-
 νον τὴν νύκ ἀπὸ πάντων θαυμαζομένην. Εἶπε καὶ
 οὐ πολὺν ἀφῆκε τὸν μεταξὺ χρόνον γένεσθαι, ἀλλὰ
 σίτου τῆς μονῆς εἰς ἔνδειαν καταστάσης, κελύεται
 παρὰ τοῦ προσετώτος ἡ μακαρία μὴ μέλλειν, ἀλλὰ
 τὰς καμηλοῦς· αὐτὴς λαβούσα καὶ πρὸς τὴν πολὺν
 ἀφικομένην σίτον αὐτοῖς πρίασθαι. Ἐπιτέτραπτο
 δὲ καὶ τοῦτο, ὡς εἴ γε ἀδυνατῶς αὐτῇ γένοιτο πρὸ
 τῆς ἐσπέρας ἐπανελθεῖν, καταλύσειν ἐν τῷ τοῦ
 ἐνάτου φροντιστηρίῳ, κίχσειε τὰς καμηλοῦς διανα-
 παυσαι. Ἐπαιούσα τοιγαροῦν ἐκ τῆς πόλεως, ἐπέ-
 περ ἤδη πρὸς δυσμᾶς ἑώρα τὸν ἥλιον, τῇ τοῦ ἐνά-
 του κατὰ τὸ ἐπίταγμα μονῆ προσφοιτᾶ, δοθῆναι τε
 τόπον αὐτῇ καὶ ταῖς καμηλοῖς πρὸς ἀνάπαυσιν
 ἦται, οὐ καὶ γενομένου, πρὸς ποσὶ αὐτῇ τῶν καμηλῶν
 διανεπαύετο.

ΙΑ'. Ἐντευθεν οὖν ἀρχὴ γίνεται τοῦ πολέμου τοῦ
 κατ' αὐτὴν· ὁ γὰρ τοῖς πονηροῖς ἔργοις ἐπιτερό-
 μενος δαίμων, καὶ τοὺς κατὰ τῶν ἁγίων πειρασμοὺς
 ἀνεγείρειν αἰὶ μηχανομενος, καὶ τῆσδε καὶ πλείω
 τὴν λύσαν ἐπιδεικνύμενος, αἶτε δὴ καὶ μετὰ τὴν
 θῆραν τὰς ἐκείνου χεῖρας διαφυγούσης, τὰ ἑαυτοῦ
 ποιεῖν οὐκ ἠμέλει, ἀλλὰ νεανιδά τινα, τότε τῶν
 μοναχῶν τινὶ συγγενείας λόγῳ συνδιατρίβουσαν
 πρὸς οἶστρον ἀνερεθίζει λαγνείας, ἣ καὶ ἀνδρα
 εἶναι τὴν μακαρίαν ἐξ ὧν ἑώρα λογισαμένη, πρὸς
 τὸ ταύτῃ συγκαθευθεῖσαι προσκαλεῖτο, αἰδῶ πάσαν
 ἀποθεμένη, καὶ προσώπου καὶ τῆς ψυχῆς. Ἦς δὲ
 καὶ ὑπήκουσεν ἑώρα πρὸς τοῦτο, καὶ προτιμῶσαν μάλ-
 λον τὴν ἐπὶ ψιλῶ τῷ ἐδάφει καὶ ταῖς καμηλοῖς
 κατακλιεῖ τὸ ἐνδομυχοῦν ἐκείνη τοῦ οἶστρον μὴ
 κατασβεῖσαι πῦρ θυμαμένη, ἐκδίδωσιν ἑαυτὴν ἐν τῶν

A ejus gutture, ipsum liberat ab interitu. Oleo autem
 membra læsa inungens, et Christi nomen super
 ea cantans, eum quidem, sicut prius, reddit
 sanum; efficit autem, ut bestia protinus cade-
 ret, et dirumperetur.

X. Hæc illa quidem volebat latere, et post
 reditum nihil aperiebat monachis: qui autem
 beneficium fuerant assecuti, statim ipsi id quod
 factum fuerat renuntiant, dicentes: Precibus
 Theodori liberatus est homo a gravi morte, et
 bestię gula nobis restituit eum, qui jam cœptus
 erat devorari. Quorum verbis obstupefactus præ-
 fectus monasterii, quisnam eum miserit, dubitans
 interrogabat. Postquam autem omnes negassent,
 beatam intuitus: Quis est, inquit, o Theodore,
 qui, cum esset manifestum periculum, te intem-
 pesta nocte impulit, ut illic proficisceris? Mihi
 vero considera rectę animę figmentum. Sibi enim
 attribuens simplicitatem, et conservans
 fratres tanquam nulli crimini affines: Tunc,
 inquit, tam interni quam externi oculi erant
 mihi somno adeo gravati, ut non possim nomi-
 natum dicere eos qui miserunt. Ægerrime autem
 terebat diabolus, videns ipsam quidem supplan-
 tatum, talibus victoriis a se dedecus repulisse;
 se autem vi esse superatum. Mittens ergo clancu-
 lum insidiari, aperte ad eam accedens, minatus
 est se non cessaturum intentare tentationes,
 donec effecerit, ut ipsa cadat, quę habetur ab
 omnibus in admiratione. Dixit: et non sivit
 multum intercedere temporis; sed cum laboraret
 monasterium inopia frumenti, jubet præfectus
 beatę ne cunctetur; sed accipiens rursus ca-
 melos, et vadens in civitatem, eis emat fru-
 mentum. Porro autem hoc quoque ei imperatum
 fuerat, quod si ea non posset redire ante vesperam,
 diversaretur in monasterio Nono, et efficeret ut
 camelii illic requiescerent. Revertens ergo a
 civitate, quoniam jam solem videbat in occasu,
 venit ad Nonum monasterium, sicut ei fuerat im-
 peratum; et petiit sibi et camelis dari locum ad
 quiescendum. Quod cum factum esset, ipsa requie-
 scebat ad pedes camelorum.

XI. Hinc ergo oritur belli in ipsam principium. Qui
 enim improbis factis delectatur dæmon, et adver-
 sus sanctos semper molitur excitare tentationes, in
 ipsam autem majorem etiam ostentans rabiem, ut
 quę post venationem effugisset illius manus, non
 neglexit facere quę sunt sua, sed quamdam ado-
 lescentulam, quę tunc versabatur cum quibusdam
 monachis ratione consanguinitatis, iucitat ad sti-
 mulum libidinis: quę beatam illam ex iis quę vide-
 bat, arbitrata esse virum invitabat ut secum
 dormiret, deposito omni pudore et ex vultu et ex
 animo. Postquam autem vidit eam non obedire,
 et male in nudo dormire prope camelos,
 non valens illa extinguere latentem intus ignem
 libidinis, dat se uni ex iis qui illic dormiebant,
 qui ipse quoque erat viator, et in transitu diver-

satus erat in monasterio. Cum is ergo, qui fecerat A iniquitatem, sub auroram recessisset in eum locum, unde processerat, procedens tempus jam intumescens ostendebat uterum virginis. Quæ a cognatis interrogata a quo hoc factum esset, dixit, Theodorum monachum Octavidecimi monasterii cum ea coivisse. Iis, quæ dicta fuerant, statim credunt monachi. Nam qui beatæ minatus fuerat tentationes docuit etiam puellam hoc dicere, et illos credere. Deinde cum accessissent ad monasterium, ubi se exercebat illa beata, cum magna vociferatione et tumultu dicebant: Theodorus, qui est apud vos monachus, non veritus est tantum admittere flagitium. Rogata autem a præfecto, an rem fecisset tam abominandam, ipsa dixit ei se non habere rem ullam cuius B jure teneretur. Atque illi quidem tunc reversi sunt ad suum monasterium.

XII. Postquam autem infans jam editus fuit in lucem, eum tollentes, projiciunt in medium monasterium, in quo erat illa beata. Hoc autem erat insidiæ et artificium inimici, studentis ei injicere animi ægriitudinem, et ejus impedire institutum. Sed frustra rursus a te, o maligne, paratæ sunt insidiæ; imo vero non frustra, sed eas in teipsum es machinatus, te feriente generosa muliere illis ipsis telis, quibus te eam sperabas sauciatum. Quid enim hinc consequitur? Infantis esse pater creditur Theodora; silentio autem C accipit eam, quæ ipsam condemnat, sententiam; et simul cum infante expellitur e monasterio. Ipsa itaque fit nutrix, et tanquam pater, eum cogit alere, lacte quidem ovium (neque enim poterat aliter) infantem nuper natum nutriens; lanas autem petens et etiam a pastoribus, ad usum vestis eas puero contextit. Sed quisnam animus acceperit adeo gravem calumniam? Quænam autem manus non ægre tulisset tam molestum ministerium? Spatio enim septem annorum afflicta fuit hæc beata. O Dei, qui cuncta intuimini, oculi, inani et falsa oppressa calumnia, et e monasterio ejecta, nihil pusilli et abjecti animi aut fecit, aut est locuta: sed talis probri delegit ignominiam, ut quod turpe fecit volens, rursus voluntario tegeret dedecore, et quos non latuit oculos prius malum faciens, placaret rursus: eos solos habens testes, cum rei improbæ sustineret calumniam. Quali autem vivendi ratione utebatur cum aliis? Illi enim nutrimentum erant herbæ agrestes, potus autem erat aqua, quæ e lacu utcumque ab eo hauriebatur, nisi malis dicere, ejus lacrymæ. Nullum enim erat tempus, quo eæ non effluerent ex ejus oculis, adeo ut Psalmus in ea impleretur: « Et potum meum cum fletu miscebam ¹. » Sic ergo cum corpus ei liquesceret, et negligenter, erant qui-

¹ Psal. ci, 10.

A ἐκείσε προσκαθευδόντων, ὁδίτη καὶ αὐτῷ ὄντι, καὶ ἐκ παρόδου τῆ μονῆ καταλύσαντι. Τοῦ τοίνυν τὴν ἀνομίαν ἐργασασμένου, ὑπὸ τὴν ἐω τῆς μονῆς ἐκχωρήσαντος, καὶ τῆς ὀσίας ἐξ οὗ προῆλθεν ἀνασωθείσης, ἡ τοῦ χρόνου παράτασις, αἰρομένην ἤδη πρὸς ὄγκον τὴν γαστέρα τῆς κόρης ἐδείκνυ· καὶ ὄθεν τοῦτο παρὰ τῶν συγγενῶν εἰπεῖν ἀνακρινόμενα τὸν μοναχόν, εἶπε, Θεόδωρον, τὸν τῆς Ὀκτωδεκάτου μονῆς, αὐτῆ συμφορῆσαι. Πιστεύουσιν αὐτίκα τοῖς λεχθεῖσιν οἱ μοναχοί· ὁ γὰρ τῆ μακαρία τοὺς πειρασμούς διαπειλησάμενος, καὶ τὴν κόρην τοῦτο λέγειν ἐδίδασκε, κάκεινους πιστεύειν. Εἶτα τῆ μονῆ προσελθόντος, ἠπερ εἶχεν ἀσκουμένην τὴν μακαρίαν σὺν βοῇ καὶ θορύβῳ, Θεόδωρος, ἔλεγον, ὁ ἐφ' ὑμᾶς τελεῖ μοναχός, τοιόνδε μύσος πράττειν οὐκ ἐφριξεν. Εἰς ἐρωτήσεις οὖν ἔλθουσα παρὰ τοῦ ἡγουμένου, εἰ κατήρξεν οὕτω βδελυρᾶς πράξεως, αὐτῆ πρᾶγμα μὴ ἔχειν εἶπε πρὸς αὐτὸν ἐνοχῆς ἄξιον. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τότε πρὸς ἰδίαν μονὴν ἐπανέστρεφον.

IB'. Ὡς δὲ καὶ τὸ βρέφος τεχθέν ἤδη προῆλθεν εἰς φῶς, ἀράμενοι τοῦτο, κατὰ μέσην ἔνθα ἡ μακαρία διήγε τὴν μονὴν ἀπορρίπτουσι. Τοῦτο δὲ πάντως μεθοδεία καὶ τέχνη τοῦ θυσημένου ἦν ἀθυμίαν ἐμβαλλεῖ, αὐτῆ σπουδάζοντος ἐμποδιῶν τε τὰ σκοπῶν παρασχεῖν. Ἄλλ' εἰς μάτην σοι καὶ αὐθις τὰ ἔνεδρα, πονηρῆ, μᾶλλον δὲ οὐκ εἰς μάτην, ἀλλὰ καὶ κατὰ σοῦ τεκταινόμενα· ὥσπερ οἷς τρώσειν ἤλπισας αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς βέλεσι πληττούσης σε τῆς γενναίας. Τί γὰρ τὸ ἐντεῦθεν; πατὴρ εἶναι πιστεύεται τοῦ νηπίου ἡ Θεοδώρα, σιγῆ τε τὴν κατακρινούσαν ψῆφον δέχεται, καὶ αὐτῷ βρέφει τῆς μονῆς ἐξορίζεται. Τιθνός οὖν αὐτῆ γίνεται, καὶ οἷα μήτηρ παιδοτροφεῖν ἀναγκάζεται, γαλακτι μὲν προβάτων, ἐπεὶ μὴ ἄλλως εἶχε, τὸ νεογενὲς ἀποτρέφουσα, ἔρια δὲ, κάκεινα παρὰ τῶν ποιμένων αἰτούσα, καὶ εἰς χρεῖαν ἀμφίων ταῦτα τῷ παιδί σκεδιάζουσα. Ἄλλὰ τίς ἂν καὶ ψυχὴ παρεδέξατο βαρυτάτην οὕτω συκοφαντίαν; Ποία δὲ καὶ χεὶρ οὐκ ἂν ἐδυσχέρανε πρὸς ἐπαχθῆ τοιαύτην ὑπηρεσίαν; Ἐτῆ γὰρ ἐπὶ τὰ παρετάθησαν, ἐν οἷς ἰταλαιπώρει γυναικίου φύσις, ὡ Θεοῦ πάντα βλέποντες ὀφθαλμοί, διαβολὴν ματαίαν καταψευθεῖσα, καὶ τῆς μονῆς ἐξω βληθεῖσα, καὶ οὐδὲν μικροψυχόν τι καὶ ἀγεννὲς ἢ ἔδρασεν ἢ ἐφθέξατο, ἀλλ' εἴλετο τοιαύτης ἀτιμίαν αἰσχύνης, ἵν' ὅπερ αἰσχρὸν ἔπραξε βουλομένη, ἔκουσία πάλιν αἰσχύνῃ κατακαλύψῃ, καὶ οὐς οὐκ ἔλαθεν ὀφθαλμούς πρότερον τὸ πονηρὸν πράττουσα, θεραπείῃ πάλιν, μόνους ἔχουσα μάρτυρας πονηροῦ πράγματος, ἀνεχομένη συκοφαντίαν. Οἷα δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ διαίτη ἔχρητο; Τροφὴ μὲν γὰρ ἐκείνη τὸ ἐκ τῶν βοτανῶν ὅσον ἄρτον, ποτὸν δὲ τὸ ἐκ τῆς λίμνης ἀμωσγέπως αὐτῆ ἀρνούμενον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον εἰποῖς τὸ τῶν δακρύων· οὐκ ἦν γὰρ ὅτε οὐκ ἀπέρρει ταύτης τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς τὸ τῶν Ψαλμῶν ἐπ' αὐτῆ πληρούσθαι· « Καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρων. » Οὕτως οὖν αὐτῆ τοῦ σώματος τηχομένου, καὶ ἀμελῶς ἔχοντος, εἰ μὲν ὄνυχες ἐπιμήκεις ἦσαν, καὶ τισι τῶν

ἀγριωτέρων ζώων μάλλον ἀρμόζοντες, αἱ δὲ τρίχες, αὐχμηραὶ τε καὶ λάσια, καὶ δεινῶς ταῖς νάπαις προσοικυῖαι. Ἡ ὄψις δὲ τῆ ἀμέσῳ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολῇ ἤδη κατοπτηθεῖσα, πρὸς τὸ Αἰθιοπικώτερον ἐμαλαινέτο· τὰ βλέφαρά τε ἡλλοίωτο τῆ συντόνῳ κατανάγκῃ τῆς ἀγρυπνίας, καὶ ὁμῶς οὕτως ἐγκαρτερούσα καὶ δεινῶν ἐπαγωγῇ τοιαύτη παλαίουσα καὶ νιφάσιν οὐκ ἀερίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐκ τῶν πειρασμῶν βαλλομένη, οὐδὲ πρὸς βραχὺ τῆς μονῆς ἀποστῆναι ἠνέσχετο, ἀλλὰ διέμεινε οὕτω καλύβην πηξαμένης, πρὸς τῷ πυλῶνι, καὶ ἠδέως αὐτῷ παραῤῥιπτεῖσθαι κατὰ τὸν Προφήτην ἀνεχομένη.

II'. Τί δὲ πάλιν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενος; Ἄρα τοιοῦτοις αὐτὴν καθυποβαλὼν πειρασμοῖς, κόρον ἔσχε τῶν προσβολῶν, καὶ ταῦτα νικῶμενος; Οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς προλαβοῦσαις καὶ ταύτην ἐπιτεχνάζεται. Τὴν γὰρ μορφήν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ὑπόδυσ, καὶ ὑπ' ὅσιν αὐτῇ παραστάς δάκρυά τε ἀφίει τῶν ὀφθαλμῶν καὶ λόγοις ἐχρήτο οἷς ἂν ἀνὴρ σύνευνον φιλομένη ὑπάγων χρήσαιτο· φωστῆρα λέγων αὐτὴν, ἀγαλλίαμα, ἠδονὴν, τῶν ὀφθαλμῶν φῶς, τῶν ὀδυνῶν παρηγόρημα, καὶ, Δεῦρο, φησιν, ὦ κυρία, τὸ ἐπὶ σοὶ διὰ τοσοῦτων χρόνων ἐπίσχες μοι πένθος, καὶ πρὸς τὸν ἴδιον αὐθις οἶκον ἐπανελθεῖν προθυμήθητι. Ὡς δὲ ἐκείνη τὸν ἀνδρα εἶναι ταῖς ἀληθείαις ὑπέλαβε, τοιαύτην ἔδωκε τὴν ἀποκρίσιν, ἣν ἐχρῆν ἐκείνον ἀκοῦσαι, εἰ ὅπερ ὑπέληπτο τοῦτο ἦν, καὶ μὴ φάντασμα τὸ ὀρώμενον. Ἐγὼ τοῖς τοῦ κόσμου ματαίοις ἀποταξάμενη, ἀδυνάτως ἔχω τοῖς ἐκείνου πάλιν συμφορῆσθαι· πῶς δὲ καὶ συνοικεῖν σοὶ καταναιδεῖσσομαι, ἢ ταύτην μόνην ἔχουσα τῆς φυγῆς αἰτίαν, τὴν εἰς σὲ πραχθεῖσάν μοι ἁμαρτίαν; Καὶ ὡς εἰς μνήμην ἐκείνων ἦλθε, καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἐπέηρε, ὅλην ἑαυτὴν εἰς εὐχὴν τρέψασα, ἣν ἐκείνον ἰδεῖν φυγῇ χρώμενον, καὶ μὴδὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐχῆς δυνάμενον ὑποστῆναι· καὶ τότε ἐγνωστο τῇ ὁσίᾳ, τίς ὁ προσελθὼν, καὶ ἡ κατ' αὐτῆς ἐκείνου, πολυμήχανος συσκευή.

ΙΔ'. Ἄλλοτε δὲ πάλιν τὰ θηρία ὁμοῦ πάντα, ὅσα τε θάλασσαν καὶ ὅσα γῆν κατοικεῖ, ἔδωκε κατ' αὐτῆς ἐπιέναι· τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ἀλλ' αὐτὰ τῆς κακίας φημί τὰ πνεύματα, τὴν ἐκείνων ὑποκριθέντα μορφήν. Ἄνθρωπος δὲ τοῦτοις ἐπιφαινόμενος ἐπιδραμεῖν τῇ ὁσίᾳ, καὶ καταφαγεῖν ταύτην ἐνεκελεύετο, Ἐκείνη δὲ ὡς ἔπλω τῷ Δαυϊτικῷ ἄσπματι χρησαμένη, ὡς μόνον ἔφη, Κυκλώσαντες ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς· εὐθύς εἰς ἕρα τὸ φάντασμα διελύετο· προβάλλει καὶ ἑτέραν πείραν ὁ Πονηρὸς. Πάλιν γὰρ στρατὸς αὐτῇ πολυάνθρωπος καθιστάτο, καὶ ὁ ἄρχων τούτων, μετὰ πολλοῦ τοῦ πληθους, σοβαρῶς πορευόμενος· ὃ καὶ τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν οἱ λειτουργοῦντες ἐπέταττον. Αὐτῆς δὲ Θεὸν μόνον εἰπούσης δεῖν προσκυνεῖν, πληγὰς ἐντεῖναι ταύτῃ ὁ δῆθεν ἄρχων διεκελεύετο, καὶ τὸ κε-

A dem unguēs prolīxi, et quibusdam feris bestiis magis congruentes; pili autem densi et sordidi, et valde similes saltibus. Vultus autem, propterea quod nulla re intercedente eum ferirent radii solis, jam tostus, Æthiopsis instar niger evaserat, et mutata erant supercilia intensa necessitate vigiliarum. Et tamen sic perseverans, et cum malis quæ intentabantur, sic luctans et nivibus non aeris solum, sed etiam tentationum vexata, ne tantillum quidem sustinuit discedere a monasterio, sed sic permansit tugurio fixo in vestibulo, et libenter in eo abjici (ut ait Propheta) sustinens.

XIII. Quid autem rursus bonorum adversarius? Num, cum eam in tales iniecisset tentationes, illum cepit eam invadendi salietas, idque cum vinceretur? Nequaquam, sed præter ea quæ præcesserant, hoc quoque est machinatus. Ejus enim mariti formam suscipiens, et in conspectum ejus veniens, lacrymas emittebat ex oculis, et iis verbis utebatur, quibus usus fuerit maritus ad charam suam accedens conjugem, eam dicens suum luminare, exultationem, voluptatem, lucem oculorum, solatium malorum; et: Age, inquit, o domina, siste mihi luctum tot annorum tua causa susceptum, promptoque et alacri animo domum revertere. Cum autem illa putaret revera esse maritum, id dedit responsi, quod illum oportuisset audire, si id fuisset quod putabatur, et non visum, quod cernebatur: Ego, dicens, qui renuntiaivi vanis rebus hujus mundi, non possum rursus cum illis congregari. Quomodo autem tanta potero esse impudentia, ut tecum habitem, cui sola fugæ causa fuit a me factum in te peccatum? Cum autem illa eorum recordata, manus in cælum sustulisset, se totam ad preces convertens, licebat illum videre fugientem, et nec valentem quidem ferre speciem orationis. Et tunc cognovit sancta quisnam is esset, qui accesserat, et quam essent multiplices ejus in illam insidiæ, et quam varia machinatio.

XIV. Rursus autem aliquando omnes simul bestię, tam quæ habitant in mari, quam quæ in terra, videbantur eam invadere; revera autem non ita erat, sed erant spiritus malitię, qui formam illorum induerant. Post hæc autem homo apparens, jussus est ad sanctam accurrere, et eam devorare. Illa vero tanquam solum dixit: « Circumdantes circumdederunt me, et nomine Domini ultus sum eos, » visum statim evanuit. Objicit malignus aliam quoque tentationem. Rursus enim cernebatur ab ea ingens exercitus. Ejus autem princeps cum magna multitudine superbe incedebat, quem quidem ut adoraret, jubebat ejus ministri. Cum ipsa autem dixisset Deum solum esse adorandum, jussit princeps ei plagas infligi. Et jussus ad

* Psal. LXXXIII, 11.

effectum est deductus. Id enim declarabant et plagæ, quæ apparebant, et ipsa visa mortua iis, qui aspexerant. Fuerunt autem hi pastores, qui ierunt in monasterium, et dixerunt Theodorum esse mortuum, et oportere eum mandare sepulturæ. Sed beata illa, cum media nocte ad se rediisset, sibi ascribebat causam, et id quod acciderat, dicebat esse sui delicti disciplinam. Cum se ergo muniisset armis orationis, petiit inducias tentationum: O Deus meus, dicens, Domine universi, oblitus mei peccati, libera me ab insultu inimici, qui tuo invidet figmento. Cum eam autem precantem vidissent, qui illic erant pastores, quæ ab eis paulo ante visa erat mortua, Deum quidem laudarunt, monachis autem, quod revixisset annuntiarunt.

XV. Statuit vero præfectus monasterii infantem recipere, reputans quam diuturna fuisset sanctæ afflictio. Non enim eam parva afficiebat molestia errans puer per aspera loca solitudinis. Sed ne sic quidem destitit hostis eam invadere, Deo sic permittente, uti ea sibi plures coronas contexeret. Ei enim rursus visum est aurum humi projectum. Aderat autem magna virorum multitudo, quæ illud colligebat. Id vero non erat aliud, quam visio inanis. Nam ut eam solum deciperet, et ut aurum amaret efficeret, id totum erat machinatus. Non multi dies præterierant, et ei rursus visa est adesse servorum multitudo, ei in manus traientium obsonia varie condita quæ ei dixit: Qui tibi plagas imposuit, his te donat obsoniis. Quæ quidem in nihil, sicut erant, dissolvit, cum se signasset luce vultus Domini. Cum ex his eam vidisset invictam is qui minatus erat se terram et mare esse deleturum, cumque ex bello, quod adversus eam gesserat, pudore esset affectus, statuit discedere.

XVI. Cum autem septem anni præterierant, monachi laureæ noni monasterii, qui illati stupri eam accusaverant, eam esse mulierem ignorantes, cum omnibus supplices petunt a præfecto monasterii, ut in quo loco ea prius se exercebat, eam rursus admitteret, et referret in numerum cæterorum monachorum. Satis enim, aiebant, luit pœnas, qui tanto tempore fuit extra monasterium, et in ipso aditu totos septem annos transegit. Adjiciebant autem, per divinam quoque apparitionem sibi factam esse fidem, quod jam sit peccatum remissum Theodoro. Quorum ille cedens precibus, relaxat Theodoram ab injusta illa condemnatione, jubens eam de cætero manere in intima cella, et nunquam progredi, neque ullum ei committi ministerium monasterii. Duo deinde anni præterierant, ex quo ea sic majore exercebatur continentia et intentionibus precibus. Deinde cum orta esset siccitas, et cisternæ, quæ erant in cœnobio, ostenderent se ne minimum quidem habere aquæ humorem: quoniam et iis quæ audierat, et iis quæ ipse viderat præfectus monasterii,

λευσθέν ἔργον ἦν· ἐδύλου γὰρ αἱ τε πλαγαὶ φεῖναι, καὶ αὐτὴ νεκρὰ δόξασα τοῖς θεασαμένοι μένες δὲ ἦσαν οὗτοι, οἱ καὶ ἐν τῇ μονῇ ἀπελῆσαν εἶπον ὅτι τεθνήκει Θεόδωρος, καὶ ὡς ἐχρῆν ἀξιώσασαι ταφῆς. Ἄλλ' ἡ μακαρία περὶ μέσας ἀνανευκυῖα ἑαυτῇ ἐπέγραφε τὴν αἰτίαν, ἡ συμβάν ἔλεγε τοῦ οἴκειου σφάλματος εἶναι πατὴρ. Τὸ γοῦν ὄπλω τῆς εὐχῆς ἑαυτὴν περιφράξασα χειρίαν ἤτει τῶν πειρασμῶν, Θεέ μου, λέγουσα Δέσποτα τοῦ παντός, ῥύσαι με τῆς ἐπαγωγῆς τῶν σφῶ πλάσματι διαφθοροῦντος ἐχθροῦ, τῆ ἐπιλαθόμενος ἀμαρτίας. Εὐχομένην δὲ οἱ ἐκείνη, ἰδόντες τὴν πρό μικροῦ νεκρῶν αὐτὴν μισθεῖσαν, τῶ μὲν Θεῷ δόξαν ἀνέφερον, τοῖς μονῆς ὡς ἀναστᾶσαν πάλιν εὐηγγελίζοντο.

B

IE'. Ἐκρινε δὲ καὶ ὁ τῆς μονῆς ἐξηγούμενος παιδίον ἀναλαβεῖν ἀναμετρήσας ὄση καὶ ὅπως τῆς ὀσίας ἢ κακοπάθειας, καὶ τοῦτο χαρᾶς ἐπλήσσε τὴν ψυχὴν. Οὐ γὰρ μικροῖς αὐτὴν τοῖς τραχέσι τῆς ἐρήμου περιπλανώμενον, ἀλλ' οὕτως ἀφίστατο τῆς προσβολῆς ὁ πολέμιος, τοῦτο παραχωροῦντος, ἵνα καὶ πλείονας αὐτῇ τοὺς στεφάνους. Ἐωρᾶτο γὰρ αὐτῇ χρυσοῖον ἐφ' ἑαυτὴν εἰς γῆν, πληθὺς τε παρῆσαν ἀνδρῶν οἱ σπουδῇ συνέλεγον. Τὸ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἦν ἢ ἡ σία κενή. Ἴνα γὰρ ἀπατήσῃ μόνου, καὶ ὡς ἰδειξῆ χρυσοῦ, τὸ πᾶν ἐσκαίωρησεν. Οὐ πολλὰ ἤλθον ἡμέραι, καὶ πάλιν οἰκετῶν αὐτῇ ἐώκει παρίστασθαι, ὅσα φερόντων ἐπὶ χεῖρας ὡς ἐσκαυασμένα, καὶ Ὁ τὰς πληγὰς σοι ἐπέσπερ ἦσαν διελυσε, τῶ φωτὶ τοῦ προσώπου σημειώσασα ἑαυτὴν. Ἀπὸ τούτων τὸ ἀμαχον ἰδὼν καὶ ἀήτητον, ὁ γῆν καὶ θάλασσαν ἐξήπειληκώς, τοῦ πρὸς αὐτὴν πολέμου αἰσχύνῃν ὄψασσῆναι διέγνωκε.

IC'. Τῶν ἐπτὰ δὲ διαγεγονότων ἐτῶν, οἱ τῆρας τοῦ ἐνάτου μονάζοντες οἱ καὶ τὴν τῆς πγραφῆν προσήψαν τῇ μακαρίᾳ, τὸ γυναῖκα ταύτην μετὰ πάντων ἡγνοηκότες, ἰκέται γοῦ τῆς τῆς μονῆς προσετώτος, ἔνθα πρότερον ἀσκουμένη, δέξασθαι τε πάλιν αὐτὴν, καὶ τῶ τῶν μοναζόντων ἐναριθμησάσαι τάγματι· ἀρκοῦσ ἔφασκον, ἔδωκε δίκην, ἐπιτοσοῦτον εἶω τῆς καὶ παρ' αὐτὴν τὴν εἴσοδον ὅλους ἐπτὰ χρόνοι νεγκοῦσα· προσέθεντο δὲ καὶ διὰ θείας ἐμπίστιν, ἐκείνους λαβεῖν, ὡς ἤδη συγκεχλιτὸ ἀμάρτημα Θεοδώρω. Ὡν καὶ εἰζας τῇ παρακλήσει, ἀνίησι τῆς ἀδίκου καταδίκης Θεοδώραν, εἰς ἐνδύτατον κελίον τὸ μετὰ τοῦ λούσας μένει ἀπρόσιτον, καὶ μηδεμίαν αὐτῇ κονίαν τῆς μονῆς ἐγχειρίζεσθαι. Δύο τὸ παρῆδραμον ἔτη, οὕτως ἀσκουμένης ἐγχε μείζονι, καὶ συντονωτέραις εὐχαῖς· εἰθ' αὐχμοῦ γενομένου, καὶ τῶν ἐν τῶ κοινοδίῳ οὐδὲ νοτίδα μικρὰν ὕδατος ἔχειν ὑποφαινόντων περ οἷς τε ἤκουεν, οἷς τε αὐτὴς ἔβλεπεν ὁ τῆς ἀρχηγός, τοῦ χαρίσματος ἡξιώσθαι τῶν ἱαμ

τὴν μακαρίαν πεπληροφόρητο, μεταστέλλεται ταύτην, καὶ τῷ λάκκῳ τὸ κεράμιον καθεῖναι προστάττει καὶ ὕδωρ ἀνενεγκεῖν. Ἡ δὲ εἰκειν μαθοῦσα λόγοις πατέρος, μηδὲν πολυπραγμονήσασα, μηδὲ ἀναβαλλομένη, πράττει τὸ κελευσθέν· καὶ εὐθύς ὕδατος μιστὸν ἀνήνεγκε τὸ κεράμιον, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἄλλοι τῶν λάκκων πλήρεις ὕδατος καθεωρώοντο.

ΙΖ'. Ὀλίγων δὲ παρελθουσῶν ἡμερῶν ἀραμένη τὸ παιδίον ἐπ' ὄψεσι πολλῶν ἤδη τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, καὶ ἑαυτὴν ἐγκλεισαμένη, οἷα πατήρ πρὸς υἱὸν γνήσιον, νοουθεσίας ἤρξατο πρὸς αὐτόν. Τοῦτο δὲ δῆλον τῷ προσετώτῳ γενομένου, ἐκπέμπει τινὰς τῶν ἀδελφῶν ἀκουσομένους ἀκριβέστερον τῶν πρὸς τὸ παιδίον ῥημάτων, οἱ καὶ τῇ θύρᾳ τὴν ἀκοὴν προσερίσαντες, καὶ τὸν νοῦν συντείναντες, ἐμμελῶς ἠκροῶντα τῶν λεγομένων. Τοιαῦτα δὲ ἦν, ἃ μετὰ προσαγωγῆς φιλημάτων, ἐπέσκηπτε τῷ παιδί· Ὁ χρόνος ἤδη τῆς ἡμέρας ζωῆς, νιέ μου φίλτατε, πρὸς πέρας ὄρα, καὶ πρὸς τὸν ἐκείσε λοιπὸν αἰῶνα χωρεῖν καταπειγόμεναι. Ἐγὼ δὲ σε τῷ πατρὶ τῶν ὄρφανῶν καὶ Θεῷ παρατίθημι καὶ τῷ κυρίῳ ταύτης ἡμῶν τῆς μονῆς· ἐξεῖς δὲ καὶ ἀδελφῶν διαθέσειν ἀποσώζοντάς σοι τοὺς μοναχοὺς. Τί οὖν, εὐγένεια τάχα ζητήσεις; Ἡ δὲ μὴ ἀλλοθεν γνωρίζεται σοι, ἢ ὄθεν ἢ ἀληθῆς εὐγένεια καταφαίνεται. Μὴ πρὸς τιμὴν ἀπίθης τὴν ἐξ ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ αὕτη μακαρίους οἶδε τοὺς τιμωμένους ποιεῖν· οὐκ ἀγνοεῖς γὰρ ὅτι τοῦ ἐν Κυρίῳ μακαρισμοῦ οἱ τὸ ἐξ ἀνθρώπων ὄνειδος καὶ τὴν ἀτιμίαν καὶ τὰ ψευδῶς αὐτῶν καταμαρτυρούμενα φέροντες, ἐκείνοι μᾶλλον εἰσιν οἱ τυγχάνοντες. Εἰ δὲ τις ἐπιθυμία φέρει σε πρὸς τοῦτο, τὸ τιμῆς πάντως ἀξιούσθαι, τὸ τιμᾶν πρῶτος ἀγάπησον, ὕπνου μίσησον. Τὸ σκληρὸν ἀσπασαί τῆς διαίτης, τῷ μαλακῷ ἀπόταξαι τοῦ ἐνδύματος, τῶν συνήθων εὐχῶν μηδέποτε κατολιγωρήσης, μηδὲ τῶν τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταμένων συναξέων ὄρθρου φημί καὶ τρίτης ἕκτης τε καὶ ἐνάτης, καὶ τῶν ἑσπερινῶν· ἀλλὰ καὶ τροφῆς μεταλαμβάνων μνήσθητι καὶ ἑτέρου πεινῶντός, καὶ τοῦτο τὸ σοὶ περιτεῦον θησαύρισον. Ἄλλοτριῶν ἀπόσχου, κατηγορεῖν ἀδελφοῦ, μηδὲ κατὰ νοῦν λάθης ποτὲ ἐρωτώμενος, νεύων εἰς γῆν ἀπόκριναι. Πτώμα μὴ γελίσης ἑτέρου, θρήνησον, ἵνα παρακληθῆς· κακῶς βιούντας ἀκούων τινὰς ὑπὲρ αὐτῶν εὐχεσθαι μὴ ἀμελεῖ τὸ πρὸς ἀσθενούντας ἀπιέναι, μὴ παραιτοῦ, καὶ συνελόντα φάναι, παντός ἐκκλίνων κακοῦ, ἀρετῆς πάσης ἀντιποιήθητι· δούλευσον τοῖς ἀδελφοῖς ὡς δεσπόταις ἵνα Χριστοῦ φίλος γένη τοῦ διὰ σὲ μορφῆν δούλου ἐνδυσσαμένου. Εὐχὴ ἔστω σοι διηνεκῆς, πειρασμῶ μὴ περιπεσεῖν· εἰ δὲ καὶ περιπέσοις, γενναίως ἀντίστηθι, καὶ πάλιν ὥστε μὴ ἀλῶναι προσεύχου. Οὕτως βιοτεύων, ἀγκηπέ, οὐ μακρὰν ἐξεῖς τὸν βοηθοῦντα, καὶ ὀρέγοντά σοι πολέμουμένῳ τὴν δεξιάν. Τοιαῦτα παραινέσασα τῷ παιδί ταῖς χερσὶν ἠδέως τὸ πνεῦμα παρέθετο τοῦ Θεοῦ.

ΙΗ'. Καὶ τὸ μὲν παιδίον θρήνοις παραχρῆμα ἐκόπτετο, καὶ ὁ οἰκίσκος βοῆς ἐπληρούτο· τὰ ἀκουσθέντα δὲ εὐθύς οἱ πρὸς τοῦτο πεμφθέντες, τῷ

A certior factus erat beatam esse consecutam donum miraculorum, eam accersit, et in cisternam jubet demittere amphoram, et haurire aquam. Illa autem, quæ didicerat cedere verbis Patris, nihil curiose inquirens, nec differens, facit quod fuerat imperatum, et protinus aqua plenam extulit amphoram. Qua ex re aliæ quoque cisternæ conspectæ sunt aqua plenæ.

XVII. Cum pauci autem dies præteriissent, ea tollens infantem in conspectu multorum cum jam esset vespera, et seipsam includens, cœpit eum adhortari non secus, ac pater germanum filium. Hoc cum rescivisset præfectus monasterii, mittit quosdam ex fratribus accuratius audituros verba, quæ diceret puero. Qui cum aurem ostio admovissent, et mentem diligenter adhibuissent, audiebant ea quæ dicebantur. Hæc autem erant, quæ puero præcipiebat, eum deosculans: Tempus vitæ meæ, fili mi charissime, jam spectat ad finem, et de cætero festino ire ad sæculum, quod illic est. Ego autem te patri orphanorum, et Deo commendo, et domino hujus nostri monasterii. Habebis autem monachos quoque qui in te servabunt fratrum affectionem. Quid ergo? Quæres fortasse nobilitatem? Illa autem non aliunde tibi cognoscatur, quam unde vera apparet nobilitas. Ne aspexeris ad honorem hominum. Neque enim is eos, qui honorantur, potest beatos efficere. Sed neque ignoraveris, quod eam quæ est in Domino, beatitudinem illi magis consequuntur, qui hominum ferunt probra et contumelias, et falsa, quæ in ipsos feruntur, testimonia. Si tenearis autem aliquo desiderio omnino assequendi honoris, ipse primum dilige honorem exhibere. Somnum odio habe. Duram et asperam vivendi rationem amplectere. Renuntia mollibus vestimentis. Consuetas preces nunquam neglexeris, neque horas, quæ sunt constitutæ fratribus ad conveniendum, Matulinæ, inquam, Tertix, Sextæ, et Nonæ, et Vesperarum. Abstine ab alienis. Accusare fratres ne tibi quidem veniat in mentem. Interrogatus responde, respiciens in terram. Alterius casum ne irriseris. Luge, ut consolationem consequaris. Aliquos audiens male viventes, ne negligas pro eis precari. Ire ad eos, qui sunt infirmi, ne recuses. Et ut semel dicam, omne malum declinans, vindica tibi virtutem: servi fratribus, tanquam dominis, ut evadas Christi amicus, qui pro te servi formam induit. Assidue precare, ne incidas in tentationem. Quod si incideris, ei fortiter resiste; et rursus precare, ne supereris. Si sic vivas, o dilecte, non procul aberit, qui tibi opem ferat, et qui bello appetito tibi sit porrecturus dexteram. Cum hæc suasisset puero, jucunde in Dei manus tradidit spiritum.

XVIII. Et puer quidem statim lugebat, et plangebat, et vociferatione plena erat domuncula. Quæ audierant autem ii quid ad hoc missi fuerant,

declaraverunt ei qui miserat. Qui postquam audivit, ipse quoque id, quod viderat in somnis, dixit suis monachis : Existimabam, inquit, me videre duos viros, qui me in altum extollebant. Altitudo autem erat tanta, quanta conjici non poterat. A me autem visi sunt ordines angelorum, et vox in meis auribus resonuit : Vide, dicens, qualia bona sunt parata sponsæ meæ Theodoræ. Præter hæc, mihi quoque apparebat lectus, fidei angeli creditus, et thalamus pulchritudine inefabilis. Cum autem significarem de lecto illo et thalamo doceri, quænam esset illa, cui hæc parata essent, et de iis rogarem eos qui inducebant, statim mihi apparuit chorea prophetarum, apostolorumque et martyrum cum aliis justis. Choreia autem mediam habebat mulierem, gloria diviniore ornatam, quæ et medium ingrediebatur thalamum, et mihi videbatur sedere in medio lecto. Qui eam autem abducebant, dicebant eam esse abbatem Theodorum, cujus etiam confictum fuerat crimen stupri, et quæ sustinuit potius totos septem annos e monasterio ejecta affligi, et censeri esse pater filii, qui erat alterius, eumque suscipere alendum et educandum, quam quænam esset ipsa, significare, et simul a tanto liberari decore et afflictione : et ideo assecuta est, dicebant, eam, quam vides, lætitiâ. Hæc cum vidissem, me remisit somnus, et me converti ad mea delenda peccata.

XIX. Hæc cum narrasset, pervenit statim ad cellam sanctæ, monachis quoque eum sequentibus ; et cum pulsasset ostium, excitavit puerum. Jam enim multo luctu eum oppræsserat somnus. Surrexit ergo, et aperto ostio eis dedit aditum. Illi autem ingressi sunt, et eam, quæ est vere viva, vident mortuam : et accedentes, in sacrum corpus distillarunt lacrymas. Poro autem præfecto visum est intempestivum, innotescere miraculum, donec eos accersisset, qui accusationem in eam construxerant. Qui cum venissent, ostensis aliquibus partibus sacri corporis : Videte, dixit eis, hoc spectaculum novum et inauditum, qualis sexus quali esca tenebrarum conculcavit principem. Obstupuerunt omnes spectaculo : et metus quidem stuporem, metum autem lacrymæ sunt consecutæ, dum reputabant, adversus quos labores decertare oporteat eos, qui sunt implicati corporis affectionibus.

XX. Quoniam autem nec maritum quidem oportebat omnino sancta frustrari, qui purum ac sincerum in eam amorem perpetuo conservaverat, angelus accedens ad præfectum monasterii, jubet ut mitteret ad civitatem quemdam ex monachis equitem, et juberet ei, ut in equo suo collocet eum, qui primus ei occurrerit, et sic eum adducat quam citissime. Verum enimvero eum quoque divina ad hoc quædam incitabat apparitio, et sua sponte veniebat ad monasterium. Cum ergo ei factus esset obviam monachus, et rogasset cur curreret, ille

A αποστειλαντι διασάφησαν ὃς ἐπεί ἤκουσε καὶ αὐτὸ ὄναρ τὸ θεαθῆν αὐτῷ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐλεξε μοναχοῖς. Ὁμην, εἰπὼν, ἀνδρας δύο ὄρα, μετῴρων με, εἰς ὕψος αἵροντας· τὸ δὲ ὕψος, οἷον ἀνείκαστον, τάγμα δέ μοι ἀγγέλων ἐωρᾶτο, φωνή τε ἤχεῖτο ταῖς ἀκοαῖς, Βλέπε, λέγουσα, οἷα ἡτοίμασαι Θεοδώρα, τῇ ἐμῇ νύμφῃ, τὰ ἀγαθὰ. Πρὸς τοῦτοις καὶ κλίνη μοι καταφαίνεται ἀγγέλω πεπιστευμένη, καὶ νυμφῶν τὸ κάλλος ἀπορρήτον, περὶ πολλοῦ δέ μοι ποιουμένῳ μαθεῖν. Τίς ὁ νυμφῶν, ὁ βλεπόμενος, καὶ τίς ἡ κλίνη, καὶ τίς ἐκείνη ἢ ταῦτα ἡτοίμασαι, καὶ περὶ τοῦτου τοὺς ἀπάγοντας ἐρωτῶντι, εὐθύς χορεία μοι προφητῶν, ἀποστολῶν τε καὶ μαρτύρων μετὰ τῶν ἄλλων καθεωρᾶτο δικαίων, καὶ ἡ χορεία, μέσον εἶχε γυναῖκα δόξῃ θειοτέρῃ κακοσημένῃ ἢ τις ἐνθον τε τοῦ νυμφῶνος εἰσήει, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐωρᾶτο μοι κλίνης καθεζομένη, οἱ δὲ ἀσπάζοντες, ταύτην εἰσγον εἶναι τὸν ἀββᾶν Θεόδωρον, ἧς καὶ τὸ τῆς πορνείας ἐγκλημα καταψεύσθη, καὶ ἠνέσχετο μᾶλλον παρ' ὅλοις ἐπιτὰ ἔτσι τῆς μονῆς ἀπόκλητος προσταλαίτωραῖν, καὶ πατὴρ εἶναι παιδὸς ἄλλοτρίου νομιζεσθαι καὶ τροφήν ἐκείνου καὶ ἀνατροφὴν ἀναδείξασθαι, ἢ εαυτὴν ὅστις εἴη γνωρίσαι, καὶ αἰσχύνῃς ἅμα καὶ τοσαύτης ἀπαλλαγῆναι κακοπαθείας διὰ τοῦτε καὶ τοιαύτης ἧς ὄρας, ἠξίωται τῆς φαιδρότητος, ταῦτά με ἰδόντα ὁ ὕπνος ἀνῆκε, καὶ πρὸς τὸ θρηνεῖν τὰς ἐμὰς ὠρμησα ἀμαρτίας.

ΙΘ'. Τοιαῦτα διηγησάμενον εὐθύς ὡς εἶχε τὸ κελλίον τῆς οσίας κατεῖληφεν ἐπομένων αὐτῶν καὶ τῶν μοναχῶν, καὶ κοφᾶς τὴν θύραν, τὸ παιδίον διῦπνισεν· ἦν γὰρ τῷ πολλῷ κλαυθμῷ πρὸς ὕπνον ἤδη κατανεχθέν. Διανέστη γούν, καὶ τὴν θύραν ἀνοίξας εἰσεῖναι τοῦτοις εἶδίδον· οἱ δὲ εἰσήεσαν, καὶ τὴν ὄντως ζῶσαν ὄρωσιν νεκρῶν, παραστάντες δάκρυα τοῦ ἱεροῦ κατέσταζον σώματος. Τῷ προεστῶτι μόντοι ἀκαιρον εἶδοξε τὸ παράδοξον νῦν διαγνωσθῆν τοῦ θαύματος ἄχρις ἂν τοὺς τὴν κατηγορίαν συμπλέξαντας, ποιήσῃται μεταπέμτους, ὧν καὶ ἀφικομένων, ἕνια μέρη τοῦ ἱεροῦ σώματος παραδείξας, Ἴδετε, εἶπεν, αὐτῶν τὸ καινότερον τοῦτο θέαμα, οἷα φύσις οἷω δειλίαι τὸν τοῦ σκότους ἠπάτησεν ἀρχοντα, Ἐξέπληξε πάντας ἡ θεία καὶ φόβος μὲν τὴν ἐκπληξεν τὸν δὲ φόβον, δάκρυα διεδέχοντο λογιζομένους πρὸς οἷους πόνους παλαίην ὀφείλουσιν οἱ πάθειν ἐνεσχημένοι σωματικοῖς.

Κ'. Ἐπεί δὲ εἶδει πάντως μὴδὲ τὸν ἄνδρα τῆς οσίας ἀπολειφθῆναι, καθαρὸν εἰς τέλος τὸν πρὸς αὐτὸν φυλάξαντα πόθον. Ἄγγελος τῷ προεστῶτι τῆς μονῆς παραστάς, κελεύει πρὸς τὴν πόλιν τινα τῶν μοναχῶν ἐπιππον ἐπέμψαι, ἐπιτρέψαι τε οἱ τὸν πρῶτως αὐτῷ ὑπαντήσοντα τῷ ἵππῳ τοῦτου ἐπιβιβᾶσαι, καὶ οὕτως ὡς τάχιστα ἀγαγεῖν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ κάκεινον θέια τις πρὸς τοῦτο παρῶτρυνεν ἐπιφάνεια καὶ αὐτοκλήτος ἦει πρὸς τὴν μονήν. Ἐπεί οὖν ὑπήντα ὁ μοναχὸς καὶ ἐπύθητο ὅτου χάριν ὁ δρόμος· ὁ δὲ τὴν ἐμὴν ἐκ πολλοῦ, εἶπεν, γυναῖκα μὴ

θεασάμενος νῦν τὸν βίον ἐκλείπουσαν ἀναμαθῶν, ἄπειμι τὰ τελευταῖα δακρῶν αὐτῆν. Ἀναβιβάσας τοῖνυν ἐπὶ τὸν ἵππον αὐτὸν, εἰς τὴν μονὴν ἤγαγεν ἐν ᾧ τὸ θεῖον σκῆνος προέκειτο, ᾧ καὶ ἐπιπεσῶν, πρὸς ὄνομα τὴν ὄσιαν ἀνεκαλείτο, πικροῖς ἀμα περιβρέμενος δάκρυσιν, ὡς καὶ πάντας τοὺς συνειλημένους (καὶ γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν περίξ ἡθροίσθησαν μοναχῶν), εἰς οἶκτον διερεθίσαι πρὸς ὑπόμνησιν τε τῶν βεβιασμένων αὐτοὺς ἀγαγεῖν, ὡς εἶναι πάντα, τὰ τε ὀρώμενα, τὰ τε μὴν ἀκουόμενα συνειδότες, ἀνάπτυξις, καὶ ψυχῆς ἀτεχνῶς ἴαμα.

ΚΑ'. Ὅψι δὲ καὶ μόλις τοῦ πένθους λήξαντος ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι τὰ τῶν θρήνων εὐθύς διεδέχοντο, καὶ οὕτως ἐξοσιωσάμενοι τὸ πολυάθλον ἐκεῖνο σώμα καὶ ἰερώτατον. κόλοις τῆς γῆς κρύπτουσιν οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀβραάμ κόλοις νοεροῖ ὑπεδέξαντο, Τί τὸ μετὰ ταῦτα; Τὰ ἐκείνης, ὁ ταύτης ἀνὴρ διεδέξατο; Καὶ τοῖς τοῦ κόσμου πᾶσιν ἀποταξάμενος, καὶ τοῖς μοναχοῖς ἐναριθμῖον ἑαυτὸν θέμενος, εἰς ἔρωτά τε ἡσυχίας ἐλθῶν, τὸ κελλίον λαμβάνει τῆς Θεοδώρας, σπουδαῖόν τε καὶ φιλάρετον βίον ἐπανελάμενος χρηστῶ τέλει τὴν ζωὴν καταλύει. Ἐπει οὖν τοιαύτην ἀγωγὴν οἱ μοναχοὶ ἰθεῖσαντο, οὐδὲν ἀπᾶθον ἐνόμισαν τὸ ἀμφοτέροις εἶνα καὶ τὸν τάφον γενέσθαι, διὰ τοῦ καὶ κοινῆ τὰ λείψανα τῶν δύο κατέθεντο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον τοιούτων μέτρων ἀρετῆς ἤφατο, ὡς καὶ τῆς μονῆς ἐκείνης προστῆναι κρίσει δικαίων τῶν τὸν βίον αὐτῶ συνειδόντων, καὶ προστασίας τοιαύτης ἐπιμεμένων. Τοιούτων τῶν πολλῶν πόνων τῆς μακαρίας τὸ πέρας. Αὕτη τῶν γενναίων ἀθλων αὐτῆς ἡ διεγήγησις. Εἰ οὖν ἀληθές, ὡσπερ καὶ ἀληθές ὁ Παύλου λόγος, τὸ ἕκαστον τὸν ἴδιον πόνον λήψεσθαι, πῶς οὐ μακαρία τῶ ὄντι καὶ Θεοῦ δῶρον ἡ Θεοδώρα, τασούτων πόνων τασούτους ἀπολαμβάνουσα τοὺς μισθοὺς ἧς ταῖς πρεσβείαις καὶ ἡμῶν γένοιτο τῆς τῶν σωζομένων γενέσθαι μερίδος, χάριτι καὶ φιλανθρωπία Χριστοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

° I Cor. iii, 8.

A respondit : Cum meam uxorem longo tempore non viderim, et eam nunc e vita excessisse resciverim, vado eam extremo defleturus. Cum eum ergo in equum sustulisset, duxit in monasterium, in quo jacebat divinum illud tabernaculum. Ad quod cum irruisset, sanctam vocabat nominatim, acerbas simul fundens lacrymas, adeo ut omnes, qui erant congregati, (convenerant enim multi ex iis qui habitabant circumcirca monachis) provocaret ad lacrymas, et deduceret ad eorum vitæ recordationem. Itaque erant omnia, tam quæ videbantur, quam quæ audiebantur, conscientiæ refrigeratio, et revera animæ medicina.

XI. Cum luctus autem vix tandem desiisset, psalmi et hymni statim luctum sunt consecuti. Et sic justis factis illi laborioso et sacrosancto corpori, id sinu terræ abscondunt, cujus spiritum sinus Abrahamæ, si intelligentia spectetur, exceperunt. Quidnam est hæc consecutum ? Fit rerum illius maritus ejus successor : et cum rebus omnibus hujus mundi renuntiasset, et seipsum retullisset in numerum monachorum, et captus esset amore quietis et silentii, cellena accipit Theodoræ ; et cum bonam vitam, et ex virtute agendam elegisset bono fine vitam claudit. Cum ergo vidissent monachi eum sic vitam egisse, nihil alienum existimarunt, esse amborum unum et idem sepulcrum ; propterea communiter, et in eodem loco deposuerunt amborum reliquias. Porro autem puer quoque eo processit virtutis, ut etiam præfuerit illi monasterio, justo eorum judicio, qui vitam illius cognoscebant, et eum sibi præfici desideraverant. Talis fuit finis laborum hujus beatæ, et hæc est narratio ejus præclarorum certaminum. Si ergo verum est, ut verum quidem certe, quod dicit Paulus °, unumquemque accepturum propriam mercedem secundum proprium laborem : quemadmodum non est beata, et revera Dei donum Theodora, quæ mercedem accipit tot laborum ? Cujus intercessionibus concedatur, ut nos quoque simus e numero eorum qui salvi fiunt gratia et clementia Christi veri Dei nostri, cui gloria et potentia; nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΘΕΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ.

MARTYRIUM S. MARTYRIS CHRISTI AUTONOMI.

(Latine apud Surium ad diem 12 Septembris ; Græce ex cod. ms. Paris. 1523 sæc. XII.)

I. Æque esse absurdum existimo, et loquiea quæ non oportet, et quæ sunt pulchra et honesta mandare silentio. Quantum enim auditorum lædit animos is, qui narrat ea, quæ non sunt honesta ; tantum is, qui silentio præterit bonas actiones, privat pios utilitate, quam erant ex eis percepturi. Ea de causa religiosissimam Autonomi vitam, quæ ad nos usque pervenit, statuimus non tegere silentio, sed studuimus eam tradere piis auribus. Et enim ad nos pervenerunt res martyris, partim quidem a quodam qui eas scripsit ante nos : cujus fuit quidem bona mens, non adfuit autem et lingua, quæ posset consequenter suam explicare sententiam, imo propter incitiam multa confundebat, et contegebat : partim autem a viris qui in sacrum ordinem erant allecti in sacro templo martyris, et qui rerum ipsarum veritatem diligentius inquisierant et collegerant.

II. Hic ergo divinus Autonomus, strenuus athleta veritatis, ac episcopali dignitate ornatus in Italia, postquam tempore Diocletiani cognovit acre et vehementer bellum erupisse adversus Christi Ecclesiam, recordatus divinorum ejus mandatorum, per quæ jubet ut qui expelluntur ex una civitate, fugiant in aliam (nam qui manet quidem, præter id, quod non potest docere verbum, ipse quoque peribit ; quodsi fuerit remotus ab iis, qui persequuntur, poterit litteris, aut etiam lingua convenire quandoque gregem Christi, eumque exhortari et confirmare ad pietatem ; quin etiam eos qui erant in tenebris impietatis, deducere ad lucem veritatis) ; relicta Italia, venit in Bithyniam, et divinum nutum sequens, venit in locum quemdam, cui nomen quidem erat Sorei ; situs est autem ad dexteram ei qui navigat in sinum Nicomedie : et hospitio excipitur a quodam nomine Cornelio Apud quem cum longo tempore fuisset versatus,

A'. Τῆς ἰσῆς ἀτοπίας εἶναι νομίζω τό τε φθῆγασθαι τὰ μὴ δέοντα, καὶ τὸ τὰ καλὰ δίδόναι σιγῇ. Καὶ γὰρ ὅσον ὁ τὰ μὴ καλὰ διεγούμενος τὰς τῶν ἀκροατῶν ἐδίδαξε ψυχὰς, τοσοῦτον ὁ τὰς ἀγαθὰς τῶν πράξεων σιγῇ παραδοῦς τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τοὺς φιλευσεβεῖς ἀπεστέρησε. Ταύτη τοι καὶ ἡμεῖς τὸν μέχρις ἡμῶν ἐλθόντα φιλοθεώτατον Αὐτόνομον βίον οὐκ ἔγνωμεν σιγῇ κατακρύβειν, ἀλλὰ φιλοκαλοῖς αὐτὸν ἀκοαῖς παραδοῦναι προεθυμήθημεν. Ἐφθασε γὰρ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ τοῦ μάρτυρος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ τίνος τῶν πρὸ ἡμῶν τὰ ἐκείνου συντάξαντος, καὶ διανοίᾳ μὲν ἀγαθῇ χρησαμένου, γλώτταν δὲ οὐδαμῶς εὐπορήσαντος τῇ γνώμῃ συνεπομένην, ἀλλ' ἀμαθία τὰ πολλὰ συγχέοντος καὶ συγκαλύπτοντος· τοῦτο δὲ καὶ δι' ἀνδρῶν τῶν ἱεραῶν λαχόντων κατ' αὐτὸν τὸν τοῦ μάρτυρος εὐαγγῆ ναόν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν τὴν τῶν πραγμάτων ἀληθείαν δι' ἐμμελέστρας ζητήσεως ἐφανισαμένων.

B'. Οὗτος τοίνυν ὁ θεῖος Αὐτόνομος, ὁ γενναῖος τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστής, τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματι κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐμπρέπων, ὡς πολὺν καὶ ἀφόρητον ἔγνω τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ῥαγέντα πόλεμον, εἰς μνήμην ἐλθῶν τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν, δι' ἑῶν ἐπιτάττει τοὺς ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως ἀπελαυνομένους φεύγειν εἰς τὴν ἑτέραν, καὶ εἰδὼς ὅτι μένων μὲν πρὸς τῷ μὴ δύνασθαι τὸν λόγον διδάσκειν καὶ αὐτὸς ἀπολείται πόρρω δὲ τῶν διωκόντων γενόμενος δυνατὸς ἔσται γράμμασιν ἢ καὶ γλώσσῃ ποτὲ τῷ ποιμνίῳ τε τοῦ Χριστοῦ διαλέγεσθαι καὶ πρὸς εὐσεβίαν ἐπαλείφειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν σκοτεινῷ πλανωμένους τῆς ἀσεβείας πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος χειραγωγεῖν, τὴν Ἰταλίαν καταλιπὼν ἀφικνεῖται πρὸς Βιθυνίαν, καὶ θεοῖς ἐπακολουθῶν νεύμασι πρόσεισι χωρίῳ τινὶ ὧ τοῦνομα μὲν Σωροί· καί ται δὲ ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν τῆς Νικομηδείας κόλπον· καὶ ξενίζεται παρ' ἀνδρὶ Κορηλίῳ τὴν κλήσιν. Συχνὸν τε χρόνον προσ-

διατρίψας αὐτῷ, καταρτίζει μὲν αὐτὸν ταῖς διδασκαλίαις· οἶκον δὲ Θεοῦ οἰκοδομήσας εὐκτήριον, Μιχαὴλ τῷ τῶν ἀγγέλων ἀρχηγῷ καθωσιωμένον, χειροτονεῖ τὸν Κορνήλιον ἐν αὐτῷ τῆς διακονίας τῷ ἀξιώματι· καὶ αὐτῷ παραδούς τὴν τῶν πιστῶν ἐπιμελίαν, ἐπὶ τὴν Λυκαόνων καὶ Ἰσαύρων ἐκεῖνος ἀπείρει, κήρυξ κακεῖ γενέσθαι τῆς εὐσεβείας προθυμούμενος. Εἶτα πάλιν ἐπανελθὼν πρὸς Κορνήλιον καὶ τὸν καταβληθέντα σπόρον αὐτῷ τῆς θεογνωσίας πολύχουν βλαστήσαντα καρπὸν εὐρηκώς, ἐπὶ τὸν τοῦ πρῶτον βαθμὸν εὐθίως ἀνάγει. Ἐπεὶ δὲ καὶ Διοκλητιανὸς εἰς τὴν Νικομήδους ἤκοντα ἔγνω, πᾶν μὲν γένος Χριστιανῶν, καὶ ἡλικίαν πᾶσαν ἐκτέμνει σπουδάζοντα, ἐξαίρετον δὲ τινα καὶ μεμεριμημένην τὴν ἐπ' Αὐτονόμου ποιουμένην ζήτησιν, ἐπὶ τὸ Μαντινίον καὶ τὴν Κλαυδιούπολιν οὗτος ἀπαίρει, Β (πόλεις δὲ αὗται περὶ τὸν τοῦ Εὐξείνου κείμεναι Πόντου), κἀνταῦθα τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας διασπείρει βουλόμενος. Ὡς δὲ κατὰ νοῦν αὐτῷ πάντα συνεργεῖα Χριστοῦ προσεχώρει, αὐθις ἐπὶ Σωρεοῦς ἀναστρέφει τὸν Κορνήλιον καὶ τὴν κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίαν ἐπισκεψόμενος. Ἦν πολυπλασιασθεῖσαν πάλιν εὐρών, τὸν μὲν Κορνήλιον τῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιώματι τελειοῖ· αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσιανῶν ἐπέρχεται χώραν, τὰς μὲν τῆς πλάνης ἀκάνθας προρρίζους ἀνασπῶν, εὐσεβῆ δὲ σπέρματα φιλοπόνως καταβαλλόμενος. Τῆς δὲ θείας χάριτος τοῖς Αὐτονόμου ὀμβρήμασι πολὺ τῆς εὐσεβείας τὸ λῆιον ἀναδεικνύσης, καὶ πάλιν πρὸς Κορνήλιον καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ ποιήσαν τὴν ἐπάνοδον ἵποιετο· κακεῖθεν ἐν Λίμναις γίνεται. Χωρὶον δὲ τοῦτο Σωρεοῖς πλησιάζον, οὗ τοὺς οἰκτορας βαθεῖ σκότῳ τῆς ἀγνοίας κρατουμένους ὄρων, C ὀδηγεῖ καὶ τούτους πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἐπιγνώσεως. Καὶ οὗ πολὺς αὐτῷ χρόνος πρὸς τὴν ὀδηγίαν χάριτος εἰς τὰς τῶν πλειόνων ἐνήργει ψυχάς, καὶ τοῦ Χριστοῦ προσετίθεντο.

Γ'. Τούτων τοίνυν εὐμενεία Θεοῦ κατ' εὐχὰς τῷ μάρτυρι τελεσθέντων, συμβαίνει τοὺς ἐπὶ τῇ πλάνῃ τῆς ἀσεβείας κατεχομένους ἐν τῷ δηλωθέντι χωρίῳ κατὰ τινα παρ' αὐτοῖς τιμωμένην δαίμονος ἰορτὴν σπονδὰς τοῖς εἰδώλοις προσφέρειν, κακεῖνα ποιεῖν, ὅσα ὑπὸ πονηρῶν δαιμόνων ἐμβακχευθεῖσαι ψυχαὶ πράττουσι. Ταῦτα πολλάκις οἱ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμένης ὄρωντες γινόμενα, καὶ θεῖου πιμπλάμενοι ζήλου (κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν σὺν πλείονι τελοῦμενα λύσση) πρὸς ὀργὴν δικαίαν ἀνίστανται, καὶ ἀλλήλους παρακροτήσαντες· ἐπίασιν κατὰ τῶν εἰδώλων· D καὶ πάντα εὐθὺς συντρίψαντες, καὶ εἰς χοῦν θέμενοι καὶ κόνιν ἐπεδείκνυσαν τοῖς λατρευταῖς ἐκεῖνοις τὴν τῶν λατρευομένων ἀσθένειαν. Τοῦτο τοὺς Ἑλληνίζοντας τότε μὲν εἰς ἐκπληξιν καὶ δέος ἐνήγε, καὶ θρήνου μᾶλλον ἢ ἐκδικήσεως τὸν καιρὸν ἠγοῦντο. Φυλάξαντες δὲ ἡμέραν καθ' ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων Αὐτόνομος ἐλειτούργει τὰ μυστικά, καὶ ξύλοις τε καὶ σιδήροις ἕκαστος τὴν δεξιὰν καθοπλίσαντες, ἀθρόον κατατρέχουσι τῷ ἐν Σωρεοῖς εὐκτήριον· καὶ τρέπονται μὲν τοὺς παρατυχόντας, οἷς δὲ εἶχον ἐν χερσίν ὄπλους, τὸν ὄσιον ἀναρούσι, παρ' αὐτὴν τὴν ἱερὰν τράπεζαν τοῦ αἵματος ἐκχυθέντος, ὥσπερ

A eum quidem perficit doctrina : Dei autem oratoria aede aedificata, quæ dedicata est Michaeli principi, in ea ordinat Cornelium dignitate diaconatus : et cum ei curam mandasset fidelium, proficiscitur in Lycaoniam et Isauriam, desiderans ipse quoque fieri præco pietatis. Deinde reversus ad Cornelium, cum a se dejectum semen invenisset produxisse multiplicem fructum Dei cognitionis, eum prohibet ad gradum presbyteratus. Postquam autem cognovit Diocletianum venire Nicomediam, qui Christianorum quidem omne genus, et ætatem omnem studebat excindere, præcipue autem et admodum sollicitè quærebat Autonomum, is enavigavit Mantinium, et Claudiopolim (sunt autem hæ urbes positæ in ponto Euxino), hic quoque seminare studens verbum pietatis. Postquam vero, Deo adjuvante, ei processerunt omnia ex sententia, revertitur ad Soreos, visitaturus Cornelium et ejus Ecclesiam. Quam cum rursus invenisset multiplicatam, Cornelium quidem ad dignitatem provelhit episcopalem, ipse autem regionem obit Asianorum, erroris quidem spinas evellens radicibus, pia autem semina diligenter deficiens. Divina autem gratia imbribus Autonomi ostendente magnam segetem pietatis, redit rursus ad Cornelium et ejus gregem. Illinc venit Limnas. Est autem hic locus prope Soreos. Cujus habitatores cum videret teneri profundis tenebris ignorantie, eos quoque ducit ad lucem agnitionis. Non multum tempus ab eo consumptum fuit ad eos in viam deducendos, qui convolvebantur : sed et brevi operata est gratia in animos permultorum, et salutare baptismum requirentes, sacro gregi Christi accesserunt.

τῶν ἐπιστρέφόντων ἀνάλωτο· ἀλλ' ἐν βραχεὶ τὰ τῆς τῷ σωτήριον βάπτισμα ἐπιζητοῦντες, τῇ ἱερᾷ ποιμνῇ

III. Cum hæc ergo Dei benignitate, ut martyri erat in votis, effecta essent, accidit, ut qui tenebantur errore impietatis in dicto loco, in quodam demonis festo, quod ab eis celebrabatur, simulacris offerrent libamina, et ea facerent : quæ faciunt animæ furore percitæ a dæmonibus. Hæc sæpe videntes fieri ii qui erant gregis Christi, et divino zelo repleti, (illo autem die peragebantur cum majori rabie) ad justam iram incitantur, et se invicem adhortati, invadunt simulacra : et cum omnia protinus contrivissent, et in pulverem et cinerem redegissent, ostenderunt illis cultoribus imbecillitatem eorum qui colebantur. Hoc gentiles tunc quidem stupore affecit et metu, et qui lamentationis potius esse tempus putabant, quam vindictæ. Cum autem observassent diem quo Dei servus Autonomus mysticum celebrabat ministerium, lignoque et ferro armasset unusquisque dexteram, repente simul irruunt in oratorium, quod erat Soreis : et eos quidem vertunt et fundunt, qui incederant : armis autem, quæ habebant in manibus, sanctum interficiunt, ad ipsam sacram mensam fusos sanguine, quò modo prius divini Zachariæ, qui

ad Deum magis clamabat, quam Abelis sanguis A injuste fusus. Et ideo eorum quidem, qui intererunt, in æternum testatur impietatem, eos igne pro cæde ulciscens, et non brevi tempore dolorem præbens, sed æternum cruciatum : martyri autem, quæ non desinit, lætitiā, vitam perpetuam, et regnum Dei conciliat.

IV. Sed pontificis quidem et præconis veritatis hunc gloriosum exitum habuit martyrium : sanctissimæ autem ejus reliquiæ a quadam Maria, quæ diaconatus dignata fuerat charismate, cum simul cum iis qui ex propinquis emporiis non solum sibi vendicabant pietatem, sed etiam virtutem, illis præclare et sancte justa fecisset, mandatæ sunt sepulturæ, honorifice in capsâ depositæ. Procedente autem tempore, quando Constantinus impri- B mis pius imperator, sceptrâ Romana divina potius manu, quam exercitu et armis fretus, tenebat : Severianus quidam, Alexandriæ accepta rectione, cum metu maris per viam, quæ est circa sinum, iter faceret, venit quidem prope sacram capsam, Autonomi retinetur autem virtute, quæ non cadebat sub aspectum : cum muli quidem scuticis cæderentur, tantillum autem non moverentur, sed tanquam lapides starent immobiles. Severiano autem mirante id, quod factum fuerat, quidam vir pius et religiosus, et qui gratiam solvendi ænigmata a Deo acceperat, suam profert sententiam, mulorum statum hoc significare, oportere eum qui vehitur, hic sistere, et excitare templum divino martyri. Quod autem recta esset admonitio, ostendemus e vestigio. Si enim, inquit ille, solum operi annueris, videbis salientes protinus, qui sunt immobiles. Et ille quidem annuit prompto et alacri animo : ingrediebantur autem muli maximo impetu. Protinus vero Severianus jussit ædificari oratorium, et viam est ingressus. Cum autem reverteretur, templum dedicat, et efficit, ut posteris sit martyr is perpetua memoria.

V. Cum non parum autem temporis interim præterfluxisset, invitaret autem memoria martyris, ut divino templo fieret incruentum sacrificium, accedit quidem ad sacrum is, qui tunc fungel atur munere sacerdotali, sacra mystica peracturus. Aqua autem ex tabulatis, quæ juxta ascensum posita erant, effusa arbitratus hoc fuisse factum ad contumeliam, sacrum quidem ministerium peragit illo D die : deinde cum illud diruisset oratorium, ædificat alterum in locis, quæ sunt prope mare, nesciens quod supra religiosam thecam martyr is Severianus olim extruxit oratorium, quod ipse diruerat. Cum sexaginta autem anni præteriissent usque ad tempus mortis Zenonis, qui fuit imperator Romanorum, Joannes quidam miles, qui erat in numero eorum, qui vocantur excubitores, ut imperatori aliqua in re deserviret, versabatur in his locis circa Soreos et Limnas. Et cum corpus aliquando exerceret, egressus est ad venationem : et cum fuisset in eo loco, in quo martyr icæ sepultæ fue-

Ζαχαρίου τοῦ θεοῦ πρότερον, ὁ δὴ καὶ ἔβρα πρὸς Θεὸν μᾶλλον, ἢ τὸ τοῦ Ἄβελ ἀδίκως χυθῆν· καὶ διὰ ταῦτα τῶν μὲν ἀνελόντων δι' αἰῶνος μαρτυρεῖ τὴν ἀσέβειαν, πυρὶ τούτους ἀντὶ τῆς σφαγῆς ἀμυνόμενον, οὐκ ἐν βραχεί τὴν ὁδὴν, ἀλλ' αἰωνίαν τὴν κόλασιν παρεχόμενον, τῷ μάρτυρι δὲ χαρὰν ἀληκτον, διηνεκὴ ζῶην καὶ βασιλείαν Θεοῦ μνηστυόμενον.

Δ'. Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀρχιερέως καὶ κήρυκος τῆς εὐσεβείας τὸ μαρτυρικὸν οὕτως ἔσχε καὶ καλλίνικον τέλος· τὸ δὲ πανάγιον αὐτοῦ λείψανον Μαρία τις, διακονικοῦ χαρίσματος κατηξιωμένη ἅμα τοῖς τῶν πλησίον ἐμπορίων, οὐκ εὐσεβείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς ἀντιποιούμενοις, λαμπρῶς τε καὶ ὁσίως κηδεύσασα, ταφῇ παραδίδωσιν, ἐν θήκῃ τοῦτο φιλοτίμως καταθεμένη. Χρόνου δὲ παριόντος, ἡνίκα Κωνσταντίνος ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα θεϊκῇ χειρὶ μᾶλλον ἢ στρατιᾷ καὶ ὄπλοις θαρρῶν ἐκράτυνε, Σευηριανὸς τις, τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀλεξανδρείων παραλαβὼν, καὶ δεῖν τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν κύκλῳ τοῦ κόλπου πορείαν τὴν ὁδὸν ποιούμενος, γίνεται μὲν τῆς ἱερᾶς Αὐτονόμου θήκης πλησίον ἀοράτῳ δὲ δυνάμει κατέχεται, τῶν ἡμιόνων ἰσχυρῶς μὲν παιομένων ταῖς μάστιξι, οὐδὲ βραχὺ δὲ κινουμένων, ἀλλ' ἴσα δὴ καὶ λίθοις ἀκινήτων μνουσῶν. Τοῦ Σευηριανοῦ δὲ τὸ γεγονός καταπληττόμενον, τῶν εὐσεβῶν τις, καὶ τὰ μάλιστα εὐλαβῶν, καὶ λύειν αἰνίγματα χάριν ἐκ Θεοῦ διδογμένην, γνῶμην εἰσάγει τὴν τῶν ἡμιόνων στάσιν τοῦτο θαλοῦν· ὡς ἄρα δεῖ τὸν ἐποχούμενον ἐναυθὰ τε στῆναι, καὶ τέμενος ἐγείρει τῷ ἱερῷ μάρτυρι, καὶ ὅτι ἀσφαλῆς ἡ ὑποθήκη, κατὰ πόδας ἡμῖν ἢ ἀποδείξει. B Εἰ γὰρ ἐπινεύσεις, φησί, μόνον τῷ ἔργῳ, ἀλλομένης εὐθὺς θεῖα τὰς ἀκινήτους. Καὶ ὁ μὲν ἐπένευσε προθύμως· αἱ δὲ ὀρητικώτερον ἔβαινον, καὶ αὐτίκα τὸ εὐκτῆριον ὁ Σευηριανὸς προσέταττεν ἀνοικοδομῆσθαι, καὶ εἶχετο τῆς ὁδοῦ. Ἐπακελθὼν δὲ ἐκεῖθεν ἐγκαινίζει τὸ τέμενος, καὶ ταῖς ἔπειτα γενεαῖς ἀληστον τοῦ μάρτυρος εἶναι τὴν μνήμην παρασκευάζει.

Ε'. Οὐκ ὀλίγου δὲ διαρρέυσαντος μεταξὺ χρόνου, εἶτα τῆς μνήμης τοῦ μάρτυρος τὴν ἀναίμακτον ἱεουργίαν κατὰ τὸ θεῖον τέμενος τελεσθῆναι καλούσης, ἐφίσταται μὲν τῷ ἱερῷ ὁ τηνικαῦτα τὴν ἱερατικὴν ἔχων ἀρχὴν, ἐπιτελέσων τὰ μυστικά· ὕδατος δὲ αὐτῷ ἐκ τῶν παρακειμένων τῇ ἀνόδῳ δρυφάκτων ἐπιχυθέντος, ἐφ' ὕβρει τοῦτο γεγενῆσθαι νομίσας, τὴν μὲν ἱερὰν λειτουργίαν κατ' ἐκείνην ἐπιτελεῖ τὴν ἡμέραν· εἶτα τὸ εὐκτῆριον καθελὼν, ἐν τοῖς πρὸς θαλάσσαν τόποις οἰκοδομῆ ἕτερον, οὐκ εἰδὼς ἄρα ὅτι κατὰ νότου τῆς εὐαγούς τοῦ μάρτυρος θήκης ὁ Σευηριανὸς τὸ εὐκτῆριον ὁ αὐτὸς ἄρτι καθελε πάλαι ἀνήγειρεν. Ἐξήκοντα δὲ παρωχηκότων ἄχρι τῆς Ζήνωνος, ὃς Ῥωμαίων ἐβασίλευσε, τελευτῆς, Ἰωάννης τις, στρατιώτης ἐν τοῖς καλουμένοις Ἐξκουβίτορτιν ἀριθμούμενος, κατὰ τινα βασιλικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τοῖς χωρίοις διέτριβε τοῖς περὶ Σωρεοῦς καὶ Λίμνας. Καὶ ποτε γυμνασία τὸ σῶμα διδούς, ἐπὶ θήραν ἐξῆι, καὶ κατὰ τὸν τόπον γινόμενος, ἐν ᾧ τὸ μαρτυρικὸν ἐτίθηκτο λείψανον, λαγῶν τόξῳ

αὐτὸς βεβληκῶς, αὐτόχειρ γίνεται τοῦ θηράματος. Αἶ-
 Εἶτα καὶ ἄλλα τῶν ζώων θηροῦσας, ἐπάνεισι, καὶ
 ὀρῶν δι' ὄνειρου τὸν μάρτυρα προτροπόμενον ἐν
 τῷ τόπῳ ὥπερ ἔτυχε τὸν λαγῶν θηράσας, σκηπὴν
 πρὸς οἰκησιν πύξασθαι, κάκεισε διαμῆναι ἐκ γειτό-
 νων αὐτῶ. Τοῦ δὲ θάπτον τὸ διατεταγμένον ἀνύσαν-
 τος, μετὰ τινὰς χρόνους ἐμφανέστερον ὁ ἱερομάρτυς
 ἐφίσταται, καὶ ὅστις εἶη διδάσκει, καὶ ὅτι τῆς σκη-
 νῆς αὐτοῦ κάτωθεν τὸ ἱερόν ἐκείνου τεθησαυρισθαι
 λείψανον. Ὁ δὲ στρατιώτης, οὐκ ἀκινδυνον ἠγησά-
 μενος τῶν θεῶθεν αὐτῶ μνηυθέντων τὴν σιωπὴν,
 ἤπλα ταῦτα τῷ βασιλεύοντι καθιστᾶ. Ἀναστάσιος
 δὲ οὗτος ἦν, ὃς εὐσεβεῖν μὲν καθαρῶς οὐκ ἔβούλετο,
 τὰ δὲ τῶν εὐσεβῶν πλάκας ὑποκρινόμενος, τὴν ἐξ
 ἀνθρώπων εὖνοιαν ἔθηράτο. Διὸ κατασκευάζεται
 μὲν παρ' ἐκείνου ὁ νῦν ἐστηκὼς εὐκτήριος οἶκος. Β
 ἔγκαινιζεται δὲ παρὰ τοῦ μετ' αὐτὸν τὴν βασιλείαν
 ἰθύνοντος, Ἰουστίνου δὴ τοῦ φιλευσεβοῦς· ὃς καὶ
 εἰσαεὶ διαμῆνει, πολλῶν ἀνθρώπων κακῶν ἐλευθερία
 γινόμενος. Ἐν τούτοις μὲν οὖν τὰ κατὰ τὸν μέγαν
 Ἀυτόνομον διηγήματα.

Σ'. Ἐγὼ δὲ, νικῶντα τὸν ἀθλητὴν ὀρῶν τὴν φύσιν
 καὶ μετὰ θάνατον πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ διανίστα-
 μαι. Ἐπιθάλων γὰρ τότε τὰς σφίεις τῷ τάφῳ τοῦ
 μάρτυρος, τὸ ἱερόν αὐτοῦ σκῆνος ἰθιασάμην, καὶ ἦν
 ἀήττητον ὑπὸ γε τῆς ἰσχύος τοῦ θανάτου μεμνηκός·
 ὁ γὰρ πᾶσαν τοῦ ζώου τὴν σύμπηξιν τριήμερῶ
 διαστήματι λύειν αὐχῶν ἔτεσιν ἤδη διακοσίους τρίχα
 τοῦ γενναίου διαφθεῖραι οὐκ ἰσχυσεν· ἀλλ' ἦ τε κόμη
 τῆς κεφαλῆς σαφιλῆς καὶ ἀλύμαντος, ὃ τε τῆς μορ-
 φῆς χαρακτὴρ συνεσττικῶς καὶ ἀλώθητος τῆ τῆς C
 δορᾶς εὐτονια, μηδὲ τὰς τῆς ὑπῆνης τρίχας ἀποβα-
 λῶν ἀνέωγε δὲ αὐτῶ καὶ ὁ τῶν ὀμμάτων κύκλος.
 Δε' ὧν ἱμοὶ δοκεῖν καὶ θεώμενος αἰδοῖ τοῦ νόμου
 τῆς τελευταῖας, τὴν σιωπὴν προτιμᾶν. Ἔστηκε δὲ καὶ
 ὁ πᾶς τοῦ σώματος τύπος· τὴν ἰδίαν συντηρῶν ἀρ-
 μονίαν, καὶ οὔτε τῆς κεφαλῆς οὐδὲ οὐδὲ ἀποδράγεις,
 οὔτε τῶν λοιπῶν μορίων τὴν διάστασιν ὑπομείνας·
 οὕτω γὰρ ὁ μεγαλόδωρος Κύριος ἀντιδοξάζειν οἶδε
 τοὺς οἰκείους αὐτὸν μέλει δοξάσαι προελομένους·
 ὅτι αὐτῶ πρέπει πᾶσα δοξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις,
 νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ran reliquiae, leporem arcu feriens, praedam sua
 manu occidit. Deinde cum etiam alia venatus esset
 animalia, revertitur, et in somnis videt martyrem
 ei praecipientem, ut in loco in quo erat venatus lepo-
 rem, tabernaculum figeret ad habitandum, et per-
 maneret illic ei vicinus. Cum is autem cito perfe-
 cisset id, quod jussus fuerat, post aliquot annos ei
 martyr apparet evidentius, et docet, quisnam sit,
 et quod sub illius tabernaculo conditae sunt sacrae
 suae reliquiae. Miles vero non esse a periculo remo-
 tum arbitratus eorum, quae sibi divinitus signifi-
 cata fuerant, silentium, haec aperit imperatori; is
 autem erat Anastasius, qui nolebat quidem pure
 ac sincere esse pius; pietatem autem saepe simu-
 lans, captabat hominum benevolentiam. Quamob-
 rem ab illo quidem construitur, quae nunc est,
 aedes oratoria; dedicatur autem ab eo, qui post
 ipsum obtinet imperium, pio, inquam, Justino.
 Quae nunc quoque permanet, et in ea liberantur
 homines a multis malis. Atque haec quidem sunt,
 quae de magno narrantur Autonomo.

VI. Ego autem videns athletam etiam post mor-
 tem vincentem naturam, exsurgo ad Deum glori-
 ficandum. Injiciens enim aliquando oculos in se-
 pulcrum martyris, aspexi sacras ejus reliquias, quae
 invictae manserant a mortis viribus. Quae enim
 universam animalis compositionem se trium dierum
 spatio gloriatur dissoluturam, jam ducentis annis
 non valuit praecleari illius viri vel pilum corrumpere
 : sed et coma capitis est densa et illaesa, et
 formae character consistit integer, pelle firma et
 intensa, ne amissis quidem pilis labri superioris.
 Et autem ei orbis quoque apertus oculorum. Per
 quos intuenti mihi videbatur, quod legem tantum
 mortis ipse reveritus, silentium simularet. Stat
 autem universa quoque figura ejus corporis suam
 conservans compagem, et nec ejus capitis ruptum
 est aliquid, nec reliquiarum corporis partium facta
 est ulla a se invicem disjunctio. Sic enim munificus
 Dominus scit vicissim glorificare eos, qui suis
 membris voluerunt eum glorificare: quoniam eum
 decet gloria, honor et adoratio, nunc et semper,
 et in saecula Amen.

DE SANCTO NICETA GOTHO

MARTYRE IN GOTHA ULTRA ISTRUM.

(Acta 88. Boll. ad diem 15 Sept., tom. V.)

Celebris sancti cultus: locus et tempus martyrii investigatur: nonnulla de conversione
 Gothorum observata: Acta Graeca edenda.

I. Celebris admodum est hodie apud Graecos et D Gothi, de quo Baronius in Martyrologio Romano
 Moschos cultus sancti Nicetae martyris natione ita meminit: Eodem die sancti Nicetae Gothi

qui ab Athanarico rege ob catholicam fidem jus-
sus est igne comburi. » Petrus de Natalibus, lib. v,
cap. 4, elogium contexit ex Actis infra dandis,
sed non sine erroribus aliquot, mortemque sancti,
quem Nicetum vocat, fixit 25 Maii. Hinc factum, ut
Grevenus alique pauci martyrologi Nicetum, aut
potius Nicetam, ad 25 Maii suis Fastis inseruerint.
Alii tamen Latini cum Molano sanctum Nicetam
hodie memorarunt. Antiquiores martyrologi Latini
sanctum hunc ignorarunt : sed Græci magno consensu,
et cum his Moschi sanctum Nicetam hodie celebrant,
ut magnum martyrem, de quo officium ecclesiasticum
eodem die peragendum in libris eorum ritualibus
præscribitur. In Menologio Sirletano hoc sancti
Nicetæ datur elogium : « Commemoratio sancti
martyris Nicetæ, qui sub imperio Constantini
Magni natus, atque educatus in regione Gothorum
ultra Danubium, non communicabat cum Barbaris,
sed cum viris piis Deum colentibus, edoctus Christi
fidem a sanctissimo episcopo Gothorum Theophilo,
comprehensus ab Athanasio (lege Athanarico) principe
propter Christianæ fidei professionem, et multis
tormentis cruciatus, igne consumptus, consummatus
est. » Consonant omnino Menæa impressa, ubi nomen
Athanarici, pro quo hic mendose Athanasius legitur,
recte est expressum.

II. In Menologio Basiliano Acta sancti Nicetæ
compendio exponuntur. Nam post hanc annuntiationem,
« Certamen sancti magni martyris Nicetæ, » sequitur
elogium ita conceptum : « Nicetas, præclarus Christi
martyr, fuit imperante Constantino Magno, genere
Gothus, nobilitate ac divitiis inter populares suos
florens, a Theophilo religiosissimo Gothiæ episcopo
fidem edoctus. Cum autem in duas factiones tota
Gothorum gens scissa fuisset, atque utraque suum
sibi principem creasset ; confugit alter principum
ad Romanorum imperatorem : qui cum suscepta in
contrariæ factionis tyrannum expeditione, insignem
ex eo reportasset victoriam, Gothosque subegisset,
ex eo tempore genus Christianorum inter Gothos
multiplicatum est. Horum primus sanctus Nicetas
fuit, qui et summa libertate Christianam fidem
populo annuntiabat. Sed postquam reversus est
imperator, Gothi infideles furore perciti, commota
in Christianos persecutione, alios quidem aliter
torsere, Nicetam autem multiplicibus suppliciis
exeruciatum igni tradidere. » Hactenus Menologium
satis recte.

III. De translatione corporis sancti Nicetæ Gothi
agunt Acta edenda, iisque consentit Petrus de
Natalibus jam laudatus. Utrobique etiam legitur,
ecclesiam sancto ædificatam esse Mopsuestiæ in
Cilicia, quo sacrum corpus erat delatum. Addit
deinde Petrus de Natalibus : « Post temporis
decursum corpus ipsum Venetias translatum,
quiescere dicitur in ecclesia S. Nicolai. » De corpore
ibidem servato astipulatur Nicolaus Doglioni in
opusculo Italico *de Notabilibus urbis Venetæ*, lib. II, pag. 345 ;
uti et opusculum Latinum *de Urbe Veneta*, quod

A impressum est in *Thesouro Antiquitatum Italiae*
tom. v, part. II. In illo enim tractatur de templo
S. Nicolai, parochia presbyterorum in regione
Dorsi duri, atque in fine dicitur : Hic sancti
Nicetæ corpus aliæque sanctorum reliquiæ habentur.

IV. Quod spectat ad tempus, quo sanctus
Nicetas martyrio coronatus est, illud utcumque
assignari potest ex tempore, quo Gothorum
princeps Athanaricus persecutionem movit
adversus Christianos. De numerosa Gothorum
martyrum classe ad 28 Martii egit Papebrochius
noster breviter admodum. Prolixius et accuratius
de sancto Saba Gotho, in eadem quoque
persecutione passo, idem egit ad 12 Aprilis,
quo occisus est anno 372. Eodem forsitan
anno, certe non multis annis citius aut
serius coronatus est sanctus Nicetas. Locus
martyrii fuit in ditione Gothorum, ultra
Danubium tunc degentium. Nescio sane,
quo memoriæ lapsu Castellanus in Martyrologio
universali ad marginem, et in indice, notare
potuerit, prope Mopsuestiam in Cilicia
occisum esse sanctum, nisi locum, ad quem
corpus translatum est, cum loco martyrii
confuderit. Nulla enim est ratio, cur
dicamus, occisum esse Sanctum extra
ditionem Athanarici Gothorum regis,
quæ immenso terrarum intervallo a
Cilicia distabat. Si porro ditionem
Athanarici proprius inquirere velimus,
ex Ammiano, gesta Valentis imperatoris
contra Athanaricum referente, lib. xxvii,
cap. 5, facileprehendemus, Athanaricum
eo tempore dominatum esse in hodierna
Moldavia, ac forte in Valachia et
Bessarabia, aut certe in parte aliqua
illarum provinciarum : neque enim
novimus, quam late imperaret.

V. Loca ab Ammiano memorata, ubi
Valens Istrum primo et tertio illius belli
anno trajecit, et ubi anno secundo
transitum frustra tentavit, erant in
Moesia inferiore, dictis provinciis,
præsertim Moldaviæ opposita, soloque
Istro ab iis divisa. Marcianopolis
ejusdem provinciæ urbis, in qua
Valens hiberna habebat, ac pax in
ipso Istro inter utrumque principem
inita, similiter ostendunt, Athanarici
ditionem a Moesia inferiore solo Istro
sive Danubio diremptam fuisse. Itaque
dubitandum non est, quin sanctus
Nicetas passus sit in hodierna
Moldavia, vel huic contermina
Valachia aut Bessarabia. Nam
persecutionem contra Christianos
movit Athanaricus, priusquam Gothi
Istrum fuerunt transgressi, quando
hæresis Ariana necdum prævaluerat
apud Gothos, ut observat sanctus
Augustinus, lib. xviii de civitate,
cap. 52. ubi hæc scribit : « Rex
Gothorum in ipsa Gothia persecutus
est Christianos crudelitate mirabili,
cum ibi non essent nisi Catholici,
quorum plurimi martyrio coronati
sunt ; sicut a quibusdam fratribus,
qui tunc illic pueri fuerant, et se
ista vidisse incunctanter recordabantur,
audivimus. » Paulus Orosius lib. vii,
cap. 32, de eadem persecutione sic
habet : « Præterea Athanaricus rex
Gothorum, Christianos in gente sua
crudelissime persecutus, plurimos

rorum ob fidem interfectos ad coronam mar-
 ublimavit, » etc. Hæc ille refert, postquam
 at Gratianum creatum esse imperatorem.
 en hinc nequit inferri, eodem anno 367, quo
 nus factus est imperator, natam esse perse-
 nem ; sed solum cœptam non esse nullis
 serius : Orosius enim singula non refert ad
 s determinatos. Ex laudatis ante sancti Sabæ
 certum est, persecutionem viguisse anno
 t jam antea fuisse cœptam. Hæc de causa
 rium sancti Nicetæ circa eundem annum
 gendum censi.

Occasio persecutionis in Actis repetitur ex
 tione Gothorum, et bello, quod ortum dici-
 ter principes duarum partium, Phritigernem
 cet et Athanaricum. Si Actis credendum sit,
 gernes fuit primum victus ab Athanarico ;
 otea, fœdere inito cum Valente, hujus sub-
 victor. Similia habet Sozomenus, lib. vi. cap.
 scribens : « Haud multo post, orta inter
 (othos) seditione, duas in partes divisi sunt :
 um alteri Athanaricus, alteri præerat Phriti-
 s. Mox, commisso inter eos prælio, victus
 gernes, Romanorum auxilium imploravit.
 cum imperator concessisset, jussissetque ut
 s, qui in Thracia erant, ei auxilium ferrent,
 congressus, victoriam retulit, et Athanarici
 in fugam vertit. » Hactenus Sozomenus,
 sea occasione, Phritigernem cum Ulphila epi-
 scopi subditis suis a Valente ad Arianam hæresim
 stum. Verum scriptor ille hæc omnia memo-
 st pulsos ab Hunnis e sedibus suis Gothos,
 Valente recepti sunt in Thracia.

At persecutio Athanarici sæviit, quando
 omnes ultra Istrum degebant, ut sanctus
 tinus mox laudatus testatur, idque etiam li-
 x tempore persecutionis per Orosium assi-
 Præterea sanctus Epiphanius, quæ tempore
 at, agens de vehementi illa persecutione in
 i 70 Audianorum, cap. 15, ait « Romanorum
 rtim odio » a rege Gothorum commotam esse,
 l Romanos imperatores Christianos esse vi-
 » Itaque verendum est, ne aliqua tam in
 quam apud Sozomenum sit confusio, indeque
 am assignata persecutionis causa. Nam Atha-
 s ante persecutionem contra Valentem ges-
 lum, ab eoque victus est anno 369, circa quem
 ita est persecutio, forsitan simul ac Valens,
 a pace, cum exercitu Romano recesserat. An-
 tiam ante id tempus Phritigernes et Atha-
 s bello certaverint, non adeo certum est,
 oc etiam habeat Socrates, lib. iv, cap. 33.

Quidquid sit, constat de persecutione ;
 tque ulterius, eam fuisse motam, quando
 rant catholici, ut observat sanctus Augu-
 et liquet ex tempore quo ad Arianismum
 ti sunt Gothi. Socrates quidem Gothos, ab
 rico occisos, simul et Arianos facit et Mar-
 sed scriptor ille frequenter modo plane

A inepto et ridiculo scribit de rebus fidei, Gothosque
 jam tunc Arianos facit, quia non multo post illam
 hæresim sunt amplexi : ut narrat Theodoretus
 mox laudandus, qui id Ulphilæ Gothorum episcopi
 perfidiæ attribuit. Quæ autem Theodoretus de Ulphi-
 læ perversione memorat, longe probabiliora sunt,
 quam quæ de eodem scripsit Philostorgius Arianus.
 Nam eum ab Eusebio episcopo (Nicomediensem
 insinuans Arianum) fuisse ordinatum, Philostor-
 gius ait, « cum a rege, qui tunc Gothis præerat,
 legatus una cum aliis ad imperatorem Constanti-
 num missus esset. » Improbabilia hæc sunt, quia
 sic Ulphila ordinatus esset ante mortem Constan-
 tini, anno 337 defuncti, et quidem ab Eusebio
 Nicomediensi Ariano. At nec verisimile est, Ulphi-
 lam tam cito fuisse episcopum, aut ordinatum esse
 tempore Constantini ab homine Arinno, quando
 Constantinopolitanam sedem obtinebat S. Alexan-
 der Constantino gratus. Itaque fragmenta illa
 sunt Philostorgii, in gratiam Arianorum suorum
 non raro falsa scribentis. Valde etiam incertum, et mi-
 nus probabile est, quod scribit de Ulphila Socrates,
 lib. ii, cap. 41, eum fuisse in concilio Constantino-
 politano anno 360, ubi Ariani novam condiderunt
 fidei formulam, cui Ulphila tunc consensisset. Idem
 tamen habet Sozomenus, lib. iv, cap. 24. At hic
 lib. vi, cap. 37, existimat, imprudenter factum ab
 Ulphila, qui inquit, « cum episcopis Nicænorum
 Patrum decreta sectantibus communicare perse-
 veravit ».

C IX. Quidquid porro sit de factis aliquot particu-
 laribus Ulphilæ, a quibus fides Gothorum non de-
 pendet ; constat Gothos, diu ante tempus de quo agi-
 tur, fuisse conversos, ac Gothorum metropolitam
 Theophilum in consilio Nicæno fuisse anno 325. Itaque
 Gothi dudum Christiani erant et Catholici ; sed ad
 perfidiam traducti sunt a Valente circa annum 376,
 quando pulsus ab Hunnis, petierunt, ut sedes sibi
 figere liceret intra limites Romani imperii. Obser-
 vat hoc Sozomenus, qui alias Socratem passim ni-
 mis sequitur ; additque de episcopo Gothorum in
 confirmationem sequentia verba. « Nam Ulphila,
 qui tunc apud ipsos erat episcopus, initio quidem
 nulla in parte dissensit ab Ecclesia Catholica. »
 Mox subdit, Ulphilam, qui a Gothis ad Valentem
 legatus erat missus, promissis Arianorum episco-
 porum esse corruptum.

D X. Verum audiamus Theodoretum, de his scri-
 bentem, lib. iv, cap. 37, ubi sic habet : « Quo tem-
 pore Gothi Istrum trajicientes, fœdus cum Valente
 percusserunt, abominandus ille Eudoxius (verisi-
 militer legendum Euzoius, qui Arianorum episco-
 pus erat Antiochiæ, ubi tunc valens degebat) qui
 tunc aderat, suggestit imperatori, persuadendum
 esse Gothis, ut cum ipso communicarent. Nam cum
 diu antea divinæ cognitionis radiis illustrati essent,
 in apostolica doctrina semper fuerant innutriti. Quip-
 pe, aiebat Eudoxius, unius dogmatis communio pacem
 firmiorem efficiet. Quod consilium cum approbasset

Valens, optimatibus Gothorum proposuit, ut in doctrina fidei cum ipso consentirent. At illi responderunt numquam se adduci posse, ut a majorum suorum doctrina discederent. Porro ea tempestate Ulphila totius gentis erat episcopus, magnæ apud illos auctoritatis, et cujus verba pro firmissimis legibus habebant. Hunc Eudoxius cum et verbis demulisset, et muneribus illexisset, eo impulit, ut Gothos ad communionem imperatoris amplectendam adduceret. Id autem persuasit, cum diceret, contentionem ex ambitione ortam esse; dogmatum vero nullam esse discrepantiam. Sic Ulphilæ perfidia circa annum 376 ad hæresim perducti sunt Gothi.

XI. Quod spectat ad Acta Græca sancti Nicetæ, auctorem ea habent Metaphrastem, qui verisimiliter habuit Acta antiquiora, quæ ad stylum suum traduxit. Latine edita sunt apud Lipomanum et Surium, ibique Metaphrastis ascripta. Allatius quoque in Opusculo de Simeonum scriptis, pag. 127, horum Actorum dat initium, aggregatque catalogo illorum, quæ Metaphrastis esse videntur. Bailletus in tabula critica ad hunc diem observat, alia olim Acta sancti Nicetæ exstitisse, sed eam quam perditam haberi posse, postquam illa suo stylo exornanda suscepit Metaphrastes. Verum justo vehementior videtur hæc censura, quæ forte non aliunde

nata est, quam ex solo Metaphrastis nomine: non enim invenio, quid magnopere displicere possit in Actis sancti Nicetæ præter aliqua ad sanctum vix spectantia, et occasionem persecutionis Athanarici, huiusque contra Phritigernem bellum, quod tamen etiam habent Socrates et Sozomenus.

XII. Fortasse Valens, instigante Phritigerne, bellum contra Athanaricum suscepit: quamvis illud quoque fecisse legatur, quia Athanaricus Procopio tyranno subsidia contra Valentem miserat. Fortasse Athanaricus Phritigernem aggressus est post pacem cum Valente factam. Quidquid sit, dubium magis est istud bellum, quam certo fictitium. Reliqua in Actis relata de sancto Niceta, licet tam certa non sint, quam facta ab auctore contemporaneo scripta, modo satis verisimili sunt enarrata. Acta autem illa Græca, quæ eadem, in apographo nostro notantur desumpta ex codice ms. regis Franciæ. Interpretatio Latina apud Lipomanum et Surium Græco contextui plerumque respondet, non tamen ita semper est accurata, ut nequeat emendari. Nam subinde aliqua verba prorsus Latine sunt ommissa, quæ secundum Græca adjungam. Semel iterum interpretis a vero sensu aberrasse videtur; ideoque veram interpretationem substituam, servata tamen antiqua versione, ubicumque videbitur legitima.

ΑΘΛΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΝΙΚΗΤΑ.

CERTAMEN

SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS NICETÆ.

I. Victricia martyris Nicetæ hodie celebramus certamina, non quem princeps apostolorum Petrus erudiit, et qui Clementis fuit frater (1), et quem Commodus tyrannus propter Christum illato consummavit martyrio. Non convenimus, ut hujus celebremus certamina: sed quem (quod ad laudem

Α'. Νικητικός ἀγώνας τοῦ μάρτυρος Νικήτα πανηγυρίζομεν σήμερον· οὐχ ὅν ὁ τῶν ἀποστόλων κορυφαῖός Πέτρος ἐπαιδαγώγησε, καὶ Κλήμης ἴσχε κοινωτὸν ὠδίνων τῶν μητρικῶν, ῥώμη τε προσήνεγκε, καὶ Κόμοδος τυραννῶν τῷ διὰ Χριστὸν τετελείωκε μαρτυρίῳ· οὐ τούτου νῦν τοὺς ἀθλοὺς πανη-

(1) In versione Latina legitur socius; sed Græca phrasis clare fratrem significat. In eadem versione ad nomen Clementis additur: Pontificis, quod Græca non habent. In Recognitionibus S. Clementis occurrunt Niceta et Aquila, tanquam S. Clementis papæ fratres. At libri Recognitionum auctoritatem non

habent; neque video Nicetam, S. Clementis fratrem, in Martyrologiis Græcis aut Latinis celebrari. Forte auctor ne insinuare quidem voluit, talem ullibi reperiri sanctum: sed solum dicere, de tali se non loqui.

γυρίσαι συνήλθομεν, ἀλλ' ὃν (τό γε πρὸς εὐφημίαν A λαμπρότερον τε καὶ τιμιώτερον) Βάρβαρος μὲν ἦνεγκε χώρα, Βάρβαροι δὲ ἐθρέψαντο ἤθη, καὶ τὴν ἔμφυτον τῆς τύχης εὐγένειαν οὐ μόνον οὐκ ἐνόθευσαν. Ἰσασί πάντας τὸν ποταμὸν Ἰστρον μεγέθει καὶ εὐθηνίᾳ, ὅσα ποταμοὶ φέρουσι, τὸ περιδοῦντες ἔχοντα, ὃν καὶ Δαυούδιον ἢ ἐπιχώριος οἶδε γλῶττα καλεῖν. Γοθούς δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ μεταναστάτας τῆς πατρίδος γεγονότας προσοίκους ὁ ποταμὸς ἔφερεν. Οὗτος οὖν ὁ θαυμαστός Νικητάς, Γοθικῶν σπερμάτων ἐκφυῖς, καὶ τιμὴν τὴν πρώτην παρ' ἐκείνοις λαχὼν, διὰ τε τὸ περιφανὲς τοῦ γένους καὶ τὴν ἄλλην τοῦ σώματος τε καὶ τῆς ψυχῆς εὐφυίαν ὄσσην καὶ δεξιότητα, οὐ Γοθου ἦν τὸν βίον, οὐ τοὺς τρόπους, οὐδὲ τὴν πίστιν. Ἐνίκα γὰρ ἢ μὲν γνώμη τὸ γένος, τὸ δὲ εἰς Χριστὸν φάτρων τὴν Βάρβαρον δόξαν, ὁ δὲ τῶν ἀρετῶν ἔρος B τὴν Γοθικὴν ἀκρασίαν καὶ ἀγριότητα.

Β'. Θεοφίλου δὲ ἦν οὗτος ἐπὶ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ τῶν ἱερῶν τῆς διδασκαλίας ἀπερυσσάμενος ρευμάτων. Ὅνπερ δὲ Θεοφίλου, τὴν ἀρχιερατικὴν ἐφορείαν τῶν Γότθων πεπιστευμένον, καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ οἰκουμένη καὶ πρώτῃ συνόδῳ ἐμάθομεν ἐνεπιστῆναι καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας χειρὶ τε καὶ γλώσσῃ παρὰ πᾶσι κρατύνειν δόγματα. Ἐπεὶ δὲ οὐ πολὺς ἐν μέσῳ διεβη χρόνος, καὶ τὸ Γότθων ἔθνος εἰς ἀντιπάλους διεβήσθη καὶ ἐμφυλίου μοίρας, καὶ εἰς δύο τε γεγόνασι μέρη καὶ τούτων ἡγεῖτο θατέρου μὲν Φριτιγέρνης, θατέρου δὲ Ἀθαναρίχῳ ὑπέκουε τὰ πάντα δεινῶς. Ἀθαναρίχος οὗτος, κατὰ τῆς ὁμογενούς καὶ ἀποστάδος τοῦ Φριτιγέρνης μερίδος πλήθει χειρὸς ἐπιστρατεύσας, τρώπαιον ἵστησιν. Ὅθεν Φριτιγέρνης ἀπορρήθει, πρὸς C τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀπέβλεψε δεξιάν, αὐτομολοῦν τε προσελθὼν, ἀμύνειν ἰδέετο. Οὐάλεντι δὲ τῆνικαῦτα τῷ μισοχριστῷ, τὰ Ῥωμαϊκὰ διεῖπετο σκῆπτρα. Οὐ τοῖς ἐπὶ Θράκην στρατιώταις τῷ φυγάδι βοηθεῖν ἐγκλείσαντος, Φριτιγέρνης λαβὼν τὸν τε Θράκιον, καὶ ὅσος ὑπ' αὐτῷ Γοθικὸς στρατὸς κατελείπετο, διαβαίνει τὸν Ἰστρον. Καὶ τὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ στάνρον πάσας προηγούμενον τῆς δυνάμειος φέροντας, συρρήγνυται τοῖς ἀντιπάλους εἰς μάχην, κρατούσι τε ῥᾶον τοῦ κρατήσαντος καὶ τὸ ἐκείνου πλήθος αἰχμηλωσία καὶ ξίφος διημερίζετο· μόλις μετ' ὀλίγων Ἀθαναρίχου τὴν σφαγὴν αἰσχροτάτα διαπεφυγός.

Γ'. Αὕτη γέγονε πρόφασις καὶ αἰτία πολλαπλασίου τῶν προλαβόντων τὰ Χριστιανῶν ἀσπάσασθαι Γότθους. Οὐρφίλος δὲ διάδοχος μὲν τῶν ἀρχιερατικῶν D

(2) Hic multa verba Latine erant omissa.

(3) Certum est, Gothos non semper in Dacia ad Istrum habitasse; sed ex alia regione remotiore a Romano imperio ad Istrum progressos esse, prout postea per multas imperii provinciās se diffuderunt. An vero ex Scandinavia, sive ex hodierno regno Suecico, ut vult Jornandes, ortum duxerint, non est hujus loci inquirere.

(4) Theophilus Gothiæ metropolita concilio Nicæno revera subscriptus legitur.

(5) Jam in Commentario num. 7 monui, totum hoc bellum non videri certum, et fortasse ex sola confusione ortum esse. Aliquid tamen veri subesse potest, si Phritigernes cum Valente fœderatus fuit,

quidem est præclarius et præstantius regio tulit barbara, mores vero enutrierunt Barbari: et innata nobilitatem minime adulterarunt (2). Sciunt omnes fluvium Istrum, magnitudine quidem inter fluvios clarum, quem lingua ejus regionis appellat Danubium. Gothos autem, qui illo tempore exarserant patria (3), fluvius habebat accolas. Hic ergo admirandus Nicetas, natus e Gothicis seminibus, et primum honorem apud illos nactus, tam propter claritatem generis, quam propter aliam animi et corporis indolem et dexteritatem, non erat vita Gothus, nec moribus, nec fide. Nam genus quidem vincebat ingenium: amor autem in Christum barbaram opinionem: studium vero virtutis intemperantiam Gothicam et feritatem.

II. Hic autem in adolescentia hauserat sacra fluenta doctrinæ Theophili. Quem quidem Theophilum (4) cum ejus fidei fuisset commissus Gothorum pontificatus, accepimus interfuisse primæ universali synodo Nicænæ, manūque et lingua apud omnes confirmasse dogmata pietatis. Cum autem non multum intercessisset temporis, et in gente Gothorum bella erupissent intestina et essent divisi in duas partes, et uni quidem præesset Phritigernes, altera autem valde terribili pareret Athanarico, hic Athanaricus, suscepta maximis copiis expeditione adversus Phritigernem, erat quidem ejusdem generis sed erat ab eo avulsus, victoria parta, erigit tropæum. Quamobrem Phritigernes in rebus suis afflictis spectavit ad Romanam dexteram, et veniens transfuga, petivit auxilium. Valens autem Christi inimicus, eo tempore tenebat sceptrum Romana. Qui cum jussisset iis qui erant in Thracia, militibus ferre opem exsuli, Phritigernes, Thracio exercitu accepto, et eo, qui sibi remanserant, transmittit Istrum. Itaque ferentes divinam Christi crucem, præcedentem omnes suas copias, prælio configunt cum adversariis, et eum qui vicerat, facile vincunt, et illius multitudo partim cæditur, partim capitur, cum Athanaricus (5) turpissime cum paucis suæ vitæ fuga consulisset.

III. Hæc fuit causa et occasio, cur multis ex iis qui præcesserunt Gothis (6) religionem amplexi sint Christianam, Urphilas (7) autem fuit Theophili suc-

quando hic anno 367 contra Gothos bellum gessit, clade Athanarici anno 369, secutaque eodem anno pace finitum.

(6) Erant quidem inter Gothos Christiani non pauci; sed ea occasione multo plures converti potuerunt.

(7) Urphilas aut Urphila communius vocatur ab aliis. Aliqua hic non recte de ipso dici videntur. Consule itaque de Urphila dicta in Commentario, num. 9 et 10, ex quibus liquet, non de secunda synodo œcumenica intelliigi posse mox sequentia, si vera sunt, sed de synodo Arianorum anni 360.

cessor in munere pontificali, qui cum eo quoque synodo Nicænæ interfuerat eadem sentiens, et postea considerat cum iis qui Constantinopoli in secunda sancta synodo fuerant congregati. Hic cum esset vir prudens et doctus, invenit figuras litterarum, et sonos Gothicæ voci convenientes : et cum in eis sacram nostram et divinitus inspiratam Scripturam e Græca in linguam Gothicam vertisset, omni studio et diligentia effecit, ut eam discerent, qui erant suæ gentis. Quamobrem magnum incrementum accipiebat pietas apud Barbaros, et in dies proficiebat. Athanaricus autem cum procedente tempore se a damno, quod acceperat, recreasset, et in locum pristinum revertisset, non pervenit tamen ad pietatem : sed multos quidem ex Christianis Gothicis et Barbaris subiciebat suppliciis : magis autem movebatur adversus generosum Nicetam, qui et generis claritate, et pietate superabat eos qui erant sui generis.

IV. Gratiano autem pio et clementi Romanum ac paternum administrante imperium, impius et cædem spirans Athanaricus, ipse per se adversus pios cædem parabat, et efficiebat, ut qui ei parebant, ipsum imitarentur. Isti ergo Dei hostes execrandi, occulta (8) quotidie impietate, martyris causa indignabantur, cum pietas martyris in dies prædicaretur, disruciabantur animis, minabantur, aggrediebantur eum de medio tollere. Quæ quidem Nicetas parum curans, nihilominus pergebat prædicare pietatem. Tandem in iram apertam erumpentes, repente martyrem invadunt eo tempore, quo prædicabat, ipsumque rapiunt, et vi trahunt, et urgent, ut fidem abjuret. Sed ille quidem nec verbis, nec factis desistens a pietate, et libera Christi confessione, et ab honorando eo ut Deo, ludum et irrisionem esse ostendebat illorum eversionem. Illi autem cum contrivissent partes ejus corporis (o insania!) eum etiam in ignem injiciunt. Sed sic quoque patiens sanctus, neque lingua desistebat Deum hymnis celebrare, neque corde in eum credere. Quocirca ad finem usque immobilem servans confessionem, cum multis aliis qui erant ejusdem generis et fidei, dignus fuit habitus coronis martyricis, anima sua in manus Dei tradita.

V. Marianus autem quidem vir pius, Cilix genere, ex civitate, quæ illic est, ortus, nomine Mopsuestia (9), illo tempore versans in locis, quæ sunt circa Istrum, propter fidei conjunctionem et morum similitudinem, quæ quidem magna ex parte inter se conveniunt, evaserat martyri familiaris et amicus, et degebat in eisdem ædibus multo tempore. Hic postquam ille finem accepisset martyricum, considerabat, et multas apud se versabat co-

(8) Hic dissentit interpretatio Latina apud Lipomanum, illaque nequit conciliari cum apographo nostro Græco : res tamen est nullius momenti pro historia.

(9). Mopsuestia urbs est episcopalis Ciliciæ, apud

A θεσμών ἐχρημάτιζε Θεοφίλου, συμπάρων δὲ αὐτῶ πάλαι κατὰ τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ ἴσα φρονῶν, συνήδρευσεν ὕστερον καὶ οἷς ὅτι ὁτ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγία καὶ οἰκουμένη δευτέρα συνεκροτήθη σύνοδος. Οὗτος ἀνὴρ λόγιός τε καὶ νουνεχὴς ὢν, τύπους γραμμάτων καὶ ἀπηχήσεις αὐτῶν τῇ Γοθικῇ συμβαίνοντας ἐξεύρε φωνῇ· τοῦτοις τε τὴν ἱερὰν ἡμῶν Γραφὴν καὶ θεόπνευστον ἀπο τῆς Ἑλλοδος εἰς τὴν Γοθικὴν γλώσσαν μεταβαλὼν, τοὺς ὁμοφίλους ἐκμανθάνειν πάσῃ σπουδῇ παρεσκεύασε. Διὸ καὶ μᾶλλον ἐπεδίδω παρά τοῖς Βαρβάρους ἢ εὐσεβεία, καὶ ἐπιμέγα καθ' ἑκάστην προέκοπτεν. Ἀθανάριχος δὲ χρόνῳ ὕστερον τῆς ἡττης ἀναλαβὼν ἑαυτὸν τῆς ἀσεβείας οὐκ ἀνελάμβανεν, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν τῶν Χριστιανῶν ταῖς Βαρβάρους καὶ Γοθικαῖς βασάνοις ὑπέβαλλεν· ἐπὶ μᾶλλον δὲ κατὰ τοῦ γενναίου Νικητα, ὅσῳ καὶ τῷ περιφανεστέρῳ τοῦ γένους καὶ τῆς εὐσεβείας τῶν ὁμογενῶν ἐκράτει, κινούμενος ἦν.

Δ'. Γρατιανοῦ δὲ τνικαῦτα τοῦ εὐσεβοῦς καὶ πράου τὴν Ῥωμαϊκὴν τε καὶ πατρικὴν διέποντος ἀρχὴν, ὁ δυσσεβὴς καὶ μαιφόνος Ἀθανάριχος αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὴν κατὰ τῶν εὐσεβῶν μαιφονίαν ἐπαλαμᾶτο, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα μμείσθαι παρεκλεύετο. Οἱ τοίνυν θεομισεῖς οὗτοι καὶ ἀλιτήριοι, κρυπτομένης καθ' ἑκάστην τῆς ἀσεβείας, τοῦ μάρτυρος ἠγανάκτουν, ἠπειλοῦν, ἐσφάδαζον τοῖς θυμοῖς, ἀνελίιν ἐπεχείρουν. Ὡπερ δὲ Νικητᾶς βραχεία φρονιτίζων, οὐδὲν ἤττον τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος περιείχετο. Τέλος πρὸς φανεράν ἐκραγέντες ὀργὴν, ἀθρόον ἐπιστάντες, ἐν ᾧ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὁ μάρτυς ἐκήρυττεν, ἀναρπάξουσι τε αὐτὸν καὶ ἔλκουσι βίαν, καὶ τὴν πίστιν ἀπώμοτον θέσθαι καταναγκάζουσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν, δι' ὧν τε ἔλεγε, δι' ὧν τε ἔποιε, τῆς εὐσεβείας οὐκ ἀπιστάμενος, καὶ τοῦ παρῆρησία τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν, καὶ ὡς Θεῷ τούτῳ προσάγειν τὸ σέβας, χλεύην καὶ παιδιὰν ἀπέφαινε τὴν ἐκείνων ἐπίθεσιν. Οἱ δὲ τοῦ σώματος συντρίψαντες μέρη, φεῦ τῆς μακρίας εἴτα, καὶ πυρὶ ῥιπτοῦσιν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω πάσῃων ὁ ἅγιος οὔτε τὴν γλώτταν εἶχε τῶν εἰς Θεοῦ ὕμνων ἀπισταμένην, οὔτε τὴν καρδίαν τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως. Διὸ καὶ μέχρι τέλους ἀκλινη τὴν ὁμολογίαν διασώσάμενος, σὺν ἄλλοις πολλοῖς τῶν ὁμογενῶν τῶν μαρτυρικῶν ἠξιώθη στεφάνων, εἰς χεῖρας Θεοῦ τὴν ψυχὴν παραθέμενός.

D Ε'. Μαρτιανὸς δὲ τις ἀνὴρ εὐσεβὴς, Κίλιξ τὸ γένος, ἐκ τῆς ἐκεῖσε πόλεως Μοψουεστίας ὁρμώμενος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς περὶ τὸν Ἴστρον διατριβῶν τόποις, κοινωνία πίστεως, καὶ ὁμοιότητι τρόπων (ὅπερ οἶδεν ὡς τὰ πολλὰ συμβαίνειν) ξυνήθης καὶ φίλος τῷ μάρτυρι καὶ ὁμορόφιός γίνεται χρόνον πλείονα. Οὗτος μετὰ τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνου τέλος, δισκοπιεῖτο καὶ πολλοὺς ἔτρεφε καθ' ἑαυτὸν λογισμοῦς, τίνα τρόπον δυνατόν γένοιτο τὸ τοῦ φίλου σῶμα, τοιούτῳ μάλιστα

geographos et historicos satis nota. Aliquem autem ex Cilicia fuisse apud Gothos, non debet videri incredibile ; cum S. Augustinus, num 5 Commentarii testetur, se egisse cum fratribus, qui illic similiter fuerant.

martyribus, Taracho, Probo et Andronico (12), quod positum est ante muros civitatis Mopsuestiæ. Cum autem ipsorum sanctorum ei deessent reliquiae ad consecrationem templi ædificati, eas autem haberet urbs illi propinqua, nomine Anazarba (13), ei promissa parte reliquiarum hujus præclari Nicetæ, illorum martyrum accipit reliquias. Cum itaque oporteret impleri id quod promissum fuerat, et sepulcrum fuisset effossum, et sublatus esset lapis, qui fuerat impositus, protinus quidem confringitur marmor, nulla apparente causa : apparet autem mortuus, habens membra honeste composita, et corpus a priori corpore nihil differens. Cum ergo eum oporteret accipere partem corporis, et illud tetigisset manusejus, qui sepulcrum effoderat (hic mihi attendendum est) nihil quidem ea accipit, fit autem mox arida, metusque et tremor statim invadit eum qui id ausus fuerat. Deinde fit terræ motus, et erumpunt tonitrua, et frequentia micant fulgura, iis, qui aderant, afferentia metum intolerabilem.

VIII. Quod quidem cum sacrosanctus aspexisset Auxentius (satis enim intelligebat, quid Deus significaret), ejus quidem, qui passus fuerat, manum aridam adducit ad reliquias, non ut rursus aliquid accepturam, sed potius ut tacite petituram veniam audaciæ, et consecuturam curationem. Est enim, dicebat, tibi, o sancte, multo facilius, cum sis bonus et boni imitator, curare quam lædere : et si illud vel nolens præbuiisti, quomodo non hoc magis dabis ex tui animi sententia? Curatur itaque affecta manus, et prædicat virtutem et bonitatem ejus, qui curaverat, illam quidem ob castigationem, hanc vero ob sanationem post agnitionem erroris. Deinde vero pontifex, cum sacrum ejus sepulcrum honorasset hymnis et glorificationibus, ei pristinam figuram restituit, nulla in re mutata, nisi quod se habebat melius et honestius. Sic glorificat Deus eos, qui ipsum glorificant ; sic magnificat eos, qui ipsum magnificant. Non universum hic donans ; minime : sed ex his futura præbens conjicienda. Nam quæ hic dantur, etsi inter omnia sensilia sint præstantissima, auribus tamen significantur, et oculis comprehenduntur. Quæ autem illic sanctis manent, neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt. Talia enim sunt ut didicimus, quæ a Deo parata sunt iis qui ipsum diligunt. Quæ detur nobis omnibus consequi gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum Amen.

(12) Præclari hi martyres, qui passi sunt in Cilicia, coluntur legunturque in Martyrologio Romano ad xi Octobris, ubi eorum danda sunt Acta.

(13) Anazarba, alias Anazarbus, subinde etiam dicta Cæsarea ad Anazarbum, montem vicinum, a quo nomen traxisse creditur, in divisione Ciliciæ

ἄνω καὶ Ἀνδρονίῳ, ὅς καὶ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τῆσδε Μοψουεστίας ἱδρύται. Ἐπεὶ δὲ καὶ λειψάνων εἶδετο τῶν αὐτῶν ἁγίων ἐπὶ καθιέρωσει τοῦ οἰκοδομηθέντος ναοῦ, ἐπλούτει δὲ ταῦτα ἡ γείτων ἐκείνης πόλις Ἀνάζαρβα, ἐπαγγελίᾳ λειψάνου μαρτυρικοῦ, μαρτύρων λαμβάνει λείψανα, καὶ ὑποσχόμενος δοῦναι Νικῆτα τοῦ παιδρῶν μερίδα τῶν εἰρημένων ἀνακομίζεται. Ὡς οὖν εἶδει πληροῦσθαι τὸ ἐπηγγελμένον, καὶ ὁ τάφος ἀνώρυκτο, καὶ ὁ ἐπικείμενος ἀνήρητο λίθος, θραύεται μὲν εὐθύς ἡ μάρμαρος παρ' οὐδεμίαν ἐμφανῆ αἰτίαν ἄναφαινεται δὲ ὁ νεκρὸς, ἔχων τε τὰ μέλη κατὰ σχῆμα κείμενα, καὶ τὸ σῶμα, οὐδὲν τοῦ προτέρου χρωτὸς παραλλάττον. Ἐπεὶ οὖν καὶ λαμβάνειν ἔχρῃ μέρος τοῦ σώματος, καὶ ἡ χεὶρ ἤπτετο τοῦ τὸν τάφον οὐρύξαντος, (ἐνταῦθα μοι προσεχτέον τὸν νοῦν) λαμβάνει μὲν γὰρ οὐδὲν, γίνεται δὲ παραχρῆμα ξηρὰ, καὶ δέος εὐθύς καὶ τρόμος εἶχε τὸν τολμητὴν. Εἶτα σεισμὸς ἐπιγίνεται, καὶ βρονταὶ καταρρήγνυνται, καὶ ἀστραπαὶν ἐξάλματα συνεχῆ, φόβον ἐμβάλλοντα τοῖς παροῦσιν οὐ φορετόν.

Ἡ'. Ἄπερ ὁ ἱερός Αὐξέντιος θεασάμενος, (ἦν γὰρ καὶ θείων μηνυμάτων οὐκ ἀμαθὴς) τὴν μὲν ξηραθεῖσαν χεῖρα τοῦ παθόντος προσάγει τοῖς λειψάνοις, οὐχ ὡς αἰθίς τὰ ληψομένην, ἀλλ' ὡς αἰτησομένην μᾶλλον ἀφθέγκτως συγγνώμης ὑπὲρ τῆς τόλμης, καὶ τευξομένην τῆς θεραπείας. Πολλῶ γὰρ σε ῥῶον, φλεγν, ἀγαθὸν οὐτα, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ μιμητὴν, τοῦ βλάψαι τὸ θεραπεύσαι· καὶ ἐκείνο παρέσχε καὶ μὴ βουλόμενος, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τοῦτο κατὰ γνώμην δώσεις ; Ἰάται τοιγαροῦν ἡ παθοῦσα χεὶρ, καὶ κήρυξ γίνεται τῆς τοῦ ἰασαμένου καὶ δυνάμειος καὶ χρηστότητος τὸ μὲν ἀπὸ τῆς παιδείας, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ σφάλματος θεραπείας. Τὸ λοιπὸν τοίνυν ὁ ἀρχιερεὺς τὸν ἱερόν τάφον δεξιολογίας τε καὶ ὕμνοις τιμήσας, τὸ ἀρχαῖον ἀποδίδωσι αὐτῷ σχῆμα, τῷ κοσμιωτέρῳ μόνῳ τὴν παραλλαγὴν ἔχοντι. Οὕτω δοξάζει Θεὸς τοὺς αὐτὸν δοξάζειν προελομένους· οὕτω μεγαλύνει τοὺς μεγαλύνοντας· οὐ τὸ πᾶν ἐνταῦθα διδούς, οὐμενοῦν· ἀλλὰ τὰ μέλλοντα τούτοις τεκμαίρεσθαι παρεχόμενος. Τὰ γὰρ ἐνταῦθα, σὺν τοῖς αἰσθητοῖς ἅπασιν το ἐξαιρετόν ἔχῃ, ἀλλ' οὖν καὶ ἀκοῆ δηλοῦται, καὶ ὄψει καταλαμβάνεται· ὁ δὲ τοὺς ἁγίους ἐκεῖ περιμένει, οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, οὔτε εἰς ἀνθρωπίνην ἀνέθη καρδίαν. Τοιαῦτα γὰρ ὡς ἐμάθομεν τὰ πρὸς Θεοῦ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τεθησαυρισμένα. Ὡν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας αἰῶνων. Ἀμήν.

facta est metropolis Ciliciæ secundæ. Passos in ea urbe sanctos martyres Tarachum, Probum et Andronicum, ex sinceris horum Actis ostenditur. Cæterum quæ sequuntur Græca, prolixiora paulo sunt quam Latina ; sed Latina verba sufficienti ad rem exponendam.

MARTYRION
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΥΦΗΜΙΑΣ.

MARTYRIUM
SANCTÆ EUPHEMIÆ.

(Latine ap. Surium ad diem 16 Septembris, Græce ex cod. ms. Paris.)

Α'. Διοκλητιανού τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος, A
Πρίσκου τε περί τὴν Ἀσίαν ἀνθυπατεύοντος, ὁ
κατὰ Χριστιανῶν διωγμὸς δεινὸν ἔπνευ καὶ ἐπι-
μύγα καὶ φοβερὸν ἤρτετο. Ἦν δὲ τῷ Πρίσκῳ συμ-
πάρεδρος τις τῶν σοφιστῶν, Ἀπελλιανὸς ὄνομα,
ἰσρατείας χρεῖαν πληρῶν, τῷ παρ' αὐτοῖς ψευδωνύμῳ
θεῷ Ἄρει. Ἐπεὶ οὖν ἐτήσιος ἑορτὴ τοῦ νοθοῦ τού-
του ἐνιστήκει θεοῦ, γράμματα καὶ προθέματα κατὰ
πᾶσαν ἐφοῖτα τὴν Χαλκηδῶνα· ἐν αὐτῇ γὰρ καὶ τὰ
τῶν θυσῶν ἐτελεῖτο. Καὶ ναὸς ἦν τοῦ Ἄρειος καὶ
εἰδῶλων ἐκείνου τῶν ἐπισήμων· ἐκάλει δὲ καὶ πολί-
τας καὶ ὄσους Χαλκηδῶνος περίεξ, εἰς τὴν ἑορτὴν
τὰ προθέματα, θάνατοι δὲ καὶ τιμωρίαι συνηπει-
ληντο τοῖς προστάγμασιν, οἷς περιπίπτειν ἔμελλον,
ὅσοι μὴ πείθοιντο, δαίμοσι προσκυνεῖν, σάλπιγγί τε
διάτορον ἠχοῦσα καὶ φοβερὸν σύστημα ἦν τῆς πρὸς B
τὸν ναὴν συνδρομῆς τε καὶ συνελεύσεως. Ὅποσοι οὖν
ἐναγείζ μὲν θυσίαι καὶ σεβάσματα μισαῖα τοιαῦτα
μεμίσητο, ὁσιότης δὲ καὶ εὐσεβεία καὶ ἡ πρὸς
θεὸν πίστις ἔρρωτο· οὗτοι δὲ ἄρα τὴν μετὰ παρα-
νομούντων συνέλευσιν καὶ τὴν ἐν συνεδρίῳ ματαιό-
τητος διαφυγόντες παρουσίαν, κατὰ συμμορίας
τινάς ἐν οἰκίσκοις ἢ ἐρημίαις αὐτοῦς ἐγκλεισάμενοι
προσευχαῖς καὶ δεήσεσι σχολάζοντες ἦσαν, καὶ τῷ
ἀληθεῖ καὶ μόνῳ θεῷ τὴν λογικὴν λατρείαν προσ-
φέροντες, ὧν εἰς ἅγιος ὑπῆρχε χορὸς καὶ ὁ τῆ παν-
ευφήμῳ καὶ λαμπρῷ μάρτυρι Εὐφημίᾳ ἔλλαμπρυν-
όμενος, Εὐφημία τῇ πᾶσαν φερωνύμως τῇ αὐτῆς
φήμῃ περιλαβούσῃ τὴν οἰκουμένην, ἡ πατέρα μὲν
ἔσχε τῆς συγκλήτου τινὰ καὶ τούτων δὲ τῶν ἀρχαῖν
ἠξιωμένων, Ψιλόφρων αὐτῷ ὄνομα, μητέρα δὲ λίαν C
εὐσεβῆ καὶ κοσμίαν, Θεοδωρησιανὴν οὕτω καλου-
μένην, ἧτις καὶ δῶρον ἐκ θεοῦ πενομένοις πᾶσι
δεδώρητο, τὰ αὐτῆς ἐκείνων πάντα ποιούσα. Καὶ χεῖρ
σὺ τοῖς οὔσα δαφνίλης τε καὶ μεγαλόδωρος, ἐξ ὧν Εὐφη-
μία προελθοῦσα, βλαστὸς ἐφάνη τῇ ῥίζῃ προσήκων,
κλάδος ἐπινεύων εἰς θεοσεβείαν καὶ καρπὸς ὄντως ἰλιού-
σιότατος.

Β'. Τῆς οὖν δαιμονικῆς ἐκείνης ἐπιτελουμένης
θυσίας, Ἀπελλιανὸς οὐ παροπτία, οὐδὲ φροντίδος
PATROL. GR. CXV.

I. Diocletiano tenente sceptrā Romani imperii,
Prisco autem Asiæ proconsule, adversus Christia-
nos gravis spirabat persecutio, sævaque et formi-
dabilis. Erat autem Prisco assessor quidam Sophi-
sta, nomine Apellianus, fungens munere sacerdotii
dei, qui apud eos falso nominatur, Martis. Cum
ergo hujus adulterini dei festum instaret anni-
versarium, litteræ et edicta per universam vene-
runt Chalcedonem. In ea enim peragebantur sa-
crificia; nam ibi erat templum Martis, et insigne
illius simulacrum. Vocabant autem edicta cives ad
festum, et eos qui habitabant circa Chalcedonem.
Minabantur vero mortem et supplicia iis, ad quos
erant ventura, si non persuaderentur, ut adora-
rent dæmones. Tubæque clare sonantes et terribi-
liter, erant signum conveniendi ad templum. Qui-
buscunque ergo exsecranda quidem sacrificia et
abominanda ejusmodi religio erat odio, contra
autem firma erat sanctitas, et pietas, et fides in
Christum, ii vitantes congressionem cum impiis
et concilium vanitatis, per quasdam classes se in
domibus includentes, aut in solitudinibus, vacabant
precibus et orationibus, veroque et soli Deo cul-
tum offerebant rationalem. Quorum unus quoque
erat chorus, qui imprimis benedicta et clara mar-
tyre Euphemia decorabatur, Euphemia, inquam,
quæ convenienter suo nomini universum orbem
terræ sua fama erat complexa. Quæ patrem quidem
habebat quemdam e senatu, et qui aliquot gesserat
magistratus: erat autem ei nomen Philosphron
[Philosophron, Ado]: matrem vero valde piam et
honestam, quæ vocabatur Theodorosia [Theodora,
Ado]: quæ etiam a Deo donum data fuerat omni-
bus egentibus, illorum faciens omnia, quæ sua
erant, et cujus erat in eos manus larga et muni-
fica. Ex quibus orta Euphemia, apparuit germen
radici conveniens, ramus annuens ad pietatem ver-
ramque religionem, et longe pinguis fructus
misericordiæ.

II. Cum illud ergo dæmonum perageretur sa-
crificium, non negligendum, sed maxime curandum

ducens hunc cœtum piorum Apellianus, cum de eo diligenter inquisisset, et certior factus esset, ea significat proconsuli. Protinus autem comprehenditur cum multa alia multitudo Christianorum, tum ipse quoque divinus chorus, in quo erat præclara hæc virgo Euphemia, quæ et corporis pulchritudine, et virtutis specie, et ætatis flore, et generis claritate, inter eos lucebat veluti stella lucidissima. Ad quadraginta autem et novem congregatorum erat ille sacer chorus. Qui cum fuissent comprehensi, producti sunt in conspectum proconsulis. Ille autem eos prius inducens admonitione, conabatur abducere a pietate, bonis terræ volens eos demulcere, qui cupiebant cœlestia, dicebat enim : Sacrificate magno deo Marti, ut ejus benevolentia, et ab imperatoribus danda felicitate vos dignos efficiatis, et plurima consequamini munera et honores. Cui divinus ille chorus, tanquam uno animo et uno ore : Nos, dixerunt, o proconsul, Deum verum colere didicimus, cujus verbo ex iis quæ non erant constitutum est universum, cœlum et terra, et omnia quæ sunt in eis ; neque ullum alium Deum scimus, præter hunc, neque adorare (absit, Rex Christe) sustinebimus. Tua autem dona et honores alios alliciant, eosque qui sunt pusillanimi, et parva concupiscunt, deliniant. Hæc enim a nobis parvi fiunt, et vix ullam eorum ducimus rationem, cum solum amemus honorem, qui est in cœlis, quem vitam immortalẽ et regnum Dei vocamus. Sic quidem dixit ille gloriosus exercitus, qui habebat ducem benedictam Euphemiã.

III. Tyrannus autem ne sic quidem desperans fore, ut eis persuaderet, sed sibi bonam de eis spem præbens (admirabatur enim illos aspiciens, et videns illorum liberale ingenium, et generosos spiritus, neque volebat tam pulchrum et ornatum cœtum pœna affici), fecit rursus periculum martyrum constantiæ, et pro viribus studuit eos a sua raducere sententia : Cum videam, dicens, in vobis multam elucere intelligentiam, de vestra mutatione nondum spem abjicio, sed scio fore, ut mihi credatis consulenti ea, quæ sunt bona et utilia, et non pro honore eligastis ignominiam, et pro deliciis et gloria dedecus, et videre tam pulchram juventutem et florem corporis, quæ sunt omnibus hominibus jucundissima, gravibus tormentis affici et læniari. Ad hæc rursus libere sancti : Nos, dixerunt, o proconsul, eadem rursus dicimus, quod maximum existimamus dedecus, si cum mentem et intelligentiam a Deo acceperimus, deos nominemus ea quæ non sunt solum muta et surda, sed etiam mente et sensu vacua. Quæ autem nobis inferas supplicia, tantum abest, ut ea existimemus terribilia, ut contra magis timeamus, ne si sint levia et moderata, non possint esse satis accuratum testimonium Dei in nos virtutis et potentiæ. Sed ne prolixiori utaris oratione, fac ejus rei periculum : et tunc scies aperte, nos facillius

A ἀνάξια τὰ κατὰ τὸν θεοσεβῆ τοῦτον θίασον θέμενος, ἀλλ' ὡς μάλιστα περιεργασάμενος καὶ μαθὼν, δὴλα ταῦτα τῷ ἀνθυπάτῳ ποιεῖ, καὶ παραχρῆμα συναλαμβάνοντο ἄλλα τε πολλὰ τῶν Χριστιανῶν πλήθῃ, καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος οὗτος χορὸς, ὃς ἐπλούτει τὴν καλλιπάρθενον Εὐφημίαν, ἣ καλλεῖ τε σώματος καὶ ἀρετῆς ὥρα, ἀνθεὶ τε ἡλικίας καὶ γένους περιφανεία, μέσον αὐτῶν κατὰ τοὺς λαμπροὺς ἀστῆρας λάμπουσα ἦν. Εἰς ἐννεὰ μὲν οὖν καὶ τεσσαράκοντα τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο συνειλεκτο ἄθροισμα, οἱ καὶ κατ' ὄψιν ἐπεί συνελήφθησαν τῷ ἀνθυπάτῳ παρίστησαν ὁ δὲ παραινεῖσι πρότερον ἀπάγειν αὐτοὺς ἐπειράτο τῆς εὐσεβείας, τοῖς ἀγαθοῖς τῆς γῆς θέλγειν βουλόμενος, τοὺς τῶν . . . . ἐπισιμένους, Θύσατε, λέγων, τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἄρει ὡς ἂν τῆς τε παρ' αὐτοῦ εὐμενείας καὶ τῆς ἐκ βασιλείων εὐδαιμονίας ἀξιῶν ἑαυτοὺς καταστήσητε, καὶ δωρεῶν πλείστων ἀπολαύσητε καὶ τιμῶν ἕως ὅπου ὁ θεῖος ἐκεῖνος χορὸς, ὡσπερ ἐκ μιᾶς καὶ ψυχῆς καὶ γλώττης. Ἡμεῖς ἀνθύπατα, εἶπον, λατρεύειν ἀληθεῖ Θεῷ δεδιδύμεθα, οὐ ῥήματι ἐκ μὴ ὄντων ὑπέστη τὸ πᾶν . . . καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅπαντα, οὐτε δὲ θεὸν ἄλλον παρὰ τοῦτον ἴσμεν οὔτε προσκυνοῦν, μὴ γένοιτό ποτε χ. . . . βασιλεῦ, ἀνεξόμηθα, τὰ δὲ σὰ δῶρα καὶ αἱ τιμαὶ ἄλλων ἔστωσαν θεραπείαι, μικροὺς τε καὶ μικρῶν ἐπιθυμητὰς θελήτωσαν. Ἡμεῖν γὰρ φαύλου λόγου καὶ τοῦ τυχόντος ἀξία ταῦτα, μιᾶς μόνῃς ἐρώσει τιμῆς τῆς ἐν . . . ἦν δὲ καὶ ἀθάνατον ζωὴν καὶ βασιλείαν Θεοῦ καλεῖν οἶδαμεν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ καλλίνικος ἐκεῖνος ἔφη στρατὸς, τῇ πανευφάμῳ στρατηγούμενος Εὐφημίᾳ.

Γ'. Ὁ τύραννος δὲ τὸ μεταπίσειν αὐτοὺς οὐδ' οὕτως ἀπαγορεύσει ἄλλα καὶ ἐτι χρηστάς ὑποτινάζων ἑαυτῷ τὰς ἐλπίδας (ἰθαύμασε γὰρ ἐκεῖνος βλέπων ἐλευθέρων τε ὁρῶν φρόνημα, καὶ ψυχῆς παράστημα εὐγενές, καὶ οὐκ ἠδούλετο ζημιωθῆναι σύστημα οὕτω κόσμιον καὶ καλὸν), ἀπειρεῖστο καὶ αὐτίς τῆς στερεότητος τῶν μαρτύρων, καὶ ὡς οἶδον τε μεταπίθειν αὐτοὺς ἔσπευδεν, Ὅρων ἡμῖν, λέγων, πολλὴν ὄσσην ἐμφαινόμενην τὴν σύνεσιν, οὐκ ἀνέπιστον ἔτι καὶ τὴν μεταβολὴν ποιούμαι, ἀλλ' οἶδ' ὅτι καὶ πεισθήσεσθέ μοι τὰ χρηστά συμβουλευόντι, καὶ οὐκ ἂν εἰσθε ἀτιμίαν ἀντὶ τιμῆς, καὶ ἀντὶ τρυφῆς καὶ δόξης αἰσχύνῃ, καὶ τὸ ἰδεῖν νεότητα οὕτω καλὴν καὶ ἕνθεο σώματος τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἡδίστα χαλσιπαῖς βασιάνοις ὑβριζόμενά τε καὶ σπαρattόμενα. Πρὸς ταῦτα πάλιν εὐπαρήσιαστοι οἱ ἅγιοι, Ἡμεῖς, εἶπον, ἀνθύπατε, καὶ πρότερον εἰπόντες, καὶ νῦν τῶν ἴσων ἐχόμεθα λόγων, ὅτι αἰσχύνῃ ἠγοούμεθα καὶ μεγίστην, εἰ νοῦν καὶ φρένας λαβόντες παρὰ Θεοῦ θεοὺς ὀνομάζομεν τὰ μὴ ἁπλῶς ἄφωνα καὶ κωφά, ἀλλὰ καὶ φρονῶν ἔρημα καὶ αἰσθησεως. Ἄς δὲ ἡμῖν ἐπισείσει βασιάνους, τοσοῦτον δέομεν φοβερὰς ἡγίσθαι, ὥστε τὸνναντίον καὶ φοβούμεθα μᾶλλον, μὴ, κούφως ἔχουσαι καὶ μετρίως, οὐ δυνήσονται μαρτύριον ἀκριβὲς εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμᾶς ἰσχύος τε καὶ δυνάμεως. Ἡ ἀλλὰ μὴ πλέον οἱ λόγοι, τῇ πείρῃ δὲ τοὺς ἐλέγχους ἐπίτρεψον, καὶ τότε εἶπε σαφῶς ὅτι

ῥῶον ἡμεῖς οἴσομεν ἢ ἐπάξεις αὐτός τὰς κολάσεις.

Δ'. Ἀνάπτει τὸν τύραννον εἰς ὄργην ὁ λόγος, καὶ εὐθύς βάσανοι τοὺς μάρτυρας εἶχον. Αἱ βάσανοι δὲ οὐ μικραὶ οὐδὲ ἐπὶ μικρὸν ἀρκέσασαι χρόνον, ἀλλ' ἐπὶ εἴκοσι μῆρας δεύουσας ἡμέρας παραταθεῖσαι. Ἰσασι δὲ πάντως ὅσοι πείραν τῶν ἀλγεινῶν ἔχουσιν, ὅτι πληγαῖς σώματος ἐπιγινόμεναι πάλιν ἔτεραι, μήπω τῆς προτέρας ὑπομαρκαθείσης ὀδύνης. ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν ἐστὶ καὶ ἀκμαῖζον ἐχούσης· ἀπόρητον οἶαν καὶ θεινὴν τὴν αἰσθησιν τοῖς πύσχουσιν ἐπιμοιοῦσιν. Τὸ μὲν οὖν βῆμα ξομένους τοὺς μάρτυρας ἰθεάτριζε καθ' ἡμέραν, εἶτα καὶ εἰρκεῖται τοὺς μετὰ τὰς πληγὰς διεδέχοντο, κάκωσις ἄλλη ἐπὶ κακώσι καὶ προσθήκη τῶν λυπηρῶν. Οἱ δὲ τοσοῦτον ἀπέχον τοῦ λύπην αὐτὰ καὶ ὀδύνην λογιζέσθαι, ὥστε καὶ διπλῆ χαίρειν, τῷ τε διὰ Χριστὸν κολάζεσθαι, καὶ τῷ τῆ προσθήκῃ τῶν λυπηρῶν προσθήκῃν αὐτοῖς τὰ ἐν ἑλπίσιν ἀγαθὰ δέχεσθαι. Τῆς εἰκοστῆς δὲ ἡδὴ ἐπιστάσης ἡμέρας, μετακλίτοι πάλιν οἱ γενναῖοι τῷ τυράνῳ καθίστανται. Καὶ ἡ καλλίνικος δὲ συμπάρῃν Εὐφημία, οἷον ἀστέρων διαφανόντων σελήνῃ μέσον αὐτῶν εὐκυκλος, καλὸν λίαν καὶ ἡδὺ λάμπουσα. Τί οὖν ὁ τύραννος πρὸς αὐτούς; Εἰς πείραν, ἔφη, καταστάντες ὧν οὐδέποτε ἂν πειραθῆναι φήθητε, εἰ μεταβεβουλευταὶ τι σωτήριον καὶ λυσιτελεῖς ὑμῖν, εἶπατε. Βέλτιον γὰρ ἀπολιπόντας τὴν ματαίαν ταύτην τῆς δόξης καινοτομίαν, καὶ τὸ μόνους ἐπὶ κακῷ τῆς ἰδίας ζωῆς ἀντιφέρεσθαι, ὃ πάντες δρώσι καὶ ὑμᾶς ὁμοίως ποιεῖν καὶ προσελθόντας θύειν. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ γενναῖος στρατὸς ἅμα τῇ πανευφήμῳ, Μέχρι τίνος, εἶπον, ὦ δικαστά, σεαυτὸν ἀπατᾶς, ἐπιχειρῶν πράγμασιν ἀδυνατοῖς; Τὸ γὰρ ἡμᾶς δοκεῖν μεταπεισεῖν, ὁμοῖον ἐστὶ τῷ τοὺς ἀστέραι, οἰεσθαι τῆς οἰκειᾶς μεταθεῖναι στάσεως ἢ πορείας, ἢ ἐν τι μεταστῆσαι τῶν ἀκινήτων. Ὡστε βέλτιον ἢν σεαυτὸν μᾶλλον τῆς πλάνης μεταβαλεῖν, καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἐπιγνώσκειν, οἰκονόμον ἀριστον τῆς ἰδίας γενόμενον σωτηρίας.

Ε'. Θυμῷ πλείονι ὁ Πρίσκος κατασχεθεῖς, σκύτεσιν ὡμοῖς κελύει τὰ τῶν ἁγίων τύπτεσθαι πρόσωπα, λόγους ἀγαθοῦς πονηροῖς ἔργοις ἀμειβομένης ὁ ἀνόητος. Οἱ δὲ, καὶ τὴν καινὴν ταύτην ἀνδρείως ὑποφέροντες βάσανον, λαμπρότεροι τὰς ὄψεις ἐδείκνυντο, τοῦ αἵματός μὲν τῆς σαρκὸς ἀπορρίοντες, τῆς Δημιουργοῦ δὲ χάριτος ἐξωραϊζούσης αὐτὸν διέπλασε πρόσωπα. Οἱ μαστίζοντες δὲ τοῦναντίον ἀπαγορεύσαντες, ἡμιθνήτες εἰς τὴν γῆν κατέπιπτον. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους ἁγίους κελύσει πάλιν τοῦ δικαστοῦ, παραλαμβάνει τὸ δικαστήριον, ἕως αὐτοῦς Διοκλητιανῷ παραπέμψει· οὕτω γὰρ Ἀπελλιανὸς εἰσηγήσατο· ἡ πανευφήμος δὲ πρὸ τοῦ βήματος αὐτῷ παρίσταται μόνη (ᾧπερὶ γὰρ μονωθεῖσαν οὕτω ῥαδίως ὑπαγαγέσθαι). Ἐγγύτατα οὖν ταύτην παραστήσαμενος, ἵνα καὶ βλάβῃ ταῖς οἰκειώσεσι, Πείσθητί μοι, εἴγε, τὰ ἀριστὰ σοὶ συμβουλευόντι, Εὐφημία,

A laturos esse cruciatus, quam tu sis intentaturus.

IV. Ad iram tyrannum accendit hæc oratio, et statim tormentis subjecti fuere martyres. Tormenta autem fuerunt non parva, neque parvo tempore durarunt, sed ad novemdecim dies fuere producta. Sciunt autem omnino, quicumque rerum asperarum et tristium faciunt periculum, quod plagis corporis rursus accedentes aliæ, cum prior dolor nondum emarcuerit, sed sit adhuc in ipso vigore, iis qui patiuntur, efficiunt gravem sensum et intolerabilem. Atque tribunal quidem martyres, qui cædebantur, producebat quotidie, veluti in theatrum. Deinde post plagas eos quoque excipiebant carceres, alia afflictio accedens afflictioni, et dolorum additamentum. Tantum autem aberat, ut illi ea dolorem existimarent et molestiam, ut etiam gauderent dupliciter, et quod propter Christum punirentur, et quod propter rerum molestarum augmentum bona quoque quæ erant in spe, accessionem acciperent. Cum jam autem dies adesset vicesimus, a tyranno rursus viri accersuntur præclari, cum quibus gloriosa quoque aderat Euphemia, veluti in medio stellarum luna toto orbe plena, pulchre et jucundissime resplendens. Quid ergo eis tyrannus? Ea, inquit, experti, quæ nunquam putastis fore ut experiremini, an aliquod salutare et vobis utile consilium ceperitis, dicite. Satius est enim, ut relicta hæc vana et nova gloriæ cupiditate, et mittentes soli vestræ vitæ malo vestro repugnare, quod omnes faciunt, id vos quoque faciatis, et accedentes sacrificetis. Christi autem fortis exercitus simul cum benedicta Euphemia: Quousque, dixerunt, o iudex, teipsum decipis, res aggrediens, quæ non possunt fieri? Putare enim posse te nos a nostra traducere sententia perinde est, ac si putes posse te transmove re stellas a sua statione vel motione, aut transferre aliquid ex iis quæ sunt immobilia. Quamobrem satius est, ut a tuo errore convertaris, et verum Deum agnoscas, qui fuit tuæ salutis optimus dispensator.

V. Majori ira percitus Priscus, jubet crudis loris ferri vultus sanctorum, pro bonis verbis mala facta rependens stolidus. Illi autem hoc quoque novum fortiter ferentes tormentum, evaserunt facie splendidiore, sanguine quidem e carne defluente, Opificis autem gratia reddente pulchros et elegantes eos vultus, quos effinxerat. Contra autem, qui flagellabant defessi, ceciderunt in terram semimortui. Sed alii quidem sancti jussu iudicis rursus conjiciuntur in carcerem, donec eos transmitteret ad Diocletianum (sic enim constituerat Appellianus), benedicta autem ante tribunal ejus stabat Euphemia; existimabat enim fore, ut sola sic facile induceretur. Cum itaque curasset, ut ea proxime sisteretur, ut se familiaritate magis insinuaret: Crede mihi, aiebat, tibi optime consulenti, o Euphemia, et accedens maguo deo Marti sacri-

fica ; nam sic quidem et liberaberis ab omnibus molestiis, citra laborem autem lucraberis, quæ sunt maxime optanda, nempe ut et divitiis, et gloria potiaris, et agas deinceps vitam beatam et felicem. Christi autem martyr: Mulierem quidem videns, o iudex, inquit, putas posse facile decipere : videbis vero me non esse, ut existimas, mulierem tuis insidiis expositam. Confido enim in Christum, quod adjutricem habens invictam ejus dexteram, tuas callidas superabo insidias. Postquam ergo eius responso victus fuit tyrannus, et qui solo aspectu putabat se posse quod volebat efficere, ab una contemnebatur femina, pudore quidem fuit affectus : pudor autem movit iram. Res est enim ejusmodi supercilium, cui accessit potestas. Deinde perinde ac ea quæ præcesserant, tormenta parva esset arbitratus, et quæ imponere non possent necessitatem, nova excogitavit : et jubet construi rotas inauditis quibusdam machinis, quæ carnes premere, et ab ossibus exprimere, et ipsa confringere possent violentissime, et in eas sapientissimam injici Euphemiam.

VI. Postquam autem ipsæ machinæ dicto citius fuerunt constructæ, et martyr in eas erat injicienda, validis continuo in se paratis armis, nempe divina crucis figura ac ea signata, aut, ut melius dicam, munita, adversus rotas processit, nullam quidem vultu ostendens tristitiam, sed severo et honesto vultu, Deumque benedicens, et aperte ostendens se iis quæ pro ipso patiebatur, admodum gaudere. Quin etiam proferens aliquid generosum et valde dignum ejus candore : Tuæ rotæ, dicebat, o tyranne, et hæ imbecillæ tuæ machinationes majus mihi accendunt Christi desiderium. Hæc audientes ministri, rotas versabant, quam poterant fortissime, graviorem sensum doloris martyri afferentes. Quamobrem ejus quidem membra et partes confringebantur, et dirumpebantur, et divellebantur omnes compages ; mens autem non abcedebat a Christo, sed in cælum tollens oculos, unde se speravit habituram auxilium : Domine mi, clamabat, Jesu Christe, animæ meæ illuminatio, fons vitæ, qui das salutem eis, qui in te confidunt, adsis nunc mihi adjutor, et cognoscatur ab omnibus, quod tu es Deus solus, certa spes eorum qui in te habent fiduciam : et quod non accedent mala, neque appropinquabit flagellum tabernaculo eorum qui te altissimum suum posuerunt refugium⁴. Sic quidem martyr est precata : Deus autem effectum reddidit, quod precabatur. Cœlestis enim continuo adveniens virtus, momento temporis facit hæc omnia. Eam quidem solvit a rota : corpus autem curat a plagis adeo pulchre, ut neminimum quidem vulnerum vestigium in eo apparet. Deinde etiam ministros iniquitalis specie terrens terribili, facit ut non operentur. E rotis vero

A και προσελθούσα τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἄρει, θύσων οὕτω και ἴσται σοι τῶν μὲν λυπηρῶν ἀποστῆναι πάντων, κερδῆσαι δὲ ἀπόνως τὰ εὐχαιότατα, ὅπερ ἴσται πλούτου τε και δόξης ἀπολαῦσαι, και τὸ λοιπὸν Χριστοῦ μάρτυς. Γυναίκα μὲν, εἶπεν, ὄρων, ὦ δικαστῆ, οἷσι προχείρως ἡμᾶς ἀπάτην ὄψει δὲ οὐ κατὰ γυναίκα πρὸς τὰς σὰς ἐνέδρας διακειμένην· πέποιθα γὰρ εἰς Χριστὸν ὅτι βοηθὸν αὐτοῦ τὴν ἄμαχον πλουτήσασα δεξιᾶν, κρείττων ὀφθῆσομαι σου τῶν κακοτέχνων ἐπιβουλῶν. Ὡς οὖν οὕτω ταῖς ἀποκρίσεσιν ἠτήθη ὁ τύραννος, και ὁ βλῆματι μονῶ πλήθη φοβεῖν οἰόμενος ὑπὸ γυναικὸς καταφρονεῖτο μιᾶς, αἰσχύνῃ μὲν αὐτὸν εἶχεν ἡ αἰσχύνῃ δὲ τὸν θυμὸν ἐκίνα· τοιοῦτον γὰρ ὄφρὺς ἐξουσίας ἐπιλημμένη. Εἶθ' ὡσπερ τὰς προλαβούσας βασιάνους μικρὰς εἶναι νομίσας και ἀνάγκην ἐπιθεῖναι μὴ δυναμένας, καινὰς ἱπνοῖσι, και κελύει τροχοὺς ξέναις τισὶ μηχαναῖς κατασκευασθῆναι, πείθειεν σάρκας, ὅσῃ ἀποθλίβειν, αὐτὰ τε συνθλῶν βιαιότατα δυναμένους, ἐν αὐτοῖς τε τὴν πάνσοφον ἐμβληθῆναι.

Ζ'. Ὡς δὲ και τοῦτὶ τὸ μηχανήμα θάττον ἢ προστάγῃ κατασκευάσθη, και ἡ μάρτυς ἐμελλεν ἐμβληθῆναι, ὄπλον εὐθύς ἰσχυρὸν τὸν θεῖον τοῦ σταυροῦ τύπον ἑαυτῇ σχεδιάσασα, και τοῦτο σφραγισμένη ἢ και φραξαμένη μᾶλλον εἶπεν, κατὰ τῶν τροχῶν ἐχώρει, ἐμφαίνουσα μὲν οὐδὲν καταφροῦς και ἀπρόσωπον, εὐκόσμη δὲ ἦθει και σιμῶ παραστήματι. Εὐλογοῦσά τε τὸν Θεὸν και οἷς ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπασχεν ἰορτὴν ἄγειν φανερά γινόμενην, πρὸς δὲ και ὑπολαλοῦσα γενναῖον τε και τῆς ὥρας κομιδῇ ἀξίον. Οἱ γὰρ τροχοὶ σου, ἔλεγε, τύραννε, και τὰ σαθρὰ ταῦτὶ μηχανήματα, πλείονά μοι τον πόθον ἐξάπτουσι τοῦ Χριστοῦ. Τούτων ἀκούοντες ἰσχυρότερον ὅσον ἦν τοὺς τροχοὺς ἴστρεφον, δριμυτέραν τῇ μάρτυρι τῆς ὀδύνης τὴν αἰσθησιν ἐμποιοῦντες, ὄθεν μέλη μὲν αὐτῆς και μέρη συνεθραύετό τε και διερρήγγυτο. Και τῶν ἀρμονιῶν ἅπαντα διεσπῆτο, ὁ νοῦς δὲ τοῦ πρὸς Χριστὸν ὄρῳ οὐκ ἀφίστατο, ἀλλὰ τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς αἵρουσα ὄθεν ἤλπισεν ἤξειν και τὴν βοήθειαν, Κύριε μου, ἰδοὺ, Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ τῆς ἐμῆς ψυχῆς φωτισμὸς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὁ σώζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας, πάρεσά μοι και τὸ νῦν βοηθός, και γνωσθήτω πᾶσιν ὅτι σὺ εἶ Θεός μόνος, ἐλπίς ἀδιάψευστος τῶν ἐν σοὶ τὸ θαρρῆν ἐχόντων, και ὅτι οὐ προσελύσεται κακὰ, οὐδὲ μάλιστα ἐγγυῖ τῷ σκηνώματι τῶν σὶ τὸν ἠψιστον καταφυγὴν τιθεμένων. Οὕτως ἡ μάρτυς μὲν ἠῤῥετο, Θεός δὲ τὴν εὐχὴν ἐτελείου· οὐρανία γὰρ εὐθύς ἐπιστάσα δύναμις ἐν ἀκαρεῖ πάντα ποιεῖ, και λύει μὲν αὐτὴν τοῦ τροχοῦ, τὸ σῶμα δὲ τῶν πληγῶν ἰᾶται, οὕτω καλῶς, ὡς μηδὲ βραχὺ τι τῶν τραυματικῶν ἴχνος ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι· εἶτα και τοὺς τῆς ἀνομίας ὑπερήτας ἐμφανεία καταπλήξασα φοβερῶ, ἥκιστα ἐνεργούς δείκνυσι, τῶν τροχῶν δὲ ἡ ἀθλοφό-

⁴ Psal. xc, 9.

ρος ἐκβάσα, οὐ μόνον ἀρτίως τε καὶ ὑγιῆς, ἀλλὰ καὶ παιδρωτέρα τὴν ὄψιν ἰωρᾶτο, ὡς τῆς θαυμαστῆς σου, Χριστὲ, δυνάμεως, ὅπου γε καὶ, πασχόντων ἄλλων, κατῆφεια πολλὰκις τῇ ὄψει τῶν φιλαθρωποτέρων ἐγγίνεται.

Ζ'. Ἄλλ' ὁ Αἰθίοψ οὐκ ἔλευκαίνετο, καὶ τὸ ξύλον δὴ τὸ στρεβλὸν οὐκ ὠρθοῦτο, καὶ ὁ καρκίνος ὀρθῶς βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο. Ὁ Πρίσκος ταῦτα ὁ μαρὸς καὶ τὴν κακίαν οὐδ' ὀνομαζόμενος, καὶ τοιαύτης γὰρ γενομένης θεοσημείας, ἐκείνος ὡσπερ τῶν αὐτοῦ θεῶν τυφλότερος ὢν, οὐ μόνον οὐδέν συνῆκεν, ἀλλὰ καὶ τὴν μάρτυρα ζώσαν ἠπειλήσει κατακαύσει· ἢ δὲ οὐδὲν ὑποστελαιμένη τὸ μὲν πρόσκαιρον εἶπεν· Ὡς τύρανε, τοῦτο τὸ πῦρ ὅπερ ἐμοὶ νῦν ἀπειλαίς, ταχὺ μὲν ἀνάπτεται, ταχὺ δὲ καὶ τῷ βουλομένῳ σβέννυται. Καὶ οὐχ οὕτως ἐγὼ τὴν ψυχὴν ἀγεννῆς ὡς πρὸς τοιοῦτον πῦρ ἀποδειλιάσαι, οὐ μὰ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῶν διὰ Χριστὸν γενναίως ἀνδρισμένων, οὐδένα ἐμβάλλει τοῦτο φόβον ἐμοὶ, ἀλλ' ἐκείνο τὸ πῦρ δέδοικα, ἐκείνο μοι καὶ εἰς νοῦν μόνον ἐρχόμενον καθίσταται φόβερόν, ὃ τοὺς ἀρνούμενους τὸν Χριστὸν περιμένει, αἰωνίαν ἔχον καὶ οὐδὲ βραχὺ λήγουσαν τὴν ἐνέργειαν. Ὁ τύραννος μὲν τοὶ τὰ ἠπειλημένα πρὸς ἔργον ἐξάγων, κάμινον ἐξαφθῆναι κελεύει, πίσση καὶ θείῳ καὶ στυγαίῳ καὶ κληματίδι λίαν ἐκτρεφομένην, καὶ ἡ φλόξ εἰς πῆχεις πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἤρτο. Ἐμβάλλεσθαι δὲ ἡ μάρτυς μέλλουσα τῷ πυρὶ, τὸ τῶν τριῶν παιδῶν ὄπλον, τὴν προσευχὴν περιβάλλεται, καὶ πῦρ εὐχῆς ἀνάπτει κατὰ πυρὸς, τὸ ὄμμα τε εἰς οὐρανοὺς ἀράσα, Ὁ Θεὸς, εἶπεν, ὃ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὃ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι τρεῖς παῖδας διὰ τὸν σὸν νόμον ἐκδοθέντας πυρὶ δι' ἁγίου ἀγγέλου σου κακῶν ἀπαθείς συντηρήσας, καὶ δρόσον αὐτοῖς ἀνωθεν ἐπιπέμψας, αὐτὸς καὶ ἐμοὶ τῇ σῇ δούλῃ παράστηθι βοηθός, τῆς σῆς, Χριστὲ, δόξης ὑπεραθλούση. Οὕτω τε εἶπε, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ πάλιν ὡς ἐτέρῳ ὄπλῳ ἑαυτὴν καθοπλίσασα, εὐτρεπῆς ἴστατο τὸ τυράννικόν ἐπίταγμα περιμένουσα.

Η'. Ὡς δὲ ἐκείνος τῇ κάμινῳ ταύτην ἐδίδου, καὶ χεῖρες αὐτὴν ἐμὲλλον συλλαβεῖν, Σωσθένης καὶ Βίκτωρ οἱ προηγούμενοι τῶν εἰς ταῦτα διακονούντων, προσελθόντες τῷ Πρίσκῳ, ὅτι μὲν, ἔφησαν, οἷς προστάτεις πρόθυμοι λειτουργεῖν ἡμεῖς· καίτοι πολλοὺς ἔχοντες μάρτυρας, οὐκ ἄλλους ἢ τοὺς σοὺς προβαλλόμεθα ὀφθαλμοῦς. Νυνὶ δὲ οὐχ οἶοί τί ἐσμεν, τοῦ τῆς παρθένου ταύτης ἀψασθαι σώματος, ἀνδρας γὰρ ὀρώμεν φοβεροὺς τὴν ὄψιν ἰστώτας, ἡμᾶς μὲν δριμύ λίαν καὶ βλοσυρὸν προσβλέποντας, ἐτοιμοὺς δὲ ὄντας τῆς παρθένου προστῆναι, καὶ φλογὸς αὐτὴν κρείττονα δεῖξαι. Τί γὰρ ἄλλο αὐτοῖς βούλεται τὸ διασκορπίζειν ἔνθα καὶ ἔνθα τὸ πῦρ; Ὡς οὖν ὁ Πρίσκος ἤκουσε ταῦτα, τοῦτους μὲν ἤδη μεταμαθόντας τὴν θεοσίβειαν, τῇ εἰρκτῇ παραπέμπει, Καίσαρα δὲ καὶ Βικάριον οὕτω καλουμένους, εἰς τὴν ἐκείνων ἀντικαθίστησι λειτουργίαν. Καὶ οἱ μὲν, προθύμως τὴν καλλιπάρθενον Εὐφημίαν τῆς τῶν ἁγγέλων θείας παραχωρούσης δυνάμεως· οὐ γὰρ

A egressa gloriosa certatrix, non solum conspecta fuit integra et sana, sed etiam vultu alacris (o admirabilem tuam, Christe, virtutem) cum, aliis etiam patientibus sæpe insit tristitia in vultu eorum qui spectant et sunt humaniores.

VII. Sed Æthiops non deanbatur, et lignum incurvum non dirigitur, et cancer recte ingredi non docetur. Hæc Priscus sceleratus, et cujus nullo modo poterat curari vitium. Nam cum divinitus factum esset tale signum, ille, ut qui esset suis diis cæcior, non solum nihil intellexit, sed minatus est etiam se esse vivam exsutorum martyrem. Illa autem nequaquam se reprimens: Ad tempus quidem est, inquit, o tyranne, ignis, quem mihi nunc minaris: et cito quidem accenditur, cito etiam a volente exstinguitur; neque ego sum tam pusilli et abjecti animi, ut hunc ignem formidem. Non, per sacra certamina eorum qui se pro Christo strenue et fortiter gesserunt, hoc quidem mihi illum affert timorem: sed illum ignem extimesco, ille mihi vel solum in mentem veniens ignis est terribilis, qui manet eos qui Christum negant, ut qui æternam habeat operationem, et ne tantillum quidem desinentem. Itaque tyrannus quidem ad effectum deducens ea quæ minatus fuerat, jubet accendi fornacem, quæ valde aleretur pice, sulfure, stuppa et sarmentis. Et alta quidem erat flamma quadraginta et quinque cubitos. In ignem autem injicienda martyr, induit armatum puerorum, nempe preces; et contra ignem accendit ignem orationis, et oculos in cælum tollens: Deus, inquit, qui in excelsis habitas, et humilia intueris: qui Babylone tres pueros, propter tuam legem igni traditos, per sanctum angelum tuum a malis illæsos conservasti, et eis rorem desuper immisisti, tu quoque mihi tuæ ancillæ adsis adjutor, quæ pro tua, o Christe, decerto gloria. Sic dixit: et cum figura crucis rursus, tanquam aliis armis, seipsam armasset, stabat parata, expectans jussum tyranni.

VIII. Cum autem ille jussisset eam in ignem conjici, et eam manus essent lictorum comprehensuræ, Victor et Sosthenes, qui præerant iis qui ad hæc inserviebant, ad Priscum accedentes: Quod iis quidem, quæ imperas, prompto et alacri animo inserviamus, aiunt, etsi multos habeamus testes, non alios, quam tuos oculos producimus. Nunc autem non possumus tangere corpus hujus virginis. Videmus enim viros stantes aspectu formidabiles, nos quidem torve admodum intuentes, et paratos virginem defendere, et eam efficere flamma superiore. Quid enim aliud sibi vult, quod ignem huc et illuc dispergunt? Postquam autem hæc audivit Priscus, eos quidem, ut qui jam a cultu deorum defecissent, mittit in carcerem: æsarem autem ac Vicarium (sic enim vocabantur) sufficit in eorum ministerium. Et illi quidem prompto et alacri animi studio egregiam virginem Euphemiam, cedente divina virtute an-

galorum (neque enim poterant ipsi mutationem A
suscipere ad pietatem), injiciunt in fornacem. Sed
eos continuo arguebant res inanimæ, et puniebantur
impii. Ignis enim repente effervescens, et in
orbem circumfusus, quomodo prius Babylone, ultus
est eos, qui injecerant : gloriosa autem virgo per-
inde ac si non ad supplicium, sed ad recreationem
tradita esset et delicias, mansit quidem aliquandiu
ab igne illæsa ; securissime autem movebat labra
ad hymnos divinos, aura molli et roscida eam
refrigerante.

IX. Postquam autem et flamma contabuit, et in
Cæsarem et Vicarium divinitus immissum supplicium
alios ministros procul dispersit ; egreditur martyr
adeo integra et illæsa, ut ne in tunica quidem ignis
illum servaret vestigium. Sed ipsam quidem rursus B
vinctam tenebat custodia. Die autem sequenti edu-
cit proconsul Victorem et Sosthenem, et jussit eos
sacrificare diis suis. Illi autem : Nos, aiebant, o
proconsul, magno prius errore implicati, quomodo
tu quoque hucusque, nunc tandem bono Dei nutu
resipiscentes, digni habiti sumus, qui veritatem
agnosceremus per hanc virginem. Scias ergo nos
neque diis inanimis sacrificaturos (absit ut simus
adeo emotæ mentis), neque tuis esse cessuros edi-
ctis. Postquam hæc dixissent, abducti sunt in sta-
dium, et jussi sunt pugnare cum bestiis. Illi autem
imperatum libenter accipiebant, et exultabant,
non solum quod existimarent esse satius decertare
cum feris, quam cum tam malis hominibus, sed
etiam quod per dentes ferarum erant illi con-
fracturi maxillas bestiæ, quæ caret carne. Quod
quidem cum precati essent, audierunt de cælo
vocem, quæ significabat fuisse auditam eorum
orationem. Cum ergo immisæ fuissent bestiæ in
martyres, et in eos insiliissent, gravi flagello inci-
tate, nempe fame, et eos solum momordissent,
et bibissent sanguinem (oportebat enim ad effe-
ctum deduci illorum preces), abstinerunt a cor-
poribus, et ea nullo modo devorarunt. Nam neque
tunc negligens erat gratia, quæ prius Danieli fre-
navit ora leonum, et sic breve pro Christo mar-
tyrium pertulerunt athletæ. De ipsis autem sacris
corporibus curæ fuit iis qui ex piis erant paulo
studiosiores, ut ea tollerent, psalmisque et hymnis
mandarent sepulturæ.

X. Die autem sequenti pro judiciario tribunali
præsidentis tyrannus, gloriosam Euphemiam educit
e carcere. Et erat quidem læta vultu, animo autem
lætior. Submisce verocanebat accedens ad judicem
hæc cantica Davidica : « In via testimoniorum
tuorum delectata sum, tanquam in omnibus divitiis.
In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar
legis tuæ ? » et quæ deinceps consequuntur. Dicit
ergo ei tyrannus : Quousque te adeo afflictam de-
spicis, et deos quidem molestia afficis, et ipsum
ad iram provocas imperatorem ? Fac aliquid sa-

αὐτοὶ οἰοί τε ἦσαν μεταβολὴν δέξασθαι πρὸς εὐσε-
βειαν, ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν κάμινον. Ἄλλ' εὐθὺς
ἠλέγχοντο παρὰ τῶν ἀψύχων, καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐκολά-
ζοντο. Τὸ γὰρ πῦρ ἀθρόον ἀναπαφλάσασιν καὶ κύκλω
περιχυθὲν, ὡσπερ ἐν Βαβυλῶνι, τὸ πρότερον τοὺς
ἐμβάλλοντας ἠμύνατο· ἡ δὲ γε καλλίνικος ἀθλοφόρος
ὡσπερ οὐκ εἰς τιμωρίαν, ἀλλ' εἰς ἀνεσίην τε καὶ
τρυφὴν ἐκδοθεῖσα, ἐφ' ἱκανὸν μὲν τῷ πυρὶ παρέμενεν
ἄφαστος. Κατὰ πολλὴν δὲ τὴν ἀδίκιαν πρὸς θεοὺς
ὑμνοὺς ἐκίνει τὰ χεῖλη, αὐρας αὐτὴν ἐκασφυχοῦσας
μαλακῆς τε καὶ δροσερᾶς.

Θ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ φλόξ ἐμαραίνετο καὶ ἡ περὶ
τὸν Καίσαρά τε καὶ Βικάριον θεόπεμπτος τιμωρία
τῶν ὑπηρετῶν τοὺς ἄλλοις πόρρω που δισσεδέσασιν,
ἔξεισιν ἡ μάρτυς, οὕτως ἀδιδάχης, ὡς μὴδ' ἐν τῷ
χεῖματι μὴδὲν ἴχνος τοῦ πυρὸς διασώζεσθαι, ἀλλ'
αὐτὴν μὲν καὶ αὐθις ἡ φυλακὴ δεσμῶτιν ἐτήρει.
Ἄγει δὲ τῇ ἐξῆς ὁ ἀνθύπατος τὸν Βικτωρὰ τε καὶ
τὸν Σωσθένην, καὶ θύειν ἐκέλευε τοῖς αὐτοῦ θεοῖς,
οἱ δὲ, Ἥμεῖς, ἔφησαν, ὦ ἀνθύπατε, μακρᾶ πλάτην
τὸ πρότερον χειρωθέντες, καθάπερ δὴ καὶ αὐτὸς, εἰς
ἔτι νῦν, μόλις Θεοῦ νεύμασιν ἀνανήψαντες, ἐπιγνώ-
ναι τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς παρθένου ταύτης, ἠξιώ-
μεθα. Ἴσθι οὖν ὡς οὔτε θύομεν ἀψύχοις θεοῖς
(μὴ οὕτω νοῦ τε καὶ φρονῶν διαμαρτωμῶν), οὔτε
τοῖς σοῖς ὑπέικομεν διατάγμασιν. Ἐπεὶ ταῦ-
τα εἶπον, εἰς τὸ στάδιον εὐθὺς ἀπήγοντο καὶ
θηριομαχεῖν ἐκελεύοντο. Οἱ δὲ ἀσμένως τὸ κε-
λευσθὲν ἐδέχοντο καὶ ἠγάλλοντο οὐ μόνον ὅτι
βελτίον ἠγοῦντο τὸ πρὸς θήρας μάλλον ἢ οὕτω πο-
νηροῦς ἀνθρώπους διαπαλαίειν, ἀλλ' ὅτι καὶ δι'
ὀδόντων θηρίων ἔμειλλον τὰς μύλας συνθλαῖν ἐκείνου
τοῦ ἀσάρκου θηρὸς. Ὁ καὶ δι' εὐχῆς θέμενοι φωνῆς
ἤκουον οὐρανῶθεν διασαφοῦς, ἀκουστὴν αὐτῶν γενέ-
σθαι τὴν αἴτησιν. Ὡς οὖν τὰ θηρία τοῖς μάρτυσιν
ἐπαφείθη, ἐφήλλατό τε αὐτοῖς, χαλεπῇ μάστιγι
παρορμώμενα τῷ λιμῶ, καὶ ἐνδακόντα καὶ ἐμ-
πίοντα τοῦ αἵματος μόνον (ἔδει γὰρ τὴν ἐκείνου εὐ-
χὴν εἰς πέρας ἐλθεῖν)· ἀπίσχοτο τῶν σωματῶν,
καὶ οὐδαμῶς αὐτὰ βορᾶν ἔθεντο, ἡμεῖς γὰρ οὐδὲ
νῦν ἡ χάρις ἡ τῷ Δαυιδῆ πρότερον δεινῶν λεόντων
στόματα ἐχαλίνου, καὶ οὕτω σύντομον τὸ ὑπὲρ
Χριστοῦ μαρτύριον οἱ ἀθλοφόροι διήνεγκαν. Περὶ
μέντοι τῶν ἱερῶν σωματῶν αὐτῶν ἐμίλησε τῶν
εὐσεβῶν τοῖς σπουδαιοτέροις, ἀνελεῖσθαι τε αὐτὰ καὶ
ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ταφῇ παραδοῦναι.

D
Γ'. Εἰς τὴν ἐπιούσαν δὲ τοῦ δικαστικοῦ βήματος ὁ
τύροννος προκαθίσας, ἄγει τὴν καλλίνικον Εὐφη-
μίαν ἐκ τῆς εἰρκτῆς, καὶ ἦν φαιδρὰ μὲν τὴν ὄψιν,
φαιδρῶτερα δὲ τὴν ψυχὴν, ὑπέψαλλε δὲ καὶ προσ-
ιοῦσα τῷ δικαστῇ τὰ Δαυιδεῖα ταυτὶ ἄσματα· Ἐν
τῇ ὀδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην ὡς ἐπὶ παντὶ
πλούτῳ. Ἐν τοῖς δικαίωμασί σου μελετήσω, οὐκ
ἐπιλήσομαι τοῦ μόνου σου, καὶ ὅσα τούτοις ἐξῆς.
Ἔφη οὖν πρὸς αὐτὴν ὁ τύραννος· Μέχρι τίνας καὶ
σεαυτὴν οὕτω ταλαιπωροῦσας ὑπερορᾶς, καὶ τοὺς
θεοὺς μὲν λυπεῖς, παροργίζεις δὲ καὶ τὸν αὐτοκρά-

¹ Psal. cxviii, 15, 16.

τόρα ; πρᾶξον τι συνετόν, καὶ τοῖς θεοῖς πείσθητι
 θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἡ δὲ, Πρᾶξιαι τι συνετόν,
 ἔφη, προτρέπεις ἡμᾶς, ὦ δικαστά ; καὶ τί δ' ἂν τις
 συνετώτερον δράσται, ἢ τὸ μὴ πείσθαι λίθους
 ἀψύχους τε καὶ κωφούς ἠγεῖσθαι θεούς ; ὡσπερ τοῦ-
 ναυτίον τὸ πείσθαι ἀνοίας ἐστὶ μεστόν, καὶ οὐδὲ
 μανίας ἐλεύθερον. Ὁργισθεὶς ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσιν ὁ
 τύραννος, πρὸς καινοτέρην τρέπεται τιμωρίαν·
 λίθοι δὲ καὶ σίδηρος τὴν τοιαύτην βίβανον διεσκέυα-
 ζον, οἱ μὲν τῶν τιμωρητικῶν ὀργάνων κατὰ γε τὰς
 γωνίας ἐξηρημένοι, ὁ σίδηρος δὲ τῆ τῶν λίθων βία
 ἄνω τε καὶ κάτω συνεχῶς περισπώμενος, κατατέ-
 μνειν οὕτω καὶ σπαράττειν εἶχε τὸ σῶμα τῆς μάρτυ-
 ρος. Ὡς δὲ καὶ ἡ κόλασις αὐτῆ παρείληφε τὴν γεν-
 ναίαν, οὐδὲν πάσχουσαν γυναικίον οὐδ' ἀγεννῆς,
 ἀλλὰ καὶ ὁμολογοῦσαν χάριν τῷ δεῖ' ὄν ἔφερε ταῦτα
 Θεῷ, αἱ μὲν τῶν δημίων ἔκαμον χεῖρες τῆ μηχανῆ
 τοὺς λίθους ἐλκύνουσαι, οἱ λίθοι δὲ πάλιν ἐκ βίας
 ἐλκόμενοι, συνετριβήσαν τε καὶ εἰς μικρὰ διαλύθη-
 σαν. Ἡ δὲ μάρτυς ἀπαθῆς ὅλως ἐν τούτοις ἰω-
 ρᾶτο.

ΙΑ'. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ὁ Πρίσκοις τῆς ὀργῆς κρείσ-
 σων ἦν καὶ τῶν κολάσεων, δεινὸν μὲν εἶναι καὶ γε-
 λοῖον ἠγούμενος, εἰ γυναικὸς ἤττων ὀφθείη. Ἀγνοῶν
 δὲ παράφορος ὡς οὐχὶ τῷ βιάζεσθαι κρείττων, ἀλλὰ
 τῷ μὴ πείθειν μᾶλλον ἰωρᾶτο νενικημένος, ὡσπερ
 τούναντιον ἡ μάρτυς τῷ μὴ τῶν βασιάνων ἠτᾶσθαι,
 τὴν νίκην ἤρατο. Προσάττει τοιγαροῦν κατὰ τὸ
 τοῦ σταδίου μεσαίτατον, λάκκον ὀρυγῆναι μέγαν,
 ὑδατός τε πλησθῆναι καὶ θηρία τούτω ἐμβληθῆναι
 ὅσα δὴ σαρκοδόρα θάλασσα τρέφει, εἴθ' οὕτως ἐκέ-
 λυε τοῖς περισταμένοις ἀγαγεῖν τε ὡς τάχος καὶ ἐν
 αὐτῷ καθεῖναι τὴν μάρτυρα, βρώσιν οὕτω τοῖς
 θηρίοις ἔτοιμον ἰσομένην. Ὡς οὖν ἔγνω τούτο ἡ μα-
 καρία αὐτόκλητος παραστᾶσα, ὠνείδιζε τε τὸν τύραν-
 νον ἐφ' οἷς οὕτως ἀνηνύτοις ἐπεχειρεῖ κατὰ τῶν τοῦ
 Χριστοῦ δούλων, μετὰ τοῦ κακὸς φαίνεσθαι καὶ γέ-
 λωτα ὄφλειν, εἶτα τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνατί-
 νασα, καὶ δακρύων τοὺς ὀφθαλμούς πλησασα. Τὸ
 φῶς μου ἔλεγεν, Ἰησοῦ, τὸ ἐμὸν καύχημα, ἡ ἐμὴ
 ζωὴ, ὁ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἐπίκουρος, ὁ ἐν ἀπόροις
 ἐμῆχανος, ὁ γαστέρα μὲν θηρὸς δεῖξας, καλὸν τῷ
 Ἰωανῆ θάλαμον, λείοντων δὲ στόματα τὸν Δαυιὴλ
 δυσωπούμενα, αὐτὸς με, Δέσποτα, τῆ κραταιᾶ, καὶ
 ἀμάχω σου δεξιᾷ διάσωσον, δόξης μὲν ὑπόθεσιν
 γνωμένην τῶν σεβομένων τὸ κράτος σου, αἰσχύνης
 δὲ καὶ ἀτιμίας τῶν ἀσεβῶν πληροῦσαν τὰ πρόσωπα.
 Οὕτω προσευξαμένη, καὶ σφραγισαμένη ὄλω τῷ
 σώματι, ἐνήλατο τῷ ὕδατι μάλα γενναίως. τὰ δὲ
 θηρία προσήει μὲν εὐθύς μετὰ πολλῆς τῆς ὀρμῆς.
 Ὡς δὲ καὶ ἔγγυς τοῦ μαρτυρικοῦ χωρτὸς γένοιτο,
 τροφῆς ὅλως ἐπελανθάνετο, καὶ δροσφορῶν ἀπεπλή-
 ρου τάξιν. Καὶ ὑπολαβόντα τὴν μάρτυρα, νώτοις ταῖς
 ἑαυτῶν ἀνείχον οἰονεὶ πρόνοιαν αὐτῆς ἔχοντα, μὴ τι
 καὶ δεινὸν ὑποσταίη προσκαταβάσα τῷ ὕδατι.

ΙΒ'. Ὁ δὲ Πρίσκοις, συμβάλλων ἐν ἑαυτῷ τὰ πα-
 ραδοξῶς τελούμενα, διηπερεῖτο μὲν καὶ ἐθαύμαζεν.
 Ἀναβλέψαι δὲ πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας, καὶ
 συνεῖναι τίς ἢ τῶν γνωμένων δύναμις οὐχ οἷός τε

pienter, et persuadere diis offerre sacrificium. Illa
 autem : Suades, inquit, nobis, o judex, ut aliquid
 sapienter faciamus : et quidnam fecerit quispiam
 sapientius, quam non persuaderi, ut lapides inani-
 mos et surdos, deos existimet ? quomodo contra
 persuaderi, plenum est stultitia, et nec liberum
 quidem ab insania. His dictis ira percitus ty-
 rannus, ad novum convertitur supplicium. Lapidem
 autem et ferrum tale tormentum instruxerunt. Illi
 quidem a tormentorum instrumentis suspensi per
 angulos, ferrum autem violentia lapidum susque
 deque assidue attractum, sic lacerabant corpus
 virginis. Cum autem sic cruciaretur virgo, nec
 muliebri aliquid præ se ferret aut illiberale, sed
 Deo etiam ageret gratias, propter quem hæc fere-
 bat, defessæ quidem erant licitorum manus, ma-
 china trahentes lapides, rursus vero lapides, qui
 vi trahebantur, contriti erant, et in minuta fra-
 gmenta dissoluti. Martyr autem in his omnino cer-
 nebatur illæsa.

XI. Sed ne sic quidem Priscus iram remisit et
 supplicia, grave quidem esse arbitrans et ridicu-
 lum, si videretur superari a femina. Sed ignorabat
 stolidus, quod non eo quod vim afferret, superior,
 sed eo quod non persuaderet, victus potius vide-
 retur. Jubet ergo in medio stadio effodi magnam
 cisternam, aqua autem impleri, et in eam injici,
 quæcunque animantia carnivora alit mare. Deinde
 jussit iis qui aderant, ut martyrem quamprimum
 adducerent, et in eam injicerent, sic protinus ex-
 edendam a bestiis. Postquam ergo cognovit hoc
 beata, sua sponte astans, exprobrabat tyranno,
 quod res aggrediretur adeo inefficaces adversus
 Christi servos : et quod videretur improbus, et
 haberetur ludibrio. Deinde cum manus in cælum
 sustulisset, et oculos impleisset lacrymis : Lux
 mea, dixit, Jesu, mea gloriatio, mea vita, adjutor
 meæ imbecillitatis, qui in rebus dubiis facilem
 exitum invenis : qui belluæ quidem ventrem,
 Jonæ pulchrum fecisti thalamum, leonum autem
 ora revereri Daniele, tu me, Domine, valida et
 invicta tua conserva dextera, ut sim quidem argu-
 mentum gloriæ iis, qui tuam colunt potentiam :
 vultus autem impiorum, dedecore impleam et igno-
 minia. Cum sic precata esset, et se toto signasset
 corpore, in aquam forti et generoso animo insiluit.
 Bestiæ autem protinus quidem cum magno impetu
 accesserunt ; postquam vero fuerunt prope corpus
 martyris, cibi omnino sunt oblitæ, et functæ sunt
 munere satellitum : et martyrem excipientes, eam
 dorsis suis sustinebant, perinde ac si ejus curam
 gererent, ne quid ei grave eveniret in aquam de-
 scendenti.

XII. Priscus autem apud se conjiciens, quæ fle-
 bant admirabiliter, erat quidem animi dubius, et
 admirabatur : cum aspicere autem ad lucem veri-
 tatis, et intelligere quænam esset eorum quæ fiunt,

virtus, non posset, undenam hoc esset, rogabat Apellianum. Ecce enim, ut vides, et ignis, et plagæ, et rotæ, et bestię, ab una femina victa sunt omnia. Ille autem (quid enim aliud existimasset scelesti anima, et ad divinam lucem plane cæcutiens ? (præstigiis et artibus magicis ascribebat universum, et eam sic dicebat efficere, ut esset superior. Cui proconsul, perinde ac mentis profunda penetrans, et altiozem inducens interrogationem : Cur autem, inquit, non ulti sunt eam dii, cum malos odio habeant ? Ille vero cum non posset veram reddere rationem, imbecillitatem nominabat benignitatem : Cum sint, inquit, clementes, ei pepercunt. Interim martyr, cum integra et illæsa emersisset ex aqua, videntibus omnibus, astitit coram proconsule. Tyranni autem simul inter se disserebant, non in occulto, sed palam : ita ut qui aderant, audirent, et aliquid lucrifacerent ex iis quæ dicebantur, suos deos aut dæmones defendentes, et præstigias et artem magicam attribuebant martyri, et ea dicebant ipsam aquam superasse. Propter hæc cum Priscus simul cum assessore perplexo essent animo, et nescirent quidnam facerent amplius, tanquam in consilium suam adhibentes sævitiam, ad puniendum rursus se contulerunt. Quid enim possent aliud facere, cum essent discipuli ejus, qui fuit homicida ab initio ? Illi ergo rursus exsculperunt lapides, et effecerunt acutos ferreosque obeliscos, et serras sunt fabricati : deinde jusserunt etiam fodi fossam, quæ acutos hos lapides et obeliscos et serras latentes infixas esset habitura, pauca terra ei desuper infusa, ut procedens martyr, in eam imprudens incideret, et sic interiret. Existimabant enim stolidi, eam illa solum posse vincere arte magica, quorum jam accepisset prius cognitionem, et ideo studebant efficere, ut non esset manifestum periculum. Eos autem latebat, quod tu, Domine, qui corda hominum seorsum finxisti, es cum ipsis, et intelligis omnia opera ipsorum ⁴.

XIII. Certe cum eam urgerent ministri, ut per eum locum transiret, in quo fossa facta fuerat, illa quidem, cum nihil omnino prævidisset, quæ autem cohabitabat gratia, ipsam sublevaret, percurrit supra constructam fossam, perinde ac si terram non tangeret, sed alata sublime ferretur. Deinde quid fit ? Res justa, et per quam cognoscitur Deus judicia faciens, et factum revera dignum ea quæ omnia intuetur, Providentia. Quidam enim ex iis qui martyrem traducebant, forte ignorantes paratas insidias, et volentes, postquam illa sine lapsu transiit, eodem uti transitu : ut id totum, quod a divino Davide dictum est ⁵, esset prædictio ejus, quod tunc factum est : nempe illos quidem fodisse foveam, et in eam fossam, quam facerant, cecidisse : cum repente fracta esset, quæ in superficie disjecta erat terra, inciderunt in foveam : et

ὄν, πόθεν ἂν εἴη τοῦτο πρὸς τὸν Ἀπελλιανὸν ἐπι-
θάνετο. Ἴδου γὰρ, ὡς ὄρας, καὶ πῦρ, καὶ πληγαί. καὶ
τροχοί, καὶ θηρία, μιᾶς γυναικὸς ἤττανται πάντα.
Ὁ δὲ (καὶ τί γὰρ ἄλλο, ψυχὴ μιὰ καὶ πρὸς τὸ
θεῖον τυφλώττουσα φῶς ὑπέλαβεν ἂν ;) γοητείας
ἰδίτου τὸ πᾶν, καὶ οὕτως ἔλεγεν αὐτῇ περιγίνεσθαι
τὰ κατὰ γνώμην αὐτοῦ. Πρὸς ὃν ὁ ἀνθύπατος,
ὡσπερ εἰς νοῦν βάπτων καὶ βαθυτέρας φρονέας ἐπά-
γων ἐρωτήματα, Τί δὲ μὴ ἠμύνατο ταύτην οἱ θεοί,
ἔφη, μισοπόνηροι ὄντες ; Καὶ ὅς οὐκ ἔχων ἀπὸ τῆς
ἀληθείας εἰπεῖν, φιλανθρωπίαν ὠνομαζετὴν ἀσθη-
σιαν, Εὐμενεῖς ὄντες, λέγων, ἐφείσαντο ταύτης. Ἐν
τούτῳ δὲ ἡ μάρτυς, ἀβλαβῆς τοῦ ὕδατος ἀναδύσα,
πάντων ὁρώντων, παρίστη τῷ ἀνθυπάτῳ· καὶ ἅμα
πρὸς ἀλλήλους οἱ τύραννοι οὐκ ἐν παραδύσει, ἀλλ'
ἐν τῷ προφανεῖ διελέγοντο, τῷ καὶ τοὺς παριστώτας
ἀκούειν, καὶ παρακερδαίνειν τι τῶν λεγομένων, ἐφ'
οἷς ὑπὲρ τῶν οικείων θεῶν ἢ δαιμόνων ἀπολογού-
μενοι γοητεῖαν τῇ μάρτυρι περιῆπτον· καὶ ταύτην
ἔλεγον κρατῆσαι καὶ τῶν ὑδάτων. Ἐπὶ τούτοις ὁ
Πρίσκος ἅμα τῷ συμπαρέδρῳ διαπορούμενοι, καὶ
μὴ ἔχοντες ὅπερ ἂν δράσωσι πλέον, σύμβουλον ὡσ-
περ τὴν οικείαν παραλαβόντες ὠμότητα, καὶ αὐτὴς
πρὸς τὸ κολάζειν ἐχώρουν. Καὶ τί γὰρ ἄλλο εἶχον
ποιεῖν, μαθηταὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου τυγ-
χάνοντες ; Λίθοι οὖν πάλιν αὐτοῖς εἰς ὀξύ διεγλύφοντο,
ὀβελίσκοι τε σιδήρου καὶ πρίονες ἐχάλκειοντο, εἶτα
καὶ βόθρον ὀρυγῆναι διεκλεύοντο, ὅς ἔμελλεν ἐνδο-
σοὺς ὀξείας τούτους λίθους καὶ ὀβελίσκους καὶ πρί-
ονας ἀφανεῖς ἔχειν ἐμπιπηγῶτας, ὀλίγης αὐτῷ γῆς
ἐπιχυθείσης ἀνωθεν, ὥστε τὴν μάρτυρα διοῦσαν ἐμ-
πειεῖν αὐτῷ κατὰ τὸ λαυθάνον, καὶ οὕτω διασφαρῆ-
ναι. Ἐνόμιζον γὰρ οἱ ἄφρονες ἐκείνων μόνον ἐπι-
κρατεστέρα γίνεσθαι διὰ γοητείας, ὡν ἤδη φθάσει
τὴν γνώσιν παραλαβεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευσαν
ἀδελόν αὐτῇ τὸν κίνδυνον διαθεῖναι· ἐλάσαντες δὲ αὐ-
τοὺς ὅτι σὺ, Κύριε, μετ' αὐτῆς εἶ, ὁ κατὰ μόνος πλά-
σας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων.

ΙΓ'. Ἀμέλει καὶ συνωθοῦντων αὐτὴν τῶν ὑπαρε-
τῶν δι' αὐτῆς διελεῖν, εἴθε δὴ καὶ ὁ βόθρος ἐτύγ-
χανε βραδίουργηθεῖς, ἐκείνη μηδὲν ὄλως προειδομένη,
τῆς συνοίκου δὲ χάριτος αὐτὴν ὑποκουφισούσης, διέ-
δρα μὲν ὑπεράνω τοῦ σκαιωρηθέντος ὀρύγματος,
ὡσπερ οὐ γῆς ἀπτομένη, ἀλλὰ μετέωρος τις καὶ
ὑπόπτερος φερομένη. Εἶτα τί γίνεται ; Πράγμα δι-
καιον καὶ δι' ὧν γινώσκειται Κύριος κρίματα ποιῶν,
καὶ ἔργον τῆς πάντα ἐφορώσης Προνοίας ἀληθοῦς
ἀξίον. Τῶν γὰρ τὴν μάρτυρα διαδιβαζόντων τινες,
ἀγνοίαν ἴσως ἔχοντες τοῦ πραχθέντος ἐνέδρου, βου-
ληθέντες μετὰ τὸ ἐκείνην ἀπτοῦτον διελεῖν τῇ αὐτῇ
χρησασθαι δίοδῳ, ἐν ὄλον τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ
εἰρημένον προαγόρευσις ἢ τοῦ τότε γενομένου, τὸ
λάκκον ὀρύξαι μὲν ἐκείνους καὶ ἀνασκάψαι, ἐμπε-
σειν δὲ παραδόξως εἰς βόθρον ὃν εἰργάσαντο, ὑπόρ-
βαςίσης αὐτῆς ἀθρόον τῆς ἐξ ἐπιπολῆς ἀνω δια-

¹ Joan. viii, 44. ² Psal. xxxii, 15. ³ Psal. lvi, 7.

ίσης γῆς. Ἐμπεπτώκασι τε τῷ βόθρῳ, καὶ ὑπὸ
μητρικῶν ἐκείνων ὀργάνων, ὀξέως ἐμπεσόντες,
ὡν διεφθάρησαν. Ἡ ἅγια δὲ χαριστηρίου
ς προσῆδε τῷ σεσηκῶτι Θεῷ, Τίς λαλήσει τὰς
τείαις σου, λέγουσα, ἀκουστάς ποιήσει πάσας
ινέσεις σου, Κύριε ; ὅτι μεμαστιγωμένην τὴν
σου μαστίγων ἀπειρατον διεφύλαξας · ὅτι
ἤρασας · ὅτι θηρῶν, καὶ ὕδατος, καὶ τροχῶν
οήσας, καὶ βόθρου διέσωσας. Καὶ νῦν, Δέσποτα
λε, ῥύσαι τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς τοῦ ἐκ
νων μοι πολέμιου τῆς φύσεως. Ἀμαρτίας νεό-
μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς · ἀλλὰ ταῖς
πῆρ σου ῥυέντων αἱμάτων μου ῥάνισι, καθαρὸν
τὸν μολυσμὸν σαρκὸς τε καὶ πνεύματος. Σὺ γὰρ
θαρσις, ἁγιασμός τε καὶ φωτισμός τῶν δούλων
Καὶ ἡ μὲν ταῦτα ἠΐξαστο, καὶ τῆς εὐχῆς οὐ διέ-
ν.

. Ὁ Πρίσκος δὲ ἄλλον ἔπεισε πάλιν τῇ μάρ-
βόθρον, οὐ σώματος ἀπώλειαν, ἀλλὰ ψυχῆς ἐμ-
τα, καὶ περὶ πῆστιν τὸν κίνδυνον ἐπιφέροντα.
καλεσάμενος γὰρ αὐτὴν, καὶ τὸ μὲν ὀργίλον
τεροπτικὸν ἀποθέμενος, ὑπὸ δασείῃ δὲ τῷ κωδίῳ
ις τὸν λύκον, πάνυ τε τὸν πρῶτον ὑποκριθεὶς,
ἠπάτησαι, ἔφη · καὶ τί γὰρ θαυμαστὸν εἰ γυνή ;
ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὡς οὐκ ἴδρι πεπαρηνήκαμεν
τὴν γενναίαν. Ἐφ' οἷς συγγνώμην ἡμῖν παρα-
τα ἔυσον τῷ μεγάλῳ θεῷ Ἄρει, καὶ τοσοῦτός
οὔτος καὶ δόξα καὶ ὀγαθῶν ἐκδέξεται θάλασσα,
κῆτων ἐκείνων ἀμνημονήσασαν ζῆσαι τὸ μετὰ
καλῶς καὶ ἠδέως, ὡσπερ ἄρα καὶ χρὴ παρ-
τοιαύτην, οὕτω μὲν καλὴν, οὕτω δὲ γίνους
τεριφανείας ἔχουσαν. Ἡ δὲ πανεύφημος ἀληθῶς
αία γενναῖον τι καὶ ἀνδρώδες ἐμβλέψασα τῷ
νω, Ὡ ψυχὴ κακότεχνος, ἔφη, δόλου δηλαδὴ
σα καὶ πικρίας · ὡ δαιμονία γνώμα ἀνθρω-
ῶφιν μεμιμνήμη, οὐ παύση ποτὲ ληρῶν τε
καουργῶν ἄπρακτα, καὶ κατὰ τῶν τοῦ Χρι-
δούλων μυρίας τεκταινόμενος τὰς παγίδας ; Ἐγὼ
ποτὲ δαίμοσι καὶ εἰδώλοις μετὰ τοσαῦτα,
τα τοῦ ἐμοῦ Δεσπότη τοῦ ἀντιλήψεις ; μετὰ
κ τηλικούτων ἔργων τῆς ἀληθείας ἀπόδειξιν ;
τὸ φανερῶς ἐμὲ καὶ ἀναντιρρήτως καταισχύ-
ιν ὑμῶν τὴν ἀλαζονείαν, ἀπεδέξαι δὲ τὴν τῶν
μάτων ἀσθένειαν καὶ μεγάλην οὕτω κατὰ τῆς
ις τὴν νίκην ἄρασθαι ; Πολλοὺ ἄν σοι γέλωτος
ον ἀξία, δακρύων δὲ μᾶλλον παρὰ τοῖς εὐ φρο-
καὶ φοβουμένοις τὸν Κύριον. Λύσας οὖν τὴν
ιν καὶ τὸν τεχνητὸν ἄρνα καὶ τὴν ἐπίχριστον
ειαν, αὐτὸν ἡμῖν τὸν συνήθη Πρίσκον ἐπίδειξον,
τῆς φίλης ὀμότητος καὶ τοῦ θράσους · κακείνα
ἰᾶττε, ὅσα σοι κατὰ γνώμην ἐστὶ ποιεῖν, ἢ μᾶλλον
ιρ ὁ διδάσκαλός σου καὶ παιδευτὴς διάβολος ὑπο-
ιν.

. Ὀργῆς ἐπὶ τοῦτοις ὁ Πρίσκος ὑποπλήσθεις
χθη γὰρ ἐν βραχεὶ τὸ προσποιητὸν, καὶ ἀπέδυ
ροκατῶν ἢ γαλῆ), ῥάβδοις τὴν μάρτυρα βαρυτά-
ιελύει τύπτεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ῥαβδιζομένη καὶ τῶν

cum in illa acuta incidissent instrumenta, celeriter
interierunt. Sancta autem cecinit hymnos, quibus
Deo agebat gratias : « Quis loquetur, dicens, poten-
tias Domini, auditas faciet omnes laudes tuas,
Domine *? » Quoniam flagellatam ancillam tuam a
flagris illæsam conservasti ; quoniam ab igne rapuisti.
Quoniam a bestiis, et aqua, et rotis custo-
diisti, et a fossa conservasti. Et nunc, Domine mi-
sericors, libera animam meam e manu ejus qui a
priscis temporibus est hostis naturæ. « Peccata
juventutis meæ, et ignorantias meas ne memine-
ris? » sed guttis tui sanguinis, quæ pro me flu-
xerunt, expurga sordes meæ carnis et spiritus.
Tu es enim purgatio, sanctificatio et illuminatio
servorum tuorum. Et illa quidem hæc est
B precata, et non fuit fraudata sua petitione.

XIV. Priscus autem rursus aliam fossam mar-
tyri excogitat, quæ non afferebat interitum corporis,
sed animæ, et circa fidem creabat periculum.
Nam cum eam accersivisset, et iracundiam quidem
et superbiam deposuisset, denso autem vellere
lupum texisset, et maximam simulasset lenitatem :
Tu quidem, inquit, falsa es. Nec est mirum ; es
enim femina. Sed nos quoque in te præclaram
virginem (quod utinam factum non esset !) nimis
fuimus petulantes. Quorum nobis dans veniam,
sacrifica magno deo Marti : et te tantæ excipient
divitiæ, et tantum mare honorum, ut omnium
illorum oblita, honeste deinceps vivas et jucunde,
ut talem decet virginem, tam pulchram, et tam
claram genere. Revera autem benedicta Euphemia
tyrannum generose et viriliter intuens : O vafra,
inquit, anima, dolo plena et amaritudine ! O mens
dæmoniaca, humanam imitata speciem, nunquam
cessabis nugari, et frustra scelerata inire consilia,
et adversus Christi servos laqueos tendere innu-
merabiles ? Ego nunquam sacrificabo dæmonibus
et simulacris, maxime cum me Dominus toties
defenderit, cum tam multis operibus demonstrarit
veritatem, cum tam aperte et citra ullam contro-
versiam, vestram arrogantiam dedecore affecerim,
et eorum quæ colitis, arguerim imbecillitatem, at-
que adversus errorem tam præclaram adeptam
victoriam. Judicaret ego tibi plane ridicula, vel
potius digna lacrymis apud eos qui recte sentiunt,
et timent Dominum. Ablata ergo scena, et agno,
quem arte suscepisti, et simulata mansuetudine,
ipsam solitum nobis Priscum ostende, cum, quæ
est ei grata, sævitia et audacia : et illa fac, quæ
est tibi cordi facere, aut potius, quæ magister
et præceptor tuus tibi suggerit diabolus.

XV. Priscus propter hæc ira repletus (brevi
enim deprehensa fuit simulatio, et felis exuit
crocoton), jubet martyrem virgis verborari gravis-
simis. Cum autem virgis cæsa, plagas simul irri-

deret et tyrannum, is ad majorem iram accensus proponit quidem serras acutas, et ferreas sartagine. Iubet autem ferris quidem in duas partes secari corpus martyris, sartaginibus vero dissectas carnes valde eliquari, ut usque ad ipsa ossa dissolverentur in cinerem. Cum autem serræ adducerentur ad corpus virginale, perinde atque si adamantinam aliquam tangerent materiam, eis quidem obtundebatur acies, et secandi vi privabantur; ignis autem exstinguebatur, et martyr conservabatur illæsa. Sed quid hæc ad animam, quæ est sua sponte surda, et non potest ullam piam suscipere cogitationem? Etenim cum hæc fierent, Priscus idem esse pergebat et non cessabat adversus Deum bellum gerere. Nam lux quoque, quæ est amica omnibus, non est amica, sed inimica ægris oculis. Quamobrem rursus producit in stadium benedictam Euphemiam, et jubeteam decertare cum bestiis. Illa autem, ut quæ quod non citius ad suum sponsum excederet, sed vincula corporis adhuc ferret, ægre ferens, manus simul, et mentem, et oculos tollens ad Christum: Domine, inquit, omnis principatus, ostendisti in me tuam invictam potentiam, et dexteram inexpugnabilem; arguisti dæmonum imbecillitatem, tyrannorum amentiam; me tormentis et plagis effecisti fortiolem; nunc quoque sicut eorum qui præcesserunt, cædem suscepisti et sanguinem, meum quoque suscipe sacrificium in anima contrita tibi oblatum, et in spiritu humilitatis; et in tabernaculis sanctorum et choris martyrum meam acceptam animam fac requiescere, quoniam es benedictus in sæcula.

XVI. Ea sic precante, in ipsam immittuntur quatuor leones, et tres ursæ. Quæ divisim et preces illius exauditas fuisse, et magnum a Deo factum in ea miraculum ostenderunt. Nam leones quidem et duæ ursæ, caute simul et reverenter ad eam accedentes, plantas ejus pedum humane deosculabantur; tertia vero ex ursis, cum parum quidem momordisset carunculam, vulnus quidem nequam fecit, fuit tamen occasio ejus ad Deum decessus sexto decimo Septembris. Vox autem e cælis resonans, admirabilem vocabat Euphemiam ad divina tabernacula: Accurre, dicens, ad datorem coronarum, quæ pulchrum certamen decertasti, et jam cursum perfecisti, acceptura præmia tuorum certaminum. Voce adhuc resonante, magnus terræ motus conquassabat civitatem, et magis, quam ullas res creatas, corda eorum qui inhabitabant. Unde etiam illius parentes oportuni tatem nacti et potestatem, non flentes, sed lætantes, illud martyricum et pretiosum corpus, non aliorum manibus, sed suis credentes, in loco quodam non procul a civitate Chalcedone, honorifice simul et pie sepelierunt: pulchram accipientes mercedem ejus educationis, quod dicerentur patres talis filix, et darent Deo fructum, benedictione et oblatione quavis sacratiorem. Quoniam eum decet omnis honor, gloria et adoratio in sæcula. Amen.

πληγῶν ἅμα καὶ τοῦ τυράννου κατεμωκῆτο πρὸς πλείονα τὴν ὀργὴν οὗτος ἀνακαιόμενος, πρίονας μὲν προτίθησιν ὀξεῖς, καὶ σιδηρὰ τήγανα. Κελεύει δὲ τοῖς μὲν πρίοσι διχοτομεῖν τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος, τοῖς τήγανοις δὲ τὰ διχοτομούμενα τῶν σαρκῶν ἐκτῆκειν μάλᾳ σφοδρῶς, ὡς αὐτοῖς ὀστέοις εἰς σποδὸν λύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ πρίονες τῷ παρθενικῷ ἐπήγοντο σώματι, οἷα δὴ τινοὶ ἀδαμαντίνης ἀπτόμενοι φύσεως, αὐτοὶ μὲν ἠμβλύοντο τὰς ἀκμὰς; καὶ ἀφῆρουντο τὴν τμητικὴν δύναμιν· τὸ πῦρ δὲ ἐσθένοντο, καὶ ἡ μάρτυς ἀπαθῆς διεσώζετο. Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς ἐθελωφουῦσαν ψυχὴν, καὶ διανοίας πάσης εὐπεθοῦς ἀπαράδεκτον; Καὶ τούτων γὰρ γινόμενων, ὁ Πρίσκος ἔτι τῶν αὐτῶν εἶχετο, καὶ τοῦ θεομαχεῖν οὐκ ἀρίστατο. Ἐπεὶ καὶ τὸ φίλον πᾶσι φῶς νοσοῦσιν ὀφθαλμοῖς οὐ φίλον, ἀλλὰ πολέμιον. Ὄθεν εἰς τὸ στάδιον πάλιν τὴν πανεύφημον ἄγει, καὶ πρὸς θηρία πυκτεῦσαι διακελεύεται. Ἡ δὲ, ὡσπερ τῷ μὴ τάχιον ἐκδημῆσαι πρὸς τὸν αὐτῆς νυμφίον, ἀλλὰ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος ἔτι φέρειν βαρυνομένη, χεῖρας ἅμα καὶ φρένας καὶ ὄμματα πρὸς Χριστὸν ἄρασα, Δίσποτα, ἔφη, καὶ Κύριε πάσης ἀρχῆς, εἰδείξας ἐν ἐμοὶ τὴν σὴν ἀήττητόν τε καὶ ἄμαχον δεξιάν· ἠλεγξας δαιμόνων ἀσθένειαν, ἰσχυροτέραν ἐμὲ βασάνων καὶ πληγῶν παρεσκεύασας· καὶ νῦν ὡς προσεδέξω τῶν φθασάντων ἤδη μαρτύρων τὰς σφαγὰς καὶ τὰ αἵματα, καὶ τὴν ἐμὴν πρόσδεξαι θυσίαν, ἐν ψυχῇ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσειός σοι προσφερομένην, καὶ σκηναῖς ἁγίων καὶ μαρτύρων χοροῖς τὴν ἐμὴν ψυχὴν προσλαθῶν ἀνάπαυσον· ὅτι εὐλογητὸς εἰ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΙΖ. Οὕτω προσευχομένης, ἐπαφίενται ταύτῃ τέσσαρες μὲν λέοντες, ἄρκτοι δὲ τρεῖς. Περίζονται γοῦν τὰ θηρία τὴν εὐχὴν τε ἅμα καὶ τὸ θαῦμα τῆς μάρτυρος· καὶ οἱ μὲν λέοντες καὶ τῶν ἀρκτων αἱ δύο εὐλαβῶς ἅμα καὶ πεπεισμένως ἐγγίσασαι τὰ ἴχνη ταύτης ἀνθρωπικῶς κατεφίλουν· μία δὲ τῶν ἀρκτων ἐνθακοῦσά που τοῦ σαρκίου, πληγὴν μὲν ἐνέτιμεν ὀδραμῶς, ἀφορμὴ δὲ ὄμοις γέγονε τῆς πρὸς Θεὸν αὐτῆς ἐκδημίας, ἕκτην ἐπὶ δεκάτῃ τότε τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἄγοντος. Φωνὴ οὐρανόθεν ἀπηχομένη τὴν θαυμαστὴν ἐκάλει πρὸς τὰς θείας αὐλὰς Εὐφημίαν, Ἀνάδραμε, λέγουσα, πρὸς τὸν στεφοδοτήν, ἢ τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνισμένη καὶ τὸν δρόμον ἤδη τελείασα. τὰ τῶν ἀγῶνων γέρα σου ληψομένη. Ἐτι τῆς φωνῆς ἠχομένης, καὶ σεισμὸς μέγας ἐδόνη τὴν πόλιν, καὶ μᾶλλον ἢ τὰ κτίσματα τὰς καρδίας τῶν κατοικοῦντων. Ὄθεν καὶ οἱ τῆς γενναίας ταύτης ἠγωνιστοῦ, οἷα καιροῦ καὶ ἀθείας ἐπιλημμένοι, οὔτε κλαίοντες, ἀλλὰ χαίροντες, τὸ μαρτυρικὸν ἐπέτινον καὶ πολύτιμον σῶμα χερσίν οὐκ ἄλλων ἀλλὰ ταῖς οἰκίαις πιστεύσαντες, ἐν τόπῳ τινὶ οὐ μακρῶν ὄντι τῆς πόλεως Καλληθῶνος ἐντίμως ἅμα καὶ εὐλαβῶς κατατίθενται. καλὰ τροφεία ταύτης ἀπολαθόντες τὸ παιδὸς τοιαύτης ἀκοῦσαι πατέρες καὶ δοῦναι Θεῷ καρπὸν εὐλογίας, καὶ πάσης προσφορᾶς ἱερώτατον, ὅτι αὐτῶν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΤΡΟΦΙΜΟΥ,
 ΣΑΒΒΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΔΟΥΡΥΜΕΔΟΝΤΟΣ.

MARTYRIUM SS. MARTYRUM
TROPHIMI,
 SABBATHI ET DORYMEDONTIS.

(Græca nunc primum prodeunt ex cod. ms. Paris. n. 1492 ; Latina edidit Surius ad diem 19 Septembris.)

Α'. Πρόβου τοῦ δυσσεβοῦς τὸ βασιλεῖον σχῆπτρον Ἀ
 Ῥωμαίους διέποντος, τὴν τῶν βικαρίων ἀρχὴν, κατὰ
 τὴν Ἀντιόχειαν Ἀττικὸς ἦνυσεν ὃν δῆπου καὶ ἐκά-
 λουν Ἡλιόδωρον. Τῶν γενεθλίων δὲ φθοροποιῶν γε-
 νομένων τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, ἡ μὲν Ἀντιόχου
 ἐν κρότοις καὶ μέθαις καὶ θυσίαις καὶ κόμοις διη-
 μέρευεν· κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν ἐξ ἄλλοδαπῆς
 ἐπιστάντες Τρόφιμος καὶ Σαββάτιος, ἄνδρες θεοσε-
 βεῖς καὶ τῆς ἀληθείας προσκυνηταί, ὅπου δὲ καὶ
 φανεροὶ τὴν εὐσέβειαν, ὡς τηλικαύτην τῶν ψυχῶν
 αἰχμαλωσίαν ἐθεάσαντο, βαρὺ τι καὶ ἐγκάρδιον στε-
 ναῖα· ὁ Τρόφιμος, Ὁ Θεός, ἐνέδησε, τῇ φωνῇ κε-
 ράσας καὶ δάκρυον, ὁ λόγῳ μὲν τὸ πᾶν ἐκ μὴ ὄντων
 ὑποστησάμενος, τὸν ἄνθρωπον δὲ κατ' εἰκόνα σὴν
 χειρὶ οἰκείᾳ δημιουργήσας, αὐτὸς ἐπίδη καὶ νῦν καὶ
 τῆς τοῦ ἀντικειμένου χειρὸς αὐτοῦ ἐξελού. Ταῦτα Β
 ὁ Τρόφιμος εἶπε πρὸς τὸν Θεόν· καὶ συλλαβόντες
 αὐτοῦς τινεὶ τῶν Ἑλληνιστῶν ἄγουσι παρὰ τὸν
 βικάριον. Καὶ ὃς κατὰ προσώπου τούτους παραστη-
 σάμενος δειστήσει μὲν τοῦ τόπου εὐθύς ἀπ' ἀλλήλων
 οὐκ ἦν διαστῆσαι τῷ πνεύματι· ἐπερωτᾷ δὲ τοῦ
 Τροφίμου πρότερον κλῆσιν, καὶ τύχην, καὶ ὅποιον
 αὐτῷ τὸ σέβας. Ὁ δὲ δεινὸς ἀνὴρ, Ὅνομα μὲν, εἶπε,
 τὸ ἐμὸν ἐξ αὐτῆς γενέσεως Τρόφιμος· εὐγενὴς δὲ
 ὢν ἀπ' ἀρχῆς ἐλεύθερος ἐδουλώθη ἐξ ἐπηρείας τῆ
 ἁμαρτίας· ἀλλὰ τῷ τοῦ ἐμοῦ Κυρίου πάλιν βαπτί-
 σματι, τὴν πρώτην ἐκείνην εὐγένειαν καὶ τὴν ἐλευ-
 θερίαν ἀπέλαβον.

Β'. Καὶ ὁ βικάριος, Τίνα γούν τιμᾶς ἔφη, θρη-

(1) Probi Augusti temporibus, licet persecutio ab
 Aureliano in Christianos indicta quieverit, tamen
 Antiochiæ, furore Heliodori, vicariam præfecturam

I. Impio Probo tenente scepra imperii Romano-
 rum, vicarii magistratu Antiochiæ fungebatur Atti-
 cus, quem etiam vocabant Heliodorum (1). Cum per-
 ageretur autem exitialis natalis Daphnæi Apollinis,
 Antiochia quidem, ut est consentaneum, in tripu-
 diis, ebrietatibus et sacrificiis totum diem transi-
 gebat. Illo autem die ex externa regione advenien-
 tes Trophimus et Sabbatius, viri pii et adoratores
 veritatis, sed quorum nondum erat manifesta pietas,
 cum animarum tantam aspexissent captivitatem,
 graviter et ex imo pectore suspirans Trophimus :
 Deus, exclamavit (voci quoque commistis lacrymis),
 qui verbo quidem ex iis quæ non erant, universum
 constituisti, hominem autem ad imaginem tuam
 propria manu es fabricatus, tu benigne nunc as-
 pice, et eripe istos a manu adversarii. Hæc Deo
 dixit Trophimus. Repente autem eum cum Sabbatio
 comprehendunt quidam ex gentilibus, et ducunt
 ad vicarium. Qui cum eum coram curasset sisten-
 dum, loco quidem statim separat a se invicem, quos
 non poterat spiritu sejungere. Rogat autem prius
 Trophimum, quodnam esset ei nomen, quæ vitæ
 conditio et quæ religio. Vir autem divinus : Nomen
 quidem meum, dixit, ab ipso ortu est Trophimus.
 Cum vero ab initio ingenuus essem et liber natus,
 non sine probro et dedecore servii peccato ; sed
 rursus mei Christi baptismate recepi primam illam
 ingenuitatem et libertatem.

II. Vicarius vero : Quamnam autem, inquit, se-
 gerentis, in Trophimum et sabbatium nova oblata
 occasione, recrudit, ut notat Baronius an. 281.

queris religionem? Jam quidem dixi, inquit Trophimus. Sed audi adhuc apertius: Sum Christianus, Christi servus: et utinam Christi essem victima. Ille autem: Hospesne es, inquit, an indigena? Hospes, qui erat vere mundi hospes, respondit. Legisti, inquit, præses, quæ imperatoria decrevit potentia? Legi, inquit Trophimus; sed hæc nihil ad nos; nam inter dæmonum deceptionem et pietatem multum interest: et tantum, quantum, ut arbitror, inter diem et noctem. Hæc ira replent Heliodorum; et statim jubet eum nudatum, a quatuor extendi et verberari vehementius. Atque ei quidem, fera quavis crudelius corpus flagellis exedebant, illinc autem fluentes rivi sanguinis subjectum solum ante reddebant purpureum; et interim: Sacrifica, infelix, dicebat Heliodorus, neque maledictis incessare deos et imperatorem. Anne carnes quidem tuas vides paulatim dissolvi et diffuere? Ille autem: Te, inquit, intuens, magis misereor tuæ calamitatis quod cum sis homo, habes animam feris agrestiorum, nullam in tuam cognationem ostendens humanitatem. Ego autem quomodo potui Christi mei virtute ferre plagas citra molestiam et cum gaudio; ita etiam horum spectaculum existimo esse oculorum delicias, eorum, quæ sperantur, expectatione sensum dolorum auferente. Et alioqui animam scit expurgare ab omni macula hic sanguis, qui propter Christum effunditur, qui est ei veluti quoddam divinum lavacrum. Hæc cum in ipso tempore tormenti vidit vicarius philosophantem martyrem, eum quidem in præsentia punire statuit intermittere, suasionem autem potius eum aggredi et adhortationibus.

III. Cum itaque eum curasset coram ipso sistendum: Diis sacrificia, dicebat, Trophime; alioqui te ad Dionysium Perennium, Phrygiæ Salutaris præsidem, transmittam. Erat enim is crudelitate insignis. Non mea refert, inquit Trophimus, a tene, an ab illo interimar. Nam seu Heliodorus, seu Dionysius me puniat, eadem mors me manet. Idem enim est utrisque scopus et institutum, punire et de medio tollere eos, qui constituerunt colere pietatem. His vehementer commotus Heliodorus, in ligno suspendit Trophimum, et eum circumstantes protinus carnifices illius latera immaniter discerpabant: et subibant ad ipsa usque interna viscera. Ille autem magis conservabat accuratum characterem philosophiæ: Domine, feropem famulo tuo, leniter dicens et placide. Præses itaque Heliodorus videns insignem athletæ fortitudinem, cum non posset lucem illius verborum intueri, ut qui animæ cœcutiret oculis: Ubi est, dicebat, o Trophime, Christus tuus? Ille autem: Meus, dicebat, Christus neque a me discedit, et semper adest omnibus, qui eum invocant in veritate: est autem hoc quoque ex eo evidens, quod nos facile feramus dolores. Qui enim fieret, ut humana natura ferret tam graves cruciatus, si non ei divinum adesset auxilium? Hæc cum dixisset, athleticam carcer suscepit, in quo tum alia cruciatur affli-

σκαίαν; Ἦδη μὲν, φησὶν ὁ Τρόφιμος, εἶπον, ἐτι σαρφίστερον ἄκουε· Χριστιανὸς εἰμι, Χριστοῦ δούλος, Χριστοῦ σφάγιον γίνοιτό μοι! Ὁ δὲ, Ἐένος εἶ, φησὶν, ἢ ἐπιχώριος; Ἐένος, ὁ τοῦ κόσμου ξένος, ὡς ἀληθῶς, ἀπεκρίνατο. Ἀνέγνω, εἶπεν ὁ ἄρχων, ὃ τι βασιλικὸν ἐθέσπισε κράτος; Ἀνέγνω, φησὶν ὁ Τρόφιμος, ἀλλ' οὐδὲν ταῦτα πρὸς ἡμᾶς. Δαιμόνων γὰρ ἀπάτης καὶ εὐσεβείας πολὺ τὸ μέσον, καὶ τοσοῦτο ὄσον, οἶμαι, νυκτὸς καὶ ἡλίου. Ὁργῆς ὑποπίμπλησι ταῦτα τὸν Ἠλιόδωρον, καὶ αὐτίκα κελύει γυμνωθέντα τοῦτον ἐκ τεσσάρων διαταθῆναι, καὶ σφοδρότερον τύπτεισθαι. Τούτῳ μὲν οὖν ὠμότερον θηρίου παντὸς αἰ μάστιγες τὸ σῶμα κατήσθιον· αἵματος δὲ ῥύακας ἐκείθεν φερόμενοι πρὸς βάθος ἐφοίνισσον τὸ ὑποκαίμενον ἔδαφος· καὶ, Θύσον, ὁ Ἠλιόδωρος ἐν τοσοῦτῳ ἔλεγεν, ἄθλιε, μὴδὲ κακῶς λεγε τοὺς θεοὺς καὶ τὸν αὐτοκράτορα· ἢ οὐδὲ τὰς οἰκειὰς σάρκας ὄρας λυομένης καταδραχὺ καὶ ὑποβρέουσας; Ὁ δὲ, Σὲ μᾶλλον ὀρῶν, ἔφη, πλείονα τῆς συμφορᾶς τῆς σῆς λαμβάνω τὸν ἔλεον ὅπως ἄνθρωπος ὃ θηρίων ἀπεχθετέρας ἔχεις ψυχὴν, μηδεμίαν περὶ τὸ συγγενὲς φιλοφροσύναν ἐπιδεικνύμενος. Ἐμοὶ δὲ ὡσπερ ὑπῆρξε τῆ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δυνάμει τὰς πληγὰς ἀλύτους καὶ σὺν ἡδονῇ φέρειν, οὕτω καὶ τὴν τούτων θίαν, ὀφθαλμῶν τρυφὴν ἤγημαι, τῆς τῶν ἐλπιζομένων προσδοκίας, τῶν ὀδυνῶν κλεπτούσης τὴν αἴσθησιν· ἄλλως τε καὶ καθαιρεῖν οἶδε κηλίδος τὴν ψυχὴν ἀπάσης ταυτὶ τὰ διὰ Χριστὸν αἵματα, οἰοεὶ λουτρὸν αὐτῆ θίαν γενόμενα. Ταῦτα ἐπειδὴ παρ' αὐτὸν τὸν τῆς βασάνου καιρὸν ὁ βικάριος φιλοσοφοῦντα εἶδε τὸν μάρτυρα, τὸ μὲν κολάζειν ἐν τῷ παρόντι καταλείπειν ἔγνω, πειθοὶ δὲ μᾶλλον αὐτοῦ καὶ παραινέσει μετελθεῖν.

Γ'. Πλησίον οὖν τὸν ἄνδρα παραστασάμενος, Θύσον, ἔλεγε, Τρόφιμε, τοῖς θεοῖς, ἐπειδὴ Διονυσίῳ Περηνίῳ τῷ Φρυγίας Σαλουταρίας ἡγεμόνι σε παραπέμψω· ἦν γὰρ οὗτος τῆ ὠμότητι διαβόστος. Οὐδὲν ἐμοίγε διοίσει, φησὶν ὁ Τρόφιμος, ὑπὸ σοῦ τε καὶ ὑπ' ἐκείνου ἀνηρῆσθαι· ἂν τε Διονύσιος ὁ κολάζων ἦ, ὁ αὐτὸς με περιμένει θάνατος· ἐπεὶ καὶ σκοπὸς ἀμφοῖν ὁ αὐτὸς, κολάζειν καὶ ἀναιρεῖν τοὺς ἐλομένους τιμῆν τὴν εὐσεβείαν. Τούτοις ὀξυνθείς Ἠλιόδωρος ἐπὶ ξύλου τε τὸν Τρόφιμον ἀναρτᾷ. καὶ περιστάντες εὐθύς οἱ δῆμοι τὰς ἐκείνου πλευρὰς ἀνηλεῶς ἔξεον, καὶ πρὸς αὐτὰ εἶσω τὰ σπλάγχνα ἰθάδιζον. Ὁ δὲ ἀκριβῆ μᾶλλον τὸν τῆς οἰκειᾶς φιλοσοφίας δεισῶζε χαρακτῆρα, Χριστὴ βοήθει τῷ σῷ δούλῳ, ἡσυχῇ καὶ πρῶως ὑποφθεγγόμενος. Ὁ ἄρχων τοίνυν Ἠλιόδωρος τὴν ὑπερφυῆ βλέπων τοῦ ἀθλητοῦ καρτερίαν, ἐπειδὴ οὐκ εἶχε πρὸς τὸ τῶν ἐκείνου βημάτων φῶς διαβλέψαι, τυφλωττων τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, Ποῦ, ἔλεγεν, ὁ Χριστὸς σου, Τρόφιμε; Ὁ δὲ, Ὁ ἐμὸς, ἔφη, Χριστὸς οὕτε ἐμοῦ ἀφίσταται, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ἀληθείᾳ καλοῦσιν αὐτὸν εἰς αἰὶ πάρεστι· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ καὶ τὰς ἀληθδόνας ῥᾶον φέρειν τιμὰς. Ποῦ γὰρ ἂν ἀνθρωπεία φύσις οὕτω χαλεπωτάτην ὑπένεγκε βίασιν, μὴ θειοτέρας ἀπολαύσασα βοηθείας; Ταῦτα εἰπόντα τὸν ἀθλητὴν δεσμωντήριον διαδέχεται, ἐν ᾗ

τῆ τε ἄλλη παραδίδοται κακώσσει, καὶ εἰς τέσσαρας τοῦ κολαστηρίου ξύλου ὁ Πατὴρ ἀποτίσεται, ὅπως μὴδε ἐνταῦθα, φησὶν, ἔχοι μὴδ' ἐπὶ μικρὸν ἀναπνεύσαι.

Δ'. Εἰσάγεται δὲ τῷ βήματι μετ' αὐτὸν ὁ γενναῖος Σαββάτιος· καὶ αὐτίκα πρὸς αὐτὸν, Οὐκ ἔρωτῶ, φησὶν ὁ ἄρχων, εἰ Χριστιανὸς εἶ; ἀπεστρέφετο γὰρ μέχρι τῶν ὠτων τὸ ῥῆμα· ἐπεὶ οὐδὲ νοσῶν ὀφθαλμὸς τὸ γλυκὺ πᾶσι φῶς ἰδεῖν ὑπομείνειν· ἀλλὰ τί σὸν τὸ ἀξίωμα, πρῶτον εἰπέ. Καὶ ὁ Σαββάτιος, Ἔμοι, φησὶν, ὦ δικασταί, καὶ ἀξίωμα, καὶ πατρίς, καὶ δόξα καὶ περιουσία Χριστὸς ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ὁ αἰεὶ ζῶν, οὗ τῆ προνοία τὸ πᾶν τότε κυβερνᾶται καὶ διιθύνεται. Καὶ ὁ δικαστὴς τῆ τοῦ μάρτυρος μετὰ παρρησίας ἀποκρίσει τὰ ἔσχατα ἐξυδρίσθαι νομίσας, πληγὰς ἐντείνει κατὰ κορρῆς αὐτῶν, ἐπιφωνῶν ἅμα· Πρὸς ἔπος ἀποκριναι· καὶ βασάνων πείρων..... προσελθῶν, θύσον τοῖς θεοῖς. Τὸ γὰρ μετὰ ταῦτα θύσαι ἄχαρι τε καὶ οὐχ οὕτως ἀπόδεικτον· ἄλλως τε καὶ προλαβοῦσα βίασικος τὴν μετέπειτα ἡδονὴν ὑποτέμνεται· καὶ ὁ Σαββάτιος· Τῆς ἐπιπέσου καὶ ῥεούσης ἡδονῆς ὡδε καθὰ καὶ μόνη μῆνι ἀπόκλισις σφαλερὰ, φησὶν· εἰ δὲ καὶ τὴν ἀσθεῖαν ἐπομένην ἔχοι, τὸ κακὸν ἤλιπον· ὥστε πολλῶν κρείττους ἔμοι αἰ διὰ Χριστοῦ κολάσεις· αὐταὶ γὰρ διηνεκεῖς ταμιεύονται, καὶ αἰ μόνουσι τὰς ἀμοιβὰς· τὰ δὲ ὑμέτερα, ὅσῳ μᾶλλον εὐφραίνει, τοσοῦτῳ καὶ λυπήσει πλέον. Καὶ εἶθε γε καὶ τὸν ἴσον χρόνον, ἀλλ' εὐφραίνει μὲν πρόσκαιρα τυχόν καὶ ἐφήμερα, λυπήσει δὲ ἀθάνατα καὶ αἰώνια.

Ε'. Ἐκθηριούται πρὸς ταῦτα ὁ ἄρχων, καὶ ἀγριώτερος γίνεται· καὶ μεταωρίζει μὲν ἐπὶ ξύλου τὸν ἀθλητὴν, καὶ τὰς πλευρὰς σιδηροῖς ὄνυξι διαξέει ἀναμο.... εἰ δὲ τὰ ὄστα, καὶ αὐτῶν ἀπτεται τῶν ἐγκάτων. Περιελθὴ τοίνυν ἐπὶ τούτοις τὸν μάρτυρα θασασάμενος, Εἰ γλυκὺ σοι τὸ διὰ Χριστοῦ πάσχειν, ἔφη, Σαββάτιος, πόθεν οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ θερμὰ ταυτί δάκρυα; Ἴν' εἰδῆς, ὁ μάρτυς φησὶν, ὅπως ἐγὼ τὸ πρᾶγμα διεψῶ· καὶ ὅσῳ τιμῶμαι τὸ δι' ἐκείνον παθεῖν· ἔτι καὶ οὕτω δριμυτάτην ὀδύνην δεχόμενος αἰσθησιν, ὡς καὶ εἰς δάκρυα φανερὰ κατάγεσθαι καὶ χαλεπῶς φέρειν, ὁμῶς θερμότερον ἔτι τοῦ εἰς αὐτὸν ἔρωτος ἔχομαι, καὶ οὐδὲ οὕτω τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποστῆναι ἀθλων ἐθέλω. Ταῦτα εἶλεγ. Καὶ τὸ σῶμα οἱ ὄνυχες διενέμοντο· καὶ σφοδρότερα μᾶλλον ἢ ὀδύνη, καὶ πλείων ἐπὶ τὴν καρδίαν εἰσέπιπτεν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς γῆν τε ἤδη αἰ σάρκες κατέρρεον, καὶ γυμνὰ τὰ ὄστα καταλείπτο, καὶ τὴν κοιλίαν ἡ βίασικος καὶ τὰ σπλάγχνα κατείργαστο, καὶ οὐκ εἶχον οἱ δῆμοι οὐπὲρ ἀφῶνται τοῦ ὑποκειμένου μὴ ὄντος, κατάγεται μὲν τοῦ ξύλου ὁ ἀθλητὴς· μικρὸν δὲ τοῦ σταδίου ἔξω ἀρθεῖς τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ παρατίθεται.

Σ. Λαμπρῶς τοίνυν τοῦ Σαββατίου καὶ μετὰ πολλῆς κρατήσαντος τῆς περιουσίας, ἀπογνοῦς ἐντεῦθεν καὶ τοῦ Τροφίμου ὁ ἄρχων, Περηννίῳ Διονυσίῳ τῷ τῆς Φρυγίας Σαλουταρίας ἡγεμονεύοντι, οὗ καὶ πρότερον ὁ λόγος ἐμνήσθη, πέμπειν τὸν ἀνδρᾶ ἐσκέψατο,

ctione, tum etiam extenditur in quatuor foraminibus ligni ad torquendum comparati, ut ne minimum quidem posset respirare.

IV. Ad tribunal autem post ipsum introducitur egregius Sabbatius. Ei autem statim dicit præses : Non rogo, an sis Christianus (hoc enim verbum adeo aversabatur, ut nevellet quidem audire, quoniam nec sæger oculos sustinuerit videre lucem gratam omnibus), sed dic primum, quænam sit tua dignitas. Sabbatius autem : Mihi, inquit, o iudex, et dignitas, et patria, et gloria, et facultates Christus est Dei Filius semper vivens, cujus providentia hoc universum regitur et gubernatur. Iudex autem libero martyris responso arbitratus se esse extrema affectum contumelia, ei impingit alapam, acclamans : Responde ad propositum, et priusquam tormentorum facias periculum, procede, et diis sacrificæ. Postea enim sacrificare erit ingratus, et non adeo acceptum, et alioqui præcedens tormentum detrahit de gaudio, quod postea consequitur. Sabbatius vero : Caducæ, inquit, et fluxæ voluptatis, o iudex, vel sola perceptio est lubrica et periculosa. Quod si etiam consequentem habet impietatem, quantum malum ? Quamobrem sunt mihi meliora, quæ suscipiuntur propter Christum, supplicia. Ea enim reservant, et habent perpetuas, et quæ semper manent, remunerationes. Res autem vestræ quo majori afficiunt voluptate, tanto majori dolore afficient. Atque utinam pari tempore, sed brevi quidem tempore, atque adeo momento temporis delectant, immortalis autem et sempiterna afficient molestia.

V. His efferatur et acris ira movetur præses et in ligno quidem sublime tollit athletam, atque unguis ferreis discerpit latera, ossa autem emovet et eloccat, et ipsa tangit intestina. Propter hæc ergo tristis et dolore affectum contemplatus martyrem : Si est tibi, inquit, o Sabbati, jucundum pati propter Christum, undenam sunt genitus, et hæc calidæ lacrymæ ? Ut scias, inquit martyr, quantum ego rem sitio et quanti facio pati propter illum. Nam etsi accipiam sensum gravissimi doloris, adeo ut et aperte mihi erumpant lacrymæ, et feram graviter, adhuc tamen vehementiori ejus amore teneor, et ne sic quidem volo desistere a suscipiendis pro ipso laboribus. Hæc dicebat, et corpus dilaniabant unguis, acriorque et vehementior dolor cor penetrabat. Cum autem jam ad terram carnes defluxissent, et nuda ossa essent relicta, et ventrem tormentum confecisset, et intestina : nec haberent carnifices, quid tangerent, cum non esset subjectum, e ligno quidem deducitur athleta. Cum autem parum abductus esset extra stadium, Deo tradit animam.

VI. Cum ergo tam præclare decertasset Sabbatius, et longo intervallo evasisset superior, ideo de Trophimo spem abiciens præses, ad Perennium Dionysium, Phrygiæ Salutaris præsidem, cujus etiam prius meminimus, eum statuit mittere. Et cum

quod tormentis ab eo subjectus esset scripsisset, et quemadmodum lictoribus longe evasisset fortior, et quod solum Christum colens, illorum deos rideret et nihili faceret; cumque calceos ferreos clavis acutis et subtus, et ex obliquo confixos, martyricis illis Trophimi pedibus prius subijci jussisset, et clavos per pedes transegisset, jubet deinde agi in Phrygiam. Hic enim dicebatur versari Dionysius. Ille autem libenter, et cum gaudio clavos sibi subijciens, longe præcedebat consequentes pedites, et simul currentes equites. Non enim dolor pedum potuit generosum illius animum vincere: sed leves potius ei addebat alas, firmioremque reddebat et constantiorem.

VII. Confecto itaque trium dierum itinere, veniunt Synadam Phrygiæ civitatem. Hic cum Heliodori litteras legisset Dionysius, et intellexisset quemadmodum se haberent singula, jussisset autem martyrem sisti ad suum tribunal: Tu es, inquit, Trophimus? Martyr vero: Ego, inquit, Trophimus vocor, sumque servus Christi veri Dei, in quem qui crediderunt, nequaquam afficiuntur pudore. Quid tu, inquit ille, in his adhuc persistis, inanemque et vanum hunc invocas Christum, qui multis fuit causa mortis? Sed etsi non prius, at nunc saltem, dimissa in ipsum fiducia diis sacrificia, mortem effugiens: et lucrare vitam præsentem. Generosus autem excipiens Trophimus: Mortem quidem, inquit, nec si velim effugerim. Nam etsi non tu eam, at natura omnino afferet, et ei, quæ debentur, exsolvam, cum sim homo. Licet autem ea vitam comparare perpetuam, quæ longo intervallo superat hanc fluxam et caducam, quod ad voluptatem attinet et beatitudinem: adeo ut quæ sunt illius vitæ, nec possint cerni oculis, nec audiri auribus, nec in cor hominis ascendere. Hujus ego vitæ sum nunc magno amore captus, et magnas tibi habeo gratias, quod me illuc transire properantem, urgeas per eam, quam minutaris, mortem.

VIII. Tunc totus in eum iram spirans Dionysius, jubet a quatuor extensum crudis boum nervis verberari: et continuo dum verberaretur (nescit enim vitium differre et cunctari): Dic solum, aiebat, Trophime, diis sacrificabo, et illico a malo liberaberis. Ille autem verba illius existimabat, tanquam vocem spinarum sub lebetes. Sciebat enim, quod quanto graviora essent sua certamina, tanto se victorem futurum clariorem, et eo splendidiorem habiturum coronam. Quid ergo facit ille? In eum excogitat novum modum insidiarum, ut inusitato supplicio perturbaret atletam. Cum acetum sinapi contemperasset, infundit naribus martyris. Ille autem aperte ostendit se nullam omnino accepisse mutationem ex acerbissima illa temperatione. Dedecus ergo non ferens scelestus, ligno alligavit atletam per eos, qui inserviebant ejus iniquitati,

A ὄσαις τε βασάνοις ὑπ' αὐτοῦ παραδοθεῖα πρὸς τὸν Διονύσιον γράψας, ὅπως τε ἰσχυρότερος πολλῶν τῶν δημίῶν γένοιτο, καὶ ὅπως μόνῳ Χριστῷ προσαιτέων, τοὺς αὐτῶν τε γελῶν θεοῦ, καὶ παρ' οὐδέν τούτους ποιοῖτε ὑποδήματα τοῖνυ σιδηρᾶ ἤλοις ὀξείαι κάτωθεν τε καὶ ἐκ πλαγίου διαπεπαρμένα τοὺς μαρτυροῦς ἑλευνοὺς τοῦ Τροφίμου πόδας πρότερον ὑποδεθῆναι εἰπὼν, καὶ διακείρας τοὺς ἤλους διὰ τῶν ποδῶν, εἶτα ἐπὶ Φρυγίαν ἐλαύνεσθαι κελεύει· τῆδε γὰρ Διονύσιος ἐλέγτο· διατρίβειν. Ὁ δὲ, ἄσμενος καὶ μεθ' ἡδονῆς τοὺς ἤλους ὑποβαλλόμενος, ἐμπροσθεν ἤγε παραπολὺ τῶν τε ἐπεπομένων πιζῶν καὶ τῶν συμπαραθειόντων ἰπέων· οὐ γὰρ ἢ τῶν ποδῶν ὀδύνη ἐλέγξει τὴν τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἰσχύος γενναίετα, ἀλλὰ κούφον αὐτῆ μᾶλλον εἰργάσατο τὸ πτερόν, καὶ εὐτονώτερον ἐποιεῖ.

B Ζ'. Τριῶν τοῖνυ ἡμερῶν τὴν μεταξὺ πορείαν ἀνύσαντες, εἰς Σύναδα πόλιν τῆς Φρυγίας καταγόμηναι. Ἐνταῦθα τὰ Ἡλιοδώρου γράμματα Διονύσιος ἀπαγοῦς, καὶ ὅπως ἕκαστα εἶχε μαθὼν, τῷ οἰκίῳ βήματι τὸν μάρτυρα, παραστήσας, Σὺ εἶ, φησί, Τροφίμος; Καὶ ὁ μάρτυς, Ἐγὼ, ἀποκρίνεται, δοῦλος δὲ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν οἱ πεπιστευκότες οὐ καταίσχυνονται. Τί οὖν ἐπιμένεις ἐτι τοῖς αὐτοῖς, ἔφη, καὶ μάταιον τοῦτον ἀνακαλεῖς Χριστόν, ὃς πολλοῖς αἴτιος θανάτου γέγνηται; Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον, νῦν γοῦν τῆς ἐπ' αὐτὸν ἀφειμένος πεποιθήσεως, θύσον τοῖς θεοῖς, τὸν θάνατον διαφυγῶν, καὶ κέρδη σὺν τῇ παρούσῃ ζωῇ. Ὁ γενναῖος τοῖνυ ὑπολαβὼν Τροφίμος, Θάνατον μὲν οὐδ' ἂν σφόδρα βουλόμενος φύγοιμι, ἔφη· εἰ γὰρ καὶ μὴ σὺ τούτου, ἀλλ' ἢ φύσις ἐπάξει πάντως, καὶ ταύτη τὰ ὀφειλόμενα λειτουργήσω ἀνθρώπος ἂν· ἔξιστι δὲ ζωὴν ἔμπορεύσασθαι τούτου διηνεκῆ, πολλῶ τῷ μεταξὺ τῆν πρόσκαιρον ταύτην καὶ ῥέουσιν κατὰ τὴν τῆς ἡδονῆς λόγον καὶ τῆς μακαριότητος ὑπερβαίνουσιν καὶ τοσούτου, ὅσω μὴδὲ ὀφθαλμῶ τὰ ἐκείνης τῆς ζωῆς ὀρατὰ, μὴδὲ ὡσὶν ἀκουστὰ, μὴδ' ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀναδῆναι δυνάμεινα. Ταύτης ἔσοι ταυτὶν ἐγὼ θερμότερα ἔραν τῆς ζωῆς· καὶ πολλὴν ἂν σοι χάριν εἰδείην, οὕτω με σπεύδοντα, καὶ αὐτὸν ἐκεῖ διαδῆναι, δι' οὐπερ ἀπειλεῖς θάνατον ἐπιείγουσι.

H'. Ἐνταῦθα ὅλος κατ' αὐτοῦ πνεῖ Διονύσιος· καὶ κελεύει ἐκ τεσσάρων διακαθέντα ἰμάσι βοῆς ὀμώτερον τύπτεσθαι, καὶ τυπτομένῳ εὐθύς (οὐ γὰρ ἀκαθάρτα οἶδεν ἢ κακία καὶ διαμέλλειν), Θύσον μόνον, Τροφίμε, ἐπὶ τοῖς θεοῖς, ὃ ἡγεμῶν ἐπέδοκα, καὶ τοῦ κακοῦ ἀπαλλαγῆσθαι αὐτίκα. Ὁ δὲ ὡς φωνὴν ἀκασθῶν ὑπὸ λέβητα, οὕτω τοὺς ἐκείνου λόγους ἠγεῖτο· ἦδει γὰρ ὅσω χαλπωτέροις ἐπάλασε, λαμπρότερος τοσούτω γινόμενος στεφανίτης. Τί οὖν ἐκείνος ποιεῖ; Καινὸν ἐπιβουλῆς ἐπινοεῖ τρόπον αὐτῷ, ἵνα τῷ ἀμειλητῶ καὶ ἀήθει τῆς τιμωρίας θορυβήσῃ τὸν ἀθλητὴν· ὅξος τοῖνυ κεράσας τοῖς τοῦ μάρτυρος ἐπιχει μνηκῆρσιν· ὁ δὲ καὶ οὕτω δῆλος ἦν μὴδ' ἠντικαοῦν μεταβολὴν ὑπὸ τοῦ δριμυτάτου κράματος ἐκείνου παθῶν. Οὐκ ἔνεγκῶν τοῖνυ τὴν αἰσχύνην ὁ πονηρὸς ξύλῳ τὸν ἀθλητὴν διὰ τῶν ὑπερτουμένων αὐτοῦ τῆ παρανομία προσέδησε, καὶ

καταξάνας τὰς πλευράς, καὶ βαθείας ἐν αὐταῖς τε-
μῶν ἀυλακας, αἱμάτων κατήγαγε ποταμούς. Ὁ δὲ
ὄσφ μάλλον ἤρθη τῆς γῆς, τοσούτω πλείον ἐγγίξειν
ἰδοκεῖ Θεῷ· καὶ, Πολλοὶ αἱ θλίψεις, ἔλεγε, τῶν δι-
καίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτούς ὁ Κύ-
ριος. Διονύσιος δὲ, τούτων ἀκούσας, Ἡ ματαία τε
αὕτη ἐλπίς, εἶπε, Τρόφιμος, καὶ κουφολογία κακῶς
ἀπολεῖ· τίς γὰρ σοὶ καὶ ἀπὸ τῶν ὀδυνῶν ἤξει τῶν
παρόντων ῥυσόμενος; ἀλλ' εἰσας, παραινώ, τὰ πολλὰ,
καὶ τὴν κενὴν ἦν λέγεις εὐδαιμονίαν, θύσον προσ-
ελθῶν τοῖς θεοῖς· οὕτω γὰρ ἂν ὀνήση σαυτὸν καὶ
οὐκ ἄλλως, Ἐπεὶ ταῦτα ψόφοι μόνον εἰσὶ τῶν
ᾧτων καταχόμενοι. Τούτων ἐκεῖνος ἀκούων κατε-
γέλα τῆς τοῦ ἡγεμόνος κακούργιας. Καὶ οὐκ ἂν ποτε,
εἶπεν, ἐν ἑμαυτῷ, Διονύσιε, ὦν, τὸν ἐμὸν Θεόν, τὸν
ζῶντα, τὸν ἀληθῆ, ἀρνησαίμην. Εἴπερ οὖν σοὶ καὶ
ματαπλάττειν ἀνθρώπου ράδιον, καὶ ἄλλους ἐξ ἄλλων
τοιεῖν, προσδοκα τὴν παρ' ἐμοῦ καὶ τῶν ἐναντιῶν
ἴσως ἀκούσαι· ὡς ἔγωγε ὁ αὐτὸς Τρόφιμος ὑπάρχων,
ὡσπερ δὴ καὶ νῦν εἰμι, θάττον ἐπιλάθωμαι τοῦ ἄνθρω-
πος εἶναι ἢ τὸν οἰκτεῖον Δεσπότην καὶ Δημιουργὸν ἀγνοή-
σαιμι.

Θ'. Καὶ ὁ ἡγεμὼν· Ὡσπερ εἰ παρηνοῦμεν, Τρόφι-
μος, μὴ ἀποστῆναι σε τῆς ὁμολογίας, ἀλλὰ τοῖς αὐ-
τοῖς ἐμμένειν καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ περισχεσθαι,
οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἀποκρίθη. Καὶ τοὺς δημίους ἐπι-
στραφείς, Σφοδρότερον, ἔλεγεν, εἴ πως ὄψι γούν ταύ-
της ἀποσταίη τῆς φλυαρίας. Ὁ δὲ ἔπασχε μὲν καὶ τὸ
σῶμα ἰδαπανᾶτο· ἤχημαζε δὲ καὶ ἀνέβαλλε τῇ προ-
θυμίᾳ· καὶ θερμὸν οἶον ὑπὲρ εὐσεβείας ἔπει. Δια-
παίξων τοίνυν τὸν ἄνδρα ὁ ἡγεμὼν. Οὕτω, φησὶ,
ἤσθου, Τρόφιμε, τῶν βασάνων; Καὶ ὁ μάρτυς αὐτίκα,
Σὺ μάλλον οἶδα, ἔφη, τοῦ πάθους αἰσθάνεσθαι· δῆλος
γὰρ εἶ λίαν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ τυραννούμενος· ἐμοὶ δὲ
ὄσφ τὸ σῶμα καταναλούται, τοσούτω λύεται τῶν
δεσμῶν καὶ τὸ ὄλον ἐλευθεροῦται, καὶ θειότερα γί-
νεται ἢ ψυχῇ. Οὐ γὰρ μένουσα ἐν τῷ σώματι συν-
αποθνήσκει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ποθούμενα διαδραμεῖται, καὶ
τον οἰκτεῖον ἀπολαμβάνει κληρὸν. Ὁ μὲν οὖν ταῦτα
ἔλεγεν· οἱ δὲ ἡμίμοι δὲ ἀλλήλους ἐν τῷ ζῆει διαδεχόμε-
νοι, βαρυτέρας αὐτῷ τὰς ὀδύνας ἐπέγον· ὁ δὲ,
Ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ῥύσαι με, ὁ Θεός, ἔλεγεν,
ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων· ὅτι σὺ εἶ ἡ ὑπο-
μονή μου, Κύριε. Καὶ τούτω ψιλῶ τῷ ῥήματι
πολλὰ τὴν τοῦ ἡγεμόνος ἐπληττε κεφαλὴν, καὶ κατὰ
τῆς μακαρίας ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὄλην ἐκεῖνου τὴν δύ-
ναμιν καὶ τὴν μανίαν ἐκίνει. Ἀμέλει καὶ ἄλας εἰς
ὄξος ἐμβαλὼν, καὶ τὴν ἐκεῖνου δριμύτητα τῇ τούτων
ἄλμῃ κεράσας, τῶν τοῦ μάρτυρος ἐκέλευε καταχέειν
τραυματάων, ταύτη εἰλεῖν τὸν τῆς εὐσεβείας ἀγωνι-
στὴν οἰόμενος. Ἄν δὲ καὶ μὴ ἔλω, φησὶν, ἀσθενέστε-
ρον δ' οὖν ὁμῶς παρεξομαι πρὸς τὰ μέλλοντα. Ἄλλ'
ὁ δρασσαίμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν,
κατὰ τῆς ἐκεῖνου μάλλον κακίας τὸ σόφισμα περιέ-
τρειπε. Καὶ ὁ μάρτυς, Οὕτω τοίνυν, ὦ ἡγεμὼν, ἔλε-
γεν, οὐ διαρρῦνῆσται μοι τὸ σῶμα, οὐδὲ οἰχθήσεται·
τὸ ἐναντίον μὲν οὖν ἅπαν καὶ ὑγίης αὐτὸ μάλλον οἱ

et latera dilaniavit : et cum in eis profundos sulcos
dissecuisset, sanguinis deduxit fluvios. Ille autem
quo altius sublatus erat e terra, eo magis videbatur
Deo esse propinquus : et, Multæ, dicebat, afflictiones
justorum, et ex eis omnibus liberabit eos Dominus¹.
Dionysius autem cum hæc audivisset : Vana te spes,
inquit, Trophime, et levis cogitatio male perdunt.
Quis enim ad te veniet e cœlis, a præsentibus malis
liberaturus ? Sed multa, tibi suadeo, verba dimit-
tens, et vanam, quam dicis, felicitatem, accedens
diis sacrificia. Sic enim tibi proderis, et non aliter.
Nam hæc sunt solum strepitus, qui effunduntur in
aures. His ille auditis, irridebat præsidis improbi-
tatem, et : Nunquam, aiebat, o Dionysi, dum ero apud
me, meum Deum, qui est verus et vivus, negaverim.
Si est ergo tibi facile transformare homines, et alios
facere ex aliis, exspecta fore, ut ex me aliquid forte
audias contrarium. Nam ego quidem dum sum idem,
qui nunc, Trophimus, obliviscar citius esse homo,
quam meum ignoraverim Dominum et Creatorem.

IX. Præses autem : Perinde nobis respondes, o
Trophime, atque si tibi suaderemus, non desistere
a confessione, sed in eisdem perseverare, et amplecti
Christianismum. Et conversus ad lictores :
Vehementius, inquit, si quomodo tandem ab his des-
sistat nugis. Ille autem patiebatur quidem, et corpus
ei consumebatur : vigebat vero ac florebat alacri
promptoque animi studio, et pro pietate decerta-
bat vehementer. Eum autem ludificans præses :
Nondum, inquit, sensisti, o Trophime, tormenta ?
Martyr autem : Jam, inquit, scio te magis sentire
perpessionem : aperte enim ostendis, iram in te
magnam exercere tyrannidem. Mihi vero quo magis
corpus consumitur, eo magis solvitur a vinculis,
liberaturque omnino, et fit anima diviniior. Non enim
manens in corpore una cum eo moritur : sed
transit ad ea quæ desiderat, et propriam recipit
hæreditatem. Ille quidem hæc dicebat ; lictores
autem se invicem alter alterum excipientes, ei gra-
viores dolores afferebant. Ille autem : Aspice de
cœlo, et me libera, dicebat, Deus, de laqueo venan-
tium. Quoniam tu es patientia mea, Domine². Et
hoc solo verbo valde percussit caput præsidis, et in
beatum suum caput universam vim illius movit et
insaniam. Itaque cum salem injecisset in acetum,
et hujus acrimoniam illius temperasset salsedine,
jussit ea infundere in vulnera martyris, sic arbitrans
se expugnaturum athletam pietatis. Quod si non
expugnasset, aiebat, aut imbecilliore eum reddam
ad futura. Sed qui comprehendit sapientes in astu-
tia eorum, id, quod excogitaverat, convertit adver-
sus illius malitiam. Et martyr ; Sic, dixit, o præses,
corpus meum non diffluet, nec peribit ; imo contra,
sal quidem ipsum conservabit sanum et confirma-
bit et corroborabit adversus tuos insultus, adeo ut

¹ Psal. xxxiii, 20.   ² Psal. xc, 3.

ipsos superet, et calliditatem vincat adversarii. Tunc cum seipso iudex evasisset sævior, jubet lampades admoveri lateribus egregii martyris: Ut quæ restant, aiebat, carnes ignis consumat. Atque igne quidem minuebatur et consumebatur caro, martyri autem magis vigebat crescebatque animi institutum. Et videbatur quidem sentire externam flammam, flagrabat autem cor ejus majore Christi desiderio.

X. Hæc postquam omnia simul fortiter tulisset Trophimus, admirationeque ac stupore totum affecisset Dionysium, e ligno quidem deponitur; traditur autem carceri, ne eum quidem benignum assecutus, sed in ligno inclusus, et nec tibias quidem valens extendere. Quidam autem Dorymedon, vir qui et colebat pietatem, et exercebat virtutem, et inter senatores primum tenebat locum, ingrediens carcerem, et curam gerebat martyris, et abstergebat vulnera, et saniem emundabat: deinde linteis involvebat et alligabat, atque ei omnem aliam adhibebat curationem, et aliquo quidem tempore latebat hæc faciens. Postea autem cum venissent Dioscoria, id est, festum Castoris et Pollucis, et Synade dies festus præclare celebraretur, festo quidem intererat universus senatus, solus autem aberat Dorymedon. Deinde cum præses eum accersisset ne sic quidem accessit, significans quod, cum esset Christianus minime eum oporteret sacrificare simulacris et dæmonibus. Cum ergo fuissent hæc renuntiata Dionysio, vel invitum eum adducit per satellites, et rogat causam, propter quam non venisset ad festum, idque ab eo accersitus. Ille autem: Ad alia quidem, inquit, o præses, in quibus nihil detrimenti acceptura est anima, nunquam non veni, si tu me vocasti, neque ullam attuli excusationem ubi autem res spectat ad detrimentum animæ, et a Deo alienationem, non ego, qui non accessi, sum causa quod non accesserim, sed is qui ad ea vocat.

XI. Cum hæc autem audiisset præses, quæ de Dorymedonte ne sperasset quidem unquam, ne si Deus quidem prædixisset, valde quidem fuit obstupefactus. Et cum propter rem inopinatam ne plures quidem potuisset cum eo conferre sermones: Interim, inquit, eum teneat custodia. Cras vero considerabimus, quomodo res ejus se habeant. Atque ille quidem venit in carcerem, tanquam in quamdam palæstram: Dionysius autem, quibusdam ex suis ad eum missis, conabatur adducere eum ad poenitentiam. Quos torve et truculenter martyr intuens: Discedite a me, dixit, omnes qui operamini iniquitatem³: et continuo tacuit, « et erat tanquam homo non audiens, et non habens in ore suoredegutiones⁴. » Die autem sequenti cum sedem judiciale ascendisset Dionysius, accersit Dorymedontem, et: Indigne, inquit, senator, quidnam

Α αλλε διατηρήσουσι και ρώσουσι προς τας παρα σου επιβουλας, ωστε και περιγυνησθαι αυτων, και κρατῆσαι της του αντικειμένου κακοτεχνίας. Έσταυθα χαλεπώτερος αυτός και τους γεγονώς ο δικαίων, λαμπάδας πυρός κελύει προσάγεσθαι ταίς του γενναίου πλευραίς. 'Ως αν τα περιλειφθέντα, φησι, των σαρκων το πυρ επινεμηθείη. Έλεγε μιν ουν τῷ πυρι και αναλοῦτο η σαρξ, η προαιρεσις δε τῷ μάρτυρι μάλλον ηνυθει· και εκει μηδεν της εξωθεν φλογος επικαισθανεσθαι· θερμότηρω γαρ ποθω τῷ προς Χριστον εκταυτο την καρδιαν.

Γ. Ταυτα επειδη και ομου παντα γενναίως ηνεγκε Τρόφιμος, και ολον εις εκπληξιν ηγαγε Διονυσιον, καταγεται μιν του ξυλου ο αθλητης· τῷ δεσμοτηριω δε παραδιδεται, ουδε τουτου επιτυχων φιλανθρωπου, αλλα κατακλιθεις εν τῷ ξυλω και μηδε αποτελειν τα σαιλη δυνάμενος. Δορυμέδων δε τις ανηρ ευσεβειαν τε τιμων και αρετην μετιω και παρα βουλευταις των πρωτειων ηξιωμενος, εις το δεσμοτηριον εισιων, επιμελειτο τε του μαρτυρος, και τα τραυματα περιεπε, και τους ιχωρας απματτεν, ειτα και θρονιους περιελαι και καταειδισμει, και πασαν αλλην θεραπειαν προσηγε, και χρονον μιν τινα ποιων ουτως, ελκωναν· υστερον δε των Διοσκοριων πισταντων, και της εορτης περι τα Συναδα λαμπρας αγομενης, η μιν βουλη πασα τῇ πανηγυρει παρεσαν· μονος δε απολειπτο Δορυμέδων· ειτα και μετακαλισαμένου τουτου του ηγεμονος, ουδε ουτω παρει, δηλωσας οτι Χριστιανον οντα με, ηκιστα θυειν ειδωλοισ και δαιμοσι C χρῆ. 'Ως ουν απηγγειλη ταυτα Διονυσιω, αγει και ακοντα δια των δορυφορων αυτων, και την αιτιαν πυθανεται, δε' ην ουκ αφικειτο προς την εορτην, και ταυτα μετακληθεις υπ' αυτου. 'Ο δε, 'Εκ' αλλα μιν, εφρ, ω ηγεμων, οπου μη λυμαινεσθαι τῇ ψυχῃ μηδε βλαπτειν εστιν, ουπωποτε ηδη ουτε καλίσαντος σου ουκ ηλθον· ουτε ασχολιαν σοι τινα προφασισαμην· ενθα δε προς βλαβος ορω το πρηγμα ψυχης, και Θεου αλλοτριωσειν, ουχ ο μη παραγεγονως εγω, του μη αφικεσθαι αιτιος ο επι ταυτα καλων.

ΙΑ. 'Ακουσας ταυτα ο ηγεμων οια μαθ' αν Θεου προειπόντος περι Δορυμέδοντος ποτε ηλπισεν, εκπληξει τε ειχετο δεινωσ και τῷ αδοκητω του προγματος μηδε εις πλειονας αυτω λογους ελθειν δυναθεις, Τῶς μιν, φησιν, αυτον ιχετω φρουρα· εις αυριον δε τα κατ' αυτον οπως εχει σκεψομεθα. 'Ο D μιν ουν το δεσμοτηριον ωσπερ τινα κατειληφει παλαιστραν· ο Διονυσιος δε των υπ' αυτον τινας αποστειλαι, μεταμελον αυτον ποιειν επιχειρει. Οις αυστηρον εμβλεψας ο μαρτυς και αγριον· 'Αποστατε απ' εμου, ελεγε, παντες οι εργαζομενοι ανομιαν· και ευθυς εισιωπα, και ανθρωπος, ην ουκ ακουων και ουκ εχων εν τῷ στοματι αυτου ελεγμουσ· της δ' επουσας επι τον δικαστικον θρονον αναβας Διονυσιος μεταπειπειται τον Δορυμέδοντα, και, Αναξι της βουλης, φησιν, τι παθων χθεις, η διανοηθεις, και τους θεους εξωμυσο, και τα βασιλικα

³ Matth. vii, 23. ⁴ Psal. xxxvii, 15.

διέπτους δόγματα ; ἢ αἰσχρὸν εἶναι σοὶ δοκεῖ τὸ Α
 μὲθ' ἡμῶν τετάχθαι, καὶ κοινῇ τὰ τῶν θεῶν τιμῶν,
 καὶ τοιαύτης βουλῆς φαίνεσθαι πρῶτος, ἥς ἀγαπή-
 σει εὐ οἶδα καὶ ὁ σφόδρα φιλότιμος, εἰ καὶ τὸ πολ-
 λωστὸν μόλις φέροίτο ; 'Ἄλλ' οὐ μέγα ταῦτα, φη-
 σιν, ἐκείνος, τῷ Θεοῦ μόνου ἐρώντι, καὶ τὰ παρ'
 αὐτῷ καλλῆ φανταζομένῳ, καὶ τὴν ἐκδεχομένην
 τοὺς ἀξίους λαμπρότητα. Τί γὰρ ἔμοι τυράννου
 ῥῆμα, καὶ συλλαβοί, καὶ χλαμύς ἀλλοτρίοις ἀνθούσα
 χρώματι, καὶ τὸ παρὰ τῇ βουλῇ ὀγκώδες, τί καὶ
 ἀρχικὸν φθέγγεσθαι, καὶ θεὸς ἀψυχος, καὶ βιά τούτῳ
 συνοικουσα, λίθος ἴσως, ἢ καὶ χαλκός, χειρῶν τί-
 χνη δεδημιουργημένη, παρακαθημένη τάχα ἢ παρ-
 εστῶσα· εἰ δὲ καὶ ὁ τεχνίτης ἐθέλοι, κειμένη καὶ
 τακτουσα καὶ ἐν ἑτέρῳ σχήματι μένουσα ; Δίσχα Β
 καὶ εἰς μνήμην ἔρχεσθαι μόνον, καὶ οὐδὲ φόγου
 ἀξίου τυχεῖν δυνάμενα, ἵνα τὰ ἐντεῦθεν παρασιω-
 πῆσω κακὰ τὴν τῶν σεβομένων ταῦτα ψυχῶν ἀπώ-
 λειαν τὴν ἀναμένουσαν αὐτὰς τοῦ πυρὸς γένεσιν,
 τὸ ἀμύθητον σκότος, τὸν δαιμονίζοντα σκώληκα, τὸ
 ἀπαράβλητον ἐκείνο πένθος, καὶ ἀληθῆ θεὸν ἀθε-
 τοῦσιν, ἠπειλάται. Τί γὰρ ταῦτα πρὸς τὴν τῶν οὐ-
 ρανῶν βασιλείαν, ἣν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπηγγελί-
 λατο ;

IB'. Πρὸς ταῦτα πλείονι ἐκπλήξει ληφθεὶς Διονύ-
 σιος. Πόθεν, φησὶ, τοσαύτη εὐπορήσας τῆς καρῆρσίας
 τοιοῦτῳ φέρῃ καθ' ἡμῶν στόματι ; Ὅτι ἀψευδῆς, ὡ
 ἠγεμῶν, ὁ ἐπαγγελιάμενος ἔφη· Ὅταν δὲ παραδῶσιν C
 ὑμᾶς ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἠγεμόνας, μὴ μεριμνή-
 σαιτε πῶς, ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐκείνη
 τῇ ὥρᾳ στόμα καὶ σοφία, ἥ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν
 πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. Ἐπὶ τούτοις πνεύσας
 μακρικὸν Διονύσιος καὶ δεινῶς ἀγριάνας. 'Ἄλλ'
 ἐγὼ σου, ἔφη, πυρὶ τὸ τῆς γλώττης ῥεῦμα ξη-
 ρανῶ· καὶ αὐτίκα κελύει πεκυρατωμένοις ὀβε-
 λίσκοις τὰς τοῦ μάρτυρος πλευρὰς κατακαίειν. Τοῦ
 δὲ μηδὲ μικρὸν ἐνδιδόντος, ἀλλὰ καὶ Χριστὸν εἰς
 ἀντιλήψιν καλοῦντος τὸ πῦρ ἐκείνος οὐκ ἔστανε τῆς
 μακρίας· ἀμείλει καὶ ξύλω τὸν ἀθλητὴν ἀναρτήσας
 τὰς ὀπηθείσας τοῖς ὀβελίσκοις πλευρὰς σιδη-
 ροῖς ὄνυξι καταξάινει, καὶ, ἴδω, φησὶν, εἰ Χριστὸς
 ἦκει βοηθήσων αὐτῷ. Ὁ μὲν οὖν συντονώτερον τῶν
 πρὸς τὸν Θεὸν εἶχετο ῥημάτων, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ
 ὄνομα τοῦ ποθομένου ἐπιβοᾷτο. 'Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ D
 τῶν τοῦ Διονουσιου ἠμέλει θεῶν, ἀλλ' ὕβριζέ τε εἰς
 αὐτούς, καὶ κακῶς ἔλεγε, καὶ ἐπ' ἄλλα ταῦτα
 καὶ συνεχῆ τραύματα τῷ ἠγεμόνι ἀντεδίδου. Διο-
 νύσιος τοίνυν ἠπόρει τὸ τε ὄλωσ, καὶ πολλὰ τοῖς
 ὑπ' αὐτὸν στρατιώταις ἐμέμπετο, κρατῆσαι μιᾶς
 ὄντω γλώττης οὐ δυναμένους. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰς
 τοῦ μάρτυρος παρεΐας οἱ ὄνυχες ἐβάδιζον, καὶ τὰς
 σιαγόνας ἠρέωνων καὶ τοὺς ὀδόντας ἀνώρτων·
 ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατασεισάει τὸν τῆς διανομίας πύργον
 ἢ δύναντο. Εἶτα πῦρ μὲν ὑποστρώννυται, κατ-
 ἀγεται δὲ ὁ τῆς εὐσεβείας ὀπλίτης καὶ τοῖς μὲν

heri tibi accidit, aut quid tibi venit in mentem, ut et
 deos abjurares, et edicta respueres imperatoria ? Tur-
 pene tibi esse videtur in eundem, in quem nos, re-
 ferri ordinem, et deos honorare communiter et hujus
 senatus videri primus, cujus si vel minimam partem
 fuerit assecutus aliquis valde ambitiosus, praelare
 secum actum esse duxerit ? Sed non sunt hæc, inquit
 ille, magna ei, qui Deum solum diligit, et visione ap-
 prendit eam, quæ est apud ipsum, pulchritudinem
 et splendorem, qui manet sanctos. Quid enim mea
 refert tyranni appellatio, et chlamys flerens alienis
 coloribus, et in senatu elate loqui et cum auctori-
 tate, et deus inanimus, et dea cum eo cohabitans,
 lapis fortasse, vel æs, artificio manuum fabricata,
 sedens fortasse, vel stans : quod si valit etiam ar-
 tifex, jacens, et patiens, aut in alio etiam manens
 habitu ? Sunt hæc turpia, si vel solum veniant in
 mentem, et quæ nec satis quidem vituperari possint
 pro meritis, ut sileam mala quæ hinc proficiscun-
 tur : animarum, quæ ea colunt, interitum ; quæ-
 eas manet, ignis gehennam ; tenebras quæ verbis
 explicari nequeunt ; vermem, qui durat in æter-
 num ; dolorem illum inconsolabilem ; et alias, quæ
 intentantur, minas iis qui verum Deum non agno-
 scunt et colunt. Quid hæc enim ad regnum celo-
 rum, quod idem promisit iis qui ipsum diligunt ?

XII. His magis obstupefactus Dionysius. Unde-
 nam, inquit, tantam nactus fiduciam, et loquendi
 libertatem, tam audacior in nos inveheris ? Quod
 verax sit, o præses, is qui dixit : « Quando autem
 vos tradiderint regibus et præsidibus, ne solliciti
 sitis, quid loquamini ; dabitur enim vobis in illa
 die os et sapientia, cui non poterunt contradicere
 omnes, qui vobis adversantur ». Propter hæc fu-
 rioso spirans Dionysius, et valde efferatus : At ego
 inquit, igne exsicabo linguæ tuæ fluentum, et pro-
 tinus jubet candentibus obeliscis uri latera marty-
 ris. Eo autem ne minimum quidem cedente, sed
 Christi auxilium invocante, ignis ille Dionysii non
 repressit insaniam. Itaque cum ligno suspendisset
 athletam, latera obeliscis assata ferreis discerpit
 unguibus, et : Videam, inquit, an Christus veniat
 opem tibi laturus. Atque ille quidem intensius
 Deum alloquebatur, et adhuc magis invocabat no-
 men ejus, quem desiderabat. Sed nec deos quidem
 Dionysii negligebat ; ipsos enim contumeliis affi-
 ciebat et maledictis, hisque densis et crebris vul-
 neribus vicissim sauciabat præsidem. Dionysius
 autem erat animo valde perplexus, et multum suos
 insectabatur milites, quod non possent unam lin-
 guam vincere. Hinc procedebant ungues ad genas
 martyris : et scrutabantur maxillas, et dentes
 effodiebant, sed non poterant etiam labefactare
 turrim ejus animi. Deinde ignis quidem substernit-
 tur, deducitur autem miles pietatis : et pedibus
 quidem in igne ingreditur, caput vero et barbam
 manu tenebant lictores, et pilos vellebant acer-

⁵ Luc. XXI, 14, 15.

bissime. Tunc martyr videbatur quidem stare supra rosas, caput vero tam placide præbebat, quam qui coronatur, et barbam, quam cui supplicabatur: et experientia quidem sustinebat præsentia, animo autem erat paratus adversus omnia supplicia. Sed ille quidem rursus conjicitur in carcerem.

XIII. Non multo autem interjecto tempore, cum de eo quoque spem abjecisset Dionysius, transit rursus ad Trophimum. Eum enim spes fallebat, fortasse illum esse lucrifactorum, quem prius magis multaverat. Cum eum ergo e carcere curasset producendum: Si nec tantum, inquit, tempus relaxationis, ut muteris et convertaris, persuasit, te omnino castigabunt bestię, qui es præditus ratione, et te multis exemplum facient, ut ex eo quod sis extrema passurus, aliis magnum lucrum concilies. Martyr autem: Idem ego tibi nunc sum Trophimus, inquit, imo vero eo, quod intercessit tempore effectus sum longe in pietate ferventior, ut qui seorsum apud me fuerim, et quænam sim percepturus bona reputaverim. Perge ergo facere quidquid placet; nam ego quidem libenter velim esse exemplo iis qui me sunt consecuturi, ut si me aspexerint, simile martyrium non deserant. Quid deinceps? Martyr rursus in ligno suspenditur, et ab ultimis corporis partibus totus discerpitur unguibus; et candentibus obeliscis ei eruantur oculi; et omni ex parte continuè ei admoventur machinæ, ut videretur, an multiplici supplicio superaretur, et aliquid de sua remitteret constantia. Sed ille: Ago tibi gratias, Christe Salvator, dicebat, quod tibi placuerit, ut ego sacrificarem prima membra mei corporis, et offerrem tibi primitias totius sacrificii, qui me totum eram sacrificaturus pro te, et tuo glorioso nomine. Hæc dixit, dum ei eruerentur oculi. Et rursus traditus fuit in custodiam.

XIV. Brevi interjecto tempore, præses, dato signo, et frequentissimo congregato theatro, in excelsa sede præsidet ipse princeps spectator, et cum Trophimum et Dorymedontem in medium produxisset, primum quidem in eos emittit ursam fame prius valide de industria armatam. Illa autem, donec quidem appropinquasset martyribus, et cursu, et ira et aliis fera erat et ursam immanissima. Postquam autem prope venisset oblita est naturæ, et famis, et os eis præbuit placidum et mansuetum, et ex diametro repugnans feritati præsidis: et ejus aures tangente Dorymedonte, et sic eam ad se movente, illa quidem eum reverebatur. Præses autem feris omnibus agrestior, dicens ursam nimis esse mansuetam et humanam, in eos emisit pardum. Ipse autem illius quoque arguit crudelitatem, et ursæ usus est magistra. Non enim impudenter insillit, non torvis aspexit oculis, sed lingebat eorum tibias, et abstergebat saniem, et præ se ferebat se eos honorare, et in omni habere reverentia. Hæc circumstans quidem populus admira-

A ποσὶ τοῦ πυρὸς ἐπιβαίνει, τὴν κεφαλὴν δὲ διὰ χειρὸς οἱ δῆμοι καὶ τὸν πώγωνα εἶχον, καὶ τὰς τρίχας πικρότατα ἐτίλλον. Ὁ δὲ μάρτυς, ἰστάναι μὲν ὡς ἐπὶ ῥόδα ἔδοκει· τὴν κεφαλὴν δὲ οἷα στεφανουμένου, καὶ τὸν πώγωνα ὡσπερ λιτανουόμενος· οὕτω πρῶτος παρεῖχε, καὶ πείρα μὲν τὰ παρόντα ὑφίστατο, καὶ αὖθις λαμβάνει τὸ δεσμοκτήριον.

II'. Οὐ συχνὸν δὲ τὸ μεταξὺ, καὶ τούτου Διονύσιος ἀπογνοῦς, ἐπὶ τὸν Τρόφιμον μεταβαίνει πάλιν· ἡπάτα γὰρ τις αὐτὸν ἔλπις, ὅτι καὶ ἴσως αὐτὸν κερδάνη, ὃν μᾶλλον τὸ πρότερον ἐξημίωτο. Παραστησάμενος τοίνυν ἀπὸ τοῦ δεσμοκτηρίου τὸν ἄνδρα, εἰ μὴ ὁ τοσοῦτός σε τῆς ἀνέστεως χρόνος. ἔφη, μεταβαλεῖν καὶ σκέψασθαι τὸ δέον προέτρεψε, τὰ θηρία σε σωφρονίσαι πάντως, τὸν λόγῳ τετιμημένον, καὶ ὑπόδειγμα θήσεται τοῖς πολλοῖς, ὥστε ἀφ' ὧν αὐτὸς τὰ ἔσχατα πείσῃ, ἑτέροις πρόξενον κέρδους πολλοῦ καταστήσει. Καὶ ὁ μάρτυς· Ὁ αὐτὸς ἐγὼ σοὶ καὶ νῦν Τρόφιμός εἰμι, ἔφη, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ θερμότερος πολλῶν περὶ τὴν ἀσέβειαν τῷ μεταξὺ γέγονα χρόνῳ, κατιδίαν ἐν ἑαυτῷ γεγονώς, καὶ ὧν ἀπολαύσεισθαι μέλλω ἀναλογισάμενος. Χῶρει τοιγαροῦν πρὸς ὃ τι καὶ βούλει· ὡς ἔγωγε βουλοίμην ἂν ἡδέως ὑπόδειγμα γενέσθαι τοῖς μετ' ἐμὲ, ὅπως, εἰ πρὸς ἐμὲ βλέπουν μὴ τῆς ἰσῆς μαρτυρίας ἀπολειφθῶσι. Τί τὸ ἐντεῦθεν; ἐπὶ ξύλον καὶ πάλιν ὁ ἀθλητῆς ἀναρτᾶται, καὶ οὐδεὶς ξαίνεσθαι, εἴ-τα ἐκείθεν κατάγεται, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεφυρωμένους ὀβελίσκου· ἐκκοπτεται, καὶ συνεχεῖς ἐπήγοντο μηχαναὶ, πάντοθεν εἰ πως τῷ πολυειδέϊ τῆς καλᾶς σέως ἡττων γένηται καθ' ὑψὲ τῆς ἐνστάσεως. Ἄλλ' οὐκ ἐκείνος, ἀλλ'· Εὐχαριστῶ σοι, Χριστὲ Σῶτερ, ἔλεγεν, ὅτι μετὰ πρῶτα καταθύσαι τοῦ σώματος μέλη, καὶ ἀπαρχὰς τῆς ὅλης σοὶ προσενεγκαῖν θυσιάς εὐδόκησας, ὅλον καταθύειν ἑαυτὸν μέλλοντα ὑπὲρ σοῦ, καὶ τοῦ σοῦ ἐνδοξοῦ ὀνόματος. Ταῦτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοπτόμενος ἔλεγεν, καὶ τῆ φυλακῆ πάλιν ἰδίδοτο.

IA'. Βραχύς ἀσχολεῖ τὸν ἡγεμόνα χρόνος, καὶ τὸ σύνθημα δούς, καὶ πάνδημον ἀθροισάμενος θέατρον ἀρχιθωρός αὐτὸς ἐφ' ὑψηλοῦ προκαθίζει τοῦ θρόνου, καὶ Τροφιμον εἰς μέσον καὶ Δορυμείδοντα τοὺς μάρτυρας παραγαγών, πρῶτα μὲν ἄρκτον, λιμῶ πρότερον ἐκ προνοίας ἰσχυρῶς ὀπλισθεῖσαν, ἀφίτσι κατ' αὐτῶν. Ἡ δὲ, μέχρι μὲν τοῦ πλησιάσαι τοῖς μάρτυσι, τῷ τε δρόμῳ, καὶ τῷ θυμῷ, καὶ τοῖς ἄλμασι θηρίον ἦν, καὶ ἄρκτος τὸ χαλεπώτατον. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἔλθοι, καὶ φύσει ἐπελάθετο, καὶ λιμοῦ, καὶ τὸ στόμα τούτοις ἡμερον παρεῖχε καὶ ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν ἀγριότητα τῆς τοῦ ἡγεμόνος γλώττης ἀντικείμενον, καὶ τοῦ ὧτός αὐτῆς ἀπτομένου τοῦ Δορυμείδοντος, καὶ ταύτη καθ' ἑαυτοῦ κινουόντος, εὐλαβεῖτο μᾶλλον ἐκείνη, καὶ τῶν ποδῶν προκυλιεῖσθαι ἤθελεν. Εἰ δὲ καὶ τὸ οὐς ἔλκοντι παρᾶσχοι, ἀπαλὸν αὐτὸ παρεῖχε καὶ πρᾶον. Ὁ μέντοι θηρίων ἀπάντων ἀγριώτατος ἡγεμών, χειροῖθι τὴν ἄρκτον καὶ φιλανθρωποτέραν εἰπών, πᾶρδάειν αὐτοῖς ἐπαφῆκεν. Ἡ δὲ τὴν ἐκείνου τε καὶ αὐτῆς ὁμότητα ἤλεγξε, καὶ διδασκάλῳ τῆ ἄρκτῳ ἐχρήτο. Οὐ γὰρ

ἀναιδῶς ἐφῆλατο, οὐκ ἄγριον εἶδεν, ἀλλὰ καὶ περιέλειχε τὰ ἔλκη, καὶ ἀπέματτε τοὺς ἰχώρας, καὶ δῆλη ἦν τούτους τιμῶσα, καὶ διὰ πάσης αἰδοῦς, τιθειμένη. Ταῦτα ὁ μὲν περιστῶς δῆμος θαῦμα ἐποιεῖτο καὶ διεθερμαίνοντο πρὸς εὐσίθειαν. Ὁ δὲ τὸ θιάτρον διαθείς Διονύσιος, ἐλάνθανε καθ' ἑαυτοῦ τοὺς παρόντας συνειλοχῶς, καὶ τῆς οἰκείας μᾶλλον αἰσχύνης θεωροῦς, οὐ τῆς τῶν μαρτύρων ἀγωνίας καλέσας, ἐφ' οἷς μᾶλλον αὐτὸς ἐξέθηριούτο· καὶ τῶν θηρίων ἐπιμελητῆ βαρύντατον θανάτου τρόπον ἠπειλεῖ. Ὁ δὲ δέσας, καὶ λείοντα κατὰ τῶν μαρτύρων ἀφίησιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος τῶν φρασάντων θηρίων ἤττων ἐφάνη πρὸς ἡμερότητα. Τούναντίον μὲν οὖν, καὶ γενναῖόν τι κατὰ τοῦ λεοντοκόμου ἐπιδείξατο. Ὁ μὲν γὰρ ἡρέμα πρόσεισι τοῖς ἀγίοις, καὶ κάτω νεύων τὴν κεφαλὴν, οὐδὲ ἀντιβλέπειν αὐτοῖς εἶχεν. Ὁ δὲ, ἀνηρέθιζε τούτον ὀξύ ἐμβοῶν, καὶ κατὰ τῶν ἀγίων ἐνεκλείετο. Ἀμέλει καὶ ἀθρόον ἐπιπηδήσας ὁ λέων αὐτῷ παραχρῆμα διασπαράττει Ἀπάντων τοῖνυ ἀπογνοῦς Διονύσιος, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν θάνατον κατακρίνει, καὶ κελύει θυμῷ τοῖς δημίαις τὸ στάδιον εἰσπηδήσαντας, τὰς τῶν γενναίων τεμαῖν κεφαλὰς· ἦγε μὲν οὖν ἐνάτην τότε πρὸς ταῖς δέκα Σεπτέμβριος, καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες οὕτω τοῦ δι' αὐτὸν τέλους ἐπιτυχόντες, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ταῖς ἐκείνου χερσὶ παρατίθενται. Τὰ μέντοι μαρτυρικὰ τούτων σώματα, σπουδῆ πολλῇ διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος φόβον, τῶν εὐλαδῶν τινες ἀνελόμενοι, καὶ φιλοτιμῶς αὐτὰ περιστείλαντες, ἐν ἀποκρύφῳ κατατίθεισιν· δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A batur, et inflammabatur ad pietatem. Qui autem theatrum coegerat Dionysius, non animadvertenter se eos qui aderant, contra se congregasse: et sui potius dedecoris spectatores, quam certaminis martyrum convocasse. Propter quæ ipse magis efferabatur, et ei, qui curam gerebat bestiarum, mortem minabatur gravissimam. Ille autem timore affectus, leonem quoque immisit in martyres. Sed nec is fuit minus placidus, quam priores bestię. Contra autem rem fecit præclaram in eum, qui illius curæ præerat. Nam ille quidem sensim, et caput deorsum inclinans, accedit ad sanctos. Is autem ipsum irritabat acriter exclamans, et exhortabatur adversus sanctos. Leo autem in eum repente insilens, lacerat et discerpit protinus. Omni itaque spe abjecta, Dionysius eos condemnat, ut gladio eis mors afferatur: et ira percutus, jubet carnificibus, ut irrumpentes in stadium, præclarorum martyrum capita amputarent. Tunc autem erat nonus decimus Septembris. Et Christi martyres propter ipsum hunc finem assecuti, in illius manus suas tradiderunt animas. Martyrica autem eorum corpora cum magno studio, occulte tamen propter metum præsidis, quidam pii sustulissent, et ea honorifice composuissent, deposuerunt, glorificantes Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

δοξάζοντες Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE S. MATTHÆO APOSTOLO

ET EVANGELISTA,

(Acta Sanctorum Bolland. ad diem 21 Septembris, tom. VI.)

§1. *Memoria Sancti in Fastis variarum gentium diversis diebus annuntiata: acta plura aliaque de sancto monumento enumerantur.*

1. Quandoquidem pauca de gestis sancti Matthæi apostoli et evangelistæ comperta sunt et indubitata, eamque ob causam plura de eo examinanda veniunt, quam simpliciter enarranda; enumerare primum placet vetustiora Martyrologia, quibus sancti memoria legitur inserta; et mox non modo assignare, sed etiam utcunque ponderare documenta varia, ex quibus gesta sancti Matthæi haurienda sunt. Ecclesia Latina sanctum Matthæum præcipue celebrat die 21 Septembris, quo omnibus fere Martyrologiis et Calendariis Latinis memoria ejusdem inserta est. Hac enim die legitur in Martyrologiis Hieronymianis, in Romano Parvo, apud Bedam, D Florum, Rabanum, Wandelbertum, Adonem, Usuardum, Notherum, in Martyrologiis et Kalen-

C dariis plerisque particularium ecclesiarum, ac demum in Romano Martyrologio et Breviario, et in omnibus passim recentioribus. Elogia hic nulla afferro, quia suis singula producam locis, ubi expedire videbitur ad prædicationem, mortem, aut alia ad sanctum spectantia elucidandum. Martyrologiis consonat liber Sacramentorum a Menardo editus, et S. Gregorio attributus, in quo ad hunc diem legitur Missa de sancto Matthæo, et pridie notatur vigilia, quemadmodum ejusdem vigilia annuntiatur in multis Calendariis et Martyrologiis recentioribus.

2. Celebratur tamen aliis quoque diebus sanctus Matthæus in aliquot Martyrologiis Latinis Nam in Hieronymianis etiam legitur ad 1 Maii, rursus ad 6 Maii, et ad 9 Octobris. In aliquot etiam codicibus, videlicet in Epternacensi, Corbeiensi, aliisque sancti Matthæi fit mentio ad 21 Maii, ubi apud Flo-

rentinium legitur *Mathiæ*; nec potest certo edici, ultra lectio sit magis genuina, cum ne sciamus quidem, qua de causa sancti Matthæi memoria in aliis Fastis toties fuerit repetita. Suspiciari possumus, priores corporis translationes, ortasque inde festiuitates designari; sed nec de tempore priorum translationum satis constat, nec de designari potest ea translatio, qua sancti corpus acceperunt Salernitani, cum hæc laudatis Martyrologiis longe sit posterior. Attamen Salernitana translatio recentioribus Fastis inserta est. In ms. Florario sanctorum ea commemoratur ad 28 Aprilis, ut ibi dictum est in Prætermis. In Hagenovensi codice Usuardini Martyrologii eadem translatio annuntiatur ad 6 Maii, quemadmodum et in codice Vaticano, qui sic habet: « Apud Salernum, translatio sancti Matthæi apostoli et evangelistæ. » Secutus est Baronius, qui sic habet in Martyrologio Romano: « Salerni, translatio sancti Matthæi apostoli, cujus sacrum corpus olim ex Æthiopia ad diversas regiones, et demum ad eam urbem delatum, ibidem in ecclesia ejus nomine dicata summo honore conditum fuit. » Consonant officia propria Ecclesiæ Salernitanæ, quæ seculo xvi impressa habemus: in iis enim notatur Officium translationis cum octava ad 6 Maii. In laudato Florario ms. eodem die notatur translatio sancti Matthæi, sed non additur, Salernitanam esse, uti additur ad 28 Aprilis. Plura de translationibus disseram suo loco.

3. Græci, eosque passim sequentes Mosci, sanctum Matthæum præcipue celebrant ad 16 Novembris. Ad hunc diem in omnibus, quos consului, Græcorum Fastis memoria sancti hujus apostoli recolitur, et festiuitas solemnis celebratur. Menæa impressa prolixissimum exhibent elogium, sed fabulosum, ex quo suis locis afferemus ea quæ ad propositum nostrum conducere videbuntur, quemadmodum etiam ex elogio minus prolixo, quod insertum est Menologio Basiliano. Matthæum una cum reliquis apostolis Græci etiam colunt die 30 Junii, ubi et brevia exhibent elogia in Menæis et Menologio mox laudato. Græcis pro festiuitate S. Matthæi celebranda die 16 Novembris consentiunt etiam Armeni, ut habeo ex Ordine perpetuo celebrandi Officia et festiuitates apud Armenos, quem Latine reddidit et in *Bibliotheca Orientalis*, tom. III, pag. 643 edidit doctissimus Assemanus. Ægyptii demum et Æthiopes eundem elegerunt diem 16 Novembris, quo sanctus Matthæus annuntiatur in Fastis Coptitarum per Ludolfum editis, et in duobus aliis Menologiis eorundem aut Synaxariis mss. Apud Ludolfum Matthæi apostoli item fit mentio ad 9 Octobris; sed eam illo die non reperio in laudatis Fastis mss. Hæc interim de Martyrologiis sufficiant.

4. Acta sancti Matthæi apostoli, quæ in Ecclesia Latina a multis sæculis nota fuerunt, et ex quibus recentiores hauserunt, quæ de S. Matthæo scriptis

A mandarunt, in plurimis exstant codicibus mss., iisque valde antiquis; non tamen eodem prorsus modo in omnibus. Habemus nos ea in septem diversis codicibus, quorum vetustiores sæculo ix videntur conscripti. Contuli codices istos, ut examinarem an præcipua vitia, quibus Acta laborant, reperiantur in omnibus; nec ullum inveni ex codicibus nostris, in quo non legantur vitia mox memoranda, quæ similiter leguntur in apographo, quod habemus ex codice Ultrajectino, et in aliis pluribus, quibuscum apographum istud olim est collatum. Auctor illorum Actorum, sicut et aliorum apostolorum, vulgo vocatur Abdias, qui se primum Babylonis episcopum mentitus est. In S. Bartholomæo tom. V Augusti, pag. 32, satis ostendi, totam Historiam apostolorum pseudo-Abdiæ non esse fide dignam, ibique adduxi verba Bellarmini, hæc de eo pronuntiantis; « Vitæ apostolorum, quæ sub nomine ejus circumferuntur, fabulis similiores sunt, quam veræ narrationi. » Communis hic modo est eruditorum consensus de illa Historia universa. Libet tamen addere censuram Joannis Hesseli Lovaniensis, quæ impressa habetur post Usuardum Molani. « Passio, inquit, sancti Matthæi non placet. » Tum dat initium prologi: « Quoniam Deo cura est de hominibus. » Et mox Actorum: « Erant itaque duo magi Zaroës et Arfaxat. » In omnibus codicibus nostris, uno excepto, in quo omissus est prologus, idem est plane utrumque principium. In Ultrajectino similiter utrumque reperitur principium; sed præmissa sunt pauca de nomine Matthæi, quæ alterum ibi faciunt prologum. Rationes Hesseli modo audiamus.

5. « Dicit, eunuchum illum, quem Philippus baptizavit, vocatum Candacem, cum Lucas Act. vii dicat, reginam Æthiopum dictam Candacem. Est enim Candace nomen reginarum Æthiopiæ, sicut Pharao regum Ægypti. Dicitur in eadem historia, quod Christus terrestrem paradisum aperuit latroni et animabus sanctis de corpore exeuntibus, in die autem novissimo resurgentibus regna cælorum: cum secundum Paulum et fidem catholicam animæ sanctorum jam etiam ante resurrectionem adeant cælos. Dicit et primum hominem potuisse loqui in paradiso cum omnibus animalibus. Ejusdem auctoritatis est, cujus Vita sancti Bartholomæi, ut patet ex philosophia ejus de virginitate terræ, ex qua homo factus est. » Hactenus Hesselius, qui hisce adjungit auctoritatem Bedæ, Historiam illam pseudo-Abdiæ reprobantis. Beda autem lib. *Retractionis in Acta apostolorum*, cap. 1, laudat dictam Historiam pro Simone et Juda apostolis, atque ita loquitur ad propositum nostrum: « Hos referunt historiæ, in quibus apostolorum passiones continentur, et a plurimis reputantur apocryphæ, prædicasse in Perside, ibique a templorum pontificibus in civitate Suanir occisos. Leguntur hæc apud Abdiam, cap. 6, circa finem. » Post pauca rursum Beda hæc scribit:

« Cum ille, qui præfatas apostolorum passiones A scripsit, ipse se certissime incerta et falsa scripsisse prodiderit. Dicit enim, quia Candacis eunuchus quem baptizasset Philippus in Judæa eo tempore fuerit in Æthiopia, quo Matthæus ibi docebat, eique docenti auxilium tulerit, cum manifestum sit Candacem nomen esse non viri, sed femine; id est, non eunuchi, sed dominæ ejus, reginæ videlicet Æthiopum, quæ, sicut ex veterum monumentis comperimus, omnes antiquitus sic appellari solebant. » Hæc Beda, non solum Acta pro apocryphis habens, sed eorum etiam auctorem mendacii arguens. Possent et multa alia ex Actis allegari ad fidem iis detrahendam, cum auctor ab initio usque ad finem mirabilia magis narret, quam credibilia; multaque plura nugetur B de paradiso terrestri, quam observavit Hesselius; et conceptionem beatissimæ Virginis exponat modo incongruo et indecenti, ut mittam alia. Verum dicta sufficiunt ad omnem fidem Abdiæ personato abrogandam: at ex his alia mihi oritur dubitatio.

6. Anno 1753 in bibliotheca Vaticana invenimus alia S. Matthæi Acta in codice Latino 1188, eaque exscribenda curavimus, et nos ipsi cum codice contulimus. Hæc Acta carent omnibus vitiis modo relatis, ob quæ Hesselius Acta pseudo-Abdiæ reprobavit, eandem de rebus gestis sancti Matthæi continent relationem. Quare dubitari potest, utrum pseudo-Abdias vetustiora sancti Apostoli Acta interpolaverit, et multis ineptiis impleverit; an vero non nemo Abdiæ de S. Matthæo lucubrationem C crasioribus erroribus voluerit expurgare, et sic Acta hujus apostoli utcumque probabilia reddere. Utrumque fieri potuit, sed secundum verisimilius est ob varias rationes. Primo ex allegatis Bedæ verbis habemus, apocrypham illam de gestis apostolorum Historiam certo antiquiorem esse sæculo viii, cum Beda floruerit sub initium illius sæculi et illam Historiam alleget, non ut novellam aut nuper confictam, sed ut multorum judicio apocrypham. Ex eo ulterius colligo, jam sæculo vi, quo florebat Venantius Fortunatus, vetustam visam esse illam Historiam, cum verisimiliter ex illa dicat, corpus S. Matthæi esse in Naddaver. Tanta certo non est vetustas codicis Vaticani, in quo tolerabiliora exstant S. Matthæi Acta. Quapropter videntur in illo codice nonnihil correctæ fuisse, et absurdioribus vitiis expurgata, præsertim cum reliqui passim codices Acta contineant, qualia sunt apud Abdiam, et necdum alium viderim codicem, qui consentiat cum illo Vaticano. Præterea in hoc codice præfatio vulgaris omissa est, et substituta alia, quæ cum ipsis pugnat Actis. Nam secundum præfationem S. Matthæus passus est in Perside; secundum Acta, in Æthiopia. Actis ipsis assutum est aliud principium de scripto per Matthæum Evangelio, et post illud sequuntur Acta personati Abdiæ, sed nonnihil expurgata. Itaque vix dubitare possim quin hæc

que emenda.

7. Verumtamen non tanta adhibita fuit correctio, ut gesta in iis relata fierent satis probabilia, etiamsi non constaret de origine ex fonte impuro. Nam primo statim adveniendi in Æthiopiam Matthæo dicitur occurrisse eunuchus reginæ Candacis, qui baptizatus erat a Philippo Act. viii, ut auctor omnino asserat, Matthæum venisse ad urbem, in qua regina Candace regnabat, quando dictus eunuchus fuit conversus. At ibi tum dicitur fuisse rex Egiptus, regina Eufenissa. De Candace, quæ paulo ante regnasset, nulla fit mentio. Itaque nomen reginæ Eufenissa videtur contrarium verbis Bedæ mox datis, cum asserat, omnibus commune fuisse B nomen Candace. Consentit Plinius, lib. vi, cap. 29 docens, « regnare feminam Candacem, quod nomen multis jam annis ad reginas transiit, » in illo nimirum Æthiopiæ regno, cujus metropolis erat Meroe. Asserit autem laudatus Plinius, ea de regnis Æthiopiæ et Meroes cognita et relata fuisse per exploratores Neronis. Regnabat igitur regina Candace Nerone imperante et diu Candace aliqua ibidem regnaverit, saltem a temporibus Augusti, ut colligitur ex Strabone, qui sub Augusto floruit. Strabo enim, lib. xvii, pag. 820, narrat bellum, quo « Candace, quæ per nostra, inquit, tempora Æthiopiis imperavit, » Romanos Ægypti dominos impetiit, imperante Augusto. Itaque regnarunt in Æthiopia reginæ, quibus nomen erat Candace, saltem ab Augusto usque ad Neronis tempora; nec addit Plinius, alio modo suls temporibus administratum fuisse Æthiopiæ regnum. Atqui sanctus Matthæus, si prædicavit in Æthiopia, eo verisimiliter venit ante imperium Neronis, aut certe Nerone non diu imperante. Omnia igitur, quæ de statu regni Æthiopiæ traduntur in Actis, prorsus videntur fictitia, nec ullam merentur fidem.

8. Non minus fictitia videntur, quæ de progressu fidei Christianæ in Æthiopia tradunt Acta. Si quis enim Actis credere voluerit, convertit S. Matthæus regem Egiptum, reginam Eufenissam, eorumque filium, a morte prius suscitatum, qui Eufanon vocatur, filiamque Ephigeniam, modo Iphigeniam passim dictam. Ecclesia quoque constructa dicitur, in qua Matthæus sederit annis 23. Hoc tempore multas fabricavit ecclesias, « constituit presbyteros et diacones, ... et per civitates et castella ordinavit episcopos. » Præterea « omnia simulacra, omniaque templa » asseruntur « destructa. » Filia regis « Ephigenia » virginitatem professa, « erat præposita virginum amplius quam ducentarum. Hæc omnia facta dicuntur, vivente rege Egipto. Eo defuncto, occisoque S. Matthæo ob recusatum ab Ephigenia matrimonium cum novo rege Hyrtaco, res Christianorum modico tempore minus erant prosperæ. At cum punitus a se esset Hyrtacus, et proprio se gladio occidisset, frater Ephigeniæ diei-

tur regnum adeptus, illudque tenuisse annis sexaginta tribus. « Omnes autem provinciæ Æthiopum ecclesiis repletæ Catholicis usque in hodiernum diem, inquit auctor, per Ephigeniam benedicunt Deum, et fiunt mirabilia magna ad confessionem beati apostoli Matthæi. » Itaque, si Actis credimus, circa medium sæculi n magis Catholica fide florebat Ecclesia Æthiopiæ, quam ulla alia in toto mundo.

9. At ea prorsus incredibilia sunt ex silentio omnium scriptorum antiquorum. Cum enim Æthiopia Ægypto sit contermina, non potuissent Patres alique scriptores Christiani, qui prioribus Ecclesiæ sæculis floruerunt in Ægypto, in Palæstina, in Africa, aut etiam in provinciis ab Æthiopia magis remotis, ignorare Ecclesiam regni amplissimi adeo florentem, et de ea prorsus tacere. Deinde vero si Christiana fides tam bene fundata fuisset in Æthiopia, non potuisset eliminari, nisi gravissimis persecutionibus et longo tempore. De his autem persecutionibus saltem innotuissent illorum temporum scriptoribus, qui de illis non tacuissent, prout non omnes tacuerunt de persecutionibus Christianorum in Perside, ubi fides nunquam tam bene fuit stabilita, quam stabilitam fuisse in Æthiopia auctor Actorum confinxit. Hoc tamen argumentum nolim lector vertat contra prædicationem ipsam sancti Matthæi in Æthiopia, de qua suo loco agam : magna enim est discrepantia inter simplicem fidei prædicationem cum nonnullo etiam fructu, et conversionem totius regni, quæ ad integrum fere sæculum sine persecutionibus fuisset continuata secundum Acta, et sic optime firmata. Cæterum multa quoque alia in Actis sunt improbabilia, quæ breviter in adnotatis assignabo : nam hæc Acta, quamvis fabulosa sint, edere statui, quia Latini recentiores, qui agunt de sancto Matthæo, omnia fere sua ex illis hauserunt.

10. Acta Græca, ex quibus recentiores quidam de sancto Matthæo egerunt, nobis similiter ad manum sunt, descripta ex codice Vaticano 808 inter Græcos. Nihil hæc habent commune cum Latinis modo improbatis ; sed hisce etiam magis sunt informia, magisque ridicula, cum non nisi paucorum dierum gesta fere contineant, et nihil referant præter aliquot facta et prodigia plane incredibilia. Horum Actorum compendium dat Nicephorus Callistus, lib. II Historiæ, cap. 41. De hoc compendio Baronius in adnotatis ad Martyrologium ita loquitur. « Nonnulla de Matthæo scribit Nicephorus, lib. II, cap. 41 ; sed quæ nullius prorsus sunt testimonio comprobata. » Vel sic tamen Nicephori compendium Actis ipsis minus saltem est ridiculum ; cum multa omiserit adjuncta magis aperte fabulosa, et initio pauca præmiserit de sancto Matthæo aliunde nota. Ex iisdem Actis contractum est elogium, quod exhibent Menæa impressa ad XVI Novembris ; sed et ibi aliqua initio dicuntur ex aliis documentis accepta. Cum operæ pretium

non facerem, si hæc Acta ederem, ex apographo nostro brevissimum dabo compendium, quod sufficiet ad fidem iis detrahendam.

11. Constituitur sanctus Matthæus quasi ex abrupto solus in monte orans, vidensque pueros multos cum Jesu parvulo in paradiso cantantes. Mox adest Jesus oranti, et apostolus videns puerum pulcherrimum, multum sollicitudinis insinuat, quo eum modo nutrire possit in loco deserto, omni cibo et potu destitutus. At Jesus explicat quis sit, et post multos sermones minime verisimiles, quibus inter alia dicit, Herodem in inferno esse ob occisa undecim puerorum millia, Matthæo dat virgam, quam jubet plantare juxta portam ecclesiæ fundatæ ab ipso et Andrea apostolo in civitate Anthrophagorum. Virgam dicit evasuram in arborem, indeque oriturum fontem, de quo uti et de arbore adjunguntur fabellæ plurimæ ; prædictoque demum martyrio Matthæi per iguem, puer subito ad cælum revertitur. Matthæus vero ad urbem properat, quando occurrunt Phulbana regina, Phulbanus ejus filius, et hujus uxor Erba, omnes energumeni, et Matthæo minitantes, ne plantaret virgam. At his singulis manus imponens, ejecit dæmones, et mox obvium habuit Platonem episcopum cum toto clero. Congregato deinde populo, sermonem instituit, et virgam plantat, et, jubente apostolo, Plato reginam ejusque filium et nurum baptizat. Postridie virga in arborem creverat et fluvius ex arbore egrediebatur. Populus vero manducans fructum arboris cognovit se nudum esse, erubescensque singuli domum cucurrerunt ad vestes comparandas. Mitto nugas similes, ut citius ad fabulæ catastrophem perveniamus.

12. Phulbanus rex, excitatus a dæmone, diu frustra Matthæum comprehendere conatur, ac demum, ubi ipsum advocaverat, cæcitate percutitur. Sanatus ab apostolo; hunc vel sic comprehendit et longis clavis terræ affligi jubet, materiamque multam facile combustibilem circa ipsum congregari, et sic comburi. Verum combusta quidem materia circumposita, non item læsus apostolus. Jussit igitur rex duodecim deos aureos et argenteos circum pyram poni, ne vis flammæ impediretur ; ipseque ad locum accessit. At ubi incensa est pyra, mox ignis recessit a Matthæo, combussitque omnes deos aureos et argenteos, fugientemque regem serpentis specie insecutus, prohibebat ab ingressu palatii sui, donec reverteretur ad Matthæum, ab eoque misericordiam peteret. Tum, orante Matthæo, igneus draco evanuit ; apostolus vero orans spiritum Deo tradidit, et quidem die 16 Novembris, si fabulatori credimus. At necdum fabularum finis. Jubet rex defuncti corpus, aureo impositum lecto, ad palatium suum perferri : deinde inclusum arcæ ferreæ ; plumbo etiam gravatæ, in mare projici, ut crederet, si corpus ex mari rediret incolume. His peractis, apparet sanctus Matthæus Platoni episcopo, monetque, ut ad mare procedat ritu

ni cum clero suo. Cum ibi essent, circa sex-
 ei horam videt elonginquo episcopus sanctum
 eum inter duos viros ambulans per mare :
 oram videt crucem e mari emergentem, et
 em crucis arcam, in qua erat Sancti corpus.
 utem crucem sequebatur usque ad terram.
 Re intellecta, accurrit populus, et rex ipse,
 ita omni incredulitate, accedit, prostratus ve-
 netit, et fidem amplectitur. Quare honorifice
 lesiam portatur corpus sancti Matthæi. Ba-
 regi noctu sanctus Matthæus apparuit, et
 eum vocari iussit, et presbyterum ordinavit,
 vero ejus diaconum, utriusque uxores dia-
 as, omnium quoque mutatis nominibus. Rex
 omnes in regno suo iussit esse Christianos,
 e rege constituto, et mortuo post triennium
 e, factus est episcopus, uti et filius ejus post
 . Hactenus Acta satis prolixa, sed multo ma-
 bulosa, quæ patienter perlegi et in compen-
 contraxi, omissis tamen visionibus et aliis
 ilibus non paucis, ut quilibet videre possit,
 quoque fidei esse tradita apud Nicephorum,
 æis, et fortasse alibi. Civitas Myrmene, quæ
 ntum Actorum loco nominatur, æque ficti-
 , opinor, quam reliqua omnia ; et regio An-
 phagorum, etiamsi non defuerint Anthropol-
 sive humana vescentes carne, similiter ab
 e videtur ficta. Plato episcopus, ejusque
 sor Phulbanus, et hujus filius non minus
 æ videntur commentitiæ. Certe de Platone
 unde nihil invenio, nedum de aliis, ut om-
 iat verisimile, Platonem ex his quoque Actis
 rari in elogio S. Matthæi, quod reperitur in
 ogio Basiliano, et plura in isto elogio ex his
 leprompta esse, licet non omnia congruant.
 Alia rursus sancti Matthæi Acta conscripsit
 n Metaphrastes, quæ Græca ad manum non
 nec tanti faciendæ sunt, ut studiose modo
 nda existimem : nam ea Latine edidit Lipo-
 , tom. V, fol. 137 et 138, et Surius ad hunc
 Hæc minus fabulosa sunt, sed brevia omnino
 na, ut vix quidquam afferant de Sancto, quod
 e non sit notum. Pauca autem illa, quæ de
 ratione Sancti dicuntur, non sunt fidei indu-
 ; sed tantæ solum auctoritatis, quanta solet
 esse auctoritas Metaphrastis. Surius eamdem
 Metaphrastis lucubrationem, sed alio modo
 redditam, quo factum est, ut Baronius di-
 crediderit lucubrationes, cum non sit nisi
 idemque Græca, quam inter Vitas a Meta-
 e scriptas memoravit Allatius de Simeonum
 s, pag. 128, recitans initium Actorum Græ-
 , ἡδὴ μὲν τὸν παρὰ τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς δο-
 φυλάττοντες ἐντολήν, quod ita expressum est
 Lipomanum : « Jam quidem nos, quod ab eo,
 s finxerat, datum fuerat præceptum, servan-
 Apud Surius vero : « Si præceptum illud,
 b eo, qui formavit, injunctum nobis fuit,
 s voluissemus. Utraque expositio apta est,

A et in idem recidit, sicut et reliqua omnia, duobus
 exceptis locis, in quibus interpres alteruter aber-
 ravit, aut codicem habuit corruptum, ut latius di-
 cam, ubi agitur de prædicatione sancti Matthæi,
 ad quam locus uterque spectat, aut in Adnotatis.
 Dabo hæc Acta, etiamsi non sint auctoritatis sum-
 mæ, quia non habemus meliora de sancto Matthæo ;
 sequarque editionem Surii, altera planiorem, me-
 lioremque, ut existimo, imo ab ipso etiam Lipo-
 manum datam, tom. VII, ubi fol. 256 docet, inter-
 pretis esse Sirleti. Ex his autem Actis prudens
 lector colligere poterit, Metaphrasten non esse fa-
 bularum inventorem, ut frequenter asserunt aliqui
 critici, maxime Bailletus. Si enim fingere voluisset,
 id facere potuisset non minus de sancto Matthæo
 et aliis apostolis, de quorum gestis pauca solum
 commemoravit, quod non reperiret plura apud
 antiquiores. Non confinxit igitur Vitas fabulosas
 Metaphrastes, sed nonnullas adoptavit, et suo
 stylo exposuit.

15. Orationem encomiasticam de sancto Mat-
 thæo apostolo evangelista etiam scripsit Nicetas
 David, aut Paphlago, qui eodem fere cum Meta-
 phraste vixit tempore, paulo tamen videtur anti-
 quior. Hanc Nicetæ orationem Græco-Latinam edi-
 dit Combesius in *Auctario novissimo*, pag. 401.
 Illam recudere nequaquam libet, quia nihil fere
 habet de gestis sancti Matthæi præter vocationem et
 Evangelium scriptum. De prædicatione vero pau-
 ciora narravit, quam Metaphrastes, cum tamen
 oratio multo sit prolixior ob vagas laudationes.
 C Afferam itaque ex ea in Commentario, quidquid
 utile videbitur ad propositum nostrum. Laudatus
 Allatius pag. 122, inter Vitas Sanctorum, quæ non
 sunt Metaphrastæ, recenset. « Acta sancti apostoli
 et evangelistæ Matthæi, quorum tale dat princi-
 pium : Ματθαῖος ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς ἦν μὲν
 ἐκ πόλεως Ἱερουσαλήμ. « Matthæus apostolus et
 evangelista erat ex civitate Hierosolymitana. »
 Auctoris est ignoti, et verisimiliter posterioris
 Nicetæ et Metaphrastæ. Prodit ille jam allegatis
 verbis, quam nihili sit faciendus, dum sanctum
 Matthæum facit Hierosolymitanum, cum vix ullum
 sit dubium, quin sit Galilæus, ut suo loco dicetur ;
 ut certe nulla sit ratio quæ persuadere possit
 Hierosolymitanum fuisse. Non habeo ad manum
 hæc Acta, facitque allegatum initium, ut ea stu-
 diose quærenda non censeam. Exstant et plures de
 sancto Matthæo sermones, sed qui ad gesta ipsius
 examinanda aut enarranda nihil conducunt. Tres id
 genus sermones habet S. Petrus Damianus tom. II
 Operum.

16. Scriptores posteriorum sæculorum Latini,
 qui gesta S. Matthæi enarrare voluerunt, omnia
 fere hauserunt ex Actis primo loco edendis, quæ
 certo antiqua magis sunt, quam probabilia. Illa
 fere integra dat Vincentius Bellovacensis, in *Spe-
 culo*, lib. ix. cap. 74 et seqq. Jacobus Januensis
 cap. 135 ex iisdem Actis omnia deprompsit præter

ea quæ ratioeinando de virtutibus Sancti addidit. Eadem rursum Acta fere sequitur Petrus de Natalibus, lib. viii, cap. 100; tam presse tamen Actis non inhæret, ut subinde non addat aliquid aut mutet secundum ea quæ alibi legerat. Baronius in Adnotatis ad Martyrologium duos sui temporis de S. Matthæo scriptores recenset his verbis: « Perionius alia nuper conscripsit, » Acta videlicet: « Novissime vero ex antiquis monumentis, et sanctorum Patrum scriptis collegit rev. dominus Marcus Antonius Columna, archiepiscopus Salernitanus, et sane quidem erudite. » Uterque Acta prima præ oculis habuit, et sine scrupulo secutus est: aut potius ipsa Acta pseudo-Abdiæ dedit Perionius, omissis duntaxat paucissimis, et additis initio paucis, prout Acta in codice aliquo forsitan invenit: nam et in editione Historiæ apostolorum, quam anno 1571 dedit Joannes Faber, non pauca sunt ommissa, quæ in plerisque codicibus leguntur. Illustrissimus Columna undique sua collegit sine crisi sufficiente, quod ætati ipsius condonari potest. Reliquis tamen Actis prætulisse videtur personati Abdiæ Historiam, cui nonnulla ex Metaphraste, et plura ex Actis Græcis, sive ex compendio Nicephori adjunxit. Meliora tamen etiam dedit ex sacris Litteris et Patribus. Examinabo igitur et subinde laudabo asserta Columnæ, uti et Baronii in Annalibus, Tillemontii in *Monumentis Ecclesiæ*, tom. I, aliorumque recentium, qui accuratorem crism profitentur.

17. Laudatus Columna archiepiscopus non solum de gestis et martyrio sancti Matthæi Commentarium edidit, sed varias quoque corporis translationes sermone prolixo magis, quam probabili, enarravit. Vidit procul dubio Baronius non cohærente relationem Columnæ, cum illam non ignoraverit, nec tamen quidquam ex ea Annalibus suis inseruerit; quamvis ad annum 954 ex Leone Ostiensi, et ad annum 1080 ex Gregorii Papæ VII Epistola de inventione et translatione corporis agat. Quapropter vel solo silentio suo eminentissimus scriptor declaravit, suspecta sibi falsitatis esse adjuncta locorum, personarum et temporum, quæ in Historia translationum apud Columnam reperiuntur. Habeo Acta ms., Salerno olim ad majores nostros transmissa, ex quibus video sua hausisse laudatum Marcum Antonium Columnam Marsilium. Vellem sane, ut ea potius severa crisi castigasset, aut omnino etiam abjecisset, tanquam improbabilia. At, cum istud non fecerit, pro instituto Operis nostri id mihi faciendum video. Geminum est scriptum, alterum altero paulo prolixius; sed eadem in utroque referuntur facta. Quod brevius est, hunc habet titulum: « Sermo venerabilis Paulini, Legionensis Britannæ urbis episcopi, de translatione sancti Matthæi apostoli ab Æthiopia in Britanniam, itemque de Britannia in Italiam. » Post medium rursum hic legitur titulus: Miraoula sancti apostoli et evangelistæ Matthæi per eundem Pauli-

num. » In prolixiori unicus initio est titulus ita expressus: « Incipit translatio B. Matthæi apostoli et evangelistæ. » In utroque præmittitur Actorum compendium ex pseudo-Abdiæ Historia ita desumptum ut paucissima tamen, eaque nihilo meliora, addita sint aut mutata.

18. Deinde sequitur translatio tam ridicule conficta ex Æthiopia in Britanniam, ut vel ex ea liqueat, auctorem crisi historica prorsus fuisse destitutum. Nam, ut alia mittam improbabilia, mercatores Britannos auctor perducit in Æthiopiam, paucisque diebus reducit in Britanniam. Inter gentes vero, a quibus vastatam circa sæculum iv Æthiopiam fingit, nominat Sarmatas. Utrumque certo tam improbabile videbitur historico cuilibet geographiæ utcumque perito, ut necesse non sit exagitare alia rei peractæ adjuncta plane ridicula, præsertim cum auctor certo non vixerit ante sæculum x, nec illos nominet testes vetustos, ex quorum scriptis sua hausisset. Quin imo ipse Paulinus, Legionensis aut Leonensis in Britannia Armorica episcopus, cui scriptum illud attribuitur, persona videtur fictitia, cum Sammarthani tom. II *Galliarum Christianarum*, ubi dant catalogum episcoporum Leonensium, nullum inter illos exhibeant Paulinum, neque hunc alibi inveniam. Chronotaxis non est melior, quam crisi historica: nam mortuus statuitur sub Galba, id est, anno æræ Christianæ 68 aut 69. Tum dicitur trecentis annis et ultra religio Christiana floruisse in Æthiopia. Mox sequitur regni vastatio et translatio, ut hæc figenda esset sæculo iv exeunte aut sæculo v. At tamen assertit auctor, corpus in Britanniam Americam venisse, dum regnabat ibidem Salomon, qui post medium sæculi ix regnare cœpit secundum chronotaxim Lobineau in *Historia Armoricæ* ad annum 857. Rursum quadraginta et novem annos numerat a corporis translatione in Britanniam, quando Salomon rex a suis fuit occisus. At laudatus Lobineau non totos viginti annos regno Salomonis attribuit.

19. Mox ineptus commentorum consarcinator inducit Flavium Romanorum patricium, Salomonis occisi socerum, de ejus morte scribente ad Valentinianum imperatorem; Valentinianum vero ingentem in Italia classem collegisse asserit, eique exercitum imposuisse, et sic expugnasse regnum Britannæ, et ea occasione corpus in Italiam translatum. At quam illa sint inepta, nemo non videbit, modo consideraverit, ultimum ex tribus Valentinianis plus quam quatuor sæculis mortuum esse ante Salomonem Britannæ regem. Mitto adjuncta rerum plurima æque inepta, et pergo ad inventionem in prolixiori solum scripto relatam. Dicitur illa contigisse anno 954, quando principatum Salernitanum obtinebat Gisulphus. Hæc epocha suo loco confirmanda veniet. Interim moneo, multa rursus improbabilia et inepta historiæ inventionis admisceri. Has ob causas totam illam translationis historiam, utpote sexcentis fabulis aut ineptiis fœdatam, omit-

statui. Cum tamen posteriora minus saltem a appareant, quod scriptor hisce propinquior ; illa subinde conferam cum aliis documentis, in relatis ab illustrissimo Columna Marsilio, Commentario studiosus lector sit inventurus, quid tolerabile in illis scriptis apparet Ughelom. VII *Italiae sacræ* in archiepiscopis Salernis variis locis de translatione et inventione i Matthæi agit, et multum laudat Opusculum llii, quod ex mss., de quibus agimus, concinnatum est. Quapropter studiose ex scriptoribus ævisingula suis locis examinare conabimur.

3. *Matthæi vocatio ex Evangelio cum observationibus Patrum: aliquot controversiæ ad Sancti spectantes.*

Pauca admodum de sancto Matthæo innotuerunt angelio, in quo sola Sancti vocatio cum secutivio, et deinde electio ad apostolatam enarrata, et deinde electio ad apostolatam enarrata, et deinceps tamen nonnullis, quæ generatim de his apostolis referuntur Matthæus ipse capitula Capharnai sanatione paralytici, 79 vocatam suam narrat his verbis : « Et cum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, eum nomine, et ait illi : Sequere me ; et nunc secutus est eum. » Marcus cap. ii, 13 idem at hoc modo : « Et egressus est rursus (Jesus) : omnisque turba veniebat ad eum, et erat eos. Et cum præteriret, vidit Levi Alphæi tem ad telonium, et ait illi : Sequere me, et nunc secutus est eum. » Uterque subjungit illa, facta sunt, quando in domo Matthæi accumbens Jesus. At satis erit, si de illo convivio de verba Lucæ, qui cap. v a 27 de vocatione uto convivio ita loquitur : « Et post hæc exiit, lit publicanum nomine Levi, sedentem ad um, et ait illi : Sequere me. Et relictis omni, surgens secutus est eum. Et fecit ei conam magnam Levi in domo sua, et erat turba publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant mbentes. Et murmurabant Pharisei et Scribæ, dicentes ad discipulos ejus : Quare cum panis et peccatoribus manducatis et bibitis ? Respondens Jesus, dixit ad illos : Non egent, qui sunt, medico, sed qui male habent. Non veni e justos, sed peccatores ad pœnitentiam. » nus evangelistæ de vocatione.

Ad allegata autem evangelistarum verba vare possumus, sanctum Matthæum fuisse um prope civitatem Capharnaum ad mare æm, sive Tiberiadis, alias lacum Genesareth in uris dictum, ubi erant solvenda vectigalia. Marcus clare ait 71, Jesum venisse Capharnai, ibique sanasse paralyticum, tum rursum egressum, et Matthæum sive Levi vocasse. eus vero dicit, Jesum venisse in civitatem, ubi nimirum tunc habitabat, ut idem Mattheus cap. iv 13 testatur his verbis : « Cum audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, sit in Galilæam : et relicta civitate Nazareth,

venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephthalim, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam : Terra Zabulon et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilæa gentium, populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam ; et sedentibus in regione umbræ mortis lux orta est eis. » Recte Chrysostomus, hom. 29, aut 30 in Matthæum, de verbis allegatis dicit : « Civitatem suam hic Capharnaum appellat : nam, quæ tulit ipsum Bethleem fuit : quæ educavit. Nazareth ; quæ inhabitantem habuit, Capharnaum. » Habitabat igitur Capharnai Jesus, ubi Matthæus procul dubio eum frequenter viderat, multaque audierat miracula, quæ partim Capharnai, partim in locis vicinis patrata fuerant a Jesu, antequam ipsum vocabat, ut rursus observat Chrysostomus, hom. 30, aut 31. Data autem observationes sanatioque paralytici paulo ante facta ostendunt, quam inepte Julianus et Porphyrius vocationem Matthæi Christianis objecerint tanquam incredibilem, ut recte advertit S. Hieronymus in caput ix Matthæi, ubi illis plura respondet.

22. Vel sic tamen nihil detrahendum est promptæ obedientiæ Matthæi, de qua laudatus Chrysostomus ita ratiocinatur : « Ut didicisti vocantis potestatem, sic disce vocati obedientiam. Neque enim repugnavit, neque dubitans dixit : Quid hoc est ? Num me hominem hujusmodi fraudulenter vocat ? Nam certe intempestiva fuisset hujusmodi humilitas. Sed statim obedivit : neque petiit ut domum ire liceret, ut rem cum suis communicaret, quem admodum etiam piscatores fecerunt. Ut enim illi retia, naviculam, et patrem, ita et hic teloniarum mensam et lucrum reliquit, ut sequeretur, ad omnia paratum animum exhibens : et a rebus omnibus sæcularibus se statim abscindens, per obedientiam perfectam testificabatur, quam tempestive vocatus fuisset ». S. Basilius in Regulis fuscus tractatis, interr. 8, magis etiam exaggerat promptam sequentis obedientiam, ita scribens : « Matthæus vero, cum ab ipso telonio surrexit, Dominumque secutus est, (nos docuit :) qui non telonii solum emolumenta reliquit, sed pericula etiam contempsit, quæ a magistratibus tum sibi tum consanguineis suis impendebant, quod vectigalium rationes reliquisset infectas. Antiquus anonymus ad præsidium, cujus Epistola inter Opera S. Hieronymi editionis Martianæ habetur tom. V, col. 146, observat etiam alia, ita loquens : « Matthæus sedens ad teloneum audit : Sequere me. Numquid prius, ratiocinia supputavit, et reversus domum suorum passus est lacrymas, prædiorumque auctione sollicitus, nequaquam potuit Domini sequi vestigia, nisi mundi se prius onere liberaret ? » Ita quidem anonymus hic cum S. Basilio videtur insinuare, rationes fuisse reddendas sancto Matthæo de accepta ex vectigalibus pecunia, nec tamen de iis reddendis fuisse sollicitum. Verum ea observatio æque mihi in-

certa et parum probabilis apparet, ac aliis jam visa est, nisi eam solum intelligamus de prompta voluntate ad faciendum quidquid iuberet Dominus. cum satis nosse posset nihil mali jussurum. Quod vero spectat ad rationes officii magistratibus reddendas, conjicere possumus, aut obligatum non fuisse Matthæum ad eas reddendas, quod fortasse pater ipsius Alphæus etiam tum viveret, aut, si Matthæus omnino caput familiæ suæ esset, et vectigalibus præfectus, Dominum eidem post primam obedientiam mandasse, ut vel rationes cito redderet, vel eam curam alteri demandaret. Certe convivium, quod in domo sua Christo multisque publicanis exstruxit Matthæus, abunde insinuat, ipsum facile in alios transfundere potuisse, quidquid obligationis ex officio contraxerat.

23. Porro laudati Chrysostomus et Hieronymus cum laude observant candorem et humilitatem S. Matthæi, quod ipse in Evangelio professus sit, publicanum se fuisse, ususque sit nomine suo magis vulgato, cum Marcus et Lucas Levi ipsum nominent, dum scribunt vocationem; Matthæum vero, dum eundem apostolis annumerant. Si idem fecisset Matthæus ipse, et similiter in catalogo apostolorum publicanum se non nominasset, nullus deinde ex Evangelio nescire potuisset, publicanum fuisse Matthæum, aut eundem cum Levi. Audiamus verba sancti Hieronymi: « Cæteri evangelistæ, inquit, propter verecundiam et honorem Matthæi, noluerunt eum nomine appellare vulgato, sed dixerunt, Levi; duplici quippe vocabulo fuit. » Ipse autem Matthæus secundum illud, quod a Salomone præcipitur: « Jesus accusator est sui in principio sermonis. » Et in alio loco: « Dic tu peccata tua, ut justificeris; Matthæum se et publicanum nominat, ut ostendat legentibus, nullum debere salutem desperare, si ad meliora conversus sit, cum ipse de publicano in apostolum sit repente mutatus. » Eadem fere observat Chrysostomus, qui adjungit etiam sequentia: « Cur porro dixit, ipsum sedisse in telonio? Vocantis vim ostendens, quod cum nondum destitisset, et improbo telonio hæret, ex mediis ipsum malis extraxerit. » Et mox de officio publicanorum ita mentem suam declarat: « Hæc autem lucrandi ratio impudentia plena erat ac petulantia, quæstus iniquus ac mercatura illiberalis. » Hinc S. Gregorius, hom. 24 in Evangelia advertit, Petrum quidem aliquando rediisse ad piscationem, sed Matthæum nunquam ad officium publicani periculo plenum. « Quia aliud est inquit, victum per piscationem quærere, aliud autem telonii lucris pecunias augere. Sunt enim pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est ut post conversionem animus non recurrat. Laudatus Gregorius, lib. xviii Moralium in Job cap. 27 de magna sancti Matthæi mutatione ita loquitur: « Annon Matthæus in terra inventus est, qui terrenis negotiis implicitus,

A telonii usibus serviebat? Sed de terra sublatus, in fortitudinem ferri convaluit: cujus videlicet lingua, quasi acutissimo gladio, Evangelii administratione Dominus infidelium corda transfixit: et qui infirmus prius despectusque fuerat per terrena negotia, fortis postmodum factus est ad cœlestia prædicamenta.

24. Quod ab Hieronymo supra dictum est de gemino nomine apostoli, qui Matthæus vocabatur et Levi, ut omnes passim animadverterunt, et Evangelia clarissime insinuant, videtur negasse Origenes, lib. 1 *Contra Celsum*, num. 62, ubi hæc habet: « Sit et Levi publicanus, qui Jesum secutus sit. At non fuit ille ex apostolorum numero, nisi juxta quædam Evangelii secundum Marcum exemplaria. » Novissimus editor Operum Origenis, Carolus Delarue, tom. I, pag. 376 in Adnotatis addit alios, ita scribens: « Levin a Matthæo distinguit etiam Heracleon hæreticus Valentinianus apud Clementem Alexandrinum iv *Stromat.* pag. 502, et inter recentiores Hugo Grotius, magnum apud Calvinianos aliosque heterodoxos nomen. Præmittit de Origene, quod « Levi cum Matthæo eundem prorsus hominem esse videatur sentire in Præfatione explanationis in Epistolam ad Romanos. » Verba ipsa Origenis ex antiqua editione (nam tomum IV novæ necdum habemus) subjungo. Observat Origenes, multis duo aut tria fuisse nomina, interque eos nominat Matthæum, ita scribens: « Nam et Matthæus ipse refert de se, quod cum transiret Jesus, invenit quemdam sedentem ad telonium, nomine Matthæum. Lucas vero de eodem dicit, quia cum transiret Jesus, quemdam vidit publicanum, nomine Levi, et dixit, Sequere me... Certum est autem, evangelistas non errasse in nominibus apostolorum; sed quia moris erat binis vel ternis nominibus uti Hebræos, unius ejusdemque viri diversa singuli nominum vocabula posuere. » Hic non modo Matthæum et Levi eundem declarant Origenes; sed etiam ostendit eundem esse, cum Lucas, uti et Marcus, idem plane de Levi narraverit, quod Matthæus de se. Quapropter, si Origenes, contra Celsum scribens, revera Levi alium a Matthæo crediderit, postea frequentiori usu sacræ Scripturæ errorem correxit. At fortasse Origenes allegata verba solum protulit ex mente aut dictis Celsi, contra quem de re omnino alia disserebat. Quod spectat ad Heracleonem et Grotium, relinquemus illis opinionem suam improbabilem, a variis jam refutatam, et pergemus ad aliam controversiam magis ambigam.

25. Recentiores Græci, sive illi, qui medio ævo floruerunt, S. Matthæum existimant fratrem esse S. Jacobi Alphæi apostoli, sibi que faventes habent nonnullos e Patribus; sed aliqui resistunt eruditi neoterici. Henschenius noster ad I Maii examinavit sententiam Græcorum in S. Jacobo, sive tom. I Maii, pag. 19, ubi pro illa sententia laudat Menologium Basilianum, Synaxarium pervetustum Con-

nopolitanum, Menæa impressa et varios
 mss. Græcorum, Nicetam Davidem Paphla-
 n, sæculi ix scriptorem, aliosque. Ostendit
 rea Chrysostomum et Theodoretum ejusdem
 videri sententiæ, quia prior inter apostolos
 rat duos publicanos Matthæum et Jacobum,
 amen nulla sit ratio cur dicamus Jacobum
 si fuisse publicanum, nisi quod videatur
 frater Matthæi, alter vero utrosque dicit
 irnaitas, quod similiter nulla ratione dicere
 ut, nisi credidisset fratrem Matthæi, qui habi-
 Capharnai: neque enim ullibi in Scripturis
 r, ubi natus fuerit Jacobus Alphæi, aut quale
 m ante apostolatam gesserit. Papebrochius
 ; tom. VI Maii in Alphæo, quem utriusque
 n statuit, pag. 354, eandem amplexus est et
 mavit sententiam. Ratio Græcorum haud du-
 t, quod Jacobus æque ac Matthæus patrem
 rit Alphæum, nec ulla sit ratio dicendi,
 fuisse Alphæum patrem Matthæi, alium pa-
 Jacobi. Tillemontius in Matthæo agnoscit,
 ostomum, Theodoretum, recentioresque Græ-
 mnes in eam conspirasse sententiam, ut
 atthæum et Jacobum Alphæi fratres crede-
 quia ambo dicuntur Alphæi utique filii. Asse-
 ren Laconica brevitate, nullam ea in re esse
 peciem. Tillemontii Laconismum adoptavit
 tus initio præfationis suæ in Matthæum,
 i plane dicens, et locum Operis nostri vitiose
 ratum apud Tillemontium, eodem plane modo
 ans, ut ne legisse quidem videatur argumenta
 henii in Opere nostro.
 Si eadem brevitate dixero, ineptam esse
 Tillemontii crism, quam adoptavit Calmetus,
 id ægre ferre poterit, quia, sicut opinio majo-
 rostrorum visa est ipsi carere veri specie, ita et
 assertum istud omni videtur ratione destitu-
 ideoque ineptissimum. Nolim tamen solum
 , et nihil probare. Quare rationes latius vi-
 is locis supra dictis breviter explico. Admittit
 ontius, sancto Matthæo cognomen Alphæi
 verisimiliter a patre. Jacobus autem in omni-
 uatnor apostolorum catalogis. id est, Matth.
 re, III, Luc. vi, et Act. i constanter nominatur
 us Alphæi, nec unquam in sacris Litteris
 omine designatur. Velim modo scire unde
 si nomen tam constanter habeat Jacobus, nisi
 re. Certe nulla ratio dabitur idonea præter
 Jam vero adverto, Alphæi nomen nullibi in
 Litteris reperiri, nisi ubi agitur de Matthæo
 acobo, ut minime dicere possimus, nomen
) multis commune: et hac de causa tanto
 milius est, eundem fuisse Alphæum, qui pater
 Matthæi et Jacobi, prout Græci omnes existi-
 post Chrysostomum et Theodoretum. Ratio
 x utriusque cognomine petita non debebat
 tam imbecillis videri Tillemontio, qui eadem
 oluit nota 2 in sanctum Judam Jacobi, aut-
 dæum, ubi disserit contra Chrysostomum, dis-

tingentem inter sanctum Judam Thaddæum apo-
 stolum, et Judam fratrem Jacobi minoris. Si eo in
 loco visum est argumentum idoneum et summi
 momenti, ubi tamen non valebat, quia adhibebatur
 ad fratrem inquirendum, non debebat hic videri
 carens specie veri, cum adhibetur ad communem
 utriusque patrem investigandum: pater enim istis
 cognomentis in genitivo positus solet significari, ut
 Simon Joannis, id est filius Joannis, Jacobus
 Zebedæi, id est filius Zebedæi, non frater; aut
 certe non produxit Tillemontius ullum exemplum
 fratris per tale cognomen indicati.

27. Itaque minime contemnendum videri debet
 argumentum: nec credo, tale visum esse Tille-
 montio. At habuit aliam rationem negandi, fratres
 fuisse Matthæum et Jacobum Alphæi, eamque, ut
 existimo, noluit indicare. Sustinuerat, contra aucto-
 ritatem plerorumque Patrum, et contra satis clara,
 ut videtur, sacræ Scripturæ argumenta, Jacobum
 Alphæi eundem esse cum Jacobo fratre Domini.
 Quare cum certum sit, Matthæum non esse fratrem
 Jacobi fratris Domini, non poterat amplius dicere,
 fratrem esse Jacobi Alphæi; ideoque maluit argu-
 menta Henschenii contemptum abjicere, quam
 difficili responso iis satisfacere. Verum illam quæ-
 sitionem tum hac de causa, tum ob S. Cleopham
 cum eadem connexam, examinavi in Dissertatione
 prævia, credoque me satis ostendisse sententiam
 Tillemontii nec cum sacris Litteris conciliari posse,
 et Patribus certo contrariam esse, ne nihil plane
 ex illa haberi possit contra germanitatem Matthæi
 et Jacobi. Quæro itaque rationem idoneam cur
 fratres esse nequeant Matthæus et Jacobus Alphæi,
 et nullam plane invenio. Etenim cum Matthæus
 convivium Christo extruxerit, cui cum multis pu-
 blicanis interesse dignatus est Dominus; satis est
 verisimile, quosdam ex convivis fuisse conversos,
 et ad Christi discipulatum pertractos, et nomina-
 tum Jacobum Alphæi ea occasione secutum. Mur-
 murantibus de illo convivio Pharissæis respondit
 Christus: « Non veni vocare justos, sed peccatores. »
 Cur igitur suspicari non possumus, in illo convi-
 vio aut illius occasione vocatum esse Jacobum Al-
 phæi, qui in catalogo apostolorum Matth. x sta-
 tim post Matthæum sequitur, quemadmodum etiam
 fit Act. i? In duobus aliis catalogis Thomas iis in-
 terponitur solus. Itaque ubique in catalogis aposto-
 lorum Jacobus Alphæi sequitur non longe post
 Matthæum, ut verisimillimum fiat Jacobum non
 diu post Matthæum a Christo adsequendum fuisse
 vocatum.

28. Dicet fortasse nonnemo, Matthæum et Jaco-
 bum Alphæi nullibi in Evangelio fratres vocari,
 prout fratres subinde vocantur Petrus et Andreas,
 Joannes et Jacobus. Verum id nequit objici a Til-
 lemontio et Calmeto, nec ab ullis qui Jacobum
 Alphæi dicunt fratrem Judæ Thaddæi. Si enim
 credant, hos fratres esse potuisse, etiamsi in ca-
 talogis apostolorum nunquam fratres vocantur:

immerito idem negabunt de Matthæo et Jacobo Alphæi. Imo non deerit ratio, qua horum germanitatem omittere potuerint evangelistæ. Nam Matthæus ex proprio Evangelio notus erat, ut publicanus. Quare si evangelistæ Jacobum Alphæi dixissent Matthæi fratrem, insinuassent simul publicanum fuisse, aut certe publicani fratrem. Atqui, ut observarunt Chrysostomus et Hieronymus Marcus et Lucas, quando narrant Matthæi vocationem, ipsum Levi vocant, ne indicent, Matthæum fuisse publicanum. Cur igitur non potuerunt omnes de honore sancti Jacobi Alphæi æque fuisse solliciti, ideoque silere fratrem fuisse publicani? Sententia igitur Chrysostomi, Theodreti et totius Græcorum Ecclesiæ, mihi admodum verisimilis apparet et probabilis, cum quia solido nititur argumento ex utriusque apostoli cognomine Alphæi deducto, tum quia nullas patitur difficultates. Calmetus quidem in Dictionario Biblico duos statuit Alphæos, alterum sancti Matthæi patrem, alterum patrem S. Jacobi Alphæi, eumque vult alio nomine Cleopham dictum. At respondeo, nullam esse necessitatem statuendi duos Alphæos, aut dicendi, Cleopham alio nomine Alphæum dictum, nisi illis, qui contra sanctos Patres Jacobum Alphæ, cum Jacobo fratre Domini confundunt, minimeque dubitare me, quin statim agnoscerent, fratres videri Matthæum et Jacobum Alphæi, nisi hunc fratrem Domini esse vellent.

29. Annum et mensem, quo contigit vocatio S. Matthæi, non inquiri, ne cogar quæstiones alias pertractare. De ordine solum, quo inter duodecim vocatus est, pauca libet dicere. Non fuit inter primos vocatus sanctus Matthæus: nam certo præcesserant Andreas, Petrus, Jacobus, Joannes, Philippus et Nathanael sive Bartholomæus, qui in omnibus quoque apostolorum catalogis numerantur ante Matthæum. De Thoma dubitari potest, fueritne ante, an post Matthæum, discipulis Christi annumeratus. Matthæus ipse Thomam sibi præponit, et Act. 1, Thomas non solum Matthæo, sed etiam Bartholomæo præponitur. Apud Marcum vero et Lucam in Evangeliiis Thomas Matthæum sequitur. Itaque, cum vocatio Thomæ non sit exposita in Evangeliiis, et modo præponatur modo postponatur Matthæo, plane dubium est et incertum, D uter ex illis vocatus sit prior. Reliqui vero quatuor, nimirum Jacobus Alphæi, Judas Thaddæus, Simon Chananæus, et Judas Iscariotes proditor, cum constanter in omnibus catalogis post Matthæum recenseantur, etiam verisimiliter post ipsum sunt vocati, ita ut Matthæus videatur septimus aut octavus fuisse inter duodecim apostolos: in duobus enim catalogis sextus ponitur, in aliis duobus octavus. Porro electio duodecim apostolorum a tribus evangelistis refertur non diu post vocationem Matthæi, prætermissa vocatione quatuor posteriorum, uti et Thomæ. Deinde nihil particulare de S. Matthæo narratur in Evangeliiis aut in Acti-

bus apostolorum. Varia tamen referuntur de apostolis omnibus generatim, videlicet quod Christus ipsos donaverit potestate expellendi dæmones infirmosque sanandi, ac præclaris instructos monitis, ad prædicandum per Judæam miserit; quod in ultima cœna cum Christo fuerint, exiverintque ad villam Gethsemani, et deinde, eo capto, fugerint, quod Christum variis vicibus viderint post resurrectionem, et demum in cœlum ascendentem conspexerint, quod unanimiter in oratione perseveraverint cum Maria Matre Dei et aliis quibusdam, ubi et Mathias Judæ substitutus, donec ibidem Spiritum sanctum acceperint. Hæc certo de apostolis generatim narrantur, et de sancto Matthæo vera sunt. Sic videtur de omnibus apostolis Act. v narrari, carceri infectos fuisse a principe sacerdotum, per angelum vero eductos; iterumque captos et cesos, atque ita dimissos. Post quæ sub ungitur, v. 41: « Et illi quidem (apostoli) ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant in templo et circa domos docentes et evangelizantes Christum Jesum. » Mitto alia non æque certo de omnibus dicta.

§ III. Evangelium scriptum: spectantia ad illud examinantur.

30. De Evangelio per sanctum Matthæum conscripto, priusquam Judæa excederet, aliis quoque gentibus prædicaturus, Eusebius, lib. III, cap. 24 ita loquitur: « Matthæus cum Hebræis primum fidem prædicasset, inde ad alias quoque gentes profecturus, Evangelium suum patrio sermone conscribens, id, quod præsentis sæ adhuc superesse videbatur, scripto illis, quos relinquebat, supplevit. » Insinuat allegatis verbis Eusebius, Matthæum scripsisse sermone Hebraico, qualis tunc erat usitatus apud Judæos, non quidem puro et vetusto, sed nonnihil corrupto ex Chaldaico et Syriaco, ut alii jam observarunt. Innuit præterea, primum omnium ex evangelistis scripsisse Matthæum; mox enim addit, postea scripsisse Marcum et Lucam, ac demum Joannem. Deinde cap. 38 hæc allegat Papiæ, qui cum discipulis apostolorum vixerat de sancto Matthæo verba: « Matthæus quidem, inquit, Hebraico sermone divina conscripsit oracula: interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit. Verba sancti Irenæi laudatus Eusebius, lib. v, cap. 8 de Matthæo adducit hoc modo: Matthæus, inquit, apud Hebræos propria eorum lingua conscriptum Evangelium edidit, dum Petrus ac Paulus Romæ Christum prædicarent et Ecclesiæ fundamenta jacerent. » Data verba leguntur apud Irenæum, lib. III *Contra hæreses*, cap. 1, ubi similiter innuitur, primum inter evangelistas fuisse Matthæum; licet alias non careant aliqua difficultate pro tempore Evangelii a Matthæo scripti, ut postea videbimus. Adducit Eusebius, lib. VI, cap. 25 etiam verba Originis, dicentis ex traditione, « primum scilicet Evangelium scriptum esse a Matthæo, ... qui illud

Hebraico sermone conscriptum Judæis ad fidem conversis publicavit. »

31. S. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum de sancto Matthæo ita habet : « Matthæus, qui et Levi, ex publicano apostolus, primus in Judæa propter eos, qui ex Circumcisione (id est, ex Judæis) crediderant, Evangelium Christi Hebraicis litteris verbisque composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porro ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime confecit. Mihi quoque a Nazaræis, qui in Bercea urbe Syriæ hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animadvertendum, quod, ubicunque evangelista, sive ex persona sua, sive ex persona Domini Salvatoris, veteris Scripturæ testimoniis abutitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam. E quibus illa sunt: « Ex Ægypto vocavi Filium meum. » Et : « Quoniam Nazaræus vocabitur. » Chrysostomus, hom. 1, in Matthæum de iisdem hæc scribit : « Narratur porro, Matthæum, accedentibus rogantibusque Judæis, qui crediderant, ea quæ verbis protulerat, litteris descripta iisdem reliquisse, et Hebraice Evangelium scripsisse. Idem, hom. 4, advertit, primum ex evangelistis scripsisse Matthæum. Sanctus Augustinus, lib. 1 *De consensu evangelistarum*, cap. 2, cæteris consentit de scripto primum a Matthæo Evangelio, et de sermone, quo illud conscripsit, ait : « Horum sane quatuor solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio. » Missis aliis, qui idem affirmant, solum addo verba S. Epiphaniæ Hæres. 51, cap. 5, ita scribentis : « Matthæus igitur primus Evangelii scribendi provinciam nactus est, ut diximus; idque ei jure merito contigit. Oportebat enim, eum ipsum, qui ad conciliandam humano generi salutem advenerat, quique ita dixerat : « Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam : « ad eorum, qui servandi erant exemplum, ei homini potissimum prædicandæ salutis munus injungere, qui ab innumeris peccatis conversus, et a telonio suscitans fuerat, ac se ab omni scelere et injustitia revocarat; ut ab illo, quanta sibi esset adventu Christi humanitas collata, mortales discerent... Hic igitur Matthæus Hebraica lingua scripsit ac prædicavit Evangelium, » etc.

32. De scripto per Matthæum Evangelio, et quidem antequam alii evangelistæ scriberent, consenserunt posterioribus saltem sæculis ita omnes, ut necesse non sit plura de iis dicere. Verum, quantacunque etiam sit auctoritas et antiquitas Patrum consentientium, scriptum fuisse sermone Hebraico, fuerunt heterodoxi nonnulli, qui illam adeo communem Patrum sententiam oppugnare non dubitarunt, et existimare maluerunt, Græce potius scriptum fuisse Evangelium a Matthæo. Inter hos est Samuel Basnagius, qui in *Annalibus politico-ecclesiasticis* ad annum Domini 64, num. 13

A fatetur consensum antiquorum his verbis : « Magna antiquorum omnium conspiratio est, Hebraico sermone Evangelium Matthæi fuisse vulgatum. » Tum subdit : « Quæ eruditus bene multis etiamnum arridens traditio, non æquis sane auribus a nobis auditur. » Fatetur igitur Basnagius, ne æquis quidem auribus a se audiri, quod toti placuit antiquitati. Audiamus ac de re judicium alterius heterodoxi, videlicet Guilelmi Cave in *Historia litteraria*, sæc. 1, pag. 6, in S. Matthæo : « Et quidem Historiam suam evangelicam Hebraice scripsisse, inquit, miro sane consensu tradunt veteres, adeo ut totius pene antiquitatis testimonio refragari hæc in re nefas sit. » At ego non expendam, quantæ sit temeritatis a tota antiquitate sacra recedere, cum B noverim heterodoxos id facere solitos in rebus multo gravioribus; sed solum examinabo, an ejusmodi sint rationes Basnagii, ut natæ sint prudens ingerere dubium: alios vero, qui ante aut post Basnagium simili modo antiquam sanctorum Patrum sententiam rejecerunt, prorsus relinquam indictos, ne disputatio fiat prolixior quam sit necesse, et quia omnium opera ad manum non habeo.

33. Accipe igitur, lector, objectiones Basnagii: Fons, inquit, traditionis hujus Papias, pertenuis ingenii credulusque scriptor.... Tenet et fama Pantænus in India Evangelium Matthæi reperisse, quod Bartholomæus Hebraicis litteris conscriptum reliquerat, quod ad prædicta usque tempora servatum esse memoratur. Pigmentis Eusebio incognitis traditionem istam Hieronymo armari placuit: Pantænus, inquit, Matthæi Evangelium, Hebraicis litteris scriptum, revertens Alexandriam secum retulit. Hæc Basnagius pro sua in sanctos Patres reverentia, ne dicam, stulta confidentia. Omnes Patres in errorem pertrectatos a Papiâ innuit, Papiamque pertenuis ingenii scriptorem dicit, ut insinuet, ipsum quoque facile ea in re errare potuisse. At Papias, qui cum discipulis apostolorum vixit, ab iisque petere solebat quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Jacobus, quid Joannes, quid Matthæus, quid cæteri Domini discipuli dicere solebant, ut ipse loquitur apud Eusebium lib. III, cap. 38, saltem satis habebat ingenii ad interrogandum, quo sermone Evangelium suum scripsisset Matthæus, et satis bonæ fidei et judicii ad illud enarrandum, sicut ab apostolorum discipulis non raro, et subinde etiam cum filiabus Philippi conversatus, cognoscere posset, quo sermone in scribendo usus fuisset. S. Matthæus, Hebraicone an Græco, quo Papias ipse utebatur, multo tenuioris judicii merito videbitur, quam ingenii fuerit Papias. Quapropter auctoritas Papiæ nequaquam contemnenda est in re tam facilis cognitionis, sed potius maximi facienda ob viri antiquitatem, præsertim cum eidem nullus contradixerit: neque enim deerant alii scriptores ecclesiastici, qui contradicere poterant, si falsum

dixisset. Vel sic tamen existimare non debemus, ex solo Papiæ testimonio profluxisse omnia quæ de Hebraico Matthæi Evangelio Patres tradiderunt, ut infra ostendam.

34. At prius elucidabo argumentum, quod ex invento per Pantænium Evangelio habetur. Floruit Pantænus insigni eruditionis fama, et scholæ Alexandrinæ præfuit ineunte sæculo III. Hunc ad Ados profectum ait Eusebius, lib. V, cap. 10, ibique invenisse relictum a S. Bartholomæo apostolo « Matthæi Evangelium, Hebraicis conscriptum litteris. » At non addit, istud a redeunte Pantæno Alexandriam portatum, sed solum dicit: « Quod quidem ad prædicta usque tempora servatum esse memoratur, » id est, usque ad tempora Pantæni. S. Hieronymus in Catalogo scriptorum, cap. 36, plusculum asseruit, quando scripsit de Pantæno, « Quod Hebraicis litteris scriptum. revertens Alexandriam, secum detulit. » Hæc Hieronymi pigmenta Eusebio incognita vocat modestissimus Basnagius. At ego non video cur pluscula de his cognoscere non potuerit Hieronymus, quam scripta erant ab Eusebio. Certe admodum verisimile est, non relictum in India a Pantæno Evangelium Hebraicum, sed Alexandriam delatum; idque vel ex Commentariis Pantæni ipsius, vel aliunde didicisse Hieronymum. Undecunque autem id sanctus doctor intellexerit, tantæ fuit integritatis, ut dicenti fidem habere oporteat, et non nisi persummam impudentiam dicere possimus, ab Hieronymo id fuisse confictum. Jam vero si Pantænus in India invenerit « Evangelium Matthæi, Hebraicis litteris scriptum, » in hoc Eusebius Hieronymusque consentiunt; fuerat igitur Hebraice a Matthæo scriptum, ut communi consensu Patres affirmant.

35. « Multis vero de causis, reponit Basnagius, veterum ea traditio fidem a nobis non impetrat. » Causas igitur examinemus. « Primum omnium, inquit, Patrum nullus est, qui certe certoque testetur, se manibus oculisque trivisse Matthæi Hebraicum illud Evangelium, quod tamen a Christianis Hebræis descriptum ad legendum, ubique jocorum, qui Hebraice sciebant, dispersum fuisset. » Hoc primum Basnagii argumentum. Objicit secundo, sancto Hieronymo in emendando Evangeliorum textu Latino non præluxisse Hebraicum Matthæi exemplar, sed Græcum. Tertio late probat linguam Græcam fuisse magis vulgarem et longe pluribus gentibus usitatam, quam Hebraicam, indeque inferre nititur Matthæum debuisse potius Græce quam Hebraice scribere, cum apostoli essent jussi docere omnes gentes. Quarto observat usum videri Matthæum lingua tunc Judæis usitata, non veteri puraque lingua, si Hebraice scripsit. Suspiciatur tamen Patres cogitasse de lingua pura Hebraica: « Ex quo intelligitur, inquit, in veterum ea de re testimonio non multum esse præsidii. » Quinto suspiciatur Evangelio Nazaræorum dece-

ptos fuisse Patres, idque ab illis sumptum pro authentico Matthæi. Sexto demum ait Matthæi autographum diligentissime fuisse custodiendum ab Ecclesia Hierosolymitana, si in gratiam Judæorum Hebraice scripsisset Matthæus; non fuisse autem conservatum, nisi Evangelium Nazaræorum, hocque suspicatur fuisse non nisi antiquam versionem ex textu Græco Matthæi factam. Hæc sunt rationes aut imaginationes Basnagii, qui non dubitat Patres frequenter erroris arguere, ut somniis suis probabilitatem aliquam conciliet. Itaque videamus, an tantum fuerit Basnagii acumen, ut ipse multa perspicere potuerit, quæ doctissimis Patribus, loco et tempore rebus disputatis longe propinquieribus, in mentem non venerunt; et ad argumenta ipsius, quæ brevitatis causa summam tantum proposui, discutienda aggrediamur.

36. Respondeo igitur primum Basnagii argumentum absolute falsum esse; nam S. Hieronymus, num. 31 laudatus, et mox uberius laudandus, testatur Hebraicum S. Matthæi Evangelium se vidisse interpretatum esse, idemque affirmat, usui illud fuisse Origeni, et visum a Pantæno. Accipe, studiosè lector, alium ex S. Hieronymo locum ex Epistola ad Damasum de duobus filiis (quæ olim erat 149, in editione Veronensi est 21); « Denique Matthæus, inquit, qui Evangelium Hebræo sermone conscripsit, ita posuit: Hosanna barama, id est, Hosanna in excelsis. » Quomodo verba Hebraica Matthæi recitat, si Evangelium ipsius Hebraicum non viderit? Ad secundum respondeo sanctum Hieronymum non correxisse textum Latinum ex Hebraico, sed ex Græco, quia minus erat certus de integritate et puritate textus Hebraici, quam Græci. Ad tertium dico usitatam revera magis fuisse Matthæi tempore linguam Græcam, quam Hebraicam, in mundo: sed linguam Hebraicam fuisse Judæorum. Quapropter, cum Christus Dominus voluerit ut apostoli primum prædicarent fidem Judæis, deinde gentibus, uti revera fecerunt: sic erat congruum ut primum Evangelium in gratiam Judæorum scriberetur, et consequenter eo sermone quem omnes intelligebant, certe in Judæa. Quod quarto irreverenter dicit in Patres, certo falsum est de Hieronymo, Epiphonio, Origene, Pantæno, Papiæ, Eusebio, qui non ignorabant, aut ignorare poterant, quæ lingua uterentur Judæi, quando Evangelium scripsit sanctus Matthæus. Imo nullus, opinor, Patrum existimavit, alia lingua Hebraica usum esse Matthæum, quam usitata suo tempore. Quod vero deinde quinto et sexto objicit Basnagius de Evangelio Nazaræorum, paulo prolixius explicandum est, quia ad propositum nostrum spectat, et ea expositione ad alias quoque dubitationes respondebo.

37. De Evangelio Nazaræorum, quod alias vocat juxta Hebræos, non raro loquitur sanctus Hieronymus, et varia ex illo adducit locis variis,

quæ non leguntur in Evangelio vulgato Matthæi. Attamen nullum videtur esse dubium, quin S. Hieronymus existimaverit, Nazaræorum sive Hebræorum Evangelium a sancto Matthæo fuisse scriptum, sed ab illis utcumque corruptum. In Catalogo scriptorum, cap. II, illud laudat his verbis : « Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebræos, et a me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo et sæpe utitur, etc. » Non poterat non optime illud nosse Hieronymus, si in Græcum Latinumque sermonem, ut affirmat, illud converterat. Atqui mox cap. 3, in Matthæo non loquitur de alio Evangelio, quando dicit : « Porro ipsum Hebraicum (Matthæi) habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca... Mihi quoque a Nazaræis, qui in Berœa urbe Syriæ hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit. » Hic vocat, *Hebraicum Matthæi*, quod supra *secundum Hebræos*, quoque uti Nazaræos affirmat. Liqueat hoc ex iis, quæ habet aliis locis. Nam, lib. III *Adversus Pelagianos*, circa initium sic loquitur : « In Evangelio juxta Hebræos, quod Chaldaico quidem Syroque sermone, sed Hebraicis litteris scriptum est, quo utuntur usque hodie Nazaræni, secundum apostolos, sive, ut plerique autumant, juxta Matthæum ; quod et in Cæsariensi habetur bibliotheca, » etc. Assertum de Cæsariensi bibliotheca clare insinuat, illud ipsum esse, quod supra vocat *Hebraicum Matthæi*.

38. Rursum in Matthæi cap. XII, idem Evangelium sic laudat : « In Evangelio, quo utuntur Nazaræni et Ebionitæ (quod nuper in Græcum de Hebræo sermone transtulimus, et quod vocatur a plerisque Matthæi authenticum, » etc). Cum hic de translatione sua testetur, clarum est, ipsum iterum de eodem loqui Evangelio, illud ipsum se transtulisse dicit in cap. VII Michææ, ubi vocat Evangelium *secundum Hebræos editum*. Demum in cap. VII Isaiæ eodem loco clare insinuat Hieronymus mentem suam, dum ita scribit : « Juxta Evangelium, quod Hebræo sermone conscriptum legunt Nazaræi : » *Descende super eum (Christum) omnis fons Spiritus sancti*. Et mox : « In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in consequentibus scribitur : *Ecce Puer meus, quem elegi*, etc. Hic idem Evangelium, quod legunt Nazaræi, apertissime vocat Matthæi volumen. Itaque constat de mente S. Hieronymi, qui Evangelium, quo utebantur Nazaræi, et quod alias vocat secundum Hebræos, pro ipso S. Matthæi Hebraico Evangelio habuit, non autem pro puro, ut mox videbimus.

39. Sententia S. Epiphanius non alia est, quam Hieronymi. Nam hæresi 29, quæ est Nazaræorum, cap. 9 ita habet : « Est vero penes illos (Nazaræos) Evangelium secundum Matthæum Hebraice scriptum, et quidem absolutissimum. Hoc enim certissime, prout Hebraicis litteris initio scriptum est, in hodiernum usque tempus conservant. »

A Ad hæc verba notandum, S. Epiphanium non vocare Evangelium istud absolutissimum, sive plenissimum (ut sonant verba ipsius Græca) quia existimabat, nihil plane corruptionis in illud irrepsisse, sed quia credebat, exemplaria Nazaræorum minus esse corrupta, quam aliorum hæreticorum. Mox enim subjungit hæc verba : « Verum illud nescio, num genealogias illas amputarint, quæ ab Abrahamo ad Christum usque perductæ sunt. » Talis autem dubitatio clare insinuat, Nazaræos quoque suspectos Epiphанию fuisse corruptionis in Evangelium Matthæi inductæ ; minus tamen, quam Ebionitas, aliosve hæreticos, qui idem magis corruperant. Laudatus Epiphanius cap. 7 dixerat, Nazaræorum sectam in Berœensi civitate potissimum vigere. Unde colligo, illud ipsum exemplar Hebraicum, de quo loquitur, ab Hieronymo fuisse exscriptum, Græcoque et Latino sermone donatum : suum enim Berœæ a Nazaræis acceperat Hieronymus. Rursum Epiphanius, hæresi 30, quæ est Ebionitarum, cap. 3 affirmat, hos quoque Hebraico Matthæi Evangelio usos esse, et quidem solo Cerinthianorum vel Merinthianorum instar, atque illud vocasse *secundum Hebræos*. Deinde cap. 13 de majore apud ipsos corruptione illius Evangelii sic loquitur : « Igitur in eo, quod penes illos est, Matthæi Evangelio quanquam ne integrum quidem illud habent, sed adulteratum et mutilum, idque ipsum Hebraicum vocant, ita scriptum est » etc. Hactenus Epiphanius, e cujus verbis manifestum est, non dubitasse, quin Evangelium Hebraicum Matthæi esset conservatum apud Nazaræos, sed suspectum habuisse de nonnulla corruptione, prout Ebionitarum corruptissimum esse certo noverat.

C 40. Similiter sanctus Hieronymus, etsi Nazaræorum Evangelium non raro allegat, nunquam tamen tantam ipsi auctoritatem tribuit, quantam textui Græco vel Latino ab Ecclesia recepto. Id ipse insinuat, lib. III, *Contra Pelagianos*, ubi nonnulla ex illo Evangelio, et locum aliquem S. Ignatii martyris allegat, et mox subjicit : « Quibus testimoniis si non uteris ad auctoritatem, utere saltem ad antiquitatem, quid omnes ecclesiastici viri senserint. » Hac de causa sanctus Hieronymus, quando jubente sancto Damaso Papa, textum Latinum quatuor Evangeliorum corrigendum suscepit, non est usus exemplari Hebraico ullo, quod nullum sciret satis incorruptum : sed vetustis codicibus Græcis, ut ipse scribit ad Damasum. In eadem tamen ad Damasum præfatione docet, Hebraicis litteris usum esse Matthæum, ita scribens : De Novo nunc loquor Testamento : quod Græcum esse non dubium est, excepto apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraicis litteris edidit. » Nunc lector studiosus judicet de ratiociniis Basnagii, ejusque in ratiocinando assertis. Vidit sanctus Hieronymus Hebraicum Evangelium quo utebantur Nazaræi, Græcumque illud et Lati-

num reddidit, et post examen tam exactum, judicavit cum S. Epiphanio, ipsum esse Matthæi Hebraicum, sed aliquot locis corruptum, ideoque debita auctoritate carens; Basnagius vero, qui nunquam illud vidit, contendit Evangelium illud meram fuisse versionem ex Græco Matthæi textu; id, inquam, contendit contra omnium Patrum auctoritatem, et sine ullo vetusti scriptoris testimonio. Ego sane non capio quo illud iudicio cogitare potuerit, qua fronte ausus fuerit edicere; quandoquidem tantum non aperte pronuntiat, rectius iudicare se potuisse de Evangelio nunquam viso: quam doctissimum Hieronymum de eodem frequenter perlecto collatoque cum Græcis et Latinis exemplaribus.

41. Ne tamen nihil videretur ex antiquis allegasse Basnagius, locum adducit ex Epiphanio Hæres. 30, cap. 3, ut probet Novum Testamentum ex Græco fuisse Hebraice redditum. Afferam ego locum integrum quem ille medium, recitavit, ut videat lector hunc ipsum esse Basnagio maxime contrarium. « Etenim, inquit Epiphanius, vere illud affirmare possumus, unum ex omnibus Novi Testamenti scriptoribus Matthæum Hebraice ac litteris Hebraicis evangelicam historiam texuisse. Nec defuere qui de Joannis Evangelio confirmarent, illud Hebraice translatum Tiberiade in Judæorum gazophylaciis asservari et in secretioribus quibusdam penetralibus recondi: id quod nonnulli mihi, qui se ad Christi fidem e Judaismo transtulerant, accuratissime declararunt. Imo et apostolorum Actus in Hebraicum sermonem perinde conversos e Græco iisdem in thesauris haberi multorum sermone percerebruit: et qui nobis ista narrabant, indidem Christianæ amplectendæ fidei occasionem acceperunt. » Hæc Epiphanius. Ex eo autem loco discere debebat Basnagius, Patres distinxisse inter libros primum Hebraice scriptos, et illos, qui ex Græcis redditi sunt Hebraici; et longe accuratiores esse in factis enarrandis, quam ut ipsorum auctoritatem temere abjicere oporteat. Nam ex allegato loco inferre etiam Matthæi Evangelium ex Græco Hebraicum esse redditum, id amentis potius est, quam ratiocinantis. Quale etiam est, quod addit, ex antiquissima versione Hebraica ortam esse traditionem de scripto Hebraice Evangelio. Nisi enim Patres omnes intolerabili fastu velimus contemnere, ne suspicari quidem poterimus, adeo omnes fuisse deceptos, ut neque antiquissimi et apostolorum temporibus proximi scire potuerint qua lingua in scribendo usus fuerit Matthæus, nec doctissimi illorum, linguæque Hebraicæ peritissimi, (quales fuerunt certo Hieronymus et Origines, imo et Epiphanius) deprehendere voluerint, ex Græco Matthæi usum esse Evangelium Hebraicum, quod habebant Nazaræi. Verum plus quam satis de ineptiis Basnagii.

42. De anno, quo sanctus Matthæus Evangelium conscripsit, nihil certi affertur. Illud tamen cer-

tum est, primum ex omnibus evangelistis scripsisse, et Evangelium composuisse, priusquam ex Judæa discederet ad prædicandum aliis gentibus. S. Irenæus lib. III *Contra Hæreses*, cap. 1, videtur descriptionem Evangeliorum serius figere, quam reliqui Patres, nisi verba ipsius alio sensu forsitan exponi valeant. Latina interpretatio in editi ne novissima sic habet: « Ita Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Evangelii, cum Petrus et Paulus Romæ evangelizarent, et fundarent Ecclesiam. » Omnibus certe Patribus contrarius erit Irenæus, si ita sit explicandus ut eodem tempore scripserit Matthæus, quo Romæ Evangelium prædicabant Petrus et Paulus. At suspicor noluisse Irenæum id indicare, sed solum insinuasse quinam essent auctores Evangeliorum, quinam vero traditionis Romanæ Ecclesiæ, eaque de causa sic locutum esse. Certe hæreticos in illo libro refutat ex traditione primum Romanæ Ecclesiæ, cujus auctores Petrum statuit et Paulum; et ex Scripturis Novi Testamenti, ex quibus primum dicit Evangelium Matthæi. Et sane textus Græcus non est necessario exponendus eo sensu, ut Evangelium eodem plane tempore scriptum dicatur, quo Petrus et Paulus Romæ prædicarunt. Verba cum litterali explicatione subjungo: Ὁ μὲν δὲ Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν καὶ γραφὴν ἐξήνεγκεν Εὐαγγελίου, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων καὶ θεμελιούντων τὴν Ἑκκλησίαν. « Matthæus quidem in Hebræis propria ipsorum lingua et scripturam protulit Evangelii, Petro et Paulo Romæ evangelizantibus et Ecclesiam fundantibus. » Hæc verba facile sic possunt intelligi, ut sanctus Irenæus noluerit dicere utrumque eodem tempore factum. At libens fateor magis difficulter exponi posse verba Irenæi mox sequentia dereliquis evangelistis, nam videtur dicere illos omnes scripsisse post mortem SS. Petri et Pauli, nisi textus sit corruptus, ut suspicatur Tillemontius, tom. II, nota 3 in sanctum Marcum. Quidquid sit, si ea sit sancti Irenæi sententia, qualis apparet, malim credere, ipsum minus attendisse ad exactam illorum omnium chronotaxim, quod illa ad propositum ipsius parum conduceret quam ad res ipsas quas sibi habebat propositas: et sic reverenter ab ipso recedere, quam a reliquis omnibus.

43. Baronius in Annalibus scriptum Matthæi Evangelium refert ad annum Christi 41; sed, cum illum numeret Cæii imperatoris tertium, designatur ex chronotaxi Pagii, et aliorum annus sæcæ Christianæ tricesimus nonus. Laudat Baronius pro designato anno Cæii tertio Chronicon Eusebii, in quo illud legitur, prout editum Latine erat ante Baronium. At, quemadmodum observavit Tillemontius, non leguntur ea in editione Græca, nec in Latina Scaligeri, neque etiam in Chronico Latino ms. Eusebii, quod servatur in Museo nostro. Quare saltem dubitari potest an id nunquam de

Matthæi Evangelio scripserit Eusebius, vel etiam interpres Hieronymus; et consequenter multo etiam incertius est, an illo anno fuerit conscriptum. Tillemontius, tom. I in Indice chronologico tam dispersionem apostolorum quam Evangelium Matthæi figit circa annum 36. Alii malunt fateri, annum esse incertum, prout annus divisionis apostolorum nequit certis assignari argumentis. Apud nos ad 13 Julii de divisione apostolorum actum est, ibique ea fixa anno æræ vulgaris quadragesimo secundum chronotaxim Henschenii nostri, qua Christi Domini obitus figitur sub consulatu duorum Geminorum, sive anno 29 æræ vulgaris, ita ut duodecimo post Christi Ascensionem anno ponatur apostolorum divisio. Videri poterunt dicta de divisione apostolorum, et Diatriba Henschenii antetomum I Aprilis; neque enim hic locus exigit, ut repetam alibi disputata. Dixisse sufficiat, circa idem tempus a Matthæo scriptum fuisse Evangelium, aut paulo ante, priusquam separati erant apostoli.

44. Porro incertum æque est, quis primus fuerit interpres Græcus Evangelii secundum Matthæum. In Synopsi sancti Athanasio vulgo attributa, tom. II Operum sancti Athanasii editionis Montfauconi, pag. 202 hæc leguntur: « Evangelium secundum Matthæum ab ipso Matthæo Hebraico dialecto conscriptum est, et editum Hierosolymis, interpretatumque est a Jacobo fratre Domini secundum carnem, qui et primus Hierosolymorum episcopus constitutus est a sanctis apostolis. Non placet hæc sententia Tillemontio nota 2 in Matthæum. Primo ait, hæc solum legi in additione Synopsi adjecta. At nullam allegat rationem, cur existimet, illa non esse ejusdem Synopseos partem: nec ego ullam invenio apud Montfauconum. Secundo ait, vocem Græcam ἑρμηνεύειν posse exponi æque de nuda explicatione, quam de translatione in aliam linguam. Vere hoc dici de voce Græca libens agnosco; sed cum adjuncta omnia et paulo post sequentia ostendant, agi de translatione in linguam Græcam, non est satis fundata illa objectio, aut justa suspicio, vocem hic ita intelligendam: nam eadem vox frequenter recurrit de translatione in aliam linguam, de eaque ibi unice agitur. Tertio ait Tillemontius: « Sanctus Jacobus, cui cura de Judæis Hierosolymitanis erat commissa, is erat inter omnes apostolos, cui minor erat opportunitas et necessitas transferendi Evangelium sancti Matthæi in aliam linguam. » At ego non video, quis apostolorum id officium magis opportune et commode obire potuerit. Nam Jacobus manebat Hierosolymis; apostoli omnes ad alias proficiscebantur provincias, nec scire poterant, quandiu in singulis civitatibus aut etiam provinciis manerent. Habitanti autem in una constanter civitate commodius est librum scribere aut interpretari, quam de civitate in civitatem trans-eunti et perpetuo peregrinanti. Itaque illa sententia saltem non minus verisimilis est, quam alio-

PATROL. GR. CXV.

rum, qui aut sancto Joanni apostolo, aut sancto Paulo, aut sancto Barnabæ, aut sancto Lucæ, aut ipsi Matthæo versionem Græcam attribuerunt, teste Calmelo in præfatione ad Matthæum, pag. 26. Nam auctor Synopsis, etsi forte non sit Athanasius, saltem eruditus admodum fuit, et antiquior videtur aliarum sententiarum patronis. Verum, quisquis fuerit interpres, certum videtur, interpretationem Græcam apostolorum tempore esse factam.

45. Theodorus lector, lib. II, pag. 557 editionis Valesii in Zenone hæc scribit: « Barnabæ apostoli reliquiæ in Cypro sub arbore siliqua repertæ sunt. Super cujus pectore erat Evangelium Matthæi, ipsius Barnabæ manu descriptum... Id Evangelium Zeno deposuit in palatio, in æde S. Stephani. » Plura de his scribit Alexander monachus Cyprius in Actis sancti Barnabæ, apud nos editis ad 11 Junii. Nam pag. 450, sanctus Barnabas dicitur apparuisse Anthemio Salaminæ episcopo, eique indicasse ubi depositum esset corpus suum cum Evangelio sancti Matthæi. Verba nonnulla, quæ sanctus Barnabas Anthemio dixisse scribitur, hæc transfero: « Sub arbore siliqua effodias: speluncam enim atque arcam invenies, quoniam illic totum corpus meum conditum est, et Evangelium manu propria scriptum, quod a sancto apostolo et evangelista Matthæo excepi. » Et mox corporis inventio refertur, et de Evangelio additur: « Invenere etiam Evangelium supra Barnabæ pectus impositum. » Deinde vero, cum Anthemius rem gestam exposuisset Zenoni imperatori, et obtinisset, ut Cyprus non subesset patriarchæ Antiocheno, petiit vicissim Zeno, ut ad se mitteretur inventum Matthæi Evangelium. « Assensus est ejus petitioni episcopus, ait Alexander, num. 44, et quemdam ex iis, quos secum habebat (Constantinopoli), una cum fidelissimo imperatoris ministro episcopum misit, qui Evangelium illud in urbem Constantinopolim attulerunt. Erant autem libri tabellæ thynis lignis compositæ. Evangelium illud imperator in manum sumpsit, et deosculatus est, auroque multo exornatum in palatio suo reposuit, ubi ad hodiernum usque diem servatur, et in magna quinta Paschæ feria quotannis in palatii oratorio Evangelium ex eo libro recitatur. » Hæc lectio demonstrat, Græce scriptum fuisse istud exemplar, cum sola lingua Græca Constantinopoli esset vulgaris; indeque confirmatur, versionem Græcam apostolorum tempore factam esse.

46. Papebrochius noster in Adnotatis ad verba jam data apparentis Barnabæ observat sequentia: « Nativus verborum sensus videtur esse, quod Barnabas Evangelium, primitus Hebraice editum, propria manu exceperit ex ore ipsiusmet sancti Matthæi, illud Græce dictantis, et secum tulerit, sicut etiam fecisse dicitur sanctus Bartholomæus (de Hebraico nimirum), plures forsitan alii, uno eodemque tenore et tempore, citra ullam differen-

tiam ; quæ inveneri deberet, si quisque suo Marte propriam sibi versionem fecisset, cujus differentiam nullum usquam exstat indicium. Atque hinc factum sit, ut alii Jacobum, alii Joannem, alii etiam Lucam vel Paulum interpretem fecerint, prout scilicet quæque Ecclesia Evangelium legebat ex hujus vel illius apostoli autographo. » Verisimilis quidem apparet hæc conjectura ; præsertim cum apostoli non videantur profecti ad longinquas provincias ante scriptum Matthæi Evangelium, ut dubitari vix possit, quin singuli exemplar aliquod illius Evangelii secum tulerint. Cum autem non pauci ex illis proficiscerentur ad provincias, in quibus fere sola usitata erat lingua Græca, verisimillimum est, illos Græcum potius exemplar, ut constat de Barnaba, sumpsisse, quam Hebraicum, ut illud in ecclesiis erigendis legendum dare possent et exscribendum. Verum tamen conjecturæ tantum sunt hæc ; neque certi aliquid proferri potest de rebus incertis.

47. Quin et verba Papiæ, data num. 30, contraria videntur dictis conjecturis, si intelligenda sint eo sensu, quo passim exponuntur. « Matthæus quidem, inquit, Hebraico sermone divina scripsit oracula : interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit. » Hæc verba a variis ita exposita video, ac si Papias dixisset, unumquemque pro suo ingenio aggressum esse interpretationem Græcam. At ea Papiæ verborum expositio nequaquam mihi necessaria videtur, imo ne satis quidem probabilis : nam vox *unusquisque* tantum insinuat numerum interpretum, ut non fiat verisimile, Papiam locutum esse de interpretatione totius Evangelii sive translatione in linguam Græcam. Quare solum dicit, divina Oracula a Matthæo scripto tradita ; ab aliis vero prout uniuscujusque capacitate verbo aut scripto exposita. Itaque nullo modo videtur loqui de translatione Evangelii in linguam Græcam, sed vel solum de prædicatione Evangelii, vel de expositione eorum, quæ in Evangelio Matthæi occurrerent difficiliora. Hoc fecisse unumquemque doctorum facile credimus : at unumquemque pro suo ingenio Evangelium Matthæi Græcum facere voluisse, nec verisimile est, nec dicit Papias. Sola neotericorum expositio sententiam illam Papiæ attribuit, licet vox Græca *ἑρμηνεύει* interpretatus est, illam expositionem minime requirat, sed propter adjuncta potius renuat. Certum igitur esse debet, apostolorum tempore factam esse versionem Græcam, unicamque fuisse approbatam, cum de pluribus nullus meminerit. Reliqua ad Evangelium Matthæi spectantia interpretibus sacræ Scripturæ examinanda relinquo.

§ IV. Prædicatione sancti Matthæi et Martyrium.

48. De prædicatione Evangelii in Judæa, antequam apostoli in designatas sibi provincias discesserunt, nullum est dubium. Nicetas Paphlago in Oratione encomiastica, apud Combefisium, pag. 404, ostendit,

parum aut nihil de prædicatione Matthæi compertum sibi fuisse. Etenim nullam nominat provinciam aut urbem, in qua fidem prædicaverit Matthæus, præter Hierapolim Syriæ, in qua martyrio coronatum credidit. Hac de causa, opinor, pag. 404 ex sola verisimiliter conjectura dicit, ipsum corpore fuisse imbecilliore, Evangeliumque scripsisse, dum alii apud varias gentes prædicabant. Pluribus sane verbis id Orator prosequitur, sed pauca sufficient, cum constat de scripto Evangelio : « Quæque adeo reliqui (apostoli) gentibus lingue munere non scripta tradiderant, hæc magnus Matthæus scripta commentatione summa colligens totum Verbi mysterium sacris prædicationibus intexit. » Ita ipse, interprete Combefisio, Matthæum inducit scribentem, dum alii apostoli per mundum discurrebant, et undique sacra Evangelii semina jaciebant. Verum nec imbecillitatem corporis, de qua nihil apud vetustiores, Matthæo fuisse impedimento opinor, quo minus Evangelium prædicaret ; nec assentior Nicetæ, tunc a Matthæo scriptum fuisse Evangelium, quando alii apostoli ad longinquas profecti erant provincias ; sed, cum ipse Nicetas pag. 406 dicat, omittere se præclara gesta, prædicationis nimirum et miraculorum, malim credere, oratorem nihil certi de illis invenisse, quam Matthæum non prædicasse : neque enim scriptio Evangelii tanto tempore sanctum detinere debuit, ut non potuerit eodem cum aliis tempore proficisci ad provinciam sibi assignatam.

49. Provincia autem, quæ in Actis edendis et aliorum testimonio assignata fuit sancto Matthæo, est Æthiopia, latissimum Africæ regnum, si vox Æthiopia sit intelligenda sensu maxime obvio. Rufinus, lib. x, cap. 9, hæc scribit : « In ea divisione orbis terræ, quæ ad prædicandum verbum Dei sorte per apostolos celebrata est ; cum aliæ aliis provinciæ obvenissent, Thomæ Parthia, et Matthæo Æthiopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. » Eodem fere modo Socrates, lib. 1, cap. 49 : « Cum apostoli prædicationis causa ad gentes profecturi, eas inter se sortitio dividerint, Thomas quidem Parthiæ, Matthæus vero Æthiopiæ apostolatam sortitus est. Bartholomæo India, quæ Æthiopiæ confinis est, obtigit. » Accedit Fortunatus infra laudandus cum aliis pluribus, inter quos Milo monachus in Vita metrica S. Amandi, tom. 1 Februarii data, pag. 874 ita canit :

*Matthæus Ætiopas torrente ardore crematos
Ut Geon eximius sacro diluit amne,
Et facit in speciem lotos candere nivalem.*

50. Florentinius in Notis ad Indiculum apostolorum in Matthæo pag. 158 ait : « Communior autem videtur sententia, Matthæum prædicasse in citeriori Æthiopia, quæ vicinior est Ægypto et quæ Sonnar hodie dicitur, ac mortuum in civitate Luch (apud a Lapide Luach) ubi etiamnum tempore

in honorem sancti Matthæi exstare habet ex traditionibus Æthiopum (et litteris missionariorum quamvis eas non laudet) Cornelius a Lapide cap. 3 Proœmii in Matthæum. Regnum illud Æthiopiæ, quod illi Sonnar, alii Sennar nominant, situm est inter Ægyptum et regnum hodiernum Habessinæ. Jobus Ludolfus, in *Historia Æthiopica*, lib. 1, cap. 2, ait regnum Sennar esse partem veteris Nubiæ. Martiniere in Dictionario geographico Sennar regnum cum regno Nubiæ idem facit. Verum necesse non est ad propositum nostrum latius id indagare. Satis est indicasse regnum Sennar esse in parte septentrionali Æthiopiæ et proxima Ægypto. In eadem quoque Æthiopiæ parte apostolorum temporibus regnasse Candacen reginam, eujus eunuchus a sancto Philippo diacono baptizatus est, abunde colligitur ex dictis § 4; at rursus non inquiri an illa latius aut minus late regnaret. Sententia autem illorum, qui existimant in illa parte Æthiopiæ prædicasse sanctum Matthæum, mihi admodum probabilis apparet et verisimilis: cum quia proxima erat Romano imperio ex parte Ægypti, tum quia eunuchus reginæ Candaces erat conversus, et de illius conversione certo constabat apostolis, tum quia ecclesiæ sancti Matthæi, ibidem inventæ, insinuant populi antiquam traditionem, ac demum quia scriptores testantur Æthiopiam fuisse Matthæo assignatam; nec ulla regio magis proprie Æthiopia fuit vocata, quam illa, cui nomen Æthiopiæ dederunt omnes geographi antiqui.

51. Verum tamen ea opinio displicuit Tillemontio: nam hic, nota 2 in Matthæum, allegata opinione Cornelii a Lapide, quam Florentinus retulit potius, quam secutus est, rotunde edicit non prædicasse sanctum Matthæum in Æthiopia septentrionali. Bailletus fideliter secutus est Tillemontium. Unica utriusque ratio, eaque ex errore nata, hæc est, quod Æthiopia septentrionalis, et Ægypto proxima, non exceperit fidem Christianam, nisi sæculo IV per S. Frumentium. Promittit autem uterque id se ostensurum in Vita sancti Frumenti. Verum non dubito eadem brevitate respondere, ex sola ignorantia et errore profectam esse utriusque objectionem, quod regnum Habessinæ confuderint cum Æthiopia septentrionali; historiam vero sancti Frumentii adeo non obstare sancti Matthæi prædicationi in Æthiopia septentrionali, ut potius hæc prædicatio verisimilior fiat ex illa historia. Priusquam tamen argumentum ipsius discutiam, lubet paucis ostendere quam belle secum ipse cohæreat. Tillemontius, tom. II in S. Philippo diacono, exponit gesta eunuchi reginæ Candaces, quem Philippus diaconus fidem Christianam docuit et baptizavit. Act. 8. Laudat ibi sanctum Irenæum, lib. III, cap. 12, sanctum Cyrillum Hierosolymitanum Cat. 17, Hieronymum, Eusebium aliosque, docentes, eunuchum illum in Æthiopiam fuisse missum ad prædicandum Evangelium; iisque assentitur, aut certe non contradicit Tillemontius. Atqui certum est, regnum

A Candaces reginæ fuisse Ægypto proximum et conterminum, cum Candace aliquando sine transitu alterius ditionis in Ægyptum ex regno suo exercitum duxerit, et rursus Romani similiter ditionem ipsius invaserint ex Ægypto. Qua igitur ratione negare potuit fidem in Æthiopia septentrionali prædicatam fuisse ante sæculum IV?

52. Audiamus modo, qua ratione Tillemontius probet in Frumentio, tom. VII, nota 2, fidem non fuisse prædicatam in Æthiopia septentrionali ante sæculum IV. Sanctus Frumentius sæculo IV, testibus Rufino lib. X, cap. 9, Socrate aliisque, fidem annuntiavit gentibus, quos illi vocant Indos ultiores, et quibus fidem ante nunquam prædicatam fuisse testantur. Ex litteris vero Constantii imperatoris apud sanctum Athanasium in Apologia ad Constantium, tom. I, pag. 345, ostenditur Frumentium fuisse episcopum Auxumitanum sive Axumitanum in Æthiopia. Per Indos igitur intelligendi sunt Æthiopes, et consequitur, ut his fidem nunquam ante sæculum IV prædicatam fuisse dicamus. Respondeo totum hoc ratiocinium tolerabile futurum, si Axuma esset in Æthiopia septentrionali. Verum Axuma est in Habessinia, cujus olim fuit metropolis, nec est in parte septentrionali Æthiopiæ, de qua disputamus. Totum regnum Sennar, ut hodie vocatur, sive Nubiense regnum, aut regnum Meroes, ubi olim regina Candace late imperabat, inter Ægyptum et Auxumense vel Axumense regnum est intermedium, sicut modo regnum Sennar Habessiniam inter et Ægyptum jacet. Quapropter tale est omnino argumentum Tillemontii, ac si quis probasset fidem non fuisse prædicatam in Frisia ante sæculum VII, indeque inferre vellet eandem non fuisse ante dictum sæculum in Gallia prædicatam. Princeps Auxumæ, apud quem tempore Constantii et Athanasii fidem prædicavit sanctus Frumentius, poterat quidem pacem cum Romanis aut inimicitias exercere, quia dominabatur ad sinum Arabicum; sed alias longe aberat a finibus imperii Romani; sed hæc latius examinanda venient in sancto Frumentio ad 27 Octobris, ubi simul inquireretur, an recte India vocata fuerit regio per sanctum Frumentium conversa.

53. Quod argumentum Tillemontii utcumque evincit, et latius probat Jobus Ludolfus in *Historia Æthiopica* sive regni Habessinorum, lib. III, cap. 2, fidem Apostolorum tempore prædicatam non fuisse in regno Auxumitarum sive Habessinorum, magis verisimilem facit prædicationem S. Matthæi in Æthiopia Ægypto contermina. Hinc laudatus Ludolfus in Annotatis ad lib. III, cap. 2, pag. 280 ex *Historia Æthiopica* Balthasaris Tellezii, quam frequentissime laudat, hæc adducit et sequitur verba: « Quod nonnulli dicunt sanctum Matthæum Evangelium prædicasse in Æthiopia, res inter Habessinios nova est, et fundamento caret. Cum religiosi nostri illis ex historiis nostris id narrarent, responderunt (et quidem recte, ait Ludolfus) hoc intelligendum esse

de Æthiopia inferiori (scilicet et proprie dicta, addit Ludolfus) quæ extenditur a Suaquena usque in Ægyptum. Quandoquidem nullam unquam notitiam habent, quod sanctus Matthæus aut apostolus alius Habessiniam intraverit (ante sanctum Frumentum, ut rursus addit Ludolfus) uti certo docent libri illorum atque viri illorum docti, qui maxime gnari sibi videntur esse antiquitatis. » Subdit Ludolfus : « Proxime igitur ad veritatem accedere videntur ii, qui Nubiæ conversionem Matthæo apostolo assignaverunt, quæ indubie Æthiopiæ antiquæ et proprie dictæ pars est. » Ex hisce igitur liquet, Æthiopiam Ægypto proximam, quæ nomine maxime proprio Æthiopia fuit dicta tempore sancti Matthæi, et ubi incolæ nigro sunt colore magis quam in Habessinia, nullo argumento exclusam fuisse a prædicatione sancti Matthæi.

54. Porro Æthiopiam fuisse conversam diu ante concilium Nicænum, videtur probari ex canonibus Arabicis concilii Nicæni, quos habemus apud Labbeum tom. II Conciliorum; nam in his cap. 36, col. 302, ita legitur : « Ut non possint Æthiopes creare nec eligere patriarcham; quin potius eorum prælatus sub potestate ejus sit, qui tenet sedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco patriarchæ, et appelletur catholicus. Non tamen jus habeat constituendi archiepiscopos, ut habet patriarcha: siquidem non habet patriarchæ honorem nec potestatem. Quod si acciderit ut concilium in Græcia habeatur, fueritque præsens hic prælatus Æthiopum, habeat septimum locum post prælatum Seleuciæ. Et quando facta fuerit ei potestas constituendi archiepiscopos in provincia sua, non licebit illi constituere aliquem ex illis: et quicumque non paruerit, synodus eum excommunicat. » Nolim tamen contendere, hunc canonem fuisse factum a concilio Nicæno; cum non ignorem, canones Arabicos ab eruditis passim rejici. Id unum observo, canonem, si quid valet, unice valere pro Nubia, sive pro Æthiopia inter Habessiniam et Ægyptum media. Attulerat eumdem Ludolfus in Historia sua ad conversionem Habessiniam probandam; sed postea in Adnotatis pag. 282 vidit et indicavit anachronismum, cum Habessiniam fuerit conversa post concilium Nicænum, ut ipse agnoscit Lequienus, tom. II Orientis Christiani, pag. 641 eumdem producit canonem pro conversione Habessinorum, et vel sic eorum conversionem attribuit Frumentio post concilium Nicænum ordinato. Verum nequit pro aliorum Æthiopum fide canon ille adduci, si Nicænus credatur, quam pro Æthiopibus Ægypto proximis, et eo nomine maxime notis apud antiquos. Hos autem olim fuisse Christianos constat, nec satis innotuit, a quo fuerint conversi. Eunuchum reginæ Candaces, quæ certo in illa parte Æthiopiæ regnavit, Patres multi ibidem faciunt apostolum: at certe eunuchus ille solus, cum laicus esset, ecclesiam ibi instituere non potuit. Rufinus et Socrates, quibus consentiunt S. Gregorius

A Fortunatus, Eucherius, Ado, Usuardus et Rabanus, Matthæum in Æthiopia prædicasse tradunt, idque probabilissimum puto, si non etiam historice certum dicere oporteat.

55. Verum tamen nominantur et aliæ provinciæ, in quibus prædicaverit, aut mortem obierit sanctus Matthæus. S. Ambrosius in *Psalmum* XLV, num. 20, ait, Matthæo Persiam patuisse, et Thomæ Indiam, insinuans fidem a sancto Matthæo in Perside prædicatam. Sanctus Paulinus Nolanus in *Poemate* 19 ait: « Parthia Matthæum complectitur. » Consentiant Martyrologia Hieronymiana inferius laudanda, in quibus mors sancti in Perside figitur. Alii videntur dicere in Parthia sanctum esse mortuum; sed censendi sunt Parthiam non distinxisse a Persarum imperio, quod Parthi tempore Matthæi domarentur. Indiculus Hippolyti apud Combesisium tom. III, col. 831, ita habet: « Matthæus, cum Evangelium Hebraice scripsisset, Hierosolymis edidit, obdormivitque Hieræ Parthorum civitate. » Verum exigua potest esse auctoritas illius Indiculi, apertis aliquot erroribus fœdati, cujus auctor est incertus. Addit Combesisius in *Annotatis*: « Etiam Dorotheus Hieropoli Parthiæ obiisse tradit. » At pseudo-Dorotheus nihilo melior est Hippolyto. Freculphus, in *Chronico*, lib. II, cap. 4, post elogium Matthæi ex sancto Hieronymo datum hæc addit: « Is primum in Judæa evangelizavit, postmodum in Macedonia prædicavit; requiescit in montibus Parthorum. » Quod de Macedonia dicitur, mihi non satis fit verisimile, quia notius id fuisset Græcis, si factum esset. Eadem de causa dubito, an satis probabilis sit Matthæi prædicatio Hierapoli in Syria, quam adstruit Nicetas Paphlago, in eadem etiam urbe defunctum scribens.

56. Metaphrastes Parthos prædicationi ipsius attribuit, sed Æthiopiam ultimam facit prædicationis Matthæi et martyrii palestram. Apud Assemanum in *Bibliotheca Orientali*, tom. III, part. II, pag. 5, Amrus, scriptor sæculi XIV, de Matthæo ait: « Ferunt Matthæum evangelistam Indiam petiisse, ibique prædicasse. » Verum nec Amri illius auctoritas tanta est, ut persuadere nobis possit usque in Indiam venisse sanctum Matthæum. Assemanus ipse, pag. 3, observat a Syris et Chaldæis etiam numerari Matthæum inter apostolos qui prædicarunt in Syria et Chaldæa; non tamen annumerari præcipuis illarum provinciarum apostolis. Quod Nicephorus cum Menæis Matthæum Mirmenæ apud Anthropophagos ait prædicasse et occubuisse, vix referri meretur, cum oriatur ex historia fabulosa et plane ridicula. Videt studiosus lector, quantum existimo, omnia illa de Matthæi prædicatione magis incerta esse, quam ut aliquid tuto affirmari possit; plures tamen consentire in Persidem aut Parthiam, quæ provinciæ, licet distinctæ sint, facile confundi poterunt, cum quod invicem vicinæ sint, tum quod tempore sancti Matthæi imperium esset apud Parthos, quod postea Persæ receperunt.

57. De loco mortis aut martyrii non minus varia et invicem contraria reperiuntur. In Martyrologiis Hieronymianis quatuor diebus memoria S. Matthæi annuntiat; sed duobus locus omittitur, aliis vero duobus adjungitur. Ad hunc diem textus Florentinii sic habet: « In Persida civitate Tarseum natalis sancti Matthæi apostoli et evangelistæ. » In Corbeiensi: « In Persida civitate Tarrum. » In Epternacensi aliis antiquiore solum legitur, « In Persida, » ommissa civitate; uti etiam fit in Rhinoviensi apud nos. Richenoviense vero consonat Corbeiensi, habetque civitate Tarrum, quemadmodum et Corbeiense brevius. Reliqua Hieronymiana aut solum Persidem indicant, aut locum prorsus omittunt. Sic ad vi Maii, *In Persida* annuntiat sanctus Matthæus, non designato propius martyrii loco. Florentinius in Annotatis ad hunc diem dat conjecturam sequentem: « Tarsiana urbs Carmaniæ seu Persiæ Ptolemæo est, et Tarsium Carmaniæ seu Persiæ promontorium, de quo Arrianus in Indicis. » Est Carmania Persidi proprie dictæ contermina ad sinum Persicum versus Indiam, eratque provincie imperii Persici, habens ad latus septentrionale Parthiam, ita ut facile sic explicari possent Martyrologia, quæ mortem Sancti ponunt in Perside aut in montibus Parthorum, quorum tunc erat Persicum imperium. Posset similis fieri conjectura de Tarsiana aut Tarsiana civitate, quam in Susiana, altera Persici imperii provincia, recenset Cellarius in Geographia antiqua pag. 488. Neutri conjecturæ obstant illi, qui dixerunt Matthæum occubuisse in montibus Parthorum, ut Freculphus superius, et Petrus de Natalibus lib. viii, cap. 100. Anonymus apud Oecumenium, qui Matthæum scribit obiisse in Hiera civitate Parthiæ, teste Florentinio, pag. 159, uti et supra Hippolytus, et Dorotheus Hieropoli Parthiæ, nominant locum plane ignotum in Parthorum imperio. Nec magnopere audiendos puto illos, qui Hierapoli in Syria prope Euphratem obiisse scribunt Matthæum, ut Nicetas Paphlago, et auctor Menologii Basiliani. Etenim non videntur Eusebius, Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus, alique Patres, qui in Syria aut Palæstina floruerunt, omnes ignoraturi aut tacituri fuisse locum mortualem sancti Matthæi, si Hierapoli in Syria obiisset.

58. Acta edenda habent sanctum Matthæum martyrio coronatum esse in Æthiopia, in civitate regia, quæ ibidem *Natdaber*, alias *Naddaber* scribitur. Sententia autem hæc de prædicatione et morte sancti Matthæi in Æthiopia plures videtur habere patronos et meliores, quam ulla alia. Nam præter Rufinum et Socratem, sanctus Eucherius Lugdunensis, scriptor sæculi v, in opere *De questionibus novi Testamenti*, tom. VI *Bibliothecæ Patrum* edit. Lugdun. pag. 852, ita loquitur: « Bartholomæus in Indos, Thomas tetendit in Parthos: Matthæus Æthiopes, Andreas Scythas prædicatione molliovit, » etc. S. Gregorius in librum primum

A Regum, lib. iv, cap. 4, num. 13, sanctum Matthæum vocat Æthiopiæ prædicatorem. S. Venantius Fortunatus Gregorio contemporaneus, lib. v, cap. 2, ita canit:

*Matthæus Æthiopes attemperat ore vapores,
Vivæque in exusto flumina fudit agro.*

Idem rursus, lib. 8, carm. 4:

*Inde triumphantem fert India Bartholomæum,
Matthæum eximium Naddaver alta virum.*

In sequenti carmine de Naddaver rursus meminit Fortunatus, insinuans Matthæum ibi mortuum et sepultum, quemadmodum Andreas Patris, Joannes Ephesi fuerunt defuncti et sepulti. Versiculus hic est:

Quos Patra, quos Ephesus, Naddaver arce tenet.

B Hæc Fortunatus, qui procul dubio credidit Naddaver esse urbem Æthiopiæ, cum loco primum allegato non alios, quam Æthiopes docentem inducat Matthæum.

59. Attamen contrariæ opinionis est Muratorius in Annotatis ad S. Paulinum col. 451, ubi dicit:

« Urbem Naddaverem in Parthia positam arbitrare, quo sancti Matthæi ossa post mortem fuerint translata. » Hoc illi, ut sanctum Paulinum conciliet cum sancto Venantio Fortunato, credens in utroque regno prædicasse Matthæum, sed in Æthiopia defunctum, corpusque ex Æthiopia in Parthiam aut Persidem a discipulis translatum. Verum cum venia viri eruditissimi, a paucis annis defuncti, conjectura illa mihi omni verisimilitudinis specie destituta videtur, omnique carere fundamento. Si Fortunatus urbem Naddaver in Parthia positam credidisset, postquam docentem Æthiopes exhiberat Matthæum, translati corporis etiam meminisset, ne lectores suos in errorem induceret. Facilius itaque et verisimilius dici potest, sanctum Paulinum aut solum loqui de prædicatione Matthæi apud Parthos, ubi ejusdem aq. Persas prædicationem solummodo affirmat sanctus Ambrosius; aut utrique minus perspectas fuisse regiones extra Romanum imperium positas, ideoque utrumque credere potuisse, Matthæum in provincia aliqua famosissimi imperii Persici aut Parthici occubuisse. Hoc certum est, neutrum edicere, in qua parte latissimi illius imperii fuerit sanctus Matthæus: ideoque illorum auctoritatem non esse hic tanti faciendam, quanti foret, si minus vage loquerentur.

60. Ado in libello *De festivitibus apostolorum*, pag. 34 martyrium sancti Matthæi similiter collocat in Æthiopia, dicens: « Qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebræo sermone conscripsit. Post vero apud Æthiopiam prædicans, martyrium passus est. » Consentiant Rabanus et Usuardus de prædicatione et martyrio in Æthiopia, recentioresque plurimi. Omnibus autem consideratis et expensis, hæc mihi sententia probabilior videtur, quam quæ in Perside aut Parthia defunctum tradit. Ratio prima est, quod Æthiopia esset Ægypto conter-

mina, ideoque non videatur prætermittenda fuisse ab apostolis, præsertim cum eunuchi reginæ Candaces conversio spem magnam præbere posset Æthiopiæ convertendæ. Itaque, cum non constet de prædicatione ullius alterius ex discipulis Christi in Æthiopia, Patres vero plures eunuchum ipsum ibi fidei præconem faciant, videtur omnino assentiendum illis, qui Matthæum eo missum asserunt: solius enim eunuchi utpote laici, dum eo reversus est, conatus non poterat sufficere ad ecclesias erigendas, nisi accederet apostolus, aut saltem sacerdos aliquis. Hunc vero fuisse Matthæum tradunt scriptores satis antiqui et graves ad fidem hac in re obtinendam. Altera ratio est, quod Persica aut Parthica sancti prædicatio solum breviter et vage sit asserta ab Ambrosio et Paulino, ex quibus in Fastos Hieronymianos transire potuit. Potuit tamen ibi quoque prædicare, et postea in Æthiopiæ proficisci: nam de morte aut martyrio laudati Patres nihil affirmant. Quod vero spectat ad civitatem, quæ Naddaver in Actis et apud Fortunatum vocatur, nulla illius plane nominis nota est in Æthiopia. Erat tamen Augusti tempore urbs Napata apud Strabonem pag. 820 dicta, quam Petronius Romano exercitui præfectus cepit ac diruit in bello contra reginam Candacem. Napatis, teste Strabone, Candaces regia erat. Jam vero alii considerent, an urbs Æthiopica, quam Napata vocarunt Græci, non potuerit alia expositione vocis Æthiopicæ, aut saltem corruptione Naddaver exprimi. Eandem urbem alibi Naggata scribi observat Cellarius, in *Geographia antiqua*, lib. iv, cap. 8, pag. 156.

61. Quod spectat ad martyrium sancti Matthæi, hoc ipsum videtur dubium. Martyrologia Hieronymiana et Acta Latina cum martyrologis omnibus mediæ ævi insinuant, Matthæum obiisse martyrem. At menologium Basilianum ad 16 Novembris de martyrio clare saltem non loquitur, sed utitur voce *τελευτῆαι*, consummatur, quo tamen verbo martyrium innui potest, maxime cum paulo ante dicatur multa tormenta perpassus apud Antropophagos. In eodem Menologio ad 30 Junii dicitur lapidibus obrutus. Metaphrastes et Nicetas Paphlago martyrium generaliter asserunt. In Mensis ad 16 Novembris primum asseritur per ignem consummatus, deinde datur elogium fabulosum, in quo illæsus ab igne mox in oratione obiisse dicitur, ut etiam habet Nicephorus, Heracleon, hæreticus Valentinianus, apud Clementem Alexandrinum, lib. iv *Stromatum*, videtur negare martyrium non solum Matthæi sed etiam Philippi, Thomæ et Levis, quem perperam a Matthæo distinguit, nisi forte Lebbæum sive Thaddæum eo nomine designare voluit. Attamen phrasis est obscurior, mihi que ambiguum est an revera Heracleon negare voluerit, martyres fuisse laudatos apostolos. Quod si revera id voluerit, exigua apud omnes debet esse auctoritatis dictum illud, cum Clemens ipse paulo post dicat :

« Quem (Christum) imitantes apostoli, ut qui revera essent cognitione præditi et perfecti, pro ecclesiis, quas fundarunt, passi sunt. » Quapropter mihi longe probabilior apparet sententia communis, qua martyr creditur Matthæus: nam nec Menologium Basilianum clare contrarium habet, nec Heracleon apud Clementem: nec horum auctoritas par esset reliquis omnibus, si omnino contrarium haberent. De tempore martyrii non constat. Chrysostomus tamen hom. 76 (al. 77) in *Matthæum* insinuat, Sanctum fuisse defunctum ante excidium Hierosolymitanum, quod igitur anno 70 æræ Christianæ.

61. Cæterum de modo vivendi et virtutibus S. Matthæi pauca reperiuntur apud veteres. Clemens Alexandrinus, lib. ii *Pædagogici*, cap. 1, victus sobrietatem laudat, ita scribens; « Matthæus itaque apostolus seminibus, baccis et oleribus absque carnibus utebatur. » Chrysostomus, hom. 47 (al. 48) in *Matth.* ex sacris Litteris elogium collectum ita contexit: « Cogita mihi (inquit) hunc ipsum evangelistam, etiamsi non totam ejus vitam descriptam habeamus: attamen ex paucis, quæ restant, licet imaginem ejus splendidam videre. Quod humilis et contritus esset, audi ipsum in Evangelio sese publicanum vocantem; quod autem misericors esset, vide illum omnibus exutum Jesum sequentem. Quod pius esset, palam est ex dogmatibus. Intelligentim et charitatem ejus ex eo, quod conscripsit, Evangelio videre est: universi enim orbis curam gessit. Bonorum operum argumentum habes ex throno, in quo sessurus est: fortitudinem, quod gaudens reversus sit a facie concilii. » Hactenus Chrysostomus. Eminentissimus Bona lib. i *Rerum liturgicarum*, cap. 8, num. 2, refert exstare etiam nomine sancti Matthæi Liturgiam aliquam, quæ Æthiopum esse dicitur. Liturgiam Æthiopum a variis editam invenio; sed non video attributam sancto Matthæo. Certe Raynodotius in *Opere de Liturgiis Orientalibus* etiam Æthiopicam edidit: at nullam ibi nomine Matthæi insignitam vidi. Quare existimo illam non diu S. Matthæo attributam fuisse.

§ V. *De translationibus corporis quod inventum in Lucania, transfertur Salernum, ac brachium deinde Beneventum.*

63. Quandoquidem non habemus Acta translationis sancti Matthæi, quæ fidem merentur viri eruditi, aut eam obtinere possunt hoc tempore, et scriptores antiquiores non nisi vagam aliquam et incertam dederunt notitiam de loco, in quo corpus servabatur ante translationem in Europam, difficulter aliquid certi reperietur de occasione et tempore, quo primum in Italiam fuit deportatum. Illustrissimus Columna jam laudatus, qui majorem fidem quam crism adhibuit in sequendo Relationes Mss., quas improbabilis esse ostendi § 1, Historiam translationis dedit minime verisimilem. Etenim cap. 8 narrat sancti corpus ex Æthiopia delatum in Bri-

tanniam Armoricam per mercatores Britannos tempore regis Salomonis, qui regnavit post medium sæculi ix; (nam pro fictitio nunc habetur alius Salomon, quem aliquot sæculis citius in Armorica regnasse aliqui olim crediderunt) depositumque in civitate Legionensi. At non ignorassent hoc, neque tacuissent omnes scriptores Galli illorum temporum aut paulo posteriorum, si factum esset. Deinde cap. 6 refert Salomonem regem anno quinquagesimo a translatione corporis a Britannis suis occisum; eaque de causa Valentinianum imperatorem, qui aliquot sæculis ante Salomonem fuit mortuus, ex Italia ingentem misisse classem ad expugnandam Britanniam, et sic, capta civitate Legionensi, corpus sancti Matthæi in Lucaniam translatum. Hæc retulisse, omissis etiam improbabilibus translationis adjunctis, refutasse est.

64. Mox, cap. 7, fatetur auctor, omnem memoriam de servato in Italia corpore sancti Matthæi paulatim intercedisse; inventionemque ait contigisse circa millesimum et quinquagesimum annum a Christo nato. Hisce de corpore diu abscondito et demum invento consentiunt scriptores fide digni, sed factum illud figunt toto fere sæculo citius, ut mox ostendam. Interea observo, priora omnia, quæ referuntur de gemina translatione, nimirum ex Æthiopia in Britanniam, et ex Britannia in Lucaniam, ex conjecturis incertis potuisse confingi; sed tam improbabiler fuisse exposita, ut malim ignorare quo modo et quo tempore sacrum illud corpus in Lucaniam pervenerit, quam vel minimum ex relatione illa adoptare. De capite sancti, quod sibi attribuunt Armorici, postea agetur suo loco. Leo Ostiensis in *Chronico Casinensi*, lib. II, cap. 5, ad propositum nostrum hæc scribit: Quinto hujus abbatis (Aligerni) anno, qui est a Nativitate Domini nongentesimus quinquagesimus quartus, beatissimi apostoli et evangelistæ Matthæi corpus, quod primo apud Æthiopiam, ubi et passus fuerat, postmodum autem apud Britanniam per tempora diversa quieverat, tandem ejusdem sancti evangelistæ revelatione repertum, atque in Salernum translatum est. Baronius, qui data Leonis verba allegavit ad annum 954, num. 2, in margine notavit, pro vocibus, apud Britanniam, alias legi, apud Bithyniam.

65. Anonymus Salernitanus in *Chronico* cap. 143, sive tom. II *Scriptorum Italiae*, part. II, col. 280, de inventione ita loquitur: « In ipsius temporibus inventum est sacratissimum corpus B. Matthæi in Lucaniæ finibus, atque cum debito honore per jussionem jam fati principis Salernum deducitur. Sed quot signa et miracula, et quomodo fuerit repertum, omnimodo nunc pandere omittimus. Postmodum, Deo annuente, fideliter innotescamus, atque huic Historiæ annectere faciamus: Hæc anonymus, sub Gisulpho principe Salernitano memorans inventionem, licet id non appareat loco allegato, quia totum caput, in quo de Gisulpho agitur, est eo loco omissum. In Excerptis quæ Heremperti nomine ha-

Abentur, tom V. *Scriptorum Italiae*, pag. 32, eadem clarius et melius leguntur. Verba accipe: « In ipsius principis Gisulphi temporibus inventum est sacratissimum corpus B. Matthæi in Lucaniæ finibus, atque cum debito honore per jussionem jam fati Gisulphi principis Salernum deducitur. Sed quot evererint signa et miracula et quomodo fuerit repertum, omnimodo nunc pandere omittimus: postmodum, Deo annuente, innotescamus atque huic Historiæ annectere faciemus. » Hactenus auctor, quicumque sit, quod non inquirō.

66. De anno inventionis, quem 954 dixit Leo Ostiensis, etiamsi forte non omnino sit certus, litem movendam non censeo; cum certe illo anno principatum Salernitanum obtineret Gisulphus Guaimarii filius, sub quo inventionem contigisse ait anonymus Salernitanus. Ughellus, tom. X, col. 157 in episcopis Pæstans, et Antonius Mazza in *Historia urbis Salernitanæ*, cap. 5, num. 15, de anno etiam consentiunt. De loco ait Ughellus, corpus inventum esse in eversæ urbis (Pæstanae) rudibus. Mazza solum dicit, in Lucaniæ finibus inventum. Translationem vero enarratis verbis: « Gisulphus Guaimarii filius etiam parvulus patri succedendo regnavit. Beati apostoli, evangelistæ ac martyris Matthæi corpus, Lucaniæ finibus inventum, ... e Pæstana civitate anno 954, tempore præsulatus Bernardi II, summa cum veneratione in urbem Salernitanam transtulit, cujus adventum sanctus Grammatius II Salernitanus episcopus, ultimis ejus vitæ horis his prædixit verbis: « Non post multa tempora ecclesia Salernitana cœlesti thesauro decorabitur, atque ad summum honoris apicem ducetur. Festum vero dictæ translationis singulis quibusque annis pridie Nonas Maii solemniter per octo dies hymnis, rosis et floribus, maximo populi concursu celebratur: universusque clerus, abbates, ac provinciales cuncti episcopi primis vespers, nec non missæ solemniter interesse compelluntur. » Hæc Mazza. Quod autem spectat ad prædictionem sancti Grammatii, eam etiam refert Ughellus, in *Archiepiscopis Salernitanis*, sive tom. VII, col. 352 in sancto Grammatio, qui ibidem dicitur coli die 11 Octobris; ad quem diem latius apud nos examinari poterit. De reliquis similiter Mazzæ assentitur Ughellus in Bernardo II, col. 362, additque corpus delatum esse in ecclesiam majorem sanctæ Mariæ. Gaspar Musca in *Compendio Vitæ sancti Matthæi* de his ait: « Anno vero 954 sub Agapito secundo (*papa*), Bernardus secundus hujus nominis episcopus, ac Gisulphus princeps Salernitanorum die sexta Maii, corpus apostoli ex Pæstana civitate Salernum, in cathedralem ecclesiam sub vocabulo Sanctæ Mariæ Angelorum transferri curarunt, in qua requievit annos 121. » De hac translatione itaque non videtur dubitandum.

67. Attamen alia nonnulla veniunt examinanda, quæ in corporis inventionem et ante translationem

Salernitanam narrat Marsilius, et breviter laudatus A Musca perstringit his verbis : « Quo tempore beatissimus apostolus Pelagiæ cuidam moniali vetulæ in somnis corpus suum manifestans, ipsa filio Athanasio monacho, qui in altari quodam a barbaris diruto, et vepribus undequaque contacto, sacrum corpus reperiens, exinde ad parvam ecclesiam prope Pæstanam civitatem locavit. Hinc vero Joannes Pæstanus episcopus ad cathedralem vocabulo Sanctæ Mariæ eximia pompa deportavit. » Marsilius cap. 7 una cum relatione ms. habet, Pelagiæ apparuisse sanctum Matthæum tribus consequenter noctibus, eique varia indicasse signa, quibus sacrum corpus reperiretur, jussisseque omnia eam indicare Athanasio filio, et cum eo corpus quærere. Tertia autem nocte, si rem recte enarravit auctor, eadem visio apparuit etiam Athanasio monacho, et utrique pœnam minitatus est apparens apostolus, nisi ad sacrum corpus quærendum se accingerent. Quapropter mane simul egrediuntur per viam indicatam, quærunt data indicia, et cito reperiunt. Fodiendo igitur altare detegunt, amotaque mensa marmorea, sacrum corpus inveniunt. Hoc vero defert Athanasius ad matris domum, ibique asservari jubet, inquit Marsilius, « quoad divina quæpiam revelatione moneatur, quid de eo sit deinceps ab ipsis agendum. » Nihil in ms. legitur de expectata hac revelatione, nihil quoque de mandato apostoli, quod Marsilius astruit, cap. 8, ut corpus transferretur Salernum.

68. Post apparitiones Pelagiæ et Athanasio factas, in quarum ultima minæ erant adjunctæ, in ms. inventio sic refertur : « Qua comminatione compulsus Athanasius, falcastrum (instrumentum falcis instar ad rescindendum vepres) arripiens, prædictum sibi locum curiosa indagazione cœpit inquirere. Sed is locus tanta erat veprium densitate contactus, ut nullus, qua ingredi posset, pateret aditus. Et cum veprium densitatem toto nisu succideret, tandem eversa ecclesia, ut sibi per revelationem ostensa fuerat, oculis illius apparet : sed altare, quia congerie spinarum atque urticarum admodum erat contactum, minime poterat intueri. Tunc cæsis, quæ supererant, spinis ac sentibus, ad quod jam flagranda desiderio intendebat, ipsum etiam altare invenit : inventum cum magna cautela reserare tentavit : et ut marmor, quo idem altare erat opertum, ex suo loco movisset, illico locus quadris contextus lateribus, in quo corpus sanctissimi apostoli et evangelistæ quiescebat, apparuit. Inde Athanasius tremebundus e corpus apostoli detegens, cum multa diligentia sindone munda involvit, suisque imponens humeris ad proprium habitaculum remeavit, et pretiosum thesaurum matri custodiendum dedit. » Mox in ms. sequitur, voluisse Athanasium primo Constantinopolim, deinde Romam, cum sacro corpore navigare ; sed ab utroque itinere impeditum. Eadem narrat, cap. 8, Marsilius, sed non sine adjunctis

aliquot, quibus facta in ms. relata magis fiunt improbabilia, et magis, quam necesse est, accusatur Athanasius.

69. Quare ista quoque ex ms. huc traduco : « Interea clam sanctissimum corpus Constantinopoleos deferre meditabatur ad urbem, revera non religionis gratia, sed lucri cupiditate illectus. Ignorante itaque matre, tollens apostoli corpus, Amalphiam adire tentavit, sperans se ibi aliquod inventurum esse navigium, quo Constantinopolim properaret. Cumque festinus lembum intrasset, velo remoque nitentibus nautis, ad locum, quo disposuerat, pergat ire. Sed ut navis paululum a terra discessisset, ruunt agmina ventorum, pluvia et tempestas exorta est, in tantum equidem, ut vix ad portum, quem reliquerat, remearet. Hoc ille frustratus consilio, iterum secum cogitabat, qualiter cum sanctissimo corpore Roman properaret : sed nequaquam Dei valuit obsistere voluntati, qui tale in hæc partes dignatus est transmittere donum. Nam denuo navigio præparato, assumptis validis in remigando viris, placida æquora est ingressus. Sed antequam littus vix oculis reliquisset, ingens procella subito erupit, ita ut vix voragine evaderent pelagi. Tandem, quamvis cum magna mœstitia, semivivus suos redit ad fines : cumque cognovisset veraciter, sibi Deum obsistere, et adeo contra se insensibilia elementa pugnare, in ecclesia, quæ non longe a cella illius sita erat, sacratissimum abscondit thesaurum. » Hæc in ms., ex quo nequit certo colligi, Athanasium Constantinopoli aut Romæ sacrum corpus vendere voluisse, ut scribit Marsilius. Lucrum enim sperare poterat, etiamsi corpus non venderet, ex benevolentia et liberalitate eorum, quibus illud donaret. Alia Marsilii adjuncta mitto.

70. Post data verba auctor ms. narrat, innotuisse Joanni episcopo Pæstano inventionem corporis sancti Matthæi ; eumque cum clericis aliquot perrexisse per auram pluviam et ventosam ad locum, ubi depositum erat ; eoque vocari jussisse Athanasium. Hunc, ubi advenerat, de invento corpore interrogat, ac tergiversantem minis urget, et sic obtinet, ut ad videndum sacrum corpus ducatur, illudque cum clericis videat. « Episcopus vero ait auctor, sacrum corpus (jam visum) sindone iterum involutum annuli sui impressione signavit, signatum in arca seris munita, sigillis similiter consignata, reposuit. » His factis, si credimus auctori, petiit episcopus, ut Athanasius monachus esurientibus cibum quæreret et apponeret. At ille cibos quidem habebat, sed vino prorsus carebat. Episcopus igitur inter comedendum afferri jussit vacuum vasculum, quod omnibus sufficiens vinum effudit, si vera narrat anonymus, qui ea pluribus exponit. Marsilius vero plura etiam adjungit. Mihi, ut fatear, omnia illa magis suspecta sunt falsitatis, quam ut ipsa verba huc transferre lubeat. Apertius est commentum, quod sequitur, ac si noctu per fenestram

in ecclesiam irrumpere voluisset Athanasius, etsa-
crum corpus clam alio deportare. Æque fabulosa
videntur adjuncta omnia translationis ad civitatem
Caputaquensem. Itaque omissis reliquis ultima so-
lum verba subjungo : « Castrum, cui Caput Aquis
nomen est, ascenderunt, atque in ecclesia sanctæ
Virginis Mariæ, in qua præfatus episcopus præsu-
latum regebat, cum omni reverentia deposuerunt. »
Ex his verbis, si quid valent, recte colligitur,
episcopos Pæstanos jam sæculo x resedisse in civi-
tate Caputaquensi, et consequenter episcopos Ca-
putaquenses ex Pæstani ortos, de quo dubitat
Ughellus. Verum ad rem redeamus.

71. Audierat Gisulphus princeps Salernitanus
inventionem et translationem sacri corporis, eaque
de causa. « Nimum de tanti thesauri inventione
gavisus, ait anonymus in ms., venerabilis vitæ
Joannem abbatem aliosque honorabiles viros ad
Pæstanum direxit episcopum, mandans, ut patro-
cinium patriæ Salernitanæ adinventum sibi sub
omni celeritate transmitteret. Sequenti vero die
venerabilis abbas, et qui cum eo missi sunt, inæsti-
mabili thesauro onusti revertuntur. Sed antequam
urbem propius accederent, una cum Bernardo ve-
nerando præsule tota civitas obviam pergit ire.
Ubi autem apostolicum corpus adepti sunt, tanto
repleti sunt gaudio, ut gestu et vocibus exultantem
lætitiâ ostentarent. Præsul vero, assumpto vene-
rabili corpore et sericis obvoluto tegminibus, cum
hymnis et laudibus in urbem rediit : atque in aula
Dei Genitricis debita reverentia collocavit, in qua
præsentiam sui corporis evangelista sanctissimus
suis virtutum miraculis declaravit. » Mox sequun-
tur in utroque Ms. beneficia quædam patrocinio
sancti Matthæi miseris præstita, quæ lectoribus,
prout ibi leguntur, communicabo, abscissis tamen
nonnullis superfluis, quæ tradam compendio.

72. Vir quidam, Andreas nomine, cujus filia
diutina infirmitate oppressa languebat, adeo ut do-
mus tota vicinum jam ejus obitum expectaret, pa-
terno motu viscere diu plorans, tandem fessus
somno arripitur. » Somniabat autem, filiam suam
sibi e brachiis eripi a tetro spiritu ; mox vero ad-
stare virum venerabilem, qui dolenti patri filiam
restituit. Rogat pater, quis sit, et munus offert.
Ille autem placido vultu respondit ; Nullo tuo in-
digeo munere ; sed scias, me esse apostolum et
evangelistam Matthæum, cujus corpus hesterno die
Salernum translatum est. » Et hæc dicens, ab oculis
ejus ablatus est. Exsperefactus Andræas cum ma-
gno tremore suam filiam requisivit : sed eam saluti
jam reperiens restitutam, quod sibi in somnis osten-
sum fuerat, cunctis, qui aderant, enarravit. Primo
autem diluculo venerabilem adiit præsulem, eique
mirabile factum apostoli, quod in filia ejus patra-
verat, ordine recitavit. » Verisimile est, patrem pro
filia pridie opem sancti Matthæi implorasse : id ta-
men auctor prætermisit.

73. « Eodem tempore mulier quædam unicam

A habebat filiam, cujus viscera tam gravibus contor-
quebantur doloribus, ut medici, impendendi reme-
dii causa laborantes, nullum valerent conferre sub-
sidium. Ejus cruciatus mater non sustinens, filiam
ad corpus apostoli detulit, ubi lacrymosis oblati-
s precibus, salutem natæ, quam ingenti desiderio
postulabant, meruit impetrare, ita ut quæ alienis
allata fuerat manibus, domum cum matre suis
gressibus remearet. »

74. Tertium beneficium dicitur præstitum servo
cuidam Rothildæ, sororis Gisulphi principis Saler-
nitani, et viduæ Athenolphi principis Beneventani.
Athenolphi autem illius mentionem invenit Mura-
torius, in *Annalibus Italiæ*, usque ad annum 940,
ita ut inde conjiciat, eodem anno 940 ipsum obiisse.
B Mihi necesse non est, tempus obitus Athenolphi
propius inquirere. Solum observo, viduam ipsius
Rothildam potuisse facile superesse usque ad an-
num 954, quo omnia contigisse dicuntur, maxime
cum in viduitate perdurans, id est, diu vidua in ms.
asseratur. Servus autem Rothildæ, Stephanus no-
mine, dicitur cum impatientia et cum invocatione
diaboli aquam petiisse, acceptamque aquam ubi
ebibisset, obsessus fuisse a dæmone. Res confestim
innotuit non solum Rothildæ, sed etiam Gisulpho
principi, cunctisque proceribus et episcopo Saler-
nitano. Servabatur energumenus in sacello palatii
vinculis constrictus, et episcopus omnes hortabatur
ad preces pro eo fundendas. « Dum hæc agerentur,
ait auctor, Athanasius intererat monachus (corporis
C inventor), qui, ut jam diximus, de manu Pæstani
præsulis dentem sanctissimi evangelistæ susceperat
(nimirum dum eidem corpus tradidit, ubi id affir-
mat auctor). Is accedens, præfatæ Rothildæ auribus
intimavit, dicens : Penes me habeo dentem apo-
stoli et evangelistæ Matthæi. Hic manu præsulis
mittatur in benedictam aquam, quam dum sumpserit
dæmoniâcus, mirabilia Dei videbis. Et hæc dicens,
Rothilda annuente et deposcente ut fieret, dentem
præsuli suis tradidit manibus. Allata itaque aqua,
idem præsul signum crucis edidit, dentem in aquam
misit, ablatoque dente, aquam illi, qui maligno spi-
ritu vexabatur, obtulit comminanter, atque, ut bi-
beret, imperavit. Qua sumpta, acriter vexari cœpit.
Et quia iniquus hostis, sacro obsistente potu, per
os exire non valuit, cum ingenti factore per poste-
riora egressus est. Quapropter omnes Salvatore Deo
pariter gratias retulere, qui per apostolum suum
tale dignatus est operari miraculum. Athanasius
autem dentem, quem ad expellendum hostem mali-
gnum dederat, recolligere satagens, multis frustra
effusis precibus, nequaquam valuit obtinere. »
Hactenus priora beneficia Salernitanis collata.

75. In utroque ms. subjungitur translatio brachii
Beneventum, de quo tamen nihil reperio apud Vi-
peram aliosque scriptores Beneventanos. Quid causæ
sit, nequeo divinare, nisi forte, quod brachium
istud non diu manserit Beneventi. Subjungam ta-
men, quæ in mss. reperio, quæque ex iisdem etiam

enarravit Marsilius, cap 10: « Cum autem fama signis miraculisque longe lateque vulgaretur, et Landulphus Beneventanus princeps audisset, Salernitanum populum beatissimi Matthæi corpus, Christo donante, possidere, convocans suos magnates et sapientes, Scitote, inquit, a Deo donatam salutem Salernitanis advenisse, eosque corpus sanctissimi apostoli et evangelistæ Matthæi, ipso revelante, in Lucanæ finibus repertum, cum hymnis et laudibus intra urbis suæ mœnia collocasse. Unde, si placet, Salernitanum principem atque pontificem pariter obsecrando mandemus, ut ad tutelam nostræ quoque civitatis ex eodem sanctissimo corpore partem aliquam largiri dignentur. Illis autem principis dicta probantibus, missi sunt protinus illustres viri Salernum, magni muneris preces humillimas deferentes. Quos princeps et pontifex benigne suscipientes, atque eorum petitionibus annuentes, brachium illis sacri corporis summa cum reverentia tradunt suis concivibus deferendum. Quo accepto, plurimum gratulantes, immensasque Deo atque apostolo Christi gratias referentes, incomparabilique dono tripudiantes, Beneventum concito gradu regressi sunt. Sed antequam urbis mœnibus applicuissent, idem princeps et episcopus, qui tunc eidem civitati præerant, cum omni populo utriusque sexus et ætatis eis obviam exierunt, atque cum hymnis et laudibus sacri corporis brachium honorabiliter transtulerunt, atque intra urbis mœnia reverenter collocarunt. »

76. His additur beneficium, quod accepisse asseritur Landulphus cognomento Grævus, qui Beneventi carcere erat reclusus, et manibus pedibusque vinctus. Dum enim audiebat sonitus festivos, intelligebatque eos edi ob allatum sancti Matthæi brachium, eidem sancto se commendavit, et mox omnia vincula sua dirupta vidit, mirantibus cunctis, qui aderant. « Cumque hoc principi fuisset relatam, inquit auctor, eum ocius de carcere educi mandavit, atque ante suum conspectum adduci: quem placitis correptum verbis suo confestim honori restituit, pristinamque illi gratiam redonavit. » Hactenus auctor anonymus, qui verisimiliter floruit sæculo x, cum nihil tradat de iis, quæ sequenti sæculo facta videbimus; imo vehementer suspicor, non aliud esse ab anonymo Salernitano, qui verbis num. 65 datis de hisce uberius se scripturum promisit.

§ VI. *Corpus iterum inventum Salerni, et ad novam ecclesiam translatum. Varia Sancti beneficia.*

77. Quanquam non satis novimus, quo tempore aut cujus opera corpus sancti Matthæi in Lucaniam fuerit delatum, illud tamen ibidem anno 954 inventum, et Salernum opera Gisulphi principis et Bernardis episcopi Salernitani translatum scriptores testantur tam antiqui, nimirum Anonymus Salernitanus, qui fere eodem vixisse tempore videtur, et Leo Ostiensis, ut fidem iis negare nequeamus.

Quam facile autem illius corporis memoria interire potuerit in Lucania, ubi depositum fuerat in ecclesia prope Pæstum, civitatem bellicis motibus prorsus dirutam, clare perspicimus ex iis, quæ sequenti sæculo contigerunt in ipsa civitate Salernitana, ubi similiter primo fuit oblivione perditum, ac postea feliciter inventum. Baronius ad annum 1080 ex conjectura verisimillima dicit, ob varia bellorum discrimina occultatum fuisse, et, ut credidit, ex hominum memoria jam effluxerat, sed fere solum ignotus erat locus, ubi fuerat depositum. Hoc autem non raro contigit de aliis quoque sanctorum corporibus, quæ timore nimio, ne auferrentur a quoquam, deposita fuerant loco paucis cognito, et sic aut multo tempore latuerunt aut etiam nunquam latent.

78. Certum quoque est, tempore S. Gregorii Papæ VII inventum fuisse Salerni corpus sancti Matthæi, et secundam hanc esse inventionem sacri illius thesauri in regno Neapolitano, licet Marsilius cap. 2 secundam inventionem cum prima confundat. Annum inventionis secundæ nullibi assignatum invenio. At cum, temporibus Gregorii VII, Alphanus archiepiscopi Salernitani, et Salernum tenente Roberto Guiscardo, facta sit illa inventio, ut colligit ex litteris Gregorii ad Alphanum mox recitandis, non potest longe abesse ab anno 1080, quo refertur a Baronio. Nam anno 1077 Salernum a Roberto Guiscardo occupatum existimat Muratorius, in *Annalibus Italiæ*, ad annum 1077. Alii ad 1075 aut 1076 illius civitatis expugnationem referunt. Obiit autem laudatus Robertus anno 1085, uti et Gregorius VII, imo et Alphanus archiepiscopus secundum Ughellum. Inventio igitur certo contigit inter annum 1075 et 1085, ideoque, ut minimum, centum et viginti annis post primam, ut nulla ratione cum illa confundi valeat. Recte igitur ambas inventiones distinguit Gaspar Musca in *Compendio de Vita et translationibus sancti Matthæi et in archiepiscopis Salernitanis*.

79. Epistola S. Gregorii VII, ex qua jam dicta colliguntur, apud Baronium ad annum 1080 recitatur hoc modo: « Gregorius episcopus servus servorum Dei fratri et coepiscopo Salernitano Alphanus salutem et apostolicam benedictionem. Divinæ pietatis respectui gratias ingentes referimus, cujus dignatio thesaurum magnum totique mundo profuturum nostris temporibus misericorditer revelavit. Non immerito tuæ quoque dilectioni gratulamur, quæ tantæ lætitiæ cœlitus revera ostensæ participes nos efficere sollicitè procuravit. Credimus siquidem et incunctanter asserimus, de tanti corporis inventionem non solum ipsum beatum Matthæum apostolum, verum etiam cæteros coapostolos cum Sanctis omnibus ipsique cœlestibus spiritibus, et gloriosa Dei Genitricis Maria, mortalibus congaudere, atque ipsorum omnium studia circa humanum genus hoc tempore, quam aliis, multo propensiora multumque esse uberantiora. Si

enim cæteris temporibus sanctorum nos patrocinia pia non deserunt; certissime tunc potissimum speranda sunt eorum auxilia, cum sanctissima eorum corpora nobis quasi rediviva divino nutu manifestantur: et sicut per corporei aspectus intuitum tanquam fides cernitur, spes jam tenetur; ita eorum beneficia tunc erga devotos renovari, uberiusque redundare credendum est. Unde etiam sancta universalis Ecclesia, dudum magnisturbinihus variisque procellis impulsæ, clamorem suum a Domino exauditum non dubitet, sed ad quieti littoris securitatem alacres oculos a vicino intendens, beati Matthæi apostoli præsidium juxta contempletur: quoniam jam nunc non dubie agit in portu, cui suam præsentiam ostendit gubernator antiquus. Quapropter de tanti thesauri revelatione tua fraternitas exsultet in Domino, et beatissimas reliquias debitæ venerationis obsequiis dignis amplectens, gloriosum ducem Robertum, ipsiusque nobilissimam conjugem hortetur et moneat, quatenus tam insigni patrono, qui se eis demonstrare dignatus est, reverentiam et honorem decenter exhibentes, ipsius gratiam et auxilium sibi suisque promereri nisibus summæ devotionis contendant. Dat. Romæ xiii Kal. Octob. » Hactenus Gregorius, cujus Epistola procul dubio data est, postquam pacem inierat cum Roberto Guiscardo, quod factum est anno 1078, ut ostendi ad 16 Septembris in B. Victore III, § 8, cum honorificam de Roberto faciat mentionem. Rursum scripto certo est epistola Gregorii, antequam Roma anno 1084 discederet, et verisimiliter ante conditam a Roberto sancti Matthæi ecclesiam, de qua mox agam, ut necesse sit, tam inventionem, quam descriptionem Epistolæ Gregorii figere circa annum 1080: hoc enim ipso anno contigerit, aut uno alterove anno citius aut serius.

80. De constructo sancti Matthæi templo post expugnatum Salernum in *Chronico Casinensi*, lib. III, cap. 43, leguntur sequentia: « Civitate autem posita, Robertus ecclesiam sancti apostoli et evangelistæ Matthæi inibi construi jussit, in qua etiam sacrum ejusdem apostoli corpus summa cum veneratione locavit, os integrum brachii ejus, argentea theca reconditum ad suam filiorumque tutelam reservans. » De hujus ecclesiæ constructione illustrissimus Marsilius, cap. 9, pag. 71, ista scribit: « Regnante igitur Roberto Guiscardo, ac sedente Gregorio VII, triginta circiter anni ab inventione transierant (imo centum et circiter viginti quinque ab inventionem illa, de qua loquitur, in partibus Lucaniæ) magnificentissimum templum divo apostolo constructum æræ ipsius Roberti peculiari, in quo per novam veluti translationem sacræ reliquie demum repositæ sunt, et hodie quoque religiosissime asservantur, et singulis quibusque annis pridie Nonas Maii festum ipsius divinæ translationis solemniter celebratur, quo clerus universus, abbates, et comprovinciales episcopi omnes con-

A venire ac primis Vesperis nec non missæ solemnæ pontificalibus induti interesse, certa proposita pœna tenentur. Quod et sine intermissione hactenus diligentissime servatum est, et assidue servatur. » Post hæc laudatus auctor vergit ad descriptionem regionis Picentinorum, et urbis Salernitanæ quæ, ejus est metropolis ad mare Tyrrhenum et sinum Salernitanum sita. Tum templum jam dictum, quod metropolitanum est, late describit, illudque ait esse longitudinis passuum nonaginta, latitudinis vero triginta, et justæ itidem altitudinis.

81. Cryptam templi subterraneam, in qua depositum est corpus sancti Matthæi, similiter describit, et de corpore ibi servato ita loquitur, pag. 80: B « Sed quod est in ipsa crypta venerabilius, et ex orbe toto Christianos homines allicit; quiescit ibidem sanctissimum et gloriosissimum Matthæi apostoli et evangelistæ corpus religiosissime collocatum: siquidem quadratum est in media crypta spatium, quod lapidei cancellatque parietes bicubitales ambiunt ad ulnas ex omni latere duodecim, quo veluti septo altare cingitur vetustissimum, sub quo thesaurus ille repositus est, ita ut locus ipse per ferreos cancellos commode videri possit. Tanta fuit autem olim et est hodie quoque celebritas loci hujus, ut non Salernitani modo, sed omnium circumquaque provinciarum incolæ assidue concurrant; imo vero et remotissimæ quoque gentes ex Europa tota frequenter confluant, et tam ingentem visuræ beatitudinem, et a Deo Domino ex hujus apostoli meritis petituræ divitias, honorem, vitæ diuturnitatem, optatam denique felicitatem in hoc sæculo, et (præcipue quidem, si sapiunt, gratiam Deo bene serviendi, obtinendique) gloriam in futuro perpetuam. Auget cum admiratione pietatem liquor pretiosus et sanctus (*manna* vulgo dicitur) qui ex beatissimo corpore manat, ad mala omni a propellenda antidotus præsentissima, quem admodum frequens docuit experientia plurium sæculorum. Hæc de sacra corporis novissima translatione sufficiant, » inquit auctor, qui transit ad miracula quædam exponenda. At nonnulla ex illis jam exposui, alia quædam ad alios potius sanctos, quam ad sanctum Matthæum spectare videntur. Quapropter ea tantum huc traduco breviter, quatenus sancti Matthæi patrocinio prudenter adscribi possunt. C

82. Mitto igitur quæ, cap. 11, refert Marsilius de translatis ad ecclesiam sancti Matthæi corporibus SS. Fortunati, Caii et Anthes martyrum: neque enim spectant ad sanctum Matthæum, et de dictis martyribus apud nos actum est ad 28 Augusti, ubi translatio ulla accuratius est exposita. Quod subjungit de pia anu, cui nomen erat Polisena, nequit certo attribui beneficio sancti Matthæi. Verba tamen pleraque auctoris huc transfero. Frequentabat illa diligentissime, ut pluribus refert, ecclesiam Sancti Matthæi, quotidie accedens ap D

sacrum Officium. « Factum fuit, inquit, ut, cum A solemnī quodam die templi ingressa, toto corde gloriosum apostolum salutaret, et lustrali sese aqua perfunderet, guttæ omnes, quæcumque pallium atque linteolos tetigerant, in aurum purissimum verterentur, quod et populus universus magna cum admiratione perspexit, et familiæ nomen ex accidenti edidit, quæ de Aurofino dicitur, prout per patrum traditiones ad hanc usque diem fama perrexit. » Verum non apparet mihi factum istud ex sola traditione satis certum, nedum certo attribuendum sancto Matthæo. Ex traditione sola etiam fortasse scripsit Marsilius, quod subjungit de Salerno divinitus defenso contra Ferdinandum Sanseverinum principem Salernitanum. Factum tamen breviter subjicio. Valdemontius Lotharingiæ reguli B frater, inquit, facili negotio occupaverat Salernum, ut pluribus narrat Muratorius, in *Annalibus Italiæ*, ad annum 1527. Ferdinandus princeps, re intellecta, confestim turmam colligit militarem ad civitatem recuperandam et cives puniendos: « Tantum abfuit, inquit auctor, ut voti compos existeret, ut et confestim repulsus fuerit, et plurimos ex suis militibus unius horæ spatio desideraverit. Nec vero tam felicem fortemque operam oppidani præstiterunt, qui et paucissimi inermes erant: sed stetero magno quidem numero in hostium conspectu pro civibus galeati thoracatique milites cælestis exercitus sub quatuor ductoribus eximiis, quos fuisse gloriosissimum Matthæum et tres tutelares sanctos (Fortunatum et socios) haud sane C dubium fuit; cum populare fuerit spectaculum, et princeps ipse singulique milites id ipsum, pacatis postea rebus, prædicaverint. » Hactenus auctor, qui eodem sæculo scripsit, rebus tamen gestis non adfuit, utpote necdum natus.

83. Subjungit aliud factum, quod ait contigisse circa idem fere tempus. Pauca nobis de illo sufficient. Fur sacrilegus locum sepulcri sancti Matthæi expilavit. Comprehensus ille fuit alia de causa, eaque occasione istud quoque crimen ultro confessus. « Et post dies aliquot, inquit, tanto est fœdore (fræto, opinor) ac mœrore correptus, ut contracta propriæ carnis corruptio in pediculos fuerit paulatim conversa, quorum tanta epullulabat vis, ut non modo tunicas ejus omnes impleret, sed totum plane corpus passim eroderet. Quamobrem fœdissimis illis vermibus celeriter putruit, et justa divini Numinis ira (quemadmodum ipse palam omnibus fatebatur) eo ipso morbo miseram evomuit animam. » In pauca similiter contraham, quod anno 1525 et 1526 contigisse auctor affirmat. Bernardinus quidam e Naccarellorum familia, dum feria sexta in parasceve prioris anni erat in ecclesia sancti Matthæi, dubitabat de particula sacrosanctæ crucis, venerationi proposita, et impia hæc verba protulit: « Eheu! quid si Christi crux mons ipse Vesuvius fuisset? » His dictis, statim obmutuit, mutusque mansit usque ad eundem diem se-

quantis anni, licet de peccato suo multum doleret. Prædie illius diei, cum ad ecclesiam pergeret, monetur a mendico sancti Germiniani episcopi Mutinensis opem implorare. Quando autem postredie in ecclesia sancti Matthæi divino servitio intererat, proferente episcopo verba illa: « Ecce lignum crucis, ait auctor, Bernardinus, qui summa devotione procederat, divino Spiritu agitante, clamavit voce magna: Ecce lignum crucis, cæteraque verbe singula deinceps explicuit, quæ per antistitem dicta sunt, et statim veluti mortuus cecidit. Tunc vero, quia notus civibus erat, et nemo ignorabat, illum antea loqui non potuisse, acclamavit populus universus: Miraculum! miraculum! et tametsi per id tempus nullus sit in ecclesiis campanarum usus, sed ex veteri Ecclesiæ ritu ligneis indumentis soleat strepitus excitari lugubris, quamdiu jacuit in sepulcro Salvator, pro miraculi tamen hujus novitate omnes campanæ confestim pulsatæ sunt, cæteraque instrumenta omnia, quæ habentur in ecclesiis ad psallendum.

84. Interim ad se reversus Bernardinus palam fecit omnibus, quod hactenus agitaverat corde tantum, nempe ante annum ea ipsa die impium se infidelemque fuisse, quod sacratissimæ crucis particulam adulterinam et commentitiam crediderit; ideoque loquendi facultate merito privatum fuisse: nunc vero præcedenti illa nocte secum in somniis locutum fuisse beatum Geminianum Mutinensem, monuisseque, ut eadem ipsa hora, quæ tunc anno recurrente jamjam appetebat, eodem loco suum deploraret peccatum coram gloriosissimo apostolo Matthæo; et crederet veram illam crucis esse portionem in quo Salvator Jesus pro humana gente pependit: fecisse se paulo ante, quidquid vir ille sanctus monuerat, et sanctissimum Matthæum exorasse, ut fidei suæ protestationem Christo Domino dignaretur offerre, ac statim loquendi vim amissam recuperasse. Hæc omnia fusius ipse perque multos gemitus palam exposuit; rogavitque præsulem, ut miraculum istud curaret in acta referri ad perpetuam rei memoriam. Quamobrem publicis documentis jussit hoc diligenter comprehendi: quod tum ipsius Bernardini jurejurando, tum canonicorum omnium, qui præsentis fuerant, solemnī fuerant attestazione firmata. »

85. Post hæc pergita auctor ad beneficium defensi divinitus contra classem Turcarum Salerni. Hoc accidit, ipso saltem vivente, sed necdum Salerni degente. Secundum Annales Muratorii res facta est anno 1544. Audiamus Marsilium, resciscis tamen adjunctis aliquot non necessariis: « Quo tempore... Carolus V Romanorum imperator, et Franciscus I Gallorum rex de totius fere Italiæ primatu contendebant, impetravit Gallus a Solymano Turcarum principe classem validam et numerosam, Haradieno Barbarussa præfecto, ut maritimas oras, quæ cæsareæ factionis erant, vexaret atque diripe-

ret. » Factum hoc anno 1543. At, cum sequenti anno Franciscus I terribilem illam classem, quæ nihil utilitatis attulerat, meliori consilio remitteret; Barbarussa in transitu varias civitates maritimas et insulas partim frustra tentavit, et partim cepit et diripuit, ut pluribus exponit auctor. Salernum similiter invadere voluit. « Plane ubi in ejus conspectum devenit, inquit Marsilius, armorum fulgore et aspectus feritate terribilis, civibus cunctis catenas et compedes, urbi autem barbaram vastationem denuntiabat. Quocirca ad truce[m] tympanorum sonitum et minaces tibiæ modulos, usque adeo populus universus expavit, ut demigrantes incolæ animo consternato, et summa cum trepidatione fere omnes ad montana confugerent Fervebat tum maxime æstas sub septimum Kalendas Quintiles, et tanta erat cœli marisque tranquillitas, ut immobile plane videretur pelagus: Barbarussa autem prædensa navigatorum acie jamjam accedens, tormentis in fronte collocatis, pronuntiavit, ut milites descensionem facerent, et prædæ atque incendiis incumberent: cum ecce tempestas turbulentissima repente exoritur, et veluti prodigioso ac horribili terræ motu mare concutitur inter Almalphiam atque Salernum: inusitata præterea diversorum ventorum conjuratione usque adeo commotum intumuit, ut immensis fluctibus jactata classis in litus adigeretur, navesque omnes nutantibus malis, atque inter se proris adversis ac puppibus concurrentes ingenti calamitate collisæ ac diffractæ, luctuoso naufragio mergerentur. »

86. « Accessit quoque miraculo visus in cœlo senex summæ proceritatis, ipsaque prolixæ barbæ spectanda canitie conspicuus, qui videbatur illam excitare procellam, et pro sua quasi civitate pugnare: visæ sunt etiam validissimæ promptissimorum militum et civium cohortes, fulgentibus per muri coronam galeis atque thoracibus, urbem perpetua quasi statione defendere. Unde constat, immanem illum barbarum ea die contremuisse, et paucissimis triremibus, quæ vix evaserunt incolumes, ultra Palinurum, invalescentibus ventis, raptum fuisse. Cætera navigia cujuscumque generis vel plane quassata sensim absorpta sunt, vel fatali in littore desederunt, prædaque omnia, quam per fas et nefas barbarus undecumque collegerat, ad Salernitanum litus ejecta, incolis occupantibus est quæsita. Cum igitur imminentem cladem tam felici eventu, non humanæ vires, sed Deus Opt. Max. avertisset, acceptum id Salernitati tulerunt precibus et meritis Matthæi et Andreæ apostolorum: hic Almalphitanam, ille Salernitanam plagam defenderat. Quamobrem sequenti die Salernitanus populus Deo ingentes gratias egit: et deinceps quotannis ea ipsa die miraculi memoria renovatur, quia et proprium ob id Officium celebratur in choro majoris ecclesiæ, et per civitatem solemnibus processione discurretur, in qua alternis precibus

A Diva Divæque omnes propitiantur, et sacrum missæ solemne conficitur. » Hactenus Marsilius annis circiter triginta quinque post rem peractam, quando multi procul dubio vivebant Salernitani, qui factum illud viderant, et de adjunctis omnibus poterant judicare. Eadem brevius referunt Musca, qui Marsilio convixit, in archiepiscopis Salernitanis, pag. 56, Mazza, in *Historia Salernitana*, cap. 6, et Ughellus, tom. VII in *Archiepiscopis Salernitanis*, in Nicolao Rodulpho, qui tunc præerat Salernitanæ ecclesiæ. Redeo ad Marsilium.

B 87. « Novissime placet illud non reticere, inquit, quod nobis ipsis in hac ecclesia sedentibus ante biennium contigit. Tametsi enim ab eo die, quo locus ille fuit per sacrilegium contaminatus, ubi gloriosissimus apostolus jacet, divinus liquor per exiguum semper emergerit, adeo ut vix multorum dierum spatio modica potuerit ejusdem quantitas hauriri; advenientibus tamen illustribus ex Sarmatia viris Georgio Radziroil, episcopatus Wilnensis coadjutore, et Alberto Radziroil fratre, et duce in Olica; ac devote petentibus, ut et loci videnti et manæ ipsius in patriam deferendæ copiam faceremus, libenter utrumque concessimus: lagenamque ipsam, quæ pridie arida pene fuerat, sacro humore adeo repletam undantemque reperimus, ut liberaliter principibus ipsis viris eorumque comitibus potuerimus ipsam distribuere. Imo vero et duas ampullas eodem liquore plenas ad Gregorium XIII P. M. deferri curavimus, quas et gratissimas exstitisse per litteras accepimus. Tantæ igitur rei novitatem valde admirati sumus; et veriti, ne beatissimus apostolus huic populo ob scelera multa succenseat, precari numquam desistimus illum, ut civitatem istam civesque omnes dignetur pro sua consueta bonitate protegere. »

C 88. « Tandem et illud placet inter miracula recensere, quod ex universa provincia frequentissime afferuntur homines utriusque sexus, qui malis spiritibus acerrime divexantur: et eos omnes ante ipsum D. Matthæi altare constitutos sacerdos unus imposita manu liberat. Quod sane, tametsi ab ipso translationis initio factitatum assidue fuit, quia tamen ad hæc usque tempora perseverat, et nobis etiam videntibus quandoque peractum est, non fuit ulla ratione prætereundum silentio. » Ita auctor. Ex ultimis verbis colligo, multa sancti Matthæi beneficia scriptis consignata non fuisse: neque enim energumenum liberationes invenio scriptas.

D 89. Ex illis unum Sancti beneficium Salernitanis præstitum refertur a Romualdo II archiepiscopo Salernitano, qui omnia præsens videre potuit, cum patria fuerit Salernitanus, et secundum Ughelli chronotaxim jam patriæ suæ præeset archiepiscopus, quando res peracta est, aut quadriennio post archiepiscopus fuerit factus ex chronotaxi Gasparis Musca. Factum a Muratorio, in *Annalibus Italiæ*,

sacrum Officium. « Factum fuit, inquit, ut, cum A
solemni quodam die templi ingressa, toto corde
gloriosum apostolum salutaret, et lustrali sese aqua
perfunderet, guttæ omnes, quæcumque pallium
atque linteolos tetigerant, in aurum purissimum
verterentur, quod et populus universus magna cum
admiratione perspexit, et familiæ nomea ex acci-
denti edidit, quæ de Aurofino dicitur, prout per
patrum traditiones ad hanc usque diem fama per-
rexit. » Verum non apparet mihi factum istud ex
sola traditione satis certum, nedum certo attri-
buendum sancto Matthæo. Ex traditione sola etiam
fortasse scripsit Marsilius, quod subjungit de Sa-
lerno divinitus defenso contra Ferdinandum San-
severinum principem Salernitanum. Factum tamen
breviter subjicio. Valdemontius Lotharingæ reguli
frater, inquit, facili negotio occupaverat Salernum,
ut pluribus narrat Muratorius, in *Annalibus Italiæ*,
ad annum 1527. Ferdinandus princeps, re intelle-
cta, confestim turmam colligit militarem ad civi-
tatem recuperandam et cives puniendos: « Tan-
tum abfuit, inquit auctor, ut voti compos existe-
ret, ut et confestim repulsus fuerit, et plurimos
ex suis militibus unius horæ spatio desideraverit.
Nec vero tam felicem fortemque operam oppidani
præstiterunt, qui et paucissimi inermes erant:
sed stetero magno quidem numero in hostium
conspetu pro civibus galeati thoracatique milites
cælestis exercitus sub quatuor ductoribus eximiis,
quos fuisse gloriosissimum Matthæum et tres tute-
lares sanctos (Fortunatum et socios) haud sane
dubium fuit; cum populare fuerit spectaculum,
et princeps ipse singulique milites id ipsum, pacatis
postea rebus, prædicaverint. » Hactenus auctor,
qui eodem sæculo scripsit, rebus tamen gestis non
adfuit, utpote necdum natus.

83. Subjungit aliud factum, quod ait contigisse
circa idem fere tempus. Pauca nobis de illo suffi-
cient. Fur sacrilegus locum sepulcri sancti Mat-
thæi expilavit. Comprehensus ille fuit alia de
causa, eaque occasione istud quoque crimen ultro
confessus. « Et post dies aliquot, inquit, tanto
est fœdore (fræto, opinor) ac mœrore correptus,
ut contracta propriæ carnis corruptio in pediculos
fuerit paulatim conversa, quorum tanta epullula-
bat vis, ut non modo tunicas ejus omnes imple-
ret, sed totum plane corpus passim eroderet. Quam-
obrem fœdissimis illis vermibus celeriter putruit,
et justa divini Numinis ira (quemadmodum ipse
palam omnibus fatebatur) eo ipso morbo miseram
evomuit animam. » In pauca similiter contraham,
quod anno 1525 et 1526 contigisse auctor affirmat.
Bernardinus quidam e Naccarellorum familia, dum
feria sexta in parasceve prioris anni erat in eccle-
sia sancti Matthæi, dubitabat de particula sacro-
sanctæ crucis, venerationi proposita, et impia hæc
verba protulit: « Eheu! quid si Christi crux mons
ipse Vesuvius fuisset? » His dictis, statim obmu-
tuit, mutusque mansit usque ad eundem diem se-

quantis anni, licet de peccato suo multum doleret.
Pridie illius diei, cum ad ecclesiam pergeret, mo-
netur a mendico sancti Germiniani episcopi Muti-
nensis opem implorare. Quando autem postridie in
ecclesia sancti Matthæi divino servitio intererat,
proferente episcopo verba illa: « Ecce lignum
crucis, ait auctor, Bernardinus, qui summa devo-
tione prociderat, divino Spiritu agitante, clamavit
voce magna: Ecce lignum crucis, cæteraque verba
singula deinceps explicuit, quæ per antistitem
dicta sunt, et statim veluti mortuus cecidit. Tunc
vero, quia notus civibus erat, et nemo ignorabat,
illum antea loqui non potuisse, acclamavit populus
universus: Miraculum! miraculum! et tametsi
per id tempus nullus sit in ecclesiis campanarum
usus, sed ex veteri Ecclesiæ ritu ligneis indumen-
tis soleat strepitus excitari lugubris, quamdiu jacuit
in sepulcro Salvator, pro miraculi tamen hujus
novitate omnes campanæ confestim pulsatæ sunt,
cæteraque instrumenta omnia, quæ habentur in
ecclesiis ad psallendum.

84. Interim ad se reversus Bernardinus palam
fecit omnibus, quod hactenus agitaverat corde
tantum, nempe ante annum ea ipsa die impium
se infidelemque fuisse, quod sacratissimæ crucis
particulam adulterinam et commentitiam crediderit;
ideoque loquendi facultate merito privatum
fuisse: nunc vero præcedenti illa nocte secum in
somnia locutum fuisse beatum Geminianum Muti-
nensem, monuisseque, ut eadem ipsa hora, quæ
tunc anno recurrente jamjam appetebat, eodem
loco suum deploraret peccatum coram gloriosis-
simo apostolo Matthæo; et crederet veram illam
crucis esse portionem in quo Salvator Jesus pro
humana gente pependit: fecisse se paulo ante,
quidquid vir ille sanctus monuerat, et sanctissimum
Matthæum exorasse, ut fidei suæ protestationem
Christo Domino dignaretur offerre, ac statim lo-
quendi vim amissam recuperasse. Hæc omnia
fusus ipse perque multos gemitus palam exposuit;
rogavitque præsulem, ut miraculum istud cura-
ret in acta referri ad perpetuam rei memoriam.
Quamobrem publicis documentis jussit hoc dili-
genter comprehendi: quod tum ipsius Ber-
nardini jurejurando, tum canonicorum omnium,
qui præsentis fuerant, solemniter fuerant attestazione
firmata. »

85. Post hæc pergita auctor ad beneficium defensi
divinitus contra classem Turcarum Salerni. Hoc
accidit, ipso saltem vivente, sed necdum Salerni
degente. Secundum Annales Muratorii res facta
est anno 1544. Audiamus Marsilium, resciscis ta-
men adjunctis aliquot non necessariis: « Quo
tempore... Carolus V Romanorum imperator, et
Franciscus I Gallorum rex de totius fere Italiæ
primatu contendebant, impetravit Gallus a Solymano
Turcarum principe classem validam et numerosam,
Haradieno Barbarussa præfecto, ut maritimas oras,
quæ cæsareæ factionis erant, vexaret atque diripe-

ret. » Factum hoc anno 1543. At, cum sequenti anno Franciscus I terribilem illam classem, quæ nihil utilitatis attulerat, meliori consilio remitteret; Barbarussa in transitu varias civitates maritimas et insulas partim frustra tentavit, et partim cepit et diripuit, ut pluribus exponit auctor. Salernum similiter invadere voluit. « Plane ubi in ejus conspectum devenit, inquit Marsilius, armorum fulgore et aspectus feritate terribilis, civibus cunctis catenas et compedes, urbi autem barbaram vastationem denunciabat. Quocirca ad truncem tympanorum sonitum et minaces tibiaram modulos, usque adeo populus universus expavit, ut demigrantes incolæ animo consternato, et summa cum trepidatione fere omnes ad montana confugerent Ferebat tum maxime ætas sub septimum Kalendas Quintiles, et tanta erat cœli marisque tranquillitas, ut immobile plane videretur pelagus: Barbarussa autem prædensa navigiorum acie jamjam accedens, tormentis in fronte collocatis, pronuntiavit, ut milites descensionem facerent, et prædæ atque incendiis incumberent: cum ecce tempestas turbulentissima repente exoritur, et veluti prodigioso ac horribili terræ motu mare concutitur inter Almalphiam atque Salernum: inusitata præterea diversorum ventorum conjuratione usque adeo commotum intumuit, ut immensis fluctibus jactata classis in littus adigeretur, navesque omnes nutantibus malis, atque inter se prorsus adversis ac puppibus concurrentes ingenti calamitate collisæ ac diffractæ, luctuoso naufragio mergerentur. »

86. « Accessit quoque miraculo visus in cœlo senex summæ proceritatis, ipsaque prolixæ barbæ spectanda canitie conspicuus, qui videbatur illam excitare procellam, et pro sua quasi civitate pugnare: visæ sunt etiam validissimæ promptissimorum militum et civium cohortes, fulgentibus per muri coronam galeis atque thoracibus, urbem perpetua quasi statione defendere. Unde constat, immanem illum barbarum ea die contremuisse, et paucissimis triremibus, quæ vix evaserunt incolumes, ultra Palinurum, invalescentibus ventis, raptum fuisse. Cætera navigia cujuscumque generis vel plane quassata sensim absorpta sunt, vel fatali in littore desederunt, prædaque omnia, quam per fas et nefas barbarus undecumque collegerat, ad Salernitanum littus ejecta, incolis occupantibus est quæsita. Cum igitur imminentem cladem tam felici eventu, non humanæ vires, sed Deus Opt. Max. avertisset, acceptum id Salernitati tulerunt precibus et meritis Matthæi et Andreæ apostolorum: hic Almalphitanam, ille Salernitanam plagam defenderat. Quamobrem sequenti die Salernitanus populus Deo ingentes gratias egit: et deinceps quotannis ea ipsa die miraculi memoria renovatur, quia et proprium ob id Officium celebratur in choro majoris ecclesiæ, et per civitatem solemnî processione discurritur, in qua alternis precibus

A Diva Divæque omnes propitiantur, et sacrum missæ solemnè conficitur. » Hactenus Marsilius annis circiter triginta quinque post rem peractam, quando multi procul dubio vivebant Salernitani, qui factum illud viderant, et de adjunctis omnibus poterant judicare. Eadem brevius referunt Musca, qui Marsilio convixit, in archiepiscopis Salernitanis, pag. 56, Mazza, in *Historia Salernitana*, cap. 6, et Ughellus, tom. VII in *Archiepiscopis Salernitanis*, in Nicolao Rodulpho, qui tunc præerat Salernitanæ ecclesiæ. Redeo ad Marsilium.

B 87. « Novissime placet illud non reticere, inquit, quod nobis ipsis in hac ecclesia sedentibus ante biennium contigit. Tametsi enim ab eo die, quo locus ille fuit per sacrilegium contaminatus, ubi gloriosissimus apostolus jacet, divinus liquor perexiguus semper emergerit, adeo ut vix multorum dierum spatio modica potuerit ejusdem quantitas hauriri; advenientibus tamen illustribus ex Sarmatia viris Georgio Radziroil, episcopatus Wilnensis coadjutore, et Alberto Radziroil fratre, et duce in Olica; ac devote petentibus, ut et loci videnti et mannæ ipsius in patriam deferendæ copiam faceremus, libenter utrumque concessimus: lagenamque ipsam, quæ pridie arida pene fuerat, sacro humore adeo repletam undantemque reperi-mus, ut liberaliter principibus ipsis viris eorumque comitibus potuerimus ipsam distribuere. Imo vero et duas ampullas eodem liquore plenas ad Gregorium XIII P. M. deferri curavimus, quas et gratissimas exstitisse per litteras accepimus. C Tantæ igitur rei novitatem valde admirati sumus; et veriti, ne beatissimus apostolus huic populo ob scelera multa succenseat, precari numquam desistimus illum, ut civitatem istam civesque omnes dignetur pro sua consueta bonitate protegere. »

D 88. « Tandem et illud placet inter miracula recensere, quod ex universa provincia frequentissime afferuntur homines utriusque sexus, qui malis spiritibus acerrime divexantur: et eos omnes ante ipsum D. Matthæi altare constitutos sacerdos unus imposita manu liberat. Quod sane, tametsi ab ipso translationis initio factitatum assidue fuit, quia tamen ad hæc usque tempora perseverat, et nobis etiam videntibus quandoque peractum est, non fuit ulla ratione prætereundum silentio. » Ita auctor. Ex ultimis verbis colligo, multa sancti Matthæi beneficia scriptis consignata non fuisse: neque enim energumenorum liberationes invenio scriptas.

89. Ex illis unum Sancti beneficium Salernitanis præstitum refertur a Romualdo II archiepiscopo Salernitano, qui omnia præsens videre potuit, cum patria fuerit Salernitanus, et secundum Ughelli chronotaxim jam patriæ suæ præesset archiepiscopus, quando res peracta est, aut quadriennio post archiepiscopus fuerit factus ex chronotaxi Gaspari Musca. Factum a Muratorio, in *Annalibus Italiæ*,

refertur ad annum 1162, atque ita exponitur a Romualdo, tom. VII *Scriptorum Italiae*, col. 205. Guilielmus I Siciliae rex cognomento Malus, Post compressos rebellionis motus in regno Neapolitano, « et sic recuperata terra tota (cum exercitu), Salernum venit. Et quia indignatus erat Salernitanis civibus, urbem intrare noluit, sed juxta eam tentoria fixit. Cœpit autem a civibus magnam pecuniam petere. Quam quum illi statim solvere non possent, inventa occasione plurimum indignatus, quosdam ex eis suspendi fecit, comminatus aliis, quod, nisi pecuniam cito solverent, urbem destrueret. Beatus autem apostolus Matthæus, qui Salernitanæ civitati a Deo patronus datus est et defensor, civitatem suam in tanto discrimine non reliquit. Nam quum rex in eo esset proposito, quod multa mala Salernitanis inferret, media die, quum tanta esset serenitas, quod nulla in aere nubes appareret, subito a Septemtrione ventus validus cum ingenti pluvia, et turbo impetuosis erupit, qui totius exercitus tentoria universa dejecit, et tentorium regium in eminenti positum sic a loco, in quo fixum fuerat, impulit et commovit, quod regem dormientem pene prostravit. Expergefactus rex, et tanta inundatione attonitus, cœpit fugere, et Apostoli auxilium invocare, et vix in quodam parvo tentorio fugiens se recepit.

90. Et licet rex animi sui timorem super hoc facto dissimularet, magnates tamen curiæ et viri prudentes manifeste noverunt, hoc miraculum virtute apostolica perpetratum. Apostolus enim in hoc facto et commisso sibi populo et regi manifeste consulit, dum et commissum sibi populum a periculo eruit et regem, ne propositum malum perficeret, impedivit. Rex ergo, quod factum fuerat, secum recogitans, et indignationem apostolicam pertimescens, quum se moraturum circa Salernum aliquantulum disposuisset, mutato proposito, altera die galeas (id est triremes) intravit, et festinanter in Siciliam rediit. » Hugo Falcandus qui eodem etiam sæculo scripsit, in *Historia Sicula*, ibidem post Romualdi chronicon edita, de facto prodigioso plane consentit; sed causam prodigii attribuit morti alicujus innocui Salernitani, qui regis jussu cum aliis fuerat suspensus. De turbine hanc, ut credit, ob causam exorto, ita loquitur col. 299: « Cum enim adeo serenus esset aer, ut nullum prorsus in eo nubis vestigium appareret, tanta repente tempestas exorta est, tonitrua, coruscationes, et imbrium inundatio subsecuta, ut per totum exercitum instar rapidissimi torrentis aqua decurreret, et tam ipsius regis, quam cæterorum omnium tentoria, paxillis avulsis ruptisque funibus, procella subverteret, tantusque regem et universum exercitum terror invasit, ut, rerum omnium jactura posthabita, cogentur de salute propria desperare. » Hoc ille, ut dixi, evenisse putat ob cædem civis innocentis, Romualdus ad conservationem urbis et plurimum innocentium a damnis inferendis. Occulta Dei con-

A silia neuter scire potuit; at mihi conjectura Romualdi præferenda videtur, quia terribilis ille turbo eum revera effectum produxit, ut nullum præterea damnum Salernitanis sit illatum; sed vitam occiso non reddidit.

§ VII. *Reliquiæ variis locis servatæ: loca aliquot sacra S. Matthæo dicata.*

91. Restant nonnulla dicenda de reliquiis S. Matthæi, quæ a reliquo corpore separatæ servantur. Mazza quidem, in *Historia Salernitana*, cap. 6 dicit sancti Matthæi apostoli corpus integrum, excepto dento ac brachio, servari in altari eidem dicato, de quo egi num. 81. At illud certiori testimonio sive ossium inspectione probatum vellem, et certe tam stricte sumendum non est, ut credendum sit, nihil reliquiarum sancti Matthæi ad alia quoque loca pervenisse. Interim laudatus auctor testatur, dentem unum et brachium Sancti in superiori sacrario ejusdem ecclesiæ conservari. De utroque etiam loquitur Marsilius, cap. 9, pag. 79, ubi exponit servata in sacrario, atque dentem illum positum esse in cruce argentea variis reliquiis ditata. « In dextra (parte crucis) gloriosissimi Matthæi dens alius, de quo et nos, inquit, supra locuti sumus. » Insinuat igitur, esse illum ipsum dentem, qui concessus fuerat Athanasio monacho corporis inventori, ut dictum num. 74; quique eidem ablatu deinde est, quemadmodum expositum est num. 74. De brachio laudatus Marsilius ita loquitur: « Est et D. Matthæi brachium illud, quod Beneventanus quondam princeps a Gisulpho precibus impetraverat: quamvis argento concluditur, ex cancellis tamen carnis et ossium aspectus intuentibus patet. » Hæc Marsilius, non explicans, qua occasione brachium, quod sæculo x Beneventum translatum asseritur, postea relatum fuerit Salernum. Verum sicut corpus S. Januarii sæculo ix translatum fuit Neapoli Beneventum, indeque rursum alio delatum: demumque Neapolim relatum, tali aut simili modo brachium sancti Matthæi Salernum redire potuit. Certe illud modo Salerni esse, uti et dentem, etiam asserit Musca in Compendio jam laudato.

92. Si autem illud ipsum sit brachium, quod fuit sæculo x Beneventi, videtur et alterum brachium a reliquo corpore separatum fuisse sæculo xi. Quippe Robertus Guiscardus ex invento corpore integrum os brachii pro se retinuit, ut vidimus num. 80. De illo osse in *Chronico Casinensi*, lib. III, cap. 37, relata Roberti morte; hæc leguntur: « Hic interea (Robertus) ad diem obitus sui brachium sancti apostoli et evangelistæ Matthæi capellanis suis, filio suo, Salerni reportandum, atque reddendum reliquit. Sed illi substantia pauperes, ac fide pauperiores, thecam argenteam, in qua sanctum brachium erat reconditum, inter se dividunt, indeque Hierosolymam pergentes, sanctas reliquias usque ad diem obitus sui apud se retinere cela-

tas. Ad mortem autem venientes, supradictas reliquias, insciis sociis, pueris suis contradunt, qui qualiter sanctum brachium temporibus Girardi abbatis ad hunc locum detulerint, loco suo scribebimus. » Deinde lib. iv, cap. 73, laudatus auctor hæc scribit : « Hic interea abbas (Casinensis Girardus) cum apud Beneventum in Apostolico servitio permaneret, et certo certius brachium sancti apostoli et evangelistæ Matthæi in eadem civitate reconditum esse didicisset, ad se jam dicti brachii custodes convocans, qualiter, vel quo ordine ejusdem sancti apostoli brachium habuissent, percunctari studiosissime cœpit. Qui dum retulissent, qualiter illud secum Robertus dux detulisset in expeditione, quam contra Alexium imperatorem habuerat, ac demum capellanis suis ad mortem reliquerat, ipsique postmodum in die obitus sui sibi dimiserant, abbas monere illos attentius cœpit, ut tanta digniora Casinensi cœnobio conferrent.

93. « Illi autem ocius se hæc adimplere fatentur, si abbas illos quacunque hora ad conversionem venire vellent, absque aliquo pretio illos in hoc monasterio reciperet. Quod cum abbas libentissime se impleturum spondisset, illi confestim sanctas reliquias ad hunc locum ferendas eidem abbati contradunt. Suscipiens igitur idem abbas sanctas reliquias, diuque deosculans, per hujus nostræ congregationis fratres ad hoc monasterium transmittere studuit. Ad cujus adventum omnes terram, qui hanc inhabitabant, cum ingenti devotione et gaudio, obviam processerunt. Sane cum hæc ad hujus nostræ congregationis notitiam pervenissent, inæstimabili exultatione repleti, ac solemnibus vestimentis induti, cum lampadibus et thymiamatibus usque ad portam veterem exierunt, ac terræ prostratis sanctum evangelistam adoraverunt : surgentesque cum maxima reverentia deosculaverunt, et cum hymnis et laudibus illud in monasterium introducentes, atque in argentea capsula, turrium instar aptata, sanctum brachium recludentes, in argentea trabe ante beati Benedicti altarium suspenderunt, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo secundo. » In Adnotatis Angeli de Nuce editoris additur brachium illud modo servari, in theca argentea, brachii forma. Papebrochius noster in Itinerario Ms., quod a mora Romana usque ad reditum in Belgium conscripsit, pag. 108, inter reliquias, quas vidit in sacrario Casinensi, illud os brachii sancti Matthæi recenset.

94. Roma in variis ecclesiis reliquias nonnullas sancti Matthæi exhibet. Inter numerosas autem Urbis ecclesias una est sancto Matthæo dicata, quæ cognominatur in *Marulana*, pro in *Martana*, quia propinqua est tropæis Marii, ut varii scriptores asserunt. Martinellus, in *Roma sacra*, pag. 257, agit de hac sancti Matthæi ecclesia in *Merulana*, alias *Mariana*, in regione montium, eundo a Basilica S. Mariæ Majoris ad Lateranum. Annexum

A habet monasterium, et, ut laudatus auctor observat, olim erat Fratrum, qui appellantur Cruciferi, nunc est sub cura Fratrum S. Augustini, nimirum Hybernorum, ut addit auctor recentissimus. Observant præterea auctores, ecclesiam illam recenseri inter titulos Cardinalitios, et quidem inter antiquiores, ut plerique addunt. Nonnulli etiam asserunt, constructam fuisse circa annum 600 quod non lubet examinare. Hoc certius est, dedicatam fuisse a Paschale II, sive id factum fuerit post constructionem primam, sive post instaurationem. Etenim laudatus Martinellus longam recitat inscriptionem, quæ consecratio illa asseritur in hunc modum. « In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Anno Incarnationis Dominicæ 1110, indictione iii, feria vi quartæ Dominicæ in Quadragesima, die Incarnationis ejusdem D. N. Jesu Christi, pontificatus D. Paschalis Papæ II anno 11 (omnes notæ concordant anno 1110) dedicata est venerabilis hæc ecclesia in honorem Dei, B. Mariæ semper Virginis, et beati apostoli et evangelistæ Matthæi, cum quatuor altaribus, quæ sunt in ea. Quæ consecratio facta est a præfato domino, et venerabilissimo Pontifice Paschali II papa. In majori siquidem altari celebravit idem D. papa missam in honorem B. Matthæi. Coadjutores vero ejus fuerunt septem ; videlicet Raynerius de Ostia, Riccardus de Portu, Petrus de Tibure, Julianus de Ferentino, Anastasius de Alba, Petrus de Tusculano, Antonius de Amelia, præsentibus omnibus, S. R. E. Cardinalibus, presbyteris, et diaconibus, nec non innumera clerici et populi Romani multitudo.

95. In majori autem altari, consecrato a præfato D. papa, cui etiam præfati episcopi assisterunt, fuerunt hæc reliquiæ collocatæ : et primo de ligno sanctæ Crucis, brachium sancti Matthæi, de lapide sepulcri Christi etc... Et ego Paschalis papa universalis Ecclesiæ cum præfatis episcopis has sanctorum reliquias oculis propriis vidi, manibusque meis atrectavi, et recondidi cum antiquo titulo in arca marmorea sub altari majori. » Addit indulgentias visitantibus ecclesiam illam a die consecrationis 25 Martii usque ad Octavam Pentecostes ; et in festo sancti Matthæi 21 Septembris. Cæterum per brachium sancti Matthæi, quod in altari reconditum, aliquod os brachii intelligendum puto, non totum brachium. Pancirolus in opere Italico *De Thesauris absconditis*, Romæ in ecclesia sancti Matthæi pag. 137 asserit, aliud brachium sancti Matthæi servari in basilica sanctæ Mariæ Majoris, aliud rursum in ecclesia sancti Marcelli papæ : et in indice reliquiarum adjungit sancti Matthæi costam haberi in ecclesia S. Nicolai in Carcere. His omnibus consentit Piazza in Hemerologio sacro ad hunc diem, ubi addit, nonnihil etiam reliquiarum sancti Matthæi servari in basilica Vaticana sancti Petri, et in ecclesiis sanctorum apostolorum et S. Cæcilie ; variaque enumerat Romæ sancti Matthæi sacella, quæ brevitatis causa mitto.

96. Masinus in *Bononia perlustrata*, pag. 460 A testatur, Bononiæ esse ecclesiam parœciale[m] sancto Matthæo dicatam, in qua ipsius festivitas præcipue celebratur, in alia vero ecclesia parochiali, sancto Nicolao sacra, ejusdem apostoli brachium aliquod conservari, ibique solemnitatem ejus celebrari cum indulgentiis plenariis. Laurentius Beyerlinck, in *Theatro vitæ humanæ*, tom. VI, ad vocem *Reliquiæ*, recenset pag. 303 reliquias multas Neapoli servatas, interque eas sancti Matthæi reliquias tribuit ecclesiæ S. Mariæ de Sapientia, et pag. 304 ossa sancti Matthæi S. Mariæ de virginibus. Inter ecclesias plurimas urbis Venetiæ una quoque est parochialis sancto Matthæo sacra; ut accurate exponit illustrissimus scriptor nobisque amicissimus, Flaminus Cornelius, senator Venetus, in eleganti opere *De ecclesiis Venetis*, dec. iv, pag. 173, ubi recitat foundationis litteras ex autographo. Ex his recte deducit, fondationem fuisse factam, mense Februario anni 1155 more Veneto et aliorum illius temporis, ut liquet ex indictione iv in litteris adjecta, qua designatur annus 1156; sed mense Februario pergebat tunc currere annus 1156 usque ad Pascha, aut certe usque ad festum Annuntiationis, sive diem 25 Martii. Fundator ecclesiæ fuit Leonardus Cornarius, cujus litteræ recitantur, quemadmodum et alia donatio, quæ anno 1166 ad primam accessit. Deinde ex vetustate fatiscenstemplum instauratur anno Domini 1615, ut ex inscriptione marmorea edocemur parieti affixa, » inquit Cornelius, illam recitans. Idem paulo post ait : « Postremo cum nostris hisce temporibus ad ruinas vergeret, Nicolai Milesii plebani studio a fundamentis in elegantiore[m] formam restituitur, sacraque suppellectile et ornamentis copiose instruitur anno Domini 1735 per Aloysium Foscarum patriarcham Venetum consecratur. » De reliquiis ejusdem ecclesiæ auctor pag. 175 scribit : « Nonnullis datur Divorum lipsanis, nempe ex ossibus sancti apostoli Tutelaris, » etc. Plura de illa ecclesia diligenter ibidem observata videri possunt.

97. Cornelius autem in Opusculo de Ecclesiis Torcellanis, quod priori addidit, duo assignat monasteria monialium sancto Matthæo sacra. Primum est monasterium sancti Matthæi de Majurbio ordinis Cisterciensis, quod antea in alia insula fuerat constructum, videlicet in Constantiaco, indeque de consensu episcopi Torcellani in Majurbium insulam fuit translatum, ut late exponitur part. i illius Opusculi pag. 299 et seqq. Prima fundatio notatur facta anno 1218, in Constantiaco, pag. 316; sed ante finem ejusdem sæculi monasterium suum ad insulam Majurbium transtulerunt moniales. Alterum est monasterium monialium ordinis S. Benedicti in insula Muriana ejusdem diocesis Torcellanæ, ut exponit Cornelius, part. ii a pag. 201. Fundatio pag. 104 notatur facta anno 1280, datumque tunc est monialibus vetustum oratorium sancto Matthæo dicatum, ut ibidem latius videri potest. In

catalogo reliquiarum utriusque monasterii nullas sancti Matthæi invenio. At sancti Matthæi reliquias anno 1354 inclusæ fuerunt in altari sancti Abundii quod Sublaci in Latio tunc consecravit Andreas Crucius episcopus Tiburtinus, ut habet inscriptio, data tom. VI Augusti pag. 635. Rocchus Pirrus in *Sicilia sacra*, tom II, pag. 474, ubi enumerat reliquias ecclesiæ cathedralis Cephalæditanæ, ait eam gaudere pede integro cum pelle B. Matthæi. Siciliis insigne oppidum Siciliæ, in valle Netina et diocesi Syracusana, non procul a Netina civitate, sanctum Matthæum veneratur patronum titolarem, cui dedicata est primaria ecclesia parochialis. Non dubito, quin et aliæ servantur particulæ reliquiarum sancti Matthæi in Italia et Sicilia; sed omnes enumerare non est tantæ necessitatis, quantæ difficultatis. Itaque in Germaniam transeo, nonnullas et ibi assignaturus.

98. Pragenses in Bohemia multas ecclesiæ suæ attribuant sancti Matthæi reliquias. Thomas Joannes Pessina, in *Phosphoro Pragensi*, pag. 518, eas sic enumerat : « Sancti Matthæi apostoli et evangelistæ pes integer, et brachium cum pelle : costa argento circumdata, et dens. Item alia quatuor ossa, simul in argentea theca composita : alia iterum notabilis pars. » Hæc dicitur pars de humero in Catalogo impresso reliquiarum Pragensium, quæ anno 1645 ex arce regia Carlsteina in metropolim sunt translatae, in quo et reliquæ recensentur. Quin et ibi septimo ordine num. 56 adduntur sequentia, nescio, an satis recte : « Sancti Matthæi apostoli et evangelistæ brachium utrumque cum pelle et carne. » At in catalogo ms. reliquiarum, ex Calendario Pragense ecclesiæ extracto, quem anno 1647 huc misit P. Theodorus Moretus, hæc solum leguntur ad 21 Septembris : « Sancti Matthæi apostoli et evangelistæ, qui apud Æthiopiam prædicans martyrium passus est. Cujus reliquias, videlicet imaginem magnam cum argento et auro decoratam, tenentem costam ejus in manibus, quas invenit piissimus princeps Carolus IV, etc. donavit ecclesiæ Pragensi. Hæc ibi : at ego lubens ipsis Pragensibus examinandum relinquam, quantum habeant reliquiarum sancti Matthæi. Bucelinus in sacrario Benedictino quod edidit anno 1656, ad 21 Septembris de reliquiis S. Matthæi hæc tradit : « Hujus magni evangelistæ insignis portio asservatur in Andechs (monasterio Bavaricæ), ubi et aliæ duæ ejusdem partes ostenduntur, Dens Elnone (alias S. Amandi monasterium vocatur in Flandria), duo molares dentes et alia nonnulla in Weingarten; » quod Sueviæ est monasterium cum oppido cognomine. Plurimas quoque sancti Matthæi reliquias Colonie attribuit in Opere suo Gelenius, nimirum pag. 264 duas particulas ecclesiæ collegiatæ S. Gereonis : pag. 372, de capite sancti Matthæi aliquid ecclesiæ abbatiali S. Panthaleonis; pag. 412, aliquid reliquiarum parochiali ecclesiæ S. Lupi, uti et pag. 442 ecclesiæ S. Catharinæ Ordinis Teutonicorum, pag. 456 ec-

clesiæ Cartusianorum, pag. 483 ecclesiæ Carmelitaram, pag. 547 ecclesiæ S. Maximini monialium ordinis Augustiniani, pag. 560 ecclesiæ monialium ejusdem ordinis in majore Nazareth, pag. 584 ecclesiæ S. Vincentii tertie Regulæ S. Francisci, et demum pag. 627 sacello S. Margaritæ. At omnes istæ modicæ videntur esse particulæ, ut difficultatem numerus nullam pariat.

99. In Belgio, nostro plurimis etiam locis ostenduntur sancti Matthæi reliquiæ, interque eas una valde notabilis. Et sane mirandum nemini esset, si de hujus apostoli reliquiis plus obligasset Belgio, quam aliis provinciis, cum Carolus V imperator in Belgio natus et sæpe degere solitus sit, idemque aliquando Salerni fuerit, ubi eas accipere potuit, et inde in Belgium portare aut transmittere. Alii quoque modis reliquiæ sancti Matthæi in Belgium diu ante transferri potuerunt. At quomodo allatæ fuerint, non invenio apud Rayssium, qui eas recenset in Hierogazophylacio Belgico. Primum certe locum meretur caput Sancti, quod pag. 394 attribuit oratorio aulæ Bruxellensis his verbis: « Locum hunc præterea mirum in modum venustat rarum illud pignus, sanctissimi videlicet apostoli et evangelistæ Matthæi caput integrum, sumptu et valore maximo reclusum in argentea imagine, eundem apostolum pectore tenus, naturalem hominis altitudinem excedentem referente, circa cujus humeros circumvolitans angelus atramentarium illi vasculum porrigit. Erigitur in prædiviti ex ebene pegmate artificiosissime elaborato, in quo præcipua dicti apostoli miracula argenteis crustis et laminis incisa, variaque artis elegantia condecorata complectuntur. Idem, pag. 463, adscribit ossa sancti Matthæi, id est, aliquid ex ossibus, ecclesiæ collegiatæ S. Salvatoris Brugis in Flandria; rursus pag. 314, ecclesiæ cathedrali Tornacensi de sancto Matthæo apostolo et evangelista duo ossa, unum grande, aliud mediocre; » pag. 451, Rutilensi Cartusiæ ad Mosam (lege Mosellam) in ducatu Luxemburgensi « sancti Matthæi apostoli et evangelistæ os magnum, » pag. 430 abbatie Phalempinensi ordinis S. Augustini in Flandria argenteum brachium, « Ubi, inquit, « eximia pars brachii S. Matthæi... asservatur; » et pag. 216 nonnihil de reliquiis sancti Matthæi, obtentum dono Margaritæ principis Flandriæ, haberi dicit in abbacia Flinensi virginum Cisterciensium. Lætiensis et Maricollensis abbatie, sive Benedictinæ in Hannonia, aliquid similiter de ossibus sancti Matthæi possidere se credunt. Priori pag. 279 Rayssius tribuit partem digiti sancti Matthæi apostoli et evangelistæ una cum carne; alteri pag. 296 aliquid de costa ejusdem. Canonici ordinis S. Augustini in abbacia S. Nicolai Ogniacensis ad Sabim habens, eodem teste pag. 387, altare portatile Jacobi de Vitriaco S. R. E. cardinalis, in eoque cum aliis reliquiis aliquid de S. Matthæo; de quo nonnihil demum attribuit pag. 401 abbatie Parcensi ordinis Præmonstra-

tensis in Brabantia prope Iovanium. Hæc laudatus Rayssius, qui et dentem Elnone, sive in S. Amandi cœnobio, jam supra memoratum, reliquiis accenset.

100. Transeo in Galliam, ubi variis locis credunt se habere caput sancti Matthæi. Albertus le Grand in opere Gallico de sanctis Britanniae Armoricæ pag. 600 in Vita S. Tanguidi abbatis refert, caput sancti Matthæi sæculo vi per mercatores Armoricos clandestum fuisse ablatum ex Ægypto, translatumque in Britanniam Armoricam, ibique in diocesi Leonensi constructum monasterium, in quo sancti caput fuerit depositum. Addit geminum prodigium, videlicet scopulum in mari exstantem fuisse a navi perruptum, dum caput advehebatur; alterum in constructione monasterii patratum; sed utrumque indiget documentis multo antiquioribus, quam proferri possint, ut fidem inveniat. Ipsa quoque allatio capitis ex Ægypto non videtur certior quam ante memorata corporis ex Æthiopia translatio. Verumtamen dictam capitis translationem narrant etiam Carolus le Cointe in *Annalibus ecclesiasticis Francorum*, ad annum 555, num. 21, Ludovicus Bulteau in *Compendio Historico ordinis S. Benedicti*, lib. II, cap. 28, num. 2, uti et constructionem monasterii, sancto Matthæo dicati, de qua nequit dubitari. Mabillonius, in *Annalibus Benedictinis*, tom. I, pag. 152 ad annum 563 fundationem monasterii exponit, de translatione vero capitis sancti Matthæi dubitanter loquitur hoc modo: « Dein monasteria a Paulo (episcopo Legionensi, de quo apud nos actum tom. II, Martii pag. 108) constructa, in primis Gerberense, cui Tanguidus abbas præfectus, is qui S. Matthæi monasterium in extremo Armoricæ apud Leonenses promontorio sub medium sæculum sextum construxisse perhibetur, ob id in Finibus-Terræ cognominatum. Occasionem tradunt sancti apostoli caput ex Ægypto a quibusdam mercatoribus Leonensibus allatum. Novum asceterium consecravit Paulus, eoque Tanguidus e Gerberensi monasterio, cui Relecense successit, coloniam duxit. Perstat ad nostrum tempus S. Matthæi monasterium sub S. Mauri congregatione, situm, ut mox dicebam, in diocesi Leonensi, haud procul a Conquitto, paulo longius a Bræstensi celeberrimo portu. Nulla fere de hoc monasterio vetera monumenta supersunt post varias ab Anglis illatas clades; tametsi antiquum ejus splendorem arguit insignis basilica, quæ variis sanctorum reliquiis ornata est. » Cæterum persuasio de capite sancti Matthæi servato in illo monasterio viguit saltem a sæculo XIII: nam Matthæus Westmonasteriensis ad annum 1295 de classe Anglorum eo perlata, fugientibus incolis monasterii, hæc scribit: « Post hæc abbatiam S. Matthæi quam plures ingressi, ecclesiastica utensilia cum capite ejusdem sancti ablato ad dominum Edmundum ducem exercitus contulerunt. Quæ omnia sequestrata fecit dominus Edmundus viris ecclesiasticis restaurari. » Ex his tamen recte deduci nequit, integrum esse caput,

quod ibidem habetur pro capite sancti Matthæi; neque enim id asserit Westmonasteriensis. An vero caput illud, quod ibi habetur, sit sancti Matthæi, non inquirō.

101. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad 21 Septembris consentit cum sententia fere communi de corpore sancti Salernum translato; additque: « E quo (corpore) excerptum venerandum caput, pridem in Galliam delatum fuit, reconditumque in summa basilica Bellovacensi, in qua egregio cultu conservatur, dempto vertice, qui Carnuti in sacrario nobilis ædis Virginis Deiparæ magna cum veneratione habetur. » In Necrologio Bellovacensi, quod laudatur tom. IX Galliæ Christianæ, col. 742. in Milone I episcopo Bellovacensi inter alia leguntur sequentia: « Dedit (Milo) caput B. Matthæi apostoli et Virgam Aaron. » At unde illud caput acceperit, non adjungitur in laudata Gallia Christiana. Fuit Milo in Ægypto cum cruce signatus, fuit similiter notabili tempore in Italia. An vero etiam fuerit Constantinopoli, ibique caput illud acceperit, ut refert Bailletus ad hunc diem in sancto Matthæo, et quidem tempore Philippi Augusti, anno 1223 defuncti, nusquam invenio. At videtur Bailletus Necrologium conciliare voluisse cum scriptis a Cangio, et sic dixisse, quod nemo ante dixerat. Certe Cangius, quem etiam laudat in Historico tractatu de capite sancti Joannis Baptistæ, alia omnino dicit, recensens pag. 104 reliquias a Latinis post occupatam Constantinopolim in Occidentem missas. Nam de capite sancti Matthæi sic loquitur: « Gervasius de Château-Neuf, canonicus Carnotensis, et postea episcopus Nivernensis, donavit ecclesiæ Carnotensis caput sancti Matthæi. » Consentit Sebastianus Rouillard, in *Historia Carnotensi*, cap. 8, pag. 207. Itaque Carnotenses crediderunt, accepisse se caput illud Constantinopoli; sed probare nequeunt, caput sancti Matthæi unquam Constantinopoli fuisse, ut Carnotensis æque ac Bellovacensis ecclesiæ traditio admodum videatur incerta.

102. Jam vidimus, tribus locis caput sancti Matthæi assignari in Gallia. Accedit et quartus in Lotharingia, nimirum abbatia Præmonstratensis in diocesi Tullensi, Regnis-vallis dicta, non confundenda cum altera, quæ Regia vallis dicitur, ejusdemque est ordinis, et in eadem diocesi. Saussayus in Supplemento martyrologii Gallicani ad 21 Septembris annuntiat venerationem sancti Matthæi hodierni in cœnobio Regis vallis, ut aliquando etiam vocatur, et adjungit: « Cujus... pars capitis laureati, ... dicto in monasterio honorificentissime asservatur, et hodie colenda religiosissime exhibetur. » Partem capitis dicit, opinor; quia jam caput Bellovaco et Carnoto asseruerat. Certe Calmetus, in *Historia Lotharingæ*, tom. II primæ editionis col. 22 caput sancti Matthæi abbatissæ Regis-vallis attribuit, et col. 265 ait, ex Palæstina allatum fuisse per Gobertum Asperi Montis domi-

num. Hugo, in *Annalibus Præmonstratensibus*, tom. II, col. 649, de illo capite scribit sequentia in abbatia Regnis-vallis: « Sancti Matthæi caput argentea inclusum capsula, populorum concursu a sæculo xiv celebre: neque enim antehac in veteribus monumentis legimus quidquam, unde ulterior ei possit antiquitas adjudicari. » Satis animadvertet studiosus lector, non posse omnia illa esse capita sancti Matthæi, si integra, aut fere integra sint. Quapropter ipsi examinare poterunt, an forte habeant modicam capitis particulam factitio capiti impositam, eique capitis nomen fuerit impositum, uti alias factum esse experimentis plane certis didici; an vero habeant reliquias Sancti alicujus incerti, quæ per errorem sancti Matthæi fuerunt creditæ, quemadmodum etiam non raro contingit.

103. Memorantur et aliæ reliquiarum particule aliis locis. Inter reliquias plures, quæ anno 894 delatæ sunt Remis in pagum Veromanduensem, depositæque in vico Memnico in ecclesia S. Martino dicata, recensetur etiam aliquid reliquiarum sancti Matthæi, ut videri potest, tom. I Januarii, pag. 180, tom. III Februarii, pag. 99. In Vita S. Angilberti, abbatis Centulensis in Pontivo (nunc abbatia S. Richarii passim vocatur) qui floruit tempore Caroli Magni, refertur constructio et dedicatio templi Centulensis B. Mariæ cum tredecim altaribus et reliquiis, quæ in singulis sunt positæ. Ad propositum autem nostrum ibi hæc leguntur: « Altare sancti Matthæi, in quo reliquiæ ejus, et Marci et Lucæ. » Rursum, pag. 103, ubi datur scriptum nomine Angilberti, enumerantis reliquias, quas ope Caroli Magni et aliorum ex variis regionibus obtinuerat, cum plurimis aliis recensentur sancti Matthæi reliquiæ. Non additur tamen, utrum fuerit aliquid ex ossibus Sancti, an solum de vestimentis. In Catalogo prolixo reliquiarum, quæ anno 1585 Ulyssiponem translatae sunt, ibidemque donatae domui professæ Societatis Jesu, enumerantur etiam reliquiæ sancti Matthæi apostoli, apud nos tom. II Januarii, pag. 612. Verum sufficiat hæc enumeratio, cum nequeant ulla humana industria enumerari omnes reliquiarum particule, quas habent ecclesiæ aut personæ privatæ, præsertim cum per donationes frequenter ab uno loco ad alterum transferantur. Ejusmodi particulam penes me habeo, dum hæc scribo, acceptam anno 1753 Venetiis ab excellentissimo domino Flaminio Cornelio, senatore Veneto, superius laudato, qui et aliam sibi retinuit.

104. Loca sancto Matthæo sacra, præter memorata hactenus in Occidente, certo plura exstant et aliqua etiam in provinciis orientalibus. De celebri monasterio S. Matthæi in Mesopotamia, quæ nunc Diarbecchia dicitur, apud urbem Mosul aut Niniven novam, frequenter meminit Assemanus, in *Bibliotheca Orientali*, tom. II. Ex iis autem, quæ pag. 408 refert de illo monasterio, clare liquet, saltem ex-

stitiisse a sæculo iv. Idem, tom. II, pag. 403, meminuit « cœnobii Chuchæ, quod monasterium S. Matthæi dicitur in monte Elpheph. » Ex illo autem monasterio duodecim monachi cum episcopo Ninives occisi dicuntur jussu Pherozis Persarum regis in urbe Ninive sive Mosul. Eadem historia narratur apud Assemanum, tom. III, pag. 393, ubi vocatur similiter « cœnobium Cuchtæ, » hoc est, S. Matthæi in monte Elphephic; monachique in illo monasterio dicuntur cum Metropolita Ninives com-

prehensi, ductique Niniven, ubi postea occisi sunt, quod consentire nollent in hæresim Nestorianam. Ex eo autem, quod metropolita Ninives in monasterio comprehensus est, quodque omnes Ninivem fuerunt ducti, satis certo colligitur, idem hoc esse monasterium cum præcedente apud Mosul aut Niniven. Pro eodem etiam habuit Assemanus, apud quem plura de illo monasterio videri poterunt, cum illa ad sanctum Matthæum minus pertineant.

ACTA

Auctore Metaphraste interprete Sirleto.

(Græcum textum exscribendum curavimus ex cod. ms. Paris. n. 1430. Edrr. Patr.)

A'. Ἦδη μὲν τὴν παρὰ τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς δοθεῖσαν φυλάττοντες ἐντολὴν, τῆς μακαρίας ἐν παραδείσῳ οἰκίσεώς τε καὶ διαγωγῆς ἀπελαύομεν, παντὸς οὗ τινος οὖν τῶν περὶ τὸ σῶμα ὑπερφρονούντες, μόνοις τε τοῖς θεοῖς ἐνασχολοῦντες τὸν νοῦν, καὶ ταῦτα διηνεκῶς φανταζόμενοι, ἤδη δὲ καὶ ὁ τῆς πρὸς Θεὸν πρότερον οἰκειότητος ὀλισθησῶς διάβολος, ἅμα μὲν οἷας ἐκπεπτῶκει τῆς δόξης εἰδώς· ἅμα δὲ καὶ τῷ ἀνθρωπείῳ γένει διαφθορούμενος. Κάντεῦθεν τοῦτο συγκατενεγκεῖν ἑαυτῷ εἰς βάραθρον μηχανώμενος εἰς λήθην τῆς ἐντολῆς τὸν ἀνθρώπον ἤγαγε, καὶ ὁ πρῶτος πλασθεὶς, ἐσυλήθη, φεῦ, ἐλεινῶς τὸν παράδεισον· οὐκ ἦν δὲ ἅμα τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς, εἰς τοῦτο ἀπωλείας κατενεχθέντας περιδεῖν, καὶ τὸ πρῶτον ἀποβαλόντας ἀξίωμα, ἐν οὕτως ἀτίμῳ καταλιπεῖν τῇ διαγωγῇ. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ τῷ Πατρὶ συναρχος Λόγος καὶ συναΐδιος τῶν πατρικῶν κενώσας κόλπων ἑαυτὸν ἐπὶ μητέρα παρθένον κάτεισι δι' ἐμὲ καὶ σάρκα φορεῖ, καὶ πάντα πλὴν μόνης τῆς ἀμαρτίας ὑπέρχεται τὰ ἀνθρώπινα, ὡς ἂν τὴν μὲν ἀμαρτίαν ἀνέλη καινὴν δὲ τινα πρὸς οὐρανοῦς ἐπάνοδον τοῖς ἐπὶ γῆς ὑποδείξῃ. Ἐπεὶ δὲ καὶ διακόνους πρὸς τοῦτο καὶ ὑπηρέτας ἔχειν ἐχρῆν, δι' ὧν τε τὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν μυστηρίων ἀνακαλύψει, καὶ πρὸς σωτηρίας ὁδὸν τοῦ ἀνθρώπου χειραγωγῆσει, προσκαλεῖται μὲν Ἀνδρέας καὶ Πέτρος, μετὰ δὲ τούτους Ἰάκωβός τε καὶ Ἰωάννης, εἰτα Ματθαῖος, ὁ νῦν ἡμῶν ὑπόθεσις ὢν.

palefaceret, atque homines ipsos ad salutis viam perduceret, ob eam causam vocati sunt Andreas, Petrus, Jacobus, Joannes et Matthæus, de quo nobis hoc loco dicendum est.

B'. Οὗτος τοίνυν ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς ὕστερον, τελώνης πρό . . . . . καὶ χρημᾶ . . . . .
 . . . . . τωρ καὶ λογιστ . . . . .
 καὶ πάσης ἐν . . . . . στήρης καὶ

B I. Si præceptum illud, quod ab eo, qui nos formavit, injunctum nobis (1) fuit, servare voluissemus, beata illa paradisi habitatione et vita frui nobis licuisset, omniaque corporea commoda negligentes, solis divinis rebus mentem occupatam haberemus, ac eas assiduis cogitationibus semper meditemur. Cum ille, qui a divina familiaritate simul atque a gloria excidit, in qua prius erat, generi humano invideret, ob idque ad suam ruinam secum una omnibus machinis illud præcipitare studeret, auctor fuit homini, ut primi illius præcepti oblivisceretur. Itaque homo ipse, qui omnium primus a Deo formatus est, miserabili quodam modo, proh dolor! paradiso privatus fuit. Non tamen ipsius, qui nos formavit, benignitas patiebatur, ut ad tantam ruinam prolapsi despiceremur, neque ut, prima illa dignitate amissa, tam ignobili statu condemnati relinqueremur. Ille igitur ipse, qui ab initio cum Patre semper fuit, qui cœternus est, ex paterno sinu descendens, seipsum exinanivit, et propter humani generis salutem matrem Virginem subiit, carnem gestavit, et humana omnia sustinuit præter peccatum: humana enim omnia suscepit, ut peccatum mundi tolleret, et his, qui sunt in terra, novum quemdam ad cœlos aditum præpararet. Quoniam vero ejus rei ministros habere oportuit, per quos divinæ dispensationis et mysteriorum disciplinam Deus et perduceret, ob eam causam vocati sunt Andreas,

D II. Hic, inquam, Christi discipulus, olim fuerat publicanus, pecuniarum exactor et ratiocinator, quippe qui omnes quæstus faciendi vias et artes noverat, mentis acrimonia, multoque rerum usu

(1) Nobis, in primo nimirum parente Adamo. Hoc autem initium modo nonnihil diverso Latine expressum esse apud Lipomanum, tom. V, fol. 137, indeque credidisse aliquos, alia esse Acta, quæ de-

dit Lipomanus, adnotavi in Commentario num. 14, ibique ostendi, Acta esse eadem, diversos vero interpretes.

ita præstans, ut inter publicanos principem locum teneret (2). Postea vero quam pro salute mundi Christus Dominus in terra versari cœpit (videte, quæso, repentinam, celerem, admirabilem et plane divinam hominis conversionem), cum præteriret aliquando, et intimas cordis partes inspiceret hominis in telonio sedentis, cumque virtutis studium atque ardorem in ejus animo latentem, ut rerum occultarum cognitor et cordis perscrutator, bene cognosceret, et qualisnam ex eo, qui tunc erat, postea futurus esset, optime prospiceret, illum vocavit, ac sequi se jussit. Sic enim de illo scriptum legitur: « Cum transiret Jesus, vidit publicanum, nomine Levi, in telonio sedentem, eique dixit: Sequere me. » Ille vero non pecuniarum copia, non eorum, qui circumstabant, multitudine, non terrena et fragili hujus mundi gloria detentus est; nihil denique illorum omnium curavit, quæ in terris humanam mentem servituti subicere, et ad se attrahere solent: sed ita, ut erat, statim surrexit, et secutus est Dominum. Non longa oratione illi opus fuit, neque multo tempore, non miraculorum spectatione, non denique diligentiore aut diuturniore consuetudine; sed cum primum optabilem illam et jucundam vocem audivit, « Sequere me, » statim telonium dereliquit, et exigendæ pecuniæ socios, omnemque honoris pristini cupiditatem abjecit, ac toto illo argento et auro, quod

III. Ita qui Levi antea dicebatur, cum mores pristinos admirabiliter mutavisset, appellatione quoque superiore mutata, Matthæus dictus est (3), qui deinceps cum ipso Jesu versabatur, ita ut, cum postea Christus ipse in ejus domo recumberet, una cum illo et Matthæus discubuerit. Qua de re cum Pharisæi dubitarent, et ab ejus discipulis quærent, cur nam eorum Magister cum publicanis cibum sumeret: ille, his auditis, respondit: « Non opus habent medico, qui bene valent, sed qui male se habent. » Item illud: « Euntes discite, quid sit, Misericordiam volo, et non sacrificium. » Qua re declaravit, se venisse, non ut justos omnino, sed ut peccatores ad poenitentiam invitaret. Ex illo tempore Matthæus ita mundum dereliquit, ut et ipsi mundo, et omnibus mundanis cupiditatibus, cruce suscepta, renuntiaverit, soli Deo vivens, et ejus vestigia sequens, omniumque signorum ac miraculorum ipsius spectator et particeps factus: quippe qui per totum dispensationis divinæ tempus una cum Jesu versatus fuit, cum summis ejus discipulis connumeratus, et cum temporis progressu faciens virtutis progressionem. Cum vero tempus illud salutare advenisset, quo

(2) De hoc inter publicanos principatu dubitari merito potest, etiamsi solum credamus, ingenio et dexteritate principem asseri, ut locus clare exponitur apud Lipomanum.

(3) Existimavit auctor, non fuisse dictum Matthæum ante vocationem, sed Levi. Certum est, nomen Levi eidem fuisse etiam ante vocationem;

A τέχνη . . . . . μενος, και νοός . . . . . και πραγμάτων πολυπειρία, τὴν πρῶτην παρὰ τελώναις τάξιν ἐπέχων· ἐπεὶ δὲ τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς κατὰ γῆν εἶχεν ὁ Κύριος (ὁρᾶτε τὸ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀνδρός ἄθροον ὡς ὑπερφυεὶς και παράδοξον). Ὁ μὲν γὰρ παρὰ τὸ τελώνιον προκαθημένον, και τὸν ὑποκαθήμενον τῆς ἀρετῆς αὐτῷ ζῆλον οἷα γνώστης κρυφίων και καρδιῶν ἐξεταστής ἀκριβῶς ἐγνωκῶς και οἷος ἂν ἐξ οὐοῦ γένοιτο προσιδῶς, καλεῖ μὲν αὐτὸν ἀκολουθεῖν ἐντελλόμενος. « Παράγων γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς εἶδεν Λευὶ τὸν Ματθαῖον ἐπὶ τὸ τελώνιον καθήμενον, και λέγει αὐτῷ· Ἀκολουθεὶ μοι. » Ὁ δὲ οὐ χρημάτων πλῆθῦν, οὐ περιστηκῶτων ὄχλον, οὐ τὴν χαμαὶ συρομένην δόξαν ταύτην και ῥέουσαν, οὐχ ὅσα τῶν τῆδε καταδουλοῦσθαι τε τὴν νοῦν και σφετερίζεσθαι πέφυκε τὸ παράπαν οὐδὲν ὑπολογισάμενος, ὡς εἶχεν εὐθὺς ἀναστάς, οὔτε μακρῶν ἐδεήθη λόγων, οὔτε χρόνου συχνοῦ. Ἄλλ' οὐδὲ θαυμάτων θείας οὐδὲ τελεωτέρας τῆς ἑμιλλίας και πλειονος, ἀλλὰ μόνον ὡς τῆς εὐκταίας ἐκείνης αὐτῷ φωνῆς και ἠδείας ἤκουσεν, « Ἀκολουθεὶ μοι, » καταλείπει μὲν τὸ τελώνιον αὐτίκα, καταλείπει δὲ τοὺς συμπράκτορας, συγκαταλείπει δὲ και τὴν περὶ αὐτὸν πᾶσιν φιλοτιμίαν, και ἀργύρου παντός και χρυσοῦ τὸν πολῦτιμον ὠνεῖται μαργαρίτην.

antea possidebat, pretiosam margaritam mercatus

C Γ'. Οὕτω Λευὶς τὸν τρόπον θαυμασίως μεταβαλὼν· εἰς Ματθαῖον και τὴν προσηγορίαν ἠλλάξατο, ὥστε και ἀνακειμένη μετὰ ταῦτα ἐκ τῆ οἰκίᾳ τῷ Ἰησοῦ, συνανακείσθαι αὐτῷ και Ματθαῖον, ἐφ' ᾧ διαπορεύεσθαι τοὺς Φαρισαίους, και ἀναπυθνεσθαι τῶν μαθητῶν· Τι δῆτα μετὰ τελωνῶν ὁ διδάσκαλος ὑμῶν ἐσθίεισ τὸν δὲ ἀκούσαντα φαναι, « Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. » Και, « Ἠορευθέντες μάθετε τί ἐστίν· Ἐλεον θέλω και οὐ θυσίαν. » Τί τοῦτο δηλῶν, ὡς οὐ δικαίους ἦλθε καλεῖσαι πάντως, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Ἐντεῦθεν σταυροῦται μὲν ὁ Ματθαῖος τῷ κόσμῳ παντὶ, σταυροῦται δὲ ταῖς κοσμικαῖς ἀπάσαις ἐπιθυμίαις, μόνῳ τε τῷ Θεῷ ζῶν, και τούτῳ κατ' ἔχνος ἔπιόμενος, και πάντων αὐτοῦ τῶν σημείων τε και θαυμάτων αὐτόπτης και κοινωνῶς ὢν, ἅτε παρ' ὄλον τὸν τῆς οἰκονομίας χρόνον αὐτῷ συγγινόμενος, τοῖς τῶν μαθητῶν τε κορυφαίοις συναριθμούμενος, και τῷ χρόνῳ συμποιοῦσαν ἔχων τὴν ἀρετὴν. Ἐπεὶ δὲ και ὁ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐφειστήκει καιρὸς, και ταρῆ μετὰ τὸν σταυρὸν τὸ τοῦ Κυρίου παρεδόθη σῶμα, και νῦν μὲν τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφαίνεται, νῦν δὲ ἀθέατος ἦν αὐτοῖς τὰ πολλὰ, τέλος εἰς οὐρανούς ἀνελήφθη και τὸν Παράκλητον ἐπέθετο ἐν

at nomen Matthæi postea tantum ab ipso usurpatum, non existimo, cum Matthæus ipse cap. 9, vers. 9 contrarium innuat, ubi dicit: « Vidit (Jesus) hominem sedentem in teloneo, Matthæum nomine. » Itaque jam tum habebat geminum nomen.

εἶδει πυρίνων γλωσσῶν τοῖς ἀποστόλοις ἐκπέμκει δπως τῇ τούτου ἐμπνεύσει τὴν χάριν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγείλωσιν, ἄλλος τε τῶν μαθητῶν ἀλλαχοῦ ἐπορεύθη, ἐπὶ πᾶν τῆς οἰκουμένης ἔθνος ὡς ἕκαστος ὑπ' ἐκείνου λάχοι.

paraletum illinc sub ignea linguarum specie ad apostolos suos misit, ut per ejus ipsius Spiritus afflatum gentibus gratiam nuntiaret, tunc Discipuli, alio alii, profecti sunt ad totius orbis terrarum gentes (4), prout unusquisque ab illo ipso Spiritu ducebatur.

Δ'. Ἐπεὶ οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ οἱ μαθηταὶ τὰς χώρας διέλαβον, τότε καὶ ὁ θαυμαστός οὗτος Ματθαῖος καὶ μέγας ἀπόστολος οὐκ αὐτὸς μόνος τοῦ ἀγαθοῦ μετασχὼν, ἑτέροις ἀπεκρῦψατο τὴν μετάληψιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις κοινοῦται τὸ ἀγαθόν. Καὶ ὄλον ἑαυτὸν οἶον συναγαγὼν τε καὶ συγκροτήσας διαχαράττει τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον καὶ λογαγραφεῖ τὴν εὐσέβειαν, ἵν' ἄπροι οἱ ἄλλοι διὰ γλώττης ἐδιδασκον, ταῦτα οὗτος ἐγγράμμασι παραδῶ. Ἄνωθεν δὲ καὶ ἀπὸ Ἀβραάμ τῆς γενεαλογίας ἀρξάμενος, καὶ οὕτω καθεξῆς προῖων, πρῶτα μὲν τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γέννησιν εὐαγγελίζεται, τὴν ἀνέδειξιν, εἶτα τὴν βάπτισιν, τὴν τῶν ἀποστόλων ἐκλογὴν, τοὺς πειρασμούς, αὐτὴν τε ἑαυτοῦ πρόσκλησιν, καὶ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας, ὅσας τε διὰ παραβολῶν ὁ Χριστὸς καὶ ὅσας ἐν παύρησι τοῖς μαθηταῖς σὺν τοῖς ὄχλοις ὠμίλει, τὰς ὑπερφυεῖς θαυματοποιίας, τὰς τῶν νοσοῦντων θεραπείας, τὰς τῶν δαιμονῶντων, τῶν ἐνοχλοῦντων ἀπαλλαγὰς, τὴν τῶν ἄρτων εὐλόγησιν, τὸν ἐν θαλάσῃ περίπατον, καὶ τὴν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Θαβὼρ μεταμόρφωσιν. Ἐπειτα καὶ τὰ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας ἀκριβῶς τῷ λόγῳ προδιαζωγραφήσας, τότε περὶ τοῦ μυστικοῦ δαίπνου καὶ ὅσα περὶ τὴν ἐν αὐτῷ προδοσίαν συνηνέχθη διεξελθὼν, τὴν ὑποκεκρίμενην τε τοῦ Πιλάτου κρίσιν, καὶ τὴν τοῦ δικαίως ἐλθόντος κρῖναι κατάκρισιν, εἶτα τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἐπὶ τῆς Γαλιλαίας τοῖς ἀποστόλοις ἐμφάνειαν, ὅτε καὶ δοθῆναι πᾶσαν ἐξουσίαν αὐτῷ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἶρηκε.

Ε'. Καὶ τὴν οἰκονομίαν συντόμως φάνα: τοῦ λόγου πᾶσαν ἐκθέμενος, οὕτω Παρθυαίοις μήπω τῇ Περσῶν ἀρχῇ προσθεμένοις τὴν σωτηρίαν εὐηγγελίσαστο, καὶ τὰ κατὰ τὴν Παλαιστίνην περιελθὼν κλίματα, πλήθει τε συμπλακεῖς πολυγλώσσοις. λιμῶ τε καὶ δίψῃ καὶ συχναῖς προσπαλαίσας κακώσεσι καὶ κινδύνοις, τοῖς μὲν ἐκ τῶν τῆς ἀσεβείας προεστῶτων ἐπαγομένοις, τοῖς δὲ καὶ ἀπὸ τῶν χαλεπωτάτων τούτων δημαγωγῶν, τὸν Σωτῆρα Χριστὸν θαρράλει

(4) Non tam cito Judæa excesserunt Apostoli, quam hic auctor insinuat: neque Matthæus videtur mansisse in Judæa ad scribendum Evangelium, quando alii jam proficiscebantur ad longinquas regiones, ut mox innuit; sed Evangelium scripsit ante divisionem apostolorum. Vide dicta in Commentario, num. 42 et 43.

(5) Apud Lipomanum pro: Parthos adiit, dicitur prædicasse « apud Thebanos, qui imperio Persarum nondum accesserant. » Uter rectius textum Græcum expresserit, certo scire nequeo, cum Acta Græca præ oculis non habeam. Aitamen conjicio, lectionem Surii esse probabiliorem, cum alii etiam

A Jesus crucem passus est, et Domini corpus post crucem ipsam sepulture traditum fuit, et ille post resurrectionem aliquando discipulis suis apparuisset, sæpius vero illorum oculos latuisset, postremo in cælum assumptus est, et Spiritum

IV. Cum igitur hæc ita se haberent, et discipuli regiones alias alii aggressi fuissent, tunc admirabilis et magnus apostolus Matthæus, tantarum bonarum rerum solus particeps esse noluit, sed aliis etiam beneficium impertivit. Itaque cum se totum collegisset. Evangelium suum, et religionis ac pietatis doctrinam, litterarum monumentis consignavit, ut videlicet, quæ alii ore ac lingua docuissent, ea ipse scriptis mandaret. Altius igitur inde usque ab ipso Abraham Christi originem exorsus, atque ita deinceps progressus, primum Christi originem secundum carnem nobis nuntiavit, deinde quemadmodum baptizatus fuit, discipulos elegit, tentationes superavit, et ipse a Jesu vocatus est, quemadmodum etiam sacra divinarum rerum mysteria edocuit, partim parabolis, partim aperte discipulis et turbis ea pronuntians. Scripsit idem miracula supra humanæ naturæ captum ab eodem Jesu facta, item ægrotantium curationes, eorum, qui a dæmonibus vexabantur, liberationes, panes illos, quibus ipse benedixit, et multos pavit, quemadmodum per mare pedibus ambulavit, et in monte Thabor in aliam quamdam formam se transtulerit. Deinde alterum ejus adventum diligentiori oratione conscripsit: quæque de mystica ejus cœna, et de ipsius prodicione facta erant, perstrinxit. Ad hæc falsum illud Pilati iudicium, et ejus, qui venit, ut juste alios judicaret, iniquam condemnationem, sepulturam, resurrectionemque, et quemadmodum apud Galilæam apparuit apostolis, quo tempore datam sibi dixit omnem potestatem in cælo et in terra.

V. Cum igitur, ut summatim dicam, totam Christi dispensationem explicavisset, Parthos adiit, qui nondum Persarum imperio adjuncti erant (5), ipsisque salute nuntiata, Palæstinæ regionis fines peragravit, ubi cum ingenti multitudinis variis linguis prædicationibus congressus est, cum fame, siti et crebris ærumnis ac periculis luctatus, quorum alia superstitiosæ impietatis præsides, alia acerbissimi populorum tribuni crudelissime afferebant.

dicant, apud Parthos prædicasse Matthæum, Parthique, qui tempore Matthæi habebant in illis partibus principatum, postea multis sæculis fuerint sub imperio Persarum. At de prædicatione Matthæi apud Thebanos nullus loquitur, nec illi postea fuerunt sub Persarum imperio. Itaque videtur Metaphrastes credidisse, Matthæum, aliquo tempore prædicasse in imperio Parthorum, deinde regressum esse in Palæstinam, ac demum profectum in Æthiopiam. Illic autem ordo prædicationis ipsius non est improbabilis, ut colliget prudens lector ex disputatis de prædicatione sancti Matthæi in Commentario § 4.

At ille nihilominus tamen Salvatorem Christum, et mente et voce libera prædicabat, et eos, qui errore decepti fuerant, ad divinam cognitionem perducebat, ab erroris fallacia remotos et ad veritatis cognitionem translatos. Impia igitur gentium superstitione de medio sublata, omnes homines vero et soli Deo adjunxit, neque suæ prædicationis doctrinam illis tantum finibus contineri voluit, sed ad Æthiopiam (6), quam sortitus fuerat, pervenit; cujus regionis homines cum ad veritatis notitiam perduxisset. Christianæque fidei gymnasium illis constituisset, et quoscunque potuit prædicationis suæ retibus inclusisset, multaque miracula, Christi ope adjutus, effecisset, et eos, qui ad Dei fidem conversi erant, per aquam et spiritum Christo adjunxisset, ecclesiam sanctam ipsi ædificandam curavit, presbyterosque ac diaconos constituit, singulis diebus concionem habens, partim ad veritatem retinendam illos adhortans, partim mysteria tradens: eos vero, qui languoribus et morbis vel dæmonum malitia oppressi, de vita periclitabantur, verbo et manus attactu ab omnibus molestiis statim liberabat.

VI. Postea vero quam opus exegit sua vocatione dignum, et debitum opus complevit, ad quod vocatus fuerat, per martyrium in Domino quievit, et nobis, qui versamur in terris, corpus reliquit gloria et hymnis ornatum, eosque, qui memoriam ejus celebrant, vicissim multo splendore ornans, ac sanctos efficiens: id quod multi ex eorum numero, qui per Apostolum ipsum salute digni facti sunt, sacris orationibus consuetam et sanctam ejus celebritatem honorifice admodum persecuti memoriæ prodiderunt. Ipse vero sine intervallo aliquo puro aspectu Domini Jesu Christi faciem contemplatur, et in ejus immensæ gloriæ corona decoratur, atque cum eo simul versans, exultat perpetuo: cui convenit omnis gloria, honor, adoratio et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

(6) Hic rursus multum dissentit editio Lipomani, et pro Æthiopia substituit Hierapolim his verbis: « Nolens autem eo usque suam sistere doctrinam, ad ei sorte attributam Syriæ Hierapolim, sitam prope partem Euphratem, accedit, » etc. At rursus non capio, quomodo hic de Hierapoli referantur omnia, quæ apud Surium de Æthiopia. Quare dubitare vix possum, quin corrupta et interpolata sint Acta, quæ edidit Lipomanus, et certe alterutra sunt duobus locis corrupta. Combetisius in Autotario novissimo part. 1 pag. 497 dat Adnotationes in Orationem Nicetæ in Matthæum, ibique bis asserit, Acta illa Metaphrastæ, sicut edita sunt a Li-

A και φωνῇ καὶ γνώμῃ ἐκήρυξε, τοὺς ἀλόντας τῇ πλάνῃ πρὸς θεογνωσίαν ἐχειραγωγῆσε, τῆς ἀπάτης ἀπέστησε, προσῆξε τῇ ἀληθείᾳ, ἐκ μέσου τὰ τῆς ἀσεβείας πεποίηκε, καὶ πάντας τῷ ἀληθεῖ καὶ μόνῳ Θεῷ ποσηγάγετο, μὴ μέχρι τε τούτων στῆναι βουλόμενος αὐτῷ τὰ τῆς διδασκῆς. καὶ τὴν ἀποκληρωθεῖσαν αὐτῷ ἱεράπολιν τῆς Συρίας, τῷ τοῦ Εὐφράτου μέρει διακειμένην καταλαμβάνει, καὶ ἐπειδὴ πρὸς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἐπανήγαγε καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ, διδασκαλείῳν τε πίστεως ἐκεῖ συστησάμενος, καὶ τῷ τοῦ λόγου δικτύῳ πάντας οἷς ἂν ἐντύχοι ζωγράφας, θαυμάτων τε πληθὺν ἐργασάμενος, καὶ δὴ καὶ τοὺς πεπιστευκότας, δι' ὑδατός τε καὶ Πνεύματος προσαγαγὼν τῷ Χριστῷ, ἐκκλησίαν αὐτῷ ἁγίαν ὑποδομήσατο, ἱερεῖς δὲ καὶ πρεσβυτέρους ἀποκληρώσας, καὶ διακόνους τῷ τοιοῦτῳ πάλιν ἐγκαταλέξας βαθμῶν, ἐκάστης τε ἐκκλησιαζόμενος, καὶ τοῦτο μὲν πρὸς τὴν ἀληθειαν ὑπαλείφων, τοῦτο δὲ παραδιδούς τὰ μυστήρια, τοῖς πάθεσι τε καὶ νόσοις πιεζόμενος. ἢ δαιμονίων κακότητι κινδυνεύοντας, λόγῳ καὶ χειρὸς ἐπαφῆ, τῶν ἐνοχλούντων εὐθὺς ἀπήλαττεν.

ς. Ἀμέλει καὶ τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως ἀξίαν τὴν ἐργασίαν ἀποδεδωκὼς τῷ καλέσαντι, καὶ πλήρης ἡμερῶν γενόμενος τῶν τοῦ Πνεύματος, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλῦει Θεὸν, καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ γῆς ἡμῖν καταλείπει τὸ σῶμα, δόξῃ τε καὶ ὕμνοις κοσμούμενος, καὶ λαμπρῶς ἀντικοσμοῦν καὶ καθαγιαζὼν ἱκανῶς τοὺς δοξάζοντας, ὃ δὴ πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τῆς σωτηρίας ἠξιωμένων ἱερολογήσαντες τε καὶ περιβαλόντες, ἐντίμως τῇ νενομισμένῃ ὁσίᾳ παρέδωκαν. Αὐτὸς δὲ προσώπῳ Κυρίου ἀμέσως καὶ καθαρῶς ἐμφανίζεται, τῷ τῆς ἐκεῖθεν τε δόξης στεφάνῳ κοσμεῖται, καὶ τούτῳ σύνεστι καὶ συναγάλλεται, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

pomano, probatiora esse Surianis, quæ ab ipso etiam Lipomano edita sunt tom. VII, fol. 265; sed nullam addit rationem: et sane difficulter dedisset idoneam. Etenim probabilius est, apud Parthos prædicasse Matthæum, quam apud Thebanos, nescio quos, qui postea Persarum imperio adjuncti fuerint; probabilius quoque est, Æthiopiam eidem obigiase prædicatione illuminandam, quam civitatem unam Syriæ Hierapolim. In hisce autem solis Acta differunt, in reliquis consonant præter diversitatem interpretationis. Verum de prædicatione sancti Matthæi et de loco martyrii aut mortis plura disserui in Commentario, § 4.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ

ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΘΕΚΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΙΚΝΙΩ.

DE SANCTA, GLORIOSA AC VICTRICE MARTYRE

THECLA INCONIENSI.

(Septembris die 23. — Græce et Latine edidit Petrus Pantinus. Antwerpiae 1608, in-4°.)

Α. Ἄρτι τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας εὐαγγελιστοῦ τε καὶ κήρυκος, Παύλου φημί τῆς πολυφθόγγου τοῦ Χριστοῦ σάλπιγγος, ἀπὸ Ἀντιοχείας τῆς ἐν Συρίᾳ, ἐπὶ τὸ Ἰκόνιον ἀφικομένου, καὶ τὸν τῆς ζωῆς λόγον, οἰονεὶ σπέρμα θεῖον, ἐκεῖ καταβαλλομένου, Δημᾶς καὶ Ἑρμογένης, ἄνδρες οὐ πρὸς ἀλήθειαν ζῶντες, ἀλλ' ὑποκρίσεως ὄντες πεπληρωμένοι, αὐτῷ συνεῖποντο. Ὁ Παῦλος οὖν, ἅτε τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς, καὶ μεστός ὢν ἀγαθότητος τὴν ψυχὴν, ἀπλοϊκῶς αὐτοῖς καὶ φιλικῶς προσέειπε· καὶ πάντα ἦν τὰ κατὰ τὴν δεσποτικὴν οἰκονομίαν αὐτοῖς διοικούμενος, τὰ μεγαλεῖά τε τοῦ Θεοῦ διαγγέλλων, καὶ ὅπως ἀποκαλυφθεὶς αὐτῷ Κύριος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσσοιτο. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῶν Ἰκονιέων γένοιτο, ἐπιξενούται παρὰ τινὶ ἀνδρὶ Ὀνησιφόρου τοῦ ὄνομα ὃς εὐσεβὴς τε ὢν καὶ τὰλλα ἀγαθὸς ἀνὴρ, ὡς μόνον τοῦ Ἰκονίου παραλαβεῖν τὸν Παύλου ἀνήκοον, ἐξελθὼν ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις αὐτῷ ὕπαντῆ. Ἔμαθε γὰρ παρὰ Τίτου, ὁποῖος ἄρα τὴν ἰδέαν ὁ Παῦλος, καὶ πόθῳ τῷ ἐκείνου βληθεὶς κατὰ θέαν αὐτοῦ ἐξῆι. Ἰδὼν δὲ Παῦλον ἐρχόμενον, ἄνδρα οἶον ὁ Τίτου λόγος ὑπέγραψε, βραχὺν τὴν ἡλικίαν, ψιλὸν τὴν κεφαλὴν, ἀγγύλον τὰς κνήμας γρυπὸν, σύνοφον, τὸ μείζον φάναι καὶ καιριώτατον χάριτος, θείης πεπληρωμένον· Χαῖρε, φησὶ, πρὸς αὐτὸν, ὕπηρέτα τοῦ εὐλογημένου. Ὁ Παῦλος δὲ, καὶ αὐτὸς Πνεύματι βεβαίως τὸν ἄνδρα καταμαθὼν, σεμνὸν τε προσώπου μειδιάμα, καὶ ἤθος χαρίεν αὐτῷ ἐπιδείξας· Ἡ χάρις, ἔφη, τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ σοῦ, καὶ τοῦ οἴκου σου. Δημᾶς δὲ καὶ Ἑρμογένης, οὓς ἤδη καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἔφημεν, φθόνῳ τῷ πρὸς τὸν Παῦλον τὰς ψυχὰς πληγέντες, καὶ τὴν ὠδὴν τῆς καρδίας οὐχ οἶοι τε ὄντες στέγειν, ἀλλ' εἰς φῶς ἐνεγκόντες· Ἡμεῖς δὲ σοι, πρὸς τὸν Ὀνησιφόρον φασίν, οὐ δοκοῦμεν εἶναι τοῦ εὐλογημένου, ὅτι μὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς Παῦλον μόνον τὴν πρόσρησιν ἐποιήσω· Ὁ δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ῥημάτων τὴν ὑποκαθημένην αὐτοῖς ἔκδοσιν κακίαν κατανοήσας, Ἐπεὶ οὐχ ὄρω ἐν ὑμῖν, εἶπε,

I. Cum primum Paulus magnus ille veritatis nuntius a præco, et sonora Christi tuba, relicta Antiochia, Syriæ urbe, Iconium venisset, ibique vitæ verbum, instar divini seminis, spargeret, Demas et Hermogenes, non ex veritatis præscripto viventes, sed fictione pleni, una illum comitabantur : quos Paulus, quippe Christi discipulus, animo omni humanitate imbuto, candide atque amice amplectebatur, omniaque illis, quæ ad Dominicam disciplinam, vivendique rectam rationem pertinerent, suppeditabat, magnalia Dei, modumque quo Dominus ipsi apparuisset, et ad se traxisset, illis enarrans. In ipsam porro Iconiensem urbem jam ingressus, hospitio excipitur a quodam viro, cui Onesiphoro nomen, qui cum cætera vir probus esset, tum etiam pius, simul atque audivit, Paulum ad urbem adventare, cum uxore et liberis obviam procedens (intellegerat enim ex Tito, qua forma Paulus esset) ejus videndi desiderio tactus, exivit. Quem accedentem conspiciens, virum videlicet, qualem Titi sermo descripserat, brevi corporis statura, capite exili, tibiis incurvis, naso adunco, ciliis contractis, animo ac mente attenta, utque, quod majus est, et maxime ad rem facit, referam, virum (inquam) divina gratia plenum, Salve, inquit, serve Dei benedicti, cui Paulus et ipse virum, Dei Spiritu docente, cognoscens, lætam quamdam vultus gravitatem, gratamque ingenii suavitatem ostendens, Gratia, inquit, Dei tecum et cum tua familia esto. Demas porro et Hermogenes (quos ipsum comitari diximus), animis per invidiam in Paulum concitatis, et cordis sui dolorem, instar partus, minime tegere valentes, sed in apertum preferentes : Quid, aiunt, Onesiphore, an nos quoque ad Deum benedictum non videmur tibi pertinere, quod nobis præteritis, unum Paulum sis allocutus? Ex quibus verbis cum improbitatem in ipsis insidentem perspexisset,

Hoc ideo, inquit, a me actum est, quod non deprehendam in vobis ullum iustitiæ fructum : nihilominus tamen vos quoque domum meam venite, et in ea requiescite.

II. Paulus igitur eo ingressus, capta primum quiete, deinde sumpto cibo, verba facere instituit, et pietatis doctrinam animis eorum, qui convenerant, disseminare. Cujus doctrinæ principium ac fundamentum illi fuit, Beatitudines a Christo deprecicatæ. Beati enim, inquit, pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cœlorum¹. Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt. Beati continent, et stulto huic mundo valedicentes, quia Deo imprimis placebunt. Beati timorem Dei in cordis velut utero parturientes, ipsiusque oracula tremantes : quoniam ipsum videbunt, et tanquam angeli perpetuo cum ipso degent. Ad quem enim, inquit ille, adspiciam, nisi ad mitem, et tacitum et tremantem sermones meos ? Beati qui postquam Dei lavacrum susceperunt, corpora sua pura deinceps ab omni sorde custodientes, pacificos seipsos vita ac moribus exhibent : quoniam filii Altissimi vocabuntur. Beati misericordes : quoniam misericordiam consequentur, et in die iudicii nullas supplicii pœnas experientur. Beati quorum corpora pariter atque animæ, castæ, instar virginum, servatæ fuerint : quoniam Deo accepti erunt, et iustitiæ puritatisque suæ mercedem apud ipsum invenient, quietem sempiternam adepturi¹. Et Paulo quidem ejusmodi verba in domo Onesiphori coram illis, qui ad se venerant, disserente, et nonnullis quidem libenter placideque illum audientibus, aliis autem sermocinationem hanc negligenter accipientibus, et surdorum instar affectis, aliis denique, non solum ad hæc attentionem non præstantibus, sed mala insuper in corde agitantibus, Thecla, virgo quædam nobilis, Theocleæ filia, viro desponsa, cui nomen Thamyris, in vicinia Onesiphori habitans, per fenestram aurem avidam audiendi porrigens, Pauli verba auscultabat : cujus quantumvis faciem minime aspiceret, ita tamen ex ejus sermone pendebat, ut reliquarum rerum omnium cura demissa, ad ipsum solum attenderet, et per ipsum Christo coaptaretur. Cumque videret multas tam matrimonio conjunctas, quam virgines ad Paulum ingredientes, desiderabat quidem et ipsa viri aspectum intueri, ex cujus sermone tantum fructum hauriebat, cœterum, quod ipsi tum temporis id facere minime liceret, fervidos amantes imitata, in sola fenestra acquiescebat, eique continuo adhærebat. Pauli verbis indesinenter, tanquam lignum juxta aquas, quarum in Psalmis mentio est, plantatum, irrigata. Quam ubi mater advertit, tanto jam tempore fenestræ illi affixam, ignorans scilicet quæ in corde illi inclusa laterent, suspectam tamen interim immensam hanc ad fenestram sessionem habens,

¹ Matth. v, 5.

A καρπὸν οὐδένα δικαιοσύνης· οὐδ' οὖν ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς ἔρχεσθε εἰς τὸν ἐμὸν οἶκον, καὶ ἀναπαύεσθε.

B'. Ὁ Παῦλος οὖν ἐκεῖσε γενόμενος, καὶ πρῶτα μὲν ἀναπαύσεως, ἔπειτα δὲ καὶ τραπέζης μεταλαχῶν, λόγον ἤπτετο, καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν συνειλεγμένων τὸ τῆς εὐσεβείας δόγμα κατασπεῖρειν ἀπήρχετο. Γίνονται δὲ αὐτῷ ἀρχὴ καὶ καταβολὴ τῆς διδασκαλίας οἱ μακκαρισμοὶ τοῦ Χριστοῦ. Μακάριοι γὰρ, εἶπεν, οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοι οἱ ἐγκρατεῖς, καὶ οἱ τῷ ματαίῳ τούτῳ κόσμῳ ἀποταξάμενοι, ὅτι τῷ Θεῷ εὐαρεστοῦντες ἔσονται. Μακάριοι οἱ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐν γαστρὶ καρδίας ὠδίνοντες, καὶ τὰ αὐτοῦ τρέμοντες λόγια, ὅτι αὐτὸν ὄψονται, καὶ ὡς ἄγγελοι τούτῳ διὰ παντὸς συνέσονται. Ἐπὶ τίνα γὰρ, φησὶν αὐτὸς, ἐπιβλέψω, ἢ ἐπὶ τὸν πρῶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; Μακάριοι οἱ τὸ θεῖον δεξάμενοι βάπτισμα, εἶτα ῥύπου καθαρὰ τὰ ἑαυτῶν τηρήσαντες σώματα, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ εἰρηνοποιοὶ καταστάντες· ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Ἰησοῦ κληθήσονται. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται, καὶ κολάσεως οὐχ ἔξουσι πείραν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Μακάριοι ὧν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ παρθένοι διετηρήθησαν· ὅτι εὐαρεστήσουσι τῷ Θεῷ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀγγελίας μισθὸν παρ' αὐτῷ εὐρήσουσι, καὶ ἀνάπαυσιν εἰς αἰῶνας ἔξουσι. Τοιαῦτα τοῦ Παύλου, κατὰ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον, τοῖς προσελθοῦσι διαλεγόμενου, καὶ τινῶν μὲν ἡδέως καὶ προσηνῶς τὴν ἀκοὴν ὑπεχόντων. C ἐνίων δὲ κατολιγωρούντων τοῦ λόγου, καὶ κωφοῖς ἐπίσης διακειμένων, ἄλλων δὲ πρὸς τῷ μὴ προσέχειν ἔτι καὶ πονηρὰ λογιζομένων ἐν ταῖς καρδίαις· Θεκλα τις εὐγενῆς παρθένος, Θεοκλείας θυγάτηρ, μαμνηστρυμένη ἀνδρὶ οὗ τὸ ὄνομα Θάμυρις ἦν, ἐν γειτόνων τῷ Ὀνησιφόρῳ τὰς οἰκήσεις ποιουμένη, διὰ τῆς θυρίδος φιλήκοον οὐς εἰσοσχοῦσα, τῶν Χαύλου λόγων ἐπηκροῶτο· καὶ πρόσωπον μὲν ἐκείνου οὐκ εἶχεν ὄρᾶν. οὕτω δὲ τῶν αὐτοῦ λόγων ἐξήρτητο, ὥστε πάντων ἀμέλειαν καταγοῦσαν τῶν ἄλλων, αὐτῷ μόνῳ προσκεῖσθαι, καὶ δι' αὐτοῦ Ἰησοῦ συναρμόζεσθαι. Ὁρῶσα δὲ πολλὰς τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων πρὸς Παῦλον εἰσιούσας, ἐπόθει μὲν καὶ αὐτὴ ὅκιν ἰδεῖν, οὗ τοιοῦτον ἀπέλαθε τῶν ῥημάτων. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ παρὸν τοῦτο ἀδύνατον ἦν, τοὺς θερμούς μιν μιμούμενη τῶν ἑραστῶν, ἤρκειτο λαὶ μόνῃ τῇ θυρίδι, καὶ ταύτης διαπαντὸς εἶχετο, τοῖς ἐκείνου λόγοις ἀδιαλείπτως ἀρδευομένη, καὶ οἰνοεὶ ξύλον οὔσα πεφυτευμένον παρὰ τοῖς ψαλμικοῖς ὕοασιν, Ἡ μέντοι μήτηρ αὐτῆς, ἐπὶ χρόνον οὕτω συγνὸν ὄρῶσα ταύτην τῇ θυρίδι προσηλωμένην. καὶ τῶν μὲν εἰς καρδίαν ὄλωσ ἀμαθῆς οὔσα, πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἄμετρον ὑποπεύουσα προσεδρίαυ, ἀπαλοῖς πρότερον, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ῥήμασι μητρικοῖς ἐπειρῶτο κωλύειν· Τέκνον, λέγουσα, Θεκλα, τί σοὶ καὶ τῷ ξένῳ τούτῳ καὶ γόητι, ᾧ προσέχεις διαπαντὸς, καὶ

οὕτως ἤλω τοῖς αὐτοῦ ῥήμασι ; βλέψων ἤδη καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ λόγου μετὰδος, καὶ μετασχεῖν τροφῆς προθυμήθητι. Ἐπεὶ δὲ οὕτω λέγουσα μηδὲν ἤνυεν, ἀλλὰ τὸ τοῦ λόγου, νεκρῶ πρὸς οὐς διελέγετο, ἡ δὲ καὶ αὐστηροτέρων ἤπτετο ῥημάτων · Ἴνα τί ὡς τις, λέγουσα, μία τῶν ἀφρόνων καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτὰς ἀπολωλεκυῖα, ἀνδρὶ ἀγνώτῃ καθέβη ἀτενῶς προσέχουσα ; αἰδέσθητι συγγενεῖς · αἰδέσθητι φίλους, ἡλικιωτίδας · φύσιν αὐτὴν δυσωπήθητι. Καὶ ὅπως ἐλευθέρῃ τυχάνουσα δούλην ἔχεις ψυχῆν, καὶ ταῦτα θυφάτηρ μὲν Θεοκλείας οὖσα, μνηστῆρ δὲ Θαμύριδος ; Ταῦτα λέγουσα, καὶ τὸν μνηστῆρα μετεκαλεῖτο, καὶ ὅς παρῆει πτηνός, τῶν γάμων ἕνεκα τὴν κλησιν οἰόμενος. Ὡς οὖν ἤκουε παρ' αὐτῆς ὅπως ἡ Θεκλα, καὶ ὅτι τρεῖς ἡμέραι καὶ νύκτες ἴσα παρήλθοιεν, καὶ αὐτῇ τῆς θυρίδος τὸ παράπαν οὐκ ἀποσταίη, βρωτοῦ μὲν καὶ ποτοῦ μηδὲ βραχὺ μνημονεύουσα, τῶν Παύλου δὲ μόνου λόγων ἐκκρεμαμένη · ἐπεὶ ταῦτα ὁ Θάμυρις ἤκουεν ἀπὸ τῆς μητρὸς, εἶτα καὶ προστιθείσης, Σὺ δὲ, μνηστῆρ γὰρ εἶ, πρόσσελθε ταῦτη, καὶ ἀποστῆναι τοῖς σοῖς λόγοις τῆς θυρίδος αὐτὴν παρασκεύασον · πρόσσειν εὐθέως ὁ Θάμυρις, καὶ παντοδαπὸς γίνεται τοῖς λόγοις, τοῦτο μὲν κολακεύων, τοῦτο δὲ παραινῶν, τοῦτο δὲ καὶ πληκτικωτέρως αὐτὴν ῥήμασιν ἐπιστρέφειν πειρώμενος, καὶ · Τί μὴ πρὸς τὸν Θάμυριν τὸν σὸν ὄρῳ, ἔλεγε, τὸν νυμφίον, φιλότατη, τὸν σὸν ; τίνα δὲ φιλεῖς ἄλλον, τοὺς ἐμοὺς ἔρωτας ἀτιμάσασα ; τί οὕτως ἐξέστηκας, τί οὕτω κάτοχος εἶ ; μὴ τι σοὶ κα' ἄκων προσέκρουσα, φιλότατη ; μὴ τοῖς κατὰ σὴν θέλῃσιν ἀγνοοῦντες οὐχ ὑπουργήσαμεν ; τάχα μέλλομεν εἰς τοὺς γάμους. Ὁψίξουσι τοῖς ψήδικοις οἱ ὑμῖνοι. Καὶ εἰ βούλει, τελεῖσθωσαν πάντα. Ἢ καὶ ἔτι περιμενοῦμεν ; τοῦ σοῦ γὰρ θελήματος, Θεκλα, καὶ μόνου τοῦ νεύματος αὐτὸς ἤρτημαι. Ταῦτά τε ἔλεγε, καὶ σχήμασι παρακλητικοῖς ἔτι ἔλκειν εἰς ἑαυτὸν ἐπειράτο, ἡρέμα δὲ καὶ ὀρθῶς ἀπτόμενος, Ἀνάστηθι, φάγωμεν, ὑπεφώνει · ἀνάστηθι, πῶμεν. Τί γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ πολὺ τοῦτο τῆς αἰτίας εἰς ὄνησιν ; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκείνος · πλὴν καὶ τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ πᾶσι κοινὸς ἦν ὁ θρῆνος · Θαμύριδι μὲν γυναικὸς ἀστοχοῦντι · Θεοκλείᾳ δὲ, τέκνου · ταῖς δὲ παιδίσκαις, κυρίας · καὶ σύγχυσις ἦν ἐν τούτῳ πολλή, καὶ πένθος ἀπαρηγόρητον.

fuerit ? Hactenus ille. Omnes interim domesticos quod uxore excideret, Theocleam, quod filia, ancillas denique, quod domina : hincque, confusio ac mæror exortus omni consolatione major.

Γ'. Ἀλλὰ τῇ Θεκλᾳ, καὶ τούτων γινομένων, ὀλίγη φροντίς · τῶν αὐτῶν δὲ εἴχετο, καὶ τῆς θυρίδος οὐδαμῶς ἀφίστατο, καὶ οἱ Παύλου λόγοι μελέτη ταύτη διηνεχῆς. Ὁ Θάμυρις οὖν, εἰδὼς ὡς ἀνοήτοις ἐπιχειρεῖ, ζήλου πικροῦ, θυμοῦ τε καὶ ὀργῆς ἐνταῦθεν ὑποπλησθεῖς, πρόβειν ἔξω κατὰ ἄμφοδον, καὶ ἦν οὕτω παρατηρῶν, τίς τε πρὸς τὸν Παῦλον εἰσίοι, καὶ τίς ἐξέρχοιτο. Καὶ δὴ δύο τινὰς ὄρᾳ μαχομένους πρὸς ἀλλήλους τε καὶ στασιάζοντας. Δημᾶς οὗτοι καὶ Ἐρμιογένης ἦσαν· οὐς ὁ λόγος φθάσας ἐδήμησε, καὶ ὅπως Παῦλῳ μὲν εἴποντο, ἤκιστα δὲ τῷ ἐκείνου βίῳ συνεείποντο· οἷς καὶ ὁ Θάμυρις ἐντυχῶν, καὶ

A blandis primum, hoc est maternis verbis, ipsam ab illa prohibere contendit : Filia, inquit, mea Thecla, quid tibi cum extraneo illo præstigiatore rei, quem ita assidue auscultas, cujusque verbis usque adeo capta teneris ? nos quoque jam adspice, et colloquii tui participes reddde, ac de cibo sumendo cogita. Quo illa sermone usa, cum nihil proficeret, sed ut dici solet, mortuo in aurem verba faceret, asperiori loquendi genere uti aggressa : Et quid, inquit, instar insanæ, et sensibus ipsis spoliatae, continuo hic assidens, ad virum ignotum ita attendis ? reverere cognatos, reverere amicos, reverere æquales, naturam ipsam reverere, cur libera cum sis, animum servilem geris, idque filia Theocleæ, sponsa Thamyridis ? Quo dicto, ipsum sponsum arcessit, qui et festinus, et velut alatus advenit, nuptiarum se causa advocari existimans. Cæterum ubi ex ea, quo loco res Theclæ essent, intelligeret, quodque post exactos jam tres dies, et totidem noctes, illa omnino a fenestra non recessisset, cibi potusque ne tantillum quidem memor, tantum ex Pauli verbis suspensa : hæc, inquam, cum Thamyris ex matre intelligeret, illaque, adderet : Adi tu illam (quippe sponsus ejus es) et verbis a fenestra ut absistat efficere contende, accedit protinus Thamyris, omnigenoque sermone, nunc quidem assentando, nunc admonendo, nunc increpando, illam a proposito revocare conatur. Et quid, inquit, Thamyrim sponsum tuum non aspicias, mihi charissima ? numquid forte alium amas, in despectum amoris erga te mei ? cur ita, veluti attonita, a te abilsti ? num per imprudentiam forte te offendi, dilectissima ? num voluntati tuæ obsequioque in te meo uspiam defui ? nimis fortean diu nostras hactenus moramur nuptias : nimis diu hymenæi nostri cantus musicis differtur. Quare si lubet, age, omnia conficiantur. An etiamnum cunctabimur ? ex voluntate enim tua, mea Thecta, soloque nutu pendeo. Hæc et dicebat, et gestu quodam corporis ad permovendum efficaci illam in suam sententiam pertrahere nitebatur, quin et vestem lineam ipsius remisse tangens, Surge, subjecit, edamus ; surge, bibamus : quid enim tanta inedia nobis procommunis luctus invasit, Thamyridem quidem,

III. Cæterum Theclæ parva etiam horum omnium cura, et in iis, quæ cœperat, perseverans, fenestra nullatenus absistebat, unius Pauli sermonibus tota animi contentione studioque intenta. Quod ubi Thamyris videt, seque rei nequaquam successuræ operam dare, acri zelotypia atque iracundia percussus, foras in plateam progreditur, quis ad Paulum intraret, quisve inde exiret, observans : cum duos quosdam inter se depugnantes et rixantes videt, Demam nempe et Hermogenem (de quibus antea diximus, Pauli quidem assecclas, non item vitæ imitatores fuisse), in quos cum The-

myris incidisset, et de Paulo quævisisset, voluntati suæ conformes reperit : virum se illum, quoniam esset, accurate nequaquam novisse asserentes, virginitatem autem velut legem sancire, hisque verbis uti : Nisi in castitate persistatis, corpora vestra post mortem nequaquam resurgent, neque vos vitæ hæreditatem adipiscemini. Quo sermonis genere juvenes uxoris privat, virgines maritis, cælibatum astruens, eoque facto animos simpliciorum decipiens. Quos viros Thamyris ex tempore sibi conciliatos domi suæ hospitio excipit, appositoque perquam sumptuoso prandio, omnia de Paulo curiosius percunctatus, illos in consilium adhibet : quoniam modo illo devicto, et de medio sublato, desponsa sibi Thecla minime spoliaretur. Cui Demas et Hermogenes, Cæstellio, inquam, præsi vitæ ipsius institutum denuntia, imbuere multitudinem nova et extranea Christianorum doctrina : curæ nimirum illi de cætero fuerit Paulum ad Cæsaris edictum perdere : atque ea ratione uxorem tuam liberam libere tibi habere licebit, qua in re ne nos quidem te negligemus, quin potius, quoad ejus facere poterimus, una adjuvabimus.

IV. Thamyris igitur, zelotypia adhuc et iracundia plenus, diluculo consurgens, domum Onesiphori pergat cum magistratu, et manu non pauca : deinde in Paulum incidens, Corruptisti, inquit, o homo, Iconiensium urbem, Theclæque mihi desponsatæ, conjugium meum ut nihili aestimaret, persuasisti ; veni proinde rationem hujus tui facti coram præside redditurus. Quæ ubi dixit, omnis multitudo illi est assensa, Apage præstigiatores, clamantes, omnes enim nostras uxores perdidit. Stans igitur Thamyris ante tribunal, magna hominum multitudine cinctus, ingenti voce : Hic homo, inquit, unde sit ignoramus, virgines autem ne nubant prohibet, tumultuque urbem hanc complet, dicat ergo cur hæc faciat. Demas autem et Hermogenes, rerum præstantium indocti discipuli, neque quidquam Judæ scelerata improbitate inferiores, eidem suggesterunt, diceret Paulum Christianum esse, atque ita citissime periturum.

V. Præses porro animum accuratius intendens, Paulo ad se propius constituto, Quis tu es, ait, et quænam illa, et qualia quæ doces ? neque enim de re nihili te accusant. Ad quæ Paulus sublata voce : Si hodie super doctrina convenior, audi D

A περί Παύλου έρόμενος, εύρει συναίρομενους αυτού τοίς θελήμασιν. Είρήκασι γάρ, ώς τον άνδρα τούτον, δε τις μὲν εΐη, μη έχειν άκριδώς ειδέναι, νομοθετεί δε παρθενίαν, "Ήν μη άγνοι μείνητε, λέγων, άλλως ουκ άν μετá θάνατον τά σώματα ύμῶν άνασταίη. και ζωής γένοισθε κληρονόμοι. Καί ταύτα λέγων, άποστερεί μὲν νέους γυναικῶν, παρθένους δε άνδρῶν · νομοθετῶν άγαμίαν, και ούτω τας ψυχάς των άπλουστέρων έξαπατῶν · Ο Θάμυρις ούν τους άνδρας παραχρημα ύποποιούμενος εις τον έαυτου οικον ξενίζει · και δείπνα πολυτελή παρατιθείς, τά περι του Παύλου τε περιεργότερον άνηρώτα, και συμβούλους έλάμβανε, πώς άν τούτου περιγενομενος εκ μέσου τε ποιήσας, τής μεμνηστευμένης αυτώ θεκλής μη ύστοχήσοι, Δημάς δε και Έρμιογένης, τῷ ήγεμόνι: Καστελλίω, είπον, τά περι αυτού διασάφησον, ώς άναπειθει τους όχλους τῇ καινῇ και ξένη ταύτη των Χριστιανῶν διδασκαλία · και τὸ λοιπόν αυτώ μὲν μελήσει κατá τὸ δόγμα του Καίσαρος, Παλλον άπολέσει · σοι δε ούτως εΐσαι τήν γυναίκα τήν σήν εχειν ελευθέρην ελευθέρως. Ηλῆν άλλά και ήμεις ου περιεοφόμεθά σε, αλλά τά δυνατά εσόμεθα συνεργούοντες.

Δ'. "Ετι ούν ζήλου και όργῆς Θάμυρις πληρωθείς, δρθρου διαναστάς. εις τον οικον 'Ονησιφόρου γίνεται, μετá και άρχόντων, και χειρός ουκ όλίγης · εΐτα τῷ Παύλω περιτυχῶν, Διέφθειρας, έλεγεν, άνθρωπε, τήν 'Ικονιέων πόλιν · και τήν ήρμοσμένην έμοι θεκλαν άνέπεισας περι ουδενός τους έμους θέσθαι γάμους. "Ερχου τοιγαροῦν, λόγον ύφέξων προς τον ήγεμόνα. Ούτως έλεγε, και πäs ό όχλος αυτώ συνηγόρουν, C "Απαγε τον γόητα, λέγοντες · πάσας γάρ ήμῶν άπόλεσε τας γυναικας. Στάς ούν ό Θάμυρις προ του βήματος, εχων υπ' αυτώ και τὸ πλῆθος, κραυγῇ μεγίστη, 'Ο άνθρωπος ούτος. έλεγεν, δθεν μὲν, άγνωσούμεν · γαμείσθαι δε τας παρθένους ου συγχωρεΐ, και ταραχῆς μὲν τήν πόλιν πληροΐ · ειπάτω γοῦν δτου χάριν τουτο ποιεί. Δημάς δε και Έρμιογένης, οι άμαθείς των καλών μαθηται, και μηδέν τάχα τής 'Ιούδα μοχθηρίας άπολειπόμενοι, ύπετίθουν αυτώ. Λέγε, φάσκοντες, ότι Χριστιανός εΐη, και τάχιστα άπολείται.

Ε'. Ο ήγεμών δε τήν διάνοιαν επιστήσας, και τον Παυλον έγγυτέρω παραστησάμενος · Τίς εις λέγει · τίνα δε και άπερ διδάσκεις ; ου γάρ εά τυχόντα σου κάτηγοροῦσιν. "Αρας δε τήν φωνήν ό Παυλος · Εΐ έγω σήμερα, εφη, περι διδαχῆς άνακρίνομαι, ακουε των έμῶν λόγων, άνθύπατε. Θεός ζῶν, Θεός εκδικήσεων, Θεός άπροσδεις, μόνης δε χρήζων ανθρωπῶν σωτηρίας, άπέσταλκέ με, τον αυτού παιδα εύαγγελιζεσθαι 'Ιησοῦν Χριστον, δνπερ δη και εύαγγελίζομαι, εν εκείνω εχειν τας έλπιδας τους ανθρωπῶν διδασκων, δε μόνω συνεπάθησε πλανωμένων κόσμω · ίνα μηκέτι εις ύπόκρισιν ὦσιν, αλλά πιστιν εχῶσι, και φόβω θεου συνεχόμενοι τας καρδιας, πäsιν αποτάζωνται πονηροΐς έργοις, και εν άγνεία εήσῶσι, και άγάπη τής αληθείας. Εΐ ούν έγω, άνθύπατε, τά παρá του θεου μοι άποκεκαλυμμένα διδάσκω, τί ποτε άδικον εύρίσκομαι δρῶν ; Ταύτα εκείνος ακού-

σας, κελεύει δεθῆναι τὸν Παῦλον, καὶ οὕτω τῇ φυλακῇ δοθῆναι, ἕως ἂν αὐτὸν κατὰ σχολὴν γένηται τὰ ἐκείνου ζητῆσαι.

ζ'. Ἡ Θέκλα δὲ ταῦτα μαθοῦσα, σπουδῇ περιελομένη, ὅπερ ἦν αὐτῇ ἐνώτιά τε καὶ περιδέρβαια, καὶ ὀρμίσκοι, χρυσοῦ κτεσκευασμένα, τῷ πυλωρῷ τῆς οἰκίας δίδωσι· καὶ οὕτως ἀκώλυτον σχοῦσα τὴν ἔξοδον, ὑπὸ νύκτα πρὸς τὴν φυλακὴν ἀφικνεῖται. Εἶτα πρὸς τοῦ δεσμοφύλακος κατόπτρω ἀργυρῷ πάλιν τὴν εἴσοδον πριαμένη, εἰσεσι πρὸς τὸν Παῦλον, καὶ καθίσασα παρὰ τοὺς αὐτοῦ πόδας, ἔτοιμον ἀκοὴν λόγοις ἐδίδου, κηρίου παντὸς καὶ μέλιτος ἡδυτέρους, καὶ οὕτε τῷ Παύλῳ δέος ἦν τοῦ παθεῖν κακῶς· ἐκείνης τε ἡ πίστις ἠύξανε, καταφιλούσης αὐτοῦ τὰ δεσμά. Ἐπειδὴ δὲ ἅμα πρῶτῷ ἐζητείτο Θέκλα ὑπὸ τῶν οἰκείων τε καὶ Θαμύριδος, ἅτε ἀπολομένη, καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐδιώκετο, καὶ τις τῶν ὁμοδούλων τοῦ πυλωροῦ τὸ γεγονός μηνύει, ὅτι νύκτωρ ἐξέλθοι, καὶ ὁ πυλωρὸς, ἐξετάσεως ἀνάγκαις παραδοθεὶς, εἶρηκεν ὅτι πρὸς τὸν ξένον ἐκείνον ἀπέλθοι, τὸν ἐν φυλακαῖς τηρούμενον, ἀπίσιν εὐθὺς εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ εὐρίσκουσι ταύτην τρόπον τινα δεσμοῦς πόθου τῷ Παύλῳ συνδεδεμένην. Καὶ μηδὲν τούτου πλέον εἰπόντες, ἡ δρᾶσαντες, ἐξίασιν πάλιν· εἶτα τοὺς ὄχλους ἐπισπασάμενοι, δῆλον τοῦτο τῷ ἡγεμόνι ποιῶσι, καὶ ὅς ἐπὶ τὸ βῆμα κελεύει τὸν Παῦλον ἄγεσθαι. Ἡ Θέκλα δὲ, ὡς ἀπολειφθεῖσα, πενθοῦσα ἦν, καὶ πρὸς τῷ τόπῳ κυλιομένη, ἐν ᾧ ὁ Παῦλος καθήμενος ἐποιεῖτο τὴν διδασχῆν. Ἐπειτα κελεύσαντος τοῦ ἡγεμόνος καὶ αὐτὴν ἀχθῆναι, οὐκ ἀπέβλεψεν ἡ αἰδιδίμος πρὸς τὴν φύσιν, ὅτι γυνὴ ἦν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ μετὰ Παύλου, ἡ μᾶλλον διὰ Παύλου, κολασθῆσθαι, πολλὴν αὐτῇ ἐδίδου τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν εὐκλειαν. Ὁ μόντοι ὄχλος, προσαχθέντος πάλιν τοῦ Παύλου, πλείονι ἐκέρχητο τῇ βοῇ· Ἰός ἐστι, λέγοντες, ἔρρε τοῦτον. Ἡλὴν οὐ βῆδιως ἐπειθον· ἀνθυπάτω γὰρ ἐσπουδάσθησαν οἱ τοῦ Παύλου λόγοι, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουον, ἐφ' ὅς ὠμίλει, περὶ τῶν ὁσίων τοῦ Χριστοῦ ἔργων. Καλέσας δὲ τὴν Θέκλαν, Διὰ τί, ἔλεγεν, οὐ γαμῆ Θαμύριδι κατὰ τὸν Ἰκονίειον νόμον; Θέκλα δὲ ἀνθυπάτον μὲν αὐτοῖς ῥήμασι, καὶ τῷ τῆς ἀρχῆς ὄγκῳ, μικρὸν ἐτίθει καὶ τὸ τυχόν· ὅθεν οὐδὲ ἀπεκρίνατό τι πρὸς αὐτὸν τοπαράπαν· Παῦλον δὲ ἦν ὄλωσ ἀτενῶς βλέπουσα, ὡπερ ἐκ τούτου μόνου, τοῦ ἐκείνον ὄρῳ, τὸ ἀναπνεῖν ἔχουσα καὶ τὸ ζῆν. Θεοκλεία δὲ ἡ μήτηρ σὺτῆς ὄρωσα ταῦτα, καὶ τῷ θυμικῷ σάλῳ καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶναι μῆτηρ ἐκλαθομένη. Κατάκαιε τὸν ἄνομον, ἔλεγε, κατάκαιε τὸν ἄνομρον, ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου καὶ τοῦ θεάτρου.

Ζ'. Ἐπαθεν οὖν τὴν ψυχὴν καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐκτόπως, καὶ τοῖς ὄλοις ἀπορηθεὶς, τὸν μὲν Παῦλον φλαγγελλώσας, ἐκβάλλει τῆς πόλεως· Θέκλαν δὲ πυρὶ καυστον γενέσθαι καταδικάζει. Αὐτὸς δὲ ἀναστὰς, ἡπείγετο πρὸς τὸ θεάτρον, καὶ πᾶς δὲ ὁ ὄχλος ἐπὶ τὴν θέαν ταύτην ἐξῆι. Ἡ Θέκλα μόντοι ὡς ἄμνος ἐν ἐρήμῳ τὸν ποιμένα, οὕτως αὐτῇ Παῦλον περισκοποῦσα ἦν· καὶ οὕτω περιβλεπούσῃ ἐπιφαίνεται καθήμενος ὁ Χριστὸς, Παῦλον ὑποκρινάμενος. Ἡ

Alum vinciri et in carcerem tradi imperat, quoad otium ipsi esset, de hisce ad illum spectantibus amplius inquirendi.

VI. Quibus intellectis, Thecla ingenti studio incitata, quas habebat inaures et collaria, parvaque monilia ex auro confecta, janitori domus suæ dono dat, atque ita liberum exitum nacta, de nocte ad carcerem accedit : ubi a præfecto, argenteo rursus speculo aditum commercata, ad Paulum ingreditur : ad cujus pedes sedens, verbis ejus omni favo et melle dulcioribus attentas aures præbebat. Neque Paulo interea metus erat durius aliquid perpetiendi, et hujus fides, vincula quoque ejus exosculantis, magis magisque augebatur. Cum autem simul ac jam diluxisset, a famulis domesticis et Thamyride Thecla, tanquam perditâ, per vias quæreretur, quidamque ex conservis janitoris factum indicaret, quod illa de nocte exivisset, janitor quæstioni traditus, ad senem illum, qui in carcere atinebatur, adiisse dixit. Illi protinus ad carcerem abeuntes, inveniunt illam desiderii vinculis Paulo quodammodo colligatam, nihilque tum amplius dicentes aut facientes, rursum exeunt, et multitudine ad se attracta, rem totam præsidî indicant : qui Paulum ad tribunal agi jubet. Thecla interim tanquam derelicta, in mœrore esse, et in loco, ubi Paulus sedens docuerat, volutari. Deinde cum præses illam quoque adduci jussisset, non aspexit, celeberrima hæc virgo, ad naturam, quod femina esset : sed hoc ipsum quod cum Paulo, vel potius propter Paulum, pœnas esset datura, ut in re præclara magnam illi animi alacritatem addebat. Turba autem, rursum producto Paulo, magna vociferationem usa, Præstigiator est, inquit, pereat. Cæterum non facile quod volebant, proconsuli persuaserunt, cui Pauli sermo cum studio accipiebatur, libenterque audiebat, quæ ille de sacris rebus a Christo gestis publice disserebat. Advocata autem Thecla, Cur, inquit. Thamyridi juxta Iconiensium legem non nubis? Thecla vero proconsulem cum suis istis verbis, ipsoque adeo magistratus fastu, pro parvo sane ac vili habebat : ita ut ne verbum quidem illi responderet, ad Paulum indesinenter omnino intuens, tanquam si ex solo ejus conspectu respiraret ac viveret. Quæ dum Theoclea mater ejus videt, iracundiæ æstu ita agitata, ut matrem omnino se esse oblivisceretur, Ure, inquit, exlegem, ure conjugii hostem in medio circi, sive theatri.

VII. Præses interim supra modum animo turbatus, et consilii inops, Paulum flagellatum urbe eiecit, Theclam vero igni exurendam condemnat : surgensque in theatrum, una cum tota illa multitudine, ad tale spectaculum festinus illa. Interim ut, agnus in loco deserto ad suum pastorem, ita Thecla ad Paulum aspiciendum circumquaque oculos intendit. Quod dum facit, Christus Pauli forma assimilata, sedens eidem apparet.

Tum illa intra se : Quod animo, inquit, non satis magno ac generoso sim, idcirco Paulus se mihi conspiciendum offert, dumque intente illum intuetur, ipsa vidente, in cœlos abit : pueris interim et virginibus ligna et herbam, ad Theclam exurendam, comportantibus, quæ ut nuda inducta fuit, protinus præsidem inspectæ pulchritudo, formæque, præstantia percellit, commiseratioque ipsi magna injecta, quod talis virgo statim esset peritura, adeo ut etiam in lacrymas manifestas ea res hominem adigeret. Lignis autem jam substratis, tortores, ut conscenderet, præceperunt, conscendit illa, figura se crucis consignans, illi ignem accendunt : qui plurimam illam materiam corripens et vehementer auctus, illam omnino non attigit. Nempe oportebat in illa compleri, quod ab Isaia prænuntiatum fuerat : « Etiamsi transieris per aquam, tecum sum, et flumina non concludent te : et si transieris per ignem, non combureris ², neque sane combusta fuit, nube aquæ ipsam inumbrante, grandineque in totam arenam ita effusa, ut et ignis exstingueretur, et multi qui aderant ea interirent, Thecla autem sine noxa conservaretur.

VIII. Paulus interea cum Onesiphoro ac ejus uxore atque liberis, in monumento quodam inlecto, quod juxta viam, quæ ab urbe Iconio Daphnem fert, situm erat, jejunio insistebat, quo diutius protracto, fames pueros invasit : qui Paulum adeuntes, Esurimus, inquirunt, neque habemus quo panes emamus. Onesiphorus enim, jam mundi rebus valere jussis, eum tota sua familia Paulum sequebatur : qui se penula sua exuens, puero tradit, et, Abi, inquit, hacque panes quam potes plurimos coemptos ad nos adfer. Quos cum emeret, ecce, Theclam videt, et præ admiratione obstupefactus (agnoverat enim illam, quippe quæ in eadem secum vicinia habitasset), Et quo, inquit, o Thecla, quo pergis ? Paulum, ait, ex igne recens servata, persequor, cui puer, Ducam ad illum : quoniam tua causa in maxima sollicitudine est, totosque jam sex dies jejunio et orationi intentus. Quæ ubi ad sepulcrum accessit, Paulo in genua proclinato, dicenteque, Domine Jesu Christe, ne attingat ignis famulam tuam Theclam, illa a tergo assistens, Pater clamabat, qui cœlum et terram fecisti, benedico te, quod me ex igne servaveris, ut Paulum videam. Qui ut surrexit, Theclamque aspexit, lætitia plenus, Deus, inquit, qui nosticorda, Pater Domini mei Jesu Christi, gratias tibi ago, quoniam, quod a te postulavi, mihi dedisti. Eratque in monumento multa prorsus hilaritas, Paulo et Onesiphoro, quique cum illis erant, præ gaudio exultantibus (panes autem habebant quinque, ad hæc olera atque aquam) et ob opera Christi quæ in se percipiebant, sese oblectantibus. Deinde Thecla ad Paulum : Defonsa, inquit, coma et veste mutata, prompto animo te

A δὲ καθ' ἑαυτὴν, ὡς μικροψύχῳ πάντος ὄψθη καὶ ἀγενεῖ, ἔλεγεν, ἤλθε. Παῦλος ὀφθῆναι μοι, καὶ προσεῖχεν οὕτως ἀτενὲς βλέπουσα, καὶ ὅς εἰς οὐρανούς ἀπῆει, ὁρώσης αὐτῆς. Οἱ παῖδες μέντοι καὶ αἱ παρθέναι, ξύλα καὶ χόρτον συνέφερον, ὥστε θέκλαν κατακαυθῆναι. Ὡς δὲ εἰσήχθη γυμνὴ, ἐκπλήττει μὲν εὐθέως τὸν ἡγεμόνα, τὸ κάλλος αὐτῆς θεασάμενον, καὶ τὴν ὄραν· ἔλεος δὲ αὐτῷ δεινὸν ἐμβάλλει, ὅσον οὐπω ἀπόλλυσθαι μέλλουσα τοιαύτη παρθένος, ὅθεν δὴ καὶ εἰς δάκρυα τοῦτο φανερὰ κατήνεγκε. Τῶν ξύλων δὲ ἤδη καταστρωθέντων, ἐκέλευον αὐτὴν οἱ δῆμιοι ἐπιβῆναι. Ἡ δὲ ἐπέβη τῷ τοῦ σταυροῦ τύπῳ ἑαυτὴν σημειώσασα, καὶ οἱ δῆμιοι τὸ πῦρ ἐφῆπτον· εἶτα διαδραμὸν πλείστην ὕλην, καὶ εἰς πολὺ αὐξήθη, ἐκείνης οὐδ' ὄλως ἤφατο. Ἐδει γὰρ πεπληρωθῆναι καὶ ἐπ' αὐτῆ. ὁ τῷ θεῷ Ἡσαΐα προήγγελλται, ὅτι κἀν διαβαίνης δι' ὕδατος, μετὰ σοῦ εἰμι, καὶ ποταμοὶ οὐ συνεγκλείσουσί σε· καὶ ἂν διέλθῃς διὰ πυρὸς, οὐ μὴ κατακαυθῆς. Οὐκ οὐδὲ κατακέαυται· νεφέλη γὰρ ὕδατος αὐτὴν ἐπεσκίασε, χάλαζά τε εἰς ἄπαν τὸ ἔδαφος ἐξεχύθη, ὥστε τὸ μὲν πῦρ ὀβεσθῆναι, πολλοὺς δὲ τῶν ἐκεῖ τυχόντων διαφθερῆναι, τὴν θέκλαν δὲ ἀβλαβῆ διαφυλαχθῆναι.

B
C
D
H'. Ἦν δὲ ὁ Παῦλος νηστείᾳ προσκειμένος, μετὰ Ὀνησιφόρου τε καὶ τῆς αὐτοῦ γυναίκος, καὶ τῶν τέκνων, ἐν τινὶ ἀσκεπεῖ μνημείῳ κατὰ τὴν ὁδὸν κειμένῳ, τὴν ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Δάφνην φέρουσαν. Ἐπὶ πολὺ οὖν τῆς ρηστείας αὐτῆς παρατεινομένης, ὁ λιμὸς τῶν παιδῶν καθίκετο· καὶ προσελθόντες τῷ Παύλῳ. Πεινώμεν, ἔλεγον, καὶ οὐκ ἔχομεν ἄρτους ἐξονησόμεθα. Ἦν γὰρ ὁ Ὀνησιφόρος ἤδη τῶν τοῦ κόσμου ἀφέμενος, καὶ ὄλῳ οἴκῳ τῷ Παύλῳ ἀκολουθῶν. Παῦλος οὖν τὸν ἐπενδύτην ἐκδύς, τῷ παιδί διδῶσι, καὶ, Ἀπίθι, λέγει· καὶ τούτῳ πλείους τῶν ἄρτων πριάμενος, ἔνεγκε. Ὡς δὲ ὤνείτο τδὺς ἄρτους ὁ παῖς, θεωρεῖ θέκλαν, καὶ ὄλως ἐξίσταται· ἐπέγνω γὰρ ταύτην, ἃτε ἐγγειτόνων αὐτῷ οἰκοῦσαν. Ποῦ οὖν, ἔφη, θέκλα, ποῦ δὴ πορεύῃ; ἡ δὲ· Παῦλον ἤδη μεταδιώκω, ἐκ πυρὸς ἄρτι σωθεῖσα. Καὶ ὁ παῖς· Ἀλλ' ἐγὼ, ἔφη, ἐπάξω σε πρὸς αὐτόν, ἐπεὶ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν περὶ σοῦ μέριμναν, καὶ ὄλας ἤδη ἡμέρας ἐξ νηστείας διαπονεῖται καὶ προσευχῆ. Ὡς δὲ ἐπέστη θέκλα ἐπὶ τὸ μνημεῖον, Παύλου εἰς γόνατα κλιθέντος, καὶ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, λέγοντος, μὴ ἀψάσθω θέκλης τῆς σῆς δούλης τὸ πῦρ· αὐτὴ δπισθὲν ἐστῶσα. Πάτερ, ἐβόησεν, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εὐλογῶ σε, ὅτι με ἐκ πυρὸς ἔσωσας, ἴνα Παῦλον ἴδω. Ὡς δὲ ἀνέστη Παῦλος, καὶ εἶδε θέκλαν, χαρᾶς ἐμπλεως γεγωνῶς, θεὸς, ἔφη, καρδιογνώστα, Πάτερ τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι, ὁ ἡρετισάμην, ἔδωκάς μοι. Καὶ ἦν ἔσω ἐν τῷ μνημείῳ εὐφροσύνη πολλή, Παύλου τε καὶ Ὀνησιφόρου, καὶ πάντων τῶν σὺν αὐτοῖς ἀγαλλιαμένων. Ἦσαν δὲ αὐτοῖς ἄρτοι πέντε, καὶ λάχανα, καὶ ὕδωρ· καὶ ἐφ' οἷς ἔπραττον τοῦ Χριστοῦ ἔργους, ἀδιαλείπτως εὐφραίνοντο. Εἶτα θέκλα φησὶ πρὸς τὸν Παῦλον Περιχειροῦμαι τὴν

² Isa. XLIII, 2.

κόμην, καὶ τὸ σχῆμα ἀμείψασα πρόθυμος ἔφομαι σοι, ἔνθα ἂν καὶ ἀπῆς. Ὁ δὲ, Ὁ καιρὸς, εἶπεν, αἰσχρὸς, καὶ σὺ καλὴ τὴν μορφήν· μὴ ποτε οὖν σε πειρασμὸς ἐκδέξῃται ἕτερος, τοῦ προτέρου χειρῶν· σὺ δὲ δειλίᾳ εἴξῃς, καὶ οὐ δυνατὴ γένη ὑπομῆναι. Ἦ δὲ, Τῆς ἐν Χριστῷ μόνον σφραγίδος, ἔφη, ἀξιωθεῖν, καὶ οὐδεὶς ἂν πειρασμὸς ἀψαιτό μου. Ἦρδς ἦν ὁ Παῦλος, Δεῖ, εἶπε, μακροθυμεῖν, καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἔξει σοι. Οὕτως ὁ Παῦλος εἰπὼν, Ὁνησιφόρον μὲν πανοικεσίᾳ εἰς τὸν αὐτοῦ οἶκον ἐκπέμπει· Θέκλαν δὲ λαβὼν, ἀπήγει εἰς Ἀντιόχειαν.

Θ'. Ἄμα δὲ τῷ εἰσιέναι αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν, Σύρος τις Ἀλέξανδρος τοῦνομα, πρωτεύων Ἀντιοχείων, καὶ πολὺς ὢν ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ, ἰδὼν Θέκλαν, ἐφίλησέ τε αὐτήν, καὶ Παῦλον θερμῶς ὑπὲρ αὐτῆς ἰδέτο, συχνὰ χρήματα καὶ δῶρα κατατιθεῖς, Ὁ δὲ· Οὐκ οἶδα, ἔφη, τὴν γυναῖκα ταύτην, οὐδὲ ἐμὴ οὐσα τυγχάνει. Καὶ ὡς θαρβήσας τῷ πολλᾷ παρὰ τῇ πόλει δύνασθαι, ἀναίδην τε αὐτὴν περιβάλλει, καὶ ἦν οὕτως ἐν τῷ ἀμφοδῷ καταφιλιῶν, ἡ δὲ ἀπωθεῖτό τε καὶ οὐκ ἠνείχετο, ἀλλὰ Παῦλον τὸν πνευματικὸν ἐξήτει νυμφίον· καὶ τὴν φωνὴν ἄρασα, Μὴ βιάσθαι με τὴν τοῦ Θεοῦ δούλην, ἔφη, μὴ βιάσθαι, Ἰκονίσιον εἰμὶ πρώτη, ἐκβέβλημαι δὲ τῆς πόλεως παρ' αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ βούλεσθαι θαμύριδι γαμηθῆναι. Ταῦτα ἔλεγε σὺν βοῇ τῇ μεγάλῃ, καὶ τῆς χλαμύδος ἐπιλαβομένη τοῦ Ἀλεξάνδρου, αὐτὴν τε διέρρηξε, καὶ τὸν στέφανον ἀφέλετο τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, κάκεινον θρίαμβον ἐποίησεν ἐπὶ πάντων. Ὁ δὲ τὴν αἰσχύνην οὐκ ἐνεγκὼν, ἄγει αὐτὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα· ἐπεὶ δὲ μὴ ἔξαρκος ἦν, ἀλλ' ὠμολόγει τὸ πεπραχέναι, θηρίοις κατεκρίνετο ἐκδοθῆναι. Αἱ μὲν τοι γυναῖκες, ὅσαι παρῆσαν, τῇ πρὸς τὸ γένος νικώμεναι συμπαιθεῖα, καὶ οἰονεῖ τὸ πρᾶγμα κοινὸν ἡγούμεναι, καὶ ἐμέμφοτο τὴν ἀπόφασιν, καὶ, Κακὴ κρίσις, παρὰ τὸ βῆμα φανερώς ἔκραζον. Ἄλλ' ἡ Θέκλα καὶ οὕτω σωφροσύνης ἐπιμελουμένη, ἰδεθήθη τοῦ ἡγεμόνος, ἄχρι καὶ τοῖς θηρίοις ἐγχειρισθῆναι, ἀγνὴν αὐτὴν διαμείναι. Ἦν οὖν γυνὴ τις πλουσία, τοῦνομα Τρύφαινα, ἥς ἡ θυγάτηρ Φαλκόνιλλα τεθνηκυῖα ἦν· αὕτη τοιγαροῦν πιστεύεται Θέκλαν, καὶ ἦν τὸ μεταξὺ ταύτης εἰς ποραμύθιον. Εἶτα πρὸς τὸ θηριομαχῆσαι προαχθεῖσιν, δισμοῦσιν αὐτὴν λαίην πικρᾶ. Τρύφαινα δὲ οὐκ ἀφίστατο ταύτης, ἀλλ' ἠκολούθει, ἕως ἥδη καὶ τὸ θέατρον αὐτὸ εἰσελθεῖ. Λέεινα μὲντοι, ἐπιβάσης αὐτῆς τῆς Θέκλας, οὕτως εἶχεν εὐλαδῶς καὶ πεφυλαγμένως, ὡς μὴ μόνον μηδὲν ἀτίθασσον μηδὲ θηριῶδες ἐπ' αὐτῇ ἐπιδειξαι, ἀλλὰ καὶ μαλακῶς ἐπαρᾶσθαι τῇ γλώττῃ, καὶ περιλείχειν αὐτῆς τοὺς πόδας. Ἡ δὲ αἰτία ἦν τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῇ γραφῆς, ἱεροσυλία. Ἐξίστατο δὲ ὁ ὄχλος ταῦτα ὄρων· καὶ τούτων ὅσοι θερμότεροι, καὶ τοῦτο διὰ μίσους τὸ πρᾶγμα ποιούμενοι, ἐπεμαρτύροντο τὸν Θεὸν, ἀνοσίαν εἶναι τὴν κρίσιν λέγοντες. Εἶτα λαμβάνει πάλιν τὴν Θέκλαν ἡ Τρύφαινα, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν θηριομαχεῖν. Ἦ μὲντοι τεθνηκυῖα θυγάτηρ αὐτῆς, ὄναρ ἐπιστάσα Τρυφαίνῃ· Θεοῦ δὲ ταῦτα, καὶ τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας οἰκονομία· Μῆτερ ἐμὴ, ἔφη, ἡ ξένη Θέκλα τὸν ἐμὸν ἀναπληροῦ-

quocunque ieris, comitabor. Cui ille: Turpe, ait, hoc tempus est et tu forma præclara: vide, ne te alia tentatio priore deterior excipiat, tuque illi præ timiditate succumbas. Tum illa: Christi modo signaculo, inquit, digna habear, nulla me tentatio prorsus attigerit. Ad quam Paulus: Patienti animo sis oportet, et donum illud Dei ad te perveniet. Quo dicto Onesiphorus, cum tota sua familia, domum remittit: Thecla autem secum assumpta, Antiochiam abiit.

IX. Ibi, simul atque in urbem ingrediuntur, vir quidam Syrus, Alexander nomine, primus inter Antiochenses, et per totam illam provinciam potentia præstans, conspectam Theclam protinus adamavit, Paulumque calide super ipsa rogavit, pecuniam multam et dona adjiciens. Cui ille: Non novi, inquit, mulierem hanc, neque ad me pertinet. Ille autem auctoritate, qua plurimum in illa urbe valebat, confusus, impudenter illam amplectitur, et in via deosculatur. Illa hominem minime ferre, sed a se repellere, Paulum sponsum suum spiritualem requirere: et voce sublata, Ne vim, inquit, mihi famulæ Dei afferas, ne violes, inter Iconienses prima sum, ex urbe mea ejecta, hanc ipsam ob causam, quod Thamyridi nubere noluerim, hocque altum incolamans, arreptum Alexandri pallium dilaceravit, et coronam capiti ejus detraxit: huncque triumphum de illo, in præsentia omnium, reportavit. Quam ille contumeliam non ferens ad præfectum Theclam trahit: et quoniam illa factum non negaret, sep palam fateretur, ad bestias est condemnata. Cæterum mulieres quæ aderant, commiseratione erga comparem sui sexus commotæ, et rem totam quodammodo communiter ad se quoque pertinere interpretatæ, sententiam præsidis incusabant, palam iniquum iudicium ante tribunal vociferantes. Thecla interea, sic quoque pudicitiam suam sollicita, petiit a præside, ut quousque bestiis traderetur, incontaminata permaneret. Erat igitur mulier quædam opulenta, Tryphæna nomine, cujus filia Falconilla obierat: huic Thecla concreditur, quæ illi interea consolationi fuit. Deinde productam, et cum bestiis certamen inituram, feræ lænæ vincitam objiciunt: Tryphæna interim ab ea non recadente, sed quoadusque ipsum theatrum ingrederetur una subsequente. Qua ingressa, ita se circumspicte cauteque læna gessit, ut non tantum nihil indomiti aut ferini adversus ipsam designaret, sed lingua sua molliter pedes ejus contingens lamberet (accusatio autem criminis in Theclam intentati sacrilegium erat), quæ ubi multitudo videt, etiam vehementiores quique et incitiores obstupere, et odio totum hoc factum prosequentes, iniquum esse iudicium, Deum testabantur. Deinde Tryphæna Theclam ad se recipit: sed ut quæ iterum cum bestiis esset depugnatura. De- functa interim Tryphænæ filia (nempe Dei hæc

erat, ejusque erga homines benevolentiae provida dispositio) in somno illi astans, Mea, inquit, mater, hospes hæc Thecla, meum apud te locum impleat. Potest enim, si tantum pro me roget, me in justorum transmittere sedes. Tryphæna porro, de somno experrecta, filiae suae Falconillae sermonum ejusmodi memor, Altera mea filia, ait, Thecla, Deum tuum comprecare, quo Falconilla in sæcula vivat: hoc enim illa per insomnium a me petivit. Quo illa audito, cum voce sublatis manibus, Deus, inquit, Fili Dei veri, placeat tuæ voluntati Tryphænæ concedere, quo filia ejus vitam apud te vivat sempiternam. Quibus verbis auditis, gavisida quidem Tryphæna est, sed aliunde discruciabatur, quod Thecla rursus esset bestiis objicienda. Ut igitur diluxit, Alexander (quippe cui venationis illius cura incumbabat) domum Tryphænæ venit, Theclam comprehensus. Cæterum nihil illa in Thecla ipsi permisit, sed, Quid hoc? altum exclamat: quid hoc? iterum mihi luctem intra domum introducitis? neque quisquam est, qui opem ferat? non maritus, vidua enim sum: non filia, obiit quippe: quod superest, Deus filiae meae Theclæ, tu ipsi auxilio sis. Quibus summo mœrore animi dictis, inanem a se Alexandrum rejicit. Quod ubi præses

X. Cæterum Tryphæna, ne sic quidem a Thecla recedebat, sed correpta manu, una cum ipsa abiit, his verbis usa: Filiam meam Falconillam ad sepulcrum antea deduxeram: te, filia mea Thecla, cum bestiis depugnaturam prosequor. Quibus auditis, martyr in lacrymas prorupit et gemitus: et, O Domine, inquit, Domine et rex meus, cui ego credidi, ad quem confugi, a quo ex igne servata sum, redde Tryphænæ sua in me famulam tuam humanitatis, quodque me intaminatam hactenus custodierit, dignam mercedem. Tumultus interim, fragor et clamor maximus in populo, atque adeo confusio erat, mulieribus una sedentibus, invicemque contradicentibus: his quidem, Induc sacrilegam, alii autem tali facinore minime acquiescentibus, clamantibusque; Cur nos quoque, o præses, omnes non una tollis? perversum iudicium, injusta in virginem lata sententia. Thecla interim ex manibus Tryphænæ erepta exuebatur, et sumpto subligaculo, in circum impulsa est, leonesque et ursi in ipsam immisisti. Inter quos una læna cæteris magis effera confestim ad pedes martyris se proclinauit. Quo viso acclamatio per mulierum agmen protinus est consecuta. Cumque ursæ ad sanctam hanc virginem accurreret, læna, ut ei propugnaret, obviam progressa, ursam discerpit. Deinde leo ad homines devorandos exercitatus, qui Alexandri erat, in ipsam quoque incitatur. Cum quo dum læna similiter in certamen venit, uterque mutuo laniatu pereunt. Quo facto, maximaque interim feratim copia in illam immissa, stans erecta, ad Deum preces faciebat. Quibus absolutis, conversa, lacum videt aquae plenum: et, Nunc, inquit, tempus est ut abluar, et una cum

Α τω σοι τόπον. Δύναται γὰρ προσευξαμένη εἰς τὸν τῶν δικαίων ἐμὲ μεταθεῖναι τόπον. Ἐπεὶ δὲ Τρύφαιναν ὁ ὕπνος ἀνῆκεν, εἰς νοῦν ἔχουσα τοὺς τῆς θυγατρὸς Φαλκονίλλης λόγους· Τέκνον δευτέρον μοι, φησὶ πρὸς τὴν Θέκλαν, δεήθητι τοῦ σοῦ Θεοῦ, ὥστε Φαλκονίλλαν εἰς αἰῶνας ζῆν. Τοῦτο γὰρ με ἐκείνη δι' ὀνείρων ἤτησε. Θέκλα δὲ ἀκούσασα ταῦτα, καὶ ἀναβαλλομένη χεῖρας, ἄρασα καὶ φωνήν· Θεὲ, ἔφη, γὰρ Θεοῦ ἀψευδοῦς, δὸς Τρυφαίνῃ κατὰ τὸ σὸν θέλημα, ὥστε τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τὸν αἰώνιον ζῆν παρὰ σοὶ χρόνον. Τρύφαινα δὲ ἔχαιρε μὲν, ἀκούσασα ταῦτα· ἠνιάτο δὲ διὰ Θέκλαν, θηρίοις πάλιν ἐνδοθήσεσθαι μέλλουσαν. Ὡς οὖν ἤδη ὄρθρος ἦν, ἔρχεται Ἀλέξανδρος εἰς τὸν οἶκον Τρυφαίνης Θέκλαν λαβεῖν· ἐκείνη γὰρ ἐμελλε τῶν κυνηγεσίων. Τρύφαινα δὲ οὐθ' ὄτιον παρεχώρει αὐτῇ τῆς Θέκλης· ἀλλὰ, Τί τοῦτο; μέγα βοήσασα, τί δὲ δευτέρον μοι ἐπάγετε πένθος εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ οὐδεὶς ὁ βοηθήσων; οὐκ ἀνὴρ. χήρα γὰρ εἰμὶ· οὐ τέκνον, τέθνηκε γάρ. Ὁ Θεὸς Θέκλης τοῦ τέκνου μου, βοηθὸς Θέκλῃ γενοῦ. Οὕτως ἐν ὀδύνῃ ψυχῆς εἰπούσα διακοῆς ψυχῆ Ἀλεξάνδρου ἀποπέμπει. Μανθάνει ταῦτα ὁ ἡγεμὼν, καὶ στρατιῶται στέλλονται Θέκλῃν ἀγαγεῖν.

rescivit, milites submittit, qui Theclam adducant.

Γ'. Τρύφαινα δὲ οὐδὲ οὕτως ἀφίστατο Θέκλης, ἀλλὰ λαβοῦσα ταύτην τῆς χειρὸς, ἀπῆε· Τὴν μὲν θυγατέρα τὴν ἐμὴν Φαλκονίλλαν, λέγουσα, εἰς τὸ μνημεῖον προτοῦ παρέπεμψε· σὲ δὲ, τέκνον Θέκλα, πρὸς τὸ θηρίοις νῦν μάχεσθαι παραπέμνω. Τοῦτων ἡ μάρτυς ἀκούσασα, εἰς δάκρυά τε προήχθη καὶ στεναγμούς, καὶ, ὦ Κύριε, ἔφη, Κύριέ μου καὶ βασιλεῦ, ὃ ἐγὼ ἐπίστευσα. ἐφ' ὃν ἐγὼ κατέφυγον, καὶ πυρὸς ἐβρύσθη, ἀπόδος μισθὸν ἄξιον Τρυφαίνῃ τῆς πρὸς με τὴν δούλην σου συμπαθείας, καὶ ὅτι με οὕτως ἀγνὴν διεσώσατο. Θόρυθος οὖν καὶ πάταγος καὶ βοὴ πλείστη τοῦ δήμου καὶ ἔγχυσις ἦν, γυναικῶν τε ὁμοῦ παρεδρευουσῶν, καὶ ἀλλήλαις ἀντιφθεγομένων, καὶ τῶν μὲν, Εἰσάγαγε τὴν ἱερῶσλον, λεγουσῶν· τῶν δὲ τοῖς γινομένοις ἀπαρεσκομένων, καὶ, Τί μὴ καὶ πᾶσας αἴρεις ἡμᾶς, ἡγεμὼν; ἐπιφθειρομένων· κακῆ κρίσις, ἀδικος κατὰ τῆς παρθένου ἀπόφασις. Ἡ Θέκλα τοίνυν εἰς χεῖρας Τρυφαίνης ληφθεῖσα περιεδύθη· καὶ λαβοῦσα διάζωμα, εἰς τὸ στάδιον ἐνεβλήθη, λέοντες τε καὶ ἰᾶρκοι ἀφίενται κατ' αὐτῆς. Μία γοῦν λέαινα, τῶν ἄλλων ἀγριωτέρα, οὖν τάγει παρὰ τοὺς πόδας τῆς μάρτυρος ἀνεκλίθη, καὶ τὸ τῶν γυναικῶν πλῆθος εὐθὺς ἐπεδόθησαν. Ἀρκτοῦ δὲ τῆς ἀγίας ἐπιδραμούσης, ἡ λέαινα, ὥσπερ αὐτῆς προασπίζουσα, ὑπήντησέ τε καὶ διέβρηξε ταύτην. Ἐπειτα λέων ἀφίεται κατ' αὐτῆς· ὃς Ἀλεξάνδρου μὲν ἦν, ἤσκητο δὲ ἀνθρώπους βιδρώσκειν· ὃ καὶ αὐτῇ τῆς λαίνης πρὸς συμπλοκὴν ἐλθούσης. ἀναιροῦνται ὑπ' ἀλλήλων ἀμφοτέροι. Καὶ τότε πολλὰ τῶν θηρίων ἀφίᾶσιν, ἐστῶσης Θέκλης, καὶ προσευχομένης Θεῷ. Ἐπεὶ δὲ καὶ τέλος εἶχεν ἡ προσευχὴ, ἐπιστραφεῖσα, ἴσκιον ὄρᾳ, μεστὸν ὕδατος. Εἶτα, Νῦν καιρὸς, ἔφη, τοῦ λούσασθαι με· καὶ ἔμα καθῆκεν ἐαυτὴν εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐν τῇ ὀνόματί σου, λέγουσα,

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, τῇ ὑστεραίᾳ τῆς ἡμέρας Α βαπτίζομαι. Αἱ μέντοι γυναῖκες περιπαθήσασαι, καὶ οἶκτον αὐτῆς λαβοῦσαι· καὶ ἔροξεν αὐταῖς ἀπολείσθαι· Μὴ οὕτω δράσης, ἐπεβόησαν. Οὐ ταῦταις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι, ἐλέους ἄξιον ἐνομήσθη τὸ γεγονός, εἰ κάλλος οὕτω θαυμαστὸν ἀπολείσειαν αἱ τῷ ὕδατι ἐμπροῦσαι φῶκαι. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἐπεὶ μὴδὲ ἡμέλει Θέκλῃ Χριστὸς, οὐ ἐκείνη ὄλην ἐκυτὴν ἀνήρτησεν. Ἀμέλει πυρὸς καὶ ἀστραπῆς φέγγος ταῖς φώκαις ἐπιφανέν, νεκρὰς πάσας ἀναπλευσαι πεποίηκε· Θέκλαν δὲ νεφέλῃ πυρὸς ἐπεσκίαζεν, ὃ οὐ μόνον ἄψαυστον αὐτὴν τοῖς θηρσίν ἐποίει, ἀλλὰ καὶ γυμνὴν θεωρεῖσθαι μὴδὲν παρεῖχεν. Αἱ γυναῖκες δὲ πάλιν, ἐτέρων ἐπιβληθεισῶν αὐτῇ θηρίων, ἠλάλαξαν· καὶ ἡ μὲν νάρδου, ἡ δὲ κασίης, ἡ δὲ ἀμώμου, ἡ δὲ ἄλλου μύρου αὐτῇ ἐπέβαλλον, ὡς θεοειδεῖ ἄλλως πρῶσ-
B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

AA

AB

AC

AD

AE

AF

AG

AH

AI

AJ

AK

AL

AM

AN

AO

AP

AQ

AR

AS

AT

AU

AV

AW

AX

AY

AZ

BA

BB

BC

BD

BE

BF

BG

BH

BI

BJ

BK

BL

BM

BN

BO

BP

BQ

BR

BS

BT

BU

BV

BW

BX

BY

BZ

CA

CB

CC

CD

CE

CF

CG

CH

CI

CJ

CK

CL

CM

CN

CO

CP

CQ

CR

CS

CT

CU

CV

CW

CX

CY

CZ

DA

DB

DC

DD

DE

DF

DG

DH

DI

DJ

DK

DL

DM

DN

DO

DP

DQ

DR

DS

DT

DU

DV

DW

DX

DY

DZ

EA

EB

EC

ED

EE

EF

EG

EH

EI

EJ

EK

EL

EM

EN

EO

EP

EQ

ER

ES

ET

EU

EV

EW

EX

EY

EZ

FA

FB

FC

FD

FE

FF

FG

FH

FI

FJ

FK

FL

FM

FN

FO

FP

FQ

FR

FS

FT

FU

FV

FW

FX

FY

FZ

GA

GB

GC

GD

GE

GF

GG

GH

GI

GJ

GK

GL

GM

GN

GO

GP

GQ

GR

GS

GT

GU

GV

GW

GX

GY

GZ

HA

HB

HC

HD

HE

HF

HG

HH

HI

HJ

HK

HL

HM

HN

HO

HP

HQ

HR

HS

HT

HU

HV

HW

HX

HY

HZ

IA

IB

IC

ID

IE

IF

IG

IH

II

IJ

IK

IL

IM

IN

IO

IP

IQ

IR

IS

IT

IU

IV

IW

IX

IY

IZ

JA

JB

JC

JD

JE

JF

JG

JH

JI

JJ

JL

JM

JN

JO

JP

JQ

JR

JS

JT

JU

JV

JW

JX

JY

JZ

KA

KB

KC

KD

KE

KF

KG

KH

KI

KJ

KK

KL

KM

KN

KO

KP

KQ

KR

KS

KT

KU

KV

KW

KX

KY

KZ

LA

LB

LC

LD

LE

LF

LG

LH

LI

LJ

LK

LL

LM

LN

LO

LP

LQ

LR

LS

LT

LU

LV

LW

LX

LY

LZ

MA

MB

MC

MD

ME

MF

MG

MH

MI

MJ

MK

ML

MM

MN

MO

MP

MQ

MR

MS

MT

MU

MV

MW

MX

MY

MZ

NA

NB

NC

ND

NE

NF

NG

NH

NI

NJ

NK

NL

NM

NN

NO

NP

NQ

NR

NS

NT

NU

NV

NW

NX

NY

NZ

OA

OB

OC

OD

OE

OF

OG

OH

OI

OJ

OK

OL

OM

ON

OO

OP

OQ

OR

OS

OT

OU

OV

OW

OX

OY

OZ

PA

PB

PC

PD

PE

PF

PG

PH

PI

PJ

PK

PL

PM

PN

PO

PP

PQ

PR

PS

PT

PU

PV

PW

PX

PY

PZ

QA

QB

QC

QD

QE

QF

QG

QH

QI

QJ

QK

QL

QM

QN

QO

QP

QQ

QR

QS

QT

QU

QV

QW

QX

QY

QZ

RA

RB

RC

RD

RE

RF

RG

RH

RI

RJ

RK

RL

RM

RN

RO

RP

RQ

RR

RS

RT

RU

RV

RW

RX

RY

RZ

SA

SB

SC

SD

SE

SF

SG

SH

SI

SJ

SK

SL

SM

SN

SO

SP

SQ

SR

SS

ST

SU

SV

SW

SX

SY

SZ

TA

TB

TC

TD

TE

TF

TG

TH

TI

TJ

TK

TL

TM

TN

TO

TP

TQ

TR

TS

TT

TU

TV

TW

TX

TY

TZ

UA

UB

UC

UD

UE

UF

UG

UH

UI

UJ

UK

UL

UM

UN

UO

UP

UQ

UR

US

UT

UU

UV

UW

UX

UY

UZ

VA

VB

VC

VD

VE

VF

VG

VH

VI

VJ

VK

VL

VM

VN

VO

VP

VQ

VR

VS

VT

VU

VV

VW

VX

VY

VZ

WA

WB

WC

WD

WE

WF

WG

WH

WI

WJ

WK

WL

adipisoetur, sed morte multabitur sempiterna. Quibus præses auditis (quippe martyrem jam verba- que ipsius reveritus) vestes afferrī, iisque se illam induere imperat. Ad quem illa: Qui me nudam, contra feras depugnantem vestivit, ipse in iudicii die salute te vestiet: sumptasque sibi circumdedit. Quod beneficium hoc insuper merito præses accumulavit, ut et epistolam Iconiensibus scriberet in hæc verba: Theclam piam Dei cultricem vobis dimitto. Quo facto, mulieres omnes gavissæ, magna voce Deo laudes referebant: Unus Deus Theclæ; unus Deus qui Theclam servavit, inclamantes. Qua voce tota civitas personabat: Tryphænaque tam læto nuntio accepto, cum magna multitudine, quo illam amplecteretur, obviam ivit: Nunc, inquit, credere possum Theclam filiam meam vivere, veni domum nunc ergo ad me, mea filia: omnes meas facultates in te transcribam. Abit illa cum Tryphæna, et dies paucos ibidem conquiescentes, ambæ Dei verbum docebant: ita ut multæ ex ancillis repleretur.

XII. Cæterum non sinebat Theclam spiritalis in Paulum amor diutius quietam esse, sed animo sollicita quoquo versus ad illum inquirendum mittebat. Cumque Myris Lyciæ urbe esse didicisset, multis secum famulis et ancillis assumptis, ipsa tunica in penulam, virilem in speciem, commutata, ad illum magno cum desiderio spiritusque ardore profecta est. Quem Myris de rebus divinis disserentem invenit, illique desubito, nihil tale præscienti, astat: quam ut ille turbaque quæ una uderat, aspexit, stupore percussus est, ne quod videbat, nova esset tentatio, secum reputans. Thecla autem accedens, Accepi, inquit, o Paule, lavacrum, qui enim una tecum operatus est in Evangelium, mihi quoque ille ipse, ut abluerem, concessit. Tum Paulus illam ad se receptam in domum Hermiæ deduxit, ibique sigillatim, quæcunque sibi Antiochiæ accidissent, Thecla Paulo enarrat: ut plurimum et ille miraretur, et audientium fides confirmaretur, Tryphænæque benignitatem amplectentes, pro ipsa Deum deprecarentur: quod magnam illa auri et argenti vestiumque copiam, per Theclam ad Paulum, quo pauperibus succurreretur, misisset.

XIII. Thecla porro ex Pauli sententia cum Iconium pervenisset, Dei verbum ibidem docebat: accedensque Onesiphori domum, eo loci ubi Paulus sedere et docere solebat, sese humi prosternit. Talis est enim desiderii vis, ut quando ipsummet, quem videre exoptat, habere non possit, aliquid eorum, quæ ad illum pertinuerant, ardori illius solatium adferat. Magno igitur cum gaudio in terram procumbens, calidis eam lacrymis conspergebat, manusque in orationem expandens, Gratias, inquit, tibi ago, Domine Deus meus, et hujus domus, ubi tu Christe Jesu, Fili Dei viventis, mihi lux resplenduisti, qui mihi adjutor in carcere, adjutor in præside, adjutor in bestiis et igne fuisti: gratias,

δυσωπηθείς, ἱμάτια ἐνεχθῆναι κελεύει, καὶ αὐτὴν ἐνδύσασθαι ταῦτα. Ἡ δὲ· Ὁ ἐνδύσας με γυμνὴν, ἔφη, πρὸς θηρία πικτεύουσαν. αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐνδύσει σε σωτηρίαν. Καὶ λαβοῦσα περιεβόλετο. Πρὸς τούτοις ὁ ἡγεμὼν τῶ ἀγαθῶ προστιθείς· γράμμα Ἰκονιεῦσιν ἐκπέμπει, γράψας οὕτως· Θέκλαν τὴν θεοσεβῆ ἀφίημι ὑμῖν. Ἡσθῆσαν οὖν οἱ γυναῖκες ἐπὶ τούτῳ πᾶσαι καὶ φωνῇ μεγάλῃ ἐδόξασαν τὸν Θεόν· Ἐὶς Θεὸς ὁ Θέκλαν διασωσάμενος, ὡς ὑπὸ τῆς φωνῆς ταύτης διαθρολληθῆναι τὴν πόλιν ἄπασαν· Γρύφαινάν τε εὐαγγελισθεῖσαν ἀπαντῆσαι σὺν πληθει, περιβαλεῖν τε τὴν Θέκλαν, καὶ, Νῦν, φάναι, πιστεύειν δύναμαι, ὅτι Θέκλα τὸ τέκνον δὴ τὸ ἐμὸν ζῆ. Δεῦρο τοίνυν ἐμοί, θύγατερ. εἰς τὸν ἐμὸν οἶκον, καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σοὶ ἐπιγράψω. Ἡλθὲν οὖν οἴκῳς Θέκλα μετὰ Τρυφαίνης· καὶ ἡμέρας ὀλίγας ἐκεῖ διαναπαυσάμεναι ἐδίδασκον ἄμφω τὸν λόγον Κυρίου, ὥστε πιστεύσαι τὰς πλείους τῶν παιδισκῶν, καὶ χαρᾶς πλησθῆναι τὸν οἶκον Τρυφαίνης. fidem susciperent, et lætitia domus Tryphænæ

IB. Θέκλαν μέντοι οὐδ' ὅλως ἡρεμεῖν παρείχον οἱ Παύλου πνευματικοὶ ἔρωτες· ἀλλ' ἦν ἀλύουσα τὴν καρδίαν, πέμπουσά τε πανταχοῦ γῆς, κἀκείνων ἐπιζητούσα. Ἐπεὶ δὲ μάθοι ἐν Μύροις αὐτὸν εἶναι τῆς Λυκίας, πολλοὺς τῶν νεανίσκων λαβοῦσα καὶ παιδισκῶν, κατ' ἄνδρα δὲ τὸν χιτῶνα εἰς ἐπενδύτην μεταβαλοῦσα, ἀπῆει πρὸς αὐτὸν, μετὰ γε πολλοῦ πόθου καὶ θερμοῦ πνεύματος. Εὗρίσκει τοιγαροῦν Παῦλον ἐν Μύροις. τὰ περὶ Θεοῦ διαλεγόμενον, καὶ ἄθρόον αὐτῷ παρίσταται μηδὲν προμαθόντι· τὸν δὲ, ἐκείνην τε θεασάμενον. καὶ τὸ περὶ αὐτὴν πληθος, ἔκπληξίς εἶχε, λογιζόμενον, μὴ καὶ πειρασμὸς ἕτερος ἢ τὸ φαινόμενον. Θέκλα δὲ συνείσα· Ἐλαβον, ἔφη, τὸ λουτρὸν, Παῦλε. Καὶ γὰρ ὁ συναργήσας σοὶ πρὸς τὸ εὐαγγέλιον, κάμοι οὗτος πρὸς τὸ λούσασθαι συνεψηφίσατο. Καὶ λαβόμενος αὐτῆς ὁ Παῦλος, ἀπήγαγε πρὸς τὸν οἶκον Ἐρμείου, ἔνθα κατὰ μέρος ἄπαντα, ὅσα συμβέβηκεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἢ Θέκλα τῷ Παύλῳ διασαφεῖ· ὡς πολλὰ κἀκείνων θαυμάσαι, καὶ τὴν τῶν ἀκούοντων ἐπιστηριχθῆναι πίστιν, Τρυφαίνης τε τὸ εὐγνωμον ἀποδεξαμένους ὑπερεῦξασθαι ταύτης. Τρύφαινα μὲν οὖν συχνὸν χρυσίον τε καὶ ἀργύριον, πρὸς δὲ καὶ ἱματισμὸν, διὰ Θέκλης τῷ Παύλῳ πέμπει διακονοῦσα πέντησι.

Η'. Θέκλα δὲ γνώμη Παύλου εἰς Ἰκόνιον γενομένην, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἐδίδασκεν· ἀπελθοῦσα δὲ καὶ εἰς τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον, πέμπει τὸ παρὰ ἔδαφος, ὅπου Παῦλος ἦν καθηζόμενος καὶ διδάσκων. Τοιοῦτον γὰρ ὁ πόθος, ὅταν αὐτὸν ἐκείνων μὴ ἔχοι τὸν ποθοῦμενον καθορᾶν, ποιεῖται τι τῶν ἐκείνου τῆς φλογὸς παραμύθιον. Πιστοῦσα τοίνυν σὺν ἡδονῇ πρὸς τὸ ἔδαφος, δάκρυσι τοῦτο θερμοῖς ἐβαλλεν· ἄρασά τε χεῖρας εἰς προσευχὴν, Εὐχαριστῶ σοι. ἔλεγε, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ τοῦδε τοῦ οἴκου ἔνθα μοι τὸ φῶς ἔλαμψας, Χριστὲ Ἰησοῦ, γιὰ τοῦ ζώντος Θεοῦ, ὁ ἐμοὶ βοηθὸς ἐν φυλακῇ γενόμενος, βοηθὸς ἐν ἡγεμόνι, βοηθὸς ἐν θηρίοις τε καὶ πυρὶ. Εὐχαριστῶ σοι, ὅτι αὐτὸς μόνος εἶ Θεός, καὶ σοὶ μόνῳ πρέπει

δόξα τε καὶ προσκύνῃσις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐδρα μόντοι Θάμυριν τεθνηκότα, τὴν δὲ μητέρα τὴν ἐαυτῆς ζῶσαν ἦν καὶ λαβοῦσα κατὰ σχολὴν, Θεόκλεια, ἔφη, μήτηρ ἐμῆ, δύνασαι πιστεῦσαι, ὅτι ζῶν Κύριος ὁ Θεός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς; Ἐἴτε γὰρ χρημάτων ἐρᾶς, ὀρέξει σοι ταῦτα δι' ἐμοῦ ὁ Θεός· εἴτε δὲ τέκνου, παρῆστικά σοι. Ἄλλα τε πλείω τούτων λέγουσά τε καὶ ἀξιοῦσα ταύτην διεμαρτύρητο. Θεοκλεία δὲ ταῦτα ψόροι μόνον ἦσαν κενοί, τῶν μὲν ὠτων καταχρόμενοι, ἀπτόμενοι δὲ τῆς καρδίας οὐδὲ βραχύ. Βύουσα γὰρ ἦν τὰ ὦτα καὶ αὐτῆ, κατὰ τὴν ἀσπίδα, ὡς μὴ ἀκοῦσαι φωνῆς ἐπάδοντος.

ΙΔ'. Ἐπει δὲ ἴδοι Θεόκλα ὅτι μηδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ τὸν Αἰθίοπα σμήχειν ἐπιχειρεῖ, σώζειν σπουδάζουσα τὴν μητέρα· ἐπισφραγισαμένη ὅλον τὸ σῶμα τὸ ἐαυτῆς, τὴν Ἰκονίων ἐξέρχεται πόλιν. καὶ εἰς Δάφνην ἔρχεται, εἰς μνημεῖόν τε εἴσεισι ἔνθα Χαῦλος μετὰ Ὀνησιφόρου ἦν εὐρεθείς, ἐκεῖ προσπεσοῦσα, προσέκλαυσε τῷ Θεῷ. Εἴθ' οὕτως εἰς Σελεύκειαν εἰσελθοῦσα, ἔξεισιν ἔξω τῆς πόλεως μιλίην ἐνί. Καὶ Σελευκεῖς γὰρ ἐδεδοίκεν, ὅτι κάκεινοι εἰδῶλα πρυσκυνοῦντες ἦσαν. Ὀδηγῶ δὲ χρωμένη τῷ φωτὶ ἐκείνη τῆς νεφέλης, ἀνάγεται πρὸς τὸ ὄρος, ὃ ἐλέγετο Καλαμῶν εἴτουν Ῥοδίῶν· ἔνθα σπῆλαιον εὐροῦσα, εἴσεισιν ἔνδον, κάκει χρόνους διαμένει συχνοῦς, πολλοὺς μὲν αὐτῆ καὶ χαλεποὺς πειρασμοὺς τοῦ ἐχθροῦ διεγείραντος, πάντας δὲ Χριστοῦ χάριτι νικησάσης, Δῆλην δὲ αὐτὴν πανταχοῦ τῆς ἀρετῆς ποιούσης, πολλὰς τῶν εὐγενῶν γυναικῶν ὃ ταύτης ἔχειροῦτο πόθος, καὶ ὡς αὐτὴν φοιτῶσαι, λόγων ἀπέλαβον, πολὺ τὸ χάριεν μετὰ τοῦ ὠφελεῖν ἐπιδεδειγμένων· ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγαι, μακρᾶ τῆς τοῦ βίου χαίρειν εἰποῦσαι, συνησκούντο ταύτῃ. Ἦν δὲ ἡ Θεόκλα οὐ ψυχὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ σώματα θεραπεύειν ἐπισταμένη, οὐκ ἱατρικαῖς τέχναις, ἀλλὰ θαυματουργικαῖς μᾶλλον ἀνάγκαις. Ὅπερ ἡ πόλις μαθοῦσα, ὅτι παρῆν ἀμισθὶ νόσους ἐλαύνεσθαι, προσῆγον αὐτῆ τοὺς πάσχοντας, ᾧ ἂν καὶ ἔτυχον νοσήματι προκατειλημμένοι. Καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα λόγου κρείττον καὶ διηγήσεως· οὐπὼ γὰρ ἦσαν τῇ θύρᾳ πλησιάζοντες τοῦ σπηλαίου, καὶ ὥσπερ αἱ νόσοι τὸν ἀνταγωνιστὴν δεδοικυῖαι εὐθὺς ἔφυγον, ὕγιεις τοὺς πάσχοντας καταλείπουσαι. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς δαιμοσι πονηροῖς προσπαλαίουσιν ὄρῃν ἦν· καὶ αὐτοὶ γὰρ κακοῦ ἐξάνται γινόμενοι, πολλὰς Θεῷ τε καὶ Θεόκλῃ τὰς χάριτας ὠμολόγουν.

ΙΕ'. Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις χάριεν ἐδόκει τὸ πρᾶγμα, θαύματός τε καὶ σπουδῆς ἄξιον, ἱατροῖς δὲ τοῖς κατὰ Σελεύκειαν καὶ μάλιστα χαλεπὸν, ἀτιμαζομένοις ὡσπερ εἰκός, καὶ εἴπερ τι ἄλλο χρῆμα εὐκαταφρονητὸν εἰς παρόρασιν ἐρχομένοις· κἀντεῦθεν, ἦν εἶχον μόνην ἀφορμὴν βίου τῆν τέχνην, οὐδὲν αὐτοῖς ἀπόνεσθαι δυναμένοις. Φθόνου τοίνυν ἀγρίου καὶ μανίας πλησθέντες, τί σκέπτονται, καὶ τί ποιοῦσιν; Ὡς πονηρὸν ἀληθῶς, καὶ δόλου καὶ πικρίας μεστὸν ἄξιόν τε τοῦ ταῦτα ὑποτιθέντος χαλεποῦ δαίμονος. Ἀθροισθέντες γὰρ, καὶ λοιμῶν καθέ-

inquam, tibi ago, quia tu solus es Deus, et tibi soli convenit gloria et veneratio in sæcula. Invenit autem Thamyrida mortuum, marem tamen adhuc vivam: qua per otium ad se recepta, Theoclea, inquit, mater mea, potes credere Dominum Deum vivum in cælis esse? Si enim divitiarum es amans, illas tibi per me suppeditabit, si filiæ tuæ, ecce tibi asto. Hæcque et his plura illi dicens, rogansque illam obtestabatur. Quæ omnia Theocleæ soni tantum inanes verborum, qui ad aures quidem diffunderentur, cor autem illius ne tantillum quidem attingerent, obturaverat enim et illa aures, aspidis instar, ne audiret vocem incantantis.

XIV. Thecla autem se nihil proficere, sed, cum matrem servare nititur, non aliud quam Æthiopem lavare se videns, corpus suum totum cruce consignans, Iconiensium urbem egreditur, et Daphnem accedit: ibique monumentum (ubi Paulum cum Onesiphoro invenerat) intrat, et procidens, lacrymas ad Deum fundit. Deinde Seleuciam ingressa, unum miliare ab urbe discedit, metuebat enim Seleucienses, quod et illi idola adorarent: nubis autem lucem viæ ducem nacta, montem conscendit, cui Calamon sive Rhodion nomen erat, ubi in repertam speluncam concedit, plurimoque ibidem tempore commoratur: multas illis gravesque interim tentationes hoste diabolo concitante, illasque omnes divino beneficio ipsa superante. Cumque eam virtus ubique redderet illustrem, multas nobilium feminarum ejus incessit desiderium: illamque adeuntes, cum verbis ejus, non minorem venustatem quam utilitatem ex se ostendentibus, fruerentur, longe hac vita valere jussa, una cum ipsa ad pietatem exercebantur. Neque vero animas solum, sed corpora quoque curare illa noverat: non arte medica, sed admirabili potius atque efficacissima vi atque virtute. Quod ubi civitas intellexit, adesse nempe tempus, quo sine mercede morbos liceret depellere, ad illam regros, quocumque tandem malo detinerentur, adducebant. Eratque videre rem, quæ omnem sermonem narrandique facultatem superaret, neque enim illi adhuc speluncæ portæ appropinquabant, cum morbi, tanquam adversariam suam metuentes, protinus aufugerent, quos antea vexaverant, sanos relinquentes. Idem quoque in illis cernere erat, qui cum malis geniiis luctabantur, statim enim illius mali indemnes redditi magnas gratias Deo et Theclæ agebant.

XV. Atque ita cæteris quidem res hæc imprimis jucunda admirationeque et studio digna habebatur, medicis autem Seleuciensibus maxime gravis, ignominia, ut videbatur, affectis et omni re, etiam vilissima magis despectis, atque ex arte, (quam solum vitæ sustentandæ subsidium habere solebant) nullum fructum percipientibus. Invidia igitur immitti et furore repleti, quid moluntur? quid agunt? Rem nimirum omni fraude et acerbitate plenam, diroque dæmone talia suggerente plane dignam. In unum enim coeuntes, et pestilentiarum cathedra

effecti, de rebus suis inter se communicant. Virgo hæc, inquit, cum magnæ Dianæ sacerdos sit (et ita enim amentibus illis videbatur), maxime ab illa, quod virginitatem exactissimam servet, admoretur : atque inde fit, ut super quacunq; re illis opem poscat, protinus sibi obsequentem ex voto habeat. Quare, cum nulla alia sit causa, quod dea ita illi familiaris sit quam castitatis illa præstantia, agite, illam solvamus virosque et adolescentes perditissimæ vitæ ad id assumptos, multa que vini et auri copia comiter præbita, illorum animis excitatis, in illam immittamus. Id consilium ineuntes, idem quoque exsequuntur, juvenesque omnium petulantissimi et sceleratissimi ab ipsis electi, adversus virginitatem mittuntur, certamen longè turpissimum depugnaturi : quodque pejus erat, improbitatem suam jam tum mercede obstrictam habentes, ante ipsam victoriam, facinoris sui pessimi recepto præmio. Spelæo ergo astantes fores pulsant, illa autem (quippe noverat divino beneficio qua de causa illa sceleratorum colluvies advenisset), Filii, inquit, quid vultis ? Sic illa placide, volebat enim morum suavitate, et verborum simplicitate, impudentem illorum et truculentum conatum in sui reverentiam flectere. Illi autem, num illic Thecla nomine esset, interrogant. Et quæ, inquit beata illa, vobis Theclam quærendi ratio ? Ego enim sum. Illi statim ostendentes se illos esse, quorum guttur sepulcrum patens est¹, responsum impurum tanquam ex fonte impuro impurum laticem emittentes. Et quæ alia, impudenter subjiciunt, quam ut cum ipsa dormiamus ? ad hoc enim huc venimus. Tum illa (o sacram animam, simul et vocem !) : Ego, inquit, humilis vetula sum, at vero famula Domini nostri Jesu Christi : etiam si improbe quid me statuere tentetis, nequaquam id efficere poteritis. Persistebant illi parvi, hoc solum, re ipsa ostendentes, esse se tales, omnino fieri non posse dicentes, ut illinc nisi facinore, quod moliebantur, perpetrato discederent. Hæc dicentes, illam aggrediebantur, et arcte tenebant. Tum illa habitu et verbis mitissimis, At exspectate, inquit, filii, et videbitis potentiam Dei. Cumque non haberet quod ageret, a cœtu illo malefactorum detenta, multique canibus circumventa (jam enim manibus comprehensam tenebant, et furiose vim illi inferre nitentur), in cœlos illa oculos attollens : Domine, inquit, omnipotens, solus potens et misericors, spes desperatorum, auxilium ope destitutorum, qui me ex igne, bestiis, Thamyride, Alexandro et lacu liberasti, ubique manum auxiliatricem præbens, cuique placitum fuit, ut nomen in me tuum glorificaretur, etiam nunc, Domine Deus meus, eripe me ex manu horum iniquorum, nequæ permittas virginitatem meam injuria violari, quam propter te et nomen tuum conservavi : quia te amo, sponse irreprehense, teque veneror, Pater, Fili et Spiritus

¹ Psal. v, 10.

Ἄδρα γενόμενοι, κοινολογοῦνται καθ' ἑαυτοῦς, Ἡ παρθένος αὕτη, λέγοντες. Ἰέρεια τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος οὕσα, ὡς γε αὐτοῖς ἐδύκει διὰ πολλὴν ἔνοιαν, φιλεῖται πρὸς αὐτῆς τῷ παρθενίαν ἀκριβοστάτην τηρεῖν. Καὶ παρὰ τοῦτο, ἐφ' ᾧ ἂν καὶ δεηθεῖται ταύτης, ὑπακούουσαν ἔχει, καὶ συντελοῦσαν τὰ κατὰ θέλησιν. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν αἴτιον ἄλλο τῆς πρὸς τὴν θεὰν αὐτῆς οἰκειώσεως, ἢ τὸ τῆς ἀγνείας ὑπάρχει καλὸν, τοῦτο λύσωμεν, καὶ ἄνδρας αἰσχροῦ βίου καὶ νεανίσκους πρὸς ταῦτα λαβόντες, σίην τε πλείονι καὶ χρυσοῦ δεξιῶσαι τὰς ὀρμάς αὐτῶν παραθήξαντες, ἐπαφῶμεν αὐτῇ. Οὕτω σκιψάμενοι, οὕτως ἐποίησαν. Καὶ νέοι τῶν ἀκολάστῶν καὶ βέλυστων αὐτοῖς ἐκλεγίντες, πέμπονται κατὰ τῆς παρθένου, τὸν ἀσχιστον ἄθλον ἀγωνιούμενοι, καὶ τὸ χαλεπώτερον, ἔμμισθον ἔχοντες τὴν κακίαν, καὶ περὶ τῆς νίκης τὰ τοῦ κακοῦ ἐπίχειρα δεδειγμένοι. Ἐπιστάντες τοιγαροῦν τῷ σπηλαίῳ, κόπτουσι τὴν θύραν. Ἢ δὲ (καὶ γὰρ ἔγνω διὰ τῆς χάριτος, ὅτου χάριν τῶν πονηρῶν ἢ ἀφιξίς προσελθοῦσα), Τεκνία, φησί, τί βούλοσθε ; Οὕτως εἶρηκε πρῶτως ἤθελε γὰρ τῷ κοσμίῳ τοῦ ἥθους, καὶ τῶν λόγων τῇ ἀπλότητι, ἀναιδῆ, ὀρμημῆ καὶ ἱταμὸν καταιδέσαι. Οἱ δὲ, τίς εἴη ἐνταῦθα, λέγουσι, τούνομα θέκλα ; Καὶ ἡ μακαρία· Εἰς τί δὲ ὁμῖν τὸ ταυτην ζητεῖν ; Ἐγὼ εἰμι. Ἐκεῖνοι δὲ παραχρῆμα δείξαντες αὐτοὶ εἶναι, ὧν ὁ λάρυγγε τάφος ἀνεψγμένος ἐστίν, ὡσπερ ἐκ μιαιῶς πηγῆς, μιαιῶν ἀφέντες νᾶμα τὸν λόγον, Τί δὲ ἄλλο ἢ ὥστε συγκαθευθεῖσαι ταύτη ; ἔλεξαν ἀναιδῶς. Εἰς τοῦτο γὰρ πάριμεν. Ἡ δὲ, ὦ τῆς ἀγίας ἐκείνης καὶ ψυχῆς καὶ φωνῆς ! Ἐγὼ, ἔφη, ταπεινὴ γραῦς εἰμι, πλὴν ἀλλὰ δούλη γε τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κἀν τι πονηρὸν ἐμὲ δρᾶσαι πειράσασθε, οὐ δυνατοὶ ἔσασθε. Ἐπεμμενον οἱ κακοὶ, αὐτὸ τοῦτο βεβαιοῦντες ὅτι κακοὶ, ἀδύνατον εἶναι λέγοντες ἀποστῆναι πρότερον, εἰ μὴ πράξαιμεν ὃ βουλόμεθα. Ταῦτα λέγοντες καὶ ἐπείρων, καὶ ἀπριξέ κατέσχον αὐτήν· ἡ δὲ καὶ σχήματι καὶ λόγῳ ἐπιεικεῖ, Ἄλλὰ περιμενεῖτε, ἔφη, τέκνα, καὶ τὴν δόξαν ὕψασθε τοῦ Θεοῦ. Ὡς δὲ οὐκ εἶχεν ὃ τι καὶ δράσειε, συναγωγῇ πονηρῶν μόνων περισχεθεῖσα, καὶ πολλῶν αὐτῆν τῶν κυνῶν περικυκλωσάντων (εἶχον γὰρ ἐν χερσὶ, καὶ βιάσασθαι μανικῶς ἐφώρμων), εἰς οὐρανὸν τὸ δῆμα διάρασσα, Κύριε παντοκράτορ, ἔφη, ὁ μόνος δυνατὸς καὶ οἰκτίρμων, ἡ ἐλπίς τῶν ἀπηλπισμένων, ἡ τῶν ἀβοηθήτων βοήθεια, ὃ ἐκ πυρὸς μὲν καὶ θηρῶν, Θαμύριδος τε καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ βουθοῦ διασώσας, ἀπανταχοῦ τε βοηθὸν ὀρέξας μοι χεῖρα, καὶ τὸ θεῖον ἔνομά σου εὐδοκίησας ἐν ἐμοὶ δοξασθῆναι· καὶ νῦν, Κύριε ὁ Θεός μου, ῥῦσαι με ἐκ χειρὸς τῶν ἀνόμων τούτων, καὶ μὴ ἐάσης ὑβρισθῆναι μου τὴν παρθενίαν, ἣν διὰ σὲ καὶ τὸ σὸν διεφύλαξα ἔνομα, ὅτι σὲ φιλοῦ, νυμφίε ἄμωμε. καὶ σοὶ προσκυνῶ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ ἐπειπούσης αὐτῆς τὸ Ἄμην, φωνὴ οὐρανῶθεν πρὸς αὐτὴν γίνεται, Μὴ φοβοῦ, λέγουσα, θέκλα· μετὰ σοῦ γάρ εἰμι, δούλη ἐμὴ ἀληθής,

Ἄρασα δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἴδε ὅπως σοι πέτρα ἠνώπιος ἤνοικται· καὶ γὰρ ἔσται σοι αὕτη αἰώνιος οἶκος, ἐν αὐτῇ τε τὴν ἀνάπαυσιν δέξῃ τὴν σὴν. Καὶ προσχοῦσα ἡ μάρτυς, ὁρᾷ κατ' ὄψιν πέτραν διανοιγείσαν, ὅσον ἀνθρώπῳ εἰσελθεῖν χωρητόν. Εὐθὺς οὖν, κατὰ τὸ ἐπίταγμα, τῶν ἐχόντων διαδράσα τὰς χεῖρας, εἰς τὴν πέτραν εἰσέδου, καὶ ἅμα ἀμφοτέρωθεν συνέβη τὰ μέρη, καὶ εἰς ἓν γέγονεν οὕτως, ὡς μηδεμίαν μὴδ' ὄλως ἀρμογὴν φαίνεσθαι. Ἐκεῖνοις δὲ τοῖς βεβήλοις, τὸ μέγα τοῦτο θαυμαστόν, ἀπορία καὶ ἔκπληξις ἠκολούθει. Καὶ οὐδὲν ἔτι δρᾶσαι δυνατοὶ ὑπέβησαν, ὅτι μὴ ταύτην ὡς ἐν χερσὶν εἶχον, τοῦ ὁμοφορίου ἐπιλαβόμενοι, διασπάσαι μέρος. Κατὰ θέλαν τοῦτο πραχθέν οικονομίαν, ἅμα μὲν εἰς πίστιν τοῦ γενομένου, ἅμα δὲ καὶ εἰς εὐλογίαν καὶ παραμύθιον τῶν εἰς ὑστερον θεοσεβῶν τε καὶ φιλοχρίστων.

et consolationem eorum, qui deinceps pii Dei cultores et amici essent futuri.

Ἐχθη μὲν οὖν εἰς τὸ μαρτύριον ἡ γενναία, περὶ τὸ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη οὔσα· ἐν δὲ τῇ ὀδοιπορίᾳ καὶ τῇ ἀσκήσει τῇ ἐν τῷ θρεῖ, καὶ πάσῃ τῇ περιόδῳ, διαγεγόνασιν ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα· ὡς ἐκδημησάσαι τὴν πρωτομάρτυρα πρὸς Θεὸν ἐνενηκοστὴν ἤδη τὸ ἔτος ἄγουσαν. Τοιοῦτον τὸ τῆς θαυμαστῆς θέκλης τέλος, τοιοῦτος ὁ βίος, τοιοῦτον τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριον ἦν. Καὶ ἔχοιμεν ἡμεῖς ἀγρυπνον αἰεὶ τῶν ψυχῶν φύλακα, πρέσβυν εὐπρόσωπον πρὸς Θεὸν, ὀφείσαν ἐν κινδύνοις ἀντιληψίην. Ἦς ταῖς προσβλαῖαις καὶ τῶν αἰώνων τύχοιμεν ἀγαθῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A sancte, nunc et in sæcula. Cumque adderet, Amen, vox de cœlo ad ipsam defertur : Ne timeas, mea Thecla : tecum enim sum, vera mea famula : sustolle tantum oculos, et vide, quomodo tibi petra ante conspectum aperta sit, illa tibi perpetuum erit habitaculum, in illa requiem tuam recipies. Ad quæ martyr attendens, videt ante se petram apertam, quantum homini recipiendo satis esset. Quare illa, prout ipsi præceptum fuerat, manibus se tenentium elapsa, in petram se immisit, cujus statim ambo partes coiere, itaque in unum coaluere, ut nulla omnino junctura appareret. Impuris porro illis magnum hoc miraculum intuentibus, ingens consilii inopia animique consternatio oboriebatur : neque quidquam amplius quod facere poterant, nisi quod cum illam manibus adhuc tenerent, amiculo, quod humeris gestabat, comprehenso, partem ejus discerperent : idque divina dispensatione factum, partim in rei tantæ fidem, partim etiam in laudem

Acta igitur ad martyrium præclara hæc virgo fuit decimo octavo ætatis suæ anno ; in itinere autem exercitioque pietatis in monte ab ipsa obito, reliquoque vitæ circuitu, anni septuaginta duo illi transacti, ita ut ad Deum princeps hæc martyr profecta sit, nonagesimum jam annum agens. Et hujusmodi quidem admirandæ Theclæ finis, hujusmodi vita, hujusmodi pro Christo martyrium. Hanc nos pervigilem semper animarum nostrarum custodem habeamus, hanc acceptam apud Deum nostri patronam, promptamque in periculis auxiliatricem. Cujus intercessione æternam felicitatem consequamur in Christo Jesu Domino nostro : cui sit gloria et potestas nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

DE S. CYPRIANI ANTIOCHENI

VITA ET CERTAMINE

D. ÆMILII BLAMPIGNON

MONITUM.

Ex libello quem Facultati litterarum Parisiensi licentiatu proponerat, *de S. Cypriano et de primæva Carthaginiensi Ecclesia.* — 1862.

Cyprianus ille, qui Carthaginiensis episcopus apud Græcos falso haberi solet, Antiochenus vel Nicomediensis quarto sæculo martyr fuisse videtur. Cujus historia, casibus repleta mirificis, præsertim cum maximique et notissimi Cypriani niteretur nomine, Orientis populos vulgo prodigiis gaudentes, summo pere delectabat. Photius sane in *Bibliotheca* (a) declarat Eudociam Augustam, Leontii philosophi Athe-

(a) Cap. 183. — Opus Eudociæ Augustæ ex codice Mediceo Florentis anno 1761 edidit Ang. Mar.

niensis filiam, atque Theodosii junioris uxorem, Cypriani Antiocheni sanctæque Justinæ acta versibus condidisse « sensuum, inquit, nihil quidquam aut diffundendo aut contrahendo, proprietatem servavit assidue, quoad ejus fieri potuit. » Acta vero Martenius ac Durandus *Thesaurο anecdotorum*, t. III, e codice S. Audoeni Rotomagensis primum edidere. Denique, diversa acta, t. VII Septembris (anno 1760) Bollandistæ præbuerunt. Jam vero S. Aldelmus, sæculi septimi auctor, in carmine *De virginibus*, apud Canisium, *Lectionum antiquarum* (b) libro, multa canebat quibus apertissime omnibus ostendit se putasse, id nimirum quod multi, etiam apud recentes, non satis animadvertent, Cyprianum qui in arte magica versatus est Antiochenum fuisse, non magnum episcopum Carthaginiensem (c).

Tunc famosus erat Cyprianns fraude nugaci,
Doctus in horrenda sceleratorum arte magorum,
Qui tunc auxilium spondebat ferre petenti,
Plurima schematizans sacræ molimina menti
In tantum ut diris certaret dæmonis armis.

De quo et Mense canunt die secunda Octobris :

Ἄλγεϊ Σατανᾶς καὶ πάλαι φίλον
Ἐίπει φιλοῦντα συνθανεῖν Ἰουστίνῃ βλέπων·
Τμήθη, δευτέρῃ, σὺν Ἰουστίνῃ Κυπριανός·

Cypriani tandem illius confessio seu penitentia et oratio quandoque nostro inconsulte tributæ fuere : in editione Oxoniensi, apud Durandum, Maranum et Bollandum habentur.

Jam vero, utrumque in unum, ut ita dicam, miscens, et jucundissimam et maxime fabulosam historiam quam in Latinum vertit Surius enarrat de Cypriano Symeon Metaphrastes. Cum vero nunquam Græce narratio illa edita fuerit, eam ex antiquo codice bibliothecæ Parisiensis nobis videtur exscribere operæ pretium esse. Nempe delectationem habet multam, utpote quæ Græcorum atque imprimis Metaphrastæ rerum mirarum amantissima ingenia ex vero exprimit. Imo quo pacto factum est ut historia sincera, primigenia, ἀθεντική, in fabulam atque, ut nostri dicunt, in *legendam* desineret plane declarat.

BIOΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΗΣ
—
VITA ET MARTYRIUM
SANCTORUM
CYPRIANI ET JUSTINÆ.

E ms. cod. *Bibl. Imp. Paris.*, Coislin, n° 145, sæcul. X. — A.
Cum quinque cæterorum *Bibl. Cæsar.* ms. codic. variis lectionibus :
N° 1512, sæcul. XII, quem indicat littera B ; hunc vero non declarat catalog. ; multas
lectiones varias nobis præbuit.
N° 1524, sæcul. XII, quem significat C. ; incolumis est.
N° 1546, sæcul. XIII, in quo multa desiderantur, D.
N° 1555, sæcul. XIV, in quo plures paginae desunt, E.
N° 1558, sæcul. XIV, in integro est, F.

I Multa quidem, eaque magna, me adhortantur, A A'. Πολλὰ καὶ μεγάλα με τὰ τὴν Ἀντιοχου θου-
ut admirer Antiochiam, nempe quod et ante orbem μάζειν παρακαλοῦσιν· ὅτι τε τῆς οἰκουμένης ἐπί-
με τὴν, B. C. D. F.

Bandini in *Anecdosis*. Vide *Patrologiæ Græcæ* tom. I. XXXV, col. 827. Cyprianum pro mago habuit Eudocia, de Carthaginiensi autem non cogitat :

Αὐτὰρ ὁ χυόμενος κακοεργία λίσσεται φῶτα,
Δυσσεβίος μαγίης ὑποθήμονα Κυπριανόν γε
Καὶ οἱ ὑποσγόμενος δοῖα χρυσοῖο τάλαντα,
Λαμπροῦ τ' ἀργυροῖο δ' ἔπος πείθειν ἀνάγκη
Παρθίνον οὐκ ἐτίλουςαν ἐπινεῦσαι φιλότῃτι,
Οὐ δ' ἐδωῶς Χριστοῦ κρατερὸν μένος ἀκαμάτοιο.

*His super accensus, pravum magicaque potentem
Advocat arte virum, Cyprianum nomine supplex
Binque promittens auri argentiue talenta
Horatur, charæ renuentia corda puellæ
Cogat flagranti tandem concedere amori,
Ignorans, Christi virtus quam nescia frangi.*

(b) T. I, p. 744.

(c) Conf. Tillemont, t. V, p. 329 et sq., et p. 749.

προσθεν ² τὸν παρὰ τῶν ἱεροκηρύκων Χριστοῦ μαθητῶν περιχαρῶς καταβληθέντα σπόρον ἐδέξατο, καὶ Χριστιανοὶ πρῶτον ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν μέγαν Λουκᾶν ἐχρημάτισαν ³, καὶ ὅτιπερ ἄνδρας τῶν βίῳ προήνεγκεν ⁴ εἰς (τριάκοντα) ⁵ καὶ ἑκατὸν καὶ ἐξήκοντα τῆς ἀρετῆς εὐαγγελικῶς τὸν στάχυν ἐκθρέψαντας ⁶, οὐκ ἄνδρας δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν οὐκ ὀλίγας. Ἄφεις οὖν κάλλη ⁷ θαυμαζέειν ναῶν, καὶ μεγέθη ⁸ τειχῶν, καὶ πλήθη ⁹ φυτῶν, εὐθηνούσαν ¹⁰ τε γῆν ἀγαθοῖς, ἣν ἄρδει παρὰρρέων Ὀρόντης ¹¹, Ἰουστίναν τῶν λόγῳ διήγημα θήσομαι· ἢ τὴν παρδίαν μετὰ μακροῦς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων χρόνους νεώσασα τοῖς ἐκείνων διδάγμασι, στάχυν ἀθλητικὸν ἀνεβλάστησε, μάλα μὲν ὠραῖον, μάλα δὲ τῶν καρπῶν βριθόντα. Ταύτη πατρὶς μὲν, ἣν ἐδηλώσαμεν, Ἀντιόχεια ¹², Αἰδέσιος δὲ καὶ Κληδονία γεννητόρες. Ἀλλὰ τοῦτὶ τὸ καλὸν φυτὸν πολλαῖς ἐκόμα πρότερον ταῖς ἀκάνθαις, καὶ γὰρ καὶ αὐτῇ τῶν πατέρων ἀκολουθοῦσα τῇ πλάνῃ (εἰδώλων δὲ οὗτοι θεραπευταὶ καὶ ἀντίθεοι), τὰ ἐκείνων τιμῶσα ἦν καὶ σεβομένη τὰ εἰδῶλα.

Β'. Ἐπεὶ δὲ χρόνῳ τὴν ἡλικίαν προκόπτουσα, καὶ ¹³ στερρότερου φρονήματος ἤπτετο, φέγγος αὐτῇ εἰσῆι θεογονίας, ἅτε δοχεῖον οὖσαν ¹⁴ φωτισμοῦ τοιοῦτου καὶ χάριτες ἄξιον· καὶ τῶν μὲν εἰδώλων ἀσθένειαν καταγινώσκειν ἤρξατο, τὸν ἀληθῆ ¹⁵ δὲ καὶ μόνον ἐπιγινώσκειν Θεόν. Ταῖς τοιαύταις τῶν ¹⁶ λυγισμῶν ἀναβάσεις τὴν ψυχὴν ἢ παρθένοσ προεκαθάιρουσα ¹⁷, εἰς τὴν τοῦ σωτηρίου σπόρου καταβολὴν ὑπέτριζετο. Ἐν ᾧ δὲ κατ' ἑαυτὴν ἔτριφε ταῦτα, καὶ σχολάζουσα τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἐζητεῖ παρὰ Θεοῦ, Πραυλίος τις τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάκονος ἐν ἐπηκόῳ τῆς κόρης, οὕτω συμβάν, τὰ περὶ ¹⁸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ οἰκονομίας τε καὶ σαρκώσεως διεξῆει· ὅπως μὲν ὁ τῶν αἰώνων δημιουργὸς εἰς οἶκτον ἦλθε τοῦ πλαστοουργήματος, ὅπως δὲ ¹⁹ Γαβριὴλ ὁ τῶν ἄνω τάξεων ἀρχηγὸς τῆ πρό γενεῶν τετηρημένη Παρθένη τοῦ μυστηρίου κήρυξ εὐάγγελος ²⁰ γέγονε, καὶ ὡς συνέλαβεν ἐν γαστρὶ, καὶ ὠδινήσασα τέτοκε, καὶ ὡς τὴν τοῦ παιδίου γεννησιν ἀστὴρ τῶν ἄλλων ἐπιδηλώτατος ²¹ τοῖς Μάγοις ἐγνώρισε· τοῦτοις ἐπέξῆει τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ κόσμῳ φανεράν ²² αὐτοῦ ²³ ἐπιφάνειαν, τὴν ἐν τούτῳ διατριβὴν, τὰ σωτηριώδη ²⁴ διδάγματα, τὰ θαύματα, τὸν διὰ ²⁵ ταῦτα φθόνον, τὸν σταυρὸν, τὴν ταφήν, καὶ τέλος αὐτῇ τὴν θείαν ἀνάστασιν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Πραυλίος· Ἰούστα δὲ τῆ ἐπιτῆς ψυχῆ τὰ ἀκούσματα ταῦτα, ὡς ἀγαθὴ γῆ ²⁶ σπέρματα, παρεδίδου, καὶ οὕτως ἀκριβέστερον ὅσαι ὦραι πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐμβαθύνουσα ²⁷, τῶν μὲν εἰδώλων πολὺ ²⁸ κατέχευε γέλωτα, τὰ δὲ τῆς ὑγιουῶς πίστεως ταῖς πλαξίν ἐνέγραφε τῆς καρδίας· ὅθεν ἠθέλησε μὲν εἰς

A terræ læta accepit semen dejectum a sanctis Christi discipulis; et Christiani primum in ea sunt vocati, ut scribit magnus Lucas: et quod in vitam produxerit ad centum et sexaginta viros, qui aluerunt spicam virtutis evangelicæ: non solum autem viros, sed etiam non paucas feminas. Mittens ergo admirari templorum ejus pulchritudinem, et murorum magnitudinem, et plantarum multitudinem, et terram bonis uberem, quam rigat Orontes præterfluens, de Justina mihi proponam narrationem. Quæ cum post longa tempora sanctorum apostolorum renovasset cor illorum doctrina, athleticam produxit spicam, valde quidem speciosam, fructu autem admodum refertam. Ei erat patria, quam diximus, Antiochia, Ædesius autem et Cledonia, parentes. Sed hæc pulchra planta multas quidem prius ferebat spinas. Nam ipsa quoque sequens errorem parentum (erant vero ii cultores idolorum et Dei adversarii), honorabat et colebat illorum simulacra.

II. Cum autem, ætate procedens, ad solidiorem pervenit intelligentiam, eam lux subiit divinæ cognitionis ut quæ esset receptaculum dignum illuminatione ejusmodi et gratia; et cæpit quidem damnare idolorum imbecillitatem, agnoscere autem verum et solum Deum. Talibus ergo rationem ascensionibus virgo animus prius expurgans, parabat ad dejectionem salutaris sementis. Interim autem, dum hæc apud se versaret, et intenta a Deo perfectam quæreret cognitionem, quidam Praylius diaconus Antiochenus, audiente virgine, cum ita contigisset de Salvatoris nostri et Dei dispensatione, et carnis susceptione narravit: quemadmodum sæculorum quidem opifex sui figmenti motus est misericordia; quemadmodum vero Gabriel, princeps superiorum ordinum, ei, quæ servata fuerat Virgo ante generationes, fuit faustus nuntius mysterii, et quod concepit in utero; et cum uterum tulisset, peperit; et quod ortum Infantis stella aliarum omnium clarissima Magis significavit. Post hæc persecutus est ejus manifestam in proprio mundo apparitionem, in eo conversationem, salutarem doctrinam, miracula, propter hæc ortam invidiam, crucem, sepulturam, et postremo divinam ipsam resurrectionem. Et hæc quidem Praylius. Justa autem (ita enim prius appellabatur) has animæ D suæ mandabat auditiones tanquam bonæ terræ semina, et sic veritatem in dies accuratius penetrans, profuse quidem ridebat simulacra, rectam autem fidem cordis inscribebat tabulis. Quamobrem voluit quidem venire in conspectum Praylii; solum

² desunt quatuor voces, E. ³ ἐχρημάτισαν. B. D. — χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανοὺς. Ἡράκλειος ἀποστ., κεφ. ΙΑ'. κοτ' ⁴ προήνεγκεν, B. ⁵ Uncis incl., quia tantum CLX dat Latina lectio. ⁶ ἐκθρέψαντας, B. ⁷ κάλλει, B. ⁸ μεγέθει, B. E. ⁹ πλήθει, B. ¹⁰ εὐθηνούσαν, E. F. ¹¹ Ὀρόντης, F. — Cf. Ptol. V, 15. — Ἀντιόχεια ἢ ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου. ¹² Ἀντιόχεια, D. ¹³ add. ἦν, B. ¹⁴ οὖσαν, B. ¹⁵ ἀληθεῖ, B. ¹⁶ add. οὖν, E. ¹⁷ προεκαθάιρουσα, B. ¹⁸ Inearnationis. ¹⁹ τὸ, B. ²⁰ ἄγγελος, B. ²¹ ἐπιδηλώτατος, B. ²² deest, B. ²³ add. τὴν, E. ²⁴ σωτήρια, B. ²⁵ δι' αὐτόν. ²⁶ ἀγαθὴ γῆ, F. ²⁷ ἐμβαθύνουσα, D. E. ²⁸ πολὺν, C. D. E. F.

enim audierat ea quæ ab ipso dicta fuerant, et desiderabat perfectius imbui eorum cognitione.

III. Vultum autem virginalem non volens adhuc aspici, statuit quidem non videre diaconum; clandestinum vero ventitans ad ecclesiam, sic desiderabat videre Dominum, qui appropinquat iis qui quærent. Non multo interjecto tempore, statuit impertire matrem iis quæ cognoverat: Cur, o mater, dixit, deos colimus, quos manus nostræ constituunt? cur artificis opera adoramus? cur autem ignem quidem in ara, animæ autem lucernam non accendimus, neque mercamur margaritam? Non nosti Galilæos? (Sic enim Christi assecras solent vocare ii qui illic habitant.) Il sunt multo terribiliores diis, qui apud nos existimantur. Ex his enim si quis aliquando ubi sunt idola apparuerit, illico ii qui a nobis adorantur, perinde atque fures aut fugitivi timent et horrent. Et merito. Suffurantur enim illi Dei honorem, præterea nostras quoque perdentes animas.

IV. Hæc dixit quidem Justa. Mater autem iis quæ dicebat non assentiebatur; valde enim a stulta tenebatur impietate. Quocirca: Vide, inquit, ne pater cognoscat tuum in deos contemptum. Justa autem: Esset, inquit, mihi magis gratum, si hæc cognita essent a patre, et a quolibet. Neque enim ego amplius sustinebo de cætero ambulare in tenebris, quando quidem solum Dominum, qui per Praylum fuit mihi significatus, Deum fortem esse cognovi, et viventem, et eos exsipientem, qui convertuntur ab errore. Sensim itaque mater conveniens, nihil quidem contendeat adversus ea quæ dicebantur, silentio autem tacite potius significabat assensionem. Postea vero una nocte, marito quoque aperuit ea quæ audiverat a filia. Ille autem id, quod audierat, neque perfecte repulit, neque rursus erat facilis ad id accipiendum. In somno autem decertans, luctabatur cum sollicitudinibus, donec a somnio correptus, dum ei angelica castra apparuissent, quæ habebant in medio Christum, ab eis stipatum, Visione quidem fuit obstupefactus. Ipso autem vocante, audivit eum dicentem: Venite ad me et dabo vobis regnum cælorum. Deinde surgens, non quæsit aliud testimonium, sed cum uxore accepta quoque filia, rogavit quemdam diaconum Ecclesiæ, ut eos deduceret ad Optatum, qui tunc erat civitatis episcopus. Atque illi quidem supplices petebant, ut signarentur signo Christi. Ille autem differebat, donec Aedesius pater ei narravit spontaneam filiæ suæ conversionem, et visionem ei diligenter exposuit. Quæ cum ille audisset, non amplius distulit, neque

ἄψιν ὀφθῆναι ³⁰ τῷ Πραυλίῳ· καὶ γὰρ ἀκούουσα μόνον ἦν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων, καὶ τὴν περὶ τούτων γνῶσιν τελεώτερον ἐζητεῖ ³⁰ μνηστῆραι.

Γ'. Ἐτι δὲ τὴν παρθενικὴν ἔψιν ἀθέκτον εἶναι βουλομένη, οὐκ ἔκρινε ³¹ μὲν ἰδεῖν τὸν διάκονον· φοιτῶσα δὲ λάθρα παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἰδεῖν οὕτως ἐπεθύμει τὸν τοῖς ζητοῦσιν ἐγγίζοντα Κύριον. Βραχὺ τὸ ἐν μίσῳ, καὶ κοινωνῶν συνείδει ³² ποιήσασθαι τὴν μητέρα τῶν ἐγνωσμένων. Καὶ ἵνα τί, ὦ μήτηρ, εἶπε, θεοῖς προσκνέχομεν, οὐς συνιστῶσι χεῖρες ἡμετέρας; ἵνα τί τεχνιτῶν ³³ ποιήμασι προσκυνούμεν; ἵνα τί δὲ τὸ μὲν ἐπιθώμιον ὀράπτομεν ³⁴, τὴν λαμπάδα δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ ἀνάπτομεν ³⁵; οὐδὲ τὸν μαργαρίτην ἐμπορευόμεθα ³⁶; οὐκ ὄσθα τοὺς Γαλιλαίους (οὕτω γὰρ τοὺς τοῦ Χριστοῦ θιασώτας τοῖς ἐγχωροῖσι καλεῖν σύνηθες); πολλῶν οὗτοι τῶν παρ' ἡμῖν νομιζομένων θεῶν φοβερώτεροι ³⁷. Τοῦτων γὰρ εἴ ποτέ τις τοῖς εἰδώλοις ἐπιφανῆ, εὐθὺς οἱ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενοι κλέπταις ὁμοίως ἢ δραπέταις δεδοικασί τε καὶ ὑποφρίττουσι. Καὶ δικαίως· κλέπτουσι γὰρ ἐκεῖνοι τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, ἐνὶ καὶ τὰς ἡμετέρας ³⁸ παραπολλύντες ³⁹ ψυχὰς.

Δ'. Ταῦτα ἔλεγε μὲν Ἰούστα· ἡ μήτηρ δὲ τοῖς λεγομένοις οὐ κατετίθετο. Πάνυ γὰρ ὑπὸ τῆς μωραῆς κεκράτητο δυσσεβείας· ὅθεν, Μηδὲ ὁ πατήρ, ἔφη, γνῶτω τὴν ἐπιγενομένην σοι πρὸς τοὺς θεοὺς περιφρόνησιν. Ἰούστα δὲ· Ἀγαπητόν μοι μᾶλλον ⁴⁰ εἰ καὶ τῷ πατρὶ, ἔλεγε, καὶ παντὶ γνωρισθήσεται ⁴¹ ταῦτα· οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἔτι ⁴² πορεύεσθαι τὸ λοιπὸν ἀνέξομαι, καθότι μόνον τὸν διὰ Πραυλίου γνωρισθέντα μοι Κύριον, Θεὸν ἰσχυρὸν εἶναι ἔγνω, ζῶντά τε καὶ τοὺς ἐκ πλάνης ἐπιστρέφοντας εἰσερχόμενον. Ἡρέμα γοῦν συνιούσα ἡ μήτηρ οὐδὲν μὲν ἀντετίθει τοῖς λεγομένοις· τῇ σιωπῇ δὲ μᾶλλον τὴν συγκατάθεσιν ὑπέσθημινεν ⁴³. Ἰστοῦρον δὲ μὴ τῶν νοκτιῶν, ἃ παρὰ τῆς θυγατρὸς ἤκουσι καὶ τῶ ἀνδρὶ διασάφτησεν. Ὁ δὲ τὴν ἀκοὴν οὕτε τελῶς ἀπόσωτο, οὔτε πάλιν εὐπαραδέκτως ⁴⁴ πρὸς αὐτὴν ἔσχεν· ὀνομαχῶν δὲ φροντίσιν ἐπέλαιεν, ἕως ὑπὸν ληφθεὶς ἀγγελικῆς ἐπιφανείσης αὐτῷ παρεμβολῆς ἐν μέσῳ Χριστὸν ἐχούσης δορυφορούμενον, κατεπλάγη ⁴⁵ μὲν ἐπὶ τῷ ὄραματι ⁴⁶, αὐτοῦ δὲ καλοῦντος ἐπήκουσεν ⁴⁷ εἰρηκότος· Δεῦτε πρὸς με, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ὑμῖν χαρίσομαι βασιλείαν. Εἶτα διαναστάς ἑτέραν οὐκ ἐζήτησε μαρτυρίαν· ἀλλὰ σὺν γυναικὶ καὶ τὴν θυγατέρα λαβὼν ⁴⁸, διάκονόν τινα τῆς Ἐκκλησίας ἠξίωσεν Ὀπιάτῳ τούτους ⁴⁹ προσαγαγεῖν, ὃς τῆνικαῦτα ⁵⁰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ἦν ⁵¹. Οἱ μὲν οὖν τῇ τοῦ Χριστοῦ σφραγίδι σημειωθῆναι ἠκέτευον· ὁ δὲ ἀνεβάλλετο ἕως Αἰδέσιος ὁ πατήρ αὐτῶν τὴν τε τῆς θυγατρὸς [αὐτόματον] ἐπιστροφὴν πρὸς τὸν Κύριον, καὶ τὰ τῆς ὀπτασίας ἀκριβῶς ἐξηγήσατο. Ὡν ἐκεῖνος ἀκούσας, οὐκέτι διαμφιβάλλων ⁵² ἦν,

³⁰ ἰλθεῖν, B. ³⁰ deest, D. F. ³¹ οὐ κέρρινα, B. D. ³² συνοῖσε. ³³ τέχνη τοῖς, B. C. D. E. — τεχνιτοῖς, F. ³⁴ ὀράπτομεν, B. ³⁵ ἀνάπτομεν, B. ³⁶ εὐ, κατὰ Ματθ., κερ. H. ³⁷ με'. ³⁷ φοβερώτεροι, B. ³⁸ ὀμειτέρας, C. ³⁹ παραπολλοῦν ες, E. ⁴⁰ deest, E. ⁴¹ γνωρισθήσεται, B. C. D. F. ⁴² deest, B. ⁴³ ὑπέσθημινεν, E. ⁴⁴ εὐπαραδέκτως, B. ⁴⁵ κατεπλάγη, A. Cæteri κατεπλάγη. ⁴⁶ ὄραματι, B. ⁴⁷ ἐπήκουσεν, F. ⁴⁸ παραλαβὼν, B. ⁴⁹ τούτοις, E. ⁵⁰ deest, B. ⁵¹ Nullus optatus Antiochiæ episcopus fuit Cf. I. B. QUIEN *Oriens Christianus*, tom. II, pag. 670 et seq. ⁵² διαμφιβάλλων, F.

virginem invenit immobilem, firmamque ac stabilem, A et quæ verbis fallacibus minime posset capi; cum non parvam manum collegisset, et eos in eam allexisset sodalitatem, ipsam in via est aggressus, et per vim conatus est eam abducere quo volebat. Sed statim cum hoc audax et nefarium facinus auditum fuisset in civitate, et in ædibus matris, exierunt simul cum armis plurimi, iique fortissimi. Qui cum solum fuissent conspecti, effecerunt, ut scelerati illi et execrandi asseclæ evanescerent, non tam cedentes manui, quam expulsi fortiter rei dedecore.

VIII. Aglaidas autem (erat enim ei affectio quovis pudore violentior) neque ensium, neque multitudinis, neque ullius rei alterius curam gerens, sed virginem amplectens, paratus erat omnia pati potius quam ab ea discedere. Virgo autem erat plane idipsum, quod Joseph, qui erat moderatissimus et generosissimus; et crucis figuram tanquam arma opponens, non tam adversus illum, quam eum, qui per illum ipsam facile conabatur oppugnare, repente accleratum illum et execrandum repulit ac rejecit, eumque plurimis affectis contumeliis, et vultum, (erat enim dignus) pugnis implevit et sputis. Sed illi, qui processerat ad extremam amoris amentiam, hæc quidem parum erant curæ. Unum autem erat vel ipsa morte gravius, Justam non assequi. Propterea cum brevi tempore tenuit tristitia, et compressit dolor. Postquam vero rursus, ut ita dicam, exarsit cupiditas, ille autem ad ei resistendum minime esset exercitatus, sed valde ineruditus, nec posset forti ac generosa cogitatione repellere desiderium, fecit omnino quæ dolere ei jubebat, et se ad alia, quæ non erant aperta, paravit certamina.

IX. Cum autem ad hunc locum pervenit oratio, volo rursus simpliciter et aperte quamdam facere narrationem, illa dicens, quæ habent certam et apertam veritatem.

X. Cyprianus quidam versabatur Antiochiæ, quo tempore imperii sceptrum tenebat Decius, cui patria quidem erat Carthago in Libya (a), parentes autem genere clari et divites; dabat vero operam philosophiæ, et arti magicæ. Cum in eas ab ineunte ætate studium posuisset, ad summum pervenit utriusque, cum simul et diligentiam et acutissimum attulisset ingenium. Magnum autem nomen assuetus, non solum Carthaginem voluit suam gloriam pervenire, sed insignem quoque Antiochiam voluit habere testem suæ sapientiæ, et in magicis rebus eruditionis, foream fore quoque expectans, ut ibi aliquid disceret, quod non ad hoc usque tempus didicerat.

σκει τὴν παρθένον ἀκίνητον καὶ σταβρᾶν, καὶ λόγοις ἀπατηλοῖς ἀθήρατον, χεῖρα συναγαγὼν οὐκ ὀλίγην, καὶ τοὺς περὶ τὰ ἐρωτικά ταῦτα δεινοὺς προσεταιρισάμενος, καθ' ὁδὸν ⁷⁷ αὐτῇ ἐπετίθετο, καὶ ἀπαγαγεῖν ⁷⁸ ἐδίεζέτο ἔνθα δὴ καὶ ἠβούλετο. Ἄλλ' εὐθὺς εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν τῆς μητρὸς οἰκίαν διπδοθέντος τοῦ ἀτόπου τοῦδε ⁷⁹ τολμήματος, ἅμα πλείστοι καὶ κράτιστοι σὺν ὄπλοις ἐξήεσαν· οἳ καὶ μόνον ὀφθέντες τοὺς βδελυροὺς ἐκείνους ἀφανεῖς ἔθεντο, οὐ χειρὶ μᾶλλον εἰκοντας ἢ τῇ τοῦ πράγματος ἀσχύνῃ κραταιῶς ἀπελαυνομένους.

II. Ἀγλαΐδας δὲ (καὶ γὰρ αἰσχύνῃς πάσης τὸ πάθος ἦν αὐτῷ βιαιότερον ⁸⁰), οὔτε ξιφῶν ⁸¹, οὔτε πλῆθους, οὔτ' ἄλλου τινὸς φροντίσας, ἀλλὰ τῇ παρθένῳ περιπλακεῖς, πάντα παθεῖν ἑτοιμος ἦν μᾶλλον ἢ αὐτῆς ἀποστῆναι· ἢ δὲ, Ἰωσήφ αὐτόχρομα ἦν ὁ σωφρονικώτατός τε καὶ γενναϊώτατος, καὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ὡσπερ ὄπλον προβαλλομένη ⁸², οὐ κατ' ἐκείνου μᾶλλον ἢ τοῦ δι' ἐκείνου πολεμεῖν αὐτῇ ⁸³ κρυπτῶς πειρωμένου, διεκρούσατό τε παραχρῆμα τὸν μιᾶρὸν καὶ ἀπώσατο, ὕβρεις τε δσας αὐτοῦ κατέχευε, καὶ τὴν ὄψιν (ἀξία γὰρ ἦν) πυγμῶν ἐνεπέμπλα καὶ ἐμπτυσμάτων. Ἄλλ' ἐκείνῳ πρὸς ἔσχατον ἀνοίας ἐλθόντι, μᾶλλον δὲ μανίας καὶ λύσσης ἐρωτικῆς, ταῦτα μὲν ὀλίγη φροντίς· ἐν δὲ καὶ αὐτοῦ θανάτου βαρύτερον τὸ Ἰουστίνης ⁸⁴ ἀποτυχεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς βραχὺ κατήφειά τε αὐτὸν εἶχε, καὶ λύπη συνέστελλεν. Ἐπεὶ δὲ τὰ ⁸⁵ τῆς ἐπιθυμίας ⁸⁶ αἰθῆς εἰπεῖν ἀνεφλέγετο (ὁ δὲ περὶ τὴν ταύτης ἀντίστασιν ἀμελέτητός τε ἦν, καὶ λίαν ἀπαιθε γώγητος, καὶ οὐκ εἶχεν ἀναπαλαῖσαι λογισμῶν γενναίων τῶν ἔφρασι), ἐποίησε πάντως ἄπερ αὐτῷ τὸ πάθος ἐπέταττε, καὶ πρὸς ἀγῶνας ἐτέρους ἀφανεῖς ἀπεδύετο.

Θ'. Ὡδε δὲ τοῦ λόγου γενόμενος, ἀπλοικῶς καὶ σαφῶς βούλομαι πάλιν ⁸⁷ ποιήσασθαι τὴν διήγησιν, ἐκεῖνα φθεγγόμενος, ἄπερ ὠμολογημένην ἔχει καὶ φανεράν τὴν ἀλήθειαν.

I'. Κυπριανὸς τις ἐν τῇ Ἀντιοχείῳ διέτριβεν, ἡνίκα τὰ ⁸⁸ τῆς βασιλείας σκῆπτρα Δέκιος εἶχεν· ὃς πατριδα μὲν ἔχει Καρχηδόνα ⁸⁹ τὴν ἐν Λιβύῃ, γεννητορας δὲ τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων φιλοσοφία δὲ ἦν αὐτῷ καὶ τέχνη μαγικὴ τὸ φιλοπονούμενον. Ταῦταις ἐκ νέου προσέχων, εἰς ἀμφοτέρων ἀκρότητα ἤλασε, σπουδῆν ἅμα καὶ φύσιν ὀξυτάτην εἰσνεγκῶν· ὀνόματος δὲ μεγάλου τυχῶν, οὐ μόνον Καρχηδόνα ⁹⁰ χωρῆσαι τὸ ἐκείνου κλέος ἤξιωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν περιβλεπτόν Ἀντιόχειαν μάρτυρα τῆς αὐτοῦ καὶ σοφίας καὶ τῆς περὶ τα μαγικά δεξιότητος ⁹¹ ἠθέλησεν ἔχειν· ἴσως δὲ καὶ μαθεῖν τι προσδοκῆσας ἐκεῖθεν ὁ μὴ μέχρι τότε μεμάθηκεν.

⁷⁷ καθ' ὁδὸν, B. C. — καθοδὸν, F. ⁷⁸ ἀγαγεῖν, B. ⁷⁹ τούτου. ⁸⁰ βιαιότερον, B. ⁸¹ ξίφους, B. ⁸² προβαλλομένη, F. ⁸³ αὐτῇ, B. ⁸⁴ Ἰούστνης, C. ⁸⁵ add. καὶ, B. ⁸⁶ ἀθυμίας, B. ⁸⁷ docet, A. ⁸⁸ docet D. ⁸⁹ Καρχηδόνα, B. ⁹⁰ Καρχηδόνα, B. ⁹¹ Unus erat juvenum doctissimus artibus sinistris. Fraude pudicitiam pertringere, nil sacrum putare: Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulcra... PAUD., Περὶ Στεφάνων. *Passio Cypriani* v. 20 24.

(a) Alii rectius sentiunt patria fuisse Antiochenum. Vide Bar. in not. ad Martyrol. Rom.

ΙΑ'. Πρὸς τοῦτον οὖν Ἀγλαΐδας ἐλθὼν, καὶ τὰ τοῦ παθούς, ὅπως εἶχε διηγησάμενος, καὶ ὅτι ἑστὴν Τέχνην πᾶσαν καὶ χεῖρα κινήσας οὐδεμίαν εὖρον τοῦ κακοῦ θεραπείαν, ἀλλὰ πάντων κρείττονα τὴν παρθένον ἰθεασάμην, τὸ τελευταῖον προστίθεισιν ὅτι. Σὺ μόνος μοι ὑπελείφθης τῆς συμφορᾶς παραμύθιον, καὶ ἐπὶ σοὶ μόνῃ θαρρήσας, τοῦ μὴ προκρίναι μέχρι καὶ νῦν τὸν θάνατον τῆς ζωῆς τὴν ὁρμὴν ἐπέσχον⁸³, πάντως δὲ οὐδὲ φροντίσεις⁸⁴, τῆς τοιαύτης ἀπολύσας [με συμφορᾶς, ὅσον ἄρα πλοῦτον καὶ χυρσίον παρ' ἡμῶν ἔξεις, ὡς ἔγωγε ἀφθονά σοι ταῦτα παρέξω, καὶ ἐλπιδῶν πασῶν ἄμεινον. Εἶπε⁸⁵, καὶ Κυπριανὸν ἐπακούοντα ἔσχες, καὶ ὡς τάχος λύσειν αὐτῷ τὴν λύπην ἐπαγγελλόμενον⁸⁶. Ὁ μὲν οὖν ἀπῆει χαίρων, καὶ ὅσον οὐπω τὴν παρθένον διὰ χεῖρός ἔξιν φανταζόμενος. Κυπριανὸς δὲ εἰς τὰς βίβλους εὐθὺς ἔβλεψε⁸⁷, τὰς⁸⁸ τοιαῦτα ἐνεργεῖν δυναμένας, καὶ ἐν τῶν πονηρῶν πνευμάτων καλέσας, ἃ πρὸς τὰ φαῦλα ταῦτα συνεργεῖν οἶδε προθύμως, καὶ οἷς ἐκείνους διακόνους ἔχρητο⁸⁹, μέγα τι καὶ τερατώδες ἀνοεῖν βουλόμενος. Εἰ καλῶς μοι καὶ ταχέως, ἔφη, τελείσεις¹ τὸ ὑπόργημα τόδε, τὸ μετὰ ταῦτα χαρισθῆναι σοὶ τὰ μέγιστα, καὶ τῶν ἄλλων πάντων θήσω πρότερον. Τὸ δὲ τὰ προσφιλεῖ καὶ συνήθη τῆς ὑπερηφανίας² φεγγόμενον. Καὶ τί, εἶπεν, ὃ μὴ βραδίως ἐμοὶ πεπραγέται βουλουμένων; κολλάκις μὲν γὰρ ὄλλας πόλεις κατέσεισα, πολλάκις δὲ χεῖρα πατροκτόνον ὄξειαν ὀφθῆναι πρὸς τοῦτο καὶ τολμηρὰν παρεσκεύασα. μῖσος ἀδελφοῖς τε καὶ ὁμοζύγοις ἄσπινδον ἐνέκα, παρθενεύειν πολλοὺς βουλομένους ἀπειρεῖα³, μοναχοῖς ἐν ὄρεσι διαιωμένοις⁴, καὶ⁵ νηστεία πάση⁶ συνειθισμένοις, καὶ μικροῦ μηδὲ σαρκὸς ὄλλως μνείαν ποιουμένοις, ἐπιθυμίαν σαρκὸς ἐνέσπειρα, καὶ εὐμενῶς⁷ βλέπειν πρὸς ἡδονὰς παρεσκεύασα. ἄλλους ἀποτάξασθαι τοῖς σαρκικοῖς πᾶσι καὶ οἷς ἡμεῖς χαίρομεν, καὶ πρὸς ἀρετὴν μεταθέσθαι⁸ βουλομένους ἀντικρούσας ἐτέρωθεν ἀπογνῶναι τούσδε τοὺς λογισμοὺς πεποίηκα, καὶ τῶν συνήθων πάλιν⁹ ἐπιμελῶς ἔχεισθαι. Ὅμως τί πολλὰ λέγειν προῆμαι; αὐτὸ δείξει¹⁰ τὸ πρᾶγμα καὶ νῦν ὁποῖός εἰμι τὴν διακονίαν ἀνυσιμώτατος. Λαβὼν οὖν τοῦτο τὸ φάρμακον (ἄγχος δὲ τι ἦν τὸ διδόμενον πλήρες), τῷ οἴκῳ ἐπέβρανον τῆς παρθένου, καὶ εἰ μὴ πάντα ἔξει σοὶ κατὰ γνώμην, παροπτέος ἐγὼ σοὶ τὸ λοιπὸν¹¹ καὶ ἄχρηστος, καὶ ἀσθένειαν ἡμῶν κατὰγνωθὶ τὴν ἐσχάτην. Ἐγένετο μὲν οὖν¹² οὕτω ταῦτα.

ΙΒ'. Ἡ δὲ παρθένα ἀναστᾶσα περὶ¹³ τρίτην τῆς νυκτὸς ὥραν, τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι Θεῷ, διεθερμάζοντο μὲν τοὺς νεφροὺς ἦδη, καὶ τῆς προβολῆς ἠσθάνοντο τοῦ πειράζοντος· ὅσῳ δὲ ταῦτα ἦν, κάκιστὴν πάλιν τὰ τῆς εὐχῆς παρετείνετο. Ἐπει δὲ δαφιλῶς ὑπετύφετο τὸ τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος πῦρ, ἐκείνη¹⁴ βιαζομένη, Ἐμνήσθη ἐν νυκτὶ τοῦ

⁸³ Psal. cxviii, 55.

⁸³ add. καὶ, B. D. F. ⁸⁴ ἀπέσχον, D. F. ⁸⁵ οὐ φροντίσεις, B. ⁸⁶ add. ταῦτα, B. ⁸⁷ ἐπαγγελλόμενον, E. ⁸⁸ ἐβλεψε, E. ⁸⁹ add. τὰ, C. ⁹⁰ ἐχρητο, B. ⁹¹ τελείσεις, E. ⁹² ὑπερηφανίας, D. ⁹³ ἀπειρεῖα, D. E. ⁹⁴ διαιωμένοις, B. ⁹⁵ undecim voces desunt, B. ⁹⁶ πᾶσι, C. D. ⁹⁷ εὐμενῶς, C. D. E. F. ⁹⁸ μετατίθεσθαι, E. ⁹⁹ deest, E. ¹⁰⁰ δείξει, D. ¹⁰¹ τοῦ λοιποῦ, E. ¹⁰² deest, D. ¹⁰³ add. τὴν, D. ¹⁰⁴ desunt duae voces, D.

XI. Ad eum ergo cum venisset Aglaidas, et nar- rasse, quomodo esset affectus, et quod cum omnem artem et manum movisset, nullum mali invenisset remedium, sed omnibus superiorem aspexisset virginem, postremo adjicit: Tu solus restas, qui meam consoleris calamitatem, et in te solo collocans fiduciam, me repressi, ne mortem vitæ præferrem. Omnino autem cogitare non posses, quantas opes et quantum auri sis a nobis habiturus, cum me liberaris a tali calamitate. Nam ego quidem ea tibi abunde et plura quam speres præbebo. Dixit, et eum exaudiit Cyprianus, et pollicitus est se mox esse eum molestia soluturum. Ille ergo abiit lætus, et se mox in manu habiturum esse virginem, visione apprehendens. Cyprianus autem mox aspexit ad libros, qui ea possunt operari: et cum unum ex malignis vocasset spiritibus, quos prompto et alacri animo noverat opem ferre ad hæc flagitia et quibus ille utebatur ministris, cum vellet efficere magnum quid et prodigiosum: Si mihi, inquit, vacaveris, et hoc ministerium cito effectum reddideris, deinceps maxima tibi largiar, et efficiam, ut omnes alios antecellas. Ille autem arroganter et superbe loquens, ut solebat: Et quid est, inquit, quod a me, si velim, non facile fiat? Sæpe quidem lotas labefeci civitates, sæpe effeci, ut esset manus prompta et velox ad patris fundendum sanguinem: fratribus et conjugibus odium immisi implacabile; multis, qui volebant esse virgines, prohibui; monachis, qui debebant in montibus, et cuiusvis jejunio assueverant, et propemodum ne carnis quidem omnino meminerant, immisi carnis cupiditatem, et perfecti ut lubenter aspicerent ad voluptates; alios, qui volebant renuntiare omnibus carnalibus, et iis quibus nos delectamur, et sectari virtutem; aliunde adoriens, effeci, ut curam abjicerent talium cogitationum, et rursus diligenter adhererent iis quibus consueverant. Attamen quid, ut multa dicerem, sum adductus? Res ipsa nunc indicabit, quam sim ad ministrandum longe utilissimus. Accipe hoc medicamentum (erat autem vas quoddam plenum quod dabatur) et eo asperge domum virginis, et nisi tibi omnia successerint ex sententia, sum ego de cætero despiciendus, et habendus inutilis; tuque nos extrema argue imbecillitatis. Hæc sic quidem facta sunt.

XII. Virgo autem cum tertia hora noctis surrexisset ad reddendas Deo preces, jam quidem incalescebat, et insultum sentiebat tentatoris. Quo autem hæc magis crescebant, illa magis augebat preces. Cum autem valde accenderetur ignis adversarii, illa vim patiens: *Memini noctu, dicebat, nominis tui, Domine, et lætata sum*². *Laqueum paraverunt*

pedibus meis, et inflexerunt animam meam. ³. *Ego autem, dum ipsi me molestia afficiunt, induor sacco. Et humiliavi in jejunio animam meam, et deprecatio in sinum meum convertetur.* ⁴. *In hoc cognovi quod voluisti me, quoniam nan gaudebit inimicus meus super me.* ⁵. *Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringantur.* ⁶. *Tibi enim Deo viventi tota anima et corde me ipsam dedicavi.* His armis utens generosa virgo adversus tentatorem, et deinde etiam inimicis intolerandum crucis signum in eum immittens, pudore affectum cum magno metu expulit dæmonium.

τοῖς ἐχθροῖς ἀνυπόστατον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον αὐτῶν ἐξήλασε τὸ δαιμόνιον.

XIII. Ille autem reversus ad Cyprianum, erubescibat quidem fateri se esse victum : et multis se circumagens anfractibus, huc et illuc vertebat. Dilligenter tamen et subtiliter rogatus, etsi sit amicus mendacii, et invitus vera dicat, manifeste aperit quod volebat celare : Vidi, dicens, quoddam signum, quod valde horruī, et vires illius non sustinui. Illo ergo sic condemnato, ejus dæmon mox accersitur, ad agendum longe priore acrior. Qui cum abiisset, et statim fecisset similia, similibus armis fuit rejectus et propulsatus, et eum dedecore accessit ad eum qui miserat. Post hæc aderat ille qui dicebatur pater et princeps dæmonum, qui iis quidem qui prius emissi fuerant, minatus est supplicium, ut qui non artificiose nec apte hac in re versati fuerant, ut putabat. Dæmonibus enim præter alia mala, arrogantia redundat et jactantia. Cyprianum autem jussit esse bono animo et nihil ei esse curæ id quod erat propositum.

XIV. Quid ergo post hæc est consecutum ? Ipse novum et diversum excitat bellum, quod multum habet fraudis et calliditatis ; nam abiens, in habitu muliebri assidebat puellæ ; et eum sit impudentissimus, et longe audacissimus, non veritus est dicere, se ad ipsam a Deo esse missum. Ut una tecum, inquit, verser, et diu tecum sustineam tuam vivendi rationem ; nam ipsa quoque teneor eodem desiderio virginitatis. Cæterum quamnam propter eam, mercedem accipiam, volo ex te scire. Videtur enim mihi res magna, et periculosa, et quæ multis opus habet certaminibus. Illa autem dixit rem quidem revera opus habere sudoribus ; sed quando aspexeris ad remunerationes et coronas, magnas

³ Psal. lvi, 7. ⁴ Psal. xxxiv. 13. ⁵ Psal. xl, 12. ⁶ Psal. xxxv, 15.

¹⁵ ψαλμ. ριη'. νε'. ¹⁶ desunt quinque voces, B. ¹⁷ ψαλμ. νστ', ζ'. ¹⁸ desuni duo versus, D. F. ¹⁹ ψαλμ. λδ', ιγ' καὶ ιδ'. ²⁰ μοι, B. ²¹ ψαλμ. μ', ιβ'. ²² ψαλμ. λστ', ιε'. ²³ αὐτήν, B. ²⁴ ἀνατίθηκα, B. E. — ἀντίθεικα, C. ²⁵ αὐτοῦ, D. ²⁶ εἶη, B. F. ²⁷ deest, E. ²⁸ ἐκείνου καταγνωσθέντος, D. F. ²⁹ τῶν, C. E. F. ³⁰ desunt tres voces, E. ³¹ deest, E. ³² desunt sex voces. B. ³³ μέλειν, D. F. ³⁴ εἶδόν, B. ³⁵ τῆς κόρης, E. ³⁶ In actis diabolus esse in feminam atque in avem verum fuisse declarat, πετεινὸν ἐγενόμενον, εἰς γυναῖκα μεταμορφούμενον. Jam in passeris formam Aglaidam Cyprianus convertit. Ἐποίησα στρουθίον Ἀγλαΐδαν. Videsis Cypriani Confession. et Acta Comment. apud Fell., Maran et Bolland., tom. VII, sept. c. xi. ³⁷ λέγων, E. ³⁸ αὐτῆ, E. ³⁹ ταῖς ἀληθείαις, B. C. D. E. F. ⁴⁰ add. τοῦ B.

ἀνόματός σου, ἔλεγε, Κύρια, καὶ εὐφράνησθην ¹⁵. Παγίδα ἠτοίμασαν τοῖς ποσὶ μου, καὶ ¹⁶ κατέκαμψαν τὴν ψυχὴν μου ¹⁷. ἐγὼ ¹⁸ δὲ ἐν τῷ αὐτοῦς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδύμην σάκκον, καὶ ἵτακταῖνον ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου· καὶ ἡ προσευχὴ μου εἰς πόλπον μου ἀποστραφήσεται ¹⁹. ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθίληκάς με ²⁰, ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῆ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμὲ ²¹. Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβεῖη ²². σοὶ γὰρ τῷ ζῶντι θεῷ ὅλη ψυχὴ καὶ καρδίᾳ ἑμαυτὴν ²³ ἀνατίθεικα ²⁴. Τούτοις χρῆσαμένη τοῖς ὅπλοις κατὰ τοῦ πειράζοντος ἡ γενναία, εἶτα καὶ τὸ ²⁵ ἐπαφείσα, αἰσχύνῃ καλυψάμενον σὺν πολλῷ τῷ δέει

Β Ὑ'. Ἐπαναλθὼν δὲ πρὸς Κυπριανὸν ἐκείνο ἠσχύνετο μὲν τὴν ἡτταν ὁμολογῆσαι, καὶ πολλὰς ἐλιττον πλοκάς, ταύτην ἦει ²⁶ κάκεινην μετατραπέζομενον, ἐρωτώμενον δὲ ὅμως ἀκριβῶς καὶ λεπτολογούμενον (καίτοι φιλοψευδὲς ὡν καὶ ἄκον φιλόληθεις γίνεται) καὶ φανερώς ἐκκαλύπτει ὁ λίαν κρύπτειν ἠδούλετο, Εἶδόν τι ²⁷ σημεῖον, εἰρηκός, καὶ ἰσχυρῶς ἐφριξα, καὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐχ ὑπέστην. Οὕτως οὖν ἐκείνο καταγνωσθὲν ²⁸, ἕτερος αὐτίκα δαίμων μετακαλεῖται, πολὺ τοῦ προτέρου τὸ ²⁹ δοκεῖν δραστηκώτερος. Καὶ ³⁰ ὅς ἀπελθὼν αὐτίκα τὰ ὅμοια δρᾶσσε, τοῖς ὁμοίοις ὅπλοις ἐξεκρούετό τε καὶ ἀπεπέμπετο· καὶ τῷ πέμψαντι μετ' αἰσχύνης παρίστατο. Ἐπὶ τούτοις αὐτὸς παρὴν ὁ πατήρ τε καὶ ἄρχων τῶν δαιμόνων εἶναι λεγόμενος· ὅς τοῖς μὲν πρότερον ἐκπεμφθεῖσιν ἠπέλει κόλασιν, οἷα μὴ τεχνικῶς μὴδ' ἐπιτηδείως περὶ τοῦτο διαγενομένοις, ὡς φησι· πλεονάζει γὰρ τοῖς ³¹ δαίμοσι τῶν ἄλλων κακῶν τὸ ἀλαζονικὸν καὶ μεγάλαιον. Κυπριανῷ δὲ θαββεῖν ἐπέλεσε, καὶ ³² μὴδὲν αὐτῷ μέλλειν ³³ τοῦ προκειμένου.

Δ'. Τί οὖν τὸ μετὰ ταῦτα ; Νέον ³⁴ αὐτὸς ἀναβρίπτεται καὶ διαλλάττοντα πόλεμον, πολὺ τὸ πανούργον καὶ δολερὸν ἔχοντα, καὶ ἀπελθὼν ἐν σχήματι γυναικείῳ τῇ κόρῃ ³⁵ παρικαθέζετο ³⁶. καὶ ὁ πάντολμος παρὰ θεοῦ ἀπεστάλθαι πρὸς αὐτὴν οὐκ ἐφριξε λέγειν ³⁷. Ὡς ἂν συνῶ σοι, φησί, καὶ ἐπὶ μακρῷ καρτερήσω τὴν συνδιαίτησιν· τὸν γὰρ ἴσον τῆς παρθενίας ὠδίνω σοι καὶ αὐτῇ ³⁸ πόθον· πλὴν ἀλλὰ τίνα μισθὸν ταύτης ἐνέκειν λήψομαι, βούλομαι μαθεῖν παρὰ σοῦ· μέγα γὰρ μοι καὶ παρακεκινδυνευμένον τὸ πρᾶγμα δοκεῖ, καὶ πολλῶν δεόμενον τῶν ἀγώνων. Πὶ δὲ δεῖσθαι μὲν ἰδρώτων ἔλεγε τὸ πρᾶγμα τῆς ἀληθείας ³⁹. πλὴν, ὅταν εἰς τὰς ἀμοιβὰς ἀπίδης καὶ τοὺς στεφάνους, πολλὴν καταγνώσῃ βραθυμίαν τῶν ⁴⁰

καλοῦ τοιοῦτου ⁴¹ παραμελούντων. Ἐντεῦθεν ἡ πονηρία λαβομένη προφάτως ἐποίησε τὰ ἑαυτῆς· τίς ⁴², ἔλεγε, τῆ Εὐα ὠφέλεια πρὸ τῆς τοῦ ξύλου γεύσεως; πόθεν δὲ καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο ἄν; πόθεν οἱ νυν ὄντες τὸ εἶναι εἶχον λαβεῖν, γάμου καὶ συναφείας ἀνηρομένων, εἰ μὴ τοῦ ξύλου Εὐα ⁴³ τῆς γλυκειᾶς ἐγεύσατο βρώσεως, εἰ μὴ τὸν ἄνδρα ἔγωγ τὸν διὰ τοῦτο δὲ καὶ γενόμενον, εἰ πᾶσαι παρθενεύειν προεἶλοντο; Πόθεν ἄν ἐτίκτοντο παῖδες, τὸ πᾶσιν ἀνθρώποις ἡδὺ παραμύθιον, ἡ τοῦ κατὰ μικρὸν ἐκλείποντος κόσμου ἀναζώωσις;

IE'. Τοῦτων ἀκούσασα τῶν λόγων Ἰούστα ⁴⁴, οὐ τὰ τῆς προμήτορος ὑπέμεινε Εὐας, ἀλλ' εὐθὺς ἐξανίστατο, καὶ τὸν πονηρὸν ἐξέκλινε σύμβουλον, ὄθεν τὸ σύνθηρες ὄπλον τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἀφῆκε καὶ ⁴⁵ κατ' αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν, πλείονι τῶν ἄλλων μεγαλαυχία σεσοβημένος, πλείονα καὶ τὴν αἰσχύνην ἔχων εὐθὺς ἐξηλαύνετο. Αὐτῇ δὲ πάλι ταῖς πρὸς θεὸν εὐχαίς καὶ δεήσεσιν ἑαυτὴν ἀναλάμβανεν· ἐπὶ τούτοις ὁ τὰ μεγάλα φυσῶν ⁴⁶ ταπεινὸς ὤφθη Κυπριανῷ, καὶ σύμβολα σαφῆ τῆς ἡττης φέρων ἐπὶ τῆς ὄψεως. Ὁ δὲ· Καὶ ὁ τοσοῦτος, ἔφη, σὺ τῆς τοιαύτης κόρης ἠλάττωσαι; εἰς ⁴⁷ τί δὲ ἐκείνη, ⁴⁸ τὸ θαρβῆν ἔχουσα, μεγάλα τοιαῦτα κατὰ τῶν μεγάλων ὁμῶν δύναται; Τότε ὁ δαίμων (θεῖα δὲ ἦν πάντως ἡ κινουσα δύναμις ἔκφορα ταῦτα ποιεῖν τὸν τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον)· Οὐχ ὑπομένομεν, ἔφη, τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον, οὐδὲ μόνον ἰδεῖν τυπούμενον, ἀλλὰ φθάνομεν ⁴⁹ ἐνὰ κράτος φεύγοντες τε καὶ διωθόμενοι, πρὶν ἢ τελειωσῆ αὐτὸ τυπωθῆναι. Πόσης ἀνάγκης ἦν τὸ ταῦτα ἐκκαλύψαι τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα, καὶ τῆς κακίας δημιουργόν τε καὶ πρόξενον, ὥστε οὐδὲν ἔλαττον ὑπῆρξε θαῦμα τοῦ ἐκείνου ⁵⁰ οὕτως ὑπὸ κόρης καταβληθῆναι, τὸ τὴν ἰδίαν ἤτταν ἀνακαλύψαι τὸν ὑπερήφανον· πάντως δὲ πρὸς συντόν ἐλέγετο ταῦτα, καὶ ἀφορμὴν λαβὼν ὁ σοφός, σοφώτερος ἦν· συνεῖπε ⁵¹ γὰρ εὐθέως ὡς, εἶγε ⁵² τοιαῦτα ὁ σταυρωθεὶς δύναται, πόση ἄνοια, τοῦτον ἀπολιπόντα ⁵³, τοῖς ἐχθροῖς ἐκείνου λίαν οὕτως εὐπορήτοις οὔσι καὶ ἀδυνάτοις προσέχειν ⁵⁴.

Iε'. Ταῦτα Κυπριανὸς ἐνοήσας εὐθὺς κατὰ τῶν βιβλίων ⁵⁵ ἐχώρει, καὶ ὡς κακῶν πηγὰς, ὡς ὄργλων δαιμονικῶν θησαυροῦς, ὡς τῆς αὐτῶν μοχθηρίας ἐντροφήματά τε καὶ ἀναθήματα, δοῦναι περὶ ταῦτάς ἔγνω. Φέρειν ⁵⁶ οὖν εἰπὼν τοῖς θεράπουσι ⁵⁷, καταλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ συγγενόμενος (Ἀνθιμος αὐτῷ ὄνομα) ⁵⁸ ἐγγραφεῖναι τοῖς τοῦ Χριστοῦ προβατοῖς ἡξίου. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ τὸν ἄνδρα ἐγίνωσκε καὶ λύκον αὐτὸν ἀτεχνῶς ἦδει), τέχνην εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίσας, τοὺς ⁵⁹ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀρκεῖν αὐτῷ παρηγγύα, μὴ καὶ τοῖς Ἰνδοῦ μελετῶν ἐπιτίθεσθαι, Μήποτε σοι, φησὶ, καὶ

A condemnaris negligentiae eos, qui tale bonum negligunt. Hinc improbitas, accepta occasione, suas implebat partes; et: Quenam, dicebat. Evae fuit utilitas ante gustum ligni? Undenam autem genitus esset mundus? Undenam qui nunc sunt, habuissent essentiam, si matrimonium ablatum fuisset et conjunctio? Si non dulcis gustus Eva lignum gustasset, si non virum cognovisset, qui etiam propter hoc erat genitus: si omnes esse virgines constituisent, undenam nati essent filii, jucundum hominibus omnibus solatium et mundi, qui paulatim defleat, in vitam revocatio?

XV. Cum haec verba audiisset Justina, non id ei usa venit quod primae parenti Evae: sed statim surrexit, et malum declinavit consiliarium. Unde etiam in eum quoque consueta emisit arma, nempe signum crucis. Et ille quidem, qui plus quam alii se jactaverat, majori pudore affectus, statim fuit ejectus. Ipsa autem rursus rediit ad suas ad Deum preces et orationes. Post haec is, cujus erant prius insolentes et gloriosi spiritus, humilis et abjectus apparuit Cypriano, et quod victus esset, aperta signa vultu praese ferens. Ille autem: Et tu, inquit, qui es tantus, a tali puella fuisti superatus? Quo autem freta illa, adversus vos, qui estis tam magni, tam magna potest facere? Tunc daemon (erat autem omnino divina virtus, quae adversarium veritatis movebat, ut haec proferret): Signum, inquit, crucis, ne dum figuratur quidem, videre omnino sustinemus, sed totis viribus nos prius in fugam conjicimus, quam id perfecte figuretur. Quanta erat necessitatis, mendacii patrem haec aperire. vitilique opificem et conciliatorem? Non fuit itaque minus miraculum, arrogantem illum et superbum significare se esse superatum, quam illum sic prostratum fuisse a puella. Dicebantur autem haec omnino intelligenti: et accepta occasione, sapiens erat sapientior. Protinus enim intellexit, si haec potest Crucifixus, quanta sit amentia, eo relicto, illius sequi inimicos, qui sunt tam imbecilles, et tam facile terrentur.

XVI. Haec cum mente agitasset Cyprianus, statim perrexit ad libros; et tanquam malorum fontes, et orgiorum daemoniacorum thesauros, eorumque nequitiae delicias et donaria, eos igni mandare statuit. Cum ergo dixisset famulis, ut eos afferrent, venit ad ecclesiam: et cum episcopo congressus (ei nomen erat Anthimus), rogabat, ut describeretur in numerum ovium Christi. Ille autem (Cyprianum enim cognoscebat, et eum plane esse lupum sciebat) eam rem esse artem arbitratus: Tibi, inquit, sufficiant, qui sunt extra Ecclesiam: neque eos coneris aggredi, qui sunt intra

⁴¹ Codicis D reliquae paginae lacerae sunt. ⁴² add. καὶ, F. ⁴³ εὐ, B. ⁴⁴ Ἰουστίνια B. ⁴⁵ deest, B. ⁴⁶ μεγαλαυγα, E. ⁴⁷ deest, B. ⁴⁸ deest, B. ⁴⁹ φθίνωμεν, B. ⁵⁰ ἐκείνου, B. ⁵¹ συνῆκα, B. C. E. F. ⁵² ὡσεὶγε, B. Videtur autem abundare ὡς nempe ex repetitione ultimae syllabae in εὐθέως. ⁵³ ἀπολιπόντα, B. ⁵⁴ προσαντίχειν, F. ⁵⁵ βιβλίων, B. ⁵⁶ φέρει, B. ⁵⁷ τοὺς θεράποντας, B. C. F. ⁵⁸ Nullus Antiochiae Anthimus episcop. Cf. *Oriental. Christ.* tom. II, pag. 670. ⁵⁹ τοὺς, B. C. — τοῖς ceteri.

eam, ne forte malus tibi contingat exitus. Audivit Cyprianus, et omnia adduxit, quibus ei fidem faceret, cum summa moderatione, et testabatur esse fidem Christi invictam. Dicebat enim Justam illi eam nuper notam reddidisse, per quam illa in fugam multos verterat dæmones. Accipe autem, dicebat, hos quoque libros, qui mihi fuerunt malorum principium, et da eos igni consumendos, ut dæmones quoque sciant nihil posthæc fore mihi cum illis commune. Ii enim fuerunt intercessores ad amorem in eos mihi conciliandum. His persuasus episcopus, virum esse mutatum, illos quidem, ut digni erant, statim igni mandavit; illum autem, cum ei benedixisset, dimisit, multum admonens, et ei cavens, ut staret iis quæ decreverat.

Α κακὸν τὸ πέρασ οὐκ ἀπαντήσοι. Ἦκουσε Κυπριανὸς, καὶ πᾶσαν εἰσήγα ⁶⁰ πίστιν μετὰ πολλοῦ μετρίου ⁶¹, τὴν τε τοῦ Χριστοῦ δύναμιν ἀνίκητον οὖσαν ἐπεμαρτύρει. Ἰούσταν γὰρ αὐτῷ ταύτην ἐναγῆος ἔλεγε γνωρίσαι, δι' ἧς ἐκείνη πολλοὺς ἐτραψατο δαίμονας· λαβὲ δὲ καὶ τὰς βίβλους, ἔφη, ταύτας, εἰ μοι τῶν κακῶν ἐξηγήσαντο, καὶ δίδου παρανάλωμα τῷ πυρὶ, ἵνα καὶ δαίμονες γνῶσιν ὅτι μὴδὲν κοινὸν ⁶² ἔμοι καὶ ἐκείνοις τὸ μετὰ ταῦτα· αὐτὰ γὰρ μοι τῷ φίλτρῳ ⁶³ τῷ εἰς αὐτοὺς ἐμεσίτευον. Τοῦτοις μεταβελῆσθαι τὸν ἄνδρα πεισθεὶς ὁ ἐπίσκοπος, τὰς μὲν πυρὸς ἔργον, ὡσπερ ἄρα καὶ ἦσαν ἄξιοι, τὸ τάχος ἐποίησε· ἐκείνον δὲ εὐλογήσας ἀφῆκε, πολλὰ νοουθήσας, καὶ τοῖς δεδογμένοις ἐμμένειν ἀσφαλίσταμος.

B

XVII. Statim ergo Cyprianum priorum magna subit pœnitentia: et deinceps ab improba et flagitiosa vita tantum destitit, et tantus fuit hostis turpium vitiorum, quanta prius ei intercesserat cum ipsis amicitia. Quin etiam in ea, quæ sunt honesta et Deo grata tantum adhibuit studium, quantum nec prius in ea quæ sunt mala. Indicium pulchræ hujus mutationis, post librorum conflagrationem, fuit etiam simulacrorum dissolutio: quæ fuit tam absoluta, ut ne eorum quidem omnino esset reliquum vestigium, si quid tale præcedens tempus apud eum vidisset. Deinde quid? Cum ille ad suam contumeliam caput cinere aspersisset, graves edens gemitus ac suspiria, et seipsum lavans lacrymis, solus cum eo solo, qui est ubique præsens, colloquebatur: tantoque in Deum amore cor ei inflammabatur, et sic ignis ejus omnem deprimebat mentis altitudinem, ut ipse recusaret ore Deo offerre supplicationem, propter insignem humilitatem. Itaque magnus quidem erat Cyprianus, quando suum studium conferebat in dæmones, præcipuam honoris partem apud eos obtinens: major autem rursus apud Deum et Christianos, quando fuit mutatus pulchra mutatione, et ingressus est viam, quæ ducit ad virtutem. Cum ergo totam sic transegisset noctem in confessione, gemitibus et lacrymis, mane diei magni Sabbati venit in Dominicum, multos habens, qui inter se invicem contendebant, et eum studebant prævenire, et illic videre. Ingressus, ergo, existimabat faustum esse signum ingressus in templum, si scopo suo verba quoque auditionis habuisset convenientia. Atque habebat quidem pedes intra ecclesiam; habebat autem admirabiliter quoque et præter opinionem diaconum, hæc Apostoli verba pronuntiantem: *Christus nos redemit a maledicto legis, factus pro nobis male-*

IZ. Αὐτίκα γοῦν πολὺς τῶν προτέρων εἰσήει Κυπριανὸν μετάμελος, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου οὕτω τῆς μοχθηρίας ⁶⁴ ἀπέστη, καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν τοῖς ἀτίμοις ἐξεπολέμωσε πάθειν, ὅσην ἄρα πρὸς τοῦ τὴν πρὸς αὐτὰ φιλίαν ἐσπέισατο ⁶⁵. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ καλὰ καὶ φίλα Θεῷ τοσαύτην εἰσήνεγκε τὴν σπουδὴν, ὅσην οὐδὲ περὶ τὰ πονηρὰ πρότερον. Δεῖγμα τῆς καλῆς ταύτης μεταβολῆς, μετὰ τὴν τῶν βίβλων καῦσιν, καὶ ἡ τῶν εἰδώλων κατάλυσις οὕτω γινομένη σὺν ἀκριθείᾳ, ὡς μὴδὲ ἴχθος αὐτῶν ⁶⁶ τὸ παράπαν ὑπολειφθῆναι, εἴ τι δὴ καὶ τοιοῦτον ὁ προλαβὼν χρόνος παρ' αὐτῷ ⁶⁷ ἐθεάσατο. Εἶτα τί; Κόνιν ἐφ' ὕβρει τῆς κεφαλῆς ἐκείνος καταχραμένος, βαρεῖς τε ἀναφέρων τοὺς στεναγμοὺς, καὶ λούων τοῖς δάκρυσιν ἑαυτὸν, μόνος μόνῳ τῷ πανταχοῦ παρόντι ὠμίλει ⁶⁸. τοσοῦτῳ ⁶⁹ τε τὴν καρδίαν τῷ τοῦ Θεοῦ περιθερμαίνεν ἔρωτι, καὶ οὕτως αὐτῆς πᾶν ὕψωμα καταβέβληκεν, ὡς περαιτεῖσθαι καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἱκεταίαν ⁷⁰ προσφέρειν ⁷¹ τῷ στόματι διὰ ταπεινοφροσύνης ὑπερβολῆν. Αἰὰ ταῦτα μέγας μὲν Κυπριανὸς ἦν ἡ δαίμοσι τὴν ὄρμην ἐδίδου, καὶ τὰ πρᾶσθεῖα τῆς τιμῆς παρ' αὐτοῖς ἔχων, μεῖζον ⁷² δὲ παρὰ Θεῷ, καὶ Χριστιανοῖς πάλιν, ὅποτε τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἠλλοιώθη, καὶ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἀπάγουσαν ὤδευσεν. Οὕτως οὖν ἐν ἐξομολογήσει, στεναγμοῖς τε καὶ δάκρυσιν ὄλην τὴν νύκτα διηνεκῶς, περὶ τὸν ὄρθρον ὃς ⁷³ τὴν τοῦ μεγάλου Σαββάτου εἶχεν ἡμέραν, εἰς τὸ Κυριακὸν ἀφικνεῖται, πολλοὺς ἔχων τοὺς ἀντιφιλοτιμουμένους ⁷⁴. ⁷⁵ ἀλλήλοις, καὶ προφθάσαι τοῦτον ἐκείσε καὶ ἰδεῖν σπεύδοντας· εἰσὼν τοίνον δεξιὸν ἐποιεῖτο σύμβολον ⁷⁶ τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσόδου, εἰ τῷ σκοπῷ ἐκείνου καὶ τὰ τῆς ἀπροάσεως ῥήματα συμβαίνοντα ἔξοι· εἶχε οὖν τοὺς πόδας τῆς ἐκκλησίας ἐντός, εἶχε δὲ παραδόξως ⁷⁷ καὶ τὸν διάκονον ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου διατρανοῦντα ⁷⁸. Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γανόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ὡς δὲ καὶ τὰ τοῦ

⁶⁰ εἰσήγαγε, B. ⁶¹ συμμετρίου, B. ⁶² κακὸν, B. ⁶³ τὸ φίλτρον τὸ, B. quæ forsitan verior scriptura est. ⁶⁴ μοχθηρίας ἀγωγῆς, B. C. E. ⁶⁵ ἐπέισατο, B. ⁶⁶ αὐτῷ, B. ⁶⁷ ἑαυτῷ, B. ⁶⁸ ὠμίλει, B. ⁶⁹ τοσοῦτον, B. C. ⁷⁰ ἱκεταίαν, B. ⁷¹ προσφέρειν, C. ⁷² μεῖζον, H. ⁷³ ὡς, B. ⁷⁴ ἀντιφιλοτιμουμένους, B. C. E. ⁷⁵ σύμβολον, B. C. E. — σύμβουλον, A. ⁷⁶ τῷ παραδόξῳ, B. ⁷⁷ τρανοῦντα, B.

προφήτου· Ἐίδες. Κύριε, μὴ παρασιωπήσης· Ἄκουε, Κύριε, μὴ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ. Κατ' αὐτὸ δὲ καὶ τὸν Ἡσαΐαν ⁷⁹· ⁸¹ ὑπανεγίνωσκεν ἕτερος. Ἰδοῦ συνήσει, λέγων, ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητὸς ὃν ἠρατίσασμεν ⁸². Ἄπερ ἅπαντα συνᾶδοντα ⁸³ τῷ ἰδίῳ κρίνας σκοπῶ, ἐντελέστερον πρὸς τὴν εἰς Θεὸν ⁸⁴ πίστιν συνεβίβαζε τὴν ψυχὴν, ἅτε συνετὸς ὢν ⁸⁵ ἄγαν, καὶ τὸ δέον ⁸⁶ συνιδεῖν ἐξύτατος. Ἐπει δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἐκάλει τοὺς κατηγουμένους τῆς ἐκκλησίας βαδίζειν ἐκτὸς, ὁ δὲ ἐπίμενον ἔνδον ὢν, διάκονός τις, ὄψερ ⁸⁷ Ἀστέριος ὄνομα, ἐπέτρεπεν ἐξίεναι ⁸⁸· ὁ δὲ κάκεισε ⁸⁹ τὸ θερμὸν, ὡς εἰκοι, καὶ μεγαλόψυχον, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἀταπεινωτον δεῖξαι βουλόμενος, καὶ ὅτι οὐκ ⁹⁰ εὐκόλως ἐστὶ τῷ ⁹¹ παντὶ μηδὲ πρόχειρος οὐδὲν τι μᾶλλον ἔνδοξος. Τίνος χάριν, ἔφη, διάκονε, δούλον με γεγονότα Χριστοῦ ἔξω βάλλειν ⁹² τῆς ἐκκλησίας φιλονεικεῖς; ἵνα τί δέ μου καὶ τὸν τόνον τῆς προθέσεως παραλύεις; Ἐπὶ τούτοις ὁ διάκονος μὲν ἐφ' οἷς ἔκρινεν ἔμενε, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξῴσαι παρεβιάζετο, προσθεὶς οὕτως εἰπεῖν· Οὕτω γέγονας τέλειος. Τὸν δὲ πληγῆναι τε ἰσχυρῶς τῷ ῥήματι, καὶ, Ζῆ μου ὁ Χριστὸς ⁹³, φάναι, ὁ τοῦ δαίμονος καταργήσας, ὁ τὴν παρθένον σώσας, ὁ τὸν ἀνάξιον οἰκτείρας ἐμέ· οὐ τῆς προόδου τῆς ἐκκλησίας ἀπείρξεις ⁹⁴ με, οὐκ ἀποχωρήσω ταύτης· εἰ μὴ καὶ τέλειος γένομαι. Τοῖς ῥηθεῖσιν οὖν ὁ διάκονος σφόδρα καταπλαγείς, γνωρίζει ταῦτα τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ὅπως μὲν αὐτὸς ἐξῴθει ⁹⁵ τῆς ἐκκλησίας Κυπριανόν, ὁ δὲ ἐντὸς μένειν ἡγάπα, καὶ μετὰ τῶν κατηγουμένων οὐκ ἤξειω χωρεῖν, ἑαυτὸν ἐθέλων οὐ τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ τῶν τελειοποιῶν μυστηρίων ἐπιτυχῆ γενέσθαι καὶ ἄξιον. Ὁ δὲ περὶ ⁹⁶ τὸ σῶσαι ψυχὴν εὐτεχνότατος Ἀνθίμος, τὸ πρᾶγμα θεῖον ἀκριδῶς λογιζάμενος ⁹⁷, μετακαλεῖται τάχιστα τὸν Κυπριανόν, καὶ κατηχήσας, εἶτα καὶ τῷ θεῷ βαπτισματι καθαίρει, καὶ τῇ μὲν ὀγδόῃ τῶν ἡμερῶν ἱεροκήρυκα καὶ ἐξηγητὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἀποδεικνύει, τῇ εἰκοστῇ δὲ ὑποδιάκονον, τῇ δὲ τριακοστῇ τοῖς διακόνοις συναριθμεῖ.

III'. Οὕτω μέντοι Κυπριανὸς καλῶς περὶ τὰ καλὰ διεγένετο, καὶ οὕτω περὶ ⁹⁷ τὴν πρώτην ὁρμὴν γέγονεν ἔνθεος, μεμένηκί τε ἐπ' αὐτῆς πρὸς οὐδεμίαν ἀνβολικὴν τῆς φύσεως ταπεινὸν ⁹⁸ βλεῖπων καὶ ὅπ' αὐτῆς καμπτόμενος, ὡς καὶ θεῖα ἄνωθεν τῆς ἐλλάμψεως καταξίωθῆναι, καὶ χάριν πλουτῆσαι κατὰ παθῶν ὁμοῦ καὶ δαιμόνων ὑψηλοτέραν σχεδὸν ἀκοῆς καὶ πίστεως.

IV'. Ἐπει δὲ ἔτος ὄλον ἤνυετο, καὶ τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἀξιοῦται καθέδρας, οὐ τοῦτο ἀνάσασιν ἀπλῶς κρίνων, ἀλλὰ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἐπίδοσιν, οὕτω προθύμως τὴν στενήν καὶ τραχεῖαν ὁδοῶν ⁹⁹, καὶ

⁷ Galat. III, 13. ⁸ Psal. xxxiv, 22. ⁹ Isa. xliii, 10.

⁷⁹· ⁸¹ Ἰδοῦ συνήσει ὁ παῖς μου, Ἦσ. νβ', αγ', LXX. ⁸² ἠρατίσασ, B. F. — ἠρατίσασ C. E. ⁸³ deest, B. ⁸⁴ τοῦ Θεοῦ, B. ⁸⁵ deest, B. ⁸⁶ τὰ δέοντα, C. ⁸⁷ ὄψερ, B. ⁸⁸ ἐπεξίεναι, B. ⁸⁹ κάκεισαι, A. ⁹⁰ μὴ, B. C. E. ⁹¹ τὸ, B. ⁹² βάλλειν, E. ⁹³ Θεός, B. ⁹⁴ ἀπείρξεις, E. ⁹⁵ ἐξῴθει, E. ⁹⁶ ἡγασάμενος, E. ⁹⁷ παρὰ, B. C. E. ⁹⁸ deest septem voces, B. ⁹⁹ Εὐαγ. κατὰ Μαθ., ζ', ιγ', ιδ'.

dictum ⁷. Similiter autem ea quoque dicta Prophetas: *Vidisti, Domine, ne silueris; Domine, ne discesseris a me* ⁸. Isaiam quoque legebat alius: *Ecce intelliget, dicens, puer meus dilectus, quem elegi* ⁹. Quae omnia cum judicasset suo convenire instituto, perfectius ad fidem in Deum, suum confirmavit animum, ut qui esset intelligens, et ad ea quae oportet, videnda perspicacissimus. Cum autem vocaret tempus, et foras egrederentur ecclesiae catechumeni, ille vero maneret intus, quidam diaconus, cui nomen Asterius, jussit eum exire. Ille autem illic quoque, quam esset acri magnoque et excelso animo, volens ostendere, neque esset facilis ad parendum cuilibet, ei minime cedens: Quanam de causa, inquit, o diacone, me qui factus sum servus Christi, extra ecclesiam contendis ejicere? cur dissolvis mei propositi constantiam? Post haec diaconus quidem persistebat in iis quae stauerat, et vim afferebat, ut eum expelleret ex ecclesia, ei sic dicens praeterea: Nondum factus es perfectus. Ille autem verbo valde percussus dixit: Vivit meus Christus, qui daemones abolevit, qui virginem servavit, qui mei indigni est misertus, non me arcebis ab ingressu ecclesiae; ab ea non recedam, nisi factus fuero perfectus. His quae dicta fuerant valde obetupefactus diaconus, haec significat episcopo, nempe quod ipse quidem ex ecclesia ejiceret Cyprianum; ille vero vellet intus manere, non autem exire cum catechumenis, nec hoc solum, sed etiam quae perfectos reddunt, vellet consequi sacramenta. Qui igitur ad servandas animas erat artificiosus Anthimus, cum rem esse divinam accurate considerasset, accessit quamprimum Cyprianum; et cum catechismo instituisset, divino quoque eum expiat baptismo. Et octavo quidem die sacrum facit eum praeconem et expositorem Christi mysteriorum, vicesimo autem subdiaconum, tricesimo vero refert in numerum diaconorum.

XVIII. Sic quidem Cyprianus pulchre versabatur in rebus honestis; et sic in primo accessu fuit inspiratus divinitus; et sic perseveravit, ad naturam, eum retrahentem, non humiliter nec abjecte respicere, neque permittere se ab ea flecti, adeo ut et desuper dignus divina censeretur illuminatione, et adversus vitia et daemones majore ditaretur gratia, quam quae auribus fere percipi, aut credi possit.

XIX. Cum autem totus annus esset transactus, dignus judicatur cathedra presbyterorum, non hoc ascensum solummodo judicans, sed etiam ad virtutis incrementum, tam prompto et alacri animo

per viam arctam et asperam ingrediens, quam ullus alius per planam et latam, et ad ingrediendum facilem. Parvo itaque tempore summum virtutis apprehendit, et creatus est pastor Carthaginensium (b). Non solum autem Carthaginem, sed etiam universum Occidentem, atque adeo etiam totum Orientem, comprehendit sui admiratione. Is generosam quoque virginem Justam, cum mutato nomine Justinam appellasset, et in diaconissarum numerum retulisset, ei tradit praefecturam earum quae erant in monasterio, et eis illam praefecit tanquam matrem. Eos autem, qui orthodoxae fidei adversabantur, luce vitae et linguae suavitate inducens, quotidie innumerabiles addebat Ecclesiae, et, ut semel dicam, quoscumque aut praesens lingua aut absens scriptis alloqueretur, ad rectam partem trducebat. Quamobrem res gentilium florentes tunc sunt extinctae, et tanquam herba quaedam paulatim emarcuerunt. Cum ita se haberet, in eum a doloso hoste bellum est excitatum, non ut eum unquam superaret (sciebat enim fieri non posse, ut ipse Cypriano evaderet superior), sed ut eum Christi oves a pastore desertas effecisset, tunc tanquam lupus invadens, eas mactaret et perderet.

XX. Cum ergo totum subiisset Decium (ipse enim tunc imperabat Romanis), acerbissimo eum ciet furore adversus Christianos. Magis autem studebat ipse unum venari Cyprianum, quam omnes capere Christianos. Sciebat enim, quam esset illius lingua utilis Christianis, et quod cum illum cepisset, facile eos subjugaret, qui ab ipso pascebantur. Cum in eo ergo omnes adhibuisset machinas, et nec bonorum promissis allici, neque malorum minis vidisset persuaderi, eum tandem damnat exsilio. Ille autem tantum abfuit, ut existimaret magnum quid esse supplicium, et si extremum esset malum, ut se ipsum non curans, aliorum curam gereret, nec cessaret scribere, admonere, confirmare, adhortari, ut ad sola intuerentur praemia, quae sunt virtuti proposita, et a sola quae est illic penderent gloria: enses autem, ignem et bestias, tanquam bonorum causas, amplecterentur, ut quae pro brevi, et qui est ad tempus, dolore reddant regnum caelorum. Haec Cyprianus non solum dicebat, sed etiam quae dicebat faciebat, ut qui sciret, facta magis posse persuadere quam verba: et suo exemplo provocabat ad similem aemulationem. Quomodo autem? dicetur: Videns enim tandem malignus Cyprianum contententem sic extinguere errorem cultus simulatorum, graviter ferebat, et erat ei intolerandum

οὕτως ὀξέως διὰ ταύτης φερόμενος, ὡς οὐδεὶς ἕτερος τὴν ὀμαλὴν καὶ πλατείαν καὶ τοῖς πολλοῖς βάσιμον, ἀμέλει καὶ δι' ὀλίγου τοῦ ἄκρου τῆς ἀρετῆς ἐπελάθετο. Καὶ ποιμὴν κατέστη Καρχηδονίων, οὐ Καρχηδόνος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑσπερίου πάσης ἡ μάλλον δὲ καὶ Ἑσπῶν ὄλην περιλαμβάνει τῶν κατ' αὐτὸν θαύματι. Οὗτος καὶ τὴν ἀληθῶς εὐγενῆ παρθένον Ἰουστάν, Ἰουστίναν μετονομάσας, καὶ ταῖς διακόνις ἐγκαταλίξας, τὴν προστασίαν αὐτῆς τῶν κατὰ τὸ ἀσκητήριον ἐγγείρει, καὶ ὡς μητέρα ταύταις ἐφίστησι. Τοὺς δὲ τὴν ἐναντίαν τῶν ὀρθοδόξων τῆς πίστεως τεταγμένους, τῶν τε τοῦ βίου φωτὶ καὶ τῆς γλώττης ἡδονῆ ἐπαρόμενος, ἀριθμοῦ κρείττους ἐκάστης ἡμέρας προσετίθει τῆ Ἐκκλησίᾳ καὶ, συνελόντα φάσαι, ὅσοις ἂν ἢ παρὼν τῆ γλώττῃ ἢ ἀπὼν ὠμίλει τοῖς γράμμασι, τῆς ὀρθῆς ἐποιεῖτο μερίδος· διόπερ ἀνθοῦντα τὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπέσθη τότε, καὶ ὡς χλόη τις κατὰ μικρὸν ἐμαραίνετο. Οὕτως αὐτῶν ἔχοντι παρὰ τοῦ ὀλλίου ὀλέμος ἐπανέστη, οὐχ ἵνα τούτου ποτὲ κατισχύσῃ (ἦδει γὰρ ὡς ἀδύνατον αὐτῶν περιγίνεσθαι Κυπριανοῦ), ἀλλ' ἵνα ποιμένος ἔρημα τὰ Χριστοῦ πρόβατα θέμενος, τότε καθάπερ λύκος ἐπιβὰς λύσῃ ταῦτα καὶ ἀπολέσῃ.

Κ'. Ὅλον ἴτοῖνον τὸν Λέκιον ὕπελθὼν (αὐτὸς γὰρ τότε Ῥωμαίων ἐκράτει), πικρότατα τοῦτον ἐκμαίνει κατὰ Χριστιανῶν· τῶν δὲ τοσοῦτος ἄγων ἦν ἴδιον αὐτοῦ θῆραμα θέσθαι Κυπριανὸν ὅσον οὐδὲ Χριστιανούς ἐλεῖν ἅπαντας. ἦδει γὰρ οἶον ἐκείνου γλώττα Χριστιανοῖς ὄφελος, καὶ διόπερ ἐκείνον ἔλῶν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ποιμαινομένους εὐκόλως ἂν παραστήσεται. Ἦσαν οὖν μηχανῆν καὶ πείραν κατ' αὐτοῦ κινήσας, ὡς οὔτε ἀγαθῶν ἐπαγγελίας χαυνούμενον, οὔτε κακῶν ἀπειλαῖς πειθόμενον ἔειδε, τέλος ὑπερορίαν τοῦ ἀνδρὸς κατακρίνει. Ὅ δὲ τοσοῦτον ἐδέξαστο τοῦ μέγα τι νομίσει τὴν τιμωρίαν, καίτοι κακῶν ἔσχατον οὔσαν, ὅσον, οὐδὲν τοῦ οἰκείου φροντίσας, τῶν ἄλλων εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν καὶ οὐκ ἐπαύσατο γράφων, νοουθετῶν, ὑπαλαίφων, παρακλῶν πρὸς μόνους τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἡθλοῦς ὄρεῖν, καὶ μόνης τῆς ἐκείθεν ἐκκεμαῖσθαι δόξης· ξίφη δὲ καὶ πῦρ καὶ θῆρας ὡς ἀγαθῶν αἴτια μᾶλλον ἀπάξεσθαι, καὶ ὀδύνης οὕτω προσκαίρου καὶ βραχείας οὐρανῶν βασιλείαν ἀντιδιδόντα. Ταῦτα Κυπριανὸς οὐκ ἔλεγε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἐποίησε, ἔργα λόγων εἰδὼς πολλῶν πλείον δυνάμενα πείθειν, καὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πρὸς τὸν ὀμοιον ζῆλον ἐκάλει, καὶ ὅπως ὁ λόγος δηλώσει. Ὅρων γὰρ ὁ πονηρὸς εἰς τέλος οὕτω Κυπριανὸν τὴν περὶ τὰ εἴδωλα πλάνην ὀβείσαι φιλονει-

¹ Carthaginensem episcopum in Afros *jus primi et summi sacerdotii* habere declarat *Novell* 131. ² deest. F. ³ τοῖς, E. ⁴ αὐτῆν, A. — αὐτῆ τῆν, B. — αὐτῆ τῶν, C. E. F. ⁵ Nō lepidus est qui ita Decii *estate monasterium* excitat. ⁶ προσετίθει, B. E. ⁷ ὀμίλει, B. ⁸ τοῦτον, B. C. F. ⁹ ἦδει, B. ¹⁰ add. τοῦ, B. E. ¹¹ τοσοῦτον, B. C. F. ¹² add. ἢ, B. C. F. ¹³ ὄφελος, B. ¹⁴ ποιμαινομένους, B. C. E. F. ¹⁵ πειθόμενον, A. ¹⁶ κακῶν, F. ¹⁷ deest, B. ¹⁸ ξίφη, B. ¹⁹ ἀντιδιδόντα, B. ²⁰ παρόντως, A. — παρόντως, E.

(b) Alii rectius sentiunt Antiochenorum creatum pastorem.

κοῦντα, δεῖνὰ ἐποίει, καὶ φορητὸν ἦν οὐδ' ὄλως αὐτῷ τὸ γινόμενον· ἀμέλει καὶ τινὰς τῶν τῆν εὐσίθειαν²¹ θερμότερων ὑποδύς, παῖθει κατηγορῆσαι αὐτοῦ, πρὸς τὸν τῆς Ἀνατολῆς κόμητα (Εὐτόλιμος ἦν ἑκαίνῃ τὸ ὄνομα), ὡς Ἀναπαῖθει μὲν ἅπαντας δεῖνῃ χρώματος καὶ ἀφύκτῃ τῇ γοητείᾳ· πολλοῦ δὲ κατὰ τῶν ἡμετέρων θεῶν ἐμπίπλησι τοῦ φρονήματος, καὶ τὸ δευνότερον, ὅτι μὴ πρὸς μόνους τοῦτο ποιεῖ, οἷς ἂν εἰς ἔψιν ἔλθοι καὶ κατὰ τὸ λεληθὸς²² συγγένηται, ἀλλὰ καὶ οἷς ἂν ἄδειὸς ἐντύχη²³ τοῖς γράμμασι, καὶ ὅτι τὰ Χριστιανῶν μὲν προσθεύει μηδεμίαν φειδῶ ποιούμενος, τῆς ἡμετέρας δὲ καταπαίζει θρησκείας, καὶ εἰς²⁴ τοὺς πατέρας ἐξυβρίζει θεούς. Τούτοις θερμότερα διακαυθεὶς εἰς θυμὸν ὁ κόμης, καὶ μάλιστα, ὅτι μεμάθηκε καὶ τὴν παρθένον Ἰουστίναν²⁵ τὰ ἴσα²⁶ Κυπριανῷ φρονεῖν, δεισμοῖς αὐτοῦ²⁷ καὶ φρουρῆ τῇ ἄλλῃ παραδούς, τῷ ἐν Δαμασκῷ βήματι ταμιάεται.

ΚΑ'. Ἀχθέντων²⁸ οὖν τῶν ἀγίων εἰς τήνδε τὴν πόλιν. Σὺ εἶ ὁ τῶν Χριστιανῶν διδάσκαλος; τῷ Κυπριανῷ ὁ κόμης φησὶν, ἀφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος τοὺς λόγους κινῶν, ὁ τοὺς προσανέχοντας τοῖς θεοῖς²⁹ ἀναπαῖθων καὶ συνταράττων, ὃς τῷ ἀσθενεῖ τῆς γνώμης πρὸς πᾶσαν εὐχερῶς δόξαν ἐκπέπτει; Οὐ σὺ μᾶλλον πολλοὺς³⁰ τοῖς θεοῖς προσήγαγες πρότερον ἐπιδειξίαις, ὡς ἐμάνθανον τοῖς περὶ αὐτῶν³¹ διηγήμασι; Ἦὼς οὖν ἄρτι μεταβέβλησαι; καὶ τί τὸ τῆς μεταβολῆς αἴτιον; ἴνα τί δὲ καὶ τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττων ἀπατῆν εἶλου τοὺς ἀνθρώπους³² διδάγμασιν ἀλλοκότοις; Ἐπὶ τούτοις ὁ ἅγιος ἡσυχίαν ἔχων³³ ἑαυτὸν ἀνελάμβανέ τε³⁴ καὶ ἀνεθάρβρυνεν· εἶτα προσχῶν μετὰ πολλοῦ τοῦ κόσμου³⁵ καὶ σεμνοῦ παραστήματος, πρὸς τὸν κόμητα ἔφη· Ἐγὼ πολλὴν³⁶, ὡς καὶ αὐτός μοι μαρτυρεῖς, τὴν περὶ τὰ Ἑλληνικὰ σπουδὴν ἔχων, καὶ περὶ λόγους καὶ τὴν τῶν μαγικῶν βιβλίων³⁷ μελέτην³⁸ θερμότερα³⁹ διακαίμενος, οὐδὲν μέγα ἢ πρὸς ψυχῆν φέρον⁴⁰ τὸ κέρδος ἐκείθεν ἐπορισάμην· οὕτω δὲ μοι διακαίμενῃ, καὶ τοῖς ματαίοις ἐνασχολουμένῃ πόνοις οὐκτεῖρας ὁ θεὸς με τῶν κενῶν ἰδρώτων, καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀνοήτους⁴¹ θεοὺς σεβάσματος ὁδηγὸν ἀπλανῆ καὶ ἀγαθὴν⁴² ἡγεμόνα τῆς πρὸς αὐτὸν φερούσης ὁδοῦ τὴν παρθένον ταύτην ἐκπέμπει, καὶ εἰ προσεχῶς ἀκοῦσαι θελήσειας, τὸν τρόπον, οἶδα, τῆς οἰκονομίας πᾶν θαυμάσεις· ἔχει δὲ οὕτως.

ΚΒ'. Ἀγλαΐδας τις τῶν ἐκ Κλαυδίου ἠττήθη τῆς παρθένου ταύτης ἔρωτι μονικῷ, καὶ ὁ μὲν ἐς γάμον ἐζήτει⁴³ ἢ τὴν ἀπηξίου, τὴν⁴⁴ σύζυγον στέργουσα παρθέναν. Ὁ μὲν ἐπέμενε, τοῦτο μὲν ἰκετεύων, τοῦτο δὲ καὶ βίαν ἐπάγων· ἢ δὲ τῆς πρώτης οὐκ ἀπέστη βουλήσεως. Ὡς δὲ ἑώρα ταύτην ἀκλινῶς ἔχουσαν πρὸς ἑαυτοῦ πᾶσαν ἐπινοίαν ἀντιπράττουσαν, ἡσυχίαν ἄγειν οὐδαμῶς ἴσχυσεν, ἀλλ' ἔλθων ὡς ἐμὲ Ἀγλαΐδας ἐξεῖπε μὲν τὸ ἀπόβροχτον⁴⁵ ἐξεῖπε δὲ τὴν ἐκ τῆς παρθένου παρόρασιν. Καὶ τέλος

A omnino, quod fiebat. Subiens itaque quosdam ex iis qui erant in impietate acriores, persuadet, ut eum accusent apud comitem Orientis (illi nomen erat Eutolmius); quod omnes quidem persuadet, miris quibusdam eos inducens praestigiiis: adversus nostros autem deos ingentes eis facit spiritus: et, quod est gravius, non solum id facit cum eis, in quorum venerit conspectum, et cum quibus fuerit latenter congressus, sed cum illis etiam, quos litteris convenerit: et quod libere quidem amplectitur sectam Christianorum, eorum autem irridet religionem, et deos patrios afficit contumeliis. His comes ad iram vehementissime accensus, et maxime, quod rescivisset virginem quoque Justinam eadem sentire, quae Cyprianus, cum eos in vincula coniecisset, et in aliam tradidisset custodiam, reservat tribunali Damasci.

XXI. Cum ergo ducti essent sancti in praedictam civitatem: Tu es magister Christianorum (dicit comes Cypriano, verba faciens ex alto tribunali), qui eis, qui deos colunt, persuades contrarium, et eos conturbas, qui propter mentis imbecillitatem facile in omnem laboris opinionem? Non tu prius multos ad deos adduxisti, aptis, ut acciperet, de eis narrationibus? Quomodo ergo nuper es mutatus? et quoniam est causa mutationis? Cur autem Crucifixum praedicans, statuisti homines decipere alienis doctrinis? Post haec sanctus quietem agens, seipsum colligebat, et confirmabat. Deinde propius accedens, comiti dixit orate et honorifice: Ego cum, ut tu testaris, in res gentilium multum studii ponerem, et in dicendi facultatem, et magistorum librorum meditationem essem vehementissime affectus, nullum hinc magnum, aut quod ad animam pertineret, lucrum percepi. Mihi autem sic affecto et in vanis occupato laboribus, inanium meorum sudorum, et cultus deorum insipientium Deus misertus, bonam et certam ducem viam, quae ad ipsum tendit, hanc mittit virginem. Quod si modum consequenter audire volueris, quo id fuit administratum ac gestum, sat scio, valde miraberis. Sic autem habet.

Aglaidas quidem ex iis, qui nati fuerant ex Claudio, ab hac virgine victus fuerat amore magico. Et ille quidem eam petebat in matrimonium: illa autem recusabat, conjugio contenta virginitate. Ille persistebat, partim quidem supplicans, partim autem vim afferens. Illa e contra a prima voluntate non destitit. Postquam vero vidit eam immobilem, et ei omni ratione resistentem, nullo modo potuit quiescere. Itaque ad me veniens Aglaidas, exposuit quidem

²¹ εἰς ἀσείθειαν, B. — τὴν ἀσείθειαν, F. ²² λεληθὸς, A. B. ²³ ἐντύχοι, B. C. ²⁴ deest, E. ²⁵ Ἰουστίναν, B. E. ²⁶ add. τῷ, B. ²⁷ αὐτοῖς, B. ²⁸ τοιγαροῦν, B. C. ²⁹ τοὺς θεοὺς, B. ³⁰ deest, A. ³¹ αὐτῶν, B. C. F. ³² τοῖς ἀνθρώποις, B. ³³ ἔχων, B. C. E. F. ³⁴ ἀναλαμβάνεται, B. ³⁵ deest, B. C. F. ³⁶ deest, E. ³⁷ βιβλίων, B. ³⁸ deest, B. ³⁹ θερμότερα, B. ⁴⁰ φέρων, B. ⁴¹ ἀνοήτους, C. ⁴² ἀγαθὴν, B. ⁴³ τὸν, B. C. F.

arcanum, narravit autem se fuisse despectum a virgine, et postremo rogavit, ut pro viribus opem ferrem infortunio, et amatorium medicamentum, quod si vincendæ par esset, ad eam immitterem, et ad amatoris moverem cupiditatem eam, quæ tam superbe despiciebat. Ego vero in libris magicis habens fiduciam, et in dæmonibus, jussi ne curaret, ei citissimum promittens auxilium. Cum igitur unum vocassem ex dæmonibus, ei rem aperio, et si quid posset rogavi, ut opem ferret. Ille autem, antequam experiretur quidem, erat elato supercilio et vehemens in promittendo, et qui videbatur posse omnia facere. Cum autem abiisset, et cum puellam esset congressus, apparuit mus leonem aggressus, aut scarabeus luctatus cum aquita. Fugiens enim ad me est reversus, et valde territus, qui prius erat magnus, et cujus intolerandus erat impetus. Me vero invasit stupor, quomodo virgo adeo mollis, et quæ re qualibet solet facile terri, non solum non cessit vi et inductioni dæmonis, sed ei etiam evasit terribilis. Quibusnam autem armis nitens, non solum eum repulit, sed etiam ad nos transmisit fugitivum? Propterea eram plenus suspicione, et gravibus agitabar cogitationibus. Me autem interrogante et sitiente scire causam, volebat quidem celare dæmonium, et omni ratione tegere. Cum autem ego eum non dimitterem, viz tandem vel invitus confitetur, et arcanum aperit, dicens divinam esse in es virtutem, et sibi quoddam horrendum apparuisse signum, cujus ne solum quidem sustinuit aspectum, sed rediit fugiens. Sic illo condemnato, ipse non fui negligens, sed alium quoque misi, qui, ut existimabat quidem, erat priori longe fortior: viribus autem nihil erat dissimilis. Nam ille quoque cum eadem vidisset, et passus fuisset, reversus est. Ego autem rem adhuc volens magis examinare, emitto ipsum principem dæmoniorum, ignaros et inexpertos vocantem eos, qui prius missi fuerant, et qui nullis insidiis, nec ulla arte uti scirent ad mentem deoipiendam: me autem bona spe implebat, quod et virginem expugnaret, et eam, cui vellem, quolibet facilius redderet morigeram. Postquam autem ipse quoque eam est aggressus, quid quidem non dixit, quid autem non fecit ex iis quæ possunt inducere? Quamnam autem omisit speciem deceptionis? Quæ quidem omnia illa arguit esse inania et imbecilla: et tandem illum ipsum, cujus erant tam ingentes spiritus, adeo humilem reddidit et fugitivum, ut aperte fateretur Crucifixi vires esse inexpugnabiles, et ab ipsa illos fortiter expelli. Ad hæc quid me oportebat facere, dic per ipsam veritatem, o iudex. Remne mente agitare et judicare dignam, quæ consideretur, quænam sit ipsa Christi virtus, quæ vulgo jaectatur, quo ipsi quoque terrentur dæmones, et

ἤξιου βοηθεῖν ἡ δὴ δύναμις τῆ ἀποτυχίᾳ, καὶ φίλτρον αὐτῆ ἀτιβρόπον ἐπιπέμψαι. καὶ κινήσαι πρὸς ἐπιθυμίαν τοῦ ἑραστοῦ τὴν οὕτως ὑπερουπτικῶς ἔχουσαν. Ταῦτα μὲν ἐκεῖνος ἤτει· ἐγὼ δὲ βίβλοι, τὸ θαρρῆν ἔχων ταῖς μαγικαῖς καὶ τοῖς δαίμοσιν, ἀμελεῖν ἐκέλευον, ταχεῖαν ὄσσην ἐπαγγεῖλάμενος τὴν βοήθειαν. Ἐνα γοῦν τῶν δαιμόνων κατέσας, παραγυμῶ τὸ πρᾶγμα, καὶ εἴ τις αὐτῶ δύναμις συμπράττειν ἤξιον· ὁ δὲ, πρὸ μὲν τῆς πείρας, πολὺς ἦν τὴν ὄφρυν, καὶ θερμὸς τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ τὰ πάντα πρᾶττειν τῷ δοκεῖν δυνάμενος· ἀπελθὼν δὲ, καὶ τῆ κόρη συνάψας, μὴ ἐφάνη λείοντι προσβαλὼν, ἢ κἀνθαρος ἀετῶ πρὸς πάλιν ἑρίσας· φυγὰς γὰρ πρὸς ἡμᾶς ἐπὶνῆκε, καὶ λίαν καταδεδῆς ὁ πρὸ τοῦ μίγας καὶ τὴν ὄρμηθι ἀνυπόστατος. Ἐμὲ δὲ ἐκπληξίς εἶχε, πῶς οὕτως ἀπαλῆ παρθένος καὶ τῷ παντὶ εὐπτόητος εἶναι μέλλουσα, οὐ μόνον οὐκ εἶξε βίβ καὶ περιαιγωγῆ δαίμονος, ἀλλὰ καὶ φοβερά τούτῳ κατέστη, τίνι δὲ καὶ ὄπλῳ ἐρειδομένη οὐχ ὅπως ἀπώσατο, ἀλλὰ καὶ φυγάδα τουτον ὡς ἡμᾶς παρεπέμψατο. Διὰ ταῦτα μιστὸς ὑποψίας ἦν καὶ δειναῖς ἐννοαῖς ἐπαλαιον· ἐμοῦ δὲ πυνθανομένου, καὶ διψῶντος μαθεῖν τὴν αἰτίαν, κρύπτειν μὲν ἠδούλετο τὸ δαιμόνιον καὶ πᾶση μηχανῇ συγκαλύπτειν. Ὡς δὲ οὐκ ἀνίεν ἐγὼ, μόλις ποτὲ καὶ ἄκον ὁμολογεῖ, καὶ τὸ ἀπόβρῆτον ἐκκαλύπτει, δύναμιν εἰπόν θείον παρ' αὐτῆ εἶναι, καὶ Μοί τι σημεῖον φανῆναι φρικτὸν, οὐδὲρ οὐδὲ μόνην ἀπλῶς τὴν θεάν ὑπέστην, ἀλλὰ φυγὰς ἐπάνειμι. Οὕτως ἐκεῖνου καταγνωσθέντος, αὐτὸς οὐκ ἡμέλουν· ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπέμψα, τῆ μὲν οἰήσει πολλῶ τοῦ προλαθόντος ἰσχυρότερον, τῆ δυνάμει δὲ κατ' οὐδὲν ἀνόμοιον· τὰ γὰρ αὐτὰ κἀκεῖνος ἰδὼν τε καὶ παθὼν ἐπανῆκεν· ἐγὼ δὲ καὶ ἔτι βασιάνφ τῷ πρᾶγμα διδοῦς, αὐτὸν ἐκείνον τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων ἐκπέμπτω, ἀμαθείς καὶ νηπιώδεις τοὺς προ αὐτοῦ πεμφθέντας ἀποκαλοῦντα, καὶ οὐδὲν ἐπίκλον ὄν, οὐδὲ τεχνικὸν πρὸς φρενῶν ἀπάτην ποιεῖν δυναμένους, ἐμὲ δὲ χρηστῶν ἐλπίδων ἐπλήρου, καὶ τὸ τὴν παρθένον ελεῖν, καὶ ᾧ βούλομαι θάπτον αὐτὴν καταπειθῆ δεῖται, τίνος οὐκ ἔλεγεν εὐχερίστερον; Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς προσέβαλεν ἀπελθὼν, τί μὲν οὐκ ἔλεξε; τί δὲ οὐκ ἔδρασε τῶν ἐπάγεσθαι δυναμένων; ποῖον δὲ ἀπάτης ἐνέλειπεν εἶδος; Ἄπαντα ἐκείνη μάταια ἤλεξε καὶ σαθρά. Καὶ τέλος, αὐτὸν ἐκείνον τὸν τὰ μεγάλα φουσῶντα οὕτω ταπεινὸν ἔδειξε καὶ φυγάδα, ὡς ἐπιδήλως ὁμολογεῖν τὴν τοῦ ἑσταυρωμένου δύναμιν ἀμαχὸν εἶναι, καὶ ὑπ' ἐκείνης αὐτοῦ κραταιῶς ἐλαύνεσθαι. Πρὸς ταῦτα, τί με ἔδει ποιεῖν; εἰπε πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ὁ δικάζων εἰς νοῦν βάλ्लεσθαι τὸ πρᾶγμα. καὶ κρίνειν ἐπισκοπῆς ἄξιον, τίς ἢ θρουλλομένη αὕτη τοῦ Χριστοῦ δύναμις, ἢ καὶ δαίμονες κατάφοβοι γίνονται, καὶ μόνῳ τῷ φεύγειν σώζονται· ἢ οὕτως ἀλόγως ἔπεισθαι τοῖς παραδεδομένοις οἷα τῶν βίνων ἐλκόμενοι; Ἐγωγε οὖν ζητήσας εὔρον, καὶ κρούοντι διηνοίχθη μοι

⁴⁴ μαθεῖν, B. ⁴⁵ add. ἢ, B. ⁴⁶ deest, C. ⁴⁷ πρώτου, B. ⁴⁸ ἐνειδομένη, B. ⁴⁹ ἄκων, B. ⁵⁰ εἰκὼν B. ⁵¹ αὐτῆν, B. ⁵² δαιμονίων, B. C. F. ⁵³ ἐπίκλον, B. ⁵⁴ καταπειθεῖ, A. — κατάπειθῆ, C. F. ⁵⁵ ἐνέλειπεν, B. ⁵⁶ αὐτῆς, B. F. ⁵⁷ μόνον, B. ⁵⁸ κατὰ Ματθ., ζ', ζ'.

καὶ φωτὸς γνώσεως ἐπιλάμπαντός μου τῇ καρδίᾳ ⁵⁹ καθαρῶς ἔγνων ὅτι τὰ μὲν εἰδῶλα ταυτὶ τὰ παρ' ὑμῶν σεβόμενα, ἀπάτη μόνον εἰσι καὶ ψεῦδος, ἐκ' ὀνόματι Θεοῦ προσκυνούμενα· εἰς δὲ ἀληθῆς ⁶⁰ Θεὸς ὁ Χριστὸς, τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας δυνάμενος σώζειν.

deceptio et mendacium, quæ sub Dei nomine adorantur. Unus autem verus Deus est Christus, qui potest servare eos, qui in ipsum credunt.

ΚΓ'. Τούτοις ὁ κόμης εἰς ὄργην κινήθει, μὴ ἔχων ὅ τι ποτὲ πρὸς τοιαύτην λόγων ἰσχυρὸν ἀντιφθέγγατο, τὸ πρόχειρον ἱποίει, καὶ τοῖς ὄργῃ κινήθεισιν ἀκόλουθον· καὶ ⁶¹ τὸν ἄγιον μὲν ἐκέλευε κρεμασθῆντα ξέσθαι· Ἰουστίναν δὲ κατὰ τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τύπτειν, κἄν ἐκείνη ⁶² τοὺς βασανιστὰς οὐκ αἰκίζῃν ἰδοῦμαι μᾶλλον ἢ πρὸς Θεοῦ δοξολογίαν ὡσπερ ὑπομιμνήσκων ⁶³. τυπιομένη γὰρ οὕτω γεγωνότερον ἐξεβόησε· Δόξα σοι, ὁ Θεὸς, ὁ ἀναξίαν με οὖσαν οἰκειωσάμενος, καὶ ὑπὲρ τοῦ σοῦ παθεῖν με καταξιώσας ὀνόματος. Καὶ οὕτω πάσχουσα διακαρτέρει, ὡς αὐτὴν μηδὲν ⁶⁴ ἀγεννῆς, ἢ τῇ θηλείᾳ φύσει καὶ ἀσθενεῖ κατὰλληλον ἐπιδειξασθαι· τοὺς τύπτοντας δὲ ἀτονήσαντας τῆς βασάνου παύσασθαι. Κυπριανὸς δὲ ὁ θεῖος ξεόμενος ⁶⁵ αὐτῆς κατὰ πρόσωπον, οὕτως ἦν ἀταπεινωτός τε καὶ μεγαλόφρων, καὶ τοιαύτας ἀνδρώδεις ⁶⁶ καὶ μακαρίας ἠψίει φωνᾶς, ὡς τοὺς περισσώτατας ἀκούοντας εἰς ἑαυτὸν ἐπισπᾶσθαι, καὶ τοῦ τῆς ἀπιστίας ⁶⁷ βῆθους ἀναλαμβάνειν· ἔλεγε γὰρ πρὸς τὸν κόμητα, ἀποβλέψας μάλᾳ γενναῖον καὶ πλήρες φρονήματος εὐγενοῦς· Ἴνα τί οὕτως ἀπενεόησαι, ἀνάξιε δηλαδὴ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. ὑπὲρ ἧς ἐγὼ πάντα παθεῖν εἰλόμην, ὡς καὶ αὐτοὶ μάρτυρες οἱ σοὶ μὴ βλέποντες ὀφθαλμοί; οὐ συνήσεις; οὐκ ἀναβλέψεις; οὐκ εἴση τί τὸ φῶς ἀληθινόν, καὶ τὸ σκότος ἀπολιπὼν πρὸς αὐτὸ μεταπορευθήσῃ;

ΚΔ. Ἐπὶ τούτοις ὁ κόμης πρὸς ἕκαστον τῶν λεγομένων σφοδροτέρην αὐτῷ τὴν ὀδύνην ἐπιτιθεῖς ⁶⁸ καὶ εἰ ἀθανάτου βασιλείας, ἔλεγε, φαίνομαι σοὶ πρόξενος ὢν, εἶ σοὶ πολλαπλασιάσω τὴν τιμωρίαν, καὶ μισθὸν μοι πάντως ὀφλήσεις τῆς εὐεργεσίας καὶ τῶν χαρίτων, ὢν ἐγὼ σοὶ πρόξενος γίνομαι. Ταῦτα εἰπὼν καὶ μικρὸν τι ξέειν πνραχωρήσας, εἶτα τῆς τιμωρίας ἐπαύσατο, οὐκ ἐκ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ ἐξ ἀπορίας, ἀπογνοὺς ὡσπερ τὴν τῶν ἁγίων μετάθεσιν. Διὰ δὲ ταῦτα, καὶ εἰς φρουρὰν μὲν τον Κυπριανόν, Ἰουστίναν δὲ εἰς τὸ τῆς Τερεντίας ⁶⁹ λεγόμενον φροντιστήριον ἀπαχθῆναι προστάττει· αὐθις δὲ μετὰ χρόνον οὐ πολυήμερον, εἰς ἐξέτασιν δευτέραν παραστησάμενος τοὺς ἁγίους, πραότητά τε ὑποκριθεῖς· Μὴ θελήσητε, ἔφη, ἀνθρώπων ⁷⁰ τεθνεῶτι ἀκολουθησαί, μηδὲ πιστεῦσαι τῷ τεθανατωμένῳ τὰ τῆς ἡμετέρας ζωῆς· οὐ γὰρ ζωοδότης πάντως ὁ μηδὲ ⁷¹ ἑαυτῷ δυνηθεὶς ἐπαρκέσαι, καὶ τὴν οἰκίαν ψυχὴν περισώσασθαι.

ΚΕ'. Τὴν παραίνεσιν ταύτην οἱ ἄγιοι ὡς περιττὴν

⁵⁹ τὴν καρδίαν, B. ⁶⁰ ἀληθινός, B. ⁶¹ Deest, B, recte, ut mihi quidem videtur ⁶² κἀκείνη, B. ⁶³ ὑπομιμνήσκων, B. ⁶⁴ add. μὲν, B. C. F. ⁶⁵ ξεόμενος, B. ⁶⁶ ἀνδρώδεις, B. ⁶⁷ ἀπιστίας, B. ⁶⁸ ἐπιτιθεῖς, B. ⁶⁹ Τερεντίας, B. ⁷⁰ ὡ ἀνθρώπων, B. ⁷¹ μή, B.

A sola fuga servatur : an sic citra rationem sequi ea quæ sunt tradita, perinde ac si traheret naribus ? Ego itaque cum quæsissem inveni, et pulsanti mihi fuit apertum. Et cum lux cognitionis meo cordi illuxisset, pure cognovi, quod hæc quidem simulacra, quæ a vobis coluntur, sunt solum

XXIII. His comes ad iram motus, cum non haberet quid talibus dicendi viribus responderet, facit id, quod erat in promptu, et quod est consequens iis qui fuerint irati. Sanctum quidem jussit suspensum discerpi : Justinæ autem os verberari et oculos, etsi illa non tam videretur cædi a tortoribus, quam quodammodo meminisse Dei glorificationis. Nam cum sic verberaretur, alta voce clamabat : Gloria tibi, Deus, qui me, cum essem indigna, tibi fecisti familiarem, et dignam censuisti, ut pro tuo paterer nomine. Et sic patiens, adeo se fortiter gessit, ut nihil ostenderet ignavum, aut muliebri et imbecillæ naturæ conveniens : qui autem verberabant, deficiuntibus eis viribus, a tormentis cessaverunt. Divinus autem Cyprianus, cum os ejus cæderetur, plane erat magno et excelso animo, nec frangi aut dejici poterat, virilesque et beatas tales edebat voces, ut audientes eos qui circumstabant, ad se attraheret et ab incredulitatis profundo eriperet. Dicebat enim comiti, magno et generoso animo, ingentique spiritu eum intuens : Cur es adeo emotus mentis, indignæ scilicet regno cælorum pro quo ego omnia pati statui, ut tui quoque sunt testes, qui non vident, oculi ? Non respicies, non cognosces, quænam sit vera lux : et relictis tenebris, ad ipsam transibis ?

XXIV. Propter hæc comes ad unumquodque eorum quæ dicebantur, graviolem ei imponens dolorem : Si, inquit, tibi videor immortale regnum conciliare, tibi supplicium adhuc multiplicabo, et omnino mihi habebis gratiam propter beneficium et commoda quorum ego sum tibi conciliator. Hæc cum dixisset, et adhuc paululum eum cædi concessisset, deinde cessavit cruciari, non ex humanitate, sed quod inops esset consilii, ut qui desperasset fieri posse, ut, sancti mutarentur. Propter hæc in carcerem quidem Cyprianum, Justinam autem jubet adduci in Terentianæ, quod dicitur, monasterium. Rursus autem post tempus non multorum dierum, cum sanctos ad secundam produxisset examinationem, simulans mansuetudinem : Nolite, inquit, sequi hominem mortuum, neque morte affecto vestram fidem credere. Non est enim omnino vitæ dator, qui ne sibi quidem potuit opem ferre, et suam servare animam.

XXV. Hanc admonitionem reputantes sancti

supervacaneam et stultam, imo vero improbam et noxiam, sio dixerunt comiti : Quid vero tu, qui es tam acuto et subtili ingenio ? Non didicisti, quod absque morte non accedit immortalitas ? Nec intellexisti quodnam sit mysterium ejus, qui vicit mortem morte trium dierum ? Sed tu es revera hebeti et obtuso ingenio circa res magnas et utiles : et ideo videns non videbis, et cum sis insipiens, non intelliges. Propter hæc comes ne exspectato quidem sine orationis, ira statim fuit percitus, et fleta mansuetudo facile est dissoluta. Unde etiam martyribus gravem paravit pœnam, sartagine valde accensam jubens eos excipere.

XXVI. Cum divinus ergo Cyprianus prius forti et generoso animo inessisset, eum statim secuta est Justina. Quam cum martyr vidisset timore correptam, quantum licebat conjicere ex tarditate ingressus, verbis ei animum addebat, et memoria recte factorum, quibus illa et fugavit dæmones, et eam revocavit ab incredulitate. Cum his verbis confirmasset Justinam, deinde rursus figura venerandæ crucis, tanquam armis muniti, veluti super rorem sensim descendentem, super ferri flammam recubuerunt. Quo quidem judex et si valde obstupefactus, præstigias tamen, non veritatem, esse putabat id, quod fiebat. Unde etiam ejus fovens amentiam quidam Athanasius, unus ex iis qui considebant, et qui erat ei familiaris : Ego, inquit, Christi vestri mox arguam imbecillitatem. Dixit, et simul etiam ausus est ingredi ardentem flammam ignis, invocato Jove et Æsculapio, illo quidem, ut qui sit princeps ignis ætherei et terreni : hoc autem, ut qui existimaretur suppeditator salutis. Non prius autem ignem attigit, quam e vita, etiam stultus excessit, protinus, quos vocavit, defensoribus dignum consecutus auxilium.

XXVII. Sancti autem diu in sartagine permanerunt illæsi, illuminati potius, quam ardentes. Ignis enim eis cederat, et coerebat eam, quam habebat, operationem, veluti reveritus communem Dominum et opificem, pro quo hæc pati statuerant. Videns ergo judex res novas et stupendas, et ignem, tanquam unum ex iis, quæ sunt ratione prædita, discernentem amicum ab inimico, et sanctos quidem illæsos protagentem et conservantem, Athanasium autem pro meritis ad mortem transmisisse, ipse quoque propemodum suffocabatur : et, Curæ mihi est amicus, dicebat, et maximæ curæ, et propter eum maximum sentio dolorem. Cum vero vocasset quemdam ex cognatis, cui nomen erat Terentius, eum seorsum ab aliis adhibuit in consilium, quonam modo se gereret in iis quæ ad sanctos pertinebant. Terentius autem dixit :

καὶ ἀσύνετον, μᾶλλον δὲ κακοῦργον καὶ βλαβερὰν λογισάμενοι, οὕτως πῶς πρὸς τὸν κόμητα εἶπον· Τί δὲ, ὁ πολὺς σὺ τὴν διάνοιαν καὶ ἀγχνίους, οὐ μὲ μάρηκας εἶθι θανάτου χωρὶς οὐκ ἐπιγίνεται τὸ ἀθάνατον; οὐδὲ συνήκας τί τὸ μυστήριον τοῦ τῶ τριημέρω θανάτῳ νενικηκότος τὸν θάνατον ⁷², ἀλλ' ἀμβλὺς σὺ τῶ ὄντι καὶ παχύς τὴν διάνοιαν περὶ τὰ μέγιστα τε καὶ χρυστά, καὶ διὰ τοῦτο βλέπων οὐ βλέψεις, καὶ ἀσύνετος ὢν ⁷³ οὐ μὴ συνήσεις. Ἐπὶ τούτοις ὁ κόμης. οὐδὲ τὸ τῶν λόγων ἀναμείνας τέλος, πρὸς ὄργην εὐθέως ἐξήγετο, καὶ τὸ τῆς πραότητος πεπλασμένον εὐχερῶς διελύετο· ἔθεν ὑπέρτεριζε καὶ τοῖς μάρτυσι ποιήνῃ μάλα δεινήν, τήγανον ⁷⁴ αὐτοῦς ⁷⁵ καλεῦσας σφόδρα διακαυθὲν ὑποδέξασθαι.

Κς'. Τοῦ θεοῦ τοίνυν Κυπριανοῦ γενναίως πρότερον εἰσπηδήσαντος, Ἰουστὶνα μετ' αὐτὸν ἀπήγετο ⁷⁶. ἦν ἐπεὶ [εἶδε] ὁ μάρτυς δειλίαν ⁷⁷ ληθθεῖσαν, ὅσον εἰκάσαι εἶχε τῶ σχολαίῳ καὶ νωθεῖ τοῦ βαδίσματος, λόγοις αὐτὴν ⁷⁸ ἀνελάμβανε καὶ μνήμη τῶν προτέρων κατορθωμάτων, οἷς ἐκείνη θαύμαστας τε ἐτρέψατο, καὶ αὐτὸν τῆς ἀπιστίας ⁷⁹ ἀνεκαίεσαστο. Τοιούτοις θαρρόνας ⁸⁰ ῥήμασιν Ἰουστίναν, εἶτα καὶ ὡς ἄπλοῦ πάλιν τῶ τύπῳ τοῦ τιμίῳ σταυροῦ ⁸¹ φραξάμενοι, καθάπερ ἐπὶ τινος κατιούσης ἡσυχῆ δρόσου τῆς τοῦ σιδήρου φλογώσεως ἀνεκκλίοντο. Ὅπρι ἔρα καὶ ὁ δικάζων οὐχ ἤκιστα ἐκπλαγεῖς, γόητείας οὐκ ἀληθείας εἶναι τὸ γινόμενον ὑπελάμβανεν· ἔθεν καὶ τὴν ἄνοιαν αὐτοῦ θεραπεύων Ἀθανάσιός τις, εἰς τῶν συνεδριαζόντων αὐτῶ, καὶ συνήθης ⁸² ὑπάρχων· Ἐγὼ, ἔφη, τὴν τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν ἀσθένειαν ὡς τάχιστα διελέγξω. Εἶπε καὶ ἅμα θρασύτερον τῆς τοῦ πυριφλεγῶς τήγανου κούσεως κατετόλμα. Δία καὶ Ἀσκληπιὸν ἐπιδοησάμενος, τὸν μὲν, ὡς τοῦ αἰθερίου τε καὶ περιγείου πυρὸς ἄρχοντα, τὸν δὲ, ὡς τοῦ ὑγιαίνειν χορηγὸν νομιζόμενον· οὐκ ἔφηθι δὲ τῶ πυρὶ προσψαῦσαι, καὶ τοῦ ζῆν εὐθὺς ὁ μάταιος ἀπηλλάττετο, ἀξίας ὢν κέκληκεν ὑπερασπιστῶν ἀπολαύσας τῆς βοήθειας.

ΚΖ'. Οἱ ἄγιοι δὲ παρὰ ⁸³ πολὺ τῶ τήγανῳ προσκαρτεροῦντες, ἀπαθεῖς ἔμενον, περιαυγαζόμενοι μᾶλλον ἢ φλεγόμενοι. Καὶ γὰρ ὑπεχώρει τούτοις τὸ πῦρ, καὶ ἦν εἶχεν ἐνέργειαν ἀπηνεῖτο, καθάπερ τὸν ὑπὲρ οὐ ταῦτα πάσχειν εἶλοντο κοινὸν Δεσπότην καὶ δημιουργὸν εὐλαβοῦμενον. Ὅρῶν οὖν ὁ δικάζων πραγμάτων ἐκπληξιν καὶ καινοτομίαν, καὶ τὸ πῦρ ὡς ἐν τι τῶν λογικῶν φίλου καὶ δυσμενοῦς διάκρισιν ποιούμενον, καὶ τοὺς μὲν ἄγιους ἀπαθεῖς περιέπων καὶ συντηροῦν ⁸⁴. Ἀθανάσιον δὲ τῶ θανάτῳ ⁸⁵ παραπέμψαν ὀξέως, μικροῦ καὶ αὐτὸς ἀπεπνίγετο· καὶ, Μέλει μοι τοῦ φίλου, ἔλεγε, σφόδρα μέλει ⁸⁶, καὶ λύπης ὄσης ἐπὶ τούτῳ ⁸⁷ αἰσθάνομαι. Καλέσας δὲ τινα τῶν συγγενῶν, ᾧ Τερέντιος ὄνομα, τοῦτον, ὅπως τὰ κατὰ τοὺς ἄγιους διάθηται, χωρὶς τῶν ἄλλων ⁸⁸ εἰς συμβουλήν ⁸⁹ ἀπελάμβανε. Τερέντιος δὲ, Μηδὲν σοὶ καὶ τοῖς δικαίοις, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, μηδ' οὕτως

⁷² deest phrasis integra, B. ⁷⁴ ὢν, B. ⁷⁵ Sartagine. ⁷⁶ αὐτοῖς, B. ⁷⁷ ἡπείγετο, B. ⁷⁸ δειλίαν, C. ⁷⁹ ἀπιστίας, B. ⁸⁰ θαρρόνας, B. ⁸¹ τιμίῳ σταυρῶ, B. ⁸² συνήθης, A. ⁸³ ἔρα, B. ⁸⁴ περιέπων καὶ συντηρῶν, B. ⁸⁵ add. παράπαν, B. ⁸⁶ add. μοι, B. ⁸⁷ τοῦτο, B. — τούτοις, F. ⁸⁸ ἀγγέλων, B. ⁸⁹ βουλήν, B.

ἀβούλωσ ἀντιπίπτειν βούλου⁹⁰ τῆ ἀληθείᾳ · ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις φανερώσ ἄμαχος, ἄριστα δὲ περὶ σαυτοῦ⁹¹ διασκέψῃ, εἰ τούτους τῶ βασιλεῖ παραπέμψεις, γνωρίσεις τε ἀκριβῶσ ὅσα μὲν οὐ κἀτ' αὐτῶν διαπέπραξαί, καὶ ὡς⁹² σὺ μὲν οὐδὲν ἐνέλιπες ποιῶν τῶν εἰς τιμωρίαν ἠκόντων · ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ὠμότητα τῶν θηρίων κολάζων⁹³ παρήλασας · ἐκεῖνων δὲ οὐδεμίᾳ τῶν τοιούτων ἤψατο βάσανος, ἀλλὰ ἄχρι καὶ νῦν ἀπασιεῖς διαμεμενήκασι.

ΚΗ'. Τούτων ἀκούσας ὁ κόμης, ἐπιστολὴν ᾧδὲ πως ἔχουσαν εἰς Νικομηθεῖαν πρὸς τὸν τότε κρατοῦντα (Κλαύδιος δὲ ἦν) εὐθίως ἐκπέμπει · εἶχε δὲ οὕτως ·

ΚΘ'. Κόμης Εὐτόλιμος⁹⁴ Κλαυδίῳ Καίσαρι τῶ μεγάλῳ, ἡγῆσ καὶ θαλάσσης δεσπόζοντι, χαίρειν. Γαλήνης κολλῆς τοὺς ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν ἀπολαύοντας ὄρων, μέγιστε βασιλεῦ, τῆς τῶν μεγάλων θεῶν εὐνοίας ἦν περὶ σὲ διασώζουσι, καὶ τῆς προσούσης σοι δεισιδαιμονίας ἄξιον τοῦτο γινώσκω τὸ ἀναπαύδομα⁹⁵ · ἐπεὶ δὲ τινες τῶν λεγομένων Γαλιλαίων τὰ εἰς αὐτοὺς φρουαττόμενοι· Χριστὸν μᾶλλον ὄν Ἰουδαίων παῖδες ὡς κακοῦργον ἀνεσκολόπισαν, σέβουσι τε καὶ προσκυνῶσι, τούτου χάριν καὶ ἡμεῖς πᾶσι τρόποις ὡς στασιώδεις αὐτοὺς καὶ λοιμοὺς, μετὰ τὴν εἰς τὸ βῆμα παράστασιν οὐ μετατιθεμένους, ἐξελαύνειν τῶν πόλεων περὶ πολλοῦ ἐποιούμεθα · καὶ οἷς μὲν ὀψέ ποτε μεταμέλειά τις ἐπὶ τοῖς καλῶς δεδογμένοις ἐγένετο, τῆ τῶν μεγάλων εὐμενεῖα θεῶν θαρρόυντες, εἰσδέχεσθαι τούτους καὶ τὴν προσήκουσαν ἀπονέμειν χάριν οὐ παρητούμεθα · οὐς δὲ ἀνιάτως ἔχοντας διενευώμενος⁹⁶ εὕρισκον, τούτους αἰκίζειν, ἀνασταυροῦν, ὄνουξί ξέειν⁹⁷, πᾶσι τρόποις κολάζειν, κατὰ τοὺς καιμένους νόμους οὐκ ἡμελήσαμεν. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔνι περιγενέσθαι ψυχῶν ἀπονενομημένων καὶ τὸ δύσερι πάθος προσενοικηκός⁹⁸ αὐταῖς ἔχουσῶν · ἴνα δὲ μὴ λόγον⁹⁹ ἄλλως ὑπολάβῃς με πλάττεσθαι¹, καὶ Κυπριανὸν τοῦτον, οὐχ ὑπ' ἀνάγκης τινός, ἀλλ' ἔκοντι τῶν σωτηρίων θεῶν μεταβέμενον, τῶ ἑσταυρωμένῳ τε ὄλον ἑαυτὸν ἀναθήμενον, μετὰ τὸ σφοδρῶς αἰκίσαι, τῶ κράτει σου νῦν, ἐξαπέστειλα, ἄνθρωπον πιθανὸν τοῖς λόγοις, πονηρὸν τοῖς τρόποις, ἐτοιμότατον εἰς ἀπολογία· τούτῳ εἰ πράως ἐνέτυχον, οὐδὲ τὸν νοῦν μοι προσέχοντὰ ὄλως εὕρισκον · εἰ αὐστηρῶς ἐχρησάμην, καὶ βασάνοις² ἐπήγαγον, οὐχ ὡς ἀνδρὶ μᾶλλον ἢ ἀνδριάντι, καὶ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀψύχων ἐπάγειν ταύτας ἐνομιζόμεν· εἰ φρουρᾷ κατακλείσαι προσέτατον, ἀπορίας ἠγείτο τὸ προσταττόμενον, οὐ φιλανθρωπίας · καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ μάταιος, ὅσα γε εἰς θεοὺς καὶ τὸ ὑπηκοον, ἡσυχίαν ἄγειν ἠγάπα, ἀλλ' ὑπὸ κλειῖθρα τυγχάνων καὶ φυλακᾶς, τῆς³ ἀνοχῆς κατατρώφα, πολλοὺς τε τοῦ οἰκείου νοσήματος ἐμπιπλᾶν οὐκ ἀνέχετο⁴. Ἐπεὶ γοῦν ἐφάνη⁵ τι καὶ χειρὸς τιμωροῦ, τάγε παρ' ἡμῖν, καὶ δημίῳν ὑπέρτερος, ἴσμεν δὲ παντες ὅτι ὄσην⁶ ὁ ἥλιος ἐρορᾷ σοὶ νε προσανέχει

A Nihil sit tibi rei cum sanctis, nec velis tam inconsiderate resistere veritati. Christi virtus est plane inexpugnabilis. Tibi autem optime consules, si eos transmittas ad imperatorem, et ei accurate significaveris quæcunque in eos fecisti; quam magno autem et excelso animo ii se gesserunt in omnibus; et quod a te nullam fuit prætermisum supplicium, sed puniendo etiam ipsas superasti bestias; illorum vero tormentorum nullum eos attingit, sed hucusque permanserunt illæsi.

XXVIII. Hæc cum audiisset comes, Nicomediam ad eum, qui tunc rerum potiebatur, (is autem erat Claudius) talem statim mittit epistolam:

B XXIX. Comes Eutolmius Claudio Cæsari magno, terræ et maris domino, salutem. Eos, qui tuæ sunt ditionis, videns magna frui tranquillitate, imperator maxime, magnorum deorum, quam in te conservant, benevolentiam, et ejus, quæ tibi adest, religionis novi hanc esse dignam remunerationem. Quoniam autem quidam ex iis qui dicuntur Galilæi, in ipsos frementes, Christum, quem Judæi, tanquam maleficum, cruci affixerunt, magis colunt et adorant, ea de causa nos quoque eos omnibus modis, tanquam seditiosos ac perniciosos, postquam ad tribunal producti sunt, non mutatos, e civitatibus pellere magnificimus; et quos quidem vix tandem eorum quæ male senserant, aliqua subito potentia, magnorum deorum freti benevolentia, eos admittere, et quam par est, gratiam reddere non recusavimus. Quos autem perscrutans inveni esse immedicabiles, eos flagris cædere, in crucem agere, unguis discerpere, omnibus modis punire, convenienter iis quæ latæ sunt, legibus, non negleximus. Non possunt enim aliter superari emotæ mentis animi, et qui difficilem habent affectionem in eis habitantem. Ne autem me putes ea quæ dicuntur, fingere, hunc quoque Cyprianum, qui non aliqua adductus necessitate, sed sua sponte deficit a diis servatoribus, et Crucifixo totum seipsum dedicavit, postquam valde punivi, ad tuam nunc misi potentiam, hominem, qui est verbis aptus ad persuadendum, moribus autem improbus, et ad se defendendum promptissimus. Eum si blande ac leniter conveniebam, ne animum quidem mihi omnino adhibentem inveniebam; si aspere tractabam, et tormenta inferebam, non tam viro, quam statum, aut alicui alteri inanimato ea me inferre censebam; si carcere includi imperabam, existimabat imperatum esse inopiæ consilii, non autem humanitatis; et ne sic quidem stolidus, quod ad deos quidem attinet, et eos qui illis parent, volebat quietem agere. Sed cum esset sub claustris et custodibus, insultabat eorum tolerantiam: et nec desistebat quidem multos suo morbo implere.

⁹⁰ βούλει, C. ⁹¹ αὐτοῦ, B. ⁹² deest, B. ⁹³ deest, B. — ἐν τῶ κολάζειν, C. F. ⁹⁴ Εὐστόλιμος, B. ⁹⁵ ἀναπαύδομα, B. ⁹⁶ διενευώμενος, B. ⁹⁷ ξαίνειν, B. ⁹⁸ προσενοικηκός, B. — προσενοικηκός, C. F. ⁹⁹ λόγων, B. ¹ πλάττεσθαι, B. ² βασάνους, B. ³ add. αὐτῶν, B. C. F. ⁴ ἀπέχετο, C. F. ⁵ καὶ χειρὸς ἐφάνη τιμωροῦ, B. C. F. ⁶ deest, B.

Cum ergo visus esset et ultrice manu, et carnificibus, quod ad nos quidem spectat, superior, sciamus autem omnes, quod quaecunque terram sol aspiciat, ea tibi pareat, et a te regitur, Cyprianum ad te misi simul cum Justina virgine; quos aut efficias, ut declinent ab odiosa et execranda religione, aut circa illos ea facies, quæ magno Jovi placent, et diis aliis. Illorum autem inobedientiam singulatim declarabunt acta, quæ sunt de eis facta.

XXX. Litteras itaque legentem imperatorem subit admiratio; et antequam eorum faceret periculum, victus fuit a forti et magno eorum animo. Cum ergo visum esset sufficere tormenta, quæ præcesserant, et plura inferre judicaret non solum esse crudele, sed etiam superfluum (acceperat enim eos quidquid inferebatur, insigniter despiciere), communicato cum amicis consilio, ubi illos invenit laudantes, imposuit finem iis quæ præcesserant: Cyprianus, dicens, et Justina, qui adversus deos fremuerunt, et ne suppliciiis quidem, ut sententiam mutarent, inducti sunt, neque bonorum promissis, gladio mortem subeant.

XXXI. Hæc cum sancti audiissent, non tristem vultum, non verbum indecorum et illiberale, neque aliquid aliud, quod esset pusilli et abjecti animi, ostenderunt: sed potius alacres, et magnam animi lætitiā vultu significantes, propter fluvium Gallum ad mortem ducebantur, cum accessissent plurimi ad spectaculum, utpote quod fama curreret, et omnes statim vocaret propter personarum claritatem.

XXXII. Cum ergo aliquod breve tempus ad orandum petiissent, et impetrassent, et Ecclesiæ tranquillitatem, omnibusque pacem a Christo postulassent, magnus Cyprianus ne tum quidem moriturus, sapientiæ oblitus est, et animi magnitudinis; sed habens suspectam femine imbecillitatem, eos quibus mandata fuerat cædes, rogavit, ut prius interficerent Justinam. Quod cum factum esset, et beatum finem ea accepisset, ille magnas Deo agens gratias propter hanc pulchram et optandam vocationem, ipse quoque mox lætus gladio consummatur, et ad cælum evohitur.

XXXIII. Jacentibus ergo sic corporibus, nemo audebat ea tollere propter magnam gentiliū feritatem, et ad supplicia sumenda proclivitatem. Nam cum in sanctos martyres jam lata fuisset sententia, transiens quidam, cui nomen Theoclistus, et videns abduci sanctos solum dixit: Quam injuste morti traditi fuerunt sancti! et martyr fuit repente absque ullo negotio. Simul atque enim hoc dixisset, eum ex equo dejiciens assessor Felicius, cui imperator principaliter mandarat in sanctos animadversionem, parem Christi martyribus ei quoque mortem attulit. Cum ergo non parum temporis intercessisset, et sic pretiosæ

και παρὰ σοῦ διιθύνεται, και Κυπριανὸν πάντως σὺνάμα τινη Ιουστίνῃ παρθένῳ, ἣν και αὐτὴν ξεπαέστειλα, οὐς ἡ τῆς μισητῆς ἐκκλίνας θρησκείας παρσασκευάσεις, ἡ ἰὰ τῆς μεγάλῃς Διὶ και τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἀρέσκοντα και ἐπ' αὐτοῖς καταπράξῃ⁷, ὧν τὸ δυσπειθὲς και τὰ περὶ αὐτῶν ὑπομνήματα κατὰ μέρος δηλώσει.

Α'. Διεξιόντα γοῦν τὰ γεγραμμένα τὸν βασιλεῖα θαυμάζειν ἐπήει, και πρὸ τῆς πείρας τῆς καρτερᾶς αὐτῶν και μεγάλῃς ἡττάτο ψυχῆς. Ἐπει οὖν ἱκανὰς ἐδόκει τὰς προλαβοῦσας βρασάνους, και τὸ πλείονας ἐπιθεῖναι⁸ οὐκ ἄγριον μόνον, ἀλλὰ και περιττὸν ἔκριεν (ἐμάνθανε γὰρ αὐτοὺς πολλῶ τῶ περιόντι παντὸς τοῦ ἐπαγομένου καταφρονεῖν), κοινωσάμενος και τοῖς φίλοις αὐτοῦ τὸ βούλευμα, ἐπεὶ κάκειλους ἐκαινοῦντας εὔρε, τέλος τοῖς φθάσασιν ἐπετίθει· Κυπριανὸς, εἰπὼν, και Ἰουστίνα κατὰ θεῶν φρουράξάμενοι, και μήτε κολάσεις μεταγῶνται⁹ πεισθέντες, μήτε μὴν ἀγαθῶν ὑποσχέσεται, τὸν διὰ ξίφους ὑπομενέτωσαν θανατον.

ΑΑ'. Τούτων ἀκούσαντες οἱ ἄγιοι, οὐ κατηφῆ ὄψιν, οὐκ ἀγεννὲς ῥῆμα. οὐκ ἄλλο τι μικρόψυχον¹¹ ἐπεδείξαντο· ἀλλὰ φαιδροὶ μάλλον και πολλὴν τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου σημαίνοντες, παρὰ τὸν ποταμὸν Γάλλον τὴν ἐπὶ θάνατον ἤγοντο, πλείστων ὄσων πρὸς τὴν θέαν ἐπειγομένων¹², ἅτε διατρεχούσης τῆς ἀκοῆς και πάντας εὐθὺς καλούσης διὰ τὸ τῶν πηροσώπων ἐπίσημον.

ΑΒ'. Βραχὺν οὖν καιρὸν¹³ εἰς εὐχὴν αἰτησάμενοι και τυχόντες. εὐστάθειάν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ και εἰρήνην πᾶσι παρὰ Χριστοῦ αἰτησάμενοι, ὁ μέγας Κυπριανὸς, οὐδὲ θνήσκειν μέλλων εἰς λήθην ἤκε τοῦ σοφοῦ τε και μεγαλόφρονος, ἀλλὰ τὸ τοῦ θῆλεος ὑποπευθῶν ἀσθενὲς, τοὺς τὴν ἀναίρεσιν ἐπιτετραμμένους Ἰουστίναν ἡξίου διαχειρίσασθαι πρότερον· οὐ γενομένου, και τὸ μακάριον τέλος αὐτῆς δεξαμένης, πολλὴν¹⁴ ἐκεῖνος ὁμολογήσας τῶ Θεῷ χάριν τῆς καλῆς ταύτης και ποθεινῆς κλήσεως, περιχαρῶς και αὐτὸς διὰ ξίφους εὐθὺς τελειοῦται, και πρὸς οὐρανὸν¹⁵ ἀναφέρεται.

ΑΓ'. Οὕτως οὖν τῶν ἱερῶν κειμένων σωμάτων, και μηδενὸς θαβροῦντος αὐτῶν τὴν ἀνάληψιν διὰ τὸ πολὺ τῶν Ἑλληνιστῶν ἄγριον και πρὸς τὰς τιμωρίας δξύρροπον· (σημεῖον δὲ, και γὰρ ἤδη κατὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων δοθείσης τῆς ἀποφάσεως, παροδεῶν τις, ᾧ Θεόκτιστος ὄνομα, και τὸν ἄγιον ἀπαγόμενον¹⁶ θεασάμενος, ὡς μόνον ἔφη· Ἄδικως ἀτίμῳ θανάτῳ ὄσιος¹⁷ ἀνὴρ παραδέδοται, μάρτυς ἦν παραχρημα σχέδιος, ἅμα γὰρ τῇ φωνῇ τοῦ ἵππου κατενεγκῶν αὐτὸν Φέλκιος¹⁸ ὁ συγκάθεδρος, ᾧ και τὰ περὶ τῶν ἁγίων ὁ βασιλεὺς προηγουμένως ἐπέστηψε, τὸν ἴσον και αὐτῶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ μαρτυσιν ἐπήγαγε θάνατον) χρόνου οὖν οὐχὶ συχνοῦ διαγενο-

⁷ deest, B. C. ⁸ καταπράξει, B. ⁹ ἐπιθῆναι, γομένων, B. ¹³ add. τινὰ, C. F. ¹⁴ add. και, B. ¹⁵ Ἐλθῖος, B. — Φέλιος, F.

B. ¹⁰ καταγῶναι, B. ¹¹ μικρὸν, B. ¹² ἐπα-
¹³ οὐρανοῦς, B. ¹⁴ ἐπαγόμενον, B. ¹⁷ add. ὁ, B. ¹⁸

μένου, καὶ τῶν τιμῶν οὕτω λειψάνων κειμένων διαπόντιον ἐκ τῆς Ῥώμης πορείαν τινὲς τῶν Χριστιανῶν στελλόμενοι, ἐπεὶ τὸν μὲν ἄγιον ἰδόντες εὐθὺς ἐγνώρισαν, οὐκ εἶχον δὲ τοὺς τῶν φυλάκων λαβεῖν ὀφθαλμούς· οἱ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ¹⁹ παρέμενον τὴν τῶν λειψάνων φυλακὴν ἐπιτετραμμένοι, τοῦ μὴ παρὰ τινῶν ἀποκλαπῆναι ταῦτα ἕως ἂν φθάσωσι τροφῇ ²⁰ πετεινοῖς καὶ θηρίοις γινόμενα, οὐδ' αὐτοὶ τῆς προσεδρίας ²¹ ἡμέλουν ἄχρις οὗ ²² οἱ φύλακες μὲν ὕπνου ἠττήθησαν. αὐτοὶ δὲ τοὺς πολυτίμους ἀνελόμενοι θησαυροὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνέπλεον, ἐπιφερόμενοι καὶ τὰ τῆς ἀθλήσεως αὐτῶν ὑπομνήματα, ἃ τινι τῶν περιφανεστάτων μετὰ καὶ τῶν ἱερῶν σωμάτων πιστεύουσι γυναικῶν (Μαρτῶνῃ μὲν τοῦνομα, Ῥουφίῃ δὲ τὸ ἐπώνυμον) Κλαύδιον ἀρχοῦσῃ ²³ τοῦ γένους ἀρχηγόν· ἥπερ ἐν τῷ ἐπισημοτάτῳ λόγῳ τῆς πόλεως τιμῶς ἐν τιμῆ ταῦτα κατατίθησι θήκη, ἰάσεις ἀφθόρους οὐ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ ²⁴ μόνον οἰκοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πνευματοῦσιν ²⁵ ἐκείσε φοιτῶσιν ὅσαι ἡμέραι παρέχοντα εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ²⁶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A Jacerent reliquiae, quidam ex Christianis, qui Roma in transmarinas veniebant regiones, ubi sanctum vidissent et eum statim agnovissent, non possent autem fallere custodum oculos, qui ad hoc ipsum manebant, quod esset eis imperatum, ut custodirent reliquias, ne eas ab aliquo subriperentur, donec essent devoratae a volucribus et bestiis: neque ipsi tempus observare neglexerunt, cum custodes quidem a somno victi fuere. Tunc enim ipsi, acceptis pretiosis thesauris, Romam denuo navigarunt, afferentes etiam monumenta eorum decertationis. Quae quidem simul cum sacris corporibus credunt fidei cujusdam mulieris clarissimae, cui nomen quidem erat Martona, cognomen autem Ruffina: quae dicebat se genus ducere a Claudio. B Ea autem in maxime insigni tumultu civitatis illa honorifice deponit in una theca, affatim curationes non iis solis, qui Romam habitant, sed etiam iis qui illuc veniunt ex omni parte, praebentia quotidie: ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi: quem decet omnis honor, majestas et magnificentia, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

¹⁹ deest, D. ²⁰ τροφῇ, B. ²¹ προσεδρίας, C. ²² οὐ, B. ²³ ἀρχοῦσης.... αὐτῆς, B. — ἀρχοῦσῃ.... αὐτῆς, C. D. F. ²⁴ deest, B. ²⁵ add. οἰκοῦσιν, D. ²⁶ πρέπει τιμῆ, πᾶσα μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς.... B. C. D. F.

MARTYRIUM TOY AΓIOY

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤῷ

MARTYRIUM SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS

CALLISTRATI

ET SOCIORUM

(Latine apud Surium ad diem 27 Septembris, Graece nunc primum ex eod. ms. Paris.)

A. Τὴν τοῦ Κυρίου ποιμνὴν ὅσαι ἡμέραι πληθύνοντιν ὁ δυσμενὴς καθορῶν πολλῇ κατ' αὐτῆς ὤρμησε τῇ μανίᾳ, διαφθεῖραι πᾶσαν διανοούμενος. Αὐτοὺς γὰρ τινὰς πονηροὺς καὶ ἀγρίους αὐτῇ ἐπαφείς, Διοκλητιανὸν, φημί, καὶ Μαξιμιανὸν τρὺς τυράννους; καὶ θῆρας μᾶλλον ἢ βασιλεῖς, πικρῶς

C I. Cum Christi gregem in dies multiplicari videret inimicus, in eum magno irruit furore, totum perdere cogitans. Improbis enim et agrestibus quibusdam lupis in eum immissis, Diocletiano, inquam, et Maximiano tyrannis, et bestiis potius, quam imperatoribus, acerbissime et crudelissime

eum per illos laceravit. Tantum enim eis immisit impetum in Christianos, ut alia quidem parvia et levi cura digna ducerent: hoc autem solum magnificerent, Christianos omnes, si fieri posset, perdere funditus: et hoc opus fore eis majori gloriæ putarent, quam alia omnia. Præsides itaque ab illis acerbiores mittebantur per omnes partes terræ, et edicta in omnem regionem, quæ parebat illorum imperio, pervadebant, quæ erant digna et mente imperatorum et animo ministrorum. Sed non Christi ovibus erant perpetuo futuri superiores mali persecutores; qui enim eas emiserat in medio luporum, effecit, ut novo quodam modo superarent persecutores.

II. Atque multi quidem alii et minis et tormentis effecti superiores, ornati fuere corona martyrii: inter cæteros autem generosus quoque Christi miles, et qui viam pulcherrimam transegit martyrii, Callistratus: qui ortus quidem erat Carthagine, et postea relatus in numerum cohortis, quæ dicebatur Calendarum. Cum fuisset autem Romæ cum tota cohorte, essetque recens electus, solus veluti quædam stella in nocte, in quo luna non lucet, gratum emittebat splendorem, Christi fide illuminatus, cum tenebris erroris detinerentur commilitones. Ejus enim patris pater, nomine Neocorus, Pontio Pilato administrante Judæam, cum illuc venisset, et Christi viderat perpressiones, et audiverat divinam ejus resurrectionem, et cum putasset ea, quæ tunc facta sunt, admirabilia, accedit ad apostolos, et se eis efficit familiarem, Christi fidem, veluti quidpiam pretiosum, mercatus. Deinde domum reversus, omnes qui erant ei genere conjuncti, his bonis impertitur mercibus. Sic hujus hæreditatis sit successor Callistratus, et quæ est in Christum fidem ubique induxit, tanquam divitias, quæ non possunt subripi. Quamobrem cum evasisset suspectus militibus, diligenter observatur ab eis quidnam ageret.

III. Cum ergo una nocte eum e cubili surrexisse, et consuetas preces Deo fudisse aspexissent, eam duci exercitus Persentino significant. Ille autem, eo statim accersito: Num, inquit, o Callistrate, vera sunt, quæ dicuntur a tuis commilitonibus? Is autem: Nescio, inquit, quidam de me dicant: ego enim sum nullius mihi mali conscius. Ille vero jubet milites dicere. Ii autem: Jube, aiunt, eum diis sacrificare: et sic scies, quidnam sentiat, et quænam sit ejus religio. Statim autem jussus sic facere Callistratus: Ego, inquit, non didici diis sacrificare: sed potius Deo vero et vivo, qui omnia produxit ex nihilo, et hominem formavit de terra; deos vero, qui volunt a vobis, quos fabricatæ sunt manus artificum, sculptura et fusione elegantiam ac decorem eis largitæ, eos ego, cum non deos, sed esse dæmonia potius a divina didicerim Scriptura, ita nomino: Omnes enim, in-

αὐτὸν καὶ ὠμοτάτως δι' ἐκείνων ἐσπάρασσε. Καὶ γὰρ τοσαύτην αὐτοῖς ἐνήκε κατὰ Χριστιανῶν τὴν ὀρμήν, ὡς τὰ μὲν ἄλλα μικρὰς καὶ τῆς τυχεύουσας ἀξιοῦν φροντίδος, μόνον δὲ τοῦτο τὸ Χριστιανούς πάντας εἰ δυνατόν ἄρδ . . . . οἴχεσθαι πανωλεθρίου περὶ παντὸς ποιῆσθαι, καὶ ἔργον αὐτοῖς εἶναι τῶν ἄλλων πάντων τὸ σπουδαιότατον. Ἀρχοντας τοιγαροῦν ἐκείνων πικρότεροι πανταχοῦ γῆς διέπεμποντο, διατάγματά τε πρὸς πᾶσαν τὴν ἐκείνοις ὑποκειμένην, ἄξια καὶ τῆς τῶν βασιλέων γνώμης, καὶ τῆς τῶν ὑπηρετούντων ὑπάρχοντα διανοίας. Ἄλλ, οὐκ ἔμελλον ἄρα τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων οἱ κακοὶ διώκται κρείττους εἰς τέλος ὀφθῆναι; ὁ γὰρ ἐν μέσῳ λύκων ἐκπέμφας αὐτὰ κύνῃ τινι τρόπῳ περιγενέσθαι νέσθαι τῶν διωκόντων πεποίηκε.

B Β'. Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι ἀπειλῶν τε καὶ βλασφῶν ἀνώτεροι καταστάντες τῷ μαρτυρικῷ στεφάνῳ κατεκοσμήθησαν, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, καὶ καλλίστην ὁδὸν τοῦ μαρτυρίου διανύσας, Καλλίστρατος: ὃς τῆς Καρχηδονίων μὲν ὄρμητι, σπεῖρα τῇ τῶν Χαλεδωνῶν λεγομένην κατειλεγέντος, ἐν Ῥώμῃ, γενόμενος δὲ σὺν δὶλφ τῷ τάγματι, κομιδῇ νεόλεκτος ὢν, μόνος ὡσπερ τῆς ἀστῆρ ἀσελήνῃ νυκτὶ χάριον οἶον ἀπέλαμπε, τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει πεφωτισμένος, τῶν συστρατιωτῶν ζόφῳ τῷ τῆς πλάνης κατεχομένῳ. Ὁ γὰρ πρὸς πατρὸς τούτου πατὴρ τοῦνομα. Νεωκόρος, Ποντίου Ηλιάτου τὴν Ἰουδαίαν διέποντος, ἐκείσε πεφοιτηκῶς, αὐτόπτης τε τῶν τοῦ Χριστοῦ παθῶν ἐγγόνει, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ κατήκοος ἀναστάσεως. Τὰ παράδοξά τε τῶν τότε γενομένων ἰδὼν, τοῖς ἀποστόλοις προσέρχεται, καὶ τοῦτοις ἐαυτὸν γνώριμου καθιστᾷ, τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν οἶά τε τῶν πλουτίμων ἐμπορευσάμενος. Εἶτα καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθὼν, τοῖς πρὸς γένους ἅπασι τοῦ καλοῦ τούτου μεταδίδωσιν ἐμπορεύματος. Οὕτω τοῦ κλήρου τοῦδε διάδοχος ὁ Καλλίστρατος γίνεται, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὡς τινα πλοῦτον ἄσυλον ἐπήγετο πανταχοῦ, παρὰ καὶ τοῖς στρατιώταις ὑποπτος καταστάς παρετηρεῖτο παρ' αὐτῶν ἀκριβῶς ὅ τι καὶ δρῶν.

C Γ'. Μιᾶς οὖν τῶν νυκτῶν τῆς κοίτης ἐξαναστάντα, καὶ τὰς συνήθεις εὐχὰς τῷ θεῷ ποιούμενον θεασάμενος, τῷ στρατηλάτῃ ταῦτα Περσεντίνῳ διασημαίνουσιν. Ὁ δὲ αὐτίνα μεταπεμφάμενος, Ἄρά γε, Καλλίστρατε, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν σῶν ἑταίρων καὶ συστρατιωτῶν λεγόμενα κατὰ σοῦ ἀληθῆ τυγχάνουσιν ὄντα; Ὁ δὲ, Οὐκ οἶδα, φησὶ, τί οὗτοι καθ' ἡμῶν λέγουσιν; ἐγὼ γὰρ οὐδὲν ἑμαυτῷ πονηρὸν σὺνοἶδα. Καὶ ὃς κελεύει τοῖς στρατιώταις εἰπεῖν: Ἐκείνοι δὲ, Κέλευσον αὐτῷ, φησὶ, τοῖς θεοῖς θῆσαι, καὶ οὕτως εἴρη ποιῶν αὐτῷ τὸ φρόνημα καὶ τὸ σέβας. Αὐτίκα γοῦν οὕτω ποιεῖν ἐπιτραπεῖς ὁ Καλλίστρατος ἔφη θεοῖς, ἔφη, θῆναι οὐκ ἔμαθον, ἀλλὰ θεῷ μᾶλλον τῷ μόνῳ ζῶντι καὶ ἀληθεῖ, τῷ πάντα τὰ ἐξ ὅκ ὄντων παραγάγοντι, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσαντι: θεοῦ δὲ τοῦ παρ' ἡμῶν σιδομένου, οὗς χεῖρες ἐδημιούργησαν τεχνιτῶν, γλυμμάτι καὶ χλωρίᾳ τὸ εὐπρεπὲς αὐτοῖς χαρτεσάμενάς, τούτους οὕτως

θεοὺς ἐγὼ, ἀλλὰ δαιμόνια μᾶλλον παρὰ τῆς θείας Ἀ
 ἡμῶν Γραφῆς μεμαθηκῶς ὀνομάζω. « Πάντες γάρ,
 φησὶν, οἱ θεοὶ τῶν ἔθνῶν δαιμόνια, καὶ τὰ εἰδῶλα
 τῶν ἔθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν
 ἀνθρώπων. » Θύειν δὲ τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ
 ἀποδιδόναι τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς παρὰ τῆς αὐτῆς
 πάλιν Γραφῆς πεπαίδευμαι. Εἰ μὲν οὖν τὸ διαφέρων
 τοῦ δόγματος ἐμποδίων μού τι πρὸς τὴν στρατιω-
 τικὴν λειτουργίαν καθίστατο, εἰκόσ ἦν καὶ τοῦτο
 δικαίως ἐνδιεβάλλειν με, καὶ τὸ σὸν μεγαλοπρεπὲς
 ἐπεμελῶς τῆς διαβολῆς ἀκούειν, καὶ ἐφ' οἷς ἐνδεῶς
 ἔχομεν αἰτίαν ἐπάγειν· ἐπεὶ δὲ κατ' οὐδὲν τυγχά-
 νομεν ὑστεροῦντες, τίνος χάριν ἐκ μόνου τοῦ μὴ τῷ
 ὑμετέρῳ συμβαίνειν δόγματι, τούτοις τε ῥαδίως
 ὑπέχεις τὰς ἀκοὰς, καμὲ ὑπὸ δίκην ἄγεις;

Δ'. Ὁργῆς ἐπὶ τούτοις ὁ στρατηλάτης ἀναπλη-
 σθεὶς, Ὁ ῥητορικῶν, ἔφη, λόγων ὁ νῦν ὑπάρχει
 καιρὸς, ἀλλὰ βασάνων μάλιστα πικροτάτων καὶ
 τιμωριῶν φοβερῶν ὧν οὐκ εἰς μακρὰν πείρας ἔξεις,
 εἴ γε μὴ, πεισθεὶς ἐμοί, τοῖς θεοῖς θύσεις οἷς καὶ
 βασιλεὺς αὐτὸς προσκονεῖ. Οὐδὲ γὰρ ἀγνοεῖς οἷος
 ἐγὼ φοβερὸς, ἅτε δὴ καὶ βλέμματι μόνῳ καὶ λεοντίῳ
 βρυχήματι, ἱκανὸς ὧν καταπλήξαι πρὸ τῶν αἰκι-
 σμῶν. Ὁ δὲ Καλλίστρατος, Ὁ σὸς, ἔφη. βρυγμὸς ὁ-
 ποῖος ἂν καὶ ἦ, πρόσκαιρον ἔχει τὸ φοβοῦν καὶ
 ὀλιγοχρόνιον - ὁ δὲ τῶν ὀδόντων ἐκεῖνος αἰώνιος, ᾧ
 ἐμπεσεῖν πάνυ φρίττω, καὶ μόνῃ τῇ μνήμῃ περιδεῆς
 γίνομαι. Ὁ δὲ στρατηλάτης, οὐκέτι κατέχειν οἷός τε
 ὧν τὸν θυμὸν, κελεύει ταθῆντα τοῦτον, ὑπὸ στρα-
 τιωτῶν ἀφειδῶς τύπτεσθαι. Ὁ δὲ καὶ τυπτόμενος
 οὐκ ἀφῆκεν ὀδυνωμένου φωνὴν, οὐκ ἀνέπεμψε πρὸς
 οἰκτόν τινα στεναγμὸν, ἀλλ' ὡσπερ ἄλλου τὴν βία-
 νον ὑπομένουτος αὐτὸς ἐψάλλε, λέγων· « Ὁμοσά καὶ
 ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης
 σου, Δέσποτα. » καὶ αὖθις· « Ἐταπεινώθην ἕως σφό-
 δρα· Κύριε, ζῆσόν με κατὰ τὸν λόγον σου, » καὶ μὴ
 ὄψις ἐπίχαρμα τῷ λυμεῶνι τούτῳ γενέσθαι· ἀλλ' ἐνί-
 σχυσόν με, Δέσπατα, τὰς βασάνους ταύτας ὑπενε-
 κεῖν, διδοὺς δύναμιν τῷ ταπεινῷ τούτῳ καὶ ἀσθενεῖ-
 σίματι, καὶ τὴν ψυχὴν ἰσχυροτέραν ἀπεργαζόμενος.
 Ὡς δὲ, ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις τυπτομένου τοῦ μάρ-
 τυρος, τὸ αἶμα τούτου ἔσα καὶ ποταμοῖς ἀπορρέον ὁ
 παράνομος δικαστὴς ἐθεάσατο, ἀνεθῆναι τῶν βασά-
 νων ἐκέλευε, καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν, Αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ,
 καὶ τοιαῦτα τὰ προοίμιά σοι τῆς ἀπειθείας, Καλλι-
 στρατε. Σώφρονι τοίνυν χρησάμενος λογισμῷ, τοῖς
 ἐμοῖς πείσθητι λόγοις, ὥστε τῶν ἔτι μενουσῶν σε
 βασάνων ἀπαλλαγῆναι. Ὁμνυμι γάρ σοι θεοὺς, εἰ
 μὴ, τῷ βασιλικῷ θεσπισματι εἴξας, θυσίας προσοί-
 σεις αὐτοῖς, βάσανοί σου τὸ σῶμα διαφθεροῦσι, καὶ
 κύνας μὲν τὸ αἶμά σου λάψουσι, λέοντες δὲ σου τὰς
 σάρκας ἔδονται. Ὁ δὲ γενναῖος Καλλίστρατος,
 Ἦλπισα ἐπὶ τὸν Θεόν, εἶπε, τὸν ἰσχυρὸν, τὸν σώζοντα,
 ὅτι αὐτὸς ἐκσπάζει με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἐκ
 χειρὸς κύων τε μονογενῆ μου ψυχὴν ῥύσεται. Μόνῃ
 γὰρ τῷ ὄντι ἐν πάσῃ τῇ γε ὑπὸ σὲ στρατιᾷ τούτου
 ἐπιγινώσκει Θεόν. Ἀλλὰ γὰρ αὐτῷ πεποιθῶς εἶμι

quit, dii gentium dæmonia ¹; » et : « Simulacra
 gentium, argentum et aurum, opera manuum ho-
 minum ². » Deo autem sacrificare sacrificium laudis,
 et reddere Altissimo vota ³, ab eadem rursus
 didici Scriptura. Atque si differentia quidem dog-
 matis esset mihi impedimento ad munus militare,
 consentaneum esset, et eos me juste criminari, et
 tuam magnificentiam diligenter audire insidias, et
 propterea quod non plene officio functus essem, me
 accusare. Sed cum nulla in re delinquam, quam
 de causa ex eo solo, quod cum vestro dogmate non
 conveniam, et eis facile aures præbes, et me ducis
 in iudicium ?

IV. His ira repletus dux exercitus : Non est, in-
 quit, rhetoricarum nunc tempus orationum, sed
 tormentorum longe acerbissimorum et supplicio-
 rum terribillium, quæ brevi experieris, nisi mihi
 parens, diis sacrificaveris, quos et ipse adorat im-
 perator. Neque enim ignoras, quam sim ego terri-
 bilis, ut qui solo aspectu et voce possim perterrere
 vel ante supplicia. Callistratus autem : Tuus, in-
 quit, stridor, cujusmodicunq; fuerit, terrorem af-
 fert ad breve tempus : est vero æternus stridor
 ille dentium ⁴, in quem valde horreo incidere, et
 sola terrore memoria. Dux autem exercitus, cum
 iram non posset cohibere, jubet eum a militibus
 extensum valide verberari. Ille vero etiam cum
 verberaretur, non emisit vocem dolentis : non ad
 movendam misericordiam aliquem edidit gemitum :
 sed perinde ac si alius tormentum sustineret, ipse
 psallebat, dicens : « Juravi et statui servare judi-
 cia justitiæ tuæ ⁵, Domine. » Et rursus : « Humi-
 liatus sum valde : Domine, vivifica me secundum
 verbum tuum ⁶ : » et ne permittas ut sim ludi-
 brio huic viro pestifero : sed me confirma, o Do-
 mine, ut feram hæc tormenta, dans vires huic hu-
 mili et imbecillo corpori, et animum efficiens forti-
 orem. Cum autem, dum multis horis verberare-
 tur martyr, ejus sanguinem instar fluvii defluentem
 aspexisset iniquus judex, jussit relaxari a
 tormentis, et dixit ei : Hæc sunt principia præmio-
 rum inobedientiæ, Callistrate. Sapienter ergo tibi
 consulens, morem gere iis, quæ dico, ut ab iis,
 quæ adhuc te manent, libereris tormentis. Deos
 enim tibi juro, nisi imperatorio cedens decreto,
 eis sacrificaveris, tormenta corpus tuum perdent,
 et canes quidem sanguinem tuum lingent, leones
 autem tuas carnes edent. Generosus autem Calli-
 stratus : Spero, inquit, in Deum fortem, Deum vi-
 ventem, quod ipse me extrahet ex ore leonis, et
 ex manu canum unigenitam meam animam. Sola
 autem revera nunc in toto, qui tibi paret exer-
 citu, hunc Deum agnoscit. Verum in eo confido,
 quod non solam, sed cum pluribus aliis eam acci-
 piam, eis quoque indita cognitione hujus sancti et
 adorandi nominis.

¹ Psal. xcvi, 5. ² Psal. cxliii, 4. ³ Psal. cxlix, 14. ⁴ Matth. viii, 12. ⁵ Psal. cxviii, 106. ⁶ Ibid. 107.

ὅτι μὴ μόνην, ἀλλὰ σὺν πλείοσι καὶ ἑτέροις αὐτὴν λήψεται, τὴν ἐπίγνωσιν καὶ αὐτοῖς ἐνθεῖς τοῦ ἁγίου αὐτοῦ καὶ προσκυνητοῦ ὀνόματος.

V. His verbis magis irritata illa bestia, jubet A multas minutas testas substerni, et martyrem supinum super ipsas trahi, ut corporis plagis sic discerpti, dolorum esset sensus acrior. Hoc autem dioto citius effecto, jubet rursus infundibulum ori ejus immitti, et pelvim aquæ ei infundi, ut instar utris impleretur sanctus. Postquam autem hoc supplicium fortiter sustinuit: Nisi mihi parueris, inquit judex, maris habebit te profundum. Clarum est enim, quod nisi te brevi de medio sustulero, alios quoque mihi perdes milites. Callistratus autem: Tibi quidem, inquit, o sceleratissime, magnæ est curæ, ut qui est sub patre tuo diabolo, custodias gregem non diminutum; mihi autem in Deo spes est et fiducia, quod hunc acquiram Christo meo, et vera fide confirmabo, et in media hac civitate figam eis ecclesiam. Dux vero exercitus magis animo conturbatus: Impietu, dixit, et infelix, mortis sententia tuo jam impendet capiti, et cogitas figere ecclesiam, et multos ex nostris ad Deum tuum adducere? Hoc cum dixisset, jubet sibi afferri saccum, et in eum injici sanctum, et statim demitti in profundum maris. Ipse autem stabat in littore, nulli alii rem credens, nisi propriis oculis. Saccus vero, divina quadam providentia, impetu aquarum petrae, quæ in mari latebat, allisus, fuit disruptus, justo tanquam in ventre cæti, in eo orante. Erat autem omnino Deus admirabilem, sicut prius Jonam, ita ipsum quoque servaturus. Duo itaque delphini, tanquam jussi, adnantes, cum sanctum tergo exceperunt, sublimè tollunt, deinde ad littus accedentes, sensim et caute eum deponunt in terra. Quo in loco sanctus martyr opportune canens ea, quæ David: Veni, dicebat, in profundum maris; sed neque procella me obruit⁷, neque laboravi clamans, dum orarem ad te⁸, Domine. Quoniam celeriter meas audiisti preces, et ex vinculis inevitabilibus, et ex profundo infimo me abrupisti admirabiliter, ac præter opinionem: et sacco meo disrupto, circumdediti me lætitia⁹.

VI. Sed hæc quidem sic canebat athleta in voce exsultationis. Multitudo autem militum obstupefacta eo quod factum erat præter opinionem, protinus procidentes, sancti pedes prehensabant (erant autem numero quadraginta et novem), petentes liberari ab errore simulacrorum, et ad Christum adduci. Ecce enim, aiunt, cognovimus Deum tuum esse revera magnum, qui te vel ex profundo maris liberavit admirabiliter. Beatus autem martyr: Meus, inquit, Dominus Christus non repellit eos, qui ad ipsum accedunt. Ille enim di-

εἶπε· Ἐπὶ πλέον τοῖς λόγοις τούτοις ὁ θῆρ ἐκεῖνος παροξυνθεὶς, πλῆθος λεπτῶν ὀστράκων ὑποστρωθῆναι κελεύει, τὸν μάρτυρά τε ὑπτίον ἐπ' αὐτοῖς ἔλκεσθαι ὥστε τῶν πληγῶν, οὕτω τοῦ σώματος ἐπιξαινομένου, δριμυτέραν αὐτῷ τὴν αἰσθησιν τῶν ὀδυνῶν γίνεσθαι. Τούτου δὲ θάττον ἢ λόγος ἐκτελεσθέντος, κελεύει πάλιν χώνην αὐτοῦ τῷ στόματι ἐντεθῆναι, καὶ λεκάνην αὐτῇ ὕδατος ἐσχυθῆναι, ὡς ἀσκού δίκην πληρωθῆναι τὸν ἅγιον. Ὡς δὲ καὶ ταύτην ὑπένεγκε γενναίως τὴν τιμωρίαν, εἰ μὴ πεισθῆς μοι, ὁ δικαστὴς ἔφη, ὁ βυθὸς ἔξει σε τῆς θαλάσσης. Εὐδὴλον γὰρ ὡς, εἰ μὴ σε συντόμως ἐκτρέψω, καὶ ἑτέρους τῶν στρατιωτῶν μοι προσάπολεις. Ὁ δὲ Καλλίστρατος, Σοὶ μὲν πολλή, ἔφη, σπουδή, μιαιώτατε, τὴν ὑπὸ τῷ πατρὶ σου τῷ διαβόλῳ τεταγμένην ποίμνην διαφυλάξιν ἀμείωτον· ἐμοὶ δὲ ἐλπίς ἐν Θεῷ καὶ πεποιθήσις, ὅτι προνομήσω ταύτην τῷ ἐμῷ Χριστῷ, καὶ τῇ ἀληθεῖ πίστει βεβαιώσω, αὐτοῦ τε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῆσδε τῆς πόλεως καταπέψω. Καὶ ὁ στρατηλάτης μᾶλλον τὴν ψυχὴν διαπραττόμενος, Ἄνοσις σὺ καὶ κακόδαιμον, εἶπεν, ἡ τοῦ θανάτου ψῆφος ἦδη ὑπὲρ κεφαλῆς σου ἠώρηται· σὸ δὲ Ἐκκλησίαν καὶ νῦν πῆξαι διανοεῖς καὶ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων τῷ Θεῷ σου προσάγαγεῖν; Τοῦτο εἰπὼν, σάκκον ἐνεχθῆναι προστάττει, καὶ τὸν ἅγιον αὐτῷ ἐμβληθῆναι ἀφεθῆναι τε κατὰ τὸ μέσον εὐθὺς τῆς θαλάσσης. Αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει, οὐδενὶ ἄλλῳ ὅτι μὴ ὀφθαλμοῖς ἰδίοις τὸ πᾶγμα πιστεύων. Ὁ δὲ σάκκος θείῳ τινὶ προμηθείᾳ τῇ τῶν ὑδάτων φορᾷ πέτρας ὑφάλου ῥήγματι προσπεσὼν διεβράβη, τοῦ δικαίου καθάπερ ἐν κοιλίᾳ κήτους εἶσω τοῦτου προσευχομένου. Ἐμελλε δὲ πάντως ὁ τῶν θυμασιῶν Θεὸς, ὡσπερ τὸν Ἰωνᾶν πρότερον, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸν διασώσασθαι. Δύο τοιγαροῦν δελφίνες ἐξ ἐπιτάγματος ὡσπερ ὑπονηξάμενοι, κατὰ νότου τε τὸν ἅγιον ὑπολαβόντες, μεταωρίζουσιν, εἶτα τῷ αἰγιαλῷ προσελθόντες, ἡρέμα καὶ λίαν πεφυλαγμένον τῇ γῆ αὐτὸν ἀποτίθενται. Ἐνθα καὶ ὁ ἅγιος μάρτυς τὰ τοῦ Λαυδὸς ἐπικαίρως ψάλλων, Ἦλθον, ἔλεγεν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης· ἀλλ' οὔτε καταίγεις με κατεπόντισεν, οὔτε μὴν ἐκοπίασα κράζων, ἐν τῷ δέεσθαι με πρὸς σέ, Κύριε· ὅτι μοι ταχέως τῆς δεήσεως ἤκουσας, καὶ ἐξ ἀφύκτων δεισμῶν καὶ βυθοῦ κατωτάτου παραδόξως ἀφήρπασας· τὸν σάκκον διαβράβηξας, εὐφροσύνην με περιέζωσας.

⁷ Psal. lxxviii, 3, 4. ⁸ Psal. xxx, 23. ⁹ Psal. xxix, 12.

Ε'. Ἐπὶ πλέον τοῖς λόγοις τούτοις ὁ θῆρ ἐκεῖνος παροξυνθεὶς, πλῆθος λεπτῶν ὀστράκων ὑποστρωθῆναι κελεύει, τὸν μάρτυρά τε ὑπτίον ἐπ' αὐτοῖς ἔλκεσθαι ὥστε τῶν πληγῶν, οὕτω τοῦ σώματος ἐπιξαινομένου, δριμυτέραν αὐτῷ τὴν αἰσθησιν τῶν ὀδυνῶν γίνεσθαι. Τούτου δὲ θάττον ἢ λόγος ἐκτελεσθέντος, κελεύει πάλιν χώνην αὐτοῦ τῷ στόματι ἐντεθῆναι, καὶ λεκάνην αὐτῇ ὕδατος ἐσχυθῆναι, ὡς ἀσκού δίκην πληρωθῆναι τὸν ἅγιον. Ὡς δὲ καὶ ταύτην ὑπένεγκε γενναίως τὴν τιμωρίαν, εἰ μὴ πεισθῆς μοι, ὁ δικαστὴς ἔφη, ὁ βυθὸς ἔξει σε τῆς θαλάσσης. Εὐδὴλον γὰρ ὡς, εἰ μὴ σε συντόμως ἐκτρέψω, καὶ ἑτέρους τῶν στρατιωτῶν μοι προσάπολεις. Ὁ δὲ Καλλίστρατος, Σοὶ μὲν πολλή, ἔφη, σπουδή, μιαιώτατε, τὴν ὑπὸ τῷ πατρὶ σου τῷ διαβόλῳ τεταγμένην ποίμνην διαφυλάξιν ἀμείωτον· ἐμοὶ δὲ ἐλπίς ἐν Θεῷ καὶ πεποιθήσις, ὅτι προνομήσω ταύτην τῷ ἐμῷ Χριστῷ, καὶ τῇ ἀληθεῖ πίστει βεβαιώσω, αὐτοῦ τε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ τῆσδε τῆς πόλεως καταπέψω. Καὶ ὁ στρατηλάτης μᾶλλον τὴν ψυχὴν διαπραττόμενος, Ἄνοσις σὺ καὶ κακόδαιμον, εἶπεν, ἡ τοῦ θανάτου ψῆφος ἦδη ὑπὲρ κεφαλῆς σου ἠώρηται· σὸ δὲ Ἐκκλησίαν καὶ νῦν πῆξαι διανοεῖς καὶ πολλοὺς τῶν ἡμετέρων τῷ Θεῷ σου προσάγαγεῖν; Τοῦτο εἰπὼν, σάκκον ἐνεχθῆναι προστάττει, καὶ τὸν ἅγιον αὐτῷ ἐμβληθῆναι ἀφεθῆναι τε κατὰ τὸ μέσον εὐθὺς τῆς θαλάσσης. Αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει, οὐδενὶ ἄλλῳ ὅτι μὴ ὀφθαλμοῖς ἰδίοις τὸ πᾶγμα πιστεύων. Ὁ δὲ σάκκος θείῳ τινὶ προμηθείᾳ τῇ τῶν ὑδάτων φορᾷ πέτρας ὑφάλου ῥήγματι προσπεσὼν διεβράβη, τοῦ δικαίου καθάπερ ἐν κοιλίᾳ κήτους εἶσω τοῦτου προσευχομένου. Ἐμελλε δὲ πάντως ὁ τῶν θυμασιῶν Θεὸς, ὡσπερ τὸν Ἰωνᾶν πρότερον, οὕτω δὴ καὶ αὐτὸν διασώσασθαι. Δύο τοιγαροῦν δελφίνες ἐξ ἐπιτάγματος ὡσπερ ὑπονηξάμενοι, κατὰ νότου τε τὸν ἅγιον ὑπολαβόντες, μεταωρίζουσιν, εἶτα τῷ αἰγιαλῷ προσελθόντες, ἡρέμα καὶ λίαν πεφυλαγμένον τῇ γῆ αὐτὸν ἀποτίθενται. Ἐνθα καὶ ὁ ἅγιος μάρτυς τὰ τοῦ Λαυδὸς ἐπικαίρως ψάλλων, Ἦλθον, ἔλεγεν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης· ἀλλ' οὔτε καταίγεις με κατεπόντισεν, οὔτε μὴν ἐκοπίασα κράζων, ἐν τῷ δέεσθαι με πρὸς σέ, Κύριε· ὅτι μοι ταχέως τῆς δεήσεως ἤκουσας, καὶ ἐξ ἀφύκτων δεισμῶν καὶ βυθοῦ κατωτάτου παραδόξως ἀφήρπασας· τὸν σάκκον διαβράβηξας, εὐφροσύνην με περιέζωσας.

Δ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως ἐν χεῖλει ἀγαλλιάσεως ὁ ἀθλητὴς ἦδε. Τὸ δὲ τῶν στρατιωτῶν πλῆθος, τῷ παραδόξῳ τοῦ γενομένου καταπλαγίντες, προσπεσόντες εὐθὺς τῶν τοῦ ἁγίου ποδῶν εἶχοντο (ἐννεῖα δὲ καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν ἦσαν), βύσθῃναι τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης αἰτούμενοι, καὶ τῷ Χριστῷ προσαχθῆναι. Ἰδοὺ γὰρ, φασίν, ἔγνωμεν ὅτι μέγας ἐν ἀληθείᾳ ὁ σὸς ὑπάρχει Θεός, ὅς σε καὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ὑπερφωῶς ἐβρύσατο. Ὁ δὲ μακάριος μάρτυς, Ὁ ἐμὸς, ἔφη, Δεσπότης Χριστός, τοὺς αὐτῷ προσιόντας οὐκ ἀπωθεῖται· ἐκεῖνου γὰρ

λόγος· « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Χαίρετε τοιγαροῦν, ὑμεῖς καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὰς χεῖρας διάρας εἰς οὐρανὸν, Κύριε, εἶπεν, ὁ ἐν ὕψι-λοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, καὶ διαμμένων εἰς τοὺς αἰῶνας, ἔπιθε, ἐπὶ τὸ μικρὸν σου ποιμνιον τοῦτο, καὶ πάσης βλάβης ὀρωμένων τε καὶ ἀοράτων θηρῶν συντήρησον· ὅτι μόνον ὑπάρχεις δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ζ'. Ταῦτα ἐπεὶ γνώριμα κατέστη τῷ στρατηλάτῃ, πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀπιδῶν. Νῆ τὸν λαμπρότατον, εἶπεν, ἥλιον, μεγάλων ἀναπέπλησται γοητειῶν οὐτοσί. Τὴν τε γὰρ ὄρμην τοῦ ὕδατος ἐπέδησεν, ἀπαθῆς κακῶν ἀναδύς, καὶ τούτους, ὡς προέφη, καταγοητεῖα ἐπέσπασατο. Ἐἶτα στραφεὶς πρὸς τὸν μάρτυρα. Ἐγὼ σου, ἔφη, τὰς γοητείας διελέγξω, Καλλίστρατε. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ εἶση τίς μὲν Ἡερσερτινός ἐστιν, ὁ τῶν μεγάλων θεῶν θεραπευτής· τίς δὲ ὁ ἔσταυρωμένος ὄν αὐτός τε στίβεις, καὶ ἐφ' ᾧ ματαίως ὁ κατάρτος πέποιθας. Καθίσας οὖν ἐπὶ τοῦ βήματος βροπάλη καθ' ἓνα κελεύει τύπτεσθαι τοὺς πεπιστευκότας ἅπαντας στρατιώτας· οἱ καὶ τυπτόμενοι χαλεπῶς, τὰ μέλη τε κατακλῶμενοι, ὥσπερ ἐξ ἐνὸς στόματος, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἔλεγον, τοῖς σου δούλοις ἐπίστηθι, βοήθει, καὶ δὸς ἡμῖν τὴν μέχρι τέλους ὑπομονήν· διὰ σὲ γὰρ καὶ τὴν εἰς σὲ πίστιν οὕτω πάσχειν εἰλόμεθα. Ἐἶη δὲ παρὰ σοῦ φυλαττόμενος καὶ ὁ ἡμέτερος διδάσκαλός τε καὶ ποιμὴν Καλλίστρατος, ὡς ἂν τε λειότερον δι' αὐτὸν τῆς ἀσεβείας λόγον κατηχηθέντες, βεβαιωτέρων καὶ τὴν σὴν ἐπίγνωσιν λάβωμεν. Νῦν γὰρ ὡς ἀπολωλότα πρόβατα ἐνώπιόν σου ἴσμεν, Κύριε. Ὅψι δὲ ποτε τῆς μανίας κόρον λαβὼν ὁ μανίας πάσης καὶ ὀργῆς ἔμπλεως ἀνεθῆναι μὲν αὐτοὺς τῶν μαστιγῶν κελεύει, πρὸς δὲ τὴν φρουρὰν ἀπαχθῆναι φυλαχθησομένους αὐτῇ μέχρις ἂν διασκέψηται, πῶς τὰ περὶ τῆς αὐτῶν διάθηται ἀπωλείας. Οὐδὲ γὰρ μετρίως αὐτοῦ καθίκετο τὸ πεντήκοντα στρατιώταις εὐθύς ἔλαττον γενέσθαι τὸ αὐτοῦ στρατεύμα, καὶ ταῦτα τῇ μεταθέσει καὶ τοῦ σεβάσματος.

Η'. Σὺν ἅμα γοῦν τῷ ἱερῷ Καλλιστράτῳ τὸ δεσμοτήριον κατακριθέντες, τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν ὑπ' ἰκείνου ἐξεπαιδεύοντο. Ἐἶς μόντοι τούτων Δαλμάτος ὄνομα, ἐν μέσοις αὐτοῖς στάς. Δεόμεαι σου, διδάσκαλε, τῷ ἀγίῳ φησί, τρανότερον ἡμᾶς τὰ θεῖα δόγματα διδασχθῆναι, ὥστε τὸν νοῦν ἡμῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει ἐδραιωθῆναι, γυνῶναι τε ἡμᾶς τὰς ἐλπίδας τῆς προσδοκωμένης ζωῆς, ἵνα μηκέτι, τὸν λογισμὸν ἀστήρικτοι ὄντες, εὐεξαπάτητοι γενώμεθα τοῖς διαστρέφειν ἡμᾶς βουλομένοις. Γενέσθω δὲ ἡμῖν γρόριμα καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας μυστήρια, τὰ τῆς ἀναστάσεως τε καὶ τῆς ἀναποδόσεως· οὐδὲ γὰρ ἔσθημεν οὔτε παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, οὔτε μὴν ὑπὸ τινος ἄλλου διδασχθέντες τι περὶ τούτων. Ὁ μακάριος Καλλίστρατος. Ἐκαστος ὑμῶν, εἶπε, περὶ οὗ βούλεται πυνθανέσθω. « Ὁ δὲ θεὸς ὁ διδάσκων ἔ-

cit : « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos ¹⁰. Gaudete ergo et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis ¹¹. » Hæc cum dixisset; et manus ad cælum sustulisset : Domine, dixit, qui in caelis habitas, et humilia respicis ¹², et permanes in sæcula ¹³, aspice ad hunc parvum tuum gregem, et conserva ab omni damno, tam bestiarum, quæ videntur, quam quæ sub aspectum non cadunt. Quoniam solus es glorificatus in sæcula sæculorum. Amen.

VII. Postquam hæc fuerunt cognita duci exercitus : Per lucidissimum, inquit, solem, hic est magnis repletus præstigiis. Nam et aquæ repressit impetum, emergens illæsus a malis : et hos, ut prædixit, attraxit, eorum præstringens oculos. Deinde conversus ad martyrem : Ego tuas, inquit, refellam præstigias, o Callistrate. Brevi autem scies, quisnam sit quidem Persentinus, magnorum deorum cultor : quis autem Crucifixus, quem et ipse colis, et in quo execrandus inaniter confidis. Cum ergo sedisset pro tribunali, jubet clavis verberari omnes qui crediderant, milites : qui etiam dum graviter verberarentur, et membra eorum confringerentur, veluti uno ore dicebant : Domine Jesu Christe, adsis adjutor tuis famulis, et da nobis ad finem usque patientiam. Propter te enim, et quæ est in te fides, sic pati nostra sponte statuimus. A te autem servetur noster preceptor et pastor Callistratus, ut per eum perfectius instituti in verbo pietatis, accipiamus firmiorem tuam agnitionem. Nunc enim tanquam oves perditæ simus in conspectu tuo, Domine. Cum vix tandem autem furoris eum cepisset satietas, qui erat plenus omni furore et ira, eos quidem jubet relaxari a flagellis, abduci autem in custodiam, illic tandiu custodiendos, donec consideraverit, quidnam de eorum statu interitu. Neque enim eum angebat mediooriter, quod quinquaingenta militibus protinus esset minuendus exercitus, idque ob mutatam religionem.

VIII. Simul ergo cum sacrosancto Callistrato damnati ad carcerem, didicerunt ab illo veram Dei agnitionem. Unus enim ex iis, Dalmatus nomine, stans in medio eorum : Rogo te, præceptor, dicit sancto, ut nos divina dogmata doceamur apertius, quo mens nostra fide Christi stabilietur, et cognoscamus spem vitæ, quæ exspectatur, ut non amplius instabiles cogitatione, facile depici possimus ab iis, qui nos volunt convertere. Nota quoque nobis evadant dispensationis carnis susceptæ mysteria, resurrectionisque et remunerationis. Neque enim a nostris parentibus, neque ab ullo alio de his antea aliquid didicimus. Beatus autem Callistratus : Unusquisque vestrum, inquit, de quo velit, interroget ; « Deus autem, qui docet hominem scientiam ¹⁴, » nobis quoque præbebit sermonem causa

¹⁰ Matth. xi, 28. ¹¹ Matth. v, 12. ¹² Psal. cxii, 5, 6. ¹³ Psal. ci, 13. ¹⁴ Psal. xciii, 10.

vestræ utilitatis, et vobis inspirabit intelligentiam, ut pulchre agnoscatis mysteria pietatis. Cum sic dixisset, alius rursus, nomine Bibrachmus : Opus est, inquit, nobis prius scire, quomodo Christus, cum esset Deus, homo quoque voluit fieri similiter, ludibriaque, et proba quomodo sustinuerit, colaphosque, et contumelias, et flagra, et postremo mortem crucis.

IX. Sanctus autem ab alto incipiens, fusius eis narravit mysterium Dei cognitionis : Deus, dicens, cum ex nihilo universum constituisset, manu propria fingit hominem ad suam similitudinem ¹⁵, et paradysum, quem ille fecerat, illi donat ad delicias, dans ei liberum arbitrium, et faciens dominum omnium rei creatæ, quæ videtur ¹⁶. Diabolus ergo ei invidens hoc vitæ genus, et hunc honorem, fraude eum aggreditur, et efficit, ut offendat Creatorem. In primum ergo hominem decernitur mors supplicium, et communis ab illo paradiso et deliciis (hei mihi) expulsio ¹⁷. Quod cum factum esset, valde elatum fuit supercilium diabolo, qui eum supplantaverat, ut qui per hanc fraudem hominem sibi subjecerat. Et quid non mali quidem faciebat? Cuiam autem errori, et execrandorum simulacrorum adorationi, serpentiumque et belluarum, non subiciebat, hominumque cædibus ut docebat ad offerendum dæmonibus sacrificium : et præterea eum misere trahebat ad passiones ignominie ¹⁸? Sic ergo videns Dominus suum figmentum dominio teneri a diabolo, non sustinuit id relinquere omnino experti auxilii ; sed legem quoque dedit, quæ malorum reprimebat impetus ; et misit prophetas, qui docebant, quemnam oporteat adorare ¹⁹, et viam indicabant salutis. Postquam autem vidit non sufficere auxilium adversus tantas mali vires, victus a propriis visceribus, propter sui figmenti interitum, dat illum ipsum suum Filium unigenitum : et efficit ut fiat homo, sicut nos, cum nec ipsum quidem, quod Deus esset, perdidisset : ut prætextu carnis, et humana forma inescaret eum, qui nos deceperat, ut dum putaret se hominem aggredi, in Deum incideret. Quod etiam evenit. Nam cum invadentem inimicum vi vicisset, nobis hanc dedit victoriam per carnem ex nobis assumptam. Sed ne sic quidem abstinuit adversarius ab amica sibi malignitate. Sed cum videret multos attrahi ad agnitionem veritatis, D

A θρωπον γνῶσιν, » καὶ ἡμῖν λόγον ὀρέξει, τῆς ὑμετέρας ἔνεκεν ὠφελείας, καὶ ὑμῖν ἐμπνεύσει σύνεσιν, ὥστε καλῶς ἐπιγνῶναι τὰ τῆς θεοσεβείας μυστήρια. Οὕτως εἰπόντος, ἕτερος πάλιν ὀνόματι Βίβραχος, Δεόμεθα μαθεῖν πρότερον, ἔφη, πῶς ἄρα Θεὸς ὢν ὁ Χριστὸς καὶ ἀνθρώποις ἴσος ἤξίωσεν γενέσθαι, ἐμπαιγμῶν τε καὶ ὀνειδισμῶν πῶς ἠνέσχετο, ἔτι δὲ ῥαπίσματα, καὶ ὕβρεις, καὶ μάστιγας, καὶ τελευταῖον τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον πῶς κατεδέξατο.

Θ'. Σαὶ ὁ ἅγιος, ἄνωθεν ἀρξάμενος, πλατύτερον αὐτοῖς διεξήκει τὸ τῆς θεογνωσίας μυστήριον. Ὁ Θεὸς, εἰπὼν, ἐκ μὴ ὄντων τὸ πᾶν συστήσας, χειρὶ τὸν ἄνθρωπον ἰδίᾳ κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ πλάττει, καὶ παράδεισον ὃν ἐκεῖνος ἐποίησεν, εἰς τροφὴν αὐτῷ δίδωσιν, αὐτεξούσιον ἀποδείξας, καὶ κύριον πάσης τῆς ὁρωμένης κτίσεως. Ὁ τοίνυν διάβολος, φθονήσας αὐτῷ τῆς διαγωγῆς ταύτης καὶ τῆς τιμῆς, δι' ἀπάτης αὐτὸν ὑπέρχεται, καὶ τῷ πεποιηκῶτι προσκρούσαι παρασκευάζει. Θάνατος οὖν ἡ τιμωρία τῷ πρωτοπλάστῳ, καὶ ἡ τοῦ παραδείσου, οἴμοι! καὶ τῆς τροφῆς ἐκείνης ἀπόπτωσις. Οὐ δὲ ἡγενομένου πολλῇ τῷ πτερνίσαντι διαδόλῳ ἡ ὄφρυς ἤρητο, ἅτε διὰ τῆς ἀπάτης ταύτης ὑπὸ χεῖρα λαβόντι τὸν ἄνθρωπον, καὶ τί μὲν οὐ ποιοῦντι κακόν; Ποίη δὲ πλάνη, καὶ εἰδώλων μιαιῶν προσκυνήσει. καὶ ἄλλων ἔρπετων καὶ κνωδάλων οὐχ ὑποβάλλοντι σφαγαῖς τε ἀνθρώπων, δαίμοσιν εἰς θυσίαν προσγομένων, χρῆσθαι διδάσκοντι καὶ πρὸς τοῦτοίς, εἰς τὰ πᾶθη τῆς ἀτιμίας ἐλεεινῶς αὐτὸν ἔλγοντι; Οὕτως οὖν ὑπὸ τοῦ διαδόλου κεκυριευμένον τὸ οἰκεῖον πλάσμα ὁ Δεσπότης ὄρων, οὐκ ἠνέσχετο πρὸς ἅπαν

C καταλιπεῖν ἀβοήθητον, ἀλλὰ καὶ νόμον ἔδωκε τὰς τῶν φάλων ὁρμὰς ἀνακόπτοντα, καὶ προφήτας ἀπέστειλε, τίνα δεῖ προσκυνεῖν διδάσκοντας, καὶ τῆς σωτηρίας ὑποδεικνύοντας ὁδόν. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἀρκοῦσεν ἔβλεπε τὴν βοήθειαν πρὸς τοσαύτην ῥύμην κακοῦ. ἡττώμενος τῶν οἰκειῶν σπλάγγων διὰ τὴν τοῦ ἰδίου πλάσματος ἐπὶ πλείστων ἀπώλειαν, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ δίδωσι τὸν μονογενῆ· καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτὸν ἄνθρωπον γενέσθαι παρασκευάζει, μηδ' αὐτὸ τὸ εἶναι Θεὸς ἀποβληκῶτα· ἵνα τῷ τῆς σαρκὸς προβλήματι καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ τὸν ἡμᾶς ἀπατήσαντα δελεάσῃ, καὶ ἀνθρώπων οἴδεμος προσδαλεῖν. Θεῷ περιπέσῃ. Ὁ δὲ καὶ γέγονε. Καὶ τὸν ἐχθρὸν προσδαλόντα κατακράτος νενικηκῶς τὴν νίκην ταύτην ἡμῖν διὰ τῆς προσληφθείσης ἐξ ἡμῶν σαρκὸς ἔδωρήσατο. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἀπείχετο τῆς φιλίας αὐτῷ κακίας ὁ ἀντικείμενος· ἀλλ' ἐπεὶ ἔώρα πολλοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπιγνώσιν ἐφελκόμενον, οἷς τε ἐδίδασκε, καὶ οἷς ἐτίλει παραδόξοις, τυφλοὺς τε φωτίζων, καὶ νεκροὺς ἀνίστων, παραλύτους ῥωννύων, καὶ δαιμονῶντας ἰώμενος, τὰ τῶν Ἰουδαίων γένος κινεῖ κατ' αὐτοῦ, φθόνῳ τὰς ποιηρὰς ἐκεῖνος ψυχὰς βεβληκῶς· καὶ σταυροῦσι μὲν ἐκόντα λαβόντες, δι' οἰκονομίαν ὑψηλοτέραν, καὶ θαυματοῦσι. Τοῦτο γὰρ μᾶλλον, εἰς παντελῆ, τε τοῦ ἀν-

¹⁵ Gen. i, 26. ¹⁶ Gen. ii, 15. ¹⁷ Gen. iii, 24. ¹⁸ Rom. i, 26. ¹⁹ Exod. xx, 5. ²⁰ Matth. iv, 24. ²¹ Matth. xxvii, 35; Marc. xv, 25; Luc. xxiii, 33; Joh. xix, 23.

τικειμένου γέγονεν ὀλεθρὸν, καὶ εἰς ἡμῶν τελείαν Ἀ ἀνθρώπων, Ἐἰς ᾧδου γὰρ κατελθὼν, εἶτα τριήμερος ἀναστὰς, νεκροὶ μὲν οὕτω τὸν νεκρωτὴν διάβολον, ἡμᾶς δὲ τῇ αὐτοῦ ἐγέρσει συνανιστᾶ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναφέρει, ἅτε τῷ ἡμέτερω συνανελθὼν προσλήμματα. Πρὸ μὲν οὖν τῆς μετὰ σαρκὸς αὐτοῦ παρουσίας, τάχα καὶ συγγνώμης τινὸς ἐτύγχανον ἄξιοι, καὶ ἀπολογία τις ὑπελείπετο τοῖς τῇ ἀπάτη τῶν εἰδώλων δι' ἄγνοιαν τῆς ἀληθείας προστετηκόσιν· ἀφ' οὗ δὲ ἐκεῖνος τῇ γῆ ἐπέδημησε, καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς τοῖς πᾶσι φανερόν κατέστησε βούλημα, οὐδεμία συγγνώμη τῷ τὸ ψεῦδος προτιμῶν τῆς ἀληθείας μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν, μετὰ τοῦ φωτὸς ἔλλαμψιν· εὐ τοίνυν καὶ ὑμᾶς πεποιθήκατε καταλιπόντες, ὅπερ ἐστὶν ἡ τῶν εἰδώλων προσκύνησις, καὶ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ προσελθόντες, ἵνα καὶ ζωῆς αἰωνίου διὰ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον καταξιωθῆτε.

Γ'. Οὕτω διδάξαντος τοῦ ἀγίου, ἕτερος πάλιν ᾧ ὄνομα Ἡλιόδωρος ἀναστὰς, Ἐπέ μοι, ἔφη, κύριέ μου Καλλίστρατε, ποῦ ἡ ἐκάστου ψυχῆ πορεύεται διαζευθεῖσα τοῦ σώματος, καὶ ποῖα λήξις αὐτὰς ὑποδέχεται, καὶ ποῖα ταύτη κατάστασις διαδέχεται; Πρὸς δ' ὁ μακάριος, Δύο χῶροι, φησὶν. ἀνεῖνται, ταῖς τοῦ σώματος διαιρουμέναις ψυχαῖς, ὧν ὁ μὲν εἰς ὠραῖός τε θῆκαν καὶ χαρίτων μεσοὺς καὶ πολλὴν τινα φέρων ταῖς λαχοῦσαις αὐτὸν ψυχαῖς ἡδονῆν. ἄτερος δὲ ζόφου τε περιπλεῶς ἐστὶ, καὶ ἰδεῖν ἀηδέης καὶ πολλὴν ἐμποιεῖν δυνάμενος τὴν κατήφειαν. Ὅσαι γοῦν ἀγαθαὶ ψυχαί, καὶ ὅσαι φαύλως αὐτῶν ἔχουσαι, ἐκότεροι τὸν προσήκοντα λαγχάνουσι χῶρον· οὐπω δὲ ἡ τελεία τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσις οὔτε τοῖς ἀγαθοῖς, οὔτε τοῖς ἐναντίως ἔχουσι γίνεται, μέχρις ἂν ἐκ τάφων διαναστάντα ταῖς ψυχαῖς καύταις τὰ σώματα συναφθῇ· τότε γὰρ ἐλεύσεται μὲν αὖθις ἐπὶ γῆς ὁ Χριστὸς, παραστήσονται δὲ αὐτῷ πάντες ἄνθρωποι, καὶ ἀξίως τῶν βεβιωμένων ἕκαστος τὰς ἀμοιβὰς ἀπολήψεται.

ΙΑ'. Δομητιανὸς ἐπὶ τούτοις ἐξαναστὰς, Ἄρ' ὅς, ἔφη, οἱ πολλὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον ἐξαμαρτάνοντες, οὐκ ἐνταῦθα τὴν δίκην διδόνται, ἀλλ' ἐκεῖ τούτοις ἡ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν ἕκτισις τεταμείυται; Ὁ μακάριος Καλλίστρατος ἀπεκρίνατο· Ἐκεῖ μὲν ἡ ἐντελής κρίσις, καὶ τῶν ἰδίων ἔργων τολεῖα τοῖς ἐργαζομένοις ἀντιμισθία τετέρηται· πλὴν ἀλλὰ πολλῆς τῶν πονηρῶν καὶ ἐνταῦθα ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπεισιδική· μακρόθυμος γὰρ ὧν ὁ Θεός, καὶ διψῶν τὴν ἐκάστου τῶν ἀμαρτανόντων διόρθωσιν, σιλησὶ μὲν τὴν μάχαιραν, καὶ τὸ τόξον ἐντείνει, φοβῶν διὰ τῆς παρασκευῆς τῶν ὄπλων, καὶ πρὸς μετάνοιαν ἐκκαλούμενος. Ἐπειδὴν δὲ ἴδοι μηδὲν ἐνταῦθεν βελτιουμένους, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μᾶλλον βῆθυμίας ὑπόθεσις γινομένους, εὐθὺς τὴν τομὴν ἐπάγει, καὶ τὴν τιμωρίαν εἰσπράττει· τοῖς μὲν ἀναλόγως αἰεὶ ἡμαρτον, τοῖς δὲ καὶ ἐπ' ἑλαττόν, ὡς καὶ παλιν μενούσης αὐτοῦς κολάσεως, ὅσον ἐπὶ Φαραῶ γέγονε καὶ Σοδόμων. Ἐἰ γὰρ καὶ κατὰ πόδας ἐπέλαθε τούτοις ἡ κόλασις, ἀλλ' οὐπω τὸ πᾶν τῆς τιμωρίας ἀνέπλησεν,

cum ad inferos descendisset; deinde tertio die resurrexisset, sic morte quidem afficit diabolus, qui morte affecerat; nos autem sua resurrectione simul facit resurgere, et extollit ad cœlos, ut qui simul ascenderit cum nostri assumptione. Atque ante ejus quidem cum carne adventum, forte erant digni aliqua venia, et aliqua relinquebatur excusatio iis, qui propter ignorantiam veritatis adhærebant fraudi simulacrorum: ex quo autem ille venit in terram, et Patris voluntatem reddidit omnibus manifestam, nulla est danda venia iis, qui falsum præferunt veritati post agnitionem veritatis, et tenebras luci, postquam lux illuxit. Ergo vos quoque bene fecistis, qui tenebras reliquistis, qui est cultus simulacrorum, et ad Christum veram lucem accessistis, ut vitam æternam per mortem ab ipso susceptam consequamini.

X. Cum sic docuisset sanctus, surgens rursus alius, cui nomen Heliodorus: Dic mihi, inquit, domine mi Callistrate, quo vadit uniuscujusque anima a corpore separata, et quænam sors eam excipit? Cui beatus: Duo, inquit, loca sunt parata animabus, quæ separantur a corpore: quorum unus quidem est valde pulcher, et plenus gratiis, et magnam afferens voluptatem iis, quæ ipsum sortitæ sunt, animabus; alter vero plenus est caligine, et teter visu, et qui potest magnam afferre tristitiam. Quæcunque ergo sunt bonæ animæ, et quæ contra secus sunt affectæ, utræque sortiuntur locum sibi convenientem. Neque vero fit perfecta remuneratio, neque bonis, neque iis, qui contra se habent, donec e sepulcris surgentia corpora, his animabus rursus conjuncta fuerint. Tunc enim veniet quidem rursus Christus in terram²²; coram eo autem sistuntur omnes homines, et recipiet unusquisque dignam vitam, quam egerit, remunerationem²³.

XI. Domitianus autem post hos surgens: Qui ergo, inquit, multum in vita præsentī peccant, non hic dant pœnas; sed iis illic est reservatum, quod luant pro factis sceleratis? Respondit autem beatus Callistratus: Illic quidem est perfectum iudicium, et perfecta suorum operum merces iis qui operantur, illic reddenda reservatur; sed tamen hic quoque multos malos Dei persequitur justitia. Nam cum sit Deus lenis et patiens, et uniuscujusque peccatoris sitiāt correctionem, gladium quidem suum vibrat et arcum tendit²⁴, terrens apparatu armorum, et evocans ad pœnitentiam. Postquam autem viderit eos nihil hinc effici meliores, sed aliis potius præbere occasionem ignaviæ, statim infert sectionem, et sumit supplicium; aliis quidem convenienter peccatorum magnitudini, aliis autem minus, utpote quod eos rursus illic maneat supplicium: quomodo Pharaoni factum est²⁵ et Sodomis²⁶. Nam etsi eos evestigio supplicium est inspectum, at nondum totam implerunt pœnam. Est au-

²² Matth. xxv, 31. ²³ II Cor. v, 10. ²⁴ Psal. vii, 13. ²⁵ Exod. xiv, 24, 25. ²⁶ Gen. xix, 24.

tem hinc evidens: « Tolerabilius enim erit Sodomis in die iudicii, quam civitati ²⁷, » inquit, illi, quæ non accipit fidei Christi prædicationem. Sic enim ostenditur, non sufficere Sodomitis, quod est hic supplicium, si eorum, quæ peccaverunt, habeatur ratio; sed adhuc illic reservatur sæx calicis iudicii Dei. Quod si nonnullis quoque justis inferuntur acerba quædam et aspera in præsentis vite, minime est mirandum: ea enim sunt probatio virtutis quam collegerunt, aut etiam delictorum quorundam punitio, per quæ penitus emundati, mundi omnino transmittuntur ad vitam, quæ illic est. Est ergo vobis quoque studendum ne stetis a partibus eorum qui puniuntur propter peccata; sed ex partibus eorum, qui Deo placent, et æterna consequamini præmia. Effecti enim estis vasa electionis, cum Deo credideritis; efficiemini autem perfecti, divino baptismo illuminati; efficiemini denique perfectiores, si martyrii cursum forti et alacri animo peragatis. Stemus ergo magno et excelso animo, fideque muniti resistamus diabolo, legitime decertemus, fundamusque et vertamus adversarios. Sic enim maxima præmia consequemur a Christo agnotheta.

XII. Hæc et his plura monita diu noctuque eis dans divinus Callistratus, docensque tanquam præceptor puerorum, parabat et animum addebat ad certamen propositum. Die autem sequenti dux exercitus, cum in insigni quodam loco civitatis præsedisset, ejus quoque assistente exeruitu, accersit gloriosum victorem Callistratum, et eos, qui cum illo erant, martyres. Qui cum producti essent: Dic mihi, inquit, Callistrate, tene et hos admonuisti, ut diis sacrificetis, et ab intolerandis tormentis liberemini? an adhuc in priori persistitis inobedientia? Magnus autem Callistratus: De meipso quidem, dixit, do responsum, quod neque sum honestam inficiaturus confessionem, neque mihi persuasi omnino deficere a partibus Christianorum, nec mihi unquam poterit persuaderi, ut non stem pactis conventis cum Christo initis. De his autem ipse interrogat; ipsi de se tibi enuntiabunt: satis enim sapient. Ad eos itaque intuitus dux exercitus: Vos autem, dixit, quid dicitis, qui seducti estis artibus maleficis? Illi autem: Quid, dixerunt, frustra te ipsum decipis, putans fore ut nos decipias? Nam si de exercitu quidem vis nos examinare, in quo tibi subijcimus, in omnibus tibi cedimus, et nullo modo tibi resistimus. Si autem de fide et religione, a nobis nihil aliud audies, nisi quod Christiani sumus, et Deum unum agnoscimus, effectorem cæli et terræ, in quem etiam credimus, et Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum et Spiritum sanctum, quomodo nos docuit hic sapiens noster præceptor.

XIII. Hæc cum quadraginta et novem martyres tanquam uno ore respondissent, eos verberari jubet

A Δῆλον δ' ἐντεῦθεν· « Ἀνεκτότερον γὰρ ἔσται Σοδομοῖς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει, » φησί, τῇ μὴν δεχομένῃ τὸ τῆς Χριστοῦ πίστεως κήρυγμα. Δείκνυται γὰρ οὕτως ὅτι μὴ ἀρκοῦσα Σοδομίταις ἡ ἐνταῦθα κόλασις πρὸς ἀναλογίας ὧν ἡμαρτήκασιν, ἀλλ' ὁ τρυγίας ἔτι τοῦ ποτηρίου τῆς τοῦ Θεοῦ δίκης ἐκεῖ συντηρεῖται. Εἰ δὲ καὶ δικαίους τισὶν ἐπάγονται δυσχερῆ κατὰ τὸν παρόντα βίον, θαυμάζειν οὐ χρῆ. δοκίμιον γὰρ ἔστι ταῦτα καὶ βίας, ἧς συνέλεξαν ἀρετῆς, καὶ σφαλμάτων τινῶν ἔκτισις, δι' ὧν ὅλως ἀποβύρυσθός, καθαροὶ παντάπασιν τῷ ἐκείθεν παραπέμπονται βίῳ. Καὶ ὑμῖν τοιγαροῦν σπουδασιόν μὴ τῶν διὰ ἁμαρτίας κολαζομένων, ἀλλὰ τῆς τῶν εὐαρεστοῦντων τῷ Θεῷ γενέσθαι μερίδος, καὶ τῶν αἰωνίων ἀξιωθῆναι γερῶν. Σκεῦῃ μὲν γὰρ ἐκλογῆς γεγόνατε, πιστεύσαντες τῷ Θεῷ· τέλει δὲ γενήσεσθε, τῷ Θεῷ βαπτίσματι φωτιζόμενοι, εἰ δὲ τελευτήσθε, πάλιν ἀναδειχθήσεσθε, τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον εὐψύχως καὶ ἀνδρικῶς διανύοντες. Στῶμεν τοιγαροῦν γενναίως, τῇ πίστει περιφραξάμενοι ἀντιστῶμεν τῷ διαβόλῳ, νομιμῶς ἀθλήσωμεν, καὶ τοὺς ἐναντίους στρεφώμεθα· οὕτω γὰρ καὶ τῶν μεγίστων ἄθλων παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ τευξόμεθα.

IB'. Ταῦτα καὶ τούτων πλείονα διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ τῆς νυκτός ὁ θεῖος Καλλίστρατος νοθετῶν αὐτοὺς καὶ διδάσκων, οἷά τις παιδοτρέψης, πρὸς τὸν προκείμενον εἴληφεν ἀγῶνα. Τῇ δὲ ἔξης ὁ στρατηλάτης, ἐν τινὶ τόπῳ περιφανῆ τῆς πόλεως προκαθίσας, παρισταμένης αὐτῷ καὶ τῆς στρατιᾶς, τὸν καλλιπικόν μεταβάλλεται Καλλίστρατον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μάρτυρας. Ὡν δὲ καὶ παραστάντων, λέγει μοι, ἔφη. Καλλίστρατε, νεουθέτηκας σαυτὸν τε καὶ τούτους, ὥστε θῆσαι τοῖς θεοῖς, καὶ βασάνων ἀνυπόιστων ἀπαλλαγῆναι, ἢ ἔτι τῆς προτέρας ἔχασθε ἀπειθείας; Καὶ ὁ μέγας Καλλίστρατος. Περὶ μὲν εμαυτοῦ, εἴρηκε, τὴν ἀπόκρισιν δίδωμι, ὡς οὔτε τὴν κακὴν ἐμολογίαν ἐξήρνημαι, οὔτε πέπεικα ἐμαυτὸν τὸ παραπαν τῆς μερίδος ἀποστῆναι Χριστοῦ, οὐθ' ὅλως μεταπεισθῆσομαι τὰς πρὸς αὐτὸν ἀθετῆσαι συνθήκας περὶ δὲ τούτων αὐτοὺς ἐρώτα· αὐτοὶ τὰ περὶ αὐτῶν ἀπαγγελοῦσιν· ἐπεὶ καὶ φρονήσεως μετέχουσιν ἰκανῶς. Ἀποβλέψας οὖν πρὸς αὐτοὺς, ὁ στρατηλάτης· Ὑμεῖς δὲ τί φατε, εἶπεν, οἱ γοητικαῖς τέχναις παρακρουσθέντες; Οἱ δὲ, τί μάτην, ἔφησαν, σαυτὸν ἀπατῆς, ἀπατήσιν ἡμᾶς οἰόμενος; Εἰ μὲν γὰρ περὶ τῆς στρατείας ἐξετάζειν βούλει, καθ' ἣν ἄρα καὶ ὑποκαίμεθά σοι, ὑπαίκομεν ἐν πᾶσι, καὶ οὐδένα τρόπον ἀντιταττόμεθα· εἰ δὲ περὶ πίστεως καὶ θρησκείας. οὐδὲν ἀκούσῃ παρ' ἡμῶν ἕτερον ἢ ὅτι Χριστιανοὶ ἐσμεν, καὶ Θεὸν ἕνα ἐπιγινώσκουμεν, ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, εἰς ὃν περὶ δὴ καὶ πιστεύομεν, καὶ τὸν Ἰδὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ σοφὸς ἡμῶν οὐτοσί διδάσκαλος.

II'. Ταῦτα τῶν τεσσαρακονταεννέα στρατιωτῶν ὡς ἐξ ἐνός στόματος ἀποκρινάμενων, τύπτεσθαι κα-

²⁷ Matth. x, 15.

λεύει τούτους ὁ στρατηλάτης, εἶτα δεθέντας χεῖρας καὶ πόδας, εἰς τὴν πλησίον ἀποβρίφῃναι κολυμβήθραν ὠκεανὸν οὕτω καλούμενον. Ἐπεὶ οὖν δεσμήσαντες ἐπαφῆναι τούτους τῷ ὕδατι ἔμελλον, ὁ Καλλίστρατος προσήξατο λέγων· Δέσποτα Κύριε, ὁ ἐν ὕψηλοις κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ βραχὺ σου τουτὶ ποιμνιον, καὶ καταξίωσον αὐτὸ ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις λούσασθαι λουτρὸν παλιγγενεσίας τε καὶ υλοθειας διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ὡς ἂν, δι' αὐτὸν πᾶσαν ἀποβρίψάμενοι τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου τὴν ματαιότητα, κοινωνοὶ γένωνται τοῦ κλήρου τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ἄμα δὲ τῷ βίφῃναι αὐτοὺς τοῖς ὕδασι. πρᾶγμα συνῆλθεν ἀκοῆς τε καὶ θαύματος ἄξιον. Λύονται γὰρ αὐτοῖς τὰ δεσμὰ, καὶ φαιδραῖς ταῖς ὄψεσι, φαιδραῖς ταῖς στολαῖς τοῦ ὕδατος εὐθὺς ἀναδύουσιν. Ὁ δὲ γε θεὸς Καλλίστρατος, καὶ στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οἶον ἐκπρεπέστατον ἐωράθη φορῶν, καὶ φωνῆ πρὸς αὐτὸν οὐρανόθεν γίνεσθαι, Οἶρασει, Καλλίστρατε, λέγουσα, σὺν τῷ ποιμνίῳ τούτῳ τῷ σῷ· καὶ δεῦτε ἤδη ταῖς αἰωνιαῖς σκηναῖς ἐπαναπαυσόμενοι· Ἄμα δὲ τῇ φωνῇ, καὶ μέγα ὁ Θεὸς ἔσεισεν, ὥστε τὸ πλησίον που ἄγαλμα καταπεσεῖν, καὶ εἰς κόνιν διαλυθῆναι· Ἄπερ ἰδόντες τε καὶ ἀκούσαντες ἕτεροι τῶν στρατιωτῶν ἄνδρες πέντε καὶ τριάκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν, πιστεύουσι καὶ αὐτοί. Οὐ συλλαμβάνονται δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἑννέα καὶ τεσσαράκοντα· ἀλλ' ἐκείνοι μόνοι, τεσσαρακονταεπτά φάμεν, οὕτως τοῦ στρατηλάτου κελεύσαντος, τῇ φρουρᾷ παραδίδονται. Λέγει τοίνυν πρὸς αὐτοὺς ὁ Καλλίστρατος· Ἰδοὺ, ἀδελφοί, τῇ τοῦ Κυρίου χάριτι, τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας κατηξιώθητε. Χρὴ τοιγαροῦν τὴν προτήκουσαν αὐτῷ χάριν ὁμολογήσαι· καὶ δὴ ἀναστάντες προσευξώμεθα. Εἰς τὸν οὐρανὸν γοῶν τὰς χεῖρας διαπετάσας, Κύριε ὁ Θεός, εἶπεν, ὁ πάντας σωθῆναι θέλων καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὁ καὶ τοῦτό σου τὸ ποιμνιον τοῦ νοητοῦ λέοντος ἀφαρπάσας, καὶ πρὸς σωτηρίαν καλέσας αἰώνιον, καταξίωσον ἐν τῇ σῇ πίστει τελειωθῆναι πάντας ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην ἀσπίλους φοιτῆσαι καὶ καθαρούς· ὅτι εὐλογητὸς ὑπάρχεις εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΙΔ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῇ φρουρᾷ τοῖς ἁγίοις ἐπράττετο. Ὁ δὲ στρατηλάτης, δεισας μήποτε διὰ τῆς τούτων θαυματουργίας αὐτοῦ τε ἀποστῶσι τινες καὶ ἕτερα γένηται τῷ Χριστῷ μερίς, κοινολογησάμενος τῷ συγκατακλείστῳ τούτου Ἰερῷ Δουκινάρῳ, καὶ κοινῶς αὐτῷ συνδιασκεψάμενος, στρατιώτας πέμπει νυκτὸς, τοῦτο κεκελευσμένους, τὸ μεληδὸν τοὺς ἁγίους ἐν τῇ φρουρᾷ κατακόψαι. Ὁ δὲ καὶ γέγονε κατὰ τὴν ἐβδόμην καὶ εἰκοστὴν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Οἱ δὲ πιστεύσαντες πέντε καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν στρατιῶται παραγενόμενοι τὰ τῶν ἁγίων ἀνείλοντο σώματα, ἐντίμως τε ἔθαψαν· καὶ ναὸν αὐτοῖς οὐ πολλοῖς ὅμοιον τῷ καλλιανήγειραν· καὶ οὗτος κατὰ μέσσην ἔστηκε Ἱώμη, τὴν βασιλικωτάτην τῶν πόλεων. Εὐρον ἰδὲ καὶ χάρτην ἐν τῇ φρουρᾷ, ἧ διδασκαλία τις καὶ διατύπωσις ἐνεγέγραπτο τοῦ Καλλιστράτου μάρτυρος. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνων τελειώσιν μαρτυρεῖ καὶ Μαρῖνος,

A dux exercitus; deinde vinctos pedibus et manibus projici in propinquam piscinam, quæ vocabatur Oceanus. Cum ergo eos vinxissent, et essent in aquam immissuri, precatus est Callistratus, dicens: Domine, qui in altis habitas, et humilia respicis²⁵, ad hunc minimum tuum gregem oculos dirige, et dignare ipsum in his aquis lavari lavacro regenerationis et adoptionis per adventum sancti tui Spiritus, ut per ipsum emundati ab omni veteris hominis vanitate, fiant socii hæreditatis eorum, qui tibi placuerunt a sæculo. Simul autem atque ipsi fuere in aquas projecti, evenit res digna auditu et admiratione. Eis enim solvuntur vincula, et læto vultu et alacri habitu statim emergunt ex aqua. Divinus autem Callistratus visus est in capite ferens coronam longe speciosissimam, et vox ad eum exstitit e cælis, dicens: Esto bono animo, Callistrate, cum tuo grege, et jam venite, et jam venite, in æternis requieturi tabernaculis. Simul autem cum voce magnum quoque Deus excitavit terræ motum, adeo ut, quæ propinqua erat, statua ceciderit, et in pulverem sit resoluta. Quæ cum vidissent et audiissent alii milites, qui erant numero centum et triginta quinque, ipsi quoque credunt. Non comprehenduntur autem cum jam dictis; sed illi soli quadraginta novem, cum sic jussisset dux exercitus, traduntur in custodiam. Dicit eis itaque Callistratus: Ecce, fratres, Christi gratia, dignati estis lavacro regenerationis²⁶. Oportet ergo, quas par est, ei agere gratias. Itaque surgamus et oremus. Tunc expansis in cælum manibus: Domine Deus, inquit, qui vis omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem venire veritatis; qui etiam tuum gregem eripuisti ex ore leonis, et vocasti ad salutem æternam, dignare in tua fide nos omnes consummari, et ad te Dominum venire immaculatos et mundos; quoniam es benedictus in sæcula.

XIV. Sed hæc quidem fiebant a sanctis in custodia. Timens autem dux exercitus, ne per ea, quæ ab eis fiebant, miracula, multi ab eo deficerent, et alia pars Christo accederet, re communicata cum suo assessore Vero Ducenario, cum communiter cum eo consultasset, noctu mittit milites, quibus hoc imperatum fuerat, ut membratim sanctos conscinderent in custodia. Quod quidem etiam factum est vicesimo septimo Septembris. Qui autem crediderant centum et triginta quinque milites, cum accessissent, sustulerunt sanctorum corpora, et honorifice sepelierunt: et eis templum posita exci-taverunt, cui pulchritudine sunt pauca similia: quod stat in media Roma, civitatum omnium maxime regia. Porro autem chartam quoque invenerunt in custodia, in qua erat quædam doctrina et descriptio gloriosi et victoria insignis martyris Callistrati. Post illorum autem consummationem,

²⁵ Psal. cxii, 5. ²⁶ Tit. iii, 5.

martyrium quoque suscipit Marinus, vir et gloria A ἀνήρ δόξη τε περιφανέστατος καὶ λόγῳ σοφώτατος, clarissimus et doctrina eruditissimus, qui ad finem ἀνδρικήν τὴν ἔνστασιν ἄχρι τέλους ἐπιδειξάμενος usque fortitudinem ostendit et constantiam, ad εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα ἰδέξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Amen. Ἀμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ.

VITA ET CONVERSATIO ET CERTAMEN

S. P. N. ET CONFESSORIS

CHARITONIS

(Græce nunc primum prodit ex cod. ms. Paris. n. 1523: Latine apud Surium ad diem 28 Septembris.)

I. Multa sunt exempla doctrinæ eorum, qui vi- B Ἀ'. Πολλὰ τῆς διδασκαλίας τῶν εὐ καὶ ὡς Θεῶν φίλων βεβαιωκότων τὰ ὑποδείγματα, ἐξ ὧν ἐνεστὶ τῶν βουλομένων τὰς μὲν ἐντολάς πάσῃ δυνάμει τηρεῖν τοῦ Χριστοῦ, διαφεύγειν δὲ ἅπαν ὃ ἐχθρὸς ἐχόμενα τριβου σκάνδαλα τίθῃσι. Δεῖ γὰρ τὰς τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἀνελεῖται βιβλους, καὶ οἷον ἐκ τινῶν πηγῶν ἀενάων σωτήριον ἐκείθεν τῶν ἀρετῶν ἀρύσθαι νᾶμα. Ἐκατέρα τε γὰρ διαθήκη, καὶ μέντοι καὶ τῶν θεοπνεύστων διδασκάλων τε καὶ ἀσκητῶν αἱ συγγραφαὶ οἷον πῖνακί τινα τῶν λόγων τὰ ἐκάστου τῶν ἁγίων τοῖς ἐπατεῖν βουλομένοις ὑποδεικνύουσι καταρτώματα. Ἄλλ' εἰ καὶ τούτων πλήρη τὰ εἰρημένας δὲ, ἐπεὶ περ ἀσθενεῖς καὶ νωθεῖς οἱ πλείους, καὶ δεόμεθα καθάπερ οἱ βραδεῖς τὰ ὅλα μεγάλων καὶ συνεχῶν τῶν τοῦ λόγου φόρων, ἴν' οὕτω μόλις τὸ ἐνηχηθῆν ἢ ἀκοῇ παραδέξῃται, δεῖν νενόμικα μὴ παντελεῖ παραδοῦναι, σιωπῇ τα ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύττεσθαι ἄξια, τοῦ θεοῦ φημί καὶ μεστοῦ χαρίτων Χαρίτωνος. Εἰ γὰρ καὶ βαρυκάρδοι ἡμεῖς διὰ τὴν πρὸς τὰ γήινα τῆς καρδίας ῥοπήν ἀγαπῶντες ματαιότητα, καὶ ζητοῦντες ψεῦδος, ὡς ὁ θεὸς λέγει Δαυὶδ, ἀλλ' οὖν, καθάπερ τις πέτρα, τὸν πυκνὸν καὶ ἀδιάπαστον τοῦ λόγου σταλαγμὸν ἢ τοῦ ἀνθρώπου δεχομένη ψυχὴ πλήττεται πάντως πόθῳ τινί, καὶ τοῦ τὰ αὐτὰ γενναίως ὑπενεγκεῖν διανίσταται, ἅπερ οἱ ἅγιοι πρὸς τῶν ἀοράτων τε καὶ ὁρατῶν ὑπομεμενήκασιν πολεμίῳ. Ἀρξομαι γοῦν ἐντεῦθεν,

II. Fuit quando, veluti quædam vertigo et caligo, impietas effudit tenebras omnibus sanctis Dei ecclesiis, et instar gravissimæ procellæ tumultus per-

B'. Ἴν' ὅτε οἷόν τις σκοτόμαινα ὃ τῆς ἀσεβείας ζόφος ἀπάσις ταῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίαις ἐπισκοπότησεν ἐκκλησίαις, λαὶ θεέλλης τενοτάτης δίκην ὃ

τῶν διωκτῶν θόρυβος. τὰς τῶν πιστῶν ἑτάραξε διανοίας, καὶ καθάπερ τι κῦμα ἡ αὐτῶν ἐπανάστασις οὐκ ὀλίγους τῶν Χριστιανῶν τῷ τῆς ἀσεβείας βυθῷ νατεβᾶπτισε. Τῆς γὰρ Ῥωμαίων βασιλείας Αὐρηλιανός, ὁ τοῦ Σατανᾶ θεράπων κομιδῇ γνήσιος, τὰ σκῆπτρα πεπιστευμένος, τὰ μὲν πρῶτα, εἰ καὶ τῶν εἰδῶλων λάτρης θερμότητος ἦν, ἀλλ' οὖν γε Χριστιανούς οὐδὲν ἐκώλυε τὸν ἀληθῆ Θεὸν προσκυνεῖν· εἶτα, ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένων δαιμόνων ὑποβληθεὶς, ἅπαντας τοὺς τὸν Χριστὸν Θεὸν ἀνομολογούοντας, μετὰ τὸ πολλαῖς ὄτι μάλιστα καὶ πικραῖς αἰκίσαι ταῖς βασάνοις, χαλεπῶς καὶ τοῦ ζῆν ἀπήλλαττεν, ἥ ξίφει ἀναιρῶν, ἥ θηρίοις παραδιδούς, ἥ πυρὶ, ἥ καὶ βαρυτάτους λίθους αὐτῶν ἐξαρτῶν, καὶ οὕτω θαλασσίῳ παραπέμπων βυθῷ. Ἐντεῦθεν καθ' ἐκάστην πόλιν καὶ χώραν ὑποτελῆ τούτῳ τυγχάνουσαν τὸ ἀσεδὲς ἐπ' ἀγορᾶς προτιθεὶς διάταγμα, σπουδῇ καθήκει τὰ κεκελευσμένα ποιεῖν. Ἦν οὖν ἰδεῖν καθάπερ λύκων ἔσμου, μεγάλῳ ἐπιεισελθόντος ποιμνίῳ, τὰ τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος τῆδε κακεῖσε διασπειρόμενα θρέμματα. Ὅσοι μὲν γὰρ τὸ ἄθεον ἐκεῖνο δημοσίῳ προτεθειμένον προανεγνώκεισαν πρόγραμμα, οἱ μὲν δρασμῷ χρησάμενοι ἔφυγον, οἱ δὲ, μυχοῖς τὸ πρότερον ἐγκλεισάμενοι, εἶθ' ὑπὸ νύκτα διαδιδράσκουσιν· οἱ δὲ, ἀθρόως ἐξ αὐτῆς οἰκίας κατασχεθέντες, ἐπὶ τὸ δεσμοτήριον ἤγοντο· ἕτεροι δὲ, μηδὲ τὰς πρῶτας ὑπομείναντες ἐρωτήσεις, φεῖ ψυχοφθόρου ἀπωλείας! ἑαυτοὺς ἐνεγκόντες τῇ πλάνῃ κατεδουλώσαντο, τὸν νῦν ἀγαπήσαντες κατὰ τὸν Δημῶν αἰῶνα, καὶ Χριστὸν ἄνευ κινδύνων ἐξομολογούμενοι· ἄλλοι, τῷ τῆς ἀσεβείας ζήλῳ τὰς ψυχὰς ἐπιβρώσαντες, ποσὶν αὐτομάτοις προσήρχοντο τῷ δικάζοντι, ἔτοιμοι λέγοντες εἶναι πάσας τε βασάνους ὑπενεγκεῖν καὶ οὕτω τοῦ ζῆν βιαίως ὑπεξελθεῖν, ἥ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐκπεσεῖν.

Γ'. Τότε δὴ τότε καὶ κατὰ τὴν Ἰωνιέων πόλιν τῆς Λυκαόνων ἐπαρχίας τοῦ τοιοῦδε διαγγελθέντος προστάγματος· ἦτις καὶ πατρις Χαρίτωνος ἦν, ἐπειδὴ ταῖς τοῦ Σωτῆρος ἐντολαῖς ὁ μέγας οὗτος περιλαμπόμενος, περιβόητος ἄσασιν ἐτύχανεν ὢν, ἀνάρπαστος εὐθὺς ἐπὶ τὸ τοῦ ἀσεβοῦς ἄρχοντος ἄγεται βῆμα. Ἀλλὰ ἀκούσωμεν οἷα ἐρωτώμενος ὁ ἅγιος, οἷα μετὰ παβρήσιας ἐφθέγγετο. Τί οὖν ὁ ἡγεμῶν; προτερον τί ὄνομα αὐτῷ διερῶτα καὶ τίς ἡ θρησκεία· ὡς δὲ Χριστιανὸν εἶναι, καὶ τὰ πρῶτα φέρειν τῆς εἰρημένης ἐμάνθανε πόλεως. Τί δὴ ποτε, ὦ οὔτο, ἔφη, ταῖς τοῦ κρατίστου βασιλέως ἀντιφθεγγόμενος ψήφοις, τοῖς ἀθανάτοις θύειν ἤκιστα βούλει θεοῖς; Ἐπειδὴ οὐ θεοὶ, ὦ ὑπατικῆ, οἱ θεοὶ ὑμῶν, ὁ γενναῖος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ ἀπεκρίνατο, δαιμόνια δὲ πονηρὰ, ὡς καὶ τὰ θεῖα φησι λόγια, ὅτι Πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανούς ἐποίησε. Καὶ ἐτέρωθι. Θεοὶ, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. Αὐτοὶ τοίνυν ὑμᾶς, τοὺς μὴ δοκιμάζοντας τὸν Θεόν, ἥ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, πείθουσι θεοὺς τούτους ἡγεῖσθαι δυοῖν χάριν, ἴν' αὐτῇ μὲν τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ δοξάζοντο· ἔδονται γὰρ, ἅτε πλήρεις ἀλαζονείας ὄντες, ὡς θεοὶ τιμώμενοι· ὑμᾶς δὲ, οὓς ἡπα-

A secutorum, mentes conturbavit fidelium, et non secus ac unda quædam, eorum insurrectio, non paucos Christianos obruit profundo impietatis. Cum enim Aurelianus, satanæ valde germanus minister, suscepisset sceptrum imperii Romanorum, primum quidem, etsi ardentissimus esset cultor simulacrorum, Christianos tamen nihil prohibebat verum Deum adorare. Deinde cum id ei suggestissent, qui ab eo colebantur, dæmones, omnes, qui Christum Deum confitebantur, postquam plurimis et acerbissimis affecerat suppliciis, graviter etiam vita privabat, aut ense interimens, aut tradens bestiis, aut igni, aut etiam gravissimos eis appendens lapides, et in maris sic profundum transmittens. Deinde in unaquaque civitate et regione, quæ ejus parebat imperio, in foro implium proponens edictum, hortabatur diligenter exsequi ea, quæ jussa fuerant. Licebat ergo videre, perinde ac si agmen luporum in magnum gregem irruisset, veri pastoris oves huc et illuc dispergi. Quicumque enim illud impium publice propositum edictum prius legerant, alii quidem fuga sibi consulebant: alii autem prius inclusi penetralibus, deinde sub noctem effugiebant: alii vero repente in ipsa domo comprehensi ducebantur in carcerem: alii autem, cum nec primas quidem sustinuisset interrogationes (o, qui animam perdit, interitum), errori seipsos mancipabant, quod nunc est, si ut Demas, sæculum diligentes, et Christum sine periculis abjurantes: alii cum zelo pietatis animas confirmassent, ad judicem sua sponte accedebant, dicentes se esse paratos ad omnia ferenda tormenta, et sic per vim vita excedere potius quam a fide in Christum exoidere.

III. Tunc, tunc etiam in civitate Ioniensi provinciæ Lycaonia hoc annuntiato edicto, quæ quidem erat patria Charitonis, quoniam mandatis Salvatoris hic vir magnus illuminatus, clarus erat apud omnes, arreptus statim ducitur ad tribunal impii præsidis. Sed audiamus, cum quanta interrogatus Sanctus loquebatur fiducia. Quid ergo præses? Prius interrogavit, quod esset ei nomen, et quæ religio. Postquam autem esse Christianum intellexit, et primas obtinere partes in civitate: Quare, inquit, o tu, sententiæ ac decreto repugnans imperatoris, minime vis sacrificare diis immortalibus? Quoniam non sunt dii, o consularis, vestri dii, respondit generosus Christi martyr, sed mala dæmonia, sicut dicunt divina eloquia: Omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Et alibi: Dii, qui cælum et terram non fecerunt, peresant. Ipsi ergo vobis, qui non probatis Deum, ut ait Apostolus, habere in agnitione, persuadent eos deos existimare duabus de causis, nempe ut ipsi quidem glorificentur hac appellatione, (gaudent enim, ut qui sint pleni arrogantia, se tanquam deos honorari), vos autem, quos deceperunt, attrahant in sibi daratum ignem, qui non

extinguitur. Præses dixit : Oporteret quidem indignari, et protinus tibi ultimum inferre supplicium, qui diis omnipotentibus ita insultaveris : sed quoniam ii sunt placidi, et ad iram non propensi, eos ego quoque in præsentia imitans, suggero, ut facias id, quod tibi conducit. Illud autem est, ut, longis relictis orationibus, diis offeras sacrificium. Sic enim tibi licebit laudem parare ex imperatore.

IV. Sin ii quidem sunt hæc surda et inania, respondit Christi servus, non recte facis, o consularis, leviter ferens eas, quibus afflicimus ipsos, contumelias. Sin autem non sunt dii, sicut revera non sunt, temere minaris, et te incassum inique geris. Me enim non vincet ullum periculum, neque quidquam persuadebit ex omnibus, Deum quidem relinquere viventem, scelestos autem et invidos venerari demones. Nam ipse quoque sum discipulus Theolæ, quæ instar luminaris in hac civitate Iconiensium resplendet splendoribus martyrii : et Pauli magni præconis veritatis, qui ipsam quoque instruxit, et adornavit ad certamina propter Christum suscipienda. Et ideo ego quoque cum ipso hodie dico : Quis me separabit a charitate Dei ? tribulatio, an angustia, an persecutio, an periculum, an gladius, an aliquid aliud ex omnibus ? Dixit præses : Si non sunt dii, ut dicis, quos pii adorant imperatores, quomodo nos, qui in ipsos credimus, illinc vitæ habemus occasionem ? Erratis, o præses, dicit magnus Chariton, deos esse dicentes ea, quæ fabricatæ fuerunt manus hominum, et quæ carent omni ratione, sensu et sapientia. De quibus dicit etiam divina nostra Scriptura : Os habent et non loquentur : oculos habent, et non videbunt : aures habent et non audient : neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes eis fiant, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Annon vera dicit hæc proferens Scriptura ? Admove, si velis, ignem eorum lateribus, aut jube securi frangi eorum tibus, et scies omnino, nisi ipse quoque sis similiter affectus, ea esse nullo sensu prædita, et neque omnino posse moveri, aut loqui.

V. His ad iram motus iniquus consularis, jubet sanotum veste nudari, et in quatuor partes extensum, nervis crudeliter verberari. Deinde cum hoc processisset ad effectum, dicit ei iudex : Sacrificabisne, o Chariton, diis immortalibus, an vis tuo corpori plures inferri plagas ? Non, inquit martyr, eis sacrificabo. Si enim fieri posset, ut millies morerer pro meo Salvatore, libenter id susciperem prompto et alacri animo, potius quam ejus negarem divinitatem, et exitiis demonibus offerrem sacrificium. Tandiu ergo jussit eum rursus verberari boum nervis, ut qui eum torquebant, viscera propemodum tangerent. Cum ergo multas horas mutus mansisset Sanctus, licitoribus in infligendis plagis minime cedentibus, eos cessare

A τήκασιν, εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς ἕσπεστον ἐλκώσασσι πῦρ. Ὁ ἡγεμῶν ἔφη· Ἀσχάλλειν μὲν ἔδει καὶ τὴν ἐσχάτην εὐθὺς ἐπάγειν σοι τιμωρίαν, εἰς τοὺς παντοδυνάμους οὕτως ἐμπεπαρμηνήκоти θεοὺς· πλὴν ἐπεὶ μειλίχοιο οὗτοι καὶ λίαν ἀόργητοι, τοὺς ἐν τῷ παρόντι καὶ αὐτὸς μιμησάμενος, τὸ λυσαιτελοῦν σοι ποιῆν ὑποτίθημι. Τὸ δὲ ἐστὶ, τοὺς ματροὺς ἐάσονται λόγους, τοῖς θεοῖς θυσίαν προσενηκεῖν· οὕτω γὰρ ἐξέσται σοι καρθῆσαι καὶ τὸ τοῦ βασιλέως φιλότιμον.

Δ'. Εἰ μὲν θεοὶ ταυτὶ τὰ κωφὰ τε καὶ ἄψυχα, ὁ θεραπων ἀπεκρίνατο τοῦ Χριστοῦ, οὐκ εὖ γε ποιεῖς, ὀπατικὰ, μακροθυσιῶν ἐφ' αἷς περ αὐτοῖς ἐπάγομεν ὕβρεις· εἰ δὲ μὴ θεοὶ, ὡς περ οὐδὲ τῆς ἀληθείας θεοὶ, μάτην ἀπειλεῖς ἄρα καὶ διακενής ἀνομείε. Β' Ἐμὲ γὰρ οὐχ αἰρήσει κίνδυνος οὐδεὶς, οὐδὲ πείσει τι τῶν ἀπάντων θεῶν μὲν ἐγκαταλιπεῖν ζῶντα, δαίμοσι δὲ προσέχειν ἐναγέσι καὶ φθονεροῖς. Ἐπεὶ μαθητὴ εἰμι καὶ αὐτὸς θέκλης, ἥτις φωστῆρος δίκην κατατήνδε τὴν Ἰκονιέων ταῖς τοῦ μαρτύριου λάμπει μαρμαρυγαῖς, Παύλου τε τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος, ὃς καὶ αὐτὴν πρὸς τοὺς διὰ Χριστὸν ἤλειψεν ἀγῶνας. Καὶ διὰ τοῦτο κἀγὼ φημι μετ' αὐτοῦ σήμερον· Τίς ἡμᾶς χωρήσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων ; Ὁ ἄρχων ἔφη· Καὶ εἰ μὴ ὄντως θεοὶ, ὡς φῆς, οὐκ εὐσεβοῦντες προσκυνοῦσιν οἱ βασιλεῖς, πῶς ἡμεῖς, αὐτοῖς πεπιστευκότες, τὰς τοῦ ζῆν ἐκείθεν ἔχομεν ἀφορμὰς ; Πλανᾶσθε, ἡγεμῶν (ὁ μέγας ἔφη Χαρίτων), θεοὺς εἶναι λέγοντες τὰ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων δεδημιουργημένα, καὶ λόγου παντὸς, καὶ φρενῶν ὄντα καὶ αἰσθησέως κρημα· περὶ ὧν καὶ ἡ θεία ἡμῶν ἔφη Γραφή· ὅτι « Στόμα ἔχουσι, καὶ οὐ λαλήσουσιν· ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐκ ὄψονται· ὠτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποισθότες ἐπ' αὐτοῖς. » Ἢ οὐκ ἀληθεύει ταῦτα οὕτω λέγουσα ἡ Γραφή ; Ἠρόσθες γὰρ πῦρ τὰς αὐτῶν, εἰ βούλει, πλευραῖς, ἢ ἀξίνη τὰ αὐτῶν καταγῆναι πρόσταξον σκέλη, καὶ εἴση πάντως, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς ἔχεις ὁμοίως, ὡς ἀνάσθητά εἰσι, καὶ οὐδὲ κινεῖσθαι ἢ φθέγγεσθαι τὸ παράπαν δυνάμενα·

Ε'. Τούτοις ὁ παράνομος ὀπατικὸς εἰς ὄργην κινηθεῖς, γυμνοῦσθαι τῆς ἐσθῆτος κινεῖται τὸν ἅγιον, καὶ τετραχόθεν τεινόμενον, νεύροις ἀφειδῶς τύπτεσθαι. Εἶτα, ἔργω τούτου προδάντος, φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ δικάζων· Θύεις, ὁ Χαρίτων, τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, ἢ κλειόνας ἐπενεχθῆναι βαῦλει τῷ σώματι σου πληγὰς ; Οὐ, φησὶν ὁ μάρτυς, οὐ θύσω τούτοις ἐγώ· εἰ γὰρ καὶ μυριάκις δυνατὸν ἦν ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ Σωτῆρος ἀποθανεῖν, εἰλόμην ἂν προθύμως, ἢ τὴν αὐτοῦ θεότητα διαρνήσασθαι, βαί δαίμοσιν ὀλεθροῖς θυσίαν προσενηκεῖν. Ἐπὶ τοσοῦτον οὖν αὐτὸν τύπτεσθαι κἀλιν νοῖς· βουνεύροις ἐκέλευσεν, ὡς μικρῶ καὶ τῶν σπλάγγων ἄψασθαι τοὺς αἰκίζοντας. Ἀφῶντος τοίνυν ἐπὶ πολλὰς ὁ ἅγιος τὰς ὥρας μεμνηκῶς, καὶ τῶν δημῶν ἀνευδύτως ἐπαγόντων αὐτῷ τὰς

πληγας. παύσασθαι τούτους ὁ μιαιφόνος προστάτην ἄρχων, οὐ φειδοῦς τινος αὐτὸν ἀξίων, (πόθεν) ; ἀλλ' ὥστε μὴ θάπτον ἀποθανόντα τὰς μακροτέρας ἐκφυγεῖν τιμωρίας. Καὶ δὴ τοῦτον οἱ ὑπηρετοῦντες ἐπιμισάμενοι (οὐδὲ γὰρ οἷός τε ἦν οικείοις βαδίζειν ποσὶ), καὶ τῷ δεσμωτηρίῳ ἐναποθέμενοι, δευτέρᾳ ταμιεύουσιν ἐξετάσει, καὶ ἵνα συντόμως εἴπω (χρὴ γὰρ συνελεῖν). πάλιν κατὰ τὸ δικαστήριον μετὰ τὴν τῶν ἑλκῶν ἀγεται θεραπείαν, καὶ κολακειαὶ πρότερον, εἴτα καὶ τιμῶν ὑποσχέσεσιν ὥστε θῆσαι τοῖς εἰδώλοις, ὁ δεινότατος ἡγεμῶν ἔπειρα τούτου τὸ εὐτονὸν ὑπεκλύειν. Ἐπεὶ δὲ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἰσχυρότερος καὶ βασάνων καὶ θωπειῶν κατεσθαινετο, καὶ τοὺς αὐτοῦ μυκτηρίζων λόγους, μειζόνων ἢ πρότερον καὶ αὐθις κολάσεων πειραθείς, καὶ τὰ στέφρα ταῖς λαμπάσι καταπληθείς, τῇ εἰρκτῇ σιδηρόδετος παραδίδεται.

ς'. Οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ ἀξίας ὧν κατὰ Χριστιανῶν ὁ θεομάχος ἐτόλμησε βασιλεὺς δίκας εἰσπραχθεὶς, τὸν ἀνθρώπινον ὁ κακὸς κακῶς ὑπέξεισι βίον. Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν ; Ὅ τὰ σκήπτρα τῆς Αὐρηλιανοῦ τοῦ δυσσεβοῦς διαδεξάμενος βασιλείας, τῷ τοῦ προβασιλευκότος ὑποδείγματι σωφρονίζεται, καὶ δέσας μήποτε, τὰ αὐτὰ κατὰ Χριστιανῶν δρῶν, καὶ ταῖς αὐταῖς ὑπόδικος γένηται τιμωρίας, τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν παύσασθαι διωγμῶν κατὰ πᾶσαν ἐκέλευσεν ἐπαρχίαν. Ἴνα δὲ μὴ τέλει μαρτυρίου τοῦ θεοῦ τούτου τελειωθέντος ἀνδρὸς ζημιωθῶσι πολλοὶ τὴν μεγίστην ζημίαν, διαμαρτόντες τῆς ἀπολαύειν ἔμελλον ὠφελείας, καὶ βίῳ τυπούμενοι παρ' αὐτοῦ, καὶ λόγοις εἰς ἀρετὴν προτροπόμενοι, οἰκονομεῖται τι παρὰ τῆς καλῶς πάντα διοικούσης. Πρῶτοιας κοινωφελέστερον. Καὶ τῶν μὲν δεσμῶν καὶ τῆς φρουρᾶς ὁ μάρτυς ἀνεῖται, βασιλικῶν τούτου συγχωρήσαντος ἐπιτάγματος· ὥσπερ δὲ ἤδη νεκρωθεὶς τῷ βίῳ, καὶ τῷ Χριστῷ ζῆν ἐθέλων, εἰ καὶ τοῦ θανεῖν ἀφείθη διὰ Χριστόν, τὰ ἐκείνου στίγματα ἐν τῷ σώματι τῷ ἑαυτοῦ περιφέρων, τὴν πρὸς τὴν ἁγίαν πόλιν ὀδεύειν ἄρχεται. Καὶ τῆς μὲν στερεῆς εὐθέρως ἐπιλαμβάνεται, πειρασμοῖς δὲ κατάσκοπον περιβάλλεται· τοιγάρτοι καὶ πλησίον αὐτῆς γενόμενος, ἑτέροις περιπίπτει διώκταις, τῶν προλαβόντων εἰς κακίαν ἐνδίδουσι παντελῶς οὐδέν. Ἄνδρες γὰρ πονηροὶ καὶ ἀτίθασσοι καὶ παιδιᾶς μέρος τὸ σφαγιάζειν ἀνθρώπους τιθέμενοι. καὶ αὐταῖς ὁδοῖς τοὺς παρόντας λαποδοτοῦντες, ἐπεὶ τὸν ἅγιον μόνον ἴοντα κατὰ τὴν ὁδὸν ἐθεάσαντο, εἴ τι μὲν ἐφοδίων χάριν ἐπήγετο, τὸ τάχος ἀφείλοντο· ἄμφω δὲ τῷ χειρὶ εἰς τούπισω δεσμήσαντες, καὶ κλοῖψ σιδηρῶ τὸν ἐκείνου περιβαλόντες τράχηλον, ὥσπερ τι θήραμα θῆρας ἄγριοι εἰς τὸ ἑαυτῶν ἀπήγαγον ἄντρον. Πάλαι μὲν οὖν τῶν Ἰουδαίων κατηγορεῖτο πληθὺς, ὡς ληστῶν στήλαιον τὸν ἱερὸν ἐκείνου πεποικηκῖα ναόν· τὸ δὲ νῦν

A jubet scelestus p̄sces, non quod ei censeret parcendum, (quomodo enim?) sed ne citius per mortem longiora effugeret supplicia. Atque eum quidem cum, qui ministrabant, sustulissent humeris (neque enim fieri poterat, ut suis ingrederetur pedibus), et in carcere deposuissent, eum secundæ reservant examinationi : et ut paucis dicam (oportet enim rem in pauca conferre), rursus deducitur ad deos colendos more gentium. Et prius blanditiis, deinde etiam honorum promissis, ut sacrificaret simulacris, conabatur callidissimus p̄sces ejus constantiam dissolvere. Postquam autem et tormentis et blanditiis Christi martyr visus est superior, et ea quæ is dicebat, subsannare, cum majoribus quam prius affectus fuisset suppliciis, et fuissent ejus pectora lampadibus ustulata, ferro vinctus iterum traditur in custodiam.

VI. Non multum intercessit temporis et meritas luens p̄nas eorum, quæ ausus fuerat in Christianos, imperator malus e vita excessit humana. (1) Quid deinde consequitur? Qui impii Aureliani sceptrâ suscipit, ejus qui prius imperaverat, exemplo castigatur : et timens ne forte eadem faciens adversus Christianos, fieret etiam obnoxius eisdem suppliciis, jussit persecutionem adversus Christianos cessare per omnes provincias. Ne autem sine martyrii divino hoc viro consummato, multi maximum damnum acceperent privati utilitate, quam erant consecuturi, vita ab eo formati, et verbis incitati ad virtutem, a Providentia, quæ omnia recte dispensat, providetur aliquid utilius. Et a vinculis quidem et custodia martyr relaxatur (2), imperatoris hoc jussu concedente : tanquam autem jam morte affectus esset, et Christo tantum volens vivere, etiamsi a morte subeunda pro Christo sit relaxatus, illiusque stigmata in suo corpore circumferens, incipit iter ingredi ad sanctam civitatem. Et arctam quidem viam protinus aggreditur : in tentationes autem, quæ scopum impediebant, incidit. Cum enim non procul ab ea abesset, in alios incidit persecutores, qui prioribus nihil omnino cedebant improbitate. Viri enim mali et sævi, et qui vel itinere spoliabant eos, qui accedebant, vel pro ludo ducebant homines interficere, cum vidissent sanctum solum per viam euntem, si quid quidem afferebat viatici, id cito abstulerunt : pone autem vinctum ambabus manibus, et ferreo collari collo ejus injecto, veluti quamdam prædam feræ immanes in suam speluncam abduxerunt. Atque olim quidem fuit accusatus populus Judæorum, quod sacrum illud templum fecisset speluncam latronum : in præsentia autem res contra se habet. Nam hanc latronum speluncam, videbis

(1) An. 278 Aurelianus imp. in Thracia a suis occiditur, et ei succedit Tacitus vii Kal. Octob., ut tradit Vopiscus. Vide Baron. hoc anno.

(2) S. Chariton dimittitur e custodia, ex Taciti edicto teste Baronio anno 279.

ab eo fuisse factam Dei ecclesiam : quemadmodum autem, deinceps ostendemus.

VII. Illi autem scelerati, cum sanctum reliquisent vinctum in dicta spelunca, huc et illuc, ut eis mos erat, vias obibant publicas, si forte viatoribus solitum afferre possent exitium. Ille autem primum quidem fudit preces, et Deo egit gratias, molestias lubenter suscipiens propter eam, quæ illinc speratur, remunerationem : deinde etiam malignum dæmonem, qui hæc adversus eum erat machinatus, sic fortissime alloquitur : Tanquam qui mortis periculum formidarem, hisne me tradidisti parrioidis, o sceleste : an prohibiturus, ne ad effectum æneum veniat propositum ? Si primum quidem, ut qui Dei gratiam bonam habeam custodem, mortem omnino despicio : sin autem, ut me prohibeas a meo ex Christo vivendi desiderio, nihil omnino efficies, si ipse velit : vult vero omnino, quoniam gaudet vitæ et animæ videns purgationem, utque habeat occasionem, cum sit bonus, bona præbendi iis, qui sunt studiosi virtutis. Sed cum hæc quidem sic ab eo dicerentur, vipera in vas quoddam proserpens, quod erat vino plenum, impleta est usque ad salsietatem : deinde non secus, atque mali homines, pro beneficio malum reddens, et potum veneno remunerans, recessit. Latrones autem cum domum rediissent, ut qui siti laborarent merum quidem statim hauriunt, et simul moriuntur : et sic mali a malo puniuntur, et pro nullis injuria affectis divina justitia de iis meritas sumit pœnas. Dehinc execrandorum illorum latronum habitaculum, sicut sum pollicitus dicere, fit sanctum Dei templum, quod nunc vocatur Antiqua ecclesia, et sita est prope sanctissimam Lauram, quæ Pharus dicitur, condita ab hoc magno Charitone : vide autem hæc quoque quam pulchram et admirabilem invenerunt dispensationem. Quid enim sit, et quo resejus procedunt ?

VIII. Captus improborum manibus, ut jam ante ostendimus, a via, quæ tendebat Hierosolyma utiliter arcetur : instar captivi ducitur in speluncam, adversus parrioidas struit aciem, non ense, non olypeum, non telum, non aliqua alia arma inferens, quibus se posset ulcisci : sed sanctis precibus, sicut olim adversus Amalecitas Moses, etiamsi non extensis manibus (erat enim vinctus), sed quæ easdem haberent vires, et ex æquo audiri possent, veluti quibusdam telis sceleratos ferit veneno viperæ. Deinde quid ? Sua sponte solvitur ab iis, quibus tenebatur, vinculis : fit autem successor pecuniæ, quæ male collecta fuerat. Ea vero recte distribuitur, fitque ipse divini præcepti administrator, ut qui partem quidem pauperibus, et iis, qui in solitudine agebant, Patribus distribuerit. Erant autem tunc rari et non valde magno numero : qui ipsi quoque tempore persecutionis,

ἄμπαλιν πεπραγμένον ἐστὶ τὸ γὰρ τῶν ληστῶν τοῦτ' ἐσπῆλαιον ἐκκλησίαν Θεοῦ παρ' αὐτοῦ γενόμενον ὄψει· ὅπως δὲ καὶ τίνα τὸν τοῦτον, τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου διγλώσει σαφῶς.

Ζ'. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡσπερ ἔφημεν, οἱ ἀλάστορες, δέσμιον ἐν τῷ δηλωθέντι ἔδει σπηλαίῳ καταλιπόντες τὸν ἅγιον, καὶ ὡδε περὶ τὰς λεωφόρους, ὡς ἔθος αὐτοῖς, περιήεσαν. εἴ που καὶ ἄλλοις τῶν ὁδοπόρων τὸ σύνθημα αὐτοῖς κερὶν ἔσονται. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν εὐχὰς ἀπεδίδου καὶ ὠμολόγει Θεῷ χάριτας, ἡδέως ὑπομένων τὰ λυπηρὰ, διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐλπίζομένην ἀντίδοσιν· ἔπειτα καὶ τῷ τοιαῦτα τεχνασαμένῳ κατ' αὐτοῦ πονηρῷ δαίμονι οὕτως πῶς ἀνδρικώτατα διελέγετο· Ὡς δειλῶντά με τὴν τοῦ θανάτου πείραν τοῖς ἀνδροφόνους τοῦτοις φέρων παρέδωκας, ὦ μιὰρ, ἢ ὡς τὴν ἐμὴν κωλύσων εἰς ἔργου προσελθεῖν πρόθεσιν ; Εἰ μὲν οὖν τὸ πρῶτον αὐτὰ σε πείθει τὰ πράγματα ὡς ἐγὼ τὴν τοῦ Θεοῦ βχάριν, ἀγαθὴν ἔχων φρουρὸν, πάντος θανάτου καταφρονῶ· εἰ δὲ τὸ κωλύσαι με τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ζῆσαι κατὰ Χριστὸν, ἀνύσεις τὸ παράπαν οὐδὲν αὐτοῦ βουλομένου· βούλεται δὲ πάντως· ἐπεὶ καὶ χεῖρει, βίου καὶ ψυχῆς ὁρῶν καθαρίσιν, ἴν' ἔχοι πρόφασιν, ἀγαθὸς ὢν ἀγαθὰ παρέχειν τοῖς φιλαρτέοις. Ἀλλὰ τούτων ὡδε παρ' αὐτοῦ λεγομένων, ἔχεις, τῶν σκευῶν τινη προσεργήσασα, ὅπερ οἴνου μεστὸν ἦν, καὶ εἰς κόρον ἐμφορηθεῖσα· εἴτα κατὰ τοὺς πονηροὺς τῶν ἀνθρώπων, κακῶ τὴν εὐεργεσίαν ἀμειβομένη, καὶ ἰδὼν ἀντιδοῦσα τῆς πόσεως, ἀπηλλάττετο. Οἱ λησταὶ δὲ οἴκοι καταλαβόντες, ἅτε δῖψαι κατελιγμένοι, σπῶσι μὲν εὐθέως τοῦ ἀκράτου, θνήσκουσι δὲ ὁμοῦ· καὶ οὕτως οἱ κακοὶ τῷ κακῷ τιμωροῦνται, καὶ πολλῶν ἡδίκημένων ἐκδόκῃσιν ἢ θεῖα δίκη ποιεῖ. Ἐντεῦθεν τὸ τῶν μιαιφῶν ἐκαίνων ληστῶν καταγῶγιον, ὅπερ ἐπηγγελάμην εἰπεῖν, ναὸς Θεοῦ ἅγιος γίνεται, ὃς ἡ παλαιὰ νῦν Ἐκκλησία κατονομάζεται, καὶ πρὸς τῇ εὐαγγελιστάτῃ Λαύρα, τῇ λεγομένῃ Φάρος, διάκειται, ἢ ὅπῃ τοῦ μεγάλου τούτου Χριστιανὸς τὴν σύστασιν ἔσχεν. Ὅρα δὲ καὶ ταῦτα, πῶς καλὴν εὐρε καὶ θαυμαστὴν τὴν οἰκονομίαν. Τί γὰρ γίνεται καὶ ὅποι κατ' αὐτὸν πρόβεισιν ;

Π'. Ἠλὼ ταῖς ἀνόμοις τῶν κακούργων χερσίν, ὡς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν, τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα φερούσης λυσιτελῶς εἴργεται αἰχμαλώτου δίκην, ἐπὶ τὸ σπῆλαιον ἄγεται, παρατάσσεται τοῖς μιαιφόνους· οὐκ αἰχμητὴν, οὐκ ἀσπίδα, οὐ βέλος, οὐχ ἑτερόν τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπαγόμενος ὅπλων· εὐχαῖς δὲ ἁγίαις, καθάπερ κατὰ τῶν Ἀμαληκίτων Μωύσης, εἰ καὶ μὴ ἐκτάσει χειρῶν οὗτος (ἐδέδετο γὰρ), ἰσοδυνάμοις δὲ καὶ τὸ εὐχόων ἐπίσης ἐχούσας βάλλει τοὺς παλαμναίους οἷόν τι· βέλεσι τῷ τῆς ἐχίδνης ἴψ. Εἶτα τί ; Τῶν οἷς μὲν ἐκρατεῖτο δεσμῶν, αὐτομάτως λύεται· διάδοχος δὲ τῶν κακῶς συνειλεγμένων χρημάτων γίνεται. Οἰκονομεῖ ταῦτα καλῶς καὶ ὑπουργὸς θείας ἐντολῆς δεικνύται, ἐνία μὲν πτωχοῖς καὶ τοῖς ἐπ' ἐρημίας ἁγίοις διανείμας. Πατράσι. Σπάνιοι δὲ οὗτοι καὶ ἀριθμῷ βραχεῖα, καὶ αὐτοὶ δὲ κατὰ τὰς τοῦ διωγμοῦ ἡμέρας τὴν ἔρημον τῆς ἐνεργαμένης φειδοῖ τῶν διωκόντων ἐλάμβανον, οἱ καὶ

σποράδην ἐν τοῖς τοῦ καλαμῶνος διέτριβον σπηλαίοις, ἐγγύς που τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης διακειμένων. Τοῖς δὲ γε λοιποῖς τῶν χρημάτων τὴν ἤδη μονευθεῖσαν ἱερὰν Λαύραν οἰκοδομεῖ· πρὸς δὲ καὶ τὴν ἀγιωτάτην αὐτῆς ἐκκλησίαν, ἣν ὁ θεὸς ἐγκαινίζει Μακάριος, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τότε Θεοῦ Ἐκκλησίας διθύνων τοὺς οἴακας, ὅς καὶ τοῦ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντος εὐσεβοῦς ἐτόγγαυε καταλόγου.

Θ'. Ἐν τῷδε τοιγαροῦν τῷ σπηλαίῳ ἡσυχάζειν ἐλόμενος ὁ μακάριος, δὴλός τε πᾶσι διὰ τῶν θρυμάτων γινόμενος, πλῆθος ἀριθμοῦ κρείττον, Ἑλλήτων τε καὶ Ἰουδαίων, τὸ σωτήριον δεξιᾶται βάπτισμα ποιεῖ, καὶ οὐ μέχρι τούτου στήναι, ἀλλὰ καὶ τὸν μονῆρην βίον ἐλέσθαι παρασκευάζει. Οὐ θαύμασι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ βίῳ πολλοὺς ἐφέλκετο. Θαῦμα γὰρ ἦν ἐκεῖνον ὄρεν τοσαύτη πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν χρώμενον τῇ σπουδῇ, καὶ τρωφῆν μὲν ἡγούμενον τὴν ἐγκράτειαν· πλουτοῦν δὲ, τὸ μηδὲν κεκτηθῆσαι· χαμευνίαν δὲ καὶ τὸ πάνυχον ἐν ταῖς ψαλμωδίαις οὕτω στέρεξαντα, ὡς μηδὲν πλέον ἔχων ἡγεῖσθαι τοὺς φιλοζώους ὅτι παρ' ὅλην νύκτα στρωματικῆ ἀπαλαΐς, ἐπὶ κλινῶν καθεῦδουσι τῶν ἐλεφαντίνων, τῷ τρυχίνῳ δε ἐνδύματι τῷ τοὺς ἱεροὺς αὐτοῦ πιάζοντι μάλωπας ἡδόμενον μάλλαν, ἢ οἱ τὰς μαλακὰς ἐσθῆτας ἐνδεδυμένοι· ἡ γὰρ τῆς αἰωνίου μακαριότητος ἐλπίς, ἅπαντα πόνον ῥῆον φέρειν αὐτὸν ἀνέπειθεν. Ἐλεήμων ἦν, συμπαθῆς, φιλόξενος, ἡπιος, ἡσυχος, εὐπρόσιτος πᾶσι, διδασκαλικός, λόγον ἔχων πολλῶν πλόν οἶνου τὰς τῶν ἀκροατῶν εὐφραίνοντα καρδίαις. Ὅθεν ποταμοῦ δίκην, τοῦ λαοῦ παντός ὡς σὺτὸν ῥέοντος, καὶ πόλιν ὡσπερ τῇ πολυοχλίῃ τὴν ἔρημον ἐπιδεξαμένων, ἑωρακῶς ἑαυτὸν ὁ μακάριος ἐκ τοῦ ἐντεῦθεν γινομένου θορύβου, τῆς εἰλησ ἀπαγόμενος ἡσυχίας, ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν φεύγειν ἐσπουδακῶς (ἦδει γὰρ ὅτι χαλεπὴ αὐτῆ συγγῆαι κόσμον ψυχῆς) ἐπισκήπτει μὲν περὶ πάντων τοῖς φοιτηταῖς, ὅσα δὴ καταστάσει προσήκει μοναχικῇ, καιρόν τε τροφῆς διατάξας, ὅσπερ ἐστὶ ληγουσῆς ἡμέρας· καὶ τὸ μὴ πρὸς κόρον ἐσθίειν, ἀλλὰ ζητούσης ἔτι γαστρὸς παύεσθαι, εἶναι δὲ τὴν τροφῆν, ἄρτον μόνον, καὶ τοὺς ἄλλας ἡδύσματος χώραν ἀποπληροῦντας· τὸ δὲ ποτὸν ὕδωρ, καὶ αὐτὸ μέτρω καὶ φειδοῖ λαμβανόμενον. Ἔτι καὶ περὶ ψαλμωδίας, καὶ προσευχῆς ἐντελεῖμενος ἡμερινῆς ἅμα καὶ τῆς ἐν νυκτὶ γινομένης· μισεῖν τε ἀργίαν ὡς πολλῶν αἰτίαν κακῶν· ἔργον δὲ ταῖς χερσὶ διδόναι, τοῖς ἱεροῖς ψαλμοῖς καταδόμενον, εἰ δὲ τις λογισμὸς φαῦλος οἶόν τι ζιζάνιον παρὰ τοῦ κοινοῦ πάντων ἔχθροῦ ἐν τῇ τῆς καρδίας ἐνοσπαρῇ τῇ, νηστεία τοῦτο καὶ προσευχῆς ἐπὶ μόνον ξίφει ταύτης ἐκτέμνειν· ἵνα μὴ χώραν σχοίη τὸν πικρὸν τῆς ἡδυπαθείας γεωργῆσαι καρπὸν, ὅδε γὰρ ἂν μάλλον ἀρμόσει τὸ τοῦ Χριστοῦ. ὅτι Τουτὶ τὸ γένος οὐδὲν ἕτερον ἢ νηστεία ἐξώσει καὶ προσευχῆ. Πρὸς τούτοις ἐδίδασκε, μὴ δεῖν τὰς προδόους συνεχεῖς ποιεῖσθαι, ἡσυχία δὲ χαίρειν ὡς τὰ πολλὰ μερὶ τῶν ἀρετῶν οὕση, καὶ ὀφθαλμῶν ψυχῆς λήμην ἐπιτηδεῖως καθαίρειν ἐχούση. Οὐδὲ

A patriæ præferabant solitudinem, et sparsim versabantur in speluncis arundineti, quod situm est prope mare mortuum. Reliquis autem pecuniis ædificat sacram Lauram, cujus prius meminimus. Præterea autem sanctissimam quoque ejus ecclesiam, quam divinus dedicat Macarius, clavum tenens Dei Ecclesiæ, quæ tunc erat Hierosolymis, qui etiam fuit unus ex pio catalago, qui convenit Nicææ.

IX. Cum in hac ergo spelunca silentium et quietem agere statuisset Chariton, et omnibus per miracula evasisset manifestus, efficit, ut innumerabilis multitudo gentilium et Judæorum sanctum baptismum accipiat, et non illic consistat, sed etiam vitam eligat monasticam. Non solum autem miraculis sed etiam vita multos attrahebat. Erat enim mirandum videre, illum tantum, ponere studium ad vitam ex Christo agendam, et delicias quidem existimare continentiam: divitias autem, nihil possidere: humi vero cubationem et in Psalmidiis pernoctationem adeo diligere, ut nihilo melius agi existimaret cum iis, qui vitæ sunt cupidi, si tota nocte dormiant in mollibus stragulis super lectos eburneos: cilicioque sacros ejus premente vibices, magis delectari, quam ii, qui sunt mollibus induti vestibus. Spes enim æternæ beatitudinis ei facile persuadebat omnem ferre laborem. Erat clemens, misericors, hospitalis, mansuetus, quietus, ad quem omnibus facilis patebat aditus, habens sermonem, qui magis lætificabat corda auditorum, quam vinum. Quamobrem instar fluvii universo ad eum conflente populo, et turbæ multitudine quodammodo civitatem efficiente solitudinem, cum vidisset beatus se ex eo qui hinc oriebatur, tumultu, a sibi grata abduci solitudine, et maxime cum studeret fugere gloriam hominum (sciebat enim eam magnam vim habere ad confundendum animæ ornatum), de omnibus quidem, suis mandat discipulis, ea quæ statui monastico conveniunt, tempus cibi sumendi statuens, quod quidem esi die desinente: et non vesci ad satietatem, sed ventre adhuc postulante cessare: esse autem alimentum panem solum et salem, qui impleat locum condimenti: potum autem aquam, quæ ipsa quoque modice et parce sumatur. Deinde cum de psalmodia mandasset et oratione, tam diurna, quam quæ noctu fieret, jubet eos odio habere otium, ut causam multorum malorum: opus autem tradere manibus, quod sacris Psalmis irrigetur. Si qua vero mala cogitatio, veluti quædam zizania, a communi hoste omnium sata fuerit in terra cordis, jejuniis et assidue orationis ense eam exsindere, ne locum occupet ad producendum acerbum fructum voluptatis. Sic enim impletum iri illud Christi: Hoc genus dæmoniorum nihil aliud expellet, quam jejuniis et oratio. Præter ea autem docebat non oportere assidue procedere: silentio vero et quiete gaudere ut plurimum, quæ est mater virtutum, et apte expurgare lemam oculorum animæ. Neque vero prætermisit

benignitatis facere mentionem : sed de illa et quoque studio fuit dicere quæ conveniebant. Dicebat enim, neminem, si fieri posset, oportere vacuis manibus dimittere ex iis, qui accedunt ad ostium, ne forte Christum inscientes despiciant, qui suscipit personam pauperum.

Cum sic dixisset, et elegisset unum ex discipulis, qui et vita præstabat aliis, et aptus erat, ut ejus fidei fratrum crederetur præfectura, ei ex sententia aliorum etiam discipulorum committit rectionem. Ipse autem egreditur e Laura, multas quidem lacrymas ex oculis emittentibus monachis, et ut ipse maneret rogantibus, ipso autem nulli cedente, ut qui aspiceret ad id solum, quod est utile. Si enim, inquit, o filii, hinc migravero, nemine huc ventitante, et quietem conturbante, bene erit utrisque. Facilius enim et ego vester pater spiritu, et vos, quos in Christo genui per Evangelium, veluti in quibusdam alvearum cellis tranquille habitantes, instar apum mel virtutis producemus. Cum omnes ergo sancto impertisset osculo, benedixissetque et Christo commendasset, iter est ingressus. Et cum peregrinasset iter unius diei, accedit ad aliam speluncam, quæ sita quidem erat ad partes Hierichuntinas : erat autem deserta, et erat aptissima ad silentium præbendum et quietem. Cum longum autem tempus illic esset versatus, et quæ se offerebant, herbis uteretur ad alimentum, Deo soli, ut erat ei gratum, vivebat perpetuo. Sic autem eum rursus Deus aperit, et denuo manifestum reddit eum, qui erat absconsus. Manifestum autem reddit per ea, quæ faciebat, miracula. Morbi enim per ipsum expellebantur, corporumque simul vitia et animarum. Harum autem magis, quoniam ea sæpe corporis vitia conciliant. Cum multi ergo ab ipso consecuti essent curationem, et statuisent vitam illius imitari, hic quoque ædificat alterum virtutum habitaculum, quod Elpidius quidem postea amplificavit, vir præclarus recte factis in exercitatione. Ducem autem eum appellabant, quod tanquam Dux quidam sacræ illi Lauræ præesset, et arceret impetus, qui in eam fiebant, quos quidem Hebræi inferebant, qui habitabant Noeron prædium, quod sic vocabatur, magnum invidiæ sætum parturientes.

XI. Quoniam ergo hic quoque, multis accedentibus, interrompebatur ei quies ac silentium, cum istis quoque monachis dedisset constitutiones, et præcepisset quomodo oporteat vivere eos, qui curam gerunt animæ, et eum designasset, qui esset præfutura, hinc rursus recedit, et accedit ad aliam partem solitudinis, quæ quatuordecim stadiis paulo plus aut minus distat a regione Thecoorum. Sic enim Salvator mundi eum mutare fecit habitatiores, quid sibi volens, et quo utens consilio ? Illum quidem reddens cognitum et clarum omnibus : eos autem, qui ad ipsum ventitabant (erant vero ex iis complures gentiles), partim quidem inducens ad expurgandas baptismis animas, partim autem ad monachismum per illum deducens. Cum autem rursus

Α τούς περί φιλανθρωπίαν, λόγους ἀφῆκεν ἀμνημονεύτους· ἀλλὰ καὶ περί αὐτῆς ἐπιμελὲς ἔσχεν, ἃ προσῆκεν εἰπεῖν· Ἔφη γάρ, εἰ δυνατὸν μηδεὶνα τῶν τῆ θύρᾳ προσιόντων κεναῖς ἀποπέμπειν χεροῖ, μήποτε καὶ λάθοιτε Χριστὸν παριδόντες, ἐνὸς τῶν ἐνδεῶν ὄψιν ὑποκριθέντα.

Γ'. Οὕτως εἰπὼν καὶ ἓνα τῶν μαθητῶν ἐκλεξάμενος, βίβη τε τῶν ἄλλων διενεγκόντα, καὶ ἱκανὸν ὄντα προστάξιν ἀδελφῶν πιστευθῆναι, τούτῳ μετὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων φοιτητῶν γνώμης, τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζει. Αὐτὸς δὲ τῆς Λαύρας ἐξήκει, πολλὰ μὲν δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν ἀφιέντων τῶν μοναχῶν, καὶ μένειν αὐτὸν ἀξούντων, αὐτοῦ δὲ εἰκοντος οὐδενίᾳτε πρὸς μόνον τὸ λυσιτελεῖς βλέποντος. Εἰ γὰρ ἐνθένδε, φησὶν, ὧ τέκνα, μεταναστεύσω, μηδεὶνος ἐνταῦθα φοιτῶντος καὶ τὴν ἡσυχίαν ἐπιταράττοντος· ἀμφοτέροις ἐξέει καλῶς· ῥῶον γὰρ ἐγὼ τε ὁ ὑμῖντερος κατὰ πνεῦμα πατῆρ, καὶ ὑμῖς οὐς ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγέννησα, οἶόν τισι σιμβλοῖς, ταῖς κέλλαις γαληνῶς ἐναυλιζόμενοι, μελιτωῶν δίκην τὸ τῆς ἀρετῆς μέλι καρποφορήσομεν. Ἄπαντας οὖν ἐκ φιλήματι περιεθῶν ἀγίῳ, εὐλόγησας τε καὶ τῷ Χριστῷ παραθέμενος, ὁδοῦ εἶχετο, καὶ μιᾶς διανύσας ἡμέρας ὁδὸν, ἐτέρῳ προσβάλλει σπηλαίῳ, κατὰ μὲν τὰ Ἱερικούντια μέρη διακειμένῳ, ἐρήμῳ δὲ ὄντι καὶ ἡσυχίαν ὡς μάλιστα παρέχειν ἐπιτηδεύῳ. Χρόνον τοίνυν ἐκεῖσε διατρίψας συχνόν, καὶ βοτανῶν ταῖς ἐπιτυχοῦσαις εἰς τροφήν χρώμενος, Θεῷ μόνῳ, καθὼς Θεῷ φίλον, ζῶν διετέλει. Ταύτη τοι καὶ Θεὸς αὐτὸν φανεροῖ, καὶ ὄηλον τὸν κεκρυμμένον αὐθις καθίστησι. φανεροῖ δὲ δι' ὧν ἐτέλει θαυματῶν· νόσοι γὰρ ἀπηλαύνοντο δι' αὐτοῦ, καὶ πάθη σωματῶν ἅμα καὶ τῶν ψυχῶν. Καὶ τούτων δὲ μᾶλλον, ὅσα δὴ καὶ πολλάκις τῶν σωματικῶν αὐτὰ καθίστανται πρόξενα, τοιγαροῦν πολλῶν παρ' αὐτοῦ θεραπείας ἀξιοθέντων, καὶ τὸν ἐκείνου βίον ζηλωσαι προηρημένων, ἕτερον οἰκνομοῦ καὶ ὡδε τῶν ἀρετῶν οἰκητήριον, ὅπερ Ἑλπίδιος μὲν ἐπλάτυνεν ὑπερβον, ἀνὴρ τοῖς ἀσκητικοῖς μάλα κατορθώμασι διαπρέψας. Δοῦκα δὲ αὐτὸν προσηγόρευον, τῷ δοῦκά τινα τῆς ἱερᾶς τῆσδε Λαύρας προίστασθαι, καὶ τὰς ἐμπειρίας εἶργειν τὰς κατ' αὐτῆς. ἃς Ἑβραῖοι τότε οἱ τὸ νοερὸν οὕτω καλούμενον οἰκοῦντες χωρίον, πολλὸν ὠδίνοντες τὸν φθόνον, ἐπήγον.

ΙΑ'. Ἐπει οὖν ἀνταῦθα πολλῶν προσιόντων, τὰ τῆς ἡσυχίας αὐτῷ διεκόπτετο, διαταξάμενος καὶ αὐτοῖς, καὶ εἰπὼν ὡς προσῆκε ζῆν τοὺς ψυχῆς ἐπιμελομένους, γνωρίσας δὲ καὶ τὸν προσησόμενον, αὐτόθεν πάλιν ἀνεχώρει, καὶ εἰς ἕτερον τῆς ἐρήμου μέρος ἐπιφοιτῆ, τέσσαρσιν ἐπὶ τοῖς δέκα σταδίοις, καὶ μικρῷ πλέον ἢ ἑλαττον τοῦ Θεσφῶν οὕτω λεγομένου διεστηκῶς κτήματος· οὕτω γὰρ αὐτὸν τὰς οἰκήσεις ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ ἀμείβειν ἐποίησε, τί βουλόμενος καὶ τί ἄρα θεῖον οἰκονομῶν ; Ἐκείνον μὲν γνωρίμῳν τε καὶ καταφανῆ πᾶσι ποιῶν· τοὺς δὲ γε πρὸς αὐτὸν φοιτῶντας (Ἑλληνας δὲ τούτων οἱ πλείους ἐτύγγανον), τοῦτο μὲν εἰς ψυχῆς κάθαρσιν ἐνάγων, τοῦτο δὲ καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν πίεσιν δι' ἐκείνου χειραγωγῶν. Πολλῶν δὲ καὶ αὐθις ἐδελ-

φῶν συναγειρομένων, οἱ τῆ τοῦ κόσμου μὲν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἀπετάττοντο ἀκοσμίᾳ. Θεῶ δὲ καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ζῶσιν εὐλαδῶς συνετάττοντο (ἤκουσαν γὰρ τοῦ θεοῦ τούτου καὶ ἱεροῦ ῥήματος· Ἀγαθὸν ἄνδρ! δ' τ' ἂν ἄρη ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ), καθίστητε κατὰμόνας, εἰς ἔργον αὐτοῖς τὸ κατὰ νοῦν ἐξέβαινε. Διὰ ταῦτε καὶ ἑτέραν ἐκεῖσε κατασκευάζει Λαύραν ὁ θαυμαστὸς οὗτος Χαρίτων, ἥνπερ ἔνιοι μὲν τῆ Σύρα γλώττῃ Σουκᾶν ὀνομάζουσιν.

IB. Ἄλλ' ἤκεν ἡμῖν κατὰ βραχὺ βαδίζων ὁ λόγος ἐπὶ τὸ τελευταῖον μὲν τῆ τάξει, πρῶτον δὲ τῆ δυνάμει, καὶ τῷ μεγαλειῷ τοῦ θαύματος. Ἐπεὶ γὰρ ὡς οὐδενὸς ἄλλου ἐφρόντιζεν ἡσυχίας, μὴ ἀγνοῶν ὅσα πρὸς ἀρετὴν αὕτη δύναται συντελεῖν σπηλαιῶν τι καταμαθῶν ἐπὶ τινος ὄρους, κρημνῶδους καὶ ἀποτόμου κείμενον, οὐ πόρρω δὲ τῆς ἱερᾶς ταύτης Λαύρας ἀφιστηκὸς, ὃ τὸ Κρεμαστὸν εἰς δεῦρο καλεῖται (βάσιμον γὰρ οὐκ ἄλλως εἰ μὴ κλίμακι τῷ βουλομένῳ γίνεται), τοῦτο ὁ γενναῖος οἰκεῖ. Χρόνου δὲ διεληθόντος συγχυθῶ, καὶ τοῦτο μὲν γήρα, τοῦτο δὲ καὶ τοῖς μακροῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις ἐνδεδικωτός αὐτῷ τοῦ σώματος· καὶ οὐχ οἷου τε ὄντος ἐκυτῶ λειτουργεῖν, καὶ ὕδωρ μετακομίζειν, αὐτὸς μὴ βουλόμενος πάλιν ἑτέρῳ ἐπιτρέψαι τὴν λειτουργίαν· ἀλλὰ τὸ φροστικὸς (sic), δοκεῖν διαφεύγων, τί ποιεῖ; Θεοῦ δεῖται τοῦ τὰ ἀδύνατα δυνατὰ ποιεῖν δυναμένου, καὶ πέτρα πάλιν οὐχὶ βάβδω, ἀλλ' εὐχῆ παταχθεῖσα, ὕδωρ ἀφίησιν οὐκ ἀπειθεῖ λαῶ καὶ ἀνύμφῃ, ἀλλὰ καὶ εὐπειθεῖ λίαν, καὶ Θεοῦ νόμοις εἴχοντι. Ἐκ μιᾶς γὰρ τοῦ ἄντρου πλεωρᾶς ὕδωρ εὐθὺς ἔβλυσε ψυχρότατόν τε καὶ διεϊδέστατον, ὃ καὶ εἰς δεῦρο μένει, οὐ δίψαν ἀπλῶς ἰώμενον, ἀλλὰ καὶ μαρτύριον ἀκριβὲς γινόμενον, ἧς εἶχε Χαρίτων πρὸς Θεὸν οικειώσεως.

II'. Τί ἐτι; Τὴν τῆς ἐκδημίας τοῦ σώματος ἡμέραν, μᾶλλον δὲ πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν (οὕτω γὰρ εἰπεῖν οικειώτερον), ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἐπὶ θύραις εἶναι διεγνωκώς, ἄπαντας μὲν ὡς αὐτὸν καλεῖ τοὺς τῶν εἰρημνίων τριῶν σεμνείων ποιμένας ἅμα καὶ ποιμένα, καὶ ἅπασιν ὁμοῦ τοῦτοις εἰς τὴν ἱερὰν παραγίνεται Λαύραν Φαράν, ἵνα δὴ τὸ πρῶτον ἀσκητικῶν ἀγώνων ἰδρωτὰς ἔσταξεν. Ὡσπερ δὲ τινα κληρὸν ἀδοτοῖς ἀφιεῖς τὰς ἱερὰς αὐτοῦ ἐντολάς οὐ χρήματα καὶ πλοῦτον ἐπίκηρον προξενούσας, ἀλλ' ὧν αὐτὸς ἦρα καλῶν τοῖς τῶν ὁμοίων ἐρῶσιν οὐδέποτε φθειρεσθαι δυνατόν, λόγων οὕτως ἐχόντων πρὸς αὐτοὺς ἄρχεται. Ἐγὼ μὲν, τέκνα, ἥδη πρὸς Θεὸν ἐπειγομαι καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἐφέστηκεν ἀναλύσεως. Χρὴ οὖν ὑμᾶς ἐπιμέλειαν τῶν οικείων θέσθαι ψυχῶν, ἕως ἐστὶ καιρὸς, εἰδόμενος ὅτι μετανοίας μετὰ θάνατον ἰσχυρὸς οὐδεμία· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τῶν ἀντιδόσεων ὁ καιρὸς, ἐνταῦθα δὲ τῶν πόνων καὶ τῶν ἀγώνων, καὶ ὅτι τῶν παρόντων κἂν τερπνὸν ἦ τι καὶ ὀφθαλμῶν εὐφραῖνον ἢ φάρυγγα, ἀλλὰ ταχέως ῥεῖ καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν περιίσταται, κἂν τι λυπηρὸν καὶ ἐπίπονον, καὶ τοῦτο ταχύ λυομένην ἔχει καὶ πρόσκαιρον τὴν δόξην· τῶν μελλόντων δὲ, καὶ τὸ εὐφραῖνον αἰώνιον· καὶ τὸ ἀλγῦνον ἀεὶ ποτε

A multi fratres congregarentur, qui mundi quidem, ut ita dixerim, immunditiæ renuntiabant (suderant enim divinum hoc et sacrum verbum: Bonum homini, quando tulerit jugum a juventute sua, et sederit seorsum), processit ad opus, quod erat ex eorum sententia. Propterea aliam quoque illic ædificat Lauram admirabilis hic Chariton: quam nonnulli quidem lingua Syra Sucam nominant, alii autem voce Græca veterem Lauram appellant.

B XII. Sed nobis paulatim procedens venit oratio ab id, quod est ultimum quidem ordine, primum autem virtute et miraculi magnitudine. Nam cum curam gereret quietis et silentii ut nullius alterius rei magis, non ignorans quantum posset conferro ad virtutem, cum rescivisset esse quamdam speluncam in præcipiti quidem et prærupto monte sitam, sed non longe distantem ab hac sacra Laura, quæ usque in hodiernum diem appellatur Cremastos, id est, pensilis (non enim potest quis ad ipsam accedere, nisi scalis), eam habitat vir ille egregius. Cum autem multum temporis præterisset, et partim quidem senio, partim autem longis laboribus exercitationis, ei remissum esset corpus: et neque sibi posset ministrare et aquam afferre, ipse nolens alii rursus hoc mandare ministerium, quid facit? Deum rogat, qui, quæ fieri non possunt, facere potest ut fiant: et petra rursus, non virga percussa, sed precatione, aquam emittit, non in obediendi contumacique populo et iniquo, sed valde obediendi, et cedenti Dei legibus. Ex uno enim antri latere protinus scaturit aqua frigidissima et limpidissima, quæ manet usque in hodiernum diem, non solum sitim sedans, sed quæ est etiam perfectum testimonium necessitudinis, quam cum Deo habebat Chariton.

C XIII. Quid amplius? Cum suum a corpore excessum, vel potius ad Deum accessum (sic enim magis convenit dicere) ex divina revelatione in foribus adesse cognovisset, omnes quidem dicatorum trium monasteriorum pastores simul et greges ad se accessit, et simul cum his omnibus venit ad sacram Lauram Pharum dictam, ubi primum distillavit eudores certaminum exercitationis. Tanquam autem quamdam hæreditatem sacrosancta eis relinquens præcepta, quæ non pecunias et momentaneas opes conciliabant, sed ea, quæ ipse amabat, bona iis, qui similia diligunt, nunquam interitura, sic loqui incipit: Ego quidem, o filii, jam ad Deum contendendo, et venit tempus meæ resolutionis. Oportet ergo vos vestrarum animarum curam gerere, dum est tempus, scientes post mortem nullas esse vires penitentiae, sed illic quidem esse tempus remunerationum, hic autem laborum et certaminum: et presentium quidem, seu sit aliquid jucundum, et quod delectat oculos aut guttur, id cito fluere et redigi ad nihilum: seu molestum et laboriosum, id quoque habere, qui resolvitur et est ad tempus, dolorem: futurorum autem et quod delectat, esse æternum: et quod molestia afficit, semper perma-

nera. Atque primum quidem sit vobis recta et firma fides, nullo labascens periculo: deinde vita quoque sit pura, aut expurgetur. Et ante omnia vobis sit curæ corporis sanctificatio, ut in templa impolluta ad vos accedat et inhabitet, qui est purus, et sanctificatione sua et bono odore animam impleat. Res enim mala est ira, et si quid aliud lædere potest fratrum amorem. A vobis autem omnino retineatur ac foveatur pax et mansuetudo. Quod si inter vos aliquando contigerit offensio, ne sol occidat vobis, a luce adeo remotis ex odio. Sed revocandum est, quam diligentissime fieri poterit, bonum charitatis, utpote quod sine eo non liceat videre Solem, qui percipitur intelligentia. Si mala autem cogitatio in vestris sata sit animis, curæ vobis sit eam cito expellere. Sic enim facilius eam ejicietis. Quo enim magis ea sinitur permanere, eo plus exhibebit negotii, et erit expugnata difficilior ei, qui adversus illam voluerit decertare. Sint autem vobis arma ad bellum, jejunium, oratio, lacrymæ, memoria mortis et gehennæ, et quod est omnium validissimum et inimicis maxime terribile, beata humilitas: cautioque, ne unquam vos pravæ occupent cogitationes: ac observatio sensuum, et præ cæteris, oculorum et aurium. Hinc enim est illis adversus nos ingressus, et mors, quæ ad nos ingreditur per fenestras.

XIV. Possessionem omnium pretiosissimam novi nil possidere, et hæ sunt veræ divitiæ ei, qui est vere generosus et plane liber, nulla eorum, quæ adveniunt, vincuntur esse cupiditate. Dimittitur autem divinus Apostolus usum corpori necessarium: Habentes, dicens, alimenta et quibus tegamur, his contenti simus. Res est gravis, elate de se sentire: neque est aliud, quod magis posset evertere. Id autem solet ut plurimum consequi opes recte factorum: et tunc timendum est earum naufragium. Sed stat dexteram porrigens nobis rursus divinus Apostolus, et verbo iis, qui habent aures, magnam præbens securitatem. Qui enim videtur stare, inquit, videat ne cadat. Fratrem judicare, cavendum est pro viribus. Hic est enim fœtus animæ, more Pharisæico alios despicientis, et ejus, qui per aliorum condemnationem se vult justificare. Sed tu, eo dimisso, si judicandi teneris desiderio, cum te proxime habeas, ne cesses te quotidie judicare et examinare, et quam optime corrigere. Ad petulantiam ac contumeliam propensa res est venter, qui curatur, qui curantem misere remuneratur. Laboribus autem flectitur, et jejunio domatur, et, ut audax equus, ab immodestis arcetur saltationibus. Non est a vobis oblivioni mandanda hospitalitas. Hospitio autem excipientes, pedes quoque humiliter lavate: hoc est enim Christi præceptum: et quod ipse primus fecit, nos jussit facere similiter. Per id enim non solum geritur cura proximi, sed potest etiam curari gravis animæ morbus, nempe

A διαμένον. Πρῶτα μὲν οὖν ὑμῖν τὰ τῆς πίστεως ὑγιῶς ἐχέτωσαν καὶ βεβαίως, κινδύνῳ μηδενὶ σαλευόμενα. Ἐπειτα δὲ καὶ ὁ βίος καθαρὸς ἔστω καὶ καθαίρεισθω. Καὶ πρὸ γε πάντων ὁ τοῦ σώματος ἁγιασμός σπουδαζέσθω, ὥστε ναοὺς ἀμολύοντις οὖσιν, ἐπιφοιτῆσαι τὸ καθαρὸν ὑμῖν πνεῦμα καὶ ἐνοικῆσαι, καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς εὐωδίας τὴν ψυχὴν πληρῶσκι. Πονηρὸν ὄργη, καὶ θυμὸς, καὶ εἴ τι ἄλλο βλάπτειν τὸ φιλάδελφον δύναται: ὑμῖν δὲ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ περιποιείσθω τὸ εἰρηνικὸν τε καὶ ἡμερον. Εἰ δὲ καὶ συμβαίη ποτὲ ἀλλήλων μεταξὺ σκάνδαλον: μὴ ἐπιδύετω ὑμῖν ὁ ἥλιος, οὕτως ἀφεγγῶς ἔχουσιν ἐκ τοῦ μίσους, Ἄλλ' ἀνακλητέον ὡς οἶόν τε σπουδαίως τὸ τῆς ἀγάπης καλόν, ὡς μὴ ἐξόν τούτου χωρὶς, τὸν νοητὸν ἰδεῖν ἥλιον, Φαύλου δὲ λογισμοῦ ταῖς ὑμετέραις ἐνσπαρέντος ψυχαῖς, ἐπιμελέξ ὑμῖν γινέσθω τάχιον αὐτὸν ἐξωθεῖν. Οὕτω γὰρ εὐχερστερῶς πρὸς τὴν ἐκβολὴν χρῆσεσθε, καὶ γὰρ δυσμετῶς ἂν πλείον παραμείνειν ἔπωτο, τοσοῦτον καὶ πλείοντα παρέξει τὰ πράγματα καὶ δυσμαχώτερος ἔσται τῷ καταγωνίσασθαι βουλομένῳ. Ὅπλα δὲ ὑμῖν ἔστω πρὸς τὸν αὐτοῦ πόλεμον, νηστεία, προσευχὴ, δάκρυα, μνήμη τε θανάτου καὶ γέννησης, καὶ τὸ πάντων ἰσχυρότατόν τε καὶ φοβερότατον τοῖς ἐχθροῖς, ἡ μακαρία ταπεινωσις, ἀσφάλεια δὲ πρὸς τὸ μηδὲ ὅλως τοῖς τοιοῦτοις ἀλίσκεσθαι λογισμοῖς, αἰσθησεων φυλακὴ, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων, ὀφθαλμῶν καὶ ὠτων. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐκείνοις ἡ καθ' ἡμῶν εἴσοδος, καὶ ὁ διὰ τῶν θυρίδων εἰσιὼν ἡμῖν θάνατος.

Δ'. Κτῆμα πάντων τιμιώτατον οἶδα τὴν ἀκτησίαν καὶ τοῦτο πλοῦτος τῷ εὐγενεῖ ὄντως καὶ ἀκριβῶς ἐλευθέρῳ, τὸ μηδεμίᾳ δεδέσθαι τῶν παρόντων ἐπιθυμίᾳ. Ἐπιμετρεῖ μέντοι τὴν ἀναγκαίαν τῷ σώματι χρεῖαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος: Ἐχοντες, λέγων, διατροφῆς καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεθησόμεθα: δεῖνδον ὑψηλοφροσύνη καὶ ὡς οὐδὲν ἄλλο καθαιρεῖν δυνάμενον, ἢ πέφυκε μὲν ὡς τὰ πολλὰ πλοῦτον κατορθωμάτων ἔπεισθαι, εἴτα γίνεσθαι τούτου χαλεπὸν ἐκείνη ναυάγιον. Ἄλλ' ἔστηκε δεξιὰν ἡμῖν ὑποτεινὼν ὁ θεῖος πάλιν Ἀπόστολος, καὶ τῷ ῥήματι πολλὴν παρέχων τοῖς ὡτα ἔχουσι τὴν ἀσφάλειαν. Ὁ γὰρ δοκῶν ἐστάναι, φησὶ, βλέπω μὴ πίστη. Τὸ κρίνειν τὸν ἀδελφόν, εὐλαβητέον ὀκνῶσθαι δυνάμις: γέννημα γὰρ τοῦτο ψυχῆς ὑπεροπτινῶς ἐχούσης, καὶ φαρισαικῶς καὶ δικαιοῦν ἑαυτὸν διὰ τῆς τοῦ πλησίον κατακρίσεως βουλομένου. Ἄλλὰ σὺ τοῦτου ἀπιστάς, εἰ σοὶ φίλον κρίνειν, ἐγγύτατα σαυτὸν ἔχων, μὴ διαλίποις ἦσαι ἡμέρας κρίνων τε καὶ ἀνακρίνων, καὶ ὡς ἄριστα διορθούμενος. Πρόχειρον εἰς ὕβριν γαστήρ, καὶ τὸν θεραπευτὴν ἀθλίῳ ἀμειβομένη: πόνοις δὲ κάμπτεται καὶ νηστεία δαμάσσεται, καὶ ὡς θρασὺς ἵππος, τῶν ἀτάκτων εἰργάζεται ακιρτημάτων. Τῆς φιλοξενίας ὑμῖν οὐκ ἐπιληστέον: ξενίζοντες δὲ, καὶ τοὺς πόδας μετριοπαθῶς νίπτετε. τοῦτο γὰρ ἐντολὴ Χριστοῦ, καὶ πρῶτος αὐτοῦ ἑρμηνεία, ἡμῖν ἔχεσθαι τοῦ ὁμοίου παρεκελεύεσθαι. Ἔστι γὰρ οὐ θεραπευτικὸν τοῦ πλησίον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ χαλεπὸν νόσημα τῆς ψυχῆς τὴν οἴησιν, ὡς οὐκ ἄλλο τι θεραπεύειν δυνάμενον. Πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα

τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας καθάρσει, ὁ Ποιητῆς καὶ Σωτῆρ τῶν ἡμετέρων ἐξεύρε ψυχῶν, οἶον, δάκρυα, στενάγματα, συντριβὴν καρδίας, νηστείαν, προσυ, χῆν, χαμευνίαν, καὶ εἴ τι ἄλλο φάρμακον τῆς φιλα- νείας δέδεικται μετανοίας. Ἄλλ' ἐπίπονα καὶ κα- ματηρὰ ταῦτα, καὶ πολλὴν παρέχουσι τὴν ὠφέλειαν. Ἐν δὲ οἷδα πάνυ μὲν ἄπονον, πάνυ δὲ καθῆραι ῥύ- πον ψυχῆς ἰσχυρότατον. Τί τοῦτό ἐστι; Τὸ ἀφιέναι τοῖς πταίσει τοῦ ἁμαρτήματος. Ὅπερ οὐ τῷ θεῷ μόνον φίλον ἐστὶ, καὶ λύσειν ἀπ' ἐκείνου τῶν ἡμετέ- ρων πρεσβύει κακῶν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας πολλάκις σφοδρότερον ἀπτεται τοῦ ἡμαρτηκότος, καὶ δούλον ἀντ' ἐλευθέρου τῷ συνεγνωκότι ποιεῖ ἢ δοκεῖ καὶ τοῖς θύραθεν, Συγγνώμη, λέγουσι, τιμωρίας κρείτ- των.

ΚΒ. Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα τοῖς φοιτήταις εἰρηκῶς, ἐπευξέμενός τε ψυχῆς σωτηρίαν, καὶ εὐ- λογήσας αὐτούς, οὐδεμίαν νόσου λαβῶν αἰσθησιν, οὐδὲ ἀλγήσας τι τῶν μορίων τοῦ σώματος, ἀναπε- σῶν ἔν τινι τῶν σκιμπόδων ἀνῆκε μὲν τοὺς πόδας, ἀφῆκε δὲ τὴν μακαρίαν ψυχὴν, χαίρουσι χαίρουσαν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτὴν παραδούς ἀγγέλοις, χερσὶ τε ἀγίαις, ὡς περ εἰκὸς ἦν, τῷ τάφῳ παραπεμφθεὶς, εἰς τὴν ἀληκτον μεταβαίνει ζωὴν, ἔνθα ἀπέδρα δόδῶν, λύπη καὶ στεναγμός· ἔνθα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, τοῖς καθαρῶς τὴν καρδίαν, ἡ τῆς θείας Τριάδος ἐμφάνεια γίνεται· ἔνθα παράκλησις καὶ ἀνάψυξις, τοῖς τῷ καλῷ προσιδρώσασιν ἀμπελῶνι, καὶ τὴν ἐπίπονον καὶ τραχεῖαν τῆς ἀρετῆς οὐδέ- σασι. Πλὴν ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν ἔσχε Χαρίτων τὸ τῆς ζωῆς τέλος, οὐκ ἄδηλον δὲ, οὐδὲ πρὸ τοῦ θανάτου μηδὲν περὶ τούτου προηοῦς τε καὶ προφητεγέμενος, ὡς περ ἤδη καὶ φθάσαντες ἐγνωρίσαμεν· ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκταράττειν σάλου τὰς ἐκκλησίας προμνηθεὶς ἀκριβέστατα,

ΙΓ. Ὅσα τοίνυν, ἀγαπητοί, τῶν ἐκείνου πράξεων καὶ θαυμάτων, χρόνον τε καὶ λήθην ἡδυνήθη δια- φυγεῖν, ταῦτα φιλοκάλως ὑμῶν ἀκοαῖς παραδεδώ- καμεν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγον τὸ μεταξὺ τῆς Αὐρηλια- νοῦ βασιλείας καὶ μέχρι τῆμερον τοῦ χρόνου διά- στημα. Ἐπεὶ καὶ παρ' οὐδενός οὐδὲν ἐγγράφως καταλειφθὲν ἡμεῖς παρελάβομεν, ἐκ τοῦ σπανίζειν τότε τότε χρόνον, οὐ μοναχῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ Χρι- στιανῶν ἀπλῶς καὶ τῷ φωτὶ σημειωθέντων τῆς ἐπιγνώσεως, πρὸς δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ὄντων κλονου- μένων καθεκῆστην τοῖς διωγμοῖς. Ἐκεῖνα δὲ εἰσιν, ὧν ἡμεῖς ἐνταῦθα τὴν μνήμην ἐποιήσαμεθα, ἃ θεοφιλεῖς ἄνδρες καὶ φιλαλήθεις, παῖς πατρὸς παραλαμβάνων, σωματικοῦτε, φημί, καὶ πνευματικοῦ μέχρι καὶ ἡμῶν διεσώσαντο· εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ὁμοου- σίου Θεότητος, ἣ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ τε καὶ προσκίνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους κίωνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A nimia de se persuasio. Atque multas quidem etiam alias peccati sordium expiationes invenit Creator et Salvator nostrarum animarum, utpote lacrymas, gemitus, cordis contritionem, jejunium, precationem, humi cubationem, et si quod est aliud medicamentum benignæ pœnitentiæ. Sed difficilia sunt hæc et laboriosa, etiamsi multam præbeant utilitatem. Unum autem novi, quod est admodum quidem expers laboris, ad purgandas autem animæ sordes est validissimum. Quid hoc est? Iis qui delinquant, peccata dimittere. Quod quidem non est solum Deo gratum, et nostrorum malorum ab eo exorat solutionem, sed etiam supplicio sæpe vehementius attingit eum, qui peccavit, et pro libero facit servum ei, qui ignovit: quomodo etiam videtur, externis dicentibus: Est venia supplicio potentior.

B XV. Cum hæc et multa alia ejusmodi dixisset discipulis, et precatus esset salutem animæ, et eis benedixisset, nullum autem accepisset morbi sensum, neque partium corporis ullum sensisset dolorem, in quodam lecto accumbens, remisit quidem pedes, emisit autem beatam quoque animam, lætantibus lætam eam tradens angelis; manibusque sanctis, ut par erat, mandatus sepulturæ, transit ad vitam, quæ nunquam desinit. Quo in loco aufugit dolor, molestia et gemitus. Quo in loco facie ad faciem iis, qui sunt mundo corde, cernitur divina Trinitas. Quo in loco est lætitia et exultatio ineffabilis. Quo in loco est consolatio et requies iis, qui in pulchra sudaverunt vinea, et ingressi sunt laboriosum et asperum iter virtutis. Sed talem quidem habuit vitæ exitum Chariton, non qui ante mortem nihil præscivisset, aut prædixisset, sicut prius diximus: sed de ea, et de tempestate, quæ erat vexatura Ecclesias, accuratissime significasset.

C XVI. Quæcumque ergo, o dilecti, ex illius factis et miraculis, tempus et oblivionem potuerunt effugere, ea studiosis vestris auribus tradidimus. Neque enim intervallum modicum inter Aureliani imperium et hoc tempus intercedit. Nos enim a nullo scriptis quidquam mandatum accepimus ex hoc, quod eo tempore essent pauci non solum monachi, sed etiam omnino Christiani, et qui essent signati luce cognitionis: ii autem, qui erant, agitabantur quotidianis persecutionibus. Illa autem sunt, quorum hic fecimus mentionem, quæ viri pii et veritatis amatores, filius a patre accipiens, corporali, inquam, et spiritali, conservarunt ad nostra usque tempora: ad gloriam Patris, et Filii et Spiritus sancti, unius et ejusdem essentiæ Divinitatis: quam decet omnis gloria, honor, et adoratio nunc, et in sæcula sæculorum. Amen.

BΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ⁽¹⁾
 ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
 ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΧΩΡΗΤΟΥ.

VITA ET CONVERSATIO
 SANCTI PATRIS NOSTRI
 CYRIACI ANACHORETÆ.

(Septembris die 29. — Græce et Latine in *Analectis Montfauconii*, ex interpretatione domni Antonii Pouget, monachi Benedictini Congregationis Sancti Mauri.)

Benedicentes te, inquit Deus Abrabæ, *benedicam*; **A** *et maledicentes te maledicam*: non eos solum, qui virtutem exerceant, hinc remunerans; sed ad eos etiam qui ipsos laudant, trajiciens benedictionem. Hinc fit, ut oporteat beati hujus Cyriaci pro virtute certamina et sudores, non solum ferventissime audire, admirari et laudare; verum etiam ad eum pro viribus imitandum excitari, et ad similem zelum accingi: ut non solum benedictionem consequamur propterea quod laudaverimus; sed et simus cum eo coronarum participes, et præmium socii.

Quem tulit quidem quæ est in Græcia, Corinthus: parentibus autem nomen erat, patri quidem Joannes, qui etiam presbyter ecclesiæ quæ est Corinthi, ordinatus fuerat: matri vero Eudoxia. (1) Tempus ejus ortus fuit finis imperii Theodosii, junioris scilicet. Sancto autem avunculus erat Petrus Corinthiorum episcopus. Qui Petrus, beatum Cyriacum in Lectoris gradum ejusdem ecclesiæ in tenera adhuc cooptat ætate.

Ille autem divinis deditus Scripturis, easque assidue percurrens, noctesque in eis totas et dies versans, apud se mirabatur, uti Deus (ab initio) propter salutem humani generis omnia dispensaverit: utque eos qui sibi in unaquaque [genera-

« Τὸς εὐλογοῦντάς σε, φέει πρὸς τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεὸς, εὐλογήσω, καὶ τοὺς καταρωμένους καταράσομαι: » οὐ τοὺς ἀρετῆν μετιόντας μόνον ἐντεῦθεν διαμισθόμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐπαινοῦντας αὐτοὺς τὴν εὐλογίαν διαβιβάζων. Ἐνθεν τοι χρῆ καὶ τὰ ὑπὲρ ἀρετῆς τοῦ μακαρίου τούτου Κυριακοῦ παλαίσματα καὶ τοὺς ἰδρώτας, οὐ θερμότατα μόνον ἀκούειν καὶ θαυμάζειν καὶ ἀποδέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς μίμησιν ὅση δύναμις διανίστασθαι, καὶ πρὸς τὸν ὁμοίον ἀποδύεσθαι ζῆλον· ὥστε μὴ εὐλογίας μόνον διὰ τὴν ἀποδοχὴν ἀξιούσθαι, ἀλλὰ καὶ συμμερίζεσθαι τοὺς στεφάνους αὐτῶ καὶ κοινωνεῖν τῶν βραβείων.

Ὅν ἤνεγκε μὲν ἡ πρὸς τῇ Ἑλλάδι Κόρινθος. **B** δὲ τοῖς τεκοῦσι, τῶ μὲν πατρὶ Ἰωάννης, ὃς καὶ πρεσβύτερος τῆς ἐν Κόρινθῳ ἐκκλησίας χειροτονήτο, τῇ δὲ μητρὶ Εὐδοξία. Ὁ δὲ χρόνος αὐτῶ τῆς γενέσεως τὸ τέλος ἦν τῆς βασιλείας Θεοδοσίου [Θεοδοσίῳ²], δηλαδὴ τοῦ νέου [τῶ νέῳ²]. Καὶ θεῖος δὲ ἦν πρὸς [τῆς²] μητρὸς τῶ ἀγίου, Πέτρος ὁ Κορινθίων ἐπίσκοπος. Οὗτος δὲ ἄρα ὁ Πέτρος τὸν μακάριον Κυριακὸν εἰς τὸν τοῦ ἀναγνώστου βαθμὸν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἐν ἀπαλῇ ἔτι καταλέγει τῇ ἡλικίᾳ.

Ὁ δὲ ταῖς θελαῖς Γραφαῖς προσκειμένος, καὶ ταύτας συνεχῶς ἐπιών, καὶ νύκτας ἀεταῖς ὄλας καὶ ἡμέρας συνόν, ἐθαύμαζεν ἐφ' ἑαυτοῦ, ὅπως τε ἄρα τὴν ἀρχὴν ὁ Θεὸς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρωποῦ [ἀνθρωπίνου¹] γένους, ἕκονόμησε πάντα, καὶ ὅπως

(1) Ex duobus MSS. Codicibus bibliothecæ Colb. quorum primus hoc numero 772 indigitatur; secundus vero hunc habet præfixum numerum 1891. Quæ vero in textu his clauduntur notis [ ] apud eum tantum Codicem leguntur, cujus nota in margine apponitur. Quæ autem in interpretatione Latina his notis [ ] includuntur, apud Surium desiderantur.

(2) Theodosius junior sine vitæ functus est

C an. 450, IV Kal. Aug. ex Baronio et aliis. Verum duobus ante annis natum fuisse Cyriacum, ex eo constat quod annus vitæ ipsius 18 conjungitur infra cum 9 imperii Leonis magni anno, qui est Christi 465. Unde 1 Cyriaci annus, est 448, idque saltem ante diem 5 Martii. Ea quippe die, anno 478, Cyriacus jam 27 inchoaverat annum, inf.

τοὺς κατὰ γενεάν ἐκάστην εὐηρεστηκότας αὐτῶ, τηλικαύτης ἤξίωσε τῆς τιμῆς, καὶ λαμπροὺς οὕτω καὶ περιδόξους πεποίηκε τὸν μὲν Ἄβελ διὰ θυσίας δοξάσας, τὸν δὲ Ἐνώχ δι' εὐαρεστήσεως, τῇ μεταθέσει τιμήσας· διὰ δικαιοσύνης, σπινθηρα τοῦ γένους τὸν Νῶε [σπινθηρα τῷ Νῶε ¹] φυλάξας· τὸν Ἀβραάμ, διὰ πίστεως πατέρα πολλῶν ἱσθῶν ἀναδείξας· τὴν εὐσεβῆ τοῦ Μελχισεδὲν ἱερωσύντην ἀποδείξας· ὑπομονῆς τε καὶ σωφροσύνης τὸν Ἰωσήφ εἰκόνα τῷ βίῳ, καὶ τὸν Ἰὼβ παρασχόμενος· τὸν Μωσῆ νομοθέτην ἀναδείξας, σελήνην καὶ ἡλίον ἠνίοχον Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ καταστήσας· προφήτην, καὶ βασιλέα, καὶ φρικτοῦ μυστηρίου πρόγονον τὸν Δαυὶδ ἀποδείξας· τῆς Βαβυλωνίας καμίνου τὴν φλόγα τοῖς παισὶν εἰς δρόσον μεταποιήσας.

Πρὸς τούτοις, ἠπορεῖτο πλέον ἐκεῖνα διανοούμενος, τὸν τόκον τὸν ἄσπορον. τὴν παρθένον αὐτῆν, καὶ μητέρα ὅπως θεὸς Λόγος ὢν, ἄνθρωπος ἀτρέπτως ἐγένετο· καὶ ὅπως διὰ σταυροῦ τὸν ἄδην σκυλεύσει [σκυλεύσει ²], τὸν ἀπατεῶνά τε ὄφιν κατήγγησε, καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον αὐθις ἐπανήγαγε.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἰς νοῦν βαλλόμενος ὁ Κυριακός, διεβερμυζίνετο τὴν καρδίαν θείῳ ζήλῳ, καὶ τις αὐτὸν ἐννοία εἰσφει, βίῳ καὶ τοῖς ἐν βίῳ χαίρειν εἰπόντα, ἐπὶ τὴν ἁγίαν ἀφικέσθαι πόλιν, καὶ ἀγίως ἐν ἀγίῳ βιώσασθαι τόπων, τῇ ἡσυχίᾳ προσκειμένον. Κατὰ τινὰ γ' οὖν ποτε Κυριακὴν, τῆς θείας σὺ τῷ Εὐαγγελίῳ φωνῆς ἀκούσας· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν. καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. οὐκ ἔδωκε [ἔδωκεν ³] τινὶ τὸ πρᾶγμα μελλήσει, οὐδὲ βραχὺν ἐπέσχε χρόνον, ἢ διεσκέψατο· ἀλλ' εἰς ἔργον εὐθύς τὴν γνώμην προῆγε· καὶ τῆς ἐκκλησίας σιγῇ ὡς εἶχεν ὑπεξελθὼν, εἰς Κεγχρεάς ἀφικνεῖται· καὶ πλοίου ἐνταῦθα εἰς Παλαιστίνην καταίροντος ἐπιβάς, πρὸς Ἱερουσόλυμα σπουδῇ παραγίνεται, ὅπως καὶ δέκατον ἤδη γεγονὸς ἔτος, ἐνάτω μὲν δὴ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ μεγάλου ἐνιαυτῶ, ὀγδόῳ δὲ Ἀναστασίου τῆς Ἱεροσολύμων ἱεραρχίας.

Ἐκείθεν τοίνυν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἐλθὼν, παρὰ τῷ μεγάλῳ. Εὐστοργίῳ κατάγεται, ἀνδρὶ, φίλῳ τε ἀρετῆς ἄλλως, καὶ τοῖς τοῦ Πνεύματος χαρίσμασι διαλάμποντι· ὁ δὲ οἷα φιλόστοργος τῷ ὄντι [παπῆρ ⁴], πολλῆ τοῦτον ὡσπερ εἰκὸς δεξιούται τῇ διαύσει· καὶ πρὸς τῷ ὄπ' ἐκεῖνου ἤδη συστάντι πλησίον τῆς

(3) Hinc liquet Anastasium ordinatum fuisse Jerosolymorum episcopum, anno 458. Id vero contigisse initio mensis Julii, habet Vita S. Euthymii a Cyrillo conscripta, in qua legitur, anno 83, vitæ sancti Euthymii, Juvenalem Jerosolymorum archiepiscopum, cum annum 44 in Patriarchatu implesset, vitam finivisse; Anastasium vero in sedem Jacobi evectum esse initio mensis Julii. Ubi pro 83 legendum esse 81, suadet ex eo quod sive eum Baronio Juvenalem obiisse dicamus anno 457, ex quodam loco Vitæ sancti Sabæ, quæ habetur apud Surium 5 Dec. ubi dicitur Juvenalem eodem anno, quo Marcianus imperator, mortuum esse, qui Marcianus anno 457 e vita excessit: sive Bollandum sequamur, qui in Vita sancti Euthymii, die 20 Januarii, hæc verba rejicit, aitque

A tione placuerunt, tanto sit honore dignatus, eosque adeo claros effecerit et gloriosos, ut qui Abel propter sacrificium gloria affecerit; Enoch propterea quod ei placuerit, translatione honorarit: propter justitiam, scintillam generis Noe servavit: Abraham, propter fidem, patrem multarum gentium effecerit: pium Melchisedech sacerdotium acceptum habuerit: patientiæ et castitatis, Joseph imaginem mundo, et Job præbuerit: Mosem legislatores fecerit: lunæ et soli aurigam Jesum Nave (filium) constituerit: Prophetam, et regem, et stupendi mysterii progenitorem David reddiderit: Babylonicæ fornacis flammam pueris in rorem transmutavit.

B Præterea in majori versabatur dubitatione, illa cogitans, partum sine semine, Virginem eandem et matrem: et quomodo Verbum, cum Deus esset, homo sine mutatione factum sit: et quo pacto per crucem inferos spoliaverit, fallacemque serpentem fregerit, et Adamum rursus in paradysum re-duxerit.

Hæc et similia mente agitans Cyriacus, divino zelo in corde inflammabatur, eique veniebat in mentem, mundo et iis quæ in mundo sunt valere jussis, in sanctam se conferre civitatem, et sancto in sancto loco et in secessu degere. Quodam itaque die Dominico, cum divinam in Evangelio vocem audiisset: *Si quis vult post me venire, (abneget semetipsam, et) tollat crucem suam, et sequatur me*: rem minime distulit, ac ne brevi quidem tempore moratus, aut deliberans, suum statim propositum ad effectum perduxit. Ithaque ex ecclesia ut potuit clam se subducens, venit Cenchreas: et conscensa ibi nave quæ in Palæstinam solvebatur, celeriter Jerosolymam venit, jam decem et octo annos natus, nono quidem imperii Leonis Magni anno, pontificatus autem Anastasii Jerosolymorum episcopi octavo.

Cum illinc ergo in sanctam civitatem venisset, apud magnum Eustorgium diversatur, virum, qui et alioqui amator virtutis erat, et Spiritus donis splendebat: ille autem ut revera philostorgus (id est, amans) Pater, magno eum, ut par erat, excipit affectu. Cyriacus vero, cum apud insigne

D non inveniri in antiqua Vita per Cyrillum descripta: utrumvis, inquam, teneamus, cum certum sit annum vitæ Euthymii 81 complecti fidem anni 457 et initium anni 458 usque ad Augustum mensum, clarum est ab omnibus legendum esse 81. Similiter pro 44. legendum esse 40. volunt Bollandi continuatores tom. III Maii pag. xxiii, n. 102. Certe non ante mensem Septembrem, vel Octobrem anni 447, collocari posse initium Juvenalis, constat ex epistola Zosimi Papæ, qui hoc eodem anno 417 19. Augusti, summus Pontifex creatus est, in qua epistola, data xi Kal. Oct. ait se accepisse epistolam Jerosolymitam episcopi Praylii, qui ante Juvenalem sedem Jerosolymitanam tenuit.

monasterium, jam ab illo prope sanctam civitatem Sion constructum, hycmasset, majoris accessus desiderio premitur; utque ipsam nancisceretur solitudinem, illicque consisteret, omne ponebat studium.

Cum de divino itaque Euthymio ab omnibus fere doceretur (eum enim virtus ubique indicabat), vehementer capiebatur amore ejus conveniendi. Itaque magnum Eustorgium obnixe rogat, ut ejus dignatus precibus cum pace dimitteretur.

Quod cum nactus fuisset, ad Lauram mirabilis Euthymii accedens, hospitio excipitur a quodam Anatolio presbytero, et Olympio monacho, fratribus quidem genere, patria autem Corinthiis: cumque multos dies apud eos degisset, deinde etiam magnum vidit Euthymium, et beatæ illæ manus sacrum ejus caput tetigerunt: una et eum monastico induentes habitu, una et in eum uberiores vocantes Spiritus operationem.

Eum tamen hoc in loco manere non sivit Euthymius, propter ætatem: valde enim cavebat imberbium et adolescentum in sua Laura conversationes, ne ad turpes cogitationes reliquis Fratribus offendiculo essent. Sed cum magnus jam Theoctistus, ad Jesum, quem desiderabat, excessisset, ipse Cyriacum ad sanctum Gerasimum juxta Jordanem mittit. Cum ergo divinum revera munus Cyriacum Gerasimus accepisset, et ea illum ætate vidisset, cœnobii ministeriis ipsum destinavit. Sic autem in eo admirabilis ille degebat, ligna findens, aquam comportans, alimenta Fratribus parans, et coquinæ officii inserviens. Sed quamvis ita se haberet, et in tantis laboribus et fatigationibus totum diem transigeret, in divinis colloquiis et oratione pernoctabat; ferventiusque rursus et acrius post opus manuum sacros hymnos incipiebat: et ut paucis dicam, vitam anachoreticam, in cœnobio et tam multis negotiis, per omnia exhibebat, pane solum et aqua, idque secundo quoque die altus.

ἀναχωρητῶν πόλιτιν, ἐν κοινοβίῳ καὶ πράγμασι μόνοις, καὶ ταῦτα παρὰ δύο ἡμέρας τρεφόμενος.

His inductus est Gerasimus, ut eum valde diligeret, et sic vita delectabatur adolescentis, deque illius moribus, et amore in res spirituales, adeo ipsi compertum erat, ut in diebus jejuniorum eum in Rubæ solitudinem assumeret, illicque, socium laborum et spiritualis ascensus haberet.

Hic etiam mirabilis Euthymius versari dicebatur, et singulis Dominicis divina illis sacramenta impartire, donec dies Palmarum advenisset.

Interim brevi elapso tempore, pulchro itinere ad

(4) Theoctistus migravit ad Dominum anno vitæ S. Euthymii 90 (ineunte) die 3 Sept. initio

Ἀ γίγιας πόλεως Σιών περιφανεῖ μοναστηρίῳ, παραχειμάσαντα τὸν Κυριακὸν πλείονος ἡσυχίας πόθος αἰρεῖ· καὶ ὥστε τὴν ἔρημον αὐτὴν καταλαβεῖν καὶ τῆδε οἰκῆσαι, σπουδὴν ἐτίθετο πᾶσαν.

Τὰ κατὰ τὸν θεῖον τοιγαροῦν Εὐθύμιον παρὰ πάντων σχεδὸν διδασκόμενος, [ἡ ἀρετὴ γὰρ αὐτὸν ἐμήνυε πανταχοῦ] ἔρωτι δεινῶς τῆς τοῦ ἀνδρὸς συντυχίας ἠλίσκετο· καὶ δεῖται ὡς δυνατὸν τοῦ μεγάλου Εὐστοργίου, εὐχῆς ἀξιωθέντα τῆς παρ' αὐτοῦ μετ' εἰρήνης ἀπολυθῆναι.

Τούτου δὲ ἔρα γενομένου, τῇ τοῦ θαυμαστοῦ Εὐθυμίου Λαύρα διαβαλὼν, Ἀνατολίῳ τινὶ πρεσβυτέρῳ, καὶ Ὀλυμπίῳ μοναχῷ, ἀδελφοῖς μὲν τὸ γένος, Κορινθίοις δὲ τὴν πατρίδα, ξενίζεται· καὶ συχνὰς παρ' αὐτοῖς ἡμέρας διαγαγὼν, εἶτα καὶ τὸν μέγαν Εὐθύμιον ἐθεάσατο, καὶ αἱ μακάρια χεῖρες ἐκείναι τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ ἤψαντο κεφαλῆς, ὁμοῦ μὲν τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα περιβαλλόμεναι τοῦτον [τούτῳ⁴] ὁμοῦ δὲ καὶ δαφιλεστέραν ἐπ' αὐτὸν καλοῦσαι τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν.

Μεῖναι μέντοι ὁμοῦς ὁ Εὐθύμιος τοῦτον ἐνταῦθα οὐκ εἶασε, διὰ τὴν ἡλικίαν· πάνυ γὰρ ἐφυλάττετο τὰς τῶν ἀγενεῶν καὶ μεираκίων ἐν τῇ οἰκίᾳ λαύρα διατριβὰς, ὅπως μὴ σκάνδαλόν τι πρὸς λογισμοὺς ἀτόπους τῶν ἀδελφῶν τοῖς ὑπολοίποις ὑπάρχουσιν· ἀλλὰ τοῦ μεγάλου ἤδη Θεοκτίστου πρὸς τὸν ποθοῦμενον ἐκδημήσαντος Ἰησοῦν, αὐτὸς τὸν Κυριακὸν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Γεράσιμον, παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἐκπέμπει. Τὸ θεῖον τοίνυν γέρας ὡς ἀληθῶς ὁ Γεράσιμος δεξάμενος τὸν Κυριακὸν, καὶ ἡλικίας οὕτως ἔχοντα ἰδὼν, ὑπηρετεῖσθαι ἀπέταξεν αὐτὸν ἐν τῷ κοινοβίῳ. Διῆγε μὲν δὴ ὁ θαυμάσιος ἐν αὐτῷ οὗτος, ξύλα τε διακλῶν, καὶ ὕδωρ μετακομίζων, ταοφὴν τε τοῖς ἀδελφοῖς ἐτοιμάζων, καὶ πρὸς τὰ τοῦ μαγειρείου διακονούμενος, [ἀλλὰ⁵] καὶ οὕτως ἔχω καὶ κόποις τηλικούτοις καὶ καμάτοις διεμπερεύων, ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμιλίᾳ καὶ τῇ δεήσει; τὰς νύκτας ἀνήλισκε, καὶ θερμότερον μᾶλλον καὶ ἀκμαιότερον μετὰ τὸ τῆς χειρὸς ἔργον, τῶν ἱερῶν ὕμνων ἀπήρχετο· καὶ συναλόντα φάναι, τὴν τῶν τοσοῦτοις, ἐπεδείκνυτο διὰ πάντων, ἄρτων καὶ ὕδατι

Ἐκ τούτων ὑπερφίλῃσαι τε αὐτὸν ὁ Γεράσιμος προήχθη, καὶ οὕτω τῇ τοῦ νεωτέρου ἤδετο πολιτείᾳ, καὶ τοιαύτην ἐπὶ τοῖς ἐκείνου τρόποις καὶ τῷ περὶ τὰ πνευματικὰ ἔρωτι τὴν πληροφορίαν εἰλήφαι, ὡς καὶ παραλαμβάνειν αὐτὸν ἐν ταῖς τῶν νηστειῶν ἡμέραις εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ρουβᾶ, καὶ κοινωνῶν ἔχειν τῶν ἐκεῖ καμάτων καὶ τῆς πνευματικῆς ἀνάδασεως.

Ἐνταῦθα καὶ ὁ θαυμαστὸς Εὐθύμιος διατρίβειν ἐλέγχετο, καὶ μεταδιδόναι τῶν θείων αὐτοῖς μυστηρίων Κυριακῆς ἐκάστης, ἕως ἢ τῶν Βαΐων ἀφίκοιτο,

Βραχίος δὲ ὑποβρέυσαντος μεταξύ χρόνου, ἔπεισε

5 indictionis, ut habetur in Vita S. Euthymii, nempe anno Christi 466.

μὲν τὴν καλὴν πρὸς τὸν Θεὸν πορείαν ὁ μέγας Εὐ-
θύμιος· ὁρᾷ δὲ τὴν ἱερὰν ἐκείνου ψυχὴν ὁ Γεράσι-
μος ὑπὸ ἀγγέλων προπεμπομένην, καὶ λαμπρῶς
εἰς οὐρανοὺς ἀνιῶσαν, ὅθεν ἐκέκλητο. Αὐτίκα τοῖνον
παρλαβὼν τὸν Κυριακὸν, ἀνεισί τε εἰς τὴν αὐτοῦ
λαύραν, καὶ τὸ ἅγιον [τῷ ἁγίῳ minus bene] τούτου
σῶμα χερσὶ ποθοῦσαις, αἰδοῖ τῇ προσηκούσῃ θάπτει,
καὶ ὅσα νόμος ἐνταῦθα τελείας, ἀναστρέφει πάλιν.

Ἐνάτῃ δὲ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τοῦ Κυριακοῦ
παρουσίας ἔτει, καὶ ὁ θαυμαστὸν Γεράσιμος τελευ-
τᾷ, καὶ τὴν πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην, καὶ οὗτος
ἐστείλατο ἐκδημίαν, πέμπτη Μαρτίου μηνὸς Ἰστα-
μίνου. Ἐβδόμου δὲ καὶ εἰκοστοῦ ὁ Κύριακός ἤπτετο
ἤδη. Καὶ ἀναχωρήσας ἐκειθεν, εἰς τὴν τοῦ Εὐθύ-
μίου λαύραν ἀφίκετο· εἰσδεχθεὶς μέντοι ὑπὸ Ἥλιου·
εὐτοῦτος γὰρ τῆνικαδὲ αὐτῆς προηγείτο, καλλίον τ
παρ' αὐτοῦ εἰλήφει, καὶ τῆς ποθομένης ἀφθόνως
ἀπέλαυνεν ἡσυχίας· θερμοτάτην εἰσνεγκάμενος τὴν
σπουδὴν, ὥστε τὴν λαύραν εἰς κοινόδιον μετασκευ-
ασθῆναι.

Ἦν δὲ τις ἐν αὐτῇ Θωμᾶς, ἥδιστα τοὺς ὑπὲρ
[αὐτῆς] ἀσπαζόμενος πόνους, καὶ πολλὴν ὄσπιν τῆς
ψυχῆς ἐπιδεικνύμενος τὴν φιλοσοφίαν. Τούτῃ συν-
ήφθη ὁ Κυριακὸς τὸν τοῦ πνεύματος σύνδεσμον, καὶ
τῇ αὐτοῦ ἀγωγῇ καὶ τοῖς τρόποις ἐπόμενος, εἰς
τελεωτέραν ἀρετὴν ἐγυμνάζετο, καὶ τὸν ἐκείνου
βίον ἐζήλου, καὶ πρὸς τὴν ὁμοίαν παρεσκευάζετο
μίμησιν.

Οὗτος ἄρα ὁ Θωμᾶς, καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ
Φείδου κατεπέμφθη τοῦ διακόνου, ἐφ' ᾧ πρὸς τὴν
τοῦ κοινοβίου οἰκοδομὴν ὠνήσαιο ἀναλώματα· τὰ
γὰρ τῶν πατέρων Εὐθυμίου καὶ Θεοκτίστου μονα-
στήρια. Περὶ τῶν τῶν ὀνομάτων μόνων τῆνικαῦτα
διαιρέσιν ἐγνωρίζετο· κοινὴν τὴν ἀγωγὴν ἔχοντα
καὶ τὸν βίον· καὶ ὅφ' ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ποιμένι
οἰκονομούμενά τε καὶ ποιμαίνόμενα, ροῦ μεγάλου

(5) Beatus Euthymius ex hac vita migravit in-
dict. xi, nocte Sabbati, die 20. Janu. anno 473
(ex ipsius Vita a Cyrillo conscripta), cum vixisset
annos 95 cum 5 insuper mensibus. Natus quippe
est iv Gratiani consulatu (hoc est anno 377),
circa mensem Augustum, ut initio ejusdem Vitæ
habetur, ac post V Idus Aug. ; nam hac die, qua
certum est Valentem imperatorem incensum esse
anno sequenti, nempe 378, nondum elapsus erat i.
annus ab Euthymii ortu, ut ibidem asseritur. Non
igitur ante mensem Maium, ut existimavit eruditus
vir Daniel Papebrochius tom. III Maii pag. xxii,
n. 98, propterea quod in ejusdem Vita legerit,
anno vitæ Euthymii 52 Juvenalem Patriarcham, 7.
Maii, Indict. xi (quæ anno Christi 428 convenit)
Lauræ ipsius ecclesiam dedicasse. Verum in textu
Græco non simpliciter habetur, anno 52, sed, circa
annum 52, κατὰ τὸν πεντηκοστὸν δεῦτερον, etc.
Ex alio certe ejusdem Vitæ S. Euthymii loco, sup.
p. 40, verius concludere possumus. S. Euthymium
non modo post mensem Maium, verum etiam post
mensem Junium natum fuisse. Ait enim idem
Cyrillus, anno 54 vitæ Euthymii, τῷ Πεντηκοστῷ
τετάρτῳ, Ephesi primam œcumenicam Synodum
celebratam esse (quæ cœpta est 22 Junii ann. 431).
Nondum igitur cœptus erat annus 55.

(6) Elias a beato Euthymio mortente suæ Lauræ
præficitur. Ex ejusdem Euthymii Vita.

(7) Beatus Euthymius jam moriturus, Eliæ sibi

A Deum abiit magnus Euthymius (5), cujus sacram
animam Gerasimus videt ab angelis deduci, et
splendida ad cœlos unde vocatus fuerat, ascendere.
Statim igitur assumpto Cyriaco, ascendit in ejus
Lauram, et sanctum ejus corpus gratis manibus,
cum ea qua par est reverentia sepelit, omnibusque
ex more peractis, iterum revertitur.

Nono autem Cyriaci in Palæstinam adventus anno,
mirabilis quoque Gerasimus vitam finivit, et ad
communem Dominum æque migravit, quinto men-
sis Martii. Septimum autem et vicesimum annum
Cyriacus jam attigerat ; inde itaque recedens, venit
in Euthymii Lauram, susceptusque est ab Elia (6),
(is enim tunc temporis eidem præerat, cellulaque
B ab ipso accepta, optata quiete abunde fruebatur)
vehementissimo incensus studio, ut Laura in cœ-
nobiium mutaretur (7).

Erat autem in ea quidam Thomas, qui pro vir-
tute labores lubentissime suscipiebat, et maximam
animi philosophiam exhibebat. Huic Cyriacus
vinculo spiritus conjunctus est, ejusque institutum
et mores sectatus, ad perfectiorem virtutem se
exercebat, illiusque vitam æmulabatur, et ad ejus
imitationem se comparabat.

Hic ergo Thomas, Alexandriam a Phido diacono
missus est, ut necessaria ad cœnobii constructio-
nem emeret. Patrum namque Euthymii et Theo-
ctisti monasteria, id temporis, penes solum nomen
C diversa esse agnoscebantur : commune namque
habebant institutum, communemque vitæ rationem
sectabantur, et ab uno eodemque pastore rege-
bantur et administrabantur (8), (ut magnus Eu-

in Lauræ præfecturam successuro significat volun-
tatem Dei esse, ut Laura in cœnobiium mutaretur,
idque brevi post tempore futurum. Ex ejusdem
Vita.

(8) Theoctisto defuncto anno 466, Euthymius
Pater (ut in ejus Vita legitur) ipsius Lauræ suffe-
cit Marim Therebonis avunculum, quo post duos
annos demortuo, in ejus locum Euthymius Longi-
nus præfectum constituit anno 468. In fine autem
ejusdem Vitæ, Euthymius vita excedens anno 473,
(quo Longinus in Theoctisti Lauræ quintum agebat
præfecturæ annum) Lauræ suæ Eliam præficit, qui
Cyriacum excepit supra pag. 107. Itaque eodem
D tempore, Longinus Lauræ beati Theoctisti. Elias
Lauræ Sancti Euthymii præerat. Ab uno itaque et
eodem hic regi et administrari dicuntur (ut vide-
tur) Euthymii et Theoctisti monasteria, quod una
mente, unanimique consensu administrarentur.
Simile quidquam legitur in Vita Sancti Benedicti
Bisopii Abbatis Vuiremuthensis primi, tomo II ;
Act. SS. Ord. S. Bened. p. 1005, n. 7, et seqq.
Hic nempe Benedictus eodem tempore Uvirensi
Monasterio Sancti Petri Easteruvinum. Girvieni
Sancti Pauli Ceolfridum Abbates constituit, ea
duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax et con-
cordia, eadem perpetua familiaritas conservaretur
et gratia. Non desunt etiam alia exempla, quibus
idem comprobari potest.

thymius successoribus suis jusserat). Sed et divinus Thomas (9), (cum præsentem explesset vitam) in æterno habitaculo receptus, et justorum cœtui adnumeratus fuerat.

Duodecim autem post ejus decessum advenientibus annis, Longinus etiam, monasterii Theoctisti præfectus, vita functus est. Cui cum Paulus in monasterii præfecturam successisset, Terebon Agareus, qui sacris olim Euthymii manibus baptizatus fuerat, cum esset ipse quoque jam morti vicinus, magnas ambobus monasteriis reliquerat facultates.

Cum autem Paulus in tractandis pecuniis injustus esset versatus, et in exsequendis mandatis se gessisset iniquius, ipsumque Terebonis corpus cum pecuniis abstulisset, seditio inter monasteria excitatur, et seditionem etiam divisio consequitur: adeo ut Paulus prædia quæ Euthymii Lauræ adjecta fuerant, muro cinxerit, vallum ipsis circumjecerit, et turrim superstruxerit: quin etiam diversorium publicum a Laura Sucæ emerit prope turrem Davidicam, et id etiam Euthymii Lauræ attribuerit.

Beatus ergo Cyriacus, Fratrum divisione offensus; quod quos sol insimul semper videt, amor, non virtutis, neque solitudinis, sed pecuniæ disjunctisset: illinc recedit, et in Sucæ Lauram venit (10). Cumque longo tempore in ea esset versatus, et quatuor his ministeriis, nempe panis ac reliqui Fratrum victus cura, infirmorum curatione, hospitem exceptione, Lauræ administratione, diversis annis esset perfunctus (11): et Fratrum omnium conscientias suæ patientiæ testes invenisset, atque humilitatis, nec non reliquæ perfectionis quam divini Canones a sacerdotibus exigunt, quadragesimo ætatis anno ad presbyteratus honorem provehitur. Sacrorum autem vasorum custodia, et Ecclesiæ cura, decem et octo annos (12) fidei ejus credita est.

Hæc quoque de Cyriaco dicuntur: quod tot annorum spatio, non modo sol non occiderit super ejus iracundiam, sed ne minime omnium ira commotus fuerit, neque eum viderit dies comedentem: quodque divinatorum hymnorum tempus Fratribus significans, non prius umquam pulsatione cessaverit quin pura et immaculata lingua totum immaculatum (id est Psalmum, *Beati immaculati in via*) percurrisset.

Septimo autem et septuagesimo ætatis suæ anno (13), tradita sacra suppellectili, cujus custodia sibi credita fuerat, ad eremum Natupha secedit, se-

(9) Thomas vitam explet anno 474, forte uno aut altero mense post obitum Gerasimi.

(10) Cyriacus in Lauram Sucæ se contulit, anno 484 exeunte.

(11) Nempe incompletis, videlicet ab exeunte 484 ad inchoatum 488.

Α τούτο Εὐθυμίου τοῖς μετ' αὐτὸν ἐντειλαμένου. Ἄλλ' εἶχε μὲν ἤδη καὶ τὸν θεῖον Θωμᾶν, ἡ ἐκεῖθεν ἀδίου κατοικία· τὸν ἐνταῦθα διανύσαντα βίον· καὶ τῷ τῶν δικαίων καὶ οὗτος χορῶν συνηρίθμητο.

Δώδεκα δὲ μετὰ τὴν τελευταίην περιελθόντων ἐνιαυτῶν, Λογγίνος ὁ τῆς τοῦ Θεοκτίστου μονῆς ἀφηγούμενος τελευταῖα καὶ οὗτος τὸν βίον. Καὶ Παύλου τὴν τῆς μονῆς προστασίαν ἐκδεξαμένου, Τερέβων ὁ Ἀγαρηνός, ὃς ταῖς ἱεραῖς πάλαι τοῦ Εὐθυμίου χερσὶν ἐβαπτίσαστο, πρὸς τῇ τελευταίῃ καὶ αὐτὸς ὢν, πολλὴν τινα τοῖν μοναστηρίοις ἀμφοῖν οὐσίαν καταλελοίπει.

Τοῦ Παύλου δὲ ἀδικώτερον τε περὶ τὰ χρήματα, καὶ ἐκείνον ἀνομώτερον περὶ τὰς ἐντολάς προσενηχθέντος, καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ Τερέβωνος νεκρὸν μετὰ τῶν χρημάτων ἀφελόμενον, στάσις μεταξὺ τῶν μοναστηρίων ἐγείρεται· καὶ τῇ στάσει, καὶ διαίρεσις ἐπακολουθεῖ, ὡς ἀποτείχισαι τε τὸν Παῦλον τὰ προστεθέντα τῇ τοῦ Εὐθυμίου λαύρᾳ χωρία, καὶ φραγμὸν αὐτοῖς περιβαλεῖν, καὶ πύργον ἐποικοδομήσαι, ἀλλὰ μὴν καὶ πανδοχεῖον ἕκπὸ τῆς τοῦ Σουκᾶ λαύρας πλησίον τοῦ Δαυιδείου πύργου ὠνήσασθαι, καὶ τῇ τοῦ Εὐθυμίου καὶ αὐτὸ ἀπονεύμαι.

Ὁ τοίνυν μακάριος Κυριακὸς ἐπὶ τῇ διαίρεσι τῶν ἀδελφῶν προσοχθίσας, ὅπως οὐκ ἐν τ' αὐτῷ [ταυτῷ] ἤλιος εἰς αἰετὴν ἔρωσ οὐκ ἀρετῆς οὐδὲ ἡσυχίας, ἀλλὰ χρημάτων ἄρτι διέστησεν, ἀναχωρεῖ τε ἐκεῖθεν, καὶ εἰς τὴν τοῦ Σουκᾶ παραγίνεται. Συχνὸν τοίνυν ἐν αὐτῇ διατριψὰς χρόνον, καὶ τέσσαρας ταύτας διακονίας, τὴν τῶν ἄρτων καὶ τῆς λοιπῆς διαίτης τῶν ἀδελφῶν πρόνοιαν, [τὴν τῶν νοσοῦντων ἐπιμέλειαν] τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων, τὴν τῆς λαύρας οἰκονομίαν ἐν διαφόροις ἔτεσι διετέλεσας, καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν ἀπάντων συνειδηθείσας, μάρτυρας τῆς οἰκείας ὑπομονῆς καὶ τῆς ταπεινώσεως εὐρηκῶς, τῆς τε ἄλλης ἀκριβείας ἣν οἱ θεῖοι κανόνες τοὺς ἱερεῖς ἀπαιτοῦσιν, ἐν ἔτει τισσαρακοστῷ τῆς ἡλικίας, εἰς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἀνάγεται. Τὴν γε μὴν τῶν κειμηλίων τῶν ἱερῶν φυλακὴν, καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμέλειαν, ἐπὶ δέκα πρὸς τοῖς ὀκτώ ἔτεσιν ἐπιστεύθη.

Λέγεται μὲντοι περὶ Κυριακοῦ καὶ ναῦτα, ὡς παρ ἔλους τοὺς τοσοῦτους χρόνους, οὐ μόνον οὐκ [οὐδ'] ἐπιδύσειεν ὁ ἤλιος τῷ ἐκείνου παροργισμῷ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὄλωσ ὀργισθεῖη, οὐδὲ ἐσθίοντα τοῦτον ἡ ἡμέρα ἴδοι· καὶ ὡς οὐ πρότερόν ποτε τὸν καιρὸν τοῖς ἀδελφοῖς τῶν θείων ὕμνων σημαίνων, τοῦ κρούματος παύσαιτο, ἕως ἔλθον τῇ καθαρῇ καὶ ἀμώμῃ γλώσσῃ διέλθοι τὸν ἄμωμον.

Ἐβδόμῃ μὲντοι πρὸς τοῖς ἐβδομήκοντα ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, τὰ κειμήλια ὢν τὴν φυλακὴν πεπίστευτο παραδοῦς, ὁ μὲν ἐπὶ τὴν τοῦ Νατουφᾶ ἔρη-

(12) Ab anno 506 ad 5 2 4.

(13) Cyriacus mansit in laura Sucæ 39 ann infra, hoc est, ab exeunte 484 ad 524 inchoatum, vitæ 76 expletum, et inchoatum 77. In Natupha mansit 5 annis.

μον ἀναχωρεῖ· τῷ δὲ ἄρα καὶ μαθητῆς, εἶπετο. Ἀπομούμενοι τοίνυν τροφῆς, καὶ οὐκ ἔχοντες ὄθεν τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην παραμυθίσονται· οὐδὲ γὰρ [οὐδὲ 1] μελάγρια κατὰ τὴν ἔρημον πεφύκει· ταῦτα γὰρ ἱκανῶς, τούτοις ἐπείσας ἦν, εὐχεταί· ὁ θεὸς Κυριακὸς τῷ Θεῷ, τροφὴν αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐνταῦθα δοῦναι σκιλλῶν [σκιλλῶν 1]· δαψιλῶς γὰρ τούτων ἡ ἔρημος καὶ ἀφθόως εἶχε. Καὶ πρὸς τὸν μαθητὴν ἐπιστραφεὶς. Συνάγαγε, φησί, τέκνον ἐκ τούτων τῶν σκιλλῶν [σκιλλῶν 1], καὶ ἄλας ἐπιβαλὼν αὐταῖς, ἐν χύτρῳ ἔψησον· καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὅτι ἔσται καὶ ἡμῖν ἐξ αὐτῶν χορτασθῆναι.

Ταῦτα ὁ μὲν τῷ μαθητῇ ἐπισκήπτει, Θεὸς δὲ τῆς εὐχῆς ἄνωθεν ἐπήκοος ἦν, ὁ καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας πηγάζας, καὶ τὴν πολλὴν ἑκείνην τῆς Μερόβας [Μερόβας 1] πικρίαν εἰς ἀνάλογον ἀμείψας γλυκύτητά. Ἄϊ τε γὰρ σκίλλαι, τῆς ἐμφύτου καὶ αὐταὶ πικρίας με ἔβαλον, καὶ εἰς τέσσαρας ἐξ ἐκείνου χρόνου τροφὴ τοῖς μακαρίοις ἐγένοντο [ἐγένοντο 1]. Ἀλλ', « Οὐκ ἔγκαταλείψει Κύριος τοὺς δούλους αὐτοῦ, » εὐκαίρως τῷ ἱερῷ Δαυὶδ ἐνταῦθα εἰρήσεται. Ἀνὴρ γάρ τις ἀπὸ τῆς κώμης Θεωκῶν [Θεωκῶν 1], παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ θρέμματα νεμόντων πυθομένος τὰ κατὰ τὸν Κυριακόν, ἄρτους θερμούς ἐπὶ τὸν ὄνον [τῶν ὄνων 1] ἐνθήμενος ἦκει· καὶ παρ' αὐτῷ καταθείς τὸν φόρτον, ἀπῶν ᾤχετο· καὶ τούτοις ὁ Κυριακὸς τοῦ λοιποῦ σὺν τῷ μαθητῇ διέζη. Ἀλλὰ τότε μὲν ὁ μαθητῆς τὸν συνήθη τρόπον τὰς ὀκίλλας ἔψησας, μὴ ἐπιτραπὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Κυριακοῦ, ἔθετο δεῖπνον. Εἶτα τὴν αὐτῶν πικρίαν οὐκ ἐνεγκόντι, καὶ ἡ δύναμις αὐτῷ μετὰ τῆς φωνῆς ἐσβέσθη, καὶ ὡσεὶ νεκρὸς ἔκειτο. Συμβαλὼν τοίνυν ὁ θεὸς Κυριακὸς τῆς συμφορᾶς τὴν αἰτίαν, καὶ χεῖρας εἰς προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ μαθητοῦ διάρας, ἀνίστησι τοῦτον, καὶ τῶν θείων αὐτῷ μεταδούς τῆς διαιτίας ἡπίως ἀναλαμβάνει.

Ὀλίγη δὲ ὕστερον ἐπιλιπόντων αὐτοῖς [αὐτοῖς 2] τῶν ἄρτων, [χαλεπωτάτῳ λιμῷ συνείχοντο πάλιν. Καὶ πάλιν] ὁ μακάριος οὗτος τὸν μαθητὴν σκίλλας αὐτοῖς δεῖπνον παρασκευάσαι προτρέπεται. Ὁ δὲ τὴν τροφὴν ἐξεργασάμενος, καὶ ταύτην προθεὶς, ὁμῶς ἐδεδοίκεν χρῆσασθαι. Εἰσῆι γὰρ αὐτὸν ἡ προλαβοῦσα πικρία· καὶ ὅπως φαγόντα, οὐ τὸ φθῆγεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ κινεῖσθαι αὐτὸν ἐπέλειπεν. Εὐλογήσαντος μὲν τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπιβαλόντος, εἶτα καὶ ἀψαμένου τῶν προκειμένων καὶ πρῶτου φαγόντος, ἀναθαρσίσας καὶ ὁ μαθητῆς, εὐθὺς ἤπτετο· καὶ ἔφαγόν τε ἡδέως καὶ ἱκανῶς ἀνεκτέψαντο.

Ἡμέπτος τῆς ἐν τῷ Νατουφᾷ τούτῳ διατριβῆς ἤνυετο χρόνος· καὶ τινὸς μὲν υἱὸς τῶν ἐν τῇ Θεωκῶν [Θεωκῶν 1] πονηρῶ συνείχετο πνεύματι· καὶ δυσφύρων εἶχε καὶ χαλεπῶς. Τὰ περὶ τοῦ θείου δὲ Κυριακοῦ μαθὼν ἕκαστα ὁ πατήρ, παρ' αὐτὸν τε ἄγει τὸν παῖδα, καὶ θερμῶς ἐδεῖτο, ἀμύνει τῷ παιδί χαλεπῶς κάμνοντι. Ὁ δὲ καὶ ἀμφοτέρους οἰκτείρας, τὸν μὲν τοῦ πάθους, τὸν δὲ τῆς ἐπὶ τῷ παιδί

quente discipulo. Cum itaque cibo destituti essent, nec haberent unde naturæ necessitatem solarentur (in illa quippe eremo ne melagria quidem nascebantur, quæ certe eis ad convivium sufficissent); Deum rogat divinus Cyriacus, ut cibum ipsis ex illic exstantibus scillis impertiret; iis enim abundabat illa solitudo. Conversusque ad discipulum, Collige, inquit, flii, ex his scillis, et salem illis aspergens, coque in olla: et, Benedictus Deus, quoniam ex illis nobis vesci licebit.

Hæc ille quidem discipulo mandat. Deus autem cœlitus preces audivit, qui et aquam ex petra scaturire fecit, et maximam illam Mæræ amaritudinem in congruam dulcedinem commutavit. Scillæ namque innatam amaritudinem deposuere, et exinde per quadriennium beatis illis in cibo fuere. Sed illud, *Non derelinquet Dominus sanctos suos*, opportune a sacro David, hic dicitur. Vir enim quidam ex vico Thecoorum, cum ex iis, qui in eremo pecorâ pascebant, de Cyriaco audivisset, panibus calidis asino impositis accedit, et onere apud eum deposito, abiit, hincque in reliquum Cyriacus cum discipulo vitam traduxit. Tuncque discipulus, coctis de more scillis, non jussus a beato Cyriaco eas in cœnam apposuit. Deinde cum earum non ferret amaritudinem, una cum voce vires ejus extinctæ sunt, et tamquam mortuus jacebat. Cum itaque divinus Cyriacus infortunii causam intellexisset, et manus ad orandum pro discipulo sustulisset, ipsum erexit; divinaque illi impertiens sacramenta, sanum protinus reddidit, et benigne a timore recreavit.

μυστηρίων, ὑγιῆ τε ἀποκαθίστησιν αὐτίκα, καὶ

Post paulo autem deficientibus panibus, gravissima rursus fame premebantur. Beatus autem ille discipulum iterum ex scillis cœnam parare jubet. Ille vero cum cibum paratum apposuisset, eo tamen uti verebatur. Venerat enim ei in mentem præcedens amaritudo, et quemadmodum cum comedisset, non modo vox, verum etiam motus eum defecisset. Cyriacus autem data benedictione, signoque crucis efformato, ex apposisis sumpsit, et prior comedit; [discipulus vero resumpta fiducia ex cibo accepit,] amboque jucunde comederunt, et abunde refecti sunt.

Quintus jam explebatur annus (14), ex quo in Natupha isto versabatur: et cujusdam filius ex vico Thecoorum maligno spiritu correptus tenebatur, graviterque ac moleste agebatur. Cum autem de divino Cyriaco singula didicisset pater, filium ad eum adducit, vehementerque rogat ut male laboranti filio opem ferat. Ille autem utriusque misertus, hujus quidem, morbi, illius vero,

doloris, et inconsolabilis super filio ægritudinis, A lύπης καὶ τῆς ἀπαρακλήτου βαρυθυμίας (15), εὐχὴν preces pro adolescentulo adhibet, crucisque unctum oleo amara illa liberat insaniam.

Cum igitur per multos jam pervasisset miraculum, innumerabilis ad eum confluebat multitudo, quietem ejus et orationem interrompentes.

Hæc vitens præclarus Cyriacus, in interiorem Rubæ solitudinem transit (16). Et quinque in ea transigens annos, radices melagriorum, et arundinum summos ramos in cibos admittebat: eaque amplum illi erant opsonium, nihil quoad voluptatem divitum mensæ cedens.

Sed divinorum Cyriaci charismatum efficacia, hanc quoque solitudinem, advenientium multitudine, civitatem efficiebat. Omnes enim quos vel malus vexabat spiritus, vel alius premebat morbus, prompto et alacri animo, ad virum tamquam ad exploratam sanationem accurrebant: et nemo illino revertebatur vacuus. Verum accedentium multitudinem iterum pertæsus divinus Cyriacus, in eam se confert solitudinis partem, in qua anachoretarum nullus neque manserat, neque pertransierat aliquando. Nominabatur locus ab accolis Susacim (17); in quo et Sucæ et Novæ Lauræ ambo fluvii, eorum quos novimus maximi et profundissimi, conjunguntur et conflunt. Ferunt autem ii esse de quibus Christo dictum est a Davide: *Tu siccasti fluvios Etham*. Sed plane inviam hanc solitudinem aditu omnino facilem hominibus reddebat quam in eum habebant fides, seu potius divinarum illius gratiarum copia; quæ et fidem ferventius excitabat, et in desiderium pias inducebat animas. Cum enim Cyriacus septem illic annos transegisset, (quando quæ ingruerat [pestis] omnia circumcirca affligebat, multosque de medio tollere non intermittebat) timentes qui erant Lauræ Sucæ, in inviam hanc solitudinem ascendunt, rogantque et obsecrant Cyriacum, ut iterum ad Lauram revertatur; quo saltem efficacissimum adversus [pestem] remedium habeant, illius adventum.

Illos itaque miserata bona illa et clemens anima iterum in Lauram descendit (18). Cumque ad beati Charitonis cellulam quintum exegisset annum, strenuissime eos qui cum Origene sentiebant, expugnabat. Tunc quoque admirabilis Cyrillus, qui a magni Euthymii ad beati Sabæ Lauram accesserat ut Joannem Silentiarium episcopum videret, sit ei minister litterarum ad beatum hunc Cyriacum. Litteræ autem bellum adversus sanctam civitatem suscitatum significabant, eumque obsecrabant, ut Deum impensius oraret, ut qui in Nova Laura cum Nonno et Leontio ex Origenis dogmatis so-

λύπης καὶ τῆς ἀπαρακλήτου βαρυθυμίας (15), εὐχὴν τε τῷ νεανίσκῳ ἐπιλέγει, καὶ τῷ [τοῦ] σταυροῦ χρίσας ἐλαίῳ, τῆς πικρᾶς ἐκείνης ἀπαλλάττει μανίας.

Τοῦ θαύματος τοίνυν εἰς πολλοὺς ἤδη διοφοιτήσαντος, μυρίον παρ' αὐτὸν πλῆθος συνέβησον, τὴν ἡσυχίαν αὐτῷ καὶ τὴν προσευχὴν ἐκικόπτοντες.

Ταῦτα ὁ γενναῖος Κυριακὸς ἐκκλίνων ἐπὶ τὴν ἐνδοτέρω [ἐνδοτέραν 1] τοῦ Ρουβᾶ ἔρημον διαβαίνει. Καὶ πέντε παρ' αὐτῆ διαγαγὼν ἔτη, βίζας τε μελαγγρίων καὶ ἀκρέμονας [ἄκρεμόνας 2] καλάμων προσίετο· καὶ ταῦτα ὄψον τε ἱκανὸν αὐτῷ ἦσαν, καὶ οὐδὲν εἰς ἡδονὴν τῆς τῶν πλουσίων τραπέζης ἀπολείπομενον.

Ἄλλ' ἡ τῶν χαρισμάτων τοῦ Κυριακοῦ τῶν θείων ἐνέργεια, πόλιν καὶ τὴν ἔρημον ταύτην τῷ πλῆθει τῶν ἐπιδημούντων ἐποίησε. Καὶ πάντες οἱ εἰς τὴν πενήρον ἐνοχλοῦν πνεῦμα. εἴτε νόσος ἐτέρᾳ πείζοι, πρόθυμοι πρὸς τὸν ἄνδρα ὡσπερ ἂν εἰς ὁμολογουμένῃ ἴασιν ἔτρεχον· καὶ κενὸς ἐκείθεν οὐδεὶς ἐπαυήσαν. Δυσχεραίνων δὲ τῷ πλῆθει τῶν προσιόντων καὶ αὐθις ὁ θεῖος Κυριακός, εἰς τοῦτο τῆς ἐρήμου φοιτᾷ. ἐν ᾧ τῶν ἀναχωρητῶν οὐδὲ εἰς οὐτὴ μείνας ἦν, οὐτὴ διαλθὼν πώποτε· ὁ τόπος δὲ ἄρα Σουσακίμ [Σουσακίμ 2] τοῖς ἐγγχωρίοις ὠνόμαστο. Καὶ ἐν αὐτῷ, ὅτε τῆς νέας λαύρας καὶ ὁ τῆς τοῦ Σουκᾶ οἱ ποταμοὶ ἄμφω συμβάλλουσι, βαθύτατοι ὦν ἴσμεν καὶ μέγιστοι βέοντες. Καὶ τοούτους εἶναι, περὶ ὧν πρὸς τὸν Χριστὸν εἴρηται τῷ Δαυιδ, Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἡθὰμ, λέγεται. Ἄλλ' εὐχερῆ πάντως ἀνθρώποις καὶ βῆδιαν καὶ τὴν ἄβατον δῆπου ταύτην ἔρημον ἢ περὶ τὸν ἄνδρα πίστις ἐποίησε· μᾶλλον δὲ ἡ τῶν ἐκείνου θείων χαρίτων ἀφθονία· ἥτις καὶ τὴν πίστιν θερμότερον ἀνεκίνησε, καὶ τὰς εὐσεβεῖς ψυχὰς εἰς πόθον ἐπέδητο. Ἐπεὶ γὰρ ἐνταῦθα ἔτη τοῦ Κυριακοῦ διαγαγόντος, ἐπειδὴ λοιμὸς ἐπισκήψας τότε κακῶς τὰ πέριξ πάντα ἐποίησε, καὶ πολλοὺς ἀναίρων οὐκ ἀνίει [ἀνήει 2], δεισαντες οἱ τῆς τοῦ Σουκᾶ λαύρας, ἐπιβαίνουσι καὶ τῆς ἀβάτου ταύτης ἐρήμου· καὶ δέονται τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τοῦτον ἐκλιπαροῦσι, τῇ λαύρᾳ καὶ αὐθις ἐπιδημῆσαι· ὅπως τοῦτο γ' οὖν [γοῦν] ἀνυσιμώτατον κατὰ τοῦ λοιμοῦ φάρμακον ἔχοιεν, τὴν ἐκείνου ἐπιδημίαν.

Ἔλεον τοίνυν αὐτῶν [αὐτῶν] ἡ ἀγαθὴ καὶ φιλόανθρωπος ἐκείνη λαβύσα ψυχὴ κάτεισε τε εἰς τὴν λαύραν πάλιν· καὶ πρὸς τῷ τοῦ μακαρίου Χαρίτωνος κελλίῳ πέμπτον διατελέσας ἐνιαυτὸν, ἀνδρείωτα τούτους τὰ Ὀριγίνους φρονούντας κατηγοροῦντες. Τότε μὲν δὲ καὶ ὁ θαυμάσιος Κύριλλος, ἀπὸ τῆς τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου λαύρας, τῇ τοῦ μακαρίου Σάββα [Σάββα εἰ ἰτα δεῖν] παραλαβὼν, ἐφ' ᾧ τὸν ἡσυχαστὴν ἐπίσκοπον Ἰωάννην ἴδοι, ὑπηρέτης αὐτῷ γραμμάτων πρὸς τὸν μακάριον τοῦτον Κυριακὸν γίνεται. Τὰ δὲ γράμματα τὸν τε κατὰ τὴν ἁγίαν πόλιν ἀναρρίπισθέντα ἐδήλου πόλεμον, καὶ ἰκέτευον

(15) *Leges βαρυθυμίας, παραμυθίας male.*

(16) Anno 529.

(17) Venit in Susacim ann. 534. ubi manet 7

annos.

(18) Anno 541.

αὐτὸν ἐκτενέστερον τοῦ Θεοῦ δετηθῆναι, ὥστε τούτους ἐν τῇ νύκτι λαύρα μετὰ Νόννου [Νόνου 2] καὶ Λεοντίου τὴν ἐκ τῶν Ὀριγένους δογμάτων συμμαχίαν παραλαβόντας, καὶ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου στρατευσαμένους ζουεῖαν ἀποβαλεῖν.

Ὁ Κύριλλος μὲν οὖν εἰς τὸν Σουκῆν ἀφικόμενος, καὶ Ζωσίμῳ καὶ Ἰωάννῃ πρώτοις ἐκείνου τοῖς μαθηταῖς ἐντυχῶν, εἶτα καὶ ὡς τὸν μέγαν σὺν αὐτοῖς Κυριακὸν ἄπαισιν· ἀγχειρίζει τε αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν, καὶ ὅσα πάλιν ἀπὸ γλώττης αὐτῷ εἶρητο, διέξεισι πάντα. Ὁ δὲ θερμόν τι καὶ οἶον ἀπὸ καρδίας ἐπιδακρύσας. Εἰπέ, φησί, τῶν ἀποστειλαντί σε· Μὴ ἀνιώμεθα, Πάτερ· ὀφύομεθα γὰρ θάττον Νόννον μὲν καὶ Λεόντιον, τὴν ζωὴν ἀθλιώτατα καταστρέψαντας. τούτους δὲ ἐπιχωριάσαντας τῇ λαύρα λύκους ὡς ἀσχίστα ἐκείθεν ἀπελαυνομένους· καὶ τὰ λογικὰ πρόβατα πάλιν ἀλύπως αὐτὴν πατοῦντα καὶ ἀδεῶς, καὶ ἐν αὐτῇ νεμόμενά τε καὶ ἐκτρεφόμενα. Πρὸς ταῦτα ἐκείνος· Τίνα δὲ ἐστὶ, Πάτερ, τὰ ὑπ' αὐτῶν προσευόμενα, ἤρετο· διαβεβαιοῦνται γὰρ, ἔφη, τὰ περὶ προὔπαρξιν καὶ ἀποκαταστάσεως δόγματα, μίσα τε εἶναι καὶ ἀκίνδυνα. ἐκείνα πρὸς τοῦτο μαρτυρεῖν αὐτοῖς λέγοντες ἄπερ φησί που τῶν αὐτοῦ ἀπολογητικῶν ὁ μέγας Γρηγόριος· « Ἐμοὶ δ' οὖν πρᾶγμα φαίνεται οὐ τῶν φαυλοτάτων, διδόναι κατὰ καιρὸν ἐκάστη τοῦ λόγου τὸ σιτομέτριον, καὶ οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τὴν ἀλήθειαν τῶν ἡμετέρων δογμάτων, ὅσα περὶ κόσμων ἢ κόσμου περιλοσόφηται, περὶ ἕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ νοῦ, καὶ τῶν νοερῶν φύσεων, βελτιόνων τε καὶ χειρόνων, περὶ τῆς τὰ πάντα συνδεούσης Προνοίας· ὅσα τε κατὰ λόγον ἀπαντῶν δοκεῖ καὶ ὅσα παρὰ λόγον τὸν κάτω καὶ τὸν ἀνθρώπινον. ἔτι τε ὅσα περὶ τῆς πρώτης ἡμῶν συστάσεως, τύπων τε καὶ ἀληθείας καὶ διαθηκῶν, καὶ Χριστοῦ παρουσίας πρώτης τε καὶ δευτέρας. Ἐν τούτοις γὰρ φασὶ καὶ τὸ ἐντυγχάνειν οὐκ ἄχρηστον, καὶ τὸ διαμαρτάνειν ἀκίνδυνον.

Ταῦτα τοῦ θαυμασίου Κυρίλλου ἐρομένου, ὁ μακάριος Κυριακὸς, οὐ μὲν οὖν [γρ. οὐ μιν] οὐ μίσα τὰ περὶ προὔπαρξιν δόγματα καὶ ἀκίνδυνα, ἔφη· τούναντιον δὲ μάλλον, ἀπροσφαλῆ τε καὶ ἐπικίνδυνα. Ὅπως δὲ σοὶ καὶ τὴν πολυσχιδῆ αὐτῶν ἐν βραχεῖ παραστήσω ἀσέβειαν, φασὶ μὴ ἕνᾳ τῆς Τριάδος τὸν Χριστὸν εἶναι. [Λέγουσι τὰ ἐξ ἀναστάσεως ἡμῶν σώματα εἰς ἀπόλειαν ἤξειν παντελῆ, καὶ Χριστοῦ πρώτου 2] λέγουσιν ὅτι οὐκ ἔστι [εἴη 2] τοῦ κόσμου δημιουργὸς ἡ Τριάς· ὅτι τε ἐν τῇ ἀποκατάστασι δυνήσονται πάντα τὰ λογικὰ μέχρι καὶ δαιμόνων, δημιουργεῖν αἰῶνας, καὶ ὅτι αἰθέρια καὶ σφαιροειδῆ ἐγείρονται ἡμῶν τὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει· οὕτω γὰρ καὶ τὸ τοῦ Κυρίου φασὶν ἐγγεῖρθαι· καὶ ὅτι ἴσοι αὐτῷ ἐν τῇ ἀποκατάστασι γινόμεθα.

Τοῦ Κυρίλλου δὲ, τί δῆτα, Πάτερ, ἐπανερομένου, μὴ τοὺς τοσοῦτους ὑπὲρ ἀρετῆς ἀνέτησαν πόνους.

(19) Vide Tertullianum adversus Valentinianos.

A cietalem coierant, et adversus orthodoxam fidem bellum sumpserant, vincerentur, et multam illam deponerent arrogantiam.

πίστεως, ἤττηθῆναι, καὶ τὴν πολλὴν ἐκείνην ἀλα-

Cyrillus itaque cum in Sucam devenisset, et Zosimo ac Joanni, primis illius discipulis, collocutus fuisset, deinde etiam cum ipsis ad magnum proficiscitur Cyriacum, eique epistolam in manibus dat, et rursus omnia quaecunque verbis ipsi mandata fuerant, edisserit. Ille vero ardentem, et velut ex corde illacrymans : Dic, inquit, ei qui te misit : Ne mœrore affligamur, Pater, cito enim videbimus Nonnum quidem et Leontium vitam miserrime cum morte commutare ; lupos autem in Laura versatos quam turpissime illinc abigi, ovesque ratione præditas ipsam rursus sine molestia et sine metu calcare, ac in ea ali et pasci. Ad hæc ille rogavit : Quænam vero sunt, Pater, quæ illi sua tuentur sententia ? namque affirmant, inquit, dogmata de præexistentia et restitutione in pristinum statum, indifferentia esse, et ab omni periculo aliena : illa ad hoc testimonio eis esse dicentes quæ alicubi in suis Apologeticis magnus Gregorius ait : Mihi videtur res non vilis nec contemnenda, dare in tempore unicuique veritatem nostrorum dogmatum, quæcunque de mundis aut de mundo philosophice disputata sunt, de materia, de anima, de mente, et naturis intelligentibus, tam præstantioribus quam deterioribus, de Providentia quæ omnia connectit : quæque secundum rationem evenire videntur, et quæcunque præter rationem inferiorem et humanam : præterea quæ de prima nostra constitutione, figurisque, et veritate, ac testamentis : Christi quoque primo ac secundo adventu. In his enim, inquiunt, et assequi non est inutile, et non assequi vacat periculo.

Hæc cum admirabilis Cyrillus dixisset : Nequaquam, inquit beatus Cyriacus, nequaquam indifferentia sunt, neque periculo vacant dogmata de præexistentia : imo sunt lubrica potius et periculosa. Ut autem multiplicem eorum impietatem tibi pauois exponam, aiunt Christum non esse unum ex Trinitate. Dicunt corpora quæ ex resurrectione habebimus, esse penitus ad interitum ventura, et Christi primi. Dicunt Trinitatem non fuisse mundi opificem : et quod in restitutione poterunt quæcunque sunt ratione prædita, etiam ad dæmones usque, fabricari æones (19), id est, sæcula : quodque in resurrectione, ætherea surrectura sunt corpora nostra, et sphaerarum speciem referentia : sic enim et ipsum Domini corpus aiunt surrexisse : nosque futuros ei pares in restitutione.

Cyrillo autem rursus interroganti, Quid ita, Pater, non pro virtute tot subierunt labores, sed

eos in inutili hac, quæ destruitur, sapientia consumpserunt? Respondens beatus Cyriacus, Namque evanuerunt, inquit, in cogitationibus suis, et insipientis cor eorum obscuratum est: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Nonnus autem horum malorum fuit initium: qui cum non ignavum ad hæc administrum invenisset Leontium Byzantinum, post beati Patris nostri Sabæ exoessum, continuo tetrum hunc morbum in compluribus Ecclesiæ locis clam disseminavit. Et primum quidem eos qui in Nova Laura erant doctiores, vel ut verius dicam, indoctiores, in suam induxit hæresim. Deinde non haecenus constitit: sed ut aliorum quoque solitudinis monasteriorum plurimis hanc pestem communicaret, plurima rem sollicitudine dignam ducebat. Deinde ut me quoque humilem et abjectum suis comprehenderet laqueis, quam non adhibuit contentionem? Sed, ut cum divino David loquar, seipsam sefellit iniquitas, et divina mihi apparuit visio, hæresis ejus cœnum accurate ostendens. Neque ego solus ipsius improbitatem vici, sed ii etiam qui erant conventus Suceæ, per nostrum consilium, illius malitiæ fortiter resisterunt, et fraudulentos illos mores, et ingenium ad malum solers superaverunt.

Quoniam autem tam aperte congressus victus est, alia ratione conventum suæ potestati subjicere machinatus est. Et Petrum quemdam Alexandrinum, qui in eum, et in pravi ipsius dogmatis hæresim, jam a principio erat propensus, præficit conventui: si quo modo hac certe ratione eos paulatim ad communionem attraheret. Amant enim ut plurimum principi conformari, qui sub ejus sunt potestate. Sed nesciebat stultus, se deprehensa facilem et apertam escam proponere. Nam cum consueta illius pravitas conventui paululum innotuisset, protinus ille totus commotus Petrum pellit præfectura.

Deinde rursus Nonnus Petrum alium e Græcia oriendum, qui a priore nihil differebat, præfectum eis constituit conventus autem expressos in eo videns ejus qui præcesserat, malitiæ characteres, protinus eum quoque expellit: et in beati Sabæ Lauram veniens, præfectum accipit Cassianum, genere Scythopolitanum, religione fidelissimum, et virtuti ac doctrinæ innutritum. Sicque vix tandem potuimus multiplicem et exastuantem eorum qui Origenis morbo laborabant, reprimere et arcere impetum. Hæc cum dulcis illa lingua recensisset, ubi intellexit Cyrillum esse monasterii magni Euthymii, cum magno protinus gaudio. Ecce, inquit, Frater, tu ejusdem es atque ego, cœnobii. Cœpitque oratione persequi res gestas sanctorum Euthymii et Sabæ. Ille autem cum eas ab hoc beato Cyriaco perspicue didicisset, conscripsit singula in iis quos de ipsis scripsit libris: ut illinc quilibet discere potest, si non perfunctorie, sed accurate ea legat.

Α ἄλλ' εἰς τὴν καταργουμένην ταύτην σοφίαν ἀναλωσάν; Ὁ μακάριος ὑπολαβὼν Κυριακός, « Ἐματαιώθησαν γὰρ, φησὶν, ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἡ ἀσύνετος αὐτῶν ἐσκοτίσθη καρδίᾳ· φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν. » Νόννος δὲ τῶν κακῶν ἀπαρχὴ τούτων· ὅς ὑπουργὸν οὐκ ἀγένην τὰ τοιαῦτα, Λεόντιον εὐρηκῶς τὸν ἐκ Βυζαντίου, μετὰ τὴν τοῦ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν [Σάββα 2] τελευταίην, τὸ κακὸν εὐθὺς ἀβρώστημα τοῦτο, πολλαχού τῆς Ἐκκλησίας ὑπέσπειρε. Καὶ πρῶτα μὲν τοὺς ἐν τῇ νέᾳ Λαύρᾳ λογιωτέρους, ἀλογωτέρους δὲ εἰπεῖν ἀληθέστερον, τῇ οικείᾳ ὑπηγάγετο αἰρέσει. Ἔπειτα οὐ μᾶλλον τούτων ἔστη· ἀλλ' ὅπως καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐρήμου μοναστηρίων πολλοῖς τῆς τοιαύτης μεταδῶν λύμης, πολλῆς ἡξίου τὸ πρᾶγμα φροντίδος, Ἐπειτα ὥστε καὶ τὸν ταπεινὸν ἐμὲ τῇ ἑαυτοῦ συλλαβεῖν πάγῃ [πᾶλη 1], τίνα οὐκ εἰσηνέγκατο τὴν φιλονεικίαν; Ἄλλ' ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἐξούτην, κατὰ τὸν θεῖον φάναϊ Δαυὶδ· καὶ μοι ὄψις ἐφάνη θεία, τὸν ἐκείνου τῆς αἰρέσεως βόρβορον ἀκριβῶς παραδεικνύσά. Καὶ οὐκ ἐγὼ τῆς αὐτοῦ μόνος ἐκράτησα κακουργίας, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς τοῦ Σουκᾶ συνοδίας, καὶ οὗτοι διὰ τῆς ἡμετέρας συμβουλίας, γενναίως πρὸς τὴν ἐκείνου πανουργίαν ἔστησαν, καὶ τῶν δολερῶν ἰδῶν ἐκείνων, καὶ τῆς περὶ τὸ κακὸν εὐμηχανίας περιεγένοντο.

Ἐπεὶ δὲ οὕτω φανερώς προσβαλὼν ἠτήθη, ἐτέρως ὑποποιήσασθαι τὴν συνοδίαν ἐμηχανᾶτο. Καὶ τίνα Πέτρον Ἀλεξανδρέα, ἐπιβρόπως πρὸς αὐτὸν ἐξ ἀρχαίου καὶ τὴν κακὸδοξον αἴρεσιν ἔχοντα, ἐρίστησι τῇ συνοδίᾳ· εἴ πως ἀλλὰ ταύτη γ' οὖν ἡρέμα [πρὸς κοινοῦν] αὐτοὺς ἐφελκύσεται. Φιλεῖ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ἄρχοντι συμμορφουῦσθαι τὸ ὑποχείριον. Ἄλλ' ἠγνόει ὁ μάταιος εὐφώρατος καὶ καταφανὲς προτιθεὶς δέλεαρ. Μικρὸν γὰρ τῆς συνήθους ἐκείνου κακίας τῇ συνοδίᾳ ὑποφανεῖσθαι, ἢ δὲ αὐτίκα κινήσεια πᾶσα, τὸν Πέτρον ἀπωθεῖται τῆς προστασίας.

Ἔπειτα καὶ πάλιν οἱ περὶ Νόννον, Πέτρον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἕτερον, τῶν προτέρων κατὰ μηδὲν ἀδιάφορον, ἠγούμενον αὐτοῖς ἐπιστάσιν. Αὕτη δὲ ἀκριβεῖς κἀν τούτῳ τῆς τοῦ προλαβόντος κακίας ἰδοῦσα [ἰνιδουσα 2] τοὺς χαρακτῆρας παραχρῆμά τε καὶ αὐτὸν ἀποβάλλει· καὶ εἰς τὴν τοῦ μακαρίου Σάββα Λαύραν ἔλθοῦσα, ἠγούμενον λαμβάνει Κασσιανὸν, τὸ γένος Σκυθοπολίτην, τὸ σέβας πιστότατον, ἀρετῇ καὶ λόγῳ, σύντροφον. Καὶ ταύτη μόλις ἰσχύσαμεν τὴν [φυγεῖν τὴν, εἰς., 1], πολλὴν τῶν τὰ Ὀριγένους νοσοῦντων ὄρμην [ὄρμην 1], [ἀνακρούσασθαι, καὶ καταστεῖλαι φλεγμαίνουσαν 2]. Τὰυτα ἡ γλυκεῖα ἐκείνη γλῶσσα διεξελοῦσα, ὡς καὶ τῆς τοῦ μεγάλου μονῆς Εὐθυμίου μάθοι τὸν Κύριλλον εἶναι, μετὰ περιχαρείας εὐθὺς, Ἰδοῦ καὶ συγκοινοβιότης εἰ μοι, φησὶν, ἀδελφέ. Καὶ διαλαβὼν τὰ περὶ τῶν ἐν ἡμοῖς Εὐθυμίου διηγεῖτο καὶ Σάββα. Καὶ ταῦτα ἐκείνος ὑπὸ τοῦ μακαρίου τούτου Κυριακοῦ σαφῶς διδάχεις, ἐν τοῖς αὐτῶν ἕκαστα λόγοις ἀνέγραψεν· ὡς ἔστιν ἐκεῖθεν μαθεῖν, εἴ τις μὴ παρέργως, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ ἐπιλέγοιτο.

Οὕτω μὲν οὖν ὁ θεῖος Κυριακός, καὶ ὁμιλίᾳ τοι-
 αὔτη καὶ διηγῆμασιν ἡδονῆς τὴν ἐκείνου ψυχὴν
 διαπλήσας, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τε
 τῶν Ὀριγένους νόμων ἀκριβῆς φύλαξ αἰσχίστη τέ-
 λει τὴν ψυχὴν ἀπέβρῆξε Νόννος, ἣ τε ἰσχύς αὐτῶν
 ἅπαντα διελύθη· καὶ ὁ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἐλώρησε
 πόλεμος· καὶ κατ' ἀλλήλων [καταλλήλων 2] ἐκείνοι
 τὴν μάχην καὶ τοὺς κινδύνους ἐκίνησαν· καὶ πολλοὶ
 ἐν τῷ τοῦ Χαρίτωνος φοιτῶντες σπηλαίῳ, οὐκ ὀλι-
 γὴν τῷ θείῳ Κυριακῷ παρῆχον τὴν ὄχλησιν, τὴν
 ἡσυχίαν ἐπιταράττοντες, ἐπὶ τὸν Σουσακίμ [τοῦ
 Σουσακίμ 1 *hæc et infra*] ἀναχωρεῖ πάλιν, ἕνατον
 ἦδη καὶ ἐνενηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας ἄνωγ. Ἐκει-
 νου μὲν δὴ ὄγδοον ἐν αὐτῷ διαμεμνηχότος χρόνον,
 λαμβάνει τίς ποτε τὸν Κύριλλον πόθος τῆς τοῦ Κυ-
 ριακοῦ ὁμιλίας. Καὶ εἰς τὴν λαύραν ἐλθὼν τοῦ
 Σουκαῆ καὶ τὸν τοῦτου μαθητὴν Ἰωάννην παραλα-
 βὼν, τὸν Σουσακίμ ἄμφω καταλαμβάνουσιν· οὐκ
 ἔλαττον, ἣ ἐνενηκοντα σταδίου τῆς λαύρας ἀπέ-
 χοντα. Ὡς οὖν πλησίον ἐγένοντο ἦδη, λέων αὐτοῖς
 μαγεθεὶ μέγιστος καὶ φοβερώτατος ἰδεῖν ὑπαντήσας,
 διετάραξέ τε τὸν Κύριλλον, ὥσπερ εἰκός, καὶ εἰς
 δέος ἐνέβαλεν. Οὕτω τοίνυν ὁ μαθητὴς Ἰωάννης
 ἔχοντα τὸν ἄνδρα ἰδὼν, Μὴ δίδιθι, ἔφη. Καὶ ὁ λέων,
 ὡς πρὸς τὸν ἅγιον αὐτοῦ ἀπιόντα ἔγνω, ὑπεῖξέ τε
 τῆς ὁδοῦ εὐθὺς, καὶ αὐτοὶ κακῶν ἀπαθείς διήλθον.
 Τοῦτους ἡ ἰσραὴλ κερὰ ἐκείνη θεασασμένη, ὑπερ-
 ἤσθη τε αὐτίκα, καὶ ἡδὺ αὐτοῦ καὶ οἰκτεῖον ἰδοῦσα,
 πρεσβυτικῶς εὖ μάλα καὶ χαριέντως, Ἰδοῦ, φησὶ,
 καὶ ὁ συγκοινοβιώτης μοι [μου 1] Κύριλλος. Ἐἶτα
 παραμύξας τι καὶ παιδιᾶς ὁ μαθητὴς Ἰωάννης·
 Ἄλλὰ τοῦτον, εἶπεν, ὁ λέων, Πάτερ, δεινῶς ἐφό-
 βησε, καὶ δειλὸν ἀπέδειξε φανερῶς. Ἡ δὲ ἰλαρὰ
 ψυχὴ ἐκαίθη· Σὺ δὲ ἄλλὰ μὴ φοβοῦ, εἶπε, τέκνον· ὁ
 γὰρ λέων οὗτος ἐνταῦθα φύλαξ ἀκριβῆς τῶν λαχάνων·
 καὶ οὔτε θηρίῳ εἰσφοιτῶν συγχωρεῖ οὐδενί, οὐδὲ ἀγρίου αἰγὸς ἐφοδον, οἶμαι,
 τὰ λάχανα δίδειν, ἐργηγορότος τοῦ φύλακος.

Ἐἶτα πολλὰ περὶ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον Πατέρων
 διεβλήθη, καὶ ταύτη διαναστήρας, καὶ κινήτικώτα-
 τον, οἷον εἰς ἀρετὴν, αὐτοῖς ἔρωτα ἐμβαλὼν, τρά-
 πεζαν παρατίθεισιν. Ἐνταῦθα ὁ λέων ἐπίσταται. Ὁ
 δὲ τῷ θηρίῳ μὲν ἄρτον τε τῆ χειρὶ ὀρέγει, καὶ εἰς
 φυλακὴν ἀφίησι τῶν λαχάνων. Πρὸς δὲ τοὺς συγκα-
 τακεκλιμένους, Ἄγαθόν γε, ὦ τέκνα, εἶπε, τοῦ
 ἀγροῦ φύλακα κέκτημαι. Οὐτε γὰρ ἄρκτος ἐνταῦθα,
 οὐδὲ θηρίον ἄλλο τι, ἀλλ' οὐδὲ ληστής, οὐδὲ βάρβα-
 ρος τοῖς παριοῦσι τὸν ἀγρὸν ἐπιτίθεται. Κολάζει
 γὰρ καὶ [*in codice 2 deletum est* καὶ] αὐτοῦς δεινῶς
 καὶ ἀπόλλυσιν ὁ λέων.

Τοῖς μὲν οὖν ὄλην παρ' αὐτῷ ἡμέραν διαγαγοῦσι,
 καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκαίνης καὶ τῆς ἐκκεχυμένης
 ἐν τοῖς χεῖλαις αὐτοῦ χάριτος ἀπολαύσασιν, εὐλο-
 γίας τε εἰς τὴν ἐξῆς μεταδίδωσι, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀπο-
 λύει. Καὶ ὁ λέων ὑπεῖξέ τε αὐτοῖς αὐθις, καὶ ὁπ-
 έπεσον ἤκοντα [ἤκοντα 2, εἴκουσι 1], καὶ τῆς ἐπὶ
 τὰ οἰκίαια χαίροντες εἶχοντο.

(20) Exeunte 546 vel ineunte 547.

PATROL. GR. CXV.

Divinus itaque Cyriacus, cum hujusmodi colloquio
 et narrationibus ita illius animam voluptate com-
 plessset, in pace dimisit. Quando autem, et ipse
 legum Origenis diligens custos, Nonnus, turpis-
 simo exitu vitam abruptit, fractæque fuerunt om-
 nes eorum vires; et cessavit bellum adversus
 orthodoxos; et illi inter sese prælia cierunt et
 pericula; multique in Charitonis spelæum ventitantes,
 non parvam divino Cyriaco molestiam exhibebant,
 ejus silentium et quietem interturbantes; ad Susacim
 rursus recedit (20) cum nonum jam et nonagesimum
 ætatis annum expleret. Cum autem ille octo in eo
 mansisset annos, Cyrillum aliquando incessit
 desiderium conveniendi Cyriaci. In lauram itaque
 Sucæ veniens, ac hujus discipulum Joannem assumens,
 ambo Susacim perveniunt, qui locus non minus
 quam nonaginta stadia aberat a laura. Cum autem
 adventarent et prope jam essent, leo ipsis magni-
 tudine maximus, visuque terribilissimus, occurrens,
 Cyrillum, ut consentaneum est, conturbavit, et in
 metum coniecit. Cum igitur discipulus Joannes ita
 affectum virum vidisset: Ne metue, inquit. Leo
 autem, ut eos ad sanctum euntes agnovit, via cessit
 prolinus, et ipsi malorum immunes pertransierunt.
 Hos cum sacrum illud caput aspexisset, supra-
 modum statim gaudio oblectatus est, eosque blande
 ac benevole intuens, seniliter bene plane ac venuste,
 Ecce, inquit, concœnobita meus (21) Cyrillus.
 Deinde nonnihil quoque joci admiscens discipulus
 Joannes: Sed eum, inquit, Pater, mirum in modum
 leo terruit, manifestoque pavore percudit. Hilaris
 autem illa anima: At tu, noli timere, inquit, filii:
 leo enim iste hic mihi manet, diligens custos olerum,
 qui nullam feram ingredi sinit: quapropter nec
 agrestis capræ incursum, ut puto, timuerint olera,
 hoc vigilante custodé.

Deinde cum multa de Patribus, qui in eremo
 degebant, narrasset, ac sic eis animos excitasset,
 acerrimumque, erga virtutem videlicet, amorem
 incussisset, mensam apponit. Hic leo supervenit.
 Ille autem bestię panem manu porrigit, et ad
 olerum custodiam remittit. Ad accumbentes au-
 tem: Habeo, ait, o filii, bonum agri custodem.
 Neque enim hic ursus, neque alia quæpiam fera,
 sed neque prædo, neque barbarus eos qui agrum
 pertranseunt invadit. Illos namque acriter ulci-
 solet ac perimit leo.

Cum igitur totum apud eum diem transegissent,
 ac doctrina illa et diffusa in ejus labiis gratia
 fructi essent, benedictionem imposterum impertit,
 ac in pace dimittit. Leo autem eis rursus cessit,
 et blanditus est; sicque ad propria læti remearunt.

(21) Cyrillus in eodem quo Cyriacus manserat

Sanctus autem hic Cyriacus adhuc in Susaioim permanens, cum aquam ex fontibus non haberet (quo cum ipse uteretur, tum etiam olera rigaret), eam quæ in petrarum concavitatibus congregabatur exhauriens, æstate illa ad meridiem irrigabat, nec amplius sitire sinebat. Tempore enim autumnii tempestas ipsa ea satis abundeque irrigabat. Cum autem magna siccitas aliquando per æstatem contigisset, et quæ sunt in petris concavitates ne vestigium quidem haberent aquæ, ille, oculis in cælum sublatis, petit a Deo aquam. Et ecce repentina quædam nubes super caput condensata erupit in pluviam, ejusque hydrias et petrarum concava omnia implevit : eaque et sancti usui, et olerum irrigationi diu multumque sufficit. Hic illud mihi venit in mentem, quod, etsi narrationi de sancto non cohæret, non mediocrem tamen, si dicatur, afferet utilitatem.

In solitudinem aliquando venienti hujus sancti discipulo, una cum condiscipulo Paramono, apparet circa myricas agrestes, stans quoddam hominis idolon. Illi, id quod cernebat ex anachoretis unum esse existimantes (multi enim id temporis solitudinem hanc habitabant), ad eum statim sunt conversi. Cumque jam prope adessent, et nusquam esset quod apparuerat, illi contra, malum arbitantes esse spiritum, apprecati sunt, et precationi, Amen, subjungentes, huc et illuc spectant, et spelæum quoddam ipsis subterraneum apparet. Quod signum rursus dexterum judicantes, et quemdam Dei servum esse, eum qui apparuerat, ac in illud se oculuisse, atque in eo delitescere putantes, rogant ut benedictionem ipsis impertiat et pacem.

Tandem aliquando vox intrinsecus sonuit ex spelæo, dicens : Quid me vultis ? sum etenim femina. Sed, Quo proficiscimini ? rogavit. Ad anachoretam, inquirunt, Cyriacum. Sed dic nobis, qui vocere, et qua ratione hic es, et quamobrem huc accessisti ? Illa vero, Nunc quidem abite, inquit ; redeuntibus autem rursus, dicam. Cum ergo illi impensius inestarent, et ne tantillum quidem se abscessuros dicerent, ni prius quæ beatam illam spectabant, audiissent : Nomen quidem mihi est Maria, inquit ; cum autem essem psaltria, scio me multis scandali occasionem præbuisse. Deum itaque rogavi, eumque suppliciter obsecravi, ut a mali laqueis liberarer. Aliquando autem corde contrita, et anima divino igne succensa, in sanctum Siloe descendi : cumque hoc vas aqua implesem (quod apud me adhuc manet, lupinis in sporta acceptis, huc accessi. Nihil autem horum usque in hodiernum diem est diminutum. Sed neque ex illo tempore hominem vidi : neque

A Ὁ δὲ ἅγιος οὗτος Κυριακὸς τῷ Σουσαίω ἐπιπαρμένῳ, ἐπειδὴ ὕδωρ αὐτῷ ἐκ πηγῶν οὐ παρῆν (ὥστε ὁμοῦ μὲν αὐτὸν χρῆσθαι, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ λάχανα ὑρδεῖν), τὸ ἐν τοῖς τῶν πετρῶν κοιλώμασιν ἐπισυναγόμενον ἐξαντλῶν, ἐπότιζε τε θιρούς αὐτὰ κατὰ μεσημβρίαν, καὶ οὐκέτι διψῶν συνεχώρει. Τὸν γὰρ περὶ τὸ μετόπωρον χρόνον, ἤρδεν αὐτὰ ἰκανῶς ἡ ὥρα. Αὐχμοῦ δὲ ποτε κατὰ θέρος πολλοῦ γεγονότος, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς πέτραις κοιλωμάτων οὐδὲ ἕχνος ἔχόντων ὕδατος, τὰ ὄργανα ἐκείνος εἰς οὐρανὸς ἀνασχῶν, αἰτεῖ παρὰ τοῦ θεοῦ ὕδωρ. Καὶ ἀθρόον τι νέφος ὑπὲρ κεφαλῆς παχυθὲν, εἰς ὑπερὸν ἐβρόχη· καὶ τὰς ὑδρίας αὐτοῦ, καὶ τὰ κοῖλα τῶν πετρῶν ἐπλήρωσε πάντα· καὶ τῇ τε τοῦ ὄλου χρεῖα, τῇ τε τῶν λαχάνων ἀρδεία, μέχρι πολλοῦ ἤρπτο ἐπήρκεσεν. Ἐκεῖνο δὲ με [in codice 2 deletum est me] γενόμενον ἐνταῦθα ἐπισέρχεται, ὅπερ εἰ καὶ μὴ τῆς τοῦ ἁγίου ἔχεται διηγήσεως, ἀλλ' οὐ μετρίαν οἷσι λεχθὲν καὶ αὐτὸ τὴν ὠφέλειαν.

B Παρίοντι κατὰ τὴν ἔρημον τῷ μαθητῇ πατρὸς τοῦ ἁγίου τούτου μετὰ [καὶ 2] τοῦ συμφοιτητοῦ Παραμόνου, ἐπιφαίνεται τι περὶ μυρική ἀγρία ἰστώς, ἀνθρώπου εἶδωλον. Οἱ δὲ, τῶν ἀναχωρητῶν [ἀναχωρητῶν 1] ἕνα τὸ φαινόμενον οἰηθέντες (πολλοὶ γὰρ τὴν ἔρημον ταύτην τὸ τρηναῦτα ᾄκουον) πρὸς αὐτὸν εὐθέως ἐτράποντο. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν ἤδη, καὶ τὸ φανὲν οὐδαμοῦ, ἔμπαλιν ἐκείνοι πονηρὸν πνεῦμα νομισάντες εἶναι, προσήξαντο· καὶ τῇ εὐχῇ τὸ, Ἄμην, ἐπειπόντες, ὁρῶσι τῆδε κάκεισε· καὶ στήλαιόν τι αὐτοῖς ὑπόγειον ὄποφάνεται. Ὅπερ σήμερον αὖθις κρίναντες δεξιὸν, καὶ τινα δούλον τοῦ θεοῦ τὸν φανέντα εἶναι, καὶ εἰς αὐτὸ καταδύναι ὑπολαβόντες, εὐλογίας αὐτοῖς μεταδοῦναι καὶ εἰρήνης ἤξιον.

C Ὅψὲ γοῦν ποτε φωνὴ ἐνδοθεν ὀπηχίθη [ἀπηχίθη 1] ἐκ τοῦ σπηλαίου· τί θέλετε ἀπ' ἐμοῦ ; λέγουσα, γυνὴ γάρ εἰμι. Ἀλλὰ, Ἡοῦ πορεύεσθε ; ἤρτο. Οἱ δὲ, πρὸς τὸν ἀναχωρητὴν, ἔφταν. Κυριακόν. Ἀλλ' εἰπέ ἡμῖν, ἦτις καλῆ, καὶ ὅπως ἐνταῦθα εἶ, καὶ ἐφ' ᾧ παραγέγοις. Ἡ δὲ, Νῦν μὲν ἐπαγγετέ, ἔφη ἐπανήκουσι δὲ αὖθις, ἐρῶ. Ὡς οὖν ἐπεκείντο πλόον οὗτοι, καὶ οὐκέτι [οὐα ἐτι 1] οὐδὲ ἀποστήσεσθαι μικρὸν ἔλεγον μὴ πρότερον τὰ κατὰ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀκούσαντες, Ὅνομα μὲν ἐγὼ Μαρία· γενομένη δὲ ψάλτρια, ἔφη, πολλοῖς οἶδα σκανδαλοῦ πρόφασιν παρασχούσα. Ἐδεόμην τοίνυν τοῦ θεοῦ, καὶ ἰκέτευον αὐτὸν, ῥυσθῆναι με τῶν τοῦ πονηροῦ παγίδων. Καὶ ποτε τὴν καρδίαν συντριβείσα, καὶ πυρὶ θείῳ τὴν ψυχὴν διαθερμυνθείσα, εἰς τὸν ἅγιον Σιλωὰμ κατήλθον· καὶ τὸ σκεῦος τοῦτο πλησασα ὕδατος (ὃ παρ' ἐμοῦ καὶ εἰς ἐτι μῖνει), καὶ θέρμια ἐν τῇ σπυρίδι λαβοῦσα, ἐνταῦθα παρεγενόμην. Καὶ τούτων οὐδὲν εἰς δεῦρο ἡλαττονήθη. Ἄλλ' οὐδὲ ἄνθρωπον ἐξ ἐνεῖνου εἶδον, οὐδὲ εἰς ὁμιλίαν

cœnobio, sed nunquam cum illo. Ideo minus bene cœnobio sodalis.

vertisse videtur interpres apud Surium : *News in*

τινί, οὐδὲ εἰς λόγους ἤλθον. Ἄλλ' ἄπιτε νῦν καὶ ὑμεῖς, καὶ ἀναστρέφοντας ἐπισκέψασθέ [ἐπισκέψατέ 1] με.

Τούτων ἑκείνου ἀκούσαντες, ὑποχωροῦσι, καὶ ὡς τὸν μακρίον ἐλθόντες Κυριακὸν, ἀπαγγέλλουσιν αὐτῷ πάντα. Ὁ δὲ ἐθαύμασέ τε, ὡς εἰκός, καὶ ἐπισκέψασθαι πάλιν αὐτὴν ἐπανήκουσι τοῖς μαθηταῖς, καὶ αὐτὸς ἐπισκίπτει. Τὸ σπήλαιον τοῖνον ἐν τῇ ἐπανόδῳ καταλαβόντες, καὶ τὴν εἴσοδον κατὰ τὸ σύνθηδες κόψαντες, ἐπεὶ ἔνδοθεν [ἔνδον 1] αὐτοῖς ἀπεκρίνατο οὐδὲ εἰς, παρελθόντες εἴσω, εὗρισκουσιν αὐτὴν ἤδη τελειωθεῖσαν, καὶ τὸ σῶμα νεκρὸν παρὰ τῷ σπηλαίῳ κείμενον. Ἀνελθόντες οὖν εἰς τὴν τοῦ Σουκᾶ λαύραν, καὶ ὅσων ἦν αὐτοῖς πρὸς τὴν ταφὴν χρεῖα λαβόντες, ἔρχονται πρὸς τὸ σπήλαιον πύθεις· καὶ τελείαντες ἐπὶ τῇ μακαρίᾳ τὰ εἰωθότα, τὴν οικίαν αὐτῇ τάφον ποιῶσι, πρὸς αὐτῷ τῷ σπηλαίῳ τὸ λείψανον καταθέμενοι.

Ἄλλ' ἐνταῦθα μὲν ἡμᾶς τὸ τοῦ διηγήματος ἐξηγήσμεν, ἡδιστόν τε ὁμοῦ καὶ ὠφέλιμον. Ἐπανιτόν δὲ πάλιν ὅθεν ἐξέβημεν. Ὁγδοὸν τοῖνον τούτον ἐν τῷ Σουσακίμ ἐνιαυτὸν, ὥσπερ ἔφημεν, τοῦ μακαρίου Κυριακοῦ διηγουκός, οἱ τῆς τοῦ Σουκᾶ λαύρας, μετὰ τὴν τελείαν τῶν τὰ Ὁριγένους δοξαζόντων ἀπαλλαγῆν, ἑκάισε καὶ αὐθις γενόμενοι, εἰς τὸ τοῦ μεγάλου Χαρίτωνος σπήλαιον αὐτὸν ἤγαγον. Οὐ δὲ καὶ ὁ θαυμασιὸς Κύριλλος παρέβαλλε συνεχῶς, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ ἁγίου τούτου τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν καὶ τὴν ὠφέλειαν ἐκαρπούτο. Ὑπὲρ τὰ ἐπὶ δὲ ἤδη καὶ τὰ ἑκατὸν ὁ Κυριακὸς ἔτη ἐβίω· ὡς καὶ ἀπ' αὐτῶν δήπου τῶν ἑκείνου περιόδων, καὶ τῶν διατριβῶν μεμαρτύρηται. Ἀφίκετο μὲν γὰρ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, ἀμφὶ τὰ ὀκτωκαίδεκά που μάλιστα ἔτη· ἐννεα δὲ παρὰ τῶν ἐν ἁγίοις Γερασίμῳ διέμεινε· δέκατον τε ἤδη [δέκατον ἤδη 1] πρὸς τῇ τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου μονῇ διετέλεσε χρόνον· καὶ ἐννεα καὶ τριάκοντα ὑπὸ τῇ τεῦ Σουκᾶ λαύρα διηκονεῖτο. Πέμπτον τε αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Νατουφᾶ ἐρήμῳ σκίλλαις τρεωσμένῳ περιῆλθον ἔτος· καὶ τὸσαῦτα πάλιν ἐν τῷ τοῦ Ρουβᾶ ἔτερα. Περὶ μὲν οὖν τῷ Σουσακίμ ἔβδομον ἐνιαυτὸν μέναι ἰστέρηται· περὶ δὲ τῷ τοῦ ἐν ἁγίοις Χαρίτωνος σπηλαίῳ, πέμπτον· καὶ αὖ [in codice 2 deletum est αὖ] πάλιν ἐν τῷ [τοῦ 1] Σουσακίμ ὄγδοον. Ἀνίδη μὲντοι πρὸ δύο [δύον 1] τῆς τελευταῖας χρόνων, καὶ αὐθις παρὰ τὸ [τῷ 1] τοῦ Χαρίτωνος σπήλαιον [σπηλαίῳ 1]. Εἰς τοῦτο δὲ ὁμῶς ἡλικίας ἐλθὼν, καὶ βαθυάτα οὕτω γηράσας, οὐδὲ βραχὺ τῆς περὶ τοὺς θεοὺς ὕμνους στάσεως, καὶ τῆς διακονίας τῶν αὐτῷ παραβαλλόντων ὄφειτο. Ἄλλ' ὅσα κατεγήρα τῇ ἡλικίᾳ, τοσούτῳ μᾶλλον ἐσπρίγα καὶ ὑπερήκμαζε τῇ προθυμίᾳ, καὶ θερμότερον τῶν θεῶν ἀγώνων καὶ γενναϊότερον ἤπτετο.

Ἦν δὲ μελίχιος μὲν ὁ ἀνὴρ καὶ ἱλαρὸς καὶ εὐπρόσιτος, εὐμήκης δὲ ἰδαῖν καὶ ἀνεστηκώς· τὸν τε αὐχένα ὀρθὸν, ἔτι καὶ ὑπονεάζων, καὶ οὐδὲ τὸ παράπαν τοῦ γήραος ἠττώμενος, διδασκαλικὸς τὸν τοῦ-

A in alicujus congressum colloquiumque veni. Vos igitur nunc abite, et revertentes invisite me.

Illi, his auditis, recedunt : et ab beatum Cyriacum venientes omnia ipsi renuntiant. Ille, ut consentaneum erat, miratus est ei, revertentibus discipulis, ut eam rursus invisant mandat. Spelæum itaque in reditu nacti, aditumque de more pulsantes, cum intus nemo unus ipsis responderet, introgressi inveniunt eam jam vita functam, et corpus exanime in spelunca jacens. Ascendentes igitur in Sucæ lauram, et omnia quibus ipsis ad sepulturam usus erat assumentes, rursus ad spelæum veniunt : et quæ de more fiunt super beata peragentes, domum ei faciunt sepulcrum, reliquiis in spelunca ipsa depositis.

Sed huc quidem nos narratio deduxit jucundissima juxta atque utilis. Rursus autem redeundum est unde digressi sumus. Cum igitur octavum hunc in Susacim annum, ut diximus, beatus Cyriacus confecisset, qui erant lauræ Sucæ, post perfectam liberationem ab iis qui Origenis sententiam tenebant, cum illuc rursus accessisset, ipsum in magni Charitonis spelæum deduxerunt (22). Quo etiam frequenter accedebat admirabilis Cyrillus, et magnum ab hoc sancto virtutis incrementum et emolumentum percipiebat. Jam autem super centum et septem annos vixerat Cyriacus : cui rei testimonio sunt illæ ipsæ ejus diversis in locis mansiones et obita itinera. Devenit namque in sanctam civitatem, circiter decem et octo annos natus : novem autem apud sanctum Gerasimum permansit : decimumque jam apud Magni Euthymii monasterium confecit annum, et undequadragesima in Sucæ laura ministravit. Quinque anni præterierunt, dum in Natuphæ solitudine scillis aleretur, totidemque rursus alii in Ruba. In Susacim autem septimum mansisse annum jam relatam est : in sancti autem Charitonis spelæo, quintum ; et rursus in Susacim, octavum. Duobus certe ante exitum annis, rursus ad Charitonis spelæum ascendit. Quamvis autem ad in ætate pervenisset, et summam ita adeptus esset senectutem, nihilominus tamen, ne tantillum quidem de statione ad divinos hymnos, et ministerio eorum qui ad ipsum accedebant, remittebat. Sed quanto erat ætate provecior, tanto magis animo valebat, et vigeat animi alacritate, acriusque ac fortius divina inibat certamina.

Erat autem vir mitis et hilaris, et facilis ad eum patebat aditus : statura procerus et erectus : colloque adhuc recto, juventutem quodammodo præ se ferens, et nihil omnino senectute fractus aut debilitatus : moribus ad docendum accommodatus ;

religione maxime orthodoxus. Cum itaque in corporis infirmitatem incidisset, naturæ debitum exsolvens, spiritum ipsi Jesu quem desiderabat commisit (23). Et nunc est in quiete justorum, in splendore angelorum, ea videns quæ semper desiderabat, et totum sanctæ Trinitatis fulgorem in se recipiens : in ipso Christo Domino nostro, cum quo Patri principii experti, et sanctifico vivificoque Spiritui gloria, imperium, honor et adoratio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

(23) Anno 557.

Απον, τὸ εἶδος ὀρθοδοξότατος. Ἀσθενεῖς τοίνυν σώματος περιπεσὼν, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀποτίσας χρέος, τὸ πνεῦμα τῷ ποθομένῳ Ἰησοῦ παρατίθεται. Καὶ νῦν ἐστὶν ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν δικαίων ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἀγγέλων, ἄπερ εἰς ἀεὶ ἐπόθει ὄρων, καὶ ὄλην τῆς ἀγίας. Τριάδος τὴν ἑλλαμψιν εἰσδεχόμενος· ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

BIOΣ ΚΑΙ ΗΟΛΙΤΕΙΑ

ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ.

—

VITA ET CONVERSATIO ET MARTYRIUM

SANCTI MARTYRIS GREGORII

MAGNÆ ARMENIÆ.

(Textus Græcus nunc primum prodit ex duobus codicibus mss. Paris. n. 1489 et 1492 notatis ; Latine edidit Saurius ad diem 30 Septembris.)

—

I. Cum Persarum imperium rediisset ad Parthos, et Parthorum dominatio ad tantam venisset potentiam, ut non solum imperarent Persis, sed etiam Armeniis et Indis qui in Oriente sunt Persis finitimi, præterea autem Massagetæ quoque in suam redeissent potestatem, cumque tantarum curarum pondus unus non posset sustinere, quatuor fratres, Parthi quidem genere, Arsacidæ autem cognomine, dominatum quatuor gentium ad se transferunt. Et primus quidem ex fratribus, communem appellationem in proprium nomen sibi vindicans, appellabatur Arsacides, et Parthorum tenebat imperium, sicut tempore, ita etiam dotibus et commodis aliis antecellens. Qui autem illum est consecutus, fuit rex Persarum. Tertius autem prædictorum Indorum sortitus est imperium. Quarti autem potestati parebant Massagetæ. Non fuit autem brevi tempore dimensa felicitas Arsacidis. Postea vero eum Artabanus filius Valarsæ, qui erat et ipse ex Arsacidis, et in Persas obtinebat imperium, vacaret Chaldæo-

B A'. Τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς εἰς Πάρθους διαλυθείσης, καὶ τῆς τῶν Πάρθων ἐπικρατείας εἰς τοῦτο δυνάμειως [ἀφιγμένης, ὡς μὴ μόνον Περσῶν ἄρχειν. ἀλλὰ καὶ Ἀρμενίων καὶ Ἰνδῶν προσοίκων τοῖς ἐπ' Ἀνατολῆς Πέρσις· ἐτι δὲ καὶ Μασσαγίτας μέρος ποιεῖσθαι τῆς ἐξουσίας, ἐπεὶ τὸ βάρος τῶν τοσοῦτων φροντιδῶν εἰς ἀνέχειν οὐχ οἷός τε ἦν, τέσσαρες ἀδελφοὶ Πάρθοι μὲν τὸ γένος. Ἀρσακίδαὶ δὲ τὴν ἐπωνυμίαν, συμμερίζονται τὰς ἐπικρατείας τῶν τεσσάρων ἐθνῶν εἰς ἑαυτούς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τῶν ἀδελφῶν τὴν κοινὴν κλησιν εἰς ὄνομα ἐξιδιώσασεν, Ἀρσακίδης τε ἐκαλεῖτο, καὶ τῆς τῶν Πάρθων ἀρχῆς εἶχε τὸ κράτος, ὡσπερ τῷ χρόνῳ τῶν ἄλλων, οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλως προέχων πλεονεκτήμασιν. Ὁ δὲ μετ' ἐκείνων Περσῶν ἑδατῆλευσεν. Ὁ δὲ τρίτος τῶν προειρημένων ἀνδρῶν τὴν τῶν Ἰνδῶν ἀρχὴν ἐκληροῦτο. Τῷ δὲ τεταρτῷ Μασσαγίται ἦσαν τὸ ὑποχείριον. Καὶ χρόνος οὐ βραχὺς τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς Ἀρσακίδασι ἐμέτρει· Ἀρταβάνης δὲ παῖς Οὐαζάρσου, Ἀρσακίδης τε ὧν καὶ Πάρθων ἔχων

τὴν ἔξουσίαν, περὶ τὴν ἀστροθεάμονα τῶν Χαλδαίων ἔσθ' ὁλοκαίριον σοφίαν, καὶ τι συνιδῶν ἐκαῖθεν, τῇ γυναικὶ κατὰ τὴν σκητὴν συγκαθεύδων ἄν εἶπεν, ὡς, Ἐξ ἧν μὲ διδάσκουσιν οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι, εἴ τις ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ οἰκείου δεσπότητος ἐν τῷ παρόντι καιρῷ μελετήσῃ, οὐκ, ἔγω γε οἶμαι, τοῦ σκοποῦ ἐκείνου καὶ τῆς ὁρμῆς ψευθεύσεται.

Β'. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἰς ὕπνον ἐτρέπη. Μία δὲ τῶν ὑπηρετουμένων τῇ βασιλίδι, τῶν κατὰ γένος ἐπιφανῶν αὕτη θυγάτηρ οὖσα, συνήθης ἦν ἐπὶ σωμάτων ὁμιλίᾳ τινὶ τῶν πρῶτας ἀρχῆς διοικούντων, ἐξ Ἀσσυρίων μὲν καταγομένη, καλουμένη δὲ Ἀρτασίρας. Ὅς πολλάκις μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀνελίττε τὴν τυραννίδα, καὶ τοῖς πιστοτάτοις τῶν φίλων μυστικώτερον ἐκοινοῦτο, ἀγαγεῖν δὲ ταύτην εἰς ἔργον ἀνεβάλλετο φόβῳ τῷ τῆς ἀποτυχίας τῆς σκητῆς οὖν αὕτη λαθραίως ὑπεξελθοῦσα, μηνύει τὸν χρησμὸν πάντα τῷ Ἀρτασίρᾳ, παροξύνει τε πρὸς τὸ ἔργον καὶ λόγους ἀπαιτεῖ, ὡς ἂν, εἰ ἔγκρατῆς γίνηται τῆς Πάρθων ἀρχῆς, κοινωνῶν αὐτῇ ἔχου βίου καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῇ ὀνόματι τε καὶ πράγματι συμμερίζοιτο. Ὁ δὲ προθύμως ὤμνυ τε τοὺς πατρώους θεοὺς, καὶ πύρας ἐπηγγέλλετο λαβεῖν τὰ ὁμωμοσμίνα, κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτίκα τῆς ἀναβήσεως. Καὶ ταῦτα αἰτησαμένη καὶ τὰ πιστὰ λαβούσα, μετὰ σπουδῆς αὐθις τὴν βασιλικὴν σκητὴν, πολλὴν τοῦ λαθεῖν ποιουμένη πρόνοιαν ἀποτρέχει· ὄνομα δὲ τῷ γυναικὶ Ἀρταδοῦκτα. Ὁ οὖν Ἀρτασίρας εἰς νοῦν τῆς γυναικὸς τὴν ἀγγελίαν βαλόμενος, δεινῶς τῷ τῆς ἀρχῆς ἠλίσκετο ἔρωτι, καὶ συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει Περσῶν τε καὶ Ἀσσυρίων, οἷς μάλιστα ὡς πιστοτάτοις ἐθάρρει, καὶ κατεῖπεν ἐν τοῖς λόγοις τῆς Πάρθων ἀλαζονείας, τὰ δμοια συμβουλευόντας καὶ αὐτοὺς εὐρίσκει· καὶ γὰρ ἠύχοντο κάκεινοι, τῆς μὲν Παρθικῆς ἀπαλλαγῆναι τυραννίδος, ἐξ αἵματος δὲ οἰκείου τὴν Περσῶν ἰδεῖν ἔξουσίαν ἰθυνομένην. Ψηφίζονται γοῦν ὡσπερ τῆς βουλῆς ἡγεμόνα, οὕτω καὶ τῶν πράξεων αὐτοῖς γενέσθαι τὸν Ἀρτασίραν. καὶ πέμπουσιν ἀγγέλους πρὸς Ἀρταβάνην, ἐσταῆναι παραινούντες τῆς βασιλείας χωρὶς κινδύνων καὶ τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ πολέμου συμβαινόντων κακῶν. Ὁ δὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνενηγῶν μάντευμα, καὶ χρόνον τὴν κεφαλὴν ἐπικλίνας, ἀπράκτους μὲν τοὺς ἀπεσταλμένους ἐπέμπει, ἐπαπειλεῖ δὲ, ὡς εἰ πάλιν τοιοῦτόν τι ἀπαγγελοῦντες ἐλεύσονται, ἀπ' αὐτῶν πρῶτων τὰς τῆς ὑβρεως λήψεται δίκας. Ζήκας ἦν καὶ Καρίνας αὐτοῖς τὰ ὀνόματά.

Γ'. Καὶ ὑποστρέψαντες ἀπαγγέλλουσιν Ἀρτασίρᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσα ὁ βασιλεὺς εἶπε τε καὶ ἡπειλήσατο. Ἐἴτα συγκροτεῖται καὶ παρ' ἑκατέρους πόλεμος. Πρὶν ἢ δὲ συβῆσθαι τοῦτον Ἀρτασίρας πέμψας. ἔγει τὴν Ἀρταδοῦκτάν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ταύτην ἐν ἰσχυρωτάτῳ φρουρίῳ μετὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πάσης καθίστησιν. Ὅς δὲ εἰς χεῖρας τῶν τε Περσῶν καὶ τῶν Πάρθων αἱ δυνάμεις συνῆθον, πίπτουσι μὲν ἑκατέρωθεν πλεῖστοι· ἀπέβλεψε δὲ πρὸς τὸν Ἀρτασίραν ἡ νίκη. Δευτέρως δὲ συμβολῆς γενομένης, τὸ μὲν Παρθικὸν τῷ πολεμῶν κατακράτος ἀνηλίσκετο ξίφει, εἰς φυγὴν δὲ καὶ αὐτὸς Ἀρταβάνης

Arum sapientiæ, quæ versatur in contemplandis astris, et ex illis aliquid animadvertisset, cum uxore dormiens in tabernaculo, ei dixit: Ex iis, quæ me docent cursus astrorum, si quis in præsentī tempore meditetur insurrectionem adversus suum dominum, ille quidem, ut arbitror, non frustrabitur suo scopo et desiderio.

II. Hæc cum dixisset, conversus est ad somnum. Una autem ex iis quæ serviebant reginæ, ex iis nata qui erant illustri genere, corpoream habebat consuetudinem cum quodam ex iis qui primos gerebant magistratus, qui originem quidem ducebat ex Assyriis, vocabatur autem Artasiras. Hic sæpe quidem apud se animo meditabatur tyrannidem, et cum iis qui ex amicis erant fidelissimi illud arcanum communicabat: id autem ad affectum deducere differebat, quod timeret ne res succederet. Ea ergo, clam egressa e tabernaculo, totam rem indicat Artasiræ, et ad opus excitat, promissum ab eo exigens, ut, si Parthorum potestatur imperio, eam et vitæ habeat sociam, et cum ea regnum et nomine et re dividat. Ille autem prompto et alaori animo juravit deos patrios: et quæ juravit pollicitus est finem acceptura, cum primum rex fuerit renunciatus. Cum hæc petiisset, et fidem ab eo accepisset, propere recurrit in regium tabernaculum, ut lateret, diligenter providens. Mulieri autem nomen erat Artaducta. Artasiras ergo, mulieris nuntium animo agitans, captus erat vehementi regnandi desiderio: et cum collegisset ex Persis et Assyriis eos qui gerebant magistratus, quibus, utpote fidelissimis, confidebat maxime, et in sua ad eos oratione in medium adduxisset Parthorum arrogantiam, invenit eos quoque similia consulentes. Etenim illi quoque optabant a Parthica quidem liberari tyrannide: a suo autem sanguine videre regi Persarum imperium. Decernunt itaque, ut quomodo consilii, ita etiam rerum ipsarum gerendarum esset dux et princeps Artasiras: et mittunt nuntios ad Artabanem, rogantes ut e regno excederet sine periculo, et aliis malis, quæ e bello eveniunt. Ille autem cum ad suam divinationem et tempus caput inclinasset, eos quidem qui missi fuerant dimittit re infecta: præterea autem minatur, quod, si tale quid venerint ei rursus nuntiaturi, sumet primum pœnas de eorum contumelia. Zecæ et Carenas erant eis nomina.

III. Reversi autem renuntiant Artasiræ et reliquis ea quæ rex dixerat et minatus fuerat. Deinde bellum ab illis comparatur. Priusquam vero id erumperet, misit Artasiras, qui ad se duceret Artaductam: et eam in validissimo colloca præsidio cum omnibus suis facultatibus. Cum autem Persarum et Parthorum copiæ manus conseruissent, utrinque quidem cadunt plurimi: ad Artasiram autem aspexit victoria. Secundo autem commisso prælio, Parthi quidem per vim ab hostili ense fuere consumpti, in fugam autem versus fuit ipse Artabanus. Cum se autem rursus collegisset, et ad bel-

lum gerendum rursus coegisset copias, animo confidit. Cæterum totum annum aliquando quidem Persis contra Parthos, aliquando autem Parthis adversus Persas ostendentibus multa audaciæ facinora et belli experientiæ, cum postremo utriusque partis acies prope essent, aiunt Artasiram dixisse Artabani regi, ne temere faceret, et perderet genera Persarum et Parthorum: regnum enim nolle deinceps manere apud Artabanem, sed transire ad Artasiram. Tu autem, inquit, si me audias, vives citra ullam molestiam. Dabo enim tibi regionem, quæ affatim suppeditabit omnia quæ ad usum pertinent. Oportet autem non alio quam teipso uti magistro ejus quod est utile, et meminisse respondi quod aliquando reginæ dixisti in tabernaculo. Sed hæc quidem Artasiras.

IV. Artabanes autem prius aspiciens ad quosdam suos familiares: Quam gravis res est, inquit, femina. Amor conjugii potius læserit, quam juverit. Hæc cum dixisset, jubet transire quemdam ex satellitibus, et interficere reginam. Existimabat enim eam prodidisse secretum. Conversus autem ad Artasiram, respondit esse sibi longe optabilius mori, quam Artasiræ, qui erat servus, regno cedere. Quæ simul atque dixisset, insane et bacchantis more irruit in Persas, et ex eis quidem multos sauciat, plures autem occidit: dirigit vero etiam hastam adversus Artasiram. Ille autem (habebat enim manus sagittandi peritas, et quæ hac in re semper magna cum laude versabantur) fugam quidem simulat. Dum eum autem persequitur, Artabanes immittit telum in pectus propter mammillam ejus qui persequabatur. Quod cum, ob vires ejus qui fuerat jaculatus, sustineri non potuisset, rumpit Artabani thoracem: et trajecto pectore, excidit e dorso, et morte statim afficit Artabanem. Mox autem convenientes inter se Parthi et Persæ, regem renuntiant Artasiram, qui ostendebat se magnam eorum gerere curam, et non parvam esse suam in eos humanitatem. Et ille quidem cum sic se haberet, Artaductam ducit uxorem, quam datum jujusrandum ei prius desponderat: et eam eligit reginam.

V. Cusaro autem Artabanis frater, qui regnum magnæ obtinebat Armeniæ, cum intellexisset ea, quæ evenerant, et quod ad Persas fuit translatum Parthorum imperium, magno dolore est affectus: et valido coacto exercitu ex Albanis et Iberis, et præterea ex Hunnis, toto anno comparavit ea quæ ad bellum pertinebant. Magnam autem manum secum ducens, expeditionem suscipit contra Persas, et ipsum Artasiram. Qui autem Persarum imperium nuper sibi usurparat Artasiras, vel invitus struit et educit aciem adversus regem Armeniæ. Fit autem in prælio magna cædes Persarum. Fugit autem Artasiras, et hostes insequentes irruunt: et Persidem tegunt corporibus eorum qui interficiebantur: et cum multos cepissent captivos, cum rege suo redeunt in Armeniam, dexteris onustis opibus. Anno autem sequenti rursus Armeniorum regi in Syriam

A ἐχώρει. Ἀναλαβὼν δὲ πάλιν ἑαυτὸν, καὶ συναγαγὼν δυνάμειν εἰς τὸ πολεμεῖν, ἀνεθάρσθη καὶ ἔδρα ἐνιαυτὸν, τῇ μὲν Περσῶν, πῆ δὲ Πάρθων πολλὰ κατ' ἀλλήλων ἔργα τόλμης τε καὶ ἐμπειρίας ἐπίδεικνυμένων, ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον αἱ παρατάξεις ἐγγύς ἐκείνου μέρους ἐγένοντο, φασὶν Ἀρτασίραν πρὸς Ἀρταβάνην εἰπεῖν τὸν βασιλεῦσα, μὴ μᾶτην πονεῖν, καὶ φθεῖρειν τὰ Περσῶν τε καὶ Παρθῶν γένη· τὴν γὰρ βασιλείαν οὐκ Ἀρταβάνη λοιπὸν ἐθέλειν παραμένειν, ἀλλ' εἰς Ἀρτασίραν μεταβαίνειν. Σὺ δὲ βιώσεις ἀλύπως, ἦν ἔμοι πείθη, δώσω γάρ σοι γῶραν, θαυσιλῶς τὰ πρὸς τὴν χρείαν πάντα παρέχουσαν· δεῖ δὲ μὴ διδασκαλὸν ἄλλον, ἀλλὰ σεαυτὸν τοῦ συμφέροντος ποιῆσαι, καὶ τοῦ χρησμοῦ μνημονεύειν ὃν ποτε κατὰ τὴν σκηνὴν ἀνείπες τῇ βασιλίδι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἀρτασίρας.

B Δ'. Ἀρταβάνης δὲ πρὸς τινὰς τῶν οἰκείων πρότερον ἀποβλίσας. Ὡς γαλεπὸν, ἔφη, γυνή, καὶ τὸ τῆς συζυγίας φίλτρον βλάψεις μᾶλλον ἢ φηλησεία. Ταῦτα εἰπὼν, ἐν ὄργῃ τινὰ τῶν δορυφόρων κελεύει διαβάνα ἀνελεῖν τὴν βασιλίδα· ταύτην γὰρ ᾤετο προδότιν τοῦ χρησμοῦ γεγονῆσθαι. Ἐπιστραφεῖς δὲ πρὸς Ἀρτασίραν, θανεῖν ἀπεκρίναντο πολὺ ἂν αὐτῷ μᾶλλον αἰρετώτερον εἶη, ἢ δούλῳ γε ὄντι τῷ Ἀρτασίρᾳ τῆς βασιλείας παραχωρῆσαι. Καὶ ἅμα τοῖς λόγοις κατὰ Περσῶν ἑφορμᾷ παράβακχῳν τι καὶ μανικόν. Καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν τιτρώσκει, κατὰβάλλει δὲ πλείους, ἰθύνει δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀρτασίραν τὸ δόρυ. Ὁ δὲ (χεῖρας γὰρ εἶχε τοξέειν ἀγαθὰς, καὶ περὶ τοῦτο εὖ μάλα φιλοτίμως ἀεὶ πονομένης) ὑποκρίνεται μὲν τὴν φυγὴν, πέμπει δὲ διακόμηνος τὸ βέλος κατὰ τὰ στέρνα παρὰ τὸν μαζόν τοῦ διώκοντος, καὶ τῇ βῶμῃ τοῦ βαλόντος ἀνυπόστατον γεγόνος, τὸν τε θώρακα ῥήγνυσι τοῦ Ἀρταβάνου, καὶ διελάσαν τὰ στέρνα, τῶν νῶτων διεκπίπτει, καὶ νεκρὸν αὐτίκα δεικνύει τὸν Ἀρταβάνην. Εἰς ὁμολογίαν δὲ τὸ Παρθικὸν εὐθύς καὶ Περσικὸν συναλθόντες, Ἀρτασίραν ἀναγορεύουσι βασιλεῦσα, πολὺ τὸ πρὸς αὐτοῦ δεικνύοντα κηδεμονικὸν καὶ φιλόανθρωπον. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἔχων τὴν Ἀρταδοῦκταν ἄγεται γυναῖκα, ἦν αὐτῷ καὶ πρότερον οἱ ἄρκοι κατηγγυήσαντο, καὶ βασιλίδα ταύτην γεροτονεῖ.

C E'. Κουσαρῶ δὲ ὁ ἀδελφὸς Ἀρταβάνου τὴν βασιλείαν ἔχων τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, τὰ συνεχθέντα μαθὼν, καὶ ὡς ἡ Πάρθων ἀρχὴ μετέπεσεν εἰς Πέρσας, ἐν μεγάλῃ λύπῃ ταῦτ' ἐποιεῖτο· καὶ στρατείαν ἐξ Ἀλβανῶν τε καὶ Ἰβήρων, πρὸς ἔτι δὲ καὶ διαφόρων Οὐννων ἰσχυρὰν συναγείρας, ἐπ' ἐνιαυτὸν ἔδρα τὰ τοῦ πολέμου συνεσκευάζετο· πολλὴν δὲ χεῖρα μεθ' ἑαυτοῦ ἄγων, ἐκστρατεύει κατὰ Περσῶν καὶ αὐτοῦ Ἀρτασίρα. Καὶ ὁ τὴν Περσῶν βασιλείαν ἄρτι περιβεβλημένος Ἀρτασίρας, ἀντιπαρατάσσεται καὶ ἄκων τῷ βασιλεῖ Ἀρμενίας. Καὶ γίνεται κατὰ τὴν μάχην πολὺς τοῦ Περσικοῦ φόνος. Φεύγει δὲ καὶ Ἀρτασίρας, καὶ ἐπιλαύουσι οἱ πολέμιοι, καὶ τὴν Περσίδα γῆν τοῖς σώμασι τῶν ἀναιρουμένων κατακαλύπτουσι, καὶ πολλοὺς δορυαλώτους λαθόντες καὶ λείαν πολλὴν ἐλάσαντες, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἅμα τῷ βασιλεῖ τῷ ἰδίῳ πλούτῳ βριθώσας δεξιαῖς ἐπαν-

ήκουσι. Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου ἐνικυτοῦ καὶ αὖθις τῷ Ἀρμενίας βασιλεῖ κατατρέχοντι τὴν Συρίαν, τὸ Σαρακηνῶν ἔθνος εἰς συμμαχίαν προστίθεται, καὶ ληϊσάμενος τὴν Περσῶν τε καὶ Ἀσσυρίων γῆν· καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα σκυλεύσας, μετὰ τῆς Ἰσῆς νίκης εἰς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἱπανήκει πάλιν, καὶ τούτοις τοῖς κατορθώμασι καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις θαυμαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν συμμάχων, καταπλήττων δὲ τοὺς πολεμίους, ἐπὶ ἑξήκοντα διετέλεσεν ἔτη. Διὸ καὶ ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, λύπη μὲν ἀπαρακλήτῳ ἐχόμενος, ἀπορίᾳ δὲ τοῦ τί ἂν πράξειε τὴν λύπην αὐξῶν, τοὺς ὑπὸ χεῖρα συναγαγῶν, συμβουλεύειν ἰδεῖτο πῶς ἂν ἀποδύσωνται μὲν τὴν ἀδοξίαν, ἀπολίπωσι δὲ αὐτοὺς αἱ κοιναὶ καὶ πολύτροποι συμφοραὶ. Καὶ τῷ γνώμην εἰσνευγόντι τοιαύτην τὴν δευτέραν μετὰ βασιλέα τιμὴν τίθησιν ἄθλον. Ἄναξ δὲ τις Κουσαρῶν κατὰ γένος τῷ τῆς Ἀρμενίας βασιλεῖ προσήκων, ἀναστάς ἐκ τοῦ συλλόγου, γενναῖόν τι δράσειν ὑπέσχετο, δι' οὗ τὰ πράγματα τε πρὸς τὸ ἄμεινον ἀνευχθήσεται Πέρσαις, καὶ δίκας τοὺς ἐναντίους εἰσπράξονται.

ζ'. Καὶ ὑπολαβὼν Ἀρτασίρας, Ἥ μὴ ταῦτα καταπραξαμένῳ καὶ δι᾿ ἄδημα τῇ κεφαλῇ παραχρήμα περιθῆσω σοι, ἔφη, καὶ δεύτερον μὲν τῆς Περσῶν ἀποδείξαιμι βασιλείας, βασιλείαν γε μὴν τὴν Παρθικὴν ἔγχειρίσω σοι. Ὁ δὲ τὰ καθ' ἑαυτὸν μὲν ἐν ἀδύλῳ κείσθαι τῷ πέρατι ἔφη· τίως γε μὴν εἴ τι δὴ καὶ τῶν ἀδοκῆτων αὐτῷ συμβαίη, τοῖς ὑπολειφθησομένοις τοῦ γένους μὴ ἀχάριστον γενέσθαι τὸν Ἀρτασίραν ἡξίου, ἀλλὰ διαμνημονεύσας μὲν αὐτῷ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ προθυμίας, χάριτας δὲ τούτοις ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδοῦναι. Ταῦτα εἰπὼν, τὸν ἀδελφόν τε συνεργὸν παραλαμβύει, καὶ ἐν αὐτομόλου σχήματι γυναῖξιν ἄμα καὶ παιδίους καὶ ὄλῳ οἴκῳ καὶ τοῖς οἰκείοις πᾶσι τῷ τῆς Ἀρμενίας προσχωρεῖ βασιλεῖ, καὶ δεξτῆρ τε ἄλλη αὐτοὺς ὑποδέχεται φιλοτιμία, καὶ δεξιῶς τὰ μάλιστα κατασπάσεται. Οἱ δὲ θωπεύει, αὐτὸν ὑπελθόντες ὄλον οἰκιοῦνται, καὶ οὐδὲν ὑποπτον ἐπ' αὐτῆς ἔχειν παρασκευάζουσι, καὶ μάλισθ' ὅτι γυναῖξιν ἄμα καὶ τοῖς φιλτάτοις ἦσαν παρ' ἐκείνον αὐτομολήσαντες· ἀμίλει καὶ τιμῇ ὁ Ἄναξ δευτέραν τὴν μετὰ βασιλέα λαμβάνει. Ὁ μὲν οὖν χειμῶν ἐν πολλῇ τοὺς Ἀρμενίους διανέπαιε τῇ ῥασιτώνῃ, καὶ τὸ ἔαρ αὐτοῖς παραπλησίους ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰς ἡδονὰς ἐχαρίζετο, τοῦ δὲ θέρους ὁ νότος πνέων θερμὸς, μετοικεῖν τὸν βασιλέα ἐπὶ τὰ Ἀραράτ ἀνάγκασε μετὰ τῶν ἐν τέλει, ὅπου καὶ κατὰ θέρους ὡσπερ ἐν ἑαρινῷ θάλπει καὶ ψύχει διηγῶν. Ἐνταῦθα διατρέθων ὁ βασιλεὺς κατὰ τῆς Ηερσίδος ἐκινεῖτο πάλιν. Ὁ δὲ Ἄναξ τῶν τε τοῦ Ἀρτασίρα ὄρκων εἰς μνήμην ἔλθων καὶ τῷ τῶν δωρεῶν ἀναφλεγείς ἔρωτι, ἰδιολογισσάμενος τῷ βασιλεῖ Ἀρμενίας ἄμα τῷ ἀδελφῷ προφασισάμενος, ἀναγκαίων τινῶν πραγμάτων πέρι, καὶ μόνοι πρὸς μόνον εἰσελθόντες, μαχαίραις αὐτὸν ἀνείρουσι, καὶ τῆς φήμης τῷ στρατοπέδῳ φεύγουσιν ἀνακράτος.

Ζ'. Οἱ γοῦν σατράπαι τῆς Ἀρμενίας λόγοις καὶ λοχαγοῖς τῶν διεξόδων τὰς πλείους διεληφότες, προκαταλαβὼν αὐτῶν τὴν φυγὴν ἐκ παντὸς τρόπου

facienti incursiones, gens Saracenorum venit in auxilium: prædisque actis de Perside et Assyria, et cunctis quæ erant in eis spoliatis, rex ipse cum pari victoria ad suum regnum revertitur. His autem rebus fortiter et præclare gestis, admirationi quidem sociis, terrori autem hostibus fuit decem annos perpetuos. Quamobrem rex quoque Persarum cum inconsolabili dolore angeretur, cresceret autem dolor, quod nesciret quid ageret, iis congregatis qui erant in ejus potestate, rogavit ut consularent, quoniam quidem modo possent susceptam delere ignominiam, cessarent autem communes et multiplices calamitates. Ei autem qui talem dixisset sententiam, secundum post regem honorem, proponit in præmium. Anac autem quidem, qui genere attingebat ad Cursaro regem Armeniæ, e cœtu surgens, pollicitus est se præclarum quidpiam facturum, per quod et res Persis felicius succederent, et pœnas sumerent de hostibus.

VI. Excipiens autem Artasiras: Revera, inquit, si hæc feceris, protinus imponam tuo capiti diadema, et te efficiam quidem secundum regni Persarum, tradam autem tibi regnum Parthicum. Ille autem, quod ad se quidem attinet, dicit incertum esse finem: si quid vero interim ei evenerit præter opinionem, rogavit Artasiram, ne esset ingratus iis qui remanserint ex genere: sed memor quidem esset ejus pro ipso prompti et alacris animi: pro eo autem, eis referret gratias. Hæc cum dixisset, fratrem assumit adiutorem: et specie transfugæ, cum mulieribus simul et infantibus, et tota domo, omnibusque domesticis, accedit ad regem Armeniæ. Ille autem et alio eos honore accipit, et benigne admodum eos salutatur. Illi autem, se blanditiis ipsi insinuant, eum reddunt omnino sibi familiarem, et efficiunt, ut eos nihil haberet suspectos, et maxime quod simul cum uxoribus, et iis quæ sunt charissima, ad illum transfugissent. Itaque Anac secundum honorem post regem accipit. Atque hieme quidem Armenii in summo quieverunt otio: ver quoque eis multas voluptates in sua patria largiebatur: æstate autem auster, calido flatu spirans, coegit regem migrare in Ararat simul cum magistratibus ubi degebant tanquam in verna temperie. Rex ubi versans movebatur rursus adversus Persidem. Anac autem recordatus jurisjurandi, quod dederat Artasiræ, et donorum accensus cupiditate, se regem Armeniæ seorsum velle alioqui simul cum fratre prætexens de rebus necessariis, cum soli ad solum essent ingressi, ipsum tollunt de medio: et fama exercitui cædem annuntiante, isti conscendent equos, totis viribus fugiunt.

VII. Satrapæ autem Armeniæ cum manipulis et militum ductoribus plurimos occupassent transitus, in animo habebant omnibus modis fugam eorum

prævenire. Quocirca nec eis frustra cossit studium. Cum eos enim fugientes in medio quodam ponte interceptissent, in fluvio submerserunt. Et cum reversi essent persecutores, ipsius Anac et fratris interficitur omnis generatio, cum agens spiritum rex Armeniorum hoc extremum mandasset, ut genus eorum qui ipsum interemerant funditus interiret. Et sic quidem perierunt omnes, præter duos filios Anac eosque valde infantes, et qui erant adhuc involuti fasciis, et lactabant. Quos cum seduxisset quidam ex iis qui ad eum attinebant, unum quidem deposuit in partibus Persidis, alterum autem in Romana ditione. Is fuit Gregorius, cujus præclara pietate certamina agressa est ab initio dicere oratio. Rege autem Armeniorum eo modo quo diximus interfecto, felici rei successu motus Persa, movet exercitum adversus conturbatos Armenos : et magna acta præda, et multis abductis captivis, præclare rursus in suam revertitur regionem. Cum autem invenisset inter captivos unum ex filiis Cursaro, nomine Teridatem, eum quidem non interficit propter teneram adhuc ætatem : mittit autem in exsilium in Romanorum regionem. Hic est Teridates, qui regnum Armeniorum posteriori tempore Romano auxilio acquisivit et accepit, et magnum Gregorium tormentis subiecit innumerabilibus : et qui non solum eum abduxit a pietate, sed ipse potius ejus admirabili constantia et plaga desuper immissa a divina Providentia, ad illius fidem fuit conversus. Sed hæc quidem singulatim procedens declabit oratio.

VIII. Artasiras igitur, qui tunc erat rex Persarum, partem sui imperii ipsam quoque fecit Armeniam. Gregorius autem filius Anac, ut diximus, qui Cursaro ieterfecerat, degens in civitate Cæsareæ Capadociæ, et aliam didicit doctrinam, et in rebus Christianis diligenter fuit exercitatus. Teridates proinde, qui erat ex sanguine regio, referebatur in numerum Romanorum magistratuum. Non ignorans autem Gregorius et quæ fecit ejus pater Anac, et quæ ab ipso passus est pater Teridatis, ea tamen secreta apud se tenens, accedit ad Teridatem, se ad voluntarium ejustradens ministerium, et citra ullam excusationem Teridati in omnibus fidelem suam præbebat operam. Cum autem accepisset Gregorium Christianam tenere religionem, ægre ferebat Teridates, qui, etsi proficeret, non cessabat tamen eum increpare. Gotthi vero illo tempore populabantur et vastabant agros Romanæ regionis. Unde qui tunc Romanum obtinebat imperium surrexit ipse quoque totis viribus : et quæ ad bellum pertinebant parabat, eosque advocat qui ejus parebant ditione, ac se omnino instruebat ad ulciscendos Gotthos. Cum itaque alter ex adverso alterius castrametati essent, et aciem utrique instruxissent, et manus mox essent conserturi, dux Gotthorum provocavit regem Romanorum ad singulare certamen. Ille autem (neque enim poterat suis ma-

A διενουῶντο· ὄθεν οὐδὲ εἰς μάτην αὐτοῖς ἐχώρησαν ἡ σπουδῆ, ἀλλὰ φεύγοντας τούτους κατὰ γέφυράν τινα μέσην ἀπολαθόντες. ὑποβρυχίου τῷ ποταμῷ ἔδωσαν. Κιὰ τῶν διωκόντων ὑποστρεφάντων γίνεται τῆς γενεᾶς φόνος ἀπάτης, αὐτοῦ τε τοῦ Ἄνακ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, τελευταῖον τοῦτο ἔπος τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἐν ἐσχάταις πνοαῖς ἐπισκῆψαντος, τὴν παντελῆ τοῦ γένους τῶν ἀνελόντων ἀπώλειαν. Καὶ οὕτω μὲν ἀπώλοντο πάντες, πλὴν δύο τινῶν τοῦ Ἄνακ παίδων, καὶ τούτων κομιδῇ νηπίων καὶ ἐν σπαργνοῖς ἔτι καὶ γάλαξιν ὄντων, οὓς τῶν προσηκόντων τις ὑφελόμενος, τὸν μὲν ἐν τοῖς τῆς Περσίδος μέρεσι, τὸν δὲ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ὑπέβητο ἐπικρατεία. Γρηγόριος ὁ θεῖος οὗτος ἦν, οὗ τοῦς λαμπροῦς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας ὁ λόγος ἀπαρχῆς ἐπιπῆν ὄρμηται. Β Τοῦ δὲ Ἀρμενίων βασιλέως ὃν εἴρηται τρόπον ἀνηρημένου, τῷ εὐτυχίματι ἐπαρθεὶς ὁ Πέρσης, τεταραγμένοις ἐπιστρατεύει τοῖς Ἀρμενίοις, καὶ πολλὴν περιθαλόμενος λείβει καὶ δορυαλώτους ὅτι πλείστους λαβῶν, εἰς τὴν οἰκίαν λαμπρῶς ἐπαυῆκεν αὐθις. Εὐρῶν δὲ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἕνα τῶν υἱῶν Κουσαρῶ Τηριδάτην ὄνομα, οὐκ ἀναίρει μὲν αὐτὸν διὰ τὸ Ῥωμαίων ἦθη φυγαδεύει. Οὗτός ἐστι Τηριδάτης ὁ καὶ τὴν Ἀρμενίων ἀρχὴν χρόνῳ ὑπερον Ῥωμαϊκῇ συμμάχια καὶ ψήφῳ κατακτησάμενος καὶ ὑπολαβάν, καὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον βασάνοις ἀμυθήτοις ὑπολαβῶν, καὶ μὴ μόνον μὴ ἀποστήσας τοῦτον τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δῆπου τῇ τε τοῦ ἀνδρός ὑπερφυεῖ καρτερία, καὶ τῇ ἐκθείας προνοίας ἀνωθεν μάστιγι, πρὸς τὴν ἐκείνου πίστιν μεταβαλῶν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ μέρος προῖαν ὁ λόγος δηλώσει. C

H'. Ἀρτασίρας δ' οὖν τότε ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς μέρος τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ τὴν Ἀρμενίαν αὐτῇ ἐποίησατο. Ὁ δὲ τοῦ Ἄνακ παῖς τοῦ τὸν Κουσαρῶ ἀνελόντος ἅμα ἰπῶ ἀδελφῷ Γρηγορίῳ ἐν πόλει Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας διάγων, παιδείαν τε τὴν ἄλλην ἐμάθηνε, καὶ τὰ Χριστιανῶν φιλοπόνως ἔσκειτο. Τηριδάτης τοίνυν οἷα δὲ βασιλικῷ αἵματος ὢν τοῖς ἐν τέλει συνηριθμεῖτο Ῥωμαίων. Οὐκ ἀγνοῶν οὖν ὁ Γρηγόριος ἅ τε ὁ τούτου πατὴρ Ἄνακ διεπράξατο καὶ ἅ ὁ Ἐηριδάτου παρ' αὐτοῦ πέπονθεν ἀνέκφορα δὲ ὁμοῦ παρ' ἐαυτῷ κατέχων, πρόσσει τῷ Τηριδάτῃ εἰς ἐκούσιον αὐτὸν ὑπηρεσίαν ἐγγχειρίζων, καὶ ἦν ἀπροφάσιτος ἐν πᾶσι τῷ Τηριδάτῃ καὶ πιστὴν ἀποδιδούς ὑπηρεσίαν. Μαθῶν δὲ ὅτι τὰ Χριστιανῶν θησκεύει Γρηγόριος, ἐδυσχέραινε τε οὗτος ὁ Τηριδάτης καὶ εἰ μὴδὲν ἦνυσεν, ὁμοῦ ἐπιτιμῶν οὐκ ἀνεί. Γότθοι δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰ Ῥωμαίων χωρὶα ἐδήουν τε καὶ ἠνδράποδίζοντο. Καὶ ὁ Ῥωμαῖαις δὲ τότε τὴν βασιλείαν διέπων, διανόισατο καὶ αὐτὸς παντὶ σθένει, καὶ τὰ εἰς τὸν πόλεμον μετὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα ὑπὲρπίεζτο, καὶ ἀμυνεῖσθαι Γότθους συσκευάζετο. Ἐνθεν τοι ἀντὶ στρατοπεδευσαμένων ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀλλήλοισ, καὶ τὴν στρατιὰν ἐκατέρην δ:αταξάντων, καὶ εἰς χεῖρας ἔσον οὐδέπω ἰόντων, ὁ τῶν Γότθων ἀρχηγὸς εἰς μονομαχίαν προσκαλεῖτο τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων. Ὁ δὲ (οὗ γὰρ οἶός τε ἦν χερσὶν οἰκείαις καταβαλεῖν

τὸν ἀντίπαλον), τίς ἂν ἐκεῖνον υποκριθεὶς τῷ Γότθῳ A
προσβάλλοι ἐκ τῶν παρ' αὐτῶ ἐπιζήτει.

Θ'. Λικινιανὸς δὲ τις ἀνὴρ τῶν ἐν στρατηγίαις
ἐξεταζομένων τὸ τηνικαῦτα θαρβέειν ὑποτίθεται τῷ
βασιλεῖ· εἶναι γὰρ πάλαι τῶν παρ' αὐτῶ στρατευο-
μένων τινὰ, Τηριδάτην ἐκεῖνον τὸν εἰς τὸ βασιλι-
κὸν τῆς Ἀρμενίας ἀναφέροντα αἶμα, ἄνδρα δυνάμει
καὶ χερσὶν ἔμαχον, καὶ πολλὴν ἐν πολλοῖς δεδωκότα
πεῖραν τῆς αὐτοῦ γενναιότητος. Οὗτος καὶ νῦν παρὰ
τῷ παλατίῳ διαορίζει φησίν. Ἄγεται γυν Τηριδά-
της εἰς μέσον, καὶ τὴν βασιλικὴν αὐτῷ περιτίθουσιν
ὁ βασιλεὺς ἀλουργίδα, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς παράσημα
πάντα, ὡς ἂν δοκοῖη καὶ βασιλεὺς εἶναι, ὁ τὴν μονο-
μαχίαν πρὸς τὸν βάρβαρον ἀναιρούμενος. Κατα-
στάντες οὖν εἰς μάχην ὁ τε τὸν βασιλέα Ῥωμαίων
ὑποκρινόμενος Τηριδάτης, καὶ αὐτὸς ὁ τῶν Γότθων
ἀρχηγός, παρὰ τοσοῦτον Τηριδάτης ἐκράτησε τοῦ
βαρβάρου, ὡς μηδὲ ἕξφος ἐπ' αὐτὸν σπάσασθαι
μηδὲ δόρυ κινήσαι, ἀλλ' ἀρπάσαι τε τοῦτον ταῖς
χερσὶ βῆρον, καὶ αὐτῷ βασιλεῖ παραστῆσαι ζῶντα.
Ἔνθεν τοι οὐδὲ ἀναξίων παρ' αὐτοῦ τυγχάνει τῶν
ἔθλων. Χρήμασι τε γὰρ αὐτὸν φιλοφρονεῖται πολλοῖς,
καὶ πορφυρίδα περιβάλλει, καὶ βασιλικῶ τὴν κε-
φαλὴν ἐπικοσμεῖ διαδήματι, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν
ἀρχὴν ἀποκαθίστηται τὸν Τηριδάτην. Τὸ μέντοι Γοτ-
θικὸν, ἠεραλόγου τῆς τύχης οὕτω πειραθέντες, καὶ
συλληφθέντες τὸν ἀρχηγὸν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἰδόντες,
δυσχεδαστό τε ἅπαν καὶ ὀλίγοι πρὸς τὴν οἰκίαν
ἐπανήκον, τῆς συμφορᾶς ἄγγελοι. Ὁ γὰρ μὴν Ῥω-
μαίων βασιλεὺς μετὰ λαμπρῶν τροπαίων εὐδαιμο-
νέστατα ἐνεξεύγνυ.

Γ'. Τηριδάτης δὲ τὸ ἐξῆς Ἀρμενίας βασιλεύων τῆς
πατρῴας μᾶλλον εἶχετε δεισιδαιμονίας, ἄλλοις τε
θύειν ἐιδώλοισι καὶ δὴ καὶ Ἀφτέμιδι, ἦν ἔτιμα τε
διαφερόντως καὶ φίλην ἠγεῖτο θεόν. Ἐβούλετο μὲν
οὖν τῆς θυσίας κοινωνεῖν αὐτῷ καὶ τὸν ἱερὸν Γρηγό-
ριον. Τῆδε γάρ τῳ Τηριδάτῃ καὶ αὐτὸς εἶπετο. Ὁ
δὲ οὐκ ἠνεῖχετο. Τηριδάτης τοίνυν πολλὴν αὐτῷ τῆς
τε ἄλλης ὑπηρεσίας, καὶ δὴ καὶ τῆς τῶν ἔθλων κοι-
νωνίας χάριν ὁμολογῶν. Ὁ μέντοι θεὸς Γρηγόριος·
τὰς μὲν σωματικὰς, φησὶ, λειτουργίας, ὅσαι μὴ
ψυχὴν διαφθειροῦσιν, εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῶν δεσπο-
τῶν ὁ κοινὸς ἡμᾶς δεσπότης ὑπηρετεῖσθαι διδάσκει,
καὶ πρὸς ταῦτα οὐ δεσπότης σοι οὔτε ἀσχολίαν
προεφασισάμεθα, οὔτε βράβυμωσ ὑπηρετήσαμεν, ὅσα
δὲ πρὸς αὐτὴν φέρει τὸν κίνδυνον τὴν ψυχὴν, καὶ
τοῦ δημιουργοῦ πόβρον ποιεῖ, τούτων οὐκ ἂν ὁ πε-
παιδευμένος ἐτέρω κοινωνῆσαι ἀνάσχοιτο, κἂν δε-
σπότης ὁ ἐπὶ ταῦτα παρακαλῶν εἴη, κἂν βασιλεὺς,
κἂν εἰ καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς κύριος. Ταῦτα ἐπειδὴ
μακρὸν ἀπίπτεινε λόγον ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, θυμοῦ
τε, ὑπερεμίπλατο. Τηριδάτης, καὶ δέξιατα κατ'
αὐτοῦ ἐκινεῖτο, καὶ δέδεται μὲν εὐθὺς ὁ γεν-
νάδας ἐξ αὐτῶν ἀγκύωνων· ὀπίσω τῷ χεῖρι. Εἶτα
ἐξέλον τῷ στόματι τούτου ἐμβαλόντες, κατ' ἄκραν
ἀπόστασιν τὴν ἄνω τῆς κάτω γένυος διιστώσι, καὶ
βώλους ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶ τοῦ παρὰ τοῖς Ἀρμε-
νίοις ὄρυκτοῦ ἐπιφορτίζουσιν ἄλατος. Ἐπειτα

nibus prosternere adversarium) quærebat, quisnam
ex suis se illum esse simulans cum Gottho con-
grederetur.

IX. Licinianus autem vir quidam ex iis, qui in
ducendis exercitiis tuoc erant pulchre versati,
jubet imperatorem bono esse animo: esse enim
unum ex iis qui apud ipsum militant, Teridatem
sollicit illum, qui refert genus ad regium sanguinem
Armenis, virum, qui viribus et armis est inexpugnabilis,
et qui in multis suis virtutis dedit experientiam.
Is nunc quoque, inquit, versatur in exercitu.
In medium itaque ducitur Teridates, et eum imperatoria induit imperator purpura, et omnibus insignibus imperii, ut videretur ipse esse imperator, qui adversus barbarum suscipiebat singulare certamen. Cum ad pugnam ergo processissent, et qui Romanorum agebat imperatorem Teridates et ipse dux Gotthorum, usque adeo superavit Teridates barbarum, ut nec ensem quidem in ipsum strinxerit, neque hastam vibravit: sed eum manu facile rapuerit, et vivum duxerit ad ipsum imperatorem. Quo facto, non indigna ab eo consequitur præmia. Nam et benigne ei multum largitur pecuniæ et induit eum purpura, et caput ejus regio ornat diademate, et non multo post in paternum imperium restituit Teridatem. Gotthi autem cum sic præter rationem adversam sensissent fortunam, et ducem suum repente vidissent comprehensum, dispersi sunt omnes, et pauci redierunt in domum suam nuntii calamitatis Imperator autem Romanorum cum præclaris tropæis C rediit felicissime.

X. Teridates autem, deinceps regnum in Armenia obtinens, patriæ erat deditus falsæ religioni, cum aliis sacrificans simulacris, tum maxime Dianæ, quam et summo honore asiciebat, et amicam deam existimabat. Atque sacrosanctum quidem volebat Gregorium esse socium sacrificii; nam ipse quoque Teridatem eo erat secutus. Ille autem id minime patiebatur. Teridates ergo, qui et pro alio ministerio, et pro universorum communicatione se ei multum debere fatebatur, jubebat ne in religione ab eo discreparet. Divinus autem Gregorius: Corporalia quidem, inquit, ministeria quæ non corrumpunt animum, benevole et amice, dominis a nobis exhiberi docet nos communis Dominus, neque quominus ea exsequeremur, tibi unquam illum præteximus negotium neque negligenter inserviimus. Quæcunque autem ipsam animam adducunt in periculum, et procul abducunt ab opifice eorum qui est eruditus, nequaquam sustinuerit inire cum alio communionem, etiamsi imperator, etiamsi qui vitam habet in potestate, jubeat. Cum hæc fuisse sacrosanctus dixisset Gregorius, ira supra modum repletus est Teridates, et acerrime in eum fuit commotus: et vinctus quidem fuit statim vir præclarus. Deinde cum lignum ori ejus immisissent, quam maximo possunt spatio, superiorem partem disjungunt ab inferiori, et ejus humeros onerant

glebis salis, qui est apud Armenios fossilis. Deinde funibus sacrosancto corpori alligatis, cum eum sublime sustulissent, totos septem dies ei hoc acerbum producunt supplicium. Post septimum autem cum rex illum hinc deduxisset, interrogavit, an didicisset id quod est melius, et priorem mutasset opinionem, et diis statuisset offerre sacrificium. Cum autem vidit eum magis zelum spirantem pro pietate, dat eum secundis tormentis, prioribus minime clementioribus. Suspendit eum præcipitem ex altero pede appendens: et nec eo fuit quidem contentus, sed etiam decem liciores, virgas habentes in manibus, circa eum statuit: et fimo inferne substrato, ignem in eum immittit, adeo ut martyr simul et virgis verberaretur, et fetidum fumum naribus exciperet: ut densum et continuum anhelitum, quem effundere cogebatur a plagis, fumus impediret et obstrueret, ne concedens quidem ut spiraret, sed fuliginosum illum fimi vaporem in ejus viscera immittens. Scio vel ad solum auditum eos qui adsunt caligasse. Ille autem non solum fortiter ferebat, sed etiam Domino magnas agebat gratias, et cum iis qui aderant multa de Deo loquebatur, et eis ostendebat pietatem, etiamsi non perfecte intelligebant, quod scilicet Deus in principio creavit cælum et terram, formavitque hominem, et posuit eum in paradiso, ex quo postea, expulsus fuit propter mandati transgressionem. Deinde meminit molestiarum, quæ postquam ab illis paradisi bonis excidisset, nos misere (hei mihi!) invaserunt. Post hæc subjunxit Dei in nos benignitatem, quem admodum videlicet curam gerens nostræ salutis, ad nos misit doctores et prophetas, qui prædicabant Unigeniti carnis susceptionem, et cunctas, quæ pro nobis ingratis ab eo susceptæ fuerunt, perpassiones, colaphos, crucem, lanceam, voluntariam mortem, ejus resurrectionem, nostram correctionem, revocationem ad primum bonum reditum. Postremo docebat¹, quod dignos excipit regnum cælorum, et quod malis tormentum est paratum, ignis, qui non exstinguitur: tenebræ, quæ non desinunt: vermis immortalis, et quodcumque aliud supplicium sibi recondiderunt, qui sunt servi peccati.

βάσανον, τὸ μὴ σβεννύμενον πῦρ, τὸ μὴ λῆγον τῆς ἀμαρτίας δοῦλοι κόλασιν ἑαυτοῖς ἰθησάμενοι.

XI. Hæc cum disseuisset, firmamque et immobilem sibi precatus esset confessionem, ille quidem finem imposuit precatiori. Quidam autem ex circumstantibus, cum quæ ille dixerat scriptis mandassent, ad regem ea statim referunt. Atque Gregorio quidem pede suspensio, rursus peractus erat septem dierum cursus. Ille cum eum rursus deduxisset, existimabat eum esse persuasum, victum a supplicio. Cum autem vidisset eum promptius et alacrius e vita discessurum, quam a fide in Christum, se graviores martyri parat adversarium, se confert ad alia excogitanda tormenta, quibus non possit

Α σκρίνους τοῦ ἱεροῦ ἐκδήσαντες σώματος καὶ τοῦτον μεταωρίσαντες, εἰς ἑπτὰ ὅλας ἡμέρας τὴν πικρὰν ταύτην αὐτῷ παρατείνουσι τιμωρίαν. Μετὰ δὲ τὴν ἑβδόμην καταγαγὼν αὐτὸν ἐκείθεν ὁ βασιλεὺς, ἐπιθανέτο εἰ τὸ βέλτιον μεταμαθῶν, τῆς προτέρας τε μετέβαλε δόξης, καὶ τοῖς θεοῖς ἔγνω θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ζήλου μᾶλλον ὑπὲρ εὐσεβείας πνέοντα εἶδε, δευτέραις αὐτὸν δίδωσι βασάνοις, μηδὲν τι τῶν προτέρων φιλανθρωποτέρας. Κρεμάνυσι γοῦν αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς, θατέρου τοῖν ποδοῖν ἐξαρτήσας· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταται, ἀλλὰ καὶ δέκα δημίους βάβδους διὰ χειρῶν ἀνδρῶν ἔχοντας αὐτὸν περιστήσι, καὶ κόπρον κάτωθεν ὑποστρώσας, πῦρ κατ' αὐτῆς ἐμβάλλει, ὡς ὁμοῦ τε ταῖς βάβδοις κατὰ μάρτυρα παίεσθαι, καὶ τὸν δυσώδη καπνὸν κατὰ τῶν βινῶν ὑποδέχεσθαι, ἵν'

Β ἰε καὶ δικαῖο τὸ ἄσθμα καὶ συνεχῆς προχέειν ὑπὸ τῶν πληγῶν ἀναγκάζοιτο, ἀλλ' ὁ καπνὸς ἀποτειχίζοι τοῦτο καὶ ἀποφράττοι, μηδὲ ἀναπνεῖν τὸν ἀέρα παραχωρῶν, ἀλλὰ τὸ λιγνυῶδες ἐκεῖνο τῆς κόπρου, κατὰ τῶν σπλάγχων αὐτῷ καθίει. Οἷδ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἀκοὴν οἱ παρόντες ἰλιγγιάσατε. Ἄλλ' ἐκεῖνος οὐ γενναίως ἔφερε μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰν τῷ Δεσπότῃ τὴν εὐχαριστίαν ἀπέπεμπε, πολλὰ τε περὶ Θεοῦ τοῖς παροῦσιν ἐφθέγγετο, καὶ τὴν εὐσεβίαν αὐτοῖς παρεδείκνυ, εἰ καὶ μὴ τελείως εἴσασαν, ἐφ' οἷς καὶ τὸν πρῶτον ἀνθρωπὸν κατακτείνετο, διὰ τὴν ἐντολὴν, διὰ τὴν παράβασιν, διὰ τὴν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ πλάσαντος καταδικῆν. Εἴθ' ἔξης, τὰ ἀγαθὰ ἀπηριθμεῖτο, ὧν ἀθετήσαντας τὴν ἐντολὴν ἑαυτοὺς ἀπεκλείσαμεν, καὶ αὐθις ἐμμένοντο

Γ καὶ τῶν λυπηρῶν, ὅσα μετὰ τὴν ἐκείνων ἀποτυχίαν, οἱ μοῖ! κατέλαβεν ἀθλίως ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἐπήγαγεν, ὅπως τῆς ἡμετέρας φροντίξων ὁ Δημιουργὸς σωτηρίας, διδασκάλου ἡμῖν ἀπέστειλε καὶ προφήτας τὴν τοῦ Μονογενοῦς κηρύττοντας σάρκωσιν, ἔπειτα καὶ τὴν ἐκείνου κάθοδον καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀχαρίστων πάθηματα, τὰ βασίσματα, τὸν σταυρὸν, τὴν λόγχην, τὸν ἐκούσιον θάνατον, τέλος τὴν ἐπανόρθωσιν ἡμῶν, τὴν ἀνάκλησιν, τὴν εἰς τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ἐπανοδὸν μετὰ ταῦτα τὴν ἐκδεχομένην τοὺς ἀξίους τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τὴν ἀποκειμένην τοῖς φαύλοις σκότος, τὸν ἀθάνατον σκώληκα, καὶ ὄσσην ἄλλην οἰ

Δ ΙΑ'. Ταῦτα διελεθῶν, καὶ ἀπερίτρεπτον ἑαυτῷ ἐπευξάμενος καὶ ἀκλινῆ τὴν ὁμολογίαν, ὁ μὲν τέλος ἐπέθηκε τῇ εὐχῇ· τῶν δὲ περισσώτων τινὲς, γραφῇ τὰ ὑπ' ἐκείνου εἰρημμένα διαλαβόντες, ἀναφέρουσιν εὐθὺς ὡς τὸν βασιλέα. Τῷ μὲν οὖν Γρηγορίῳ τοῦ ποδὸς ἀπηρωρημένῳ, ἕβδομος ἡμερῶν ἀριθμὸς ἦν ἔσται πάλιν. Ὁ δὲ καὶ αὐθις καταγαγὼν, πεπεισθαι μὲν αὐτὸν ἔπειτα τῆς κολάσεως ἠττηθέντα· ἐπειδὴ δὲ εἶδε πρόθυμον ὄντα τῆς ψυχῆς ἀποστήναι μᾶλλον ἢ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, βαρύτερον ἀνταγωνιστὴν ἑαυτὸν παρασκευάζει τῷ μάρτυρι, καὶ πρὸς ἑτέρων βασάνων ἐπινοίας χωρεῖ, οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπο-

¹ Marc. ix, 43.

λιπούσας ὠμότητος· καὶ σανίσι τὰ ἀντικνήμια τούτου περιλαβῶν, εἶτα σχοίνῳ ταύτας ἰσχυρῶς διασφιγξας ὀδῶς ἐκπιέζει, ὡς καὶ αὐτῶν δὴ που τῶν ἄκρων τοῦ ποδὸς δακτύλων σταγόνας αἵματος ἀποστάζει. Ὅψι τοίνυν τῆς κακώσεως ἐκείνης τοὺς πόδας ἐξαγαγῶν, σιδηροῦς κατὰ τῶν πελμάτων ἐμπήγνυσιν ἤλους καὶ τρέχειν τὸν ἀθλητὴν ἀναγκάζει, πολλῶ τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος αἵματι βάλοντα, Ἐφ' ᾧ καὶ ἀλγυνόμενος σφόδρα τὴν καρδίαν ὁ μάρτυς (καὶ πῶς γὰρ ἂν μὴ ἀλγούντος ὁ πόθος ὁ πρὸς Χριστὸν ἰδεϊκνυτός). « Πορευόμενοι ἐπορεύοντο, ἔλεγε καὶ ἔκλαιον βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. » Ταῦτα ὁ μὲν ἡδέως ὑπέψαλλεν. Ὁ δὲ Τηριδάτης ὠμότερον αὐτὸν τοῖς περιστάσιν ἐκέλευε παῖσιν· ἴνα, φησὶν, ἐν ὀδύνῃ πλεῖον καὶ κλαυθμῶ ἢ προσδοκωμένη τούτου ἡδονῇ καταλάβοι. Ἄλλ καὶ τοιαῦτα πάσχων ὡς καὶ κορεννύειν τοῖς πάθεσι καὶ μισούντων ψυχὰς ὁμῶς ἀνδρείοτατα διὰ Χριστὸς ἔφειρεν.

IB'. Ἐπὶ τούτοις ἀπλοῦσιν αὐτὸν ὑπτίον κατὰ τοῦ ἔδαφους, τοῦτο κελεύσαντος τοῦ τυράννου· καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν τεκτονικῶ τινι ἐναπολαβόντες ὀργάνῳ, ἰσχυρότατα ἐκπιέζουσι, τῇ ρίνι δὲ αὐλισκὸν ἐναρμολογῶντες, νίτρον καὶ ἄλλας ὄξει κεκραμένους, κατ' αὐτοὺς ἡρέμα ἐγχέουσι, καὶ τὴν δριμύτητα πρὸς τε τὰ τῆς κεφαλῆς κοιλώματα· καὶ παρ' αὐτὸν εἰσπέμπουσι τὸν ἐγκέφαλον. Ἐντεῦθεν ἕτερον αὐτῶ κακώσεως τρόπον ἐπινοοῦσι, καὶ τὴν ἐκείνων ὠμότητα, καὶ τὴν τοῦ μάρτυρος ἀνδρῶν ἐπίσης ἄμφω δεικνύοντα θύλακον γὰρ ἐνεγκόντες καμινάδας πληροῦσιν αἰθάλης, καὶ τοῦτο τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην ἐμβάλλουσι κεφαλὴν, καὶ τῷ τοῦ δικαίου τραχήλῳ τὸν θύλακον ἀποδίδουσι, καὶ εἰς ἕκτην αὐτὸν ἡμέραν τῇ χαλεπῇ ταύτῃ βασάνῳ πιέζεσθαι καταλείπουσι. Τῇ ἑβδόμῃ τοίνυν μεταπεμφθῆς αὐτὸν Τηριδάτης μετὰ τοῦ συνήθους μυκτηρός καὶ τῆς φίλης μωκίλας· Πόθεν ἡμῖν, ὦ οὗτος, νῦν ἐπανηχες, ἔφη, ἄρᾳ γε ἀπὸ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἃ πρότερον ὑπὸ πλατεῖ τῷ στόματι διεξήεις, καὶ ὡν ἀπολαύσεσθαι προσεδόκας. Καὶ ὁ γενναῖος ἀπαβήρσις· Οὐπω, φησὶν ὁ βασιλεῦ, πρὸς τὴν ἀβήρτον ἐκείνην εὐδαιμονίαν ἀποδεδήμηκα. Ἔτι γὰρ τὸ βαρὺ τοῦτο περίκειμαι τοῦ σώματος φορτίον. Ἄλλ' ἐπεὶ τοιοῦτων ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ Λεσπότης ἤξιωμα, ἤξω μετὰ τῆς ἐκείνου ὀδῆς μικρὸν ὕστερον, ὅτε γυμνά μὲν καὶ τετραγλισμένα τῷ ἐκείνου βήματι παραστήσεται πάντα, καθιστῆται δὲ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐνοιῶν καρδίας, δικνοόμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ ὀστέων καὶ μυελῶν, καὶ νέμων ἐκάστω τὰ κατ' ἄξιαν, ἡνίκα, φεῦ! οἶός σε περιστήσεται κίνδυνος, οἶαν, ἄθλιε, τὴν τιμωρίαν κατακριθῆσθαι. Ταῦτα ἐπὶ πλεον ἐκμαίνει τὸν βασιλέα, καὶ αὐτίκα δεθείς τοὺς πόδας ὁ μάρτυς, κατὰ κεφαλῆς ἀναρτᾶται, καὶ ὕδωρ πολὺ διὰ τῆς ἐκείνου ἕδρας βυβάσιν εἰς τὴν γαστέρα, κόλασιν ἅμα τοῦτο καὶ

A esse aliquid crudelius: et cum tabulis anteriores tibiarum partes comprehendisset, et deinde eas fune constrinxisset, sic exprimit, ut ex ipsis etiam summis pedum digitis guttæ sanguinis distillant. Cum ergo vix tandem pedes eduxisset ex illa afflictione, in plantis pedis ferreos infligit clavos, et cogit athletam currere, multo sanguine solum subjectum aspergentem. Quamobrem magnum corde dolorem sentiens martyr (quomodo enim, nisi dolorem sentiret, ostenderetur ejus in Christum desiderium?): « Euntes ibant, dicebat, et flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient in exultatione, tollentes manipulos suos². » Hæc sanctus quidem psallebat suaviter. Teridates autem jubebat circumstantibus ferire crudelius: Ut, inquit, in majori dolore et fletu ad eum perveniat, quæ ab eo expectatur, voluptas. Sed licet tot et tanta pateretur, ut suis perpressionibus eorum etiam, qui ipsum odio habebant, animos satiare, fortissime tamen ea ferebat propter Christum.

XII. Post hæc eum humi supinum extendunt, cum hoc jussisset tyrannus: et cum caput quidem fabrili quodam intercepto instrumento, exprimit validissime. Cum naso autem fistulam applicassent, nitrum et salem mistum aceto, in eam infundunt, et acorem ad profunda capitis et ad ipsum transmittunt cerebrum. Deinde ejus vexandi alium quoque modum excogitant, qui et illorum crudelitate et martyris animi fortitudinem ex æquo ostendebat. Nam cum calathum attulissent, camini eum implent fuligine, et in eum martyricum C illud caput immittunt, et justis collo calathum alligant, et sex dies eum relinquunt premi hoc gravi tormento. Septimo autem die cum eum accersivisset Teridates, cum consueta subsannatione, et ei grata irrisione: Undenam, inquit, nunc ad nos redis? An a regno et a bonis illis, quæ prius prolixè persequeris, et quæ expectabas te esse percepturum? Generosus autem ille libere et magna cum fiducia: Nondum, inquit, o rex, ad illam ineffabilem migravi felicitatem. Sum enim adhuc implicatus gravi hoc onere corporis. Sed quoniam his sum pro Domino meo dignatus, veniam paulo post cum illius gloria, quando nuda quidem et aperta sistentur omnia ante illius tribunal. Sedebit autem ipsum Dei Verbum iudex non tantum factorum, sed et animi conceptionum, et cogitationum cordis penetrans usque ad divisionem animæ, et ossium, et medullarum, et unicuique tribuens pro meritis. Quo tempore, heu mihi! quale te circumstet periculum! quali, o infelix, supplicio damnaberis! Hæc regem oient majori furore, et statim pedibus vinctus martyr, præceps suspenditur, et per posteriores partes multum aquæ immittunt in ventrem, hoc simul pro supplicio et ludibrio habentes scelerati. Nullus enim pudor talibus

² Psal. cxxv, 5.

oculis, quorum animæ erant plensæ libidine et nequitiâ.

XIII. Cum autem illinc fuisset demissus, rex conabatur rursus persuadere : et, Pare mihi, dicebat ei, et diis maximis sacrificia. Nam alioqui male peribis, mihi charam juro eorum potentiam. Sacrificabo, sed Salvatori meo omnino sacrificium laudis, magnus dixit Gregorius. Quæ autem sensu et mente carent, et sunt omnino inanitia et surda, absit, Christe Rex meus, ut honore ullo aut verbo dignor, etiamsi plura mihi et graviora inferantur supplicia. His disrumpebatur Teridates, et suffocabatur. Itaque cum sanctum rursus suspendisset, unguibus quidem ferreis laniabat ejus latera, qui erat ferro quovis durior, adeo ut ipsa quoque terra inquinaaretur fontibus sanguinis. Cum autem disseccasset, et profundos sulcos in eis incidisset, murices ferreos humi sternit. Deinde nudus is, qui totum Christum induerat, super ipsos trahebatur. Interim autem dum lictorum manus eum pilis traherent acerbissime, ille quidem proprio irrigatus sanguine, magis florebat et germinabat, non secus atque generosæ plantæ, et fructu fidei abundabat. Ille autem, Ubi est, inquit, Deus tuus, Gregori, in quem sperasti? Veniat nunc et e meis te eripiat manibus. Atque ille quidem cum sic omnia pervasisset supplicia et afflictiones, et eas tulisset facilius, quam alii voluptates, et omnibus evasisset superior : rursus in carcerem conjicitur.

XIV. Sequenti autem die cum eum rursus accersisset Teridates, et vidisset eum astare cum prompto et alacri animo, et cum sano corpore, idque cum caro fuisset antea consumpta tormentis apud se quidem mirabatur, et dubitabat, quin non simul cum carnibus eum defecisset respiratio. Vipera autem non expellebat venenum, neque pardus exuebat varietates : sed adhuc idem manebat Teridates, et in martyrem eandem conservabat sævitiam et inhumanitatem. Cum ergo eum sic vidisset affectum, ne sic quidem desperabat ejus mutationem : sed contendebat stultus vincere animam insuperabilem. Unde etiam cum ferreis tibialibus beata ejus induisset genua, et cuneis, qui ipsi quoque erant ferrei, ea transadegisset ac sibilasset, et martyrem suspendisset, tres totos dies eum tenuit sublimem. Ille autem tantum aberat, ut hoc cruciatu secus quam generosum hominem decet afficeretur, aut obloqueretur, ut et ipsa videretur ridere tormenta, et eos qui ipsa afferebant, si sperarent fore, ut illius firmitatem in contrariam mutarent sententiam. Pendenti itaque justo : Nondum sensisti, Gregori inquit Teridates, te frustra in Deo tuo confidisse? aut alioqui nobis ostende, si quid boni ex spe in illum es consecutus. Ille autem : At tu ipse, inquit, qui adversus te infere tam grave judicium, et ignem gehennæ in tuum caput conge-

Α γελωτα ποιουντες οι αλιτηριοι. Ουδεμία γάρ αισχόνη τοιούτοις θυμασιν ών οι ψυχαι πληρεις ησαν ακολασίας τε και φαυλότητος.

Η· 'Επειδή δὲ ἐκεῖθεν κατανεχθεὶς ἦν, πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐπειρᾶτο πείθειν, καὶ, Πεισθητί μοι, πρὸς αὐτόν, ἔλεγε, καὶ τοῖς μεγίστοις θύσον θεοῖς. 'Ἐπὶ κακῶς ἀπολῆ, τὴν φίλην αὐτῶν θυμουμι δύναμι. Θύσω, ἀλλὰ τῷ θεῷ μου πάντως θυσίαν αἰνέσεως ἐ μέγας ἔφη Γρηγόριος. Αἰσθήσεως δὲ καὶ φρονῶν ἔρημα καὶ τὸ ὄλον ἀψυχα καὶ κωφά, μὴ γένοιτο, Χριστὲ ὁ ἐμὸς βασιλεὺς, μηδὲ τιμῆς τινος μηδὲ ῥηματα ἀξιῶσαι, κἄν ἐτι πλείους ἐμοὶ καὶ βαρύτεραι κολάσεις ἐπάγονται. Διεβρόγγυτο τοίνυν πρὸς ταῦτα ὁ Τηριδάτης καὶ ἀπεπνίγετο τῷ θυμῷ. 'Ἀμίλι καὶ τὸν ἅγιον ἀμαρτήσας πάλιν, ὄνυξι μὲν σιδήρου διέτριβεν αὐτοῦ τὰς πλευράς, ὁ σιδήρου παντὸς σκληρότερος, ὡς καὶ αὐτὴν δὴ πού τὴν γῆν τοῖς κρουνοῖς τῶν αἱμάτων μολύνεσθαι. Διακόψας δὲ καὶ βαθείας αὐταῖς ἐντεμῶν αὐλακας τριβόλους σιδηρᾶς ὑποστρώννυσι κατὰ τοῦ ἐδάφους, εἴτα γυμνὸς ὁ τὸν Χριστὸν ὄλον ἐνδεδυμένος μὲν αὐτῶν εἴλατο. 'Ἐν ὄσφ δὲ αὐτὸν αἱ τῶν δημίων χεῖρες πικρότατα κατὰ τῶν τριβόλων εἴλαον, ὁ μὲν τῷ οἰκτιρᾶ ἀρδόμενος αἵματι, ἦνθει μᾶλλον κατὰ τὰ εὐγενῆ τῶν φυτῶν καὶ ἀνεθαλλε, καὶ τῷ τῆς πίστεως καρπῷ ἐκπευνεζεν. 'Ὁ δὲ Ἡοῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς σου. Γρηγόριε, ἐρ' ὄν ἤλπισας; 'Ἐλθέτω νῦν καὶ τῶν ἐμῶν σε βυσσάσθω χειρῶν. 'Ὁ μὲν οὖν οὕτω διὰ πασῶν ἐλθῶν τιμηριῶν καὶ κακώσεων, καὶ ῥῆον ἐνεγκῶν ταύτας ἡ τὰς ἡδονὰς ἕτεροι, καὶ πάσας ἐλέγξας, αὐθις τῇ εἰρηκτῇ δίδοται.

Γ Δ'. Τῆς δὲ ἐπιούσης μετὰ κλητὸν αὐτὸν πάλιν ποιησάμενος Τηριδάτης, ὡς σὺν προθυμίᾳ καὶ μετὰ σώματος ὑγιοῦς παραστάντα εἶδε, καὶ ταῦτα ταῖς βασάνοις αὐτῷ τῆς σαρκὸς προαναλωθείσης, ἰθαύμαζε μὲν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ διηπορεῖτο, ὅπως οὐχὶ καὶ τὸ ἀναπνεῖν αὐτὸν μετὰ τῶν σαρκῶν ἐπιλείποι. 'Ἡ ἔχρις δὲ τὸν ἰὸν οὐκ ἀπωθεῖτο, οὐδὲ ἡ κάρδαλις ἀπεδύετο τὰ ποικίλα ματα· ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἔμεινε Τηριδάτης ἐτι, καὶ τὴν αὐτὴν ὠμότητα τῷ μάρτυρι καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν ἐτήρει. Οὕτω τοίνυν αὐτὸν ἔχοντα ἰδὼν, οὐδὲ οὕτω τὴν μεταβολὴν ἀπηγόρευεν, ἀλλ' ἐφιλονεῖκε ὁ μάταιος, κρείττων γενέσθαι τῆς ἀητηότητος ψυχῆς. "Ὅθεν καὶ σιδηρᾶς περικνημίδας τοῖς μακαρίοις αὐτοῦ γόνασιν ἐμβυλῶν, καὶ σφηνίσκοις, σιδήρου καὶ αὐτοῖς οὐσι διαπερονήσας ταύτας, καὶ τὸν μάρτυρα κρεμάσας, εἰς τρεῖς ὄλας ἡμέρας μετέωρον αὐτὸν εἶχεν. 'Ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπέιχε τοῦ τῶν ἀγεννῶν τι πρὸς τὴν τοιαύτην παθεῖν ἐπιβουλήν ἢ καὶ φθέγξασθαι, ὄσφ καὶ καταγελῶν ἐφίκει αὐτῶν τε τῶν βασάνων καὶ τῶν ἐπαγόντων αὐτάς, εἰ τοιοῦτοις ἤλπισαν τὴν ἐκείνου στερόδότητα μεταπέσειν· Κρεμασμένην τοίνυν τῷ γενναίῳ, Οὕπω ἦσθου, Γρηγόριε, φησὶ Τηριδάτης, μάτην ἐπὶ τῷ σῷ θεῷ πεποιθώς; ἢ ἀλλὰ δεῖξον ἡμῖν ἐτι χρηστὸν τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐπιπέδος ἀπέλασας. 'Ὁ δὲ· Μάταιος αὐτὸς εἶ, εὐθὺς ἀπεκρίνατο, καὶ πέρα καὶ αὐτῆς ματαιότητος καὶ ἀπονοίας τὰ σὰ κρίμα χαλεπὸν οὕτω κατὰ σοῦ ἐπιφέροντα, καὶ τὸ τῆς γέννης κατὰ τῆς σῆς κεφαλῆς

ἐπισωρεύοντα πῦρ. Ἐγὼ δὲ πέποιθα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ Α μου, ὃς ἀντιλήπτωρ μου ἐστὶ καὶ καταφυγή μου, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤλπισα. Τῶν δὲ παρὰ σοῦ μοι διασπαρσσομένων σαρκῶν ὀλίγη φροντίς. Ὅσῳ γὰρ τὸν ἕξω ἡμῶν φθείρεσθαι ἄνθρωπον, τοσοῦτῳ τὸν ἕσωθεν ἀνακαινοῦσθαι, καὶ διδασκόμεθα καὶ πιστεύομεν.

ΙΕ'. Θυμὸς ἐπὶ τούτοις λιμβάνει τὸν βασιλέα, καὶ πικρὸν τῷ μάρτυρι ἐνιδῶν. Ἐπειδὴ, ὡσι, σὺ μὲν ἀνακαινίζεσθαι εἶπας, ἡμᾶς δὲ πυρὶ ἀσθέειτῳ δοθῆσεσθαι ἠπειλήσω, ἀλλ' ἐγὼ σε τέως τῷ σβεννουμένῳ τούτῳ διδάξω μὴ οὕτω φανερώς τοῦ ἡμετέρου κράτους κατασθαιδίζεσθαι. Καὶ αὐτίκα μόλυβδον κελεύει λέβητι ἐμβληθέντα ἰσχυρῶς τε ἄγαν παφλάσαι, καὶ ἔλου καταχυθῆναι τοῦ μάρτυρος. Τὸ μὲν δὴ ὡς ἐκέλευσε γέγονεν. Ὁ δὲ οὕτως εἶχε γενναίως, ὡσπερ ὕδατος αὐτῷ ψυχροῦ καταχυομένου. Καὶ τοῦτο δῆλον, ἕξ ὧν φανερώτατα μὲν τὴν ἐκείνου ἡλεγγε πλάνην παρ' αὐτὸν τὸν τῆς βασίλειου καιρὸν πεπαβήσιασμένως δὲ τοῖς παροῦσι τὸν τῆς εὐσεβείας ὑπέτεινε λόγον· οἷς δὴ που καὶ ὑπερεκπλητόμενος ὁ Ἀρμένιος, ἐσπούδαζεν ἐκ παντὸς τρόπου κερδῆσαι τὸν ἄνδρα, καὶ εἰ τούτου ἀποτύχοι, τὰ ἔσχατα ζημιωθῆναι τὸ ἑλληνικὸν ᾤετο. Ἐποσκελίσαι τοίνυν αὐτὸς βουλόμενος καὶ τῆς στεβρότητος ἐκείνης καὶ τῆς προθυμίας ἐλκύσαι, κολακείαις τε αὐτὸν ὑποδρμμεῖν διεσκέψατο, καὶ πλοῦτου, καὶ ἡδονῶν, καὶ τιμῆς, καὶ ἀγαθῶν τῶν ἄλλων ὑποσχέσεισι δελεάσαι. Ἀλλὰ μεταξὺ τις τῶν σατραπῶν οὐκ ἔξεσι ζῆν αὐτὸν οὐδὲ τουτονὶ τὸν ἥλιον ὄρᾶν, ὡ βασιλεῦ, λαμπρῶ καὶ γεγωνοτέρῳ τῇ φωνῇ ἀναφθέγγεται, παῖδα ὄντα τοῦ Πάρθου Ἀνάκ, ὃς δόλῳ C τε τὸν σὸν πατέρα Κουσαρῶ ἀνεῖλε, καὶ τῷ Περσῶν τυραννῷ ἀιχμάλωτον πᾶσαν κατεστήσατο τὴν Ἀρμενίαν.

Ις'. Τούτων ἀκούσαντα Τηριδάτην σφοδρὸς τε ὑπὲρ τοῦ πατρὸς εἰσῆυ ζῆλος· καὶ εὐθύς πάντων ὧν ἐφ' ἑαυτοῦ ἔσκαπειτο λήσῃν διὰ τὸ πατρῶον αἷμα λαβῶν, κελεύει δεθέντα τὸν ἄγιον, τράχηλον καὶ χεῖρας ἅμα καὶ πόδας τῷ παρὰ τῆ πόλει Ἀρταξῆ λάκκῳ δοθῆναι. Ὁ δὲ ἦν ὁ λάκκος οὗτος, πρᾶγμα καὶ ἀκούσαι φόβου μεστὸν, σισηπὸς βόρβορος τὰ ἔνδον, καὶ ἰοδόλοι ὄφεις καὶ σκόληκες, καὶ πάντων ὅσα κατὰ γῆς ἔρπει, διατριβῆ, ἐκ πολλοῦ τοῖς Ἀρμενίοις εἰς ἐπίνοιαν φοβερᾶς κολάσεως διορωρυγμένους. καὶ οὐδενὸς πρὸ τοῦ πάποτε τῶν ἐν αὐτῷ βληθέντων, οὐχ ὅπως οὐκ ἀναδύντος D ἐκείθεν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἡμέραν ὄλην ἀρκέσαντος. Τῷ τοιοῦτῳ τοίνυν λάκκῳ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκνεῖνας καὶ ἀνυπερβλήτους κατὰ τὸν τῆς κακίας λόγον ἐπιβουλάς ὁ ἱερός ἐναποβρίφει Γρηγόριος, ἐπὶ τίσσασας ἔλους πρὸς τοῖς δέκα χρόνους τῇ ἐντεῦθεν ἐπολιορκεῖτο κακώσει. Γυνὴ δὲ τις συζύγου κερηρωμένη, παρὰ τῷ Ἀρταξῆ φρουρίῳ οἰκοῦσα, ὄψεως αὐτῇ θείας ἔναρ ἐπιφανεῖσης, ἄρτου τι τρύφος ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὸν λάκκον ἤφει· ὅπερ τροφῆ τῷ μακρῷ γινόμενον, ἀνελάμβανέ τε αὐτῷ

ris. Ego autem confido in Domino meo, qui est meus defensor, et refugium meum : et in ipsam speravi. Quæ autem mihi a te laniantur carnes, parum sunt mihi curæ. Quantum enim externus noster corrumpitur homo, tantum internum renovari et docemur² et credimus.

XV. Ex his ira incessit regem, et acerbe martyrem intuens : Quoniam, inquit, tu quidem dixisti te renovari, nos autem minatus es esse tradendos igni qui non potest extinguere, ego interim hoc, qui extinguitur, te docebo, ne sis tam aperte insolens in nostram potentiam. Et protinus jubet plumbum in lebetem injectum, valde incendi ac liquefieri, et totum in martyrem injici. Atque hoc quidem sic factum est, ut jussit. Ille autem non minus fuit fortis et generoso animo, quam si aqua in eum effunderetur. Hoc autem fuit ex eo evidens, quod ipse apertissime quidem illius arguebat errorem in ipso tempore tormenti : libere autem et confidenter iis qui aderant suggerebat verbum pietatis. Quibus quidem mirandum in modum obstupefactus Armenius, studebat eum omnino lucrifacere ; nam si hoc non posset assequi, putabat gentium religionem magnum esse damnum accepturam. Volens ergo eum supplantare, et abducere ab illa infirmitate et constantia, promptoque et alacri animi studio, cogitavit eum pellicere blanditiis et assentationibus, divitiarumque, voluptatum, honoris et aliorum bonorum promissis inescare. Sed interim quidam ex satrapis : Non licet ei vivere, neque hunc solem aspicere, o rex, clara et alta voce loquitur, cum sit filius Parthi Anac, qui dolo patrem tuum Cursaro interfecit, et Persarum tyranno totam captivam reddidit Armeniam.

XVI. Hæc cum audiisset Teridates, eum pro patre subitit vehemens zelus : et statim omnium, quæ apud se cogitabat, eum cœpit oblivio propter paternum sanguinem. Jubet autem sanctum ligatum collo, simul et manibus et pedibus, dejici in lacum, qui est in civitate Artaxat. Erat autem hic lacus res vel solo auditu terribilis : putrefactum cœnum habebat intrinsecus, et venenatos serpentes et vermes, et erat habitaculum omnium quæ serpunt in terris, jam olim ab Armeniis effossus ad excogitandum terribile supplicium. Quapropter ex iis qui in eum antea injecti fuerant, non modo non illino ullus emersit, sed nec toto quidem die durare potuit. In hunc ergo lacum, post multos illos et insuperabiles, quod attinet ad vitii rationem, insultus, sacrosanctus injectus Gregorius, quatuordecim totos annos nimia, quæ illino oriebatur, obsidebatur afflictione. Quædam autem mulier viduata conjuge, quæ habitabat in præsidio Artaxat, cum ei apparuisset visio, aliquod frustum panis quotidie in eum immittebat. Quod quidem cum esset beato alimentum, recreabat ei corpus, quod laboraverat, et non

² II Cor. xlix. 16.

sinebat eum omnino deficere. Sed narranda multa reliquit oratio, cum ne tantillum vellet discedere a viri memoria. Nobis igitur revertendum est ad ea quæ deinceps sequuntur in historia.

XVII. Teridates ergo arbitratus se inevitabili morti dedisse justum, cum esset utique hiems et frigus, ipse accedit ad regiam Armenicam. Illinc autem expeditionem suscipit adversus Persas, et eorum populabatur regionem : et trajecit in Assyriam, et vicit pugnans singulari certamine, et celebris erat propter res ab eo gestas recte et feliciter. Verumenimvero Jovi, Dianæ et Herouli attribuebat victoriam. Neque vero in illis colendis suum tantum ponebat studium, sed etiam adversus Christianos ipsos et impietatem vehementer et insane spirabat. Eo autem tempore, quod intercessit, qui Romanam purpuram non feliciter induerat, Diocletianus uxorem ducere volebat, et procurabat sibi matrimonium. Cum autem apud ipsum essent omnes patres qui alebant virgines, et, ut ei suam desponderet, unusque valde moliretur, ille his omnibus præteritis, postquam in quadam ex iis quæ ejus parebant imperio civitatibus intellexit sanctarum virginum chorum exerceri in monasterio, quibus præerat quidem Gaiana : inter illas autem unam esse, Ripsimem vocatam, et ad ipsa Gaiana, cum ambæ essent Christiani generis et sanguinis, in pietate educatam atque eruditam, quæ sicut speciei virtutis, ita etiam pulchritudine corporis erat admodum insignis : vel ipsa ejus imagine imperator accensus, quam ad eum depictam quidam pictor attulerat, ipsam amabat vehementissime, et affectionis œstro concitabatur : eratque ille amor mera insania et plane rabies. Et ille quidem diu ante parabat nuptias, et festum prædicabat : et eos congregabat, qui erant in nuptiis ei inseruituri : et ad Ripsimem misit adulatores, qui de nuptiis ei significarent, et nuntiarent eas jam esse paratas, quod ad ipsum quidem attinebat.

XVIII. Illa autem (quid enim per ipsam virginitatem ad hæc cogitarit aut dixerit virgo, quæ jam olim cohabitantem elegit continentiam, et solis vivit leguminibus, et totas noctes versatur in oratione, et nec interdiu desistit ab hymnis in Deum?) : Non te fallam, sponse Christe, dixit : non te probro ac dedecore afficiam, o chara virginitas : non te prodam, mater continentia. Itaque Deo, qui solus poterat ei dare salutem, adjutore invocato, non necessariis, non amicis, non parentibus, neque ullis aliis erat omnino munita. De alio itaque inquirando statim consultat et comites bonas alias invenit virgines, quæ erant ei et vitæ et virtutis sociæ, imprimis autem præfectam Gaianam. Et non dubitarunt, etiamsi præ multa inedia jam defecissent, peregrinationem suscipere, sed sicut passeræ, cum ea transmigrant in barbaram Armeniorum regionem. Eas enim incitabat etiam ad migrandum præceptum Dominicum, dicens : « Si persecuti vos

Α πεπονηκος τὸ σῶμα, καὶ τέλειον ἐκλείπειν οὐκ εἶα. Ἄλλὰ προφθάνει τὴν ἀκολουθίαν ὁ λόγος, μὴ ἀποστήναι μηδὲ βραχὺ τῆς τοῦ ἀνδρὸς μνήμης ἐθέλων. Ἡμῖν δὲ πρὸς τὰ ἐξῆς ἐπανιτίον τῆς ἱστορίας.

ΙΖ. Τηριδάτης τοίνυν θανάτῳ παραδοῦναι τὸν δίκαιον ἀφύκτων νομίσας, χειμῶνος δὴ πού συνισταμένου καὶ διαψύχοντος αὐτὸς ἐπὶ τῶν Ἀρμενικῶν βασιλείων πρῆει. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ Πέρσας ἐκστρατεύει, καὶ τὴν τε χώραν αὐτῶν κατέτρεχε, καὶ πρὸς τὴν Ἀσσυρίων διέβαινε, καὶ μονομαχῶν ἐκράτει, καὶ πολὺς ἦν τοῖς εὐτυχήμασι καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις. Πλὴν ἀλλὰ Διὶ καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Ἡρακλεῖ τὰ τῆς νίκης ἀνετίθει. Ἀμίλει καὶ οὐδὲ περὶ τὴν ἐκείνων μόνον ἱπνεύειτο θεραπείαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ Χριστιανῶν αὐτῶν καὶ τῆς εὐσεβείας δεινὸν ἔπνει καὶ μηχανόν. Τὸν δὲ μεταξὺ τούτου χρόνον τὴν βασιλικὴν ἀλουργίδα Ῥωμαίων οὐκ εὐτυχῶς περιβαλόμενος Διοκλητιανὸς γυναϊκά τε ἀγαγίσθαι ἤθελε, καὶ ἐσπούδαζεν ἑαυτῷ τὸν γάμον. Καὶ δὴ πάντων ὄσοι παρθένους ἔτρεφον πατέρες παρ' αὐτὸν ἴόντων, καὶ ὅπως τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ ἑκάστος ἐγγυήσοι πολλῆς μηχανῆς, γενομένης, πάσας ἐκείνος παρὰδραμῶν, ἐπειδὴ παρὰ τινι τῶν ὑπ' αὐτὸν πόλειων ἀγίων παρθένων χορὸν ἐν μοναστηρίῳ ἀσκηθῆναι μάθοι, ὧν Γαϊανὴ μὲν προειστήκει, τῇ δὲ ὑπ' αὐτῆς τραφείσῃ καὶ παιδευθείσῃ Ῥιψίμῃ ὄνομα ἦν, Χριστιανοῦ μὲν αἵματος ἄμφω καὶ γένους, ἡ δὲ Ῥιψίμη, ὡσπερ ἀρετῆς ὥρα, οὕτω δὴ καὶ σώματος κάλλει διαδεδότητο. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ κατὰ τὴν Ῥιψίμην ἐπέθετο, ἄλλως τε καὶ τῶν ζωγράφων τινὸς αὐτῷ διαγράφματος, τὸ τῆς Ῥιψίμης εἶδος, καὶ γὰρ καὶ ἡ εἰκὼν ἀνεφλέγη τὸ μέρος αὐτὸν, θερμότητά τε αὐτῆς ἦρα. Καὶ ὑπὸ τοῦ πόθου διοιστροῦτο, καὶ μανίᾳ ὀ ἔρωος καὶ λύσῃ ἦν ἀκριβής· καὶ ὁ μὲν δὴ τὰ γαμήλια ἠὲ ὑπερπεριζῶν ἐκ πολλοῦ καὶ τὴν ἑορτὴν ἐκέρυττε, τοὺς τὸν γάμον τε αὐτῶν διακονησομένους συνῆγε, καὶ πρὸς τὴν Ῥιψίμην τοὺς κολακὰς ἐπέμπε, καὶ λόγους αὐτῇ περὶ γάμων προσῆγε, καὶ ὑπετίθετο ἐμπαράσκευον ἤδη τὰ πρὸς αὐτοὺς, εἶναι.

ΙΗ'. Ἡ δὲ (τί γὰρ ἂν πρὸς τῆς παρθενείας αὐτῆς ἐννοήσοι πρὸς ταῦτα ἢ φθίλλεται ἢ σύνοικον κάλαι τὴν ἐγκράτειαν ἐλομένη παρθένος, καὶ ὀσπρίους ἀποζῶσα μόνοις, καὶ νύκτας ὅλας τῇ φίλῃ προσειχῆ σύρουσα, καὶ μηδὲ ἡμέρας τῶν εἰς τὸ θεῖον ὄμων ἀφισταμένη ; Οὐ ψεύσομαι σε, νυμφίε Χριστέ, εἶπεν· οὐκ ἀσχυρῶ σε, παρθενία φίλη, οὐ προδώσω σε, μητρερ ἐγκράτεια. Καὶ δῆτα ὅπερ αὐτὴν καὶ μόνον, ἦν ὤσσαι δυνάμενον, οὐ γὰρ προσήκουσιν οὐ φίλοις οὐ πατράσιν, οὐκ ἄλλοις τισὶ οὐ παράπαν ὠχύρωτο μεταναστεῦσαι βουλευέσθαι παραυτίκα, καὶ συναργῶδες ἀγαθὰς τὰς ἄλλας εὐρίσκει παρθένους, ὄσαι καὶ τῆς διαίτης αὐτῇ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκοινωνήσων. Καὶ οὐκ ὠκνησάν γε, καίτοι ἐκλειοπιῦται ὑπὸ τῆς πολλῆς ἀσιτίας ἤδη, ἀλλὰ μεταναστεύουσιν ὡς στρουθία ἐπὶ τὴν βάρβαρον τῶν Ἀρμενίων σὺν αὐτῇ χώραν. Παρώρμα γὰρ αὐτὰς καὶ ἡ Ἀσσοτικὴ ἐντολὴ πρὸς τὴν μετοίκησιν. Ἐὰν διώξωσιν ὑμεῖς ἀπὸ τῆσδε τῆς πόλεως, λέγουσα, φεύγετε εἰς

τὴν ἄλλην. Ἐνθεντοὶ καὶ ἀπαίρουσιν ἐκείθεν σὺν προθυμίᾳ, καὶ ἐν Ἀραράτ καταγόνται πόλει. Ἄνθρωποι δὲ ἦσαν αὐταῖς ἡ καταγωγῇ. Ἐπειδὴ δὲ παντάσῃν ἠπόρουσαν τῶν ἀναγκαίων, μία τις αὐτῶν ἐν ταῖς χερσὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ βίου θεμένη, περὶ τὴν θαλασσιουργόν τε εἶχε τέχνην καὶ ὑπ' αὐτὴν ἐπονείτο καὶ τὸ ἐντεῦθεν αὐτῇ ποριζόμενον, εἰς διατροφὴν ἀνῆλθε τῶν παρθένων. Διοκλητιανὸς δὲ πονηρῶς τε ἦδη τῷ ἔρωτι ἔχων, καὶ οὐκέτι οἶός τε ὦν ἡμεῖν, ἐπειδὴ πάντα λίθον κινήσας ἔμαθεν παρὰ τῇ Ἀρμενίων χώρα τὴν Ῥιψίμην μεταναστεῦσαι, ὡς εἶχεν, εὐθὺς γράφει τῷ τῆς Ἀρμενίας βασιλεῖ Τηριδάτῃ, ἄλλα τε κατὰ Χριστιανῶν οὐκ ὀλίγα, καὶ ὡς τὴν ἑρωμένην αὐτῷ Ῥιψίμην πανούργω καὶ γόητι ὀμιλίᾳ ὑποδραμόντες, ἀνέπεισαν τῆς μετ' ἐκείνου συνουσίας, τὴν ἐπὶ ξένης ἐλέσθαι διατριβῆν, καὶ αἶτιμον ἐν αὐτῇ πλανῆτιν περιένοι. Εὐκόλον γὰρ γυνὴ πρὸς ἀπάτην καὶ κοῦφον. Δεῖν δὲ αὐτὴν ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τῇ Ἀρμενίῳ ἀνευρόντα, παρ' αὐτὸν ἀναπέμπειν. Εἰ δὲ καὶ αὐτῷ, φησί, συνοικίταιτο, καὶ τοῦτο αὐτὸν εὐφρανεῖν οὐδὲν ἤττον.

10'. Ταῦτα ἐπειδὴ ὡς τὸν Τηριδάτην τὰ γράμματα ἦκεν, ἀνίχνευε τὰς παρθένους ἐκεῖνος παραχρῆμα καὶ ἀνηρέυνα. Ὡς δὲ καὶ ἐν τοῖς ληνοῖς αὐτὰς κρύπτεσθαι μεμασθήκοι, δείσας μὴ, προαισθόμεναι τὴν ἔρευναν, ἐκείθεν τε διαφύγειεν καὶ ἐν ἀδύλῳ ἀποχωρήσωσι; φρουρᾷ τὸ χωρὶον διαλαμβάνει. Καὶ μαθὼν ὑπὸ τῶν ἰδόντων. Ῥιψίμην, ὡς εἶη περιττὴ τὸ κάλλος, καὶ χαρίτων ἀφθονία πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν ἔχουσα, ὑπεύροτο ἤδη τῷ πρὸς αὐτὴν ἔρωτι, καὶ βασιλικὰς αὐτῇ στολὰς εὐθὺς καὶ κόσμον ἄλλον ἐκπέμπει, καὶ κελεύει τὴν Ῥιψίμην, ταῦτα ἐνδύσασθαι, εἰς τὰ βασιλεια παρ' αὐτὸν ἐλθεῖν, τὰς δὲ λοιπὰς ὑπὸ τῇ φρουρᾷ τηρεῖσθαι. Ἐκείνη μέντοι τῷ εἰς Χριστὸν πόθῳ διαφλεγόμενη καὶ σφόδρα περικαῶς αὐτοῦ ἔχουσα, ὅν δὴ καὶ μόνον ἦδει νομόριον, ταῖς παραινέσεσσι τε καὶ ὑποθήκαις Γαϊανῆς ἥτις ἀνεθρέψατό γε αὐτὴν ἐκ βρέφους, καὶ εἰς τὸδε προήγαγεν ἡλικίας, ἐπὶ μᾶλλον ὑπερζέουσα, τοὺς τε τοῦ μισουμένου ἑραστοῦ λόγους ἐπίσης, καὶ τὰ πεμφθέντα διέπτει, καὶ προσευχῇ μετὰ τῶν σὺν αὐτῇ προσανείχεν. Ἐν ὧσιν δὲ τὰ τῆς εὐχῆς διηλύετο, καὶ βροντῇ ἄθροον ὑπερβράχη καὶ φωνῇ ἄνωθεν τῇ βροντῇ ἀπηχεῖτο, Ἄνδρίζεσθε, λέγουσα, καὶ θυροεῖτε, μεθ' ὑμῶν γὰρ εἰμι· καὶ φυλαχθήσεσθε μοι ἀνεπαφοὶ ταῖς τοῦ ἔχθρου ἐπηρειαῖς, καὶ εἰσελεύσεσθε μετ' ἐμοῦ εἰς τὸν νυμφῶνα τὸν ἐμὸν, καὶ τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν ἀπολήψεσθε βασιλείαν. Ταῦτα ἢ τε φωνῇ ἔλεγε, καὶ ἢ βροντῇ φοβερόν ἐκτύπει, καὶ ἐπὶ πολὺ ταύτη συμπαρετείνετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τῆ ἀκοῆ προσραγεῖσα, εἰς γῆν κατέλαβε, καὶ τὸ φεγγεσθαι αὐτῶν ἀφείλετο, πολλοὺς δὲ ἵππεις καὶ αὐτῶν ἀπέβαλε τῶν ἵππων, καὶ περιδάντες αὐτοὺς καὶ συμπατήσαντες οἱ ἵπποι, ἀπέκτειναν καὶ ὄλως ἐθορύβησε τοὺς παρόντας καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐπέβαλεν. Οἱ μὲντοι πρὸς τοῦ βασιλέως Τηριδάτου σφαλέντες ἐφ' ᾧ τὴν Ῥιψίμην μετακαλέσσονται,

A fuerint in hac civitate, fugite in aliam⁴. » Prompte itaque et alacri animo illinc proficiscuntur, et veniunt in civitatem Ararat. Torcularia autem erant eis habitaculum. Cum autem eis omnia deficerent necessaria, quædam ex eis, spe parandi sibi victus posita in manibus, versabantur et laborabant in arte lanificii, et quod hinc sibi parabant, consumebant ad cæteras alendas virgines. Diocletianus autem cum et amore jam improbe captus esset, et non posset amplius quiescere, postquam, omnimoto lapide, accepit migrasse Ripsimem in regionem Armeniorum, scribit statim ad regem Armeniæ Teridatem, et alia non pauca adversus Christianos, et quod a se dilectum Ripsimem vafro et venefico sermone pellicientes, ei persuaserunt, ut mallet in externa vivere regione, et eam cum probro et ignominia errantem obire, quam cum eo habitare. Est enim femina, aiebat, res deceptu facilis. Rogabat autem, ut cum omnibus modis ipsam invenisset in Armenia, ad eum remitteret. Quod si eam quoque sibi conjungere mallet, id eum non minori gaudio affecturum.

XIX. Postquam hæ litteræ venerunt ad Teridatem, ille statim virgines investigabat et scrutabatur. Cum autem accepisset eas latere in torcularibus, timens ne, si præsensissent se quæri, illinc aufererent, et in locum incertum recederent, eum locum occupat præsidio. Et cum accepisset ex his, qui viderant Ripsimem, eam esse insigni pulchritudine, leporisque et gratiæ copia magnas habere illecebras, jam in ejus amorem exarserat: et regias protinus ad eam vestes, et alium mundum emittit: et jubet Ripsimem his indutam ad se venire in regiam, reliquas autem teneri custodia. Illa autem Christi incensa desiderio, et ejus amore ardens quem etiam solum noverat sponsum, suasionibusque et monitis Gaianæ, quæ et ipsam aluerat ab infantia, et ad eam perduxerat ætatem, magis fervens, æque et verba ejus, qui erat ei odio, amatoris, et quæ missa fuerant abhorrebat et respuebat, et cum iis, quæ secum erant, vacabat orationi. Interim autem dum peragebatur oratio, tonitru repente erupit, et vox desuper e tonitru resonuit, dicens: Estote forti animo, et confidite. Sum enim vobiscum: et conservabimini mihi intactæ ab insultibus inimicis, et ingrediemini mecum in meum thalamum, et accipietis regnum vobis paratum. Hæc et vox dicebat, et tonitru resonabat horribiliter, et una cum ea diu affuit: et multos quidem, cum repente erupisset ad aures, humi dejecit, et sermonem eis abstulit: quin etiam multos equites ejecit ex ipsis equis, quos equi, insultantes et concultantes, occiderunt: et ad summum conturbavit penitus eos qui aderant, eosque reddidit animi dubios et perplexos. Qui autem missi fuerant a rege Teridate, ut accerserent Ripsimem, animo conterriti, revertuntur ad regem deorsum intuen-

⁴ Math. x, 23.

tes, et ei renuntiant ea quæ facta fuerant, et quod nec acciperet Ripsime ea quæ missa fuerant, nec omnino ad eum venire in animum induceret. Ille autem valde efferatus, et nihil cogitans eorum quæ renuntiabant illis evenisse (quomodo enim id faceret anima amore ebria?), neque reveritus probro afficere virginem: Sed vos, inquit, eam vel invitam adducite. Illi ergo cum quam citissime concurrissent ad Ripsimem, et eam alius aliundeprehendissent, et magna vi simul attraxissent, ad regem adducunt. Illa autem, etiamsi sic capta, et ad hoc malum esset redacta, magno et forti animo illud canebat: « Eripe a rhomphæa, dicens, animam meam, et a manu canis unigenitam meam⁵: » et invocabat nomen sponsi desiderabilis.

XX. Postquam autem fuit in ipso cubiculo regio, oculos ad Christum cum mente attollens, revocabat in memoriam mirabilia, quæ facta fuerant in Rubro mari et solitudine: et Jonam adducebat in medium cum naufragio admirabili, et, quæ fuit præter opinionem, ejus in vitam revocationem: Danielis et trium meminerat puerorum et quemadmodum illi tanquam in herba rosoida in flamma incedebant: deinde etiam Susannæ referebat factas insidias, et redemptionem: et sibi similem adesse adjutorem petebat in casu simili. Interim autem in cubiculum ingressum Teridatem invadit gravior dæmon intemperantiæ, amenterque et insane præ amore exclamabat, et ardebat, et eliquabatur: illi obibatque Ripsimem, et ei blandiebatur, et vaferime omnibus modis eam aggrediebatur. Illa autem et accedentem aversabatur, et dum eam tangeret, ægre ferebat, et collum extendentem, ut impudicis oscularetur labris, non sustinebat, ut decebat recte institutam virginem: ejusque vultus implebatur pudore, et acerbis verbis insectabatur hominem impudicum, et sponsum vocabat Christum, et illius ferventiori amore incendebatur: et ut paucis absolvam, superavit eum, qui tanta erat magnitudine, et tantis viribus, et puram sponso Christo corporis pulchritudinem et animæ conservavit nobilitatem. Sic nihil est æque inexpugnabile, atque in Christum benevolentia et spes: quibus si te solum armaveris, non accedent ad te mala, neque flagellum, appropinquabit tabernaculo tuo⁶. »

XXI. A virgine ergo turpissime victus Teridates, egreditur e cubiculo, et eluere volens ignominiam, aut potius non valens continere intemperantiam, neque vivere sustinens, si non impudenter probrum afferret virgini, jubet collari vinctam adduci Gaiam, et foris stantem ad januam cogi a ministris suadere Ripsimæ, quæ erat intus, ut regi pareret, et nulli rei, quam ille velit, repugnaret. Sciebat enim Gaiam esse illius pædagogam et magistram in iis quæ pertinent ad virtutem: et si illa solum voluerit, Ripsimen nihil esse contradicturam. In-

⁵ Psal. xxi, 21. ⁶ Psal. xc, 7, 8.

Α φέβου τὰς ψυχὰς ὑποπλησθέντες, ἐκπλασσομένης κατὰ νέοντες πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ αὐτῶν ἀπαγγέλλουσι τὰ γεγενημένα, καὶ ὡς οὔτε δέχοιτο ἡ Ῥιψίμη τὰ πεμφθέντα, οὐδ' ἔλωσ παραγενέσθαι ἀνάσχοιτο. Ὁ δὲ, χαλεπῶς ἀγριάνας καὶ μηδὲν μῆτε ὦν ἀπήγγειλεν αὐτῶν συμβαλῶν (πῶς γὰρ ἔρωτι μεθύουσα ψυχὴ); μὴτ' αἰσχῦναι τὴν παρθένον εὐλαβηθεῖ. Ἄλλ' ὑμεῖς ἀγγέτε ταύτην καὶ ἄκουσαν, ἔφη. Οὗτοι γοῦν τὴν ταχίστην ἐπὶ τὴν Ῥιψίμην συβρέυσαντες, καὶ ἄλλος ἄλλοθεν λαβόμενοι ταύτης καὶ βίβη πολλῆ συνενπισπασάμενοι τῷ βασιλεῖ παριστώσιν. Ἡ δὲ καὶ οὕτως ἀπολειφθεῖσα, καὶ εἰς τοῦτο κακοῦ περιστάσα, ἐνδρεϊότατα δ' οὖν ὄμωσ ἐκείνο ὑπῆδε, « Ῥῦσαι ἀπὸ βρομφαίας, λέγουσα τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου, » καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποθεινοῦ

Β νυμφίου ἐπεβοᾶτο.

Κ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοῦ ἔνδον ἐγένετο τοῦ βασιλείου κοιτῶνος, τοὺς ὀφθαλμοὺς Χριστῶ μετὰ τῶν φρενῶν ἀνασχοῦσα; τῶν κατὰ τὴν ἔρημον αὐτὸν ἀνεμίμνησκε θαυμασίων, καὶ τὸν Ἰωαννῶν εἰς μέσον παρήγαγε μετὰ τοῦ θαυμαστοῦ ναυαγίου καὶ τῆς παραδόξου ἀναδιώσεως· τοῦ Δανιὴλ τε καὶ τῶν τριῶν ἐμμένητο παιδῶν, καὶ ὅπως ὡς ἐπὶ ὄροσερᾶς πῶς ἐκείνοι τῆς φλογὸς ἔβαινον, εἶτα καὶ τῆς Σωσάννης διεξῆει τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ ὁμοίον αὐτῇ παραστῆναι βοηθὸν ἐν ὁμοίαις ἦται ταῖς περιστάσεσι. Καὶ μεταξὺ εἰσπηδήσαντι εἰς τὸν κοιτῶνα τῷ Τηριδάτῃ, βαρύτερος ὁ τῆς ἀκολασίας ἐμπίπτει δαίμων, καὶ παράφορον ὑπὸ τοῦ ἔρωτος καὶ ἐμμανὲς ἀνεδῶα, καὶ διεφθίγγετο, καὶ κατετήκετο· καὶ ὑπέτρεχε τὴν Ῥιψίμην καὶ ἰθὺπνεα, καὶ πάντα τρόπον πανουργότατα ἐπεχειρεῖ. Ἡ δὲ καὶ ἀπεστρέφετο προσιώντα, καὶ ἀποτόμενου ἰδυσχέρινα, καὶ τὸν αὐχένα ἐκτείνοντα ἀκολάστοις φιλήσαι χεῖλεσιν οὐχ ὑπέμενε, παρθενικῶς εὖ μάλα καὶ πακαυδευμένως· ἐρυθρήματός τε σώφρονος ὑπεπίμπλατο τὴν ὄψιν· καὶ οἰμώζειν τὸν ἀκόλαστον ἔλεγε, καὶ τὸν νυμφίον ἐκάλει Χριστὸν, καὶ θερμότερῳ τῷ πρὸς ἐκείνον ἔρωτι ἀνεφλέγετο· καὶ τι γὰρ ἐν βραχεῖ τοῦ τοσοῦτου τὸν ὄγκον καὶ τηλικούτου τὴν ῥώμην ὑπερέσχε, καὶ καθαρὸν τῷ νυμφίῳ Χριστῶ καὶ τὸ τοῦ σώματος κάλλος, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν διασώσατο. Οὕτως οὐδὲν ἄμχαρον ὡς ἡ ἐπὶ Χριστὸν εὐνοία καὶ ἐλπὶς· καὶ εἰ ταύτη μόνον ὀπλίση, οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ, οὐδὲ μάλιστα ἔγγισι τῷ σκηνώματι σου.

Δ ΚΑ'. Τῆς παρθένου τοῖνον Τηριδάτης ἀσχιστα ἡτθηθεῖς, ἔξεις τοῦ κοιτῶνος, καὶ ἀπολύσασθαι τὴν ἀδοξίαν ἐθέλων, μᾶλλον δὲ μὴ στέγων τὴν ἀκολασίαν μηδὲ ζῆν ἀνεχόμενος εἰ μὴ ἀνεδῆν εἰς τὴν παρθένον ἐνυβρίσοι, κελεύει ὑπὸ κλοῖπ ἀχθεῖ σε Γαϊανὴν καὶ πρὸς τὰς θύρας ἐξωθεν στᾶσαν ἀναγκάζεσθαι παρὰ τῶν ὑπηρετούντων ἔνδον οὔση παραινεῖν τῇ Ῥιψίμῃ, πεισθῆναι τε τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς οὐδὲν ὦν ἐκείνος βούλοιο ἀντιλέγειν. Ἦδε γὰρ παιδαγωγὸν τε Γαϊανὴν οὖσαν Ῥιψίμης καὶ διδάσκαλον τὰ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰ μόνον ἐκείνη ἐθελήσει μηδὲν ἀντεροῦσαν Ῥιψίμην, εἴθλιος, δε γε οὐκ ἠγά-

πα μόνης ήττηθείς τῆς Ῥιψίμης, ἀλλὰ καὶ Γαϊανὴν τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ δεύτερον ἐπῆγε κακόν. Ἦτις ἐπειδὴ καὶ παρίστη, ἐτύπτετο μὲν ὑπὸ τῶν ἐκείνου δορυφόρων διὰ Ῥιψίμην καὶ ἐσπαράττετο· ἡ δὲ, καὶ τοιαῦτα πάσχουσα, ὁμῶς τὸ ἐναντίον ἅπαν ἐποίησε. Ἀνεμίμνησκε γὰρ τὴν παρθένον τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμολογιῶν· ὑπέγραψε τὴν ἐκείθεν τῶν δικαίων λαμπρότητα τῆ λόγῳ· τὴν ἠπειλημένην τοῖς φαύλοις γέενναν ἀντετίθει παλιν. Καὶ οἱ δορυφόροι, μεταξὺ αἰσθόμενοι· τῶν εἰρημένων, λιθοῖς τε αὐτῆς ἐκκρούουσι τοὺς δόοντας, καὶ τῆ βασιλεῖ τὰ κατὰ γνώμην ἠνάγκασον φθέγγεσθαι. [Π δὲ ὡσπερ βῶσθεισα ταῖς πληγαῖς μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ ἀλγήσασα ὄλωσ, καὶ ἕτερα προσετίθει. Ἀλλὰ τὴν μὲν οἱ δορυφόροι εὐθὺς ἀρπάσαντες, πῶρῳ που ἔθισαν κελύσαντες ἀπένει παλιν ὄθεν ἀφίκετο.

illam quidem cum satellites protinus arripuissent, procul removerunt, eam rursus jubentes abire unde venerat.

ΚΒ'. Τηριδάτης δὲ κἀντιῶθα ἐκφανέστερον ήττηθείς καὶ ὄλωσ τοῦ πρὸς Ῥιψίμην ἀποσφαλεῖς ἔρωτος, καταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς ἔδαφος ἐκυλίετο. Ἦ μὲντοι νικηφόρος Ῥιψίμη, ἀνακράτος τοῦ ἀντιπάλου κρατήσασα, ἔξεισιν ὡσπερ τις Ὀλυμπιονίκης, (ἰδίδου γὰρ αὐτῇ πολλὴν ἄδειαν καὶ ἡ νύξ ἤδη), καὶ διὰ τῆς πόλεως ἐλθοῦσα μίστης, ἄγγελος ταῖς ἀλλαις παρθένους τῆς οικείας νίκης καὶ τῶν κατὰ τοῦ ἔχθρου γίνεται τροπαίων, μᾶλλον δὲ αὐτῇ τρόπαιον ἔκει, οὕτω τε τὸν ἀνταγωνιστὴν χαλεπὸν πτώμα καταβαλοῦσα, καὶ ἀκέραιον ἑαυτὴν διασωσαμένη τὴν παρθένου. Ἐκείνη μὲν οὖν κλέψασαί τὴν νύκτα, καὶ τῆς ληνοῦ ὡς ἐντὴν αὐταῖς δυνατὸν διαλαβεῖν ἐκχωρησασαί, ἐπὶ τινός τε ἀμμώδους πλησίον ἐγένοντο τόπου, καὶ τῆ νυμφίῳ Χριστῷ εὐχαρίστου, καὶ αὐτῷ νοητῶς συνῆσαν, καὶ ταύτη παρεμυθοῦντο τὸν ἔρωται· εἶτα καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάλυσιν ἤτουν· φιλοπόως δὲ οὐότων τῇ εὐχῇ ἐγκειμένων, ἐφίσταται προηκούσας ἤδη τῆς νυκτός ὁ τοῦ βασιλέως ἀρχιμάγειρος μετὰ δορυφόρων ὑπ' αὐτοῦ ἐσταλμένος. λαμπάδας διὰ χειρὸς ἔχοντες. Καὶ λαβόμενοι τῆς μακαρίας. Ῥιψίμης καὶ ὀπίσω τῶ χειρὶ περιαγαγόντες δεσμοῦσι, καὶ τὴν γλώσσαν προτείνειν κελεύουσι. Τῆς δὲ καὶ τοῦ λόγου θάττον τὸ κελεύσθην ποιησάσας, ἐκτέμνουσι ταύτην, εἶτα τὸν χιτωνίσκον οἱ παλαμναῖοι περιβρῆξάμενοι, καὶ τῶν χειρῶν ἀποτείναντες ἐκατέραν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ ὀρθοῖς ἐνδυσάμενοι ξύλοις, ταῖς λαμπάσι κατέκειον. Ἐξῆς δὲ λίθῳ τὰ περὶ τὴν γαστέρα διατεμόντες ὄξει, κατὰ γῆς τε χέουσι τὰ ἔγκατα, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μικρὸν ὑπαειρουσίσης ἔτι ἐκκόπτουσι, καὶ ὄλην εἰς λεπτὰ διεσπᾶσαντο. Ἀλλ' ἡ μὲν οἷα περ ἄρτι τῶν παρθενικῶν θαλάμων ἐξορμηθεῖσα, οὕτω καλῇ καὶ ἐπίχαρις ἀπολιποῦσα τὸ σῶμα, τῆ νυμφίῳ Χριστῷ παρίστη, καὶ ὀφθαλμῶν τῶν ἐκείνου καὶ παστάδων ἀξία, λίθων τε πολυτελῶν μᾶλλον καὶ περιδεδβαίων καὶ ὀρμων, καὶ νυμφικῶν περιβλημάτων ἀπάντων, τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ σίγμασι πάντοθεν διακεκοσμημένη. Τοῦ γε μὴν τῆς φυγῆς αὐτῇ κοινωνήσαντος τῶν παρθένων

A felix, qui non satie habuit a sola victum esse Ripsime, sed etiam Gaianam suo capiti secundum in- vexit malum. Quæ quidem postquam adstitit, verberabatur quidem et lacerabatur ab ilius satellitibus propter Ripsimem : illa autem etiamsi hæc patere- tur, totum tamen faciebat illorum imperatis con- trarium. Virginienim revocabat in memoriam pacta conventa, quæ cum Deo fecerat. Describebat ser- mone justorum, qui illic est, splendorem : contra opponerat gehennam, cujus minæ malis sunt in- tentatæ. Interim autem satellites, cum sensissent ea, quæ dicta fuerant, lapidibus ejus dentes excu- tiunt, et mandant ea loqui, quæ regi futura erant ex sententia. Illa autem, tanquam verberibus potius confirmata, quam ullum omnino dolorem accepis- set, alia quoque primis suasionibus adjiciebat. Sed

B procul removerunt, eam rursus jubentes abire unde

XXII. Teridates autem hic quoque apertius superatus, cum amore Ripsimes omnino esset frustratus, seipsum dejiciens, humi volutabatur. Victrix autem Ripsime, per vim victis adversariis, egreditur, tanquam quidam victor in certamine Olympico, (Nox enim jam ei magnam dabat securitatem) et per mediam veniens civitatem, sit aliis virginibus nuntia suæ victoriæ, et tropæorum adversus inimicum : vel potius ipsa venit tropæum, sic truci prostrato adversario, et sibi conservata integra virginitate. Illam ergo noctem suffurata, cum ex illo torculari, dum potuerunt latere, excessissent, appropinquarunt quidam loco arenoso, et sponso Christo egerunt gratias, et mente cum eo sunt versatæ, et sic amorem suum consolabantur : deinde etiam petebant suam ad ipsum resolutionem. Eis autem orationi diligenter intentis, cum quidam nuntiassent, ubi illæ essent, accedit, procedente jam nocte, regis coquorum princeps ab ipso missus cum satellitibus habentibus in manu lampades. Qui cum beatam Ripsimem accepissent, manibus pone circum actis eam vinciunt, et eam jubent linguam proferre. Cum illa autem verbo citius fecisset, quod jussa fuerat, eam excindunt. Postea fracta tunica, et extensis utrisque illius manibus et pedibus, cum eam rectis lignis aligassent soelarati, urebant lampadibus. Deinceps autem cum acuto lapide ventrem excussissent, in terram effundunt intestina, et ejus adhuc parum palpitantis oculos effodiunt : et totam minutatim discerpserunt. Sed illa quidem, ut quæ adeo pulchra et venusta e virginalibus egressa erat thalamis, sponso Christo adstitit, digna illius oculis et thalamis, lapidibusque pretiosis, torquibus et monilibus, et sponsalibus omnibus indumentis, nempe pro eo susceptis stigmatibus, omni ex parte exornata. Chori autem virginum, quæ ejus fugæ sociæ fuerant, triginta septem numero, triginta tres (1) ; quæ venerant ad venacdas martyris reliquias, cum fuissent deinde deprehensæ a satellitibus,

(1) 34 Cum Ripsime et Gaiana fuisse habet Menologium Græcorum.

ipsæ quoque, ense mortem subiere, præda longè quæstuosiore invento periculo, ut quæ, cujus studebant solum venari reliquias, totam ipsam vitam et finem acceperint, et ingressæ sint in eundem, in quem ipsa thalamum, eodem sponso dignæ habitæ. Earum autem corpora bestiis dividerunt parrioidæ, quarum cum maximam partem illi tormentis exedissent, ea, quæ restabant, edenda apposuere bestiis, ne pauca quidem terra ea impertire studiosos illarum Christianos permittentes.

ἐκείνοι πρῶτον καταφαγόντες, τὰ ὑπολειπόμενα δὲ πνεῖν ἔθεντο τοῖς θηρίοις, μηδὲ γῆς αὐτοῖς μεταδύναι βραχέως τοὺς διψῶντας αὐτὰ Χριστιανούς ἀνασχόμενοι.

XXIII. Reverso autem principe coquorum, et rogante, quonam modo interimeret Gaianam. Jam enim, inquit, ut fuit nobis mandatum, de medio sublata est Ripsime : Teridates, ut qui nihil meminisset eorum, quæ jusserat (miserum enim perdebatur amor, et nec sinebat quidem respirare liberum) Ripsime, dicebat, ubi est? Sed ubi videbo Ripsimem? Postquam autem, tanquam e somno vel ebrietate ad se rediens, omnia plane intellexit, quæ et ipse jusserat, et quæ fecerant, quibus jussum fuerat, ægre ferebat, ejulabat, vociferabatur, et postremo dicebat, se non esse victurum, nisi esset una cum Ripsime. Et protinus jussit linguam Gaianæ pone tractam per tendinem, avelli e gutture : deinde eam crudeliter simul et inhumane tolli de medio; nam ne sic quidem dicebat eam meritas pœnas esse daturam. Hæc enim mala, inquit, lingua, mihi meam abstulit Ripsimem, ipsa perdidit meam animæ voluptatem. Cum hæc, quæ interim dicebantur, audivisset princeps coquorum, educit Gaianam cum duabus, quæ erant cum ea, virginibus ad pontem fluvii, super quem solebant maleficos afficere supplicio. Ipse autem ex se quoque plura adjicit tormenta. Existimabat enim se regi maxime gratificaturum, si vehementer et insane spiraret in virgines. Et primum quidem perrumpit earum vestes : deinde earum etiam extensis manibus et pedibus, et talis perforatis, illinc per fistulas vento implet inspirato. Ubi autem disjuncta est pellis a sua cum carne coalita conjunctione, virgines miseri excoriant : quod nec adspicere quidem humanus sustinisset oculus. Illæ autem, et si ita exuerentur pellibus, tamen divina non nudabantur gratia : a qua etiam adjutæ, requirebant Christum, cujus tenebantur desiderio, dicentes : « Memento nostri, benigne et clemens Domine : quoniam propter te morte afficimur tota die, et tanquam oves occisionis propter te sumus reputatæ ? »

XXIV. Princeps autem coquorum cum vidit eas ita exuisse pellem absque ulla molestia, perinde ac si quis vestem exuisset, et simul eas interim audivisset dominum alloquentes, ut jusserat Teridates, eis fecit linguas eximi. Cum itaque virginibus collum fuisset pone porforatum, eis linguæ excin-

A χοροῦ εἰς ἑβδομήκοντα οὐσων δύο (sic) πρὸς ταῖς τριάκοντα εἰς ἄγραν τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων ἐρμήσασαι, εἶτα κατάφοροι γενόμενοι τοῖς δορυφόροις τὸ διὰ ξίφους καὶ αὐτὰ τέλος ὑπέστησαν, ἐπικερδίετιρον πολλῶ τῆς ἄγρας εὐροῦσαι τὸν κίνδυνον, καὶ τῆς ἔσπευδον καὶ λείψανον θηρᾶσαι μόνον, ὅτην αὐτὴν ζῶσαν ἀπολαβοῦσαι, εἰς τὸν αὐτὸν τε αὐτῆ νυμφῶνα εἰσελθοῦσαι, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀξιοθεῖσαι νυμφίου. Τὰ μέντοι σώματα τούτων θηρίων ἐμαρβίσαντο οἱ μαιφῶνοι, καὶ τὰ πλείω τοῖς βρασάνοις

ΚΓ'. Τοῦ ἀρχιμαγείρου δὲ ἀναστρέψαντος, καὶ τίνα τὸν τρόπον καὶ τὴν Γαϊανὴν ἀναλιῖ πυνθανομένου. Ἦδη γὰρ, φησί, ἀνήρηται κατὰ τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ἡ 'Ριψίμη' ὁ Τηριδάτης, οἷα μηδενὸς τῶν εἰρημένων αἰσθόμενος, (ἀπώλλυε γὰρ τὸν ἄθλιον ὁ ἔρωσ, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῖν ἔλεῦθερον συνεχώρει.) Ἦ δὲ 'Ριψίμη, ἔλεγε, ποῦ; Ἄλλὰ ἂν ἴδω 'Ριψίμην τοῖς ὀφθαλμοῖς; Ἐπειδὴ δὲ ὡσπερ ἐξ ὕπνου ἡ μέθης ἀνενεγκῶν, πάντα κεριδῶς ἐμάνθανεν, ὅσα τε αὐτὸς ἐπέταξε, καὶ ὅσα οἱ κελουσθέντες ἔδρασαν, δεινὰ ἐποίει, καὶ ὠλοφύρετο, καὶ ἐδοξά, καὶ τέλος ὡς οὐ βιώσεται ἔλεγε, μὴ οὐχὶ συνῶν τῇ 'Ριψίμῃ. Καὶ αὐτίκα τὴν τῆς Γαϊανῆς ἐκέλευε γλῶσσαν ὀπισθεν διὰ τοῦ τένοντος ἔκλυσε θείσαν ἀποσπασθῆναι τοῦ φάρυγγος, εἶτα καὶ αὐτὴν ὠμῶς ἔγαν καὶ ἀπανθρώπως ἀναρεθῆναι· οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ οὕτως ἀξίαν ἔλεγε τὴν δίκην ἐκτίσειν. Ἦ γὰρ κατῆ αὐτῆ γλῶσσα, φησὶν, αὐτῆ μου τὴν καλὴν ἀφείλετο 'Ριψίμην, τὴν τῆς ἐμῆς αὐτῆ ψυχῆς ἀπώλεσεν ἰδομένην. ἦν ἀνοσίως ἡγεῖσθε καὶ φρονεῖτε. Τούτων ἐπειδὴ μεταξὺ ὁ ἀρχιμαγείρος ἤκουσε λεγομένων, ἐξάγει τὴν Γαϊανὴν μετὰ καὶ συμπαρθένων δύο πρὸς τῆ τοῦ καλουμένου βαθυτάτου ποταμοῦ γεφύρῃ, ἐφ' ἧς τοὺς κακούργους κολάζειν εἰώθεσαν, καὶ τὰς θείους αὐτὸς οἰκοθεν προστίθησι τῶν βρασάνων. Ἦτο γὰρ τῷ βασιλεῖ τὰ μέγιστα χρισίσθαι, εἰ σφοδρὸν οὕτω πνεύσειε κατὰ τῶν παρθένων καὶ μαινικόν. Καὶ πρῶτα μὲν περιῤῥήγνυσιν αὐτῶν τὰς ἐσθῆτας, εἶτα καὶ χεῖρας καὶ πόδας αὐτῶν διατείνει, καὶ κατὰ τοὺς ἀστραγάλους διατρήσας, φουσῆματος ἐκείθεν ἐμπίπλησι δι' ἀλλίσκων. Ὡς δὲ καὶ τῆς πρὸς τὴν σάρκα συμφύτας τὸ δέρμα διέστη, ἀποδέρουν οἱ ἄθλιοι τὰς παρθένους· ὁ μὴδὲ φιλόθροπος ἂν θεάσασθαι ὑπέμεινεν ὀφθαλμός, Αἱ δὲ καὶ οὕτω τὰ δέρματα ἐκδύμεναι, ὅμως τῆς θείας οὐκ ἐγυμνοῦντο

Δ' ἁρίτος ὑφ' ἧς καὶ θαλπόμεναι τὸν ποθοῦμενον ἐζήτουν Χριστὸν, « Μνήσθητι καὶ ἡμῶν, φιλόθροπε Δέσποτα, λέγουσαι· ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὡς πρόβια σφαγῆς διὰ σὲ ἐλογίσθημεν. »

ΚΔ'. Ὁ δὲ ἀρχιμαγείρος, ἐπειδὴ τὴν δορὰν ἄλυπως οὕτως ἀποθεμίνας εἶδεν, ὡσπερ ἂν εἴ τις ἱμάτιον ἀποδύσαιτο, καὶ ἅμα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἤκουσε μεταξὺ διαλεγόμενων, κατὰ τὸ τοῦ Τηριδάτου πρόσταγμα, καὶ τὰς γλώττας ἐκέλευεν ἐξελεῖν. Καὶ δὴ τα τοὺς αὐχένας ὀπισθεν αἱ παρθέναι διατορθέσαι,

² Psal. XLIII, 22.

ατάταις ῥίξαις, τὰς γλώττας ἐκτέμνονται. Ἔτα καὶ λίθοις μαχαιρῶν δίκην ἐστομωμένοις καὶ τέμνουσι τὰς γαστέρας ἀνακοπεῖσθαι, καὶ τὴν ἐντὸς πᾶσαν διάπλασιν πρὸ τῶν ποδῶν χυθεῖσαν ἰδοῦσαι, οὕτω καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφαιροῦνται. Ἐκτη μὲν οὖν καὶ εἰκάδι τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἡ γενναία Ῥιψίμη τὸν μαρτυρικὸν ἀνείλετο στέφανον. Τὰς ἐπὶ τῇ ἄγρα δὲ τῶν ἐκείνης λειψάνων ὀρμηθείσας ἡ αὐτὴ μάρτυρας εἶδεν ἡμέρα. Τῇ ἐπομένῃ δὲ καὶ ἡ μακαρία Γαϊανὴ μετὰ τῶν συμπαρθένων τὸ τῆς τελευτώσεως ἔδραμον στάδιον. Ἐκτη τοίνυν ἐξ ἐκείνου διῆλθεν ἡμέρα, καὶ ὑπομαραινομένης ἤδη τῷ Τηριδάτῃ τῆς τῶν ἐρώτων φλογός, μελέτη θήρας αὐτῷ γίνεται καὶ παρασκευή. Καὶ ὁ μὲν ἐπ' ὀχλήματος ἐξῆι τῆς πόλεως ἡ δίκη δὲ οὐκ ἐβράδυνεν, ἀλλὰ τις αὐτῷ προσπαλαίει μανία. Καὶ δαιμονιώτατα οὗτος ἐμαίνεται, καὶ παράφορος ἦν ὄλος ὑπὸ τῆς νόσου, τῶν ἰδίων τε σαρκῶν πατέρωγε τοῖς ὀδοῦσι, καὶ εἰς χοῖρον ἤμειψε καὶ τὸ εἶδος, καὶ μετηλλάγη Ναβουχοδονόσορ εἰς τὴν μορφήν, μεταλαβὼν γὰρ τούτην ἠγνόησεν, τοῦτον τὸν μανθανέτω τρόπον καὶ Τηριδάτῃν, τὴν αὐτὴν ἐκείνῃ μεταβολὴν ὑποστάντα, καὶ ταύτην τὴν ἀκολασίαν εἰσπραττόμενον καὶ τὸ ἄγος καὶ οὕτω πικρῶς. Καὶ ἦν τὰ ἔξω τοῦ Τηριδάτου χοῖρος, τῆς ἔνδον ὠμότητός τε καὶ τοῦ βορβόρου τῶν ἡδονῶν, καὶ τῆς ἄλλης χοιρείας καὶ ψυχῆς καὶ ἀγωγῆς εἰκὼν ἅμα καὶ εἰσπραξίς. Οὐχ ὁ Τηριδάτης δὲ μόνος ταῦτα ὁ μαρὸς, ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν στρατιωτικὸν ἅπαν, καὶ ὅσον ἐν ἄρχουσι, καὶ εἴ τι ἄλλο τοῦ πολιτεύματος τοῖς τετολημμένοις συνήδετο τῷ αὐτῷ δαίμονι διαπαλαίον. Ἦν οὖν καὶ τοῖς κατόχοις τῷ πάθει ὁπότε καὶ ἀνανήψαιαν, πολλὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἡ ἐπιθυμία, καὶ τοῖς οικείοις ἡ φροντίς οὐκ ἐλάττων, τοῦτο μὲν ὥστε μὴ τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν, τοῦτο δὲ ὥστε τῆς νόσου τοὺς προσέχοντας κρυφῶσθαι.

ΚΕ'. Ἐν ᾧ δὲ τοιοῦτοις ἐξητάζετο πάθειν ἡ Ἀρμενία, ὄνειρος τῇ τοῦ βασιλέως ἀδελφῇ Κουσαροδοῦκτᾷ ἐπιφοιτᾷ. Ὁ δὲ ὄνειρος φῶς ἦν ἀδῶρῳψ τὴν διάπλασιν εἰκόσ. Ἐδόκει δὲ λέγειν ὡς, εἰ Γρηγόριον ἐκείνον ὄν παρὰ τῇ πόλει Ἀραξῆ βαρᾶθρῳ καθῆκον ἀνιμῆσαινο ἐκεῖθεν, κατὰ πόδας εὐθὺς καὶ λύσις ἀκολουθήσει τῆς συμφορᾶς. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα μὴδὲ οὕτω ποιητέον αὐτοῖς, ἀλλὰ μὴ ἐτέραν τοῦ κακοῦ θεραπείαν εὐρήσειν. Ταῦτα τοῦ ὄνειρου εἰπόντος παρελθοῦσα εἰς τὸν δῆμον ἡ Κουσαροδοῦκτα (ἐνίκα γὰρ τὴν αἰδῶ ἡ ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ λύπη), κοινοῦται τὴν ὄψιν. Οἱ δὲ μαίνεσθαι καὶ αὐτὴν οἰθίνετες, (ποῦ γὰρ ἂν καὶ ὁσοῦν ἔτι περιλείπεσθαι. Γρηγορίου παρ' αὐτοῖς ὄλωσ ἡλπίζετο;) ἐν χλευασμῷ τοὺς τῆς Κουσαροδοῦκτας λόγους γέλωτι ἐποιούνο. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κακὸν ἐπὶ πλέον ἐτείνετο, καὶ ὁ ὄνειρὸς ἐπιφοιτῶν οὐκ ἀνίει, καὶ ἡ γυνὴ ἐπέκειτο σφοδρῶτερα ἀναγκάζουσα τὸν δῆμον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν ὄψιν, στέλλεται τις παρὰ τῷ Ἀραξῆ φρουρίῳ τῶν ἐπισήμων. Αὐταῖας ὄνομα

(2) Ripsime, Gaianae et sociarum martyrum festum apud Græcos 30 Septembris sub una solen-

aduntur radicitus. Deinde cum lapidibus instar gladiatorum acutis et secantibus, exsecti fuissent ventres, et universum internum figmentum viderent fustum pro pedibus, eis capita amputantur. Atque vicesimo quidem sexto mensis Septembris gloriosa Ripsime coronam suscepit martyricam (2). Eam vero, quæ venerant ad venandas illius reliquias, idem dies vidit martyres. Die autem sequenti beata quoque Gaiana cum sociis virginibus percurrerunt stadium consummationis. Ab illo ergo tempore transiit sextus dies, et jam flamma amorum Teridatæ sensim marescente, ille egressus est ad venationem. Non tardavit autem justitia: sed eum quædam invadit insaniam, qua furebat plane dæmoniace, et præ morbo erat emotæ mentis, et dentibus suas arrodebat carnes: et mutata fuit forma ejus in porcum. Quod si quis sit, qui non ignoret fuisse Nabuchodonosorem mutatum in hanc formam, eodem modo sciat etiam Teridatem eandem, quam ille, subiisse mutationem. Sicque de libidine et flagitio sumptæ sunt tam acerbæ pœnæ (3). Et erat Teridatæ extrinsecus porcus: internæ crudelitatis et cœni voluptatum, et alterius porcinae animæ ac vitæ simul imago et pœna. Non sic autem solus erat affectus execrandus Teridatæ: sed et omnes, qui erant cum eo milites, et quicumque ex magistratibus et aliis civibus simul lætabantur iis, quæ perpetrata fuerant, cum eodem luctabantur dæmone: non quod essent ipsi quoque porcorum induti specie, sed in furorem redacti erant, et a se plane discesserant. Erat igitur iis, quos hæc tenebat affectio, quando resipiscebant, liberationis magnum desiderium: eorumque necessariis non minor hujus rei cura, partim quidem, ne incidere in similia: partim autem, ut morbo levarentur, qui ad eos attingebant.

XXV. Interim autem dum in his malis conflictabatur Armenia, apparet somnium regis sorori Cusaroductæ. Somnium autem era lux homini figura similis. Videbatur autem dicere, quod si Gregorium illum, quem in civitate Artaxat in barathrum demiserunt, illinc hauserint, e vestigio mali sequetur solutio. Sin minus autem hæc sic fiant, nequaquam sunt inventuri aliam curationem. Hæc cum dixisset somnium, ad populum accedens Cusaroducta (vincebat enim pudorem is, quem de fratre accipiebat dolor) communicat visionem. Illi autem eam arbitrati insanire (quomodo enim speraretur apud eos omnino reliquum esse vel os ullum Gregorii?) verba Cusaroductæ subsannabant et irridebant. Cum autem malum intenderetur, nec intermitteret adventare somnium, et mulier instaret vehementius, cogens populum, ut visionem ad effectum deduceret, mittitur quidam vir clarus ad oppidum Artaxat, nomine Autaias. Cum ergo, qui in eo erant, rogassent, cur veniret Autaias, et quæ-

nitare celebratur. Latini, 29 Septembris.

(3) Dan. 4.

nam esset causa ejus adventus, simulque et riderent et mirarentur, quomodo inter vivos adhuc quæretur, quem nec mortuum quidem arbitrabantur conservari ob tempus, quod intercesserat, sed in pulverem jam esse dissolutum, somnium ejus satrapa (hunc enim fuerat honorem consecutus) et responsum recensuit: et accedens ad barathrum, nominatim vocavit Gregorium. Hic autem statim respondet. Cum is autem illius solum audisset responsum, demissis funibus, eum statim rogavit, ut iis captis, sursum traheretur. Dixit enim illius Deum jussisse, ut ascenderet. Funibus itaque illino extractus sacrosanctus Gregorius, toto quidem corpore a diuturna in cæno et limo afflictione fuerat denigratus: sed cum eum aqua, quoad ejus fieri potuit, abluissent, et pure induissent, solemniter ducunt ad urbem, in qua rex erat.

XXVI. Hic rex Teridates in forma porcina, et a furore vexatus et rabie, satrapæque et omnis alia multitudo non prima quidem sub specie, sed et morbo insanientes ei occurrunt. Procidentes ergo omnes ab beatos illos pedes, ut Deum eis placaret, et a maligni illius dæmonis insania et malo liberaret, vehementissime obsecrabant. Ille autem cum ante alia sanctorum martyrum quæsiisset reliquias, et postquam eas illi ostendissent, collegisset (jacuerant enim disjectæ novem dies, et totidem noctes, neque male olentes, et omnino intactæ a canibus, volucris et bestiis) earumque vestibus decore composuisset, licet ipse rex, et qui cum eo erant magistratus, offerrent vestes pretiosissimas, cum ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiam vivas prius habuit martyres, et calcatum fuit ab illarum pedibus virgineis. Cum autem tota nocte orasset, et Deum esset precatus, die sequenti ad regem et suos catecheticam fuisse et proluxe habet orationem. Erant enim hæc ejus ad Deum preces, ut priusquam formam porcina exueret Teridates, sermonis acciperet intelligentiam, et conciperet singula eorum, quæ dicebantur. Sed tunc quidem cum Dei potentiam, et quam nostri gerit curam, sacrosanctus adduxisset Gregorius, et quemadmodum eum conservasset admirabiliter, et præter opinionem (quæ enim ei evenerunt, superant humanam naturam: et nisi divinam gratiam ad eum desuper advolasse dixeris, haud quidem facile est credere), deinde cum eorum in sanctas virgines audaciam et crudelitatem reprehendisset, et docuisset, oportere eos prius desistere ab errore simulacrorum, deinde ad verum Deum accedere: et quod si conversi fuerint ab impietate, e vestigio eorum calamitatis consequetur solutio: et cum pauca de orlu mundi, et futuro sæculo, et Novi Testamenti mysterio, et magna erga homines Dei benignitate et clementia disseruisset, et adjecisset etiam, quod desuper ad eum advolans angelus aderat in lacu, eique vires addebat, et conservabat eum illæsum a malis, qui ne tum quidem volebat abscedere, sed adhuc appa-

Α ὁ ἀνὴρ. Τῶν ἐν αὐτῷ τοίνυν ἐφ' ᾧ τε ἦκοι Αὐταίτας καὶ ἡ τις αὐτῷ ἡχρεία τῆς ἀφίξεως πυθομένων καὶ γελώντων ἅμα καὶ θουμαζόντων ὅπως ἐν τοῖς ζῶσιν ἐτι ζητεῖται, ὃν οὐδὲ νεκρὸν ἂν ὑπὸ τοῦ μεταξὺ χρόνου ᾤοντο σῶον τηρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς κόνιν διαλυθῆναι ἤδη, τὸν ὄνειρον αὐτοῖς ὁ σατράπης (τοῦτο γὰρ ἐτετίμητο. Αὐταίτας) καὶ τὸν χρῆσμον διεξήκει, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐπιστάς, ὀνομαστὶ τὸν Γρηγόριον ἐκάλεσε. Ὁ δὲ εὐθὺς ἀποκρίνεται. Καὶ ὡς μόνον ἐκεῖνος τῆς ἀποκρίσεως ἤσθετο, σχολίνους καθεὶς αὐτίκα, εἶδεῖτο λαβόμενος αὐτῶν ἀνελευσέσθαι. Τὸν γὰρ ἐκεῖνου [φρσι θεὸν προστάξας τὴν ἄνοδον. Ἀνελευσθεὶς τοίνυν ἐκείθεν τοῖς καλωδοῖς ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, ὄλον μὲν τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς χρονίας περὶ τὸν βόρβορον καὶ τὴν ἰλὸν κακώσεως μεμελάνωτο· ἀλλ' ὕδατι τούτων ὡς οἶόν τε ἀπολούσαντες, καὶ καθαρῶς περιστειλαντες, ἐντίμως ὁμοῦ καὶ σεβασμῶς εἰς τὴν βασιλείαν ἄγουσι πόλιν.

Κς'. Ἐντιῦθα ὁ βασιλεὺς αὐτῷ Τηριδάτης ὑπὸ χοιρείᾳ τῇ μορφῇ καὶ τῇ μανίᾳ δὴ καὶ τῇ λύσῃ, καὶ οἱ σατράπαι, καὶ ὅσον ἄλλο πλῆθος ἦν, ὅπαν τῶσιν, οὐ χοίρων μόντοι περικειμένοι θεῶν καὶ οὔτοι, πλὴν ὑπὸ τῆς νόσου καὶ αὐτοὶ μεμηνότες τε καὶ παράφοροι. Πισόντες οὖν πάντες πρὸς τοὺς μακαρίους ἐκεῖνου πόδας, ἐξιλεώσασθαι αὐτοῖς τὸ θεῖον, καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου μανίας καὶ τοῦ κκοῦ ἀπαλλάξαι, θερμότερα ἐλιπάρου. Ὁ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὰ τῶν ἀγίων μαρτύρων ἐπιζητεῖ λείψανα, καὶ ὑποδείξαντων ἐκεῖνων, συλλέξας (ἐκείνο γὰρ ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας καὶ νύκτας ἔσας, μή τι τι ἀήδεις ἀπόζοντα, καὶ κσιν εἰδικτα παντάπασι καὶ πετεινοῖς καὶ θηρίοις), ἀνελόμηνος τοίνυν αὐτὰ, καὶ ἱματίοις ἐνθήμενος τοῖς ἰδίοις, καὶ τοὶ γε αὐτοῦ βασιλέως καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχόντων τῷ πολυτελέστατα τῶν ἱματίων προσφερόντων, ἀποτίθεται τῇ σορῷ μετὰ τῆς ἐσθῆτος ἥτις καὶ ζώσας πρότερον τὰς μάρτυρας εἶχεν· εὐξήμενος μόντοι πρὸς πᾶσαν τὴν νύκτα καὶ δευθεῖς τοῦ θεοῦ. Κατηχητικὸν οὖν τὴν ἐπιούσαν πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποστίνει λόγον. Καὶ τοῦτο γὰρ εὐχῇ πρὸς τὸν θεὸν αὐτῷ ἦν, ὥστε καὶ πρὶν ἢ τὴν χοιρείαν μορφῇ ἀποθῆσθαι Τηριδάτην, λόγου τε λαβεῖν σύνεσιν, καὶ αὐτὰ ἕκαστα τῶν λεγομένων συμβάλλειν. Ἀλλὰ τότε μὲν τὴν τοῦ θεοῦ δύναιμι καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ὁ ἱερὸς Γρηγόριος παρίστατο, πέρα γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ κατ' αὐτὸν ἐστι φύσεως θεῖαν ἐφίπτασθαι εἰποῖς, οὐδὲ πιστεῦσαι τούτοις ῥάδιον. Ἐπειτα καὶ τὴν εἰς τὰς ἀγίας παρθένους τόλμαν τε αὐτῶν καὶ ἀμώτητα διελέγξας, καὶ διδάξας ὅτι δεῖ πρότερον αὐτοὺς τῆς εἰδωλικῆς ἀποστῆναι πλάνης, εἶτα τῷ ἀληθεῖ Θεῷ προσελθεῖν, καὶ ὡς, εἰ μεταβαλοῦσι τῆς δυσσεβείας, πρὸς πόδας εὐθὺς καὶ ἡ λύσις, ἀκολουθήσει τῆς συμφορᾶς· βραχέα τε περὶ τῆς κοσμογενείας καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τῆς τε κατὰ τὴν Καινὴν δι' ἀνθρώπους φιλανθρωπίας διαλεχθεὶς, προσθεὶς δὲ καὶ ὡς ἄγγελος αὐτῷ ἐπικαταπατὰς ἄνωθεν ἐν τῷ λάκκῳ παρῆν, ἐνίσχυέ τε αὐτὸν καὶ κακῶν ἀπαθῆ ἑτήρει. καὶ ὡς οὐδὲ ἀφίστασθαι νῦν ἐθέλει, ἀλλὰ καὶ ἐτι

τοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς ἐπιφαίνεται, ἡδὺ τε λίαν καὶ ἄναργες ἀπολάμπων· τέλος δὲ καὶ ναοὺς ἐγείρει ταῖς μάρτυσιν ἐπισκήψας καὶ πολλὰ ἕτερα διεξελθὼν καὶ τοὺς παρόντας μυσταγωγῆσας, ὡς ἦδη πρὸς ἐσπέραν ἦν, τὸν σύλλογον διελύσατο.

KZ'. Τῇ ἐξῆς δὲ νηστείαν μὲν καὶ εἰς ἐξήκοντα ὄλας ἡμέρας τῷ πλήθει παντὶ παραγγέλλει, αὐτὸς δὲ τὰ τε προμυσταγωγῆθέντα ἐν ταύταις ἀναλαμβάνων, καὶ τὰ λείποντα προστιθεῖς, καὶ τοὺς βίους τῶν ἀρετῇ διενεγκόντων εἰς τὸ μέσον παραγάγων, πρὸς μίμησιν τε τὰς ἐκεῖνων ψυχὰς διεθέρμαινε καὶ ζῆλον, καὶ τοιούτων αὐτοῖς τῶν συνάξεων ἀφθόως ἀπολαύειν παρείχεν. Ἐνταῦθα καὶ τὴν ὀπτασίαν ἧς μόνον ἐκεῖνος ἤξιώτο, εἰς κοινήν ἀπάντων ἀκροασίαν παρετίθει· ἡ δὲ ἦν οὐδὲ μίαν παραλείπουσα θαύματος ὑπερβολὴν, ἀλλ' οἷα ὀραθῆναι μὲν φθερὰ, ἐνηχηθῆναι δὲ ταῖς ἀκοαῖς σωτήριος. Ἐδόκει γάρ μοι, φησὶν, ὁ οὐρανὸς ἀνεῶχθαι καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ ἐναπολειφθέντα τῷ κυρτώματι ὕδατα, ἔθνη καὶ ἔθνη διαιρεθέντα, ἐστριγμένα ἐφ' ἑκατέρου τμήματος μένειν. Μορφὴ δὲ τις ἀνθρωπίαι, λαμπρὰν οἶαν ἀγλήν ἀφείσα, καὶ πολλῶν πάντοθεν φωτὶ περιλαμπόμενη, χρυσῆν τῇ χειρὶ κατέχουσα σφύραν, τὴν γῆν παΐειν. Φῶς τε ἀνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν πυκνὰ ταῖς ἀκταῖς διέττον, τὰ τῆς γῆς πέρατα ἐπλήρου. Καὶ ὅθι καὶ ὑπόπτεροί τινες στρατιαί, αὐταὶ ἕκασται φῶς οὐσαι, πρὸς οὐρανοὺς ἐπεδήμουν. Καὶ στῦλος πυρὸς ἐπὶ βάσει χρυσῇ ἰδρυμένος, εἰς ἐκεῖνους ἀνέτρχε, καὶ ὡς πάλιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτοῦ τοῦ φωτὸς σχῆμα σταυροῦ φέρον, τὸ δὲ στῦλον ὑπερμεγέθει προσοικὸς ἦν. Καὶ τρεῖς ἐλάττονες ἄλλοι στῦλοι· ἐπὶ ὁμοίῳ τῶν βάσεων βεθηκότερος ἦσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ μαρτυρικοῦ τῆς τε μακαρίας Πιψίμης σταδίου καὶ τῶν τριῶν ἐπὶ ταῖς τριάκοντα παρθένοις εἰστάκει. Ἄτερον δὲ ὅποιπερ ἡ γενναία Γαϊανὴ μετὰ τῶν δύο καὶ αὕτη συμπαρθένων, τὸν τῆς τελειώσεως ἀνέλιοντο στέφανον· ἐπὶ δὲ τῆς ληνοῦ ἄλλος, ἡ πρότερον μὲν πάσας ὁμοῦ φευγούσας ὑπεδέξατο τὰς παρθένους, μίαν δὲ ἕτερον καὶ οἶνον παντὸς γλυκύτερον τὸ αἶμα ἐδέξατο· ἦτις ἐπειδὴ νόσφ' αὐτὴν περιπέσοι, οὐκ ἔχουσα ὅπως ταῖς ἄλλαις ἔποιτο συμπαρθένους αὐτοῦ παρὰ τῇ ληνῷ, οἷα βότρυς ὠρατὸς ἰλαρόν τι ταῖς ὄψεσι καὶ ἡδὺ προσβάλλουσα, οὐ ποσὶ δικαίων ἐκθλίβεται, ἀλλὰ χερσὶν ἀπειδῶν ἀναιρεῖται. Ἐπὶ τούτοις πολὺ μὲν πλήθος πυρίνων θυσιαστηρίων ἐδίδου βλέπειν ἢ ὄρασις, καὶ σταυρὸν ὑπερθεῖν ἐφ' ἑκάστου θυσιαστηρίου τῆς αὐτῆς ὕλης διαμορφούμενον. Πηγὴ δὲ τις ἐκ τούτων ἔρρει, διειδὲς τε ἄμα καὶ οὕτω τι ἀφθονον ἐκδιδοῦσα, ὡς ἐπικλύζειν ἅπαν τοῦ ὑποκειμένου πεδίου τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγέλη μοι καθεωρᾶτο αἰγῶν, ἐν τῷ μέλανι τῶν τριχῶν στέλβουσαι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο περάσειαν, ἡ ἰδέα μὲν αὐταῖς εἰς πρόβρατα μεταβάλλετο· τὸ δὲ τῶν τριχῶν μέλαν εἰς λευκότητα χιόνος ἡμελθετο. Ἐίπες ἂν ἐν ἀκαρεῖ τὰς μέλανας ὑπορῆναι, καὶ τὰς ἑτέρας ἀναρῶναι τὰς λευκάς. Τὰ μέντοι πρόβρατα τίκτειν ἐψέκασαν· καὶ ποτὶ μὲν καὶ τοῖς νεογνοῖς ἡ θριξ, τὸ δὲ πλήθος, καὶ ἀριθμὸν καὶ τόπον ὅσον ὀφθαλμὸς ὠρῶντο, ὑπε-

rebatur ejus oculis valde suaviter resplendens et evidenter; postremo autem et templa jussisset exstrui martyribus, et multa alia esset oratione persecutus, et eos qui aderant, mysteriis initiasset, cum jam advesperasceret, cœtum dimisit.

XXVII. Sequenti autem die jejunium quidem ad sexaginta usque dies totos universo populo denuntiat: et ipse ea, quæ in mysteriorum initiis prius dicta fuerant, in his repetens, et quæ deerat adjiciens, et vitam eorum, qui in virtute excelluerunt, in medium adducens, ad imitationem et æmulationem illorum animos accendebat, et abunde eis præbebat tales fruendas conciones. Hoc in loco visionem quoque, quam solus ille fuerat assecutus, publice apud aures omnium deposuit. Illa autem est ejusmodi, ut nihil possit esse admirabilius: et quæ visu quidem fuit terribilis: si auribus autem accepta fuerit, salutaris. Videbatur enim mihi, inquit, cœlum esse apertum, et quæ initio incurvitatibus interceptæ erant aquæ, hinc et hinc divisæ, firmæ ac stabiles manere in utraque parte. Forma autem quædam humana, lucidum quoddam jubar emittens, et multa luce omni ex parte refulgens, aureum manu tenens malleum, terram pulsabat. Et lux desuper e cœlis radiis frequenter emicans, implebat fines terræ. Quin etiam quidam alati exercitus, qui erant etiam unusquisque lux, movebantur in cœlis. Et columna ænea basi aureæ imposita, ad illos pertingebat. Sed pars quidem ipsius lucis videbatur ferre figuram crucis, pars autem erat magnæ columnæ similis. Et tres aliæ minores columnæ locatæ erant super bases similes. Sed una quidem stabat super martyricum stadium beatæ Ripsimæ, et triginta trium virginum, altera autem, ubi præclara Gaiana cum duabus sociis virginibus, consummationis coronam acceperat, alia autem erat super torcular, quod prius quidem omnes simul fugientes excepit virgines: unius autem postea vel quovis mero aut nectare dulciorem excepit sanguinem. Quæ cum in eo in morbum incidisset, nec posset alias sequi virgines, ibidem apud torcular, tanquam una speciosa oculis hilaritatem afferens, et suavitatem non justorum pedibus exprimitur, sed manibus impiorum de medio tollitur. Post hæc magnam quidem igneorum altarium multitudinem dedit aspiciendam visio, et super unumquodque crucem formatam ex eadem materia: fons autem quidam ex his emanabat, perspicuum quoddam edens fluentum, et adeo copiosum, ut mundaret universam subjecti campi faciem. Quin etiam mihi cernebatur grex caprarum resplendens in nigrore pilorum. Postquam autem aquam transmiserant, species quidem eis mutabatur in oves: nigror autem pilorum, mutabatur in alborem nivis. Dixisses momento temporis effluxisse nigrae, et alias exortas esse, nempe albas. Atque oves quidem visæ sunt parere: et cani pili erant etiam recens natis fœtibus. Multitudo autem superabat et numerum, et locum, quantumcunque definiebat oculus. Ex his

nam esset causa ejus adventus, simulque et ride-
rent et mirarentur, quomodo inter vivos adhuc
quærat, quem nec mortuum quidem arbitraban-
tur conservari ob tempus, quod intercesserat, sed
in pulverem jam esse dissolutum, somnium ejus
satrapa (hunc enim fuerat honorem consecutus) et
responsum recensuit: et accedens ad barathrum,
nominatim vocavit Gregorium. Hic autem statim
respondet. Cum is autem illius solum audisset re-
sponsum, demissis funibus, eum statim rogavit, ut
iis captis, sursum traheretur. Dixit enim illius
Deum jussisse, ut ascenderet. Funibus itaque illius
extractus sacrosanctus Gregorius, toto quidem
corpore a diuturna in cæno et limo afflictione fue-
rat denigratus: sed cum eum aqua, quoad ejus
ferri potuit, abluissent, et pure induissent, so-
lemniter ducunt ad urbem, in qua rex erat.

XXVI. Hic rex Teridates in forma porcina, et a
furore vexatus et rabie, satrapæque et omnis alia
multitudo non prima quidem sub specie, sed et morbo
insanientes ei occurrunt. Procidentes ergo omnes
ab beatos illos pedes, ut Deum eis placaret, et a ma-
ligni illius dæmonis insania et malo liberaret, vehe-
mentissime obsecrabant. Ille autem cum ante alia
sanctarum martyrum quæsiisset reliquias, et post-
quam eas illi ostendissent, collegisset (jacuerant
enim disjectæ novem dies, et totidem noctes, ne-
que male olentes, et omnino intactæ a canibus,
volucris et bestiis) earumque vestibus decore
composuisset, licet ipse rex, et qui cum eo erant
magistratus, offerrent vestes pretiosissimas, cum
ipsis vestibus deponit in torculari, quod etiam vivas
prius habuit martyres, et calcatum fuit ab illarum
pedibus virginis. Cum autem tota nocte orasset,
et Deum esset precatus, die sequenti ad regem et
suos catecheticam fuse et proluxe habet orationem.
Erant enim hæc ejus ad Deum preces, ut priusquam
formam porcina exueret Teridates, sermonis ac-
ciperet intelligentiam, et conciperet singula eorum,
quæ dicebantur. Sed tunc quidem cum Dei poten-
tiam, et quam nostri gerit curam, sacrosanctus ad-
duxisset Gregorius, et quemadmodum eum conser-
vasset admirabiliter, et præter opinionem (quæ
enim ei evenerunt, superant humanam naturam:
et nisi divinam gratiam ad eum desuper advolasse
dixeris, haud quidem facile est credere), deinde
cum eorum in sanctas virgines audaciam et crude-
litate reprehendisset, et docuisset, oportere eos
prius desistere ab errore simulacrorum, deinde ad
verum Deum accedere: et quod si conversi fuerint
ab impietate, e vestigio eorum calamitatis conse-
quetur solutio: et cum pauca de ortu mundi, et
futuro sæculo, et Novi Testamenti mysterio, et ma-
gna erga homines Dei benignitate et clementia dis-
seruisset, et adjecisset etiam, quod desuper ad
eum advolans angelus averterat in lacu, eique vires
addebat, et conservabat eum illæsum a malis, qui
ne tum quidem volebat abscedere, sed adhuc appa-

Α ὁ ἀνὴρ. Τῶν ἐν αὐτῷ τοίνυν ἐφ' ᾧ τε ἦκοι Αὐταίτας
καὶ ἦ τις αὐτῷ ἠχρεία τῆς ἀφίξεως πυθομένων καὶ
γαλόντων ἅμα καὶ θουμαζόντων ὅπως ἐν τοῖς ζῶσιν
εἶτι ζῆτεῖται, ὃν οὐδὲ νεκρὸν ἂν ὑπὸ τοῦ μεταξὺ χρό-
νου ᾤοντο σῶον τηρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς κόνιν διαλυθῆναι
ἤδη, τὸν ὄνειρον αὐτοῖς ὁ σατράπης (τοῦτο γὰρ
εἰετίμητο. Αὐταίτας) καὶ τὸν χρησὸν διεξήκει, καὶ
τῷ βαρᾶρῳ ἐπιστάς, ὀνομαστὶ τὸν Γρηγόριον ἐκά-
λει. Ὅ δὲ εὐθὺς ἀποκρίνεται. Καὶ ὡς μόνον ἐκεῖνος
τῆς ἀποκρίσεως ἤσθετο, σχοίνους καθείς αὐταῖα,
εἰδεῖτο λαβόμενος αὐτῶν ἀνεγκύεσθαι. Τὸν γὰρ ἐκεί-
νου ἴρησι Θεὸν προστάξας τὴν ἄνοδον. Ἄνεγκυθεῖς
τοίνυν ἐκείθεν τοῖς καλῶδίοις ὁ ἱερός Γρηγόριος,
ὄλον μὲν τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς χρονίας περὶ τὸν βόρβο-
ρον καὶ τὴν ἰλὸν κλωσσεως μεμελάνωτο· ἀλλ' ὕδατι
τοῦτων ὡς οἶόν τε ἀπολούσαντες, καὶ καθαρῶς πε-
ριστείλαντες, ἐντίμως ὁμοῦ καὶ σεβασμίως εἰς τὴν
βασιλείαν ἄγουσι πόλιν.

Κς. Ἐντιπῶθα ὁ βασιλεὺς αὐτῷ Τηριδάτης ὑπὸ
χοιρεῖα τῇ μορφῇ καὶ τῇ μανίᾳ δὴ καὶ τῇ λύσσει,
καὶ οἱ σατράπαι, καὶ ὅσον ἄλλο πλῆθος ἦν, ὕπαν-
τῶσιν, οὐ χοίρων μόντοι περικείμενοι θείαν καὶ αὐ-
τοῖ, πλὴν ὑπὸ τῆς νόσου καὶ αὐτοῖ μεμηγνότες τε
καὶ παράφοροι. Μεσόντες οὖν πάντες πρὸς τοὺς
μακαρίους ἐκεῖνου πόδας, ἐξιλεώσασθαι αὐτοῖς τὸ
θεῖον, καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκεῖνου μανίας
καὶ τοῦ κκοῦ ἀπαλλάξαι, θερμότατα ἐλιπάρουν.
Ὅ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων, τὰ τῶν ἀγίων μαρτύρων ἐπιζη-
τεῖ λείψανα, καὶ ὑποδειξάντων ἐκεῖνων, συλλέξας
(ἐκείνο γὰρ ἐπὶ ἑνέα ἡμέρας καὶ νύκτας ἴσας,
μητι τι ἀγδὲς ἀπόζοντα, καὶ κυσὶν ἄθικτα παντά-
παι καὶ πετεινοῖς καὶ θηρίοις), ἀνελόμενος τοῖνυν
αὐτὰ, καὶ ἱματίοις ἐνθήμενος τοῖς ἰδίοις, καὶ
τοῖ γε αὐτοῦ βασιλέως καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχόντων
τῷ πολυτελέστατα τῶν ἱματίων προσφερόντων,
ἀποτίθεται τῇ σορῷ μετὰ τῆς ἐσθῆτος ἦτις
καὶ ζώσας πρότερον τὰς μάρτυρας εἶχεν· εὐξά-
μενος μόντοι παρὰ πᾶσαν τὴν νύκτα καὶ δευθεῖς
τοῦ Θεοῦ. Κατηχητικὸν οὖν τὴν ἐπιούσαν πρὸς τε
τὸν βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποτείνει λόγον.
Καὶ τοῦτο γὰρ εὐχῇ πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῷ ἦν, ὥστε
καὶ πρὶν ἢ τὴν χοιρεῖαν μορφὴν ἀποθίεσθαι, Τηρι-
δάτην, λόγου τε λαβεῖν σύνεσιν, καὶ αὐτὰ ἕκαστα
τῶν λεγομένων συμβάλλειν. Ἄλλὰ τότε μὲν τὴν τοῦ
Θεοῦ δύνανται καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν ὁ ἱερός
Γρηγόριος παρίστατο, πέρα γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ κατ'
αὐτὸν ἐστὶ φύσεως θείαν ἐπίπτασθαι εἰποῖς, οὐδὲ
πιστεῦσαι τοῦτοις ῥᾶδιον. Ἐπειτα καὶ τὴν εἰς τὰς
ἀγίας παρθένους τόλμαν τε αὐτῶν καὶ ὠμότητα
διελέγξας, καὶ διδάξας ὅτι δεῖ πρότερον αὐτοὺς τῆς
εἰδωλικῆς ἀποσιῆναι πλάνης, εἶτα τῷ ἀληθεῖ Θεῷ
προσελθεῖν, καὶ ὡς, εἰ μεταβαλοῦσι τῆς δυσσεβείας,
παρὰ πόδας εὐθὺς καὶ ἡ λύσει, ἀκολουθήσει τῆς συμ-
φορᾶς· βραχέα τε περὶ τῆς κοσμογενείας καὶ τοῦ
μέλλοντος αἰῶνος, τῆς τε κατὰ τὴν Καινὴν δι' ἀνθρώ-
πους φιλανθρωπίας διαλεχθεῖς, προσθεῖς δὲ καὶ ὡς
ἄγγελος αὐτῷ ἐπικαταπτὰς ἔνωθεν ἐν τῷ λάκκῳ
παρῆν, ἐνίσχυέ τε αὐτὸν καὶ κακῶν ἐπαθῆ ἐτήρει.
καὶ ὡς οὐδὲ ἀφίστασθαι νῦν ἐθέλει, ἀλλὰ καὶ ἔτι

τοῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς ἐπιφαίνεται, ἡδὺ τε λίαν καὶ ἄναργες ἀπολάμπων· τέλος δὲ καὶ ναοὺς ἐγείρει ταῖς μάρτυσιν ἐπισκήψας καὶ πολλὰ ἕτερα διεξελθὼν καὶ τοὺς παρόντας μυσταγωγήσας, ὡς ἦδη πρὸς ἐσπέραν ἦν, τὸν σόλλογον διελύσατο.

KZ'. Τῇ ἐξῆς δὲ νηστείαν μὲν καὶ εἰς ἐξήκοντα ὄλας ἡμέρας τῷ πλήθει παντὶ παραγγέλλει, αὐτὸς δὲ τὰ τε προμυσταγωγηθέντα ἐν ταύταις ἀναλαμβάνων, καὶ τὰ λείποντα προστιθεῖς, καὶ τοὺς βίου τῶν ἀρετῇ διενεγκόντων εἰς τὸ μέσον παράγων, πρὸς μίμησιν τε τὰς ἐκείνων ψυχὰς διεθέρμινε καὶ ζῆλον, καὶ τοιούτων αὐτοῖς τῶν συνάξεων ἀφθόνως ἀπολαύειν παρεῖχεν. Ἐνταῦθα καὶ τὴν ὀπτασίαν ἧς μόνον ἐκείνος ἔξωτο, εἰς κοινὴν ἀπάντων ἀκροασίαν παρετίθει· ἡ δὲ ἦν οὐδὲ μίαν παραλείπουσα θαύματος ὑπερβολὴν, ἀλλ' οἷα ὀρθῆναι μὲν φοβερὰ, ἐνηχηθῆναι δὲ ταῖς ἀκοαῖς σωτήριος. Ἐδόκει γὰρ μοι, φησὶν, ὁ οὐρανὸς ἀνεψῆσθαι καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ ἐναπολειφθέντα τῷ κυρτώματι ὕδατα, ἔσθην καὶ ἔσθην διαιρηθέντα, ἐστριγμένα ἐφ' ἑκατέρου τμήματος μένειν. Μορφὴ δὲ τις ἀνθρωπίαι, λαμπρὰν οἷαν ἀγγλὴν ἀφείσα, καὶ πολλῶ πάντοθεν φωτὶ περιλαμπόμενῃ, χρυσὴν τῇ χειρὶ κατέχουσα σφύραν, τὴν γῆν παίειν. Φῶς τε ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν πυκνὰ ταῖς ἀκτῖσι διαττον, τὰ τῆς γῆς πέρατα ἐπλήρου. Καὶ δὴ καὶ ὑπόπετοί τινες στρατιαί, αὐταὶ ἕκασται φῶς οὖσαι, πρὸς οὐρανοὺς ἐπεδήμουν. Καὶ σῦλλος πύργος ἐπὶ βάσει χρυσῇ ἰδρυμένος, εἰς ἐκείνους ἀνέτρεχε, καὶ φῶς πάειν. Ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτοῦ τοῦ φωτὸς σχῆμα σταυροῦ φέρον, τὸ δὲ σῶλψ ὑπερμεγέθει προσοικὸς ἦν. Καὶ τρεῖς ἐλάττονες ἄλλοι σῦλλοι, ἐπὶ ὁμοίων τῶν βάσεων βεθηκότες ἦσαν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ μαρτυρικοῦ τῆς τε μακαρίας Πιψίμης σταδίου καὶ τῶν τριῶν ἐπὶ ταῖς τριάκοντα παρθένοις εἰσῆκει. Ἄτερον δὲ ὅποιπερ ἡ γενναία Γαϊανὴ μετὰ τῶν δύο καὶ αὕτη συμπαρθένων, τὸν τῆς τελειώσεως ἀνέλιοντο στέφανον· ἐπὶ δὲ τῆς ληνοῦ ἄλλος, ἢ πρότερον μὲν πάσας ὁμοῦ φευγούσας ὑπέδεξάτο τὰς παρθένους, μίᾳ δὲ ὕστερον καὶ οἴνου παντὸς γλυκύτερον τὸ αἶμα ἐδέξατο· ἦτις ἐπειδὴ νόσφ κατ' αὐτὴν περιπέσοι, οὐκ ἔχουσα ὅπως ταῖς ἄλλαις ἔποιτο συμπαρθένους αὐτοῦ παρὰ τῇ ληνῷ, οἷα βότρως ὠραῖος ἰλαρόν τι ταῖς ὄψεσι καὶ ἡδὺ προσβάλλουσα, οὐ ποσὶ δικαίων ἐκθλίβεται, ἀλλὰ χερσὶν ἀτεδῶν ἀναιρεῖται. Ἐπὶ τούτοις πολὺ μὲν πλήθος πυρίνων θυσιαστηρίων ἐδίδου βλέπειν ἢ ὄρασις, καὶ σταυρὸν ὑπερθεὶν ἐφ' ἑκάστου θυσιαστηρίου τῆς αὐτῆς ὕλης διαμορφούμενον. Πηγὴ δὲ τις ἐκ τούτων ἔρρει, διειδὼς τε ἅμα καὶ οὕτω τι ἄφθονον ἐκδιδοῦσα, ὡς ἐπικλύζειν ἅπαν τοῦ ὑποκειμένου πεδίου τὸ πρόσωπον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀγγέλῃ μοι καθεωρᾶτο αἰγῶν, ἐν τῷ μέλανι τῶν τριχῶν στέλλουσαι. Ἐπεὶ δὲ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο περάσειαν, ἡ ἰδέα μὲν αὐταῖς εἰς πρόβρατα μετεβάλλετο· τὸ δὲ τῶν τριχῶν μέλαν εἰς λευκότητα χιόνος ἡμελθετο. Εἶπες ἂν ἐν ἀκαρεῖ τὰς μέλανας ὑπορρῖψαι, καὶ τὰς ἐτέρας ἀναφῦναι τὰς λευκάς. Τὰ μέντοι πρόβρατα τίκειν ἐψέσαν· καὶ πολιὰ μὲν καὶ τοῖς νεογνοῖς ἢ θορῖξ, τὸ δὲ πλήθος, καὶ ἀριθμὸν καὶ τόπον ὅσον ὀφθαλμὸς ὠρίζετο, ὑπε-

rebatur ejus oculis valde suaviter resplendens et evidenter; postremo autem et templa jussisset exstrui martyribus, et multa alia esset oratione persecutus, et eos qui aderant, mysteriis initiasset, cum jam advesperasceret, cœtum dimisit.

XXVII. Sequenti autem die jejunium quidem ad sexaginta usque dies totos universo populo denuntiavit: et ipse ea, quæ in mysteriorum initiis prius dicta fuerant, in his repensens, et quæ deerant adjiciens, et vitam eorum, qui in virtute excelluerunt, in medium adducens, ad imitationem et æmulationem illorum animos accendebat, et abunde eis præbebat tales fruendas conciones. Hoc in loco visionem quoque, quam solus ille fuerat assecutus, publice apud aures omnium deposuit. Illa autem est ejusmodi, ut nihil possit esse admirabilius: et quæ visu quidem fuit terribilis: si auribus autem accepta fuerit, salutaris. Videbatur enim mihi, inquit, cœlum esse apertum, et quæ initio incurvitatibus interceptæ erant aquæ, hinc et hinc divisæ, firmæ ac stabiles manere in utraque parte. Forma autem quædam humana, lucidum quoddam jubar emittens, et multa luce omni ex parte refulgens, aureum manu tenens malleum, terram pulsabat. Et lux desuper e cœlis radiis frequenter emicans, implebat fines terræ. Quin etiam quidam alati exercitus, qui erant etiam unæquisque lux, movebantur in cœlis. Et columna ænea basi aureæ imposita, ad illos pertingebat. Sed pars quidem ipsius lucis videbatur ferre figuram crucis, pars autem erat magnæ columnæ similis. Et tres aliæ minores columnæ locatæ erant super bases similes. Sed una quidem stabat super martyricum stadium beatæ Ripsimæ, et triginta trium virginum, altera autem, ubi præclara Gaiana cum duabus sociis virginibus, consummationis coronam accipere, Alia autem erat super torcular, quod prius quidem omnes simul fugientes exceperit virgines: unius autem postea vel quovis mero aut nectare dulciorem exceperit sanguinem. Quæ cum in eo in morbum incidisset, nec posset alias equi virgines, ibidem apud torcular, tanquam una speciosa oculis hilaritatem afferens, et suavitatem non justorum pedibus exprimitur, sed manibus impiorum de medio tollitur. Post hæc magnam quidem igneorum altarium multitudinem dedit aspiciendam visio, et super unumquodque crucem formatam ex eadem materia: fons autem quidam ex his emanabat, perspicuum quoddam quidem fluentum, et adeo copiosum, ut mundaret universam subjecti campi faciem. Quin etiam mihi cernebatur grex caprarum resplendens in nigrore pilorum. Postquam autem aquam transmiserant, species quidem eis mutabatur in oves: nigror autem pilorum, mutabatur in alborem nivis. Dixisses momento temporis effluxisse nigrae, et alias exortas esse, nempe albas. Atque oves quidem visæ sunt parere: et cani pili erant etiam recens natis fœtibus. Multitudo autem superabat et numerum, et locum, quantumcunque definiebat oculus. Ex his

autem, quæ nuper natæ erant, videbantur rureus quoque nasci aliæ. Et quidam agni mutati in lupos, malefaciebant ovibus, et eas aggrediebantur comedere ac discerpere. Sed ex his quidem aliæ interim producebant alas, et volabant ad exercitus lucis: aliæ autem capiebantur a lupis. Cum hoc fieret, repente rivi ignis effusi contra lupos, in eos incidebant et exurebant, et non licebat eis amplius effugere. Post hæc omnia aliæ rursus columnæ cernebantur fixæ in nubibus: et caput lucidum supra columnas præbebat quoddam spectaculum admirabile.

XXVIII. His, inquit, et talibus eram ego animo obstupefactus, et maxime quod quasdam res tacite videbatur significare visio admirabilis. Sed qui una mecum aderat, et quæ videbantur, ostendebat (erat angelus Domini omnipotentis) ipse et stuporem convertebat in dulcem admirationem, et explicabat, quid significarent singula eorum, quæ cernebantur. Nam latitudinem quidem cæli apertam in duabus partibus, docebat significare viscera divinæ clementiæ prius quidem suo sigmento fuisse clausa, deinde fuisse aperta. Aquæ autem, quæ firmatæ ac stabilitæ fuerunt super aquas, nullum amplius esse innuunt impedimentum iis, qui e terra volunt ad cælum transire. Gloriosus enim, inquit, martyres et reliquum concertatorum agmen via tam lata ingressæ sunt cælos absque molestia, cum eam dedicassent, et prius ea iter iniissent. Qui autem manu aureum tenet malleum, et terram ferit, is divinam significat visitationem, per quam error quidem idolorum ab ea fuit expulsus, fuit autem ejus loco introducta veritas. Lux vero, quæ fuit diffusa in universam terram, dilatationem prædicationis Evangelii, et ex eo procedentem fulgorem, qui omnia comprehendit. Angelorum autem congressus cum martyribus concursusque, et cum aliis hominibus ipsorum consuetudinis et conversationis, hujus luminosi et alati exercitus descensus est signum evidens. Columna est basis aurea, ea fidei Christianorum divinitatem significat et puritatem. Doni autem sacerdotii signum est crux lucis. Nam primi quoque Pontificis imaginem fert sacerdos, qui propter nos suscepit mortem crucis. Columna lucis, est imago catholicæ Ecclesiæ, per quam extollimur ad pietatis simul et salutis lucem, ad quam non patet aditus. Tres autem breviores columnæ, quæ locatæ sunt super bases, describunt infinitum numerum templorum, quorum in unoquoque loco consummationis eorum, qui propter Christum mori elegerint, fundamenta jacentur et excitabuntur. Rursus autem oratorium ædium ædificationis, quæ sit per eam, quæ est circumquaque, regionem, hæc altaria dicebat esse signum. Crux autem ignea super ea, significat, quod igne sanctissimi Spiritus, increumentum, quod in holocaustum offertur, sacrificium adoletur in memoriam et gloriam ejus, qui pro nobis est crucifixus.

Α ρίβαινον. Τίχτεσθαι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀρτιτόκων τούτων! πάλιν ἕτερα ἐδόκει, καὶ τινες ἄρνες εἰς λύκους μεταβαλόντες, κακῶς τὰ πρόβατα ἐποίουν, καὶ κατασθῆναι τε αὐτὰ καὶ διασπῆν ὠρμηγτο, ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν πτέρυγας τε ἐν τοσοῦτῳ ἔφυε, καὶ πρὸς τὰς στρατίας τοῦ φωτὸς διεπέτοντο, τὰ δὲ ἠλίσκοντο ὑπὸ τῶν λύκων. Ἐν τούτῳ πυρὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ῥύακες κατὰ τῶν λύκων διεκχυθέντες, ἐνέπιπτόν τε αὐτοῖς καὶ ἐπίπρων, καὶ οὐκέτι οὐδὲ ἀποδιδρασκεῖν τούτοις ἐνῆν. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις στῦλοι πεπτηγότες ἕτεροι πάλιν ἐκ τῶν νεφῶν ἐωρῶντο· καὶ κεφαλῆς μῆκος τε καὶ πλάτος ὁμοία θαυμαστὴν οἶαν τῆν θίαν παρέλχετο.

ΚΙΙ'. Τούτοις ἐγὼ καὶ τοιοῦτοις, φησὶ, τὴν διάνοιαν ἐναποπληττόμενος ἦν, μάλιστα ὅτι καὶ ὑπαινίττεσθαι τινα ἐδόκει τὸ παράδοξον τῆς ὀράσεως. Ἄλλ' ὁ τὴν ἀρχὴν ἐμοὶ συμπάρων καὶ τὰ παρόντα ὑποδεικνύων (ἄγγελος δὲ Κυρίου παντοκράτορος οὗτος ἦν), αὐτὸς καὶ τὴν ἔκπληξιν εἰς γλυκὴ μετεβύθμιζε θαῦμα, καὶ ὡς ἐδῆλου τῶν ὀρωμένων ἕκαστα διεσέφει. Τὸ μὲν γὰρ ἀνεωγμένον κατὰ δύο τμημάτα τοῦ οὐρανοῦ κύτος τὰ τῆς θείας σπλάγγνα φιλανθρωπίας ἐδίδασκεν ὑπαφαίνειν, κεκλεισμένα περὶ τὸ οἰκεῖον πλάσμα πρότερον, εἴτα διανοιχθῆναι, τὰ δὲ ὑπὲρ ἄνω τῶν τμημάτων ἐστηριγμένα ὕδατα τὸ μῆγέτι τοῖς ἀπὸ γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν βουλευμένοις μῆδὲν ἐμπόδιον εἶναι. Αἱ γὰρ καλλίνικοι, φησὶ, μάρτυρες καὶ ὁ λοιπὸς τῶν συνάθλων χορὸς δι' οὕτω πλατείας τὴν εἰς οὐρανοὺς πορείαν ἀταλαίπωρον ἐποιήσαντο, ἐγκαινίσασαι τὰύτην καὶ προδεύσασαι. Ὁ δὲ τὴν χρυσῆν ἐν τῇ χειρὶ σφύραν ἔχων καὶ πατάσων τὴν γῆν, τὴν ἐπισκοπὴν οὗτος ὑποφαίνει τὴν θίαν, δι' ἧς ἡ τῶν εἰδώλων μὲν πλάνη ταύτης ἀπελαθῆθαι, ἀντισενεχθεῖν δὲ ἡ ἀλήθεια. Τὸ δὲ εἰς πᾶσαν διαχυθὲν τὴν γῆν φῶς τὸν πλατυσμὸν τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἐκείθε τὰ σύμπαντα διαλαβοῦσαν ἀστραπήν. Τῆς δὲ πρὸς τοὺς μάρτυρας συνελεύσεως τῶν ἀγγέλων καὶ τῆς συνδρομῆς, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὁμιλίας δι' αὐτῶν καὶ ἀναστροφῆς, ἡ τῆς φωτοειδοῦς ταύτης καὶ ὑποπτέρου στρατίας κήθοδος ἐναργὲς ἐστὶ τεκμήριον. Ὁ στῦλος καὶ ἡ χρυσῆ βᾶσις αὕτη τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως τὸ θεοειδὲς ὑποσημαίνει καὶ καθαρὸν. Τοῦ δὲ τῆς ἱεροσύνης χαρίσματος ὁ τοῦ φωτὸς σταυρὸς σύμβολον, ἐπεὶ καὶ τὴν εἰκόνα φέρει τοῦ πρώτου ἀρχιερέως ὁ ἱερεὺς, τοῦ δι' ἡμᾶς καταδεξαμένου τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον. Ὁ τοῦ φωτὸς στῦλος τῆς καθολικῆς εἰκῶν Ἐκκλησίας, δι' ἧς εἰς τὸ ἄδυτον φῶς τῆς εὐσεβείας τε ὁμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας ἀναγόμεθα. Οἱ δὲ τρεῖς βραχύτεροι στῦλοι οἱ ἐπὶ βίσεων βεδνηκότες τὸν τοσοῦτον ὑπογράφουσι τῶν νῶν ἀριθμὸν οἷ ἐφ' ἐκάστου τῶν διὰ Χριστὸν ἀποθανεῖν ἐλομένων τῆς τελειώσεως τόπου τὸν θεμέλιον ἐπιβαλοῦσι καὶ ἀναστήσονται. Τῆς δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν περιχώρον πάλιν τῶν εὐκτηρίων οἰλοδομῆς τὰ θεοιασθήρια ταυτ' ἔλεγε σημεῖον. Ἦ δὲ πύρινος σταυρὸς ὑπερβεν, ὅτι τῷ πυρὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ ἀναίμακτος δλοκαυτουμένη θυσία εἰς μνημὴν καὶ δόξαν τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος ἱερουργεῖται.

Ἡ μέντοι τῶν αἰγῶν ἀγέλη καὶ ἡ τοῦ ὕδατος διάβασις, ἢ τε εἰς πρόβατα τούτων μεταβολὴ καὶ ἡ τοῦ μέλανος εἰς τὸ λευκὸν τῶν ἐρίων τροπὴ καὶ ὁ πληθυσμὸς, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῶν ἀμαρτωλῶν κάθαρσιν, καὶ τὴν τῶν ἡμαρτημένων ἄφρσιν, τὴν πρὸς τὴν εὐσέβειάν τε μετάθεσιν, καὶ τὸ γονιμώτατον τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ εὐκάρπον, καὶ τὴν εἰς πληθὺς τῶν εὐσεβῶν ἐπίδοσιν καὶ αὔξησιν προαγγέλλει. Ὅσον δὲ καὶ εἰς λύκους μετέβαλε, τὴν εἰς ὕπερον τῶν ψευδοχριστῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ὁμογενῶν ἐπανάστασιν προσημαίνει. Καὶ τοὺς πρὸς ταύτην γενναίως τὴν ἐπήρειαν στησομένους, τούτους φησὶ καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὸν ταχεῖ τῆς πίστεως πτερῶν ἵνα πτεῖναι λαὶ κούφῳ. Οἱ γὰρ μὴ τοῦ πυρὸς ῥύακες τὴν ἐκδεχομένην τοὺς ἐπαναστησομένους τῆ εὐσεβείᾳ γέιναν ὑπογράφουσι. Τὰ μέντοι θηριάλωτα τῶν προβάτων τοὺς ἀγρευθησομένους ἀθλίως τῆ τοῦ πονηροῦ θήρα δηλοῦν βούλεται· οἱ δὲ ἐπὶ τῶν νεφῶν στῦλοι τὴν ἀπὸ γῆς ἀνοδὸν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Ἀρρόπτης γὰρ ἡ ἀνάστασις καὶ κούφη. Τὸ δὲ τῶν δικαίων ὄχημα, ἐφ' οὗ εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου ἐν τῇ δευτέρᾳ τούτου ἀρπαγῆσονται παρουσίᾳ, ἢ ἐπὶ τῶν στύλων κεφαλὴς ἐκαίνη ἐστίν, ἱκανὸν τῆς ἀναμενούσης λαμπρότητος τούτους τεκμήριον.

ΚΘ'. Οὕτω μὲν οὖν ὁ ἱερός Γρηγόριος τὴν παράδοξον ἐκείνην θῆραν διεξελών, καὶ εἰς ταῦτα ὑπὸ τοῦ παρεστηκότος ἀγγέλου ἀνενεχθῆναι αὐτὴν φήσας, καὶ ταύτη ἐκπλήξας, τὴν τῶν μαρτυρικῶν λειψάνων μετάθεσιν αὐτοῖς ἐπιτρέπει. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν περὶ τὴν τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν οἰκοδομὴν φιλοπόνως πάνυ καὶ φιλεργῶς ἐπονοῦντο, οἱ μὲν λιθοφοροῦντες, οἱ δὲ ξύλα κέδρου, καὶ ταῦτα τῆς εὐόδου κομίζοντες, καὶ πλίνθους ἄλλοι· καὶ οὕτω διέκειτο, ὥστε καὶ πᾶσα χεὶρ μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ τὸ ἴδιον ἐκάστη μέρος ὕλης τῆς καλλίστης εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀποφέρει· καὶ πάντες δὲ οὕτως ἂν εὐδαίμονες ᾔοντο γενέσθαι, εἴ τι πρὸς τὴν τῶν ναῶν οἰκοδομὴν ταῖς μάρτυσι χαρίζαιτο· καὶ ἄς πρότερον ἀγριώτατα, οἰμοί, ἀνεῖλον, ταύτας νῦν τὰ μεγάλα ὡς ἐν τιμῶντες, φανοὶ ἦσαν. Τοσοῦτον αὐτοὺς τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο τοῦ Γρηγορίου στόμα καὶ ἡ ἐπικαθημένη τοῖς χεῖλεσι χάρις εἰς τιμὴν τῶν μαρτύρων ἐπέσαν. Ἀλλὰ θεὸς νάνταῦθα ἦν, τὴν εἰς αὐτὸν εὐνοίαν τῶν παρθένων σὺν πλείονι ἀμειβόμενος, ὁ μὴδ' ἐν τοῖς δεινοῖς μέσοις μὴδ' ἐν αὐτῶ τῆ λάκκῳ τοῦ οἰκείου διαστάς Γρηγορίου. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ἵν' ἐπὶ τὰ ἐξῆς τὸν λόγον ἀγάγωμεν, σπαρτίῳ τὴν οἰκοδομὴν ὑπέγραψε καὶ προστεπουῖτο, οἱ οἰκοδόμοι δὲ εὐθὺς ἔργου εἶχοντο. Καὶ οἱ τέκτονες πάλιν σοροῦς κέδρου ξύλου τοῦ καλλίστου ἐποίουν· Ἐπειδὴ δὲ ταχὴ τῶν σορῶν ἐκάστη συναρμοσθεῖη, ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ βασιλεῖα ὁ θεὸς Γρηγόριος καὶ τοὺς ἐν τέλει ἀπείργει τῆς ὑποურγίας, οὐκ ἔξεστιν ὁμῖν, εἰπῶν. οὐδὲ χεῖρας τοῖς μαρτυρικοῖς λειψάνοις ἐπιβαλεῖν οὐδὲ πλησιᾶσαι, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐτι μένουσι πάθους, καὶ μὴδὲ τοῦ θεοῦ ἀξιώθεοις βαπτίσματος. Ἀλλ' ἐγὼ, φησὶ, ταῖς ἑμαυτοῦ χερσὶ τῆ καταθέσει διακονήσομαι. Καὶ

A Grex autem caprarum, et aquæ transitus, et nigra lanæ in albam mutatio et multiplicatio, eam, quæ fit per baptismum, expiationem peccatorum et scelerum, quæ admessa fuerint, remissionem, translationem ad pietatem, virtutumque fertilitatem et fecunditatem, piorumque multitudinis incrementum et augmentum prænuntiant. Quicquid autem in lupos quoque est mutatum, eam, quæ postea fiet, pseudochristianorum impietatem, et eos, qui illam amplectuntur insurrectionem, præsignificat. Eos autem, qui hic insultui excelso et forti animo resistant, dicit ad cælum ipsam evolasse pernici et levi ala fidei. Ignis autem rivi significant gehennam, excepturam eos, qui insurrexerint adversus pietatem. Oves vero captæ a feris, volunt eos significare, qui a maligni venatione misere capti fuerint. Columnæ autem, quæ erant in nubibus, e terra ascensum post resurrectionem a mortuis, nusquam enim declinans et levis est ascensus. Currus vero justorum, in quo in occursum Domini in ejus secundo rapientur adventu, caput illud, quod est supra columnas, est sufficiens indicium, nec non splendoris, qui eos exspectat.

XXIX. Cum sanctus ergo Gregorius illud admirabile recensuisset spectaculum, et dixisset se ad hæc fuisse deductum ab angelo, qui assistebat : et sic simul obstupescisset et deliniisset eos, qui aderant, jubet ut transferantur, et condantur martyrum reliquiæ. Ipsi autem primum quidem in sepulcris, oratoriarum ædium instar, ædificandis studiose et diligenter laborabant, alii quidem portantes lapides, alii autem ligna cedri odorifera ferentes, et alii lateres : atque ita affecti erant, ut omnium manus cessare viderentur, nisi unaquæque propriam pulcherrimæ materiæ partem ferret ad ædificium : omnesque existimabant se ita demum futuros esse beatos, si quid gratificarentur martyribus ad sepulcrorum ædificationem : et quas prius (heu mihi) crudelissime intoremerant, eas se quammaxime fieri poterat, honorare aperte ostendebant. Tantum suave illud os Gregorii, et ejus labris insidens gratia, eos incitavit ad honorem martyrum. Sed hic quoque erat Deus, qui virginum in ipsum obsequium magis remunerabatur, quique nec in mediis malis, nec ipso lacu a suo discessit Gregorio. Itaque divinus quidem Gregorius, ut redeamus ad ea, quæ consequuntur, descripsit formam ædificiorum : ædificandi autem artifices protinus instabant operi, et fabri rursus faciebant capsas ex cedro ligno pulcherrimo. Cum autem cito compacta fuisset unaquæque capsula, tunc regem divinus Gregorius et magistratus arcæ ministerio : Non licet vobis, dicens, ne manus quidem admoveat martyrum reliquiis, neque appropinquare, manentibus in eadem affectione, nec adhuc divinum baptismum consecutis. Sed ego, inquit, meis manibus inserviam depositioni. Et ille quidem la-

borabat in sepultura, et ei summo vacabat studio. Teridates autem et conjux et familia eorum, quin etiam magistratus et universa multitudo, pretiosas vestes et indumenta auro variata, aurum quoque et unguenta ferentes, posuerunt ante portas torcularis. Omnium ergo illarum martyrum corpora cum totidem capsis condidisset sacrosanctus Gregorius in torculari, et ea, quæ par erat, propter festum peregrisset, postquam fuit in januis, et vidit quæ oblata fuerant, illorum quidem promptitudine animi valde fuit lætatus: sed ea non admisit, dicens, oportere ea conservari apud eos, qui obtulerunt, donec sacra fuerint perfecte ædificata sepulcra, et ipsi per baptismum abluerint inquinamentum impietatis. Atque Teridates quidem porcina adhuc forma indutus, sanctum rogabat ex animo, ut aliqua saltem ex parte homo aperiretur. Etsi, dicens, non sum dignus exuere totam personam dedecoris, et totum Teridatem in priore nunc quoque videre forma: sed manibus, sed pedibus saltem consolare aliqua ex parte calamitatem, ut ipse quoque per me laborem in opere ædificii.

XXX. Misericordia ergo motus magnus Gregorius, et ipse sit Deo supplex, et mittit ad eum martyres, quæ intercedant. Fuitque protinus Teridates homo manibus et pedibus, et meminerat accepti beneficii, et reddebat gratias, ipse quoque laborans in fodiendis fossis in quibus capsas erant deposituri. Atque ille quidem fodiens terram sursum jaciebat, regina autem Arichene (erat enim hoc nomen conjugi) et soror Cusaroducta, cum hoc a divino Gregorio petisset Teridates, suis tunicis efferebant pulverem. Ut autem fossæ convenirent capearum magnitudini, rex lapides ea magnitudine, ut nullus alius eos tollere posset, deferebat ad ædificandum. Deinde etiam sepulcrorum postes ostiorum, et superliminaria, non aliorum credens manibus, sed ipse humeris imposita ferebat. Jam autem omnia perfectum acceperant ornatum ædificationis. Itaque accensis lampadibus et cereis, transferunt capsas martyrum: et earum unamquamque proprius accipit locus: et divinus Gregorius signum Dominicæ passionis, venerandam Christi crucem, statuit in unaquaque earum. Non hæc autem solum sepulcra fuere ædificata: sed etiam templum ea magnitudine quod catholicam Ecclesiam vel solus nominabat aspectus et circa id altum ædificarunt parietem, ut passim ad ipsum non pateret aditus. Martyr igitur (4) crucem hic quoque statuit, et jubet multitudinem, quæ illio assidue versabatur, et eo ventitabat, prompto et alacri animi studio Deo cultum offerre per adorationem crucis. Hæc autem omnes faciebant, non jussui solum parentes, sed jam etiam e domo fidem, et jejunia, et preces, tanquam ex

ὁ μὲν περὶ τὴν ταφὴν εἶχε, καὶ ταύτῃ ἐσχόλαζε φιλοτιμίῳ. Τηριδάτης δὲ καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὸ γένος, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν τέλει καὶ τὸ πλῆθος ἄπαν, στολάς τε πολυτελεῖς καὶ κατάστικτα χρυσῶ περιβλήματα, καὶ χρυσὸν δὲ αὐτὸν καὶ μύρα, πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ληνοῦ ἐτίθεισαν φέροντες. Τὰ τῶν τριῶν τοίνυν μαρτύρων λείψανα ταῖς τοσαύταις σοροῖς ὁ ἱερός Γρηγόριος παρὰ τῇ ληνῶ κατακρύψας, καὶ τελεσάμενος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τὰ εἰκότα, ἐπεὶ δὲ πρὸς ταῖς θύραις γένοιτο καὶ τὰ προσενηχθέντα ἰδοί, ὑπερήσθη μὲν τῇ ἐκείνων γνώμῃ, ταῦτα δὲ οὐ προσήκατο, ἀλλὰ δεῖν αὐτὰ παρὰ τοῖς προσενηχούσι κεῖσθαι εἶπεν, ἕως ἂν τὰ τε ἱερὰ τεμένη τέλει οἰκοδομηθῆι, καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸν τῆς ἀσεβείας μολυσμὸν ἀπολούσαιντο. Τηριδάτης μὲν οὖν τὴν χοιρίαν ἐτι μορφήν περικείμενος ἐδεῖτο ἀπὸ καρδίας τοῦ ἀγίου μέρος γοῦν τὸν ἐκείνου ἄνθρωπον ἐκικαλυφθῆναι, εἰ καὶ μὴ ὄλον. Ἄξιός οὐκ εἰμὶ, λέγων, τὸ τῆς αἰσχύνῃς ἀποδόσασθαι προσωπίον, καὶ τὸν ἑμὸν σύμπανσα Τηριδάτην ἐπὶ τῆς μορφῆς καὶ νῦν τῆς προτέρας ἰδεῖν, ἀλλὰ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τὰς χεῖρας, παραμύθησαι τι τῆς συμφορᾶς, ὅπως αὐτουργὸς εἶην καὶ αὐτὸς τῆς οἰκοδομίας.

Α· Ἐλεον τοίνυν αὐτοῦ λαδῶν ὁ μέγας Γρηγόριος αὐτὸς τε ἱκέτης τοῦ Θεοῦ γίνεται, καὶ προσβαλεῖν αὐτῶ τὰς μάρτυρας πέμπει. Καὶ τὰς χεῖρας εὐθὺς ὁ Τηριδάτης καὶ τοὺς πόδας ἄνθρωπος ἦν, καὶ τῆς εὐσεβείας ἐμμένητο, καὶ χάριτας ἀπέδιδου, αὐτουργὸς ὢν τοῦ ὀρύγματος ἐν ᾧ τὰς σοροὺς ἔμελλε καταθεῖναι. Ὁ μὲν οὖν ὀρύττων, ἀνέβαλλε τὴν γῆν πρὸς τὰ ἄνω, ἡ βασιλὶς δὲ Ἀσιχῆνη (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῇ συζύγῃ), καὶ ἡ ἀδελφὴ Κουσαροδοῦκτα, αἰτηθὲν πρὸς τὸν θεῖον Γρηγόριον ὑπὸ Τηριδάτου, τοῖς ἰδίοις χιτῶσι τὸν χοῦν ἐξεφόρουν. Ἦς δὲ καὶ τῶ τῶν σορῶν μεγέθει ἀνάλογον τὸ ὄρυγμα γένοιτο, λίθους ὁ βασιλεὺς μέγεθος οἶον οὖν ἂν ἕτερος ἄροισιν, ἀπέφερα πρὸς τὴν οἰκοδομήσιν. Εἶτα καὶ τὰ θυρώματα τῶν ναῶν καὶ τὰς παραστάδας, καὶ τὰ ὑπέρθυμα, οὐχ ἑτέρων χερσὶ πιστεύων, ἀλλ' αὐτὸς διανατιθέμενος ἐπὶ τῶν ὤμων ἐκόμιζεν· ἤδη γὰρ τὸν τέλειον τῆς οἰκοδομῆς καὶ οὗτοι ἀπειλήφεσαν κόσμον. Ἐξῆς δὲ λαμπάδας ἀναψάμενοι καὶ κηρὸς, τὰς τρεῖς μεταφέρουσι τῶν μαρτύρων σορῶς καὶ ταύτας ὁ ἴδιος ἐκάστην ὑποδέχεται τόπος· καὶ ὁ θαυμαστός Γρηγόριος τὸ τοῦ δεσποτικοῦ πάθους σύμβολον, τὸν σεβάσμιον τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν, ἐκάστη τούτων ἐτίθεισιν. Οὐχ οἱ τρεῖς δὲ οὗτοι ὑποδόμησαντο ναοὶ μόνοι, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων τὸ μέγεθος ὑπερανιστηκώς, ὃν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἡ θία μόνον ὠνόμαζε, καὶ τούτῃ ὑψηλὸν περιφκοδομήσαντο τειχίον, καὶ ἄβατον τοῖς πολλοῖς καὶ αὐτὸν δὴ που τὸν πλησίον θέμενοι τόπον Κένταυθα τοίνυν τὸν σωτήριον ὁ μάρτυς σταυρὸν ἵστησι, καὶ καλεῖται τὸ πλῆθος ἐκεῖ συνεχῆς ἐπιχωρίζοντας καὶ ἀπαντῶντας σὺν προθυμίᾳ προσάγειν τῶ Θεῶ τὸ σῖδας διὰ τῆς τοῦ Σταυροῦ προσκυνήσεως. Καὶ

(4) Citat hunc locum Euthymius ex Actis his, seu Armeniorum libris, ut ipse vocat in Panoplia, part in, titul. 20, ut notat Baronius ad an. 311.

ταῦτα ἐπραττον οὐ προτάγματι μόνον ὑπηρετούμενοι, ἀλλὰ καὶ πίστιν ὄκοθεν ἤδη καὶ νηστείας καὶ προσευχάς, ὡσπερ ἀπὸ καλῶν σπερμάτων τῶν τοῦ Γρηγορίου λόγων καὶ αὐτοὶ φύοντες. Ὁ δὲ εἰς μέσους τότε παρελθὼν τοὺς συνειλεγμένους ἐκτενεστέρᾳ δίδωσιν ἑαυτὸν μετὰ τοῦ πλήθους εὐχῆ, καὶ πάντων τὴν εἰς τὸν ἀρχαῖον Τηριδάτην ἐπάνοδον τῆ βασιλείᾳ Ἀρμενίας αἰτούντων, ὃ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν ὡσπερ τέκνα πατῆρ οἰκτείρων Θεὸς κραταῖοι κἀναταῦθα τὸν ἔλεον. Καὶ αὐτὸν τε τὸν ἔξωθεν ἐπικείμενον τῆ Τηριδάτῃ ἀφαιρεῖ χοῖρον, καὶ τὸν πονηρὸν σύνοικον ἐνδοθεν ἀπελαύνει.

ΑΑ'. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸν ἔλεον ἴσθησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τέλει καὶ τὸ στρατιωτικὴν διαβαίνει, καὶ βαθείας καὶ αὐτοῖς γαλήνης ἀπέλαυσεν ἡ ψυχῆ, τῆς τοῦ μιαροῦ δαίμονος ἐπηρείας ἀπαλλαγείσα. Ἐνταῦθα καὶ μυρίον ἄλλο πλῆθος τὴν σωτηρίαν εὗρισκει, καὶ λεπροὶ καὶ παραιμένοι καὶ ὑδριῶντες καὶ λελωθῆμένοι, καὶ ὄσους ἄλλο τι κακὸν ἐπίεζε, πάντα ἐκείθεν ἀποτίθενται, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ψυχῶν οὐδὲν ἦττον στίγματα καὶ τὰς κηλίδας συναποβάλλουσι, καὶ μετὰ πολλοῦ κέρδους μετὰ πολλῆς ἐπανήκουσι τῆς ἡδονῆς, οὐ σωματίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχῶν θεραπείαν τρυγῆσαντες. Ἐνθεν τοὶ καὶ συνέρρει πρὸς τὸν ἄγιον πανταχόθεν τὰ πλῆθη, μνηστῆναί τε τὴν εὐσεβίαν ὑπ' αὐτοῦ ζητοῦντες, καὶ τῶν οἰκείων τοῖς κίμωνουσιν ἀκίνητον δρέψασθαι καὶ ἀσφαλῆ τὴν παραμυθίαν. Ὁ μόντοι βασιλεὺς Τηριδάτης καὶ ὄσον ἐν τέλει οἱ ἐν στρατῷ τε καὶ ὄσον ἄλλο τὴν Ἀρμενίαν ᾤκει, τὰς τῆς εὐσεβείας ἀκτίνας ἐν τῆ τῆς καρδίᾳ προθύμως ὑποδεξάμενοι βῆθαι, καὶ ὑγειῖ τῆ τῆς ψυχῆς ὄμματι καὶ καθαρῶ βλέψαντες, οὐκ ἤνεγκαν τὸ μὴ καὶ τὰ ἀπάτης καταγωγῆς ἐξ αὐτῶν ἀνασπᾶσαι κρηπίδων, ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ταῦτα ὄρῃν οἷς καὶ τὴν ἀλήθειαν εἶδον. Ἀμίλει καὶ σὺν Γρηγορίῳ τοὺς τῶν Ἑλλήνων θεοὺς καὶ ναοὺς καὶ τοὺς βωμοὺς περιστάντες, ἐπολιόρκων, κατέσειον, ἀνώρυττον τὸ ἔδαφος, ἐξεκάλυπτον τοὺς θεμελίους, πρὸς αὐτὰ ἔνδον ἐβόδιζον τῶν χρημάτων τὰ ταμειῖα ἀφῆρουντο τὸν πλοῦτον, ἐξεφόρουν τοὺς θησαυροὺς· πάντα διηρουνῶντο μὴ λάθῃ τούτους μηδὲ βραχὺ λείψανον τῆς ἀσεβείας καταλειφθέν. Ἐἴτα ἱερὰ τῆ Θεῶν καὶ τοῖς αὐτοῦ μάρτυσι τεμένῃ ἀντιφκοδόμουν, καὶ τειχίοις ἔξωθεν παρελάμβανον, καὶ τὸν ἐκαίνων πλοῦτον αὐτοῖς καὶ τὰς πολυτελεῖς ἐσθῆτας, καὶ τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς ἀνέτιθεσαν, καὶ τὴν ἄτιμον πρότερον ὕλην καὶ περιττὴν, ἐνεργὸν ἐντεῦθεν καὶ ὠφέλιμον ἐποιοῦντο. Οὕτω μὲν οὖν οὐδὲ οἱ παρὰ τοὺς βωμοὺς ἐκείνους καὶ τοὺς ναοὺς διατρίβοντες μικροὶ δαίμονες, ἀγαθὸν τι ἀπέλαυσαν τῆς συνοικίας, ἀλλὰ διωγμῶν καὶ αὐτοὶ χαλεπωτάτω ἠλαύνοντο, καὶ τὴν ἄμαχον τοῦ Οἰοῦ ἡμῶν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν δεδιότες σφόδρα καὶ ὑποτρέμοντες, ἐβόων.

ΑΒ'. Οὕγ ἡ Ἀρμενία δὲ αὐτῆ μόνον θερμότερον πρὸς τὴν εὐσεβίαν διεκινεῖτο καὶ ἠρεθίζετο, ἀλλὰ πολλὰ καὶ τῶν προσείκων ἔθνων ἐπὶ τὸν

A bonis seminibus Gregorii sermonum, ipse quoque producentes. Ille autem cum accessisset in medios eos, qui tunc erant congregati, dat se intensiori cum populo precationi : et, omnibus Teridati regi Armeniæ petentibus in antiquam formam restitutionem, qui eorum, qui ipsum timent, tanquam pater filiorum, miseretur, Deus hic quoque confirmat et corroborat misericordiam : et aufert ipsam porci speciem (5), quæ erat Teridati imposita extrinsecus, et expellit malignum, qui intus cohabitabat.

XXXI. Neque vero hactenus restrinxit misericordiam, sed ea quoque transit ad magistratus, et ad milites : et profundam tranquillitatem sunt eorum quoque animæ consecutæ, ab insultu scelerati et execrandi dæmonis liberatæ. Tunc quoque salutem invenit innumerabilis alia multitudo : et leprosi, et paralytici, et hydropici, et qui membris erant manci et mutili, et quoscumque premebat aliquod aliud malum, illic deponunt omnia, et nihilominus exuunt etiam inestas animæ notas et maculas : et cum magno lucro, ei cum magna redeunt lætitia, ut qui non solum corporum, sed etiam animarum perceperint curationem. Hinc factum est, ut ad sanctum omni ex parte conflueret populus, quærens ab eo initiari mysteriis pietatis, et eorum, qui variis morbis laborabant, stabilem et immobilem colligere curationem. Rex autem Teridates et omnes magistratus, militesque et quicumque alii habitabant in Armenia, cum radios pietatis prompto animi studio in corde acceperant, et sano mundoque animæ oculo aspexissent, non sustinuerunt, qui minus fraudis et erroris habitacula ab ipsis evellerent fundamentis, ne viderent ea iis oculis, quibus videbant pietatem. Itaque cum Gregorio gentium templa et altaria circumstantes obsidebant, demoliebantur, solum effodiebant, fundamenta aperiebant, ingrediebantur in ipsa pecuniæ æraria, opes auferebant, thesauros efferebant, et omnia faciebant, ne os laterent vel minimæ impietatis relictæ reliquæ. Deinde Deo sacra, et ejus martyribus templa contra ædificabant : et ea extrinsecus cingebant parietibus : et eis illorum opes et pretiosas vestes, possessionesque et thesauros dedicabant, materiamque, quæ prius in nullo erat honore, et plane erat superflua, ut usui esset, effecerunt, et converterunt ad utilitatem. Sic ergo qui in illis altaribus et templis versabantur dæmones execrandi, nullius commodi participes facti, gravissima expellebantur persecutione, et inexpugnabilem Dei nostri potentiam formidolosi et valde tremantes declarabant.

XXXII. Non sola autem Armenia certatim movebatur et incitabatur ad pietatem, sed multæ etiam gentes finitimæ ad similem deducebantur æmula-

(5) Vide Niceph., c. 35 lib. viii. Menolog. Græcorum 30 Septembris.

tionem. Ad pietatem vero plurimum contulit ipse quoque rex, qui omnibus videntibus et audientibus suam priorem referebat impietatem, et accusabat suam in magnum Gregorium crudelitatem, et in gloriosas virgines immanitatem et cædem, et agrestis illius amoris faciens mentionem, et dicens quales pro eo pœnas luerit, Deo ei irascente, et qualem rursus benignitatem, et quantum acceperit beneficium admirabilis Gregorii intercessionibus. Hæc rex singulatim persequens, erat bonum multis exemplum, multosque accendebat et inflammabat ad eandem sententiam. Res enim ejusmodi est potestas, ut sibi conformes semper reddat eos, qui parent ejus imperio: eademque illi solent amare, et illa exorcere, quibus senserit ipsium lætari principem. Hinc mirandum in modum eis crescebat pietas. Unde etiam statuerunt magnum Gregorium creare præselem suæ Ecclesiæ, ut quem prius invenerunt dispensatorem salutis, eundem etiam de cætero haberent gubernatorem, et eos ipse deduceret ad Dei portum. Ille autem et præfecturæ altitudinem, et sollicitudinem cogitans gravitatem, et quod eum sit tenera planta fidei, magna opus habet diligentia, et copiosa irrigatione, dubitabat et differebat suspicere præfecturam Ecclesiæ, donec visio angeli Domini, quæ et ipsi regi Teridati, et magno Gregorio apparuit, illi quidem persequi institutum, huic autem jussit suscipere pontificatum. Rex autem, quoniam habebat annuentem eum, qui prius non parebat, cum ex iis, qui gerebant magistratum sexdecim viroselegisset præstantissimos, eos in Cæsaream Cappadociæ mittit una cum Gregorio, ut a Leontio (is enim tunc in ea erat pontifex) acciperet donum pontificatus, scripta quoque ad eum epistola, quæ sic habet: τότε περί αὐτῆν υἱός τῆν). τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης χάρισμα δέξατο, γράψας αὐτῷ καὶ ἐπιστολήν, ἔχουσαν ὡδε·

XXXIII. Profundæ tenebræ, cum aliorum peccatorum, tum impietatis maxime nos diu operuerunt. Hinc factum est, ut nec ad veritatem aspicere, nec communem omnium Opificem potuerimus olim intelligere. Cum enim et alium nobis solem in terra magnum misisset Gregorium, et sanctas ostendisset virgines, ut per ipsas nos quoque agnosceremus illius bonitatem et humanitatem, eos immanissime præ furore punivimus: et ipse quidem miserabiliter (proh dolor!) a nobis interfectæ fuerunt: hic autem Dei invicta confirmatus virtute, sævitiam nostræ et insidiis semper superfluit. Verum ne sic quidem abyssus illius miserat ionum, et infinitum pelagus clementiæ nos despexit pereuntes: sed hujus divini Gregorii doctrina et precibus et gloriosarum illarum virginum et martyrum intercessionibus, crassam illam caliginem abstulit a nostris animæ oculis, et ad lucem veritatis deduxit, illiusque agnitionem et fidem. Eum ergo, qui fuit nobis auctor tot bonorum, nostræque salutis dux certus et dispensator,

δμοιοι ἐχειραγωγοῦντο ζῆλον. Μέγα δὲ μέρος πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἐγένετο καὶ ὁ βασιλεὺς, ὑπὸ τῇ πάντων ὄλει καὶ ἀκοῇ τῆν τε προτέραν ἀσέβειαν διεξελθὼν, τὴν οἰκείαν τε κατὰ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου ὠμότητα καὶ μαιφονίαν ἐλέγξας, τῆς κατὰ τῶν καλλινίκων τε παρθένων ἀπηνειίας καὶ τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ ἀγρίου ἐκείνου μνησθεὶς ἱρωτος, οἷας τε τούτων ἔτι: σε δίκας εἰπῶν, μὴνίσαντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡλικίης πάλιν ταῖς τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου προσβείαις ἀπολελαύκει. Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐπὶ μέρους ἕκαστα διεξιὼν, ἀγαθὸν πολλοῖς ὑπόδειγμα ἦν, καὶ πολλοὺς ἐπὶ τὴν οἰκείαν γνώμην ἀνέφλεγε καὶ ἐξῆπτε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξουσία, συμμορφοῦται ἀεὶ ταύτῃ τὸ ὑποχείριον, τῶν αὐτῶν τε φιλεῖ ἐρῶν, κάκειτα ἐπιτηδεύειν οἷς περ ἂν τὸν ἀρχοντα ἀΐσθηται χαίροντα. Ἐντεῦθεν καὶ κατὰ πᾶσιν αὐτοῖς, ὁ δὴ λέγεται, ἡ εὐσέβεια τῷ ξανῷ τε καὶ ἐπειδίδου. Ὅθεν καὶ τὸν μέγαν Γρηγόριον προστάτην τῆς παρ' αὐτοῖς Ἐκκλησίας ἐπέψαντο ἀναδείξει, ὅπως ὅν πρότερον εὖρον τῆς σωτηρίας τῆς ἐκκενῶν οἰκονομον, τὸν αὐτὸν καὶ καθερνήτην ἔχοιεν τοῦ λοιποῦ, καὶ οὗτος αὐτοὺς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ κατορμίσειεν. Ὁ δὲ τό τε τῆς ἀρχῆς ὕψος, τό τε τῶν φροντίδων βάρος ἐνοῶν, καὶ οἷ ἀπαλὸν ἔτι τὸ φυτόν τῆς πίστεως ὅν, πολλῆς μάστιγος τῆς ἐπιμελείας καὶ ἀφθονωτέρας δεῖται τῆς ἀρδείας, ὡκνει τε τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνεβάλλετο, ἕως ὅψις ξῆγγελον Κυρίου αὐτῷ τε τῷ βασιλεῖ Τηροδάτη καὶ τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ δεκνύσα, τῷ μὲν ἔχουσαι τοῦ σκοποῦ, τῷ δὲ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀναδείξασθαι

καρρηγύα. Καὶ δῆτα ὁ βασιλεὺς ἐπειδὴ κατανεύοντα εἶγε τὸν πρότερον ἀπειθοῦντα ἐκκαίδεκα τῶν ἐν τέλει τοῦ ἀξιολογώτατος ἀπολαξάμενος εἰς Καισάρειαν τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ τῷ Γρηγορίῳ συναποστέλλει, ἐφ' ᾧ παρὰ Λεοντίου (ἀρχιερατεύον γὰρ ἦν) ἔφη· Ἐπιτολὴν ἀποστέλλω σοὶ, ἔχουσαν ὡδε· Ἄλ' ὁδὲ οὕτως ἡ ἐκείνου τῶν οἰκτιρμῶν ἄβυσσος καὶ τὸ ἄπειρον τῆς εὐσπλαγχνίας πέλαγος, ἀπολλυμένους ἡμᾶς περιεῖδεν, ἀλλὰ ταῖς τοῦ Θεοῦ τούτου Γρηγορίου διδασκαλίαις, καὶ προσευχαῖς, καὶ ταῖς τῶν καλλινίκων ἐκείνων παρθένων καὶ μαρτύρων προσβείαις, τὴν παχέαν τε ἀχλὸν ἐκείνην τῶν ἡμετέρων τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν περιεῖλε, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος καὶ τὴν ἐκείνου ἐπίκνωσιν καὶ

(6) Vide Baron. an. 311

τὴν πίστιν ἐχειραγωγῆσε. Τὸν γοῦν τηλικούτου ἡμῖν ἀγαθὸ ὑπέβηκεν αἴτιον, καὶ ὁδηγὸν ἀπλανῆ καὶ οἰκονόμον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας γεγεννημένον, τοῦτον διδάσκαλόν τε καὶ ποιμένα τοῦ λοιποῦ βίου καὶ τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἡμεῖς εἰλόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῖα ὄψις τὴν τοιαύτην ψῆφον ἐπεσφραγίσαστο ἄνωθεν, δι' ἧς ἐπινεύσαντα καὶ αὐτὸν τῇ ὑμετέρᾳ ἐπέψαμεν δσιότητι, ὥστε παρὰ τῆς σῆς καὶ χειρὸς καὶ καὶ θάττον ἡμῖν τῷ ποιμνίῳ ἀποδοθῆναι.

ΛΔ'. Ταύτην ἡ Λεόντιος δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν φιλοτίμως τὸν μέγαν Γρηγόριον ὑποδέχεται καὶ τοὺς πρέσβεις, καὶ σὺν ἅμα ἐπισκόποις τοῖς παροῦσι χειροτονήσας αὐτὸν. μετὰ τῆς ἴσης φιλοφροσύνης αὐτὸν καὶ τιμῆς ἀποπέμπει. Ἐπανίων τοίνυν ἐκεῖθεν ὁ μέγας Γρηγόριος, οὐς ἂν κατὰ τὰς παρακειμένας τῇ ὁδῷ πόλεις Ἰδοί, ἱερωθῆναι τε ἱκανοὺς, καὶ τὸν τῆς διδασκαλίας πιστευθῆναι λόγον ἐπιτηδέους, τὰ δέοντά τε αὐτοῖς παρήνει, καὶ παραλαμβάνων ἐπήγετο τούτους συλληφόμενους τε αὐτῷ τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἱερουργίας αὐτῆς τε Ἀρμενίας καὶ τῶν προσοίκων πόλεων ἐσομένων. Ἄρτι δὲ τῶν τῆς Ἀρμενίας ἐπιβάντι ὄριων, ναός τις αὐτῷ ἐν γειτονωῶν ὑπολελειφθαι ἀγγέλλεται Ἡρακλέους. τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου ὑπερκειμένος, καὶ βωμὸς τε παρ' αὐτῷ εἶναι, ἐνθα καὶ θυσίας δαίμοσι καὶ Ἡρακλεῖ τελεῖσθαι συνέβαινε. Τοῦτον τοίνυν καταλαβὼν τὸν ναὸν, εὐχῆ μόνῃ, (οὐ γὰρ ἀνθρωπείας τις αὐτῷ ἐπέβαλε χεῖρας, τῶν ἐν αὐτῷ δαιμονίων μηχανῆ τῇ πάτῃ καὶ φάσμασι πρὸς τὴν κατατροφὴν ἀπομαχόμενων) αὐτοῖς ἀνατρέπει θεμελίους, καὶ ἕτερον ἀντίβροπον τῷ Κυρίῳ ἐγείρει, καὶ λείψανά τε αὐτῷ τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ καὶ τοῦ μάρτυρος ἐναποτίθησιν Ἀθηνογένους· ταῦτα γὰρ ἐπεφέρειτο. Εἶτα καὶ θυσιαστήριον ἱερουργεῖ, τὰς ἀναιμάκτους τε θυσίας ἐν αὐτῷ προσφέρει Θεῷ. Καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ σατράπας βαπτίζει πρώτους. Ἐξῆς δὲ εἴκοσιν ἡμέρας ἐκεῖ διατρίψας, εἰς πλείους τῆς μιᾶς πρὸς ταῖς δέκα μυριάσι τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀξιοῖ. Ἐβδόμη τοῦ Ὀκτωβρίου ἡορτὴν ἄγειν κελεύσας (ἐν αὐτῇ γὰρ που καὶ θυσιαστήριον τοῦτο πρῶτον ἱερώσατο τῷ Θεῷ). ἱερεῖς τε καθίστησι καὶ Λευίτας· καὶ τὴν περίχωρον πᾶσαν ἐκκλησίαις, πρεσβυτέροις καὶ διακόνις διαλαμβάνει.

ΛΕ'. Ὁ δὲ τῶν Ἀρμενίων βασιλεὺς Τηριδάτης, πλησιάζειν ἤδη τὸν ἀρχιερέα μαθῶν, σὺν ταῖς παρούσαις δυνάμεσι, καὶ τῇ συζύγῳ, καὶ τῇ ἀδελφῇ, προῦπαντῶσι παρὰ τὴν τοῦ Εὐφράτου ὄχθιν, καὶ ἡδύ τε ἀλλήλους ὀρώσι, καὶ σὺν ἡδονῇ ἀσπάζονται καὶ μεστοὶ εὐφροσύνης ἦσαν. Ἄλλ' ὁ μὲν τὴν τῶν ἀποστέλων ἐπεδείκνυτο διδασκαλίαν, οἱ δὲ σπούδαίως τε ἤκουον, καὶ θερμότατα περὶ τὴν ἀκρίβασιν εἶχον. Εἰς τριάκοντα τοίνυν ἡμέρας ἡμετέραν αὐτοῖς καὶ προσευχὴν ἐπιτρέψας, ἀπ' αὐτοῦ τε ἀρχεται βασιλέως, τῆς βασιλίδος τε καὶ τῆς ἀδελφῆς, καὶ διὰ τῶν ἐν τέλει καὶ διὰ πάντων ἐλθῶν, ἐν τῷ Εὐφράτῃ βαπτίζει πάντας, καὶ φωτὸς υἱοὺς ἀνα-

A doctorem et pastorem reliquæ vitæ et virtutis non nos solum elegimus, sed divina quoque visio talem sententiam e superis obsignavit. Per quam ipsum quoque annuentem ad vestram misimus sanctitatem, ut ab ejus manu et lingua ipse consecratur in pontificatu, et cito nobis, qui grex ejus sumus, reddatur.

γλώττης, τελεσθῆναι τε αὐτὸν τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης,

XXXIV. Hac accepta epistola. Leontius magnum Gregorium et legatos accepit honorifice, et cum eum, simul adhibitis aliis, qui aderant, episcopis, consecrasset (7), cum pari humanitate dimittit et honore. Illinc ergo reversus divinus Gregorius, quos in prope viam situs civitatibus vidisset dignos, qui fierent sacerdotes, et aptos, quorum fidei crederetur verbum doctrinæ, eis ea suasit, quibus erat opus: et illos assumens, adduxit in pietate sibi opem laturus, futurosque sacerdotes ipsius Armeniæ et propinquarem urbium. Cum autem jam ingressus esset fines Armeniæ, nuntiatur ei relicta esse quoddam templum Herculis, situm super flumen Euphratem, et in eo esse aram, in qua dæmonibus et Herculi fiunt sacrificia. Cum ergo ad hoc templum venisset, sola oratione (neque enim ei humanas quispiam admovit manus: qui in eo erant dæmonibus, machinis omnibus et spectris depugnantibus adversus eversionem) ab ipsis evertit fundamentis, et alterum excitat Domino, quod ei ex adverso responderet, et in eo deponit reliquias Præcursoris et Baptistæ, et martyris Athenogenis: eæ enim inferebantur. Postmodum etiam aram consecrat, et in ea Deo incruenta offert sacrificia. Tum eos quidem, qui secum erant, primos baptizat satrapas. Deinde autem cum viginti dies illic esset moratus, plures quam undecim myriades divino impertit baptismate. Cum igitur septimo Octobris eis jussisset festum agere (in eo enim die aram illam Deo consecraverat), sacerdotes constituit et Levitas: et universam, quæ est circumcirca, regionem ornat munitque ecclesiis, presbyteris, et diaconis.

XXXV. Armeniorum autem rex Teridates, cum jam accepisset appropinquare pontificem, cum iis, quæ aderant, et conjuge, et sorore, procedunt ei obviam propter ripam fluvii Euphratis: et se jucunde invicem intuentur, et cum gaudio complectuntur: et erant pleni lætitia. Sed ille quidem apostolorum ostendebat doctrinam: ipsi autem diligenter audiebant, et in auscultando erant attentissimi. Cum totos ergo triginta dies eis jejunium imperasset et orationem, ab ipso rege incipiens, et regina, et sorore, et per eos postea, qui magistratus gerebant, et per cæteros demum pervadens, baptizat omnes in Euphrate, redditque fi-

(7) Hujus consecrationis meminit S. Nicon in Epist. ad Enclystium, quæ exstat tom. 1. Biblioth. SS. PP. Vide Baronium ad an. 311.

lios lucis et diei. Deinde aliud templum excitat propter Euphratem, et in eo divina celebrat mysteria, atque ut par est, sacrificat. Deus vero ne hic quidem in eos suorum obliviscitur miraculorum. Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate (8), ejus autem retinebatur fluentum: et videbatur columna lucis, tanquam super basim, posita super aquas, ipsos solis radios, quod ad splendoris attinet rationem, longo intervallo superans. Simul autem cum ea crux quoque oriebatur in capite. Et erat id quidem visu mirabile. Toto autem illo die cernebatur oculis eorum, qui fuerant baptizati. Ipsius autem multitudinis plenus et perfectus numerus, erat quindecim myriades. Cum septimo vero dies pontifex esset cum eis versatus, et aliam multitudinem baptizasset innumerabilem (si autem credendum est famæ, quæ in vulgus manavit, quadringentas myriadas), octavo die illico recedens, et ecclesias ædificavit per universam Armeniam, et sacerdotes in eis constituit.

XXXVI. Communibus autem usibus ecclesiarum rex etiam inservit Teridates, non parce nec socorditer, sed et sufficientes eis providit redditus, et latissimas possessiones larga et liberali manu eis præbuit. Non haec autem sistit pontifex suum studium et diligentiam, sed etiam ludos litterarios construxit per omnes civitates,isque doctores et magistros constituit, rege ita jubente, et ad hæc adjuvante, et pontificis animo magnam opem ferente, publice quidem per civitates prædicatum fuit a pontifice, ut filii Armeniorum undique ad eos ventitarent, et sacras docerentur Litteras. Dehinc non solum Armeniam cæplexus est prædicatione Evangelii: sed etiam Persarum, et Assyriorum, et Hunnorum, et Medorum non paucos benigno et facili Christi jugo subjunxit. Sed enim ut ad agnitionem quidem veritatis homines deduceret, erat adeo velox, ut a nulla eorum, quæ accidebant, difficultate prohiberetur: ut autem iis, qui male patiebantur, opem ferret, minime socors erat et otiosus, et minorem adhibebat curam et diligentiam, imo omnibus qui laborabant corporibus, promptum suppeditabat auxilium: et medebatur iis quoque, qui laborabant animis, eorumque intestinas sedabat seditiones, et ad prius dandam curationem erat celerior, quam ad petendam infirmi ut acciperent, et illo ipso erat pastor ille bonus, qui nec ipsi quidem, si opus esset, animæ suæ parceret pro ovibus. Exinaniebantur certe carceres, debitorum vero rumpebantur schedulæ, et profunda pace fruebatur Armenia. Sic ergo citra offensionem et æquabiliter procedente pietate, et universa virtute, et gratia circa eos choros ducens, multi quidem vitam eligebant monasticam, et in diversis locis exstruebant monasteria, et amplectebantur quietem.

(8) Citantur hæc ibidem apud Euthymium.

δείκνυσαι καὶ ἡμέρας, εἰθ' ἐξῆς, ναὸν παρὰ τῷ Εὐφράτῃ ἄλλον ἐγείρει, καὶ τὰ μυστήρια ἐπ' αὐτῷ τελεῖται τὰ θεία, καὶ τὰ εἰκότα ἱεουργεῖ. Θεὸς δὲ, οὐδὲ ἐνταῦθα τῶν οἰκείων περὶ αὐτοὺς ἡμέλει θυμίων. Ἄλλ' οἱ μὲν ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Εὐφράτῃ, τὸ βεῖθρον δὲ αὐτῷ ἐπέγειτο, καὶ φωτὸς βεβηκέναι στυλὸς ἐπὶ τῶν ὕδατων ἐδόκει, αὐτὴν τὴν τοῦ ἡλίου ἄκτινα κατὰ γε τὸν τῆς λαμπρότητος λόγον, πολλῶν τῷ μεταξὺ παριών. Συνανέτελλε δὲ αὐτῷ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ σταυρὸς, καὶ ὅσα μὲν οὕτως εἶδε, θαύμα ἦν. Παρ' ὄλην δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τοῖς τῶν βαπτισαμένων ὀφθαλμοῖς ἐκωρῆτο, τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶ, πέντε πρὸς ταῖς δέκα μυριάδας ὁ ἀκριβὲς εἶναι λόγος ἔχει. Ἐπτά δὲ διατρίψας ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ τοῦ τόπου ἡμέρας καὶ πλῆθος ἄλλο βαπτίσας ἀριθμοῦ κρείττον, (εἰ δὲ χρὴ πιστεύειν τῷ εἰς πολλοὺς διαφορήσαντι λόγῳ, εἰς μυριάδας τετρακοσίας ὄντας), τῇ ὀγδόῃ ἐκεῖθεν ἀπάρας, ἐκκλησίας τε ἀνὰ πᾶσαν ὑπεκδόμει τὴν Ἀρμενίαν, καὶ ἱερεῖς ἐν αὐταῖς καθίστα.

Λς'. Ὑπερταῖτο δὲ ταῖς κοιναῖς τῶν ἐκκλησιῶν χρεῖαις, καὶ ὁ βασιλεὺς Τηριδάτης, οὐδὲ μικρολόγως οὐδὲ ῥαθύμως, ἀλλὰ προσόδους τε αὐταῖς διαρκεῖς ἐπένοει, καὶ κτήματα τῶν ὀνομαστοτάτων θαψιλεῖ τῇ χειρὶ καὶ φιλοτιμοτέρῳ παρείχασα. Οὐ μὲχρι δὲ τούτων ἴσθησι τὴν ἐπιμέλειαν ὁ ἀρχιερεὺς: ἀλλὰ καὶ μουσεῖα, καὶ παιδευτήρια, ἀνὰ πᾶσαν κατασκευάσατο τὴν πόλιν, καὶ παιδευτὰς εὐτοῖς καταστήσατο καὶ διδασκάλους, τοῦ βασιλέως καὶ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος συλλαβομένου, καὶ τῇ τοῦ ἀρχιερέως γνώμῃ συντελέσαντος τὰ μεγάλα, κακῆρυκτό γε μὴν ἀνὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, τοὺς τῶν Ἀρμενίων παῖδας ἐκάττοτε παρ' αὐτοῖς φοιτῶν. καὶ τὰ ἱερὰ παιδεύεσθαι Γράμματα. Ἐντεῦθεν οὐ τὴν Ἀρμενίαν μόνον τῷ τοῦ Εὐαγγελίου κηρύγματι περιέλαβεν, ἀλλὰ καὶ Περσῶν καὶ Ἀσσυρίων καὶ Οὐννων καὶ Μήδων οὐκ ὀλίγους, τῷ χρηστῷ τοῦ Χριστοῦ ζυγῷ προθύμως ὑπήγαγεν. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὥστε μὲν πρὸς ἐπίγνωσιν ἀγαγεῖν, οὕτω ταχὺς ἦν, καὶ οὐδενὶ τῶν ὡς εἰκὸς συμβαινόντων δυσχερῶν κωλυόμενος. ὥστε δὲ κακῶς πάσχουσιν ἀμύναι, ῥῆθμον ἐβλεπε καὶ ἀργὸν καὶ ἥττονα τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν σπουδὴν εἰσφέρειτο, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα γάμνουσιν, ἔτοιμον τὴν ἰατρειάν ἐπήρκει, καὶ τὰς ψυχὰς νοσοῦντας, ἴατο καὶ τὰς ἐμφυλίου αὐτοῖς ἐκκοιμίζε στάσεις, καὶ ἦν τοῦ αἰτῆσαι λυθεῖν, τὸ φθάσαι δοῦναι τὴν θεραπείαν [ὀξύτερος, καὶ τοῦτο ἐκεῖνο, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὑπῆρχε, μηδὲ αὐτῆς ἐν εἰ δέοι τῆς ψυχῆς ὑπὲρ τῶν προβάτων φειδόμενος. Ἀμέλει καὶ δεσμωτήρια μὲν ἐκινούντο, χρεῶν δεδιεβήγγυτο γραμματεῖα, καὶ εἰρήνης ἀπέλασον ἡ Ἀρμενία βαθείας. Καὶ ἡμερώτατα ἔζων οὕτω τοιγαροῦν ἀπαίστως καὶ ὁ ὁμαλῶς ὀδευούσης τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀρετῆς ἀπάσης καὶ χάριτος περὶ αὐτοὺς χρορευούσης, πολλοὶ μὲν τὸν μονότροπον ἐπανηραῶντο βίον, καὶ ἀσκητήρια κατὰ διαφόρους ἰδρυοντα τόπους, καὶ τὴν ἡ συχίαν ἡσπάζοντο.

AZ. Καὶ παῖδας δὲ αὐτῶν πρότερον ἀπίστων πα-
ραλαβὼν ὁ ἱερὸς Γρηγόριος, καὶ ἀγωγῆς ἀμείνωνος
καὶ παιδείας ἐμμελειστέρως ἀξιώσας, καὶ τοῦ πνευ-
ματικῆ βίου καὶ τῆς χάριτος μεταδοῦς, εἰς τοῦτο
τελειότητος καὶ ἀρετῶν ἤγαγεν, ὡς καὶ εἰς αὐτοὺς
δὴ που τοὺς μεγάλους τῶν ἐπισκόπων ἀναβιδάσκει
θρόνους, καὶ τῶ μὲν τὰ παρὰ τὸν Εὐφράτην ἐγγει-
ρισται· Ἀλκίνος ὄνομα ἦν, τῶ δὲ (Εὐθάλιος οὗτος
ἐκαλεῖτο) τὴν Βασινῶν περιχώρων. Ἐπὶ τρίτος δὲ
ὑπῆρχε Βᾶσος, καὶ μέχρι τοῦ δεκάτου προῆλθεν ὁ
ἄριθμός. Πολλοὶς μὲντοι καὶ ἄλλοις γένους ἐτέρου
Ἐκκλησιῶν ἐπισκοπὴν ἀνέθετο. Καὶ πάντας εἰς τε-
τρακοσίους ἐν βραχεῖ τῶ χρόνῳ γενέσθαι λέγεται.
Τὸν γε μὴν Ἀλκίνον ὅσα πρὸς ἀρετῆς ἀσκησιν ἀκρον
ὄντα, καὶ ἄλλως ἐπεικῆ καὶ μέτριον, ἦν ἵκα ὁ μέγας
οὗτος ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν Ἀρμενικῶν ὄρων ἀπαι-
πειν ἐμμελετῆ φίλῃ συνεσόμενος ἐρήμῳ, τοῖς βασιλείοις
αὐτὸν δὴ τὸν Ἀλκίνον ἐπίστη, ἐκείνα ποιεῖν ἐντελ-
λόμενος, ἄπερ ἂν καὶ αὐτὸς εἰ παρῆν, καὶ τοι γε
πολύς ἦν ἐν τῇ ἐκδημίᾳ μετὰ τοῦ ποιμνίου ὁ βασι-
λεὺς τῶ Γρηγορίῳ προσκελίμενοι, μηδὲ μὴ αὐτῶν
μηδὲ τὸ βραχὺ διαστῆναι, ἀλλ' ἐν ἵκα ὁμοῦς ὁ τῆς ἡ-
συχίας ἔρωσ τὴν δέησιν, καὶ ἀπίεσαν ὅσον οὐδέπω
ἔβούλετο. . . . . σὺν ὀλίγοις τῶν μαθητῶν πέτραις
ὑπογείοις οἰκῆσαι χρήσαστο, καὶ κατιδίαν ὁμιλήσει
τῶ ποθομένῳ, μηδὲ ὀλίγα τῇ τοῦ σώματος θερα-
πείᾳ προσκολλώμενος. Ἄρτου γὰρ ἦ τῶν ἄλλων
εἰς βρώσιν ἐπιτηδείων παρ' ὄλας τεσσαράκοντα ἡμέ-
ρας ἀπαξ ἐγεύετο.

ΑΠ'. Βασιλεὺς, δὲ Τηριδάτης ὀλίγῳ ὕστερον, ἐπειδὴ
τῶ Γρηγορίου χωρισμῶ ἤχθετο, καὶ βαρύτερα τὴν
ἐκείνου διάστασιν καὶ τὴν ἀποδημίαν ἐπένθει, ἀνα-
μαθῶν δύο παῖδας ἐξ αὐτοῦ τε καὶ γυναικὸς γνησίας
ἐπὶ τῆς ἐκείνου νεότητος ἔτι καὶ ἀκμῆς γεγεννησθαι,
ὧν τῶ μὲν Ὀρθάνης ὄνομα ἦν, τῶ δευτέρῳ δὲ Ἀρω-
στάνης φίλους ἀρετῆς ἄμφω καὶ φύλακας εὐσεβείας.
ἀλλὰ τρῦτον γε τοῖν δυοῖν παῖδοι τὸν μὲν καὶ εἰς
πρεσβυτέρου καταλεγεῖναι βαθμὸν, (Ὀρθάνης οὗτος ὁ
πρότερος ἦν,) Ἀρωστάνην δὲ τὸν ἐρημικὸν βίον καὶ
ἀκονιώντων ἐξ αὐτοῦ γάλακτος ἔτι κομιδῆ παῖδα ἐλέ-
σθαι. Μονοχίτωνά τε γὰρ ἐπὶ τῆς ἐρημίας διατρέβειν
ἐλέγετο ψύχει καὶ θάλπει παλαιόντα, καὶ λάχανα
σιτεῖσθαι μόνον, παννύχους δὲ στάσεις καὶ ἀγρυπνίας
καὶ μεθημερινὰς προσευχὰς, καὶ Γραφῶν θείων ὁμι-
λίαν, ἐκ παιδὸς καὶ ταῦτα τῶ Ἀρωστάνῳ συνηξή-
σθαι. Μαθῶν οὖν ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ἀρετῆν
τε ἤδη καὶ οὗτος ἐτίμα, μεταμέλειά τε αὐτὸν ἐπὶ
τοῖς προτέροις κακοῖς εἶχε, καὶ δῆλος ἦν ἀπονίψα-
σθαι ταῦτα τοῖς τελευταίοις φιλοτιμούμενος, τρεῖς
τῶν ἐπισημοτάτων ἄνδρας κατὰ ζήτησιν τῶν τοῦ
Γρηγορίου παίδων πρὸς Καισάρειαν ἀποπέμπει. Πα-
ραγενόμενοι τοῖνον οὗτοι, καὶ τὸν μὲν ἐκκλησιάζοντα
καταλαβόντες, τὸν δὲ ἀνὰ τὴν ἐρημικὴν φιλοσοφούντα,
μόλις καὶ συν μόχθῳ τὸν Ἀρωστάνην πείσαντες
ἄγουσι παρὰ τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ, χαρίεστατα τούτους
καὶ σὺν ἡδονῇ ἀποδεξάμενος, ἐκλιπαρεῖ τὸν ἱερὸν
Γρηγόριον μετὰ τοῦ πλῆθους, καθάπερ τινὰ εἰκόνα
καὶ ἀρχέτυπον ἑαυτοῦ, τὸν Ἀρωστάνην τούτους κα-
ταλιπεῖν, καὶ ἀντιβιδάσκει τε αὐτὸν ἐπὶ τὸν θρόνον,

XXXVII. Porro autem cum nonnullos quoque fi-
lios illorum, qui prius erant infideles, sacrosanctus
assumpsisset Gregorius, meliusque educandos cu-
rasset et erudiendos, vitæque spiritali et gratia eos
impertiisset eo perfectionis deduxit et virtutis,
ut etiam in ipsas magnas episcoporum sedes eos
provexerit: et uni quidem eam tradiderit regionem,
quæ est ad Euphratem: ei autem nomen erat
Alcinus: alteri vero (vocabatur is Euthalius) Basi-
norum, quæ est circumcirca, regionem. Porro
autem tertius quoque fuit Bassus: et ad decimum
usque processit numerus. Jam vero multis quoque
aliis alterius generis, Ecclesiarum mandavit epis-
copatus. Dicunturque brevi tempore fuisse omnes
quadringenti. Alcinum autem, qui pervenerat ad
summam virtutis exercitiationem, et erat alioqui
mitis et moderatus, quando magnus hic Gregorius
erat ad altissimos montes Armeniæ profecturus, ut in
chæra degeret solitudine, inquam, inquam, Alcinum
præficit regiæ, jubens ut illa faceret, quæ ipse, si ad-
esset. Quanquam vero dum esset recessurus, rex cum
grege a Gregorio vehementer contendit, ut ab eis ne-
quaquam discederet: vicit tamen eorum prece
amor quietis et silentii: et mox eo voluit abire,
ubi cum paucis discipulis in petris subterraneis ute-
retur habitatione, et cum eo, quem desiderabat, se-
orsum haberet consuetudinem, ne minimum quidem
vacans curando corpori. Panem enim aut alia escu-
lenta, quadragesimo quoque die semel gustabat.

XXXVIII. Rex autem Teridates paulo post, qui Gre-
gorii ægre ferebat separationem, illiusque disjunctio-
nem et absentiam lugebat gravissime, cum rescivisset
duos filios ex ipso et legitima conjuge in flore illius
juventutis esse natos, quorum uni quidem nomen
erat Orthæes, secundo autem Arostanæ, ambos
amicos et custodes pietatis: sed ex his quidem
duobus filiis alterum fuisse relatum in numerum
gradus presbyteratus (Erat autem is Orthæes ma-
jor natu), Arostanem autem vitam solitariam, et cui
cum nullo intercedit congressio, ab ipso lacte et
adhuc plane infantem elegisse: nam et unica in-
dutus tunica, dicebatur versari in solitudine, cum
algore et calore decertans, et solis vesci oleribus,
nocturnas autem stationes et vigiliis et diurnas
preces, et cum divinis Scripturis familiarita-
tem ab inuente etate ei coaluisse. Cum hæc, inquam,
rex rescivisset, quoniam is jam et virtutem habe-
bat in honore, et priorum malorum ducebatur pen-
itentia, et aperte ostendebat se contendere, ut
prima ultimis factis elueret, tres viros maxime
insignes mittit Cæsaream ad querendos filios
Gregorii. Cum ii ergo profecti essent, et alterum
quidem invenissent concionantem, alterum autem
philosophantem in solitudine, cum vix et non sine
magno labore persuasissent Arostanæ, eos ducunt
ad regem. Ille autem cum eos gratissime et cum
voluptate accepisset, sacrosanctum per nuntios
obsecrat Gregorium simul cum populo, ut sui ve-
luti quamdam imaginem et exemplar archetypum,

Arostanem eis relinqueret, et eum in sedem proveheret, et ei pontificalem traderet rectionem. Ille autem non leviter et temere hoc facit : sed quoniam sciebat omnem virtutem plantatam in anima illius, cito sacras illi manus imponit. Cumque eum consecrasset, et universam circumcirca regionem cum eo obivisset, et verbo fidei eos amplius confirmasset, in eam, quam jam olim parturierat, revertitur solitudinem.

XXXIX. Ejus autem tempore Constantinus quoque Constantii filius, renuntiatur imperator Romanorum : qui cum virtute crucis, et in Christum pietate tyrannos dejecisset, ipse solus obtinet imperium Romanorum. Eum inter imperatores dixerim etiam Christi discipulum, et ipsius præconem pietatis, ut qui execranda dæmonum templa et altaria diruerit : et sacras ædes Deo exstruxerit, et puram in Christum confessionem, et rectum dogma litteris regiis et edictis, universæ, quæ ejus ditioni parabat, regioni exposuerit : et pro pietate tantum studium posuerit, ut trecentos decem et octo Patres convocaverit, et sacrum illud concilium congregaverit, ut et quæ exorta erant zizania excinderet, et a frumento rectæ fidei segregaret. Erant autem hi, Constantinus, inquam, et Teridates, tanquam lucidæ stellæ, alter quidem Occidentem, Constantinus scilicet, alter autem Orientem lustrantes, honesteque et suaviter resplendentes. Evaseratque Teridates jam in pietate ferventissimus, et nulli jejuniis cedens et oratione, ne monachis quidem, qui se in his exercent in monasteriis. In hac ergo sacra synodo, et alter alterum juverunt reges, et cum alio honore se invicem affecerunt, tum etiam per litteras collæti sunt sententiæ communionem in vera pietate. Porro autem accessit etiam Armeniæ episcopus Arostanus, cum imperator Constantinus eum accersisset, qui ipse quoque fuit pars sacri cœtus. Et cum quæ communi sententia fuerant scripta, dogmata accepisset, reversus est in suam civitatem, jucundissime et libentissime visus a suis post peregrinationem : religiosissimumque regem Teridatem, et omnem Armeniorum regionem gaudio implevit propter dogmatum consensionem. Quæ etiam longo tempore sic manserunt, semper pietate in populo crescente, et per omnia Deo pacis glorificato, in Christo Jesu Domino nostro : cum quo Patri simul cum sancto Spiritu

δοξαζομένου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ τούτῳ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀρχὴν ἐγχειρίσαι. Ὁ δὲ οὐ παρέργως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ'· ἐπειδὴ πᾶσαν ἤδει τὴν ἀρετὴν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδὸς πεφυτευμένην ταχῶς ἐπ' αὐτῷ τὰς ἱεράς ἐπιτίθει· χεῖρας. Καὶ χειροτονήσας τοῦτον, καὶ τὴν περιχώρον αὐτῷ συμπεριελθὼν, καὶ τῷ λόγῳ τῆς πίστεως ἐπιπλέον τοῦτους στρέξας, εἰς ἣν ἐκ πολλοῦ ὠδινεν ἐρημίαν, καὶ αὐθαί ἀναχωρεῖ.

ΑΘ'. Ἐπὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Κωνσταντίου πατρὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται, καὶ τῇ τοῦ Σταυροῦ δυνάμει καὶ τῇ ἐπὶ Χριστὸν εὐσεβείᾳ, τοὺς τυράννους καταβαλὼν, αὐτὸς μόνος τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀρχὴν περιβάλλεται. Τοῦτον ἐν Βασιλεῦσι καὶ Χριστοῦ μαθητῶν εἴποιμι ἂν ἔγωγε, καὶ αὐτῆς κήρυκα εὐσεβείας, τὰ τε μισθὰ τῶν διαμόνων τεμένει καὶ τοὺς βωμοὺς καθελόντα, ἱεροὺς τε τῷ Θεῷ ἀναστήσαντα οἴκους, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν καθαρὰν ὁμολογίαν καὶ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ γράμμασι βασιλικοῖς καὶ προσταγμασι τῇ ὑπὸ χεῖρα πάσῃ ἐκθέμενον καὶ τοιαύτην ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας εἰσενεγκόντα σπουδῆν, ὡς καὶ δέκα καὶ ὀκτώ ἐπὶ τοῖς τριακοσίοις συγκαλέσαι θεῖους Πατέρας, καὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνην σύνοδον συγκροτῆσαι, ἐφ' ᾗ τὰ ὑπαναφύετα τε ζιζάνια ἐκτεμεῖν, καὶ τοῦ τῆς ὀρθῆς πίστεως διακρίνα σίτου. Καὶ ἦσαν γε οὗτοι, Κωνσταντῖνος καὶ Τηριδάτης, κατὰ τοὺς διαφανεῖς ἀστέρας, ὁ μὲν τὰ Ἑσπερία, ὁ Κωνσταντῖνος, φημί, ὁ δὲ τὰ πρὸς Ἐω περιπολοῦντες καὶ καλὸν καὶ ἡδὺ λαμπόντες. Θερόμωτος τε γὰρ ἦν καὶ Τηριδάτης τὴν εὐσεβείαν ἔδωκεν, καὶ οὐδενὸς τὰ γε εἰς νηστείαν καὶ προσευχὰς ἀπολειπόμενος, οὐδὲ αὐτῶν τῶν τὰ τοιαῦτα ἐν φροντιστηρίοις μοναχῶν ἀσκουμένων. Ἐν τῇ ἱερᾷ τοίνυν ταύτῃ συνόδῳ ὠνήσαντο ἀλλήλους οἱ βασιλεῖς, καὶ τῇ τε λοιπῇ τιμῇ τὸν ἕτερον ἕκαστος ἐδεξιοῦντο, καὶ δὴ καὶ τῇ περὶ τῆν εὐσεβείαν κοινωνίᾳ τῆς γνώμης συνήδοντο. Παραγίνεται μὲντοι καὶ ὁ Ἀρμενίας ἀρχιεπίσκοπος Ἀρωσάνης, τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦτον μεταπεμφθέντος, καὶ μέρος τοῦ ἱεροῦ συλλόγου καὶ οὗτος γενόμενος. Τὰ κοινῇ ψήφῳ κρατήσαντα δόγματα γεγραμμένα λαβὼν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐπάνηκει πόλιν, γλυκεῖά τις ὄψις καὶ ἡδιστον ἀπὸ τῆς ἀποδημίας τῇ ποίμνῃ ἐπιφανείς· καὶ αὐτὸν τε τὸν φιλοθεώτατον βασιλέα Τηριδάτην, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀρμενίαν εὐφροσύνης ἐπὶ τῇ τῶν δογμάτων συμφωνίᾳ πληρώσας. Ἄ δὴ καὶ διέμεινεν οὕτω χρόνον ἐπὶ μακρὸν, τῆς εὐσεβείας ἐκάστοτε εἰς πλῆθος ἐπιδιδούσης, καὶ τοῦ τῆς εἰρήνης, Θεοῦ διὰ πάντων

MENSIS OCTOBER.

MARTYRION ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΧΑΡΙΤΙΝΗΣ.

MARTYRIUM SANCTÆ CHARITINÆ.

(Græce et Latine in Actis SS. Bolland. ad diem 5 Octobris (*).)

Α'. Ἐπράτει ποτὲ τὰ τῆς ἀσεβείας, καὶ βασιλεῖς ἐπὶ τοὺς τὰ Χριστιανῶν φρονουῦντας ἐξέμεινεν. Ὑπασισταὶ δὲ αὐτοῖς καὶ ὑπηρέται τὴν τοῦ Χριστιανῶν ἔρευναν ἔργον ἐποιοῦντο, καὶ πολυειδεῖς τοῖς εὐσεβείσιν ἢ πείλῃντο βάσανοι. Μηνύεται οὖν κόμητι τινὶ καὶ ἡ γενναιοτάτῃ Χαριτίνῃ, ὅτι μὴ μόνον τὰ Χριστιανῶν ὑπάρχει τιμῶσα, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς πρὸς τὴν αὐτῆς θρησκείαν ὑπάγεται, καὶ δὴ καὶ τοὺς τὰ Χριστιανῶν ἐλομένους ἀσφαλεστέρους ἐπὶ τὸ οἰκεῖον σίδας παρασκευάζει. Ἐφίσταται οὖν ὁ κόμης αὐτῇ ἐπ' ἐλπίδι κατοικίῃ καὶ κατὰ μόνας ἑαυτῇ τε συγγινομένη καὶ τῷ Θεῷ. Ἐφίσταται δὲ καὶ θυμοῦ πλήρης, καὶ παρατυχεῖα πληγὰς αὐτῇ ἐντείνει, κλειὸν τε σιδηροῦν περιτίθει, καὶ τὴν δικαίαν ὑπατικῶν τῷ παρὰ πάντα ἀδίκῃ δικαστῇ παραδίδωσιν. Ὁ δὲ τὰ τε τῶν κολάσεων εὐθὺς προτίθεισιν ὄργανα, τὴν μάρτυρά τε τῷ αὐτοῦ βήματι παραστήσας, Οἴκτειρον, εἶπε, πρὸ τῆς τῶν κολαστηρίων πείρας σουτὴν, σῶφρονι χρησαμένη τῷ λογισμῷ, καὶ τοῖς ἀθανάτοις θυσίαν προσένεγκε. Τρία γὰρ ἄν οὕτω τὰ μέγιστα κερδανεῖς, τὸ τε τῶν θεῶν κρῖτος ἐξιλεώσῃ, τὴν τε τῶν κρατούντων εὐμένειαν ἐπισπάσῃ καὶ τὸ ἀπανθῶν τῆς ὥρας οὐ βασάνων δριμύτητι μαρνανεῖς.

(* Acta hæc, quæ ex Græco Latine versa Aloysius Lipomanus, Veronensis episcopus, a. 1558 edidit, genuinum esse Symeonis Metaphrastis Opus, asserenti Leoni Allatio in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 124 et 126, consentiunt, quantum quidem novi, eruditi ad unum omnes.

(1) Vide, quæ de epocha martyrii S. Charitinæ ex conjectura diximus in Commentarionum. xi, c. 12.

(2) Hunc alia Græcorum monumenta Domitium, alia Domitianum vocant. Consule num. 13 et sequens annotatum.

(5) Dissonat nonnihil hæc Metaphrastis narratio a Menologii Basiliani et Mensorum verbis. Sed forte

I. Dominatum aliquando obtinuit impietas et imperatores furore concitavit adversus eos, qui Christianorum tenebant opinionem (1). Satellitum autem et ministrorum erat officium scrutari Christianos; et piis intentabantur minæ multiplicium tormentorum. Ad quemdam ergo comitem (2) generosa quoque defertur virgo Charitine, quod non solum in honore habeat Christianos, sed etiam multos inducat ad suam religionem; quin etiam eos, qui opinionem susceperunt Christianorum, tutiores reddat ad suum cultum. Ad eam ergo accedit comes (3) in spe habitantem, et seorsum secum, et cum Deo versantem. Accedit autem ira plenus et statim ei plagas infligit, et ferreum ei collare (4) imponit; et eam tradit consulari injustissimo judici. Ille vero et statim proponit instrumenta suppliciorum; et cum martyrem curasset sisti ad suum tribunal: Miserere, inquit, tui, antequam periculum facias suppliciorum, sapienti utens consideratione; et immortalibus offer sacrificium. Sic enim tria lucrificies maxima. Nam et deorum potentiam tibi reddes propitiam; et imperatorum attrahes benevolentiam; et florentem speciem acribus tormentis non facies flaccescere.

sic utraque narratio concilianda est, ut Domitius comes, et Amisenorum, ut nobis videtur, iudex consularis, prius ad Claudium Charitinæ dominum; scripserit, quo hic eam ad se mitteret, ac mox comite quemdam ex administris suis legarit, qui eam ad se vinciam perduceret, suoque sisteret tribunali.

(4) De plagis ante iudicium ullius criminis probationem Charitinæ inflictis, videsis quæ in Commentario sub initium numeri 15 dicta sunt: Collare autem, quod Christi martyri injectum fuisse narratur, erat vinculi genus, quo captivorum collum constringebatur, ne e satellitum aut licitorum manibus elabi ullo modo possent.

II. Hæc cum audiisset martyr, ad cælum quidem tollit oculos, quod illinc proficiscitur, evocans auxilium; signo autem Christi munita (3): Es moribus quidem, ait, varius, o consularis, vaferque et callidus; sed ad nullam utilitatem aperte tibi redibit hæc perversitas; neque enim me capies adulans, nec me minans perterrefacies, nec consulens me poteris in aliam traducere sententiam, nec mollire id, quod est in me promptum propter Christum patiendi studium. Confido enim in solo et vero Deo, et in eo omnem vitam meam reposui. Si mihi ergo credas, miserere potius tui erroris. Consule tibi ea, quæ sunt utiliora, nempe surda non colere simulacra; de quibus alicubi dixit noster propheta in spiritu: « Dii, qui cælum et terram « non fecerunt, pereant (6): » et: « Dii gentium « dæmonia, Dominus autem cælos fecit¹. » Et rursus: « Simulacra gentium argentum et aurum, « opera manuum hominum. Similes eis fiant, qui « colunt ea² (7). »

III. Postquam hæc audivit iudex, ira rursus repletus, jussit quidem ejus capillos radi in superficie (8). Illud autem factum est, et maximum consecutum est miraculum. Caput enim rursus fuit comatum. Ex quo iudex majore ira motus, jubet prunas ardentem imponi ejus capiti, deinde etiam acetum ei infundi, dolores sic præbens acriores. Propter quæ generosa virgo, Domine Jesu Christe, dixit, eorum, qui in te fiduciam posuerunt, certum et firmum auxilium, qui tuos sanctos tres pueros in medio flammæ ardentis incombustos conservasti (9), tu quoque nunc mihi adsis, et ad ea, quæ propter te suscipiuntur, confirma supplicia, ne quando de me liceat dicere inimicis veritatis: « Ubi est Deus eorum⁴? » Post præcium autem relaxata fuit martyr a doloribus, et Deum laudabat ei agens gratias. Quæ quidem statim ægre ferens consularis, ferreos candentes obeliscos (10) jubet insigi uberibus martyris. Hoc ergo gravi ei illato tormento, carnes quidem ferreis illis-obeliscis consumebantur; cordis autem ejus amor in Christum magis accendebatur; deinde etiam jubet lampades ignis ejus admovei lateribus. Illa vero, etiam dum lampades

¹ Jerem. x, 11. ² Psal. xcvi, 5. ³ Psal. cxiii, 8. ⁴ Psal. cxiii, 2.

(5) Quam fuerit ab omni retro tempore Christianis usitatum ac solemne, præsertim, dum quid grande inceptarent, se crucis signo munire, seu ut Lactantius *De mortibus persecutorum* cap. x, ait, suis frontibus immortale crucis signum imponere, patet tum ex hoc S. Charitinæ exemplo, tum etiam ex Tertulliano libro *De corona militis* cap. iii, ubi is ita loquitur: « Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et calceatum; ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. »

(6) Voces, quæ respondeant his Latinis: Dominus autem cælos fecit, a Græco textu absunt.

(7) Prior textus reperitur apud Jeremiam cap. x, § 11; posteriores Psalmo xcvi, § 5 et Psalmo cxiii, § secundo 4 et 8. Porro non esse a veri specie alie-

A B'. Τούτων ἡ μαρτυρία ἀκούσασα πρὸς οὐρανὸν μὲν αἴρει τὰ ὄμματα τὴν ἐκείθεν ἐκκαλουμένην βοήθειαν, τῷ δὲ τοῦ σταυροῦ φραξαμένη σημεῖον, Παικίλιος μὲν εἶ τὸν τρόπον, ὑπατικῆ, καὶ τὸ ἦθος ὑπουλδὸς τε καὶ ἀπατηλὸς, ἔφη: ἄλλ' εἰς ἀνόνητόν σοι τὸ σκολιὸν τοῦτο σαφῶς ἀποδίδεται. Οὔτε γὰρ με κολακεύων αἰρήσεις, οὔτε ἀπειλῶν καταπλήξεις, οὐ συμβουλεύων μεταπίσαι δυνήσῃ, οὔδὲ μαλαξαὶ τὸ ἐν ἐμοὶ τοῦ διὰ Χριστὸν παθεῖν πρόθυμον· ἐπὶ τῷ μόνῳ γὰρ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ πίποισα, καὶ ταύτῃ τὸ πᾶν τῆς ἐμῆς ζωῆς ἀνατίθεικα. Εἰ τι οὖν ἐμοὶ πείθῃ, στυγερὸν μᾶλλον οἴκτερον τῆς ἀπάτης. Σαυτῷ συμβούλευσον τὰ χρησιώτερα· ὅπερ ἐστὶ τὸ μὴ ξόανοις κωφοῖς προσανέχειν περὶ ὧν εἶπέ που ὁ ἡμίτερος προφήτης ἐν πνεύματι: « Θεοὶ, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. » καὶ « Οἱ Θεοὶ τῶν ἔθνῶν δαιμόνια. » καὶ ἄλλιν· « Τὰ εἶδωλα τῶν ἔθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων. » Ὅμοιοι αὐτοῖς γίνονται οἱ τιμῶντες αὐτά.

Γ'. Ἐπειδὴ τούτων ἤκουσαν ὁ δικάζων, θυμῷ πάλιν ὑποπληθεύσας, αὐτὸς μὲν ἐκέλευεν ἐν γρῶ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἐκτεμεῖν· τὸ δὲ ἐγένετο, καὶ τούτῳ θαύμα μέγιστον ἠκολούθει· αὐθις γὰρ ἡ κεφαλὴ κητόκομος ἦν· καὶ ὁ δικαστὴς πλείονι τῷ θυμῷ κινήθεις ἀνθρακίων ἐπιτεθῆναι τῇ κεφαλῇ προστάττει· εἶτα καὶ ὄξος αὐτῆς καταγέσθαι, τὰ τῶν ἀλγηδόνων οὕτω δριμύτερα παρέχόμενος. Ἐφ' οἷς ἡ γενναία, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπε, τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων ἡ ἀσφαλὴς βοήθεια, ὁ τοὺς σοὺς ἁγίους τρεῖς, παιδάς ἐν μέσῳ καιομένης φλογὸς ἀφλέκτους διατηρήσας, αὐτοὺς μοι καὶ νῦν παραστάς πρὸς τὰς διὰ σὲ κυλάσεις ἐνίσχυσον, μήποτε τοῖς τῆς ἀληθείας ἔχθροισι εἰπεῖν ἐπ' ἐμοὶ γένοιτο· « Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; » Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τῶν ὀδυνῶν ἡ μάρτυς ἀνίσταται, καὶ ἦν οὕτω ῥήμασιν εὐχαριστηρίοις δοξάζουσα τὸν Θεόν. Πρὸς ἅπαν αὐθις ὁ ὑπατικὸς χαλεπήνας σιδηροῦς ὀβελίσκους ἐκφυρωθέντας κατὰ τῶν μαστῶν τῆς μάρτυρος ἐμπαγῆναι προστάττει. Τῆς οὖν χαλεπῆς αὐτῇ προσεγεχθείσης βασάνου, αἱ μὲν σάρκας τοῖς σιδηροῖς ἐκείνοις ὀβελίσκοις ἐδαπανῶντο. τὸ δὲ τῆς καρδίας τοῦ πρὸς Χριστὸν διάπυρον ἔρωτος ἐπὶ πλέον ἀνῆπτετο· εἶτα καὶ λαμπάδας πυρὸς καλεῖται

num, quod duriora hæc in tyrannum verba a Christi martyre congesta fuerint, ostendi in Commentario num. 15.

(8) Summæ ignominie nota mulieribus iniuriam temporis credebatur, si eis summa capitis superficies decalvaretur. Vide Galonium tractatu *De instrumentis martyrum eorumque cruciatibus*, pag. 140 et 142.

(9) Legesis Danielis caput iii.

(10) Obelisci illi ferrea erant instrumenta, ex cræsioe sui parte in acutum cuspidem desinentia, cerdonum subulis non absimilia, quæ et acumine suo et igneo ardore non poterant non in tam teneris virginei corporis membris vehementissimos cruciatus excitare, dum carnes ita lente torrebant.

ταῖς πλευραῖς αἰτῆς ἐπικαίεσθαι· ἡ δὲ, καὶ τῶν λαμπάδων ὑφαπτομένων, τῶν εὐχῶν ἐκτενέστερον εἶχετο, καὶ τῆς τιμωρίας ἀνεθεῖσα πρὸς τὸ θῦσαι τοῖς θεοῖς ἠναγκάζετο.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ καρδίᾳ καὶ χεῖλεσιν ἀμετάθετος ἦν τὴν ὁμολογίαν, ἐπίσης αὐτῇ καὶ ὁ δικάζων, τὴν ἐπὶ τῷ κακῷ ἔνστατον ἀνένδοτος ὢν, κελεύει ταύτην λίθον τοῦ τραχήλου ἐκδεθῆναι, καὶ οὕτως αὐτὴν κατὰ βυθῶν θαλάσσης ἀποβρίφηναι· οὐπερ δὴ γενομένου, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἡ μάρτυς ἐβόᾳ, ὅτι με διελοεῖν δι' ὕδατος θαλαττίου διὰ τὸ σὸν εὐλογητὸν ὄνομα, ὥστε καὶ καθαράν εὐρεθῆναι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. ἀλλὰ σου δεῖξον, ὡς αἰ καὶ νῦν ἐπ' ἐμοὶ τὰ θαυμάσια, δι' ὧν ἐπὶ πλέον δοξαστήσεαι τὸ μέγα σου ὄνομα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ταῦτα οὕτως ἐκείνη τε προσήχετο, καὶ τὰ δεσμὰ διελύετο, μόνος τε ὁ λίθος τῷ βυθῷ κατεδύετο. Ἡ δὲ (ὡ τοῦ θαύματος!) ἀτρόμητος ποδὶ τοῖς θαλάσσης νότοις ἐφίστατο καὶ τῶν ὕδατων οἷα στερεᾶς ἐπιβαίνουσα πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐπορεύετο. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸν ὑπατικὸν ἰδοῦσα προσμένοντά τε καὶ τὸ τοῦ πράγματος πέρας ἰδεῖν, ἕπερ ἂν γένοιτο, ἐκδεχόμενον, Χαίροις, ὑπατικὲ, λέγει· οὐδὲ μέχρι καὶ νῦν συνήκας τὴν εἰς ἐμὲ τοῦ ἐνεργοῦντος ἐν ἐμοὶ Χριστοῦ δύναμιν; Ἡ τυφλώττειν ἔτι φιλονεικεῖς, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀπομάχεσθαι; Εἰ μὲν οὖν, τοῦ σκότους ἀφέμενος τῷ ἀληθινῷ προσδράμῃ φωτὶ, σεαυτῷ πραγματεύσῃ τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ καὶ ἔτι τοῖς προτέροις ἐμμεῖναι θελήσεις, ἐμοὶ μὲν πολλῶν αἰτίος ἀγαθῶν, τῇ δὲ σῆ ψυχῇ ἀπωλείας πρόξενος ἔση. Ταύτην ὁ κατάρατος τὴν παρῆρησιαν οὐκ ἐνεγκῶν, ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θαῦμα καταπλαγεὶς ἐξίστατό τε ἑαυτοῦ, καὶ ἀφωνία κατέληπτο. Ὅψε δὲ ποτε καὶ μόλις ἀνεγκῶν συνιέναι μὲν οὐκ ἐβόύλετο· φησὶ δὲ· Μεγάλην οἶεσθαι με τοῦ Γαλιλαίου τὴν δύναμιν πειθουσι τὰ γεγενημένα, ἀλλ' ἔγωγε γοητεία μᾶλλον ἐξειργασμένα διαλέξει ταῦτα πειράσομαι. Οὕτως ἔφη, καὶ τοῖς παρεστῶσιν αὐτικὰ τας ὄψεις ἐπιβαλὼν γυμνώσας τε τὴν μακρῖαν εὐθὺς καὶ περιεγκωνήσας προστάττει τροχῶ τε

(11) Incensas faces, non tantum lateribus martyrum, sed et singulis eorum membris admotas quandoque fuisse, testatur Lactantius *De Mort. persecut.* cap. xxi. Lampades autem illas, ut ex Galonio et Laurentio de Rebus publicis docet Pitiscus in suo *Lexico Antiquitatum*, fiebant hoc modo: « Desumebantur, inquit laudatus Pitiscus, vasa quædam lata unius palmi longitudinis, vel aliquantulum majoris, quæ deinde a summo ad arctiorem formam paululum præposteræ perversæque pyramidis instar contrahabantur atque adstringebantur. Erant autem vasa, vel terrea, sicuti indicant illa, quæ ex ruinis hujusce Urbis (Romæ) nonnunquam eruuntur; vel ferrea, ut innuit Colum. xii, 18, ... Postea vero vasa hæc hastulis quibusdam quadratis et simul colligatis septa, quæ ad vasorum similitudinem et ipsæ a summo paulatim astringebantur, igne flammam emittente repleti solebant. Porro has hastulas, si ad eas, ad quæ lampades usui erant, animum referamus, intelligemus, quinque aut sex palmis plus minusve exstitisse oblongas. » Harum offigiem exhibet Galonius citato Tractatu pag. 75. Cæterum, ut Lactantius, supra laudatus, innuit

accendebantur (11), intensius perseverabat in orationibus. Sed a cruciatu relaxatæ vis fiebat, ut diis sacrificaret.

IV. Cum autem et corde et labris in confessione esset immutabilis, iudex, qui æque atque ipsa in tormentis constans, ad malum erat obstinatus, jubet lapidem collo ejus alligari et sic eam dejici in profundum maris (12). Quod quidem cum factum esset, Ago tibi gratias, Domine, clamabat martyr, quod ut per aquam marinam transirem, propter sanctum tuum nomen, tibi visum sit, quo inveniar munda in die resurrectionis; sed tua ostende, ut semper, nunc quoque in me miracula, per quæ magnum tuum nomen magis glorificetur in sæcula sæculorum. Amen. Hæc illa sic oravit, et dissoluta sunt vincula, et solus lapis fuit in profundo demersus. Illa autem (o miraculum!) firmo ac stabili pede stabat super dorsum maris, et per aquas, tanquam per terram solidam ingrediens, proficiscabatur ad littus (13). Interim vero cum vidisset manentem consulari et exspectantem, quisnam futurus esset rei exitus, dicit: Salve, consularis. Ne nunc quidem intellexisti virtutem Christi, qui in me operatur? An adhuc contendis cœcutire et repugnare veritati? Si ergo relictis tenebris ad veram lucem accesseris, tibi procurabis salutem. Quod si persistere velis in prioribus, mihi quidem eris causa multorum bonorum, tuæ autem animæ interitum conciliabis. Hanc dicendi libertatem cum non ferret vir execranda, eo autem, quod in eam acciderat, miraculo esset obstupefactus, a se discessit, eumque vox et sermo defecit. Cum autem vix tandem ad se rediisset, nolebat quidem intelligere. Dixit autem: Ut magnam Galilæi (14) putem esse potentiam, persuadent ea, quæ facta sunt; sed ego conabor ostendere, ea potius facta esse præstigiis (15). Sic dixit, et in eos, qui astabant, statim oculos conjiciens, jubet eos statim nudare sanctam et manibus post tergum vinctis eam rotæ (16) alli-

cap. 21, nonnunquam tortores lampades illas quantum ad flammantia lumina, haut vero quantum ad calorem, paulo ante exstinguebant, quam martyrum corporibus eas admoverent, ut sic lentiori igne cremandis martyrum membris aptiores essent.

(12) Mare istud fuisse Pontum Euxinum, Amiso urbi proximum, ex conjectura docui num. 13.

(13) Ita S. Petrus, ut testantur evangelistæ, divina virtute ambulavit super aquam, quod et aliis sanctis contigisse, perhibent Ecclesiasticæ Historiæ.

(14) Hoc nomine impius iudex per blasphemiam Christum Dominum vocat, sceleris sui imitorem pessimum postea nactus Julianum Apostatam, qui et victimæ Dei ultoris manum agnoscere coactus fuit.

(15) Nempe cum prodigia illa, tota quandoque civitate inspectante patrata, negare non possent iniquissimi iudices, ne Christianos veri Dei cultores esse, fateri cogentur, per summam insaniam miracula illa dæmonum præstigiis ascribebant.

(16) Hujusmodi fere rotam exhibet Gallonius pag. 27 littera B, nisi quod ardentium carbonum

gare et carbonum cumulum cum ferreis quibusdam secantibus instrumentis substernere et rotam frequentius circumagere, ut, contritis paulatim membris, cum gravi dolore martyr e vita excederet. Atque machina quidem statim fuit perfecta. Superum autem rursus auxilium solita quoque nunc ostendit; nam descendens angelus et flammam carbonum exstinxit, et robur carnificum dissolvit, ut nec rotam quidem possent omnino circumagere.

V. Hinc animo perplexus, et plane ignarus, quid ageret, praeses non dubitavit alia excogitare supplicia. Jubet ergo manuum et pedum unguis ei evelli. Et illi quidem protinus fuerunt amputati. Tormentum autem ab illa reputabatur, perinde ac si alius pateretur (17). Ipse autem rursus prioribus alia adjiciens, ei quoque jubet dentes extrahi: sed quomodo praeses in gravibus inveniendis, ita nec illa in gravibus ferendis suppliciiis fuit defatigata. Itaque purum ejus corpus probro afficere cogitavit sceleratus. Et ad ministros conversus, Eam, inquit, accipite et in excelsum et medium aliquem locum ducite et praecones euntes per universam regionem finitimam, ad probrum ei afferendum convocent chorum impudicorum. Postquam autem probro et contumelia satis fuerit affecta, eam ad me reducite, ut ea, quae desunt, ei adjiciam. Martyr autem Christi ei respondit: Est mihi Christus, qui omnia sola voluntate transmutat, et solo nutu, qui etiam meam animam hodie suscipiet immaculatam, tuis, o profane, dispersis et dissipatis consiliis. Haec cum dixisset, manus simul, mentem et oculos in caelum tollens, oravit Deum, quem desiderabat. Postquam autem oravit, cum pace apud eum deposuit animam sacrificans purum corpus et spiritum ei, propter quem omnia pro nihilo reputabat, melius judicans mori, quam peccare etiam praeter sententiam (18).

VI. Qui autem, etiam post ejus mortem, apud se immortalem volebat alere insaniam, consularis quid machinatur? Jubet ejus corpus cum multa arena in saccum injici et projici in profundum maris, non magis illam deinceps cruciens, quam Christianos, et volens eos privare divitiis et gloria reliquiarum (19). Atque sic quidem ad affectum est deductus consularis jussus; et in undas projectum fuit corpus martyris. Sed ne tunc quidem tui oblitus est, o Charitine, Deus, qui vicissim glorificat eos, qui ipsum glorificant; nam tunc quoque, ut solet, ostensus est faciens magnalia; et tres quidem

cumulus inter aculeos ferreos hic expressus non sit. Hoc autem rotæ supplicium saepenumero non esse sine igne illatum, ex Apuleio et Euripide docet Pitiscus in suo *Lexico* verbo *Rota*.

(17) Nempe vel praesolationis divinæ, qua perfundebatur, abundantia; vel Deo concursum suum subtrahente, ne suppliciorum instrumenta vires suas in sanctam martyrem exercerent.

(18) Id est, quam libidinosam virginei corporis contagionem etiam invite pati; ut enim, cum S. Ambrosio quilibet pudici censent, periculum pудо-

προσδοῦσαι καὶ σωρεῖαν ἀνθρώπων κάτωθεν ὑποστρώσαι καὶ δὴ καὶ τὸν τροχὸν ἐλίττειν συχνότερον, ὅπως τῇ κατὰ βραχὺ μελῶν ἐκτριβῆ κατωδύνας ἢ μάρτυς ἀπαλλαγῆ τῆς ζωῆς. Τὰ μὲν δὴ τοῦ μηχανήματος κατὰ τάχος ἀπήρτιστο· ἡ ἄνωθεν δὲ πάλιν ἐπικουρία τὰ συνήθη καὶ νῦν ἐπεδείκνυτο καὶ ἔγγελος καταπτὰς τὴν τε τῶν ἀνθρώπων φλόγα ἐσθένυε, καὶ δὴ καὶ τὴν τῶν δημίων ἰσχὺν ἐξέλυεν, ὡ μὴ δὲ τὸν τροχὸν ἐλίττειν μηδαμῶς δύνασθαι.

Β'. Κάνταῦθα τοίνυν ὁ ἄρχων διαπορούμενος, δμως ἐν ταῖς βασάνοις ἄλλας ἐπινοεῖν οὐκ ἤπόρει. Τοὺς τῶν χειρῶν οὖν ὄνυχας αὐτῆς καὶ ποδῶν ἐκσπασθῆναι προστάττει. Καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ἐξεκόπτοντο· τῇ δὲ, ὡς ἐτέρου πάσχοντος, ἡ βία σπασθῆναι ἐνομιζέτο. Καὶ πάλιν αὐτὸς τοῖς προτέροις ἕτερα προστιθεῖς, ἐκκοπῆναι ταύτης καὶ τοὺς ὀδόντας διεκελεύετο· ἀλλ' ὡς περ ἐκείνη τὰ δεινὰ φέρειν, οὕτω μὴ οὐδὲ αὐτὸς πάλιν τὰ δεινὰ ἐξευρίσκειν οὐδαμῶς ἀπηγόρευεν. Ἰβρίσαι τοίνυν τὸ καθαρὸν αὐτῆς σῶμα ὁ μιὰρὸς ἐπενόει καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας ἐπιστραφεῖς, Λάθετε, φησὶ, ταύτην, καὶ ἐπὶ τινὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ μεσαιτάτων τόπων ἀγάγετε κήρυκός τε κατὰ πάσης τῆς πλῆθυσιοχώρου φοιτῶντες ἐφ' ὕβρει τῇ ταύτης ἀκολάστῶν χορὸν συγκαλείτωσαν. Μετὰ γοῦν τὸ ἱκανῶς ὑβρισθῆναι πρὸς με πάλιν ἐπαναγάγετε, ὥστε προστεθῆναι ταύτη καὶ τὰ λειπόμενα. Ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς πρὸς αὐτὸν. Ἔστι μοί Χριστός, ἀπεκρίνατο, πάντα μετασκευάζων θελήσει μόνη καὶ ῥοπή νεύματος· ὅς καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἄσπιλον προσδέξεται σήμερον, τὰ σὰ βέβηλε, διασκευάσας βουλεύματα. Ταῦτα εἰπούσα χεῖράς τε ἅμα καὶ φρένας καὶ ὄμματα πρὸς οὐρανὸν ἄρασα τῷ ποθουμένῳ Θεῷ προστύχετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἤβησε μετ' εἰρήνης αὐτῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο, καθαρὸν θύσασα καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα τῷ, δι' ὃν πάντα παρ' οὐδὲν ἐλογίζετο, βέλτιον ἀπαθνεῖν μᾶλλον, ἢ καὶ παρὰ γνῶα [ἀγνώμην?] ἁμαρτεῖν κρίνασα.

Γ'. Ὁ δὲ καὶ κατὰ τὸν αὐτῆς θάνατον ἀθάνατον παρ' αὐτῷ τὴν μανίαν στρέφειν [ἀπ' ἀτρέφειν?] ἐθέλων ὑπατικὸς τίμηχανᾶται; Ἐν σάκκῳ τὸ ταύτης σῶμα μετὰ γε ψάμμου πολλῆς βληθῆναι κελεύει, σαὶ τῷ τῆς θαλάσσης ἐναπορρίφῆναι βουθῷ, οὐ μᾶλλον ἐκείνην ἢ Χριστιανὸς τὸ λοιπὸν τιμωρούμενος, καὶ πλούτου καὶ δόξης δσης ἀποστρεφῆν αὐτοὺς τῶν λειψάνων βουλόμενος. Εἶχε μὲν οὖν οὕτως τῷ ὑπατικῷ πέραις τὸ κέλευσμα, καὶ κατὰ κυμάτων ὁ νεκρὸς τῆς μάρτυρος ἐρρίπτετο· ἀλλ' οὐδὲν τοῦτ' ἐπ' αὐτῷ, ὁ τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας ἀντιδοξάζων θεὸς ἐπελάθετο· ἀλλὰ καὶ νῦν, ὡς ἔθος, μεγαλεῖα ποιῶν ἐπεδείκνυτο, καὶ

ris bonis feminis est morte gravius.

(19) Huc spectant Eusebii verba lib. viii *Ecclesiasticæ Historiæ* cap. 6: « Sed et corpora regionum cubiculariorum (u Diocletiano et Maximiano Galerio pro Christiana fide interfectorum)... ipsi eorum legitimi domini erui ex sepulcro et in mare projici oportere censuerunt, ne quis illos sepulcris conditos, pro diis, ut ipsi quidem opinabantur, reputans, in posterum adoraret, » seu eorum reliquias debito dulci cultu afficeret.

τρεις μὲν ὄλας ἡμερας τὸν νεκρὸν εἶχεν ἡ θάλασσα, καλῶς ἐκείνη [an ἐκείνην ?] φυλάξασα καὶ μηδὲν ὄλας λυμνηαμένη, ἀλλὰ τὸ τὸν κοινὸν Δεσπότην θεραπεύσαν σῶμα καὶ αὐτὴ πάντως καταιδεσθεῖσα, εἶτα τῇ γείτονι χέρσῳ προσφιλῶς παραδίδωσι, καὶ τις ἀνὴρ, ὁ Κλαύδιος ὄνομα ἐπιεικῆς τὸν τρόπον καὶ μέτριος, ὃς καὶ τὴν μάρτυρα ἐκ πρώτης τριχὸς ἀνεθρέψατο, πιστῶς ἀνελόμενος, λαμπρῶς τε μυρίσας καὶ περιστείλας λαμπρότερον ἔν τινι τιμῇ τόπῳ κατέθετο, τάφον αὐτῇ σχεδιάσας, οὐχ ὡς ἐκείνη πρέπων, ἀλλ' ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου, καὶ ὁ τῶν τότε κρατούντων φόβος ἤπειγε. Τοιοῦτον τῇ Χριστοῦ μάρτυρι Χαριτίνῃ τὸ τέλος, πέμπτην τὸ τηνικαῦτα τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, φη ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, Ἀμήν.

(20) Synaxarium Sirmondianum Claudium hunc a domino seu hero S. Charitinæ, quem Claudianum vocat diversum facit. Ego Metaphrastem aliosque secutus, Charitinæ herum Claudium vocavi, quem nihil vetat inter domesticos suos habuisse virum sibi cognominem, cui Charitinæ a teneris unguiculis enutriendæ et instruendæ ac demum ejus corporis, ut rerum augustiæ patiebantur, sepeliendi cu-

A totos dies corpus tenuit mare, pulchre servatum, et nullo penitus detrimento affectum. Deinde corpus idem, quod communem coluit Dominum, ipsum quoque omnino reveritum, amice tradit propinquæ cuidam terræ. Vir autem quidam, cui nomen Claudius (20), moribus mitis ac moderatus, qui martyrem aluerat ab ineunte ætate, cum id fideliter sustulisset, et præclare condiisset, in quodam venerando loco id deposuit, ei raptim constructo sepulchro, non ut illam decebat, sed ut tempus dabat, et eorum, qui tunc rerum potiebantur (21), præscribebat metus. Hic fuit finis Christi martyris Charitines, quinto mensis Octobris, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum. Amen.

B

ram demandarit.

(21) Hi nobis videntur fuisse Diocletianus, Maximianus Hercules et Galerius Maximianus, quos Lactantius cap. 16, tres acerbissimas bestias vocitat, quosque, ne martyrum corpora rite sepelirentur, omni modo præcavisse, innuit Eusebius supra citatus.

MARTYRIUM

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΣΕΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΒΑΚΧΟΥ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

SERGII ET BACCHI.

(Acta SS. Bolland, ad diem 7 Octobris.)

Α'. Μαξιμιανῷ βασιλεύοντος τοῦ τυράννου, καὶ τῆς οἰκουμένης σχεδὸν ἀπάσης ὑπὸ βαθεῖ σκοτῆ τῆς ἀσεβείας κειμένης, λίθους τε καὶ ξυλα τῶν ἀνθρώπων τιμῶν ὅλα θεοὺς ἀναγκαζομένων, καὶ μισαρωτῶν (φεῦ) ἀπογεύεσθαι θυσίων. Σέργιος καὶ Βάκχος, Ῥωμαῖοι τὸ γένος ἄμφω, τῇ περὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογίᾳ καὶ πίστει κατὰ τοὺς διαφανεῖς ἀστέρας ἐν τοῖς βασιλείοις, τὸ τηνικαῦτα διέλαμπον, οὐ τῶν πολλῶν ὄντες καὶ ἀσήμῳν, ἀλλὰ μὲν πριμικήριος τῆς τῶν Κεντηλίων σχολῆς ὁ Σέργιος, σεκουνδουκήριος δὲ ταύτης ὁ Βάκχος ἦν· μεγάλα μὲν πρὸς Βασιλεῖ Μαξιμιανῷ δυνάμενοι, μείζονα δὲ τὴν πρὸς τῷ

C I. Cum Maximianus tyrannus imperaret, et univ-
ersus fere orbis terræ jaceret in profundis tene-
bris ignorantiæ, lapidesque et ligna cogentur ho-
mines adorare tanquam deos, et maxime execranda
(proh dolori), gustare sacrificia, Sergius et Bacchus,
ambo Romani genere, in Christum confessione et
fide, non secus ac lucidæ stellæ, tunc refulgebant
in regia. Non erant autem plebecii, nec obscuro: sed
Sergius quidem erat primicerius scholæ Centiliorum,
secundicerius autem hujus, Bacchus: qui
multum quidem poterant apud imperatorem Maxi-
mianum, majorem autem sibi paraverant fiduciam

apud Regem et Deum immortalem, ut qui tabernaculum quidem et incolatum, et exsilium, et si quid aliud est his vilius, hanc vitam existimarent. Cum essent autem boni mercatores suæ salutis, et, quæ est in futuro, vitam compararent per præsentia, veluti quamdam artem ad illam acquirendam, divinas exercebant Scripturas, et eas semper habebant præ manibus. Quocirca hæc non potuit tolerare invidia: et cum quidam alii, tum alias quoque virtutes, tum apud ipsum imperatorem fiduciam, viris præclaris inviderent, apud illum ipsum eorum fiduciæ auctorem, nempe imperatorem, eos accusant: quod illius quidem contempserunt amicitiam, deorumque cultum quoque neglexerunt: jam autem ad aliam declinarunt religionem, se Christianos et Dei servos vocantes.

II. Maximianus autem, etiamsi sciret, quod sæpe multi calumniæ invidiam causam habent, non veritatem, maxime autem eum non ignoraret, quanta esset eorum in ipsum benevolentia: quin etiam animo versaret suam sævitiā et acerbitatē (ea enim vel maxime aliis contendebat antecellere) et quod si forte deorum benevolentiam, et illius amicitiam statuissent despiciere, periculum quidem certe timuissent: existimaretque esse non probabilia, sed falsa, quæ dicebantur: ea tamen ad iudicanda non esse citra examinationem, ut consentaneum erat, considerabat. Quid ergo facit? Cum splendidum et magnificum parasset sacrificium, et quicumque erant clari et illustres, in templum convenire, et sacrificii cum eo esse participes prius jussisset, rem deinceps examinare constituit. Atque ipse quidem primus ingreditur: simul autem cum eo ingreditur etiam magna multitudo, et erat universa in templo congregata. Et alii quidem diligenter peragebant sacrificium, et præsentem observabant Maximianum. Sergius vero et Bacchus viri generosissimi, ne templi quidem portam ingressi, foris stabant alicubi, ipsi Deo potius purum et verum peragentes sacrificium, et pro aliis rogantes: Domine, Domine, dicebant, Deus Rex singulorum, exaudi vocem nostræ orationis, et propitius esto hæreditati tuæ. Parce, Domine, et ne eos dederis ad gloriandum adversario. Sed illumina, Domine, illumina oculos cordium eorum, et eos deduc ad tui agnitionem, qui nunc in tenebris ambulant ignorantiam, et « mutaverunt gloriam tuam, qui es solus Deus, et alienus ab interitu, in similitudinem bestiarum, quadrupedum, et serpentium ¹, » et a te defecerunt, et sacrificarunt eorum sculptilibus et nomen sanctum tuum contemptui habuerunt. Convertite eos, Domine, et cognoscant mirabilia tua, et unigenitum tuum Filium, et Salvatorem nostrum, qui voluntaria cruce et morte nostram procuravit salutem. Porro autem nos quoque conserva alienos a reprehensione in via testimoniorum tuorum, et in custodia tuorum mandatorum. Atque quidem foris stantes extra portas templi, hæc precabantur, et sic Deum placabant.

¹ Rom. I, 23.

A ἀθανάτῳ βασιλεῖ καὶ Θεῷ παρρησίαν κησάμενοι, ἅτε σκηνὴν μὲν τὸν τῆδε βίον καὶ παροικίαν καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν εὐτελῶν ἡγούμενοι, ἔμποροὶ δὲ ἀγαθοὶ τῆς ἑαυτῶν γινόμενοι σωτηρίας, καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν διὰ τῶν παρόντων πραγματευόμενοι, καὶ ὡς περ τινὰ πρὸς τὴν ἐκείνης κτήσεως διδασκαλίαν καὶ τέχνην τὰς θείας μετιόντες Γραφὰς καὶ ταύτας διὰ χειρὸς ἔχοντες. Ὅθεν οὐδὲ ἀνεκτὰ ταῦτα τῶν φθόνῳ κατέστη, ἀλλὰ τινες τοῖς γενναίοις τῆς τε ἄλλης ἀρετῆς καὶ δὴ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν βασιλέα παρρησίας χάναντες πρὸς ἐκεῖνον τὸν τῆς παρρησίας αἴτιον βασιλέα, τοὺς ἄνδρας ἐνδιεβάλλουσιν: ὡς ὠλιγωρήκασιν μὲν ἐκεῖνου φιλίας, ἠλόγησαν δὲ καὶ τῆς πρὸς θεοῦ θεραπείας, καὶ πρὸς ἑτέραν ἤδη θρησκείαν ἀπέκλιναν, Χριστιανούς ἑαυτοὺς καὶ Χριστοῦ δοῦλους ἐπιφημέζοντες.

B Β', Μαξιμιανὸς μέντοι καὶ αὐτὸς εἰδὼς ὅτι πολλοῖς πολλὰκις αἱ διαβολαὶ φθόνου αἰτίαν ἔχουσιν οὐκ ἀληθεῖαν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνδρῶν εὐνοίαν ὀπόση μὴ ἀγνοῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκείαν ἀπηνειάν τε καὶ αὐστηρίαν ἐπὶ νοῦν ἔχων: ταύτη τοι γὰρ καὶ μάλιστα διαφέρειν τῶν ἄλλων αὐτοῖς ἐφιλοτιμείτο, καὶ ὡς εἰ τάχα καὶ τῆς εὐνοίας ἐκεῖνοι ταύτης καὶ τῆς φιλίας ὑπεριδεῖν ἔκριναν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον ἂν ἐφοδῆθῃσαν: ἀπίθανά τε ἠγεῖτο καὶ ψευδῆ τὰ λεγόμενα, καὶ ὅτι μὴ ἀβασανίστως ταῦτα προσδύχασθαι δεῖ, κατὰ λόγον ἐσχέπει. Τί οὖν ποιεῖ; Θυσίαν φιλότιμον καὶ πολυτελεῆ παρασκευασάμενος, καὶ συναλεθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν ὅσον περὶ αὐτὸν ἐπιφανὲς ἦν κοινωνήσασαί τε αὐτῷ τῆς θυσίας πρότερον παραγγείλας, ἐντεῦθεν δοκιμάσαι τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν διαβολὴν διεσκέψατο. Εἴσῃει μὲν οὖν αὐτὸς πρῶτος, συνεισῃει δὲ αὐτῷ καὶ πολὺ τι πλῆθος. καὶ ὅσον κατὰ τὸ ἱερὸν ἤθροιστο. Καὶ οἱ μὲν τὴν θυσίαν ἐπιμελῶς διετέλουν, καὶ παρόντα τὸν Μαξιμιανὸν ἐθεράπευον. Σέργιος δὲ καὶ Βακχος οἱ γενναῖότατοι, μηδὲ τῇ θύρῃ τοῦ ἱεροῦ προσβαλόντες, ἔξω που παρῆσθησαν, αὐτοὶ μᾶλλον Θεῷ τὴν καθάραν τε καὶ ἀληθῆ τελοῦντες θυσίαν, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων δεόμενοι, Κύριε, Κύριε λέγοντες, ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, ἐνώτισαι τὴν φωνὴν τῆς δεήσεως ἡμῶν, ἰλάσθητι τῇ κληρονομίᾳ σου. Φεῖσαι, Κύριε, καὶ μὴ ὄψῃς αὐτοὺς εἰς καύχημα τῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ φώτισον, Κύριε, φώτισον τοὺς ἀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν αὐτοὺς καθοδήγησον, οἳ ἐν σκότει νῦν τῆς ἀγνοίας πορεύονται, καὶ ἠλλόξαντο τὴν δόξαν σου τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι θηρίων, καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν ἀπέστησάν τε ἀπὸ σοῦ, καὶ ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου ἠθέτησαν. Ἐπίστρεψον αὐτοὺς, Κύριε, καὶ γνώτωσαν τὰ θαυμάσιά σου, καὶ τὸν μονογενῆ σου Υἱὸν καὶ Σωτῆρα ἡμέτερον: ὃς ἔκουσῃς σταυρῷ καὶ θανάτῳ τὴν ἡμῶν ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν. Καὶ ἡμᾶς δὲ ἀμώμους ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου καὶ τῇ τῶν ἐντολῶν σου φυλακῇ διατήρησον. Οἱ μὲν οὖν ἔξω πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ ἱεροῦ ἐστῶτες τοιαῦτα προσηύχοντο.

Γ. Μαξιμιανὸς δὲ εἰσελθὼν, καὶ τῆδε κάκεισε Ἀ περιβλεψόμενος, ὡς μόνους ἐκεῖνους Σέργιον οὐκ ἴδοι καὶ Βάκχον εἴσω τοῦ ἱεροῦ μετὰ τῶν ἄλλων παρόντας τότε δὴ πίστιν ἀκριβῆ τὸ γενόμενον τῆς κατ' αὐτῶν διαβολῆς ἐποιεῖτο. Καὶ εὐθὺς ἡ συνήθης ἀπήνειά τε καὶ ἀγριότης καὶ ἡ ὀργή· καὶ τί μέλλετε, πρὸς τοὺς παρεστῶτας· καὶ πολὺ ἐχθρήτωσαν οἱ κατάρτοι μετὰ φοβεροῦ τοῦ κλεύσματος. Ἄγονται τοίνυν οἱ μακάριοι στολαῖς αὐταῖς καὶ χλανίσι καὶ ζώναις, ὑπὸ μιᾷ γλώττῃ τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην εὐχὴν ἐπιστρέφοντες. Εἶτα τὴν ἀρχικὴν ἄρας ἀφρὺν ὁ βασιλεὺς, καὶ σοβαρὸν αὐτοῖς καὶ ἄγριον ἐνιδῶν, Ἐδίκαστε, ἔφη, παβήρησις οὐ κατὰ καιρὸν ἀπολαύσαντες τῆς ἐμῆς, ἄλλως τε δὲ καὶ τῇ πολλῇ ταύτῃ ἢ περὶ ὑμᾶς ἐκέχρημεθα, εὐμενέει, πολλὴν εὐχθεῖαν καταγνόντες ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο καταπαρθῆναι τε τοῦ ἡμετέρου κράτους, καὶ ἀνόσιοι μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς, ἀχάριστοι δὲ περὶ ἡμᾶς ὀφθῆναι καὶ ἄδικοι. Ἄλλ' εἰ μὴ θύσετε καὶ θεοὺς ἅμα καὶ ἡμᾶς ἐξίλασεσθε, ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἱκανῶς ἴασομαι μέμψιν· καὶ ὑμεῖς αὐτίκα χανερώς εἴσεσθε, οἷας ἡμερότητος καὶ προσηείας οὐκ ἐθέλοντες ἀπολαύειν, οἷόν μου τὸν θυμὸν ἄρτι καθ' ὑμῶν κεινῆκατε. Τούτων ἀκούσαντες οἱ γενναῖοι, καὶ γνόντες ὅτι δῆλοι πάντως ἦδη τῷ βασιλεῖ γεγονάσι, καὶ ὅτι κρύπτειν ἐτι τὴν εὐσέβειαν ἤκιστα χρῆ καὶ τὸν καιρὸν περιέναι, ἀλλὰ δημοσιεύειν μᾶλλον ὡς οἷόν τε, καὶ πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς εἰσφέρειν τὴν παβήρησιαν ἐλευθέρῃ καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ. Θεὸν μὲν ἀληθῆ τὸν Χριστὸν ὡμολόγησαν. Εἶδωλα δὲ τοὺς αὐτῶν θεοὺς καὶ χειρῶν ἀνθρωπίνων ἔργα πνοῆς ἔρημα καὶ κωσὰ καθαρῶς ἀνεῖπον. « Οἱ δὲ ὑμῶν, λέγοντες, ἀργύριον καὶ χρυσιόν ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, » καὶ ὅσα ἐξῆς ἐπιλέγοντες, καὶ ὅτι περ Πιμεῖς, ὦ βασιλεῦ, τοῦ τόσοι μόνον ὀφείλομεν, τό τε εἰς τὴν ἐπίγειον ταύτην στρατείαν εὐγνωμονῶς ὑπηρετεῖν, καὶ τὴν ἀνήκουσαν ἐκατέρω τὰξιν ἀπὸ ληροῦν. Οὕτε δὲ τοῖς κωφοῖς τούτοις καὶ ἀψύχοις θεοῖς θύσομεν, οὕτε τοῦ ἡμετέρου καὶ ἀληθῶς Θεοῦ μόνου ἀποστησόμεθα, κἂν εἰ καὶ χαλεπώτερον ἀγριάζης, κἂν εἰ μὴδὲν εἰς ἡμᾶς φιλόανθρωπον ἐπιδείξῃς. ἀλλὰ καὶ σιδήρῳ καὶ πυρὶ καὶ ταῖς ἄλλαις παραδῶης κολάσει. Τί γὰρ ἰσχυρότερον εὐσεβείας ἢ τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς πάσχειν μακαριώτερον;

Δ. Πρὸς ταῦτα δεξύτερον καὶ Μαξιμιανὸς κινηθεὶς, ἀφαιρεθῆναι μὲν αὐτοὺς τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς οὕτως κελεύει· ἐσθήματα δὲ γυναικεῖα μεταμφιασάμενους, καὶ σιδηροῖς κλοιοῖς ἅμα περιαιχνησθέντας, διὰ μέσης τῆς ἀγοῆς μέχρι τῶν βασιλείων αὐτῶν ἄγεσθαι. Ἦγοντο μὲν οὖν εὐθὺς οἱ μακάριοι τὴν μααρέαν ὄντως ἐκείνην ὁδὸν καὶ εἰς Χριστὸν αὐτὸν φέρουσαν, οὐκ αἰσχύνῃ εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζοντες, ἀλλ' ὡς τὴν εὐσέβειαν μᾶλλον ἐν ἑαυτοῖς καταισχύοντες, περιφανῶς βαρυνόμενοι. Καὶ τοὺς μὲν πόδας ἢ πορεία, τὰ χεῖλη δὲ εὐχαριστία εἶχε καὶ ἢ πρὸς Θεὸν ὁμιλία καὶ δέησις. Ἐλεγον γάρ, « Ἐὰν καὶ πορευθῶμεν ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, οὐ φοβηθῶσόμεθα κακὰ, ὅτι σὺ μεθ' ἡμῶν εἶ, Κύριε. »

³ Psal. cxiii, 4.

III. Maximianus interea templum ingressus, cum huc et illuc circumspexisset, solos vero illos, Sergium et Bacchum, non vidisset templo adesse cum aliis, tunc id, quod fiebat, statuit aperte probare eam, quæ in ipsos intendebatur, accusationem : protinusque exarsit consueta illius sævitia, feritas et ira : et, Quid cunctamini? dixit iis qui aetabant : et frequenter repetiit illud. Ducantur execrandi, cum jussu terribili. Ducuntur ergo martyres cum iisdem vestibus, tunicis, et zonis, una lingua versantes illam dulcem precatorem. Deinde imperator principis extollens supercilium, superbeque et torve eos intuens : Videmini, inquit, non in tempore mea esse abusi fiducia, et propter hanc, qua in vos usi sumus, benevolentiam nos magnæ damnasse stultitiæ, et contra nostram insurrexisset potentiam, et impii quidem esse in deos ipsos, ingrati autem in nos et injusti. Sed nisi sacrificaveritis, et deos, et nos simul placaveritis, ego meæ satis medebor querelæ; et vos statim aperte scietis, summa benignitate et mansuetudine frui nolentes, qualem meam in vos iram nuper movistis. Hæc cum viri illi præclari audiissent et cognovissent se jam omnino manifestos, evasisse imperatori, et non oportere amplius celare pietatem, et occasionem præterire, sed potius quam possunt maxime publicare et pro ipsa magnam asferre fiduciam et dicendi libertatem, libera anima et lingua Christum Deum verum sunt confessi : simulacra autem eorum deos, et humanarum manuum opera, spiritu carentia et surda, manifesto ostenderunt : « Dii vestri, dicentes, argentum et aurum, opera nanuum hominum² : » et subjungentes ea, quæ deinceps sequuntur : et, Nos, o imperator, hoc solum tibi debemus, ut in hac terrena militia tibi grato animo inserviamus, et quod utrique mandatum fuit munus, impleamus. Neque vero his surdis et inanimis diis sacrificabimus, neque a nostro et vero Deo solo deficiemus, etiamsi supra modum effereis, etiamsi in nos nullam ostendas humanitatem : sed et ferro, et igni, et aliis tradideris suppliciis. Quid est enim pietate fortius, aut quam pro ipsa pati beatius?

IV. His vehementius motus, Maximianus jubet eis quidem statim auferri insignia magistratus : mulieribus autem vestibus indutos, et collaribus ferreis simul in collo circumdatos, per mediam duci civitatem usque ad ipsam regiam. Atque statim quidem ducebantur sancti ad beatam illam, quæ vere est, viam, et quæ ducit ad ipsum Christum, non eam rem existimantes esse dedecus ; sed tanquam impietatem dedecore magis afficerent, aperte gloriantes, et sibi placentes. Et ingrediebantur quidem pedes, labra autem versabantur in gratiarum actione, et cum Deo consuetudine et precatore. Dicebant enim : « Etiamsi ambulaverimus in medio umbræ mortis, non timebimus mala,

quoniam tu nobiscum es, Domine ³. » Propterea exsultabit anima nostra in te, quoniam induisti nos vestimento salutaris, et tunica lætitiæ circumdediti nos. Sed exsurge. Domine, in adiutorium nostrum, et redime nos propter nomen tuum. Nondum finitæ erant preces, et producti fuerunt coram imperatore, qui e templo redierat in regiam. Ille ergo cum assentationem cum consueta contemperasset sævitia, et vellet simul lenire pudorem, quo affecti erant, ut videbatur, ex hac eis illata ignominia : Grave est, et valde grave, o vos qui adestis, dicebat, maximos honores tam leviter et inconsiderate prodero. Solent enim ea, quæ immeritis felicitate succedunt, stultos non tam incitare ad benevolentiam, quam erigere ad temeritatem adversus benefactores. Isti enim, ut videtis, magnam apud nos gloriam consecuti, nostramque adepti amicitiam, et maximam fiduciam, et nobiscum loquendi potestatem, adeo ut non solum ipsi primas partes ferrent in familiaritate, sed alios quoque nobis possent facere familiares, beatosque brevi reddere, et suscipiendos, horum omnium oblitus, postremo maximis quoque diis, et ipso Jove contempto, qui omnium quidem opifex, omnium autem deorum et hominum pater esse dicitur, Jesum prætulit, qui dicitur fuisse filius mulieris et fabri, et ad crucem cum duobus maleficis fuit damnatus a Judæis, et subiit mortem revera acerbissimam. Sed ego sum omnino causa omnium, qui cum vellem esse supra modum benignus, eos feci amicos et socios felicitatis.

V. Cum hanc tam vehementem intendisset orationem, eos rursus blandis verbis conans illicere, eosque benigne ac amice intuens : Sed si iidem, inquit, nunc quoque estis Sergius et Bacchus, neque vestram mentem invidus occæcavit dæmon, revereamini magnam auctoritatem, revereamini puram et non falsam amicitiam, neque conspiciamini vos in deos tam impie gerere, novam et insolitam inducentes religionem, et in eorum cultu a nobis dissidentes, quos oportet etiam usque ad ipsam mortem in amicitia nobiscum conspirare. Nam ego quidem cum gravioribus uti possem suppliciiis, et tyrannice vobis, o amici, vim inferre : (adhuc enim consueta utar appellatione) attamen, o dii, revereor amicitiam, et propterea retardo cruciatus, et vim lubens differo.

VI. Hæc cum audiissent viri egregii, scite, plaudite et plane dixerunt : Quod tuæ quidem non simus oblitus amicitia, nec fuimus ingrati in tua beneficia et honores : sed te et amemus, si ullum alium, et dominum existimemus, et tu sis nobis omnia, signum est manifestum, quod et fideliter hucusque servivimus, et tecum diligenter rempublicam sustinimus, neque ulla in re, nec parva, nec magna, conspecti sumus ingrati, neque aliquid prodidimus, aut negleximus, eorum, quæ oportet.

³ Psal. xxii, 4.

A Διὰ τοῦτο ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ σοί, διτι ἐνέδυσας ἡμᾶς ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλες ἡμᾶς. Ἄλλ' ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν βοήθειαν ἡμῶν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Οὕτω πέρασ εἶχεν αὐτοῖς ἡ εὐχὴ, καὶ τῷ βασιλεῖ παρέστησαν αὐθις ἀνασωθέντι πρὸς τὰ βασίλεια. Θωπεῖαν οὖν ἐκεῖνος τῇ συνῆθει ἀπονοίῃ συγκερασάμενος, καὶ οἷα καὶ φοβεῖν ἄμα καὶ λειπνεῖν τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτοῖς, τῷ δοκεῖν, αἰσχύνην ἐκ τῆς ἀτιμίας ταύτης βουλόμενος, δεινὸν, ἔλεγεν, ὡ παρόντες, καὶ σφόδρα δεινὸν, τὸ τὰς μεγίστας τιμὰς ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀλογίστως προτεῖσθαι. Εἰώθαι γὰρ αἱ παρ' ἀξίαν εὐπραγίαι τοὺς ἀνοήτους οὐ πρὸς εὐνοίαν ἐρεθίζουσιν μάλλον, ἀλλ' εἰς θράσος κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἐπαίρειν. Οὗτοι γὰρ ὡς ὄρατε μεγάλης παρ' ἡμῖν δόξης ἐπιτυχόντες, φιλικὰς τε ἡμετέρας καὶ παρῶσας οὐδ' ὄσης εἰπεῖν ἀπολαύσαντες, ὡς μὴ μόνον αὐτοὶ τὰ πρῶτα φέρουσιν εἰς οἰκειότητα, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐξοικειοῦν ἡμῖν δύνασθαι, καὶ ζηλωτοὺς ἐν βραχεὶ καὶ περιβλέπτους ἐργάζεσθαι τοῦτοις ἅπασιν μετὰ ἐπιθέτους λήθη, τέλος δὲ καὶ τῶν μεγίστων θεῶν καὶ αὐτοῦ Διὸς κατολιγωρῆσαντες, ὅς πάντων μὲν δημιουργὸς, πάντων δὲ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων πατὴρ εἶναι πιστεύεται, τὸν λεγόμενον προτετιμήκασιν Ἰησοῦν, γυναικὸς υἱὸν ὄντα καὶ τέκτονος, καὶ σταυρὸν ἄμα δυοὶ κακούργοις ἀπὸ Ἰουδαίων κατακρίθιντα καὶ πικρότατον ὄντως ὑπομεμνηκότα θάνατον. Ἄλλ' ἐγὼ πάντως τοῦτων αἷτιος, ὅς γε καὶ πέρα τοῦ μετρίου φιλόανθρωπος εἶναι βουλόμενος, φίλους οὐτούς καὶ κοινωνοὺς τῆς εὐδαιμονίας ἐποιήσάμην.

C Εἴ. Οὕτω σφοδρὸν κατατείνας τὸν λόγον, ἔπειτα πάλιν ὑποκλέπτειν αὐτοὺς τῷ μελιχλίφῃ πειρώμενος, ἡμερόν τι βλέψας καὶ φιλικόν, Ἄλλ' εἶπερ οἱ αὐτοὶ καὶ νῦν ἴστε, ἔφη. Σέργιος τε καὶ Βάκχος · καὶ μὴ τις ὑμῶν τὴν διάνοιαν φθορερὸς ἐπήρωσε διὰ μων, αἰδέσθητε μὲν τὸ μέγα τοῦ ἐξιώματος, αἰδέσθητε δὲ τὸ καθαρὸν καὶ ἄψευστον τῆς φιλικίας, καὶ μὴ τὰ εἰς τοὺς θεοὺς οὕτως εὐσεβοῦντες ὀφθειήτε, ἀσυνήθη καὶ ξένην θρησκείαν εἰσάγοντες καὶ ἡμῖν περὶ τὸ σέβας διαφερόμενοι, οὓς ἐχρῆν ἄχρι καὶ αὐτοῦ θανάτου τὸν τῆς φιλικίας ἡμῖν συμπενεῖν ἔρωτα. Ὡς ἔγωγε καὶ βαρυτάταις κολάσεσι χρῆσθαι δυνάμενος, καὶ τυραννικῶς ὑμᾶς, ὡ φίλοι, βιάζεσθαι (χρήσομαι γὰρ ἔτι τῷ συνῆθει προσήματι) · ἀλλὰ τὴν φιλικίαν, ὡ θεοὶ, δυσωποῦμαι καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς τιμωρίας ὀκνῶ, καὶ τὴν βίαν ἐκὼν ἀναβάλλομαι.

D ε'. Τοῦτων ἀκούσαντες οἱ γενναῖοι, χαριέντως ἡρέμα καὶ ὁμαλῶς, Ὅτι μὲν οὐκ ἐπελαθόμεθά σου τῆς φιλικίας, εἶπον, οὐδὲ ἀχάριστοι περὶ τὰς εὐεργεσίας καὶ τιμὰς γεγενήμεθα · ἀλλὰ καὶ φιλοῦμεν, εἰ καὶ τινα ἕτερον, καὶ δοσπότην ἡγοῦμεθα, καὶ πάντα ἡμῖν εἰ σὺ, τεκμήριον ὑπάρχει σαφές τὸ καὶ πιστῶς εἰς δεῦρο ὑπηρετεῖσθαι, καὶ συνδιαφέρειν σοι τὰ κοινῇ σπουδαίως, καὶ μηδὲν μῆτε μικρὸν μῆτε μεῖζον, ἀγνωμονοῦντες φανῆναι, μηδὲ τι προδιδύνας ἢ ἀμελοῦντας τῶν καθηκόντων. Οὐκουν ἡμεῖς,

οὐδεμίαν ἀγνωμοσύνην ἢ φιλίας ὀλιγωρίαν ἐγκαλεῖσθαι ἄξιοι, οὐδ' ὅτι σοι κατὰ μῖσος διαφερόμεθα, φιλανθρωπότατε βασιλεῦ. Ἄλλὰ διέστησεν ἡμᾶς ἡ κενὴ αὐτῆ περὶ τὰ εἰδωλα πλάνη καὶ τὸ εἰς σαφῆ σὲ τε καὶ ὁμολογουμένῃ καταπίπτειν ἀπώλειαν, καὶ πρὸς τὸν ἴσον κατενεχθῆναι κίνδυνον ἀναγκάζειν. Ἔως μὲν γὰρ περὶ μόνην τὴν κοσμικὴν στρατείαν ἐξηταζόμεθα, οὐδὲν τῶν δεόντων ἡμεῖς ἐνελίπομεν. Μαρτυρήσεις ἡμῖν καὶ αὐτὸς ὅτι περ οὐ ῥαθυμίαν τινὰ οὐδὲ ἀμέλειαν τῶν ἐν χερσὶ κατεγνώσθημεν, ἀλλὰ θερμὸν περὶ τὰ ὅσα τὸν ζῆλον εἴχομεν, καὶ ὅσα πάλιν ἐν νόμῳ Χριστιανοῖς ἐτελοῦμεν ἐκάστοτε, καὶ τὸν Θεὸν τὰ δυνατὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἰλεούμεθα. Ἐπειδὴ καὶ οὗτὸ τῶν καλῶν τὸ κεφάλαιον ἀφελέσθαι φιλονεκτεῖ, ἡμᾶς, τὴν ἀσέβειαν, καὶ Θεὸν ζημιῶσαι τὴν ἐσχάτην ταύτην ζημίαν καὶ ἦν οὐδὲ ὑπενεγκεῖν ἂν εὐσεβῆς ψυχῇ δύναίτο, τιμῶν τε διὰ τοῦτο καὶ φιλοτιμίας ἀναμιμνήσκεις, πῶς οὐκ ἀμαθῶς ἔχειν σε τοῦ κελοῦ δικαίως ἂν εἴποιμεν· ὅτι καὶ παραβάλλεις ὄλωσ αὐτὰ προσάλλαλα καὶ οἶονε τοῦ κρείττονος ἡμῖν τὴν ἀίρεσιν ἐπιτρέπεις, ἀσεβείας φαιμέν, τῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ φιλίας ἀνθρωπίνης καὶ δόξης τῆς Ἰσα παραβρέουσας ὑδατι; Πῶς δὲ σοι καὶ κοινωνησομεν ἐπὶ τούτῳ, καὶ οὐχὶ τούναντιον καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ εἴ τι ἄλλο μεῖζον ἦν, ἀρνησόμεθα: Πῶς δὲ οὐ σὺ μᾶλλον ἀγνωμονῶν νὰ γε πρὸς Θεὸν ἀλίση τὸν καὶ αὐτό σοι τὸ εἶναι καὶ τὸ ἀναπνεῖν παρασχόμενον, ὃς ἄναρχος ὢν καὶ συναϊδιος τῷ γεγεννηκότῳ, καὶ τοὺς οὐρανοὺς τῷ λόγῳ καὶ τὴν γῆν ὑποστήσας, τὸν ἀνθρωπὸν τε χερσὶν οἰκείας ἐδημιούργησε, καὶ ἀθανασίᾳ τούτον ἐτίμησε, καὶ βασιλεία τῶν ἐπὶ γῆς κατεστήσατο, καθάπερ τινὰ βασιλεία τὸ κάλλιστον [ἀπάντων ἀποτάξας αὐτῷ τὸν παράδεισον.

Z. Πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἡμῖν ἀχθεσθῆς, ὦ βασιλεῦ, εἰ καὶ μακροτέραν ὁ λόγος ποιήσεται τὴν διήγησιν. Καὶ ὁ Θεὸς μὲν οὕτω φιλότιμος, τὰς εὐεργεσίας φημί πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ φθόνῳ κλαπείς καὶ ἡδονῇ (φεῦ μοι), δελεασθεῖς ἀθλίως τούτων ἐξέπεσε πάντων· καὶ ὁ πρὶν ζηλωτὸς ἐλευθερὸς ἐωρᾶτο καὶ δακρύων διὰ τὴν ἰσχυροῦσιν ἄξιος. Ὁ πλάσας τοῖνον καὶ δημιουργήσας ἡμᾶς Θεὸς, φιλανθρώποις πάλιν ἰδῶν ἀφθαλοῖς τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν ἔργον τὸ Θεὸς εἶναι μὴ μεταβαλὼν ὅπερ ἦν, ἐγένετο δι' ἡμᾶς ἀμαρτήτως ὅπερ ἡμεῖς. Καὶ σταυρὸν ἐκουσίως καὶ θάνατον ὑπελθὼν τὸν ἄνωθεν τε τῷ ἡμετέρῳ γένει καταβεβλήκει πολέμιον, καὶ ἡμᾶς τῆς πικρᾶς κείνης αἰχμαλωσίας ἀνασωσάμενος, τὴν προτέραν ἀπέδωκε φιλαγάθως ἐλευθερίαν, καὶ ὅθεν διὰ τὴν παρακοὴν ἐκπεπτώκαμεν ἐκεῖν πάλιν διὰ φιλανθρωπίας ἡμᾶς ἐπανήγαγε. Τὸν δὲ τοιαῦτα διὰ σε παθόντα καὶ τοιούτων σε πάλιν καταξιώσαντα, (κοινῇ γὰρ ἀνθρώποις ὡσπερ ἡ ἀπώλεια πρότερον, οὕτω καὶ ἡ ἐλευθερία), τοῦτον αὐτὸς ἀθετῶν καὶ εἰς τὸν κείνου σταυρὸν ἀποσκώπτων ποῖαν ἀγνωμοσύνης ὑπερβολὴν καταλείπεις; Ἰσθι τοῖνον ὡς οὐ κοινωνησομέν σοι τῆς τοιαύτης ἀχαριστίας, οὐδὲ τὸν ἡμέ-

A Nos ergo nec ingrati animi criminis, aut contemtionis amicitiae jure possumus accusari; neque quod a te propter odium dissideamus, o benignissime imperator. Sed nos disjunctit ipse vanus error, cultus simulacrorum, et quod tu in certum ac manifestum incidas interitum, et nos quoque cogas in idem deturbari periculum. Nam quandiu quidem agebatur de sola mundana militia, nos nihil praetermisimus eorum, quae oportet. Tu ipse nobis ferēs testimonium, nos in nulla re, quae esset expedienda, ullius socordiae aut negligentiae unquam fuisse damnatos, sed in iis rebus nobis fuisse acrem zelum. Et rursus quaecunque de more Christianorum perēgimus, iis Deum quoque pro viribus vobis reddidimus propitium. Quoniam autem ipsum B quoque honorum caput, nempe pietatem, nobis contendis adimere, et Deo nos privare, quod est damnum extremum, et quod pia non possit ferre anima, et propterea honores et laudes nobis revocas in memoriam, quomodo te boni et honesti ignarum non jure dixerimus, quod et ea, ut quodammodo praestantioris nobis facias optionem, inter se invicem omnino confers, pietatem, inquam, in Deum, et humanam amicitiam et gloriam, quae aequae ac aquae praeterfluit? Quomodo autem hac in re tecum conveniemus, et non contra, amicitiam et honorem, et si quid sit aliud majus, negabimus? Quomodo autem non tu magis ingrati in Deum animi criminis convinceris, qui idipsum tibi, quod et sis, et respices, praebuit? Qui cum careat principio, verbo effecit ut caelum et terra consistere: et hominem propriis manibus est fabricatus, et honoravit cum immortalitate, et eorum, quae sunt in terra, veluti quemdam regem constituit, id quod est omnium pulcherrimum, nempe paradisum, ei attribuens.

VII. Caeterum ne nobis succenses, o imperator, si oratio longiorem factura sit narrationem. Et Deus quidem fuit, ut dixi, tam munificus in beneficiis in hominem conferendis. Ille autem invidia seductus, et voluptate (hei mihi!) inescatus, misere omnino ab iis excidit: et qui prius censebatur beatus, conspectus est miserabilis, et lacrymis dignus propter calamitatem. Qui itaque nos finxit et fabricatus est Deus, cum benignis rursus oculis vidisset opus suarum manuum, Deum esse non mutans, quod quidem erat, factus est propter nos citra peccatum id, quod nos. Cumque crucem et mortem sua sponte subiisset, et superiorem inimicum nostro genere prostravit, et nobis ab illa acerba servatis calamitate, benigne priorem reddidit libertatem; et unde excidimus propter inobedientiam, illum nos reduxit propter suam clementiam. Eum autem, qui propter te talia passus fuerat, idque cum esset Deus, et te tantis rebus dignum censuerat [communis est enim hominibus, sicut prius interitus, ita nunc libertas], tu ipsum contemnens, et crucem illius ridens, quomodo non es longe ingrattissimus? Scias ergo nos non futuros tibi

socios ingrati animi crimine, neque nostrum benefactorem et verum Deum esse negaturos. Quæ autem a te proferuntur, o imperator, sive sint bona, sive difficilia, et vel ipsam mortem inferentia, sunt æque a nobis propter Christum despicienda, et a nobis non curanda.

VIII. His adeo opportune et jucunde dictis a martyribus. Maximianus quidem fuit ita motus et volebat acerbè punire sanctos. Rursus autem cunctabatur, et differebat aggredi, respiciens eorum splendorem, et non volens talium virorum facere jacturam. Verebatur enim, ne cruciati, cum veritatem in medio multorum libere essent elocuti, deinde permanerent omnino immobiles. Eos itaque statuit transmittere ad Antiochum ducem Orientis, ut qui omnium, qui erant in ejus potestate, esset crudelissimus, et vel solo nomine posset eos perterrere: et quod propter majoris honoris desiderium, ille Maximianum observandi curam gerens, a nullis abstinerebatur machinis, quo eos oppugnet, et ad suam traducat sententiam. Præterea ut et longum iter et ignominiosum tam intensam relaxaret constantiam, et eos sensim a pietate dimoveret, et maxime quod ipse quoque Antiochus erat eis prius subjectus, apud quem erant sistendi, et a quo judicandi. Id enim maxime tangit animum eorum, qui sunt honesto loco nati, quod qui prius parebant, eis postea imperent, et eis utantur, tanquam subjectis, non multo ante fuerant eorum domini et benefactores. Consecutus namque fuerat hunc ducatus magistratum Antiochus ipsius admirabilis Sergii intercessione. Sed revera nihil videtur tam facile marcescere, atque beneficium in animo ingrato plantatum. Is enim non solum apparuit minime esse recordatus beneficii, ut procedens ostendat oratio; sed perinde ac ab illis summa affectus injuria, eos tractavit, et eis gravia intulit supplicia. Atque mittebantur quidem ad eum sancti, vineti gravi catena. Ad eum autem scripta erat etiam epistola ab imperatore, quæ sic habebat: Deorum maxima providentia omnes quidem homines, maxime autem mei imperii satellites et stipatores, in illos esse pios, et iis rursus, quos illi dignos censuerunt imperio, vult obedire, et in eos esse grato animo. Propterea hunc Sergium et Bacchum, qui in deos quidem apparuerunt impii, et se Christianorum adjunxisse religioni, convicti sunt autem criminis ingrati in me animi, et jam nostro tribunali, et nostra examinatione judicati sunt indigni, sub tutissima custodia et vinculis ad tuam transmisimus constantiam. Si ergo poenitentia ducti diis sacrificaverint, solvantur ab eis impositis vinculis, et digni censeantur honore et benevolentia. Revocabuntur enim rursus a nostra potentia, recipientque priores honores, aut etiam majores, eruntque deinceps in loco et ordine eis convenienti. Sin autem immobiliter priori hæreant sententiæ, legum subjecti sint austeritati, ipsaque essentia et vita ense priventur cum aliis. Vale.

Α τερὸν εὐργέτην καὶ ἀληθῆ θεὸν ἀρνησόμεθα. Τὰ δὲ ὀκρὰ σοῦ προτεινόμενα, βασιλεῦ, εἴ τε ἀγαθὰ εἴεν, εἴτε καὶ δυσχερῆ, καὶ αὐτὸν ἐπάγοντα θάνατον, ἐπίσης ἡμῖν ἅπαντα παροπτέα διὰ Χριστὸν καὶ φροντίδος οὐδεμιᾶς ἄξια.

Π'. Τοῦτων εὐκαιρῶς οὕτω καὶ ἡδέως τοῖς μάρτυσιν ὑπαγορευθέντων, ὁ Μαξιμιανὸς ἐκινεῖτο μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καὶ πικρῶς αἰκίζειν τοὺς ἀγίους ἠθούλετο· ὤκνει δὲ πάλιν καὶ ἀνεβίβλετο τὴν ἐγχείρησιν, τὸ περιφανὲς αὐτῶν εὐλαβοῦμενος, καὶ οὐκ ἐβέλων ἀνδρῶν τοιούτων ὑποστῆναι ζημίαν. Ἐδεδίει γὰρ μὴ καὶ τιμωρηθέντες τὴν ἀρχὴν καὶ παρβρυσιατάμενοι εὐσεβῶν ἐν μέσῳ πολλῶν, εἴτα τὸ παράπαν ἀμετάθετοι διαμείνωσιν. Ἀμίλει καὶ Ἀντιόχῳ τῷ τῆς Ἀνατολῆς δουκὶ παραπέμπειν αὐτοὺς ἔγνω, ὡς ἂν ὠμοτάτῳ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὄντι, καὶ ἀπὸ ψιλῶς τάχα καὶ τοῦ ὀνόματος, καταπλήξῃ αὐτοὺς δυναμένῳ· καὶ ὅτι διὰ μείζονος τιμῆς ἐφῆσιν τὴν Μαξιμιανοῦ θεραπείαν ἐκεῖνος σπουδάζων, οὐδεμιᾶς ἀφέξειναι μηχανῆς, ὅπως αὐτὸς ἔλη καὶ μεταπέσει. Πρὸς τοῦτοις, ἵνα καὶ ἡ μακρὰ ὁδοπορία καὶ ἄτιμος τῆς ἐνστάσεως αὐτοῖς ὑποχαλάτῃ τὴν εὐνοίαν, καὶ ἡρέμα μεταστήσῃ τῆς εὐσεβείας, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ ὑπὸ χεῖρα πρότερον αὐτοῖς ἦν ὁ Ἀντίοχος· ὃ καὶ παραστῆναι τε καὶ ὑφ' οὗ κριθῆσθαι ἔμελλον. Ὁ δὲ καὶ πλέον τῆς τῶν εὐγεγονότων ψυχῆς ἄπτεται, τὸ τοὺς πρότερον ἀρχομένους ἄρχειν τε αὐτῶν ὕστερον καὶ ὑπηκόους χρῆσθαι τοῖς οὐ πρὸ πολλοῦ δεσπόταις αὐτῶν καὶ εὐεργέταις γεγεννημένοις. Ἐτύγγανε γὰρ τὴν τοιαύτην τοῦ δουκὸς ἀρχὴν ὁ Ἀντίοχος μεσιτεία πρότερον τοῦ θαυμαστοῦ Σεργίου παρελθούσῳ. Ἄλλ' ἔοικεν ἀληθῶς οὐδὲν οὕτως εὐμάραντον εἶναι, ὡς ἀνθρωπίνη χάρις ἐν ἀχαρίστῳ ψυχῇ φυτευθεῖσα, οὕτως γὰρ οὐδὲν ἀπομνημονεύσας μόνον αὐτοῖς τῆς εὐεργεσίας ἐφάνη, ὡς τὰ τοῦ λόγου προϊόντα δηλώσει, ἀλλὰ καθάπερ τὰ ἔσχατα ὑπ' ἐκείνων ἀδικηθεῖς, οὕτως αὐτοῖς ἐχρησαστο· καὶ οὕτω χαλεπὰς ἐπήγαγε τιμωρίας. Ἐπέμποντο μὲν οὖν οἱ ἄγιοι πρὸς αὐτὸν, ἀλύσει βραεῖα δεδεμένοι. Ἐγέγραπτο δὲ αὐτῷ καὶ ἐπιστολὴ παρὰ βασιλέως ἔχουσα οὕτως. Ἡ τῶν θεῶν μεγίστη πρόνοια, καὶ πάντας μὲν ἀνθρώπους, μάλιστα δὲ τοὺς τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑπασπιστάς τε καὶ δορυφόρους, εὐσεβεῖς τε τὰ εἰς ἐκείνους καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνων πάλιν ἄρχειν ἡξιωμένοις, ἡμῖν πειθνήσιους εἶναι βούλεται, καὶ εὐγνώμονας. Διὰ ταῦτά τοι καὶ Σέργιον τοῦτον καὶ τὸν σὺν αὐτῷ Βάκχον ἀσεβεῖς μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς ἀναφανέντας, καὶ τῇ τῶν Χριστιανῶν προσθεμένους ὀρησκείᾳ, περὶ ἡμᾶς δὲ ἀγνώμονάς τε καὶ ἀχαρίστους ἐληλεγμένους, καὶ παρὰ τοῦτο πολλαῖς τιμωρίαις ὑποβληθῆναι ὀφείλοντας, ἀναξίτους ἦδη τοῦ ἡμετέρου βῆματος καὶ τῆς παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐξετάσεως νομισθέντας, ὑπὸ ἀσφαλεστάτῃ φρουρᾷ καὶ δεσμοῖς τῇ σὴ στερότῳτι περιπέμφαμεν. Εἰ μὲν οὖν μεταμεληθέντες θύσειαν τοῖς θεοῖς, τῶν δεσμῶν τε τῶν ἐπικειμένων αὐτοῖς λυθῆτωσαν, καὶ τιμῆς ἀξιοθήτωσαν μᾶλλον καὶ εὐμενείας· ἀνακληθῆσονται γὰρ αὐθις καὶ παρὰ τοῦ

ἡμετέρου κράτους· καὶ τὰς τε προτέρας ἀπολήφονται τιμὰς ἢ καὶ μείζους, καὶ ἐν τάξει τῆ προσηκούσῃ τὸ λοιπὸν εἶναι· εἰ δὲ τῆς προλαβούσης ἀμεταθέτως ἔχονται γνώμης τῆ ἀστηρότητι τῶν νόμων ὑποβλήθοντες, καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων τὸ εἶναι καὶ τὸ ζῆν διαξίφους ἀφαιρεθῆντων. Ἐξῆρτο.

Θ. Τὰ τοιαῦτα γράμματα λαβόντες οἱ στρατιῶται, εἶτα καὶ τοὺς ἀγίους παραλαβόντες ὁδοῦ εἶχοντο. Τῶν οἰκειῶν δὲ τινες, τῷ τε ὁμοίῳ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζήλῳ καὶ δὴ καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας εὐνοίᾳ νενηκήμενοι, συνείποντο καὶ αὐτοὶ, καθάπερ οὐ μόνον τὰ σώματα δεδουλώσθαι· μόνον, ἀλλὰ καὶ πόθῳ τὰς ψυχὰς βουλόμενοι. Οἱ καὶ τῶν ἁγίων ἤκουον πρὸς ἀλλήλους μεταξὺ κοινολογουμένων· ὡς ἄρα τῆς νυκτὸς καθ' ἣν τῆς πόλεως Ῥωμαίων ἐξήεσαν, οὐκ ὀλίγα τις ὄψις ἐπιφανείσα, θαρσεῖν αὐτοῖς ἐκέλευε τὸν ἄγωνά, καὶ προθυμέτερον τῆς καλῆς ἐκείνης διὰ Χριστὸν ἔχεσθαι πορείας. Διὸ καὶ ὑπὸ τῆ ἀλύσει τῆ σιδηρᾶ βραίνοντες ἐκείνοι καὶ τοῖς δεσμοῖς, ἀλύπως μεθ' ἡδονῆς ἔψαλλον. Ἐν τῇ δὲ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθημεν, Κύριε, ὡς ἐπὶ πλούτῳ· Ἐν τοῖς δικαιομασί σου μελετήσομεν καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπιλησθησόμεθα. Ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου ἀδολεσχῆσομεν, καὶ ἐκζητήσομεν τὰς ὁδοὺς σου. Ζησόμεθα καὶ φυλάξομεν τοὺς λόγους σου. Πᾶσαν οὖν τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἀπόνως ἀνύσαντες, ἐν τινὶ Βαρβαλιῶν πόλει τῆς Αἰμητανέων ἐγγὺς κατάγονται. Ἐνθά διατρίβοντι τῷ δουκὶ παρέστησαν Ἀντιόχῳ, χαριέντες μὲν καὶ φαιδροὶ τὴν ὕψιν, τὴν δὲ τῆς ψυχῆς εὐγένειαν τῷ τοῦ ἡθους εὐ μέλα διαδεικνύοντες ἐλευθερίῳ Ἀμέλει καὶ οἱ τῶν περιεστώτων ὀφθαλμοὶ τῆς ἐκείνων θεᾶς ὄλωσ ἐξήρτηντο· καὶ οὐδὲ ῥαδίως ἀπ' αὐτῶν ἀφίστασθαι ἤθελον, ἀλλ' ἔκτενῶς εἰς αὐτοὺς ἐώρων, καὶ γλυκεῖά τις ἦσεν θεάτρῳ πανήγυρις.

Ι. Θεασάμενος τοῖνον αὐτοὺς ὅπως εἶχον ὁ δοῦξ· εἶτα καὶ τὰ βασιλέως ἀναγνοὺς γράμματα, σιγῇ καθ' ἑαυτὸν ἀπεθαύμαζε· καὶ πάλιν αὐτοὺς ἐπανεθεᾶτο μέγα τι καὶ καινὸν εἶναι οἰόμενος, ὅπως εἰς τοῦτο γενναϊότητός τε καὶ τόλμης ἦλθον, ὡς καὶ κολάσειαν καὶ ἀπειλῶν καὶ δόξης καὶ αὐτὸ δὴ καταφρονῆσαι τοῦ βασιλέως καὶ περὶ ἐλαχίστου θέσθαι τὸν θάνατον. Τὸν τῆς τάξεως δὲ ὁμοῦς κομενταρχίσιον καλέσας, τοὺς δεσμίους τούτους, ἔφη, παραλαβὼν, ὑπὸ φρουρᾶ μὲν τήρει μοι τῆ ἀσφαλεστάτη· πλὴν μηδ' οἰοῦν λυπηρὸν ἢ ἀβούλιον ὑπομένοντας· ὄψομαι γὰρ καὶ εἰς δευτέραν αὐτοὺς ἐξέτασιν. Οὗτοι μὲν οὖν, κατὰ τὸ δουκὸς πρόσταγμα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κλεισθέντες τῆς φυλακῆς ἐσπέρας καταλαβούσης, εἰς προσευχὴν ἑαυτοὺς ἀνῆκαν· Ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, λέγοντες. Ἐξ ἁγίου σου, Δέσποτα, κατοικητηρίου· ὅτι ὁ ἐχθρὸς ὠνείδισεν ἡμᾶς διὰ τὸ σὸν ὄνομα, καὶ λαὸς ἀφρων παρώξυνε τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον· καὶ μὴ παραδῶς ἰθὺς ὁμοῦς ἀγριωτέροις ψυχᾶς ἐξομολογουμένα· σοι· ἀλλ' ἐπίβλεψον εἰς τὴν διαθήκην σου, καὶ ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, Κύριε, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου· ὅτι ἡ ὑπερήφανια τῶν μισούντων σε, γέγονεν ἐφ' ἡμᾶς ἰσχυρά. Καὶ τῆς εὐλῆς ἡδὴ τελεσθείσης, βραχὺ πρὸς ὕπνον διατραπέλιν ἄγγελος αὐτοῖς ἐπιστάς, ἤλπι μὲν τὴν μορφὴν εἰκῶς, φαιδρὸν δὲ καὶ τῆς ἐσθῆτος αὐτῆς ἀπολάμπων, θαρσεῖτε, φησὶ πρὸς αὐτοὺς, οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι, καὶ μὴ φοβεῖσθε· ἑδραῖοι δὲ μᾶλλον

IX. Cum has litteras et sanctos viros accepissent milites, viam sunt ingressi. Quidam autem ex famulis, et simili zelo in pietatem, et in dominos victi benevolentia, eos quoque sunt secuti, quasi non corpora solum legi, sed etiam animas volentes Deo servire. Qui etiam audierunt sanctos inter se colloquentes, et dicentes, quod nocte, qua egressi sunt e civitate Romanorum, divina quaedam apprensio visio iussit eos confidere, et bono esse animo ad certamen, et alacriter ingredi bonum iter propter Christum. Quamobrem etsi essent ferrea illa vincti catena, citra molestiam et cum voluptate psallebant: In via testimoniorum tuorum delectati sumus, Domine, tanquam in omnibus divitiis. In justificationibus tuis meditati sumus, et legis tuæ non sumus obliti. In mandatis tuis meditabimur, et exquiremus vias tuas. Vivemus, et custodiemus sermones tuos. Cum ergo totum illud iter citra laborem confecissent, diversantur in quadam civitate, nomine Barbaleso, prope regionem Limitaneorum. Quo in loco cum dux versaretur Antiochus, ante eum sunt producti, læti quidem et vultu alacri, animi autem nobilitatem liberalibus ostendentes moribus. Eorum itaque, qui ipsos circumstabant, oculi erant omnes in eos coniecti: et nec facile desistebant, sed firmo et intento obtutu eos aspiciabant; erantque ipsi theatro jucundum quoddam spectaculum.

X. Cum eos ergo vidisset dux quomodo se haberent, et deinde etiam legisset litteras imperatoris, tacitus apud se admirabatur, et eos rursus contemplabatur, magnum quid esse et novum existimans, quod ad tantam processissent animi magnitudinem, ut et supplicia, et minas, et gloriam, et ipsum etiam despicerent imperatorem, imo mortem quoque minimi facerent. Accersito autem commentariensi: Accipe, inquit, hos vinctos, et in custodia quidem serva tutissima, nihil autem grave aut molestum sustinentes: eos enim reservo examinationi. Atque ii quidem jussu ducis in tuta inclusi custodia, cum venisset vespera, seipsos dederunt orationi: Adspice ad nos, dicentes, Domine, e sancto tuo habitaculo: quoniam inimicus nos probris affecit, et populus insipiens irritavit nomen sanctum tuum. Et ne tradas hominibus feris immanioribus animas tibi confitentes: sed aspice ad testamentum tuum, et suscipe nos, Domine, et redime nos propter nomen tuum. Quoniam superbia eorum, qui te oderunt, in nos evasit vehemens ac potens. Peractis autem precibus, cum ad somnum essent conversi, eis apprensus angelus, soli quidem forma similis, et ex ipsa quoque veste lætum splendorem emittens: Confidite, eis dixit, servi Christi, et nolite timere; sed state firmi et stabiles in Domini nostri Jesu Christi confessione. Ipse enim est vobiscum, defensor vester.

Ille quidem hæc dixit. Illi autem cum e somno fuissent excitati, et inter se, et famulis, qui cum eis versabantur, angelicam illam narrarunt visionem. Et cum essent illorum animi rursus repleti fiducia, læti psallebant singuli. « Ad Dominum, cum tribularer, clamavi : et exaudivit me de monte sancto suo. Ego dormivi, et soporatus sum. Exsurrexi, quoniam Dominus me suscipiet : non timebo a millibus populi, qui me in orbem invadunt. Surge, Domine, serva me. Quoniam tua est salus, et super populum tuum benedictio tua * . »

XI. Statim ergo sumno mane, dux quidem sedebat in excelsis tribunali : ei autem assistebat universa quoque caterva militaris. Cum ergo accersivisset sanctos e custodia, jubet legi litteras eis audientibus. Quod cum factum esset : Oportebat quidem, inquit, vos, parentes jussui gloriosi imperatoris, diis sacrificare, et non illius humanitatem ad iram provocare. Quoniam autem nescio qui factum sit, ut et illum ad illam provocaveritis, et a tanta gloria excideritis, et illas profundas amiseritis divitias : at nunc saltem nobis velitis obedire, vobis consulentibus ea quæ sunt conducibilia. Sic enim priore longe majorem gloriam, et majores opes, et alia bona apud imperatorem consequemini. Quid enim est grave, si quod non potuistis prius intelligere, sive forte fortuna, seu aliquo alio casu, nunc cum diligentius consideraveritis, id, quod oportet, accurate eligatis? Est enim multo levius peccare propter ignorantiam ejus quod est bonum et conducibile, quam ubi agnovervis perseverare in deterioribus, et non transire ad id quod est melius. Nam illud quidem est peccatum ignorantiae, hoc autem malæ mentis, et quæ sunt mala, sua sponte eligentis. Nam ego quidem valde accendor, et aliam vestram reputans amicitiam, et recordans ejus, quod a vobis accepi, beneficii, et maxime a te, domine mi Sergi, per quem hunc mihi paravi magistratum. Sed nescio quid agam, cum fortuna res sic administraverit, ut ego quidem hodie sedeam iudex ; vos autem, tanquam rei, stetis ante meum tribunal, reddituri rationem vestræ in deos ipsos invictos impietatis, et pium imperatorem inobedientiae.

XII. Sic ergo et his allicientibus verbis Antiochus conveniebat sanctos, et amice quodammodo eos alloquebatur consulens, et bona, ut videbatur eis suggerens, quo sibi imperatoris benevolentiam compararet. Sciebat enim, quantus esset illius amor in eos, et quod plurimi faceret tales viros non amittere : hoc cum ex multis aliis conjectans, tum ex hoc, quod eos nullo voluerit tormento subjicere, sed per hanc solam ignominiosam ad illum missionem studeret eos in contrariam traducere

* Psal. cxix, 1 ; iii, 6 sqq.

Α ἐν τῇ πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογία στήτε· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ μεθ' ὑμῶν ἀντιλήπτωρ ὑμῶν. Ὁ μὲν δὲ ταῦτα εἶπε· τοῦ ὕπνου δὲ διαναστάντες ἐκεῖνοι, ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς συνοῦσιν οἰκείταις τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην διηγήσαντο ὀπτασίαν. Καὶ τὰς ψυχὰς θάρσους ὑποπλησθέντες, μεθ' ἡδονῆς πάλιν ἐψάλλον· Πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐκοιμήθην, καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, διὸ Κύριος ἀντιλήψεται μου· οὐ σοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ τῶν κύκλω συνεπιτιθεμένων μοι. Ἄνάστα, Κύριε, τῷσόν με, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου.

Β ΙΑ'. Εὐθὺς δὲ ἄμα πρῶτ', ὁ δοῦξ μὲν ἐπὶ μετεώρου καθῆστο τοῦ βήματος, παρειστήκει δὲ αὐτῷ καὶ ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν σύνταγμα. Μεταπεμφόμενος οὖν ἀπὸ τῆς φυλακᾶς τοὺς ἁγίους, εἰς ἐπήκουον αὐτῶν ἀναγνωσθῆναι κελεύει τὰ γράμματα. Οὐ γενομένου, ὑπολαβὼν αὐτὸς, ἔδει μὲν ἀπ' ἀρχῆς, ἔφη, τῷ τοῦ καλλινίκου βασιλέως πρόσταγμα πεισθέντας ὑμᾶς, θῆσαι τε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν ἐκείνου μὴ παροργίσει φιλανθρωπίαν· ἐπεὶ δὲ, τί παθόντες οὐκ οἶδα, ἐκεῖνόν τε παρωξύνετε, καὶ τοσαύτης ἐκπεπτώκατε δόξης, καὶ τὸν βαθὺν ἐκείνον πλοῦτον ἀποβελήκατε. ἀλλὰ νῦν οὖν ὑπακούσαί τε ἡμῖν προθυμῆθητε τὰ λυσitelῆ συμβουλευούσι, καὶ τοῖς θεοῖς θῆσαι θελήσατε. Οὕτω γὰρ ἂν δόξης τε μείζονος παραπολὺ τῆς προτέρας καὶ πλοῦτου καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρὰ βασιλεῖ καλῶν ὀπολάσετε. Καὶ τί γὰρ τοῦτο δεινόν, τὸ μὴ δυναθῆντας τὸ δέον συνιδεῖν πρότερον, εἴθ' ὑπὸ τύχης καὶ τινος ἄλλης περιπετείας, νῦν μὲν γοῦν σκεψαμένους τὸ προσῆκον ἐλίσθαι σὺν ἀκριβείᾳ ; Πολλῶ γὰρ κουφότερον δι' ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος ἁμαρτεῖν, ἢ ἐπιγνόντα τοῖς χείροσιν ἐπιμείναι καὶ μὴ μεταπεσεῖν πρὸς τὸ βέλτιον. Τὸ μὲν γὰρ ἀγνοίας ἐστὶν ἀμάρτημα, τὸ δὲ γνώμης ἐθελοκίκου καὶ μοχθηρᾶς προαιρέσεως. Ὡς ἔγωγε πάνυ σφόδρα ὑμῶν περικαλομαι, τὴν τε ἄλλη ἀναλογιζόμενος φιλανθρωπίαν, καὶ δὴ καὶ διαμνημονεύων ὑμῖν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς εὐεργεσίας, καὶ μάλιστα σοὶ τῷ κυρίῳ μοι Σεργίῳ, δι' οὗ καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐκτησάμην. Ἄλλ' οὐκ οἶδα ὅ τι καὶ δράσω, τῆς τύχης οὕτω τὰ πραγματὰ διαθείσης, ὥστε κριτὴν καὶ ἐμὲ καθῆσθαι τήμερον· ὑμᾶς δὲ ἴσα καὶ καταδίκους τῷ ἐμῷ παρίστασθαι βήματι, λόγον ὑφένοντας ὧν εἰς τε τοὺς ἀτητήτους θεοῦς αὐτούς, καὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα παρηνομήσατε.

Γ ΙΒ'. Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοιοῦτοις ἐπαγωγῶσι ῥήμασιν ὁ Ἄντιοχος τοῖς ἁγίοις ὠμίλει, καὶ ὥσανεὶ φιλικῶς αὐτοῖς διελέγετο, συμβουλευῶν οὐδὲ τὰ χρηστὰ ἐκείνοις ὑποτιθεῖς· ἀλλ' ἑαυτῷ μᾶλλον τὴν βασιλικὴν μνηστευόμενος θεραπεῖαν. Ἦδει γὰρ οἷος ἔρωσ ἐκείνῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅπως αὐτῷ περὶ πλείστου, τὸ μὴ τοιούτους ἄνδρας ἀποβαλεῖν, ἐκ πολλῶν καὶ ἄλλων τοῦτο δὴ τεκμαιρόμενος, καὶ τῷ μετρίῳ τούτους ἐθελῆσαι βασάνῳ περιβαλεῖν· ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς ἀτίμου ταύτης πρὸς ἐκείνον ἀποστολῆς, μετα-

παίσειν αὐτοὺς βουληθῆναι, ὅποιος δὴ Μαξιμιανὸς τεχνῶσθαι ταῦτα βαρύτερος τε καὶ ποικιλώτατος. Ἄλλὰ τοιοῦτοις μὲν ὁ Ἀντίοχος, ὡσπερ ἔφημεν, θελκτικρίοις ὑποκλέπτειν τὰ πρῶτα λόγοις αὐτοὺς ἐπειράτο: Ἐἴτα προσετίθει τὸ καὶ τοῖς φοβερωτέροις τοῦ σκοποῦ μετακινῆσαι, καὶ τῆς ἐργάσεως. Ἐἴ γὰρ μὴ πεισθῆιτέ μου, λέγων, ἵταῖς παραινέσεσιν, ἀνάγκη μοι πάντως ἔσται καὶ τὰ προστεταγμένα ποιεῖν· καὶ ὡς ἐχθρόν μᾶλλον τῇ ὑμετέρᾳ προσφέρεσθαι μεγαλοπρεπέα. Καὶ πολλὸς ἦν ἐφεξῆς τοῖς τῶν κολαστηρίων ὀνόμασι καὶ ταῖς ἀπειλαῖς. Ἄλλ' οἱ ἅγιοι μάρτυρες οὔτε θωπεῖαις μαλαττόμενοι, οὔτε ἀπειλαῖς ταπεινούμενοι, τοῖς τὸν Χριστὸν μόνον, ὡ δικάστα, καὶ τὴν παρ' αὐτῶ κρυπτομένην ζωὴν κερδᾶναι προελομένοις, οὐδενὸς μέλει τῶν βρόντων τούτων καὶ φθειρομένων, οὐ τιμῆς, οὐ δόξης, οὐ δυναμένων. Ἴδε γὰρ, ἡμεῖς, καὶ ἀπειλῶν τῶν παρὰ σοῦ καὶ καλακειῶν ἐπίσης καταφρονοῦμεν, καὶ οὐδενὸς ὅλως τῶν ὑμετέρων φροντίζομεν. Παῦσαι τοιγαροῦν πονηρὰ κατὰ τὸν ὄφιν ἡμῖν καὶ αὐτὸς συμβουλεύων. Ὁρῶμεν γὰρ ὑπὸ τὰ χεῖλη σου τὸν ἴδν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν συμβουλήν ὡς χαλεπὴν οὔσον ἐπίδουλήν ἐκτρέπομεθα. Μὴ τοίνυν ἐξαπατῶ τὸν καιρὸν εἰς μάτην ἀναλίσκων καὶ κενῶν ἐλπίδων ἐχόμενος. Οὔτε γὰρ κολάζων αἰρήσεις, οὔτε ἀπειλῶν πείσεις καταλιπεῖν τὸν ζῶντα Θεόν, δαίμοσι δε κωφοῖς καὶ ἀναίσθητοις θυσίαν προσενεγκεῖν. Ἡμῖν γὰρ καὶ τὸ διὰ Χριστὸν ἀγαθόν, καὶ τὸ δι' αὐτὸν πάλιν ἀποθανεῖν κέρδος. Σὺ δὲ ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις τι καὶ αὐτὸς τοιοῦτον περὶ τῶν οἰκειῶν εἰδώλων εἰπεῖν. Ἀληθῶς γὰρ ἀργύριόν εἰσι καὶ χρυσὸν ἔργα, χειρῶν ἀνθρώπων, οὐδὲν τοὺς εἰς αὐτὰ πεποιθότας ὠνήσαι δυνάμενα. Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ τιμῶντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

ΙΓ'. Ὁ δοῦξ τοίνυν τοιαῦτα φανερώς φηγεζομένους, καὶ οὕτως ἐλευθερίως ἔχοντας τοὺς γενναίους ἰδῶν, καὶ γνοὺς ὡς οὐκ ἂν ποτε λόγοις αὐτοὺς μεταπεισῆσαι δονηθείη πρὸς τὴν διὰ βασάνων πείραι ἐχώρει· καὶ τὸν μὲν μεκάριον Σέργιον ἀσφαλεστάτῃ φρουρᾷ παρεδίδου τούτῃ δῆθεν ἀμειβόμενος αὐτὸν τῆς εὐεργεσίας· τὸν Βάκχον δὲ διὰ τεσσάρων ἰσχυρῶς ἐκταθέντα, βουνεύροισ ὡμῶς ἐκέλευε καταξαινεσθαι. Ἄλλ' ἦν ἰδεῖν γνῶμην πολλῶ φύσεως ἰσχυροτέραν, καὶ προαίρεσιν σωματικῆς πάσης βίας ὑψηλοτέραν. Μέρη μὲν γὰρ τοῦ παναγίου σώματος ἐκείνου ταῖς μάλιστα ἀποσπώμενα, πρὸς αὐτὸν ἀέρα διερρίπτοντο· αἱμάτων δὲ κατὰ γῆς ἐφέροντο βύακες, καὶ σπλάγχνα μὲν τῶν σαρκῶν ἐγυμνοῦντο τὴν τῆς φύσεως αὐτῆς διάπλασιν τοῖς παροῦσιν ἀνακαλύπτοντα. Ψυχὴ δὲ καὶ αὐτὴ ἀπολιπεῖν τὸν ἀθλητὴν ὅλως ἐπειγομένη, ὅμως ἐπέμενε καὶ πλείους ἐπιζητοῦσα κολάσεις, ἵνα φιλοτιμοτέρων πάντως ἐπιτύχη ταῖ τῶν βραβείων. Ἐχειρον ἄγγελοι τὴν ὑπερφῶα τοῦ μάρτυρος καρτερίαν ὁρῶντες, Ἡνιωῦντο δαίμονές τε ἐαυτῶν ἦτταν ὑπὸ ταῖς πάντων ὄψεσι θριαμβεύοντες. Ἀπαγορεύοντες οἱ δῆμιοι τῇ γῇ κατεκλίνοντο· καὶ ὁ μάρτυς, εἶπες ἂν αὐτὸν ὄντως

A sententiam, utpote quod ad hæc excogitanda Maximianus esset valerrimus et ingeniosissimus. Sed his quidem blandis et pellicientibus verbis prius conabatur eos illicere Antiochus. Deinde conatus est etiam terrore eos a scopo traducere et constantia: Si enim meis, dicens, non parueritis adhortationibus, erit mihi omnino necesse facere quæ sunt imperata: et me, tanquam inimicum, gerere in vestram magnificentiam. Et post hæc multus fuit in enumerandis nominibus tormentorum, et minis intentandis. Sed sancti martyres, neque blanditiis emolliti, neque minis dejecti: iis, dixerunt, qui Christum solum, o iudex, et quæ apud ipsum absconsa est, vitam lucrati statuerint, nihil est curæ ex iis quæ fluunt et intereunt, non honor, non gloria, non potentia, non aliquid aliud eorum, quæ aut demulcere possunt, aut molestia afficere. Nos enim et tuas minas, et blanditias ex æquo contemnimus. Cessa ergo tu quoque, sicut serpens nobis mala consulere. Videmus enim virus sub tuis labris: et ideo consilium tuum tanquam graves aversamur insidias. Ne ergo fallaris, tempus frustra consumens, et a vana spe pendens: neque enim puniens expugnabis, neque minans persuadebis, ut viventem quidem Deum relinquamus, dæmonibus autem surdis et nullo sensu præditis offeramus sacrificium. Nobis enim et propter Christum vivere, est bonum: et propter ipsum rursus mori, lucrum. Tu autem nihil tale potueris dicere de tuis simulacris. Vere enim sunt « argentum et aurum, opera manuum hominum »⁵, « quæ nihil possunt prodesse iis, qui in ipsis suam collocarunt fiduciam. Similes ergo eis fiant ii, qui ipsa colunt, et omnes qui confidunt in eis.

XIII. Cum ergo dux vidisset eos tam aperte locutos, tantaque esse præditos libertate et animi magnitudine; et intellexisset fieri non posse ut verbis eis persuaderet, processit ad periculum per tormenta faciendum: et beatum quidem Sergium in tutissimam tradidit custodiam, pro accepto beneficio eum sic remunerans: Bacchum autem a quatuor fortiter extensum, boum nervis jussit cædi crudeliter. Sed licebat videre mentem longe natura fortiolem, et animi institutum vi quavis corporis excelsius. Nam sanctissimi quidem illius corporis partes avulsæ flagellis, disjiciebantur in ipsum aerem, per terram autem ferebantur rivi sanguinis: et viscera quidem nudabantur carnibus, ipsius naturæ formationem aperientia iis qui aderant: anima autem, quæ ipsa quoque athletam festinabat relinquere, sustinebat tamen, etiam plura requirens supplicia, ut omnino munificentiora assequeretur braviam. Lætabantur angeli, videntes admirabilem martyris constantiam. Cruciabantur dæmones, quod parta de eis victoria, in conspectu omnium quodammodo duceretur in triumphum. Lictores fessi humi accumbobant. Martyrem autem

⁵ Psal. cxiii, 4.

videns dixisses cum ita esse affectum, ut non tam flagris cæsus, quam vernis floribus conspersus videretur. Tandem per voces cœlestes vocatus est ad beatum locum quietis, anima deposita in manus Opificis.

XIV. Martyricum autem illius corpus a bestiis quidem devorandum exposuit ille iudex iniquus. Ignorabat autem, qualem curam gerat eorum, qui ipsum diligunt, illius Deus, qui etiam ferarum naturam scit traducere ad mansuetudinem, et per illas adhuc majora facere miracula. Feræ enim reveritiæ certamina, quæ pro pietate ab eo erant suscepta, non solum nullum ex ejus membris omnino tangere sustinuerunt; sed etiam, dum ad sepulcrum ferretur a Christianis, eum sequebantur fungentes munere satellitum, et Dei hostes aperte arguentes amentitiæ. Sic ergo inclytus Bacchus ea quæ cupiebat assecutus, ad cœlestia transiit habitacula.

XV. Sergius autem socius ejus relictus et molestia distrahebatur propter separationem, et rursus lætitia propter expectationem. Sed non despexit cum ægre ferentem separationem dulcis ejus amicus et familiaris: sed læto vultu divinus Bacchus, et consueto habitu militari noctu ei apparens, cum amicum convenisset, et eum implevisset audacia, et ejus discussit tristitiam, animique ægritudinem, et firmiorem fortioeremque reddidit ad supplicia. Die autem sequenti dux rursus sedens in tribunali cum beatum curasset produci Sergium, leoninam pellem exuens versipellis, induit pellem vulpis. Et cum in eum quamdam finxisset benevolentiam, ad fidem faciendam aliquid accommodatum ostendens, quod scilicet illum magistratum ex eo nactus esset, eum blanditiis evocabat ad sacrificandum, perfectam et absolutam a Christo separationem ei volens reddere pro beneficio, stultus, sic quoque sensim eum alloquens: Pudet me veteris illius felicitatis, et beneficiorum, quæ in me contulisti, amicissime Sergi, nec te quidem amplius fero intueri sic reum stantem pro nostro. Tribunali, qui sum minimus, si cum tuo conferar splendore, tuæque amicitiae, et potentiae opera sum præsentem assecutus magistratum. Ille quidem hæc callide dicebat, hoc solum machinans, ut eum omnino blandis verbis illiceret, et fraudulenter ad eamdem deduceret religionem. Ille autem: Sed si me, inquit, velis nunc quoque in maximis bonis accipere benefactorem, prompto et alacri animo tibi hac in re inseruiam. Nam cum te liberavero ab hac profunda decoptione, adducam ad lucem veritatis, et Regi immortalis reddam familiarem.

XVI. Non lubenter audiit ea, quæ dicebantur, homo qui assuefactus erat interitui; sed statim Sergium gravius et severius aspiciens: Ne deos, inquit, blasphemem immortales. Martyr autem acrius utens dicendi libertatem, totum faciebat contrarium: et illius deos afflictebat probris ac contumeliis, et eos solum nomina vocabat re carentia: eos vero, qui illos adorabant et colebant, ostendebat multo minore sensu esse præditos quam surdos

ἰδῶν διακείμενον οὐ μάλιστα μᾶλλον, ἢ ἀνθεὶν ἑαρινοῖς καταχέσθαι. Ἔως ἐπὶ τὸν μακαριστὸν τῆς ἀναπαύσεως δι' ἐπουρανίου φωνῆς ἐκλήθη τόπον, ταῖς τοῦ δημιουργοῦ χερσὶ τὴν ψυχὴν παραθέμενος.

ΙΔ'. Τὸ μέντοι μαρτυρικὸν ἐκείνου σῶμα βρῶμα μὲν θηρῶν ὁ παράνομος δικαστὴς ἐτίθει. Ἠγνῶει δὲ πέντως ὁποῖος ἦν κήδεσθαι τῶν φιλοῦντων ὁ ἐκείνου θεός, ὃς καὶ θηρίων οἷδε φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἡμερότητα, καὶ μέλζονα ἔτι δι' ἐκείνων θουματουργεῖν. Τοὺς γὰρ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας αἰδούμενοι τοῦ ἀνδρὸς ἄθλους οἱ θῆρες, οὐ μόνον οὐδὲ ψαῦσαι τινος τῶν αὐτοῦ μελῶν ὄλωσ ἠέσχεοντο, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταφὴν ὑπὸ Χριστιανῶν φερομένην παρέποντο, δορυφόρων τάξιν ἀποπληροῦντες, καὶ τὴν τῷ θεομάχῳ ἀνοίαν φανερώς διελιγχοῦντες.

Β Οὕτω μὲν οὖν ὁ αἰοιδίμος Βάκχος ὧν ἐπεθύμει τυχῶν, πρὸς τὰς ἐν οὐρανοῖς σκηνὰς διαβαίνει.

ΙΕ'. Ὁ σύναθλος δὲ Σέργιος ἀπολειφθεὶς λύπη τε διὰ τὸν χωρισμὸν καὶ ἠδονὴν πάλιν διὰ τὰ προσδοκώμενα ἐμερίζετο. Ἄλλ' οὐ περιεῖδεν αὐτὸν τῷ χωρισμῷ κάμνοντα ὁ γλυκὺς ἐταῖρος καὶ ἐραστὴς· ἀλλὰ παιδρῶ τῇ ὄψει ὁ θεὸς Βάκχος καὶ συνήθει τῷ τῆς στρατείας σχήματι νυκτὸς ἐπιφανεῖς καὶ διαλεχθεὶς τῷ φίλῳ καὶ θάρρους ἐπιπλήσας, τὸ σκυθρωπὸν τε τῆς ἀθυμίας διέλυσε, καὶ ἀσφαλέστερον ἄμμι καὶ γενναϊότερον πρὸς τὰς μελλούσας τιμωρίας διέθηκεν. Εἰς δὲ τὴν ἐξῆς καθίσας ὁ δούξ ἐπὶ βήματος, καὶ τὸν μακάριον παραγαγὼν Σέργιον τὴν λεοντὴν ἀποβαλὼν ὁ ποικίλος, τὴν ἀλωπεκὴν ἐνδύεται· καὶ τινα πλασάμενος εἰς αὐτὸν εὐνοίαν, καὶ πιστὸν δῆθεν ἐπιδεικνύς, ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐκείνην ὑπ' αὐτοῦ κτῆσαιτο, κολακαίει αὐτὸν εἰς τὸ θεῖον ἐξεκαλεῖτο, τὴν παντελῆ Χριστοῦ ἀλλοτρίωσιν ἐν τάξει χαρίτων ἀποδοῦναι βουλόμενος, ὁ θεομιστὴς καὶ ἀνόητος, ἡρέμα δὲ καὶ ταῦτα ὑποφωνῶν· Αἰσχύνομαι τὴν παλαιὰν ἐκείνην εὐδαιμονίαν καὶ τὰς εἰς ἐμὲ χάριτας, φίλτατε Σέργιε, αἰσχύνομαι ἴνῃ τοὺς θεοὺς καὶ οὐδὲ ὄρῳ ἔτι σε φέρω κοτάδικον οὕτω τῷ ἡμετέρῳ βήματι παριστάμενον, ὁ πολλοστός ἐγὼ πρὸς τὴν σὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τῆς σῆς φιλικῆς καὶ δυναστείας ἔργον τὴν παροῦσαν ἀρχὴν περικαίμενος. Ὁ μὲν οὖν πανούργως ἔλεγε τὰ τοιαῦτα, τοῦτο μόνον τε χρώμενος, ὅπως αὐτὸν ἐξ ἄπαντος ὑποκλέψῃ καὶ πρὸς τὴν ἴσῃν αὐτῷ θρησκείαν δολερῶς ὑπαγάγῃται. Ὁ δὲ, Ἄλλ' εἰ βούλει, φησὶ, καὶ νῦν ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν ἀγαθῶν εὐεργέτην λαβεῖν με πρόθυμος ἔσομαι γε. Ἐλευθερώσας γὰρ σε τῆς βαθείας ταύτης ἀπάτης, τῷ τῆς ἀληθείας προσάξω φωτὶ καὶ βασιλεῖ τῷ ἀθκνᾶτῳ προσοικειώσομαι.

Ιζ'. Οὐκ ἤκουσεν ἡδέως τῶν λεγομένων ὁ τῆ ἀπωλείᾳ συνεθισθεὶς ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐμβριθέστερον αὐτίκα Σεργίῳ τὸ βλέμμα ἐπιβαλὼν· Μὴ βλασφημῆμι τοὺς ἀθανάτους, ἔφη, θεοὺς. Καὶ ὁ μάρτυς δὲ, θερμότερον πάλιν τῆ παρρησίᾳ χρησάμενος, τὸναντίον ἄπαν ἐποίησεν· καὶ τοὺς ἐκείνου θεοὺς ἐξέδριζέ τε καὶ ὀνόματα μόνον αὐτοὺς ἐκάλει πραγμάτων ἔρημα· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας δὲ καὶ σεβομένους αὐτοὺς ἀναισθητοτέρους πολλῶν τῶν κωφῶν ἐκείνων ἐδείκνυ

θεῶν. Ὁ δοῦξ τοίνυν ὡς ἑώρα κολακειῶν τε κρείττω καὶ ἀπειλῶν τὸν Σέργιον, καὶ οὐδ' ὅπως οὖν ὑποδιδόντα τῆς παβήρησις, αὐτίκα τὴν κατεψευσμένην ἐκείνην φιλίαν καὶ τὸ προσωπεῖον ἀποδυσάμενος ὅπερ ἦν ἐναργῶς ἀπεδείκνυτο, καὶ ὡς ἔοικεν. Ἦ πολλή μου, φησὶν, ἡμερότης, καὶ τὸ ἀκλίρωσ τοῦτο πρὸς σε φιλάνθρωπον, ταῦτά σε πρὸς ἀλαζονείαν ἐπήρῃς· καὶ οὕτω καθ' ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ θεῶν ἠρέθισε τῶν μεγάλων. Ἀλλὰ καὶ τὸν τύφον ἀπομαθήσῃ, εὖ οἶδα, καὶ ἐπιμελήσῃ τῆς αὐθαδείας, καὶ γνώσῃ σεαυτὸν οὐ μεστέην ἄρτι τῶν κοινῶν ὄντα, οὐδὲ παρὰ βασιλεῖ τὰ μεγάλα δυνάμενον, ἀλλὰ κατὰ κριτόν καὶ δεσμώτην καὶ εἴ τι ἄλλο τοῖς οὕτω φρονούσι κακὸν ἔπεται. Καὶ αὐτίκα τὴν ἀπὸ τοῦ φρουρίου Σουρῶν ἐπὶ τὴν πόλιν Ῥωσαφῶν στείλλόμενος ποθεῖαν ὁ δοῦξ, σιδηραῖς κρηπίσιν ἡλοῖς ὀξείαις ἐμπεπαρμέναις τὸν ἀθλητὴν ὑποδεθῆναι παρασκευάζει· καὶ ἀχρήματος αὐτὸς ἐπιβῆς, ἐμπροσθεν ὡς εἶχε ποδῶν τρέχειν τὸν ἄγον ἐπὶ ἐβδομηκοντά που σταδίου ἄχρι Τετραπυργίας ἡνάγκασεν. Ὅσοι μὲν οὖν ἀπορρέον τὸ ποδῶν αἷμα ἑώρων θαυμάζειν τε αὐτοῖς ἀτεχνῶς ἐπῆει, καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκπλήττεσθαι. Ἐκείνῳ δὲ ἄρα αἱ τῶν προσδοκωμένων ἐλπίδες βάνιδες παρακλήσιως ἦσαν ἐξ οὐρανοῦ στάζουσα καὶ τὸ βαρὺ τῶν ὀδυνῶν ὑπεκούφιζον, ἀλύπως, τε εἶχετο τῆς ὁδοῦ, καὶ σὺν ἡδονῇ ταῦτα ὑπέψαλλεν· « Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον· προσέχε μοι καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου· καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταιλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, καὶ ἔστησεν ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.

IZ'. Ὡς δὲ καὶ τὴν τετραπυργίαν ἤδη κατελαβόν, αὐτὸν μὲν ἐν φυλακῇ δεσμώτην ἐλάμβανεν· οὕτω προσταχθὲν ὑπὸ τοῦ δουκός· ἐκείνον δὲ φροντίδες ἐν χερσὶ δημοσίων πραγμάτων εἶχον. Ἐσπέρας δὲ ἤδη γενομένης μόνος παρὰ τῇ φυλακῇ ὁ μάρτυς ἀπολειφθεὶς « Οἱ ἐσθίοντες, » ἔψαλλεν, « ἄρτους μου ἐμεγάλυνον ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. » Καὶ σχοινοῖς διέτειναν παγίδα τοῖς ποσὶ μου, καὶ διελογίσαντο τοῦ ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματά μου. Ἀλλ' αὐτὸς, Κύριε, Κύριε, πρόφθασον αὐτοὺς καὶ ὑποσκελίσον αὐτοὺς, καὶ ῥύσαι ἀπὸ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου καὶ ἐκ χειρὸς κυνός τὴν μονογενῆ μου. Ὅθεν οὐδὲ ἀπαράκλητον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν πάλιν ὁ τοὺς στεφάνους αὐτῷ πλέκων ἄνωθεν περιεῖδεν· ἀλλὰ κηδεμονίαν τε πολλὴν περὶ τοῦτον ἐπιδείκνυται, καὶ ἄγγελον αὐτῷ κατὰ μέσσην ἐκπέμπει τὴν νύκτα· ὃς πρύτερον τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἰδέως ἀνακτησάμενος, εἶτα καὶ τοῦ σώματος ἐπιμεληθεὶς, καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ πονήρως ὑπὸ τῶν πληγῶν ἔχοντας ὑγιάσας, καὶ καθάπερ ἑταίρῳ τινὶ καὶ συμπολίτῃ φιλικώτατα διαλεχθεὶς καὶ κατασπασάμενος, προσθυμότερον πολλῶν πρὸς τὸν ἄγωνα διέθηκεν.

IH'. Ἐωθεν τοίνυν καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος πάλιν ὁ δοῦξ, κελεύει τισὶ τῶν περιεστώτων ἀφελόμενος τὸν μακάριον ἀπὸ τῆς φυλακῆς (οὐ γὰρ αὐτὸς δυνατόν εἶναι χρῆσασθαι τοῖς ποσὶν ὑπὸ τῶν πληγῶν ὄντι) πρὸς ἑκυτόν καὶ τὸ βῆμα κομίσαι.

⁶ Psal. xxxix, 1 sqq. ⁷ Psal. xl, 10.

A illos deos. Dux autem postquam vidit Sergium et blanditiis, et minis esse superiorem, et nihil remittentem de loquendi libertate, illam statim ementitam exuens amicitiam et personam, aperte ostendit id quod erat : et, Magna mea, inquit, mansuetudo, et hæc in te importuna benignitas, ad arrogantiam te extulerunt, et sic in nos ipsos, et deos magnos provocarunt. Sed dediesce (sat scio) superbiam, et oblivisceris tuæ arrogantiam, et cognosces teipsum non esse rerum communium amplius intercessorem, neque posse plurimum apud imperatorem, sed esse damnatum et vinctum, et si quod aliud malum sequitur eos, qui ita sentiunt. Et statim a præsidio Surorum dux proficiscens in civitatem Rosaphorum, efficit ut calceatur athleta crepidis, ferreis clavis confixis : et conscendens vehiculum, coegit sanctum ita pedibus affectum, ante ipsum currere ad septuaginta stadia usque ad Tetrapyrgium. Atque quicumque quidem videbant sanguinem e pedibus defluentem, eis plane admirari veniebat in mentem, et athletæ stupere tolerantiam. Martyri autem spes eorum, quæ expectabantur, erant guttæ consolationis, quæ cadebant e cælo, et levabant dolorum gravitatem. Et citra molestiam pergebat iter ingredi, ei hæc psallebat cum lætitia : « Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi. Et exaudivit deprecationem meam : et eduxit me de lacu afflictionis, et e luto sæcis. Et statuit in latitudine pedes meos, et direxit gressus meos⁶. »

XVII. Postquam autem jam pervenissent Tetrapyrgium, ipsum quidem excepit custodia, duce ita jubente : illum autem urgentes curæ reipublicæ tenuerunt occupatum. Cum autem jam esset vespere, martyr relictus solus in custodia, psallebat : « Qui comedebant panes meos, magnificarunt super me supplantationem⁷. » Et funibus extenderunt laqueum pedibus meis, et cogitaverunt supplantare gressus meos. Sed tu, Domine, Domine, præveni, et supplantas eos : et libera ab impiis animam meam : et de manu canis unicam meam. Quare nec consolationis expertem ejus animam rursus dexpexit is, qui e superis ei nectebat coronas, sed et multam se ejus curam gerere ostendit, et angelum ei misit media nocte : qui, cum prius illius animam jucunde recreasset, et deinde etiam corpus curasset, et pedes, qui male se habebant, sanasset, et tanquam cum quodam amico et concive suo amicissimè esset locutus, et eum amplexus, longe alacriorem reddidit ad certamen.

XVIII. Mane ergo sedens dux in tribunali, jubet quibusdam ex iis, qui adstabant, ut sanctum tollentes e custodia (neque enim putabat fieri posse præ plagis, ut uteretur pedibus), ad suum deferant tribunal. Cum illi autem accessissent in custodiam,

statim fuit martyr, ut aquila, renovatus, non ablata senectute sed omnibus vulneribus. Neque enim opus habuit manu, quæ eum sustineret, aut ei omnino opem ferret ad ingrediendum, sed et leviter ingrediebatur, et pulchre movebatur, et erat revera testis fide dignus invictæ et omnipotentis Christi virtutis. Cum enim sic affectum dux aspexisset eminus, apud se mirabatur tacitus. Cum autem jam prope esset, eam rem vocabat magiam, et deos jurabat, et eos vocabat in testimonium eorum quæ dicebat. Quid est enim aliud, aiebat, quod et apud imperatorem ei prius tantam præbuit fiduciam, et nunc statim sopiit et obtudit acres dolores vulnerum, nisi aperta magia, et verba quæ ut plurimum curiose et sophisticè incantantur? Exhinc jam de Sergio spem adjiciebat: et cum eum curasset quam proxime sistendum, si forte familiaritate eum sic alliceret, placide eum alloquens, et ad priorem revertens assentationem: Rem quamdam, aiebat, arbitror divinam et incredibilem, quod in multis deliciis, et divitiis, et honestis moribus educatus, tam fortiter tuleris hoc tam grave tormentum. Sed ejus sermonem statim interrumpens martyr: Non sunt mihi, inquit, o judex, tormentum præsentia, sed sacra propter Christum pompa, et festum celebre, me ad ipsum cælum jucundissime transmittens. Dux itaque adhuc magis desperans, sanctum transmittit in custodiam. Ipse autem interim operam dabat mensurarum lautitiæ et lætitiæ, ut qui non solum iræ et crudelitatis sed etiam voluptatis vellet esse servus.

XIX. Cum autem viam rursus esset ingressurus, et ad Rosaphorum contenderet præsidium, ad quod tendens, a Sutis profectus fuerat, athletam rursus prioribus calceatum crepidis, a Tetrabyrgia duxit usque ad Rosapha. Cum autem eum eadem rursus luctantem necessitate vidisset martyrem, eandem, aut etiam majorem ostendere fortitudinem, et viam, quæ est a Suris usque ad Rosapha, cum ferreis illis crepidis citra laborem confecisse, omnino desperans fore ut mutaretur, jubet beati martyris caput amputari gladio. Ducitur itaque martyr a militibus ad locum consummationis. Magna autem multitudo virorum et mulierum et omnis ætatis consequebatur, ut eum viderent et decerantem, et vincentem, et coronatum. Quinetiam ipsæ quoque feræ veluti captæ quodam amore athletæ, relictis propriis cavernis, eum placide et mansuete deducebant, illius quidem beatum iter quodammodo probantes, et commendantes, impios autem re ipsa arguentes, quod quem feræ sunt reveritæ, ipsi plane cæci interficiunt. Ille autem cum ab iis, qui eum ducebant, militibus breve aliquid tempus petiisset ad orationem, et ab illis impetrasset, ad suum statim Dominum totam animam extollit cum oculis. Deinde, cum ei revocasset in memoriam suam commiserationem ad eorum quo

Α Τῶν δὲ πρὸς τὴν φυλακὴν παραγενομένων, ἀετὸς ἦν ἐκ καινῆς ὁ μάρτυς οὐ τὸ γῆρας, ἀλλὰ τὰς πληγὰς πάσας ἀποξυσάμενος. Οὐδὲ γὰρ ἐδεήθη χειρὸς ἀνεχοῦσης, ἢ τὸ παράπαν αὐτῶ συλλαμβανούσης πρὸς τὴν πορείαν, ἀλλὰ κούφως τε ἔβαινε καὶ σθαρόν ἐκινεῖτο, καὶ μάρτυς ἦν ἀληθῶς ἀξιοπίστος τῆς ἀμάχου καὶ πανσθενοῦς τοῦ Χριστοῦ δύναμεως. Οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ δοῦξ ἔχοντα πόρρωθεν κατιδὼν, ἡσυχῇ καθ' ἐκυτὸν ἀπεθαύμαζεν· ὡς δὲ καὶ πλησίον γένοιτο ἤδη, μαγεῖαν τε τὸ πρᾶγμα ἐκάλει, καὶ θεοὺς ἐπώμυ, καὶ μάρτυρας αὐτοῦς ἐποικεῖτο τῶν λεγομένων. Τί γὰρ ἐστὶν ἕτερον, ἔλεγεν, ὃ καὶ παρὰ βασιλεῖ πρότερον αὐτῶ τσαούτην παρεῖχε τὴν παρῆρησίαν, καὶ νῦν πάλιν τὰς ὀξείας τῶν πληγῶν ὀδύνας ἐκοίμισέ τε καὶ ἡμβλυνεν, ὅτι μὴ μαγεία σαρκῆς καὶ λόγου περιέργως ὡς τὰ πολλὰ καὶ σοφιστικῶς ἐπαδόμενοι; Ἐντεῦθεν καὶ ἀπεγίνωσκεν ἥδη Σέργιον, καὶ τὸν ἄνδρα ὅτι ἐγγυτάτω παραστησόμενος, εἴ πως κἂν οὕτως ὑποκλήψῃ ταῖς οἰκειώσεσιν, ἡμέρωσ τε διατεθεῖς ὡς μάλαστα, καὶ τῆς πρότερας πάλιν πρὸς αὐτὸν θωπείας γενόμενος, θεῖόν τι, ἔλεγεν, ἡγοῦμαι καὶ ἄπιστον, πῶς ἐν πολλῇ θεραπείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ ἡθροῖσιν ἄλλοις τραφεῖς, τὴν βαρυτάτην βάσανον ταύτην οὕτω γενναίως ὑπήνεγκας. Ἀλλὰ τὴν ὀμιλίαν εὐθὺς ὁ μάρτυς αὐτῶ ἐπικόψας· Οὐ βάσανός μου τὰ παρόντα, ὡ δίκαστά, ἀλλ' ἱερὰ διὰ Χριστὸν πομπὴ καὶ πανήγυρις πρὸς αὐτὸν με τὸν οὐρανὸν ἤδιστα παραπέμπουσα. Ὁ δοῦξ τοίνυν ἐπὶ πλεον αὐθις ἀπαγορεύσας, τῇ φυλακῇ παραπέμπει τὸν ἄγιον. Αὐτὸς δὲ περὶ τραπέζας εἶχε καὶ τὸν μεταξὺ πάντα καθυπάγει καιρὸν ὡσπερ οὐ θυμοῦ μόνον καὶ ὀμότητος, ἀλλὰ καὶ ἡδονῆς εἶναι βουλόμενος.

ΙΘ'. Ἐπεὶ δὲ ἄπτεισθαι καὶ πάλιν ὁδοῦ ἔμυλλε, καὶ πρὸς τὸ Ῥωσαφῶν ἠπέιγετο φρούριον, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπορῶν ὤρμητο, ταῖς προτέραις αὐθις τὸν ἀθλητὴν ὑποδήσας κρηπίσι, τὴν ἀπὸ Τετραπυργίας μέχρι Ῥωσαφῶν αὐτὸν ἤλαυνεν. Ὁ δὲ τῇ αὐτῇ πάλιν ἀνάγκῃ καλαίοντα, τὴν αὐτὴν ἢ καὶ μείζω κρτερίαν ἐπιδεικνύμενον εἶδε τὸν μάρτυρα, καὶ τὴν ἀπὸ Σουρῶν ἄχρι Ῥωσαφῶν ὁδὸν μετὰ τῶν σιδηρῶν κρηπίδων ἐκείνων ἀπονῆτι διανύσαντα; τὴν μεταβολὴν παντάπασιν ἠπογνοῦς, ξίφει τὴν μακρῆν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀποτηθῆναι κελεύει. Ἄγεται μὲν οὖν ὑπὸ τῶν τῆς τάξεως λοιπῶν, ἐπὶ τὸν τῆς τελειώσεως τόπον ὁ μάρτυς. Ἀνδρῶν δὲ πολὺ τι πλῆθος καὶ γυναικῶν καὶ ἡλικίας ἀπάσης, ὡσπερ ἐν σκότῳ φωτὸς εἰς τὴν πόλιν προηγούμενου, πάντες ἐπηκολούθουν ὥστε ἀγωνιζόμενον αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ νικῶντα καὶ στεφανούμενον. Ἀλλὰ καὶ θῆρες ἄγριοι; καθάπερ τι ἐρωτικὸν καὶ οὔτοι πρὸς τὸν ἀθλητὴν παθόντες, τῶν οἰκείων ἀπάραντες φωλεῶν, ἡμέρωσ αὐτὸν καὶ προσηγῶς, παρέπεμπον, ἐκείνον μὲν τῆς μακαρίας ὡσπερ πορείας ἀποδεχόμενοι, τοὺς ἀτεβεῖς δὲ πράγματι διελέγχοντες, ὅτι ὄν καὶ θῆρες ἠδέσθησαν αὐτοῖς λίαν τυφλώττους ἀναίρουσιν. Ὁ δὲ τοὺς ἄγοντας στρατιώτας βραχύνει τινὰ καιρὸν εἰς προσευχὴν αἰτήσας, καὶ παρ' ἐκείνων λαβὼν δλην εὐθὺς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην

μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν αἶρει καὶ τὴν ψυχὴν. Εἶτα τῆς οἰκείας συμπαθείας αὐτὸν ἀναμνήσας, ἤδη καὶ εἰς ἔλεον τῶν φονευτῶν ἐκείνων ἐξεκαλεῖτο, Ὁ μόνη, λέγων, ἀγαθότητι τὰ πάντα δημιουργήσας, ἃ κατ' εἰκόνα σὴν τὸν ἄνθρωπον διαπλάσας καὶ ἄρχειν τῶν ὁμοδοῦλων προχειρισάμενος, ὁ καὶ τὴν ἐντολὴν παραβάνας καὶ ἡθετηκότας σε τὸν δεσπότην, καὶ ἀγνώμονας περὶ τὸν εὐεργέτην ἀναφανέντας μὴ ἀπωσάμενος, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ δούλου μορφήν ἀναλαβὼν, καὶ πάντα ἐκὼν ὑπομείνας, καὶ μηδὲ θάνατον τὸ τελευταῖον παραιτησάμενος αὐτὸς σύγγνωθι καὶ νῦν τοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμελήσασιν· καὶ τὸ παχὺ τοῦτο τῆς ἀσεβείας νέφος διατεμῶν, καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ τυραννίδος τοὺς ἀθλοῦς ἐλευθερώσας φῶς τε θεῖον αὐτοῖς τῆς σῆς ἐπίλαμψον χάριτος, καὶ ἀνακάλεσαι πεπλανημένους αὐτοὺς τῷ μεγάλῳ καὶ θαυμαστῷ ὀνόματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ σου. Καὶ ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ σοῦ, Δέσποτα, σφαγιαζομένους, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὸς τῇ προαιρέσει καὶ τὰ σώματα καταθύοντας ὡς ἱερεῖα δεκτὰ, ὡς θυσίαν εὐάρεστον πρόσδεξαι, καὶ εἰς τὸ σὸν θυσιαστήριον τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν εὐφρανόμενους εἰσήγαγε. Ταῦτα προσηύξατο, καὶ φωνῇ τοῦτον ἐκείθεν αὐτίκα ἐκάλει· καὶ ταύτης ἀσμένως ἐκείνος καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀκούσας. τὸν τράχηλον εὐθύς ὡς ἥδιστα ὑποσχῶν, τὴν μαρτυρικὴν ἐκτέμνεται κεφαλὴν, ἐβδόμην τότε τοῦ ἀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος, καὶ πρὸς τὸν καλοῦντα τρέχει Δεσπύτην, καὶ πρὸς τοὺς στεφάνους ὄρα, καὶ φιλοτίμους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦς καὶ ὑποτελεῖς ὑποδέχεται. Τῶν γε μὴν κατὰ θεὸν τινὲς τῆς τελειώσεως συνεληλυθότων, τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα εὐλοβέσιν ἅμα καὶ ποθοῦσαι ἀνελόμενοι ταῖς χερσὶ, καὶ ὅσα νόμοι εἰς ταφήν τελεσάντες, λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως παρ' αὐτῷ τῷ τῆς μαρτυρίας τόπῳ κατέθεσαν.

Κ'. Χρόνου δὲ συχνοῦ διαγενομένου, τῶν θερμοτέρων τινὲς περὶ τὴν εὐσέβειαν, ἀπὸ τοῦ φρουρίου Σουρῶν ἀφικόμενοι, ὑφελέσθαι τὸ τοῦ μάρτυρος λείψανον ἐπεχείρουν. Ὁ δὲ, εἶτε μὴ θέλων ἐαυτὸν ζημιῶσαι τὴν πόλιν, εἶτε μὴ ἀνασχόμενος τὸν κοινὸν θησαυρὸν ἴδιον γενέσθαι τινός, φλόγα μεγάλην ποιεῖται τῆς κλοπῆς, μηνυτὴν· καὶ πῦρ ἀναφθὲν ἐκείθεν, ἄθρόον δημοσιεύει τὸν δόλον. καὶ τὴν ζημίαν εὐθύς παραδείκνυσιν. Οἱ ἐν τῇ Ῥωσαφῶν τοίνυν, πολεμίων ἐπιδημίαν τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑπολαβόντες, ἔνοπλοι πάντες ἐκ τοῦ αἰφνιδίου τῷ τοῦ μάρτυρος ἐρίστανται τάφῳ. Καὶ μαθόντες ὅπερ ἦν, τὴν ὑφαίρεσίν τε διεκώλυον καὶ οὐκέτι οὐδὲ ἐπιμεῖναι τῷ τόπῳ τοὺς ἀπὸ Σουρῶν ἠλείχοντο, Εἶτα μέντοι πολλὰ δετηθέντας ὅψῃ καὶ μόλις παραμείναι βραχὺ συνεχώρησεν. Οἱ δὲ τὴν προσεδρίαν μὴ ἀρχὴν ἔχειν μηδὲ ἄπρακτον βουλευθέντες, ναὸν τινα μικρὸν ἐπὶ τῷ τάφῳ ἐδείμαντο, καὶ οὕτω μεθ' ἡδονῆς ἐπανῆκον τῷ δοῦναι μᾶλλον ἢ λαβεῖν, τὸν πρὸς τὸν ἀθλητὴν πόθον ἀφοσιώσαντες. Κατὰ μικρὸν δὲ τῆς περὶ τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εὐσεβείας ἐπιδιδούσης, ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν πεντεκαίδεκα τῆς πόλεως Ῥωσαφῶν εἶσω γενόμενοι ναὸν δε τοῖς ἀγίοις περιφανῆ ἀνιστώσι, καὶ τοῦτον καθιερωσάντες, ἐν αὐτῷ τὰ θεῖα καὶ μαρ-

que, qui illum occidebant, vocabat misericordiam, dicens: Qui sola bonitate omnia es fabricatus, qui genus humanum ad tuam imaginem effinxisti, et prefecisti omnibus: qui etiam, cum tuum transgressi essent præceptum, et te Dominum contempsissent et in benefactorem ingrati apparuissent, eos non repulisti, imo propter nos homo factus es, et servi formam accepisti, et omnia voluntario sustinuisti, et nec mortem quidem postremo recusasti, ipse quoque nunc ignosce iis, qui in nos peccaverunt, et hac crassa nube impietatis discussa, et a tyrannide inimici liberatis miseris, illucesce eis divina luce tuæ gratiæ, et revoca eos errantes magno tuo et admirabili nomine et veritate. Porro autem nos quoque, qui pro te, o Domine, mactamur, ipsasque animas et corpora nostra sponte sacrificamus, suscipe tanquam acceptas hostias et gratum sacrificium, et ad aram tuam, quæ est supra cælos, introduce lætantes. Hæc oravit; et eum statim vox illinc vocavit. Quam cum ille lubenter et cum voluptate audiisset, collum protinus alacriter porrigens, truncatur martyrico capite, septimo mensis Octobris; et currit ad vocantem Dominum, a quo coronas, easque magnificas et præclaras suspicit. Ex iis autem nonnulli, qui ad spectandam venerant consummationem, cum pretiosum illud corpus piis et optantibus sustulissent manibus, et peregissent ea, quæ de more sunt in sepultura, præclare et magnifice deposuerunt apud ipsum locum martyrii.

XX. Cum autem multum intercessisset temporis, quidam ex iis, qui erant pietate ferventiores, venientes a præsidio Suroorum, aggressi sunt surripere reliquias martyris. Ille autem, seu non volens damno afficere civitatem, seu non sustinens communem thesaurum esse alicujus proprium, magnam flammam effecit furti indicem: et ignis illic accensus, dolum manifeste publicans, damnum repente ostendit. Qui igitur erant in civitate Rosaphorum, opinati adventum hostium eo significari, armati omnes statim adveniunt ad sepulcrum martyris. Qui cum rescivissent id quod erat, et ne auferrent prohibuerunt, et non passi sunt Surenos amplius manere in eo loco. Illi autem cum nollent frustra et inutiliter advenisse, parvum quoddam templum in sepulcro extruxerunt: et sic cum gaudio redierunt, dando, magis, quam accipiendo, suo in sanctum desiderio satisfaciētes. Paulatim autem crescente pietate in Salvatore et Domino nostro Jesum Christum, episcopi numero quindecim, ingressi civitatem Rosaphorum, insigne templum sanctis extruunt et cum id consecrassent, in eo deposuerunt divinas martyrum reliquias; ad gloriam Dei, et Domini nostri Jesu Christi, quem decet honor, potentia, majestas et

magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Α τυρικά κατέθαντο λείψανα εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ, κρίτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν λαὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

CERTAMEN S. DEMETRII MARTYRIS

THESSALONICÆ IN MACEDONIA.

Tomo sequenti, in *Supplemento ad Metaphrastem*, extant celeberrimi martyris Acta varia a Cornelio Biæo in Octobri Bollandiano ad diem 8 collecta. Inter ea legitur opus Symeonis Metaphrastæ quod ibi videsis; commentarius enim Actis S. Demetrii præfixus partem a toto avelli non sinit.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΠΑΓΙΤΟΥ.

VITA ET CONVERSATIO

SANCTI DIONYSII AREOPAGITÆ.

EPISCOPI ATHENIENSIS.

(Opp. Dionysii Areop., t. II, p. 589.)

Olim quidem fides sita erat in figuris, et ænigmatibus, et nube umbræ tecta erat lux veritatis. Postquam autem nostræ salutis magnum peractum fuit mysterium, et qui finxit singulatim corda nostra, suæ benignitatis in nos misericordia, citra peccatum natus est sicut nos: et alia subiit, quæ sunt humanæ imbecillitatis, ut ego primam recipere nobilitatem; et postremo condemnatus fuit morte crucis: et ne dicam singula (sunt enim) multa intermedia œconomix carnis susceptæ mysteria) finem accepit corporea conversatio; incipit autem spiritualis; et in cælum ascendit meus Christus, et ad sedem paternam revertitur; et, qui ex ipso procedit, Spiritum demittit discipulis, ut essent duces gentium infidelium. Per quem beatus quoque Paulus ex umbra deductus fuit ad veritatem. Tunc is, zelo Christi percitus, quemadmodum ipse captus fuit ad pietatem, ita etiam orbem terræ ad se studebat attrahere, et Christo per fidem conjungere. Et ut ea omittam quæ ab ipso Amphipoli facta sunt, et in Thessalia, et omnibus in locis, in quibus ejus sermo, perinde ac quædam sagena, multos venatus est ad pietatem, eorum solum meminero, quæ Athenis facta sunt, per quæ etiam ab Apostolo ipso vere magnus captus fuit Dionysius⁶; qui, patriam quidem claram et parentes claros consecutus, ad magnam pervenit gloriam. Nam justique quidem erant, si ulli ex Atheniensibus, ne dicam soli, ita ut justitia insigne illis esset, æqui amicis,

⁶ Act. xvii.

Β Πάλαι μὲν ἐν τύποις ἦν τὰ τῆς πίστεως καὶ αἰνίγμασι, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος τῷ τῆς σκιᾶς νέφει συνεκαλύπτετο. Ἐπεὶ δὲ τὸ μέγα τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐπραγματεύθη μυστήριον, καὶ ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν τῷ τῆς οἰκείας περὶ ἡμᾶς οἰκτῶ χρησνότητος ἀναμαρτήτως γέγονεν ὡς ἡμεῖς, τᾶλλα τε ὑπέβλεψεν, ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης ἐστὶν ἀσθενείας, ἴν' ἐγὼ τὴν πρώτην ἀπολάβω εὐγένειαν· καὶ τέλος τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον κατακρίνεται· καὶ ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον λέγω, (πολλὰ γὰρ τὰ ἐν μέσῳ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ μυστήρια) πέρας τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδημίας δέχεται· τὰ δὲ τοῦ πνεύματος ἄρχεται· καὶ εἰς οὐρανούς ὁ ἕμὸς Χριστὸς ἀναφέρεται· καὶ πρὸς τὸν πατρικὸν ἐπάνεισι θρόνον· καὶ τὸ ἐκπορευόμενον αὐτοῦ Πνεῦμα ἐπὶ τὴν τῶν ἀπίστων ἔθνων καταπέμψει τοῖς μαθηταῖς ὁδηγίαν, δι' οὗ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀπὸ τῆς σκιᾶς ἐχειραγωγῆθη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τότε δὲ τότε ζήλην τῷ περὶ τὸν Χριστὸν οὗτος ἀλοῦς, ὃν ἐξωγρήθη τρόπον πρὸς τὴν εὐσέβειαν, τοῦτον καὶ τὴν οἰκουμένην ἔσπευδεν ἐπισπάσασθαι, καὶ Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως οἰκειώσασθαι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ Θεσσαλίᾳ παρῶ, καὶ ἐν οἷς ὁ τούτου λόγος, ὡς περ τις σαγήνη, τοὺς πολλοὺς πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἤγρευε, τῶν ἐν Ἀθήναις μόνων μνησθήσομαι, δι' ὧν θῆραμα τῶν Ἀποστόλων καὶ ὁ μέγας ὄντος καθίσταται Διονύσιος· ὃς πατρίδος μὲν ἐπιφανοῦς, ἐπιφανῶν δὲ καὶ γεννητόρων τυχῶν, ἐπὶ μέγα δόξης ἀφίκετο. Δίκαιοι μὲν γὰρ, εἴπερ τις Ἀθηναίων, ἵνα μὴ λέγω μόνοι· καὶ δικαιοσύνη τοῖς γονεῦσιν ἦν τὸ ἐπίσημον; φίλοις

ἐπεικεῖς, ἤμεροι τοῖς ξένοις, τοῖς δίκαιοις φιλόφρων-
 ποι, χρηστότης αὐτοῖς οὐκ ἐπίδειξις, ὑποκαθημένην
 ὡς τὰ πολλὰ τὴν σκαιότητα ἔχουσα, ἀλλὰ τι σαφὲς
 γέννημα τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ἔνδον χαρακτήρ διαθε-
 σως. Ἐπειδὴ δὲ Ἀθήνησι Χαῦλος ἐγένετο, καὶ τοῖς
 Ἐπικουρείοις τὰ Πυθαγόρου κρατύνουσι συμβαλῶν,
 ἔργου εἶχετο τῷ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ ἀποστῆσαι δογ-
 μάτων, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, τοὺς τε
 τῶν εἰδώλων καταστρέφειν ναοὺς· καὶ πείσαι. Ἀθη-
 ναίους ἐν τῇ ἔσχατῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἀναστήσεσθαι
 μέλλειν, καὶ δίκας τῶν αὐτοῖς εἰργασμένων εἰσπραχθή-
 σεσθαι· οὗτοι δὲ τῶν ἄλλων ἄτε δεισιδαιμονέστερον
 διακείμενοι, καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ πίστεις μερι-
 ζόμενοι, μυκτηρίζειν αὐτὸν ἐπεχείρουν, καινῶν τιῶν
 καὶ ξένων δαιμονίων καταγγεῖα καλοῦντες· ὅπως δὲ
 μὴ μυκτηρισμῶν μόνον παρ' αὐτῶν βάλλοιοτο, ἀλλὰ τι
 καὶ τῶν ἀνιαρῶν ὑποσταίη δίκας τῶν ὑπ' αὐτοῦ κη-
 ρυτομένων διδοῦς, ἐπιλαθόμενοι αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον
 πάγον ἤγαγον· ὃς τόπος μὲν ἦν συναγωγῆς, καὶ τῶν
 Ἀθηνῶν ἔτι καθίστατο δικαστήριον. Εἰ γὰρ καὶ Ῥω-
 μαῖοι πάντων τότε ἐκράτουν, ἀλλ' Ἀθηναίους καὶ
 Λακεδαιμονίους αὐτονόμους ἀφῆκαν. Εἴρηται δὲ μυ-
 θινῶς οὕτω, καθάπερ ἐκεῖνοί φασιν, ἀπὸ τοῦ δίκην
 ἐν αὐτῷ τὸν Ποσειδῶν κατὰ τοῦ Ἄρειος ὑποσχεῖν, ὅτι
 τὸν τοῦτου υἱὸν ἀπέκτεινεν Ἀλιβρόθιον. Ἀγαθόντες
 οὖν αὐτὸν (ἐπεὶ καὶ τῷ τῶν θρόνων ὕψει, καὶ τῇ κα-
 ταργουμένη σοφίᾳ μέγα ἐφρόνουν, καὶ ἅμα τῶν γινο-
 μένων ἀκροαταὶ καὶ κριταὶ προεκάθητο· ὦν εἰς καὶ
 Διονύσιος ἦν, κἀν τοῖς λόγοις κἀν τοῖς δικαστήριοις
 τὸ πλεῖον ἀποφερόμενος)· « Τίς ἢ καινὴ αὐτῆ καὶ ὑπὸ
 σοῦ λαλουμένη, » πρὸς τὸν Παῦλον ἔφησαν, « διδαχῆ,
 καὶ τὰ σοφὰ καὶ περινενοημένα σοφίσματα; καὶ τίς ὁ
 θεάνθρωπος Ἰησοῦς; καὶ ὁ ἐπὶ ξύλου ζωοδότης καὶ
 κριτῆς εὐθυσόμενος; ξενίζοντα γὰρ τινα φέρεις εἰς
 τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. Βουλόπεθα οὖν γινῶναι, τί ἂν βού-
 λοιοτο ταῦτα, καὶ πρὸς ὃ φέρουσι. » Καὶ ὃς, τὸ πρῶτον
 ἐπαίρων τε ἅμα τὰ ἐκείνων καὶ δι' ἐπαίνου τιθέμενος
 οἷον εἰκόθι, ἵνα μὴ τοῖς ἀθήσει καὶ ξένοις λόγοις τρα-
 χύνοιντο (θυμὸν γὰρ ὑποστρέφει, φησὶν, ἀπόκρισις
 ὑποπίπτουσα). « Ἄνδρες, εἶπεν, Ἀθηναῖοι, περὶ ὧν
 πυνθάνεσθε, ὕστερον, εἰ δοκεῖ, διηγήσομαι· νῦν δὲ
 κατὰ πάντα ὡς δεισιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. Διε-
 χόμενος γὰρ καὶ τὰ σεβάσματα ὑμῶν ἀναβέωρων, εὐρον
 καὶ βωμὸν, ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· Ἀγνώστῳ θεῷ. Ὅν
 οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω
 ὑμῖν· εἰ ἄρα ψηλαφῆσετε οὗτόν, καὶ εὐροῖτε, καὶ γε
 οὐ μακρὰν ἀπ' ἐκάστου ὑμῶν ὑπάρχοντα. Ἐν αὐτῷ
 γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. » Τούτων ἐκεῖνοι
 ἀκούσαντες, καὶ ὅτι πλήρης ὁ λόγος κομφῆς ἐτύγχανεν
 διανοίας, οἷα βροντῆς ἤχη καταπλαγέντες, ἀφωνίᾳ
 συνέχοντο. Ὅψι δὲ καὶ μόλις « Ἀκουσόμεθ' αὐτῆ τῆ
 ὕστεραί, » ἐπιφθεγξάμενοι, τοῦ δικαστηρίου τοῦτον
 ἀφῆκαν. Ἐξείσιν οὖν ὁ Παῦλος οὐ κεναῖς χερσὶ, τὸ
 ἀδόμενον· ἀλλ' ἐφεπόμενον τὸν πρόεδρόν τε καὶ κορυ-
 φάιον τῆς τῶν σοφιστῶν συμμορίας παραλαβὼν, τὸν
 μέγαν τοῦτόν φημι Διονύσιον· καὶ ὥσπερ τις Ὀλυμ-
 πιονίκης ἢ στρατηγός, τῆς ἰδίας γλώττης τρόκιον

A mansueti hospitalibus, benigni in familiares, et
 vera bonitas erat eis bonitas, non ostentatio, quæ
 habet improbitatem magna ex parte insidiantem;
 imo quidam apertus animæ fœtus, et character internæ affectionis. Postquam autem fuit
 Paulus Athenis, et congressus cum Epicureis et
 Stoicis, qui Pythagoræ dogmata sectabantur, in-
 stabat operi, nempe ut eos abduceret a dogma-
 tibus impietatis, et traduceret ad pietatem, et
 everteret templa simulacrorum, et persuaderet
 Atheniensibus, fore ut resurgerent in ultimo die
 iudicii, et darent pœnas eorum quæ fecissent:
 ii, ut qui essent aliis affecti superstitiosius, et
 in multas divisi essent opinioniones, aggrediebantur
 eum subsannare, vocantes eum annuntiatorem no-
 vorum quorumdam dæmoniorum. Ne autem ab
 eis appeteretur sola subsannatione, sed molestum
 etiam aliquid sustineret, dans rationem eorum
 quæ ab ipso prædicabantur, apprehendentes eum
 duxerunt in Areopagum, qui tunc quidem erat locus
 congregationis, et Athenarum erat adhuc iudicium.
 Nam etsi tunc Romani in omnes obtinerent impe-
 rium, Athenienses tamen et Lacedæmonios sui juris
 demiserant. Fabula autem, sicut ipsi dicunt, nomen
 accepit, quod Neptunus in eo contra Martem cau-
 sam sustinuerit, quod hujus filium Halirrothium oc-
 cidisset. Cum eum ergo adduxissent in illorum con-
 spectum, qui et propter sedium altitudinem, et,
 quæ evacuat, sapientiam, se magnifice circum-
 spiciebant: et simul eorum quæ fiebant, auditores
 et iudices præsidebant, quorum unus etiam erat
 Dionysius, cujus et in dicendo, et iudicando præ-
 cipuæ erant partes: « Quænam est hæc nova, quæ a
 te dicitur, doctrina, » Paulo dixerunt, « sapientique
 et ingeniosa decreta? et quis est Jesus Deus et homo,
 et in ligno vitæ dator et iudex, a quo in jus vocatur
 quilibet redditur rationem? Quædam enim nova
 et aliena defers ad aures nostras. Volumus ergo
 scire, quid hæc sibi volunt, et quo tendunt. » Ille
 autem res eorum primum extollens et laudans,
 ne insuetis et alienis verbis irritarentur (iram enim,
 ait ille, avertit se submittens responsio (h): « Viri
 inquit, Athenienses, de iis quæ interrogatis, post-
 modum si ita videbitur disseram: nunc autem per
 omnia quasi superstitiosiores vos video. Transiens
 enim, et aspiciens ea quæ colitis, inveni etiam
 aram, in qua inscriptum erat: *Ignoto Deo*. Quem
 ergo ignorantes colitis, eum annuntio vobis; si eum
 forte contrectaveritis, et inveneritis, etsi non sit
 longe ab unoquoque vestrum. In ipso enim vivi-
 mus, et movemur, et sumus. » Hæc cum illi audiis-
 sent, quoniam gravibus sententiis plena erat oratio,
 tanquam sono tonitru essent obstupefacti, elingues
 et muti evaserant. Cum autem vix tandem dixissent:
 « Audiemus te postridie, » eum dimiserunt e ju-
 dicio. Egreditur ergo Paulus, non inanibus, ut vulgo
 dicitur, manibus, sed secum accepto, qui eum seque-

(h) Prov. xv.

batur, præside, et classis sophistarum principe, hoc magno, inquam, Dionysio. De quo, tanquam quispian victor Olympicus, aut dux exercitus, suæ linguæ erexit trophæum, et hunc fructum collegit ex oratione quam habuit ad Athenienses. Iis enim, quæ de Jesu dicebantur a præcone veritatis, cum a se prius visam in tempore passionis innovationem sibi ipsi explicuisset luminarium, et hanc humanam despexisset sapientiam, sectatur verbum veritatis, et adjungitur Apostolo; et regenerationis lavacro consummatus, fit simul discipulus, et præco Christi, qui est primus doctor veritatis. Et cum primas fidei exercitationes et disciplinas a beato percepisset Hierotheo, et in verbo, et in vita ab eo docetur, et sancti Spiritus communionem ab eo consequitur. Deinde ascensiones in corde suo disponens, philosophatur veritatem; quærit cum veritate, de anima, de corpore, ac de substantia rerum gerendarum: mortificat omnia membra sua, quæ sunt super terram, carnis multas leges constituens ad obediendum spiritui; docet aures auscultare quæ divina, et quæ sunt de Deo audienda; iis autem quæ sunt extra ea, divinum metum inexorabilem adhibet janitorem: et totum oculum traducit ad veritatem contemplandam. Quod autem ad linguam pertinet, et si non in iis, in quibus oportebat, olim edocta fuerat, philosophice tamen et Attice, multaque cum diligentia erudita erat. Itaque brevi Dionysius (o miraculum) superat omnes, qui præcesserant: et cum potestatem non subfuratus esset, sed per gradus transisset inferiores, pulchre pasci didicisset, ad superiora mox pervenit, et pascit postea cum experientia; et cum modeste parere didicisset, imperat modestius; et cum docuisset cum veritate, obiissetque omnes boni ordinis partes, tandem ei mandato Athenarum pontificatu, clavis præsidet Ecclesiæ, ostenditque suum generosum animum, et pugnat pro grege: expellitque bestias, et ejus, quod morbo laborat, curam gerit, et quod longe est remotum reducit: et, ut semel dicam, sicut ejus magister, de Trinitatis divinitate disseruisset, clare tractat de

Cum vero ad tantam pervenisset gratiam, ut quando Deiparæ, quod Deum suscepit corporis emigravit spiritus, simul adesset cum apostolis, qui per spiritum et nubem ad hanc sacram accesserant sepulturam, non amplius existimavit oportere una civitate, nempe Athenis, circumscribere tales opes gratiæ; sed volens multiplicare talentum, et sequi sui magistri vestigia, relictis Athenis, et terra et mari multa passus gravia, nec tamen ab eis retardatus, sed supernarum rerum contemplatione inferis omnibus superatis, ad regiam urbem pervenit Romam; et accedit quidem ad Clementem, qui tunc sedem tenebat apostolicam, quique a magno Petro fuerat eductus, et cui ab illo fuerat credita sedes. Ad eum ergo accedit Dionysius, et cum ei suum exposuisset Evange-

(i) I Cor. ix, 22.

A αὐτὸν ποιησάμενος καὶ καρπὸν τοιοῦτον τοῦ πρὸς Ἀθηναίους λόγου θερίσας. Τοῖς γὰρ παρὰ τοῦ τῆς ἀληθείας κήρυκος περὶ τοῦ Ἰησοῦ λεγομένοις τὴν προοραθεῖσαν αὐτῷ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν φωστῆρων καινοτομίαν συμβαλὼν ἐκεῖνος, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης σοφίας ὑπεριδὼν, τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας γίνεται, καὶ τῷ Ἀποστόλῳ συντίθεται· τῷ τε λουτρῷ τῆς καλιγγενεσίας τελειωθεὶς, μαθητῆς ὁμοῦ καὶ κῆρυξ Χριστοῦ τοῦ πρώτου τῆς ἀληθείας διδασκάλου καθίσταται. Καὶ τὰ πρώτα τῆς ἡλικίας διατριβῶν, καὶ παιδείας τῷ μακαρίτῳ κοινωνήσας Ἱεροθέῳ, βίον ὑπὸ τούτῳ καὶ λόγον παιδεύεται· καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας κατ-αξιούται, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνατιθέμενος, φιλοσοφεῖ τὴν ἀλήθειαν· ζητεῖ μετὰ τῆς ἀληθείας περὶ ψυχῆς, περὶ σώματος, περὶ τῆς τῶν πρακτικῶν ὑπάρξεως· πάντα νεκροὶ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πολλὰ τῇ σαρκὶ νομοθετήσας, εἰς ὑποταγὴν τοῦ πνεύματος· παιδαγωγεῖ τὴν ἀκοὴν δὲ θεία καὶ περὶ Θεοῦ ἐνωτίσασθαι· τοῖς δὲ τούτων ἐκτὸς τὸν θεῖον φόβον θυρωρὸν ἐφίστησιν ἀπαράτητον· ὄλον μεταίγει τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ γὰρ τῆς γλώττης, εἰ καὶ μὴ ἐν οἷς ἐχρῆν πρότερον, ἀλλ' οὖν φιλοσόφως τε καὶ Ἀττικῶς καὶ πρὸς ἀκρίθειαν ἐνεπεπαιδευτο· Καὶ ὦ τοῦ θαύματος! ἐν βραχεῖ πάντας ὑπερβαίνει τοὺς ἔμπροσθεν, οὐ κλέψας τὴν ἐξουσίαν οὐδὲ ἀρπάσας, ἀλλὰ τοὺς κάτω βαθμοὺς διεξεληθὼν. Καὶ τὸ ποιμαίνεσθαι καλῶς ἐκμαθῶν, τῶν ἄνω ταχὺ γίνεται, καὶ ποιμαίνει μετὰ τῆς πείρας ὕστερον· καὶ ἐπιεικῶς ἄρχεσθαι μαθῶν, ἄρχει ἐπιεικῆστερον· καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας διδάσας, διὰ πάσης τε ἐλθῶν εὐταξίας, τέλος τὴν τῶν Ἀθηνῶν πιστεθεῖς προεδρίαν, τῶν οὐρανῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπερκαθέζεται. τό τε τῆς γνώμης γενναῖον ἐπιδεικνύει, καὶ προπολεμει τῆς ποίμνης, καὶ ἀποσοβεῖ τοὺς θῆρας, καὶ τοῦ νενοσηκότος ἐπιμμελεῖται, καὶ τὸ μακρυνθὲν ἐπανάγει· καὶ συνελόντα φάναι, πᾶσι τὰ πάντα κατὰ τὸν αὐτοῦ διδασκαλὸν γίνεται. Οὕτω τε διδάσας, καὶ τὴν Τριάδα θεολογήσας, σαφῶς περὶ τῶν ἄλλων διαλαμβάνει δυνάμεων.

omnibus fit omnia (i). Cum sic autem docuisset et supernis virtutibus.

Καὶ εἰς τοῦτο χάριτος ἐλθὼν, ὡς, ἦν ἵνα τὸ πνεῦμα τῆς Θεοτόκου σώματος ἐξεδήμει τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος καὶ νεφέλης τῆ ἱερᾶ τούτου ἐπιστάσι ταχῆ συμπερνεῖν· οὐκ ἔτι δεῖν φέτο μῆ πῶλε καὶ τῆς Ἀθηνῶν τὸν τοσοῦτον περιγράψαι πλοῦτον τῆς χάριτος· ἀλλὰ τὸ τάλαντον πολυπλασιάσαι βουλόμενος, καὶ κατ' ἔχνος ἔπεσθαι τῷ διδασκάλῳ, τὰς Ἀθῆνας ἀπολιπὼν, πολλὰ μὲν κατὰ γῆν παθῶν, πολλὰ δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπομείνας τὰ δυσχερῆ καὶ μηδὲ ὑπὸ τούτων κατασχεθεῖς, ἀλλ' ὑπὲρ τὰ κάτω πάντα τῇ τῶν ἄνω θεωρίᾳ γενόμενος, τὴν βασιλίδα Ῥώμην καταλαμβάνει, καὶ πρόσεισι Κλήμεντι τὸν ἀποστολικὸν τῆνικαῦτα θρόνον διέποντι· ὅς Ἡέτρῳ τῷ μεγάλῳ ἐφοίτα, καὶ τὸν θρόνον ὑπ' ἐκεῖνον πεπίστευτο. Τούτῳ οὖν πρόσεισι Διονύσιος, καὶ καθ' ἑαυτὸν προαναθεῖς Εὐαγγέλιον τό τε τῆς διακονίας

ἔργον ὡς ὁμοτρόπων καὶ ὁμογνώμονι κοινωσάμενος, ὑπὸ τούτου προτρέπεται καὶ πρὸς ἑσπέρια μεταβῆναι μέρη· ἄλλους μὲν οὖν τῶν ἐπομένων αὐτῷ λειτουργῶν ἀλλαχρῶ τῶν κωμῶν τε καὶ πόλεων διαναίμας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον εὐσγγελίζεσθαι παρεγγυησάμενος, Ῥουστικὸν αὐτὸς καὶ Ἐλευθερίου, τὸν μὲν ἱερωσύνης γρίσματι, διακονίᾳ δὲ τιμημένον τὸν Ἐλευθερίου, συνεργούς, καθάπερ ὁ μέγας Ἀπόστολος Σιλουανὸν καὶ Τιμόθεον, παραλαβὼν, καὶ τοὺς ἑσπερίους καταλαβὼν Γαλάτας, οὐ διδασκῆς μόνον ῥήματι, ἀλλὰ καὶ σημείων ἔργοις ἀποστολῆς ἔργον εἰργάζετο, μέσος τοῖς καθ' ἑκάστην συνοῦσιν ἐκφαινόμενος, τοὺς τε τῆς εὐσεβείας λόγους ἀδιαλείπτως ἀνακινῶν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πεποιτήκοτος ἐπίγνωσιν τοὺς ἀκροατὰς ἐπαγόμενος. Οὕτως οὖν τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας κηρυσσομένου, καὶ τῆς μὲν θείας κρατυνομένης πίστεως, δαιμονικῆς δὲ πάσης ἀπάτης ἐκ ποδῶν γινομένης, τῶν ἐπὶ τούτῳ τινὰ συνόντων, Λουκιανὸν φημι τὸν αἰδιμον, ὃς καὶ τῇ τοῦ πρεσβυτέρου ἀξίᾳ ἐτετίμητο, (συνήπιοντο γὰρ αὐτῷ πολλοὶ τῶν ἀρετῆς μεταπειουμένων τῷ ὁμοίῳ, φασί, τὸ ὁμοιον.) πρὸς τὴν τῆς Βελουακένσις νήσου πόλιν ἐκπέμφας κηρύξοντα τὴν εὐσέβειαν, αὐτὸς ἅμα Ῥουστικῷ καὶ Ἐλευθερίῳ, τὴν Γαλλίαν λιπῶν, ἔνωθεν αὐτῷ κηρυγματισμένου, ἐν Παρισίᾳ λεγομένη τῇ πόλει γίνεσθαι, ὡς ἂν μετὰ παρῆρησίας αὐτῇ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐγκατασπείραντι, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀναδησαμένῳ στέφανον, μετὰ παρῆρησίας καὶ τῷ ἀγωνοθέτῃ παραστῆναι Θεῷ γένηται, ὃ δὲ τῶν ἐφετῶν αὐτῷ τὸ ἀκρότατον· καὶ ὁ μοὶ προῖων ὁ λόγος δηλώσειεν.

Ἐν τοίνυν τῇ Παρισίᾳ ταύτῃ γενόμενος, καὶ πλήρη τὴν πόλιν ἀπιστίας εὐρών, κάλλει μὲν καὶ μεγέθει καὶ πληθει τῶν ἐν αὐτῇ πολὺ τι τῶν μεγάλων πόλεων ἀπολειπομένην· τῇ δὲ ἀσεβείᾳ τοσοῦτοι πασῶν κροτούσαν, ὅσῳ μηδὲ παραβῶλειν δύνασθαι ἀπηνέσι τε πάντοθεν ἀπειλημένην οἰκήτορσι, καὶ ὡσπερ τινὶ τειχίῳ περιπεφραγμένην ἰσχυρῶς τῇ ἐκείνων ὠμότητι, καὶ ταύτην ἀντ' ἄλλου τινὸς φυλακτηρίου προΐσχουσαν· ἄλλως τε δὲ καὶ ὅτι πρὸς καρπῶν ἀπάντων φορὰν γόνιμος ἦν ἡ πόλις, καὶ τοῖς φιλοτίμοις πᾶσιν εὐθηνούσα καὶ περιτοῖς, ὃ καὶ μᾶλλον τοὺς πολίτας ἤλειπεν εἰς κακίαν· ἐν αὐτῇ τοίνυν οὕτως ἐχούσῃ γενόμενος, περιήει ἀνερευῶν, εἴ που τινὰ πρὸς ἡσυχίαν εὐροὶ τόπον ἑαυτῷ ἐπιτήδειον. Καὶ δὴ τὸν ζητούμενον τυχῶν ναὸν, εὐθὺς ὡς ἡ δύναμις εἶχε, καὶ οἷα ἐν ἀλλοτρίᾳ ξένους ὦν ἐκεῖνος καὶ ἔπηλος, καὶ πολλοὺς ἔχων τοὺς ἀντικειμένους διὰ τὸ ἑτερόδοξον, ἀνεγείρει εὐκτῆριον καὶ ναὸν, αὐτόχρημα σωτηρίαν ψυχῶν. Πάμπολυ γὰρ τι πλῆθος θεοσεβῶν ἐν τούτῳ συναγαγῶν, καὶ θύτας καθαρῶς τῷ Θεῷ παραστησάμενος, ποιμνήν ἀγίαν, ὡς εἰπεῖν, τὸν ναὸν ἀπειργάσατο ἥς ποιμὴν οὖνος οὐ μισθωτός· πάντα τὸν ἀπιστίᾳ πλωώμενον τῇ τῆς ἀληθείας σύριγγι πρὸς πῆστιν ἀνακαλούμενος, καὶ τοὺς μὲν τῇ πλάνῃ νοσοῦντας τοῖς σωτηριώδεσι τῶν Γραφῶν φαρμάκοις ἰώμενος, τοὺς δὲ ἤδη συντετριμένους τῇ διδασκαλίᾳ καταδεδωμένους

Alium, et opus sacri ministerii, ut qui esset iisdem moribus et sententia communicasset, ipse eum adhortatur, ut transeat ad partes occidentales. Cum ex iis ergo, qui eum sequebantur, ministris per vicos et civitates alios alibi distribuisset, et salutare Dei Evangelium jussisset predicare, ipseque Rusticum et Eleutherium, illum quidem chrismate sacerdotii, hunc autem, nempe Eleutherium, honestatum diaconatu, accepisset adjuutores, non secus ac magnus Apostolus Sylvanum et Timotheum et ad Gallos venisset occidentales, non solum verbis doctrinae, sed etiam signorum operibus fungebatur munere apostolatus, medius apparens iis qui in unaquaque civitate conveniebant, et de pietate verba faciens sine intermissione, et inducens auditores ad agnitionem ejus, qui ipsos creavit. Cum sic ergo veritatis verbum predicaretur, et divina quidem fides confirmaretur, amoveretur autem omnis fraus demonum, quemdam ex iis qui cum eo versabantur, inclytum, inquam, Lucianum, qui etiam presbyteri dignitate erat ornatus (eum enim sequebantur multi ex iis qui virtutem amplectebantur; simile enim, ut dicitur, simili delectatur), misit ad civitatem insulae Belvacensis, praedicaturum pietatem; ipse vero simul cum Rustico et Eleutherio Gallia Cisalpina relicta, cum hoc responsum habuisset ab angelo, venit in civitatem, quae dicitur Parisii, ut cum in ea verbum seminasset pietatis, et redimitus esset corona martyrii, cum fiducia sisteretur coram Deo agonotheta, quod equidem ei in votis erat, et hoc in sequentibus narrare satagam.

Cum ergo venisset ad hanc Parisiorum civitatem, et eam invenisset plenam incredulitate; quae eorum quidem, quae in ipsa erant, pulchritudine et excellentia civitatibus magnis erat longe inferior, impietate autem adeo erat omnibus superior, ut ne possent quidem cum ea conferre, undique ab immanibus occupata habitatoribus, et tanquam vallo aliquo valde munita illorum crudelitate, et eam opponens, tanquam aliquod aliud praesidium. Adde quod cum omnium fructuum esset fertilissima, et abundaret maxima rerum omnium copia, cives suos magis incitabat ad vitia. Cum in hanc ergo sic affectam venisset civitatem, obibat perscrutans si quem locum aptum inveniret ad quietem. Quod autem quaerebat consecutus, pro viribus statim templum habuit: et ut qui in regione aliena esset hospes et advena, et multos haberet adversos propter diversitatem opinionis, excitat oratorium et templum, quod plane erat salus animarum. Nam cum maximam piorum multitudinem in eo congregasset, et puros sacrificatores Deo exhibuisset, sanctum gregem, ut semel dicam, templum efficit; cujus ipse erat pastor non mercenarius: quemlibet, qui errabat incredulitate, veritatis fistula ad fidem revocans, et eos qui errore agrotabant, curans salutaribus medicamentis Scripturarum: eos autem, qui jam erant contriti,

doctrina alligans, et ad veram ducens sanitatem. Sed ut certa nobis via procedat oratio, hoc quoque ejus admirabile, ut ex illius epistolis sciri potest, narrabo. Plures quidem erant Dionysio therapeutæ, unus autem ex iis erat etiam Demophilus, qui civis erat provinciæ Atheniensis, habituque et vita monachus; monachatum autem ei imposuerant puræ et sacris initiantes manus Dionysii, ordo hic et ministerium viro isti a Dionysio, ut præesset januis templi.

Hic ergo Demophilus cum aliquando vidisset suum presbyterum, quemdam impium atque peccatorem ad pœnitentiam conversum, illique proidentem misericorditer excepisse, minime leviter ferens, at exacerbatus et intra sacrarii adyta existens quæ ingredi nequaquam tutum, neque attingere sanctum, Sancta sanctorum publice ludibrio haberi facit, bonum autem illum sacerdotem et mansuetum plagis intolerabilibus subjicit, atque in faciem percutiens, obnititur, et cum magna reverentis accedentem, audacter calcibus repellit, impium ac scelestum dicens eum qui ex misericordia populi ignorantias descipere statuisset, et Dionysio episcopo, atque pastorum principi, quasi magnum quid ad virtutem effecisset, describi quod acciderat, susque deque jactans in illa audaci epistola, quod non tam seipsum quam Deum ultus esset. Quid ergo ille? Num, ut vulgus solet, fuit animo perturbatus? aut reputatus est vel parum quid omnino mutavisse de ea bonitate quæ ei coaluerat? Hoc minime dici potest. Neque enim facto ultus est eum, qui peccaverat; sed facto et sermone salutari erudit, quæ simul ad virtutem omnem moderationem informat et componit illam, scribens epistolam, et exemplum mansuetudinis, Aaron, David, et alios adducens. Cujus ut omittam aliam ad bonum exhortationem, meminero certe visionis, quam ei narrat, ut quæ sancto Carpo apparuerit. Sic autem se habet ad verbum.

Cum aliquando in Cretam venissem, me Carpus hospitio excepit, vir, si quis alius, propter magnam mentis puritatem ad cernendum Deum aptissimus. Neque enim sacros mysteriorum ritus agrediebatur, nisi prius ipsi in iis precibus, quæ antea perfici solent, sacra et læta apparuisset visio. Is quidem narrabat, cum a quodam, qui a fide religioneque nostra abhorreret, forte offensus esset (tristitiæ autem causa erat, quod ille ab Ecclesia quemdam ad impium cultum traduxerat), tum cum etiam, ab ipso (Christiano propter baptismum) hilaria agerentur, cum benignam protroque ad Deum precessionem fundere necesse esset, Deoque servatore adjutore adjuncto, illum quidem convertere, hunc autem vincere benignitate, nec desistere admonere per omne vitæ tempus usque ad hunc ipsum diem, atque ita demum eos ad Dei notitiam deducere, quasi jam ea, de quibus antea dubitarent, dijudicata essent, et ab iis quæ inconsiderate ausi essent, legitime pœ-

και πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἀγων ὄγειαν. Ἄλλ' ἴνα γε καθ' ὁδὸν ὁ λόγος ἡμῖν προΐη, καὶ τοῦτο τεράστιον τῶν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῶν ἐκείνου ἐνὶ μαθεῖν, διηγήσομαι. Διονυσίῳ θεραπευταὶ μὲν καὶ ἕτεροι, εἰς δὲ τις αὐτῶν καὶ Δημόφιλος. Δημόφιλω δὲ πόλις ἡ τῶν Ἀθηνῶν ἐπαρχία, σχῆμά τε καὶ βίος μονήρης· τὸ δὲ μονήρης τούτῳ αἶ καθαραὶ καὶ ἱεροτελεστικαὶ Διονυσίου χεῖρες ἐπέθεσαν. Τάξις αὕτη πρὸς Διονυσίου καὶ λειτουργία τῷ ἀνδρὶ, ταῖς τοῦ ναοῦ πύλαις ἐφίσταναί.

Ὁ τοίνυν Δημόφιλος οὗτος, τὸν ἑαυτοῦ προσβίτερον θεασάμενος ἐπιστραφέντα τινὰ πρὸς μετένοιαν συμπαθῶς προσδεξάμενον, πρῶτος οὐκ ἐνεγκῶν, ἀλλὰ χαλεπήνας, [εἴσω τε τῶν τοῦ θυσιαστηρίου ἀδύτων γενόμενος, ὧν ἐπιβάνειν οὐκ ἀσφαλές, οὐδὲ προσψαύειν ὄσιον, ἐκπομπευθῆναι μὲν τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ποιεῖ, τὸν δὲ ἀγαθὸν ἐκείνον ἱερέα καὶ ἡμέρον πληγαῖς οὐ φορηταῖς ὑποβάλλει· κατὰ τε τῆς κόβρης παλιν ἀνωθεῖ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς αἰδοῦς προσιόντα θρασέως ἀπολακτίζει, ἀσεβῆ λέγων καὶ ἀλιτήριον, τὸν ἀγαθότητι παρορῶν ἤξιωμένον τὰ τοῦ λαοῦ ἀγνοήματα, καὶ τῷ ἀρχιερεῖ Διονυσίῳ καὶ ἀρχιποιμένῳ, ὡς μέγα τι πρὸς ἀρετὴν ἐργασμένος, διαχαράττει τὸ γεγονός, ἄνω καὶ κάτω θρουλλῶν τῆς θρασείας ἐκείνης ἐπιστολῆς, ὡς οὐχ ἑαυτὸν μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ τὸν θεὸν ἐκδικήσειε. Τί οὖν ἐκεῖνος; ἄρ' ἢ τὸ τῶν πολλῶν ἔπαθεν, ἢ καὶ μικρὸν ὄλιως τῆς συντροφῆς μεταβαλεῖν ἐνομίσθη χρηστότετος; οὐ μὲν οὖν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐδ' ἔργῳ τὸν ἡμαρτηκότα ἡμίνατο, ἀλλὰ λόγῳ θείῳ καὶ σωτηριώδει πεπαίδευκε· τὴν πρὸς ἀρετὴν ὁμοῦ καὶ πᾶσιν εὐκοσμίαν τυποῦσάν τε καὶ ῥυθμιζούσαν ἐκείνην γράψας ἐπιστολὴν, καὶ πραότητος ὑπόδειγμα τὸν Ἀαρῶν, τὸν Δαυὶδ, καὶ ἑτέρους παραστησάμενος· ἢ; ἴνα τιν ἄλλην πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταλίπω παράκλησιν, ἀλλὰ τῆς ὁράσεως, ἧς διέβησι πρὸς αὐτὸν ὡς ὑπὸ τοῦ τῶν ἁγίων θεαθεύσεως, μνησθήσομαι. Ἐἶχε δὲ κατὰ λέξιν οὕτως.

Γενόμενόν μὲ ποτε κατὰ τὴν Ἰκρήτην, ὁ ἱερὸς ἐξαναγώγησε Κάρπος, ἀνὴρ, καὶ εἴ τις ἄλλος, διὰ πολλὴν καθαρότητα νοῦ πρὸς θεοπτίαν ἐπιτηδεύοντος· καὶ γοῦν οὐδὲ ταῖς ἁγίαις τῶν μωστηρίων τελεταῖς ἐνεχείρει, μὴ πρότερον αὐτῷ κατὰ τὰς προτελείους εὐχὰς, ἱερᾶς καὶ εὐμενοῦς ὁράσεως ἐπιφανομένης. Ἐλεγεν οὖν, ὅτι, λελυπηκότος αὐτόν ποτε τῶν ἀπίστων τινός, (ἢ λύπη δὲ ἦν, ὅτι τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνος τινὰ πρὸς τὸ ἄθεον ἀπεπλάνησεν.) ἔτι τῶν Ἰλυρίων ἡμερῶν αὐτῷ τελευμένων, δέον ἀμφοτέρων ἀγαθοπρεπῶς ὑπερεῖξασθαι, καὶ θεὸν σωτήρα συλλήπτωρα λαβόντα, τὸν μὲν ἐπιστρέψαι, τὸν δὲ ἀγαθότητι νικῆσαι, καὶ μὴ διαλεπεῖν νοουθετοῦντα διὰ βίου παντός, ἄχρις οὗ το σήμερον, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θείαν αὐτοῦ ἀγάπην γῶσιν, ὡς ἂν ἤδη καὶ τῶν ἀμφισβητησίμων αὐτοῖς κρινόμενων, καὶ τῶν ἀλόγως θρασυνομένων ἐνόμφ δίκη σωφρονεῖν ἀναγκαζομένων· ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ μὴ πρότερον τοῦτο παθῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως τότε πολλήν τινα τὴν δυσμένειαν καὶ τὴν πικρίαν ἐντήξας ἐποι-

μήθη. κήτεδάρθη μὲν, οὕτω κκῶς ἔχων· ἐσπέρα γὰρ ἦν. περὶ δὲ μέσας νόκτας (εἰώθει γὰρ εἰς τόνδε τὸν καιρὸν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς θείους ὕμνους ἐρηγορέναι.) διανίσταται μὲν, οὐδὲ τῶν ὕπνων αὐτῶν, πολλῶν γε ὄντων, καὶ αἰεὶ ἐργοπομένων, ἔξω ταραχῆς παραπολεύσας· ἐστῶς δὲ δμῶς εἰς τὴν θεῖαν ὀμιλίαν οὐκ εὐαγῶς ἤνιάτο καὶ ἐδυσχεραίνειν, οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων, εἰ ζῶεν ἄνδρες ἄθεοι καὶ διαστρέφοντες τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς εὐθείας· καὶ ταῦτα λέγων, εἰδέτο τοῦ Θεοῦ κρησῆρι τινι τὰς ἀμφοτέρων εἰσάπαξ ἀνηλεῶς ἀποπαῦσαι ζῶας. Ταῦτα δὲ εἰπὼν, ἔλεγε δόξαι ἰδεῖν ἄφρων τὸν οἶκον ἐν ᾧπερ εἰστήκει διαδονθῆντα πρότερον, καὶ ἐκ τῆς ὀροφῆς εἰς δύο μέσσοι διαιρηθέντα, καὶ τινα πυρὰν πολύφωτον ἐπίπροσθεν αὐτοῦ, καὶ ταύτην (εἰδόκει γὰρ λοιπὸν ὑπαιθρος ὁ τόπος), ἐκ τοῦ οὐρανοῦ χῶρου μέχρις αὐτοῦ καταφερομένην· τὸν δὲ οὐρανὸν αὐτὸν ἀναπεταμένον, καὶ ἐπὶ τῷ νώτῳ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Ἰησοῦν, ἀπείρων ἀνθρωποειδῶν αὐτῷ παρεστηκότων ἀγγέλων. Καὶ ταῦτα μὲν ἄνωθεν δρᾶσθαι, καὶ αὐτὸν θαυμάζειν· κάτω δὲ κύψας ὁ Κάρπος, ἰδεῖν ἔφη καὶ τοῦδαφος αὐτὸ πρὸς ἀχανές τι χάσμα καὶ σκοτεινὸν διεβῆγμένον· καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐκείνους, οἷς ἐπηράτο, πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὸ στόμιον ἐστηκέναι τοῦ χάσματος, ὑποτρόμους, ἔλειονους, ὅσον οὐπω καταφερομένους ὑπὸ τῆς τῶν οὐρανῶν ποδῶν ἀστασίας· κίτῳθεν δὲ ἀπὸ τοῦ χάσματος ὄφει ἀνέρπειν, καὶ περὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ὑποκινουμένους, ποτὲ μὲν ἀποσύρειν, ἐπανειλουμένους ἅμα καὶ ἐπιθαροῦντας, καὶ ἐπανέλκοντας· ποτὲ δὲ τοῖς ὀδοῦσιν, ἢ τοῖς οὐρανοῖς ὑποτύποντας, ἢ ὑπογαργαλίζοντας, καὶ διὰ παντὸς εἰς τὸ ἀχανές ἐμβαλεῖν μηχανωμένους· εἶναι δὲ καὶ ἄνδρας τινὰς ἐν μέσῳ, τοῖς ὄφει κατὰ τῶν ἀνδρῶν συνεπιτιθεμένους· διαδονοῦντας ἅμα καὶ ὑπωθοῦντας καὶ καταπαίοντας. Ἐδόκουν δὲ εἶναι πρὸς τὸ πεσεῖν ἐκείνοι τὰ μὲν ἄκοντες, τὰ δὲ ἐκόντες, ὑπὸ τοῦ κακοῦ κατ' ὄλιγον βιαζόμενοι ἅμα καὶ πειθόμενοι.

illos invaderent, exagitatione, pulsu, et percussione; visos autem esse viros illos decidere, partim invites, partim sponte, quod a molo sensim cogerentur.

Ἐλεγε δὲ ὁ Κάρπος ἑαυτὸν ἤδεσθαι κάτω βλέποντα· τῶν ἄνω δὲ ἀμελεῖν· δυσχεραίνειν δὲ καὶ ὀλιγωρεῖν, ὅτι μὴ πεπτῶκασιν ἤδη, καὶ τῷ πράγματι πολλάκις ἐπιθέμενον καὶ ἀδυνατήσαντα, καὶ ἀχθισθῆναι καὶ ἐπαράσασθαι· καὶ ἀνανεύσαντα μόλις, ἰδεῖν μὲν αὖθις τὸν οὐρανὸν, ὡςπερ καὶ πρότερον ἐωράκει· τὸν δὲ Ἰησοῦν, ἐλεήσαντα τὸ γινόμενον, ἐξαναστῆναι τοῦ ὑπαιρουρανοῦ θρόνου, καὶ ἔως αὐτῶν καταβάντα, καὶ χεῖρα ἀγαθὴν ὀρέγειν, καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτῷ συνεπιλαμβανομένους, ἄλλον ἄλλοθεν ἀντέχεσθαι τοῖν ἀνδροῖν· καὶ εἰπεῖν τῷ Κάρπῳ τὸν Ἰησοῦν, τῆς χειρὸς ἤδη προτεταμένης· « Παιε κατ' ἐμοῦ λοιπὸν· ἔτοιμος γὰρ εἰμι καὶ ὅπῃ ἀνθρώπων ἀνασωζομένων παθεῖν, καὶ προσφιλέ μοι τοῦτο, μὴ ἄλλων ἀμαρτανόντων ἀνθρώπων. Ἠλὴν δρα, εἰ καλῶς ἔχει σοι, τὴν ἐν τῷ χάσματι καὶ μετὰ τῶν ὄφειων μονὴν ἀνταλλάξασθαι τῆς μετὰ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ φιλανθρώπων ἀγγέλων. »

A nas dando resipiscere cogerentur; tum tamen id quod nunquam sibi usuvenisset, haud scio quomodo magno quodam et acerbo animi dolore confectum, quieti se dedisse, ac quidem dormiisse ita male affectum (erat enim vespera); media autem circiter nocte (solitus enim erat hoc tempore per se ad divinos hymnos vigilare) surrexisse quidem, cum nec somnum ipsum qui altus fuisset, et semper interruptus, sine conturbatione cepisset; stantem tamen ad divina colloquia, irreligiose doluisse et acerbe tulisse, dicentem non esse æquum viros impios vivere, et qui vias Domini rectas perverterent; hæc dicentem, precatum esse a Deo, ut amorum vitam sine misericordia turbine aliquo igneo abrumperet. Quæ cum dixisset, commemorabat se visum esse videre repente domum in qua staret

B agitari primum, deinde a vertice in duas partes dimidias dividi, et ante se rogum quemdam magni luminis, eumque (sub dio enim locus ille esse videbatur) e cælo usque ad seipsum deferri: cælum vero apertum, et in convexa cæli superficie Jesum, assistentibus innumerabilibus angelis, hominum figura et specie. Atque hæc quidem a cælo videri summa cum sua admiratione. Cum autem ipse deorsum oculos convertisset, cernere se dicebat etiam terram ipsam ita discessisse, ut obscurus quidam et tenebricosus hiatus exsistere videretur: atque homines quidem illos quibus male precatu esset, ante se ad os hiatus stare tremantes et miseros, et qui fere præ pedum suorum instabilitate demergerentur: ab inferiore autem

C loco ex hiatu angues sursum serpere, atque ad eorum pedes, cum sensim moverentur, interdum quidem trahere complicatos simul et deprimentes, atque detrahentes; interdum dentibus aut caudis incendentes, vel demulcentes, omnique ratione agentes, ut eos in illam immensam voraginem præcipites darent; fuisse etiam viros quosdam in medio, qui una cum serpentibus in homines

illos invaderent, exagitatione, pulsu, et percussione; visos autem esse viros illos decidere, partim invites, partim sponte, quod a molo sensim cogerentur.

Narrabat porro Carpus se voluptatem capere solitum, cum inferiora aspiceret, superiora vero negligere: graviter autem ferre et indignari, quod nondum decidissent; atque in hanc rem cum sæpe incubuisset, nec profecisset, et acerbe

D tulisse, et male precatum esse; cum vix tandem cælum aspexisset, vidisse quidem illud rursum, quemadmodum etiam antea viderat; Jesum autem, quem ad misericordiam id quod gerebatur commovisset, manum benignam porrexisset, et angelos qui una auxilium ferrent, viros alium alia ex parte retinuisse, dixisseque Carpo Jesum porrecta adhuc manu: « Feri me jam; paratus sum enim rursum, salutis hominum causa, mortem perpeti: mihi hoc pergratum est, dum alii homines non peccent. Sed vide, num tibi utile sit hanc in hiatu et cum serpentibus mansionem, mansioni cum Deo et benignis hominumque amantibus angelis antepone.»

Hæc sunt quæ ego audita, vera esse credo **A** Ταῦτά ἐστιν ἃ ἐγὼ ἀκηκῶς πιστεύω ἀληθῆ εἶτα.

Dionysius itaque in rebus omnibus erat adeo mitis, misericors, et ab ira alienus, ut quo altior evadabat factis, eo se magis modestia demitteret, regula factus omnibus ad veritatem, et lucerna ad deducendum ad id quod est melius. Quocirca neo eam abscondi sub modio sivit is, qui est solus auctor omnium : sed in alto ponit per virtutem : et fama protinus pervadens, canebatur in ore omnium, in omnibus omnes vincere Dionysium. Porro autem omnes ad eum confluebant, non solum populares et forenses, sed qui erant eruditi et insignes : e qui prius laborabant insania, et feris crudelius lacerabant Ecclesiam, ad illum virum venientes, et admirabilem illam et divinam linguam audientes, cordis sui molliebant duritiam, et ad veram et primam lucem accedebant per baptismum ; quo magis erant inflammati ad vitium, eo ferventiorum ostendentes christianismum, et ad summam, nihil tam erat in ore omnium, quam Dionysius. Cum ergo hæc fama sic pervaderet, doctrina autem dilataretur, et fides confirmaretur evidentius, res delata est ad Domitianum, ad sævissimum inquam Domitianum, vel ut magis proprie dicam, Dæmonianum, qui contra Deum locutus fuit iniquitatem in superbia et contempzione, et manum Deo inimicam extulit adversus fidem christianorum. Hic ergo quid machinatur ? vel potius quid docetur a patre suo Satana ? Omnes quidem qui, quæ christiani sentiunt, despiciere ; Dionysium autem solum de medio tollere ; hoc sciens, quod si eum solum vicerit, omnibus fuerit superior ; sin minus, omnes fore Domitiano fortiores. Postquam autem hæc mente agitasset, eum excitat ira adversus martyrem, et furoris quærens medicamentum, nullum aliud invenit, præter ejus mortem. Cum itaque omnes, qui ejus imperio parebant, congregasset, eosque assumpsisset qui erant ei amentia similes, mittit ad quærendum martyrem. « Et, si ei quidem, inquit, persuaseritis, ut ad nostram traducatur religionem, hoc est, quod desidero : cumque eum acceperitis vobiscum, revertimini. Sin autem adhuc permanserit in impia religione, eum morte condemnate. »

Illi autem cum hæc audiissent ab imperatore, et furore accenderentur, qui in eis habitabat, et ad res gerendas acres videri vellent ei qui miserat, postquam venerunt in Galliam tanquam feræ quædam irruunt : et cum omnem, quæ circa sita erat, conturbassent regionem, corrumpunt simpliciores, ut docerent ubinam beatus Dionysius versaretur. Postquam autem audierunt eum versari in civitate Parisiorum, necdum rem totam audierant cum illic adsunt. Deinde percontantes de rebus christianorum, inveniunt fidei doctrinam esse dispersam per totam civitatem : de miraculis martyris sunt certiores, quod omnes scilicet, qui male se haberent, curasset : et ideo incredulorum ad eum confluisse catervam, et se adjunxisse vero Dci cultui : et quod omnis Germania quæ multis prius gravibus vitis

Οὕτω τὰ πάντα πρῶτος ἦν καὶ συμπαθὴς καὶ ἀδύργητος, ὅσῳ τοῖς ἔργοις ὑψούτο, τοσοῦτῳ τῷ φρονήματι ταπεινούμενος· καὶ τῶν πᾶσι πρὸς ἀρετὴν· λύχνος εἰς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος· Δι' ὃ μηδὲ ὑπὸ τὸν μῦθον ὁ τῶν ἀπάντων αἴτιος μόνος κρύπτεσθαι συνήχων· ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ θι' ἀρετῆς τίθησι· καὶ ἡ φήμη, εὐθέως λαβοῦσα, διὰ πάντων ἦδε στομάτων, ἐν πᾶσι πάντων γρατεῖν Διονύσιον. Καὶ δὴ πρὸς τοῦτον πάντες ἐπέβρον· οὐ τὸ δῆμιδες μόνον καὶ ἀγοραῖον, ἀλλ' ὅσον καὶ τῶν ἐλλογίμων ἦν καὶ ἐπιφανῶν· οἳ τε πρότερον τῇ μανίᾳ κατελιγμένοι, καὶ θηρῶν ὁμότερον τῆν Ἐκκλησίαν σπαράττοντες, ὡς τὸν ἄνδρα γινόμενοι, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης καὶ θείας γλώττης ἀκούσαντες, τὸ τε τῶν καρδιῶν σκληρὸν ἐμαλάττοντο, καὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ πρώτῳ φωτὶ προσήεσαν διὰ τοῦ βαπτίσματος· ὅσῳ πλείον τῶν ἄλλων πρὸς κακίαν πρώην ἐφλέγμανον, τοσοῦτῳ ζέοντα τὸν Χριστιανισμόν ἐνδεικνύμενοι· καὶ ὄλως οὐδὲν οὕτως ἀνὰ στόμα τοῖς πᾶσιν, ὅτι μὴ Διονύσιος ἦν. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ ἡ φήμη διέτρεχεν, ἡ διδασκαλία τε ἐπλάτυνετο, καὶ ἡ πίστις ἐδεδαιούτο τρανότερον, εἰς ἀκοὰς ἤκει τὸ πρᾶγμα Δομετιανῷ, Δομετιανῷ τῷ πάντα δεινῷ· Δαιμονιανῷ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον, τῷ λαλήσαντι γὰρ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ἐν ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουδενώσει, καὶ χεῖρα θεομάχον κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν ἄραντι πίστεως. Οὗτος οὖν τί μηχανᾶται, μᾶλλον δὲ τί παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σατὰν ἐκπαιδεύεται ; πάντων μὲν τῶν ὅσοι τὰ Χριστιανῶν φρονούσιν, ὑπεριδεῖν, Διονύσιον δὲ μόνον ἐλεῖν, εὐθὺς, ὡς, εἰ τούτου περιγένηται μόνου, πάντων ἔστι κρατήσας· εἰ δὲ μὴ τούτου, Δομετιανοῦ πάντες στερρότεροι. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐνενοεῖ, ὁ θυμὸς αὐτὸν ἐγείρει κατὰ τοῦ μάρτυρος, καὶ ζητῶν τῆς μανίας ἔαμα, τοῦτο μόνον εὐρίσκει, τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ἀμέλει καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα συναγαγῶν, τοὺς ἀπνευστέρους τε καὶ ἐοικότας αὐτῷ τῆν ἀπόνοϊαν παραλαβῶν, κατὰ ζήτησιν ἐκπέμπει τοῦ μάρτυρος, καὶ, « Εἰ μὲν τῷ ἡμετέρῳ τούτου, φησὶ, μεταθέσθαι σεβάσματι κίστετε, τοῦτ' ἐμοὶ τὸ ποθοῦμενον, καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἐκυτῶν, ἀναστρέψατε· εἰ δὲ ἔτι τῇ δυσσεβεῖ ἐπιμένων εἴη θρησκεία, θάνατον αὐτοῦ κατακρίνατε. »

Οἱ δὲ, τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἀκούσαντες, τῇ τε συνοικίᾳ μανίᾳ ὑποσυφόμενοι, καὶ δραστήριοι τῷ πέμψαντι δόξαι φιλοτιμούμενοι, ἐπεὶ τὴν Γαλλίαν κατ' ἐλάβον, ὡς τινες εἰσπηδῶσι θῆρες· καὶ πᾶσαν διαπαράξαντες τὴν περίχωρον, ὑποφθέρουσι τοὺς ἐσκολωτέρους τὰ κατὰ τὸν μακάριον διδάξαι τε καὶ εἰπεῖν Διονύσιον. Ὡς δὲ τοῦτον ἐν Παρίσιᾳ τῇ πόλει διατρίβειν ἐπέθοντο, οὕτω τὸ πᾶν ἐπέθοντο, καὶ τῇ πόλει ἐφίστανται. Ἐἶτα τὰ περὶ τῶν Χριστιανῶν ἔρευθῶσιν, εὐρίσκουσι πανταχῇ τὰ τῆς πίστεως κατεσπαρμένα διδάγματα. Περὶ τῶν τοῦ μάρτυρος τεραστῶν μαγνηθῶσιν, ὡς τοὺς περὶ τι πονήτως ἔχοντας πάντας λάσαιτο. Κάντεῦθεν τὸ τῶν ἀπίστων αὐτῷ στίφος ἐπιβρέυσαν τῇ θεοσεβεῖᾳ συνέθετο· καὶ ὡς ἡ πᾶσα Γερμανία πολλοῖς τὸ πρόσθεν καὶ δεινοῖς δεδουλωμένῃ πάθει τε καὶ πράξει, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰδωλοῖς

ὑποκειμένη σεβέσμασι, τὸν οἰκεῖον αὐχένα, ταῖς Διο-
 νυσίου διδασκαίαις, ἐκεῖθεν ὑπεξελοῦσα, τῷ τοῦ Χριστοῦ
 ζυγῷ ὑπηγάγετο. Ὡς οὖν εἰς γῶσιν αὐτοῖς, οὕτω
 ταῦτα καὶ πολλὰ ἕτερα γεγονέναι ἀφίκετο, τὴν τε
 τοῦ Χριστοῦ ποίμνην αὐξανομένην, καὶ τοὺς ἑαυτῶν
 θεοὺς παρεωραμένους ἐώρων, τὰς τε τελετὰς περι-
 θρισμένας, καὶ εἰς γόνου κλίνας τὴν ἀσέβειαν, ἐπὶ
 μᾶλλον ἐκκαίονται, καὶ τὸν τούτων αἴτιον ὅπου καὶ
 διατρέβων εἶη, πυνθάνονται· καὶ τὸν μακάριον, ἀθρόον
 ἐπεισπεσόντες, σὺν ἅμα δεσμοῦσι τοῖς μετ' αὐτοῦ,
 τὴν θεῖαν ἀνά στῆμα διδασκῆν ἔτι φέροντα, καὶ προ-
 κάθηται λυσσῶδες τι καὶ μανικὸν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν
 πνέοντες. Ἐΐσεισιν οὖν ὁ γεννάδας ἅμα Ῥουστικῷ καὶ
 Ἐλευθερίῳ, ἀτρομῶ δεικνοῖα καὶ πεπαρρησιασμένη
 ψυχῇ, ὡσπερ εἰς ἑορτῆν, οὐκ εἰς ἀγῶνα καλοῦμενος.
 Καὶ δὴ θρασέως οὕτω καὶ αὐστηρῶς, ἴν' ἐκ προοι-
 μίου εὐθὺς καταπλήξῃσι, φασὶ πρὸς αὐτόν· « Σὺ εἶ,
 ὦ κατάρατῃ κεφαλή, ὁ τοὺς ἡμετέρους θεοὺς ἐν μη-
 δονί τίθειμενος, καὶ τὴν ἡμῶν ἐκ μέσου ποιῆσαι θρη-
 σκείαν φιλονεικῶν ; Ἀποκρίναι οὖν, τὸ γένος, τὴν
 ἐνεγκαμένην, τὸ ἐπιτήδευμα. » Ὁ δὲ, θαρβύλαεώτερος
 μᾶλλον τῷ πρὸς Χριστὸν γενόμενος ἔρωτι· « Ἐγὼ
 μὲν, ὦ οὗτος, φησὶν, ἵνα τὰ τοῦ γένους τό γε νῦν
 ἔχον καὶ τὴν πατρίδα παρῶ, Χριστοῦ δοῦλος εἶναι
 ὁμολογῶ, καὶ μόνῳ τούτῳ τῷ τε ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ
 τῷ συναϊδίῳ αὐτοῦ λατρεύω Ἡνεύματι· πέφυγα
 δὲ καὶ τῆς ἡμῶν πλάνης· τῷ γὰρ ἐμῷ Χριστῷ πέ-
 ποικια, καθαιρέτης στερότατος, ἀλείπτῃς Χριστιαν-
 οῖς πρὸς ἀρετὴν ἐτοιμότατος. Ἡρὸς ταῦτα εἴ· τι
 προστεταγμένον ὑμῖν, πράσσετε. » Καὶ τὴν τοῦ ἀγίου
 γνόντες οἱ δυσμενεῖς μετὰ συνέσεως ἔνστασιν, τὸν
 θυμὸν εἰς θωπεῖαν ἀμείδουσι, καὶ· « Μὴ τὴν σὴν ἐντι-
 μὸν πολιὰν ἀτιμώσης, φασὶ, Διονύσιε, μηδὲ τέλει τὴν
 φίλην ἑταιρίαν πικρῷ παραδῶς· πείσθητι τὰ χρηστὰ
 συμβουλευούσαι, καὶ τὸ τοῦ βασιλέως κράτος δι' ἡμῶν
 ἱκετεύδον σε δυσωπήθητι· πείσθητι, φίλε χρηστὲ Διο-
 νύσιε, τοῖς ἡμετέροις θῦσαι θεοῖς, πείσθητι· καὶ
 πρῶτος τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἔση μετὰ τῶν ἁνῶν. »
 Ὁ δὲ, « Μεπλάνησθε, φησὶ, τῆς προτέρας πλάνης οὐ (*)
 χεῖρονα, εἰ ἐμὲ συλήσειν ἢ τινα τῶν ἡμῶν ὄλως φή-
 θητε· ἡμᾶς γὰρ, εὖ ἴστε, οὐ τιμαί, οὐκ ἀτιμῆαι, οὐ
 θωπεῖαι, οὐ βάσανοι, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀπάντων οὐδὲν
 χωρίσει Χριστοῦ. »

Ἐντεῦθεν, ἐπεὶ μὴ οἶοι τε πείθειν ἐτύγχανον, τὸ
 προσωπεῖον καὶ τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέμενοι, τῷ τε
 θυμῷ πλέον ζέσαντες, καὶ τῆς καθέδρας μανικῶν τι
 καὶ παρακεκινημένον ἐξαναστάντες. « Παρ' ἡμῶν, ὦ
 ἀνόητοι. Διονύσιε φασὶ καὶ τοῖς μετὰ αὐτοῦ, τὰ τε
 τῶν θεῶν ἀτιμοῦται, καὶ τὰ τοῦ αὐτοκράτορος μνη-
 ρίζεται, καὶ μαγικαῖς ἐπινοίαις δῆθεν ὡς θαυματουργ-
 γίαις ὑμεῖς τοὺς ὑπὸ τὴν τούτων ἀρχὴν ὑποσυλάτε καὶ
 σφετερίζεσθε ; » Οἱ δὲ ἄγιοι, « Ὅμοιοι αὐτοῖς γέγονον
 οἱ τιμῶντες ! » μὲν πρὸς αὐτοὺς ἔφρασαν τῇ φωνῇ·
 « ἡμεῖς δὲ οὐ μαγικαῖς ἐπινοίαις, ὡς αὐτοὶ φατε,
 ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τῇ τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ
 Πνεύματος ἐπικλήσει καὶ ἐνεργείᾳ τυφλοῖς τὸ βλέ-
 πειν, νωφοῖς τὸ λαλεῖν, βᾶσιν τε χλωλοῖς, καὶ δαιμο-

A servierat et factis, quin etiam subjecta erat cultui
 simulacrorum, collum suum ex his subtractum, do-
 ctrina Dionysii, subjunxit jugo Christi. Cum ergo
 hæc, et multa alia facta esse, ad eorum venisset
 cognitionem, et Christi gregem augeri, et suos
 deos vidissent habitos despectui, et sua mysteria
 contemni, et inclinatum esse impietatem, magis ac-
 cenduntur, et rogant ubinam habitaret, qui eorum
 erat auctor : et repente in beatum irruentes Diony-
 sium, eum simul ligant cum iis qui cum ipso erant,
 in ore divinam adhuc habentem doctrinam ; præsi-
 dent, rabiem et furorem spirantes ad examinatio-
 nem. Ingreditur ergo vir generosus simul cum Ru-
 stico et Eleutherio, mente firma ac stabili et libero
 animo, perinde ac si vocaretur ad festum, non ad
 certamen. Arroganter igitur et aspere, ut eum
 perterrefacerent statim in principio, ei dicunt :
 « Tu es, o execrandum caput, qui nostros
 deos nihili facis, et contendis de medio nos-
 tram tollere religionem ? Responde ergo, quod sit
 tuum genus, quæ te tulerit patria, et quod tuum
 studium. » Ille autem, amore in Christum ei ad-
 dente animum, et faciente eum confidentiorem :
 « Ego quidem, inquit, o vos, ut et genus et patriam
 omittam in præsentia, me Christi servum esse con-
 fiteor, et eum solum, et Patrem, qui caret princi-
 pio, et cœternum ejus colo Spiritum. Aufugi autem
 a vestro errore, validissimus (in meo enim Christo
 habeo fiduciam) vestrorum deorum deturbator, chris-
 tianorumque ad virtutem exhortator promptissi-
 mus. Ad hæc facite, si quid est vobis imperatum. »
 C Videntes autem molevoli, sancti constantiam cum
 prudentia conjunctam, iram mutant in adulationem,
 et, « Ne tuam, o Dionysi, dicunt, canitiam affeceris
 contumelia, neque charos sodales morti acerbæ tra-
 dideris ; pare recte consulentibus, et imperatoris
 potentiam, per nos te rogantem, revereri persuadearis,
 o chare et bone Dionysi ; diis nostris sacri-
 ficare persuadearis et eris cum tuis primus eorum
 qui sunt sub imperio. » Ille autem : « Vester, inquit,
 hic error est peior priore, si putetis fore, ut me,
 aut meorum aliquem seducatis. Hoc enim sciatis,
 quod nos non honores, non contumeliæ, non blan-
 ditia, non tormenta, neque aliquid aliud omnino separabim a Christo. »

Deinceps ergo cum non possent persuadere, de-
 posita persona et simulatione, cum ira magis effe-
 buissent, et e cathedra furiose, et mente quodam-
 modo emota surrexissent : « A vobis, o amentes,
 Dionysio dicunt, et iis qui cum ipso erant, dii con-
 temnuntur, et imperator irridetur : et artibus ma-
 gicis, perinde ac miraculis, eos, qui ejus parent
 imperio, ab eo abducitis, et ad vestras partes tra-
 ducitis ? » Sancti autem, « Similes eis fiant, qui ipsos
 colunt, » eis una voce dixerunt ; « nos autem non ma-
 gicis artibus, ut dicitis, sed Dei nostri et vivifici
 ejus Spiritus invocatione et operatione, cæcis visum,
 mutis sermonem, claudis ingressum, et dæ-
 moniacis præbimus curationem. Quorum ne sibi

(*) Aut legendum χεῖρονα sine οὐ, cum interprete, aut scribendum οὐ κρείττονα. EDIT. PATR.

quidem possunt vestri dii quidquam præbere, ut qui sint ligna et lapides. *Os enim habent, et non loquuntur : oculos, et non vident : aures, et non audiunt* ^k. Unum hoc solum vobis effloiumt : accendunt ignem, qui nunquam desinet. » Adversus hæc cum non possent tyranni contradicere, torve et insane eos aspicientes, strictis gladiis se parant ad eadem ; et cum, tanquam signo dato, eos eduxissent extra civitatem, vinctos ducunt ad quoddam cacumen, et tradunt lictoribus, ut eos interficiant. Interea autem petunt sancti tempus precandi, flectunt genua. Tum sacrosanctus Christi martyr Dionysius, sublatis in cælum oculis : « Domine Deus omnipotens, Fili, inquit, unigenite, et sancte Spiritus, sancta Trinitas principio carens, et in quam non cadit divisio, suscipe servorum tuorum in pace animas, quoniam propter te morte afficimur. » Et cum sancti, « Amen, » acclamassent, conversæ ad lictores : « Facite, inquit, quod fuit vobis imperatum. » Illi autem primum quidem beati Dionysii, deinde Rustici et Eleutherii caput amputant. Sed nec in hoc quidem (o Dionysi) is, qui propter te passus est, fuit oblitus ejus qui propter ipsum moritur ; sed miraculum etiam ostendit in amputatione. Etenim cum suum caput tanquam aliquod præmium martyr suis accepisset, manibus, transit ad remotiorem locum. Ferebat ergo ipse caput in manibus, tanquam aliquod trophæum, a divina omnino portatus gratia, neque prius dimisit, quam mulieri divina quadam omnino occurrens providentia, in illius manibus deposuit, veluti quemdam thesaurum. Jacobant autem neglecta sanctorum martyrum veneranda corpora, feris et avibus ad edendum exposita, et nec justa quidem sepulturæ consecuta.

Lictores autem ne hactenus quidem irasci desiderunt, sed etiam in ipsas furunt reliquias, statuentes eas in maris profundum projicere, ne vel inanimatæ efficerent miracula, et ideo attraherent multos ad agnitionem. Quod etiam, ut eis visum erat, factum esset, nisi hoc malum consilium ad effectum deduci Deus prohibuisset. Nam cum sensisset eorum consilia, ea quæ pretiosum martyris caput acceperat (mulieri nomen erat Catula), mentem suam communicabat fidelibus, ut Deo gratam et acceptam. Et cum splendidam et lautam apparasset mensam, lictores accepit convivio. Interim vero, dum ii convivium inibant apud mulierem, quidam ex fidelibus accipiunt martyrum reliquias, et eas abscondunt. Deinde, finito convivio, cum eam rem deprehendissent lictores, ira valde erant perciti ; sed fervorem iræ sedarunt munera, et vehementem furorem dissolvit mulier pecunia. Cum illi autem recessissent, in quadam domo deponit Catula martyrum reliquias tertio mensis Octobris, miraculum affatim profluentibus, perinde ac aliquo fonte pulchre et suaviter manante. Non multum temporis interces-

^k Psal. cxiij, 5, 6.

Α νῶσι προσέχομεν ἴσασιν ὧν οὐδὲ ἑαυτοῖς οὐδὲν οἱ ὑμέτεροι θεοί, ἅτε ξύλα καὶ λίθοι, δοῦναι δεδύνηνται. Στόμα γὰρ ἔχουσι, καὶ οὐ λαλοῦσιν ὀφθαλμοῦς, καὶ οὐ βλέπουσιν ὤτα, καὶ οὐκ ἀκούουσιν. Ἐν τούτῳ μόνον ὑμῖν ἐνεργοῦσι, τὸ ἀτελεῦστητον πῦρ ἀναφλέγουσιν. » Τούτοις ἀντειπεῖν οὐ δυναθέντες οἱ τύραννοι, δριμύ τι καὶ παράφορον εἰς αὐτοὺς ὑπιδόντες, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι, πρὸς τὸν φόνον ὀπλιζονται· καὶ δὴ ὡς ἀπὸ σημείου τούτους ἐξαγαγόντες τῆς πόλεως, ἐπὶ τινα κορυφὴν δεσμώτας ἀνάγουσι, καὶ τοῖς δεσμώταις τὰ πρὸς σφαγὴν ἐγχειρίζουσι. Μεταξὺ δὲ καιρὸν οἱ ἅγιοι αἰτοῦσι προσευχῆς, καὶ γόνυ κλίνουσιν. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ ἱερομάρτυς τοῦ Χριστοῦ Διονύσιος, τὸ ἄμμα εἰς οὐρανὸς ἀνατίνας· « Δέσποτα Θεὲ παντόκρατορ. Ἰη, φησί, μονογενὲς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάς ἅγια ἀναρχε καὶ ἀμέριστε, πρόσδεξαι τὰς τῶν σῶν δούλων ἐν εἰρήνῃ ψυχὰς, ὅτι ἐνεκά σου θανατούμεθα. » Καὶ τῶν ἁγίων τὸ « Ἄμην » ἐπιφωνησάντων, πρὸς τοὺς δεσμώτας ἐπιστραφεὶς, « Τὸ κελευσθὲν ὑμῖν ἐκτελεῖτε, » φησί. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν τὴν τοῦ μακαρίου Διονυσίου, εἶτα Ῥουστικοῦ καὶ Ἐλευθερίου ἐκτέμνουσι κεφαλὴν. Ἄλλ' οὐδὲ τούτῳ σοῦ, Διονύσιε, ὁ διὰ σὲ παθὼν τοῦ δι' αὐτὸν θνήσκοντος ἐπιλέλησται· ἀλλὰ τι καὶ περὶ τὴν ἐκτομὴν τεράστιον ἐπιδεικνύται. Καὶ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, ὡσπερ τι βραβεῖον, ἐν ταῖν χερσῶν ὁ μάρτυς δεξάμενος, ἐφ' ἱκανὸν τόπον δίδεισιν. Ἐφερρεν οὖν τὴν κεφαλὴν, καθάπερ τι τρόπαιον, ἐπὶ τῶν χερσῶν αὐτοῦ, ὑπὸ θείας πάντως φερόμενος χάριτος, καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκε, πρὶν ὅτε δὴ γυναικὶ κατὰ θείαν πάντως συνεχεθεὶς πρόνοιαν ἐκείνης παλάμαις, οἷά τινα θησαυρὸν, ἐναπέθετο. Ἐκείνο δὲ ἀμελούμενα τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων τίμια σώματα θηροὶ βορᾶ καὶ ὄρνέοις προκειμένα, μηδὲ τῆς νενομισμένης λαχόντα ταφῆς.

Οἱ μέντοι ὁμήμοι οὐδὲ μέχρι τούτου τῆς ἀργῆς ἔστησαν· ἀλλὰ καὶ τοῖς λειψάνοις αὐτοῖς ἐπιμαίνονται, θαλάσῃ δοῦναι καὶ βυθῷ προθυμούμενοι, ὡς ἂν μὴ τὰς αὐτὰς καὶ ἄψυχα ὄντα, θαυματουργίας ἐνδείξαντο, κἀντεῦθεν ἔλθωσι τοὺς πολλοὺς πρὸς ἐπίγνωσιν. Ὁ δὲ, ὡς αὐτοῖς ἔδοξε, γέγονεν ἂν, εἰ μὴ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ πέρας ἐπινεχθῆναι βουλῇ διεκώλυσεν ὁ Θεός. Αἰσθημένη γὰρ τοῦ βουλεύματος ἡ τὴν τίμιαν τῷ Θεῷ κεφαλὴν δεξαμένη (ὄνομα Κατούλα τῇ γυναικί) κοινοῦται τινα τοῖς πιστοῖς γνώμην ὡς ἀρεστὴν τῷ Θεῷ καὶ ἀπόδεκτον· καὶ πολυτελεῖ παραθεμένη τὴν τράπεζαν, εἰς εὐωχίαν τοὺς δεσμώτας παρέλαβεν. Ἐν δὲ οὗτοι εἰσιτιῶντο παρὰ τῇ γυναικί, τῶν πιστῶν τινες τὰ τίμια τῶν μαρτύρων ὑπολαμβάνουσι λείψανα καὶ ἐν τῷ ἀφανεί κατατίθενται. Εἶτα, τῆς εὐωχίας διαλυθείσης, τοῖς δεσμώταις τὸ πρᾶγμα φωρᾶσασιν ἐπὶ μέγα καὶ πάλιν ἀνεκινεῖτο τὰ τοῦ θυμοῦ καὶ διεθερμαίνεται· ἀλλὰ τὸ τῆς ὀργῆς ζέον τὰ δῶρα κατέψυξε, καὶ τὸ πολὺ τοῦ θυμοῦ χρήμασιν ἡ γυνὴ παραλύει. Κάκεινων ἀπαλλαγέντων, ἐν τινὶ τὰ τῶν μαρτύρων λείψανα ἡ μακαρία Κατούλα δομήματι κατατίθῃσι, τρίτην τοῦ

ὀκτωδαίου μὴνός ἄγοντος. Τῶν δὲ θουμάτων οἷά A sit, et convenientes christiani templum gloriosis
 τινος πηγῆς ὁμοῦ ναούσης καὶ ἕδιστον, ἀφθόνως excitant victoribus, et in ipso eorum pretiosas de-
 προχομένων, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ συνελθόντες ponunt reliquias : ad gloriam Dei Patris, et Domini
 Χριστιανοὶ ναὸν τοῖς καλλινίκους ἀνεγείρουσι, καὶ nostri Jesu Christi : quem decet honor et adoratio,
 τὰ τίμια τούτων ἐν αὐτῷ ἀποτιθέασι λείψνα· εἰς nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.
 δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν.

VITA S. ANDROCINI ET EJUS CONJUGIS.

(Apud Surium ad diem 27 Februarii ; Græce non exstat in mss. Paris. ; socii Bollandiani Vitam S. Andronici
 Græce et Latine exhibent ex Menæis ad diem 9 Octobris)

I. In diebus Theodosii Magni imperatoris, erat A
 in magna urbe Antiochia juvenis quidam argen-
 tarius, nomine Andronicus. Accepit autem uxorem
 filiam argentarii, nomine Joannis. Erat vero ejus
 nomen Athanasia. Erat enim revera Athanasia, id
 est, immortalis, et factis, et cogitatione. Erat autem
 Andronicus valde pius, et plenus bonis operibus.
 Similiter vero ejus quoque uxor : erant autem
 valde divites. Sic vero vitam suam agebant argen-
 tariam, et facultates suas dividerunt in tres partes :
 unam quidem in rationem pauperum, et aliam in
 rationem monachorum, et aliam in rationem facul-
 tatum et officinæ. Universa autem civitas amabat
 dominum Andronicum propter ejus modestiam.

II. Cognovit autem suam uxorem ; et cum con-
 cepisset, peperit filium, et nominaverunt eum B
 Joannem. Cum vero adhuc in utero concepisset,
 peperit filiam, et nominavit eam Mariam, neque
 amplius appropinquavit uxori Andronicus. Confe-
 rebat autem suum studium ad diligenter et lubenter
 laborandum, cum aliis Christi amantibus argenta-
 riis. Dominico et die secundo et quarto et in
 Parasceve, a vespera usque ad matutinum ibat
 Andronicus ad lavandos viros suos fratres. Simi-
 liter autem ejus quoque uxor ad lavandas dili-
 genter mulieres. Post tempus vero duodecim
 annorum, ingressa est quodam die mane domina
 Athanasia a voluntario illo labore ad videndos suos
 filios, et invenit eos suspirantes. Illa autem contur-
 bata ascendit in lectum suum, et posuit ambos
 supra pectus suum. Beatus vero Andronicus in-
 gressus, cœpit clamare in uxorem suam, quod C
 multum dormiret. Illa autem dixit : Noli irasci,
 domine mi, pueri enim sunt infirma veletudine :
 et cum tetigisset, invenit eos teneri a febre, et
 dicit suspirans : Fiat voluntas Dei : et ivit extra
 civitatem, ad precandum sanctum Julianum. Illi
 enim jacebant ejus parentes. Fuit autem illi

usque ad horam sextam : et reversus, audit ejula-
 tum et tumultum, qui fiebat domi suæ. Ille vero
 conturbatus cucurrit, et invenit omnem fere civi-
 tatem domi suæ et pueros mortuos.

III. Cumque vidisset infantes in lecto simul
 jacentes, ingressus in suum oratorium, se project
 ante Servatorem, et flens dixit : « Ipse egressus
 sum nudus ex utero matris meæ, nudus quoque
 illuc revertar. Dominus dedit, Dominus abstulit :
 sicut Domino visum est, ita fiat. Sit nomen Do-
 mini benedictum ex hoc nunc et usque in sæcu-
 lum. » Uxor autem ejus quærebat se suffocare,
 dicens : Moriar cum meis filiis. Convenit vero
 universa civitas ad efferendos pueros, adeo ut illic
 esset patriarcha cum toto clero suo. Eos vero
 deposuerunt in martyrio sancti Juliani supra avos
 suos. Accipiens autem beatum Andronicum episco-
 pus ingressus est in ædes ejus. Illius autem uxor
 noluit abire in domum suam, sed dormiit in
 martyrio. Media vero nocte apparet ei martyr in
 habitu monachi, dicens ei : Cur non sinis eos, qui
 hic sunt, requiescere ? Illa autem dixit : Domine
 mi, ne mihi irascaris, nam sum valde afflicta.
 Habebam autem duos solos filios, et hodie ambos
 simul extuli. Ille vero dicit : Quot annos nati erant
 tui pueri ? Illa vero dicit ei : Unus erat duodecim
 annos natus, alter vero decem. Ille autem dicit
 ei : Cur igitur illos defles ? Utinam defleres peccata
 tua. Dico enim tibi, mulier, quod quomodo natura
 hominis exigit cibum, et fieri non potest, ut non
 detur ad comedendum, ita etiam pueri in illo die
 C
 poscunt a Christo bona futura, dicentes : Juste
 Judex, privasti nos rebus terrenis, ne nos etiam
 prives cœlestibus. Illa autem cum audivisset, est
 compuncta, et mutavit luctum in gaudium, dicens :
 Si ergo vivunt filii mei in cœlo, quid fleo ? et con-
 versa, quæsiit abbatem qui ei fuerat locutus, et
 cum totum locum obliisset, non invenit. Et sciocita-

¹ Job 1, 21.

tur a janitore, dicens : Ubi est abbas, qui est modo huc ingressus ? Dicit ei janitor : Vides omnes januas obseratas, et dicis : Ubi est abbas qui modo est huc ingressus ? Eam autem erudiit paramonarius, ut qui scivisset eam vidisse visionem. Illa vero, melu correpta, rogavit ut abiret in domum suam. Eam vero accepit janitor, et introduxit in domum suam, et narravit marito suo ea quæ viderat.

IV. Tunc dicit ei beata Athanasia : Revera, domine, etiam viventibus filiis volui dicere, et erubui. Ecce ergo etiam post mortem eorum dico tibi. Si me audias, conjicies me in monasterium, et delebo peccata mea. Et dicit ei : Abi, proba tuam cogitationem una hebdomada, et si permaneris in hoc proposito, loquemur. Illa autem cum rursus venisset, idem dixit. Beatus vero Andronicus accersit socerum suum, et ei tradit omnes suas facultates, dicens : Ad sancta loca proficiscimur ad orandum. Si quid ergo nobis acciderit humanitus, habebis has facultates, ut de eis facias quod tibi videbitur. Rogo ergo te, ut recte agas cum tua anima, et ex iis, quæ hic sunt, fac nosocomium et xenodochium monachorum : et manumissis servis suis, dedit eis legata, et accepta parva benedictione et duobus equis, exiit noctu ex civitate, ipse et uxor ejus soli. Beata autem Athanasia eminus vidit domum suam, et sursum aspiciens in cælum dixit : Deus, qui dixisti Abraham et Saræ³ : « Egredere e terra tua, et e cognatione tua : et veni in terram, quam ostendam tibi ; » ipse nunc quoque deduc nos in timorem tuum. Ecce enim relinquimus domum nostram apertam propter nomen tuum : ne ante nos claudas ostium regni tui ; et flentes ambo abierunt ; et cum ad sancta loca pervenissent, adorarunt : et cum multos Patres convenissent, veniunt ad sanctum Menam Alexandriæ, et fruuntur martyre.

V. Circa horam autem nonam aspicit Andronicus, et videt monachum contendentem cum laico et ei dicentem : Cur abbatem injuria afficis ? Is vero ei dicebat : Domine, locavi bestiam meam ad Scetem. Ego vero ei dico : Eamus jam, ut totam noctem ambulemus ; et cras usque ad sextam, ut perveniamus ante æstum diei : et non vult ut jam eamus. Dicit ei dominus Andronicus : Habesne aliquod aliud animal ? Is vero dicit : Maxime. Dixit autem ipsi : Vade, duc illud ad me, et veni, et accipiam ego unum animal, et abbas unum, quoniam ego quoque volo ire ad Scetem. Andronicus vero dicit uxori suæ. Mane hic apud sanctum Menam, donec descendam in Scetem, et accipiam benedictionem a Patribus, et revertar. Dicit ei uxor ejus : Accipe me tecum. Ille vero dicit ei : Mulier non ingreditur in Scetem. Illa autem dicit ei cum fletu : Habebis me apud sanctum Menam, si remanseris, et me non collocaris in monasterio. Cumque se

A invicem salutassent et complexi fuissent, fuerunt separati. Ipse autem descendit ad Scetem : et cum adorasset sanctos Patres in Laura, audivit de abbate Daniele ; et cum eo accessisset, non sine magna difficultate eum potuit convenire : seni vero omnia exposuit. Dicit autem ei senex : Abi, et adduc uxorem tuam, et faciam tibi litteras, et depones eam in Thebaide in monasterio Tabennesiotarum. Andronicus autem fecit, sicut dixerat ei senex, et absens, duxit eam ad senem. Qui locutus est eis verbum salutis : et factis litteris, misit eos ad monasterium Tabennesiotarum. Reverso vero Andronico, dedit senex habitum, et docuit quæ ad statum pertinent monasticum, et mansit apud eum annos duodecim.

B VI. Post duodecim autem annos rogavit senem, ut se dimitteret ad sancta loca. Ille vero bene precatus eum dimisit. Abbas autem Andronicus iter faciens per Ægyptum, sedit sub spina, ut animam recrearet ab æstu. Ecce autem ex Dei dispensatione veniens in habitu virili ejus uxor, quæ ipsa quoque ibat ad sancta loca. Cumque se invicem salutassent, cognovit columba conjugem. Ipse vero quomodo potuisset cognoscere talem, quæ emarcuerat, pulchritudinem, et quæ videbatur ut Æthiops ? Dicit ergo ei : Quo vadis, domine abba ? Ille vero dicit ei : Ad sancta loca. Ipsa autem dicit ei : Ego quoque volo illuc ire. Ipsa ergo rursus dicit ei : Si velis, eamus ambo simul. Sed tanquam non simul simus, ingrediamur silentio. Dicit Andronicus : Ut jubes. Deinde ipsa dicit ei : Non es revera discipulus abbatis Danielis ? Ipse vero dicit ei : Maxime. Dicit ipsa : Preces senis nos comitabuntur. Dicit Andronicus : Amen. Cum autem simul ingressi essent, et adorassent sancta loca, reversi sunt Alexandriam. Dicit abbas Athanasius abbati Andronico : Vis maneamus simul in cella ? Dicit Andronicus : Certe, ut jubes. Volo autem primum ire, et accipere preces senis. Dicit ei abbas Athanasius : Vade, et exspectabo te apud Octavum decimum : et si venias, sicut iter fecimus, manebimus silentio. Nam si te non ferat, ne veneris. Ego enim te exspectabo apud Decimum octavum. Ille autem profectus, salutavit senem, et de eo ipsi renuntiavit. Senex vero dicit ei : Vade, et dilige silentium, et mane cum fratre, est enim D monachus, ut esse oportet. Eo autem reverso, cum invenisset abbatem Athanasium, manserunt simul, timore Dei muniti, alios duodecim annos : et non cognovit abbas Andronicus eam esse suam conjugem.

VII. Sæpe ergo ascendebat senex ad eos visitandos, ea illis disserens, quæ pertinebant ad utilitatem. Semel autem cum ascendisset senex, et eos valere jussisset, antequam iret ad sanctum Menam, venit ad eum abbas Andronicus, et dicit ei : Abbas Athanasius vadit ad Dominum. Reversus vero

³ Gen. xii, 1.

senex, invenit eum magnis compressum angustiis, et cœpit flere abbas Athanasius : et dicit ei senex : Cum te oporteret gaudere, quod migras ad Dominum, lacrymaris ? Dicit ei abbas Athanasius : Non ploro, nisi propter abbatem Andronicum. Sed fac hanc charitatem, postquam me sepelieris. Inveniens schedulam sitam ad caput meum, lege eam, et da ipsi abbati Andronico. Cumque ipsi preces dixissent, communicavit et dormiit in Domino. Venerunt autem ad ei faciendas exsequias : et ecce inventa fuit sexu mulier, et auditum fuit in tota laura. Et mittens senex, excivit universam Scetem et interiorem solitudinem : et venerunt omnes lauræ Alexandriæ, et convenit universa civitas, et monachi Scetæ, ferentes legumina ; ita enim mos est in Scete. Cum ramis ergo et palmis extulerunt venerandas reliquias Athanasii, Deum glorificantes, qui tantam tolerantiam præbuit mulieri. Expectavit autem senex septimum diem beatæ Athanasii. Postea vero voluit senex accipere secum abbatem Andronicum, sed non id sustinuit, dicens : Moriar cum mea domina. Cumque eum rursus jussisset valere senex, priusquam ipse iret ad sanctum Menam, venit ad eum frater, dicens : Laborat abbas Andronicus, et est redactus ad angustias. Senex vero rursus misit in Scetem, dicens : Adeste huc venientes, abbas enim Andronicus sequitur abbatem Athanasium. Illi autem cum audivissent, accesserunt et invenerunt eum

A viventem. A quo cum accepissent benedictionem, dormiit in Domino.

VIII. Exortum est ergo bellum inter Patres Decimi octavi, et Monachos Scetiots, dicentes : Noster est frater, et eum habebimus in Scete, ut nobis opem ferant ejus preces. Patres autem Octavi decimi, dicebant : Ponemus eum cum sua sorore. Vehementer igitur instabant Scetiots et dicit archimandrita Octavi decimi : Si quid senex dixerit, faciamus. Abbas vero Daniel dicebat eum oportere illic sepeliri. Illi autem non audiebant eum, dicentes : Est senex, et non timet amplius bellum corporis. Nos autem sumus juniores, et volumus fratrem, ut nobis opem ferant ejus preces. Sufficit enim vobis, quod reliquimus vobis abbatem Athanasium. Cum vero vidisset senex esse magnam perturbationem, dicit fratribus suis : Si me non audiat, ego quoque hic manebo, et sepeliar cum meo filio, et tunc quieverunt, et extulerunt fratrem Andronicum. Dicunt ergo seni : Eamus in Scetem. Dicit eis senex : Sinite ut faciam septimum diem fratris, et non siverunt eum manere. Ita confidit abbas Daniel suo discipulo. Oremus nos quoque ut veniamus ad mensuram abbatis Andronici, precibus omnium sanctorum Christi : cui gloria et potentia simul cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYPION

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΕΥΛΑΜΠΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΛΑΜΠΙΑΣ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

EULAMPII ET EULAMPIÆ.

(Latine apud Surium ad diem 10 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris, n. 1480)

Α'. Ἄρτι τῆς θεογνωσίας εἰς πάντα κόσμον δια-
τρηχούσης, καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
τοῦ μόνου Θεοῦ ἡμῶν τοὺς ἑαυτοῦ μάρτυρας ἐπιβ-
ρώνοντος καὶ ἐπαλείφοντος, τοῦ δὲ πονηροῦ καὶ μι-
σοκάλου δαίμονος τοὺς οικεῖους θεράποντας πρὸς
τὴν ἀσέβειαν ἐρεθίζοντος, νεανίας τις τὸ γένος
ἡριφανῆς, τὴν ἔψιν περικαλλῆς, εὐπατρίδης τε γνω-

C I. Jam Dei cognitione totum orbem pervadente,
et Salvatore quidem Christo Jesu, qui solus est
Deus noster, suos martyres confirmante ac corro-
borante : maligno autem et bonis infesto dæmone
suos ad impietatem incitante famulos : adolescens
quidam, Eulampius dictus, genere insignis, eleganti
specie, et qui bona ac clara noscebatur esse natus

patria, nempe Nicomedia, et erat ornatus operibus pietatis, cum nollet habitare in tabernaculis peccatorum, et divinum Christi nomen videre tam impudenter irrideri ac subsannari non ferendum esse censeret, relicta urbis habitatione, amplectitur solitudinem. Et cum vitæ abstinentia, et secessu internum hominem expurgasset, zelo sicut magnus Elias refertam omnino haberet animam, relicta pariter solitudine, descendit ad habitandum in civitate.

II. Cum autem ad imperatorias constitutiones intendisset oculos, quæ supra portas proscriptæ erant omnibus valde ridens talem conatum, fuit ab impiis deprehensus protinus, et statim vinctus fuit conjectus in custodiam, tanquam aliqua præda sistendus ooram judice. Postquam autem, quod factum fuerat, delatum fuit ad aures magistratum, jussit judex eum duci ad tribunal. Et protinus aspiciens ad eum qui ductus fuerat, cum propter teneram ætatem sperasset fore ut virum expugnaret fortissimum: Quænam est, inquit, tanta tua, quædicitur, amentia, quæ etiam prope effecit ut deduceret ad asperitatem, nisi ipsa quæ fuit conspecta species persuasisset rem non ita se habere: est enim omnino alienum, et non consentaneum, hanc liberalem formam, et apertum characterem nobilitatis, facta aggredi tam audacia. Ecce ergo tibi proponitur multitudo deorum, quæ diversis operationibus et invocationibus sibi affatim comparat venerationem; ipsum quoque templum est tibi apertum: sanguine autem conspersa cernuntur altaria; publicum festum celebratur et parata sunt quæcunque conveniunt sacrificio. Et tibi ergo optime consules, et nobis rem gratam facies, si deos colueris, et eis sacrificaveris. Hæc tyrannus.

III. Martyr autem Spiritu sancto totus repletus, cum se signo crucis, veluti quibusdam armis, muniisset: Vana sunt, respondit, o præses, quæ a te proponuntur. Neque enim ex rebus externis et quæ minime fuerint in potestate alicujus, metienda est pietas, quæ aperte est boni instituti et in nostri liberi arbitrii sita est potestate. Atque, si quidem fieri non potest (ne te non velle dicam), ut ad unum et trinum omnium aspicias principium, ab eorum saltem, quæ producta fuerunt bono ordine, discas Deum universorum. Sin autem deorum præfers multitudinem, per quos simpliciores deducis ad barathrum interitus, at ego quidem nec ea quæ tu dicis audire sustineo, neque in animum induco, ut talibus delecter sacrificiis, ut qui sim præditus anima particeps rationis, et ad supernum mundum aperte properem: soli autem natura Deo, et qui non est spectabilis, sacrificabo sacrificium laudis, et ipsi reddam vota mea coram toto populo ejus. His sic dictis, tyrannus, deposita persona lenitatis, jubet quidem exui martyrem, et humi extensum, vehementer verberari.

Αριζόμενος, τῆς γὰρ Νικομήδους ὀρμάται καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἔργοις κοσμούμενος ἐν σαηνώμασιν ἀμαρτωλῶν κατοικεῖν οὐχ αἰρούμενος, καὶ ἀνέδην οὕτω τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ὄρᾶν διαχλευαζόμενος, ἀνεκτὸν οὐχ ἠγούμενος. ἀπάραξ τῶν κατὰ τὸ ἄστυ διατριβῶν. τὴν ἐρημίαν ἀσπάζεται, καὶ τῷ ἐγκρατεῖ καὶ ἀναχωρητικῷ βίῳ τὸν ἐντὸς ἀποκαθηράμενος ἄνθρωπον, καὶ ὄλος ζήλου κατὰ τὸν μέγαν Ἥλιαν πλησθεὶς τὴν ψυχὴν, τὴν ἐρημίαν ἀπολιπῶν αὐθις, πρὸς τὰς ἐν πόλει διαγωγὰς κἀτείσειν.

Β'. Ὡς δὲ πρὸς τὰς βασιλικὰς ἠτένισε διατάξεις. αἱ τῶν πυλῶν ὑπερθεὶν ἀνάγραφοι πᾶσιν ἐτύγχανον, μέγα καταγελάσας τοῦ ἔγχειρήματος, κατὰφορος εὐθὺς τοῖς ἀσεβέσιν ἐγένετο, καὶ φολακῇ τοῦτον εἶχεν αὐτίκα δέσιμιον, οἶδν τι θήραμα παραστησόμενον τῷ δικάζοντι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς τῶν ἐν τέλει ἄκοαξ ἀνηνέχθη τὸ γεγονός, ἀγώγιμον αὐτὸν ὁ δικαστὴς πρὸς τὸ βῆμα γενέσθαι διεκελεύσατο· καὶ ὅς εἰς αὐτὸν ἀχθέντα εὐθὺς ἀπιδῶν, καὶ διὰ τὸ νεάζον τῆς ἡλικίας συλῆσειν ἐλπίζων τὸν γενναϊότατον, Γίς, ὦ οὗτος, ἡ τοσαύτη περὶ σοῦ, ἔφη, διαλαλουμένη ἀναίδεια, ἢ τις μικροῦ με καὶ πρὸς τραχύτητα ἐξενεχθῆναι πεποίηκεν, εἰ μὴ αὐτὸ τὸ εἶδος θεαθῆν, μὴ οὕτως ἔχειν ἀνέπεισον· ἄλλότριον γὰρ πάντῃ καὶ ἀνακόλουθον, αἰδῶ τοιαύτην καὶ χαρᾶκτῆρα σαφέστατον εὐγενείας, ἔργοις θραυστέροις ἐπιχειρεῖν. Ἴδου σοὶ τοίνυν πληθὺς πρόκειται θεῶν, διαφόροις ἐνεργείαις καὶ κλήσεσι καταπλουτοῦσα τὸ τίμιον, ἀνέφυγέ σοι καὶ νὰς αὐτός. Βωμοὶ δὲ τῷ λύθρῳ τῶν αἱμάτων περιβρέμενοι τεθεωρῶνται, πάνδημος ἔορτῇ συγκεκρότητα, καὶ τῶν ἀγγείων δεσφ πρὸς θεοῖσιν κατάλληλα προσηυτέρισται. Τὰ κάλλιστα γοῦν σεαυτῷ καὶ ἡμῖν χαρίσαιο, εἰ τοὺς θεοὺς τιμήσεις καὶ αὐτοῖς ἐπιθύσεις. Καὶ τὰ μὲν τοῦ τυράννου τοιαῦτα.

Γ'. Ὁ δὲ μάρτυς ὄλος ὄλως τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου γενόμενος, καὶ τῷ τοῦ σταυροῦ σημειῖψ οἶον ὄπλῳ τινὶ περιφραζόμενος, Μάταια, ὦ ἡγεμῶν, ἀπεκρίνατο, τὰ παρὰ σοῦ προτεινόμενα, οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκτός, καὶ ὧν οὐκ ἂν τις γένοιτο κύριος, τὸ εὐσεβεῖν δοκιμάζεται, προαιρέσεως ἀγαθῆς καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀντικρυς ὑπάρχον. Εἰ μὲν οὖν ἀδύνατον ἵνα μὴ λέγω ἀβούλητον πρὸς τὴν μίαν σε καὶ πάντων τριαδικῶν ἀρχῆν ἀπιδεῖν, κἄν ἀπὸ τῆς τῶν παρηγημένων εὐταξίας, τὸν γενεσιουργὸν τῶν ὄλων θεὸν μαθητεύθητι. Εἰ δὲ θεῶν πληθὺν προτιμᾶς, δι' ὧν τοὺς ἀπλουστέρους χλευάζων πρὸς τὸ τῆς ἀπώλειας κατάγεις βάραθρον, ἀλλ' ἐγὼ οὔτε ἀκούειν ὧν σὺ φῆς ἀνέχομαι, οὔτε θυσίαις τοιαύταις χαίρειν προήρημαι, ἅτε ψυχῇ λογικῇ τιμηθεὶς, καὶ πρὸς τὸν ἅνω κόσμον σαφῶς ἐπιειγόμενος· μόνῳ δὲ τῷ φύσει ἀοράτῳ θεῷ, θυσίαν θύσω αἰνέσεως, καὶ αὐτῷ τὰς εὐχὰς μου ἀποδῶν ἑναντίον παντός τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τούτων οὕτω λεχθέντων, τὸ τῆς ἐπεικειᾶς ἀποθέμενος προσωπίον ὁ τυράννος, περιδύεσθαι μὲν προστάττει τὸν μάρτυρα, καὶ ἐπὶ γῆς ταθέντα σφοδρότερον τύπτεισθαι.

Δ'. Ὡς δὲ γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ὁ μάρτυς ἀντί-
 εἶχε πρὸς τὰς βασάνους, καὶ οὐδὲ μικρὰν ἐπιπόν-
 θηαι ἀλλοίωσιν, διπλασιάζει τὸ δριμύ τῆς κολάσεως
 ὁ δικάζων, καὶ νεύροις λεπτοτάτοις μαστίζεσθαι
 τοῦτον ἀπηνέστερον διατάττεται. Ἄ δίκην νιφάδων
 τῷ μαρτυρικῷ ἐπιφερόμενα σώματι, πολλὴν τοῖς
 πεπονησὶ μέρεσι τὴν τῆς ὀδύνης αἰσθησιν ἐνεργά-
 ζετο· ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ μάρτυς οὐδὲν ὠφθη τοῦ φρο-
 νήματος ὑπαινεί, ἢ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν
 ἐνῆδωκῶς πίστεως. Ἐντεῦθεν ἀλλεπάλληλοι βασά-
 νων ἰδέαι καθάπερ κύματα τῷ μάρτυρι προσεβήθη-
 γυνντο. Εὐθύς γάρ ὁ τύραννος πρὸς ἑτέραν εὑρεσιν
 τιμωρίας ἐτρέπετο, καὶ ξύλῳ τὸν ἀδάμαστον ἄν-
 δριάντα προσαναρτῶν, ξεσμοῖς τὰς σάρκας κατε-
 δαπάνᾳ, καὶ ἦν μέχρι μυελῶν καὶ ὀστέων αὐτῶν τὸ
 ἄλγος ὑπυδούμενον, καὶ τῶν καιρίων μερῶν τοῦ
 σώματος ἐφαπτόμενον. Ὁ δὲ μάρτυς, εὐχὴν τῇ βα-
 σάνῳ συγερανύς, καὶ εἰς ἐπικουρίαν τὸν αὐτοῦ
 ἀθλοθέτην ἐπιδοῦμένους, οὐ πάσχειν μᾶλλον, ἢ ἐτέ-
 ρου πάσχοντος, αὐτὸς εἶναι θεατῆς ἐνομίζετο. Ἐπει-
 δὲ ἰκανῶς ἐνήθλησε τοῖς ξεσμοῖς, καὶ πᾶν διατα-
 ραχθὲν, τὸ σῶμα προῦκειτο δυσειδές, δαίμονες μὲν
 ὡς εἰκὸς ὑπεξάνισταντο, θεὸς δὲ τὸν οἰκτεῖον ἄνωθεν
 ἐνίσχυε στεφανίτην, καὶ ὁ δικαστῆς ἑαυτὸν ἡττώ-
 μενον καθορῶν, ὡς μήτε λόγοις οἷός τε ὦν πείθειν
 τὸν πάσχοντα, μήτε θωπείαις, μήτε τισὶν ἄλλαις
 ἐπινοίαις, ἐπὶ τοιαύτην χωρεῖ βάσανον, ἧς ἡ ἀκοή
 τοῖς ὡσὶ καὶ μόνον ἐμπίπτουσα, συνταράττειν δύνα-
 ται, καὶ συγχεῖν καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν. Ἰμάσι γὰρ
 λεπτοῖς τοὺς τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν περισφιγγθέντας
 δακτύλους, εἰς τοῦπίσω περιενεχθῆναι βιαίως δια-
 κελεύεται, καὶ δίκην πτόρθου, τὰ τοῦ μάρτυρος μέρη
 περιλυγίσας, ἀφόρητον οὕτω τὴν τιμωρίαν εἰργάζετο.
 Ἀγκῶνων γὰρ συνθραουμένων, σφυρῶν συνθλωμέ-
 νων, σκελῶν συντριβομένων, καὶ οἰνοῖ διατετρι-
 γότων τῇ βίᾳ τῆς στάσεως. μικροῦ θανατοῦσθαι
 συνέδαινε τὸν ἀθλητὴν, ἅτε τῆς ἀρμονίας τῶν ὀστέων
 τοῦ σώματος μελῶν, τῆς οἰκείας, ἐξισταμένων ἔνδρας
 καὶ τάξεως, καὶ τῷ περιόντι τῆς ἀλγηδόνος πρὸς
 οἶκτον ἐφελομένων καὶ ἄψυχα.

Ε'. Ἄλλ' ὁ μὲν τύραννος πρὸς τὴν διὰ τῶν ἔργων
 ἐξατονήσας πειθοῖ πρὸς τὴν διὰ τῶν λόγων αὐθις
 ἐχώρει τῷ τῆς διαλέξεως προσωπεῖω, τὸ οἰκτεῖον
 περιστέλλων ἀδύνατον, καὶ πρῶτα μὲν ἅτε δεισι-
 δαιμονέστερον περὶ τὸ ἴδιον διακείμενος σέβας, τὴν
 τε θεοπρεπῆ τοῦ λόγου διέσυρε σάρκωσιν, καὶ τὰ
 τούτου πάθη καὶ σταυρὸν αὐτὸν, καὶ ὅσα τῆς ἡμε-
 τέρας σύμβολα σωτηρίας, προσκόμματα σκανδάλου
 ἐτίθετο, ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν τῶν στοιχείων δη-
 μιουργίαν προῦβάλλετο, ὡς μὲν ἡδεῖαν οὔσαν, ὡς
 δὲ ἐπέραστον, καὶ ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν προκει-
 μένην, καὶ ὡς μηδ' ἂν ἐθέλειν, μηδὲ τὸν ἄγαν
 τυφλώττοντα, τῆς ἐκ ταύτης στέρεσθαι ἡδονῆς. Ὁ
 δὲ μάρτυς (ἦν γὰρ τῆς ἀληθοῦς σοφίας ἀνάπλευς)
 ἀντιπαρήγε τῶν ἐκείνου θεῶν τὸ ἀσθενές καὶ
 ἀνδρόθηλυ, τὸ πρὸς ἀλλήλους μίχλιμόν τε καὶ στα-
 σιῶδες, καὶ τὸ σωματικοῖς ἐγκάλινδεῖσθαι παθή-
 μασι, καὶ τὸ μηδ' ὀτιοῦν τῶν παρηγμένων ἀφ' ἑαυ-
 τοῦ τὴν γένεσιν ἔχειν καὶ ἀναρχον εἶναι, ἀλλ' εἰς

IV. Postquam autem martyr generose et fortiter
 restitit tormentis, et nec tantillum quidem fuit mu-
 tatus, acerbiter supplicii iudex auget, eumque
 nervis cædi tenuissimis imperat crudeliter. Qui cum
 nive spissius martyris corpori infligerentur, affe-
 ctis partibus afferebant magnum sensum doloris.
 Sed sic quoque martyr nihil visus et remisisse de
 sua animi magnitudine aut de sua fide in Christum
 Dominum nostrum aliquid relaxasse. Hinc frequen-
 tes, et se invicem consequentes tormentorum spe-
 cies, tanquam fluctus, erumpebant in martyrem.
 Statim enim conversus est tyrannus ad invenien-
 dum aliud supplicium: et ligno appendens indomi-
 tam statuum, consumebat carnes lacerationibus, et
 ad medullas et ossa usque subibat dolor et princi-
 pales partes corporis attingebat. Martyr autem pre-
 cibus tormentum contemperans, et sui Agonothetæ
 auxilium invocans, non magis censebatur pati
 quam alio patiente ipse esse spectator. Postquam
 autem satis decertavit adversus dilacerationes, et
 universum discerptum corpus propositum fuit
 aspectu tetrum, dæmones quidem, ut par erat, me-
 rebant, Deus autem e superis exultabat propter
 suum corona redimitum athletam. Iudex deinde
 cernens se esse superatum, cum nec verbis posset
 persuadere patienti, nec blanditiis, nec ullis aliis
 rationibus, procedit ad tale tormentum, quod si vel
 solum ad aures perveniat, potest conturbare ac
 confundere mentem et cogitationem. Tenuibus enim
 loris pedum et manuum adstrictos digitos jubet
 violenter circumtrahi, quod ei intolerandum red-
 debat cruciatum. Nam cum confringerentur arti-
 culi, et violenta extensione quodammodo stride-
 rent, contigit athletam prope morte affici, quod
 compages omnium membrorum corporis a sua sede
 et ordine dimoverentur; adeo ut propter ingentem
 dolorem ad misericordiam traherentur etiam ina-
 nima.

V. Sed tyrannus quidem cum non potuisset factis
 persuadere, ad persuadendum verbis rursus se con-
 fert, persona disputationis suam tegens impoten-
 tiam. Et primum quidem, ut qui esset superstitiosus
 affectus in suam religionem, lacerabat divinam
 Verbi carnis susceptionem, ejusque perperiones et
 ipsam crucem, et quæcunque sunt signa nostræ
 salutis, ea scandali ducebat offensiones. Post hæc
 proferebat etiam fabricam elementorum, ut quæ
 esset quidem dulcis et amabilis, et ad fruendum
 proposita hominibus, et quod nollet ne valde qui-
 dem cæcus, quæ ex ea oritur, privari voluptate.
 Martyr autem (erat enim vera plenus sapientia)
 contra afferebat illius deorum imbecillitatem et effe-
 minationem, quæ inter se invicem fuerunt, pugnas
 et seditiones, et quod volutarentur in corporis af-
 fectionibus; et quod nihil eorum, quæ producta
 sunt, ex se ortum habeat, et sit sine principio, sed
 statim referatur ad primam et efficientem causam,

et omnipotentem; et quod qui hæc relinquit, ad eorum transit opificem, eorum, quæ fluunt et non stant, habitationem perpetua et stabili habitatione, ineffabilique, et quæ non desinit, voluptate commutans. His veris martyris verbis tyrannus attonitus, et ad iram ac furorem accensus intolerabilem, processit omnino ad omne genus tormenta, lectumque ferreum protius jubet accendi. Qui cum fuisset accensus, jubet in eo extendi martyrem. Ille autem cum signo crucis se munisset, toto corpore fuit extensus. Et statim, cum carnes quidem ignitum ferrum attigissent, consumebantur, et dissolvebantur, et in saniem, ulceraque et vulnera mutabantur. Quin etiam nonnulla membra in cinerem conversa, præbebant videndam nudam ossium conjunctionem. Ipse vero tormenta fortiter tolerans, tanquam in molli quodam strato recumbens, ei agebat gratias, pro quo hæc sustinebat.

ὡς ἐπὶ τινος ὀπαλῆς στρωμνῆς κατακείμενος εὐχαριστήριους τὸν ὑπὲρ οὗ ταῦτα ὑπέμενε, φωναίς ἡμί-
δωτο.

VI. Cum autem martyrem nulla caperet satiety earum, quas pro Christo sustinebat perpressionum, sed zelo fidei adhuc magis incitaretur, non esse tolerandum arbitratus, verum quidem Deum universi irrideri, vanitatem autem imbecillitatis simulacrorum ab iis, qui tunc dominatum obtinebant, celebrari laudibus, et magnificari, generosum quiddam et juvenile excogitat, dignumque ejus animi magnitudine. Nam cum verbis simulasset se assentiri simulacris, et ea ratione fucum fecisset tyranno, cum quadam pompa a multis stipatus satellitibus, venit in templum idolorum, partim quidem propter repentnam martyris mutationem iis lætantibus, qui erant socii impietatis, partim autem omnino exspectantibus id quod erat eventurum. Martyr autem valde misertus insipientiæ eorum qui adorabant, ad unam insignem imaginem ad dexteram positam, prope accedens, cum esset usus solis precibus, et verbis, cum auctoritate imperii, eam humi protinus dejecit et in pulverem comminuit. Quod quidem cum vidisset populus, qui aderat, et imbecillitatem eorum, quæ adorabantur, simul cognovissent et condemnassent, deponunt protinus deceptionem, et amplectuntur pietatem, Deum potentem, et solum prædicantes, quem nuper ignorantes, habebant ludibrio. Fitque eis martyr causa salutis, a quibus, cum prius stulti essent, præco esse stultitiæ putabatur.

VII. Hæc cum essent præsiidi iræ materia et occasio, aliud quid novi incidens, magis conturbavit et ad iram concitavit intolerandam. Quædam enim adulescentula, quæ nuper ex virginalibus thalamis processerat et ausa erat venire in conspectum virorum, cum se admiscuisset multitudini et athletam fratrem esse agnovisset, accedens in medium theatrum, eum complexa, statim docebat signa generis, se eodem videlicet nosse parentes, eodem utero esse editos, ac eadem suxisse ubera. Deinde revocabat in mentem parentum benevolentiam, et co-

Α αἰτίαν πρώτην ποιητικὴν τε καὶ παντοδύναμον ἀνα-
φέρεσθαι, καὶ ὡς ὁ ταῦτα καταλιμπάνων, πρὸς τὸν
δημιουργὸν τούτων μεταφοιτᾷ, τῶν βρόντων καὶ μὴ
ἐστώτων, τὴν διηγεκῆ καὶ μόνιμον κατοικίαν, καὶ
τὴν ἐκεῖθεν ἄφραστον τε καὶ ἀτελεύτητον ἡδονήν,
ἀλλασσόμενον. Τούτοις τοῖς ἀληθεῖσι λόγοις τοῦ μάρ-
τυρος ὁ τύραννος καταβροντηθεὶς, καὶ πρὸς ὀργὴν
καὶ μανίαν ἄσχετον ἐξαφθεῖς, πρὸς τὸ τῶν κολα-
στηρίων ὄλος ἐχώρει παντοδαπὸν, καὶ κλίνην σιδη-
ρὰν αὐτίκα κελεύει πυροῦσθαι, ἧς καὶ πυρακτωθεί-
σης, ἐφαπλωθῆναι ταύτη προστάττει τὸν μάρτυρα.
Ὁ δὲ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ διασφραγισάμενος,
ἐφηπλώθη ὅλη τῷ σώματι, καὶ εὐθὺς αἱ μὲν σάρκες
προσψύσασσι τῷ πυρὶ, δαπανῶντό τε καὶ διελύοντο
καὶ εἰς ἰχώρας καὶ ἔλκη καὶ τραύματα μετεβάλ-
λωντο· ἔστι δὲ ἅ τῶν μελῶν, καὶ πρὸς τέφραν μετα-
ποιούμενα, ψιλὴν παρῆχε τὴν τῶν ὀστέων ὀργῶν
συνάφειαν· αὐτὸς δὲ ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερῶν.

ὡς ἐπὶ τινος ὀπαλῆς στρωμνῆς κατακείμενος εὐχαριστήριους τὸν ὑπὲρ οὗ ταῦτα ὑπέμενε, φωναίς ἡμί-
δωτο.

ς. Ἐπεὶ δὲ κόρος οὐδεὶς τῷ μάρτυρι τῶν ὑπὲρ
Χριστοῦ παθημάτων, ἀλλὰ τῷ ζήλῳ τῆς πίστεως
ἐπὶ μᾶλλον διηρηθίετο, οὐκ ἀνεκτὸν ἡγησάμενος
τὸν μὲν ἀληθῆ Θεὸν τοῦ παντὸς διαχλευάζεσθαι, τὸ
δὲ μάταιον τῆς εἰδωλικῆς ἀσθενείας παρὰ τῶν τότε
κρατούντων ἐξυμνεῖσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι, γενναῖόν
τι καὶ νεανικὸν ἔνοεῖ. καὶ τῆς αὐτοῦ μεγαλονοίας
ἄξιον. Λόγῳ γὰρ ὑποκρινάμενος, τὴν πρὸς τὰ εἰδωλα
συγκτάθεις, καὶ ταύτη φανακίσας τὸν τύραννον,
μετὰ τινος πομπῆς καὶ δορυφορίας εἰς τὸν ναὸν τῶν
εἰδώλων ἀφίκετο, ὧν μὲν τὴν ἀθρόαν τοῦ μάρτυρος
μεταβολὴν, ἐν ἡδονῇ τιθεμένων, ὅσοι σύμμαχοι τῆς
ἀσθενείας ἐτύγχανον, ὧν δὲ πάντως καρποδοκούν-
των τί τὸ ἀποδοκίμως. Ὁ δὲ μάρτυς πολλὰ τοὺς
προσκυνοῦντας κατοικτεῖρας τῆς ἀφροσύνης, ἐν
τῶν ἐπισημῶν ἀγαλμάτων τῇ δεξιᾷ προσεγγίσας
εὐχῆ τε μόνῃ χρησάμενος, καὶ λόγῳ σὺν αὐθεντίᾳ
προστάγματος, εἰς γῆν εὐθὺς κατηδάψισε καὶ εἰς
κόνιν ἐλέπτυνεν. Ὅπερ ὁ παρεστῶς δῆμος θεασά-
μενοι, τὴν ἀσθένειαν τῶν προσκυνουμένων, καὶ
γνόντες ἅμα καὶ καταγόντες, τὴν ἀπάτην εὐθὺς
ἀποτίθενται, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀσπάζοντες, Θεὸν
δυνατὸν καὶ μόνον ἀναηρύσσοντες· ὃν ἀγνοοῦντες
πρῶτον ἐξεμυκτήριου καὶ γίνεται παραίτιος αὐ-
τοῖς σωτηρίας ὁ μάρτυς οἷς πρότερον ἀνοήτως
ἔχουσι, καὶ κήρυξ εἶναι μωρίας, ὡς μωροῖς ἔνο-
μίζετο.

Z. Ταῦτα τοῦ ἡγεμόνος ὀργῆ ὕλην καὶ ἀφορμὴν
ποιούμενου, ἑτερόν τι καινὸν ἐμπεσόν, ἐτάραξέ τε
καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξέμτην ἀκατάσχετον. Νεανίς γὰρ
ἄρτι τῶν παρθενικῶν ὑπεξελθοῦσα θαλάμων, καὶ
ἀβρόντων καταθρόνισσασα ὄψεως, τῷ πλήθει ἐαυτὴν
ἀναμίξασα, καὶ ἀδελφὸν εἶναι τὸν ἀθλητὴν ὥσπερ
γνωρίσασα, μέσον τοῦ θεάτρου παρελθοῦσα, καὶ τῷ
χεῖρε τοῦτον περιβαλοῦσα, εὐθὺς τὰ τοῦ γένους
ἀνεδίδασκε σύμβολα, τὸ τοὺς αὐτοὺς εἰδέναι πανέ-
ρας, τὸ μιᾶς γαστρὸς προελθεῖν, τὸ τοὺς αὐτοὺς θη-
λάσαι μαστούς. Ἔτα γονέων φιλοστοργίας ἀνεμί-

μνησκῶ, συνοικισμού τε καὶ συναυλίας, καὶ τοιούτων ἄλλων συμβόλων· καὶ τέλος τῆς αὐτῆς ἐθέλειν καὶ πίστεως ἔλεγε καὶ τοῦ σεβάσματος μετασεῖν, καὶ τῶν αὐτῶν κοινωνῆσαι τῷ ἀδελφῷ παθημάτων. Ταῦτα τοίνυν, τὸν μὲν κακοδαίμονα τύραννον ἀπορίας ἐπλήρου, τοὺς δὲ θεατὰς τῶν δρωμένων μετακαλεῖτο πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ ὅς αὐτίκα μισροῦ ὄν, πρὸς μισροῦς ἐχώρει λογισμοῦς· καὶ ἀθεὶ μᾶλλον σωματικῆς συνουσίας, οὐχὶ πόθῳ Χριστοῦ προσφύνα· τῷ μάρτυρι ταύτην ᾗετο. Δριμὺ τοίνυν καὶ ἐμβριθὲς πρὸς αὐτὴν ἀτενίσας. Τί σοι, φησί, ὦ γύναι, τὸ σόφισμα βούλεται τοῦτο, καὶ πῶς ἄρα πρόφασιν ἐρωτικῆς μανίας τῆς πρὸς τὸν παρόντα τουτονὶ νεανίσκου, τὴν τῆς θηροσκείας μετάθεσιν ἐποίησας; Ἄλλὰ ἀνάτησον τῆς περιεχυμένης σι ταύτης τοῦ πάθους ἀχλὺς, καὶ τὸ φιλόανθρωπον τῶν ἀηττήτων θεῶν ἐξιλέωσαι· τί γὰρ τὸ οὕτως σε μετᾶπεισαν ἀθρόως, ὥστε τοῦ ἡδίστου τούτου φωτός, καὶ τῶν ἐν βίῳ τερπνῶν ἀποστῆναι, γόητι δὲ νεανίᾳ προσκολληθῆναι, καὶ ἀναιδεῖ προσώπῳ τῷ ἡμετέρῳ βήματι παραστῆναι, τὰ συγγενῶν ὑποκρινομένην, καὶ πρὸς ἀδελφικὴν ἐνότητά τὴν σχέσιν μετατιθεῖσαν· πλὴν ἄλλ' οὐ τοῦ ἡμετέρου καταγελάσεις βήματος, οὐδὲ τῶν αὐτοκρατόρων καταμωκῆση, μαρτύρομαι θεοὺς ἄπαντας, καὶ τὸ τοῦ βήματος ἡμῶν εὐμενὲς, καὶ φιλόανθρωπον, ὡς οὐδὲν τι πλέον ἐξείας Εὐλαμπίου, ἢ τὸ χεῖροσι βασάνοις ὑποβληθῆναι.

Η'. Πρὸς ἄπερ ἡ μάρτυς ἀρβένωπῳ τῷ φρονήματι, εὐστοχον ἐποιεῖτο, καὶ τὴν ἀπόκρισίν· Ἄκουσαν, εἰπούσα, ὦ δικαστὰ, καὶ τὸν ἐμὸν ὡς ἔχει γυνῆ σκοπόν. Χριστοῦ ὑπάρχω δούλη· Χριστὸς ἐμοὶ ζωὴ καὶ ψυχῆς ἀγαλλίαμα. Τούτου ἔρω, τούτῳ σπεύδω, τυθῆναι. Ὑπὲρ τούτου καὶ πῦρ εὐτέριζε, καὶ θῆρας ἄγε, καὶ τροχοῦς ἐτοίμαζε, καὶ ξίφη γύμνου, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπινόει βάσανον, ἵνα μάθης ὅτι οὐχ οὕτως ἀγεννῆς ἐγὼ καὶ μικροῦψυχος, οὐ, μὰ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦτον ἀγῶνα, ὃν καὶ μέχρι τέλους ἀγωνισοῦμαι τε καὶ δραμοῦμαι, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος κολάσεως ἑαυτὴν ἐκδοτον παραστήσω, ἵνα γνῶς ὅτι ἀδελφῆ ἐγὼ τούτου, καὶ τὰ ἀδελφὰ φρονούσα τοῦ τὰς σὰς βασάνους μὴ ὑποπτήξαντος, καὶ τὰ σὰ σεβάσματα καταλύσαντος, καὶ αὐθις δὲ σοι φημί, μὴ πρὸς τὴν τῆς γυναικειᾶς φύσεως ἀφορωντι ἀσθενεῖν, ἀνάξιόν τι τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ἐλπῖσαι, μηδὲ τὸ τῆς ἡλικίας ἀπαλὸν εὐεξαπάτητον νομῖσαι ταῖς σαῖς ἐπινοίαις. Ὁ γὰρ πρὸς τὸν αὐτοῦ ἔρωτα πτερώσας ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὸν κατὰ σοῦ, καὶ τοῦ διαβόλου πόλεμον καθοπλίσας, αὐτὸς καὶ τὴν δύναμιν ὀρέξει, καὶ τὴν νίκην περιφανεστάτην ἐργάσεται.

Θ'. Τούτοις ἡ μάρτυς πεπαρρησιασμένη γλώττῃ τοῦ τυράννου σαφῶς καταρητορεύσασα, ἐβράβιζετο τὰς παρείας ἀπηνέστερον, καὶ ὄψιν ἰσχυρῶς συνετρίβετο, τὸ δὲ τῆς μορφῆς ἐπίχαρι καθηλλόωτο, καὶ τὸ τῆς φωνῆς ἐσβέννυτο ὄργανον, τῇ συνεχεῖ τῶν ραπισμάτων ἐπιφορᾷ. Πρὸς ταῦτα εἶχε μὲν τὸν ἀδελφὸν ἐπιβρώνοντα καὶ παραθῆγοντα, καὶ πρὸς τὰς βασάνους εὐτολμοτέραν εἶναι ποιοῦντα· ἡνδρίζετο δὲ καὶ αὐτὴ καθ' ὅσον οἶόν τε καὶ λογισμοῖς

A habitationem, et hujusmodi alia signa, et postremo dicebat se velle esse participem ejusdem fidei et religionis, et communiter cum fratre easdem subire perpressiones. Hac ergo infelicem quidem tyrannum implebant dubitatione: spectatores autem eorum quæ fiebant, provocabant ad pietatem. Cæterum ille protinus, cum esset sceleratus, se ad sceleratas convertit cogitationes, et propter affectionem corporis consuetudinis, non autem propter sanguinis conjunctionem, Christique desiderium, existimabat eam adhærere martyri. Torve itaque et ferociter eam intuens: Quid sibi, inquit, o mulier, vult hoc tuum commentum, et quomodo propter insaniam in hunc adolescentem mutasti religionem? Sed respice ab hac circumfusa caligine tuæ affectionis, et place invictorum deorum clementiam. Qui fit enim, quod tu tam repente sis mutata, ut ab hac luce suavissima, et ab iis quæ sunt in vita jucunda, discedas: præstigiatori autem juveni adhærescas, et impudenti vultu ad nostrum te sistas tribunal, simultantem cognationem, et traducentem consuetudinem ad fraternam unionem? Verum enimvero nostrum tribunal non irridebis, nec imperatores habebis ludibrio. Testor deos omnes, et nostri tribunalis benignitatem et clementiam, tibi nihil amplius futurum, quam Eulampio, nisi quod sis pejoribus tormentis subjicienda.

VIII. Ad hæc martyr masculino spiritu et audacia apte respondit: Audi, dicens, o judex, et cognosce meum ut se habet scopum ac institutum. Sum Christi ancilla. Christus est mihi vita, et animæ exsultatio. Eum amo, ei studeo sacrificari. Pro eo et ignem para, et duc bestias, et rotas expedi, et stringe enses, et excogita omne aliud tormentum, ut scias me non esse tam ignavi et pusilli animi. Hoc, quod pro pietate suscipitur certamen, ad finem usque decertabo et peragam, et meipsam tradam ad omne genus supplicii, ut scias me esse ejus sororem, et fraterne eadem, quæ ille sentit, sentire, qui tua tormenta non formidavit, et ea quæ colis, simulacra diruit. Porro autem rursus quoque tibi dico, ne aspiciens ad muliebris sexus imbecillitatem, speres aliquid indignum nostra mente, neque ætatis mollitiem putes tuis inventis facile posse decipi. Qui enim nos ad divinum suum erexit amorem, et nos armavit ad bellum contra te gerendum et diabolum, ipse et præbebit vires et clarissimam efficiet victoriam.

IX. Hæc martyr lingua libera aperte dicens adversus tyrannum, colaphos genis crudeliter impactos accepit, et fuit ejus vultus vehementer contusus. Mutata est autem ejus formæ gratia, et exstinctum fuit vocis instrumentum inflictis continenter colaphis. Ad hæc habebat quidem fratrem eam confirmantem, et incitantem, et audaciorem reddentem ad certamina. Erat autem ipsa quoque virilis, quoad ejus fieri poterat, et generosis cogitationibus imbe-

cillitatem naturæ reficiebat. Sed hæc non erant omnino præsi tolerabilia videnti et meram sanctorum loquendi libertatem et minime cedentem tolerantiam. Unde etiam rursus nova excogitantur tormenta : lebesque protinus paratus fuit bulliens, ut martyres exciperet. In quem Eulampius quidem confidenter est ingressus : Eulampia autem (ita enim appellabatur et ipsa) tanquam caligans, ut quæ esset natura mollior, et a maligno impelleretur ad timiditatem, labascebat. Sed frater, qui idem erat socius certaminis, ab imo emergens, tanquam ex aliquo convivio et requie, vocabat sororem, et ei addebat animum, et hortabatur ut ingrederetur lebetem dicens : Nihil extimescas, solum attendens id quod videtur, et non ad Deum oculos animæ defigens, cui et communiter credidimus, et a quo maximam invenimus remunerationem. Si enim hanc bullientem aquam solum attigeris, ab ipso magnum senties auxilium, cujus ego tuus frater sum testis, qui sic tibi cernor impatibilis, et nihil doloris sentiens.

X. His persuasa Eulampia, et omnino acquiescens ejus suasionibus, protinus prompto et lacri animo ingressa est lebetem. Deinde etiam communiter spiritu exsultantes, læti susceperunt supplicium ; et protinus lebes evasit frigidus, et nihil mali passus continuit martyres. Neque vero eousque constitit res admirabilis, sed etiam non paucos ex iis, qui circumstabant, induxit ad pietatem. Porro autem ipsum quoque tyrannum, et si non pure traxit ad verum Dei cultum, illius tamen labefecit cogitationem, et fecit dubitare de sua religione. Æthiops tamen non fuit dealbatus, et cancer recte ingredi non didicit. Cum enim vincerent quidem athleteæ, vinceretur autem impius, eos a se invicem et a fide in Christum non valens distrahere, redit rursus ad consuetam, et armatur denuo adversus solum martyrem, et jubet ei excindi pupillas oculorum is qui cordis cæcutiebat oculis, et illum magis cruciari procurans, et machinans, ut ejus sororis per hoc frangeretur audacia. Sed in hoc quoque fuit convictus vana et inania moliri adversus Christi servos.

καὶ τῆς ὁμαίμονος ἐντεῦθεν διαχωνῶσαι τὴν εὐτολίαν, μηχανώμενος, ἀλλ' ἠλέγχθη κἀν τούτῳ κενὰ καὶ μᾶταια κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ἐπινοῶν.

XI. Postridie autem jubet martyrem Eulampiam D sublime suspendi capillis. Est autem hoc gravissimum supplicium, sed Christi ancillæ deliciis suavis existimabatur. Unde etiam ei preces admiscens dicebat : Ago tibi gratias, Deus meus et creator, quod me tuam ancillam dignatus sis pro te susceptis ornare tormentis. Cum autem per omne genus supplicii oporteret athleteas pervadere, etiamsi tanquam tela infantium reputabantur, quæ eis inferebantur, fornacem accendi jubet præses, illa Chaldaica nihilo inferiorem, et ad eam ducta est materia quæ erat altura sic accensam, lictoribus omne studium ad hoc conferentibus. Cum autem

A γενναίους τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως ἀνελάμβανεν. Ἄλλ' οὐκ ἦν ὅλως φορητὰ ταῦτα τῷ ἡγεμόνι, τό τε τῆς παρρησίας ἄκρατον, καὶ τὸ τῆς ὑπομονῆς ἀνένδοτον τῶν ἀγίων ὄρωντι, ὅθεν καὶ πάλιν καινότερα κολαστηρίων ἐπίνοια, καὶ πάλιν οἱ δῆμιοι ἀπαραίτητοι· λέβης γὰρ καχλάζων εὐθὺς ἤτοιμάζετο, καὶ τοὺς μάρτυρας ὕπεδέχετο, πρὸς ὃν περ Εὐλάμπιος μὲν εἰσῆει θαρβῶν, ἡ μάρτυς δὲ ὡσπερ ἰλιγγιάσασα, ἄτε δὴ καὶ τὴν φύσιν ἀπαλωτέρα, καὶ τι καὶ τοῦ πονηροῦ τοὺς λογισμοὺς αὐτῇ πρὸς δειλίαν ὑποσαλεύοντος, ὀκλάζουσα ἦν· Ἄλλ' ὁ ἀδελφὸς ὁμοῦ καὶ συναθλητῆς κάτωθεν ἀναδύς οἶον ἀπό τινος εὐωχίας καὶ ἀναπαύσεως, προσεκαλεῖτό τε τὴν σύγγονον καὶ παρεθάρρυνε, καὶ εἶσω τοῦ λέβητος γενέσθαι παρήνει, Μηδὲν ὑποπτήξῃς, λέγων, ἀπλῶς οὕτως τῷ ὀρωμένῳ προσέχουσα, καὶ μὴ πρὸς θεὸν τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἀτενίζουσα, ᾧ τε κοινῇ πεπιστεύκαίμεν, καὶ παρ' οὗ μεγίστην εὐρίσκομεν τὴν ἀντίληψιν. Εἰ γὰρ μόνον τοῦ ὕδατος τούτου τοῦ καχλάζοντος παραψύσεις, πολλῆς αἰσθήσης τῆς παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἧς ἐγὼ μάρτυς ὁ σοὶ ἀδελφός, οὕτως ὀρωμένόν σοι ἀπαθῆς καὶ ἀνώδυνος.

I. Τούτοις Εὐλαμπία πεισθεῖσα, καὶ ὅλη τῶν αὐτοῦ παραίνεσων γενομένη, προθύμως αὐτίκα καὶ γενναίως εἰσῆει τὸν λέβητα, εἶτα καὶ κοινῇ τῷ πνεύματι ἀγαλλιασάμενοι, τὴν τιμωρίαν μετ' εὐφροσύνης ἐδέχοντο, καὶ ψυχρὸς εὐθὺς ὁ λέβης ἐδείκνυτο, καὶ ἀπαθῆς κακῶν συνεῖχε τοὺς μαρτυρας. Καὶ οὐ μέχρι τούτου τὸ παράδοξον ἔσται, ἀλλὰ καὶ τῶν περιεστηκότων οὐκ ὀλίγους πρὸς εὐσέβειαν ὀπηγάγετο, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν τύραννον, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς πρὸς θεοσέβειαν εἴλκυσεν, ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς ἐκείνου διέσεισε, καὶ περὶ τὸ οἰκεῖον σέβας ἐπιδοιάζειν πεποίηκεν. Ὅμως, εἰ δεῖ τ' ἀληθῆς εἶπειν, ὁ Αἰθίοψ οὐκ ἔλευκάλινετο καὶ ὁ καρκίνος ὀρθὰ βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο. Ὅς γὰρ ἐνίκων μὲν οἱ ἀθληταί, ἠττάτο δὲ ὁ δυσσεβής, καὶ διασπῆν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας οὐχ οἷός τε ἦν, ἐπὶ τὰ οἰκεία πάλιν καὶ συνήθη χωρεῖ καὶ κατὰ μόνου τοῦ μάρτυρος αὔθις ὀπλιζέται, καὶ τὰς τῶν ὁμμάτων αὐτοῦ κόρας ἐκοπήναι προστάττει (φεῦ ὁ τοὺς τῆς καρδίας τυφλώττων ὀφθαλμοὺς), καὶ τὰ ὅμοια παθεῖν κακείνων διὰ τῆς τιμωρίας ταύτης καταναγκάζων, πρὸς δὲ

IA. Τῇ ἐξῆς οὖν τὴν μάρτυρα τῶν τριῶν ἀπαιωρεῖσθαι κελεύει. Δεινὴ δὲ τιμωριῶν αὐτῇ καὶ δεινὰς κατὰ τε μηνίγγων καὶ ἰνῶν καὶ ὑμένων ἐνείσα τὰς ἀλγηδόνας· ἀλλὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ δούλῃ τρυφῆς ἠδίων ἢ βάσανος ἐνομιζέτο, ὅθεν καὶ εὐχῇ αὐτῇ προσαναμιγνύσα, Εὐχαριστῶ σοι, ἔλεγε, Θεέ μου καὶ δευροῦργε, ὅτι με τὴν σὴν δούλην ἡξίωσας ταῖς ὑπὲρ σοῦ τιμωρίαις ἐγκαλωπίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔδει διὰ πάσης τιμωρητικῆς ἰδέας τοὺς ἀθλητὰς διελεθεῖν, κἀν ὡς νηπίων βέλη τούτοις τὰ ἐπαγόμενα ἐλογίζετο, κάμινον ἔκαθηται κελεύει ὁ ἡγεμὼν, οὐδὲν τῆς Χαλδαϊκῆς ἐκείνης ἐνδουσαν, καὶ ἤγετο πρὸς ταύτην ὕλη τρέφειν ἔμελλε τῇ

οὕτως ἔκκατοιμένην, παντοίῃ τῶν δημίων εἰς τοῦτο τὴν σπουδὴν καταβαλλομένων. Μετεώρου δὲ τῆς φλογὸς γενομένης ὡς μακρόθεν καταπλήττειν τοὺς βλέποντας, ἄγεσθαι τοὺς μάρτυρας ὁ δικαστὴς κελεύει, καὶ τῆς καμίνου μέσον ὠθεῖσθαι. Ἠρωτήγοντο οὖν οἱ μάρτυρες, ὁ μὲν θεῖος Εὐλάμπιος, διὰ τὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔκκεκόφθαι, ὑπὸ τινῶν διαβασταζόμενος· ἡ δὲ γενναία Εὐλαμπία καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θάρρους προτρέχουσα ὡς εἰς θάλαμον, οὐκ εἰς κάμινον ἔλευσομένη, ὡς δὲ καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν, ἡ φλόξ αὐτοὺς οὐδὲν ἔλυμνυτο, ἀλλ' αὐτίκα δίκην ἀψίδος κυρτωθεῖσα, καὶ πολλῇ τῇ φειδοῖ πρὸς τὸ μέσον ἀπολαβοῦσα, καθάπερ ἐν φαιδρωτῆ παστᾶδι τοὺς ἀθλητὰς ἰθαλάμευς, καὶ τὸ τῆς φύσεως καυστικόν, εἰς αὔραν δροσίζουσαν μετετίθει, καὶ οἱ μάρτυρες ὡς ἐν λιμῶνι δροσῶδει τε καὶ ἡδεῖ χορεύοντες, τὴν ψῆδὴν ἐκαίην τὴν ἀνάγραπτόν τε καὶ θεοδίδακτον τῶν παιδῶν ἦδον.

IB. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ τύραννος, καὶ ἔτι διηπορεῖτο, καὶ τῇ τοιαύτῃ τερατουργίᾳ, παραϊτό τε καὶ ἐξησθῆναι, καὶ πρὸς ἐσχάτην ἀμηχανίαν ἐξέπιπεν. Εἶτα τοῖς ὄλοις ἀπαγορεύσας, τὴν ἐσχάτην καὶ τελευταίαν τοῖς ἀθληταῖς ἐπιψηφίζεται τιμωρίαν, τὴν διὰ τοῦ ξίφους φημί τελευταίην. Εὐθὺς οὖν τὴν ἐπὶ θανάτῳ δεσμῶται ἀπάγονται, καὶ ὁ μὲν μάρτυς προθύμως τὴν διὰ τοῦ ξίφους τελείωσιν ὑποστάς, πρὸς οὐρανοὺς στεφανίτης ἀνήγετο. Ἡ δὲ τούτου ἀδελφὴ καὶ κοινῶδες τῶν ἀγώνων, τελειοῦται καὶ πρὸ τοῦ ξίφους καὶ μάρτυς ἀπηρτισμένη κατὰ προαίρεσιν γίνεται, οὐκ ἀπεικὸς τοῦτο τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας οἰκονομησάσης, ἀλλ' ἵνα μηδὲ σώματος καθαρῶ, καὶ παθῶν ἐπιμιξίαις ἀνεπάφου, χεῖρες ἀκάθαρτοι ψάσωσι, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτῶν σφαλῶσιν ἐλπίδος, ἐκαίνης ἀποτυχόντες τῆς τιμωρίας δι' ἧς αἰκίζειν τὴν μάρτυρα ᾤοντο. Ταῦτα τῶν ἀητήτων μαρτύρων Χριστοῦ τὰ παλάσματα· τοῦτο τῶν ἀοιδίμων τὸ πολυεύκτον πέρας· τούτους ἐμακάρισαν μὲν αἱ νοεραὶ δυνάμεις, ἐπευλόγησαν δὲ πατριάρχαι, ἀπόστολοι ἤϊσαν, καὶ μάρτυρες ὡς ἐφαμιλλοὺς τῶν πόνων, καὶ τῆς αὐτῶν ἰσορροπῆς ὁμολογίας, ἱερὰν προσθήκην ἐδέξαντο. αὐτοὺς δὲ ὁ Ἄγωνοθέτης ὑπὲρ οὗ τὸ πάσχειν προείλοντο, καὶ ὄν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων μαρτυρικῶς ὡμολόγησαν, καὶ αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ἀνεκήρυξε, καὶ κοινῶδες τῆς δόξης καὶ τῆς βασιλείας εἰργάσατο. Ὅτι αὐτῶν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A flamma esset adeo in altum sublata, ut etiam eos qui procul cernebant stupefaceret, jubet iudex adduci martyres, et trudi in medium fornacem. Adducti sunt ergo martyres: divinus quidem Eulampius, propterea quod fuerant ei eruti oculi, a quibusdam portatus; generosa autem Eulampia cum magna accurrens audacia, tanquam thalamum, non fornacem ingressura. Cum autem igni fuissent traditi, flamma eos nihil læsit, sed statim, instar absidis, incurvata et diligenter cavens ne medium interciperet, tanquam in jucundissimo thalamo athletas continebat, et naturæ suæ ardorem in auram irrorantem convertebat. Martyres vero tanquam in prato rosido et amœno choreas agentes, illud descriptum et divinitus edoctum, puerorum, inquam, canebant canticum.

XII. Ad hæc rursus tyrannus et magis dubitabat, et hoc prodigio plane evaserat solutus et imbecillis, et redactus erat ad extremam consilii inopiam. Deinde cum omnem spem penitus abjecisset, in athletas ultimum statuit supplicium, nempe ut vitam finirent gladio. Proinus ergo victi abducuntur ad mortem. Et martyr quidem cum prompto et alacri animo subiisset gladio consummationem, in cœlos coronatus extollitur: ejus autem soror et socia certaminum, etiam ante gladium consummatur, propositoque et animi instituto fit perfecta martyr. Hoc autem non ab re providit Dei sapientia, sed ut corpus mundum et a vitiorum consuetudine intactum manus immundæ non tangerent, atque ut sua spe impii frustrarentur, cum ab eo inferendo excidissent supplicio, per quod putabant se puniuros martyrem. Hæc sunt invictorum Christi martyrum certamina et hic est optandus finis insignium athletarum. Illos bearunt quidem omnes virtutes intelligentes, benedixerunt patriarchæ, laudarunt apostoli et martyres, ut eis pares in laboribus et æquales in confessione sacrosanctum acceperunt additamentum. Ipse autem Agonotheta et Dominus, pro quo pati constituerunt, et quem coram hominibus martyrice confessi sunt, ipse, inquam, coram Patre eos præconio honoravit, sicut est pollicitus, gloriæque et regni cœlorum socios fecit: quoniam eum decet omnis gloria, honor et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum Amen.

MARTYRION

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΠΡΟΒΟΥ, ΤΑΡΑΧΟΥ

ΚΑΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ.

MARTYRIUM

SS. MARTYRUM

PROBI, TARACHI ET ANDRONICI.

(Latine apud Surium ad diem 11 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

I. Diocletianus tenens Romanorum imperium, A vir qui errori cultus dæmonum erat mirum in modum addictus, volebat quemlibet Christianum abjurare pietatem veramque religionem, litteris et edictis per universum orbem terræ spargens hanc impiam vanitatem. Ea de causa multis quidem ex fidelibus labefactabatur animus: alii autem metu tormentorum, quorum minæ fuerant intentatæ, in solitudinibus latebant et montibus. Piis enim ubique erant tensa retia et laquei. Tunc vero fortissimi Christi milites, qui tres quidem erant numero, et genere solo et differentia patriæ dividebantur (Taracho enim primo martyrum, patria erat urbs Claudii Cæsaris; Probo vero, quæ ad Orientem sita est, Pamphylia; Andronico autem ætate tertio, insignis metropolis Ephesiorum), in Deum autem B charitate et fide unum esse aperte cognoscebantur: cum vel solum versari cum impiis, reputassent sese abnegare pietatem, seipsos separantes a communi multitudine, tacite, et per se alebant suum in Christum desiderium. Cæterum vel ipsam vitam non putabant vitalem, nisi essent Christi passionum propter Christum participes. Scopus autem erat eis suæ ad Deum orationis, a martyrio minime exoidere, et non facere Christi jacturam, quem pro omnibus habere delegerant.

II. Cum versarentur in his beati athlete, mittitur in partes illas quidam præses ab imperatore, nomine Maximus, vir qui ad extremam processerat in dæmonibus colendis superstitionem, et cujus C crudelitas jactabatur vulgi testimonio. Is cum ad Tarsensium venisset civitatem, protinus ad examinationem sedit in excelso tribunali judicans, aut

A'. Διοκλητιανὸς τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις διέπων ἀρχὴν ἀνὴρ σφόδρα περὶ τὴν δεῖσιδαίμονα πλάνην ἐπτοημένος πάντα Χριστιανὸν ἐξόμνουσθαι τὴν εὐσέθειαν ἐβιάζετο, γράμμασί τε καὶ διατάγμασιν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, τὴν θεομισθὴ ταύτην ἐξαπλοῦν ματαίωτα· ταύτητοι καὶ πολλοὶ μὲν τῶν πιστῶν τὴν διάνοιαν ἐσαλεύοντο, ἄλλοι δὲ δέει τῶν ἠπειλημένων βασάνων, ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἀπεκρύπτοντο, παρῆρσιάζεσθαι μὴ δυνάμενοι τὴν εὐσέθειαν, πανταχοῦ γὰρ τοῖς εὐσεδέσι θήρατρα καὶ παγίδες περιεπήγνοντο. Τότε δὴ καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ γενναίοτατοι στρατιῶται, τρεῖς μὲν τὸν ἀρ:θμὸν ὄντες, καὶ γένει μόνῳ καὶ πατριδος διαφορᾷ μεριζόμενοι, τῇ δὲ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ καὶ πίστει, ἐν εἶναι διαφανῶς γνωριζόμενοι· Ταραχῶ γὰρ τῷ πρώτῳ τῶν μαρτύρων, ἡ Κλαυδίου Καίσαρος πόλις, πατρὶς ἐγνωρίζετο, Πρόβῳ δὲ ἡ πρὸς ἑφ' διακειμένη Παμφυλία, καὶ Ἀνδρονίκῳ τῷ τρίτῳ καθ' ἡλικίαν ἡ Ἐφεσίῳ περιφανῆς μητρόπολις. Οὗτοι καὶ τὴν μετὰ ἀσεδῶν διαγωγὴν μόνην, εὐσεθείας ἄρνησιν λογισάμενοι, τοῦ κοινοῦ πλήθους ἑαυτοὺς ἀπορρήξαντες, ἡσυχῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὸν πρὸς Χριστὸν πόθον ὑπέτρεπον, οἷς καὶ ὁ βίος ἀβίωτος ἐνομιζέτο, εἰ μὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων διὰ Χριστὸν κοινωνήσουσι. Σκοπὸς δὲ τῆς πρὸς Θεὸν αὐτοῖς προσευχῆς τὸ μὴ τοῦ μαρτυρίου διαμαρτεῖν καὶ ζημιωθῆναι Χριστὸν, ὃν ἀντι πάντων ἔχειν προείλοντο.

B. Ἐν τούτοις τῶν μακκαρίων ἀθλητῶν ἀναστρεφομένων στέλλεται τις παρὰ βασιλέως ἡγεμῶν ὄνοματι Μάξιμος, ἀνὴρ, εἰς ἔσχατον δεῖσιδαίμονιᾶ ἐληλακῶς, καὶ πολλὴν ἔχειν τὴν ὠμότητα μαρτυροῦμενος. Ὅς τῇ Ταρσείων ἐπιδημίας, ταύτης γὰρ καὶ τὴν ἡγεμονίαν κεκλήρωτο, εὐθὺς πρὸς ἐξέτασιν, ἐπὶ μετεώρου καθῆστο τοῦ βήματος, δικάζων ἡ

μᾶλλον τὸν ἀγῶνα διατιθεῖς ὡς οἶόν τε χαλεπώτατα, καὶ αὐτῷ πολὺ τι πλῆθος παρειστήκει δημίων, τοῖς ἐκείνου καὶ νεύμασι καὶ σχήμασι τὸ εὐπειθὲς ὑποφαινοντες. Ἐπεὶ οὖν τοῖς τηνικάδε δεισιδαίμοσιν οἱ μάρτυρες ἐπ' εὐσεβείᾳ δῆλοι γέγονασιν, καὶ θεσμοῖς καὶ εἰρκταῖς ἤδη συνελαμβάνοντο, οἱ τὴν τούτων φυλακὴν ἐπιτετραμμένοι, τὰ κατ' αὐτούς τῷ δικάζοντι διεσήμενον, ὃ δὲ κοινῇ μὲν αὐτούς παραστήναι ἀπέπειπατο. Καθ' ἓνα δὲ μᾶλλον εἰσάγων, τὴν ἐξέτασιν ἐποιεῖτο, κακούργῳ σκίψει περὶ τοῦτο διατιθεῖς, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἐλείν τοὺς ἀηττήτους διανοοῦμενος. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ καθ' ἡλικίαν Τάραχος οὗτος ἦν, παρελθὼν εἰς μέσον, ἐρωτηθεὶς ὅστις καλοῖτο, Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὠμολόγησεν, μονοουχί λέγων πρὸς τὸν ἄδικον δικαστὴν, ὡς Ὅπερ σὺ διώκεις ὡς ἔγκλημα, τοῦτο κόσμος ἐμοὶ καὶ ὄνομα κύριον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν γονέων ἐπικληθὲν καταχρηστικὸν μαθεῖν καὶ τοῦτο φιλονεικεῖς, Τάραχος ὀνομάζομαι, στρατιώτης δὲ ὢν, ἠρησάμην τὸ κάτω στρατεύεσθαι, ἐπέειπερ τὰ ὄπλα τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ καθὰ Παῦλός φησι πρὸς καθαίρεισιν τοῦ ἀντικειμένου. Πραῖτε οὖν ὃ βούλει· ἔσομαι γάρ σοι διὰ τὸν ἐν ἐμοὶ θεὸν κέντρον καὶ Τάραχος, καὶ μήτε τοῦ γήρωος ἐμὲ καὶ τῆς πολιᾶς ὑπομίμνησαι τῇ προθυμίᾳ νεάζοντα, μήτε τὴν ἀλογίαν τῶν σῶν βασιλέων, πατρῶον ἀποκάλες νόμον. Εἰς γὰρ ἡμῶν καὶ ἀληθῆς Πατήρ, ὁ θεὸς, ὅς καὶ εἰς το εἶναι παρήγαγεν, οἱ δὲ σοὶ θεοὶ λίθοι καὶ ξύλα ὄντες, βδελύγματά εἰσι· τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ σοῦ βασιλείως σεβάσματα.

Γ'. Τούτοις τὴν ὀργὴν ἀνάψας τοῦ δικαστοῦ, ὡς ἂν εἰς τοὺς θεοὺς τε καὶ τοὺς βασιλεῖς παροινῶν, εὐθὺς τὴν κατὰ τῶν σιαγόνων ὕβριν ὑφίσταται, εἶτα καὶ κατὰ τοῦ αὐχένος ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ὥραις ἐτύπτετο, οὐ μὴδὲ τὴν θέαν μόνην οἱ παρεστῶτες ἠδύναντο καρτερεῖν, διὸ καὶ νοθετεῖν ἐπεχείρουν, ἵνα τῆς μωρολογίας ὡς αὐτοῖς ἰδοῦναι μετάθεται, πρὸς οὓς ὁ μάρτυς καὶ σφόδρα γε εὐφωῖς, Ἐν ἐξήκοντα ὄλοις ἔτεσι τὴν μωρίαν ταύτην φιλοπόνως ἀσκήσας ἐν ὥρᾳ μιᾷ τὸ χρονίως κτηθὲν, οὕτω βραδίως ἀπόσωμι, οὐ μὰ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦτον ἀγῶνα, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεόν μου πεποίθησιν, οὐδ' ἂν ἡμῖν ἄλλος Μάξιμος ἀπειλῇ, τούτου πολλῶν βαρύτερός τε καὶ χαλεπώτερος. Τῶν μαρτυρικῶν τούτων φωνῶν ὁ παράνομος δικαστὴς τὸ πεπαρῆρῆσαι μὲν οὐκ ἐνεγκῶν, βράβδοις ὡμῶς κατακίχζεσθαι τὸν ἀθλητὴν ἐπιτάττει. Ὡς δὲ μετὰ τὰς πληγὰς ἔμενε μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἀκλινέστερος, βαρύτεροις ἢ πρότερον περισχεθεὶς τοῖς διὰ σιδήρου δεσμοῖς ἐπὶ τὴν εἰρκτὴν ἀπήγετο.

Δ'. Εἶτα καὶ ὁ καθ' ἡλικίαν δεύτερος παρήχθη τῷ βήματι, ἀμελητὶ καὶ συνηγμένος πάντα εἰπὼν ἵνα μὴ καὶ βραδύνη παθεῖν, ἔφη γὰρ τὴν μὲν θεῖαν καὶ ἐξαιρετὸν προσηγορίαν κλοῦμαι Χριστιανός, τὴν ἀνθρωπίνην δὲ, Πρόβος. Θραξ εἰμὶ τὸ γένος ἰδιώτης τὸν βίον, τὰς τῶν βασιλέων καὶ τὰς σὰς, ὧ δικαστὰ,

A certamen potius parans longe difficillimum. Illi autem assistebat magna multitudo lictorum, qui illius nutibus et gestibus se prompte parituros esse significabant. Cum ergo iis qui tunc erant cultores dæmonum martyres propter veram religionem evasissent manifesti, et jam comprehensi fuissent, iis quibus hoc incumbere officium, iudici de illis significarunt. Ipse autem vetuit quidem eos sisti communiter, sed singulatim potius introducens, eos examinabat, maligno hoc agens consilio et cogitans fore ut invictos sic facilius expugnaret. Et primus quidem, videlicet ætate, Tarachus in medium accedens, cum rogatus esset quisnam vocaretur, seipsum confessus est esse Christianum, intrepide dicens injusto iudici: Quod tu, tanquam crimen, persequeris, hoc est mihi ornamentum et nomen proprium. Quoniam vero id quoque quod a parentibus mihi fuit impositum vis scire, vocor Tarachus. Cum autem essem miles, inferne abnegavi militare, quoniam arma nostra, qui sumus Christiani, non sunt carnalia, sed « Deo potentia (ut dicit Paulus) ad destructionem adversarii¹. » Fac ergo quod velis; ero enim tibi per Deum qui est in me stimulus et perturbatio. Et nec me senectutis et canorum admoneas, qui sum juvenis animi alacritate: neque quod inconsiderate et præter rationem fit a tuis imperatoribus, id voces legem patriam. Unus est enim noster et verus Pater, Deus, qui nos etiam produxit ad essentiam. Tui vero dii cum sint ligna et lapides, sunt abominaciones. Talia sunt quæ a tuo imperatore coluntur simulacra.

C III. His accendens iram iudicis, ut qui diis insultaret et imperatoribus, in maxillis protinus subiit injuriam: deinde etiam in collo multis horis fuit verberatus. Quod spectaculum ne poterant quidem ferre ii qui aderant: quocirca aggrediebantur etiam admonere, ut stulte loqui, sicut eis videbatur, desisteret. Quibus martyr scite admodum et apposite: Cum sexaginta, inquit, totos sex annos diligenter hanc stultam exercuerim locutionem, hora una, quod tam longo tempore est acquisitum, expellam? Nequaquam per hoc, quod pro pietate suscipio certamen, et per meam in Christum verum Deum fiduciam, neque si nobis alius minetur Maximus, hoc longe gravior et importunior. Harum martyris vocum libertatem non ferens iniquus iudex, jubet ipsum virgis cædi crudeliter. Cum autem post plagas maneret animo immobilis, gravioribus quam prius ferreis adstrictus vinculis, abductus est in carcerem.

IV. Deinde is quoque qui erat secundus ætate productus est ad tribunal. Ille autem citra moram et paucis dixit omnia, ne differret pati. Divina quidem, inquiens, et præcipua appellatione vocor Christianus, humana autem Probus. Sum Thrax genere, homo privatus, imperatorum et tuas adversus

¹ II Cor, x, 4.

veram religionem voces, o iudex, execrans, et vestram maxime amicitiam, ut quæ a Deo disjungit; magno enim pretio emi esse Christianum, ut qui omnes, quas habebam, facultates, quæ erant non paucæ, contempserim, propter mandatum Spiritus. Quæ cum dixisset, alligatus et extensus accepit bovillorum nervorum ictus, vel nive cadente crebrior. Et cum terra irrigaretur sanguine, et stupeant qui circumstabant et ad eum clamarent: Vide hunc fluxum maxime terribilem, et tibi parce: martyr ad eos intuens. Quod qui certant, inquit, unguentur, oleum aut unguentum, hunc sanguinem reputo, et ideo ad certamina evado alacrior. Deinde etiam in ventre rursus similiter verberatus, cum terram abundantiori sanguine fecisset purpuream: Christe, fer mihi opem, solum est elocutus. Et cum dixisset præses: Si tibi opem ferret, te liberaret ab omnibus his tormentis, sapienter admodum respondit vir justus: Non quæro non pati, sed fortiter ac constanter ferre perpassiones. Nemo enim ex iis qui decertant, si fuerit sanæ mentis, petierit auferri a certaminibus quibus assequitur coronam et præmia. Verum te lalet, o iudex, me et valde fuisse exauditum, et mihi datum fuisse auxilium. Tua namque contemno tormenta, non victus ab iis per quæ putasti te me esse victurum, et ex acerbissimis corporis doloribus animum nactus robustiorem. Cum his simul cessisset, et cum dimisisset iudex, eum quidem ferro vinciri, et in carcerem abduci jubet, et extendi in quatuor foraminibus ligni, ad torquendum constructi.

V. Post quem tertius fuit introductus Andronicus, corpore quidem juvenis, iis autem qui prius decertarunt ingenio æqualis et perfectus. Quamobrem et constantiam, et dicendi libertatem, et eandem ostendit orationem, se Christianum vocans, et Christi servum. Cum autem post interrogationem jussus esset se non stulte gerere, sed sacrificare, alieniore simul et veriore modo respondit iudici: Recte, o Maxime, dicens, certamina nostra nominasses stultitiam, si spe frustrarentur; si quis autem adspexerit ad spem et remunerationem, quam Verbum promisit salutare, ipse quoque omnino dicet cum Paulo: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam revelandam in nobis.* Ille autem morsus hac philosophia martyris, cum vellet ostendere verba nihil aliud esse quam verba, invenit res ipsas eis ferre testimonium et ea confirmare. Nam cum jussisset eum suspendi in ligno, imperat ut ferro ejus imprimerentur tibis; deinde, ut ejus latera pungerentur stimulis acutissimis et sale affricarentur et testis lacerarentur; hoc moliens, ut desiceret athleta dolorum acerbitate. Sed ille dicebat salem reddere corpus firmum ac solidum, ut posset sufficere reliquis certaminibus. Quamobrem rursus defessus is qui puniebat, jussit eum quoque similiter custodiri in carcere.

VI. Cum igitur horum trium fortissimorum viro-

Α κατὰ τῆς εὐσεβείας διαπτύων τιμὰς, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὴν ὑμετέραν φιλίαν, ὡς διιστώσαν Θεοῦ, πολυλοῦ γὰρ ἐπιδίωκον τὸ εἶναι Χριστιανὸς, πάντων τῶν ὑπαρχόντων οὐκ ὀλίγων ὄντων καταφρονήσας, διὰ τὴν τοῦ Ἡνεύματος ἐντολήν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, διαζωσθεὶς τε καὶ ἐκταθεὶς, νεύρων βοείων μάστιγας καθάπερ νιφάδας ἀθρόας καὶ πολλὰς ἐδέχετο, καὶ τῷ αἵματι καταρδομένης τῆς γῆς, καὶ τῶν περιεστώτων ἐκπληττομένων καὶ βοώντων αὐτῷ, βλέπε τὸ φοβερώτατον τοῦτο βεῦμα, καὶ φεῖσαι σαυτοῦ, ὁ μάρτυς ἀπιδὼν πρὸς αὐτοὺς, Γυμναστικὸν εἶπεν ἔλαιον τὸ αἷμα τουτί λογίζομαι· διὸ καὶ μᾶλλον πρὸς τοὺς ἀγῶνας πλέον ἀλείφομαι. Ἔϊτα καὶ κατὰ τῆς γαστρὸς πάλιν ὁμοίως τυφθεὶς, καὶ τῷ αἵματι δαψιλέστερον ἐπιφοινίξας τὴν γῆν· Χριστὲ, βοήθει μοι, μόνον ἐφθέγγετο. Καὶ τοῦ ἡγεμόνος φήσαντος· Εἰ ἐβοήθει σοι, πάντως ἂν σε καὶ τῶν βασάνων τούτων ἐξήρπασε, συνετῶς ἄγαν ὁ δίκαιος ἀπεκρίνατο, ὡς Οὐχὶ μὴ παθεῖν, ἀλλὰ καρτερῆσαι τὰ πάθη ζητῶ, οὐδέεις γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων λογισμοῦ Κύριος ὢν, ἐξαιρεθῆναι τῶν ἀγῶνων αἰτήσκειν ἵνα τοῦ στεφάνου καὶ τῶν ἀμοιβῶν διαμάρτοι. Αἔληθεν οὖν σε ὡ δικαστὰ, ὅτι καὶ λίαν ἤκουσαι τε καὶ βεβοήθησαι, καὶ διὰ τοῦ τοσοῦτων, βασάνων καταφρονῶ, οὐχ ἡττηθεὶς τούτων, δι' ὧν σὺ νικήσειν ἐνόμιζες, καὶ ἀνδρειοτέραν ἐσχηκῶς τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν δριμυτέρων τοῦ σώματος ἀλγειῶν. Τούτοις ἐνδοῦς τε ἄμα καὶ μεθεὶς ὁ δικάζων σιδήρων μὲν καὶ αὐτὸν δεθῆναι, καὶ πρὸς τὴν εἰρκτὴν ἀπαχθῆναι εἰς τέσσαρας δὲ ὅπλ, τοῦ κολαστηρίου ξύλον ἀποταθῆναι διακελεύεται.

Γ Ε'. Μεθ' ὃν Ἀνδρόνικος, τρίτος εἰσῆγετο, νέος μὲν τὸ σῶμα, τῶν δὲ προηγωνισμένων ἡλικιωτέρας ἄρα τὸν νοῦν καὶ τέλειος. Διὸ καὶ τὴν ἔνστασιν, τὴν παρρησίαν, καὶ λόγους τοὺς αὐτοὺς ἐπεδείξατο, Χριστιανὸν ἑαυτὸν καὶ Χριστοῦ δοῦλον ἀποκαλῶν. Ὡς δὲ μετὰ τὴν ἐρώτησιν, μὴ μωραίνειν, ἀλλὰ θύειν ἐπιτρέπετο, καινότερον ἄμα καὶ ἀληθέστερον πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀπεκρίνατο· Καλῶς ἂν, ὦ Μάξιμε, λέγων τοὺς ἡμετέρους ἀγῶνας μωρίαν ἀνόμασας, εἰ τῆς ἐλπίδος ἐξέπιπτον· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀντίδοσιν ἴδοι τις, ἣν ὁ σωτήριος Λόγος ὑπέσχετο, μετὰ Παύλου πάντως καὶ αὐτὸς ἐρεῖ, τὸ Οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ὑπόξιν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Καὶ ταύτη τῇ φιλοσοφίᾳ δηχθεὶς ἐκεῖνος τοῦ μάρτυρος, καὶ τοὺς λόγους βουληθεὶς διελέγξει, μηδὲν ἄλλο ἡλόγους ὄντας εὔρειν αὐτοὺς μαρτυρουμένους ὄντως καὶ πιστουμένους τοῖς πράγμασιν. Ἐπὶ ξύλου γὰρ τοῦτον ἄναρτηθῆναι κελεύσας σιδήρῳ τὰς αὐτοῦ κνήμας ἐγχαράττειν προσέταττεν· εἴτα τὰς πλευρὰς πληκτροῖς τισὶν ὀξυτάτοις κεντεῖν, ἀλλοί τε ἐπιτρέβειν, καὶ ὀστράκοις ἐπιξέειν, πρὸς τὸ δριμύ τῶν ὀδυνῶν μηχανώμενον ἀπαγορεύσαι τὸν ἀθλητὴν. Ἄλλ' ἐκεῖνος στεβρῶν ἔφασκε τὸ σῶμα τοὺς ἄλας ἐργάσασθαι, ὡς καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν τῶν ἀγῶνων δύνασθαι διαρκεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ αὐθις ἀπειπὼν ὁ κολάζων, καὶ τοῦτον ὁμοίως ἐπὶ τοῦ δεσμοτηρίου φυλαχθῆναι παρεκλεύσατο.

δ. Καὶ ταύτην τὴν δοκιμωτάτην πείραν τῶν

τριῶν ἀριστέων λαβῶν, πάλιν αὐτοὺς καθ' ἓνα τῆ προτέρα τάξει καὶ νῦν χρώμενος παρήγε τῷ βήματι· Καὶ πάλιν ὁ Τάραχος παραστάς μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας τὸν ἡγεμόνα, τοὺς αὐτοκράτορας, τοὺς αὐτῶν ἀσθενεστάτους θεοὺς, ἐξελέγχει καρτερικώτατα. Ὅθεν καὶ λίθοις τὸ στόμα συνθλάττεται, καὶ αὖθις πῦρ ταῖς χερσὶν οὐκ ἀγεννῶς δέχεται. Εἴθ' οὕτως ἐφ' ὑψηλοῦ κατὰ κεφαλῆς ἀναρτηθεὶς, μετέωρος τῆα ἐκ τοῦ καπνοῦ πικρότητα τῶν ῥινῶν διαδουμένην εἰσδέχεται βάσανον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσθήκην τῷ χαλεπῷ τούτῳ ἐπιτιθέοντας, ὄξους καὶ ἀλῶν, καὶ δριμυτάτων σπερμάτων μίξεις δριμυτέρου κρέματος γενομένου, τὸ ἐντεῦθεν συγκραθὲν, ὠμοτάτως διὰ τῶν ἐκείνου διηθοῦσι ῥινῶν. Ὁ δὲ τῆ ἀνυποίστη ταύτη βασάνῳ ἐγκατερζῶν, καὶ τὸν πῦρ ψυχρὸν ἐν τῇ παραθέσει τοῦ αἰωνίου πυρός, γλυκεῖαν δὲ λογίζόμενος τὴν δριμύτην ποιότητα, οὕτω τῷ δεσμοτηρίῳ πάλιν σιδηρόδετος παραδίδεται.

Z'. Καὶ δεύτερος μετ' αὐτὸν ὁ Πρόβος τῷ δικαστῇ παρίσταται, κωμωδῶν τοὺς ἐκείνου γελοίους θεοὺς ἐξ αὐτῶν παρ' Ἑλλήσι μυθολογουμένων, τῶν αὐτοκρατόρων δὲ ὡς ἐπίσης τὰ ἄθεσμα καὶ διαπραττωμένων ἅμα καὶ ἐγκελευομένων. Μὴ δὲ τὸ βραχὺ φροντίζων, τυπτόμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὸ στόμα καὶ τῇ βασάνῳ ταύτῃ καθαπερὲν σκιρτῶν τε καὶ ἐναλλόμενος, τὴν ἐπὶ σιδήρου πεπυρακτωμένου στάσιον καταδικάζεται. Ἐπεὶ δὲ εὐφραίνειν ἐψκεί μᾶλλον οὐχ' ἠλυπεῖν ἢ βάσανος αὐτῆ τὸν μάρτυρα, πυρωθῆναι σφοδρότερον ὁ δικαστῆς τὸν σιδηρὸν ἐπιτάττει, καὶ ἐπιστῆναι τούτῳ τὸν ἀθλητὴν διὰ τὰ χίστα, ἐξ ἀμελείας τῶν διακονουμένων οὐκ ἐκ θειοτέρας ἄνωθεν βοήθειας, τὴν τοῦ μάρτυρος εἶναι καρτερίαν ὑπολαβῶν. Ψυχρότερον τοῦτον ἀποκαλοῦντες τοῦ ἀθλητοῦ, καὶ τῶν ἐπινοιῶν ὡς ἀνοήτου καταγελῶντος τοῦ δικαστοῦ τὰς κατὰ τούτου πληγὰς ὁ γελώμενος ἐμμανῶς ἀντεπάγει, καρῆναί τε τὴν κόμην αὐτῷ καὶ κατὰ τῶν κροτάφων ἄνθρακας πορὸς ἐντεθῆναι, καὶ τὴν γλῶτταν ταθῆναι πρὸς ἐκτομήν ἐγκελεύεται. Τοῦ δὲ μάρτυρος ἐτοίμως ταύτην προτείναντας, ἤκουε γὰρ ὁ δικαστῆς παρ' αὐτοῦ, ὡς Ἔστι μοι γλῶσσα τέμνεσθαι μὴ πεφυκυῖα, καὶ ἄλλως ἀθάνατος,

ἀκούει θεὸς ὁ καὶ τῆς φωνῆς τοῦ αἵματος Ἄβελ δεσμοτηρίῳ τούτῳ παρέπεμψεν.

H'. Ἐπὶ δὲ τὸν θεσπίσιον Ἀνδρόνικον μεταδᾶς καὶ τῇ πείρᾳ πεισθεὶς, ὡς πᾶν εἶδος βασάνου αὐτῷ ἀπρακτὸν εἶναι καὶ ἀνίηστον, ἐπὶ τὴν ἀπάτην ἐτρέπη, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸν ἔφη. Πρᾶξόν τι συνετόν, καὶ θύσον πρὶν τι τῶν ἀνηκέστων παθεῖν. Τί γὰρ καὶ οἱ σοὶ ἑταῖροι τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν ἀπώναντο τῆς ματαίας, ὅψῃ καὶ μόγις μετὰ τὰς πολλὰς βασάνους, ὅπερ ἦν συμφέρον μεταμαθόντες, καὶ τοὺς θεοὺς θεραπεύσαντες; Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς πρὸς ταῦτα, Εἰ μὲν ἐμὲ, φησί, ἐπεισας, κακείνους πεπεισθα, πιστεύσω. Εἰ δὲ ἀπειθῆς ἐγώ (μὴ γὰρ ἂν ποτε ἐκσταίην ἐμαυτοῦ, μηδὲ οὕτω μανείην), τὴν ἐμὴν γνώμην ἔχω τῆς ἐκείνων εὐσταθείας ἐνέχυρον. Εἰς γὰρ ἐν πᾶσιν ὁ εὐσεβῆς λογισμὸς, ἐπεὶ καὶ πάντες ἐν ἑσμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πρὸς ταῦτα πάλιν ὁ

A rum hanc pulcherrimam sumpsisset experientiam, rursus eos singulatim, priori quoque tunc utens ordine, produxit ad tribunal. Rursusque assistens Tarachus cum maxima dicendi libertate, praesidem, imperatores, ipsorumque deos esse maxime imbecillos arguit fortissime. Unde etiam corpus confringitur lapidibus, et ignem manibus accipit non pusillo et abjecto animo. Deinde sublimis praecipueque suspensus ex fumo nares acerbissime permeante excipit tormentum. Quinetiam huius rei tam gravi adjunctentes accessionem, cum aceti et salis et acerrimorum seminum mistionibus facta esset acrior temperatio, quod hinc fuerat contemperatum, per illius nares crudelissime percolant. Ille autem hoc intolerandum tormentum fortiter ferens, et ignem quidem frigidum, si cum igne aeterno confertur, reputans, dulcem autem illam acerbam qualitatem, sic rursus ferro vinculus conjicitur in carcerem.

VII. Secundus post eum Probus sistitur ante judicem, ridiculos quidem illius deos ludificans ex iis quae Graeci de ipsis fabulantur, imperatores autem, ut qui ex aequo nefaria simul facerent et juberent. Verberatus vero ipse quoque in os, et hoc tormento veluti exsultans et exsiliens, condemnatur stare super ferrum candens. Cum autem hoc tormentum videretur potius laetitia quam molestia afficere martyrem, jubet iudex ferrum magis candesceri, et super id quam primum imponi athletam, et ex negligentia ministrorum, non ex divino auxilio, existimans esse martyris fortitudinem. Illud autem frigidum vocabat athleta, et iudicis inventa tanquam stulti irridebat. At in dorso plagas is qui irridebatur, contra furiose imponit, jubetque ei tonderi comam, et carbones ignis immitti in tempora, et linguam extrahi ut amputaretur. Martyr autem, cum prius iudici dixisset: Est mihi lingua, quae non potest excindi, et alioqui immortalis, quam audit Deus, qui etiam se vocem sanguinis dixit audire clamantem eam protinus porrexit. Quam cum ille secari fecisset, eum transmisit in carcerem.

βωώσης ἀκούειν εἰπὼν· ταύτην ἐκτεμῶν ἐκαῖνος, τῷ

VIII. Cum vero ad divinum transisset Andronicum, et experientia persuasum habuisset, quod omne genus tormenti esset apud eum inefficax, conversus est ad deceptionem, et ei dixit: Gere te hac in re sapienter, et sacrificia, priusquam gravissimum, et cui nullum erit remedium, quippiam patiaris. Quid enim commodi acceperunt amici tui ex vana sua constantia, qui tandem post multa tormenta conversi didicerunt quod sibi expediebat, et deos coluerunt? Ad haec autem Christi martyr: Si mihi quidem, inquit, persuasisti, illos quoque credo fuisse persuasos. Sin autem ego non sum persuasus (absit enim ut ego unquam ita a me discerem et adeo insaniam!) habeo meam sententiam pignus illorum constantiae. Una est enim in

omnibus pia cogitatio, quoniam omnes quoque unum sumus in Christo Jesu. His tyrannus rursus ira percitus, minatus est se eum in intolerabilia conjecturum tormenta. Et statim duris simul nervis vehementer est flagellatus, et perpetua plaga factus per totum corpus, tunc ridens, dixit athleta: Falsa fuerunt, o iudex, ea quæ es minatus, cum non potueris aliquid novi excogitare ad superandum potens, sed rursus circa paria verseris supplicia. Existimans itaque iudex se sanctum majori dolore affecturum, jubet plurimum muricæ effundi in plagas illius. Ei autem dicit martyr: Etiam si acrem salem jubes meis plagis inspergi malo animo, scias tamen te non ideo acriorem mihi inferre dolorem, sed reddere meum corpus alienum a putredine. Nam ipse quoque vides quod, cum sim totus vulneratus a prioribus plagis, alius nunc appareo, ne minimam quidem notam in me ferens, Christi mei virtute mutatus admirabiliter.

IX. His verbis, veluti quodam stimulo, punctus iudex, sæviebat in ministros, nec poterat contineri. Existimabat enim medicos, latenter ingressos, curam gessisse martyrum. Ipsi autem sua capita amputanda porrigentibus, si quid tale factum fuerit reprehensionem, illorum defensionem arbitratus sui accusationem, iudex graviusangebatur, non ferens videre vim veritatis, cui ipsi inimici ferebant testimonium. Quamobrem in minas desinens (quod solum quid agant nescientibus relinquitur confugium), jubet eum conjici in carcerem, reliquum certamen reservans in diem sequentem. Quenam ergo sunt deinceps consecuta? Congregatur rursus aliud theatrum hominibus frequentissimum, et tertio sedens iudex in excelso tribunali, duxit martyres ad tormenta, veluti in orbem choream circumagentes. Et cum nullam prius prætermisisset aut illiberalem assentationem, aut obscuram calliditatem, neque proficeret, egressus est ad modum belluinum, et ejus plane qui cædem spirat; et singulis tormentis, tanquam quædam fera agrestis, sanctorum carnes mandidit; ut qui Tarachi quidem capitis pellem excoriaverit, et id ardentibus carbonibus consperserit, et aures novacula exsecuerit, et labra mutilaverit: Probo autem oculos effoderit, et vinum aræ cruore permistum, ori ejus infuderit, et involuntaria hac participatione hoc maxime tyrannicum invenerit supplicium. Cum autem carnes exsecrandis pollutas sacrificiis in os tertii injeisset, et vinum inquinatum libaminum admittere coegisset, postremo oculos ei jubet effodi. Cum omnium autem similiter mamillas, latera, tibiae et digitorum intermedia candentibus veribus transfixisset et ad ossa usque combussisset, vidisset autem omnia convicta, et periisse machinas suppliciorum, Probo et Andronico carnium in ara sacrificatarum, et profanorum libaminum gustum miser irridens exprobrabat.

X. Tunc Andronicus valde ridens illius amenitiam, respondit pro se Proboque: Post multa tua

τύραννος, ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἔκμανεις, καιναῖς τισιν ἐμβαλεῖν βασάνοις αὐτὸν ἠπέλει. Καὶ ἅμα νεύροις ἀπασκλήκασιν ἐπὶ πολὺ σφοδρῶς μαστιζόμενος, καὶ ὀλοσώματος πληγῇ γεγονώς, γελᾶσας εἶπεν ὁ ἀθλητής· Ἐψεύσω τὰς σὰς ἀπειλάς, ὡ δικαστῆ, καινότερον ἐπινοῆσαι τι μὴ δυναθῆεις, ἀλλὰ περὶ τὰ αὐτὰ πάλιν καὶ ἴσα περιχωρεῖς κολαστήρια. Νομίσας οὖν ὁ δικάζων πλείονι περιβαλεῖν ὀδύνη τὸν ἄγιον, καὶ ἄλλην πολλοῦ κράματος γενομένου, τῶν πληγῶν ἐκείνου καταχεθῆναι καλεῖται. Ὁ δὲ μάρτυς φησὶ πρὸς αὐτόν· Ὡς εἰ καὶ τοὺς δριμύεις ἄλλας ταῖς πληγαῖς ἐπιπάττεσθαί μου καλεῖται πονερεῖ γνῶμη, ἀλλ' ἴσθι μὴ δριμύττειν μᾶλλον οὖσω ποῦν, ἀλλὰ τὸ ἄσπῆτόν μου τῷ σώματι προξενῶν· ὄρας γὰρ καὶ αὐτὸς ὡς ὄλος ὦν τραυματίας ἐκ τῶν προτέρων πληγῶν, ἄλλος φαίνομαι νῦν, οὐδὲ βραχὺ τι στίγμα φέρων ἐν ἑμαυτῷ, τῇ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δυνάμει παραδόξως μεταβλήθεις.

Θ'. Τούτοις τοῖς ῥήμασιν οἶονεὶ κέντρον πληγῆς ὁ δικάζων, χαλεπὸς ἦν κατὰ τῶν ὑπηρετουμένων, καὶ ἥκιστα καθεκτός. Ἐνόμισε γὰρ ἰατρῶν παῖδας λεληθότως ὑπεισελθόντας ἐπιμελείας ἀξιώσαι τοὺς μάρτυρας, αὐτῶν δὲ τὰς κεφαλὰς τῇ τομῇ προτεινόντων, εἴ τι τοιοῦτον γενόμενον φωραθείη, τὴν ἐκείνων ἀπολογίαν, κατηγορίαν ἑαυτοῦ νομίσας ὁ δικαστής, δεινῶς ἠνιάτο, τὴν ἰσχύου τῆς ἀληθείας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρουμένην οὐ φέρων ὄρα. Ὅθεν εἰς ἀπειλὰς καταλήξας (τὴν ὑπολειμμένην μόνην τοῖς ἀποροῦσι βοθηθεῖαν), τῷ δεσμοκτρίφ καλεῖται καὶ τοῦτον ἐγκαθειρχθῆναι, τῇ ὑστερίᾳ τὰ λοιπὰ τοῦ ἀγῶνος ταμειυόμενος. Τίνα οὖν τὰ ἐνεῦθεν; Θέατρον αὖθις ἄλλο συνίσταται πολυάνθρωπον καὶ τρίτον προκαθεσθεῖς ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος ὁ δικάζων, ἦγε τοὺς μάρτυρας ἐπὶ τὰς αὐτὰς βασάνους, καθάπερ ἐν κύκλῳ χορείαν ἐλίττοντας. Καὶ μηδὲν παραλιπῶν τῶν ὄσα θωπείας ἦν ἀγενοῦς. Ἡ πανουργίας ἀσυμφανοῦς, πρὸς θηριώδη τρόπον ἐξέβη καὶ φονικόν· καὶ ταῖς κατὰ μέρος βασάνοις οἶονεὶ τις θῆρ ἄγιος τὰς τῶν ἁγίων σάοκας καταμασῆσατο, τοῦ Ταράχου μὲν τὸ δῆρμα τῆς κεφαλῆς ἀποδείρας, καὶ ἀνθρακίαν αὐτῇ καιομένην ἐπιπασάμενος, ξυρῷ τε τὰ ὠτα περιελών, καὶ ἀκρωτηριάσας τὰ χεῖλη· τῷ Πρόβῳ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψας, τῷ τε στόματι αὐτοῦ τῶν ἐπιθωμίων λύθρων οἶνον ἐγχέας, καὶ τῇ ἀκουσίῳ ταύτῃ μεταλήψει, τυραννικωτάτην ἐξευρῶν τιμωρίαν. Τοῦ δὲ γε τρίτου, κρέα φεῦ μιρατῆς θυσίαις ἠλισγημένα τῷ στόματι ἐμβαλῶν, καὶ οἴνου τῶν μεμολυσμένων σπονδῶν προσέσθαι καταναγκάσας, τέλος αὐτῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθῆναι προστάττει. Πάντων δὲ ὁμοίως, τοὺς μαζοὺς, τὰς πλευράς, τὰς κνήμας, τὰ μέσα τῶν δακτύλων πεπυρωμένοις ὀβελοῖς ἐπελθῶν, καὶ ὄστων ἄχρι κατακαύσας, ὡς εἶδεν ἅπαντα ἐληλεγμένα, καὶ φροῦδα τὰ τῶν κολάσεων μηχανήματα. Πρόβῳ καὶ Ἀνδρονίκῳ μόνοις τὴν τε τῶν ἐπινωμίων κρεῶν καὶ τὴν τῶν ἀνιέρων σπονδῶν γεῦσιν.

Ι'. Ἐπιτωθάζων ὁ δειλαῖος κατενείδιζεν· οἱ δὲ γυνναῖοι μακρὰ τὴν ἄνοιαν ἐκείνου γελᾶσαντες, ἀπ-

εκρίναντό, Μετὰ τὰς πολλὰς ἐπινοίας καὶ τὰς παντο-
δαπὰς ἐκείνας κολάσεις, τὰ ὄπλα ῥίψας τὴν ἤτταν
ὁμολογεῖς. Ἐὶ γὰρ τοῦτό σοι ἦν περὶ πλείονος, τὸ
μὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν αὐτεξούσιον ἐλεῖν ἀγωνίζε-
σθαι, καὶ τοῦτο τρέψαι πρὸς τὸ σοὶ δοκοῦν, ἀλλὰ τὸ
ἀκουσίως μόνον τῷ στόματι θυσίαν προσενεγκεῖν,
ἐξ ἀρχῆς ἔδεισε πράξει τοῦτο, καὶ δόξαι νικᾶν καὶ
ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἡμέτερον
λογισμὸν ἐζήτει ἐλεῖν, τῇ μεταθέσει τῆς εὐσεβείας
πρὸς τὴν ἀτίθειαν, καὶ διὰ τοῦτο περὶ ἡμᾶς ὁ πᾶς
σοι πόνος ἀνάλωται. Ψυχῆς γὰρ ἀγὼν ἐστὶ τὸ μαρ-
τύριον διὰ μέσων τῶν ἐπιπόνων τοῦ σώματος. Ἐδι-
δάχθημεν παρὰ τοῦ ἡμετέρου Θεοῦ, μὴ φοβέσθαι
ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν
ἀποκτείνει μὴ δυναμένων· πλὴν εἴ τι σοι καὶ
ἡμαρτηκέναι δοκοῦμεν, διὰ τὸ ἀκουσίως τῷ στόματι
ἡμῶν ἐμβληθῆναι τι τῶν ἐπιθωμίων κρεῶν, καὶ
εἰδωλοατρίας ἔγκλημα ἡμῖν ἐπιγράφεις, εἴ τι τῶν
χειλέων περιλέλειπται, καὶ ταῦτα περιελε ὡς τῶν
σποιδῶν τῶν σῶν ἀβουλήτως ἀψάμενα. Πρὸς πάντα
γὰρ ἐσμεν ἔτοιμοι, πλὴν ἐνὸς τοῦ θῆσαι τοῖς δαίμο-
σιν, ἢ τί τῶν ἀπηγορευμένων ἐργάσασθαι, καὶ
θηρία δὲ ἀπειλῶν, πτοεῖς οὐδαμῶς, οὐ γὰρ
ἔξεις τι τῆς σῆς ψυχῆς ἀγριώτερον, πρὸς ἣν
ἐξ' ἀρχῆς ἠγωνίσμεθα. Ἦκουσε ταῦτα ὁ δικασ-
τῆς καὶ νῦν μὲν τῷ δεσμοτηρίῳ τοὺς ἄθλητας
παραπέμπει, βορᾶν θηρῶν τὰ σώματα τούτων
ταμειούμενας. Εἰς δὲ τὴν αὔριον ἐπὶ τὸ θέατρον
πέλιν, ὅπερ ἦν ἔξω τοῦ ἄστεος, φέρεσθαι τοὺς γε-
ναίους, οὐ δυνατοὺς ὄντας βαδίζειν ἐκέλευε, καὶ δὴ
τεθνήτες ἐν μέσῳ, ἡμιθνήτες, ἠκρωτηρισμένοι, τῶν
μελῶν τῶν ἐπ' ὄψεσιν ἔσπερημένοι, δι' ὧν γινώσκεται
ἄνθρωπος, καὶ καταδαπανηθέντες ταῖς τομαῖς καὶ
ταῖς καύσεσιν, ἔδειξαν ὡς ἄρτιοι τινες εἶσι καὶ τέ-
λειοι, τὸν λογικὸν καὶ ἔδδοθεν ἄνθρωπον, τὸν κατ'
εἰκόνα γεγεννημένον τοῦ Κτίσαντος, τὸν ἄρχιν ταχ-
θέντα τῶν θηρίων καὶ ἐρπετῶν ἀπάσης τῆς γῆς ὀλό-
κληρόν τε καὶ ἀπαράλειπτον ἔχοντες· ἀφθέντα γὰρ
τὰ θηρία, τῶν ἁγίων σωμάτων οὐδαμῶς ἦσαντο.

ΙΑ'. Καὶ δεινῶς ὁ Μάξιμος ἐχαλέπαινε, καὶ ἀπει-
λήσας τῷ τῶν θηρίων ἐπιμελητῇ τὸν περὶ θανάτου
κίνδυνον, ἀφελθῆναι παρεσκευάσεν ἄρκτον ἀνδροφόν-
νον καὶ ὠμοτάτην, ἥτις τοὺς ἄλλους παραδραμοῦσα,
πρὸς τὸν ὄσιον Ἀνδρόνικον ᾤχετο, καὶ πρὸς καθε-
σθεῖσα, τὸν τῶν τραυμάτων ἰχώρα περιελιχμάτο τῇ
γλώσση· τὴν οἰκείαν δὲ κεφαλὴν ὁ ἅγιος τοῖς ὀδοῦσιν
αὐτῆς ὑποθεῖς, πρὸς θυμὸν ἐγείρειν ἐφιλονέκει. Δ
βρῶμα γενέσθαι τῆς ἀνημέρου σπεύδων, καὶ τῆς
πρὸς Χριστὸν μακαρίας ἀναλύσεως ἐφιέμενός. Ἡ δὲ
συμπεριεφέρετο τῷ βιαζομένῳ, τῇδε κῆκεῖσε καὶ
προσπαίζειν ἐδόκει, καὶ τῆς ἀγρίας ὡσπερ ἐπελάθετο
φύσεως, ἢ ὁ τῷ ὄντι ἄλογος δικαστής, λόγῳ μάλ-
λον ἢ ἀλογίαν χρῆσαιμένην οὐκ ἀθεῖ, ἀναιρεθῆναι
καταψηφίζεται, νομίζων ἐκείνης ἔργον εἶναι τὸ γε-
γονός, καὶ οὐχὶ τοῦ θαυματουργοῦντος Θεοῦ. Μετὰ
τούτου λείναι τις ἀγρία καὶ δεινὴ τοῖς ἁγίοις ἀπε-
λευτο, καὶ βρυγμῶν μεγίστη τὸ θέατρον ἄπαν πτοή-

A inventa, et illos omne genus cruciatus, abjectis ar-
mis, te fateris esse victum. Si hoc enim pluris facie-
bas, non decertare, ut expugnares nostrum liberum
animi arbitrium, et converteres ad id quod tibi vi-
debatur, sed solum nobis invitis ori admovere sacri-
fium, et videri vincere, oportebat te hoc facere ab
initio, ut cito liberareris a negotiis. Quoniam autem
cupiebas nostram vincere cogitationem per traduc-
tionem a vera religione ad impietatem, propterea
a te universus fuit in nos consumptus labor. Est
vero animæ certamen martyrium, per labores cor-
poris intermedios. Cæterum didicimus a nostro Deo
« non timere eos qui corpus occidunt, animam au-
tem non possunt occidere » : « sed si quid tibi vide-
mur peccavisse, quod in os nostrum, nobis invitis,
inajctum sit aliquid carnis in ara immolatæ, et cul-
tus idolorum nos criminis insimulas, labra quoque
adime, ut quæ tua libamina, licet invita, tetigerint.
Sumus enim parati ad omnia, si exceperis sacri-
ficare dæmonibus, aut aliquid aliud facere ex iis quæ
sunt prohibita. Bestias vero minans, nequaquam
nos terres. Nihil enim habebis tua anima agrestius,
adversus quam ab initio decertavimus. Audivit hæc
judex : et tunc quidem athletas transmittit in car-
cerem, eorum corpora bestiis exedenda recondens.
Crastino autem die in theatrum, quod erat extra
civitatem, jubet præclaros fortesque portari sanctos,
qui amplius non poterant ingredi. Positi autem in
medio semimortui, mutilati, privati membris, quæ
se videnda offerunt et per quæ homo cognoscitur,
consumptique sectionibus et exustionibus, osten-
derunt se esse integros et perfectos, ut qui parti-
cipem rationis et internum hominem, qui factus
fuit ad sui Creatoris imaginem, quique jussus fuit
præesse bestiis, et reptilibus universæ terræ, abso-
lutum haberent, et nulla re defectum. Emissæ enim
bestiæ sancta corpora nequaquam tetigerunt.

XI. Maximus autem valde indignabatur : qui mi-
natus mortem ei qui curam gerebat bestiarum, fecit
emitti ursum crudelissimum, qui, cæteris præteritis,
ivit ad sanctorum Andronicum, et assistens vulnerum
saniam lambebat lingua. Sanctus autem suum ca-
put subjiciens ejus dentibus, contendebat ad iram
provocare, studens a fera devorari, et desiderans
ad Christum resolutionem. Ille autem simul cum
eo, qui vim afferebat, huc et illuc circumagebatur,
et cum eo videbatur ludere, et agrestis naturæ erat
quodammodo oblitus. Quem qui erat a ratione vere
alienus judex, ratione magis, quam rationis egestate,
usum non sine Dei numine, condemnat ut interfici-
ciatur, illius opus esse credens id quod factum fue-
rat, non autem Dei, qui facit mirabilia. Post hæc
agrestis quædam et immanis læna emissa est in
sanctos. Quæ cum totum theatrum maximo rugitu
terrefecisset, ac pernicii cursu ad martyres acces-

² Matth. x, 28.

sisset, suum quidem refrenat impetum, procidit autem ad pedes sanctorum. Tarachus autem cum sanctam manum extendisset, et partim quidem pilis, partim vero aure apprehendisset, ad se trahebat. Illa autem cum placidæ ovis instar, contrectari non renuisset, ad portam postea accurrit, et infixit dentes tabulis, et per vim conabatur egredi: nec prius dimisit, quam clamasset populus jubens eam foras exire. Hæc autem et his similia nemo putarit non credenda, legens epistolam, quam scripsit ad Romanos divinus Ignatius. Sic enim habet: Me juverint bestię mihi paratę quas etiam opto in me inveniri promptas. Quibus etiam blandiar, ut me breviter devorent. Quod si etiam nolint, ego eis vim afferam.

XII. Hinc Maximus animi dubius, planeque nesciens quid ageret, cum videret sanctos martyres per omnia resplendere, et haberi in admiratione, eos morte condemnat. Qui cum, tanquam rem desideratam, hanc extremam accepissent sententiam, truncatis capitibus, coronati migrant ad veram vitam, fruituri præmiis immortalitatis, et ea, quę est illic, beatitudine. Sed invidus quidem, et sceleratus iudex, nobis invidens sanctorum reliquias, jubet corpora martyrum profanis admisceri corporibus, quę fuerant interfecta a gladiatoribus, decem militibus mandans, ut ea servarent. Deus autem rerum admirabilium, convivantibus custodibus, cum jam rogum accendissent, magna vi repente cadentium imbrium, et ingenti terræmotu, rogum quidem exstinxit, custodes autem vertit in fugam. Cumque cum aliis permista essent sanctorum corpora, et ignorarentur propter tenebras, stella lucidissima e cœlo terram illustrans, et stans super unumquodque corpus, præbuit lucem ad ea agnoscenda, illam forte stellam imitans, quę in Christi ortu secundum carnem Magos ex Perside evocavit, et deduxit. Hæc autem facta sunt, cum quidam fideles in monte genibus flexis Dominum supplices rogarent, ne privarentur dono sanctorum membrorum, quę propter ejus gloriam supra modum decertarunt. Ea vero descendentes sustulerunt: et summo studio, propter metum præsidis, in monte in petra concava condiderunt, glorificantes sanctissimum nomen Christi Dei nostri: quoniam eum decet omnis gloria cum Patre principii experte, et sancto Spiritu, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

Ασασα, και δεξι δρόμῳ τοῖς μάρτυσι προσπελάσασα, χαλινοῖ μὲν ἑαυτὴν τῆς ὀρμῆς, ὑποκύπτει δὲ τοῖς τῶν ὀσίων ποσὶ. Τάραχος δὲ τὴν ἁγίαν ἐκτεινας χεῖρα, καὶ πῆ μὲν τῶν τριχῶν, πῆ δὲ τοῦ ὤτους ἐκείνης λαμβανόμενος, εἴλκε πρὸς ἑαυτὸν, ἡ δὲ τὴν ἀφῆν ἡμέρως ὡς πρόβατον ἀποσεισμένη, καὶ τῇ θύρῃ προσδραμοῦσα, τοὺς ὀδόντας ταῖς σανίσιν προσέπηξε. Καὶ ἐξελεῖν ἐβιάζετο, καὶ οὐκ ἀνήκεν ἕως ὃ δημοσ ἕξω γενέσθαι ταύτην ἐδόκησε. Ταῦτα δὲ μηδεὶς ἀπιστεῖτω καὶ τὰ τοιοῦτοις ὅμοια, τὴν ἐπιστολὴν ἀναγινώσκων, ἣν ἐπέστειλε Ῥωμαίοις ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος. Ἔχει γὰρ ὡδὲ πως Ὀναίντην τῶν θηρίων τῶν ἔμοι ἐτοίμων, ἃ καὶ εὐχομαι. σύντομά μοι εὐρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύω συντόμως με καταφαγεῖν. Κἄν αὐτὰ μὴ θέλῃ, ἐγὼ δὲ προσβιάσομαι.

Β IB'. Ἐντεῦθεν τοῖς ὄλοις ὁ Μάξιμος ἔξαπορτηθεῖς, καὶ διὰ πάντων λάμποντας καὶ θαυμαζομένους ὄρων τοὺς μάρτυρας, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν καταψηφίζεται θάνατον. Οἱ καὶ ὡσπερ τι χρῆμα ποθοῦμενον, τὴν τελευταίαν ταύτην ψῆφον ὑποδεξάμενοι, καὶ τὰς κεφαλὰς ἐκτμηθέντες, στεφανηφόροι πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν μεταβαίνουνσι, τῶν τῆς ἀθανασίας βραβείων καὶ τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος ἀπολαύσοντες. Ἄλλ' ὃ μὲν βιάσκωνος καὶ μιαιμώτατος δικαστῆς φθονῶν ἡμῖν τῶν ἁγίων λειψάνων, τὰ σώματα τῶν μαρτύρων, τοῖς παρὰ τῶν μονομάχων ἀναιρεθεῖσι βεβήλοις ἀνέμιξε, στρατιωτῶν δεκάδι φυλάττεσθαι ταῦτα διατάξάμενος. Ὁ δὲ τῶν θαυμασιῶν θεός, τῶν φυλάκων εὐωχοῦμένων καὶ πυρὰν ἤδη καυσάντων, ὁμῶρον ἐξαπίνης φορᾶ, καὶ κλόνη γῆς ἐξουσίῃ τὴν μὲν ἔσβεσε, τοὺς δὲ φυγάδας ἀπέδειξε, καὶ τῶν ὀσίων σωμάτων ἀναμίξ τοῖς ἄλλοις κειμένων καὶ ἀγνοουμένων διὰ τὸ σκότος, ἀστῆρ φανότατος ἐξ οὐρανοῦ πρόσγεια λάμπων, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν σωμάτων ἰστάμενος, τὸν γνωρισμὸν διεφώτιζεν, ἐκείνον τάχα τὸν ἀστεραμιμούμενος, τὸν ἐπὶ σῆ κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γεννήσει τοὺς Μάγους ἐκ Περσίδος μετακαλέσαντά τε καὶ ὀδηγήσαντα. Ταῦτα δὲ ἐγένετο, τινῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους πιστῶν εἰς γόνυ κλιθέντων καὶ ἱκετευόντων τὸν Κύριον, μὴ τῆς δωρεᾶς τῶν ἁγίων ἀμοιρῆσαι μελῶν, τῶν τῆς αὐτοῦ δόξης ἔνεκεν ὑπερβληχότων, ἃ καὶ καταβάντες ἀνείλοντο, καὶ σπουδῇ πολλῇ διὰ τὸν τοῦ ἡγεμόνος φόβον ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐν πέτρῃ κοίλῃ κατέκρυψαν. δοξάζοντες τὸ ὑπεράγιον ὄνομα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE S. ANDREA CRETENSI

Dicto in Crisi

(Acta SS. Bolland. ad diem 20 Octobris, tom. VIII. Bruxellis, 1853.)

§ 1. Sancti memoria in fastis, Cultus et Acta.

1. Sanctus Andreas, martyr Cpolititanus, in Oriente plurimum celebratus, in omnibus pæne Græcis fastis quos vidimus, modo post ejus passionem conscripti fuerint, recolitur; nec apud eas tantum gentes, quæ Græca lingua olim usæ sunt aut utuntur, sed etiam apud Moschos, Ruthenos et Melchitas Antiochenos, Kalendaris ecclesiasticis adscriptus est. In antiquissimis autem Eclogadiis seu Menologiis, quæ codicibus Novi Testamenti affiguntur et nuda nomina Sanctorum exhibent cum indicatione lectionum in eorum festo instituendarum, S. Andreas in Crisi eo ipso die annuntiatur, quo in Actis nostris obiisse fertur, xx nempe Octobris. Hujusmodi sunt Menologia Hierosolymis et Calipoli sæculo decimo conscripta, jndice Aug. Scholz, qui ea in lucem edi curavit (1), dein Menologium aliud sæculi xi, quod a Mingharellio vulgatum est (2) et Sanctum nostrum iisdem omnino verbis annuntiat ac duo præcedentia: Τῆ αὐτῆ ἡμέρᾳ τοῦ ἀγίου ὁσιομάτρουτος Ἀνδρέου τῆς Κρήτης; eadem die (xx Octobris) sancti monachi (nam ὁσιος monachum designat) et martyris Andreæ a Crisi. Ad eundem diem xx eum similiter referunt Mensæ vetusta, quæ Mediolani in Bibliotheca Ambrosiana, in Taurinensi etiam et Parisina asservantur, et ex quibus olim Hagiographi Antverpienses multa Synaxaria, seu Vitarum compendia excerpterunt. Attamen cum eadem die xx Octobris memoria fieret alterius apud Græcos maxime celebrati martyris nempe Artemii ducis, cœpit festum S. Andreæ transferri ad xix, quo die occurrit in omnibus antiquis exemplaribus collectionis Metaphrasticæ. Id manifestum est ex Bibliothecæ Parisinæ codicibus bene multis (3), ex codice historico 17 et 18 Bibliothecæ Vindobonensis (4) et permultis aliis, ex Synaxarista denique Sirmondi nostri, quem Bollandiani socii ex collegio Claromontano Parisiensi olim exscribendum acceperunt.

2. Sed hæc mutatio non perstitit, et iterum S. Andreas ad xvii Octobris translatus est, quo die Oseas propheta et SS. Cosmas et Damianus quam-

vis memorentur, locum tamen in modo allatis codicibus apud Metaphrastem non obtinent. Qua vero ætate dies cultus ita mutatus sit non bene nobis constat; collectiones tamen Metaphrasticæ sæculi xiiii et xix diem xix retinere, et primum dies xvii, quantum id assequi potuimus, apparet in codice sæculi xv, qui exstat in Bibliotheca Parisina et signatur n° 1558. In Menologio Sirleti, quod perperam sæculo xi aut xii conscriptum esse Basnagius conjicit (5), siquidem mera compilatio est a Sirleto ex Mensæ excusis aut manuscriptis desumpta, quandoque opera satis levi (6), quod Baronium lauisse videtur (7), in hoc Menologio, inquam, dies itidem xvi S. Andreæ assignatur. In Ephemeridibus Græco-Moschis, in Tabulis Capponianis et in Mensæ excusis constanter ad diem xvii Sanctus noster refertur, unde etiam ad Martyrologium Romanum eo die devenerit. In Tabulis itaque Capponianis, ubi S. Andreas loculo tertio mensis Octobris ultimus prodit (8), sub habitu monachi comparet, itemque in Papebrochianis; quanquam enim stolæ speciem habet e collo pendentem, non ideo cum Assemano ut presbyterum eum vestitum dicemus, cum omnes monachi et cremitæ ita prodeant, et quidem, ut S. Andreas, dextera benedicere videantur. Hæc distincte cerni possunt apud Papebrochium (9), qui imagines diligenter æri incidi curavit et de eorum origine et usu nonnulla curiosa præfatus est; verum Capponianæ imagines tam negligenter curæ sunt ut vix quidquam in iis discerni possit. Neque tamen propterea is illas a nobis in omnibus præponi quispiam existimet, cum errores bene multos in suis Tabulis deprehenderit Papebrochius, ubi Capponianæ accurate sua proferunt iterum prodit S. Andreas in diptycho Cpolitano quod Papebrochius Ephemeridibus suis subiecit et æri incidi item curavit; ibi autem cum Sancti tantum quadraginta Cpoli celebriores recenseantur patet quanto honore martyrem illum Græci prosequantur. Præterea in Synaxariis Mes. Ruthenicis et Moschis quæ P. David S. J. anno 1688 et Comes de Sparwenfeld anno 1712 ad Hagiographos transmi-

(1) De Menologiis duorum codicum Græc. Bonnæ 1823, p. 8.

(2) Codices Naniorum, p. 369.

(3) Catal. Codd. Mss. Bibl. Paris., t. II, Codd. 1480, 1484, 1495, etc.

(4) Lambecius, Commentar., etc., t. VIII, Cod.

556 et seqq.

(5) Lectiones antiq., t. III, part. 1, p. 480.

(6) T. III Maii, p. 89.

(7) Ibid., et t. II Martii, p. 609, etc.

(8) Kalendar. Eccles., t. V, p. 216 et 304.

(9) T. I, Maii, p. XLVI, LX et p. II.

sere, S. Andreas similiter suam annuntiationem A obtinet, die itidem xvii Octobris.

3. Hic prætermitti non debet Papebrochii Tabulas earumque explicationes, in Supplemento The-sauri Goriani Diptychorum mutuatas esse modo, ut lenissime dicam, valde singulari. Passerius enim, qui præclaro huic operi partem quartam se ad-jecisse testatur, ait se Diptychi Cpolitani ectypum consecutum (10), at cum ex Bollandiano opere lumen quæreret, nomina multa Sanctorum ommissa se ad-vertisse asseverat, alia perturbata, Commentarios item nullo ordine conscriptos, ita ut non in lumen, sed in caliginem irruens, ipse per se omnia extri-care debuerit. Atqui ex his omnibus, ne una qui-dem assertio vero proxima est, nec quidquam emendavit ille scriptor aut ectypon consecutus est, sed effigies Papebrochianas conatus referre, erro-res non leves admisit. Testatur enim Papebrochius, cum totum Diptychon pagina capere non posset, se artificem rogasse ut icones æri inciderentur ordine leviter immutato; sed eum, postulatione non rite intellecta, plusculum a vera Diptychi dispositione aberrasse; quam tamen Papebrochius, dum San-ctorum nomina (nitidius multo in ectypon suo quam in Goriano supplemento prolata), Commentariis illustravit, ad rigorem secutus est (11). Si igitur ectypon habuisset scriptor ille, sculptoris sphalma non exacte retulisset, neque ubi Papebrochius Triptychi Moschi capsam resoidit, quia eam iterum pa-gina non capiebat, ille similiter rescidisset, nec denique tam accurate Bollandianam effigiem de-scripsisset, ut ne vel levissima diversitas deprehendi possit. Sed Papebrochius mutatum esse ordinem indicavit, ac in iconum recensione ipsius proto-typi servatus est ordo; ille vero horum neutrum fecit, et quia singulis nominibus commentariolum annectere voluit, ubi Hagiographicum nostrum du-cem non habuit, errores gravissimos admisit. Ita S. Stephanum Juniorem (12), martyrem notissimum, non sub Copronymo sed sub Leone Isauro passum affirmat, quod Papebrochius profecto nunquam scripsisset. Eodem modo procedere videtur dum Triptycha Moscha explanat, sed non vacat rem di-ligentius indigare (13). Ne quisquam hic objiciat in editionem Venetam Bollandiani Operis prædicta gravamina prolata fuisse. Nam primo Antverpien-sem citat, dein in utraque editione iidem sunt Com-mentarii, quos si immerito arguere et immutare ausus est, in eo dignam arrogantis pœnam tulit ut tibi gravissimos errores ex calamo excidere sit passus.

4. Colitur S. Andreas non tantum prædictis die-bus, verum etiam xxviii Novembris cum S. Ste-phano Juniore. Andream enim, qui in fastis sacris una cum hoc Stephano prodit, eundem esse ac

A Cretensem nostrum ostendere conabor inferius § II. Atque hic tantum notabo hæc pauca. Passus qui-dem est S. Stephanus xxviii Novembris, sed cum sit præcipuus persecutionis Copronymianæ mar-tyr, iis diebus quibus abi ejusdem persecutionis martyres annuntiantur, sæpe ipse simul comparet. Conjunguntur itaque frequenter S. Stephanus, S. Andreas, S. Petrus et S. Paulus sub Copronymo passi, quanquam simul ad martyrium, ut ex singu-lorum Actis patet, non processerunt. In Menæis Mss. Ambrosianis seu Mediolanensibus hi quatuor SS. martyres simul colendi assignantur xx Octo-bris; dein S. Andream in Crisi Synaxarium, id est brevis vitæ et passionis historia subjungitur. Idem in aliis Menæis Mss. ut in codice quodam Mazari-næo quo sæpe decessores nostri usi sunt, videre est. Synaxarium autem Mediolanense, quoniam non-nihil differt ab illo quod ad xvii Octobris in Me-næis vulgaribus excusum est, et mirabiliter cum Actis nostris prioribus consonat, ita ut ex his de-sumptum illud merito conjicias, hic integrum ex codice Ms. proferimus. Datur vero sicuti est, spha-lmatis et locutionibus Græcorum infimæ ætatis ubi-que retentis, de quibus, si lubet, aliqui videri possunt apud Cl. Hase in editione Leonis Diaconi (14).

5. Μηνὶ ὀκτωβρίῳ κ' τῶν ἁγίων νεοφανῶν μαρ-τύρων Στεφάνου, Παύλου, Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, τῶν ἐπὶ Κοπρωδύμου μαρτυρησάντων. Οὗτος ἦν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ καβαλλίου ἐν ἀσκήσει διάγων, ἐν τῇ νήσῳ Κρήτη. Ἀκούων δὲ τὸν τύραννον τιμω-ρήσαντα τοὺς ὀρθοδόξους, ἀνέπλευσε πρὸς Κων-σταντινούπολιν ἐλέγξων αὐτὸν, καὶ εὐρῶν αὐτὸν πέραν ἐν τοῦ ἁγίου Μάμαντος παλατίῳι τιμωροῦντα τοὺς μὴ ἄρνούμενους τὰς θείας εἰκόνας, ἔφη· Ἄρα χριστιανὸς εἶ, βασιλεῦ; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν μετ' ὀρ-γῆς στραφεὶς ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ἄγεσθαι· οἱ δὲ τῶν τριγῶν σύροντες. Ἄλλοι τὸν χροῖτῶνα ῥηγνύντες, καὶ ἐκ τῶν ὀπίσθεν τύπτοντες, ἔσυρον τὸν ἅγιον, καὶ φησι πρὸς αὐτόν· Οὕτως ἐδιδάχθης ἀτιμάζειν βασιλέα; Ὁ δὲ· Οὐδεὶς ἀμαρτάνει βασιλέα ἐλέγξων παρανομοῦντα· ὁ δὲ· Τοὺς παρανομοῦντας μᾶλλον ὁμοῦς κολάζομεν, τοὺς ὡς θεοῦ προσερχομένους καὶ λατρεύοντας ταῖς εἰκόσι· ὁ δὲ· Ἄγνοεῖς, ὦ βασιλεῦ, τί μὲν τὸ σχετικῶς προσκυνεῖν, τί δὲ τὸ λατρευτικῶς. Ὁ δὲ τείνεσθαι τοῦτον ἐν μαστίγῳ ἐκέλευσε, βου-νεύροις κατὰ τοῦ νότου καὶ τῷ στόματι φραγελλῶν· D εἶτα λίθου τὸ στόμα προσέταξε τύπτεσθαι. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐκβαλὼν, ὡς οὐκ ἔπεισεν ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας, τύφας πάλιν, κατὰ κεφαλῆς σύρεσθαι τοῦτον τῶν ποδῶν τοὺς σχολίους ἐξαψάντες, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει θεατρίζεσθαι προστάσσει. Οἱ δὲ τάχιστα περαινωθέντες, καὶ τὸν ἅγιον σύροντες ἔβαπτον τὴν γῆν τοῖς αἵμασι· ὡς δὲ εἰς τὴν τοῦ Βοῦδος ἀγορὰν περθάκασιν, εἰδὼν αὐ-τούς τις ἄρει τοὺς ἰχθύας ἀποφορτισάμενος, ἠρώτα

(10) Gorii Thesaurus veterum diptychorum. Flo-rentiæ 1759, part. iv, p. 4 et seqq.

(11) Acta SS., t. I Maili, p. lx, n. 4.

(12) Loc. cit., p. 8.

(13) Ibid., p. 10.

(14) Leonis Diaconi Historiæ e recens. C. B. Hase, Bonnæ 1828, p. xxiv et passim.

τὴν αἰτίαν τῆς βασάνου καὶ μαθῶν, ἀξίην μακα-
λικὴν ὁ ἄθλιος ἀρπάσας, χαριζόμενος τοῖς τοῦ δια-
βόλου ὑπηρεταῖς, δρομαίως ἔρχεται καὶ τὸν δεξιὸν
πόδα τοῦ ἁγίου ἀπέκοψε, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἁγίαν
αὐτοῦ καὶ μακαρίαν ψυχὴν παρέθετο τῷ Κυρίῳ.
Οἱ οὖν σύροντες, νεκρὸν ἰδόντες, ὡς τι θνησιμαῖον
ἐν κοπρώδει χωρίῳ ἀπέβριψαν, νυκτὸς δὲ καταλαβού-
σας, τινὲς τῶν ὁρθοδόξων ἄρσαντες; ἔθαψαν ἐν τόπῳ
λεγομένῳ τῆς Κρίσεως. *Hæc latine versa sic son-
nant.*

6. Die xx Octobris Memoria recentium sancto-
rum martyrum Stephani, Pauli, Petri et Andreæ
qui sub Copronymo passi sunt. — Is (Andreus) sub
Constantino Caballino, asceticæ vitæ addictus vive-
bat in insula Creta, cumque audisset tyrannum or-
thodoxos tormentis exagitare, illum redarguendi
causa Constantinopolim navigavit. Invenit eum ul-
tra (civitatem, i. e. ad partem occidentalem. Vide
infra num. 30) in Palatio ad S. Mamantis, sævien-
tem in eos qui sacrarum imaginum nollent cultum
abjicere, eumque compellans : Imperator, tunc
Christianus es, inquit? Hic vero cum ira ad eum
conversus, adduci jussit. Tum alii capillis abri-
pientes, alii tunicam lacerantes et a tergo cæden-
tes, Sanctum raptabant. Cui tyrannus : Itane con-
tumeliis imperatorem afflicere edoctus es? Ille vero :
Nemo delinquit, imperatorem arguens, dum leges
contemnit. Tyrannus iterum : In vos potius legum
corruptores animadvertimus, qui quasi diis advoluti,
imagines adoratione prosequimini. Respondit ille :
Nescis, imperator, quid sit cultum relativum exhi-
bere, quid vero latreuticum. Tum cum ad flagra
extendit, tergum et pectus bovinis nervis concidi,
deinde os saxis contundi præcepit ; postera die foris
ejectum, utpote cui Christum et sacras imagines
abnegare non persuasisset, rursus flagellatum, capi-
te in terram demisso, alligatis pedibus raptari
jussit et Constantinopoli publice deridendum expo-
ni. Quem citissime pertrahentes, terram in raptando
sanguine consperserunt. Ita forum Bovis assecutos
conspiciens aliquis qui modo pisces exonerarat, de
tormenti causa sciscitatur ; re comperta, macelli
cultro miser arrepto, servis diaboli placere appe-
tens, cursu contendit et dextrum pedem Sancti ab-
scidit, qui interea sanotam ac beatam animam Do-
mino tradidit. Qui cum raptabant, ut mortuum
aspexere, velut quid morticini in fœdissimum lo-
cum abjecerunt ; nocte vero adventante, sublatum
quidam orthodoxi tumultu condiderunt in loco qui
dicitur Crisis.

7. In Menæis excusis sæpissime diversis diebus
iisdem Sancti commemorantur quia diversos Mss.
codices editores adhibuere. Aliam tamen hujus rei
causam assignat Papebrochius (15), Græcos nimi-
rum eodem aut sequenti die commemorare fre-

quenter sanctos varios, qui Sancto præcipuo tali
die celebrato affines sunt, et tamen priores etiam
suum proprium diem obtinere. In Menæis itaque
prædicti quatuor Sancti ad diem xxi Octobris, qui
diei quo passus est S. Andreas in Crisi, xx scilicet
proximus est, relati sunt et sequenti brevi enco-
mio celebrantur : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, μνήμη τῶν ἁγίων
νεοφανῶν μαρτύρων Ἀνδρέου, Στεφάνου, Παύλου
καὶ Πέτρου.

Στίχοι· Τρεῖς, ὁ Στέφανος, σὺ στεφανίτας ἔχεις
Τοὺς σοὶ συναθλήσαντας ἐξ ἑνὸς ξίφους.

Id est : Eadem die (xxi Octob.) memoria sancto-
rum recentium martyrum Andreæ, Stephani, Pauli
et Petri.

Versus : Tres concoronatos habes, o Stephane,
Tecum ense pugnantes eodem strenue.

B Rursum die xxxiii Octobris in altero duorum Meno-
logiorum quæ Scholzius edidit (16), comparent
SS. martyres Stephanus, Petrus et Andreas et
xxviii Nov. iterum S. Stephanus Junior martyr so-
lus ; in altero vero solus S. Stephanus Junior mo-
nachus et martyr die xxviii Oct. semel commemo-
ratur. Item in codice Laurentiano (17) sæculi x :
xxviii Octob. S. Stephani et qui cum eo passi sunt.
Conjectura ducti ut exponemus n. 23 arbitramur
hic illum Stephanum olim commemoratum fuisse
qui sub eodem Copronymo plurima passus, dein in
Sugdæam exsul sancle vitam finivit. Ita enim fe-
runt tum Menæa, tum Menologia Sirleti et Basilia-
num ad diem xxviii Novembris. Huic deinde ex
more Græcorum additi fuerint SS. Petrus et An-
dreas, ex quo etiam profluxit ut die xxviii Novem-
bris, quo S. Stephanus Junior passus est, idem duo
Sancti tum in Menæis, tum in variis Menologiis
iterum recolantur (supra num. 14).

C 8. De Actis quæ subjicimus hæc accipe. Du-
plicia exhibemus, utraque Græce inedita, priora
vero etiam Latine ; id facimus tum quod posteriora
ex illis non profluxerunt, sed paucis omissis, non-
nulla superaddunt, tum etiam quod horum exem-
plar perfectissimum nacti sumus, quinque scilicet
Mss. codicum collationem in margine referens.
Tribuuntur hæc Metaphrastæ, ut diserte habet Al-
latius, qui in diatriba de Symeonibus eorum ini-
tium affert (18) : quare hunc locum non viderit Pa-
gius (19) qui negat Acta illa Symeoni Metaphrastæ
adjudicata fuisse. Testimonium autem Allatii quan-
tum in hac re valeat, nemo ignorat ; attamen, si
opus esset, rem argumentis pluribus, ex ipsis Actis
desumptis, evincere possemus. Acta priora ex-
scripta sunt ex vetusto codice Bibliothecæ Parisinæ,
quem B. Montfaucon sæculo ix adscribit (20), et ut
perpetua comparatione cum Metaphrastæis conferri
possint, utraque iisdem numeris, ubi eadem narra-
bantur, signavimus. Quo autem tempore conscripta

(15) Eph. Græco-Mosch., t. I Maii, p. viii et pas-
sim ; t. II Maii, p. 110, n. 11.

(16) De Menologiis, etc., p. 8.

(17) Bandini codd., Græci, t. I, p. 130.

(18) Allatius, de Symeonibus, p. 128.

(19) In Critica Baronii, ad ann. 761, n. 2.

(20) Bib. Coisl., p. 185.

fuerint definiri nequit; nihil enim reperimus, præter minimi momenti notam chronologicam ex qua constat scriptorem satis diu post Copronymum vixisse. Locus, qui num. 3 sub finem occurrit, is est: Iste vero erat Constantinus... quem fideles ejus temporis (οἱ ἐν τοῖς τότε χρόνοις) merito sub cognomine Copronymi infamarunt. Sed ex eo Acta illa priora commendantur, quod locum Sancti natalitium, diem passionis aliaque adjuncta plurima minute proferunt, et quanquam prolixioribus verbis interdum S. martyr loqui videtur, eadem tamen fere in aliis Actis occurrunt, sæpe vocibus iisdem aut similibus expressa. Conferri in eam rem possunt numeri potissimum 7 et 10. Ex locorum designatione, ut infra uberius disserimus, et ex iis quæ in fine Actorum scribuntur, ut itidem inferius dicetur, arbitramur ea Cpoli conscripta non fuisse. Scimus tantum maximam partem sacrorum codicum Bibliothecæ Coislinianæ, ut in præfatione testatur laudatus Montfaucon, ex monasteriis montis Atho prodiisse, et illic olim brachium S. Andreae Cretensis, qui idem est fortasse ac Sanctus noster, asservatum fuisse. Qua de re plura vide num. 37.

9, Metaphrasten, cujus Acta secundo loco prodeunt, priora illa non vidisse satis certo nobis constat. Ipse enim nec ortus locum, nec diem obitus, quem usque diligenter inquisivisse vel ex Vita S. Theoclistes Lesbicæ constat (21), in narratione sua consignavit. Nec præterea dum vitam satis accurate scriptam nactus erat ordinem aut stylum multum immutare consueverat; cumque apud ambos scriptores plerumque similia obvia sint, existimamus utrumque ex Actis antiquioribus, sed nunc deperditis, suam narrationem excepisse, iis additis quæ aliunde colligere potuerant. Metaphrastes tamen ætate posterior videtur ex eo quod in ejus collectionibus S. Andreae Vita diem XIX Octobris occupat, noster autem scriptor, ubi refert Sanctum die XX passum esse, nihil de immutato cultus die commemorat; sed cum levis ea ratio videri queat, id aliter adstruimus, Metaphrastæ nempe collectiones adeo post scriptionem illico pervulgatas fuisse ut priorem scriptorem illum fugere non potuerint. Quæ igitur apud eum de S. Andrea in Creta monasticam vitam amplexo narrantur, dein de miraculis quibus eum Metaphrastæ etiam temporibus, ipso teste, in urbe Cpoli Deus glorificabat, scriptor idem ille prior non omisisset. Quibus positis, cum notum sit Metaphrasten medio sæculo X floruisse, hinc deducere licet Acta quæ priori loco edimus, illa ætate antiquiora esse.

18. Sicuti ex Anonymi Actis Synaxarium Mediolanense, quod num. 5 retulimus, desumptum est, ita illud quod in Mensis excusis occurrit, ex Metaphrastæ narratione evidenter profluxit. Ex quo, sicut ex Sancti Officio quod ibidem legitur, cele-

Aberrimum fuisse S. martyrem jam a sæculo IX, miraculis multis claruisse colligitur. Josephus enim hymnographus quem, ex Actis a Papebrochio in lucem datis (22), eo sæculo floruisse constat, decem diversis locis in suo Canone miracula celebrat, quæ sub ipsius oculis Cpoli coram Sancti tumulo patrabantur. Merito itaque et in Actorum titulo Thaumaturgus dictus est, et in Contacio, ut vocant, Græci Officii, his verbis extollitur: Ἐορτάζει σήμερον ἡ βασιλεύουσα πολις ἐόρτην ὑπὲρλαμπρον τῆς φωτοφόρου σου μνήμης, ἅπασιν προσκαλουμένη πόλιν καὶ χώραν· χαίρει γὰρ ὡς κικτημένη θησαυρὸν μέγαν, τὸ πολύαθλόν σου σῶμα, Ἄνδρᾶ μάρτυς, ὀρθοδοξίας φωστήρ. Id est: Hodie celebrat regina urbium (Cpoli) illustre festum tuæ memoriæ, totam convocans civitatem et regionem; jubilat enim magnum thesaurum possidens, corpus certaminibus gloriosum, sancte martyr Andrea, orthodoxiæ lumen. Hic vero obiter monemus, si quis nomina ex Græcorum Liturgia desumpta non satis sibi nota hic offenderet, eum singulorum declarationem reperiturum in Ryssi dissertatione de Acoluthia Græcorum, quæ in Junio nostro edita est (23), expeditius autem ea utetur, qui indicem ultimum a Ghesquero tomo primo Octobris ad calcem subjectum adhibere voluerit.

§ II. *Septem Martyres in plerisque fastis confuse prolati ab invicem distinguuntur et eorum Acta breviter illustrantur. Persecutionis Constantini Copronymi brevis historia et chronotaxis exhibetur.*

11. Hos septem Sanctos, qui omnes sub Copronymo varia tormenta, et mortem, uno excepto, passi sunt, hic juxta seriem mensium et dierum quibus coluntur subjicimus, ex quo simul apparebit quo loco in opere nostro de iis actum sit, aut in posterum agendum: I Die XVII Martii. S. Paulus monachus et martyr in Creta; — XVI Maii, S. Petrus Calybita et martyr in Blachernis, prope Cpolim: — IV Junii, S. Joannes Monagriæ Hegumenus, martyr Cpoli; — VIII Julii, S. Paulus Novus martyr Cpoli; — XX Octobris, S. Andreas monachus Cretensis, dictus in Crisi, martyr Cpoli; — XXVIII Octobris (?) S. Stephanus qui in Sugdæam relegatus est; — XXVIII Novembris, S. Stephanus Junior, martyr Cpoli. — Placet et de his omnibus nonnulla disserere, ex quibus lumen aliquod persecutioni Copronymianæ affusum iri spero. De primis ex his septem, nempe de S. Paulo martyre in Creta, egerunt decessores ad diem Martii indicatum (24), ibique ex Actis S. Stephani Junioris, a Lipomanno ex Metaphraste Latine vulgatis, loco aliquo insigni de S. Paulo adducto, concludunt eum in Cypro passum esse; verum eum in ipsa Creta passum esse nobis omnino manifestum est. Sunt enim ad manum Acta ejusdem Stephani Junioris, accuratissime a quodam Stephano Diacono conscripta. Dum hunc itaque

(21) Surius ad x. Nov., p. 238, edit. 1618.

(22) T. I. Avril., p. 266.

(23) T. II Junii. p. 1 et seqq.

(24) T. II Martii, p. 609.

narrantem secuti sumus (25), deprehendimus illico, vel Cypri nomen mendose in codicem Lipomanni irrepisse vel ipsum interpretem oscitantæ arguendum esse. En quomodo ea in S. Stephani antiquiore Vita narrentur (26). Itaque in medium prodiit Antonius ex Creta insula, qui de victima Deo immolata his verbis locutus est: Quomodo sine lacrymis egregia abbatis (quo vocabulo non solum monasterii moderatorem, sive ἡγούμενον, sed omnes monachos Græci illius temporis plerumque nuncupant) Pauli certamina in vestrum conspectum adducam, venerandi Patres? Vir ille generosus a Theophane cognomento Lardotyro, insulæ archisatrapa, comprehensus, in prætorium Heraclii interrogandus adductus est. Etc. Antonius igitur, dum insulæ archisatrapam commemorat, non de Cypro loquitur, cujus nulla fit mentio in his Actis S. Stephani, sed de Creta, ex qua oriundus, Cpolim adventit. Cum vero ex iisdem Actis antiquioribus S. Stephani, et Metaphrastæa, quæ Lipomannus Latine versa exhibet, et reliqua omnia profluxerint, etiamsi alicubi Cypri nomen prodiret, ex Actis probatoribus respiciendum esset. Verum dubio locum omnino nullum relinquit, quod libro primo de Thematis (27) refert Constantinus Porphyrogenneta, Cyprum scilicet, ab Heraclii tempore usque ad Basilium Macedonem, a Saracenis fuisse occupatam, in quorum potestatem, postquam, Basilio imperante, per annos septem fuissent depulsi, iterum devenit. Ex quo manifestum est Copronymum Cypro nunquam imperasse, neque ab Antonio illo ex Creta, dum narrationem suam absolvit, de Cypri præfecto dici potuisse (28): Sic sanctum virum holocaustum igne effecit nequam imperatore (Copronimo nimirum) nequior præfectus, ille nempe Theophanes Lardotyros, de quo supra. Sed de Creta utique poterat dici, quam idem Porphyrogenneta non nisi sub Michaelis Balbo a Saracenis captam affirmat (29).

12. Tempus martyrii ex Theophane, cum Actis S. Stephani collato sic statui potest. Narrat ille ad annum mundi 6257, sub indictione quarta (30), Copronymum omnibus subditis iuramentum præcepisse, ne imaginibus venerationem exhiberent; anno vero sequenti, indictione quinta (31), præfectos in provincias seu themata misisse, qui easdem ibi in monachos, quas ipse Cpoli, ederent tragedias. Porro monachi, qui anno 767 cum S. Stephano in carcere prætorii versabantur, de crudelitate præfectorum in provinciis plurima memorant (32). Cum autem quadam die una cum vinctis aliis Patribus sederet vir sanctus, sermo motus est de

A persecutione quæ præfecti imperatoris diversis in locis adhibuerant. Itaque in medium prodiit Antonius ex Creta insula etc. (Cfr. supra num. 11.) Aliunde inductio illa Cpolitana quinta, qua novi præfecti ad provincias missi sunt, currebat a Septembri anni 766, ad Septembrem anni 767, et præterea certum est S. Stephanum hoc anno 767, die xxviii Novembris martyrio coronatum fuisse. Ergo sub ipsa indictione illa quinta, ante Septembrem anni 767 contigerit martyrium S. Pauli in Creta, de quo Antonius ille Cretensis narrat. Cum vero S. Paulus ad diem xvii Martii in Græcorum fastis memoretur (33), forte non immerito hoc die, indictione quinta, anno consequenter 767, eum passum esse pronuntiabimus.

13. Cum S. Paulo ad eundem diem colitur S. Theosterictus (34), monachus monasterii Pelecetæ, in Asia ad Hellespontem siti (35), non quod eo die obierit (nam confessorem eum dicunt Menæa (36) et in pace mortuum), sed quod eodem loco (37) Actorum S. Stephani, post dictum Antonium Cretensem, Theosterictus narrationem instituat, de martyrio triginta octo monachorum monasterii sui. Hos igitur dicit a Lachanodraconte præfecto, feria quinta in Cœna Domini, in monasterio suo Pelecetæ comprehensos esse, eoque vastato, ab eodem Lachanodraconte versus Ephesum abductos, ibi martyrii palmam obtinuisse. Porro inter præfectos, quos num. præcedenti a Copronimo, indictione quinta, in provincias missos esse diximus, nominatur a Theophane ipse Lachanodracon ille, cui thema Asiæ Minoris traditum scribit, alias dictum Thracesium. Perperam itaque, ut id obiter notem, Goarus hic thema Thracensium interpretatus est (38); nam horum thema in Europa situm erat, Thracesium vero complectebatur Asiam Minorem. Apprime ea distinguit, simul vocum etyma tradens, Constantinus Porphyrogenneta in laudato opere de Thematis (39). Indictio autem quinta, jam indicata, incipiebat, ut diximus, a Septembri anni 766; sed cum Theosterictus monasterium Pelecetæ a Lachanodraconte, feria quinta in Cœna Domini, invasum narret, dicendum erit id contigisse anno 767, die xvi Aprilis, quando Pascha die xix. Martyrium autem triginta octo sociorum Theostericti, quod in Ephesi partibus contigit, affigendum est profecto eidem anno 769, siquidem ante finem Novembris illius anni, S. Stephano in carcere narratum fuit. Diem martyrii assignari forte poterimus in hunc modum. Obtinet quidem hæc martyrum cohors in Martyrologio Romano diem xii Januarii, ad quem decessores nostri de iis ege-

(25) *Analecta Græca*. Paris, 1688, p. 504.

(26) *Analecta Græca*, loc. cit.

(27) *Edit. Bonn.*, p. 40.

(28) *Analecta Græca*, p. 505.

(29) *De admin. Imp.*, cap. xxii.

(30) *Theophanis Chronographia*, Bonnæ 1839, t. I, p. 675.

(31) *Ibid.*, p. 681.

(32) *Analecta Græca*, p. 504.

(33) *T. II Martii*, p. 609.

(34) *Ibid.*

(35) *T. I April.*, p. 30.

(36) *Ad diem xvii Martii*, Cfr. *Acta SS.*, t. II Martii, p. 609.

(37) *De qua ratione*, vide supra, n. 7 *Commentarii*.

(38) *Theophan.*, I. c., p. 681.

(39) *Lib. I, them. III, et lib. II, them. I.*

runt (40), sed hi fatentur se in nullis fastis ad dictum diem consignatos eos reperisse. Postea vero eosdem obvios habuerunt in pretiosissimo Synaxarista Chiffletiano, ad diem 11 Junii; nam eosdem esse, ex narratione Theostericti cum synaxarista illo collata (41), cuilibet manifestum fiet, quanquam Henschenium nostrum id tum fugere potuit. Porro laudatus synaxaristes non solum ad diem 11 Junii eos signat, sed præterea satis aperte insinuat iis illo die palmam martyrii obtigisse. Ex quibus verisimiliter conficimus hos monachos, mense cum dimidio postquam monasterium suum Pelecetæ vastatum et combustum viderunt, prope Ephesum suffocatos fuisse, die scilicet 11 Junii anni 757.

14. De S. Petro de Blachernis, quem num. 11 post S. Paulum Cretensero posuimus, plurima etiam ex Actis S. Stephani innotescunt. Papebrochius ad diem XVI Maii (42) ex laudato synaxarista Ms. a Chiffletio nostro accepto, de S. Petro sequentia depromit: Ὁ ἐν Βλαχέρναις Πέτρος, βουνεύροις τυπτόμενος τελειοῦται; id est: Petrus in Blachernis habitans, taureis cæsus, martyrium consummat. Recte Papebrochius conjicit hic agi de alterutro duorum martyrum, quos Theophanes ad annum 21 et 27 Copronymi refert; ex hujus historici verba Latine versa (43): Eodem etiam anno (mundi 6253, Constantini 21) Constantinus persecutor Andream venerabilem monachum, Calybitam dictum, ad Blachernas habitantem, in Sancti Mamantis circo flagellis interfecit, quod ejus impietatem, eo Valente juniore et Juliano vocitato, arguisset; ejus autem corpus in fluentum projici jusserrat, sed Andream C sorores ipsum efferentes, in Leucadii emporio sepulture mandarunt. Et anno mundi 6259, Constantini 27. Ceterum ab hoc tempore majori vesania in sanctas Dei Ecclesias ferebatur; misit enim qui Petrum venerabilem stylitam a petra exturbaret, eumque dogmatibus suis repugantem, vivum pedibus vinctum, ac per medias urbis vias pertractum in Pelagia projici jussit, alios vero saccis inclusos, alligatis pedibus, in mare demergi.

15. Synaxaristæ suo Papebrochius nimium diffidit, dum arbitratur eum duo allata martyria in unum conflasse; ipse enim Theophanes hic unum martyrem pro altero posuit, ut manifestum sit ex narratione S. Stephani Junioris, qua monachos secum in carcere Prætorii anno 767 detentos ad patientiam hortatur: Sanctos illos Patres, inquit, qui apud nos vitam martyrio absolverunt, imitemur. Sanctum illum monachum Petrum dico, in Blachernis inclusum (ἐγκλεισμένον: inclusum, Gallice: reclus, quo sensu frequentissime hæc vox prodit; perperam igitur Lipomannus: Blachernis in vinculis conjectum qui ante imperatoris conspectum intolerandis boum nervis (βουνεύροις τυ-

πτόμενος) pro Christi imagine cæsus, illum Dacianum et prævaricatorem libere appellando, sublatiæque ad Deum oculis dicendo, Gratias tibi ago, Domine, in mediis verberum cruciatibus exspiravit (44). Ad hæc primum advertimus eum, qui hic Dacianus, id est persecutor sævissimus (45), appellatur, a Metaphraste in eadem vita apud Surium ad diem xxviii Novemb. Julianum Apostatam dici, quod Theophani prorsus consonum est (supra num. 14). Deinde reliqua omnia quæ S. Stephanus narrat de Petro in Blachernis incluso, nihil diversum habent præter solum nomen, ab iis quæ de Andrea in Blachernis Calybita scribit Theophanes. Præterea si Theophanes, ubi de Petro stylita scribit (n. 14), vere Petrum in Blachernis inclusum designaret, quæ de isto narratur, cum historia S. Stephani componi non possent. Sanctus Stephanus enim, ut suo loco probabimus, a mense Nov. 763 usque ad finem anni 766 in exilio fuit, et circiter ab ineunte Januario 767 cum prædictis monachis in carcere Prætorii versabatur. Ex quibus probabile fit ante 763 S. martyrem Petrum, de quo narrat, occubuisse; nam alioquin, qui non melius monachi S. Stephano, quam hic illis, martyrium istud enarrasset? Neque S. Andreas in Blachernis prope Cpolim habitabat, ut Theophanes scribit, sed ex Creta adveniens ad Blachernas se contulit, ubi Copronymus in palatio suo Divi Mamantis in martyres sæviebat, quibuscum illico tentus est. Testatur id Acta et Synaxarium supra relatam (num. 5). Nec etiam tyrannus jussit eum usque ad mortem flagris cædi, ut iterum Theophanes scribit, et dein in fluentum projici, sed crudeliter raptari per viam publicam; nec Cpoli sorores suas habere potuit qui in Creta monasticam vitam degens, illuc advenerat ut cultum SS. imaginum coram tyranno defenderet; neque demum in emporio Leucadii ad littus Asiaticum Bosphori, honestæ sepulture mandari potuit, quem in ipsa urbe, dum raptaretur, exspirantem, in locum sordidissimum, in Pelagia scilicet, cum maleficis projicere, quemque dein viri orthodoxi in loco sancto Crisis, iterum in urbe ipsa, deposuerunt. Quæ singula cum ex Actis S. Andream luce clariora sint, manifestum est Theophanem non adjuncta martyrii immutasse, sed sola nomina martyrum transposuisse. Atque hæc iterum, non dicam, confirmantur, sed vere demonstrantur ex iis quæ habet Menologium Basilii ad xxviii Novembris postquam de S. Stephano Juniore egit. Similiter et S. Andreas (in Crisi) vinctus, raptatusque, e vita excessit. At sanctus Petrus (de Blachernis) in carcerem prius conjectus, deinde eductus, tamdiu flagellis cæditur, donec spiritum Deo tradidit. Num autem S. Andreas Stylita dici possit, infra inquiremus. De Calybitæ vero cognomine cum plura con-

(40) T. I Januar., p. 747.

(41) T. I Junii, p. 168. Cfr. t. I Januar., l. c. et Analecta Græca, p. 505.

(42) T. III Maii, p. 625.

(43) Theophan., t. I, p. 667.

(44) Anal. Græca, p. 507.

(45) Cfr. t. II Junii, p. 788, n. 9.

gesserit Bollandus ad diem xv Januarii, ubi de Joanne Calybita, satis erit hic dixisse illud a vocula Καλύβη, quæ ast tugurium significat, deductum fuisse, ita ut Calybites ille sit qui in tugurio habitat. Quam recte vero S. Petrus hoc cognomento insigniatur quem S. Stephanus appellat τὸν ὄσιον, τὸν ἐν Βλαχέρναις ἐγκλεισμένον, sicut ipsum S. Stephanum Theophanes dicit: τὸν ἐγκλειστον ὄντα εἰς τὸν ἅγιον Αὐξέντιον (quod nomen montis est), nemo non videt (46).

16. Sed quomodo Theophanes in hanc confusionem devenit? Nos allam causam non novimus nisi quod tunc adolescens fuerit valde, ut ipse prodit ad A. C. 763 (ipsi annum mundi 6255) dum in mari glacie constricto cum pueris se lusisse commemorat. In monasterio versatus (47) procul a Cpoli, diligenter quidem, ut in suo proœmio testatur (48) volumina plurima examinavit, sed de recentibus non multa, ut arbitrator, congerere potuit; sequitur in his plerumque Breviarium Nicephori, qui Photio probatus scriptor dicitur, sed is historiam, non chronographiam aut annales contexit. Causis autem erroris illius assignandis ideo diutius inhæremus, quod in martyrio S. Stephani lapsus iterum nonnullos admiserit, ut ad xxviii Nov. uberius dicetur. Quid igitur mirum, dum in Menæis, in Menologiis cæterisque fastis Græcis Andreæ illius Calybitæ mentionem qualemcumque diligentius exquireremus, nulla nos usquam hujus cognominis vestigia obvia habuisse? Commemoratur tamen ab omnibus S. Andreas monachus sub Copronymo passus et plerumque verba in Crisi apponuntur. Deprehenderant scilicet Græci fastorum scriptores, quæ a Theophane afferebantur cum æteris testimoniis, si minus historicorum, at certe hagiographorum constare non posse, et ideo Theophane derelicto, Synaxaria sua potius ex Metaphraste aliisque Actorum scriptoribus, ut cæterum plerumque consuevere, depromere maluerunt. Latini e contrario Theophanem aut ejus interpretem Paulum Diaconum secuti, inde quæ a priore confusa fuerant retinuerunt.

17. Ut autem ad ipsum annum utriusque martyrii, Petri nempe et Andreæ, jam indagandum accedamus, sic Theophanis verba num. 14 relata consequenter ad dicta interpretamur: Anno mundi 6253, seu 21 Copronymi contigit martyrium, non ut Theophanes scribit, Andreæ Calybitæ in Blachernis, sed Petri Calybitæ in Blachernis; et anno mundi 6259, Copronymi autem 27, martyrium in quibusdam simile, sed diversam mortem et sepulturam nactus est S. Andreas, qui a sepulturæ loco dictus est in Crisi. De annis a Theophane assignatis jamdudum Henschenius adverterat ab imperio

A Phocæ, cui unus annus detractus est (49), usque ad annum ultimum Copronymi, ubi error præcedens novo errore tegitur (50). vel annos mundi vel indicationes perpetuo claudicare, idemque de Theophanis emendatione specialem diatribam edidit (51), ex qua Theophanem suum plurimum ornare doctissimi editores Bonnenses (52) potuissent. Verum hoc loco manet altera via accurate annos modo indicatos ad æram vulgarem reducendi; Theophanes enim ad annum 6252, qui annum martyrii Petri de Blachernis immediate præcessit, eclipsim aliquam solis diligentissime consignat his verbis, ex versione Goari. Apparente solis defectu mensis Augusti die decimo quinto, feria sexta, hora diei decima, anno proinde 760, ut ex tabulis astronomicis constat (53). Et quia annum mundi 6253 Cpoli incepit, ex more Græcorum, mense Septembri anni 760 ut usque ad Septembrem anni 761 decurreret, exinde probabile sit S. Petrum de Blachernis occisum esse die xvi Maii dicti anni 761. Diem illum enim assignat antiquissimus Synaxaristes Me. quem Papebrochius a Chiffletio nostro in collegio Divionensi exscribendum accepit.

18. Annus martyrii S. Andreæ in Crisi dupliciter inquiri ac statui potest. Primus modus est iste: Memorant Nicephorus (54) et Theophanes (55) varias Copronymi expeditiones plerumque felices in Bulgaros, at quam indictione quarta mense Januario suscepit, anno nimirum 763, iisdem testibus infelicissima fuit; ex qua nempe turpiter mense Julio reversus est, ac furore quodam correptus, sævitie in monachos ac sanctarum imaginum cultores tragedias edere cœpit. Eadem indictione juramentum ab omnibus subditis exegisse dicitur, quo venerationem imaginibus in posterum se non exhibituros esse sponderent. Porro hæc singula in Actis nostris utrisque reperimus. Ibi sub num. 8 ipse Copronymus dicit se decretum tulisse quo plectendi sunt, quicumque imagines venerarentur. Dein num. 10 arguitur a S. Andrea quod bellum in Barbaros ordinisque politici administrationem neglexerit, ac superbum animum in Christianos demonstrare statuerit. Præterea num. 6 et 7, dum S. Andreas primum coram imperatore apparuit, permultos invenit quæstioni subjectos, nervis bubulis cæsos, oculorum effossione cruciatis, aliaque similia passos, quæ a duobus prædictis scriptoribus ante indictionem quartam nusquam recensentur, sed ea indictione iisdem pene verbis descripta sunt, uti et deinceps pluries (56). Ex his igitur recte statuimus ante indictionem illam id, est ante annum 766 S. Andreæ martyrium non contigisse.

19. Alter modus, quo pressius annum martyrii

(46) Theoph. Chronogr. Edit. Bonn., t. I, p. 674.
(47) In ejus Vita, t. II Martii, p. 220, n. 14 et p. 217. not. k.

(48) Loc. cit., p. 3.

(49) T. III Martii, p. VIII. n. 17.

(50) Ibid., p. IX, n. 18.

(51) Ibid., p. I.

(52) Theophanis Chronographia ex recensione Jo. Classeni. Bonnæ 1839.

(53) Art de vérif. les dates, édit. 1783, t. I, p. 66.

(54) S. Nicephori Patr. Cpol. Breviarum, etc. Edit. Bonn., p. 77 et seqq.

(55) Loc. cit., t. I, p. 691.

(56) Theophan., t. I, p. 677 et seqq.

S. Andreae determinamus hic est : Theophanes ad annum 6259 æræ mundanæ, ut dictum est num. 14 et 17, martyrium S. Petri stylitæ cum S. Andrea commutati, commemorat : sed ad eundem annum etiam indictionem signavit, quod satis frequenter quidem facit, non tamen ubique. Quando autem id facit, Pagius alique gravissimi scriptores non dubitant indictionem præ æra Antiochena admittere, qua Theophanes utitur, licet profiteatur se æram Julii Africani adhibere (57). Mihi tamen compertum est æram aliquoties recte proferri, cum erronea indictione, exempli causa ad an. 6253, ut ex adjecta eclipsis indicatione manifestum est. Patet nihilominus recte egisse, qui indictiones universim prætulerunt. Ad hunc igitur annum 6259 Theophanes indictionem signat his verbis (58) : Hoc anno, mensis Octobris die sexto, indictione sexta etc. Verum hæc indictio cum anno 6259 æræ mundanæ non concordat, cum ex regula S. Maximi (59), æræ addenda sit unitas, dein divisione instituta per 15, quod reliquum est, indictionem efficere debeat. Porro hac methodo hic non sex, sed quinque tantum obtinemus. Nihilominus indictionem hic recte adscribi, duplici via firmatur. Primo, quia Theophanes ad annum sequentem, indictione septima, scribit diem 1 Aprilis fuisse diem Sabbati (60) ; ex quo manifestum est, indictionem illam septimam recte adscribi ; ergo et ad præcedentem recte sexta adscripta est. Præterea ad hanc indictionem sextam signat Theophanes annum primum Stephaani papæ, atqui reapse Stephanus III, hæc indictione, mense Augusto electus est (61). Sic stabilita indictione qua passus est S. Andreas in Crisi pro quo Theophanes Petrum de Blachernis dixit, facile ipse annus eruitur. Etenim in Actis nostris prioribus, martyrium contigisse dicitur die xx Octobris, ex quo palam fit illud anno 767 affigendum esse.

20. Annus martyrii S. Andreae in Crisi uno tenore cum illo quo passus est S. Petrus de Blachernis, constituendus fuit, licet nonnulla de posteriore sancto dicenda supersint. Corpus ejus, postquam in circo Divi Mamantis flagris interfectus est, projiciendum erat in fluentum (supra num. 14 seqq.) ἐν τῷ ῥεύματι, ut Theophanes loquitur, sed ejus sorores ipsum efferentes, in Leucadiæ emporio sepulturæ mandarunt. Quale fuerit istud fluentum, facile colligitur ex Topographia Cpolitana Petri Gyllii, apud quem lib. iv cap. vi hæc leguntur (62) ; Non historici modo, sed etiam

(57) Petavius, De doctrina temporum, Ad auctarium, etc., lib. viii, cap. i et iv., t. III, p. 153 et 15. Edit. Andwerp. (Amstelodam.).

(58) Theoph., loc. cit., p. 681.

(59) Petavius, loc. cit., cap. v, p. 161.

(60) Theoph., loc. cit., p. 686.

(61) Baronius et Pagius, ad an. 768, num. I.

(62) Gronovi Antiquit. Græc., t. VI, col. 3323 et 3130.

(63) Theoph., loc. cit., p. 667.

(64) Cfr. tamen Glossarium Græcum V° ῥεύμα.

(65) L. c., col. 5322 et seqq.

A Grammaticus Suidas, tradunt ad Divum Mamantem pontem fuisse duodecim fornicibus constantem : multæ enim aquæ eo defluebant. Theophanes igitur, cum de fluente determinato loquatur, ut patet ex adjecto articulo τῷ, has aquas ad Divum Mamantem designat ; nisi forte sinum Ceratinum, qui ex Bosporo versus Occidentem se porrigit, voluerit significare. Ita intellexisse Goarius videtur, qui vertit fluentum maris (63) : verum ῥεύμα de fluviis eorumque impetu dicitur, non de sinu maris ; neque etiam, si sinui Ceratino hoc nomen apud Byzantinos scriptores obtigisset, id Gyllium, Cangium (64), aliosque fugisset. Porro docet Gyllius, templum et circum Divi Mamantis, uti et palatium ab eo dictum, sita fuisse in Blachernis, extra muros civitatis (65). Blachernæ enim audivit omnis regio, quæ inter angulum Cpolis occidentalem et sinum Ceratinum jacet, quo sinu civitas a Septentrione clauditur ; hic etiam decimam quartam Cpolis regionem fuisse idem Gyllius constituit. De locis illis plura videsis apud Papebrochium ad diem xvi Maii (66) et in præclero opere Cangii quod Cpolis Christiana inestribitur (67).

B
C
D
21. Emporium Leucadii, in quo sorores S. Petri de Blachernis ejus corpus sepelierunt, diversum non est a loco quem Dionysius Byzantinus in Anaplo Bospori (68) Lycadium promontorium dicit, eratque in littore orientali Bospori, non procul a Chrysopoli situm. Constat id iterum ex Chronicis Symeonis Magistri (69), Georgii monachi (70) et continuatoris anonymi Theophanis (71). Emporii autem nomine, quod locis ad mare sitis potesimum tribui notum est, non improprie hic insignitur. Porro locus idem omnino, siquidem ad eundem annum similia ubique de eo memorantur, a Symeone et Joanne Scylitza Leucatum audit (72), a cæteris vero Leucates ; quamobrem manifeste de eo agi videtur, ad diem xxiii Julii, ubi de S. Anna ἐν τῷ Λεύκατῳ Pinus noster disserit (73). Promontorium enim Leucatas vel Leucactas prope Nicomediam in Bithynia, ut cætera mittam, longius a Cpoli dissitum fuit, quam ut illuc S. Anna ad imperatorem Basilium Macedonem, a quo dicitur in sponsam expostulata, se conferret. Nobis autem non inutile visum est, situm Emporii illius, cujus frequenter Byzantini scriptores meminere, hic accurate assignare. Addimus solum, in quantum ex Gyllio, Cangio et erudito geographo Hammers (74),

(66) T. III Maii, p. 625.

(67) Lib. iv, p. 83, n. 6, et p. 174, n. 3 ; lib. i, cap. i n. 16.

(68) Apud Gronov., loc. cit., col. 3201 d. et 3203 d.

(69) Ed. Bonn., p. 721.

(70) Ed. Bonn., p. 877.

(71) Ed. Bonn., p. 384.

(72) Cangius in notis ad Zonar. Ed. Paris. t. II, p. 98.

(73) T. V Julii, p. 486.

(74) Hammers. Cpolis. Pesth. 1822, p. 298.

rem assequi potuimus, collocandum illud esse in loco qui hodie Keurfus dicitur, jacetque inter Kandlische' et Anatoli, et duabus fere leucis horariis trans Bosporum a Cpoli distat.

22. De S. Joanne præfecto monasterii Monagriæ, qui tempore persecutionis Copronymianæ in sacco inclusus, in mare demersus est, pauca habet ad diem iv Junii Henschenius noster (75), eaque iterum ex Synaxariis a Chiffletio acceptis deprimi. Joannem hunc ita celebrat S. Stephanus in carcere prætorii, postquam de S. Petro de Blachernis verba fecerat: Imitemur et qui eum (Petrum) secutus est, Joannem divinum illum amœni monasterii Monagriæ præfectum, quem tyrannus imperator (Copronymus) tyrannice comprehensum, quod Christi ejusque Matris imaginem pedibus conculcare renuerat, sacco inclusit, eumque ad ingentem lapidem alligatum in profundo maris præfocavit. Quid hujusmodi morte acerbius? Verum, eo gloriosorem coronam præbet (76). Ex quibus, sicuti et ex chronologicis observationibus sub num. 17 allatis, recte deducere nobis videtur, S. Joannem Hegumenum monasterii Monagriæ die iv. Junii, anno 761, eodem scilicet quo S. Petrus, martyrii palmam adeptum esse. Apud Henschenium quidem dicitur, non Monagriæ sed Menagriæ præfectus: verum illud ex amanuensium lapsu factum esse conficitur, cum ex quatuor mss. codicibus quos Jac. Lopin se contulisse testatur (77), tum ex ipso Metaphraste qui apud Surium ad diem xxviii Novembr. similiter scribit: monasterium Monagriæ. Non igitur veritatem plane omnem Papebrochius assequitur, dum in hujus monasterii nuncupationem inquiri (78); verisimile tamen est illud in ista, quam dicit, regione Sigriana situm fuisse, quia, ut alibi adstruit (79), ibi plurima monasteria exstiteri nomen non valde diversum consecuta, ut erant quæ Parvi Agri et Magni Agri dicebantur. Præterea si illud prope Cpolim fuisset, non dubitamus quin Cangius, tot scriptores editos et mss. incredibili diligentia perscrutatus, ejus, in sua Constantinopoli Christiana notitiam tradidisset.

23. In indiculo martyrum de quibus hic agere nobis assumpsimus (supra num. 41), et in quo ordinem mensium sumus secuti, post Joannem Monagriæ Hegumenum, prodit S. Paulus Novus, militiæ dux, dein monachus ut ex quibusdam documentis apparet (80), demum martyr die viii

A Julii, anno, ut videtur, 771. Reliqua quæ ad eum spectant, in Actis nostris ad dictum diem quærantur. Nos hic solum a Paulo ex Creta, de quo supra num. 41 et seqq., cum distinguere intendimus, dein aliquid de anno martyrii emendatius proferre. Refertur in Actis ejus, 122 annis post passionem, revelatione facta Antonio Cauleæ patriarchæ Cpolitano, ejus sacrum corpus honorificæ sepulturæ Cpoli in monasterio Cajumæ traditum fuisse, unde illud Veneti anno 1222 acceperunt et forte usque in hodiernam diem asservant. Demonstratum est autem ab Henschenio Antonium Cauleam non anno 888, ut antea credebatur, sed 893 sedere cœpisse (81); ex quo numero, si 122 demantur residui erunt 771. Verum Pinius correctionem Henschenii quam Pagius alique omnes amplexi sunt (82), non assecutus, cum Baronio annum 888 erronee retinuit (83). Proinde annum non 771, sed 766 martyrio S. Pauli assignaverat. Nunc ex serie quam sequimur, devenimus ad S. Andream in Crisi, quem die xx Octobris anni 767 passum esse, supra num. 18 seq. adstruximus; verum reservatis, quæ de eo reliqua sunt, ad § sequentem, jam paucis diem xxviii ejusdem mensis attingimus. Jam dictum est supra num. 7, illo die a vetustissimis Eclogadiis seu Menologiis colendos indici S. Stephanum, Petrum (de Blachernis) et Andream (in Crisi). In Typico S. Sabæ aliaque fastis, prodit hoc eodem die S. Stephanus Sabaita canonum scriptor, de quo agit canon Menæorum novæ editionis, a Theodoro Grapto Nicææ metropolitano (84) conscriptus. In Synaxario Menæorum hic Stephanus dicitur episcopus fuisse et certasse contra hæreses; in Menologio Sireti ut martyr annuntiatur (85). Hæc autem nec Stephano Sabaitæ qui a Theodoro Grapto celebratur, nec alteri homonymo itidem Sabaitæ, cujus præclara Acta Pinius illustravit ad xiiii Julii, convenire possunt (86). Quapropter conjicio hic agi de Stephano illo, qui a Copronymo in Sugdæam, Mæsiæ inferioris partem (87), ejectus est (88), eodem forte qui viginti fere post annis, in concilio Nicæno anni 787 subscripsit: *Στέφανος ἀνάγιος ἐπίσκοπος Σουγδάων* (89). Sed de his iterum ad xxviii Octobris.

D 24. Jam ad celebratissimum totius persecutionis Copronymianæ martyrem Stephanum Juniozem, qui xxviii Novembris colitur, devenimus. Hic autem satis erit chronotaxin posterioris partis ejus

(75) T. I Junii, p. 402.

(76) *Analecta Græca*, p. 507.

(77) *Ibid.* in præfat.

(78) T. I Junii, p. 402.

(79) T. II Martii, p. 213, n. 2.

(80) T. II Julii, p. 636, n. 2. Cfr Menæa, et Menologium Basilii ad xxviii Novembr.

(81) T. I. Aug. de patriarch. Cpolit., p. 413.

(82) *Ibid.*, n. 663.

(83) T. II Julii, p. 633, n. 10.

(84) Lequien, *Oriens Christ.*, t. III, col. 359: Cfr

Chronio. Symeonis. Edit. Bonn., p. 643.

(85) Cfr t. III Julii, p. 525, n. 9.

(86) *Ibid.*, n. 8 et seq.

(87) Cellarius, t. I, edit. 1773, p. 498. Cfr *Acta SS.*, t. V Junii, p. 247.

(88) Menæa, Venetiis 1843, ad xxviii Novembr., p. 211. Menologium Basilii, Urbini 1727, ad eund. diem., p. 217.

(89) Labb. *Concil.* t. VII, p. 327 c. 363 b, 42 c; Coletus. *Illyricum sacrum*, t. VIII, p. 123; Lequien, *Oriens Christ.*, t. I, col. 1229.

vite, qua sæpius in hoc Commentario nixi sumus, breviter stabilire. Natus est S. Stephanus Cpoli anno 715, post ordinationem S. Germani patriarchæ (90), quæ contigit die xi Augusti ejusdem anni (91). Deductus est a parentibus, valde juvenis, ad Joannem anachoretam montis S. Auxentii, e regione Cpolis, ad sinum Nicomediæ siti, in quo cum diu vixisset, anno ætatis 42 (92), Christi proin 756 aut 757, ad ipsum cacumen montis in angustissimam cellulam se contulit. Interea Copronymus anno 754 (93) synodum iconoclasticam coegerat, cujus decreta ipse deinceps propugnavit, quamque a Constantino pseudopatriarcha, antequam eum morti traderet, anno 768 iterum approbari voluit (94). Hujus conciliabuli decreta anno 763 ad S. Auxentii montem idem imperator jussit deferri, ut a S. Stephano subscriberentur (95). Is vero, eum id facere renuisset, ad S. Auxentii cæmeterium arcte custoditus, die septimo, dum Bulgaris bellum inferre imperator debuit, liberatus est (96). Porro in Bulgaros profectus est Copronymus die xvii Junii, et die xxx ejusdem mensis, feria v, indictione i, eos prælio devicit (97); ex qua indictionis et feriæ indicatione certissimum est ea contigisse anno, quem supra dicebam, 763.

25. Dein a reditu imperatoris Cpolim, paucis eventibus interjectis, incenso S. Auxentii monasterio (98) S. Stephanus e tugurio suo usque ad mare pertractus est, ibique naviculæ impositus et Chrysopolim ad Philippici monasterium delatus (99), postquam dies xvii illic transegerat, ad insulam Proconnesum in exsilium missus est (100). Quoniam vero dicitur ibi, initio pæne exsilii sui, anno 49 ætatis domiculam in columnæ formam a se exstructam, ingressum esse (101), si meminerimus eum anno 715 post xi Augusti esse natum, constabit id accidisse anno 763 exeunte, aut currente 764. Ex quibus quæ num. 24 attulimus de anno 763 iterum confirmantur. Rursum traditur in ejus vita, secundo exsilii anno, id est 763 aut 766, matrem illius obiisse (102), denique nonnullis rebus interjectis, Cpolim eum revocatum fuisse. In qua civitate, diebus aliquot carcere Phialæ detentus (103), cum imperatorem publice arguisset, per undecim menses prætorio incarceratur (104) et demum anno ætatis 53, die xxviii Novembris (105), anni proin 767, martyrii coronam accepit (106.) Cum enim anno 715 sit in lucem editus, patet eum dicto anno 767, annum ætatis 53 esse ingressum. Porro, si menses

(90) *Analecta græca*, p. 403 et 404.
 (91) Pagius ad an. 714, n. 2 et ad an. 766, n. 2; Cfr *Analecta Gr.*, p. 405 et 406.
 (92) *Analecta Gr.*, p. 423 et seq.
 (93) *Theoph. loc. cit.*, p. 659. Pagius ad ann. 754, n. 40.
 (94) *Theoph.*, p. 683.
 (95) *Analecta Gr.*, p. 457 et 477.
 (96) *Ibid.*, p. 460.
 (97) *Theoph. loc. cit.*, p. 667 et seq.
 (98) *Analecta Gr.*, p. 475.
 (99) *Ibid.*, p. 476.

A undecim carcere prætorii mansit, inde conficimus eum sub finem anni 766 Cpolim revectum fuisse, et consequenter tres fere annos vixisse exsulem in Proconneso. Quocirca, ubi de Petro de Blachernis egimus (supra num. 15), qui anno 761 passus est, merito diximus ejus martyrium S. Stephano innotescere potuisse et ab eo, sex annis elapsis, in carcere prætorii narrari; at non item martyrium S. Andree in Crisi, quod xx Octobris anni 767 contigit: tum enim jamdudum S. Stephanus in dicto carcere detinebatur, mox ipse ad eandem palmam arripiendam, inde exiturus. Rursum, ex iisdem quæ deduximus, conficitur S. Stephanum ter publice prodiisse, et crudeliter fuisse ligatum ac pertractum, ultimis scilicet mensibus annorum 763, 766 et 767 (107). Atque exinde factum est, ut tum Nicephorus in Breviario (108), tum Theophanes (109) anticipate et confuse omnia narraverint, nec opus est cum Pagio (110) in aliam causam inquirere. Porro hæc Theophanis narratio Baronium aliosque aliquando in errorem, de anno mortis S. Stephani constituendo induxit.

26. Nunc autem quoniam inquisitio ista in historiâ et chronologiam persecutionis iconoclasticæ secundæ, prolixior facta est, quam id primum existimabamus, utile duximus eam, juxta seriem annorum, hic compendio exhibere, additis numeris Commenturii, ad quos de singulis actum est:

Anno 761, xvi Maii, passio S. Petri de Blachernis. Supra num. 47.

C Eodem anno, iv Junii, passio S. Joannis Hegumeni monasterii Monagriæ, num. 22.

Anno 763 ad finem vergente, S. Stephanus Junior ex tuguriolo montis Auxentii abstractus et mari Chrysopolim devectus, mox in Proconnesum exsul mittitur, num. 24 seq.

Anno 766, sub finem. S. Stephanus Junior Cpolim redux, carceri traditur, primum Phialæ aliquot dies, deinde prætorii, num. 25.

Eodem anno Copronymus omnes subditos juramentum præstare jubet, se imaginibus sacris venerationem non exhibituros, num. 12.

Anno 767 Copronymus præfectos crudelissimos ad provincias mittit, num. 12.

Eodem anno, xvii Martii passio S. Pauli monachi in Creta, sub Theophane Lardotyro insulæ præfecto num. 12.

Eodem anno, xvi Aprilis, invaditur monaste-

(100) *Ibid.*, p. 483.
 (101) *Ibid.*, p. 486.
 (102) *Ibid.*, p. 495.
 (103) *Ibid.*, p. 495.
 (104) *Ibid.*, p. 499 et 503.
 (105) *Ibid.*, p. 521.
 (106) Cfr Pagius ad an. 766, n. 2.
 (107) *Analecta Gr.*, p. 475, 499 et 518.
 (108) *Edit. Bonn.*, p. 81.
 (109) *Loc. cit.*, 674 et 684.
 (110) Pagius ad an. 765, num. 1.

rium Pelecetæ in Asia ad Hellespontum, a Michaelē A Lachanodraconte Asiæ præfecto, num. 13.

Eodem anno. II Junii, passio 38 monachorum ejusdem monasterii, a Lachanodraconte prope Ephesum terræ mole obrutorum, num. 13.

Eodem anno XX Octobris, passio S. Andreæ in Crisi, num. 19.

Anno 771, VIII Julii, passio S. Pauli Novi, num. 23.

§ III. *Inquiritur in vitam S. Andreæ. Actorum loca nonnulla illustrantur.*

27. S. Andreas natus est in insula Creta, ut testantur ejus Acta et synaxaria omnia, tum excusa, tum ms. Assemanus asserit Menæa impressa, eum ex una urbium Cretæ oriundum facere (111), sed doctissimus vir accurate verba Græca non expenderit: Γέννημα καὶ θρέμμα γέγονε τῆς εὐνομιωτάτης τῶν πόλεων Κρήτης. Raderus noster, qui omnia Menæorum synaxaria Latine interpretatus est, et cujus opus ms., in Bibliotheca Burgundica Bruxellensi asservatur (112) eundem locum obscure vertere maluit: Natus et educatus est in optime morata civitate Cretæ. Sed dubium omne tollit Metaphrastes ex quo Menæorum Synaxarium, ut frequenter contingit, descriptum est: Ἐνεγκε μὴν γὰρ αὐτὸν ἡ εὐνομιωτάτη ποτὲ τῶν πόλεων Κρήτης (infra num. 3). Ex quibus manifestum est, Metaphrasten de legibus, quas Minos olim Cretensibus tradidit, sermonem facere. Insolitum quidem est πόλιν apud mediæ Græcitatatis scriptores, non de urbe aliqua dici (113), sed de civibus, qui legibus communibus reguntur; verum in Metaphraste, quem ex scriptis patet in antiquis litteris non mediocriter versatum esse et allusiones historicas adamasse, id mirum videri non debet. Apud Hesiodum autem, Thucydidem, Isocratem, Aristotelem aliosque, πόλιν cives quoscunque iisdem legibus rectos designasse, extra controversiam est (114). Porro in Actis nostris prioribus, S. Andreas natus dicitur in loco, qui Castrum dicebatur (infra num. 6): Ἐν τῷ ἐπιλεγομένῳ τῆς Κρήτης Καστρῷ; et ita verba illa accipienda esse, manifestum videtur ex iis quæ in iisdem Actis (num. 16) de loco Crisis leguntur: Ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Κρίσις; hic enim de vocum significato nemo dubius hærebit. Quanquam autem oppidum quodcunque, præsertim si munitum sit, testibus Gretsero nostro et Goaro in Codino Curopalata illustrato (115), κάστρον dicitur, id certe de tota Creta dici nequit, et quidem interpretationem hujusmodi verba Græca aperte respuunt. Porro Castrum locus Cretæ non valde insignis fuerit, cum apud geographos nusquam prodeat. Recentes

A quidem nonnulli, ut Hoffmann, Balbi, etc., vicum Castel-priotisa commemorant, non procul a Candia situm, a rudi gente habitatum, at eundem esse cum loco qui medio ævo Castrum dicebatur, nihil est omnino quod indicet, et hac de re vel conjecturam emittere ridiculum esset. Ex eo autem quod S. Andreas martyr in Creta natus feratur, Baronius et alii ante hunc, eum non immerito Cretensem vocarunt (116), nec ideo certe cum Pagio (117) dici potest, Baronium martyrem hunc ab Andrea episcopo, similiter Cretensi dicto, non distinxisse, nam in Notationibus ad Martyrogium, die XVII Octobris, aperte inter utrumque distinguit.

B 28. De Vita S. Andreæ in Creta acta, pauca admodum innotuerunt. Petrus de Blachernis, quem Theophanes ad annum Christi 767 (118), pro Andrea nostro posuit (vide supra num. 14), ab eodem Styla nuncupatur, quam appellationem ad S. Andream transferendam esse, conijcere quis posset? De hac re adverte, stylitas etiam fors dici potuisse, qui in loco excelso cellam suam habebant, vel quorum cellula in columnæ formam exstructa fuerat; nam id aliquando factum esse patet ex Actis S. Stephani Junioris, cujus exigua cella, quam ipse sibi in insula Proconneso ædificaverat, ab ejus biographo στυλοειδῆς vocatur: Στυλοειδῆς μικρὸν ἔγκλειστρον ἐν τῷ τόπῳ ἀνοικοδόμησας (119). Dein Petrum de Blachernis, a Theophane Stylitam dictum, idem S. Stephanus nuncupat: Τὸν ἐν Βλαχέρναις ἐγκλεισμένον, quod de veri nominis stylita dici non posset. Si igitur S. Petrus de Blachernis stylita fuit, accipiendum id est latiori sensu; sed cum Theophanes hoc loco Petrum pro Andrea posuerit, nec addat eum in Blachernis vixisse (cfr. supra num. 14 seqq.), ad annum vero 761 vicissim Andream pro Petro scribat, addatque eum ad Blachernas habitasse et calybitam fuisse dictum (supra ibid.), mihi pene certum est, Petrum de Blachernis, ex appellatione qua S. Stephanus utitur, in Blachernis vere calybitam seu inclusum fuisse, non autem stylitam. Theophanes igitur sicut calybitæ nomen a Petro ad Andream transtulit, vicissim nomen stylitæ ab Andrea ad Petrum potuit transferre. Nemo enim S. Andream calybitam dixit, præter Theophanem et qui eum explicare solent, Zonaras, Cedrenus (120) et Paulus Diaconus in Miscella. Verum hæc est sola probatio quæ adduci queat, nisi forte ad Andræ vitam styliticam alludat Josephus Hymnographus, in antiquissimo canone Menæorum, ode nempe tertia et septima, tropario I. Stylitarum vivendi rationem si quis noscere cupiat, plura de iis reperiet in Actis nostris, ad V Januarii, quando S. Si-

(111) Kalendaria Ecclesiæ, t. V, p. 304.

(112) Sub n. 7883.

(113) Cfr. Cangii Glossarium Græcum.

(114) Cfr. Stephani Thesaur. Græc.

(115) P. 212, edit. Paris. Cfr. Cangium, loc. cit.

(116) Ad an. 762, n. 1.

(117) Ad an. 761, n. 2.

(118) Theophan., loc. cit., p. 683.

(119) Analecta Græca, p. 486.

(120) P. 11. édit. Bonn.

meon stylitarum antesignanus colitur (121), et aliis locis plurimis. Cl. B. Hase, vir Græcæ eruditionis maximæ, in notis ad Leonem Diaconum (122), observat stylitas usque ad sæculum XII in Oriente perdurasse, Papebrochius vero deprehendit eorumdem institutum apud Ruthenos viguisse ad sua usque tempora (123).

29. Porro, si styliticam vitam S. Andreæ amplexum esse minus evidens est, certe eum monachum vel anachoretam fuisse, nemo dubitabit. Permultis id testimoniis adstruere, facile, sed supervacaneum foret: nec aliud hic afferimus quam canonem jam laudatum, ante medium sæculum IX a S. Josepho conscriptum (124). Ibi igitur, ode prima, tropario tertio, Sanctum a juventute captum desiderio Christi, lætante crucem suique abnegationem amplexum esse dicit; ode vero nona, tropario secundo, eum monachorum, vel anachoretarum decus appellat: *Μοναζόντων ἐγκαλλώπισμα*. In quodam Menologio Moscho ms., cui, uti et tabulis figuratis de quibus num. 2, fidere semper non possumus, nuncupatur S. Andreas Hieromartyr, quod de martyribus presbyteris solum dici, in comperto est; verum in omnibus aliis ut Hosiomartyr, id est, ut monachus et martyr, proponitur (125). In Sirmondi Synaxarista ms., quem Parisiis decessores nostri olim acceperunt, dicitur in Creta τὴν μονήρη βίον μετεσχόμενος, ex quibus aliisque similibus appellationibus, S. Andreas potius anachoreta vel solitarii, quam monachus seu cœnobita fuisse videtur. Hujusmodi autem anachoretas non rudes homines fuisse, sed plerumque doctrinam sacram satis bene edoctos, ex Actis S. Stephani Junioris, aliisque monumentis facile posset evinci.

30. Jam accedimus ad ea quæ S. Andreas Cpoli gessit. Acta priora, num. 6, dum ejus adventum Cpoli enarrant, eum dicunt Byzam appulisse, non Byzantium, aut Cpolim: *Τὴν Βύζαν καταλαμβάνει*. Nomen istud nec inter urbis portus, in Cangii Cpoli Christiana reperimus, nec ab ullo scriptore de Cpoli dictum fuisse vidimus. Gyllius scribit de Barbysa fluvio prope Cpolim (126). Ortelius (127) de Biza, bizya, Bizo Thraciæ et Mœsiæ urbibus, sed de his omnibus hic agi non potest. Ex his autem jam pronum est judicare hæc Acta priora Cpoli non fuisse scripta, quod iterum ex infra dicendis pene manifestum fiet. Porro cum S. Andreas Cpolim advenisset, illico ad palatium quod a S. Mamante nuncupatur, se contulit, quod ibi imperator degeret, et continua martyriorum spectacula in adjacente Hippodromio (128) ederentur. Palatium illud extra urbem, occidentem versus, in decima quarta regione

(121) T. I Januar., p. 262; cfr t. II Febr., p. 91, n. 36.

(122) Edit. Paris, p. 263; cfr t. II Febr., loc. cit., not. f.

(123) T. I Maii, p. xxviii.

(124) T. I April., p. 269, r. 13.

(125) Cfr t. I Maii, p. vii: et supra, § I, passim.

(126) De Busero Thraciæ, apud Gronovii Antiqq.

A situm fuisse, constat ex Gyllio et Cangio quos n. 20 adduximus, et cum Cpolim ex portu advenientibus ultra urbem esset, ideo in Actis prioribus in synaxario Mediolanensi, quod § I excusum est, et in Sirmondiano ms., palatium divi Mamantis *πέραν* situm dicitur, id est, ultra urbem. Idem palatium Symeoni Metaphrastæ qui Cpoli degebat, in Actis num. 6, non ultra, sed ante urbem dicitur; demum Cangius in Chronico Pascali (129) *πέραν* vertit: versus fretum, siquidem sedes S. Mamantis de quo hoc loco sermo, freto Sycæno seu Ceratino proxima erat.

31. S. Andreas, cum Copronymo furorem suum in imagines sacras earumque cultores exprobrasset, varia perpressus, ut in Actis refertur, demum in arctum fœdumque carcerem conjectus est.

B Hunc non temere carcerem Phialæ seu Fontis fuisse dixeris, cujus frequens mentio in Actis S. Stephani, quemque ex iisdem non procul ab Hippodromio, martyriorum, in hac persecutione, ordinario theatro, situm, ac valde tetricum fuisse apparet (130). Metaphrastes hic insinuat S. Andreæ plures dies in carcere transegisse et socios captivos confirmasse; cui Acta priora contradicere videntur, et manifeste contradicit synaxarium ex iis contractum, et num. 5 recitatum; nam ibi postera jam die, coram Copronymo iterum apparuisse fertur, quod item synaxaristes Menæorum asserit, in cæteris omnibus ipsis Metaphrastæ verbis locutus. In iisdem Menæis excusis, ad xxviii Novembris (131), ubi de S. Stephano dicitur eum in carcere prætorii fuisse detentum, additur eum ibi Petrum et Andreæ reperisse, verum illud evidenter erroneum est, et ex male intellecto Menologio Basiliano profuxit. In hujus synaxario, ad eundem diem, titulus habet: Certamen S. Stephani Junioris monachi et martyris, et qui cum eo passi sunt, Petri et Andreæ. Dein S. Andreas quidem dicitur monachus fuisse: *ὁ δαιος*, sed S. Petrus vocatur simpliciter: *ὁ ἅγιος*, et enarratis breviter amborum martyriis, sicuti supra et in Actis describuntur, de S. Petro additur, eum prius carcere detentum fuisse (cfr. num. 45 circa finem).

C 32. Quibus non accurate discussis aut juxta Acta authentica emendatis, synaxaristes Menæorum discernit a monachis S. Petrum et S. Andreæ, quamvis aperte non dicat eos monachos non fuisse; D et itidem trecentos et quadraginta duos captivos, quibus S. Stephanus in prætorio adjunctus est, in monachos et alios distinguere videtur. Verum, tam distinctio ista, quam præsentia S. Andreæ in carcere prætorii cum S. Stephano, ex scriptore diligentissimo et cœvo Stephano Diacono, qui 342

Græc., t. VII, col. 3128.

(127) Ortelii Thesaurus geographicus. Antwerp. 1596.

(128) Theophan. loc. cit., p. 667, 676, 677, 682, etc., et in Actis infra.

(129) Edit. Bonn., p. 598.

(130) Anal. græc., p. 466, 467 et seqq. et 499.

(131) Venetiis 1843, p. 210.

illos captivos omnes monachos fuisse diserte asserit, nec ullum Petrum aut Andream tum carcere detentum, vel socium quemvis cum S. Stephano supplicio traditum commemorat, corrigi debent (132). Id iterum apparet ex canone S. Stephani, in Menæis ad xxviii Novembris, qui canon scriptorem præfert eundem S. Josephum, qui Andream canonem concinnavit ac nomen in ulimæ odæ acrostichide signare consuevit, quemque nosse poterit Lector ex Actis a Papebrochio editis ad diem tertium Aprilis (133). In hoc canone, ode 6, etiam celebrantur S. Paulus quem Gretensem diximus, SS. martyres Ephesini 38 (cfr. supra num. 13), S. Petrus de Blachernis, eodem ordine omnino, eoque illis martyrii genere tributo, quo apud Stephanum Diaconum insigniuntur. Hymnographus igitur S. Stephani Acta genuina perlustraverit, sed non item synaxaristes Menæorum; idque vel eo evincere possemus, quod ejus corpus in mare projectum fuisse referat, ἐν τῷ πελάγῳ, cum in Pelagia dicendum fuisset. Atque hic etiam advertimus, quod dudum jam Papebrochius monuit (134), Officia et canones Menæorum plerumque synaxariis esse multo antiquiora et probatiora. Porro prodit quidem, in eodem Josephi canone de S. Stephano, etiam Andreas martyr, sed extra seriem illam quam ex S. Stephani Actis excerptam diximus, Ode nempe octava, tropario tertio; neque additur eum cum S. Stephano in carcere prætorii versatum esse, sed paucis verbis, unico Tropario isto, martyrium in hunc modum exponitur: Fortiter persecutori resistens, divina sapientia præditus Andreas, flagellis percutitur, et immanem mortem justus patitur, jam accinens Domino Christo in sæcula. Non potuit itaque Josephus Hymnographus, qui Cpoli debebat, patriarchæ Ignatii Sceuophylax, ubi de S. Stephano, primario lotius persecutionis Copronymianæ martyre agebat, etiam S. Andream in Crisi non meminisse, licet in Actis S. Stephani quæ in canone suo secutus videtur, de eo mentio non fiat. Id iterum patebit ex laudibus quibus S. Andream cumulat in canone quem de ipso concinnavit, et ex quo inferius plurima proferimus.

33. Eductus est S. Andreas e carcere suo, quem Phialæ fuisse verosimilius diximus, ad imperatorem, et coram eo imaginum venerationem iterum audacter tuitus, a palatio S. Mamantis in urbem pertrahi jubetur (in Actis, num. 14 et 15), cumque ad forum Bovis pervenisset, terram ubique irrigans cruore, ibi a piscatore quodam pede dextero abscisso, animam Deo tradidit. Quod cum vidissent, qui eum trahebant, in locum fœdissimum exanime corpus projecere. Hæc ex sequentibus

(132) Anal. Græc., p. 500 et 517.

(133) T. April., p. 268.

(134) T. III Mart., p. 165 et t. I Junii, p. 17, n. 6.

(135) T. II, p. 85.

(136) Gyllius Topogr. Cpol., lib. II, cap. II.

A illustrantur. Bos scilicet seu forum Bovis, nomen mutuabatur a camino æneo in formam bovis confato, in quo ustus fertur S. Antipas martyr, antequam Pergamo Cpolim a Theodosio magno esset adductus, quique in hoc foro eminebat. De hoc martyrii instrumento egregie disputat Morcellus noster in doctissimis Commentariis quibus Kalendarium suum Cpolititanum exornavit (135). Capiebat autem forum Bovis undecima regio, non procul a freto Ceratino dissita, nec a porta Blachernarum, ubi multi habitabant piscatores (136). De Bove plura etiam congessit olim Papebrochius (137). Ex eo autem quod ibi forum fuisse dicatur, facile intelligitur quod in Actis nostris scriptum est num. 15, truculentum illum piscatorem hastam, ex macello quodam ibi arreptam, adhibuisse. Conferendus etiam Anonymus Combefisianus (138), qui ex Bove æneo nummos cusos ab Heraclio refert, ut ita ad Copronymi usque tempora Bos non permansisse videatur, sed solum nomen foro inditum. Locus ille fœdissimus, in quem S. Andreas projectus fuit, Pelagii sepulcretum est, quod etiam S. Stephanum Juniorem excepisse testatur Nicephorus in Breviario, et ex ejus Actis ad diem xxviii Novemb. pluribus declarabitur. En Nicephori verba Petavio interprete: A palatio ad Bovis usque forum attractum, miserrime discerpserunt. Cujus corpus in eum locum quem Pelagii sepulcra nominant, tanquam malefici cujusdam abjiciunt: illuc enim et profanorum gentilium et eorum qui capitali supplicio damnati essent, cadavera deportabantur (139). Metaphrastes num. 15, et synaxaristes Menæorum S. Andream in locum maleficorum projectum dicunt, et inter corporum congeriem repertum; verum Theophanes aperte Pelagia indicat (supra num. 14). Cur autem eadem sepulcra non Pelagii, sed Pelagiæ, τῆς ἁγίας Πελαγίας, ab aliquibus dicta sint, diligenter inquiri Janningus in Actis. S. Pelagiæ Antiochenæ (140), nec explicationem Cangii, ad calcem Annalium Zonaræ traditam, admitti posse, recte ibidem evicisse videtur.

§ IV. S. Andream reliquias, miracula, locus sepulturæ.

34. Corpus S. Andream in Pelagii per miraculum repertum ac a cæteris discretum, a piis viris in loco sancto Crisis depositum est; atque hoc quidem ex Actis, ut aiunt, anepigraphis num. 16, insequenti nocte factum esse videtur. Miraculum tamen præcitatum, quod Metaphrastes et Menæa excusa referunt, in iisdem Actis non comparet, sed omittunt tantum, ac nihil dissonum addunt quod cum Metaphraste componi non possit. Et hæc est altera ratio cur Acta illa Cpoli scripta non fuisse videantur.

(137) T. VII Maji, p. 68, n. 12 et t. II April., p. 4, n. 3.

(138) Manipul. Cpolit., p. 20.

(139) P. 46 d. edit. Paris; cfr. Analecta Græca, p. 519 et 520.

(140) T. II Junii, p. 159, n. 25 et seqq.

quod scilicet ex tot miraculis, quæ S. Josephus Hymnographus anno 814 jam Cpoli sacerdotio fungens (141), ac sæculo sequenti Metaphrastes magnifice extollunt, nullum ea commemorant, aut de illis ne verbum quidem proferant. Si enim Cpoli scriptor Actorum degisset, non eo modo patrocini-um S. Andreae sibi apprecatus foret, tale illud rogans scilicet, quale id experiuntur qui colunt tuam sacram memoriam et loculum reliquiarum tuarum venerantur. Nunc ex Canone S. Josephi ea exhibemus quæ S. Andreae miracula commendant; sed ultimam Odam cui hymnographus, in perpetuam venerationis suæ memoriam, nomen per acrostichidem intexere suevit, integram vertimus, eadem acrostichide servata. Advertisse etiam juverit, uti postremæ huic Odæ, ita cæteris omnibus annexum esse Theotocium seu versiculum in honorem Deiparæ, quod jam ante Josephum facitabat Theophanee, alique hymnographi Græci; ut ita planum fiat quanta Græci, a Romana sede necdum divulsi, quanta, inquam, in B. Virginem devotione polluerint. Ex his Canticis excerptum est opusculum Wangnereckii nostri cui titulus: Pietas Mariana Græcorum, et Maraccius suum Mariale ex unius fere S. Josephi hymnis, etsi permulti adhuc in bibliothecis manuscripti delitescunt, concinnare potuit.

35. Sanitas ex te sive vivo adhuc, sive jam mortuo, tanquam ex fonte in ægrotos defluit, verbo divino potens, sancte Andrea, qui spiritus impuros depellis, et Creatori tuo inclamas: Tu solus sanctus, Domine. *Ode 3, tropario 2.*

Suave spirans, odore virtutum, ubi nunc jaces in sepulcro. Pater sancte, vultum lætificas eorum qui confidenti corde Te adeunt. *Ode 4 trop. 2.*

Peccati tenebras abhorruisti, Pater, et libidinis expers ut lucerna splenduisti, qui ad sanctum tumulum tuum accedentes splendore curationum, Deo dante, illuminas. *Ode 5, tr. 1.*

Dei habitaculum factus es, Pater, qui sancte vixisti et pugnasti fortiter; nunc vero in monumento jaces, salvus et indissolubilis, cunctorum solvens morbos fidelium. *Ode 5, tr. 2.*

Ut magni pretii thesaurus absconditus, oculis fidelium, Pater, manifestus factus es, et miraculis ditas omnes qui colunt te. *Ode 6, tr. 3.*

Spiritus tuus divina communicatione præfulgidus, mirabilis Andrea, stellam lucidam cunctis te exhibuit, et ubique miraculis illustras fideles collaudantes te. *Ode 7, tr. 3.*

Contra Christum in rabiem abrepti, ut feræ bestię te trucidari jusserunt; quare raptantes et cædentes te in barathrum projecerunt, qui ita veritatis manifestus martyr factus es. *Ode 8, tr. 2.*

Prodiigiis fideles, tanquam fluento, irrigas, et fugas, vir beate, nequitie spiritus, et languores tollis,

(141) T. I April., p. 269, n. 13.

(142) Pachymer, t. II, p. 53 d. et 606.

qui a Christo Deo nostro curationum gratiam cœlitus accepisti. *Ode 8, tr. 3.*

Ode 9.

Ideo, Pater sancte, cursu tuo consummato, et orthodoxa fide intemerate servata, quia certasti legitime, coronam duplicem desuper accepisti, ut martyr invictus, ut asceta egregius.

Odoriferum ut lilium, ut rosa, Pater, in prato divinæ asceseos floruisti, ut cedrus suave redoles, martyrum splendorem adeptus, beate Andrea, monachorum decus.

Signis et portentis merito celebris, omnium sub oculis indissolubilis manes, beate Andrea, qui mentem illuminas fide ardenti adeuntium te et gratulantium tibi.

B Ecce diem festivum et sanctam suavissimamque memoriam tuam celebrantes hodie, tibi, Pater, cum fiducia clamamus: Sacris ad Deum precationibus tuis, ab omni vicissitudine vitæ liberare nos digneris.

Theotocium.

Phosphori veri, qui lumen tulit in mundum splendore Deitatis, et ignorantie tenebras fugavit in ævum, viscera tua, castissima Virgo, habitaculum facta sunt; ideo glorificamus te.

36. Hic exscribenda forent Metaphrastæ verba, quibus testatur, suo etiam tempore, neminem morbo aut malo qualicunque correptum, Sancti tumulum adiisse quia remedium inde retulerit; qui Cpoli degens ita fidenter non fuisset concives allocutus, nisi frequentibus miraculis S. Andreas fidelium pietatem remunerasset. Verum, his missis, cum in Actis ejus n. 17 legi possint de Crisis loco cui sacrum pignus creditum est, quædam proferenda sunt. In Actis utrisque, sed in Metaphrastæis disertius, locus ille sanctus dicitur. Fuit ibi scilicet monasterium, cui anno circiter 1284, ex Possini nostri calculo (142), Raulena Protovestiarissa peramplam et exquisiti artificii ædem adjecit. Alibi vero Pachymeres, ex ejusdem Possini interpretatione, ita fere loquitur: abdidit se Gregorius patriarcha in monasteriolum Aristinæ dictum, contiguum monasterio S. Andreae in Crisi, viciniam in talis delectu loci sequens Protovestiarissæ Raulenæ in eo S. Andreae monasterio degentis a qua benigne fovebatur (143). Num igitur ob viciniam utriusvis istorum monasteriorum Crisis locus sanctus, jam inde octavo sæculo dicta sit, definiri non potest; nos aliam appellationis causam non deteximus. Porro ex priore Pachymeris allegato loco discimus, Raulenam, feminam multis tertii decimi sæculi scriptoribus celebratam, S. Andreae magnificentum templum suscitasse; cui Maximus Planudes monachus, qui tum temporis vivebat (144) et ex biographis inno-

(143) Loc. cit. p. 89 e.

(144) Pachym., l. c. p. 166 c.

tescere facile cuiquam poterit, inscriptionem duplicem destinavit. Hanc utramque Cangius, cum comperisset Raulenam ex Francis stirpem deduxisse (145), in supplemento Cpolis Christianæ, quod Zonaræ Annalibus subiecit, edendam curavit. Nos illas hic recudendas esse non duximus, cum præsertim in extollendo Raulenæ genere Planudes pene totus sit : de quo etiam monuisse juvat, ne disticha quædam non rite intelligantur, eum acerrimum Græci schismatis propugnatorem fuisse.

37. Quid de venerandis S. Andreæ reliquiis post Cpolis direptionem a Turcis factum sit, ignoramus ; fortasse earum aliqua pars etiamnum Cpoli asservaretur, nam secus non integra aut absque Commentario fors prodiissent quæ in Græco Officio de præsentē S. Andreæ corpore toties repetuntur. Menæa enim, uti ea excusa habemus, Cpolitanae Ecclesiæ officia potissimum referunt, et patrocinate patriarcha Cpolitano, sæculo xvi, primum typis mandata fuere (146). Obvius est aliquis S. Andreas Cretensis in Descriptione montis Atho, anno 1701 in Valachia edita et a Montfauconio ad calcem

A Palæographiæ Græcæ reproducta ; scimus quidem Acta et Vitam S. Andreæ episcopi Cretensis minus nota fuisse, et martyrem nostrum tam in fastis quam in Actis, sæpissime Cretensem dici, sed hæc dubium non solvunt. En autem locum ex dicta Descriptione : Ibidem in monasterio Batopedii erat olim caput S. Andreæ Cretensis : sed Patres a multis jam annis ipsum quasi cimelium pretiosum obtulerunt piissimo et magno totius Russiæ imperatori. In monasterio Iberorum ejusdem montis Atho reliquiæ cernebantur S. Stephani Junioris (147), quem eodem tempore passum diximus, et Menæorum synaxarium Cpoli requiescere asseverat. Nunc Acta duplicia damus, quorum priora interpretati sumus, sed monemus ea prolixè et in formam encomii scripta esse. Quam emendate utraque proferant antiqui codices, ex quibus exscripta sunt, lectio ipsa patefaciet ; vix ulli iotacismi obvii sunt, sphalmata autem amanuensium paucissima, eaque ipsa postmodum alia manu in margine correctæ sunt, aut hic, pro Actis Metaphrastæis scilicet, ex quatuor codicum collatione emendantur. Videsis plura de utrisque supra n. 8 et 9.

(145) In notis ad Alexiad., p. 239.

(146) T. I Aug., p. 229.

(147) Palæogr. Gr., p. 464 et 474.

MARTYΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΚΡΙΣΕΙ.

MARTYRIUM

S. MONACHI ET MARTYRIS

ANDREÆ IN CRISI.

(Ex Cod. Coisl. cxlv, fol. 121 verso Bibliothecæ regiæ Parisinæ cum collatione aliorum quinque integrorum codicum. A. — Cod. Coisl. cxl. B. — Cod. Reg. 1484. C. — Cod. 1495. D. — Cod. Reg. 1503. A. E. — Cod. Reg. 1503. F. — Cod. Reg. 1513.)

Caput unicum. S. Andreæ pia in Creta vita ; venit Constantinopolim ad impugnandum Constantinum Copronymum, et immania tormenta passus, exspirat. Sepulcrum miraculis claret. In Crisi deponitur.

Α'. Πολλὴ κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων τοῦ διαβόλου ἢ κακουργία, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπταίστως ὀρθῶ, καὶ ἀκλινῶς ὀδεύουσιν τὴν εὐσέβειαν· πολλὴ καὶ ποικιλὴ καὶ μεγάλῃς δεομένη ψυχῆς, καὶ ἀσφαλῶς τῇ πρὸς Χριστὸν ἰ ἀγάπῃ καθωπλισμένης,

¹ πρὸς Θεὸν F.

I. Est magna diaboli malitia adversus Christi martyres, et maxime quando eos videt pietatem constanter ingredi, et citra ullam offensionem : et cum sit etiam varia, magno contra illam opus est animo, et recte armato in Christum charitate,

ut non ab eo opprimatur, neque in execrandas illius manus incidat, qui hostibus quibuslibet insultat impudentius; et partim quidem per se, partim autem per eos, qui ipsi adhærent, multifariam, multisque modis Christi servos afficit injuria, Nam alios quidem deturbat per præcipitia, alios autem objicit ferarum dentibus: aliis accendit fornacem, aliis aperit barathrum: his machinatur rotam, illis acuit gladium: et aliis alias plagas parat, et mortes.

II. Sed nihilominus fuit irrisus, cum martyres hæc omnia parva duxissent, et alia magis nova tormenta requirerent, ut per hæc ostenderent magnam, quod in Christum habebant, desiderium. Nam etsi multos ex Christi servis de medio sustulit inimicus, et ipsorum superavit naturam: at non etiam institutum, ac voluntatem, et mentem, quæ vincit omnia. Et ideo magis fuit superatus, et demisit supercilium, quod et carne, et natura humana laborante, esset illorum animus invictus et immutabilis. His, quæ dicuntur, ferunt testimonium generosi et beati martyris Andreæ certamina. Is enim cum talia, et his multo graviora sustinisset, non solum communem omnium inimicum abunde superavit: sed iis etiam, qui ipsum consecuti sunt, maximum fuit argumentum, ut essent bono animo. Cujus non solum sunt insignia admiranda certamina, sed sunt etiam ejus recte facta imitanda: nec solum esse oportet auditores eorum, quæ de ipso dicuntur, sed etiam ejus virtutis imitatores.

III. Ipsum quidem tulit, quæ omnium optimis regebatur legibus, Creta. Itaque autem ab ineunte ætate patriam imitatus pietatem, beatos quoque in ipsa ostendit labores. Non enim laudavit gloriam, non divitias est admiratus, non amavit delicias, non mollem et remissam vitam est consecutus sed duram, rigidam et asperam, et quæ per omnia erat parata adire certamina. Cum ergo esset ardentissime virtutis amore captus, et mansisset liber a voluptate, præclara erexit tropæa adversus inimicos, qui mente percipiuntur, et fuit omnibus optima via salutis: et multis persuasit, ut vitam præsentem despicerent, et in cælum currerent: quo in loco ab iis, qui sapiunt, dicitur et creditur esse nostra conversatio. Atque illius quidem vita erat hujusmodi: dogmata autem apostolica et patria accurate tenebat. Quinetiam universus orbis terræ tunc pura et sincera fruebatur religione, neque quidquam inimici zizaniorum tunc in eo nascebatur. Cum autem jam longo tempore malignus hæc videret florere, et pura tranquillitate impleri ecclesias, perinde atque magna affectus esset injuria, nequaquam sustinuit: sed ut per dolum piam invaderet religionem, ma-

ἄσπε μὴ πλεονεκτῆσθαι ὑπ' αὐτοῦ, μηδὲ ταῖς χερσίν ἐκείνου ταῖς μισραῖς ἐμπσεῖν, πολεμίων ἀπάντων ἀναιδέστερον ἐπιπηδῶντος· καὶ τὰ μὲν δι' ἐαυτοῦ· τὰ δὲ, καὶ διὰ τῶν προσκειμένων αὐτῷ πολυτρόπως τοῖς Χριστοῦ δούλοις ἐπηρεάζοντος· τοὺς μὲν γὰρ κατὰ κρημνῶν ὡσεὶ τοὺς δὲ ὁδοῦσι θηρῶν περιέβαλε· κάμινον ἀνήψεν ἑτέροις· ἄλλοις βάραθρον ἤνοιξε· τοῦτοις τροχὸν ἐτεχνάσατο· ξίφος ἐκείνοις ὑπέθηξε· καὶ ἄλλοις ἄλλας πληγὰς ἡτοίμασε καὶ θανάτους.

Β'. Ἀλλὰ διὰ πάντων ἡ κάτεγελάσθη· μικρὰ τῶν μαρτύρων πάντα ταῦτα λογισαμένων, καὶ ἄλλας καινότερας βασάνους ἐπιζητούντων· ὥστε τὸν πολὺν ὄν εἶχον πρὸς Χριστὸν πόθον δι' αὐτῶν ἐπιδείξασθαι. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὺς τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ὁ ἐχθρὸς ἀνείλε, καὶ φύσεως ἐκράτησε τῆς αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἡ προαιρέσεως καὶ γνώμης τῆς πάντα νικώσης· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ζητῆται, καὶ τὴν ὄφρὸν καταβέβληται· ὅτι καὶ σαρκὸς καὶ φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης καμνούσης, ὁ νοὺς ἐκείνων ἀτρεπτος ἦν καὶ ἀήττητος. Μαρτυρεῖ τοῖς λεγομένοις, καὶ τοῦ γενναίου καὶ μακαρίου μάρτυρος Ἀνδρέου παλαισμάτα· οὗτος γὰρ, τοιαῦτα καὶ πολλῶν βαρύτερα τούτων καθυποστάς, οὐ μόνον τοῦ κοινῶν πάντων ἐχθροῦ μετὰ πολλῆς ἐκράτησε τῆς περιουσίας, ἀλλὰ καὶ μεγίστη τοῖς μετ' αὐτὸν ἀθληταῖς πρὸς τὸ θαρρῆεῖν ὑπόθεσις γέγονεν· ὃν οὐ τῶν ὑπερφνῶν παλαισμάτων θαυμάζειν χρῆθ' ἴσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν κατορθωμάτων εἰς ζῆλον ἔρχεσθαι· οὐδ' ἀχροατὰς τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ καὶ μιμητὰς τῆς ἀρετῆς γίνεσθαι.

Γ'. Ἦνεγκε μὲν γὰρ αὐτὸν ἡ εὐγνωμοσύνη, ἡ ποτὲ ἡ τῶν πόλεων Κρήτη· ὁ δὲ, τὴν πατρικὴν ἐκ παιδῶν ζηλώσας εὐσέβειαν, ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς μακαρίους ἐπεδείξατο πόνους· οὐ γὰρ δόξαν ἐπήνεσεν· οὐ πλοῦτον ἐθαύμασεν· οὐ τὸν ὑγρὸν καὶ ἀνειμένον ἔζυγλωσε βίον, ἀλλὰ τὸν σκληρὸν τε καὶ εὐτονον ἡ καὶ τραχὺν, καὶ διὰ παντὸς ἐναγώνιον. Ἀρετῆς τοίνυν οὕτω θερμώτατα ἐρασθεῖς, καὶ δούλης ἡδονῆς ἐλεύθερος μέινας. λαμπρῶν κατὰ τῶν νοουμένων ἐχθρῶν ἀπέλαυσε τῶν τροπαίων· καὶ πᾶσι ὁδὸς ἀρίστη τῆς σωτηρίας ἐγένετο· πολλοὺς τε ὑπεριδεῖν ἐπεισε τῆς παρουσίας ζωῆς, καὶ πρὸς οὐρανὸν τρέχειν· ἔνθα καὶ τὸ πολίτευμα ἡμῶν παρὰ τῶν εὐφρονούντων καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται. Ὁ μὲν οὖν οὕτως εἶχε βίον ἡ καὶ δογμάτων ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν ἀκριβῶς εἶχετο. Καὶ ἡ σύμπασα δὲ οἰκουμένη καθαρὰς ἡ καὶ αὐτῆ τῆς εὐσεβείας ἐτρόφα· καὶ οὐδὲν ὅλως τῶν τοῦ Χριστοῦ ζιζανίων ἐν αὐτῇ παρεφύετο. Χρόνον δὲ ἡδὴ συγχρὸν ὁ πονηρὸς ἀνθούοντα ταῦτα ὄρων, καὶ καθαρὰς γαλήνης τὴν ἐκκλήσιον ἐμπιπλαμένην ὡσπερ αὐτὸς τὰ μεγάλα ἡδίκημένος, οὐδαμῶς ἡνεγκεν, ἀλλὰ πάνυ δολίως ἐπιθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ σπου-

² ταῦτα πάντα R. B. D. E. F. ³ καὶ B. C. E. F. ⁴ εὐγνωμοσύνη D. F. ⁵ ποτὲ deest F. ⁶ prius erat ἀνειμένον D. ⁷ καὶ D. ⁸ ἔντονον F. ⁹ δούλος E. ¹⁰ ἀνατρέχειν F. ¹¹ τῶν εὐφρονούντων D. ¹² βίου B. C. D. E. ¹³ καθαρὰ D. ¹⁴ ἐχθροῦ pro Χριστοῦ D. E. F. ¹⁵ ζιζανιό B. C. D. E. F. ¹⁶ ὁ πονηρὸς desunt in F. ¹⁷ οἰκουμένην B.

δὴν ἔθετο. Εἰδὼς γὰρ ὅτι χαλεπὸν αὐτῷ καὶ δυσ-
επιχείρητον πείσαι Χριστιανοὺς ἀρνηθῆναι ¹⁸ τὴν
θειάν τοῦ Χριστοῦ σάρκωσιν, πολλοῖς ἤδη χρόνοις
ἐμπεδοθεῖσαν ¹⁹ αὐτοῖς· καὶ ὁ φησὶν ὁ θεῖος Δαβὶδ
ἐκτείνασαν μὲν τὰ κλήματα ²⁰ ἕως θάλασσης, καὶ
ἕως ποταμῶν τὰς παραφυάδας· ὄρη δὲ τῆ σκιᾶ
καλύπτουσαν, καὶ ταῖς ἀναδενδράσι τὰς τοῦ Θεοῦ
κέδρους· τοῦτο ἐκεῖνος εἰδὼς, ἅτε σὺς ἐκ δρυμοῦ
καὶ μονιὸς ἄγριος, λυμήνασθαι ταύτην ἐπιχειρεῖ,
τρόπον ἕτερον, μικροῦ πρὸς τὴν ὁμοίαν φέροντα
βλάβην, καὶ διὰ τῆς ἀρνήσεως τῶν σεπτῶν εἰκόνων,
ἄρνησιν μηχανᾶται καὶ τῆς οἰκονομίας· εἴγε δεῖ ²¹
τὰ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ²² διαβαί-
νειν ²³.

Δ'. Καὶ τὸν τότε ἄρχειν λαχόντα δεινῶς ὑποδύς,
Κωνσταντίνον φημι τὸν πονηρὸν καὶ δυσάνυμον,
καὶ ἀπεναντίας τῷ ὁμωνύμῳ καὶ πρώτῳ φυτευτῇ
τῆς εὐσεβείας περὶ ταύτην διατεθέντα, πείθει μὴ
θεμιτὸν εἶναι Χριστιανούς· καὶ αὐτὸν οἴεσθαι· καὶ
τοὺς ²⁴ ὑπὸ χεῖρα νομοθετεῖν, τὰς ἱερὰς ὑντως εἰ-
κόνας τιμᾶν. Ἐλληνικῆς τοῦτο θρησκείας καὶ νομί-
ζοντες εἶναι καὶ ὀνομάζοντας, κακῶς ἐκεῖνος εἰδὼς,
καὶ λίαν ἐπισφαλῶς τε καὶ ἀνοήτως. Καὶ τοῦτο
ἕπερ ὑπὸ τῶν παλαιῶν λέγεται, μιγνύων τὰ ἄμικτα.
Ἦν μὲν γὰρ τὸ πρωτότυπον ἀσεβῆς, τούτων καὶ ὁ
τύπος τοῖς εὐσεβεῖν βουλομένοις ἐπίσης βέβηλος· ὧν
δὲ ἐκεῖνο προσκυνητὸν καὶ σεβάσιμον, τούτων ἄρα
καὶ ἡ εἰκὼν ἀκολούθως τιμῆς πάσης ²⁵ ἡξιωμένη.

Ε'. Οὕτω τοίνυν αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πνεύμα-
τος διαχθεὶς διὰ πάσης χωρεῖν ἐκέλευε τῆς ὑπ' οὐ-
ρανὸν καὶ εἰς ἔσχατα γῆς τὸ ἔκφυλον τοῦτο νομο-
θέτημα διαβαίνειν, πᾶν εἶδος κολάσεως κατὰ παντὸς
γένους καὶ ἡλικίας πάσης ἀποτόμως διαπειλῶν,
ἕαν ²⁶ τις μὴ τῷ καλῷ ²⁷ δόγματι πειθόμενος ²⁸ ᾗ,
καὶ μάλα προθύμως ²⁹ ἐκεῖνο ὑποδεχόμενος, ἀλλὰ
τῶν θείων τινὰ χαρακτήρων καὶ μέχρι λόγου φιλοῦ
τιμᾶν ³⁰ φαίνοιτο· βαρεῖς γὰρ καὶ ἀτοποι κολασταί,
καὶ μηδεμίαν συγγνώμην ἔχοντες οἱ τὸ ἄργειν λα-
χόντες, ὅταν τοῖς παρ' αὐτῶν διατεταγμένοις ἀπει-
θοῦντά τινα λάβωσι, καὶ μάλιστα τοῦ κελεύσματος
εἰς πολλῶν ωφέλειαν εἶναι δοκοῦντος· ὀργίζονται
οὗτοι, οὐ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος αὐτοὶ φροντίζον-
τες, ἀλλ' ἰδίαν ἐκδικοῦντες ἀλαζονείαν. Διὰ τούτας
γούν τὰς ἀποτόμους καὶ χαλεπὰς ἀπειλάς, ἐρή-
μους ἦν τότε τὰς πόλεις ὄρη· πόλεις δὲ, τὰς
ἐρήμους, τῷ πλήθει τῶν εἰς ³¹ αὐτὰς φοιτῶντων γι-
νομένας. Ἔστενοχωροῦντο εἰρηκαί· ἐπληροῦντο τὰ
δεσποτήρια, οὐ ληστῶν οὐ μοι ³², οὐ λωποδυτῶν ³³,
ἄλλως καὶ κακούργων· ἀλλὰ θεοφίλων ἀνδρῶν καὶ
φοβουμένων τὸν Κύριον· ὧν αἱ πάννουχοι στάσεις,

agnum studium adhibuit. Nam cum videret esse
longe difficillimum persuadere Christianis, ut nega-
rent divinam Christi carnis susceptionem, quæ jam
longo tempore apud eos erat firma ac stabilis, et,
ut dicit divinus David, extenderat quidem suos pal-
mites usque ad mare, et usque ad flumina propa-
gines: umbra autem sua tegebat montes, et arbusulis
suis cedros Dei: tanquam ferus aper e silva, eam
alio modo conatur perdere, qui propemodum ferebat
ad idem damnum: et per negationem venerandum
imaginum molitur inducere negationem carnis sus-
ceptæ œconomix. Siquidem quæ sunt imaginis,
scimus transire ad exemplar primarium.

IV. Itaque sensim eum subiens, cui obliterat imperium, improbum, inquam, et infaustum Constan-
tinum, in religionem secus affectum, quam Constan-
tinus ille qui fuit ejusdem nominis, et primus plantator pietatis, ei persuadet, nefas esse Christia-
nis, et iis, qui sunt sub ejus imperio, vere sacras honorare imagines. Quod quidem ille fieri prohibuit, existimando et dicendo hoc gentilis esse super-
stitionis, male profecto intelligens, et periculose admodum et insipienter (id, quod dicitur a veteribus) miscens ea, quæ misceri non possunt. Nam quorum primum quidem exemplar est impium, eorum quoque figura est æque profana iis, qui volunt esse pii. Quorum autem illud est adorandum et venerandum, eorum quoque imago consequenter digna est omni honore.

V. Sic ergo ipse doctus a maligno spiritu, jussit per omnem terram, quæ est sub cælo procedere, et ad extremos fines transire alienum hoc edictum, omne genus supplicii omni generi et ætati asperere minitans, si quis suo decreto non pareret, prom-
ptoque et alacri animo illud non exciperet: imo si divinam aliquam figuram vel verbotenus videretur honorare. Graviter vero et immaniter puniunt, et nullam dant veniam ii, quibus obtigit imperium, quando iis, quæ ab ipsis sunt constituta, non obedientem aliquem acceperint, cum præsertim videatur jussus pertinere ad multorum utilitatem. Irascuntur autem, non id curantes quod publice conducit, sed suam explentes arrogantiam. Propter has ergo asperas et sævas minas, licebat tunc videre civitates effectas in solitudinibus: esse autem plane desertas civitates propter multitudinem eorum, qui ad eas veniebant solitudines. Nimis arctæ reddebantur custodiæ: replebantur carceres, non latronibus, proh dolor, non expilatoribus, aut aliis ejusmodi maleficis hominibus: sed viris piis ac religiosis, et Dominum

¹⁸ ἀρνησασθαι B. ¹⁹ ἐμπεδοθεῖσαν C. D. E. F. ²⁰ κλήματα B. E. ²¹ δὲ B. C. D. E. — δεῖ om. F. ²² διαβαίνειν eadem manu F. ²³ οἴδαμεν B. C. D. E. εἴγε — πρωτότυπον οἴδαμεν hæc in margine manu recentiori F. ²⁴ τοῖς B. C. D. F. ²⁵ ἀπάσης F. ²⁶ εἴ τις C. ²⁷ τῷ καινῷ δόγματι D. τῷ κακῷ ex correctione; prius erat τῷ καλῷ C. ²⁸ πειθόμενος, ἢ καὶ D. ²⁹ προθύμως ἀποδεχόμενος omisso ἐκεῖνο C. ³⁰ τιμῶν B. C. D. φαίνοιτο θανατοῦσθαι C. E. F. ³¹ ὧς B. C. D. E. F. ³² οἴμοι B. C. D. E. ³³ τινῶν F.

timentibus, quorum erant pernoctes stationes, et qui sunt ex Deo sudores, et nocturnæ lacrymæ : et quos Hierusalem vocabat libera civitas, honorifice apud eam diversaturos.

VI. Cum ergo tam magnum et tam grave bellum esset excitatum, et multi statim tempori cessissent, serviliterque et illiberaliter omnino loquerentur, beatus hic Andreas, non ferens hunc novum modum captivitatis, neque pias animas, quæ superna civitate, misere privabantur, despiciens : sed tempus aptum esse arbitratus ad zelum magno et excelso animo ostendendum, quem pro pietate jamdiu parturiebat, relicta terra, patria et solo, quod cum aluerat, venit statim Byzantium, tanquam quispiam fortis et generosus athleta, qui in exercitatione satis studii posuerat, et in stadium sæpius descenderat. Itaque nec metum magistratum, neque aliquid aliud grave reputans, in medium progressus, imperialoris, et eorum, qui erant ab ejus parte, malam sectam libere arguebat : et honorem, qui divinis debebatur figuris, docebat et statuebat : Sic, dicens, debet coli Deus sic venerari imagines. Porro autem dicebat se eo venisse, ut tolleret, quæ a diabolo parabantur, insidias et eos quidem, qui suam salutem prodiderant, adduceret ad pœnitentiam, et animum eis adderet, ut rursus pugnarent : rursus vero eos, qui stabant, precibus, adhortationibus et consilio muniret, tutosque redderet.

VII. Cum is hæc publice prædicaret, et ne tantillum quidem de dicendi libertate remitteret, ea significantur imperatori. Qui cum ante civitatem in martyris Mamantis, quæ dicitur, basilica, cum suo consueto præsedisset supercilio : et magnum quidem ex scenica illa specie fastum, magnam autem ex assentante illo satellitio gloriam sibi induisset : et nec eos quidem, qui oderant, solum intueri sustineret : orthodoxos vero torve et ferociter adspiceret, et nihilo mitius, quam fera agrestis, in eos ferretur : et alios quidem boum nervis crudelissime cæderet : alios autem igni et aliis suppliciis traderet : multorum vero etiam ipsos oculos et linguam erueret, ut illi quidem aliorum athletarum non adspicerent animi magnitudinem, nec hinc tolerantiam magnum acciperent solatium : hac autem adempta non possent alios excitare ad certamen, neque eis veluti manum præbere per consilium et suasionem : alii autem simul manus et pedes auferret, propter iræ vehementiam et acerbiteriam : hic beatus Andreas animo sauciatus, et pro Domino spirans virtutem et animi magnitudinem, cum e medio corde sibi esset precatus, et subinde diotitasset : Domine, serva, Domine, dirige : se ipsum in media injicit

και οι κατά Θεόν ιδρωῖτες και τὰ ³⁴ νυκτερινα δάκρυα, και οὐς Ἱερουσαλήμ ἡ ἐλευθερά πόλις ἐκάλει, φιλοτίμως πρὸ αὐτῆ καταλύοντας.

ζ'. Μεγάλου ³⁵ τοίνυν οὕτω τοῦ πολέμου και δεινοῦ κινηθέντος και τῶν ³⁶ πολλῶν εὐθὺς εἰς τὸν καιρὸν βλεψάντων, και δουλικὸν ὄλωσ και ἀγεννῆς ³⁷ φθεγγόμενων, ὁ μακάριος οὗτος Ἀνδρέας τὸν καινὸν τοῦτον τῆς αἰχμαλωσίας τρόπον οὐκ ἐνεγκῶν, οὐδὲ τῆς ἄνω πατρίδος τὰς εὐσεβεῖς ³⁸ ψυχὰς ἀθλίως στερουμένας ὑπεριδὼν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπιτήδειον εἶναι νομίσας, ὃν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκ πολλοῦ ὤδινε ζῆλον, ἀνδρείοτατα νῦν ἐπιδείξασθαι γῆν πατρῴαν και τὸ θρησκάμενον ἔδαφος ἐκλιπῶν, εἰς τὸ Βυζάντιον εὐθὺς ἦκει, ὡσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστῆς ἱκανῶς ἐκπονηθεὶς τὰ γυμνάσια, και ἄρτι πρὸ τὸ στάδιον καταβάς· και μήτε ἀρχόντων φόβος ³⁹, μήτε ἄλλο τῶν χαλεπῶν ὑπολογισάμενος, παρελθὼν εἰς μέσους, τὴν αὐτοῦ τε πονηρὰν βασιλείωσ ⁴⁰ ἀίρεισιν, και τῶν ὑπὸ χεῖρα διήλεγχε μετὰ παρρησίας, και τὴν ὀφειλομένην τοῖς θεοῖσι χαρακτηρῆσιν τιμὴν ἐδίδασκε και ἐνομοθέτει· οὕτω, λέγων, ὀφείλει τιμᾶσθαι Θεός, οὕτω προσκυνεῖσθαι τὰ εἰκονίσματα· ἔνθεν τοι και τὰ ἑταῦθα καταλαθεῖν ἔφασκεν ἐφ' ᾧ τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου κακουργηθεῖσαν πανουργίαν ἀνέλη. και τοὺς μὲν τὴν οἰκίαν προδόντας σωτηρίαν, γνωσιμαχῆσαι τε παρασκευάσαι· και παραθαζῶναι ⁴¹ ἀναμαχῆσασθαι, τοὺς ἐστῶτας δὲ παραινέσει και συμβουλαῖς ἀφαιλίσεται ⁴².

Ζ'. Ταῦτα ἐπειδὴ οὗτος ⁴³ ἐκέρυττε δημοσίᾳ, και οὐδὲ βραχὺ τῆς παρρησίας ὁ γενναῖος ὕφιστο, δῆλα και τῷ βασιλεῖ γίνεται. Και δὴ πρὸ τῆς πόλεως ἐν ταῖς ⁴⁴ τοῦ μάρτυρος Μάμαντος λεγομένοις βασιλείοις, μετὰ τῆς συνήθους ὀφρῶσ αὐτοῦ προσεθίσαντος· και πολὺν μὲν, τὸν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὄγκον· πολλὴν δὲ, τῆς ⁴⁵ ἀπὸ τῆς κόλακος ἐκεῖνης δρομοφορίας περιδεδλημένου δόξαν, και οὐδὲ ⁴⁶ βλέπειν ἀπλῶς πρὸς τοὺς παρόντας ἀνεχομένου ⁴⁷. κατὰ μὲν τοι τῶν ὀρθοδόξων και λίαν ἀπηνῆς ὄρωντος, και θηρὸς ἀγρίου κατ' οὐδὲν ἡμερώτερον ἐπ' αὐτοὺς φερομένου· και τοὺς μὲν, βουνεύροις ὠμότατα διαζέοντος ⁴⁸, τοὺς δὲ και πυρὶ και τῇ ἄλλῃ κολάσει παραδεδόντος· πολλῶν δὲ και ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς και γλῶτταν ἐκκόπτοντος ἵνα οἱ ⁴⁹ μὲν μηδὲ τὴν τῶν ἄλλων ἀθλητῶν ἴσως ⁵⁰ γενναϊότητι ⁵¹ βλέπωσι· μηδὲ μεγάλην ὑπομονῆς ἐντεῦθεν παράκλησιν δέγονται ⁵². οἱ δὲ μὴ ἔχωσιν τοὺς ἄλλωσ διεγείρειν πρὸς τὸν ἀγῶνα, τὴν γλῶτταν ἀφησημένοι· μηδὲ οἰοεὶ χεῖρα τοῦτοις διὰ συμβουλῆς ὀρέγειν και παραινέσεως· ἐτέρους δὲ και χειρῶν ὀμοῦ και ποδῶν ἀποστεροῦντος, διὰ θυμοῦ περιουσίαν και ἀγριότητα· ὁ μακάριος οὗτος Ἀνδρέας παθῶν τὴν ψυχὴν, και γενναῖόν τι και ἀνδρῶδες ὑπὲρ τοῦ δεσπότηου πνεύσας, εὐχὴν τε αὐτῷ ἐκ μέσης εὐξάμενος

³⁴ τὰ om. B. ³⁵ μέγαρα C. ³⁶ τῶν om. F. ³⁷ ἀγεννῆς C. ³⁸ εὐσεβεῖς om. C. ³⁹ (φόβον manus prima — φόβος B. C. D. E. F. ⁴⁰ βασιλείωσ πονηρὰν C. F. ⁴¹ παρασκευάση και παραθαζῶνῃ B. — ἀπαραθαζῶνῃ C. D. ⁴² πάλιν εὐχαῖς και B. C. D. E. F. ⁴³ οὕτως B. C. D. E. F. ⁴⁴ ἐν τοῖς B. C. D. E. F. ⁴⁵ τὴν B. C. D. E. F. ⁴⁶ οὐ D. ⁴⁷ ἀνεχομένου C. ⁴⁸ διαζέοντος B. C. D. E. F. ⁴⁹ ἵνα οἱ B. C. D. E. F. ⁵⁰ ἴσως om. F. ⁵¹ γενναϊότητα B. D. E. F. — γενναϊότη (sic C.) ⁵² δέγονται B. C. D. E. F.

τῆς καρδίας, καὶ, ὦ Κύριε, σῶσον δὴ, ὦ Κύριε εὐδῶσον δὴ, ἐπειπῶν· εἰς μέσους ἑαυτὸν ἐπιβρίπτει τοὺς κινδύνους καὶ τὸ τῶν περιεπτῶτων πλῆθος διατεμῶν, καὶ λαθῶν τοὺς σοδοῦτάς, καὶ ὑπ' ὕψιν τῷ βασιλεῖ γενόμενος. ἵνα τί, φησὶν, ὦ βασιλεῦ εἰ Χριστιανὸς εἶ, τοιαῦτα κατὰ τῆς εἰκόνης Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δούλων τεχνάζῃ κακά; Ὁ δὲ τὴν παβήρσιαν ταύτην οὐκ ἐνεγκῶν, ἀλλ' ὕβριν εἶναι σαφῆ τὸ πρᾶγμα λογισάμενος, ἐγκόπτει τε αὐτίκα λέγοντι τῷ γενναίῳ, καὶ συλλάβεῖν αὐτὸν τοῖς παρεστῶσι διακελεύεται. Οὗτοι δὲ ἄρα φρονήσεις χερσὶ καὶ βραχίονας εὐθὺς ἐφορομήσαντες, καὶ ὁ μὲν ⁵³ αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ ⁵⁴ τῶν χειρῶν λαθόμενοι· ἄλλοι τῆς ἐπωμίδος· τοῦ χιτωνίσκου τε ἕτεροι μάλα ὑδριστικῶς. Καὶ ὅπως ἂν ⁵⁵ μάλιστα χαρίζονται τῷ κελύσαντι, πρὸς γῆν τε καταβάλλουσι τὴν ⁵⁶ διάνοιαν ὑψηλὸν καὶ οὐ πρότερον μεθίεσαν ἔλκοντες ἕως αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸ ἀμύνασθαι ἀποχρώντως τὴν παβήρσιαν τοῦ ἀθλητοῦ, καὶ φιλόανθρωπος δῆθεν ὀφθῆναι βουλόμενος, ἀνεθῆναι τοῦτον ἐκέλευσεν.

Η'. Ἐγγύτατα δὲ ἀγαθῶν καὶ παραστησάμενος, ἴνα φοβήσας πρότερον ἀγριότητι, ἔπειτα τῇ πραότητι κλέψῃ· πόθεν σοι, φησὶν, ἡ τοσαύτη θρασύτης καὶ ἀμαθία ὡς καὶ βασιλικῶς προστάγμασιν ἀντιλέγειν, καὶ ὑπ' ὕψιν οὐ κατὰ καιρὸν οὕτως, οὐδὲ μετὰ λόγου παβήρσιάζεσθαι· ἀλλ' ὡς ἔοικε, τρόπον τινὰ γνώριμος ἡμῖν γενέσθαι βουλόμενος, ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἤλθεσ ὁδὸν. Ἐχει οὖν σοι πέρας τὸ βούλημα, καὶ εἰς καλὸν ὁ σκοπὸς τελευτήσεται. Μόνον τῇ ἡμετέρᾳ συμφρονῶν ⁵⁷ ἔσο γνώμη, καὶ τὸ πάνυ ⁵⁸ ὀρθῶς ἔχον τοῦτο σέβας ὁμολογῶν, καὶ τότε πάντα σοι τὰ κατὰ γνώμην ἔχει καλῶς. Πρὸς ταῦτα ὁ θαυμαστός Ἀνδρέας, οὐ θρασύτητι κινήσεις, οὐδὲ ἀμαθία ⁵⁹, βασιλεῦ, ἔφη, οὐδὲ ὅπως σοι καὶ τῷ σπῆκράτει γνωσθεῖν εἰς τοῦτο ἤλθον ἐγὼ· τί γὰρ ἐμοὶ καὶ τοῖς σοῖς; Ἐπίσης δὲ πάντως ἐστὶ καὶ τοῖς τοῦ κόσμου εἰπεῖν· ᾧ πάσαι μὲν ὡς ὄναρ τὰ τοῦ κόσμου κατεφρονήθη, φίλον δὲ μόνον ἡσυχία, καὶ τῷ ⁶⁰ κατ' ἰδίαν τῷ ποθουμένῳ συγγίνεσθαι, ἀλλ' ἐπεὶ περὶ τὴν ⁶¹ ὀρθόδοξον πίστιν νεώτερά σε φρονεῖν ἀνέμαθον, καὶ τῆς περὶ τὰς θείας εἰκόνας τιμῆς ἀποστεροῦντα Χριστιανούς· καὶ ταύτην θορυβοῦντα μὲν τὸ ὑπ' ἴχοον, ἐπιταράττοντα δὲ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, οὐχ οἷός τε ἐγενόμην τὴν ἀδικίαν ταύτην ὑπενεγκεῖν, ἀλλὰ καὶ πατρίδα καὶ οἰκίους ἀπολιπῶν, καὶ τοσαύτην θάλασσαν διαπλεύσας ἤκω πολλῶν ζήλων φλεγόμενος τὴν καρδίαν, ἢ τῆς ἀπάτης ταύτης ἀπαλλάξων ὑμᾶς, ἢ τὴν ἑμαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ θήσων Χριστοῦ· ὅς τῶν οἰκείων καὶ τοῖς δεσπότης ὢν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῆς εἰκόνης ἔθετο τῆς ἰδίας· καὶ ὁ βασιλεὺς ἤκου μεγάλα φανταζόμενος οὐ καὶ φρονῶν ἐλήλυθα, βασιλέα τε αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν τέλει πάντας, καὶ ὄση τῆς ἀρχιερατικῆς εὐταξίας ⁶² ἐπίσημος πολιὰ, πρὸς τὰ σὰ ⁶³ δοκοῦντα μεταβαλεῖν; Ἄλλ' ἵνα τὰ πολλὰ χαίρειν ἀφωμεν, ἐμοῦ τὰ δέοντα συμβουλευόντες ἄκουσον· καὶ τῆς βαθείας

A pericula, et eorum, qui circumstabant, divisa multitudine, latens eos, qui abigebant, cum venisset in conspectum imperatoris : Cur, inquit, o imperator, si es Christianus, hæc mala machinaris adversus Christi imaginem, et ejus servorum ? Ille autem non ferens hanc loquendi libertatem, sed apertam contumeliam rem esse existimans, loquentem Sanctum statim interruptit, et jubet iis, qui astabant, eum comprehendere. Ii autem cædem spirantibus manibus in eum irruentes, et alii quidem ejus caput, alii autem manus apprehendentes, alii vero superhumere, et alii tunicam, per summam contumeliam, et ut ei qui jusserat, magis gratificarentur, eum humili dejiciunt, qui erat animo excelso : neque prius cessarunt eum trahere, donec ipse imperator, postquam satis ultus esset dicendi libertatem athletæ, volens utique videri clemens, jussit cum relaxari.

VIII. Cum autem proxime adducendum et sistendum curasset, ut, cum eum prius terruisset sævitiæ, deinde etiam alliceret mansuetudine. Undenam, inquit, est tanta tibi audacia et incititia, ut jussis repugnes imperatoris, et coram eo intempestive, et citra ullam rationem libere quævis loquaris ? Sed ut videtur, volens aliquo modo nobis notus evadere hanc viam ingressus es. Voluntas itaque tua deducta est ad effectum, et tuus tibi recte succedet scopus, dummodo sententiæ nostræ assentiaris, et quæ valde recte se habet, confitearis religionem. Tunc namque tibi omnia evenient ex sententia. Ad hæc Andreas ille admirabilis : Non inquit, audacia, nec incititia motus, o imperator, nec ut tibi notus et tuæ evaderem potentiæ, huc veni. Quid enim mihi rei est cum tuis ? similiter autem possum omnino etiam dicere cum iis, quæ sunt hujus mundi, a quo quidem jam olim despecta sunt, tanquam somnium : sola autem grata est quies, et seorsum versari cum Deo ? Sed postquam accepi te sentire aliena a fide orthodoxa, et privare Christianos honore, qui debetur divinis imaginibus : et sic quidem perturbare eos, qui tuo parent imperio, conturbare autem etiam Ecclesiam : non potui hanc ferre injustitiam : sed patria relicta et meis, tantum maris spatium emensus, venio magno cordis zelo incensus, vel vos ab hoc errore liberaturus, vel pro meo Christo meam animam positurus, qui suam, etsi esset Dominus, pro me posuit et sua imagine. Imperator autem : Venisti quidem certe, inquit, magna visione apprehendens, et animo agilians, nempè ut ipsum imperatorem, et omnes magistratus et pontificalis dignitatis venerandam, quantacunque ea sit, canitiem traducas ad id, quod tibi videtur ? Sed ut prolixius uti verbis mittamus, audi me ea, quæ oportet, consulentem, et ab hac profunda emergens caligine,

⁵³ οἱ μὲν B. C. D. E. F. ⁵⁴ οἱ δὲ D. E. F. ⁵⁵ ὅπως ἂν χαρίζαιτο C. ⁵⁶ τὸν B. C. D. E. F. ⁵⁷ συμφρονῶν E. ⁵⁸ τὸ πάνυ C. ⁵⁹ ἀμαθία F. ⁶⁰ καὶ τὸ B. C. D. E. F. ⁶¹ πίστην B. ⁶² ἀξίας pro εὐταξίας C. ⁶³ τὰ σοὶ δοκοῦντα D. E. F.

pare iis, quæ nostra decernit potentia, et ipse quoque sis contentus sequi communem sententiam. Sin minus, te omnino docebit experientia, quantum malum sit consilii inopia, et vana de se persuasio, et suam tantum sequendo sententiam, se arroganter gerere adversus imperatores.

IX. Audivit martyr, et cælos aspiciens : Non te negabo, inquit, Christe Salvator : non te pulchra frustrabor confessione ; non tuam contemptui habeo imaginem ; non despiciam, quod ad me quidem attinet, male patientem. Cædatur meum corpus, o imperator, lingua secetur, pedes excindantur. Nam ego quidem paratus sum omnia pati potius quam meum Christum vel umbratenus vilipendere, quem habeo pro omnibus et quem olim solum sequi constitui. Ad hæc tyrannus : Quænam est, inquit, tanta amentia, et quam est crassi et hebetis ingenii, crassæ, et in quam cadit interitus, materiæ, Dei ab interitu remoti, et materiæ expertis, gloriam tribuere : et nec audire quidem, quod a Mose prohibetur legislatore, qui dicit : Non facies similitudines ? Undenam ergo gravissimus hic morbus, qui menti vestræ insedit, effecit, ut non solum scienter resistatis : sed vos etiam conjiciatis in periculum ? Sed enim [intellige : non pro veritate, nec pro Christo, sed pro ipsa sola quæ est a ratione aliena, audacia, extrema patieris. Hoc in loco cum ferre non potuisset vir generosus blæphemæ linguæ contumeliam, sed perinde atque honesti proditionem arbitratus, sacræ imaginis pati contumeliam : Exsecrandum, inquit, caput, non tibi videtur pati pro Christo, qui pro illius forma palitur : neque ad primum exemplar credis transire ignominiam, qua imago afficitur ? Et quomodo vos eos sæpe, qui imperatorias contumelia affecerunt stâtuas, perinde ac eos, qui vos probris sunt insectati, ultimis affecistis supplicis ? quos quidem ego novi in statuis æneos vel etiam aureos extrinsecus, pice intus esse repletos, et stuppis, et lignis, et alia vili et abjecta materia. Quod si vos, qui nunc estis pulvis, et cras non estis futuri, sic honoramini statuis et imaginibus, et propemodum tanquam dii vultis adorari, et eos, qui in imperatorias peccaverunt stâtuas, acerbissime punitis : adversus Christi sacram aliquid audere imaginem, non reputatis esse archetypi ipsius exemplaris ignominiam ? neque eos, qui sunt parati pro eo pati omnia, existimatis periculum adire pro veritate ? Deinde cum hæc jam dixisset martyr, et de Mose vellet explicare, cujusnam jussisset non facere similitudinem : et quomodo ille effinxisset Seraphin cum ipsum etiam exemplar sit incorporeum : imperator ab-

A ταύτης ἀνανήψας ἀχλύος, πεισθητί τε οἷς τὸ ἡμέτερον νομοθετεῖ κράτος, καὶ τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ αὐτὸς στέρεξον ἀκολουθεῖσαι. εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἢ τῆς πείρας διδᾶξει σε πάντως, ὅσον κακὸν ἀβουλία καὶ οἰήσις, καὶ τὸ τῇ ἰδίᾳ στοιχοῦντα γνώμῃ καὶ πρὸς βασιλεῖς ἀπαυθαδιάζεσθαι ⁶⁴.

Θ'. Ἦκουσεν ὁ μάρτυς, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀπιδῶν· Οὐκ ἀρνοῦμαι ⁶⁵ σε, Σῶτερ, εἶπε ⁶⁶, Χριστὲ, οὐ ψεύσομαι σε τὴν μακαρίαν ὁμολογίαν· οὐ τὴν εἰκόνα τὴν σὴν ἀτιμάσω· οὐ περιίδω τὸ γε οὖν ἐπ' ἐμοὶ κακῶς πάσχουσαν· ξαινέσθω μου τὸ σῶμα βασιλεῦ. ἢ γλῶττα ⁶⁷ τεμνέσθω· οἱ πόδες, οἷς οὐ καλῶς ἤλθομεν, ἐκκοπτεσθώσαν, ὡς πάντα γε μάλλον ἐγὼ παθεῖν ἔτοιμος, ἢ τὸν ἐμὸν μίχρι καὶ μιᾶς ἀθετηῖσαι Χριστὸν, ὃν ἀντὶ πάντων ἔχω· καὶ ᾧ πάλαι ἀκολουθεῖν μόνῳ προήρημαι. Πρὸς ταῦτα τὸν τύραννον. Τίς ἢ τοσαύτη, φᾶναι, ἀνοία ⁶⁸ καὶ πυχύτης, φθαρτῆ καὶ παλαιᾷ ὕλῃ ἀφθάρτου Θεοῦ καὶ ἀύλου περιάπτειν δόξαν ; Οὐδὲ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου γοῦν ἀπαγορευόμενον ἤκουσας Μωϋσέως ⁶⁹. οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα λέγοντος· πόθεν οὖν τὸ ἀλόγιστον τοῦτο πάθος τῇ διανοίᾳ ὑμῶν ἐγκατασκῆψαν, παρεσκεύασεν οὕτως οὐκ ἀμαθῶς μόνον ἀντιπίπτειν, ἀλλὰ καὶ κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐπιιδέσθαι ; Ἀλλὰ γὰρ σόνες ὡς οὐχ ὑπὲρ ἀληθείας οὐδ' ὑπὲρ Χριστοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς μόντης τῆς ἀλόγου τόλμης τὰ ἔσχατα ὑποστήσει ⁷⁰. Ἐνταῦθα μὴ ἀνασχόμενος ὁ γενναῖος τῆς βλασφημίου γλώττης τὸ λοιδορον, ἀλλ' ὡσπερὶ προδοσίαν τοῦ καλοῦ νομίσας τὸ πρῶτος τὴν ὕβριν τῆς ἱερᾶς εἰκόνης ὑπενεγκεῖν ⁷¹. Μικρὰ, φησί, κεφαλή, οὐχ ὑπὲρ Χριστοῦ σοὶ πάσχειν δοκεῖ ὁ ὑπὲρ τῆς ἱκείνου πάσχων μορφῆς· οὐδ' εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνειν τὴν κατὰ τῆς εἰκόνης ἀτιμίαν ὑπολαμβάνεις, καὶ πῶς ὑμεῖς τοὺς εἰς βασιλικὰς πολλακίς ὑβρίσαντας στήλας, ὡς εἰς αὐτοὺς ὑμᾶς παροινήσαντας, ἐσχάταις περιεβάλλετε ⁷² τιμωρίας ; οὐς ἐπὶ τῶν στηλῶν ⁷³ εἶδα χαλκοὺς ὄντας ἢ καὶ χρυσοὺς τὰ ἔξω πίσης ⁷⁴ τὰ ἔξω ἀναπεπλησμένους· καὶ στυππίων ⁷⁵ καὶ ξύλων, καὶ ἀλλης πενιχρᾶς ὕλης καὶ ἀτίμου μεστοὺς· εἰ δὲ ὑμεῖς χροὺς ὄντες νῦν καὶ αὔριον οὐκ ἐσόμενοι, ἀνδριάσιν οὕτω καὶ ἀγάλμασι τιμᾶσθε ⁷⁶, καὶ ὡς θεοὶ μόνον οὐ ⁷⁷ προσκυνεῖσθαι βούλεσθε ⁷⁸, καὶ τοὺς εἰς βασιλικὰς ἀμαρτόντας στήλας πικρότατα τιμωρεῖσθαι ⁷⁹. τὸ κατὰ τὰς ἱερὰς ⁸⁰ εἰκόνας Χριστοῦ τολμᾶν οὐκ εἰς ὕβριν τοῦ ἀρχετύπου λογιζέσθε, οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ τούτου ⁸¹ παθεῖν ἔτοιμους, αὐτῆς προκινδυνεύειν τῆς ἀληθείας νομίζετο ; Ἔτι ὑπολαβόντος αὐτίκα τοῦ μάρτυρος, καὶ περὶ τοῦ Μωσέως βουλομένου διεξιέναι, τίνος τε μὴ ποιεῖν ὁμοίωμα ἐντείλατο, καὶ ὅπως ἐκείνος τὰ σεραφίμ ἐτυπώσατο· ὅπου καὶ τὸ πρωτότυπον ἀσώματον ἦν· ἐπιτεμῶν τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, Ἄρα ⁸² δὴ πρὸς

⁶⁴ ἀπαυθαδιάζεσθαι D. ⁶⁵ ἀρνήσομαι C. C. D. E. F. σε om. B. F. ⁶⁶ ἐση pro εἶπε F. ⁶⁷ γλῶσσα C. ⁷⁸ ἀνοία (sic C.) ⁶⁹ Μωυσέος E. ⁷⁰ ὑποστήσει B. D. E. F. ⁷¹ ἐπενεγκεῖν F. ⁷² περιεβάλλετε C. περιβάλλετε F. ⁷³ στηλῶν F. ⁷⁴ πίσης B. C. D. E. F. ⁷⁵ στυππίων B. στυππίων C. F. στυππίων D. ⁷⁶ τιμᾶσθε B. C. D. E. F. ⁷⁷ οὐχὶ προσκυνᾶσθε C. μονοῦ F. ⁷⁸ ἀλλὰ suprascripsit secunda manus D. ⁷⁹ τιμωρεῖσθε B. C. D. E. F. ⁸⁰ τῆς ἱερᾶς εἰκόνης B. C. D. E. F. ⁸¹ πάντα B. C. D. E. ⁸² ὅρα B. C. D. F.

τοὺς περισσῶτας ἔφη ⁸³ σωφρονεῖν τοῦτον διδάξει· Ἄ και τὴν θρασείαν ἀμείψασθαι γλῶτταν ⁸⁴. Εἰ γὰρ οἱ εἰς βασιλικούς ἀνδριάντας ὡς αὐτός φησιν ἐνυδρίζοντες πικρὰν και ἀπαραίτητον ὑφίστανται τιμωρίαν· ὁ οὕτως ἀναιδῶς και θρασέως ⁸⁵ ἡμῖν αὐτοῖς τὴν μιαν ἐπαφείας γλῶτταν, τίνα ἂν ὑποσχῶν δίκην, τὴν ἀξίαν δεδωκῶς εἶη; Οὕτως ἔφη, και ὀργίλων ⁸⁶ εὐθὺς τῷ μάρτυρι ἐνιδῶν, τὴν χειρὰ τε ὡς ἔθος κινήσας, και μέγα ἀνακρυγῶν, γυμνωθῆναι κελεύει τοῦτον, εἶτα και σχοινοῖς διαταθέντα σφοδρῶς μαστίζεσθαι.

Γ'. Ὁ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀγενές τι ⁸⁷ μικρόψυχον ὑπέστη πρὸς τὴν ἀπόφασιν, οὐδὲ ἐπέκοψαν αὐτῷ τὴν προθυμίαν αἱ προσδόκιμοι ἤδη πληγαὶ και μάστιγες, ἀλλὰ και μείζων ⁸⁸ μᾶλλον και θερμότεραν ἐποιοῦν, καθάπερ πνεύματι ταῖς ἀλόγοις ὀρμαῖς, και τῇ ἀπειλῇ τοῦ κρατοῦντος ἀναπτομένην. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν ⁸⁹ οὕτως ἔχοντα τὸν γενναῖον και οὐδὲν ὄλως ὑποδειλιάσντα θεασάμενος, ἀλλ' ἐτοιμότερον αὐτὸν ὑπομείναι τὰς μάστιγας ἔχοντα, ἢ ἐκεῖνον ἀφεῖναι τὸν λόγον τῆς ἀποφάσεως, και φοβηθεὶς μᾶλλον αὐτὸς, μὴ εἰς πείραν ἐλθῶν ὁ ἅγιος τῆς βασάνου, ἔπειτα τὴν ὁμολογίαν ἐνστατικώτερος γέννηται και ἀμετάθετος τὴν ὀργὴν, καθάπερ τὰ γενναίωτερα τῶν ζώων μετὰ τὴν πληγὴν, προσωπεῖον χρηστότητος ὑποδὺς, Πρὸ τοῦ πείραν, φησὶ, τῶν βασάνων λαθεῖν, πρὸς τὸν μάρτυρα βλίψας, τῷ ἡμετέρῳ πεισθεὶς δόγματι, τῶν μενόντων σε κακῶν ἀπαλλάτου. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, πρὸς τὸν οἰκτεῖον ἀγωνοθέτην διάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς σωματικούς ἄμα και τοὺς τῆς ψυχῆς, και ἄτρεπτον ἑαυτῷ και ἀκλινὲς τὸ τῶν θεῶν εἰκόνων σέβασμα ⁹⁰ εὐξάμενος, εἶτα και κάτω νεύσας, και τῷ τυράννῳ μικρὸν τὰς ὕψεις περιβαλὼν ⁹¹. Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, τοὺς κατὰ βαρβάρων πολέμους ἀφείας, και τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων οἰκονομίαν, ὄλην ὡς ὀρῶ τὴν σπουδὴν κατὰ Χριστοῦ και τῶν αὐτοῦ δούλων φανερώς εἶπον, και ταῦτα ποιῶν, οἶα ⁹². τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ἐν εἰρήνῃ σκῆπτρα διενεγκεῖν; Ἡ τάχα, οὐδὲν τὴν τοῦ Κυρίου ⁹³ κρῖσιν φοβῆ, οὐδὲ τῶν σῶν πράξεων ἐκεῖνον ἀναμένης ⁹⁴ ἐξεταστὴν;

ΙΑ'. Ἐνταῦθα και ἡ ἐπίπλαστος τοῦ βασιλέως ἡμερότης ἠλέγχετο, και ἡ ὑπόκρισις ἐγυμνοῦτο, και τῆς συνήθους ἐκκαλυφθείσης θηριωδίας, σφοδρότατα ὁ μάρτυς τοῖς ⁹⁵ βουνεύμοις ἐξάινετο· οἱ μέντοι περισσῶτες τὸν τοῦ βασιλέως θυμὸν θεραπεύειν ἐθέλοντες, οἱ μὲν τύπτειν ἐπιτραπέντες, ὡμῶς τὰς πληγὰς ἐπῆγον, και οὕτως ὡμῶς, ὥστε και ῥύακας αἵματος ἐκ τοῦ τιμίου ἐκείνου κατάγεσθαι ⁹⁶ σώματος· και τὸ ὑποκείμενον ἔδαφος φοινίσσεσθαι διὰ βίθους· οἱ δὲ, και ἀναιρούμενοι τὰ ξίφη διαχίριζεσθαι τὸν ἀθλητὴν ὤρων.

ΙΒ'. Πολλοὶ και λίθους ἐπὶ αὐτὸν ἔβαλλον, και πάντα τρόπον ἐξέβριζον, οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑαυτούς·

A rumpens orationem : Jam tempus est, dixit circumstantibus, docere eum esse moderatum ac temperantem, et temerariæ illius linguæ referre ei gratiam. Si enim ii qui regias statuas, ut ipse dicit, injuria afficiunt, acerbum et inexorable supplicium subeunt, qui adeo impudenter et audacter sceleratam in nos linguam immittit, quasnam luens pœnas, punietur pro meritis? Sic dixit, et irato vultu martyrem statim intuens, et manum de more movens, et valde exclamans, eum jubet nudari, deinde etiam extensum funibus vehementer flagellari.

X. Ille autem ne sic quidem pusillo et abjecto animo se gessit adversus sententiam : neque ejus promptum animi studium retardarunt, quæ jam exspectabantur plagæ et flagella : sed id majus reddebant et ardentius, ut quod spiritu irrationalibus appetitionibus et imperatoris minis accenderetur. Cum ergo imperator vidisset sic se habentem virum fortem, et nihil omnino formidantem : sed esse omnino paratiorem sustinere flagella, quam dimittere illam rationem sententiæ : timens, ne si ipse sanctus tormenti faceret periculum, fieret inde in confessione constantior, et minime traduci posset, quomodo fortia animalia post plagam : induens personam benignitatis : Priusquam, inquit, facias periculum tormentorum, ad martyrem aspiciens, nostro pareto decreto, liberare ab iis, quæ te exspectant, malis. Martyr autem Christi, ad suum agonothetam sublatis oculis tam corporis, quam animæ, cum sibi esse precatus firmam et immutabilem divinarum imaginum venerationem, et deinde etiam deorsum aspexisset, et in tyrannum parum oculos conjecisset : O imperator, inquit, missis bellis, quæ gereres contra barbaros, et civilium rerum administratione, totum, ut video, aperte tuum posuisti studium contra Christum et ejus servos : et hæc agens, existimas te posse in pace tenere ceptra Romani imperii? Numquid ne Dei quidem times judicium, neque illum tuorum factorum exspectas examinatorem?

XI. Hoc in loco convicta fuit fiota mansuetudo imperatoris : et aperta fuit simulatio : nam solita detecta feritate, martyr vehementissime cædebatur boum nervis. Qui autem circumstitebant, volentes iræ regis morem gerere, partim quidem jussi verberare, plagas crudeliter intentabant, et adeo crudeliter, ut fluerent rivi sanguinis ex pretioso illo corpore, et subjectum solum alte fieret purpureum : partim autem gladios accipientes irruerant ad interficiendum athletam.

XII. Multi etiam lapides in ipsum jaciebant, et omnibus modis injuria afficiebant non illum, sed

⁸³ εἶπε pro ἔφη D. ⁸⁴ γλῶσσαν F. ⁸⁵ ὁ οὕτω και θρασέως ἡμῖν C. ⁸⁶ ὀργίλου B. ὀργίλον C. D. E. F. ⁸⁷ ἀγενές B. C. D. E. — και B. C. D. F. ⁸⁸ μείζω B. C. D. E. F. ⁸⁹ ὁ βασιλεὺς τοίνυν om. in. D. ⁹⁰ σέβας C. D. E. F. ⁹¹ ἐπιβαλὼν B. C. D. E. F. ⁹² οἶα C. D. E. F. ⁹³ τοῦ Θεοῦ B. C. D. F. ⁹⁴ ἀναμένης B. C. D. E. F. ⁹⁵ τοῖς om. F. ⁹⁶ ἐκείνου κατάγεσθαι om. D.

seipsos, sic quidem regi, qui est ad tempus, studentes conjungi, omnino autem ignorantes miseri, quantum hæc agentes se procul a Deo removerent, et qualem in tempus iudicii illi quidem lætitiā, sibi autem lacrymas et dolores miserabiliter reconderent. Sed imperator movebat omnem lapidem, ut posset sanctum in sua habere potestate. Nescio enim quomodo, etsi esset insipiens, non ignorabat tamen, hæc in re quidem certe se sapienter gerens, fore ut si illo potiretur, multos alios ex orthodoxis statim caperet, eum tanquam caput corpus et membra consequentes. Hæc cum ille sciret, jubet ipsum rursus relaxari a plagis, et rursus persuasionē et prætextu benevolentię eum aggredi tentat. Cum eum ergo curasset prope sistendum, et suum sermonem molliisset plusquam oleum, acutum tamen jaculum adversus pios, et acutum gladium, postquam vidit virum ne tantillum quidem illici blanditiis, sed cum majore dicendi libertate ejus arguere amentiam, deposita pelle, erat lupus manifestus. Jussitque lapidibus confringi maxillas martyris, hæc reddens pro verbis, quibus cor ejus fuerat consauciatum. Ille autem erat plane alius Stephanus, iis, qui illi injuriam faciebant, preces reddens.

XIII. Deinde martyrem quidem imperator, tanquam reum condemnatum misit rursus in custodiam: sed ignorabat se iis, qui in ea habitabant, Christianis valde promptum mittere doctorem. Gaudet ipse autem quoque, sicut Paulus, propter Christum passionibus et afflictionibus, benignoque et clementi Deo magnas agebat gratias, quod dignus esset habitus plagis et carcere propter illius nomen. Quamobrem et iis, quæ dicebat, eos, qui aderant, valde instruebat, et confirmabat, et eo, quod quæ erant molesta et aspera, ferret cum gratiarum actione. Et corpus quidem erat vinctum in custodia, anima autem, etiam antequam illinc resolveretur, jam cœlestia visione intelligenter apprehendebat, adeo ut tyrannum propemodum reprehenderet, quod non ipsum citius liberaret a pondere carnis, et a vinculis naturalibus. Corpus enim erat illi carcer, qui ejus arcebat animam, et suo tegumento eam sejungebat a tabernaculis, quæ eam exceptorum erant, et inenarrabili, quæ illio est, beatitudine.

XIV. Dies interim non multi præterierunt, et rursus accersit imperator martyrem e carcere, metu eorum, quæ expectabantur, et dolore malorum, quæ advenerant, fractum ad futura ejus animum, et futurum multo molliorem et ignaviorem existimans. Postquam autem productum sanctum vidit audaciorem, et magis spirantem acrem propter Christum amorem, eum veste exiit, et propter eum lictores rursus jubet assistere, et flagellis vehementer cædere, adhuc priorem plagarum

Α σπαύδοντες μὲν οὕτως οὐκαιοῦσθαι βασιλεῖ προσκαίρῳ ἄγνουντες δὲ πάντως οἱ ἄθλιοι, ὅσον ἀπὸ Θεοῦ ἐμακρύνοντο ταῦτα ποιούντες, καὶ οἶαν ἐν καιρῷ κρίσεως ἐκείνῳ μὲν εὐφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ δάκρυα καὶ δόδυνας ἐλεινῶς ἔθησαύρισαν· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς πάντα λίθον κινῶν ἦν, ὅπως ἂν αὐτῷ γένοιτο, τὸν ἅγιον εἰσποιήσασθαι· καὶ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀσύνητος ὢν, ὅμως οὐκ ἤγνῶει ἐν τούτῳ νῦν ἔχοντας πρᾶγμα ποιῶν, εἴπερ ἐκείνου ἐγκρατῆς γένοιτο καὶ πολλοὺς ⁹⁶ τῶν ὀρθοδόξων εὐθῶς ἐλεῖν, ὡς περ κεφαλῇ σῶμα, καὶ μέλη συνεπομένους ⁹⁷. Τοῦτο ἐκεῖνος εἰδὼς, ἐκέλευε τῶν πληγῶν αὐτὸν ⁹⁸ αὖθις ἀνεῖναι, καὶ πειθῆναι πάλιν καὶ εὐμενεῖας προσχέματι τὸν ἅγιον ⁹⁹ ὑπελθεῖν. Ἐγγύς οὖν παραστῆσθαι, καὶ τὴν ὀμιλίαν ὑπὲρ ἔλαιον ἀπαλύνας, ἢ ἀληθῶς ὀξεῖα βολίς καὶ κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἡκονημένη μάχαιρα, ἐπεὶ ἐώρα τὸν ἄνδρα κολακείας οὐδὲ βραχὺ κλεπτόμενον, μετὰ πλείονος δὲ μᾶλλον τῆς παρρησίας τὴν ἀπόνοιαν ἰ αὐτοῦ διελέγχοντα, τὸ κώδιον ἀποθέμενος, λύκος ἦν προφανής, καὶ λίθοις τὰ σιαγῶνας τοῦ μάρτυρος συνθλάττειν ἐκέλευε· ταῦτα διδοὺς ἀντὶ τῶν λόγων, οἷς ἄρα τὴν καρδίαν ἐκεῖνος ἰσχυρῶς ἐδέβλητο. Ὁ δὲ ἄλλος αὐτόχρημα Στέφανος ἦν τοὺς ἀδικούντας εὐχαῖς ἀμειδόμενος.

Π'. Εἶτα τὸν μάρτυρα μὲν ὁ βασιλεὺς οἷα κατὰδικον ἐπὶ τὴν φυλακὴν αὖθις ἐπεμπεν· ἐλάμβανε δὲ μᾶλλον τοῖς αὐτῆν οἰκοῦσι Χριστιανοῖς διδασκαλον ἐπιπέμπων κομιδῇ πρόθυμον· ἔχειρε γὰρ καὶ αὐτὸς κατὰ Παῦλον τοῖς διὰ Χριστὸν παθήμασι, καὶ ταῖς θλίψεσι, καὶ χάριν ἤδει πολλὴν τῷ φιλανθρωπῳ Θεῷ, ὅτι καὶ πληγῶν διὰ τὸ ἐκείνου ὄνομα καὶ φυλακῆς ἤξιούτο· ὄθεν, καὶ οἷς ἔλεγε, τοὺς παρόντας ἰκανῶς ἤλειπε ⁹⁹· καὶ μᾶλλον, οἷς ἐκαρτέρει· τὰ ἐπίπονα μετ' εὐχαριστίας ⁹⁹. Καὶ τὸ μὲν σῶμα τῇ φυλακῇ ἐπεπέδητο, ἡ ψυχὴ δὲ αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖθεν ἀναλύσεως τὰ οὐράνια ἤδη νοερώς ἐφαντάζετο, ὥστε καὶ ἐγκαλεῖν εἶχε μικροῦ τῷ τυράννῳ, ὅτι μὴ θᾶττον αὐτὸν τοῦ σαρκικοῦ βάρους καὶ τῶν φυσικῶν ἠφείε δεσμῶν· φυλακῇ γὰρ ἐκείνῳ τὸ σῶμα, εἶργον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ διατειχίζον τῷ οἰκείῳ καλύμματι τῶν ἐνδοχομένων αὐτῆν σκηνῶν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀδιτηγῆτου μακαριότητος.

exceptorum erant, et inenarrabili, quæ illio est, bea-

Δ ΙΔ'. Ἡμέραι τὸ μεταξὺ παρῆλθον οὐχὶ συχναί, καὶ μεταπέμπεται πάλιν ὁ βασιλεὺς τοῦ δεσμωτηρίου τὸν ἀθλητὴν· τῷ τε φόβῳ τῶν προσδοκωμένων, καὶ τῇ δόδυνῃ τῶν ἐπελθόντων κκῶν ὀκλάσθαι ⁹⁹ τάχα ⁹⁹ τὴν ψυχὴν αὐτῷ πρὸς τὰ μέλλοντά, καὶ ῥθυμοτέραν παρὰ πολὺ γενέσθαι οἰόμενος. Ἐπεὶ δὲ παραστάντα τὸν ἅγιον εὐτολυώτερον ἔθεατο ⁹⁹, καὶ θερμὸν πνέοντα μᾶλλον τὸν διὰ Χριστὸν ἔρωτα, τῆς ἐσθῆτος ἀπογυμνώσας, δριμίους καὶ πάλιν αὐτῷ περιίστησι, καὶ σφοδρῶς ταῖς μάλιστα ἐκέλευε

⁹⁶ ἄλλους C. D. ⁹⁷ συνεπομένους B. C. D. E. ⁹⁸ καὶ C. — αὐτῶν καὶ αὖθις D. — αὐτὸν (prius αὐτῶν καὶ αὖθις E. ⁹⁹ ἤθελεν F. ¹ παρρησίαν C. ² om. B. ³ ἤλειπεν ἰκανῶς, καὶ C. ⁴ εὐχαριστίας B. C. D. E. F. ⁵ κλάσαι C. D. E. F. ⁶ τάχα C. om. ⁷ ἐθεάτα B. C.

παίνειν ἔτι τῶν προτερων πληγῶν σαφῆ κατὰ πᾶν μέλος τὰ ἔχνη φέροντα⁸. Οἱ δὲ κατέβαινον μὲν τὰς σάρκας καὶ διώρυκτον αὐτοῦ τὰς πλευράς· καὶ τὰ πλείω τῶν σαρκῶν ὑφηρεῖοντο· πλὴν οὐδὲ οὕτω κλέψαι τὸν τῆς ἐκείνου πίστεως θησαυρὸν ἐδυνήθησαν. Ὡς οὖν οὕτω πάντα εἰκῆ καὶ μάρτυρ ἐαυτῶν κακουργούμενα ὁ τύραννος εἶδε, καὶ τοῖς ὄλοις ἤδη διαπορῶν ἦν ἐπὶ τὴν ὁμολογουμένην ἤτταν, τὸν θάνατον αὐτοῦ κατακρῖναι, λοιπὸν ἔρχεται. Καὶ κελεύει σχολίους τῶν μακαρίων ἐκείνου ποδῶν ἐκδήσαντας⁹. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτὸν¹⁰ κατὰ πάσης ἔλκειν τῆς λεωφόρου· εἶτα καὶ εἰς τὸν τῶν κακούργων τόπον ἀπαγαγόντας, ῥίψαι, τὸν τῆς ἐδέμ¹¹, τὸν τῆς ἄνω σκηνῆς, τὸν τῶν οὐρανῶν αὐτὸν¹² ἄξιον.

IE'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτον ἔτρεχε τῆς ἀθλήσεως τὸν δρόμον ὁ μάρτυς, καὶ κατὰ γῆς διὰ τῆς πόλεως μέσης περὶ πληθουσιν ἀγορᾶν συρόμενος ἤγετο, ἰχθύας τις ἄρτι τῆς θαλάσσης ζωγράφας, καὶ τοὺς μὲν ὠνίους τῆ ἀγορᾶ προσθεῖς¹³, αὐτὸς δὲ ἐπὶ καθέδραν λιμῶν¹⁴ καθίσας, τοὺς ἀτίμους¹⁵ ἰδὼν, καὶ διερωτήσας, καὶ ἦτις ἡ αἰτία μαθὼν ἐξήλατό τε εὐθύς ὡσπερ ὑπὸ τινος κινήθεις δαίμονος, καὶ κοπίδα μακελλικὴν ἐγγύθεν ἀρπάσας, θαστέρου ποδὸς τοῦ ἱεροῦ σώματος μέσου κατενεγκῶν, ἴσθησί τε τὸν τῆς ἀθλήσεως τῆ μάρτυρι δρόμον, καὶ πέρας αὐτῶ τῶν μακρῶς ἐκείνων διὰ Χριστὸν ἐπιτίθησι παλαισμάτων. Συγκαταλύει γὰρ εὐθύς τῆ τοῦ ποδὸς ἐκκοπῆ καὶ τὸν βίον ὁ γενναϊότατος, μᾶλλον δὲ εἰς οὐρανὸν τρέχει, καὶ πρὸς οὐτὸν ἄνεισι τὸν θέμενον ἄμωμον τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καταρτιστάμενόν τε τοὺς πόδας ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλά στήσαντα.

IΓ'. Οὗτος ὁ δρόμος τοῦ ἀριστέως· τοῦτε τῶν ἐπὶ γῆς ἀγῶνων τὸ σταδίου· τοιαύτη τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἡ ἀνδρεία¹⁶. τοιαῦτα τὰ σκᾶμματα. Τὸν μὲν τοι μὴ κενούμενον πλοῦτον, τὸ σῶμά φημι τοῦ μάρτυρος, οἱ διὰ μέσης αὐτὸ τῆς ἀγορᾶς ἔλκοντες, οὗτοι καὶ νεκρὸν ἤδη γεγονὸς, παρὰ τῶ τῶν¹⁷ κακούργων τόπῳ¹⁸ φέροντες ἔβριψαν, καὶ διέμεινεν οὕτως ἐπὶ πολὺ κείμενον τὸ τίμιον ἐν ἀτίμῳ· τὸ πάσης φυλακῆς ἄξιον θηρίοις εἰς βρώσιν καὶ πετεινοῖς ἀνείμενον, ὡς ἐπ' αὐτῶ πληρωθῆναι¹⁹ πάλιν τὸ τοῦ Δαβὶδ, Ἔθεντο τὰ θνησιμῆτα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν δόσων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς· ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐκείνοις ἀκόλουθον· καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων· ἕως ὁ δοὺς ἐκείνῳ βοήθειαν ἐπὶ τῆ τῆς σαρκὸς ἀρθνεῖα, ὥστε καλῶς ἀλλῆσαι, καὶ τῶν στεφάνου τῆς δόξης μὴ ἐκπεσεῖν, οὗτος δὲ καὶ ταῖς φιλοθέοις παρέσχε ψυχαις, τὸ μὴ στερηθῆναι θησαυροῦ τοιοῦτου· τοῦ καλοῦ ἐκείνου φημί καὶ ἱεροῦ σώματος²⁰. Οὐκ οὐκ ἀφῆκεν εἰς τέλος λαθεῖν, ἀλλ' ἀσαφῶς²¹ φανεροῖ δὲ οὕτως. Δώδεκά τινες ἄνδρες, πονηρῶν πάλαι δαιμόνων αὐτοῖς ἐπι-

A aperta per universa membra ferentem vestigia. Illi autem laniabant quidem carnes, et fodiebant ejus latera, et plurimam ejus carnis partem auferebant. Sed ne sic quidem poterant suffurari thesaurum illius fidei. Postquam ergo vidit tyrannus omnia a se sic temere et frustra fieri, jamque esset plane animi dubius et perplexus, eo descendit, ut se fateretur superatum, nempe ut eum morte deinceps damnaret. Et jubet ut funibus alligatis beatis illius pedibus, in solo trahatur per totam viam publicam: deinde ut cum deductus fuisset ad locum maleficorum, ibi jaceretur, qui Eden, qui supernis tabernaculis, qui erat dignus ipsis cœlis.

B XV. Cum autem curreret martyr hunc cursum decertationis, et in terra per plenum urbis forum traheretur, vir quidam, qui e mari fuerat piscatus pisciculos, et eos in foro proponebat venales, sedebat autem super cathedram pestilentis, cum vidisset eum tam turpiter trahi, et quænam esset causa accepisset, exsiliit statim, tanquam a malo aliquo motus dæmone, et cum ex propinquo cultrum macelli arripuisset, eo et pedem sacri corporis amputat, et sistit martyrii cursum decertationis, eique finem imponit certaminis. Nam simul cum pedis amputatione e vita quoque excedit vir generosus, vel potius ad cœlum currit, et ad eum ascendit, qui posuit ejus viam nulli reprehensionis affinem, et perfecit pedes ejus tanquam cervi et collocavit super excelsa.

C XVI. Hic est cursus viri fortissimi, hoc est stadium eorum, quæ in terra fuerunt, certaminum. Talis fuit virtus illius animæ, talis decertatio. Pretiosum autem thesaurum, corpus, inquam, martyris, qui ipsum trahebant per medium forum, ii jam mortuum ferentes abjecerunt in loco maleficorum: et sic diu mansit jacens in loco vili et probroso, quod erat diligentissime custodiendum, dimissum ut comederetur a feris et volucribus: ut in eo impleretur rursus, quod dicit David: Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiiis terræ. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam. Nam hoc quoque est illis consequens: Et non erat qui sepeliret: donec is, qui dedit illi auxilium in carnis imbecillitate, ut pulchre decertaret, et non excideret a coronis gloriæ, in piis quoque præbuit animis, ne tali thesauro privarentur, pulchro, inquam, illo et sacrosancto corpore. Non sivit ergo id latere perpetuo, sed id aperte effecit manifestum. Id autem facit hoc modo: duodecim viri, cum mali olim dæmones in eos insiliissent alius aliunde venientes, ut ejus

⁸ φερωντων B. ⁹ ἐκδήσαντος. Sic D. duabus litteris erasis. Prius erat forte ἐκδημήσαντας. ¹⁰ Prius αὐτῶν D. ¹¹ τὸν τῆς ἐδέμ. om. in D. ¹² αὐτῶν B. C. D. E. F. ¹³ προσθεῖς C. D. F. ¹⁴ λοιμῶν pro λιμῶν C. D. E. F. ¹⁵ ἐλκυσμούς ἐκείνους B. C. D. E. F. ¹⁶ ἀνδρεία B. I). E. ¹⁷ παρὰ τὸν τῶν F. ¹⁸ τόπον F. ¹⁹ καὶ F. ²⁰ καὶ ἱεροῦ φημι· σώματος C. ²¹ ἀλλὰ σαφῶς B. C. D. F.

qui inhabitabat spiritus unumquemque agebat inclinatio, simul semelque inter se convenerunt: et cum propter communem calamitatem communiter quoque versari et errare statuisent, magnum terræ spatium transmittentes, repente, tanquam tracti ab una anima, veniunt in locum maleficorum, ubi projectum fuerat corpus martyris et sanctum confusis et non significantibus invocabant vocibus. Quin etiam terram fodientes manibus et eum in apertum proferre contendentes, in corporum congeriem incidunt: sed aliis præteritis, o miraculum! eum statim agnoverunt, qui ipsos vocabat et sustulerunt corpus, quos ad ipsum, advolante gratia, forte autem etiam mira fragrantia, obscure ad se viros atraxerat. Sed id quidem ornatum convenientem statim est assecutum: et desiderantibus manibus in sacro loco fuit sacrosancte depositum. Loco autem nomen est Crisis. Qui autem vexabantur a dæmonibus, consequenter adipiscebantur curationem, et domum redibant cum magna lætitia accipientes sanitatem tanquam mercedem inventionis.

XVII. Et nunc est nobis ex illo tempore perpetuus thesaurus, et malorum, quæ nos semper comprehendunt, certum solatium. Nam seu morbo opprimitur aliquis, seu aliqua afficitur injuria, seu aliquo alio casu vexatur, omnia deponet, si illuc cum fide accesserit, et gratiam consequetur uberiorem; ex benignitate scilicet et clementia Domini nostri Jesu Christi: quem decet omnis gloria, cum Patre et sancto Spiritu nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Α πηδησάντων, ἔλωσ ἀλλαγῶθεν ὀρμώμενοι, ὡς ἂν ἕκαστον ἡ ῥοπή τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῶν ²² πνεύματος ἤλαυνεν· εἰς ταῦτό καθάπαξ ἀλλήλοις συνῆλθον, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς συμφορᾶς, κοινωνίαν καὶ τῆς διατριβῆς ἐκείνης καὶ τῆς πλάνης ἐλόμενοι, πολλῶν ἀμείδοντες γῆν, ἀθρόον ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς ἐλκόμενοι τῆς ψυχῆς, τῷ τῶν κακούργων ἐφίσταντο ²³ τόπῳ, ὅποι· ²⁴ ἄρα καὶ ὁ τοῦ μάρτυρος νεκρὸς ἐρρίπτετο, καὶ τὸν ἅγιον ἀσήμεοις ἀπεβοῶντο φωναῖς. Καὶ δὴ καὶ ταῖς χερσὶ τὴν ²⁵ γῆν ἀνορύττοντες, καὶ ὄλωσ περὶ τὴν αὐτοῦ φανέρωσιν ἐπειγόμενοι, σωμάτων ἐντυγχάνουσι: σωρείᾳ, καὶ τοὺς ἄλλους παραδραμόντες, ὡ τοῦ θανάτου, αὐτίκα τὸν καλοῦντα τοῦτου ἐπέγνωσαν, καὶ τὸ τοῦ μάρτυρος ἀνείλοντο σῶμα, τῇ ἐπιπταμένη αὐτῷ χάριτι, τάχα δὲ καὶ τῇ πολλῇ εὐωδίᾳ, πρὸς ἐαυτὸν ²⁶ τοὺς ἀνδρας ἀφανῶς ἐφελκόμενον· ἀλλὰ τὸ μὲν εὐθὺς τοῦ προσήκοντος ἀπέλαυσε κόσμου, καὶ χερσὶ ποθοῦσαις ἐν ἱερῷ τόπῳ ἱερῶς κατετίθετο ²⁷. Κρίσις τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα. Οἱ δαιμονῶντες δὲ τὴν ἴατιν ἀκολούθως ἐτρύγων, καὶ μετὰ πολλῆς οἰκτιρῆς τῆς ἡδονῆς ἐπανήεσαν, οἷον: μισθὸν τῆς εὐρέσεως τὴν θεραπείαν δεξάμενοι.

ΙΖ'. Καὶ νῦν ἐστὶν ἡμῖν ἐξ ἐκείνου διτηνεκῆς θησαυρὸς, καὶ τῶν αἰεὶ καταλαμβανόντων ἡμᾶς κακῶν ἀτραπὴς παραμύθιον. Ἐῖτε γὰρ νόσῳ πιέζεταί τις, εῖτε ἐπηρείᾳ ταλαιπωρεῖται, εῖτε τινὶ ἄλλῃ ἔχεται ²⁸ περιστάσει, πάντα μετὰ πίστεως ἐκεῖ παρελθὼν ²⁹ ἀποθήσεται, καὶ διαφιλεστέρως τῆς χάριτος ἀπολαύσει· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἄμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

²² αὐτῷ C. D. E. F. ²³ ἐφίστανται B. C. F. F. ²⁴ ὅποι F. ²⁵ τὸν χοῦν pro τὴν γῆν F. ²⁶ ἐαυτὸ C. D. F. ²⁷ κατέθεντο ex correctione D. ²⁸ συνέχεται F. ²⁹ προσελθὼν B. C. D. E. F.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ

ΛΟΥΚΑΝ

ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ.

COMMENTARIUS

IN DIVUM LUCAM

APOSTOLUM ET EVANGELISTAM

(Græce et Latine ad calcem Operum œcumenii. Paris, 1631 fol.)

Α'. Εἰ καὶ δικαίου μνήμην μετ' ἐγκωμίων τελεῖσθαι θεῶς τις ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ θεῖα νομοθετεῖ, πόσῃ ἄρα τῷ ἀποστόλῳ Χριστοῦ συνεισενεγκεῖν προσήκει τὴν εὐφημίαν; Τοῦτον γὰρ ἡ δικαιοσύνη καὶ τῆς ἀποστολῆς ἄξιον, καὶ τοῦ ἀγαπητὸν ὀφθῆναι τῷ Παύλῳ διαφερόντως, πεποιήκεν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εἶρε τὸν ἔπαινον, μακρὰν χαίρειν τοῖς τῶν ἐγκωμίων φράσαντες νόμοις, ὅσα τῶν ἐκείνου διεξελεῖν ἀναγκαῖον, ἐν ἱστορίᾳ λόγῳ διαλεξόμεθα.

Β'. Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἀντιόχου, ὅπως μὲν θέσεως τε καὶ μεγέθους, ὅπως δὲ ὕψους ἔχει; καὶ οἷα τις αὐτῇ, καὶ ὁπόσῃ νέμεται γῆν, οἷψ δὲ ἄρδεται ποταμῷ; Ὁρόντης οὗτός ἐστιν· ἐνθα καὶ πρῶτον ἀνθρώπος τῆς τοῦ Χριστιανοῦ κλήσεως πεπλούτηκεν· ἐξ ἧς ὁ θεῖος Λουκάς προελθὼν, καὶ φύσιν μὲν ἔχων, οἷαν εὐγενῆ καὶ φιλότιμον (ὡς ἔστι δῆλον ἐξ ὧν καὶ βίον ἐφάνη σπουδαιότατος ὢν, καὶ λόγον τῷ βίῳ παρασχὼν οικειότατος), πανσὶ δὲ σχολάσας ἐκ παιδὸς εἶδει παιδείας, τὴν τε Σύραν καὶ Ἰουδαίαν εἰς ἄκρον φωνὴν παιδευθεὶς, καὶ οἷα δένδρον πρὸς ταῖς πηγαῖς ἀνθήσας ἤδη καὶ ἀξήθεις τῇ κατ' αὐτὰς μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν ὑπερφυῶς ἤσκητο. Ἐφήθου μὲν οὖν ἀπτόμενος, τοῖς τε καθ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἰγυπτὸν ἐφοίτη διδασκαλείοις· καὶ τὴν καλλίστην παρ' Ἑλλήσι παιδείαν συνέλεξε, γραμματικὴν μὲν καὶ ποιητικὴν εἰς ἅπαν κατωρθωκῶς· ῥητορικῆς δὲ, καὶ τοῦ εὖ δύνασθαι λέγειν, ἤκων εἰς τὸ ἀκρότατον, μὴδὲ τῶν φιλοσοφίας προσβείων, ἐτέρῳ παραχωρῶν, ἀλλὰ τῇ μὲν λογικῇ πρὸς τὴν ἡθικὴν, τῇ ἡθικῇ δὲ βαθμίδι πρὸς τὴν πρακτικὴν χρώμενος. Οὕτω τε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς προσκειμένος, τέλος τὴν καλλίστην ἅμα καὶ φιλανθρωποτάτην ἱατρικὴν κατ' ὀρθοῖ, καὶ τοσοῦτον, ὅσον τὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ ταύτης

A. Si iusti memoriam cum encomiis celebrare divinus quidam vir ac sapiens divina lege statuit, quantam sane convenit apostolo Christi nos simul afferre laudem? Siquidem hunc justitia mirum in modum fecit et apostolatu dignum, et ut Paulo dilectus videretur. Verumenimvero quoniam hic in Evangelio laudem adeptus est, relictis omnino encomiorum legibus, quæcumque de eo narrare necesse est, per modum historiæ referemus.

B. Quis Antiochenam ignorat civitatem, quem situm ac magnitudinem, quosve terminos habeat? et quænam hæc sit, et quantam occupet terram, quove irrigetur flumine. Orontes hic est, ubi primum homo Christiani appellatione ditatus est: ex qua divus Lucas ortus est: et naturam quidem ac indolem habens, ut quæ generosa esset ac pretiosa: veluti ex hoc manifestum est quod et vita apparuit studiosissimus, et sermonem tradidit vitæ maxime conformem. Cum autem omni disciplinæ genere vacasset a puero, et Syriacam ac Hebraicam linguam exactissime edoctus est, et velut arbor juxta fontes, floridus jam et augmentatus, divinarum Scripturarum studio mirum in modum profecit. Adolescentiam itaque attingens, gymnasia frequentabat quæ tum in Græcia erant, tum in Ægypto, ac pulcherrimam apud Græcos eruditionem collegit: grammaticen quidem ac poeticen perfecte assecutus, ad rhetorices vero artis bene dicendi cacumen pertingens, neque in philosophiæ dignitatibus alicui cedens: sed logica quidem ad ethicen, ethice vero ad practicen tanquam gradu utens, ita omnibus bonis incumbens tandem pulcherrimam simul ac huma-

nissimam medicinam assequitur, idque in tantum ut ab hac ut plurimum designaretur ac appellaretur. Postquam autem ingenii dexteritate ac magnitudine omnem artem citius percurrit quam volucris aera, satisque humanæ doctrinæ adeptus est, ad sublimiorem ac meliorem transit habitum.

III. Quis autem fuit modus transitus? Habebat quidem interim de mundi salute disputationes ac congressus is qui, liber a peccato, venerat ut peccatores vocaret ad pœnitentiam ¹, idque post luciam contra adversarium et tropæa de illo relata, post auditum superne Patris testimonium ac Spiritus descensum ². Percurrebat autem fama universam Judæam ac Galilæam ³, et alicubi etiam extra terminos ea quæ evangelicæ prædicationis erant sequebantur. Tunc multi sane ad veram hanc doctrinam cordis aures obturabant ac mentis oculos claudabant: neque vitæ suscipere sermonem, neque veram lucem intueri digni erant. Hi autem in quibus veritatis vestigium impressum erat, quique terræ bonæ rationem ac proportionem habebant, totis (quod aiunt) oculis intuebantur, et arrectas adhibebant animæ aures ad auscultationem, ac velocissime ad veritatem transferebantur, nihilque quod facere decens erat prætermittebant, ut ad id quod honestum erat accederent, et ad ipsam nudam animam transmitterent certam veritatem. Horum unus erat admirandus hic præco veritatis ac præceptor: qui ad piam prædicationem mentis oculo illustratus, despiciit cognationem omnem, despiciit et naturæ viscera, abjicit pecunias, possessiones, omnemque substantiam: ita ut nemo adeo facile pedum pulverem ac manuum sordes abjiceret: ut ne vel hoc ipso præfestinantia occupari certe potuerit, quo facultates indigentibus distribueret. Utque breviter dicam, despectis cunctis inferioribus, superna velociter amplectitur, et ad Judæam accedit, vaditque ad eum quem concupiscebat, ac statim ad conspectum ac sermones Jesu, efficitur splendidum receptaculum ad pretiosum gratiæ unguentum. Neque tamen illi frequentibus fuit opus sermonibus ac miraculis ad illius cognitionem; sed quanto doctrina ac prudentia animique dexteritate in aliis præpollebat, tanto velocius et ipsam pure veritatem et prædicatum sermonem cognoscit. Ab hoc tempore efficitur legitimus ac verus Christi discipulus: cumque frequenter præceptori adfuisset, et ejus signa ac prodigia assectatus esset, ne in salutaribus quidem ipsius afflictionibus deest. Et quemadmodum omnibus adfuerat, ita sane et resurrectionis conspector fuit.

IV. Cum Cleopa enim ad agrum Emmaus proficiscenti adstans post resurrectionem Dominus (o horrore plenum illum accessum!) tarditatem ac cordis eorum incredulitatem improperat: et Scripturarum interpretationibus suam passionem ac magnum resurrectionis mysterium confirmat. Ve-

A χαρακτηρίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τάχει φυσικῶς καὶ μεγέθει, τέχνην ἅπασαν διήλθε ῥαδίως ἢ ἄερα πτηνόν, ἄλις τε τῆς ἀνθρωπίνης εἶχε παιδείας, πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἔξιν καὶ ἀμείνω μεταχωρεῖ.

Γ'. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεως; Εἶχε μὲν ἄρτι τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς ὁ ἁμαρτίας ἐλεύθερος καὶ καλέσαι ἁμαρτωλοὺς ἐλθῶν εἰς μετάνοιαν, καὶ τὰ ταῦτα μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἀντινείμεινον πάλην, καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ τρόπαια, τὴν τε τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρίαν, καὶ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Ἡνεύματος. Διήκει δὲ ἀνὰ πᾶσαν Ἰουδαίαν φήμη, καὶ Γαλιλαίαν, καὶ που καὶ τοῖς ὑπερορτοῖς τὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἶπετο. Ἐνθα πολλοὶ μὲν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ταύτην διδασκαλίαν τὰ τε τῆς καρδίας ἔθους ὠτα, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἔμουν ὄμματα, ὅσοι μὴδὲ ζωῆς δέξασθαι λόγον, μὴδὲ φῶς ἰδεῖν τὸ ἀληθινὸν ἐτύγχανον ἄξιοι. Οἷς δὲ ἔχνος ἐντετύπωτο ἀληθείας, καὶ γῆς ἀγαθῆς λόγον ἐπέιχον, οὗτοι καὶ ὄψιν ἐώρων τῆ ὀφθαλμῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ὑπέιχον τὰ τῆς ψυχῆς ὠτα πρὸς τὴν ἀκρόασιν, τάχιστα τε πρὸς τὴν ἀληθειαν μετετίθεντο, καὶ οὐδὲν ὁ πρᾶξι παρὸν κατελείμπατον, ὅπως ἂν ἐγγύς τοῦ τοιοῦδε καλοῦ γένοιτο, καὶ αὐτῇ γυμνῇ τῇ ψυχῇ τὴν πληροφορίαν εἰσεδέξαντο. Τούτων εἶν ἦν καὶ ὁ θαυμαστός τῆς ἀληθείας οὗτος κηρύξ τε καὶ διδάσκαλος. Ὁς πρὸς τὸ εὐσεβεῖς κήρυγμα, τὸ ὄμμα τῆς διανοίας καταυγασθεῖς, ὑπερορᾷ μὲν συγγενείας ἀπίστους, ὑπερορᾷ δὲ καὶ σπλιγγων τῶν φυσικῶν, ἀποτίθεται χρήματα, κτήματα, πᾶσιν οὐσίαν, ὡς ποδῶν κόνιν καὶ χειρῶν βύπον οὐδέεις οὕτω ῥαδίως, μὴδ' αὐτῶν δὴ τούτων νεύματα τὸν πλοῦτον τοῖς ἐνδεοῖσι ὑπὸ τοῦ τάχους ἀσχοληθεῖς. Καὶ συνελόντα φάνει. τῶν κίτων πάντων ὑπεριδῶν, τῶν ἄνω ταχὺ περιέχεται, καὶ τῇ μὲν Ἰουδαίᾳ ἐπιδημῆ, τῶν ποθομένων δὲ προσφορεῖ, καὶ εἰς ὕψιν αὐτίκα καὶ λόγους τοῦ Ἰησοῦ γίγνεται τὸ περικαλλὲς δοχεῖον τῆ πολυτίμου τῆς χάριτος, μύρρον. Οὐ μὴν οὐδὲ συγνῶν ἐδέχθη λόγων καὶ θαυμάτων πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν· ἀλλ' ὅσων παιδείᾳ καὶ συνέσει καὶ ψυχῆς εὐθύτητι τῶν ἄλλων ἐκράτει, τοσοῦτον θᾶπτον αὐτὴν τε καθαρῶς τὴν ἐλήθειαν, καὶ τὸν κηρυσσόμενον λόγον ἐπιγινώσκει. Ἐντεῦθεν γνήσιος Χριστοῦ γίνεσθαι μαθητῆς, τὰ πολλὰ τε τῶν διδασκάλων συνῶν, καὶ τοῖς τέρασιν αὐτοῦ καὶ σημείοις παρηκολουθητικῶς, οὐδὲ τῶν σωτηρίων αὐτοῦ ἀπολιμπάνεται παθημάτων. Ἄλλ' ὡσπερ πᾶσι παρῆν, οὕτων δὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως θεωρῶς ἦν.

Δ'. Πορευομένην γὰρ μετὰ Κλεόπα ἐξ Ἰερουσαλήμ εἰς τὸν ἀγρὸν Ἐμμαοῦς ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιστάς (ὡ τῆς φοικτῆς ἐκείνης ἐπιστάσις!) τὸ τε βραχὺ καὶ δύσπιστον τῆς καρδίας αὐτῶν ὀνειδίζει, καὶ ταῖς ἐπιλύσει τῶν Γραφῶν τὸ κατ' αὐτὸν πάθος καὶ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως μυστή-

¹ Luc. v, 32. ² Matth. iii, 16. ³ Matth. ix, 26.

ριον βεβαίωτο. Πλὴν ἀλλὰ τῆς θείας ὁμιλίας ταύτης, ἅ τι τὸ γεώργιον. Ἡῦρ ἤδη θεῖον ταῖς τούτων ἀναλάμπει ψυχᾶς· καὶ τῆς ἡμέρας ἄρτι κλινάσθης, μείναι σὺν αὐτοῖς τὸν Δεσπότην παρεδίεσαντο. Ὁ δὲ, πλείονα τὴν θεογνωσίαν αὐτοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενος, οὐ συνέστη μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῇ τραπέζῃ συγκατακλίνεται· τῇ τε τοῦ ἄρτου κλάσει οὕτως, ἐκεῖνος ὁ τρίήμερος εἶναι νεκρὸς ἀκριβέστερον γνωρισθεὶς, τέλος ἕχτο λαθὼν αὐτῶν πᾶσαν ἀσθησιν, βεβαίωτέραν οὕτως αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἐργαζάμενος.

Ε'. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς οὐρανὸν ἀναλήψεως, καὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκείθεν ἐπιφοιτήσεως, οὗτος τοῖς δώδεκα κεκοινωνηκώς, τῆς αὐτῆς τε πληρωθεὶς χάριτος καὶ δυνάμεως, τῶν ἔθνῶν διδάσκαλος ἀναδείκνυται, θεολογῶν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ πεποιηκέντος ἐκ τῆς ἀπάτης χειραγωγῶν καὶ τελειῶν τῷ βαπτίσματι. Ἐτρεχε μὲν γὰρ ὁ θεῖος οὗτος Λουκᾶς πανταχοῦ διασπείρων τὸ κήρυγμα, καὶ τῇ τῶν λόγων σαγήνῃ τοὺς πλείους ἐκ τῆς τοῦ βυθοῦ ἀγνωσίας προσάγων θεῷ, κακοπαθῶν ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου, τοῖς πονηροτάτοις Ἑλλήνων εἰς λόγους χωρῶν, πολλὰ τὰ δυσχερῆ ὑφιστάμενος κατὰ γῆν, κατὰ θάλατταν, κατὰ πόλεις. Ἐρημος αὐτῷ φίλον ἔδαφος ὠνομάζετο, μόνον εἴ τινας ἐν αὐτῇ θεῷ προσαγαγεῖν εὔροι, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν εὐσεβείαν.

ς'. Ἐπει δὲ καὶ Παῦλος, τῶν οὐρανίων ἐπιθέσθαι μέλλων, κατοπεῦσαι τε καὶ κηρύξαι τρανῶς τὴν ἀλήθειαν, τὸ τῆς ἀπάτης σκότος ἀποβαλὼν τῇ εὐσεβείᾳ συνήθετο, καὶ τῷ χορῷ συνηριθμεῖτο τῶν μαθητῶν, συνοδοιπόρος αὐτῷ Λουκᾶς καθίσταται πανταχοῦ καὶ συνέκδημος, ἀγώνων τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἔρων, καὶ διὰ τοῦτο τηλικῶδε συντάξας ἐαυτὸν στρατιώτῃ, μέχρι τε δεσμῶν ὡς κακοῦργος συγκακοπαθῶν αὐτῷ, καὶ τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτίνας εἰς τὰ πύραξα συνεκπέμπων, οὕτω συναρμοσθεὶς καὶ οἰκειωθεὶς, καὶ κατὰ πάντα κεχαρισμένος αὐτῷ γενόμενος, ὥστε τὸν Παῦλον, ἐπιτέλλοντα τοῖς πιστοῖς, ἀγαπητὸν πολλαχοῦ τὸν Λουκᾶν ὀνομάζειν. Ὁς ἀπὸ τε Ἱερουσαλήμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τὸ Εὐαγγέλιον σὺν τούτῳ πληρῶν, ἀπὸ τε Ἰουδαίας ἄχρι Ῥώμης αὐτῷ συνδεσμούμενος, τῶν αὐτῶν κόπων, τῶν αὐτῶν θλίψεων, τῶν αὐτῶν κεκοινωνήγη ναυαγίων, συμμετόχος ἀναφανῆναι πάντως καὶ τῶν ἐπὶ τοιοῦτοις πόνοις στεφάνων βουλόμενος. Οὕτω τοιγαροῦν πολυτελῶς σὺν τῷ Παύλῳ τὸ τοῦ κηρύγματος ἐμπορευσάμενος τάλαντον, καὶ τοσαῦτα παραγῶν καὶ σαγηνεύσας ἔθνη τῇ εὐσεβείᾳ, τῆς δλης τοῦ διδασκάλου οἰκονομίας ὁ καὶ φίλων τῷ ὄντι καὶ φιλούμενος μαθητῆς, ἱερογράφος ὁμοῦ καὶ Εὐαγγελιστῆς δεικνύται, ἅτε καὶ πρότερον παρηκολουθηκώς, καὶ παρὰ τῶν ἀπαρχῆς ὑπηρετῶν ταῦτα γνωρισθεὶς, ἢ καὶ μυσταγωγῆθεὶς ἄνωθεν. Τῇ γὰρ τοῦ νυμφροστόλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον οὗτος μυστήριον ἀνετάξατο ὁ Εὐαγγελιστῆς, τοῦ κοινήν εὐαγγελισαμένου τῷ κόσμῳ γαράν. Οὗτος καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἐναργῶς διεχάραξεν, ὥσπερ ἄρτι

rumtamen quæ fuit hujus divinæ collocutionis agricolatio? Ignis divinus jam in horum animis relucet, jamque die declinante manere secum Dominum quodammodo coegerunt. Porro ipse, majori Dei cognitione illos afflare volens, non solum vulgari modo congressus est, verumetiam ad mensam unæ recumbit, panisque fractione exactius agnitus est hic idem qui triduo mortuus fuerat, tandem disparuit nullo eorum sensu id percipiente; effecta hoc modo in eis firmiori resurrectione mortuorum.

V. Præterea a Salvatoris in cælum assumptione ac sanctissimi Spiritus inde descensione, hic duodecim apostolis associatus et eadem gratia ac potestate repletus, Gentium præceptor designatur, divino modo docens dispensationis mysterium, et multos ad Creatoris cognitionem ex errore manducens ac baptismate consecrans. Siquidem currebat divinus hic Lucas prædicationem ubique disseminans, et sermonum sagena plures ex profunda ignorantia ad Deum adducebat: afflictus pro Evangelio, cum ad pessimos Græcos ad disseminandos sermones accederet, multa aspera sustinebat in terra, in mari, in singulis civitatibus. Desertum dicebatur ei amicum solum, dummodo aliquos in eo inveniret quos Deo adduceret ac transferret ad pietatem.

VI. Ubi autem et Paulus cælestia conscendisset, ut intueretur veritatem et aperte eam prædicaret, ac abjectis erroris tenebris veritati adhæsiasset, et choro discipulorum annumeratus esset, Lucas ipsi socius itineris ubique constituitur ac peregrinationis comes, certamina pro pietate exoptans, et ob id se hujusmodi conjungens militi, et una cum eo usque ad vincula afflictus quasi maleficus. simulque cognitionis radios ad fines terræ emittens: adeo ipsi conformis ac domesticus, et per omnia gratus effectus, ut Paulus scribens fidelibus Lucam frequenter nominaret dilectum: qui ab Hierosolymis et circumadjacentibus locis Illyricum usque una cum ipso implevit Evangelium: et a Judæa Romam usque una cum eo vinculus, eisdem laboribus, eisdem afflictionibus, eisdem communicavit naufragiis, volens omnino particeps declarari etiam coronarum propter hos labores recipendarum. Ita ergo ubi variis modis in talento prædicationis simul cum Paulo negotiatus esset, atque tot gentes adduxisset ac irretiisset ad pietatem, totius dispensationis præceptoris et vere amator et amatus discipulus, sacræ scriptor historiæ simul et Evangelista ostenditur, ut qui et prius assecutus esset, et ab his qui ab initio ministri fuerant hæc cognovisset, aut etiam superne in sacris eductus esset. Siquidem hic evangelista mysterium retexit Gabrielis paranymphi delatum ad Virginem qui communem mundo gratiam annuntiaverat. Hic etiam Christi nativitatem aperte exaravit, tanquam recens in præsepi jacentem

manifestans, et fascias ac pastores, gaudiique præcones angelos describens. Hic sententias ac doctrinas omnem mentem excedentes, veri simul ac honesti amore manifestavit, rerum veritati sermonum ingenuitatem commiscens, ut et mentis simul ac linguæ virtutem ob oculos poneret. In parabolis quoque doctrinas salutare retextit, in hoc etiam copiosior cæteris. Utque breviter dicam, quemadmodum Verbi descensum in terram dilucide cognoscendum dedit, ita et ascensum in cælos, et reditum ad thronum paternum, sicut quispiam e cælo veniens, manifestavit. Hoc autem inter cætera gratissimum est quod ipsum quoque typum assumptæ humanitatis Christi mei, ac signum ejus quæ illum pepererat et assumptam humanitatem dederat, primus hic cera ac lineamenti tingens, ut ad hæc usque tempora, in imagine honorarentur, tradidit tanquam non satis esse existimans, nisi etiam per imaginem ac typum versaretur cum is quos desiderabat, quod ferventissimi amoris signum est. Neque id solum, sed et fidelibus omnibus Christique amatoribus hæc quæ maxima erant gratiose donavit.

VII. At non in his solis Lucas gratiam Spiritus quæ in seerat coarctavit, neque ad solum Evangelium hic ministrantem habuit linguam, sed post finem miraculorum Christi, etiam apostolorum exponit actiones; et primum divinam Salvatoris in cælo assumptionem: deinde super ipsos in ignis linguæ Spiritus descensum: dehinc ita Stephani lapidationem, Pauli conversionem; nempe per Christum factam de cælis vocationem, et transitum a littera ad spiritum: hujus in singulis locis vincula, carceres, plagas, flagellationes, varias gentium insidias; quomodo ab Hierosolymis Romam pervenerit, labores in mari, afflictiones, pericula, calamitates, naufragia: quorum non spectator tantum, sed et particeps fuerat: atque ob id diligens est horum enarrator. Sed Paulo quidem Romæ relicto, rursum hic ad Orientem discedit, totamque Libyam percurrans in Ægyptum pervenit: et cum superiorem Thebaida intra suam doctrinam recepisset, ac ad Magistrum per Evangelium adduxisset, inferiorem Thebaida septem portarum civitatem accedit, in qua etiam pontifex ac pastor a Spiritu præponitur. Statuis impurisque dæmonum delubris in terram dejectis (id enim studio sibi erat, ut errorem totis quod aiunt pedibus fugientem demonstraret), sacra templa contra soli Deo erigit, eisque qui in profundis ignorantiae tenebris tenebantur, per Evangelium ad Dei cognitionem regeneratis, lucis filios effici curat.

κατεχομένους, διὰ τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς θεογνωσίαν ἀναγεννήσας, υἱοὺς ἡμέρας γενέσθαι παρασκευάζει.

VIII. Hujusmodi igitur fructibus magistro oblati, impietate de medio sublati, erectis templis, altaribus stabilibus ac consecratis, et in his presbyteris ac diaconis apud credentes creatis, rectæque fidei præfinitione ipsis tradita; et nunc quidem a

καίμενον τῇ φάτῃ παραδεικνύς, καὶ σπάργανα, καὶ ποιμένας, καὶ τοὺς τῆς χαρᾶς κήρυκας ἀγγέλους συνεπιγράφων. Οὗτος τὰς πάντα νοῦν ὑπερβαλλομένας παραδοξοποιίας φιλαληθῶς τε ὁμοῦ καὶ φιλοκάλως ἐδήλωσε, πααγμάτων ἀληθεῖς λόγων εὐγένειαν συγκεράσας, ἵνα καὶ γνώμης ἅμα καὶ γλώττης ἀρετὴν πραστήσῃ. Ἐν παραβολαῖς τε διδασκαλίαις σωτηριώδεις, κἄν τούτῃ τῶν ἄλλων πλεονεκτῶν, ἐξυφάνητο. Καὶ συνελόντα φάναι, καθάπερ τὴν ἐπὶ γῆς κἀθοδὸν τοῦ Λόγου τρανώς ἐγνώρισεν, οὕτω καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν, ἄνοδον καὶ πρὸς τὸν πατρῶον θρόνον ἐπάνοδον, οἷά τις ἦκων ἐξ οὐρανοῦ διεσάφησεν. Ὁ δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶ χαριέστατον, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ προσλήμματος τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ τύπον, τὸν τε τῆς αὐτὸν τεκούσης καὶ δούσης τὸ πρόσημμα χαρακτήρα, πρῶτος οὗτος κηρῶ καὶ χρώμασι βίψας, ἐν εἰκόνι τιμᾶσθαι μέχρι καὶ νῦν παραδέδωκεν, ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν εἶναι νομίζων, εἰ μὴ καὶ δι' εἰκόνας καὶ τύπου ἐντυγχάνει τοῖς ποθουμένοις, ὅπερ φιλίας θερμότητος ἐστὶ τεκμήριον· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πιστοῖς πᾶσι καὶ φιλοχρίστοις τὰ μέγιστα χαριζόμενος.

Z'. Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτοις μόνοις Λουκᾶς τὴν ἐν αὐτῷ χάριν τοῦ Πνεύματος περιέγραψεν, οὐδὲ πρὸς μόνον ἐκεῖνος τὸ Εὐαγγέλιον ὑπουργὸν ἔσχε τὴν γλώτταν, ἀλλὰ πρὸς τῇ τέλει τῶν τοῦ Χριστοῦ θαυμάτων καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων ἐκτίθεται πράξεις· καὶ πρῶτά γε τὴν θείαν πρὸς οὐρανὸν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν, εἶτα ἐπ' αὐτοὺς ἐν πυρίναις γλώσσαις τοῦ Πνεύματος κἀθοδὸν εἶθ' οὕτω τὴν τοῦ Στεφάνου κατάλευσιν, τὴν τοῦ Παύλου μεταβαλὴν, τὴν ἐξ οὐρανῶν φημι διὰ Χριστοῦ κλησιν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετάθεσιν τὰ κατὰ τύπον τούτου δεσμὰ, τὰς φυλακὰς, τὰς πληγὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς, τὰς τῶν ἔθνῶν πολυτρόπους ἐπιβουλάς, τὴν ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄφιξιν, τοὺς κατὰ θάλατταν πόνους, τὰς θλίψεις, τοὺς κινδύνους, τὰς συμφορὰς, τὰ ναυάγια. Ὡν οὐ θεατὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινωνὸς ἦν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀκριβῆς πάντων ἐξηγητὴς. Ἄλλ' Παῦλον μὲν ἐν Ῥώμῃ καταλιπὼν, πρὸς Ἐσω πάλιν οὗτος ἀπαίρει, ὄλην τε Λιβύην διαδραμῶν τοῖς ἐπ' Αἰγύπτου ἐπιδημεῖ. καὶ τὴν ἄνω Θηβαίδα τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας εἰσω λαβὼν, τῷ διδασκάλῳ τε διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προσαγαθῶν, τῇ κάτω Θηβαίδι τῇ ἑπτὰ πύλῃ ἐφίσταται· ἐφ' ἣ καὶ ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ποιμὴν προχειρίζεται. Ἰδρύματα δὲ καὶ τεμένη μιστὰ δαιμόνων εἰς ἔδαφος κατασεισας (τοῦτο γὰρ ἡ σπουδὴ τῷ ἀνδρὶ, ἀπάτην ὄλην ποδὶ φεύγουσαν ἀποδείξει), ἱεροὺς τῷ μόνῳ Θεῷ ναοὺς ἀντανίστησι, καὶ τοὺς ὑπὸ βαθεῖ σκοτῷ τῆς ἀγνοίας

H'. Τοιοῦτους τοιγαροῦν τῷ διδασκάλῳ προσενεγκῶν τοὺς καρποὺς, ἐκ μέσου τε θέμενος τὴν ἀσέβειαν, ναοὺς ἀνεγείρας, θυσιαστήρια πηξάμενος, καὶ ταῦτα καθιερώσας, καὶ ὑπὸ τῶν πιστευσάντων πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐν τούτοις χειροτονήσας, καὶ τὸν

της ὀρθῆς, πίστεως ἕρον αὐτοῖς παραδοῦς, καὶ νῦν Ἀ μὲν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς παράγων Γραφῆς, νῦν δὲ ἀφ' οὐπερ οὗτος ἀνετάξατο Εὐαγγελίου διερμηνεύων αὐτοῖς τὰ περὶ Χριστοῦ, καὶ δεικνύς τὴν Παλαιάν τῇ Νέᾳ μᾶλα συμβαίνουσαν, καὶ Θεὸν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αὐτὴν τε χάκειντην νομοθετήσαντα, πλήρης ἡμερῶν ἤδη γενόμενος, ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλύει Θεὸν, τὸν χοῦν μὲν ἀπολιπὼν τῷ χοῖ, τὴν δὲ ψυχὴν ταῖς χερσὶν τοῦ δεδωκότος ἐμπαραθέμενος, ἐκεῖ μεταφοιτήσας, ἔνθα ἡ τῶν ζώντων χώρα, ἔνθα ἤχος ἑορταζόντων, ἔνθα εὐφραينوμένων πάντων ἡ κατοικία.

Θ'. Τσαῦτα τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλων τοῦ ἀποστόλου τὰ διηγήματα, καὶ τοῦτο τέλος αὐτῶ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ καμάτων ὧν καὶ νῦν ἐν ἀγαλλίασει θερίζει τὰ δράγματα, ὡς μετὰ Παύλου καὶ αὐτὸν δύνασθαι λέγειν· « Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγήνησμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, ἐφ' οἷς τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἀποκείμενον. » Πλὴν ἀλλ' ἀκόλουθον οἶμαι τούτοις ἐπιμνησθῆναι καὶ ὅθεν δὴ, καὶ ὅπως, καὶ ἐφ' ὅτῃ ἄρα τῶν χρόνων, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψνον ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομισθῆν, ὡς τι θεῖον θησαύρισμα, τῇ λαμπρᾷ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων ἀποδίδεται.

Γ'. Λίγει ἀπὸ τοῦ Σιρμίου ποτὲ πρὸς τὸν Ἰστρον Κωνσταντῖος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου παῖς, τρίτος δὲ καθ' ἡλικίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ πρὸς αὐτῆ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰστρου χρόνον οὐ βραχὺν στρατοπέδευσάμενος, ἤκουε τοὺς πέραν τοῦ Ἰστρου Βαρβάρους μέλλειν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. Καὶ ὁ μὲν ὑποπτῆξας μὴ τι κακὸν ἐν τῇ αὐτοῦ δράσῃ, πρὸς τὴν Θράκην εὐθὺς καὶ τὸ Βυζάντιον ἤλαυνεν. Ἐν Ὀδρυσῶν δὲ χωρίῳ καταλαμβάνον, ἔνθα πόλιν Ἀδριανὸς ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀναστήσας τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν τῷ τόπῳ δέδωκε, πρόσεισι τις τῶν ἐπισκόπων ὡς τι κομίζων δῶρον αὐτῷ χαριέστατον, τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ ἐν Ἀχαΐᾳ τετάφθαι μνησῶν τὰ σώματα. Ὁ δὲ ἤσθη τε τῇ ἀγγελίᾳ, καὶ Ἀρτέμιον φ' μᾶλα ἐχρητο, καὶ ὃν τῆς πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ἤδει διάπυρον ἔραστῆν (μαρτυρεῖ τὸν ἔνθεον τούτου ἔρωτα τῷ ἀνδρὶ, ὁ ἐπὶ τῶν καιρῶν Ἰουλιανοῦ διὰ Χριστὸν ἄθλος καὶ κίνδυνος) τοῦτον γοῦν τὸν οὕτω θερμὸν ὑπὲρ εὐσεβείας πνέοντα φίλον Ἀρτέμιον πρὸς τὴν τῶν σεπτῶν ἀνακομιδῶν σωμάτων αὐτίκα ἐκπέμπει. Καὶ γὰρ δὴ καὶ οὗτος ἦν Κωνσταντῖος τὰ τε ἄλλα μέτριος, τὸν τε τρόπον ἐπεικῆς, καὶ πολλῶν γε κομιδῶν τῶν περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆν ἔρωτι κάτοχος. Ἐντεῦθεν καὶ πρὸς τῆ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πόλει περὶ τὸν ἐκεῖνου τάφον οἷα γέρας ἀποδιδούς τῷ πατρὶ, ναὸν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων οἰκοδομῆ μεγίστον. Οὗ δὴ καὶ Ἀρτεμίου τὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομισάντος λείψανα, ἐν αὐτῷ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῆς ἱερᾶς τραπέζης κατάθετο, Ἀνδρέου μὲν τῆς Πατρῶν πόλεως, Λουκᾶ δὲ ἐκ Θηβῶν τῆς Βοιωτίας μετενεχθέντος. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ Τι-

Veteris Instrumenti scriptura adducens testimonia, nunc vero ab eo quod ipse contexuerat Evangelio interpretans ipsis ea quæ de Christo erant, et ostendens Velus Instrumentum omnino consonum esse Novo, unumque et eundem esse Deum qui et hoc et illud statuerat, plenus jam dierum effectus, redit in pace ad Deum pacis, pulvere quidem pulveri relicto, anima vero in manibus ejus qui dederat commendata : illuc transiens ubi regio est viventium, ubi sonus festa celebrantium, ubi inhabitatio est omnium lætantium.

IX. Hujusmodi sunt certaminum apostoli pro pietate narrationes : hic fuit ipsi finis laborum pro Christo perpessorum, quorum etiam manipulos nunc metit in lætitia, ita ut possit et ipse cum Paulo dicere : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, propter quæ reposita est mihi corona justitiæ ⁴. » Verumtamen his nunc consequens esse opinor mentionem facere unde, et quomodo, quibusve sane temporibus sacræ hujus reliquiæ ex Achaia, veluti divinus quidam thesaurus reportatæ sint, et claræ ac regiæ civitati redditæ.

X. Transibat quondam a Sirmio ad Istrum Constantius, Constantini Magni filius, sed fratrum tertius, atque ad hanc Istri ripam non longo tempore castrametatus, audivit Barbaros qui ultra Istrum erant conficturos cum Romanorum principatu : et ipse formidans ne quid mali in suo principatu facerent, confestim ad Thraciam ac Byzantium equitavit. Cumque ad regionem Odrysiorum pervenisset, ubi Adrianus Romanorum imperator, exstructa civitate, sui appellationem loco dedit, accedit ad eum quidam episcopus, veluti donum quoddam ipsi gratisimum deferens, Andræ ac Lucæ Christi discipulorum corpora indicans in Achaia esse sepulta. Porro ille et nuntio gavisus est, et Artemium quo maxime utebatur, et quem sciebat fervidum amatorem charitatis erga Christum (attestatur viro divinum hujus amorem, certamen, ac periculum temporibus Juliani propter Christum susceptum) ; hunc ergo tanto fervore pro pietate spirantem amicum Artemium ad pretiosorum corporum reductionem confestim emittit. Etenim erat hic Constantius et in cæteris moderatus, et moribus mitis ac modestus, et magno admodum circa ecclesiarum ædificationem amore occupatus. Unde etiam ad patris sui civitatem circa illius sepulcrum, veluti reddens patri honorem, templum ab ipsis fundamentis maximum ædificat, in quo etiam, ubi Artemius sacrorum apostolorum reliquias ex Achaia retulisset, in ipso divino altari sacræ mensæ reposuit : Andræ quidem e civitate Patreorum, Lucæ autem ex Thebis Bœoticiæ translatis corporibus. Ac brevi tempore

⁴ II Tim. iv, 7, 8.

intermedio etiam Timotheum qui in choro discipulorum Christi velut perspicua quaedam stella splenduerat, ex Epheso refert Ioniae, ministro quoque rursus ad hoc usus Artemio. Sed habuit et ipsum sacrae mensae ambitus, veluti reddentem debitum quoddam pietatis suis auxiliatoribus. Verum Timotheus quidem huiusmodi habuit corporis reductionem.

XI. Porro in divi Lucae reductione tale editur miraculum sermone ac memoria dignum. Anatolius quidam eunuchus unus eorum qui tunc e regio erant cubiculo, misero corporis morbo detentus erat. Ubi ergo majorem novit esse morbum quam qui medicorum posset arte curari, probe sciens ille quod quae impossibilia sunt apud homines, Deo possible sunt, omnibus aliis relictis, ad Lucam Christi discipulum confugit, et hoc auxiliatore utitur adversus morbum. Ubi enim urna quae pretiosum continebat ipsius corpus ad sacrum templum jam esset delata, quod a fundamentis Constantius erexerat, accedens hic dictus Anatolius, simulque bajulans cum his qui illam portabant, confestim deprimente morbo absolvitur: et vivens ex mortuo tale adeptus beneficium, tota sua vita non intermisit gratias agere apostolo ac Deo qui per ipsum huiusmodi edebat miracula.

XII. Ita igitur primum ex Thebis relatum divinisimi Lucae corpus, honorifice admodum ac magnifice una cum Andrea ac Timotheo in templo reponitur, quod a Constantio aedificatum erat: cum circa sacrarum reliquiarum repositionem fidei opera ac fervidum Constantii desiderium plurimum demonstrata sunt. Quanquam hic postea maligni laqueis aliquantulum captus (o casum miserum! heu turbulentam subversionem!) Arianorum dogma exhibit. Multis autem postmodum temporibus, Justinianus, assumptis imperii sceptris, multo adhuc amplificentius circa haec sacra apostolorum corpora afficitur, et theca argentea haec concludens, circa ipsum altare vehementi Dei amore reponit, nempe pretiosa in pretioso conditorio. Et quidem sacri altaris mensam theca constituit: porro communi apostolorum nomine templum appellatur: ad quod sane omnes qui conveniunt fideles laudant hunc tanquam discipulum, celebrant ut evangelistam, beatificant tanquam eum qui in sacris sudoribus ac laboribus divino Paulo semper fuit socius: et inde sanctificationem participant, spirituali implentur gaudio: idque gratia ac benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

A μόθειον, τὸν τῶ χορῶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν οὐκ ἴσταν διαφανῆ ἀστὲρα ἐκλάμψαντα, ἐξ Ἐφέσου ἀναφέρει τῆς Ἰωνίας, ὑπουργῶ καὶ αὐθις πρὸς τοῦτο τῶ Ἀρτεμίῳ χρησάμενος. Ἄλλ' ἔσχε καὶ αὐτὸν ὁ τῆς ἱερᾶς τροπέζης θεῖος περίβολος, καθέπερ τι χρέος τοῖς συνεργάταις αὐτοῦ τῆς εὐσεβείας ἀποδοθέντα. Ἄλλὰ Τιμόθεός μὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ σώματος.

1A. Ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ θεοῦ Λουκᾶ θαυματουργεῖται τι τοιοῦτον λόγου καὶ μνήμης ἄξιον· Ἀνατόλιός τις, εὐνοῦχος εἰς τῶν ἐκ τοῦ βασιλικῶ κοιτῶνος τῆν-καῦτα ὦν, πάθει δεινοῦ σώματος κατὰσχεται τῆν, ὧς οὖν μεῖζον ἦδει τὸ πάθος ἢ κατὰ τῆν τῶν ἱατρῶν οὐχίην ἐδόκει, εὐ ἐκεῖνος εἰδὼς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἄδύνατα, τῶ Θεῷ δυνατὰ, τῶν ἀλλῶν ἀφέμενος πάντων, ἐπὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητῆν Λουκᾶν καταφέρει, καὶ τούτῃ βοηθῶ χρῆται κατὰ τῆς νόσου. Τῆς γὰρ σοροῦ, ἢ τὸν τίμιον αὐτοῦ συνείχε νεκρὸν, ἐπὶ τὸν ἅγιον ἤδη κομιζομένης ναὸν, ὃν ἐκ βάρων αὐτῶν Κωνσταντῖος ἤγειρεν, οὗτος ὁ λεχθεὶς Ἀνατόλιος προσελθὼν, καὶ συνδιαβαστάσας τοῖς φέρουσι-ταύτην, παρχορῆμα τοῦ πιέζοντος ἀπολύεται πάθους. Καὶ ὁ ζῶν ἀπὸ τοῦ νεκροῦ τοιαύτης ἀπολύσεως εὐεργεσίας, οὐ διέλιπε παρ' ὄλην αὐτοῦ τῆν ζωὴν τῶ τε ἀποστόλῳ τῆν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῶ δι' αὐτοῦ τοιαῦτα θαυματουργοῦντι Θεῷ.

1B. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ Θιβῶν ἀνακομισθὲν τὸ πρῶτον τὸ τοῦ θειοτάτου σώμα Λουκᾶ, ἐντίμως ἄγαν καὶ μεγαλοπρεπῶς, μετὰ Ἀνδρέου, Φημί, καὶ Τιμόθεου, τῶ παρὰ Κωνσταντίου οἰκοδομηθέντι ναῷ κατατίθεται, πολλὰ περὶ τῆν τῶν ἱερῶν λειψάνων καταθέσει πιστεως ἔργα καὶ πόθου ζέοντος τοῦ Κωνσταντίου ἐνδοξαμένου, εἰ καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ πάγαις οὗτος μικρὸν ὑστερον ἀλοῦς (ὦ πτώματος ὀλεθρίου! τῆν θολερὰν, φεῦ! ἀνατροπῆν) τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐξέπιε δόγματος. Χρόνοις δὲ ἱκανοῖς ὑστερον Ἰουστινιανὸς τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας παραλαβὼν, φιλοτιμότερον ὅσον περὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα τῶν ἀποστόλων διατίθεται σώματα, καὶ ἀργυρῆ θήκη ταῦτα περιλαβὼν παρ' αὐτῶ τῶ θεῷ θυσιαστηρίῳ, μάλα θεοφιλῶς κατατίθεται, τὰ τίμια, Φημί, ἐν τιμίῳ. Καὶ τράπεζα μὲν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἢ θήκη τελεῖ, κοινῶ δὲ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι ὁ νεὼς οὗτος προσαγορεύεται. Οὐ δὲ πάντες οἱ πιστοὶ συνιόντες, ἐπαινοῦσι τοῦτον ὡς μαθητῆν, ἀνευφημοῦσιν ὡς εὐαγγελιστῆν, ὡς ἱερῶν ἰδρώτων καὶ πόνων τῶ θεσπεσίῳ κοινωνήσαντι Παύλῳ διαπαντός μακαρίζουσι· καὶ τοῦ ἐκεῖθεν μεταλαμβάνοντες ἁγιασμοῦ, χαρᾶς πληροῦνται πνευματικῆς χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYPION
 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΟΥΑΡΟΥ
 ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ.

MARTYRIUM S. VARI

ET SOCIORUM EJUS.

(Latine apud Surium ad diem 19 Octobris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

A. Μαξιμιανού τοῦ τυράννου τὸ δυσσεβὲς ἀπὸ πάντων σχεδὸν τὴν οἰκουμένην ἐκδόντος διάταγμα, πέμψαντο, δὲ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἄρχουσιν, ὡς ἡ πάντα τοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιανούς τῶν μισρῶν ἀπογίνεσθαι θυσῶν, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἐξόμνησθαι πίστιν, ἢ ποικίλαις κολασεσι καὶ βασάνοις τοῦ ζῆν ἀπαλλάττεσθαι· καὶ πολλῶν ἐπὶ τούτῳ πιστῶν συλληφθέντων, καὶ τῶν μὲν τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον εὐκλεῶς ἀπενεγκαμένων, τῶν δὲ εἰρηκαῖς καὶ δεσμοῖς παραπεμφθέντων, λιμῶ τε καὶ δίψει πιεζομένων, ἀνὴρ τις τοῦ καταλέγου Αἰγυπτίων, πολλοῦ μὲν ἄξιος Μαξιμιανῶ, πολλοῦ δὲ καὶ τῷ αὐτοῦ στρατεύματι, φοβερός οὐχ ἥμισυ πολέμοις. Οὐάρος ὄνομα, τὸ γένος ἐπίσημος, τὴν δόξαν περιβλεπτός, τὴν ἀρετὴν περιβόητος, λάθρα ὀπόσαι νύκτες τὸ δεσμωτήριον εἰσιῶν, τοῦτο μὲν ἐπιμελείας ἡζίου τοὺς ἀνδρας, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκφυγῆς εὐχεσθαι παρεκάλει, ὥστε τὸν ἴσον ἐκείνοις καὶ αὐτὸν ἀγῶνα τελέσαι. Ἐδεδόκει γὰρ εἶτι καταδόλος γενέσθαι τὸ σέβας, διὰ τὸ τοὺς ὑπασπιστάς τῆς ἡσεβείας φρόνιον τι πνέειν κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων καὶ μαρτυρῶν, καὶ οὐς ἂν φωρᾶσειαν Χριστιανούς, τοὺς μὲν πυρὶ, τοὺς δὲ θαλάσῃ, τοὺς δὲ καὶ ἄλλαις βασάνοις καὶ θανάτῳ παραδιδόναι.

B. Ἐπεὶ οὖν ἀνηγγέλη τῷ ἄρχοντι ὡς καὶ τινες τῶν τὴν ἔρημον οἰκούντων πιστῶν ὑπὸ τῶν τῆς ἀσεβείας ὑπηρετῶν συνελήφθησαν, ἴσθαις τῇ ἀγγελίᾳ, τούτους μὲν κατὰ τὸ παρὸν ἐν ἀσφαλεῖ τῇ φρουρᾷ κατακλεισθῆναι κελεύει, τὰ δὲ τῶν κολάσεων ὄργανα, τῇ ὑστεραίᾳ εὐτρεπισθῆναι, καὶ αὐτοὺς εἰσαχθῆναι πρὸς τὴν ἐξέτασιν. Εἰς ὧτα τοιγαροῦν τῷ μακαρίῳ Οὐάρῳ τὸ πρᾶγμα χωρῆσαν, χρήματα τοῖς προσετώσι τῆς φυλακῆς παρασχῶν, νυκτὸς εἴτεισι πρὸς τοὺς ἀνδρας, καὶ λῦει μὲν αὐτοὺς τῶν δεσμῶν, ἐκβάλλει δὲ καὶ τοὺς πόδας τοῦ ξύλου. Θεραπείας ἀξιῶσας, καὶ τροφῆς μετασχεῖν παρασκευάσας παρ' ὄλας ὀκτῶ ἡμέρας ἀσίτους ἤδη διαμεμενηκότας, πεσῶν ἐλιπᾶρει, Δέομαι ὑμῶν, λέγων, γνήσιοι θεράποντες τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ ἐμοῦ τὸν Θεὸν ἱκετεύεται τῆς αὐτῆς ὑμῶν ἀξιῶσαι καὶ μὲ μερίδος καὶ δοῦναι μοι καρτερίαν πρὸς τὰ δεινὰ, Δοῦλος γάρ εἰμι καὶ

I. Cum Maximianus tyrannus per universum fere orbem terræ impium edidisset edictum, misissetque etiam ad præsides, qui erant in Ægypto, ut vel omnes in ea existentes Christiani execranda gustarent sacrificia et suam abjurarent fidem, vel variis tormentis et suppliciis vita eis adimeretur; et hac de causa multi fideles fuissent comprehensi, et alii quidem pro Christo mortem gloriose sustinuisent, alii autem in carceres et vincula conjecti essent, fameque et siti premerentur: vir quidam ex numero militum Ægyptiorum, qui in magno quidem erat pretio apud Maximianum, et apud ipsum exercitum, erat autem terribilis hostibus, nomine Varus, genere insignis, gloria conspicuus, ac virtute clarus. Is clam singulis noctibus carcerem ingrediens, partim quidem eos curabat, qui erant in vinculis: partim autem eos rogabat ut pro ipso orarent, quo æque, atque ipsi, certamen perageret. Timebat enim adhuc suam aperire religionem, quod satellites impietatis eisdem et furorem spirarent adversus pios, et quos deprehendissent Christianos, alios quidem igni, alios autem aliis tormentis et morti traderent.

II. Cum autem præsidi fuisset renuntiatum quod quidam ex fidelibus, qui habitabant in solitudine, comprehensi fuerant a ministris impietatis, nuntio lætatus, eos quidem jubet in præsentia includi in tuta custodia, die autem sequenti parari tormenta, et ipsos introduci ad habendam de eis quæstionem. Cum res ergo venisset ad aures beati C Vari, pecunia data iis qui præerant custodiæ, noctu ad eos ingreditur, et eos quidem solvit e vinculis, pedes autem e cippo amovet. Cumque eos curasset, et ut cibum sumerent effecisset, qui totos octo dies jam jejuni manserant, procidens humi, obsecravit: Rogo vos, dicens, germani ac sinceri Christi famuli, Deo pro me supplicate, ut me quoque eadem, qua vos, parte dignetur, et adversus mala et aspera det mihi fortitudinem. Nam ego quoque sum servus Christi, et ejus sancto-

rum : sed varia et acerba supplicia et iudicium sævitia me volentem prodire in medium abducunt, et timorem incutiunt. Orate ergo pro me, sancti martyres, orate. Vos enim cras in Domino consummabimini. Ad hæc sancti : Nemo, aiunt, o frater Vare, potest metere in exultatione, nisi prius in lacrymis semina dejecerit, et qui in eis spargendis suscipiuntur, labores sustinuerit. Similiter autem athleta quoque non coronatur, nisi prius legitime certaverit. Agedum ergo, o frater, eis nobis comes itineris, et perfectus miles Christi. Habemus enim illum ipsum, pro quo suscipimus, nos benigne e superis defendentem, et latenter nobis magnum præbentem auxilium. Sanctis hæc dicentibus, veniunt quidam milites, quibus iussum fuerat, ut eos deducerent ad præsidem. Qui cum aspexissent beatum Varum jacentem ad pedes martyrum, et novo spectaculo essent veluti obstupfacti, ideo benignis, ut sibi videbantur, verbis cum eo agentes : Insanis, ei dicunt, o homo ? Non times omnino ne, si hæc res nota fuerit præsidi, cum militari dignitate vitam quoque simul amittas ? Ad quos beatus Varus : Utinam, inquit, inveniar perfectus Christianus, et liceat mihi esse horum sanctorum socium certaminis, et in eisdem habitare tabernaculis. Persuadet autem amicitia, ut ego vobis fidam, et eorum, qui hic dicuntur aut fiunt, nihil habeam suspectum.

III. His sic dictis, milites sanctos, qui erant sex numero (erant enim omnes quidem septem, sed unus jam mortuus fuerat in solitudine), catena vinclos adduxerunt ad præsidem. Ille autem sedebat in excelso tribunali, et eum circumstibat multitudo militum, qui omnino pendebant a verbis illius et nutu. Cum ergo jussisset eos exutos introduci, statim quidem rogavit : Quodnam est vobis genus et quænam conditio, quænam autem vestra nomina ? Et responsum mox ab eis exigebat. Præpotentem enim vobis juro, aiebat, deorum virtutem ac justitiam, quod vos adhuc superstites apponam feris edendos et canibus. Sancti autem neque fastum tantæ auctoritatis, neque verborum sævitiam extimescentes, Nobis dicebant, o iudex, nulla patria est in terra. Sumus enim revera hospites et advenæ. Nam Christianis vera patria et civitas in cælis est ædificata. Crede nobis hæc ita se habere : minas autem tuas parum curamus : imo vero optamus ut minas tuas non se usque ad verba solum sistant, sed ad effectum etiam deducantur. Sic enim erit manifestum nostrum in Christum desiderium : et ipse scies omnino, quale auxilium ab ipso assequamur. Cum sancti hæc dixissent, tyrannus conversus ad assessores, Video, inquit, hos infelices unum et idem tanquam ex consensu meditari. Parentur ergo flagella, et eos plagæ abunde excipiant. Cum autem valde quidem verberantur, nihil autem responderent, iudex intulit interrogationem,

αὐτὸς Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων· ἀλλὰ μετὰ τοὺς ποικίλους καὶ αὐστηροὺς τῶν κολάσεων, καὶ τὸ τῶν δικαστῶν ἀπηνῆς, εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἐμχυτὸν βουλόμενον, ἀπάγει καὶ δειλίαν ἐντίθησιν, εὐξασθε τοιγαροῦν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἅγιοι μάρτυρες, εὐξασθε. Τῆν αὐριον γὰρ ὑμεῖς ἐν Κυρίῳ τελειοῦσθε. Πρὸς ταῦτα οἱ ἅγιοι. Οὐδεὶς, ἀδελφὲ, φασίν, Οὐαρε, θερίζειν ἐν ἀγαλλιάσει δύναται, εἰ μὴ χειμῶνος πρότερον τὰ σπέρματα καταβαλῆ καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς ἀνάσχηται πόνων. Παραπλησίως δὲ καὶ ἀθλητῆς οὐ στεφανοῦται, εἰ μὴ πρότερον νομίμως ἀθλήσει. Δεῦρο δὲ οὖν, ἀδελφὲ, σύνοδος ἡμῶν γενοῦ, καὶ τέλειος στρατιώτης Χριστοῦ. Ἐρχομεν γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνον, ὑπὲρ οὗ τὰς κολάσεις ἀναδεχόμεθα, φιλανθρωπῶς ἡμῶν ἄνωθεν ἀντιλαμβανόμενον, καὶ πολλὰν ἀφανῶς παρέχοντα τὴν βοήθειαν. Ταῦτα τῶν ἁγίων διεσιόντων, ἐφίστανται τινες τῶν τῆς τάξεως, ἀγαγεῖν αὐτοὺς προστάγηντες παρὰ τὸν ἄρχοντα. Οἱ καὶ, τὸν μακάριον Οὐαρὸν θεασάμενοι πρὸς τοὺς ποσὶ κείμενον τῶν μαρτύρων, καὶ οἶονε καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ καινῷ τοῦ θαύματος, καὶ διὰ τοῦτο φιλανθρωπίας λόγους τῷ δοκεῖν προσφέροντες, Μείνη, λέγουσι πρὸς αὐτὸν, ἄνθρωπε ; Οὐ δέδοικας ὄλωσ μὴ, γνωσθέντος τῷ ἡγεμόνι τοῦ πράγματος, τῷ στρατιωτικῷ ἀξιώματι συναπολέτης καὶ τὴν ζωὴν ; Πρὸς οὓς ὁ μακάριος, Γενοιτό μοι Χριστιανὸν ἔφη, τέλειον εὐρεθῆναι, καὶ τοῖς ἁγίοις τοῦτοις συναθλόν τε καὶ σύσκηνον. Πείθει γὰρ με θαρσύνει πρὸς ὑμᾶς ἡ φιλία, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα λεγομένων ἢ πραττομένων ὑποπετεύειν.

Γ'. Τούτων οὕτω λεχθέντων οἱ στρατιῶται τοὺς ἀγίους ἐξ ὄντας τὸν ἀριθμὸν (ἐπτὰ μὲν γὰρ οἱ πάντες ἦσαν, ἔφθοσε δὲ ὁ εἷς κατὰ τὴν ἔρημον τελευτήσας), δεδεμένους ἀλύσει, τῷ ἡγεμόνι προστίγον. Ὁ δὲ ἐπ' ὑψηλοῦ μὲν καθῆστο τοῦ βήματος, περιεστῆκασι δὲ αὐτὸν πλῆθος στρατιωτῶν, τῶν ἐκεῖνον λόγων καὶ τοῦ νεύματος ὄλωσ ἐξηρτημένοι. Καλεύσας οὖν ἀποδυσθέντας εἰσάγεσθαι τοὺς ἀγίους, εὐθὺς, Οἷοι μὲν γένους, ἡρώτα, οἷας δὲ τύχης ἐστέ ; τίνα δὲ ὑμῶν τὰ ὀνόματα ; Καὶ τὴν ἀπόκρισιν ὡς τάχος ἀπήτηται. Τὴν ἔφορον γὰρ ὑμῶν ὁμνυμι, φησὶ, δίκην καὶ τὴν μεγάλην τῶν θεῶν δύναμιν, ὡς ἔτι περιόντας ὑμᾶς θηρίοις καὶ κυσὶ βορὰν παραθήσομαι. Οἱ δὲ ἅγιοι, μηδὲν μῆτε πρὸς τὸ σοβαρὸν τοῦ σχήματος, μῆτε πρὸς τὴν ἀπήνσιον τῶν λόγων ὑποσταλέντες, Ἦμῶν, ὡς δικαστὰ εἶπον, πατρὶς ἐπὶ γῆς οὐδε μία· ξένοι γὰρ ἡμεῖς ὄντες καὶ παρεπίδημοι. Πατρὶς γὰρ Χριστιανοῖς ἀληθῆς καὶ πόλις ἐν οὐρανοῖς ψυχοδόμηται. Ταῦτα πίστευε ἡμῶν οὕτως ἔχειν. Τῶν δὲ σῶν ἀπειλῶν ὀλίγη φροντίς· μάλλον δὲ καὶ δι' εὐχῆς τὸ πρᾶγμα ποιούμεθα μὴ μέχρι λόγων στήναί σοι τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον ἐκθῆναι. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμῶν ὁ πόθος ὁ πρὸς Χριστὸν δῆλος ἔσται καὶ αὐτὸς ἔσῃ πάντως, ὁποίας παρ' αὐτοῦ τυγχάνομεν τῆς ἐπιχορίας. Τοιαῦτα τῶν ἁγίων διεξελθόντων, ὁ τύραννος πρὸς τοὺς συνέδρους ἐπιστραφεὶς, Μίαν, ἔφη, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντας μελέτην τοὺς κακοδαίμονας ὥσπερ ἐκ συμφωνίας ὄρω. Μάστιγες οὖν αὐτοὺς καὶ πληγαὶ θαψιλῶς ἐκδεχίσθωσαν. Ὡς δὲ ἐτύπτοντο μὲν σφοδρῶς, οὐδὲν δὲ ἀπεκρίνοντο, ὁ δικαστῆς ἐπήγειν

ἔρωτησιν, οὕτως εἰπὼν · Ὁ μάλιστα γε ζητούμενος ἄδωκος ὑμῶν ποῦ ἐστι; Τούτου ῥηθέντος, αὐτίκα δρομαίως τοῦ ὄχλου ἐξορμηθεὶς ὁ γενναϊότατος Οὐάρως, στὰς ἐν μέσῳ λέγει τῷ ἡγεμόνι · Ἐκεῖνος μὲν ἐκ πολλοῦ τὸν βίον μετέλλαξεν, ἐμὲ δὲ γληρονόμον ἰὼν αὐτοῦ ἐνεστήσατο. Ἐ? τι οὖν ἐκεῖνῳ χρέως, ἀποδώσω αὐτὸς πάρεμι.

Δ'. Ἦκουσεν ὁ ἡγεμὼν, καὶ ὄλος τοῦ θυμοῦ γέγονε· καὶ, τίς οὗτος, καὶ τίνας τάγματος; ἢ τάξις λεγέτω, φησί. Ὁ δὲ, Τάγματος μὲν τοῦ ἐκ Τυάνων, στρατιώτης δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἀπεκρίνατο. Καὶ ὁ ἡγεμὼν, πληγῆς ἐπὶ τούτῳ, τίς σε πονηρὸς δαίμων εἰς κίνδυνον, εἶπεν, οὕτω σαφῆ, σεαυτὸν ὠθηῖται πεποιήκεν, ὡς καὶ τὸ τῆς προσούσης σοι περιδόξου στρατείας ἀξίωμα, τὰ ἐκπιθὲν τε σιτηρέσια, παρ' οὐδὲν θέσθαι, καὶ τοσοῦτοις τὴν ἰδίαν ψυχὴν περιβαλεῖν χαλεποῖς; Καὶ ὁ μακάριος, τὸν ἄρτον, εἶπε, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καθιόντα, καὶ τὸ θεῖον ποτήριον τοῦ τιμοῦ αἵματος Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μου, τῶν σῶν προέκρινα τιμῶν τε καὶ ὀψωνίων, δόξαν αἰεὶ μένουσαν τῆς βιούσης, καὶ ζωὴν ἄληκτον φθαρτῆς καὶ προσκαιροῦ. Κίττα ὄχλος ἐπὶ τῷ πάθει γενόμενος ὁ δικάζων, ἀποβλέψας πρὸς τοὺς ἁγίους ἐν πολλῷ σάλῳ καὶ πικρίᾳ ψυχῆς εἶπε. Μάρτυς ἢ τῶν μεγίστων θεῶν δύναμις, ὑμᾶς πρότερον ἐν κκοῖς ἀφέλωμαι τὴν ζωὴν, τοιοῦτον ἐμὲ ζημιώσαντας στρατιώτην· ὑμέτερον γὰρ ἂν εἴη τοῦτο καὶ οὐχ ἑτέρου. Οἱ δὲ μάρτυρες ἐν μηδενὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ποιοῦμενοι, Μικρόν, εἶπον, ἀνάμεινον, δικαστὰ, καὶ τὰ ὄπλα τῆς νῦν στρατείας, οἷα κατανοήσεις. Τῷ γὰρ τῶν ἀγγέλων τάγματι τὸν ἄνδρα προσενηνόγαμεν. Τούτου ῥηθέντος, ὁ μὲν πείθειν ἐπεχείρει τοὺς ἁγίους συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ θυσίαν τοῖς ματαίοις προσεναγκῆν ὁ μάταιος· οἱ δὲ μηδὲ τὸ οὐδὲ ὄλωσ διδόντες τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν, ἀνθυπέφερον· « Θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολίεθωσαν. » Μεθ' οὗς ὁ μακάριος Οὐάρως, μείζονα τὴν ὀργὴν ἐξάπτων τῷ δικαστῇ. Τί πράγματα παρέχεις, ἔλεγε, τοῖς ἁγίοις, μωρὰ λέγων καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμα; « Ὁ γὰρ μωρὸς, φησί, μωρὰ λαλήσει. » (Ψαλμὸς ὁ μέγας σοι τοῦτο καὶ οὐκ ἐγὼ) καὶ ταῦτα μηδὲ ἀντοφθαλμῶν αὐτοῖς, μηδὲ εἰς λόγους ὄλωσ ἰέναι δυνάμενος.

Ε'. Τούτων ἀκούσας ἐκεῖνος οὐκ ἔτι καθεκτὸς ἦν, ἀλλὰ θυμοῦ πλείονος πλησθεὶς, ἐπὶ ξύλου μὲν τὸν Οὐάρων μετεωρίζειν ἐκέλευε. Πρὸς δὲ τοὺς ἁγίους, Ἐάν τῆς ὑμῶν, εἶπεν, ἐνστάσεως ἡττηθῶ, ἔξαρκος πάντως καὶ τῆς τῶν θεῶν ἔσομαι λατρείας. Οὕτως ἰσχυρόν τι καὶ αὐστηρόν ἢ ἀλήθεια, καὶ ἀσθνεῖαν πολλὰκις διελέγχον ψυχῆς, φέρειν αὐτῆς τὴν ἐλευθερίαν οὐ δυναμένης. Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, Δοκίμασόν σου τέως τὴν δυναστείαν, εἰρήκασιν, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἀδελφοῦ· καὶ εἴγες τούτου κρείττων ὀφθῆς, τότε τάχα καὶ ἐφ' ἡμᾶς χρηστῶν οὐκ ἀμοιρήσεις ἐλπιδῶν. Πρὸς ταῦτα ὁ δικαστῆς τοῖς μὲν ἁγίοις τὰ χαλεπώτατα ἀπειλήσας, τοῦ ξύλου κατενεχθῆναι προστάττει τὸν μάρτυρα· καὶ ὡσπερ

A dicens: Qui maxime queritur septimus ex vobis, ubi est? Hoc dicto, cursim statim e turba egressus præclarissimus Varus, stans in medio dicit præsidi: Ille quidem jam diu abhinc ex hac vita excessit, me autem suum hæredem insituit. Si quid ergo ab illo debebatur, adsum ipse redditurus.

IV. Audivit præses, et totus ad iram est conversus: Quis hic sit, inquit, dicat, et e quam sit legione. Ille autem: Ex legione quidem Tyanensi, miles vero clarus, respondit. Præses autem, ex de causa obstupefactus, Quis malus dæmon, inquit, effecit, ut te in manifestum impelleres periculum, ut et gloriosam tuam militiam, et quam ex ea habes tesseram frumentariam, nihili facias, et tuam animam in tanta mala injicias? Beatus autem Varus: Panem, inquit, qui de cælo descendit, et divinum calicem pretiosi sanguinis Christi Domini mei prætuli tuis honoribus et stipendiis: gloriam quæ semper manet, ei quæ fluit, et vitam quæ nunquam desinit, ei in quam cadit interitus et est ad breve tempus. Tunc judex aperte ostendens se esse animo perturbatum, aspiciens ad sanctos, concitate et acerbe dixit: Testis sit mihi virtus maximorum deorum, vobis prius adimam in malis vitam, qui me tali milite privaveritis. Hoc enim fuerit vestrum, et non alterius. Martyres autem verba ejus nihilifacientes, Expecta parumper, dixerunt, o judex, et videbis qualia sint arma hujus militiæ Ad ordinem enim angelorum hominem adduximus. Hoc dicto, ille quidem conabatur persuadere sanctis, ut assentirentur impietati, et rebus vanis offerent sacrificium, ipse plane vanus et stolidus. Illi autem ne aurem quidem ejus verbis præbentes, contra referebant: « Dii, qui cælum et terram non fecerunt, pereant! » Post quos beatus Varus iram magis accendens, judici, Quid, dixit, sanctis exhibes molestiam, stulta dicens, et ad nihil utilia? « Stultus autem stulta loquetur. » (Magnus Isaias hoc tibi dicit, et non ego) idque cum nec eos quidem contra intueri, nec cum eis omnino conferre sermonem velis, vel potius non possis.

V. Hæc cum ille audiisset, non poterat amplius cohiberi, sed majoris ira plenus, jussit quidem Varum in ligno sublimem extolli. Sanctis autem D dixit: Si fuero a vestra superatus constantia, cultum quoque deorum omnino abnegabo. Adeo res valida et acris est veritas, et quæ sæpe arguit animi imbecillitatem, qui non potest ejus ferre libertatem. Christi autem martyres, Experire, dixerunt, in hoc nostro fratre quid possit; et si eo fueris superior fortassis, ut speras, in nobis res quoque recte succedet. Ad hæc judex cum sanotis quidem esset minatus gravissima, jubet in cippum duci martyrem: et perinde ac si existimaret non sux' ἰκανῆν νομισας πρὸς τοιοῦτον εὐγενὲς φρόνημα,

¹ Jerem. x, 11. ² Isa. xxxii. 6.

sufficere hoc supplicium adversus tam generosum et tam bene instructum animum, jussit ut extensus loris, in terra cæderetur crudeliter, deinde per quatuor viros tractum, validis clavis conteri et confringi. Forti ergo et generoso animo hæc mala ferens athleta, ad sanctos omnibus audientibus conversus: *Benedicite famulo vestro, sancti patres, inquit, benedicite. Rogate, ut mihi vires confrimentur a Domino, et me ejus dextera suscipiat. Novit enim humanam imbecillitatem, qui eam ipse quoque gestare voluit, et dixit: « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma³. » Sancti igitur, cum oculos in cælum sustulissent, Deus, dixerunt, Deus virtutum, ipse emittet tibi virtutem ex alto, et capiti tuo imponet galeam salutis, et te induet vestimentis ultionis. Manus illius defendet te, et brachium te corroborabit, et præclaras præbebit victorias contra adversarium. « Exsurge ergo, exsurge, induere fortitudine brachii tui⁴, » hoc discens a divina Scriptura, et sciens qualis ab alto adsit nobis adjutor, et qualium honorum perceptio eos manet, qui propter illum hæc pati lubenter voluerunt. Martyr autem Christi cum interea verberaretur, et quodammodo sentiret manum opem e cælo ferentem, in exultatione animæ dixit sanctis: Nulla propter me tristitia subeat corda vestra. Ecce enim vestræ preces, quæ Deo persuaserunt, aspera tormenta plana effecerunt et levia, et molestiam mutarunt in recreationem, adeo ut nec plagas quidem sentiam.*

VI. Post hæc rursus aggressus est tyrannus persuadere, et athletam attrahere ad negandum, bona ei pollicens, et horum ipsorum, quæ sustinuit, tormentorum, non in illum, sed in alios Christi martyres culpam conferens. Postquam autem vidit sanctum callida illius inventa amplius irridentem, ira magis accensus, jubet Varum rursus suspendi in ligno comparato ad torquendum, et eum ferreis discerni unguibus. Cum autem martyri, dum cæderetur corpus, plurimæ carnes in terram caderent, et illius sanguine solum cruentaretur, bonus quidem Varus, tanquam nihil patiens, erat quietus: sanctis autem graviter affectus erat animus, et eorum viscera laniabantur propter animi consensionem. Non ferentes itaque judicis crudelitatem: Quid vero non intelligis, inquirunt, o tu, vel feris ipsis agrestior, quod et lapides et ferrum passa essent, percussa toties? Ipse autem ne sic quidem potuit molliri, et eam rem quodammodo habuit ludibrio: Christus, inquit, vester accedat, ipsumque a meis liberet manibus: nesciens stultus, quod hæc ferre posse magno et forti animo, significabant illum affuisse et liberasse, et suum rorem dedisse dolorum medicinam. Beatus autem ille, etiam dum discerperetur, Nolim, inquit, liberari ab his, quæ ad tempus durant, tormentis, sed ab iis quæ ma-

καὶ παρασκευὴν ψυχῆς τὴν κόλασιν ταύτην ἱμαῖον ὡμοῖς ἔφη κατὰ γῆς ταθέντα μιστίζεσθαι, εἶτα διὰ τεσσάρων ἐλκόμενον βοπάλοις ἀδροῖς συνθλάσθαι καὶ κατατρίβεσθαι. Γενναίως οὖν τὰ δεινὰ ταῦτα φέρων ὁ ἀθλητὴς πρὸς τοὺς ἁγίους ἐν ἐπηκόω πάντων ἐπιστραφεὶς, Εὐλογήσατε τὸν δοῦλον ὑμῶν, πατέρες ἅγιοι, φησὶν, εὐλογήσατε· εὗξασθε παρὰ Κυρίου ἐνδυναμωθῆναί με καὶ ἀντιλαβέσθαι μου τὴν αὐτοῦ δεξιάν. Οἶδε γὰρ αὐτὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθενείαν, ὁ καὶ φορέσει ταύτην καταδεξάμενος, καὶ εἰπὼν ὅτι « Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. » Οἱ δὲ ἅγιοι, τὰ ὑμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνατείναντες, Ὁ Θεὸς, εἶπον, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐξαποστελεῖ σοι δόναμιν ἐξ ὕψους, καὶ περιθήσει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου περικεφαλαίαν σωτηρίου, καὶ ἱμάτιον ἐκδικήσεως περιβλεῖ σε, Ἡ χεὶρ ἐκείνου συναντιλήφεται σοι, καὶ ὁ βραχίον κατισχύσει, λαμπρὰ τε παράσχοι κατὰ τοῦ ἀντικειμένου τὰ νικητήρια. « Ἐξεγέρου τοιγαροῦν, ἐξεγέρου, ἐνδύσαι τὴν ἰσχύον τοῦ βραχίονός σου ἐκ παρὰ τῆς θείας τοῦτο Γραφῆς διδασκόμενος, καὶ εἰδὼς, οἷος ἡμῖν ἄνωθεν πρῖσταται βοήθος, καὶ οἷων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις περιμένει τοὺς δι' ἐκείνον ταῦτα πάσχειν προηρημένους. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς ἐν τισούτῃ τυπτόμενος, καὶ ὡς ἀισθόμενος ἄνωθεν χειρὸς ἐπιβοηθούσης, ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς ἔφη πρὸς τοὺς ἁγίους· Μηδεμίαν λύπη τὰς ὑμῶν ὑποτρέχεται καρδίας, χάριν ἡμῶν· Ἰδοὺ γὰρ ἡ θεοπειθὴς ὑμῶν εὐχὴ, τὸ τραχὺ τῶν βασάνων εἰς ὀμαλὸν, εἰς τὸ λυποῦν εἰς ἄνεσιν μετεσκεύασε, καὶ τισούτον ὄσφ μηδὲ πληγῶν ἡμῶς ἐπαισθάνεσθαι.

ς. Τὸ μετὰ ταῦτα πείθειν ὁ τύραννος ἐπεχειρεῖ πάλιν, καὶ πρὸς ἄρνησιν εἶλκε τὸν ἀθλητὴν, ἀγαθὸν ὑπισχνόμενος, καὶ αὐτῶν ὧν ἄχρι τοῦ νῦν ὑπέσθη, βασάνων, οὐκ ἐκείνων, ἀλλὰ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας αἰτιώμενος. Ὡς δὲ ἑώρα τὸν ἅγιον διαγγελῶντα μᾶλλον αὐτὸν τῆς ἐπινοίας καὶ τοῦ σοφίσματος. Ἐπιπλέον τὸν θυμὸν ἐκκλύσας, τῷ κολαστηρίῳ ξύλω καὶ αὐθις ἀναρτηθῆναι κελεύει τὸν Οἴαρον, καὶ ὄνυξι σιδηροῖς καταξάνεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τῷ μάρτυρι ξανουμένῳ τοῦ σώματος, αἱ πλείονες τῶν σαρκῶν εἰς γῆν ἀπεβρίπτοντο, καὶ τῷ ἐκείθεν αἵματι τὸ ἔδαφος ἐφροίνεσσο, ὁ μὲν χρηστὸς Οὐάρος ὡς οὐδὲν πάσχων ἤρεμος ἦν· ἔπασχε δὲ τοῖς ἁγίοις δεινῶς ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ σπλάγχνα τοσούτων ἐκόπτετο διὰ τὸν ὀμόψυγον. Ἀμέλει καὶ τὴν ὀμότητα μὴ ἐνεγκόντες τοῦ δικαστοῦ, τί δὲ οὐ συνίης, εἶπον, καὶ θηρίων αὐτῶν, Ἄγριώτεροι, ὅτι καὶ λίθοι καὶ σιδηροὶ ἔπαθον ἂν τισαῦτα πληττόμενοι; Αὐτὸς δὲ καὶ οὕτως ἀμείλικτος ἦν, καὶ ὡς περ εἰς χλεύην τὸ πρᾶγμα τιθεὶς, Ὁ Χριστὸς, φησὶν, ὁ ὑμέτερος παρελθὼν, τῶν ἐμῶν αὐτὸν ἐξελέσθω χειρῶν, μὴ εἰδὼς ὁ ἀνόητος, ὡς τὰ ταῦτα δύνασθαι σέρειν μεγαλοψύχως δῆλως ἦν ὅτι καὶ παρῆν ἐκείνος καὶ ἐξήρειτο, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δρόσον ἴαμα ἐδίδου τῶν ὀδυνῶν. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ξεόμενος, Μὴ μοι γένοιτο, ἔφη, τῶν βασάνων ἀπαλλαγῆναι τῶν προσκαίρων τούτων, ἀλλὰ τῶν

³ Matth. xxvi, 41. ⁴ Isa li, 9.

μενουσῶν ὁ ἐμὸς ἐξέλοιτό με Χριστὸς, σὲ δὲ καὶ τὴν **A** νεν; meus me Christus liberaverit, te autem et tuam crudelitatem talibus merito condemnabit.

σὴν ὠμότητα τοιαύταις ἀξίως κατακρινεῖ.

Z. Τοῦτον ἀμειβόμενος ἔργῳ τὸν λόγον ὁ δικαστὴς τοὺς ξυστῆρας κατὰ τῶν τοῦ μάρτυρος ἐπέφερε σπλάγχων, Ὁράτω, λέγων, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὁ κἀρτος καθάπερ ὕδωρ αὐτοῦ προχεόμενα τὰ ἐνδόσθια. Ἀλλὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα οὐδὲ ἡ τῆς βασιάνου τάτης πικρότης ἐνδοῦναί τι τοῦ πάσχειν διὰ Χριστὸν παρεσιούασεν, οὐ ῥῆμα φθέγγεσθαι ἀγεννῆς, οὐκ ἄλλο τι μικρὸν ἢ μεῖζον ὑποσταλεῖς ἔργον ἐνδείξασθαι, εἰ μὴ καὶ μεῖζονα μᾶλλον τὸν εἰς Χριστὸν ἀνέφλεγεν ἔρωτα, καὶ πρὸς τὰς δριμυτέρας τῶν κολάσεων δριμυτέρας τὸν δικαστὴν βάλλειν ἐποίει ταῖς ἀποκρίσει. Σὺ μὲν γὰρ, ἔφη, πονηρὰ πονηρῶν δαιμόνων ὑπουργεῖ καὶ μεσάνθρωπε, καὶ λίαν τοῖς ἀγαθοῖς ἀντικείμενε, ἐξενεγκεῖν ἴσως δυνήσῃ μου τὰ ἐνδόσθια· ἡ δὲ τῆς ἐμῆς καρδίας εἰς Χριστὸν πίστις ἄσφαλτος ἔσται καὶ ἀναφαίρετος. Οἱ δὲ ἅγιοι, τὰ τοῦ μάρτυρος σπλάγχνα ῥηγνύμενά τε καὶ εἰς γῆν οὕτω διασπειρόμενα θεασάμενοι, φιλάνθρωπόν τι καὶ λίαν περιπάθως δακρῶσαντες τὸν Χριστὸν, ὑπὲρ οὗ ταῦτα ἔπασχε, βοήθῃ ἐκάλουν. Οἱς ἐπιβαλὼν τὰς ὄψεις ὁ δικαστὴς, καὶ τὴ τῆς φιλάνθρωπίας ἢ φιλαδελφίας μᾶλλον ἰδὼν σύμβολον, τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς δάκρυα, καὶ οἷά τινος πληθυσίως ἰδούσης, Ἦττησθε πόντως, εἶπε μετὰ βοῆς, ἤττησθε. Καὶ τοῦτου δεῖγμα ἡ πολλὴ αὐτῆ κατάρφεια καὶ τὰ δάκρυα. Εἰ γὰρ ἠδύνατο, φησὶν, ὁ ὑμέτερος θεὸς τὴν μυθεουμένην ταύτην ὑμῖν ἀθάνατον ζωὴν παρασχεῖν, τίνας χάριν οὕτω τὸν κακῶς ἀπολούμενον ἐταῖρον ὑμῶν ἐπενοθεῖτε; Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν· Ἡ τῶν δακρῶν αὐτῆ σταγῶν τὴν φυσικὴν μὴνεῖ συμπαθεῖαν. Ἐπειὶ οὐκ ἂν ποτε ἡμεῖς γνῶμῃ τὸν ἀδελφὸν κλαύσωμεν τοιοῦτω τελευτῶντα θανάτῳ· μᾶλλον γὰρ καὶ μακάριον αὐτὸν τοῦ τελους ἡγοῦμεθα καὶ ζηλοῦμεν, ὅτι τῇ προσκαίρῳ ταύτῃ βασάνῳ τὴν εἰς αἰεὶ μένουσαν βασιλείαν ἐπραγματεύσατο. Οὐ τοῦτον οὖν. ὡσπερ ἔφημεν, ἀλλὰ σὲ μᾶλλον ὀρηνοῦμεν τῆς ἀπωλείας, καὶ ὧν μέλλεις κληρονομεῖν χαλεπῶν ἀντιδόσεων. Χριστοῦ γὰρ νόμος καὶ ὑπὲρ ὑμῶν δακρῶν τῶν ἐχθρῶν τῷ τῆς ἀγάπης μόνῳ καὶ τῆς χρηστότητος.

H. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐλέγετο, τοὺς μὲν ἁγίους καὶ αὐθὶς τὸ θεσμοτήριον ὑπεδέχετο, ἕως ὁ δικαστὴς στέψαιτο ποίαις τῶν κολάσεων αὐτοὺς παραδόσει. Ὁ δὲ μακάριος Οὐάρος ἐπὶ τοῦ ξύλου ἤρτο καὶ ἔτι μετέωρος, οὕτω προσταχθὲν, ἄχρις ἀφ᾽ ἡμῶν καὶ τὴν ψυχῆν. Ὡς οὖν τοὺς ἁγίους ὑπὸ δεσμοῖς καὶ φρουρῶν πρὸς τὴν εἰρκτὴν ἀγομένους ἐθεάσατο, μεγάλη τῇ φωνῇ, Θαρσεῖτε, εἶπε, πατέρες ἐμοί, θαρσεῖτε.... οὐδὲν ἐγὼ λογιζομαι τὰς ἐπαγομέγας μοι τιμωρίας, ἀλλὰ με τῷ ἐμῷ Χριστῷ παράθεσθε καὶ Σωτῆρι, καὶ πεποιθῶς πορεύσομαι πρὸς αὐτὸν ταῖς ὑμετέρας εὐχαῖς φρουρούμενος, ἐπὶ πέντε γοῦν ὥραις τῇ βασάνῳ ἐγκρατερήσας, ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα τῷ δεδοκῶτι· Θεῷ παρέθετο. Ἐτι δὲ ζῆν αὐτὸν οἱ ἐπὶ τῶν βασάνων οἴμενοι, οὐδὲ τὸ λοιπὸν μεθεοσαν, ἀλλὰ κοράκων τρόπον καὶ μετὰ θάνατον ἤκιστον. ἐπειὶ δὲ καὶ αὐτοῖς καὶ τῷ τυράννῳ διεγνώσθη ὅτι Οὐάρος τέθνηκε, τὸν νεκρὸν καταγαγόντες, καὶ διὰ

VII. Hanc iudex ipso facto ulciscens orationem, in viscera martyris intulit novaculam: Videat, dicens, execrandus ante oculos, tanquam aquam, sua effundi intestina. Sed ne hujus quidem tormenti acerbitas effecit, ut Christi martyr aliquid remitteret de sua in patiendo pro Christo constantis, nec ut molle aut ignavum aliquod verbum loqueretur, vel aliquod parvum aut magnum ostendoret, quo significaret se cedere: imo majorem amorem ei in Christum accendit, et adversus graves cruciatus fecit eum ferire iudicem responsis gravioribus. Nam, Tu quidem, inquit, o maligne malorum dæmonum administer, et hostis hominum, et qui bonis valide adversaris, mea fortasse intestina educere poteris, mei autem cordis in Christum fides mihi eripi non poterit. Sancti autem cum vidissent intestina martyris dirumpi, et per terram dispergi, tenere et miserabiliter flentes, Christi invocabant auxilium, pro quo hæc patiebatur. In quos cum iudex coniecisset oculos, et humanitatis, aut potius amoris in fratrem signum vidisset lacrymas, quæ erant in oculis, veluti quadam repletus lætitia: Superati estis omnino, superati estis, inquit vociferans. Hujus autem indicium est hæc magna tristitia et lacrymæ. Si enim posset, inquit, vester Deus hanc, quam vos fingitis, immortalem vitam vobis præbere, quam de causa lugeretis amicum, qui vobis male perit? Illi autem ei dixerunt: Hæc gutta lacrymarum naturalem significat commiserationem. Nam nos nostra sententia nunquam defleverimus fratrem, qui tali morte decedit: imo vero propter talem decessum eum beatum ducimus, et felicem vocamus, quod hoc, quod est ad tempus tormento, illud, quod semper manet, regnum conciliavit. Non hunc ergo, ut diximus, sed tuum potius deflemus interitum, et gravia mala, quæ tibi sunt eventura. Christi enim lex nos jubet flere etiam pro nostris inimicis, charitatis lege et benignitatis.

VIII. Interim autem dum hæc dicebantur, sanctos quidem rursus excepit carcer, donec consideraret iudex, quibusnam eos traderet suppliciis. Beatus autem Varus sublimis adhuc pendeat in ligno: sic enim iussum fuerat ut maneret, donec emitteret animam. Postquam autem vidit sanctos vincitos, et cum custodibus duci in carcerem, magna voce: Bono animo, inquit, patres mei, bono animo estote: ego enim nihilifacio quæ mihi inferuntur supplicia, sed me meo Christo commendate, et Salvatori, et confidenter ad ipsum vadam vestrarum orationum munitus præsidio. Cum ergo quinque horis se fortiter gessisset in hoc tormento, in pace spiritum Deo committit. Eum autem adhuc vivere putantes qui præerant tormentis, ne de cætero quidem cessarunt, sed instar corvorum torquebant etiam post mortem. Postquam vero ab ipsis cognitum fuit, et a tyranno,

mortuum esse Varum, corpus deposuerunt, et cum per mediam traxissent civitatem, canibus canes excedendum tradiderunt. Atque Varus quidem talem et tam felicem invenit exitum. Postridie autem cum sistendos martyres curasset parricida, neque posset persuadere (volebat enim, et omni ope contendebat conspici victor in persuadendo iis, qui erant tam constantes), post multa et varia supplicia eos condemnat, ut gladio mortem subeant. Martyribus autem læto et alacri animo consummatis, cum sacras eorum reliquias noctu quidam Christiani sustulissent, in insigni loco sancte deposuerunt.

IX. Quædam autem mulier ex iis quæ in solo Deo spem posuerant, orta in Palæstina, nomine Cleopatra, quæ prope aderat, cum decertaret martyr Varus, et videbat acerba illa tormenta, quæ suberat propter Christum, et in corde gravem plagam accipiebat, et magna afficiebatur molestia, Deumque obsecrabat, jejuniis vacans et orationi, ut suam visitaret hæreditatem ad malorum revocationem: Ipsa, inquam, cum suum filium, qui primam agebat ætatem, noctu cum aliis assumpsisset, et venisset in locum in quo jacebat corpus martyris, id tollit, ac pretiosis unxit aromatis, et splendidis induit vestibus. Et quoniam vehemens erat fluctus impietatis adversus Christianos, et gravia tunc capiti imminabant, timens in aperto ostendere pietatem, cum sub suum lectum tulisset quantum terræ sufficiebat, eum deponit reverenter accendens lucem, et suffitibus, ut potuit, ei honorem tribuens. Procedente autem tempore cum idolorum marcesceret impietas, venit ei in mentem alienam dimittere regionem, et redire in patriam. Cum autem non posset corpus transferre martyris, nisi id prius significaret præsidi, rebus omnibus suis bene compositis, per quemdam ex iis, qui ascripti erant in numerum oratorum, accedit ad loci præsidem, et eum pecuniis aggrediens rogabat, ut sibi corpus mortuum efferre concederet. Quodnam autem esset corpus, et quisnam modus mortis explicans, dicebat suum maritum, qui primas obtinuerat partes in exercitu, multaque præclara et insignia tropæa adversus hostes erexerat, cum in eos multa strenue et fortiter gessisset, ex hac vita excessisse, ne sepulturam quidem quam par erat, consecutum. Hujus, inquit, ego corpus valde studeo in suam transferre regionem. Cedit itaque provinciæ præses petitioni, et permittit ei facere quod postulabat. Illa autem sui quidem mariti corpus, qui in aliena regione diu ante e vivis excesserat, monumento mandaverat, in id injecto pulvere.

X. Cum igitur martyris corpus sustulisset, et id rursus unxisset, et splendidius composuisset, et ne hoc Christianus quispiam scire posset, in arca oleagina imposuisset, et abscondisset (nam primum quidem timebat gentium insaniam, deinde

μέσου τοῦ ἄγτεος ἐφελύσαντας, κυσὶν οἱ κύνες βορὰν παρέδωσαν. Ὁ μὲν οὖν Οὐάρως τοιοῦτον εὖρε τὸ τέλος, καὶ οὕτω κομιδῇ μακάριον, τῇ δὲ ἐξῆς τοὺς μάρτυρας ὁ μεικρόνος παραστητάμενος, ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἦν ἐβούλετο γὰρ καὶ πᾶν ἐποίησε νικητῆς ὀφθῆναι, τῷ μεταπίσαι τοὺς οὕτω βεβίαιους, μετὰ πολλὰς καὶ ποικίλας τὰς τιμωρίας, τὸν διὰ ξίφους αὐτῶν θάνατον κατακρίνει, καὶ δὴ τῶν μαρτύρων ὑφ' ἡδονῆ καὶ προθυμῆ τελειωθέντων, τὰ ἱερά τούτων λείψανα νυκτὸς Χριστιανοὶ τινες ὑφελόμενοι, ὁσίως ἐν ἐπισήμῳ κατέθεντο τόπῳ.

Θ'. Γυνὴ δὲ τις τῶν ἐπὶ μόνῳ Θεῷ τὴν ἐλπίδα θεμίων τῆς Παλαιστίνης ὀρμωμένη, γῆς. Κλεοπάτρα ταύτη τὸ ὄνομα, ἀθλοῦντος τοῦ μάρτυρος Οὐάρου, ἐγγύς που παρούσα, καὶ τὰς πικρὰς ἐκεῖνας βασάνους, ἃς ὑπέστη διὰ Χριστὸν βλέπουσα, βαρῶς τε τὴν καρδίαν ἐτύπτετο, καὶ δεινῆς ἐπληρούτο λύπης, ἐλιπαρεῖ τε τὸ θεῖον, νηστεία προστετηκυῖα καὶ προσευχῇ, τὸν αὐτοῦ κληρὸν ἐπ' ἀνακλήσει τῶν κακῶν ἐπισκέψασθαι. Αὕτη τὸν οἰκεῖον παῖδα, πρῶτην ἄγοντα τὴν ἡλικίαν, μεθ' ἑτέρων νύκτωρ παραλαβοῦσα, ὅποι· τε ὁ νεκρὸς τοῦ μάρτυρος ἐβρίπτο καταλαβοῦσα; τοῦτον ἀναιρεῖται, ἀρώμασί τε πολυτελέσι μυρίσασα καὶ λαμπραῖς ἐσθῆσι περιβαλοῦσα καὶ ἐπειπερ ὁ τῆς ἀσεβείας κλύδων ἐκράτει, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς ἤρετο τὰ δεινὰ ἐν φανερῷ δεδοικυῖα προαγαγεῖν τὴν εὐσέβειαν, ὑπὸ τὴν αὐτῆς κλίνην, γῆν ὅσον ἀρκοῦν ἦν ἐκφορήσασα, σεβασμίως αὐτὸν κατατίθει. Φῶς τε ἀσβεστον αὐτῷ ὑφάπτουσα, καὶ θυμιάμασιν, ὡς εἶχε, νέμουσα τὴν τιμὴν. Χρόνῳ δὲ ὑστερον τῆς εἰδωλικῆς ἀσεβείας ἀπομαραινόμενης νοῦν ἔσχε τὴν ἀλλοτρίαν ἀφεῖναι καὶ τῆς πατρίδος αὐθις γενέσθαι· ἐπεὶ δὲ οὐχ οἷα τε ἦν καὶ τὸν νεκρὸν μετακομίσαι τοῦ μάρτυρος, εἰ μὴ πρότερον γνωρίσοι τῷ ἡγεμόνι, τὰ κατ' αὐτὸν εὖ πάντα θεμῆνη, διὰ τίνος τῶν ἐν τοῖς ῥήτοσι γραμμένων, τῷ ἐπὶ τοῦ τόπου ἡγεμονεύοντι προσφοιτᾷ, καὶ τὸν ἄνδρα χρήμασιν ὑπελοῦσα, ἐδεῖτο αὐτῇ χαρίσασθαι τὴν τοῦ νεκροῦ ἐκφορὰν. Τίς δὲ ὁ νεκρὸς καὶ ὅστις ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς ἐρμηνεύουσα, τὸν οἰκεῖον ἐφασκεν ἄνδρα, τὸν ἐν τῇ στρατείᾳ τὰ πρῶτα διενεγκόντα, λαμπρὰ τε καὶ περιφανῆ πολλακίς, τὰ κατὰ τῶν πολεμίων στήσαντα τρόπαια, καὶ πολλοῖς τοῖς κατ' αὐτῶν ἐγκαλλωπισάμενον ἀριστεύμασι, τὸν βίον ὧδε μεταλαχεῖν, μηδὲ τῆς ταφῆς προσηκούσας ἀξιοθέντα. Τούτου, φησί, τὸν νεκρὸν ἐγὼ διὰ σπουδῆς ἄρτι τίθεμαι πρὸς τὴν οἰκίαν μετενεγκεῖν. Ἔκει τοιγαροῦν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγεμὼν πρὸς τὴν αἴτησιν, καὶ πράττειν αὐτῇ τὸ παριστάμενον ἐπιτρέπει· ἡ δὲ τὸν μὲν τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρὸς νεκρὸν τὸν βίον ἐπάλλοδαπῆς πολλῶν πρότερον καταλύσαντος μνήματι παραδεδώκει κόνιν ἐπιβαλοῦσα.

Ι'. Τὸν δὲ τοῦ μάρτυρος ἄρτι ἀνελομένη μυρίσασα τε αὐθις, λαμπρότερα τε περιβαλοῦσα, καὶ ὡς ἐν μῆτινι τοῦτο μαθεῖν ὑπάρξει Χριστιανῶν, ἐν τῷ ἑρέας ἐνθεμένη καὶ ὑποκρύψασα, ἐδεδίει γὰρ πρότερον μὲν τῶν ἐλληνιστῶν τὴν μανίαν, μετὰ ταῦτα

δὲ πολλῶν πλέον τῶν εὐσεβῶν τὴν θερμότητα, πάντων ὡς τὸ εἰκὸς ἔργον τοῦτο σπουδαιότατον ποιουμένων ἀναιρεῖσθαι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντων τὰ λείψανα, τούτων οὖν ὡς ἤδιστα περὶ ταῦτα διαπονομένων, ἐκείνη τὴν Παλαιστίνην καταλαμβάνει. Αὐτοῦ δὲ γενομένη κατὰ τινα κώμην παρὰ τῷ Θαβωρίῳ κειμένην, Ἔδρα δὲ κατωνύμαστο, τὸ θεῖον σῶμα τοῦ μάρτυρος κατατίθεται, λαμπάδας τε ὑφάπτουσα, καὶ πολλὰ τῶν εὐδύμων κτίουσα, καὶ διὰ τιμῆς πάσης ἄγουσα, ὡς οὖν πολὺ τι πλῆθος ἀνθρώπων ἔκον ἐπὶ τὴν σορὸν ἑώρα, πανταχῆ γὰρ ἤδη τοῦτο διαθεβόητο, καὶ πάντας ἡ ὄσμη τῶν αὐτοῦ χαρίτων ὀξέως ἐκάλει, καὶ οὐς χαλεπὴ τις ἐπιπεσοῦσα νόσος ἐπίεζε, καὶ οὐς πονηροῦ πνεύματος συνεῖχεν ἐνέργεια, πάντες γὰρ τῇ τῆς σοροῦ προσαλεύσει τῶν ἐνοχλούντων εὐθὺς ἀπηλλάττοντο, δέον φῆθη καὶ ναὸν ἐγεῖραι τῷ μάρτυρι σεπτὸν ἡ φιλόμαρτος, ἐπεὶ, δὲ εἴχετο τῆς οἰκοδομῆς, πολυτελῶς ἄναι καὶ φιλοτίμως, ποίων μὲν χαρίτων, ποίας δὲ σὺν ἡδονῇ ὥρας ἐκείνη προσμειδώσης, χαρᾶς ἐμπλεως γενομένη, χαίρει γὰρ ψυχὴ καλοῦ πράγματος ἐπιμελουμένη, τοῦτο μὲν, ὅτι φύσει τὸ ἀγαθὸν χαρᾶς πρόξενον τοῖς ἐργαζομένοις διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος πληροφορίαν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν ἐλπίζομένην ἀντίδοσιν, χαρᾶς οὖν πληρωθεῖσα, τοῖς κρατοῦσι χρήματα πέμπει τιμῆς ἀξιώσαι τὸν παῖδα τῆς παρ' αὐτοῖς αἰτουμένης, καὶ παραχρῆμα βασιλικαὶ καὶ παρ' αὐτῇ συλλαβαί, βεβαιούσαι τῷ παιδί τὸ ἀξίωμα.

ΙΑ. Ἡ δὲ τέως μὲν ἀναβολῇ τὸ πρῶγμα δίδωσι, περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἐμμελέστατα διαπονομένη, ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ ναοῦ πέρας εἶχε, καὶ εἰς τιμὴν οὗτος εἰστέκει τῷ μάρτυρι, συγκαλεῖ μὲν τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ καθιερώσει. Συγκαλεῖ δὲ καὶ ὅσοι τῶν μοναχῶν ἐπὶ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ διέλαμπον, καὶ τῆς σοροῦ τὸ ἱερὸν σῶμα τοῦ μάρτυρος ἐκκομίσασα, λαμπρῶς ἐπὶ πολυτέλει κατέθετο κλίνης, ἐπέθηκέ τε καὶ ἦν ὁ παῖς χλαμύδα καὶ ζώνην ἐνδύνας τοῦ ἀξιώματος ἐμελλεν, εὐλογηθῆναι τε πρῶτον παρὰ τῶν ἐκεῖ συνελθόντων, εἴθ' οὕτως περιβαλλέσθαι τοῦτον ἐκότερα παρεσκεύασεν, ἔπειτα πάννυχον δοξολογίαν ὁμοῦ τῷ παντὶ πλῆθει ποιησαμένη, αὐτῇ τε καὶ ὁ παῖς ὑπελθόντες πρῶτοι τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, καὶ τοῦτο διαβάστασαντες, ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ἱερῷ θυσιαστηρίῳ ἱερῶς κατατίθενται, τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἡ φιλόμαρτος Κλεοπάτρα, προσκειμένη θερμῶς καὶ δακρύουσα, τῷ παιδί τε καὶ ἑαυτῇ τὰ ἀγαθὰ πιστῶς ἤτει παρὰ τοῦ μάρτυρος, ἐν τούτῳ δὲ ἄρα τῆς θείας λειτουργίας ἱερῶς τελεσθείσης, ποικίλη μὲν καὶ λαμπρῆ τῇ τραπέζῃ τοὺς ἐκεῖ συνελθόντας εἰσεία, τὰ δὲ περὶ τὴν διακονίαν ταύτην τῷ τε υἱῷ καὶ ἑαυτῇ ἀντίθει. Ἦν δὲ παρηγγελμένον τῷ παιδί παρὰ τῆς μητέρος μηδ' ὀποσὺν βρωτοῦ τινος ἡ ποτοῦ πρότερον μεταλαβεῖν, πρὶν δὲ τὰ τῆς εὐωχίας εἰς πέρας ἔλθεῖν. Οὕτω τῶν περὶ τὴν εὐωχίαν πέρας ἐχόντων, τῆς ἡμέρας τε ἤδη κλινάσης, ἀλλὰ τὸ νῦν βῆθησθεσθαι μέλλον μικροψύχων μὲν ταραξεί καὶ ἄκοῶς καὶ ψυχᾶς, τῶν δὲ θεοῦ τρόπους ὅσον ἐφικτον

A autem, et multo magis piorum fervorem, omnibus, ut par erat, maximo studio contendentibus, ne tollerentur reliquiæ eorum, qui passi erant pro Christo), venit in Palæstinam. Cum illic fuisset in quodam vico qui situs erat juxta Taborium, cui nomen erat Edra, deponit divinum corpus martyris, lampadesque accendens, et urens multa odorifera, id habebat in omni honore. Postea videns magnam hominum multitudinem venientem ad loculum (erat enim is jam omnium sermone celebratus, et odor ejus gratiarum omnes cito vocabat, tam qui gravi aliquo morbo laborabant, quam quos maligni spiritus vexabat operatio : omnes enim per accessum ad loculum, mox liberabantur ab iis quæ eis molestiam afferebant), existimavit oportere martyri templum excitare venerandum, mulier amans martyrimum. Cum autem magno sumptu, et magna contentione urgeret ædificationem (quibusnam quidem gratis, quamquam autem cum voluptate, elegantia et specie illic non arridente) ipsa referta lætitiæ (lætatur enim anima, rei pulchræ curam gerens, partim quidem, quod bono natura sit insitum, ut iis, qui id operantur, conciliet lætitiā ; partim aulem etiam propter eam, quæ speratur, remunerationem), pecuniam mittit ad eos, qui rerum potiebantur, petens ut honore suum dignarentur filium. Statim autem ad eam sunt missæ litteræ imperatoris, dignitatem filio tribuentes.

XI. Illa vero rem quidem differt interim, ut quæ in ædificando laboraret diligentissime. Cum autem finitum esset templum, idque staret exstructum in honorem martyris, convocat quidem provinciæ episcopos et presbyteros ad templi consecrationem. Convocat autem monachos etiam, qui virtute resplendebant. Et cum e loculo sacrum corpus martyris extulisset, id in magnifico lecto præclare deposuit. Imposuit etiam clamydem, et zonam dignitatis, quam filius suus erat induturus, volens ut primum benedicerentur ab iis, qui illuc conveniant, deinde utrumque indueret. Itaque cum per noctem simul cum toto populo fecisset glorificationem, ipsa et filius simul subeuntes primi corpus martyris, et id ferentes, sacrosancte deponunt in sacra ara templi. Post hæc autem amans martyrimum Cleopatra, ardentem instans et lacrymans, filio suo et sibi bona fideliter petebat a martyre. Interim autem divino ministerio sacrosancte peracto, varia quidem et splendida mensa accepit eos, qui illum convenerant. Quæ autem pertinebant ad hoc ministerium, filio et sibi imponebat. Filio vero mater jussural, ut nec cibum, nec potum sumeret, priusquam finitum esset convivium. Deinde finito convivio, et die jam inclinante, (Sed id, quod nunc dicendum est, turbabit quidem aures et animos eorum qui sunt pusilli et abjecti animi : eorum autem, qui, quoad ejus fieri potest, Dei modum norunt, et magnæ illius sapientiæ providentiam admirabilem, magis movebit linguam ad bene-

dicendum, et factum admittendum propter eam, quæ ex eo evenit, utilitatem), puer defessus in suo lecto recumbebat: mater autem filii osculata oculos: Surge, fili, dicebat, et cum matre cibum sume. Quomodo enim defesso et jejuno fuerit somnus jucundus? Ille autem cum a vehementi et acuta febre detineretur, ne matri quidem poterat respondere. Tum mater: Certe, inquit, nec ego quidem cibum, aut aliquid aliud gustabo, nisi prius intellexero, quomodo hæc res evenerit filio. Ei igitur assidens insomnis, et morbi ardorem, ut poterat, refrigerans, aut potius sibi ignem accendens e visceribus, circa mediam noctem (qualia sunt Dei judicia!) vidit filium morbo confectum, et jacentem mortuum.

νόσου φλογμὸν, ὡσπερ ἦν δυνατόν ἀναψύχουσα, ἢ ἀνάπτουσα, περὶ μέσας νύκτας (οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα!), ὁρᾷ τὸν παῖδα τῇ νόσῳ κατεργασθέντα, καὶ νεκρὸν ἄφωνόν τε καὶ ἄπνουν κείμενον.

XII. Cum ergo scerbum hunc vidisset eventum, B primum quidem caligans humi decidit, eamque statim vox defecit, cum repentinus dolor fuisset linguæ instar vinculi. Sed cum parum ad se rediisset, et nonnihil resipuisset, humeris tollens mortuum corpus filii, et ad sacram id aram ferens, ibi deponit, et capillos vellens, luget filium: Perdidi, dicens, o filii, meam, quæ in te collocata erat, spem. Hei mihi! o filii, hei mihi! o chare flos, qui sic ante tempus marcuisti miserabiliter! Hei mihi, tuum ego finem video, quæ sperabam esse a te alendam in senectute! Talem nunc, o charissime, alimentorum mihi vicem reddis! Tales ego misera spei meæ colligo fructus! Quo ore, quam lingua, quibus deflebo oculis! Utinam meam pro tua morte aspersissem, et filii mihi charis manibus mandata essem monumento! Utinam ipsa tibi jacerem polius mortua, et honorarer tuo processu ad sepulcrum! Sic enim ego essem felix. Sic in me utique conservata esset lex patrum.

κρὰ ταῖς σαῖς ἐπὶ τὸν τάφον τιμωμένη πρόδοις· οὕτω τῶν πατέρων ἐτηρεῖτο νόμος.

XIII. Sic dicebat, et procidens rursus lugebat, et tanquam adhuc animatum alloquebatur corpus martyris: Quodnam tantum, dicens, o Christi martyr, sceleris admisimus, ut in hanc tam acerbam incideremus calamitatem? Non, marito in externa regione relicto, pluris quam reliqua omnia feci tuum exportare corpus? Non ab ipsis fundamentis tibi templum extruxi? Non, si nihil aliud tibi obtuli meum animi propositum? Quid autem hæc sibi volunt? Non, quod pro iis petebatur, bonum erat, salus filii? Non, ut usque ad senectutem simul maneret cum parente? Hei mihi! a quanta spe decidi! pro qualibus qualia vidi! Sed, o martyr Christi, vel mihi filium redde superstitem, sicut Elisæus Sunamitidi, vel ne mihi mortem invideas utilem, sed quæ tam infeliciter peperit et alui, fac me etiam interire cum filio. Interim autem dum Cleopatra filium acerbè defleret, et eos, qui aderant, moveret, ut et ejus casus misererentur, et profundam Dei judiciorum abyssum admiraren-

A εἰδόντων, καὶ τῆς μεγάλης ἐκείνου σοφίας παραδόξους οἰκονομίας, κινήσει μᾶλλον τῶν γλωτταν εἰς εὐφημίαν, καὶ τὸ γεγονὸς ἀποδέξονται τῆς πρὸς τὸ συμφέρον ἐκθάσεως. Ἦδη γοῦν πρὸς ἐσπέρην ὦν, κατὰ σκοπὸν ὁ παῖς γεγονὼς τῇ ἑαυτοῦ κοίτῃ προσανεκλίνατο· ἡ δὲ μήτηρ προσφῦσα τοῖς τοῦ παιδὸς ὀφθαλμοῖς, Ἄνίστασο, τέκνον, ἔλεγε, καὶ σὺν τῇ μητέρῃ κοινῶνει τροφῆς· πῶς γὰρ ἂν ὕπνος ἡδὺς κεκμηκότε καὶ ἀσίτῳ γένοιτο, ὁ δὲ λάβρω τε καὶ ὀξεῖ πυρετῷ κάτοχος ὦν, οὐδὲ λόγον ἔσχε τῇ μητέρῃ ἀποκρίνασθαι, καὶ αὐτὴ· Ἡ μήν, ἔφη, οὐδὲ ἐγὼ τροφῆς οὐδέ τινος ἀπηγεύσομαι, εἰ μὴ πρότερον περὶ τοῦ πράγματος, ὅπως ἂν ἀποθῆ τῷ υἱῷ μάθοιμι, καὶ δεῖτα παρακαθήμενη τῷ παιδί ἄπνους, καὶ τὸν ἐκ τῆς μᾶλλον ἐκυτῆ τὸ πῦρ πλέον ἀπὸ τῶν σπλάγχχνων

IB'. Τοῦ γοῦν μικροῦ τούτου δράματος αἰσθημένη, πρῶτα μὲν ὑπὸ ἰλίγγου πρὸς γῆν καταπίπτει, καὶ αὐτὴν πρὸ τῆς ψυχῆς ἀπέλιπεν ἡ φωνή. Τῆς ἀθρόας λύπης ἀντὶ δεσμῶν τῇ γλώττῃ γεγενημένης, εἶτα μικρὸν ἀνενεγκοῦσα, καὶ ὀλίγου τι ἀννηψήσασα, τὸν τοῦ παιδὸς νεκρὸν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνελομένη ὄν ἐδειμάτω τῷ μάρτυρι καταλαμβάνει ναόν, τῷ ἱερῷ τε τοῦτον θυσιαστηρίῳ φέρουσα παρατίθεται, καὶ τῶν τριχῶν λαβομένη, πρὸς τὸν παῖδα ἀνψύωξεν, Ἄπώλεάς μου, λέγουσα, τὰς ἐπὶ σοί, τέκνον, ἐλπιδάς; οἱμοι, ὦ παῖ, οἱμοι φίλον ἄνθος, πρὸ τῆς ὥρας οὕτως ἐλεινῶς ἀπομαρνανθεὶς! Φεῦ! διὰ τὸ σὸν ἐγὼ τέλος ὄρω, ἥτις ὑπὸ σοὶ μᾶλλον καὶ ταῖς σαῖς ἐλπίσι γηροτροφοθησέσθαι ἤλπίζον, τοιαυτὰ μοι νῦν ἐκτίεις, ὁ φίλτατος, τὰ τροφεῖα; Τοιούτους ἡ δελαῖς τῶν ἐλπίδων ἐγὼ δρέπομαι τοὺς καρποὺς; Ποίῳ σὺ μὲν ποίᾳ γλώσσῃ τὰ σὰ φθέγγεσθαι, ποίοις ὄμμασιν ἀνακλάσσομαι; Ὅφελον τὸν ἐμὸν θάνατον ἐπέιδον, καὶ ταῖς τοῦ παιδὸς ἐμοὶ φίλαις χερσὶ τῷ μνημῆτι παρεδόθην. Ὅφελον αὐτῇ σοὶ προεκείμεν μᾶλλον νεκρῷ γὰρ ἦν εὐδαίμων ἐγὼ· οὕτως ἂν ἐπ' ἐμοὶ δῆπουθεν ὁ

II'. Οὕτως ἔλεγε, καὶ καταπεσοῦσα πάλιν ἔστεινε, καὶ ὡς ἐμψύχῃ ἔτι τῷ τοῦ μάρτυρος σώματι διελέγετο· Τί τῆλικούτου, ὦ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἡδικήκα. μὲν λέγουσα, ὡς πικρῶ τοιαύτη περιπεσεῖν συμφορῆ, οὐκ ἐν ἀλλοτρίᾳ τὸν ἄνδρα καταλιπούσα, τὴν τοῦ σώματος ἐκφορὰν περὶ παντὸς ἐθίμην τοῦ σου; Οὐκ ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἐδειμάμην σου τὸν ναόν; Οὐκ, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὴν γοῦν κατὰ ψυχῆς εἰσήνεργα πρόθεσιν; Τί δέ μοι ταῦτα ἐδοῦλετο, Τί τὸ ἀντ' αὐτοῦ αἰτούμενον ἀγαθόν. οὐχ ἡ τοῦ παιδὸς σωτηρία; Οὐ τὸ μέχρι γῆρας καὶ πρεσβείου τῇ τεκούσῃ συμπαραμείναι; Φεῦ οἶων ἐσφάλην τῶν ἐλπίδων, οἷα ἀνθ' οἶων εἶδον ἐγὼ. Ἄλλ', ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, ἡ μοι τὸν παῖδα κατὰ τὸν Ἐλισσαῖον ἀνάδος περιόντα τῇ Σουναμίτιδι, ἢ θανάτου μὴ φθονήσης λυσίτελοῦς, ἀλλὰ τὴν οὕτω καὶ δυστυχῶς τακούσαν καὶ ὀρεψαμένην ἐμὲ, συνοίχεσθαι τῷ παιδί παρασκεύασον. Ἐν τούτῳ τὸν παῖδα πικρῶς ἀνακλαιόμενης τῆς Κλεοπάτρας, καὶ τοὺς παρόντας λαὸν περιπαθεῖς ποιουμένης, ὡς καὶ αὐτῆς ἐλεεῖν τὸ

πάθος, καὶ τὴν πολλὴν ἄβυσσον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων θαυμάζειν, μικρὸν αὐτὴν ὕπνος ὑπελθὼν ἀνέπαισε, καὶ πάντα ἦν ὁ παῖς αὐτῆ φανείς σὺν τῷ μάρτυρι. Παρεστηκότα τε γὰρ ἔδοκει βλέπειν τὸν ἀθλητὴν, καὶ ὡς υἱὸν ἴδιον τὸν αὐτῆς υἱὸν ἐγκεκολλημένον, ἢ ἀναβολῇ δὲ ἀμφοτέροις ἐξ ὑπερφουλοῦς ἄγαν καὶ ὑπερλάμπρου· στέφανοί τε τὰς αὐτῶν ἐκόσμουον ἥδιστα κεφαλὰς. Καὶ οἱ στέφανοι, θεῖον αὐτῶν εἶπες τὸ κάλλος, καὶ ἤκιστα γλώσση ῥητόν.

ΙΔ'. Καὶ ἰναὶ μὴ χαίρεις, ὦ γύναι, λέγειν ὁ μάρτυς ἐφύκει, ἀλλὰ σου λύπη δεινὴ δέσεισε τὴν καρδίαν· μὴ γὰρ οὕτως ἀγνώμων ἐγὼ, καὶ μηδενὸς τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων ἤκων εἰς ἀσθησιν, ἢ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἀμοιβὰς φιλοτίμως οὐκ ἀποδέδωκα; Οὐχ ὄρῃς οἷας ὁσὸς παῖς ἠξίωται δόξης; Οἷα χάρεις ἀπιδράπτει περὶ αὐτόν; Τί οὖν οὐ τὸ στυγνὸν τοῦτο λιπούσα, καὶ αὐτῆ μεταχωρεῖς πρὸς τὸ εὖθυμον. Ἄλλ', εἰ δοκεῖ, ἐγγισάτω καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ παῖς, καὶ σοι κατ' ὀφθαλμοῦς ἀκριβῶς γενέσθω, ἵνα καὶ αὐτῆ καλῶς ἄρα μάθοις τὰ κατ' αὐτόν. Οὕτως ἔφη, καὶ ἐφύκει τὸν παῖδα καλεῖν, Γενοῦ, λέγων, ὦ παῖ, παρὰ τῆ μητέρι, τὰ τε ἄλλα καὶ ἴν' ὥσπερ ἔχεις ὀφθεῖς παρηγορήσης αὐτῆ τὸ πολύδακρυ. Ὁ δὲ παῖς ἐπὶ μᾶλλον τοῦ μάρτυρος εἶχετο, μὴ ἀπολιπεῖν αὐτόν δλωσ, μηδὲ ἀφικέσθαι πρὸς τὴν μητέρα τὸ παράπαν βουλόμενον. Ἄλλ', Ἄπιθι, ἄπιθι, ἄπιθι πρὸς αὐτὴν, ἔλεγεν ἀντιτείνων, ἐφ' ἑαυτῆς μένουσα, καὶ τοῖς θρήνοις τούτοις οὐδὲν προσέχουσα· ἐν ἴσῳ γὰρ ἠγαῦμαι ἄτοπον εἶναι, ζωῆς ἀλλάξασθαι θάνατον καὶ λύπην, ἠδονῆς ἀλγήτου, καὶ παντός αἰῶνος, ζωὴν πρόσκαιρον προτιμῆσαι. Τούτων παρὰ τοῦ παιδὸς ἢ μητῆρ ἀκούσασα, καὶ τῶν θρήνων ὥσπερ ἐκλαθομένη, προσληφθῆναι καὶ αὐτὴν τῷ παιδί, καὶ παρακληθῆναι πρὸς τὰ ὀρώμενα, ἰσχυρῶς ἔδειτο τοῦ μάρτυρος, καὶ ὅς τῆς ἐπὶ σωτηρίαν ἀγούσης ἐπὶ πλέον αὐτῆ ἔχεσθαι πάρρηται, καὶ τέλος εἰρήνην δοῦς πρὸς τὰς οἰκείας μετὰ τοῦ παιδὸς ἐχώρουν διατρίβας, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνης δίσταντο.

ΙΕ'. Ἡ δὲ εὐθὺς διωπνισθεῖσα καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπανήξασα, οἷας ἐπὶ τῆ τοῦ μάρτυρός τε καὶ τοῦ παιδὸς παρουσία, τῆς εὐθυμίας ἀπέλαυσε, τοῖς παροῦσιν ὡς ἥδιστα διεξήκει, καὶ θαῦμα τὰς ἀπάντων εἶχε ψυχὰς, τῷ παραδόξῳ τῆς διηγέσεως. Εἶτα καὶ τὸ τοῦ παιδὸς ἢ μακαρίως πόθεινόν ἐκεῖνο σωματίον, λαμπρὰ ἀλειψαμένη καὶ περιβαλοῦσα, τῷ μάρτυρι παρατίθεται, πάννουχόν τε σὺν τοῖς προσήγουσι καὶ ἄλλως ἐπιτηδεύοις τὴν εὐχαριστίαν ποιησαμένη, πρὸς δὲ καὶ τὴν μυστικὴν ἱεουργίαν, ἐν ᾗ τελεσθῆναι ἔδει τελέσασα, ἐπὶ δαψιλῇ παρακαλεῖ τὰ δέιπνα, τοὺς τῶν ἱερῶν ὕμνων αὐτῆ κοινωνήσαντας, Εἴθ' οὕτως μακρὰ τῷ βίῳ χαίρειν εἰπούσα, εἰς ἀσύλους τε θεσσυρούς, τὰς τῶν πενήτων φημί γαστέρας τὸν πλοῦτον αὐτῆς πάντα καταθεμένη, καὶ λιτὸν ἐνδύσα χιτῶνα, τῷ τάφῳ διηκόνει τοῦ μάρτυρος, οὕτω τε νηστείας σχολάζουσα καὶ προσευχαῖς ἦν, καὶ τὸν ἐντὸς τοσοῦτον ἐκαθήρατο ἄνθρωπον, ὥσῳ καὶ καθ' ἑκάστην αὐτῆ κυρίαν τῶν

A tur, somnus illi parum obrepens, eam fecit quiescere: et filius ei omnino apparuit cum martyre. Nam et astantem videbatur intueri athleticam, ejus filium suo simu, tanquam proprium, complectentem. Amictus autem erat utrisque pulcherrimus, et splendidissimus, et coronæ eorum capita ornabant suavissime. Coronarum autem dixisses esse divinam quamdam, et quæ lingua non potest exprimi, pulchritudinem.

XIV. Videbatur autem martyr dicere: Cur non lætaris, o mulier, sed tuus gravis luctus cor tuum afflixit? Num sum adeo ingratus, ut qui nihil senserim eorum, quæ a te facta sunt? Num pro iis non sum te præclare remuneratus? Non vides qualem gloriam sit tuus filius consecutus? qualis eum circumfulget gratia? Cur non ergo, hac relicta tristitia, transis ad animi tranquillitatem? Sed si videtur, tuis oculis magis appropinquet filius, et eum diligenter contemplare, ut ipsa quoque recte intelligas, quomodo is se habeat. Sic dixit, et visus est vocare puerum: Accede, o puer, ad matrem, ut cum ea viderit, quomodo te habeas, tu ejus multas consoleris lacrymas. Puer autem magis adhærebat martyri, nolens eum omnino relinquere, nec volens omnino venire ad matrem: sed, Abi, mater mea, abi, dicebat resistens: apud te mane, et minime te dedas his luctibus. Malle enim vitam vestram, quam hanc mortem, æque absurdum existimo, atque dolorem præferre voluptati, quæ non desinit, et vitam brevem, et quæ est ad tempus, ævo sempiterno. Hæc cum mater audivisset a filio, et esset veluti oblita lamentationem, ut ipsa quoque assumeretur ad filium, et ex iis, quæ cernebantur, acciperet consolationem, vehementer rogabat martyrem. Ille autem suadebat, ut magis eam viam sequeretur, quæ ducit ad salutem. Tandem autem, data pace, abiit ille cum puero ad suam habitationem: et uterque discessit ab illius oculis.

XV. Illa autem statim experrecta, et ad se reversa, quantam ob martyris et filii adventum assecuta esset animi tranquillitatem ac lætitiā, narravit iis qui aderant. Omnium autem animos invasit admiratio ob admirabilem, et quæ opinionem superabat, narrationem. Deinde cum filii sui desiderabile illud corpusculum beata illa splendide unxisset et composuisset, id commendat martyri, tota nocte cum consanguineis, et iis qui ad eam attinebant, faciens gratiarum actionem. Deinde etiam cum mysticum curasset peragendum sacrificium, in quo eam oportebat initiari, ad lautam invitavit cœnam eos, qui sacrorum hymnorum fuerant cum ea participes. Deinde cum sic mundum valere jussisset, et in thesauros, qui non possunt eripi, in pauperum, inquam, ventres, omnes suas contulisset divitias, et se tenui induisset tunica, sepulcro ministrabat martyris; et sic jejuniis vacans et orationibus, internum tantum purgabat hominem,

ut singulis Dominicis ei martyr appareret cum filio in eodem, in quo prius, amictu, ejus dolorem consolantes. Septimo autem anno suæ in melius vitæ mutationis, cum plena esset diebus spiritus, in pace pacis quidem Dei spiritum, corpus autem commendat filio, ut quos una habebat domus, eos etiam unus conderet locus, et ne ipse quidem amborum pulvis disjungeretur. Cum quibus de quoque nobis Deus esse partis eorum, qui servantur, et videre regionem viventium: quoniam ipsum decet omnis gloria et adoratio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

Ἀ ἡμερῶν τὸν μάρτυρα τοῦ παιδὸς ἐν ὁμοίᾳ ἢ καὶ πρότερον ἐπίστασθαι τῇ ἀναβολῇ, παρὰ ψυχὴν τῇ λύπῃ δίδοντας, ἕτος ἑβδομον ἐξ ὅτου τὰ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ πλήρης ἡμερῶν τῶν τοῦ Πνεύματος γενομένη, ἐν εἰρήνῃ, τῷ μὲν τῆς εἰρήνης Θεῷ τὸ πνεῦμα, τὸ σῶμα δὲ τῷ παιδί παρατίθεται, ἵν' οὓς μία εἶχεν οἰκία, τούτους καὶ μία σορὸς πιστευθῆ, καὶ μηδὲ αὐτὰ διαστῆ τὰ τῆς κόνεως. Μεθ' ὧν δώη καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς τῆς τῶν σωζομένων γενέσθαι μερίδος, καὶ τὴν τῶν ζώντων χώραν ἰδεῖν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΡΤΕΜΙΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI ET MAGNI MARTYRIS ARTEMII.

(Græce ex cod. ms. Paris n. 1480; Latine apud Surium ad diem 20 Octobris.)

I. Post Domini et Salvatoris, nostri in cælos ascensum, cum ejus discipuli et apostoli universum orbem terræ Evangelio comprehendissent, et in omnes quidem partes jam distributa esset prædicatio pietatis, is autem, qui ab initio generi hominum adversatur, intolerandis tormentis per eos, qui tunc rerum potiebantur, subjiceret fideles, oportebat aliquando Christianos solvi a malis et molestiis, et cum acerba nube impietatis solvi etiam tempestatem tormentorum, quibus afficiebantur, et sisti virgam peccatorum, quæ immittebatur adversus hæreditatem justorum. Cum autem ad hoc esset opus viro qui haberet insignem animi nobilitatem, talis autem erat Constantii et Pelenæ filius. Constantinus Magnus cognominatus: is a patre quidem recedit errore, arcano quodam et divino consilio, et accedit ad veritatem. Vincit enim, ut omnes sciunt, inimicos per crucis in cælo apparitionem: et Magnus statim appellatur, et propter pietatis magnitudinem, et in hostes victoriam. Deinde etiam magno Regi, et communi omnium Domino victoriæ reddens gratias, mittit per

Α'. Μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς οὐρανούς ἀνάληψιν, τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων σὴν οἰκουμένην πᾶσαν τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαβόντων, καὶ πανταχοῦ μὲν διαδοθέντος ἔδῃ τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος τοῦ δὲ ἀρχῆθεν ἀντικειμένου τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, βασάνους ἀφορήτοις διὰ τῶν τότε κρατούντων ὑποβάλλοντος τοὺς πιστεύοντας ἔδει ποτὲ λύσιν γενέσθαι Χριστιανοῖς τῶν ἀνιαρῶν, καὶ μετὰ τοῦ πικροῦ νέφους τῆς ἀσεβείας λυθῆναι καὶ τὸν χειμῶνα τῆς κατ' αὐτῶν τιμωρίας, καὶ στῆναι βᾶδον ἀμαρτωλῶν κατὰ κλήρου δικαίων ἀφιεμένην. Ἐπεὶ δὲ ἀνδρὸς ἰδεῖσο πρὸς τοῦτο, περιφανῆ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν κεκτημένου, τοιοῦτος δὲ ὁ Κώνσταντος καὶ Ἑλένης υἱὸς Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐπικληθεὶς, ἀφίσταται μὲν τῆς πατρῴου πλάνης ἀποβῆται τινὶ καὶ θειοτέρῃ οἰκονομίᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προστίθεται, νικᾷ δὲ, ὡς πάντες ἴσασι, τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς ἐν οὐρανῷ τοῦ σταυροῦ ἐμφανείας, καὶ Μέγας εὐθὺς τῇ τε περὶ τὴν εὐσέβειαν μεγαλειότητι καὶ τῇ κατ' αὐτῶν νίκῃ, προσαγορεύεται, εἶτα καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ καὶ κοινῇ πάντων Δεσπότῃ χάριτας τῆς νίκης ἀπο-

διδούς, δόγματα τοῖς πρὸ τοῦ βασιλευσιν ἀντίρροπα τῆς οἰκουμένης πανταχοῦ διαπέμπεται, τοὺς μὲν τῶν εἰδώλων καθαιρεῖσθαι ναοὺς καὶ εἰς ἔδαφος κατατρῆφῆσθαι, ἀνοικοδομῆσθαι δὲ πάλιν ἐπ' ὀνόματι Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν καὶ μαρτύρων, οἴκους παρρησιῶν, καὶ ἅς πρώτων ἐκκλησίας οἱ δυσσεβεῖς κατέστρεψαν, τὴν προτέραν αὐθις ἀπολαμβάνειν εὐπρέπειαν.

Β'. Τί οὖν ὁ τοῖς ἀγαθοῖς βασιλευσιν διάβολος; οὐκ ἐνεργῶν τὴν τσαύτην μεταβολήν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸν τότε κρατοῦντα εἰδώς, οὐχ οἷόν τε εἶναι πρὸς τὴν ματαίαν πάλιν τῶν εἰδώλων θρησκείαν ἐπανελεῖν, ἄλλοθεν ἡμῖν ἐγείρει τὸν πόλεμον, καὶ τῇ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίᾳ τὸν δυσσεβῆ Ἄρειον παρενείρας, καὶ ὡσπερ ὄργανον τινὶ τῇ αὐτοῦ γλώττῃ χρησάμενος, κτίσμα τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττειν Ἰῶν τολμᾷ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσίας δογματίζειν ἀλλότριον. Τῆς πονηρᾶς δὲ ταύτης Ἄρειου δόξης διαδοθηθεῖς τὸ τάχος καὶ ἀποσεβασίης, ἅτε τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων συγκροτήσαντος σύνοδον, καὶ αὐτὸν μὲν Ἄρειον τοῦ τῶν ἱερέων ἀπεληλακῶτος συστήματος, τὸν δὲ ἀληθῆ Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ συναΐδιον ἀνακηρύξαντος ὡς τὸ πρότερον, αὐθις ὁ ἐχθρὸς ἐλύσσα, καὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ θρησκείαν ἐπειρᾶτο πάλιν ἀνακινήσει, καὶ τὸν ἀξίως αὐτῷ πρὸς τοῦτο ὑπηρετήσαντα λίαν ἐπιμελῶς ἀνηρέυνα. Γοῦ τοῖνον μεγάλου καὶ πρώτου Χριστιανῶν βασιλέως, εὐσεβοῦς τε ἄμα καὶ κἀλῶς κατὰ τὸ τριακοστὸν καὶ δεῦτερον τῆς ἀρχῆς ἔτος ὑπὸ τῶν Β.θωνῶν ἐπαρχίαν, ἡνίκα τῆς πρὸς Πέρσας ἐκστρατείας ἀπήρχετο, τὴν βασιλείαν ἀποθεμένου, Κωνσταντίνου τε μετ' αὐτὸν τοῦ παιδός, τὴν τοῦ πατέρος ἀρχὴν διαδεχόμενου, ἐπεὶ δὲ οὗτος ἀπέτισε τὸ χρεῶν, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀδελφιδουῦς Ἰουλιανός, ὃς καὶ πρῶτος, διὰ τὴν τῆς ἀληθοῦς ἀθιότησιν πίστει καὶ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν εἶδος μετάθεσιν, δικαίως ἐκλήθη, τυραννικῶς τῶν σκήπτρων ἐπιλαμβάνεται. Ἀδελφιδουῦν δὲ αὐτὸν Κωνσταντίνου εἶπεν ὁ λόγος, καθ' ὃ ἐξ ἑτερογενοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου ἐτύγχανε γεννηθεῖς; καὶ γὰρ ἐξ Ἑλένης μὲν τῆς ἀληθῆς, μακαρίας αὐτῆς μόνος ὁ Κωνσταντίνος γεγέννητο τῷ πατρὶ, ἐκ Θεοδώρας δὲ τῆς θυγατρὸς Μαξιμιανοῦ τοῦ καὶ Ἐρκουλίου. τρεῖς οὗτοι, Δαλμάτιος, Ἀναβαλλιανός καὶ Κωνσταντίνος. Ἐκ Κωνσταντίνου δὲ Γάλλος, καὶ ὁ πρῶτος οὗτος αἰσχιστος Ἰουλιανός. Οὐ τις τὴν βασιλείαν, ὡς κατὰ Χριστιανῶν ἀναβρίπτειται πόλεμος, καὶ βαρύτατος τῶν πάποτε μνημονευομένων ἀνεγείρεται διωγμός.

Γ'. Καθ' ὃν ἤδη καιρὸν καὶ ὁ μέγας καὶ περιφανῆς τὴν εὐσέβειαν, ὁ θεῖος, φημί. Ἀρτέμιος τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο. Διδάξει δὲ προῖων ὁ λόγος σαφέστερον. Ἄρτι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τὸν βίον ἀπολιπόντος, ὡς ὁ λόγος φθίτας ἐδήλωσεν, εἰς τρεῖς ἀρχὰς ἢ τῶν Ῥωμαίων ἐξουσία διμερίσθη, τῶν υἱῶν αὐτοῦ, Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνου τε καὶ Κωνσταντος, ταύτας διελομένων,

PATROL. GR. CXV.

A omnes partes orbis terræ decreta, quæ erant contraria decretis priorum imperatorum : nempe, ut diruerentur templa idolorum, et funditus everterentur : in Christi autem nomine rursus ædificarentur, et ejus discipulorum et martyrum ædes insignes, et quas prius impii everterant ecclesias, ex rursus priorem decorem recipere.

II. Quid ergo, qui bonis invidet, diabolus? Non ferens tantam mutationem, et alioqui sciens fieri non posse, ut qui tunc tenebat imperium, rediret ad vatum cultum simulacrorum, aliunde in nos bellum excitat : et cum in Ecclesiam Alexandrinam impium Arium induxisset, et tanquam instrumento aliquo ejus lingua esset usus, audeat prædicare Dei Filium esse creatum, et dogmate statuere, eum esse alienum a Dei et Patris essentia. Hac autem mala Arii opinione cito extincta, utpote quod pius imperator Nicææ divinorum Patrum congregasset synodum, et ipsum quidem Arium movisset e cœtu sacerdotum, verum autem Deum et Dominum nostrum Jesum Christum ejusdem esse cum Patre essentia, et cœternum, sicut prius prædicasset, inimicus rursus rabie agitabatur, et priorem suam religionem rursus conabatur movere, et qui pro dignitate rei inseruiret, diligenter inquirebat. Cum magnus ergo et primus Christianorum imperator, pie simul et pulchre tricesimo secundo anno sui imperii, in provincia Bithynorum, quando expeditionem incepit facere contra Persas, deposuisset imperium, et Constantius filius patris successisset imperio, postquam is quoque exsolvit debitum, ipsius patruelis Julianus, qui etiam transgressor, propterea quod veram fidem esset aspernatus, et se ad gentilem traduxisset religionem, jure fuit appellatus, sceptrum tyrannice apprehendit. Constantii autem patruelem eum diximus, quoniam natus fuit ex Constantio Constantini fratre, diversi tamen generis. Etenim ex vere beata Helena ipse Constantinus solus natus est patri. Ex Theodora autem filia Maximiani, qui etiam dictus est Herculius, hi tres nati sunt. Dalmatius, Anaballianus et Constantius. Porro ex Constantio Gallus, et is, de quo in præsentia agitur, turpissimus Julianus. Qui quidem cum, ut diximus, ex tyrannide accepisset imperium, gravissimum rursus bellum excitatur et gravissima earum, quarum unquam fiat mentio, oritur persecutio.

ἔφημεν, ἐκ τυραννίδος εἰληφότος ἀρχὴν. αὐθις ὁ βαρύτατος τῶν πάποτε μνημονευομένων ἀνεγείρεται

III. Quo quidem tempore magnus et pietate inennis, divinus, inquam, Artemius fuit martyrii corona redimitus. Id vero apertius docebit procedens oratio. Cum magnus Constantinus jam e vitæ excessisset, ut est præmissum, in tres partes fuit divisum Romanum imperium, cum ejus filii Constantinus, Constantius, et Constans id divisissent. Et primo quidem, nempe Constantino, superiores

37

Galliæ, et quæ sunt ultra Alpes, et insulæ Britannicæ usque ad Occidentis Oceanum obtigerunt. Constanti autem, ut postremo, inferior Gallia, seu Italia, et ipsa Roma. Constantius autem secundus ex filiis Constantini, qui tunc rebus præerat Orientis, decertans adversus Persas, partem Orientis accipit, et Byzantium, nomine mutato in Constantinopolim, et novam Romam, facit regiam; et ab Illyrico usque ad Propontidem omnem tractum, Asiam deinde, Syriamque, et Palæstinam, et Mesopotamiam, et Ægyptum omnesque insulas, et quæcunque Romanis parebant, vectigalia suo reddit imperio. Magnus autem Artemius, cum esset valde notus imperatori Constantio, in omni tempore, et omni negotio perpetuo cum eo versabatur, ut qui esset amicus optimus, et ex iis, qui erant virtute et doctrina insignes, et ardens amator fidei Christianorum, quo nomine ejus amicitia et familiaritatis agnoscebatur longe studiosissimus. Ejus autem patriam et genus nemo scriptis mandavit, nisi quod erat magno et illustri loco natus vir beatissimus, et ex hominibus genere nobilibus genus ducebat, virtuteque et magnitudine animi erat insignis. Unde etiam hæc de eo scripto sunt, quod sanctarum reliquiarum Christi apostolorum, Andreæ, inquam, et Lucæ, et Timothei, ipse est, qui a Constantio jussus fuit facere exportationem (1), ut suo tempore significabit oratio.

καὶ Τιμοθέου, αὐτός ἐστιν ὁ τὴν ἀνακομιδὴν ὑπὸ ὁ λόγος γνωρίσει.

IV. Cum ergo essent tres imperatores, ut dictum est, et unusquisque eorum suæ partis teneret imperium; primus Constantinus a sua parte discedens et ultimi fratris, quæ ei obtigerat, partem invadens, cum ille Romam esset profectus, aggressus est quiddam injustum facere contra fratrem, ipsumque absentem est criminatus, quod res non fuissent recto divisæ, et quod imperii, quod ad ipsum pertinebat, magnam partem frater usurpasset. Regionis autem duces et custodes, quos Constans constituerat, dixerunt se citra illius sententiam et voluntatem nihil posse omnino movere: esset enim impium. Ille autem se statim parat ad bellum, et arma movet adversus eum, qui nullam fecerat injuriam. Cedit itaque Constantinus in bello pugnans, et partem alienam cupiens, eam etiam amisit, quam juste videbatur tenere. Unde etiam ejus populus deficit ad Constantem, et in illius redigitur potestatem imperium Occidentis, cum ad id nullum studium posuisset, Deus vero in justa statera universum judicasset: qui etiam non movere terminos patrum, neque de sulco propinqui aliquid detrahere lata lege semel constituit, ne, dum improbe se gerit quis in propinquum, imprudens justa Dei ira condemnetur. Obtinet ergo Constans imperium

Α καὶ τῶ μὲν πρώτῳ Κωνσταντίνῳ αἱ ἄνω Γαλλίαι καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἑλλείων αἱ τε Βρετανικαὶ νῆσοι, καὶ ἕως τοῦ Ἑσπερίου Ὠκεανοῦ, κληρὸς ἐδόθησαν, τῷ δὲ γε Κωνσταντίνῳ ὑπεστάτω, αἱ κάτω Γαλλίαι, ἔγουν αἱ Ἰταλίαι καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη. Ὁ δὲ Κωνσταντίνος, ὁ δεύτερος τῶν Κωνσταντίνου υἱῶν, ὃς ἦν ἐπὶ τῶν τῆς Ἑφρας τό τε πράγματων πρὸς τοὺς Ἡέρσας ἀγωνιζόμενον, τὸ τῆς Ἀνατολῆς ἀσπάζεται μέρος, καὶ τὸ Βυζάντιον μετονομασθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νέαν Ῥώμην, ποιεῖται βασιλεῖον, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικῶ μέχρι τῆς Προποντιδὸς ὅποσα ὑπήκουα Ῥωμαίοις, τὴν τε Συρίαν καὶ Παλαιστίνην αὐτὴν, καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ Ἀίγυπτον, καὶ τὰς νήσους ἀπάσας, τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ καὶ πολιτείᾳ ὑποτελῆ καθίστασιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀρτέμιος,

Β γνήριμος ὢν ἐστὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, συνῆν τούτῳ διαπαντός ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ πράγματι, ἅτε καὶ φίλος ὢν ἄριστος, καὶ τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ λαμπρονομένων καὶ τῆς Χριστιανῶν πίστεως διάπυρος ἐραστής. Τῷ τοι καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἑταιρίας εἶτ' οὖν φιλίας, σπουδαστῆς ἀκριβέστατος ἐγνωρίζετο, πατρίδος δὲ τούτου μνήμη καὶ γένος οὐδεὶς ἀνάγραφτον παραδέδωκε, πλὴν ὅτι τῶν εὐπατριδῶν καὶ μεγάλων ὑπῆρχεν ὁ τρισμακάριστος, ἐξ εὐγενῶν τε τὸ γένος ἔλκων, καὶ τὴν ἀνδρείαν περίβλεπτος, ἐξ ὧν καὶ τάδε περὶ αὐτοῦ ἀναγέγραπται, ὅτι τῶν ἁγίων λειψάνων τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλων, Ἀνδρέου φημί καὶ Λουκᾶ Κωνσταντίνου ποιήσασθαι κελευσθεῖς, ὡς κατὰ κριθὸν

Γ Δ'. Ὡς οὖν εἶρηται, τῶν βασιλέων τριῶν τυγχάνοντων, καὶ τῆς αὐτοῦ μοίρας ἐνάστου αὐτῶν βασιλεύοντος, ὁ πρῶτος αὐτῶν Κωνσταντίνος τῆς οἰκείας μερίδος ἀπαναστάς, καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἐσχάτου ἀδελφοῦ κληροδοσίαν ἐπανεληθὼν, ἐκείνου πρὸς τὴν Ῥώμην ἀποδημήσαντος, ἐπεχειρεῖ τι τῶν ἀδίκων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ διαπραξάσθαι, καὶ αὐτὸν οὐ παρόντα διέβλαπεν, ὡς οὐ καλῶς τῶν πραγμάτων διανεμηθέντων, καὶ ὅτι πλείστον μέρος τῆς αὐτῶν προστηκούσης ἀρχῆς ἐσφετερίσατο. Οἱ δὲ τῆς χώρας στρατηγοὶ τε καὶ φύλακες, οὓς ὁ Κώνστας ἐχειροτόνησεν, οὐκ ἔφασαν χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης τε καὶ βουλῆς δύνασθαι τι μικρὸν ἢ μέγα μετακινεῖν, ἀνόσιον γὰρ, ὁ δὲ αὐτίκα πρὸς πόλεμον ἀποδύεται, καὶ ὅπλα κινεῖ κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικήσαντος. Πίπτει τοίνυν οὗτος ὁ Κωνσταντίνος ἐκ τῆς πολέμου μαχόμενος, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀλλοτρῶν ἐπιθυμῶν κακῆν ὧν ἔδοκε βεβαίως κρατεῖν, προσπαύλεσεν. Ἐνθεν τοι καὶ ὁ τοῦτου λαὸς εὐθὺς ἀποκρίνει πρὸς Κώνσταντα, καὶ γίνεται ἡ τῆς Ἑσπέρας ἀρχὴ ὑπ' ἐκείνου, μηδὲν περὶ ταύτης σπουδάζοντι, τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ πᾶν ἐν σταθμῷ δικαίῳ δικάσαντις, ὃς καὶ μὴ κινεῖν ὄρια πατέρων, μὴ δὲ τῆς τοῦ πλησίον αὐλακῆς τι παρασπῆν ἀπαξ νενομοθέτησαν, ἵνα μὴ τῷ πλησίον πονηρευόμενος, ἑαυτῷ λάθῃ τὴν δικαίαν

(1) Vide vitam S. Lucæ ex Metaphraste ad 18 Octob., cap. 3; Niceph. lib. x *Hist.*, cap. 11; Baron. in not. ibidem.

ὄργην καταψηφίζόμενος. Βασιλεύει τοίνυν ὁ Κώνστας ἐφ' ὅλης τῆς ἐσπερίου ἀρχῆς, τὰς δύο κληροδοσίας εἰς ἓν συνάψας, καὶ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρωθεν θέμενος.

Ε'. Οὐ πολὺς ἐντὴν καιρὸς, καὶ ὁ Κώνστας εἰς κώμους καὶ μέθας ἐναποκλίνας, καὶ ἀλλοκότους ἔρωτας, ῥηθύμως τὴν ὅλην ἀρχὴν διέπέττεε, τοσοῦτον βασιλείας μέγεθος ἐξορχούμενος. Ἐπιβουλεύεται τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς παράτινος τῶν στρατηγῶν, ὀνόματι Μαγνεντίου, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας προσάπολλυσιν καὶ τὸ ζῆν. Τοῦτου πεσόντος, κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ὁ Μαγνέντιος, μεθ' οὗ τῆς τυραννίδος συνεπέλαβοντο Νεπωτιανὸς καὶ Βρεττανίων. Τὰ μαθὼν ὁ Κωνσταντῖος ἐκ τῶν τῆς ἀδελφῆς γραμμάτων, ἀπάρας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ πρὸς τὴν Ἐσπέραν γενόμενος, συνάπτει πρὸς ἀμφοτέρους πόλεμον καὶ κατὰ κράτος νικᾷ, τοῦ Βρεττανίου πρὸς αὐτὸν ἀποκλίναντος, ὅτε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μέγιστόν τε καὶ δεινῶς ἐφανέρωσεν ἅπαν, ὡς ὑπεραστράπτειν τῷ καταπληκτικῷ τῆς αἰγλῆς τὸ τῆς ἡμέρας φῶς ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων ὦφθη περὶ τρίτην ὥραν μάλιστα τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς ἐστηκυίας, διῆκον ἀπὸ τοῦ Κρανίου κλυομένου τόπου, ἄχρι καὶ οὐοῦ Ἐλαιῶνος ὄρους, ὅθεν ὑπέρχεν ὁ Σωτὴρ τὴν ἀνάληψιν ποιησάμενος. Κρατεῖ τοίνυν τῆς βασιλείας Κωνσταντῖος, τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱῶν μόνος ὑπολειθεὶς. Ἀτενίσας οὖν πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος, καὶ ἐλιγγιάσας ἄτε δὴ ἄνθρωπος ὢν, καὶ μὴ ἔχων τὸν ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ συνασπίζοντα· οὔτε γὰρ αὐτῷ παῖς ἐγεγόνει, οὔτε τις τῶν ἀδελφῶν κατελείπειτο· καὶ δέσας μὴ τις αὐτῷ πάλιν ἐπανασταίη τύραννος, σκέπτεται τῶν συγγενῶν τινα λαθεῖν σύγκληρον, καὶ τῆς βασιλείας ὑπεσπιστήν, ὃ δὴ καὶ πεποίηκε. Γάλλον τὸν Ἰουλιανοῦ ἀδελφὸν Καίσαρα ποιησάμενος· ἀνεψιὸς δὲ πρὸς πατρός ὁ Γάλλος αὐτῷ· Κωνσταντῖος γὰρ ὁ Γάλλου καὶ Ἰουλιανοῦ πατήρ, ἀδελφὸς ἦν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου. Τοῦτον οὖν ἐν τῷ Σιρμίῳ προχειρισάμενος, γυναικᾶ τε αὐτῷ ζεύγνυσι· τὴν ἐκυτοῦ ἀδελφῆν Κωνσταντίαν, πίστεως καὶ βεβαιότητος χάριν, καὶ ἄρχοντας αὐτῷ δίδωσιν αὐτὸς κατατρέχας· δὴ γὰρ ἐκείνῳ γε ἐφείτο Καίσαρι ὄντι· Θαλάττιον μὲν ἀποστείλας Ἐπαρχὸν πραιτωρίων, Μόντιον δὲ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων, ὃν καὶ κοιμιστῶρα καλεῖν οἶδεν ὁ λόγος, ἅμα καὶ πατρικίον τοῦτον τιμήσας.

ς'. Ὁ δὲ Γάλλος ὡς τότε παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου πεμφθεὶς ἐπὶ τῆς Ἐφῆς, εἶχετο τῶν πραγμάτων, ὃν αὐτίκα μαθόντες οἱ Πέρσαι πρὸς Ἀντιόχειαν ἀφικόμενον, κατωρῶδῶδησαν, νέον τε αὐτὸν καὶ θερμουργὸν εἰς τὰ ἔργα πυθόμενοι, καὶ οὐκ ἔτι ἐποίησαντο τὴν ἐπὶ τοῦς Ῥωμαίους ἐξέλασιν, καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἦν ὡς δεδήλωται, Κωνσταντῖος δὲ ἐν τῇ Ἐσπέρᾳ καθίστη τὰ πράγματα, καὶ τότε δὴ μάλιστα, καθαρῶς ἠσύχασεν ἡ Ῥωμίων ἀρχὴ πρὸς ἀμφοτέρων φυλαττομένη. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. Ὁ δὲ Γάλλος, τὴν τοῦ Καίσαρος ἀμφιστάμενος ἀλουργίδα, καὶ ἤδη τῶν πρώτων τῆς βασιλείας ἀρξάμενος ἐπιβαίνειν βαθμῶν, οὐκ ἔμενεν ἐπὶ τῆς τοιαύτης γνώμης καὶ πίστεως, ἣς πρὸς τὸν Κωνσταντῖον ἐποίησατο, βασιλικώτερον

A totius Occidentis, duas partes in unam conjungens, et ex ambobus unum faciens imperium.

V. Non multum intercessit temporis, et Constans ad comessationes declinans et ebrietates, et alienos amores, segniter universum gerebat imperium, per ludum et saltationem tantam molem sustinens. Ergo ei parantur insidiæ a quodam duce exercitus, nomine Magnentio, et cum imperio simul quoque vitam amittit. Cum is cecidisset, imperium occupat Magnentius, cum quo simul invaserunt tyrannidem Nepotianus et Brettanion. Hæc cum accepisset Constantius ex litteris sororis et ab Oriente venisset ad Occidentem, bello manus conserit cum illis et vicicit, eum Brettanion ad eum defecisset. Quod quidem tempore signum crucis maximum, et mirifice apparens, adeo ut admirabili splendore superaret lucem diei, visum est Hierosolymis circa tertiam horam diei, cum esset dies festus, qui dicitur Pentecoste, pertingens a loco, qui dicitur Calvariæ, usque ad montem Oliveti, unde fuit assumptus noster Salvator. Imperium ergo tenet Constantius, relictus solus ex magni Constantini filiis. Cum ergo ad imperii magnitudinem deflaxisset oculos, et caligasset, ut qui esset homo, et non haberet ex suo genere, qui eum defenderet (neque enim ei natus fuerat filius, neque remanserat aliquis ex fratribus), et timeret, ne in eum rursus aliquis insurgeret tyrannus, statuit ex cognatis aliquem accipere coheredem, et imperii defensorem : quod etiam fecit. Nam cum Gallum Juliani fratrem Sirmi Cæsarem creasset (erat autem ei Gallus patruelis : Constantius enim, Galli et Juliani pater, frater fuerat magni Constantini), ei dat uxorem, suam sororem Constantiam, ut res esset firmior et cautior, et præbet ei magistratus, quos ipse constituerat (non enim Gallo licebat id sibi assumere, cum esset Cæsar), Domitianum quidem et Thalassium emittens præfectos prætorios, Montium autem imperatoris præficiens rationibus, quem etiam solemus vocare quæstorem, et simul eum etiam ornans honore Patricii.

VI. Gallus autem, ut qui tunc a Constantio missus esset ad Orientem, erat intentus rebus gerendis. Quæm cum primum accepissent Persæ venisse Antiochiam, timore sunt affecti, cum audivissent eum esse juvenem, et ad res gerendas acrem et vehementem, nec fecerunt amplius excursionem in agros Romanorum. Et ille quidem erat Antiochiæ Syriæ, ut ostensum est ; Constantius autem res constituerebat in Occidente : et tunc erat maxime quietum Romanorum imperium, ut quod ab utrisque custodiretur. Et hæc quidem modo modo se habebant. Gallus autem cum Cæsaris induisset purpuram, et jam cœpisset ascendere primos gradus imperii, non mansit in eadem sententia et fide, quam dederat Constantio, nimis pro imperio

res gerere aggrediens, et cum magna audacia et arrogantia constituens. Quos enim cum ipso magistratus emiserat Constantius, qui imperialium et civilium rerum erant iudices, prætorii præfectum Domitianum (mortuus enim erat Thalassus) et quæstorem Montium, quod non parerent, et inseruirent a ratione alienis, et quæ cohiberi non poterant, ejus appetitionibus, cum jussisset militibus alligare funes eorum pedibus, jussit trahi per forum, et utrumque occidit, cum viri fuissent gerendis magistratibus egregii, et quovis lucro et emolumento inventi essent superiores. Quos cum composuisset civitatis episcopus, sepe liit, insignem eorum virtutem reveritus.

VII. Constantius autem cum audiisset id, quod acciderat, Gallum ad se accersit. Ille autem cum sciret quidem, se non vocari ad bonum aliquod, rursus autem cogitaret, quod si nollet parere, oporteret bellum facere, armis protinus correptis, elegit potius pacem. Et præmissa uxore ad mitigandum Constantium, ipse quoque sua sponte adibat periculum. Atque Constantia quidem statim profecta est, ut fratrem prior conveniret, et in animo habens rogare pro marito, ut nihil grave in eum statueret. Cum autem prompto et alacri animi studio iter iniisset, inter eundem incidit in morbum. Et cum ascendisset in Bithyniam, in quadam ejus statione, quæ Gallicana dicitur, est mortua. Gallus autem etsi hoc, quod præter opinionem acciderat, magnam reputasset calamitatem, ibat tamen ulterius, non desistens ab iis, quæ statuerat. Postquam vero venit ad Noricorum civitatem, quæ vocatur Pytaviola, huc Mediolano, cum illic tunc esset Constantius, mittitur dux exercitus Barbation, qui Gallo aufert purpuram. Et cum eum fecisset privatum, relegat in quamdam insulam Dalmatiæ. Cum Gallus autem venisset in insulam, Eusebius eunuchus, qui præpositi tunc habebat honorem, et qui cum eo erant, persuadent Constantio, ut quamprimum Gallum tolleret de medio. Ille vero persuasus, mittit qui ipsum interficerent. Cum ii autem jam irent, Constantius rursus motus est misericordia, et misit ocissime litteras, quæ Gallum a morte liberabant. Eusebius autem, et qui cum eo erant, persuadent Magistrano, qui mittebatur, ne prius veniret ad ostendendas litteras, quam audivisset Gallum fuisse de medio sublatum. Hæc facta sunt, et Gallus fuit interfectus.

VIII. Constantius autem veritus, quod non posset solus totum regere imperium, maxime cum Galli, quando vellent, promptissime incitarentur adversus imperium, tam propter vires corporis, quam propter levitatem animorum, jam ducēbatur pœnitentia, quod Gallum de medio sustulisset. Et cum reputasset eos, qui sunt genere conjuncti, esse externis et alienis longe tutiores ad regi so-

A τῶν πραγμάτων ἀπτόμενος. καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θράσους καὶ τῆς ἀλαζονείας διατασσόμενος· τοὺς γὰρ ἄρχοντας οὓς σὺν αὐτῷ ἐπεπόμφει Κωνσταντίου, τῶν βασιλικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὄντας διαιτητὰς, τὸν τε τῶν Πραιτορίων ὑπαρχὸν Δομετιανὸν (ὁ γὰρ Θαλάσσιος ἐτεθνήκει) καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ κραιίστωρος Μόντιον. διὰ τὸ μὴ πειθαρχεῖν αὐτοὺς καὶ ὑπουργεῖν ταῖς παραλόγοις αὐτοῦ καὶ ἀκαθάρτοις ὁρμαῖς, σχοίνοὺς τοῖς στρατιώταις τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐξάψασθαι παρακλευσάμενος, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συρῆναι προσέταξε καὶ ἀμφοτέρους ἀπέκτεινεν, ἄνδρας ἐν ἰξιώμασι διαπρέψαντας, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος εὐρεθέντας ὑψηλοτέρους, οὓς ὁ τῆς πόλεως περιστείλας ἐπίσκοπος, ἔθαψεν, αἰδέσθεις τὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν ἀνυπέροβλητον.

B Ζ'. Ὁ δὲ Κωνσταντίου, ἐπειδὴ τάχιστα ἐπέθετο τὸ συμβᾶν. μετάπεμπτον ὡς ἑαυτὸν ἐποιεῖτο τὸν Γάλλον. Ὁ δὲ εἰδὼς μὲν ὡς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τυγχάνει· καλούμενος, ἐννοῶν δὲ πάλιν ὡς εἴ μὴ βούλοιο ὑπακούσιν, πόλεμον ἀνάγκη ποιεῖν, ὅπλα πρὸς Κωνσταντίου ἐκ τοῦ εὐθείου ἀράμενον, αἰρεῖταν μᾶλλον τὰ τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν γυναῖκα προαστείλας ὡς τὸν Κωνσταντίου ἐκμελιξασθαι, καὶ αὐτὸς ἀπῆει αὐτόμολος ἐς τὸν κίνδυνον. Ἦ μὲν οὖν Κωνσταντία προτέρα ἐξώρμησε προεντευχεῖν τῷ ἀδελφῷ, καὶ δεηθῆναι τοῦτου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς προθυμουμένη, τοῦ μὴ τι εἰς αὐτὸν βουλευσασθαι ἀνέκεστον· πολλῇ δὲ προθυμίᾳ περὶ τὴν ὁδοιπορίαν χρωμένη εἰς νόσον ἰνέπεσε μεταξὺ πορευομένη, καὶ Βιθυνίας ἐπιβᾶσα, ἐν σταθμῷ τινι ταύτης Γαλλικάνῃ λεγομένῃ ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Γάλλος, καὶ τοῦτο παρὰδόξῃ αὐτῷ συμβᾶν, μεγάλην συμφορὰν ποιησάμενος, ὅμως ἦε τὸ πρῶτον, τῶν δεδογμένων οὐκ ἐξιστάμενος. Ἐπεὶ δὲ εἰς Νορικούς ἀφίκετο, πόλιν αὐτῶν Πυταθιώτατα καλουμένην, ἐνταῦθα δὴ ἀπὸ Μεδιολάνων καταπέμπεται στρατηγὸς Βαρβατίων, ἐκεῖ τοῦ Κωνσταντίου τὸ τηρικαῦτα τυγχάνοντος, ὃς τὸν Γάλλον ἀπαιρεῖται· τῆς ἀλουργίδος, καὶ εἰς ἰδιώτην μετασκευάσας, ἐξόριστον αὐτὸν εἰς τινὰ νῆσον τῆς Δαλματίας κατέστησε. Τοῦ Γάλλου δὲ εἰς τὴν νῆσον ἀφικμένου, Εὐσέβιος ὁ εὐνοῦχος, ὁ τὴν τοῦ πραιποσίτου τότε τιμὴν ἔχων, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, πείθουσι Κωνσταντίου ὡς τάχιστα Γάλλον ποιήσασθαι ἐκποδῶν· ὁ δὲ πεισθεὶς πέμπει τοὺς ἀποκτενοῦντας αὐτὸν, καὶ ἤδη τούτων ἀφικνουμένων, πάλιν ὁ Κωνσταντίου εἰς ἔλεον μετεβλήθη, καὶ πέμπει διὰταγέων γράμματα τὸν Γάλλον τοῦ πάθους ἀνακαλούμενος. Ὁ δὲ Εὐσέβιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πείθουσι τὸν πεμφθέντα Μαγιστριανὸν, μὴ πρότερον ἐπιστῆναι δεικνύντα τὸ γράμμα. πρὶν ἂν πύθοιο. Γάλλον ἀνηρημένον. Ἐγένετο ταῦτα, καὶ ὁ Γάλλος ἐτεθνήκει.

II'. Ὁ δὲ Κωνσταντίου περὶ τοῖς πράγμασι δείξας μὴ οὐχ οἷός τε ἢ μόνος ἀπάσης εἶναι τῆς ἀρχῆς ἔγκρατῆς, ἄλλως τε δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν, ὀξύνταί τε καὶ ὁπότε προθυμηθεῖεν εἰς τὰς τυραννίδας ἐγειρομένων, διὰ τε σώματος ἰσχὺν καὶ κουφότητα φρονημάτων μετεμέλετο ἤδη τὸν Γάλλον ὑπεξελών, καὶ λογισάμενος, τὸ συγγενὲς τοῦ ὄθνείου καὶ ἀλλογενοῦς ἀσφαλέστερον εἶναι μακρῷ πρὸς κοινωσίαν

τῆς βασιλείας, Ἰουλιανὸν τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γάλλου ἐκ τῆς Ἰωνίας μεταπεμφάμενος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ, Καίσαρα ἀναδείκνυσι, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ Ἑλένην εἰς γάμον ἐκδούς, καὶ τὰ πιστὰ πρὸς αὐτὸν ποιησάμενον τοῦτον μὲν ἐξέπεμψεν εἰς τὰς Γαλλίας, φύλακα τῆς ἐκεῖσε βασιλείας ἐσόμνον, αὐτὸς δὲ εἰς Ἰλλυριοὺς ἀφικόμενος ἐν τῷ Σιρμίῳ διήγεν. Ἀκούσας δὲ ὅτι οἱ πέραν Ἰστρου Βάρβαροι μέλλουσιν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἀπάρας ἀπὸ τοῦ Σιρμίου εἰς τὸν Ἰστρον διέβη. Καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ ὄχθῃ χρόνον οὐκ ὀλίγον ποιήσας, ἐπεὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἡρεμεῖν ἐμάνθανε πάλιν συνήματα, ἐπὶ τὴν Θρακίαν ἤλαυνεν αὐθις. Ὡς δὲ ἐν Ὀδρυσσῶ ἐτύγχανε γεγονώς, ἔβη πόλιν κτίσας. Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ καταέλωπε τῷ τόπῳ προσηγορίαν, ἐπέθετο πρὸς τινος τῶν ἐπισκόπων, ὡς τὰ σώματα τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων, Ἀνδρέου τε καὶ Λουκᾶ, ἐν Ἀχαΐᾳ τεθαμμένα τυγχάνουσιν, Ἀνδρέου μὲν ἐν Ἡάτραις, Λουκᾶ δὲ ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας. Ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ταῦτα Κωνσταντίου, ἤσθη τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπιμέγα ἐδόησε, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας φησὶ, Καλέσατέ μοι τὸν φίλον Ἀρτέμιον τοῦ δὲ τάχος παραγενομένου, Συγχαίρω σοι, ἔφη, ἀνδρῶν ἀπάντων θεοφιλέστατα. Ὁ δὲ πρὸς αὐτόν. Καὶ εἷς μοι χαίρων, ὦ βασιλεῦ, διαπαντός, καὶ μὴ ποτέ σε τῶν λυπηρῶν τι καταλήψοιτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς, Ζητεῖς δέ τι χαριέστερον, ὦ φίλον ἄριστε, τῆς τῶν σωμάτων τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων εὐρέσεως; καὶ ὁ μέγας Ἀρτέμιος, Τίς καὶ πόθεν. ὦ δέσποτα, ὁ τοῦτον ἡμῖν τὸν θησαυρὸν φανερώσας τὴν σήμερον; Καὶ ὁ Κωνσταντίου. Ὁ τῆς Ἀχαΐας, ἔφη, ἐπίσκοπος, ὁ νῦν ἐφορεύων ἐν Πάτραις. Ἄλλ' ἄπιθι, ἀνδρῶν ἄριστε, καὶ τὸ τάχος ἐν Κωνσταντινουπόλει μοι τὴν τούτων ἀνακομιδὴν πώλησον. Ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ μέγας, τὴν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ὁδὸν ἐπορεύετο, τὰ τούτων ἀνακομισίαν ἄγια λείψανα, ἃ δὴ καὶ μάλα θαυμασίως ἀνακομισάμενος, ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίου ἐκ βάθρων οἰκοδοληθέντι ναῷ, ἐπὶ τῷ τῶν ἀποστόλων ὀνόματι, παρὰ τῷ τοῦ πατρὸς τάφῳ ταῦτα κατέθετο, καὶ γέρας γε αὐτῷ τῆς λειτουργίας ὁ βασιλεὺς, δεηθέντων τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῆς Αἰγύπτου παρέσχεν ἀρχήν. Τοιοῦτος καὶ πρὸ τῶν τῆς μαρτυρίας ἁγίων ὑπῆρχεν Ἀρτέμιος, καὶ οὕτω παρὰ πᾶσιν αἰδέσιμος.

Θ'. Ἐπορεύετο μὲν οὖν ὁ μέγας Ἀρτέμιος τὴν ἐπ' Αἰγύπτου, ἄρτι τὴν τοῦ δουκὸς ἀξίαν περιβαλόμενος. Ὁ Κωνσταντίου δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπάρας, τὴν ἐπὶ Συρίας ἐποιεῖτο ὁδὸν, καὶ φθάσας τὴν μεγαλόπολιν Ἀντιόχειαν, αὐτοῦ που κατασκευασθέντος, τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἐτοιμαζόμενος πόλεμον αὐτοῦ δὲ τῇ πόλει προσμένοντος, ἀφίκετο γράμματι πρὸς αὐτόν, δηλοῦντα τὴν Ἰουλιανοῦ ἐπαναστάσιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανός, ὡς δεδήλωται μοι καὶ πρόσθεν, ἐπὶ φυλακῇ τῶν Ἑσπερίων εἰς τὰς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου Καίσαρος ἀποδειχθεὶς, αὐτὸς ἐπιπλεῖον ἐν τῷ τοῦ Καίσαρος σχήματι εἶναι μὴ ἀνασχόμενος, διάδημά τε περιτίθεται, καὶ τῷ τῆς βασιλείας ἑαυτὸν ἐπιφθμίζει ὀνόματι. Ἐπεὶ δὲ

A cietatem, Julianum fratrem Galli ex Ionia accersitum Mediolanum, creat Cæsarem; et cum suam sororem Helenam ei dedisset in matrimonium, fideque ab eo accepta sibi cavisset, eum quidem misit in Galliam, illic futurum custodem imperii, ipse autem in Illyricum veniens degebat Sirmii. Cum autem audivisset, quod Barbari, qui agebant trans Danubium, essent ducturi exercitum contra imperium Romanorum, Sirmio profectus transiit Danubium. Cum autem longo tempore ibi fuisset ad ipsam ripam, et rursus intellexisset Barbaros non esse se loco moturos, profectus est in Thraciam. Postquam vero fuit apud Odrysos, ubi Adrianus, constructa civitate, ei loco suam reliquit appellationem, audivit a quodam episcopo, quod corpora Christi apostolorum Andreæ et Lucæ sepulta erant in Achaia, Andreæ quidem Patris, Lucæ autem Thebis Bæotiæ. Postquam autem imperator hæc audivit Constantius, propter id est lætatus et magna voce clamavit, et iis, qui aderant, dixit: Vocate mihi charum Artemium. Cum is autem quamprimum venisset: Gratulor tibi, inquit, viro- rum omnium religiosissime, et una tecum lætor. Ille vero illi dixit: Mihi perpetuo læteris, o imperator, nec te unquam aliquid molestum comprehendat. Imperator autem: Querisne aliquid, o amicorum optime, gratius ac jucundius inventionem corporum Christi apostolorum? Magnus vero Artemius: Quisnam aut undenam, inquit, o domine, est is, qui hunc hodie thesaurum aperuit? Constantius autem: Achaia, inquit, episcopus, qui nunc præsidet Patris. Sed abi, o viro- rum amicorum optime, et ea quamprimum exporta Constantinopolim. Hæc cum ab imperatore magnus audisset Artemius, recta ivit ad apostolos, eorum sanctas allaturus reliquias. Quas quidem cum valde admirabiliter exportasset, in templo, quod ab ipso Constantio exstructum est a fundamentis in nomine apostolorum, prope sepulcrum patris eas deposuit. Ei autem in præmium ministerii dedit imperator, rogantibus episcopis, munus rectionis Ægypti. Talis fuit Artemius etiam ante certamina martyrii, et adeo erat apud omnes venerandus.

IX. Atque proficiscebatur quidam magnus Artemius in Ægyptum, ducis modo suscepta dignitate. Constantius autem profectus Constantinopoli tendebat in Syriam: et cum in magnam pervenisset Antiochiam, ibidem figit tabernaculum, bellum parans adversus Persas. Cum ibi autem maneret in civitate, venerunt ad eum litteræ, insurrectionem Juliani significantes. Julianus enim, ut a me jam ante fuit declaratum, ad custodiam Occidentis in Gallia Cæsar creatus a Constantio, non ferens amplius esse in habitu Cæsaris, induit diadema, et se appellat nomine imperatoris. Postquam autem sibi imperium usurpavit, nihil jam parvum cogitabat, neque statuebat sibi amplius esse cunctandum;

sed volens in suam redigere potestatem totam Europam, quæ obedit Romanis, instructo exercitu, per Germanos perrexit ad Danubium. Et cum ulteriorem ripam apprehendisset, per loca illius ducebat exercitum. Latens vero præfectos, et Italiæ Taurum, qui vocabatur, et Illyrici Florentium, postquam venit ad Pæonas, transiens ad alteram partem fluvii, statim et universam Illyricam regionem in suam redegit potestatem, et Italiam, et usque ad Oceanum occidentalem universas gentes, quæ erant imperii Romanorum.

X. Constantius autem cum hæc audivisset, fuit conturbatus, ut est consentaneum, et de Constantinopoli admodum timens, ne quod ille animo cogitabat, eam prior in suam redigeret potestatem, eam lotis viribus festinabat præoccupare. Interim autem dum ab eo colligebatur exercitus, dispersus per civitates Orientis, et se parabat ad tantam viam, significat episcopis, ut eum præcedentes veniant quamprimum Nicæam. Erat enim in ea secundam synodum congregaturus, ab impiis Ariani incitatus adversus Homousion. Cum vero, transmissa Cilicia, venisset ad Mopsi, qui vocantur, fontes, quædam imbecillitas ei repente accidit, nec poterat ulterius progredi. Postquam autem sensit se jam male habere, et non victurum esse amplius, Antiochiæ episcopo celerrime accersito Euzoio, petit ut baptizetur. Et cum baptizatus, parum fuisset superstes, illic e vita excedit, cum imperasset integros quadraginta annos, viginti quidem cum patre, solus autem reliquos.

XI. Cum eum deflevisset exercitus, et justa ei fecisset, in arca posuerunt, cum corpus instruxissent iis, quæ solent fieri ad hoc, ut duret, et cum in curram imposuissent, tulerunt Constantinopolim, cum propriis armis unusquisque eum sequentes in eodem ornatu, quem, dum viveret, habebat inter principes. Atque ii quidem venerunt Constantinopolim, ducentes corpus. Venit autem et Julianus, proficiscens ex Illyrico, et jam firmiter tenens universum imperium, nullo post mortem Constantii auso ei repugnare. Cum autem ferretur corpus in templum SS. Apostolorum, ubi prope patrem eum erant posaturi, Julianus ipse præcedebat lectum, capiti ablato diademate. Postquam autem eum sepelierunt, jam veniens in regionem, tunc rursus imposuit diadema, et rerum potiebatur, solus jam Romanorum universum adeptus imperium. Cum ergo excessisset Constantius, in eos, qui restabant, et maxime qui propter invidiam præbuerant causam Galli occisionis, iræ suæ fervorem ostendit Julianus. Et statim. Eusebio quidem præpoieo caput adimit, quod omnino videtur suis calumniis Gallo eadem adornasse; Paulum autem Hispanum, qui erat unus ex scribis imperatoris, tradit igni, ut qui in Gallum fuerat acerbè

ἀντελάβετο τῶν πραγμάτων, οὐκ ἔτι μικρὸν οὐδὲν ἐνένοει· οὐδὲ διαμέλλειν ἐγίνωσκε δεῖν, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην τέως ὑφ' αὐτῶ ποιήσασθαι πᾶσαν ἐθελῶν, ὅπως Ῥωμαίοις ὑπακούει, τῷ στρατῶ συνταξάμενος, διὰ Γερμανῶν ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐχώρει. Καὶ τῆς πέραν ὄχθης λαβόμενος, διὰ τῶν ἐκείνης χωρίων ἤλαυνε, τοὺς ὑπάρχους δὲ διαλαθῶν, τὸν τε τῶν Ἰταλιῶν Ταῦρον οὖω καλούμενον, καὶ τὸν τῶν Ἰλλυριῶν Φλορέντιον, ἐπειδὴ κατὰ πλείονας ἐγένετο διατριβὰς, ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ σὺτίκα τὴν τε Ἰλλυρίδα πᾶσαν ὑφ' αὐτῶ γῆν εἶχε καὶ τὰς Ἰταλίαις, καὶ τὰ μέχρι Ἑσπερίου Ὀκεανοῦ σύμπαντα ἔθνη· ὅποσα τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατήσεως ἦν.

Γ. Ὁ δὲ Κωνσταντῖος ταῦτα πυθόμενος, ἐταράχθη τε, ὡς περ εἰκὸς ἦν, καὶ περὶ Κωνσταντινουπόλεως μάλιστα δέσας, μὴ, ὅπερ κακῆϊος διενοεῖτο, φθάσειεν αὐτὴν ὑφ' αὐτὸν ποιησάμενος, ἐπέγειτο κατὰ τὸ δυνατόν προκαταλαβεῖν. Ἐν ὧσιν δὲ ὁ στρατὸς αὐτῶ συνελέγετο, κατὰ τὰς πόλεις τῆς Ἑφίας ἐκπεδάσμενος, καὶ ἐμελλεν ἐξαρτύεσθαι ὡς πρὸς τοσαύτην ὁδὸν, σημαίνει τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν Νίκαιαν αὐτὸν ὡς ὅτι τάχιστα ὀφθῆναι προσφιχομένους· ἐμελέτα γὰρ ἐν αὐτῇ δευτέραν συγκροτῆσαι σύνοδον, παρὰ τῶν δυσσεθῶν Ἀρβρείανων κατὰ τοῦ Ὀμοουσιου παροτρυνόμενος. Ἐπει δὲ τὴν Κιλικίαν διεξελθὼν, εἰς τὰς Μόψου καλουμένας κρήνας ἀφίκετο, ἀσθeneιά τις αὐτῶ ἐξαπινούσις προσέπεσε, καὶ οὐχ ὁτὸς τε ἦν ἐπὶ τὸ πρόσω χωρεῖν, Ὡς δὲ ἦσθετο φαύλως ἔχων ἤδη καὶ οὐκ ἂν βιωσόμενος, τὴν τάχιστην τὸν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον Εὐζώϊον μεταπεμφθῆμενος, βαπτίσει αὐτὸν ἐπιτρέπει, καὶ δὴ βαπτισάμενος καὶ μικρὸν ἐπιβιούς, αὐτόθι προλείπει τὸ ζῆν, βασιλεύσας τὰ σύμπαντα ἔτη τεσσαράκοντα, τὰ μὲν εἴκοσι μετὰ τοῦ πατέρος, μόνος δὲ τὰ ἐπίλοιπα.

ΙΑ'. Αὐτὸν δὲ ἡ στρατιὰ ὀλοφυρομένη, καὶ τὰ νομιζόμενα ἐπ' αὐτῶ τέλεσσασα, λάρνακι τοῦτον ἐνέθεσαν, τοῖς εἰωθόσιν εἰς τὸ διαρκέσει σκευάσντες τὸν νεκρὸν, καὶ εἰς ἄμαξαν ἐνήθεμενοι, ἐκόμιζον ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, σὺν τοῖς οἰκείοις ἕκαστος ὄπλοις αὐτῶ ἐφεπόμενοι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν κῆσμον ὄπερ καὶ ζῶντος ἐν τοῖς ἡγεμόσι τεταγμένοι ἐτύγγανον. Οὗτοι μὲν δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχον ἄγοντες τὸν νεκρὸν, καὶ ὁ Ἰουλιανὸς συνομάρτησεν ἐκ τῶν Ἰλλυριῶν ἀφικόμενος, καὶ ἤδη βεβαίως ἔχων τὴν πᾶσαν βασιλείαν, οὐδενὸς αὐτὸν μετὰ τὸν Κωνσταντίου θάνατον ἐναντιωθῆναι τολμήσαντος, κομιζομένου δὲ τοῦ νεκροῦ ἐπὶ τὸν νεῶν τῶν Ἀποστόλων, ἵνα περ αὐτὸν καταθήσειν πλησίον τοῦ πατρὸς ἐμελλον, αὐτὸς ἠγεῖτο τῆς κλίνης ὁ Ἰουλιανὸς, τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς περιελῶν. Ἐπει δὲ ἔθαψαν αὐτὸν, ἐπὶ τὰ βασιλεία ἤδη ἀπαλλαττόμενος, τὸ τε διάδημα αὐθις ἐπέθετο. Καὶ τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς ἦν, μόνος ἤδη τὴν Ῥωμαίων ἄλλην βασιλείαν ὑποζωσάμενος. Ἐπει οὖν ὁ Κωνσταντῖος ἐκ ποδῶν ἦν, εἰς τοὺς ὑπολείπομένους καὶ μάλιστα τῶ φρόνην τὴν αἰτίαν παρασχομένους τῆς ἀναιρέσεως Γάλλου, ἀνεψυχε τὸ ζῆον τῆς ὀργῆς Ἰουλιανὸς, καὶ αὐτίκα Εὐσέβιον μὲν τὸν Πραιπόσιτον τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖται, διότι τὴν

ἀρχὴν ἐφαίνετο ἐκ τῶν αὐτοῦ διαβολῶν, τὸν ἅπαντα τῷ Γάλλῳ φόνου συγκειρασάμενος· Παῦλον δὲ τὸν Σπανὸν εἰς τοὺς ὑπογραφέας τοῦ βασιλέως τελοῦντα, πυρὶ παραδίδωσιν, ὡς πολλὰ δὴ μάλα τῷ Γάλλῳ ἐμπικρανάμενον. Τούτους μὲν οὖν ἀμφοτέρους εἰς τὴν Χαλκηδὸνα διαπέμφας, ἐκεῖ τῇ οὐκ εἰς δίκην ὑπάγει ἐκότερον, ἀνείλε δὲ καὶ Γαυδέντιον στρατηγὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἄλλους τινὰς ὁπόσοι τι εἰς αὐτὸν πεπαρῶν ἤμεσαν· ἀλλὰ τούτους μὲν διὰ γραμμάτων ξέκολλασε, τὸν δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ γενναῖον ἄθλητὴν Ἀρτέμιαν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ παρῶν καὶ παρόντα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἀπανθρώπως ἐκόλλασε, καὶ τῆς παρούσης αὐτὸν ἀπεγύμνωσεν ἐξουσίας, μὴ φέρων τὴν αὐτοῦ παρρησίαν καὶ ἔνστασιν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, ὡς δεδήλωται, τὴν τῶν Ῥωμαίων περιθήμενος βασιλείαν, ἐσπούδαζε μάλιστα τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπανορθοῦν. Πανταχοῦ τοίνυν γράμματα διαπεμπόμενος, ἐκέλευε τὰ τούτων τεμένη καὶ τοὺς βωμοὺς ἀνιστῆναι, μετὰ πολλῆς ὄσης τῆς σπουδῆς τε καὶ προθυμίας, καὶ ὅσας ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ταῖς ἐκκλησίαις προσόδους ἀπένειμε, καὶ ὁ τούτου υἱὸς ναοὺς ἀφιέρωσεν, ἄντ' ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ ῥάβδων, καὶ θύρας, καὶ κανηφόρους, καὶ ὅσας μὲν καὶ ἕτερα διαπραττετο κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

IB'. Μετὰ δὲ ταῦτα μητέρος αὐτοῦ ἀδελφὸν ἔχων, Ἰουλιανὸν τούνομα, τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ πίστιν διὰ τὴν ἐκείνου χάριν ἐξομοσάμενον, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προθυμίαν ἐπίδεικνύμενον, ἄρχοντα τῆς ἐφίας ὃν καλοῦσι κόμητα ἐξέπεμψεν, ἐντελιάμενος, τὰ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα κκοῦν τε καὶ διαφθεῖρειν, πανταχοῦ δὲ καὶ διὰ πάσης ἰδέας τὸν Ἑλληνισμὸν αὔξειν τε καὶ ἐπαίρειν. Ὁ δὲ ἀφικόμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπειρᾶτο μείζων τῶν ἐντεταλμένων τοῖς ἔργοις φαίνεσθαι, καὶ δὴ προσφαιρείται μὲν πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἅπαντα τὰ κειμήλια, ὅσα ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ καὶ σηρικῶς ὑφάσματα διετέλει, ἀποκλείει δὲ καὶ τὰς ἐκκλησίας, τοῦ μὴ τινα εἰσφοιτῆν ἐν αὐταῖς εὐχῆς ἕνεκα, κλειθρα καὶ μυχμοὺς τοῖς πολῶσιν ἐπιβαλῶν. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν Ἀντιόχου πόλιν· ὁ δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἄρχων εἰργάζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς, ἔτι κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεἴλκε τινα χρόνον, τὰ ἐν ταύτῃ κρατύνας, εἰς ὅπερ ἐνόμιζε μάλιστα τῇ βασιλείᾳ συμφέρειν, καὶ ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτῷ πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐξαρθῆ σκοπῶν τε καὶ πραγματευόμενος. Ἄρας οὖν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σὺν παντὶ τῷ στρατῷ τὴν ἐπὶ τῆς Συρίας ἐποιεῖτο ὁδόν.

II'. Διεθλὼν τοίνυν ἄπασαν τὴν Φρυγίαν, καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτῆς πόλιν τὸ καλούμενον Ἰκόνιον καταντήσας, ἐξέκλινε τὴν Ἰσαυρίαν καταλιπὼν. Καὶ τὸν λεγόμενον Ταῦρον ὑπερανάβας· ἦλθεν ἐπὶ τὰς πόλεις τῆς Κιλικίας, καὶ τῷ σταθμῷ προσπελάσας τῷ ἐν Ἰσοῦ αὐτοῦ που κατασκηνοῖ, τὸν ἐκ Μακεδονίας Ἀλέξανδρον μιμησάμενος· αὐτῷ γὰρ κακείνος ἐν Ἰσοῦ τὸν πρὸς Δαρεῖον τὸν Περσῶν βασιλέα συνεκρότησε πόλεμον, καὶ ταῦτον νικήσας, ἐπίσημον τὸν τόπον εἰργάσατο· ἐκείθεν τὸν Ἰσικὸν

invectus. Ambos namque Chalcedonem misit, et illic utrumque suo affecit supplicio. Interfecit etiam Gaudentium ducem exercitus Africae, et quosdam alios, qui ei insultaverant. Sed eos quidem puniit per litteras; Christi autem martyrem et fortem athletam Artemium, ipse per se Antiochiæ præsens præsentem propter Christi confessionem inhumane puniit, et ea, quam habebat, privavit potestate, non ferens ejus dicendi libertatem et constantiam. Julianus enim, cum, ut ostensum est, Romanorum usurpasset imperium, maxime studebat gentium errorem in suum locum restituere. In omnes itaque partes mittens litteras jubebat deorum templa et altaria prompto et alacri animi studio exstrui, et quoscunque reditus magnus Constantinus attribuit ecclesiis, et ejus filius Constantius, eos adomit, et templis consecravit idolorum, pro episcopis, presbyteris et diaconis, constituens ædituos, aspersores, sacrificos et canephoros, et quæcunque nomina nugæ imponunt gentilium. Hæc quidem et alia fiebant Constantinopoli.

Κωνσταντῖνος, ταύτας ἀφελὼν, τοῖς τῶν εἰδώλων καὶ διακόνων καταστήσας ζακάρους, καὶ νωκάρους, ὁ ἑλληνικὸς ὕθλος ἐπιφρμίζει προσωνομίας. Ταῦτα

XII. Post hæc autem cum matris suæ haberet fratrem, nomine Julianum, qui ut illi gratificaretur, Christianismi fidem abjuraverat, et pro errore gentium ostendebat promptum et alacrem animi studium, emisit Orientis rectorem, quem vocant comitem, jubens ut res quidem ecclesiarum vexaret et perderet, ubique autem et omni ratione errorem gentium augeret et extolleret. Ille igitur cum venisset Antiochiam, conabatur reipsa plura præstare, quam ei fuerat imperatum. Et ecclesiis quidem aufert quæcunque habebant pretiosa, tam in argento et auro, quam in sericis vestimentis. Quin etiam claudit ecclesias, ne quis in eas ingrederetur precandi causa, claustris et vectibus januis impositis. Et hæc quidem Antiochiæ faciebat comes Orientis. Imperator autem Julianus Constantinopoli aliquod adhuc morabatur tempus, res confirmans et corroborans, prout ei maxime expedire videbatur imperio: et ut error gentium magnifice extolleretur, considerans et procurans. Postea vero discedens Constantinopoli cum universo exercitu, iter faciebat in Syriam.

XIII. Cum itaque universam pervasisset Phrygiam, et ad ejus ultimam venisset civitatem, quæ vocatur Iconium, declinavit relicta Isauria. Et cum Taurum, qui dicitur, superasset, venit ad civitates Ciliciæ. Cum vero accessisset ad stationem, quæ est in Isso, illic castrametatur, Macedonem Alexandrum imitatus. Nam ille quoque in Isso cum Dario rege Persarum commisit prælium. Quo victo, locum reddidit insignem. Illinc sinum transmisit Issicum, et venit Antiochiam, iram spirans adver-

sus Christianos, et se eos esse omnino eversurum minitans. Cum Antiochiam ergo venisset tyrannus, et in domum divertisset imperatoriam, et nec unum quidem diem quievisset, ad eum adducti sunt, veluti signo dato accusati, Eugenius et Marcarius, qui ipsi quoque erant pars presbyteratus Ecclesiae Antiochenae. Quos cum protinus curasset sistendos: Quinam estis, inquit, et quodnam est vobis vitae studium? Dixit Eugenius: Christiani sumus, et Christi gregis pastores. Haec est nobis vita, haec conditio, hoc studium. Dixit autem imperator: Ubi est is, quem dicitis Christi gregem? Eugenius autem: Universus, inquit, orbis terrae, quem sol aspicit, et qui in eo sunt homines. Julianus autem: Nos, inquit, quibusnam praesumus, et in quosnam hodie obtinemus imperium, o tu infelix et miser homuncule, si quamcunque terram sol aspicit, Christus gregem possidet? Martyr vero: Eidem, inquit, gregi praees, o imperator, cujus nos sumus pastores. Per Christum enim reges regnant, et tyranni in terra dominantur. Ipse quoque Christus hodie quidem tibi dedit imperium, etiamsi apparueris ingratus in benefactorem; cras autem dabit alii. Es enim unius diei, et ipse imperas iis, qui sunt unius diei. Illi autem est regnum aeternum, et quod nunquam finem accipit.

XIV. Apostata vero: Impie, et a deorum, inquit, aliene benevolentia, cum hesternus sit Christus tuus, et unius diei, et ab Augusti Caesaris tempore incæperit, a te ergo hodie rex aeternus creatur? Martyr autem: Quod ad humanitatem quidem attinet, ineffabilisque et inenarrabilis dispensationis, seu carnis susceptæ, mysterium, ita habet, o imperator. Quoad vero ejus divinam, et quæ est ante sæcula, generationem, nullum invenietur tempus ea anterior. Imperator autem, existimans martyrem esse agrestem quempiam, et nulla præditum eruditione, irridens inquit: Tuus ergo Christus, o miser, bis fuit generatus? Si vero propterea gloriaris, sunt etiam apud Græcos viri sapientissimi, non solum bis, sed etiam ter geniti. Nam et Mercurius, cognomine Trismegistus, ter venit se in mundo ostendens, quomodo narrant ejus sacri et admirandi libri; et ideo nominatur Trismegistus, id est, ter maximus. Similiter autem Pythagoras, qui hoc fuit posterior, ipse quoque ter venit in vitam, ut qui primo quidem fuerit nauclerus Ægyptius, deinde Euphorbus, de quo meminit filius, Samius.

XV. Martyr autem suaviter irridens nugæ docti imperatoris, et impiorum gentilium stultiloquentiam, conjectans autem tyrannum per hæc verba conari irridere Christi generationem, cum magna severitate ei dixit et nobilitate: Oportebat nec tibi quidem omnino respondere, o iniquissime, nec te ulla dignari allocutione, sed propter eam, quæ adest, multitudi-

κόλπον διαπεράσας, ἦλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, οὐμοῦ πλέον κατὰ Χριστιανῶν, καὶ αὐτοὺς ἐκτρίψαι εἰς τέλος διαπειλούμενος. Ἐλθόντι τοιγαροῦν τῷ τυραννῆ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ πρὸς τοῖς βασιλείοις οἴκοις κατασκηνώσαντι, καὶ μὴ δὲ πρὸς ἡμέραν βίαν σχολάζαντι προσήχθησαν αὐτῷ ὡσπερ ἀπὸ τινος παραγγέλματος διαβληθέντες, Εὐγένιος καὶ Μακκάριος, τοῦ πρεσβυτερίου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας καὶ αὐτοὶ μέρος τυγχάνοντες, οὓς εὐθὺς παρὰσπασάμενος· Τίνες ἐστέ, ἔφη, καὶ τίνα δὴ πού τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ ἐπιτήδευμα ἔχετε; Εὐγένιος ἔφη· Χριστιανοὶ ἐσμὲν, καὶ τῆς Χριστοῦ ποιμνῆς ἀγελάρχαι τυγχάνομεν, τοῦτο βίος ἡμῶν καὶ τύχη καὶ ἐπιτήδευμα. Καὶ ὁ βασιλεὺς· Ποῦ τοῖνον ἐστὶν ἦν ὑμεῖς φατε τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆν; Καὶ ὁ Εὐγένιος· Πᾶσα ἡ οἰκουμένη, ὅσῃν τε ἥλιος ἐφορᾷ, καὶ ὅσοι ἐπὶ τῆς γῆς εἰσὶν ἄνθρωποι. Καὶ ὁ Ἰουλιανός· Πμεις δὲ τίνων ἄρχομεν καὶ τίνων βασιλεύομεν σήμερον, ὃ ταλαίπωρον σὺ καὶ δυστυχὲς ἀνθρώπιον, εἰ ὅσῃν ἥλιοι ἐφορᾷ γῆν ὁ Χριστὸς ποιμνῆν κέκτηται; Καὶ ὁ μάρτυς· Τῆς αὐτῆς, ὃ βασιλεῦ, ποιμνῆς τε καὶ ἀγέλης ἐπιστατεῖς, ἥσπερ δὴ καὶ ἡμεῖς ἀγελάρχαι τυγχάνομεν· δι' αὐτοῦ γὰρ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ τύραννοι κρατοῦσι γῆς. Καὶ αὐτὸς σοι τὸ βασιλεῖον δέδωκε σήμερον, κἂν αὐτὸς ἀχάριτος περὶ τὸν ἐργέτην ἐφάνης· αὔριον δὲ πάλιν ἐτέρῳ δώσει. Ἐφημέρων ἄρχεις αὐτὸς, τῷ δὲ ἡ βασιλεία αἰώνιος· καὶ πέρας οὐδέποτε δεχομένη.

IA'. Καὶ ὁ παραβάτης· Ἀνόσιε καὶ τῆς τῶν θεῶν εὐμενίας ἀλλότριε, χθιζὸς ὢν ὁ σὸς Χριστὸς καὶ ἐφῆμερος, ἀπὸ τῶν Αὐγούστου τε Καίσαρος χρόνων ἀρξάμενος, αἰώνιος βασιλεὺς ὑπὸ σοῦ χειροτονηται σήμερον; Καὶ ὁ μάρτυς· Ναὶ, κατὰ μὲν τὸ ἀνθρώπιον καὶ τὸ τῆς ἀφράστου καὶ ἀβύσσητος αὐτοῦ οικονομίας μυστήριον, εἴτουν σαρώσεως οὕτως ἔχει, βασιλεῦ, ἐπεὶ κατὰ τὴν θέλαν αὐτοῦ καὶ προαίωιον γέννησιν οὐδεὶς εὐρεθήσεται χρόνος ὁ ταύτης ὑπέρτερον. Καὶ ὁ βασιλεὺς, νομίσας ἄγροικον εἶναι τίνα τὸν τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα καὶ παιδίαν ἀμέτοχον, διαγλευάζων φησὶ· Οὐκ οὖν, ὃ ταλαίπωρε, ἡ Χριστὸς σου δις ἄρα γεγέννηται, καὶ ἐπὶ τούτῳ κομπάζεις; Εἰσὶ καὶ παρ' Ἑλλήσιν ἄνδρες σοφώτατοι, οὐ μόνον δις γεννηθέντες, ἀλλὰ καὶ τρίς· ὅ τε γὰρ Ἐρμῆς ὁ Τρισμέγιστος ἐπικκλούμενος, τρίτον ἦλθεν εἰς κόσμον ἑαυτὸν ἐπιδακνύς, καθὼς αἱ ἱεραὶ αὐτοῦ καὶ θαυμάσιαι βίβλοι διαγορεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο Τρισμέγιστος ὀνομάζεται, ὁμοίως δὲ καὶ Πυθαγόρας, ὁ τούτου Μνησάρχου υἱὸς, Σάμιος.

in vitam, ut qui primo quidem fuerit nauclerus Homerus; postremo autem Pythagoras, Mnesarchi

IE'. Καὶ ὁ μάρτυς, ἡδὺ τι γελᾶσας, τῶν κομψευμάτων τοῦ σοφοῦ βασιλέως, καὶ τῆς τῶν ἀσεβῶν Ἑλλήνων μωρολογίας, ὑπονοήσας δὲ τὸν τύραννον τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν διὰ τούτων τῶν ῥημάτων γλευάζειν ἤδη πειρώμενον, ἔφη πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς αὐστηρίας καὶ γενναϊότητος. Ἔδει τὴν ἀρχὴν μὴ δὲ ἀποκρίνασθαί σοι, παρανομώτατε, μὴ δὲ τῆς οἴας οὖν ἀπολογίας καταξιώσαι,

ἀλλὰ διὰ τὸν παρεστῶτα ὄχλον δτι τῆς τοῦ Χριστοῦ Α ποίμνης οἱ πλείους αὐτῶν τυγχάνουσιν, εἶπον ὅσα δὴ εἶπον, καὶ νῦν ἐπ' ὀλίγω ἔρω, τῆς αὐτῶν κη- δόμενος σωτηρίας, ὅτι τὸν γῆ ἄνωθεν καὶ πρὸ πολ- λῶν γενεῶν οἱ προφῆται προκατήγγειλαν καὶ πολλὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὰ μαρτύρια, ἕκ τε τῶν πρὸ ὑμῶν χρησμῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Σιβιλλείων γραμ- μάτων. Καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἡ αἰτία, ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐκπτώσεως γέγονεν· ἐλθὼν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πᾶσαν νόσον ἀπέλασε καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ παραδόξως ἐνὶ ῥήματι νεκροὺς ἤγειρεν ὀδωδότας, τὸ δὲ πάντων θαυμασιώτερον, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας παθὼν τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, ἀνέστη τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν, ὑπὸ μάρτυσι πεντακοσίοις, καὶ στρα- τιωτῶν φρουροῦντων αὐτοῦ τὸν τάφον, ἵνα μὴ σχῆ B χύραν ὃ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ συκοφαντήσαι βουλό- μενος, καὶ ἀναστὰς ἐν νεκρῶν ὥφθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐφ' ὅλκις τεσσαράκοντα ἡμέραις μετ' αὐτῶν συναναστρέφόμενος, καὶ ὁρώντων αὐτῶν καὶ βλε- πόντων εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δωρεάν καὶ δύναμιν τοῖς ἐξαποστεί- λας, ὥστε καὶ γλώσσαις ἀλλογενῶν ἀποφθέγγεσθαι καὶ μὴ χρεῖν ἔχειν τοῦ ἐρμηνεύοντος· ἐλάλει γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὰ πόρρω βλέ- πειν ἐδίδου, καὶ προφητεύειν τὰ μέλλοντα· οἵτινες ἐξεληθόντες ἐκηρύξαν αὐτοῦ πανταχοῦ, μηδὲν ἐπιφε- ρόμενοι, ἢ μόνον τὴν αὐτοῦ ἀόρατον δύναμιν, οὐκ ἀσπίδα καὶ δόρυ καὶ ξίφος κατέχοντες, ἀλλὰ γυμνοὶ καὶ ἄοπλοι καὶ πένητες, καὶ πάντα τὸν κόσμον ἐξώγησαν, νεκροὺς ἐγείροντες, λεπροὺς καθάρι- ζοντες· δαιμόνια ἐκβάλλοντες. Καὶ ταῦτα τίνας; C ἀλείεις καὶ ἀγράμματοι, καὶ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας ἀμέτοχοι.

Ις'. Οὗς δὲ αὐτὸς παρεστήγαγε, ἐπικερτομῶν τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, ἀνδρὰς σοφοὺς τε καὶ θεολόγους, ὡς νῦν εἴρηκα, εἰ καὶ δοίημεν ἄληθῶς γενέσθαι τοῦτο τὸ παραλήρημα, τί γεννηθέντες δις καὶ τρίς καὶ τετράκις τὸν κόσμον ὠφέλησαν, ἢ μέρος τι τῶν τοῦ κόσμου μικρὸν ἢ ἐλάχιστον· τίς ἐκ τῶν βίβλων Ἑρμοῦ τε καὶ Ἡθαγόρου, νεκροὺς ἐξανέστησεν, ἢ λεπροὺς ἐκαθάρισεν, ἢ δαίμονας ἀπέλασεν, οὓς ὑμεῖς φεραπεύετε; Ἄλλ' Ἑρμῆς μὲν ὁ Τρισμέγιστος ὑφ' ὑμῶν προραγορευόμενος, Αἰγύπτιος γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων νόμοις τραφεῖς, γυναῖκά τε γήμας, παῖδας ἔτεκεν, ὧν τὸν περῆτερον, Τὰτ ὀνομάζουσι πρὸς ὃν αὐτὸς D διαλέγεται, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀφοσιῶ, πρὸς τε τὸν ἐξ Ἐπιδαύρου Ἀσκληπιὸν τὸν προκατάρξαντα καθ' ὑμᾶς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ᾧ ναὶ τὴν ἑαυ- τοῦ θεολογίαν διασαφεῖ οὕτως ἔχουσιν· Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ἔστι γὰρ τρι- σπότατος, ἀνερμηνεύτος οὐσία καὶ φύσις, οὐκ ἔχουσα παρὰ βροτοῖς ἐξομοίωσιν. Οὗς δὲ θεοὺς ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, πολὺ τὸ μυθῶδες καὶ σφαλερὸν ἑαυτοῖς ἐπισπάσαντο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως καὶ αὐτὸς ἀμυδρὰν τινα προφητείαν δι- αγορεύει, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἑβραίων θεο- λογίας ταύτην ἀπαρυσάμενος. Ἄλλὰ τί μοι τῶν

nem, quoniam complures ex iis sunt de grege Christi, dixi quæcunque dixi, et nunc etiam dicam parumper, curam gerens eorum salutis: Christum ab alto repetentes, multis ante sæculis prophetæ prius annuntiarunt, multaque sunt ejus adventus testimonia, tam ex iis, quæ sunt apud nos oraculis, quam ex ipsis scriptis Sibyllinis. Ejus autem susceptæ carnis causa fuit propter salutem et reparationem lapsus hominum. Nam cum venisset in terram, omnem morbum expulit et omnem infirmitatem: et admirabiliter uno verbo excitavit mortuos, qui fetebant. Quod autem est omnium maxime admirabile, pro salute mundi passus mortem per crucem, tertio die surrexit a mortuis, testibus iis militibus, qui servabant ejus sepulcrum, et plusquam quingentis hominibus, ne locum habeat, qui vult calumniari ejus resurrectionem. Et cum surrexisset a mortuis, visus est suis discipulis, totos quadraginta dies cum eis vereans, eisque videntibus et aspicientibus, fuit assumptus in cælos. Denique eis sancti Spiritus donum demisit et virtutem, adeo ut loquerentur linguis alienigenarum, et non opus haberent interprete. Loquebatur enim in eis sanctus Spiritus, et dabat eis, ut viderent, quæ erant procul remota, et futura prædicarent. Qui quidem egressi, ipsum ubique prædicarunt, et nihil inferentes, præter solam ejus virtutem, quæ non cadebat sub aspectum, neque clypeum, lanceam aut ense tenentes: sed nudi, inermes, et pauperes mundum ceperunt universum, mortuos excitantes, leprosos mundantes, dæmonia ejicientes. Quinam autem hæc fecerunt? Piscatores, et ignari litterarum, et qui mundi sapientiæ non erant participes.

XVI. Quos autem ipse induxisti, ludificans Christi generationem, viros doctos et theologos, ut nunc dixisti, etiamsi concesserimus vere fuisse has nugas, quid bis, et ter, et quater geniti mundo profuerunt, vel mundi parvæ, atque adeo minimæ parti? Quis ex Mercurii et Pythagoræ libris mortuos suscitavit, aut leprosos mundavit, aut dæmones expulit, quos vos colitis? Sed Mercurius quidem, qui a vobis dicitur Trismegistus, fuit homo Ægyptius, et in legibus educatus Ægyptiis: et cum duxisset uxorem, peperit filios, quorum natu majorem Tat nominant, cum quo loquitur, ei suas dicens orationes, et cum Asclepio ex Epidauris, qui, ut vos vultis, fuit auctor et princeps scientiæ medicinæ: cui etiam suam explicat, quæ sic habet, theologiam: Deum intelligere quidem est difficile, sed ut eum verbis exprimas, minime potest fieri. Est enim in terna consistens hypostasi, essentia et natura, quæ non potest explicari, non habens apud homines assimilationem. Quos autem deos nominant homines, li multas et periculosas ad se attraxerunt fabulas. Quinetiam de Christi adventu ipse quocumque obscuram quamdam refert prophetiam, ut qui non ex se, sed ex Hebræorum eam hauserit theologia. Sed quid mihi cum putridis et male olentibus Mer-

curii verbis, quæ a vobis quidem in honore habentur, jam autem diu ante putruerunt et effluxerunt? Neque enim de vivis fas est rogare mortuos iis, qui ex divinis eloquiis habent veros martyres, qui adventum Christi et divinitatem prænuntiarunt.

XVII. Pythagoras autem, qui sectæ Italicæ fuit auctor et princeps, quid magnum et admirandum fecit, ter in vitam productus? An quod cum fuisset Olympiæ, ut vos dicitis, aureum suum femur ostendit Hellanodicis? Vel quod mugientem bovem sacrificaturus: Habet, inquit, animam viri mihi amicissimi, et per mugitum me salutatur infelix? Seu quod aquilam, quæ sublime volabat, per incantationem fecit cadere in terram? Hæc miracula fecit, cum esset Olympiæ ter genitus Pythagoras, insano gloriæ amore captus, et visione hæc apprehendens ter infelix, qui quaternionem iurandum constituebat, et eum dicebat fontem æternæ naturæ, qui fabas colebat propter quas periit, cum suis familiaribus simul expulsus a Tarentinis. Nam cum nollet calcare locum, in quo fabæ erant dispersæ, ibidem interficitur cum familiaribus et discipulis, et consumitur ab inimicis. Theano autem ejus uxor et discipula, cum nollet dicere causam, propter quam faba non vescuntur, ipsa quoque, ei lingua amputata, perimitur.

XVIII. Hæc sunt sapientum philosophorum privilegia, qui bis et ter sunt geniti, ut ipse dixisti oratorie. Illa autem sunt mei Christi miracula, propter generis humani salutem et restitutionem. Et Pythagoras quidem et Mercurius hominum animas deducunt ad profundum inferorum, quasdam earum transmigrationes et traductiones introducunt, aliquando quidem in animalia rationis expertia et bestias eas traducunt: aliquando autem in pisces et plantas; et alias quasdam revocationes et ambitus fingunt. Christus autem, ut Deus verus et æternus, cum animam fecisset immortalem, et senii expertem divino, qui fuit ab initio, spiritu et insufflatione, quando fabricatus fuit primum hominem (ut divini, et quos nemo potest calumniari, referunt libri Mosis), eam rursus per inobedientiam lapsam, et deceptionem serpentis, qui affert animi, exitium, ipse veniens in terram, et in ea degens, et vitam salutis nobis ostendens, per baptismum et resurrectionem a mortuis ab inferis reduxit ad cælos. Et rursus veniens ad judicandum vivos et mortuos, faciet surgere corpora, et conjunget suis animabus, et reddet unicuique secundum sua opera¹.

XIX. Hæc cum martyr fuisset philosophatus, iniungit Julianus: Videte, inquit, viri Romani et Græci, hunc sceleratum et execrandum hominem, quantas ex Græcis disciplinis effudit nugas in nostram

¹ I. Cor. v, 10.

σπαρῶν τε καὶ ὀδωδότην Ἑρμοῦ ῥημάτων, τῶν παρ' ὑμῖν τιμωμένων, ἤδη πρὸ πολλοῦ σεσηπότεων καὶ ἀπερρύθηκότεων; οὐδὲ γὰρ ὄσιον περὶ τῶν ζώντων ἐρωτᾶν τοὺς νεκροὺς, ἔχοντας ἐν τῶν θεοσόφων λογίων τοὺς ἀληθεῖς μάρτυρας, οἱ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν τε καὶ θεότητα προκατήγγειλαν.

IZ'. Πυθαγόρας δὲ ὁ τῆς Ἰταλικῆς κατάρξας αἰρέσεως τί μέγα καὶ θαυμαστὸν ἐν τῷ βίῳ προσπαράχθεις ἀπειργάσατο, ἢ ὅτι ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, ὡς ὑμεῖς φατε, χρυσοῦν τὸν ἑαυτοῦ μηρὸν τοῖς Ἑλλανοδίκαις ὑπέδειξε; καὶ βοῦν θύεσθαι μέλλοντα μυκησάμενον· Ἄνοδρὸς, ἔφη, ψυχὴν ἐμοὶ φιλάτου κέκτηται. καὶ διὰ τοῦ μυκήματος προσπαράρει με ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἀετὸν ἐν ὕψει καταπετόμενον δι' ἐπιφθῆς καταπσεῖν ἐπὶ γῆς πεποιήκαε; Ταῦτα ὁ τρις γεννηθεὶς ἐθαυματουργεῖ ἐν Ὀλυμπίᾳ γενόμενος, δοξομανῶν καὶ φαντασιούμενος ὁ τρισ-ἀθλιος, ὁ τὴν τετρακτὸν ὄρκον τιθέμενος καὶ τῶν φασκων πηγῆν ἀενάου φύσεως, ὁ τοὺς κῆμους σεβόμενος, δι' οὓς ἀπώλετο μετὰ τῶν αὐτοῦ ἑταίρων, ὑπὸ τῶν Τάραντινων συνελαινόμενος· μὴ βουλόμενος γὰρ τὸν τόπον πατῆσαι, ἐν ᾧ οἱ κῆμοι ἐσπαρμένοι ἐτύγγανον, αὐτοῦ μετὰ τῶν ἑταίρων καὶ μαθητῶν κατασφάττεται, καὶ τῶν ἐχθρῶν γίνεται παρανάλωμα. Θεανῶ δὲ ἡ τοῦτον γάμετῆ καὶ μαθήτρια, μὴ θέλουσα τὴν αἰτίαν καταειπεῖν δι' ἣν τὸν κῆμον οὐκ ἐσθλοῦσι, τὴν γλωτταν ἐκμηθεῖσα πρότερον, καὶ αὐτὴ προσαπόλλυται.

IH'. Ταῦτα τῶν σοφῶν φιλοσόφων τα προτερήματα, τῶν δις καὶ τρις γεννηθέντων ὡς αὐτὸς ἐρητόρευσας, κάκεινα τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνακλήσει τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὰ τερατοουργήματα. Καὶ Πυθαγόρας μὲν καὶ Ἑρμῆς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εἰς τὸν ἄδου πυθμένα καταγοῦσι, μετεμψυχώσεις δὲ τινὰς καὶ μεταγυρισμοὺς παρεσάγοντες, ποτὲ μὲν εἰς ἄλογα ζῶα καὶ θηρία ταύτας μεταβιβάζοντες, ποτὲ δὲ εἰς ἰχθῦς καὶ φυτὰ καὶ ἄλλας τινὰς ἐπανακυκλήσεις καὶ περιόδους κατασπῶντες αὐτὰς καὶ ἀποβρᾶπιζοντες. Ὁ δὲ Χριστὸς, καθ' ὃ Θεὸς ὑπάρχων ἀληθὴς καὶ αἰώνιος, ἀθάνατον αὐτὴν καὶ ἀγήρω κατασκευάσας τῷ ἀπαρχῆς πνεύματι θείῳ καὶ ἐμφυσήματι, ἠνίκη τὸν πρῶτον ἐδημιούργησεν ἄνθρωπον, ὡς αἰθεῖαι καὶ ἀδιάβλητοι τοῦ Μωσέως βιβλοὶ διεσαφούσι, πεσοῦσαν πάλιν διὰ τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψυχοφθόρου δράκοντος ἐλθῶν ἐπὶ γῆς καὶ πολιτευσάμενος καὶ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῶν τοῦ ἄδου πυθμένων εἰς οὐρανοὺς ταύτην ἐπανήγαγε, καὶ πάλιν ἐρχόμενος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἐξαναστήσει τὰ σώματα, καὶ συνάψει ταῖς ἐσούτων ψυχαῖς, καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

IO. Ταῦτα τοῦ μάρτυρος φιλοσοφήσαντος, ὁ παράνομος Ἰουλιανὸς· Ὁρᾶτε, ἔφη, ἄνδρες Ρωμαῖοι καὶ Ἕλληνας, τουτονὶ τὸν παλαμναῖον καὶ ἀλιτήριον, πόσον ἐκ τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων κατὰ τῆς ἡμε-

τέρας θρησκείας κατεσκέδασεν ὕθλον; Μὰ τὸν ἔμοι A
προσφιλέστατον ἥλιον, οὐκ ἔμασιν ἀνέξομαι τὸ
Χριστιανῶν ἀθεώτατον ἐκπαιδῆσθαι γένος. Ἴδου
γὰρ τῆς ἱερᾶς παιδείας καὶ οὗτος ὁ κύων μεταλα-
χῶν, κἄν οὐκ εὐθείας καὶ ὀμαλῆς, ἀλλ' ὅμως πολλὴν
τινα καὶ ἀτερπῆ περὶ τὴν ἱστορίαν μορολογίαν κατ-
έχεε. Ταῦτα εἰπὼν, κελεύει τὸν μάρτυρα τοῖς δη-
μίοις παραδοθῆναι καὶ μαστιγοῦν, ἄχρι καὶ πεν-
τακοσίων πληγῶν. Οἱ δὲ λαβόντες, ἤκιζον ἀπαν-
θρώπως ταῖς μάστιξι, καὶ ὁ κήρυξ ἔβρα· Ἦοίησον τὸ
τοῦ βασιλέως θέλημα, παῦσαι τῶν μωρολογιῶν, καὶ
ἀπαλλαγῆσι τῶν κολαζόντων σε. Ὁ δὲ μάρτυς
ἐκαρτέρει τυπτόμενος, σιωπῶν καὶ μηδὲν ὄλωσ
φοβηγόμενος. Ἀτενίσας δὲ πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ
μάρτυρα Μακάριον, φησὶ πρὸς αὐτόν· Σὺ δὲ τί λέ-
γεις περὶ σεαυτοῦ, δυστυχῆς ἀνθρώπιον; Μακάριος B
ἔφη, Σὺ εἰ δυστυχῆς τῷ ὄντι καὶ πάντων ἀνθρώπων
ἀθλιώτατος, ἐγὼ δὲ μακάριος ἀλθῶς, συμφωνοῦσάν
ἔχων τοῖς πράγμασι καὶ τὴν προσωνομίαν, ὅτι τὸν
Χριστὸν ὁμολογῶν προσκυνῶ, αὐτὸς δὲ τοῦτον ἀπρη-
νήσω, δαίμοσι καὶ τῷ διαβόλῳ προσκολληθεῖς, οἱ σε
καὶ οὐ θέλοντα τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμψουσι. Καὶ
ὁ παραβάτης· Ὅδ' ὅτι θανατῆς, φησὶ, καὶ πρὸς ὀρ-
γὴν κινήσαι με σπεύδεις, ἵνα θάπτον ἐξαναλώσω σε.
Ἄλλ' οὐχ ὡς αὐτὸς ἤλπισας οὕτως ἔσται σοι.

Κ'. Πλὴν ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον ἀπόκριναί, τί τὸ
δόξαν ὑμῖν, ὧ κατάρτοι, ὅτι μὴ δὲ μιᾶς τινος ἐξου-
σια ὑμῖν ἐντειλαμένης, παντὶ καὶ πανταχοῦ διατρέ-
χοντες, τὰς τῶν μεγάλων θεῶν σπονδὰς τε καὶ θυ-
σίας ἀνατρέπουν σπουδάζετε, διδάσκοντες τοὺς ἀν-
θρώπους, τούτους μὴ εἶναι θεούς, μὴ δὲ σωτήρας C
τῆς οἰκουμένης, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου γένους προ-
νοητάς τε καὶ κηδεμόνας, οὐς ἡ ἀπ' αἰῶνος καὶ
ἄνωθεν πατροπαράδοτος τῶν ἀνθρώπων συνήθεια
σέβειν τε καὶ προσκυνεῖν παραδέδωκε, τὸν δὲ Χρι-
στὸν χθῆς τοῦ εἶναι ἀρξάμενον καὶ οὐ προπυλλοῦ
τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, Θεὸν προαιώνιον καὶ βασιλέα
τῶν ὄλων ἀνακηρύττετε. Καὶ ὁ Μακάριος· Οὐκ ἠρ-
κέσθης ταῖς Εὐγενίου σοφαῖς ἀποδείξεσιν, ἀνομώτατε;
πλὴν καὶ γὰρ σοὶ ὁμοτρόπως αὐτῷ τὰς ἀποκρίσεις
ποιήσομαι, ὅτι Χριστὸς ὃν διὰ γέλωτος σὺ καὶ χλεύης
ποιῆ, αὐτὸς τοῖς ἰδίοις εἴρηκε μαθηταῖς, Πορευθέντες
εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, μαθητεύσατε πάντα τὰ
ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς,
καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες
αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, οἱ καὶ
πορευθέντες, ταῦτα ἐδίδαξαν, φεύγειν τε ἀπὸ τῶν D
ματαίων εἰδώλων, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ Θεὸν ζῶντα,
ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἱ δὲ θεοὶ σου
οὐς αὐτὸς προσκυνεῖς, δαιμόνων εἰσὶ πλάσματα καὶ
μύθων εὐρέματα, καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας κυοφο-
ρήματα. Λέγει γὰρ περὶ αὐτῶν ἡ ἡμετέρα Γραφή,
Θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπο-
λέσθωσαν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ νόμος αὐτοὺς ἕτε-
ρος βασιλικὸς, ὁ παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ συγ-

religionem. Per solem mihi charissimum, non am-
plius feram Græciæ disciplinis institui maxime im-
pium genus Christianorum. Ecce enim sacræ do-
ctrinæ aliqua ex parte effectus particeps hic canis,
licet non recte, multas tamen et injucundas ineptias
effudit circa historiam. Hæc cum dixisset, jubet
martyrē tradi licitoribus, et flagris cædi ad quin-
gentas usque plagas. Illi autem eum acceptum flagris
cædebant inhumane. Et præco clamabat : Fac quod
vult imperator : desine etulta loqui, et liberaberis
ab iis, qui te puniunt. Martyr autem fortiter tole-
rabat, dum verberaretur, tacens, et nihil omnino
loquens. In beatum vero Macarium oculos defigens
imperator, ei dicit : Tu autem quid dicis de teipso,
infelix homuncule? Beatus autem dixit martyr : Tu
es revera infelix, et omnium hominum miserimus :
ego autem vere beatus, habens appellationem rei
convenientem, quoniam Christum confitens adoro :
ipse autem eum negasti, dæmonibus adhærens et
diabolo, qui te vel invitum transmittent ad ignem
æternum. Transgressor autem Julianus : Scio, in-
quit, te mortem cupere, et studere me ad iram mo-
vere, ut te cito consumam. Verum non ita erit,
ut sperasti.

XX. Sed hoc mihi primum responde, quidnam
vobis visum sit, o execrandi, quod, cum nulla vo-
bis jusserit potestas, omnes partes eubeantes, ma-
gnorum deorum studetis evertere libamina atque
sacrificia, docentes homines, eos non esse deos,
neque servatores orbis terræ, nec humani generis
curam gerere, quos ab ævo et multis retro sæculis,
a patribus data hominum consuetudo, colendos
tradidit et adorandos : Christum autem, qui heri
cæpit esse, et non multum ante nostram ætatem,
Deum ante sæcula, et Regem universorum prædi-
catis. Macarius autem : Non tibi suffecerunt, o vir
iniquissime Eugenii demonstrationes, quod eadem et de
iisdem semper interrogas ? Cæterum ego quoque tibi
eodem modo, quo ipse red-
dam responsa : Quod Christus, quem tu irrides ac
ludificaris, ipse suis dixit discipulis : « Euntes in
mundum universum, docete omnes gentes, bap-
tizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
sancti, docentes eos servare omnia quæcunque
mandavi vobis ». » Qui etiam profecti hæc docue-
runt, fugere vana simulacra, et converti ad Deum
vivum, qui creavit cælum et terram. Dii autem
tui, quos ipse adoras, sunt figmenta dæmonum, et
inventæ fabularum diabolicæque fetus operationis.
De iis enim dicit nostra Scriptura : « Dii, qui cæl-
um et terram non fecerunt, pereant ». » Nec hoc
solum, sed alia quoque lex imperatoria a Constan-
tino tuo cognato lata, eos expellit ab adoratione, et
dissolvit eorum cultus : qui cum in Christum cre-

² Matth. xxvii, 19, 20. ³ Jer. x, 11.

(1) Hujus legis, vel potius harum legum meminit Euseb. lib. ii Vitæ Constantini cap. 43, 44 45, et lib. iv, cap. 23; Baron. 32.

didisset, idolorum templa evertit omnia, et quæ eis offeruntur, sacrificia aperte fecit cessare. Quid ergo mali facimus, o imperator, si quæ Deus jussit, et magnus statuit imperator, servamus, et homines ad ea hortamur: quæ autem veterum, ut dixisti, viro- rum ignorantia ex dæmonum invenit machinatione, interdiciamus, et modis omnibus prohibemus?

ἄ δὲ ἡ τῶν παλαιῶν, ὡς ἔφη, ἀνδρῶν ἀνοία ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐφευρε μὴχ ανουργίας, ἀπαγορεύοντες τε καὶ πᾶσι τρόποις διακωλύοντες.

XXI. Transgressor autem Julianus, Sed Constantinus, inquit, cum miserrime quædam innovasset propter ei grata scelera, deficit a diis, deceptus a vobis Galilæis, ut qui esset nulla doctrina præditus, et nec Romanis, nec Græcis legibus ac moribus confirmatus. Ego autem, o impie, qui perveni ad summum Græcæ et Romanæ eruditionis, et in veterum virorum theologia, Mercurii, inquam, Orphei et Platonis sum exercitatus, et in Judaicis quoque scripturis non parum versatus, vestras nihili faciens præstigiis, jubeo homines redire ad morem et cultum a patribus traditum, et antiquissimum et pium, multum valere jubens inanes indoctorum opiniones. Sed hic quoque veste exuatur, et flagellorum faciat periculum, ut ex hoc effectus modestior, vel invitatus nostris se submittat legibus.

μεθέξει γινέσθω, ὡς ἂν ἐκ τούτου σωφρονέστερος γεγονῶς, τοῖς ἡμετέροις νόμοις καὶ μὴ βουλόμενος ὑποκύψειε.

XXII. Cum hi ergo inhumane cruciarentur, et gravissimis afficerentur verberibus, beatus et pius Artemius, qui, ut prius est ostensum, dux et Augustalis Ægypti fuit a Constantio constitutus, et propterea quod se recte et integre gereret in administratione, rerum quoque Syriæ acceperat procuratoriam, postquam audivit imperium tenere Julianum, et ad bellum Persicum properare, et accepit litteras, quæ jubebant, ut cum toto exercitu ad imperatorem accederet, ipse quoque Antiochiam venit, ut jussus fuerat, et cum eo, cum quo par erat, honore et satellitibus adstitit imperatori, quando de martyribus habebat quæstionem. Hæc autem videns, et corde sauciatus, et se erroris esse defensorem, si tacitus ea, quæ fiebant, præteriret, arbitratus, libere de pietate loquitur ac vera religione, et dicit ei: O imperator, cur adeo inhumane torques viros sanctos et Deo consecratos, et cogis fidem suam abnegare? Scias te quoque ipsum esse hominem, obnoxium iisdem affectionibus, et participem ejusdem naturæ, et earumdem perpersionum, etiamsi te Deus creavit imperatorem, si modo a Deo accepisti imperium, et non potius malus dæmon te adversus nos petitum accepit, ut cribret Christi triticum et supersemimet zizania. Sed est vanus ejus conatus. Non sunt enim ei vires, ut antea. Ex quo enim venit Christus, et fixa est crux, et in ea fuit Christus in altum sublatus, cecidit dæmonum arrogantia, et sunt contemptui habitæ eorum artes. Ne fallaris ergo, o imperator, neque dæmonibus gratifloans, aggrediaris persequi genus Christianorum: sed discas Christi virtutem esse omni ex parte

Α γνοῦς ἔκτεθεις, ἐκβάλλει τῆς προσκωνήσεως, καὶ καταλύει αὐτῶν τὰ σεβάσματα, ὅς εἰς Χριστὸν πιστεύσας, τὰ τῶν εἰδώλων τεμνῆν πάντα κατέστρεψε, καὶ τὰς προσαγομένας θυσίας αὐτοῖς διαβρόχῃδην κατέπαυσε. Τί τοίνυν ἀδικοῦμεν, ὦ βασιλεῦ, ἃ Θεὸς προσέταξε, καὶ βασιλεὺς μέγας νενομοθέτηκε κρῆτύνοντες, καὶ σέβειν τοὺς ἀνθρώπους ὑποτιθέμενοι, τε καὶ πᾶσι τρόποις διακωλύοντες.

ΚΙ'. Καὶ ὁ παραβάτης· Ἄλλὰ Κωνσταντῖνος, οἰκτρότατα νεωτερίσας, διὰ τὰς φίλας αὐτῷ ἀνοσοουργίας ἀπέστη τῶν θεῶν, ὑφ' ἡμῶν τῶν Γαλιλαίων ἐξαπατηθεὶς, ἅτε δὴ καὶ παιδείας ἀμέτοχος, καὶ μήτε τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐμπεδωθεὶς, μήτε τοῖς Ἑλληνικοῖς νόμοις καὶ ἔθεσιν, ἐγὼ δὲ, ὦ ἀνόσιε, τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας ἄκρας ἐπιειλημμένος, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν θεολογίας Ἑρμοῦ τε φημι καὶ Ὀρφείως καὶ Πλάτωνος, ἐξησκημένος, οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς γραφαῖς ὠμιληκῶς, καὶ τὴν τούτων τεροθρίαν ἐξουθενηκῶς, πάλιν ἐπὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ἀρχαιότατον καὶ θεοφιλὲς τοὺς ἀνθρώπους ἔθος τε καὶ σέβας ἀνατρέχειν διακελεύομαι, μακρὰ χαίρειν εἰπὼν ταῖς τῶν ἀπαιδύτων κενολογίαις, ἀλλ', ἀπογουμούσθω καὶ οὗτος τῆς ἀμπεχόνης καὶ τῆς τῶν μαστίγων πείρας ἐν γεγονῶς, τοῖς ἡμετέροις νόμοις καὶ μὴ βουλόμενος

ΚΒ'. Τούτων τοίνυν ἀπανθρώπως τιμωρουμένων αἰκισμοῖς τε βαρυτάτοις ἀλγυνομένων, ὁ μακάριος καὶ εὐσεβὴς Ἀρτέμιος, ὡς προδεδήλωται, Δουξ καὶ Δούγουσάλιος ὑπὸ Κωνσταντίου τῆς Αἰγύπτου κατασταθεὶς, καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ καὶ ἀμώμητον πρᾶξιν, ἐπιτροπὴν λαβὼν καὶ τῶν τῆς Συρίας ἐπιμελεῖσθαι πραγμάτων, ἀκούσας ὅτι Ἰουλιανὸς βεβασίλευκε, καὶ πρὸς τὸν Περσικὸν κατεπειγεται πόλεμον, γράμματα δεξάμενος τὰ παρακελευόμενα μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος εἰς Ἀντιόχειαν ἀπαντῆν, κατὰ τὸ κελευσθὲν καὶ αὐτὸς εἰς Ἀντιόχειαν παρεγένετο, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ τιμῆς τε καὶ δορυφορίας παρειστήκει τῷ βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὴν τῶν ἀγίων μαρτύρων ἐποιεῖτο ἐξέτασιν. Καὶ δὴ ταῦτα ὁρῶν, πληγείς τε τὴν καρδίαν, καὶ ὡς συνήγορος εἶναι τῇ πλάνῃ νομίσας εἰ σιωπῶν παρέλθοι τὰ γινόμενα, παρρησιάζεται τὴν εὐσέβειαν, καὶ φησι πρὸς αὐτὸν, ὦ βασιλεῦ, διατί οὕτως ἀπανθρώπως, ἀνδρας ἀγίους καὶ Θεῷ ἀφιερωμένους αἰκίζεις, καὶ ἀναγκάζεις ἐξάρνους γενέσθαι τῆς αὐτῶν πίστεως, ἴσθι τοιγαροῦν ὅτι καὶ αὐτὸς ἀνθρωπος εἰ ὁμοιοπαθῆς, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τῶν καθημάτων μετεσχηκῶς, καὶ εἰ Θεὸς σε βασιλεῖα κατέστησεν, εἴ ἄρα γε καὶ ἐκ Θεοῦ τὸ βασίλειον εἴληφας, καὶ μὴ πονηρὸς δαίλων, ὡσπερ τὸν Ἰὼβ πρότερον, οὕτως καὶ σὲ καθ' ἡμῶν ἐξαιτησάμενος εἴληφεν, ἵνα σινιάζῃ τὸν τοῦ Χριστοῦ, σίτον, καὶ ἐπισπειρῇ ζιζάνια. Ἄλλ' εἰς μάτην αὐτοῦ τὸ ἐγγεῖρημά. Οὐκ ἔτι γὰρ αὐτῷ, ἰσχύς ὡς καὶ πρότερον· ἀφ' οὗ γὰρ ἤλθε Χριστὸς, καὶ κατεπάγη σταυρὸς καὶ ὑψώθη Χριστὸς ἐν αὐτῷ πέπτωκεν ἡ τῶν δαιμόνων ὄφρυς, καὶ καταπεσρόνηται τὰ τούτων τεχνάσματα. Μὴ οὖν ἀπατῶ, βασι-

λεῦ, μὴ δὲ τοῖς δαίμοσι χαριζόμενος τὸ τῶν Χριστιανῶν εὐσεβὲς διώκειν ἐπιχειρεῖ φύλον, ἀλλὰ μάνθανε ὡς ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἀνίκητος πάντη καὶ ἀήττητος· ἔχεις τῶν τοσοῦτων λόγων καὶ αὐτὸς πληροφορίαν, εἴ γε καὶ ἀπατῆν σεαυτὸν οὐ βούλει, ἐξ ὧν σοὶ χρησμῶν Ὁρειβάσιος ὁ ἰατρὸς καὶ κοιτίστωρ, παρὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος ἄρτι κεκόμικεν. Ἐγὼ δὲ σοὶ καὶ τὸν χρησμὸν αὐτὸν, κἄν μὴ βούλη ἐπαναγνώσμαι, ἔχει γὰρ οὕτως.

Εἴπατε τῷ βασιλεῖ· χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά·
Οὐκ ἔτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
Οὐ πηγὴν λαλέουσαν, ἀπέσβετο, καὶ λάλον ὕδωρ.

ΚΓ'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐκπλήξεώς τε καὶ θάμβους πικροῦται, καὶ τὸν θυμὸν ἀνεγείρας, μέγα τε καὶ διαπρύσιον ἀνεβόησε. Τίς καὶ πόθεν οὗτος ὁ ἀλιτήριος, ὁ τοσαύτην ἡμῶν ἐπὶ τοῦ βήματος καταθρομβήσας δημηγορίαν; Οὐπω γὰρ ἔφθασε τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, διὰ τὸ καταστῆναι μὲν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ Κωνσταντίου, ἐκείνον δὲ τὸ μεταξὺ διατρίβειν ἐν ταῖς Γαλλίαις. Ὁ Δοῦξ ἐστὶν Ἀλεξανδρείας ἡ τάξις ἔφη, ὦ δέσποτα. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀναγνούς αὐτὸν ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχῆς οἰκισμῶν. Ἀρτέμιός ἐστιν, εἶπεν, ὁ τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ θάνατον πικρὸν κερασάμενος; Ναὶ, φησὶ, κράτιστε βασιλέων, αὐτὸς ἐστίν, ἡ τάξις αὖθις ἀντέφησε. Καὶ ὁ Ἰουλιανός· Χάρην ἐποφείλω τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς καὶ τῷ Δαρναλίῳ Ἀπόλλωνι, ὅτι με τὸν ἀλάστορα τοῦτον αὐτόμολόν τε καὶ αὐτεπάγγελτον ἐρανέρωσαν, καὶ φησὶ. Ἀφαιρεθήτω τοιγαροῦν τὴν ζώνην τοῦ ἀξιώματος, ὁ ἀναξίως ταύτην περιζωσάμενος, καὶ δότω δίκην τῶν ἀρτίως αὐτῷ τολμηθέντων, ὑπὲρ τε τῆς σφαγῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ αἵματος. Αὖριον αὐτὸν θεῶν βουλομένων τὰς εὐθύνas εἰσπράξομαι, οὐ γὰρ ἐνὶ γῆ αὐτὸν ἐξανάλωστο θανάτῳ, ἀλλὰ μυρίοις, καὶ ὡς ἀνδροφόνον αὐτὸν τιμωρήσομαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνδροφόνου πολλῶν χυλεπώτερον, ὅτι περ οὐ κοινοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ βασιλέως αἷμα ἐξέγεε, καὶ ταῦτα μηδὲν πρὸς αὐτοῦ πεπονθὸς ἄδικον. Ταῦτα τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ τοῦ μάρτυρος καταρρήτορεύσαντος, ἀνάρπαστος εὐθὺς ὑπὸ τῶν δορυφόρων ὁ ἅγιος γίνεται, καὶ τῆς ζώνης ἀφαιρεθεὶς, γυμνός ἐπὶ τοῦ βήματος ἵσταται, καὶ τῶν θυμῶν τὰς χερεῖς παραδίδοται, οἱ δὲ σχολίους αὐτοῦ τῶν γέροντων καὶ ποδῶν ἐραψάμενοι, διατείνουσιν τεσσάρων, καὶ τὴν τε γαστέρα καὶ τὸν νῶτον τοῦ μάρτυρος τοῖς βουνεύροις ἐτυπτον ἐπὶ τοσοῦτον ὡς τετράκις ὑπερπλαγῆναι τοὺς παίνοντας, καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην τινὰ καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην αὐτοῦ τὴν ὑπομονήν· οὔτε γὰρ στεναγμός, οὐ φωνή, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὅσα πάσχουσιν ἄνθρωποι βασάνοις ἐξεταζόμενοι, παρ' αὐτοῦ ἀνεπέμπετο, ἀλλὰ καὶ ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ὤρῳτο τὴν ὕψιν, ἡ γῆ δὲ τοῦ αἵματος πεπλήρωτο ὥστε πάντας τοὺς παρευῶντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν βασιλέα, διὰ θύματος τὸ πρᾶγμα ποιεῖσθαι. Κελεύει τοίνυν ἀνεθέντα τὸν ἅγιον σὺν τοῖς ἄλλοις μάρτυσιν ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἀπαχθῆναι.

ΚΔ'. Ἀπαγόμενοι τοιγαροῦν οἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, ἐψάλλον λέγοντες· « Ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὁ θεὸς, ὑπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον, ἔθου θλίψεις ἐπὶ τῶν νῶτων ἡμῶν, ἐπεδίβασας ἀνθρώ-

invictam et insuperabilem. Ea autem, quæ dico, tibi sunt satis cognita et persuasa, si te non vis decipere, ex responsis, quæ ad te nuper attulit Orbasius tuus medicus et quæstor a Delphico Apolline. Ego autem, etsi nolis, ipsum tibi legam responsum. Sic enim habet :

*Dicite vos regi : Pulcherrima corruit aula.
Non tectum pulcher, nec taurum vatibus aptam,
Phæbus habet : fontisque exstincta est lymphæ loquentis.*

XXIII. Hæc cum audiisset imperator, repletus fuit stupore et admiratione, iraque excitatus, ingenti voce exclamavit : Quisnam et inde est iste sceleratus, qui tantam et tam sonoram pro tribunali edidit concionem? Nondum enim eum viderat, eo quod eum quidem præfessisset Constantius, cum ipse interea versaretur in Gallia, Dux est Alexandriæ. ait cohors militum, o domine. Imperator autem cum agnoscens ex signis magistratus : Artemius est, inquit, qui fratri meo mortem acerbam procuravit? Certe, o optime imperator, is est, respondit cohors. Julianus autem : Gratias, inquit, ago diis immortalibus, et Apollini Daphnæo, quod hunc sceleratum virum et perniciosum, se suaque indicantem et proflentem reddidere manifestum. Et dicit : Auferatur ergo ei cingulum dignitatis, quo is est indigne cinctus, et del pœnas hujus nunc audaciæ. Pro cæde autem mei fratris et sanguine, cras, si dii velint, mihi dabit supplicium. Non enim una morte consumam, sed innumerabilibus, et eum puniam tanquam parricidam : imo vero gravius, quam parricidam, quoniam non viri communis, sed imperatoris, fudit sanguinem, idque cum nihil grave ab eo esset passus. Hæc cum imperator Julianus oratorie dixisset in martyrem, arripitur statim a satellitibus : et zona privatus, stat pro tribunali, et traditur lictorum manibus. Illi autem cum manibus et pedibus ejus funes annexissent, a quatuor partibus extendunt, ventremque et tergum martyris boum nervis adeo crudeliter verberabant, ut quater mutati sint ii, qui percutiebant : licebatque videre ejus novam quamdam et non humanam tolerantiam. Neque enim gemitus, nec vox, nec aliquid aliud ex iis, quæ accidunt hominibus qui torquentur, ab ipso emittebatur : sed vultu penitus immutato cernebatur. Terra autem impleta erat sanguine, adeo ut omnes qui aderant, quin etiam ille ipse imperator, mirarentur. Jubet itaque sanctum relaxatum cum aliis martyribus abduci in custodiam.

XXIV. Cum ergo abducerentur martyres Christi, psallebant : « Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Posuisti afflictiones super dorsa nostra. Imposuisti homines super

capita nostra ⁴ » Restat ergo ut transeamus per ignem et aquam, ut nos educas in refrigerium. Precibus autem finitis, veluti secum loquens, magnus dixit Artemius : Artemi, ecce Christi stigmata in tuo corpore sunt insculpta : oportet itaque te pro illo ipsam quoque profundere animam. Et adjiciens : Ago tibi gratias, Domine, dicebat, quod tibi placuerit, ut ego glorificarer, susceptis pro te perpressionibus, et me connumerari in chorum tuorum sanctorum. Sed, o benigne Domine, consumma cursum meum in tua confessione, et ne me judices hoc cœpto indignum. Ego enim me totum contuli ad tuas miserationes. Hæc cum apud se esset precatus, venit in custodiam cum sanctis martyribus Eugenio et Macario, et traduntur custodi carceris : et sic erant communiter Deum glorificantes. Mane autem cum Christi martyres curasset sistendos sœdfragus Julianus, et eos nulla dignatus esset interrogatione, nisi quod solum jussit magnum separari Artemium, fert in illos sententiam exsilii. Emittit eos Oasim, qui est pestilens locus in Arabia, ut in quo venti spirant exitiosi. Unde etiam nullus ex iis, qui illuc mittuntur, duravit usque ad annum : sed gravibus morbis correpti, omnes pereunt celerrime. Cum illuc ergo relegasset sanctos Eugenium et Macarium tyrannus, ibi etiam jussit eorum amputari capita. Itaque post aliquot dies vicesimo Decembris acceperunt beatum finem. Quo in loco factum est miraculum, dignum quod mandetur memoriæ. Nam cum inopia aquæ laboraret locus, fons scaturiit, curans omnem morbum et ægritudinem. Qui etiam manet usque in hodiernum diem.

XXV. Imperator autem, divino accersito martyre : Tua, inquit, temeritas me coegit vel invitum probro afficere tuum genus, et tuo splendori inurere ignominiam, et ipsas tuas carnes attingere. Sed si mihi morem geras, o Artemi, et accedens sacrificaris diis immortalibus, et maxime Daphnæo Apollini, non solum expiaberis a cæde fratris mei, sed majorem rursus accipies dignitatem et magis honorificam : et te constituam præfectum prætorio, teque magnorum dæorum creabo pontificem, et appellabo patrem, et tenebis secundum locum in meo imperio, et eris nobiscum toto vitæ tuæ tempore, fruens felici et prospero rerum statu. Nam tu quoque scis fratrem meum non recto nec juste fuisse occisum a Constantio : sed ipsum confecit invidia, et omnium hominum maxime impius Eusebius, etiamsi non satis pœnarum pro impio facinore luit vir sceleratissimus. Porro autem hoc quoque scis, quod ad nostrum genus magis pertinet imperium. Meus enim pater Constantius natus fuit avo meo ex Maximiani filia Theodora : Constantinus autem ex Helena vili et abjecta femina, et obscuro loco nata, idque cum nondum creatus esset Cæsar, sed vitam

Α πους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν. Λείψεται οὖν τὸ διελεῖν ἡμᾶς διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος, ὅπως εἰς ἀναφυγὴν ἐξαγάγῃς ἡμᾶς. Καὶ τῆς εὐχῆς πληρωθεὶς, ὡσπερ διαλεγόμενος ἑαυτῷ ἔφη ὁ μέγας Ἀρτέμιος. Ἀρτέμει, ἰδοὺ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ τῷ σώματί σου κεχάραται, δεῖ οὖν καὶ αὐτὴν προέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ προσθεῖς, Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ἔλεγεν, ὅτι τοῖς ὑπὲρ τοῦ μὲ πάθεισι δοξασθῆναι εὐδόκησας, καὶ τῷ χορῷ τῶν ἀγίων σου συνηριθμησας, ἀλλὰ, φιλόανθρωπε Δέσποτα, τελειώσόν μου τὸν δρόμον ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου, καὶ μὴ ἀνάξιόν με κρίνης τοῦ ἐγγειροῦμαι. Καὶ ταῦτα πρὸς ἐαυτὸν εὐξάμενος, φθάνει τὴν φυλακὴν μετὰ τῶν ἀγίων μαρτύρων Εὐγενίου καὶ Μακαρίου, καὶ τῷ δεσμοφύλακι πρὸς τήρησιν παραδίδονται. Καὶ οὕτως ἦσαν κοινῇ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Πρωτῶς δὲ γενομένης τούτου τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ὁ παραβάτης παραστῆσάμενος, καὶ μηδεμίαν αὐτοῦ ἐρωτήσεως ἀξιώσας, ἤ μόνον τὸν μίγαν Ἀρτέμιον διαιερεθῆναι κελεύσας, ἐξορίαν ἐκεῖνων καταψηφίζεται, καὶ πέμπει αὐτοὺς ἐν Οἰσίαι τῆς Ἀραβίας, νοσηροῦ τυγχάνοντος τοῦ χωρίου ἄτι δὲ καὶ ὑπὸ φθοροποιῶν ἀνέμων καταπιεσμένου, ὅθεν οὐδεὶς ποτε τῶν ἐκεῖσε διαπεμπομένων ἄχρι καὶ εἰς ἐνταυτὸν διήρκεσεν, ἀλλὰ χαλεποῖς νοσήμασιν ἀλισκόμενοι, ταχύτατα θνήσκουσιν· ἐκεῖ τοίνυν τοὺς ἀγίους περιορίσας ὁ τύραννος, Εὐγένιον καὶ Μακάριον, ἐν αὐτῇ καὶ τὰς κεφαλὰς ἀποτηθῆναι διεκέλευσεν, οἱ καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας κατὰ τὴν εἰκόδα τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, τὸ μαρτυρικὸν ἐδέξαντο τέλος, ἔνθα καὶ θαύμα μνημῆτος ἄξιον γέγονεν· ἀπορίαν γὰρ ὕδατος δυστυχούτος τοῦ τόπου πηγὴ ἀνεδόθη, νόσου πάσης καὶ μαλακίας ἰσχυρῆς, ἣ καὶ εἰς δεῦρο μὲναι, τῶν ἀγίων σώζουσα τὴν ἐπωνυμίαν.

ΚΕ'. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὸν θεῖον μάρτυρα μετακαλεσάμενος· Ἦ προπίτειά σου, φησὶ, κατηνάρχασέ με καὶ μὴ βουλόμενον, ἀτιμάσαι τὸ γένος σου, εἴς τε τὴν προσοῦσάν σοι περιφάνειαν ἐξυβρίσαι, καὶ αὐτῶν ἐφάπασθαι τῶν σαρκῶν σου, ἀλλ' εἴπερ πεισθῆς μοι, Ἀρτέμει, καὶ προσελθὼν θύσεις τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς, καὶ μάλιστα τῷ Δαφναίῳ Ἀπόλλωνι, οὐ μόνον ἀθωωθῆναι τῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ σφαγῆς ἐκγενήσεται σοι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξίαν μείζονα καὶ τιμιωτέραν αὐθις ἀναλήψῃ, ἐπαρχὸν τε πραιτωρίων καταστήσω σε, καὶ ἀρχιερέα τῶν μεγάλων θεῶν τιμήσας, πατέρα ἐμὸν ὀνομάσω, καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας τῶν δευτερείων καταξιώσω, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσῃ παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς σου χρόνον, πάσης ἀπολαύων εὐτημερίας· οἶδας γὰρ καὶ αὐτός, ὡς ὁ ἐμὸς ἀδελφός οὐ καλῶς οὐδὲ δικαίως πεφόνευται παρὰ Κωνσταντίου, ἀλλὰ φθόνος τε αὐτὸν κατειργάσατο, καὶ ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατος ὁ εὐνοῦχος Εὐσέβιος, καὶ οὐκ ἀρκοῦσαν ὑπέσχε δέκτην τῆς ἀνοσιουργίας ὁ μακρότατος, οἶσθα δὲ καὶ τοῦτο, ὡς τῇ ἡμετέρᾳ γενεῇ μᾶλλον ἢ βασιλεία προσήκει· ὁ γὰρ ἐμὸς πατὴρ Κωνσταντῖος ἐκ τῆς Μαξιμιανοῦ θυγατρὸς Θεοδώρας γεγέννηται τῷ ἐμῷ πάππῳ Κωνσταντί, ὁ δὲ

⁴ Psal lxxv, 10 seqq.

Κωνσταντῖνος ἐξ Ἑλένης φαύλης τινὸς γυναικὸς καὶ ἀσήμεου, καὶ ταῦτα μὴπω γεγονότι Καίσαρι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ ἔτι τὸν ιδιῶτην ἔλκοντι βίον. Ὁ τοίνυν Κωνσταντῖνος θρασυτέτη γνώμησ τὴν βασιλείαν ἀρπάσας, τὸν τε πατέρα τὸν ἑμὸν, καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀδελφοὺς ἀδίκως ἀπέκτεινε, καὶ ὁ τούτου δὲ υἱὸς Κωνσταντῖνος, τὰ ὁμοία τῷ γεγεννηκότι ποιῶν, τὸν ἑμὸν ἀδελφὸν Γάλλον πεφόνευκε, καὶ ταῦτα ὄρκους αὐτῷ φρικώδεις εἰς ἀσφάλειαν παρασχόμενος, οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ μὴ θεῶν προνοία περιεσώθημεν, οὕτω διέθηκεν ἄν. Ἄλλ' αὐτοὶ τε διεκώλωσαν, καὶ ἡμῖν αὐτοφει: τὴν σωτηρίαν προμηνηύκασιν. Ἐφ' οἷς ἐγὼ καὶ τεθαβρήκως τὸν Χριστιανισμὸν ἐξομοσάμενος, πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέκλινα σέβας, εὖ εἰδώς, ὡς ὁ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀρχαιότατος βίος, καλοῖς ἔθεσι καὶ νόμοις χρησάμενος, θεοὺς προσαγορεύει, τοὺς τὸ πιστὸν ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἔχοντας ἀληθείας.

Κς'. Τίς γὰρ τὴν γνώμην ἀμφίβολος, ἡλιον βλέπων οὐρανῷ διππεύοντα, ἐπίσης δὲ καὶ σελήνην ἐφ' ἄοματος χρυσαυτοῦ; Ὁ μὲν γὰρ τὴν ἡμέραν φαινὴν ἀπεργάζεται, καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἔργα διανιστᾷ, ἡ δὲ τὴν νύκτα λαμπαδουχεῖ, ἀγρυπνοῦσι τε καὶ ὁδοποροῦσι πολὺ τι παρ' ἐαυτοῖς παρέσχει τὸ χρησίμιον. Ταῦτα Ἑλληνες καὶ Ῥωμαῖοι θειάζουσι τε καὶ σέβουσι, καὶ αὐτῷ ἀνῆρτησαν τὰς ἐλπίδας, τὸν μὲν Ἥλιον, Ἀπόλλωνα προσαγορεύσαντες, τὴν Σελήνην δὲ Ἄρτεμιν, καὶ τοὺς μεγίστους τῶν ἀστέρων, οὓς καὶ πλάνητας ἀποκαλοῦσι τοὺς τὰς ἐπτὰ ζώνας τὰς οὐρανίους ἐπέχοντας, ὃν μὲν Κρόνον, ὃν δὲ Δία, ὃν δὲ Ἑρμῆν, ὃν δὲ Ἄρεα, ὃν δὲ Ἄφροδίτην ἑαονομάζουσιν. Οὗτοι γὰρ τὸν τε κόσμον ἅπαντα διοικοῦσι, καὶ ταῖς αὐτῶν δυνάμεσιν ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἅπανα διεξάγεται. Τούτων τοίνυν εἰκόνας στήσαντες σέβουσι ἄνθρωποι καὶ τιμῶσιν, ἅμα καὶ μύθους τινὰς πρὸς ἡδονὴν ἀναπλάσαντες, οὐχ ὡς θεοὺς δὲ τιμῶσι καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν, ἄπαγε, τοῦτο γὰρ τὸ ἀπλούστερον καὶ ἀγροικικὸν τῶν ἀνθρώπων ὑπολαμβάνει, ἐκείπερ οἱ σοφίας ἐπιθυμηταί, καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀκριδῶς ἐξετάζοντες, οἷδας: τίνι τὴν τιμὴν ἀπονέμουσι, καὶ πρὸς τίνα ἡ τῶν θείων ἀγαλμάτων προσκύνησις διαβαίνει.

ΚΖ'. Ηχραινω τοίνυν τῇ σῇ γενναίότητι μεθ' ἡμῶν τε εἶναι, καὶ κατὰ τὸ ἡμῖν ἀρέσκον βιούν, τὴν τε θρησκείαν Ἑλληνίζειν ὁρθῶς καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν καὶ πραγμάτων ἀντίχεσθαι. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος ὡσπερ οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, εὐεξαπάτητος ἀνδρῶν ἀμαθῆς τε καὶ ἀνόητος ὢν, περὶ τὴν θρησκείαν ἐνεωτέρησε, καὶ τοὺς Ἑλλήνων ἀθετήσας θεοὺς ἐπὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξέκλινε, τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ πράξεις ἐπαισχυνόμενος, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ αὐτὸν, τῆς ἱερᾶς αὐτῶν καὶ παναγεσάτης θρησκείας ὡς ἐξέριστον καὶ πονηρὸν, πόρρω που καὶ μακρὰν ἀπώσαντο, ἅτε καὶ ὁμογνίου αἵματος γενόμενον αἴτιον: τοὺς τε γὰρ ἀδελφοὺς ἀπέκτεινε, οὐδὲν ἀτοπον ἐργασμένους, καὶ τὴν γυναῖκα Φαύσταν, καὶ τὸν αὐτοῦ υἱὸν Πρίσκον, χρηστὸν τε καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τυγχάνονται. Διὰ τοῦτο, θαυμασιώτατε ἀνδρῶν, ὄρων σου τῆς διανοίας τὸ ὁμβριθῆς τε καὶ στάσιμον, βοόλομαί σε τῆς ἡμετέρας ἐταιρίας καὶ μερίδος γενέσθαι.

A adhuc ageret privatam. Constantinus se, sicut pater, gerens, fratrem meum Gallum occidit: idque cum horribili jurejurando ei cavisset. Porro autem nos quoque ipsos ita affecisset, nisi servari essemus deorum providentia. Sed ipsi prohibuerunt, nobis ante oculos ostendentes salutem, quæ ab ipsis proficiscitur. Quibus ego fretus, abjurato Christianismo, declinavi ad Græcorum religionem: ut qui bene sciam, quod Græcorum et Romanorum vita antiquissima, bonis utens moribus et legibus, deos appellat, qui ex rerum ipsarum veritate sibi fidem faciunt.

XXVI. Quis enim animi fuerit dubius, qui viderit solem in cælo equitantem, similiter autem et lunam, quæ vehitur curru aurato? Nam ille quidem diem efficit lucidum, et homines excitat ad opera: hæc autem nocti præfert faces, vigilantibusque et iter facientibus ex se maguam præbet utilitatem. Ea Græci et Romani in deos referunt, et colunt, et spem in ipsis collocarunt, solem quidem appellantes Apollinem, lunam vero Dianam. Sed et ex stellis maximas, planetas videlicet appellatas, pro diis habent, quæ reliquas quinque zonas cælestes tenent: et aliam quidem Saturnum, aliam Jovem, aliam Mercurium, aliam Martem, aliam autem Venerem nominant. Eæ enim mundum universum administrant, et earum virtutibus regitur universa terra, quæ est sub cælo. Horum ergo statuentes imagines, homines eas colunt et honorant, simul etiam quasdam fabulas fingentes ad voluptatem. Non tanquam deos autem colunt eorum imagines (absit), hoc enim ita accipiunt agrestiores homines et simpliciores: sed qui cupiditate tenentur sapientiæ, et res deorum accurate inquirunt, sciunt cui honorem tribuani, et ad quem transeat adoratio divinarum imaginum.

XXVII. Tuam ergo hortor præstantiam, ut stet a nobis, et vivat, ut nobis placet, et recte Græcam sequatur religionem, et retineat mores et res veteres. Constantinus enim, sicut ipse non ignoras, erat omnium hominum deceptu facillimus: et cum esset indoctus et amens, innovavit religionem, et diis Græcorum abolitis, declinavit ad Christianismum, cum impiorum suorum factorum eum puderet, et quod dii eum, tanquam impurum et sceleratum, a sacrosancta sua religione expulerant longissime, ut qui cognatum sanguinem fuderat. Nam et fratres occidit, qui nihil mali fecerant, et uxorem Faustam, et suum filium Priscum [Crispum], qui erat vir frugi et bonus. Propterea, o vir imprimis admirande, cum videam tuæ mentis gravitatem et constantiam, volo te esse nostrarum partium. Age dum ergo, o Artemi, ad patriam et antiquissimam et maxime diuturnam Romanorum et Græcorum

transi religionem, et nobiscum fruire bonis, quæ a diis data sunt.

XXVIII. Ad hæc Christi martyr, cum se parum sustinisset, respondit : Ego quidem, o imperator, de mea religione et fide nullam in præsentia afferam defensionem, etsi satis promptas habeam demonstrationes : de fratris autem tui morte illud tibi respondebo, me illius animam nulla unquam affecisse injuria, nec facto nec dicto, sed nec ulla quidem cogitatione. Quantumvis in eo inquirendo labores, veritas est immutabilis. Sciebam enim eum esse verum Christianum, et nulli affinem reprehensioni, piusque ac justus, et Christi leges accurate servantem. Sciat ergo cælum et terra, et universus chorus sanctorum angelorum, et Christus Dei Filius cui ego servio in meo spiritu, me ab illius cæde et morte esse purum : neque viris impiis, qui eadem illius fecerunt, quidquam dedisse auxilii, aut ad eam aliquid contulisse. Neque enim tunc aderam cum Constantio. Et de fratre quidem tuo hæc est mea defensio. Quod autem ad Christi attinet abjurationem, et ad vitam gentium amplectendam, hoc tibi respondebo, a tribus pueris, qui erant sub Nabuchodonosor, mutuo accipiens : « Notum tibi sit, o rex, quod deos tuos non colo, et tibi charissimi Apollinis suream non adorabo imaginem ⁵. »

Γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ Ἀπόλλωνος, οὔποτε προσκυνήσω.

XXIX. Quod autem beatum Constantinum, summum omnium imperatorum, et illius genus maledictis es insectatus, vocans inimicum, et diis tuis execrandum, præterea autem furiosum, et promptum ad cædem faciendam, hæc tibi pro illo respondebo. Pater tuus Constantius, et ejus fratres ceteros fecerunt injuriam, ut qui ei malum venenum miscuerint, nulla omnino ab eo effecti injuria. Ille autem uxorem Faustam juste admodum interfecit, ut quæ priscam Phædræ esset imitata, et ejus filium Priscum [Crispum] esset calumniata, quod ejus amore captus esset, et vim ei conatus esset alferre, sicut etiam illa Hippolytum Thesei filium (3). Atque primum quidem, qui sic in matrem insanierat, ut volebant ejus verba, ille, cum esset maritus, puniit. Postea autem cum scivisset esse mentitum, ipsam quoque occidit, in eam ferens sententiam omnium justissimam : ad Christum autem declinavit ab illo vocatus, quando difficillimum commisit prælium adversus Maxentium. Tunc enim ei in meridie apparuit signum crucis, radiis solis splendidius, et litteris aureis belli significans victoriam. Nam nos quoque ipsi signum aspeximus, cum bello interessemus, et litteras legimus. Quin

(3) Eadem de Crispo affirmat S. Hieronymus *De Script. Eccles. in Lactantio*.

⁵ Dan. III, 18.

Δεῦρο τοίνου, Ἀρτέμει, πρὸς τὴν πάτριον καὶ ἀρχαιοτάτην καὶ πολυχρόνιον Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήλων θρησκείαν μετάδοθι, καὶ τῶν παρὰ θεοῖς δεδωρημένων ἀγαθῶν ἡμῖν συναπόλαυε.

ΚΠ'. Πρὸς ταῦτα ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς μικρὸν ἐπισχῶν, ἀπεκρίνατο. Ἐγὼ μὲν, ὦ βασιλεῦ, περὶ τῆς ἐμῆς θρησκείας καὶ πίστεως, οὐδὲ ἑντιναοῦν σοὶ ἀπολογίαν κατὰ τὸ παρὸν ποιήσομαι, καὶ τοι οὐκ ἀνετοίμους ἔχων τὰς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδείξεις. Πρὸς δὲ τὸν τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, ἐκεῖνό σοι ἀποκρινούμαι, ὡς οὐκ ἂν φανείην τὴν ἐκείνου ψυχὴν ἠδίκως πώποτε, οὐκ ἄργῳ, οὐ λόγῳ, οὔτε τινὶ διανοίας ἐπινοήματι, οὐδ' εἰ μυρία κέμοις περὶ τούτου ἀνερευνῶν, ἢ ἀλήθεια ἀμετάδελτος· ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν Χριστιανὸν ὄντα, θεοφιλεῖ τε καὶ δίκαιον, καὶ περὶ

τοῦς τοῦ Χριστοῦ νόμους πρόθυμον καὶ σπουδαῖον. Ἴστω τοίνου οὐρανός τε καὶ γῆ, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων ἀγγέλων χορὸς, καὶ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, ᾧ ἐγὼ λατρεύω ἐν τῷ ἐμῷ πνεύματι, ὡς καθαρὸς ἐγὼ τῆς ἐκείνου σφαγῆς τε καὶ τελευτῆς, καὶ μηδὲν συνελθενέγκων εἰς τὸν ἐκείνου φόνον τὸν ἄδικον, τοῖς αὐτὸν κατεργασαμένοις ἀνοσίκοις ἀνδράσιν· οὐδὲ γὰρ συμπάρων ἦν τότε τῷ Κωνσταντίῳ, ἀλλὰ τὴν Αἴγυπτον εἶχον οἰκησίν τε καὶ δίκαιαν μέχρι τοῦ παρόντος ἐνιαυτοῦ. Καὶ ταύτην ἡμὲν ἀπολογίαν ποιούμεθα περὶ τοῦ σοῦ ἀδελφοῦ, περὶ δὲ σοῦ τὸν Χριστὸν ἐξομῶσθαί τε καὶ τὸν Ἑλληνικὸν ἀσπάζεσθαι βίον, τοῦτά σοι ἀποκρινούμαι, τῶν τριῶν παιδῶν τῶν ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὴν φωνὴν δανεισάμενος, ὅτι κατρεύω, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ τοῦ σοῦ ἐπιλάττου

ΚΘ'. Ὅτι δὲ τὸν μακάριον Κωνσταντίνον, τὸν πάντων βασιλέων ὑπέρτερον, καὶ τὸ τούτου γένος ἐκάκιστος, ἐχθρόν καὶ ἀπόπτυστον τοῖς θεοῖς ἀποκαλέσας θεοῖς, προσέειπε δὲ μνησιώδῃ καὶ φονικῶν, ταῦτά σοι ἀπολογήσομαι, ὅτι μᾶλλον ὁ σὸς πατὴρ Κωνσταντίνος, καὶ οἱ αὐτοῦ ἀδελφοὶ προκατήρτην τοῦ ἀδικήματος φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον κερσάμενοι, μηδὲν ἄδικον ὑπ' αὐτοῦ πεπονθότες. Ἐκεῖνος δὲ τὴν γυναῖκα Φαύστην καὶ πάνυ δικαίως ἀπέκτεινε, ἅτε μιμησαμένην τὴν Πάριον Φαίδραν, καὶ διαβαλοῦνσαν τὸν τούτου υἱὸν Πρίσκον ὡς ἐρωτικῶς αὐτῇ διακείμενον, καὶ τι πρὸς βίαν ἐπιχειροῦντα, καθἕπερ κακίην τὸν τοῦ Θεοῦ Ἰππόλυτον. Καὶ δὴ τὸν μητρὶ οὕτως ἐπιμακέντα ὡς οἱ αὐτῆς ἐβούλοντο λόγοι, πατὴρ ὢν ἐκείνος ἐκόλασεν ὑστερον μόντοι γνοὺς ψευσαμένην, καὶ αὐτὴν πρόσπεκτεῖνε, δίκην ἐπ' αὐτῇ δικάσας πᾶσων δικαιοσύνην, ἀπέκλινε μόντοι πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπ' ἐκείνου οὐρανόθεν κληθεῖς, ὅτε πρὸς τὴν Μαξεντίου δυσκαταμάχτητον διηγωνίστο μάχην. Ἐφάνη γὰρ αὐτῷ τότε καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον μεσοῦσης τῆς ἡμέρας, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ταῖς ἀγαθῆς ἑξαστράπτου καὶ γράμμασι ἐξ αστέρων διασημαίνου τὴν τοῦ πολέμου νίκην ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ τὸ σημεῖον ἐσασάμεθα, τῷ πολέμῳ

παρόντες, καὶ τὰ γράμματα ὑπανέγνωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν τεθέατο, καὶ πολλοὶ τούτου μάρτυρες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ σὺ τυγχάνουσι. Καὶ τί δὴ ταῦτα λέγω; Τὸν γὰρ Χριστὸν ἄνωθεν οἱ προφῆται προκατήγγειλαν, ὡς καὶ αὐτὸς κρεῖττον ἐπίστασαι, ἐπεὶ ἄρα καὶ μὴ ἐβελοκωφεῖν βούλει. Καὶ πολλαὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας αἱ μαρτυρίαι· καὶ, ἵνα τάλλα παρῶ, αὐτὰ αἱ τῶν παρ' ὑμῖν σεβομένων θεῶν χρησιμῶν καὶ προσαγορεύσεις, τὰ τε Σιβύλλεια γράμματα καὶ ἡ Βιργιλίου τοῦ Ῥωμαίου ποιήσεις, καὶ ἣν ὑμεῖς Βουκολικὴν ὀνομάζετε, ἱκανῶς τὰ περὶ αὐτοῦ δηλοῦσιν· αὐτὸς τε ὁ παρ' ὑμῖν θαυμαζόμενος Ἀπόλλων ὁ μαντικὸς τοιοῦτον δὴ τινα περὶ Χριστοῦ ἐξεφώνησε λόγον· ἐρωτηθεὶς, γὰρ παρὰ τῶν ἑαυτοῦ προπόλων, ἀπεκρίνατο ὧδε·

Μὴ ὄφελος πύματόν με καὶ ὕστατον ἐξερέεσθαι,
Δύσμορ' ἐνὼν προπόλων, περὶ θεσπεσίοισι θεοῖσι,
Καὶ πνοῆς τῆς πάντα περὶξ βοτρυδὸν ἐχούσης,
Τεῖρεά, φῶς, ποταμοῦς, καὶ τάρταρον, ἡέρα, Καὶ
[πῦρ.

Ἡ με καὶ οὐκ ἐθέλοντα δόμων τῶν ὧδε διωκεῖ.
ἼΙ ἐμῇ τριπόδων ἐτι λείπετο ἠριγένεια.
Αἶ αἶ με τριποδες στοναχῆσατε, οἴχετ' Ἀπόλλων,
Οἴχετ', ἐπεὶ βροτὸς με βιάζεται, οὐράνιος φῶς.
Καὶ ὁ παθὼν θεὸς ἐστι, καὶ οὐ θεότης πάθεν
[αὐτή.

Α'. Ὑπολαβὼν δὲ ὁ παραβάτης, Δοκῶ σε, φησὶ, ὦ Ἀρτέμει, οὐ στρατηγὸν ἐν Αἰγύπτῳ παραγενέσθαι, ἀλλὰ χρησμολόγον τινὰ, μᾶλλον δὲ βωμολόγον, ἢ μὴν ἀγύρτην καὶ γραῶν κωθωνιζομένων λογόδρια, καὶ μύθους παλαιούς καὶ γεγραμμένους ἐπισυνάγοντα. Καὶ ὁ μάρτυς· Οὐ καλῶς ὑπελήφας, ὦ βασιλεῦ, οὐ δὲ τῆς σῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἄξια. Ἐκ γὰρ τῶν σῶν θεῶν καὶ ἁῶν σοι προσφιλῶν μαθημάτων ποιούμαι τὰς ἀποδείξεις, ἵν' ἐκ τῶν σοι γνωρίμων τὸ τῆς ἀληθείας μάθησις μυστήριον, καὶ μὴ με δόξης τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἐγκαλλωπιζέσθαι ῥήμασι, μηδὲ γὰρ ἔλαιον ἀμαρτωλοῦ τὴν ἐμὴν λιπῆνοι κεφαλῆν, ἀλλὰ τῆς σῆς κηδόμενος ψυχῆς, κινῶ πάντα λίθον, ὥστε πεισθῆναι σε. Ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὡσπερ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ καὶ πρωτόπλαστον ὁ Σατᾶν διὰ τῆς παρακοῆς ἀπετύφλωσεν, οὕτω δὴ καὶ σὲ, βασιλεῦ, φθονῶν σοι τῆς σωτηρίας τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἀπεγύμνωσεν. Ὅτι δὲ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρους θεοὺς ἀποκαλεῖς, αἰσχύνομαι τὸ τῆς ἀμαθίας, ἵνα μὴ καὶ τὸ τῆς κακοδοουλίας εἴποιμι, ὅτι καὶ τιμῶν αὐτοὺς προήρησαι. Καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων μᾶλλον ἀσπάσῃ τὸν ἥλιον καὶ ὄρκον αὐτὸν βασιλείου τιθεσθαι, ἄνω τε καὶ κάτω, κἂν ταῖς ἐπιστολαῖς κἂν τοῖς λόγοις, κἂν ταῖς προσαγορεύσεις, πολὺ τὸ μὴ τὸν ἥλιον, ἀλλὰ τί δὴ ταῦτα μακρηγορεῖν οὐκ ἐξόμνυμαι τὸν Χριστὸν μου; μὴ γένοιτο, τὴν μυστῆρῶν Ἑλλήνων ἀσθεῖαν οὐκ ἀσπάζομαι. ἀλλ' ἐν οἷς ἐδιδάχθη μὲν καὶ τῶν πατρικῶν ἀνθέξομαι παραδόσεων.

ΑΑ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἰουλιανὸς ἐξαπορηθεὶς ἄφωνος ἦν, οὐκ ἔχων ὅ τι καὶ γέγηται, σφόδρα θαυμάσας τὸ

⁶ Psal. cxi, 5; Gen. iii.

A etiam totus quoque id est contemplatus exercitus : et multi hujus rei testas sunt in tuo exercitu. Quid autem hæc dico? Christum enim prophetae nullis ante sæculis prænuntiarunt, ut tu quoque scis optime, nisi tua sponte velis esse surdus. Sunt autem ejus adventus multa testimonia: et, ut alia omittam, eorum, qui a vobis coluntur, deorum responsa, et prædictiones, et scripta Sibyllina, et Virgillii Romani poesis, quam vos vocatis Bucolicam, hæc satis de eo significant. Cæterum ipse quoque Apollo, qui apud vos habetur in magna admiratione, cujus est propria divinatio, de Christo talem effatus est sermonem :

B *O utinam non extremo miserande minister,
Quæsisse, quisnam ille deus, quis spiritus ille,
Instar qui botri complectitur omnia circum,
Lucem, astra, et fluvios, et tartara, et aera, et ignem.
Invitum qui me propellit ab ædibus istis.*

*Sola mihi tripodum nunc ea aurora remansit.
Hei hei me, tripodes, deflete. Exstinctus Apollo est,
Exstinctus. Vir me cælestis lumine perdit.
Et passus Deus est : deitas non passa sed ipsa est.*

XXX. Respondens autem fœdifragus Julianus : Existimo, inquit, o Artemi, te non venisse in Ægyptum ducem exercitus, sed vatem potius quemdam, aut Menagyrtem, ac circumforaneum nebulonem, et annum temulentarum veteres atque adeo antiquatas narratiunculas et fabulas colligentem. Martyr autem : Non recte existimasti, o imperator, nec ut tuam decet sapientiam et virtutem. Ex tuis enim diis, et iis, quæ sunt tibi gratæ, disciplinis, facio demonstrationes, ut ex iis, quæ sunt tibi cognita, discas mysterium veritatis. Neque putes me mihi placere ornatis Græcorum verbis, « Oleum enim peccatoris non impinguet caput meum, »⁶ sed tuæ animæ curam gerens, moveo omnem lapidem, ut tu persuadearis. Existimo namque quod, sicut veterem Adam et primum parentem excæcavit Satan per inobedientiam et esum fructus vitæ arboris, ita etiam, o imperator, invidens tibi salutem, te privavit Christi fide. Quod autem solem et lunam, et stellas, deos vocas, pudet me tuæ ignorantis, ne dicam improbitatis, quod et eas honorare constitueris, et magis quam alias stellas solem amplecteris, et per eum jusjurandum concipis imperatorium, susque deque, et in epistolis, et in sermone, et collocutione sæpe usurpas illud, Per Solem. Sed quid opus est uti pluribus verbis? Non abjuro Christum meum, absit! Gentium execrandam non admitto impietatem, sed maneo in iis, quæ didici, et paternas retinebo traditiones.

XXXI. His Julianus in summam adductus dubitationem, plane obmutuit, nesciens quid ageret, ac valde

admirans martyris variam ac multiplicem doctrinam, et ad respondendum facilitatem. Cui rursus dicit Christi martyr: Dimitte, o imperator, jam mortuam et fetidam gentium religionem (ea enim jam diu putruit), et accede ad Christum: est enim benignus et clemens, et te non repellat, si ducaris poenitentia. Sed fieri non poterat, ut martyr resisteret impetui animæ, quæ mala libens ac volens sequebatur, nec ut revocaret animam, quæ sua sponte tendebat ad interitum. Julianus enim jam diu quidem animo parturiens fulsam gentium religionem, quam conceperat in Ionia ex sua congressione cum Maximo Tyrio philosopho, quandiu quidem superstes fuit ejus frater, et post ipsum Constantius, nihil ausus est aperire propter illorum metum. Postquam autem ii e vivis excesserunt, ipse vero jam rerum potiretur, tunc ipse se aperte exuens, repente toto animi studio erupit ad gentium vanitatem. Respondit itaque martyri: Quoniam mea verba contempsisti, o sceleratum caput, ausus es autem vel facere periculum, ut converterer ad eundem, ad quem tu, Christi cultum, ego quoque te dignis rebus vicissim remunerabor. Jubet itaque exui martyrem, et subulis ferreis candentibus ejus latera configi, et acutis tribulis dorsum ejus pungi, et dirumpi, dum supinus trahitur. His autem quamprimum illatis, erat ei eadem, sicut prius, constantia. Multis itaque horis se martyre fortiter gerente in tormentis, et nullam emitente vocem aut gemitum, mœstus ille et tristis, tanquam victus, surrexit e tribunali, et jubet martyrem rursus abduci in carcerem, et neque panem neque aquam ei præberi, nec quæcunque ad victum sumunt homines. Ipse autem profectus est ad Daphnem, qui est Antiochiæ locus jucundissimus.

XXXII. Circa mediam autem noctem apparuit Christus martyri oranti in custodia, animum ei addens, et se cum eo omnino futurum pollicens, et dicens: Quomodo ipse me confessus fuisti coram hominibus super terram, ego quoque te confitebor coram Patre meo, qui est in cœlis. Hæc cum martyr audiisset a Domino, confidit, et tota nocte Deum glorificavit, et ei egit gratias. A plagis enim suis et vulneribus repente fuit relaxatus, adeo ut ne vibicis quidem vestigium appareret in sancto ejus corpore. Spatio autem quindecim dierum mansit omnino jejunos in carcere, nutritus pane angelorum, seu gratia boni Spiritus. Julianus vero cum, sicut diximus, venisset Daphnem, sacrificia parabat Apollini, sperans fore ut ab eo cito acciperet responsa. Daphne est suburbanum Antiochiæ, situm in ejus locis altioribus, et tectum omne genus arboribus: quo in loco et aliarum arborum et præsertim cupressorum, maxima fuit plantata multitudo, pulchritudine, altitudine et magnitudine nequaquam imitabilis. Labuntur

Α πολυμαθὲς τοῦ μάρτυρος καὶ πρὸς ἀπόκρισιν ἐτοιμότερον. Πρὸς δὲ πάλιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς φησὶ, Ἄφες, ὦ βασιλεῦ, τὴν νεκρὰν ἤδη καὶ ἐξωδηκυῖαν τῶν Ἑλλήνων θρησκείαν (αὕτη γὰρ καὶ πρὸ πολλοῦ οἰστέπει), καὶ πρόσελθε τῷ Χριστῷ· μακρόθυμος γὰρ ἔστι καὶ φιλόανθρωπος, καὶ οὐκ ἀπέσεται σε μεταμελούμενον. Ἄλλ' οὐκ ἦν ἄρα γνώμησιν ἐθελόκακούσης ἀντισχεῖν τὸν μάρτυρα ταῖς ὀρμαῖς, οὐδ' ἀνακαλιέσθαι ψυχὴν αὐτομόλως χωροῦσαν πρὸς τὴν ἀπώλειαν. Ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς, πάλαι τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ ψυχὴν ὠδίνων, ἐκ τῶν ἐν Ἰωνίᾳ γενομένων αὐτῷ μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Μάξιμον φιλοσόφων συνοουσιῶν, ἐφ' ὅσον μὲν δτε ἀδελφὸς αὐτῷ περιῆν, καὶ μετ' αὐτὸν Κωνσταντίου, ὁ δὲ οὐδὲν παραγυμνοῦν ἐθάρβρει· διὰ τὸ ἐξ ἐκείνων δέος, ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐξ ἀνθρώπων ἦσαν, αὐτὸς δὲ τῶν πραγμάτων ἤδη κύριος ἦν, τότε δὴ εἰς τὸ φανερὸν ἀπαμφισιάμενος, πάσις ἀθρόον εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐξεβράβη ταῖς προθυμίαις. Ἀπεκρίνατο τοιγαροῦν πρὸς τὸν μάρτυρα, Ἐπεὶ τοὺς ἐμοὺς ἐφ' αὐλίσας λόγους, ὦ κακὴ κεφαλὴ, ἐτόλμησας δὲ καὶ καθεῖνα πείραν. ὥστε πρὸς τὸ αὐτὸν σοὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἴθεσ μεταβαλεῖν, ἀντιφιλοτιμησομαί σοι κἀγὼ τοῖς ἀξίοις ῥήμασι. Κελεύει· τοίνυν ἀπογυμνοῦσθαι τὸν μάρτυρα καὶ σούβλαις σιδηραῖς πεπρακτωμέναις τὰς πλευρὰς αὐτοῦ διαπερονᾶσθαι, καὶ τὸν νῶτον αὐτοῦ τριβόλοις ὀξέσι κατακεντᾶσθαι· καὶ διαβρῆγγουσθαι συρόμενον ὑπτιον. Τούτων δὲ πρὸς τὰχος ἐπενεχθέντων τῷ μάρτυρι, ἡ αὐτῆ καρτερία ἦν αὐτῷ, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον. Ἐπὶ πολλαῖς οὖν ταῖς ὥραις ταῖς βασάνοις ταύταις ἐγκατερουῖτος τοῦ μάρτυρος, καὶ μηδὲ μίαν φωνὴν ἢ στεναγμὸν ἀφιέντος, κατηφῆς ἐκείνος καὶ σκυθρωπὸς ὥσπερ ἡττώμενος, ἐξηνέστη τοῦ βήματος, καὶ καλεῖται τὸν μάρτυρα πάλιν ἐπὶ τὴν εἰρκτὴν ἀπαχθῆναι, καὶ μήτε ἄρτον μήτε ὕδωρ αὐτῷ παρασχεθῆναι, μηδ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν μεταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι. Αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν Δάφνην ἐξώρμησε τῆς Ἀντιοχείας τὸ χαριέστατον.

ΑΒ'. Περὶ δὲ μέρας νύκτας ἐπὶ τῆς φυλακῆς εἰχομένην τῷ μάρτυρι, ὁ Χριστὸς ἐπιφανίζεται, θάρτος τε ἐντιθεῖς καὶ συνεῖναι αὐτῷ καθάπαξ ἐπαγγελλόμενος, Ὅσπερ αὐτὸς, λέγων, ὠμολόγησάς με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμολογήσω κἀγὼ σὲ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ταῦτα ὁ μάρτυς ἀκούσας πρὸς Κυρίου, ἐθάρσησε, καὶ παρ' ὄλην νύκτα δοξολογῶν ἦν, καὶ χάριτας ὁμολογῶν τῷ Θεῷ. Ἀνεῖθη γὰρ ἐκ τῶν πληγῶν καὶ τῶν τραυμάτων αὐτοῦ παραχρῆμα, ὥστε μηδὲ μῶλωπος ἔχνος ἐν τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ ἐντετυπῶσθαι σώματι. Ἡμερῶν δὲ πεντεκαίδεκα διαγενομένων, ἄσιτος ἔμεινε τὸ παραπάν ἐν τῇ εἰρκτῇ, ἀγγέλων ἄρτων, εἴς' οὖν χίριτι τοῦ ἀγαθοῦ τρεφόμενος Πνεύματος. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, ἐπὶ τὴν Δάφνην γενόμενος, ὥσπερ ἐφημεν, θυσίας ἦν ἐτοιμαζόμενος τῷ Ἀπόλλωνι, εὐέλπεις ὢν, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χρησμούς ταχὺ δέξασθαι. Ἡ Δάφνη δὲ προάστειν ἔστι τῆς Ἀντιοχείας, ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῆς χωρίων κείμενον, ἄλσισι πινυτοῖσις συνηρεφές· ἐνθα τῶν τε ἄλλων πάντων δένδρων, καὶ δὴ καὶ κυπαρίττων ἐξοχόν τι κεφύτευται

χρῆμα πρὸς τε κάλλος καὶ ὕψος, καὶ μέγεθος οὐ μιμητὸν. Νάματά τε γὰρ πανταχῆ διαθέει ποτίμων ὑδάτων, μεγίστων αὐτόθι πηγῶν ἀνακιδομένων· ἀφ' ὧν καὶ ἡ πόλις ἐν ὀλίγαις δὴ πόλεων εὐδροτατη τυγγάνει δοκεῖ, καὶ μὴν οἰκοδομαῖς λαμπραῖς καταλύσεων καὶ λουτρῶν, καὶ τῶν ἄλλων κατασκευῶν εἷς τε χρεῖαν καὶ κόσμον εὐ μάλα πολυτελῶς ἐξήσκηται τὸ χωρίον. Ἐνταῦθα καὶ ἄλλων μὲν δαιμόνων ναοὶ τε καὶ ἀγάλματα ἦν, διαφερόντως γε μὴν τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀρχῆθεν ὑπῆρχε θεραπευόμενον. Αὐτόθι γὰρ καὶ τὸ περὶ τὴν Δάφνην τὴν παρθένον συμβῆναι πάθος ὃ Ἑλληνικὸς ἐπλασε μῦθος ἥς δὴ καὶ μάλιστα φέρειν δοκεῖ τὴν ἐπωνυμίαν ὃ τόπος.

ΑΙ'. Τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τοιόνδε τι τὴν κατασκευὴν ἦν· ἐξ ἀμπέλου μὲν αὐτῷ συνεπιτήγει τὸ σῶμα, θαυμαστὰ τινὲ τέχνη, πρὸς μῖα συμφορὰς ἰδίαν συναρμοσθὲν, χρυσῷ δὲ πᾶς ὁ περικείμενος πέπλος ἀμφιεννύμενος, τοῖς παραγεγυμνωμένοις, καὶ ἀχρῶσις τοῦ σώματος εἰς ἀφραστὸν τι συνεραίνετο κάλλος. Ἐστῶτι δὲ μετὰ χεῖρας ἦν ἡ κιθάρα, μουσηγετούντ' αἰ τινὰ ἐκμιμουμένῃ, αἶ τε κόμμι καὶ τῆς Δάφνης ὁ στέφανος, τὸν χρυσὸν ἀναμίξ ἐπήνθου, ὡς ἔμελλε χάρις ἐξαστράπτειν πολλῇ τοῖς θεωμένοις. Ὑάκινθοι τε αὐτῷ δύο λίθοι μεγάλοι τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἐξεπλήρουσαν τύπον κατα μνήμην τοῦ Ἀμυκλαίου παιδὸς Ὑακίνθου. Καὶ αἰεὶ τὸ τῶν λίθων κάλλος καὶ μέγεθος τὸν μέγιστον προσετέλει τῷ ἀγάλματι κόσμον, ἵν' ὅτι πλείστοις ἀπατᾶσθαι περὶ αὐτοῦ συμβαίη τῷ περικαλλεῖ τῆς προφανομένης μορφῆς, εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτῷ δελεαζόμενοις· ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς Ἰουλιανὸς πεπονθὼς ἦν. Ηλείονα γοῦν ἡ σύμπασι τοῖς ἄλλοις ἀγάλμασι προσῆγε τὴν θύρασμα, χιλιόμβας ὄλας ἐξ ἐκάστου γένους αὐτῷ θυόμενος, καὶ ἀντιλαμδάνων χρηστήρια.

ΑΔ'. Ἐπεὶ δὲ αὐτῷ πάντα τὰ ἀγάλματα βαθεῖα σιωπῆ κατεῖχεν, ἐνταῦθα, νομίσας τὰ ἀπὸ τῆς γοητείας ἐνδεῖν, ἦν ἱεροουργίαν καλοῦσιν Ἑλληνες, Εὐσέβιον τινὰ μέγιστον ἐπὶ τῷ ταῦτα δύνασθαι κεκτημένον ἐν. Ἑλλῆσι κλέος, μεταπεμφάμενος, τοῦτ' προσέταττεν, ἐπίπνοον ὅτι μάλιστα τὸ ἄγαλμα, καὶ ἐνεργὸν ἀποφαίνειν, μηδενὸς ὧν εἰς τοῦτο προσδεῖν αὐτῷ νομίζοι φειδόμενον. Τῷ δὲ, ἐπειδὴ πᾶσας ἐκρυπτοῦ κεινηκῶτι τὰς μηχανὰς καὶ μηδὲν ὅ τι πλεόν ἂν ἐννοήσειεν ὑπολιπομένῃ, τὸν ὁμοιον ἐσσειωπήκει καὶ κατὰ φύσιν τρόπον, οὐδὲν τι μάλλον ἢ καὶ πρόσθεν φηγεγόμενος, ἐνταῦθα ἤδη πρὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐρωτώμενος, καὶ καθότι μάλιστα σιωπῶν, καὶ ταῦτα πόντων τελεσθέντων ἐπ' αὐτῷ τῶν νομιζομένων, τὸν Βαβύλαν ἐφη τῆς σιωπῆς τοῦτου τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαλμάτων αἰτιώτατον εἶναι, αὐτοῦ ἐν τῇ Δάφνῃ κειμένου, ὡς τῶν θεῶν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ὀδελυττομένου, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἔθεσι σφῶν ἐπιποιτῆν οὐκ ἀνεχομένων. Οὐ γὰρ ἠδούλετο τὴν ἀληθεστατὴν αἰτίαν εἰπεῖν, ὃ παντάπασί γε αὐτῆς ἀνεπαίσθητος γεγονώς, ὅτι δὴ κρείττων δύναιμις ἦν σαφῶς, ἡ τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας πεδησαμένη, ὑποκριναμένου σαφῶς διαβόηδην, ὡς λέγεται, εἰρηκῶτος,

ΑΕ'. Ὁ γὰρ δὴ βαβύλας οὗτος λέγεται ἐπίσκοπος μὲν γενέσθαι τῆς Ἀντιοχείας, Νουμεριανῷ δὲ τῷ βα-

A vero in omnem partem fluentia aquarum poculentarum, scaturientibus inde maximis fontibus: quo fit, ut civitas inter cæteras aqua abundet maxime. Præclaris quoque exstructionibus habitaculorum, et lavacrorum, et aliorum ædificiorum locus est magnifice instructus et ornatus. Hic et aliorum quidem dæmonum templa erant et imagines, præcipue autem templum Apollinis colobatur ab initio. Hic enim id, quod de Daphne virgine narratur, accidisse Græcæ flixerunt fabulæ: cujus etiam cognomen maxime videtur ferre locus.

XXXIII. Imago autem Apollinis erat hoc modo constructa: Ei ex vite erat corpus compositum, admirabili quadam arte ita compactum, ut præ se ferret speciem unius coalescentiæ. Auro autem illitus totus, qui induebatur amictus, nudatis, et non auratis corporis partibus, ostendebat quamdam, quæ dici non potest, pulchritudinem. Stanti vero erat in manibus cithara, et eam videbatur pulsare. Comæ autem et lauri corona auro fiorebant permisto, ut magna effulgeret gratia spectatoribus. Duoque magni hyacinthi implebant ei figuram oculorum, in memoriam hyacinthi pueri Amyclæi. Et gemmarum pulchritudo et magnitudo imagini maximum afferebat ornatum, adeo ut quam plurimis in eo decipi contingeret, ut qui propter apparentis formæ pulchritudinem, inescarentur ad eum adorandum. Quod quidem ipsi quoque Juliano evenerat. Majorem certe ei cultum exhibebat, quam omnibus aliis imaginibus, ex singulis generibus ei millia sacrificans, et ab eo expectans responsa.

XXXIV. Cum autem omnes imagines profundum teneret silentium, existimans opus esse præstigiis, quas Græci vocant hierurgiam, accersito quodam Eusebio, quem in gentibus fama erat hac in re multum posse, ei jussit ut quam maxime spirantem et efficacem redderet imaginem, nulli rei parcendo, qua ad hoc opus esse censeret. Cum autem nihil non esset machinatus, et nihil prætermisisset quod sibi in mentem venisset, ille tamen eodem modo tacuisset, neque magis quam antea loqueretur, hic jam rogatus a Juliano, cur maxime taceret, idque cum facta essent omnia, quæ de more fiunt, dixit,

D Babylam esse præcipuam causam silentii tam hujus, quam reliquarum imaginum, cum is situs esset in Daphne utpote quod dii ejus cadaver abhorrent, et ideo more suo venire non sustinerent. Nolebat enim ei causam diceret verissimam, quod scilicet erat aperte major virtus, quæ alligaverat dæmonum operationes: maxime cum dæmon, qui agebat Apollinem, ei aperte respondisset, ut dicitur, se non posse loqui propter Babylam.

XXXV. Hic enim Babylas dicitur quidem fuisse episcopus Antiochiæ, Numerianum autem imperatorem,

volentem ingredi in ecclesiam Christianorum, in quodam festo stans pro foribus, prohibuisse ingredi, dicens se pro viribus non despecturum esse lupum gregem invadentem. Ille autem ab ingressu tunc quidem fuit dejectus, sive quod suspicaretur futuram populi seditionem, sive ipse quoque aliud consilium cepisset. Ægerrime autem tulit constantiam episcopi. Postquam vero ipse dicescit in regiam, jussit eum causam suam defensurum, coram se sisti pro tribunali. Cum ipse autem esset productus, primum quidem accusavit audaciam, quod eum ausus esset prohibere: deinde jussit eum sacrificare dæmonibus, si effugere vellet pœnas criminationis. Ipse autem respondit quidem ad criminationem, rejecit autem exhortationem: illam quidem, dicens, se, cum esset pastor, oportere vel omnia libenter pati pro grege: hanc autem, se non admissurum, ut a vero Deo deficiens sacrificaret iis, qui falso dii dicuntur, et sunt perniciosi dæmones. Deinde ille quidem cum videret eum non parere, jussit ut, cum eum ligassent catenis et compedibus, ad mortem ducerent, caput amputaturi. At is cum duceretur moriturus, assumens cecinit hæc dicta Psalms: « Convertere, anima mea, in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi ⁷. » Porro autem dicunt etiam tres pueros genere fratres, qui ab infantia ab eo nutriti fuerant, ab imperatore fuisse arreptos, et cum nec illi quidem voluissent sacrificare, etsi eis afferretur omnis necessitas, ipsum quoque jussisse imperatorem, eis adimi capita. Quos, postquam venerunt in locum propositum, Babylas ante se statuens priores duxit ad gladium, ne quis eorum timore affectus, mortem recusaret. Cumque eorum capita fuissent amputata, postquam hanc dixisset vocem: « Ecce ego et pueri, quos mihi dedit Deus ⁸: » ipse quoque deinde suum porrexerat collum, ut ense consummaretur, cum prius jussisset iis, qui corpus ejus erant collecturi, catenas et compedes cum eo sepelire: Ut sint, inquit, hæc quoque mihi jacenti ornamento. Atque cum eis quidem certe adhuc jacet, ut aiunt.

XXXVI. Hunc autem Babylam cum ab Eusebio audiisset Julianus esse impedimento statuis, quominus respondeant, jussit statim ejus capsam (est autem e lapide maximo) a Daphne transferre. Statim ergo civitatis profusa multitudo, ut quæ magna de causa accederet, trahebat capsam. Illa autem, tanquam non magis traheretur ab hominibus, quam a potentiore, quæ eam movebat, virtute, celeriter movebatur sequens eorum qui ducebant animi alacritatem. Cum eam ipso die tulissent plusquam quinquaginta stadia, posuerunt in cœmeterio, quod dicitur. Est autem ante civitatem domus, quæ suscepit corpora antiquorum virorum, et quorum fuerunt nonnulli martyres propter pietatem. Atque tunc quidem capsam portarunt in eum locum: Julianus autem parabat multitudinem

Α σιλεί εισελθεῖν βουλομένῳ εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν, κατὰ δὴ τινὰ ἑορτὴν στὰς πρὸ τῶν θυρῶν διεκώλυσεν εἰσελθεῖν φάσκων εἰς δύναμιν μὴ περιόψεσθαι λύκον τῷ ποιμνίῳ ἐπιεισερχόμενον. Τὸν δὲ παραυτίκα μὲν ἀποκρουσθῆναι τῆς εἰσόδου, εἴτι δὴ στάσιν τινὰ πρὸς τοῦ ὄχλου εἶσεσθαι ὑπειδόμενον, εἴτε δὲ καὶ ἄλλως αὐτῷ βουλευθέν ἐν χαλεπῷ μέντοι τὴν ἔνστασιν τοῦ ἐπισκόπου ποιησάμενον. Ἐπεὶ δὲ ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ τὰ βασιλεία ἀπηλλάγη, παραστήσασθαι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπολογησόμενον ἐκέλευε. Καὶ δὲ παραστάντος αὐτοῦ, πρῶτα μὲν τὴν τόλμην τῆς κωλύσεως ἐνεκάλει, ἔπειτα μέντοι κελείει αὐτὸν τοῖς δαίμοσι θύειν, εἰ βούλοίτο γε τὴν ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι δίκην διαφυγεῖν. Τὸν δὲ πρὸς τὴν ἐγκλήσιν τε ἀπολογήσασθαι καὶ τὴν πρόκλησιν διακροσασθαι, τὴν μὲν, φήσαντα ποιμνίον ὄντι αὐτῷ πάντα προσήκειν ἐκυτῶ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου προθυμείσθαι παθεῖν, τὴν δὲ, μὴ ἂν ἐλεῖσθαι τοῦ ὄντος ἀποστάντα Θεοῦ, ψευδωνύμοις καὶ δλετήρσι δαίμοσι θύειν. Εἶτα ὁ μὲν ὡς ἑώρα μὴ πειθόμενον, προσέταξεν αὐτὸν ἀλύσει καὶ πέδασι ἐνδοσασμένους, τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἄγειν, τὴν κεφαλὴν ἀφαίρησοντα, Ὁ δὲ ἐπειδὴ ἤγετο τεθνηξόμενος, ταύτας ἀναλαβὼν, ἤδε τοῦ φαινοῦ τὰς ῥήσεις: « Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε. » Φασὶ δὲ καὶ τρεῖς παῖδας ἀδελφούς τὸ γένος κομιδῆ νέους ὑπ' αὐτῷ ἀνατρεφόμενος ἀναρπαγῆναι τε αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς οὐδὲ αὐτοὶ θύειν ἤθελον, καί τοι παντοίας ἀνάγκης αὐτοῖς προσαγομένης. καὶ αὐτοὺς κελύσαι τὸν βασιλέα τῶν κεφαλῶν ἀφαιρεῖν. Οὗς, ἐπειδὴ ἦκον εἰς τὸ προκειμένον χωρίον, ὁ Βαβύλας ἑαυτοῦ προστησάμενος πηοτέρους προσῆγε τῷ ξίφει, τοῦ μὴ τινὰ τρέσαντα αὐτῶν ἀναδύναι τὸν θάνατον. Καὶ ἀποτεμνομένων ταύτην ἀνεϊπὼν τὴν φωνήν, « Ἴδού ἐγὼ καὶ τὰ παῖδια ἅμοι ἔδωκεν ὁ Θεός, » καὶ αὐτὸς μετέπειτα προὔτεινε τὸν οἶκετον αὐχένα τῷ ξίφει τελειωθῆναι, ἐντειλάμενος, τοῖς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀναλεξομένοις, τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας αὐτῷ συνῆσαι, Ἴν' ἤ μοι ταῦτα, φησὶ, καὶ κειμένων κόσμος. Καὶ δὲ μετ' αὐτῶν ἔτι τυγχάνει κείμενος, ὡς φασί.

Λς'. Τοῦτον τὸν Βαβύλαν ὁ Ἰουλιανὸς ἐπειδὴ πρὸς τοῦ Εὐσεβίου ἤκουσε κώλυμα τοῖς ἀγέλασι εἶναι τοῦ μὴ χρῆν, αὐτίκα προσέταξεν αὐτῇ ἰσχυρῶς, λίθου δ' ἔστι μεγάλου πεποιημένη, μεταγείν ἀπὸ τῆς Δάφνης. Εὐθὺς οὖν ὁ τῆς πόλεως ὄχλος, προχυθέντις ὡς ἐπὶ μεγάλῃ αἰτίᾳ περιβαλλόμενοι, εἴλκον τὴν θύκην. Ἡ δὲ ὡς οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων ἐλοκόμενη μᾶλλον, ἢ κρείττονος αὐτῆν κινούσης δυνάμεως, ἐφθανε τὴν τῶν ἀγόντων προθυμίαν ἐφεπομένη, αὐθημερόν γε τοὶ αὐτῆν σταδίους πλέον ἢ πενήκοντα κομισάμενοι, ἐν τῷ καλουμένῳ κοιμητηρίῳ κατέθεσαν· ἔστι δὲ πρὸ τῆς πόλεως οἶκος σωματῶν καλαιῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐν τῷ γε ἐπ' εὐσεβείᾳ μαρτυρούμενον πολλὰ δεδεγμένος. Τότε μὲν οὖν ἐνταῦθα τὴν θύκην εἰσεκόμισαν, ὁ δὲ Ἰουλιανὸς παρεσκευάζετο πλήθος ἱερῶν τε καὶ ἀναθημάτων, ὡς τῇ ὑστεραίᾳ σὺν αὐ-

⁷ Psalm. cxiv, 7. ⁸ Isa. viii, 18.

τοῖς εἰς τὴν Δάφνην ἀναθησόμενος, καὶ νῦν γε δὴ πάντως ἐλπίζων, εἰ μὴ τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτοῦ γε τοῦ Ἀπόλλωνος τεύξεσθαι ἀποκριθισομένου. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ αὐτῷ πᾶσα ἡ τῆς πρὸς αὐτοῦ ἐλπίς ἦν, καὶ ὅτι αὐτῷ τι μᾶλλον ἢ ἑτέρῳ τὸ τοιοῦτον χωρίον διαφέρειν ἦν κατὰ τὴν μαντικὴν τέχνην, καὶ ὅτι περ αὐτῷ μόνῳ ἀνεῖτο ἡ Δάφνη. Ὁ δὲ Εὐτέβιος καὶ οἱ προλεγόμενοι ἱερεῖς καὶ τῶν νεωκόρων τὸ πλῆθος, προσδεχόμενοι τὸν βασιλέα, ἐν ἀγῶνι μεγάλῳ καθίσταντο καὶ διηγρῦνον περὶ τὸ ἄγαλμα, πάντα πραγματευόμενοι, ὅπως, ἐπειδὴν ἀφίκηται, τύχοι αὐτοῦ φθεγγόμενος, ὡς ἄλλης γε αὐτῶν ἔτι προφάσεως οὐδὲ μιᾶς εἰς ἀναβολὴν ὑπολειπομένης.

ΛΖ'. Ἐπειδὴ δὲ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πῦρ ἀθρόως κατενεχθὲν ἐνέσκηψε τῷ νεῷ, καὶ ἅμα πανταχόθεν αὐτοῦ δραξάμενον ἐπίμπρα αὐτῷ ἀγάλματι καὶ αὐτοῖς ἀναθήμασι. Πάντων δὲ ὁμοῦ καταπλεγόμενων, καὶ τοῦ πυρὸς ἐπὶ μέγα ἐξαιρουμένου, βοῆ μὲν αὐτίκα μεγάλη περὶ τὸν νεῶν ἦν καὶ θορυβος οὐδενὶ ἰοικώς. Καὶ δὴ πολλῶν ἐπαμύναι προθυμομένων οὐδεὶς ἦν ὁ πρὸς τὸ πῦρ ἀντισχεῖν δυνησόμενος, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἔβηον, τῷ ἄρχοντι τῆς ἐφίας Ἰουλιανῷ μηνύοντες ὁ δὲ λοιπὸς ὄχλος ὑπὸ ἐκπλήξεως ἴσταντο, θεαταὶ τοῦ παραδόξου τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς συμφορᾶς γινόμενοι. Τὸ δὲ πῦρ οὐδενὸς ἦν τῶν ἄλλων ἀπτόμενον, τσαύτης γε καὶ οὕτως ἀμφιλοφοῦς ὕλης ἐκεῖ πεφυκυίας, ὅτι μὴ μονώτατον ἐμπεσόν, κατέφλεγε σὺν τοῖς ἐνοῦσι τὸν νεῶν ὡς τὸ μὲν ἄγαλμα καὶ πᾶν ὅτι ἐν ἀναθήμασιν ἦν, καθάπαξ ἀφανισθῆναι, βραχεία δὲ λειφθῆναι τῶν οἰκοδομημάτων, τῇ Δάφνη σμῆτι τοῦ πάθους, ἃ καὶ νῦν ἔτι δείκνυσι σαφέστερον τὸ δεῖγμα τοῦ θεηθᾶτου πυρὸς. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὰ συμβάντα ἀκούσας, ὀργῆς τε πίμπλαται καὶ δεινὸν ποιησάμενος, εἰ Χριστιανοὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἐπιτωθήσιν αὐτῷ μέλλοιεν, αὐτίκα προστάττει τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐξωθεῖν ἐκκλησίας, καὶ ταύτην μὲν ἄθρατον αὐτοῖς παντελῶς ἀποφαίνειν, ὡς ὅτι ἀσφαλῆστατα αὐτῇ ἀποκλεισάμενος, τὰ δὲ κειμήλια πάντα δημοσιεύει. Δίδωσι δὲ καὶ τοῖς Ἑλλήσιν ἄδειαν ὥστε εἰσιέναι αὐτοῦ εἰς τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας καὶ ποιεῖν ὅσα καὶ βούλοιντο.

ΛΗ'. Τούτων οὖν παρὰ τοῦ τυράννου καὶ ἄσεβοῦς κελυσθέντων, τί των μεγίστων κακῶν οὐκ ἐπετελέσθη; Τί δὲ τῶν ἀπηχεστάτων οὐκ ἐλέχθη, πάντων ἀφῆψεν γλώσση λαλούντων τὰ ἄβρῆτα κατὰ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, καὶ βλασφημούντων εἰς τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν. Ἐν μὲν γὰρ Σεβαστῇ ἐπικληθείσῃ τὰ ὀνόματα τοῦ προφήτου Ἐλισσαίου καὶ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐκ τῶν θηκῶν ἐξαγαγόντες, καὶ ἀλόγων ἀκαθάρτοις ὁστέοις προσμύζαντες κατέκαυσαν, καὶ τὴν κόνιν εἰς τὸν ἀέρα ἐλάκμησαν ὡς τὸν τοῦ Σωτήρος ἀνδριάντα, ἐν Πανεαδί τῇ πόλει πρὸς τῆς αἰμορροούσης γυναικὸς κατασκευασθέντα μεγαλοπρεπῶς, ἦν ὁ Χριστὸς ἰάσατο, καὶ ἰδρυνθέντα ἐν ἐπιστήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως, ὃν μετὰ χρόνον γνωσθέντα ἐκ τῆς αὐτόθεν φουμένης βοτάνης τοῦ θαύματος, οἱ Χριστιανὸι ἀράμενοι ἐν τῷ τῆς ἐκκλησίας διακονικῷ ἔστησαν,

A victimarum et donariorum, ut qui esset postridie cum eis Daphnem ascensurus, tunc quidem certe sperans omnino, si non alios, at ipsum Apollinem responsurum. Eo enim spectabat spes prompti et alacris illius animi, quod locus ei magis, quam alii, videbatur præstare scientia divinandi : et quod ei soli consecrata erat Daphne. Eusebius autem, et qui prius dicti sunt sacerdotes, et multitudo ædituorum, valde laborabant et vigilabant circa imaginem, exspectantes imperatorem : et omnia agentes, ut, cum venerit, eum habeat loquentem, cum nulla excusatio esset eis relicta ad dilationem.

XXXVII. Cum vero nox jam multum processisset, ignis repente e cælo demissus in templum cecidit : et cum ipsum omni ex parte apprehendisset, ipsam exussit imaginem cum ipsis donariis. Cumque omnia simul conflagrarent, et ignis valde extolleretur, protinus quidem fuit in templo magna vociferatio, et nulli similis tumultus. Tunc multi quidem parati erant opem ferre, nullus autem erat, qui posset igni resistere. Sed alii quidem currebant ad civitatem, id significaturi Julianio : reliqua vero multitudo stabat obstupefacta, contemplans calamitatem, quæ ipseos invaserat. Ignis autem nihil aliud tangebatur, cum tanta et tam copiosa illic esset materia, nisi quod solum cum iis, quæ inerant, templum comburebat : adeo ut imago quidem, et quæcunque illic erant donaria fuerint omnino deleta : pauca autem ædificia Daphne remanserint, signa ejus quod acciderat : quæ etiam nunc quoque apertius indicant ignem, qui missus fuerat divinitus. Julianus autem cum audivisset ea, quæ occiderant, ira repletur et grave arbitratus, si propter ea quæ acciderant Christiani essent eum ludificaturi, jubet statim eos e magna expelli ecclesia, et provideri, ne illis ad ipsam omnino pateat aditus, ac demum quæ ibi erant pretiosa publicari. Dat autem gentibus potestatem, ut ingrediantur in ecclesias Christianorum, et faciant quæ velint.

XXXVIII. Cum ergo impius hæc jussisset tyrannus, quod non maximum malum factum est? Quid non autem absurdissimum et turpissimum dictum est, omnibus lingua effrenata nefanda loquentibus D adversus fidem Christianorum, nefanda loquentibus et blasphemantibus Dominum et Deum nostrum Jesum Christum in omnibus civitatibus? Nam in civitate quidem, quæ olim vocabatur Samaria, postea vero et condita fuerat ab Herode, et appellata erat Sebaste, oesa prophetæ Elisei et Baptistæ Joannis (ut putabant) e loculis educentes, et cum immundis brutorum ossibus commiscentes, exusserunt, et cinerem in aerem cribrarunt ac ventilarunt : Salvatoris autem statuam, quæ in Paneade civitate a muliere, quæ profluvio sanguinis laborabat, et a Christo curata fuerat, magnifice constructa et in insigni civitatis loco posita fuerat : quam

post tempus cognitam ex miraculo herbæ, quæ illic nascebatur, Christiani acceperunt, et posuerunt in diaconico : eam gentes detraxerunt, et funibus alligatis pedibus traxerunt per forum, donec paulatim interiit, relicto solo capite, et raptō a quodam, dum gentes tumultuarentur, dicentibus iis verba blasphema et abominanda in Dominum nostrum Jesum Christum, quæ nemo unquam homo audivit.

XXXIX. Sceleratissimo autem tyranno audienti erant hæc deliciæ, et ei magnam afferebant voluptatem. Unde etiam post hæc jussit excitari templum Judæorum, quod erat Hierosolymis : et e civitate expulsis Christianis, Judæis reliquit habitandam. Quamobrem quemdam quoque Alypium, falsæ religioni virum deditissimum, et comitis dignitate honestatum, eo mittit, jubens ut magno studio templum rursus ædificaret, quod Vespasianus et ejus filius Titus simul cum civitate destruxerunt et exusserunt. Oportebat enim ad affectum deduci verbum Christi, qui est ipsa veritas, nempe : « Non manebit lapis super lapidem, qui non destruat⁹. » Quod quidem studens falsum ostendere stolidus iste, contendebat templum rursus ædificare, etiamsi frustra laborabat, ea aggrediens, quæ fieri non poterant. Nam cum magno studio concurrissent, qui Deum occiderant, Judæi, et magna manu et summa animi alacritate opus aggredierentur, et jaciendis fundamentis fossam foderent argenteis (ut dicunt nonnulli) ligonibus et hamis, essentque jacturi fundamenta, vehementissima irruens nocte procella, quod exinanitum quidem fuerat, rursus aggressit. Cum fulgura autem et tonitrua continenter demitterentur, et dies jam appropinquaret, fuit terræmotus adeo ingens, ut multi perierint : et ignis emissus ex iis, quæ jaciebantur, fundamentis, combussit omnes, qui sunt illic inventi. Atque hæc quidem sic gerebantur.

XL. Julianus autem cum sedisset pro tribunali in loco quem vocant Basilicam, et curasset sistendum martyrem : Audiisti omnino, inquit, o tu quoque vir maxime impie, ab iis, qui ea, quæ tu, audent aggredi, quænam ausi sint infelices adversus Apollinem, qui est in Daphne, et quemadmodum eum exusserunt cum ipsis sacris et donariis, adeo ut opus admirandum, et maxime venerandum, fuerit ab igne consumptum. Sed non gaudebunt his nostra irridentes. Ego enim pro eo exigam pœnas septuagiessepties, quomodo dicunt vestra Eloquia. Martyr autem : Audiivi, inquit, quod ira divinitus immissa, et ignis e cælo missus, deum tuum occiderit, et totum ejus templum consumpserit. Si ergo erat deus, cur non se servavit ex igne ? Fœdifragus autem Julianus : Videris, o maxime impie, tu quoque forte his insultare, et libenter irridere, tanquam qui vindictam aliquam sis a Deo tuo consecutus. Martyr autem : Mihi omnino, inquit, venit in mentem ridere, et exsultare propter lapsu-

⁹ Marc. XIII, 2.

Α τοῦτον οἱ Ἕλληγες κατασπάσαντες, τῶν ποδῶν τε σχολίνους ἐξάψαντες, ἔσρραν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἕως οὗ κατὰ μικρὸν ἀποθραυόμενος ἠφανίσθη, μόντης τῆς κεφαλῆς καταλειφθείσης καὶ ἀρπαγείσης ὑπὸ τινος ἐν τῷ θορυβεῖσθαι τοὺς Ἕλληνας, λαλοῦντων αὐτῶν βλάσφημα καὶ ἀπηχέστατα ῥήματα εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἃ μὴ τις ἀνθρώπων ἤκουσε πώποτε.

ΛΘ'. Τῷ μέντοι παρανομωτάτῳ τυράννῳ ἀκούοντι ταῦτα τρυφῇ ἦν, καὶ πολλὴν αὐτῷ ἐνεποίει τὴν ἡδονήν. Ὅθεν ἐπὶ τοῦτοις καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Ἰουδαίων ναὸν ἐκέλευεν ἀνίσταῖν, καὶ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς πόλεως ἐκβαλῶν, τοὺς Ἰουδαίους ἀνῆκεν οἰκεῖν. Ἐφ' ᾧ δὲ καὶ Ἀλύπιόν τινα, ἄνδρα δευσιδαιμονέστατον, κόμητα τιμήσας, ἀποστέλλει, ἐντειλόμενος σπουδῇ πολλῇ τὸν ναὸν ἀκοικοδομησῆσαι, ὃν Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος ὁ τούτου υἱὸς καὶ αὐτὸν ἅμα τῇ πόλει καθεῖλον καὶ ἐνεπύρισαν. Ἔδει γὰρ εἰς πέρας ἔλθειν τὸ τῆς ἀληθείας ῥῆμα Χριστοῦ, τὸ, « Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθῆ. » Ὅπερ ὁ ἀνόητος οὗτος ψευδὲς ἀποδείξει φιλονεικῶν, τὸν ναὸν ἔσπευδεν ἀνοικοδομεῖν, εἰ καὶ εἰς μάρτυν ἔκαμην, ἀνγνῶτοις ἐπιχειρῶν. Συνοδραμόντων γὰρ σπουδῇ πολλῇ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων, καὶ τοῦ ἔργου χειρὶ τῇ πάσῃ καὶ προθυμίᾳ ἀντιλαμβανομένων, τὴν τε τάφρον τῶν θεμελίων ἐξορυττόντων ἀργυραῖς, ὡς τινες φασίν, ἅμα καὶ σκάφαις, καὶ τοὺς θεμελίους μελλόντων καταβαλέσθαι, σφοδροτάτῃ καταγίγς ἐπελθοῦσα, τὸ κενωθὲν μὲν ἀντεχώννυ, ἀστραπῶν δὲ καὶ βροντῶν συνεχῶς καταπεμπομένων, σεισμὸς ἐγγιζούσης λοιπὸν ἡμέρας ἐγένετό, ὡς τε πολλοὺς καὶ ὑπαίθρους μένοντας ἐναποψύξει καὶ πῦρ ἐκ τῶν ὀρυσομένων θεμελίων ἐξενεχθὲν, πάντα τοὺς εὐρεθέντας ἐκείσε κητέφλεξεν. Ἐπράττετο μὲν οὖν ταῦτα τῆδε.

Μ'. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς, τοῦ βήματος προκαθίσας ἐν τόπῳ ὃν Βασιλικὴν ἔθος καλεῖν, τὸν μάρτυρά τε παραστησάμενος. Πάντως ἤκουσας, ἔφη, καὶ αὐτὸς, ἀσεβέστατε, τῶν κατὰ σὲ τολμώντων πᾶσιν ἐπιχειρεῖν, ὅπερ οἱ κακοδαίμονες ἐτόλμησαν κατὰ τοῦ ἐν τῇ Δάφνῃ ναοῦ τοῦ σωτήρος Ἀπόλλωιος, καὶ ὅπως ἐνέπρησαν τοῦτον αὐτοῖς ἱεροῖς καὶ ἀναθήμασιν, ὡς καὶ τὸ θυμαστὸν ἔργον καὶ πάντιμον δαπάνη, γενέσθαι πυρός. Ἄλλ' οὐ χαίρησουσι τοῦτοις ἐπιχλευάζοντες τὰ ἡμέτερα. Ἐγὼ γὰρ ἀπαιτήσω τὴν ὑπὲρ τούτου ποιήν ἐδομογκοντάκις ἑπτὰ, καθὼς φησι τὰ ἡμέτερα λόγια. Καὶ ὁ μάρτυς, Ἦκουσα, φησι, ὡς θεήλατος ὀργὴ καὶ πῦρ οὐρανόθεν καταπεμφθὲν, κατέσχε τὸν θεόν σου, καὶ αὐτὸν τὸν ναὸν ἀνάλωσεν ἅπαντα : εἰ οὖν θεὸς, ἦν, τί μὴ ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πυρός ἐρύσατο ; Καὶ ὁ παραβάτης, Τάχα καὶ αὐτὸς ἔοικας μοι, ἀνοσιώτατε, ἐπικερτομεῖν, τοῖς δὲ καὶ ἡδέως καταγελᾶν, ἅτε δὴ τις ἐκδικίας παρὰ τοῦ Θεοῦ σου τυχῶν. Καὶ ὁ μάρτυς : Ἐμοὶ πάντοτε γελᾶν μὲν ἔπεισι καὶ κομπάζειν ἐπὶ τῇ πτώσει τῶν σῶν

θεῶν, ἀφρονέστατε, σεμνύνεσθαι δὲ καὶ χαίρειν ἐφ' οἷς ὁ Θεὸς μου καθ' ἐκείστην θυματουργεῖν, ἐκδικήσιν δὲ τῶν παρὰ σοῦ μοι ἐπαγομένων ἐκεῖ δέξομαι, ὅπότεν τὸ πῦρ ἐκείνῳ σε καταλάβῃ, καὶ ἡ διαιωνίζουσα κόλασις. Κάνταῦθα δὲ οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ τὸ « Μνημόσυνόν σου ἀπολείται μετ' ἡχου. » Καὶ ὁ παραβάτης· Εἰ οὖν ἐπὶ τούτοις ἀγάλλῃ, προσθήκην ἐγὼ σοι θήσω τῆς ἡδονῆς. Ἀλλὰ φεῖδομαί σου δι' οἰκείων χρηστότητα, καὶ βούλομαι σε τῆς οἰκείας ἀνοίας παυσάμενον, σῶφρονι λογισμῷ χρῆσασθαι, καὶ προσελθόντα θῆσαι τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς. Καὶ ἀξιώματι γὰρ μεγίστῳ τετιμήσῃ, καὶ πλοῦτος ἰκανὸς ἄνωθ' ἐν σοὶ καὶ ἐκ προγόνων συνήθροισται, καὶ πολλοῖς σε πλεονεκτημασίαι ἀρετῆς ἐκόσμησεν οἱ θεοί, καὶ αὐτὸς ὡφθης περὶ τοὺς εὐηργετηκότας ἰσχυρὸς. Καὶ ὁ μάρτυς· Τί μαινῇ, παρανομώκατε, καὶ ἀσχολῇ ἐπὶ τοῖς τοῖς ἀνοήτοις, ἐάσατε τὰς βαρβαρικὰς ἐπιναστάσεις, καὶ τὸν Περσικὸν ἀναβαλλόμενος πόλεμον, δι' ὃν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐσάλευσας, εἰς ἐμὲ τὸν τοῦ Θεοῦ δοῦλον τὴν ἄληθιν ἀγίαν σχολήν; Ὅν οὖν βούλει καθ' ἡμῶν θάνατον ἀποφαίνου· ἐγὼ γὰρ οὔτε τοῖς θεοῖς σου λατρεύω, οὔτε τοῖς προστάγμασι τοῖς σοῖς πείθομαι.

ΜΑ'. Ταῦτα ὁ παραβάτης ἀκούσας, καὶ θυμῷ πλησθεὶς τὴν καρδίαν, λατόμους μετακαλεῖται καὶ λιθοξόους, καὶ, Ὅρατε, ἔφη, τῆνδε τὴν πέτραν; δεῖξάς ἀπότρομόν τινα κατέναντι τοῦ θεάτρου· ταύτην διχῆ διελόντες, καὶ θάτερον μέρος εἰς γῆν ὑπτιον θέμενοι, ἄνωθ' ἐν αὐτὸν ὕραπλώσαντες, τῷ ἐτέρῳ μέρει μεθ' ὀρμῆς συγκαλύψατε, ἵν' οὗτος μέσος ἀποληφθεὶς, σάρκας τε καὶ ὅσα διαφθαρείη, καὶ ἔργων αὐτοῖς μάθοι τίνα τε ἀνθίσταται, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ βοηθείας παραπολεύσοι. Τοῦ ἔργου δὲ θάττον τοῦ λόγου περαιωθέντος, καὶ τοῦ ἁγίου τῶν πετρῶν μέσον ἀποληφθέντος, ἰσαύτη τις ἦν ἡ πιέζουσα τοῦτον βία, ὥστε τῶν ὀστέων αὐτοῦ καταθραυσμένων, ἤχόν τινα καὶ κρότον τοῖς πολλοῖς ἐξακούεσθαι, καὶ γὰρ πάντα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ διεβράβη, ἡ ἀρμονία τε πᾶσα τῶν ὀστέων συντέτριπτο, αἱ κόραι τε τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἰδίας ἐλπεπιδήκεσαν ἕδρας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων ἀναγκῆς, τῆς πρὸς Θεὸν ὠδῆς οὐκ ἡμέλει, Ἐψαλε γὰρ· Ἐν πέτρῳ, λέγων, Ὑψώσας με, ὠδηγῆσάς με, ὅτι ἐγεννήθης ἐλπίς μου πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ. Ἐστῆσας ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνας τὰ διαβήματά μου. Δέξαι οὖν, παῖ Θεοῦ μονογενὲς, τὸ πνεῦμά μου, καὶ μὴ συγκλείσῃς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν. Οὕτως αὖν ἐν μέσῳ τῶν πετρῶν ἡμέραν ὅλην καὶ νύκτα τοῦ μάρτυρος διαμείναντος, ἐκέλευσεν ὁ παράνομος διαζευχθῆναι τὰς πέτρας, τέλειον διεφθάρθαι τοῦτον καὶ μηδ' ὅτι οὖν αὐτῷ πνεύματος μέρος καταλειπεῖσθαι ὅσον ἀπὸ τοῦ πολλοῦ ἐκείνου βάρους οἰόμενος. Ὁ δὲ τῶν πετρῶν διαιρεθειῶν ἐξῆει βαδίζων καὶ τοῖς ἰδίοις ποσὶ χρώμενος, θαῦμα ὄντως ὀρῶσι μόνοις οὐκ ἀπιστούμενον. Ἀνθρώπος γυμνός, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐκκεκομμένους, ὅσα δὲ συντετριμμένα, μέλη δὲ καὶ σάρκας τῆ τῶν πετρῶν συμπεύξει ὡς ἂν τις

A tuorum deorum, o stultissime : gloriari autem et lætari propter miracula, quæ Deus meus facit quotidie. Ultionem vero eorum, quæ a te mihi intentantur, illic accipiam, quando te ignis ille comprehenderit et æternum supplicium. Porro autem hic quoque, non multo interjecto tempore, « Memoria tua peribit cum sonitu¹⁰. » *Fœdifax* vero Julianus : Cum videam te suppliciis delectari, ego tibi accessionem afferam voluptatis. Sed tibi parco propter meam benignitatem, et volo te, dimissa ignorantia sapienti uti ratiocinatione, accedentem sacrificare diis immortalibus. Nam et maxima dignitate es ornatus, et satis magnæ divitiæ a tuis majoribus tibi sunt congregatæ, et multis virtutis dotibus te dii honestarunt, etiamsi conspectus sis ingratus in eos, qui te affecerunt beneficio. *Martyr* autem : Quid insanis, inquit, o iniquissime, et immoraris in his, quæ nihil proficiunt ? mittens autem aggredi *Barbaros*, et bellum differens *Persicum*, propter quod universon orbem terræ commovisti, in me Dei servum totum consumis otium. Quamcunque ergo vis mortem in nos pronuntia. Ego enim neque deos tuos colam, neque tuis jussis parebo.

XLI. Hæc cum audisset Julianus, et esset animus ejus ira repletus, accersit lapidas, et : Videtis, inquit, hanc petram ? (ostendens quamdam præruptam ex adverso theatri). Eam in duas partes dividite : et cum alteram partem supinam in terram dejeceritis, et eam desuper hunc maleficum extenderitis, altera parte cum impetu ipsum cooperite, ut is medius interceptus simul habeat carnes et ossa corrupta, et factis ipsis discat cuinam resistat, et an Dei sui fruatur auxilio. Eo autem facto dicto citius, et sancto in mediis petris intercepto tanta erat vis quæ eum premebat ut, cum ejus ossa confringerentur, quidam sonus et fragor a multis exaudiretur. Disrupta enim sunt omnia, quæ erant intra ipsum, et contritæ sunt omnes compages ejus ossium, et oculi excesserunt e sede propria. Sed quamvis esset ad hanc adductus necessitatem, non neglexit tamen ad Deum canere. Psallebat enim, « In petra, dicens, exaltasti me, et deduxisti me, quoniam factus es spes mea, turris virtutis a facie inimici. Staluiti supra petram pedes meos, et direxisti gressus meos¹¹. » Accipe ergo, *Fili Dei unigenite*, spiritum meum, et ne concludas me in manus inimicorum. Sic ergo cum in medio petrarum totum diem et noctem mansisset martyr, jussit sceleratus Julianus disjungi petras, eum penitus interiisse, et nullam spiritus partem esse ei relictam præ illo nimio onere arbitrans. Ille autem amotus a petris, egressus est, incedens, et suis utens pedibus, revera miraculum maxime admirandum. Homo nudus, cui egressi quidem erant oculi, ossa contrita, membra et carnes petrarum complicatione compressa, ejus autem intestina omnia misere effluerant : is (o novum et alienum specta-

¹⁰ Psal. xi, 7. ¹¹ Psal. lx, 3, 4 ; xxxix, 3.

olum) ambulabat, et disserebat, et loquebatur adversus tyrannum. Unde is quoque stupore afflictebatur, ut qui martyrem tanquam monstrum aliquod cerneret : et dicebat iis qui aderant : Videte rem plane novam et plenam prodigii. Non est iste veneficus et præstigiator ? Per immortales et invictos deos, non putabam, o viri, hunc execrandum adhuc vivere. Is autem et intestinis, et universa campagne ei dissoluta, et incedit, et loquitur. Sed dii eum reservarunt ad multorum insipientum correctionem, ut esset terriculum iis, qui eorum supermundanam non adorant potentiam.

XLII. Sic dixit, et martyri : Ecce, miser, inquit, et oculis es privatus, et sunt tibi membra omnia inutilia et perdita. Quenam ergo spes est adhuc tibi reliqua ? In quem sperasti inaniter ? Sed deorum invocata benignitate, ad eos accede. Fient tibi fortasse propitii, et non tradent te iis, quæ sunt apud inferos, suppliciiis. Martyr autem Christi cum audiisset supplicium, subrisit, et dixit tyranno : Dii tui me tradent suppliciiis ? et quonam modo illi, cum suas pœnas non effugerint, fient aliorum punitores ? Illis paratus est ignis æternus : illis tartarus, et stridor dentium. Cum quibus ipse quoque traderis igni immateriali, in æternum puniendus : quoniam Filium Dei conculcasti, pretiosum ejus sanguinem, quem pro nobis effudit, communem existimans : et Spiritum gratiæ affecisti contumelia, in quo fuisti sanctificatus¹². Mihi autem pro parvo hoc labore et brevi cruciatiu dabuntur multa dona et splendida et coronæ victoriæ. Sed quid hæc ad te, qui te omnino tradidisti dæmonibus ? Discede ergo a me, discede, operator iniquitatis, quoniam nulla est luci societas cum tenebris¹³, et quamcunque velis fer in nos sententiam. Jam enim et verbis, et factis es certior factus, me tuæ voluntati minime esse cessurum.

XLIII. Hæc cum audiisset [fœdifragus Julianus, et esset omnino in summam adductus dubitationem : Artemius, dixit, qui deorum abnegavit religionem, Romanis autem et nostris relictis rationibus, pro Romano et Græco maluit dici Christianus, et pro duce et augustali Galilæus magis studet nominari, gladio execrandum habeat caput amputatum. Hanc cum sententiam accepisset, et ad cælum aspexisset : Deus, inquit, ago tibi gratias, quod me corroborasti indignum tuum famulum, ut conculcarem stimulos diaboli, et contererem ejus laqueos, quos paravit pedibus meis : pudoreque et

Α εἴποι ἀλληλεσμένα κάτω τε τὰς ἔγκατα πάντα δεινῶς κατεβρύχηκότα, οὗτος, ὦ ξένου θαύματος ! περιεπάτει καὶ διελέγετο, καὶ πρὸς τὸν τύραννον ἀντεφθέγγετο· ἐξίπληττε γὰρ καὶ αὐτὸν οἶόν τι τέρας φαινόμενος, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας. Ὁρᾶτε, ἔλεγε, πρᾶγμα καινὸν ὄντως καὶ τερατείας μεστόν. Ἄρ' οὐ φαρμακὸς οὗτος καὶ γόης. Νῆ τοὺς ἀθανάτους καὶ ἀηττήνους θεοὺς, οὐκ ᾤμην, ὦ ἄνδρες, τούτονι τὸν παλαμναῖον ἐν τοῖς ζῶσι τετάχθαι, οὗτος δὲ, καὶ τῶν ἐντοσθίων καὶ τῆς ἀρμονίας ἀπάσης διαλυθείσης αὐτῷ, καὶ βαδίζει καὶ φθέγγεται. Ἄλλ' οἱ θεοὶ τοῦτον ἐταμείσαντο, εἰς πολλῶν ἀφρόνων σωφρονισμόν, ἢ ἢ μορμολύκειον, τοῖς τὸ κράτος αὐτῶν μὴ προσκυνοῦσι τὸ ὑπερκόσμιον.

MB'. Οὕτω τε ἔφη, καὶ πρὸς τὸν μάρτυρα· Ἰδοῦ, ταλαίπωρε, λέγει, καὶ ὀφθαλμῶν ἐστερήθης καὶ μελῶν ἀπάντων ἀχρεῖως οὕτω καὶ διεφθαρμένως ἔχεις. Ποία οὖν ἐτι ὑπολείπεται σοὶ ἐλπίς ; Πρὸς ὃν διακενῆς ἔλπιος ; Ἄλλὰ τὴν εὐμένειαν τῶν θεῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόσελεθε τούτους· ἴσως ἰεοὶ σοὶ γενήσονται, καὶ οὐχὶ ταῖς ἐν ἄδου παραδώσουσι τιμωρίαις. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς, τιμωρίαν ἀκούσας, ἐμειδίασε, καὶ φησι πρὸς τὸν τύραννον, Οἱ σοὶ θεοὶ με ταῖς κολάσεσι παραδώσουσι ; Καὶ πῶς ἐκείνοι, τὰς ἰδίας ἐκφυγόντες κολάσεις, ἐτέρων μᾶλλον ἔσονται κολασταί ; Ἐκείνοις ἠτοίμασται τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἐκείνοις δὲ τάρταρος, καὶ ὁ τῶν δόδοντων βρυγμός· μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς πυρὶ ἀλύφω παραδοθήσεται αἰωνίως κολάσθησόμενος, ὅτι τὸν Ἰῶν τοῦ Θεοῦ κατεπέτασας, τὸ αἷμα τούτου τὸ τίμιον, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεε, κοινὸν ἠγησάμενος, καὶ ἐνυδρίσας εἰς τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐν ᾧ ἠγεάσθης. Ἐμοὶ δὲ ὑπὲρ τοῦ μικροῦ τούτου καμάτου, καὶ τῆς ἐν βραχεῖ τιμωρίας, πολλοὶ καὶ φιλότιμοι δοθήσονται δωρεαὶ καὶ στέφανοι νικητήριοι, Ἄλλὰ τί ταῦτα πρὸς σὲ τὸν ἀπαξ τοῖς δαίμοσιν ἑαυτὸν παραδόντα ; Ἀπόστηθι τοιγαροῦν ἀπ' ἐμοῦ, ἀπόστηθι, ἐργάτα τῆς ἀνομίας, ἐπεὶ μηδεμίαν κοινωνίαν φωτὶ πρὸς σκότος, καὶ ἦν βούλει καθ' ἡμῶν ἐπένεγκε τὴν ἀπόφασιν· ἥδη γὰρ πεπληροφόρησαι καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν, ὅτι τοῖς σοῖς θελήμασιν αὐτὸς οὐχ ὑπέικω.

MG'. Τούτων ἀκούσας ὁ παραβάτης καὶ τοῖς δλοῖς ἀπορηθεὶς, Ἀρτέμιος, εἶπεν, ὁ τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἐξαρνηθεὶς, τοὺς Ῥωμαίκοις δὲ καὶ ἡμετέροισι λόγους ἀπολιπὼν, Χριστιανὸς τε καλεῖσθαι ἀντί Ῥωμαίου καὶ Ἑλλήνης προελόμενος, καὶ ἀντι Δουκὸς καὶ Αὐγουσταλλοῦ, Γαλιλαῖος μᾶλλον ὀνομάζεσθαι φιλοτιμούμενος, τὴν μιαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἐκκοπτέσθω τῷ ξίφει. Ταύτην οὖν τὴν ἀπόφασιν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς δεξάμενος ἐξῆλθε τοῦ βήματος χαίρων, καὶ προθύμως τοῖς ἀπάγουσιν ἐφεπόμενος· ὡς δὲ καὶ τὸν τόπον κατέλιπε, χάριν αἰτεῖται παρὰ τῶν ἀναιρεῖν βουλομένων, βραχεῖαν προσευχῆς ὄραν. Λαθῶν τοίνυν καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀπειδῶν, Ὁ Θεός, εἶπεν, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἐνίσχυσάς με τὸν ἀνάγιον δοῦλόν σου καταπατῆσαι τὰ κέντρα τοῦ διαβόλου, καὶ τὰς αὐτοῦ παγίδας συντρίψαι, ἅς ἠτοί-

¹² Hebr., x, 29. ¹³ II Cor., vi, 14.

μασε τοῖς ποσὶ μου, αἰσχῦναί τε καὶ πληρῶσαι ἐτιμίας τὸ πρότωπον σοῦ σε τὸ τοῦ κόσμου ὡς ἀπολιπόντος, καὶ ὀπίσω τοῦ πλανήσαντος αὐτὸν ἀκολουθήσαντος, διαδόλου· εὐχαριστῶ σοι, μονογενὲς Υἱὸ τοῦ Πατέρος, ὅτι ἠξίωσάς με τοῦ βραβεῖου τῆς ἄνω κλήσεως καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων σου, καὶ ἐτελείωσάς με ἐν τῇ ὁμολογίᾳ σου. Καὶ νῦν ἐπικαλοῦμαι σε, Δέσποτα, ἐπίθε ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐπὶ τὴν ταπεινωσίν μου, καὶ δὸς ἀναψυχὴν τῇ κληρονομίᾳ σου, ὅτι ἠσθένησε καὶ οὐ κατηρτήσω αὐτήν· ἰδοὺ γὰρ οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν καὶ οἱ μισοῦντές σε ἔβρανον κεφαλὴν καὶ ἐβουλεύσαντο κατὰ τῶν ἁγίων σου, λέγοντες· Διαῦτε καὶ ἐξολοθρευσομεν αὐτούς, καὶ οὐ μὴ μνησθῆ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἔτι. Ταῦτα κομπάζει Ἰουλιανὸς, ταῦτα βλασφημῶν γλώττω βοᾷ, ταῦτα ἀπειλεῖ τῷ λαῷ σου, Δέσποτα, ὑπὲρ οὗ ἐξέχεας τὸ σὸν αἷμα. Ἰδοὺ γὰρ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαπται, τὸ ἁγίασμα σου ἐμπέπηρται, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ οἴκου σου περιήρηται, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης σου ἐξουδένωται διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Ἀλλὰ σὺ, μακρόθυμε Κύριε, στήσον τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν, καὶ ἐλέους ἐν ὀργῇ μνήσθησι, καὶ τὸν θυμὸν σου σέβσον, ὃν ὃν ἡμεῖς ἐξεκώσαμεν ἐν τῷ προρογίζειν σε τὸν φιλόνητον. Θραῦσον εἰδωλολατρείας ὑπερήφανον κεφαλὴν, τὴν νῦν πάλιν κινουμένην, καὶ κατὰ τῶν ὁσίων ἐπαυρομένην. Δὸς ἐδαφισθῆναι τὰ πονηρὰ τούτης νήπια, ὑπὸ τὴν ἀβραγαῆ πέτραν τῆς σῆς ὁμολογίας καὶ πίστεως, ἵνα ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου, καθαρὰ καὶ ἀμώμητος προσάγηταί σοι θυσία, καὶ δοξάζηται σου τὸ πανάγιον ὄνομα, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΜΔ'. Καὶ κλίνας τὰ γόνατα τρίτον, καὶ προσκυνήσας κατὰ ἀνατολάς, Θεὸ ἐκ Θεοῦ, πάλιν εἶπε, μόνε ἐκ μόνου, βασιλεῦ ἐκ βασιλέως, ὃ ἐν οὐρανοῖς ὢν καὶ καθεζόμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ σε γεννήσαντος Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὃ ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενος, διὰ τὴν ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίαν, ὃ στέφανος τῶν ὑπὲρ σοῦ εὐσεβῶς ἀθλούντων, ἐπάκουσόν μου τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου σήμερον, καὶ μετ' εἰρήνης ἰδέξαι μου τὴν ψυχὴν καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν μετὰ τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Καὶ φωνὴ αὐτῷ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο λέγουσα· Ἰκούςε Κύριος τῶν εὐχῶν σου, Ἀρτέμειε, καὶ τὴν χάριν τῶν ἱματίων σοι ἐχαρίσατο. Σπεῦδε τολῦν τελεῖσθαι τὸν δρόμον σου, καὶ ἀπολάβεῖν τὸ βρασεῖον τὸ ἡτοιμασμένον τοῖς ἁγίοις καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ. Ταύτης ὁ μακάριος τῆς φωνῆς ἀκούσας, καὶ πληροφορίαν ὡσπερ δεξιόμενος, δῆλος ἦν ἡδονῆς πλησθεὶς τὴν ψυχὴν καὶ ἦδη τὴν τρυφὴν καὶ δόξαν ἧς ἀπολαύειν ἔμελλε, φανταζόμενος. Ὅθεν καὶ ἄσμενον τὸν αὐχέναν προτεινάς, δέχεται τὴν πληγὴν, εἰκάδα τότε τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος, καὶ αὐτὸς μὲν εἰς οὐρανοὺς ἀνεισι, τῷ προσώπῳ Χριστοῦ ἐμφανισθόμενος,

A ignominia affeceris ejus vultum, qui te reliquit, mundi lucem, et eum secutus est, qui ipsum seduxit, diabolus. Ago tibi gratias, unigenite Fili Patris, quod me dignatus sis bravio supernæ vocationis, et choro sanctorum tuorum, et me consummaveris in tua confessione. Et nunc invoco te, Domine, aspice super me et super humilitatem meam, et da refrigerium hæreditati tuæ, quoniam est imbecilla, et non perfecisti eam. « Ecce enim inimici tui resonuerunt, et qui te odio habent sustulerunt caput, et consilium ceperunt contra sanctos tuos, dicentes: Venite, exterminemus eos, et non fiat mentio nominis Christi amplius ¹⁴. » Hæc jactat Julianus: hæc blasphema lingua effudit: hæc minatur populo tuo, Domine, pro quo tuum sanguinem effudisti. Ecce enim altaria tua sunt effossa: sanctuarium tuum est incensum: et ablatus est decor domus tuæ: et sanguis testamenti tui pro nihilo est habitus propter peccata nostra. Sed tu, patiens Domine, siste tuam in nos indignationem, et in ira memento misericordiæ, et extingue furorem tuum, quem nos accendimus, dum te benignum et clementem ad iram provocarem. Confringe superbum caput idololatriæ, quod nunc rursus movetur et extollitur adversus servos tuos. Da, ut humi allidantur mali ejus infantes ab infracta petra tuæ confessionis et fidei: ut in omni loco tui dominatus, purum et nulli reprehensionis obnoxium offeratur sacrificium: et glorificetur tuum sanctissimum nomen, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, nuno et in sæcula.

XLIV. Et cum ter genua flexisset, et adorasset ad orientem, Deus ex Deo, rursus dixit, solus ex solo, Rex ex Rege, qui es in cælis, et sedes ad dexteram Patris, qui te genuit, quique in terra es versatus propter omnium nostrum salutem, corona eorum qui pro te pie decertant, audi me hodie humilem et indignum tuum famulum, et in pace suscipe animam meam: et fac eam quiescere cum sanctis tuis, qui tibi placuerunt a sæculo. Vox autem e cælo exstitit, dicens: Audivit Dominus tuas preces, o Artemi, et tibi donavit gratiam curationum. Festina ergo consummare cursum tuum, et accipere bravium paratum sanctis omnibus, qui dilexerunt adventum Christi. Hanc vocem cum audiisset beatus Artemius, et quodammodo certior esset factus, aperte ostendebat se esse repletum gaudio, et jam visione apprehendere delicias et gloriam, qua erat fruiturus. Unde etiam cum colum libenter porrexisset, ictum accipit vicesimo mensis Octobris. Et ipse quidem ascendit in cælos, appariturus ante Christi faciem, pro quo etiam mortem suscepit alacriter. Corpus autem et caput in terra reliquit, magnum Christianis solatium,

¹⁴ Psal. LXXXII, 3, 4.

animi medicamentum, insidiarum omnium et dam-
norum remedium.

XLV. Quod quidem cum sustulisset mulier, no-
mine Arista, quæ erat diaconissa Ecclesiæ Antio-
chenæ, idquo curasset, et in capsam imposuisset,
ad felicissimam transmittit Constantinopolim, stu-
dium quidem ponens, ut eo dignum templum ædifi-
caret, ferventioris in eum charitatis indicium.
Cum autem non potuisset, quod volebat, ad effe-
ctum deducere, eo factum est, ut in hodiernum
usque diem in templo Præcursoris ejus sacræ ma-
nerent reliquiæ, quæ conservantur sicut thesaurus,
qui non consumitur, ad gloriam Christi veri Dei
nostri: quem decet honor, potentia, majestas et
magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæcu-
lorum. Amen.

Αὐτὴ οὐ καὶ ἰθανεῖν προθύμως εἴλετο, καὶ τὸ σῶμα
δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν εἰς γῆν καταλείπει, μέγα Χρι-
στιανοῖς παραμύθιον, ἴαμα ψυχῆς, ἴαμα σώματος
πάσης ἐπιβουλῆς καὶ βλάβης ἀλεξιτήριον.

ME'. Ὅπερ φιλόχριστος ἀνελομένη γυνή. Ἀ-
ρίστη τοῦνομα, διάκονος οὔσα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ
Ἐκκλησίας, ἐπιμελείας τε ἀξιώσασα, καὶ θήκη ἐν-
θεῖσα πρὸς τὴν πανευδαίμονα Κωνσταντινούπολιν
παραπέμπει, σπουδῆν μὲν ποιουμένη τοῦ καὶ ναὸν
αὐτῆ ἀξιὸν ἀνοικοδομησῆαι, θερμότερας πίστεως τῆς
πρὸς αὐτὸν γνώρισμα. μὴ δυνήθεῖσα δὲ τῆ θελήματι
πέρας ἐπαγαγεῖν, ταύτη τι καὶ διέμεινεν εἰς
δεῦρο τῆ τοῦ Ἡροδρόμου ναῦ τὰ ἱερὰ τούτων λεί-
ψανα, θησαυρὸς ὡσπερ ἀδάπανος συντηρούμενα,
εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει
τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων
Αμήν.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΒΕΡΚΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΑΠΟΛΕΩΣ.

VITA ET CONVERSATION

SANCTI PATRIS NOSTRI

ABERCII EPISCOPI HIERAPOLEOS.

(Latine ap. Surium Octobr. die 22; Græce ex cod. ms. Paris 1484.)

I. Marco Antonino et Lucio Vero Romanum obti-
nentibus imperium, pervasit decretum in univer-
sam terram, quæ parebat Romanis, jubens offerri
publica sacrificia et libamina diis, qui dicuntur.
Cum hoc ergo decretum tunc missum esset ad
Publium parvæ Phrygiæ præsidem, licebat videre
omnes, qui erant sub ditione Romanorum, cele-
brare festa et sacrificia, et diligenter inservire
jussui Romanorum: senatusque Hierapolitanus et
populus nequaquam aberant a sacro illo publico.
Hic autem ipse, cujus est præsens argumentum,
Abercius, cui erat commissus episcopatus Hierapo-
litanorum, cum vidisset cives candidatos infesta
illa festa peragere ad suæ animæ interitum: et ve-
rum quidem Deum contemptui haberi, surda au-
tem adorari simulacra: falsam phantasiam (ut di-
cam cum divino Habacuc) et erroris caliginem su-
per multos infundi, rem arbitratus gravem et valde
absurdam, et tanquam animo sauciatus pro fratri-

Α'. Μάρκου Ἀντωνίνου καὶ Λευκίου Βήρου, τὴν
αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις διεπόντων ἀρχὴν, δόγμα
ἐπὶ πᾶσαν ἐφοῖτα τὴν γῆν ὄση τότε Ῥωμαίοις
ὑπῆκουε, δημοτελεῖς κελεύον τοῖς λεγομένοις θεοῖς
σπονδὰς τε καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν. Τοῦ γοῦν τοιοῦτου
δόγματος καὶ σὺ τῆ Ποπλίῳ τῆς μικρᾶς Φρυγίας
ἡγεμονεύοντι τότε καταπεμφθέντος, ἦν ὄρῳ τὴν
ὑπὸ Ῥωμαίους πᾶσαν ἑορτὰς τε ἀγοντας καὶ θυσίας,
καὶ σπουδῆ τῆ τῶν αὐτοκρατόρων προστάγματι
διακονουμένους: ἥ τε βουλὴ τῶν Ἱεραπολιτῶν καὶ ὁ
δῆμος, οὐδὲ οὗτοι τῆς κοινῆς ἐκείνης ἀπελιμπάνοντο
τελετῆς, Αὐτὸς δὲ οὗτος, ὁ νῦν ὑπόθεσις ἡμῖν ὑπέρ-
χων Ἀβέρκιος, τὴν Ἱεραπολιτῶν ἐπισκοπὴν ἐγκρι-
χειρισμένος, λευχειμονοῦντάς τε τοὺς πολίτας, καὶ
τὰς ἀνεόρτους ἐκείνας ἑορτὰς ἐπὶ καταστροφῇ, φεῦ!
τῆς ἐαυτῶν ψυχῆς ἐπιτελοῦντας ἰδὼν, καὶ τὸν μὲν
ἀληθῆ θεὸν ἀθέτουμενον, εἶδωλα δὲ κωφὰ προσκυ-
νούμενα, ψευδῆ φαντασίαν εἶναι (ἵνα τὸ τοῦ θεοῦ
Ἀμβάκου φθέγξομαι), καὶ πλάνης ἀγλὸν ἐπὶ πολλοὺς

διαχειρομένην, χαλεπὸν τὸ πρᾶγμα καὶ δεινῶς ἄτοπον ἠγησάμενος, καὶ οἷα ὑπὲρ ἀδελφῶν πληγεί τὴν ψυχὴν, ἐν δάκρυσι τῷ Θεῷ καταμόνας προσήχετο, Θεῖ, λέγων, τῶς αἰώνων, καὶ Κύριε τοῦ ἐλεύου, καὶ δημιουργε τοῦ συμπαντος τοῦδε καὶ συνοχεῦ, ὁ ἐνανθρωπήσας τὸν μονογενῆ σου Παῖδα δι' ἡμᾶς εὐδοκήσας, ἔπιδε καὶ νῦν ἐφ' ὃν ἐδημιούργησας κόσμον, μηδὲ τὴν σὴν τρύτην πόλιν ἐν ἧ με ποιμένα τῶν σῶν ἔθου προδῶτων, καὶ ἦς τῷ ἀναξίῳ ἔμοι τὴν ἐπισκοπὴν ἐνεχειρίσας, χειροποιήτοις οὕτω περιόδῃς βδελύγμασι προσκειμένην· ἀλλὰ τοῦ ἐπισκοτοῦντος αὐτῆ τῆς ἀπάτης νέφους ἀπαλλάξας, τῷ σῷ φωτὶ προσοικεῖωσον.

B. Ταῦτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας προσευξάμενος, καὶ ὑπνῷ δούς ἑαυτὸν, ὄρα νεκρίαν ὠραῖόν τε καὶ καλὸν τὸ εἶδος, ῥάβδον αὐτῷ ἐγχειρίζοντα, καὶ Ἐν τῷ ὀνόματί μου, Ἀβέρκιε, λέγοντα, πορεύθητι νῦν, καὶ σὺντριψον τῇ βακτηρίᾳ ταύτῃ τοῦς τῆς πλάνης αἰτίους. Διωπνισθεὶς οὖν, καὶ ὅτι Κύριος ἦν ὁ φανεῖς αὐτῷ καλῶς ἐννοήσας, εὐθὺς διανίσταται, καὶ θάρσους ἐμπίπλαται, καὶ παμμέγεθές τι ξύλον ἀρπάσας, ἄπεισε πνέων ζήλου καὶ ὀργῆς ἐκεῖνος παρὰ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν, ἔνθα αἱ πλείστα σπονδαὶ αἰ καὶ θυσίαι διετελοῦντο. Ἦν δὲ περὶ που τὴν ἐνάτην ὥραν ἡ νύξ, καὶ τῇ θεῖᾳ πεποθῶς ἐμφανεία, πρῶτα μὲν αὐταῖς χερσὶ τὰς τοῦ νεῦ πύλας ὤθει· καὶ ἐπεὶ αἱ τε κλειῖδες αὐτῷ καὶ οἱ μοχλοὶ συνετρίβησαν, καὶ αἱ πύλαι ἀνεπετάσθησαν, εἰς μέσον τὸν ναὸν εἰσδραμῶν, τὸ ἔστως ἐκέισε τοῦ Ἀπόλλωνος εἰδῶλον κατέαξέ τε καὶ εἰς λεπτὰ διεῖλεν. Ἐῖτα καὶ τὰ τῶν ἄλλων θεῶν περιελθὼν, ἐπίτης διεθήκε. Καὶ οἱ θεοὶ οὐκ ἠμύναντο, καὶ τὰ κωφὰ καὶ μάτατα, κωφὰ οὕτω καὶ ἄφωνα ἦν φωνὴν μεγίστην ἀπὸ τῶν ἔργων ἀφιέντα, ὅτι μεμήνασιν ἄνθρωποι τοιοῦτοι οὗσι προσέχοντες, καὶ θεοὺς αὐτοῦς ὀνομάζοντες, καὶ ὅτι ταῦτα ἅ πάσχει νῦν, δικαίως ἐκεῖνα πάσχει καὶ ἅπαν ἐπαινετῶς.

Γ. Οἱ μέντοι θεραπευταὶ τῶν θεῶν καὶ τοῦ νεῦ ὑπνῶνται, τὰ γεγενημένα ταῦτα κατὰ πολλὴν τόλμαν ἰδόντες, μεστοὶ ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας εἰστήκεισαν. Ὁ δὲ, πρὸς αὐτοῦς ἐπιστραφεὶς, ὀργῆ τε δικαίᾳ ὁ δίκαιος ἀπιδῶν. Ἄπιτε, φησὶ, τῇ βουλῇ καὶ τῷ δῆμῳ παντὶ ἀπαγγεῖλατε, ὡς οἱ θεοὶ ὑμῶν τῇ παραθεσῆσθαι χθὲς αὐτοῖς εὐχαρίᾳ καὶ αὐτῷ ἡμῶν μεθύσαντες, συνέτριψάν τε ἀλλήλους, καὶ εἰς ἔδαφος οὕτω κατέσπασαν. Ἄλλ' ὑμεῖς, εἴ γε δὴ καὶ ὀλίγα φρενῶν μετέχετε, τὰ συντρίμματα τῶν εἰδῶλων ταῦτα καμίνῳ μαράδοτε καὶ πυρὶ. Τάχα γὰρ ἂν οὕτως ὑμῖν οἱ θεοὶ χρήσιμοι μου ὄφθειεν, διὰ τῆς ἀσβέστου, φημί, τῆς ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνων γενησομένης. Ταῦτα πράξας Ἀβέρκιος καὶ εἰπὼν, οἴκαδε ἐπανῆκε, καθάπερ τις ἀριστέυς κοινούς ἀνελῶν πολεμίου, πολλῶν ὄντως ψυχῶν ἀπωλείας αἰτίους. Ἐπανελθὼν δὲ τοὺς πρὸς αὐτὸν συβρέοντα ἐδίδασκεν ὄχλους θεοσεβείας ἀληθοῦς ἔχουσιν, καὶ βίου σώφρονος ἐπιμελεῖσθαι. Ἦν δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα, οἱ τε θῦται καὶ οἱ νεωκόροι προσέειπον τῇ βουλῇ, καὶ προσαγγέλλουσι μὲν Ἀβέρκιον, ἀναδιδάσκουσι δὲ τὰ γεγεννημένα, καὶ ἅμα φωτὶ λόγος εὐθὺς διὰ πάντων ἐχώρει,

A bus, cum lacrymis Deum seorsum precabatur, dicens : Deus sæculorum, et Domine misericordiae, qui hoc universum fabricatus id contines : qui voluisti, ut unigenitus tuus Filius propter nos homo fieret, nunc quoque aspice mundum, quem tu condidisti : neque hanc tuam civitatem, in qua me posuisti pastorem tuarum ovium, et cujus mihi indigno commisisti episcopatum, despicias sic manufactis abominationibus : sed eos liberatos a nube erroris, quæ eis offundit tenebras, adjuuge tuo lumini.

II. Hæc cum magna diei parte esset precatus, et se somno dedisset, videt adolescentem elegantem ac speciosum, virgam ei in manum tradentem, et dicentem : In nomine meo, Aberci, nunc ambula et hoc baculo contere auctores erroris. E somno ergo excitatus, cum recte intellexisset Dominum sibi apparuisse, statim surgit, et impletur fiducia, et maximo ligno arrepto, abiit ille, zelum spirans et iram, ad templum Apollinis, ubi peragebantur plura sacrificia et libamina. Erat autem circa nonam horam noctis. Itaque divina fretus apparitione, primum quidem ipsis manibus pulsavit templi portas : et cum claves et vectes ab eo essent contriti, et apertæ essent portæ, in medium accurrens templum, Apollinis, quod illic stabat, simulacrum confregit ac comminuit. Deinde alia quoque aliorum deorum simulacra obiens, affectit similiter. Dii autem non se defenderunt, et quæ sunt surda et inania, sic erant plane surda et muta, vocem tamen maximam rebus ipsis emittentia, insanos esse homines, qui eos colunt, et deos nominant : et quæ nunc patiuntur, illa quidem juste pati, et valde laudabiliter.

III. Deorum autem cultores, et templi ministri, cum hæc magna audacia facta esse vidissent, erant pleni stupore et dubitatione. Is vero ad eos conversus, et iusta cum ira, justus intuens : Abite, inquit, ad senatum, et toti populo renuntiate, quod dii vestri hesterno inebriati convivio et comessatione, se invicem contriverunt, et sic in terram dejecerunt. Sed vos, si quid sit in vobis sensus, confracta hæc simulacra camino mandate et igni. Sic enim dii vestri vobis forte fuerint utiles, per calcem, inquam, quæ est ex illis facienda. Hæc cum fecisset et dixisset Abercius, domum rediit, tanquam vir fortissimus, suis peremptis hostibus, qui erant revera auctores exitii multarum animarum. Reversus autem docebat multitudinem, quæ ad ipsum confluebat, veram sequi religionem, et moderatæ vitæ curam gerere. Sub ipsam noctem, sacrifici et æditui accedunt ad senatum, et deferunt quidem Abercium, docent autem ea, quæ facta fuerant. Itaque cum primum illuxit, fama per omnes pervasit, quod magnus quidem Abercius in magnum errorem incidisset, in deos autem insurrexisset, et quod ea

de causa non solum diis et imperatoribus, sed etiam populo et universæ civitati deberet dare pœnas. Propere ergo omnes in templum congregati, inter se disceptabant et de eo communicabant. Et qui erant quidem primi ex civibus, et longe aliis antecellebant, consulebant mittere ministros publicos, et Abercium adducere, redditurum rationem, quam de causa hæc sit ausus, et quosnam habeat, qui ei opem ferant. Neque est enim, aiebant, verisimile, eum, qui talia aggreditur, non plures habere adjuutores. Cum ergo illos quoque comprehenderimus, victos simul cum Abercio mittimus ad præsidem, ut meritas luanat pœnas suæ in deos ipsos injuriæ et in imperatores.

IV. Atque iis quidem, qui cæteris præstabant prudentia, sicut diximus, videbatur hoc expedire, et sic, aiebant, erit nobis faciendum. Populus autem cum vidisset manus et pedes, et deorum facies humi projectas, et valde commotus esset, amens, dixerit quispiam, pro amentibus, lignis et lapidibus correptis (talis enim est universa turba, ad iram commota, et ita impetu utens inconsiderato): Eamus, inter se invicem clamabant, eamus, injiciamus ignem in ejus domum, et eam quamprimum accendamus, ut non ille solum, sed etiam quicumque cum eo habitat, et cum eo sentit, male pereat, Senatus autem timens, ne, si exustæ essent ædes Abercii, ædes quoque vicinorum et multorum nulli culpæ affinium, mali quoque simul essent participes: et deinde de iis pœnas sumeret Publius, quod se adjunxissent multitudini, efferatos demulcebat, et æstuantes eorum animos conabatur comprimere. Interim autem facta mora non modica, cum hoc quidam audivissent ex iis qui jam pietatem didicerant, celerrime veniunt ad ædes Abercii: cumque illum invenissent, eos, qui aderant, placido et læto vultu accipientem doctrina pietatis, perinde ac si nihil novi accidisset, ei dicunt paratas insidias, et rogant, ut parum loci det insolenti populi tumultui, et statim excedat e civitate, ne res duas præcipuas amitterent, patrem scilicet et fratres, ipsum scilicet divinum Abercium, quem eis in locum patris dedit Spiritus sanctus, et fratres illos, quos, si is esset superstes, adduceret ad pietatem.

V. Ille autem: Fugitivi, inquit, o fratres, omnino existimaremur a suscipiendis pro Christo perpressionibus, si propter ipsum pati tam turpiter declinarem, idque cum ille sacris jussisset apostolis libere prædicare gentibus verbum pietatis, neque timere aliquid grave, et quod nollent pro nomine ejus non pati in tempore, quo intentantur ea, quæ vexant et cruciant. Nam et propter ipsum mala perpeti est jucundum, et pro illo mori est quavis vita vere jucundius. Verum enim vero parendum est vobis sic volentibus: et fugiendi sunt ii, qui

ὡς μεγάλη μὲν Ἀβέρκιος περιπέσοι πλάνη, καταρθείη δὲ τῶν θεῶν, κίντεῦθεν οὐχ ὅπως αὐτὸν τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς αὐτοκράτορας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ πόλει πάση δίκας ὀφείλειν. Σπουδῇ τοίνυν πάντες ἐπὶ τὸν ναὸν ἀθροισθέντες, ἐσκέπον τό τε, καὶ ἀλλήλοις περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκοινοῦντο. Οἱ μὲν οὖν βελτίους τῶν πολιτῶν καὶ πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκόντες τοὺς δημοσίους συνεβούλευον ὑπηρέτας πέμψαι· καὶ τὸν Ἀβέρκιον ἀγαγεῖν, ὑφέξοντα λόγον δόου χάριν τοιαῦτα τολμήσαι, καὶ τίνας αὐτῷ τοὺς συναραμένους ἔχοι· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τῶν εἰκότων, φασί, τηλικούτοις ἐπιχειροῦντα, μὴ καὶ πλειονὰς ἔχῃ τοὺς συνεργούς. Κάκεινους οὖν κατασχόντες, δεσμίους τῷ ἡγεμόνι σὺν Ἀβερκίῳ ἀποστελοῦμεν, ὅπως ἄξιαν γε δῶσι τὴν δίκην, ὧν εἰς τε τοὺς θεοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς αὐτοκράτορας ὕβρισαν.

Δ'. Τοῖς μὲν οὖν συνείσι τῶν πολλῶν διαφέρουσιν ὡςπερ ἔφημεν, τοῦτο λυσιτελεῖν ἐδόκει· καὶ, οὕτω ποιητέα ἡμῖν, ἔφασαν, ἔσται. Ὁ δὲ ὄμιλος, τὰς τε χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ πρόσωπα τῶν θεῶν ἐβρίμμένα κατὰ γῆς θεασάμενοι, σφόδρα τε κινήθητες, ἀνόητοι, φαίη τις, ὑπὲρ ἀνοήτων, καὶ ξύλα καὶ λίθους ἀρπάσαντες (τοιούτου γὰρ ὄχλος ἀπαξ εἰς ὄργην κινήθεις, καὶ οὕτως ἀλογίστῳ τῇ ὀρμῇ χρώμενος), ἴωμεν, πρὸς ἀλλήλους ἐβόων, ἴωμεν· πῦρ κατὰ τῆς αὐτοῦ βάλωμεν οἰκίας, καὶ ταύτην διὰ τάχος ἀνάψωμεν, ὡς ἂν μὴ ἐκεῖνος μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶς ὅστις σύνοικος αὐτῷ καὶ δρόφρων κακῶς ἀπόλωνται. Ἢ μέντοι βουλή, δεισασα μὴ, τῆς Ἀβερκίου οἰκίας ἐμπρησθείσης, αἱ τε τῶν γειτόνων καὶ πολλῶν ἄλλων ἀναίτιων συμμετᾶσχωσι τοῦ κακοῦ, ἔτα δίκας οὗτοι Ποπλίῳ ὑπόσχωσι, τῷ πλῆθει ἑαυτοὺς διανείμαντες, κατέψων τε ἄγριαίνοντας καὶ φλεγμαινούσας καταστέλλειν αὐτοῖς τὰς ψυχὰς ἐπειρῶντο. Ἐν τούτῳ τοίνυν διατριβῆς οὐ μικρὰς γενομένης, αἰσθόμενοι τινες τῶν τὴν εὐσεβίαν ἤδη καταμαθόντων, ἐν πολλῷ τῷ τάχει πρὸς τὸν τοῦ Ἀβερκίου οἶκον ἐφίστανται· καὶ τοῦτον καταλαβόντες τῇ τῆς εὐσεβείας διδασκαλίᾳ τοὺς παρόντας ὡς ἤδιστα ἐν ἡμέρῳ οὐ τῆ ὄψει καὶ φαιδρᾷ δεξιόμενοι, ὡςπερ οὐδενὸς καινοῦ γενομένου, φράζουσιν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ ἀντιβολοῦσι μικρὰν τινα χῶραν δοῦναι τῇ ἀτάκτῳ ῥοπῇ, καὶ τῆς πόλεως αὐτίκα ὑπεξελθεῖν· ὡς δὲ μὴ δύο, τὰ καιριώτατα, πατέρα τε ζημιωθῶσι, καὶ ἀδελφοὺς, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν θεῖον Ἀβέρκιον, ὃν εἰς πατρικὴν μοῖραν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔταξε, καὶ ἀδελφοὺς ἐκείνους, οὗς, εἰ οὗτος ἐπιβίψῃ, προσάγοι τῇ εὐσεβείᾳ.

Ε'. Ὁ δὲ, Δραπέται μὲν, ἔφη, πάντως ἐν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων, ἀδελφοί, νομισθεῖσθαι, εἰ τὸ δι' αὐτὸν παθεῖν ἡγενησὶς οὕτως ἐκφύγοιμεν. καὶ ταῦτα τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐκείνου κελεύσαντος κηρύττειν σὺν παρρησίᾳ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον τοῖς ἔθνεσι, μηδὲ φοβεῖσθαι τι τῶν ἀβουλήτων ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν καιρῷ τῆς τῶν ἐπηρεάζοντων ἐπαγωγῆς. Τό τε γὰρ κακοπαθεῖν δι' αὐτὸν ἡδὺ, καὶ τὸ ὑπὲρ ἐκείνου ἀποθανεῖν ζωῆς πάσης ἀληθῶς ἡδίων. Πλὴν ἀλλὰ πιστεύον ὑμῖν οὕτω βουλομένοις, καὶ τοὺς ἐπιόντας καθ' ἡμῶν φευ-

κτιόν. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο μόνον Χριστοῦ, φεύγειν ἀτεχνῶς τοὺς διώκοντας. Ταῦτα ἔφη, καὶ ἅμα σὺν αὐτοῖς ἐξελθὼν, ἔπεισι κατὰ μέσην τὴν πόλιν παρὰ τὴν ἀγοράν. Ἐνθα δὴ καὶ εἰς τόπον ὃς οὕτω παρ' αὐτοῖς Φραγγέλιον ἐκαλεῖτο καθίσας, τὸ κήρυγμά τε τῆς ἀληθείας ἐδίδασκε τοὺς παρόντας, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἤξιον, ὡς ἐκείνους ἀξιούσθαι δυνατὸν ἦν, καὶ δεῖν ἔλεγε τὸν τῷ θεῷ βαπτίσματι τελειωθέντα, καὶ Χριστιανὸν ἀξιωθέντα ἡδὴ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, τῶν μὲν παρόντων ἡδέων καταρρονεῖν, ἐπίκαιρα γὰρ, ὀρέγεσθαι δὲ μόνῃς τῆς ἀθανάτου ζωῆς. Ἐπεὶ καὶ μόνῃ ὡς ἀληθῶς αὕτη ζωὴ, ἦν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἡτοίμασεν ὁ Θεός. Ἐν ὅσῳ οὖν ταῦτα οὕτω πρὸς αὐτοὺς διελέγετο, τὸ κατ' αὐσοῦ φερόμενον πλῆθος τὸ πρῶγμα μολόντες, καὶ ὅτι οὐκ ἠγάπησεν οἴκοι περὶ τῆς οἰκίας διεξιέναι πίπτεως, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κηρύσσει καὶ παρῶσιάζεται τὴν εὐσέβειαν, εἰς πλείονα τὴν μανίαν παροξυνθέντες καὶ θερμότερον ζέσαντες πνεύματι, οὐκ ἔτι καθεκτοὶ ἔμενον, οὐδὲ τοῖς βελτίστοις τῆς πόλεως ὑπέβαιναι οἷοι τε ἤσαν, ἀλλὰ σὺν θορύβῳ καὶ κραυγῇ κατ' αὐτοῦ ὤρων μόνου τοῖς ὁδοῦσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ διασπαράξαι βουλόμενοι.

ς'. Ἐπειδὴ δὲ ὡς αὐτόν τε ἡδὴ ἐγένοντο, καὶ ὅσον οὕτω τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν αὐτῷ ἔμελλον, ἰδοὺ τρεῖς νεανίσκοι, πονηρῶν πάλαι δαιμόνων εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐνακηψάντων, ἐκ τοῦ αἰφνιδίου περιβρόχῳ ἀμείβονται τὰ ἐσθῆτας ἐκθέουσι τοῦ ἡλίου, τὰς οἰκίας αὐτῶν χεῖρας δάκνοντές τε καὶ στρεβλοῦντες, τοὺς ὀφθαλμοὺς διαστρέφοντες, ἀφρόν τοῦ στόματος ἀποπτύοντες, ἄσχημόν τινα καὶ ἀλλόκοτον φωνὴν ἀφιέντες, οἱ καὶ προσδραμόντες τῷ Ἀθερκίῳ, Ὁρκοῦμέν σε κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Θεοῦ, ὃν σὺ κηρύττεας, ἰσχυρῶς ἐδῶν, μὴ πρὸ κειροῦ βρασανίσαι ἡμᾶς. Τοῦτο τῷ μὲν πληθεῖ, τὴν ἄλογον ἐκείνην ἐπέσχευ ὁρμὴν· τοῖς νεανίσκοις δὲ πέραις ἐγένετο τοῦ κακοῦ, μᾶλλον δὲ, εἰ δεῖ ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀμφοτέροις ἔσσησε τὴν μανίαν, τοῖς μὲν τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων, τῷ πληθεῖ δὲ τὴν ἐξ ἀπαιδεύτου φύσεως κατὰ τοῦ ἁγίου κεινυμένην. Ἰστάντο οὖν πάντες ἀτενὲς αὐτόν βλέποντες, μόνῃ τῇ κοσμιότητι τοῦ ἀνδρός καὶ τῇ τῶν ἡθῶν γαληνότητι τὰς ὁρμὰς πεδηθέντες, καὶ τὸ μέλλον εἰς ὃ τι οὖν ἐκβῆ περιμένοντες. Ὁ μὲντοι θεῖος Ἀθερκίος οὐδὲν μελλήσας, εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν τρεψάμενος. Ὁ τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ Πατῆρ, εἶπεν, ὃ, κἂν μυριάκις ἀμαρτωμέν, αὐτὸς τὰ πρὸς σωτηρίαν οἰκονομῶν· δέομαι καὶ ἱκετεύω σε λύσαι τοῖς νεανίσκοις τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων ἐπήρειαν· ἵνα καὶ αὐτοὶ τὸ λοιπὸν κατὰ τὸ σὸν ὡσι θέλημα πορευόμενοι, καὶ πολλοὺς ἄλλους τῷ περὶ αὐτοὺς θαύματι προστεθῆναι σοι παρασλεύσασιν· ὥστε πάντα γινῶναι ὅτι σὺ εἶ Θεός μόνος καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερος πλὴν σοῦ. Ταῦτα εὐξάμενος τῷ Θεῷ, καὶ εἰς τοὺς νεανίσκους ἰδὼν, πληττεῖ τούτων τῇ μετὰ χεῖρας βλάβῳ τὰς κεφαλὰς, Ἐν ὀνόματι τοῦ ἑμοῦ Χριστοῦ, εἰπὼν, ἐξέλθετε ἐκ τῶν νεανίσκων τούτων, δαιμόνια πονηρὰ, μηδὲν ἄπο τοῦ λυμηνάμενα. Καὶ τὰ μὲν δόξαντὰ τινα μεγίστην ἀφείναι φωνὴν, εὐθὺς ἀπηλλάττοντο· οἱ δὲ

A nos invadunt. Nam hoc quoque plane jubet lex Christi, fugere videlicet eos, qui persequuntur, Hæc dixit, et simul cum eis egressus, per mediam civitatem vadit in forum. Ubi etiam cum sedisset in loco, qui apud eos vocabatur Fragellium, docebat eos qui aderant, præconium veritatis, et eos dignabatur Dei cognitione, prout illi poterant esse digni; et dicebat oportere eum, qui erat divino baptismo initiatus, et dignus habitus, qui jam Christianus et esset et nominaretur, quæ aderant quidem, jucundam despicere: esse enim brevia et caduca: expellere autem vitam solam immortalem. Nam ea sola est vere vita quam Deus paravit iis, qui ipsum diligunt. Interim autem dum hæc dissecebat, cum quæ in eum ferebatur id rescivisset multitudo: et quod non satis habuit domi verba facere de sua fide, sed etiam publice prædicat, et libere annuntiat suam religionem, majori insania perciti, et ferventes acriori spiritu, non amplius contineri poterant, nec volebant optimatibus cedere civitatis: sed cum tumultu et clamore in eum impetum faciebant, ipsum, et eos qui cum ipso erant, dentibus propemodum volentes discerpere.

VI. Cum autem jam ad ipsum venissent, et mox essent manus in eum injecturi, ecce tres adolescentes, cum maligni dæmones eos longo ante tempore invasissent, repente ruptis vestibus e populo excurrunt, suas manus mordentes et torquentes, oculos invertentes, spumas in ore agentes, et confusam quamdam alienamque vocem emittentes. Qui cum accurrissent ad Abercium: Adjuramus te per verum et solum Deum, quem tu prædicas, vehementer clamabant, ne nos torqueas ante tempus. Hoc multitudinis quidem illum a ratione alienum cohibuit impetum: adolescentibus autem sedavit malum: aut potius, si verius sit dicendum, utrisque repressit insaniam, adolescentibus quidem insaniam, quæ proficiscebatur a dæmonibus: multitudini autem eam, quæ ex inerudita et rudi natura commota erat adversus sanctum. Stabant ergo omnes eum fixis intuentes oculis, maxima ejus moderatione et morum tranquillitate eorum impetu refrenato, atque expectabant, quisnam futurus esset exitus. Divinus autem Abercius nihil cunctatus, cum se convertisset ad orationem: Sancti tui Filii Jesu Pater, dixit, qui etiamsi millies peccaverimus, ipse ea dispensas, quæ pertinent ad salutem, rogo te et obsecro, ut dæmonum insultum solvas adolescentibus, ut ipsi quoque de cætero ambulent, tuam sequentes voluntatem, et efficiant eo, quod in ipsis fiet, miraculo, ut multi alii tibi adjungantur, atque omnes cognoscant, te solum esse Deum, et non esse alium præter te. Hæc cum Deum esset precatus, et aspexisset adolescentes, percudit eorum capita virga, quam habebat in manibus: In nomine mei Christi, dicens, exite ex his adolescentibus, mala dæmonia, eos nihil offendentia. Et illa quidem visa vocem edere maximam, protinus abierunt: ii vero, depulsa ea, quæ tunc propter dæmones eos obsidebat,

caligine, cum parum aspexissent, et veluti respirassent, illius sanctos pedes osculantur, et nullam edentes vocem, eos diu tenent, adeo ut omnes existimarent eos esse mortuos. Ipse autem cum apprehendisset illorum dexteram, facit eos surgere sanæ mentis. Et illi quidem, quæsitis vestibus, cum eas induissent, cernebantur deinceps vestiti, et sanæ mentis, et ab Abercio minime recedentes.

VII. Cum hæc autem vidisset turba, omnes veluti una mente et uno ore: Tu es solus verus Deus, qui per tuum prædicaris Abercium, magna voce dixerunt. Ei rei fert testimonium repentina illa commutatio multitudinis, quæ usque adeo fuit capta miraculo, ut nullus defuerit, qui non haberet agnitionem: imo omnes ad divinum baptismum accurrerint, ex paratis Abercio insidiis hoc præclarum interim consecuti, nempe suam salutem. Cæterum dicebant esse aliquid, quod eos maxime conturbabat: se enim pertimescere ne propter magnum dedecus, quo multitudo peccatorum perfudit animam, sic permanerent nequaquam Deo accepti. Accedentes itaque dicebant: Doce nos, homo Dei, an sit nos Deus patienter aspecturus, an nobis mala redditurus propter ea peccata, quæ fecimus in ignorantia, quod etiam horremus, propter quod dolemus, quod timemus ac formidamus. Ille autem propius accedens, quam potuit maxima et clarissima voce: Viri, inquit, qui nunc credidistis, si non perseveretis in veteribus vestris operibus, et paternis traditionibus, sed recedatis ab omni vitio, invidia, inquam, odio, immunditia, et aliis, quæ prius fecistis, cum essetis in ignorantia, ipse erit vobis propitius, in quem nunc sincere credidistis: qui etiam eos vocans, qui sunt aggravati peccatis: « Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos ¹ » Habemus exempla innumerabilia ejus benignitatis. Quamobrem in ipsum credentes, vos omnes ei vestras dedicate animas, et spe non frustrabimini. Sed graves, dicebant, plagas accepimus, totos nos ipsos antea dedentes obscenis corporis voluptatibus, et maxima ex parte servientes corporis voluptatibus, et maxima ex parte servientes corporis desiderii, et adhuc malam habemus consuetudinem, tyrannidem in nobis exercentem. Ille autem: Accurrite, inquit, quamprimum ad medicum, et jejunium, labores, preces, lacrymas, peccatorum confessionem, et illarum ipsarum, quæ vos vexant, cogitationum, et ad malum faciendum impellunt: quod etiam per divinum Osee longo ante tempore Deus utpote non ab eis factum, exprobrat Judæis: Cur, dicens siluistis impietatem, et ejus fructum vindemiastis ²? Hæc utilissima medicamenta ipsi vobis imponite: et nec vulnere quidem vobis remanebit vestigium.

VIII. Cum eos sic divinum alloqueretur Aber-

¹ Matth. II, 28. ² Osee x, 13.

Α τὴν κατέχουσιν αὐτοὺς τέως ὑπὸ δαιμόνων ἀγλῶν ἀποβεδληκότες, διαβλέψαντές τε μικρὸν καὶ οἷον ἀνενεγκόντες, τοῖς ἀγίοις ἐκείνου ποσὶν ἑαυτοὺς διδοῦσι, καὶ ἄφωνοι τούτων ἐπὶ πολὺ ἔχονται, ὡστε καὶ θανεῖν αὐτοὺς νομίζεσθαι παρὰ πάντων. Αὐτὸς μέντοι, λαθόμενος ἑκατέρου τῆς δεξιᾶς, νήφοντας αὐτοὺς διανίστησι. Καὶ οἱ μὲν ἐσθῆτας ἐπιζητήσαντες καὶ ταύτας ἐνδύντες, εἰματισμένοι τὸ λοιπὸν ἐωρῶντο καὶ σωφρονοῦντες, καὶ Ἀβερκίου μηδ' ὅπως οὖν ἀφιστάμενοι.

Ζ'. Ὁ δὲ ὄχλος, ταῦτα ἰδόντες, ὡς περ ὑπὸ μίᾳ πάντες γνώμῃ καὶ γλώττῃ. Σὺ εἰ ὁ μόνος ἀληθινὸς θεὸς ὁ διὰ τοῦ σου κηρυττόμενος Ἀβερκίου, μέγα ἐφθέγγεσαντο. Μαρτυρεῖ τῷ πράγματι καὶ ἡ ἀθρόα τοῦ πλήθους ἐκείνου μεταβολή, οὕτω κατ' ἄκρας ἀλύτων τῷ θαύματι, ὡς μηδένα τούτων ἀπολειφθῆναι τῆς ἐπιγνώσεως· ἀλλὰ τῷ θεῷ πάντας βαπτίσματι προσδραμεῖν, κλὸν πάρεργον τῆς Ἀβερκίου ἐπιβουλῆς τῆν ἑαυτῶν σωτηρίαν ποιησαμένους. Πλὴν εἶναι τι τὸ μάλιστα θορυβοῦν αὐτοὺς ἔλεγον· δεδοικέναι γὰρ καὶ τρέμειν, μή ποτε διὰ τὴν πολλὴν αἰσχύνην, ἣν τὸ τῶν ἀμαρτιῶν πλῆθος τῆς ψυχῆς αὐτῶν κατεσκέδασεν, ἀπρόσδεκτοι οὕτω παρὰ θεῷ διαμείνωσιν. Ἀμέλει καὶ προσιόντες. Δεῖδαζον ἡμᾶς, ἔλεγον, ἄνερ τοῦ θεοῦ, εἰ ἀνεξίκακον ἡμῖν ὁ θεὸς ἐπιβλέψει, ἢ ἀποδίδους ἔσται ἐφ' οἷς εἰς αὐτὸν ἐν ἀγνίᾳ πεπλημμελήκαμεν· ὁ καὶ φριττόμενος ὑπὲρ οὗ φοβοῦμεθα καὶ δεδοίκαμεν. Ὁ δὲ, προσέχων μεγάλη ὡς δυνατὸν καὶ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ· Ἄνδρες οἱ νῦν πιστεύσαντες, ἔφη, εἰ μὴ ἐπιμεινῆτα τοῖς παλαιοῖς ὑμῶν ἔργοις καὶ ταῖς πατρικαῖς παραδόσεσιν, ἀλλὰ πάσης ἀποστῆτε κακίας, φθόνους φημί, καὶ μίσους, ἐκαθαρσίας καὶ τῶν ἄλλων ὅσα πρότερον ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες ἐπράττετε, ἴλιως ὑμῖν αὐτὸς ἔσται, εἰς ὃν γησίως νῦν πεπιστεύκατε· ὅς καὶ προσκαλούμενος τοὺς ἀμαρτίας βεβαρημένους· Δεῦτε πάντες, φησὶν, οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καγὼ ἐναπαύσω ὑμᾶς. Ἔχομεν μυρία τῆς σὺ τοῦ χρηστότητος ὑποδείγματα. Διόπερ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες, αὐτῷ καὶ τὰς ψυχὰς ἀνάθεσθε πάντες, καὶ τῶν ἐλπίδων οὐχ ἀμαρτήσετε. Ἀλλὰ πληγὰς, εἶπον, ἐλάβομεν χαλεπὰς, ὅλους ἑαυτοὺς πρὸς ἀτόπους τοῦ βίου ἠδονὰς πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἀνέντες, καὶ πολλὰ ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις δουλεύσαντες, καὶ τὴν πονηρὰν ἔτι συνήθειαν τυραννοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες. Ἀλλὰ δράμετε, φησὶν, ὡς τάχος ἐπὶ τὸν ἱατρὸν, καὶ νηστείαν, πόρους, προσευχὰς, δάκρυα, τὸ τὴν ἀμαρτίαν ἐξαγορεύειν, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἐνοχλοῦντας ὑμῖν λυγισμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ πράξιν ὠθοῦντας ὁ καὶ διὰ Ὡσηὲ τοῦ θεοῦ πολλοὺς πρότερον ὁ θεὸς χρόνοις ὀνειδίζει τοὺς Ἰουδαίους, Ἴνα τι, λέγων, παρσιωπήσατε ἀσέβειαν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ἐτρογγήσατε; Ταῦτα δὲ τὰ ἀνοσιμώτατα φάρμακα αὐτοῖς ἑαυτοῖς ἐπίθετε, καὶ οὐδὲ ἔχνος ὑμῖν τῶν τραυμάτων ὑπολειφθήσεται.

Η'. Οὕτω τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτοὺς Ἀβερκίου δι-

ἐξιόντος, ἡ ἐνάτη τῆς ἡμέρας ὥρα πρὸς τὸ τέλος ἤδη γενομένη, τέλος αὐτῶν καὶ τῶν τῶν λόγων ἐπάγει, καὶ διέλυσεν ἐν τούτοις τὴν ὀμίλιαν, τῆς συνήθους αὐτὸν προσευχῆς ἐλκούσης, εἰς ὀμίλιαν ἄλλην τοῦ ποθομένου. Ὁ μὲν οὖν ἀνέστη καὶ τὰς ἱερὰς ἐκεῖνας χεῖρας τοῖς κακῶς ἔχουσιν ἐπιθεῖς, ἔσβεσέ τε αὐτοῖς τὰς ὀδύνας καὶ πρὸς τελείαν ὑγίειαν ἐπαγγαγεν. Ἐἶτα πᾶσιν ἐπευξάμενός τε καὶ εὐλογήσας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ ἐν Κυρίῳ φιλήματος μεταδούς, καὶ οἶόν τινα σφραγίδα τοῦτο αὐτοῖς ἐπιθεῖς, ὥστε καλῶς φυλαχθῆναι παρὰ τούτοις τὰ εἰρημένα, ὡς καδὲ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἐχώρει· τὸ δὲ πληθος ἐπηκολούθησεν, καὶ βαπτισθῆναι ὑπ' ἐκείνου ἐδέοντο. Ὁ δὲ ἀποδέχεται μὲν τὸ πρόθυμον, ὥσπερ εἰκός, πολλῶν πλείονα καὶ αὐτὸς ἔχων ἐν τούτῳ τὴν προθυμίαν· ἐπεὶ δὲ μὴ καὶ τὰ τῆς ὥρας συμβαίνοντα ἦν, εἰς τὴν αὔριον τὸ βάπτισμα ἀνεβάλετο. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τούτων τῶν θερμῶν ἔρωτι τοῦ βαπτίσματος, οὐδὲ τὴν οἰκαδὲ ὑποστρεφῆναι ὑπομείναντες, αὐτοῦ που παρὰ τὸ δωμάτιον ἐκοιμήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐκ μέσων νοκτῶν, ὁ τοσοῦτον ἐν χάριτι λάμψας Ἀδέρκιος, προσευξάμενος τῷ Θεῷ ἔξεισι τῆς οἰκίας, καὶ τὸν ὄχλον περιστῶτάς τε καὶ ὑπομείνοντας θεασάμενος, τὰ ἔμματα εἰς οὐρανὸς ἀνασχών, Εὐχαριστῶ σοι, Δέσποτα καὶ Θεέ, εἶπεν, ὅτι με τὸν ποιμένα τῶν σῶν λογικῶν προβάτων ἠλέησας, καὶ τὸν ἀγρυπνοῦντα καθ' ἡμῶν λύκον, κεχηνότα μίτην ἀπέδειξας, καὶ τὴν διασπασθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ ποιμνίου μοῖραν ἀνεκαλέσω, καὶ τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος υἰοθεσίας ἥδη κατηξίου. Ταῦτα τῶν ὄλων Θεῷ διαλεχθεῖς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος προτρέπεται. Ἐπειδὴ δὲ ἀφίκοντο ἥδη, τὰς συνήθεις αὐτοῖς εὐχὰς ἐπειπῶν, τελειοῖ τῶν βαπτισματι ἀνδρας πεντακισίους τὸν ἀριθμὸν, πολλοὶ οὖν παρὰ τὸν ἀνδρα τὸ ἀπ' ἐκείνου συνέρχοντο, οὐ τῆς μεγάλης μόνον Φρυγίας καὶ τῆς περιχώρου πάσης, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὴν Ἀσίαν ὤκουν, ὅσοι τε τῇ Λυδίᾳ, καὶ ὅσοι τῇ Καρίᾳ ταῖς ἐπαρχίαις ἐπεδήμουν. Καὶ γὰρ διὰ πάσης πόλεως περὶ αὐτοῦ λόγος ἐχώρει, οὐ κενὸς ὢν καὶ μάταιος καὶ διὰ τοῦτο καὶ σβεσθῆναι τὸ τάχος δυνάμενος, ἀλλὰ πολλὴν ἔχων τὴν βίωμην ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Συνέρχοντο τοίνυν παρ' αὐτὸν, οἱ μὲν ὥστε τὰ σωτήρια διδασκῆναι, οἱ δὲ καὶ τῶν ἐνοχλούντων ἀπαλλαγῆναι ὅσους δηλαδὴ νόσος ἐπιεξέ τις, ἥ τι καὶ ἄλλο κατεῖχε κακόν· Ἦν γὰρ διδάξαι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον δεξιώτατος, καὶ οἰκειώσασθαι τοὺς προσιόντας διὰ Χριστὸν ἐτοιμώτατος, καὶ ἀπαλλάξαι κακῶν ἀξιώτατος.

Θ'. Οὐλαί γοῦν παρῆλθον ἡμέραι, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, πρὸς δὲ καὶ τὴν λοιπὴν ἀδελφότητα παραλαβὼν, πρόεισι, καὶ καθίσας εἰς ὄνπερ εἰώθει τόπον, ὥσπερ ἔκ τινος ἡδίστης πηγῆς τὰ γλυκύτατα τῆς διδασκαλίας ρεῖθρα προῖσι τοῦ στόματος. Ἐν τούτῳ δὲ προσῆλθέ τις ὑπὸ χειραγωγῶν γυνὴ τῶν ἐπιφανῶν, ἐκκεκομμένη τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὄνομα Φρύγελλα, Εὐξεινιανοῦ μύνηρ Ἡοπλίωνος· Ὁ δὲ ἦν τῶν παρὰ τῶν αὐτοκράτορι τε καὶ τῇ πόλει πάσης, τὰς πρώτας ἔχόντων τιμὰς ὁ

A cius, nona hora diei finita ei quoque affert finem dicendi : et in his solvit sermonem, consuetis precibus eum trahentibus ad alium sermonem habendum cum eo, quem desiderabat. Ille ergo surrexit ; et cum sacras manus imposuisset iis, qui male se habebant, et eorum exstinxit dolores, et ad perfectam reduxit sanitatem. Deinde cum bene precatus esset omnibus, et benedixisset, quin etiam osculo in Domino impertiisset, et veluti quoddam signaculum eis imposuisset, ut quæ dicta sunt, recte ab eis custodirentur, domum ibat cum fratribus : multitudo autem eum sequebatur, et rogabat, ut ab illo baptizaretur. Ille autem accipit quidem, ut par erat, promptum eorum animi studium, ipse quoque in eo habens longe maiorem, quam ii habebant, animi alacritatem : sed quoniam non erat tempus conveniens, baptismum differt in diem sequentem. Atque multi quidem ex iis propter magnum baptismi desiderium, cum ne domum quidem redire sustinissent, dormierunt illic prope domunculam. Cum autem esset medium noctis, gratia resplendens Abercius, cum Deum precatus fuisset, e domo egreditur : et cum circumstantem vidisset turbam, et sustinentem, sublatis in cœlos oculis : Ago tibi gratias, Domine Deus, inquit, quod misertus sis mei, qui sum pastor tuarum ovium rationis compotum : et, qui in nos vigilabat, lupum frustra hiantem reddideris, et a veritate divulsam hanc gregis partem revocaris, et jam filiorum adoptione digneris per baptismum. Hæc cum dixisset Deo universorum, jubet multitudinem eum sequi ad ecclesiam. Cum autem jam venisset, consuetis dictis precibus, baptismum initiat viros numero quingentos. Ex hinc autem multi ad illum confluebant, non solum ex magna Phrygia, et universa finitima regione, sed etiam qui Asiam habitabant, et qui degebant in provinciis Lydia et Caria. Etenim per universam civitatem de ipso manabat sermo, qui non erat vanus et inanis et ideo cito poterat exstingui, sed qui ex veritate magnas habebat vires. Ad eum ergo confluebant, alii quidem ut discerent quæ erant salutaria, alii autem ut liberarentur ab iis, quæ eis afferebant molestiam : quos scilicet premebat morbus, aut etiam aliquod aliud tenebat malum. Erat enim aptissimus ad docendum verbum veritatis, et paratissimus familiares Christo reddere eos, qui accedebant.

IX. Pauci dies præterierunt, cum assumptis presbyteris et diaconis, et reliqua præterea fraternitate, procedit : et sedens in eo loco, in quo consueverat, tanquam ex aliquo fonte suavissimo, ex ore profundit doctrinæ fluentia suavissima. Interea autem accessit adducta illustris quædam femina, oculis orbata, nomine Phrygella, mater Euxeniani Poplionis. Is vero Poplion apud imperatorem et universam civitatem primum locum in honore obtinebat. Adducta ergo, sicut diximus,

mater illius, postquam audivit magnum Abercium hic jam sedere et docere, magno studio ad eum accurrens, et illius pedes prehensans, vehementer eum precabatur. et : Miserere, dicebat, mihi hominum maxime venerande, solique vero Deo chare, miserere mei supplicis : redde mihi rursus oculos, magnum Dei opus : effice ut jucundum solem rursus intuear, neque me despicias affectam tam miserabiliter : consolare meam calamitatem : moveat te maximus meus splendor. Est mihi filius Poplion, qui multum potest apud imperatorem et civitatem, ego autem ipse non video. Sunt mihi divitiæ ingentes et variæ, famuli, pecuniæ, prædia ; ego autem ad ea me pejus habeo, quam egentes. Nam illi quidem possunt frui aspectu illorum paucorum quæ habent, et ea quæ habent, ut volunt, administrare : ego vero nec ea possum videre, quorum credor esse domina. Et utinam privata his omnibus solos haberem oculos. Propterea rogo tuam clementem animam, valde, inquam, rogo et supplico misera, ut meos aperias oculos, et tua apud verum Deum fiducia eis vim videndi immittas. που ψυχῆς πάνυ δέομαι, καὶ ἰκέτις ἡ ἀθλία γίνομαι, διανοιζομαι τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, τῆς φιλανθρωπίας σου, τὴν τοῦ βλέπειν αὐτοῖς δύναμιν ἐνθεῖναι.

X. Ille autem : At ego, inquit, o mulier, sum peccator, et qui magis egeo misericordia, et pendeo totus a Dei clementia. Si autem tu etiam credis in Deum, in quo ego confido, potest omnino sicut ei, qui erat cæcus ab ortu, tibi quoque visum donare. Illa vero : Credo, inquit, in verum Dominum Christum : tu igitur meos credentis tangens oculos, jucundam et desiderabilem eis lucem largire. Hæc non nudis solum dicebat verbis, sed et moribus confirmabat, et fontibus lacrymarum. Misertus ergo sanctus, et ad cælos aspiciens, qui erat cælis vere dignus : Veni, inquit, vera lux Jesu Christo, et aperi hujus oculos. Deinde conversus, cum ejus tetigisset oculos : Si vere, dixit, in Christum credidit Phrygella, statim visum recipiat. Cum sic ergo dixisset, et soluta est ipsa orbitas, et patuit veram fuisse ejus fidem in Christum. Visus enim oculorum corporis significabat illuminatos esse animæ oculos. Porro autem cognita est etiam in dono grata, dicens : Domine, ago tibi gratias, quod mihi dupliciter lucem sis largitus. His enim qui videntur oculis corporis, cordis oculos longe mihi magis aperuisti ; unde etiam mihi convenit dicere, quæ tuus David : « Liberasti oculos meos a lacrymis, et pedes meos a lapsu ³. » Vere enim sum liberata ab offensione, neque gressus animæ sunt minores gressibus corporis. Hinc vehementer capta amore Christi cum totam se contulisset ad servanda ejus mandata, Ecce, inquit, Pater, ad sanctum aspiciens, præsentibus his multis testibus, dimidium mearum facultatum tibi committo, ut distribuas indigentibus. Quæ ergo circumstibat multitudo, admirata novum hoc miraculum, ipsa quoque exclamavit :

³ Psal. cxiv, 8.

A Ποπλίων. Χειραγωγῶ ὄν, ὡσπερ ἔφημεν, ἡ ἐκείνου μήτηρ χρωμένη ἐπειδὴ τὸν μέγαν Ἀβέρχιον αὐτοῦ τε ἤδη καθῆσθαι καὶ διδάσκειν ἐπέθετο, σπουδῆ αὐτῷ προσδραμοῦσα, καὶ τῶν ἐκείνου λαβομένη ποδῶν, πολλὴ τις ἦν δεομένη, καὶ, Ὁκτερον, ἀνθρώπων ἐμοὶ τιμιώτατε, καὶ τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ Θεῷ φίλε, τὴν ἰκέτιν, ἔλεγε, οἴκτερον· ἀπόδος μοι πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ κτίσμα, τὸν γλυκὸν ἥλιον ἰδεῖν ἐμὲ παρασκεύασον, μηδὲ οὕτως ἔχουσαν ἐλευσίνως περιιδῆς· παραμύθησαί μοι τὴν συμφορὰν, τὸ τῆς ἐμῆς περιφανείας μέγιστον δυσωπήθητι. Ἔστι μοι Ποπλίων υἱός, μέγα παρὰ βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει δυνάμενος· ἐγὼ δὲ αὐτὸν οὐχ ὀρῶ. Ἔστι μοι πλούτος παντοδαπός, οἰκέται, χρήματα, κτήσις ὅση· ἐγὼ δὲ μᾶλλον τῶν ἐνδεῶν πρὸς ταύτην ἔχω κακῶς. Τοῖς μὲν γὰρ καὶ δυνατὸν ἀπολαύειν τῆς θεᾶς τῶν ἀλίγων ὧν ἔχουσι, καὶ διατίθεισθαι τὰ ὄντα, ὡσπερ ἂν βούλωνται· ἐγὼ δὲ οὐδὲ ὀρᾶν ἔχω ταῦτα, ὧν εἶναι κυρία πιστεύομαι· ὄφελόν γε τούτων πάντων ἀφηρημένη τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχον μόνους. Διὰ τοῦτο δέομαί σου, τῆς φιλανθρωπίας σου, τὴν τοῦ βλέπειν αὐτοῖς δύναμιν ἐνθεῖναι.

I. Ὁ δὲ, Ἀλλὰ κἀγὼ ἁμαρτωλός, ἔφη, γύναι, καὶ ἐλέου μᾶλλον δεόμενος, καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φιλανθρωπίας ἐμαυτὸν ἀναρτήσας. Εἰ δὲ ἐφ' ὃν ἐγὼ πέποιθα καὶ σὺ πιστεύεις Θεόν, δυνατὸν αὐτῷ πάντα ὡσπερ δὴ τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ, καὶ σοὶ τὸ βλέπειν χάρισσασθαι. Ἡ δὲ, Ἡστεύω, φησὶν, εἰς τὸν ἀληθῆ Δεσπότην Χριστὸν, καὶ πιστευσούσης τῶν ἐμῶν ἀψάμενος ὀφθαλμῶν τὸ ποθεῖνόν τούτους χάρισαι φῶς. Ταῦτα οὐ λόγοις μόνον ἐφώνει ψιλῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἦθει καὶ τοῖς τῶν δακρῶν πηγαῖς ἐπιστοῦτο· σπλαγχνισθεὶς ὄν ὁ ἅγιος καὶ εἰς οὐρανούς ἰδὼν, ὁ τῶν οὐρανῶν ὄντως ἄξιος, Ἐ θε, τὸ ἀληθινόν, ἔφη, φῶς, Ἰησοῦ Χριστὸς, καὶ διάνοιξον ταύτης τοὺς ὀφθαλμοὺς· εἶτα ἐπιστραφείς καὶ τῶν ὀμμάτων αὐτῆς ἀψάμενος· Εἰ ἀληθῶς, εἶπεν, εἰς Χριστὸν ἐπίστευσε Φρύγελλα, παραχρῆμα ἀναβλεψάτω. Οὕτως εἰπόντος, ἡ τε πύρωσις αὐτῆ διελυετο, καὶ ἡ πρὸς Χριστὸν πίστις ἀληθῆς ἐδείκνυτο. Ἡ γὰρ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν ἀνάβλεψις, τῆς ψυχῆς ἐδήλου πεφωτισθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἀμέλει καὶ εὐγνώμων περὶ τὴν δωρεάν ἐγνωρίζετο, Ἐὐχαριστῶ σοι, Κύριε, λέγουσα, ὅτι μοι διπλῆ τὸ φῶς ἐχαρίσω· τῶν γὰρ ὀφθαλμῶν τούτων τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν, πολλῶν πλέον ἐμοὶ τοὺς τῆς καρδίας διήνοιξας. Ὅθεν μοι καὶ προσήκει τὰ τοῦ Δαυὶδ τοῦ σοῦ φθέγγεσθαι· ὅτι, Ἐβρῦσω τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἀπὸ δακρῶν, καὶ τοὺς ποδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος· ἐβρῦσθην γὰρ ἀληθῶς τοῦ προσκόπτειν οὐδὲν ἦττον τῶν σωματικῶν, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διαθήματα. Ἐντεῦθεν καὶ θερμῶ τῷ εἰς Χριστὸν ἔρωτι ληφθεῖσα, καὶ ἅλη τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ γενομένη. Ἴδου, φησὶ, Ἥατερ, εἰς τὸν ἅγιον ἀποβλέψασα, συντίθημί σοι ὑπὸ πολλοῖς μάρτυσι τούτοις τὸ ἕμισυ τῆς οὐσίας διαδοῦναι τοῖς ἐνδεέ-

σιν. Ὁ τοίνυν περιεστηκώς ὄχλος τὸ καινὸν τοῦ θαύματος ἐκπλαγέντες, Μέγας εἶ, καὶ οὗτοι, ὁ τῶν Χριστιανῶν Θεός, ἀνεβόησαν, ἱπεί καὶ μεγάλων δυνάμεως ἀπολαύουσι τῶν χαρίτων οἱ τὸ σὸν ἐπικαλούμενοι ὄνομα. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ θεῖος Ἀβέρκιος. Ἴδού, γύναι, φησὶν, ἔγνωσ ὅπως ὁ ἐμὸς Δεσπότης ἀμείβεται φιλοτίμως τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν. Πορεύου τοιγαροῦν εἰς εἰρήνην, ἑαυτῇ τε προσέχουσα, κάκεινθ' προσήκουσαν τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδούσα, Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν· ἡ δὲ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἀοίστατο· πάλιν δὲ ἐπανήρχετο, καὶ κατὰ πολὺ τὸ σέβας αὐτοῦ εἶχετο, καὶ οὐδαμῶς τὸ μετὰ ταῦτα νήθους διδασκαλίαις.

ΙΑ'. Τοῦ δὲ κατὰ τὴν Φρύγελλαν θαύματος εἰς πολλὰ τῆς γῆς μέρη διαδοθέντος, προσέρχονται αὐτῷ πρεσβύτειδες τρεῖς, τὰς ὄψεις καὶ αὐταὶ πεπηρωμένοι· Πιστεύομεν, λέγουσαι, καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν ὑπὸ σοῦ κηρυττόμενον Ἰησοῦν φανήτω τοιγαροῦν ἡ εὐσπλαγχνία τοῦδε καὶ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ δεῖξον, ὡ θυμασίε, καὶ ἡμῖν, ὡσπερ ἄρα καὶ Φρυγέλλῃ, τὸ φῶς· Ὁ δὲ, εἰ ἡ πίστις ὑμῶν πρὸς τὸν ἀληθῆ Ἰθὺν ἀληθῆς ἐστίν, ὡς φατε, τοῖς νοητοῖς αὐτὸν τῆς καρδίας ὄψεσθαι ὀφθαλμοῖς. Ταῦτα τε εἶρηκε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνατείνας· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέομαί σου, ἔφη, ἰδέτωσαν καὶ αὐταὶ τὸ φῶς τῆς σῆς ἐπιγνωσεως, καὶ τῆς ἐπικειμένης αὐταῖς ἀχλὺς ἀνεργουῦσαι, διαβλεψάτωσαν, Δέσποτα, πρὸς τὰς σὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς. Οὕτως ἤρξατο, καὶ ἰδοὺ τὸν τόπον ἔνθα δὴ καὶ εἰστήκεσαν, φῶς ἄνωθεν περιήστραπτε μέγα, καὶ πάντας εἶχε πεσόντας ἡ γῆ, τῷ παραδόξῳ τῆς θεῆς καταπλαγέντας· τὸ δὲ φῶς οὐχ οἶον ἐξ ἡλίου καὶ ἀστραπῆς ἔρχεται, ἀλλὰ καινὸν ἄλλως καὶ φρικτὸν καὶ ἀσύνηδες. Ἰσταντο τοίνυν ἀκλίνοι αὐταὶ, πάντων τῷ ἐδάφει καταπεσόντων, καὶ τὸ φανὲν ἐκείνο φῶς πολὺ, ταῖς ὄψεσι τούτων ἐγκαταστῆσαν, ἀναβλέψαι τε αὐτὰς ἐποίησε παραχρημα, καὶ τὸ ἡλιακὸν τοῦτο φῶς τὸ γλυκὺ καὶ φίλον ἀνθρώποις ἰδεῖν. Ὁ δὲ ὡς οὕτως ὑγιῶς τῶν ὀμμάτων ἐχούσας εἶδε· Τί ἄρα τὸ φανὲν ὑμῖν, ἤρετο, καὶ τί πρῶτον διαβλέψασθαι εἴδετε; Ἢ μὲν οὖν, Πρεσβύτην, ἔφη, τὸ εἶδος, ἀρρήτον τὴν ὄραν, φαίδρον· ἡ δὲ, Νεανίσκος ὦφθη μοι· ἡ δὲ ἐτέρα, Χαιδάριον κομιδῆ, φησὶν, ἤφατό μου τῶν ὀφθαλμῶν. Τούτων ἀκούσας Ἀβέρκιος, καὶ τῷ τῶν θυμασίων χάριν ὁμολογήσας Θεῷ, διέλυσε τὴν διδασκαλίαν.

ΙΒ'. Ἐκ δὲ τῶν παρόντων τοὺς συνήθεις παραλαβῶν, οἴκαδε ἐπάνηκε, καὶ τοὺς τῆς ἐνάτης ὥρας ὕμνους ἀποδοὺς (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ἔθος, οἶοναὶ κατὰ παρεργον καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἡμέρας ποιεῖσθαι καὶ τοῦ σώματος λόγον,) βραχὺ τι ἄρτου μεταλαμβάνει. Τούτων τοίνυν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων, τῆς περιχώρου πολλοὺς ἦν ὄρα πρὸς τὸν ἄνδρα σφύροντας καὶ εἰς ὄνομα Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Ἁνεύματος ἀγίου βπτίζομένους. Ἐν τούτῳ δὲ τὰ κατὰ τὴν μητέρα γνοὺς Εὐξείνιανός, ὅπως τε χειραγωγούμενη προσέλθοι τῷ ἀγίῳ, καὶ ὅπως πεπηρωμένων αὐτῇ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνοβλέψειεν, ἀκριβῶς πάντα ἐξ αὐτῆς πυθόμενος, ἀπεισι παρὰ τοῦτον, καὶ ἀσπάσάμενος, Εἴ σε ἤδειν, πάτερ, ἐγώ, φησὶν, ἰδέω

Magnus es, Deus Christianorum, nam ii quoque magnis vere fruuntur gratis, qui tuum nomen invocant. Tunc autem divinus Abercius : Ecce, inquit, mulier, cognovisti, quam liberaliter ac munifice Dominus meus eos remuneratur, qui sperant in ipsum. Vade ergo in pace, tibi animum adhibens, et illi agens eas, quas par est, gratias. Hæc ille cum dixisset, Phrygella recessit quidem in præsentia : rursus autem rediit, et eum valde colere perseveravit. Atque rursus quidem aggressus est Abercius consuetam doctrinam.

διέτατο, ἤπτετο μὲν οὖν Ἀβέρκιος αὐθις τῆς συ-

XI. Cum autem quod in Phrygella factum fuit miraculum, in multas terræ partes pervasisset, accedunt ad eum tres vetulæ, quæ ipsæ quoque erant orbatæ oculis, dicentes : Nos etiam credimus in Jesum, qui a te prædicatur. Appareat ergo in nos quoque ejus clementia, et nobis lucem, o vir admirande, ostende, sicut Phrygellæ. Ille autem, Si fides vestra, inquit, vera est in verum Deum, sicut dicitis, eum videbitis cordis oculis, qui cadunt sub intelligentiam. Hæc dixit, et cum sustulisset oculos : Domine Jesu Christe, inquit, rogo te, videant ipse quoque lucem tuæ agnitionis : et ab ea, quæ est eis offusa, liberatæ caligine, aspiciant, Domine, radios tuæ veritatis. Sic est precatus : et ecce locum, in quo stabant, magna lux circumfulsit desuper : et omnes in terram ceciderunt obstupefacti spectaculo quod præter opinionem evenerat. Non erat autem lux, cujusmodi ea est, quæ venit ex sole et fulgure, sed nova prorsus, et stupenda, et insueta. Eæ ergo stabant immotæ, cum omnes humi cecidissent : et lux illa, quæ apparuit, cum valde in eorum oculos incubuisset, eas statim fecit videre, et hanc suavem et hominibus gratam solis lucem intueri. Ille autem cum tam sanis eas vidisset oculis : Quid est, rogavit, quod vobis apparuit, et quid vidistis, cum primum aspexistis ? Una autem : Senem, inquit, vidi, cujus formæ non potest referri pulchritudo et alacritas. Altera autem : Visus est mihi adolescens. Tertia vero : Puer, inquit, meos attigit oculos. Has cum audisset Abercius, et rerum admirabilium Deo egisset gratias, intermisit docere.

XII. Ex iis autem, qui aderant, iis assumptis, qui erant familiares, domum rediit, et cum horum nonæ hymnos absolvisset, parum panis assumpsit. Ita enim solebat, tanquam aliud agendo, et in fine diei, corporis habere rationem. Hæc cum ab ipso facta essent, licebat videre multos ex ea, quæ est circumcoirca, regione ad eum confluere, et baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Interim autem cum quæ matri evenissent, cognovisset Euxenianus, et quemadmodum deducta accessisset ad sanctum, et quemadmodum orбата visum recuperasset, omnia ex ipsa sciscitatus, venit ad illum, ac : Si te scirem, inquit, o pater, libenter aspicere ad pecunias, non distribuisssem

tibi parvam partem mearum facultatum, quod meæ matri conciliaris tantum beneficium. Cum autem cum aliis, quæ tibi donavit Deus, te quoque pecuniis fecit superiorem, quidnam, ut est consentaneum, tibi pro hoc dono reddiderimus? Quidnam aliud, quam hanc gratiam tibi feremus acceptam? Cum hæc quidem dixisset, sancti pedesprehendit. Sanctus autem accepta ejus dextera: Scias, inquit, o optime, mihi nulla re alia tua opus esse, nisi quod, cum sis adeo prudens, fidelis fias ex infideli, et impia mutata religione, venias ad agnitionem veritatis. Volo enim te fidelem esse potius pauperem, quam infidelem illustrem et divitem.

XIII. Tunc respondit Euxenianus: Si vis igitur, o sacrum caput, de hoc nobis est querendum. Sæpe enim audiavi matri assidens, se a te didicisse, Deum nunc quidem esse clementem et benignum, nunc autem terribilem et justum: et alios ut valde bonum bonis remunerare, alios utpote justum ulcisci et punire. Si ergo ex amore quidem existit beneficium et remuneratio, supplicium autem et pœna ab odio, quomodo fieri potest, ut idem sit bonus, et justa inferat supplicia? Quoniam, inquit magnus Abercius, cum unicuique reddatur pro meritis, eos quidem, qui bona faciunt, tanquam qui natura sit bonus, afficit beneficio: eos autem, qui mala exercent, punit, ut qui omnia juste faciat, nemine effugiente ejus cognitionem eorum, quæ nos facimus, et vel solum cogitamus. Ipse est enim accuratissimus examinador eorum, quæ sunt in profundo cogitationis, corda examinans et renes, pervadens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et judex cogitationum et conceptionum cordis⁴. Euxenianus vero: Hoc quidem, inquit, recte est solutum. Sed illud quoque me doce: si Deus bonis delectatur, cur non ab initio talem fecit hominem, ut bonum quidem possit operari, malum autem minime possit facere? Sic enim et quæ sunt ei grata, fecissemus, et mansissemus nullo affecti supplicio. Ille autem: Hoc quoque est, inquit, ejus, qui nostri magnam curam gerit, et qui omnino vult nostrum bonum. Si enim non possemus mala facere, nec bona quidem faciendo nihil lucraremur. Neque enim propterea laude digni essemus, nec commendatione. Tunc namque quod factum esset, non fuisset factum nostro libero arbitrio, sed ex rei natura. Non enim qui non potest malum facere, is non faciens est laudandus, sed qui, cum possit quidem facere abstinere propter boni desiderium. Cum autem utrumque sit in nostra potestate, ut vel boni simus, vel mali, si velimus, cur tollis occasionem parandæ bonæ existimationis, et ejicis materiam coronarum? Ad hæc Euxenianus: Nunc, inquit, mihi satis est persuasum, hominem esse sui juris, et liberum habere arbitrium, et sua

Α εἰς χρήματα βλέποντα, οὐκ ὀλίγον ἂν σοι μέρος ἀπένευμα τῆς οὐσίας ἀνθ' ὧν μοι χάριτος εἰς τὴν μητέρα τοιαύτης ὑπῆρξας. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὧν ἐδωρήσατό σοι Θεός, καὶ κρείττονά σε χρημάτων διέθηκε, τί ἂν σε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀμειψαίμεθα κατὰ λόγον; τί ἄλλο γὰρ ἢ ἀναγραφτὴ σοι τὰ τῆς εὐχαριστίας κείσεται παρ' ἡμῖν; Ταῦτα ἂ μὲν εἰπὼν, τῶν ποδῶν ἤψατο τοῦ ἁγίου· ὁ δὲ τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, Ἐμὲ μηδενός, ἔφη, χρήζοντα ἴσθι, ὦ βέλτιστε, παρὰ σοῦ, ἢ ὅπως οὕτω συνετός ὢν, πιστός τε ἐξ ἀπίστου γένοιο καὶ τῆς δυσσεβοῦς θρησκείας μεταβαλὼν, εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθοις τῆς ἀληθείας. Βούλομαι πιστόν σε εἶναι πένητα μᾶλλον, ἢ ἄπιστον περιφανῆ τε καὶ πλούσιον.

II'. Καὶ ὁ Εὐξενιανός· Οὐκοῦν, ὦ ἱερὰ κεφαλῆ, εἴπερ βούλει, ζητητέον ἡμῖν περὶ τούτου. Ἠολλάκις γὰρ ἤκουσα παρακαθήμενος τῆ μητρὶ ὡς ὑπὸ σοῦ διδαχθεῖν τὸν Θεὸν νῦν μὲν φιλόανθρωπόν τε καὶ ἀγαθόν, νῦν δὲ φοβερόν εἶναι καὶ δίκαιον, καὶ τοὺς μὲν, ὡς σφόδρα ἀγαθόν, ἀγαθοῖς ἀμείβεσθαι, τοὺς δὲ, ὡς δίκαιον, ἀμύνεσθαι καὶ κολάζειν. Εἰ τοίνυν ἐξ ἀγάπης μὲν ἡ εὐεργεσία καὶ τὸ ἀμείβεσθαι, ἡ τιμωρία δὲ καὶ τὸ κολάζειν ἐκ μίσους· πῶς ἐνὶ τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν τε εἶναι καὶ δίκαιός ἐπάγειν τιμωρίας; Ὅτι, φησὶν ὁ μέγας Ἀβέρκιος, τοῦ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ συντηρουμένου, τοὺς μὲν τὰ ἀγαθὰ πράσσοντας, οἷα φύσει ἀγαθὸς ὢν, εὐεργετεῖ, τοὺς δὲ τὰ φαῦλα μετιόντας, ἅτε δίκαιως πάντα ποιῶν, τιμωρεῖται, μηδενός αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ὧν ἡμεῖς πράττομέν τε καὶ μόνον εἰς νοῦν λαμβάνομεν, διαφεύγοντος. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ τῶν ἐν βῆθει τῆς διανοίας ἐξεστατῆς ἀκριβέστατος, δοκιμάζων καρδίας, καὶ νεφροῦς δεικνύμενος ἄγρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων, καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Καὶ ὁ Εὐξενιανός· Τοῦτο μὲν οὖν ὀρθῶς ἐπιλέγεται· πλὴν ἄλλ' ἐκεῖνό με δίδαξον· εἰ τοῖς ἀγαθοῖς ὁ Θεὸς ἔδεται, διατί μὴ τὴν ἀρχὴν τοιοῦτον ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον, ὥστε τὸ μὲν ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι δυνατόν εἶναι, πονηρὸν δὲ μὴδ' ὅτιοῦν πράξει δύνασθαι; Ὅπως γὰρ ἂν τὰ τε κατὰ γνώμην αὐτῷ πράττοντες ἦμεν, καὶ ἀπαθείς πάσης διεμένομεν τιμωρίας. Ὁ δὲ, Καὶ τοῦτο σφοδρῶς κηδομένου, ἔφη, καὶ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν ἐκ παντός θέλοντος· εἰ γὰρ μὴ τὰ φαῦλα πράττειν δυνατός ἔχομεν, οὐδὲν ἂν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ τὰ ἀγαθὰ ποιεῖν ἐκερδαίνομεν. Οὔτε γὰρ ἐπαίνομα παρὰ τοῦτο πάντως οὔτε ἀποδοχῆς ἦμεν ἄξιοι. Τότε γὰρ οὐ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἐγένετο τὸ πραχθὲν προαίρεσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν. Οὐ γὰρ ὁ μὴ ποιεῖν τὸ κακὸν δυνάμενος, οὗτος μὴ πράττων ἐπαινετός, ἀλλ' ὁ πράττειν μὲν δυνατός ὢν, ἀπεχόμενος δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἔφεσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέρα παρ' ἡμῖν, καὶ εἴτε ἀγαθοὶ ἔσμεν, εἰ βουλοίμεθα, εἴτε φαῦλοι, Ἐὰν θέλητε γὰρ, φησὶ, θεοὶ ἔσεσθε· τί τῆς εὐδοκίμησης τὴν πρόφασιν ἀναιρεῖς, καὶ τῶν στεφάνων ἐκβάλλεις τὰς ἀφορμὰς; Ἡρὸς ταῦτα ὁ Εὐξενιανός, Ἀκριβῶς πέπεισμαι τὸν ἄνθρωπον,

ἔφη, αὐτόνομόν τε εἶναι καὶ αὐτεξούσιον, καὶ κατὰ γνώμην ἐπὶ τὸ ἀμαρτάνειν ἔρχεσθαι. Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διαμιλλωμένων αὐτῶν, ἡ ἐνάτη, πάλιν καταλαθοῦσα, διέλυσε τὰς ζητήσεις. Ἀναστὰς γὰρ ὁ θεὸς Ἀβέρκιος σάπάζεται τοὺς περιστώτας, καὶ εὐλογῆσας, οἴκαδε σὺν Εὐξείνιανψ πέμπει.

ΙΔ'. Ὀλίγαι τὸ μετὰ ταῦτα διήλθον ἡμέραι, καὶ τὰς περίε κώμας καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων τὰς ἐν γειτόνων, ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς περιήει· ἐμάνθανε γὰρ ἡδὴ πολλοὺς ἐκεῖ διαφόροις πιέζεσθαι νόσοις. Περιελθὼν οὖν καὶ θεραπεύσας εὐχῆ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει, ἐπεὶ βαλανείου ἄπορον ἐώρα τὸν τόπον, πρᾶγμα νοσοῦσι δεξιὸν παραμύθιον, εἰς τινα χῶρον ἐλθὼν ψ Ἀγρὸς μὲν ἡ κλήσις, ποταμὸς δὲ αὐτῷ παραβρέει, τὰ γόνυ αὐτῷ κλίνας, τοῦ ἐδάφους γίνεται. Καὶ ἰδοὺ βροντὴ μὲν ἐξ ἀκριβοῦς κατάρρηγνυται τῆς αἰθρίας· ἀναδίδωσι δὲ πηγὰς θερμῶν ὑδάτων ἡ γῆ, καὶ διὰ πάντων ὑμνεῖτο θεός, ἐπήκοος οὕτω δικαίων ἀνδρῶν γινόμενος. Ἡ μὲντοι μακαρία ἐκείνη γλῶσσα, λέκκουος ὀρύξει τοῖς παροῦσιν ἐντελαιμένη, ὥστε σύβροτον ἐν τούτοις γίνεσθαι τῶν θερμῶν ὑδάτων, καὶ εἰς ἀνάκτησιν αὐτὰ σωμάτων εἶναι πεπονηκότων, ἐπανήει πρὸς τὴν οἰκίαν. Ἐν τούτῳ οὖν ὁ τῶν πειρασμῶν καὶ τῆς ἀπάτης πατήρ, ὁ πονηρὸς δαίμων, γυναικίαν ὑποκριθεὶς μορφῆν, πρόσσει τοῦ ἀγίου, εὐλογία τυχεῖν δῆθεν παρ' αὐτοῦ βουλόμενος. Ὁ δὲ ἐπιβελών ἐκείνῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὸν εἶσω κρυπτόμενον λύκον οὐκ ἄγνωστος, εἰ καὶ τὴν τοῦ προβάτου δορὰν πριέκειτο, εὐθὲς μεταστρέφεται, καὶ λίθῳ προσπαταεῖ τὸν πόδα τὸν δεξιόν. Περιαλγῆς οὖν γενόμενος, ἄπτται τῇ χειρὶ τοῦ ἀστραγάλου· αὐτὸν γὰρ ἦν πεπληγῶς. Καὶ ὁ πονηρὸς, εἰς ἑαυτὸν πάλιν μεταβαλὼν, ἡδιστόν τε καὶ θερμὸν ἀνεγέλα, καὶ ἀπὸ τῆς φιλῆς εὐθὺς ὑπερηφανίας· Μήτοι με νόμιζε, λέγει, τῶν ταπεινῶν εἶναι ἐκείνων δαιμονίων, ἀ σὺ πολλάκις φυγαδεύειν οἶδας, καὶ μόνῳ τῷ ῥήματι· ἀλλ' αὐτὸς εἰμι αὐτὸς ἐκπτόνταρχος, οὐ δὴ καὶ νῦν εἰς πείραν ἐλθὼν, ὁρᾷς πῶς χαλεπαῖς βέβλησαι περιουδύναις, ὁ πολλοῖς ἐτέρους λυσάμενος τὰς δδύνας. Οὕτως ἀπὸ τοῦ βλάπτειν ὁ μιαρὸς, οὐδέποτε δὲ ἀπὸ τοῦ ὠφελεῖν οὐδένα, ἑαυτῷ τὸν ἔπαινον περιτίθησι. Ταῦτα τοῖνον πρὸς τὸν θαυμαστὸν Ἀβέρκιον εἶπε, καὶ τινι τῶν περιεστηκότων αὐτὸν νεανίσκων ἐπιπηδᾷ· ὃν χαλεπῶς σπαράξας τε καὶ διαταράξας, μεταξὺ πάντων ἐλευσινῶς καταβάλλει.

ΙΕ'. Ὁ μὲντοι μέγας Ἀβέρκιος ἔλεον αὐτίκα τοῦ νεανίσκου λαβὼν καὶ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ λύσιν τε αὐτῷ δίδωσι τοῦ κακοῦ, καὶ τὸν μιαρὸν ἐκείνον δαίμονα ἐκποδῶν τίθησιν, ἔργῳ δηλώσας τίς ὁ τοῦ ἀγαθοῦ μαθητῆς καὶ ἀγαθύνειν δεδιδραγμένος, καὶ τίς ὁ ἐξ ἀρχῆς πονηρὸς, καὶ τοῦ πράττειν ἄλλους τὰ πονηρὰ διδάσκωλος. Ἐκεῖνος δὲ ἀλλ' οὐ μέχρι τούτου ἔστη, οὐδὲ ἐπὶ μόνῃ τῇ τοιαύτῃ ἔμεινε κτήρ, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων αὐτῷ προκηρύττει πάλιν· οὐ μὴδὲ τὴν πρώτην ὑπενεγκεῖν ἴσχυσεν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἄκων ἀπῆει τὸν νεανίσκον ἀπολιπὼν τραχεῖα ὡς εἶχε καὶ ἀναιδεῖ χρησάμενος τῇ φωνῇ· Ταχύ σε, ἔφη, Ἀβέρκιε, καὶ ἄκοντα παρασκευάσω τὴν Ῥωμαίων ἰδεῖν, τὸ δὲ ἔρα οὐ πολῶ ὑστερον ἐξέβη, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ

A sponte venire ad peccandum. Sed dum de his rebus inter se disceptarent, hora nona rursus veniens, finit quæstiones. Statim enim surgens divinus Abercius, salutatur eos, qui circumstabant, et cum benedixisset, domum mittit cum Euxeniano.

XIV. Pauci dies postea præterierunt, cum vicos circumcirca positos, et ante alios, eos qui erant propinqui, obiit cum fratribus. Jam enim acceperat, multos variis illic morbis laborare. Cum autem abiisset, et eos curasset precibus et manuum impositione, postquam vidit locum egere balneo, (quod quidem ægrotantibus est aptum solatium) veniens in quemdam locum, qui appellatur Ager, fluvius autem prope eum fluit, flexis Deo genibus humi procidit. Et ecce erumpit quidem tonitruo cælo sereno, emittit autem terra fontes aquarum calidarum: et per omnia laudabatur Deus, qui justos sic exaudit. Cum beata autem illa lingua iis, qui aderant, jussisset fodere cisternas, ut aquæ calidæ in eas confluerent, et eas essent ad recreanda corpora laborantia, domum revertitur. Interim autem tentationum et deceptionis pater malignus dæmon, indutus forma muliebri, venit ad sanctum, volens ab ipso consequi benedictionem. Ille autem conjectis in illum oculis, qui intus latebat, lupum non ignorans, etiamsi ovis pellem induisset, protinus avertitur, et lapide offendit pedem dexteram. Dolore ergo affectus, manu tangit talum: ipsum enim percussisset. Malignus autem rursus in seipsum mutatus, suavissime risit, et vehementissime, et solita protinus superbia: Ne me existimes, inquit, esse ex illis humilibus dæmoniis, quæ tu scis sæpe fugare vel verbo solo: sed sum ipse centurio, cujus cum nunc fecisti periculum, vides quam gravibus sis affectus doloribus, qui liberasti multos a molestiis. Sic execrandus ex eo, quod lædat, nunquam autem ex eo, quod prosit, sibi laudem tribuit. Hæc ergo admirabili dixit Abercio, et impetum facit in quemdam ex iis, qui ipsum circumstabant, adolescentibus: quem cum graviter discerpsisset, miserabiliter projicit in medium omnium.

XV. Magnus autem Abercius statim misericordia motus adolescentis, et Deum precatus, eum malo solvit, et execrandum illum dæmonem procul expellit, re ipsa ostendens, quisnam sit boni discipulus, et qui bene facere didicerit: et quisnam is sit, qui est malus ab initio, et magister male faciendi aliis. Ille autem non eo usque constitit, neque semel superatum esse satis habuit: sed ei rursus bellum denuntiat, cujus primum conflictum non potuit sustinere. Quando enim invitum recessit, relicto adolescente, aspera et impudenti voce usus: Cito te, inquit, o Aberci, vel invitum faciam videre Romanorum civitatem. Hoc autem non multo post evenit, ut deinceps ostendemus. Divinus

enim Abercius domum suam reversus, totos septem dies transegit in jejuniis et nocturnis vigiliis simul cum fratribus, rogans ne esset tanta inimici in eum potentia, ut quo ille eum duceret, ipse sequeretur. Septima vero nocte ei in somnis apparens Dominus, dixit: Romam, o Aberci, mea venies providentia, ut qui in ea sunt, meum nomen agnoscant. Esto ergo bono animo, gratia enim mea tecum erit. Tunc sanctus e somno excitatus: Fiat, inquit, voluntas tua, Christe: et divinam apparitionem renuntiavit fratribus. Sed ei quidem sic prædictum est fore, ut veniret ad Romanorum civitatem.

XVI. Malignus autem dæmon, qui paulo ante cum eo venturum est minitatus, nihil differens venit Romam, et imperatoris Antonini filiam jam nubilem, et sexdecim annos natam (1), quæ Lucio quidem Vero fuerat desponsa, vocabatur autem Lucilla, et cæteras suas æquales pulchritudine et magnitudine superabat, ingreditur: et statim oiet furore, ut se discerperet et dejiceret, et dentibus morderet manus, et suas carnes manderet. Mater autem Faustina (hoc enim erat nomen Augustæ) simul cum Antonino augebantur animo, et valde erant dubii ac perplexi, et eam rem maximam ducebant calamitatem. Quod autem eis maxime augebat animi ægri tudinem, erat, quod puella fuerat desponsa Lucio. Nam eum quidem jam miserat Antoninus ad Orientem, bellum gesturum contra regem Bulgessum (2). Inter eos autem convenerat, ut stato die Lucius quidem ab Oriente, Antonius autem Roma veniret Ephesum: et in templo, quod ibi erat, Dianæ Antoninus, dea teste, traderet puellam, Lucius vero acciperet. Cum ergo Lucius, ut convenerat, propere navigaret Ephesum, nesciens quid ageret Antoninus, cum esset ejus filia a dæmone correpta, tempus protrahit excusatione, scribens ad Lucium, quod Germani, trajecto Rheno, oppida Romanorum et vicos populantur: et ideo non poterat nunc cum filia venire Ephesum, ut convenerat, sed tantum anno sequenti. Ei autem cum in media navigatione reddita fuissent litteræ ab imperatore, magno dolore affectus, idque ferens ægerrime, revertitur Antiochiam. Imperator autem Antoninus partim quidem sua sponte valde de filia sollicitus, partim vero a conjuge incitatus, omnia faciebat, et a nullo abstinerebat, quod haberet rationem.

XVII. Adductis itaque Romanorum et Italorum sacerdotibus, et ex Etruria accersitis aruspibus, per ipsos adjurabat dæmonem, et nihil non excogitabat ad mali curationem. Illa autem et inania esse

(1) Anno 163, teste Baronio Marci Aurelii Antonini imperatoris filia obsidetur a dæmone.

(2) *Vologesum*, qui erat Parthorum rex. Vide

λόγου δηλώσει. Ὁ μὲν γὰρ θεὸς Ἀβέρκιος, εἰς τὴν αὐτοῦ οἰκίαν ἐπανελὼν, ἐπὶ τὰς ὄλας εἰλεκεν ἡμέρας ἐν νηστείαις καὶ παννυχίαις ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς, δεόμενος μὴ τοιαύτην γενέσθαι κατ' αὐτοῦ ἰσχὺν τῶν ἐχθρῶν ὡς ἤπερ ἂν ἐκεῖνος ἄγῃ καὶ αὐτὸν ἔπεισθαι ὑπὸ δὲ τὴν ἐβδόμην νύκτα ὄναρ αἰτῶν τὸν Κύριον ἐπιστάντα, καὶ εἰς Ῥώμην φάναι, Ἀβέρκιε, οἰκονομία τῇ ἐμῇ ἀφίξῃ ὥστε δὴ καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπιγινῶναι. Θάρρει τοιγαροῦν ἡ γὰρ χάρις μου μετὰ σοῦ ἔσται. Τότε διυπνισθὲν τὸν ἄγιον, Γένοιτο, φάναι, τὸ θέλημά σου, Κύριε: καὶ τὴν θείαν ἐκείκην ἐμφάνειαν τοῖς ἀδελφοῖς ἀπαγγεῖλαι, Ἀλλὰ τῶ μὲν οὕτω καὶ παρὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀφικέσθαι προεῖρητο.

Ιζ'. Ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ὁ μικρῶ πρόσθεν τῶ ἀγίῳ τὴν ἀφίξιν ταύτην ἐπισείσας, οὐδὲν ἀναβαλόμενος, εἰς Ῥώμην φοιτᾷ, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως Ἀντωνίνου παιδα, ἐπιγαμόν τε ἤδη καὶ ἐκκαιδεκέτιν οὔσαν, ἢ Βήρω μὲν Λευκίῳ ἀνδρὶ κατηγγήτο, Λουκίλλῳ δὲ ἐκαλεῖτο, κάλλει καὶ μεγέθει τὰς κατ' αὐτὴν ὑπερενεγκοῦσαν, εἰσδύεται, καὶ αὐτίκα ἐκμαίνει ὡς ταράττεσθαι τε καὶ καταβῆλαισθαι, καὶ ὁδοῦσι τῶν χειρῶν ἀπτισθαι, καὶ τὰς αὐτῆς σάρκας διαμασᾶσθαι. Π οὖν μήτηρ Φαυστίνα (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῇ Αὐγούστῃ) λύπη σὺν Ἀντωνίνῳ καὶ ἀπορία δεινῶς εἶχοντο, καὶ συμφορὰν ἐσχάτην τὸ πρᾶγμα ἐτίθεντο ἦν δὲ τὸ μάλιστα αὐτοῖς ἐπιτεῖνον τὴν ἀθυμίαν ἢ πρὸς τὸν Λεύκιον τῆς κόρης μνηστεία, τοῦτον γὰρ ἀπεστάλκει μὲν Ἀντωνίνος ἤδη πρὸς τὴν Ἑσπῶν πόλεμον συμβαλοῦντα τῶ βασιλεῖ Βουλγέσσῳ. Ἐπὶ γὰρ δὲ ἀλλήλοις συγκαίμενον κατὰ τινὰς ῥητὰς ἡμέρας, τὸν μὲν ἀπὸ τῆς Ἑσπῶν τὸν Λεύκιον, τὸν δὲ ἀπὸ Ῥώμης τὴν Ἑφῆσον καταλαβεῖν καὶ ἐν τῷ κατ' αὐτὴν ναφ τῆς Ἀρτέμιδος, τὸν μὲν ὑπὸ μάρτυρι τῇ θεῶν καταθέσθαι Λευκίῳ τὴν παιδα, τὸν δὲ δέξασθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Λεύκιος κατὰ νᾶς συνθήκας ἔπλει πρὸς τὴν Ἑφῆσον ἐπειγόμενος, οὐκ ἔχων ὁ τι χρῆσαιτο αὐτῷ Ἀντωνίνος δαιμονώσης αὐτῷ τῆς παιδὸς προφάσει διακρούεται τὸν καιρὸν, γράψας Λευκίῳ ὡς τὸ Γερμανῶν ἔθνος διαβάν τὸν Ῥῆνον, τὰς τε πόλεις Ῥωμαίων καὶ τὰς κόμας ληΐζεται· κἀντεῦθεν μὴδὲ κατὰ τὰ συγκαίμενα δύνασθαι νῦν εἰς Ἑφῆσον μετὰ τῆς παιδὸς συνδραμεῖν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπιὸν ἔτος. Τῷ δὲ, ἐπειδὴ κατὰ μέσον τὸν πλοῦν τὰ παρὰ βασιλέως ὑπήντα γράμματα· σφόδρα τε ἀθυμήσας καὶ χαλεπῶς ἐνεγκῶν, εἰς τὴν ἐν Δάφνῃ Ἀντιόχειαν ὑποστρέφει. Βασιλεὺς δὲ Ἀντωνίνο, τοῦτο μὲν καὶ τοῖς οἰκείοις σπλάγγνοις περὶ τὴν τῆς παιδὸς φροντίδα πολὺς, ὦν, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς συζόγου παροξυνόμενος, πάντα τε ἐποίησε, καὶ οὐδενὸς ἀπέχετο τῶν λόγων ἐχόντων.

ΙΖ'. Τοὺς Ῥωμαίων τοῖνον καὶ Ἰταλῶν ἱερεῖς συναγαγὼν καὶ οἰωνοσκόπους ἀπὸ Τυβέρηνιας μεταστειλάμενος, ἐξώρκιζε τε τὸν δαίμονα δι' αὐτῶν, καὶ ρῦδὲν ὁ τι οὐκ ἐπενόει πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ θερα-

Dion, et Julium Capitolinum in Marco; Baron. an. 163.

πείαν. Τὰ δὲ κενὰ τε ἠλέγγετο, καὶ ἀγριώτερον ἐποίει τὸν πονηρὸν δαίμονα τῇ κόρῃ. Ἀμέλει καὶ τοιάνδε τινα διὰ τῆς παιδὸς ἐκείνης ἤφειε φωνήν. ὣς, Εἰ μὴ Ἀβέρκιος ὁ τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Φρυγίᾳ τῶν Ἱεραπολιτῶν ἐπίσκοπος ἔλθοι, οὐκ ἂν ἀπὸ τοῦ σκηνώματος ἐξέλθοιμι τοῦδε. Ὡς οὖν ἐπὶ συχλὰς ἡμέρας ταῦτα ἔβόα, διηπορεῖτο καθ' ἑαυτὸν Ἀντωνίνος, τί ἂν εἴη τοῦτο σκοπούμενος, καὶ ποτε εἰσκαλέσας τὸν ἔπαρχον τῆς αὐτῆς Κορνηλιανὸν, ἀνεπυθάνετο εἰ πού τις Ἱεράπολις ὑπὸ μικρὰν Φρυγίαν ἐστίν. Ὁ δὲ. Καὶ μάλα, δέσποτα. ἔφη, καὶ ἀπ' αὐτῆς Εὐξείνιανὸν ὀρμάσθαι, ᾧ πολλάκις περὶ δημοσίων ἐπέστειλας πραγμάτων. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἀντωνίνος ἔσθη τε οἷα τῆς φροντίδος ἀπολυθεῖς ὅτιπερ Εὐξείνιανὸς ἐκεῖ διατρίβων, δεξιὸς αὐτῷ ἔσται τοῦ πράγματος οἰκονόμος· καὶ Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανούς εὐθὺς εὐτεπισθῆναι κελεύσας, ἐπιστέλλει αὐτῷ ταῦτα· Ἀντωνίνος αὐτοκράτωρ σεβαστὸς Εὐξείνιανῷ Ποπλίῳ χαίρειν. Ἐγὼ εἰς πείραν τῆς σῆς ἀγχινοίας ἔργοις αὐτοῖς καταστάς, καὶ μάλιστα οἷς ἔναρχος προστάξει τοῦ ἡμετέρου κράτους διεπράξω κατὰ τὴν Σμύρναν. ἐπικουφίσας Σμυρναίοις τὴν ἐκ τοῦ κλόνου τῆς γῆς ἐπιγενομένην αὐτοῖς συμφορὰν, ἦσθην τε, ὡσπερ εἶκός, καὶ σε τῆς τῶν πραγμάτων ἐπιμελείας ἐπήνεσα· ἔμαθον γὰρ ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας, ὡσπερ ἂν εἰ παρών. Ἢ τε γὰρ παρὰ σοῦ πεμφθεῖσα ἀναφορά, ὅ τε ἀποδίδους ταύτην, καὶ Κέλσιος ὁ ἐπίτροπος ὑμῶν ἅπαντά μοι σαφῶς διηγήσατο. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος γνωσθὲν τῷ ἡμετέρῳ κράτει Ἀβέρκιόν τινα τῆς Ἱεραπολιτῶν ἐπίσκοπον παρὰ σοὶ διατρίβειν, ἄνδρα εὐσεβῆ οὕτω τὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς δαιμονωντάς τε ἰᾶσθαι, καὶ νόσους ἄλλας εὐκολώτατα θεραπεύειν· τοῦτον κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἡμεῖς χρῆζοντες, Οὐαλέριον καὶ Βασιανὸν μαγιστριανούς τῶν θείων ἡμῶν ὀφφικίων ἐπέψαμεν, τὸν ἄνδρα μετ' αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἀπάσης ὡς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. Κελεύομεν οὖν τῇ σῇ στερρότητι πείσαι τὸν ἄνδρα σὺν προθυμίᾳ πάσῃ πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι εὐ εἰδότε ὡς οὐ μέτριός σοι κείσεται παρ' ἡμῖν καὶ ὑπὲρ τούτου ὁ ἔπαινος. Ἐβῶσω.

Η'. Ταύτην τοῖς μαγιστριανοῖς δοὺς τὴν ἐπιστολήν, ἀπέπεμψεν ἀπὸ Ῥώμης, εἰπὼν ὅτι Πολλαπλάσιον ὑμῖν θήσει τὴν εἰς ἐμὲ θεραπείαν τὸ Ἀβέρκιον ἐνεγκεῖν, προστεθὲν καὶ τὸ τάχος. Οἱ δὲ λαβόντες, οὐδὲν τάχους καὶ συντονίας ἐνέλιπον· ἀλλὰ δυσὶ τὸ Βρεντίσιον ἡμέραις καταλαβόντες, πλοίου τε ἐπὶ τούτῳ παρεσκευασμένου παρὰ τοῦ ὑπάρχου Κορνηλιανοῦ ἐπιβάντες, κατὰ πρύμναν αὐτοῖς τοῦ πνεύματος ἰσταμένου, τῇ ἑβδόμῃ τὸν Ἴόνιον διαπλεύσαντες, καταρούσιν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐκεῖθεν δὲ δημοσίοις ἵπποις χρῆσάμενοι, ἀφικνοῦνται τῆς πεντεκαιδεκάτης εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἔτα πρὸς τὴν Νικομηδέων αὐθημερὸν περαιωθέντες, καὶ αὐθις δημοσίῳ χρῆσάμενοι δρόμῳ, εἰς Σύναδα μητρόπολιν ἦκουσι τῆς Φρυγίας ἡγεμόνας τε τῆς ὁδοῦ παρὰ τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐκεῖ Σπινθηρος λαβόντες.

A convincebantur, et malignum dæmonem magis efferabant in puellam. Cæterum is talem quoque vocem emittebat per puellam, quod, nisi veniret Abercius Hierapolitanorum, qui sunt in parva Phrygia, episcopus, ex eo non exiret tabernaculo. Cum hæc ergo multos dies vociferaretur, apud se dubitabat Antoninus, quidnam hoc esset, considerans, et aliquando accersito Corneliano præfecto prætorii, rogavit an in parva Phrygia esset urbs nomine Hierapolis. Is autem: Maxime, inquit, domine, et ex ea ortus est Euxenianus, ad quem sæpe scripsisti de rebus publicis. Hoc cum audivisset Antoninus, lætatus est quasi a cura liberatus, nempe quod Euxenianus, qui illic degebat, hanc rem pulchre ei procuraret. Et Valerio et Basiano magistriani mox præsto esse jussis, hæc sic scribit: Antoninus imperator Augustus, Euxeniano Poplioni salutem: Ego tui ingenii solertiam re ipsa expertus, et maxime iis, quæ jussu nostræ potentie nuper fecisti Smyrnæ, levata Smyrnensibus calamitate, quæ eis ex terræ motu evenerat, ut par erat, sum lætatus, et tuam in rebus gerendis laudavi diligentiam. Omnia enim accurate didici, perinde ac si adfuissem. Nam et a te missa relatio, et qui eam reddidit Cælicius, procurator noster, omnia mihi aperte narravit. In præsentia autem cum sit potentie nostræ significatum, Abercium quemdam episcopum Hierapolitanum apud te versari, virum adeo pium in Christiana religione, ut medeatur dæmoniacis, et alios morbos curet facillime, eo cum nos necessario opus habeamus, Valerium et Basianum magistrianos (3) divinatorum nostrorum officiorum misimus, ut eum cum omni honore et reverentia ad nos adducant. Tuæ ergo jubemus præstantiæ, ut ei persuadeas ad nos venire cum summa animi alacritate et diligentia. Sed cum nos hoc nomine tibi futuram esse apud nos laudem. Vale.

XVIII. Hanc cum magistriani dedisset epistolam, Roma misit, dicens: Rem mihi longe gratissimam feceritis, si Abercium ad me quam maxima celeritate adduxeritis. Illi autem eis acceptis litteris, nihil omiserunt celeritatis et diligentie. Sed cum pervenissent Brundisium, et navem paratam ascendissent, vento usi secundo septem diebus transmissio Ionio, appellunt in Peloponnesum. Illinc autem equis usi velocibus, cito veniunt Byzantium. Deinde cum ipso die trajecissent in Nicomediam, et usi essent rursus cursu publico, veniunt Synadem Phrygiæ metropolim: et acceptis viis ducibus a præside, qui illic erat, Spinthere dicto, ut fuerat ei imperatum a Corneliano, circa horam nonam veniunt in civitatem Hierapolitanorum. Ingresses ergo civitatem occurrunt Abercio, veluti

(3) Magisteriani aliter dicebantur Agentes in rebus, quibus cum alia, tum etiam evectiones publici cursus commissæ erant. Vide Bar. an. 163.

optima data occasione. Solebat enim hora nona domum redire a docendo, solitas preces Deo redditurus. Atque illi quidem ei facti obviam, rogant ubinam esset Euxenianus, et quonam ire deberent, ut eum convenirent. Postquam vero ille rogavit, quid quærent, et cur venirent, ejus interrogationem ægre ferens Valerius, et quod non cito ad quæsitam respondisset, audacius aliquid audet, forte motus a maligno, et extendit dexteram adversus sanctum, volens eum flagello percutere. Manus autem, quæ eum desuper servabat, non fuit negligens, sed audax puniebatur dextera, et erat immobilis, tanquam vincula aliquo compede. Invadit alterum quoque metus propter novum hoc spectaculum: et ambo ab equis descendentes, prociidunt ad sancti pedes, et fiunt ei supplices, ut manus, quæ emarcuerat, et erat quasi mortua, effloresceret rursus et revivisceret, neque sic remaneret mortua.

Ἰππων, προσπίπτουσι τε τοῖς τοῦ ἁγίου ποσὶ, καὶ θείσαν χεῖρα καὶ οἶονεὶ τεθνηκυῖν ἀναθῆλαι πάλιν καὶ

XIX. Ille autem in hoc quoque consueta usus est misericordia, et tangit quidem manum male affectam, sanam vero eam reddit protinus. Deinde rursus sciscitatus quam de causa esset eis opus cum convenire, et intellexisset quod ad ipsum ferrent litteras imperatoris, fit eis dux itineris, et deducit quamprimum ad ædes Euxeniani. Ille autem, acceptis litteris, cum quæ continebantur in eis, perlegisset, sancto statim tradit epistolam, et rogat, ut nihil differat, sed sicut imperator volebat, iter quamprimum ineat. Quam cum ipse quoque legisset: Veniam, inquit, promptoque et alacri animo iter consciam. Fit enim hoc Dei voluntate, ut mihi quoque jam a Domino meo fuit significatum. Et magistriani quidem præclare ducti ad Euxenianum, et ab eo honorifice accepti hospitio, cum duos dies apud ipsum mansissent, et ei totum iter, et navigationem renuntiassent, abierunt tertio die, acceptis ab eo litteris: cum eis esset pollicitus admirandus Abercius, post quadraginta dies, in Portu, qui dicitur, qui quidem est prope Romam, se esse invicem conventuros, et sic simul cum illis Romam esse ingressurum. Illi autem cum non possent non credere, (recte enim judicabant ex iis, quæ senserant, et viderant, quod fieri non posset, ut vir, qui talibus et tantis erat dignatus, conscientiam et linguam haberet non sanam) publicos rursus equos ascendentes, redierunt.

XX. Divinus autem Abercius cum vinum, et acetum et oleum in unum et eundem utrem injecisset, et paucos panes præterea sumpsisset, et deinde esset locutus cum fratribus, quæ par erat et illius recessum miserabiliter defentes pulcherrime esset consolatus, ascendit vehiculum publicum, et egreditur e civitate. Cum autem parum processisset in via, videt quemdam vinitorem fodientem, et vites diligenter colentem, (ei nomen erat Trophimion). Quo nominatim vocato: Agedum, inquit, iter me-

οῖα προστεταγμένον αὐτῷ παρὰ Κορνηλίου τοῦ ἐπαρχοῦ περὶ τοῦ τῆν ἐνάτην ὥραν τῆν Ἱεραπολιτῶν καταλαμβάνουσιν. Εἰσιόντες τοιγαρὸν τὴν πόλιν, ὑπαντῶσι τῷ Ἀβερκίῳ, καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ παρήκοντος· εἰώθει γὰρ κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν ἐκ τῆς διδασκαλίας οἴκαδε ἀναστρέφειν τὰς συνήθεις ἀποδώσων εὐχὰς τῷ θεῷ. Οἱ μὲν οὖν ὑπαντήσαντες αὐτῷ, ἀνεπυθάνοντο, τοῦ ποτε ὑπάρχου Εὐξείνιανός, καὶ ὅπη γενόμενοι, ἐντόχοιεν τῷ ἀνδρὶ. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τίς τε ἡ ζήτησις τοῦ ἀνδρός καὶ ἐφ' ὅτῳ ἤκοιεν ἤρετο, τὴν ἐκείνου ἐρώτησιν γαλεπῶς ἐνεγκῶν Οὐαλέριος, ὅτι μὴ ταχὺ ἀπεκρίνατο, τολμᾷ τι καὶ θρασύτερον, ἴσως ὑπὸ τοῦ πονηροῦ κινήσεις, καὶ ἀνατείνει κατὰ τοῦ ἁγίου τὴν δεξιάν, πλῆξαι τοῦτον τῇ μάλιστα βουληθείς· καὶ εὐθὺς ἡ φρουροῦσα χεὶρ ἄνωθεν οὐκ ἡμέλει, καὶ ἡ τολμηρὰ ἐκκολάζετο· καὶ ἀκίνητος ἦν ὡσπερ τινὶ προκατασχεθεῖσα πέδῃ. Λαμβάνει καὶ τὸν ἕτερον δῖος ἐπὶ τῷ καινῷ τούτῳ θεάματι, καὶ ἀποδάντες ἄμφω τῶν ἰκέται γίνονται ταπεινοὶ λίαν, ὥστε τὴν ἀπομαρτυρῆσαι, μὴδὲ οὕτως ἀπολειφθῆναι νεκρῶν.

Ἰθ'. Ὁ δὲ τῆς συνήθους ἔκταν τούτῳ γίνεται συμπαθείας, καὶ ἀπτεται μὲν τῆς κηρωθείσης· ὑγιᾶ δὲ αὐτὴν εὐθὺς δεικνυσιν. Εἶτα τὴν αἰτίαν καὶ πάλιν τῆς τοῦ ἀνδρός χρείας ἐρόμενος, καὶ μαθὼν ὅτι βασιλικὰ πρὸς αὐτὸν κομίζοιεν γράμματα, ὁδηγὸς γίνεται τῶν ἀνδρῶν, καὶ εἰς τὸν Εὐξείνιανου οἶκον τὸ τάχος ἐπάγει. Ἐκεῖνος μέντοι τὰ γράμματα εἰς χεῖρας λαβῶν, καὶ τὰ ἐγκείμενα ἐπεξελθὼν, μεταδίδωσι τὴν ἐπιστολὴν εὐθὺς τῷ ἁγίῳ, καὶ ἡξίου μὴδὲν ὑπερθέσθαι, ἀλλ' ὡσπερ αὐτὴ ἡδούλετο, τὴν ταχίστην ἀπτεσθαι πορείας. Ὁ δὲ, καὶ αὐτὸς ἀγνοῦς, Ἐλεύσομαι, ἔφη, καὶ οὐκ ἀπροθύμως τὴν πορείαν ἀνύσω, ἐπεὶ κατὰ γνώμην θεοῦ τὸ γινόμενον, ὡς κάμωι ἤδη παρὰ τοῦ Κυρίου μου ἐδηλώθη· Οἱ μὲν οὖν μαγιστριανοὶ λαμπρῶς παρ' Εὐξείνιανῷ ξενισθέντες, δύο τέ τινες ἡμέρας παρ' αὐτῷ μείναντες, τὴν πορείαν τε πᾶσαν αὐτῷ καὶ τὸν πλοῦν ἀπαγγείλαντες, τῇ τρίτῃ ἀντίγραφα λαβόντες, ἀπήεσαν, ὁπεσχημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀβερκίου μετὰ τεσσαράκοντα ὄλας ἡμέρας κατὰ τὸν λεγόμενον Πόρτον ὃς ἐχόμενος Ῥώμης ἐστίν, ἀλλήλοις ἐντυχεῖν· καὶ οὕτως ἅμα ἐκείνοις τῆς πόλεως ἐπιβῆναι. Οἱ δὲ ἀπιστεῖν οὐκ ἔχοντες (ἔκρινον γὰρ ὀρθῶς ἐξ ὧν ἔπαθόν τε καὶ εἶδον), ὅτι ἀδύνατον ἄλδρα τοιοῦτων ἡξιωμένον τό τε συνειδὸς καὶ τὴν γλωτταν ἔχειν οὐχ ὑγιᾶ) τοῖς δημοσίοις καὶ αὐθις ἐπιδάντες ἴπποις ἐπανήεσαν.

Κ'. Ἀβέρκιος δὲ ὁ θεῖος, οἶνόν τε καὶ ὄξος καὶ ἔλαιον εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀσκὸν ἐμβαλὼν, πρὸς δὲ καὶ ἕρτους ὀλίγους λαβῶν, εἶτα τοῖς ἀδελφοῖς διαλεχθεὶς τὰ εἰκότα, τὴν ἐκείνου τε ἀποδημίαν ἐλεεινῶς ἀποδυρομένους ἐξειώτατα παραμυθησάμενος, ὀχλήματος πολιτικοῦ ἐπιβαίνει, καὶ τῆς πόλεως ἐξεῖσι. Βραχὺ δὲ τῆς ὁδοῦ προελθὼν, ὄρᾳ τινα ἐμπειλογὸν σκάπτοντα, καὶ περὶ τὰς ἀμπέλους ἐπιμειλως ἔχοντα (ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Τροφιμίῳ)· τοῦτον ὄνομαστὶ καλέσας, Δεῦρο, φησὶν, ἀδελφεῖ, συνδιάνο-

σόν μοι τὴν ἐπὶ Ῥώμην ὁδόν. Ἦκουσεν ἐκεῖνος, A καὶ τὴν δέκελλαν εὐθὺς καὶ τὸ σκαφεῖον ἀπολιπών, τὴν οἰκίαν τε ἀρπάσας ἐσθῆτα ἦν διὰ τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας κόπον τῆ γῆ καταθεῖς ἦν, εἶπετο τῷ ἁγίῳ. Ἐπειδὴ δὲ συνώδευον ἤδη. Ἀλλὰ νῦν ὅτι μάλιστα προσέγειν ὑμᾶς ἀξιῶ, θαῦμα γὰρ ἀκούσεσθε, σύμ- μικτον ἦδονῃ. Καὶ γὰρ ὁπότε μὲν ὁ Τροφιμίων εἰς κοινὴν ἤδη χρεῖαν ἐπιστρέφοντος τοῦ ἁγίου τὸν τοῦ ἀσχοῦ πόδα λύσειεν, αὐτῷ δὲ τὸ πρὸς τὸ παρὸν συν- τελοῦν μόνον ἀμιγῆς ἐξῆι, οἶνος τυχόν, ἢ ὄξος, ἢ ἔλαιον, τῶν ἄλλων κατὰ χώραν μερόντων· ὁπότε δὲ πάλιν ἐκεῖνος ἐν χρεῖα τινὸς καταστάς, εἰ κατὰ γνώμην τοῦ ἁγίου λύσειε τὸν ἀσχόν, τάναντία ἢ αὐτὸς ἠδούλετο, θαυμαστῶς ἐξῆι· ὄξος μὲν καὶ ἔλαιον, εἰ δίδει τυχόν ληφθεὶς πειρῶτο πεινῆ· εἰ δὲ καὶ ἔμπαιεν αὐτῶν δεηθείη, οἶνος ἀκραϊφνῆς τοῦ ἀσχοῦ ἀπέβρει. Οὕτως ὁ ἕκοντι δολερὸς· ἄκων ὑπῆρχε πιστός, οὐδενὸς ὦν ἠδούλετο, κατὰ χρεῖαν ἀπτόμενος, σαφῶς αὐτὸν τοῦ πράγματος ἐκδιδά- σκοντος ὀρθῶς ἔχειν καὶ ἀκεραίως, καὶ μηδὲν παρὰ τὴν τοῦ χρῆσαμένου γνώμην ποιεῖν. Τοιούτων Ἀβέρκιος τῶν παρὰ Θεοῦ θείων ἀπέλαυε χαρι- σμάτων. Πᾶσαν οὖν εὐμαρῶς ἀνύσαντες τὴν ὁδόν, ἐν Ἀταλείᾳ τῆς Παμφυλίας κατάγονται. Ἐν ἡ πλοίου τινὸς τῶν ἐπὶ Ῥώμην ἀναγομένων ἐπι- βάντες, εἰς τὸν ὠρισμένον καταδροσεὶ τόπον, πέρας ἄρτι καὶ τοῦ τῶν ἡμερῶν λαβόντος συνθήματος.

ΚΑ'. Τῶν οὖν μαγιστριανῶν τρισὶν ὕστερον ἡμέ- ραις καὶ αὐτῷ καταχθέντων· πολὺν γὰρ αὐτοῖς ἐπί- ρη χρόνον ὁ πλοῦς διὰ τὸ τῆς ὥρας χεῖμεριον, καὶ πολλὰ σφίσι αὐτοῖς μεμφομένων τῆς βραδυτῆτος, C οὕτω τε οἰομένων ὡς, εἰ μὴ τῷ ἁγίῳ κατὰ τὰς συν- θήκας ἐντύχοιεν, ἢ ἑαυτοὺς ὡμῶς διαχρήσασθαι, ἢ εἰ τῷ αὐτοκράτορι κεναις, ὃ δὲ λέγεται, χερσὶν ἐμ- φανισθεῖεν ὑπ' ἐκεῖνου ἀναιρεθῆναι. Ταῦτα τοῦτων καθ' ἑαυτοὺς διασκοπούμενων, ἐπειδὴ ἀπέβησαν τε τῆς νηὸς ἤδη, καὶ τὰς καταγωγὰς ἀνηρέων, καὶ τὴν ἀκτὴν περιήεσαν, ἐντυγχάνουσι τῷ ἁγίῳ. Ὁ μὲν οὖν τὴν δεξιὰν προτείνας, καὶ αὐτοὺς ἀσπασάμενος, προσφιλῆς τε εἶδε τοὺς ἄνδρας, καὶ πρῶτος τοῦ συν- θήματος ὑπεμίμησεν. Οἱ δὲ ἄσμενοι τοῦτον ὡς οὐκ ἂν ἤλπισαν ἰδόντες, προσεκύνουσι εὐθέως, περιεπτύ- σοντο, περιέβαλλον πάντα, τᾶλλα ἐποίουν ὅσα ψυχῆς ὑπὸ περιχαρείας κεινημένης ἐστὶ σύμβολα. Ἐἶτα παραλαβόντες, εἰσίσαι τε τὴν Ῥώμην, καὶ ὡς τὸν ὑπαρχον ἄγουσι Κορνηλιανόν. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ τὸν αὐ- τοκράτορα. Ἀντωνῖνον ἢ κατὰ τῶν Βαρβάρων εἶχεν ἐκστρατιᾶ, τὸν Ῥῆνόν τε διαβάντων, καὶ τὴν Ῥω- μαίων λεηλατούτων, τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν Αὐγούστ- ται ἄγει Φαυστίαν. Ὅν ἐκεῖνη θειασαμένη γεραρὸν οὕτω καὶ σεμνόν, καὶ τὸ εὐκοσμον οἶον καὶ γαληνὸν ὑποφαίνοντα, αἰδοῦς ὑπόπλευς γίνεται, καὶ σὺν πολλῇ αὐτὸν ἀσπάζεται τῇ σεμνοπρεπεῖα. Καὶ. Ὅτι μὲν ἀγαθὸν καὶ πάντα δυναμένον, λέγει, Θεοῦ δοῦλος εἰ, δὲ ἄλλον, ἐξ ὧν ἄλλοι τε πολλοὶ πρότερον, καὶ νῦν ἀπήγγειλαν ἐπανεληθόντες οἱ μαγιστριανοὶ (καὶ γὰρ ἤδη καὶ παρ' αὐτῶν ἡ Φαυστίνα τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα ἐμεμαθήκει)· δεόμεναι οὖν μηδὲν ἀναβαλέσθαι καὶ βασιλέων εὐεργέτης ὀφθῆναι, καὶ τὰ ταπεινὸν ἡμῶν

eum Romam confice. Audivit ille, et ligone, et rastris relictiis, et sua veste arrepta, quam propter laborem operationis humi deposuerat, sanctum est secutus. Jamque simul viam inibant. Sed nunc volo vos quam maxime attendere: audietis enim miraculum voluptate commistum. Etenim quando Trophimion ad communem usum, sancto jubente, utris operculum amovisset, idipsum solum, quod opus erat in præsentia, egressum est haud mistum: vinum, verbi causa, aut acetum, aut oleum, aliis in loco manentibus. Quando autem ille rursus aliqua re indigens, non e sententia sancti utrem solvisset, admirabiliter egrediebantur contraria iis, quæ volebat: acetum quidem, et oleum, si siti forte laborans vellet bibere, sin vero his contra opus haberet, vinum purum effluxit ex utre. Sic qui sua sponte fuit fraudulentus, invitus fuit fidelis, cum nihil tangeret ex iis, quæ volebat ad usum, re ipsa eum aperte docente, ut recte se gereret et sincere, et nihil faceret præter sententiam ejus, qui com- modasset. Talia a Deo dona fuit consecutus Abercius. Cum ergo totum iter facile confecissent, veniunt in Ataliam Pamphyliæ civitatem. In qua cum navem conscendissent, quæ Romam profici- scébatur, in locum appellunt constitutum, cum modo finem accepisset dierum conventio.

XXI. Magistriani vero tribus postea diebus ipsi quoque appulerunt: fuit enim longa mora naviga- tionis propter tempestatem. Quocirca tarditatem suam valde accusabant: quin etiam statuebant nisi sanctum, ut convenerat, invenirent, vel sibi ipsis mortem crudeliter consciscere. Nam si impe- ratori vacuis, ut dicitur, manibus se sisterent, metuebant, ne ab illo interficerentur. Hæc apud se animo agitantes, cum jam e navi descendissent, et scrutarentur diversoria, et littus obirent, san- ctum inveniunt. Ille autem cum manum porrexisset, et eos salutasset, amice eos aspexit, et placide pactum conventum revocavit in memoriam. Cum vero ipsi libenter eum præter spem vidissent, protinus adorabant, amplectebantur, et omnia alia faciebant, quæ sunt signa animi moti lætilla. Deinde cum eum secum assumpsissent, ingrediunt Romam, et ad prætorii præfectum ducunt Cornelianum. Ille autem, cum imperator Antonius expeditionem suscepisset contra Barbaros, qui Rhenum transierant, et Romanorum agros popula- bantur, eum ducit ad Augustam Faustina. Quem postquam illa aspexit adeo honestum et veneran- dum, et qui summam moderationem præ se ferebat et tranquillitatem, impletur pudore, et cum salutem honorifice, et, Quod sis boni quidem Dei, et qui omnia potest, servus, inquit, est evidens, tam ex iis, quæ alii multi prius, et nunc reversi renuntia- runt magistriani, (etenim jam quoque ex eis Fau- stina de illo acceperat) rogo igitur, ut nihil differas, sed beneficio officias imperatores, et humilem nostram serves et cures filiolam. Sic enim a nobis

magni honores, et dona tibi collata referent gratiam.

XXII. Hæc illa cum magna dicebat affectione. Eam enim flectebat naturæ necessitas, et faciebat ut illius postularet auxilium, quem (ut cum divino dicam Davide) odio habebant gratis, et non sustinebant adorare tanquam verum Deum⁵. Ille autem: Accepta quidem est, inquit, nobis tua voluntas: sed nos nullo ex iis, quæ sunt apud vos, delectamur, ut qui vanam hanc speciem jampridem experuerimus: et alioqui nec mercede præbemus gratias, quæ nobis a Deo datæ sunt, gratis accepta, gratis quoque dare jussi⁶. Sed ubi est, inquit, filia? Faustina autem quam potuit celerrime currit in thalamum, et acceptam filiam attrahit ad sanctum quam maximo ardore et studio dici potest. Puellam vero inhabitans sceleratissimus dæmon, cum cognovisset se ad eum abduci, a quo sciebat se prius fuisse superatum, discerpebat puellam et dejiciebat: timere, conturbari, tremere, caligare faciebat. Deinde etiam vocem ex ea emittebat, dicentem: Ecce, Aberci, ego te Romam duxi, sicut sum pollicitus. Ille autem: Certe, inquit: sed nequaquam propterea gaudebis. Sic dixit, et jubet puellam duci sub dio. Ducta est ergo puella per Hippodromum, cum imperatoris satellites et custodes locum prius occupassent. Interim autem cum ille impudens et sceleratus dæmon discerperet et dejiceret puellam, et nihil aliud clamaret nisi quod solum significabat se gloriari et jactare, quod per se duxisset sanctum per tantum terræ et maris spatium, sublatis in cælum oculis, Abercius, cum Deum esset precatus, puellam acriter intuetur, et: Ab ea, inquit, egredere, maligne dæmon, ipsam nihil offendens. Tibi hoc jubet Christus meus. Is vero, leonina illa audacia statim mutata in vulpis timiditatem: Adjuro te ego quoque, inquit, per ipsum Christum, ne me mittas in solitudinem, neque ullum alium locum, nisi in eum, in quo habitabam. Sanctus autem: Abibis quidem, inquit, non in solitudinem, sed in locum paternum. Propterea autem, quod me fecisti videre Romam, ipse quoque tibi jubeo in nomine Jesu, ut hanc aram tollas, (ei manu ostendens aram lapideam) et feras usque ad meam Hierapolim et statuas propter portam australem. Audivit dæmon, et statim tanquam servus, qui terribili domino didicit cedere in omnibus, recedit quidem a puella, nihil ei omnino mali faciens. Deinde innumerabilibus oculis videntibus (o quis tua omnia non admirabitur, rex Christe?) aram subit, et tollit graviter gemens, et transit per medium Hippodromum, (quod quidem visum est novum Romanis spectaculum) et deponit Hierapoli in loco præstituto.

Α σῶσαι καὶ θεραπεῦσαι θυγάτριον. Οὕτω γὰρ σοι μεγάλα τιμαὶ παρ' ἡμῶν καὶ δωρεαὶ τὴν χάριν ἀμείψονται.

KB'. Ταῦτα μετὰ πολλῆς ὑπηγόρευς τῆς περιπεθείας· ἔκωμpton γὰρ αὐτὴν αἰ τῆς φύσεως ἀνάγκαι, καὶ βοθηθὸν ἐποιοῦν ἐκείνον ἐπιζητεῖν ὄν (κατὰ τὸν θεῖον φάναι Δαυὶδ) δωρεὰν ἐμίσουν, καὶ ὡς ἀληθῆ προσκυνεῖν οὐκ ἠνεύχοντο. Ὁ δὲ, Ἀπόδεκτα μὲν τὰ τῆς προαιρέσεως, ἔφη, τῆς σῆς. πλὴν οὐδενὶ τούτων ἡμεῖς τῶν παρ' ὑμῖν τιμῶν ἠδόμεθα, πάλαι τὴν κενὴν ταύτην διαπτύσαντες φαντασίαν· ἄλλως τε δὲ, οὐδὲ ἐμμίσθους τὰς παρὰ Θεοῦ δωρεὰς ἡμῖν παρεχομεν χάριτας, δωρεὰν λαβόντες, καὶ δωρεὰν διδόναι κεκελευσμένοι. Ἀλλὰ ποῦ σοι, φησὶν ἡ θυγάτηρ; Καὶ ἡ Φαυστίνα, ὡς εἶχε τάχους, εὐθὺς εἰς τὸν θάλαμον τε εἰστρέχει, καὶ τῆς παιδὸς αὐτῆ λαβομένη, ἐφέλκεται πρὸς τὸν ἅγιον, μεθ' ὅσης ἂν τῆς θερμότητος εἴποις καὶ τῆς σπουδῆς. Ὁ μὲντοι ἐποικῶν τῇ παιδί πονηρότατος δαίμων, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἀπαγόμενος ἔγνω, οὐ καὶ πρότερον ἐγίνωσκεν ἡττηθεῖς, ἐπαράττε τὴν παιδα, κατέβαλλε, δεδοικέναι, ταράττεσθαι, τρέμειν, ἰλιγγίῃν ἐποίει. Εἶτα καὶ φωνὴν ἐκ ταύτης ἤφει, Ἰδοῦ, Ἀβέρκιος, λέγουσαν, καὶ εἰς Ῥώμην σε ἤγαγον, ὡσπερ ἄρα ἐπηγγειλάμεν, ὁ δὲ Ναὶ, φησὶν ἄλλ' οὐ χαιρήσεις τούτου γε ἕνεκεν. Οὕτως ἔφη καὶ τὴν κόρην εἰς ὑπαιθρον ἀχθῆναι κελεύει. Ἠχθῆ οὖν ἀνὰ τὸν Ἰππόδρομον ἡ καίς, ὑπασπιστῶν τε βασιλικῶν πρότερον καὶ φρουρῶν τὸν τόπον διαλαβόντων, ἐν τούτῳ δὲ τοῦ ἀναιδοῦς ἐκείνου καὶ μιαινοῦ δαίμονος, σπαράττοντός τε καὶ καταβάλλοντος τὴν κόρην, καὶ οὐδὲν ἄλλο βοῶντος ὅτι μὴ τὰ ὄφρον καὶ κόμπον δηλοῦντα μόνον, ἔφ' ὃ τὸν ἅγιον τοσαύτην θάλασσαν τε καὶ γῆν δι' αὐτὸν ἀγάγοι, τὸ ὄμμα εἰς οὐρανοὺς ἐπάρας Ἀβέρκιος καὶ προσευξάμενος τῷ Θεῷ. δριμύ τε τῇ κόρῃ ἐμβλέπει, καὶ Ἐξελθε, φησὶ, ταύτης, πονηρὸς δαίμων. Ἐπιτάσσει σοι Χριστὸς ὁ ἐμὸς, μὴδὲν αὐτὴν λυμηνάμενος. Ὁ δὲ εὐθὺς τὸ λεόντειον ἐκείνο θράσος εἰς δειλίαν ἀλώπεκος μεταβεβληκῶς, Ὁρκίζω σε κάγω, ἔφη, κατὰ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ, μὴ εἰς ἐρημίαν με, μὴ εἰς ἕτερον ἀποπέμψαι τόπον· ἀλλ' ἔνθα δὴ καὶ πρότερον ἦκον. Καὶ τὸν ἅγιον. Ἀπελεύσῃ μὲν οὐκ εἰς ἐρημίαν, ἀλλ' εἰς τὸν τόπον τὸν πατρικόν. Ἄνθ' οὗτου δὲ με καὶ τὴν Ῥώμην ἰδεῖν ἐποίησας, ἐπιτάττω σοι καὶ αὐτὸς πάλιν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ τὸν βωμὸν τοῦτον ἄραι (δείξας αὐτῷ τῇ χειρὶ βωμὸν λίθινον) μέχρις ἡμεῖς Ἰεραπόλεως τῆς ἐμῆς ἐνεγκεῖν, καὶ παρὰ τῆ νοτίῳ φέροντι παραστῆσαι πύλην. Ἦκουσεν ὁ δαίμων, καὶ εὐθὺς οἶα δοῦλος φοβερῷ δεσπότη πάντα ὑπέκειν πεπαιδευμένος ἀπαλλάττεται μὲν τῆς κόρης, μὴδ' ὅτιοῦν αὐτὴν δράσας κακίαν. Εἶτα μυρίων δρώντων ὀμμάτων (ὡ τίς μὴ θαυμάσει σου πάντα, Χριστὲ βασιλεῦς) ὑπέρχεται τὸν βωμὸν καὶ ἀναίρειται, βαρὺ στενάξας, καὶ δεισις διὰ τοῦ Ἰπποδρόμου (καινὸν δὲ τοῦτο θέαμα Ῥωμαίοις), καὶ τῷ ὠρισμένῳ φέρων ἐναποτίθησι τόπων κατὰ τὴν Ἰεραπολιν.

⁵ Psal. LXXIII, 3. ⁶ Matth. x, 8.

ΚΓ'. Ἦ δὲ κόρη τοῦ ἐνοχλοῦντος ἀπαλλαγείσα δαίμωνος, ἄφωνος ἐπὶ πολλὸν χρόνον τῶν ποδῶν εἶχετο τοῦ ἁγίου· ὃ καὶ μάλιστα τὴν μητέρα καὶ τοὺς παρόντας ἔθορύβει, δεδοικότας μὴ καὶ τὴν ψυχὴν ὁ δαίμων ἀφείλετο τῆς παιδός. Τὴν μέντοι Φαυστίαν μὴ δυνηθῆναι σιωπῇ τοῦτο διενεγκεῖν, ἀλλὰ μεστὴν ἀγωνίας ἔχουσαν τὴν καρδίαν, πρὸς τὸν ἅγιον φάσαι· Ἦ που μετὰ τοῦ δαίμονος ἀπῆλλαξας τὴν παιδα καὶ τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ οὕτως αὐτὴν διακειμένην ἰδὼν, καὶ οἰκτείρας, τὴν χεῖρα τῇ παιδί προτείνας, ὡσπερ ὑπὸ βαθεῖ ὕπνῳ κατειλημμένην, νήφουσαν ἐγείρει καὶ σωφρονούσαν, καὶ πρὸς τὴν Φαυστίαν ἐπιστραφεῖς, Ἰδοῦ, φησί, παρίστηκέ σοι ἡ παῖς, οὔτε τῆς ζωῆς στερηθείσα, καὶ τῆς τοῦ δαίμονος ἐπηρείας ἀπαλλαγείσα. Ὡς οὖν οὕτω τὴν παιδα ἡ μήτηρ εἶδε περιβαλοῦσα ταύτην, καὶ δάκρυα χαρᾶς αὐτῇ καταχέασα, παρειάν τε παρειᾶ ἐπέτιθει, καὶ στόματι στόμα, χεραὶ τε ἐνέβαλλε χεῖρας, καὶ ὡσπερ ἔνδον λαβεῖν καὶ γυμνῇ αὐτῇ συγγενέσθαι τῇ ψυχῇ γλιχομένη, οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ γένοιτο. Ἐπειδὴ δὲ ἰκανῶς αὐτῇ ἤδη τὰ πρὸς τὴν παιδα εἶχεν. ἤξιον τὸν θεῖον Ἀβέρκιον θερμότερα λίαν ἢ βασιλῆς μὴ παραιτήσασθαι παρ' ἐκείνης λαβεῖν ἀμοιβήν, ἥτινι μεγάλης οὕτως αὐτὸς καὶ ἀναγκαίας ὑπῆρξε χάριτος. Ὁ δὲ χρημάτων μὲν οὐδὲ μνήμην ἀτεχνῶς ἠνέσχετο, εἰρηκῶς ὅτι τί δεήσοι χρημάτων ὦπερ ἄρτος καὶ ὕδωρ πολυτελεῖς ἄριστον; οἰκοδομηθῆναι δὲ βαλανεῖον αἰτεῖ ἐπὶ τῷ παρὰ ποταμὸν ἀγρῷ, ἔνθα κλίνας αὐτὸς τὰ γόνυα ἠῤῥατο, καὶ ἡ γῆ πηγὰς ὕδατων ἀνῆκε θερμῶν· σιτηρέσιόν τε τοῖς ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ πτωχοῖς εἰς τρισχιλίους μοδίους ἀποταγῆναι.

ΚΔ'. Τοῦτων ἡ βασιλῆς ἄμα τε ἤκουσε, καὶ ἀσμένως ἀρπάξει τὸ αἰτηθὲν. Κορηλιανὸν τε τὸν ἐπαρχὸν ὡς τάχος μετακαλεῖται καὶ σπουδῆν πᾶσαν εἰνεγκεῖν πρὸς τὰ αἰτηθέντα κελεύει, ὥστε μὴ ἀμβλύναι τὴν χάριν τῶν ταχέως ὑποσχεθέντων βραδύτητι διακονίας. Οὕτω φύσει καὶ πάθει ψυχῆς οἱ ἄνθρωποι τοῖς ὀκνοῦσι τὰς δωρεὰς μᾶλλον ἢ τοῖς πρὸς τὸ λαβεῖν ἐτοίμοις ἠδόμεθα χαριζόμενοι τοὺς μὲν διὰ τὸ ἤττους ὀρᾶσθαι τῶν διδομένων περιφρονούντες, τῶν δὲ τὸ ὑψηλὸν ἀσπαζόμενοι. Ὁ ἐπαρχος μέντοι, μελλήσας οὐδὲν, τὸν ἀρχιτέκτονα πρὸς τὸν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἄρχοντα Φρυγίας ἐκπέμπει, ἐφ' ᾧ χρήματα λαβεῖν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ βαλανείου οἰκοδομήν, ὅσον δέοιτο, καὶ μοδίους τοῖς ἐν τῇ Ἱεραιόλει πένησι τρισχιλίους ἀπονέμει. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον οἰκοδομούμενον τέλος εἶχεν, οὐκ ἔτι τὸ ἀπ' ἐκεῖνου παρὰ ποταμὸν Ἀγρός, ἀλλ' Ἀγρὸς θερμῶν τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα· καὶ τὸ σιτηρέσιον δὲ διέμεινε χορηγούμενον ἕως τῶν Ἰουλιανοῦ χρόνων τοῦ δυσσεβοῦς. Ἐκεῖνος δὲ, καθάπερ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν πάντων, οὕτω δὴ καὶ τούτου φθονήσας Χριστιανοῖς, τὴν χορηγίαν εὐθὺς ἴστησιν.

ΚΕ'. Ὁ θεῖος τοιγαροῦν Ἀβέρκιος ἴν, ἐπ' αὐτὸν ἐπανίωμεν, Ῥωμαίοις χρόνον ἰκανὸν συγγενόμενος, καὶ τὸν ὀγιαίνοντα τῆς πίστεως λόγον Χριστιανῶν παραδοῦς ἐκκλησίαις, ὄναρ ποτὲ τὸν Κύριον ἐπιστάντα

XXIII. Puella autem liberata a dæmone, qui eam vexabat, muta longo tempore tenuit sancti pedes : quod matrem, et eos, qui aderant, maxime conturbabat, timentes ne puellæ animam abstulisset dæmon. Faustina autem non potuit hoc ferre silentio : sed habens cor plenum tristitia et angore animi, dixit sancto : Certe cum dæmone vitam quoque ademisti filiæ. Ille autem cum eam vidisset sic affectam, et ejus esset misertus, puellæ manum præbens, tanquam profundo somno oppressam, eam facit surgere sanæ mentis compotem. Et conversus ad Faustinam : Ecce, inquit, adest tibi puella neque vita privata, et libera ab insultu dæmonis. Postquam ergo mater sic vidit filiam, eam complexa, et præ gaudio fundens lacrymas, genam genæ imposuit, et os ori, et manibus manus conseruit, et veluti cupiens eam intrinsecus apprehendere. et cum nuda ipsa congressi anima, nesciebat quid ageret. Cum autem puella quidem jam recte se haberet, divinum Abercium vehementissime rogavit imperatrix, ne recusaret ab ea accipere remunerationem, cui ipse fuit causa magnæ et necessariæ gratiæ. Ille autem pecuniæ ne sustinuit quidem ullam fieri mentionem, dicens : Quid ei opus fuerit pecuniis, cui panis et aqua est lautum et magnificum prandium ? Petit autem, ut prope Hierapolim exstruat balneum in agro, qui est propter fluvium, ubi ipse oravit flexis genibus, et terra emisit fontes aquarum calidarum ; et ut mendicis, qui erant in ea civitate, darentur ter mille modii frumenti.

XXIV. Hæc simul atque audivit imperatrix, libenter concedit, quod fuerat petitum : et Cornelianum prætorio præfectum quamprimum accersit, et jubet ad ea præstanda, quæ sunt petita, omne adhibere studium, ne cito promissorum gratiam hebetet et obscurat tarditas ministerii. Tale est hominum ingenium, et ita sunt affecti. Iis libentius gratificamur, qui dona dubitant accipere, quam iis, qui sunt prompti ad accipiendum : hos quidem despicientes, quod videantur victi a muneribus : illorum autem amplectentes animi magnitudinem. Præfectus autem prætorii nihil cunctatus, emittit architectum ad præsidem Phrygiæ, qui erat illo tempore, ut pecunias ab eo acciperet, quantis opus erat ad balneum exstruendum : et ter mille modios frumenti distribueret pauperibus, qui erant Hierapoli. Postquam autem fuit impositus finis balneo, quod ædificabatur, ab illo tempore non vocabatur amplius locus ille Ager, qui est propter fluvium, sed Ager calidarum. Duravit autem illius frumenti distributio usque ad tempora impii Juliani. Ille namque, quomodo alia bona, ita hoc quoque invidens Christianis statim cessare facit suppeditationem.

XXV. Divinus ergo Abercius, ut ad eum revertatur, oum longo tempore fuisset versatus cum Romanis, et sanam fidei rationem tradidisset Ecclesiis Christianorum, videt aliquando in somnis adesse

Dominum, et dicere : Oportet, o Aberci, te curam quoque gerere partium, quæ sunt in Syria. A somno ergo excitatus, petit ab imperatrice, ut eum dimittat. Illa enim eum detinebat vehementissime, timens ne postquam ille abscessisset, libertatem assecutum dæmonium, filiam rursus invaderet. Verum is, cum, quod ad id attinebat, jussisset eam esse bono animo, rursus rogavit, ut navis sibi pararetur, per quam ad partes Syriæ navigaret. Tandem ergo persuasa ab illius assiduitate, jubet Cornelianum ei parare navigium, et quæ erant necessaria, quamprimum imponere. Cum ergo ei in portum deducta esset navis, illam conscendens, septimo die navigationis pervenit in Syriam. Et primum quidem versatur Antiochiæ : deinde eum excipit Apamea : et illinc transit ad reliquas civitates, et reconciliat Ecclesias inter se dissidentes. Tunc enim per eas valde serpebat malum hæresis Marcionis. Transmisso autem Euphrate, venit ad Ecclesias, quæ erant in Nisibi, et in tota Mesopotamia, easque eodem modo afficit. Hinc ad eum ab omnibus deferuntur pecuniæ, mediocris remuneratio magnæ ejus circa Ecclesias malorum perpersionis. Ignorabant autem se perinde facere, acsi alicui ex iis, qui possunt velocissime currere, præberent compedes, præmium quoddam agilitatis aut si mavis, non secus ac ii, qui eum qui nudus luctari pulchre didicit, conantur docere, ut eum arripiendi ansam habeat adversarius.

XXVI. Cum ergo ille quidem recusaret accipere, dicens fuisse plura, quæ dabat imperatrix, et quæ justiore de causa poterant accipi : illi autem instantes cum non possent persuadere : stans in medio eorum vir quidam, nomine Barchasanes, genere clarissimus, divitiis copiosissimus : Vim quidem, inquit, ei afferre propter pecuniam, o fratres, neque est ei decorum, neque nobis omnino utile. Quod autem datum, non licet deponere, et quod ei magis dant suæ actiones, istud est a nobis præstandum. Decernemus eum nominare æqualem apostolis. Neque enim ullum alium scimus tantum terræ et maris obiiisse, ut curam gereret fratrum, nisi summos Christi discipulos, quos quidem ipse est secutus. Hæc ille quidem : omnibus autem visum est ita esse faciendum. Sicque ab illo tempore accepit hanc denominationem, qui etiam ante illorum sententiam hanc erat ipsis factis sortitus. Cum illinc ergo recessisset, et in utraque fuisset Cilicia, et Lycaoniam obiisset, et Pisidiam, venit Synadem Phrygiæ metropolim. Hospitio autem acceptus a quibusdam ex iis, qui illic erant Christianis, cum se parumper recreasset, ad suam contendit civitatem.

XXVII. Cum itaque æstate venisset ad locum, qui dicitur Aulon, sedit in petra propinqua. Cum autem et ventus spiraret ei adversus, et a rusticis frumentum iu arca ventilaretur, et aura tenues paleas exoitans, in sancti vultum projiceret, rogat agricolas, ut laborem aliquantum remitterent. Illi

ἄρξαι καὶ, Δεῖ σε, Ἀβέρκιε, λέγοντα, καὶ τῶν ἐν τῇ Συρίᾳ φροντίζειν μερῶν. Ἀνεθείς οὖν τοῦ ὕπνου, αἰτεῖ τὴν βασιλίδαν μεθεῖναι αὐτόν· περιείχετο γὰρ τῶς ἰσχυρότατα τοῦ ἀνδρός, δεδοικυῖα μὴ μετὰ τὴν ἐκείνου ἀποδημίαν ἀδείας τυχόν τὸ δαιμόνιον, ἐμπηδύσῃ πάλιν τῇ θυγατρὶ. Ὁ δὲ, θαρσύνει τούτου γε ἕνεκεν, εἰρηκῶς, ἐδεῖτο καὶ αὐθις ναῦν αὐτῷ παρασκευασθῆναι, δι' ἧς ἐπὶ τὰ τῆς Συρίας πλεούσειε μέρη. Μόλις οὖν ποτε καὶ τῇ πολλῇ πεισθεῖσα προσεδρία, κελύει Κορηλιανῶν πλοῖόν τε αὐτῷ εὐτρέπισαι, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ὅτι τάχος ἐνθῆσθαι. Καθορμισθεῖσης οὖν αὐτῷ τῆς νεῶς ἐμβὰς ἐβδόμῃ τῇ πρὸς τὸν πλοῦν ἡμέρᾳ τὴν Συρίαν καταλαμβάνει. Καὶ πρῶτα μὲν τῇ Ἀντιοχείῳ ἐπιδημεῖ· εἶτα δέχεται τοῦτον Ἀπάμεια κάκειθεν ἐπὶ τὰς λοιπὰς μεταβαίνει πόλεις, καὶ στασιαζούσας διαλάττει τὰς ἐκκλησίας· πάνυ γὰρ τότε τὸ τῆς αἰρέσεως τοῦ Μαρκίωνος κακὸν, ἐνέμετο ταύτας. Τὸν Εὐφράτην δὲ διαβάς, ταῖς κατὰ Νίσιβιν τε καὶ πᾶσαν τὴν Μεσοποταμίαν ἐκκλησίαις ἐπιφοιτᾷ, κάκεινας τὸν ἴσον διατίθησι τρόπον. Ἐντεῦθεν χρήματα αὐτῷ κομίζεται παρὰ πάντων, ἀμοιβὴ μετρία τῆς πολλῆς αὐτοῦ δῆθεν περὶ τὰς ἐκκλησίας κακοπαθείας. Ἠγνόουν δὲ ὁμοίων τε ποιούντες, ὥσπερ εἴ τινα τῶν τρέχειν δέξυτατα δυναμένων πέδας παρεῖχον, γέρας τι τῆς εὐκινήσιας, εἰ βούλει δὲ, καθάπερ οἱ τὸν γυμνὸν ἤδη παλαίειν πεπαιδευμένον πειρώμενοι ἐνδιδύσκουσιν· ὥστε λαβὰς ἔχειν ἐπὶ αὐτὸν τὸν ἀντίπαλον.

Κς'. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν ἀνένευε τὴν ἀνάληψιν τὰ τῆς βασιλίδος πλείονα εἰρηκῶς εἶναι, καὶ εὐλογωτέρας ἐχόμενα πρὸς τὸ λαθεῖν ἀφορμῆς· οἱ δὲ προσκείμενοι πείθειν οὐκ εἶχον, εἰς μέσον τις αὐτῷ κατασῆς Βαρχασάνης ὄνομα· ἀνὴρ τὸ γένος λαμπρότατος, τὸν πλοῦτον διαφορώτατος, Βιάζεσθαι μὲν, ἀδελφοί, τὸν ἀνδρα χρημάτων ἕνεκα, ἔφη, οὔτε αὐτῷ πρόπον, οὔθ' ἡμῖν ὄλωσ' λυσιτελέσ'. Ὁ δὲ οὐκ ἔστι διδόμενον ἀποθέσθαι, καὶ ὅπερ αὐτῷ μᾶλλον αἱ πράξεις διδώσιν, ἐκεῖνο δὴ καὶ ποιητέον ἡμῖν. Καὶ ψηφισόμεθα τοῦτον ἰσαπόστολον ὀνομάζειν, ἐπεὶ μηδὲ περιελθόντα ἕτερον ἴσμεν γῆν τοσαύτην καὶ θάλατταν ἐπὶ προνοίᾳ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι μὴ τοὺς κορυφαίους ἐκείνου τοῦ Χριστοῦ μαθητάς, οἷσπερ δὴ καὶ οὗτος ὄφθη ἐπόμενος. Ταῦτα ὁ μὲν εἶπε, τοῖς δὲ δεῖν ἰδοῦναι, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου ταύτην ἔλαχε τὴν ἐπωνυμίαν, ὁ καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων ψήφου τοῖς ἔργοις αὐτῆν κληρωσάμενος. Ἀναζεύξας τοίνυν ἐκεῖθεν, ἐν ἑκατέρᾳ τε Κιλικίᾳ γενόμενος, καὶ τῇ Λυκαονίᾳ καὶ Πισιδίᾳ ἐπιδημήσας, εἰς Σύναδα τῆς μικρᾶς Φρυγίας μητρόπολιν ἦκει. Ἐπιξενωθεὶς δὲ τισι τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, καὶ μικρὸν ἐκυτὸν ἀναπαύσας, πρὸς τὴν οἰκίαν ὤρμησε πόλιν.

ΚΖ'. Τὸ χωρίον οὖν ὅπερ Αὐλὸν ἐκαλεῖτο θέρουσ καταλαβῶν, ἐπὶ τῆς πλησίον ἐκάθισε πέτρας. Ἐπειδὴ δὲ τό τε πνεῦμα ἐπίφορον ἔπνει, καὶ τοῖς ἀγρόταις ὁ σίτος ἐπὶ τῆς ἄλωνος ἐλικμάτο, καὶ ἡ αὖρα τὰ λεπτὰ τῶν ἀχύρων διαβρίκίζουσα ταῖς ὄψοσι προσέβαλλε τοῦ ἀγίου, δεῖται τῶν γεωργῶν

ἀνεῖναι πρὸς βραχὺ τόπον. Οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον· ἄναυτος ὁ μὲν προσευχῇ μόνῃ τὸ πνεῦμα κοιμᾷ, τοῖς δὲ καὶ ἀκουτὶν ἐπαύετο ἡ σπουδὴ. Μὴ ἔχοντες οὖν ὅτι καὶ ἑαυτοῖς χρῆσονται, οἱ μὲν ἐπὶ δεῖπνον τρέπονται, ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔτυχε δίψει ἀλοῦς, ὕδωρ παρ' αὐτῶν ἤτει. Ἄλλ' ἐκεῖνοι δεινῶς ἄξενοι ὄντες, καὶ ἀκριβῶς ἀγροικοί, παρεθεώρουν τὴν ἀ'τησιν, καὶ χλεύην τὸ πρᾶγμα ἔποιουν· Ἐἰ -ε' ἕνα γέροντα, λέγοντες, ἀφεξόμεθα τραπέζης. Ἐμέμψατο οὖν τῆς ἀπανθρωπίας ταύτης ὁ φιλανθρωπώτατος ἀνδρῶν Ἀβέρκιος, καὶ τὸ μηδέποτε κορένυσθαι αὐτοῖς ἐπηράσατο. Ὁ καὶ ἔσχον εἰς δεῦρο παραμένον αὐτοῖς, μισα θρωπίας φιλάνθρωπον ἀτεχνῶς ἐπιτίμιον. Εἶτα τῆς πέτρας ἀπαναστάς, τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καταλαμβάνει. Τὸ γοῦν πλῆθος αἰσθόμενοι τῆς τοῦ ἀνδρός παρουσίας, συνέβρεον πανδημεῖ, γλιγόμενοι ὄψιν τε τὴν γλυκεῖαν ἰδεῖν, καὶ φωνῆς ἀκούσαι τῆς ποθουμένης. Ὁ μὲν οὖν ἀσμένως αὐτοῦς εὐλογήσας καὶ ἀσπασάμενος, περιήει τὴν πόλιν καὶ αὖθις, διδάσκων τε τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σὺν παρβήσι, καὶ τοὺς προσιόντας διὰ τοῦ βείου βαπτίσματος τελειῶν, δαιμονῶσι λύσειν τοῦ κακοῦ παρέχων, νόσους ἰώμενος, καὶ παντὸς ἰσχυροτέρων πάθους τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύματος δύναμιν προβαλλόμενος. Συνθεῖς δὲ καὶ βίβλον διδασκαλίας πάνυ ὠφέλιμωσ ἔχουσαν, καταλείπει τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέροις ἅμα καὶ διακόνους, ἵνα καὶ μετὰ θάνατον φθέγγηται δι' αὐτῆς, καὶ τρόπον τινὰ μηδέποτε ὠφελῶν παύηται.

ΚΗ'. Ἀνελθὼν οὖν ποτε εἰς ἕρος ὑψηλὸν οὕτω δεῆσαν, ἐπεὶ δίψῃ δεινῇ αὐτὸς τε καὶ ὄσοι αὐτῷ συνῆσαν ἤλωσαν, ἐπὶ τὸν πάντα δυνάμενον καταφύγει. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰς προσευχὴν κλιθεὶς, τὰ γόνατα τῷ ἑδάψει δίδωσιν· ὕδωρ δὲ πότιμον εὐθὺς ἀνῆκεν ἡ γῆ. Καὶ ὁ τόπος ἐξ ἐκείνου τόπος γονυκλισίας τὸ λοιπὸν ἐκλήθη. Ἰλλὴν ἀλλὰ τότε μὲν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπανῆκεν· οὐ πολλῶν δὲ ὕστερον ὄρξ πάλιν ἔναρ αὐτῷ τὸν Κύριον ἐπιστάντα καὶ, Ἀβέρκιος, λέγοντα, ἤγγικεν ἤδη ὁ καιρὸς. ὥστε ἀναπαύσασθαι σε τῶν πόνων σου τῶν μακρῶν. Διαγρηγορήσας δὲ καὶ γνοὺς τὴν τελευταίην αὐτῷ προηλουῦσθαι, τὸ φανέν τοῖς ἀδελφοῖς διηγεῖται, καὶ λίθον τινὰ τετράγωνον μῆκός τε καὶ πλάτος ἴσον, τάφον ἑαυτῷ κατασκευάζει· καὶ τὸν βωμὸν ὃς ἐκείνου προστάξαντο, ἀπὸ Ῥώμης ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐκεῖ μετηνέχθη, τῷ λίθῳ ἐγίστησι, τοιόνδε τι ἐπίγραμμα αὐτῷ ἐγχαράξας· Ἐκλεκτῆς πόλεως πολίτης τὸδ' ἐποίησα ζῶν, ἵν' ἔχω καιρῷ σώματος ἐνθάδε θέσειν, τοῦνομα Ἀβέρκιος· ὁ ὦν μαθητῆς ποιμένος ἀγνοῦ, ὃς βόσκει προβάτων ἀγέλας, ὄρεσι πεδίσις τε, ὀφθαλμοῦς ὃς ἔχει μεγάλους, πάντα καθορῶντας. Οὗτος γὰρ με ἐδίδαξε γράμματα πιστὰ, εἰς Ῥώμην ὃς ἐπεμψεν ἐμὲ βσιλεῖαν ἀθροῦσαι, καὶ βασίλισσαν ἰδεῖν χρυσόστολον, χρυσοπέδιλον. Λαὸν δ' εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγίδα ἔχοντα· καὶ Συρίας πέδον χώρας εἶδον· καὶ ἄστεα πάντα Νισιδίαν Εὐφράτην διαβάς. Πάντας δ' ἔσχον συνηγόρους, Παῦλον ἔσωθεν. Πίστις δὲ παντὶ προῆγε, καὶ παρέθηκε τροφήν· ἰχθὲν ἀπὸ πηγῆς παμμεγέθη, καθαρὸν· ὃν ἐδρέξατο παρθένος ἀγνή, καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἐσθίειν διαπαντός, οἶνον χρηστὸν

A autem non exaudierunt. Deinde sanctus quidem solis precibus sopit spiritum, illis autem vel invitiss cessavit studium. Cum ergo nescirent quid agerent, ii se convertunt ad cœnam: ipse autem aquam (siti enim laborabat) ab eis petiit. Sed agricolæ cum essent valde inhospitales, et plane agrestes, despectui habebant petitionem, et rem ludificabantur: scilicet, propter unum senem, dicentes, a mensa abstinebimus. Ægre tulit hanc inhumanitatem humanissimus virorum Abercius: et eis est imprecatus, ut nunquam satiarentur. Quod etiam eis hucusque permansit: humana plane pœna inhumanitatis. Deinde a petra recedens, venit ad suam civitatem. Cum ergo sensisset populus ejus adventum, omni ex parte confluēbant, cupientes videre dulcem vultum, et audire vocem desideratam. Ille ergo cum libenter eis benedixisset, et eos salutasset, rursus obibat civitatem libere docens verbum veritatis, et eos, qui accedebant, per divinum baptismum initiāns, et dæmoniācis præbens mali solutionem: morbos curans, et quavis affectione fortiores spiritus, quæ in ipso erat, virtutem proferens. Cum autem valde quoque utilem doctrinæ librum composuisset, eum dat iis, qui sub ipso erant, presbyteris simul et diaconis, ut eis vel post mortem loqueretur, et aliquo modo nunquam eis cessaret prodesset.

XXVIII. Aliquando in montem excelsum, usu ita postulante, ascendit: ipseque et qui cum eo erant, siti laborabant. Confugit autem ad eum, qui potest omnia. Itaque conversus ad orationem, humi inclinat genua: poculentam autem aquam terra statim emisit. Ab illo autem tempore locus ille deinceps fuit appellatus locus genuflexionis. Cæterum tunc quidem rediit in domum suam: non multo post autem videt rursus Dominum, qui ei in somnis apparuit, et ei dixit: Aberci, jam prope est tempus, ut cesses a longis tuis laboribus. Cum autem e somno esset excitatus, et cognovisset decessum sibi præsignificari, narrat fratribus id, quod apparuerat: et quemdam quadratum lapidem, longitudine et latitudine æqualem, sibi sepulcrum construit: et aram, quæ, illo jubente, Roma illuc translata fuerat, lapidi imponit, ei talemsculptens inscriptionem: Electæ urbis civis hoc vivens feci, ut hic tempore habeam posituram corporis, nomine Abercius. Qui sum discipulus pastoris casti pascentis ovium greges in montibus et agris, ac magnos habentis oculos, omnia intuentes. Is enim me docuit litteras fideles, Romam qui me misit ad videndum imperium, et imperatricem indutam aureis vestibus et calceis. Illic autem vidi populum præclarum, insignes annulos in manibus gestantem. Et Syriæ regionis campum vidi, et omnia oppida Nisibin et Mesopotamiæ, transmissio Euphrate. Habui autem omnes ad eandem venientes concionem, et Paulum intrinsecus. Fides autem omnino produxit et apposuit nutrimentum, piscem ex fonte

ingentem, quem purum apprehendit virgo casta : et eum perpetuo edendum tradidit amicis, vinum habens bonum, quod dat cum pane temperatum. Hæc adstans Abercius jussit, ut scriberentur, septuagesimum secundum annum vere agens. Hæc cogitans oraverit pro Abercio, quicumque nobiscum sentit. Non tamen alterum tumulum mihi, neque hunc in superiori loco imponet aliquis. Quod si fecerit, Romano ærario solvet bis mille aureos, et bonæ patriæ Hierapoli mille aureos. Inscriptio quidem sic se habebat ad verbum, sed tempus ex desideraretur.

XXIX. Ipse tandem cum presbyteros simul et diaconos, et quosdam vocasset ex populo : Filioli, inquit, mihi quidem jam adest vitæ finis, et abeo, o grex mihi dilecte : abeo ad id, quod vel ab in-eunte ætate desiderabam, vitæ genus : et ad eum cujus ego solius teneor desiderio, et cujus divino amore vehementer incendor : abeo eum visurus. Vobis autem considerandum est, quemnam sitis vobis electuri episcopum, qui et vos post me pascet, et cujus vocem pulchre audient meæ oves, quæ, ut Deo placet, ab eo pascentur. Hæc cum sanctus eis dixisset, illi cum pauca inter se communiter locuti essent, archipresbyterum ecclesiæ, cui etiam nomen erat Abercius, communiter elegerunt. Quin etiam cum ipse quoque ei sua sententia confirmasset episcopatum, ei imponit manus : et cum benedixisset : Tu, inquit, o Aberci, nunc episcopus constitueris, Deo dante, et me quoque, quantum est in mea potestate. Deinde cum simul cum oculis manus in cælos sustulisset, et Deum orasset, spiritu hinc recedit, et transit ad Christum, ad choros angelorum transmissus, qui revera vixerat ut angelus. Populus autem, qui habitabat civitatem, congregatus ad sacrum illud viri corpus, cum illi sacra cecinisset cantica, et tanquam communem aliquem thesaurum sustulisset, deposuit in lapide, vicesimo secundo mensis Octobris. Deinde cum eum, qui ab ipso acceperat episcopatum, in ejus thronum deduxissent, communiter magnificarunt Deum, qui est super thronum gloriæ regni : quem decet omnis honor, gloria et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ἔχουσα, κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου. Ταῦτα παρ-
εστὼς εἶπεν Ἀβέρκιος ὡδε γραφῆναι, ἐβδομηκοστὸν
ἔτος καὶ δεύτερον ἄγων ἀληθῶς. Τοῦ θ' ὁ νοῶν εὐ-
ξαιτο ὑπὲρ Ἀβερκίου πᾶς ὁ συνωδός. Οὐ μέντοι
τύμβον ἑτερόν τις ἀπ' ἐμοῦ ἐπάνω θήσει· εἰ δ' οὖν,
Ῥωμαίων ταμείω θήσει δισχίλια χρυσᾶ, καὶ χρηστῇ
πατριδί Ἱεραπόλει χίλια χρυσᾶ. Τὰ μὲν δὴ τοῦ ἐπι-
γράμματος ὡδὲ πως ἐπὶ λέξεως εἶχεν· ὅτι μὴ ὁ χρό-
νος ὑφέϊλε κατ' ὀλίγαν τῆς ἀκριβείας, καὶ ἡμαρτη-
μένως ἔχειν τὴν γραφὴν παρεσκευάσεν.

ea aliquid detraxit, et effecit ut nonnihil postea

ΚΘ'. Αὐτὸς δὲ, τοὺς πρεσβυτέρους εἰς ταυτὸν καὶ
τοὺς διακόνους, καὶ τινὰς τοῦ πλήθους καλέσας·
Τέκνα, ἔφη, ἐμοὶ μὲν τὸ τοῦ βίου τέλος ἤδη πάρεστι,
καὶ ἄπειμι, ὦ φίλον ἐμοὶ ποιμνιον, ἄπειμι πρὸς τὴν
ἐπόθου ἐκ νέου διαγωγὴν, καὶ πρὸς ὃν μένον ἐγὼ
τὴν ἔφρασην ἔχω, καὶ οὐ με σφοδρῶς ὁ θεὸς ἐξέκασεν
ἔρωσ, ἄπειμι, τοῦτον ὀψόμενος. Ὑμᾶς δὲ χρὴ σκο-
πεῖν, ὃν τινα ἑαυτοῖς ἐπίσκοπον ψηφιεῖσθε· ὃς ποι-
μανεῖ τε ὑμᾶς μετ' ἐμὲ, καὶ οὐ τῆς φωνῆς ἀκούσει
τὰ ἐμὰ πρόβατα καλῶς καὶ ὡς θεῶν φίλον ὑπ' αὐτοῦ
ποιμαινόμενα. Ταῦτα τοῦ ἁγίου πρὸς αὐτοὺς ἐπιπόν-
τος, βραχέα ἐκείνοι πρὸς ἀλλήλους εὐθύς κοινολο-
γησάμενοι, τὸν ἀρχιπρεσβύτερον τῆς ἐκκλησίας,
ὄνομα καὶ αὐτὸν Ἀβέρκιον, κοινῶς ἐψηφίσαντο· καὶ
αὐτὸς δὲ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιψηφισάμενος,
ἐπιτίθησθε τὴν αὐτῷ τὰς χεῖρας, καὶ εὐλογήσας, Σοὶ,
ἔφη, ὦ Ἀβέρκιε, ἐπισκόπῳ εἶναι δίδωμι, Θεοῦ τε
διδόντος καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐπ' ἐμοί. Εἶτα εἰς οὐρανὸς
σὺν τοῖς ὄμμασι καὶ χεῖρας ἀνασχών, καὶ προσευξά-
μενος τῷ Θεῷ, ἀπαίρει τε τῶν ἐνταῦθα τῷ πνεύ-
ματι, καὶ πρὸς Χριστὸν διαβαίνει, χοροῖς ἀγγέλων
ὁ κατ' ἄγγελον ἀληθῶς βιώσας παραπεμπόμενος.
Τὸ μέντοι τὴν πόλιν οἰκοῦν πλήθος παρὰ τὸ ἱερὸν
ἐκείνο τοῦ ἀνδρὸς σῶμα συναθροισθέντες, ἰερά τε
αὐτῷ ἐψάσαντες ἄσματα, καὶ λαμπρῶς ἀνελόμενοι
ὡσπερ τινὰ κοινὸν θησαυρὸν ἐν τῷ λίθῳ κατέθεντο,
δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου πρὸς ταῖς εἴκοσιν ἄγοντος·
εἶτα τὸν ὑπ' αὐτοῦ διεξάμενον τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπὶ
τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀναγαγόντες, κοινῇ τὸν ἐπὶ θρόνου
δόξης τῆς βασιλείας Θεοῦ ἐμεγάλυνον, ᾧ πρέπει
πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYΡΙON

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΡΕΘΑ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤῳ ΔΟΛΗΣΑΝΤΩΝ

ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ

ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑΣ ΤΟΤΕ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ.

MARTYRIUM

SANCTI

ET MAGNI MARTYRIS ARETHÆ.

ET EORUM QUI CUM EO DECERTARUNT

SANCTORUM MARTYRUM

ET HISTORIA EORUM QUÆ TUNC FACTA SUNT IN REGIONE HOMERITIDE
VEL SABÆA

(Latine ap. Surium ad diem 24 Octobris; Græce ex cod. ms. Paris. n. 1483.)

Α'. Ἔτος μὲν ἤδη πέμπτον ἐνειστήκει τῷ εὐσεβεῖ Ἀ
Ἰουστίνῳ, τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τῶν σκηπτρῶν
ἐπειλημμένῳ, ἠνίκα καὶ Αἰθιοπίων Ἐλεσβαάν ἤρχεν,
ἀνὴρ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πλείστου παρὰ
πᾶσιν ἕξιωμένος ὀνόματος, ἐν Αὐξούμῃ πόλει τὰ
βασιλεία κατεσκευακώς. Ἐκράτει δὲ καὶ τῆς
Εὐδαίμονος Ἀραβίας, τῆς πάλαι μὲν Σαβᾶ, νυνὶ
δὲ Ὀμηρίτιδος καλουμένης, Δουναάν τις Ἑβραῖος
ἀνὴρ δυσσεβῆς καὶ τῷ τῶν Χριστιανῶν γένει δια-
φερόντως πολέμιος. Ὅς καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πάντας
ἐκπεριτόμους εἶχεν, οὓς μὲν ἰουδαίζοντας, οὓς δὲ
καὶ ἀκριβῶς ἐλληγίζοντας, θύοντας ἡλίῳ καὶ σε-
λήνῃ καὶ δαίμοσιν, οὓς ἄρα καὶ κατὰ τὸν ἐπιχώριον
τρόπον ἀγάλμασι καὶ στήλαις ἐτίμων. Ἀπηχθάνετο
δὲ καὶ τῷ Ἐλεσβαάν ὁ Ἑβραῖος, ὅτι δὴ πάντων
σχεδὸν τῶν ὑπ' οὐρανὸν τὸν Χριστὸν κηρυττόντων
θεὸν καὶ θεοῦ Υἱὸν ἀληθῆ, καὶ ἡμῖν ὁμοιον κατὰ
τὴν σάρκα γενόμενον, αὐτὸς ἀθετῶν ἀπηρεῖτο καὶ
τὸν Υἱὸν καὶ τὴν σάρκασιν, συσκιάζων τὸ ἐπὶ τῷ
σταυρῷ τῶν πατέρων ἀνόμημα, ὡς καὶ πολλᾶκις
αὐτῷ συμβαλόντα τὸν εὐσεβεῖ βασιλέα, τρέψασθαί
τε αὐτὸν ἀνὰ κράτος, καὶ φόρους ἀναγκάσαι τελεῖν.
Ἐπὶ οὕτως ἐκείνῳ μὲν τὰς συνθήκας ἠθετηκότα,
κατεξανατῆναι τοῦ βασιλέως Ἐλεσβαάν. Τὸν δὲ

I. Instabat jam quintus annus, ex quo Justinus
acceperat sceptrā Romani imperii: quo quidem
tempore imperabat etiam Æthiopicus Elesbaan, vir,
qui propter pietatem et justitiam, apud omnes maxi-
mum nomen fuit consecutus: in civitate autem
Auxume regiam construxerat. Ditione tenebat Ara-
biam Felicem quæ olim quidem Saba, nunc autem
vocatur Homeritis, Dunaan Hebræus, vir impius, et
Christianorum generi inimicissimus; qui etiam
omnes, qui erant in sua potestate, habebat cir-
cumeisos, partim quidem Judaicam sequentes su-
perstitionem, partim autem plane gentiles soli et
lunæ sacrificantes et dæmonibus, quos etiam more
gentis honorabant stauis et columnis. Porro autem
ab Elesbaan odio habebatur Hebræus, quod omni-
bus fere, qui sunt sub cælo, Christum Deum præ-
dicantibus, et verum Dei Filium, et nobis factum
carne similem, ipse eum vilipendens, inficiabatur
hæc omnia, velans et adumbrans suorum majorum
scelus, quod in cruce admiserant, adeo ut rex pius
sæpe cum eo bello congressus, vi fuderit ac fugarit,
et tributum pendere coegerit. Verum ille quidem
non stans pactis conventis, insurrexit contra regem
Elesbaan. Elesbaan autem eum rursus valido ador-

tus exercitu, fortiter expugnavit, et in fugam convertit. Denique ad illum cavendum relicto exercitu, in suam rediit ditionem.

II. Interim non poterat Hebræus quiescere, sed ut acceptæ cladis deleret ignominiam, cum suos collegisset, et eos, qui erant in præsidio, invasisset, omnes bello perdidit, et jussit omnes, qui inveniebantur Christum esse Deum confitentem, citra ullam interire misericordiam. Nullus autem fuit ex iis, qui erant sub ipso, Christianis, qui se non huic impio edicto submisserit illius animi formidans ævitiam. Quædam tamen civitas frequens populo, sita in Homeritide, quæ vocatur Nagran, cum jam longo abhinc tempore venisset ad agnitionem veritatis, et pietatem suscepisset, nempe ex quo Constantius magni Constantini filius, ad Sabæos, qui nunc vocantur Homeritæ, orti vero sunt ex Cetura Abrahamæ, misit legatos : et rege illius gentis muneribus sibi conciliatos, ædificavit hac in civitate ecclesias, et quemdam virum pium, qui ad vitam declinarat monasticam, et moralibus et activis virtutibus erat magnus, atque adeo omnibus sui temporis superior, misit, ut præesset iis, qui ad veram accesserant religionem. Quo quidem tempore Judæis resistentibus, et barbaro suadentibus, ne tam facile hospitium admitteret in civitatem, neque circa res divinas aliquid innovaret, nisi prius vir religiosus aliquid signum ostenderet, (quomodo solent isti petere, ut qui sint increduli) quod quidem si præstiterit, tunc ei concederet ingressum in civitatem : ille divinis fretus promissis, quod signa sequentur eos, qui crediderint, annuit circa ullam dubitationem : et eorum quæ petebantur, miraculorum magnam ostendit operationem. Ab illo jam tempore civitas Dominum pure colens, et orthodoxa divinatorum Patrum sequens dogmata, perseverabat, si quid erat mali, repellere, et alienam effugere religionem, adeo ut sineret quidem eam ad aures pervenire.

III. Invidens ergo malignus, totum, quantus erat, subsiens Hebræum, eum armat adversus civitatem, partim quidem opinans fore, ut id esset molestum pio regi Æthiopum : partim autem eo spectans, ut in Christum suam expleret insaniam, et genus Christianorum omnino everteret. Itaque venit validum adducens exercitum : et cum circumcirca esset castrametatus, valloque et fossa mœnia circumdedisset, obsedit Nagran, minitans se illam expugnaturum, et omnes, qui in ipsa erant, interempturum, nisi cruce Domini, a civibus in exceleo posita, quam execrationis signum (proh dolor !) stultus vocabat, ad nihilum redacta, deinde Christum quoque negassent, qui fuerat in ea suspensus. Quod eo quidem consilio faciebat, ut cum eos illo, quod inde veniebat, præsidio nudasset, hoc tam valido defectos auxilio deinde invaderet. Quidam ergo execrandi hujus regis satellites, in orbem obeuntes civitatem, eadem vociferabantur : et, si parerent

A πάλιν βαρεῖ στρατῶν κατ' αὐτοῦ ἐπελθόντα, καταγωνισασθαι τε γενναίως, καὶ φυγάδα παρασκευάσει γενέσθαι. Εἶτα πρὸς φυλακὴν ἐκείνου καταλιπόντα στρατὸν, εἰς τὴν οἰκίαν αὐθις ἀρχὴν ὑποστρέψαι.

B'. Ἐν τούτοις τὸν Ἑβραῖον οὐκ ἦν ἡρεμεῖν· ἀλλ' ὡσπερ τὴν ἤτταν ἀνακαλούμενον, συλλεξάμενον τοὺς οἰκέλους, καὶ τοῖς τὴν φυλακὴν ἔχουσιν ἐπιθέμενον, πολέμῳ τε ἅπαντας διαφθεῖραι, καὶ κελεύσαι τοὺς εὐρίσκομένους θεὸν τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντας παρὰ πᾶν ἔλεος διαφθεῖρεσθαι. Ἦν οὖν οὐδεὶς τῶν ὑπ' αὐτῷ τελούντων Χριστιανῶν, ὃς οὐχ ὑπέκυπτε τῷ δυσσεβεῖ τούτῳ προστάγματι, τῆς ψυχῆς ἐκείνης τρέμων τὴν ἀγριότητα. Πόλις γέ τις πολυάνθρωπος ὑπὸ τὸν Ὀμηρίτην κειμένη καλουμένη Ναγρὰν, συχρὸν ἤδη χρόνον εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθοῦσα τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν εὐσεβειαν ἐπανελομένη, ἐξ ἔτου Κωνσταντίου ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱὸς πρὸς Σαβαίους τοὺς νῦν Ὀμηρίτας, τοὺς ἐκ τῆς Χετούρας τῷ Ἀβραὰμ γενομένους πρεσοῖαν ἐστειλάτο, καὶ δώροισι οἰκειωσάμενος τὸν τοῦ ἔθνους βασιλέα, ἐκκλησίας τε ἑδεδίματο, καὶ τινα θεόφιλον ἄνδρα πρὸς τὸν μοναδικὸν ἀποκλίναντα βίον, καὶ μέγαν ἐν ἠθικαῖς τε καὶ πρακτικαῖς ἀρεταῖς, καὶ ὅπῃ τοὺς τότε πάντας γενόμενον, εἰς προστασίαν τῶν τῆ εὐσεβείᾳ συντιθεμένων ἐξέπεμπεν. Ὅτε καὶ τῶν Ἰουδαίων ἀνθισταμένων καὶ ἀναπειθόντων τὸν βάρβαρον, μὴ προχείρως οὕτω ξένον εἰς τὴν πολιτείαν εἰσδέξασθαι, μηδὲ περὶ τὰ θεῖα νεωτερίζειν, εἰ μὴ τι πρότερον σημεῖον ὁ θεόφιλος ἐπιδείξαιτο, οἷα δὴ πολλὰ τούτοις ὡς ἀπίστοις ἀπαιτεῖν ἔθος, καὶ τότε παραχωρῆσαι αὐτῷ τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου, ἐκείνον ταῖς θεαῖς ἐπαγγελίας θαυμάσαντα, ὅτι σημεῖα τοῖς πιστεύουσι παρακολουθήσει, ἐκινεῦσαι τε ἀνεπιδοιάστως, καὶ πολλὴν τῶν ἀπειτουμένων θαυμάτων ἐπιδείξασθαι τὴν ἐνέργειαν. Ἐξ ἐκείνων ἤδη τῶν χρόνων ἡ πόλις καθαρῶς λατρεύουσα τῷ θεῷ, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις τῶν θείων Πατέρων στοιχοῦσα δόγμασι, διετέλει πᾶν ὃ τι πονηρὸν ἀπωθουμένη, καὶ θρησκείαν ἀλλόκοτον ἄχρηστὸν καὶ ἀκοῆς ἀποφεύγουσα.

Γ'. Φθονήσας τοίνυν ὁ πονηρὸς, καὶ ὄλον ὑπεισδύς τὸν Ἑβραῖον, ὀπλίξει κατὰ τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸς τοῦτο μὲν προσδοκῆσας λυπεῖν τὸν τῶν Αἰθίοπων εὐσεβῆ βασιλέα τοῦτο δὲ καὶ τὴν κατὰ Χριστοῦ μανίαν ἀποπληῆσαι σκοπῶν, καὶ τὸ Χριστιανῶν γένος εἰς ἅπαν ἐκτρίψαι, βαρὸν ἐπαγόμενος στρατὸν ἀφικνεῖται, καὶ στρατοπεδευσάμενος παρὰ τὸ περιβολὸν, καὶ χάρακα βαλῶν, καὶ περιταφρεύσας, ἐπολιόρκει Ναγρὰν ἐλεῖν τε αὐτὴν ἀπειλῶν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας ἀνελεῖν, εἰ μὴ τὸν ἔξω τειχῶν ἀνεστηλωμένον ἐν μετώρῳ τοῦ Κυρίου σταυρὸν, ἐν ἀρᾷ (οἴμοι) σημεῖον ὁ ἀνόητος ἀπεκάλει, ἐξουδενώσαντες, εἶτα τὸν ἐν αὐτῷ κρεμασθέντα Χριστὸν ἀρνῆσαντο· δεινῶς τοῦτο καὶ πανούργως ἐπινοήσας ὁ ἀλιτήριος, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν ἀσφαλείας γυμνώσας, εἴθ' οὕτω τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης βοήθειας ἐρήμοις οὔσιν ἐπίθοιτο. Τινὲς οὖν τῶν τοῦ μαροῦ τούτου βασιλέως ὀπασιπιδῶν, περιθέοντες κύκλῳ τὴν πόλιν, τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐδῶν· καὶ κειθόμενοι μὲν, δωρεῶν

ἔλεγον ἀξιωθῆσθαι βασιλικῶν καὶ τιμῶν ἀπει-
θούτων δὲ καὶ τῷ Γαλιλαίῳ προσανέχοντας ἀντι-
μοναρχίας τε πολυαρχίαν εἰσάγοντας, πυρὶ καὶ
μαχαίρᾳ παραδοθῆναι. Καὶ αὐτὸς δὲ Δουναὺν ἢ
πάντολμος γλῶσσα καὶ μιὰρὰ προσετίθει. Μηδ' ὅτι-
οὖν ἀμύναι τὸν Ἰησοῦν δύνασθαι τοῖς ὑπὸ τῆν ἐμῆν
χεῖρα Χριστιανοῖς, οὓς ἀπαίτας καὶ αὐτοὺς τοὺς
ἐκείνων ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ξίφει κατανήλωσα
καὶ πυρὶ, μηδὲ τῶν παρ' ἐκείνοις φεισάμενος ἱερῶν,
καὶ νῦν πλείστον ὄσον συναγείρας στρατῶν, περὶ που
δυοκαίδεκα μυριάδας, χειρὶ πολλῇ πρὸς ὑμᾶς ἀφι-
κόμην, ἢ πείσω πάντως, ἢ ἀπολέσω.

Δ'. Οἱ δὲ τῆς πόλεως Ὀρωμέν, ἔφησαν, ὦ βα-
σιλεῦ, τῇ γλώττῃ σε τὰ πολλὰ χαριζόμενον, καὶ
ἀσθένει· τῷ μόνῳ Θεῷ περιάπτοντα. Ἄλλὰ Ῥα-
ψάκης σοι πάντως ὁ τοῦ Συναχηρεῖμ οὐ μικρὸς εἰς
ὑπόδειγμα, ὃς καὶ αὐτὸς ποτε κατὰ Θεοῦ μεγαλορῥή-
μονα γλῶσσαν ἀφείς, ὅσας ἀπώλεσε μυριάδας, καὶ
ὅπως ἀνέξουξε μετ' αἰσχύνης, ὀλίγοις ἄγνωστος.
Ὅτι δὲ πολυαρχίαν ἢ πολυθεῖαν καταγινώσκεις
ἡμῶν, ἡμεῖς, ἀνῶθεν καὶ ἐκ πατέρων ὡσπερ τινὰ
κλῆρον ἐκδέξαμενοι τὴν εὐσέβειαν, οὐ μοταρχίᾳ
καταστενοῦμεν θεότητα, οὐδὲ ἀφρονίᾳ προσώπων
πολυαρχίαν εἰσάγομεν, ἀλλὰ τὴν μίαν φύσιν ἀδαιο-
ρέτως εἰς τρία διαιροῦντες πρόσωπα. Πατέρα καὶ
Υἱὸν καὶ ἄγιον Ἡνεῦμα· τὸν Υἱὸν, εἰς ὃν ὑμεῖς ἐνου-
βρίζετε, ὁμολογοῦμεν κατὰ τοὺς θεοὺς ἐνανθρω-
πήσει χρησμούς, καὶ ὑπὸ τῶν ὑμετέρων σταυρω-
θῆναι πατέρων τῆς τῶν ἀπάντων ἕνεκα σωτηρίας,
ἀγνοησάντων κακῶς ἐκείνων τὸ τῆς οἰκονομίας
μυστήριον, ἐκ νεκρῶν τε τριήμερον ἀναστῆναι, καὶ
πρὸς οὐρανοῦς ἀναληφθῆναι πάλιν, καὶ τὸν ἴδιον
ἀνουψωθῆναι Πατέρα.

et tertio die resurrexisset a mortuis, et rursus ad
suum Patrem, et credimus, et prædicamus.

Ε'. Μὴ ἀναχομένη τοῖνον ἔτι τῶν ἱερῶν τούτων
ἄκούειν λόγων ἢ βέβηλος ἀκοή, ἔργου εἶχετε. Καὶ
δὴ πρὸς πολιορκίαν τραπέμενος, πᾶσαν ἐλέποιν
ἐκίνει κατὰ τῆς πόλεως, ἀσφαλῶς τὰς διεξόδους
φρουρῶν, καὶ οἰόμενος τοὺς ἐνδον πολυημέρῳ λιμῷ
παραστήσασθαι. Τοὺς τε ἐν ἀγροῖς καὶ προαστείοις
Χριστιανούς πάντας συναγαγὼν οὓς μὲν ἀνείλεν,
οὓς δὲ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρὸς δουλείαν ἀπέδοτο. Ὡς
δὲ πρὸς πάντα γενναίως οἱ εὐσεβεῖς πολῖται ἡμῶ-
νοντο, ἥτε χρόνος τριδόμενος ἤμβλυεν αὐτῶ τὰς
ἐλπίδας, δόλῳ τὴν ἄλωσιν ὑπελθεῖν ἐκρινε, καὶ
μύνην τὴν εἰς τὴν πόλιν αἰτεῖ παράδοτον κατὰ θέαν
ᾗθην τῶν ἐν αὐτῇ φοβεροῖς πρότερον χρησάμενος
ὄρκιοις, καὶ μέσον παρενθεῖς τῶν λεγομένων αὐτὸν
τὸν τοῦ νόμου Θεόν, ὡς οὔτε τι πλέον αὐτοὺς τῶν
συνήθων δρᾶσαι, οὔτε μὴν τὸ πάτριον ἐξομῶσασθαι
σθέας καταναγκάσει, οὐδὲ κακόν τι ἕτερον μικρὸν ἢ
μειζον ἐργάσεται τούτου, ἀλλὰ μόνως τε ἀπολαύσει
τῶν ἐν τῇ πόλει θέας, καὶ τὸν ἐτήσιον ἀπολαβὼν
φόρον, ὃς καὶ πρῶην ἐδίδοτο, εἶτα ἐκείθεν εὐθὺς
ὑπεξέλθοι.

ς'. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ διαθήμενος τὰς συνθήκας,

A quidem, dicebant fore ut dona et honores a rege
consequerentur : sin autem non parerent, et Galilæo
animum adhiberent, pro monarchia inducentes
multorum principatum, igni et gladio traderentur.
Porro autem ipse quoque Dunaan exsecranda et
audaci lingua his falsa quædam addebat, et jactan-
ter dicebat : Nullam potuit Jesus opem ferre Chri-
stianis in mea potestate constitutis, quos omnes,
et ipsos illorum sacerdotes et monachos gladio et
igne prius consumpsi, ne parcens quidem sacris
illorum templis : et nunc maximo coacto exercitu,
nempe centum et viginti millibus hominum, ad vos
veni, aut omnino persuasurus, aut perditurus.

IV. Civēs autem : Videmus, dixerunt, o rex, te
linguæ multum indulgere, et attribuere imbecillita-
tatem ei, qui est solus Deus. Sed Rapsaces dux
exercitus Sennacherib non parvum tibi dedit
exemplum : qui cum ipse quoque aliquando in
Deum, magna loquentem et jactantem vibrasset
linguam, quod hominum millia perdiderit, et cum
quanto dedecore recesserit, pauci sunt qui nesciant.
Quod autem nos accusas, quod multorum princi-
patum, et multos deos inducamus, nos, qui multis
abhinc sæculis, tanquam hæreditatem, a majoribus
veram accepimus religionem, nec monarchia in
arctum adducimus divinitatem, nec abundantia per-
sonarum inducimus multorum principatum : sed
unam naturam citra divisionem in tres personas
dividentes, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum
confitemur : Filium vero ipsum, quem vos contum-
eliis incessitis, hominem esse factum, ut divina
prædixerunt responsa, et a vestris majoribus actum
fuisse in crucem propter salutem omnium, cum illi
male ignorassent dispensationis divinæ mysterium,
cælum ascendisse, et in altum sublatus fuisse ad

V. Non sustinentes autem hos sacros audire ser-
mōnes aures profanæ, ad facta se contulerunt. Ita-
que ad obsidendum rex conversus civitatem, adver-
sus eam movebat omnes machinas, omnes exitus
diligenter custodiens et muniens, et putans fore ut
multorum dierum fame eos in suam redigeret po-
testatem. Et cum collegisset omnes Christianos, qui
erant in agris et suburbiis, alios quidem interemit,
alios vero iis, qui erant in ejus ditione, vendidit in
servitutem. Cum autem pii cives se adversus omnia
fortiter defenderent, et tempus quod terebatur, ty-
ranno spem reddidisset valde exilem, statuit dolo
capere civitatem. Itaque petit ut ei liceret ingredi
civitatem, ut videret scilicet ea, quæ ibi erant,
prius terribili prolato jurejurando. et iis, quæ dic-
cebantur, interposito ipso legis Deo, se nihil eis
esse facturum præter ea, quæ consueverant : neque
coacturum ut patriam abjurerent religionem : neque
aliquid aliud malum magnum, aut parvum eis esse
facturum, sed solum ea visurum, quæ sunt in ci-
vitate ; et annum tributum accepturum quod prius
dabatur : deinde autem se illino statim excessurum.

VI. Hæc cum dixisset, et pacta conventa iniis-

set, et postremum jurasset jusjurandum, persuadet iis, qui sunt in civitate, cum Deo universum permisissent, qui est testis sacramenti, et hoc solum dixissent, regibus nos cedere didicimus. Quod si tu secus statueris facere, quam nobis dixisti, Deus, qui est spectator jurisjurandi, id omnino ulciscetur, neque diu differet vindictam. Nobis enim, dicebant o Christe Salvator, et Fili Dei, et Deus, pro te vel omnibus privari facultatibus, atque adeo ipsa vita, non leve est lucrum. Absit autem, ut tuum nomen negemus, ut est impiorum institutum! nec si tale quid fecerimus, nos, o sol, aspicias. Quæ simul atque dixissent, totas portas aperiant et intra ipsam civitatem, tanquam lupum in stabulum, malum regem admittunt. Ille autem cum et figuram, et situm, et illam civitatis laudasset frequentiam, et civium quoque splendorem, egressus est, in eos, qui habitabant civitatem, gravia versans, ut indicavit exitus, jusjurandum, et pacta conventa, et quæcunque alia eis præbuit ad fidem faciendam, ea esse existimans puerilem deceptionem.

VII. Cum autem jam se pararet ad eos evertendos, vocat extra civitatem. Aderant vero quicumque erant insignes opibus et gloria. Præ cæteris autem is, qui et canitie, et sapientia, et morum modestia erat præstantissimus, divinus, inquam, Arethas, cui ipsi quoque fuerat commissa rectio civitatis. Omnes igitur commendabant, extollebant, laudibusque celebrabant, et omnem honorem tribuebant ei, qui videbatur esse servator et rex. Ille autem sibi culpæ dandum esse tribuens, quod differret cerni malus, non amplius exspectans aperit, qui intus latebat, Dunaan, et jussit protinus omnes custodiri in vinculis. Deinde etiam privavit facultatibus, et rogavit ubinam esset Paulus eorum episcopus. Cum autem jam duobus ante annis eum intellexisset esse mortuum, non habens in quem iram immitteret, contendit ad pulverem, et jussit sepulcrum effodere, et illius corpus comburentes in aerem ventilare. Aliud quoque excogitat furiosa anima, nec eam capit satietas aliquid molendi adversus Christianos, sed jubet accendi rogam, qui multa aleretur materia, et statim civitatis, et ejus, quæ est circumcirca, regionis sacerdotes, et monachos, et Deo consecratas virgines, quin etiam feminas quæ vitam elegerant monasticam, omnes simul in eum injici. Ii enim, inquit, sunt plane causa aliorum interitus, persuadentes crucifixum colere, tanquam Deum. Ad hæc perinde ac si non sufficeret, quod factum fuerat, ad ejus incomparabilem ostendendam improbitatem, ut alios quoque sibi subjungeret, vehementer contendit, et jussit præcones obire civitatem et regionem proclamantes ut Christum negarent, et viverent Judaice, eadem quæ rex sentientes.

VIII. Porro autem ipse quoque rex Arethæ similia consulebat, adjiciens, quod ipsi quoque norant Romani, illius majores in crucem egisse ho-

A καὶ τελευταίους ὑποσχῶν ὄρκους, πείθει τοὺς ἐν τῇ πόλει. Θεῶ τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντας τῷ τῶν ὄρκων μάρτυρι, καὶ τοῦτο ὑπειπόντας μόνον, ὅτι τοῖς βασιλεῦσιν ὑπέκειν ἔμαθομεν, καὶ ὡς, Ἐἴ τι τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων οὗτος μεταβουλεύεται, ἀλλὰ θεὸς αὐτὸν πάντως ὁ τῶν ὄρκων ἔφορος ἀμυνεῖται, καὶ οὐ βραδὺς ἔσται πρὸς τὴν ἐκδίκησιν. Ἡμῖν γάρ, ὦ Σῶτερ, ἔλεγον, Χριστὲ, καὶ Θεοῦ Υἱὲ καὶ Θεῆ, τὸ ὑπὲρ σοῦ καὶ περιουσίας πάσης στερηθῆναι καὶ τῆς ζωῆς κέρδος αὐτὸ τυχόν. Μῆδὲ γένοιτο τὸ σὸν ἡμᾶς ἀπρηνῆσθαι ὄνομα, ὡς τοῖς ἀσεβέσι σκοπὸς, μῆδὲ τοιοῦτον καταπραξαμένους, ὦ ἦλιε, ἴδοις ἡμᾶς. Καὶ ἅμα λέγοντες ὄλας ἀναπετώσι τὰς πόλεις, καὶ αὐτῆς ἔνδον τῆς πόλεως ὡς ἐν σηκῷ λύκον τὸν πονηρὸν εἰσδέχονται βασιλεῖα. Ὁ δὲ, καὶ σχῆμα, καὶ θέσιν, καὶ τὸ πολυάνθρωπον ἐκεῖνο τῆς πόλεως ὡς δὲ καὶ τὸ περιφανὲς τῶν πολιτῶν ἐπαινήσας, ἐξήει, δεινὰ κατ' αὐτῶν ἄρα τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ὡς τὸ πέρας ἔδειξε, στρέφων, ὄρκους καὶ συνθήκας, καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς πίστιν αὐτοῖς παρέσχετο, παιδίων ἀπάτην εἶναι νομίσας, καὶ ἤδη πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν παρασκευαζόμενος.

Ζ'. Ἐωθεν οὖν ἅμα φωτὶ ἐξω τεχνῶν τὴν πόλιν ἐκάλει· καὶ παρῆσαν ὅσοι πλοῦτεψ καὶ δόξη διαφέροντες ἦσαν· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὁ καὶ πάντων πολιτῶν καὶ συνέσει, καὶ τῷ τῶν θεῶν εὐκόσμη διαφορώτατος, Ἀρέθας ὁ θεῖος, φημί, ὁ καὶ αὐτὴν δήπου τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως ἐγκρατευσμένος. Οἱ καὶ ἦσαν ἐπιθειάζοντες, εὐφημοῦντες, καὶ πᾶσαν τιμὴν ἀπονέμοντες τῷ δοκούντι σωτῆρι καὶ βασιλεῖ. Ὁ δὲ μέμψις εἶναι νομίσας τὸ εἰς ἀναβολὰς ὀφθῆναι κακὸς, καὶ μὴ ἀναμείνας, ἀνακάλυπτε τὸν ἔνδον κρυπτόμενον Δουναῶν, καὶ πάντας εὐθὺς ἐκέλευε δεθέντας φρουρεῖσθαι. Ἔτα καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐγύμνου, καὶ διεπυθάνετο, ποῦ ἂν εἴη Παῦλος ὁ τούτων ἐπίσκοπος. Ὡς δὲ θεθῆναι δεύτερον αὐτὸν ἤδη χρόνον ἐμάνθανε, μὴ ἔχων ὅπου τὴν ὄργην ἐπαφῆ πρὸς τὴν κόριν ἐχώρει, καὶ ἀνορύττειν τὸν τάφον προσέταττε, καὶ τὸν ἐκείνου νεκρὸν κατακαίοντας, εἰς ἄερα λιχμῶν. Εὐρίσκει καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν τῆς μανιῶδης ψυχῆ, καὶ οὐ λαμβάνει κόρον κατὰ Χριστιανῶν κακὰ τεκταίνουσα· ἀλλὰ πυρὰν ὕλη πολλῇ τρεφομένην, ἀνακῆσαι κελεύει, καὶ παραχρημα τοὺς τε τῆς πόλεως καὶ περιουκίδας ἱερεῖς καὶ μονάζοντας, τὰς τῷ θεῷ ἱερωμένας παρθένους, πρὸς δὲ καὶ γυναῖκας, ὅσαι τὸν ἀσκητικὸν εἴλοντο βίον, ἀθρόους ὁμοῦ πάντας ἐν αὐτῇ ἐμβαλεῖν. Οὗτοι γάρ, φησὶν, ἀτεχνῶς αἵτιοι τῆς τῶν ἄλλων ἀπωλείας, ἀναπειθόντες προσανέχριν ὡς θεῶ τῷ ἱσταυρωμένῳ. Ἔτα καθάπερ οὐκ ἀρκούντος τοῦ γενομένου ἀπαράμιλλον αὐτοῦ ἀποδείξει τὴν μοχθηρίαν· ἵνα κἂν γοῦν τοὺς ἄλλους ὑποποιήσαιτο. Ὁ δὲ καὶ προσαγωνίζεται, καὶ κήρυκας ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐκέλευε διαθεῖν, ἐμβοῶντας, ἀπαρνούμενους τὸν Χριστὸν ζῆν ἰουδαϊκῶς, τὰ αὐτὰ φρονούντας τῷ βασιλεῖ.

Η'. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς, τοῖς περὶ Ἀρέθαν τὰ ὁμοία συνεβούλευε, προστιθεὶς ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔγνωσαν Ῥωμαῖοι ἄνθρωπον ἱσταυρωμένον τοὺς πα-

τέρας ἡμῶν. Ἡὼς γὰρ ἄν, μαστιγωθεὶς Θεός, ἀσώματον φύσιν ἔχων; Πῶς δὲ καὶ θανάτου καὶ οὕτως ἀτίμου καὶ δυσκλεοῦς ἀθάνατος ἂν γεύσαιτο φύσις; Ἄλλως τε δὲ καὶ πολλοὶ παρ' ἡμῖν τῶν Ῥωμαίων. Νεστορίον αὐχοῦντες διδάσκαλον, καὶ αὐτοὶ λέγουσι πάλιν, οὐχ ὡς Θεόν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον δεῖν καὶ προφήτην τινὰ τιμᾶν τὸν Χριστόν. Κἀγὼ δὲ οὐκ εἰς τοσοῦτον ἐξήχθην μανίας, ὥστε τὴν εἰς Θεὸν πίστιν αὐτός τε ἀπαρνήσασθαι, καὶ ὑμᾶς πρὸς τὴν ὁμοίαν ἄρνησιν ἐκκαλεῖσθαι. Ἡὼς γὰρ, ὅς γε τοῦ νόμου μὲν ἀντέχομαι καὶ τῶν πατριῶν ἐθῶν ἰσχυρῶς περιέχομαι, πᾶν δὲ εἴ τι νεώτερον ἀποθούμαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχθάνομαι καὶ τῷ Ἰησοῦ, ἀνθρώπῳ, θεότητα ἑαυτῷ τολμηρῶς περιάψαντι; Οὐδὲ γὰρ ἡλίψ καὶ σελήνη, καὶ τοῖς ἄλλοις κτίσμασιν, οὐδὲ τοῖς θεοῖς τῶν ἐθνῶν σέβας ὑμᾶς προσφέρειν καταναγκάζω (μὴ οὕτως ἔξω φρενῶν πέσοιμι), ἀλλὰ Θεῷ μόνῳ τῷ τὰ πάντα παραγαγόντι, καὶ Πατρὶ τῶν γεννητῶν ὑπάρχοντι, ὅς, ἀπαθὴς ὢν καὶ ἄυλος, ἐμπαθῶς, οὐκ οἶδε γεννᾶν.

Θ'. Πρὸς ὃν οἱ γενναῖοι, τί ταῦτα ὑπέκρουσας, εἶπον, ὦ βασιλεῦ; Οὐδὲ ἡμεῖς λέγομεν κατὰ πάθος; γεννᾶν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀπαθῶς ὡς λόγον ἐκ νοῦ. Ὅν καὶ εἰς οἶκτον τῆς ἡμετέρας ἐλθόντα φύσεως, ἐξαποστεῖλαι τὸν Ἰὼν ἐπ' εὐεργεσίᾳ φημί τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καὶ σάρκα λαβεῖν ἐκ κόρης παρθένου, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν γενέσθαι χωρὶς ἀμαρτίας, καὶ πάντα πληρῶσαι τὰ γε ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ αὐτοῦ πολλοῖς πρότερον εἰρηγμένα χρόνοις περὶ ὧν καὶ αὐτὸς οἶδας ταῖς ἐκείνων ἐγκύπτων βίβλοις; ὅς καὶ πολλάκις διὰ τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον θαυμάτων αὐτὴν τε παρεγύμνωσε τὴν θεότητα, καὶ ἅ τῆς σαρκὸς ἀνείληφεν οὐκ ἤρνησατο. Καὶ τι δεῖ πλείονων λόγων; Τοῦτον ἡμεῖς καὶ Θεόν, καὶ Θεοῦ Ἰὼν ὁμολογοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ἀπάσης ἀπολογοῦμεθα τῆς πόλεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑφ' ἡμᾶς τελούντων Χριστιάνων· καὶ οὐκ ἔστι τι βασάνων εἶδος, ὃ μὴ καὶ παθεῖν ἡμεῖς ἔτοιμοι δι' αὐτόν. Τί γὰρ ἂν καὶ χωρὶς σε τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης ἡμᾶς; Οὐδὲν δὲ ἡμῖν καὶ Νεστορίῳ ἢ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὰ ἐκείνου νοσοῦσιν· οἱ τὸν ἡδαιρέτω, ἐνωθέντα καὶ καθ' ὑπόστασιν ἄνθρωπον τῷ Θεῷ Λόγῳ, τολμηρῶς διασπώντως τῆς τοῦ Λόγου θείας ὑποστάσεως, ἰδιοὑπόστατόν τε καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν σαρκεὶ ἐπιφανέντα Λόγον· εἰπεὶν ἐτόλμησαν· οἱ γὰρ ἄξιως παρὰ τῶν θείων πνευμάτων τούτων ὀρθοδόξων ἀπεβλήθησαν καταλόγου καὶ δι' αἰῶνος ἀναθέματι παρεδόθησαν. Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀνέξεται (ἴσθι ὃ ὑπὸ σοῦ), βλασφημούμενος Κύριος μὴ οὐχὶ καὶ σὲ παρὰ πόδας ἀπαιτῆσαι δίκας τῶν τολμημένων, τῆς τε ἄλλης βλασφημίας, φημί, καὶ δὴ καὶ τῶν καταπατηθέντων ὑπὸ σοῦ καὶ ἀνατραπέντων ὄρκων, ἀνοσιώτατος ἀνθρώπων καὶ πανουργόσαστε.

Ι'. Ὁ δὲ τῆς παρρησίας τὸν ἀνδρῶν μικρὸν ἀνασχόμενος, μάλιστα δὲ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης ἐπιφανείας τὸν Ἀρέθην δυσωπηθεὶς ἡμέροις τε λόγοις ὑπολαίπειν ἤρξάτο, καὶ δωρεὰς καὶ τιμὰς

A minom. Quomodo enim, dicebat, foisset flagris cæsus Deus, qui est natura incorporeus? quomodo autem mortem adeo turpem et ignominiosam natura gustarit immortalis? Alioquin autem multi quoque ex Romanis, qui sunt apud vos, jactantes se Nestorium habere magistrum, ipsi quoque rursus dicunt, se non ut Deum, sed hominem et prophetam quemdam oportere Christum honorare. Quæ nisi vera essent, nec ego ad tantam processissem insaniam, ut ipse negarem in Christum fidem, et vos ad similem vocarem negationem. Quomodo enim, qui legem teneo ac tueor, et patrios mores ac ritus valde amplector, repello autem quicquid fuerit novi: et ideo Jesum quoque odio habeo hominem, qui divinitatem sibi impudenter attribuit? Neque enim soli et lunæ, neque aliis rebus creatis, neque diis gentium rogo vos cultum tribuere (absit, ut sim adeo emotæ mentis!) sed Deo soli, qui omnia producit, et est Pater rerum generatarum: qui, cum sit impatibilis et expers materiæ, generare nescit patibiliter.

IX. Cui generosus Aretha cum sociis: Cur hæc dixisti, o rex? Neque nos dicimus Deum gignere patibiliter, sed impatibiliter, ut mens sermonem gignit. Illum autem asserimus, nostræ naturæ motum misericordia, misisse Filium, ad hominum, inquam, beneficium, adeo ut et carnem acceperit ex puella virgine, et per omnia nobis similis factus sit absque peccato, et omnia impleverit, quæ de ipso a prophetis multis ante annis dicta sunt: quæ quidem tu quoque ecis, qui legisti illorum libros. Qui etiam sæpe per miracula quæ sunt supra hominem, ipsam ostendit divinitatem et se suscepisse carnem, non est inficiatus. Quid opus est pluribus? Nos eum et Deum, et Dei Filium confitemur, et pro universa respondemus civitate, et aliis Christianis, qui sunt nobis subjecti: neque est ullum genus tormenti, quod non propter ipsum parati simus pati. Quid enim nos separaverit a charitate Christi? Nihil autem rei est nobis cum Nestorio, aut cum aliis, qui eodem morbo, quo ipse, laborant, qui hominem, qui citra divisionem et per hypostasim unitus est Deo Verbo, summa impudentia divellentes a Verbi divina hypostasi, per se consistentem, et solum hominem ausi sunt dicere Verbum, quod in carne apparuit: qui etiam, ut merebantur, a divinis Patribus ejecti sunt a catalogo orthodoxorum, et sunt in æternum traditi anathemati. Sed non prætermittet (hoc certo scias) qui maledictis a te appetitur Dominus, quin e vestigio pœnas sumat tuorum audacium cæptorum, cum alterius, inquam, tum blasphemiam, tum jurisjurandi, quod a te fuit conculcatum et eversum, o imprimis impie et scelerate.

X. Ille autem cum eorum loquendi libertatem parum sustinisset, maxime autem Arethæ sapientiam et alium omnem splendorem esset reveritus, benignis verbis eos cepit lenire, eisque et

dona et honores proposuit, acrem ipsorum zelum in pietatem sic refrigerare machinans. Postquam autem vidit martyres omnino aures non præbere promissis, contra autem quam poterant clarissima voce clamare : Non te negamus, qui es unus Trinitatis, o Verbum Dei et Christe : neque tuam irridemus susceptæ carnis dispensationem : neque tuis, quas propter nos passus es, perpassionibus et cruci Judaicæ insultamus, eos quidem victos adhuc delinuit : in aliam autem multitudinem, quæ collecta fuit ex omni genere et ætate, mortis tulit sententiam ; uxoris vero et liberis eorum, qui detinebantur, martyrum ante oculos eorum adductis, provocabat ad Christi negationem, partim quidem minis, partim autem blandis verbis eas aggrediens, nonnunquam omne supplicii genus in eas intentans, liberorumque, et parentum, et facultatum, et ipsius quoque patriæ eas terrens amissione. Illæ autem dicebant : Omnibus, o rex, quæ a te offeruntur, sive ea sint bona, sive aliter se habeant, libenter hodie renuntiantes, quæ a te maledictis incessitur, Christi crucem extollimus : et qui in ipsa nostram procuravit salutem, Christum sequimur. Esset enim a ratione alienum, et nimis effeminatum, ex nobis quidem alias, quæ cum talibus viris cohabitarunt, qui mortem propter Christum elegerunt : alias autem, quæ virginitatem exercent, ut quæ Christo sint desponsæ, non esse animo masculo, et vestram iram plane inconsideratam non nostro sustinere corpore.

XI. Rex autem : O feminæ, inquit, possum vos merito magnæ accusare stultitiæ, quod hominis plani, et præstigatoris, et qui violenta morte perii, gratiam eligitis, et voluptatibus præsentibus spem, cujus incertus est exitus, præferre statuistis. Quædam autem ex acrioribus matribus et monachis, non ferentes Christi contumeliam, usæ sunt in regem verbis asperioribus, eum ipsum, qui maledictis incessebatur, Christum vocantes ad ultionem. Quod quidem ægre ferens Hebræus, in eas communiter pronuntiat sententiam, ut gladio feriantur. Licebat ergo videre mulieres sanctas trahi crinibus, et sic duci ad supplicium, vel potius ferri promptis et alacris pedibus, et sitire mortem propter Christum. Magna vero erat ei præclara inter eas contentio. Monachæ enim virgines nequam concedebant primas partes iis quæ erant junctæ matrimonio : Recordemini, dicentes, quod prius vobis fuimus propositæ, et in templi ingressu, et in sacramentorum participatione, et in statione, et in sessione : et ideo oportet nunc quoque nos ante vos et vestros maritos consequi martyrrium. Martyrum autem uxores, quæ jam etiam vocabantur matres, nequamquam ferebant in præsentia habere secundas partes. Infantes quoque balbutientes matres prætercurrebant, et ipsi quoque carnificem provocabant ad mortem. Sciebant enim alias quoque pueros fuisse Christo propter ipsum sacras oblatas victimas. Sic beatæ illæ mortem præri-

προτεινέτο διαψυχραίνειν οὕτω τὸν θερμὸν αὐτοῦ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζῆλον μηχανώμενος. Ὡς δὲ τοὺς μάρτυρας ἑώρα μὴδὲ ὀλίγα τὴν ἀκοὴν διδόντας ταῖς ὑποσχέσεσι, τὸναντίον μὲν οὖν καὶ λαμπρῆ τῇ φωνῇ ὡς εἶχον ἀναβοῶντας. Οὐκ ἄρνούμεθα σε τὸν ἕνα τῆς Τριάδος, Λόγε Θεοῦ καὶ Χριστέ, οὐδὲ τὴν σὴν οἰκονομίαν διαγλευάζομεν, οὐδὲ τῶν δι' ἡμᾶς σου παθῶν Ἰουδαϊκῶς, καὶ τοῦ σταυροῦ κατοργαζόμεθα· τούτους μὲν ἔτι παρακατεῖχε δεσμίους, τῷ δὲ ἄλλῃ πλήθει τῷ ἐξ ἀπάσης ἰδίας συνειλεγμένῳ καὶ ἡλικίας, τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ἐπήγαγεν. Γυναίκας δὲ καὶ τέκνα τῶν κατεχομένων μαρτύρων κατ' ὄφθαλμοὺς αὐτῶν ἀγαγὼν πρὸς ἄρνησιν ἐξεκαλείτο Χριστοῦ, τοῦτο μὲν ἀπειλῶν, τοῦτο δὲ καὶ κολακείαις δεινῶς ὑπερχόμενος· ἔστιν ὅτε καὶ πᾶν εἶδος κολαστηρίων αὐταῖς ἐπανατεινόμενος, τέκνων τε καὶ γονέων καὶ περιουσιῶν, καὶ αὐτῆς πατρίδος, ἐπισείων τὴν στέρησιν. Αἱ δὲ, Πᾶσιν, εἶπον, τοῖς παρὰ σοῦ προτεινομένοις, ὡ βασιλεῦ, εἴτε χρηστὰ εἶεν, εἴτε καὶ ἄλλως ἔχοντα, ἡδέως ἀποταττόμεναι σήμερον, τὸν ὑπὸ σοῦ βλαφημούμενον αἵρομεν τοῦ Κυρίου σταυρόν· καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τὴν ἡμῶν πραγματευσαμένην σωτηρίαν ἀκολουθοῦμεν Χριστῷ. Ἄλογον γὰρ ἀληθῶς καὶ κομιδῇ γυναικεῖν τὰς μὲν ἡμῶν ἀνδράσι τοιοῦτοις συνοικησάσας, οἳ τὸ κινδυνεύειν διὰ Χριστόν εἰλοντο, τὰς δὲ καὶ παρθενίαν ἀσκουμένας, ἅτε νυμφευσαμένας Χριστῷ, μὴ τὴν ψυχὴν ἀβρένωσαι, καὶ τὸν ὑμέτερον ἀλόγιστον οὕτω θυμὸν ἐν τῷ ἰδίῳ καθυποστῆναι σώματι.

ΙΑ'. Καὶ ὁ βασιλεὺς. Πολλὴν ἔγωγε, γυναῖκες, ἀνοίαν ἔχω καταγινώσκειν ὑμῶν, ὅτι χάριν ἀνθρώπου πλάνου καὶ γόητος καὶ βιοθανοῦς θάνατον αἰρεῖσθε, καὶ τῶν παρόντων ἡδέων ἐλπίδας ἀθῆλον τὸ πέρασ ἐχούσας προτιμᾶν ἔγνωτε. Μὴ ἐνεγκόντες δὲ τινες τῶν θερμότερων Πατέρων τε καὶ μοναζουσῶν τὴν κατὰ Χριστοῦ ὕβριν, τραχυτέροις κατὰ τοῦ βασιλέως ἐχρήσαντο ῥήμασιν, αὐτὸν τὸν βλαφημούμενον Κύριον εἰς ἄμυναν ἐκκαλοῦμενοι, ἐφ' ᾧ καὶ χαλεπήναντα τὸν Ἑβραῖον, κοινῇ τὴν διὰ ξίφους ἀνάγειν κατ' αὐτῶν ἀποφύνασθαι. Ἦν οὖν ἐλκομένας ἰδεῖν τῶν τριχῶν γυναῖκας ὁσίας, καὶ πρὸς θάνατον οὕτως ἐπαγομένας, μᾶλλον δὲ καὶ προθύμους ποσὶν αὐτὰς φερομένας, καὶ τὴν διὰ Χριστόν διψώσας σφραγῆν. Καὶ γὰρ ἀμιλλὰ τις οὐκ ἀγεννῆς περὶ αὐτὰ, ἴστατο. Ἐπεὶπερ αἱ μονάζουσαι μὲν καὶ παρθένοι τῶν πρωτείων οὐδ' ὄλλως ταῖς ὑπὸ ζυγὸν ἐξίσταντο, Ἀναμνήσθητε, λέγουσαι, ὅτι καὶ προτερον ὑπὲρ ὑμᾶς ἐπὶ τε τῇ τῶν ἱερῶν εισόδῳ, καὶ τῇ τῶν ἁγίων μεταλήψει, τῇ στάσει τε καὶ τῇ καθέδρῳ προτετιμήμεθα· καὶ διὰ τοῦτο χρῆ καὶ τὰ νῦν ἡμᾶς πρὸ ὑμῶν τε καὶ τῶν ὑμετέρων ἀνδρῶν καταξιοῦσθαι τοῦ μαρτυρίου. Αἱ δὲ μαρτύρων γυναῖκες ζῆν καὶ μητέρες καλοῦμεναι δευτερείων οὐδ' ὄλλως κατὰ τὸ παρὸν ἠνεύχοντο. Ὑπεπέλλιζε δὲ καὶ τὰ παιδία παραθέοντα ταῖς μητράσι, καὶ τὸν δῆμιον ἐξεκαλείτο καὶ αὐτὰ πρὸς τὸν θάνατον. Ἡδέσαν γὰρ καὶ ἄλλοτε παῖδας ἱερὰ Χριστῷ προσνεχθέντας δι' αὐτὸν σφάγια. Οὕτω δὲ καὶ τὸν θάνατον αἱ μακάραι

προαρπάξουσαι, πολὺν ἐνέβαλον τοῖς ἥρωσι θρῆνον, ὡς καὶ τὸν ὠμότατον βασιλεῖα τοιαύτην ἀφείναι φωτῆν μετὰ θαύματος· Ὅταν ὁ Γολιθαῖος μικροῦ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνίσπειρε πλάνην, καὶ αὐτοῦ θανάτου πείσας καταφρονεῖν, καὶ τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ ἐκείνου προδιδόναι ψυχὰς καὶ τὰ σώματα.

IB'. Ἐν τούτῳ καὶ τις γυνή, τῶν ἐν τῇ πόλει τὰ πρωτεῖα φέρειν πιστευομένη, γένει καὶ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ ὤρατῶν ἄλλων μακροῦ διαφέρουσα, ἐν νεαζούσῃ ἔτι τῇ ἡλικίᾳ, ἐνδιαβάλλεται τῷ τυράννῳ. Καὶ αὐτίκα κελεύει τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐκείνος μετὰ τινος αἰδοῦς καὶ τιμῆς αὐτὴν ἀγαγεῖν, εὐθετόν τε αὐτῇ παρασκευάσαι τὴν πρὸς αὐτὸν εἴσοδον. Ἡ δὲ, καίτοι τὸν τρόπον τοῦτον ἀχθεῖσα καὶ μηδέπω εἰς ὄψιν ἢ λόγους ἔλθοῦσα τῷ Ἰουδαίῳ, ὅμως ἠνιάτο τῆς τῶν ἄλλων γυναικῶν μαρτυρίας ἀπολειφθεῖσα. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν κατὰ τὸ κελευσθὲν εἰσάγεται μετὰ τιμῆς πρὸς τὸν βασιλεῖα. Καὶ ὅς, ἤμερον αὐτῆν προσβλέψας, καὶ ὑποκλέπτειν ἐκ προσιμίῳν ἀρξάμενος, Ἡ φήμη, φησὶ, σώφρονά σε διαγγέλλει, καὶ κοσμίαν καὶ συνετήν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παράστημα καὶ ἡ ὄψις τοῖς λεγομένοις συμμαρτυρεῖ. Ἀλλὰ καὶ πολὺς περὶ τοῦ διατρέχει λόγος γένους ἕνεκα καὶ πλούτου, καὶ τῆς ἄλλης περιφανείας. Μὴ οὖν οὕτω ταῖς ἀσυνέτοις ὁμοίως, ἃς ἐγὼ δικαίως ἀπώλεσα, τὸν ἐσταυρωμένον ἀνάσχη καὶ αὐτῇ Θεὸν ἀνειπεῖν, ἄνθρωπον, φόνον καὶ οἰνοπότην, τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν φίλον, καὶ μηδὲ τοὺς πατέρας στερῆσαντα νόμους· ἀλλ' οἰκεία πράττουσα τῆς σῆς εὐγενείας, ἀπόταξι μὲν τῷ Ναζωραίῳ, συμφρονῆσαι δὲ ἡμῖν, καὶ συνεῖναι περὶ τὰ βασιλεια θέλησον, οὕτω γὰρ ἐλευθεριώτερον τὸ ἀπὸ τοῦδε βιώσεις, καὶ τῶν ἐκ τῆς χηρείας ἀπαλλαγείσα κακῶν, καὶ ἄλλοις ἐπαρκεῖν μᾶλλον δυνήση. Ἦκει μὲν γὰρ ὁ λόγος καὶ εἰς ἡμᾶς, μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι καὶ πλούτῳ βαθυτάτῳ κομῶσα, καὶ πολλῆν ἐκ προγόνων κακῆτημένη τὴν περιουσίαν, πολλοὺς τε τοὺς ὑπηρετουμένους σοι καὶ θεραπεύοντας ἔχουσα, ὅμως δεύτερα τῆς οἰκείας αἰδοῦς καὶ ἀρετῆς πάντα θεμένη οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ἐτέρῳ οὐδὲ κατ' ὄψιν μόνῃν ἤλθεις ἀνδρὶ, ἀλλ' ἢ τῷ νομίμως συζευχθέντι σοι καὶ πρὸς γάμον ἀγαγομένῳ. Μὴ δῆτα μηδὲ νῦν, σύμβουλος ἐγὼ σοι τούτων καθίσταμαι, τὴν τε οἰκείαν ὥραν καὶ τὴν νεότητά, καὶ τὴν τῶν θυγατέρων παρθενίαν δημίῳν χερσὶ παραδῶς, τοῦ κολάζειν πλέον τὸ ὑβρίζειν ἐχούσις· ἀλλὰ τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου δόξης ἀποσομῆνη καὶ νόμοις τοῖς ἡμετέροις εἴσασα, ἐξυτῆ τε καὶ τέκνοις τὰ λυσιτελεῖ περιποιήσαι.

II'. Καὶ ἡ μακαρία ἐμμελῶς ἄμα καὶ πεπαιδευμένως ὑπολαβοῦσα, Ἐὶ δὲ εἶδε τιμῆν, εἶπεν. ὦ βασιλεῦ, ὡς τὸ κράτος σοι χαρισάμενον, καὶ τὴν πορφύριδα ταύτην καὶ τὸ διάδημα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ζῆν, ἅτε Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεόν, ἀγνώμονι ψυχῇ ἀθετήσα τολμηρᾷ γλώττῃ καθυβρίζεις, καὶ οὐ δεδίας μὴ πού σε σκηπτὸς ἄνω Θεὸς ἐνεχθεῖς καταφλέξῃς, ἐμὲ τιμήσεις αὐτὸς, ἧτις ἐσχάτῃν μᾶλλον ἀτιμίαν τῆν ὑμετέραν ἠγοῦμαι τιμῆν. Παῦσαι κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθῶν. Μηδὲ γένοιτό μοι παρὰ τοι-

A pientes, iis, qui videbant, magnam afferbant Ja-mentationem, adeo ut rex crudelissimus eum admiratione talem vocem emisit: Qualem omnibus fere hominibus errorem immisit Galilæus, ut qui vel ipsam mortem contemnere persuaserit, et pro illo prodere suas animas et corpora!

XII. Interim autem quædam quoque femina, quæ duas filias habebat, et primas partes inter eas, quæ erant in civitate, obtinebat, longæque præstabat aliis genere, divitiis, gloria et pulchritudine, atque in juvenili adhuc ætate vidua relicta fuerat, insectatur tyrannum. Ille autem statim jubet suis ministris, ut eam ad se adducant cum honore et reverentia, et ei efficiant commodum adiutum. Illa vero, etsi hoc modo adduceretur, ægre ferabat tamen se ab aliarum mulierum abesse martyrio. Tertio autem die post jussionem, cum honore ad regem adducitur cum filiabus. Ille vero placide eam intuens et eam ab initio incipiens allicere: Fama, inquit, annuntiat te esse modestam, ornatam et prudentem: quin etiam ipse vultus et aspectus fert iis, quæ diuntur, testimonium. Præterea autem vulgo fertur te quoque esse genere claram, et abundare divitiis, et tibi non deesse splendorem. Ne ergo quomodo stultæ, quas ego perdidici, sustineas ipsa quoque Deum dicere eum, qui fuit crucifixus; fuit autem homo vorax, et vini potator, amicusque publicanorum et peccatorum, et nec patriis fuit contentus legibus: sed tuæ nobilitati faciens convenientia, renuntia quidem Nazaræno, et velis nobiscum sentire, et simul cum regina versari in regia. Sic enim vives deinceps liberius et liberata a malis quæ oriuntur ex viduitate, magis poteris aliis opem ferro. Venit enim ad nos fama, ipsæ autem res quoque testantur, quod cum et magnas habeas divitias, et plurimas facultates acceperis a majoribus et sint multi, qui tibi serviant, pudori tamen et virtuti omnibus postpositis, in nullius alterius viri ne in conspectum quidem venisti, nisi ejus qui fuit tibi legitimo conjunctus matrimonio. Ne nunc ergo, ne nunc (hoc ego tibi consulo) pulchritudinem tuam et juventutem, et filiarum virginitatem lictorum manibus tradideris, quæ magis contumelia afficiunt quam puniunt: sed desistens crucifixo gloriam tribuere, et nostris cedens legibus, et tibi et liberis prospice quæ sunt utilia.

XIII. Beata autem illa apposite et erudite respondens: Cum eum, inquit, o rex, quem oporteret honorare, ut qui tibi dederit potentiam et hanc purpuram et hoc diadema, imo vero ipsam quoque essentiam, et vitam, tanquam Dei Filius et Deus, ingrato animo contemptum audaci lingua injuria afficias, non timens ne fulmen defectum te comburat, et me honorare velis, vestrum ego honorem summam duco ignominiam. Cessa gladium in teipsum impellere. Absit autem, ut

ego a tali lauder lingua, quæ se armavit contra Deum, neque eo procedam amentia, ut verser cum iis, qui Deo sunt adeo inimici, et in peccatorum habitam tabernaculis. Cum rex hæc audisset, ira corde accensus, aspexit ad eos qui aderant, et cum dixisset, Quam impudenter in nos se gerit hæc oxsecranda muliercula! jubet ejus capiti auferri tegumentum, et ejus filiarum; et sic eas nudo capite, et promissa coma, in castra duci per ignominiam.

XIV. Egre diens ergo generosa mulier, cum vidisset magnam feminarum multitudinem fontem et ejulantem, quod talis nobilitas afficeretur contumelia, illa eas severe et magnifice intuens: Scio, inquit, o amicæ, quod propter nos dolorem accipitis, partim quidem fortasse propter naturæ cognitionem, partim autem quod indigna ac pudenda videar pati cum filiabus. Sed ne doleatis. Nos enim non ideo negaverimus effectorem cæli et terræ, neque quæ sunt ad tempus æternis prætulimus. Nam mihi quidem a majoribus per successionem pietas et vera religio, et a Christo denominari, et eum nosse Deum, tradita mihi fuerunt in hæreditatem; non mihi autem soli, sed universæ quoque meæ cognitioni. Propter quem ego amplexa continentiam, viduitatem prætuli matrimonio: et ex facultatibus, quas habebam, plurimum distribui pauperibus. Sunt vero adhuc mihi magnæ divitiæ in auro et argento, et magna multitudo servorum, multæ autem possessiones et greges; verum licet tot bona mihi suppetant, nolui tamen, ut multæ aliæ mulieres solent, ad alium maritum intueri, etiamsi cum multis casibus et calamitatibus, quæ viduis evenire consueverunt, sæpe sim colluctata: quod quidem vel solum sufficit ad mollem adhuc et tenerum animum incitandum ad secundas nuptias. Et fortasse nullus meam damnasset juventutem, quæ ipsum ad hoc habebat patronum divinum Apostolum, Sed hæc omnia parvificans, in hoc solum animum intendo, ut cum Christo sim una cum sanctis, quæ præcesserunt, mulieribus et martyribus. Ego autem vobis jam secundo appareo. Nam prius in matrimonio sponsi, qui erat ad tempus: nunc vero in nuptiis immortalis et alieni ab interitu, ad quem festino, et cui immaculatam conservavi continentiam, me videtis. Filias quoque ipsi studeo despondere, ut quæ earum hucusque integram ad hoc virginitatem conservarim. Hinc mihi plenus est animus voluptate et bona spe. Rogo vos igitur, ut mihi potius congratulemini, neque tam abjecto animo lumentemini, et mihi transmutetis festum in tristitiam. Porro autem vobis quoque consuluerim, ut vos undique munitis, et magnam adhibeatis cautionem, ne, vobis non advertentibus, auferat mei thesaurum, qui est callidus suffurandi artifex, et maximum vobis hoc damnum afferat, quod partiugit usque ad ipsam animam. Jam vero quæ-

αὐτῆς τιμηθῆναι γλώττης, τῆς ὀπλισμένης κατὰ Θεοῦ· μηδὲ παρὰ τοσοῦτον ἀνοίας ἔλθοιμι, ὥστε ἀναστρέφεσθαι τοῖς οὕτως ἐχθραίνουσι τῷ Θεῷ, καὶ ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν κατοικεῖν. Τοῦτων ὁ βασιλεὺς ὡς ἤκουσε θυμῷ τὴν καρδίαν ἀνακαυθεῖς, ἀπέδλεφε πρὸς τοὺς παρόντας, καὶ, Οἶα καθ' ἡμῶν ἀναιδεύεται τὸ κατάρaton τουτὶ γύναιον, εἰρηκῶς, κελεύει τὴν τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεῖσθαι καλύπτραν αὐτῆς τε καὶ τῶν θυγατέρων, καὶ οὕτως ἀσκεπεῖς καὶ βαθὺ καμῶνας ἐπ' αἰσχύνῃ παρὰ τὸ στρατόπεδον ἄγεσθαι.

ΙΔ'. Ἐκιοῦσα τοίνυν ἡ γενναία καὶ πλῆθος διὰ πολὺ γυναικῶν ἰδοῦσα περὶ αὐτὴν ἀνομιῶζον καὶ παθαίνον. ὡς τοιαύτης δῆθεν εὐγενείας ὑβρίζουμένης, σεμνὸν ἐκέλευε πρὸς αὐτὰς ἰδοῦσα καὶ μεγάλωφρον, Οἶδ' ἔτι, φησὶν, φίλαι γυναῖκες, περιπαθεῖς ἐφ' ἡμῖν γεγένησθε· τοῦτο μὲν ἴσως καὶ διὰ τὸ συγγενὲς τῆς φύσεως, τοῦτο δὲ καὶ τὸ δοκεῖν αἰσχύνῃς ἄξια μετὰ τῶν θυγατέρων ἡμᾶς ὑπομένειν. Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῦτο ἂν ἡμεῖς ἀρνησιμέτα τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, οὐδὲ τῶν αἰδίων τὰ πρόσκαιρα προτιμῆσαιμεν. Ἔμοι γὰρ ἐκ προγόνων κληρὸς ἀδιάδοχος ἡ εὐσέβεια, καὶ τὸ ἀπὸ Χριστοῦ καλεῖσθαι, καὶ τοῦτον εἰδέναι Θεόν. Οὐκ ἔμοι δὲ μόνη, ἀλλὰ καὶ πάτη τῇ συγγενείᾳ δὴ τῇ ἐμῇ. Δι' ὃν ἐγὼ σωφροσύνην ἀσπασμένην, χηρείαν προέβηκα γάμου, καὶ τὴν οὐσίαν πολλὴν οὕσαν διενειμάμην τοῖς πένησιν. Ἔστι δὲ μοι καὶ συγχὸς ἐτι πλοῦτος ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ, πολὺ τε οἰκείων πλῆθος, πολλὰ δὲ κτήματα καὶ βοσκήματα, καὶ τοσοῦτοις κομῶσα τοῖς ἀγαθοῖς, ὅμως οὐχ εἰλύμην, κατὰ τὰς πολλὰς τῶν γυναικῶν, πρὸς ἕτερον ἄνδρα βλέψαι, καίτοι γε μυρίαὶ περιστάσεις τε καὶ συμφοραὶ οἶα τὰ τῆς χηρείας, πολλὰκις διαπαλαίσασα, ὅπερ ἱκανὸν καὶ μόνον ἀπαλὴν ἐτι καὶ νέαν ψυχὴν πρὸς δευτέρους γάμους διερεθίσαι. Καὶ ἴσως οὐδεὶς ἂν μου τῆς νεότητος κατεγίνωσκεν αὐτὸν πρὸς τοῦτο τὸν θεῖον Ἀπόστολον συνήγορον ἐχοῦσης. Ἄλλὰ ταῦτα περὶ ἐλάττονος πάντα θεμένη, ἐνός εἰμι μόνου, τοῦ συνεῖναι Χρυστῷ ταῖς προλαβοῦσαις ἅμα γυναιξίν ἀγίαις καὶ μάρτυσιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἤδη δεύτερον ἐμφανίζομαι ἐν τε τῷ τοῦ προσκαίρου νομφίου γάμῳ, καὶ νῦν ἐν τῷ τοῦ ἀφθέρτου καὶ ἀθανάτου, πρὸς ὃ ἐπιείγομαι, καὶ ᾧ τὴν σωφροσύνην ἀσπίλον διετήρησα, μαρτυρήσει μοι καὶ αὐτός, ᾧ καὶ τὰς θυγατέρας νομφεῦθῆναι σπουδάξω, ὑγιῆ καὶ αὐτῶν εἰς δεῦρο τὴν παρθενίαν φυλάξω. Ἐντεῦθεν ἡδονῆς ἐγὼ καὶ χρυστῶν ἐλπίδων τὴν ψυχὴν ἐμπλεῶς εἰμι, καὶ μοι συνήδεσθαι καὶ ὑμᾶς ἄξιῳ, μηδὲ ἀγεννῶς οὕτω θρηνεῖν, καὶ τὴν ἐυρτήν ἐμοὶ πρὸς κατήφειαν μεταβάλλειν. Συμβουλεύομαι δ' ἂν καὶ ὑμῖν πολλὴν πανταχόθεν ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀσφάλειαν, μή που λάθῃ καὶ τινος ὑμῶν τὸν τῆς πίστεως θησαυρὸν ὁ δαιμόνιος ὑποβλέψαι, καὶ τὴν μεγίστην ταύτην ζημίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἤκουσαν τὴν ψυχὴν ζημιῶσαι. Καὶ ὅσαι δὲ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ἐνταῦθα καὶ Ἑβραίδων (πολλὰι γὰρ, ὡς ὁρῶ. ἐπὶ τῇ θείᾳ πάρεστε ταύτῃ) ἀποθιμῆναι καὶ ὑμεῖς, αἱ μὲν τοὺς μακροὺς μύθους καὶ λήρους καὶ

τοὺς ὀνόματα μόνον ὄντας θεοῦ· αἱ δὲ τὴν σκιάν, ἅψὲ γούν ποτὲ καὶ τύπους καὶ τὰ αἰνίγματα μεταμάθετε τὴν ἀλήθειαν καὶ τῷ Λόγῳ καὶ θεῷ τῷ τῆς Τριάδος ἐνὶ προσελθοῦσαι, φωτίσθητε διὰ τῆς αὐτοῦ λατρείας καὶ τῆς τοῦ θεοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως, καὶ μὴ οὕτω ταῖς ἀσεβείαις ὑμῶν συν-ἀπόλησθε.

cultum illuminemini et divini baptismatis regenerationem, neque sic simul pereatis in vestris impietatibus.

IE. Ταῦτα τῆς μάρτυρος καὶ ἄλλα πλείω ταῖς συνελθούσαις γοναξί διαλεγομένης, τινὲς τῶν τὰ βασιλέως φρονούντων ἐκείνῃ προσαγγελλάντων αὐτὰ καὶ ὅτι διαστρέφοι τὸ πλῆθος. Ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθις μετὰ κλητῶν αὐτὴν ποιησάμενος καὶ τὸν πρῶτον ὑποκρίθει. Πολλῇ, φησὶν, ἐχρησάμην ἐπὶ σοὶ τῇ μακροθυμίᾳ, προνοίᾳ τοῦτο φιλανθρώπων καὶ οὐκ ἀλόγως ποιῶν, ὅπως, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ σοὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καταχεομένοις δάκρυσιν ἐπιπλασθεῖσα, πεισθείης ἡμῖν. Ἡ δὲ. Καὶ τίς με, ἔφη, πεισθεῖσάν σοι, βασιλεῦ, τοῦ πυρὸς ρύσεται τοῦ ἀσέβητου; Οὕτως ἔλεξε, καὶ εἰς οὐρανὸν εὐθὺς ἀπιδοῦσα, Μὴ γένοιτό μοι, φησὶν, ἀθάνατε βασιλεῦ, ἀπαρνήσασθαι σε τὸν τοῦ θεοῦ μονογενῆ Υἱόν, καὶ ἀνδρὶ πεισθῆναι, τῷ σέ τε ἀθετήσαντι, καὶ ἐπιορκίαις ἡμᾶς ἀπατήσαντι. Τὴν παρβήσιαν τοίνυν ὁ Ἑβραῖος τῆς γενναίας οὐκ ἐνεγκῶν, ἀλλὰ τὴν σκηνὴν καὶ τὸ πλάσμα λύσας, καὶ ἄγριόν τι βλέψας καὶ φονικόν, Τολμηροτάτη γύναικῶν, ἔφη, ἐγὼ σου τὰς σάρκας ἄρτι καταξανάω, καὶ διαψηλαφήσω τὰ ἔγκατα, καὶ εἴ τι δὲ τούτων ὑπολειφθῆ, κυσὶ παραθήσω τροφήν. Καὶ ἴδω τίς ὁ τῶν ἐμῶν ἐξαιρούμενος σε χειρῶν, κἂν εἰ τὰ μάλιστα σύμμαχον παραστήναι σοὶ τὸν Ναζωραῖον ἄμαχον προσδοκᾷς. Ἐνταῦθα μὴ ἀνασχόμενη τῶν τοῦ μισροῦ λόγων ἢ πρώτη τῶν θυγατέρων τῆς μάρτυρος, ὀδωδίκτον ἤδη που τῆς ἡλικίας ἄγουσα χρόνονὶ σιέλου τὸ στόμα πλήσασα, κατέγε τῆς ὄψεως τοῦ τυράννου. Οἱ δὲ περιεστηκότες, οὐ τὸν ζῆλον καὶ τὸ δικαίως γινόμενον ἐπαινέσαντες, ἀλλὰ τὸν καιρὸν θεραπεύοντες, αὐτὴν τε καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτίκα ξίφει διαχειρίζονται, καὶ ταῖς χερσὶν ἐκ τοῦ καταβρέοντος αἵματος οἱ θηριώδεις ὑπολαβόντες προσφέρουσι τῇ μητρὶ τοῦτο προσταγὴν ἐκ τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ (ὦ ψυχῆς γενναίας) ἠδέως τε ἀπογύεται, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνασχούσα τοὺς ὀφθαλμοὺς. Σοὶ τὴν ἐμὴν ταύτην, ἔφη, Δέσποτα Χριστέ, προσφέρω θυσίαν καὶ μάρτυρας παριστῶ σοὶ παρθένοιο ἀγνάς, τὰς ἐκ τῆς ὀσφύος δὴ τῆς ἐμῆς· αἷς καμὲ συναριθμήσας, ἐν τῷ νυμφῶνι τῷ σῷ συνεισάγαγε· καὶ τὸ τοῦ θεοῦ Δαυὶδ, μητέρα δεῖξον ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένην.

Ις. Καὶ ὁ βασιλεὺς, βαρυτάτῃ κέντρῳ τῆς ἀθυμίας πληγείς, ἅτε πάσας ἀπογνοὺς τὰς ἐλπίδας, ἀποφαίνεται· κατ' αὐτῆς, τοιαύδε πρὸς τοὺς συνόντας εἰπὼν· Ἐθαυμάσαμεν τοῦ κάλλους αὐτὴν τε καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς (ὁμολογήσω γὰρ τ' ἀληθές)· πολλῶν δὲ τοῦ σώφρονος αὐτῶν πλέον ἤττημαι καὶ κοσμοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζειν μοι ἔπεισιν, εἰς ὅσον ἄρα μανίας οἱ Χριστιανοὶ κεχωρήκασιν, ὡς ἀνθρώπων προσέχειν βιοθανεῖ, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτρέπειν αὐτῷ σωτηρίαν, πλάνῃ καὶ γόητι γενομένην, καὶ μάτην αὐτὸν ἀνειπόντι Θεόν.

A cunque hic estis mulieres gentiles, et Hebrææ (multæ enim, ut video, hic adestis ad spectaculum), vos quoque depositis, gentiles quidem, longis fabulis et nugis, et diis, qui sunt solo nomine: Hebrææ autem, umbra tandem et figuris et ænigmatibus, discite veritatem, et accedentes ad Verbum et Deum, qui est unus Trinitatis, per ejus

XV. Cum martyr hæc et alia plura diceret mulieribus, quidam ex iis, qui cum rege sentiebant, illi hæc renuntiarent, et quod perverteret multitudinem. Rex itaque, ea rursus accersita, simulans mansuetudinem: Magna, inquit, usus sum in te patientia, hoc consulto et non inconsiderate faciens propter benignitatem, ut fracta lacrymis, quæ propter te funduntur, et propter filias, nobis pareas. Illa autem: Quis me, inquit, o rex, si tibi paruerim, liberarit ab igne, qui non potest exstingui? Sic dixit, et cælum statim intuens: Absit, inquit, o Rex immortalis, ut te negem, qui est solus unigenitus Dei Filius, et credam viro, qui te habuit contemptui, et nos decepit perjurio. Non ferens itaque Hebræus libertatem loquendi generosæ feminæ, sed deposita scena, et ablata fictione, torveque eam et furiose intuens: Audacissima, inquit, mulier, ego tibi jam carnes discernam ac dilacerabo, et intestina contrectabo: et si quid ex iis fuerit reliquum, id apponam devorandum canibus. Videbo autem, quisnam te sit e meis manibus erepturus, etiamsi maxime expectas fore ut det tibi auxilium Nazaræus. Tunc exsecrandi tyranni verba non ferens prima filiarum martyris, annum jam agens duodecimum, tyranni oculos consputavit. Qui autem circumstabant, non zelum, et id, quod jure fuerat factum, laudantes, sed temporarij servientes, ipsam et sororem enee mox conficiunt: et cum ex defluente sanguine manibus plane feri homines accepissent, eum matri offerunt. Rex enim ita jusserat. Illa vero (o fortem et generosum animum!) et libenter eum gustat, et, cum ad cælum sustulisset oculos: Tibi, inquit, Domine Christe. hoc meum offero sacrificium, et tibi mærtures exhibeo castas virgines, quæ egressæ sunt ex utero meo: cum quibus me quoque connumeratam introduc in tuum thalamum, et, ut dicit divinus David, ostende matrem propter filios lætantem.

XVI. Rex autem gravissimo ægritudinis animi stimulo sauciatus, ut qui omnem spem plane abjecisset, in eam fert sententiam, cum hæc dixisset iis, qui simul erant: Ejus quidem et filiarum mirati sumus pulchritudinem (verum enim fatebor), multo autem magis victus sum ab eorum temperantia et moderatione. Et ideo mihi venit in mentem admirari, ad quantam amentiam processerunt Christiani, ut colant hominem, qui morte periit violenta, et suam ei permittant salutem, qui fuit planus et præstigiator, et se Deum temere appellavit.

XVIII. Sequenti autem die cum in loco excelso condesisset, vocavit Aretham cum sociis, quæ erant numero trecenti et quadraginta. Qui cum adstitissent, magnum intuens Aretham, qui erat affabilis, et moderatus, et moribus maximam ostendebat virtutem : Cur tanta es, inquit, audacia, o caput execrandum, ut in nostram quidem insurgas potentiam, toti autem civitati et tantæ persuadeas regioni, ut te solum colant tanquam tyrannum, et verbis tuis utantur tanquam legibus : nostrarum vero legum et verborum nullam ducant rationem, et execrandum hominem Deum appellent, qui cum sibi auxilium ferre non potuerit, vos eum vobis adhibuistis adiutorem : et nec tuum patrem es imitatus, qui ante te imperavit Nagræ : iis autem, qui nos præcesserunt, regibus fuit obedientissimus ? Sed nisi mutatus, et ad te rediens, hanc vanam repuleris opinionem, non te profunda senectus nec simulatus hic habitus juvabunt : sed tu et omnes tui eadem patiemini, quæ viri et feminæ prius interfecti : quos quantum juverit Mariæ et fabri filius, omnes sciunt. Senex autem, stans cogitabundus, et aperte ostendens se ægre ferre superbiæ verborum regis, cum se sustinuisset et collegisset spiritum, et ex imo suspirasset : Non es, inquit, o rex, causa eorum, quæ dicuntur aut fiunt, sed nostri cives. qui meam contempserunt sententiam, quæ tibi non pertimebat ingredi civitatem, contra autem adversus te depugnare incitabat, et cum tuis tam multis millibus manus conserere, ut cum Madianitis olim Gedeon cum paucis, et Christo, qui nunc a te contemnitur, vires addente et confirmante, te expugnare, et demetere, et omnino delere, virum impium et sædifragum, et immemorem pactorum conventorum, quibus te civitatem et nos servaturum pollicebaris.

XVIII. Quidam autem ex iis, qui cum rege considebant, volens ingeniose sancti verba reprehendere. et tempori valde serviens : Sed non, inquit, sic vos docet lex Moysi, contumelia afflicere christum Domini. Dicit enim : « Principi populi tui non maledices ¹. » Porro autem ipsa quoque scripta vestra vobis jubent regem honorare, seu sit bonus, seu secus ². Cui sanctus : Tu autem, inquit, fortasse non audisti, quod ab Achab dictum est Eliæ, cum dixit eum evertere Israel. Cui ille respondit : Non ego everto, sed tu, et domus patris tui ³ : non usque ad Achab solum sistens contumeliam, sed eos etiam comprehendens, qui erant in ea domo. Quomodo ergo se quispiam in Deum pie gerens, et gerem arguens, quod se inique gerat, unquam offenderit ac violaverit legem, qui non est veritus os in cælum ponere, et Creatorem appetere maledictis ? Sed, ut video, ejus patientiam et tolerantiam contemnit, et nos facere similia procuratis. Tu autem, rex, cum sis natura tam injustus, et male facere para-

A IZ'. Καὶ τῇ ἑξῆς ἐπὶ μετώρου καθίσας, τοὺς περὶ Ἀρέθῃν ἐκάλει, τριπλοσίους καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντας. Καὶ παραστάντων, τῷ μεγάλῳ ἐν ἰδῶν Ἀρέθῃ, εὐσυνέτῳ τε ὄντι τὴν ἐντευξίν καὶ κοσμίῳ καὶ πολλὴν ὄσπιν ἀρετῆν τῷ ἔθει παραδεικνύντι, εἰς τί τοσοῦτον, εἶπεν, ἀπεθροκύνω, μισρὰ κεφαλῆ, ὥστε τοῦ κράτους μὲν τοῦ ἡμετέρου καταπαρθῆναι, πόλιν δὲ ἄλλην καὶ χώραν τοσαύτην ἀνάπεισαι μόνῳ προσανέχειν σοὶ ὡς τυράννῳ, καὶ τοῖς λόγοις τοιοῦτοις ὡς νόμοις κεχρῆσθαι· ἀλογοῖν δὲ νόμων ἡμετέρων καὶ λόγων, καὶ ἀνθρωπον ἐπίρατον ἐπιφημίσειν θεόν, ὃν καὶ ἀδοξάθητον ὄντα, βοήθῃν ὑμεῖς ἐπεγράψασθε· καὶ οὐδὲ τὸν ὄν ἐμιμήσω πατέρα τὸν ἀρξάντα πρὸ σοῦ τῆς Νεγρᾶν ὅπως ἐφάνη τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσι μάλα πεισθῆνιοις ; Ἄλλ' εἰ μὴ μεταβαλὼν καὶ γενόμενος αὐτοῦ τὴν κενὴν ταύτην ἀπόσῃ δόξαν, οὔτε τὸ βαθύ σε γῆρας, οὔτε τὸ διαπεπλασμένον τοῦτο τοῦ σχήματος ὠφελήσουσιν· ἀλλὰ τὰ ὅμοια σὺ τε καὶ οἱ περὶ σὲ πάντες τοῖς προσηρημένοις ἀνδράσι καὶ γυναῖξι πείσασθε· οὐς ὅσα ὁ ἐκ τῆς Μαρίας καὶ τοῦ τέκτονος, ὦνσε, πάντες ἴσασιν. Ὁ δὲ γέρων, ἐπὶ συννοίας ἐστῶς, καὶ δῆλος ὢν ἐπὶ τῇ ὑπερηφανίᾳ τῶν τοῦ βασιλέως λόγων περιαλγῆς γεγὼς, ἐπισχῶν καὶ συλλέξας πνεῦμα καὶ βάθιον ἀνοιμώξας, οὐκ αἰτίος, ἔφη, τῶν λαουμένων ἢ πραττομένων σὺ, βασιλεῦ, ἀλλ' οἱ τῆς πόλεως καὶ ἡμέτεροι, οἱ τὴν ἐμὴν ἡθέτησαν γνώμην οὐ παραχωροῦσάν σοι τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως· τούναντίου μὲν οὖν καὶ ἀντιστρατεύσασθαι παρορμῶσαν καὶ συμβαλεῖν σοῦ ταῖς μυριάσιν, ὡσπερ τοῖς Μαδιτναίοις τοὺς περὶ Γεδεὼν ἐναριθμήτους πρότερον, καὶ τοῦ ὑπὸ σοῦ νῦν ἀθετουμένου Χριστοῦ ἐνισχύοντος, καταγωνίσασθαι σε καὶ ἐκθερίσαι, καὶ ἀφανισμῷ παραπέμψασθαι, ἀνθρωπον ἀσεβῆ καὶ παράσπονδον, καὶ ἀμνήμονα λόγων, οἷς σώζειν τὴν πόλιν καὶ ἡμᾶς ἧς ὑποσχόμενος.

HΓ'. Καὶ τις τῶν συνεδρευόντων τῷ βασιλεῖ ἐξ ἀγγινοίας δῆθεν ἐπιλαβέσθαι τῶν τοῦ ἀγίου λόγων βουλόμενος, καὶ τῷ καιρῷ πολλὰ χαριζόμενος, Ἄλλ' οὐχ οὕτω, φησὶν, ὑμᾶς ὁ οὐκ αἰτίος ἐκπαιδεύει νόμος ἐξυδρῖζειν εἰς τὸν τοῦ Κυρίου Χριστόν. « Ἄρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου, » φησὶν, « οὐκ ἐρεῖς κακῶς. » Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὑμέτερα γράμματα ὑμῖν ἐγκελεύεται τὸν βασιλέα τιμᾶν, ἂν τε ἀγαθὸς ἦ, ἂν τε μὴ οὕτως. Πρὸς ὃν ὁ ἅγιος· Σὺ δὲ τῷ Ἀχαάβ εἰρημὸν ἔφη πρὸς Ἠλίαν οὐκ ἤκουσας διαστρέφειν φήσαντι τὸν Ἰσραήλ. Ὡς πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος ἀντίκρουσεν, Οὐκ ἐγὼ διαστρέψω, φάμενος, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου, μὴ μέχρι τοῦ Ἀκαάβ μόνον τὴν ὕβριν στήσας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ ταύτην περιλαβῶν. Πῶς ἂν οὖν τις τὰ γε εἰς θεὸν εὐσεβῶν, καὶ βασιλέα ἐλτίχων παρανομῶντα, παρανοπήσει πῦρ, τὸν μὴ δεδιότα εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα τιθέναι, καὶ λαλεῖν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Κτίσαντος ; ἢ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ μακροθυμίας καταφρονεῖτε, καὶ ἡμᾶς τὰ ὅμοια ποιεῖν ἀναγκάζετε. Σὺ δὲ, βασι-

¹ Exod. xxii, 28. ² I Petr. ii, 18. ³ III Reg. xviii, 18.

λεῦ, οὕτω τὴν φύσιν ἄδικος ὢν, καὶ πρὸς τὸ κα-
κουργεῖν ἐτοιμώτατος, καὶ μήτε τὰ πρὸς Θεὸν ὄσιος,
μήτε τὰ πρὸς ἀνθρώπος ἐπεικίης, τὸν ἀλάθητον
ἐκείνου λήσειν δοκεῖς ὀφθαλμῶν; Καὶ μὴν τὸν βασι-
λεῖα προσήκει τοιοῦτον ἀληθῆ καὶ χρηστὸν εἶναι,
ὡς ἀπὸ μὲν τῶν λόγων εὖνοιαν ἐπισπᾶσθαι παρὰ
τῶν ὑπὸ χεῖρα, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους αὐτῶν καὶ τῆς
τῶν πραγμάτων ἐνβάσεως ἀληθείας πίστιν καὶ δό-
ξαν θεϊότητος ἀποφέρεισθαι, ὁποίους κατείδον ἐγὼ
ἐν Ἰνδία τε καὶ Αἰθιοπία καὶ τῷ Ὀμηρίτῃ οὖς
καὶ ἀληθεύοντας ἀκριβῶς, καὶ περὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα
χρηστευομένους, οὐκ ἐπιορκούντας, ὡς σὺ, βασιλεῦ,
ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸς ἑτέρους πίστεις ἐμπεδοῦντας,
ἴσα Θεῷ τὸ πλῆθος ἐτίμα. Καὶ σὲ μὲν ὁ Θεός. ὅς
μάρτυς ἐστὶ τῶν πραττομένων, μισήσας τῆς πονη-
ρίας ἀσεβῆ τὰ πρὸς αὐτὸν ὀφθέντα καὶ ἄπιστον, πα-
ραλύσει τῆς ἀρχῆς ὅσον οὐπω ἀνδρὶ παραδοῦς αὐτῆν
πιστῶ τε καὶ ἀγαθῶ; κρατυνεῖ δὲ τὸ τῶν Χριστιαν-
ίων φύλον, καὶ ὑψώσει, καὶ μεγαλυνεῖ τὴν ἐκτου
Ἐκκλησίαν, ἣν πυρὶ καταναλώσας, ἡδάφισας. Ἐγὼ
δὲ μακάριός εἰμι, ἅτε μὴ μόνον ἐν τῷ βίῳ τούτῳ
εὐδοκιμήσας, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν γήρει πίονι (πέμπτον
γὰρ ἦδη καὶ ἐνενηκοστὸν χρόνον ἀνώω) ἰδῶν υἱοὺς
υἱῶν τε καὶ υἱωνῶν, μαρτυρικὸν ὑπέρχομαι τέλος,
καὶ πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, καὶ
ἔθνος ὀλόκληρον, προσάγω Θεῷ, οἱ καὶ δι' αἰῶνος
τῆν ἐμὴν μνήμην ἀληστον ἔξουσι, τὸ πᾶν ἐκείνῳ τῆς
εὐχαριστίας ἀνατιθέντες.

Θ'. Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τοὺς συμ-
μάρτυρας (ἦν γὰρ οὐ μόνον ἰδεῖν ἡδιστος, ἀλλὰ
καὶ πλῆθειν ὀμιλεῖν χαριέστατος), ἔλεξεν οὕτως·
Ἄνδρες συμπολίται καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς, καὶ
ὄσοι κατὰ συνήθειαν καὶ πραγμάτων κοινωνίαν ἡμῖν
προσῆκοντες, ὅσα μὲν συνέπεσε τῇ πανρίδι καὶ ἡμῖν
τοῖς πολίταις, διασκοπήσασι πρότερόν, μὴδὲ ἐρευ-
νησαμένοις τὸ γεννησόμενον, ἀλλ' ἀνδρὶ πεισθεῖσι
ψευδεῖ, καὶ δι' ἀπάτης ἐλεῖν σπουδάζοντι, αὐτῇ πείρᾳ
ἔγνωμεν, τοῖς ἔξωθεν συμμετέχοντες τῶν ἀνιερῶν,
Ὅσα δὲ κατὰ Θεοῦ κινήσας τὴν γλώτταν ὁ ὑπερ-
ήφανος οὗτος ἐφθέγγατο, αὐτοῖς ὡσὶν ἀκηκόατε. Ὅτι
δὲ καὶ πρὸς ἄρνησιν ἐκκαλεῖται Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ,
μαρτυρεῖ μὲν καὶ ὁ τῶν προλαβόντων πολὺς τε καὶ
παντοδαπὸς φόνος· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ταῦτα δὴ τὰ
δεσμὰ, ἃ καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας αὐτῆς περικείμεθα.
Καὶ ἦν μὲν συνετὸν μὴ δειλοὺς ἡμᾶς ὀφθῆναι καὶ
φιλοψύχους, μὴδὲ δεινῶ τοιοῦτῳ καὶ κοκοῦθαι πει-
σθῆναι, ὅρκοις τῶν τῶν πονηρῶν προχειροτάτῳ τε-
χνάσματι πιστεύσαντας καὶ θαρσύνσαντας, ἀλλὰ
πόλεμον ἄρασθαι κατ' αὐτοῦ, καὶ συνεφαπτομένου
τῆς μάχης ἡμῖν τοῦ Θεοῦ τὸν ἀνάσιον τοῦτον καὶ
ἀσεβῆ τιμωσάσασθαι. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοῦτο ἀνάγκης
ἦγγισε τὰ ἡμέτερά, ὡς ἡ πειθομένους τῷ τυράννῳ
καὶ ἀσεβοῦντας, βίον ἄθλιον διαζῆν, ἢ ἀπειθοῦντας
καὶ εὐσεβοῦντας μακαρίου τέλους ἐπιτυχεῖν· σπου-
δάσωμεν τὴν ἀθάνατον διὰ μαρτυρίου κτήσασθαι
εὐκλειαν. Καὶ μὴ μέ τις οἰέσθω ὡς γέροντα ἦδη καὶ
ἡμερῶν πλήρη γενόμενον τέλους ἐπιθυμεῖν, καὶ
παρὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισπεύδειν τὴν τελευ-
τήν· ἀλλὰ λογιζέσθω ἡμῶν ἕκαστος ὅτι κοινὸν τοῦ

A tissimus, et nec sanctus in iis, quæ ad Deum per-
tinent, nec in homines benignus, putas fore ut il-
lum lateas oculum, quem nihil latet? Atqui regem
esse oportet veracem et benignum, ut verbis attra-
hat benevolentiam eorum, qui sunt in sua ditio-
ne: rerum autem sine et eventu fidem facere veritatis,
et quod se divine gerat, gloriam habere: quales
ego vidi in India et Æthiopia, et ante te in Home-
ritide; quos vera dicentes, et se benigne gerentes
in subjectos, non ut tu, rex, pejerantes, sed aliis
promissa implentes, quasi ut Deum honorabat pop-
ulus. Et Deus quidem eorum, quæ a te fiunt, odio
habens improbitatem, te, qui in eum fuisti impius
et infidelis, mox deponet ab imperio, idque tradet
viro fideli et bono: roborabit autem et extollet ge-
nus Christianorum, magnamque suam efficiet Eccle-
siam, quam tu igne consumpsisti, et humi ejeci-
sti. Ego autem sum beatus, non ob id præsertim,
quod in hac vita in bona sui existimatione, sed
quia in profunda senectute (jam enim ago nonage-
simum quintum annum), videns filios filiorum, et
filias filiarum, sub eo martyrium, et tam magnam
et populo tam frequentem civitatem, et totam re-
gionis ipsius gentem Deo offero: qui etiam mei
perpetuam conservabunt memoriam, summas illi
agentes gratias.

XIX. Ad populum autem conversus, et ad com-
martyres (erat enim non solum visu jucundissimus,
sed etiam in concionibus ad populum facundissi-
mus), sic dixit: Viri cives, et amici, et cognati,
et quicumque propter consuetudinem et rerum
communione ad nos attinetis, quæ patriæ quidem
et nobis civibus evenerunt, cum non prius conside-
raverimus, neque scrutati fuerimus id, quod erat
futurum, sed fallaci homini, et qui nos fraude stu-
debat capere, crediderimus, ipsa novimus expe-
rientia, ut qui cum iis, qui foris erant, molestia-
rum fuerimus participes. Quæ vero in Deum linguam
movens locutus est hic superbus, ipsis auribus au-
divistis. Quod autem ad Christi Dei provocet nega-
tionem, testantur quidem eorum, qui præcesserunt,
plurimæ et omne genus cædes: testantur autem
hæc quoque vincula, quæ pro pietate nobis sunt
imposita. Et fuisset quidem sapientium, non esse
timidos, et vitæ nimis cupidos, neque huic callido
et improbo veteratori credere, fidem adhibentes
jusjurando, quod est promptissimum malorum ar-
tificium, sed bellum adversus ipsum suscipere, et,
Deo pugnam nobiscum capessente, ulcisci hunc
impium. Cum autem res nostræ ad eam adductæ
sunt necessitatem, ut vel tyranno parentes, et nos
impie gerentes, vitam agamus miseram: vel non
parentes, et pietatem exercentes, beatum finem
adipiscamur, studeamus immortalæ gloriam conse-
qui per martyrium. Nec me existimet aliquis,
tanquam jam senem, et plenum dierum, finem cu-
pere, et ideo alios ad mortem incitare: sed consi-

deret unusquisque vestrum, mortem esse commune debitum, et juveni et seni, et esse inevitabilem corporis dissolutionem. Itaque non expectetur finis communis, et qui sua sponte venit; sed studeat quilibet, ut sit quam fieri poterit gloriosus et beatus. Quidnam autem dixerit quispiam martyrio gloriosius, aut quæstuosius, aut piis hominibus beatus? Ego enim, si fieri posset, propter Christum mori sæpe et ipse eligerem, et aliis consulerem, sicque esset et major gloria, et lucrum longe copiosius. Sed cum hoc haberi non possit a natura, quod, vel invitus nobis, illa ex se facit, præripimus cum gloria: et id tanquam proprium constituentes, astute fallamus necessitatem. Nullus nostrum, o fratres, sit adeo vitæ cupidus, et adeo pusilli et abjecti animi, ut pro brevi et misera vita perdat æternitatem, et quæ nunquam solvitur beatitudinem. Communi omnium inimico a nobis haud detur pars aliqua, ne cum unum fuerit suffuratus, gloriatur perversus, tanquam qui omnes ceperit. Sed qui est quidem talis, procul sit a choro martyrum, neque sit falso nominis particeps. Si quis enim te, Christe et Verbum Dei, negaverit hujus vitæ desiderio, ab ipsa excidat, et dehiscens cum terra devoret. Si quis autem ex mea cognatione, aut familiaritate, desiderio bonorum præsentium, te relicto Creatore, sequatur hunc regem interitui obnoxium et impium, ne ei detur, o Rex Christe, hic frui iis, quæ videntur jucunda et delectabilia, et tradatur iis, quæ sunt illis, tormentis.

XX. Hæc dixit, et statim universa multitudo calidas effundens lacrymas, Esto bono animo, exclamavit. Nemo enim te deseret; nam tui, ut vides, desiderio omnes vel ante te mori properamus, et præripere hunc beatum finem et desiderabilem. Ille autem ad hæc: Ego, ait omnibus, ego vos omnes præcedam, et ero vobis in Deo certus viæ dux. Ut vos mihi primas conceditis in omnibus, ita vos mihi concedite, ut primus ad Christum accedam. Verum enimvero hoc quoque vobis ultimum do mandatum: Si quis meorum filiorum, aut eorum, qui genere ad me attinent, relictus fuerit, permanens in hoc puro cultu Christianorum, sit hæres mearum facultatum. Porro autem tres illas ex iis, quæ mihi restant, possessiones pulcherrimas volo attribui catholicæ ecclesiæ, quæ est ædificanda: quas etiam jam consecro. Hæc cum dixisset, et populo benedixisset, et. Sit tibi gloria, o Domine, propter omnia, subjunxisset, conversus dicit regi: Laudo te, o rex, quod usus sis patientia, et non confuderis, aut interruperis meam orationem, ut mos fuit olim regibus. Quoniam ergo nosti nostrum scopum et institutum, nempe quod fieri non potest ut, Christi cultu relicto, nos tibi assentiamur, fac quod superest, tempus non terens diutius.

XXI. Cum sciret ergo rex eorum mentem esse immutabilem, nec fieri posse ut eos ad eam traducal sententiam, jussit eos duci ad quemdam tor-

A θανάτου χρέος καὶ νέψ καὶ γέροντι, καὶ ἀπαραίτητος ἡ πρὸς τὸ σῶμα διάλυσις. Εἶτα μὴ αὐτόματον καὶ κοινὸν τὸ τέλος ἀναμενέτω, ἀλλ' ὡς ἐνι ἔνδοξον αὐτὸ καὶ μακρῖον σπευδέτω φανίσθαι. Τί δ' ἂν εἴποι τις ἕτερον τοῦ διὰ μαρτυρίου τέλους ἔνδοξότερον ἢ εὐσεβέσιν ἀνθρώποις μακαριώτερον; Ἐγὼ γὰρ εἰ οἶόν τε ἦν διὰ Χριστὸν πολλακίς ἀποθανεῖν συνεβούλευσα ἄν, καὶ ἦν οὕτω καὶ ἡ δόξα μείζων, καὶ τὸ κέρδος κατὰ πολὺ θαυμάσιον ἐπεὶ δὲ τοῦτο παρὰ τῆς φύσεως οὐκ ἔστι λαβεῖν, ὃ καὶ ἡμῶν οὐ βουλομένων, ἀφ' ἑαυτῆς ἐκείνη ποιεῖ, φθάσαντες αὐτὸ, προαρπάσωμεν μετὰ δόξης καὶ ὡσπερ ἴδιον θέμενοι, σοφισώμεθα τὴν ἀνάγκην. Μηδεὶς ἡμῶν οὕτως ὀφθήτω φιλόψυχος, ἀδελφοί, μηδεὶς ἀγεννήτης, μηδεὶς ἀτολμος, ὡς μικρᾶς καὶ ταλαιπώρου ζωῆς ὅλους αἰῶνας καὶ μηδέποτε λυομένην προσέσθαι μακαριότητα. Μὴ ποῦ τις καὶ παρ' ἡμῶν δοθεῖται τῷ κοινῷ πάντων πολεμῶν μερίς, καὶ τὸν ἕνα κλέψας, ὡς πάντας λάθων ὁ σχολιὸς ἐγκαυχῆσθαι. Ἄλλ' ὃ γε τοιοῦτος πόρρω τοῦ μαρτυρικοῦ τούτου γενέσθω χοροῦ, μηδὲ συμμετεχέτω ψευδῶς τοῦ ὀνόματος. Ὡς εἰ τις σε, Χριστέ καὶ Λόγε Θεοῦ, πόθῳ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ἀπαρνήσαιο, καὶ ταύτης ἐπέσοι, καὶ ζῶντα τοῦτον ἡ γῆ στόμα διανοίξασα καταπίοι. Καὶ εἰ τις δὲ τῆς ἐμῆς συγγενείας ἢ ἑταιρίας ἐπιθυμῶν τῶν παρόντων ἡδέων, σὲ τὸν Ἐκτίστην ἀπολιπὼν, ὀπίσω τοῦ φθαρτοῦ τούτου καὶ δυσσεβοῦς βασιλείως ἀκολουθήσαιο, γένοιτο αὐτῷ. Χριστέ βασιλεῦ, καὶ τῶν ἐνταῦθα τερπνῶν μὴ ἀπόνασθαι, καὶ τοῖς ἐκείθην ἐκδοθῆναι κολαστηρίοις.

C K'. Ταῦτα ἔφη, καὶ τὸ πλῆθος εὐθὺς ἅπαν, θάρρει, ἐπὶ θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν ἀνεβόησαν. Οὐκ ἔντι γὰρ ὅστις ἀπολειφθήσεται σου· ἐπεὶ καὶ τῷ περὶ σὲ πόθῳ πάντες, ὡς ὄρας, ἐπειγόμεθα, εἰ οἶόν τε, καὶ προθανεῖν σου, καὶ τὸ μακρῖον τοῦτο καὶ ποθεινὸν προαρπάσαι τέλος. Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα. Ἐγὼ, πᾶσιν ἔφη, ἐγὼ πάντων ὑμῶν ἀφιγήσομαι, καὶ ὀδηγὸς ἀπλανῆς, ὑμῖν ἐν Θεῷ φαθήσομαι. Ὡς ἐμοὶ τῶν πρωτείων ἐν πᾶσι παραχωρεῖτε, οὕτω μοι καὶ πρώτῳ Χριστῷ παραστήναι παραχωρήσατε. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην τελευταίαν ὑμῖν ἐντολὴν ἐπιδίδωμι. Εἰ τις τῶν ἐμῶν τέκνων, ἢ τῶν κατὰ γένος μοι προσηκόντων ὑπολειφθεῖται τῇ καθαρᾷ ταύτῃ τῶν Χριστιανῶν ἐμμένων λατρείᾳ, τῆς ἐμῆς ἐστῶσιν κληρονόμοι περιουσίας. Καὶ τρία δὲ τῶν περιόντων μοι καλλίστων κτημάτων τῇ οἰκοδομηθῆναι μελλούσῃ D καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κληρωθῆναι βούλομαι, ἃ καὶ ἤδη ἀφιερῶ. Ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸν λαὸν εὐλογήσας, καὶ, Δόξα σοι, Κύριε, πάντων ἕνεκεν, ἐπιπέπων, ἐπιστραφεὶς λέγει τῷ βασιλεῖ. Ἐπαινῶ σε μακροθυμήσαντα, βασιλεῦ, καὶ μὴ συγγεῖντά μοι τοὺς λόγους ἢ διακόψαντα κατὰ τὸ πάλαι τοῖς βασιλεῦσι νουμισμένον. Καὶ τοίνυν ἐπεὶ τὸν ἡμέτερον ἔγνω σκοπὸν, ὡς ἄδύνατόν ἐστι τῆς Χριστοῦ λατρείας ἀφαιμένου ἡμᾶς συνθέσθαι σοι, τὸ παριστάμενον ποιεῖ, μὴ τρίβων ἐπὶ πολὺ τὸν καιρὸν.

KA'. Εἰδὼς οὖν ὁ βασιλεὺς ὡς τὴν γνώμην ἔχουσιν ἀμετέτρεπτον, καὶ ὡς οὐκ ἂν ποτε δύναιτο μεταπέθειν αὐτοὺς, καὶ τὴν μεταβολὴν παντάπασιν

ἀπογνοῦς, εἰς τινὰ χειμάρρουν Ὀδῖαν οὕτω καλού-
μενον ἀπανεχθέντας ἐκέλευσεν ἀπομηθῆναι τὰς κε-
φαλὰς, εἰς ὃν καὶ γενόμενον καὶ προσευχὴν εὐθύμως
ἐαυτοὺς τρέψαντες· « Κύριε, Κύριε, δόναμις τῆς
σωτηρίας ἡμῶν, εἶπον, ἐπεσκίασας ἐπὶ τὴν κεφα-
λὴν ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. » Ὁδήγησον καὶ νῦν
ἡμᾶς εἰς ὁδὸν αἰωνίαν· ὅτι τῆς σῆς ἀγάπης οὐδὲν
τῶν ἀπάντων ἡμῖν ὄλως προετιμήθη, οὐ πατρὶς, οὐ
γένος, οὐ πλοῦτος· ἀλλὰ πάντα προηγάμεθα καὶ
αὐτὴν διὰ σὲ τὴν ζωὴν, καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς
ἐλογισθήμεν. Καὶ νῦν ἱκετεύομεν· γεννηθῆτω ἡ ἐκ-
δικησις τοῦ αἵματος τῶν δούλων σου τοῦ ἐκκεχυ-
μένου. Ἐπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερφανίας
αὐτῶν. Περιποίησαι τοὺς υἱοὺς τῶν θνησκόντων
ὑπὲρ σοῦ. Κράτυνον τὴν πόλιν σου ταύτην τὴν
ἐγκαυχουμένην τῷ τιμίῳ σου αἵματι καὶ τῷ σταυρῷ,
καὶ τοῖς πάθεισιν. Ὅρξῃς ὅπως αὐτὴν οἱ ἐχθροὶ σου
διέθικαν· περιέκειραν τὸν κόσμον αὐτῆς, ἐθεθί-
λωσαν τὸ ἁγιαστήριόν σου, τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου
ἐνέπρησαν· ὃν ὑψώθηται καὶ κραταιωθῆναι καὶ
αὐθὶς εὐδόκησον, διδοὺς τὰ σκῆπτρα βασιλεῦσι Χρισ-
τιανοῖς, καὶ μεγαλύνων αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου.
Καὶ ὅσοι δὲ διὰ τιμῆς ἄγουσι τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν.
βίον αὐτοῖς ἀπρόσκοπον δώρησαι, ἀγαθῶν ἀφθονίαν,
καὶ συγγνώμην ἁμαρτιῶν, καὶ ἡμᾶς τοὺς τὴν ἐπι-
φάνειαν τὴν σὴν ἀγαπήσοντας εἰς τὰς αἰωνίους
σκηνάς πρόσδεξαι, καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρε-
τήσασιν συναριθμησον. Ταῦτα εἰπόντες, ἀλλήλους
περιπτύξαντο. Καὶ τὸν αὐχένα πρῶτον ὁ θεὸς
ὑποκλίνας Ἀρέθας, ὑφ' ἐτέρων δύο βαστάζεται,
εἶτα καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. Καὶ ὁ λοιπὸς δὲ
ἀκολούθως χροῶς, ἡ γλυκαῖα καὶ ἄλυτος ἑταιρεία,
ὡς εἶχον τάχους τῷ τιμίῳ ἐκείνῳ χρησάμενοι· αἵ-
ματι, καθάπερ τινὶ μύρῳ πολυτελεῖ πρὸς τὴν σφα-
γὴν ἐχώρου, καὶ σπουδῇ πάση τὸν διὰ ξίφους
ἐδέχοντο θάνατον, μικροῦ καὶ ἀλλήλοις τοῦ καιροῦ
ῥθονοῦντες, ὡς πλέον τι πρὸς τιμὴν νέμοντος τῷ
προθονόντι ὁ ἐπερχόμενος.

ΚΒ. Γυνὴ δὲ τις παιδίον ἔχουσα παραθῆον, οὐ
πλέον ἢ πέντε χρόνους γενόμενον ὀρώσα τὰ δρώ-
μενα, καὶ πρὸς τὸν ὁμοιον διάθερμον θεῖσα ζῆλον,
τὴν ταχίστην προσδραμοῦσα καὶ τοῦ αἵματος καὶ
αὐτῆ λαβοῦσα, ἐκείνη τε ἠλείψατο καὶ τὸν παῖδα
μητρικαῖς χερσὶ περιέχριεν. Εἶτα καὶ εἰς αὐτὸν
ἐναπέσκωπτε τὸν βασιλεῖα, τύραννον ἀποκαλοῦσα,
καὶ δευτάτη, ὡς εἶχε, φωνῆ, Ἔσται τῷ βασιλεῖ τῶν
Ἑβραίων ὡς τῷ Φαραῶ, λέγουσα. Οἱ ἐκείνου τοί-
νον ὑπασπισταὶ τῶν λεγόμενων ἀκουσάντες, συλλα-
βόντες εὐθὺς τὴν γυναῖκα ὡς αὐτὸν ἄγουσι τὸν βα-
σιλέα, καὶ ἄπερ ἐκείνῳ πικρῶς διελοιδορεῖτο, μετὰ
πολλῆς ἀπαγγέλλουσι τῆς προσθήκης. Ὁ δὲ, μηδὲ
λόγου μηδὲ ψιλῆς αὐτῇ μεταδοὺς ἐρωτήσεως, ποῦ
γάρ ἢ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα, ἢ κρίσει τινὶ δεδωκῶς,
τὸν διὰ πυρὸς αὐτῆς καταψήφίζεται ἡθάνον. Εὐθὺς
οὖν ὕλη συνεφορεῖτο, καὶ πῦρ αὐτῇ ὑπερεβάλλετο ἡ
φλόξ τε ἐπὶ μέγα ἤρετο, καὶ θεῖα καὶ πίση, καὶ
κληματίσιν ἐτρέφετο. Εἶτα καὶ ἡ γυνὴ περιεδε-

rentem, qui vocatur Odias, et ipsis illie amputari
capita. Ad quem cum venissent, et se prompto et
alacri animo ad preces convertissent : « Domine,
Domine, dixerunt, virtus nostræ salutis, obumbra-
sti super caput nostrum in die belli⁴. » Nunc quoque
deduc nos in vitam æternam : quoniam nihil ex
omnibus nobis pluris fuit, quam tui dilectio, non
patria, non genus, non divitiæ : sed omnia propter
te prodidimus, etiam ipsam vitam, et tanquam oc-
cisionis oves sumus reputati⁵. Et nunc te supplices
rogamus, Fiat ultio sanguinis servorum tuorum,
qui fuit effusus. Extolle manus tuas super istorum
superbiam⁶. Suscipe ac defende eorum filios, qui
pro te moriuntur. Corroborata civitatem, quæ gloriatur
tuo pretioso sanguine, et cruce, et perpressionibus.
Vides quemadmodum eam tui affecerunt inimici :
attenderunt ejus ornamentum, profanarunt sanctua-
rium tuum, templum sanctum tuum exusserunt
quod tibi placeat, ut rursus extollatur et roboretur,
dando sceptrum regibus Christianis, eosque magnos
et amplos reddendo in tuo nomine. Qui autem in
honore nostrum habebunt martyrium, da eis vitam
citra ullam offensionem, bonorum copiam, et ve-
niam peccatorum. Nos vero qui tuum adventum di-
leximus, in æterna suscipe tabernacula, et annu-
mera inter eos, qui tibi ab æterno placuerunt. Hæc cum
dixissent, se invicem sunt amplexi. Primus autem
divinus Arethas, cervice inclinata, ictum gladii læ-
tanter excipit, et ita ei caput amputatur. Porro au-
tem reliquus quoque chorus, jucunda et quæ solvi
non poterat sodalitas, cum quam maxima potuerunt
celeritate, se venerando unxissent illius sanguine,
tanquam unguento aliquo pretioso, consequenter
ad mortem contenderunt, quam gladio propere acce-
perunt, sibi invicem tempus propemodum inviden-
tes, utpote quod quid majus ad honorem tribueret-
ur ei, qui prius erat mortuus, præ illo, qui deinde
sequebatur.

XXII. Quædam autem mulier habens puerum
prætercurrentem, non plus quam quinque annos
natum, cum videret ea, quæ fiebant, et ad similem
accensa esset æmulationem, citissime accurrens,
cum ipsa quoque accepisset sanguinem, se illo
unxit et filium. Deinde ipsum regem ludificabatur,
eum vocans tyrannum, et quam maxima poterat
voce dicens : Erit Hebræorum regi, sicut Pharaoni.
Illius vero satellites, iis, quæ dicebantur, auditis,
comprehensam statim mulierem ducunt ad ipsum
regem, et maledictis, quibus illum acerbe appete-
bat, renuntiant cum magna accessione. Ille autem,
cum nec ei fecisset dicendi potestatem, et nec eam
quidem interrogasset, eam condemnata, ut igne mo-
reretur. Statim ergo fuit congesta materia, et ignis
ei subjectus : et flamma se in altum sustulit, sulfure
et pice et sarmentis nutrita. Deinde fuit etiam alli-
gata mulier, et eam lictorum manus complecteban-
tur, ut cum fuisset eis onus portatu facile, sic in

⁴ Psal. cxxxix, 8. ⁵ Psal. xliii, 12. ⁶ Psal. lxxiii, 3.

mediam flammam recta conjiceretur. Puer autem, qui solus remanserat, dolebat, indignabatur, ægre ferebat, non secus ac recens nati pulli, non ferens matris absentiam. Porro autem in gyrum vertens oculos, et amicissima lingua matrem requirens, videt regem sedentem in excelso, et ad ipsum accurrit, oculos habens plenos lacrymis. Deinde se provolvit ad illius pedes, pro matre rogans ut poterat. Ille autem, eo accepto et genibus imposito (erat enim puer scitus et elegans, et qui, ut puer, suaviter balbutiebat), rogabat cum quo mallet versari, et quem magis diligeret. Ille autem matrem dicebat, matrem: et eam deflebat assidue. Propter eam enim, inquit, veni, et rogo, o rex, eam solvi, ut me quoque simul assumat ad martyrium. Illa enim me sæpe ad hoc hortata est.

μητέρα, καὶ ταύτην συνεχῶς ἀνεκλαίετο. Καὶ γὰρ τὴν, ὡ βασιλεῦ, δέομαι, ἵνα καὶ ἐμὲ συμπαράλαβῃ τοοῦτο ἐξεκαλεῖ.

XXIII. Attendens autem rex verba pueri: Quid est autem hoc, inquit, quod dicis martyrium? O, quæ etiam infantes sapientes reddit, tuam, Domine, gratiam pro Christo, inquit, mori, et rursus vivere. Sed quis est hic Christus, rursus dicit rex? Puer autem: Veni huc, inquit, ad ecclesiam, et eum tibi ostendam. Interim autem cum matrem aspexisset, flens dixit: Sine, sine me venire ad matrem. Video enim eam trahi, et male affici a lictoribus. Rex autem: Cur huc, dixit, venisti, matre relicta? Sed sis hic nobiscum, et dabo tibi quoslibet fructus pulcherrimos. Hoc ille quidem dixit, tanquam cum simplici puero, atque adeo puero se loqui existimans. Ille vero longe super ætatem prudentia præditus, plane renuebat, dicens: Non hic manebo: matrem desidero; nam arbitratus te esse Christianum, veni pro ea rogaturus. Cum Judæum autem invenerim, tecum nec volo quidem versari, neque sustineo a te omnino aliquid accipere: hoc autem solum mihi concede, o rex, ut ad matrem revertar. Regem stupore affecit pueri sapientia. Quidam autem ex iis, qui circumstabant, excogitantes aliquid sapientius, censebant ut infans abduceretur ad reginam, sic teneram ætatem conantes allicere. Nam cum rege quidem consuetudinem existimabant esse puero insolitam, ut virilem et asperiores: quod si audierit reginam et mulierem, prompto et

ταῦτα ἰδίδου, ἀλλὰ μόνην ἀνεκλαίετο θερμῶς τὴν μητέρα, καὶ πρὸς αὐτὴν ὄλον μετὰ τῆς ψυχῆς ἀπαῖχε τὸν ὀφθαλμόν.

XXIV. Cum etiam vidisset injici in ignem, vehementius inflammatus visceribus, audet statim puer aliquid fortius: et cum stetit ad genua tyranni Dunaan, se inclinans, acriter ipsum regem

Ἀ μείτο, καὶ οἰμίων αὐτὴν συνέπτυσσον χεῖρας, ὅπως εὐκόμιστος αὐτοῖς γενομένη φέρτος, κατὰ μέσης οὕτω φλογὸς εὐστόχως ἀκοντισθῆι. Ὁ μόντοι παῖς, μόνος ἀπολειφθεὶς, ἤχθητο, ἤσχαλλεν, ἐδυσφόρει, καθάπερ τὰ νεουργὰ τῶν ἵππων, τῆς μητρὸς οὐ φέρων τὴν ἀλλοτρίωσιν. Ἀμέλει καὶ πυκνὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς περιστρέφων πανταχοῦ, καὶ φιλιτῆ γλώσση καὶ ὀμμοσιν τὴν μητέρα ἐπιζητῶν, ὄρεθ' καθήμενον ἐπὶ μετεώρου τὸν βασιλέα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτρέχει δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπόπλευς. Εἶτα τοῖς ἐκείνου περιεκαλινθεῖτο ποσίν, ὑπὲρ τῆς μητρὸς, ὡς εἶχε, δεόμενος. Ὁ δὲ λαβὼν, καὶ τοῖς γόνασι περιθεὶς (τὴν γὰρ τὸ παιδίον καὶ χάριεν οἶον καὶ ἀστεῖον τὴν ὄψιν, καὶ ἡδέως τὰ παιδικὰ ψελλιζόμενον), ἀνηρώτα τίνι μᾶλλον ἂν ἔλοιτο συνεῖναι,

Β καὶ τίνα πλέον φιλεῖ. Τὸ δὲ τὴν μητέρα ἔλεγε, τὴν αὐτῆς ἔνεκεν ἀφικόμην, φησι, καὶ ἀπολυθῆναι ταύτην πρὸς τὸ μαρτύριον. Ἐκείνη γὰρ με πολλάκις εἰς

ΚΓ'. Προσχὼν τοῖνον ὁ βασιλεὺς τοῖς τοῦ παιδὸς λόγοις. Τί δὲ ἐστὶ τοῦτο, εἶπεν, ὁ λέγεις μαρσύριον; Τὸ δὲ, ὡ τῆς συνετιζούσης καὶ νηπίους, Δέσποτα, χάριτος τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔφη, καὶ αὐθις ζῆσαι. Ἀλλὰ τίς ὁ Χριστὸς οὗτός ἐστι, πάλιν ὁ βασιλεὺς. Καὶ τὸ παιδίον Δεῦρο παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἔφη, καὶ αὐτὸν ὑποδείξω σοι. Καὶ μετὰξὺ παραθεσάμενος τὴν μητέρα, Ἔασον, κλαυθμυρίζομενος εἶπεν, ἔασον τὴν μητέρα καταλαθεῖν. Ὁρῶ γὰρ ὑπὸ τῶν δημίων ἐλκομένην, καὶ κακῶς πάσχουσαν. Ὁ βασιλεὺς οὖν. Καὶ τίνος χάριν ἦκες ἐνταῦθα, λέγει, τὴν μητέρα καταλιπὼν; Ἀλλ' ἴσο μεθ' ἡμῶν, καὶ πᾶν τῶν ὀπωρῶν κάλλιστον ἐπιδώσω σοι. Τοῦτο ἐκείνος μὲν ὡς ἀπλοῖκῃ παιδίῳ καὶ ἀφελεῖ, καὶ αὐτό γε τοῦτο παιδίῳ ἐντυγχάνειν οἰόμενος, εἶπε. Τὸ δὲ ἄρα πολλῶ τῆς ἡλικίας τὴν φρόνησιν προήκουσαν ἔχον, ἐπεικῶς ἀνένευεν, Οὐκοῦν, λέγον, οὐκ ἐνταῦθα παραμενῶ ποθῶ γὰρ τὴν μητέρα. Καὶ σὲ δὲ Χριστιανὸν εἶναι νομίσας, ἤλθον ὑπὲρ αὐτῆς δεησόμενος· μετὰ Ἰουδαίου γὰρ οὐδὲ διατρέβειν ὄλωσ ἐθέλω, οὐδὲ λαθεῖν τι παρὰ σοῦ τὸ παράπρον ἀνέχομαι. Τοῦτο δὲ μοι δὸς μόνον, ὡ βασιλεῦ, τὸ πρὸς τὴν μητέρα πάλιν ἐπανελθεῖν. Ἐξέπληττε τὸν βασιλέα τὸ εὐσύνετον τοῦ παιδός. Τῶν οὖν περιεστώτων τινες, σοφώτερον δὴθέν τι ποιοῦντες, ἀπάγειν πρὸς τὴν βασιλίσσαν τὸ παιδίον ἠξίουσαν τὸ ἀπαλὸν οὕτω τῆς ἡλικίας ὑποκλέψαι πειρώμενοι. Τὴν μὲν γὰρ μετὰ τοῦ βασιλέως ὀμιλίαν ἀθήθη τῶν παιδῶν φόντο εἶναι ὡς ἀνδρώδη καὶ τραχυτέραν· εἰ δὲ βασιλίσσαν ἀκούσειε καὶ γυναῖκα, προθύμως αὐτοῖς ἀκολουθήσειν, ἅτε παρὰ μητρὶ χαρίεντως ἐνι τρεφόμενον, καὶ ἀπαλωτέρας χαῖρον ὀμιλίαις. Ἀλλ' ἡ τοῦ παιδὸς σύνεσις πάλιν τὴν ἐκείνων ὑπερέβαλλε πανουργίαν, καὶ οὐδὲ ἀπόκρισιν αὐτοῖς ὄλωσ πρὸς

ΚΔ'. Ἰδὼν δὲ ριπτουμένην αὐτὴν κατὰ τῆς φλογός, καὶ τὰ σπλάγχνα διακαυθῆναι, τολμᾷ τι καὶ παραβολώτερον εὐθύς τὸ παιδίον· καὶ ὡς εἰστέθειται πρὸς τοῖς τοῦ τυράννου γόνασι Δουναάν, ἐπικύψας

σφοδρότερον κατὰ τοῦ μηροῦ δάκνει τὸν βασιλέα, Ὁ δὲ τοῦ δήγματος ἄμα αἰσθόμενος, καὶ διαταραχθεὶς αὐτὸν ἀπωθεῖται, καὶ τῶν τῆς συγκλήτου τινὶ παραδίδωσιν, ἐφ' ᾧ μᾶλλον Ἰουδαϊκῶς παρ' ἐκείνῳ τραφεῖ καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξομῶσαιτο. Καὶ ὁ μὲν λαβὼν τὸν παῖδα ἀπῆει, τὰ πραχθέντα ποιούμενος διὰ θαύματος, τοῖς ἄλλοις τε μεταξὺ διηγούμενος. Ἐν τούτῳ δὲ τὸ παιδίον διαλαθὼν, δρόμῳ πολλῶν πρὸς τὴν μητέρα ἐχώρει, καὶ κατὰ μέση, ὅπως εἶχε, τὴν κάμινον εἰσπηδῶ, τὴν μητέρα τε ὡς αὐτῇ ἐδόκει περιλαθὼν, καὶ κάλλιστον αὐτῇ ἐντάφιον ἑαυτὸν δεδωκὼς, τὸν τῆς μαρτυρίας ἄμφω κληρονομοῦσι στέφανον. Τούτων οὕτω τελομένων, ἔλεον λαβόντες τῶν ταῦτα πασχόντων Χριστιανῶν οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ὅσοι τῆς συγκλήτου, ἰκέτευον αὐτὸν ἀνεῖναι, καὶ μὴ ἄρδην ἀπολέσαι πόλιν οὕτω μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον, καὶ πολὺ πλῆθος ἐπιτείων φόρον παρέχουσαν. Ἐπεὶ οὖν ἐν τούτῳ κατένευεν, ἡ σκληρὰ ἐκείνη καὶ Φαραωνίτις ψυχὴ δύο παθῶν ἐν αὐτῇ διεριστάμενων, καὶ ὁμότητα φιλοχρηματίας ἐκνικησάσης, τί ποιεῖ; Ταύτης τε τῆς πόλεως καὶ πάσης τῆς χώρας τὸ νεάζον, ἄβρον τε καὶ θῆλυ, ἐξανδραποδισάμενος εἰς πολλὰς ἀριθμούμενον μυριάδας, καὶ οὓς μὲν αὐτὸς κατασχών, οὓς δὲ καὶ διαδιδούς εἰς δουλείαν οἷς ἄρα ἐβούλετο, αὐθις ἐπανήκε πρὸς τὰ βασίλεια, δουλωσάμενος πόλιν ἔλευθέραν καὶ μόνη τῇ Τριάδι ἀνακειμένην, ἣν αὐτὸς Χριστὸς τῷ ἰδίῳ ἐξηγοράσατο αἵματι, ἥτις τοσαύτην αὐτῷ μαρτύρων χορείαν προσήγαγε, τοὺς ἀνακηρύξασα.

ΚΕ'. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. Ὑποστρέφοντι δὲ τῷ Ἑβραίῳ πῦρ' ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας ἑωρᾶτο δι' ὅλης νυκτὸς τὸν αἰθέρα πληροῦν, καὶ αὐτὸν τε Δουναᾶν καὶ τὴν αὐτοῦ στρατιάν ἐξειδεϊμάτου, καὶ τὴν ὄργην κατὰ τῶν ἄσεδῶν ἐτεκμηριοῦτο. Εἶτα καὶ πῦρ ἄνωθεν, ἡ ἐντελής μάλιστα, ἐπὶ τὴν γῆν, ἔετο. Ἄλλ' οὐδὲ βραχὺ συνίεναι, οὐδὲ σωφρονέσθαι εἶχεν ὁ ἀλιτήριος, οὐδ' ὑπὸ τὴν κραταῖαν τοῦ Θεοῦ γεῖρα καλύπτεσθαι. Εἰς τοῦτο γὰρ μανίας ἐξήχθη κατὰ Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρεσβείαν ἐκπέμψαι τῷ τῶν Περσῶν βασιλεῖ, ἀξιῶν καὶ αὐτὸν τὰ ὅμοια δρᾶσαι, καὶ πάντας τοὺς εὐρισκομένους ὑπ' ἐκείνῳ Χριστιανούς ἄρδην ἀπελέσαι, εἴ γε τὸν ἥλιον εὐμενῆ, φησί, βούλοιο ἔχειν καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα, ὡς ἐκεῖνος ἀπεφλυάρει τὸν τῶν Ἑβραίων Θεόν. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Ἀλαμουνδάρῳ τῷ ἐξηγουμένῳ τῶν ὑπὸ Πέρσαις Σαρακηνῶν ἐπέσειλεν ὑπισχνόμενος καὶ χρήματα δώσειν, εἰ κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα Χριστιανῶν διωγμὸν κινήσοι. Ἄλλ' ὁ μὲν οὕτω Χριστιανοῖς ἀπήχθητο, καὶ οὕτως ἐποίησε, ἡ δίκη δὲ τοῖς πρᾶττομένοις οὐκ ἐφησυχάζεν. Ἰουστίνος γὰρ ὁ Ῥωμαίων εὐσεβὴς βασιλεὺς, οὕτω δόξαν αὐτῷ, εἰρηνικῶς Ἀλαμουνδάρῳ σπονδὰς πρὸς τοὺς ὑποφόρους Ῥωμαίων Σαρακηνούς θίσθαι παρήκει. καὶ ὁ ταῦτα πρεσβύτων Ἀβράμιος, ἀνὴρ θεοφιλής καὶ πρεσβύτερος, ἐξέπεμπετο. Παρήσαν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐκεῖ ἄλλοι τέτινες, καὶ Ἰσαάκιος πρεσβύτερος, ὁ καὶ τοῖς ἐν Περσίδι Χριστιανοῖς ὀρθοδόξοις τὰς ὀποκρίσεις διακονούμε-

Α mordet in femore. Ille autem, simul atque sensisset morsum et fuisset conturbatus, eum repente abjicit, et eum tradit cuidam ex senatu, ut ab illo aleretur maxime Judaice, et abjuraret Christianismum. Et ille quidem abibat, accepto puero, admirans ea, quæ facta fuerant, et simul etiam narrans aliis. Interim autem puer, eo insciente, cursu contendit ad matrem, et insilit in mediam fornacem, matremque, ut ei videbatur, complexus, et pulcherrimum bustum seipsum ei tradens, fit cum ipsa hæres coronæ martyrii. Cum hæc sic fierent, patientium Christianorum moti misericordia ii qui erant circa regem et ipse senatus, rogabant ut cæteros relaxaret, et non penitus perderet tam magnam civitatem, et populo tam frequentem et quæ quotannis magna pendebat vectigalia. Postquam autem hac in re annuit illa dura anima et Pharaonitica crudelitatemque vicit avaritia, quid facit? Cum hujus civitatis et totius regionis juvenes, tam masculos quam feminas, redegisset in servitutem, quorum erant multa millia, et alios quidem ipse retinisset, alios autem tradidisset quibus voluit, reversus est in regiam, libera civitate effecta serva, quæ dedicata erat soli Trinitati, quam ipse Christus redemit proprio sanguine, et quæ ei obtulit tantam martyrum multitudinem, eorum victorias et certamina præclare prædicans orbi terræ.

Β ἀγῶνας αὐτῶν καὶ τὰς νίκας λαμπρῶς τῇ οἰκουμένῃ
C XXV. Et hæc quidem ita se habebant. Reverente autem Hebræo, apparuit ignis aliquot diebus, tota nocte implens aerem, qui ipsum Dunaan et ejus terrebat exercitum, et conjiciendam præbebat Dei iram adversus impios. Deinde ignis quoque desuper, qui erat perfecta plaga, pluit in terram. Sed ne sic quidem potuit corrigi sceleratus, neque fleeti sub potenti manu Dei. Tanto autem furore erat accensus adversus Christianos, ut etiam ad regem Persarum miserit legationem, et rogaverit ut ipse quoque faceret similia, et omnes, qui in sua ditione inveniebantur, Christianos perderet funditus: si vellet, inquiring, solem habere propitium, et ejus patrem, sicut ille nugabatur esse Deum Hebræorum. Scripsit etiam ad Alamundarum ducem Sarracenorum, qui erant sub Persis promittens se ei etiam daturum pecunias, si moveat persecutionem adversus Christianos, qui sunt ei subjecti. Sed ille quidem erat adeo infestus Christianis, et sic faciebat: justitia autem nequam cessavit implere suas partes in iis, quæ sic fiebant. Justinus enim (imperator) cum sic ei visum esset, hortatus est Alamundarum, ut fœdera pacis iniret cum Sarracenis Romanorum vectigilibus: et missus est Abraamius, vir pius et presbyter, qui hac fungeretur legatione. Aderant autem illic quoque a rege Persarum, cum alii quidam, tum Isaacius quoque presbyter, qui præerat Christianis orthodoxis, qui in Perside erant. Aderat

autem Silas quoque episcopus Nestorianorum, cum quibusdam aliis, partim quidem pro Hebræo fungens legatione, partim vero volens convenire orthodoxos, et disputare adversus recta dogmata.

XXVI. Cum autem coram dictis legatis legerentur litteræ regis Homeritarum, et Silas assentiretur scopo ejus qui scripserat, et diceret Christum solum esse hominem, et non Deum: Quomodo enim, inquit, qui nascitur ex muliere, et componitur ex eo, qui est in ipsa, sanguine, et involvitur fasciis, et paulatim accipit incrementum, deinde etiam laborat, et sinit, et tandem in crucem agitur, et moritur, Deus esse dicitur, ut citra rationem Abraamio videtur et Isaacio? Hæc cum sic dicerentur, ii viri pii non ferentes diutius Deum affici contumelia, scissis suis vestibus, eos vocabant hæreticos, et magno animo eos expellebant ab ecclesia catholica, Nestorium eorum magistrum damnantes, ut qui tales seminasset zizanas. Deinde etiam fusius persequerentur ea, quæ pertinebant ad divinam carnis susceptæ dispensationem: ipsique orthodoxa divinatorum apostolorum et Patrum sequentes dogmata, Deum perfectum et hominem perfectum confitebantur Christum, in una hypostasi duas naturas conjungentes circa confusionem. Atque cum sic quidem Silas a scopo excidisset, inanibus (ut dicitur) manibus est reversus, et sic vana spe delusus: Abraamius autem ipse quoque fœdere inito cum Alamundaro, salutatoque Isaacio in Persidem revertente, rediit et ipse, atque omnia exposuit Justino imperatori, et præsertim quæ a rege Homeritarum facta et scripta sunt contra Christianos.

XXVII. Ille autem sine mora scripsit ad Asterium Alexandriæ episcopum, ut incitaret regem Æthiopum ad movendum arma adversus Homeritas. Eadem quoque ipsi regi Æthiopum per litteras nuntiavit, eumque docuit, quemadmodum delevisset Hebræus omnes Christianos, qui erant in sua potestate: et quemadmodum Nagran civitatem populo frequentissimam fecisset inhabitabilem, omnibus puberibus partim quidem interfectis, partim autem redactis in servitutem: quodque regem etiam Persarum et Alamundarum idem ille incitasset, ut facerent similia. Postremum adjecit, nisi ipse exsurgeret ad ultionem, ut Deus e vestigio ei irasceretur. Et hæc quidem imperator Justinus. Ipse quoque patriarcha Alexandrinus posteaquam cum monachis orthodoxis, qui erant in Nitria et in Scete, multas Deo fudit supplicationes, regi illi ea significavit, quæ pio videbantur Justino. Non latebant autem nec prius quidem Æthiopum regem ea, quæ facta fuerant, sed tempore anni prohibente (erat enim hiems) vel invitatus quievit. Itaque cum validum collegisset exercitum tam ex suis, quam ex auxiliis usque ad centum et viginti millia, naves autem Indicas

Ανος ἦν δὲ καὶ ὁ Σίλας ὁ τῶν Νεστοριανῶν ἐπίσκοπος μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν, ἅμα μὲν τῶν τοῦ Ἑβραίου πρεσβείαν ἀποπληρῶν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις εἰς λόγους ἐλθεῖν βουλόμενος, καὶ πρὸς δογματῶν ἀκρίθειαν διαμιλληθῆναι.

Κς'. Τῶν δὲ γραμμάτων τοῦ Ὀμηριτῶν βασιλέως, ἐπ' ὄψεσι τῶν εἰρημένων πρέσβειων ὑπαναγινωσκομένων, καὶ τοῦ Σίλα συνευδοκοῦντος τῷ τοῦ γεγραφένου σκοπῷ, ψιλὸν τε ἄνθρωπον εἶναι λέγοντος καὶ οὐ Θεὸν τὸν Χριστὸν, ὃ καὶ πεπληροφορῆσθαι καὶ αὐτὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων. Πῶς γὰρ ἂν τις, φησί, τικτόμενος ἐκ γυναικὸς· καὶ τῷ ἐκίθην αἵματι συμφυρόμενος, εἰλισσόμενος τε τοῖς σπαργάνοις, καὶ δεγόμενος κατὰ μικρὸν αὔξησιν, εἶτα καὶ κοπιῶν καὶ πεινῶν, καὶ τὸ τελευταῖον σταυρούμενός τε καὶ ἀποθνήσκων, Θεὸς εἶναι λέγοιτο, ὡς τοῖς περὶ Ἀβράμιόν τε καὶ Ἰσαάκιον ἀλόγως δοκεῖ; Τούτων οὕτω λεγομένων οἱ θεοφιλεῖς οὗτοι μὴ στέγοντες ἐπὶ πολὺ καθυβρίζεσθαι τὸν Θεόν, τὰς ἑαυτῶν ἐσθῆτας διαβρόχήμενοι, αἰρετικούς τε ἀπεκάλουν αὐτούς, καὶ τῆς καθολικῆς ἐκθύμως ἀπεκήρυκτόν ἐκκλησίας, αὐτούς ὁμοῦ καὶ Νεστόριον τὸν διδάσκαλον, ἅτε δὴ σπορέα τῶν τοιοῦτων βλασφημιῶν. Εἶτα καὶ δεξιήρχοντο τὰ τῆς οἰκονομίας πλατύτερον, καὶ ὡς τοῖς δόγμασι τοῖς ὀρθοδόξοις τῶν θείων ἀποστόλων καὶ Πατέρων ἀκολουθοῦντες, Θεὸν τέλειον ἄνθρωπον ὡμολόγουν Χριστὸν, ἐν ὑποστάσει μιᾷ τὰς δύο φύσεις ἀσυγγίτως συνάπτοντες. Οὕτω μὲν οὖν ἄστοχῆσαντες οἱ περὶ Σίλαν κεναῖς, ὃ λέγεται, χερσὶν ἐπανήσαν, καὶ οὕτως αὐτοῖς τὰ τῶν ἐλπίδων ἐματαιώθη. Οἱ δὲ περὶ Ἀβράμιον, καὶ αὐτοὶ πρὸς Ἀλαμούνδαρον σπονδὰς θήντες εἰρηνικάς, ὑπέστρεφον, καὶ πάντα διεσάφουν Ἰουστίνῳ τῷ βασιλεῖ, ὅσα τε ἐπράχθη τῷ τῶν Ὀμηριτῶν βασιλεῖ, καὶ ὅσα κατὰ Χριστιανῶν ἐγράφη.

ΚΖ'. Ὁ δὲ, μὴ ἀναμίνας, Ἀστερίῳ τῷ Ἀλεξανδρείας ἐπέστειλεν ἐπισκόπῳ παρορμηθεῖν τὸν βασιλεῖα τῶν Αἰθιοπίων, ὅπλα κατὰ τῶν Ὀμηριτῶν κινήσαι, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς τῷ τῶν Αἰθιοπίων βασιλεῖ γεγραφώς, καὶ ἀναδιδάξας ὅπως τε τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελούοντας Αἰθίοπας, Χριστιανούς ἅπαντας ἀφανίσαιεν ὁ Ἑβραῖος, καὶ ὅπως Νεγρᾶν τὴν πόλιν εὐσεβῆ οὖσαν καὶ πολυάνθρωπον ἀνίκητον ἀπεργάσαιτο, οὗς μὲν ἠδεδὸν κάτασφάξας, οὗς δὲ καὶ δουλωσάμενος, καὶ ὅπως τὰ ὁμοία καὶ τὸν τῶν Περσῶν βασιλεῖα Ἀλαμούνδαρον παροξύνει ποιήσασθαι. Προσθεὶς ὡς, εἰ μὴ διανασταίη πρὸς ἄμυναν, δι' ὀργῆς μὲν αὐτῷ τὸν Θεὸν ἐσεσθαι παρὰ πόδας· τὰ δὲ Ῥωμαϊκὰ, φησί, στρατεύματα καὶ ἡμέτερα, διὰ τε Κοπτοῦ Καίσερινικῆς, καὶ βλεμίων τῶν νομάδων, ἐφ' ᾧ ἀμυνεῖσθαι τοὺς ἀσεβεῖς ἐκπεμπόμενα, βλάψαι! μὲν ἐν τῇ παρόδῳ τὴν ὑμετέραν, τὸν δὲ Ὀμηρίτην ἀφανισεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος· οὐκ ἐλάθαναι δὲ οὐδὲ πρότερον τὰ γινόμενα, τὸν βασιλεῖα τῶν Αἰθιοπίων, ἀλλὰ τῆς ὥρας εἰργούσης αὐτὸν (χειμῶνος γὰρ ἐτελείτο), καὶ ἄκων ἠσύχαζεν. Ὁ μὲντοι πατριάρχης Ἀλεξανδρείας σὺν τοῖς ἐν Νητηρίᾳ κατὰ Σκήτει μνάζουσιν ὀρθοδόξοις, πάννυχον πρὸς Θεὸν θόμενος ἱκετεῖαν ἔωθεν ἐδήλου τῷ βασιλεῖ τὰ τῷ

δοκοῦντα Ἰουστίνῳ, οὐδὲ αὐτὸς ἀπαρά-
 ἦν ἔτυχε γὰρ συλλεξάμενες ἀξιόμαχον
 ἐκ τε οἰκείας καὶ συμμαχίδος ἄχρι τῶν
 αἰ μυριάδων. Ἦν δὲ καὶ πλοῖα κατεσκευα-
 σμῆκοντα παρ' αὐτῷ τῷ χειμῶνι· οὐ μὴν
 ἐκ τῶν ἐμπόρων Περσῶν τε καὶ Αἰθιοπῶν,
 χάριν ἐκείσε κατάραντα, ἡερί που ἐξή-
 νελέξαντο. Ὅσα γοῦν πεπονηκότα ἦν ἐξ
 πισκευσάμενος, καὶ πάντα θέμενος εὐ-
 μα ἔκρι τὴν στρατιὰν ἐμβαλῶν, ὄπλα τε
 οὖς καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν, ἠπέγειτο
 τοῖς πολεμίοις. Καὶ δι' ἠπείρου μὲν ὡς
 τῆς Αἰθιοπῶν, ἐξέπεμπέ τινας τῶν Βαρ-
 λιθιοπῶν μυρίους καὶ πεντακισχιλίους πρὸς τὰ τοῦ Ὀμηρίτου ἀνατολικώτερα, ὡς ἂν ἐκ μὲν
 ἴστος διὰ θαλάσσης μετὰ τῶν πλοίων, ἐκείνοι δὲ διὰ γῆς ἐξ ἀνατολῶν ἐμβαλόντες, τοὺς πολεμίους
 εἰρζωσιν,

ἢ μὲν οὖν Βάρβαροι, πολλαῖς ἡμέραις δι'
 τε καὶ δυσβάτων δαεύσαντες τῶν χωρίων,
 διεφθάρησαν, μῆτε πρὸς τὸν Ὀμηρίτην,
 ἴδς τὴν οἰκείαν διαρκέσαντες ὑποστρέψαι.
 βασιλεὺς, ἤδη περὶ τὸν ἐκπλοῦν ὦν, ἀφέ-
 τὸ ἱερὸν, καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου ἐν τῷ προ-
 βασιλείῳ ἐσθῆτα ἐκδύς, τᾶλλα τε ἀποθέ-
 ἀράσημα τῆς ἀρχῆς, ἐν ἰδιωτικῷ μὲν εἰ-
 ῶ στήματι· στὰς δὲ κατέναντι τοῦ θουσια-
 καὶ πολλὰ δεηθεὶς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναμνή-
 κατ' Αἰγυπτῶν θαυμάσιων, καὶ τῶν κατὰ
 μόν τοῖς Ἑβραίοις αὐτῷ γενομένων, καὶ
 ριστοί, φησί, περὶ τὸν εὐεργέτην, οὐκ ἐκεί-
 ν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ ἐκείνων γέγονασιν
 καὶ ὅσα ἐπονηρεύσαντο ἐν τῇ πόλει σου,
 ἰν σου καταπανουργευσάμενοι, καὶ βουλευ-
 κατὰ τῶν ἀγίων σου, καὶ ἔτι κατὰ τῶν
 ἰμένων πονηρὰ σκεπτόμενοι, καὶ ὡς εἴγε
 ρσαι, Δέιπτοτα, παρεμποδίζουσιν ἀμαρτίαι,
 ἢ ταῖς ἐκείνων παραδόχης χερσίν, ἀλλ' ὡς
 ἰς ἐθελήσεις τιμωρίαν ἡμῖν ἐπίθεις, μὴ
 ωσι, Ἡοῦ ἐστὶν ἐφ' ᾧ ἐγκουχῶνται Χριστὸς
 οὔτου σταυρός; Τᾶῦτα σὺν δάκρυσιν ἐπευ-
 καὶ ἐπιθειάσας, ἔξεις καὶ τοῦ νεῶ καὶ
 εως, καὶ πρὸς τινὰ μοναχὸν προβλέπειν τὸ
 δι' ἀρετῆς ἐργασίαν ἠξιωμένον, καὶ ἐν πυρ-
 τενοχώρῳ ἐπὶ χρόνοις ἤδη πέντε καὶ τασσε-
 καθαιργημένον, περὶ τῶν ἀφίκετο ἐπὶ τοῦ
 γρήματος. Πευσόμενός τι τῶν κατὰ τὴν
 Επαγγέτο δὲ καὶ θυμαμάματα σύνθετα, ἐν οἷς
 ρυσίον ἀδελφῶς συγκαταμίξας. Ἄ καὶ τῷ γέ-
 ἰδιόδους, ἐξήτει εὐχὴν καὶ δόλωσιν τῶν ἐκβη-
 . Ὁ δὲ τὸν δόλον φωράσας, καὶ γνοὺς ἀκρι-
 τις εἶη, Ἔστω μετὰ σοῦ, φησί, Θεός, ὅς
 βασιλεύει σοι. Πλὴν ἄλλ' ἄπιθι κατωχυρω-
 ῆ τῶν μαρτύρων θυσίᾳ, ἧς ὡσφράνθη Κύ-
 ἰ ταῖς εὐχαῖς ἀρχιερέως Ἀλεξανδρείας, καὶ
 ρυσιν Ἰουστίνου.

Τούτων ἀκούσας Ἐλεσβαάν, καὶ περαιτέρω
 ράζειν προσθεῖς ἐπευλογηθεῖς, ἀπῆει χαί-
 ἰ παρακλειυσάμενος τῷ στρατεύματι, μὴ
 ἢ ἡμερῶν ἑξοσι τροφὰς ἐπιφέρεισθαι τὸν
 ποιεῖτο. Οὐδὲ ὁ τῶν Ὀμηριτῶν ἡμέλει βα-

A septuaginta in ipsa hieme construxisset, quin etiam
 ex negotiatoribus Persis et Æthiopicibus, qui illuc
 venerant mercaturæ gratia, naves altas collegisset
 ad sexaginta : cumque eas, quæ ex ipsis collapsæ
 fuerant, instaurasset ac refecisset, et omnia pa-
 rasset, veris initio movit exercitum, armisque et
 equis et alio apparatu properabat, ut prælio con-
 fligeret cum inimicis. Et per continentem quidem
 ab inferiori parte Æthiopiæ misit quindecim
 millia Æthiopum ad Homeritidis partes magis oc-
 cidentales, ut ipse quidem per mare cum navibus,
 illi autem per terram irruentes, hostes in medium
 coercerent.

XXVIII. Cæterum illi quidem, cum multos dies
 iter fecissent per loca arida et transitu difficilia,
 omnes interierunt, ut qui nec pervenire ad Home-
 ritam, nec ad regionem suam potuerint redire.
 Rex autem cum jam esset navigaturus, venit ad
 templum, ad cujus fores, regia veste aliisque in-
 signiis imperii depositis, ingressus quidem est in
 privato habitu. Stans autem ex adverso aræ, cum
 Deum multum orasset, et facta ab ipso in Ægypto
 miracula atque in ipsa solitudine pro Hebræis in
 memoriam revocasset : Illi, dicebat, fuerunt in-
 grati in te benefactorem, neque illi solum, sed ii
 etiam, qui ex eis nati sunt. Tu enim scis, Domine,
 quam se male gesserint in tua civitate, ut qui po-
 pulum illum per dolum circumvenerint, et consi-
 lium inierint adversus sanctos tuos, et in eos, qui
 restant, adhuc mala machinentur. Quod si nostra
 peccata id merentur, sed ne tu nos tradas illorum
 manibus : quod autem ipse volueris, hoc excepto,
 nobis impone supplicium, ne forte dicant : Ubinam
 est ipsorum Christus, propter quem gloriantur, et
 crux ejus? Hæc cum precatus fuisset cum lacrymis,
 egreditur e templo, et e civitate, et ad quemdam
 monachum, qui propter virtutis operationem
 dignus erat habitus, ut prævideret futura, et in
 augusta turricula jam quadraginta quinque annos
 fuerat inclusus, pedes venit in eodem habitu, de
 prælio sciscitaturus. Attulit autem composita quo-
 que thymiamata, in quibus etiam aurum latenter
 immiscuerat. Quæ cum tradidisset seni, quærebat
 preces, et significationem eorum, quæ erant even-
 tura. Ille autem, dolo deprehenso, cum quisnam
 esset, optime nosset : Sit tecum, inquit, Deus, qui
 etiam tecum regnat. Verumenim vero abi, munitus
 martyrum sacrificio, quod Deus est odoratus, et
 precibus pontificis Alexandriæ, et lacrymis Justinii.

XXIX. Hæc cum audisset Elesbaan, et eum
 non tentasset amplius, benedictione accepta abiit
 lætus. Et cum jussisset exercitui, ne ferrent viati-
 cum plus quam viginti dierum, navigavit. Sed
 neque negligens fuit rex Homeritarum, nam ipse

quoque, et suis et auxiliariis collectis copiis, A præsidium tenebat in terra et in mari. Verum cum ille exercitum, qui erat in terra, ab afflictione et malorum perpessione audiit periisse, non amplius timens hostem a continenti, in sola maris versabatur custodia. Itaque considerans angustissimum esse fretum, quod est inter Æthiopes et Homeritas, neque superare latitudinem duorum stadiorum, et alioquin habere etiam saxa, multis in locis latentia, cum gravem ferream construxisset catenam, et quæ posset ferre vim ventorum et undarum, et eam utrinque in terra alligasset ipsæ Dunaan, ut existimabat, Elesbaan prohibebat aditum, ubi quidem erant latentēs petræ, plumbum circulis catenæ appendens, et ferrum faciens requiescere, ubi autem erat profundum, colligans cum lignis levissimis, et sublevans catenam. Deinde etiam validum inducens exercitum, venit in cum locum, in quem expectabatur venturus esse rex Æthiopum.

XXX. Ille autem cum vento usus esset secundo, accessit ad locum speculandum, et præmisit decem naves; quæ, cum dolum nescirent, ex improvise ingressæ sunt in angustissimum fretum. Quo in loco etiam Deus facit miracula, parvæ esse ostendens potentiam humanam inventionem, ubi ipsæ adjuvare et opem ferre voluerit. Magnus enim quidam fluctus incurvatus, cum veluti refluxum quemdam fecisset aquæ, portans unum ex navigiis, posuit super catenam adeo ut videretur navis esse cuidam rupi innixa. Deinde exorta quædam procella cum mare repente conturbasset, extollit fluctus montibus pares magnitudine: et undarum aliæ quidem amovebant ligna catenæ alligata, aliæ autem tollentes naves in altum, transmiserunt omnes supra catenam. Illa autem et a venti vehementia et a fluctibus, qui in eam irrumpebant, disrupta, præbuit cæteris navibus inoffensum aditum adversus Homeritam. Decem igitur prædictæ appulerunt littori, quod aberat ducenta stadia, ubi rex erat cum exercitu. Reliquæ autem naves, vento retroactæ, nihil poterant efficere. Emissis itaque triginta millibus cataphractorum equitum, Dunaan impediēbat eorum, qui erant in decem navibus, exitum in terram. Viginti autem ex dispersis navibus, ubi erat ipse Elesbaan, haud multo post illuc ipsæ etiam appulerunt. Tertio vero die reliquæ quoque apparentes naves, appulerunt et ipsæ longe inferius. Opinatus autem Dunaan inter plures esse regem, majore accepto exercitu illuc venit, parva relicta custodia, ubi erat revera Elesbaan. Cum autem tereretur tempus, nec e navibus educerentur acies, defecerat quidem aqua et cibus iis, qui erant in navibus: equitibus autem Hebræis sol erat molestus, totoque die eos vehementer impetebat.

XXXI. Cæterum equitibus suis Dunaan magna machinatus est tabernacula, eorumque umbra depulit æstum, qui afferebat molestiam. Porro autem

σιλεύς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὅσον οἰκίον καὶ ὅσον συμμαχικὸν συλλεξάμενος, καὶ κατὰ γῆν ἐφρεύρει καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐπεὶ δὲ τὴν κατὰ γῆν στρατιάν τοῦ Ἐλεσβαάν διεφθάρθαι ὑπὸ κακοπαθείας ἐπόθετο, μηκέτι πολέμιον ἐκ τῆς ἡπείρου δεδιώς, περὶ μίνην τὴν τῆς θαλάσσης ἐγίνετο φυλακὴν, καὶ ὅτι σκοπήσας ὅτι στενωτάτος ὁ μεταξὺ τῆς Αἰθιοπίων καὶ τῆς Ὀμηριτῶν θαλάσσης πορθμὸς, καὶ μὴ πλέον δύο σταδίων τὸ εὖρος, ἄλλως τε καὶ ὑψάλους πολλαχοῦ πέτρας ἔχων, βαρείαν ἐκ σιδήρου κατασκευασάμενος ἄλυσιν, καὶ ὅταν πνευμάτων βίαις καὶ κυμάτων ὕβριν ὑπενεγκεῖν, καὶ ταύτην ἐκατέραν ἀκτῆς ἐκδύσας, τὴν ἐφοδόν, ὡς ᾤετο τῷ Ἐλεσβαάν ἀπετείχιζεν, ἔνθα μὲν ὑψαλοὶ πέτραι, μόλυβδον τοῖς κρίνοις ἐγχεῖν καὶ διαναπαύων τὸν σίδηρον, ἔνθα δὲ βῆθος ἦν, τοῖς ἐλαφροτάτοις τῶν ξύλων συνδέων, καὶ ὑποκουφίζων τὴν ἄλυσιν, εἶτα καὶ βαρὺν ἐπαγόμενον στρατὸν, ἀφικνεῖται ὅση προσδόκιμος ἦν ὁ τῶν Αἰθιοπίων ἀφιξεσθαι βασιλεύς.

Α'. Ὡς δὲ κάκεινος εὐπλοίας τυχὼν προεγίνετο, ἐπὶ κατασκοπὴν τοῦ τόπου, δέκα τῶν πλοίων προέπεμπεν, ἅπερ οὐκ εἰδότες τὸν δόλον, εἰσῆει ἀπροόρατως εἰς τὸ τοῦ τόπου στενωτάτον, ἔνθα καὶ θαυματουργεῖ τι θεὸς, οὐδ' ὀλίγα δυναμένην δεῖκνυς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπίνοιαν, ὅπου συναιρούμενος αὐτὸς καὶ συλλαμβάνω εὐρίσκειται. Μέγα γάρ τι κυρωθὲν κύμα, καὶ ὡς περ ἀνάβρονον ποιήσαν τῷ ὕδατι, ἐν τῶν πλοίων ὑποβαστάσταν, ὑπεράνω τίθεικε τῆς ἀλύσεως, ὡς καὶ δοκεῖν ἐπὶ τινος πέτρας τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ προθερεῖσθηναι. Εἶτα οὐέλλά τις προσδαλοῦσα, τὴν θάλασσαν τε διαταράξασα, ἴσα καὶ αὐτοῖς ὄρεσιν ἀνήγειρε κύματα· καὶ τὸ μὲν τῶν κυμάτων τὰ προσδεδεμένα ὑπεκουφίσει τῇ ἀλύσει ξύλα, τὸ δὲ πρὸς ὕψος τὸ πλοῖον μεταωρίζον, ἄνωθεν πάντα διεβίβαζε τῆς ἀλύσεως. Ἡ δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ σφοδροῦ πνεύματος βίαις, ὑπὸ τῶν προσαρσσομένων αὐτῇ κυμάτων διακοπεῖσα, ἀβλαβῆ τὴν πρὸς τὸν Ὀμηρίτην ἐσοδὸν τοῖς πλοίοις παρέσχετο, ἃ καὶ προσέσχε τῷ ἀγίαλῳ, διακοσίους ἀπέχοντι σταδίους, οὐ ἦν μετὰ τῶν στρατευμάτων ὁ βασιλεύς. Τὰ δὲ λοιπὰ πλοῖα, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ὀπίσω ἔλκονόμενα, οὐδὲν εἶχεν ἀνύειν. Τρισμύριους οὖν ἱππεῖς καταφράκτους ἐκπέμψας ὁ Δουναν, ἐχεῖχε τὴν τῶν δέκα πλοίων ἐπὶ τὴν γῆν ἐξοδόν. Εἰκοσι δὲ τῶν διεσκαδασμένων πλοίων, ἔνθα ἦν καὶ αὐτὸς Ἐλεσβαάν, ὤρμησεν αὐτοῦ που τοῦ βασιλέως ἐγγύς. Διὰ δὲ τρίτης φανέντα καὶ τὰ λοιπὰ, ὡμίσει καὶ αὐτὰ πολλῶν κατωτέρω. Καὶ δὴ νομίσας ὁ Δουναν ἐν τοῖς πλείοσιν εἶναι τὸν βασιλέα, τὴν πλείω λαβὼν στρατιάν ἐκεῖσε ἀφίκετο, τὴν ἄλλην ὡς καταλιπόν, ἔνθα τῇ ἀληθείᾳ ἦν ὁ Ἐλεσβαάν. Ὡς δὲ ὁ χρόνος ἐτρέβητο, καὶ οὐκ ἦν ἀντεπεξαγωγῆ, ἐπιλελοίπει μὲν τὸ ὕδωρ καὶ τὰ σιτία τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις· ἐλύπει δὲ καὶ ὁ ἥλιος τοὺς ἱππεῖς δι' ὅλης ἡμέρας προσβέλλων πολὺς.

ΑΑ'. Τοῖς μὲν οὖν ἱππεῦσιν ἔξω σκηνὰς διαμνηχανησάμενος ὁ Δουναν μεγάλην, καὶ τέσσαρσι καμήλοισι ἀλλήλαις συνεζευγμένας, ἐκάστην τῶν σκηνῶν

νῦν ἄνωθεν κοντοῖς φερομένην προσδήσας ὡς δοκεῖν τὰ δρη κινεῖσθαι τ.σι μηχαναῖς καὶ φέρεσθαι κατὰ τῶν πλοίων τῇ ἐκ τούτων σκιᾷ τὸ λυποῦν τοῦ καύματος ἀπεκρούετο. Ἐξέπειπε δὲ καὶ τινα τῶν αὐτοῦ συγγενῶν μετὰ δισμυρίων ἰππέων, πρὸς τὸ κατασκοπῆσαι τὸ μέρος, ἔνθα ἦν ὁ Ἐλεσβαάν. Καὶ τις τῶν εὐνούχων τοῦ βασιλέως, ὑπολαθῶν τούτον εἰς γυμνάσιον ἐξίεναι. δοράτια πέντε χρυσᾶ λαθῶν συνεξήλθεν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἐλεσβαάν ἐπαγρυπνοῦτας εὔροι, λαθῶν τὸν εὐνούχον, καὶ τινὰς τῶν αὐτοῦ τρεῖς, μακρόθεν ἀπῆει πρὸς θήραν. Ἔτυχον δὲ τινὰς τῶν τοῦ Ἐλεσβαάν τῷ λιμῷ πιεζόμενοι ἴππων ἐπιθάντες νυκτὸς πρὸς τοὺς πολεμίους διαδιδράσκειν, οἳ καὶ περιτυχόντες αὐτοῖς, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπέκτειναν, τὸν συγγενῆ δὲ λαθόντες τοῦ βασιλέως, καὶ τὰ χρυσᾶ δόρατα, πρὸς τὰ πλοῖα πάλιν ἀνέστρεφον· ἃ καὶ λαθῶν ὁ εὐσεβῆς βασιλεὺς εὐθὺς ἀνέθετο τῷ θεῷ. Αὐτὸς δὲ τὴν στρατιάν ὠπλισμένην ἐν τοῖς βραχυτέροις τῶν πλοίων ἐμβελῶν, ἐξῆλθε πρὸς τοὺς ἐν αἰγιαλῷ πολεμίους, καὶ μάχην συνάψας, νῶτα δόντας τοὺς Ἑβραίους πολέμου νόμῳ πάντας κατέσφαξεν, ὡς μηδὲ ἄγγελον τῶν γενομένων ὑπολιπέσθαι. Ἐχων δὲ τῶν τοῦ βασιλέως συγγενῆ, δεικνύοντα τὴν πρὸς Φαρῆ τὴν πόλιν ὁδόν, ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια Δουναάν, ἄνεισι. Καὶ ταύτης κρατήσας, ἀφυλάκτῳ τε τῇ πόλει περιτυχῶν, πάντα τὸν περὶ τὰ βασίλεια πλοῦτον, καὶ αὐτὰς λαμβάνει τὰς βασιλίδας.

AB'. Τὴν δὲ τῆς πόλεως ἄλωσιν, καὶ τὴν τῶν βασιλείων διαφθοράν, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν οἰκείων αἰχμαλωσίαν Δουναάν διενωτισθεῖς, καὶ δεῖσας μὴ τῶν αὐτοῦ συγγενῶν τινες τῷ Ἐλεσβαάν προσρῶσιν τοῦ Θεοῦ σφίλαντος τὴν αὐτοῦ γνώμην χρυσῆν κατασκευασάμενος ἄλυσιν, καὶ ἐνδήσας αὐτόν τε κἀκείνους, ἐκάθητο τῶν πραγμάτων ἡμεληκῶς. Οἱ μὲν οἱ Αἰθίοπες, οἱ ἐν τοῖς πλοίοις, μηδὲν περὶ Ἐλεσβαάν τοῦ αὐτῶν βασιλέως, ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων ἀκηροότες σπάνει τε τῶν ἀναγκαίων διασφειρόμενοι, καὶ ἐν ἀπόρῳ ὄντες, ἀπογνόντες, ἔτράποντο πρὸς ἱκετίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὰ μέγαρα τῶν πλοίων ἐνδήσαντες πρὸς ἑαυτὰ κυκλίσθεν, ἄνωθεν τε τὰ εὐμήκη ξύλα καὶ ἰστία προσεπιδήσαντες, καὶ ὡσπερ τινὰ πόλιν ἐν τῇ θαλάσῃ διαμηχανησάμενοι, ἐν δὲ ταῖς πλαγίαις ἐξῶθεν τὰ βραχυτέρα τῶν πλοίων, προτείχιόν τι μιμούμενα, παραξεύξαντες ἀθροῖοι γενόμενοι, μετὰ δακρύων ἱκετηρίαν τῷ θεῷ προσήγον μακράν. Εἶτα τῶν ἱερῶν ἀπογευσάμενοι μυστηρίων καὶ ὀπκισάμενοι, κατίβαινον ἐπὶ τὰ βραχυτέρα πλοῖα· καὶ στάντες ἐκ πλαγίου, τῷ μὴ βλάβην τινὰ ὑπὸ τῶν βελῶν ὑπομένειν τῶν πολεμίων, ὥθουσαν αὐτὰ πρὸς τὴν γῆν, αὐτοὶ τε καὶ ἅπαν τὸ ναυτικόν· τὰ δὲ τοῖς μεγάλοις συνδεδεμένα καὶ αὐτὰ συνεφέλικοντο, ἄχρις ἂν αἱ πλευραὶ αὐτῶν προσοκείλασαι προσήρεισαν τῷ αἰγιαλῷ, ὡς γενέσθαι τεῖχος αὐτοῖς καὶ τοῖς Ὀμηρίταις τὰ πλοῖα. Προσβαλόντες δὲ οἱ πολέμιοι τοῖς δόρασι καὶ ταῖς πέλταις κατέκλων τὰς τῶν βραχυτέρων πλοίων πλευράς, καὶ πολλὰ τοὺς Αἰθίοπιν ἐλύπου. Οἱ δὲ πρὸς ἄμυναν αὐθις μετὰ δακρύων ἐξεκαλοῦντο τὸν

A misit etiam quemdam ex suis cognatis cum viginti millibus equitum ad speculandam partem illam, in qua erat Elesbaan. Quidam autem ex eunuchis regis arbitratus eum exire ad se exercendum, acceptis quinque aureis lanceolis, cum eo est egressus. Cum is autem Elesbaan copias invenisset vigilantes, quarum pars jam e navibus egressa, locum in littore occuparat, accepto eunucho, et tribus ex suis, abiit procul ad venationem. Quidam autem ex Elesbaan exercitu oppressi fame, equos noctu conscenderant, ut hostes effugerent. Qui cum in eos incidissent, alios quidem occiderunt, regis autem cognatum capientes, et aureas lanceas portantes, ad naves redierunt. Eas autem cum accepisset rex pius, statim Deo dedicavit. Ipse autem, relicto armato exercitu immisso in breviores naves, egressus est ad hostes, qui erant in littore, et pugna terra marique commissa, Hebræos, qui terga dederant, jure belli omnes occidit, adeo ut ne unus quidem sit relictus rei gestæ nuntius. Cum autem haberet cognatum regis, qui ei ostendebat viam, quæ ducit ad civitatem Phare, in qua erat regia Dunaan, ad illam ascendit. Qua potitus, ut qui incustoditam offendisset civitatem, capit omnes divitias, quæ erant in regia et ipsas etiam reginas.

XXXII. Verum cum captam urbem, et regiam occupatam, atque suos bello captos audiisset Dunaan, timens ne aliqui ex cognatis deficerent ad Elesbaan, mente ei a Deo ablata, cum aurea catena se et illos alligasset, sedebat nullam rerum curam gerens. Qui autem in pluribus navibus erant Æthiopes, cum nihil audivissent de suo rege Elesbaan, aut de iis, quæ gesserat, et laborarent inopia rerum necessariarum, esseque animo dubii et perplexi, conversi sunt ad Deum supplicandum. Et cum magnas quidem naves inter se alligassent, et super oblonga ligna vela deinde vinxissent, et veluti quamdam civitatem in mari essent fabricati: extrinsecus autem breviores naves, quæ quoddam murorum imitabantur propugnaculum, ordinassent, omnes simul congregati, cum lacrymis Deo longam obtulerunt supplicationem. Deinde cum sacra gustassent mysteria, et se armassent, decenderunt in naves breviores: et stantes ex obliquo, ne acciperent aliquod damnum a telis hostium, eas ipsi majores post se trahentes impulserunt ad terram, donec appulsa eorum latera fixa fuerint in littore, adeo ut naves essent ipsis pro muro. Hostes vero irruentes cum lanceis, confringebant latera breviorum navium, et magna molestia afficiebant Æthiopes. Qui cum lacrymis rursus Domini invocabant auxilium. Ipse autem eos exaudiit: et statim vox quædam fuit cælo exaudita, quæ dicebat: Gabriel, Gabriel, Gabriel: et quidam ex illis, qui naves impellebant, virgam ferens ferream, quæ supernæ quidem habebat cru-

cem, inferne autem lanceam cum enatasset, et unius equi caudam apprehendisset, in ejus latus figit lanceam adeo, ut mox turbatus equus dejecerit hostem, et alii equites timore affecti ceciderint in terram.

ῥᾶς ἐνὸς ἵππου ἐπιλαβόμενος, κατὰ τῆς τούτου πλευρᾶς τὴν λόγχην [καταπηγνύει, ὡς αὐτίκα δια-
ταραχθέντα τὸν ἵππον, ἀποβαλεῖν τὸν πολέμιον, καὶ τοὺς ἄλλους ἵππους ἀποδειλιάσαντας πρὸς τὴν
γῆν τραπέσθαι.

XXXIII. Confidentes itaque Æthiopes cum descendissent e navibus, et manus conseruissent cum hostibus, eos fuderunt, et omnes interfecerunt, et regium ingressi tabernaculum, inveniunt aurea catena vinctum cum iis, qui genere ad ipsum attinebant, Dunaan regem Hebræum. Cum autem intollexissent suum quoque regem præstantissimum, et omni ex parte optimum Elesbaan illic occupasset regiam, propere ad eum accesserunt, et omnia, quæ gesta fuerant, exposuerunt. Ille autem, præsidio relicto in civitate, maxima abiit celeritate. Et cum invenisset Dunaan aurea illa vinctum catena, ipsum interfecit et cognatos, Deum laudans, et insultans Christi hostibus, pœnam dantibus audacium suorum facinorum, quæ admiserant in Christum et Christi crucem. « Lætabitur enim justus (inquit magnus David) cum viderit vindictam ⁷. » Et ideo qui ex eis fuerunt vulnerati, « non fuerunt vulnerati gladio (ut dicit divinus Isaias) neque mortui eorum, mortui bello ⁸. » Est enim res fortis et dura, ira Dei (ipse me rursus docet), ut grando, quæ deorsum fertur, non habens tegumentum : ut aquæ magæ multitudo, quæ trahit regionem ⁹.

XXXIV. Reversus ergo Elesbaan ad civitatem Phare, omnes interemit, qui erant in regia, et cum vellet ecclesiam in ea ædificare, fuit ipse primus opifex ædificii. Significavit autem omnia, quæ gesta fuerant, pontifici Alexandriæ, et per illum Justino imperatori. Patriarcha autem Alexandriæ ordinatum episcopum misit ad Homeritas. Qui cum illis consecrasset templum, quod fuerat ædificatum, baptizat quidem omnes, qui erant in civitatibus et pagis Homeritarum, in nomine sanctæ Trinitatis. Ex eis autem ordinat diaconos et presbyteros ; et ecclesiis, quæ erant in regione, reddidit statum suum solitum.

XXXV. Divinissimus autem rex ipse Elesbaan simul cum eo venit Nagram martyrum civitatem ; et cum illo extruxisset ecclesiam, et quinque possessiones regias ei attribuisset, et deinde etiam ex martyris Arethæ possessionibus tres addidisset, ut ille mandaverat in fine martyrii, et collegisset omnes, qui fuerant redacti in servitutum, et alias dispersi in tempore persecutionis, et Arethæ martyris filium ducem gentis constituisset, et curam gessisset loci, in quo jacebant ibi consummatæ martyrum reliquię, et jus asyli illic

A Κύριον· καὶ αὐτὸς ἐπήκουεν αὐτῶν, καὶ εὐθέως φωνή τις οὐρανῶθεν ἤκοῦετο, λέγουσα, Γαβριήλ, Γαβριήλ, Γαβριήλ· καὶ τις ἐξ ἐκείνων, οἱ τὰ πλοῖα διώθουν, σιδηρᾶν φέρων ῥάβδον, σταυρὸν μὲν ἄνωθεν ἔχουσαν, λόγχην δὲ κάτωθεν, διανηξάμενος, καὶ οὐ-

ΛΓ'. Ἀναθαρσήσαντες δὲ οἱ Αἰθιοπες καὶ ἀπο-
δάντες τῶν πλοίων, καὶ συμβαλόντες τοῖς πολι-
μίοις, ἐτρέψαντό τε καὶ διεχειρίσαντο πάντας, καὶ
εἰς τὴν βασιλείαν ἐλθόντες σκηπὴν, εὐρίσκουσιν ἐν
ἀλύσει χρυσῆ δεδεμένον σὺν τοῖς προσήκουσι καὶ
αὐτὸν δὴ Δουναὴν τὸν Ἑβραῖον. Μαθόντες δὲ καὶ
τὸν ἑαυτῶν βασιλεῖα τὸν ἄριστον πάντα Ἐλεσβαὴν
τὴν βασιλείαν κατασχόντα πόλιν ἐκαίτε τυγχάνειν,
B σπουδῆ τε ὡς αὐτὸν ἀφίκοντο, καὶ πάντα τὰ γενόμενα
διεσάουον. Ὁ δὲ, φρουρᾶν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν,
ἀπήει σὺν τάχει, καὶ τὸν Δουναὴν εὐρών, τὴν χρυ-
σῆν ἐκείνην περικείμενον ἄλυσιν, αὐτόν τε καὶ
τοὺς συγγενεῖς ἀνείλεν, ἐπιθειάζων πολλὰ, καὶ ἐφη-
δύμενος ἐπὶ τοῖς ἔχθροῖς τοῦ Χριστοῦ, δίκην διδοῦσι
τῶν τολμηθέντων, ὧν τε εἰς Χριστιανοὺς αὐτοὺς
καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν ἐπλημέλησαν. » Εὐ-
φρανθήσεται γὰρ δίκαιος (ὁ μέγας ἔφη Δαυὶδ), ὅταν
ἴδῃ ἐκδικήσιν. » Διὰ τοῦτο καὶ γεγόνασιν οἱ τραυ-
ματῖαι αὐτῶν, « οὐ τραυματῖαι μαχαίρας, εἰς τὸ τοῦ
θεοῦ φάναι Ἡσαίου, » οὐθ' οἱ νεκροὶ αὐτῶν νεκροὶ
πολέμου. » Ἰσχυρὸν γὰρ καὶ σκληρὸν ὁ θυμὸς Κυ-
ρίου, αὐτὸς με διδάσκει πάλιν, ὡς χάλαζα κατα-
φερόμενη, οὐκ ἔχουσα σκέπην, ὡς ὕδατος πολὺ πλη-
θος σύρον χώραν.

ΔΔ'. Αὐθις οὖν ὑποστρέψας Ἐλεσβαὴν πρὸς τὰ
Φαρή τὴν πόλιν, πάντας ἀνείλε τοὺς ἐν τοῖς βσι-
λείοις, ἐκκλησίαν τε ἐν αὐτῇ οἰκοδομησάμενος, αὐτὸς
πρῶτος αὐτουργὸς τῆς οἰκοδομῆς γίνεται. Ἐδήλου
τε τὰ διαπεπραγμένα πάντα τῷ Ἀλεξανδρείας ἀρ-
χιεπιεὶ καὶ δι' ἐκείνου Ἰουστίνῳ τῷ βασιλεῖ. Ὁ
μέντοι πατριάρχης Ἀλεξανδρείας χειροτονήσας,
ἐπίσκοπον τοῖς Ὀμηριταῖς ἐξέπεμπεν· ὃς καὶ τὸν
οἰκοδομηθέντα καθαγιασας ναὸν βαπτίζει μὲν τοὺς
ἐν ταῖς πόλεσι καὶ χώρῃς τῶν Ὀμηριτῶν ἅπαν-
τας, ἐν τῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνόματι· διακόνους
δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ πρεσβυτέρους χειροτονεῖ, καὶ τὴν
ἄλλην νενομισμένην ταῖς ναταὶς τόπον ἐκκλησίαις κα-
τάστασιν ἀποδίδωσιν.

ΔΕ'. Αὐτὸς δὲ ὁ θεϊότατος βασιλεὺς Ἐλεσβαὴν,
ἅμα αὐτῷ εἰς Νεγρὰν τὴν τῶν μαρτύρων ἀφικνεῖται
πόλιν· ἐκαίτε δομησάμενος ἐκκλησίαν, καὶ πίντε
τῶν βασιλικῶν κτημάτων ἐν αὐτῇ ἀποτάξας, εἴτα
καὶ ἐκ τῶν τοῦ μάρτυρος Ἀρέθα τρία προσθεῖς,
ὡς ἐκεῖνος περὶ τὰ τῆς μαρτυρίας τέλη ἐπέσκηψε,
πάντας τε τοὺς ἠνδραποδισμένους, καὶ τοὺς ἄλλως
δισεκορπισμένους ἐν τῷ τοῦ διωγμοῦ καιρῷ συν-
θροίσας, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ μάρτυρος Ἀρέθα υἱὸν,
τοῦ ἔθνους ἀρχηγὸν καταστήσας, ἐπιμελησάμενός
τε τοῦτο που ἐν τῷ τῶν μαρτύρων τελειωθέντα

⁷ Psal. L. II, 11. ⁸ Isa. XLII, 2. ⁹ Isa. XLVIII, 2.

ἔκειτο λείψανα, καὶ ἀσπίαν ἐκάισε διορισάμενος, ἅπεισι καὶ πρὸς τὰ βασίλεια· καὶ τοῖς Ὀμηρίταις Ἀβράμιόν τινα, ἄνδρα θεοφιλῆ καὶ τῷ Χριστοῦ δνόματι σεμνυνόμενον, βασιλέα χειροτονήσας τῷ τε δσιωτάτῳ ἐπισκόπῳ περὶ που μυρίους τῶν Χριστιανῶν Αἰθιόπων παραδοῦς, ἐπάνεισι χαίρων εἰς τὰ οἰκεία βασίλεια μετὰ λαφύρων καὶ λείας, οὐδὲ ἀριθμῶ ληφθῆναι βῆδίας, οὐκ ὀλίγην χρημάτων ἀπόμοιραν καὶ τῷ στρατῷ διαδοῦς.

Ας. Ἀμειδόμενος δὲ τὸν Θεὸν τῆς τοσαύτης νίκης καὶ χάριτος, ἑαυτὸν δὲ μᾶλλον ἀξίων τῶν μεζόνων, τὸ μὲν διάδημα τὸ βασίλειον εἰς Ἱεροσόλυμα πέμψας, ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θείῳ καὶ ζωηφόρῳ μνήματι ἀνατίθεισιν· αὐτὸς δὲ τρίχίνα ἐνδύς, καὶ νυκτὸς τῶν βασιλείων καὶ αὐτῆς ὑπεξελθὼν τῆς πόλεως, ἐφ' ἓν τῶν ὄρεων ἀνεισιν εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον, ἐν οἰκίσκῳ τε βραχεῖ ἐγκλεισάμενος, καὶ συνθέμενος μὴδ' ὄλης ἐκαίθειν τῆς ζωῆς ἐξελεῖν, ἀσκητικὸν ἐπανείλετο βίον, μὴδὲν κτησάμενος τῶν τοῦ κόσμου ἀλλ' ἢ μόνην ψίαθον καὶ κωθώνιον εἰς ὕδατος κοινωσίαν, ἄρτον τε βραχεῖ καὶ ὕδατι ἀποζῶν καὶ λαχάνοις χλωροῖς, εἴ ποῦ τις ἐνέγκοι, μὴ τῶν κοσμικῶν τινα θιασάμενος ἐν ὄλη ζωῇ, μὴ ἐφ' ἐτέρῳ τινὶ μετεωρίσας τὸν νοῦν, ἀλλ' ἢ μόνῳ Θεῷ προσανέχων. Οὕτως ἀσχῆσας, οὕτω τελευτᾷ τὸν βίον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

constituisset, vadit iterum in regiam. Ubi cum Homeritis Abramium quemdam virum pium, et Christi nomine gloriantem elegisset regem, et sanctissimo episcopo ad decem millia Christianorum Æthiopum tradidisset, lætus redit in suam regiam cum præda et spoliis innumerabilibus, dans etiam exercitui non parvam pecuniæ portionem.

XXXVI. Deo autem agens gratias pro tanta victoria et gratia, volensque seipsum dignum reddere majoribus, cum diadema quidem regium misisset Hierosolymam, ipse indutus cilicio, et noctu egressus e regia et ipsa civitate, ascendit in unum montem ad monasterium virorum, qui exercebantur. Et cum se in exigua clausisset domuncula, et voluisset illinc non egredi toto tempore vitæ, regulam suscepit monasticam, ex iis quæ sunt mundi nihil possidens præter solam stream, et poculum ad aquam bibendam, et pauco pane et aqua vivens, et oleribus viridibus, si quis afferret, cum nullum ex mundanis vidisset tota vita, non ad aliquid aliud mentem habens erectam, nisi ad soli Deo vacandum. Denique cum diu sic se divine exercuisset, sic etiam e vita excedit, in Christo Jesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, honos et veneratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYRIUM ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

ΤΩΝ ΝΟΤΑΡΙΩΝ

MARTYRIUM SS. MARTYRUM MARCIANI ET MARTYRII

NOTARIORUM

(Latine ap. Surium ad diem 25 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1484.)

Α. Ἐπεχωρίσθη μὲν καὶ πρότερον ἤδη τὸ τῶν Ἀρειανῶν δόγμα τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ, μέρη τε αὐτῆς ἐλυμαίνετο, καὶ τοὺς πολλοὺς τὸ ὁμοῦσιον καθαρῶς πρσεθεύειν οὐκ εἶα· ἀλλ' οὕτω τοσαῦτα ἐπαρβήσιατάτο τὸ κακὸν οὐδὲ τοσοῦτους εἶχε τοὺς αὐτῷ προσκειμένους. Ἄρτι δὲ τῆς βασιλείας ἐπὶ Κωνσταντίου, τὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τρίτον παῖδα ἐλθούσης, ὃν αἱ πράξεις μέγαν ἐκάλουν, ὁ

I. Versabatur quidem jam quoque prius dogma Arianum in ditione Romanorum, et vastabat ejus partes, nec sinebat vulgus orthodoxos pure tueri homousion. Sed nondum id malum tanta utebatur libertate, nec habebat tam multos, qui ei adhererent. Cum autem jam venisset imperium ad Constantium, filium Magni Constantini, quem etiam ex rebus gestis Magnum vocarunt, invidiæ pater et

bonis ab initio invidens inimicus, non valens persuadere Christianis, ut ea repellerent, quæ erant Christianorum, per quosdam, qui fuerant indigne adepti dignitatem sacerdotii, se Constantio insinuans, eum totum quantum inducit ad Arianismum. Hinc illud impium dogma Arianorum, tanquam arma aliqua, impositum potentis imperatoris dilatabatur et augebatur, et quantamcumque regionem Romanorum tenebat imperium, per vim contendeat ad suam adducere opinionem. Ob id igitur, qui homousii tenebant opinionem, et quæ sunt Christianorum exercebant, ut Christianos decet, afficiebantur malis innumerabilibus, maxime cum Eusehios et Philippus (quorum alter quidem ornatus fuerat honore præpositi, Philippus autem erat præfectus prætorio) fuissent Constantio fomes amoris Arianorum. Isti ad beatum Paulum expelli ab Ecclesia, et impium ejus loco introduci Macedonium volebant, et omnia faciebant, a quibus quidem verbis, a quibus autem factis, a quonam denique damno abstinentes adversus eos, qui tuentur homousion? Nam alios quidem effecerunt relinquere civitatem: alios autem damnarunt perpetuo, atque injusto, exsilio: aliis vero procurarunt etiam a vita decessum. Hinc frontibus inscriptæ turpes notæ, tacitæ fidem significantes orthodoxam, et alia mala innumerabilia excogitata fuerunt adversus Christianos, etiamsi parva videbantur piis omnia propter Christum, et cum spe futurorum non conferenda. Hinc secundus quidem hic Paulus, qui cognomen habuit a confessione, expellitur a sede pontificatus: illotis autem, ut dicitur, pedibus, sacra profanantur.

II. Horum ergo Constantii temporum opus est et Marcianus, et martyrius: quibus patria quidem est urbs magna regia: educatio autem et eruditio, qualem vir pius habere optaverit. Mores, benignitas et moderatio, est accuratum, quo illi cognoscuntur, indicium. Si autem oportet breviter et vere dicere, id erant inter cæteros virtute, quod esse imperio cognoscebatur eorum patria inter urbes. Nam quomodo ipsa omnibus aliis præsidet civitatibus, et eo quod regia et sit et nominetur, primum habet honorem: eodem modo hi quoque in omnibus bonis obtinebant dominatum, nec erat præclarum aliquid omnino, in quo non isti haberent primas. Apud divinum ergo Paulum commorantes, cum scribæ essent eorum, quæ ab illo fiebant, et populo divinos libros legerent, tam vehementem in Christum amorem alebant, ut nihili ducentes insaniam imperatoris, vehementi impetu contenderent adversus Christi hostes, nec omnino tolerandum putarent Dei Verbum eo deducere, ut censeatur res creata: sed esse quidem eum Patre expertem principii, et ejusdem essentis ostenderent, Arianorum autem profanas novitates ad nihilum redigerent.

III. Illorum ergo verbis, non secus ac telis, sauciati infecelis, cum nec possent eis resistere, nec

Α τοῦ φθόνου πατήρ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔνωθεν βασιλευσίων ἐχθρός, ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἦν τὰ Χριστιανῶν ἀπωθεῖσθαι Χριστιανοὺς, διὰ τινῶν οὐ πρὸς ἀξίαν, οἴμοι, τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματος ἡξιωμένων τὸν Κωνσταντίνον ὑπελθῶν εἰς τὰ τῶν Ἀρειανῶν δλον ὑπάγεται. Ἐντεῦθεν τὸ ἄθεον τοῦτο τῶν Ἀρειανῶν δόγμα, ὡς περ δπλον τὴν τοῦ κρατοῦντος περιθήμενον δυναστείαν, ἐπλάτυνε τότε καὶ ἡύξητο, καὶ πᾶσαν ὄσσην ἡ Ῥωμαίων εἶχεν ἀργὴ παραστήσασθαι πρὸς βίαν ἐπιλονεῖσαι. Καὶ διὰ τοῦτο μυριοὶ οἱ τὸ ἰσοοῦσιον δοξάζοντες, καὶ τὰ Χριστιανῶν ὡς θέμις Χριστιανοῖς μετιόντες, περιβάλλοντο τοῖς κακοῖς, Εὐσεβίου μάλιστα καὶ Φιλίππου (ὧν ὁ μὲν τῆ τοῦ πραιποσίτου τετίμητο δόξη, ὁ δὲ τὰ τῆς ἐπαρχίας διεῖπεν, ὁ Φίλιππος) ὑπέκκαυμα Κωνσταντίνῳ τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἔρωτος γελομένου. Β Οὔτοι καὶ τὸν μακάριον ἀπελαθῆναι Παῦλον τῆς Ἐκκλησίας, ἀντεισχυθῆναι δὲ τὸν δυσσεβῆ Μακεδόνιον, ἐβούλοντό τε καὶ πάντα ἐποιοῦν· τίνος μὲν λόγου, τίνος δὲ ἔργου, ποίας δὲ βλάβης κατὰ τῶν πρῶσδεόντων τὸ ἰσοοῦσιον ἀποσχόμενοι; Τοὺς μὲν γὰρ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν παρεσκεύασαν, τῶν δὲ ἀδικῶν ἀειφυγίαν κατέκριναν, τοῖς δὲ καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ζωῆς προεξένησαν. Ἐντεῦθεν ἄτιμοι κατὰ μετώπων γραφαί, ὑποστρέφουσιν τὸ ὀρθόδοξον, ἄλλα τε μυρία κατὰ Χριστιανῶν ἐπινοεῖτο καινὰ, εἰ καὶ μικρὰ πάντα διὰ Χριστὸν ἐδόκει τοῖς εὐσεβεῖσι, καὶ τῶν ἐλπιδῶν οὐκ ἄξια. Ἐντεῦθεν ὁ δεύτερος μὲν οὗτος Παῦλος ὁ τῆς ὁμολογίας ἐπώνυμος, τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνου ἀποδιώκεται, ἀνίπτοις δὲ χερσὶ, τὸ τοῦ λόγου, βεβηλοῦται τὰ ἄγια.

C Β'. Τῶν γοῦν Κωνσταντίου τούτων καιρῶν ἔργον καὶ Μαρκανός καὶ Μαρτύριος· οἷς πατρὶς μὲν ἄστυ τὸ μέγα τε καὶ βασιλεῖον, ἀναγωγῇ δὲ καὶ παιδείᾳ, οἷας ἂν τις θεοφιλῆς ἀνὴρ τυχεῖν εὔξειτο. Τρόποι, χρηστότης καὶ ἐπισέκεια τὸ ἐκείνων ἀκριβῆς γνώρισμα. Εἰ δὲ δεῖ συντόμως καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν, τοῦτο τοῖς πᾶσιν ὄντες εἰς ἀρετὴν, δπερ ἡ πατρὶς τὰς πόλεις ἐγνωρίζετο. Καὶ ὡς περ αὐτῆ τῶν ἄλλων τε πασῶν προκίθηται πόλεων, καὶ τῆ βασιλικῆ καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τὴν πρώτην ἔχει τιμὴν· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ οὔτοι τρόπον πάντων ἐν πᾶσιν ἐκράτουν ἐπαινετοῖς, καὶ ζηλωτῶν ἦν τὸ παράπαν οὐδὲν, ἐφ' ᾧ μὴ οὔτοι τὸ πρωτεῖον εἶχον. Τῷ θεῷ τοιγαροῦν Παύλῳ συνόντες καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου πραττομένων ὄντες ὑπογραφεῖς, τῷ λαῷ τε τὰς θέας ὑπαναγιώσκοντες βίβλους, οὕτω θερμὸν τὸν εἰς Χριστὸν ὑπέτρεφον ἔρωτα, ὡς οὐδὲν ὀπολογισαμένους τὴν τοῦ κρατοῦντος μανίαν ὀξείας χωρήσαι κατὰ τῶν Χριστομάχων ὀρμαῖς, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰς κτίσμα καταγεσθαι μηδ' ὄλωσ ἀνεκτὸν ποιῆσαι, ἀλλὰ συνάναρχον μὲν τῷ Πατρὶ καὶ ἰσοοῦσιον αὐτὸν ἀποδειξαι, τὰς δὲ τῶν ἀρειανίζόντων βεβήλους κενωφωνίας εἰς τὸ μηδὲν εἶναι κατεστῆσαι.

Γ'. Τοῖς ἐκείνων τοιγαροῦν βήμασιν οἷς βίβλους εἰ καθόρθαιμὸντες βλητέντες, καὶ μηδὲ ἀντιτέλειν,

μηδὲ εἰς λόγους αὐτοῖς χωρεῖν ὄλωσ ἔχοντες, ὡσπερ ἄν ἐν σποδιᾷ πῦρ ταῖς αὐτῶν διανοαῖς τὸ δολερὸν ὑποκρύψαντες, πρῶτα μὲν τοῖς ἐπαγωγοῖς τῶν λόγων τοὺς ἄνδρας ὑπήρχοντο· εἶτα καὶ χρήματα δώσειν ὑπισχυνοῦντο οἱ ἄφρονες ἐκείνοις, οἳ γε καὶ τὰ ψυχὰς ὅτι μὴ ἀφηροῦντο παραχρῆμα διὰ Χριστοῦ ἐδυσχεραίνον. Οὗτοι λούν οὐ κολακείαις κλεπηθῆμενοι, οὐ χρημάτων ἡττώμενοι, ἀλλὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ὁρθοῦ δόγματος φύλακες ἀκριβεῖς εἶναι βουλόμενοι, πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως ἔσπευδον· ὃ καὶ μόνον αὐτοῖς ἐποθεῖτο, καὶ οὐ τυχεῖν ὄλωσ ἐπεθύμουν. Ὡς οὖν ἀπειλαί τε καὶ κολακείαι καὶ ἀγαθῶν πάντων ἐπαγγελίαι τοῖς Ἀρειανοῖς ἐξησθῆνουν, καὶ ἄμαχόν τι πρᾶγμα τὴν καλὴν ἐκείνην ἔνστασιν τῶν μαρτύρων ἑώρων, θάνατον αὐτῶν ὃν ἐπόθουν διὰ Χριστὸν κατακρίνουσιν.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τὸν εἰρημένον ἤδη γεγόνασι τόπον, καιρὸν αἰτοῦσιν εἰς προσευχὴν. Καὶ λαβόντες, τὰ ὄμματά τε ὄμου καὶ τὰς χεῖρας ἀΐρουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ, Κύριε, ὁ Θεὸς, ὁ πλάσας καταμόναις τὰς καρδίας ἡμῶν, λέγουσιν, ὁ συνεῖς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, ἐν εἰρήνῃ τὰς τῶν σῶν δούλων δέξαι ψυχὰς, ὅτι ἕνεκα σοῦ θανατούμεθα, καὶ ὡς πρόβατα σφαγῆς λογιζόμεθα καὶ χαίρομεν οὕτω τῆς παρουσίας ζωῆς ἀπαλλαττόμενοι διὰ σέ, καὶ πρὸς τὴν παρὰ σοὶ προθύμῃ ποδὶ ἐπειγόμεθα. Τῷ Θεῷ τῶν ὄλων εὐξάμενοι καὶ τὸ Ἄμην ἐπειπόντες, τὴν διὰ ξίφους πληγὴν ὑφίστανται· καὶ τὸ μαρτυρικὸν ὁ Μαρτύριος σὺν Μαρκιανῷ δέχονται τέλος, πέμπτην ἐπὶ ταῖς εἴκοσι τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἄγοντος. Τὰ δὲ τούτων τίμια λείψανα τῶν ὀρθοδόξων τινὲς καὶ πιστῶν ἀνελόμενοι, καὶ λαμπρῶς περιστειλαντες, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις παρὰ τῷ τῆς πόλεως τείχει ἐντίμως ἐν ἐπισήμῃ λόφῳ κατέθεντο. ἔνθα καὶ τὴν μαρτυρικὴν ἐκείνην τελείωσιν καὶ μακαρίαν ὑπίστησαν εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

¹ Psal. xxxii, 15. ² Psal. xlii, 22.

A eos sustinere in disputatione, non secus ac ignem cinere, animo suo fraudem celantes, primum quidem blandis verborum illecebris eos aggrediuntur: deinde ipsos etiam esse pecunias daturos stulti sunt polliciti illis, qui ægre ferebant, quod non animæ statim auferrentur propter Christum. Ii ergo non illecti blanditiis, non victi pecuniis, sed pietatis et recti dogmatis volentes esse accurati custodes, contendebant ad bravium supernæ vocationis, quod etiam solum ab eis desiderabatur, et quod omnino cupiebant assequi. Cum ergo et minæ Ariatorum, et adulationes, et bonorum omnium promissiones nihil haberent virium, et esse viderent inexpugnabilem martyrum constantiam, eos condemnant morte, quam propter Christum desiderabant.

B IV. Cum autem jam pervenissent ad locum consummationis, tempus petunt ad orationem. Quod cum accepissent, oculos et manus simul tollunt in cælum, et dicunt: Domine Deus, « qui singulatum finxisti corda nostra, qui intelligis in omnia opera nostra, » suscipe in pace animas tuorum famulorum: « quoniam propter te mortificamur et reputamur, tanquam oves occisionis: » et gaudemus sic a vita præsentis discedere propter nomen tuum, et ad eam, quæ est apud te, pede alacri properamus. Has cum preces fudissent ad Deum universorum, et Amen subjunxissent, gladio plagam accipiunt: et Marcianus ac Martyrius finem accipiunt martyricum vicesimo quinto mensis Octobris. Pretiosas autem eorum reliquias cum sustulissent quidam orthodoxi et fideles, et præclare composuissent, in psalmis et hymnis ad ἑκείνα civitatis honorifice deposuerunt in insigni tumulo: ubi etiam subierunt illam martyricam et beatam consummationem, ad gloriam Patris, et Filii, sanctique Spiritus, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΑΣ.
—
VITA ET CONVERSATIO ET MARTYRIUM
SANCTÆ MARTYRIS
ANASTASIAE ROMANÆ

Est autem hæc Anastasia senior sic dicta respectu alterius Anastasiæ, de qua 25 Decembris.

(Latine ap. Surium ad diem 28 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

Α'. Διττὰς ἡμῖν ὁ λόγος Ἀναστασίας οἶδε γνωρίσειν, ἐπιφανεῖς μὲ ἄμφω τὸ κατὰ σάρκα γένος,

D I. Litteris mandatum est, duas fuisse Anastasias, ambas quidem genere claras, longe autem cla-

riores confessione fidei: et eis patriam fuisse Romam veterem. Quarum altera quidem viro pietate non bono brevi tempore conjuncta matrimonio, cum nullam cum eo tori habuisset consuetudinem, sed adhuc conservaret pulchrum florem virginitatis, marito interea morte amisso, vixit deinceps in casta viduitate, et virtutum exercitatione, totis manibus paternas opes effundens in egenos, et lubenter ventitans ad eos, qui propter Christum patiebantur, et carceres propter eos diligenter perscrutans, et omnibus modis eorum curam gerens, et sanie abstergens, et facile faciens ferre dolores, et adhuc quidem viventes doctrinis, consiliis, monitis confirmans, mortuorum autem corpora splendide componens, et mandans sepulturæ, donec seipsam quoque pulcherrimum et funebrem ornatum illis præbuit, ut quæ per ignem fuerit oblata in holocaustum, et sursum ad Deum lata sit in odorem suavitalis.

II. Altera autem vitam elegit monasticam et quietam, omnino exspers nuptiarum, et quæ ex eis oriuntur, tumultuum: sed cum pulchrum jugum Domini subiisset, et leve ejus onus portasset, deinde etiam forti et excelso animo suscepit certamina pro pietate: et duplici ornata fuit corona, virginitatis, inquam, et decertationis. Cujus ab ineunte ætate educationem et exercitationem, et maxima illa propter Christum certamina vult ab initio persequi oratio. Ipsa ergo, relictis parentibus, et necessariis, et iis omnibus, quæ pertinent ad hæreditatem, in quodam monasterio vicesimo anno ætatis seipsam collocat: in quo docta et instituta a sacrosancta Sophia (sic enim vocabatur magistra), dignos etiam fructus, talibusque seminibus ac tali doctrinæ convenientes, et producebat, et erat productura. Invidus autem et malignus hæc sine invidia ferre non poterat: sed primum quidem ipsius domesticis eam aggreditur copiis, et ex carne ejus in eam hostem excitat, contendens vehementem illam et intensam solvere exercitationem. Cum autem illa inimici machinas facile repulisset, nec ealatione ab eo capi et expugnari posset, is se rursus ad alias contulit insidias; et ipsam quidem defert ad suos et impietatis ministros, quibus valde erat curæ perscrutari eos, qui Christi sectabantur religionem. Illi vero statim currentes ad præsidem (is autem erat Probus, Diocletiano tunc administrante imperium), ipsi indicant eam neque deos, neque imperatorem colere, sed quemdam Christum prædicare Deum verum, vitamque solitariam, et conjugii expertam, ei, quæ versatur in societate et conjunctione, præferre, insolitam quamdam vivendi formam ostendentem virginibus. Cum ergo statim Probus theatrum coegisset frequentissimum, jubet beatam adduci Anastasiam. Cumque venissent ministri ad sacrum illud monasterium, cum ipsis vectibus et clavibus fractis μακαρίαν. Καὶ καταλαβόντες τὸ ἱερὸν ἐκεῖνον σημνεῖον καὶ κλεισὶ τὰς θύρας ἀράξαντες, καὶ ὡς εἶχον ὀρμη-

Α ἐπιφανεστέρας δὲ πολλῶν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· καὶ πατρίδα σαρώς αὐταῖς Ῥώμην ἐπιγράφει τὴν πρεσβυτέρων. Ὡν ἡ μὲν ἀνδρὶ πρότερον οὐκ ἀγαθῶν τὴν εὐσέβειαν ἐπὶ βραχὺ συζυγεῖσα, οὐκ ὡς οὐτε κοίτης οὔτε μίξεως αὐτῶν κοινωνήσασα, ἀλλὰ τὸ καλὸν ἄνθος ἐτι διατηροῦσα τῆς παρθενίας, τὸν ἄνδρα τε μεταξὺ θανάτῳ ἀποβαλοῦσα ἐν κηρείᾳ σώφρονι τοῦ λοιποῦ καὶ ἀρετῶν ἀσκήσει διέζη, δλαὶ χειρὶ τὸν πατρῶον πλοῦτον εἰς ἐνδεεῖς ἐκκενοῦσα, πρὸς τε τοὺς διὰ Χριστὸν πάσχοντας ἡδέως φοιτῶσα, τὰ τε δεσμωτήρια δι' αὐτοὺς φιλοπόνως ἀνερευῶσα, καὶ πάντα τρόπον αὐτῶν ἐπιμελομένη, καὶ τοὺς ἰχῶρας ἐκμάσσουσα, καὶ ῥῶον τὰς ὀδύνας φέρειν ποιοῦσα, καὶ ζῶντας μὲν ἐτι, διδασκαλίαι, συμβουλαῖς, ὑποθήκαις ἐπιβιβάνουσα οἰχομένων δὲ τὰ σώματα λαμπρῶς περιστέλλουσα καὶ τάφοις παραδιδούσα, ἕως καὶ ἑαυτὴν καλὸν ἐκείνοις παρέσχεν ἐντάφιον, διὰ πυρὸς ὀλοκαυτωθεῖσα, καὶ εἰς ὁσμῆν εὐωδίας ἀνερχθεῖσα Θεῷ.

Β'. Ἡ δὲ τὸν μοναδικὸν τε καὶ ἡσυχίον ἐζητοβίον, μήτε γάμου τὴν ἀρχὴν ἔλωσ, μήτε τῶν ἐκ τοῦ γάμου πειραθεῖσα θορύβων· ἀλλὰ τὸν Χριστὸν ὑπελήθουσα τοῦ Κυρίου ζυγόν, καὶ τὸ ἑλαφρὸν αὐτοῦ φορτίον βαστάσασα, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας μετὰ γενναίῳ σφόδρα τοῦ φρονήματος ἀπεδύσατο, καὶ διπλῶν κατεκοσμηθῆσεν στεφάνῳ, τῶν τε τῆς παρθενίας, φημί, καὶ τῶν τῆς ἀθλησεως. Ἦς τὴν ἐκ παιδῶν ἀγωγὴν τε καὶ ἄσκησιν καὶ τοὺς μεγίστους διὰ Χριστοῦ ἔθλους ἐκείνους διεξελθεῖν ὁ λόγος ἄνωθεν βούλεται. Αὕτη τοίνυν πατέρα μὲν καὶ προσήκοντα, καὶ ὅσα περ εἰς κληρὸν ἐπέβαλλε, πάντα καταλιπούσα, ἐν τινὶ σημναίῳ ἔτους εἰκόστου τῆς ἡλικίας ἑαυτὴν καταλέγει· ἐν ᾧ καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς παιδαγωγουμένης τε ἅμα καὶ βυθμιζομένης Σοφίας (τοῦτο γὰρ ὠνόμαστο ἡ διδάσκαλος), ἔμελλε ταχὺ καὶ καρποῦς ἀξίους προνεγκεῖν, τοιοῦτοις σπέρματι καὶ τοιαύτῃ διδασκαλίᾳ προσήκοντα. Οὐκ ἔμελλε δὲ ἄρα ταῦτα καὶ βασκανίας χωρὶς οἴσειν ὁ πονηρός· ἀλλὰ πρῶτα μὲν οἴκοθεν τῇ γενναίᾳ προσέβαλλε, καὶ τὸν ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῆ πόλεμον ἐπεγεῖρει, τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ σύντονον ἐκλύσαι φιλονεικῶν τῆς ἀσκήσεως· ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς ἐκείνη τῷ ἰχθρῶ τὰς μηχανὰς ἀπειχεῖσθε, καὶ ἀνάλωτος ἐντεῦθεν αὐτῶν λοιπὸν καὶ ἀχείρωτος ἦν, πρὸς ἑτέραν ἐχώρει πάλιν ἐπιβουλήν· καὶ προσαγγέλλει μὲν αὐτὴν τοῖς ἐκ τοῦ τε καὶ τῆς ἀσεβείας ὕπνρηταις καὶ διακόνοις, οἷς καὶ ἴαν ἐπιμελὲς ἦν ἀνερευῶν τοὺς τὰ Χριστιανῶν μετιόντες· οἱ δὲ πρὸς τὸν ἡγεμόνα δραμόντες εὐθὺς (Ἡρόδος ἦν οὗτος, Διοκλητιανοῦ τρυφικαῦτα τὴν βασιλείαν διέποντος) μτυνοῦσιν αὐτῶν περὶ ταύτης ὡς ἄρα οὔτε θεοὺς οὔτε βασιλεῖς σέβοιτο τοὺς ἐκείνων, ἀλλὰ Χριστὸν τινα κηρύττει θεὸν ἀληθινόν, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἄζυγα βίον τοῦ κοινωνικοῦ μᾶλλον καὶ μιγάδος ἀπαζοῖτο, ἀθήνη τινὰ πολιτείας ὁδὸν ταῖς παρθέναις ὑποδεικνύουσα. Θέατρον οὖν ὁ Πρόδος αὐτίκα συναγαγὼν πολυάνθρωπον, ἀχθῆναι καλεῖται τὴν οἱ περὶ ταῦτα διακονοῦμενοι, αὐτοῖς τε μοχλοῖς εἶσω γενόμενοι ὀνομαστὶ τὴν Ἀναστασίαν ἐξήτουν·

Γ'. Ἡ γοῦν διδάσκαλος αὐτῆς Σοφία, τὴν ἀθρόαν ἔφοδον ἐκείνην θασσαμένη, καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἀγνοήσασα, ἀλλ' εὐθέως συμβαλοῦσα τὸ πρᾶγμα, χάριν ἤτησε τοὺς στρατιώτας, ὥστε μικρὸν ἀναμείναι χρόνον. Καὶ λαβομένη τῆς Ἀναστασίας μετὰ δακρύων, σπᾶσά τε κατένυντι τοῦ θυσιαστηρίου ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ θεὸν μάρτυρα τῶν πρὸς αὐτὴν λόγων ποιησαμένη, Ἐγὼ μὲν σε, ποθεινοτάτη μοι θύγατερ, ἔφη, παῖδα παραλαβοῦσα, οὐδὲν τῶν εἰς ἐμὴν δύναμιν ἐπὶ σοι τῆς κατὰ θεὸν παιδείας ἐκ πρώτης ἡμέρας καὶ εἰς τὸ παρὸν ἐνέλιπον· σὺ δὲ, εἰς ἡλικίαν ἤδη τοῦ πληρώματος κατανήσασα τοῦ Χριστοῦ, ἄπιθι πρὸς αὐτὸν ἀγαλλιωμένη. Αὐτῷ γάρ σε νυμφεύομαι σήμερον, καὶ αὐτῷ προσάγω, καὶ αὐτῷ παρατίθωμι. Ἰδοὺ καὶ ὁ νυμφὼν εὐτρεπῆς καὶ ὁ καλῶν ἀψευδῆς· καὶ οἱ τῆς χαρᾶς ἄγγελοι πάρρυσιν, ὡς Χριστοῦ σε δεξιώσασθαι νύμφην, καὶ πρὸς τοὺς θαλάμους τῷ βασιλεῖ συνεισαγαγεῖν. Βάδιζε τοῖνον τὴν στενὴν ταύτην καὶ τεθλιμμένην, ἕως διὰ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἐν εὐρυχώρῳ στήσῃ τοὺς πόδας σου. Ἐπεὶ καὶ δίκαιον ὦ τέκνον, οὐ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ ἴμιον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, εἴπερ οἶόν τε καὶ τοῦτο, δι' ἐκείνον ἀποθανεῖν. Εἰ γὰρ Δεσπότης ὢν ἐκεῖνος ἀπέθανε δι' ἡμᾶς, πῶς οὐ χρὴ δύλου δόνατος ἡμᾶς τὸν ἐκείνου προθύμως μιμησασθαι θάνατον; Ἄλλως τε δὲ οὐδὲ θάνατος, ὦ μέλος ἐμὸν, ἢ διὰ Χριστὸν τελευτῆ, ἀλλ' εὐφροσύνη, χαρὰ, ἡδονή, λαμπρότης, ὡραιότης, φῶς, πολὺ τοῦ φωτός τούτου γλυκύτερόν τε καὶ ὡραιότερον. Πάντα ἄφθαρτα, πάντα βέβαια, πάντα μόνιμα, διηνεκῆ πάντα, καὶ οὐδέποτε λήγοντα. Μὴ δὲ, ὦ σπλάγγχον ἐμὸν πρὸς τὸ αὐστηρὸν ἀποβλέψῃς τῶν τυράννων, καὶ τὸ δριμύ τῶν κολάσεων· αὐτὸς γάρ σοι Χριστὸς ὁ νυμφίος ὁ σὸς παραστήσεται, τὰς δόνας ἐπικουφίλων καὶ τῶν ἀναγκῶν ἐξαιρούμενος. Εἰ δὲ καὶ μικρὸν σε συγχωρήσει κακοπαθῆσαι, ὥστε σου τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάσασθαι· ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἐγκαταλείψει καὶ περιόψεται· ἀλλ' ἔτι σου καμνούσης, σθεσθήσεται μὲν ἡ δριμύτης τῶν ἀλγεινῶν, ἀναστελεῖ δὲ σοι παράκλησις καὶ φῶς καὶ ζωὴ σε περιστελεῖ, καὶ ἡ δόξα Κυρίου κυκλώσει σε. Πρὸς ταῦτα ἡ παρθένος, Εὐχῆς ἔργον, ὦ μητὲρ, ἔφη, καὶ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς τε καὶ συμμάχιας τὸ μὴ πρὸς τοσαύτην ὀμότητα τυράννων καὶ μνητῶν ἀπαγορευσαί. « Τὸ μὲν γὰρ Πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής· » ἀλλὰ δεήθητι τοῦ κοινῶ Δεσπότη, καὶ ἰκτέουσιν αὐτὸν ὅπως ἐξαποστελεῖ μοι δύναμιν ἐξ ὕψους, δι' ἧς ἀντικαταστήναι δύνησομαι πρὸς οὕτω κακῶν βαρυτάτην ἐπαγωγὴν· καὶ σπουδάσω, μητὲρ ἐμὴ, τῇ ἐκείνου δυναστείᾳ κραταιουμένη, διὰ τέλους σοὶ ἑτηρήσει τὰς ὑποθήκας, καὶ οὐδεμίαν τούτων ὀλιγωρήσω ἢ ἐπιλήσομαι.

Δ'. Ταῦτα τῆς παρθένου δεξιούσης, καὶ οὕτω γλυκείας τῇ διδασκάλῳ ποιουμένης καὶ ποθεινὰς τὰς ἐπαγγελίας, ἐπιπεσόντες ἀθρόον οἱ στρατιῶται, καὶ καθάπερ ἀρνίον τῆς μητρὸς αὐτῆν ἀποσπᾶσαντες, κλοῖόν τε σιδηροῦν περιβάλλουσι, καὶ χαι-

A januis, maximo impetu ingressi, nominatim quærebant Anastasiam.

III. Ejus autem magistra Sophia cum repentinam illam aspexisset irruptionem, et causam non ignorasset, sed rem statim, ut erat, conjecisset, a militibus postulavit hanc gratiam, ut parum exspectarent. Quæ cum lacrymans accepisset Anastasiam, et eam statuisset ex adverso aræ, secreto, et Deum testem adhibens eorum, quæ dicebat: Ego quidem, inquit, o jucundissima filia, cum te puellam accipissem, nihil a primo die ad hoc usque tempus prætermisi pro viribus, quod pertineret ad te instituendam in iis, quæ ad Deum pertinent. Tu autem cum jam perveneris ad ætatem plenitudinis Christi, vade ad ipsum exsultans. Te enim hodie despondeo, et offero, et trado. Ecce jam est paratus thalamus, et qui te vocal, est verax: et adsunt nuntii gaudii, ut te accipiant Christi sponsam, et deducant ad Regem in superna tabernacula. Vade ergo per hanc arctam et angustam viam, donec per martyrium pro ipso susceptum, in latitudine statuat pedes tuos. Nam justum est, o filia, non solum pro Christo pati, sed etiam sæpe, si hoc fieri posset, mori propter illum. Si enim, cum esset Dominus, mortuus est propter nos, quomodo non oportet nos, cum simus servi, prompto et alacri animo imitari illius mortem? Verum nec mors quidem est, o filia, propter Christum decessus, sed lætitia, gaudium, voluptas, splendor, pulchritudo, lux longe hac luce dulcior et pulchrior. Omnia illie ab interitu libera, omnia firma ac stabilia, omnia perpetua et nunquam desinentia. Ne aspexeris, o filia mea, ad acerbiteriam tyrannorum, et gravitatem suppliciorum. Ipse enim Christus sponsus tuus tibi aderit, dolores allevans, et eripiens a necessitatibus. Quod si etiam concesserit, ut tu malorum aliquid perpetiaris, quo tuam tolerantiam efficiat tuæ fidei probationem, at non in finem deseret et despiciet, sed te adhuc laborante, exstinguetur quidem dolorum acerbitas: exoriatur autem tibi consolatio et lux: et vita te amiciet, et gloria circumdabit. Ad hæc virgo: Optandum quidem est, inquit, o mater, et orandum ut quod a divino proficiscatur auxilio, ne ad tantam tyrannorum crudelitatem et insaniam deficiam. « Nam spiritus quidem est promptus, caro autem infirma¹: » sed roga communem Dominum, et ei supplica, ut mittat ad me virtutem ex alto, per quam potero resistere tam gravibus, quæ infliguntur, malis: et studebo, mater mea, illius confirmata virtute, tua monita perpetuo conservare, neque ullum eorum negligam, aut ejus obliviscar.

IV. Cum hæc virgo diceret, et magistræ tam dulcia et jucunda faceret promissa, irruerunt repente milites, et eam tanquam agnam a matre avellentes, imponunt ei ferreum collare, et lætam adduunt ad præsidem. Illa autem ei stans ex

¹ Matth. xxvi, 41.

adverso, mente multo magis Christo astabat suo sponso, et toto animi intuitu ad eum aspiciebat et in ejus speciem et pulchritudinem defigebat oculos intelligentiæ. Atque stupebant quidem quotquot aderant, et corporis ejus pulchritudinem, ejusque moderationem et vultus dignitatem. Probus autem eam primum rogavit quod esset ei nomen. Martyr autem; Vocor, inquit, Anastasia. Deus enim me fecit surgere, ut te, et patrem tuum hodie pudore afficiam. Probus vero videns virginem in principio tam asperè respondisse, statuit eam aggredi blanditiis, et sic mollire asperitatem illius et duritiem, nesciens qualem frangere animum, et qualem circa fidem adamantem putaret se posse conterere. Dicebat itaque: Tibi consulo, o filia, ut ea eligas, quæ sunt tibi utilia, et magnis diis te adjungas, et eis una nobiscum sacrifices. Sic enim viro quidem jungeris matrimonio, cujus erit in civitate maxima auctoritas, addentur autem tibi quoque pecuniæ, aurum, argentum, vestes, multitudo mancipiorum, erisque splendida et insignis. Apud te ergo considera, id consilii capiens, quod et tuæ conveniat pulchritudini, et animi nobilitati, neque velis iræ nostræ facere periculum, nec discere quantum sit malum impietas. Ego enim tuæ pulchritudinis, tanquam eodem ortus sanguine, et tuus pater secundum carnem (deos testor), curam gerens, suggero quæ sunt profutura. Quod si tu his non parueris, neque meis cesseris suasionibus, necesse erit ut meam deinceps tantam experiaris sævitiam, quanta nunc benignitate frueris et mansuetudine: quo tempore et si ducaris pœnitentia, nihil fortasse tibi proderit.

νην, μηδὲ ταῖς ἐμαῖς ἠπίως εἴκουσαν παραινέσεσιν, ἀνάγκη λοιπὸν τσαύτης μου πειραθῆναι τῆς ἀπηνειίας καὶ ἀγριότητος, ὅσης νῦν ἀπολαύεις εὐμενείας καὶ ἡμερότητας, ὅταν καὶ μεταμελομένη τάχα μηδὲν ἦ σοι τῆς μεταμελείας ἀπόνασθαι.

V. His verbis auditis, martyr statim est recordata maternas sapientis suæ magistræ admonitionum, et statim respondens: Mihi quidem, inquit, o judex, et sponsus, et divitiæ, et vita est Christus: mors autem propter ipsum subeunda, est mihi vita longe pretiosior, propter quem non aurum, non argentum, non aliquid aliud ex iis, quæ sunt in terra jucunda, mihi jucundum fuit existimatum; illum enim solum, illiusque consuetudinem magnifacio, qua sum fructura. Ignis autem et ensis, et ferrum, et membrorum abscissiones, et plagæ, et flagella, et si quid aliud a vobis excogitatum fuit ad cruciatum, ea sunt mihi voluptates potius, quam tormenta, in illum solum defigenti oculos, et non ea solum pati pro illo cupienti, sed etiam, si fieri posset, mori milies. Ne simulès ergo te misereri speciei mei corporis, quæ flaccessit non minus, quam flores agri: sed fac potius id, quod est in tua potestate, aut situm est in morum tuorum crudelitate. Nam ego quidem ligneos aut lapideos deos nunquam coluerim. His ad iram martyr incitat præsidem. Et primum quidem plagas ejus genis infligit. Deinde etiam dirumpit tunicam, illam pul-

Α ρουσαν ἄγουσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Ἡ δὲ κατὰ πρόσωπον ἐκείνου στάσα, καὶ αὐτῷ παρεστάναι δοκοῦσα πολὺ μᾶλλον τῇ διανοίᾳ Χριστῷ τῷ ἑαυτῆς νυμφίῳ παρίστατο, καὶ ὄλεθ τῷ τῆς ψυχῆς βλέμματι πρὸς αὐτὸν ἐώρα, καὶ τῷ κάλλει τούτου καὶ τῇ ὠραιότητι, νοερῶς ἦν ἀτενίζουσα. Πάντας μὲν οὖν ἐκπληξίς εἶχε τοὺς παρόντας ἐπὶ τε τῇ τοῦ σώματος αὐτῆς ὄρᾳ, καὶ τῷ εὐκόσμῳ τοῦ παραστήματος. Ὁ δὲ Πρόβος, Τί σοι ὄνομα; πρῶτον αὐτὴν ἤρετο. Καὶ ἡ μάρτυς, Ἀναστασία καλοῦμαι, φησί. Καὶ γὰρ ἀνέστησέ με ὁ Κύριος, ὥστε καὶ σὲ τήμερον, καὶ πατέρα τὸν σὸν, ὅς ἐστιν ὁ πονηρὸς, καταισχυῖναι, Ὁ γοῦν Πρόβος, οὕτω τραχείας ἰδὼν παρὰ τὴν ἀρχὴν δεδωκυῖαν τὴν παρθένον τὰς ἀποκρίσεις, ἔγνω θωπεύειν αὐτὴν ὑπελθεῖν, καὶ ταύτη τὸ πικρὸν ἐκείνου καταμαλάξαι καὶ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομόν, οὐκ εἰδὼς ὅταν ὑποχαυνῶσαι ψυχὴν, οἴου παράψασθαι περὶ τὴν πίστιν ἀδάμαντος ἦτο. Ἀμέλει, καὶ πείσθητί μοι, συμβουλεύω σοι, θύγατερ, ἔλεγε, τὰ λυσιατελῆ σαυτῇ προελέσθαι, θεοῖς τε τοῖς μεγάλοις συνθέσθαι, καὶ κοινωνὸς ἡμῖν τῆς αὐτῶν καταστήναι θυσίας. Οὕτω γὰρ ἀνδρὶ μὲν ἐνὶ συναρμοσθῆσθαι τῶν ἀξιώματος παρὰ τῇ πόλει τοῦ μεγίστου ἡξιωμένων· προστεθῆσθαι δὲ σοι καὶ χρήματα, χρυσὸς, ἀργυρὸς, ἐσθῆτες, ἀνδραπόδων πληθὺς, καὶ λαμπρὰ γενήθη ταχὺ καὶ περιδοξος. Σκέψαι τοιγαροῦν παρὰ σαυτῆς, κατὰ ἄλλα τῇ τε τῆς ὄψεως ὄρᾳ καὶ τῇ τῆς ψυχῆς εὐγενείᾳ βουλευσαμένη, μηδὲ θελήσης ἐλθεῖν εἰς πείραν ἡμετέρας ἀγανακτήσεως, μηδὲ οἷον κακὸν μαθεῖν ἢ ἀσέβεια. Ἐγὼ γάρ σου τοῦ κάλλους, ὡς αἵματος, ἴττωσαν οἱ θεοί, κοινωνὸς, καὶ πατήρ κατὰ σάρκα κηδόμενος, ὑποτίθημι τὰ συνοίσοντα. Εἰ δὲ μὴ καὶ σὺ πρὸς ταῦτα παράσχης ἑαυτὴν πειθομένην, ἀνάγκη λοιπὸν τσαύτης μου πειραθῆναι τῆς ἀπηνειίας καὶ ἀγριότητος, ὅσης νῦν ἀπολαύεις εὐμενείας καὶ ἡμερότητας, ὅταν καὶ μεταμελομένη τάχα μηδὲν ἦ

Ε'. Τούτων ἡ μάρτυς ἀκούσασα τῶν βῆμάτων, εἰς ἀνάμνησιν εὐθὺς τῶν μετρικῶν ἐκείνων τῆς σοφῆς διδασκάλου Σοφίας παραινέσεων ἤρχετο· καὶ ἡρέμα ὑπολαδοῦσα, Ἐμοί, φησί, δικαστῆ, καὶ νυμφίος, καὶ πλοῦτος, καὶ ζωὴ ὁ Χριστός· ὁ δὲ δι' αὐτὸν θάνατος πολλῶν μοι καὶ τῆς ζωῆς τιμιώτερος· δι' ὃν οὐ χρυσοῦ, οὐκ ἀργύριον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐπὶ γῆς ἡδέων ἡδύ μοι νενόμισται, πλὴν ἐκείνου μόνου, καὶ τῆς ἐκείνου συνουσίας καὶ ἀπολαύσεως. Πῦρ δὲ καὶ ξίφος καὶ σίδηρος, καὶ μελῶν ἔκτομαί, καὶ πληγαὶ καὶ μάστιγες, καὶ εἴ τι ἄλλο παρ' ὁμῶν εἰς τιμωρίαν ἐπιενόηται, ἡδοναί μοι μᾶλλον, οὐ βίασανοί, πρὸς ἐκεῖνον ἀτενὲς ἐνορώσῃ· καὶ μὴ τοιαῦτα μόνον ὑπὲρ ἐκείνου παθεῖν, ἀλλ' εἴπερ οἶόν τε, καὶ μυριάκις ἀποθανεῖν γλιγομένην. Μὴ τοίνυν τὴν ἐν ἐμοί τοῦ σώματος ὄραν ἔλασιν ὑποκρίνου ἴσα καὶ ἀγροῦ ἄνθεσι μαραινόμενῃν· ἀλλὰ ποιεὶ τὸ τῇ ἐξουσίᾳ σου μᾶλλον ἢ τῇ τῶν τρέπων ὠμόττητι πρσιτάμενον. Ὡς ἐγώ γε ξυλίνοις ἢ λιθίνοις θεοῖς σέβας οὐκ ἂν προσενέγκοιμι. Τούτοις εἰς ὄργην ἡ μάρτυς ἀνάπτει τὸν ἡγεμόνα. Καὶ πρῶτα μὲν αὐτῇ πληγὰς κατὰ τῶν παρειῶν ἐπιτίθει· ἔπειτα καὶ τὸν χιτῶνα διαβρήγγυει, καὶ γυμνὸν ὄλον τὸ καὶ ἀγγέλοις

αἰδέσιμον ἐκείνο κάλλος παραστησάμενος χωρὶς τινὸς παραπετάσματος ἢ περιβλήματος, ἵνα καὶ πλεοναῖσχονη παρθένον, οὕτω θορύβων ἀγῆθη καὶ ἀνδρῶν ὄψεως, τοῦ θαλάμου πλεον καὶ τῆς ἡσυχίας εἰδύσαν οὐδὲν, Οὕτω σοι, φησί, προσῆκον ὑπὸ τοσοῦτοις ἀσκημονεῖν ἀνδρῶν ὄμμασιν. Ἀλλὰ τῆς κατεχούσης τε ταύτης ἀπονοίας ἀνενεγεκοῦσα, πρόσελθε τῇ τῶν θεῶν εὐμενεῖα· καὶ μὴ κάλλος τοσοῦτον ἰδεῖν ἐβελήσιας ἀπανθοῦν ἀθλίως πρὸ τῆς ὥρας καὶ μαραινόμενον. Οὐδέεις γὰρ ἀπειθοῦσαν τῶν ἐμῶν σε δύναται ἂν ἐξελεῖσθαι χειρῶν· ἀλλ' εἰς λεπτά σε κατατεμῶν, εὖ ἴσθι, βρῶμα θηρῶν ἀγροῖς προθήσομαι.

ζ. Καὶ ἡ μάρτυς, ἐμοί, φησὶν, ὦ ἡγεμῶν, οὐκ ἀσχημοσύνη τῶν ἱματίων τοῦτων ἐστὶν ἡ γύμνωσις· ἀλλὰ καλλωπισμὸς λαμπρότατός τε καὶ εὐπρεπέστατος. Τὸν γὰρ παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδυσάμενη τὸν κινῶν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ ἐνδύσομαι. Οὐκ ἐμὲ τοίνυν ἐν τοῦτοις, ἀλλὰ σὲ μάλλον ἐγκαλύπτουσαί χρεῖ, ἥτις ὡς ἱμάτιον τὴν ἀσέβειαν ἐνεδύσω, καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατά σου, καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις σοῦ. Μεταξὺ δὲ καὶ θερμότερω ληφθεῖσα τῇ τῆς ἀθλήσεως ἔρωτι, καὶ δεδοικυῖα μήποτε, κατμαλακισθεῖς ὁ ἡγεμῶν, ἀποκλείσει περὶ μέσους ἤδη τοὺς ἀγῶνας αὐτῇ τοῦ μαρτυρίου τὸ στάδιον, προσεῖθαι καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὡμότατε δικαστῶν, θάνατον ἐπαγαγεῖν ἀπειλεῖς· πρὸς τοῦτό σοι παραινέσομαι· τοῦτο γὰρ μοι τὸ ἀτεχνῶς εὐκταϊότατόν τε καὶ ποθεινότατον. Εἰ δὲ καὶ εἰς μέλη με κατατέμοις, καὶ γλῶτταν ἐκκόψεις, καὶ ἀδόντας καὶ χεῖρας, καὶ ὀνυχας, τότε με τὰ μείζω μάλλον εὐεργετήσεις, Ὁφείλω γὰρ ὅλην ἐμαυτὴν τῇ Δημιουργῇ· καὶ τοῦτό μοι ἔφασιν αἰεὶ, ὅπως ἂν ἐν πᾶσι δοξασθῇ τοῖς ἐμοῖς μέλεσι, καὶ παραστήσω τῇ αὐτοῦ βήματι πάντα μου τὰ μέλη τῇ κόσμῳ τῆς ὁμολογίας καλλωπιζόμενα. Τοῦτοις Ἀναστασία καταπλήττει τὸν δικαστὴν καὶ τὸ θέατρον. Καὶ τὰς παραινέσεις ἐκεῖνος ἀφείλε, ἐπὶ τὰς κολάσεις ἐχώρει. Καὶ πρῶτα μὲν πρηνῇ ταύτην ἐκ τεσσάρων διαταθεῖσαν, καὶ τισὶ προσδεθεῖσαν πάλοις κατὰ γῆς πεπηγμένοις, κελεύει μετεωρίζεσθαι, καὶ κάτωθεν μὲν πῦρ ἐλαίῳ καὶ πίσσῃ, καὶ θείῳ, καὶ κληματίσι σφοδρῶς ἀναπτόμενον, τοῖς σπλάγχθοις αὐτῆς ὑποστρώνυσθαι· τριχῇ δὲ πάλιν ἄνωθεν ἐκ μᾶς ῥάβδων καταφορᾶς τὸν νῶτον αἰκίζεσθαι. Ἐῖχε μὲν πρόσταγμα.

ζ'. Πασχούσης δὲ αὐτῆς τοῦτον ἐπὶ πολὺ τὸν τρόπον, καὶ τοῦ μὲν νώτου ταῖς μαστιξίν ἄνωθεν διακαιομένου, τῶν δὲ σπλάγχθων κάτωθεν ὑποκαιομένων, καὶ τῶν φλεβῶν εἰς τέφραν λεπτυνομένων, καὶ πηγνυμένου καὶ ἀναλισκομένου τοῦ αἵματος, κολάσεως ὀξείας ὀδύνας οὕτω καὶ ἀκοαῖς ἐμποιοῦσης, ἡ μάρτυς (ὡ ψυχῆς γενναίας ὄντως διὰ Χριστὸν, καὶ ἀναγκῶν ὑψηλοτέρας τῆς φύσεως!) εὐχῇ μόνῃ καὶ Θεῷ προσανεῖχε· καὶ τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτὸν ὑπομιμνήσκουσα θαυμασιῶν (ἤσκητο γὰρ ἀκριβῶς καὶ τὴν τῶν θείων Γραφῶν σύνεσιν) ὁλὰ τινι δρόσῳ τῇ προσευχῇ τὸ πῦρ ἐκείνο τῶν ἀλγυδόνων ἐσβέννυεν. Ἐφ' οἷς ὁ θῆρ

A chritudinem, quæ vel ipsis erat angelis reverenda, totam nudam ostensurus, absque ullo velo, aut operculo, ut vel majori pudore afficeret virginem, quæ turbæ et hominum oculis non erat assueta, ut quæ præter thalamum et quietem nihil noverat: Sic, inquit, oportet te tanta affici turpitudine et dedecore ante omnium oculos. Sed resipiscens ab ea, quæ te tenet, amentia, ad deorum accede benignitatem: nec velis videre tantam pulchritudinem misere ante tempus efflorescentem, et marcescentem. Nemo enim te, si non pareas, potuerit a meis manibus eripere: sed te minutatim dissectam, feris agrestibus apponam exedendam. Hoc velim sit tibi persuasum.

VI. Martyr autem: Mihi, inquit, o præses, non est turpitudine aut dedecus, esse nudatam vestibus: sed maximus potius ornatus et elegantissimus. Nam veteri homine exuta, novum induam in justitia et veritate. Non me ergo, sed te potius oportet propter hæc erubescere, quod, tanquam vestem, indueris impietatem, et ingressa sit tanquam aqua tua viscera, et sit tanquam oleum in tuis ossibus. Interea autem capta vehementiori amore decertationis, et timens, ne præses emollitus, jam in medio certamine eam excluderet a stadio, hæc quoque adjecit: Crudelissime judicem, minaris te mortem mihi esse allaturum: ad hoc sum tibi præsto: hoc enim est mihi plane optandum. Quod si etiam me in membra dissecueris, et linguam amputaveris, et dentes, manus et unguæ, tunc me afficies majori beneficio. Me enim totam, quantumcunque sum, debeo Creatori: et hoc mihi semper est in votis, ut ipse glorificetur in omnibus meis membris, et sistam ante ejus tribunal omnia mea membra nitentia ornatu confessionis. His Anastasia obstupescit toto cum theatro judicem. Qui missis adhortationibus processit ad supplicia. Et primum quidem eam pronam a quatuor viris extensam, et quibusdam palis humi fixis alligatam, jubet tolli sublimem, et inferne quidem ignem oleo, et pice, et sulfure, et sarmentis vehementer accensum, ejus subterni visceribus: a tribus autem rursus desuper hominibus simul uno impetu ejus dorsum virgis cædi. Hæc quidem sic se habebant: et executioni mandatum fuit, quod jussit præses.

οὕτω ταῦτα, καὶ εἰς ἔργον ἐξέβαινε κῆ ἡγεμόνι τὸ

D VII. Cum ea ergo diu sic pateretur, et dorsum quidem flagellis desuper laceraretur, viscera autem inferne conflagrarent, et venæ minnerentur in cinerem, et concreceret ac consumeretur sanguis supplicio, vel ipsis auribus gravem afferente dolorem, martyr (o vere generosum propter Christum animum, et superiorem naturæ necessitatibus) solis precibus et Deo erat intenta: et quæ sunt a sæculo admirabilia, in memoriam et os redigens (erat enim valde exercitata etiam in intelligentia divinarum Scripturarum) oratione, veluti quodam rore, exstinguebat illum ignem dolorum. Quamobrem de-

fessa illa bellua in hoc genere supplicii, eam jubet extendi super rotam. Et fuit quidem jussus statim mandatus executioni, et rota accepit virginem, insignis cruciatus, et malorum successio, quæ secundis contendebat obscurare priora. Deinde cum illa per quamdam verteretur machinam, ossa quidem confringebantur, nervi autem et musculi extendebantur, et tota (proh dolor!) forma corporis excedebat a compage naturali. Illa autem eum rursus invocabat, qui ejus exaudiebat orationem, et poterat eam defendere in tempore afflictionis, et eripere a manu inimicorum, dicens: Deus deorum, Deus virtutum, Deus salutis meæ, a quo est patientia mea, in quo confidit anima mea, turris fortitudinis meæ, et refugium meum, ipse da nunc quoque auxilium ex afflictione. Deus, qui accingis me virtute: Deus, Deus meus, ne elongeris a me, « quoniam defecit in dolore vita mea²; » quoniam terræ adhæsit venter meus, et ossa mea tanquam gremium aruerunt.

VIII. Pæc precata (o celerem visitationem! o velocissimum eventum!) statim quidem relaxatur a gravi illa machina, ne plagæ quidem, nec ignis vestigium ostendens in corpore. Quod quidem cum deberet obstupescere iudicem, et discutere nubem impietatis, quæ eum detinebat, ille ne minimum quidem potuit intueri ad eam, quæ illa fecerat miracula, virtutem, neque cor ad eam convertere: sed erat adhuc crassus et stultus, et adhuc implicatus illa ebrietate incredulitatis, et insaniam ac caliginem. Cum eam igitur rursus in lignum sustulisset, ferreis ipsam unguibus laniat crudelissime. Illa autem rursus ad Deum tollit oculos: et statim fuit tantum adeptæ auxilium, ut cum defessi essent satellites a continuo labore, ea affecta fuerit perinde ac quæ nullum dolorem sentiret penitus. Propter quæ præses in summam adductus dubitationem, cum nesciret quid ageret, et gestum, et habitum subinde mutabat, e sede frequenter exsilliebat, nec ipse se poterat amplius continere, nec manere in eo, quo par est, ordine et moderatione.

IX. Cum autem propter dubitationem a se adeo discessisset, et fureret, ei etiam tale quid suggerit, qui cum eo seorsum loquebatur, diabolus: et jubet martyri ubera amputari novacula. Res est autem gravissima mamillarum amputatio, et quæ potest afferre acerbissimos dolores, maxime cum cor sit situm in ea parte. Sed martyr, quæ vehementiori affectione amoris in Christum tenebatur, id quod est minus, contemnebat. Tyrannus autem rursus insignem fortitudinem contendens superare immodicis suppliciis, ei evellit ipsos ungues. Sed illa, tanquam nullum doloris habens sensum, adhuc vehementius Deo agebat gratias, quod digna esset habita, quæ fieret ei conformis, et socia perpersionum. Porro

² Psal. xxx, 11.

Α ἐκεῖνος, ἀπαγορεύσας, αὐθις αὐτὴν ἐπὶ τροχοῦ ταθῆναι διακελεύεται. Καὶ ἡ μὲν πρόσταξις εὐθὺς ἔργον ἦν· καὶ ὁ τροχὸς τὴν γενναίαν ἐδέχετο, ἑτέρα τιμωρίας ὑπερβολὴ καὶ διαδοχὴ κακῶν ἀποκρύψαι τὰ πρότερα τοῖς δευτέροις φιλονεικοῦσα. Ἔϊτα διὰ τινος ἐκείνου μηχανῆς στρεφόμενου ὁστᾶ μὲν τῆ μάρτυρ: συνεθλῶντο, νεῦρα δὲ καὶ μῦες ἐταίνοντο, καὶ πᾶσα, φεῦ! ἡ τοῦ σώματος πλάσις τῆς φυσικῆς ἐξίστατο ἀρμονίας. Ἦ δὲ τὸν εἰσακούοντα προσευχῆς αὐτῆς, καὶ ὑπερασπίσαι αὐτῆς ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ἐξελεῖσθαι δυνάμενον· πάλιν ἐπεκαλεῖτο, Θεὲ θεων, λέγουσα, ὁ Θεὸς δυνάμεων, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, παρ' οὗ ἡ ὑπομονὴ μου, ἐφ' ὅν πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου, ὁ πύργος τῆς ἰσχύος μου καὶ ἡ καταφυγὴ μου, αὐτὸς δὸς καὶ νῦν βοήθειαν ἐκ θλίψεως· ὁ Θεὸς ὁ περιζωνῶν με δύνάμειν· ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου. Καὶ μὴ μακρόν τις ἀπ' ἐμοῦ, « ὅτι ἐξέλιπεν ἐν δόλῳ ἡ ζωὴ μου. » Ὅτι ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστήρ μου, καὶ τὰ ὁστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν.

Ἦ. Ταῦτα προσευξαμένη (ὡ ταχεῖας ἐπισκοπῆς! ὡ δρυάτης ἐκδόσεως!) ἀνίσταται μὲν εὐθὺς ἐκείνου τοῦ χαλεποῦ μηχανήματος, μηδὲ πληγῆς ἴχνος τῷ σώματι, μηδὲ πυρὸς ἐπιφαίνουσα. Ὅπερ δένον καταπλαγῆναι τὸν δικαστὴν, καὶ τὸ κατέχον αὐτὸν τῆς ἀσεβείας ἀποσεῖσασθαι νέφος, ὁ δὲ οὐ διαβλήψαι μικρὸν πρὸς τὴν θαυματοργούσαν τὰ τοιαῦτα δύνάμειν ἴσχυσεν, οὐδὲ ἐπιστρέψαι καρδίαν ἐπ' αὐτήν· ἀλλ' ἔτι παχὺς ἦν καὶ ἠλίθιος, ἔτι τὴν μέθην ἐκείνην τῆς ἀπιστίας, καὶ τὴν μανίαν καὶ τὴν ἀγλὴν περιρικείμενος. Καὶ πάλιν αὐτὴν ἐπὶ ξύλου μετεωρίσας, σιδηροῖς δυοξίν ὠμότατα καταξάιναι. Ἦ δὲ πρὸς ἐκεῖνον ἀρῆι καὶ πάλιν τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν ἐκ θανάτου, καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐκ χειρὸς σιδήρου ρυόμενον (Ἥσαιας ὁ μέγας φησί), καὶ παραχρῆμα τοσαύτης ἐκείθεν ἀπέλαυσε τῆς ῥοπῆς τε καὶ βοήθειας, ὥστε καὶ τῶν δημίων ὑπὸ τῆς τῶν βασάνων συνεχείας ἀτονησάντων, αὐτὴ καθάπερ οὐδὲν ὀδυνωμένη διέκειτο. Ἐφ' οἷς, ὁ ἡγεμὼν ἀπορούμενος, καὶ μὴ ἔχων ὁ τι καὶ δράσειεν, ἐξεφέρετό τε τοῦ σχήματος, καὶ ἀνέθορε συνεχῶς ἐκ τοῦ θρόνου, καὶ οὐκ ἔτι καθεκτός ἦν αὐτὸς ἑαυτοῦ, οὐδ' ἐν τάξει καὶ θεσμῷ τῷ προσήκοντι μένειν ἠδύνατο.

Θ'. Οὕτω δὲ αὐτῷ παρακεκινημένως ἐξ ἀπορίας καὶ μανικῶς ἔκοντι ὑποβάλλει τι καὶ τοιοῦτον συλλυγῶν αὐτῷ κατὰ μόναν διὰ βολος· καὶ ξυρῶ τῆ μάρτυρι τοὺς μαστοὺς ἐκκοπῆναι διακελεύεται. Χαλεπὸν δὲ ἄρα μαστῶν ἀποκοπὴ, καὶ δριμυτάτας ἔγαν ὀδύνας ἐπιτρέβειν δυνάμενον κατὰ τοῦτο μάλιστα τὸ μέρος τῆς καρδίας καθιδρῦμένης. Ἄλλ' ἡ μάρτυρ, σφοδρτέρῳ πάθει κατεχομένη τοῦ εἰς Χριστὸν ἔρωτος, τοῦ ἐλάττονος κατεφρόνει. Ὁ τύραννος δὲ πάλιν ὑπερβολὴν καρτερίας ὑπερβολὴ νικῆσαι φιλονεικῶν τῶν κολάσεων, καὶ τοὺς αὐτῆς ἐκσπᾶ δυνάσας. Ἦ δὲ, ὡπερ οὐδεμίαν δεχομένη τῶν ἀλγινῶν αἰσθησιν, θερμότερον ἔτι μάλλον ἠύχαρστει Χριστῷ, ὅτι καὶ σύμμορφος αὐτῷ γενέσθαι, καὶ κοινωνὸς τῶν παθη-

μάτων ἤξίλωτο. Ἐνυβριζε δὲ καὶ εἰς τοὺς τυράννου θεοὺς, σκότος αὐτοὺς καὶ πλάνην, καὶ δαίμονας, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς ἀπώλειαν φέρει ψυχῆς ὀνομάζουσα. Ὡν ἐκεῖνος ἀκούειν οὐκ ἀνεχόμενος, ἐπεὶ καὶ τὸ γλυκὺ πᾶσι φῶς ἀφθαλμῶ νοσοῦντι πολέμιον, ἀποτμηθῆναι μέσσην αὐτῷ κελεύειν τὴν γλῶτταν ἐλκυσθεῖσαν τοῦ φάρυγγος, ἐκκρουσθῆναι δὲ σὺν αὐτῇ καὶ τοὺς ὀδόντας· καὶ τοιαύτας ἀμοιβὰς ὁ ἀνόητος στόματος ἀποδίδωσιν ἐλευθέρου. Ἀλλὰ τῶν μὲν ὀδόντων αὐτὴν ἀποστρεῖ καὶ τῆς γλῶττης, τῆς παρῆρησίας δὲ ἢ τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἔτι. Ἀλλὰ μηδὲν ἐνδόσιμον, μηδὲ μαλακὸν ὑποστᾶσα, τοσοῦτῃ τὴν τομὴν ἀνβάλετο ὅσῃ τελευταίαν τῷ Θεῷ μετὰ τοῦ τῆς φωνῆς καὶ σιωπῶντων οἶδεν ἀκούειν ἐκεῖνος.

Γ. Εὐχαριστήσασα οὖν ἀξίως αὐτῷ, εἶτα καὶ δεξιῷ τέλει δεηθεῖσα καταλύσκει τὴν μαρτυρίαν, ἐξῆς δὲ καὶ περὶ τῶν ἀβρωστούντων καὶ αὐτῇ προσίεσθαι μελλόντων ἐντεύξεις ποιησαμένη, φωνῆς τε οὐρανῶσεν τῶν αἰτουμένων τὴν δόσιν ἐπιμαρτυρούσης ἀκούσασα, Δεῦρο, τῷ δημίῳ ποίει, φησί, τὰ προσεταγμένα· καὶ προτείνει γλῶσσαν ἢ μάρτυς, τὴν αἰετὰ θεῖα μελετώσαν καὶ φθειρομένην, καὶ σίδηρος αὐτῇ, οἶμοι! μέσση εὐθύς ἀποτεμένει. Ἐπειτα δὲ καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκρούεται, καὶ πηγὴ αἵματος αὐτῇ τὸ στόμα γίνεσθαι, ὅλην τῇ τοῦ Χριστιανοῦ νύμφῃ τὴν ἐσθῆτα διαφορίζασα, καὶ πορφύρας τιμίας ἀπάσης, καὶ βασιλικῆς ἀλουργίδος τιμιωτέραν ἐργασαμένη. Ὅπου καὶ μικρὸν ἐκλελοιπιῦσαν, ὕδωρ αἰτῆσαι λέγεται καὶ λαθεῖν. Ὁ δὲ παρασχὼν ἦν τις ἀνὴρ ὄνομα Κύριλλος, τοσοῦτον οὐ φανερός τὴν εὐσέβειαν, ὅσῃ μὴ τοιοῦτος τοῖς ἀσεβέσι νομίζεσθαι, τὰ δ' ἄλλα, τὴν τῆς ψυχῆς ἔξιν, φημί, καὶ δίοθεισιν πιστότατός τε καὶ εὐσεβέστατος. Ὅστις καὶ μενάλους μισθοὺς ψυχροῦ ποτηρίου ἀπολαμβάνει, καὶ πράγματος οὕτως εὐτελοῦς τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀνεῖται στέφανον. Μαθὼν γὰρ ὁ Πρόβος τὰ καθ' αὐτὸν, καὶ οὐ φύσεως ἀπλῶς ἐπικλασθεῖς συμπαιθεῖα, καὶ τῷ λαθεῖν τινα τούτων μελῶν ἐκείνων ἐκκοπῆς ἔλεον, ἀλλὰ κοινωνίᾳ πίστεως μᾶλλον, καὶ τῷ μὴ ἀνέχεσθαι οὕτως ὄρῃ ἐνδεῶ ὕδατος κοινῷ Δεσπότῳ δούλην γησιωτάτην, τῇ μάρτυρι τὸ ποτὸν ὀρέξειε, Δεσποτικὴν κἂν τούτῃ πληρῶν ἐντολῆν, ταῦτα περὶ τοῦ ἀνδρὸς πυθόμενος θάνατον αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. Ἐξῆς δὲ τὴν τελευταίαν καὶ κατὰ τῆς μάρτυρος δίδωσι ψῆφον, καὶ τὴν διὰ ξίφους αὐτῇ τελευτὴν κατακρίνει. Οὐ δὲ γενομένου καὶ πρὸ τοῦ ἄστεως τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς ἐκείνης ἀποτμηθείσης, τὸ σῶμα μὲν ἄχρι τινὸς ἀμελούμενον ἐβρίπτο, ἄψαυστον δὲ ὅμως καὶ πετεινοῖς οὐρανοῦ, καὶ γῆς θηρίοις τηρούμενον, καθάπερ, οἶμαι, τὰ ὑπὲρ τοῦ Δημιουργοῦ τούτων στίγματα καὶ τὰς ὕβρεις εὐλαδουμένους. Ἐπειτα δὲ τῇ καὶ παιδευσαμένη καὶ θρηψαμένη Σοφίᾳ Θεοῦ νεύμασι ἀποδίδεται παραδόξως εὐχῆς ἐκβάσεις ὄντως καὶ σπλάγχχνων μητρικῶν ἀνάπαυσις.

ΙΑ. Ἐπεὶ γὰρ ἡ παρθένος συλληφθεῖσα πρὸς τὸ μαρτύριον ἤγετο, ἤγωνεα μὲν ὑπὲρ αὐτῆς ἡ διδάσκαλος Σοφία, καὶ ἐδεδοίκει, καὶ ἔτρεψε, καθάπερ οὐκ ἐπ' ἐκείνη λοιπὸν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑαυτῆς μέλεισι

A autem deos quoque tyranni affliciebat contumelia, eos tenebras, errorem et dæmones, et si quid aliud fert ad animæ interitum, nominans. Quæ quidem ille audire non sustinens (quæ enim est omnibus jucunda lux, est inimica oculo ægrotanti) jubet mediam ei linguam excindi extractam a guttore : et pro ea aulem una quoque dentes excuti : et pro ore libero tales stultus reddit remunerationes. Ipsa vero nihil de sua remittens constantia, neque se molliter aut delicate gerens, tandiu sustulit amputationem, quandiu cum vocis instrumento posset ultimas Deo preces fundere.

ὄργανου καὶ τὴν προσευχὴν ἀποδύνα· ἤδει γὰρ ὅτι

X. Cum ei ergo, ut par erat, egisset gratias, et deinde rogasset ut bono fine terminaret martyrimum, deinceps autem pro iis quoque, qui ægrotant, ad eam accessuris intercessisset, et vocem e cælo audivisset, quæ confirmabat data fuisse, quæ petebat : Agedum, inquit carnifici, fac quæ sunt imperata : et linguam porrigit martyr, quæ divina semper me ditabatur, et loquebatur : et ferrum eam (proh dolor !) mediam excindit protinus. Deinde autem dentes quoque excutit : sitque ei os fons sanguinis, qui sponsæ Christi totam vestem effecit purpuream, atque adeo quavis regia purpura pretiosiorum. Quo tempore dicitur, cum parum defecisset, aquam petiisse, et accepisse. Qui autem præbuit, fuit vir quidam, Cyrillus nomine, cujus adeo non erat pietas manifesta, ut talis quidem putaretur ab impiis : alioqui autem, quod ad animæ attinet affectionem, fidelissimus, et in primis pius. Atque ille quidem magnam accipit mercedem pro poculo aquæ frigidæ, et re adeo vili emit coronam martyrii. Nam cum accepisset Probus, quod is non solum fractus naturæ misericordia, et quod misereretur membrorum illorum amputationis : sed potius propter fidei societatem, et quod non sustineret videre sic aqua indigentem communis Domini ancillam maxime germanam, martyri potum præbuisset, Dominicum in hoc implens mandatum, mortis ei affert supplicium. Deinde vero fert etiam ultimam in martyrem sententiam, et eam condemnat, ut vitam gladio finiat. Quod quidem cum factum esset, et ante civitatem sacrum illius caput fuisset amputatum, corpus quidem aliquandiu jacuit humi neglectum, intactum tamen, atque adeo a oculi et terræ avibus ac bestiis custoditum, ut quæ quodammodo revererentur, quæ pro illorum creatore acceperat stigmata et injurias. Deinde Sophiæ, quæ eam erudierat et educarat, Dei nutu admirabiliter redditur ejus plane effectus orationis, et requies maternorum viscerum.

XI. Cum enim virgo comprehensa duceretur ad martyrimum, pro ea quidem animo angebatur ejus magistra Sophia, timebatque et contremiscebat, tanquam non illa deinceps, sed ipsa in suis mem-

bris esset subitura martyrium : ne forte emollita, acciperet miserabile illud damnum coronarum. Ideoque prona humi jacens, in igne orationis et calidis lacrymarum fluxionibus, Deum rogabat, supplicabat, obsecrabat, ne superaretur martyr a suppliciiis. Postquam autem Anastasia jam pulcherrimum finem imposuit martyrio, et transit ad supernos thalamos, et ad firma illa ac stabilia, quæ desiderantur, bona, tunc accedens angelus Domini, magistram Sophiam a metu liberat et a curis, et, quod maxime optabat, et erat ei auditu longe jucundissimum, ejus auribus instillans renuntiat, nempe virginis consummationem. Præterea autem eam quoque deducit ad reliquias, et quod desiderabat consequi, et quemadmodum optabat videre, ei tradit reliquias tali ornamento confessionis, et tali amictu ornatas martyrii. Atque illa quidem statim circumfusa reliquiis, easque totas complectens, et unum quodque membrum valde exosculans, et præ gaudio ac desiderio calidas in eas effundens lacrymas, dicebat : Filia jucundissima, filia mihi charissima, filia, quam ego in exercitatione, in silentio, et in laboribus pulchre educavi, ago tibi gratias, quod materna præcepta non contempsisti, quod quæ pollicita fueras, observasti, et statuti Christo sponso tuo, vestimento virginitatis induta, variata stigmatibus martyrii, circumdata corona ex lapidibus pretiosis : et nunc habitas in loco tabernaculi admirabilis, in domo gloriæ Domini, ubi est habitatio lætantium. Propterea rogo te, chara filia et mater spiritualis (sic enim te invocare est mihi convenientius), esto mihi in hac brevi et caduca vita bona nutrix senectutis, et pro me ad æternam vitam transmigrante intercedas, communem mihi placans Dominum.

μητηρ (οὕτω γὰρ ἀνακαλεῖσθαι μοι μᾶλλον ἀρμοδιώτερον), γενοῦ μοι καὶ τῆς ἐπικαίρου ταύτης ζωῆς ἀγαθὴ γηροτρόφος καὶ πρὸς τὴν αἰδίων μεταφοιτώσῃ, μεσίτης ἅμα καὶ πρέσβις τὸν κρινὸν ἐμοὶ Δεσπότην ἰλεουμένη.

XII. Hæc illa filiorum amans, piaque ac religiosa anus, quæ sciebat, ita ut oportet filias parere et educare, cum dixisset martyri, et eam senilibus amplexa esset et composuisset manibus : egeret autem manu, quæ ei inserviret in transferendis reliquiis, ut quæ esset, sicut diximus, vetula, et ipsi potius esset opus manu et baculo : nullaque ipsi earum transportandarum suppeteret ratio, et ideo staret apud se ægre ferens, et animo anxia, repente duo quidam viri advenientes, et forma et moribus reverendi, sanctis manibus subjectis reliquiis, easque cum ipsa sublatis, prope urbem Romam splendide et honorifice deposuerunt, ad gloriam Dei Patris, et Domini nostri Jesu Christi, cum quo, et cum sancto Spiritu illi sit honor et potentia in sæcula sæculorum, Amen.

τὴν μαρτυρίαν ὑφίστασθαι μέλλουσα, μή ποτε, καταμαλακισθεῖσα, τὴν ἑλεεινὴν ἐκείνη ὑποστῆ τῶν στεφάνων ζημίαν, καὶ πρηγῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κειμένη, ἐν πυρὶ προσευχῆς καὶ θερμαῖς δακρύων ἐπιβροαῖς ἰδεῖτο τοῦ Θεοῦ, ἰκέτευεν, ἤντιβόλει, μὴ ἀπειλαῖς χειρωθῆναι, μὴ κολακαλαῖς ἐνδοῦναι, μὴ τιμωριῶν ἠττηθῆναι τὴν μάρτυρα. Ὡς δὲ τὸ κίλιστον ἐπέθηκεν ἤδη τέλος ἡ Ἀναστασία τῇ μαρτυρίῳ καὶ πρὸς τοὺς ἄνω διέβη θαλάμους, καὶ τὰς ἀκινήτους ἐκείνας παστάδας καὶ τὰ ποθοῦμενα ἀγαθὰ, τότε καὶ ἄγγελος παρεμβαλὼν, ἀπολύει τὴν διδάσκαλον Σοφίαν τοῦ φόβου καὶ τῶν φροντίδων, καὶ τὸ ποθεινὸν αὐτῇ καὶ ἡδιστὸν ἄκουσμα καὶ ἄφατον ὄντως γλυκύτητα τοῖς σπλάγγχνοις ἐναποστάζον, εὐκαταίως εὐαγγελίζεται, τῆς παρθένου

Β φημί τὴν τελειώσιν. Ἔτι δὲ καὶ ὁδηγὸς αὐτῇ πρὸς τὸ λειψάνον γίνεται, καὶ οὐ τυχεῖν ἐπόθει, καὶ ὡσπερ ἰδεῖν ἠύχετο, οὕτως αὐτῇ καὶ τὸ ποθοῦμενον ἀποδίδωσι, τοιοῦτῳ τῆς ὁμολογίας κόσμῳ, τοιαύτῃ τοῦ μαρτυρίου στολῇ σεμνυνόμενον. Ἐκείνη οὖν ὡς εἶχεν εὐθὺς τῷ λειψάνῳ περιχυθεῖσα, καὶ ὅλη ὄλη προσφύσα, καὶ σφοδρῶς ἕκαστον μέλος καταφιλοῦσα καὶ χαρᾶς ἐπ' αὐτοῖς καὶ πόθου δάκρυα θερμὰ χέουσα, Τέκνον, ἔλεγε, ποθεινὸν, τέκνον ἐμὸν πολυέραστον, τέκνον, ὅπερ ἐγὼ καλῶς ἀσκήσει καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ πόνοις ἀνεθρεψάμεν· εὐχαριστῶ σοι, ὅτι μητρικὰς ἐντολάς οὐ παρῆδες, οὐκ ἠθέτησας τὰς ἐπαγγελίας, οὐκ ἐφεύσω τὰς ὑποσχέσεις, οὐκ ἐπελάθου τῶν παραίνεσεων· ἀλλὰ παρέστης Χριστῷ τῷ νυμφίῳ σου, ἐν ἱματισμῷ τῆς παρθενίας

Γ περιβεβλημένη, τοῖς στίγμασι τοῦ μαρτυρίου πεποικιλμένη, στέφανον ἐκ λίθων τιμίῳν περικειμένη· καὶ νῦν οἰκτεῖς ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἐν οἴκῳ δόξης Κυρίου, ἐνθα εὐφραينوμένων ἡ κατοικία. Διὰ τοῦτό σου δέομαι, θύγατερ φίλη καὶ πνευματικῇ οὐτό σου δέομαι, θύγατερ φίλη καὶ πνευματικῇ

Δ Β'. Ταῦτα ἡ φιλόπαις ἐκείνη γραῦς καὶ φιλόθεος· καὶ ὠδίνειν ὡς χρῆ καὶ παιδαγωγεῖν εἰδυῖα τῇ μάρτυρι· εἰπούσα, καὶ χερσὶ πρεσβυτικαῖς τε καὶ γηραιαῖς αὐτὴν ἀγκαλισαμένη καὶ περιστάλασα, ἐπεὶ χεῖρὸς ἠπόρει τῇ μετακομιδῇ τοῦ λειψάνου διακονούσης, γηραιά, καθάπερ ἔφημεν, οὖσα, καὶ χεῖρὸς αὐτῇ μᾶλλον δεομένη καὶ βακτηρίας· ἐπεὶ τοίνυν οὕτως εἶχε περὶ τὴν μετακομιδὴν ἀμηχάνως, καὶ παρὰ τοῦτο εἰστήκει δυσχεραίνουσα καθ' ἑαυτὴν, καὶ ἀνιωμένη, ἄφνω δύο τινὲς ἐπιστάντες ἄνδρες καὶ τῷ εἶδος καὶ τὸν τρόπον αἰδέσιμοι, χεῖράς τε τῷ λειψάνῳ ὑποσχόντες δαίαις καὶ τοῦτο ἀνελάμβανοι σὺν αὐτῇ, ἐχόμενα τῆς πόλεως Ῥώμης λαμπρῶς τε καὶ φιλοτίμως κατέθεντο. Εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τιμῆ, κράτος σὺν ἁγίῳ Ἡνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MARTYΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΖΗΝΟΒΙΟΥ

ΚΑΙ ΖΗΝΟΒΙΑΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ ΑΥΤΟΥ

MARTYRIUM SANCTI MARTYRIS

ZENOBII

ET ZENOBIÆ EJUS SORORIS

(Latine ap. Surium ad diem 30 Octobris, Græce ex cod. ms. Paris. n. 1480.)

. Αἰγά πόλις ἐστὶν ἐπὶ κόλῳ μὲν τῷ Ἴονίῳ Ἰνῆ, ὑπὸ Κιλικίων δὲ οἰκουμένη· ὡς τὸ μὲν πρὸς ῥον οὐ πολὺ, πλατείαν δὲ καὶ ἐκάνως εἰς μῆκος οὖσαν ὁ τῆς γείτονος θαλάσσης ὄρμος ἐκδέχεται. Ἡ τὸν μακάριον Ζηνόβιον ἤνεγκε, πατέρων θεοῦ γεγονότα, βίβης ἀγαθῆς ὄντως ἀγαθὸν βλά-
ια. Ὅσρια, τετελευτηκότων αὐτῶ τῶν γονέων, ἰ τῷ πρὸς πατρὸς καταλέλειπτο θεῖψ. Ὁ δὲ ἄληθῶς ἂν καὶ φιλάρετος ἄνθρωπος, τῆς παι-
ρις ὄρων τὸν παῖδα θεοσεβείας ἐχόμενον, καὶ ἰρ τῆς κτήσεως αὐτὸν ἀπάσης, οὕτω δὲ καὶ τῆς ἧς πάσης κληρονόμον, τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ Θέκλῃ ὄν ἡρμόσατο, ζεύγος θεῶ φίλον ἐπ' εὐσεβείᾳ πᾶσιν ἀγαθοῖς ἔργοις ἐπίσημον. Γενῶνται τοι-
ῶν ἐκ τούτων Ζηνόβιος, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τούτου φῆ Ζηνοβία (τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρὰ τῶν γονέων παρὶ δνομα), ξυνωρίς ἀγία, κλάδοι πνευματικοῖς
ις κατὰ καρποὶ.

. Πῶς δὲ τοῦ καλοῦ Ζηνοβίου τῆς ἐφηβον ἀπο-
δάνοντος ἡλικίαν, τελευτῶσι μὲν αὐτοῖς οἱ τε-
ες, ἀναλοῦνται δὲ καὶ τὰ τῆς οὐσίας τὰ μὲν εἰς
τῶν πενήτων γαστέρας, τὰ δὲ καὶ περὶ τῆν τῶν
νῶν ἐπιμέλειαν· πεπαῖδευτο γὰρ τῆν ἱατρικὴν
νόβιος οὕτω καλῶς καὶ τοιαύτην περὶ τοὺς νο-
τας ἐπεδείκνυτο τῆν θαυματουργίαν, ὡς μηδὲ
μὲν αὐτοῦ χειρὸς ἐπαφῇ ὑπομένειν τὰς νόσους,
ἔ καὶ μόνη φυγαδεύεσθαι τῇ τοῦ ἀνδρὸς παρου-
Τοῦτο δὲ οὐ τέχνης ἔργον, ἀλλὰ χάριτος θεοῦ
ον καὶ ἀρετῆς ἀνδρὸς πεποίητο. Οὐχ ὑγείας δὲ
ον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ βίου χορηγὸς ἦν ὁ Ζηνόβιος,
πᾶσι τοῖς αὐτῷ προσιοῦσι τὰ τε πρὸς θεραπείαν
νόσου, καὶ τὰ πρὸς διατροφὴν ἐπήρκει τοῦ σώ-
ις, ὅψ ἧς ἂν ἕκαστος ἐτύγχανε δηλονότι κατει-
μένος, καὶ ὁποῖων ἂν ἦν τῶν σιτίων δεόμενος·
οὐ δωρεὰν εἰδίδου μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πολλῶν
μέσῳ τῆν ἐντολῆν ὑπερέβαινον. Τῆν μὲν γὰρ
ἰάν ἐλάβετε, φησί, δωρεὰν δότε. Ὁ δὲ προσθή-
της ἱατρείας καὶ τῶν νοσοῦντων παρεῖχε δια-

Matth. x, 8.

I. Ægæ est civitas, quæ sita quidem est in sinu Ionico, habitatur autem a Cilicibus : cujus ea pars quidem, quæ vergit ad continentem, non est magna : latam autem et porrectam in satis magnam latitudinem propinqui maris portus excipit. Et tulit beatum Zenobium, natum ex piis parentibus, radicis bonæ revera bonum germen. Qui cum decessissent, is relictus fuit apud patrum. Patrus vero, cum esset revera vir divinus, et virtutis studiosus, videns puærum rite sequentem paternam pietatem, et quomodo universæ ejus hereditatis, ita etiam virtutis factum esse hæredem, affini suæ Theclæ eum respondit, par Deo gratum propter pietatem, et insigne bonis omnibus operibus. Ex eis ergo natus est Zenobius ; deinde etiam soror ejus Zenobia (hoc enim eis nomen impositum fuit a parentibus) : sanctum par, rami fertiles spiritalibus operibus.

II. Cum autem egregius Zenobius jam ad ephēbi pervenisset ætatem, ejus quidem moriuntur parentes : consumuntur vero facultates, partim quidem in ventres pauperum, partim autem ad curam infirmorum. Tam pulchre enim medicinam didicerat Zenobius, et in ægrotos ostendebat tantam miraculorum effectationem, ut nec solum quidem ejus manus contactum possent morbi sustinere, sed ejus sola fugarentur præsentia. Hoc autem non erat opus artis, sed donum gratiæ, et præmium virtutis. Non solum autem sanitatis, sed etiam victus erat suppediator Zenobius ; et omnibus, qui ad ipsum accedebant, suppeditabat tam quæ ad morbi pertinebant curationem, quam quæ ad alimentum corporis, quocumque morbo detinebantur, et quibuscumque cibis opus haberent. Quin etiam non solum dabat gratis, sed etiam ipsum præceptum longo intervallo superabat. Nam præceptum quidem dicit : « Gratis accipietis, gratis date : » Ille autem præter medicinam adjungebat

etiam alimentum ægrotorum, non solum gratis curans, sed etiam cum curatione præbens mercedem. Talis quidem sacrosanctus Zenobius obtigit Cilicium regionem, quo tempore imperator Romanorum deditus simulacris et impiæ ac falsæ religioni, mortuus est in impiis dogmatibus. Sed illius quidem tam imperii, quam furoris in Christianos, relictus est hæres Diocletianus. Statim autem Lysiam præficit Ciliciæ, qui et ad cruciandum erat violentissimus, et ad alliciendum blanditiis maxima vi præditus. Ille autem cum venisset ad Mopsi urbem excitat persecutionem adversus Christianos, eamque gravissimam, et maxime horribilem. Tres autem numero adolescentes, Claudius, Asterius et Neon, fuerunt etiam exerciti in illa persecutione: quos tulit quidem Isauria, Larandus autem exercuit. Ii enim a Lysia vehementibus et multis subiecti cruciatibus, in crucem acti extra muros, subierunt mortem maleficorum: eorum autem corpora projecta sunt devoranda a feris et volucris. Et Lysias quidem talem ostendebat insaniam adversus Christianos.

III. Egregius igitur Zenobius cum in tanta virtute vitam egisset, et divina revelatione Christi gregem pascendum suscepisset, et Ciliciæ fuisset creatus episcopus, in posterum etiam duplicem ostendit curationem; ut qui non solum corporibus, sed etiam animis mederetur, et illa quidem a morbis, has vero liberaret ab impietate. Hinc dicitur Indi cujusdam præfecti conjugem incidisse in morbum immedicabilem. Is autem erat cancer, qui in interiorem partem thoracis incubuerat. Propter quem congregatæ omnes manus medicorum, artesque et medicamenta ostensa sunt illi morbo cedere. Uxoris ergo vicem dolens Indus, et undenam tanti mali inveniret solutionem diligenter perscrutans, a quodam mercatore accepit de Zenobio, eum multos curare ægrotos solo verbo et manuum impositione. Ille autem statim nihil cunctatus, sed statim cum conjuge et liberis iter ingressus, venit Ægas. Talis enim est, qui affligitur, animus, et ad id, quod audierit exsequendum acerrimus propter spem meliorem libertatis. Cum illuc ergo venisset, rogabat de Zenobio, ubinam esset, et apud quem degeret; et omne ponebat studium, ut eum videret. Cum hoc autem modo se haberet Indus, et tam magni faceret illum videre, ei apparet visio, quæ ei vere, et non in somnis, jubebat accedere ad ecclesiam Christianorum: In ea enim, inquit, invenies eum, quem quæris. Cum is ergo surrexisset, cum uxore statim venit ad templum. Et cum in eo invenissent sanctum stantem in medio multitudinis, et ex ore suo emittentem doctrinæ fontes suavissimos, dimotis iis, qui circumstantibus, speciosos illius pedes, et bona revera evangelizantis ardentissime apprehensant supplices, misericordemque et clementem illam animam orant et obsecrant ut a malo liberentur. Nam etsi in uxoris thorace inesset morbus, mariti tamen multo

τροφὰς, οὐκ ἀμισθοὺς μόνον τὰς θεραπείας ποιῶν, ἀλλὰ καὶ μισθοὺς μᾶλλον σὺν αὐτοῖς παρεχόμενος. Τοιοῦτον δὲ τινα τὸν ἱερὸν Ζηνοβίου ἢ τῶν Κιλικίων κεκλήρωτο καθ' ὃ καιροῦ καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς αὐτοκράτωρ εἰδῶλοις προσανέχων, καὶ τῇ δυσσεβείᾳ θρησκείᾳ προστετηκώς, τοῖς ὀλεθρίοις συναπέθανε δόγμασιν. Ἄλλ' ἐκείνου μὲν κληρονόμος τῶν τε σκήπτρων καὶ τῆς κατὰ Χριστιανῶν λύσεως Διοκλητιανὸς καταλείπεται. Λυσίαν δὲ παραχρῆμα τιμωρήσασθαι τε βιαιότατον καὶ θωπείαις ὑπαγαγέσθαι δεινότατον τῆς Κιλικίων ἑπαρχον προχειρίζεται. Ὁ δὲ τὴν Μόψου καταλαβὼν διωγμὸν ἐγείρει κατὰ Χριστιανῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φρικωδέστατον καὶ βαρύτερον, ἔργον ἐκείνου τοῦ διωγμοῦ, καὶ τρεῖς τὸν ἀριθμὸν νεανίσκοι· Κλαύδιος, Ἀστέριος, Νέων, οὓς Ἰσαυρία μὲν ἤνεγκε, Λαρανδὸς δὲ ἤσκησεν. Οὗτοι πολλὰς ὑπὸ Λυσίου καὶ σφοδραῖς ὅτι ταῖς τιμωρίαις ὑποβληθέντες σταυρῶ προσηλωθέντες ἔξω τειχῶν τὸν τῶν κακούργων ὑπέστησαν θάνατον· τὰ δὲ τούτων σώματα θηρίοις καὶ πετεινοῖς εἰς πυρᾶν προτέθη. Καὶ Λυσίας μὲν δὴ τοιαύτην κατὰ Χριστιανῶν ἐπεδείκνυτο τὴν μανίαν.

Γ'. Ζηνοβίος δὲ ὁ καλὸς, ἐν ἀρετῇ τοσαύτῃ πολιτευσάμενος καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον ἀποκαλύψει θεῖα παρεληφώς, ἐπίσκοπος τῆς Κιλικίων ἀναδειχθεὶς, διπλῆν εἰς τὸ ἔξῃς ἐπεδείκνυτο τὴν θεραπείαν· οὐ σώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς λατρεύων, καὶ τὰ μὲν νοσημάτων, τὰς δὲ ἀσθεῖας ἐλευθερῶν. Ἐντεῦθεν Ἰνδοῦ τινος φιλάρχου σύζυγον κακῶ τινι λέγεται βληθῆναι τῶν ἀνηκέστων. Τὸ δὲ ἄρα καρκίνος ἦν ἐνδοτάτω τοῦ θώρακος καταστήψας. Ἐφ' ᾧ πᾶσαι καὶ χεῖρες λατρῶν ἀθροισθεῖσαι, καὶ τέχνη καὶ φάρμακα, δεύτερα πάντα τοῦ πάθους ἠλέγχοντο. Ἀγθόμενος οὖν περὶ τῆς γυναικὸς ὁ Ἰνδός, καὶ ὄθεν ἂν ἔλθοι τηλικούτου κακοῦ λύσις φιλοπόνως ἀνερευῶν, μαθάνει παρὰ τινος τῶν ἐμπύρων τὰ περὶ Ζηνοβίου, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν νοσοῦντων ἰᾶται ῥήματι μόνῃ καὶ χειρῶν ἐπιθέσει. Καὶ ὅς αὐτίκα μελήσας οὐδὲν οὐδ' ἀναβαλόμενος, ἀλλ' ὡς εἶχεν εὐθὺς ἅμα συζύγῳ καὶ τέκνοις, κορείας ἀψάμενος, ἐν Αἰγαίᾳ γίνεσθαι. Τοιοῦτον γὰρ πιεζομένη ψυχῇ, καὶ οὕτως ἀνύσαι τὸ ἀκουσθὲν ὀξύτατῃ δι' ἐλπίδα χρηστοτέρην ἐλευθερίας. Ἐκείσε τοίνυν γενόμενος, ἐπυθάνετο περὶ Ζηνοβίου, ποῦ ἔρα καὶ ἐν τίνος εἴη διάγων, καὶ σπουδῆν ἐποιεῖτο πᾶσαν ὥστε τὸν ἄνδρα θεάσασθαι. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἔχοντι τῷ Ἰνδῷ, καὶ οὕτω τὴν ἐκείνου θέαν περὶ πολλοῦ ποιουμένῳ ἐφίσταται ὄψις αὐτῷ σαφῶς ὑπάρ οὐκ ὄναρ καταλαεῖν ἐπισκήπτουσα τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν. Ἐν αὐτῇ γὰρ, ψησί καὶ περιτύχῃς τῷ ζητουμένῳ Διαναστὰς τοίνυν οὗτος, ἄπεισιν εὐθὺς μετὰ τῆς γυναικὸς παρὰ τὸν ναόν. Καὶ τὸν ἅγιον εὐρόντες ἐν αὐτῷ πλήθους ἰστώτα μέσον, καὶ πηγὰς ἡδίστης διδασκαλίας τοῦ στόματος ἀφίεντα, διωσάμενοι τοὺς τεραιστῶτας, τῶν ὠραίων ἐκείνου [ποδῶν, καὶ ἀγαθὰ ὡς ἀληθῶς εὐαγγελιζομένων μετὰ πολλῆς ἐπιλαμβάνονται τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἰκεταίας, καὶ δέονται τῆς συμπαθοῦς ψυχῆς ἐκείνης καὶ φι-

λανθρώπου, καὶ λιπαροῦσιν αὐτὸν ὥστε τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆναι. Εἰ γὰρ καὶ τῷ τῆς γυναικὸς θώρακι τὸ πάθος ἐνῆν, ἀλλὰ πολλῶ πλεον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ψυχῆς ἤπτετο. Ὁ δὲ μισθὸν αὐτοῦς τῆς ἰατρείας ἐπιζητεῖ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ τῆς πατρίου πλάνης ἀποστάντας, αὐτομολῆσαι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Ὅπερ οὖν προθύμως αὐτῶν ποιεῖν ἐπαγγελλομένων, ὁ ἅγιος ὑπολαβὼν, Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν αἰμόβρονον ἰασαμένου, ὑγιῆς ἴσθι, γύναι, φησί, καὶ τοῦ πάθους ἐλευθεροῦ, καὶ παραχρῆμα ἢ τε χαλεπὴ νόσος ἐκείνη καθάπερ τινὶ μάστιγι τῷ ῥήματι ἀπελήλατο· καὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος αὐτὸς τε καὶ σύζυγος καὶ οἱ παῖδες ἀξιωθέντες, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἱερῶν κοινωνήσαντες μυστηρίων, οἴκαδε χαίροντες ἐπανήσαν, τῷ τῆς γυναικὸς περὶ τὸν θώρακα πάθει κοινῇ τὸ τῆς ἀπάτης ὕγεια πλουτήσαντες.

Δ'. Εἶτα καὶ γυνὴ τις ἑτέρα πάλιν ἐν τῇ πρὸς Δάφνην Ἀντιοχείᾳ, ἐν ἀρετῇ ζῶσα, καὶ πολλοῖς ἐπακοῦσα τῶν πενομένων, πάθει περιπίπτει χαλεπατάτῳ· φαγέδαιναν τοῦτο παῖδες ἰατρῶν ὀνομάζουσι. Μεταξὺ δὲ ἄρα τῶν μαστῶν ἐκφυὲν, κύκλω τὰ περὶ αὐτοῦς ἐλυμαίνετο. Μάστιγος οὖν ἄλλης ἀπογνοῦσα καὶ αὐτῇ θεραπείας, ὑπέξεισι νόκτωρ τῆς πόλεως· ἐλθοῦσά τε διὰ Σελευκείας, καὶ τοῖς αἰγιαλοῖς ἐπιστάσα, πλοίου τέ τινας ἐπιβάσα, εἰς Αἰγὰς καταίρει. Καὶ προσελθοῦσα θερμῶς τῷ ἀγίῳ, τὸ δεινὸν ἐκείνο πάθος ὑποδεικνύει, καὶ δεῖται τούτου καὶ ἱκετεύει ὥστε ἢ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀποθανεῖν τοῖς ἐκείνου, καὶ σὺν τάχει τὸ ὀφειλόμενον ἀποτίσαι, ἢ τοῦ πιέζοντος ἀπαλλαγῆναι κακοῦ· τοσοῦτον γὰρ ὑπὸ τοῦ πάθους ἠνέγκατο, καὶ τηλικαύταις ὀδύναϊς συνείχετο, ὡς καὶ τὸν θάνατον ἐν εὐεργεσίας αἰτεῖσθαι μέρει, καὶ τοῦτον εἶναι δοκεῖν τῶν λυπούντων ἐλευθερίαν. Ταῦτα τοῦ ἀγίου δεδυσωπημένος, καὶ τῇ χειρὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ὑποτυπώσαντος, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ θεῖον ὄνομα ἐπιφθεγξάμενος! (ὦ θεοῦ κριμάτων! ὦ ἀνεκίστου χρηστότητος!) ῥήγνυται· μὲν εὐθέως τὸ πάθος, ἰχώρος πληρῶσαν τὸ ἔδαφος, λύεται δὲ τῶν ὀδυνῶν ἡ γυνή, καὶ πρὸς τὴν Ἀντιόχου ὑγιῆς ἐπανήκει.

Ε'. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα διωγμὸς κατὰ τῆς εὐσεβείας Διοκλητιανοῦ, καὶ δόγμα παρ' αὐτοῦ θεομάχου, καὶ Λυσίας τῆς ὀμότητος ἐκείνου καὶ τῆς ἀπανθρωπείας ὑπέρτης θερμότητος. Ὅστις τὰ κατὰ τὸν θεῖον μαθὼν Ζηνόβιον, καὶ ὅπως ἓνα μόνον κηρύττει θεὸν, καὶ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν τε καὶ θελημάτων ἐπιμελῶς περιέχεται, ὅπως τε τῇ αὐτοῦ ἐπικλήσει νόσους εὐχειρῶς λύει πάσας, καὶ χεῖρα τοῖς δεομένοις προτείνει δαψιλῶς ρέουσαν, εὐθὺς αὐτὸν συλλαμβάνει, καὶ προκαθίσας ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως, καὶ τὸν ἄνδρα κατὰ πρόσωπον ἀγαγὼν, Πολλά μοι, φησί, περὶ σοῦ, Ζηνόβιε, ἤκουσται· ἀλλ' ἐγὼ μόνη πιστεύειν ἀκοῇ ῥηδίως οὐκ ἔχων, ὥστε καὶ ὀφθαλμοῦς μάρτυρας ποιῆσαι τῶν ἀκουσθέντων, καὶ ἵνα τὸ πολὺ συνέλω τοῦ λόγου, δύο σοι ταῦτα προτίθεται, ἢ πεισθῆναι τῷ τῶν κρατούντων εὐσεβεῖ διατάγματι, καὶ θῆσαι σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς, ἢ περὶ τιμῆς σὲ τῆς μεγίστης ἀπολαῦσαι παρὰσκυδάσει, καὶ πλοῦτου δαψίλειαν εἶ ἴσθι καὶ βίου λαμ-

magis tangebatur animum. Ille autem curationis mercedem ab eis postulat pietatem, et ut a patrio errore discedentes, ad agnitionis veritatem transfugerent. Quod quidem prompto et alacri animi studio se facturos eis profitentibus, excipiens sanctus: In nomine Jesu Christi, inquit, qui sanavit mulierem profluvio sanguinis laborantem, sana esto, mulier, et liberare a morbo; statimque gravis ille morbus verbo, tanquam flagello aliquo, fuit expulsus: et divinum baptismum et ipse, et uxor, et liberi fuerunt assecuti. Deinde etiam cum fuissent participes sacramentorum, domum læti redierunt, ut qui cum morbo mulieris, qui erat in thorace, una quoque perdidissent morbum deceptionis, et sanitate animæ fuissent locupietati.

νόσημα συναποβαλόντες, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἕκαστος

IV. Alia quoque mulier, quæ virtute vivebat Antiochiæ, et opem ferebat multis indigentibus, in morbum incidit gravissimum. Eum medici nominant phagedænam. Exortus autem inter mamillas, vastabat omnia circumcirca. Omnem ergo aliam desperans ipsa quoque curationem, egreditur noctu e civitate: cumque venisset per Seleuciam, et ad littus accessisset, et navem quamdam ascendisset, appellit Ægas. Et ardenti studio ad sanctum accedens, ei ostendit gravem illam affectionem, eumque rogat et supplicat, ut vel ante illius oculos moriatur, et cito exsolvat debitum: vel liberetur a malo, quod eam affligit. Morbus enim ei tantam afferebat necessitatem, et tantum dolorem, ut etiam mortem peteret loco beneficii, et ea videretur esse liberatio a malis. Cum is motus fuisset sanctus, et manu crucis signum fecisset, et deinde divinum Christi nomen invocasset (o Dei judicia, o benignitatem, quæ nullis potest verbis exprimi!), rumpitur quidem statim morbus, qui solum implevit sanie: solvitur autem mulier a doloribus, et revertitur sana Antiochiam.

V. Quæ autem post hæc sequuntur, sunt Diocletiani persecutio adversus pietatem, et Deo inimicum ab eo profectum edictum, et Lysias illius sævitæ et inhumanitatis minister acerrimus. Qui cum accepisset divinum Zenobium prædicare unum solum Deum, ejusque præcepta et voluntatem studiose et diligenter amplecti, et ejus invocatione morbos omnes facile solvebat, et manum abunde suppeditantem porrigere egentibus, eum statim comprehendit, et cum in media præsedisset civitate, et eum coram ipso curasset sistendum: Sæpe, inquit, o Zenobi, a me de te est auditum: sed eum non facile possem soli famæ credere, propterea te in meum adduxi conspectum, ut etiam oculos haberem testes eorum, quæ audivi: et, ut paucis absolvam, hæc duo tibi propono, ut vel pareas pio edicto imperatorum, et diis pobisoum sacrifices

quod quidem efficiet, ut tu maximum honorem assequaris, et magnas opes, et vitæ splendorem, et aliorum honorum remunerationes tibi conciliabil (hoc tibi potes certo persuadere) : vel ut damneris ad plagas, vincula, cruciatus, et cætera tormenta. Quorum quisnam est alius finis, nisi mors omnino sæviissima, et plena maximo dolore ? Ad hæc egregius Zenobius : Mihi, inquit, unus est verus Deus Jesus Christus, in quo ego confido, a quo est ipsa essentia et vita, et propter quem est mihi mori lucrum : neque enim quidquam ex iis, quæ hic sunt jucunda et delectabilia, est conferendum cum ea, qua est illic, remuneratione. Quamobrem sævus indignatus Lysias, sublime in ligno tollit athletam, an Christus sit venturus, ut ei opem ferat.

VI. Interea vero currens alicunde, venit ad eum Zenobia sororejus. Quæ cum eum aspexisset in ligno, et vel ex ipso spectaculo repleta fuisset audacia, et si quid est molle, aut imbecillum, aut muliebri, id totum abjecisset, et se vere esse ejus sororem ostendisset ; Superbe, inquit, tyranne, quidnam sceleris admisit frater, quod tu eum sic torques ? Ille autem (o sinistram, et dolosam, et illiberalem animam) ad mulieris dicendi libertatem placidissime respondit et lenissime, ut et in eam, utpote feminam, se blandis verbis insinuaret, et induceret ut imbecillioem : Sacrifica enim, inquit, Zenobia tu quoque diis, nec sustineas videre speciem ac vigorem et florem tui corporis miserabiliter multis ac variis tradi suppliciis : quorum, o mulier, dedecus est longe ipso dolore gravius. Illa autem simul cum fratre loqui incipiens veluti uno quodam motu animi et consensu : Non nobis, dixerunt, persuadebis, o tyranne, Deum verum et vivum permutare cum simulacris mortalium hominum, nec si fieri quidem posset, ut tu innumerabiles nobis mortes asferres, et non hanc unam, quæ nobis vel ab ipsa natura debetur necessario. Hæc ergo cum dixissent, martyres statim lecti excipiunt ferrei, et ignis sub lectis accenditur. Aderat autem Lysias quoque acclamans : Veniat Christus, et opem ferat iis, qui pro ipso patiuntur. Zenobius autem ei honeste dixit : En adest, suum rorem præbens nobis medicinam, etiamsi tu hoc non possis videre, cum sis circumdatus tanta caligine impietatis.

VII. Tyrannus ergo cum videret eos tam magno et tam forti animo præditos, in præsentia quidem cessare facit eorum cruciatum, simul quidem et ad sensum doloris eum nequaquam sufficere existimans, et spe quadam sibi blandiens fore ut ii persuadeantur, et convertantur, nec perpetuo ita sibi nihil parcant. Cum itaque e lectis ferreis eos fecisset surgere : Vestri, inquit, modo miseremini, neque sit alter alteri invicem aspectus miserabilis, frater ante oculos sororis atrociter interfectus. Illi autem moribus et animis magis fratres, quam corporibus : Tibi, dixerunt, o iudex, potius consulimus, ut tuæ animæ aliquam curam geras, et timeas quidem gehennam, cujus æinæ tibi intentantur, et

πρότητα, και ἀγαθῶν ἄλλων ἀμοιβὰς προξενήσει σοι, ἢ πληγὰς και στρέβλας, και βασάνους ἐτέρας κατακριθῆναι, ὧν τί τὸ τέλος ἢ χαλεπὸς πάντως και ὀδυνηρότατος θάνατος ; Πρὸς ταῦτα ὁ γενναῖος Ζηνόδιος, Ἐμοὶ Θεὸς εἰς ἀληθινὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστίν, ἔφη, ἐφ' ὃν ἐγὼ πέποιθα, παρ' οὗ και αὐτὸ τὸ εἶναι μοι και τὸ ζῆν, και δι' ὃν ἐμοὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Οὐδὲ γὰρ ἔστι τι τῶν τῆδε τερπνῶν τῆς ἐκείθεν ἀντιδόσεως ἄξιον. Ἐφ' οἷς ὁ ἀπηνῆς ἐκείνος ἀγανακτήσας, μετεωρίζει τὸν ἀθλητὴν ἐπὶ ξύλου, και στρέβλας αὐτοῦ και ξυστήρας ἐπάγει τῷ σώματι · Ἴδωμεν εἰ Χριστὸς ἔλθοι, βοηθήσων αὐτῷ.

et tormenta infert ejus corpori : Videamus, dicens,

ς. Ἐπειτα ἤκει δρομαίως ποθὲν ἡ ἀδελφὴ Ζηνοβία, και τοῦτον ἐπὶ τοῦ ξύλου θεασαμένη, θάρσους τε και ἀπ' αὐτῆς τῆς θείας ὑποκληθεῖσα, και πᾶν εἴ τι μαλακὸν ἢ ἀσθεὲς ἢ γυναικίον ἀποβαλοῦσα, και ἀληθῶς ὅτι τοιοῦτου ἦν ἀνδρὸς ἀδελφὴ δείξασα, Ἄλαζῶν, ἔφη, τύραννε, τίνα τοιαύτην ἐργασάμενον ἀτυπῖαν αἰκίζεις τὸν ἀδελφόν ; Ὁ δὲ, (ὦ σκαιᾶ ψυχῆς και δολερᾶς και ἀνελευθέρου !) πρὸς τηλικαύτην γυναικὸς παρρησίαν μεθ' ὅσης ὀμαλότητος ἀποκρίνεται, ἵνα και ὡς θῆλυ κλέψῃ και ὡς ἀσθενέστερον μαλακοῖς ῥήμασιν ἐπαγάγηται ! Θύσον γὰρ, φησί, Ζηνοβία, κἄν αὐτῇ τοῖς θεοῖς, και μὴ σώματος οἰκείου εὐγένειαν, και ἀκμὴν ὥρας, και ἄνθος νεότητος ἰδεῖν ἐλευσιῶς ἀνάσχη πολυτρόποις αἰκισμοῖς ἐκδιδόμενα, ὧν πολλὸν, γύναι, τῆς ὀδύνης ἢ αἰσχύνῃ βρύτερον. Ἡ δὲ, τοῦ λόγου σὺν τῷ ἀδελφῷ ἐπιλαβομένη, καθάπερ ὑφ' ἐνὶ ψυχῆς κινήματι, και παραστήματι, Οὐ πείσεις, εἶπον, ἡμεῖς, ὦ τύραννε, Θεοῦ ζῶντος ἀληθινοῦ εἰδωλα θνητῶν ἀνθρώπων ἀλλάξασθαι οὐδ' ἂν εἰ και μυρίους σοι δυνατὸν ἦν ἡμῖν θανάτους ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ μὴ τὸν ἕνα τοῦτον ὅστις και παρ' αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἀναγκάτως ὀφείλεται. Ταῦτα τοιγανοῦν εἰρηκότας κλίνας τοὺς μάρτυρας εὐθὺς ὑποδέρχονται σιδηραῖ, και πῦρ ὑπὸ ταῖς κλίνας ἀνάπτεται. Παρῆν δὲ και Λυσίας ἐπιφωνῶν · Ἐλθέτω Χριστὸς, βοηθησάτω τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχουσι. Και ὁ Ζηνόδιος εὐκόσμη τῷ ἔθει, Πάρεστιν, ἔλεγεν, ἰδοὺ, τὴν παρ' αὐτοῦ δρόσον ἱμαπαρέχων ἡμῖν, εἰ και σὺ τοῦτον οὐκ ἔχεις ὀρᾶν. τοσαύτην ἀσεβείας ἀγλὺν περικαίμενος.

Ζ'. Ὁ γοῦν τύραννος, οὕτως αὐτοὺς ὀρῶν εὐφύχως και καρτερικῶς ἔχοντας, ἴστησι ταύτην τὸ παρὸν τοῖς γενναίοις τὴν τιμωρίαν, ὀμοῦ μὲν οὐχ ἱκανὴν αὐτῆν εἰς ὀδύνης ἀΐσθησιν δριμοτέρας ὑπολαβάν, ὀμοῦ δὲ και τισιν ἐλπίσιν ἑαυτὸν ὀποσαίων ὡς ἄρα πεισθήσονται και μεταβαλοῦσι, και οὐχ οὕτω εἰς τέλος ἑαυτῶν ἀφειδήσουσι. Ἀμίλει και τῶν σιδηρῶν ἐκείνων κλινῶν αὐτοὺς ἀναστήσας, Οἰκτεῖρατε κἄν ἔρτι ἑαυτοὺς, φησί, λάβετέ τινα σφῶν αὐτῶν ἔλεον, μηδὲ ὄψις ἀλλήλοισ οἰκτρὰ γένησθε, ἀδελφός ἐν ὀφθαλμοῖς ἀδελφοῦ χαλεπῶς ἀναϊρούμενος. Οἱ δὲ τὸν τρόπον ἐκείνοι μάλλον ἀδελφοὶ και τὰς ψυχὰς ἢ τὰ σώματα, Σοὶ μάλλον, ὦ δικαστᾶ, συμβουλεύομεν, εἴπῃ ; θέσθαι τινὰ και τῆς σαυτοῦ ψυχῆς πρόνοιαν,

καὶ φείσασθαι μὲν τῆς ἠπειλημένης γέιννης καὶ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων κολάσεων, ἀποστῆναι δὲ τῆς φανεράς ταύτης ἀπάτης, θεῶν τε προσελθεῖν ἀληθινῶν καὶ τῆ εὐσεβείᾳ. Καὶ οἶδε ἡμεῖς ἐγγυηταὶ σοι ἅμα καὶ πρεσβευταὶ τὰ πρὸς αὐτὸν καὶ βεβαιωταί, ὅτι καὶ ἀποδέξεται τῆς μεταβολῆς, καὶ προσηνώς ὑποδέξεται, καὶ ἀγαθῶν ἀξιώσει τῶν ἀποβρήτων. Ἐφ' οἷς θερμότερος ὥσπερ τὴν λύσσαν ἐκείνην καὶ τὴν μανίαν γεγωνῶς ὁ Λυσίας λέβησι μὲν ἐμβλιθῆναι τὴν ἀγαθὴν ὄντως δυάδα προστάττει. Καὶ οἱ λέβητες πῦρ κάτωθεν εἶχον σφοδρῶς ἀναπτόμενον. Στάντες δὲ πρὸ τῶν λεβήτων ἐκείνοι, καὶ ὀφθαλμοὺς μετὰ καὶ τῆς ψυχῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατείναντες. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ· ὁ τῆς εἰρήνης Θεός, ἐν εἰρήνῃ δέξαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, εἶπον. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν οἱ λέβητες αὐτοὺς εὐθέως ἐλάμβανον, καὶ τὸ μὲν ἐν αὐτοῖς ὕδωρ καὶ αὐτοῦ πυρὸς ἔξει σφοδρότερον· τὸ δὲ τῶν μαρτύρων ζεῦχος, θείας τινὸς ἄνωθεν αἰσθόμενοι δρόσου, ἕδοντες ἡρέμα ἐξήσασαν ἢ ῥῆμα ὅτι ἦν· « Ἐσωσας ἡμᾶς. Κύριε, ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς, καὶ τοὺς μισούντας ἡμᾶς κατήσχυνας. »

Η'. Ἐντεῦθεν ὁ Λυσίας, τὴν μεταβολὴν παντάπασιν ἀπελπίσας, τὴν τελευταίαν κατ' αὐτῶν διὰ ξίφους δίδωσι ψῆφον. Καὶ τειχῶν ἔξω τῆς Διγαλῶν κατὰ τὸ τοῦ Λυσίου πρόσταγμα οἱ ἅγιοι γενόμενοι, καὶ προσευχῆ πάλιν αὐτοὺς δεδωκότες, Εὐχαριστοῦ μὲν σοι, Χριστέ ὁ Θεός, εἶπον, ὅτι τὸν δρόμον ἡμᾶς τελίαις ἠξίωσας, τὴν πίστιν τηρῆσαι, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι. Αὐτὸς οὖν, Κύριε, καὶ τοῦ βραδείου μετασεγῆν ἡμᾶς τῆς κλήσεως τῆς ἀνω εὐδόκησον, καὶ μετὰ τῶν εὐαρεστησάντων τῶ ἀγίῳ σου καὶ θαυμαστῶ ὀνόματι σοναρίθμησον· ἵτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ παραχρῆμα ἔργον ἦν ἡ εὐχὴ. Καὶ τις ἀνωθεν ἀπηγουμένη φωνὴ τοὺς στεφάνους αὐτοῖς ἐπηγγέλλετο, καὶ πρὸς ἐκεῖνα μετεκαλεῖτο τοὺς ἀθλητὰς, ὧν καὶ διὰ τοῦ μαρτύριου παντὸς ἐπιτυχεῖν ἤϋοντο. Τῆς δὲ φωνῆς ταύτης καὶ οἱ παρόντες ἀκούσαντες, πίπτουσιν ἐπὶ γῆς πρηνεῖς καὶ δεδακρυμένοι τῶ παραδόξῳ τῆς ἀκροάσεως. Τριακοστῆ μὲν οὖν. Ὀκτωβρίου τὰς κεφαλὰς οἱ μάρτυρες ἀποτέμνονται.

Θ'. Τὰ δὲ τοῦτων ἱερὰ σώματα πρὸ τῆς πόλεως ἐβρίμεινα Ἑρμογένης καὶ Γαῖός οἱ πρεσβύτεροι, βαθείας νυκτὸς ἅμα ἀνελόμενοι, σοροῖς τε ἄγαν εὐλαβῶς καὶ ὁσίως ἐνθέμενοι, ἐν τῷ ἐκείσε κρύπτουσι σπηλαίῳ. Ἐδεδίεσαν γὰρ τῶν ἀσεβῶν τὴν ἐπήρειαν. μὴ καὶ αὐτῶν ἐκείνοις τῶν λειψάνων φθορῆσιν. Οὕτω δὲ πάντων αὐτοῖς τὰ τῆς ἀδελφότητος ἐτηρήθη, καὶ κοινὴν τὴν ὁμολογίαν, κοινὴν καὶ τὴν ἄθλησιν ἐποιήσαντο· καὶ ὥσπερ μιᾶς προήλθον γαστρὸς, οὕτω καὶ τόπος εἰς ἀμφοτέρων τὰ σώματα ἐέχεται, καὶ μία σκηνὴ πάλιν αὐτοὺς ἐν οὐρανοῖς ὑποδέχεται, εἰς δόξαν τεῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα μεγαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹ Psal. xlix, 8.

A supplicia illa immortalia, discedas autem ab hoc errore manifesto, et ad Deum verum accedas, et ad pietatem. Nos autem tibi erimus apud Deum intercessores, sponsoresque et fidejussores, quod acceptam tuam habebit conversionem, et te placide excipiet, et dignabitur bonis ineffabilibus. Propter quæ Lysias rabie quadam et furore factus acrior, jubet illud par vere bonum injici in lebetes. Lebetes autem subtus habebant ignem valde accensum. Illi vero stantes ante lebetes, cum oculis simul cum anima in cælum sustulissent, dicebant: Domine Jesu Christe, Deus pacis, suscipe in pace animas nostras. Finitis precibus, eos statim exceperunt lebetes; et quæ erat in eis quidem aqua, vel ipso igne fervebat vehementius. Par autem martyrum, cum divinum quemdam rorem ab alto sensisset, canens sensim est egressus. Canticum autem erat; « Servasti nos, Domine, ab iis, qui nos affligunt; et eos, qui nos odio habent, affecisti pudore. »

VIII. Cæterum Lysias cum eorum mutationis omnem spem abjecisset, ultimam fert in eos sententiam, ut gladio vitam finiant. Cum itaque extra muros civitatis Ægæorum fuissent sancti, ut jussert Lysias, et se rursus dedissent precibus: Agimus tibi gratias, Christe Deus, dicebant, quod dignatus sis efficere, ut bonum certamen decertaremus, cursum consummaremus, fidem servaremus. Tibi ergo placeat, o Domine, ut simus participes præmii supernæ vocationis: et nos refer in numerum eorum, qui placuerunt sancto tuo et admirando nomini; quoniam es benedictus in sæcula. Statim autem preces effectus est consecutus: et vox quædam resonans e cælo, eis pollicita est coronas, et ad illa evocabat athletas, quæ illi consequi optabant per martyrium. Cum autem audissent vocem illi, qui aderant, humi cadunt proni et lacrymantem propter admirabilem illam auditionem. Atque tricesimo quidem mensis Octobris amputata fuerunt capita martyribus.

IX. Sacra autem illorum corpora ante urbem projecta, cum Hermogenes et Caius presbyteri profunda nocte cum suis sustulissent, pieque admundum sanote et loculis imposuissent, condunt in ea, quæ illic erat, spelunca. Timebant enim insultum D impiorum, ne illis etiam inviderent relinquias. Ita fuit sanctis his fratribus in omnibus conservata fraternitas, et communem confessionem, communem etiam fecerunt decertationem: et quomodo ex uno utero prodierunt, ita etiam unus locus suscepit utriusque corpora: ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

MARTYPION
 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΠΙΜΑΧΟΥ.

MARTYRIUM
 SANCTI MARTYRIS EPIMACHI.

(Ap. Surium ad diem 31 Octobris; Græce ex cod. ms. 1484.)

I. Olim profecto impietatis caligo per totum orbem terrarum diffusa erat, hominesque universi ad sacrificium diis offerendum compellebantur, impetrantium minas, et iudicium sævitiam atque impetum formidantes. Quamobrem natura seipeam denegabat: tunc enim cognationis jura conculcata omnino evertentur. Quinetiam veteris benevolentiae conjunctio in dissidium vertebatur.

Interea vero tanquam stella quædam inter Christi milites magnus effulgebat Epimachus, qui vivus quidem Ægypto tantum cognitus fuit, post martyrium autem toti mundo evasit manifestus. Eum enim tunc Ægyptus, velut lucernam quamdam sub modio latentem, occultabat. Nam regio illa, ejus viri educationis atque optimæ institutionis participans facta fuit: quippe quæ virtutis et ætatis ipsius progressum atque incrementa perspexit. Is non solum cum ætate virtute quoque crescebat, sed etiam virtus ipsa in eo perspiciebatur longe major, quam ejus ætas postulabat: idque cum nullo vitæ magistro atque duce usus fuisset, sed ipse sibi tanquam regula quædam et forma exstitisset, animum simul atque mores componens, illum videlicet mitem et tranquillum efficiens, hos prudentes semper,

II. Cum igitur Epimachus ipse in monte Pelusio versaretur, et in omni philosophia se exerceret, omnemque victus duritiam amplectaretur, vitam denique propter Christum asperam ac laboriosam viveret, iudex quidam sævitia et ferocitate insignis, Alexandriam venit. Iudex autem ille cætera quidem omnia pro nihilo faciebat; sed omne tantum studium, industriam et artes adhibebat, quibus totam urbem illam suis retibus caperet, et acerbam impietatis prædam colligeret, idque ut assequi posset, nullis machinis abstinerebat. Quamobrem Christiani omnes illius iudicis minas extimescentes, alii in solitudinem aufugiebant, alii se Christianos esse dissimulantes, impietatem simulabant. Quicumque vero pietatem profiteri volebant, acerbissimis cruciatibus tradebantur.

A Δ'. Ἄρτι μὲν ἡ τῆς εὐσεβείας ἀγλὸς ἀνὰ πᾶσαν διερχέτο τὴν οἰκουμένην, ἄνθρωποι δὲ πάντες πρὸς θυσίαν εἰδωλικὴν συνηλαύνοντο, τὰς τε τῶν κρατούντων ἀπειλὰς καὶ τὰς μαιφόνους τῶν δικαστῶν ὀρμὰς δεδιότες. Καὶ φύσις μὲν ἑαυτὴν ἐξώμνυτο· συγγενείας δὲ θεσμὰ καταπατεῖτο, καὶ ἀνετρέπετο, καὶ παλαιᾶς ἀγάπης συνάφεια πρὸς διάστασιν ἡμερίζετο. Ἐξέλαμπε δὲ ἐν τούτοις οἷά τις ἀστὴρ ὁ μέγας ἐν ἀθλοφόροις Ἐπίμαχος, οὐκ ἐπίδηλος οὐδὲ γινώριμος ὢν τοῖς πολλοῖς. Αἴγυπτος γὰρ τότε εἶχεν αὐτὸν, οἷά τινα λύχρον ὑπὸ μωδίῳ κρυπτόμενον, ἥτις αὐτοῦ καὶ ἀνατροφῆς ὄντως καὶ ἀγωγῆς τῆς ἀρίστης ἀπολαύσει, καὶ ἀρετῆς εἶδεν αὐτοῦ καὶ ἡλικίας προκοπὰς καὶ αὐξήσεις. Ὅς οὐ μόνον ἑαυτῷ συναυξανόμενῃ εἶχε τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πολλῶν μελίζονα καὶ τῆς ἡλικίας αὐτὴν ἐπέδεικνυτο· διδασκάλῳ μὲν οὐδενὶ τοῦ βίου καὶ ὁδηγῷ χρώμενος, οἶοναί δὲ τις αὐτὸς ἑαυτῷ κανὼν καὶ τύπος γενόμενος καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ ἦθος ρυθμιζων· καὶ τὴν μὲν ποιῶν ἡπίαν καὶ γαληνὴν, τὸ δὲ σύννουον αἰεὶ καὶ προσεκτικόν. Ἐντεῦθεν Ἡηλοῦσιον ὄρος αὐτὸν οἰκιστὴν ἐκληρώσατο, καθάπερ ἡ ἔρημος πάλαι τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν Ἥλιον ὁ Κάρμηλος.

B. Ὅπουπερ αὐτοῦ διατρίβοντος καὶ πᾶσαν μὲν ἀκοῦντος φιλοσοφίαν, πάσῃ δὲ λοιπὸν ἑαυτὸν ἐκδόντος σκληραγωγίᾳ καὶ βίον ζῶντος διὰ Χριστὸν ὀδυνηρὸν καὶ ἐπίπονον, καταλαμβάνει δικαστῆς τὴν Ἀλεξανδρίων ἀπηνέστατός τε καὶ ἀγριώτατος, τᾶλλα μὲν οὐδενὸς ἀξιώων λόγου, ὥστε δὲ πᾶσαν κατ' ἄκρα τὴν πόλιν εἰσω τῶν ἑαυτοῦ δικτύων λαβεῖν, καὶ θήραμα πικρὸν ἀσεβείας ποιήσασθαι, οὐδεμιᾶς το παράπαν μηχανῆς ἀπεχόμενος. Ὄθεν καὶ Χριστιανοὶ πάντες, οἱ μὲν δέει τῶν ἀπειλῶν, εἰς ἐρημίαις ἐφυγαδεύοντο, οἱ δὲ, τὸν Χριστιανισμὸν κρύπτοντες, τὴν ἀσίθειαν ὑπεκρίνοντο. Ὅσοι δὲ καὶ φανερῶς εὐσεβεῖν ἐβούλοντο, βασάνοις ἐξεδίδοντο πικροτάταις.

Γ. Τότε τοίνυν οὐκ ἦν ἔτι ἀνεκτὸν Ἐπιμάχῳ ἢ ἄκουον ἔρημα καὶ τὸ ἄμικτον ἐκεῖνο τοῦ βίου καὶ ἀκοινώνητον. Ἀλλὰ τῷ θερμῷ περὶ τὴν εὐσεβείαν ζήλῳ, τὴν ψυχὴν σφοδρότατα κινηθεὶς, καὶ ὥστε μὴ ταύτην ὑβρίζεσθαι, καὶ ζωῆς ἅμα καὶ ἡσυχίας καταφρονήσας, κάτεισιν εἰς μέσσην τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἔρημίας, πρόσσεισι δὲ τῷ τυραννικῷ βήματι μηδὲν ὑποπτήξας τῶν ὀρωμένων, μηδὲν τῶν φοβεῖν δυναμένων καταπλαγεῖς, καὶ τοῦτο πρῶτον ἀρίστουμα τῆς θυμαστῆς αὐτοῦ ποιεῖται ψυχῆς. Ἐἶτα καβαίρει μὲν εἰδωλικὸν ἐκεῖνον βωμὸν καὶ εἰς ἔδαφος ἀνατρέπει, ὁμοῦ καὶ χειρὶ γενναίᾳ καὶ δυνάμει ἄοράτῳ χρώμενος. Ὁρᾷ δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος θυμῷ δικαίῳ τὸν ὑβριστὴν καὶ Θεοῦ καὶ νόμων ἱερῶν ἀμυνομένους. Καὶ εἰ γε μὴ παρὰ τῶν ἐκεῖνον δορυφόρων τῆς ὀρμῆς ἐπεσχέθη, πτώμα θακρῶν ἄξιον ἂν, ὁ τύραννος ἔκειτο.

Δ. Ὅπερ ἐκεῖνος οὐκ ἐνεγκῶν, ἀλλὰ μέσσην τὴν καρδίαν ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἀνατέσας, ὅτι περ οὕτως εὐτελής ἀνὴρ αὐχμηρὸς τὴν κόμην, οἰκτρὸς τὸ τριβώνιον μετὰ τσαύτης αὐτῷ τῆς τόλμης προσεχειθεῖ, φυλακῇ τὸν ἅγιον καὶ δεσμοῖς παραδίδωσιν. οἷα παράβολόν τι καὶ θρασὺ δεδρακότα, καὶ τὴν δίκην ἀξίαν ὑφείζοντα. Πολλοὺς μὲν οὖν καὶ ἄλλους εἶχε τὸ δεσμοτήριον ὑπερ εὐσεβείας καὶ αὐτοὺς κατακεκλεισμένους. Ἀλλὰ πᾶσιν αὐτοῖς ῥοπή μεγίστη καὶ πρὸς τὸ μαρτύριον παράκλησις, ὁ καλὸς κατέστη Ἐπίμαχος· ἀμελῶν μὲν τῶν καθ' ἑαυτὸς δεινῶν, καὶ τῆς ἐκεῖνων θεραπείας ἐπιμελούμενος. Ἐπειτα δὲ καὶ παραινέσεως πρὸς αὐτοὺς, καὶ διδασκαλίας ἀπτόμενος, καὶ συγκροτῶν αὐτοὺς, τειχίζων πανταχόθεν, νήφειν ποιῶν, ἀναλώτους ὅλως ταῖς τοῦ ἐχθροῦ μηχαναῖς ἐργαζόμενος.

Ε'. Παραστησάμενος τοιγαροῦν αὐτοὺς ὁ δικάζων, καὶ πλείονα παρὰ πολὺ τῆς προτέρας καὶ θερμότεραν τὴν ἔνστασιν ἰδὼν ἐπιδεικνυμένους, πυθόμενος δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος, καὶ μαθὼν ὡς Ἐπιμάχου ταῦτα συμβουλαί τε καὶ ὑποθήκαι. Τούτων μὲν μετὰ πολλὰς ἤδη καὶ ἀφορήτους τιμωρίας ἐκτέμνει τὰς γλώσσας· αὐταὶ γὰρ ἦσαν αἱ μέσση αὐτῷ μάλιστα πληττούσαι τὴν ψυχὴν τοῖς ἐλέγχοις τῆς ἀληθείας. Ἐἶτα καὶ ξίφει τὰς μαρτυρικὰς αὐτῶν κεφαλὰς ἀφαιρεῖται. Μετὰ δὲ τούτους ἄγει δεσμώτην τὸν γενναῖον Ἐπίμαχον, καὶ Ἰνα τί, φησὶν, ὁ σεμνὸς σὺ καὶ τὸ εἶδος ἀξιοθέατος, εἰς τοσοῦτον ἐξέπεσας δυσσεβείας, ὡς μὴ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ θεῶν αὐτῶν καὶ βασιλείων αὐτοκρατόρων καταφρονεῖν; Ἀνθρώπους μὲν γὰρ ὄντας, ἀνάγκη πολλὰκις σφάλεσθαι τοῦ προσήκοντος, πλὴν ἀλλ' οὐκ ἐπιμένειν δεῖ τοῖς αὐτοῖς, ἀλλὰ μεταβάλλεσθαι πάλιν διορθοῦσθαι τὰ παρ' ἡμῶν μὴ δεόντως γεγενημένα. Οὐκοῦν ἀνθρωπίνῳ καὶ αὐτὸς πάθει ἐαλωκῶς ἀνάνηψόν ποτε καὶ ἡμετέρους, εἶξον προστάγμασι, θύων σὺν ἡμῖν τοῖς θεοῖς καὶ αὐτοῖς εὐνοῶν, καὶ ὡς

III. Tunc igitur Epimacho solitudo ipsa non amplius fuit optabilis, neque illa vitæ ratio grata erat, qua consuetudinem et hominum impietatem vitabat; sed amoris ardore in Dei pietatem vehementissime accensus, et zelo quodam magno excitatus, vitam simul, solitudinem et quietem illam contempsit, et ab eremo in mediam urbem descendit: quinimo adiit ad tribunal tyranni, nihil eorum metuens, quæ corporeis oculis cernuntur, neque his rebus, quæ terrorem injiciunt, perterritus. Quare admirabilem animi fortitudinem indicavit. Deinceps idolorum aram evertit, eamque solo adæquavit, partim generosa et forti manu, partim potentia quadam, non humana, sed divina usus. Ad hæc et adversus judicem impetum fecit, justo quodam furore illum ulciscens, qui Deum et ejus sacras leges violabat. At nisi ab ipsius satellitibus martyris impetus detentus fuisset, tyrannus ille miserabili casu jacuisset.

IV. Quæ omnia cum judex non ferret, quod homo tam vilis ei abjectus, coma squalidus, toga miser, tanto impetu in eum irruere ausus esset, in carcerem et vincula virum illum sanctissimum jussit conjici, propterea quod audaciam et temeritatem magnam præ se tulerat: quamobrem et justas pœnas ei persolvendas esse decrevit. Multi quidem alii, et ipsi pietatis causa conclusi, carcere illo delinebantur. Sed illis omnibus multum adjumentum, magnaque ad martyrium libenter perferendum adhortatio erat Epimachi oratio atque alacritas, quippe quod omnes cruciatus, quos sibi paratos ac propositos videbat, negligens, de illorum salute tantum erat sollicitus. Ad hæc admonitionibus et doctrina multa eos instruebat atque confirmabat, undique ipsos muniens, eisque persuadens ut vigilantes ac tales esse studerent, qui omnino ab hostis diaboli machinis expugnari non possent.

V. Cum vero judex illos ad se duci jussisset, eosque multo constantius, quam antea, Christi confessionem profiteri vidisset, ejusque rei causam Epimachi consilia et adhortationes fuisse cognovisset, illorum omnium, post multos et intolerabiles cruciatus, linguas excindi jussit, (his enim utebantur martyres ad veritatem defendendam, quæ res judicis animum maxime cruciabat) deinde eorumdem capita gladio amputari. Post hæc vinctum ad se duci jussit generosum Epimachum, quem intuens: Quare, inquit, tu vir ita gravis, et forma spectabili, ad eam impietatem prolapsus es, ut non solum nos, sed deos etiam ipsos et imperatores contemneres? Homines quidem sæpe ab officio aberrare necesse est, at non decet tamen in erratis permanere, sed consilium mutare, et corrigere, quæ non recte a nobis facta fuerint. Quamobrem et tu, cum humano more peccaveris, tandem resipiscas, et nostris jussis obedias, nobiscum una diis sacrificans, et in illos benevolentiam ostendens, ne, si deos ipsos omnium dominos colere

nolueris, tu quoque sceleratorum hominum mortem paliaris.

VI. Ad hæc ardentissimus ille veritatis propugnator Epimachus, apertam illius temeritatem redarguens, quod admonitionibus et doctrina sua eum ad impietatem impellere conatus esset, ab exordio orationis suæ fecit, ut tyrannus ipse statim ejus animum perspiceret, et ab omni spe decideret. Me, inquit, o iudex, nunquam ab ea pietate, cujus ego alumnus et amicus sum, tu avertere poteris. Ne igitur ad negandam Christi confessionem dehinc provoces, neque aliud quippiam me facturum, aut dicturum speres, quod animi aut mentis imbecillitatem significet. Christum enim confiteor, Christum prædico, per quem creata sunt omnia, per quem homo formatus, et lex data est : qui mentem nobis dedit omnium ducem ac magistram, qui pro nostra omnium salute, quæ jam perierat, humana carne se induit, et crucifixus ac sepultus fuit, resurrexit, et in cælos assumptus est, atque iterum venturus cum gloria creditur. Utinam et tu istam idolorum cæcitatem ab oculis animæ adjiceres, et suavem ac salutarem Christi lucem aspiceres. Nolim enim putel aliquis, temere ac frustra nos corpora nostra cruciatibus libenter tradere. Non ita sumus nobisipsi inimici et insidiatores. Verum quoniam altera quædam vita est multo præstantior hac, quæ videtur : alter quidam mundus, et sempiterna rerum bonarum delectatio, nullo tempore circumscripta, sed perennem jucunditatem afferens : propterea mundum hunc spectabilem, et carnem hanc fragilem atque caducam despiciamus. Talis est nostra confessio. In hac firmi et stabiles consistimus. Pro hac et ego quemvis cruciatum sustinere paratus sum. Tu vero si celerem mortem attuleris, pergratum mihi facies, et teipsum dedecore liberabis. Quo enim diuturniore cruciatu me affliges, eo promptior ad jussa tua contemnenda inveniar. Nam si nihil aliud esset, certe et martyres illos revereor, qui ante nos certamen subierunt, et reliquos istos, qui nobiscum una carcerem rursus habitant : ob idque et ipse illud studeo, ne sine corona discedam : sed ut postquam in illorum choro enumeratus fuero, istis optabilem certaminis mei cursum ostendam.

VIII. Hæc martyris verba dubitationem magnam tyranno attulerunt : qui cum Epimacho persuadere non posset, eum in ligno suspendi jussit, ac ferreis unguibus lacerari. Ille eo magis ejusmodi tormento lætatur, quo se ob eam rem beatior existimabit : quippe quod imitator esset eorum, quæ Dominus Jesus passus fuerat. Itaque aiebat : Si Dominus noster Jesus Christus propter nos crucifixus est, et fellis atque acetæ potionem accepit : si ejus lancea percussus fuit, si palmæ clavis perforatus sunt, quare non debeo et ego illius servus. magna cum voluptate in his ipsis eum Christo Domino meo communicare? Certe martyr ille etiam lancea percuti cupiebat : quinimo fel ipsum appetebat :

A δεσπότης θεραπείων ἀπάντων, ἵνα μὴ καὶ σὺ τῶν τῶν κακούργων θάνατον ὑποστῆς.

ς, Ἡρὸς ταῦτα ὁ θερμὸς ὄντως ἐκεῖνος τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος ἀπόνοιαν αὐτοῦ σαφῆ καταγνοῦς, ὅτι καὶ παραινέσεις δῆθεν αὐτὸν καὶ διδασκαλίαις ἐπαγαγέσθαι πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐπειρᾶτο, ἀπόγνωσιν αὐτῷ ἐκ προοιμιῶν εὐθύς ἑαυτοῦ ἐμποιεῖ καὶ τῶν ἐλπίδων ἐκείνων ἐκκρούει. Ἐμὲ γάρ, φησὶν, ὦ δικαστὰ, οὐκ ἂν ποτε τῆς συντροφου καὶ εἰλῆς εὐσεβείας ἀποστῆσεις, οὐ πρὸς ἄρνησιν ἐκκαλίση, τῆς τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίας οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀγενῶν ὁρᾶσαι παρασκευάσεις ἢ φθέγγασθαι. Χριστὸν γὰρ ὁμολογῶ, Χριστὸν ἀνακηρύττω, δι' οὗ τὰ πάντα παρῆκται καὶ ἄνθρωπος πέπλασται, καὶ νόμος αὐτῷ τελεῖται· καὶ νοῦς δέδοται πάντων ἡγεμῶν καὶ διδάσκαλος, ὅς ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀπολωλότων ἡμῶν, καὶ σεσάρκωται, καὶ ἐσταύρωται, καὶ τέθαιπται· καὶ ἐγήγερται, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἀνέβηται· καὶ πάλιν ἐλεύσεσθαι μετὰ δόξης πεπίστευται. Ὡς εἶθε καὶ οὐ τὴν εἰδωλικὴν λήμην τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων ἀποβαλὼν, πρὸς τὸ γλυκὺ φῶς ἐκείνου διέβλεψας. Μπδὲ γὰρ οἴεσθω τις εἰκῆ καὶ μάστιγ ἡμᾶς τὸ σῶμα ταῖς βασάνοις παραδιδόναι· οὐχ. οὕτως ἐσμὲν αὐτοὶ ἑαυτῶν ἐχθροὶ καὶ ἐπίβουλοι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ζωὴ τις ἐστὶν ἔτερον παρὰ πολὺ κρείττων τῆς ὀρωμένης, καὶ κόσμος ἕτερος, καὶ ἀγαθῶν ἀπόλαυσις αἰωνία, οὐ χρόνον μετρομένη, ἀλλὰ μένουσαν ἀεὶ τὴν εὐφροσύνην παρεχομένη, τούτου γε ἕνεκα καὶ κόσμου τοῦ ὀρωμένου, καὶ σαρκὸς καταφρονοῦμεν ὡς λυομένης. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμετέρα ὁμολογία, πρὸς ταύτην ἐστηρίγμεθα καὶ ἠδράσαμεθα. Ἐπεὶ αὐτῆς C καὶ πᾶν ὅτι οὖν εἶμι τῶν δεινῶν πάσχειν ἔτοιμος. Ἄλλ' εἰ μὲν ταχεῖάν μοι τὴν τελευταίην ἐπαγχοίς, ἡμῖν τε τὰ μάλιστα χαριεῖ, καὶ σεαυτὸν ἀπαλλάξαις αἰσχύνης. Εἰ δὲ καὶ κολάσειν αὐτῆν παρατείνεις καὶ τιμωρίας, τοσοῦτον πλεον ὄψει καὶ ἡμᾶς τοῦ σοῦ καταφρονοῦντας προστάγματός. Αἰδοῦμαι γὰρ εἰ μὴ τι ἕτερον, ἀλλὰ τοὺς πρό ἡμῶν τῷ μαρτυρίῳ τελειωθέντας, καὶ σὺν ἡμῖν πάλιν τὸ δεσποτικὸν κατοικοῦντας· καὶ διὰ τοῦτο σπεύδω μὴ ἀπελεθεῖν ἀστεφάνωτας, ἀλλὰ τῶν ἐκείνων τε χορῶν συναριθμηθῆναι καὶ τούτοις τὴν ποθοῦμένην τῆς ἀολήσεως ὑποδείξειαι πορείαν.

H'. Ταῦτα εἰς ἀμηχανίαν τὸν τύραννον περὶ D ἴσθησι, καὶ τὸ πείθειν οὐκ ἔχων, ἐπὶ ξύλου τὸν ἄνδρα μετεωρίζει, καὶ διαξάινει· σιδηροῖς αὐτὸν δυνεῖν. Ὁ δὲ τοσοῦτον ἔχαιρε μᾶλλον τῇ τιμωρίᾳ ὡς καὶ μακαριστὸν ἑαυτὸν τιθεῖν τῆς ἀναρχείσεως, ὅτι δεσποτικῶν παθημάτων μιμητῆς ἀνεδείκνυτο· Εἰ γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἔλεγε, δι' ἡμᾶς καὶ σταυρῷ προσήλωτο, καὶ χολῆν καὶ ὄξος προσήκατο, καὶ λόγχην τὴν πλευρᾶν νένυκτο, καὶ ἡλοῖς διατέτρητο τὰς παλάμας· πῶς οὐ χρή με τὸν δοῦλον τῶν αὐτῶν τῷ δεσπότη μεθ' ἡγοῦνῆς κοινωνῆσαι ; Ἀμέλει· καὶ τὴν λόγχην ἐζήτει, καὶ τῆς χολῆς ἐπεθύμει, καὶ, Ἡκέτωσαν, ἔλεγε, τὰ κολαφίσματα, τὰ ἐμπύσματα· ὁ ἄκάνθινος ἐπιτιθέσθω μοι στέ-

φανος ἔγγειριζέσθω κάλαμος. Οἱ ἐμπαιγμοὶ δὲ, **A** et Veniant in me alapæ, dicebat : injiciantur sputa : circumdetur caput meum corona spinea ; detur in manus et arundo. Ubinam sunt dedecora et irrisiones ? ubi alapæ ? Omnia enim præsentia hæc videntur parva quædam esse, ac pro nihilo facienda.

Θ'. Διὰ τοῦτο καὶ βάσανος ἐτέρῃ τῆ ἀθλητῆ προσθήκη τῆς προλαβούσης ἐπήγετο, καὶ λίθοις ὀξείσιν ὁ γενναῖος ἐπλήττετο, πρόσταγμα δὲ τοῦ τυράννου τοῦτο, καὶ τῆς ἀπηνοῦς ψυχῆς ἐκείνης καὶ ἀπανθρώπου. Ἴνα, φησί, πυκνὰ διαθραττομένου τοῦ σώματος, θάττον ἀποβῆξῃ καὶ τὴν ψυχὴν. Ἐλελήθει δὲ ἄρα λαμπρότερον αὐτὸν ἐργαζόμενος, καὶ πλείονα τῆ μάρτυρι προξενῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρῆρσιαν. Ἄλλὰ προσεκτίον τῆ διηγήματι ἡ γὰρ ἐκδηλοτέρα ἦδη τῆς χάριτος ἀπολαύειν, καὶ τῶν θαυμάτων Ἐπίμαχος ἄρχεται.

Ι'. Ὁ μὲν ἐξείνετο μετέωρος ἐπὶ ξύλου, καὶ λίθοις τὰ ὀστέα διακέκλαστο. Κόρη δὲ τις ἐκεῖ παρειστήκει μέρος οὔσα καὶ αὐτῆ τοῦ θεατροῦ, τὸν ἕτερον πεπηρωμένη τῶν ὀφθαλμῶν. Ταύτης οὖν ἀπειῶς πρὸς ἐκείνον ὀρώσης, καὶ τὰς χυλαίας ἐκείνας κολάσεις ὀδυρμῶν ποιουμένης, μέρος τι τῶν τοῦ μάρτυρος σαρκῶν ἐνεῖθεν ἀποσπασθὲν καὶ διερίον πωρ φερόμενον, ἀποστάζει τοῦ αἵματος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἡ γὰρ ὁ σταλαγμὸς αὐτίκα παγίζει (ὡ θάύματος ἀνεκιάστο! ὡ πάντα λόγον νικώσης φιλανθρωπίας), ἢ ὡς γίνεται ταύτη, καὶ ὑγιῆ τὸν ὀφθαλμὸν ἀποδίδωσιν. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν δὴ πάρεργον Ἐπιμάχῳ τοῦ μαρτυρίου, καὶ οὕτως αὐτοῦ καὶ ῥανίς αἵματος μόνῃ τσαούτην δύναιται παρέχειν τὴν θεραπείαν.

ΙΑ'. Ἐπεὶ δὲ ἀκλινῆς ἐκεῖνος ὠρᾶτο καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀμετάθετος ἢ τελευταία κατ' αὐτοῦ δίδοται ψῆφος, καὶ ξίφει τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὁ μάρτυς κεφαλὴν ἀφαιρεῖται ἡ γὰρ μέντοι σῶμα τούτου τὸ τίμιον πιστῶν χερσὶν ὀσίως περισταλὲν, ἐκεῖ κατατίθεται, ὅπου καὶ τὴν μαρτυρικὴν ὑπέστη τελείωσιν. Τοῦτου τὴν μαρτυρίαν ἐθαύματε μὲν καὶ ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος, καὶ ὅσοι τῆς προσοίκου Αἰγύπτου τὰ πύοτατα νέμονται, κατεκόσμησε δὲ καὶ αὐτὸς ἄνωθεν αὐτὸν στεφάνοις λαμπροῖς ὁ Ἀγωνοθέτης, ὅτι ὄν τε παθεῖν εἴλετο, καὶ οὗ μίμητῆς ἐδίψα γενέσθαι τῶν παθημάτων ἢ ἢ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

esse in tormentis perferendis maxime concupivit ac studuit. Ipsi Creatori et Salvatori, Domino ac Deo nostro sit gloria, honor et adoratio cum Patre principii finisque experte, et sanctissimo atque vivificante Spiritu, quæ est una divinitas in æquali et individua Trinitate, vitam præbens omni spiritui, et regnans nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

A et Veniant in me alapæ, dicebat : injiciantur sputa : circumdetur caput meum corona spinea ; detur in manus et arundo. Ubinam sunt dedecora mihi ad futura illa bona spectanti, eaque appetenti,

B IX. Hæc cum diceret martyr, prioribus tormenti nova quædam adjiciebantur, et acutis lapidibus generosus ille athleta, tyranni, hoc est crudelis et inhumanæ prorsus animæ jussu, feriebatur. Instabat enim ac urgebat : Ita, inquit, hominem percutite, ut ejus corpore crebris ictibus perfracto, celerrime animam ipsam abrumpat. Sed non videbat tyrannus ille, martyrem ea re illustriorem effici, majoremque apud Deum fiduciam ipsi conciliari. Cæterum eorum, quæ dicenda sunt, narrationem sequamur. Deinceps enim planum fiet, quemadmodum Epimachus manifestiorem Dei gratiam et miracula secutus est.

C X. Lacerabatur ille quidem in ligno, et lapidibus feriebatur, ut ejus ossa etiam ipsa frangerentur. Puella vero quædam illio astabat, et ipsa una ex eorum numero, qui spectaculo aderant. Erat autem oculo altero excæcata. Illa cum ad martyrem intenta esset, et gravissimos ejus cruciatus lamentaretur, pars quædam e martyris carnibus abstracta, et per aerem perlata, in illius puellæ oculum sanguinis guttam instillavit, quæ quidem (o miraculum singulare, o Dei benignitatem omni oratione majorem) in lumen statim conversa est, et puellæ oculum sanum effecit. Hoc Epimachi martyris miraculum quasi pertranseuntes diximus, ut ostenderemus unam ejus viri sanguinis guttam subito tantam curationem afferre potuisse.

D XI. Cum vero martyr in diversam sententiam flecti non posset, et Dei religionem nequaquam negare vellet, ultima in eum sententia lata est, et securum illud martyris caput securi percussum fuit : et ejus quidem venerandum corpus, fidelium hominum manibus religiose curatum, illic conditum est, ubi et martyrii sustinuit consummationem. Ejus viri certamen non Alexandrinus tantum populus, quique finitimas ac feracissimas Ægypti regiones colunt, valde admirati ac reveriti sunt : sed illud mundus nunc celebrat universus. Eumdem quoque certaminum auctor et judex Deus e cælo illustri corona donavit, propter quem Epimachus cruciatus omnes perpessus est, ejusque imitator

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SYMEON METAPHRASTES.

VITÆ SANCTORUM (continuatio).

MENSIS MARTIUS.

Die 12. Vita sancti Theophanis.	10
Die 16. Vita sancti Longini centurionis.	31
Die 16. Vita sancti Abramii et septis ejus.	43

MENSIS APRILIS.

Die 1. Vita et martyrium SS. Agapes et sociorum.	78
Die 5. Vita sanctæ Theodoræ.	83
Die 5. Vita sanctæ Theresæ et sociarum.	87
Die 7. Vita sancti Calliopi.	91
Die 10. Vita sancti Terentii et sociorum.	95
Die 13. Vita sancti Carpi et sociorum.	106
Die 18. Vita sancti Eleutherii.	127
Die 23. Vita sancti Georgii.	142
Die 25. Vita sancti Marci apostoli et evangelistæ.	163
Die 27. Vita sancti Anthimi.	171

MENSIS MAIUS.

Die 1. Vita sancti Philippi apostoli.	183
Die 1. Vita sancti Jacobi fratris Domini.	199
Die 8. Vita sancti Acacii.	218
Die 8. Vita sancti Bonifacii.	242
Die 14. Vita SS. Victoris et Coronæ.	258

MENSIS JUNIUS.

Die 27. Vita sancti Sampsonis.	267
--------------------------------	-----

MENSIS JULIUS.

Die 11. Vita sancti Stephani et sociorum	309
Die 17. Vitæ SS. XLV Martyrum.	323
Die 17. Vita B. Eugenii et Mariæ ejus filię.	347
Die 18. Vita SS. Mauricii et sociorum.	355
Die 21. Vita sancti prophetæ Daniells.	371
Die 22. Vita sancti Platonis.	404
Die 27. De septem Dormientibus.	427
Die 27. Vita sancti Panteleemonis.	447
Die 29. Vita sancti Gallinci.	478
Die 29. Vita sancti Eudocimi.	487

MENSIS AUGUSTUS.

Die 1. Vita sanctæ Sophiæ et filiarum ejus.	498
---	-----

Die 2. Vita sancti Stephani papæ et martyris.	541
Die 12. Martyrium sancti Eupli.	523
Die 15. Oratio de sancta Maria Deipara.	530
Die 17. Martyrium sancti Mamantis.	566
Die 17. Martyrium SS. Pauli et Julię.	575
Die 19. Vita sancti Andreæ et sociorum.	595

MENSIS SEPTEMBER.

Die 5. Martyrium sancti Eudoxii et sociorum.	618
Die 7. Martyrium sancti Sozontis.	634
Die 9. Martyrium sancti Severiani.	634
Die 9. Martyrium sanctæ Menodoræ et sociarum.	654
Die 11. Vita sanctæ Theodoræ Alexandrinæ.	667
Die 12. Martyrium sancti Autonomi.	684
Die 15. Martyrium sancti Nicetæ Gothi.	707
Die 16. Martyrium sanctæ Euphemie.	714
Die 19. Martyrium sancti Trophimi et sociorum.	734
Die 21. Vita sancti Matthæi evangelistæ.	750
Die 23. Martyrium sanctæ Theclæ.	822
Die 24. Vita sancti Cypriani Antiocheni.	847
Die 27. Martyrium sancti Callistrati.	882
Die 28. Vita sancti Charitonis.	839
Die 29. Vita sancti Cyriaci.	919
Die 30. Vita sancti Gregorii illuminatoris.	945

MENSIS OCTOBER.

Die 5. Martyrium sanctæ Charitinæ.	998
Die 7. Martyrium SS. Sergii et Bacchi.	1007
Die 8. Vita et Acta varia sancti Demetrii. Vide tomum sequentem in fine.	
Die 9. Vita sancti Andronici et ejus conjugis.	1050
Die 10. Martyrium SS. Eulampii et Eulampie.	1054
Die 11. Martyrium sancti Probi et sociorum.	1067
Die 20. Vita sancti Andreæ Cretensis.	1110
Die 20. Vita sancti Lucæ evangelistæ.	1130
Die 20. Martyrium sancti Vari.	1142
Die 20. Martyrium sancti Artemii.	1159
Die 22. Vita sancti Abercii.	1211
Die 24. Martyrium sancti Arethæ et sociorum.	1259
Die 25. Martyrium sancti Marciani.	1290
Die 28. Vita sanctæ Anastasiæ Romanæ.	1294
Die 30. Martyrium SS. Zenobii et Zanobiæ.	1310
Die 31. Martyrium sancti Epimachi.	1319

FINIS TOMIS CENTESIMI DECIMI QUINTI